trarchæ Libri
Vide facie prima.
Basileæ 1496.

Sum Ego Jo: Michaëlis Sprengler U.J.D. S.R.E. Eq. aur.
et not. publ. Oberbürens Cap. urol. S. Galli aō 1700.

~~L. L. m. t.~~

Librorum Francisci Petrarchæ Basileæ Impressorum Annotatio.

mk5

De Commendatione Impressionis Fran-
cisci Petrarchæ Elogiũ Sebastiani Brant.

Gloria Petrarchæ: tanto est cumulata decore:
  Vt sibi nil addi: nil minui ue queat.
Quicquid enim humanis potuit complectier usq;
  Vsibus excultis: arte uel ingenio:
Hoc meus ingenue nouit bonus ille poeta:
  Calluit & cunctas funditus historias.
Omnibus his spretis: sed enim hæc fucata ueneno
  Sæcula mortifero liquit & illecebras.
Et nemora & montes habitans colit atq; frequentat
  Secreti calles: & loca sola placent.
Proinde sibi obtinuit famamq; decusq; perenne:
  Et fieri meruit charior inde deo.
Illic solus enim tot digna uolumina scripsit
  Quæ uitiata quidem & sparsa fuere prius.
Pressimus hæc nuper: sed adhuc nõnulla supersunt
  Tangere quæ nostras non potuere manus.
Plurima Amorbachio debes Francisce labori:
  Multa etiam nobis ꝙ bene tersus ades.
Sed tua te uirtus: tua te præstantia dignum
  Reddidit hoc nostro: crede: labori. Vale.

Parthenias

Clarissimi & insignis uiri Frãcisci Petrarchæ Ro-
mæ nuper laureati: Bucolicũ Carmẽ in duodecim
Aeglogas distinctũ: Quarꝫ prima cui Titulus est
Parthenias: Fœliciter Incipit.

Collocutores sunt Syluius & Monicus.

Syluius. Onice tranquillo solus tibi conditus antro
Et gregis & ruris potuisti spernere curas.
m Ast ego dumosos colles syluasq; pererro
Infœlix: Quis fata neget diuersa gemellis?
Vna fuit genitrix: at spes non una sepulchri.
Monicus. Sylui quid quereris? cunctoꝝ uera laborum
Ipse tibi causa es: Quis te per deuia cogit?
Quis uel inaccessum tanto sudore cacumen
Montis adire iubet: uel per deserta uagari:
Muscososq; situ scopulos: fontesq; sonantes?
Sylui. Hei mihi solus amor: sic me uenerata benigne
Aspiciat spes nostra pales. Dulcissimus olim
Parthenias mihi iam puero cantare solebat
Hic ubi benachus uitrea pulcherrimus aluo
Persimilem natum fundit sibi. Venerat ætas
Fortior: audebam nullo duce iam per opacum
Ire nemus: nec lustra feris habitata timebam:
Mutatamq; nouo frangebam carmine uocem.
Aemulus at famæ dulcedine tactus inanis
Ecce peregrinis generosus pastor ab oris
Nescio qua de ualle canens: nec murmure nostro
Percussit flexitq; animum: mox omnia cœpi
Temnere: mox solis numeris & carmine pasci.
Paulatim crescebat amor: quid multa? canendo
Quod prius audieram didici: musisq; coactis
Quo mihi parthenias biberet de fonte notaui.
Nec minus est ideo cultus mihi: magnus uterq;:
Dignus uterq; coli: pulchra quoq; dignus amica.
Hos ego cantantes sequor: & diuellere memet
Nec scio: nec ualeo: mirorq; ꝙ horrida nondum
Sylua: nec aerij cœperunt currere montes:
Verum ubi iam uideor collectis uiribus olim
Posse aliquid: soleo de uertice montis ad imas
Ferre gradum ualles: ubi fons mihi sæpe canenti
Plaudit: & arentes respondent undiq; cautes.
Vox mea non ideo est grata mihi: carmina q̄q̄
Laudibus interdum tollant ad sydera nymphæ:
Dum memini quid noster agat: quid ue aduena pastor:
Vror & in montes flammata mente reuertor:
Sic eo: sic redeo: nitar si forte camœnæ

Dulce aliquid dictare uelint: quod collibus altis
Et mihi complaceat: quod lucidus approbet æther.
Non raucæ leue murmur aquæ: nec cura: nec ardor
Defuerint: si fata uiam & mens tarda negarit:
Stat germane mori: nostrorũ hæc summa laborum.
Mo. O si forte queas durum transcendere limen:
Quid refugis? turpesq; casas & tuta pauescis
Ocia: quid frontem obducis? nemo antra coactus
Nostra petit: plures redeũt a limine frustra.
Syl. Non pauor hic animi fuerat: si forsan aures
Dulcibus assuetas inamœna silentia tangunt
Miraris: natura quidem fit longior usus.
Mo. O iterum breue si mecum traducere tempus
Contingat: sileatq; fragor rerumq; tumultus.
Dulcius hic quanto media sub nocte uidebis
Psallere pastorem: reliquorum obliuia sensim
Ingeret ille tibi: nõ carmen inane negabis
Quod modo sollicitat: quid te suspendit hyantem?
Syl. Quis quæso? aut quonam genitus sub sydere pastor
Hoc queat? audiui pastorum carmina mille:
Mille modos: quenq; nostris æquare caueto.
Mo. Audisti quo monte duo fons unicus ædit
Flumina? siue ubinam geminis ex fontibus unum
Flumen aquas sacrumq; caput cum nomine sumit?
Syl. Audiui ut quondam puer hispidus ille nitentis
Lauit apollineos ad ripam gurgitis artus.
Fœlices nymphæ quæ corpus tangere tanti
Promeruere dei: fluuius si uera loquuntur
Per cinerum campos ultricibus incidit undis.
Hunc igitur dulci mulcentem sydera cantu
Mo. Illa tulit tellus: licet experiare: iuuabit.
Syl. O ego noui hominem: ciues & mœnia paruæ
Sæpe hierosolymæ memorat: nec uertitur inde:
Semper habet lachrymas: & pectore raucus anhelat.
Hi Romam troiamq; canunt: & prælia regum:
Quid dolor & quid possit amor: quid ue impetus iræ:
Qui fluctus uentosq; regat: qui spiritus astra:
Nec non & triplicis sortitos numina regni
Expingunt: totidem uaria sed imagine fratres.
Sceptiferum summũ iouem facieq; serena:
Inde tridentiferum moderatoremq; profundi
Ceruliumq; comas: medium fuscumq; minorem
Torua latus seruat coniunx: aterq; paludis
Nauita tartareæ piceas redit itq; per undas:
Tergeminusq; canis latrat: tum dura seueris
Pensa trahunt manibus fixa sub lege sorores:
Quin etiam stygias æterna nocte tenebras
Anguicomasq; simul furias: templumq; forumq;:

Tum syluas & rura canunt: atq; arma uirosq;.
Mo. Hic unum canit ore deum: quem turba deorum
Victa tremit: cœlum nutu qui temperat almum:
Aethera qui librat liquidum: qui roris aceruos
Quiq; niues spargit gelidas: & nube salubri
Elicit optatos herbis sitientibus imbres:
Qui tonat: & trepidum rapidis quatit aera flammis:
Tempora syderibus qui dat: sua semina terris:
Qui pelagus fluitare iubet: consistere montes:
Qui corpus mentemq; dedit: quibus addidit artes
Innumeras: geminum cumulans ab origine munus:
Qui uitæ mortisq; uices: quæq; optima fessos
Fert super astra: uiam docuit: repetitq; monendo.
Hunc meus ille canit: neu raucum dixeris oro.
Vox solida est penetransq; animos dulcore latenti.
Iure igitur patrijs primũ celebratus in aruis
Attigit & uestros saltus: lateq; sonorum
Nomen habet: quæ rura padus: quæ thybris: & aruus:
Quæ rhenus rhodanusq; secant: quæq; abluit æquor:
Omnia iam resonant pastoris carmine nostri.
Syl. Experiar si fata uolent: nunc ire necesse est.
Mo. Quo precor? aut quis te stimulus: quæ cura perurget?
Syl. Vrget amor musæ: quoniam modo littore in aphro
Sydereum iuuenem genitumq; ex stirpe deorum
Fama refert magnis implentem pascua factis.
Te polypheme tuis iam constrauisse sub antris
Dicitur: & libycos syluis pepulisse leones:
Lustraq; submissis audax incendere flammis.
Hunc simul italidesq; nurus: puériq; senesq;
Attoniti aduerso certatim a littore laudant:
Carmine fama sacro caret hactenus: & sua uirtus
Præmia deposcit: pauitans ego carmina cœpi
Texere: temptabo ingenium: uox forte sequetur
Orphea: promeritum modulabor arundine parua.
Mo. I sospes: uariosq; uiæ circumspice casus.
Explicit Prima Aegloga: quæ Parthenias ĩtitulať

Incipit Secũda Aegloga: cui titulus est Argus.
Collocutores: Ideus: Phytias & Syluius.

Ideus. Vreus occasum iam sol spectabat: equosq;
a Pronum iter urgebat: facili transmittere cursu.
Nec nemorum tantam per sæcula multa quietem
Viderat ulla dies: passim saturata iacebant
Armenta: & lenis pastores somnus habebat.
Pars teretes baculos: pars nectere serta canendo
Frondea: pars agiles calamos: tunc fusca nitentem
Obduxit phœbum nubes: præcepsq; repente
Ante expectatum nox affuit: horruit æther

Grandine terribili: certatim uentus & imber
Sæuire: & fractis descendere fulmina nimbis:
Altior æthereo penitus conuulsa fragore
Corruit: & colles concussit & arua cupressus:
Solis amor quondam: solisq; pia cura sepulti:
Nec tamen eualuit fatalem auertere luctum
Solis amor: uicitq; pium sors dura fauorem:
Præscius heu nimium uates tu phœbe fuisti:
Dum sibi: dumq; alijs erit hæc lachrymabilis arbor:
Dixisti. Ingenti strepitu tremefacta ruinæ
Pastorum mox turba fugit: quæcunq; sub illa
Per longum secura diem consederat umbra:
Pars repetit montes: tuguri pars limina fidi:
Pars specubus: terræq; caput submittit hianti.
Syluius & phytias scopulum fortassis eundem
Præcipiti petiere gradu: geminisq; cauernis
Occuluere animas strepiti nec pauca gementes:
Post ubi laxatis tempestas fracta parumper
Nubibus: & cœli siluerunt murmura fessi.
Phy. Incipit illachrymans phytias: o Iupiter alme
Si scelus hoc nostrum meruit: si rustica sordet
Pastorum pietas: miseris ignosce precamur:
Innocui miserere gregis: meliorq; capellas
Collige dispersas: teneris signata labellis
Vbera te moueant: nisi forte obliuia lactis
Illius: astrigeræ nectar tibi sugerit aulæ.
De grege nempe fuit nutrix tua. Talia quæstus
Subticuit: pectusq; manu percussit & ora.
Syl. Syluius audita rupis de parte quærela
(Nam neq; se coram cernebant: obice paruo
Præteritæ silicis ramoq; comāti dirempti)
Concussa sic mente refert: gemitumq; coercens:
O phytia phytia fateor sic astra minari
Iam pridem aduerti: postq; flammantia martis
Lumina: & imbrifera saturnum parte morantem
Obsessumq; iouem: & uenerem transuersa tuentem:
Sibila uentorum postq; peregrina notaui:
Nonne procul nebulas limo exhalante palustri
Surgere: & in nostrum delatas uidimus axem?
Nonne grues profugias turpesq; ad littora mergos?
Num coruos fulicasq; uagas? num sydera mœsta
Vidimus & nimbo uelatam abscedere phœben?
Tum quæ multa olim nascentis signa procellæ
Syluicolæ cecinere senes: sed ferre necesse est.
Hæc est uita hominum phytia: sic læta dolendis
Alternat fortuna ferox: Eat ordine mundus
Antiquo: nobis rerum experientia prosit.
Quo grex cunq; miser ruerit consistere certum est.

Phy. Chare mihi imprimis & semper maxime sylui
Respondit phytias: oculos te consule tergam.
Tu modo si quid habes damni solamen acerbi:
Tempestiua graues releuent obliuia casus.
Syl. Immo ait ille: tuum est quæ condita carmina seruas
Mecum partiri: daphnis pastoribus olim:
Et tibi nunc ingens merito cantabitur argus.
Quid tibi non nobis phytias? num tu quoq; carmen
Argeum uocitare libet: nimis omnia cælas:
Incipe: forte sequar? nisi uox tua terreat inquit
Syluius: ille alta fregit suspiria uoce.
Phy. Arge decus rerum: sylue dolor arge relicte
Hæc licuit rapidæ sacræ de corpore morti:
Hæc ausa est tellus: te qui stellantis olympi
Iam solus spectator eras: humus obruit atra:
Quo fauor & nostri rediit quo gloria sæcli?
Quis tempestates prænoscet ab æthere longe?
Quis mihi uoce feras: quercusq; & saxa mouebit?
Aut longam dulci traducet carmine noctem?
Quis terrebit apros? quis tendet retia damis?
Quis uisco captabit aues? quis flumine mergens
Ah miseras curabit oues? quis sacra cybelles?
Atq; humilem admeti famulantem in gramina phœbum
Rite canet? quem nocturnus trepidabit abactor?
Quem noscent dociles alta sub rupe capellæ?
Quem uigiles fidiq; canes? quem dulcis amica?
Quis mihi solennes statuet per littora ludos:
Insuetam patrio renouans ex more palestram?
A quo consilium dubii: diuinaq; late
Syluestres responsa ferent? quis tempore in arcto
Supplicibus præstabit opem? pulcherrime quondam
Arge amor ac luctus: dryadum quid sylua? quid antrum?
Quid sine te colles? & post te uiuere quisquam
Aut uolet aut poterit? pastores credite: mors est
Viuere post argum: iam nunc arescere circum
Stagna: lacus: fontes: ipsumq; uidebitis æquor:
Spiritus alter erit uentis: color alter in herbis:
Floribus alter odor: solitos nec poma sapores
Seruabunt: nec prata comas: nec flumina lymphas:
Vellera nec pecudes: nec opimas campus aristas.
Omnia nanq; oculis unus: nec fallimur: ille
Lætificare suis: & fœcundare solebat.
Illo sylua fuit semper sub principe tuta:
Pax inerat fronti: purgabat nubila uerbo.
Ille abiit: fortuna suos mutata fatigat.
Syl. Extorques lachrymas: nec iam mihi uiuere dulce est
Post argum: sed uiuaci parebimus astro.
Phy. Effugis agnosco nusq; sine carmine sylui:

Si libet ire cane: post I tua damna recense.
Syl. Pastorum rex argus erat: cui lumina centum
Lyncea: cui centum uigiles cum sensibus aures:
Centum artes: centumqꝫ manus: centumqꝫ lacerti:
Lingua sed una fuit: cum qua rupesqꝫ ferasqꝫ
Flecteret: & fixas terræ diuelleret ornos.
Ille diu clarus syluis: perqꝫ omnia notus
Pascua: formosis cantatus ubiqꝫ puellis.
Mille greges niueos pascens per mille recessus.
Postqꝫ pertesum est nemorum longiqꝫ laboris
Irrediturus abit: uolucriqꝫ per auia saltu
Euolat in montes: illinc de uertice summo
Despicit: & nostras curas nostrosqꝫ tumultus:
Regnatæqꝫ uidet quanta est angustia syluæ:
Alloquiturqꝫ iouem: & uiduum commendat ouile.
Arge uale: nos te cuncti: mora parua: sequemur.
His dictis abeunt: patrij sulmonis ad arua
Contendit phytias: syluas petit alter hetruscas.
Solus ego afflicto mœrens in littore mansi.

Explicit Secunda Aegloga: quæ Argus intitulat':

Incipit Tertia Aegloga: cui titul9 ē Amor pastori9.

Collocutores: Stupeus & Daphne

Stupeus. C quis erit precibus finis mea cura fugæqꝫ
e Fige pedem daphne precor: & miserere tuorum.
Daphne. Quæ phœbum spreuit: quem non spretura putet?
Quære alias curas: fis importunus amando.
Stu. Hinc labor: hinc amor exagitant: coguntqꝫ trementem
Interrupta loqui: sit respirare parumper.
Vis: dolus: insidiæ cessant: depone pauorem:
Et nostros audire sedens dignare labores.
Daph. Fare igitur: cupidasqꝫ manus frenare memento.
Stu. Daphne ego te solam deserto in littore primum
Aspexi: dubius hominem ne deam ne uiderem:
Aurea sic rutilo fragrabat murice palla:
Sic cœlum late insolito complebat odore:
Dulcia sydereas iactabant ora fauillas:
Ardentesqꝫ comas humeris disperserat aura.
Dirigui: sol cum radijs certabat iniquo
Marte tuis: totum non nostro lumine corpus
Fulgebat: timuiqꝫ deos: ne forte uidendo
Arderent: raperentqꝫ prius ꝙ uulnera nosses
Nostra: uel occultos incensi pectoris ignes:
Accedo cupiensqꝫ grauis primordia morbi
Pandere: uix sicco uocem pulmone reuulsi:
Acris inexpletum uultu indignante locuta:
Effugis: incessus docuit: nam uerba profundo
Insedere animo: & liquidis hæsere medullis

Exilio lachrymæ:& miserum su spiria pectus
Flatibus assiduis tundunt:atq; imbre repenti.
Tu tandem(quæ sola potes)miserere:modumq;
Pone malis:si iusta peto:si cognita narro.
Daph. Quot placuit mea forma uiris:quot torsit amantes:
Dinumerare piget:pla cuit super omnia phœbo.
Aureus ille comam niti do spectabilis arcu
Ingenio citharaq; potens:Ioue patre superbus
Spretus & indignans abijt:stat conscia curui
Ripa senis:memorantq; patris sub gurgite nymphæ.
Tu quid habes:quo posse putes:hoc frangere saxum.
Stu. Quisquis amore uoles solido tranquillus & alta
Pace frui:maiora fuge & nimis alta caueto:
Illic coutemptus:& iu rgia mixta querelis:
Atraq; perpetuis bacchantur nubila uentis.
Quin etiam uitare pares(licet obstrepat error
Publicus)admoneo:fidum tibi iunge minoris
Pectus:ubi obsequium pernox:humilesq; uicissim
Blanditiæ:dulcisq; timor:res cognita paucis.
Alta petunt omnes:utinam mihi tale dedissem
Consilium:sed cogit amor:perq; ardua uictum
Luctantemq; rapit:uictor fuit ille deorum:
Molliaq; herculeis aptauit pensa lacertis.
Tu cui libertas salua est:tibi consule daphne.
Daph. Consilium laudo:sed enim quæ prima pe tebam:
Prima taces:spes summa tuos quæ nutrit amores:
Stu. Prætereo quæcunq; tribus mea pectora lustris
Ingenti siluere fide:gemitusq; latentes:
Et uigiles noctes:& quæ fert plurima secum:
Immitis dum sæuit amor:quæ forte benigno
Iudice sint aliquid:tamen hæc perijsse sinamus.
Sic erit:attulerit tales mihi uita labores.
Debitus incautæ fuerit furor iste iuuentæ.
Haud tacuisse uelim φ cum mea pauca putarem
Posse placere tibi:studui si musica forte
Ars mihi ferret opem:φ te sonus atq; camœnæ
Non auri fulgor caperet:frustraq; timebam
Hanc etiam temptasse uiam:raucumq; uidebar
Nescio quid strepere:& donec mea carmina faunos
Non puduitdryadesq; pari celebrare fauore.
Sæpe quidem ramum uidi dulcedine tentas
Linquere & attonitas in me spectare capellas.
Spernere apes cytisum: mutas æstate cicadas:
Lætabar:nec nata prius fiducia nostra est:
Quam sacer ille mihi:cane fidens:diceret argus.
Daph. Et merito nanq; ille fuit qui talia posset
Iure iubere suo:nosset qui talia solus.
At tu siqua recens studium tibi contulit effer.
Stu. Daphne nostra quies: noster labor:atq; uoluptas:

Vnam ego te dominam:teq; hostem affusus adoro:
Tu decus es nemorum:tu spes pastoribus ingens:
Te uates magniq; duces:te iuppiter altus
Diligit:ac iaculo refugit uiolare trisulco:
Quo ferit omne nemus:te quam pharetratus apollo:
Quam celebres arsere dei:nunc stupeus ardet
Pastor inops:lentusq; gregis contemptor opimi:
Diues erit:si pulchra uoces sua carmina daphne.
Daph. Plus aliquid q rebar eras:reuerentia nostri
Impedit:adde aliud:poteris fortasse placere.
Stu. Forte die medio dum me meus urget amator
Syluæ amor:in syluas subito uox contigit aures
Dulcior humana:stupui:leuis unda nitentes
Per pronum herboso uoluebat calle lapillos.
Prominet ipse locus:murmurq; secutus aquarum:
Purpurea in ripa lauriq; uirentis ad umbram
Virgineam aspicio cœlo plaudente choream.
Flecto gradum propere:tunc una sonantior omni
Ex numero:si fata tuos hoc tramite gressus
Rara mouent:aude diuinos cernere uultus.
Hæc ait:& dextram tenuit:tremor omnis abibat:
Posse loqui incipio:quin uos mihi parcite diuæ:
Error amorq; trahunt:sector uestigia duræ
Heu mihi sparsa feræ:fugit illa meosq; dolores
Nescit:ad hæc uirgo subridens:nouimus inquit
Omnia:thessalidem sequeris per confraga daphnem.
Fabula iam pridem aoniis notissima lucis:
I certus:lentescet enim:tamen accipe ramum
Hunc prius:& tenero frondosum pollice ramū
Decerpsit:cupidoq; mihi porrexit:& ibis
Ibis ait:dicesq; nouem uidisse sorores:
Quas uulgus spectare nequit:quas nulla prophanis
Mens curis imbuta uidet:Si plura rogaris:
Dic uidisse:quibus ui bella mouere:dolisq;:
Quam tutum:præceps docuit de turre pyreneus:
Voce uel ingenio picæ docuere loquaces.
Dic sacro de monte uagas:dic fontis ad undam
Quem pedis impulsu genitus ceruice medusæ
Alatus perfodit equus:dic nexa canentes
Orbibus imparibus uario modulamine uocum
Cuncta nouem:uariosq; animorū ex ordine motus.
Quid famæ prædulcis amor:uocisq; leuamen.
Quid studium ingeniiq; uigor:quid culta cerebri
Ora tenacis agat:post hæc quis nam impetus:& quod
Iudicium æthereæ:quæ nam discretio mentis:
Quid ue potens mulcere aures:in fine:fugaces
Huc daphne dic uerte oculos:regina canori
Hunc mihi prima chori ramū dedit arbore uulsum:

Quem tibi monstrarem: uolucrem iubet illa: monetq;
Hæmoniæ post signa fugæ consistere tandem:
Ferrea sit q̄uis: motam pietate uidebis.
Daph. Motaq; sum: sequere: & collem properemus in illum.
Stu. Perge labor nullus tecum iuga prendere olympi.
Daph. Scis quo colle sedes? maiestas quanta locorum est?
Stu. Imperiosus apex dare circum iura uidetur
Collibus: & cœlo syluas despectat aperto.
Daph. Huc ego pastores memini uictricia sertis
Tempora: & arboreis spoliis ornata referre:
Curribus inuectos niueis delubra deorum:
Intereram iam læta uirens spectare iuuabat
Cum ductore greges captos: tristesq; iuuencos:
Exuuiasq; graues peregrinis montibus actas:
Et longos rerum strepitus: pompasq; frementes:
Huc ab hyperboreis per uim custodibus aurum
Gryphibus ereptum: magnos peruenit in usus:
Huc asiæ prædas: informi squalida tergo:
Huc quoq; nutantes tulit indica bælua turres.
Quid te multa morer? quicquid nemus undiq; pressis
Extulit uberibus: hoc est in monte coactum.
Hic iusti sedere patres: hic uiua iuuentus:
Hic castæ lusere nurus: hoc pastor in antro
Maximus insidiis periit: nec pulcher adonis
Vulnificos euasit apros: sed tristia linquo:
Hoc ipsos est fama deos habitare cacumen:
Hoc caput est nemorū: domus hæc iouis ampla tonantis.
Hic natum complexa suum latona sibyllæ
Agnita fatiloquæ pastori ostensa superbo est:
Hæc iuga magnanimus scipionibus actus ibernis
(Sic creuit fortuna loci) tua cura: subactis
Saltibus ex libycis rediens puer ille reuisit:
Et secum rudis ille senex: post tempore multo
Cantantes uenere alii: quos dicere longum est:
Partheniasq; tuus triplicis modulator auenæ.
Omnibus his uiridi frondebant tempora lauro.
Hic ego: dissimili q̄q; subsidere sertum
Fronde tamen simili faciam tibi: porrige ramum
Quem sacra castaliæ regnatrix tradidit almæ
Illius hic: nostrumq; simul tibi munus habeto.
Linque alias curas: & noster protinus esto.
Stu. Nunc uigilasse iuuat: dulce est meminisse laborum.

Explicit Tertia Aegloga: quæ Amor pastorius intitulatur.

Incipit Quarta Aegloga: cui titulus est Dædalus.
Collocutores: Gallus & Tyrrhenus

Gallus. t Ale quis ingenium? tanti quis muneris usum

Vt niueum compegit ebur: neruosq; loquentes
Addidit ac numeros: dic o tyrrhene quis ille?
Dædalus an ne alius: dextræ successor & artis?
Tyrrhe. Dædalus ipse fuit: nec falleris omine galle
Artificum stupor æternus: quem docta potensq;
Miratur natura uirum: mihi maximus ille
Argutam dedit hanc citharam: plectrūq;: modosq;.
Gal. Cuius amor meriti: cuius pulcherrima merces?
Tyrrhe. Nullius: nam sponte meum quæsiuit amorem:
Dignus quem syluæ: quem grex: quem pastor adoret.
Gal. Qua tamen hæc regione tibi sors obuia uenit?
Tyrrhe. Est nemus aerium trabibus quo frigida quernis
Sūmouet umbra diem: non illic aura: nec æstus:
Non gregis aut hominū uernos premit ungula flores:
Fontibus aduersis circum duo flumina surgunt:
Hoc secat hetruscos: petit illo gurgite romam:
Hic quasi uenturi præsagus: tristia mecum
Plurima uoluebam: flebam quoq;: uidit ab alto
Dædalus annosas inter considere fagos.
Accessit: citharamq; ferens: puer accipe dixit:
Hac casus solare tuos: hac falle laborem.
Gal. Infœlix ubi tunc aberam: fortasse fuisset
Hæc fortuna alij: citharam mihi dædalus illam:
Nouit enim egregie: atq; interdum uisus amare est.
Tyrrhe. Hanc minime: sed forte aliam: nam milia multa
Ille habet: & large partitur munera in omnes.
Galle sed ante diu ꝗ præsens sylua uireret
Hæc fuerat promissa mihi: nanq; anxia partu
Mater: anhelanti lucinam uoce rogabat:
Et mœstum ignarus lucis iam limen adibam:
Attulit ecce pium fors dædalon: haud mora: mixto
Vagitu gemituq; graui: concussus apertas
Substitit ante fores: deq; obstitricibus uni
Si puer est citharam dabimus: si nata monile
Dixerat ac speculum: subitoq; euanuit: inde
Polliciti redijtq; memor: fatoq; beauit.
Gal. Vtilis inuidiæ species mutatio feruens
Incutiensq; animo stimulos: tyrrhene fatebor.
Ardeo nunc similem citharam: nisi forsitan ista
(Quod malim) caruisse uelis: sunt uellera nobis
Mollia: sunt hædi: precium uel grande licebit
Ipse rei paruæ statuas: parebitur ultro.
Tyrrhe. Grande rei paruæ? citharæ solacia nescis:
Rem magnam (si nota) uoces: fastidia mulcet:
Laxatos animos refouet: solatur amicos.
Grandia restituit: pellit de pectore luctum:
Exiccat lachrymas: compescit flebile murmur:
Spes reuehit: frangitq; metus: uultumq; serenat.

Gal. Quid precio maiore uetat uel magna pacisci?
Tyrrhe. Non mihi setigeri quantum uix pascitur usq;
Villigeriq; gregis: ne dum leue uellus: & hedi:
Sit precium citharæ: non si tibi gurgite latos
Ambiat hermus agros: rutilis oblimet arenis.
Quid mihi diuitiæ? quid rerum mutus aceruus?
Nostras cernis opes: hic est qua crebra rebellis
Prælia fortunæ: mundiq; præmentia uincla
Pauperiemq; leuo: rigidas hac sæpe per alpes:
Perq; nemus uacuum: perq; atra silentia noctis
Fisus: eo plaudunt uolucres & concaua saxa:
Interea tristes fugiunt per nubila curæ.
Gal. Laude sitim cumulas: fer opem: optatoq; potiri:
Te duce contingat: uiuam memor emoriarq;.
Tyrrhe. Sera animũ quæ cura subit? breuis ecce iuuentæ
Flos cecidit: tunc tempus erat: iam discere turpe est
Quod pulchrum didicisse foret: sic uoluitur ætas:
Omnia sic uoluit fugiens ac nescia freni.
Sorte tua contentus abi: citharamq; relinque:
Est quibus a teneris tractata suauiter annis.
Gal. Poscitur auxilium: tu consulis: incipe rebus
Mecum: uerba aliis quos possunt uerba mouere:
Poscimus hanc auide: toto nil pulchrius orbe est.
Tyrrhe. Pulchra mouent oculos: sed prosunt acta fruenti:
In partesq; uenit pudor atq; modestia uoti.
Gal. O fœlix o chare deis tyrrhene supernis.

Explicit Quarta Aegloga quæ Dædalus intitulat.

Incipit Quinta Aegloga: cui titulus est
Pietas pastoralis.

Collocutores: Martius Apitius & Festinus

Martius q Vid genitrix ueneranda dolet germane? quid illi
Accidit hoc dignum gemitu? quorsumue recẽtes
Mœsta pluet lachrymas: nec lumina nostra made/ (scũt?
Apitius Cuncta uorant anni uolucres: domat oia tempus
Indomitum: cecidit matris fortuna decorq;: Descriptio pulcherrima temporis
Arenti uirens senio dat terga iuuentus.
Mar. Aspice quot circum stabiles urgentibus annis:
Et uirides cernuntur anus: aliunde profecto
Luctus: & offensi ueniunt suspiria cordis.
Quærere nos causas: fatisq; obstare repertis
Suadet amor: pietasq; iubet: meritumq; reposcit
Altricis: partusq; labor: fastidia: curæ.
Api. Vim nescit natura pati: licet omnia certent
Pectore ab aduerso: cunctas licet aduocet artes
Humanũ genus: & studio contendat inani
Inuictum caput illa ferens contemnit habenas.
Mar. Hæc prope diis natura pares iubet esse parentes.

Api. Hæc eadem prohibet cursum præuertere uitæ:
Et rerum turbare uices. Iuuenescere mater
Nostra nequit: uaria est pietas: de coniuge quisq;
Cogitet: & paruis studeat succurrere natis.
Mar. De genitrice nihil? sed enim mihi maxima matris
Cura subest uiduæ: nil hac mihi charius usq;.
Api. Quis uetat esse pium? munus leue dulcia uerba:
Hos humeros: has illa manus: hæc brachia nobis
Sola dedit: donisq; suis ea sola fruatur.
Non comes esse sibi quascunq; uocarit in horas
Abnuo: nec fragili baculo me ferre senectæ.
Mar. Dij tibi consilium cœlo tribuere sereno:
Nunc pietas sua regna dedit: sua possidet arma.
Filius es: matri cui subueniamus egenti?
Api. Fare quid expectas? omnis mora torquet amantem.
Mar. Est domus ampla: sibi nemoroso condita colle
Dudum magnanimi quam quodam tempore fratres
Obsequijs coluere pijs tam cognita late
Mater erat: saltus nimis inuidiosa per omnes:
Fœlix & partu & syluestribus inclyta gazis:
Ac nemorum regina potens: mors inuida natos
Præripuit misere: perierunt corpora fratrum:
Fama uiget: nos ludibrio dilata iuuentus
Spiramus: sed fama iacet: tenebrisq; sepulta est.
Sub nobis mutata domus: fortuna tot annis
Incolumis nostros cecidit non passa furores.
Hæc matri reparanda domus: nil gratius illi:
Ni quos fata præmunt: fractis consurgere bustis
Aspiceret natos: & tempora prisca reuerti.
Api. Vilia sunt hominum curarum milia mille:
Quisquis sibi sapiens. Vnde hæc tibi somnia frater?
Pellere pauperiem labor est mortalibus ingens:
Cui nunq; speranda quies: nos sorte maligna
Viuere per syluas uix ulla possumus arte.
Et tecum germane loquor: nunc furta rapinis
Mixta iuuant: plenis nec prædæ ab ouilibus actæ.
Tu noua tecta paras ruituræ attollere matri?
Mar. Non noua: sed ueterum turpes reparare ruinas
Da frater da chare manus: partemq; uirilem
Sponte subi: uincat pietas inuicta laborem.
Siccemus pariter lachrymas: & mœsta parentis
Pectora (ne tales doleat genuisse) leuemus.
Api. Cura superuacui pectus quatit: & cadit illa
Spes sobolis talis: quæ cuncta repleuerat arua:
Nec muris contenta suis: nec cespite paruo.
Ad paucos reditum: pascent nos auia baccis
Arboreis: duplicisq; capax testudinis antrum.
Dum tonat excipiet: uetosq; arcebit & imbres:

Mater ubi alternis conuiuia festa diebus
Hic aget:atq; illic:geminoq; fruetur honore.
Mar. Coniugibus despecta quidem:& calcata superbis:
Ac dominas habitura nurus:quin flectere tandem
Et monitus meliora uide:genitricis uterq;
Septa colat:limenq; pius uenerator adoret.
Quod sacri tetigere pedes:non aspera mando:
Dulce est annosæ iuuenem seruire parenti:
Non in uestibulo pudeat me mane uideri
Sollicitum:quid mandet anus:quin septa laremq;
Molimur solitas sedes:hinc iussa nepotes
Accipiant:hic una domus:nec scissa potestas:
Nec fratrum diuisus honos:uicinia iunctos
Horrebit:uirtus gladio plus uera timetur.
Aggrediamur opus:quædam leuiora uidentur
Expertis:genitrix animos si cernat amicos:
Ipsa aderit:nam pascit oues pascitq; iuuencos.
Vnde istas cumulamus opes?ars fallere matrem
Prima quidem pueris:fortunæ frusta uetustæ:
Præterea & terræ salis altum infodit aceruum:
Quem cupido quondam pecori blandita latenter
Miscuit:& sapidas aspergine reddidit herbas.
Insuper ad ueteres hortos:umbrosaq; tempe:
Saturniq; domos:& quæ possedimus ultra
Lydius at nunc hospes habet uiolentus:ab alto
Monte cadit riuus:qui dum sua rura reuisit
Impedit inualidam transuerso gurgite matrem.
Pons fuit hic manibus sanctorum structus auorum:
Tempus in hoc solidus:tacitos quo tramite fures
Qui gregibus pestem:syluis suprema parabant
Repperit argutus nocturno tempore pastor.
Collaq; sic meritis fregit tua dextera pontem.
Hunc (tibi nota loquor) timidas effudit in undas:
Dumq; nocere mihi properas:matriq;:tibiq;
Et gregibus syluisq; noces:sed iurgia mitto.
Hic nostram modo poscit opem:sine crimine quis
Non onerum partem tecum tolerare recuso.
Api. Compulit in facinus tua longa superbia:uerum
Cymba breuis fluuio est habilis transire uolenti:
Rus breue trans fluuium superest:fortuna solutos
Angustat:finesq; locat quos fratribus olim
Tam bene pacatis quam nos sumus:arcta priorum
Arcta extremorum confinia:at inter utrunq;
Laxarunt sua rura senes:audacia lætos:
Non stabiles habet euentus:en omnia demum
Ad primas rediere uias:forsq; improba gyro
Lusit in assiduo:quid quod sine ponte manemus
Tutius in ripa?iam quantum ad cætera:serum est

Aedificare domos: ſub tempus uelle ſepulchri.
Feſti. Quid uano ſermone leues conſumitis horas?
Tertius ille minor quem uos calcare ſoletis
Syluas frater habet: iam fundamenta domorum
Sede locat patria: genitrix ſibi rura: gregemq;
Credidit: & nati gremio ſecura quieſcit:
Parent cuncta ſibi: curas agit ille ſeniles.
Enſe puer ſtricto: laqueiſq; ſub arbore tenſis:
Quis auium: furumq; pedes: & colla premantur:
Pinguibus arentes teneriſq; ab ouilibus arcent
Fortia clauſtra lupos: triſtis non murmurat urſus:
Sanguineus non ſæuit aper: non ſibilat anguis:
Non rapidi prædas agitant ex more leones:
Non aquilæ curuis circũdant unguibus agnos.
Excelſo prædulce canens ſedet aggere cuſtos:
Paſcua tuta ſilent: audit iam littus utrunq;
Carmen: & extremũ calaber ligurumq; receſſus:
Vndifragi ſectiq; tenens conuexa pelori.
Si uocem extulerit: mauros turbabit & Indos.
Arctoaſq; niues: auſtriq; calentis arenas.
Imperat is uobis linguam cohibere: capellas
Ire domum: tondere inopes: negat almaq; mater.
Partem uteri uos eſſe ſui: ſuppoſtaq; iurat
Pignora falſa ſibi: uallis te proxima miſit
Apœninigenæ qua prata uirentia ſyluæ
Spoletana metunt: armenta gregeſq; proterui:
Te longinqua dedit tellus & paſcua rheni.
Mar. Hunc memini audieram ueteres narrare bubulcos.

Explicit Quinta Aegloga: quæ Pietas paſtoralis intitulatur.

Incipit Sexta Aegloga: cui titul9 ẽ Paſtoriũ pathoſ.

Collocutores: Pamphilus & Mitio.

Pamphilus. [Q]Vi nemus omne uagis lacerãdum præbuit hircis:
Quid ſyluæ meruere meæ? quas rore ſuperno
Iuppiter: & riuis ſpumantibus horrida coniunx
Impiger atq; olim pyros fauoſq; rigarunt?
Quæ rabies: furtum ſegetes dum carpit acerbas
Spes & opes turbauit agri: cui pulcher hyberus
Delitiæ noſtrumq; decus ſub tempus aratri
Non timuit prunos crepitantibus addere lauris.
Quis prope conſultus dextram niſi noſter apollo
Porriget afflicto: monteſq; efferret in altos?
Mitio. Paſtorum ſors dura nimis: date frena capellis:
Indomitos cohibete greges: ſimul ubera multo
Lacte fluant ſemper: magicas non nouimus artes.
Et nunc iſta fero: lites & iurgia ſecum
Inſtruit: ac ſaxum & nodoſa repagula geſtans.
Quot maledicta parat: poterit maledicta mereri

Ense perire suo: quod fert reperire uenenũ
Blandicijs tamen aggrediar: quod pamphile & fœnum?
Quos ue locos habitas? serum tua claustra reuisis.
Quid fremis? inq; graui quid feruet spiritus ore?
Pam. Furcifer hic mitio? nec te durissima sontem
Sorbet adhuc tellus? iam iam mirabile nullum est
Si nemus & messes atq; omnia uersa retrorsum
Spem lusere: manet: cui proh custodia culti
Credita ruris erat? cui grex pascendus in herba?
Intempestiuis perierunt mortibus agni:
Defessi perire boues: hirciq; supersunt:
Immũdiq; sues: quos luxus & ocia tendunt.
Turba nociua satis: nulla quæ lege per agros
Spargitur insultans: uirgultaq; dentibus urit:
Iam montes infecit odor: nostram ue quietem?
Mi. Haud inopina quidem patior conuitia: dudum
Singula nam tacito tractans sub pectore mecum
Vaticinatus eram: iam turbidus ille redibit
Nec serui tergo: nec amicæ parcere famæ
Doctus: nec rigida pietatem admittere fronte.
Pamphile ꝙ facile est alienam carpere uitam: in aliena uitia sumus oculati
Quam durum seruare suam? te forte magistro
Segnior haud gregibus mors ac lupus ingruat albis.
Nequicq; baculoq; minax uultuq; uenires.
Nil tibi tristis hyems: ꝙcq; cessura rigori
Illa tuo: nil uer dubium: nil morbidus auster:
Nil tibi de proprio uiolenta remitteret æstas.
Non uolucres segeti: non mitibus umbra racemis:
Non caper arboribus: non bucula parceret herbis.
Pam. Nonne ego pastor eram dum trux turpissime rerum
Nereus aduerso pascens in uertice tauros
Transuersum deiecit humi? & pecus omne parabat
Vi rapere? obluctor donec uiolentior ille
Exuit hirsutam tunicam: nudumq; reliquit?
Mi. Quid potius tractare uelim? quot tempore paruo
Tunc nostri cecidere gregem? est sanguine uallis
Pinguis adhuc: cæcis raptim congesta cauernis
Ossa iacent: horrore ferit locus ille tuentes.
Non tibi non alijs licuit mandare macello
Membra boum: sparsere lupi: sparsere leones.
Pam. Hi tibi sint hostes: at non iacuere magistri:
Non rauci siluere canes: quod sæua sinebat
Extremũ fortuna fuit: spoliare cadentes:
Et niueas urbi dominoq; remittere pelles.
Tu mihi quid seruas nisi cornua dempta iuuencis?
Mi. Immo aurum teneris quod compensauimus agnis.
Seruo: habiles cyathos & agresti urgere labellum
Sudere non dignor? rudium miseretq; parentum.

Adde quod ars duce me multum pastoria creuit:
Discolor en talos tyrrheno ex more cothurnus
Circuit: effulgens obnubit tempora iaspis.
Candida sidoneo ter murice uellera tinxi:
Et magnos peperi pro munere lactis amicos:
Sponsa nitet gemmis: collumque monilibus ambit.
Et mecum fusca secura recumbit in umbra.
Non glacie niuibusque rigens: nec solibus usta:
Qualis erat tua turpis anus: dum rura teneres.
Regia si spectes: non nostra uidebitur uxor.
Tum passim herbosis ludunt in uallibus hedi:
Inque uolutabris segnes innata uoluptas
Conglomerat: uersatque sues: non humida pastor
Fortior antra subit: sedeo iaceoque supinus:
Multa canens quae dictat amor: nec crastina curans.
Commissique gregis ludos & praelia cerno.
Tu querulus tristisque mane: tu dente canino
Qua rabies tulerit semper mordere paratus.
Pam. Ergo impure tuum nostris cum sentibus antrum
Iungis: ut indignos habitus tibi praeferat uxor
Rebus onusta suis: ut tu meliore cubili
Membra loces: somnumque animo uigilante fugacem
Excipias oculis: & turbida uisa fatigent?
Concilient ut uasa sitim: causasque timendi
Inueniant: & forma domus & chara supellex?
Heu labor insanus precio cumulare periclum.
Heu furor extremus nuptae parere furenti.
Turpis adulteria: & thalami tot probra pudendi
Dissimulare potes? nempe hi quos fingis amicos:
Coniugis incestae facilem rapuere pudorem:
Insidiasque parant etiam tibi: lumina tolle
Immodico depressa mero: lupus instat ouili
Antraque peruigiles circumstant ditia fures.
Mi. Furibus est mecum contractum sanguine porci
Foedus: & inferni descriptum regis in ara.
Inuisum superis sacrum fortasse: profundis
Acceptum sed iure deis: quibus aere litatum est.
Non ego: ieiunae confringant pinguia tigres
Septa licet: totoque fremens ruat aethere grando:
Armentisque satisque necem ferat acrior annus
Pauper ero: tantum scrobibus comisimus atris.
Pam. Tolle ferum scelerate sacrum quod iuppiter & sol
Erubuit: potuitque iubar sed acerba relatu
Praeterea qui pastor eras: per littora gaças
Conuehis: & neutrum perages foeliciter: aude
Linquere iam syluas: urbesque uidere remotas:
Pandere uela nothis: timidas temptare procellas:
Vxor enim ignotis iam pridem in collibus errat:

Et patrium limen thalamūq; egressa pudicum
Illa sequetur ouans: meretrix famosa procosq;
Secum aget ardentes: & olentes turpiter hircos:
Herba peregrinæ quibus est iam grata paludis.
Mi. Quid pater obscuris animos ambagibus imples?
Longaq; nunc seris: quid litibus ocia frangis?
Desine iam mœstis alacres incessere uerbis.
Dic age: dic breuiter quicquid fert impetus & mens.
Pam. Es meritus post uincla crucem: post uerbera ferrum
Supplicium breue: quin potius sine fine dolores
Carceris æterni: uel si quid tristius usquam est.
Serue infide fugax dominoq; ingrate benigno.
Mi. Surde senex gestare crucem: tolerare catenas
Si nescis sors ipsa tua est: uulgata per omnes
Fabula iam saltus: nerei terrore superbi
Destituisse gregem: medio nisi tristis apollo
Sistere calle gradum non uertere terga iuberet.
Cætera nam sileo: domino q̄ fidus in arctis
Casibus: ut possint desertæ ignoscere caulæ.
Pam. Et fugi & redeam: timui pastoris iniqui
Verbera nulla: metum facilem damnauerat ætas.
Flumine mox laui maculas: pallorq; recessit.
Mi. Quæ tibi causa fugæ? cur claustra quieta relinquis?
Cur longinqua sequens quercus contemnis auitas?
Quo claues uesane rapis? quin obice rerum
Tantarum si cura premit: per mœnia saltu
Errantes cogentur oues sub tecta reuerti.
Iam mihi magna placent: inopis non semper ouilis
Seruus ero? dulcem cantando nactus amicam
Formosus fieri studeo: solemq; perosus
Antra umbrosa colo: frontemq; manus recenti
Fonte lauans: speculum corydon byçantius istud
Quo mihi complaceo dono dedit: omnia nouit
Et patitur coniunx: quoniam sua multa uicissim
Dura fero: uos ignotas iactetis amicas
Ne mea perpetuus foueat complexibus epy.
Pam. Infamis mulier multisq; infausta maritis
Te foueat demens: prior epycus ille prophanos
Lapsus in amplexus cecinit per rura per urbes:
Quam coniunx generosa sibi: prior ipse puellam
Nactus ad irriguos secum traduxerat ortus:
Ludibrioq; habitus: uiuens moriensq; iacentem
Exedere canes: & perminxere sepulchrum.
Lætior haud alijs post hunc: sed adultera forsan
Fida tibi fruere: & speculum corydonis habeto.
Aeternum gemat ille miser: pastoribus aulæ
Qui primus mala dona dedit: formosus haberi
Dum petis: & capiti circūdas serta niuoso

Ignotum tot pondus auis: dum floribus antrum
Dumq; pedes debite rosis syluestribus ornas:
Omnia depereant: quando impia sydera coelo
Impia fors terris superant: intercidat una
Cura gregis rurisq; labor studiumq; peculi.
Mi. Succedet mihi forte aliquis: nec longius hinc iam
(Augurio nisi fallor) abest: qui tristis inersq;
Mitia praeduris excuset facta repulsis:
Aluernasq; ferat romana in pascua sordes.
Pam. Quem talem nisi te genitum fortasse minaris?
En tua tota fides: en laudum summa tuarum
Peiorem si terra parit: tunc optimus ipse:
Inq; nocens mitio: sic crimen crimine purgas:
Viue: late: gaude uitij maioris ad umbram.
Mi. Laetus agam moriarq; dolens: tu tristis utrunq;
Nescio quid confusa tibi tua somnia seruent.
Pam. Par fuerat meminisse quibus bonus ille periclis
Ista parauit herus: laniatum uepribus aspris
Vidimus: heu quanti miserans armenta redemit
Perdita sublimi ueniens mercator olympo.
Quam tenuis uictus: q; nulla superbia uerum
Ruris habet dominũ: tu luxuriaris in aruis
Illius: ipse sua sitiens ac sobrius aula est.
Mi. Immemor ille sui: & rerum fateamur auarus
Perdere pauca timet: cum possit perdere multa.
Impiger horrendis pastores uocibus implet.
Hinc didicisse potes semperq; in fontibus aegras
Mersat oues: tondere iubens ne uellera lappae
Intricent: prohibeus ipsis a sepibus hircos:
Ostentatq; rubos itidem sterilesq; miricas
Pascua dura feris: famulos macieq; geluq;
Conficit: ac tolerare famem somnũq; sitimq;
Edocet: adiungitq; minas atq; intonat ore.
Dulcia cuncta uetat: iubet aspera: culta cauebis
Auia lustrabis: montes superabis iniquos:
Et pedibus nudis tribulos calcabis acutos.
Moribus his hominũ quisquã de sanguine natum
Vixerit: aut raros illi miretur amicos?
Contra ego me memini domino seruire potenti:
Perdere magnificum multis placuisse decorum:
Vis ubi nulla premit: quis tot consumet aristas
Quod pecus assiduo peraget tot gramina morsu.
Lasciuos errare greges hircosq; procaces
Coniugio gaudere sinas: simul ipse iocabor
Dum mea me coniunx: dum me mea suscipit epy.
Vos uestros seruate: meos mihi linquite mores.
Pam. Infoelix sic noscis herum: dum tutus in umbra
Stare putas: aderit praeuertens gaudia luctu.

Mi. En uerbis terrere paras: præsentia fortes
Despiciunt: timidos etiam distantia terrent?
Explicit. VI. Aegloga quæ Pastoriũ pathos ititulat'
Incipit Septima Aegloga cui titulus est Grex
infectus & suffectus.

Collocutores Mitio & Epy.

Vlcior his syluis & gramine dulcior arui:
d Gratior his antris: & gratior amne sonoro:
Huc modo dum sum solus ades mea nobilis epy.
Epy. Nulla dies mitio nostros obrumpat amores:
Nulla dies gremio caput hoc disiungit amato:
Vltro assum: semperq; adero: nec sponte reuellar.
Mi. O mea (nam dulce est animũ exonerare loquendo)
Quid mihi nunc stomachi reris? præcordia quantum
Fellis habet sparsi? mordax modo pamphilus acri
Pertulit incautum penitus pupugit ue querela.
Multa minax absentis heri: sub fine pauorem
Obtulit intrepido: fortem fortissima contra
Frons stetit hæc: nunc chara comes tot dulcia mecum
Tot lætos partita dies: partire quod instat:
Ne pigeat numeremus oues: numeremus & hircos:
Seu grauis iste redit: seu forsitan ille tremendus:
Vera licet fictis prætexere crimina uerbis:
Stet modo frons eadem conceptaq; formula fandi.
Epy. Lanigerum quodcunq; pecus seruare solebas
Mors rapuit: uel morbus habet: per gramina ripæ
Pascitur alterius quicquid superesse dedit sors.
Febris iners: scabiesq; tenax: uiolentaq; tussis
Iam uacuos populantur agros: premit horrida sudor
Mucidus: & rigidi configunt tergora dumi.
Tutius abfuerint ne furtim læta pererret
Mœsta lues capita: & serpens per ouilia pestis.
Cætera nosse datur: refer huc tua lumina tantum.
Mi. Perge meum culmen: mea spes: mea tota uoluptas.
Epy. Ille procul fuluo quem cernis ludere tergo
Vertice conspicuum: setis cui discolor albis
Barba genas mentumq; tegit: per pascua late
Noscitur immitis: frondisq; petulcus & herbæ.
Hunc etiam cupidæ metuunt perferre capellæ.
Sic duras tenerasq; tegit: sic pondere toto
Irruit: incumbens miseris: uenеremq; nec ullam
Respuit: haud propriæ fit segnior inde maritæ.
Quæ paribus signata notis: & concolor illi est.
Ipse quidem luxu immodico lassatus: & annis
Iam senuit: sed dura fero recalensq; senectus.
Ille procax parili totus licet ardeat æstu:
Viribus aut paribus fruitur: tamen omnia turbat

Septa furens: nullasq; sinit dormire quietas:
Somnifera sub nocte capras: sed ouilia circum
Hunc animus non sanguis agit: dumq; aspera prensat
Colla: parum stabiles fregisse per oscula dentes
Cernitur: & uocis paulatim perdidit usum.
Quem quotiens uideo: subitus quatit ilia risus
Vt fragilis dumeta petit: crebrosq; hymenæos:
Et uenerem geminis ardentem naribus omni
Tempore suspirans: inamœnũ spargit odorem.
Tertius ille autem distortis cornibus atra
Luxuria efferuens: teneris male temperat hedis.
His multum debere memor grex ipse fatetur.
Horum nanq; licet circum præsepia natos
Enumerare leues: atq; agmina multa nepotum.
Ille piger senio torpet: tamen integer olim
Ludere clam solitasq; uides nec spernere frondes.
Nunc iacet & cœlum spectat: fremit arduus ille
Proceris gaudens per syluam insistere ramis.
Permeat hic ualles: longinquaq; rura peragrat.
Esurit ille rubos: fulgentibus imminet undis:
Nec tota satianda tago sitis arida feruet.
Ille ferox animi est: & torua fronte minatur.
Ecce duo obnixis qui sese cornibus urgent:
Sæpe graues syluis olim exciuere tumultus.
Nunc multo grauiora parant: atq; omnia turbant.
Ecce duo: morbo impliciti: niger iste quiescit:
Candidus ille silet: scabiem fricat ille uetustam.
Ille quidem toto quem cernis ab agmine solum:
Natura generosus erat: sed non sua tondens
Gramina: sollicito tacitus terit auia gressu.
Huic hostis generosus item: sed fractior æuo
Contigerat: mors alterius certamen utrimq;
Conclusit: non ille uadum torrentis aquosi:
Nec iuga saxosi timuisset carpere montis.
Dux gregis ille fuit: dum nostra reliquimus ultro
Pascua: primus iter rapidum per lubrica flexit:
Hortatus socios: mox cætera turba secuta est:
Vnde diu lætos uacui deduximus annos.
Mi. Quid non longa rapit sæclis fugientibus ætas?
Decreuit grex ecce situ: quæ culpa? quis error?
Immortali homini nihil est: moriemur & ipsi:
Ludere consilium: nec cunctis temporis horam
Perdere segnicie: curasq; repellere inanes:
Ni forsan tibi nunc aliud dilecta uidetur.
Epy. Prorsus idem: quid enim restet? quæ metha malorũ?
Ambiguum licet ille grauis promissa minasq;
Iudicis inculcet: res pendet: ludere præstat
Interea: & primam morti subducere partem:
Quam sapiens (sileo semper tibi fida profecto)

Hortatrix: atq; una fui: præsentibus uti
Et gaudere bonis: fato mandare futura:
Blandicijs profugam assiduis reuocare iuuentam
Et retinere manu: properante obstare senectæ.
Sed si tangit amor pecoris muliebribus aurem
Consilijs aduerte tuam: nisi forte pudori est.
Mi. Dic mea: dic requies thalami: dic gloria nostri.
Epy. Hos tibi fœcundæ matres peperere: quid hæres
Sanguine in externo? ueteri noua cornua serto
Floribus ex nostris ornabimus: ipse latentem
Pamphilus haud noscat fraudem: nec degener istis
Sanguis inest: humilisq; gregis uestigia seruant.
Liquitur hic luxu: non pinguia pabula desint.
Coniugiumq; frequens: implebit ouilia solus:
Errantes studet ille senes transcendere cursu.
Et facit ille gregem longe post terga reliquit.
Aspicis hunc timidum: meditatur prendere truncos
Mordicus: & uacuas cornu iam uerberat auras.
Mitior hunc uultu sequitur: mihi crede sed ille est
Sæuus & hirsuto multum truculentior apro.
Me spectante parem: spoliauit coniuge nuper.
Et potitur camuris nunc naribus: ac pede torto:
Illum inopem pauidumq; procul per saxa fugauit.
Hi turpes rerum indocti latitare uidentur:
Sed sine consuescant: discent tot multa magistris.
Hi duo: quid reris? fatales dulcibus uuis:
Iam pingues mustoq; graues: hos pelle reuulsa
Persolues: læso uenient triaterica baccho.
En tibi par aliud ratio famuletur amori:
Dignum laude licet blandis prope lenius agnis.
En quoq; par longæ uarium: pratum ille modesto
Dente metit: ramos patulo uorat alter hiatu:
Teq; tuūq; gregem rauca qui uoce fatiget:
Meq; fugare locis informi murmure possit.
Spumens ac frendens: tunsoq; simillimus urso.
Hos tibi romulei miserunt gramina saltus:
Cætera de nostris ueniunt tibi gaudia lucis.
Hinc alij atq; accrescent: sors bona fauebit.
Mi. O pecudum decus eximium reginaq; syluæ
Perge age iunge greges: & cornua flore rubenti:
His quoq; circunda: grex esse uidebitur unus.
Hunc tamen oblita es: numeris ascribe mœrentem.
Epy. Inuisa regione satum quem florea uallis
Pauerit: & nostri spretorem miserit arui.
Pellicis imperio premimur: moribundus & unus
Introeat: spaciumq; breuis non explicat anni.
Mi. Iram frange precor: nil unq; tale iubebo.
Iam tranquilla redi: quoniam res magna peracta est:
Pamphilus ut redeat: iustas licet arte querelas

Abstulimus:tacitam mœstus sibi sorbeat iram.
Epy. Multa quidem curis dedimus:iamq; hora quietis
Nos uocat:accelera:glacies premat hispida colles.
Brachia nos nexi:molli iaceamus in ulua.

Explicit Septima Aegloga quæ Grex infe/ctus & suffectus intitulatur.

Incipit. VIII. Aegloga cui titulus est Diuortiũ.

Collocutores: Ganymedes & Amyclas.

Gany. Vo fugis? expecta:liceat condiscere causas
q Discidij:tu nostra puer(nisi fallor)amabas
Pascua:quo pastos abigis cum matribus agnos:
Ingrate atq; oblite mei rerumq; mearum?
Amy. Parce parens damnare tuum:puer ipse:fateris
Hac paui regione gregem:tibi lætior annis
Tunc animus fuerat:nunc intractabilis asper:
Me quoq; uiuẽdo patientia prima reliquit.
Gany. Consilium solet esse senum:iuuenũq; uoluptas:
Tu mihi delyras senior:tum uallis amator
Vnius deserta uagus nunc auia tentas.
Amy. Propositum mutat sapiens:at stultus inhæret:
Res:tempus:fortuna:locus:firmata sequentur:
Consilia alternant:macie turpiq; ueterno
Terga pecus confecta gerit:squalentia sentes
Vellera dilacerant:quid agam? nec pocula fontis
Tuta:nec herbarum morsus:succiq; salubres:
Ipse aer suspecta mihi suspiria reddit.
Quin iustam permitte fugam:& miserere coacti:
Nam potes:ecce etenim ueni ad tua gramina pauper:
Pauperiorq; domũ redeo:non lacte nec hedis
Auctior:inuidia & solis iam ditior annis.
Adde supercilij pondus:quod non grauis æquet
Aetna iugis:non ossa rigens:non altus olympus:
Id prius æquanimis tuleram:indignãtior ætas
Est senium:rugæq;:animos in uerba ministrant.
Triste senex seruus:sit libera nostra senectus.
Serua iuuenta retro est:seruilem libera uitam
Mors claudit:memor usq; mei subsiste ualeq;:
Me fatum tentare meum sine pascua circum.
Gauy. En animi seruum memoris:sic omnia uetus
Abstulit:has mereor grates:hæc premia reddis?
Vt nil præstiterim:multum licet impar: amaui.
Amy. Verba quidem uerbis:res rebus:purus amori
Sed solus debetur amor:gratusq; memorq;
Sum:quia te semper postq; mihi notus amaui:
Et dum uita comes si quid mihi credis amabo.
Gany. Quo properas igitur? quæ te magis allicit ora?
Vnanimes quæ causa repens disiungit amicos?

Perdit enim serui nomen cui libera mens est.
Amy. Aspice fatigero tangentem uertice montem:
Nubila tum grauida fontes tellure crepantes:
Vnde ruens pelagis confunditur unda quaternis.
Aspice præruptum scopulis extantibus alte
Ire sub astra iugum:lapis ille imperuius olim:
Punicus asperso donec sibi pastor aceto
Fecit & igne uiam:nostris pastoribus ingens
Diluuiũ stragemq; ferens:hoc forte per æstum
Solus ego ac sitiens nuper sub colle uagabar.
Gallias erranti sese comitemq; ducemq;
Obtulit:& uiuas digito direxit ad undas.
Prægredior uallesq; nouas & pinguia late
Rura noto:sed sæpe oculos in terga reflectens:
Iam latus hoc sordere mihi:iam turbidus æther
Cœpit ad occasum:iam sydera mœsta uideri:
Agnosco ualidum patriæ reuocantis amorem:
Illic & uiolæ melius per roscida pallent:
Per dumæta rosæ melius redolentq; rubentq;.
Purior ac patrius illic mihi prata pererrat
Riuus:& ausoniæ sapor est iam dulcior herbæ.
Gany. Spreta fides igitur comicum tam certa priorum:
Cum quibus & niueas laqueis:uiscoq; columbas
Gaudebas damasq; plagis temptare fugaces.
Cum quibus & capreæ soles:umbrasq; leonis:
Et tauri flores:& adultæ uirginis uuas
Carpere:uel fando cunctantem impellere noctem:
Vel longum breuiare diem sermone iocisq;:
Et requie molli durum condire laborem.
Amy. Nil spretum nisi sylua ferox pastorq; proteruus:
Et gignens aconita solum:& mœstissimus auster:
Et plumbo infecti latices:& turbine tortus
Puluis:& umbra nocens:& grandinis ira sonoræ.
Gany. An prius ista tibi tam longum ignota per æuum?
Amy. Hora prius fateor: tenuit me pestifer usus
Luctantem: me uester amor:me forma puellæ
Blandior illecebris:sed iam cum tempore sensim
Omnia mutantur:studium iuuenile senectæ
Displicet:& uariant curæ uariante capillo.
Gany. Sic uulgo iam notus eras:nec charior alter
Vel mihi uel socijs:syluis errabis in illis
Et mecum mansisse uoles:cupiensq; reuerti.
Amy. Nil penitus non esse potest:fortuna gubernat
Res hominũ:ualet illa pijs obsistere cœptis.
Illa fauere malis:at si præsagia quicq;
Nostra ferunt certi:leuis est ad prima recursus
Principia:huc genitor profugus me ruris auiti
Finibus infantem rapuit:ripaq; palustri

Exposuit miserum:atq; abijt:per quattuor inde
Sermo lustra tibi:nulla est iniuria:iustus
Libertatis amor:patrij quoq; cura sepulchri est
Tempestiua seni:iam tandem absiste precari
Atq; iterum pater alme uale:dextramq; relaxa.
Gany. Ah miser:& merita quis te cum laude canentem
Audiet? aut leui describet carmina lauro?
Amy. Expectando quidem fessus raucusq; canendo
Attuleram:uereor:uocis fastidia nostræ.
Fors alijs placiturus eo:non una per omnes
Est hominis fortuna dies:nunc mane quietum:
Turbida lux sequitur:nunc matutina serenus
Nubila uesper agit:sic tempestatibus atris
Tutus adest portus:sic littora puppe tenentes
Tempestas inopina ferit:spes:terror ubiq;
Iuxta habitant:fortuna uaga est:& protinus inter
Quamuis pressa manus:ceu lubricus effluit anguis.
Nil habet ista magis tua nunc opulentia certi:
Quam mea paupertas:ubi pluris signa fauoris
Et minus est fidei:sed iam me gallias audi.
Sollicitat damnatq; moras:& phœbus hyberum
Vergit ad oceanum:montem uix occupat altum.
Balatu moueor pecoris:nec candida dulci
Mugitum geminas cessat reuocare iuuenca.
Ire libet:liceat:nusquam sunt carmina tanti.
Gany. Men iuuenem pauisse domi:& finxisse docendo
Vt doctum noua sylua senem nouus hospes haberet?
Sit labor agricolis longus:breuis inde uoluptas.
Arua domant alijs:sic fessus nauta quietis
Inuehit ancipiti delatas æquore merces.
Nosco meum sydus:alijs utenda paraui.
Fatum agnosco tuum:primis nam pauper ab annis
Pauper eris senior:pauper morieris amycla.
I:tamen:ipse meis (quando hoc immobile uotum est)
Te sine (quod nollem) iam solus pascar aceruis.
Amy. Ipse per æstatem mediam uel colle uirenti:
Valle uel umbrosa:nitidiq; in margine fontis
Solus apollinea modulans sub fronde sedebo:
Lanigerumq; gregem pascam:& loca florea circum
Mellificas imitabor apes:te diues habebit
Sylua:sed urentes turbabunt ocia:curæ.

Explicit.VIII.Aegloga quæ Diuortiũ intitulat᷑.

Incipit.IX.Aegloga cui titulus est Querulus.

Collocutores: Philogeus & Theophilus.

Philogeus. Eu laceræ fragmenta domus:heu sydus agello
h Triste modo:quid uotiui nunc stirpibus imbres:
Quid pecoris studium? segeti quid lenior aura?

Aut soles ualuere piis? sors aspera ruris
Semper & immenso tenuis fortuna paratu.
Agricola infoelix: ubi primũ cornua tollens
Floriger annus adest: circum sua gaudia fertur
Rastra manu uexans rigida: scabrosq; ligones.
Vrget in arua boues: sulcoq; annisus inhæret.
Inserit hic ramos: herbas hinc ungue nocentes
Vellit: & utilibus lolium secernit auenis.
Hinc fodit: & ripam bellis brumalibus armat:
Inde leues prono diuertit tramite riuos.
Nil uel inexpertum linquens: uel segniter idem
Expertus: sed cuncta nimis: tum nubila ab austro
Suspicit: & secum pluuias incusat inertes:
Trãquillosq; dies operi: uentosq; fauentes
Inuocat: ac coelum precibus uotisq; fatigat.
Heu misero: postq; sudore exhaustus anhelo
Spes cernit florere suas: iamq; horrea laxat:
Ecce furens sata culta truci uertigine nymbus
Obruit: & longos anni breuis hora labores
Vna necat: pereuntq; seni sua somnia fesso.
Adde repentinam rabiem torrentis iniqui.
Adde peregrinas uolucres: populantia campum
Agmina: tectorum lapsus: incendia: fures.
Adde grauem: morbos: nebulam: mortesq; pluentem:
Immemoresq; gregis casus: hominũq; ruinas.
Qualia nunc flemus moesti: & uix flere relictum est.
Hora metus mortis quoniam trepidantia claudit.
Heu heu quo me cura tulit? quo cæcus habendi
Traxit amor? poteram uulgo quot tutius artes?
Quot rerum temptare uias? cur ultima lecta est
Paupertate labor mixtus: semperq; malignam
Scalpere tellurem querulasq; audire cicadas?
Theo. Quid gemis? aut quæ nam usq; adeo fortuna molesta est?
Philo. Quid gemis? heu mea rura uides: fons ecce laborum
Atq; operum: spes ecce meæ: quid uiuere longum
Fert homini? nec desinimus nocitura precari.
Quæ modo dumiuagis fuerint angusta capellis
Antra uacant: raræq; procul languentis oberrant
Reliquiæ armenti: quas mors uiolenta per orbem
Spargit: & insequitur: non æquoris obice uasti:
Non coeli terræq; situ: non deniq; totis
Caucaseis arcenda iugis: sic omnia uictrix
Proterit: & latos depascitur ordine saltus:
Exemplis caritura quidem tenuere nepotum
Vix habitura fidem: superant si forte nepotes:
Nec finem modo fata parant imponere rebus.
Theo. Posse mali causas ingens solet esse leuamen
Discere: si nosti quæ tantæ pestis origo?

Philo. Multa dei cælant hominem: non omnia seruus
Clausa uidet domini: cum sit mortalis uterq;:
Quæ tamen in syluis crebrescat fabula dicam.
Cerne sinus pelagi geminos: quos maxima frangant
Flumina & aduerso dirimentia gurgite terras.
Hunc hirsuta premit glacies: & bruma perennis
Asperat: horrificoq; infestant murmure tigres.
Illum blanda rosis non arescentibus æstas
Temperat: & uirides fantur per plana uolucres.
Hos alio prius orta sinus afflauerat orbe:
Hinc nostris translata lues: nunc regnat in aruis.
Theo. Quo mare tam facili transiuit & æthera saltu?
Philo. Illuc heu cupidi: stimulat sua quéq; libido:
Peruenit pars una gregis: sucosq; ueneni
Et diras gustauit aquas: atq; inde reuertens
Mox peritura cohors late contagia fudit.
Pastorem pastor: pecudem pecus inficit ægra.
Spirat enim saniem inclusam pulmonis adusti
Ad latus infaustis aspirant flatibus euri.
Intereunt iumenta boues duriq; bubulci:
Graminaq; & segetes: uacuis moribundus aristis
Imminet: & culmum componit messor inanem.
Nec morbi modus ullus adest: uelocibus alis
Mors uolat: externos frustra glomeramus odores.
His etiam sua pestis inest: quid demoror? omnes
Occidimus: nisi fata minas placata remittunt.
Quanq; quid reliqui est miseris? iam falce recurua
Vltima rura metunt: graia qua uectus ab ora
Marmoreoq; nouam designans limite syluam:
Inclyta magnificus posuit confinia pastor.
Theo. Falleris ah demens: nam iusta & sera merentes
Pastores ferit ira dei: populumq; rebellem
Effugite o cæci: securaq; poscite regna.
Philo. Nec mora tuta quidem: nec iam fuga tutior usq;:
Obuia mors peruertit enim: & quocunq; mouerem
Mille parat medio laqueos: & retia calle.
Theo. Accipe consilium propere: cunctatio nanq;
Lenta fuit semper subitis inimica periclis:
Huc huc uolue oculos: hic est uia recta: sine ullis
Insidijs: prædura quidem calcataq; paucis.
Sed super aerios arcto quæ tramite colles
Perferat: & sistat fessum in regione quieta.
Illic uita habitat: leua sed olentis auerni
Sulphureis stant stagna uadis: ibi lurida mortis
Signa uides: atroq; polum nigrescere fumo.
Hos euade lacus: dextrum mihi prende cacumen.
Philo. En nitar: tu me sequere: & miserere iuuando:
Quin prior: I tardum attollens & porrige dextram.

Theo. Vltimus ac primus adero: pellamq; trahamq;:
Tu modo: nec labor officiat: tibi solus adesto.

Explicit nona Aegloga quæ Querul9 intitulat.

Incipit decima Aegloga: cui Titulus est Laurea occidens.

Collocutores: Socrates & Syluanus.

Socrates. Quid siluane doles? tantæ quæ causa querelæ?
Syluanus. Heu socrates quem uix reliquum fortuna ruinæ
Dura sinit nostræ: nescis dulcissime nescis
Quid querar? & q̃ iusta mihi sit causa querelæ.
Socra. Auguror: expecto sed rem cumulatius ex te:
Fare miser misero: non aspernabere luctus:
Participem comitemq; ioci quem lætus habebas.
Syl. Nescis præualidi rumpunt ut uerba dolores:
Quid me chare iubes fari? pastoria nunquid
Materia est lugere deas? tamen accipe quantum
Singultus lachrymæq; sinunt: fuit alta remotis
Sylua locis: qua se diuersis montibus acti
Sorga nitens rhodano: pallensq; ruentia miscent.
Sic mihi quo fueram tusco translatus ab aruo:
Sic hominum res fata rotant: fuit aridulum rus
Dum colui indigui: atq; operi successit egestas.
Id reputans: aduersor enim piguitq; laborum
Pertesumq; inopis studij: tandemq; relinquens
Arua inarata: uagis syluis spaciabar apricis.
Verum inter scopulos nodosaq; robora quercus
Creuerat ad ripam fluuij pulcherrima laurus.
Huc rapior: dulcisq; semel postq̃ attigit umbra
Omnis in hanc uertor: cessit mea prima uoluptas.
Rusticus ardor erat: sed erat gratissimus ardor.
Ille mihi insueto: qui me mortalia prorsus
Oblitum imemoremq; mei meminisse iubebat.
Hanc unam: curasq; & totum huc uoluere tempus:
Sic ruris desertus honos: & quicquid in enses
Præcipitat: pars parta animi: pulsiq; tumultus:
Has ego delitias & opes: hæc regna putaui.
Socra. Perge: quis interea neglecti uultus agelli?
Syl. Nec noui: nec nosse uelim: mihi laurea curæ
Sola fuit: sed iam socrates ignosce: gemendum est.
Socra. Immo age perge precor: pariter lachrymabimur ambo:
Et pietas: communis enim & iactura dolorq;.
Syl. Laurea culta mihi: nec me situs asper & horrens
Arcuit incœpto: proprijs nec uiribus ausus
Externos uolui consultor adire colonos.
Nec longæ tenuere uiæ: nec tempus iniquum
Ac durum tardauit opus: uulgata tenebam
Ascræi consulta senis: tamen altius irẽ
Mens erat: ac uarijs artem solidare magistris.

Dux mihi nullus erat: nisi amor feruorq; uidendi.
Primũ iter in latum qua pulcher mincius unda
Formoso de patre oriens: interluit arua:
Hic uenetum celsis extantem in milibus unum
Pastorem agricolam: bellatoremq; uicissim
Conspiciens: dextræ modulantem in uertice ripæ:
Accedo: & breuibus percontor plurima uerbis.
Iussus ab hoc asiam: graiasq; inuisere terras.
Vix athesim attigeram patrij qua limina montis
Deserit & lætos fugiens amplectitur agros.
Ecce uerone per prata uirentia martis
Ire duos uideo: canit hic: legit ille salubre
Herbarum genus: & pecori bonus applicat ægro:
Prægredior: calidusq; aponus: gelidusq; timauus
Iam spacijs æquis aberant: dum peruigil alas
Intempestiuum quatiens dominoq; molestum:
Perstrepit hic leuo uillæ de culmine gallus.
Mox baculo excussus mœstum cantoribus omen
Præbuit: hinc nullo resonantia littora cantu
Procuruosq; sinus tacitus sequor: obuia tandem
Rura sonora animum uocemq; & uerba dedere.
Lætior illa lego: smyrnam sub fine uiarum
Peruentum: cæcumq; senem: sed multa uidentem
Cõuenio: isq; italo missum ut cognouit ab orbe
Prosiluit: dextramq; dedit: nemorũq; profundo
Accubitu & fusca sessum statione recepit.
Attonitumq; manu penetralibus intulit umbris.
Figo oculos: & cuncta libens & singula circum
Visa noto: cupidumq; fruor sermone senili
Insolitus: dij qualem hominem: quod diuite cœlo
Subtrahitis: terræ rarum breue munus ægenti?
Hunc magni circum comites lætissima turba
Stabant: iuxta autem cunctis sublimior unus
Cui grege de toto supremus cesserat hircus
Fortunas casusq; ducum regumq; canebat.
Nec casum tamen ille suum sortemq; repostam:
Nec tristes in terga canes instare uidebat
Regibus: attonso flendus post fata capillo.
Iuxta alter senio infractus: iuueniliter alta
Voce canens: furere hinc dictus: sed uoce furorem
Diluit: & falso quæsiuit crimine laudem.
Sacra sacerdotes canit hic: illc arma tubasq;:
Inde deum fauor: inde uirum: per bethica captum
Rura lupum saluumq; gregem: iaculoq; lyraq;
Fretus: & hinc clarus factis: hinc cantibus alter
Altera sollicitï laqueos cantabat amoris.
Docta puella: choris doctorum imixta uirorum.
Cynnameus roseo calamus cui semper ab ore

Pendulus:& dulces mulcebant astra querelæ.
Hanc choris late cunctata bacchide notus:
Hanc clarius charam suspirans carmine lyden:
Et quem cyrenis genitum dedit africa nilo.
Hanc thenis samio pastor stupet igne liquescens:
Nec minus hanc nostriq; procul mirantur amantes.
Voce omnes humili & querula simul impare cantu
Pone senex pueri in gremio:uix mole soporis
Lumina pressa mouens:lenibat cantibus auras.
Mox siluit uictus:cesserunt carmina somno.
Argutum dircæa palus amisit holorem.
Vidi sidonio pastorem rure profectum:
Annua quem morbi uis extinctura diebus
Angeret alternum natalibus:ultima donec
Vna animam:doctosq; modos abrumperet hora.
Vnũ ibi cecropij contemptum in gramine saltus
Ingenio rectum:claudum pede:uoce calenti:
Spartanos in bella canens accendere uidi.
Vnũ uoce parem:summis per littora lõge
Solum:qui populo leges & iura dedisset:
Iamq; senex musis operam daret urbe relicta.
Vidi aquilam calui circum uolitare sedentis
Ore caput:pleno simul illum lumina campo
Defixum:immota meditantem carmina fronte.
Vidi expectatum ut caneret dulcedine multa:
Obriguisse senem:uocemq; in faucibus imis
Artatam:musas animam rapuisse putares.
Sic cubito incumbens similisq; erat ore canenti:
Phistula pallenti pendebat muta labello.
Hunc alius musis qui pastor amicior almis
Sed minus acceptus syluis:& uictor ut arte
Iudicio sic uictus erat:de more solebat
Victorem ridere suum:q iudicis æqui
Carmen inops:q fama uagis incertior auris.
Vidi qui fixas raperet spes:adderet iras:
Cogeret ad certam flammanti carmine mortem.
Vidi alium syluis pulsum:mox carmine dulci
Extinxisse odium:quid enim uim carminis æquet?
Temnere opes tanti causam preciumq; laboris.
Vidi aliquos artesq; bonas celebrare:sed inter
Hos fuit ampla sacri lege hac quæ iura parentis
Stringeret:hoc merito doctas laudaret athenas.
Vidi qui multo assiduus numeroq; superbus
Lacte præmens fragilem fiscellam rumperet acri:
Qui noua mactatis oneraret plaustra iuuencis:
Qui sale terga boum tereret laniata rigenti:
Et qui sparsa sedens pastorum furta notaret.
Biblida qui uetito cantaret amore furentem:

Qui caneret solem ac lunam: stellantiaqꝫ arua
Scinderet: & uolucri cœlum signaret aratro.
Qui uiuos plectro lapides aptaret ouili:
Colle sub aonio funestæ ad pabula ripæ:
Quiqꝫ palæstrita & pictor: primoqꝫ sub æuo
Cantor: ad extremū cursorqꝫ aucepsqꝫ fuisset:
Quiqꝫ illi fesso tandem & dormire paranti:
Ex leuibus calamis puluinar strauit amœnū:
Quiqꝫ truces cantu solitus mulcere leones:
Iusticia & cithara insignis: uenerabilis annis.
Incola syluarum primus quem thracia uidit:
Aeream dulci rhodopen dum uoce moueret:
Præcipitem fidibus blandis dum sisteret hebrum.
Huic duo per montes auritaqꝫ rura canenti
Perpetui comites: dextræ germanus inhæret:
Filius at leuæ: tegit illum linea uestis:
Iste sacer musis plenum de fonte reposcit:
Atqꝫ pium cratera patri porgebat anhelo.
Deniqꝫ graiorum latebras: asiæqꝫ uireta:
Hebræosqꝫ graues: & carmine trita minaci
Gramina iordanis: peregrinaqꝫ nomina lustrans:
Mollia rura arabum: salis indiga: ditia mellis:
Affixusqꝫ oculis animoqꝫ intentus ubiqꝫ:
Vidi alios: atqꝫ inde alios: non omnia passim
Visa sequor: uidi sicula regione creatum:
Ac socios quibus horridulum cantare uoluptas
Prima gregem latebrisqꝫ minas uitare leonum:
Quiqꝫ alios supra tenet ortum a carmine nomen:
Quiqꝫ gregem calida gelidus male pauit in ætna:
Qui docet ephesios: tyrios qui rumpere campos:
Docto ac altisono diuulsus ab agmine tandem
Flector: ibi unū omnes nemorū quem turpis habebat
Angulus: & tenui ridebant pascua nutu:
Nudus ut ille iugis macidum raucumqꝫ canendo
Indignum magni prædonis retulit aurum.
Sed quid ago? aut patriis quorsum peregrinor ab aruis?
Doctior inde domū fesso dum remige portu
Brundusii egresso iuuenis placidissimus alto
Occurrens: trepidam porrexit ab aggere dextram:
Maternūqꝫ ostendit auum: per rura iacentis
Apuliæ: calabrumqꝫ nemus sub ualle galesi.
Ingenio agricolam nulla tamen arte colentem.
Pana uirum uideo: nec secum multa locutus
Eminus aruncæqꝫ ducē populumqꝫ saluto
Moris aratores ueteris: quaqꝫ aufidus: æquor
Fertur in hadriacum: patrio sub sole perustum
Libertum: dominoqꝫ lyra: gregibusqꝫ placētem
Alloquor: inde alius gelidi sulmonis alumnus

Multa iocans: longamq; aciem per opaca latentum
Ostendens digito: fuscos aperire recessus
Tentauit frustra: uultus densissima nubes
Texerat ambiguos: dubium uix murmur ad aures
Aura tulit: quantum in nobis obliuia possunt?
Vnus in hoc numero gaudens se condere uiuo
Fonte: deus numerum fluuiorum arsisse puellas:
Aequoreosq; alius memorabat carmine nostro
Insuetum cecinisse deos: aliusq; uicissim
Montanum imparibus carmen uariabat auenis.
Hinc procul & latio & musis charissimus afris:
Fluctiuagosq; alius numerans sub gurgite pisces:
Aurea plectra apio cinctus uiridante monebat.
Hinc alius rutilumq; crocum & candentia carpens
Lilia: tum uarios iungebat in ordine flores.
Multa libens sileo: sed iam mihi nota tenenti
Longa breui stringens aderat suspiria cantu:
Paupertas quem tuta iuuet: quem delius ardor:
Caluus amans alius restinctam carmine flammam
Flens quasi supplicium: properataq; tempora fati:
Accensamq; alius dubium Romanus an umber?
Vmber erat: uariæq; minax & blandus amicæ.
Notior inde alius fluuiali occurrit aquino
Turbidus aspectu: & ruralibus horridus armis.
Arpinati alius sylua cui pauper amictus:
Victus inops ac difficilis: sed læta canenti
Frons erat: & nullo uitæ turbata labore.
Protinus hinc geminæ tangebant sydera quercus:
Vnde salus pecori bis contigit: altera dextræ:
Altera laus linguæ: magnos breuis herba iuuencos
Fecerat: una duos contexerat umbra gigantes.
Hinc quoq; uidi alium campano carmina fastu
Implentem: & multum gracili sibi uoce placentem.
Sic uenerabundus dominantis limina romæ
Ingredior: stupor hic tremulam suppressit auenam:
Pila inter tristesq; tubas: strepitumq; rotarum:
At studio rerum latia dum demoror urbe:
Forte procul tenuem dubia uix aure susurrum
Grandæui senis excipio: doceorq; paternis
Hunc primũ cecinisse modis: audentior alter
Posteriorq; humili ꝗuis de stirpe parentum
Ortus: & adriacum iussus migrare pisaurum
Posthabuit: quem tunc horrebant undiq; colles
Agrestem summo imperio præponere musam.
Non ueritus faciliq; hederæ summittere lauros.
Hic alienigenam seruum quem carcer honestus
Fecerat ingenuum: multaq; ornauerat arte:
Audiui cantare hominũ moresq; dolosq;:

Atq; metus curasq; senum & iuuenilia furta:
Lenonumq; artes: iam tempore murmuris afri
Oblitum: atq; italo texentem pectine carmen.
Hic cui religio syluestris & inclyta rerum
Copia: & ignoti nihil usquam ut prisca ferebat
Fama: sed esonides carmen cum uellere fuluo:
Qui canit alciden: qui thesea: quiq; cruentis
Fratribus in campum adductis ad mollia castra
Transfugit occultus: blandumq; cupidinis agmen:
Reliquias qui troia tuas: & frusta legebat
Meonio neglecta seni: qui prole decori
Coniugio memori studiosum ornauerat usum:
Qui mensas uersuq; gregem laceraret edacem:
Et qui laudatæ caneret conuitia gentis.
Partior hunc nono pascebat caseus anno.
Hunc uideas dextre rigidam gestare securim
Ornantem officij generoso gutture pompam.
Hunc grauitas: illum censura sæuerior offert.
Hinc tenui uinclo profugos qui nexuit annos
Sæcula: pierio nisus cohibere furore:
Pennatas musas qui martia traxit ad arma:
Punica dum latio ferueret in orbe procella:
Indixit qui bella feris: syluasq; tumultu
Miscuit: apta uagis cudens uenatibus arma.
Tramite qui largo troianũ anthenora colles
Duxit ad euganeos: necnon comitante marito
Bis raptam fessis helenam qui reddidit argis:
Phyllida qui querula: pheacum qui uoce latina
Luxuriem moresq; canit: quiq; hectora supra
Ilion euersumq; troiamq; a stirpe reuulsam:
Quiq; nurum dotemq; ioui conuexit opimam.
Linquo senem qui discipulum per prata sonorum
Hesperiamq; tubam docto conflauerat ore.
Linquo uirum fortem posita qui casside mœstus
Sed iussus plenusq; iræ saliebat honestæ.
Vnde alium domini uidi meruisse fauorem.
Vidi qui quotiens libuisset ferrea blando
Pectora molliret cantu: lachrymasq; moueret
Hic quoq; (nam memini) miserum solabar amantem:
Amentemq; magis: cui uis erat ampla canoræ
Vocis: & ingenij magnus sub pectore torrens.
Est amor exitio pastorum publica pestis.
Blandus ubi immitem peperit furor ille furorem:
Forte oculos auidumq; animũ septena per antra
Nobilibus famosa iugis: & opaca mouenti
Collis: ubi arcadiæ celeberrima carmina nympha
Arte patrum curas fugitiuaq; uerba ligarat:
Monstratur: celsoq; uirens in uertice laurus:

Admonuit nostræ:& dulcem renouauit amorem.
Tum frondosa ingens ramis altissima fagus
Optatamq; gregi gregis ac ductoribus umbram
Fundebat:uolucrum sedes aptissima nidis:
Assiduumq; sonans uarioq; exercita cantu:
Atq; hic multa iubens esedæ uerendus acerua:
Formosusq; gigas lucum omnem fronte serena
Et pastorali uis maiestate regebat.
Ocia ni desint nulli usquam uoce secundus:
Dulciter ille quidem quãq; raucescere curis
Musa solet:sed rara canens:frontesq; canentum
Exornans niueis uittis:& fronde perenni.
Ille ubi pastoris properatum funus amati
Fleuit:inexplicitum carmen mandasse duobus
Fertur:& angusta limam sub lege dedisse
Iusso alacres instare operi:rerumq; suarum
Immemores:aliena manu tractare magistra
Conspiceres:laudemq; alij sibi uelle laborem.
Tres nemorum dominos:& eadem cespite musis
Intentos:gregibusq; simul spectare decorum
Dulce fuit:quorum unus iter cantabat acuta
Voce suum:niger ille oculos gestuq; uenusto
Pastorum pauor at stimulus:contra ille secundus
Totus amor placida doctus nil fronte negare:
Tertius impexis æstus & frigora & imbres
Assuetus perferre comis:qui multa uidendo
Omnes ambierat syluas:cygneaq; serum
Carmina iam properans uicina morte canebat.
Longe ibi transfluuiũ regum inter busta seorsum
Vnus erat rutilus diuini ruris arator:
Qui pinguem scabro sulcabat uomere campum:
Huic comes hinc prudens hinc sedulus alter aranti
Certabant rigido glebas conuellere rastro.
Terra ferax:fessiq; boues:& laurea nusquam:
Nusquam hederæ aut myrtus:uiridis nam gloria serti
Non studium musæ fragilis uox:area sacro
Fonte recens:atq; alta domus:tum pinea late
Sylua uirens dulcesq; oleæ gremioq; decorum:
Clara fouens roseo puerum stat limine uirgo.
Hic matrona fuit hortis quæ lecta remotis
Vimineis calathis templo aurea poma sacrauit.
Mira loquar supraq; fidem:sed carmina uidi:
Hic hominis:pariterq; aquilæ:bouis atq; leonis
Hispanum nostra modulantem uoce iuuencum:
Procedo iam ruris opes uisurus hetrusci.
His mihi tunc terris iuuenis fuit obuius altis
Cultor agri rigidus:patriæq; in mœnibus alter
Lenior ad sterilem uersando expertus arenam.

Cuncta dehinc inculta iacent: aduersa sed inter
Imus ad hispanos cultus: est corduba testis
Ciuis & alta canens ad solem uertice nudo
Nil patrij sermonis habens: nil frontis hyberæ:
Testis & emerita est & bilbilis: atq; uadosis
Gadibus ora tepens noctem quæ sera diemq;
Vltima surgentem solem uidet atq; cadentem.
Hinc ego burdegalam repetens: in littore cerno
Aequor ubi ambiguum refluo ferit amne garumna
Multiloquum magnumq; senem: quem templa uasati
Nominis ausonij dederant: urbanior inde
Vnus aquis ubi fessus atax languentibus exit
Occupat eloquio: notus procul ille larissæ:
Notus apud thebas: sed enim tyberina latine
Docti omnes per rura loqui: tuq; inclyta narbo
Carmina piscoso referens accepta benacho.
Sum nimius sed uisa trahunt: ignosce tenentq;
Dulcia postremo tuguri uix limina parui:
Orbe peragrato: & laurum mea regna reuisi.
Soc. Vndiq; conuectis ornans reor artibus illam.
Syl. Longus ero si cuncta sequar: sic illa parentis
Naturæ: & nostro fuerat sufflata fauore:
Vt neq; dodonam: nec cretam Iuppiter illi:
Nec uenus Idaliam aut amathum: eurotamq; diana:
Nec delon cirrhamq; suam præferret apollo.
Ille quidem assiduo repeto uolucresq; sagittas
Atq; arcum pharetramq; agilem citharamq; solebat
Illuc ferre suam: ramoq; aptare uirenti.
Nescio quid fateor: socrates tamen omnia nosti
Diuinũ ramis inerat per gramina circum
Ludere amadryades passim: nymphasq; uideres:
Hanc superum rapido dum fulmine rex quatit orbem:
Liquerat intactam solio ueneratus ab alto.
Romuleam uidi sobolem pubemq; superbam
Imperio: & trabeis sacras hinc carpere frondes.
Vidi hominũ genus argutum doctumq; canendi
Esse sub hac cupide & rarissima texere serta.
Ipse ego (quid longus quid non ualet improbus usus)
Edidici uariare modos: ac multa per herbam
Sed non magna canens: demũ me frondibus hisdem
Exorno: celsos poteram nec prendere ramos.
Ni sublatum humeris tenuisset maximus argus.
Hinc mihi primus honor dulcis labor ocia læta
Pastorumq; fauor multus: collesq; per omnes
Illicet ignosci incipio: digitoq; notari.
Laurea cognomen tribuit mihi: laurea famam:
Laurea diuitias: fueram qui pauper in aruis
Diues eram in syluis: nec me fœlicior alter:

Sed lætum fortuna oculo conspexit iniquo.
Forte aberam syluasq; ieram spectare uetustas:
Pestifer hinc eurus: hinc humidus irruit auster:
Ac stratis late arboribus: mea gaudia laurum
Extirpant: franguntq; truces: terræq; cauernis
Brachia ramorum frondesq; tulere comantes.
Hei mihi quo nunc fessus eam? quibus auxius umbris
Recreer? aut ubi iam senior noua carmina cantem?
Illic notus eram: quo nunc uagus orbe requirar?
Quæ me terra capit? potes ad tua damna reuerti
Infœlix: sparsasq; solo conquirere frondes:
Et laceros ramos & iam sine cortice truncum
Amplecti: lachrymisq; arentia membra rigare.
Ibis: an ignotas fugies moriturus in oras?
Infaustum uiuaxq; caput dulcissima rerum
Spes abijt: quid uita manes inuisa fruenti?
Quid fragilis lentusq; dolor præcordia uersas?
Soc. Pertimui longæq; aliud te flere putaui.
Syl. Heu heu parua igitur flendi tibi causa uidetur?
Soc. Nulla quidem potius: lachrymosis parce querelis:
Est dolor usq; loquax: laurum non eurus & auster:
Sed superi rapuere sacram: & fœlicibus aruis
Inseruere dei: pars corticis illa caduci
Oppetijt: pars radices uiuacior egit.
Elysiosq; nouo fœcundat germine campos.
Vidimus his oculis superos syluane uerendos
Leniter auulsam meliori in parte locantes.
Syl. Vidisti? an mœsto solamen fingis amico?
Soc. Vidi equidem & comperta loquor: uestigia supplex
Consequere ac precare aditum: uerbisq; caueto
Inuidiam conflare deis: quod honestius: opta
Transire in terras ubi nunc tua gloria uiuit.
Syl. Dij faciant precor ecce humilis semperq; precabor.

Explicit. X. Aegloga quæ Laurea occidēs titulat:

Incipit. XI. Aegloga: cui titulus est Galatea.

Collocutores: Niobe: Fusca &: Fulgida.

Nio. Vc soror ad tumulum gelidiq; ad saxa sepulchri.
Fus. d Quid lachrymis alimēta petis germana? qd optas?
Nio. Est gemitus magni solamen grande doloris:
Afflictamq; animam releuant suspiria quæstus:
Enecat artatus mentem dolor: optima mœsti
Pectoris est medicina: palam lugere fuisset
Idem animus semper: nunq; hæc præcordia torpor
Verteret in silicem: nocuit tacuisse dolenti.
Mitto autem: cupidam modo duc ubi copia flendi.
Fus. Carpe iter hac qua nodosis impexa capistris
Colla boum: crebrasq; canum sub limine paruo

Videris excubias:giluosq; ad claustra molossos.
Ille locus tua damna tegit:iamq; aspice contra
Hic galatea sita est:qua nil natura creauit
Pulchrius in terris:nisi nos amor usq; fefellit.
Depone hic quodcunq; premit:complectere bustum:
Oscula fer saxis:umbræ dic uerba silenti.
Nio. Heu nimis arcta domus:tanto domus arcta dolori:
Hæc sedes galatea tibi est:quam fulgere cernens
Sol stupuit?fassusq; parem:fassusq; subinde
Maiorem:attonitus serum sese abdidit undis.
Hæc sedes galatea tibi?uos sydera cœlo
Statis in occiduo ludis themone boete:
Iuppiter ore poli lustras conuexa sereno.
Is gelidus cum falce senex:armatus orion.
Luna uices peragis solitas:uolucerq; deorum
Interpres:nomenq; uenus positura uicissim.
Hic pallens galatea iaces iam terra cinisq;:
Iam nihil ætherea nisi forsan spiritus arce
Viuit:& inde uidet flentes tranquillus amicas.
Nil mihi respondes animæ pars altera nostræ?
Optima pars eadem:dextras adhibito precanti
Si qua fides mundo est:pietas seu prisca superstes.
Heu lapidem infestum qua nunc soror arte reuoluam
Irruam in amplexus:figam oscula dulce cadauer.
Hoc referam moribunda sinu:fotumq; sacellis
Inferam:& arcanis: durum penetralibus addam.
Addam perpetuos celebret quos mundus honores:
Virgineos addam cœtus: ritusq; uerendos:
Et sua sacra deæ:nec fax nec carmina deerunt:
Fœmineas longe lateq; sonantia laudes.
Heu mihi prædurum lapidem graue pondus inersq;:
Deficio sub fasce soror:nitensq; fathisco.
Fus. Surge soror surge:sacrumq; cadauere corpus
Cōmaculare caue: placeant præsentia frustra:
Præteritum expectes: tuta est obliuio amanti.
Nempe hesterna dies ulla nequit arte reuerti:
Mors adimit curas:mors omnia uincla resoluit.
Iam satis est fletum:nostros mors fregit amores.
Nio. Fregissetq; utinam nostros mors æqua labores:
Speraui:prope nam steterat:miseramq; fefellit:
Viuo sed infœlix:& luctus seruor in omnes.
Fus. Parcius en leuo tristis tibi fulgida calle
Aduenit:& tacita castigat fronte querelas.
Ful. Quid miseræ cæcæq; animi mortalia fletis
Tam grauiter?quid fles niobe?quin incipe uitam
Scire pati:quamcūq; dedit sors dura: dabitq;:
Et me torquet amor:desiderioq; meorum
Permoueor:sed quid facias?arma irrita calces

Aduersus stimulum: melior patientia pressis:
Multa sibi facit ipse animus leuiora ferendo.
Quid gemitus? moritura fuit galatea: deinceps
Immortalis erit: proprio tabescere damno
Non amor: alterius sortem lugere secundam
Inuidia est: quantum nobis decesserit omnes
Scimus: & ingrato quantum decesserit orbi.
Sed ferimus: uos definite: ac meliora tenentem
Suspicite: & cœlum terris optate relictis.
Fus. Fabula: quis alis cœlum terrestria prendent?
Ful. Aethereis: sic terra suum: sic astra reposcunt.
Fus. Credulitas uulgata quidem: nos certa probamus.
Ful. Fusca locis imis habitas: nos summa tenemus:
Et cœli terræq; situm speculamur ab alto.
Nio. Ambages ueteres & inenodabile uerum
Mittite: & integram uenturis tradite litem.
Fulgida quin potius (musas nam noscis agrestes:)
Dic titulum busto: relegat quem serior ætas.
Ful. Sic liquit galatea suũ pulcherrima corpus
Libera iamq; polos & regia tecta tonantis:
Ipsa quidem superumq; choros mensasq; frequentat.
Mors roseos artus: mors candida colla: genasq;:
Sydereosq; oculos tetigit: uultusq; serenos
Obscura dimersit humo: mortalia quisquam
Diligat: aut speret stabiles hic figere plantas?
Quid gen⁹ aut ꝓbitas? quid opes? quid forma? quid ætas?
Quidue decens cultus? quid gloria nominis ingens?
Omnia contigerant: manus abstulit omnia mortis:
Nuda domum repetens e carcere fugit amato.
Nio. Nuda quidem minime quam gloria uestit amictus:
Clarior assidue longisq; recentior annis.
Hanc quæcunq; sibi uultuq; animoq; per æuum:
Aut cantu aut sermone placens: cupiensq; placare
Deferet ante oculos: hanc nos dum spiritus iste
Artubus hærebit miseris: & uiuere coget:
Hanc uel apud manes nebulosaq; flumina lethes:
Exemplarq; pudicitiæ formamq; decoris:
Corde sub hoc semper memori pietate feremus.
Tum nostro galatea tuum de pectore nomen
Exibit: fugient proprijs dum sedibus astra:
Mellis apes studium linquent: nidosq; columbæ:
Coniugium turtur: prædam lupus: arbuta capræ:
Custodita dolos mulier: mendacia seruus.

Explicit. XI. Aegloga quæ Galatea intitulatur.

Incipit. XII. Aegloga: cui titulus est Cõflictatio.

Collocutores: Multiuolus & Voluceꝛ.

Multiuolus q Ve noua fers uolucer? qsnã stupor? unde uehis te?

Volucer. Arduus in tenero pingues per gramine tauros:
Et molles pascebat oues pan maximus olim
Pastorum:& sylua late celeberrimus omni:
Faustula quem complexa sinu mulcente fouebat.
Viderat hunc crassa gelidaqꝫ sub ilicis umbra
Arthicus armipotens:secumqꝫ hæc turbidus ira.
Hunccine perpetua gaudentem pace uidebo?
Securoqꝫ sinam resupinum stertere somno?
Si satis hanc noui:dextramqꝫ erexit in altum:
Excutiam madida cerebri de sede soporem.
Dixit:& omne fretum refugasqꝫ exterruit undas:
Horridaqꝫ extremis uox est audita britannis.
At sonitu ingenti penitus torpore fugato:
Pan caput abstulerat:gremioqꝫ innixus amicæ
Multa prius secum frendens:ac multa uolutans.
Vnde ait ista tibi tam insulsa superbia demens?
Vnde furor?nescis uires stolidissime nostras:
Spernis opum cumulos:spectatos spernis amicos?
Experiere quidem:serum tentasse dolebis.
Fidus auariciæ nunq̃ continget amicus
Ille refert:at diuitiæ sunt præmia belli:
His ne putes tardare minis?incendis & urges:
Desine:nec uentos nec turgida uerba timemus.
Est animus:sunt arma mihi:dubijsqꝫ probatum
Pectus amicorum:sunt qui tibi terga iubente
Me feriant:dextrumqꝫ premant latus atqꝫ sinistrum.
Ipse genas frontemqꝫ manu baculoqꝫ retundam.
Non tibi par animus:non est manus apta duello.
Pan timuit:flentesqꝫ oculos:hinc aspicis atqꝫ hinc
Intonsis instare ferox pastoribus agmen.
Sustulit horrificam uocem:qua flumina & agri
Et mare uicinum infremuit:collesqꝫ remoti.
Ac procul aeriam clamor peruenit ad alpem.
Vndiqꝫ conueniunt:& qui per frigida tempe
Herbiuagos aluere greges:armentaqꝫ belli
Grata deo:& qui lanificæ dilecta mineruæ:
Et qui frondipetas nemoroso monte capellas:
Glandilegosqꝫ sues:& amantes prata iuuencos:
Turba ingens:unoqꝫ omnes in gurgite tandem
Sordidulum lauere pecus:qua rura secanti
Dux Italus fluuio dedit aurea cingere templa.
Tot deerant alimenta uiris:nisi pana uirili
Faustula sollicitum curarum parte leuasset.
Nam grege de magno:decimũ largissima quemqꝫ
Obtulit:atqꝫ famem sedauit pinguibus hedis.
Ah meretrix obliqua tuens ait arthicus illi:
Immemorem sponsi cupidus quam mungis adulter:
Hæc tua tota fides?sic sic aliena ministras?

Erubuit: nihil ausa palam nisi mollia pacis
Verba: sed assuetis noctem complexibus egit:
Et tacitam submisit opem mulieribus: ardens
Atq; imbuta odijs occultas ruminat iras:
At gelido stat flamma metu: iam brachia uterq;
Pastor ad ambigui certaminis orsa parabat.
Iam studijs aduersæ acies: iamq; arma fremebant.
Quæq; suos uocat ore deus: hæc mœnia troiæ
Arcturumq; canit: pugilum canit illa labores:
Monstriferūq; refert charolum: tum iurgia labæ
Iactantur: toto uolitant conuitia cœlo.
Pan fraudes pensiq; nihil: fandiq; pijq;:
Nota ꝙ infamis testetur fabula caudæ
Obijcit: exilijq; locos: & inhospita tesqua:
Hostibus humani generis lingnæq; trementis
Barbariem: & rauco crepitantia uerba palato.
Ille autem tibi uerba placent: mihi facta relinque:
Et tamen expediam nodosa uolumina linguæ:
Et loquar ecce aliquid: faciet res ipsa disertum.
Te ne tegis digito? periuria: furta: rapinas
Nouimus oppressos homines: elusa deorum
Numina: quæ dignas tandem me uindice pœnas
Exposcunt: orantq; preces: lachrymæq; perorant.
Quas anus infœlix: mulier miserabilis expes
Pollicitis decepta tuis noctisq; diesq;
Fundit & ingratum queritur deserta nepotem.
Serua canum: tu prima quidem: tu summa malorum
Causa: negas? scelerum semper tu perfidus auctor
Induis arma fremens: eadem mox abijcis arma.
Illa gemit: surdumq; uocat: non irrita iusto
Spes ubi nulla tui est mittens suspiria cœlo.
Mater & ipsa dolens rogitat miseræq; sorori
Increpitans te poscit opem: fratresq; superbo
Affusi mœstiq; greges: syluæq; precantur.
Quem non mouissent? sed inexorabilis unus
Durus: inhumanus: ferus: horrens: despicis omnes.
Quid tamen officio retrahit nisi pectoris ardor
Impius: & fului sitis importuna metalli?
Scilicet attonitus fulgenti incumbit aceruo.
Hinc stupor ille oculis: hinc illa obliuio menti:
Scelestum atq; animæ: sed quem tibi crimina finem
Promittunt? audi: nam sæpe illustria multum:
Multum animos exempla mouent: in flumine tusco
Pastor auarus erat: quem par sitis impulit: æqui
Fœderis oblitum patrios transcendere saltus:
Occidit is merito: grauis at contagia culpæ
Immeritum parili traxerunt turbine natum.
Infaustumq; gregem innumeris texere sagittis.

Nunquid si fidei uel si memor ille decoris:
Partius aut sitiens tanta cum strage suorum
Assyrias gustasset opes: auriq; saporem.
Arthicus hæc torrens: motus pantalia contra:
Si uacat exemplis tempus dare: sæuus eorum
Pastor ad euphraten fuerat: cui sanguine fuso
Esset inhumanū sitienti horrenda uoluptas.
Ille ferox similisq; tui confinia raris
Sæuitia stimulante pari: dum despicit ampli
Incustoditos uiduæ transcendit in agros:
Incautumq; neci natum dedit anxia mater.
Omnem continuit fixa sub mente dolorem:
Euomuitq; simul pastor temerarius ictu
Fœminei mucronis obit: truncusq; gelato.
Non aurum bibit ore nitens sed pocula martis:
Concretam saniem & tepidum de cæde cruorem.
Ergo age: quando pares exemplis arthicus infit:
Brachia tentemus: succedant uerbera uerbis.
Quid modo colchorum uolucres orientis odores?
Quid ue gulæ: & uentris irritamenta capacis
Omnia: quod pelago uæhemens echinus: inersq;
Rumbus: & ornati squamis rutilantibus olim
Ferreus aurata quos fixerat hamus arena:
Sub uenetis clam mersus aquis: quod uulnere crebro
Si qua uel hispano natat ingens bælua ponto:
Vel libycis iactata uadis: peregrinaq; nostra
Profuerint? quod palmitibus seu dempta phalernis:
Seu ligurum decerpta iugis ardentia uina?
Quæq; ferat gemino transmisit colle ueseuus
Dolia præcipiti rapidum spumantia musto?
Quæq; dedit meroe soli subiecta propinquo:
Præterea quod lenta quies: quod mollis in umbra:
Et sapor & rauci per florea gramina fontes?
Omnia in exitium uertent: & blanda uoluptas
Conficiet bellum: mulier tua sola iuuare
Te uolet & poterit: ualidum prius ægra leonem
Sternet ouis: prius armigerum philomena tonantis
Vicerat: ille autem quorsum per iurgia tandem?
Quid mecum commune tibi? nil arthicus inquit:
Nil tecum commune mihi: nam iudice fato
Destituunt uictum: uictorem cuncta sequuntur.
Huius in arbitrium non nostra sponte uenimus.
Tu cogis: tu iusticiæ contemptor & æqui.
Quem cæcum fortuna facit: pariterq; superbum.
Quid tua nunc numeras? tumidos quid uoluis ocellos?
Vndiq; uenturos iam iam tibi fingis amicos:
Obstruxit tua fama uias: in tempore iussi
Tum mihi crede aderunt: lentus dum uoce sub una

Gramine caucaseo pastus bibet agnus hyberum.
Hæc dicens mediæ pedibus iam stagna paludis
Frangebat: pan contra: aditus & ouilia sepsit
Vepribus: & fluuio circũdedit antra sequaci.
Transierat: subitoq; ingens per rura tumultus
Exoritur: tutũ fateor: meq; inde recepi:
Panaq; turbatum penitusq; per auia liqui
Soliuagum: mox ambigua dum mente reflector:
Heu uictum uinctumq; graui sine mora catena
Prospicio: trans stagna rapi: non libera cœlo
Brachia: sed mœstæ rorantia lumina frontis
Tollentem: ac tales iactantem in nubila quæstus.
Cernitis hæc superi: seu quid nam interuenit umbræ:
Cæca rotat fortuna fidem: regit omnia fatum.
I nunc: in rebus spem certam pone secundis

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Bucolicum Carmẽ: per duodecim Aeglogas distinctum: Explicit.

Franciscus Petrarcha: De Vita Solitaria.

Tractatuū ac capituloꝝ primi libri De Vita solitaria Clarissimi uiri Francisci Petrarchæ Florētini poetæ laureati: collecta: ordinata: enūeratiuaq; Annotatio.

Clarissimi uiri Francisci petrarchæ Florentini Poetæ Laureati: in opus suum de Vita solitaria ad Philippũ Cauallicẽsem episcopum: Prologus.

p Aucos homines noui: quibus opusculoꝝ meorum tanta dignatio tantusq; sit A
amor: quãtus tibi fidentissime: non uidetur esse: sed est: dixerim: Nam neq; de
sincero & niueo candore tui pectoris fictum fucatũue aliquid suspicor: neq; fi/
ctionem si qua esset: tamdiu tegi potuisse arbitror. Vt enim imortal' ẽ ueritas:
sic fictio & mendaciũ non durãt. Simulata ilico patescũt: & magno studio cõ/
pta cæsaries uento turbat' exiguo: & operose licet impressus fucus leui sudore diluit': & ar/
gutum quoq; mendaciũ uero cedit: coramq; pressius intuente diaphanũ est: apertũ omne
detegitur: abeunt umbræ: natiuusq; rebus color manet: & latere diutius magnus est labor:
Nemo sub aquis diu uiuit: erumpat oportet: & frontem quã celabat aperiat. His argumẽ/
tis inducor ut credam quod ualde cupio. Sumꝰ autem faciles ad credendũ quod delectat:
Posse tibi res meas pater optime placere: quæ ut paucis placeãt elaboro: quando ut uides
sæpe res nouas tracto: durasq; & rigidas ꝑegrinasq; sentẽtias: & ab omnia moderãtis uul/
gi sensibus atq; auribꝰ abhorrẽtes. Si indoctis ergo nõ placeo: nihil est quod querar: habeo
quod optaui: bonam de ingenio meo spem: Sin uero doctis quoq; non probor: est fateor
quod doleã: nõ qđ mirer. Nam quis ego: aut quid ẽ unde mihi in tanta præsertim uarieta/ B
te iudicioꝝ interblãdiar aut arrogem: qđ nec Marco Tullio præclara illa cœlestiq; facũdia
cõtigisse scio? Cuius liber de optimo genere dicẽdi: deus bone: quale q̃q; ex alto sumptum
opus: qđ idem in epistolis indignant' attigit: Marco Bruto: ad quem & cuius precibus scri/
ptus erat: erudito uiro licet & amico scribentis non probatur. Vt grauiora prætercam: quæ
ab illustribus quidem longe tamen imparibus oratoribus: tantus ille uir patitur: Asinio
utroq; & Caluo: qui eloquẽtiæ principi libertate nimia insultant: & quæ cæteri mortalium
mirantur uenerantur q;: cõdemnãt. Quis recuset igitur stili crimẽ sibi commune cum Tul/
lio? Q̃q; mihi quidem apud te nullus talis est metus: ut sane prober ego seu placeam tibi:
non meriti mei est: sed uel ingenioꝝ similitudo forte aliqua: uel qđ potius credo & propius
uero est: facit hoc singularis quidam & eximius amor tuus: non paruus hostis recti iudicij.
Quis enĩ ualde amans rite iudicat? Si cernere rectum & discernere posset amor: cæcum cur
finxisset antiquitas? At nõ ut cæcus: sic & mutus: sed ꝑsuasoꝝ optimus: ostendit alijs quod
non uidet: sæpe etiam quod non ẽ. Magna patris indulgẽtia nil sibi non permittit: parcit fi/
lij defectibꝰ: sæpe etiam delectat' utcunq; est. Si quidem in hoc erras: gaudeo: neq; hunc er/
rorem excidere tibi unq̃ posse uelim: gloriosũ mihi: tibi delectabile: damnosum nulli. Sin
fortasse non erras: quod opto quidem potius q̃ spero: quid ni magis magisq; gaudeam ac
graturer: & ipse mihi tali sim charior ꝓbatiorq; iudicio? In dubijs nõne iniquus ocij mei di/
stributor fuerim: nisi rationẽ habeam illius: quem primũ stili atq; ingenij miratorẽ habeo?
Profecto autem magnus testis Cato ille senior: nõ minus ocij q̃ negocij rationẽ claris atq; C
magnis ingenijs habendam esse in primordio suarũ scripsit originũ. Quod dictum cũ mul/
tis placuisse uideam doctis uiris: tamẽ præcipue Cicero noster amplectit': magnificumq; si/
bi semper ac præclarũ uisum esse: in ea qua Plantiũ defendit oratione testat'. Id mihi quoq;
si uel pro ingenij mediocritate uel pro non mediocri gloriæ cupiditate: si tamẽ hanc nõdum
freno animi ac ratione perdomui: ꝓuidendũ est quid primũ præstare nitar: nisi ut sicut ego
a negocijs: sic ab ocio modo procul absit inertia. Et si qđ forte mansurũ scripsero: his potis/
simũ inscribam: quorũ gloriæ quadam uelut participatiõe clarescere tenebrisq; resistere ua/
leam: quas mihi tempoꝝ fusca ꝓfunditas & nominũ cõsumptrix illustriũ obliuiosa poste/
ritas intentant. Quid uersanti animo sæpe equidem tuũ nomen occurrit: & usq; adeo ful/ D
gidum in se: atq; ita de me meritum: ut seu præclara seu mihi chara complectar: præteriri
sine graui quadam non possit iniuria: Accedit quod ex more institutoq; meo ueteri nunc in
rure tuo positus: ut frugũ cæteri: sic ego tibi decimas ocij debere uideor primitiasq; uigilia/
rum. Itaq; quot annis plus minusue pro ingenij ubertate uel sterilitate annua ꝑsoluere ali/
quid est animus: quo uelut unus e colonis tuis: his saltem fructibus quos agellus meus
fert: agnoscere intelligar bonam fidem. Et si probe norim nil silẽtio tutius: his quibus ob/
trectantiũ linguas euadere cura est: quod ipse mecũ reputans: sæpe animũ fateor: sæpe ca/
lamũ freno: sæpe multa pauens moneo: neu me prodant obsecro: neue ultro non stili tãtũ

sed quod pergraue est: morũ quoq; nostrorũ chirographum cõtra nos ꝓmant: forte etiam
ad absentes ac posteros peruenturum. Qualis enim sermo fuerit: talis uita censebit̃: quan/
do rerũ sublatis iudicijs: sola uerborꝝ supererũt argumẽta. Quid multa? Persuasissem for/
sitan ut & sibi & mihi & famæ nr̃æ parcerent: nisi qa ut aiunt: iam neq; res integra neq; silen
tio liberum est latere. Iam noscimur: legimur: iudicamur: Iamq; hominũ uoces euadẽdi ce/
landiq; ingenium nulla spes: & seu prodeuntibus in publicũ: seu domi sedentibus apparen/
E dum est. ¶ Quid uero nunc prius ex me speres: q̃ quod & in ore & in corde semper habui:
& ipse qui modo sub oculis est locus hortatur: solitariæ scilicet ociosæq; uitæ præconium:
quam cum sæpe olim solus: tũ præcipue nuper mecum breui qdem: nec nisi dierum qnde/
cim spacio degustasti? Mecum inq̃: Quis enĩ ego assidue tecum essem: tu tamen huc non
nisi mei causa te uenisse: neq; nisi propter me manere: sæpe tam rebꝰ ipsis q̃ sermone profes/
sus ostẽdisti: qui mecum tuus est mos: q̃ta sit in exæquadis imparibus uis amoris. Quobrẽ
ꝑsuadere tibi perfacile fuerit: qđ tacito me noscis expertꝰ. Idem si probare uulgo uelim: fru/
stra nitar: nec uulgo tantum inscio: sed multis quoq; qui sibi litteratissimi uidẽtur fortasse
F etiam nec falluntur. Sed copia litterarum non semper modestum pectus inhabitat: & sæpe
inter linguam & animũ: inter doctrinam & uitam concertatio magna est. De his autem lo/
quor: qui litteris impediti & onerati potius q̃ ornati: rem pulcherrimã scire turpissimis mo/
ribus miscuerunt: tanta animi uanitate: ut scholas nunq̃ uidisse multo melius fuerit: q hoc
unũ ibi didicerũt: superbiæ & litterarꝝ fiducia uaniores esse cunctis hominibꝰ: qui quieturũ
libenter Aristotelẽ uentilantes per compita: cuneatim uulgo mirante prætereũt: quiq; uicis
atq; porticibus effusi numerant turres: equosq; & quadrigas: qui platæas & mœnia metiũ/
tur: fœmineoq; inhiantes ornatui: quo nihil est fugacĩꝰ: nihil inanius: obstupescũt: neq; so/
lum in uiuis: sed & in marmoreis hærent imaginibus: & ceu collocuturi subsistunt: attoniti
occursibus: statuarum quæq; nouissima pars insaniæ est: turbis & strepitu delectant̃. Hi sũt
qui q̃si tritam uenalemq; supellectilẽ tota urbe circũferũt: stulticiam litteratam: Hi sunt so/
litudinis inimici: sed & propriæ domꝰ hostes: quos primo mane digressos: ad inuisum limẽ
uespera uix tandem reuehit: Hi sunt quibus in prouerbiũ uenit: Bella res est gẽtes uidere: cũ
G hominibus conuersari. Melius equidem uidere rupes ac nemora: uersari cum ursis ac tigri/
bus. Neq; enim uile tantũmodo fœdumq;: Sed quod inuitus dico: quodq; utinam nõ tam
late notum experientia fecisset assiduæq; faceret: perniciosum quoq; & uarium & infidum
& anceps & ferox & cruentum animal est homo: nisi quod rarum dei munus est: humanita/
tem induere feritatemq; deponere: deniq; nisi de homĩe uir esse didicerit. Quod si hos ipsos
interroges: cur tam cupide cũ alijs semꝑ sint: si uerũ loq uolent: nil aliud respõdebunt: nisi
qa secũ esse non possũt: De quo suo loco plura fortasse dicturꝰ sim: hoc unũ modo dixerim:
Alte radicatos errores non facile uerbis extirpari. Et ne quicq̃ suaderi aliquid: quibus per/
suaderi nunq̃ possit: neq; enim perdere uerba leue esse silentij auidis: Itaq; desinant opinio/
nibus ueris obstrepere. Nam neq; me talibus loqui: neq; magnifacere: quonam ista super/
H cilio lecturi sint: quæ utiq; non sibi sed longe alijs ingenijs scripta sunt. Et hæc quidem illis:
Tibi uero pater amabilis: ut dixi: persuasore sollicito nõ est opus: cui persuadere contrariũ
posset nemo: cuiq; iam pridem conuulsis erroribus: sententiæ ueriores medullis ac præcor/
dijs inhæserunt. Et tamẽ ut rem certam loquendo: non certiorem tibi: sed clariorem faciã:
amatorem uitæ huius Christum inuocãs: ac paucorum dum id explicem dierum inducias
petens: ab alijs maioribus & antiquioribus curis meis: quæ me obsident atq; circũsonant:
conceptum opus aggrediar. Tu cum tuis par ut fœdus ineas quæso: & maximis interim re
bus abstractum mihi animũ accõmodes: Non semper exquisitissima delectant: sed interdũ
ut diuitibus ciborum: sic sapientibus studiorum uicissitudo gratissima est. Adesto igit̃: au/
dies quid mihi de toto hoc solitario uitæ genere cogitanti uideri soleat: pauca quidẽ ex mul
tis: sed in quibus paruo uelut in speculo totum animi mei habitum: totam frontem serenæ
tranquillæq; mentis aspicias.

Francisci Petrarchæ Clariſſimi Poetæ Laureati: de Vita ſolitaria ad Philippum Cauallicenſem epiſcopum: Liber primus de Multiplici differentia inter uitam habitatorũ urbiũ & ſolitariorũ: præeminẽtiaqꝫ uitæ ſolitariæ: Fœliciter incipit.

Tractatus Primus: Procœmialis: præmittẽs quædam ad intelligentiã eorum quæ ſequuntur conferentia.

Quid neceſſariũ ſit illis qui quietem habere cupiũt: Capitulum I.

Redo ego generoſum animũ: præter deum ubi finis eſt noſter: præť ſe/ A
ipſum & arcanas curas ſuas: aut præť aliquem multa ſimilitudine ſi/
c bi coniũctum: animũ nuſꝙ acquieſcere. Et ſi enim uoluptas tenaciſſi/
mo uiſco illita: & blãdis ac dulcibꝰ plena ſit laqueis: fortes tamẽ circa
terrã alas detinere diutiꝰ non poteſt. Atqui ſiue deum ſiue noſipſos &
honeſta ſtudia: quibꝰ utrũꝙ conſeqmur: ſiue conformẽ nobis quæri/
mus animũ: a turbis hominũ urbiumꝙ turbinibꝰ ꝙ̃ longiſſime rece/
dendũ eſt. Id ſic eſſe ut dico: illi ipſi etiam forte non negent qui cõcurſu populi mulcen/
tur: ac murmure ſi modo ita obruti depreſſiꝙ falſis opinionibꝰ nõ ſunt: quin interdum
ad ſeipſos redeãt: ſeꝙ ad excelſam ueri ſemitã uel reptãdo cõuertãt. Qď utinã non tam
multis accideret: & ut agri multarũꝙ rerum uiliũ: ſic ſaltem excolendi animi mortalibꝰ
cura foret. Vt enĩ pinguis ager ſentibꝰ: ſic humanꝰ animꝰ abũdat erroribꝰ: quibꝰ niſi di/
ligenť euulſi erũt: niſi uterꝙ iugi ſtudio ac labore purgabiť: utriuſꝙ ſimiliť in ipſo flo/
re fructꝰ extinguiť. Sed nõ canimꝰ ſurdis: De his ergo alĳ ut libet: ꝙ̃ꝙ̃ facile conſenſu/ B
ros uero eruditoꝝ animos atꝙ ora confidã. Qď ſi oẽs negẽt: tu mihi ſaltẽ non negabiſ:
nempe qui negantẽ primꝰ argueres. Sic eueniet: ut & tu in uerbis meis tuã ſententiã ag/
noſcas: & ego ſupremã metham cuiuſlibet eloquentis attigiſſe uidear: auditoris animũ
mouiſſe quo uolui: Idꝙ nullo negocio. Tũc enĩ ſuadenti magnꝰ eſt labor: qñ in ſuã ſen/
tentiã trahere nitiť animũ reluctantẽ. Cõtra: qd difficile habet oratio in illius aures uẽ/
tura: qui qď audit ſecum conferẽs: non exẽpli imaginẽ: non auctoritatis pondus: nõ ra/
tionis aculeũ ut credat: nihil deniꝙ niſi ſuĳpſiꝰ teſtimoniũ quærit: & tacitꝰ dicit: ita eſt.

De quibuſdam qui de uitæ ſolitariæ laudibus ſcripſerunt: & quem auctor in hoc opere uelit imitari: Ca. II.

Cio quidẽ ſanctos quoſdã uiros multa hinc ſcripſiſſe: Noĩatim uero magnꝰ ille
ſ Baſiliꝰ: librũ paruũ de ſolitariæ uitæ laudibꝰ inſcripſit: de quo præť titulũ nihil A
teneo. Et ꝙ illum in quibuſdã uetuſtiſſimis codicibus: ſic interdũ Petri damiani
opuſculiſ inſertũ uidi: ut dubiũ me fecerit an Baſilĳ eſſet an Petri. In hoc autem tractatu
magna ex parte ſoliꝰ experientiæ ducatũ habui: nec alium ducem quærens: nec oblatum
admiſſurꝰ: liberiore quidem greſſu: ꝙ̃ꝙ̃ fortaſſis incautiꝰ ſequor animũ meũ ꝙ aliena
ueſtigia. Plura ergo audies ab his qui uel plura ſũt experti: uel ab expertis acceperũt: A me B
nũc audies quod occurrit ex tempore. Neꝙ enĩ magno ſtudio incubui: neꝙ id neceſſe ratꝰ
ſum: aut alĩs haud defuturã ueritꝰ materiã: de re uberrima ſcribẽti: qď ad ſuperficiẽ ſaltem
eiꝰ attinet: ſæpe mihi hactenꝰ agitata multimode familiariťꝙ notiſſima. Non excuſſi li/
bros igitur: neꝙ magnopere ſtilũ compſi: ſciẽs me illũ alloqui cui uĺ impexus placeo: Sed
ſentẽtĳs ueris atꝙ cõmunibꝰ & ſermone domeſtico cõtentꝰ: partim e medio uitæ huius:
partim ex alteriꝰ recẽti memoria quæ legis elicui: Quoꝝ te ante alios teſtẽ uoco: nõ diſ/
ſimulãs inter multa: quibꝰ ualde me uolentẽ cogis: ut te diligã: Illud eſſe nõ ultimum ꝙ
amore ſolitudĩs: & huic cõiũcto libertatis ſtudio: uicinã tibi nũc & ꝓpe cõtiguã Roma/
nam quã uocãt curiã fugis: ubi non mediocrẽ forte hodie ſortireris gradũ: ſi ꝙ̃ tũ ſolitu/
do tibi ſemper angelica: tantũ tumultꝰ ille tartareꝰ placuiſſet.

De modo tractandi materiam huius operis: ac diſtantia inter uitam ſolitariã & uitam in frequentia hominũ occupatã: Ca. III.

Iſus aũt ſum mihi facillime fœlicitatẽ ſolitudĩs oſtẽſurꝰ: ſi ſimul frequẽtiæ dolores
u miſeriaſꝙ monſtrauero: ꝑcurrẽs actus hominũ: quos uel hæc uita pacificos atꝙ A
trãquillos: uel illa turbidos atꝙ ſollicitos & anhelãtes habet. Vnũ enĩ eſt his oĩ/

bus fundamentū:hanc uitam læto ocio:illam tristi negocio incumbere. Qđ si quādo forte conuulsum casus aliquis: aut naturæ fortunæq; uis ostenderit: q̄uis id perrarum & uelut inter portenta numerādū sit:tamen si accidat mutare sententiā non pudebit: & iucundam ociosamq; frequentiā solitudini mœstæ ac sollicitæ præferre non metuam. Neq; eni solitu- B dinis solum nomen:sed quæ i solitudine bona sunt laudo. Nec me tam uacui recessus & silentium delectant:q̄ quæ in his habitant ocium & libertas. Neq; adeo inhumanus sum ut homies oderim:quos edicto cælesti diligere iubeor ut meipsum:sed peccata hominū:& imprimis mea:atq; in populis habitātes curas & sollicitudines mœstas odi. De quibus omnibus(ni fallor) significanti⁹ agetur: si non quicqd ad hanc aut ad illam partem dici posse uidebit: seorsum explicuero:Sed utrūq; miscuero:nunc hoc:nunc illud attingens:ut uicissim huc illuc flectatur anim⁹:& alterno uelut oculorum flexu:ad læuam dextramq; respiciens: facile iudicet:quid inter res diuersissimas iuxta se positas intersit. Consulto autē amariora præmisi:quo dulciora subnecterē:& suauior gust⁹ extremus: ubi nam desinendū esset: ipsū animū admoneret.

Tractatus Secūdus executiuus: De Miserijs hominis occupati & infœlicis habitatoris urbium:ac fœlicitate solitarij:ex actib⁹ utriusq;.

De Miseria occupati:ac fœlicitate solitarij:i sōno & surrectiōe eoꝝ: Ca. I.

A Ed qd opus est multis: Agamus ipsam rem:& qđ ꝑmittim⁹ ꝑsoluam⁹: Duos homines cōtrarijs morib⁹:quos tibi describam:ante tuæ mentis oculos pone. Et qđ in illis uides: in cunctis existima.

De miseria occupati.

Vrgit occupatus infœlix habitator urbium nocte media:somno uel suis curis uel clientiū uocib⁹ interrupto: Sæpe etiam lucis metu:sæpe nocturnis uisis exterritus:mox infœlici scamno corpus applicat:animū mendacijs:in illis est totus: seu ille mercibus precium facere:seu sociū:seu pupillū fallere: seu uicini cōiugem pudicitia armatam expugnare blaudicijs:seu litigio iniusto iusticiæ uelum fando prætendere:seu deniq; publici priua tiq; aliqd corrūpe meditat̄: Nūc ira præceps:nūc ardēs desiderio: nūc desperatiōe gelat⁹. Ita pessim⁹ artifex ante lucem diurni telam negocij orditur:qua sese atq; alios iuoluat.

B De fœlicitate solitarij.

Vrgit solitarius atq; ociosus fœlix:modica quiete recreatus:somnoq; breui:non fracto:sed expleto:& interdū pernoctantis philomenæ cantibus exprectus:thoroq; uix dū leniter excussus:pulsisq; corporib⁹:quietis horis psallere incipiēs:Ianitorē labioꝝ suorum:ut egressuris inde matutinis laudibus aperiat deuotus exposcit: & cordis sui dominum in adiutoriū suū uocat:nihilq; iam uiribus suis fidens:& iminentiū conscius:metuensq; discriminū: ut festinet obsecrat: Nullis texendis fraudib⁹ intentus: sed dei gloriā & sanctoꝝ laudes:non indies tantū: sed in horas:& indefesso linguæ famulatu: & pio mentis obsequio repetens:nequando forsitan ingrato animo diuinoꝝ muneꝝ memoria euanescat. Et sæpe interea(mirū dictu)securi timoris ac trepidæ spei plenus:memorq; præteriti ac futuri prouidens: læto dolore & fœlicibus lachrymis abundat. Quem statum nulla uoluptas occupatoꝝ: nullæ unq̄ urbanæ delitiæ: nulli regnorum fastus æquauerint. Inde suspiciens cælum ac stellas: & illic habitantē dominū deum suum tota mente suspirans: & patriam cogitās:de exilij sui loco protinus ad honestæ cuispiam iucūdæq; lectionis studium cōuertit: Atq; ita cibis pastus amœnissimis:multa cum pace animi uenturæ lucis initium præstolatur.

De Misero occupato:& fœlice solitario cū diei iam lux aduenit: Ca. II.

A Iuersis uotis expectata lux adest. ℂ Ille uel hostib⁹ uel amicis limē obsessū habet: salutat̄: poscit̄:attrahit̄:trudit̄:arguit̄:lacerat̄. ℂ Huic uacuū limē & libertas i limine: manēdi scꝫ eundiq; quocūq; fert anim⁹. ℂ Vadit ille mœstus in forū plen⁹ querelarū:plenusq; negocioꝝ:& imitis diei primordiū alitib⁹ auspicat̄. ℂ Vadit iste alacer in uicinā syluā:plen⁹ ocij:plenusq; silentij: & cū gaudio faustū limē serenæ lucis ingreditur. ℂ Ille ut ad potētū supba palacia:siue ad formidata iudicū subsellia uentū est: ueris falsa ꝑmiscēs:aut iusticiā premit insontis:aut nocentis rei pascit audaciā: aut prorsus aliquid uel in propriū dedecus uel in alienā perniciem molit̄: mordente animū conscientia:sæpe metu etiam uerba rumpēte:& sæpe uera pro mendacijs:uerba ꝑ uerbis referens: plenusq; ruboris aut palloris: seq; uicissim increpitans q̄ non potius deserti famem: q̄ diserti famā cōcupierit: & arator q̄ orator esse maluerit. Raptim infecto negocio domū redit:& turpib⁹ latebris nō magis hostiū q̄ clientiū suoꝝ se furat̄ aspectib⁹. ℂ Iste ubi pri-

mū floreū sedile:salubreq̄ nactus collem cōstitit:iubare iamq̄ solis exorto:in diurnas dei laudes:pio lætus ore ꝓrūpens:eoq̄ suaui⁹ si deuotis forte suspirijs lene murmur ꝓni gurgitis:aut dulces auiū cōcināt querelæ:īnocētiā imprimis linguæ frenū litis nesciū: uisus tegmen uanitatib⁹ obiectū:puritatē cordis:uæcordiæ absentiā:& domitricē carnis abstinētiam deprecaꝛ. Nec multo post:tertijs in laudib⁹: tertiā in trinitate ꝑsonā ueneraꝛ & sancti spūs poscit aduentū:linguā quoq̄ & mente cōfessiōe ꝑsonantē salutifera: & charitatē cœlico igne flāmantē ac proximos accēsurā. Quæ si deuote postulat:iam habet multum hoc mentis ardore ꝙ quolibet auri seu gēmarū splendore fœlicior. Inde autem pedetētim sua relegans uestigia:scandēte iam in altū:& qui mane nouū illustrauerat:meridiē accedēte solis radio:nil poti⁹ ꝙ extingui flāmas litiū: quas certatim flatu & fomētis alter suscitat:& q̄ ille cupide peruriꝛ:hic omnē malarū cupidinū calorem noxiū auferri flagitat. Deniq̄ qđ unū poeta Satyricus sine periculo posci docet:In corꝑe sano mentē sanam orat. Quis horū oro hacten⁹ horas suas expendit honestius?

De miseria occupati:ac fœlicitate solitarij cū prādij temp⁹ instat: Ca. III.

u Enit prandij temp⁹: Ille sub ingenti & ruinā minitāte aula componiꝛ puluinarib⁹ obrutus sepultusq̄:reboant uarijs tecta clamorib⁹. Circūstāt canes aulici muresq̄ domestici: Certatim adulatoꝝ circūfusa acies obseqꝛ: & corrosoꝝ turba familiariū confuso strepitu mensam instruit. Verriꝛ putre solum & fœdo puluere cuncta compleꝛ: Volat atrijs argentū auro infectū:& pocula cauis gemmis expræssa. Scamnū serico uestiꝛ: ostro paries:terra tapetib⁹:dū seruoꝝ nuda iterim cohors tremit. Instructa acie daꝛ tādē lituo signū pugnæ. Coquinæ duces aulæ ducib⁹ concurrūt:Ingens fragor exoriꝛ: Conuehūtur terra mariq̄ cōqsitæ epulæ: & uina priscis calcata consulib⁹. Ardent rutilo in auro nostræ graiæq̄ uindemiæ:uno ī scypho gnosos & meroe:uesuui⁹ phalernusq̄ misceꝛ:surrhentiniq̄ colles & calabri. Nec satis ē nisi bacchus ausonius uel hybleo melle uel eoe succo medicat⁹ arūdinis baccisq̄ nigrantib⁹ odorat⁹ naturā arte mutauerit. Parte alia par diuersi generis pompa conspiciꝛ: Feræ horribiles:pisces incogniti:uolucres inauditæ puluere precioso oblitæ & oblitæ ueteris patriæ:quædā uoce testantes originē nomēq̄ iam solū de phaside retinentes. Fumāt ipsis edentib⁹ stupēda fercula:& omē coquoꝝ passa ludibriū:quæ si q̄s ualde licet esuriens cernat:ꝙ fœde q̄toq̄ sint coagulata lenocinio:solo spectaculo satur abscedat. Ita mixta uidebit inuicemq̄ certantia nostra exteris:marina terrestrib⁹:nigra candidis: acria dulcib⁹: hirsuta pēnatis: māsueta ferocib⁹:& quasi Ouidianū chaos illud antiquū renouatū atq̄ in angustias sit coactū:non solum corꝑe ī uno:sed ī una parapside. Frigida pugnabūt calidis:humētia siccis:mollia cū duris: sine pondere habētia pondus. Sub hac tāta colluuie diuersarū simul & aduersarū rerum: sub tot croceis atq̄ atris liuentibusq̄ pulmentis: suspectum nō īmerito uenenū sedulus prægustator explorat:quin & aduersus cæcas insidias aliud remedij genus inuentū est: Inter uina dapesq̄ liuida serpētū cornua ꝓminent: aureis insita sollerter arbustulis:& quasi uoluptaria ex arte cōtra mortē miseri mira res ipsa mors excubat. Ille aut sedet obducta fronte:grauib⁹ oculis:supcilio umbroso: rugosa nare: genisq̄ pallentib⁹: ægre uiscosa labra diglutinās:uix caput attollēs fulgoribusq̄ & odoribus attonit⁹ ubi sit nescit:uesꝑtina tumēs crapula:& matutini negocij cōfusus euentu:futurisq̄ iam fallacijs intentus:quo se uertat:aut quid agat:sudet:olet: ructat: oscitat: singula morsitans:uniuersa fastidiens.

i Ste uero uel paucis uel uno uel nullo famulo contētus: hesterno sobrius uegetusq̄ ieiunio:modesto sub lare mūdam mēsam:nulla re magis ꝙ sua præsentia exornat:ꝓ tumultu requiē:pro strepitu silentiū habet:pro multitudine seipsum:Ipse sibi comes: ipse sibi fabulator ac cōuiua est: Nec metuit solus esse dum secum est: pro auleis nudus paries ex agresti cemēto:pro solio eburneo quercus est sibi uel fagus pura uel abies. Cœlū spectare non aurū: terram amat calcare nō purpurā. Fidicen gratus & assidēti cōsurgētiq̄ dulcissim⁹ cantus ē Bñdictio & grãrū actio. Villicus si res poscat:pincerna:coqu⁹ & uerna est: quicqd is apposuit: hic æqnimitate & modestia preciosum facit. Cibū oēm peregrinis syluis aut littorib⁹ aduectū:oēm potū ligurū atq̄ picentiū collibus expressum dicas. Ea frons ē:isq̄ anim⁹ utētis:sic in deū:inq̄ hoīes gratus: sic cōmunib⁹ inemptisq̄ lætus dapib⁹:nō tātū ut Maroneus ille seniculus regū opes æquat animo:sed trāscēdit. Nulli penitus inuidet:nullū odit:sorte cōtent⁹ sua:& fortunæ iniurijs inaccessus:nihil metuit:nihil cupit. Scit non spargi uenena fictilib⁹: Scit uitæ hominū pauca sufficere:& summas ue

B

A

De misera occupati.

B

C

D

De fœlicitate solitarij.

E

rasque diuitias nil optare: summum impium nil timere: lætum agit atque tranquillum æuum: placidas noctes: ociosos dies & secura conuiuia. It liber: sedet intrepidus: nullas struit aut cauet insidias: Scit se amari & non sua: Scit mortem suam nulli utilem: nulli dannosam uitam. Neque multum interesse arbitratur quamdiu: sed quam bene uiuat: Nec ubi aut quando moriatur magni extimat: sed qualiter. In id unum summo studio intentus: ut bene actam uitæ fabulam pulchro fine concludat.

De Miseria occupati: ac fœlicitate solitarij cum finitum est prandium: Ca. IIII.

A Abitur sensim dies & fugiunt horæ: ac iam prandio finis est: Turbant illum familiaris exercitus hostesque collaterales & ruina mensarum & hominum uasorumque collisio: Et ebriorum iocis tecta mugiunt & querimonijs famescentum. Habet enim non ultimum hoc malum mensa diuitum: iniquissima est. Itaque hic fames: hic nausea: temperies nusque: Aulæ quidem insuauis odor: inamœnus color: iter incertum: solum omne falsamentis effusis latæ olidum cruentumque. Idem & uino lubricum & fumo nubilum & spumis horridum & aspergine tepidum & adipe tabidum & ossibus albicans & sanguine rutilum. Denique: ut uerbo utar Ambrosij: non coquinam: sed carnificinam dicas. Et licet ut maioribus placet: a parando prandium quasi parandium dictum sit: quod bellatores ad prœlium paret: non parari tamen aliquid sed fieri uereque prœlium ibi gestum putes esse non prandium: Ita dux saucius ac tremens: ita mero percussi omnes nutantesque abeunt: mensa pro acie fuerit: pro blando & fallaci hoste uoluptas: cubilia pro sepulchris: conscientia pro inferno.

B At huic nostro diuersa omnia: Angelorum aula conuiuijs quam hominum aptior: odor colorque optimus: index morum testisque modestiæ: Mensa pacifica: luxus ac tumultus nescia: gulæ domitrix: expers immundiciæ: ubi gaudia inhabitent: unde uoluptas fœda exulet: ubi sit regina sobrietas. Cubile castum & quietum: conscientia paradisus. ¶ Surgit ille igitur uel ebrius, uel indignus: Iste tranquillus & sobrius. ¶ Ille de morbo dubius ac pauens: Iste frugalitatis sibi conscius omniumque quibus humanum corpus subiacet securus. ¶ Ille uel irascitur uel ludit: Hic utrumque declinans deo gratias agit. ¶ Tota dehinc illi dies inter luxuriam somnumque & curas anxias & dura negocia dilabitur: Huic inter laudes dei & liberalia studia & nouarum inuentionem rerum ac ueterum memoriam & necessariam quietem & honesta solacia nihil aut modicum perit.

De Exercitijs miseri occupati: & fœlicis solitarij cum meridies adest: Ca. V.

A Iam cœli medium sol tenet: quando ille æstuat: angitur: accelerat: omnia fallaciarum machinamenta congeminat: ne quid ei per segniciem illa luce depereat: ne ue ullus torpor mali consilij fœcundam animam optatis frustretur effectibus: ut latentes doli ante crepusculum erumpant: Est enim hoc fere malis conatibus adiunctum: ut præcipites etiam sint: Iniqua mens impatiens est moræ: quicquid optauerit differri uel momento temporis ægrefert. Neque soli auariciæ conuenit illud satyricum: Diues qui fieri uult & cito uult fieri: habet hoc commune cupiditas indiuisumque cum sororibus suis ira & libidine: Quæ patre conceptuque tartareo æditæ: confusionem & præcipitium & horrorem & naturam propriæ originis non dediscunt. Hæ sunt enim furiæ: quas non immerito Acherontis ac noctis filias poetæ dixerunt: quod ignorantiæ tenebras pœnitentiæque materiam secum ferant. Et hæ quidem inferni unde ortas perhibent: necnon & ciuitatum incolæ occupatorumque pedissequæ stimulis semper ardentibus: cæcum atque transuersum animum exagitant: ut quod pessimum instituit: primum expleat: ne quid forte cunctando resipiscentiæ sanæque mentis obrepat. Nulli equidem uitio frenum placet: & ut honestati grauitas atque maturitas: sic consilijs inhonestis inconsulta semper amica celeritas.

B Contra autem hic noster: nil præpropere: sed fugientis temporis cursum uides: & cupiens illic esse ubi sine fluxu temporum ac sine metu mortis degitur: Iterum uersus in preces: non unius tantum lucis: sed totius æui claram uesperam & nunquam occidentis uitæ gloriam: eamque non suo merito: sed sacræ christi mortis poscit in præmium: sciens plus esse quam quod homini debeatur: nisi temporalis illa mors peccatum habentis tantæ esset efficaciæ: ut de natura mortalibus peccatoque iam mortuis facere posset æternos. Nec ita multo post: labentem cœlo diem secum simul collabentem humi: cogitans: terraque caliginem illabentem terris præuidens: superni luminis poscit auxilium. Et seu ne mens suorum criminum pressa ponderibus cœlo exulet: cum lachrymis precatur: seu fidei puram lucem: seu mentis adustæ refrigerium: abstersionem sordidæ: elisæ sustentaculum: litigiosæ pacem flagitat: matutinoque laudum carmini uespertinas preces: & laudes de inexhausto pietatis fonte continuat.

De Miseria occupati: ac fœlicitate solitarij cum abeunte sole uesper accedit: Ca. VI

Ogitur ille iterū abeūte iam sole: tecto egredi: urbem lustrare: cœnū terere: cōcur/ A
c sare obuijs: sudare: laborare: anhelare: æstuare. Cunq; in oēs sese formas fraudum
uerterit: oēs laqueos ingeniiq; nodos explicuerit: sero tandē fessus rediēs: & multū
de artificio suo quæstus: bonæ famæ puræq; cōsciētiæ nihil oīno: auri forte aliquid: pluri/
i Ste uel apricum fontē uel herbosam ripam (mū sceleris atq; odij domū refert.
uel æquoreū litus adit: gaudēs diem illū sine dedecore trāsiuisse: & lucis ante termi/ B
nū: aduersus secuturæ noctis pericula dolosq; & insidias ac rabiē leonino more rugientis
aduersarij: uigilē sobrietatē atq; orationis & fidei clypeū: aduersus somnia pollutionēq;
& nocturna phantasmata: excubare sibi solitā clæmētiā sui creatoris implorat: atq; in ma/
nus eiꝰ cōmēdato spiritu: & angelis suis ad habitaculi ꝓprij custodiā inuocatis: sese in do/
mū suam recipit: ut nihil iniusti quæstus: sic nil malæ cupidinis: multū uero decore laudis
referēs: multūq; q̊tidie in meliꝰ mutati animi. ¶ Ad sūmā totis ille diebꝰ uiuos spoliat: Hic
ꝓ defūctis orat. ¶ Ille matrū ac ꝟginū pudicitiā attēptat: Hic ꝟginē matrē officiosissime
ueneratᷣ. ¶ Deniq; ille martyres facit: Hic celebrat. ¶ Ille sanctos ꝑseqᷣ: Hic honorat.

De Misero occupato: & fœlice solitario cū redeūte nocte cœnādū est: Ca. VII.

Cce redit nox: Ille redit ad crapulā: pompa ingens: ante retroq; longū agmē: Viui A
e hoīs funꝰ putes: Præcedūt funeralia & tibiæ: ne q̄d desit exequijs: Et sumptuosis/
simū cadauer: ꝑfusum charis odoribꝰ: rursus inter puluinaria sepelitᷣ: ad hæc tepi/
dū: ad hæc spirāsᷣ: Inde graue cœnā indigesto supaddēs prādio: uenturæ luci nauseā parat
& alteri prādio præcludit iter. ¶ Iste uel se cœnasse ꝑsuadet sibi: uel ita cœnat: ut Platoni/
cū illud re probet: Nullo modo mihi placet: inquit: bis in die saturū fieri.

De Miseria occupati: ac fœlicitate solitarij dū eundum est cubitū: Ca. VIII.

Ost hæc multū dissimili habitu corpis & animi cubitū uadūt. Ille plenꝰ curis: ple/ A
p nus epulis: plenꝰ mero: plenꝰ metu: plenꝰ inuidia: deiectꝰ: repulsus: supbia elatus:
mœrore cōtractꝰ: ira tumidus: impar sibi: impos animi: obsessus satellitibꝰ: obser/
uatus æmulis: pulsatus clamoribꝰ: sollicitatꝰ litteris: interpellatus nūcijs: suspēsus fama:
rumoribꝰ territꝰ: stupefactꝰ augurijs: elusus mēdacijs: fessus querimonijs. Et ne noctu qui/
dem litibꝰ īmunis: par uita dæmonibꝰ: odiosus præterea uicinis: grauis ciuibꝰ: uel formi/
datus uel irrisus suis: suspectus omnibꝰ: fidus nulli: diu ī somnis: purpureo inuoluitᷣ gra/
bato: omnesq; libidinū species expertus & ad fruendū præsentibꝰ: sollicitato infœlici cor/
pusculo ad absentes: uago animo trāsmisso: uix tandē uictus somnū oculis admittit. Sed
uigilant curæ: uigilat mens anxia: quā urit ignis inextinguibilis: & īmortalis cōscientiæ
uermis rodit. Tum diurna negocia: deceptos cliētes: oppressos paupes: pulsos finibꝰ agri/
colas: stupratas uirgines: circūscriptos pupillos: spoliatas uiduas: afflictos necatosq; īno/
xios. Cunq; his omībꝰ ultrices scelerū furias uidet: Sæpe itaq; dormiēs exclamat: sæpe cō
queritur: & sæpe metu subito somnus abrumpitur.
i Ste aūt plenus honesto gaudio: plenus sancta spe: plenꝰ amore pio: nō furiali ut Ni/ B
sus: sed ut Petrus christi plenꝰ cōsciētiæ integritate: securitate hominū: dei metu: no/
cituri cibi & inutiliū uacuus curarū: solus: tacitus: tranquillus: angelo simillimꝰ: deo cha/
rus: formidabilis nemī: cūctis amabilᷣ: cubiculū somno nō impudicitijs idoneū ingressus:
dulcē & imꝑturbatā excipit q̄etē: & si q̄d cōsopitꝰ uidet: Plærūq; similia uigilātis opibꝰ sūt
somnia dormiētis: & hac etiā uitæ ꝑte fœlicior: meliores aspicit uisiōes. Neq; solū lætiore
aīo: sed saniore etiā corꝑe mēbrorūq; ministerio ꝓmptiore utitᷣ. Cōstat enī animi ꝟtutes præ
cipueq; modestiā sanitati mltū cōferre corporeæ: & frequētᷣ q plꝰ corꝑi seruiūt plus obesse.

Tractatus Tertius: De diuersitate conditionū ipsoꝝ occupatorum: & pari/ (formiter solitariorum.

De tractatoꝝ epilogo ac trāsitu ad miseriā illoꝝ qui alienis negocijs occupātur: Ca. I.

N pater uniꝰ occupati: & uniꝰ ociosi hoīs: unū diem ante oculos tuos posui: A
omniū hominū dierūq; omniū una ratio est: nisi ꝙ q̊tidie illiꝰ labor: tāto ama
e rior: tātoq; huiꝰ quies ē dulcior: q̄to ualidior fit tractu tꝑis habitus animoꝝ:
q̄toq; ꝑ tꝑales motꝰ acceditᷣ ad æt̄nitatis statū: & uiuēdo ꝓximior efficitᷣ. Illi
q̄dē sine fine labor: huic requies: Nisi forte fœlicior est illoꝝ cōditio: q alienis
negocijs occupantᷣ. Alieni nutꝰ arbitrio reguntᷣ: & quid agere illos oporteat: ī aliena fron/
te condiscunt: Omnia illis aliena sunt: alienum limen: alienū tectum: alienus somnus:

alienus cibus:& qđ est maximũ aliena mens:aliena frons : non suo iudicio flent & rident :
sed abiectis proprijs:alienos induũt affectus:deniqꝫ alienũ tractant:alienũ cogitãt : alieno
uiuũt. De his poeta nobilissimꝰ loquebat̃ ubi ait: Penetrãt aulas & limina regum. Hos al/
B ter mordacius atqꝫ liberius notabat in Satyra illa qua curialẽ uitam arguit:& eũ qui sum/
ma bona putet aliena uiuere quadra. Equidem inter hos:& perpetuis dñoꝝ ac regum car/
ceribꝰ addictos: quid intersit:nescio:nisi ꝙ illi ferreis:isti aureis compedibꝰ uincti sũt: Spe/
ciosior catena:par seruitus:maior culpa. Sponte etenĩ sua faciũt ad qđ alij ui cogunt̃. Ego
uero istos: ut sententiã meam breuibꝰ absoluam:occupatoꝝ omniũ extremos ac uere mi/
serrimos miseroꝝ uoco:quibus nec breuissimo saltem premio malarũ artiũ uti licuit:uixe/
re alieno impio:suo periculo morituri:& alijs laborãdo peccauerũt : sibi fœlices si sine cul/
pa & sine premio laborassẽt. Nũc crimẽ dũtaxat est propriũ: quæ ex crimine uenit fallax li/
cet & fugitiua delectatio aliena est. Atqui duræ dicimꝰ cõditionis agricolam: qui cũ labore
C serit arborẽ cuius fructũ nunꝗ sit uisurus. Quis enĩ ait Apostolus:plantat uineã & de fru/
ctu eius nõ edit? Qui tamẽ sortem suam cõsolari potest:eo ꝙ alteri saltem sæculo ꝓfuturꝰ
sit. Itaqꝫ nõ modo dubitãs quod agit ad se non ꝑtinere:sed sciens etiã non omittet: Interro/
gantiqꝫ cui serat: quod est apud Ciceronem:dijs sit ĩmortalibꝰ responsurus:seu rectius im/
mortali deo : Q̃to miseriores qui serunt unde ipsi pœnas solas:alij uero pœnales uolupta
D tes legãt? Qui qđ inutilit̃ agũt:sibi:alijs imputare non possunt: Nõ ætati suæ cui sæpenu/
mero laborãdo præreptã sibi libertatẽ eripiũt:Non posteritati cui seruitiũ parãt:Non deo
quem offendũt ut hominibꝰ placeant. Deniqꝫ non his ipsis quibꝰ placẽdo nocuerũt : qui/
busqꝫ perpetua morte sua breuem peccãdi:hoc est in æternũ quoqꝫ moriẽdi licentiã pepe/
rerũt:cæci nimiũ demẽtesqꝫ: aduersisqꝫ syderibꝰ ĩ lucem:ĩmo in tenebras proiecti:qui cum
alte alios extulerint:ipsi cõtinuo iacuere:ab eisdẽ illis: qđ sæpe iam uidimꝰ forsitan oppri/
mẽdi. Interim cum multa alijs quæsierint:multa cupidinũ instrumẽta conflauerint:tanto/
rum semper cõmodis caruere facinoꝝ:hanc unam ferialis industriæ gloriã consecuti:prin/
cipum auaricias:dñorũqꝫ libidines consilioꝝ suoꝝ pauisse successibꝰ . Quid uis amplius
E dicam? Non equidẽ minꝰ mordax nostroꝝ mihi ꝙ̃ Cretensiũ uideri solet imprecatio. Cũ
enĩ sono uerboꝝ neutra terribilis sit:subest uirus utriqꝫ mortiferũ: Illi hostibꝰ suis optant
ut mala cõsuetudine delectent̃:nostri autẽ ut occupati atqꝫ solliciti esse nunꝗ desinãt. Quo
si ꝓfundius: non uerba:sed ipsam rem inspicias: quid tristius dici possit uix inuenio . De
his occupatis loquor:quos uidemꝰ:& quoꝝ plena est uita uulgaris. Alij enĩ nulli uel tam
rari sunt:ut nusꝗ appareãt. Vbi sane ueritas quærit̃:ficta phantasmata loqui piget.

Qꝫ ꝙ̃ꝙ̃ fere omnis occupatus sit miser:sint tamen aliqui licet paucissimi qui
laudabiliter occupent̃: Ca. II

A Taqꝫ ut iam tãdẽ semel expediam:parũ abest q̃n meo certe iudicio: omnis occupa/
i tus miser:occupatusqꝫ sub alio bis miser : ꝙ & miseriã suam habet:& ipso miseriæ
fructu caret. Non ꝙ ignorẽ fuisse & fortassis esse occupatissimos quosdam simulqꝫ
sanctissimos uiros:q seipsos & secum christo deuias animas adducerẽt. Quod ubi accidit:
ingens fateor & inextimabile bonũ est:ac gemĩata fœlicitas:duplici de qua multa diximus
obiecta miseriæ. Quid enĩ fœlicius:quid aut hoĩe dignꝰ aut similius deo est : ꝙ̃ seruare &
adiuuare ꝙ̃ plurimos? Quod q potest & non facit:præclarũ mihi quidẽ humanitatis offi/
B cium abiecisse: & ob eam rem hominis nomẽ ac naturam amisisse uidebitur. Itaqꝫ ubi hoc
posse datum sit:desiderium proprium utilitati publicæ sponte subijciam: desertaqꝫ solitu/
dine: unde mihi soli obsequebar: ultro repetã unde utilis mũdo sim : Ciceronis nostri iu/
diciũ sequens : Magis est enim inquit scđm naturam pro omnibus gentibus si fieri possit
Cicero conseruandis aut iuuãdis maximos labores molestiasqꝫ suscipere:imitãtes Herculem illũ:
quẽ hominũ fama beneficioꝝ memor in consilio cœlestium collocauit: ꝙ̃ uiuere in solitu/
dine:non modo sine ullis molestijs:sed etiã in maximis uoluptatibꝰ : abũdantẽ omibꝰ co/
pijs:ut excellas etiã pulchritudine & uiribꝰ:quo circa optimo quisqꝫ splẽdidissimoqꝫ inge/
nio longe illam uitã huic anteponit. Hæc Cicero . Cui sic se rebus habentibꝰ haud coactꝰ
C assentior. Sed de his oĩbus iudiciũ meũ habe:paucissimis quidẽ instantijs uniuersale uerũ
dogma non quatitur. Multi sunt qui occupationes ĩ commune utiles: & sanctiões solitu/
dine qualibet profitentur: Scio. Sed quot quæso te uidimus qui quod profitebantur im/
pleuerint? Sunt fortasse aliqui:sunt plurimi:ostende mihi unum & silebo. Nõ inficior do/
ctos quosdam & facundos uiros:& qui multa subtiliter aduersus hæc disputent. Cæterũ

nō de ingenio:sed de moribus est questio:Ambiunt ciuitates: declamant ī populis: multa de uitijs:multa de uirtutibꝰ loquunt̃: Vix temperare mihi potui:quo minꝰ unū Satyrici dentis morsum huic loco ualde:nisi fallor: cōgruentē interponerē: Sed cogitās ad quē mihi sermo est:stilo potius aliquid:ꝙ uerecūdiæ subtrahēdū credidi. Multa quidē inquies loquunt̃ utiliter:audiui:& sæpe alijs profūt:credo. Sed nō statim sanꝰ ē medicꝰ:qui cōsilio ægrū iuuat: qn eodē sæpe morbo quo multos liberauerat interijt. Verba studio elaborata atq; arte composita pro multoꝝ salute non respuo:& quicūq; sit opifex utile opꝰ amplector. Verū hæc nobis nō rhetoricæ schola sed uitæ est:nec īanem linguæ gloriā: sed solidam quietem mentis intendimꝰ. Neq; mihi excidit Seneca:cū dixisset: Oīa impedimēta dimitte & uaca bonæ mēti: cōfestim addidisse: Nemo ad illā ꝑuenit occupatꝰ. Quā ego nō præstare quidē solitudinē:sed conseruare & plurimū adiuuare contēdo. Nam nec illud eiusdem auctoris oblitꝰ sum:Non multū inquit ad trāquillitatē locus confert:ut sit ita:sine dubio tamē confert aliqd. Qd nisi sic esset: cur idē dixisset alibi: Non tm̄ corpori sed etiam moribꝰ salubrē locum eligere debemꝰ. Et idem alibi: Conspectū quoq; & uiciniam fori ꝑcul fugiā. Nam ut loca grauia etiam firmissimā ualitudinē tendant:ita bonæ quoq; menti necdū adhuc perfectæ & cōualescēti:sunt aliq̄ parū salubria. Vnde ergo hæc morū mentisq; salubritas ac discrimē si nihil esset in locis? Est in locis aliquid pace Senecæ dixerim:Est multū:sed non totū fateor:illud quidem ut sibi uidetur ī animo est. Nam sic ait: Animꝰ est qui sibi cōmēdat oīa. Id enīuero suo more recte dicit̃. Vnde autem animo lumen ueri:æquitasq; iudicij? Aliunde ꝑculdubio.

De laude tranquillæ serenitatis animi:quæ largit̃ in solitudine constitutis: Et quō animꝰ non possit in diuersas res esse intentus: Ca. III.

i Taq; qd de locis dixi:de animo repetam:Esse in illo aliqd multū:esse totū mīme: sed in eo tantū qui oportunitatē locis tribuit animo rationē. Magna enim & diuina quædam res est:animi tranquilla serenitas:& quæ non alterīꝰ donū sit ꝙ solius dei:sed ꝙ sæpius ille largiri soleat in solitudine cōstitutis. Quod utrūq; pro breuitate temporis:uel ratione uel contrarioꝝ collatiōe monstratū est:& mox exemplis illustribus astruet̃. Qd si forte datum sit:ut aliquis ueri capax:non ad linguā sed ad cor hoꝝ cuiuspiam quos credulū uulgus stupet:penitus aurem cordis admoueat: puto sine contentione fatebit̃:ꝙ conscientiā nudam ingenue confitentē audierit:fœlicitatē non uerbis sonantibꝰ sed rebus tacitis & ueritate intima: nō externis plausibꝰ aut fallacissima hominū opinione cōstare. Multa quidē illic audiet:multū his contraria quæ in pulpitis cū populo mirabat̃: et intelliget quod inter cutim & præcordia intersit. Et nimirū hæc animi natura ē: ut in unā rem uehement̃ intentꝰ:multas negligat. Hinc est ut eloquētiæ studiosi: sæpe sint ad actum tardiores:& qui res magnas agūt: sūt incultiores eloquio. Sic & modestiæ cultores uoluptatē fugiunt:& quibus uoluptas in precio est:modestiā aspernant̃: Sic & quos augēdæ rei familiaris studiū tenet:sæpe rempublicā atq; amicitias contēnūt & illiberalīꝰ uitam ducūt. At qui liberalitati animū applicāt:quiq; reipublicæ curam habēt:sæpe uideas rei domesticæ negligētes. Non potest uētꝰ idem ex æquo placere his quoꝝ nauigatio cōtrarios fines spectat. Quæ iccirco dixerim:ne mireris si in eo q̊ʒ qd nūc agimꝰ idem cernas:& si sollicita uita strepitū amat:multiloquio delectat̃: Contēplatio autē omnis amica silētio est:quæq; se finibus suis tenet:Et uiceuersa illa silentiū odit: hæc strepitum.

A

B

Quomodo ex periculo pastorū disci possit uitam sollicitā minus esse tutam: Et ꝙ ea ratione auctor ipse uitam elegerit solitariā: Ca. IIII.

q Væ nam uero tutior uia est:hoc est pater qd hodierno colloquio uestigamus. Dic igitur mihi ex hisipsis quoꝝ mentio nobis oborta est: quotiens putas pastorē officio perijsse:quotiens ouem & dum uagam alligat in laqueū incidisse:& dū ꝑfugam sequit̃ corruisse? Quotiēs credis aut medicū bene ualentem:dum ægros circumit ægritudinem contraxisse:aut bustuarium dum mortuos sepelit:causam mortis contagio repperisse? Nemo uero fallatur quasi minora sint animoꝝ contagia:ꝙ corporum: Maiora sunt:grauius lædunt:altius descendunt:serpūtq; latentius. Multis inquiunt prodesse meritoriū: multis subuenisse:laudabile:quis negat? Sed ordinatæ charitatis initium scimus. Crede autem mihi:non est paruæ fiduciæ polliceri opem decertantibus:consilium dubijs:lumen cæcis:læticiam mœstis:securitatem metuentibus:spem deiectis:salutem ægris:requiem fessis: refrigerium afflictis:monstrare iter errantibus: subiectare humeros cadentibꝰ: dare dexteram

A

Seneca

Coparatio. a loco

prostratis .Magna quidem sunt hæc si fiant:parua si promittantur . Neqꝫ enim magnæ ꝙ
paruæ rei promissio :sed exhibitio est maior . Verum ego non tam alijs legem pono : ꝙ legē
tibi meæ mentis expono: quam qui probat teneat: cui non placet abijciat : & relicta nobis
solitudine:sollicitudines suas sibi habeat:contemptorqꝫ ruris nostri:uiuat contentus in ur/
B bib⁹.¶ Optarem fateor talis esse qui prodesse possem ꝙ plurimis:uel ut ait Naso:totiqꝫ sa/
lutifer orbi: Sed primū paucorum hominū:proximū christi solius est propriū . Et profecto
quisquis in tuto est:ut uel tantisper diuersum sentientib⁹ condescendam:peccat ī legem na/
turæ:nisi quibus potest laborātib⁹ opem fert.Mihi qui adhuc magno naufragio laboro:suf/
ficit illius opem implorare:qui solus potens est præstare quod poscitur. Cuperē magna:sed
modicis contentabor : Vellem cum omnib⁹ saluus esse:si minus:cum multis . Vltimo quid
expectas ut dicam:mihi si non pereo satis est:multum est abunde fœliciter:Et heu ꝙ uereor
ne qui forsan ex his:qui se custodes infirmarū ouium dici uolūt:lupi sint sanasqꝫ dilanient.

Tractatus quartus: Quæ expediant eis qui uitā solitariā ingredi statuerūt.

Q uita solitaria præcipue litterarū ignaris grauior morte :& mortem allatu/
ra uideatur: Ca. I.

T ne diutius me consideratione non mea implicem:de se illi: nos de nobis : li/
bret unusquisqꝫ quid præferat. Impossibile est enim & si unū omnes finem ul/
A a timū intendamus:ut unam omnib⁹ uitæ uiam expediat sequi . Qua ī re cuiqꝫ
acriter cogitandum erit:qualem eum natura: qualem ipse se fecerit. Sunt enī
quibus solitaria uita morte grauior sit:& mortem allatura uideatur: qđ præ
cipue litterarum ignaris euenire solet:Quibus si confabulator desit: quid secum : quid ue
cum libris loqui ualeant non habent. Itaqꝫ muti sunt:Equidem solitudo sine litteris exiliū
est:carcer:ecule⁹. Adhibe litteras:patria ē: libertas:delectatio. Nam de ocio quidem illud
Ciceronis notum: Quid dulcius ocio litterato? Contraqꝫ:non minus illud Senecæ uulga/
tum: Ocium sine litteris mors est:& uiui homīs sepultura. Et si plane norim duo ista tam
B dulcia philosophorꝫ diuerticula:solitudinem atqꝫ ocium:ut incipiens dixi:interdum litte/
ratis etiam hominibus permolesta:In promptu tamen est ratio. His enim hoc accidit qui
uel uoluptate aliqua compediti: carcerem suū amant:uel uulgi cōmercio & uulgari ne/
gocio uictum quærūt:uel ad lubricos honorum gradus populorum uentosis suffragijs
aspirant:Et quib⁹ (quæ ingens his temporibus turba est) litteræ non animi lux atqꝫ ob/
lectatio uitæ sunt: sed instrumenta diuitiarum . Ad quas hodie discendas: maguo rei fa/
miliaris impendio:sed multo maxima lucri spe pueri a parentibus:non quasi ad libera/
le gymnasiū:sed uelut ad seruile mercimoniū destināť:ut mirari nemo habeat eos uena/
liter & auare litteris uti:quas ut uenderēt quæsierūt:E quibus improba spe: nō sibi cen/
C tesimū fœnus:sed millesimū statuerunt. Quæ omnia diligenť in uitæ electione tractan/
da essent. Neqꝫ enim tales in solitudinē uoco:neqꝫ si ueniant admitto libens. Q multos
igiť excludā:hinc uides. Nam qđ piscis longe ab aquis:quid hi procul ab urbib⁹ acturi?
Quod illi olim molli & effœminato causidico sæpe dixi:qui hæc loca nō quietis amore
quā non nouerat:non appetitu ocij quod oderat:sed nescio quonam imitādi studio fre/
quentare cœperat: incertum an sibiipsi molestior:an mihi. Verum ille cōfestim tædio lo/
corum & urbanarꝫ desiderio uoluptatū uictus abijt. Quod nisi sic euenturū animo præ/
uidissem: ultro ipse cessissem locis:tam nulla rerū opinionūue proportio erat: ꝙuis ami
cum ille se diceret: & essem⁹ eisdem studijs a puericia uersati:sed ut res docuit :studiorum
finib⁹ longe disparib⁹. Redeo autem ad inceptum.

Q ꝙꝙ optimum esset ut in iuuentute quisqꝫ sibi aliquid rectæ uitæ genus
apprehenderet : tñ si quis hoc iuuenis neglexerit : consultum est ut saltem se/
nex hoc faciat: Ca. II.

o Ptimū quidē esset:nisi cōsilij inopia iugis adolescētiæ comes obstaret:ut ab ineū/
A te ætate circa unū aliqđ uitæ gen⁹ apprehēdēdū unusqsqꝫ nrm accuratissime co
gitaret:nec ab illo calle quē semel elegisset:nisi magnis ex causis aut graui necessi/
tate diuerteret . Qđ initio pubertatis fecisse Herculē auctor Xenophon ille Socraticus
testis ē Cicero. Sed qa id nō facimus:neqꝫ enī nostro iudicio plæriqꝫ uiuimus:sed uulgi:
atqꝫ adeo per deuia raptamur:& quasi per tenebras alienis uestigijs insistentes:sæpe pe/
riculosas & inexplicabiles ingredimur uias : & eousqꝫ prouehimur:ut ante simus nescio

quid: q̃ quid esse uelimus: circumspicere atq; examinare permissum sit. Iccirco quam si/bi personam uel natura uel fortuna uel error aliquis imposuit: si iuuenis non potuit: quisq; secum senex cogitet: & quod solet errans uiator: ante uesperam q̃tum licet saluti suæ con/sulat: unū sciens: naturam totam haud facile posse conuelli. Cui aūt in ingressu uiæ huius quādo ut dixi scintilla nostri consilij nulla erat: cœleste aliquod lumen affulsit: ut uel secu/ uel periculi minoris: & facile remediabile iter arriperet: habet unde semp deo gr̃as agat. At cui sinisterior sors fuit: plus negocij ē: postq; tamē aperire oculos cœpit & q̃ dubiū iter agat intelligere: omni studio incumbat adolescentiæ deuium & errores uel ĩ senectute corrigere: memineritq; Terentiani senis in Adelphis: qui mutandæ sub extremū uitæ: consultor ido/neus: simul & delectabit & proderit. Difficile negociū imprimis: sed & ĩprimis utile & neq̃q; impossibile. Neq; uero serum putet: quod salubre cognoscit. Assūt huius sententiæ nō sper/nendi auctores: Sapientissim⁹ principum pŕiceps philosophorꝝ Augustus cæsar ait: Sat ce/leriter fieri quicquid fiat satis bene. Plato ait: Beatum cui etiā in senectute cōtigerit ut sapi/entiam uerasq; opiniones assequi possit.

Quæ in ordiendæ mutandæq; uitæ tenenda sit uia: Ca. III

B

In omni quidē ordiendæ mutandæq; uitæ consilio: illud imprimis ante oculos ha/bendum: ut non concupiscentia inani: sed natura duce fræti: uiā teneamus: nō quæ speciosissima uidebit̃: sed quæ aptissima nobis erit: Vbi maxime rectum ac seuerū suĳpsius æstimatorem ac censorem exigo: ne oculorum aut aurium uoluptate deceptus ab/erret. Quod quibusdam accidisse scio: qui dum mirãt̃ alios: imemores sui atq; aliena tem/ptantes: ridendi materiam populo præbuerunt. Hoc unū sumptum a philosophis cōsilium est mihi: scd̃m quod uel solitariā uel urbanam uitam: siue aliam quamlibet naturæ mori/busq; suis comparans: norit quisq; quid suum sit. Q̃d si ingredientibus est utile: q̃to pro/gressis utilius: quibus super eligendi laborem: extirpādæ etiam ueteris radicatæq; sētētiæ labor est? Apud me sane cui nihil quod qdem nouerim cōmune cum populo: & cui litteru/larum tantum obuenit q̃tum non inflet animū: sed delectet & solitudinis amicum faciat: ubi illas sine loquaci doctore: sed & sine tenaci torpore: atq; utinam sine sequaci liuore di/dici: quem non amica: non coniunx: non uadimoniū: non usura: non depositum: non lu/cellum: non rostra: non balneum: non taberna: non cœna: non porticus in urbe deuinciunt. Apud me inquā cui ut uerum fatear: non tam proprio studio: alienoue monitu ut ita senti/rem q̃ naturæ ipsius persuasione consultum est: uita proculdubio singularis ac solitaria: nō modo tranquillior: sed altior est atq; securior. Et ut extimare alios iubeo suas res: & ut ipse res meas noui: ualde solitudinem atq; ocium: de quibus multa hodie tecum ueluti quas/dā scalas ad id quo mens nostra suspirat: amplector ac teneo: turbas atq; sollicitudines ceu repagula uectesq; permetuo. Sed ita ut si qua me necessitas ĩ urbem cogat: solitudinē in po/pulo atq; in medio tempestatis portum mihi conflare didicerim: artificio non omnibus no/to: sensibus impĩtãdi: ut quod sentiunt non sentiãt. Q̃d cum per meipsum experientiæ cre/ditum in consuetudinem deduxissem: multo post tempore acutissimi cuiusdam doctissimiq; uiri consilium esse cognoui: memoriæq; mandaui: eo quidem attentius: quo gaudebam fa/ctum meum uetustatis auctoritate fulciri. Nempe Quintilian⁹ ĩ eo libro ubi oratorem a Ci/cerone armatum bullis ac phaleris curiosissime perpoliuit: de hoc loquens: Est inquit lu/cubratio quotiens ad eam integri ac refecti uenimus: optimū secreti genus: Sed silentium & secessus: & undiq; liber animus: ut sunt maxime optanda: ita non semper possunt continge/re: Ideoq; non statim si quid obstrepet abĳciendi codices erunt & deplorandus dies: uerum incommodis repugnandum: & hic faciendus usus ut omnia quæ impedient uincat intētio: quam si tota mente in opus ipsum direxeris: nihil eorum quæ oculis uel aurib⁹ incursant ad animum perueniēt. An uero frequenter etiam fortuita hæc cogitatio præstat ut obuios nō uideamus: & ita ne deerremus non consequemur idem: si & uoluerimus non est indulgendū causis desidiæ: Nam si non nisi refecti: non nisi hilares: non nisi omnibus curis uacantes stu/dendum æstimauerimus: semper erit propter quod nobis ignoscamus: Quare in turba: iti/nere: conuiuĳs etiā sibi faciat ipsa cogitatio secretum. Hæc Quintilian⁹. Quæ libentius inse/rui: quia secretior loc⁹ erat. Nam Senecæ de hocipso uulgacior epistola est: Ideoq; nihil ap/posui præter finem solū. Cum enĩ multa tractasset: qualit̃ aduersus uulgi strepitū durādus est anim⁹ studiosi: tādē ad se ꝯsus: Quid igit̃ inq̃t: nō aliq̃n cōmodi⁹ ē carere conuitio? Et re/spōdēs sibi: Fateor ait. Itaq; ego ex hoc loco migrabo: q̃si quæcūq; dixerat necessariæ mo/

ræ solacia hoc ultimū uoluntariæ professiōis consiliū daret. Et profecto sic est: Nam & ego unū hoc in necessitate remediū inueni: ut in ipsis urbium tumultib⁹ imaginariā mihi solitudinem secessu aliquo q̄ꝫtum sinor & cogitatione conficiam: uincens ingenio fortunā. Quo remedij genere sæpe quidem hactenus usus sum. Et quoniā futuri semper incerta conditio est: an adhuc usurus sim nescio. Certe libera si contingat electio: solitudinē ueram proprijs in sedibus quæsiturus.

De Commendatione solitudinis: Ca. IIII

A Quod & dum licuit semper feci: & q̄ꝫ cupide nūc faciam uides. Solitudo equidē sancta: simplex: incorrupta uereq̄ꝫ purissima rerum est omniū humanarum. Cui etenī sese ostentet in syluis: cui se comat inter uepres? Quem præter pisces hamo: quem præt̄ feras ac uolucres uisco fallat aut laqueo? Quē cantu: quem gestu mulceat: quē coloribus delectet? Cui purpuram explicet: cui oleum uendicet: cui uerboꝝ florida serta contexat? Cui demū sese approbet: cui placere studeat præter illū cui ī intimas solitudines penetrāti: solitariū nihil ē? Neminē illa uult fallere: nihil simulat aut dissimlat: nihil ornat: nihil palliat: nihil fingit: Nuda prorsus & incōpta ē: Spectaculis enī caret & plausorib⁹ ueneficis animarū uitæ rerumq̄ꝫ omniū: deum unicum testem habet: nec uulgo cæco & mendaci: sed

B conscientiæ propriæ de se credit. De q̄busdā quoq̄ꝫ parū illi fidens dubitat: recolens scriptū esse: Delicta quis intelliget? Et illud etiā: Si simplex fuero hoc ipsum ignorabit anima mea: Nec tamē illud oblita: q̄ꝫ suauis dn̄s uniuersis & miserationes eius super omnia opera eius: Q̄ꝫ alleuat domin⁹ omēs qui corruūt: & erigit omnes elisos: Q̄ꝫ prope est omnib⁹ inuocantibus eum: Q̄ꝫ non scd̄m peccata nostra fecit nobis: neq̄ꝫ scd̄m iniq̄tates nostras retribuet nobis: quoniā scd̄m altitudinē cœli a terra corroborauit misericordiā suam super timentes se: Q̄ꝫ q̄ꝫtum distat ort⁹ ab occidēte: longe fecit a nobis iniq̄tates nostras. Deniq̄ꝫ non iudicialiter sed paterne nos aspiciens: quomodo miseret̄ pater filioꝝ: misertus est domin⁹ timētibus se: quoniā ipse cognouit figmentū nostrum: & recordat̄ quoniā puluis sumus: & homo sicut fœnum & flos agri egreditur & conteritur & fugit uelut umbra: Misericordia autē domini ab æterno & usq̄ꝫ ī æternū: quoniam ipse fecit nos: & nihil odit omnium quæ fecit.

C Atq̄ꝫ ita hinc minātib⁹ scripturis: hinc spem dantibus de se incerta: & nesciens an amore an odio digna sit: trepidat sed & sperat: ac seipsam de certa & nota regis sui misericordia cōsolatur. Sic se: sic dæmonū uigil insidias inq̄ꝫ id solum occupata circūspicit & diuino præsidio fulta contēnit. Sic undiq̄ꝫ fœlix ac trāquilla: & ut proprie dicam: arx munita tempestatūq̄ꝫ omniū portus est: Quem qui fugit: quid sibi aliud præter: portu careat: uoluat̄ reum pelago: uiuat in scopulis: moriat̄ in fluctibus? Nec tamen usq̄ꝫadeo propositi improbus sententiæq̄ꝫ tenax sim: ut desipere alios putem ul' in uerba iurare cogam mea: Ad fatēdū multi: ad credēdū nemo cogitur. Nulla maior q̄ꝫ iudicij libertas: hāc itaq̄ꝫ mihi uendico ut alijs nō negem. Sit sane: potest enim esse: sit honesta: sit sancta omniū intentio: Esse autē occultissimæ ꝓfundissimæq̄ꝫ rei humanæ conscientiæ iudex nolim: Et possunt omnes deo largiente bene uiuere: Nullū respuit infinita clæmentia: sed a multis ipsa respuitur. Ipsa etiā humanæ philosophiæ institutio gradiaria est. Non possunt enim omnes summū locum prehēdere: Alioquin ima omnia uacarent: tantū ut uitetur obscœnitas & quæ in imis esse solent sordes. Id enim omnib⁹ est necesse: qui quolibet in genere uitam agere: procul ab infamia decreuerūt. Sic obscœna uitare debitum: in altum niti uirtus est: peruenire fœlicitas.

De Quadruplici distinctione uirtutum: a Plotino inducta & a Macrobio comprobata: Ca. V

A Non sum oblitus distinctionē illam quadruplicem uirtutum: a Plotino ingenti Platonico inductam: a Macrobio comprobatam: Sed in ea ipsa politicæ uirtutes infimū gradum tenent: quæ occupatoꝝ esse possunt: eorūq̄ꝫ non omniū: sed illoꝝ quibus occupationum finis uirtus propria & multo maxima reipublicæ salus est. Cernis ad q̄ꝫ paucos uno uerbo tota occupatoꝝ inumerabilis acies sit redacta. Proximū ascendēdo gradum possident purgatoriæ uirtutes haud dubiæ linquentium urbes atq̄ꝫ ociosorum & ueræ philosophantiū ornamenta. Et passiones quidem animi: quas primæ temperant: hæ cōuellunt. Tertius gradus altior illarum est: quas purgati animi uirtutes uocant: quarū munus est propriū: passiones quas politicæ molierint: purgatoriæ cōuulserint obliuisci: Hæ perfectorum sunt: qui ubi sint nescio: Sed & q̄ fuerint solitudinē amarunt. Et si quis usq̄ꝫ superest q̄ꝫuis hoc uirtutum gubernaculo tutus in alto nauiget: puto tamen solitudinis portū amet.

Huc animum uertat pius lector

Quartus ac supremus exemplariū est locus: quæ supra hominē sunt: & ut aiūt: in mēte solius dei habitāt: Vnde qđ ipsum nomē indicat: tanq̄ ab exemplari aliquo æterno: Siue ut Plato uocat: ab ideis quas in eadem dei mente: ut cæterarū rerum: sic uirtutum posuit: tres alias humanarū uirtutum species ortas uolūt. In his autem aduersus passiones: non modo non eosdem effectus esse quos in cæteris: sed ipsum passionis nomen audiri nefariū prorsus atq̄ sacrilegum. De istis sane nil dicturus fueram: nihil enim ad id quod nūc agitur: nisi quia cum de politicis purgatorijsq̄ uirtutibus loqui aliquid tempus admonuisset: Plotini quadrifidam catenam multa arte consertam: stilo soluere ac dissociare non libuit.

B

De Delectatiōe ac dulcedīe uitæ solitariæ & spiritali pugna solitarioꝝ: Ca. VI.

A

u Ides ne q̄̄to uerborum ambitu utcunq̄ cum occupatis ī gratiam redire uoluerim: tempus est ut his iam digressionib⁹ modus sit. Ad me igitur & ad solitudinē reuertor: Cuius ego ueram intimaq̄ dulcedinē utinā ꝓfundius hausissem: ut fidentius ī hoc tecum sermone uersarer: Nunc de re sanctissima: ꝓphanū ingeniū fari pudet. Quis enī fando æquet qđ uix percipit cogitādo? Cœlestis & ꝓrsus angelica uita est: de qua terren⁹ ne dicam terreus homūcio loqui uult: splendore noīs captus famaq̄ rei optimæ: & ut uere dicam: odore magis q̄ sapore delectat⁹: haud aliter q̄ si natus in syluis pastor & in syluis educat⁹ sitim fluuio: herbis famē sedare syluestrib⁹: humi cibū sumere solitus: dumosoq̄ requiem sub antro: casu aliquo ad amplissimæ cuiuspiā atq̄ opulētissimæ urbis muros accesserit: Et dū in uestibulo fessus sedet: oculosq̄ auide circūflectit: inq̄ urbē ipsam inijcit custodum domos aut cohærens portis angiportū uiderit: Exinde reuersus in syluas socijs narret: quid in ea urbe cōspexerit: quid in atrijs: qđ in uicis: quid in curia: qđ in foro: quid ī officinis artificū: quid in thalamis ꝓcerum: quid in publicis priuatisq̄ consilijs agat. Aut si qa primū forte religiosissimi templi limen attigit: Iccirco quicquid amictuū seu uasoꝝ imis penetralib⁹ abditū seruatur: cūctas libroꝝ formas: singula sacerdotū officia: omēs sacroꝝ cerimonias nosse putat. Re enī uera q̄̄tū ego ab huiuscemodi pastore differo: nisi q̄ is urbē semel adijt aut templū: ego sæpe solitudinē. Is exteri⁹ substitit: ego introij. Ille mox abijt: ego ꝑmansi? Quid tamē ego certius noui: q̄lis solitariæ uitæ stat⁹ interior sit: antra: colles & nemora: æque omnibus patent: Nemo arcet intrātes: nemo pellit ingressos: deserti nullus est ianitor: nullus custos. Sed quid locorum solus introitus: quid ambiti uehūt amnes: qđ lustratæ iuuant syluæ: quid inscessi ꝓsunt montes: si quocūq̄ iero: anim⁹ me meus insequitur: talis in syluis qualis erat in urbib⁹? Ille ante omnia deponendus: Ille inquam: ille domi relinquēdus erat: suppliciterq̄ poscendū a domino: ut cor ī me crearet mūdū: & spiritū rectū his in uiscerib⁹ innouaret: Tum demū uitæ solitariæ abdita penetrassem: Hæc enī qđ alieno glorier? hæc solitudo utiq̄ non solitaria uita est: ea scilicet quā suspiro: q̄uis exteri⁹ simillima uideatur: æque hominū turbis educta: sed nō æque passionib⁹ expedita. O si uidissem quænam dulcedo illa ineffabilis sanctarū animarū: quā de præteritoꝝ cōmemoratiōe discriminū: & uenturi gaudij expectatione percipiunt: sine quibus triumphatus hostis: sine q̄bus sæpe quidem uictus: sed uincendus adhuc: & in acie nunc etiam standū est non sine spe certa uictoriæ: militandūq̄ non solis: sed suffultis angelico comitatu: Et quibus indutis armaturā dei loricamq̄ iustitiæ: ut uerbo utar Apostoli: munitis: scuto fidei: gladio spiritus & salutis galea aduersus principes & potestates: aduersus mūdi rectores tenebraꝝ haꝝ: iteꝝ atq̄ iterum nullo quidem spectante mortaliū: sed cœlicolarū maximo consensu & eximio omniū fauore christoq̄ Iesu spectaculis præsidente pugnandū est. Quæ nam illa suspirioꝝ quies: de ꝓfundis ad excelsa tendētiū: fatigato animo gratissima? Quæ nā suauitas lachrymarū de purissimo cordis fōte cadētiū? Quæ nā militū christi uigiliæ excubiæq̄ psalmoꝝ in turrib⁹ hierusalē & in ꝓpugnaculis sion aduersus exercitū babylonis: tota nocte canētiū uallūq̄ & castra seruātiū: loco arduo & munito: ubi nec pabulū desit nec aq̄tio: ubi fidant hostib⁹ insidijs tēptari se posse nō obrui: eoq̄ se grē subuectos: ut ferocissimi hostis īcursus ipsis obsequiū: suppliciū illi sit: ut q̄ saluti iam ampli⁹ nō obest: sæpe ꝓsit ad gloriā: exercēdoq̄ fiat cautior militia: fortior uictoria: clarior triūph⁹: christi pugilum in uitæ huius agone certantium?

B

C

Q̄tum sit solatium q̄̄taue iucunditas pro breui solitudine hominū perpetuam sperare frequentiam angelorum: Ca. VII.

q Vod illud solatiū: q̄̄ta iocunditas: gaudere præsentib⁹: sperare meliora: pro breui solitudine hominū perpetuā frequentiā angelorū & diuini uult⁹ aspectū? Vbi to- A

tius sacræ concupiscentiæ & desideriorum omnium est finis: pro paucis lachrymis inter/
minabilē risum: pro temporalib⁹ ieiuniis æterna cōuiuia: ꝓ uolūtaria paupertate inæsti/
mabiles uerissimasq; diuitias: ꝓ incolatu syluarū ius ciuitatis æthereæ: pro fumoso tugu/
rio stellantia christi palacia: pro agresti silentio cantus angelicos & cœlestis dulcedinē har/
moniæ: quæq; omne melos excesserit: illam dei uocem: tot transactis laborib⁹: suos æter/
nam in requiem euocantis: proq; his omnibus sponsorem ueracissimū ac locupletissimum
habere: Cogitare quotidie quid est quod reliqui: quid est qđ secut⁹ sum: quale est qđ pa/
tior: quale qđ expecto: quātū est qđ seui: q̄tū est qđ metam. Extimare q̄ breui temporis
iactura: imo uero nō iactura: sed lucro & īnumerabiliū tædiorū fuga: fœlicitatē negocien/
tur æternam: & dimissis hominū fastidiis urbiūq; periculis: ubi uere est infern⁹ ille uiuen/
tium: cuius meminit psalmista: ad supernā patriam ꝓperantes: iam hinc cœperint esse fœ/
B lices. Siquidem miseriæ finis fœlicitatis initiū est: natura contrarioꝝ exigente: ut ubi hoc
desinit: illud incipiat. Postremo & cogitatus altissimos: & collocutores spirit⁹ & uisiones
beatificas habere: & sæpe præsentē christum familiari⁹ compellere. Semper enī præsens est
qui ubiq; semper est. Quis est autem hic nisi de quo scriptū est: Si ascēdero in cœlum tu il/
lic es: & si descēdero ad infernū ades: Si sumpsero pēnas meas diluculo & habitauero ī ex/
tremis maris? Cui si facile fuit oculos nobis atq; aures ītellectūq; largiri: multo est ꝓfecto
facilius nos uidere: audire & intelligere. Videt ille igiť nos: auditq; prius etiam q̄ loq̄mur.
Ipse est enī igitur q tacito Moysi ait: Quid clamas ad me? Præuenit uota nostra & affect⁹
anticipat. Cogitatiōes nostras ītelligit de longinquo: hoc est multo anteq̄ fiāt: Preces no/
stras exaudit anteq̄ sonent: necessitates nostras aspicit anteq̄ ueniāt: exitus nostros specu/
tur anteq̄ nati sumus. Sed ita nos aspicit: ut indignos licet inueniat: misereať tamē: nisi for
te qđ procul absit a nobis: contumacia pertinaci misericordiā repellamus.

Q. habentes uerū testem christū: teste imaginario nō egeam⁹: Ca. VIII.

A Abentes ergo testem patrem iudicem: teste illo imaginario non egem⁹: de quo ali/
h bi scripsi: quem philosophoꝝ quidā quærendū nobis esse dixeruut. Epicurus qui/
dem quibusdam licet opinionib⁹ infamatus: magnorū tamen iudicio magnus uir
amico scribens: Sic fac inquit omīa: tanq̄ spectet Epicurus. Marcus Cicero in epistolis q̄s
ad Quintū Ciceronē fratrem suū scribit: post adhortatiōes magnificas ad uirtutē cōcludēs:
Id inquit facilime facies si me cui semper uni magis q̄ uniuersis placere uoluisti tecū semꝑ
esse putabis: & omnib⁹ his rebus quas dices & facies interesse. Multū haud dubie confide/
bat ueram præsentiam ꝓfuturam esse germano: qui memoriā sui solam efficacem adeo uir/
B tutis ad studiū extimaret. Secut⁹ hos Seneca: sed non ausus tantū sibi tribuere: Luciliū suū
monet ut alicui⁹ clarioris uiri præsentiā sibi fingat. Ait enī: Prodest sine dubio custodem sibi
imposuisse & habere quē respicias: quē interesse tuis cogitationib⁹ iudices. Nec multo post:
Sic facies inquit quæcūq; facies tanq̄ spectet aliquis. Et post pauca: Aliquoꝝ te inquit au/
ctoritate custodi: aut Cato ille sit: aut Scipio: aut Lelius: aut cui⁹ interuētu perditi q̄q; hoīes
uitia supprimerēt. Et ut intelligas hanc etiam esse Epicuream doctrinā: Seneca idem alibi:
Aliquis inquit uir bonus nobis eligēdus est ac semper ante oculos habēdus: ut sic tanq̄ illo
spectante uiuam⁹: & omnia tanq̄ illo uidente faciamus: hoc mi Lucili Epicurus præcepit
custodem nobis & pædagogū dedit. Deinde quibusdā interpositis quibus hoc consiliū an/
numerat: adiecit: Et elige itaq; Catonē ait: Si hic tibi nimis uideť rigidus: elige remissioris
animi uirū Leliū: Elige eū cui⁹ tibi placuit & uita & oratio: & ipse animū ante se ferens uul/
tus. Vides ut aliquot enumeratis: utrobiq; nobis liberū linquit eligere quem uelimus: mo/
C do aliquem eligamus: cuius nobis non genus: non potentia: non opes: sed uirtus & cōuer/
satio & testis animi frons & motura animū uerba placuerint. Et hoc quidem de imagina/
rio teste uitæ philosophicū cōsiliū: inť suos nō inutile: nobis nō necessariū: hūc in his litteru/
lis obtineat locum: ut qđ diximus appareat tali teste christianū hominē non egere: Cui nō
Epicurus aut Cicero: nō Cato: non Scipio non: Lelius imaginatione fingendus: sed ange/
lus bonus uitæ custos: comesq; datus homini: quo spectante si quis est pudor: audere non
debet: qđ coram hoīe non auderet. Et qđ summū & terribile dixerim: Christ⁹ ipse locis om/
nibus atq; temporib⁹ est præsens: non actuū: sed & cogitatuū omniū uerus testis: quos &
si uere afforet testis Epicureus non uideret. Figere hic animū libet & cogitare: Quis tam im/
pudenti rabie fuit unq̄ tantaq; scelerū licentia: qui non dicam christum: sed amicoꝝ chri/
sti aliquem coram cernens non raptanti se præcipitātiq; libidini frena substringeret? Atqui

christum ipsum in abditis etiam animæ penetrabilib9 semper assistere: & quid illis gerat introspicere & aperta omnia uidere: nemo usquã christianus ẽ qui dubitet: nec ab omni decore tanti testis metu saltem & ueneratione desistit. Quid hic præstygij est: nisi quia quẽ præsentem corde credimus: oculis non uidemus: eoq̃ relabimur in quo ueteres Cicero q̃ christũ certe non nouerat: arguebat: ubi ait: Nihil animo uidere poterant: ad oculos omnia referebant? Quod si & nobis accidit & consilium optamus: idem nobis audiendus est Cicero: non q̃ alij præcipue ex nostris desint: cum Augustin9 ex hoc maxime librum ueræ religionis mihi texuisse uideatur: sed iuuat in re nostra peregrinũ: ut ita dixerim: hominẽ audire: præsertim cum unus idemq̃ locus sit: ubi & uulnus aperuit & medicamenta composuit. Ait enim: Magni aũt est ingenij reuocare mentem a sensib9 & cogitationẽ a consuetudine abducere. In hoc ergo summis & nos uiribus enitamur: ut sensibus domitis & uicta consuetudine aliquid animo uideam9: Aperiam9 iam tandẽ atq̃ purgem9 oculos illos intrinsecos quibus iuisibilia cernunt: christum adesse uidebim9. Et si de Marco Catone scriptum est: quod puduit gementem illo teste mori: q̃to magis pudebit christo spectante male uiuere: male mori: aut oĩno facinorosum aut turpe aliquid tãto sub teste cõmittere. Sane noster hic testis infallibilis atq̃ perpetuus: ut ad propositũ sermo redeat: & si ubiq̃ præsens sit: nusq̃ tamẽ esse præsentior: nusquãq̃ familiarius nos audire & nobiscũ colloqui q̃ in solitudine dignatur. Nimirum: Nam & nullus interstrepit: & qđ ab intentione mentem distrahat non est. Sic humanus animus assuescit cœlestibus frequẽtiq̃ colloquio fiduciam salutarem concipit: & ex hospite atq̃ aduena fit domesticus dei. Magno enim ex amore cõtinuoq̃ & fideli cultu inter deum & hominem familiaritas tanta est: q̃ta inter hominem & hominẽ non est. Q̃obrem ut laboriosos homines & mortalib9 semper rebus implicitos ac terrenis occupatiõib9 tota intentione demersos: iam nunc occupationũ ĩmortaliũ & inferni laboris habere primitias crediderim: sic simillimũ ueri putem solitarios dei amicos: pijs assuetos curis: iam hic æternæ uitæ præsentire delitias: Nec incredibile dixerim posse aliquem ex hoc numero cui sæcularis cœni uestigium nullũ extet ad eum gradum misericordia subleuante consurgere: ut adhuc terris inclusus: concinentes in cœlis angelorũ choros audiat: & uideat in excessu mẽtis: qđ ad se rediens non possit exprimere. Sed quid horum omnium scire: quid ue de his loqui possum peccator infœlix: & peccati mei pondus ac uincula circumferens: qui uel amore litterarum amicum ocio: & litteris locũ amo: uel fortasse odio quodam ex dissimilitudine morum orto: populum fugio: & fortasse conscientia uitæ meæ multiloquũ testem uito.

D

E

De Libertate solitarij: & studio mentali: Ca. IX.

His igitur prætermissis: q̃q̃ bone Iesu ad hunc finem creati abs te ut in te requiescamus: ad hoc nati & sine hoc inutiliter atq̃ infœliciter nati sumus. Q̃ti tandem pater estimes illa cõia: uiuere ut uelis: ire q̃ uelis: stare ubi uelis: Vere inter purpureos florũ thoros: Autumno caducarũ inť frondiũ aceruos acquiescere: Apricatiõe hyemẽ: umbris æstatem fallere: neutram sentire nisi quã uelis? In utraq̃ tuũ esse: & ubicunq̃ fueris esse tecum: procul a malis: procul ab exemplis scelerum: non impelli: non collidi: non affici: non urgerı: nõ dum esurire malis in conuiuiũ trahi: dum tacere cupias ad loquendũ cogi: non importune salutari attrectariq̃ ac detineri in compitis & urbanitate incondita & insulsa: totos dies in eculeo pendere: obseruare prætereũtes: Quis te ut monstrum aliqđ intueatur admirans: quis pedem figat occursu: quis flexus in tergum hæreat: & aut nescio qđ raucum in aurem comitis insusurret: aut de te obuium ĩterroget: quis in turba uel moleste urgeat: uel aliq̃to molesti9 loco cedat: quis manũ porrigat: quis ad caput illam referat: q̃s multa in angustijs loqui paret: quis tacitus oculo signum det & stricto trãseat labello: Demũ non inter tedia senescere: interq̃ saltantiũ greges premere semper & premi: Artari spiritum mœstisq̃ uaporib9 afflatum hyeme licet media sudare: non humanitatẽ inter homines dediscere: affectumq̃ fastidijs odisse res: odisse homines: odisse negocia: odisse q̃s diligas: odisse teipsum: non obliuisci tuarum rerum: ut multis ingratis uaces: Sine præiudicio tandem apostolicæ sententiæ ad Romanos quæ est: q̃ nemo nostrum sibi uiuit: & nemo sibi morit: Siue enim uiuimus: domino uiuim9: & siue morimur: domino morimur: Ita tibi uiuere & mori: ut non alijs q̃ domino uiuas & moriaris. Stare interim uelut in specula: res curasq̃ hominũ sub pedibus intuentem: uidere oĩa teq̃ imprimis: cũ uniuersitate transire: nec senectutem tacite subrepentem prius molestam pati q̃ proximã suspicari: Qđ om

A

B

nibus prope modū occupatis accidit: Sed eam multo ante ꝓspicere & præpare illi integrū
corpus: æquum animū: nosse uitæ umbram hanc nō uitā: diuersoriū non domū: uiam esse
non patriam: non cubiculū sed palæstram: non amare quæ fugiunt: optare quæ permanēt:
C hæc ipsa dum assunt: ferre pacifice: Semper te memīsse mortalem: sed cui sit īmortalitas re/
promissa: mittere retro memoriam: perqꝫ omnia sæcula & per omnes terras animo uaga/
ri: uersari passim & colloqui cum omnibꝰ qui fuerunt gloriosi uiri: atqꝫ ita præsentes malo/
rum omniū opifices obliuisci: nōnunqꝫ & teipsum: & supra se eleuatū animū inferre rebus
æthereis: meditari quid illic agitur: & meditatiōe desiderium inflammare: teqꝫ uicissim co/
hortari: & ardētiū quasi uerborꝫ faculas calidis admonere præcordijs: Qui ꝙ inexpti nō
intelligūt: nō ultimus solitariæ uitæ fructus est. Inter hæc ut notiora non sileam: & lectioni
dare operam & scripturæ: & alternū laborem alterno solatio lenire: legere quod scripserūt
primi: scribere ꝙ legant ultimi: & beneficij litterarū a maioribus accepti qua in illos non
possumꝰ: in posteros saltem gratum ac memorem animū habere: In eos quoqꝫ qua possu/
mus: non ingratum: sed noīa illorum uel ignota uulgare uł obsolefacta renouare: uel senio
obruta eruere & ad ꝓnepotum populos ueneranda transmittere. Illos sub pectore: illos ut
dulce aliquid in ore gestare: Deniqꝫ modis omnibꝰ amando: memorando: celebrando: si
non parem: certe debitam meritis referre gratiam.

Quomodo quarundā artiū inuētoribꝰ diuini honores attributi sint: Ca. X.

A Nuentores artium quarundā post mortem diuinitatis honore cultos audiuimus:
grate quidem potius q̄ pie. Nulla est enim pietas hominis qua deus offenditur: sed
i erga memoriā de hūano genere bn̄ meritorꝫ incōsulta gratitudo mortaliū hūanis
honoribꝰ non contēta: usqꝫ ad sacrilegas ꝓcessit ineptias: Hinc Apollinē cithara: hinc eun/
dem ipsum atqꝫ Aesculapiū medicina: Saturnū Liberūqꝫ & Cererē agricultura: Vulcanū
fabrica deos fecit: Hinc Aegyptꝰ Osirim: Athenæ docta urbs Mineruā coluere: ꝙ ille lini:
hæc olei usum artēqꝫ lanificij reperisse fert̄. Longū est singła ꝓseq: ꝙ apud ueteres huius/
cemodi uanitatū nullus ē modꝰ: quas palā dānare nō ausus ille poetarū maximꝰ atqꝫ cau/
tissimꝰ: ut qui uero paratū forte suppliciū uerebat̄: latenter utiqꝫ nec minus elegant̄ irride/
re non metuit: qn̄quidē animas eorꝫ inuentas qui uitam excoluere per artes: quorꝫ nomīa
uulgus mendax & omniū fons errorꝫ in cœlum: cœli dn̄o indignante locauerat: apud infe/
B ros ponit. Noīatim insup ipsum medicinæ repertorē oīpotentis dei fulmine detractum: ad
stygias undas canit. Verum hæc quæstio int̄ eos maneat: Apud nos enī nulla de dijs ē quæ/
stio. Nec uero mirari unqꝫ satis possum: uiros ī cæteris omnibꝰ tam perfectos: in solis supsti
tionibus tam delyros: & quasi uelocissimos cursores euntes in diuersum & ante oculos me/
tham positā non uidentes: ut quorꝫ ꝑnicitatē miror: miserear cæcitatē. Sane si talium rerū
primis auctoribꝰ honor aliquis debetur: quem deberi magnū modo humanū modestūqꝫ
non inficior: quid non litterarū artiumqꝫ nobilium repertoribꝰ debeatur: qui non uomerē
sulcis: non telā lateri: non fidiū tinnitū auribꝰ: non oleū aut uinū gutturi: q̄uis & auribus
& gutturi suos sonos suasqꝫ delitias: sed fœliciora quædā instrumēta ad cibū & ornatū cul
C tumqꝫ & medelā animi pepererē? Enīuero id debitū ubi quæso potissimū ꝑsoluat̄: aut quis
est qui dubitet hoc ipsum litterarū negociū quo uel nostrū uel alienū consecremꝰ nomen:
q̊ multo pennius q̄ ære uel marmore uirorꝫ illustriū imagines excidamꝰ? Nusq̄ oīno me/
lius: nusq̄ liberiꝰ: q̄ in solitudine posse tractari: exptus hoc saltē loquor: Sentio q̊s animo
stimulos: quas alas ingenio: ꝙ illa operi uacuū tempꝰ accōmodat: quæ oīa præter illam
ubi quærā nescio. Vacuitatē uero seu uacationē dici inanis litterarꝫ atqꝫ artiū fontē esse: si
mihi forte nō credis: Aristoteli crede: qui primo metaphysicæ suæ libro: circa ægyptū con/
stitutas mathematicas artes ait: rōnē asserēs: ꝙ ibi gens sacerdotū uacare dimissa ē. Quod
nec Plato ipse tacuerat de eisdē loquēs in Timæo: ꝙ sacerdotijs præditi separatim a cætero
populo manēt: ne contagiōe aliq̄ ꝓphana castitas polluat̄. De q̊rū uita ut unꝰ e sacerdoti/
bus nr̄is ait Cheremon Stoicꝰ uir eloquētissimꝰ narrat: ꝙ oībꝰ mūdi negocijs curisqꝫ post
positis: semꝑ in tēplo fuerint: & rerū naturas causasqꝫ ac rōnes syderum contemplati sint:
nunq̄ mulieribꝰ se cōmiscuerint: nunq̄ agnatos nec ꝓpinq̊s nec liberos q̄dē uiderint: ex
eo tpe q̊ cœpissent diuino cultui deseruire carnibꝰ & uino se semꝑ abstinuerīt. Addit ad hæc
ꝙ biduana ac triduana inedia hūores corꝑis ex ocio atqꝫ īmobilitate nascētes acerrime cō
primere & castigare sint soliti: Multa quoqꝫ de cibo de potu de accubitu: quibꝰ moribꝰ di/
uinam ingenij ubertatem facile crediderim contigisse.

Tractatus quintus: De uitæ solitariæ impugnatorib⁹: quibusdamq̧ doctrinis ac consolationibus solitarioꝝ.

De Rationibus quibus aliqui uitã solitariã reprehendũt: Ca. I

Nec sum nescius: ut hoc loco mihi uiolenter occurrit ab his quib⁹ solitudo & litteris inimica uidetur & uirtutib⁹. Dicũt enim imprimis carere solitudinẽ magistris quibusdã quasi litteraꝝ dispẽsatorib⁹: atq̧: ut ita dixerim: teneroꝝ altoribus animoꝝ: sine quoꝝ ope continua profecto rara nunq̧ ingenia surrexere. Ita uero hoc dicunt: quasi ego pueris loquar: & non his qui domiferulã pædagogũq̧ dimiserint. Instãt tamẽ acrius & eruditis etiã uiris distrahi ingeniũ huc illuc ꝓspectu uago & cœlo liberiore confirmãt. Quod quidẽ ubi grande aliquid molitur rapidi more cornipedis: magno quem saltui præpares frenandũ colligendũq̧: doctus nemo negauerit. Hui⁹ sentẽtiæ patronũ Quintilianũ habẽt: qui libro oratoriaꝝ institutionũ nisi fallor nono: cum secretũ & liberum arbitris locum: & ꝙ altissimũ silentium scribentibus maxime conuenire: deq̧ hoc neminẽ dubitare dixisset: ꝓculdubio hac in parte mecũ sentiens: mox adiecit unde dissentiens uideretur: Et non tamen inquit ꝓtinus audiendi qui credunt aptissima in hoc nemora syluasq̧: ꝙ illa cœli libertas locorũq̧ amœnitas sublimẽ animũ & beatiorẽ spiritũ parent: mihi certe iucũdus hic magis ꝙ studioꝝ hortator uidetur esse secessus. Nanq̧ illa ipsa quæ delectant necesse est auocent ab intentiõe operis destinati. Neq̧ enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest: & quocunq̧ ipse respexit desinit intueri qđ ꝓpositũ erat. Satis utiq̧ dixerat: & tamẽ ut penitus ita sibi ꝑsuasum scias insistit ac repetit: Quare inquit syluarũ amœnitas & præter labentia flumina: & inspirãtes ramis arboꝝ auræ: uolucrũq̧ cantus: & ipsa late circũspiciẽdi libertas ad se trahunt: ut mihi remittere potius uoluptas ista uideat̃ cogitationem ꝙ intẽdere. Ecce igitur ut aduersum me nõ spernẽdus testis ĩ iudiciũ uenit: q uelut auctoritati ꝓpriæ paꝝ fisus Demosthenis haud uulgaris equidẽ notæ uiri: sed absq̧ æmulo graiæ facũdiæ principis factũ profert opinioni suæ cõsentaneũ. Et Demosthenes qdẽ inquit: Meli⁹ q se ĩ locum ex q̃ nulla audiri uox & ex q̃ nihil ꝓspici posset recõdebat: ne aliud agere mentẽ cogeret oculi: Habes o studiose syluarũ sectator miratorq̧: Dicat aliqs q syluas & colles & secessus auios: nõ tãtum inutiles studijs opinet̃ sed dãnosos: Quid hic dicã? Negẽ aut locutũ uera Quintilianũ: aut recte fecisse Demosthenẽ: ĩmo uero uel ĩ sentẽtiã hoꝝ ibo: uel hos in sentẽtiã meam trahã? Cõuenire securi⁹ ꝙ luctari: Poteram nempe ꝑfacile hos incursus auertere: q̧ oratores ambo: hic qdẽ clar⁹: ille clarissim⁹: Nec dubiũ nulli studiosoꝝ generi min⁹ syluas & ea de quibus hic loquit̃ atq̧ oĩno solitudinẽ cõuenire: qđ expressi⁹ dicam cũ ad exempla puenero. Sed non hinc euadere est anim⁹: nec fuga nec bellũ placet: cõcordiã quero. Itaq̧ ꝙuis ego nusq̧ fœlicius ꝙ in syluis ac montib⁹ ingeniũ experiar: nusq̧ mihi parati⁹ & magnifici sensus occurrãt: sicubi tamẽ magnificũ aliqd occurrit & æqua cõceptib⁹ ỽba respõdeãt: nolim tñ: qđ mihi forsan singulare ẽ: ad uniuersos trahẽs dictũ factũue tantoꝝ hominũ dãnare: qn utrũq̧ potius amplector & ꝓbo: neutrũ nostro ꝓposito aduersum. Neq̧ enĩ studiosis impero: ut in syluis aut mõtib⁹ libros scribãt: sed permitto ut tali spectaculo recreatũ animũ in angustias cogant tacitas atq̧ reconditas: qs tamẽ nullo loco apti⁹ ꝙ in solitudĩe posse cõtingere: qs ẽ qui nõ ꝙlibet urbiũ amicus intelligat? Fuscũ igitur ac silentẽ locũ qui ad scribẽdũ uenit eligat. Hoc enĩ iubẽtib⁹ nõ obsisto. Qđ diurno scriptori dictũ: nocturnus nõ respuat lucubrator. Qua ĩ re ipsius Quintiliani cõsiliũ nõ inefficax exptus: tecum studiosissime pat̃: & cũ lectore cõmunico. Ille eñ laudãs Demosthenis hũc morẽ: ad extremũ ait: Ideo lucubrãtes silẽtiũ noctis & clausum cubiculũ & lumẽ unũ uelut rectos teneat: Nihil hoꝝ ut arbitror solitudini obstare: sed fauere cũcta fateberis. Itaq̧ si inter tantas uoces audior: cõsiliũq̧ nouũ non despicit̃: & hos sequor & longi⁹ euect⁹ si loci optio integra est: scripturũ noui aliquid admoneo: quoties se exemplo Demosthenis includet.

Qꝝ syluæ: loca uirentia & amnes plurimũ conferũt solitarijs: Ca. II.

Illud ante ꝓuisum sit: ut post secũdos ĩgenij successus egressu facili in syluas & loca uirẽtia: quoq̧ nihil ẽ musis amici⁹ queruli amnis in ripam grauedinẽ possit fatigationẽq̧ deponere. Nec ideo min⁹ in aruũ ingenij rerũ semina iacere: & int̃ ipsum quietis reparãdiq̧ animi tempus uenturo labori materiam præpare: utile simul & iucũdũ opus & actuosa requies & quiet⁹ labor: ut cum ad ãgustã illam Demosthenis ac secretam

aream reditũ fuerit:sententiarum semente inutilibus excussis:uotiua uerborum messis æquipararet:atq; ita nullũ studio tempus iners aut inane præterfluat. Quod his præcipue dictũ sit qui orationes texũt aut historias:Nam qui philosophiã:ac maxime qui poeticã meditantur:quibus acuta potius & arguta q̃ multa cõquirere mẽs est:eos libertati propriæ relinquẽdos censeo: impetum ingenij sequantur:Confidant ubicunq; est animus:ubi locus tempusq; suaserint aut ubi se stimulis maioribus adigi senserint:seu cœlo aperto:seu clausæ tecto domus:seu solidæ rupis obtentu:seu patulæ pinus umbraculo: Non multorum euolutione uoluminum est opus. Illis iam ante perlectis in animo legunt:sæpe etiam in animo scribunt lectione præterita:sed præsenti ingenio sese attollunt: Nempe supra humanum modum rapiantur oportet si supra hominem loqui uolunt. Id sane locis apertissimis expeditius fieri interdum & alacrius animaduerti. Vnde sæpe montanũ carmen quasi hedũ e toto grege lætissimũ atq; lectissimũ uidi:& nitore insito admonitus originis:dixi mecũ: Gramẽ alpinũ sapis: ex alto uenis. Eqdem ut huic tandẽ articulo finem faciã:& Marcus Tullius & Virgilius Ma

B ro:quos eloquẽtiæ principes latinæ nemo eloquẽs negabit:huic consilio hærebant: dũ alter cum sæpe alias:tamen præsertim ad tractatũ legum ciuiliũ accessurus frondosas quercus & delectabiles secessus:quod q; ibi scriptũ memini: ripam & umbrã:& procerissimas populos:& concentũ auiũ:& strepitũ fluuiorum:atq; æquas in partes scissi amnis in medio insulã paruã & huic nostræ simillimã quæreret. Alter aũt suũ alexim quisqs is ẽ pastorio carmĩe laudaturus:Inter densas umbrosa cacumĩa fagos assidue ueniens:solus in montibus & syluis id faceret. Platonẽ secuti ambo:qui inter ociosa cupresseta & spacia syluestria: de institutis rerũ publicarũ deq; optimis legibus disputarat. Nota nimirũ & uulgata cõmemoro. Multũ tpe

C posterior Cyprianus:fide autem prior & martyrio clarus nec obscurus eloquio: tale quiddã & sensisse uidetur & scripsisse: quod unũ ex multis ingens mirator eius Augustinus in libris suis quasi illius ingenij experimentũ & eloquẽtiæ gustum ponit: quæ in eo q̃ta esse potuerit: nisi grauitati rerũ deditus:uerborum neglexisset ornatũ loci illius cõmemoratiõe notũ nobis esse uoluit: Vbi ingeniũ exercẽs:nõ ait:hunc thalamũ loco abditũ: cinctũ muris: cõmunitum seris:marmorea opacũ celatũq; testudine:aut tale aliqd:sed: Quid petamus inqt hanc sedẽ: dant secessum uicina secreta:ubi dum erratici palmitũ lapsus pendulis nexibus: per arundines baiulas repunt:uiteam porticũ frondea tecta fecerũt. Ecce quã porticũ & quã sedẽ uir sanctus & eloquẽs appetebat:uites palmites:frondes arũdines: & inter hæc studiosis semper amabile secretũ: quod utiq; non optaret si præter muros ac tectum nullis bene secessibus ĩgeniũ crederet. Possem nũc apud alios hocipsũ quærere:& pluriũ testimonio rem firmare ni uererer ne aut fidei minus habuisse tantis testibus:aut curæ amplius suscepisse dicerer q̃ oportet: Hactenus ea lege disserui qd sentirem:ut nullam ingenijs legem imposuisse me sentiant quæ hæc legent: Si quis adeo abũdans ocio erit ut ocium nostrũ legat: Singľa igitur examinent de ueritate rerum:non tam mihi uel alijs q̃ expientiæ credituri.

De interpretatione uerborum Senecæ: quibus solitudinem impugnare uidetur: Ca. III.

A Iam uero qui solitudinẽ uirtutibus inimicã uolũt:astipulatorẽ uidentur inter cæteros Anneũ Senecam habere:qui epistolarũ suarũ quodã loco:oĩa nobis mala solitudinem psuadere. Et rursus alio loco: Mala ibi cõsilia agitari:cupiditates improbas ordinari: audaciam acui:libidinẽ irritari: iracundiã instigari:ait. Quæ si indefinite aut uniuersaliter dicerentur:haud dubie uel Senecæ resistendũ uel solitudis patrociniũ deserendũ erat. Sed nõ ita est. Ea enĩ non nisi de stultis & qui passiõibus uincuntur dicta esse: luce clarius in ipsis Senecæ uerbis apparet. Lugentẽ inquit timentẽq; custodire solemus ne solitudie male utatur. Audis aliquẽ solitudine prohiberi: Sed aduerte causam: luctum scilicet & timorẽ:acerrimas animi passiões. Quod ipsum latius extendẽs: Nemo est inquit ex imprudẽtibus qui relinq sibi debeat. Id utiq; uerum esse quis non uidet? Qui enĩ impos sui est:mox ut sibi relinquitur oportet ut ruat. Talibus qdem ego non inimicã modo solitudinẽ: sed nec amicam urbem iudico: eo tamen amiciorem q̃ illa ut criminũ ministros: sic & scrutatores habet & uindices:hæc impunitatis & latebrarum spe rejicit legum metum & reuerentiam honestatis. Cæterum altera libertatẽ impudentiaq; peccãdi: altera fautores scelerũ atq; instrumenta

B suppeditat: utrũq; pestiferũ: uerum ea naturæ peruersitas:non solitudinis culpa est. Quod ut prorsus ita esse nec aliud Senecam uoluisse puideas: eadẽ epistola illã ipsam solitudinẽ mo-

ſtis ac pauidis & imprudētibꝰ interdictā: Lucillo ſuo non modo ꝑmittit: ſed ſuadet ac præ
cipit. Sic ē inqt: nō muto ſententiā: Fuge multitudinē: fuge paucitatē: fuge etiā unū: nō ha/
beo cū q̊ te cōicatū uelim: & uide qđ iudiciū habeo: audeo te tibi credere. Durū niſi fallor
ac præciſum dogma. Fuge inqt multitudinē: libent̄ id qdē. Fuge paucitatē: patior nō mo/
leſte. Fuge etiā unū: nil ē quo me ulteriꝰ trudas: ad extremā ſolitudinē coartaſti. Quid iam
reſtat niſi ut meipſum fugiā? Sed & tūc tamen unū fugero: nō habeo cū q̊ te cōicatū uelim: C
Mirū. Ego uero habeo cum q̊ te: & fortaſſe plures: ſed ꝓfecto unū habeo. O ſi nunc tale ali/
qd amico conſulā: Exclamabūt undiq; ſolitudīs ac uirtutis aduerſarij: meq; ſaxeum & in/
humanū dicent. Atqui Seneca tantꝰ uir chariſſimo omniū amico præcipit etiā unū fugere:
at ꝑfecto cōſummatoq; uiro loquit̄. Hoc ſi qs dixerit cū bona uenia negabo: Proficiētiū po
tius ꝙ ꝑfectoꝝ ex numero fuiſſe Lucillū iuratꝰ teſtis Seneca ipſe fatebit̄: quē & ſi frequent̄
laudet: q amantiū mos eſt: ſi ꝑfectū tamē noſſet: nec totiēs hortaret̄ nec aliqñ reprehēderet.
At ſi ſtudijs ſaltem uirtutiq; dedito: dicat aliqs hic: fatebor: ſed eo plane reuertimur quo
uolebā. Neq; enī ego alijs ꝙ litterarū & uirtutū ſtudioſis loquor: reliqs ſalubre conſilium
nullū habeo niſi ut ante oīa uitam mutēt: tum de loci oportunitate uidebimus.

Qꝫ ijs quibus oportuna eſt ſolitudo non ſit ſuadendum ut amicitiæ iura cō/temnant: & ꝙ turbas non amicos fugiant: Ca. IIII.

c Eterū his ipſis qbus ſolitudinē oportunā dixi: nunq; ſuaſi ut ſtudio ſolitudīs ami/ A
citiæ iura cōtēnerēt: Turbas non amicos fugiēdos dico. Qꝫ ſi quis eſſe ſibi amicoꝝ
turbas æſtimat: primū uideat ne fallat̄. Id uero maxime deteget repētina neceſſitas muta/
tioq; fortunæ: quæ ſicut optanda nō eſt expiendi cupidine: ſic ſi accidat expientiæ & diſcu/
tiendis erroribꝰ multū confert. Deinde ſi ut reliqrū reꝝ: ſic amicitiaꝝ alter altero ditior fue/
rit non mouebor: Nec tam amicos fugere ſolitariū monebo: ꝙ optare: ut ad ſe uiſendum
ſingulatim potius ꝙ cateruatim ueniāt: non ocio tædiū ſed ſolamē & auxilium laturi. Sit
ociū modeſtū & ſuaue nō inſolens: Sit ſolitudo trāquilla nō ferox: Sit deniq; ſolitudo non
īmanitas: In quā qui uenerit miret̄ humanitatē quæ ab urbibꝰ exulat: ſyluas incolere: ſeq;
urſos in populis ac leones: ī ſolitudīe angelicū hoīem īueniſſe. Ita plane ſentio: atq; hūc me
diū inter extrema callem teneo: Alter nō niſi inter turbas gaudet: huic miſericordia magis
ꝙ redargutio debet̄. Alt̄ aūt inqt: fuge etiā unū: huic neſcio qd dicā. Tāgis fateor Seneca B
& auctoritate premis tua: inclinaturꝰ forſitan niſi alter obſiſteret nō te minor: & ſi maiorem
dixero: credo nō indignabere. Marcus Cicero amicitiæ legē tractās nō hos tantū qbꝰ ami/
citia poſt uirtutē iucūdiſſima reꝝ eſt: ſed aſperos etiā & īmanes hūanāq; ſocietatē atq; con/
greſſum fugiētes: q̊rū uix unicū exēplū toto orbe reꝑit: pati nō poſſe ait: niſi acqrāt aliquē:
nō dixit amicū: natura enī obſtabat: ſed apud quē euomant uirꝰ ſuæ acerbitatis: ſumptaq;
hinc occaſiōe: Tarētini Archytæ dictū refertc: uiꝰ ea ſētētia ē: Neminē nō modo ī terris: ꝙ ta
libet reꝝ afluētia: ſed ne in cœlo qdem præſenti ſyderū cōſpectu mūdiq; noticia fœlicē eſſe
poſſe niſi habeat cū quo illa ꝑticipet: ſic naturā nihil oīno ſolitariū amare. Idē famoſiore
alio q̊dam loco: Si oīa nobis inqt quæ ad uictū cultūq; ꝑtinēt q̄ſi uirgula diuina: ut aiunt:
ſuppeditarent̄: tñ optimo quiſq; ingenio negocijs oībꝰ omiſſis totū ſe in cognitiōe & ī ſcien
tia collocaret. Deinde ut ironice locutū ſcires: apte ait: Non eſt ita: nā & ſolitudinē fugeret.
Ecce ꝙ paucis uerbis: quæcūq; de ſolitudīe loqmur damnaſſe uidet̄ & fecerat niſi ulterius C
ꝓceſſiſſet: ut nō tam Ciceronis dictū exponendū nobis: ꝙ oratoris teſtimoniū: licet in phi/
loſophiæ libris ſcriptū ſeu ſuſpectū ab hoc iudicio repellēdū eſſet. Sed ut liqueat đ extrema
& inhūana tantū ſolitudīe illū loq: quā qui fugit: ꝓfecto unū etiam nō fugit: atq; ita non
noſtram: ſed diuerſam potius damnare ſententiam: nec fuga ſolitudinis ī turbam iri uelle:
ſed id ſolum ne amore ſolitudinis humanitas fugiatur. Vide quid addidit: cum enim di/
xiſſet: & ſolitudinem fugeret: non dixit & ſocios: ſed & ſocium ait ſtudij quæreret: tum do/
cere uellet: tum audire: tum diſcere. Cum igit̄ tantis bonis ornata ſolitudo ſi ꝑticipe ca/
reat intolerabilis etiā ferocibꝰ animis hūanūq; ꝑoſis cōmertiū uideat̄: qd mitibus & hūa/
nitate præditis uideri debet? Qꝫ ſi amicitiæ ignaris collocutor unꝰ tm̄ ſolacij afferre credi/
tur: quid ueris amicitiæ cultoribꝰ fidelis amici cōuerſatio allatura ſit: in quo ſe ſe uideāt: ex
q̊ ueꝝ audiāt: cū quo: ut Cicero idē ait: ſic oīa loq audeāt: ut ſecū de q̊ nulla ſuſpicio: ſub q̊
nulla fraus: ꝓ quo nullus labor nō ſuauis: ſine quo nulla ſit dulcis quies: a quo demum &
aduerſæ præſidia & ꝓſperioris fortunæ ꝓueniāt ornamēta? Hunc ego ſi a ſolitudine ſeclu/ D

dendũ arbitrer:durus sim: Nec uero unq̄ mihi amici præsentia interrũpi solitudo uidebit
sed ornari. Ad postremũ si alterutro carendũ sit:solitudīe ipsa priuari maluerim q̄ amico.
Sic itaq; solitudinem amplector:ut amicitiã non repellam:neq; fugiam etiam unũ:nisi for/
san is ipse sit cuius mores etiam in urbib⁹ fugiendos:uitæ trãquillitas non negligẽda sua/
deat. Tota res igitur ad hoc redit:ut sicut cætera oĩa: sic ipsam solitudinẽ cum amicis par/
tiar:nullius boni sine socio iucundã possessionẽ humani⁹ ab eodem Seneca dictũ credens:
solitudinẽ uero magnũ & dulce bonũ esse nõ dubitãs:ab ea aũt non scelestos modo sed in/
E ertes & ignauos arceã. Vt enĩ Tiberij solitudo odiosa est:qua Capreas insulã imeritã:per/
petua cõmaculauit infamia: ubi seuiciæ ac libidĩs officinã instituit fer⁹ & fœdus senex: Sic
Seruilij Natie solitudo ridicula est: q non procul inde Neapolitano in littoræ ꝓpe Cam/
paniæ cunias latens senuit ocio famosus inutili:& intra uillulæ suæ septũ non tam habitãs
q̄ sepultus: Et q̄ multos esse credim⁹ ubiq; Seruilios. Sed hic ante alios occurrit quẽ irri/
sor nobilis notum fecit & præstitit ne inferre coætaneis nostris ueritatis iniuriam exẽpliq;
molestiã cogeremur. Iam intelligis ad quos quæcũq; de solitudine dicta seu dicẽda sunt re/
feram: Verũ quia non omnib⁹ est datũ uel sanctitate uel litteris excellere præclaroq; ocio
posteritatis amorem ac noticiã ꝓmereri:ut nec præsens gloria:nec sequẽtis æui fama solli/
citet:pro qua multi uitam uolũtarie ꝓfuderunt:& ob idipsum clari sunt habiti. Q̄ti facies
ut iam tandẽ ad ꝓpositũ reuertar:hoc q̄tulũcũq; uitæ tẽpus: cui⁹ cum semel effluxerit re/
colligẽdi repandiq; spes nulla relinquet tuũ esse? Quodq; nulli mediocrit erudito uetitum
est cogitãdo saltem legẽdoq; placidis fotũ thuris: & rerũ uinculis explicitũ animũ habere
deo & rõni subditũ:cætera liberũ: Corpus quoq; graui iugo eductũ:animoq; soli seruiẽs:
Et si quando per insolentiã rebellarit: mox imperata facturũ: ereptũ mille laborib⁹:mille
periculis:mille ludibrijs:posse ire pro libito:sedere:cõsistere: loqui:cõticescere:meditari nõ
interpellantib⁹ negociosis atq; sollicitis:quibus miseris esse non sufficit nisi ad miseriæ cu/
mulum alienisq; miserijs abutant.

De singulari gaudio solitariorũ in dimissione temporaliũ: Ca. V

A Vid de præterito gaudiũ dicã qđ uelut a tergo uenit? Est qdẽ illud Virgilij notissi/
q mum Forsan & hæc olim memĩsse iuuabit. Nec illud ignotũ: Iuuat euasisse tot ur/
bes Argolicas: mediosq; fugam tenuisse per hostes. Apud eundẽ poetam duo hæc
diuersa uerbo℞ sono:sed eodẽ spectãtia:unus idemq; loquit Aeneas. Audis ut ꝓprie int
labores futuri tempis uerbo usus:illis exactis præsenti utitur: & ubi dixerat: Iuuabit me/
minisse: iuuat inquit euasisse. Sic est enĩ: dulce nõnũq̄ est amara recordari demulcẽtq; ani/
mũ trãsmissa picula q̄libet in ptẽ:habet enĩ & ꝓsperitas picula sua:nec pauciora certe:nec
leuiora & ꝓfecto fallaciora q̄ aduersitas. Q̄ metui neqd libyæ tibi regna nocerẽt: Apud ip
sum Virgilium anxius pater ait. Q̄ta ergo delectatio:q̄ta securitas solitudinis metuenda
B quælibet emẽse & a tergo ꝓcul sua mala numerãtis. Q̄ delectat illæsum trãsisse pestifera:
& in biuio ubi ad læuã mors erat: dextrorsum tenuisse:eoq; magis q̊ in partẽ alterã delibe/
ratio ꝓnior fuit. Habet enĩ hoc natura: ut ubi maius præsẽtiusq; discrimẽ fuisse recolitur:
ibi de præterito plus gaudij sit. Qđ ita esse nunq̄ clarius q̄ post ancipites ægritudines:
post horrẽda naufragia:post hostilẽ carcerẽ formidataq; bella ppẽdit. Itaq; sanitati reddi/
tos:portũq; tenẽtes:& ex insperato uinculis elapsos:aut uictores crebro audias piculo℞ hi
storias suo℞ cũ gaudio renarrantes. Q̄ uero suauit in animũ redeunt: uel spretæ mundi
blanditiæ:uel contẽpti honores:uel bñ sparsæ diuitiæ:uel despectæ uoluptates:neglectæq;
minæ:uel alto aĩo calcata calamitas:uel qcqd oĩno fallere potuit nec fefellit. Sed tñ potissi/
mũ hæc delectãt:cũ ꝓrsus euaseris:ut nullus iam periculi metus sit.

Tractatus sextus: De ignorãtia: erroribus & stulticia habitatorũ urbium: ac præseruatione solitariorũ ab istis: eorũdemq; libertate.

De tædio ac stulticia occupatorũ & urbium habitatorũ: Ca. I

T ut mĩma etiã quæ uident attingã:parũ ne tibi uidet q̊tidiano illo tædio ca/
ruisse: q̊ uix habitator urbiũ unq̄ caret:q; scilicet non tm̃ hoĩ hõ: sed sibi etiã
A c ægra mens parit secũ ipsa discordãs? Occurrẽt tibi passim in platæis urbium
stulto℞ greges: quib⁹ nihil sit in ore frequentius q̄ uerba illa grãmatico℞: Pi/
get: tædet ac pœnitet: Et illud Terentij: Nec quid agã scio: Credo singl'a: præ/
cipueq; nouissimũ: nam si quid agerẽt scirent: cõfestim querelæ oẽs cõquiescerẽt. Cui⁹ enĩ

rei tedet: oro te: nisi ignorãtiæ stulticiæq ꝓpriæ? Senecæ uerbũ est: Omis stulticia laborat
fastidio sui. Nõ placet eis uita: Nec imerito: Nihil enĩ habẽt stabiliti consilij: nihil firmi: ni/
hil ad extremũ placiti: qm̃ ut ibidem ait idem: nisi sapiẽti sua non placet. Nesciũt quid agãt
seq id nescire non nesciũt neq dissimulant: Consequẽs est ut ad quid uiuant nesciãt. Quo
modo igitur ament: qđ cui usui sit ignorant? Plæriq ita uiuunt quasi ad nihil aliud ꝙ ad
seruiendũ gulæ ac uentri sese natos putent: prorsus infausta mancipia tam turpib⁹ domi/
nis addicta. Qđ ita se habere ne qua dubitatio sit: quæri intˀ eos solet: si qua natura parẽ/ B
tis indulgẽtia homini uitam daret: non somni neq concubit⁹: non cibi neq potus indigen
tia: sed cui absq his adesset & quies & soboles & sobria iugisq satietas: An optabilior ea
uita esset: an hæc nr̃a quæ necessitatib⁹ tã m̃stis obiecta semꝑ atq subiecta ẽ. Et q̃ties casu
aliq̃ his disceptatiõib⁹ interfui: & ĩ fine tacit⁹ intẽdẽs: raro aliquẽ ex his audiui qui nõ hãc
nostram miseriã illi beatitudini præferẽdã intrepidæ diffiniret: Quin illud insania exultã/
tes dicere soliti sunt: Nam quid si somnũ: si concubitũ: si cibum potũq subtraxeris acturi
sum⁹? Aut quænam uita futura est: uitæ munerib⁹ & officijs spoliata? ut penitus præ se fe/
rant & impudẽtissime fateantˀ ad nil se aliud uiuere: ꝙ ad ea quæ cõmunia brutis animan/
tibus sunt nobiscũ. Quasi uero non perditũ illud tempus: quo breuissimã hanc uitam cum
somno & uoluptate partimur: ĩ meliorib⁹ curis: & uel in cõteplatiõe dei uel in cognitione
reꝝ uel ĩ exercitio ꝟtutũ possit expẽdi: Quoq graui⁹ stomacheris: omni fere sanioris cõsi/
lij spe sublata: deũ memoriãq meam testor: hæc me sæpius ex ore senũ audisse ꝙ iuuenũ.

De errore quorũdam senũ occupatorũ & urbiũ habitatorũ: Ca. II.

A nostroꝝ senũ grauitas atq maturitas est: ut a uoluptate diuelli miserũ ducant: A
c mortem ante oculos habẽtes: mox e putri ruinosoq mẽbroꝝ habitaculo miseros
auulsuram adeo uoluptatis nomẽ ab adolescẽtia dilectũ usq in seniũ dulce est: ut si
uoluptas desit: uoluptatis effectũ spernãt: nec nisi fœdo & cœnoso tramite uelint q̃ cupiunt
peruenisse: ꝓrsus infœlices & erronei uiatores: q terminũ oderint: uiã ament iam termĩo pro
pinq̃ntes. Quoꝝ si qs ad fatendũ talia tardior appareat: ita tñ dubitantẽ: ita disputãtem
audias: ut intelligi detˀ pudore eũ a falso magis retrahi ꝙ animi iudicio ueꝝ seq. De his in
libro ueræ religiõis Augustin⁹: Quib⁹ inqt uilis ẽ corpis salus malũt uesti ꝙ satiari: & ma/ B
lũt frui genitalib⁹ mẽbris ꝙ nullã talẽ cõmotionẽ pati. Inueniũtˀ etiã q malint dormire: ꝙ
nõ dormire: cũ oĩs illi⁹ uoluptatis finis sit nõ esurire ac sitire & nõ desiderare concubitũ: &
non esse fatigato corpe. Nec longe post: Qui sitire inqt & esurire uolũt & in libidinẽ arde/
scere & defatigari ut libentˀ edant & bibãt & cõcubãt & dormiãt: nõ dixit amãt miseriã &
dolorẽ: Nemo est enĩ tam auersus a salute ut doloris & miseriæ nomẽ amet: sed amãt ĩquit
indigentiã: quæ est initiũ summoꝝ doloꝝ. Constat aũt: sicut effect⁹ ĩ causis: sic ĩ amore cau
sarum amorẽ effectuũ contineri. Itaq concludẽs terribiliꝫ: Perficietˀ ergo inquit in eis qđ
amãt: ut eis ibi sit plorat⁹ & stridor dentiũ. Vides ut ex causa effectũ elicit: quia amarũt in/
digentiã miseriã consequentˀ. Multa ibi præterea diuine in hanc sententiã disseruit. Res est
autem uulgi ipsius confessione notissima. Itaq ꝙ ait: Inueniri qui hoc malint: dicere possu/
mus: inueniri iam paucos qui aliud uelint: ꝙ & si oculos paulo altius attollere nitunˀ: uul
gari fumo ac puluere excæcati nequeũt: neue ad meliora uocantib⁹ aurem præstent: strepi/
tus ac populariũ erroꝝ fragor impedit. Ita pars magna mortaliũ seuolẽs seu coacta bælua/
rũ morib⁹ ꝓcurua in terrã & corpi obsequẽs: animi negligẽs: sine ꝟtutis illecebra: sine ulla
noticia sui met spm̃ trahit ingloriũ atq anxiũ: Quis ei natura melior intˀdũ purgat ac uel/
licet & admoneat sui: obstant tamẽ impedimẽta quæ dixi: Hinc uitæ odium: hinc tædij ra/
dix: hinc illa inquietudo animi qua nil peius patitur mortalis homo dum uiuit. Quid igi/
tur miri est si horum actus & consilia fluctuant: si quicqd inceperint non delectat? Non est C
enim qđ uolebant cum nil penitus certi uelint. Certum & semper unum uelle sapientis
est signũ: Votoꝝ incõstantia summũ stulticiæ argũmẽtũ est. Nõ desinã tibi Senecã inculca/
re id oranti: quẽ portũ petat: nullus suus uent⁹ est. Itaq simul eunt: redeunt: & utrũq cũ tæ
dio. Vidisti aliq̃n ut se raptim loco moueãt: ut gregatim ꝓdeãt: ut repente dissentiãt. Cum
unus hac ire cupiat: alius illac: quomodo enĩ inter multos cõueniãt: cum secum quisq dis/
sideat usqadeo: Libet enim immorari: ut quem pauloante uideris non agnoscas: & quem
nunc nosse uideare: post paululum percõtari oporteat cuias sit. Ita nunc læti: nũc tristes sũt:
nunc humiles: nunc elati: nunc senio graues sunt & immobiles: nunc puerili leuitate uolu/
biles: ut illa iam parium collusio & temeraria iræ collectio: positioq & mutatio in horas:

quæ infantibus Flaccus attribuit: propria & peculiaria ſenum ſint: Quorum inſtabilitas
eo damnoſior: quo liberior & monitores aſpernatur & auctoritate ſe contegit & exemplo
nocet. Et ſi enim cuiuſq; natura ſuis uitijs abundet: magna tamē pars maloꝝ ex æmulatio
ne q̄dam imitādiq; libidine nata eſt: Nam quis unq̄ imitator ſui ducis errore contentus fu
it? Trāſcendere delectamur & conſpici: & q̊s ſequebamur poſt terga relinquere. Dedit hoc
D præceptū (fateor) eloquentiæ ſtudioſis Quintilianus: ut imitator quiſq; contendere q̄ ſeq
malit: ea ſcilicet rōne: quia forſitan quem tranſire nitit̄: & ſi non trāſierit æquabit: Eū uero
inquit nemo poteſt æquare: cuius ueſtigijs ſibi utiq; inſiſtendū putat: Neceſſe eſt enī ſem-
per ſit poſterior qui ſequit̄: Ad hoc qđ plærūq; facilꝰ eſt inquit plus facere q̄ idem. Alias
quoq; cauſas affert dicti huius: quæ ut illic cognitu pulcherrime: ita hic relata ſuperuacue
ſint. Cæterū quod utiliter in oratoria: hoc eſt bene ornatæq; loquēdi arte præcipit̄: ad artē
male turpiterq; uiuēdi damnabilit̄ eſt tranſlatū: & qđ ille iuſſit impleuimꝰ: cōtendimus:
æquauimꝰ uicimus: Iam de ſeq̄cibus duces ſumus: Venient qui nos ſequant̄ & ſupent: ut
una eademq; res uarie ſit ꝓpoſita: erat imitatio: edicta contentio. In utraq; tibi Quintilia-
ne paruimꝰ: uerū alio fine ꝓpoſito. Tu uerboꝝ claritatē imitandā dicis: nos actuum tene-
bras imitamur: Inq; hoc unū ſtudiū: & feruens ille conatus noſter impēdit̄: atq; utinā tam
cito boni imitatores (ſi qui ſunt) duces ſuos æquent: q̄ cito mali uincunt ſuos. Qđ ad nos
attinet: datum de oratiōis uirtute conſiliū peſſimo artis additamēto: moꝝ uitijs applican-
tes: relicta nobis a patribus magno cū fœnore ad poſteros erroꝝ exempla trāſmittimꝰ. Et
miramur auctum inſaniæ cumulū: cui oēs adijciūt: detrahit nemo. Potiꝰ mirer ſiquid iam
ad amētiæ ſummā deſit: tot in unū undiq; coeūtibus ingenijs: tantoq; ſtudio magiſtrorū.
Et q̄uis actuum uitæq; periculoſior ſit imitatio ubi maxima ſcilicet res agitur: tamen etiā
in mīmis furor iſte uerſatur.

De uoluptuoſa imitatione uulgariū & uarietate habituū eorū qui urbes in-
habitant: Ca. III.

u Nde enī hæc habituū atq; inceſſuū indies mira ſimul ac ridenda uarietas: & nūc pe
A des contegēs: nunc pudēda nudās ueſtis: nūc terrā tergētes: nūc cubitum artantes
manicæ: nūc māmillas cōterēs: nunc ſub inguina fluēs ʒona? Vnde illa muſici modulamīs
nō ſine graui diſcrimīe rerū publicaꝝ: ut Platoni uidet̄? Poſtremo unde iſta uel ſtili uel q̊ti-
diani etiā ſermōis tam crebra mutatio? Nimiꝝ has odioſas & inamœnas nugaſ: nihil ma-
gis q̄ præceps & importuna nec ſuis unq̄ contēta finibꝰ inuexit imitatio: inuectaſq; aluit
auxitq;. Quō enī fieri pōt ut uiuēdi tenor idē maneat his qui nō ſe uirtuti: nō ſuo iudicio:
nō amicoꝝ cōſilijs regēdos: ſed æmulatiōi: ſed alienæ demētiæ ſtultorūq; furoribꝰ ſe uoluē
dos tradunt? Deniq; q naturā ꝓpriā ſic exuūt: patrios mores abijciūt: nihil niſi ꝑegrinum
atq; aduēticiū uenerant̄: totiēs mutent̄ oportet: q̊tiēs aliq̄d occurrerit qđ mirent̄. Nullus
itaq; mutādi: quia nullus imitādi modꝰ. Cūcta illis aliena placēt: ſua oīa diſplicēt: q̄dlibet
eſſe malint q̄ qđ ſūt. Idq; unū Hercle non īmerito: ſi nō animi leuitate ſed graui aliq̄ ſuarū
reꝝ æſtimatiōe cōtingeret: unꝰ apud Senecā imitator Saluſtij Aruncꝰ ridet̄: Sed mihi cre-
de: uicus oīs Arūciū ſuū: īmo uero arūcios multos habet: nō uerboꝝ mō: ſed reꝝ ſimias:
Quo habitu: q̊ ſermōe: q̊ aīo deniq; quē ſe eſſe uelit nemo determīat: & ob eā cauſam q̄ſq;
diſſimilis ſui eſt: ueſtigijs ſenū delyrantiū ingreſſa: nimiū docilis iuuētus: magno ſpū ad ſu-
premū ſtulticiæ acumē euaſit: primos ſecūdis: ac ſecūdos tertijs: atq; ita deīceps facile uin-
centibꝰ. Sic ꝑ manus traditꝰ & inter manꝰ auctꝰ furor: q̄tus ad nouiſſimos ꝑuenturus ſit:
metiri animo difficile ē: Q̄uis & illud forſan eſt ueꝝ: iā ad extrema ꝑuentū eſſe: & in nobis
eſſe cōpletū: qđ ante tot ſæcula dictū erat: Oīe in præcipiti uitiū ſtetit: ut ſine ruina nullꝰ
B ulterior ſit ꝓgreſſus. Et forte licentiꝰ inſtitiſſe uidear huic loco q̄ ſat eſt: Qꝛ ſi cui nota ſit
moleſtiarū meaꝝ prima & maxīa ex hūani generis: atq; imprimis Italiæ cōmiſeratiōe ꝓ-
ueniēs: unde olim ꝟtutū exēplaria petebant̄: quā heu nūc uideo ꝑegrinoꝝ rituū imitatiōe
corruptā: & domitaꝝ a ſe gentiū: ut q̊ndā ſpolijs: ſic nunc erroribꝰ exundātē: fortaſſe mira-
bit̄ tm̄ me dolorē tam breuibꝰ abſorbuiſſe gemitibꝰ: Nā q̄s tacitum ferat hoc neſcio unde
oriēs reꝝ nr̄aꝝ īdignū & turpe faſtidiū: unde turpior admiratio & cultꝰ īdignior naſcit̄ ex-
t̄naꝝ? At nō ſic maiores nr̄i: q̊ꝝ dici utinā poſteri mereremur ſua illiſ placere poterāt & pla
cebāt. Nō rheni uallē: nō danubij fluēta luſtrabāt ad cōq̄rēdas has īſanias: q̄bꝰ Italicū decꝰ
in obſcœnā barbariē degenerare cōpellerēt: ſed ipſi dilatādi ſtudio quærēdæq; gl'iæ ꝑegri-

nabãť:signis erectis & armatis exercitib⁹:nõ deformitatẽ patrĳ habit⁹:sed triũphos & cla/ra cognoĩa relaturi. Nec tñ usq̧adeo suiſ delectabãť ut cũcta passim aliena cõtenerẽt: Amabant quicq̃d usquã uera laude dignũ erat æque apud hostes atq̧ amicos: æque apud alie/nigenas ac uicinos: Sicubi uirt⁹:sicubi moꝝ splendor:sicubi belli:sicubi pacis artes: sicubi linguæ uel ĩgenĳ supellex ornatior aut opulẽtior doctrina:cupide suã in domũ cõuehebãt: nulla omniũ spolia opimiora cẽsẽtes. Nec uero fallebat æstimatio:nullæ enĩ ꝓfecto diuitiæ certiores ꝙ quæ aĩo possideť. Sicubi aũt turpe aliq̃d:uel castigare uel spernere studiũ erat. Nostra uero gloriosa posteritas magnũ se aliq̃d assecutã credit:si q̃s adolescẽs & q̃d magis stomator: si q̃s senex:uel ignoti aduenæ turpe sagũ:uel stipendarĳ militis ridiculã togã sumpsit: aut eo ꝓfect⁹ est unde pubeten⁹ abscissa ueste domũ redeat:seu insigni aliquo ludibrio deformat⁹:& tale aliq̃d passus liber: q̃le Dauid in suis seruis ultus est:tam grauiť & q̃le nũc esset si resurgat insani auus imitatoris & misereať & stupeat in nepote. Quæ q̃dem oĩa non aliter ꝙ si ad me dedecoris aut gloriæ summa ꝑtineat:iam pridẽ nescio cur mœstos intueor:Et postq̃ obseruare primũ cœpi:mirum ĩ modũ fateor:aĩo suspẽsus expecto q̊s nã uarietatũ modus:aut ubi res desinat:hic sum & mallẽ ætate q̃libet nat⁹ esse:Et si enim nulli æuo querelarũ causa defuerit:& si temp⁹ taliũ inuẽtor & cooꝑator nõ bon⁹:ut ait Aristoteles:sed malus iam dudũ hæc portẽta decoxerit: nõdũ tamẽ ea consũmator pessim⁹ tempus excuderat. Certe primi illi q̃d oẽs audiuim⁹ maiores nostri ꝟtutẽ & gloriã mercabantur: quæ reposita ẽ illis in memoria hominũ sempiťna: Nos q̃d oẽs uidem⁹ opprobriũ ĩmortale:& meras ineptias nũdinamur: q̃d sæpe:nam nemini & uerbo & litteris questus sum necq̃:tñ incubuit nobis ira dei & iusta nos ultio ꝑsequiť:sic se læsus oĩpotẽs:sic se domit⁹ orbis ulciscit. Ille de ingratis seruis:iste de suꝑbis dñis suppliciũ sumit: Exclamare:quo ꝑgitis ah miseri:quo uos ultima rapit insania? Cohibete gradũ: subsistite & uidete q̊ ruitis: deseruistis patꝝ uestigia ut ãbuletis uias hostiũ: & q̊s armis uicistis: eoꝝ errorib⁹ uicti estis. Repetite mores patrũ: alienos sinite:nõ ut honesti⁹ tm̃ sed ut lætius uiuatis: & aliq̃n discatis unũ uelle de q̊ nõ quorũcũq̧ libidini:sed rõni insitæ iudiciũ tribuatis. Hæc dicerẽ & q̃cq̃d in rem præsentẽ indignatio dolorq̧ dictarẽt:nisi obtorpuisse animos actũq̧ de reb⁹ nostris crederem.

De quibusdam causis errorũ & temporis amissiõe habitatoꝝ urbiũ: Ca. IIII.

Empe q̃ alĳs iter rectũ ostendere solebam⁹: nũc q̃d exitio ꝓximũ est: cæci cæcis du A
n cib⁹ ꝑ abrupta rapimur alienoq̧ circũuoluimur exẽplo q̃d uelim⁹ nescĳ: Nã ut cœptũ exequar: totũ hoc malũ seu nostrũ ꝓpriũ: seu poti⁹ omniũ gentiũ cõe ignoratio finis facit. Nesciũt incõsulti hoĩes quid agant: Ideo q̃cq̃d agũt mox ut cœperint uergit in nauseã. Non agẽda enĩ agũt:sed q̃d agant quærũt: & in densissimis fruticetis difficultatũ causas ac negocia aucupanť. Hinc ille discursus sine termĩo: hinc medio calle discordiæ & ante exitũ dãnata prĩcipia & expleti nihil. Quærũt quõ diem fallãt: & q̃si paꝝ sol ad occasum ꝓperet ingenio cursum iuuãt: Et ꝙ cõmunis illa uox taliũ: pellam⁹ hãc diẽ: agam⁹ aliq̃d ut interim dies hæc trãseat. Atq̃ frenãda dies erat nõ urgẽda: Sed lõga nimiũ illis dies multũq̧ nox longior. Postremo longa ad fastidiũ uita ẽ:nec tantũ hyeme æstatem: æstate hyemẽ:sed mane uesperã:sero aũt aurorã exposcũt uotis utrãq̧ cũ uenerit contẽpturi: Impleť in eis ad litterã: q̃d scriptũ est: Sicut ceru⁹ desiderat umbrã: & sicut mercẽnari⁹ præstolatur finẽ oꝑis sui: sic & ego habui mẽses uacuos: & noctes laboriosas enumeraui mihi: Si dormiero: dicã: q̃n cõsurgã: & rursus expectabo uesperã & replebor dolorib⁹ usq̧ ad tenebras. Q̃d inops afflictusq̧ Iob dicebat: hoc ualitudine ꝓspera: diuites nr̃i dicũt: queruntᷓ replenturq̧ dolorib⁹ expectãdo: & cũ rerũ natura ꝑpetuo litigãtes: segnes horas increpitãt: pigra momẽta præcipitãt: cũ ut dixi freno nõ calcarib⁹ res egeat: si modo frenũ ulla arte rapidissimũ temp⁹ exciperet. Isti aũt puto mortẽ quã præ oĩb⁹ timẽt iam adesse: uitãq̧ quam præ oĩb⁹ optãt abĳsse iam uellẽt: tãto nisu fugã tꝑis ĩpellũt: quã exitĳ multis causam fuisse certissimũ est: q̃ futuroꝝ anxĳ & præsentia semꝑ exosi uiuẽdi tædio manu mortẽ arcessere sunt coacti.

Quõ iucũditas uitæ solitariæ præseruet ab istis malis & tædĳs: Ca. V.

Vid autem hæc tam multa ad id unum de quo agimus: forsan interroges: Nem/ A
q pe ab his malis & ab huiuscemodi tædio præseruat solitariæ uitæ iucũditas: Læte præsentib⁹ utiť: futura æquanimiť expectat: non pendet in crastinũ: nihil inposteꝝ diem differt quod hodie fieri possit aut debeat. Nec immerito. Quid enim stultius ꝙ futuri

desiderio:aut spe qđ alienū est & mille casib⁹ subiacet:præsens:qđ unū tuū ē certūq3 negli
gere? Nūq3 pēdere desinet q ī crastinū pēdebit:Null⁹ ēm dies præt ultimū crastino carebit:
null⁹ præt primū nō alicui⁹ diei crastin⁹ fuit. Quæ res uitæ nr̄æ malū:q̄ uix ullū maius ītulit
uiuēdi spe nūq3 uiuere:& more canis ocyorē se leporē insequētis sp̄ ianes auras morsib⁹ ca/
ptare:nunq3 apprehēdere qđ ītēdas. Siqdē dies crastin⁹ ubi aduenerit:iam crastin⁹ esse de/
sierit:Ecce iam uel crastin⁹ alter apparet:uel idem ille clam ꝓgressus:& si enī dies alter est:
uterq3 tamē est crastin⁹. Illum seqmur: ille semp iuxta:semp tamen ante ē & uicinitate nos
fallit:& cū ad eū uenerim⁹:improuisus elabit:sic iterū atq3 iterū e faucib⁹ nr̄is ereptus & sp
ante nos fugiēs:nunq3 consecuturos ad sequendū incitat: Ita interim nihil fit eoꝝ quæ ho/
die fieri possent: Solitario cui quid agere uelit iam ꝓuisum est:cui nō modo de ptibus sed
B de tota ætate semel ē constitutū:nō dies aut nox longior:sæpe ỽo breuior ē q̄3 uellet:dū ho/
nestis in reb⁹ occupatū deserit:& ante suscepti finē opis lux finit. Nouit tamen & diei noctē
& nocti diem addere:& ubi res exegerit utrāq3 miscere: Alioqn utriusq3 partitus officia: &
id omnib⁹ modis agēs:ne datū temp⁹ cui neq3 stimulos addere uult neq3 frenū pōt:inutili/
ter effluat. In hoc oē cōsiliū:oē studiū ponit:hic se totis animi uirib⁹ excitat. Demū hæc illi
curarū omniū sūma ē: omnē maliciā: oēm molestiā: omnē tedij sensū demēs: hodiernū diē
hodie uiuit: crastinū si dabit cras uictur⁹. Illi⁹ interea spe suā rem agere nō omittit:sciēs illū
multos fallere solitū & multa mētiri: huic poti⁹ fidem habet:qđ enī ille pollicet: hic præ/
stat. Et tanta ē cæcitas mortaliū:ut spem q̄3 rem ipsam cupidi⁹ amplectant: Nouit præterea
C quis habit⁹:quis sermo:qui mores iuuentā:qui senectā deceant. His animū coaptat:nulla
mutatio est nisi quā ætas ipsa suaserit: Quippe nō assunt quos imitari uelit: qbus ue duci/
bus insaniat. Ad naturā respicit:hāc ut ducē:ut parentē sequit: A qua nō uerisimile est: ut
ait Cicero: cū cæteræ partes ætatis bn̄ descriptæ sint: extremū actum tanq3 ab inerti poeta
esse neglectū. Scio hoīem:nō dicam ut Paulus:sed hoīem in corpe uerū & in solitudīe con/
stitutū:agresti uictu & studijs contentū suis:cui & si multa desint ad fœlicē uitā:hoc nō exi/
guū solitudīs mun⁹ adest:ꝙ sine cōcursu hominū & sine tædio: sine ullis angorib⁹: tot⁹ il/
li annus læte ac trāquille q̄si un⁹ dies agit: Cū isti interim delicati urbani inter uina & epu/
las:inter rosas & unguēta:inter cantus & spectacula:baccho madidi:somno marcidi: rerū
fessi:undiq3 tædio simul & uoluptatib⁹ defluētes diem unū anno iudicēt esse longiorem:&
uix paucas horas possint sine murmure fastidioq3 traducere.

Qꝫ solitarius debeat regere animū sicut boni reges regna. Ca. VI.

A Acten⁹ hæc quæ ꝓ tpe cui⁹ mihi ingēs penuria ē: ptim uisa uł audita cōmemi:par/
h tim ex uisis auditisq3 conijcio:& de altiorib⁹ quidē ut peccator trepide: de cōib⁹ ut
exptus audaci⁹: Quod mihi cōuersatio hæc & libertatis studiū notusq3 litterarū ac
solitudinis amor præstāt: Quib⁹ iam tandē finis esto si unū addidero: solere ꝓuinciarum
præsides rectoresq3 urbiū:ubi primū fines suæ ditionis īgressi sunt:edicto denūciare malefi
cis ut absistāt. Qui mos adolescēte me p Italiā frequēs erat:an sit adhuc nescio: Nā & inde
nūc absum:& ubiq3 terrarū cūcta paulatim ī deteri⁹ cedūt:oēs boni mores breuis æui sūt:
mali aūt īmortales. Videbam⁹ passim sub præsidib⁹ nouis: manifestā ex urbib⁹ circūscri/
ptorū furū & lenonū fugā: Qꝫq̄3 si ad antiq respicim⁹ aliqͣto uetustior illa cōsuetudo ē:qua
oportune admodū usus fert clarissim⁹ ille dux in exercitu Numātino: quē supioꝝ ducū se/
cordia licētiaq3 militū corruptū:acerrimo correxit impio: qn̄ ex castris coquos & lenones:
& institoꝝ magnā aciē: cæteraq3 id gen⁹ fomēta libidinū: cū duob⁹ scortoꝝ milib⁹ quæ lu/
xuriari & fugere solitū exercitū sequebant:eodē illo die q̊ primū castra cōtigerat una præ/
conis denūciatiōe submouit: Quæ res multū præclaræ illi & q̄si iam despatæ uictoriæ cōtu/
lisse credit. Secuti sūt alij clari duces:sed clarissimū noīasse suffecerit: Nobis ut ad rem ueni
B am:qui nō urbes:nō regna:nō exercit⁹:sed nr̄i pectoris statū regendū corrigendūq3 suscepi/
mus: parua quædā uideat obuenisse ꝓuincia. Verū ubi ad cōprimēdos mot⁹ rebellantis
animi rōnis imperiū accesserit: tum primū intelligit q̄3 graue bellū difficilisq3 ꝓuincia ē se/
ipsum regere. Quid igit hic agendū? Nempe si me roges ꝙ præsides ducesq3 solitos dixi:
maius illis forte negociū numero quidē fatear: Illis enī magnoꝝ populoꝝ aut exercituum:
nobis unius aīæ cura cōmissa est: periculo autem negem: Quid est periculosius q̄3 perire:
q̄3uis solus pereas: cum quibusdam poti⁹ mali solatium uideri soleat perijsse cum multis?
Itaq3 nobis quoq3 pellenda flagicia: nostris e finibus fugandæ libidines: comprimenda li/
centia: castiganda mollicies: erigendus ad meliora animus: Et quod eleganter ait Flaccus:

Scelerū si bn̄ pœnitet: eradēda cupidinis prauæ sūt elemēta: & tenere nimis mētes a supioribus formandæ studijs. Alij regāt urbem populi: alij militū exercitū: & nobis urbs animi nostri est nr̄arū exercitus curarū: bellis ciuilib⁹ & externis q̄timur: An putam⁹ ullam inquietiorē esse rēpublicā q̄ humani stat⁹ animi est? An credim⁹ leuiores nobis hic hostes esse q̄ apud Numantiā Scipioni? Ille unā urbē & unū populū oppugnabat: nos aduersus mundum: carnem ac dæmonia certam⁹. Quales hi tibi uident̄ hostes q̄ cōcordes: q̄ solliciti: q̄ feroces? Venit ille dux: ut dictū est: ad exercitū corruptū: uictis fugiatisq̄ ducib⁹ successit: Quid nos: nunqd nō satis in languidū corruptūq̄ urbem uenim⁹? & exēplis ignauiæ referitū: nō alienæ tm̄: sed & nostræ? Quot cadētes audiuim⁹? q̄t ꝓstratos uidim⁹? quoties ipsi cecidim⁹? q̄t cadēdi piculis subiacem⁹? Oīa circū plena terrorib⁹: nostri molles & eneruati affect⁹: hostes multi & indomiti: ingens paratūq̄ discrimē: nullus somno locus aut inertiæ. Si salutem: si uictoriā optam⁹: utamur exemplo uictoriosi ducis: qn̄ & nos rerū nr̄arū duces sum⁹: & piculi paritas parē exigit cautionē. Quid loquor: imo qdem & piculū nobis mai⁹ & præmiū. Illi eni aliena tātū uitia: nobis ꝓpositū est & nr̄a corrigere. Ille mortalis aliqn̄q̄ perituræ patriæ statū sibi uero tpale gloriā ꝓcurabat: nos īmortalis aīæ salutē & æternā uitā. Quobrē si maiora minorib⁹: & si alienis nr̄a præponim⁹: sūma diligētia quæcūq̄ officiūt huic ꝓposito ꝓpellam⁹. Et quō inquies hoc fiet? Tu ne uitia ī exiliū pelles: qd̄ nec leges unq̄ potuere nec reges? Tu ne nouis artib⁹ res inenodabiles ut absoluas desperatū ad hoc temp⁹ iter aggrediere: luxū diuitib⁹: furta seruis: lamēta paupib⁹: īuidiā plebi: nobilitati supbiā: fraudē curiæ: uoluptatē foro: discordiā m̄ltitudini: auariciā fere oīb⁹ extorquere? Vellē posse: sed nō spero: & facili⁹ fateor omne sulphur ex ætnæ uiscerib⁹: omne cœnū e cūctis paludib⁹ egeri posse: q̄ mala hæc: hos scelerū ardores: has morū sordes ex urbium sentina: ubi taliū pessima merciū sedes ē: Inter q̄s infœlicit̄ fœlix: licet ingeniū coalescat: & unde fœlici⁹ sit abesse. Quid ergo? Ad meū illud familiare cōsiliū recurro: ut pestes q̄s fugare nō possum⁹ fugiam⁹: In quā rem unicū solitariæ uitæ portū ac ꝓfugiū scio: de q̄ tā m̄lta disserui: ut iam uerear ne fastidio tibi sim: neue ipsis urbib⁹ solitudo tibi loq̄tior uideat̄. C D

Francisci Petrarchæ Clarissimi Poetæ Laureati: De uita solitaria Liber prim⁹ explicit.

Tractatuū ac Capitulorū Secundi libri eiusdem Frācisci Petrarchæ: de uita solitaria collecta: ordinata enumeratiuaq̄ Annotatio.

Finis

Francisci Petrarchæ Clarissimi Poetæ Laureati: De uita solitaria ad Philippum Cauallicensem episcopũ: Liber secũdus: multis ac uarijs exemplis uitam solitariorũ approbans & extollens: atqꝫ ad illam capessendam suadens & exhortans.

Tractatus primus unicum continens capitulũ: succincta enumeratiõe prætериens notissima exempla sanctorũ atqꝫ clarorum uirorum qui sua præsentia solitudinem illustrarunt.

Entio tamẽ adhuc aliquid deesse: & uideo nũc etiam quid expectes: rem A
suapte naturæ ualidã: exemplis armari longa est historia ꝗ philosophi
aut poetæ quo sese altiꝰ attollerẽt: primũ pedem in solitudine posuerũt:
ſ Nã de sanctis & uulgatior & notior & longior ꝗ urbes spontaneo dãnã/
tes exilio sacra sui præsentia solitudinẽ illustrarũt: De qbꝰ si exactius loq
uelim: nõ possum non inculcare notissima. Etenĩ hac in parte quid inco/
gnitũ est tibi: illud ne expectaueris: ut transcribã tibi: quas uocant patrꝝ
uitas: Quẽ libri titulũ sumpsisse nostros a Marco Varrone arbitror: qui & ipse de uitis pa/
trum scripserat: sed alio quodã modo: non tam inflãmãdis deuotione animis ꝙ noticiæ re/
rum studens: Nõ dicam qua in spelũca sexaginta annos latuit Dorotheus: Vt pat̃ Amon
coniuge dimissa: quæ secum continẽtia uirginali diu uixerat: solus reliquũ uitæ tempus in
deserto Nitrie montis habitans: nouissime fœlicẽ deo animã reddidit: quã comitantibus
& gaudẽtibꝰ angelis ad cœlum euntem: tredecim inde spacio dierũ semotus Antoniꝰ uidit. B
Non referam qualem eodem in monte uitam duxerit: aut Pambo ille qui cautis in respon
sionibꝰ a nõnullis scriptoribꝰ: ipsi quoqꝫ nõ tantũ Antonio compatur: sed præferẽ: Aut di/
scipulus eius unus ex multis Amonius: quem dum studiũ ac noticia litterarũ sacrarũ clarꝝ
faceret: proptereaqꝫ per uim in episcopũ peterẽ: fugere aliter non ualens captũqꝫ se cernẽs
ne solitudine priuarẽ aurẽ sibi præsecuit: sic saltẽ pontificio futurꝰ inhabilis: cũ nec ea ꝗdẽ
arte ꝓficeret: minatus urgentibꝰ si perstarent: linguã se propter quã ea sibi importunitas
fieret abscisurꝝ. Non loquar fœlices solitudines utriusqꝫ Macharij: in qbus mirabiliũ patra
tores operũ: alter ad nonagesimũ: alter ad centesimũ uitæ annũ uenit. Non attingam q̄lit̃
Moyses quidam æthiops de latrone factus est presbyter solitarius christi seruus. Qualiter
Arsenius e senatore glorioso: maximꝰ & christi amator & suimet contemptor euaserit: Ad
quem est illa uox cœlestis: Fuge homines & saluaberis. Et illa: Arseni fuge: tace & quiesce.
Qualiter Paulus simplex: cognomẽ nactus ex moribꝰ: dum conuictũ fugiens uxoris adul/
teræ: solitudinẽ petijsset: in tantã familiaritatẽ christiqꝫ gratiam uenit: ut spirituũ principẽ
impurorꝝ quem a se pelli non posse Antonius faterẽ: ille de obsesso pectore purissima qui
dem & efficacissima prece depelleret. Nõ exponam quas temptatiões corꝑis atqꝫ animi so/ C
litarij senes uicerint Pachomius ac Stephanꝰ. Non inquiram quo cõsilio Paphnucius tres
dei amicos ex urbibus ad deserta perduxit quasi ad tutiorẽ & deo ꝓpinquiorem locum.
Qua uirtutis admiratione monachorꝝ turmas in solitudinẽ traxit Helpidius. Qua chari/
tate Serapion bis se hominũ seruũ fecit: ut dños suos peccati seruitio liberaret. Non narra/
bo pietatẽ diaconi Effren: Pioris cõstantiã: sudores Adolij: misericordẽ Innocentij sæueri/
tatem: Euagrij industriã ac labores. Nõ scrutabor qua ĩ solitudine Malchus ĩmitis domi/
ni gregem pauit: Quo in specu simulata cum cõiuge latuit: & leena pro trepidis decertante
furorem heri ꝑsequẽtis euasit. Non ostendam qua Ioannes ægyptiꝰ uirtute claruit ꝙtaqꝫ D
præsciẽtia futurorꝝ: A ꝗ tã longe posito Theodosiꝰ imꝑator anceps animi respõsa deposce/
ret: & consilio solitarij pauperis armatus pia sed maxima & incredibilia bella conficeret:
A q̊ alter quoqꝫ licet inferior dux Romanꝰ graui æthiopũ incursu infinitaqꝫ multitudine
atqꝫ aliquot infaustis congressibꝰ exterritus cum præliũ decertaret & in eo statu non ꝑ inẽ/
nuncios: sed præsens ipse uirum dei pro cõsilio adijsset: ad spem certæ uictoriæ erectꝰ: præ/
fixa etiam pugnæ die: quodqꝫ & uictor hostiles prædas ageret: & suorꝝ res præreptas ab ho
ste reueheret & imꝑatoris sui gratiã mererẽ. Iuit iam: securꝰ pugnauit: strauit hostem: spo/
lia retulit: gratiam est adeptꝰ. Cui uiro tam sancto: tanqꝫ futuri præscio: si quid de præsen/
tibus & expertis credit̃: accipe quid hic idem de solitudĩe senserit: Ne quid enĩ me ꝓposito
fauẽtem ĩmutasse quisꝙ credat: ipsa eius uerba subscripsi: ab his relata qui ex ore loquen/

tis accepāt: Multū inq̄t ꝓdeſt ſecretior habitatio & ſolitaria cōuerſatio. Et iteꝝ: Ad effugiē
da ꝑicula inquit uel lapſum & cōquirēdā dei gratiam atq; ipſiuſ diuinitatis euidentiorē no⸗
ticiam capiēdā: plurimū ꝓdeſt ſecretior cōuerſatio & heremi interioris habitatio: utq; qđ
uerbo docebat: facto ꝓbaſſe eum ſcias. Ipſe Hieronymꝰ hoꝝ quæ inſerui uerboꝝ ſcriptor:
hunc Ioannem inquit uidimꝰ in Thebaidis partibꝰ in heremo: quæ adiacet ciuitati Ligo: ī
rupe quadā montis ardui cōmanentē. Aſcēſus ad eum difficilis: aditꝰ monaſterij eiꝰ obſtru⸗
ctus & clauſus: ita ut a q̄dragesimo ætatiſ āno uſq; ad nonageſimū quē tūc gerebat: cū eum
uidimꝰ: monaſteriū eius nullus intrauerit: Adueniētibꝰ uero per feneſtrā ſe uidendū præbe⸗
E bat. Non deſcribam habitaculū Heliæ monachi ꝓpe cūctis mirabiliꝰ: ut deſertū horrēdū:
ut ſolitudo uaſtiſſima & nullis æquāda ſermonibꝰ: ut ſpelunca ſcrupea: ut aſper ad illam &
anguſtus trames quiq; uel ſuſpēſos pedes læderet: uel intentoſ adeuntiū oculos fruſtraret:
ut illic corpore tremulus: ſed animo conſtans: ſenex ex centū ac decem annis quos habebat
ætatis: totos ſeptuaginta trāſegerat. Cogitabis autem ꝑ teipſum q̄tus & hic ſolitariæ ui⸗
tæ magiſter eſſe potuerit: qui tantū in eo ſtudio tāq; continuū tempꝰ exigiſſet: cū noſtri ho⸗
mines ambitionē & auariciæ ſtudium: ne dicam popinas urbiū ac tabernaſ & lupanaria re⸗
liquiſſe uel triduo grande ſuppliciū opinent. Non in mediū traham Eutythianū illū circa
Olympū bithyniæ degentem & cœleſti gratia & terreni principis amicitiæ inſignem. Non
Theonem mitē ac modeſtū hominē & iuramēti expertē & mendacij inſciū: & triginta anno⸗
rum iugi ſilentio in ſumma omniū fere litteraꝝ eruditione mirabilē. Non Thebaidis incolā
F Apollinē: qui q̄draginta ānis in intima ſolitudine abditus: nec ſic latuit: miraculoꝝ fulgo⸗
re tandem ꝓditus. Non Beniamin ſenem hydropicū morbo: claꝝ: & cum interim ægrotā⸗
tes ſibi adductos eximie curaret: de ſua enormi licet ægritudine non cnrantē: ſolantemq;
alios atq; orantē: ut pro anima orarēt ſua nō ꝓ corꝑe: addito uerbo illo memorabili: Cor⸗
pus enī hoc aiebat: & dum ſanū eſſet nihil mihi ꝓfuit. Non Epiphaniū quem famoſū priuſ
heremicolā ſolitudo epiſcopū Cypro dedit. Nō ſeu Aphratē inopem ac pānoſum ſeniculū:
quem pietas fideiq; zelꝰ e ſpelūcis in urbes medias eduxit: imꝑatori impio reſponſuꝝ præ⸗
mordaciter atq; acriter. Seu Iſaac monachū: illius impietatē diuini cōminatiōe iudicij retū
dentē. Seu Macedoniū iugi ſylueſtris habitatorē: uirum infinitæ ſimplicitatis atq; cōſtan⸗
tiæ: ad frenandū pij quidē ſed irati principis impetū: montis e uertice deſcendentē. Nō Ac⸗
cepſenā ſexaginta annis in cella reconditū: ſemꝑ tacitū: nulli uiſum. Nō Ceumatiū aut Di⸗
dymū: ambos cæcos illuſtres: & uidentiū ac pioꝝ omne munꝰ implētes: Alterum uero in⸗
ſuper & litteris clarum. Nō deniq; īnumerabiles alios: quoꝝ uel noīa non capiūt libri. Po⸗
G ſtremo ut ſumma etiam quia ꝑuulgata erant omiſiſſe me noueris: non inſiſtam eloq ut ad⸗
huc inhoſpitā ac ꝑene ſolis heremū notā feris: oriētaliū atq; oriētiū monachoꝝ prīceps An⸗
tonīꝰ penetrauit: ut crebreſcēte fama noīs & ad gratiā ſanitatū turbis ægroꝝ cōfluētibꝰ tæ⸗
dio affectꝰ: & metuēs ne tāta illa celebritas: aut ſibi inanis gloriæ: aut alicui erroris & falſæ
cuiuſpiam de ſe opinionis materia eſſe poſſet: dum paucis panibꝰ ꝓ uiatico aſſumptis: ad
ripam flumīs ſederet: fugā cogitanſ: uox ad eum de cœlo facta eſt. Quæ nam uero uox? Illa
forſitan: Fuge ſolitudinē: urbes cole: locus hic tædij. Ille gaudij locus & quietis: Alexādriā
pete. In patriam tuam redi: & non potius illa uox fuit: Si quieſcere cupis Antoni: uade nūc
ad interiꝰ deſertū? Cui mox obtemperās oblato diuinitꝰ uiaꝝ duce ꝓfectus eſt: ut in deſer⸗
to manēs & ſemꝑ in acie armatꝰ oēs dæmonū uicit inſultꝰ: ut philoſophia mūdiq; ſapiētia
tumidum nomē ab humili & illitterato ſeniculo ualidiſſimis atq; clariſſimis rōnibꝰ confu⸗
tata atq; cōculcata eſt: Vt eū Romani imꝑatores miraculo famæ eius illecti familiaribꝰ ad
illū epiſtolis quaſi patrē uenerati: & ꝙ reſponſo dignati eſſent uæhementiſſime ſunt gauiſi:
ut tot iam ſpiritalibꝰ bellis uictor: tot īuiſibiliū hoſtiū exercitibꝰ triūphatis: Cū ad nonage⸗
ſimū uitæ ānū ꝑueniſſet & nullo uſpiam apparēte hominū: ſe iam ſolum heremicolā cogi⸗
taret: mlto uetuſtiorē atq; remotiorē ſolitudinis incolā alterīꝰ: Paulū Thebeū quærere ad⸗
monitꝰ reuelatiōe nocturna paruit: quæſiuit: īuenit horrificis in itinere primū monſtris in⸗
uentis: ut congreſſis tandem & poſt longū ſilentiū collocutis: ad ripam fontis exigui & ue⸗
teris umbram palmæ ſecretiſſima in ſpelūca miſſus e cœlo panis unꝰ: duobus chriſti fortiſ⸗
ſimis ueteranis: multo ieiunio exhauſtis abunde ſuffecerit. Deniq; ut paucis poſt diebus
mœſtus animi multiſq; cum fletibꝰ hoſpes Paulum ſepeliuit: in effodienda humo leonum
unguibꝰ inſueto pietatis officio adiutus. Ad ſummā: qualit̄ in deſertis latitās & intantum
omnis gloriæ fugitans: ut ſepulturā quoq; ſuam uellet abſconditam: ne qua uel gelidum

cinerē mūdani fauoris aura contingeret: adeo nobilitatꝰ & gloriosus effectꝰ est ut christus homūculū suū ægyptiacæ solitudinis latebris abditum: & ut ipsiꝰ Athanasij hæredis atꝙ historici sui ṽbis utar: alio pene orbe celatū Africæ: Hispaniæ: Galliæ: Italiæ: Illyrico: Ipsi etiā quæ urbiū caput ē Romæ: ut i exordio ꝓmiserat: demōstrarit. Nō exequar ut i solitu H
dinē quoꝙ fugit Hilarion Antonij uirtutū nobilis æmulꝰ: fama uiri primū mox bimēstri obseruatiōe uitæ eius ac monitis præsentiꝙ concitꝰ exemplo: ubi ab adolescētia in seniū ꝑseuerans: brumæ primū & æstatis intemperiē angusto tuguriolo: post aūt cella nihil angustiore: neꝙ tam domꝰ ꝙ̄ sepulchri speciem habēte submouit: ut inde dū ad uiri nomē turbis coeūtibꝰ: & solitudine una: multarū urbiū inquieta negocijs fugam meditaret̄: re cognita decem & eo amplꝰ hominū milia iter eius impediere. Quo dolore cū inedia consumptꝰ pene esset: populo patiēte: sed dolente & ꝓsequēte: tandē abijt in ꝓfundissimas solitudines & ad Antonij locū qui pauloante tāto uacuus habitatore remāserat: pueniēs: atꝙ ibi discipulis eiꝰ inuētis: auditu flebile: piū dictu: auidissime cūcta ꝑquirēs: hortulū eius & lectulū unde ad cœlū fœlix ille condescēderat inuisit: Atꝙ in eo dulci q̄dam tanti uiri memoria ꝓcubuit: ipsum recēti uelut Antonij accubitu calentē sæpe complectēs atꝙ deosculās: qđ ꝙ non tam lectione ꝙ̄ opinione fretus addiderim: alienū stratū suis lachrymis rigans: ut inde alias atꝙ alias solitudines petēs: ꝙ exoptatā sibi inuidēs quietē: semp eū sua fama præcurreret. Interdū etiam ad Barbaras natiōes clam decreuerit ꝓficisci: ubi nec intellectꝰ nec cognitus respiraret: ut eadē fama nōis eum ꝑsequēte: primo q̄dem in Siciliā nauigarit: Inde in Dalmaciā: Postremo autē in Cyprū insulā suis moribꝰ longe dissimilē: cuius tñ una rupes duro uiri ꝓposito cōueniret: ubi locū nactus terribilē ualde: ut scriptoris præconisꝙ sui Hieronymi uerbū ponam: ac semotū substitit. Et ut cūctis eum ne furtim dilaberet̄ obseruantibꝰ ꝙ uno in loco diu illum nō posse subsistere: publice ꝑsuasum erat ibidē laborū uitæ finem habuit: quem in terris imitatꝰ fuerat ad cœlos secutus Antoniū.

Tractatus secūdus: De quibusdā exemplis minus tritis patrū ueteris testamenti: qui solitudinem coluerunt.

De transitu per epilogationem præteritorū exemplorū ad exēpla minus trita: Ca. I.

h Is igitur breui admodū & succincta cōmemoratiōe præteritis: ut sic dicā: atꝙ sepositis & reliqs silentio obrutis: quotq̄t sunt id genꝰ qbꝰ sola heremꝰ cœlū fuit in terris: quæ copiosa & amœna & uaria & penetrabilis atꝙ ignea lectio A
est: & quæ preciosæ materiæ filū habens ac magnis texta ingenijs natura pariter atꝙ arte delectet: aliq̄t exempla minus trita ꝑ secretiores scripturaꝝ recessus sparsa recolligam.

De Solitudine parentis humani generis Adam: Ca. II.

T ut a primis ordiar: Adam publicꝰ ille parēs generis humani: ꝙ̄ diu solꝰ fuit: nemo A
e fœlicior: mox ut comitatꝰ: nemo miserior. Solꝰ stetit: comitatus ruit. Solus beatæ ciuis patriæ: comitatꝰ infœlicis exilij ꝑegrinꝰ. Solus in requie & gaudio: comitatus in laboribꝰ & doloribꝰ multis. Deniꝙ solus imortalis fuerat: iūge sociā: mortalis efficitur. Iam tūc clarū & insigne præsagiū quid de societate fœminea sperare posteritas deberet.

De Cultu solitudinis Abrahæ: Ca. III.

Ed ne in limine hæreā: magnꝰ ille multarūꝙ gentiū pater Abrahā: non in palatijs A
f interꝙ delitias urbanas: sed i tabernaculis inꝙ cōuallibꝰ collocutorē deū meruit: & ꝓmissa illa magnifica: quæ iugit̄ in nobis extremis: utināꝙ non pessimis hominū implent̄. Idem nō in aula cortinis obsita & uillis instrata crispantibus: sed in solo herbido & agresti: utꝙ Geneseos textus habet: in cōualle ut Iosephꝰ: ad ilicē mābre sedebat: q̄n dignꝰ est habitꝰ dei angelos habere cōuiuas. Ne ue q̄d forte aliud ꝙ̄ qđ uerba sonāt suspicemur: non equidē sub auratis laquearibꝰ tectoꝝ: sed sub quercus umbra glandiferæ: rurale cōuiuiū celebratū est. Et ille certe sanctissimꝰ atꝙ omni diuino fauore dignissimus uir: B
fuit tantæ obediētiæ: ut dum dei iussis obsequit̄ unigenito filio nō parceret: ut reliq laudū eius sileā: de qbꝰ dicēdi tempꝰ forte aliud: alterꝙ locꝰ oportunior dabit̄. Ex qbꝰ omnibꝰ minime mirū sit: si talē uirum artius est amplexa diuinitas. Illud magnū ꝙ suo merito ancilla eius Aegyptia fugiens ab angelo reuocata: & iterū in extremis posita atꝙ desperās rursus ab angelo recreata est. Et ut ad ꝓpositū spectet: alterū iuxta fontem aquæ: alterū sub ē unam arborem: utrunꝙ certe in solitudine gestum est: ut ne id mirū sit infantem suū quem

fugæ comitē gestabat: in solitudine seruatum cœlestisq̧ beneficij memorem: & ipsum post solitarium euasisse.

De Solitudine Isaac: Ca. IIII.

A Quid hoc patre satus Isaac: qn̄ sibi de terra longinq̄ fœcūda uxor aduecta est: q̄d putas agebat? Erat forsan ī foro: porabat causas: exercebat iudicia: emebat aliq̄d: aut uendebat: dabat mutuū uel poscebat: uel datū exigebat acceptūq̧ soluebat? Nihil hoꝝ oīno. Quid igitur? Deambulabat inquit eo tempe per uiam quæ ducit ad puteū: cuius nomen est uiuentis & uidētis. Vere aūt uiuēs & uidens: hoc est ī æternū uiuens & uidēs oīa. Non sol ut Ouidiꝰ & Apuleius dixerūt: sed creator solis & syderū rerūq̧ oīm oīpotēs deus: apud quē puteꝰ: siue ut psalmista loquit̄: Fons uitæ est: quo nō dormiēdo nec p inuia
B gradiēdo sed p uiā deambulādo puenit̄. Et sequit̄: Habitabat enī in terra australi: & egressus fuerat ad meditandū in agro inclinata iam die: Vbi similiter nihil est qđ mysterio uacare putem. Habitabat enī in terra australi: terra humili & deuexa & clara & ætherei solis vicinitate præferuida. Et egressus erat: Vnde reris nisi extra corpis sui domū? egressus inq̧ extra seipsum: & miseriæ mortalis ergastulū: nō ad infame ocium sed ad meditandū. Nā quæ oro alia homīs uita ē: aut q̄d aliud agēs ab aīalibꝰ brutis differt? Præclare Cicero docto uiro inquit uiuere: est cogitare. In hāc rem: nō urbem aliquā: non theatrū: sed agrū locū prorsus idoneū: insup & inclinatæ diei cōmodissimū tempus elegerat. Nullus enim locus: nulla pars ætatis aptior meditāti q̧ & agrestis solitudo: & iuuenili feruore præterito relictisq̧: ut ita dixerim: meridianis horis a tergo placatioris uitæ tāquillitas iam uergētis ad uesperā.

De Solitudine Iacob: Ca. V.

A Quid huius etiam natus magniq̧ nepos Abrahæ: patriarchaꝝ maximꝰ Iacob: q̄ndo scalam illam cœlotenꝰ erectā: ascendētes descendētesq̧ angelos & innixū scalæ dominū uidit? Vbi fuisse illū opinamur: q̧ magna in urbe q̧ pulchra in domo: q̧ locuplete cubiculo? Erat ille nō modo ꝓcul ab urbibꝰ: sed etiam ꝓcul domo: Vt enī ipsius Iosephi uerba nō mutē: ꝓpter odium ꝓuincialiū apud nullum quidem succedere uoluit: sed
B sub diuo iacebat: caput suū lapidibꝰ subditis suppones. Eidem gemina coniuge: & natoꝝ turba seruisq̧ & ancillis: omigenūq̧ gregū possessiōe aucto: in patriā remeāti occursꝰ affuit angeloꝝ. Sed ubi nā quæso? Nunq̄d in urbibꝰ quiescēti? Nō uerū cœpto itinere abeunti: q̄ nōdū pacto eidē luctator ille nocturnꝰ nomē unde nouū sibi inditū clarū māsit in posteris: nō in urbis amphitheatro: neq̧ inter turbas hominū: sed dum remansisset solus in transitu torrentis: apparuit.

De Solitudine Moysi: Ca. VI.

A Vbi erat ille familiarissimꝰ deo uir Moyses: qn̄ legem colloquiūq̧ dei: qn̄ salutē populi memorabileq̧ uictoriā: absens solus & solis precum armis obtinuit? Nempe non in aliq̄ ciuitatū Syrie uel ægypti: sed in syluis & altissimi montis in uertice. In solitudine erat dū aquas amarissimas coegit ligni unius immissiōe dulcescere: dū ꝓdigia illa fecit quæ uix plegere ne dicam recēsere sufficimꝰ. Idem certe īmēso exercitui in quo tam multi iniusti atq̧ in deum & in hoīes ingrati erant: nō de solio aureo: sed de solitudine horrida ꝓuidit: & in summa inopia mirā necessariarū rerum abundantiā ꝓcurauit: qn̄ in castris coturnices ortigias affatim cœlo lapsas populus legit esuriens: & de rupe pcussa dulcis aquæ copiam sitiens bibit: qn̄ diuinū illū atq̧ incredibilē: & neq̧ cupiditati neq̧ parsimoniæ subiacentē cibum: non quidem in urbibꝰ nec e foro cupidinario petitū: sed cœlitꝰ de-
B stinatum q̄draginta annis habuit in deserto. Vides ut solitudo diuinis bn̄ficijs atq̧ colloquijs & angelicis sit amica congressibꝰ. Quo minus miror ut præclaræ uitæ illius: sic & gloriosæ morti solitudinē deputatā: dum ex hoībꝰ migraturo: qđ fratri eius iam antea acciderat: loquēs deus: nō in hanc aut illam urbem: sed ascende in montē inquit & morere. Qđ nobis in omni uitæ mortisq̧ consilio nisi fallor sūmopere trutinandū est.

De Solitudine Heliæ: Ca. VII.

A Quid singula replicem? Plena exemploꝝ sunt omnia. Vbi erat Helias quādo clarioribus portentis emicuit? quādo populis intra urbes famæ peuntibus illū iussu dei in solitudine latitantē corui pauere solliciti? Qn̄ e sūmo carmeli montis pronus humi triennē siccitatē terras ac populos affligentē inspato imbre leniuit? Qn̄ octingentos & q̄nquaginta falsos prophetas ī eodem monte carmeli: deo iudice: sacrificio teste: supatos ī

torrente Cyson populo fauente mactauit. Quã ob causam iratæ reginæ minis ac furori ce/dens: cum deserti latebram petijsset sub umbra iuniperi cõsopitum excitauit angelus & ut mãducaret admonuit: non magni precij cibum: sed tantæ uirtutis ut in fortitudine illius q̃/dragita dierum iter ac totidem noctiũ ieiunãdo pficeret. Quo pacto inde ut in spelũca ma/nens dñico uisitatus alloquio reges inungere mittit̃ ac prophetas: ut in cacumine montis sedens imperat inopinabili fiducia ut ignis e cælo descẽdat super qnq̃genarios regios & pa retur statim: ut scisso amne tactu pallij iordanẽ sicco pede pertransit solitariũ sanctũ uirum uenerãtib⁹ elemẽtis. Vbi inquã erat Helias dũ hæc ageret? Profecto ĩ solitudine: unde tan/dem ad cœlum flammãte uehiculo raptus est. Vbi erat Helisæus quãdo geminũ rapti ducis consecut⁹ est spiritũ? quãdo ferrũ contra naturam & consuetudinẽ suam natans flenti re/stituit amico? quãdo tribus regib⁹: totidẽq̃ regijs exercitib⁹: ne perirent siti, repleto sine ul/lis imbrib⁹ torrẽte subuenit? Priora quidẽ ad iordanis ripam: tertiũ in deserto idumeæ cõ/tigit. Illud quæsisse supuacuũ: ubi erat dum pallio magistri diuisis aq̃s per arentem iorda/nis alueũ solus retrãsijt qui trãsierat comitat⁹? Vbi erant deniq̃ tot pphetæ: quando tam certis: & tam præsagis uisiõib⁹ illustrati sunt? De quib⁹ singillatim nũc agere longum est. Neq̃ soli pphetæ: sed filij etiam pphetaꝝ: quos monachos ut Hieronym⁹ ait in ueteri legi mus testamẽto: ædificabant sibi casulas ppe fluenta iordanis: & turbis & urbib⁹ derelictis polenta & herbis agrestib⁹ uictitabãt.

De solitudine Hieremiæ: Ca. VIII.

Pse quidem Hieremias silentio supprimẽdus non uidet̃: qui uerbo etiam huic uitæ A
i testimoniũ manifestũ præbuit: ubi ait: Bonũ est cum silentio præstolari salutare do/mini. Bonũ est uiro cũ portauerit iugum ab adolescẽtia sua. Et quasi hæc nisi in so/litudine fieri non posse diffiniens: cum hæc dixisset: adiecit: Sedebit solitari⁹ & tacebit: quia leuauit se super se. En audio fœlicem patientiã expectantis: audio libertate qualibet melio/rem dñici iugi tolerantiã: audio eleuatiõnẽ animi: audio quietem sessionis & non semel sed in principio positum & in fine silentium: cuncta tñ audio intra unam solitudinẽ contineri.

De commendatione uitæ solitariæ: incidens Ca. IX.

Vere uita pacifica cœlestiq̃ simillima. O uita melior super uitas: uita laboꝝ uacua A
o bonorumq̃ tantoꝝ capax: ubi expectatur salus: suaue iugum domini portatur: ta/cetur & sedetur & sedendo cõsurgit̃. Vita salutaris: hominib⁹ formidabilis: & iui/sa dæmonibus: qđ nisi ita esset: haud q̃q̃ id uitæ genus ingressos tam multis & tam ua/rijs tẽptationũ generib⁹ infestarent. Vita reformatrix aĩæ: reparatrix morũ: innouatrix af/fectuum: lotrix sordiũ: purgatrix scelerum: consiliatrix dei & hominũ: ruinarũ ĩnumerabi/lium instauratrix. Vita contemptrix corporum: cultrix ingenioꝝ: moderatrix præcipitũ: torpentium excitatrix appetituũ: genitrix nobiliũ: alma uirtutum nutrix: uitioꝝ domitrix pemptrixq̃: palæstra luctantiũ: arena currentiũ: campus pugnãtiũ: arcus triumphãtium: bibliotheca legentiũ: cella meditantiũ: penetrale orantiũ: mons contemplantium: Et quid dicam nisi simul omnia: uita fœlix & ad omne bonum opus aptissima: uita philosophica: poetica: sancta: prophetica: Vita non immerito singularis dicta: & si dicere audeam: qđ sentio: uita tam singularis ut ea sola uera uita sit: reliquis omnibus cõueniat qđ ait Cice/ro: & Ciceronem secutus Augustinus: q̃ hæc nostra quæ dicitur uita mors est. Vita demũ B
nisi expertis incognita: & ut habenti peramabilis: sic supoptabilis non habenti. Qđ non ignorabat Hieremias idem: quo duce ad hæc eiusdem uitæ præconia præmissis accumulã da puenimus: dum in illa calamitate publica: pias simul lachrymas: & lachrymis oportu nam solitudinẽ exoptabat: Quis dabit inquit capiti meo aquam: & oculis meis fontem la/chrymaꝝ? Sciesq̃ fontem hunc: non in urbibus aut in turbis nitidum scaturire: subsecutus adiũxit: Quis dabit mihi in solitudine diuersoriũ uiatoꝝ? Cogitatu pfacile est quid nobis expediat: quando uir ubilibet deo proximus: deo plenus: ad honestum illud seq̃ dignũ of/ficium: hoc est ad lugẽdũ interfectos populi sui quasi unam sine altera non speraret: simul utrãq̃ poscebat solitudinem & pietatem. Vbi illud mĩme negligendũ rear: q̃ cum in solitu dine diuersoriũ optasset: addidit: Et derelinquã inquit populum meum & recedam ab eis: quia omnes adulteri sunt: cœt⁹ præuaricatoꝝ: & reliqua deinceps: quæ cogitare ne dicam loqui horret animus: tam proprie nostris hodie conueniunt populis: tam parum ĩmo uero

tam nihil est fidei: nihil ueri uspiam: nihil tuti: nihil deniq; uel humani cum dicant homines & effigie sint humana: ut ea mihi uel sola certe uel maxima atq; iustissima pcolendæ solitudinis & declinandarum urbium causa sit.

Tractatus tertius: De exemplis multorum sanctorū patrum Noui testamenmenti: uitam solitariam agentium.

De Solitudine sancti Siluestri papæ: Ca. I.

A n E forte autem uetustatis reuerētia uel imemor recentiū uel contemptor appaream: latuit in Soractis monte: Siluester diuitū primus ille pontificum & locū moribus & loco consonū nomen habens: Atqui nisi audire uerum pudet e solitudine humili & iculta opes istæ: bonæ utinam quas modo uix urbes capiūt fluxere: Hinc calceus auratus: hinc eburneus scipio pastoralis in morem baculi recuru⁹: suburbano cultu rusticæ memor originis: hinc chlamys colorib⁹ inardescēs: hic stellatum diadema carbūculis: hinc niueus sonipes: thronus aureus purpureūq; uerendi capitis umbraculum: hinc deniq; totus habit⁹ triumphalis: totus hic ut dicitur militantis: sed & late iam regnantis ecclesiæ status: quē e syluis egressum stupent reges: & quem qui diligenter inspexerit: nescio an solitudinem tantæ uenerationis initium uenerabilē negaturus sit. Sed progredior.

De Solitudine sancti Ambrosij: Ca. II.

A a Mbrosius apud Mediolanū magni populi curam deo uolente ac cogente sortitus: & si tam necessarij debiti tantiq; sibi conscius officij: continue solitariam uitam degere non auderet: quotiens tamen & quibus potuit modis quid optaret ostendit: Habitauit ut nūc est ambitus murorum: in extremo ciuitatis angulo: ubi adhuc sacrū corpus habitat: & ab eodem fundata sacra domus stat summa deuotione percelebris: & magnis populi frequentata concursibus: tūc q̄tum certis indicijs intelligi datur longe semot⁹ penitusq; solitarius locus erat. Ad hæc quotiens episcopalib⁹ curis liber ac laborib⁹ relaxatus: quos impellēdis Arrianis ab ecclesia graues diuturnosq; ptulit: aliq̄tisper se negocijs subtrahere furariq; poterat: in secretiorē solitudinē se cōferre sanctissim⁹ uir solebat. Sylua erat q̄uis ,pxima: contēplationi tamē idonea: In medio parua dom⁹: ingentis certe sed humilis uiri capax: quæ multo digni⁹ q̄ dom⁹ olim Metapontina Pythagoræ in templi licet exigui speciem uersa est. Nūc sylua cōuulsa est mutatoq; loci habitu manet nomē Ambrosij: nem⁹ uulgo dicit̄ sinistrorsus ad orthoū latus. Qđ amnis hic undiq; magnis motibus B & multa rerum collisiōe memorabilis ītra urbem ipsam: & extrema rapto molimīe aucti ambit⁹ septa cōclusit. Illic ut audio & ut auguror librorum mellifluos flores sparsit: q̄rū hodie p oēs tract⁹ ecclesiæ gust⁹ suauissim⁹ & fragrātissim⁹ ē odor. Vt uero nō actuū modo: sed uerborū unū q̄dem ex oīb⁹ testimoniū uiri hui⁹ ,pferā. In epistola q̄dā ad Sabinū: Pergam inquit frequēti⁹ te ī meis scriptis & cū sim sol⁹ alloq. Deinde suū faciēs Scipionis uerbū: de q̄ post dicā: Nūquā enī inqt min⁹ solus sum: q̄ cū solus esse uideor: nec min⁹ ociosus: q̄ cum ociosus. Certe ,p arbitrio arcesso quos uolo atq; adiūgo mihi quos magis diligo & quos aptiores arbitror. Nemo interpellat: nemo interpolat. Tunc ergo te magis teneo & de scripturis cōfero & ,plixiorē simul sermonē cædim⁹. Sola erat Maria & loquebat̄ cū angelo. Sola erat qñ supuenit in eam spūssanct⁹: & uirt⁹ altissimi obūbrauit eā. Sola erat & opata est mūdi salutē & cōcepit redēptorē uniuersorum. Solus erat Petr⁹: & totū p orbē cōsecrādarum gentiū cognouit mysteria. Solus erat Adam & non est præuaricat⁹: quia mens ei⁹ adhærebat deo: Postq̄ uero ei mulier adiūcta est: nō potuit adhærere mādatis cœlestibus.

Q, nullū uirus adeo pestiferū & uitæ solitariæ contrariū sit sicut muliebre cōsortium: incidens. Ca. III.

A u Bi ut me Ambrosij dicto parūper imisceam: illud nō siluerim: qđ omnibus notū multi dissimilant: Nullum uirus adeo pestiferum uitam hanc sectantib⁹ ut muliebre consortiū. Fœmine⁹ enī decor: eo formidolosior funestriorq; q̄ blandior: Vt sileam mores quibus oīno nihil instabili⁹: nihil studio quietis infestius. Quisquis requiem quæris fœminam caue: perpetuam officinam litium ac laborum. Raro sub eodem tecto habitant

quies & mulier. Satyrici uerbum est: Semꝑ habet lites alternaq; iurgia lectꝰ: In quo nupta iacet minimũ dormitur in illo: Nisi forte tranquillor est cõcubinæ accubitus: cuius & fides minor & maior infamia & litigium par. Scitũ est & illud clari oratoris dictum: Qui non litigat cælebs est. Quid uero meliꝰ ꝙ non litigare? Aut quid ꝑ Iesum christum oro te: quid inquã solitudine præsertim nocturna ac silentio & quiete: & lectuli libertate fœlicius? Nil ergo fœliciꝰ cælibatu: nil uero cælibatui aptiꝰ ꝙ solitudo. Quisq́s ergo litẽ fugis: & fœminã fuge: uix alteram sine altera effugies. Fœminæ & si qđ rarum est: mitissimi mores sint: ipsa præsentia: utq; ita dixerim: umbra nocẽs est. Cuius siquidem fidei mereor: uultꝰ ac uerba cunctis qui solitariã pacem quærũt: non aliter uitãdi sunt: non dico: ꝙ coluber: sed ꝙ basilisci conspectus ac sibila. Nam nec aliter oculis ꝙ basiliscus interficit: & ante contactũ inficit. De quibus autem potius ꝙ de nobis dici æstimes: qđ in longinq̃ materia uere ne ma- B
gis an proprie ait Maro: Carpit enim uires paulatim uritq; uidẽdo Fœmina: nec nemorũ patitur meminisse nec herbæ. Sane qđ uisu solo corporis atq; animi uires carpãt̃ urant̃q;: tangere poterat uniuersos quos ea pestis extenuat & accendit. At qđ nemorꝝ herbæq; memoriam eadem pestis eripiat: si ut de equis ac bobus dixit: sic de hoĩbus dixisset: quos alios ꝙ nos intellexisse uideret: quibꝰ præcipua nemorꝝ & herbarum oblectatio est. Proinde muliebres illecebras: tum omnibus quibus suum uas sancte & honorifice custodire propositum est: tum nobis maxime fugiendas uitãdasq; denũcio. Quod q neglexerit: norit se nõ aliam ob causam e paradiso solitudinis pellendũ: ꝙ e paradiso uoluptatis primꝰ hominũ pulsus fuit. Hæc interfatus ad Ambrosiũ reuertor: qui illam ad Sabinũ epistolã cõcludẽs: C
Liquet inquit ex his: quia soli cum sumꝰ tũc nos offerimꝰ deo: tũc mentẽ ei nostrã aperimꝰ: tũc amictũ fraudis exuimꝰ. Quibꝰ dictis primo iterũ parẽte ad memoriã reuerso: Solus inq̃t erat Adam qñ in paradiso est cõstitutꝰ: sed nõ erat solus qñ de paradiso eiectꝰ est. Solus erat dñs iesus qñ mũdũ redemit: non enĩ legatꝰ neq; nũciꝰ: sed ipse dñs solus saluũ fecit populũ suũ: Et si nunq̃ solus est: in q̃ pater est semꝑ? Ad postremũ cum cõsilio clausurꝰ epistolam: Vnde & nos inq̃t soli simꝰ ut dñs nobiscũ sit. Qđ consiliũ ne soli Sabino datũ sit: ut ad nos trahamus nostrũq; faciamus obsecro.

De Solitudine sancti Martini: Ca. IIII.

Vnc solitariæ uitæ statũ & ab infantia quodãmodo cõcupisse Martinũ: & cum pri- A
h mũ per ætatem perq; necessariæ militiæ occupationẽ licuit apprehendisse nouimus tanto ardore animi: ut in uita priuata cœptum morem nec præsul factꝰ omitteret: Auctor est Seuerus: q res eius quibꝰ interfuit uitæq; seriem scripsit. Quo tempe quæri solitum accepimus: ante episcopalẽ curam se maioris fuisse uirtutis: Mirum: ꝙuis enim nihil illi uiro nisi sũmũ semꝑ atq; perfectũ fuisse credẽdũ sit: tamẽ pontificali fasce curuatꝰ nescio quid in se dum esset expeditior altius atq; perfectius recolebat: temporis illius memor quo liberius solus erat: ne quis forte miretur eundem antea liberꝝ frequentasse solitudines quas & duri seruus officij dum licuit frequentauit. Ne enim cuncta uestigem: quod longũ atq; difficile est: In ipsa priꝰ urbe Mediolano: ubi quod cõstat primũ ex multis: quæ diuer- B
sis in locis ab eo fundata sunt: monasteriũ extruxit: aliq̃tum tempꝰ exegisse fertur: uicino quodam Ambrosianæ domui: ac mœnibus urbis habitaculo loco etiam nunc solitario ac reposito. Ad quẽ iam præsul Ambrosiꝰ tanto lætus hospite: clam solꝰ exire consueuerat: secumq; dum posset auidius immorari. Bone Iesu quale hominũ par: quæ suspiria: qui sermones? Quicquid prĩcipes imperant: quicquid consules deliberant: quicquid prætores edicunt: quicquid statuunt legiferi: quicquid fabulantur populi: quicquid philosophi disputaut: quicq̃d rhetores declamãt: quicquid sophistæ cauillant̃: sacro illi tranquilloq; colloquio admotum: meras nugas dixisse non uerear. Sinuesse quidem erat Horatius poeta: C
dum sibi Plotius & Varus & Virgilius occurrerunt: pulchra nempe societas doctissimorũ hominũ: inuicemq; familiarium amicorum. Itaq; ait: O qui complexꝰ & gaudia ꝙta fuerunt. Credo ædepol & multa ibi ꝓ tempore facetissime inter tales uiros ac disertissime dicta non dubitem: Sed dulciores amplexus & sanctius gaudium fuisse crediderim Mediolani inter Ambrosium & Martinũ: locus ostenditur: ubi cõgredi & colloqui solitos fama est. Quibus ego congressibus atq; colloquijs: si datũ esset: interfuisse maluerim: ꝙ regum omnium consilijs: quæcunq; uino uel auaricia uel feritate ebrij: cum purpuratis suis agitant. Fœlix ergo & ꝙq; minus adusta: minus horrida: non minꝰ forte gloriosa: ꝙ Thebaidis solitudo quæ tales duos accolas uno tempore meruisti.

De Solitudine sancti Augustini: Ca. V.

A Ondum nos Mediolano egredi:magnus alter eiusdē urbis habitator ſinit Augu/
n ſtinus:quem deus Ambroſio malis errorībꝰ infectū:quaſi ægrotū filiū docto medi
co pius pater dedit:ut is eū undis ſalubribꝰ ablutū curatūq; deo redderet. Ille er/
go cum ignarus omniū quæ erga ſe clam diuina pietas ageret: Mediolanū ueniens
ubi tunc ſacer florebat Ambroſius:uitam tandē mutare decreuiſſet:ciuitate relicta:ſolitudi
nem ruris appetiīt:ut qui cū multis īſanierat:ſolus reſipiſceret: Caſeatū uocat ipſe & id ma/
net hactenꝰ ruri nomen: Quinetiam ipſo die quo primū hoc ſancto deſiderio exarſit in ci/
uitate poſitus inter illas fluctuantis animi ꝓcellas ꝑ quas conſiliī nauigiū regente deo ad
terram uiuētiū:& ad portū ſalutis applicuit:quid egerit qualit̄ue ſe geſſerit:eodē ipſo nar/
rante cognouimꝰ. Certe non ꝓceſſit in publicū:neq; populi contionē claſſico aduocanſ ꝗd
acturus eſſet expoſuit:ſed dimiſſo ſocio fidiſſimo:conſurgēs:eo ꝙ ut ipſe ait: ſolitudo ſibi
ad negociū flendi aptior ſuggereret̄ & ſecedens remotius ꝗ̄ ut poſſet ei oneroſa eſſe etiā ta!
amici pñtia:qꝺ unū loci q̄litas ac tꝑis ꝑmittebat:ſecretū horti angulū ꝓ ſolitudīe habuit:
Vbi amariſſime ſecū loquēs īter ſingultꝰ & lachrymas:inter uulſū capillū ꝑcuſſāq; frōtē &
cōſertis digitis amplexū genu & quæcūq; magnꝰ ac ſanctuſ dolor elicit:tādē ſemel de ſe ſta
tuit unde imperpetuū exultaret. Deniq; ꝑ omnē uitam ſolitariīs & quietis locis atq; inter
cætera Piſani mōtis ocio delectatꝰ: & illic heremitico habitu traxiſſe moras credit̄: & ad lo
B ci illius heremitas liber ſuo ꝗdē præſcriptꝰ ē noīe. Cæterū de hac re quia nō uacat infinita
nūc hoīs illius ſcripta reuoluere:unico eius qꝺ occurrit breui utiq; ſed apto teſtimonio cō/
tentus ero. Is ergo euāgeliū Ioannis exponēs: Difficile eſt inqt in turba uidere Ieſum: ſoli/
tudo quædā neceſſaria ē mēti nr̄æ: quadā ſolitudine intentiōis uidet̄ deus: turba ſtrepitū
habet:uiſio iſta ſecretū deſiderat. Audis ut caute uidendo deo neceſſariā:non ꝗ̄libet ſed ſo
litudinē dixit intentiōis:intelligi uolens dum ſuas intus turbas tumultuſq; ſuos humana
mens habeat: acuēdis ad tantū lumen: purgādiſq; oculis ſolitudinē corporeā nil ꝓdeſſe.
Iam uero proximis tribus explicitis: nō Mediolano tantū: ſed Italia digredi ſtilum ſinam.

De ſancto Hieronymo:mirifico ſolitudinis ueneratore: Ca. VI.

A Ileo nūc præconē uitæ huiꝰ Baſiliū: Sileo magnū uirū Gregoriū naçi ançenū: Præ
ſ clarū huiꝰ uiri diſcipulū nō ſilebo: Hieronymꝰ urbe Romana dimiſſa Romaniſq;
opibus contemptis: æternæ patriæ ſpe ac deſiderio illectꝰ: & ut ipſe fatet̄: ob gehen
næ metū. In illam primo uaſtam ſolitudinē horridū monachis habitaculū præſtantē: quā
de uirginitate ad Euſtochiū ſcribēs: Saluſtiano uerbo uſus: ſolis ab ardoribꝰ exuſtā dicit
ſeſe abdidit: Vbi aliq̊t annis aduerſus indomitæ carnis inſultus: & conſpirātis animæ cōſen
ſum: laborioſa militia exactis: ꝗ̄uis uictor nō ex acie Romam quaſi iam ſecurꝰ ad triūphū
rediīt: ſed in Bethleemiticas latebras feſtinabūdus aufugit.

De ſancta Paula quibuſdamq; aliīs matronis deuotiſſimis ſolitariæ uitæ cultricibus: Ca. VII.

l Atuit ibidē Paula ſancta & pia & illuſtris: & ut multa breuiter dicam: uere Roma/
A na mulier: ſummūq; ſuis tꝑibus fœmineæ ſpecimē uirtutis: & ut ad præſepe dñicū
mori poſſet: ubi & qualiter orta eſſet: oblita eſt. Cuius etiā præclarā uitam & fœlicē exitū
Hieronymus ipſe tam fulgido pinxit epigrāmate: ut poſt eū mihi modeſtiꝰ ſit tacere. Quid
enī dignū ſim dicturꝰ in trāſitu: inq; anguſta opuſculi mei parte clauſurus: ubi ille tāto uir
ingenio hæſit: & amore ac dolore dictātibꝰ modū iuſti uolumīs īpleuit? Quis nō defuiſſe
ſciā qꝺ Hieronymꝰ ipſe nec ignorat nec diſſimlat: q utriuſq; ociū liuido dēte momorderīt:
nec morſū ſcriptis mādare timuerīt. Ita uix ulla uirtꝰ tā uel alta uel abdita ē ut īuidiæ iacu/
lis nō tāgat̄: ſed ſolidā ueritatē uulgaris aura nō cōcutit. Sane quicqd de ſua aliīs uiſū ſit:
ſolitudinē ſapientis: idem ipſe Hieronymꝰ contra Iouinianū ſcribens: cōmedat his uerbis:
Sapiens nunq̄ ſolus eſſe poteſt: habet enī ſecum omēs qui ſunt: & q fuerūt boni: & animū
liberū quocūq; uult ꝓfert & trſfaert: & qꝺ corꝑe nō poteſt: cogitatiōe complectit̄. Et ſi ho/
minum inopia fuerit: loquitur cum deo: nunq̄ minus ſolus. Quo nam uero nunc uertar:
Confundor multitudine & acie occurrentium in diuerſum uocor: ſed Paulæ nomen ad/
monuit: ut ante omnia eidem & genti & ſexui ſolitariæ gloriæ partem darem: Pauca igitur
ex multis excerpam: nec uerebor ne Romanarum in laudibus matronarum nimius dicar:
B quibꝰ par eſſe nō ſpero. Prætereo Euſtochiū Paulæ filiam: præcone Hieronymo inſignē &

Marcellam & Asellam & Fabiolã & Blesillam: aliasq clari nois vgines aut uiduas. Quid aũt de te dicam fœminarũ optima & gloriosa Melania? Non ego tantas cõciues ac uicinas: quas ætas: patria: christi fides: animi pietas uirtusq coniũgunt: stilo segregẽ: iuxta Paulam sedebis. Tu quidẽ Romani filia consulis: Romani præcoris mater: gen9: opes & paternum decus uirtutib9 supgressa: uiduitatis statũ tanto pudicitiæ studio tãtisq misericordiæ operibus honestati: ut uirginitatis laudẽ ,ppe trãscenderes: oblita sanguinis: oblita pignorũ: oblita potentiæ soliusq memor christi: utq illũ indueres: exuta soli natalis affectũ: exuta nataliũ respectũ & amorẽ tuorũ & corpis tui curam exosa. Deniq christi consilio animam tuam in hoc mũdo: ut ĩ uitam æternã custodires eam: mira sollicitudine sanctos patres in desertis solitudinib9 quæsiuisti: eosq etiam ad exiliũ ,psecuta: de labore tuo sanctũ illis ob sequiũ: de facultatib9 piam alimoniã præbuisti. Honoratrix sanctorũ: reuocatrix errantiũ: pegrinorũ mater: tuorũ in christo tutrix atq consultrix. Cum ingẽtes enĩ opes ĩmensumq patrimoniũ in egẽtiũ alimenta fœlicissima libertate dispgeres: & quasi quidã inexhaust9 fons bonorũ nulla largitionũ exundatiõe deficeres: inq aliud nihil intenta: septẽ & triginta annos indeficiẽte rerum facultate & indefessa charitate animi pegisses: Iam sexagenariã tuorũ reuisendorũ: non carnale sed diuinũ & spiritale desideriũ cœpit. Itaq Romam rediẽs natum: nurum: neptem: ut nois hæredem: sic animi ,ppositiq tui: Ac ne lõgũ faciam: tuos omẽs tua p uestigia: distractis patrimonijs in uiam christi & amorẽ uitæ solitariæ direxisti. C
Stupor est meminisse: qd aurũ quod ue argentũ: quas sericas uestes: q̃tas pecuniarũ summas tua illa quoq neptis egregia & sedula tuarũ uiarũ obseruatrix: ecclesijs ac religiosis ægentib9 toto orbe diffuderit: qd pro christi seruitio: suorũ milia seruorũ libertate donauerit: q̃s possessiões non modo Romæ sed in Aqtania etiã & Gallijs Hispanijsq uendiderit: precio ĩ misericordiam uerso: & his tantũ agris quos intra Campaniã: Siciliã atq Aphricam possidebat: tam late se fortuna muliebris extẽderat: nõ ad aliud q̃ ad usum pauperum & iuge pietatis exercitium reseruatis. Qua præterea ætate hæc ageret: cum uigesimo scilicet ætatis ãno: tuis accẽsa monitis & exẽplo sæculoq renũciãs: ipsũ (ut ita dicã) prupureũ uitæ florẽ & præclarũ cõiugiũ: & tãtas diuitias ac delitias neglexisset. Quarũ sanctas intẽtiões adiuitas cœlitus uel hinc patet: q illa iunior Melania: ita illud ingens precium e tantis possessionibus redactũ thesaurũq suũ omnẽ oportuno tempe dispersit deditq paupibus: ut si paululũ distulisset: ad Alarici man9 ilico Romã Italiãq uastantis uentuṛ omnẽ fuerit: qd illa iam tunc in meliores usus magnis opũ põderib9 expedita cõuerterat: quasi teipsam suasq res præreptas lupi faucib9: christo libens sub multiplici fœnore largiret. Tu aũt fœlix anus omnib9 tandẽ quæ iter ad cœlum pandũt: non fœminea leuitate transactis & q̃si iam temporis tui cursu ac laborũ agone plausibilit cõsũmato: nil in terris agendũ supesset: ante duos menses ex quo Hierosolymã redieras: relicto ibi monasterio: finẽ rerũ transcẽtiũ & beatum uitæ laudabilis exitũ inuenisti: Eũq tibi honorẽ Christus exhibuit: ut ,ppter fœminã unam tot uirorũ ac fœminarũ milib9 pepcisse: & decretũ seu ,pmissum suppliciũ distulisse uideret. Siquidẽ mox ut patria & rebus humanis excesseras: urbẽ Romã irruptio illa barbarica & horrẽda uastatio consecuta est. O ingens & pio mulier insignis exilio: & nescio quidem an tali uita an morte fœlicior: Multo certe clarior iaces solitario ĩ puluere: q̃ si Romæ carẽs his meritis: inanib9 titulis: in sculpto sepulchro marmoreo iacuisses: multoq ibi gloriosius ædes christi tuis manib9 fundata conspicit paupibus seruitura: q̃ Romæ palatium auitũ: aut barbaricis flãmis arsurũ: aut senio ruiturũ. Sed diu fateor me tuæ uirtutis admiratio in hoc sermone detinuit. Et iam satis multa de fœminis deq trãsmarinis reb9: ad uiros & ad patriam redeat stilus. D

De sancto Gregorio papa magno solitudinis amatore: Ca. VIII.

Quid ergo Gregorius hic noster Romanæ sedis magnus antistes? Nõne magnificas ac frequẽtes domos in solitaria templa cõuertit: antiquasq possessiones sibi præripiens: christo dedit? Ita sibi q̃tũ licuit in maxima plenissimaq omniũ urbe solitudinẽ fecit: ut ubi auos attauosq suos creber obsequẽtis populi concursus ornauerat: illic ipse suo domino solus obsequeretur: & si famæ illum splendor eductum latebris magno curarum in pelago supremaq tandem dignitatis arce locauerit: Quem suum ascensum: cum sæpe alibi: tum super Ezechielem scribens: mœsta commemoratiõe conqueritur. Et quidem inquit in monasterio positus ualebam: & ab ociosis linguam restringere: & ĩ intentione orationis pene continue mentem tenere: At postq̃ cordis humerum sarcinæ pontificali A

suppofui: colligere se ad femetipsum assidue non potest animus: qui ad multa spargitur.
B Alia ibi deinceps contra se præsentemq; tunc statū suū loquit̃. Sed multo plura in prooemio dialogi: quē librū īceptur⁹: secretū locū amicū mœrori se petijsse testat̃: ubi uel modicum a rerum sæculariū tempestate quiesceret. Illic ergo dilectissimo filio & familiarissimo amico respondēs: Infœlix inquit anim⁹ meus: occupatiōis suæ pulsatus uulnere meminit qualis aliqñ in monasterio fuit: quō ei labentia cūcta subtererāt: q̄tū rebus oībus quæ uoluunt̃ eminebat: q̄ nulla nisi cœlestia cogitare consueuerat: q̄ etiam retent⁹ corpe: ipsa iam carnis claustra contemplatiōe trāsibat: q̄ mortē quoq; quæ pene cūctis pœna est: uidelicet ut ingressum uitæ & laboris sui premiū amabat. Quib⁹ commemoratis: ad contraria tristior se conuertēs: At nūc inqt ex occasione curæ pastoralis sæculariū hominū negocia patitur: & post tā pulchrā quietis suæ speciē: terreni actus puluere fœdat̃. Quæ sequūtur: attexere longum est: & mīme necessariū: Finis est: ut & se recordatiōe uitæ præteritæ torqueri acri⁹: & ī compatione quiete uiuentiū miserū fateatur: quorū plurimos in hac de qua loqmur uita
C secretiore placuisse diffinit. Nec min⁹ & illa supuacuū sequi: quæ ī eo libro scripsit: ubi Iob afflictū afflict⁹ exposuit: Propterea q̄ & uterq; puulgat⁹ est liber: & hæc ī utriusq; uestibulo scripta sunt: mitto alia ꝓpe flebiliora: ubi ob hūc ipsum suū ascensum & incessant̃ se ait flere: & amicos orat ut si eum diligāt secum fleant: ac pro se deū rogent: ut intelligas suū illum ītellexisse periculū: qui q̄si genus mortis existimās solitariæ uiuere desijsse: amicorū auxilium in eo statu tam supplicit̃ imploraret. In epistola aūt ad Narsetē Patritiū de hoc ipso loquēs: tanto se mœrore pcussum dicit: ut uix loq sufficiat. Ex quib⁹ apparet: & pontificat⁹ pmolestā illi sarcinā: sicut est omibus ꝓfecto qui illæsam īmaculatāq; custodiūt: & solitariæ uitæ dulcē fuisse memoriā: nisi collatiōe dispariū mutati status amaritudinē acerbasset.

De sancto Benedicto singulari ac deuotissimo solitudis habitatore: Ca. IX.

A Sed ubi iam dux occidentaliū monachorū Bn̄dict⁹ remanet? At qs eum christi fideliū nō nouit: quis sanctū iuuenile consiliū nō audiuit? Qui q̄uis a prima ætate uirtutū hospes: uoluptatū hostis: arduam cœli uiā esset ingressus: ut cōpendiosi⁹ tamē ac tuti⁹ pgeret Romam Nursiāq; dimisit: q̄rum in altera educat⁹: ortus ex altera: utriusq; amorē usu ac natura contraxerat. Vicit tñ carnales affect⁹ animæ cura: petijtq; fœlix puer non modo solitudinē: sed desertū & illud īmane: sed deuotū specus: qđ qui uiderūt: uidisse quodāmodo paradisi limen credunt: Vbi qualiter uixerit sciens sileo: cum & cuncta nobiliū scriptorū fides lateq; loquax fama uulgauerit: & iacta illic īgētia præclarissimæ religiōis fundamēta testet̃. Id nūc mihi suffecerit: & solitudines nr̄as honestasse cōmemoratiōe tanti incolæ: & ꝓpositū meū præsens tali teste firmasse. Longū est enumerare: qui deinceps uiri: & q̄les hui⁹ uestigia secuti: & uel claritate ducis & exempli stimulis: uel inclinatiōe naturæ: uel diuinis oracul̃ admoniti: Religionū uenerabiliū fundatores: uarias solitudines petiere.
B Indicio nūc etiam sunt sacra cœnobia & inter spelæa syluestria deuotissime domus christi: Cistertiū: Maiella: Cartusia: Vallis umbrosa: Camaldulū: īnumerabilesq; aliæ. Quarū religionū riui: & si cœlesti deuotiōis augmēto postmodū longe lateq; diffusi sint: & plana cōpleuerint: si tamē ut magnorū fluminū fontes: sic harū quæris origines: ex asperrimis mōtibus emanasse comperies. Clarū quidem ex oīb⁹ & famosum. Benedicti nomē: Cui⁹ historiam uitæq; modū quisqs nosse cupit: non scrutari abdita iubeo: Gregoriani dialogi cuius supra mentio est habita: secūdū librū plegat: qui ex illius actib⁹ est totus: & ubi rerum claritas stilo etiam illustratur.

De Solitudine sancti Florentij: Ca. X.

A Si in ocul⁹ serie rerū duct⁹: intra libri tertij methas excesserit: uidebit illa solitudis Italiæ congesta miracula. Occurret ei Florenti⁹: qui in monasterio solus agens: dum a deo cui cum iugis oratio & multa simplicitas familiarissimū fecerāt: aliqđ solitariæ uitæ solaciū postulasset: ꝓtin⁹ eidē ursus astitit: quo deinde feritate deposita ceu pastore aliq paucarū ad custodiā pecudū usus est: deq; eiusdem ultione: quē quorūdam fratrum liuor occiderat imprecatio irati: dicto citius ad cœlum uenit: ut illis mox horrendo supplicio affectis: obstupuerit: seq; ppetuo sontem uocās: & tam celerit̃ exauditū gemēs: oīa reliqua uita sine lamētis & dolore nō fuerit. Rogo quæ legiōes aut q reges ad hāc potētiā laborādo pueniūt: ad quā solitaria hūilitas qēscēdo? Occurret inde Martin⁹ ille Marsici mōtis accola: cui de rupe solida fluens pennis aquæ tenuis stilla: duræ rupis stillantis olim in deserto
B ꝓdigiū renouauit: Quiq; cum serpēte terrifico: sub cui⁹ specie uetus serpens terribilior la-

tebat: uno eodemq̧ specu continue sine offensa toto triēnio uersat⁹: Illo demū mira patien/tia ꝓcul pulso ipse uictor solus sustitit. Occurret alter sine noīe: sed cuius nomē in cœlo est: Argentarij montis inhabitator: qui cum defuncti faciē puluere fricuisset: incredibile ac stu/pendū: nisi quia credēti nihil impossibile ē: exangue cadauer & mox futuꝝ puluerē puluere suscitauit. Occurret solitari⁹ Menas: tātæ uir innocētiæ tantæq̧ fiduciæ: ut non solum bar/baros tunc uicinia uexantes reuerētia sui noīs famaq̧ compesceret: sed maximos atq̧ ima/nes ursos e sylua ꝓxima sancti uiri aluearibus insultantes: ferula quam de more gestabat quasi domesticos catulos castigaret trepidātesq̧ depelleret.

De Solitudine sancti Francisci: Ca. XI.

o Perosū fateor cuncta cōplecti: nec ea mihi nūc cura ē: neq̧ enī scriptur⁹ historiā: ad calamū ueni: sed undiq̧ decerptur⁹ illustria: nec ea quidē oīa: sed quæ cœpti operis seruato calle præteriēs possem: an uero uel hoꝝ aliquem ī patria sua uel Benedictū Nursiæ unq̧ ad id gl̄iæ uētuꝝ: uel Franciscū seu uolucrū audiētiā: seu seraphicū raptæ mē/tis ardorem: stupendūq̧ illud insigne sacroꝝ christi stigmatū & uulnus animi membra te/stātia tantūq̧ tā breui de pauptatis coniugio genitæ sobolis incrementū habituꝝ credim⁹ si mansisset Assisij. Qui licet: ut aiunt: diuinitate cōsulta & reuelatiōe cœlitus accepta: ꝓ sa/lute multoꝝ inter uitæ hominū bella: periculosas non tam sibi q̧ militib⁹ suis excubias ele gisset: ipse tamen magnus amator solitudinis heremiq̧ sectator fuit. A

De triplici solitudine: Capitulū incidens: Et de solitudine Blasij & alioꝝ: XII.

t Riplex nēpe si rite complector solitudo est: Loci scilicet de qua maxime mihi nunc sermo susceptus est. Tempis: qualis est noctiū qn̄ etiam ī rostris solitudo silentiūq̧ est. Animi: qualis est eoꝝ q in ꝓfundissimæ cōtēplatiōis abstracti luce media & fre quēti foro quid illic gerat̄ nesciūt: qui q̄tiēs & ubicūq̧ uoluerint soli sunt. Has quidē simul omēs solitudinū species: nulli q̧ Francisco magis frequētatas uideo. Lustrabat heremos: ī templis sæpe semirutis pnoctabat. Sæpe p diem inter turbas a præsentiū reꝝ sensu rapieba tur: Et pulso huc illuc corpusculo collisione hominū: cœlestib⁹ mens affixa erat. Hinc illa se/curitas in q̄talibet hominū frequētia: quā sibi feruētissim⁹ christi amor: & caro miꝝ in mo dum spiritui subiecta præstabat: unde arbitror effectū: ut sibi & suis stationē in populis ac/ceptaret: ratus facile futuꝝ oīb⁹ qđ possibile sibi esset: quia enim anima illa sese deijciēdo sublimis & illimis: ac defæcata ab omi colluuione terrestriū: nullis tumultib⁹ a christo sepa rari poterat: qđ in se expiebat̄: id uel multo facilius in alijs præsumebat: sic illum in iudicio cæteroꝝ ꝓpria fallebat humilitas. Qđ ut sic opiner: opinio illa me cogit quā de se uir san/ctus habuit: peccatorē se maximū ex oībus: qđ cuidā e fratribus pcontanti: quid de se ille sentiret: respondisse legit̄. Et q̄uis hæc ita sint: sæpe tamen audiui religione scientiaq̧ præ/ditos successores suos si patris scita pmitterēt solitariā uitam eximijs præcordijs suspirātes. Ipse etiam ut dixi: q̄tū solitudinē semp amauerit: testis est uita eius litteris edita: testis uitæ regula: quā sibi primū & posteris in monte dictauit: mox pditam: nō nisi in solitudine refor mauit. Testis demū sua peculiaris habitatio. Nam ut Bn̄dicti: sic hui⁹ quoq̧ locus ostendi tur unus ex multis: q̄ nō ali⁹ fere uspiam remotior Aluerna loco nomē. Vtriq̧ igitur solitu do calcar incussit acutissimū & ad alta dispositos sollicitauit animos: Itaq̧ dū latitāt: mun diq̧ gloriā spernūt: toto illos orbe notissimos atq̧ clarissimos fecit. Int̄ eos sane q̄s nobi/litauit herem⁹ nec silendus est Blasius martyr quē spelūcis abditum: & uisitatū a feris & ab auib⁹ pastum ferūt. Nec Leonardus & Liffardus fratres: ambo monachi: ambo solitarij. Nec Veridimi⁹ heremita clarissim⁹: Nec comes ei⁹ prætereūdus Egidi⁹ qui Athenis regio genere ort⁹: ut phibēt: & gen⁹ & patriā: & opes & litteras græcas qb⁹ abūde pollebat: galli/canæ posthabuit pauptati: studio solitudīs uniuersa cōtemnēs: ubi & miraculis emicuit: & int̄ cætera blādiētis ceruæ lacte nutrit⁹: alūnā suā uenatoꝝ canib⁹ inuiolabilē præstitit: Ita ut miraculo rei tact⁹ galliaꝝ Rex ad spelūcā uiri sentib⁹ obsitā penetraret: non sine multo militū labore: ferro aditū pādētiū. Venerāda deniq̧ uisi senis effigie: & iuxta senē accuban tis spectaculo permotus altricis: submotis omīb⁹ ad eum solo quodam cū præsule Rex ac/cessit: & talē uirū repperit: ut magnis ei munerib⁹ oblatis magnificeq̧ conteptis inq̧ usus alios uerti iussit: tandem & cœnobiū cōsilio eius extrueret illis in locis usq̧ nūc celebre: & deinceps ad eum uisitandū sæpe submisso fastu regio ueniret: quem sibi hominē non origi/nis splendor ac paritas: sed solitariæ uitæ decor ac sanctitas peperere. A B

De Solitudine sancti Remigij: Ca. XIII.

A Quid Remigiū loquar? qui ad illā famæ claritatē quæ imaturo æui pontificale pondus imposuit: qđ amplius ꝙ septuaginta annos sūma uirtute & industria gessisse traditur: Qua francoꝝ & regem & gentem ad christi fidem primus iste conuertit: & cælitus: ut aiunt: misso chrismate regem unxit: unde inungēdoꝝ illic regum nata solēnitas in sæculū nostrū durat. Ad hæc inquā: & ad hanc altitudinē: unde oro: nisi ab ipsis humilibus uitæ solitariæ rudimētis ascēderat? Quid Narcissum Hierosolymoꝝ episcopū uiꝝ clarū atq; mirabilē: quē & ꝑsecutiōis indignitas: & secrete uitæ desideriū in solitudinem egere: ubi multos ānos desertis in locis degens: nō modo ꝑsecutorū calūnias declinauit: sed ueri philosophi summū mun⁹ impleuit? Quid Guilhelmū deniq; uirum fortem: & uetustæ ꝓsapiæ: qui ætatis florem ipsum cum terrenæ militiæ dedicasset: in deserto senescere maluit: & mori ultimis uitæ fructib⁹ cœlesti militiæ consecratis? Quid aliū eiusdē & ꝓpositi & status & nominis Guilhelmū: sæculari primū fastu: post aūt monastica humilitate conspicuū: qui derelicto spretoq; opulento oppido: solitudinē: paupertatē & silentiū exoptauit? Montis enī pessulani dn̄s cum esset: grandis syluæ monachus factus est: Inq; illo cœnobio tanꝙ portu iecit ancoram: uitæ tempestatibus ereptus uir magnificus in sæculo: ut uere de illo quidam scribit: sed magnificētior in sæculi fuga.

B

C

D

De Solitudine beati Bernardi: Ca. XIIII.

A Quid Bernardū cuius & recentiora & notiora sunt oīa: qui & forma corporis clarus & genere: in ipso adolescētiæ flore: fructum animæ suæ cogitās: solitudinem adijt: sed nō solus: Siquidem quinq; germanos in eiusdē ꝓpositi uiam traxit: ubi illa relatu digna narrant: Nam & cum Gerardus unus fratrū: sed armatæ studio militiæ: a fraternis consilijs abhorrens: meliorib⁹ cœptis & illuderet & obstaret: Ille cœlesti zelo concitus prædixit fore: ut post non longū tempus prædurū illud & diuinis monitis in peruiū latus hostilis hasta ꝑstringeret: admoto insup ad locum digito ubi uulnus instaret: hic hic inquēs ferieris: & cum dolore saltem corpis subintrabit salus animæ. Qđ ut uaticinat⁹ est accidit: & intellectu malis exercito: militaris asperitas in monachalē māsuetudinē flexa est: ut mox ultro qđ antea irridebat appeteret. Et fratrū alter natu mīm⁹: cum fratres oēs in solitudinem ꝑgentes cerneret: forte tūc puerilib⁹ intētus ludis: eiq; primogenit⁹ ualefaciēs inť blāditias diceret: Ad te Iunarde frater: Id enī erat puero nomē: totius terræ quæ omniū fuerat ꝑuentura possessio ē. Ille supra ætatē: Mime inquit: æqua diuisio: uos cœlum habebitis oēs ego terram? Qđ respōsum breui rebus ipsis impleuit: & ipse nouissim⁹ fratrū iter gradiens & tellure dimissa per solitudinē cœlum petens: Ita nullus omniū penitus terris hæsit. Quorum ꝓfectuū pia mater haud dubie particeps uideri debet: quæ ab infantia sic natos instituit: ut uictu tenuissimo cōtentos & solitariæ religiosæq; uitæ: quā urbanis uoluptatib⁹ aptiores uirilis ætas exciperet: His morib⁹: his domesticis institutis creuit simillima matri proles: uere nobilis ac sancta familia: & fœcūdæ uitis generosi palmites: etiam si alibi ꝙ inter Alobroges germinasset. Sane cū omēs feruidi ꝓmptiq; omēs ad patriæ cœlestis ascēsum: unus tamen omniū dux Bernardus: qui nascēdi ordine tertius in renascēdi ꝓposito prim⁹ fuit: ad postremū & annosum patrē & sororē unicam post se trahens. Huius ego facundiæ abstinentiæq; omissis laudib⁹: qm̄ omibus notæ sunt: Illud egregiū ac præclarū dictum & his quæ inter manus habeo ualde consentaneū non silebo. Solebat enī dicere: oēs se quas sciret litteras: quarū nescio an alius sua ætate copiosior fuerit: in syluis & in agris didicisse: non hominū disciplinis: sed meditādo & orando: nec se ullos unꝙ magistros habuisse præter quercus & fagos. Qđ ideo libenter refero: quia si qđ & mihi nosse datū esset: idem de me uere dicere uellē: & nisi fallor possem. Iure: ut arbitror: hūc locū occupauerit Arnulph⁹
B territorij Metensis: heremicola nobilis atq; eiusdē urbis episcop⁹: Nec min⁹ Eucherus q primū claritate sanguinis & senatorij ordinis dignitate cōspicuus: multū postea religione ac solitudine clarior: spelūcæ horridæ ꝑseuerantissim⁹ incola fuit in territorio Lugdunensi: Ad cuius urbis episcopatū & hic demū non suo ambitu neq; humano suffragio: sed cogentib⁹ meritis & angelica gloriose admodū reuelatiōe cōscēdit: Vtq; ueracem sanctaꝝ solitudinū
C terrā scias: ijsdem in finib⁹ & Romanus & Domitian⁹ primū solitarij heremitæ post abbates celeberrimi claruere: atq; ut trāsmarinas solitudies transalpinis misceam: Vrsacius sæculari primū cognit⁹ militia: illa post reiecta: notior Christi miles apud Nichæā bithyniæ

ſolitariam uitam:non ſanctitate tantũ:ſed miraculis claram egit. Sed iam ſatis exteras ſo/
litudines circũiuimus:ad Italicas redeundũ eſt.

De Solitudine Carlomani: Ca. XV.

Vis non ei⁹ quem magnũ uocant Caroli patruũ Carlomanũ memoret: qui cum
q Pipino fratre regni particeps:& regno ſimul & regiis curis cedens:Romã adiit oci/ A
andi ꝓpoſito:Atq̧ ibi monaſtico habitu aſſũpto: Siluestri latibulũ Soractis mon
tem petiit:ubi cum uotiua requie bienniũ exegiſſet:Tandem quia crebro & nimis honorifi
co ꝑegrinoꝝ ſuæ patriæ concurſu:locus is ut qui Romam petentib⁹ ſecus iter longeq̧ no/
tus atq̧ conſpectus eſt:minus indies ſolitarius uotoq̧ ſuo conueniẽs uiſus erat: ad ſecre/
tiorem atq̧ ſemotiorẽ Benedicti domũ Caſſinẽſe cœnobiũ cõmigrauit:Ibiq̧ qđ optabat
& quærebat:fratre ĩterim ac nepote pro caduca ſede laborãtib⁹:& quietas latebras & trã
quillum uitæ finem habuit.

De Solitudine Romualdi: Ca. XVI.

Equitur hunc alius ætate poſterior:merito autem prior Romuadus Rauẽnatiũ ur/
ſ bis nobiliſſim⁹ incola:& illuſtri ducum ſtirpe progenit⁹. Hic ab adoleſcentia q̃uis A
opum & ætatis & generis inſolentia tumidus & deuinctus illecebris:animo tamen
aſſurgens:inter illi⁹ temporis uoluptates:& iuuenilia ſtudia:ſanctam ſemper ſolitudinem
ſuſpirabat. Itaq̧ dum uenãti ſæpe taciti nemoꝝ receſſus occurrerẽt: cœleſti mox deſiderio
percuſſus hærebat:atq̧ ad ſe uerſus aiebat:O q̃ delectabilis:q̃ trãquillus:& q̃ deo ſerui/
re uolẽtib⁹ oportun⁹ locus: q̃to melius hic amici dei q̃ in urbib⁹ habitarẽt. Itaq̧ generoſæ
indolis adoleſcens ad captãdas feras profectus in ſyluam: captãdarũ chriſto negociũ ani/
marum:iam florenti necdum matura pietate cogitabat:neq̧ uero diu inefficax cogitat⁹ eſſe
potuit:ut quem ſpiritusſanctus aleret:aſſidue & augeret. In ipſo igit̃ ætatis flore:gloriam:
uoluptates:opes:patrem:patriã:mũdum deniq̧ & ſeipſum talem fugiẽs:ut ſe alium inue/
niret:totũ ad heremiticæ ſolitariæq̧ uitæ ſtudiũ ſe cõuertit. Et prim⁹ illi quidẽ e ſæculo exe
unti:haud procul a patriæ mœnibus ad Claſſenſe cœnobiũ ſaltus fuit. Inde autem exacto B
ferme triẽnio:fratrum uitiis offenſus abſceſſit:& ad marinũ quendam ſolitarium degentẽ
in regione Venetoꝝ:ſanctum utiq̧ ſimplicemq̧ hominẽ quem per famam nouerat: deuo/
tiſſima raptim humilitate perrexit:eũq̧ præceptorẽ ac magiſtrũ fidelem potius q̃ diſcretũ
patiẽtiſſime pertulit:eiuſq̧ non ſolum uerba:ſed uerbera tam æquanimis ac ſubmiſſus ex/
cepit:ut eũ ipſum meritum in ſtuporem cogeret:qui deinde ſecũ magnis & honeſtis ex cau/
ſis pro ſalute aĩæ ſcilicet Petri Vrſioli Venetoꝝ ducis:& ducatũ & ſæculũ his comitib⁹ re/
linquentis:tranſgreſſus in gallias:breuiq̧ poſt tempore in Romualdo ſpiritaliũ uirtutum
incrementa conſpiciẽs: diſcipuli tandem ſui diſcipulus fieri non erubuit: & cui pauloante
præceperat obedire. Inde autem multo cum dolore gentium illarũ inter quas aliq̃tũ tem
pus exegerat:uſq̧ adeo:ut de eius etiam cede cogitarent: quatenus quem uiuentem tene/
re nõ poterant: mortui ſaltem corp⁹ theſauri inſtar ingentis ad præſidiũ ſuæ patriæ retine/
rent:ſimulata dementia elapſus:& ſic in Italiam non minus iuſtis reuerſus ex cauſis:q̃ ab/
ierat:ſed aliq̃to etiam iuſtiorib⁹:ut uidelicet patrem ſuũ Sergium ĩminenti animæ pericu/
lo:tempeſtiuus eriperet. Ipſum quidem qui in monaſterio ſancti Seueri prope Rauennam
ſuſceptus in monachũ fuerat:religioſo iugo colla ſubducere meditantẽ: ut nũciatũ illi erat:
& ad ſæculum redire properantẽ repperit: cũq̧ nil uerbis ac precibus ageret:non patrẽ cui
ſubeſſet: ſed monachum cui ſpiritali præeſſet auctoritate conſiderans:ſalubribus uinculis
peſtiferũ coercuit appetitum:pie ſeuerus in parentẽ:ut eum patris æterni ſeueritate libera/
ret ſucceſſitq̧ fœliciter. Nam Sergius malis admonit⁹:ad cor rediit:& caſtigationẽ non ut
filii:ſed ut patris amplexus mira compũctione propoſitũ immutauit: atq̧ ita in uirum al/
terum uerſus eſt:ut mox & lachrymis peccata dilueret & beatifica uiſione recreatus:amatũ
ſimul pondus corporis:& optatos mundi laqueos uotiua morte deſereret. Lõgum eſt de/
inceps laborioſam uiri militiam ſub ſeruitio Ieſu chriſti deuotoſq̧ diſcurſus: non italicos C
modo uel tranſalpinos:ſed etiam tranſmarinos uerbis amplecti: qui tam crebri ac diffici/
les fuerũt:ut ab illo qui uitam eius deſcripſit:meruerint excuſari: quia ſcilicet ad hũc uirũ
ne quicq̃ latitare cupientẽ: ubicunq̧ terrarũ eſſet: ĩnumerabilis deo ſeruire cupientiũ tur/
ba confluerẽt:nõ humiliũ modo:ſed illuſtriũ: ut quotiens locum unũ ſuis monitiſ Chriſto
quæſita familia impleſſet:rectore illis impoſito:neceſſe haberet:omnis expers deſidiæ: &
quietis inſcius:in locum alterum cõmigrare: ſanctiſſim⁹ animaꝝ paſtor: nouum dño ſuo

D

gregem nouis ī paſcuis quæſitur⁹. Longum præterea noīatim exequi: quot ꝙ claros chri/
ſto ſeruos ſibi diſcipulos ambiēdo quæſierit: in quibus & duces & comites & filiȷ comitū
fuerunt: quin & ipſe Romanus imperator Ottho: licet is differens atq; ꝓcraſtinans: uotum
in ſancti manibus uiri factum: implere præuent⁹ morte nequerit. Longum deniq; quib⁹ in
D locis hahitauerit: q̃s heremos diſcipulis ſanctis impleuerit: quæ deſerta frequētauerit: quæ
templa conſtruxerit: in quibus præclariſſimū nomē habet herem⁹ Camaldulēſis Aretinis
in finibus: cuius ille & loci & ordinis inſtitutor ac princeps fuit: tanta deuotione ſingula fa/
ciens: tantis ieiuniȷs: tantaq; cibi lautioris abſtinētia ipſe gulæ ſuæ illudens: tantis ſuſpiriȷs
tantiſq; cum lachrymis: eoq; impetu atq; ardore animi: quem nullus unq̃ ſtilus æquaue
rit. Ea demū ſollicitudine tam iugi tāq; anxia & uſq; ad ultimū indefeſſa: ut more Cæſareo
ſed intentione alia: nil actum credens: dum quid ſupeſſet agēdū: his ſacris ædificiȷs ad exi/
tum uix perductis: ſemꝑ incipiens ac feſtinās noua iaceret fundamēta: Prorſus quaſi totū
orbem unam heremū: omnes homineſ monachos facere decreuiſſet: Et hæc inter quas ꝑſe/
cutionū moleſtias: non dæmonū modo ſed hominū: & præſertim ſuoꝝ ꝙ patienter tulit
ac fortiter. Quanta illi in aduerſis alacritas atq; læticia: magnū ſolidæ mentis indiciū & in
ſtatu quolibet frons una perpetua ſerenitate notabilis: quod imprimis Socrati Lelioq; tri/
buit: quibus hic ſanctus de quo loquimur: uniformitate par fuit: pietate autē ac religione
ſuperior. Quāta uero huic oris hilaritate iūcta eſſet auctoritas: & neſcio quid diuinū in il/
E lius uultu uenerabile pariter ac tremendū: quo & boni illum colerēt & timerent mali: ma/
gni licet ac potētes & tanq̃ corā deo poſiti cōtremiſcerēt: uſq; adeo ut & imꝑator Roman⁹
Ottho iunior eum familiarit ac reuerenter inuiſeret: inq; illius lectulo per noctem conquie/
ſceret: Et imꝑator alter Heinricus cum uir ſanctus ad eū & illius & diſcipuloꝝ ſuoꝝ preci/
bus expugnat⁹: uix ueniſſet: ſibi lætus ac uenerabūdus aſſurgēs: pio ſuſpirio in hæc uerba
ꝓrūꝑet: O utinā eſſet anima mea in corꝑe tuo: & imꝑialiū comitū uiro dei circūfuſa acies
atq; humilit accliuis: pellicie q̃ tūc ille erat īdut⁹: uillos ꝓ charis ac ſanctis reliquiȷs ī patriā
relatura: nō ſine ipſi⁹ graui mœrore: deuota undiq; certatim importunitate decerꝑet: opi/
natiſſima ſanctitate barbaricos etiam ſpirit⁹ molliente. Ad hæc & Raynerius Tuſciæ Mar/
F chio: neq; imꝑatoris neq; cuiuſq̃ mortaliū: ꝙ tum Romualdi ſolius aſpectū ſe metuere fa/
teret: neq; illo præſente ſibi oīno linguam aut ingeniū conſtare. Poſtremo quæ per illū ſeu
uiuentem ſeu defunctū diuinit⁹ ſint geſta miracula: quæ præſentis dei potētia ac uirtute ge/
ri multis & claris īnotuit argumētis: Illis duob⁹ inter plurima: ꝙ & Gregoriȷ cuiuſdā fra/
tris intolerabilē capitis dolorem ſolo ſanauit anhelitu: Et alteri⁹ non dolorem: ſed inſani/
am uno pepulit oſculo: qui curatus ſe mox quidem: ut ſacra uiri labia contigiſſet: uæhemē
tioris aure ſpiritum ſenſiſſe: illius ex ore ꝓdeuntem aſſerebat: quo afflatus ſubito ſalutē pri/
ſtinam recepiſſet. Id ſane qd aliud fuiſſe crediderim: ꝙ ſpiritū illū qui ubi uult ſpirat: quo
G ꝑfecto uir deo acceptiſſim⁹ plen⁹ erat. Lōga inquā hæc relatu & mīme neceſſaria: cū ab illo
ipſo quem prædixim⁹ eius hiſtorico contemporaneo & cōciue ſuo ſanctitate ac ſcientia ui/
ro inſigni: & ipſo quoq; ſolitario: de quo ſine medio poſt hūc dicam: de his æditus liber ex/
tet: Summa igitur rem comprehēdat: Siquidē e cētū uiginti annis quos habuit uitæ: uigin/
ti primi in ſæculo acti ſunt: tres in monaſterio: cuius regimen coactus accepit uolenſq; de/
poſuit: Reliquis omnib⁹ ſeptem & nonaginta heremiticā uitā duxit ſemper uigilantiſſim⁹
nunq̃ ceſſans: ubiq; fructificās: & ut de illo ſcribit: ſterilitatis impatiens: ac ꝓpterea omni/
bus locis & temꝑib⁹ toto corpore totaq; anima ad nihil aliud ꝙ ad lucrum ſollicit⁹ ani/
H maꝝ. Ad extremū uero morbo uict⁹ ac ſenio: ad Italiæ notā partē uel Piceni uel Vmbriæ re
gionem: & ad monaſteriū uallis quæ de caſtro dicitur qd ipſe conſtruxerat: & ubi ante ui/
ginti annos moriturū ſe prædixerat: ceu ad hoſpiciū feſſus uiator ad ueſperā properauit:
Atq; ibi tandem poſt longiſſimos laboreſ exactos: fœliciter reqeuit: & qd neſcio an de alio
ꝙ de Paulo primo heremita legerim: ſolitariā uitam ſolitario fine cōcluſit. Vltimā enim &
diei illius & uitæ ſuæ horam ſentiens adeſſe: fratribus qui aderāt egredi iuſſis: & maue ꝓxi
mo reuerti: pia illos fraude decipiēs: ut qui ſolitariæ Chriſto ſeruierat: ſolitari⁹ ad Chriſtū
& mercedem ſui ſeruitiȷ repoſcendā iret: ſeſe & beatū ſpiritū languidūq; corpuſculū recolle/
git: atq; ita incomitat⁹ hoīb⁹: comitat⁹ angelis hinc abiȷt ad æternam uitam.

De Solitudine Petri Damiani: Ca. XVII.

A P Etrus nūc occurrit ille q Damiani cognomē habet: ꝙuiſ & de hoc ipſo & de uita re/
buſq; uiri huius agētiū diſcordia multa ſit: ꝙ eum aliȷ e ſolitudinis ocio ad eccleſia/

ſti negocij curas: Cōtra alij ex ipſa curarum area ſtrepituq; negociorū: ad ocioſi ſilentij pa/
cem trahunt: Vtraq; uitæ huius cōmendatio: ſeu tanto illum officio dignū fecit: ſeu ipſa di/
gna uiſa eſt quæ tanto faſtigio præferret. Alij rem permiſcent: Nam cum exacti⁹ uerū quæ
rē s: uſq; ad cœnobiū ubi is floruit miſiſſem q mihi cōperta oīa reportarēt: religioſoꝝ loci il
lius aſſertione didici: fuiſſe eū primo qdē ſolitariū: inde altius euectū: demū ultro ad ſolitu/
dinem rediſſe. Qđ ſi ita eſt: & indicium eius extremū patet: & in unū exemplum ſolitudi/
nis geminū decus coit: quæ tales uiros ſæculo cōmodat eoſdemq; ſic recipit. Ita uero eſſe B
ut credam: epiſtolæ quædam eius hortantur: quas nūc maxime his auditis ad memoriā
reuoco: diuerſis ille quidem temporib⁹ & alio atq; alio uitæ ſtatu æditæ: quarum in alijs ut
mihi uidet occupat⁹ amiſſi ocij requiē ſuſpirat: ī alijs ocioſus tranſacti negocij īquietudinē
recordatur. Huius mihi nūc certior memoria ē. Cæteris igitur quæ extra ꝓpoſitū ſūt omiſ/
ſis: utiq; inquā Petrus hic: ꝙtum ex nouiſſimis eius ſcriptis elicio: Romanū cardinem non
ſine laude poſſederat: uir haud dignitate clarior ꝙ lingua: Quid tamē & hic conſilij cœperit
iam audies: Siquidem ſtatum illum pompaſq; ſæculi contribulib⁹ ſuis linquēs: ipſe Italiæ
medio ad ſiniſtrū Apœnini latus: quietiſſimā ſolitudinē: de qua multa cōſcripſit: & quæ ue
tus adhuc fontis auellanæ nomen ſeruat: perituris honoribus præferendā duxit: ubi non
minus glorioſe poſtmodum latuit: ꝙ innotuerat primum Romæ: nec dedecori illi fuit alti
uerticis rutilum decus: ſqualenti cilicio permutaſſe.

De Solitudine Cæleſtini papæ q Petrus ante papatū dictus fuit: Ca. XVIII.

Vius Petri clariſſimū faceret raritas ipſa contemptum: niſi eum Petri alterius Ro/ A
h mani pontificis: quem Cæleſtinū dixerunt: recentior contemptus & clarior obſcu/
raſſet: qui pontificatu maximo uelut mortifero faſce depoſito: in antiquā ſolitudi/
nem tam cupide repedauit: ut hoſtili compede liberatū crederes. Qđ factum ſolitarij ſan/
ctiq; patris uilitati animi quiſquis uolet attribuat: Licet enim in eadem re pro uarietate in/
geniorū: non diuerſa tantū: ſed aduerſa ſentire: Ego imprimis & ſibi utile arbitror & mun/
do: utriq; enim propter inexpientiā rerum humanaꝝ: quas multa diuinaꝝ contemplatio/
ne neglexerat: longumq; ſolitudinis amorem: periculoſa eſſe: anceps & turbida poterat alti
tudo. Nam quid chriſto uiſum ſit miraculū: qđ per eum deus oſtēdit die qui poſt renūci a/
tionem primus illuxit indicio ē: qđ profecto non fieret: ſi qđ geſtū erat diuinitas non pro/
baret. Ego prorſus altiſſimi cuiuſdam & liberrimi & iugum neſciētis ueræq; cœleſtis animi
factum reor: atq; ita ſentio non potuiſſe id ab homine fieri: niſi qui res humanas iuſto pre/ B
cio æſtimaſſet: quiq; tumidum fortunæ caput pedib⁹ ſubieciſſet. Ambroſij patrocinio loc⁹
eget: ex eo præſertim libro: quo ad ueræ humilitatis obſeruantiā ſacram uirginem Deme/
triadem cohortat: Non ut dilectores inquit huius ſæculi putant parui cordis aut ſegnis ē
animi: terrenas opes ſpernere: honores occiduos faſtidire: nec ibi gloriam quærere ubi lau/
datur peccator in deſiderijs animæ ſuæ: & qui iniqua gerit benedicit. Vnde ſi uere intelliga
tur contemptus iſte rerum præſentiū: ad quæ tendat: & qualia concupiſcat: nihil hmōi mē
tibus rectius: nihil inueniet erecti⁹: quæ ſacratiſſimis deſiderijs uniuerſa tranſcendūt: neq;
ad ullam creaturam: ꝙuis potentem atq; mirabilem: ſed ad ipſum omniū uiſibiliū atq; in/
uiſibiliū ambiunt creatorem: cui appropinqre clareſcere eſt: quē timere gaudere eſt: cui ſer/
uire regnare eſt. Huius præconio laudis quis uſquā quæſo: ſeu qs unquā dignior Cœleſti/
no? Reliquerunt alij nauiculas ſuas ac retia: alij poſſeſſiūculas: alij telonæū: alij etiā regna
uel regnorum ſpem: ſecutiq; Chriſtum dominū: facti ſunt apoſtoli: facti ſunt ſancti & ami/
ci dei: Papatū uero quo nihil eſt altius: rem tam exoptatam tamq; mirabilem: ut ab admi/
ratione ac ſtupore dictum ferant: Quis ulla ætate: præſertim exquo tanto in precio eſſe cœ/
pit: tam mirabili & excelſo animo contempſit: ꝙ Cæleſtinus iſte: priſtinū & nomen & lo/
cum & amicam bonis moribus ægeſtatem appetens: atq; dum cœlum ſuſpicit: terræ īme/
mor? Quem in ſtatu quolibet æque deo placitum: quis non uidet qui mira eius opera: ſed
alio digna ſtilo: trifariam diſtincta perlegerit: quæ geſſit: aut anteꝙ aſcenderet: aut poſtꝙ
deſcendit: aut dum ſedit? Quid miri autem: ſi uirtus operum non defuit: cuius & animi te/
nor unuſ: & qua licuit uitæ mutatio nulla fuit? Siquidē in ſupremo rerum culmine: & intra
auguſtiſſimū ac papalē thalamū: anguſtam ſibi heremiticāq; cauernulam meditatuſ: In al/ C
to humilis: inter turbas ſolitarius: inter diuitias pauper uixit. Adde qđ & ſtatim ab initio
temptauit fugam cum diſcipulo quodam ſuo Roberto Salentino tunc iuuene: ſed inopina
& ſubita populi multitudine circūuentus: cum euadendi nulla ſpes eſſet: in diſcipulum uer/

sus quæsiuit: an se ad excelsa tractum & coactum sequi uellet? Ille autē qui a magistro didicisset mundū spernere: Christum uero & quibus ad Christum itur uirtutem: pacem: silētiū & solitudinē amare: quæso ait: ut & labori & periculo meo pcas: meque potius cellæ inopis & tuti ocij successorem: quam diuitis ac sollicitæ gloriæ participem uelis: quod & factū est. Substitit enim patre Romam abeunte: cuius non multo post animam e carcere gemino ad sydereas scandentem sedes conspexisse dicitur: ignarus rerum & miraculo stupens atque interrogās: an se tūc etiā sequi: an qd aliud agere iuberet. Quem ille ut in solitudine perstaret admonuit: & sic cœlum petens inter uerba disparuit. Discipulus autem ille consilij memor: usque ad tempora nostra perueniēs: & dierum plenus ante hos paucos annos: post magistrū abijt: magna quidem apud suos sanctitatis opinione & mirabiliū fama operum relicta. Sed ad Cælestinū redeo: cuius ascensus quam mœstus: quam contra animū suū esset: descensus lætus & spontaneus declarauit: Audiui narrantes qui uiderunt tanto illum fugisse cum gaudio: eaque signa læticiæ spiritalis oculis ac fronte gestantē: dum a conspectu concilij: iam tandem sibi redditus ac liber abscederet: quasi non humerū blando oneri: sed collū diris securibus subduxisset: utque eius in uultu nescio quid angelicum reluceret. Nec immerito: Norat enī qd repeteret: nec qd dimitteret ignorabat. Certe a laboribus ad requiē: ab insanis disceptationibus ad diuina colloquia remeabat: Linquebat urbē: ibat aio: & nisi successoris fastus obstaret: pedibus ibat in montem hispidū fateor ac præruptū: sed unde sibi planum iter esset ad supos: Cum quo utinā uixissemus. Quod iccirco præcipue de hoc uno inter tot solitarios optauerim: quia nusquam rei optatæ propinquius uotū erat. Neque enī magno disiūgimur interuallo: modicūque uel cūctādū illis: uel nobis accelerandū fuit: ut iter hoc uitæ pariter ageremus: quod ille cum patribus nostris egit. Et quam breui spacio temporis: per omnē Italiæ tractū usque ad Alpes quot ab eodē instituti ordinis conuentus sacri: Iamque ut audio Alpes ipsas deuotio propagata transcendit: durat religiosa successio: durabitque: & quos in solitudine genuit uiuūt nati cum in palacio geniti quosque uel ad ecclesiæ cardinem uel ad alios gradus extulit iam pridem omnes obierunt: tanto stabiliora sunt sacræ solitudinis fundamenta quam sæculi. Irrideāt licet igitur qui uiderūt: quibus præ fulgore auri & purpuræ squalidus opum spretor & paupertas sancta sordebat: Nos hominē hūc miremur: interque rarissimos numeremus: damnūque uocemus non uidisse: cuius uisio lucrū ingens: exemplūque clarissimū præstare poterat: altioris uitæ confragosa temptantibus. Cæterū præsens fama consecratūque uiri nomen: & laudatoribus suis fauent & arguūt insultantes. Gratias autem deo: tam magnanimes facti sumus: ut hos duos petros æmulis carituros: & pusillanimitatē huiuscemodi sine exemplo nostri temporis futurā speremus.

Tractatus quartus digressiuus querulans & deflens amissionē terræ sanctæ: negligentiamque torporem & ignauiam principum atque pontificum nostrorum.

De Petro heremita præcipuo solitudinis cultore: occasione cuius cōmemoratæ querelæ introducuntur: Ca. I.

Sed ecce quod non putabā: rursum uocor in Gallias: dumque inter solitarios claros uiros trāseo: tertiū quendam Petrū se præteriri non debere: uelut a tergo uociferantē eminus audire mihi uideor cogorque subsistere. Is est Petrus heremita: qui olim in territorio Ambianēsi solitariā uitam duxit: qualē sane non latuit: dum enī indignari & irasci iam Christus inciperet: hæreditatē propriam tamdiu suis & nostris ab hostibus conculcari: nō ulli regum christianorum pingues somnos in plumis purpuraque captātiū: non Romano pontifici Vrbano: graui licet ornatoque uiro occupato tamē: sed Petro inopi ocioso solitario & humiliore grabatulo quiescēti: quid fieri uellet aperuit. Primo quidē inspirās: ut trāsmarinæ peregrinationi se festinus accingeret præsenti miseriarū spectaculo pio promptior negocio futurus: deinde dū quo iussus fuerat peruenisset: & Symeonis qui tūc patriarcha Hierosolymitanus erat: cæterorūque fideliū miserādo seruitio: ac sacrorum tristi ludibrio locorum: cōcussus ac gemens: & orōnes uigiliasque nocturnas agens: tandem supra nudū ecclesiæ pauimentū somno succubuisset: consopito iterū Christus apparuit: iubens ut ad uindictā sui nominis pastores ac principes catholicos excitaret. Tantam uero legationē tanquam supra uires suas: quam deuote susceperit: quam impigre: quamque fideliter executus sit: Christoque pijs conatibus aspirante quotiens successerit: non est huius temporis exponere: præsertim cum & stilo tolerabili & sermone uulgari duobus non paruis uoluminibus ea

res in populis etiam nota sit. Et si de hoc quoque scribentiū uarie affectos animos uideam: sed sequor in dubijs quibus potius credendū censeo: & quos rerum non hoīm studio agi reor: Atque utinam qualis exitus: talis euentus: & ut foelix Christi ultio sic perpetua fuisset: neque peccatis hominū e tanto uictoriae successu ad antiquas miserias reditum esset: eo foedius: quo iterum amisisse qđ nostrum erat: quam non recuperasse deformius nobis hostibusque formosi⁹: & nobis spei minoris illisque maioris aduersū nos uel custodiae īposterum uel crudelitatis occasio ē. Nūc uero qd defleam: aut quid querar praesepe: caluariam: busti saxum: oliueti montē: uallemque iudicij: & reliqua dilecta singulariť christi loca: ubi homo factus est & in lucem aeditus: ubi natus uagijt: ubi infans reptauit: ubi puer lusit: ubi uir docuit: ubi uiuificū nobis spiritū exhalauit: ubi exanimis iacuit surrexitque: unde ad inferos descēdit: unde conscendit ad superos: ubi postremo uiuos ac mortuos irretractabili sententia iudicabit: Terram maioribus nostris promissam: nobis ereptam: nobis debitam si uiri essemus: spei nostrae sedē: arram patriae aeternae nūc aegyptiacus canis tenet. Heu quid praeter gemitum & querelas relictum est misero: quando & nostri reges nil nisi delitias: & nostri pontifices nil nisi diuitias amant: Populi uero uel serui flent: uel insaniunt liberi: & omnes quae sua sunt quaerunt: quae Christi autem nullus: cuius peculiare patrimoniū nobis spectantibus ociosisque sedentibus laceratur? Quid loquor: aut quid omniū occupatissimos ociosos uoco: Immo uero dum fremim⁹ & meditamur īania: dum coeno uoluimur ac libidinib⁹ exercemur & nitimur profugas retinere: dum nūmos pauperū numeram⁹ atque abdimus: dum super uacuas & ineptas turres in nouissima Babylone construimus ut caelotenus scandat ruitura superbia: humillimā Christi sedem non est qui tueatur aut uindicet? Denique dum fratribus nostris insidiamur: impijs hostibus incustoditum & inerme latus obtulimus aditūque praebuimus in thalamū regis nostri: crimen ingens & nostrarū frontium pudor aetern⁹: quibus Christi uexillum impudēter affigimus: ut tam magnifice Christi iniurias ulciscamur: quas ipse nutu quidem posset ulcisci: & fortassis ulciscit̄ secretiore iusticia: ex alto tamen intera prospiciens fidem nostram.

De reprehensione regum & principū nostrorū: qui somno: uoluptatibus: turpibus lucris: subditorū spoliationibus ac caeteris uitijs incumbūt: & nullus eorū terrae sanctae dispendio mouetur: Ca. II.

Nos aūt uel torpem⁹ uel ardem⁹ aīorum aestib⁹: ecce nūc ut inexpleta cupidine & flāmante odio: de ꝓphanae seu barbaricae telluris angustijs altercāť reges & principes terrae: & esto coneuniant in unū: quid inde publicum bonum speres? Nunquam Herodes & Pilat⁹: nisi aduersus dominū & aduersus Christū ei⁹ atque illius iussu conuenient: Quiescent forte somnoque & uoluptatib⁹ incumbent: turpia lucra captabūt: & subiectos quos armati spoliant: togati spoliabunt: dumque necessitas belli est licentia pacis erit. Coniugem ac sobolem omnes diligent: deum nullus ac proximū: par corporum cura erit & incuriositas animarum. Aurum: gemmas preciosamque supellectilē aggregabunt: uirtutū ornamēta despicient: amabunt proprios agellos: pro his pugnare & digladiari & perire non metuent: nemo erit qui terrae sanctae uniuersali dispensio moueať: Cur quaeso nisi quia uerissimum est qđ dixi: haec singulorum uidentur esse: illa autem Christi? Ita creatoris ac liberatoris nostri gloriam spernentes: nostram querimus. Nec redit in mentem: his olim morib⁹ coelo cecidisse Luciferum: quibus nos coelum hodie speramus ascendere. Qđ si ad credendū uerbis es tardior: utique rebus credes: quae mentiri ut dicitur non solent: Circumspice oro & ꝑcurre prouintias: & quaere quid agatur apud nos: Gallus & Britān⁹ litigant. Quinque iam lustra uoluuntur: ex quo nō Christus & Maria: sed Mars & Bellona inť illos reges regnāt: Cunque iam ferrum utrinque lentescat: nihil ferrei animi molliunť: necdum imber sanguine⁹ tantas irarum lenit ardores. Itaque tam & si qđ inopinabile apud nos: apud auos ac proauos īauditū erat: hūc modo longe nostrorum regū maximū multo impar hostis ī uincula traxerit: nec fortuna amplius tanti regni pondus ferri potuerit: Nullus tamen ideo rerum finis primogenito capti regis arma retentante. Vnde ut uides nunc maxime bellum tonat: nunc ex integro regij coeunt exercitus: & Christo refundendus sanguis inuidiae consecratur. Hispanus ille maior haeres: & per ignauiam finit intra suos fines fratres prohpudor angusto ī scopulo maiestatem Christi nefarie blasphemari. Hic uero qui littora nostri maris incolit: nil praeter aurum Venetorum: at sanguinem Ianuensiū sitit & cogitat. Auariciae imperio illorum

satelles: horum hostis. Ab illis auro uinctus: ab his ferro uictus. Ille autem extremus regũ sonoris ac refluis Oceani fluctibus obsorduit: ut de tam longinquo suspiria nostra non audiat: & in occidente ultimo sepultus: quid agat oriens non curat.

De Romanorũ Cæsaris & pontificis accusatione: germanos & græcos adijciendo: Ca. III.

A Caesar hic noster: rapto diademate: in Germaniam abijt: patrijs latebris & nomine contentus imperij: cuius extrema membra complectit: caput spernes: quem recuperaturũ perdita sperabamus: suum seruare non audet: nulloq; fugiens persequēte: spōsæ sacros amplexus & pulchræ faciē horret Italiæ: tanq; sub cœlo aliquid sit pulchrius. Arguit eum: fateor: illa callēs & temeraria fides mea: quæ summa etiam perflare non metuit: Excusat se & ecclesiæ iurasse: se iurat ne amplius q̃ unũ diem Romæ ageret: O infamē diem: O pudendũ fœdus: O superi: En iusiurandũ. En religio: En pietas: Romanus pontifex ita Romam suam deseruit: ut eam nolit ab alio frequentari: & de hoc cum Romano imperatore paciscit. Quid hic loquar: nescio: & si scirē: tacere consiliũ ē: Vnũ est qd' me tacito res loquitur: Quoniã q habitatorē urbi eripit: aratorem si posset induceret: qd' q̃ iuste uelit uiderit. B Germania nil aliud studet q̃ stipendiarios latrones in republicæ exitium armare: & e suis nubibus in nr̃as terras iugē ferreũ imbrē pluit: dignũ non inficior: quia uolentibus accidit. Italia suis ipsa se iuribus cōficit: & si qñ respirat: auri amor: Christi amore potentior animos occupat: & per omnes terras ac maria distrahit. Græcia uel suis erroribus uel nostris auersa superbijs: ouile pristinũ & pascua nostra contemnit.

Qualiter fides catholica fuerit olim quasi per uniuersum mũdum dilatata: sed nunc negligentia superiorũ multum minorata: Ca. IIII.

A Iam de regibus alijs ac terrarũ dñis: deq; pontificibus nostris loqui: supuacuus labor: uulgata sunt omnia. Et hic quidem Europæ status: piget hinc longius pficisci: Sed attingēda sũt uulnera: quæ q̃q̃ pcul a capite & uitalibus mēbris: situ tñ & longa segnicie putruerũt. Augustinus qdem oriũdus ex Aphrica: in cōfessionibus suis: Homeri librum sibi difficilē dicit: qd' externis Virgilij facilē: qd' suis hoc est latinis litteris scriptus est: Atqui nũc Aphricã metire: & a Nili alueo: ad Atlanticũ oceanũ: uolucri meditatiōe pambula: Puto nullũ ibi reperies: qui litteras nostras norit aut diligat: nisi peregrinus forte uel mercator uel captiuus sit. Hieronymus ad Euandrũ scribens: post Gallias atq; Britãnias puincias nostri orbis Aphricã & Persidem & orientem & Indiã: omneq; barbariē unũ Christum adorare cōfirmat: unam seruare regulã ueritatis: Id q̃ uerum hodie sit: ne dici qdem expedit. Sed ut recentius testimoniũ nostri dedecoris attingã: Nōne Gregorius quodam loco gratulat & exultat: q; sua ætate Asia tota iam crederet? Nũc heu ut a læua Tanais usq; ad dexterã Nili ripam: per Eoi littoris amplissimos flexus ambiendo puenias: & quicqd illos longe distantes mũdi termĩos nostriq; maris æquor interiacet: siue terrarũ siue hominũ excutias: q̃uis adhuc forte ibi aliqs sit qui Christi nomē in ore habeat: qui tamē ueram Christi fidē habeat ĩ corde: nisi ex eodē genere q pegrinatiōe: merce uł carcere teneant: nullus ut B arbitror est ibi. Sed ut notissimæ ueritati quartus nunc etiam testis accedat: Certe in hanc ueram Christi religionē suis tempibus concordasse oēs ecclesias: non solum in Hispania & Britannia: ut incipiamus ab ultimis: necnon Gallijs: Italia: Sardinia: Cypro: Creta & Dalmacijs cōstitutas: sed in Cappadocia etiã & Mysia & Macedonia: & uniuersa simul Helladia: Insup & uniuersa Aphrica: Pamphylia: Lycia: Isauria: & in omni Aegypto: & Libya & Ponto: totoq; oriente: præter paucos Arrij sectatores ad Iouinianũ Augustũ missa: fidelis Athanasij testatur epistola: non famam sequētis: sed comperta referētis: & ut ipse ait: experimento sententiã omniũ cognoscētis: & litterarũ pignus hominũq; noticiam habentis. Sin forte pluribus testibus res eget: Ambrosius secũdo Vocationis omniũ gentiũ libro: & post eũ Augustinus ipse ĩ psalmo qnto & nonagesimo: Christianæ fidei latiores q̃ Romani imperij fines ponũt: nec puenire potuisse iugum populi ferro regnantis: quo regnãtis a ligno puenerit fides Christi. Id si de uero impio loq eos cōstat: non de isto qd' iam nō impiũ: sed imago quædã & impij umbra est: utinã nostris quoq; tempibus uerũ esset: Profecto non tota C insaniret Aphrica: nō Persis: nō Syria: nō Aegyptus: nō Asia fere oīs: non deniq; qd' est grauius maxima pars Europæ. Romano enĩ imperio illi antiq: ut præclari testant auctores: nihil omniũ defuit nisi modicũ oriētis: Nobis heu ppe oīa desunt: nisi modicum occidētis.

Quib⁹ cum p se singulis:tum simul oīb⁹ in hac ipsa querimonia: q̄ta insit auctoritas ac fi/
des:nemině tam infidelē tanq; hebetē puto esse q nō sentiat. Quicqd tñ hi oēs dicūt:& plus
aliquid paucissimis uerbis amplectitur Augustinus libro Veræ religionis: haud procul a
principio:Per oēs inqt terrarū partes q̄s hoīes incolūt:sacra christiana tradūt. Dictū breue:
sed flebile nobis:& q̄ facile damni toti⁹ cumulū metiare:Quicq; qd testimonijs singulorū ni/
tor:ecclesiasticæ relegāt historiæ: q̄t ibi ante ānos mille catholicorū noīa præsulū:a septen/
trione ultimo uel oriēte uel austro:ad roborandū uulgandūq; sacrū Christi dogma coeun/
tium occurrent:ubi hodie non dicam nullus episcopus: sed ne christian⁹ quidem uir inha/
bitat. Et ut leuiora prætéream sileāq; alias: quib⁹ idē principiū par exitus ipsa uenerabilis D
urbs Nicea:ubi apostolicū fidei fundamentū ab illis ueri opificib⁹ tot tam sacris senib⁹ tan
ta rationū calce compactū atq; uallatū est:simul & tota Bithynia:cuius illa pars est:ab ho/
stib⁹ fidei possident. Ita regimur:ea nostris principibus reipublicæ cura est:sic aliena concu
piscimus : ut nostra perdamus. Sed in alijs quidem facile meipsum silentio aut obliuione
consoler: tibi qd dicam ꝑdita ac deserta hierusalem:hoc uulnus assidue recens in oculis &
in fronte gestam⁹ : hoc tegi dissimularíq; nullaten⁹ potest:aliquantoq; facilius damni sar/
cinam ferimus q̄ pudoris. Cæterū hæc salutis spes:hoc studiū gloriæ:sic calcant sacra:mē/
brisq; languētib⁹ nostrū caput impune nūc ab Aegyptiaco cane discerpit: & insultāt pedes
impij sanctuario Iesu Christi:eodē ipso propt nostrū dedecus:uel suas iniurias patiēte:uel
ut dictū est forsan occulti⁹ uindicāte. Et est in tot tam publicis malis quisq; q ueterū Roma
norū gloriæ detrahere:talibusq; mēdacijs suū os inqnare audeat. O nos ꝑrsus indignos
quibus tanto cœli fauore tam nullis oīno meritis sit cōsultum : O uere gratuita dei dona:
Dic enim qñ & æstu doloris & feruore animi rapior: & audax dolor: & indignatio loquax
est:& opima materia querularū incidit.

De excellenti uirtute antiquorū Romanorū in comparatione regum modernorum: Ca. V.

d Ic pater:libet eqdē ꝑcūctari:si hodie Iuli⁹ Cæsar ab inferis remearet:animū illū po A
tentiāq; suā referēs:& Romæ:hoc ē in patria sua uiuēs: ut haud dubie faceret: Chri
sti nomē agnosceret:diuti⁹ ne passurū credim⁹q; Aegypti⁹ latro:& Pelusiaci tam mollis tur
ba canopi:ut ait ille:non dicam Hierosolymā & Iudæam & Syriam : sed ipsam Aegyptum
atq; Alexandriā possideret:dum meminisset olim se:non tyrāno impio: sed legitimo qdem
regi:regnū simul & coniugem & uitam abstulisse : terrasq; illas ut Cleopatræ dono daret:
suo periculo domuisse. Nō quæro q̄ id iuste egerit:sed animi uim & acrimoniā illam miror B
ac necessariā temporibus nostris dico:q̄ facile enim fidelis effectus: Christo suum restitue/
ret:a quo se spiritū accepisse & æternā gloriā accepturū crederet : qui illud adulterij preciū
donauerat cōcubinæ. An si Cæsar August⁹: si utq; Scipio Aphrican⁹ : si magn⁹ Pompei⁹:
ut mille alios taceā:eiusdē christianæ fidei sacris initiati:& in eadem urbe reuiuiscerent:pati
possent: aut prim⁹ in Hispania:quā mult ante sæculis fluctuantē:noīs sui maiestate cōpo/
suit:aut secūd⁹in Aphrica:quā tributariā alt fecit:alt euertit:aut terti⁹sub arcto & p oriētē:
ubi tot colla regū uīculis īnexuit: Christi sui nomē esse cōceptui: Si enī ꝑ terrena patria ue
ræ fidei luce carētes tāta sūt ausi:qd nō ausuros Christo duce fœlicit crediderim ꝑ æterna:

Qualiter nostri principes comparantur Mahometho: Ca. VI.

n Ostri aūt principes ac duces elatissimi hoīm:in thalamo leonibus fortiores:in cam A
po ceruis timidiores:ora uirilia muliebrib⁹ animis dehonestant: ad nocturna bel/
la ꝓmptissimi:imbelles ad reliqua : & ad nil aliud animosi q̄ ad luxuriæ studium
uirtutisq; odium:quos imitari nequiūt quosq; uel uenerari uel mirari saltem taciti debue/
rant:insectantur ac spernunt. Nihil autem insoliti est : si uirtutis exempla uirtutis hostibus
sunt molesta: Aut si Mahomethi fautores:ut in multis in hoc quoq; secum sentiunt. Ille q/
dem ut scriptū teneo:Mecham ex urbibus ac Hierosolymam benedicēs:Romam & Antio/
chiam maledixit. Et quoniam iuuat impietatum suarum cogitādo causas quærere. In Me/
cha equidem & Roma nihil est quo mouear. Quid enī noui est: si Mecham urbem:mœch⁹
& impurus homo dilexit: prophanū omnis impietatis habitaculum :dignumq; commacu
lati & incesti sui corporis hospitium: Ibi enim sceleratus & infamis prædo sepultus est: lu/
porum coruorumq; uisceribus dignior: Et iacet ille carnifex in medio gentis suæ : summo
cultu ac reuerentia prorsus indigna: cum tamen heu dolor : Christi tumulus irreuerenter

ab hoste possessus: non sine graui periculo & infami pensitatione tributi: raro furtim a fi-
B delibus adeatur. Rursum uero quid miri est si nefandæ supstitionis artifex: suis artibus in-
festam almam urbem aspersam sacro sanguine martyrũ: eminentissimãq; arcem religionis
ac fidei oderit: præcipue metuẽs unde potissimũ uenenato dogmati suo posse uerisimilit̃ ex-
cidiũ ꝓuenire: simul id recolẽs tot inde ruinas & graues casus: diuersis iam tempib⁹ Persis:
Medis: Aegyptijs & Chaldæis: ac maiorib⁹ suis Arabibus ꝓuenisse iustum pene odium si-
bi conflauerãt metus & dolor. Miror magis si nõ & Niliacas solitudines odio habuit: in q-
bus audierat Antonios atq; Macharios tot miracula: tot uirtutes: solo Christi nomĩe per-
egisse. Nec dubito & illas odisse eum: magistrũ uoluptatũ: & toti⁹ obscœnæ libidinis incẽ-
torem. Illud animũ tangit: unde uel amor Hierosolymæ uel Antiochiæ odium. Sed ĩducor
ut suspicer ciuitatẽ ubi aduersariũ eius Christũ: aduersariũ plane: ꝙuis forte de ipso propt̃
maiestatẽ & gloriã nõis eius: palam obloqui non auderet: tot contumelias: tot flagella: tam
crudelem mortem ptulisse meminerat: & gaudebat amasse illum quasi locũ odij sui ĩ Chri-
stum inuidiæq; participem: & si amorem quem ferino in corde pepererat: Christi mors: ei-
usdem resurrectio extinxisse debuerit: Sed illam homo insensatus & impi⁹ & cæcus regnã-
di cupidine non uidebat. Antiochiam uero odisse: q; illic primo cognomen christianita-
C tis exortum esset: qđ apostoloꝝ actus indicant: & Petrus apostolus Christi amicus: & chri
stianæ dux ac signifer cohortis: illic primã põtificij cathedram conscendisset: quasi harum
altera ꝙtum in ea fuit & Christum & Christi nomen oppressit: altera Christi & nomen &
uicarium celebri ueneratione sustulerit. Nullum sane locum odiosiorẽ illi ꝙ Bethleem fuis-
se coniecto: Tacuisse autem nomen illud hominem licet indoctum: natiua tamen ingenij
calliditate uersutum: ne nimis apertas odiorum causas exprimere uideret̃. Hacten⁹ gratũ
mihi & lectori non ingratum puto diuerticulũ præbuerim.

De detestatione catholicorũ principum eo q; præcipuam curam patriæ ne- gligant: Ca. VII.

A t Empus ẽ ut unde discessim⁹ reuertamur. Ego itaq; mœsticiæ stimulis impulsus: qđ
solũ potui candenti & ignita litterarũ acie: indelebilem hãc infamiæ notã populis
atq; principibus nostris incusserim: qui tot inutilib⁹: immo damnosis & impijs cu-
ris impliciti: honestam hanc & debitam præcipuamq; curã patriæ negligũt: patriæ inquã
æternæ nostræq; Hierusalẽ: non huius quæ in terris: sed quæ sursum est in cœlis matris no-
stræ: unde nunc exulamus: cuius imaginem hæc importat: quæ si per seipsam extimet̃: nec
patria est nostra: & meritum casum passa & grauiore odio digna est: quippe quæ deum su-
um qui sub ueste humili eam saluare descenderat: multis licet & magnis de nube carnis mi-
raculoꝝ fulgoribus coruscantem: ausu sacrilego & consensu nefario crucifixit. Ea ꝙuis
impietas sibi pestilens: mundo utilis foret: dum in crucem actum quasi de loco altiori ad-
orandum gentibus demonstrauit.

Q; non pro omni sed pro qua patria sit merito pugnandũ: Ca. VIII.

A n On pro patria qualibet audenda sunt omnia: ꝙꝙ qui ausi sunt: multis ad cœlum
laudibus efferantur. Laudatur ex nostris Brutus: laudatur Mutius: laudat̃ Cur-
tius: laudãtur Decij: Fabij: Cornelij: q; sanguinem suũ pro patria effuderint. Lau-
dantur & exteri. Similis enĩ uirtus: non dissimilem laudem meret̃. Codrum ac Themisto-
clen Athenæ laudãt. Lacedæmon Leonidem: Epaminũdam Thebæ: Carthago Philenes
fratres: Aliæq; urbes ciues alios: de quibus omnibus si quid sentiã quæris. Cœlestis amã-
da respublica est: quã non tumult⁹ tribunitij: non secessiones plebis: non senatus insolẽtia:
non inuidia simultatũ: non bella ciuilia: non externa perturbant: pro qua quisquis sangui-
nem suũ dedit: bon⁹ ciuis & præmij cert⁹ ẽ. Non q; ideo temporalẽ hanc terrenamq; patriã
deserendã rear: pro qua si res exigat pugnare etiã iubemur: Sed ita demũ: si iusticia regitur
& legib⁹ æquis uiuit: qualẽ aliquo tpe fuisse rẽpublicã Romanorũ: Salusti⁹ ac Liui⁹ mul-
tiq; alij scripsere. De quo imprimis acriter copioseq; disputat Cicero ĩ his libris quos de re
publica scripsit: quibus facile consentirem: ut tunc etiam dum toti orbi uim faceret: & uio-
lentissima uideret̃ iusta esset: qđ his ipsis q cogebãt̃ expediret cogi: & unũ idq; nõ nisi opti-
mũ & excellẽs reꝝ caput esse mundo: licet gustu aspeꝝ certe necessariũ foret: nisi qđ dicam
huic sentẽtiæ uæhemẽt̃ obstaret: q; scilicet & si int̃ hoĩes iusticiam seruarent: cuiq; ius suũ
tribuẽdo: & illis Romanis artib⁹ a poeta descriptis: paci morẽ imponẽdo: parcẽdo subiectis

& sūpbos debellādo: ꝗuis ut præclare ait Cicero idē alibi: Impiū populi Romani bñficijs teneretur: non iniurijs: bella aut pro socijs: aut de imperio gererent: exitus bellorum essent: aut mites aut necessarij regum: populoꝝ: nationū: portus esset & refugium senatus. Nostri autem magistratus Imperatoresq́ ex hac una re maximam laudem carpere studerent: si ꝓuincias: si socios æqtate & fide defendissent: essetq́ uerissimū qđ illud patrociniū orbis terræ uerius ꝙ imperium poterat nominari: ꝗuis hæc inquā sic erga homines summa iusticia & innocentia Romanoꝝ illius temporis acta consenserim: iniustos tamen in deum fuisse non ambigitur: cui non leue aliquid: sed seipsos abstulerant fugitiuoꝝ more seruoꝝ sui furtum domino facientes: quodq́ grauissimum furti genus cultum illi debitum eius hostibus exhibentes: quæ nimirum iniusticia multo est maior: ꝙ si uicino fūdus auitus aut mācipium raperet. Qui locus ab Augustino in suæ cœlestis reipublicæ librio excussus curioseq́ tractat᷒ est. Quid uero si qs nascendo patriam nactus iniustam malis moribus: quales fere nunc omnes uides: num pro tali sanguinem fudisse laudabitur? Nihil minus quippe qui malis uiris: improbis ciuibus impunitatem publicam facinoꝝ: propria morte quæsierit: Hunc tu mihi laude dignum ac memoria ꝙ multis ob hanc causam contigisse quidē legimus: hunc tu mihi per gloriam uiuere dixeris: Ego & uitæ prodigum & bis mortuū dicam: qui simul corpus atq́ animam: simul hanc uitam ꝑdiderit & æternam. Contra autem ne longius uager: pro cœlesti hierusalem: pro patria illa perpetua quæ beatum nobis spondet habitaculū sine fine: sine labore: sine sollicitudīe: sine metu: sine ulla deniq́ molestia: In q̄ nil turpe: nil īpiū: nil iiustū habitat: qd nō uel audere uel aggredi iustū esset: si qd pietatis aut iusticiæ esset in nobis? Iam uere ut Petrus a patria: sic ego longius ab incepto peregrinatus sum: hosq́ mihi animos unius solitarij senis occursus dedit: ut orientale nostrū opprobrium: occidentis principibus ac populis exprobrarem. Qua in re tam efficax utinam dextera mea sit ꝙ illi᷒ līgua fuit: qđ frustra me optare certe nescio: uereor magis ne importune nimiū & audacter hæc locutus uidear inter illos quibus libertas animi temeritas: & ueritas furor: & admonitio omis iniuria est: Vtcunq́ res accepta erit: ego his uerbis & digressione hac leuat᷒ graui & molesto fasce quærelaꝝ ad susceptæ narratiōis iter alacrior redeo. B C

Tractatus quintus regressiuus ad alia altioraq́ solitarioꝝ exempla.

De Solitudine sanctissimi Ioannis baptistæ: atq́ beatæ Mariæ magdalenæ: quæ ex hoc sorori præfertur: Ca. I.

q Vid uero nunc minoribus īmorer: Ille inter natos mulierum maximus Ioannes: sanctus ab utero: quem e summo cœli fastigio uenturus ad terram Christus: ut rex nuncium: ut præconem iudex: ut auroram dies & luciferū sol præmisit: non se tutū credidit nisi deserti antra tenera ætate subijsset. Fecit idem Maria post peccatum: non in populis longum conspici aut habitare in palatijs elegit: sed patriam fugiens in has terras uelut in orbem alterum delata: perseuerant latuit hic in finem: & pro domo habuit nudā & concauā illam rupem quā uidisse te arbitror. Neq́ enim procul hinc abest & locus est sacer quodam horrore uenerabilis: ac uisitari de longinquo etiam non indignus: ubi & sæpe me fuisse & tres olim noctes totidemq́ dies non sine uoluptate alia ꝙ quæ in urbibus capi solet: exegisse memini. Illic dulcis ac fœlix Christi hospita: non ornatricū seruitio puellarū: sed obsequētiū ministerio angeloꝝ uiuēs ac moriens usa est. At nil tale fecit Martha soror: dicat aliquis: & tamen sancta est? Nō inficior id quidem: sed certe multo sanctior Maria quæ id fecit. Iure igitur ab illo summo & infallibili rerum extimatore de optimæ partis electione laudata est: ut si uerum est quod doctorum hominū habet assertio: sub duarum soroꝝ integumēto: præter historiæ ueritatem duplicis etiam uitæ mysterium contineri: nullus dubio relinquat locus: quin contemplatiua sollicitæ actuosæq́ uitæ & christi iudicio prælata sit: & electiōe præsertim Christi fidelium præferenda. A B

De Solitudine Iesu Christi domini & saluatoris nostri: Ca. II.

q Vis ergo miretur si peccator tot circūsessus ab hostibus: tutas cupide fugit in latebras: & imbecillitatis suæ memor: & tot exemplis admonitus non humanis tantū: sed diuinis? Cum enim ualida omnia: tum illud inexpugnabile quod ipse saluator fons omniū salutarium exemploꝝ: ꝗꝙ nec egens solitudinis: nec frequentiæ metuens: ut doctrinam tamen suam factis astrueret: in montem oraturus ascendit: solus orauit. In solitudine ieiunauit. In solitudine temptantem uicit aduersarium: Post in multitudine licet A

uolens ab aduersarĳs perimendus. In solitudine bis paruo conuiuio & pauculis panibus
paucioribusꝗ pisciculis inextimabilem ac famelicam turbam pauit: cum saturitate mira
bili: tum ingenti miraculo fragmentorum. In solitudinem tanꝗ locum consolationis &
pacis: audita Ioannis morte se contulit. Deniꝗ in loco campestri turbas docuit: In excel/
so mōte trāsfigurat⁹ est: ubi supra eū uox æterni prīs ītonuit. In mōte etiā ꝑnoctauit orans.
Et rursus in montem oratur⁹ ac moritur⁹ ascendit: non content⁹ nisi parūper auulsus a su/
is: orationi prope nouissimæ magis magisꝗ solitariū locum quæreret: facto docēs ut & nos
B artis in reb⁹ solitudinē quærerem⁹. Idem & offerendū regni pōdus respuēs: solus in montē
fugit: etiā nondū tēpestiuæ mortis periculū in solitudinē declinauit: ut nos & fortunæ blan/
ditias & minas in solitudinē fugere & ex alto contēnere doceremur. Quæ si uera omnia: si
testimonĳs euangelicis nota sunt: dubitam⁹ adhuc christiani homines quid nobis de soli/
tudine sentiendū sit: de qua ita sensisse magistrū & ducem & dominū nostrū scimus? Cuius
ut dictum est præcursor ab ipso primordio in solitudine uitam egit: Cuius tot amici idem
uitæ genus & prius elegerant & postmodū elegerūt: Cui⁹ postremo mater uirgo: deo gra/
uida: confestim in montana ꝑrexit: in solitudinē anteꝗ nasceret̄: sacri uteri beatissimū pon/
dus ferens: cui ꝑfectioni spiritūsanctū ducem fuisse fideliū nullus hæsitauerit.

Ex Epilogatione dictorum uitam solitariam cōmendans: Ca. III.

A Is autē & si qua sunt eiusmodi: nā neꝗ cūcta cocludere uel necessariū fuit uel tam
h parua licuit papyro: ingens & solitudinis laus est: & ad imitandū stimulus exem/
plūꝗ. Profecto enim qsꝗ hæc audiet: si eadē aspirat idem faciet: nec ad unū termi/
nū diuersa feretur uia: præsertim cum neꝗ rectior neꝗ compendiosior ulla sit. Et nimirū a
populis ꝓposito atꝗ opinione distantes: haud absonū uideri debet: si ut studioꝝ: sic locoꝝ
quoꝗ distantia uel dissimilitudine separemur: diuersos animos diuersi habitus decent di/
stinctæꝗ mansiōes: plærūꝗ contraria infœlicit̄ miscent̄: amanda nobis & in familiaritatē
admittenda solitudo est. Idꝗ non honestatis tantū: sed securitatis causa: Vt enim rarus lu/
xus in syluis: sic in urbib⁹ perrara modestia est. Quisnam uero rationi aut uirtuti locus esse
B potest: ubi & exemplis & consilĳs malis est imperiū: ubi opinionibus falsis occupata om/
nia: & cōsuetudini datū regnū ac præscript⁹ error: quasi quicqd delectat & deceat? Vbi nō
quæritur quid in re sit: sed quid agi soleat aut quid plurimis uideat̄: quo fallacius testimo/
nium nullum est: Crede igitur mihi quisquis aut uirtutem sequeris: aut uitiū fugis: ut hāc
teneas: neue ab illo tenearis: anceps tibi in populis est mora. Quid enim ibi uideas nisi con
tētiones: adulteria: fraudes: iniurias: furta: rapinas: homicidia? Hæ te artes excipiēt primo
urbis ī limine: hæ rerum imagines circūuolabunt: hæc exempla circumstrepēt: difficillimū
erit quin & si alius fueris quales cūctos īueneris: talis fias.

De Dauid rege quibusdāꝗ patriarchis solitariæ uitæ cultorib⁹: Ca. IIII.

A Eu tibi nunc forte spes melior blandiat̄: quasi uel aliud auditurus uisurusue uel in/
h ter lubrica constantiore uestigio mansurus sis: innocētioris æui & altioris uiri exem
plo disce quid speres. Dauid certe rex erat & sanctus & sapiens & propheta: & ta/
mē cōtristat⁹ & cōturbat⁹ & formidine mortis & timore ac tremore obrutus tenebrisꝗ cō
tectus: quid aliud uidit nisi iniquitatē & contradictionē in ciuitate: ut suis utar uerbis: & su
per muros eius iniquitatem & laborem in medio eius & iniusticiā: & non deficiētes de pla/
tæis eius usuram & dolū? Propt̄ qđ ipse ꝗ̄ tātoꝝ rector ac debitor populoꝝ: pro salute ꝓ
pria elongauit fugiēns & mansit in solitudine: expectās dominū qui eum a tempestate ani/
mi saluum fecit. Nempe meminerat sibi ī solitudine diuinit⁹ oblatum regnū: seꝗ nō fratri/
bus tantum suis qui in ciuitate erant maiorib⁹ natu: sed regi etiam Israel qui erat in regia
diuino iudicio prælatum: eumꝗ ipsum regē sibi implacabilit̄ aduersantem: ī solitudine ac
speluncis bis in manus suas traditum ac dimissum: tā manifestis indicĳs innocentiæ suæ
ut ora chlamydis hastaꝗ regia procul ostensis: immitem licet animū beneficio uictum fle/
re compelleret: Reputabat tamē inde secum ut bis in solitudine magni hostis: & qua nulla
B clarior uictoria bis animi sui uictor: in Hierusalē uero uict⁹ libidine: indignū maiestate re/
gis scelus: turpi adulterio degenerem fraudem & homicidium crudele coniunxerat. Confe/
rebat cū Isaac solitudine: fortē suā urbanā cogitās: ut illi post diei mediū meditādi gratia in
agrū egresso & per uiā deambulanti: fœlix castūꝗ coniugiū: sic sibi post meridianū somnū
uoluptuose deambulanti in solario regiæ domus: aliena coniugia fœdandi uoluntatē im/
piam ac suꝑbā & occasionē pœnitēdā ac miserā cōtigisse. Iure ergo ꝑiculosam & infaustam

urbem fugiẽs: tutam ac fœlicẽ in solitudinẽ ꝓperabat. Quod si de christo dictũ accipim⁹: ut quidam uolunt: eo maius ad id de quo agitur argumentum est: quo non modo Dauid: sed omniũ maior est christus. Non sine causa eqdem ut sermonis illius extrema cum primis iũgam: de ipso Abraham scriptũ opinari licet: ꝙ eduxit eũ dñs foras: & ait illi: Suspice cœlũ. Meo nanqꝫ iudicio qui cœlũ uult suspicere: quiqꝫ cœlestia cõteplari: educẽdus est foras: eo ꝙ in urbib⁹ obiectu multarũ & malarũ rerum mortalis obtundiť ac præpediť obtuit⁹. Ita dico educẽdus foras: sed educẽdus a dño: alioqn nusꝙ tutus piaculis nostris in media nos deserta sequẽtib⁹ & maria alta tranantib⁹: Vnde est ꝙ non ducem deũ sed cõcupiscẽtias suas secuti quidam in solitudine corruerũt. Nec ignotũ habeo ut Loth iust⁹ ĩ Sodomis ĩ monte peccauit: ꝙꝙ enĩ qd fecerit ignorauit: ut ait Hieronym⁹: Et ꝙꝙ uolũtas nõ sit ĩ crimine: tamen error in culpa est: Hoc est ergo in quo excusari uir in cæteris iustus & integer nõ possit: ꝙ ita se uino obrui passus est: ut uel ignorans probrũ illud admitteret: quod cogitare sciens ac sobrius horruisset: Leuo pede igiť ascẽdit in montem: melius forte mansur⁹ in Segor quã imbecillitati suæ sedẽ spõte delegerat. Sane clarior testatiorqꝫ res est: ꝙ ut tot opẽ exemploꝝ flagitet: eos qui cœlo inhiant: non sonoros urbium cõuentus: sed tacitas ac tranquillas solitudines optare: ubi deus illis assidue supra uerticem est: mundus atqꝫ humana sub pedibus.

C

Tractatus sextus: De exemplis quorundam a christiana religione alienorũ: qui uitam solitariam sectati sunt.

De uita: morib⁹ ac ritu Brachmanaꝝ: & solitudine famosi uiri Calani: Ca. I.

A

t Empus erat ut finem facere: Nam & destinat⁹ operi modus excediť: & me aliæ uocãt curæ. Tu uero iam nimiũ sermõe hoc: ab officij maioris ĩtẽtiõe distraheris: Sed tempare mihi nequeo: quo minus aliqt exempla ex alio genere hominũ attingam: eorum qui aliquã rarioris famæ materiã ingenio moliunť. Sileo autem Gymnosophistas quos per ultimas & umbrosas Indiæ solitudines nudos: quod ipsum nomen indicat: ac uagos philosophari solitos ferũt. Præterea Brachmanas: de quib⁹ Ambrosij nõie prænotat⁹ liber a nõnullis ostẽdiť: qui trans Gangen in orientis extremo: saluberrimis auris & solitaria regione habitãt: quæ ꝙtũ opinione asseqr haud longe semota ab illis est locis ubi terrestris paradisus esse crediť: & ipsi ꝑ syluas uagi & nudi: quos dicerẽ a Gymnosophistis nec secta nec morib⁹ differẽtes nec re ulla nisi loco forsan aut nõie: nisi Bardasanes uir Babylonius: & ob id saltem uicinitate plagarũ fidem merit⁹: Gymnosophistas apud Indos in duo dogmata diuisisset: quoꝝ unũ appellat Brachmanas: alteꝝ Samaricos. Cui⁹ cõtra Iouinianũ meminit Hieronym⁹: ut appareat generis nomẽ esse Gymnosophistas: Brachmanas speciei: ꝙuis nõ me lateat ex his quæ ĩ prooemio diuinaꝝ scripturarũ Hieronym⁹ idem narrat: longe aliam sententiã nasci posse. Sed ne hic scrupulus cœptũ opus impediat: præteruehar & id potius sequar qđ institui. Est itaqꝫ Brachmanaꝝ gens: ut aiũt: & continẽtia & puritate mentis eximia & cõteptu diuitiaꝝ & graui multũ uenerãda silentio: In quo illis non in fabellis anilib⁹: ut multis: summa auriũ uoluptas: id nõ hominũ clamor aut Symphonia cũ carmen obrũpit: sed uel cantus auium uel hymnoꝝ sonus: qđ unũ linguæ exercitiũ habent: omne illis desideriũ: omnis spes non nisi in futuri sæculi uita est: Cibus ex herbis aut arborũ baccis: uestis ex frondib⁹ si qua tamen est uestis: Postremo tectũ ex ramis: lectus ex florib⁹: potus ex fontib⁹: Hoꝝ unus Calanus ille fuit cuius ad Alexandrũ Macedonẽ fertur epistola: cui etiam instantẽ uitæ exitũ iocando prædixit: cũ ipse succẽsa lignoꝝ strue more gentis ad uolũtariã mortem iret: Cui⁹ & græci & nostri scriptores meminerũt. Vir apud nos famosus: infamis inť suos: qđ quasi disciplinæ seuerioris & moris patrij desertor: ad uerbosam græciæ philosophiã & delitiosam molliciẽ trãsfugisset: In quẽ acriter quidem omẽs: sed acrius cunctis inuehiť ille uenerabilior nudus senex Dandamus coætaneus suus: sed nec externis morib⁹ nec dogmatib⁹ peregrinis infect⁹: Cui⁹ quoqꝫ epistolã nescio animosam magis an uerbosam: ad eundem regem in aliorum scriptis inuenio. Nam Calani epistolam quam dixi: ne quis dubitet: ipse Ambrosius epistolis suis immiscuit: huius uero non epistola: sed cum ipso rege colloquiũ extat. Longũ quidem & ab omni parte liberrimũ: in eo libro quem de Brachmanaꝝ uita suo nõie scriptum: supra retuli: q licet nõ plene mihi redoleat Ambrosij stilũ: inť Ambrosij tñ libros medi⁹ ẽ: ingẽti q̃dã & uenerabili & uetusto uolumine libroꝝ eius: qđ in Arciuo

B

Ambroſianæ Mediolanēſis eccleſiæ cuſtodit. Qꝫtū ſane haud fortuitis ſuſpitionibꝰ augu-
ror: non Ambroſij: ſed Palladij liber eſt. Quiſquis autem ſit Auctor: narrat certe qđ audi-
B tu forſitan non fuerit iniucundum: detuliſſe illi regem munera: aurum: argentū: ueſtes: pa-
nes: oleum. Illum omnia præter ultimū contempſiſſe: ꝙ aurum & argentum diceret: uſq;
adeo nullius eſſe momenti: ut nedū uiri animū capere: ſed nec ullam quālibet circūuolitā-
tium auiculaꝝ ad canendū dulcius poſſent inducere. Veſtes non ut ſuperuacuas modo re
ſpueret: ſed ut impedimentū libertatis ac uinculū abhorreret. Panem ignis quaſdam qua-
ſi reliquias irrideret. Sed ne ad unū regalium munerū contemptor exiſteret: ſumpſiſſe ole-
um refert: & mox magna lignoꝝ congerie ſuccenſa: ſuꝑfudiſſe: flammaq; clariſſima erum-
pente: ꝑbreuiter quidē ut in omnibus omnipotēti deo gratias egiſſe: quaſi hoc illi ſacrificij
genus eſſet. Et de hoc quidem ſolitario ſene hactenus: de quo rurſum deq; omni ritu gen-
C tis illius: quid in totum pronūciem ignoro. Nuditas nanq; illa non placet: ꝙ talibet elemē
torum clæmentia: Neq; enī tantum frigoribꝰ: ſed pudori modeſti amictus honeſtate conſu
litur: Quāuis ut ſcriptum eſt: Genitalia uelare ſoleant: cætera nudi: Non placet incurioſi-
tas bæluina: ſomni cibiq; ne dum extremū curioſæ uitæ fugimuſ: in contrariū relabamur:
Placet hac in re ut in multis Ciceroniana temperies: Adhibenda inq̄t eſt mūdicia nō odio-
ſa: neq; exquiſita nimis: tantūq; fugiat agreſtem & inhumanā negligentiā: Eadē ratio ē ha-
benda ueſtitus: in quo ſicut inpleriſq; rebus: mediocritas eſt optima: Hic inquā mihi uitæ
modus placet: Sit ſomnus breuis: cibus leuis: potꝰ facilis: humilis toga: modo aliquid inē
habitū ac thorum menſamq; hoīs & pecudis interſit. Non quæro tectorum diuites caſus:
atq; aureas ruinas: nō quæro celato argēto & eſtuātibꝰ epulis graues mēſas. Non īmemor
adeo mei ſum: ſed in omnibus modū quæro: non prohibeo interdum humi diſcūbere aut
ſopiri: ne familiarem meum improbaſſe uidear: qui ait in epiſtolis: Cœna breuis iuuat &
prope riuū ſomnus in herba. Totum uero ſub diuo tempus agere: non tam hominū ꝙ ur-
ſorum iudico: ꝙuis ille ſe cœlum pro tecto: terram totam pro lecto habere glorieť: ueꝝ hæc
in comꝑatione grauioꝝ leuiſſima dixeris. Ille peruerſus mos mortis anticipādæ: ut quaſi
uita eorum non ab alio ꝙ ab eis ſit: e ſtatiōe coporis iniuſſu dei abire liceat: cum uelint qđ
non ſolum fides chriſti deteſtatur: ſed philoſophorum quoq; clariſſimi. Vt uero dementiæ
hoc: ſic illud importunæ ſuperbiæ eſt: quod ſe peccatū non habere confirmant: ſeducentes
ſe & mendacem facientes ſpiritūſanctū: qui per os Ioannis apoſtoli inſolentiam hanc retū-
dit: ad confeſſionē & pœnitētiā nos inuitās. Hæc ſunt quæ me offendūt in hac ſecta. Et ſi ne-
D ſcius non ſim: ſenem ipſum qui Alexandro in frōtem multa cum libertate reſtiterit: & imhi
ſi adſit pro ſua hæreſi magnifice reſponſurū. Ex diuerſo autem placet ille contēptꝰ mūdi: q̄
iuſto maior eſſe non poteſt: placet ſolitudo: placet libertas quæ nulli gentiū tanta eſt: pla-
cet ſilentium: placet ociū: placet quies: placet intenta cogiratio: placet integritas atq; ſecuri-
tas: modo temeritas abſit: placet animoꝝ æq̄bilitas unaq; ſemper frons & nulliꝰ rei timor
aut cupiditas: placet ſylueſtris habitatio fontiſq; uicinitas: quem ut in eo libro ſcriptū eſt:
quaſi uber terræ matris incorruptū atq; integrum ī os ſuū mulgere conſueuerat. Mouetq;
me fateor collocutio illa grauiſſima cum Brachmanoꝝ omniū: tū præcipue Dandami: de
qua pauloante dicebā: cum Alexandro habita: In qua non illi uni: ſed uniuerſo propemo-
dum generi humano exprobrant̃ ſcelerum īnumerabiliū aceruī: noīatim inexplebilis auri
ſitis: inhumana feritas: odium hominū contēptuſq; dei: puerilis diuitiarū admiratio: fœ-
mineuſq; marium ornatꝰ: tumor animi: tremor mortis: inconſultꝰ appetitꝰ gloriæ: ad hæc
linguæ lapſus: multiloquiū inane: & loquenti ſæpe noxiū: philoſophia om̄is in uerbis: ſen
ſus in labijs: uitæ ſermo contrarius: incōſideratio actionū pœnitentiæ ꝓxima: infinita rerū
indigentia per auariciam inuecta: affectuū inteſtina diſcordia: & exterior membroꝝ multa
rebellio: multa morum ꝑuerſitas: atq; ante alia cedis amor ac bellorū ſtudium: domeſtici
quoq; uictus enormitas: præceps ebrietas: & gula ſui hoſtis ac pernicies alūni: ridicula ci-
borum conq̄ſitio: & imprimis æſus carniū: ubi præmordacit̃ nos non bobꝰ equiſq; uel cer
uis: ſed lupis ac leonibus pares dicit: atq; ardentiore cōuitio mortuoꝝ etiam corꝑm ſepul-
chra uiuentia. In hoc quoq; te ſermonis diuerſoriū chare animo meo pater non inuitꝰ ad-
duxerim: qm̄ licet ut audiſti: non omnes Brachmanicos mores probem: ſolitudinē tamen
ac ſolitariam uitam probo: de qua ſcribens: prætereūdos non credidi quos hac uita ſingu
lariter præq; omnibus gloriari ſolitos accepiſſem: Trāſeo tamē hinc uelut e regione ſuſpe-
cta: ne diutius inſiſtens tam longinquis in rebꝰ ueris forte falſa ꝑmiſceam.

De quodam solitario apud Indos: Ca: II.

Quis nũc etiam dum hæc scribo: non desint aliqui ex nostris: quibus nulla natio orbem lustrare curiosior: qui afferant apud Indos esse hominẽ his moribus incredibili innocentia ac doctrina: ad quem uisendum populi ac reges Indorum plus ꝙ dici possit humiliter atq; suppliciter accedãt: Intercessionẽ eius apud deum: & responsa in dubijs ac uitæ consilia poscentes: & quem per omnia prope diuinis uenerenẽ honoribꝰ. Cum ille grãdæuus: nudus: humi recubans: nec ipsis assurgens regibꝰ: uix motis labijs pauca respondeat: Cuius uoces pro oraculis exceptæ: magnum omnis casus sint solamen: & longissimarum refrigerium uiarum. Reges ipsos perhibent (quod cum his quæ fecisse Alexandrum legimus satis conuenit) cum ad eam quã is inhabitat syluam uenerint: solitos ex equis desilire: purpuream chlamydem exuere: diademata & anulos & armillas & sceptra deponere: dimissisq; satellitibꝰ: solos aut cum paucissimis electis uiris ad eum: non sine stupore quodam ingredi: atq; ad pedes eius ꝓcubuisse uel semel colloquioq; dignatum esse: æternæ gloriæ haberi. Qđ penitꝰ fabulosũ suspicari possem: nisi Bardasenes ille cuiꝰ paulo supra memini: Hieronymusq; post eum diceret: qđ ab his nisi quia dicitur breuiꝰ nõ abhorret esse ibi hosce homines: ad quos cum rex uenerit adorare illos solitꝰ sit: pacemq; ꝓuinciæ in illorum precibus arbitratur sitam. Qui si olim plures fuerant: quid uetat unum esse hodie? Multa præterea de his dici poterant: quæ persequi longum est.

De solitarijs trans aquilonem montesq; Rhiphæos ac gentem Hyperboream & cæteras insulas existentes: Ca. III.

Sed qm̃ iuuat inter singulares solitudinis amicos: solitarias etiam: ut ita dicam: gentes attingere: longe alio mundi tractu trans Aquilonẽ mõtesq; Rhiphæos: ubi exigente cœli ratione: non nisi unam toto anno diem atq; unã noctem ferunt: & utrãq; semestrem: Hyperboream gentem esse: ijsdem prope moribus fama est: nisi qđ de nuditate nihil credo propter imitius cœlum: Eadem tamen uoluntariæ mortis consuetudine pessima: sed alio genere moriẽdi. Sicut enĩ Indi in flammas eunt: sic hi ubi: ut aiũt: nõ tædium: sed satietas uitæ & desideriũ mortis incesserit: sertis ornati: lætũ uelut ad festum ac solenne pergentes: se in proximos fluctus maris ab altissima rupe præcipitant: Hic percelebris uitæ finis: hoc sepulchri genus eximiũ. Gentem sane in reliquis certe innocentissimã esse iustissimaq; mortalinm: & longioris & beatioris uitæ: belloꝝ expertẽ: ac nesciam iurgiorũ: ocioq; semper pacifico fruentem: & inter lucos ac solitudines habitantem: Cuius gentis & Pomponiꝰ Melas in Cosmographiæ libris: & multi alij meminere. Addunt Pliniꝰ secundus & Solinus curiosissimi talium scrutatores: gentis alterius: sed uicinæ & huic ꝑsimilis mentionem: Arimphæos uocant: quibꝰ sedes nemora: alimenta sint baccæ: Eam gentem feriam & clæmentem dicunt: habitare aũt ubi Rhiphæoꝝ montium iuga deficiunt: gentem sacram haberi: cuius auctoritas tanta sit: ut inter tot ferocissimas nationes: nõ ipsi solum: sed quicunq; ad eos confugerint: quasi ad templum aliqđ salui inuiolatiq; sint: Apud hos coma probrũ: sexus uterq; tondetur. Hinc ad occasum uersus trãseo philosophos Gallorũ: quorum inter scriptores crebra mentio dryidas dixere: solitos in specubus ac remotis in saltibꝰ docere nobilissimos gentis sapientiã atq; facundiam & naturas rerum & syderum motus & deorum arcana: & ĩmortalitatẽ animarũ & alterius uitæ statũ. Transeo Thilen & Hybernẽ: quarum altera scribentiũ uarietate famosissima sed ignota est: altera uero notissima. Cuius gentem: opum rerumq; ciuiliũ contemptricẽ: Insuper & agriculturæ negligentẽ: pascua & syluas incolere compertum habeo. Cui pro delitijs ocium: pro summis opibus sit libertas. Fœlicẽ gentẽ dicerẽ: nisi alia si modo uera ẽ infamia & morũ malignitate retraherer. Prætereo fortunatas insulas: quæ extremo sub occidẽte: ut nobis & uicinioref & notiores: sic ꝙ longissime uel ab Indis absũt uel ab arcto terra mrtoꝝ: sed imprimis Flacci lyrico carmine Nobilis cuiꝰ peruetusta fama est & recẽs: Eo siquidem & patꝝ memoria Ianuẽsium armata classis penetrauit: Et nuper Clemens sextus illi patriæ principem dedit: quem uidimus Hispanorũ & Gallorum regum mixto sanguine: generosum quendã uirum: Qui meministi enim dum eo die corona ac sceptro per urbem spectandus incederet: repẽte tantus cœlo imber effluxit: atq; ita domum madidus redijt: ut omen esset incubuisse illi ueræ pluuialis & aquosæ patriæ principatum. Cui quidem in dominio extra orbem sito: qualiter successerit non noui: Scio tamen ꝙ multa scribunẽ & ferunẽ propter quæ non plene fortunatarũ cognomini terrarũ fortuna conueniat. Cæterum gentem illam præ cũctis

ferme mortalib⁹ solitudine gaudere:moribus tamen incultam:adeoq̃ non absimilem bæ/luis:ut naturæ magis instinctu:q̃ electiõe sic agentem:nõ tam solitariæ uiuere:q̃ in solitu dinibus errare:seu cum feris seu cum gregibus suis dicas. Sed iam satis curiositate hac lon/ge lateq̃ diffusos mũdi angulos ꝑuagatus sum: Quorũ omniũ nõ apud me:qui lecta uel audita refero:sed apud auctores rerum primarios fides erit. Ego autem his decursis ad cla/riora & nobis notiora ꝓgredior.

Tractatus septimus:de exemplis philosophorũ ac poetarũ:quibus uita soli/taria placuit.

De quibus philosophis & poetis auctor dicere uelit: cum cõmemoratione clarorum philosophorũ ad solitudinem confugientium: Ca. I.

A Quid ergo philosophi:quid poetæ? Philosophos autem dico:nõ istos quos qui cathedrarios primũ dixit:ille mihi ꝓprium rei nomen imposuisse uisus est. In cathedris enim philosophant̃: ĩ actiõib⁹ insaniũt:præcipiũt aliis:præceptisq̃ suis primi obstant:primi legib⁹ a se latis derogant:& signiferos se ꝓfessi:primi ordines deserunt:primi uirtutis imperio rebellãt:Nõ hos igitur dico:sed illos ueros:qui semper pauci:nũc nescio an penitus nulli sint: qui q̃d ꝓfitent̃ exhibeant amorẽ studiumq̃ sapiẽtiæ. Rursum & poetas intelligo:nõ hos q̃bus cõtexere uersus sit satis: & ut ait Flacc⁹: Versus inopes rerũ nugasq̃ canoras:quibus usq̃ ad fastidiũ abũdam⁹: sed eos: qui:si quid Ciceroni credim⁹: fuerũt sẽꝑ ipsis quoq̃ philosophis rariores. Poetas inquã ueros:quibus ingeniũ sit:ut Flaccus idem ait:& mens diuinior atq̃ os magna sonaturũ:& quibus ex merito huius honor nõis debeat̃. Hi tales uel philosophi uel poetæ :qualem nec unũ digito mõstrare:& si multos possim cogitatiõe mihi fingere: Si quos tamẽ uel nostra
B habet ætas uel posteritas habitura est:nõne & urbes fugient: & solitudines sectabunt̃? De his enim qui fuerũt:cõstat. Platonem interroga :credo Academiam suam multum lauda/tis præferet Athenis. Interroga Plotinum ĩter philosophiæ ꝓfessores:cum Platone princi/pem :ut Macrobius ait:respõdebit Campanũ sibi ocium de toto orbe sufficere: Cuius & si miserabilis finis:tamen electio gloriosa est. Percũctare Pythagoram: dicet se non modo so litudines amœnas:sed uastas etiã & horrẽdas & sæpe laboriosissimas ꝑegrinationes:deser tis regionib⁹:uestigãdæ ueritatis studio quæsiuisse:Nam doctrinæ eius ac nõis successores
C Pythagoreos:uoluptatũ ꝓcellis expositam freq̃ẽtiam declinãtes: in solitudine desertisq̃ locis habitare solitos:teste q̃ȝ Hieronymo certũ est. Quære a Democrito:fatebit̃ se sibi ocu los eruisse:ut & uideret uerum:& ueri hostem populũ non uideret. Sciscitare Parmenidem & Atlãta: ĩuenies eos nõia ꝓpria his in q̃b⁹ habitarũt mõtib⁹ reliq̃sse. Ipse Prometheus si ueritas requiritur:non negabit hinc fuisse locum fabulæ:qua in Caucaso religatus edacis/simo uulturi rodendus exponit̃:q̃ magna cum intentione animi incumbens :totus indagi/ni rerum arcanarũ:quæ haud dubie studiosum extenuat:montis illius solitudinẽ usurpas/set: Sepe loc⁹ ĩgenio stimulos admouet:Ideo apt⁹ & liber optãd⁹ ẽ his qui animũ reb⁹ altis applicuere:quem ĩ populis ĩnumere uanitatũ formæ deprimũt atq̃ discerpũt:& mille uias per fenestras ingressura mors ĩuenit. Quib⁹ rationibus inuitatos multos philosophoꝝ:nõ modo freq̃ẽtias urbium reliquisse:apud Hieronymũ ipsum lego:quasi primas inquietu/
D dinis ac laboꝝ sedes:sed hortulos etiam suburbanos quos suspectos scilicet uel eorum ni/mis culta mollicies uel tumultuosarũ urbium uicinitas faciebat. Quãobrem idem quoq̃ de Socrate deq̃ Aristotele atq̃ aliis ut opiner multa me inducũt: nisi q̃tum forte uel disci/puloꝝ maiestas & imperiũ:uel rerum publicarũ iussus aut necessitas uel casus aliquis soli/tariis utcunq̃ uotis obstitit. Iungam tot ueterib⁹ recentiorẽ unũ:nec ualde semotũ ab æta/te nr̃a: q̃ recte nescio: sed apud quosdã ut audio suspectæ fidei at ꝑfecto nõ hũilis ingenii: Petrũ illum cui Abaelardi cognomẽ est:qui ut in historia suarum calamitatũ longa narra/tione idẽ ipse meminit:Inuidiæ cedẽs:solitudĩs Trecẽsis abdita penetrauit: & si nõ sine ma/gno undiq̃ studiosoꝝ conuentu:q̃s e multis urbib⁹ illi solitario discipulos doctrinæ cele/bris fama contraxerat:sine requie tamen optata:quã sibi radicit⁹ tenax liuor odiumq̃ cõ/uulserãt. Hinc ad antiquiora rerum studiorũq̃ gen⁹ aliud redeũdum:q̃b⁹ idipsum quoq̃ quod intendimus roboretur.

De Antiquioribus poetis solitudinem eligētib⁹: cum reprehēsiua exceptione Ouidij Nasonis & eorum quos uel ipse aut quem illi sequūtur: Ca. II.

Quid loquar Homerū poetarū patrem: quādo superiorū Orphei scilicet & Lini & Musæi: siue hos poetas: siue musicos: siue ꝓpter artium cognationē: qđ quibusdam placet: & musicos credim⁹ & poetas: ad nos uix noīa nuda peruenīūt? Hic uero non tantū græcas solitudines: sed Italicas sic descripsit: ut quæ ipse non uiderit: sicut ait Cicero: cæcus enim traditur fuisse: nos ut uiderem⁹ effecerit: utq; illius ingenij nō poesim: sed picturam quodāmodo uideam⁹. An putamus id eum facere potuisse: nisi eadē loca sollicite ante cæcitatem: ac memoriter obseruasset? Quid Virgiliū nostrū loquar: qui fugiens urbē Romam: ubi & ingenij laude & toto urbe regnantis principis amicitia florebat: ac solitariā libertatem petens: mortem quidem īmaturam obuiam habuit: quæ omnibus eum talibus curis absolueret? Ille tamen sic censebat ope solitudinis opus esse: ut diuinū illud suū opus posset absolui: latinis ingenijs mors inuidit: nocitura amplius nisi pietas mitissimi & litterarum amantissimi principis obstitisset. Horatius Flaccus nō iam sibi regiam Romam placere palam prædicat: sed uacuū Tybur: aut imbelle Tarētum: quib⁹ in uerbis quid intelligi uult aliud q̄ solitudinem & quietem: utriusq; contrariū expertus Romæ: cuius urbis tædia ex populi cōcursatione nascentia: sic diligēter enumerat: ut facile uideas affectum loq: Epistolarū eius ultima est ad Florū scripta: quem nō semel interrogat de re certa ut expressior fiat. Ait enim: Romæ ne poemata censes Scribere posse int̄ tot curas atq; labores. Deinde autem eleganti tædiorū narratione interposita: Ironice cōcludēs ait: I nūc & uersus tecum meditare canoros. Neq; his contentus: iterū quærit: Tu me inter strepitus nocturnos atq; diurnos Vis canere: & contacta sequi uestigia uatū. Necdū satis est nisi rursus interroget: Hic ego rerū fluctib⁹ ī medijs & tempestatib⁹ urbis: Verba lyræ motura sonū cōnectere digner. Ne uero iratis ꝑcontationibus ironicisq; sententijs contentū credas: clare de populo nihil loqui: breuem quidē sed uniuersalē tibi dat regulā: quæ est ꝙ Scriptorū chorus omnis amat nemus & fugit urbes. Quē secut⁹ ego in epistola quadā: eademq; restringens ad poetas dixi: Sylua placet musis: urbs est inimica poetis. Idem Flaccus & Baiani sin⁹ tepore capt⁹ & syluas suas atq; agellū quoq; focis habitatū: multis laudib⁹ accumulās: amatiq; ruris aspectū inter grauia & inuisa negocia spirans: urbanā ꝓfecto damnat ac despicit stationē. De hoc cum amico: de hoc ita cum uillico seruoq; suo litigat: ut ex omīb⁹ his nulli sit dubiū quid sentiret. In quodam uero sermone sui domestici ocij mentione facta: Hæc ē inqt Vita solutorū: misera ambitiōe grauiq;. Quā quāti faceret: ī epistol' expressit: Hec enī inqt Ocia diuitijs Arabū liberria muto. Laudat igit̄ solitudinē: ociū præfert magnia opibus: Atq; & ocij ei⁹ opa extāt: & solitudīs memoriā loc⁹ seruat: Camp⁹ Horatij dicit̄: & tot possessoribus mutatis: adhuc famosioris domini nomen tenet. Cui quidem hoc in genere uix quempiam aduersantem inuenire posse arbitror. Quippe cum fere nullis hominibus tam uel necessaria uel amica solitudo sit: præter unū Ouidiū Nasonē: seu qui forte illum sequuntur: uel quos ille sequit̄: Ille mihi quidē magni uir ingenij uidetur: sed lasciui & lubrici & prorsus mulierosi animi fuisse: quem conuent⁹ fœminei delectarēt: usq; adeo: ut in illis fœlicitatis suæ apicem summamq; reponeret. Itaq; amatoriam artem scribens: insanū op⁹ & meritam: nisi fallor: exilij sui causam: non modo urbem Romam ceu matronarū puellarumq; præfertilem querendā docet: ab his qui ad illam insaniam præter naturalem stimulum: artis quoq; cuiusdam calcar adijciunt: sed loca etiam urbis & festa distinguit: quibus uberior materia sit furori: ut sileam uotum illud infame & relatu etiam fœdum: ex ore licet desperati cuiuslibet perditiq; hominis: qđ eū stilo quoq; non puduit: ad omīs æui noticiam perferre: quo scilicet in actu uenereo resolutum fœlicem diffinire: & in eo statu mortem laudare ausus: in quo maxime turpis & inutilis uita est: hanc eandem sibi a dijs optat lœti causam: & hoc utiq; ut idem ait: sibi suæq; uitæ conueniēs: in se uero miserrimum gen⁹ mortis & ipsa proculdubio peius morte. Qui nisi his morib⁹ & hoc animo fuisset: & clarius nomen haberet apud graues uiros: & Ponticum illud exilium atq; Istri solitudines uel non adijsset uel æquanimius tolerasset. Sed ad rigidioris ingenij exemplum transeo.

A B C

Tractatus octauus: De exemplis Oratorum uitam solitariam amātium.

De Solitudine Senecæ Cordubensis ciuis ac Senatoris Romani. Ca. I.

A Eneca ex ciue Cordubensi Romanus iam ciuis ac Senator: & Romæ clarior ꝙ salutis ratio latendiꝗ securitas postulabat: in quadam tragœdia cum animi non parua dulcedine solitudinē Corsicam recordatur: & illam ociosi exilij ignominiam præsenti occupatæ gloriæ haud īmerito anteponit. Lege locum illum: intelliges ex contrariorū collatione quid tu quoꝗ præferendū cēseas. De hoc præterea: quid eidem uideret: fat consiliū illud Lucillo datum indicat: cui⁹ supra memini. In hāc omnino sententiam tam præceps ut mihi etiam cui solitudo semper placuit: solitudinis consilium non placeret. Et ꝙꝗ uiri huius exitus in re dubium esse non sinat: habet
B tamen is quem dixi locus tragicus etiam stuporē: ꝙ ille cui deserta in solitudine libertas integra: & imperturbatū philosophiæ studium: in urbe autem regia: ne uita quidem ab inclæmentia hominū salua fuit: casum ipse suum & ruinam grauem tanto ante præuiderit litterisꝗ mandauerit.

De Solitudine Tullij Ciceronis: Ca. II.

A u Num hoc in genere Ciceronem uideo: non sat æquo animo ferre solitudinē: qđ contigisse arbitror: nō tam ideo quia rem ipsam quam quia rei causam odisset: legum ac iusticiæ interitum: qđ ipse querelarū suarum tenor indicat: accedit ꝙ præter philosophiam oratorū maximus: quodꝗ nec ipse dissimulat: de hac studiorū parte præcipue gloriam quærens: nusꝗ profecto illam nisi in turbis & magno ī populo uidebat. Itaꝗ corā Iulio Cæsare Deiotarū regem defensurus: queritꝰ ꝙ intra domesticos parietes & nō corā populo Romano causā illā agat. Est illud Oratorib⁹ singulare & propriū: ut pro magnitudine ingenij: magnis urbibus ac populorū frequentia delectentur: solitudines execrentur: iudiciorūꝗ silētiū auersentꝰ atꝗ oderint. Vt ergo minores alij suā quisꝗ: sic Cicero urbem Romam: nō solū ut suam patriam: eo sibi chariorē: quo ī eam conseruandā atꝗ ornādam curæ plus ac laboris impenderat: sed ut patriā ingenio suo parem exoptabat. In quo quidem teste Seneca uterer: qui solam Ciceronis uocem uere uiuā dicere: ꝙꝗ id errore sermonis publici multis attribuatꝰ: solū Ciceronis ingenium Romani populi imperio par affirmare non timuit: nisi quolibet teste ueracior: euidētissima rerum fides ostēderet fuisse: ut
B populo Romano imperij & gloriæ: sic Ciceroni īgenij & eloquētiæ monarchiā. Cæterū qđ eidem licet inuito Ciceroni solitudo illa cōtulerit notū est: Fecit enī magnū de summo oratore philosophū: ex quo ꝙtum studijs latinis accreuerit: nemo studiosus est qui nesciat. Certe idem de se loquēs: cum dixisset: Nam & a republica forensibusꝗ negocijs: armis imꝑijs uiꝗ ꝓhibiti: ociū ꝓseqmur: & ob eā causā urbe relicta: rura peragrantes: sæpe soli sumus: Querelā suā tali fine solat⁹ ē: Plura eṁ inquit breui tēpe euersa: ꝙ multis annis stāte republica scripsim⁹. Equidem nec fefellit: Nam qs præclara ocia uiri hui⁹: & solitudines gloriosas explicet atꝗ estimet: Arpinatē: Cumanā: Pompeianā: Formianā: Tusculanā: Ibi fundauit leges: Ibi fallauit Academiā: Ibi armauit oratorem: Ibi descripsit officia: Ibi deorum formas ac naturas pinxit: Ibi diuinationē radicē errorum multipliciū cōuulsit: Ibi bonorū ac malorū fines statuit: Ibi ad philosophiā magnificētissime cohortat⁹ ē: Quē librū ad uitæ imitationē & ad studiū ueri ducē fuisse sibi tant⁹ fidei nostræ pugil Augustin⁹ ingenue
C profitetur. Postremo ne de multis agens: post unū amore captus aberrasse uidear: Ibidem mortem spernere: dolorē corporis patientia uincere: ægritudinē mœsticiāꝗ animi ratione depellere: extirpare morbos & morborū causas: & qđ maxīe philosophiā totā: ut uerbo ei⁹ utar: illustrat: uirtutē ad bene beateꝗ uiuendū nullis adminiculis egere: sed sese esse cōtentam: docuit cōtra sententiā maximorū hominū. Et qđ alij aride ieiuneꝗ garriūt: id ille copiosissime florētissimeꝗ disseruit: ut & utilitati delectatio & maiestati rerū: ūborū splendor ac dignitas non deessent. Accēdit ergo uiri illius ingeniū solitudo: & qđ miraberis odiosa: Quid putas factura esset optata: aut ꝙtum putas optanda est: quæ uel nolentib⁹ tantum ꝓdest: Quodlibet tamē ipse sibi uitæ gen⁹ optaret. Certe qđ philosophis sit optandū in eo libro quo omnis generis hominū officia explicat: exequitur. Ait enī: Multos trāquillitatē appetētes: dimissis publicis negocijs ad ociū ꝓfugisse: & in his fuisse nobilissimos philosophorū longeꝗ principes: necnō & qsdā hoīes seueros & graues: ferre populi mores ac principum nō ualētes: quorū aliquos in agris uixisse ait: sua re familiari delectatos: atꝗ unum idemꝗ propositū habuisse qđ reges: licet nō ijsdē artib⁹: ne cui⁹ rei egētes: ne cui hominū

subiecti in libertate uiueret. Deinde collatione facta:& si actuosam uitam reipublicæ fru/ D
ctuosiorem dicat:qđ nos in parte etiam non negamus:ociosam tamen & faciliorem & tu/
tiorem & minus alijs grauem aut molestam confitetur. Vnde & eam cum omnibus quib⁹
aliqua iusta causa est:tum his præcipue permittit qui excellunt ingenio & doctrina:Quis
Cicero idem primo uitæ huius impatiens ut dixi: eandem multis tandem dolorib⁹:& im/
primis amãtissime filiæ morte deiectus optauerit: & sibi Attico suo scribens: Nunc inquit
omnia respuo:nec quicq̃ habeo tolerabili⁹ q̃ solitudinẽ. Et iterũ: Mihi inquit solitudo &
recessus prouincia est:ualde urbem fugio:multas ob causas. Itẽ nec enim esse in turba pos/
sum. Et rursus:Nihil hac solitudine iucũdius:in qua inquit careo omniũ colloquio:cunq̃
mane in syluam me obstrusi densam & asperam non exeo inde ante uesperũ. Qđ uerbum
quotiens lego:sic assentior ut a meipso non ab alio dictum putem:ita mihi sæpe idem acci/
dit. Demum ut iam Ciceroni ualedicam: Idem ipse mox dulci blandiẽs amico: Scđm te
ait:nihil est mihi amicius solitudine. Et adiecit:In ea mihi omnis sermo est cum litteris. Nõ
colligo singula:Ex his enim uides ut amator ille urbis & fori:& amata oderit:& litteratam
solitudinem rebus omnibus anteponat.

De Solitudine Demosthenis. Ca. III.

qVa in re unanimẽ cum Cicerone Demosthenem fuisse auguror:& nisi forte aliqua
mutãdi quoq̃ cõsilij ratio incesserit: qđ non legi:idẽ sensisse illũ semp qđ hic no/ A
ster aliqñ senserit. Nã & ꝓfessio eadẽ amboꝝ:& ẽ ille leuiculus:qđ Cicero idẽ ait:
qui delectaret̃ illo muliercularũ susurro ut fit a tergo insibilãtiũ. Hic est ille Demosthenes
& si cõstet eũ oratoriã illam uim quã in urbib⁹ tam potenter exercuit:maxime in solitudi/
ne didicisse. De quo Quintilian⁹: Idem inquit ille tantus amator secreti Demosthenes in
littore in quo se maximo cum sono fluctus illideret: meditans consuescebat contionũ fre/
mit⁹ nõ expauescere. Nec te moueat qđ supra dictũ est: hũc ipsũ Demosthenẽ locũ tacitũ B
atq̃ undiq̃ abditũ eligere solitũ: hic undisonũ patẽteq̃: Ibi eñ ingeniũ acuebat: hic uocẽ
exercebat:utrunq̃ tamen in solitudine faciebat. Discebant soli qđ ĩ populis uenderẽt:me/
ditabant̃ in syluis:qđ in urbibus ostentarent:excusabatq̃ professio: quibus intentio una
esset uel loquẽdo uel tacendo rem augere: quod de Cicerone nõ memini: Demosthenẽ cõ/
stat:q̃ in noctibus atticis scriptũ est:precium quoq̃ silentij pepigisse: nobis quibus uena/
le nihil penitus:nihil ostentui esse debet: sed omnia ad salutem uitæq̃ legem temporalis:
& æternæ spem in solitudine discendũ est:qđ restat in solitudine exercendum:in solitudine
uiuẽdũ:ĩ solitudine moriendũ: Qđ cupio quidẽ ualde:& si deus pie nos aspicit spero etiã.

De Anaxagora alijsq̃ clarissimis uiris uitam solitariam amãtib⁹: Ca. IIII.

uT tñ ab oratorib⁹ diuersum semper sensisse philosophos credam: & diuersitas mo/
rum facit: & oĩno alius intentionũ finis. Illis enim plausum populi captare anim⁹: A
horum labor:ni falsa professio est: circa noticiam sui reflectendũq̃ ad se animum:
& circa contemptũ inanis gloriæ uersatur: Nam qualem fuisse arbitramur Anaxagoram:
uel qualem constantia illa abstinentiaq̃ sua Xenocratem sæuerissimũ philosophoꝝ:ut ait
Cicero:uel Zenonem Stoicoꝝ patrem:uel laboriosissimũ ex omnibus Carneadem: Cui⁹
exactissimã illam studiose mentis intentionem quæ ut legimus discumbentẽ sæpe tibi fecit
ĩmemorem. An putamus usq̃ post nonagesimũ uitæ annum:tam fixam tanq̃ continuam
inter tumultus & tædia hominũ peruenturã fuisse:& non potius in solitudine ubi animũ a
proposito nullus auerteret: Mihi quidẽ haud facile persuaderet̃:& si prærer coniecturas ni/
hil habeam:aut horum cuiuspiam: aut Chrysippi domũ:aut doliũ Diogenis ĩ platæis ur/ B
bium fuisse:cum & illum salutatio hominũ:& hunc umbra etiam summi regis offenderet:
nisi Hieronymus illorum ꝓpinquior ætati: habitasse Diogenem diceret in portarum ue/
stibulis & porticibus ciuitatum. Quod non cuilibet crediturus:ut credam sibi & sua cogit
auctoritas:ac uaria & multiplex lectio. Tale enim aliquid profecto non scriberet:nisi apud
idoneum legisset auctorem. Et de his quidem satis est dictum. Ipse autem Solon cuius int̃
illos septẽ græciæ sapiẽtes præclarissimũ est nomẽ: etsi primũ legifer suæq̃ rei publicæ dux
moderatorq̃ ætate: tamen ultima:ut Timæus indicat Platonis:& alijs se studijs dedit: &
inter solitarios deputandus est:quando & patriam liquit legibus ornatam suis:& cupidita
te descendi ignotas terras adijt peregrinatione delectatus ægyptiaca.

Tractatus nonus: De exemplis Imperatorū ac bellorum ducibus: quibus ſo/litudines placuerunt.

De Iulio atq; Auguſto cæſaribus: qui ſolitudinē optabant & amabāt: Ca. I.

A Vis nam uero mirabiť ſtudioſis hominibꝰ ſolitudines placuiſſe: quæ qđ ad/
miratione non uacat: Imp̄atoribus ac bellorum ducibus placuerūt? Transeo
q Iulium Cæſarem: qui licet admodum iuuenis dum e procellis forenſibꝰ ī oci/
um Rhodiū ſecedere decreuiſſet: atq; ibi litteris operam dare: prohibitꝰ tamē
tunc incurſibus piratarum: & poſtea hinc ciuiliū: hinc externorum æſtibꝰ bel/
lorum: implere non potuit qđ optabat. Auguſtum Cæſarem penes quem potētiæ morta
lis & humani faſtigij ſumma eſt: & ſi interdum habitantē rure atq; in ſyluis ſpaciari ſolitū
īueniam: quia raram tamen: ut auguror: priuati ocij licentiā publici negocij moles dabat:
ut ſolitarijs inſeruiſſe non auſim: ſic ſolitariæ uitæ miratoribꝰ annumerare nō uerear: Hu/
ius enim uitæ requiem ſemper optauit. Quicq̄d cogitabat: quicquid loquebať: in ociū de/
ſinebat: hoc ſolamen præſentiū laborum: hæc præteritoꝝ merces: hæc uenturi temp̄is ſpes
erat: Omnis huic ſtatui collatus diuitiarū honos: omne onꝰ imperij ſeu graue ſibi aliquid
B ac uile ſordebat. Deniq; in ſūma omniū quæ fortunatiſſimo homini contingere poſſunt:
bonorū copia defeſſus: in ſolo huius uitæ nomine reſpirabat. Cuius rei & ſcriptores aliqui
meminere: & quæ in manus meas uenit quædam eiꝰ ad Senatum epiſtola eſt teſtis. Q̄ta
cum uoluptate igitur eo peruenturum fuiſſe eſtimamus: quo tam dulciter oculos mentis
intenderat? Nec uero Senatum modo p̄ litteras orauit: ut ſibi iam tandem uiuere patien/
te republica priuatamq; ſenectutem agere liceret: ſed aliq̄n etiam præſens Senatu & magi/
ſtratibus domū accitis rationariū imperij tradidit: ut Tranquillus ait: Siue autem reputās
& ſe priuatum non ſine periculo fore & rempublicam plurium arbitrio temere cōmitti in
retinenda p̄ſeuerauit: ut eidē placet hiſtorico: atq; ita propriæ ſimul & publicæ ſaluti mo/
deſtiſſima uota habuit: Siue ut opinari licet: Senatus ac populi precibꝰ id tribuit: quorum
quod conſtat nemo principum fuit amantior: ſiue nullis omnino precibꝰ motum: nullo pu
blico priuatoq; metu ipſa eum rerum natura turbabat: Ab altiſſimo enim fortunæ culmi/
ne: cui mundi dn̄s ac rector inſederat: ad illud humile ſubmiſſumq; deſideriū præruptꝰ: for
te cogitanti animo deſcenſus uidebať: & ut dici ſolet quædam cerebri uertigo altitudinem
tantam metientis inceſſerat. Itaq; & deliberās & circūſpiciens hærebat: nec unq̄ niſi mor/
te deſcēdit. Quocirca licet ut dictum eſt: inter ſolitarios atq; ocio fruētes: nullus huic occu/
pato magnoq; principi locus eſſet: quia tamen boni huius q̄ta dulcedo eſt: non alio clariꝰ
teſte cognoſciť: nō fuit iſta tractātibꝰ præťmittēdus Cæſar: Qui cū omnia dare poſſet: hoc
ſibi unum dari optabat: Cunq; omnibus præeſſet: ſolum hoc ſolio ſuo altius uidebat.

De Diocletiano atq; Antonio Pio uitam ſolitariam colentibus: Ca. II.

A T qđ Auguſtus optauerat: Diocletianꝰ impleuit: Ille qui primus ex noſtris imp̄a/
a toribus adorari ſe ut deum iuſſerat: Quiq; calciamētis ac ueſtibus inſerens marga/
ritas: & onuſtꝰ gēmis incedens: habitū Cæſareū ex Romano atq; humano Perſicū
ſeu diuinū feciſſe uidebať: qui captiuis īſignibꝰ ante currum actis: prælataq; Parthoꝝ præ
da: pauloante triūpharat: Poſtq; fremētis aulæ precioſæq; ſarcinæ ac ſatellitū aciei & ſer/
uitutis publicæ perteſum eſt: mutauit repente animū: ut ſolus & pauper & liber eſſe concu/
piſceret: interq; fluctꝰ imp̄ialiū curarum: in portum uitæ humilioris: quaſi gubernator nu/
dus e magno naufragio enataret. Et miramur Cæleſtinū: cū tamen qđ propter æternam
ſanctꝰ ille uir fecit: tātꝰ ille peccator ꝓpť breuiſſimas & īcertas ſenectutis reliq̄as iā feciſſet:
Qui quietis extremæ deſiderio priuatæ fortunæ redditꝰ: non ſibi mutatæ ſedem uitæ Ro/
mam ſtatuit: ne quis nouam requiem dimiſſi funus aut odor imperij turbaret: ſed anteq̄
patriam Salonas Dalmatiæ repetijt: Illic quoq; nō intra: ſed prope muros patrios in uilla
ꝓpria morieſ: quā idipſum præcogitās forte conſtruxerat: ut multū trāquillitatis ſenio ad/
ditū: ſic ſupremis honoribꝰ nil detractū: per ſolitariā atq; humilem uitam ſenſit. Solus om/
B niū priuatus: Eutropio atq; Euſebio teſtibꝰ: relatꝰ in numerū deoꝝ. Sane qđ poſt imperiū
Diocletianꝰ fecit: id ante imperiū Antonius Pius fecerat: quem Iulius Capitolinꝰ hiſtori/
cus omni priuata uita in agris frequentiſſime uixiſſe: clarumq; locis omnibus fuiſſe com/
memorat.

ſ De Solitudine Numæ Pompilij ſecūdi Imperatoris Romani: Ca. III.

Ed nimiū propero: retrocedēdū eſt: omitto aūt Quītios Curios Fabricios Serrha/ A
nos: alioſq̃ quoꝝ magna pars uitæ in agris acta eſt. Hanc ego uitam iam inde ab
initio & ante initium Romanæ reipublicæ prudentiſſimo ac optimo regum placuiſſe mon/
ſtrabo. Numa Pompilius illius ordinis: ſi attendas numerū ſecundus: ſi iuſticiam primus
peregrinus inſperatum ad imperiū accitus: cum ad ciuilium ac ſacraꝝ curam legum totū
intendiſſet animū: ut ardētem & ferocia primi regis imbutum populum ingenio regeret le/
niretq̃: pro re ſæpe ſolitariū & opacum locum: quem his oculis ipſe cōſpexi: ꝗndecim aut
non multo amplius milibus paſſuum ab urbe diſtantem: fertur petere ſolitus. Eſt illic ari/
cino ſub colle cauus & umbroſus lapis: unde perpetuus fons emanat: circūmigrantib9 Ilici
bus: dēſum nemus altumq̃ ſilentium. Ibi ergo leges hominū ac cerimonias deorum: rex B
ea tempeſtate doctiſſimus inuenire: ſeu alibi forſan īuentis auctoritatē dare: artem fecerat.
Ibi diu tacitus ſolus ſedens: atq̃ inde poſt longum tempus ſolus ac meditabūdus egrediēs
ſcriptas leges efferebat: quibus adhuc rudis & inſolens ſed mox futur9 dn̄ator gentium
populus teneret: q̄uis ut nouos & indomitos animos religionis laqueo q̊dā & freno met9
obſtringeret: imitat9: ut aiūt: Minois Cretēſiū regis exemplum: & callidiſſimo cōmēto no
cturnis ſe deorū congreſſib9 alloquioq̃ frui ſimulans conſilio fidem quæreret. Quā fictio/
nem una cū ſacris a ſe repertis ī morte dānauit: libris græcis latiniſq̃ æditis: ꝑ quos utri/
uſq̃ linguæ doctorib9 ut poterat indicaret: ſe pro tempe ad auxiliū ueri uel patrocinio fal/
ſitatis uſum eſſe. Cum uero iam fundamētis ſuis legum a ſe latarū auctoritas ſtaret: nō pla
cere ut populus ſupuacuis implicaret errorib9: licet neſcio an quia libros ueræ religionis C
aduerſus crederet: quā facto cauſam prætēdiſſe dicit: an in qđ ꝓnior ſum: quæſito colore:
hoc uere autem ne populus metu liber: iugū nobilitatis excuteret: multiſ poſt ſæculis iuxta
ſepulchrū regis inuentos libros exurendos prætor roman9 Senatu conſentiēte decreuerit:
Quāta uel uanitate uel impietate prætereo: Illud enī nunc innotuiſſe ſuffecerit: multaꝝ op/
timarū rerum ſolitudinē fontem eſſe: ex qua Romanaꝝ quoq̃ legum fluxere primordia.

De Romulo: Achille atq̃ Herculæ: qui ſolitudinem diligebant: Ca. IIII.

Rdentior atq̃ acrior ſucceſſore ſuo Romulus: & ipſe tn̄ in ſyluis inq̃ paſtorali ca/ A
a ſa tantis aſſuefecit animū reb9: ut ſummi imperij fundamēto nō niſi ſolitari9 archi
tector idone9 haberet. Cogitatu arduum: ſolitudo omniū aſperrima: Reginæ urbi/
um & materiā & nomen & aream præbuit & auctorē. Achillem in ſolitudine didiciſſe legi/
mus: qđ eum mox & urbib9 Aſiæ terribilē & græciæ clarū fecit. Ipſe Hercules ī ſolitudine
ſanū illud conſiliū uitæ cœpit: cui9 libro priore mentionē feci: quādo uelut in biuio diu mul B
tumq̃ hæſitās: ad poſtremū ſpreta uoluptatis uia: ſemitam uirtutis arripuit: quā indefeſſe
gradiēs: nō ad humanæ modo gloriæ uerticē: ſed ad opinionē diuinitatis euect9 ē: q̄libet al/
te lateq̃ ramos porrigat uiri fama: ſi radicē quæras ad ſolitudinē erit animo recurrendū.

De Scipionib9 Africanis ſingularib9 ſolitudinis amatorib9: tractationeq̃ illi9 uerbi magnifici ab altero eorū prolati: Nunq̄ ſe minus ocioſum q̄ cū ocioſus: Nec minus ſolum q̄ cum ſolus eſſet: cū reprehenſione Ambroſij: dictum illud ad prophetas transferentis: Ca. V.

Vos aūt illos longe ducū maximos ubi dimittimus Africanos? Vere duo fulmina A
d belli: ut Maro ait: qđ a quibuſdā de alijs intellectū miror. Quoꝝ prim9 ex quo ui/
rilem togam ſumpſit: ut eſt apud Liuiū: nullo die prius ullam ꝑublicā priuatāq̃ rē
egit q̄ in capitoliū iret. Ingreſſuſq̃ ædem conſederet: & plærūq̃ tēpus ſolus in ſecretū ibi
tereret: Hic mos per omnē uitā ſeruabatur. Ita uir ille unicus: neq̃ græcoꝝ fabulis ac ſu/
perſtitionib9 ſed Romanis iudicijs celebrat9: & ipſe quoq̃ uirtutis admiratiōe diuinæ ſtir/
pis opinionē conſecut9: principia gerendaꝝ rerum a religione poſcebat: religioni ſedem op/
timam ſolitudinē deputabat. Inde quicq̄d id eſſet aggredi conſuetus: pluſq̄ humana fidu/
cia & ꝓſperrimos ſibi ac ſuis cœptoꝝ exit9 polliceri: ita ut nūq̄ falleret. Cæterū ne tā iun/
ctos & tam pares ſeparē: hos eoſdē duos ſuis quiq̃ tempib9: ut uirtutis: ſic ſolitudinis ama
tores fuiſſe nota res ē: Et poſt ſudores bellicos: poſt uictorias: poſt triūphos uel Liternum
uel Formias uł Caietā ſolitos cōmigrare: ibiq̃ cū ſingulis amicis ſoloſ cōquieſcere. O præ/ B
clarū ſpectaculū: quodq̃ omniū regū pompas & ſceptra trāſcēderet: cernere tales uiros ſer/
uatores reipublicæ: liberatores ciuiū: defenſores Italiæ: domitores gentium: fœlicit rebus
geſtis: dimiſſo in libertate & læticia populo uictore: relictis Romæ ſtipatorib9 lateꝝ ſuorū:

deposito habitu triūphali: ac præcupide restitutis īsignib⁹ dignitatū: solos: ociosos & humiliū nescios curarū: ꝑ colles & littora uagari: & sæpe cōchulas littoreosq; lapillos interlegere uarios: candidulos ac nigellos. Deniq; qđ uerecūde admodū reuerenterq; scriptū apud Ciceronē uideo. incredibilit̄ repuerīscere solitos: cū rus ab urbe tanꝙ e uinculis euolassent. Sed illam ꝓfecto solitudinē cogitatiōes pulcherrimæ sequebant̄: & ī illo ocio semp grande aliquid gerebat̄. Itaq; Cicero ipse: ubi suam luget: ibidem Africani supioris solitudinē admiratur: uocēq; illiusꝫ: ut ipse ait: magnificā: & magno ac sapiente uiro dignam ponit: Catone coætaneo illius atq; æmulo teste frat⁹: Nunꝙ se min⁹ ociosum ꝙ cum ociosus: nec min⁹ solū ꝙ cū solus esset. Cuius rei gloriā Ambrosius: mirū dictu: conciui suo temptat eripere: nec ubi unꝙ Romanū genus ciuilibus bellis uacet: ipsis in libris pugnant. Ecce enī Cicero
C officioꝝ tertio hanc Africano laudem tribuit: Ambrosius ī officijs suis: ubi cum in multis: tum in noīe ac numero libroꝝ Ciceronē sequit̄: ut apte obuiet eodem libro eademq; libri parte: hoc est in ipso principio libri tertij: eam laudem Scipioni Africano ereptā: ad ꝓphetas dn̄i Moysen & Heliam atq; Helisæū: opꝰsa nitit̄ disputatiōe trāsferre: quos fuisse uult ante Africanū diu: & in ocio negociosos: & in solitudine comitatos. Non obluctor Ambrosio: Nam & uera loqui illū scio: & si nescirem: multo ille poteti⁹ ꝙ Ciceronē Plato ipsa auctoritate me frangeret. Magna est enī apud me: nec īmerito eius auctoritas: cuius ore loqui spm̄sanctū credo. Quomodo ego Moysen unꝙ fuisse solū suspicari ausim: qui nō ipse secū tantū qđ ipsum sapiētis doctiq; uiri est: sed cum quo de⁹ facie ad faciē loquebat̄ quasi amicus cum amico? Quomodo ociosum: q tacit⁹ & īermis sedens & clamabat ad dn̄m: & usq; in cœlum audiebat̄: alteriusq; uix auxilio fessas man⁹ attollens un⁹ tot præualidas man⁹ hostiū uincebat: qđ sine eo armatæ nō poterat legiōes? Quomodo solū putem Heliā cum quo deus itidem & angeli loquebāt̄? Aut quō ociosum: qui pluuiæ imperat: & mulieri hospitæ famis interitū metuenti indeficiētē farinæ hydriā & inexhaustū olei uasculū uerbo facit: ingentiq; nisu fidei defunctum illi filium uiuum reddit? Quomodo solum dicam disci
D pulum eius Helisæum: qui pauenti hostem puero ministro inuisibiles alijs auxiliares currus & equos atq; acies ostendit angelicas? Quomodo ociosum qui filium hospitæ Sunamiti ex marito sene pollicit⁹ & dedit & reddidit: natum scilicet & primis annis extinctum suscitans: ut puer unus ꝓpheticæ uel fidei uel potentiæ argumentū esset? Quid magni autē si uiuēs suscitat: qui solo contactu sacri corporis mortuus mortuos suscitasse noscit̄? Quis præterea hunc æstimet ociosum: qui in ipso sedens ocio: conat⁹ omnes absentiū & cogitatus atq; consilia hostium: quasi præsens nouerat: suis cuncta denūcians? Quo cognito iussu regis Syriæ toto circūuallat⁹ exercitu: legiones obsidentiū se linguæ solius imperio ī cæcitatem captiuitatēq; ꝑductas: uerbo etiam liberauit. Imperiosi ocij sunt hæc & solitudinis præpotētis. Sed sit sane penes ꝓphetas antiqor rerū gloria: quos uel ætate uel merito primos constat: An ideo minor Africani laus est ꝙ eum aliquis eodem in genere laudis antecesserit: præsertim cum ut mihi cert⁹ uideor: nulla prorsus interueniēte noticia: omnis cesset imitatio quā de reb⁹ humanis laudū famæq; ꝑticulā deliberare atq; decerpere solitā nō nego. Profecto autem quisquis in partem rerum uenerit: dictum illud unde post tantū interuallum ad hæc ꝓphetarū noīa redij: qđ ipse mihi nō neget Ambrosius unius est primū ac proprium Africani.

Ex sententia dicti superioris Africani declarans de quali solitudine quoue ocio auctor loqui intendat: Ca. VI.

A Vius dicti sentētia: quid tot uelim uerbis admonet: Volo solitudinē non solam ocium: non iners nec inutile: sed qđ e solitudine prosit multis. Qui enim ociosi ꝓrsus languidi & segnes & soli sunt: eos mœstos semper miserosq; consentio: Quib⁹ nec honesti actus exercitiū nec nobiliū studioꝝ illustriūq; nominū possit esse cōmertiū. Hæc igitur summa est: Admitto ad ocium: nō hæc uento mobiliora sed mansura negocia: quoꝝ finis est non labor: nō quæst⁹ & dedecus: sed delectatio & uirtus & gloria: Corpori non animo ferias indico: ueto in ocio ingenium quiescere: nisi ut assurgat & intermissione fœcūdi⁹ fiat: Solet enī ut aruis: sic ingenijs intermissio ꝓdesse. Rursus & generosas curas in solitudinē non tantum recipio sed arcesso: quarum comitatu nullus oīno facilior: nullus amœnior fingi potest: & sine quo misera uita est æque uel in urbib⁹ uel in syluis. Libros præterea diuersi generis & simul per quos aut de quib⁹ scripti sūt: comites gratos & assiduos & prom

ptos uel in publicū prodire uel ad arculam redire: cum iusseris paratosq semp uel tacere uel loqui: & esse domi & cōicari in nemora & peregrinari & rusticari & confabulari & iocari & hortari & solare & monere & arguere & cōsulere & docere secreta rerum monimēta gestorum: uitæ regulā mortisq contēptū: modestiā i prosperis: fortitudinē in aduersis: æquabilitatē in actionib⁹ atq cōstantiā. Comites lætos: doctos: humiles ac facūdos: sine tædio: sine impēdio: sine querela: sine murmure: sine īuidia: sine dolo: Inter quæ tot cōmoda: nullo cibo īterim: nullo potu & ueste inopi & angusta domus parte contentos: cum ipsi potius hostibus suis inæstimabiles animi diuitias: amplas dom⁹: fulgidas uestes: & iucūda cōuiuia ac suauissimos cibos parent. Admitto & in solitudinē amicos: dulce genus: de quo multa præmisimus: sine quibus truncam ac debilitatā uitam & quasi luminibns captam puto. Quotiensq sub noctē: ut assolet: fores nostras amica manus impulit: Ac mihi seu longum post tempus uenerit hospes: Siue operum uacuo grat⁹ conuiua per imbrem (Quos mihi uersiculos e profunda grati conuict⁹ experientia: & ex ipso naturæ gremio uidetur Flacc⁹ elicuisse) Quotiēs ergo tale aliquid & mihi accidit hospes: sed post longum tempus gratus conuiua: sed uacuo operum: ne me forte uel frequētibus cōuiuijs uel impedimētis operum delectari credas: tūc ego nō aliū īuenisse: sed meipsum quodāmō geminatū censeo: Nō penit⁹ duo sunt quorum unus est animus. Nouit amor e duobus unū facere: Alioqn impossibilē rem iuberet Pythagoras: ut in amicitia scilicet unus fiat ex pluribus. Qđ cum ita sit: sequitur ut quisquis unius: idem & duorum capax amicorum locus sit. Nulla igitur solitudo tam profunda: nulla tam parua domus: nullum tam obstrusum limen: ut non pateat amico. B

Tractatus decimus: Exhortatiuus eius ad quem auctor scribit: ut uitam solitariam amplectetur remouensq impedimenta ac repellens argumenta eorum qui huic uitæ aduersantur: cum præclara solitudinis cōmendatione.

Tam ob uirtutes eius ad quem scribit: q̄ ob comites quos illi ad solitariæ uitæ solatium sors dedit: ad solitudinem suadens: Ca. I.

A t Ibi pater: si teipsum: si tua bona noueris: nihil deest quod gratam solitudinem & dulce ociū possit efficere. Adest animus bonus & adeo bene institut⁹ ætate: nō negligent excultus multarumq artiū ac rerū noticia instruct⁹: anim⁹ hūanorum actuum dux ac rector: totiusq uitæ nostræ gubernaculū tenēs: ut iam tali gubernatiōe nauigatio nisi fœlix esse non debeat: uiros claros & insignes q fuerunt nosti: uellem dicere posse qui sunt: sed ut res eunt uides. Si qui tamen uspiam supsunt: haud ignoti nūc etiā sunt tibi: cum quibus non potes aliter animo uersare qđ gen⁹ tibi nō maria nec montes eripient: cum quibus potes & corpore abundas pluribus fortasse: q̄q huiuscemodi rei nunq̄ magna copia fuit: nunc inopia summa est: sed unū nomen honoris causa huic loco inserendum credidi: Eorum quos tibi ad solitariæ uitæ solatium sors dedit: Pontius Samsonis est: qđ a te secūdū ornamentū habet ecclesia tua. De hoc enī ut quem a prima ætate familiarissime cognitum: nunc quoq certius nosse mihi uidear: fidentius loquar. Huic ego non temere: sed e re natum Samsonis cognomē obtigisse crediderim: B q q̄tus hebræus ille corporeis: tant⁹ iste sit animi uiribus: hūanitate: prudētia: Ad hæc & litterarū non mediocri noticia: eaq morum suauitate: quæ facile si quid habet solitudo asperum lenire queat. Illum ut facis: tota mente cōplectere: Illū in ocij solitarij partem uoca: Nisi enim fallor augurio sequetur uolens: & fessus urbanarū rerū: fugam urbium non horrebit. Sed o ubi Socratem nostrum linquo? Fallor ne? Hūc linquo equidem: Nā cum reliqui comites: ille pars nostri ē. Itaq cum cæteri euocandi sint: hunc nobis insepabilē amor præstat. Nosti hominem quem & stabilis amicitiæ fides earum & musarum multa familiaritas clarum facit: Cum quo ita gaudium uitæq iucunditas aderit: ut cōsilium non absit: Ita ut uis ingenij uigorq animi: ut qui his nōnūq̄ iungi solet: mœsticiæ nulla nubes interueniat: sed ea sp lætæ frōtis uniformitas: quā in Socrate illo sene & mirari solem⁹ & laudare: In hoc & cōspicim⁹ & amam⁹. Proinde nec nrm sileo Guidonē: cui⁹ aīo nihil ē puri⁹ nihilq cādidi⁹: nihil īgenio acri⁹: nihil iudicio graui⁹: nihil cōuersatiōe suaui⁹: Qui si nō septimus ut cognomē ei⁹ spondet: sed qnt⁹ accesserit: nō intelligo qd hoc dulci⁹ comitatu. Quāq nec alij qdē desint & uoto pares & studio: nisi illos nobis aut stat⁹ iparitas aut oīno difficultas

quædam:& inenodabilis humanarũ rerum perplexitas ĩuideret. Sed & hi ſatis multi ſunt
G & illis aĩo frui nec ipſa uetuerit fortuna. Hi igiť tales uiri aderũt:ut neq; ualitudo aſpa neq;
urgens occupatio neq; cõmigrandi incidens neceſſitas ita nos diſtrahat: qn unus noſtrum
aſſidue tecum ſit. Et quid ſingula enumerẽ? Nihil deerit omniũ uolũtas una non deſit. Aſ
ſunt qdẽ mĩme graues:ſed agiles expeditæq; diuitiæ: Siue ut aliť idem dicam: Adeſt paup
tas non mœſta nec ſordida:ſed honeſta & læta:etſi uerum fateri uolum⁹ multis inuidioſa:
Adeſt librorꝝ bona copia legẽdi dulcis ardor intelligẽdi memorãdiq; facultaſ data cælit⁹ &
ſtudio aucta ꝑuigili. Qđ ſequiť ſiluiſſem (Sic enĩ pudor hortabať ni ſcirem pro utctis affe
ctu precium rebus accedere) Et ipſe igitur adero:& mea quã diligis nunq̃ aberit papyr⁹: no
ui aliquid afferens indies: cui⁹ æſtimationẽ tu mihi fateor ante alios inexplebili illo tuo le
gendi deſiderio geminaſſes:niſi qđ a principio dixeram & uetuſ eſt uerbũ: Iudicio fauor of
ficeret. Repeto enim quotiẽs illam:ne dicam aliĵs:ſed certe Platonicis ac Ciceronianis codi
D cibus prætuliſti: dum tibi Bibliothecæ meæ limen ingreſſo: q ſæpe non ut epiſcopus:ſed ut
amicus facis legendiq; auido:quæ nunq̃ in te ſitis extinguiť. Ego diuina illa opera cœle
ſtium ingeniorꝝ obtuliſſem: Tu autem manu obiecta frontem auertẽs tantũ noſtra depo
ſceres. In qđ ne quid tuũ ratione careat:inclinaſſe te potuit:uel ueterũ perfecta cognitio re
petitæ lectionis iam nõ egẽs: uel hinc noſtrorꝝ amor: hinc nouitas:& ſi enĩ in ſcriptis uetu
ſtatis auctoritas maior:& illud Flacci uerũ ſit: ꝙ meliora dies ut uiua poemata reddit: ha
bet tñ & nouitas gratiam ſuam & forte iuuat experiri q̃tũ uiuendo ꝓfecerim: Nil enĩ impi
grius:nil experienti⁹ eſt amante. Quicquid autem cauſæ eſt: tuũ fateor: hũc ardorẽ ipſe co
ram ſæpe mirat⁹ ſum:ſæpe abſens uillici mei uerbis agnoui q aſſidue redeuntẽ his me lamẽ
tis aggrediť: Cur neſcio quã papyrũ: quã tu hãc inuiſens domũ ſolã petere ſoleas: abſtule
rim. Rideo & miror uel patris affectionẽ uel cuſtodis fidem:uel uillici puritatẽ. Itaq; aliqñ
abiẽs:& cum ſene meo ludens:papyrũ illi uacuam dedi:quaſi illa eſſet quã quæſiſſes. Quo
facto ſe illuſum reuertenti: iterũ grauiter queſtus totaq; demũ res ĩ iocos & in riſum deſiĵt.

De illis quæ ſolitarius debeat ſemper deſiderare: & de loco habitationis eiuſdem: Ca. II.

Ed redeo ad ordinẽ. Adeſt ergo tibi præterea ſine quo uita: ne dicam fœlix: ſed ne
A ſ uita quidem eſt: malarum rerum naturale odium & bonarum amor: uirtutum cul
tus: bonæ famæ pulchra cupiditas: honeſti ſtudium: contemptus ſupuacui. Qđ ſi
unũ e ſolitariæ uitæ fundamentis dixero: uerum dixiſſe me dicam. Adeſt corpus laboribus
obeundis idoneũ: nondũ fragile iam maturũ. Adeſt ætas adhuc uirens:ſed iam adoleſcen
tiæ malis explicita: quæ optima uitæ pars: nec expers actuum: nec conſiliĵ inops eſt: & ad
magnas res audendas aggrediẽdaſq; ſufficiẽs. Adeſt deniq; patria: ubi ciuis ac præſul hinc
amoris in populo: hinc reuerẽtiæ arcẽ tenes. Illud tibi natura præſtat: hoc dignitas: utrũq;
uirtus ac meritum. Eam quoq; ſortitus es patriam: quã licet epiſcopatus tuus: ciuitatis ap
pellatione nobilitet: ea tamen præter uetuſtatẽ & nomen de ciuitate nihil habet: non luxũ:
non frequentiã: non tumultum: ſingula ad eam uitam de qua loquor aptiſſima. Cui⁹ ego
ſi rite computo: annis circiter qnquaginta ante domini aduẽtum Iulio Cæſare Britãniam
oppugnante in Autẽticis ſcriptis: inter antiquas iam tunc urbes memoriã inuenio. Aſpe
B ctus loci talis eſt: ut nõ ineleganť idem ipſe Socrates noſter: quotiẽs illic ad te uiſendũ con
uenimus dicere ſoleat: En ciuitas illa parua quidem ſed honeſta: quã Abagar⁹ rex Ieſu ſal
uatori obtuliſſe legitur in Eccleſiaſticis hiſtoriĵs. Illius ĩ medio tibi ſolitudinẽ facere ſi uelis
potes: non eges ad hanc rem peregrinatiõe longinqua: ad quã multi eorũ confugerũt q̃s
ſupra cõmemoraui: ea locorum cõditio eſt: ut in patria tua inq; tuorum gremio ſolitarius
eſſe poſſis: haud ſpernenda quidem oportunitas: domi habes qđ multi tranſ maria quæ
ſiere. Sin aũt tibi nidus tuus ſordet: aut quid forte liberi⁹ petis: euolare licet in ꝓpinquũ ra
mum: & ſupra uicinũ fontem amœniſſima & quietiſſima ſtatiõe conſiſtere. Adeſt tibi tuus
Gorgia rex fontium: ad cuius tibi murmur hæc ſcribo. Adeſt liberrimũ gratiſſimũq; perfu
gium clauſæ uallis. Sic enim uocant incolæ: ſic uocari uoluit natura: quãdo illam circum
ductis collibus abdidit extra omne iter: omnemq; concurſum: uideriq; niſi ab incolis non
permiſit. Hic tu quoq; qđ rarũ & liber & dominus & præſul & ſolitarius eſſe potes. Pote
ris ne tuum locum ſpernere qui aduenis & reuerẽtiã iniĵcit & ſtuporem? Si quis ſpecus in
C qt Seneca ſaxis penit⁹ exeſis montẽ ſuſpẽderit: nõ manu factis ſed naturalib⁹ cauſis in tãtã
laxitatem excauatus: animũ tuum quadam religionis ſuſpitiõe ꝑcutiet. Si hoc uerum eſt:

ubi quæſo religioſior uſquā ſpecꝰ? Et ſi qđ ſequit̃ eſt uerū: Magnorū enim inquit fluminū
capita ueneramur: ubi maior ueneratio? Flumina quidem maiora longæ uiæ ſpacio & con
geſtu aquarum multarum nouimus: fontem nullum. Rurſus ſi tertium eſt uerum: Subita
inquit ex abdito uaſti amnis eruptio aras habet: ubi oro dignius aræ fuerint? Quas ego D
iam pridem chriſtum teſtor: ſi qua uoto facultas affulſerit: illic in hortulo meo qui fontibꝰ
īminet ac rupibꝰ ſubiacet: erigere meditor: nō nymphis: ut Seneca ſentiebat: neq; ullis fon/
tiū fluminūq; numinibꝰ: ſed Mariæ cuiꝰ ꝑtus ineffabilis & fœcunda uirginitas: omeſ deoꝝ
aras ac tēpla ſubuertit. Aderit ipſa fortaſſiſ: ut qđ diu iā & niſi fallor pie cupio: aliquādo ꝑ/
ficiā. Nunc cœptum ſequor: Poteris ne igitur tuū locū ſpernere quē alienigenæ uenerant̃?
Locum libertati & quieti & ocio & ſcientiæ & uirtuti: ac ne in ſingulis īmorer: ad ſummam
omnibus quibus ſtudes amiciſſimū locum: ut cætera ſileam: tāto olim & tibi tam culto ha/
bitatore dignatum. Scis ꝙ Veranus tuus: chriſti confeſſor eximius: qui ſedem tuam nunc E
ſolito duriorem: neſcio quotus ante te tenuit: quærēs locum pacis: hic demū ſubſtitit pul/
ſoq; hinc dracone terribili: ſanctā ac ſolitariam uitam his duxit ī locis. Cuius nomē int̃ fa/
moſæ ſolitudinis amicos: non præteritū ſed dilatum eſt: ut ī extremo poſitum tenacius hæ/
reret memoriæ: non tam tuæ: unde illud auelli cōmemoratio quotidiana non ſinit: & præ/
ſens ſemper uana ſub oculis fidei tuæ teſtis in quam precioſis ſancti uiri reliquijs exequen
dam: omne tū ſtudium: omnes opes ut dici ſolet uentre fraudato: omne deniq; qđ tibi uſq̄
erat argentum atq; aurum uirum optime contuliſti q̄ cæteroꝝ qui fortaſſis hæc legent.
Hic equidem habitauit ille dum uixit: priuſq̄ ad ſtatum curæ pontificalis inuitum ſpe/
ctata uirtus attolleret: hic uelut in terra hoſtili: ſed a ſe ꝑdomita ac pacata & cultui homi/
nū acquiſita chriſto cuiꝰ auſpicijs ſignoq; uicerat: Trophæum erexit titulo uirginis genitri
cis inſigne templum exiguum: ſed decorum & ualidū. Hunc ipſe montē peruiū fecit: & hāc F
montanā præduramq; ſilicē perforauit ſuis: ut aiūt: manibꝰ: opus feruoris atq; ocij ingen
tis: hic in ripa cellam habuit: chriſto diues atq; hortulo contentꝰ & flumine. Poſtremo pro/
cul hinc moriēs: huc referri: atq; hic ſepeliri uoluit: ut noſti: tam claro ſtupendoq; miraculo
ut qđ olim ī tranſitu maris rubri uiuētis Moyſeos uirga potuerat: hoc ſi qua fides in tran/
ſitu fluminū ueram pallium poſſet extincti. Hæc hactenꝰ: Nam de reliquis ruriſ tui laudibꝰ
multa dici poſſunt: ſed & multa ſæpe diximus: & hodierno colloquio dandus eſt finis.

Q; qui deo ſeruire uelit: ſiue artibus bonis ingenium excolere: ſiue aliquid aliud boni facere: fugiat nedū opem ferre alijs uideatur ipſe obruatur: Et quod in alio reprebendat ipſe ne committat. Ca. III.

Iue itaq; deo ſeruire uolumus: quæ una libertas ē atq; una fœlicitas: ſiue artibꝰ bo/ A
ſ nis ingenium excolere: qui proximus egregius labor eſt: ſiue aliquid meditando &
ſcribendo noſtri memoriā poſteris relinquere: atq; ita dierū fugā ſiſtere & hoc bre/
uiſſimū qdē uitæ tēpꝰ extendere: ſiue ſimul hæc omnia præſtare propoſitū eſt nobis: fugia/
mus oro iam tandem & id q̄tulumcunq; quod ſupereſt in ſolitudine trāſigamꝰ: omni ſtu/
dio cauēteſ nedū opem ferre naufragiſ uidemur: ipſi reꝝ humanaꝝ fluctibꝰ obruamur: reꝝ
humanaꝝ ſcopulis allidamur. Deniq; qđ ꝓbamꝰ id agamꝰ: ne q morbꝰ ē publicus: qđ q;
in alijs ſæpe reprehēdimꝰ: cōmittamꝰ: & iudicia ſermoneſq; noſtri ab actionibꝰ diſcrepent.

Q; non debeamus amplas opes expetere: non enim adiuuant ſed impediunt. Ca. IIII.

n Emo uero nos fallat: nemo nobis ꝑſuadeat in hoc amplas opes expetendas: Nō ad A
iuuant ſed impediunt: premuntq;: non ſubleuant. Ad hanc uitam aſcenſus eſt: Ne/
mo in altum aſcenſurus ſuperuacuis ſponte ponderibꝰ aut laqueis implicatur. Nihil auro
grauius nihilq; tenacius: id niſi quoad neceſſitati ſubuenit: nec optandū nec amandum q/
dem. Vbi enim auariciæ obſequitur: nihil eſt qđ ferentem magis incuruet ac deijciat & in
terrā cogat. Neq; id miꝝ: ſi a terra ortū ad eandē ſuo pondere fertur. Non conuenit animā
cœleſtis origenis terreſtrium cauernularum ſarcinis obrui: fæcibus inquinari. Prefert qui/
dem ſplendorem & lenitatem ſenſibus illudentem: animo aut affert tenebras & ſpinas &
tribulos curarum triſtium ac pungentium: & quo purgatius uidetur: eo abditis malis in/
fectiꝰ ē. Nūq̄ ſolæ ueniūt diuitiæ: m̃lta & uaria mala ſecū uehūt & īnūeros labores cauſaſq; B
diſcriminū. Si mihi nō ſatis eſt fidei: quære ab his q̊s fœlices uocant: & adiura ut ueri nihil

occultēt: īuenies eorū uitā supplicijs plenā suis: ut quā mirabaris exhorreas aut cōtēnas:
& intelligas huic uitæ ad quam te hortor: magnas diuitias nil prodesse: sæpe autem obesse
q̄ plurimū: ut nedum non tanto studio conquirēdæ sint: sed abijciēdæ potius si ultro adesꝰ
sent: donec ad eum quem natura & uirtus statuūt modū: more nautarū graui tempestate
laborantiū: iactu damnoq; rerum salua puppæ: ꝓuentū esset. Mira res nūc animū subit: ut
te pater meq; tecum rogem & obtester: ut unius pueri consiliū uni datum seni duobus esse
utile patiamur. Is puer Alcibiades fuit postea uir & forma notus & ingenio alternātisq; for
C tunæ clarissimum exemplum: Huic auūculus Pericles fuit: uir & ipse raris annumerandus:
Imprimis eloquio potēs: & cui ad magnū imperiū fuerat lingua ꝓ gladio: Ad hūc ergo cū
puer Alcibiades ex more ueniens: senem solito tristiorem offendisset: motus q̄ non solitis
forte blanditijs exceptus esset: ꝑconatus fertur quæ causa tristiciæ seu quid incidisset noui:
& cū senex puerili reor ingenio delectatꝰ: ueram rei causam nō celasset: dixissetq; se imēsam
pecuniā expendisse in usus reipublicæ: cuius impensæ rationem qualit̄ redderet non posset
apud se cogitādo reꝑire: Tum puer supra ætatem: Tu uero inquit cogita potius qualit̄ non
reddas. Callidum nempe consilium: uel si a sene datum esset magnūq; & euidens plenum
præsagiū ætatis. Quo frætus auūculus: cōcitato externo bello ciuilem difficultatē redden/
dæ rationis euasit. Sed ad consiliū reuertor: in quo laudare soleo: non facti iniusticiā: sed
acumen ingenij & celeritatē: hoc est illud pueri senile consiliū: qđ in usos nr̄os uertere mo/
D neo: sed in alios terminos ante uersum. Ecce enī uenient qui uiam nobis ad magnas diui/
tias ostendant: qđ nihil ē aliud q̄ auariciā docere: Pestilens sane schola & operosa admo/
dum difficilisq; doctrina multo uigiliaꝝ ac laboꝝ impendio discēda: & uel effectu caritura
uel nocitura successibꝰ. In his cogitationibꝰ occupato animo dicamus: Cogita potius qua
liter ista nō cupias: Ea enim utilior & certe facilior ars est: ad quā si adhuc lentus & indoci/
lis est animꝰ additis urgēdus ē stimulis: Ostendamꝰ ei præter mala diuitiarū de qbꝰ & a no/
bis modo aliqd: & multa q̊tidie dicūt̄ a multis: esse artē hāc in manibꝰ nostris: illam alte/
ram ī arbitrio fortunæ. Spernere opes potest quisq;: consequi non ita: scitūq; est illud ami
ci: Quare inquit potius a fortuna impetrem ut det q̄ a me ne petam? Itaq; rem difficilem
& euentus ambigui: puto præstat intentatam linquere: quæ & si certe utilis foret: esset ta/
men intempestiua & sera. Ecce enim sudabimus: anhelabimꝰ: torquebimur ne desint uitæ
breuis ac fragilis alimenta: quæ ut dixi: iam pridem cumulate & usq; ad inuidiam ac deli/
tias assunt: Verum esto: desit aliquid: Quis est enim regum cui nō aliqd desit? Hic magno
nisu assurgendū dicet aliquis: ut omnem prorsus indigentiam futuri dijs similes: propella/
mus: quæ nec penitus pelli potest: & ad tempus pulsa redit acrior.

Q anxia uita atq; in crastinum prominens non est uita: sed uitæ meditatio: Et q̄ auaricia sit uincenda: & iter ad ueras diuitias condiscenda: Ca. V.

Icero quidē ad Germanum scribens: Qđ me inqt sicut sæpe antea cohortaris ad
A c ambitionem & laborem: faciam equidem sed quando uiuemus. O breuis quæstio
sed efficax: Hinc uero qsqs erit hortatori nostro apte ne satis & grauiꝰ respōderi po/
test: Placet amice qđ suggeris si modo possibile ē: sed quando uiuere incipiemꝰ. Oro te q̊s
scilicet nō modo uiuere sed uixisse iam deceat? Nam hæc semper anxia atq; in crastinū pro/
minens: non est uita: sed uitæ meditatio nunq̄ forte uenturæ: & quod constat ambiguæ.
Inter multa quidem hoc a plebæio poeta non ignorabilit̄ dictū tenes: Crede mihi nō est sa/
piētis dicere: Viuā: Sera nimis uita ē crastina: uiue hodie. Est uero cōsiliū illud Alcibiadis
late patens & ad multa uersabile: Vltio stimulat: gula sollicitat: suspendit ambitio: incendit
amor difficillima exequēdo cōtemnēdoq; facillima. Hæc animū doceamꝰ: ut anceps & pe/
riculosa ad nocendum uia: itaq; sæpe dum ulcisci uolens iniuriam aceruabis: ut uilis gu/
læ seruitus & solliciti apparatus turpissimꝰ exitus: ut uentosa semper ambitio supplicandū
populo: quo nihil est durius: ut improbus suꝑbusq; amor seruiendū mulierculis: quo nihil
indignius uiro forti: ridendū inaniter lugendūq;: & sæpe nō minꝰ lætis q̄ mœstis euētibꝰ:
tanta uanitas rei est: horum omniū una est regula. Siquidem his implendis cogitatio im/
B peditur: nunq̄ deerunt mœsticiæ mortales & maloꝝ causæ: ut euadas hinc & ut lætus acli/
ber sis: contemptus ipse præstabit. Hoc potius cogitandum est igitur qualiter difficulta/
tes has effugias: q̄ qualiter explices: Vide in q̄uirilem sententiam: puerile dictum tra/
hi potest. Sed omissis alijs: quod nunc unum agitur auariciam hoc artificio uincamus:
necessarias nobis ad hoc ocium magnas opes ostentantem: & spernendo mortalia frenan/

docti cupidines: & naturæ modestiam æstimando: compẽdiarium iter ad ueras diuitias cõdiscamus. Re enim uera cum omnibus ad uirtutem nitẽtibus: tum uel maxime proposito nostro inimica cupiditas est: Nam nec finem habet ullum: & cumulando superuacua: impedimentum quærit huic uitæ: cui præsidium pollicetur: quã non onustam sed expeditam atq; agilem esse oportet. Nempe cum constat multis qui oĩa posse uidebanẽ: ne hoc unum possent: opum potentiæq; magnitudinẽ obstitisse. Tibi nil obstat nisi qđ mĩme suspicor: ipse tibi obstes: potes equidem: potes modo non singulos nodos soluere: q̃ simul omnes amputare malueris: Aduersus hydrã res est nobis: nullus erit finis nisi repullulãtia capita ingenio præcidam⁹ Herculeo. Ego solus esse non tantũ possum: sed iam cœpi facile pseueraturus: si tant⁹ mihi uiæ solitariæ dux & comes accesserit. Non modo enim meæ quietis adiutor: sed ut qđ in animo est quolibet enũciem: Ipse quies mea: nec tantũ solitudinis solamẽ: sed ipse quodãmodo solitudo mea eris: tunc uere plærũq; solitarius uidebor dum tecum ero. Præcessi ego te: temptauiq; uadum: sequere saltẽ: qui præcedere debuisti. En quasi dubio torrẽte trãsmisso ripa clamãs ad aduersa ut intrepide transeas edico: Nihil oĩno periculi ẽ: & ubi primo pedes tenui strupea oĩa atq; suspecta: hic amœna oĩa & secura denũcio. Si dubitas: si cũctaris ipse retrãseo & uestigia retro obseruata sequor: ut Virgili⁹ ait: ut scilicet manu prehensum ad hæc te loca pducam: quibus cũ assueueris: regũ thalamos põtificũq; aulas carceres & molestos laqueos ducas.

De Remedijs contra pigrum progressum ad solitudinem Ca. VI.

A Quod si forte omnia quæ animos tenẽt abdicare nõdũ possum⁹. Id enĩ unũ ẽ ex eorum genere quæ prius incipiũt hoĩes docere q̃ discere: at saltem amicam nobis solitudinem faciam⁹ qđ nullo uetante pmittimus: inq; illam cum omnib⁹ fortunarũ nostrarũ sarcinulis cõmigrem⁹: quib⁹ cũ fortiter carere posse cœperim⁹: tamẽ demũ plena libertas erit & securũ gaudiũ. Interea ut res sunt: nusq̃ certe quieti⁹ uicturi sum⁹: Neq; enĩ uel quia diffidã tam obnixe ago uel tanto uerboꝝ nisu quicq; tibi durum aut graue suadeo: cum & altitudinẽ animi tui norim: & siue hui⁹ siue artioris uiæ clarissimi tibiq; notissimi duces sint. Nam & Martin⁹ cui multum fidis: & cui qđ pegrinationes sermõesq; tui indicãt: inter christi amicos amicissimũ te notaui: hũc uitæ modũ: ut ex supiorib⁹ liquet impleuit: simul & solitarij requiẽ amplex⁹: & episcopi dignitatẽ retinẽs: ut iure suo Gennadius & monachũ & episcopũ illum uocet. Nempe qui prius ante baptismũ: qđ difficilius est implesset in adolescẽtia: inq; ipsa militia utraq; religiosis aduersa cõsilijs sic uiuens: ut iam tunc sicut in uita ei⁹ scriptum est: non miles sed monachus putaretẽ. Et alter Menas: cui natalis idem qui Martino est: terrenã cœlesti militia: non in urbe sed in heremo pmutauit. Et huc quoq; de industria dilat⁹ Gregorius naçiançen⁹: ut Hieronym⁹ testatẽ: Immo se episcopum in loco suo ordinans ruri uitam monachi exercuit: Cuius uitæ q̃t⁹ illi semp amor fuerit: hinc elicis: q; iam ante subrecentẽ ex Atheniẽsi auditorio digressũ: Basiliũ Cæsariẽsem famosum compatriotã & collegam: atq; ut famã secut⁹: Augustin⁹ ait: etiã carne germanũ suũ e cathedra magisterij detractũ: ubi ille rhetoricã florẽtissime docebat: iniecta manu ad solitudinẽ & ad meliora studia insigni quadã amoris fiducia & auctoritate deduxerat. B

De repulsione argumẽtorũ illorũ qui uitæ solitariæ aduersantur: Ca. VII.

A Audio autem e trãsuerso qd aduersus hæc rursum obstrepi soleat. Nã primo de scripturis sacris nobis facere nituntẽ inuidiam. Væ soli quia cũ ceciderit non habet sub leuantem se. Et melius est duos simul esse q̃ unũ: habent enĩ emolimentũ societatis suæ: Et quæ sunt id genus plurima. Qđ oĩno nõ dicerẽt si quid ego sentiã & qd loquar attenderent. Deinde Aristotelicũ illud obijciũt: ubi ait: uel q; naturalit̃ sociale animal ẽ homo: uel q; qui alijs non cõmunicat: aut bestia est aut deus: quasi ego uel odium indicã uel societatẽ omniũ hominũ interdicam: uel anceps sit electio quid esse malim: an bestia an deus: hoc ẽ bestialis homo an diuin⁹ uir. Ciceronianũ præterea illud nobis ĩmurmurãt: ubi non a necessitate qđ quibusdam uisum esset: sed a natura profectam hominũ societatẽ: nõ semel deseruisse contentus: rei huius argumentũ attulit optimũ: quemq; licet omnib⁹ copijs suffultum & omnis necessitatis expertem: tamen & solitudinem fugiturũ & socium studij quesiturum. Quibus satis ut arbitror libro superiore respõsum est: Nam nec ego nisi in hoc mihi plene cum Tullio cõueniret: solitudinis ac studij socium: imo uel socios & quærẽdos dicerẽ & colẽdos. Et hæc igitẽ & quæ ad obuiãdũ nobis simia trahi solẽt teneo: & deserta solitudine Aphratẽ cui⁹ supra meminim⁹: & Iulianũ illũ famosissimũ heremitã Antiochiã: B

& famoſiorē Antoniū Alexandriam urbeſq; alias petijſſe non ſum neſcius : uerum id non
motu ꝓprio ſeu leui qualibet ex cauſa: ſed ꝑ graui neceſſitate ſummoq; fidei diſcrimīe ge-
ſtum noui. Sic enim ſcriptum eſt : Sciebant illi ſacratiſſimi uiri quid tempori unicuiq; con-
grueret: & quãdo eſſet opꝰ frui quiete: & qñ neceſſariū ſolitudini præponere ciuitates. Iam
id prope ridiculū qđ præmiſſis accumulant: quodq; præſenti mihi ſæpius obiectum ſcio.
C Quid enim fiet inquiūt: ſi paſſim omnibus ꝑſuadere potueris qđ intendis? aut quis tan-
dem in urbibus reſidebit? Vide ergo ne contra rempublicã loquaris. Quibus plane res ip-
ſa reſpõdeat: Si quidem omnes inde migrauerint: certam eſſe mutandæ ſententiæ rationē
ſolitudines deſerendas: quæ iam ſolitudines non erūt : eoq; protinus redeundū: unde om-
nis tædij pater inquies popellus abſceſſerit. Sed bñ habet: non hi ſūt hominū mores: neq;
tam patulas uulgus aut tam faciles honeſtis conſilijs aures præbet : paucis utinam ꝑſua-
ſerim. Nec uero par eſt omnibꝰ unam uitam & præſertim ſolitariã ſuadere: nec ego loquor
omnibus: ſed tibi: ſed mihi: & his paucis quibꝰ hæc rara conueniūt. Nobis certe ſi nõ uul-
gi uoces: ſed naturam noſtram ſequimur: nihil eſt aptius.

De hortatione ad ſolitudinē: Et ꝙ urbes relinquendi ſint occupatis in ſæculo: Ca. VIII.

A Inquamus urbem non redeūdi animo: ne poſita ad aratrū manu reſpiciamꝰ retro:
l ſed precemur potius: ne unq; ad ingratū deq; omnibus boniſ male meritum popu
lū reuertamur. Qđ feciſſe Lentuluſ tradit: is q ſub obtētu ꝓfectiõis honeſtæ: æter
nū exiliū elegit: quē ut imitari uellemꝰ: & ſi non quietis amor ac ſaltē turbæ odiū ꝑſuaſiſſe
debuerat. Quãq; nõ deſit exēplū minus notū ſed deuotū magis Chronij phœnicis mona-
chi: q ſolitudinē ingreſſuſ orauit ne unq; inde diſcederet: mſtaq; ꝑſeuerãtia ſibi præſtitit ne
irritæ preces eſſent. Extirpãdæ ſollicitudinū cauſæ ſunt: frangēdiq; q nos tenent unci: rum
penduſq; pons a tergo ne qua fugæ uel reditus ſpes ſupſit. Dicam enim tibi: nõ qđ Palla-
dius exemploꝶ taliū hiſtoricus dixiſſe ſibi Ioannem ſcribit Aegyptiū heremitam illū cuiꝰ
ſupra mentio eſt habita: Epiſcopus enim inqt es futurꝰ : plurimūq; tribulationū habiturꝰ
es ac laboꝶ: Si igit ifta uis fugere: noli relinquere ſolitudines noſtras : Nullus enī te in de-
ſertis degentem locis epiſcopū faciet. Hæc Palladio: Ioãnes. Ego autem tibi de epiſcopatu
nihil: Iam enī es qui ille cauendū præmonebat : nec iam tibi poſſibile eſt Epiſcopū nõ fuiſ-
ſe: ad quem ſtatū ante annos matura te uirtus erexit. Sed quid huic proximū eſt dicã: Epi-
ſcopatus enī tuus talis eſt: ī quo & honore ſummis: in libertate mediocribꝰ atq; infimis par
ſis. Qđ ſi maioris epiſcopij pondus times: ſolitudines noſtras ama: Et ſi laboꝶ īmortaliū
nexibus uis abſolui: hanc requiē quære : Vt enī a militiæ labore rediens: ait Romanus ille
Centurio: hic optime manebimꝰ: qđ ſi fortuitu prolatū: ad omnē tanti impij tractum eſt:
B ex ꝓpoſito dictū nõ ſpernat. Surge: ueni: ꝓpera: linquamꝰ urbem mercatoribꝰ: aduocatis:
proſenetis: fœneratoribꝰ: publicanis: tabelliõibꝰ: medicis: unguētarijs: lanionibꝰ: cocis: pi-
ſtoribꝰ atq; fartoribꝰ: alchimiſtis: fullonibꝰ: fabriſ: textoribꝰ: architectis: ſtatuarijs: pictori-
bꝰ: mimis: ſaltatoribꝰ: citharedis: circulatoribꝰ: lenonibꝰ: furibꝰ maleficis: adulteris: paraſi-
tis: hoſpitibꝰ: circūſcriptoribꝰ ac ſcurris: edacibꝰ odorem fori uigili nare captantibꝰ: quibꝰ
ea fœlicitas una eſt: illi inhiant: Nullus autem nidor in montibꝰ & ſolitis ac placitis caruiſ-
ſe ſuppliciū. Sine illos: nõ ſunt noſtri generis: Permitte diuitibꝰ nūmos ſuos numerare: & ī
hoc Arithmeticæ præſidio uti : nos diuitias nr̃as ſine ſtudio: ſine arte numerabimꝰ. Nihil
eſt qđ illis īuideamꝰ: niſi nūc etiam: qđ abſit: pueri ſimꝰ: quos ficta adūbrata ſuſpēdant.
Demi phaleras equis uenalibꝰ uetꝰ eſt cautela. Nemo ſanus puellã deformē ꝙ bene ueſti-
ta eſſet ī cõiugiū optauit : Nos ſi phaleras: īmo laruas his purpuratis fœlicibꝰ detrahamꝰ:
clare uidebimꝰ eſſe miſerrimos: Suas ſibi diuitias habeãt: ſuos mores: ſuas uoluptates. Nē
pe q̃s æternas uellent diuitiæ abibūt: & q̃s manu retrahūt uoluptates fugient: At quibꝰ ca-
ruiſſe cupiēt mores ſtabūt & comitabūt īuitos. Cūcta hæc quæ illos uulgo mirabiles oſtē
dūt: momēto tpiſ euaneſcēt. Sub impio fortunæ uiuūt: ſi illa pepcerit: mors nõ parcet. Qui
precioſiſſima reꝶ habent: ſi tñ dicēdi ſunt habere quibꝰ ſeruiunt: ipſi mox a uiliſſimis habe-
bunt. Et a qbꝰ inquies habebit diuitias ingratus hæres & forſan hoſtis inuiſus? Corpa uer
mes & upupæ: Tartarꝰ animas: Nomen: obliuio ſempiterna. Contra ꝗuis pauper hic fue-
rit: In memoria æterna erit iuſtus. Non nos igitur ad æmulationē prouocet falſa proſperi-
C tas uera miſeria: ſequeſtrēt a nobis molles & eneruati diuites. Illis Thermæ: fornices: atria:
popinæ: nobis ſyluæ: mõteſ: prata: fõtes placeãt. Illi carniſ deſideria & lucꝶ undecūq; ueni-

ens:nos ſtudia liberalia & honeſta ſectemur: & ſi quid mœchanicum miſcere iuuat: ſit agri-
cultura uenatioqꝫ: Cui ꝗ̃uis ineſſe clamoſum aliquid & noſtro propoſito diſſonū uideat̄:
de uenatiōe uetuſqꝫ ſit uerbū: In uenando multā uerborum eſſe iacturam: uenationē tamē
& meditationi & ſtudijs oportunam: magnis quibuſdam ingenijs uiſam ſcio: propter ſo-
litudinem ſcilicet & nemorum latebras ſilentiumqꝫ retia ipſa ſeruantium. Quod tum ma-
xime uerum fiet: dum præter numerū: hoc eſt non uenator ſed ſpectator in ſyluam eas abi-
urus ex commodo ſine ullo uenantium commeatu: ea forte uel clericis præcipue inter ſyl-
uas agentibus permiſſa licentia eſt: nec huius generis interdicta uenatio: rara quidem &
modeſta & exercitio corporis indulta non luxui: quæqꝫ illi cognatæ ſunt piſcatio aucupi-
umqꝫ: hæ ſunt ruris artes. Deniqꝫ illi ſemper pendeant ac uoluantur: nos ad petram preſſis
ueſtigijs inſiſtamꝰ. Illi ſemper hæreant: nos aliqn̄ progrediamur. Illi ſemper dubij cōſultēt:
nos iam tandem ſalutare conſiliū exequamur. Poſtremo illi mūdum fugientē amplexent̄
teneantqꝫ ſi poſſint: nos dn̄m & quæramus dum inueniri poteſt: & inuocemꝰ dum prope
eſt: quin & dum corpora noſtra ꝑegrinant̄ ab urbibus: ꝑegrinent̄ a corꝑibus animi: præ-
mittamus illos ad cœlum cum tempꝰ aduenerit (qđ philoſophi nō ſperarūt) & corporibꝰ
ſecuturi.

De præclara ſolitudinis commēdatione: Ca. IX.

N quo impetꝰ calamū tulit: ꝗ̃ multa diximꝰ de re parua: ut uulgꝰ exiſtimat: ut ego A
e ſentio ꝑmaxima & mihi eqdem tam iucūda: ut cum ī hoc corporeo carcere diu uin-
ctum me fuiſſe meminerim: uixiſſe non ampliꝰ mihi uidear niſi ꝗ̃ diu ſolus & ocio-
ſus uixi. Quāꝗ̃ o ſi uſurpare audeā præclarū illud ſingularis & egregij duciſ dictū: nec im-
portunæ detur inſolentiæ gloriandi par in tanta imparitate licētia: Ego quoqꝫ non modo
nunꝗ̃ minus ocioſus ꝗ̃ cum ocioſus: minus ue ſolus ꝗ̃ cum ſolus: ſed ſemper ocioſus niſi
dum ocioſus: ſemper ſolus niſi dum ſolus fui. Et ſi non ſim dubius: qđ ſæpe iam dixi: ma-
gno ſtrepitu populū his omnibꝰ occurſuꝝ: Sed ueritas intrepida & inuicta eſt: Nec uanos
horret ſtrepitꝰ: ut deſcriptor generoſi cornipedis Maro ait: Illi ardua ceruix argutūqꝫ ca-
put: Cuius qdem non aſſertor adhuc magis audax ꝗ̃ ſollicitꝰ inquiſitor ſim. Ad quā licet
enī ſtudio ſemper aſpirem: uereor tamē neqn̄ mihi uel illius latebræ uel meæ curæ uel tar-
ditas quædam obſtet ingenij: ut ſæpe res quærens opinionibꝰ implicer. Hæc ergo nō diffi- B
nitor ſed ſcrutator ueſtigatorqꝫ tractauerim: Nam & diffinire ſapiētis eſt proprium: & ego
nec ſapiens nec ꝓximus ſapienti: ſed ut Ciceronis uerbo utar: magnꝰ ſum opinator. Con-
tra autem paucos quibus loquor: affuturos ſcio præter numeꝝ ſuꝑiores rebus oībus atqꝫ
uictores: Ego iam hinc iudicij tui arram teneo: ſatis eſt quid alij iudicēt: ꝓ ſe quiſqꝫ uiderit
dū uagas fluctuāteſqꝫ ſentētias nulla neceſſitas ad uerum cogit. Certe cum uenerit ineuita-
bilis dies: & urgere animā hinc cœperit ineluctabilis mortis hora: quādo non in porticibꝰ
aut compitis populi digito monſtratū eſſe: nō regem aut pontificē fuiſſe: non pecunia: non
gratia: nō delitijs affluxiſſe: ſed caſte: ſed pie: ſed innocent̄ uixiſſe ꝓfuerit: Tūc ut ſpero fate-
bitur qui nūc negat trāquillū hoc ſaltem fuiſſe conſiliū. Itaqꝫ tantus ardor: tantus materiæ C
amor eſt: ut cū multa dixerim plura ſe offerāt: ſed ſtudio conſulendū eſt. Putabā enī epiſto-
lā ſcribere: libꝝ ſcripſi: quē diuiſurꝰ nō fuerā: quo ſcilicet ſolitariæ uitæ ſolitariꝰ liber eſſet:
niſi quia ī mēte redijt eam me ſolitudinē laudaſſe: nō quæ unū etiam: ſed quæ turbas fugit:
Simul illa me cogitatio ꝓpoſito emouit: ut onuſtū feſſumqꝫ uiæ medio lectorē partitio re-
leuaret: Vnū igit̄ ī duos ſecui. Dulce aūt mihi fuit præter morē ueterum: quos in multis ſe-
qui ſoleo his q̄libuſcūqꝫ litterulis meis ſæpe ſacrum & glorioſum chriſti nomē inſerere: qđ
ſi feciſſent priſci illi noſtroꝝ ingenioꝝ duces: & eloqo hūano uim ſcintillaꝝ cœleſtiū miſcu-
iſſent: Delectant fateor: ſed multo ampliꝰ delectarēt: Nūc mulcet eloquentiæ prima frons
clara uerboꝝ luce: ſed ſentētiaꝝ ueris orba luminibus: cū diu aures delinierit neqꝫ quietat
animū nec ꝑducit ad illā ſupremā ſtabileqꝫ dulcedinē ac pacē intellectꝰ: Ad quā qđ inſēſa-
ti & ſuꝑbi hoīes contēnūt: niſi ꝑ ipſam chriſti humilitatē nō eſt aditꝰ. Hæc tibi autē ſic affe-
cto animo dictaui: ut oīs impulſarū uento frondiū fragor: & oīs circa naſcentiū ſonitꝰ aqꝝ
hoc unū dicere uiderent̄: Bene ſuades: Recte conſulis: Verum dicis.

Franciſci Petrarchæ Poetæ Laureati: de Vita ſolitaria: Secūdus Liber Explicit.

Franciſcus Petrarcha de Re-
medijs utriuſq; Fortunæ.

Annotatio Dialogorũ: Libri. I. Francisci Petrarchæ.

Insignis ac plurimum cõsolatiui operis Francisci Petrarchæ Poetæ atq3 Oratoris Clarissimi: de Remedijs utriusq3 fortunæ ad Azonem: duos libros dialogis ducẽtis quinquagintaquattuor distinctos cõtinentis: Dialogorꝝ libri primi de Remedijs prosperæ Fortunæ: collecta: ordinata: enumerataq3 Annotatio.

Finis Annotationũ primi libri.

Francisci Petrarchæ poetæ oratorisq; Clarissimi: in operis sui de Remedijs utriusq; fortunæ librũ primum: quo de Prospera disputatur fortuna: Epistolaris Præfatio.

Vm res fortunasq; hominum cogito: incertosq; & subitos rerũ motus: nihil ferme fragilius mortalium uita: nihil inquietius inuenio. Ita cunctis animãtibus naturam miro remedij genere consuluisse uideo: ignorantia quadam sui: nobis solis memoriam: intellectum: prouidentiam: diuinas ac præclaras animi nostri dotes in perniciem & laborem uersas. Tam superuacuis em̃ semper nec inutilibus modo: sed dãnosis atq; pestiferis curis obnoxij & præsenti torquemur & præterito futuroq; angimur: ut nil magis metuere uideamur q̃ ne quãdo forte parũ miseri simus: Tãto studio miseriarũ causas & dolorũ alimenta conquirimus: quibus uitã: quæ si rite ageret̃ fœlicissima prorsus ac iucũdissima rerũ erat: miserandũ ac triste negocium efficimus: cuius initium cæcitas & obliuio possidet: progressum labor: dolor exitũ: error omnia. Quod ita esse quisquis uitæ suæ cursum acri iudicio remetiet̃: intelliget. Quem quietum quæso: quẽ trãquillum: quem nõ laboriosum magis atq; anxium diem egimus? Quod unq; tam securum aut tam lætum mane uidim⁹: ut nõ ante crepusculum sollicitudo mœrorq; surriperet? Cuius mali & si ipsis in reb⁹ multa insit occasio: nisi tamẽ nos fallat amor: nostri causa maior: siue ut ingenue fateamur: culpa om̃is in nobis est. Vt uero sileam reliqua quibus undiq; trudimur: quod illud est bellũ q̃q; perpetuũ: quod cum fortuna gerimus: cuius nos facere poterat uirtus sola uictores: Nos ab illa uolentes scientesq; desciuimus. Soli igit̃ imbecilles exarmati non æquo marte cum implacabili hoste congredimur: quos illa uicissim ceu leue aliquid attollit ac deijcit & in gyrum rotat: ac de nobis ludit: uinci tolerabilius foret: nũc ludibrio etiã habemur. Id uero quid aliud q̃ leuitas ac mollicies nostra fecit: Idonei uisi sumus: qui pilæ in morẽ huc illuc tam facile iactaremur: animalia æui breuissimi: sollicitudinis infinitæ: quibus inscijs: cui puppim litori: cui animũ consilio applicemus: pro cõsilio interim sit pẽdere: ac præter præsens malum & a tergo qđ doleat & ante oculos semper habere qđ terreat: Quod præter hominẽ animãtium nulli accidit: quibus præsentia euasisse plenissimam securitatem tribuit: Nobis ob ingeniũ & acumẽ animi semp quasi cũ Cerbero tricipiti hoste luctandum est: ut ratione caruisse prope melius in nosmetipsos: ætherea naturæ præstantioris arma uertentibus huic malo obstare subdifficile est: uetustate iam & consuetudine radicato. Enitendũ tamen in quã rem præter generosi animi conatũ: cui nihil est arduũ: nihil inexpugnabile: & sapientum hominũ crebra colloquia: q̃uis id genus iam rarescat: & multo maxime iugis lectio ac peruigil scriptorũq; nobilium monumenta profuerunt: modo salubribus monitis consensus animi non desit: quem unum in terris sani consilij uiuũ fontem asseuerare non uerear. Quobrem si uel plæbeis scriptoribus pro affectu nudo gratiam aliquãdo habitam scimus: siue pro eo q; iter aperuisse sequentibus uisi erãt: quãta: oro te: gratia claris ac probatis scriptoribus est habenda: qui multis ante nos sæculis in terram uersi: diuinis ingenijs institutisq; sanctissimis nobiscum uiuunt: cohabitant: colloquuntur: Interq; perpetuos animorum fluctus: ceu totidem lucida sydera & firmamento ueritatis affixa: ceu totidẽ suaues ac fœlices auræ: totidẽ industres ac experti nautæ & portũ nobis quietis ostẽdunt: & eo uoluntatũ nostrarũ lenta carbasa ꝓmouent: & fluitantis animæ gubernaculũ regũt: quoad tãtis ꝓcellis agitata cõsilia tandẽ sistat ac tẽperet: Hæc est em̃ ṽa philosophia: non quæ fallacibus alis attollit̃ & steriliũ disputationũ uentosa iactantia per inane circumuoluit: sed quæ certis & modestis gradibus cõpendio ad salutẽ pergit. In hoc te studiũ hortari: amicum forte: sed ꝓfecto necessariũ nõ est. Natura te uariæ lectionis multiplicisq; noticiæ auidum fecerat: fortuna quæ: ut aiunt: magnæ rerum partis imperium tenet: turbido quodam ac profundo negociorũ & curarũ pelago iactandũ dedit. Cæterum nõ ut legẽdi ocium: sic noscẽdi desideriũ eripuit: quo minus semper litteratorũ hominũ delectatus amicitia & conuictu: & occupatissimis diebus ociosas horas quotiẽs licuit furatus: quotidie instructior: q̃tidie rerũ memorabiliũ doctior fieri uelles: Vbi illa qua nulli cedis memoria: sæpe te pro libris uti solitũ: ipse tibi sum testis. In quod si ab ineunte ætate pronus eras: eo nũc putandus es pronior: quo serotinus matutino uiatore feruentior atq; animo saltẽ prompti

or esse solet: quãdoquidē hæc uulgaris est querela: Crescere iter dieq; decrescere: Qđ utiq;
nobis in hoc uitæ tramite accidit: ad uesperam propinquantibus: & uiæ multū superesse cer-
nentibus. Nõ mihi igit̃ es hortandus ut facias qđ semp̃ auidissime fecisti: admonuisse suf-
fecerit: ut intendas animū ne qua te hinc humanaꝝ reꝝ cura dimoueat: quæ plærosq; mor-
talium post egregios labores in ipsa cõsūmatione maximoꝝ operū auertit: Hoc adiecto: ut
quia simul omnia uel legere uel audire & meminisse non potes: utilissimis quidē: & quoniã
breuitas est amica memoriæ: breuissimis quoq; te fulcias. Nõ q̃ ego suadeã operosiora illa
& maiora sapientiæ cõsulta negligere: quibus te in ordinario: ut ita dicã: fortunæ certamine
tueare: sed ut his interim breuibus ac præcisis sententijs quasi quibusdã expeditis atq; cõti-
nuis armis: contra omnes insultus omnēq; repentinū impetum hinc illinc iugiter sis instru-
E ctus. Duplex em̄ nobis est duellū cū fortuna: & utrobiq; q̊dãmodo par discrimē: Cui⁹ nõ
nisi partem unicam uulgus nouit: eam sc; quæ uocat̃ aduersitas: Philosophi & si utrãq; no-
uerint: hãc tamē ipsam difficiliorē arbitrant̃. Itaq; notū illud Aristotelis in æthicis suo iure
diffinientis: Difficilius esse tristia sustinere: q̃ delectabilibus abstinere. Quē secutus Sene-
ca ad Lucillū scribēs: Maius est inquit difficilia perstringere: q̃ læta moderari. Quid dicã?
Ausim ne tãtos inter uiros hiscere? Duꝝ quidē & temeritatis parata suspicio nouo homi-
ni uetusta tangenti. Hinc auctoritate igitur: hinc ætate permoueor: Sed alterius magni cu-
iusdam & antiqui uiri succurit auctoritas: Neq; em̄ impetrari potest: quin quale quidq; ui-
deatur ei talem quisq; de illo opinionē habeat: Marci Bruti uerba sunt scribētis ad Atticū:
quibus uix aliquid ueri⁹ dici reor. Quid em̄ de re qualibet iudicare possum nisi qđ sentio?
Nisi forte cõpellar ut iudicio iudicē alieno: qđ qui facit: iam nõ ipse iudicat sed iudicata cõ-
F memorat. Ego itaq; reuerenter tantoꝝ hoĩm omniūq; sic sentientiū iudicia præteruectus:
si de ꝓprio loq̃ uelim: Scio quidē alias uarie de uirtutibus disputatū: neq; sp̃ difficilioribus
principatū dari: neq; fortuito ultimū inter ꝟtutes locū obtinuisse modestiã: siue eam tempe-
rantiam dici mauis: Quantū tamē ad id de quo agitur attinet: difficilius prosperæ fortunæ
regimē existimo q̃ aduersæ: aliquãtoq; fateor apud me formidolosior: & qđ cõstat insidi-
osior est fortuna blanda q̃ minax. Quod ut sic opiner: non me scribentium fama: non uer-
borum laquei nodiq; sophismatum: sed reꝝ experimēta uitæq; huius adigunt exempla: &
magnū difficultatis argumentū raritas: Nam qui damna: qui pauperiem: qui exilium: qui
carcerem: qui suppliciū: qui mortem & peiores morte graues morbos æquo animo tulerint:
multos uidi: qui diuitias: qui honores: qui potentiã: nullum. Ita sæpenumero me spectan-
te contra omnē aduersæ fortunæ uiolentiã inuictos ludo facili prosperior strauit: humaniq;
robur animi qđ minæ non fregerant: inflexere blãditiæ. Nescio em̄ quõ mox ut mitior cœ-
perit esse fortuna: incipit mēs emollita tumidior fieri & suæ sortis obliuionē adiūcta prospe-
ritate concipere. Neq; de nihilo dictū est: iamq; apud nostros hoĩes in prouerbiū uenit: Ma-
gni laboris esse: ferre ꝓsperitatem. Neq; casu Flaccus ait: Bene ferre magnã disce fortunã:
G Difficilem nempe cēsebat artē quæ nisi studio adhibito nesciretur. Cæteꝝ Seneca ipsæ for-
tunæ partem illam quæ sibi difficilior uisa erat: & est haud dubie prima frõte rigidior: bre-
ui admodū sermone perstrinxerat. Is libellus passim in manib⁹ est uulgi: Cui ego nil addere
nil detrahere meditor: quod & magno ingenio cõflatum opus nostram dedignatur limã: &
mihi meis rebus intento nec comere aliena nec carpere est animus. Sed quoniã & uirtus &
ueritas publicæ sunt: neq; studiū antiq̃tatis obesse debet posteritatis industriæ: cui excitãdæ
atq; adiuuãdæ noscit̃ institutū. De hoc ipso loqui tecū aliquid: quodq; ille tūc Gallioni suo
præstitit: id Açoni meo nunc quãtum hoc defesso iam & occupato semper ingenio dabitur
præstare propositum est mihi: Insuper & partem alterã ab illo seu obliuione seu iudicio præ-
termissam attingere. Vtriq; autē sciens pauca permiscui: non fortunæ cuiuspiam: sed uirtu-
tis aut uitij excellētiæ aut defectus: Quod & si extra propositum ipsa quidem effectu tamen
haud dissimili: & lætos quoq; mœstosq; animos factura uiderentur: Quibus in rebus quo
me gesserim ĩgenio: tu censebis: occupationum memor ac temporis: qui paucissimis diebus
cœptum perfectumq; opus admirans uideris. Ego solius fidei iudex sum: Studui Hercle nõ
ut unumquodq; mihi speciosius: sed ut tibi atq; alijs: si tamē alius quisq; hæc attigerit: uti-
H lius uisum est cõquirere. Deniq; finis meus is qui semper in hoc genere studiorum fuit: non
tam scribentis laus q̃ legentis utilitas: si qua ex me percipi aut sperari potest: ad id maxi-
me respexi: ne armarium euoluere ad omnem hostis suspitionem ac strepitū sit necesse: quin

mali omnis & nocentis boni: atq; utriusq; fortunæ remedium breue: sed amica confectum
manu: quasi duplicis morbi: ut non inefficax antidotum in exigua pixide om̄ibus locis atq;
temporibus ad manum: ut aiunt: & in promptu habeas. Nam ut dixi utraq; fortunæ facies
metuenda: uerumtamen utraq; toleranda est: & hæc quidē freno indiget: illa solatio: hic ani/
mi elatio reprimenda: illic refouenda ac subleuanda fatigatio. Hanc ergo uarietatem cogi/ I
tanti mihi: non modo cum de hoc uellem aliquid scribere: tu occurrebas dignus eo munere:
quo uterq; nostrum communiter uteretur: ut ait Cicero: sed etiam tu me solus ut scriberem
excitabas: non quidem uerbo: ut qui cœptorum mihi conscius sis tātorum: sed rebus ipsis:
& in utranq; partem abundante materia: multos in eculeo fortunæ habitos: multos in deli/
tijs scimus: multos magno impetu rotatos: nec scandentium desunt exempla: nec ruentium:
nec sum nescius quosdam ex altiore fastigio prolapsos. Quot Romani Imperatores: quot
externi reges uel hostium uel suorum manibus e summo solio detracti: uitam simul & impe/
rium amisere? An ne omnia a uetustate mutuemur: & exules nuper & captiuos & in acie cæ/
sos & domi capite truncos: quodq; durissimum relatu est: & laqueo enectos fœdeq; lania/
tos reges nouimus? Tibi cui cor regium natura dederat: nec dedit regnum fortuna: nec ab/
stulit. At quem in cæteris illa tam uarie egerit: uix quod sciam nostra ætas inueniet. Iā im/
primis ualitudine prosperrima & corporis uiribus dudum frætus: usq; ad stuporem omniū
qui te norant: intra non multos annos ter desperatus a medicis: ter uitam ac salutem tuam
in solo medici cœlestis auxilio posuisti: Sic ab illo tādem sanitati redditus: ut penitus tuum
illud pristinum robur amiseris: non inferiore miraculo dexteritatis eximiæ atq; īsolitæ gra/
uitatis: ut qui olim pene æripes fueris: nunc accliuis aut seruorum manibus equi tergo im/
positus: aut humeris nixus lentis terram passibus metiaris: Patria tua uno prope tempore
te dominum uidit atq; exulem: Ita tamē ut nihil obscurior exilio uiderere. Nulli fere nostro/ K
rum hominum par principum fauor: nulli par fuit iniuria: ut cum pauloante certatim ī ami
citiam tuam niterentur: Idem ipsi de nulla alia re concordes in tuum mox exitium quasi cō/
municato consilio conspirarent. Et pars quidem tuum caput insidijs peteret: auro prius ac
gemmis largifluisq; muneribus tot per annos propitiæ ac fauentis fortunæ: & quæ his om/
nibus grauior iactura est: amicis atq; clientibus: uniuersaq; familia duris quidem sed diuer
sis tormentorum ac mortium generibus spoliatum. Pars quæ clæmentior fuit: illud ingens
patrimonium: terras: homines: domos: oppida inuaderet: ut qui modo te uiderant: mox e
summis opibus ad inopiam redactum: ceu aliquod fortunæ prodigium mirarentur. Ami/
corum: ut dixi: pars perijt. In superstitibus perijt fides: fugitq;: quod assolet: cum pro/
speritate fauor hominum: ut dubitare posses an amicorum prius an fidei fleres interitum.
Accessit in medio rerum æstu ægritudo pene ultima: & tam morti proxima: ut quem uiuere L
amplius non posse persuasum esset: extinctum fama uulgaret. Et hic morbus: hæc pauptas:
hic laborum cumulus: pulsum patria: procul domo: in alienis terris ac laribus circumtonā/
te bello semiobsessum oppresserāt: ne quid omnino interim tibi cum his amicis si quos aut
uirtus fecerat: aut fortuna dimiserat: seu colloquij: seu litterarum posset esse commercium.
Nihil omnium præter carcerem defuit ac mortem: quāuis nec carcer defuerit: dū fidissima con
iunx: & pars tuorum uiscerum nati omnes nat æq; ab hostibus capti essent: nullo prorsus ti/
bi relicto solatio tātæ prolis. Nec mors quidem: dum & tu secum assidue luctareris: & unus
ex filijs iam tunc teneram & insontem animam in carcere posuisset. Quid multa? Impletum
in te uno uidimus: quod de duobus summis uiris Caio Mario: magnoq; Pompeio legim⁹:
quid boni scilicet & quid mali possit: haud unq̄ læta tristibus miscentem in te tuisq; pigno/
ribus secretim explicuisse fortunam: Cuius olim cum blanditias non tam insolenter ut plæ/
riq; fœlicium: tum uero minas nuper atq; impetum: tam forti: tanq; inuicto animo tulisti:
ut uel ob hoc unum multis qui antea tuum nomen oderant: te amandum mirandumq;
præbueris. Habet enim hoc proprium uirtus: ut in amorem sui bonos erigat: in stuporem
malos. Idq; cum omnis uirtus habeat: tum præcipue fortitudo: cuius inter fortunæ turbi/
nes ac tenebras rerum terribilium: & tranquillitas gratior: & lux ipsa conspectior est. Mihi M
uero non solum ad antiquum tui amorem: quod impossibile factu rebar: multum nouæ be/
niuolentiæ adieceris: sed alio festinantem calamum ad hæc non suo tempore scribenda de/
flexeris: ut & in scriptis meis animi tui uultum tuum uelut in speculo cōtempleris: Et si quid
ibi minus excultum apparuerit: quod bona fide displiceat: ad hunc modum formes: atq; ita

te instituas: ut seu solitis: seu nouis artibus: quæ innumerabiles ei sunt tecum posthac fortuna uariauerit: nulla te species rerum turbet: Sed paratus ad omnia: promptus ad singula: dulcia pariter & amara despicias: Fidentissime ab aduerso Maronianum illud exclamans: Non ulla laborum O uirgo noua mi facies inopina ue surgit: Omnia percepi: atq; animo mecum ante peregi. Nec me fallit: ut in corpibus hominum: sic in animis multiplici passione affectis: medicamenta uerborum multis inefficacia uisum iri. Sed nec illud quoq; me præterit: ut inuisibiles animorum morbos: sic inuisibilia esse remedia falsis opinionibus circumuenti: ueris sententijs liberandi sunt: ut qui audiendo ceciderant: audiendo consurgāt. Ad hæc qui quod habuit egenti libens obtulit amico: quantulumcunq; est pleno amicitiæ functus est munere: Animum enim spectat amicitia non rem quæ parua licet magni amoris indicium esse potest. Ego quidem: ut magnificum quodq; tibi opto: sic quid aptius hoc tempore largiar: nõ habeo. Quod si ualidum senseris: ipsa quæ precium rebus facit utilitas commendabit. Sin inualidum: excusabit amor nostri. Sic autem ad legendum uenies: quasi quattuor illæ famosiores & cõsanguineæ passiões animi: Spes seu Cupiditas & Gaudiũ: Metus & Dolor: quas duæ sorores æquis partibus prosperitas & aduersitas peperere: hinc illinc humano animo insultēt: Quæ uero arci præsidet Ratio: his omnibus una respõdeat: clypeoq; & galea: suisq; artibus & ꝑpria ui: sed cœlesti magis auxilio circũfrementia hostium tela discutiat: Ea mihi de tuo ingenio spes est: ut unde uictoria stet facile iudices. Non te diutius traham: sed ut propositum meum noscas: index operis epistola præmittenda erat: Quam si asscribendam duxeris: utrunq; metiens uideto: ne longior præfatio libellum breuem non aliter ꝙ prægrande caput exiguum corpus præmat: Nihil est enim sine mensura ac partium proportione formosum.

Explicit Epistolaris Præfatio.

Fracisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: cosolatiui operis sui ad Azonem de Remedijs utriusq; fortunæ: Liber primus de Fortuna ꝓspera disputãs: fœliciter incipit.

De Aetate florida & spe uitæ lõgioris: Dia. I. ❡Gau. Spes & Ratio.

Etas florida est: multum superest uitæ. ❡Rõ. En prima mortaliũ uana spes quæ multa hoĩm milia & fefellit: & fallet. ❡Gaudium & Spes. Florida est ætas. ❡Rõ. Inane gaudium & breue: flos iste dũ loquimur arescit. ❡Gaudium & Spes. Aetas integra est. ❡Rõ. Quis integꝝ uocet cui multũ deest: & quãtulũ sit quod restat incertũ est? ❡Gau. & Spes. Atqui lex est certa uiuendi. ❡Rõ. Quis hanc legem tulit: aut qđ istud legitimũ tempus est uitæ? Iniquissima uero lex: quæ non omibus una est: Immo tam uaria ut nihil incertius in hominũ uita: q̃ ipsius uitæ modus sit. ❡Gau. & Spes. Est tamen & modus aliqs & uitæ metha quam sapientes statuerunt uiri. ❡Rõ. Metham uitæ statuere: nõ qui accipit: sed qui dat illam deus potest. Intelligo autẽ septuagesimũ: aut si natura potentior est: octogesimum cogitatis annũ: atq; ibi metham figitis: quo prouectos maneat labor & dolor: nisi forte lõgius spem promouit is qui ait: Numerus dieꝝ hominũ ut multũ cẽtum anni: Quo q̃ rari ueniant: uidemus: Sed ut sit omniũ qđ paucoꝝ est: quãtulũ tamẽ nũc etiam si id est? ❡Gau. & Spes. Multũ sane: Est eñ iuuenũ uita securior: & a senectute remotior & a morte. ❡Rõ. Falleris. Et si nil tutũ homini: illa tamen ꝑiculosior uitæ pars: quam securitas nimia reddit incautam. Nil est alteri uicinius q̃ mors uitæ: Cum distantissime uideant᷑: contiguæ sunt. Semper illa præterlabitur: Semper hæc instat. Quocunq; fugieritis præsto est & ceruicibus imminet. ❡Gau. & Spes. Iuuenta nunc saltem præsens est & senectus absens. ❡Rõ. Nihil mobilius iuuẽta: nihil insidiosius senectute. Illa nõ stat mulcendoq; fugiẽs abit: ista per tenebras atq; silentium pedetentim subiens improuidos ferit: & dum lõginqua fingit᷑: in foribus est. ❡Gau. & Spes. Aetas in ascensu est. Rõ. Insidiosissimæ rei fidis. Ascensus iste descẽsus est: uita breuis: tempus instabile: furtim nullo pedum strepitu inter somnum & iocos effluit: Et O si hæc tempoꝝ celeritas uitæq; breuitas: ut ĩ fine: sic in principio nota esset: Nunc intrantibus infinitũ quiddã: exeuntibus nihil & quot sæcula uidebant᷑: uix totidẽ sũt momẽta. Sic tum demũ fraus noscitur dum uitari nequit. Vnde est: q̃ sæpe frustra huic cõsulitur ætati: incredula simul & inexperta est: & contemptrix alieni cõsilij: inops sui. Itaq; iuueniles errores licet innumerabiles & immensos his ipsis tamẽ occultos & incognitos quorum sunt: nil melius q̃ senectus detegit: & dissimulantiũ cõniuentiumq; luminibus ingerit: nec prius qđ esse debuistis aduertitis: q̃ qđ esse uoluistis effecti estis fieriq; iã aliud nõ potestis. Quod si quis in tempore aut per semetipsum intelligere posset aut docẽti credere: ille mihi unus ex milibus præclarus ac fœlix surgeret adolescens: nec tam multis anfractibꝰ ageret uitam: cuius unica: tuta & recta per uirtutẽ uia est. ❡Gau. & Spes. Aetas indecerpta est. ❡Rõ. Quomodo indecerpta est: quæ ex quo esse cœperit: assidue carpit᷑: & quæ minutissimis portiunculis dum datur eripitur? Siquidem motu perpetuo cœlum rotat: momẽta horas: horæ diem rapiunt: Is alium diem trudit: Isq; alium: & nunq; quies: Sic mẽses prætereunt: sic anni: sic & ætas currit & ꝓperat: & ut Cicero ait: Volat. Quodq; ait Maro: Celeres neq; commouet alas. Ita ceu naui iter agentibus nec sentientibus qui uehuntur: sæpe nec cogitantibus finis adest. ❡Gau. & Spes. Aetas incipiens ab extremo procul abest. ❡Rõ. Intra breuis uiæ spacium nihil est procul. ❡Gau. & Spes. At nulla pars a fine distantior q̃ principium. ❡Rõ. Nulla quidem. Sed tunc recte diceretur: quãdo omnes æquis spacijs uiuerent: nunc pluribus uijs & sæpius prima ætas in mortem incidit: Quo fit ut plærumq; uicinior sit extremo: qui remotior uidebatur. ❡Gau. & Spes. Certe florentissima est ætas. ❡Rõ. Et si ad hoc pauci animum aduertãt: tamen ex quo loqui cœpimus: mutatio aliqualis incessit: & modo per singulos syllabarum tractus uitæ aliquid excidit: aliquid de caduco ætatis flore subtrahitur. Quid autem quæso plus habet hic mollis & nitidus adolescẽs: q̃ ille durꝰ & squamosus senex: præter hũc quẽ loq̃mur ætatis breuem & caducũ: ĩmo assidue cadentẽ florẽ? Vbi quid tam dulce: tam iucundũ nõ intelligo: cũ sciat dicto citius se futurũ quod ille nũc est: uel si nescit insaniat: Nisi forte e duobus capitali simul supplicio addictis: ille fœlicior ẽ habẽdus q nouissime iussus ẽ dare colla securibꝰ: qui mihi quodãmodo ipsa dilatiõe miserior uideat᷑: q̃q̃ nõ est par hoꝝ cõditio & illoꝝ: huic eñ interuenire aliqd potest unde collegæ suppliciũ euadat & uiuat: Iuuenẽ senio eripe sola mors potest. Ad summam: paruo tpis in spacio nõ stat magna fœlicitas: & ingẽtibus aĩs breue nihil optabile est.

Expergiſcimini cõſopiti: tempus eſt: caligãteſq; oculos aperite. Aſſueſcite iam tandẽ æter/
na cogitare & amare & optare: ſimul autẽ peritura cõtemnere. Cõdiſcite ab his ſponte diſce/
dere quæ uobiſcũ diu eſſe nõ p̃nt: & aĩo illa relinquere anteꝙ relinq̃mini. ¶Gau. & Spes.
Aetas eſt ſtabilis uireſq;. ¶Rõ. Mentiunt̃ qui neſcio quã ætatem ſtabilem dicunt. Nil uolu
bilius tẽpore: tẽpuſ ꝟo uehiculũ eſt ætatũ oĩm: hoc ſtabile fingitis? O uanitas: nihil eſt ſtabi/
le: nunc maxime raperis.

De forma corporis eximia: Dia. II. ¶Gau.

Orma corporis eximia eſt. ¶Rõ. Nihilo firmior eſt illa ꝙ tempus: cũ eo ueniẽs cũ
f eodẽ fugit. Siſte ſi potes tempus: poterit forſan & forma conſiſtere. ¶Gau. Forma
A corporis egregia eſt. ¶Rõ. Fragili niteris fundamẽto. Corpus ipſum umbræ ĩ mo
rem præterit: tu momentaneũ corp̃is accidens tibi manſurꝫ ſpõdes? Ruere queũt accidentia
ſtante ſubiecto: nequeunt illo ruente non ruere. Atqui cunctis ex qualitatibus quæ mortali
cũ corp̃e fugiũt: nulla uelocior ꝙ forma: quæ mox ut amœnũ floſculum oſtẽderit: ipſos in/
ter oculos mirãtiũ atq; laudãtiũ euaneſcit: breuis hunc pruina ꝑuſſerit: leuis hunc aura de/
cuſſerit: ſubito uł ĩimicæ manꝰ ungue decerpit̃: uł prætereũtis morbi calce deprimit̃. Deniq;
gloriare & exulta ut libet: uenit certe magnis paſſibus quæ te uelo tenui latentem detegat:
Quãti eſſet forma uiui hoĩs mors oſtendit: nec mors ſola ſed ſenectus & paucorꝫ ſpacium
annorꝫ: ĩmo uel unius lucis repẽtina febricula. Poſtremo ut nihil externum incidat: per ſeſe
ſtando durandoq; conſumit̃ & in nihilũ redit: neq; tantum gaudij ueniens tulit: ꝙtũ fugiẽs
fert dolorꝭ. Hæc ni fallor exꝑtus erat aliq̃n formoſus ille Romanꝰ princeps Domicianꝰ qui
amico ſcribẽs: Scias inquit nec gratiꝰ q̇cq; decore nec breuiꝰ: ꝙuis etiã ſi durabile ꝑpetuũq;
naturæ donũ eſſet: nõ ĩtelligo q̃d tãtopere expetendũ habeat iſte nõ ſolidus nec in ipſo hoĩe
niſi ſuꝑficietenus fulgẽs decor: multaq; fœda cõtegens & horrẽda leuiſſimoq; cutis obtẽtu
ſenſibus blandiens & illudens. Veris igit̃ ac manſuris bonis delectari cõuenit: nõ falſis atq;
B labentibus. ¶Gau. Forma corporis elegantiſſima eſt. ¶Rõ. Habes uelum oculis: laqueũ
pedibus: alis uiſcũ: haud facile ſeu uera diſcernere: ſeu uirtutẽ ſequi poteris: ſeu in altũ euola/
re animo: multos em̃ ad honeſta pergẽtes forma detinuit detorſitq; cõtrariã in ꝑtẽ. ¶Gau.
Forma corp̃is mira ẽ. ¶Rõ. Bene ais mira. Nã quid hac uanitate mirabiliꝰ? Quot delecta/
bilibus abſtinẽt formoſi iuuenes? Quos ſuſcipiũt labores? Quanta ſibi inferũt ſupplicia ut
formoſiores nõ ſint quidem ſed appareant: unius formæ ſtudio & ualitudinis & uoluptatis
ĩmemores? Q̃tũ uero inter cõmodũ tempus effundit̃: quot honeſta ĩterim: q̊t utilia: q̊t po/
ſtremo neceſſaria negligunt̃? Tuum igit̃ breue caducumq; bonũ & ĩane gaudium: ſine inui/
dia tibi habeto. Habes hoſtẽ tuum domi: q̇d̕q; eſt peius delectabilem ac blandum: habes
raptorẽ quietis ac temporis ꝑpetuũq; tortorẽ: habes & materiã laboris uberrimã: diſcrimi/
num cauſas: fomenta libidinũ: nec minorẽ quærendi odij ꝙ amoris aditũ. Fies mulierculis
forſan amabilis: odioſus uiris aut forte ſuſpectus. Nulla re magis ꝙ forma corpea coniu/
galis çelus accendit̃. Nulla em̃ reſ ardẽtius appetitur ꝙ forma: Nulla animũ mouere poten/
C tior: atq; ideo nulla ſuſpectior. ¶Gau. Forma corporis magna eſt. ¶Rõ. Solet hæc ſtultos
adoleſcentes quo nõ expedit urgere: dum bono ſuo ut libitũ: ſic licitum frui putant: neq; q̃d
deceat attendũt: quæ ſæpe iam multis acerbi ac turpis ĩteritꝰ cauſa fuit. ¶Gau. Forma cor/
poris rara eſt. ¶Rõ. At breuiſſimũ tẽpus erit q̃n oris habitus hic colorq; mutabit̃. Cadet
flaua cæſaries: reliquiæ albeſcẽt: teneras genas & ſerenã frontem ſqualentes arabunt rugæ:
lætas ocłorꝫ faces & lucida ſydera mœſta teget nubes: leue dentiũ ebur ac candidũ ſcaber ſi/
tus obducet atq; atteret ut non colore tm̃ ſed tenore alio ſint: recta ceruix atq; agiles hume/
ri curueſcẽt: guttur lene criſpabit̃: aridas manus & recuruos pedes ſuſpiceris tuos nõ fuiſſe.
Quid multa? Veniet dies quo te in ſpeculo nõ agnoſcas: & hæc om̃ia quæ abeſſe multũ exti
mas: ne q̃d ĩprouiſis mõſtris attonitꝰ: nõ prædictũ dicas: hinc iã tibi ſi uiuis dicto citiꝰ euẽ/
tura denũcio: q ſi mihi nũc credis: tũc te parciꝰ miraberis trãſformatũ. ¶Gau. Forma interĩ
D clara eſt. ¶Rõ. Quid hic dicã breuiꝰ ꝙ illud Apuleij madaureñ. Expecta pauliſꝑ & nõ erit.
¶Gau. Forma corp̃iſ hactenꝰ excellẽs ẽ. ¶Rõ. Q̃ꝫ mallẽ formã aĩæ excellentẽ. Eſt enĩ & ſua
animæ pulchritudo mł̃to ſuauior certiorq; ꝙ corp̃i: & ipſa q̊ꝫ ſuis legibꝰ decore ordinis atq;
apta ſuarum partium diſpoſitione ſubſiſtens: Illam optare: illi operam impendere dignum
erat: quam nec dies longa deterreret: nec morbus extingueret: nec mors ipſa: Nunc caduca
miramini. ¶Gau. Certe nũc ſaltem inſolita forma eſt. ¶Rõ. In hac ut in alijs multis op/
tãda mediocritas: Sin hac tali forma nec tibi placueris: nec niſi qua decet alijs placere cura/
ueris: uſuſq; fueris caſte: ſobrie: modeſte: non exigua tuæ laudis acceſſio eſt futura. ¶Gau.

Præclara facies aīm honestat. ¶Rō. Immo q̄dē exprobrat: & sæpi9 ī piculū trahit. Quid ꝟo E
attinet gloriari eo qđ neq; tuū sit neq; diutius seruare possis: qđ habuisse nulli: ꝓpicisse mul/
tis gloriosū fuit? Mitto alios: spurinā nō naturalis forma nobilitat: sed accersita deformitas.
¶Gau. Vt uirtus animi: corpis formæ iūcta sit studeo. ¶Rō. Si id effeceris: tū demū ꝟe mi/
hi: tūc undiq; fortunat9 fueris: formaq; clarior uidebit̃ & uirt9 gratior. Quis em̄ errare sibi
uisum eē: qui ait: Gratior est pulchro ueniēs e corpe uirt9: scribat Seneca: mihi tn̄ iure repre/
hēsus uideret̃ si dixisset maior aut pfectior aut altior: nūc quia dicēdo gratior nō rem ipsam
sed spectātiū iudicia respicit: nō mihi uisus est errare Virgili9 qui hoc ait: Et ad summā ut ni/
hil in se solidū habet formæ gr̄a: nihil optabile: sic si ultro obuenerit ꝟtuti addita neq; utri/
usq; de precio error sit: hāc illi9 ornamentū dici patiar nō inamœnū uisui breue tn̄ ac fragile:
solā uero pōdus animæ dixerim atq; infaustum tristis insigne ludibrij.

De Valitudine prospera: Dialogus.III. ¶Gau.

Vid q; ualitudo ꝓspa ē? ¶Rō. Quicqd đ forma mō dixim9: repetitū puta. ¶Gau. A
V Valitudo corpis firma est. ¶Rō. En senect9 ab aduerso mille morboꝝ armata ge/
nerib9: cōtra ualitudinē interea uoluptas militat: familiare certamē. ¶Gau. Vali/
tudo corporis læta est. ¶Rō. Incōsulta iucūditas quæq; negligētes & incautos facere soleat
possessores suos: & sæpe morbos arcessere quos ualitudini propriæ diffidētis intentio decli/
nasset. ¶Gau. Valitudo corpis bona est. ¶Rō. Bene utere: alioquin leue bonum: quin & B
graue malū si ut solita est culpæ cuiuspiā causa sit: Multis periculosa & pestilēs sanitas fuit: q
tutius ægrotassent. ¶Gau. Valitudo corpis optima est. ¶Rō. Res pergrata multūq; uti/
lis seu corpe quid agendum seu animo est: Sed ut quarundā radicibus herbaꝝ inest uis ue/
neni: quæ dū aliaꝝ reꝝ īmixtione purgata est: salubre poculū e pluribus fit qđ ex uno pesti/
ferum fuisset: sic corporea sanitas ne noxia sit habenti non alit̃ q̄ adiuncta animi prospera
ualitudine temptanda est. Nusq; peius q̄ sano in corpore æger animus habitat.

De Sanitate restituta Dialogus.IIII. ¶Gau.

Onga ægritudine liberatus gaudeo. ¶Rō. Gratiorem fateor sanitatem redditā q̄ A
l retētam. Ingratissimi mortales bona uestra uix aliter q̄ pdēdo cognoscitis: & per/
dita ergo uos cruciāt & recupata lætificāt. ¶Gau. Grauissima febris me destituit.
¶Rō. Grauissimas febres medici dicunt: quæ ipsis in ossibus & medullis æstuāt: quāto illæ
sunt grauiores quæ in anima intus latent: his te maxime liberatū uelim. ¶Gau. Aegritudo B
abijt. ¶Rō. Aegritudo præsens sæpe ꝓfuit: dū debilitatis uiribus corpis animæ sanitatē pe/
perit: Cōsequēter igit̃ & digressa nocuit & animæ lumē īminuit: & corpis auxit insolētiam:
q̄uis mala: q̄uis pessima ægritudo uideat̃: optabile malū tamē qđ mali remediū sit maio/
ris. ¶Gau. Tādē ægritudo lōgior finē habet. ¶Rō. O stultissime sic tu reris mortē effugisse:
ad quā curris assidue: Nūc ꝓpinquior morti es q̄ dū illi contiguus uidebaris. Irremeabile
uobis est iter: neq; ulla eius in pte subsistitur: neq; diuersoriū: neq; lētior usq; gressus: & som/
nus: & uigilia: & labor: & requies: & morbus: & sanitas æqui sunt grad9 ad mortē. ¶Gau.
Ancipiti ægritudine absolutus sum. ¶Rō. Creditricē habes infallibilē: dilata dies solutio/
nis est: sed non cassa ratio: Habes ægrotari iteꝝ & mori.

De Viribus Corporis: Dialogus.V. ¶Gau.

Irium satis īmo multū cōtigit. ¶Rō. Quæ de forma ac ualitudīe dicta sunt relege:
V Similiū similis disciplina est. ¶Gau. Multū est uiriū. ¶Rō. Vide ne quid aggredi/ A
are uiriū fiducia quo imbecillis appareas. ¶Gau. Abūde ē uiriū. ¶Rō. Taurina
gloria ē. ¶Gau. Plurimū ē uiriū. ¶Rō. Plusculū elephāti. ¶Gau. Viriū nimiū est. ¶Rō.
Facile crediderim id qdem: supexcessus aūt ī uitiū uergit seu ipsum est uitiū. ¶Gau. Nimis
est uiriū. ¶Rō. Nimietas hæc si ad mediocritatē redeat bene erit: quid si ad defectū trāseat?
qd si hoc robur fragilitas īsignis excipiat? Crede mihi nullæ tātæ usq; corpoꝝ uires quæ uel
labore ī modico uł morbo acri uel cūcta uincēte senio nō frāgāt̃: īfatigabił & īuicta uis aī ē.
¶Gau. Ingēs robur corpis ē. ¶Rō. Nemo Milone robustior: clariores multi. ¶Gau. Va/
stū & præualidū corp9 ē. ¶Rō. Præstātissima reꝝ ꝟt9 mole corpea nō eget in aīs habitās.
¶Gau. Nihil his uirib9 difficile. ¶Rō. Immo īpossibilia pmulta: atq; illđ īprimis: ut q in
corpe spē posuit: in altū scādat. ¶Gau. Iā sup̄ hoīem uires sunt. ¶Rō. Hac in re qui supior B
cūctis hoīb9 euaserit: mult̃ tn̄ aīantib9 īferior erit. ¶Gau. Nihil his uirib9 metuēdū. ¶Rō.
Immo nūc maxīe. In magnā em̄ uiriū fiduciā magnis uirib9 accigit̃ fortūa: & int̃dū ex æq̄ cō
gredi īdignās: ut ōndat q̄ fragile aīal ē hō: dū sibi etiā robustissim9 uidet̃: gigāteos uiros le/

ui prælio confecit: Herculem ab omnibus inuictum uis latẽtis mali uicit: Milonẽ ipſum cũ-
ctis celebratum & cognitũ palæſtris: arbor una detinuit lacerandumq; feris obtulit: Sic ro-
bur illud eximium corporis ſine exemplo fiſſæ quercus robori impar inuentũ eſt: Tu uirib9
tuis fidis? ¶Gau. Vires immenſæ ſuppetũt. ¶Ratio. Omne immenſum laborat mole ſui.
C ¶Gau. Vires in augmẽto ſunt. ¶Rõ. Natura ferme rer; oĩm hæc eſt: ut cũ ad ſũmã perue-
nerint deſcendant: Idq; non æquo greſſu: Aſcenſus em̃ lentior: deſcenſus præceps. Hæ q̃3 ui-
res cum creſcere deſierint non conſiſtent: & primo quidem clanculum: poſt apertius tãdem
ruent. Omnes res mortalium præter animũ ſolum æque fugiunt: ſed nõ æque omniũ fugæ
ueſtigia apparent: niſi forte minus eũt animalia quæ uel tenebris uel tacito repunt niſu uel
quoniã id quoq; traditur itineris indicium caudis premunt. ¶Gau. Corporis mei uiribus
D glorior. ¶Rõ. Quid faceres tuis? Cogita ṽo quantar; ipſe ſis uirium: Iſte em̃ non tuæ ſunt
ſed hoſpitij: ĩmo carceris tui uires: Vanũ ẽ autem cum ipſe ſis fragilis forti habitaculo: dicã
melius: forti aduerſario gloriari. ¶Gau. Viribus meis lætor. ¶Ratio. Quid hic dicam niſi
Poeticum illud: Non longum lætabere inque læticiæ locum uenient querelæ. Meminiſti ut
is ipſe tã ualidus quẽ bis modo memoraui de ſuis uiribus in ſenectute conquerit̃.

De Velocitate corporea: Dialogus. VI. ¶Gau.

A Ed pernicitas multa eſt. ¶Rõ. Refert quo nam curſus intendat̃: multos ſua uelo-
ſ citas in exitium tulit. ¶Gau. Pernicitas mira eſt. ¶Rõ. Currite mortales ut libet:
cœli uelocitas uos præcurrit & ad ſenium & ad mortem applicat. Illud uobis cur-
ſum eripiet: motũ illa. ¶Gau. Pernicitas ſumma eſt. ¶Rõ. Eo tendit ubi deſinat. ¶Gau.
Pernicitas inaudita eſt. ¶Rõ. Illo properat ubi tarditas multa erit. ¶Gau. Pernicitas in-
finita eſt. ¶Rõ. Sit quanta libet ubi ſe exerceat non habebit: ſiquidem puncti uicem terra
B omnis obtinuit. ¶Gaudium. Pernicitas inextimabilis eſt. ¶Rõ. Hæc ingenij laus eſt: cui
maria & cœlum & æternitas & naturæ ſpacia receſſuſq; & arcana rer; oĩm patent. Corpus
puncti momentiq; ambitu circumſcriptũ: quo ſua pernicitas latura atq; ubi depoſitura eſt?
Nonne em̃ ut latiſſime pateat hoc ſpacium ſeu tempor; ſeu locorũ: nihilominus quocũq; ſe
ſe flexerit ad ſepulchrum currit? Illæ ſaltẽ anguſtiæ ſine ullis aut aſtrologicis coniecturis aut
geometricis demõſtrationibus notæ ſunt: ita eo currit̃ ubi profecto nõ currit̃. ¶Gau. Incre-
dibilis modo mihi pernicitas eſt. ¶Rõ. Cum oẽs homĩes exceſſeris: lepuſculũ nõ æquabis.
C ¶Gau. Pernicitas ſtupenda eſt. ¶Rõ. Hæc plæroſq; pendentibus & præruptis locis comi-
tata plano calle deſtituit: quoſdã per ꝓpugnacula turriũ: per antẽnas nauium: per confraga
montiũ innocue uolitantes: poſt leui pedis offendiculo in uia pubica prolapſos extinctoſq;
nouit ætas noſtra: Anceps eſt cõtraq; naturã inſueta grauiũ corporũ hæc leuitas uolucrẽq;
hominẽ non diu factura: Nam & ſi inoffenſa proceſſerit: feſſa tamen cito deſinet: breue ro-
bur hominis: breuior pernicitas. ¶Gau. Valde nunc agilis ſum. ¶Rõ. Et aſellus agilis iu-
uenta: & ſenio piger pard9. Spacio leuitas ĩgraueſcit. Prima ætas ſtimulos habet: frenoſ ulti-
ma: quicqd es nõ eris diu: & ſi eſſe cupis cura ut ſis bonus: ſeniũ ṽtus ſola nõ metuit.

De ingenio: Dialogus. VII. ¶Gau.

A T ingenium uelox eſt. ¶Rõ. Ad uirtutes utinã: alioquin quo uelocius eo propius
a ruinæ. ¶Gau. Ingenium expeditum eſt. ¶Rõ. Si & bonis artibuſ applicabile pre-
cioſa animi ſupellex: ſi minus oneroſa: periculoſa: laborioſa. ¶Gau. Ingeniũ per-
acutum eſt. ¶Rõ. Ingenij non acumẽ ſed æquabilitas atq; cõſtantia uerã laudẽ atq; perpe-
tuã merent̃: quorundã acumen tenui cuſpide frãgit̃ primoq; molimine deficiet: ualidiſſima
etiã ſi ad ultimũ extenuent̃ infirma ſunt: ſic robur oẽ tenuitas atterit. ¶Gau. Acutiſſimũ in-
B geniũ ẽ mihi. ¶Rõ. Nihil ſapĩæ odioſi9 acumĩe nimio: nihil ṽo philoſophãti moleſti9 q̃ ſo-
phiſta: Ideo ĩuiſam Palladi finxere ueteres araneã: cui9 ſubtile op9 ac tenues telæ ſũt ſed fragi
les nulliq; uſui. Vt mucrõis g̊: ſic ĩgenij acies ſit: nõ penetret mõ ſed ſubſiſtat. ¶Gau. Prom-
ptum ac uerſabile ingenium eſt. ¶Rõ. Hoc Marco Catoni cenſorio tributũ eſt: q; litteris ſit
atq; armis bellicisq; oĩbus & urbanis ac ruſticis artibus æque foret idone9: qđ ex ꝑte græ-
ci ſuo tribuũt Epaminũdæ: Perſæ aũt Cyro: Tuũ hoc uerſabile quo nã uergat neu uerſutum
ſit: neue aliqd nõ agile ſed leue poti9 & inconſtãs habeat caueto. Aliud eſt em̃ nõ poſſe conſi-
C ſtere: alind facile ire poſſe quo uelis. ¶Gau. Ingeniũ eſt excellens. ¶Rõ. Multũ refert quo
in genere excellas: Huius em̃ q̃3 uerbi ſignificatio uaga eſt: uerũq; eſt ubi intenderis ingeniũ
ualere. Malo igit̃ ingeniũ bonũ q̃ excellẽs: qđ illud in malũ flecti neqt: hoc in diuerſa uolu-
bile eſt: Nã & Criſpus Luciũ Catilinã magna ui animi fuiſſe ait: ſed ingenio malo prauoq;.

¶Gau. Ingeniũ magnũ est. ¶Rõ. Bonũ cupio & modestũ: magnitudo sola suspecta ẽ. Sæpe magnum ingenium magnoꝝ initium malorum fuit: Raro autem magni errores nisi ex magnis ingenijs prodiere.

De Memoria: Dialogus. VIII. ¶Gau.

A

m Emoria ingẽs data est. ¶Ratio. Ampla ergo domus tædij & atriũ fumosaꝝ imaginum: ubi multa displiceat. ¶Gau. Memoria est multarũ reꝝ. ¶Rõ. Multis in rebus pauca delectant: plurima cruciãt: & sæpe delectabiliũ mœsta recordatio est. ¶Gau. Reꝝ adest uariaꝝ memoria. ¶Rõ. Si bonaꝝ: bene. Si malarũ: quid hinc gaudes? Paꝝ ne triste ẽ ul' tulisse mala ul' uidisse: nisi ul' q̃tidie recursent uel sub ocul' sint sp'? ¶Gau. Memoria diuersaꝝ reꝝ suppetit. ¶Rõ. Et culpaꝝ & delictoꝝ & sceleꝝ & ignominiaꝝ & repulsaꝝ & doloꝝ & laboꝝ atq; discriminũ: q̃uis huic ultiæ uoluptas quædã: ut aiũt: sit adiũcta memoriæ: In quo tamẽ intelligit̃ nõ tã præteritoꝝ maloꝝ cogitatio: q̃ p̃ntis boni delectatio iucunda esse. Itaq; neminem laboris ac periculi meminisse iuuat: nisi quietũ aut securum: Paupertatẽ læte meminit sed diues: morbũ sed incolumis: seruitutem sed liber: carcerem sed solutus: exiliũ sed reuersus: sola ignominiæ memoria ĩ medijs licet honoribus tristis est: adeo nihil delicatius uel incurabilius est q̃ fama. ¶Gau. Memoria multiformis est & multorũ temporũ. ¶Rõ. In recordatione multiplici multiplex molestia: Quædã nempe conscientiã uellicãt: quædã pungũt: quædam uulnerãt: Alia confundũt: alia exterrent: alia dejiciũt: Vnde fit ut memorantiũ ora: rubor pallorq; uicissim in silentio occupent: qđ pessimis hoĩm plærũq; accidit: ĩcessusq; fit uari⁹: uox ĩcerta: & quæ sunt eiusmodi animi memoria laborãtis indicia. ¶Gau. Memoria prompta est. ¶Rõ. Mallem uolũtas pia: castumq; desideriũ: & honesta cõsilia & actus innocui & uita ꝓbri nescia. ¶Gau. Memoria apprime tenax est. ¶Rõ. Vnde hæc igit̃ obliuio cœlestiũ præceptorũ: quæ tam pauca sunt numero: unde obliuio dei uni⁹: unde obliuio sui met? ¶Gau. Memoria admodũ tenax ẽ. ¶Rõ. Terrenaꝝ & inutilium reꝝ credo: Quo nã ꝟo & q̃ uaga hæc uolatilisq; memoria: quæ cũ cœlũ terramq; peragrauerit in seipsam nesciens reuerti: qđ unũ necessarium ac salubre erat obliuiscitur? In qua & si forte aliquid delectatiõis interdũ: sæpe tamẽ anxietatis est plurimum. Nec ĩmerito Themistocles cum ei quidã memorandi artem a Simonide tunc inuentã polliceretur: Malle se ait obliuionis artem q̃ memoriæ discere. Et licet hoc ille suo quodã iure respõdisse uideat̃: ut qui naturæ dono illo supra fidem excelleret: cuiusq; memoriã innumere quidẽ rerũ atq; uerborũ imagines prægrauarẽt: fere tamen omnibus cõuenit: Ita oẽs & discẽda discitis & discẽda dediscitis. In his tantũ quorũ utilis esset obliuio memoriã exercẽtes: inq; id naturæ finibus nõ cõtenti: insaniã arte laxatis. ¶Gau. Memoria omnipotẽs est. ¶Rõ. Titulus hic uni suus est deo: multipotẽs dicere uoluisti: si qua tamen insignis memoriæ uis est: qđ omĩ curiositate melius fuerit damnosa rejiciat: stringat utilia: neq; tam sedulo quæ delectẽt aggreget q̃ quæ ꝓsint. ¶Gau. Memoria optima est. ¶Rõ. Optimo nihil est melius: Q; si fidẽ dicto quæris: ut in optimis te memorẽ præbeas oportet: memento peccati tui ut doleas: memento mortis ut desinas: memento diuinæ iusticiæ ut timeas: memẽto misericordiæ ne desperes.

Af. formosaꝝ

B

C

D

De Eloquentia: Dialogus. IX. ¶Gau.

A

a T præclarũ est eloquiũ. ¶Rõ. Magnũ fateor instrumẽtum gloriæ: sed anceps cuspide gemina: & hoc quoq; qualiter uti scias: refert plurimũ. ¶Gau. Eloquiũ torrens est & rapidum. ¶Rõ. Haud ĩepte quidã: stulti atq; improbi eloquentiã furiosi gladio æquiparãt: utrũq; em̃ publice expedit inermẽ ẽẽ. ¶Gau. Eloquiũ claꝝ ẽ. ¶Rõ. Clarũ aliqđ uarie dicit̃: clarus sol: clarũ incendiũ. ¶Gau. Præfulgidũ eloquiũ est. ¶Rõ. Et lugubres cometæ & infesti gladij & hostiles galeæ fulgẽt: ut fulgor eloquentiæ gloriosus sit: sanctitate & sapiẽtia temperet̃. ¶Gau. Copia eloquij ingẽs est. ¶Rõ. Siquidẽ iũcta modestiæ magnum aliquid supraq; cõmunẽ hominũ mensurã non inficior: alioquin mutũ esse præstabat. ¶Gau. Eloquẽtiæ satis est. ¶Rõ. Satis eloquentiæ paꝝ sapientiæ fuisse in hoĩe illo scelestissimo apud Crispum legis: neq; is quidẽ gloriã eloquentiæ quæsiuit ullam: q̃q; altiore iudicio non eloquentia sed loquacitas illa fuit. Verus enim orator: hoc est eloquẽtiæ magister: nisi uir bonus esse non potest. Q; si bonus & sapiens putabas ad oratorias laudes perfectumq; munus eloquentiæ: hunc uerborũ impetũ qui sæpe procacibus atq; inuerecundis uberior est: siue hanc ipsam dicendi peritiã satis esse: fallebaris: linguæ uolubilitas & uerborum copia atq; etiam ars quædam sceleratis pijsq; cõmunia esse possunt. Id qđ quæris:

B

bonorum est: non omnium quidem sed paucissimorum: ita ut mali omẽs huius laudis ex-
ortes sint: ad quã scꝫ animi bona quibus carent uirtus ac sapientia requirunt. Quod ut sic
esse nõ intelligas dicã: Sed memineris duarũ de quibus loquor rerũ diffinitiones in mẽtem
redeant: quaꝝ altera Catonis: Ciceronis est altera. Ille ait: Orator est uir bonus dicendi pe-
ritus. Iste aũt: Nihil est inquit aliud eloquentia nisi copiose loquens sapientia. Ex his uides
ad oratoris atq; eloquentiæ essentiã & bonitatẽ & sapientiã exigi: nec tamen sufficere nisi &
peritia adsit & copia: Ita ut primæ illæ duæ uirũ bonũ sapientemq; dũtaxat: hæ aũt solæ nec
bonũ nec sapientẽ nec eloquentẽ quidem efficiant sed loquacem: omẽs uero cõiunctæ perfi-
ciant oratorem eiusq; artificium: quod profecto rarius atq; altius est ꝙ putent qui in mul-
tiloquio situm sperant: Tu ergo si oratoris nomen & eloquẽtiæ ueram laudem quæris: uir-
tuti & sapientiæ primũ stude. ¶Gau. Eloquentia plena atq; ꝑfecta est. ¶Rõ. Pleno atq;
C ꝑfecto nihil deest: deerit aũt multũ si præmissa defuerint. Ante igit̃ ꝙ de uniuerso ꝓnũcies
hoc unũ tacit⁹ tecũ uolue. ¶Gau. Eloquẽtia summa est. ¶Rõ. Supra summũ nihil est: His
ergo cessantibus iã sũma non erit: sed caducũ quiddã & informe: cui fundamentũ fastigiũq;
detraxeris. ¶Gau. Eloquẽtia dulcis & ornata est. ¶Rõ. Dulcedo & ornatus iste nescio qd
blandum seu dolosum: non uirile nec sincerum præfert: sed nõ pluris est apud rectos iudices
suauis & compta uiri fallacis oratio: ꝙ uel meretricis fuc⁹ uel mellitum uirus uel phrenetici
robur uel auari aurũ: quicquid est ꝙuis appareat ac mulceat si præcipuũ essentiale defuerit:
nihil penitus aut nihilo proximũ uideri debet. ¶Gau. Eloquẽtiæ fiducia magna est. ¶Rõ.
D Magna sæpe fiducia magnis periculis uiam fecit: ut animũ attollat atq; adiuuet frenũ acci-
piat: sese norit qđ agendũ instat: examinet: absit insolentia pariter & cõtemptus: Sin ꝓgres-
sa liberius uirium obliuisci cœperit: nõ iam fiducia sed temeritas & audacia est: quo nihil est
a sapiẽte remotius. Hæc in rebus omibus agẽdis ut aspectu speciosior: sic effectu ꝑiculosior
ignauia est. Illa em̃ domi pigros & inglorios tenet: hæc impellit ardentes: & quos æstimaba-
tur ꝓmotura præcipitat: hæc sæpe bellacissimos uiros ostẽdit imbelles: cautissimos proba-
uit incautos: utq; ad te redeã qui disertissimi uidebant̃ infantissimos patefecit. ¶Gau. Elo-
quẽtia ingens est. ¶Rõ. Vt sit fides historico: inter uitia infinita eloquentiam habitasse: ue-
riq; locũ teneat auctoritas: Neq; dubium sit qđ eloquẽtiæ princeps in rhetoricis scribit: Elo-
quentiã sine sapientia esse posse: quæ ut liquet sup̃ioribus aduersant̃: Ista tamen q̊libet mo-
do sumpta eloquẽtia: certe quo maior eo damnosior funestiorq; si sola est. ¶Gau. Eloquẽ-
E tia singularis est. ¶Rõ. Hæc est quæ singulares uiros & græcoꝝ & nostros in perniciem tra-
xit: qđ ita esse Demosthenes & Cicero & Antoni⁹ nõ negabũt. ¶Gau. Eloquentia plausi-
bilis est. ¶Rõ. Si innocẽter & absq; iactantia utare: uix ulla re citius multitudinis amorem
tibi concilies & gloriã quæras: si quo nisi meræ uirtutis artificio quæri potest: Sin arrogan-
ter atq; improbe: perfacile tibi discrimẽ & multoꝝ odia conflaueris. Sapientis dictum est
cuiusdam: Mors & uita in manu linguæ. Nõ unius uero tantũ hoĩs sed multoꝝ quorũdam
linguæ totas euertere respublicas euertentq;: pessimũ nocentissimũq; mali hoĩs membrum
lingua est: nil hac molli⁹: nil hac durius. ¶Gau. Eloquẽtia sonora est. ¶Rõ. Et sonorũ ful-
men. ¶Gau. Eloquẽtia florida est. ¶Rõ. Et floridũ attonitũ: Deniq; uersa ut libet & reuer-
sa: & gloriæ uiam habes arduam & inuidiæ pronã ualde.

De Virtute: Dialogus.X.

¶Gau.
Vnquid nõ saltem de ꝟtute licet gloriari? ¶Rõ. Vt liceat: in illo tantũ licet qui uir-
A tutis & omis boni auctor solus atq; largitor est. ¶Gau. Magna est animi uirtus.
¶Rõ. Vide aũt ne quo maior credit̃: minor sit. ¶Gau. Spectata ꝟt⁹ in rebus du-
bijs est. ¶Rõ. Propriũ est ꝟtutis nõ quid actũ sed qd agendũ sit: nec quid adsit sibi sed quid
desit attẽdere: Vnde est ut sæpe illã nõ de quæsito gloriantẽ: sed de quærendo sollicitã uide-
amus. Dicerem si liceret: auarã aut certe auariciæ similẽ esse ꝟtutẽ: Iugiter sitit: q̊tidie inarde-
scit: quo plus quæsierit: eo sibi pauperior uidet̃ & plus appetit: Null⁹ illi desiderij modus est:
nullus sat magnus cumulus meritoꝝ. ¶Gau. Virtus supra humanũ morem est. ¶Rõ. Ve-
reor ne superbiæ sit ista ꝓfessio nõ uirtutis. ¶Gau. Virtus longe clarissima est. ¶Rõ. Fun-
damentum ueræ uirtutis humilitas: nec tãta claritas ulla est quã elatio nõ obscuret. Scit ille
qui clarissimus creatus seq; ipsum efferens: nõ obscurus tantũ: sed princeps fieri meruit te-
B nebrarum: Quod si illi accidit: quid alij de se sperent? ¶Gau. Virtus eximia est. ¶Ratio.
Nõ solet uirtus esse iactatrix aut miratrix sui: sed imitatrix alieni. Itaq; semꝑ anhelans sem-
perq; altius aspirans dũ se cõparat paruipẽdit. ¶Gau. Virtus consũmata est. ¶Rõ. Nũꝙ

hoc uirtus de se iudicat: non confidit: nihil arrogat: Scit hoc tempus esse militiæ: non triũ-
phi: atq; ideo nunq̃ torpet & semper in actu est: Semper quasi nunc incipiẽs accingit̃: quæ
omnia perfecisse seq; undiq; consummatã credit. Crede mihi: non est uirtus: error est uirtu-
ti obuius atq; aduersus. Quisquis ad summã puenisse se credit: in hoc primũ fallitur q̧ ubi
credit esse non est: Deinde q̧ illuc ferentem uiam aberrando deseruit: dumq; quod non ha-
bet anticipat: quod habere potuisset spõte sua negligit. Si quidem nil tam profectui aduer-
sum q̃ perfectionis opinio. Nemo studet agere quod peregisse se putat. Error hic sæpe ma-
gna parantibus obsistit iamq; alta pensantibus. ¶Gau. Virtus pro humana capacitate C
plena est. ¶Rõ. Si omnem uitã ante oculos ponis: perq; dies singulos actuũ ac uerborum
& cogitatuũ rationẽ a teipso exigis incorruptus reꝝ arbiter tuaꝝ: uidebis quãtum uacui in
anima sit: quantũ uitia occupent. ¶Gau. At saltẽ cõmunis & mediocris est uirtus. ¶Rõ.
In rebus altissimis uix mediocritas locum habet. Verũ habeat: non tamen hæc gaudiĳ ma-
teria sed laboris ac studiĳ est: Nam quod ad summã disponitur donec eo perueniat̃ non qui-
escet. ¶Gau. Aliqua est uirtus. ¶Rõ. Huius quoq; iudicium linque aliĳs. Et si qua est uir-
tus: non ibi finis gaudiĳ: sed in illo ad quem uera per arduũ uirtus ducit. Eam nẽpe philoso
phiam profitemur quæ nõ fruendũ uirtutibus sed utendum docet. Nondum plene igitur
gaudendi tẽpus est: tot nunc etiã uitæ periculis circũfusis sed optandi potius sperãdiq;. Ga-
uisurum te sperare potes: sic tamen ut metuas dolituꝝ. ¶Gau. Si quid boni est sentio un-
de sit & in illo gaudeo: quicquid aũt deest scio unde poscendũ sit & de illo spero. ¶Rõ. Hæc
est uirtus & iam tutum iter ad ueꝝ gaudiũ inuenisti.

De Virtutis opinione: Dialogus XI. ¶Gau.

Visquis ego sum: opinio de me hominũ bona est. ¶Rõ. Opinio rem non mutat. A
q ¶Gau. Bonũ me cõis habet opinio. ¶Rõ. Quid si mal⁹ tu: nõne opinio falsa ẽ?
Scientẽ certe falso gaudere: dementia est. ¶Gau. Opinione uulgari bonus dicor.
¶Rõ. Nihil est qđ nõ sibi fingere possit opinio: Bonũ aũt seu malũ quod in animis habi-
tat: neq; diuersis opinionibus: neq; sermunculis uariatur. Non si cuncti igitur te mortales
bonũ dixerint: bonus fies. ¶Gau. Bonũ mihi saltem est nomen. ¶Rõ. Melius esse nomen
bonũ q̃ diuitias multas: Hebræoꝝ sapiens ait. Idemq; alibi: Melius est nomẽ bonũ q̃ un-
guenta preciosa: Et ualorem boni nominis: & odorem famæ his uerbis expræssit compara-
tione scilicet auri & unguenti: Quomodo aũt seu nomen seu aliud quicq̃ esse potest bonũ
si sit falsum? Qualecũq; igitur sit nomẽ impiĳ: non fit ideo minor impietas. Non inani igit̃
nomine glorietur: sed illud eiusdem Sapientis audiat: Nomen inquit impioꝝ putrescet. Et
illud alterius: Gloria nostra hæc est: testimoniũ conscientiæ nostræ. Illa si intus tibi obstre-
pit: quid tibi proderunt adulantium susurri? quid blandiciĳs aut fictionibus partũ nomẽ?
E radice mala nihil boni orit̃. Neq; hinc igit̃ ortũ nomen bonũ dixeris cum ueꝝ dicere non
possis. ¶Gau. Bene de me sentiunt ciues mei. ¶Rõ. Non refert quid de te aliĳ sentiant: sed B
quid tu. ¶Gau. Bene de me loquuntur ciues. ¶Rõ. Noli credere: quid loquãtur nesciunt:
& cupide mentiuntur: pruritu quodã linguæ in utranq; partem nimio & consuetudine in
naturam uersa. ¶Gau. Bene de me plurimi loquuntur. ¶Rõ. Ignorantibus credere quid
est aliud q̃ uolentem falli? ¶Gau. Bene de me loquitur uicinia. ¶Rõ. Dulciloquio forsan
aut muneribus delinita: aut de te aliquid sperans: Nunq̃ uel amanti credideris uel sperãti.
¶Gau. Vicini mei nomen meum celebrant. ¶Rõ. Alter alteꝝ decipit: omnes te. ¶Gau.
Bonũ mihi testimonium ciues dãt. ¶Rõ. Est intus in anima testis incorruptior certiorq;.
Conscientiam tuam interroga: illi crede. ¶Gau. Bene de me homines opinantur. ¶Rõ.
Opinio ambiguæ nomen est rei: certissima res est uirtus. ¶Gau. Ego ipse mihi uir bon⁹ ui-
deor. ¶Rõ. Ergo es malus. Boni enim sibi displicent: seq; accusant. ¶Gau. Et mihi uide-
or & aliĳs bonus. ¶Rõ. Quid si tu malus: illi autem stulti? ¶Gau. Bene de me sperant ci- C
ues. ¶Rõ. Cura ne spes ciuium falsa sit. Turpe est de se sperãtes cum possis aliud frustra-
ri. ¶Gau. Credo sim de quo non frustra sperent multi. ¶Rõ. Si id esses id nõ crederes. Ma
lum est alios: pessimũ autẽ seipsum fallere. ¶Gau. Omnes me uiꝝ bonum putant. ¶Rõ.
Quid si tu contrariũ scis? ¶Gau. Oẽs me uiꝝ bonũ dicũt. ¶Rõ. Et tu credis oĩbus? Nũ
te aũt dici pudet qđ nõ es? sed est hoc uobis insitũ inter cũcta mirabile: de uobis uestrisq; de
rebus q̃uis occultis plus cuicunq; q̃ uobis credere: Iuxtaq; Flacci sententiã: & mendacẽ ti-
mere infamiã & falsa gloria delectari. ¶Gau. Totũ uulg⁹ una uoce me laudat. ¶Rõ. Nul-
la pronior ad errorẽ atq; ad præcipitium uia est q̃ p uulgi uestigia. Quicquid pene uulgus

laudat:uituperio dignum eſt. ¶Gau. Cunctis hominibus placeo. ¶Rō. Placentes homi/
nibus deus ſpernit: & placere hominibus diſplicere eſt deo: contraria contrarijs gaudent.
¶Gau. Viri boni nomen habeo. ¶Rō. Vitæ conſtantia & honeſtate ſeruandum eſt: Alio/
D quin facile euaneſcet: uētus eſt enim. ¶Gau. Multæ ſunt in populo laudes meæ. ¶Rō. Se/
uiſti in agro arido arbores caducas. ¶Gau. Magnæ inter doctos etiam laudes meæ ſunt.
¶Rō. Si ueræ: durabūt: Et ut ait Cicero: radices agent & propagabūtur. At ſi ficte: celeri/
ter tanq̄ floſculi decident. ¶Gau. Omnes uno ore meā prædicant uirtutem. ¶Rō. Nō in
hominū flatu neq̄ in propria uirtute q̄uis uera: ſed in ipſo uirtutū omniū auctore glorian/
dum. Qui contrariū facit: nō modo nō aſſequit̄ aſſertione hominū qđ non habet: ſed idip/
ſum quod habet uel imminuit: uel amittit. ¶Gau. Vulgus om̄e me prædicat. ¶Rō. Dixi
& repeto: quicquid uulgus cogitat uanū eſt: quicquid loquit̄ falſum eſt: quicq̄d improbat
bonū eſt: quicquid approbat malum eſt: quicquid prædicat infame eſt: quicquid agit ſtul/
tum eſt: I nunc inſanoꝝ ſermunculis gloriare.

De Sapientia: Dialogus XII.

¶Gau.

A Apientiam conſecutus ſum. ¶Rō. Rem magnam: ſi uera eſſet: & inſeparabilem a
ſ uirtute. Si illam igitur approbaſſes: hæc probata eſſet: ſed utraq̄ opiniōe aliquā/
to facilior eſt q̄ re. ¶Gau. Sapiens ſum. ¶Rō. Crede aūt mihi: nunq̄ ſi uere eſſes
hoc diceres: Sapiens em̄ quantū eſt quod ſibi deſit: intelligit: non gloriat̄ itaq̄ ſed ſuſpirat.
¶Gau. Sapientem me profiteor. ¶Rō. Bene irent res ſi tot eſſent ſapientes quot ſapiētiæ
profeſſores: Nunc illud perdifficile eſt: hoc uero facillimū. ¶Gau. Sum ſapiens. ¶Rō. Si
uere ſapiens eſſe uis: noli id quidē opinari. Credere ſe ſapientem primus ad ſtulticiam gra/
dus eſt: proximus profiteri. ¶Gau. Studio ad ſapientiā perueni. ¶Rō. Vtiq̄ ſic ad illam
peruenitur: ſed an tu perueneris recogita: Non eſt em̄ res ſtudij breuis egens aliquot anno/
rum ut reliquæ artes: tota uel longiſſima opus eſt uita. Si quis: ut aiūt: tota die currēs per/
uenit ad ueſperam ſatis eſt: Notū eſt illud Platōis: ut alia multa: præclariſſimū: quod Ci/
ceroni placet & mihi: Beatum cui etiam in ſenectute contigerit ut ſapientiam ueraſq̄ opini
ones aſſequi poſſit. Has tu an calle medio obuias habueris an neſcio quo pennato equo
uectus ante tempus attigeris: incertum: tam cito ſapiens euaſiſti. ¶Gau. Sapientiæ perfe/
ctionem cœlitus accepi. ¶Rō. Eſt fateor cœleſte donū ſapientia: ſed magnus certe uir erat
& cœli amicus qui dicebat: Nō q̄ iā acceperim aut pfectus ſim. ¶Gau. Sapientiā cupida
B mente comprehendi. ¶Rō. Vt pecuniæ rerumq̄ multaꝝ mala: ſic ſapientiæ cupiditas bo/
na eſt: Sed an tu tantæ rei capax ſis uideto. Certe ille idem: Ego me inquit non arbitror cō/
prehēdiſſe. Et ille quoq̄ permagnus erat qui cum deo de ſeipſo loquens ſic aiebat: Imper/
fectum meū uiderunt oculi tui. Hoc eſt proprium ſapientis: imperfectionē ſuam noſſe ac fa/
teri. ¶Gau. Sapiens dicor. ¶Rō. Non te tuæ neq̄ alienæ unq̄ uoces ſapientem fecerunt
ſed res ipſa. ¶Gau. Sapiens uulgo dicor. ¶Rō. Vulgus inſanos ſapientes dicere & ſapien/
tes inſanos iure ſuo didicit: qđ eſt ut falſa pro ueris ueraq̄ pro falſis habeat. Nihil eſt a uir/
tute uel a ueritate remotius q̄ uulgaris opinio. ¶Gau. Omnes prædicant me ſapientem.
¶Rō. Ad famam fortaſſe aliquid: ad ſapientiam nihil omnino. Sentio autem ſuperſcripti/
onibus inniteris litterarū: quibus nihil eſt liberalius: non ſatis eſt facere ſapientes qui non
ſunt: ſed egregios & inſignes faciunt ac uerecundos: ſereniſſimos inſuper & illuſtres: ut iam
ſimplex ſapientiæ titulus ſit pudori: qui q̄ paucis conueniat ſtupor eſt: obſoleuit tamē in/
ter titulos clariores quos qui ſcribendo ſic accumulant: ſciunt ſe mētiri: ſed urbani uel men/
dacio fieri uolunt: Vos qui legitis non ueros modo: ſed citra uerum ſiſtere illos rati: publi/
co errore fallimini. Nemo eſt qui de ſuis reb⁹ interroget: Oēs alijs de ſe credūt. Vis aūt noſ/
cere q̄ ſis ſapiēs: uerte oculos retro: recordare quotiēs in hoc uitæ curſu ceſpitaueris: q̊tiens
oberraueris: q̊tiens offenſo pede cecideris: quot pudēda: q̊t dolēda: quot pœnitēda cōmiſe/
C ris: tunc ſi audes: te dicito ſapientē: credo aūt nō audebis. ¶Gau. Scio me ſapientē. ¶Rō.
Litteratum forſan uis dicere: Sunt enim plane litterati aliqui uere licet pauci: Sapiētes au/
tem pene nulli. Aliud eſt ſapienter loqui: aliud ſapienter uiuere: aliud dici: aliud eſſe ſapien/
tem. Fuere qui dicerent ſapientem nullum: Id q̄ uerum falſum ue ſit nō diſputo: Certe ni/
mis prærupta ſententia eſt & ad deſperationem prona & ſtudio aduerſa ſapientiæ. Hebræi
ſapientē Salomonē ſuū prædicāt: qui q̄ ſapiēs eſſet: turba cōiugū pellicūq̄ teſtat̄: multoq̄
maxime dijs alienis cult⁹ exhibitus. Romani ſapientē Leliū & Catonē. Græcia ipſa dū flo/
ruit ſeptem habuiſſe dicitur ſapientes: Hi quoq̄ hoc titulo indigni ſequentibus uiſi erant:

Qui excusant: dicunt non eos illum sibi titulū assumpsisse: sed ab errantibus populis traditum possedisse. Vnus tantū fuit sua professione suoq; sapiens iudicio: stultissimus omnium Epicurus. Quē titulū cū Metrodoro pticipare uoluit: nec honorificū amici donū ille respuit: seq; etiā sapientē dici æquanimiter tulit: ut sua illa qualis gloria: error esset alterius. Vnus quoq; sapiens Socrates oraculo dictus Apollinis: forsan ideo ut uirū illū sapiēti proximū: falso testimonio falsus deus ad amentiam atq; insolentiā irritaret. Hæc de antiquis sapientibus dixerim. Fœlicior ætas nostra: quæ nō unū duos ue uel septem: sed in singulis urbibus ceu pecudum greges numerat sapientū. Nec mirum sane multos esse: qui tam facile fiant. Venit iuuenis stultus ad templum: præceptores illum sui prædicant: celebrant seu amore seu errore: tumet ille: uulgus stupet: plaudunt affines & amici. Ipse iussus in cathedrā scādit: cuncta iam ex alto despiciens: & nescio quid cōfusum murmurans: Tunc maiores certatim ceu diuina locutum: laudibus ad cœlum tollunt: tinniunt interim campanæ: strepunt tubæ: uolant anuli: figunt oscula: uertici rotundus & niger pannus imprimit. His peractis descendit sapiens qui stultus ascenderat: Mira prorsus transformatio: nec Nasoni cognita. Sic fiūt hodie sapientes: Verus sapiens fit aliter. ℭGau. Sapiens sum. ℭRō. Solēt qui de se magnifice sentiunt præfidenter maiora uiribus ea aggredi: inq; nisu medio prolapsi suo uel periculo uel pudore condiscere: q; iusti reꝝ æstimatores fuerint suaꝝ. Præstat igit (mihi crede) falsas opiniones abijcere: insolentiā deponere: insipientiam circūspicere & optare: ne qua expetiendæ sapientiæ necessitas incidat: quæ declaret te de nihilo gloriatū. Hæc rectior tutiorq; quærendæ sapiētiæ uia est. ℭGau. Credo ego ad sapientiā peruenisse. ℭRō. At si mihi obsequeris: ad illam potius assurgēdo nitendoq; puenies q; credendo: Nihil altius ascendit q; humilitas operosa.

De Religione: Dialogus.XIII. ℭGau.

Religione glorior perfecta. ℭRō. Religio optima ac perfecta una est: supra Christi nomen: supraq; petram firmissimā fundata: Reliquæ omēs superstitiones uanæ & deuia & errores sunt: quibus est iter ad tartaꝝ atq; ad mortem: non hanc momētaneam sed æternam. Et quot putas quantiq; uiri huius ueræ religionis inopiā miserabilē passi sunt: cunctis in rebus alijs altiores? Habent illi qđ æternū gemāt: habes tu unde gloriēris & gaudeas: non in te quidē sed in eo qui te summa in re tanto maioribus præferre dignatus est: qua nil maius: nil meli⁹ tibi tribui poterat in hac uita. De qua loqui aliquid uberius non grauarer: ni res ipsa cœlesti lumine pene iam omibus nota esset. ℭGau. Pijs sacris initiatus sum. ℭRō. Pia sacra religiōis huius sunt tātūmodo: reliquaꝝ omniū sunt furores ritusq; sacrilegi. Neq; tamen initiatum esse sufficit: Maius est forte q; putas deuoto licet animo dulce negocium. Nō eñ deum nosse satis est: quod & dæmōes faciūt qui oderūt: Amor & cultus exigitur: his ex rebus constans: quæ utinā tam bene implerent ab hoībus q; sciuntur. ℭGau. De uera religione mihi placeo. ℭRō. Placere sibi superbire est. Hæc aūt uera religio: quæ te deo & deū tibi religat: humilitatem pijs mentibus inserit: insolentiam extirpat. Sic tibi igitur gaudere permissum: ut quanto lætior quātoq; religiosior: tanto sis humilior & operibus bonis affluentior: Illi gratias agens: qui tibi ex hac mortalitate rectū iter ostendit ad æternam uitā. ℭGau. Veram religionem (deo gratias) sum adeptus. ℭRō. Bene ais: deo gratias. Custodi aūt illam bene ab erroribus: a negligentia: a peccatis: & sic habe si hāc assecutus es: & in ea te exerceas ut dignū est: cessare cōtrouersiā: de qua modo litigauimus: cum sit scriptum sacris in litteris: Pietas est sapientia: Et per aliū: Initiū sapientiæ est timor domini. Neq; id ipsum tacitū in prophanis: Cuius rei Lactantius meminit: Institutionū secundo. Affirmat inquit Hermes eos qui cognouerūt deū: non tantū ab incursibus dæmonū tutos esse: uerū etiā ne fato quidem teneri. Vna inquit custodia pietas: Etenī pi⁹ homo neq; dæmoni pessimo: neq; fato subiacet. Deus eñ liberat piū ab omī malo: Nanq; unicum atq; solum bonū est hominibus pietas. Quid sit autem pietas: ostendit alio loco his uerbis: Pietas eñ scientia est dei. Eandemq; sententiam Asclepium in sermōe quodam regio latius explicasse cōfirmat. Vides ut obstinatissimi duo pagani nostrā circumuelant ueritatem. Tāta est ueri uis: ut linguas sæpe hostium ad se trahat.

De Libertate: Dialogus.XIIII. ℭGau.

In libertate natus sum. ℭRō. Nō qui nascitur liber: sed qui moritur liber est. Multum fortunæ licet in nascētem: in extinctum nihil. Expugnat urbes munitissimas: Armatos fundit exercitus: Potētissima regna subuertit. Inexpugnabilis arx sepul-

chrum. Illic regnū uermibus: non fortunæ. Itaqꝫ limen illud ingressi soli mortalium uitæ hu/
ius ab insultibus tuti sunt. Tu te liberum iactas & ignoras: nō dico ad sepulchꝝ: sed an liber
hodie in cubiculū sis iturus. Libertas uestra tenuissimo nitens filo: sicut alia quibus fiditis
omnia: tremula semp & caduca est. ¶ Gau. Liber sum. ¶ Rō. Iccirco te: ut reor: liberꝝ dicis:
B quia dominū nullū habes: sed Anneū audi Senecā: Bona inquit ætas est: forsitan habebis:
Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit: qua Crœsus: qua Darij mater: q̄ Plato: qua Dio/
genes? His ille te admonet exemplis. Multa sunt alia uel tacita Senecæ uel ignota. Nūquid
non Attiliū Regulū meministi: indignū prorsus hoc ludibrio: passum tamen? Nunquid tibi
recētior annis Valerianus excidit? Quoꝝ ille modo dux: hic aūt princeps populi Romani:
moxqꝫ ille Carthaginensiū: hic Persaꝝ seruus. Ille truci supplicio perēptus: hic lōga & mise/
ra cōtabuit seruitute. Quid Macedoniæ Numidiæqꝫ reges: Hinc Persen: hinc Syphacē me/
morem atqꝫ Iugurthā: regni oēs e culmine Romana lapsos in uincula? Mitto ueteres re/
gum casus: Aetas tua quosdā e regia trusit ī carcerem: eundēqꝫ una hora: & primū regem &
ultimū seruū uidit. Siquidem eo quisqꝫ miserior seruus est: quo fœlicior liber fuit. Noli igit̄
libertate tumescere: quoniā nō ex liberis modo: sed ex regibus tā subito serui fiūt. Nec mira/
beris: cum secundū Platonis sententiā: nō minus ex seruis etiā reges fiant. Mutant̄ assidue
res humanæ: Nihil sub cœlo stabile. Quis in tanta uertigine firmū aliquid ac mansurū spe/
ret? Neqꝫ uero te liberꝝ hinc dixeris: ꝙ esse dominū tibi nō uides: ꝙ parcentibus ortus inge/
nuis: nec in acie captus: nec uenundatus sis: Sunt uobis inuisibiles animoꝝ domini: & in ip/
sa hominū origine latens pestis est. Nascendi genus obnoxiū peccato: qua nulla grauior ser/
uitus fingi potest: Sunt occulti hostes & bella clamdestina: Sunt quæ miseras animas nūdi/
nentur: quas: heu: uili precio uenditis uoluptates fœdissimæ dominaꝝ: quæ uos inenoda/
bili laqueo uinctos tenent. Ite nunc & libertate gloriamini. Sed uos cæci: nihil nisi corporeū
uidetis. Vnde eum qui uni mortali subest domino: seruū dicitis: Illum uero qui mille īmor/
talibus tyrannis opprimit̄ liberꝝ iudicatis: eleganter ut reliqua. Profecto aūt liberꝝ nō facit
fortuna sed uirtus. ¶ Gau. Liber sum. ¶ Rō. Plane si prudens es: si iustus: si fortis: si mo/
C destus: si innocens: si pius. Horum si quid abfuerit: pro ea te parte seruū scito. ¶ Gau. In li/
bera patria natus sum. ¶ Rō. Vrbes quoqꝫ tu liberas tua ætate pro exiguo flexu rerum: post
paulum seruas nosti. Quꝫ si uel notiora uel clariora sunt uetera: Lacedæmon & Athenæ li/
berrimæ urbes ciuile primū: mox externū passæ sūt iugū. Hierosolyma sancta urbs & liber/
tatis æternæ mater: tēporaliter & Romanis seruiuit & Assyrijs: nūc seruit Aegyptijs. Roma
ipsa nō solum libera: sed domina gentiū suoꝝ: primū ciuium: post etiā uilissimoꝝ hominū
serua fuit: ut nemo unqꝫ libertati: nemo uel imperio suo fidat.

De Patria gloriosa: Dial. XV.

¶ Gau.

Loriosa in patria natus sum. ¶ Rō. Plus negocij habes ut in lucē uenias. Fulgent
A g minutiora etiā astra p noctem: & Bootes ad solis radios hebet & lucifer. ¶ Gau.
Clarissimæ patriæ ciuis sum. ¶ Rō. Bene si uirtutū hospes: uitioꝝ hostis. Fortunæ
enī est illud: hoc tuū ē. ¶ Gau. Patria mihi fœlix ac nobilis est. ¶ Rō. Refert qua nobilitate:
Hāc numerus incolaꝝ: hanc insignis opum magnitudo: hanc spectata fertilitas: hanc situs
ipse nobilitat: Salubris aer: clari fontes: mare proximum: tuti portus: oportuni amnes: No/
bilis patria uulgo dicit̄ uini ferax: olei: frumenti: frequens armentis ac gregibus: auri scate/
bris & argēti: Bonam terram dicitis ubi fortes equi: ubi pingues boues: ubi teneri hedi: ubi
dulcia demum poma nascuntur: Vbi autem boni uiri: id nec quæritis quidem: nec quæsitu
dignum ducitis æstimatores egregij. Atqui summa patriæ laus: sola ỽtus est ciuium. Recte
ergo Virgilius gloriā ac fœlicitatem cum describeret Romanā: nihil horum ad quæ sola re/
spicitis dignatus attingere: unam urbis & imperij magnitudinem atqꝫ altitudinem attigit
animorum. Fœlicem deniqꝫ prole uirum dixit: Ea est enim uera urbium fœlicitas: uera nobi
litas. ¶ Gau. Præclara ciuibus bonis patria est. ¶ Rō. Quid si tu obscurus? Quid si claritas
B ipsa te prodet: eqꝫ latebris eruet & in apertum trahet: promptius in luce notaberis? ¶ Gau.
Famosissima est patria. ¶ Rō. Non tam infamis esset Catilina: nisi tam famosa in patria na
tus esset. Caio etiam & Neroni alter infamiæ aceruus imperium accessit: & mundi natos in
uertice fortunæ fauor extulit: quo latius noscerentur. ¶ Gau. Nobilissima in patria uiuo.
¶ Rō. Multorum aut contemptui patēs: aut inuidiæ. Sine altero in magna urbe uix uiuit̄.
Illud tutius: hoc clarius malum: Vtriusqꝫ autem hæc ipsa quam prædicas natalis soli nobi/
litas causa est: Tot inter oculos mille sunt latebræ. ¶ Gau. Notissima ex patria sum. ¶ Rō.

Malim per te patria ꝙ tu propter patriam notus sis. Nisi uero per te fulseris: quid tibi lux patriæ præter tenebras allatura est? Multos habuit claritas magnæ urbis obscuros: quos abunde claros parui ruris obscuritas habuisset. ¶Gau. Inclyta mihi patria est. ¶Rō. Est quæ suas sibi laudes habeat tuasq; participet: quicquid bene gesseris: prima quodammodo patriæ laus erit. Fuit qui Themistoclis gloriā Athenis asscribere niteret: qui plane pergrauiter & ut talē uiꝝ decuit: rn̄dit: Cū enī sibi Seriphi angustæ & ignobilis insulæ quidā īcola inter iurgia obiecisset: nō eū sua sed patriæ gl'ia claꝝ esse: Neq; Hercle ait: aut ego obscurus si Seriphius: aut tu si Atheniēsis clar⁹ esses: Nō splēdori patriæ: sed uirtuti ꝓpriæ fidebat. Virilius plane ꝙ Plato: maior licet ille philosoph⁹. Sed existūt interdū in magnis etiā ingenijs magni & mirabiles errores. Is ergo inter cætera magnæ suæ fœlicitati claritatē patriæ asscribebat. Vt enim totū noris hac in parte excellentis uiri animum: Aiebat Plato: se pro multis gratias agere. Recte id quidem modo intelligat: cui quibusue pro donis gratiæ sint agēdæ. Ille uero naturæ gratias agebat: Primū ꝙ hominē eum & nō mutum animal: ꝙ marem & non fœminam: ꝙ Græcum & non Barbarum: ꝙ Atheniensem & non Thebanum. Deniq; ꝙ ætate Socratis non alio tempore genuisset: ut scilicet esset a quo doceri posset atq; instrui. Vides inter gratulandi gloriandiq; causas: ut Atheniensem quoq; ponat originem. Quid hic dicam: forsan expectas? Ego uero & si de hoc uno sermo sit institutus: quando tamē tāti uiri mentio incidit: quid de hoc toto illius sermone & alijs sit uisum: & mihi etiam uideat: dicam simul. Scio quosdam claros ac disertos uiros incunctanter asserere: nihil unq; ab aliquo esse dictum delyrius: quorum in sententiam: quin: ut dici solet: eam pedibus paꝝ abest. Nam quid quæso attinet his gaudere? Quæro enī quid si barbar⁹: quid si mulier natus esset? An non multi barbari multis græcis & uirtute & ingenio meliores extiterunt? An non fœminæ aliquæ: & rerum gloria: & inuentione artium quibusdā uiris optabiliores? Quid deniq; si bos: quid si asinus nasceretur? Quid ad hūc ipsum de quo loquimur Platonē: qui iā non Plato esset: sed id potius qđ natura parēs edidisset? Nisi forte Pythagoricæ credebat insaniæ: e corpore in corpus animas commigrare: quo nihil unꝗ certe stultius: nihil impudentius: non dicam a philosopho: sed ab homine dictum fuit: nihil magis ueritati dissonum ac pietati: nihil demum a quo religiosæ aures magis abhorreant. Quid deinde: an Atheniēsem nasci claꝝ adeo: ut non æque clarum esse posset alibi Thebis etiā natū esse? An non Homerus & Pythagoras ipse & Democritus & Anaxagoras & Aristoteles & mille alij alibi ꝙ Athenis nati clariq; habiti: nō minus ꝙ qui nati sunt Athenis? Ac ne a Thebis abeā: quas spernere Graij solent: An non si ingenium quæratur: Thebis natus est Pindarus: quē imitatione ꝓrsus inaccessibilē Flacc⁹ ait? Si reꝝ claritas gestaꝝ: Liberpater atq; Hercules tā famosi: ut Alexander Macedo cōtemptor omnium ferme mortalium: illos duos ut altissimū atq; ultimum signum gloriæ sibi proponeret imitandos. Sin utrunq;: Nōne recenti memoria & pene ante oculos erat Thebanus Epaminundas summus philosophus: summus dux: græcorumq; omnium recto sub iudice oīs æui princeps? Hic est qui Lacedæmones pene funditus euertit: & Atheniēses Platonis sic exterruit ut eo mortuo quasi summo terrore liberati: ilico se in luxum ignauiāq; resoluerent. Quo adhuc etiā apud Thebas florēte: quot Athenis inertium & stultorum milia fuerint: quis facile animo metiatur? Non igitur ꝙ Athenis sed ꝙ talis natus esset ac genitus: hoc est tali ingenio: taliq; animo: tali deniq; & parentū indulgentia & rerum temporalium facultate ut erudiri posset & ad omne bonū opus institui: gratias agere decuit tam anxie doctum uirum: illi deo qui hæc ei dederat: Nō Socrates: non Athenæ: cuius in schola & in qua urbe quot & iniqui fuerint & indocti: opinari promptius sit ꝙ noscere. Et ut urbem sileam: habuit schola illa īter multos Alcibiadem & Critiam: illū patriæ hostem: hūc sæuissimum tyrannoꝝ: quibus quid præceptor Socrates cōtulerit: Plato ipse respōdeat: uel sic intelligēs: ꝙ inane est quod terreni doctrina præceptoris discipuloꝝ aurib⁹ instrepit: nisi gratia magistri cœlestis aspiret: sine qua nihil omnino Socratē potuisse: ꝙꝙ dei mendacis oraculo: ut prædictum est: sapientissimum iudicatum: inter duas tamē simul uxores procacissimas anus: ipse uel alius quantumlibet eum excuset ineptissime conuersatum. Sed hæc & reliqua incidēter: præter unum illud: quo Platonem talem uirum hac eadem uanitate gloriosæ patriæ implicitum fuisse cognosceres: non ut magni comitis clypeo tuum tegas errorem: sed ut accuratius illum uites: cui succubuisse summa etiam cernis ingenia. ¶Gau. Ampla in patria uitam ago. ¶Rō. Multa sūt amplæ urbis incommoda: Distat

templum:diſtat forū. Illud animo nocet:hoc corpori. Diſtant opifices atqꝫ amici: qua qui-
dem nulla durior diſtantia: quos laborioſum uiſere:negligere inhumanū. Audis ut de hoc
queritur Flaccꝰ: Cubat hic in colle quirini:hic extremo in auentino: uiſendus uterqꝫ. Quo-
cunqꝫ ire decreueris: ceu peregre ꝓfecturus domui tuæ diſpone:quando: & an redeas incer-
tum:& ipſe reditus cum labore eſt. Sæpe etiam cum errore:ferro ac magnete iter agitur:hac
eas facilius:hac rectius:hac curiam:hac theatrum uites:hac balneum effugias:hac macellū.
Hi & mille alij ſunt urbium ſcopuli: inter quos nauigans domum tuam quaſi alterum or-
bem petis:uix te ad illam peructurum ſperans. Et hoc quoqꝫ apud ipſum Flaccum legis: Vt
Philippus orator: Domum dum redit foro nimium diſtare carinas. Iam grandis natu quæ-
E ritur. Hæ paruo in oppido moleſtiæ ceſſant omnes: Quicquid quæritur iuxta eſt. ¶Gau. E
paruo oppido in immenſam urbem commigraui. ¶Rō. E tranquillo portu procelloſum
ſponte pelagus ingredi temeritas eſt: Nec minor:ideo: quia loci euentus. Fecit hoc tamen &
gens Claudia e Sabinis Romā petens: e Tuſculo Marcus Cato: ex Arpino Marius ac Cice-
ro ſucceſſitqꝫ fœliciter. Sed ubi nam taleſ uiri? Nō tuto quidem in exemplum trahit̃ quicq̄d
raris & ſummis ingenijs attemptatum eſt. Poſtꝙ tamē ſoluiſti funem omni ſtudio: inter dif-
cultates enitere: Inter alta conſurge: conſilio cœptum regens: quod hic boni dixerim: plures
erunt ad uirtutes ſtimuli. Erūt forte quos ad gloriam ſequi uelis: Erit ubi te exerceas: ubi cū
paribus poſſis de laude contendere: pudebitqꝫ teſtium tātorum. Multis ſæpe quod uis ani-
mi non dabat: contulit uis pudoris: & ad ignauiam profligandam ſæpe plus ſpectator ua-
luit ꝙ uirtuſ. Et hi Hercle quorum proxime memini: & accitus curribus Numa Pompilius:
Corduba profectus Seneca: Leptiqꝫ ueniēs Seuerus: multiqꝫ alij ex alijs locis: ubiqꝫ futuri
magni uiri: ut aliquanto maiores Romæ eſſent: æmulatio uirtutis & illuſtrium copia exem-
plorum præſtitit. Stude ergo qđ unicum bonum eſt in hac tua cōmigratione ne pereat: neu
n̄il aliud migrando quæſieris: ꝙ ut te corā pluribus nouæ patriæ fulgor nudet.

De Origine generoſa: Dial. XVI. ¶Gau.

A Rigo generoſa eſt. ¶Rō. Rurſum mihi redis ad ineptias: quid ad te? ¶Gau. Pro-
o pago uetus & glorioſa eſt. ¶Rō. Alieno gloriari ridiculoſa iactātia: Auorum me-
rita nepotum degenerātium notæ ſunt: nec aliud magis poſterorum maculas ape-
rit: ꝙ maiorum ſplendor ac gloria. Sæpe alteri commodum uirtus alterius tulit: Verā lau-
dem niſi de proprio ſumpſeris: ab alio non expectes. ¶Gau. Magna eſt nobilitas antiquo-
rum meorum. ¶Rō. Mallem per te alij ꝙ tu per alios noſcereris. Verum age aliquid & tu
unde ſis nobilis: Nam & illi niſi aliquid egiſſent laude dignū: nūꝙ nobiles fuiſſent. ¶Gau.
Multa ſanguinis eſt claritas. ¶Rō. Om̄is propemodum ſanguis eſt concolor: Sicubi forte
B alter altero clarior inuentus ſit: non id nobilitas efficit ſed ſanitas. ¶Gau. Magna eſt clari-
tas parentum. ¶Rō. Quid ſi maior obſcuritas tua eſt? Corpus ſemper: & patrimonium ſæ
pe a parentibus accipitis: claritatem & qui habet raro in filium tranſfert: & qui non habet:
aliquotiens in filio illam uidet. Quantum patre clarior Cæſar? Quātum obſcurior Africa-
ni filius? qui ſi per manus tradi claritas poſſet: ꝙ clarus futurus eſſet: intelligis. Sed amare
illum potuit pater: illuſtrare non potuit. Infinitam ſuæ lucis eclypſim paſſus in filio: Sic qđ
precioſiſſimum habet hæreditaſ: iudicio teſtantis eximitur: nec niſi de uiliſſimis rerum eſt tā-
ta illa ſolennitas teſtamēti. Mille ego nūc tales clariſſimorum hominum obſcuriſſimos hæ-
redes enumerem: ſi uacet & ſi expediat: ſummam tenes. ¶Gau. Ingens claritas gentis eſt.
¶Rō. Nil tibi amplius ea claritas præſtabit: ꝙ ut latere nequeas ſi uelis. Ita imprimis iucū-
C diſſimum tibi uitæ latibulum & ſecretus rerum trames eripitur: Quicquid ages erit uulgi
fabula: Qualiter domi uiuas: & quid cœnes noſſe uicinorum ſtudium: & ueluti explorato-
res ad te pater auuſqꝫ remiſerint: ſic totum reifamiliaris arcanum & quotidiani uictꝰ ratio:
Quid cum filijs: quid cum ſeruis: quid deniqꝫ cum uxore: & ad unum actus omnes: ac uer-
ba de rebus licet minimis inquirētur quoqꝫ altius ſtomacheris ab his maxime quorum ni-
hilo intererit. Hic igitur tuæ claritatis eſt fructus: utqꝫ ſi uel modicum aberres: dedecus gen-
tis & monſtrati deſertor itineris longe inexcuſabilis habeare: Hoc eſt enim ſuum ac perpetu-
um gentilitiæ claritatis: reliqua illa communia undecunqꝫ partum decus infeſtant: quoniā
D difficile eſt clara recondere. ¶Gau. Clariſſime natus ſum. ¶Rō. Stulte: claritas non naſcē-
do quæritur: ſed uiuendo: ſæpe etiam quod miraberis moriendo. ¶Gau. In multa luce na-
tus ſum. ¶Rō. Turpitudinem caue quæ obiectu lucis inſignior fit atqꝫ conſpectior. Id ni fe-

ceris: in tenebris natum fuisse melius foret. Adulteri & fures & omnis turpium cohors tenebras quærunt: sola lucem non refugit fœda hæc & falsa nobilitas cognoscique appetit: cui unum uitandæ infamiæ consilium sit nesciri. ¶Gau. Antiqua nobilitas est generis. ¶Rõ. Antiqua igitur uirtus fuit: sine qua uera nobilitas non est. ¶Gau. Peruetusta nobilitas est. ¶Rõ. Vetustas nimia claritatem rebus eripit & parit obliuionem. Quot fuerunt nobiles familiæ: quarum hodie memoria nulla est? Quot tu ipse florentissimas uidisti: quæ paucis annis ferme ad nihilum rediere? Vnde præsagium facias de his modo florentibus: deque his nunc primum erumpentibus caputque tollentibus. Omnia tempus imminuit consumitque. Senescunt non modo familiæ sed urbes: mundus ipse: nisi fallimur: ad extremum uergit. Tu qui uetustate gloriaris: uide ne gloriam ipsam uetustas extinxerit: neu iam radix aruerit: cuius floribus uis ornari. Omne quod in tempore oritur: cũ tempore occidit: Vestra q̃ȝ nobilitas tẽpore incipit: tẽpore desinit: Et quã longa dies peperit longiorque auxerit: longissima subruit. Fieri potest: ut quo te nobilem fingis esse desieris: esses forte nobilior si serius incepisses. ¶Gau. Inueterata nobilitas est. ¶Ro. Inanis ambitio: nec suo merito: sed aliorum obliuione subnixa. Confusa nempe sunt omnia & perplexa successionum series: hæc inter tibi accidit non nobilior ut esses sed ignotior. Origo cũctorũ una est: Vnus parens humani generis: unus fons uniuersorum: qui uicissim modo turbid⁹: modo nitidus ad unumquenque uestrum peruenit: Ea lege: ut quod pauloante clarum erat: mox obscurum fiat: & quod obscurum: clarum. Ita non de fonte dubitatio est: sed quibus alueolis hæc clari sanguinis: ut dicitis: ad uos unda profluxerit. Hinc est: ut qui heri arabat hodie militet: & qui per urbes medias ardentem cornipedem aureis habenis regere solitus superbus incesserat: per squalẽtem campũ pigros boues humili pugione sollicitet: Verumque Platonicum illud: Libet opinari neminem regem nõ ex seruis oriundum: neminem seruum non ex regibus. Ita uero uicissitudo hæc & conditio statuum humanorum uariabilis atque inconstans est: Vt iterabilis quoque sit semel & pluries: ne mireris: si uel arator ad militiam: uel miles redeat ad aratrum. Ingens rerum mortalium rota est: Et quia tractus est longior: breuis hunc uita nõ percipit: Quod nisi sic esset & ligones regum & agrestium diademata cernerẽtur: Nũc hominum memoriam occupatam intentamque aliis tempus fallit. Et hæc est illa tota uestra nobilitas: qua tumidi elatique inceditis uanũ genus. ¶Gau. Auorum clara prosapia est. ¶Rõ. Quousque uagaberis: de te agit. Tu mihi nescio quos in tuum locum substituere niteris: qui pro se forte aliquid: pro te nihil: nisi ipse tuis testibus causam instruxeris responsuri sint. Proinde aui isti uel proaui clari fuerint: tum scilicet dum e uulgari acie uirtutum sese alis attollere cœperant: Ea nobilitas radix ultima: Sed perge altius: exquire acrius: ,pauorum attauos obscuros inuenies & ignotos. Ad summã hæc nominum atque imaginum claritas & perbreuis est: & quantalacunque est: tua certe non est. Desine igitur tuum nomen alienis obumbrare uirtutibus: ne unoquoque suum reposcente: nudus ipse de proprio rideare. ¶Gau. Nobilis sum. ¶Rõ. Quãtum sit nobilior rustic⁹ uir fortis q̃ ignauus nobilis: scies cum libraueris. Quãto sit melius nobilitatem fundare q̃ euertere: si exemplis eges: domi militiæque affluũt passimque legentibus occurrunt: ut per teipsum mensor censorque reliquorum fias: Ex omibus duo paria hominum expẽdisse suffecerit. Altera igitur in lance Marium & Tullium: In altera horum aduersarios: Aulum & Clodium constitue: quo examen uergat & quantum Roma cedat Arpino: quis tam cæcus ut nõ uideat? ¶Gau. Nobilis natus sum. ¶Rõ. Iam dixi: Verus nobilis non nascitur: sed fit. ¶Gau. Insignis nobilitas saltem ista uulgaris a parentibus est relicta. ¶Rõ. Ipsa claritas non nascendo quæritur sed uiuendo. Vnum hic quoque bonũ uideo: Familiaria uirtutũ exempla non deerunt & domestici duces: quorum pudeat deseruisse uestigia. Id si labi finis: quid nisi famosum & difficile malum est nobilitas? Nescio autem quomodo difficilior est suorum imitatio q̃ exterorum: Forte ne uideat hæreditariũ bonũ uirtus. Non libens dico: sed res ipsa loquit: Raro excellentis uiri filius excellẽs fuit.

E F G

De Origine fortunata: Dialogus XVII.

¶Gau. In magna genitus sum fortuna. ¶Rõ. Vitam ab inquietudine auspicat⁹ es: Haud equidem improprie tempestatem fortunam uocant nautæ. Magna ergo fortuna magna est tempestas: magna uero tempestas & cõsiliis magnis eget & uiribus. Habes non lætitiæ materiã sed curarum. ¶Gau. In amplissima fortuna natus sum. ¶Rõ. Tunc forte fœlicius cẽses magno in mari q̃ exiguo in flumine natum esse. Quod si nemo sanus dixerit: quid perinde facili⁹ habet nasci in palatio q̃ in casa? Vbique ortos terra parẽs excipit. A

B ¶Gau. In magna fortuna natus sum. ¶Rõ. Aduerso sydere soluisti funem: q si in tempe/
state dies acta est: cura ut nox te inueniat in portu. ¶Gau. In alto natus sum. ¶Rõ. Turbi/
nibus rerum pates: latitandi spe prærepta. Scitum est illud Lyrici poetæ: Sæpius uētis agi/
tatur ingēs pinus. Et celsæ grauiore casu decidunt turres. Feriuntq; summos fulgura mon/
tes. Vt clarum fatear: in alto nasci nec tranquillum certe nec tutum est. Altitudo quantali/
bet humana per seipsam inquieta est perpetuoq; fremens tonitru. Vnde miror quid ita dis/
pliceat Senecæ Mecænatis illud: Ipsa enim altitudo attonat summa: Nam cum alij hoc uer/
bo usi sint: cur solus ille reprehenditur? Nil præterea tam altum quod non & sollicitudini &
labori & inuidiæ & pauori & mœrori & in finem morti peruium sit: Et sane omnem fastum
eminentiamq; mortalium sola mors in planum redigit. ¶Gau. Alto & magno in statu na/
C tus sum. ¶Rõ. Iamprimum ex alto graues lapsus & magno rara quies in pelago est: Nec in
imo præcipitium metuas: nec naufragium in sicco. ¶Gau. Principium fortunatum fuit.
¶Rõ. Finem respice: ut reliquis: sic fortunæ suo multū licet in regno. Quo fortunati⁹ prin/
cipium: eo finis est incertior. Nonne uides ut res hominum turbinis more uoluūtur? Vt qui/
etum mare: tempestas turbida: lucidum mane: nubilus uesper insequitur: ut inter initia pla/
num iter in confragosum desinit: sic prosperitatis insolentiam improuisa calamitas: & lætis/
simæ cursum uitæ mœsta mors claudit: & sæpe primordio dissimillimus finis est. ¶Gau. In
alto cœpi. ¶Rõ. Vide ubi desinas. Vita om̄is a fine describitur: & finem plane senties qui
principium non sensisti. ¶Gau. In summa fortuna editus sum. ¶Rõ. Et seruoꝝ filios in so/
lio uidimus: & filios regum in ergastulis.

De Lauto Victu: Dial. XVIII.

¶Gau.

A [i]N lautissima educor familia. ¶Rõ. Multū tibi hoc uidetur: Parum est: Eritq; mox
nihil. An ideo magis tibi q̄ duro agricolæ uermes parcent: an cibo molliore uescē/
tur auidius? Non iocor tecum nec te terreo: Scis. Et si forte dissimules te illi cōuiuio
præparatam escam: & forte iam cœnæ tempus instare: certe autem longius abesse iam non
posse: Nam & breuis est lux: famelicíq; conuiuæ: & quæ mēsam instruit mors impigra: quid
B tibi nunc lauticiæ istæ profuturæ sint uideris. ¶Gau. Lautissime ab infantia educatus sum.
¶Rõ. O pessima pueritiæ rudimenta: neglectis bonis artibus: exquisitis cibis & peregrinis
poculis assuefactus a puero præclarissimam in spem adoleuisti: Sapores atq; odores nosse
mirariq; doctus eximie: opiparas mensas & uasa aurea uenerari: neq; sero: ut uirorum forti/
um mos fuit: famem sitimq; communibus lenire: sed ambitiosa semper nausea: & damnosis
stomachi sarcinis mane illis occurrere: cum tot in heremo sancti uiri esurierint: tot in castris
gloriosi duces parce: sobrie atq; aspere uixerint. An si tibi gemmis atq; epulis obsesso: hinc
Curius Fabritius Coruncanius: lecta suis manibus olera cœnantes fictilibus: atq; arantes
ad uesperam ieiuni: Quintius ac Seranus: aut post hos Cato Censorius consul in Hispaniā
nauigans unde triumphator redijt: non alio q̄ quo remiges uino usus: omnes notissimi ho/
stes uoluptatis occurrerent: Illinc Paulus atq; Antonius fontis ad ripā missum cœlitus par/
tientes panem: non uerecundia ac dolore faucibus hæreret iners cibus: & attoniti gustus ti/
tillatio illa lentesceret: cogitares ab his uiris uictu tam tenui tamq; humili: labore gau/
dentibus: & seruatam patriam: subactosq; nobilissimos reges ac populos: & quæ uictori/
arum difficillima est: carnem propriam ac mundum: & inuisibiles hostes animæ debellatos:
te inter amplas dapes ac superbam requiem uili perdomitum uoluptate? ¶Gau. Lautissi/
C mus uict⁹ est. ¶Rõ. Sentio: oē studiū in eo est ut ad fundū miseriæ curiositas fœda perueni/
at: Nihil est actum cibi ac potus elegātia: nisi accedat & copia: immo uero redundantia atq;
fastidium. Nec succurrit: ut August⁹ Cæsar: qui fortassis paululum te lautior esse potuerat:
Cibi: sic enim de illo tradit̄: minimi fuit: & uulgaris fere. Sileo quibus uesci solitus: ne qua/
si rusticanus paterfamilias contemptui tibi sit: interq; fasianos & ficedulas ac pauones tuos
illius principis secundinus panis & caseus bubalus & minuti pisciculi rideantur. At quāto
meli⁹ fasiani isti uestri & mensaꝝ decus eximium: & gulæ summa fœlicitas: apud Colchon
semper & Phasidem latuissent: q̄ huc ad corrumpendum orbem nostrum: & irritandas ille/
cebras aduolassent. Quanto fuit honestior ætas illa: de qua Naso ait: Piscis adhuc illis po/
pulis sine fraude natabat: Ostreaq; ī cōchis tuta fuere suis. Nec Latiū norat quā præbet Io/
nia diues. Nec quæ pygmæo sanguine gaudet auis. ¶Gau. Vino fruor electissimo. ¶Rõ.
D Male: sed pprie ais fruor: hic em̄ est finis uester: ad hoc nati estis. Q̄to aūt tutius sitim uestrā
uinū debile: uel lymphis debilitatū: siue pur⁹ etiā riuus extingueret. Certe princeps ille de q̄

nunc loquebar: uini quoque parcissimus: Nam & id scribitur: Fuit ter nõ amplius sup cœnã bibens dũ in castris esset: uos ter decies ante cœnã bibitis: & in cœna centies: nec numero quãtitas cedit: & castra ipsis uinosiora sunt urbibus: Nulla nisi ab ebrijs uel expeditio uel certamen. Nõ bibebat ille inter diu: uos dieb⁹ & noctib⁹ nõ cessatis. Ille si sitis urgeret: ꝓ potione perfusum aqua frigida panem uel lactuculæ tirsum: uel succosi pomi morsum: uel frustum cucumeris capiebat: at uos sitim omni lenocinio aucupãtes: illã uinis ardẽtibus & bibendo aliam sitim parituris extinguitis: dicã uerius: accenditis. Nec in animũ uenit bibere: uos sanguinem terræ ac uenenũ cicutæ dũ sic uinũ bibitis: Vt Alexãdro Macedoni scripsit Androcides. Quibus si ille præceptis obtẽperauisset: ꝓfecto amicos in temulentia nõ interemisset: ut ait Plinius: nec ipse insuper tãdem in temulentia perijsset. Hæc eadẽ cibi indifferentis ac potus parcitas: in cunctis fere claris ducibus atque principibus fuit: & in Iulio Cæsare singularis: Quæ quãtum uestræ sit præferẽda libidini: somnus uester illorũ industriæ & gestarũ rerum gloriæ collatus indicio est. ¶Gau. Lautissimo fruor uictu. ¶Rõ. Si honestis etiã reb⁹ frui uetitũ: quãtomagis inhonestis ac turpibus. Nec te pudet in eo qđ ad caduci corpis seruitium spectat: immortalis animæ fructũ ponis Epicureũ dogma: sed ĩfame olim reiectũque: denique cunctis ex uoluptatibus quæ corporeis sensibus obrepunt animæ illas esse fœdissimas diffinitum est: quæ tactu gustuque sese ingerũt: qđ illæ maxime uobis cũ beluis sint communes: & in beluinos mores rationale aĩal incuruent: quo nihil abiectius humana sors patitur. ¶Gau. Lautis & uarijs cibis delector. ¶Rõ. Et delectare & fruere: si nil melius nosti: si nil peius: pudeat more pecudis pabulo gaudere: aut reconditoriũ ferculorũ fieri & suũ dolio munus eripere. Denique sic habeto non posse te hanc quã probas uitã diu pati: fastidio est uicina satietas: ieiuniũ cibos condit. Nil nisi dulce ac sapidũ gustat fames: Nil tam lautũ qđ non nausea reddat insipidũ ac sordidũ. Ipsi etiã qui delectationi huic intendunt: appetitu & raritate illã acui fatenť: ut reliquas copia frequẽtiaque contundi & in nihilũ sæpe & cõtrariũ uerti. Ipse demũ ꝓfessor uoluptatis Epicurus: tenuem uictũ quasi unicũ suæ ꝓfessionis auxiliũ & laudauit & coluit: Qđque sobrietati ac modestiæ tribuũt honesti uiri: hoc ille tribuit uoluptati. Vt quãlibet uiuẽdi uiã eligas: diuersis finib⁹ unũ callẽ cõuenire noueris: uno uictu utendũ tenui semp ac modico: nisi quẽ honestis ex causis rara forte licentia sed illæsa sobrietate laxauerit. Victus hic siccos & ualidos & aspectu placidos facit: & odore corpis nec sibi nec alijs molesto: Cõfer his madidos æstuãtes tremulos olẽtes: & ut Ciceronis utar uerbis: confer & sudantes & ructantes: tunc uidebis quid inter frugalitatẽ intersit & crapulam. Et si nõ uirtus: aspectus ipse mõstrabit: recta quonã uergat electio: ut uix sit quispiã tam gulæ seruus: qui acriter re discussa non sobrietatẽ longe illi præferendã fateať. Si hæc spernis ut leuia: nunquid & morbos etiã hinc nascentes mortẽque contẽnes? Quæ licet per seipsam magnis animis contẽnenda sit naturaliter atque honeste seu certe nõ turpiter inuecta: sic turpibus causis accersita morte nil fœdius nilque formidabilius. An uero nõ audis Ecclesiasticũ consultorẽ: Noli auidus esse inquit in omni epulatione: & nõ te effundas sup omnẽ escam. In multis enĩ escis erit infirmitas: & auiditas appropinquabit usque ad cholerã. Propter crapulam multi perierunt: Qui aũt abstinẽs est: adijciet uitam. ¶Gau. Lautis & multiplicib⁹ utor cibis. ¶Rõ. Asellum tuum si nimis presseris opprimes: si mollius paueris: calcitrabit: Veter uero depositarius malæ fidei est: non inefficax consiliũ uideť ad oẽs: & præsertim gulæ illecebras comprimendas exitum contemplari.

E

F

G

De Conuiuijs: Dialogus XIX. ¶Gau.

A

Onuiuijs glorior. ¶Rõ. Lautus uictus uoluptatis: cõuiuia sunt furoris. Quid enĩ nisi potnpaticus furor est? Multos diuites a negocijs honestiorib⁹ fortassis abstractos: honorifico tædio unũ in locũ cogere: & multos uẽtres aut uacuos melius mãsuros: aut suo grati⁹ implẽdos arbitrio: exquisitis & nociuis cibis infartire: ubi ut uni morẽ gesseris palato: multĩ tædio fuerĩ atque fastidio. Raro enĩ ĩter cõuiuas cõsens⁹ cõuenit: uerũque deprehendiť qđ ait ille: Tres mihi cõuiuæ ꝓpe dissentire uidenť: Poscentes uario multũ diuersa palato. Quid dem: quid nõ dem: quid des Flacce? Seu quid faciasĩ nisi ut penitus nihil des: Et hãc curã illis linquas: quibus nulla cura altior est. Agãt quid libet: qui agere nil aliud sciũt. Nã si tres discordãt: quid centũ faciet aut mille? Vix sine tacitis saltẽ abeũt lamẽtis: Hoc male sapuit: illud male oluit: hoc præferendũ fuit: illud gelidũ: illud intempestiuũ: hoc mœsto oblatũ: hoc irato uultu: Crudũ illud: hoc lacerũ: Ille famulus segnis: hic præceps: hic surdaster: hic cõtumax: hic clamore offendit: hic silentio: ille illotis uasis aquã tepidã: hic ui

num molle porrexit. His querelis non tam aulæ ꝗ̃ uiæ resonāt & plateæ. Nec immerito: nā
quid attinet iucundius domui suæ prāsuros precibus fatigare: aut quorsum & sumptus in/
utilis & superuacuus labor atq; unū in atrium turba conueniens: nisi ut te uiciniæ ostētes:
& quasi de conuiuijs tuis pedester agas uoluptarium triumphum: Sic tubis cymbala cōcre/
pant: utq; appareat pompæ oīa tribui: charitati nihil. Finge postridie unū aliquē conuiuaꝝ
tantulo egere quanti sua constitit parapsis: nunꝗ̃ id a conuiuij domino impetrabit: nem/
pe nō id illi præstitum: sed sibi. Quæ ꝗ̃uis ita esse non sit dubium: solent tamen ubi ad men
sam ebrij deierant affirmātq; aliquid: percussis epulis: his ferme uerbis uti: Per hanc inqui/
unt quā simul facimus charitatem. Quibus rite respōdeatur: Immo uero per hanc ebrieta/
tem & hāc crapulam. Vera enim charitas demum esset: si ieiuni & sicci: quæ in uestram per/
niciem effunditis: in usum pauperꝝ uerteretis: tunc charitatem nō improprie iuraretis: Nūc
ad uestra conuiuia fastidiosi diuites coguntur: famelici pauperes excluduntur: uobis scili/
cet æstimantibus gloriosum claris hospitibus abundare. Nec deest præter uulgus fontē om
nis erroris auctor insignis. Est enim ut mihi uidetur: ait Cicero: ualde decoꝝ patere domos
hominum illustrium hospitibus illustribus. Plane uir egregie: qui referre uicem ualeant: sed
egentibus clausas esse. Qua in re haud indigne forsitan notatum a Lactantio Ciceronē no/
uimus: qui profecto illud melius alibi: sed eodem libro: Hoc maxime inquit officium est: ut
quisq; maxime opis indigeat: ita ei potissimū opitulari. Qđ cōtra fit a plærisq;: A quo em̄
plurimum sperant: etiam si ille his nō eget: tamē ei potissimum inseruiunt. Bene nūc ais Ci/
cero & uere: nam & ita fieri debet: & a plurimis contrafit. Sed ut ad rem redeam: si querelis
ac fastidio conuiuaꝝ uis carere: conuiuijs abstine. Habent utcūq; fortassis qui conuiuio in/
terfuere ꝙ arguant: ꝙ grauentur: qui hoc ipsum arguit ꝙ conuiuio non intersit: non iam il/
le conuiua est: sed impudentissimus parasitus: cuius lingua non pluris extimanda ꝗ̃ gula ē:
Quæ non modo non metuenda est sed optanda: nonnunꝗ̃ dicēte Satyrico: Nam quæ co/
mœdia mimus: quis melior plorante gula? Tales aliqui apud Comicos describunt: lætiq;
risum excitant: quid nisi coram auditi queāt facere? Hæc deniq; summa est: conuiualē censu/
ram non conuiuando euaseris: parasiticos morsus ac rabiem ridendo & cōtemnendo fuga/
B ueris: non est alia ad quietem uia. ¶ Gau. Conuiuijs uaco. ¶ Rō. Pulchrum tibi studium
elegisti. Quid huic gustui conueniat: quid illi: quibus aut compescenda fames ferculis: aut
irritanda salsamentis: En præclaram utilemq; philosophiæ partem: quis primus: quis se/
cundus & quis tertius ingratum stomachum cibus premat: quis uini fumus cerebro gra/
tiores nebulas effundat. ¶ Gau. Conuiuijs delector. ¶ Rō. Si sic accipiatur: ut uerbum so/
nat: & ut senserunt maiores nostri: nominis huius auctores nō modo nō arguā sed laudabo.
Dulce est enim & optabile & honestum amicis conuiuere: sed comesationem cōuiuium ap/
pellatis: turpissimæq; rei pulcherrimum nomen imponitis: quasi uero non possit cum ami/
cis uiui aliter ꝗ̃ comedendo & bibendo: & non melius cogitādo & loquendo: cum & docto
homini & erudito: ut ait Cicero ipse: uiuere sit cogitare: & nil profecto sit dulcius noto ac fi/
do colloquio amicorum. Nolite ergo rem fœdam pulchro uelo tegere: Trāslucet enī & qđ
cōuiuium dicitur: comesatio esse cognoscitur. Audite potius apostolum Paulum clara uo/
ce a malis uos: inter cætera a comesationibus & ebrietatibus dehortantem: & uidete ne ad
C turpia nominū splendore rapiamini. ¶ Gau. Cōuiuia me delectant. ¶ Rō. Dic ꝙ est come
stiōes: potatiōes: epulatiōes: uiseratiōes. Hæc si delectat accipe: uilꝰ tu: uilis rei debitor. At si
dare: stultꝰ tu: stultæ sollicitudis seruꝰ es. ¶ Gau. Cōuiuijs gloriā quæro. ¶ Rō. Mos ē uestē
quærere ibi: ubi qđ quæritis nō est. ¶ Gau. Spero gl'iam cōuiuijs. ¶ Rō. Falsa ē gl'ia: uerus
error. Alexādꝝ Macedonē cōuiuijs indulsisse usq; ad funestā ebrietatē legimus: Luciū ueꝝ
usq; ad ꝓfluuiū amētis īpensæ flebilēq; Impij iacturā. Quæro alios duos: Quē mihi sanū
principē: quē sobriū regē his intentū dabis? Nā philosophos ac poetas egregios memorare
necessariū nō est: multoq; minꝰ sanctos uiros: & oīo oēs grāde aliqd piūue aīo agitātes: qbꝰ
D oībus haud dubie tota ea res infamis & inuisa est. ¶ Gau. Gloria mihi apud uulgꝰ & mul/
torum gratia ex conuiuijs parta est. ¶ Rō. Vilissimæ mercis ingens precium: coquum fieri
ut gulæ complaceas alienæ. Credo autem: sunt quos gula urget: frenat inopia: his nihil est
gratius: ꝗ̃ aliena cura & impensa freno illo absolui: quodq; per se nequeunt: per alios adi/
pisci. Qui hoc eis præstāt: clari apud illos dum id faciāt & famosi sunt. Finge desinere: simul
desinent clari esse. Tandē ut ego quoq; iā desinā: hæc sūma est: Conuiuaꝝ cōditio delicata
est & querula lōgeq; difficilis: De ꝑasitis breuē accipe regulā: dū illos affatim paueris rodēt:

arridebunt: plaudent manibus: laudabunt uirū optimū: liberalē deniq; patriæ patrem dicent: Nihil ad ultimum graiæ adulationis omiserint: de qua Satyricus loquens: adulandi gentem prudentissimam & comœdam nationem asseruit: & reliqua pueris quoq; notissima. Sin aliquando cessaueris: siquidem sponte auarum: sordidum: miserum diffamabunt. Sin inopia: homunculum non malum certe sed stolidum & ineptum: teq; tuāq; domum fugient ut scopulum: Tunc intelliges illud Flacci: Diffugiunt cadis cum fæce siccatis amici: De his quidem loquitur amicis. Veri enim maxime in aduersis hærent: & illas domos auidius frequentant: quas fortuna deseruit. His ineptijs hisq; difficultatibus ut occurras in tempore & conuiuas tumidos & scurras aridos horumq; omnium uoces & sententias disce cōtemnere: & sic habeto nihil loci recto esse iudicio ubi totum uoluptati tribuit nil uirtuti. Caducum deniq; malis artibus partum nomen: eamq; uulgo quæ gloria dicitur: apud doctos infamiam esse non gloriam.

De Vestitu cultuq; Corporis: Dial. XX. ¶Gau.

a T egregie uestior. ¶Rō. Quæ pura sunt: nuda uideri amant. Mos est: fœda coloribus abdere. ¶Gau. Exquisitissime induor. ¶Rō. Pudebit cultus exterioris: quotiens quid eo tegatur cogitabis. Insana enim ambitio est fimum tegere purpura. A ¶Gau. Mundissime uestior. ¶Rō. Non audisti quid ille uir fortissimus apud Crispum dicat: Munditias mulieribus: laborem uiris conuenire. ¶Gau. Vestitus insignis ac mollis est. ¶Ratio. Superbiæ uexillum: nidusq; luxuriæ. ¶ Gau. Vestis singularis ac insolita est. B ¶Rō. Non obijciam tibi sacros pauperes seminudos & rigidis atq; hirsutis togis hibernū frigus arcentes: Scio quidem q; peccatrix opulentia sanctam spernit inopiam: Ille idem ditissimus hominum: cuius altercatione retro tertia memini: ueste non temere alia q; domestica usus est: ab uxore & sorore & filia neptibusq; confecta: Nam & hoc quoq; de illo scriptū est: Sic ille cunctorum dominus: paucas quidem sibiq; iunctissimas fœminas fatigabat: Tu fortassis aliorum seruus disiūctissimas fatigas gentes. Tibi nent: tibi pectunt: tibi texūt Belgæ: tibi Persæ: tibi Seres: tibi Indi: tibi Tyrius murex natat: tibi fragrans bacca hispidis pēdet arbusculis: tibi oues albicant Britānicæ: tibi Indica sandix rubet: uterq; tibi sudat oceanus: Augusto autem uxor & filia sororq; cum neptibus: Eousq; decreuit uirtus creuitq; superbia: Sic cōtrario delectatis: exempla modestiæ uiluerunt. In uictu igitur ac uestitu multi optimo principum contempto: post pessimos abiere: Gaium dico & reliquos: quorum neutri a tergo nec ciuilis unq; nec uirilis nec Romanus certe nec hūanus: sed insanus & nūc fœmineus nunc diuinus: ab omni autem parte profusus atq; monstrificus cultus fuit. ¶Gau. C Exquisitissime induor. ¶Rō. Operosior ornatus & suspitione curæ ingentis: formosis formæ gratiam imminuit: & fulgore suo deformium mendas prodit: oculosq; prætereuntium ad spectandum excitat. Itaq; nulla re peius sibi consulit deformis homo: q; dum formosus uult uideri. Vestis insignior cultusq; corporis qui ad formā quæritur: risus mouet. ¶Gau. Electissimis coloribus exornor. ¶Rō. Natura rerum humana arte non uincitur: Sæpe etiam quasi indignans se temptari: quo maiore nisu præmitur tegiturq;: eo magis ac magis attollitur eminetq;: natiuam mortalis corpusculi fœditatem nec colores alterant nec odores: quin aut magis conspectam efficiunt aut suspectam. ¶Gau. Preciosis ac uarijs ornamentis ambior. ¶Rō. Pone in pheretro aureo pallidum cadauer: gemmis illud ostroq; circumda: quo plus ornatus: & plus erit horroris. Neu quod loquor ad iniuriā trahas: origo nominis inquirenda est. Siquidem a cadendo dicitur cadauer: cur non ut mortui: sic uiuentis recte dicitur: Nempe illud cecidit: hoc casurum est caditq; continue. ¶Gau. Nouus & insolitus cultus est mihi. ¶Rō. Non est locus ut defleam utq; execrer ludibria hæc habituum externorum quos uobis ab extremis mundi finibus furibunda præsens ætas intulit: Sed dij hominesq; male oderint has beluas humana effigie: ferino animo: lingua latina barbaricoue habitu compto fœmineam ad molliciem capillo: moribus ad aprinam duriciem horridis atq; incultis: hinc obscœna corporum impudentissime detegentes: Illinc mentium leuitatem uano uertice: uolucrum plumis extantibus apertissime designantes. An uero tam uigiles magistri: an tam dociles discipuli plus odij mereantur in dubio est: quorum ingenijs effectum uides: ut inter mimos ducesq;: inter scorta & matronas prope iam nil intersit aspectu: Nec dū sistit: sed indies serpens crescit & uariatur insania. D

De Ocio & Quiete: Dial. XXI. ¶Gau.

Ciũ quies ue a laboribus obtigit. ℂRõ. Duo humanæ uitæ bona gratissima: nisi
A usus ĩmodicus mala illa grauissima fecerit: qđ multis fecit: & totidẽ corpis atq;
animi pestes: tumorẽ corpi pariẽtes aĩoq; rubiginẽ. ℂ Gau. Ocio fruor iucũdissi/
mo. ℂRõ. Vtor dic. Nulla hic re fruendum: sed utẽdum multis: habet doctrina salubrior.
ℂGau. Delectabile ociũ est mihi. ℂRõ. Refert multũ hoc ipsũ ociũ q̃le sit. Duas nẽpe spe/
cies ocij diffiniunt. Operosi alteram atq; ipsa in requie laborãtis ac circa honesta studia sol/
liciti: quo nil est dulcius. Alteram inertis & languidi & solam requiem complexi: quo nil fœ/
dius: nil similius est sepulchro. De primo igitur sæpe magna quædam opera & mũdo utilia
& suis auctoribus gloriosa proueniunt. De secundo autem nihil unq̃ nisi inglorius torpor
ac marcidus. Primum illud rite philosophantibus: hoc secundum pigris uentri somnoq; de/
B ditis peroportunum ubi nullo interpellante edant licenter ac dormiant. ℂ Gau. Optata
perfruor quiete. ℂRõ. Quies illa qua perfruendum erit nullum finem habitura: nõ est hic.
Vide ergo qua gaudeas quiete. ℂGau. Quietem optatam repperi. ℂRõ. Quietem dicis:
an accubitum uis dicere: an somnum quem mortis cõsanguineum poetæ quidam: alij mor/
tis imaginem dixere: utriq; perproprie. ℂGau. Dormio & quiesco. ℂRõ. Atqui & euntes
sæpe animo quiescunt: & sedentes iacentesq; animo laborant. Et somnus ipse animaliũ qui/
es dictus: suos habet abditos dolores uisionũq; ac phantasmatum turbidos tumultus atq;
horribiles: de quo deum familiariter alloquẽs sanctus & afflictus uir ille queritur. ℂGau.
Ociosus in thalamo requiesco. ℂRõ. Vter quæso putas dulcius quiesceret: an Vacia suo in
C rure dormiens: an Scipio in Africa cum hostibus pugnans: Cato cum anguibus: Regulus
cum utrisq;? Nec quies sine gaudio: nec sine uirtute uerum gaudium esse potest. ℂGau. Re/
iectis laboribus grato recreor sopore. ℂRõ. Labor est materia uirtutis & gloriæ: hunc qui
reijcit illas reijcit. Cõtra: uitij & infamiæ materia sopor est nimius: qui multos ad perpetuũ
soporem urget atq; præcipitat: Fouet ille libidinem: corpora prægrauat: eneruat animos:
fuscat ingenia: scientiam minuit: memoriam extinguit: parit obliuionem. Non sine causa in/
somnes industrijq; laudantur: Somno nõ laudatos cernimus sed inflatos. Proinde: ut som/
num quidam mortem dicunt: sic uitam alij dixere uigiliam. Inter mortem uero & uitam: ui/
de quid eligas: uigilãdum certe: quod sapientibus placet: ad hoc saltem ut longior uita sit.
ℂGau. Longo & mĩme interrupto fruor somno. ℂ Rõ. Bene si nõ curis mordacibus: aua/
D ricia: ambitione: metu: mœrore aut amore impio. Male autem si non honesti studij cura cu/
iuspiã sopor abrũpit. Profecto populis stertẽtibꝰ uigilãt reges: sopitoq; duces uigilant exer/
citu: qđ & res docet: & Ilias probat Homerica. Nobilioribꝰ animis curæ uigiles impẽdent:
sed sobriæ ac salubres. Augustum Cæsarẽ principum maximum atq; optimum somni bre/
uis accepimus: eiusq; etiam crebrius interrupti: Tu contrario gloriaris? ℂ Gau. Profunde
E dormio. ℂRõ. Et gulosi & libidinosi & iracundi: brutis animantibus uiuis tamen: somno/
lenti ac sopiti dumtaxat mortuis comparantur: Et quod ad illam partem temporis attinet
nihil differre fœlices a miseris philosophicam scis esse sententiam. Iure igitur ut pars illa pro
uiribus euitanda: quæ solam inter homines differentiam somnorum linquit: sic sectãda cõ/
traria est nil difficultatis allatura uolentibus. Si pro leui enim gloria aut lucro exiguo & bel/
latores & mercatores & nautæ totis sub diuo noctibus peruigilant: Illi quidem inter hostiũ
insidias: hi quolibet hoste peiores inter fluctus ac scopulos: Tu propter uerã gloriã lucrũq;
F ingens inter dei laudes ac libellos tuos partem noctium uigilare non poteris? ℂ Gau. Vigi/
lijs defessus somno totus incubui. ℂRõ. Sic est: Non mutatis stilum: Cuncta fere uno mo/
do agitis: & quæ deus ipse uel natura: uel ars aliqua uobis ad obsequium dedit: in uestrum
dedecus damnumq; conuertitis: potum cibumq; ad ebrietatem & crapulam: ocium & qui/
etem ad somnolentiam & marcorem: ualitudinem ad uoluptates: formam corporis ad libi/
dinem: robur ad iniurias: ingenium ad fraudes: scientiam ad superbiam: eloquentiã ad dis/
crimen: domicilium ac uestitum ad pompam inanemq; iactantiam: Opes ad auariciam &
luxum: prolem & coniugium ad metum & sollicitudinem immortalem. Ite nunc stupete &
querimini de fortuna: & malis uestris ingemiscite: de bonis mala facitis: deq; cœlestibus do/
G nis compedes uobis ac laqueos & uincula animæ conflatis. ℂ Gau. Somno placido dele/
ctor. ℂ Rõ. At non modo reges & duces & principes & philosophi & poetæ: Insuper & fa/
miliarum patres uigilant ac nocte consurgunt: quod ad sanitatẽ atq; œconomiam & phi/
losophiam utile ait Aristoteles: sed fures etiam & insidiatores: quodq; est mirabilius: insani
etiã amatores: quos suarũ muliercularum memoria & desiderium excitat: Tu uero non uir/

tutis amore ſomnum oderis uitijs amicum: utq; elegãter ait Flaccus: Vt iugulent homines
ſurgunt de nocte latrones: ut teipſum ſerues non expergiſceris? Pudeat ſemper tantum ĩ uo-
bis poſſe turpes cauſas & nil poſſe pulcherrimas. ❡Gau. Nullo uſq; interpellante totis no- H
ctibus quieſco. ❡Rõ. Videtur quidem Ariſtoteleſ: quod ſuperius attigi: ita uitam hominis
partiri: ut dimidiam partem ſomno tribuat dimidiamq; uigiliæ: dum pro parte dimidia nõ
differre ſtudioſi uitam ait a ſtulti uita: Et ſiquidem pro ſomno noctem pro uigilia diem uult
intelligi: Recta fateor ac uera eſt diuiſio: æquis enim partibus tempus inter ſeſe diuidunt.
At ſi ſic accipitur: æquas ſpacio inter partes: differentia certe alia ingens eſt. Nulla enim acri-
or: nulla altior cogitatio eſt q̃ nocturna: nulla pars temporis ſtudentibus aptior. Si autem
ſomnum ipſum dimidiam temporis partem dicit: mirabile dictum eſt: ex ore tam ſtudioſi
& tam docti hominis. Abſit enim ab anima bene inſtituta & ſtudijs intenta: dimidium tem-
poris dormire: cum quartum ſuffecerit quibuſdam: & tertium uoluptuoſis quoq; ſufficiat.
Noctu quidem ſurgere qualibet anni parte conſilium eſt. Abſit ut noctem non hibernã mo-
do: ſed æſtiuam totam dormiant: qui grande aliquid moliuntur. Cæterum ſemel illam fre-
giſſe ſufficiet fortaſſis: quodq; uigiliarum anticipatum erit: breui ſi res poſcat meridiana ui-
ciſſitudine reſtaurari poteſt: Ac brumalis horæ noctis ſæpius rumpendæ: pſallendũ: ſtuden-
dum: legendum: ſcribendum: cogitandum: contemplandum: quærendum: ingenio noui ali
quid ſemper: & quod ſtudio quæſitum fuerit memoria repetendũ. Audiẽduſ quoq; eſt Hie-
ronymus ad Euſtochium ſcribẽs: Noctibus bis terq; ſurgendum inquit: reuoluenda de ſcri-
pturis: quæ memoriter retinemus. Deniq; his ſtudijs fatigati oculi alterno ſopore recreãdi:
& breui quiete recreati alterno exercitio fatigandi erunt: ne totis noctibus dormiendo: cul-
citræ incumbendo: ſepulta cadauera uideamini: motu crebro atq; honeſto uos uiuos & uir-
tuti deditos comprobate.

De Suaui odore: Dialogus XXII.

❡Gau.
Vauibus delector odoribus. ❡Rõ. Hi uel uictui uel ueſtitui ſubſeruiunt: de quib⁹ A
quid ſentiam audiuiſti. ❡Gau. Odoribus ſtudeo. ❡Rõ. Odorum alij gulam: alij
libidinem irritant: Horum appetitus incontinentiæ notam ſubit: & præſertim uæ-
hemens. Alij propter ſeipſos expetuntur: Hoꝝ ſtudium non turpitudinis nempe ſed uanita
tis arguitur. Vnde eſt ut muliebrium unguẽtoꝝ odor aut dapiũ: q̃ florum turpior aut po-
morum ſit: eadem ratio eſt earum delectationum quæ auribus oculiſq; percipiunt: Si unq̃
æthicis applicuiſti animum noſti hæc: neq; te nunc doceo: ſed notæ ueritatis ad memoriam
retraho: ut huius generis oblectamenta uideas uel fœda eſſe uel leuia. ❡Gau. Odoribus
operam do. ❡Rõ. Bonæ utinam famæ: cuius odor bonus quoq; dicit: maluſq; maior mul-
to: latiuſq; ſenſibilis q̃ aromatũ ſi terantur: aut ſulphuꝝ ſi cremenť. De his odoribus nõ na
res ſed mens iudicat. ❡Gau. Bonis odoribus delector. ❡Rõ. Si ſenſui pares & uoluptati B
inhias: ut dictum eſt: aut obſcœnum aut inane. Si ualitudinis curam geris: excuſabile mo-
do condimentum reꝝ omniũ modus adſit. Confortat eñ tabeſcẽtem ſpiritum odor leuis:
Sed ad om̃ia ualet illud comicum: Ne quid nimis. Eſt autem ut ĩ multis in hoc quoq; natu-
raꝝ uarietas infinita: non ſolum inter hominem atq; hominẽ: ſed inter gentẽ etiã ac gẽtem.
Siquidem uera fama eſt quãq; magni non reſpuunt auctores: gens quæ gangis fontẽ acco-
lit: om̃is cibi expers ſolo mali ſylueſtris odore alitur: peregre profecturi nil niſi bonum illud
malum ac uitale circumferunt: tam fetoris impatienteſ: ut ſicut eos purus nutrit: ſic infectus
odor interimat. Delicata complexio: quæ ſic uiuat & pereat. Hinc gens om̃is ad ortum ſolis
obuerſa cœliq; mollicie delinita: ut ciboꝝ negligentior: ſic egentior atq; appetẽtior eſt odo-
rum: & inde nimirum hæc primũ curioſitas uos inuaſit. Aſſyrij: Arabes & Sabei ueſtris ar-
mis edomiti ſuis uos odoribus domuere: quibus aliq̃diu rigida patrum & inuicta ſobrie-
tas obſtitit: uſq; adeo ut quingenteſimo & ſexageſimoquinto anno urbis cõditæ graui edi-
cto a cenſoribus caueref: ne quis in urbem ipſam unguẽta externa conueheret: Non multo
aũt poſt modernoꝝ uitijs: ut aſſolet: ueteꝝ ſcita rũpentib⁹ in ſenatũ ipſum edicti taliſ aucto-
rẽ uictrix laſciuia penetrauit. ❡Gau. Libẽter bene oleo. ❡Rõ. Peregrini odores atq; oẽ arti C
ficium bene olendi ꝓprij naturalis nõ boni odoris argumẽta & latẽtiũ ſunt ſigna defectuũ:
Ob hoc ipſũ atq; ob illã: nedũ uiro: ſed ne honeſta qdẽ fœmĩa dignã curã ſolita ſenſũ uiri for
tis offendere. Meminiſti adoleſcẽtis illius: qui dũ ut erat unguẽto illit⁹ ꝓ collata præfectura
Veſpaſiano principi gratias actur⁹ ante eũ ſtaret: ille hauſto mox odore: ſubſtomachãs acri
ſupcilio: uoce aſpa: Mallẽ inqt aliũ oboleuiſſes: ſic ĩcrepitũ ſine honore: inhibitis ſeu reſciſſis

iam concessæ gratiæ litteris bene olidum dimisit. Ita cum semper dedecori sint odores huius/ modi: interdum etiam damno sunt: maxime ubi morum grauis ac masculus censor sit. Quoq; quibusdam fuere periculo: Nam & illud nosti: Vt Plantius senatorij uir ordinis triumuirali proscriptione metu mortis Salernitanis latebris abditus: ungueti proditus odore: sibi qui/ dem perniciem: ꝓscriptoribus aūt suis excusationē sæuitiæ quæsiuit. Nam quis nō iure cæ/ sum diceret eū: qui eo tēpore rei. P. tātoq; ī suo priuato discrimine unguenta etiā nūc oleret? ¶Gau. Artificiosis odoribus assueui. ¶Rō. Desuesce si consiliū meum uis: Turpius est em̄ artificiosis ꝙ simplicibus assueuisse. Omne quod turpe est: quo artificiosius: eo fit turpius. Honestatis ornamētū ars: inhonestatis est cumul⁹: Adde qđ & fœdi⁹ hodie ꝙ olim: Quis em̄ Roma: ut dixi: & quā Græcoꝝ Romā prope dixerim: Lacedæmon: huic pesti ex Asia ue/ nienti: quasi armatæ hostiū legioni ferreis morib⁹ atq; edictis obstiterint: ad extremū tamē mollis unguentoꝝ simulq; uitioꝝ acies fefellit: excubias in Europam transijt & fortissimas gētes uicit. Et quoniā singula prosequi longū est: ex unius asperrimi atq; laboriosissimi uiri mollita duritiæ: de reliquis coniecturā facito. Si quidem in medio belloꝝ æstu: Ille inuictus ac barbarus cruento cū exercitu unctus est Hānibal: penetrabilia unguenta: sed penetrabili/ ora sunt uitia. Itaq; eneruati ducis ac militum quoꝝ tam stupenda primordia fuerāt: qua/ lem decuit exitus fuit: Quo effectū est: ut cum multū Africani semp uirtutibus Hānibalis tamen unguentis aliquid deberetis: expediebat illis ut sicci essent: uobis ut ungerent. Ex illo sane multis sæculis sic iste mos inualuit: ut labor stuporq; sit legere quæ de hac re in utrisq; litteris scripta sunt. Et quid plurib⁹ morer? Vsq; ad illius pedes: quo nil altius unguentum uenit: qđ ipse qui omnē molliciem animoꝝ atq; omnes illecebras uoluptatum extincturus aduenerat: passus est: non unguento quidē sed pietate delectatus ac lachrymis offerentis. Iā uero pedetētim usus hic abijt: ut cū in multis ætas uestra maioꝝ gloriæ impar sit: in hoc ex/ cellere uideatur ꝙ unguentaria nō est: & qui his capit non cōmuni tempoꝝ sed ꝓprio quo/ dam animi uitio laborat. ¶Gau. Bonis odoribus illicior & delector. ¶Rō. Fieri nō potest quin quæ delectabilia sunt natura & illiciant: & dum præsentia sint delectent. Sapiētis He/ bræi dictum est: Vnguēto & uarijs odoribus delectat cor: ꝙuis unguento quidem non tam mihi delectatio uideatur inesse ꝙ fastidium. Sed ut insit odoribus: meo certe consilio: absen/ tibus resistendum contemptu & obliuione: præsentibus utendū modice: neq; ullum his stu dium impendendum: ne te uel tacitus ultimaꝝ uiliumq; reꝝ mancipium fateare: Ne ue hūc articulum longius traham inhonestis odoribus: ut rebus omnibus uirilem effœminātibus animū uetitis ac seclusis: In reliquis Augustini sentētiā amplector: De illecebra odoꝝ inqt: non satago nimis: cum absunt nō requiro: cum adsunt nō respuo: paratus eis semper care/ re. Idem fac: ne qn̄ bonis odoribus male oleas: aut odiosis mūditijs odiosus sis.

De Cantu & Dulcedine a Musica: Dia.XXIII.

¶Gau. Cantu delector ac fidibus. ¶Rō. Ah quanto melius lachrymis atq; suspirijs. Præ/ stat em̄ flendo ad gaudium ꝙ gaudendo ad gemitum puenire. ¶Gau. Cantibus sonisq; permulceor. ¶Rō. Et feræ cātu fallunt & uolucres. Illud mirabilius: musi/ ca quoq; dulcedine pisces tāgi: Nota tibi Arionis ac delphinis est fabella: tam pro uero ha/ bita: ut ipsis annalibus sit inserta. Multi quidē scriptoꝝ illustriū meminere miraculi: elegan/ tius nemo ꝙ Herodotus graiæ pater historiæ. Astipulantur imagines æneæ illic ubi e tāto periculo incolumis primū terris appulsus est natātis piscis tergo insidens fidicen: Ad hæc si/ renes cantu fallere creditū: Illud uero non creditum sed compertū: ut quotidie blandis uer/ bis homo hominē fallit: & ad summā nihil ad fallendum uoce aptius. ¶Gau. Musica suaui/ tate delinior. ¶Rō. Et aranea: ut aiunt: anteꝙ mordeat: & medicus linit anteꝙ feriat: & au/ ceps: & mulier quē fallere uult delinit: & prædo quē perimit: & polyp⁹ quē demergit ample/ ctitur. Et quidā pessimi hominū nūq; terribiliores sūt ꝙ dū se gestu & uoce leuissimos oste/ dunt: quod ipmis de Domitiano principe lectum est. Vix ulla est sine suspitione delinitio. ¶Gau. Cantu gaudeo & exaltor. ¶Rō. Caue: nam scriptum est: Extrema gaudij luct⁹ oc/ cupat. Et rursus: Ante ruinā exaltabit spiritus. ¶Gau. Cano dulciter. ¶Rō. Nescis an ul/ timum. Ipse prædulciter morti ꝓximus olor canit. Plures em̄ gaudio ꝙ tristicia periere: So/ lito dulcius canentem inter ipsa soni suspiria expirasse recens fama est. ¶Gau. Cantu ac ti/ bijs delector. ¶Rō. Non īmerito quidē. Singuli em̄ dies te & horæ & momēta ad sepulchꝝ uehunt: quo cum cantu ferri uester etiā nunc mos est: Antiqui & tibijs efferebant: Vnde illđ Statij Pampinij: Tibia cui teneros suetum producere manes: Tibi utraq; funeris pōpa pla/

cet: Illuc te licet ire non sentias absq; ulla requie properanti. ¶Gau. Cantu moueor. ¶Rō. At quid refert. Est haud dubie in animis hominū generosis maxime potentissima musica: Sed effectus supra fidem uarij: Vtq; omittā quib⁹ res nō eget: hos ad lætitiā inanē: hos ad sanctum & deuotū gaudiū piasq; nōnunq; lachrymas mouet. Quæ uarietas ī diuersas sententias magna traxit ingenia: Nēpe Athanasius uanitates fugitans: canēdi usum in ecclesijs īterdixit: Ambrosius pietatis exercitiū appetēs ut caneret̄ īstituit: Augustin⁹ utrūq; se passū & difficile hinc sibi negociū dubietatis exortum: inter cōfessiones suas pie meminit. ¶Gau. Delectat canere. ¶Rō. Graia olim delectatio: nunc & uestra. Apud illos quidē cantus ac fidium ignarus quisquis esset indoctus habebat̄: quod Themistocli Attico græcorum clarissimo eo q; lyram in epulis recusasset accidisse. Epaminundā uero Thebanū hāc fortassis infamiam declinantem: præclare fidibus cecinisse: auctor est Cicero. Mirum & Socrates talis senex fidibus operā dedit: Ne miremur Alcibiadem ab auunculo Pericle tibiæ studio traditū apud illos honestissimo: ut inter liberales artes hanc quoq; condisceret. Sed uerecundū pueri laudem⁹ ingeniū: q cū ab insigni tibicinæ ad idipsū accito oblatas tibias ori applicuisset: & collecto spiritu genas inflasset: animaduersa deformitate uultus erubuit: atq; obiectas tibias aspernatus fregit: meruitq; licet tenera ætas exēplo esse: ut totius populi consensu ex tūc Athenis tibiarum usus obsolesceret: Ad uos si non illud ardens musicæ studiū peruenerit: omnium principum mētes occupaturum: occupauit tamen aliquorum animos pessimorum maxime. Gaius quippe cātandi studiosissimus saltandiq; fuit. Nero q̄tum citharæ studio deditus fuerit: & quantā curam uocis habuerit: incredibile dictu est: Id em̄ u͂e stultū penitusq; ridiculū q; nocte illa quæ sibi uitæ ultima: mundo aūt respirandi uel modicum prima fuit inter querelas quas uicina mors & præsens metus dolorq; dictabāt: illud crebrius atq; miserabilius defleuit: non q; tantus princeps sed q; tātus musicus periret. Mitto alios: ad hāc uestrā quæ nunc agitur ætatē: licet parcior: uenit tamē auriū uoluptas: qua caste ac sobrie delectari humanitas quædā: capi aūt & molliter īuiscari uanitas multa est. ¶Gau. Suauibus uocū modis cum delectatiōe detineor. ¶Rō. O si audires sanctorum suspiria: O si hinc aures tuas dānatorum gemitus & lamenta præcellerent: Hinc beatorum iubilus & cantus angelici atq; illa cœlestis harmonia quam Pythagoras ponit: Aristoteles euertit: Cicero noster īstaurat: tibi autē pietas fidesq; suggerit: esse ibi perpetuas ac prædulces uoces: & si non cœlorum ac cœlestium incolarum primam illam & æternam causam sine fine landantium: Si hæc inq; omnia tuis auribus inferretur: q; clare discerneres quis concentus dulcior: quis ue salubrior? Nunc surdo sensui soni iudiciū cōmittis: de quo hactenus parua quidem res nōnullis forte uidebitur: magnos tamē uiros exercuit. Nec sine causa diuini Plato uir ingenij: musicam arbitratus est ad statum siue correctionem morum reipublicæ pertinere.

De Choreis: Dial. XXIIII.

¶Gau. Choreis gaudeo. ¶Rō. Mirabar nisi fidium cantus & tibiæ choreas suscitarent: & præscripto de more uanitatem: uanitas sequeretur: uerum maior multoq; deformior. Ex cantu em̄ dulcedo aliqua & sæpe utilis ac sancta percipitur: Ex choreis nihil unq; nisi libidinosum ac inane spectaculum: honestis inuisum oculis uiro indignū. ¶Gau. Choreis cupide intersum. ¶Rō. Corpus animū tegit ac detegit manuum iactatio: pes mobilis: oculus uagus ac petulans tale aliquid arguunt in animo esse qui non cernit̄. Itaq; cauendum ualde est modestiæ cultoribus: ne quid effœminatū agāt aut loquant̄. Occulti em̄ affectus & pectorum latebræ: sæpe paruis indicijs patescūt. Motus: sessio: accubitus: gestus: risus: incessus: sermo: signa sunt animi. ¶Gau. Dulcedinem quandam ex choreis capio. ¶Rō. O dulcedo ridicula: Finge enim te choream cernere: neq; tibicinem audire: atq; ita stultas mulierculas & uiros muliercu lis molliores in silentio circumferri: redire: ineptire: quid quæso unq; absurdius aut delyrātius uidisti? Nunc motus incōditos lyræ sonus aut tibiæ: hoc est amētia una aliam tegit. ¶Gau. Choreis delector. ¶Rō. Nō tam ibi delectatio præsens est q̄ speratæ delectatiōis auspiciū. Veneris præludiū illud quidē: sono stupidas ac misellas circūducere atq; urgere & stringere ac specie urbanitatis atterere: liberæ ibi man⁹: liberi oculi: liberæ uolant uoces: pedum strepitus: & multorum cātus dissoni: & tubarum clāgor: concursatio & puluis: & quæ sæpe ludis addit̄: hostis pudicitiæ & amica scelerum: nox ipsa. Hæc sunt quæ timorē ac pudorē pellūt: hi sunt libidinū stimuli: hæc laxamēta licētiæ. Et hæc ē ne me falli facilē putes: illa delectatio: quā simplicit̄ & uelut īnocue chorearum appellatiōe profitemini & ludi tegmine crimē obnubitis. Etsi em̄ solos inter uiros: seu solas inter fœminas

hæc nonnunꝗ fiant: illic tamen separatim exercētur: quid ue cōgressi iteꝝ acturi sint simul
discunt: ceu discipuli qui magistro absente: quid eo reuerso loqui debeant meditanť. Tolle
radicitus hāc spēm ingeniosam atq; improbā: tolle libidinē: sustuleris & choreā. Crede mi-
hi cum Dauid rege: nemo ante dominū saltabit: ne quē forte sua uxor irrideat: cū tamē nul-
C lus irrideatur ante dominū saltās siue etiā panduriçans. ¶Gau. Delectabiles sunt choreæ.
¶Rō. Sententiam meā tenes: Si delectant propter aliud delectāt: ꝑ se em̄ tota quidē insulsa
res est: & plus tædij allatura ꝙ gaudij. Nā quid omnino est aliud in gyꝝ uolui: ꝙ excire uer-
tiginem: & sine termino uiā ire inter locales septē motus: quos Plato dinumerat: hos sc; an-
te: retro: dextrorsum: sinistrorsum: sursum: deorsum ac circuitū? Solus septimꝰ infinitus est:
atq; hunc ideo quæ ꝑpetua sunt: hoc est cœlū seruat & sydera: hunc in terris ꝑpetuus hoīm
agit furor in cūctis fere actibus atq; cōsilijs: Nec ullus Orpheus Isioniā rotā sistit: sed uisibi
libus in choreis ubi animoꝝ uolubilitas corꝑa secum uoluit. Et iccirco cum de oībus dici
possit: de his ꝑproprie diciť qđ scriptum est: In circuitu impij ambulant. Hic ludus multoꝝ
dedecoꝝ causa fuit. Sæpe ibi matrona diu seruatum decus ꝑdidit: sæpe infœlix uirguncula
D ipso nuptiali die didicit: qđ melius ignorasset. ¶Gau. Honesto tripudio libenter exerceor.
¶Rō. Vellē aliud genus exercitij delegisses. Sed quo ꝑgas & quid uelis uideo: Interdictum
tolli: ueniā dari normāq; præscribi. Quādo igiť sic affectus es: seu is morbus: seu consuetu-
do est: qua mala nihil peius: bona nihil est melius: ea tibi in his oībus lex erit: ut quibus ca-
rere penitus nō potes: modestissime utaris ac rarissime: ne quid ulla in re molle uel fœmine-
um agas: sed ubiq; nō suis etiā in finibus uirilis rigor emineat: sitq; tripudiū uel quisq; erit
is ludus fatigati animi relaxatio & exercitiū corꝑis: nō uoluptas eneruatrix mentiū. Exēplo
libētius abstinuissem: Summoꝝ uiroꝝ imitatio nō oībus tuta est. Nō em̄ oīe pennatū aīal
aquilā sequi potest. Imitatoꝝ alij contrariū faciūt: alij uero aliud: nōnulli idem aliter: pauci
ad plenū qđ imitanť effingunt. Cato hic ultimus reipub. curis pressum animū uino leuare
solitus ferť. Fecit idē apud græcos Solon. Hos aliquis sequi uolēs: unū semꝑ officiū aget: bi
bet: qđq; illis modicū ac raꝝ: huic īmensum & cōtinuū: quod illis remediū: huic erit ebri-
etas. Facile idem in rebus alijs posset ostendi: sed hoc uno intelligis quid est qđ nūc tecū ue-
rear. Ex quo tamē damnatæ rei patrociniū: ut susciperē coegisti: summi uiri exemplū qđ uel
non sequaris uel nō mutes accipe his ipsis quibus apud Senecam est uerbis in eo libro quo
tranquillitatē animi stilo inquirit. Scipio inquit triumphale illud & militare corpus mouet
ad numeros: nō molliter se infringens: ut nunc mos est: etiam incessu ipso ultra muliebrem
molliciem fluentibus: sed ut antiqui illi uiri solebāt inter lusum ac festa tēpora: uirilē ī modū
tripudiare: nō facturi detrimentū etiā si ab hostibus suis spectarenť. Quibus in uerbis quid
de sua iam tūc ætate sentiret ꝑspicis: Fœlix qui nō uidit tuā. Quis aūt ille & tripudij & uini
remissionē ꝓbet: ueniendūq; nōnunꝗ usq; ad ebrietatē dicat: qđ a tam rigido ingenio di-
ctum miror. Si fideli consilio uti uis: uino parce utere: tripudio abstine: Alia sunt honestiora
remissionum genera: quibus fastidienti fessoq; animo medeare. In omnibus tamen optimū
fuerit qđ hic ultimū dixit attendere: & quæcunq; ages ita agere tanꝗ te hostes tui uideant
atq; obseruēt. Multo quidē est satius sic uiuere ut abstinentiā & grauitatē tuā inimici stupe-
ant: ꝙ ut lasciuiā amici excusent. Clarior fama est: cui nec ueꝝ crimen obijcere quisꝗ potest
nec falsum audet: ꝙ cui obijciť sed purgať. Accusatorē ꝑfecta uirtus exterret: mediocris irri-
tat quod ad sobrietatē attinet. Malim te Cæsari similē: quē uini parcissimū ne inimici quidē
negauerint: ut trāquillus ait: ꝙ Catoni: nō Censoriū illū senē loqr: de cuius sobrietate iam
diximus: sed hunc ultimū cui obiectā ebrietatē Seneca sic refellit: ut dicat facilius effecturum
quisquis obiecit crīnen honestū: ꝙ turpē Catonē. Qꝯ ad id uero de quo agiť nullo mō tri-
pudies malim: ꝙ ut Scipio. Qꝯ si te illuc urget animus: quo nolim: his te saltē ducibꝰ uti ue-
lim: ut si penitus tibi insedit illud lyricū: Nūc est bibendū: nūc pede libero pulsanda tellꝰ. Sic
uinū bibas ut Cato: sic terrā pede pulses ut Scipio.

De Pilæ ludo: Dialogus XXV.

¶Gau.

A T delectat pilæ ludus. ¶Rō. En aliud clamādi ludibriū saltādiq;. ¶Gau. Libēter
a pila lusito. ¶Rō. O diosa uobis ut uideť est requies: undiq; labores aucupamini:
decoros utinā. Nā si exercitio ludus hic quæriť: utꝝ precor honestiorē fatigationē
furibunda iactatio: in qua nihil aīo geri potest: an ābulatio trāquilla præstaret: ubi & mem-
broꝝ motus utilis & ingenij agitatio honesta est? Quē morē philosophoꝝ quidā sic fecerūt
suū: ut hinc secta famosissima nomē sūpserit. An tu uero Dionysiū Syracusiū ꝙ Stragyritē

Aristotelem sequi mauis: quando ut studiosa deambulatione philosophū: sic tyrannū ludo hoc turbido delectari solitū accepim⁹: q̄uis & modestos īterdū aīos uoluptas hæc cœperit: Itaq; & Quintus Mutius Scæuola ille augur elegātissime hoc ipsum fecit: & diuus August⁹ post finē ciuiliū belloꝝ ab exercitijs cāpestribus ad pilam trāsijt: & Marcus Aurelius Antonius: ut de eo scribit: pila lusit apprime. Nec tamē uel quia ille diuini atq; humani iuris peritissimus: uel hi doctissimi atq; optimi principes fuerāt: ideo ludus præceps & clamosus placet. Siquidem motus omnis uæhementior: præsertim si clamore permixtus sit: honestum dedecet ingenium.

De ludo Aleæ & Calculoꝝ: Dial. XXVI. ¶Gau.

Leæ ludus & calculoꝝ placet. ¶Rō. Damnosum illud: hoc inane: utroq; tamē idē A
a ille Scæuola: quodq; est altius Augustus Cæsar altero uti solitus fert. Neq; rursus: ideo: q ille a cerimonijs deoꝝ atq; hoīm legib⁹ quas excellētissime calluit: iste a curis summi imperij quod diutissime atq; optime rexit: tale sibi interdū laboris diuerticulum elegisset: hoc in te probauerim. Sunt eñ & doctis ac magnis uiris appetitus quidā peregrini & sui: quoꝝ si ut in doctrinis: sic in moribus imitator fueris: facile labi queas: neq; eñ omniū qui laudātur: laude digna sunt omnia. ¶Gau. Aleæ ludo delector. ¶Rō. Quis nō delectetur sup pictam tabulā consignatas numeris ossiū quadraturas crispāti cubito iactare: quaq; ille direxerit trepidantibus digitis rotūdas in aciem tabellas mittere: Gloriosū exercitium & præclaꝝ nomen & currus & laureas meriturum. ¶Gau. Calculis libens ludo. B
¶Rō. O puerile studium: O perditū tempus: O curæ supuacuæ: O ineptissimi clamores: stulta gaudia: iræq; ridiculæ: delyros senes impendere alueo & pauculis lignis uagis ac furtim insidiantibus atq; latrocinantibus: Vnde latrūcularius ludus apud ueteres dicebatur: Quo lusisse simiam auctor est Plini⁹. Miraris: Atqui propriæ ludus est simiæ miscere calculos ac trāsferre: & post illidere: raptim iactare man⁹ ac retrahere: insultare aduersario & collisis dentibus minari: irasci: altercari: fremere: uicissimq; interim: ut Flacci uerbo utar: caput scalpere: ungues rodere: & ad summā omnia facere: quæ prætereūtibus risum excutiāt. Nūquid eñ hoꝝ aliquid aut ullum penitus amentiæ genus omittitis: Nonne ita torquemini: quasi uel uestra uel publica salus in dubio sit: Multi credo prælio uicissent: si quā ligneis aut eburneis impenderunt curam: ueris militibus impēdissent: Vix rei ullius tam intēsum: tāq; ineptum studium inuenias. Sed hoc est in regno stulticiæ cōmune: ut quaꝝ reꝝ minor est fructus: & cupiditas & delectatio maior sit. ¶Gau. Alea delector. ¶Rō. Ostendā tibi si cōsilio uti uoles: generosam atq; honestā aleam: qua olim Athenis docti homīes usi sunt: ut festis scilicet diebus: in consilio amicoꝝ quisq; de litteris aliquid in mediū proferat: nō sophisma lubricum ut illi: sed solidū pro ingenio proferētis ad uirtutē aut beatā uitā ptinens. Dehinc collatione facta: sine inuidia: sine ira: qui inferiores doctoꝝ iudicio uisi erunt: facili quidem multetur pecunia: Hæc in philosophicas uertat cœnas. Sic res una cōuiuio: sumptū exercitium studio: calcar īgenio ministrabit: qđ hinc uictos excitet: hinc uictores. Hoc aleæ genere quo antiqui saturnalia: uos pia festa: & quo illi Athicas: uos Romanas noctes instruite. Habes ludū quo & ludere iuuet & lusisse non pudeat. C

De ludo Taxillorum prospero: Dial. XXVII. ¶Gau.

Vuat ad taxillos ludere. ¶Rō. O uorago ingēs inexplebilis: O patrimonioꝝ flux⁹ A
i tristis ac subitus: O animi tēpestas & famæ nubes & sceleꝝ stimulus & ad desperādum uia. Superiores utcunq; ludi sunt: hic merus est dolor. ¶Gau. At mihi prosp ludi huius euentus fuit. ¶Rō. Taxilloꝝ nullus euentus prosp: mali oēs & miseri: Nā & qui perdit affligit: & qui uicit illicit inq; insidias ptrahit. ¶Gau. Prospere lusi. ¶Rō. Præsens sæpe pspceritas futuræ calamitatis auspicium fuit. Et suas hæc pestis habet illecebras: Si qui talis ludūt oēs perderēt: nemo unq̄ luderet: nūc lucrant aliqui: sed lucꝝ illud arra est damni. ¶Gau. Lusi & uici. ¶Rō. Bene: nisi in campū redis: Alioquin nullus cāpus planior: nullo in campo uolubilior est fortuna. ¶Gau. Lusi & uici. ¶Rō. Ludes iterum & perdes. Qđ uicisti aūt hinc atq; illinc mille diripient: qđ pdideris nemo restituet. Adde qđ si qđ est iusticiæ: qđ uincis nō fit tuum: at qđ pdis etsi nō fiat alterius: tuū tamē esse desinit. Multa sunt undiq; quæ ab hac insania bonā mente dehortent ac retrahāt: nisi uos īpet⁹ quidā: auaricia pulsus urgeret. ¶Gau. Vici in ludo taxilloꝝ. ¶Rō. Scito aūt te ab exactore impio fœn⁹ cētesimū accepisse: restitues qđ uicisti: & de tuo adijcies ut nō sit qui repetat: p seipsū euanuerit: tuq; in sōnis fœlix eē desieris. ¶Gau. Vici & ditior factus sū. ¶Rō. Cū nulla sit stabilis B

pecunia:sed sua potius rotunditate uersatilis:tum præcipue quæ taxillis quærit̃:Taxillorũ ludus nihil ulli donat:eorꝝ maxime qui familiarius illum colũt:sed mutuat aliquid & extorquet:eo ſp immitior:quo blãdior uiſuſ erat. Nulla eñ amarior eſt iactura ꝙ lucri dulcedinẽ deguſtare orſo. ❡Gau. Luſi & lucratus ſum. ❡Rõ. Gaudere lucro taxilloꝝ tale eſt:ac ſi dulci gaudeas ueneno. Vtrũqꝫ mox per uenas erumpet. ❡Gau. Ludo proſpero delectat⁹ ſum. ❡Rõ. Peior eſt delectatio peccati ꝙ peccatũ ipſum. Sunt qui mala conſuetudine pene coacti peccant:neqꝫ poſt peccatum gaudent ſed triſtant̃:& ſi fieri poſſit: nõ peccaſſe maluerint. Quoſdã uidimus inter ipſas libidinũ flammas:quandã uelut glaciem doloris ac pœnitẽtiæ ſentire:& ſi dici liceat:uelle ſimul ac nolle:peiorem licet ĩ partẽ mali uſus quadã ui detortos: quos haud improbe quis ſperet uſu excuſſo ad meliorẽ ſemitã poſſe cõuerti: At qui de pec‑
C cato exultant:quid de his oro reliquũ ſpei eſt? ❡Gau. Delector taxilloꝝ ludo. ❡Rõ. Spero fore ne ſemp neu diu etiam delecteris:uoluitur aſſidue fundataꝝ ſtatus urbiũ. Tu ſtabileſ taxillos putas:Crede mihi uoluent̃:& ſecum in lachrymas gaudium tuũ uoluent: Neqꝫ enĩ ſic uoluent̃ ut uidiſti:tunc inane tibi gaudium:nunc ueros gemitus parabũt. ❡Gau. Delectat ludere. ❡Rõ. Delectatio funeſta & turpis corruptioqꝫ animi: Ira eñ & conuitio dignus es. Nam quis quæſo ingenuus:ſeu quis homo & non potius trux belua delectari queat ludi nomĩe abũdante nequitia atqꝫ impietate fœdiſſima? Vbi præter hoĩm uultus nil humanum ſit:uultuſqꝫ ipſi iracundia ac mœrore obſiti confuſiſqꝫ clamoribuſ efferati:nec iam ſint humani: Vbi non decor morum:nõ modeſtia ſit uerboꝝ: non amor erga homines: non erga deum reuerẽtia:ſed iurgia:& rancores:& doli:& periuria:& rapinæ: uulnera ad extremũ & homicidia: quo qꝫ nil in deum ſæuius poteſt humana temeritas diuini noĩs blaſphemiæ: quibus ante omnes ſceleꝝ officinas ille ludus infœlix ſcatet. Vbi ſi quos forte tacitos pudor tenet:crebro tamen ſuſpectantes:quid labijs cordis agant:ſciunt ipſi. Quis hunc ludum uerus homo:nõ dicã tractare manibus:ſed ſpectare oculis poſſit & non angi prorſus fugariqꝫ
D ſceleſti ſpectaculi fœditate? ❡Gau. Delector tamen hoc ludo. ❡Rõ. Vide ne Cretenſiũ imprecatio in tuũ caput inciderit:Mala conſuetudine delectari:quo nil dictu leuius:nil euentu grauius propiuſqꝫ exitio eſt. ❡Gau. Delector taxilloꝝ ludo. ❡Rõ. Abijcienda eſt delectatio inhoneſta:& ſi non uirtutis:at ſaltem famæ ſtudio & pudoris cura: Nam uix aliud ĩ actibus hominũ inuenias:ubi tam clare mores ac uitia detegant̃. Vidiſti alacriter in prœliũ deſcenſuros:in hoc ludo tremere atqꝫ orare flebiliter & ſuum numeꝝ ĩuocare. Quoſdam alibi magnanimos ac trãquillos:illic ꝑ parua pecunia & precari & iraſci & in fĩne furere. Quã multa pro paucis nũmis ſæpe ibi fecerunt uiri fortes:quæ pro ingenti theſauro alibi nõ feciſſent. Ibi eñ uitiorum omniũ:ſed imprimis iræ atqꝫ auariciæ regnũ eſt. Meminiſti ut Naſo ĩ eo libro quo inhoneſtam quidẽ ac ſuperuacuã artem docet:utile tamen interdum aliquid interſerit: Amatrices monet ut ob animi uitia cælanda:ludo hoc aut ſimili abſtineãt: ne cõſpectæ ira tumidæ:aut auaricia exhauſtæ amatoribus diſpliceant ſuis: Quãto id uiris dignius præcipitur:ne non modo hominũ ſed dei oculos omnia uidentis: & bonos animos moreſqꝫ ingenuos amãtis offendãt. ❡Gau. Luſi: uici: gaudeo. ❡Rõ. Ludus turpis: dãnoſa uictoria:
E gaudium inane. ❡Gau. Vici gaudeo. ❡Rõ. Omne de ſuo malo gaudiũ ſtultũ eſt. Proinde tartareus quiſpiã ludi huius inuentor fuit: Cuius inſcij ludibrio ac noxæ:ſciẽtes uero miraculo ſubiaceãt ac ſtupori. Nam quid mirabilius ꝙ qđ ueteri prouerbio uulgatũ:uerumqꝫ iugi experientia deprehenditur: Omnes huiuſce ludi magiſtros nudos eſſe atqꝫ inopes & egenos.

De Hiſtrionũ iocis: Dialogus XXVIII.

❡Gau.
A Elector hiſtrionũ iocis. ❡Rõ. Nobilior multo delectatio illa eſt quæ de modulati
d one muſica:liberali ſcꝫ quadã arte percipit̃:hæc ſoli⁹ uanitatis & ĩpudentiæ plena eſt. ❡Gau. Hiſtrionibus delector. ❡Rõ. Malim pauperibuſ:malim amicis humilibus:malim tandem ſolitudine delecteris. ❡Gau. Hiſtriones mihi riſum mouent. ❡Rõ. Quid tu illis? quotiens de ſe dominũ ridentẽ riſit hiſtrio? quotiens ſe mirantis amentiã admiratus finxit aliquid:q̃ falſo illũ:uere ſe aũt delectaret? ❡Gau. Hiſtriones doctos habeo.
B ❡Rõ. Habes de quib⁹ rideas:quiqꝫ te rideant & te rodãt. Peſtis diuitum puetuſta: quæ ab Ethruſcis orta Romæ creuit:adeo eoqꝫ fiduciæ eſt euecta:ut Aeſopus hinc quæſitũ patrimonium incredibile atqꝫ ĩmenſum filio dimiſerit:& Roſcius uagã ſparſamqꝫ rẽ arte collegerit: de hiſtrionica libꝝ ſcribẽs:ĩ quo artẽ ſuã oratoriæ: ſeqꝫ pinde Ciceroni æquare nõ erubuit: eam ſcꝫ ob cauſam qꝫ affectus animi conceptuſqꝫ abditos:quos Cicero uerbis ornatis uarie

pronūciaret: ipse alio modo: sed effectu pari gestibus aptis exprimeret. Et sane fuit ille mirus artifex: nescio quid tam durū esse uel tam triste potuerit: quod non facile lenisset: non dico qui facillimi atq; mitissimi Ciceronis amicitiam īgenio meruit: dignusq; pro quo tātus orator uerba faceret: & de quo scriptum opus memoriæ posterorū traderet: est habitus: sed qui tetricum ac superbum Syllæ animū inflexit: & ab illo omniū contemptore admissus in gratiam: anuloq; aureo donatus est: qui tot graues ac seueros senes senatumq; illum per quē frena orbis agebantur: quotiens uoluit ad risum ac læticiam coegit. Qui populū Romanū tātum & tam uarium sic illexit: ut diurnū salarium de publico mille denarios sine gregalibus ac ministris solus ipse perciperet: Magna merces: ꝗuis exigua fingat̄ moneta: non sine mira quadā & insolita agilitate animi hoc fieri posse consenserim: ut si quis usq; Roscius affuerit non tibi forte sit uetitū: ꝙ Ciceroni licitū fuit: non solum ludis interdū sed familiaritate ei⁹ & ingenio uti. Est ēm ingenijs inter se ꝗq; studio & professione distantibus multa cognatio: ubi uero hūc quærimus: multum breui tempore nobilissime artiū retro cessere: ne dicam histrioniam: quæ eo redijt ut nūc illi deditos corrupto gustu falsoq; iudicio esse nō sit dubiū. Profecto ēm consequens est: ut quibus mala bene sapiūt: bona illis ignota sint: & curis nobilibus insuetos esse: qui uilibus delectant̄. ¶Gau. Multi quotidie me frequentant histriones. ¶Rō. Frequentare te desinent: cum tu diues aut largus: dicam rectius: cū tu stultus & prodigus esse desieris. ¶Gau. Magna mihi acies histrionū est. ¶Rō. Immo muscaꝝ quæ te unctum comitent̄ siccūq; destituant: nec destituisse suffecerit nisi hunc plausum par sequatur infamia. Sunt linguæ quibus quies ac silentiū pœna est: nūq; uero nisi de alijs loqui iuuat: aut falso laudāt: aut liuide detrahunt: Et quorū nequeunt mordere diuitias: famā mordēt. Vna est histrionū atq; parasitorū lex: utriq; blāditijs armati: post fortunā eunt. Verum illis uentrem implesse satis est: his alia fames cibi mentio iniuriæ genus est implenda cupiditas fundo carens. C

De ludis Palæstricis: Dialogus XXIX. ¶Gau.

P Alæstricis delector ludis. ¶Rō. Si spectator uan⁹: si luctator insanus. ¶Gau. Palæstricis exercitijs uaco. ¶Rō. In singulis ūbis cuius domini mācipiū sis apparet. A

Nempe hæc ut supiora corpori seruiūt: quod ut pauloante cōmemini & aliquanto honestius sine impetu & sine strepitu fieri potest. Et est agitatio quædā animi nobilior: quā si nosces hos corporeos conatus & sperneres & odisses: sed uos animū quasi hospitem degenerem atq; inuisum: corp⁹ ut dominū generosum ac dilectū colitis: illi seritis: illi metitis: illi aratis. Iure id quidem: illud iiustius ꝙ eo omnia refertis: curaq; animi posthabita noctes illi insomnes agitis: illi suspiratis: uota illi facitis: ingenuasq; artes illi discitis: illi demū obsequimini ac seruitis sumptuosissimo dn̄orum oīm atq; ingratissimo: cui nec unq; satis aliqd: nec si quid aliquādo defuerit: ulla unq; memoria sit accepti: huic tamē tali domino quicq̄d iusserit paretis: atq; esuriente animo huic uni non tantū necessaria: sed supuacua undiq; ac nocitura conuehitis: Neq; ea solū quæ ad uictū pertinēt ac uestitū: de quibus suo egimus loco: sed quæ ad ludos etiā uariamq; libidinem: non uidentes ꝗ uestris aduersa consilijs ipsa sit ueritas: quæ disertissimo Ciceronis ore loquit̄: unde appareat: ꝙ qui corpus negligit: nō se ille: sed fragile caducūq; domiciliū: at qui aīm: ille sese uere negligit: Neq; ēm ait: Tu is es quē fortuna ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq; nō ea figura quæ digito demonstrari potest. ¶Gau. Palæstræ delector exercitio. ¶Rō. Quadrigarū feruor: & equorū strepit⁹: & ardētes rotæ p angustias inoffensæ: & luctantiū plausus atq; collisio: oleū: sudor: puluis B mirabilis: seu illa quidē oculoꝝ seu auriū seu nariū uoluptas hebetatiq; sensus: indicium ingens: q si san⁹ integerq; esset: nō clamorū atq; tumultuū officinæ quas palæstras uocāt: sed obseruatio diligēs palæstræ huius: quā nascentes ingrediunt̄: quā uiuētes atterūt: unde digrediunt̄ obeuntes: atq; utilior quædā honestiorq; suauitas delectaret. ¶Gau. Studio deditus sum palæstrico. ¶Rō. Fuit hæc quidē apud ueteres nō ultima gloria: sed tam magna C ut seni illi Rhodio Diagoræ: q & ipse palæstrita īsignis fuerat: cū duos uno die filios palæstricis insignitos uictorijs cōspexisset: quasi nihil clarius iam restaret quo aspirare posset in uita: Amicus alter Lacedæmoni⁹ senex diceret: morere Diagora: Nō ēm in cœlū ascēsurus es: Tā magnū tanq; altū cēsebat: tres simul unius familiæ palæstritas esse. Leuicula prorsus & græcula ueræ laudis extimatio: sed cōmunis adeo: ut magna etiā turbaret ingenia. Vnde & Plato tātus philosoph⁹ Olympionices clar⁹ fuit: inq; hac arte multis notus euētibus: adolescens tamē. Amplitudo quidē: unde Platonis nomē ortū putant: roburq; corpis & ætatis

feruor:iuuenilem animū impulerāt ad experimentū uirium ubi cum ſummis quoqꝫ par eēt:
acceſſu temporis:cognito quid ageret: ad meliora ſe tranſtulit Socratiqꝫ ſimilis fieri maluit
q̄ Miloni:Et ſane multa ætas excuſat:Facile teneris annis ignoſcit̄: Vanitatis excuſatio nul
la eſt uiro. ❡Gau. Palæſtræ ſtudiū delectat. ❡Rō. In hoc ſæpe uiliſſimꝰ omniū ſuperior fu
D it:& corporea mole animi ꝟtus eſt oppreſſa. Quem tu mihi ducū uel heroum proferes: quē
Milo ille nō ſuperet: qui ad ſtadiū bouē uiuū geſtans humeris cucurrit:eūdemqꝫ nudæ ictu
manus occiſum uno die ſolus haud grauatꝰ integrum comedit? Mira res dictu:ſed apud hi
ſtoricos uulgata. Quis huic igit̄ in palæſtræ ſuæ regno par occurrerit? Atq nihil indignīꝰ q̄
generoſos ſpiritus tali beluæ ſuccumbentes cernere:& iccirco nobilibus animis bene ſibi fi
dentibus ſummopere ꝓuidendū eſt:ne ſua ſponte deſcendāt ubi ab ignauiſſimis uinci que
ant: Quin tu ſi cōtentionibus gaudeas:id tibi ſume certamē: in quo ſemꝑ fere ſuꝑior q me
lior:non de corpoꝝ uiribus aut omnino de re ulla ubi peior idem eſſe poſſit & uictor:Nō de
opibus ergo:non de dignitate:non de potentia:ſed de ſciētia ac uirtute cōtende:Idqꝫ eo ani
mo:non ut cuiuſqꝫ famæ obſtrepas:ſed ut alienæ laudis æmulatio tibi ſit calcar ad gloriam:
Nullæ ibi ſint penitus partes inuidiæ:ſed ꝟtutis. Habes & hic exemplū Catonis huius ulti
mi:de quo Criſpus:Non diuitiꝭs inquit cum diuite:neqꝫ factione cum factioſo: ſed cū ſtre
nuo uirtute: cum modeſto pudore: cum innocente abſtinentia certabat. Honeſtiſſimū hoc
palæſtræ genꝰ quo te exerceas:nō tantū olympiæ:ſed ubiqꝫ: nō minus in thalamo q̄ in fo
ro:nec minus in ocio q̄ in actu: neqꝫ cū præſentibus mō ſed cū abſentibus quoqꝫ:cūqꝫ æta
tum omniū ac terraꝝ uiris illuſtribus. Semꝑ em̄ memorabile ac magnificū illud Scipionis
apud Liuium iudicaui:Maximo inquit cuiqꝫ id accidere animo certū habeo: ut ſe non cum
præſentibus modo:ſed cum omnis æui claris uiris cōparet. Tu quoqꝫ uel de grege præſenti
um ſi occurrat quod uix ſpero: uel ex omni memoria uetuſtatis quē libet tibi parem delige:
cum quo non ulnis aut cæſtibus:ſed ingenio ac uirtute luctabere:ſine metu periculi:ſed im
marceſcibilis ſpe coronæ. Hoc de palæſtris conſiliū:hæc ſentētia mea eſt.

De Variꝭs Spectaculis: Dial. XXX. ❡Gau.

Elector uariꝭs ſpectaculis. ❡Rō. Circo forſan ac theatro: quæ duo loca bonis ſem
A d per aduerſa moribus fuiſſe notiſſimū:quo quiſquis malus ierit: redibit peſſimus.
Nā bonis iter illud ignotū eſt:qui ſi caſu aliq̊ ignari adeant:cōtagio non carebunt.
❡Gau. Circo delector atqꝫ harena. ❡Rō. Atqui delectationes aliæ:uanū ſeu libidinoſum
aliqd habuere:hæc utrūqꝫ ſuꝑadditāqꝫ ſæuitiā & inhumanitatē habet:bonis animis rē in
dignā. Neqꝫ excuſat ꝙ hiſipſis Romāi olim:flos hoīm delectati ſūt:Recto nāqꝫ iudicio urbs
illa alioquin abundātiſſima bonoꝝ oīm atqꝫ illuſtriū exēploꝝ:nihil oīno reprehenſibilius
habuit reliquiſqꝫ deformiꝰ ſibiqꝫ inuicē: q̄ hinc diſcordiaꝝ ciuiliū:hinc ludoꝝ ſtudiū īmo
dicum:quaſi nō ſufficeret belloꝝ cruor: domi militiæqꝫ: niſi cruenta pax eēt cruētæqꝫ etiam
uoluptates: Niſi circo fortaſſis honeſtius quis theatꝝ dixerit:cui pariter inhiātes uideas nō
mō populū ſed ſenatū atqꝫ ipſos mūdi dn̄os Imꝑatores Romanoꝝ:ſic ſpectaculis capiebāt
illi etiā qui hūano generi ſpectaculū facti erāt. Rē mirabilē dicā: ſed cognitā uulgatāqꝫ. Sic
cunctoꝝ aīos theatralis furor ille ꝑuaſerat:ut nō mō cōiuges Cæſaꝝ aut filias:ſed uirgines
q̊ꝫ ueſtales in publicū atqꝫ in turbas educeret:quaꝝ pudicitia nihil exactius:nihil fama tene
rius:nihil cōuerſatione ſecretius:uſqꝫ adeo ut in eis oīs motus:om̄is cultus:om̄is ſermo laſ
ciuior nota dignus ac ſupplicio haberet̄:& tamē hiſipſis in theatro locū aſſignaſſe legit̄:non
quicūqꝫ ſed ſūmus atqꝫ optimus principū Auguſtꝰ Cæſar:Neqꝫ minor eſt ideo error is quo
magni errāt:ſed maiōr potiꝰ atqꝫ cōſpectior. ❡Gau. Libēter ſcænicos ludos ſpecto. ❡Rō.
B Rem quæ nec honeſte gerit̄ nec honeſte cernit̄: nec facile dictu eſt an luſor infamior: an ſpe
ctator:& an ſcæna ſit turpior:an orcheſtra: niſi ꝙ in illā ſæpe quidē pauꝑtas:in hanc ꝟo ſꝑ
uanitas trahit. In om̄i ſane delicto plurimū intereſt: utꝝ inopia:an libidine ſeu ſuperbia qs
delinquat. ❡Gau. Amphitheatri ſpectaculis oblector. ❡Rō. Damnoſa undiqꝫ & publice
priuatimqꝫ nocens delectatio: Quod facile colliges ſi in animum redeat ex hiſtoriꝭs rei hui
us initium progreſſuſqꝫ. Quanto publici cenſus impendio: quantaqꝫ inſaniæ proxima du
cū cura: q̄to demū populi ſtudio ac labore cōſtiterit? Equidē & tot uana dinumerare diffici
le eſt:& tā uulgata: ſuꝑfluū:mille ſił gladiatoꝝ paria nō ludo tm̄ ſatis multa ſed prælio ele
phantoꝝ tigridūqꝫ & leonū ac pardoꝝ greges: onagroꝝ q̊ꝫ equorūqꝫ ferociū atqꝫ aīalium
diuerſiſſimi generis e toto orbe trāſmiſſos:oīm terraꝝ ſyluis oīmqꝫ gentiū uenatibꝰ Roma
no famulātibus theatro: Adde illā ædificādi luxuriem exēplo carentē: non imitatione cari

turam: cōuectas terra pelagoq; marmoreas columnas in ludorum usum: & artificū summis ingenijs expolitas & uerticibus supbas: auro rutilante frondentibus: Cuius princeps insaniæ nominādus est Scaurus: is qui ædilis in theatri scænā opus dierū paucorum: & qd paucis lignis ac funibus attolli poterat: suffecturū oculis populi talibus gaudētis trecentarum sexaginta taliū columnarum monstra intulit: Fecitq; opus: ut scriptū tenes: maximū oīm quæ unq; fuere humana manu facta: nō temporanea mora: uerumetiam æternitatis destinatione: quo promeruit ut uerissime diceret: proscriptione primū graui ciues idem post ædilitate leuissima mores bonos in exiliū pepulisse: ut qui multi perditi temporis inani plæbeculæ multarumq; inutiliū impensarum reip. auctor & exemplū fuit. Sed o mirum dictu: mox furorē hunc uicere sequentium furores: quibus effectū est: ut miraculo operum ac numero fateri oporteat: Præter Romā nihil mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Nam & hoc itidē scriptum uides: Penetrata terræ intima: perfossæ silices: egestæ rupes abditæ: auersi amnes & in fistulas coacti: inclusū aut exclusum molibus iratū æquor: suspēsa iuga montiū: temptatiq; mariū recessus: Deniq; stratum late signatumq; nepotibus iter insaniendi: & impleta in uobis spes auorum: nūq; scilicet defuturā esse luxuriā. Et ut cumulatius malū sit publicis damnis: accedit calamitas priuatorum: qui spectandi cupidine cōpediti: & quotidiani interim quæstus īmemores: neq; diem labi sentiūt: neq; armatā tergoq; instantē respiciūt ægestatem: Sic uicissim & priuata in publicam: & publica pernicies in priuatā uertit. Neq; uero patrimoniorum iactura grauior: q; morum: ubi libido discit: humanitasq; dediscit. Proinde quid de spectaculis sperabatis: iam inde ab exordio primus regū uestrorum Romulus omen fuit: qui in his rigidā tetricamq; illam Sabinarum pudicitiā circūuenit. Et si utcunq; matrimonij honor texit iniuriā: at q; multis hoc postmodū non ad cōiugiū sed ad stuprū uagāq; licentiā fuit uia? Ad summā em̄ hoc teneas uelim: Pudicitiā spectaculis sæpe stratā: semp impulsam uidimus. Et ut sileā uiros: quibus is scelerum furor est: ut pene iā adulterio glorient: Multarum ibi fama perijt pudorq;: multæ inde domū impudicæ: plures ambiguæ rediere: castior aūt nulla. Iam uero quæ corporum clades: ne quid prorsus desit infortunij: quæ ue nō singulorum modo: sed populorum strages indicio sunt: & risus subito uersus in gemitū elataq; funera e theatris & plaudētium choris mixtæ lugentiū cohortes. Audisti ut Curio is qui ciuili bello pro Cæsaris partibus in Africa occubuit: ut Scaurum quē opibus æquare nō poterat: ingenio superaret: nō marmoreum: ut ille: sed ligneū theatrū: duplex tamen ac pensile meditatus: populū uictorem gentium ludis uictum: & periculis plaudentē suis: mira arte suspēdit: ut ridentes interius stupentesq; ipsi exterius: spectatoribus risu fierent ac stupori: Et miramur imperij spe obiecta unius licet magni exulis animū flectere potuisse: q oculorum leui breuiq; uoluptate pposita tot milia ciuium uolubili spectaclo circūuoluit. At nemo ibi perijt: dicet aliqs? sed perire potuere: & periere alibi innumeri. Neue attingam nouas simul ac ueteres ruinas quibus sæpe multi mortem simul ac tumulū inuenere: sub Tyberio principe celebri spectaculo apud Fidenam urbem: amphitheatri lapsu oppressa uiginti hoīm milia meministi. Hic spectaculorum fructus: hi sunt exitus. ¶Gau. Spectaculis cum uoluptate detineor. ¶Rō. Aut fictis amoribus: aut ueris odijs. Primū equidē non est uiri: secundū uero nec hoīs spectare. Quis ferrum iugulo lætus exceperit? Quis feruido uulnere plus cruoris effuderit? Quis minus conspecta morte palluerit? Quid crudelitatis ad scholam ire iuuat? Nō egetis præceptoribus: nimis dociles malorum estis. Plura p uos domi discitis q; necesse est. Quid si tam promptis ingenijs artifices scelerum ac magistrā errorum plæbs accesserint? Multos quos natura mites fecerat sæuitiā spectacula docuere. Mens hominis ī uitiū prona: nō urgenda utiq; sed frenanda est. Si sibi linquitur ægre stabit: si impellitur præceps ruet. Multū mali auribus inuehit: sed multo plus oculis: Illis quasi fenestris bipatentibus in animā mors irrumpit: nil potentius in memoriā descendit: q; qd uisu subit: facile audita præteruolant: cōspectarum imagines rerum hærent etiā inuitis: nec se tamē nisi uolentibus ingerūt nisi praro atq; ocius abituræ. Quo pgis igit? Quis te rapit impetus: ut ad horā gaudeas unde semp doleas: ut uideas semel quod uidisse milliens pœniteat? Iugulari ferro hoīem: aut ferarum dētibus unguibusq; discerpi: aut tale aliqd qd & uigilē turbet & sopitum terreat: nescio quid hic dulce seu quid non potius amarum ac triste sentitis: nec ullum in uobis maius insaniæ argumentū uideo q; qd quotidie uos ad mortē miseris delinimētis illectos: & uelut stygio sopore dimersos: dulcedo amara: & delectatio in amœna præcipitat. Vna est enim uobis lex rerū ferme omnium: Quicquid cupitis: quicqd molimini: quicquid agitis contra uos est.

De Equis: Dialogus XXXI. ¶Gau.

A Quo agili delector. ¶Rõ. Ferocissimo & inquietissimo animante insomniq; & in/
expleta uoragine. ¶Gau. Equo libens circumuector. ¶Rõ. Non multo est peius
mari turbido q̃ frementi equo rapi. Nullū animal insolētius domino suo est: Nec
inepte iam equorum domitoribus in prouerbiū uenit: bis equum male facere: quāuis hinc
humile: hinc superbum sit: qui illis uiribus eaq; pernicitate: pro uili cibo fieri alterius doma
riq;: duris stringi fascijs: nodosoq; fune uinciri: freno frenari: ferro calciari: ꝑtusa clauis un/
gula ferro urgeri: ferratum ferre uectorem: turpem carcerem ac graue seruitium pati possit?
Inde autem quasi indomitus: non tantum pro libero sese gerat: sed ut domini sui hostis agit
omnia: Si currendum est stimulos non audit: si subsistendum frena mordicus rapit: si fre/
mendum torpet: si latendum fremit: Obsequiosum illud ut perhibent fidumq; aīal de quo
tam multæ iactentur fabulæ: animal nobile: regium: optabile: colendumq;: dignum quod
enormi precio comparetur: anxia nutriatur cura: Immo uero animal: q̃ si conferant̃ cū ob/
sequijs tædia nemo sapiēs emat: nemo diligēs pascat: Aīal & ocij impatiēs & laboris: Illo tu/
midū: hoc deiectū: nūc impetuosum animal: nūc ignauū: nūc audax: nunc trepidū: nūc uo/
latile: nunc caducū: hinc culicū metuens atq; umbraꝝ: hinc dn̄m suū spernens: diuersisq; illū
uijs in discrimen trahens. Quis cōtumaciā: quis morsus aut calces explicet? Quis hinnit⁹:
& ascensoris impatientiā ac sessoris? Equidē quot equoꝝ mores: totidē equitū cōstat esse pe/
ricula. ¶Gau. Equoꝝ studio detineor. ¶Rõ. Mirarer nisi ingentes uiros usq; ad ludibriū
B captos hoc studio meminissem. Quis Alexandrū Macedonē nō audiuit: amato equo tumu/
lum erexisse: urbēq; de equi noīe appellatā? Sed nihil ī illo mirabile uiuente impetus & ani/
mi feruor fecit: Mirabilior ī Augusto q̃uis minor ineptia: neq; em̄ urbē equo ille suo institu
it: sed sepulchrum: Idq; ipsum illi grauitati atq; ingenio impar fuit. Nā diui Iulij mōstrosus
sonipes: an ab ipso: an ab alio ante ædem Veneris marmorea sit cōsecratus effigie dubitari
potest. Minor multo uel ætate uel gloria: ueꝝ opibus ac Cæsareo noīe pene æqualis Anto/
nius uerus: ut sileā quē uictū quēue amictū equo quē īmodice amabat exhibuit: certe & ui/
uenti simulachꝝ aureū fieri fecit: & mortuo sepulturā: quo graui⁹ stomachemur: ī uaticano
extrui: tot inter sacra ossa ibi cōdita & condēda: Vix credibilia loquimur: ꝟa tamē: horū si/
miliumq; conscius uates heroū aīas apud inferos q̃ equoꝝ studio deditas facit: nec minor
ideo: sed maior est uanitas quæ tam magnos ad se animos trahere potēs est. Ne ue quis pri/
scam tantū nō modernā amentiā suspicet: redeat ad memoriā: nec longe seu loco seu tempo
re requirēdus: Adhuc em̄ uiuit nec dum senuit: & in terra Italica uobiscū degit is quē nomi/
nare non est necesse: Fortunæ utiq; uir ingentis: nec parui ingenij consilijq; uir: alioquin ma/
gni animi nec insulsi ubi quid serio agendū incidit: qui tamen ægrotanti equo quē amabat
aureum puluinar ac sericum cubile substrauit. Cūq; ipse interim podagra uinctus atq; im/
mobilis medicoꝝ legibus regeret: nihilominus tamē aut seruoꝝ uectus manibus aut equo
altero uix iniectus & suos medicos secū ducēs: equum ægrum suū bis terq; quotidie uisita/
bat: illi suspirās atq; anxius assidebat: illū leniter manu tractans blādo murmure solabat.
Quid multa? Nullū medicinæ genus intemptatū: nil languēti amico debitū prætermissum
fuit. Fabulā fortasse posteritas uocet: uera res & magno in populo nota est. Sic uir fortis cu/
C ram equi gessit ut propriā: sic extinctū luxit ut filium. ¶Gau. Delectat equitare. ¶Rõ. Est
id quidē utile īterdū & celeritati adminiculū & fatigationi remediū & nobilitatis īsigne: Nec
inficior gloriosum uulgo extantē: insigni equo uehi: & cunctis excellere: nec uertice solo sed
humeris: & toto pene corpore supra esse. Cōtra uero laboriosissim⁹ & sæpe dn̄o suo pestifer
immitis equus: Optes iter pedibus agere: tā nulla est respirandi uel minimū facultas eque/
stre periculū pedestri luto seu puluere ꝑmutatū uelis: Proīde multos media de morte rapue/
runt equi: multos ī mortē impulerūt aut alliserūt aut corꝑibus oppresserūt. Quid q̃ nō ul/
timū belli semē equi sūt? Tolle eq̄s ꝑegrinos terris: īcursus partēq; ꝑmaximā bellicæ cladis
abstulerꝭ: Vt qđ de uētis ī natura: qđq; de Iulio Cæsare ī historia ē quæsitū: expediēs ne fue
rit aut flare uentos aut Cæsarē nasci? Et de equis similiꝭ queri possit: tā multa sunt utrimq;
cōtraria. Nec īmerito Thesalia quæ prima eq̄s repperit domuitq;: prima aureū argenteūq;
nummū cudit: prima pelagus rate tēptauit: Martis seminariū uisa est: qđ nō semel: tot post
sæculis multo claroq; sanguine patuit. ¶Gau. Q̃ me putas iuuet poeta noster ubi nobilis
D equi spiritū moresq; descripsit? ¶Rõ. Nec te terret Hebræoꝝ uates ubi ait: Ab increpatiōe

tua deus Iacob dormitauerunt qui aſcenderunt equos. Excute ſingula: non tam illud leue
ꝙ hoc aſperum.

De Venatu & Aucupio: Dialogus XXXII. ¶ Gau.

T canibus gaudeo. ¶ Ratio. Nunc intelligo adoleſcẽtis imberbis gaudiũ: de quo A
a Flaccus: Gaudet equis: canibus & aprici gramine cãpi. Vide aũt ne & qđ ſequitur
ſis: Cæreus in uitiũ flecti monitoribus aſper. Vtiliũ tardus ꝓuiſor prodigus æris.
Sublimis: cupidus: & amata relinquere pernix. Hunc te em̃ eſſe metuo: qui gaudiũ tuum in
fugaciſſimis rebus loces. ¶ Gau. Canibus ac uolucribus delector. ¶ Rõ. Hoc inſaniæ dee-
rat: non ſatis eſt currere ac uagari: uolare etiã inſtituis? ¶ Gau. Rides me: nõ uolabo equi-
dem: ſed uolantibus delector. ¶ Rõ. At illæ delectationem tuã deſpicient abeuntes: nec te B
noſcent: & ingratæ ſe uocanti ſurdas exhibebunt: quid implumis facies: alata uoluptas tua
eſt? Finge redeãt: damnoſa redit occupatio: iterꝝ clamabis & oblitus melioris negocij diem
perdes: Iterum retro accliuiſ & oculos fixus in nubem poſt auiculã tuã flebis: quaſi nil neceſ-
ſarij operis uita ferat: ex cõmodo ocioſi & lenti: uos uolucrum ſeruos eſſe gloriamini. Natu-
ra uobis duas manus fecerat: uos hanc freno curuis: hãc unguibus occupatis. Sic inutiles un-
diq; & uolandi ſtudio manci effecti: ne nihil agere uideamini: multo cum ſtrepitu ante diem
ſurgitis: & quaſi ſint hoſtes in limine præcipitãter erumpitis: tota dehinc luce iactamini ſta-
gnis: ſyluis ac uepribus: implentes cuncta clamoribus diſſoniſ & incõdito ululatu: Inq; hoc
ſpiritum nulli maiori rei habilem effundentes: ſpiritum quo maiores ueſtri bello terrebant
hoſtes: pace iuſticiam defendebãt. Sero aũt re ueluti bene geſta: domi ſedetis altercantes ꝙ
bene uel auis hæc uolauerit uel illa digeſſerit: quot ſint caudæ: quot alaꝝ plumæ ſupſtites:
quot emiſſæ. Nonne hæc omnis ſcientia ueſtra eſt: hic amor: hæc fœlicitas: & hoc totum qđ
creatori deo: quod altrici patriæ: quod parentib9: quod amicis redditis: accipitres: aut ero-
dios ueſtros ſonantes in nubibus: & laniatæ prædæ paululum: & ſudorem: & puluerem: &
nocturnam perditæ lucis hiſtoriam? In hac em̃ indefeſſi ſemper & ualidi: Delicati aũt & im-
becilles ad ſeria Liuij hiſtorias: & Ciceronis oratiões ſacraſq; nec pudet lr̃as ꝓlixitatis ar-
guitis. Quis hæc inoffenſis auribus audiat? Quis uos ferat ad aliud natos in his uiuere: ſi
modo uiuitis hæc agentes? ¶ Gau. Canibus atq; auibus delector. ¶ Rõ. Atqui ducum & C
illuſtrium multos equis: quoſdam canib9 delectari ſolitos audiuimus: eouſq; ut Hadrian9
Imperator: non equis ſolum: ſicut hi quos ſupra memoraui: ſed canibus quoq; buſta con-
ſtruxerit: oppidũq; inſuper eo loci ubi urſam proſpera uenatione peremerat manu ſua ſæpe
& mactare ſolitus & leonem: auibus nullũ fere: unde & irriſum ferũt a Virgilio Marcellinũ
Auguſti nepotem: ꝙ dare his operã adoleſcentulus uideret. ¶ Gau. Venatu libenter exer- D
ceor. ¶ Rõ. Fuit hæc quõdam latinoꝝ: nunc galloꝝ ars propria eſt: quod & res probat: &
illoꝝ ſcriptores aliq glorianť. Itaq; ut ſileã reges quoꝝ tota uita uenatio eſt: Sũmus apud
illos regũ quantũ ab armis ocij fuit: uenatu ut uides aſſiduo ſemꝑ exercitus: ad extremum
morti proximus: uenatu etiam laſſitudinem ſenectutis atq; incõmoda refouet: Mirum di-
ctu: in rege præſertim litterato: nec a ſtudijs meliorib9 abhorrẽte: ſed gentiliciũ hoc illi erat:
ut perhibent: ſitq; gentiliciũ: ſinite. Neq; hanc gloriã Gallis Itali eripiant: neq; uelit de ua-
nitate contendere. Nã & ſi errore ſepoſito in rem ipſam figis oculos: ſeminobilium ultimi or
dinis exercitium hoc uidebis: quos a rebus arduis torpor quidam & ignauiæ comes diffi-
dentia: ab humilibus aũt pudor ac ſuperbia dehortantur ac retrahunt. Ad honeſtum igitur
nihil idonei ſyluas colunt: non uitam ſolitariam acturi: cui non minus ꝙ politicæ ſe ineptoſ
ſciunt: ſed feris ac canibus & uolucribus conuicturi: quod non facerẽt niſi illis ſimilitudine
aliqua iuncti eſſent: qui ſi ex hoc uoluptatẽ quandam ſeu ſolam temporis fugam quærunt:
utcũq; ſtulti uoti compotes forſan euaſerint. Sin: neſcio quã ſeu ingenij ſeu magnificentiæ
gloriã aucupãť: errãt. Quænã quæſo nõ principib9 mõ ſed ingenuis ẽ gl̃ia mœchanic?: imo
& ſeruilib9 delectari artib9 atq; negocijs? Vna hoꝝ excuſatio: Nã qui liberalib9 ſtudijs: quæ
maiores coluerũt ſui: atq; oĩno lr̃is indixerũt bellũ: quonã poti9 ꝙ ad hoſtilia caſtra trãſfu-
gerẽt? Sed pudebit forſitã ſi ad antiquã reſpiciãt ſeq; cũ maiorib9 metianť ac cõparẽt. Sæpe
ꝗdem legere potuerũt & Platonẽ philoſophantẽ: & Homeꝝ poetantẽ: & Tulliũ orantẽ: &
Cæſarem triumphantem: uenantem puto nõ legerint.

De numeroſo Famulatu: Dial. XXXIII. ¶ Gau.

Agno circũuehor famulatu. ¶ Rõ. Obſideor dicere uoluiſti. ¶ Gau. Magnus cir- A
m cũſtat ordo famuloꝝ. ¶ Rõ. Dic q; ẽ hoſtiũ: a ꝗbus ꝗ nihil eſt duri9: nequeas ca-

uere: q̃ latebras domꝰ introſpiciāt: prodātq; cōſilia: quæ nouerint ut effundāt: quiq; præter
furta cōtinua: qđ nulli unq̃ accidit obſeſſo: ueſtiēdi tibi īterim paſcēdiq; ſint: inq; ipſis pene-
tralibus habendi: Durum ac dubium belli genus: pace carens & inducijs: ubi ſub tuis ſignis
hoſtilis muros habet exercitus. ¶ Gau. Serui mihi multi ſunt. ¶ Rō. Multi ſerui: multæ li-
tes: multæq; diſcordiæ: multa deniq; bella domeſtica: quoꝝ uel ſpectator fœdꝰ uel laborio-
ſus cōpoſitor ſis oportet: Interq; reos & accuſatores medius ſeruis tuis ſeruias: iudex factus
B ex domino. ¶ Gau. Multos ſeruos habeo. ¶ Rō. Curioſiſſimū aīal ſeruus ad inquirendū:
negligentiſſimū ad obſequēdum. Quid agas & quid cogites noſce uult: qđ iubeas ignora-
re. ¶ Gau. Seruos multos habeo. ¶ Rō. Melius pauci ſeruiunt q̃ multi: ſiue ideo q gratū
obſequiū turbam uitat: ſiue q ubi multi ſunt: alter alterius aſpiciens manus quieſcit: labo-
rem fugere ut induſtrijs pudor: ſic inertibus gloria ē: qđ ita eſſe norunt oēs: nullus conſulit:
Nemo eſt qui non multitudine delectetur. ¶ Gau. Mihi multi ſerui domi ſunt. ¶ Rō. Vbi
ſerui multi: multus ſtrepitus: pauca ſeruitia: & ſecretū nullū. Quot ſeruoꝝ linguæ: tot præ-
conum tubæ: Quot ſeruoꝝ aures atq; oculi: tot domoꝝ rimulæ: quibus illa etiā quæ ī fun-
do ſunt facile dilubantˀ. Pertuſum uas ac futile: ſeruilis animus: nihil cōtinet: quicquid infu-
C deris mox effluet. ¶ Gau. Multos ſeruos domi habeo. ¶ Rō. Multos ſibilos: linguas uipe-
reas domeſticæq; pacis uirus abditum: multos q̊ꝫ profundos & capaces uentres ac lubrica
guttura: procellā aulæ: thalamo dedecꝰ: peſtē penu uoraginēq; perpetuā. Paucos ſeruos be-
ne regere difficile eſt: multos īpoſſibile. ¶ Gau. Multi mihi ſerui domi ſūt. ¶ Rō. Melius ſo-
litudo tibi eſſet: Nihil eſt peius q̃ dum malaꝝ qualitatē reꝝ quātitas adiuuat aut numerꝰ:
D Pauci ſerui mali: multi aūt peſſimi. ¶ Gau. Multi mihi ſeruiūt. ¶ Rō. Recte quidē ſi ꝓmiſ-
ſio & res ipſa quæ promittitˀ unū eſſent. Nunc inter utrāq; quid interſit: ſentiunt exꝑti. Pro-
mittunt fateor: promiſſiq; deos teſtes uocant: ne ſoli ſcilicet ſolos fallāt. Exige aūt ꝓmiſſi fi-
dem: nulla erit. Multum eſſet & abunde fidei ſatiſſactū: modo ne uiolarentˀ: neue afficerētur
iniurijs: quibus eſt obſequiū promiſſum: Nunc ꝓmiſiſſe ſat eſt: quid qđ præter ſeruiendi uo
tum omniū q̊ꝫ noticiā profitentˀ: ubi ad experientiā uentū eſt norunt pauciſſima: uolūt nihil
niſi quod uēter ſoporq; ſuaſerit ac libido. Nil humilius nilq; abiectius horum ingreſſu: nil
inſolentius nilq; inſidius ꝓgreſſu: nil inimicitius demū nil odioſius eoꝝ egreſſu. Durum eſt
cogitare ne dicam pati: ut ꝑ dominoꝝ domos inflati elatiq; ambulāt: ſeruitiūq; polliciti do
miniū uſurpāt exercentq; tyrannidē: & quaſi ad uaſtādum cōducti: nō tantū deuorant uni-
uerſa: ſed ſpargūt gulāq; largitionibus adiuuant: de alieno prodigi: auariſſimi ad rapinam.
Quos ſi quādo ad ſe pudor aut neceſſitas reflectit: ut ſe ſeruos eſſe meminerint: q̃ ſuperbe q̃
querule quātoq; cū murmure ſeruiant: quis ignorat: ut merito poſſit non precio emptū mo-
do: ſed gratuitū quoq; ſeruitiū huiuſmodi faſtidiri. Ad extremū qui clādeſtinas domi age-
bant: ubi limen exceſſerint cū inuiſis dominis apertas inimicitias linguis agūt: armis ſi lice-
at acturi. Et ſi quis hoꝝ fortaſſe conuitijs abſtinet: nō id prioris amor domini: ſed ſequētis
timor efficit: cui ob hoc uilis ſuſpectuſq; fieri metuit de ſe ſimilia coniectanti: Quibus ex re-
bus niſi oculos timor obſtrueret: ſole clariꝰ cerneretis quāto ſit ſatiꝰ omī tali ſeruitio caruiſſe.
E ¶ Gau. Vtrumq; mihi latus ſerui ambiūt. ¶ Rō. Serui noīe: re ut dixi hoſtes acerrimi atq;
impij: & abſq; his uiuere ſuperbia ueſtra nō poteſt: Inq; hoc ut in multis malo ueſtro miſeri
gaudetis: In hoc maxime diuitias optatis: In hoc terras & maria pererratis: In hoc aurum &
cumulatis & ſpargitis: ut acies hoſtium ueſtroꝝ dēſior ſit indies atq; munitior. An fortaſſe
non ita eſt? an aliud concors diuitum habet opinio? Nulla fere alia re mediocris fortunæ be
ne inſtitutam domum opulentiſſimæ Perſarum aut Lydorum regiæ cedere: cum in multis
F excedat: q̃ q illa plures paſcit & lautius. ¶ Gau. Seruorum me circumfuſa tegit cohors.
¶ Rō. Immo ſub obtētu ſeruitij urget & cōprimit ſonoriſq; cōpedibus uinctū trahit: ut &
tibi iure optio dici poſſit: Quid feciſti miſer: ut tot cuſtodibꝰ īdigeres? ¶ Gau. Serui me un-
diq; circumuallant. ¶ Rō. Nulla fugæ nulla ſpes igitur eſt ſalutis. Malo quidē ſuo pertina-
citer delectari: deſperatæ demētiæ eſt. Atqui ob hoc unū & optāda pauꝑtas & amāda erat:
ut cum certis opum malis nexibus: tū uel maxime te ſeruoꝝ dolis ac faſtidio liberaret.

De Magnificentia Aedium: Dial. XXXIIII. ¶ Gau.

A Agnificentiſſimæ mihi ſunt ædes. ¶ Rō. Quid hic dicam niſi Tullianū illud: Or-
m nanda eſt dignitas domo: non ex domo tota quærēda: nec domo dn̄s: ſed dn̄o do-
mus honeſtāda. ¶ Gau. Ornatiſſimæ ædes ſūt. ¶ Rō. Quid hinc tumes? Archite-
cti laus eſt nō tua. ¶ Gau. Aedibꝰ āpliſſimis habito. ¶ Rō. Vbi fures latitēt: tu uageris: ſer-

ui luxuriet: uulgꝰ hæreat: liguriat pasiti: multiplicis tædij capax locꝰ. ¶ Gau. Maximis ædibꝰ habito. ¶ Rō. Vna ē urbiū & domoꝝ lex: Nō statim meliꝰ habitat q latiꝰ: neqꝫ eīm ꝙ late habites: sed ꝙ læte requirit ad beatā uitā. Sæpe uel in palatijs regū labor dolorqꝫ habitāt: uel in tugurijs inopū quies & gaudiū: qꝫ si amplitudo domus aut forma præstaret: nobilissima artiū esset architectura. ¶ Gau. Regijs ædibꝰ habito. ¶ Rō. Quasi ꝟo curas mor- B
bosqꝫ locus arceat: siue ad prehendenda turrium fastigia mors egeat scalis. Nonne in regia Tullus hostilius habitabat quando ictus est fulmine? In regia quoqꝫ Tarquinius Priscꝰ qū percussus est ferro? In regia deniqꝫ superbus: quādo pulsus est regno? Nullus locus piculis inaccessus: nullum limen morti clausum. ¶ Gau. Habitatio mihi propria atqꝫ perpetua est. ¶ Rō. Immo uero parui temporis incolaꝰ: Instat dies cōmigrandi: Ciuem fingis: aduena es: conductoqꝫ habitas: Veniet qui te nudum laribus his exturbet. ¶ Gau. Clara quidē & C
angusta domꝰ est. ¶ Rō. Hinc digresso fusca erit & angusta: Sed & nunc si uere domum tuam respicis: obscura & arta illa prorsus & caduca est: quæqꝫ indies tantis adminiculis uix fulta subsistat: assidue fatiscens casusqꝫ sui nuncia: & quæ certe nec a ruina ultima longe sit: nec interim generosum incolam delectet ut domꝰ: sed angat ut carcer: ubi moras oderit: unde optet absolui. I nunc ergo uel alienis ædibus: uel tuo carcere gloriare.

De Arcibus ualidis & munitis: Dial. XXXV.

¶ Gau.
Vnitissimis arcibus habito. ¶ Ratio. In ædibus aliquid boni est: In arcibus mali A
m multum. Illæ protegunt ab æstibus: a uentis: ab imbribus: hæ animum possidentis sollicitudinum procellis obijciunt & securitati politicæ curas afferunt & pauores. ¶ Gau. Arx mihi præualidis mœnibus cincta est. ¶ Rō. An excidit illud Spartani dictum: qui amico patriæ muros ostentanti: Si hos inquit fœminis extruxistis: recte quidē: at si uiris turpiter. ¶ Arcem habeo fortissimam. ¶ Rō. Quid nisi impatientia & superbia & auaricia uestra fecit ut arcibus opus esset? Quanto esset honestius æquo iure cum hominibꝰ uiuere: & in plano cultisqꝫ in agellis habitare quietos carpentē somnos: ꝙ te rupibus hispidis inclusisse: nocturnis excubijs ululantē: teqꝫ tua miseria suspectū & inuidiosū oībus reddidisse? An & Publicolæ factū excidit: qui ꝙuis inter primos urbem Romam seruitio regio liberasset: sentiens tamen se situ ædium suspectum plæbi: ut seipsum licet indigna suspitione liberaret: domum suā de mōte deposuit? ¶ Gau. Arx inexpugnabilis est mihi. ¶ Rō. B
An illud uetus prouerbium nō audisti: Nullum inexpugnabilem locum esse: in quem asellus onustus auro possit ascendere? Trahit oppugnationem arx munita nō impedit. Restitit aliquantulū Senonū insultibus arx Tarpeia: Pœnoꝝ Tarentina: donec utriqꝫ oportuno remedio succursum est. Illi Camillus affuit: huic Fabius. Sed an gemina arx Locrensis ab ipso defendi quiuit Hānibale? Profecto nec Ilion ipsum: nec Byrsa defendi potuit: nec Corinthus: quæ una peruetustam inexpugnabilis famā habuerat: sed hāc sibi Mumius uictor eripuit. Nōne ante hos septuaginta annos Prænestina arx: quā nescio an ulla usqꝫ fortior esset atqꝫ munitior: ab illo magno hoste: quia armis non poterat: blanditijs ac ꝓmissis fallacibꝰ capta fuit ac diruta: & uix tandem uelut e longæua febre fragilior resurrexit. Ad summā nil inexpugnabile: tutum nihil ab humanis fraudibus est. ¶ Gau. Arce subnixꝰ munitissima C
nil timeo. ¶ Rō. Arces pestiferam multis confidentiam præbuere. Multi qui tuti sine arcibꝰ in pace uixissent: arcium fidutia ausi sunt: unde ipsis in arcibus periere: ut illic potissimū audacia domaretur unde orta erat. Non sunt ad audendum irritandi animi sed frenandi. Oīs magna securitas: nisi quæ de deo orit: stulta est. ¶ Gau. Habito in arce munitissima. ¶ Rō. D
Vt sit aliquid arx hæc tua: quid est aliud quæso ꝙ refugiū quoddā: & degeneres latebræ ad perferendā obsidionem: quod ut ait Liuius: miserrimū est in bello. Quando unqꝫ audiuisti: ubi unqꝫ legisti Iulium Cæsarē: utrūqꝫ Africanū: magnū Pompeium: Marium: Alexandꝝ: Pyrrhum: Hannibalem: aliosqꝫ uiros magni nominis sese arcibus continentes: & non potius arcibus insultātes? Arces scito non receptacula fortium sed inertium esse latibula. Certe hac ætate Stephanus Columnensis æui omnis illustribus uiris par: cum in eius auxiliū ad famā sui nominis uenisset nobilis quidā uir externus & incognitus: essentqꝫ die quadā graui & ancipiti prælio & ingenti turba hostiū circūuenti. Ille periculū uidēs accessit propiꝰ: & ubi inquit O Stephane arx tua est? Ille subridēs: ut qui nec domū ꝓpriā quidē Romæ haberet: manu ad pectus apposita: Hæc quidē inquit arx mea est: Vocē suo auctore dignissimā. Sic est aūt: Sācti & deuoti uiri oēm spem ī deo habēt: Iusti ac politici in ꝟtute: Fortes & bellicosi in armis: Timidi & ignaui in muris atqꝫ arcibus.

De Supellectili preciosa: Dialogus XXXVI. ¶Gau.

A N ampla domo supellex eximia est. ¶Rō. Superuacuo in spacio pōdus inutile. Il/
i la furibus latebras dabit: hæc prædā: Vtraq; periculū tibi: alimentū incēdio atq; li/
uori. ¶Gau. In domo speciosa supellex copiosa est. ¶Rō. Illa cum te loco moueris
deserenda est: hæc si uti uolueris sæpissime transferēda est: & plus difficultatis allatura q̄ uo/
luptatis: & pl⁹ oneris q̄ honoris. ¶Gau. Multa mihi uarij generis supellex domi est. ¶Rō.
Iuge bellū: nō cū furib⁹ mō: sed cū murib⁹ tineisq; & araneæ: & rubigo fumusq; & puluis &
B imber in uos dimicāt: O diuites delicati quibus armis hos hostes arcebitis? ¶Gau. Precio/
sissima est supellex. ¶Rō. Nō rei preciū sed contēptus diuitē facit: Alioqn & quærēdo cupi/
ditas crescit & pauptas cupiendo: Ita fit ut nihil magis inopem faciat q̄ auari opes: quarū si
æstimatio exacta ueriq; iudicij sequax contēptus accesserit: ea demū ueris diuitijs ꝟa est uia.
Ego te diuitē dū uana miraberis nō putabo: q̄uis aurea stellantiq; gēmis ardentibus tectū
C omē supellectili opertū refertūq; tibi uideam. ¶Gau. Inuidiosa supellex & præfulgida est.
¶Rō. Pro captu oculoꝝ seu forsitan aīoꝝ: uere autē onerosa reꝝ colluuies ac turbida: Sed
auaricia nihil usq̄ ieiunius: nihilq; miserius: cuius famē & quærēda excitant & quæsita non
sapiūt: dū quæ sperata fulgebāt: possessa sordescunt: Itaq; sæpe diuitias dū quæsisse putaue/
ris: sollicitudinē & nauseā quæsiuisti. Hæ nūc tibi charæ sarcinæ: si uel chariores aliæ se ostē/
derint uel stuporē assiduitas dempserit: uiles erunt. Esto aūt charæ sint & maneat stupor: nō/
ne etiā error manet: isq; difficilis atq; ppetuus? Siquidē quærēdi studiū unū fuit: seruādi la/
bor est multiplex: Nūq̄ deerit qđ reuisas: quod numeres: qđ cōplices: qđ excutias: qđ ab/
stergas: qđ oculos simul & mulceat & offendat. ¶Gau. Supellex immēsa est. ¶Rō. O ho/
minem qui impedimentorum suorū magnitudine delectat.

De Gemmis & Margaritis: Dialogus XXXVII. ¶Gau.

A Emmaꝝ fulgor & species delectant. ¶Rō. Rerum fateor terrestriū & mortaliū ua/
g nitatis pars nō ultima: exiguo in lapillo patrimonia magna claudentiū: cui⁹ preci/
um īstabile & incertū q̊tidieq; uariū: qđ & sola mercantiū fama & diuitū insano/
rum credulitate dependeat: unde diu spretæ inopinis precijs attollunt: & gemmaꝝ famosis/
simæ subita premunt īfamia: Nescio quibus notis erūpētibus: nō tā ipsis de quibus agit in
rebus: q̄ in opinione hoīm ista callentiū. Præclara quidē illa prudentia: quæ neglecto cultu
dei atq; animi: & utriusq; noticia inter noscēdis lapidū uenis inuigilat. Sed sic est mos. Neq;
nunc primū in precio sunt: qui his precia uafre fingunt: Vera em̄ precia uel nulla sunt penit⁹
uel ignota. Qꝫ uero piculosa uanitas: q̄ tremulū: q̄q; anceps iudiciū: ipsos inter artifices fa/
cile est iudiciū: memoria repetentis id qđ nuper accidit: ut perbreuē gemmā: Carbūculus is
erat: decem milibus aureorum ille uir fortunæ maioris q̄ ingenij: cum emisset: diu se cūcta/
tum fuisse iactabat q; naturalem & communem modum fulgor excedens suspitionem face/
ret: eius artificij peritissimo cuidam: cuius consilio utebatur: nō ueram gemmam esse: sed ui/
trum aliquod seu quiduis aliud in eam speciem: non natura genitum: sed nescio qua super/
naturali & mira quadam arte conflatum. Quæ quidem hæsitatio: quid nisi confessio quæ/
dam erat uitrum tale uisui pulchrius esse q̄ gemmam: q̄uis forsan illa solidior sit? De hoc ta/
men ipsi iudicent: qui uel in hoc quæstu pecunias alio uertendas honestius: uel in hoc cogni/
tu melioribus debitum tempus perdunt. Qꝫ si dicta cūctatio iusta fuerit: quid hinc sequitur:
quis non uidet: quænam scilicet ambitio: & quanta sit cæcitas non rei formam ac substan/
B tiam: sed nudum nomen tanta mercede captantium? ¶Gau. Nil mihi gemmis est charius.
¶Rō. Credo Hercle: non uirtus: non fama: non patria: non uita ipsa: Vtq; illa duo sileam
quibus uobis nihil est uilius: Duo hæc ultima: cumq; his diuitias ingentes & quicquid pre/
ciosissimum iudicatis: unius gemmæ precio atq; amori succubuisse monstrabo: & exilio illā
& inopia: & si ita res tulisset morte seruatam. Cui enim quæso nō est notum Nonij cōsiliū?
Romanus hic Senator fuit: uir locupletissimus: gemmamq; habuit uiginti milibus æstima/
tam: gemmæ nomē Opalus. Mittit hunc India: colorum pene omniū uarietate præfulgidū.
Huius fama excitatus accēsusq; cupidine Antonius triūuir: homo oīm supbissim⁹ atq; aua/
rissim⁹: & cui qcqd natura libitū: fortuna licitū fecisset: cū iiusto gēmæ desiderio: ut fit: crude/
le possessoris odiū cōcepit: hinc in illo publico ꝓscriptiōis incēdio: q̊ tot patriæ lumina peri/
ere: Nonij nomē arsuꝝ cū reliqs: ob hoc unū crimē: q; formosæ tyrānoq; placitæ dn̄s rei eēt:
insertū est. Ille aūt cui pōtic⁹ saltē fiber exēplo eēt: ut pniciosæ iactura sarcinulæ libertatē redi/
meret: ac salutē illā ipsā sibi ut auguror pn̄ti discrimīe chariorē sic amplex⁹ aufugit: ut ea sal/

ua: nulla sibi uel patrimonij uel patriæ cura eēt: cū illa paratus exulare & mendicare & ad extremū mori: Quis non magni æstimet ad quā uir senatori⁹ sic affect⁹ sit? Et ꝑfecto fatendū alterꝝ: aut magni precij eā fuisse: aut pui animi possessorē. Sed qd horꝝ uerius: ut diffiniā nō expectas. Et si autē huius ac reliquorꝝ simile iudiciū seu contagiū animorꝝ late serpens uulgi mores infecerit: magna tamen ingenia nec nūmis delectari: nec omnino alia ꝙ uirtutis pulchritudine tangi decet: nisi ut ꝑ hæc breuia quæ delectant oculos: exprecta mens in amorem ac desideriū æternæ pulchritudinis rapiat: quo de fonte quicqd est pulchꝝ prodit. ℂ Gau. C
Excellētibus gēmis allicior. ℂ Rō. Hanc excellentiam nō natura fecit sed opinio: quæ apud quosdā Carbūculo palmā dedit: apud alios Adamāti. Illa uulgo ac plærisq; gemarijs æui huius æstimatio: Ista ueteribus quibusdā rerꝝ scriptoribus ꝓbatur: scd'm quos non modo gēmarꝝ sed rerꝝ omniū terrenarꝝ preciosissimus Adamas: regū olim atq; nō omniū sed præcellentium gēma fuit: hodie quia nullius rei tantū & tam uelox ꝙ luxuriæ ac supbiæ incrementum est: multorꝝ nō regū etiā esse cœpit: & iam plæbis in digitos sessum uenit. Huic proximam Indicā atq; Arabicā Margaritā locat: & huic itidē Smaragdū: nescio quidē qua ordinis iniuria: Nam si illorum rubor pallorq; gratus est: cur non æque horum cādor uirorq; oculis blādiat: iustiorq; nūc etiā Sapphyri quærela: quo uix aliud terra parit cœlo similius sereno? Verꝝ: ut dixi: furor hic hominū nō natura nobilitat: diuitū nugæ inanes: atq; ociosorum fabulæ: qui facile ista contemnerent: si quo unꝙ honestiore pacis aut belli negocio tenerentur. ℂ Gau. Fulgidæ animū mouet gēmæ & suauiter candidæ margaritæ. ℂ Rō. Mouent ais: imo sternunt: calcant: molliunt: & eneruāt. Qua de re: si pergā uirorꝝ ac mulierū exempla cōgerere: non te doceam sed obtundā. Vnū ex omnibus & id maximū attingā: ut intelligas ꝙ ꝑiculosus iste furor sit infirmioribus animis: qui eminētissimos fortissimosq; peruaserit. Magnus Pompeius continentissim⁹ Romanorꝝ ducum: horꝝ dico nouissimorꝝ qui quantū magnitudine gestarꝝ rerꝝ cæteris antecellūt: tantū modestia uirorꝝ uitæq; frugalitate maioribus cedunt suis: uictor ab hispania pacato rediens occidente: compressisq; prædonibus & in unū coactis locū: cui conuenarꝝ nomen ob hoc inditū in sæculū id durat. Illic Pyreneis in montibus locorum forsan asperitate modestia adiuuante atq; ætatis uictoriæq; superbiam compescente: masculuū trophæum puraq; & rigidā sui oris imaginem erexit: uere tunc magnus atq; magnificus: ꝙuis adolescens annis: moribus senex maturusq; animi. Idē postea captis piratis: & oriente perdomito: quasi cū loco mutatus ac tempore æque alia parte orbis ipse alius reuersus: non militarē sed fœmineum seu diuinū potius in morē uultus sui os iam uiriles ac solito molliores: nō ære fictos aut marmore: sed insuetis atq; exquisitissimis margaritis in triumpho tulit. Exprobratio non leuis: eoi fastus unū in caput expositi: nō sine insultatione quadā uictoris omniū populi atq; excusatione principum sequentiū. Quid non eñ a tyrannis Roma iam serua pateret: quæ libera ciuis amantissimi talē hanc insolentiam aspexisset? Neq; reliqua triūphi illius humilia magis aut sobria: non arma & equi domitarum gentium: ut mos erat: non captiui memorant aut currus aut phaleræ: qd' uilissimum in eo legimus: aurum fuit: gemmæ omnia & margaritæ. Inter multa alueus ingēs ibi: & ingentium thesaurorum ordo bicolor: ita ut singulæ gemmis e singulis cōstarent: & uasa aurea & uestes & statuæ: quin & luna quædam solido ex auro immensi ponderis lectiq; aurei & coronæ plurimæ magnis & cādidis margaritis intextæ. Deniq; mons aureus illic fuit: formæ illæ mirabiles in quadrum ductæ: ceruis ac leonibus & figuris uarijs animantium frequens: necnon arboribus atq; omni pomorum genere consitus ramos aureos tegentibus margaritis montis in uertice: hisdem ex rebus horologium artificio ubiq; uincente materiā uoluebat: mirabile prorsus ostentū his qui mirari inania didicerunt. ℂ Gau. At his rebus maxime delector. ℂ Rō. Credo id quidē: teq; hunc triumphū & cupide spectaturꝝ reor: & cupidius ducturū: & cupidissime possessurum: id tibi passionati status animi suadet. Crede autem & tu mihi: hæc quæ uisum usq; adeo delectant: semper animæ & sæpe corpori nocuerunt. Illius certe quem loquimur triumphantis gloriæ nil unꝙ magis obfuit: non Thesalicus dies: non Aegyptia calamitas. Ibi enim fortunæ succubuit nō totus: hic uitio totus. Ibi aliena uis: aliena perfidia: hic sua fragilitas sua fuit ambitio. Illic ergo potentiam & uitā: hic animi popularis modestiæq; insignis famam magnisq; laboribus partū magni nomen imminuit. Mirum dictu: tanto uictoriosior contra hispanos bellicosam gentem: ꝙ cōtra imbelles & inermes Asiaticos apparuit: eoq; mirabilius ꝙ in ipsa quoq; Asia aliquandiu integer atq; inuictus: cum se in templo Hierosolymæ omnium opulentissimo uere erectū atq;

abſtinentiſſimum præbuiſſet. Ad ultimum urgēti uitio nō reſtitit: neq; iam amplius uir ſin/
gularis atq; unicus: ut ſemꝑ fuerat: ſed quaſi unus ex multis captus deiectuſq; eſt. Is gēmaꝝ
fulgor: ea uis margaritaꝝ: idq; auri pōdus fuit. Vicerat iā ante pari prælio Alexandꝝ Aſia:
Sed parū eſt uitijs uictū ſuis uincere: Illud magnū uiciſſe uictorē ſui. Poſt quē nullus ferme
ducum ſtetit inter Aſiæ delitias: quæ in orbem Latium tranſuectæ: ueſtra uos in patria uice/
runt. Nempe ſi fateri ueꝝ uultis: ubiq; gentium uictoreſ: Aſiatica uictoria uicti eſtis. I nūc &
amicas oculoꝝ: animoꝝ hoſtes & uictrices uiroꝝ fortium gemmas cole. ¶ Gau. Gemmis
F delector ardentibus. ¶ Rō. At hic uarijs: ille pallētibus: multiplex appetitus: una uanitas.
Audiſti ut Pyrrho illi qui cum Romanis bellū geſſit: Achates fuit lapis olim precioſiſſimus
hominū iudicio: nūc eodem quo precia rebus fiunt uariante uiliſſimus: In quo quidē ſpeci/
es rerum diuerſaꝝ repræſentari ſolere oculis fama eſt hoīm: iumētoꝝ: fluminū: nemoꝝ: uo/
lucrum: ferarumq;: nulla penitus manu artificis ſed naturæ. In illo ſane regio: ut Solini uer/
bo utar: non impreſſis ſed ingenitis figuris muſæ nouē: & Apollo erat choreæ nobilis citha/
riſta: ſparſis ita nexiſq; inuicem gēmæ notis: ut tot imaginū in tam paruo ſpacio unaquæq;
ſuis diſcerneret̃ inſignibus præclaris ut res erant anulus: addiditq; gratiæ regis nomē: Plu/
ris em̄ fiūt res illuſtriū. Sed quid oro illi cōtulit Achates ſuus: an bello inuictū: an nō dicam
morti: non hoſtili gladio: ſed ſaxo qđ fœminea etiā torſit manus: exemptū fecit? Quid inq;
uel hunc Pyrrho ꝓfuit habuiſſe: uel hoc nocuit caruiſſe Fabritio Curioq;: quibus ille uictꝰ
atq; Italia pulſus eſt ducibus? Affirmare auſim neutri hoꝝ unq; ſeſſuꝝ animo fuiſſe: ut hor/
rentem galeam rigidumq;: nec auro nec gēmis inſignem gladiū anulo regio ꝑmutaret: Sic
mollia quæq; deſpiciūt uiri fortes. Quomodo uero anulū regis ambirēt: qui ſola uirtutis fi/
dutia regem ipſum: & regias opes regnūq; contempſerant? Cōtra aūt uos animoꝝ diffiden
tia cuncta miramini: & quaſi beatos factura cōcupiſcitis: uirtus ſola cōtemnit̃. Eſt & gēmæ
alterius fama uetuſtior: quā Samioꝝ tyrannus Polycrates habuit: ferunt fuiſſe Sardonicē.
Is lapillus inter multa precioſa ditiſſimi hoīs precioſiſſimꝰ habitus: q̄obrem qui nihil unq;
ſenſiſſet aduerſi: palam obſequentis & clanculū inſidiantis fortunæ inuidiā placaturus: na/
uigio in altum prodijt: anulūq; ipſum in quo gemma erat: manu ꝓpria demerſit: uel ſic ſal/
tem ſemel doliturus in uita uiſus ſibi callide tranſegiſſe cum fortuna: ſi tot lætis hoc unum
triſte penſaret. Illa uero nec falli facilis nec mulceri: mala bonis æqua lance componēs: pluſ/
culum exigebat pro diuturno fauore breue quidē ſed præduꝝ: ut qui ꝑ omnē uitā fœliciſſi/
mus ſibi atq; alijs uiſus eſſet: in morte miſerrimus uideret̃ eſſetq; miſerrimus: hinc uitijs:
hinc ſupplicijs om̄ibus unū caput urgētibus. Itaq; uelut oblatū reſpuēs: O fortunæ ludos:
Piſce quodam internuncio qui tūc ore anulum excipiens captuſq; ilico menſæq; eius appo/
ſitus fuerat: anulum illi ſuū: non ſine quodā ſpectantiū ſtupore reſtituit. Eam gemmā mul/
tis poſt ſæculis Auguſtus Cæſar & precio tactꝰ & miraculo: inſertam aureæ coronæ ad ædē
Cōcordiæ dedicaſſe fertur. Hic rurſus interrogo: quid hoc uel tyranno profuit habuiſſe pa/
triam affligenti: uł Pythagoræ obfuit caruiſſe cōmunem ſibi cum illo patriam & domū pro/
priam: & amicos morum eius odio relinquenti? Nempe tyrannus ille patibulo affixus om/
nium iudicio: cum ſummū ſupplicium pateretur: maiore etiam dignus erat. Iſte philoſophꝰ
in pace obiens pro deo cultus: domus eius pro templo habita eſt. Tantū inter illius gēmam
atq; huius pallium interfuit. Neq; uero ſeu Polycrati tunc Sardonix ille ne morſu uolucrū
ſemeſus in cruce marceſſeret: Seu mō Ioāni Gallinaꝝ regi: ne acie uictꝰ in manꝰ hoſtiū ꝑue/
niret: ſuꝰ ualuit præſtare Carbūculꝰ: quē die illa ī digito eiꝰ inuentū ereptūq; ſibi: & poſt an
nos ab amico quodā orbe alio redēptū remiſſūq; cernere fuit ac tāgere rē precij īfiniti. Sed
nulliꝰ efficaciæ nulliuſq; operæ: niſi cuiꝰ & reliquæ id genꝰ. Gēmas em̄ lucidas nō nego ne ſen
ſui contradicā. Nego utileſ: nego ullā uim habere: niſi illā quæ uulgo etiā fert̃: Poſſunt ſeras
G auaroꝝ q̄ȝ diuitū cōfringere atq; arculas exhaurire. ¶ Gau. Vtcūq; in precio ſunt gemmæ:
hæq; animū delectant. ¶ Rō. Atqui dementiæ ſummæ eſt multā curā rebꝰ impēdere: quæ
& ſi aliquid uideātur: in ſe nihil ſunt. Hoc eſt enim errore oculorum ac præſtygio delectari.
Quid in his laboras: quæ: non dico fœlicitati non conferunt: ſed nec miſeriæ detrahūt præ/
ſentes neq; contrario abeuntes. Et ſi multa equidem hic a multis & mirabilia ſcripta ſint:
non ueritati rerum neq; utilitati legentium: ſed ſtupori operam dantibus: precipueq; a ma/
gis qui his nugis libros integros implere: tantum erat ocij: potuerunt. Mihi tamen hac in
parte cum Plinio ſecundo plane conuenit & ſcripſiſſe eos: Ego quoq; non ſine contemptu
& riſu generis humani: arbitror: ut & ſtultam credulitatem uanis opinionibus implicarent.

& seipsos nostris ineptijs oblectarent. ¶Gau. Delector gemis quibus credibile est aliquam uim inesse. ¶Rō. Quænã illa sit audisti: ut si alia: quantula tamen illa: est mercatorũ ac scriptorum collata mendacijs: non graia tantum arte confictis: sed uestra etiã assensione auctis atq; firmatis: quæ multo est satius uel prudenter arguere uel magnifice cõtemnere: q̃ callere omnia gemmarũ precia uirtutesq; & uitia. Hic em̃ a Plinio: cuius multa placent: ualde dissentio. Ille quidem falsas deprehendendi artes seu noticiã quandã pollicet: quãdo inquit etiam luxuriam aduersus fraudẽ muniri decet: Mea uero sententia nõ munienda neq; armãda luxuria est: sed inermis & sola circulatorũ inter armatas acies deserẽda: ut circũuenta sæpius & illusa: qñ aliter nõ potest saltẽ damnis & fraudibus castiget. H

De Gemmarum poculis: Dial. XXXVIII. ¶Gau.

Vuat gemmis bibere. ¶Rō. Cauari gemmas ad pocula: luxuria uetus est: Non uitrum modo rem fragilem ac profecto pulcherrimã mundissimãq; despiciens: sed argentum ipsumq; aurũ humanæ olim cupiditatis ultimam metham: Inuentũq; aliquid quo auaricia luxus excederet: non sat digna magni mali causa. Vidit hoc Poeta: dũ diceret: Hic petit excidijs urbem miserosq; penates. Malum ingens nec iusticiæ tantũ sed humanitati obuium. Et ut scires unde ortũ: addidit: ut gẽma bibat. En ciuilium par furorum causa: ut cum calix argenteus diuino cultui sa is esset: aureus humano uisui parũ sit: nisi precium faciente periculo: gemmæ etiam peregrino artificio excauent: quibus bibat infœlix homuntio: & polluta mendacijs atq; spurcitijs labra iucundius applicet: res & potui incõmoda uoluptate interpellante metu & apparatui operosa: & custodiæ difficilis & saluti anceps & uenenis aptissima. Verũ nanq; est illud alterius poetæ: Nulla aconita bibuntur fictilibus. Tunc illa time cum pocula sumes gẽmata. ¶Gau. Gemma bibere gloriosum reor. ¶Rō. Superbia dum se attollat: nec descensum cogitat nec ruinã. Chare libetius bibitis q̃ secure: ambitiose q̃ sapide. Sic uitia uitijs uinciuntur: & gulam parcius aliquanto sollicitat uini sapor: q̃ insolentiã cyphi color. Obstupescitis ad gẽmarũ radios: hunc stuporẽ nullo non precio æstimandũ arbitramini: non tantũ pecuniæ sed uirtutis. Nõne em̃ ille Virgilianus euersor patriæ: hoc ipso de quo loquor precio gemmam quærit: Iusticia sc; & pietate properãs: his amissis illam adipisci: & ut gemma bibat ciuem atq; hominẽ obliuisci? ¶Gau. Libẽter gemmatis utor poculis. ¶Rō. Est fortasse alia desiderij tam intensi radix: neq; solus fulgor allicit sed aliqua latens uirtus. Nam quis omnes gemmarũ uires atq; uirtutes explicet? Ita dico: si omniũ quæ de his dicunt aut scribunt: pars septima uera esset: sed nec septuagesima uera est: neq; profecto centesima. Quo si ut Plinius ait: nulla fraus uitæ lucrosior: quis miret si & nulla numerosior? Nõ q gemmarũ q̃ cæterarũ rerũ crebrior sit contractus: quippe quas raritas preciosas facit: sed q nusq̃ rarior est ueritas: neq; enim alicubi uel experiendi minor copia: uel maior licentia mentiendi: uel mendacij fructus uberior: uel ĩpudentia liberior: ul consuetudo frequentior. Quid si quid prorsus ex omibus uerum est: an illud forsitan uerum erit: quod & magorũ auctoritas: & super illã fundata uulgi habet opinio: Ebrietati resistere Amethistos? Parum ne igitur causæ sit: cur ebriosorũ poculis hæc gemma deseruiat? Ludo tecum. Sæpe ira iocos parit: Nempe ut hoc uni tribuant: quid aliæ meruere: nisi q uoluptatis ingenium fuit: ut cum gustu bibentis delectet uisus: atq; hinc illinc sensibus delinitis ambitiosior lætiorq; sit ebrietas. Hæc ni fallor & uerior rei huius & certior causa ẽ: cũ in reliqs: tum in hac ipsa quæ aduersus ebrietatem quasi belli dux eligitur: de qua triumphare sobrietas sola potest: Vti uino modico: iuxta illius cõsultoris optimi sententiam: eoq; ipso nõ ad uoluptatem sed ad utilitatem & stomachi ægritudines depellendas: Vino inq; exiguo & fragili lymphisq; pdomito: Meri aũt potẽtis ĩcendiũ atq; impetũ: seu fuga euadere: seu aquarũ diluuio extinguere ac frenare: Scire & meminisse in uino magno ac feruido potuq; crebro & nimio: multam pudoris ac doloris pœnitentiæq; materiã inesse: eã quocunq; te uerteris oculis ingeri: neq; a quoq; sanæ mentis posse dissimulari. Hæc sunt arma contra monstrum illud utilia. Quis hic Amethisto seu gemmis omnino ullus est locus? Mentiti sunt id magi: fuerũtq; qui crederẽt: ut hoc spõsore sobrietatis ĩtrepidi biberet. Perfide quidẽ magi atq; impudenter ut plurima: stulte credulum uulgus ut omnia. Summa igitur rerum est: nihil aliud uobis hanc reliquasq; conciliat: q̃ uoluptas difficultatibus excita & incensa: sed multo maxime supbia & cõditionis obliuio: timorq; animi lœtifer: quo cũ nil peius sit hominum uitæ: miror quid ita nil gratius: nõ dico uirtus bonũ ingens uestro uili iudicio: sed nec uita ipsa nec salus: nõ securitas: nõ opes: nõ deniq; uoluptates: ijsdẽ uobis extimatoribus sumũ

bonum. Cuncta hæc uni ceſſere ſupbiæ: Hæc præter cætera uos gēmaꝝ cupidos fecit: quæ ſemper inutiles: ſæpe damnoſæ ſunt: neceſſariæ uero nunq̄. Hac hortāte igitur effectum eſt: ut occupati ſemper ac trepidi ſed exculti domoꝝ mēſas temploꝝ inſtar altariū habeatis aureas atq; gemmatas: hoſtiæ ipſæ purpureæ ac uittatæ: auariciæ luxuriæq; ambitiōis atq; ſuperbiæ cultus expoſitæ: quæ in uos omnes ac ſingulæ ſæuiūt: primas ſibi partes: ut eſt dictū: uendicante ſuperbia. Auaricia quippe qđ nomen ſonat: utcunq; fortaſſis auro cōtenta quieſceret: Luxuria epulis & uoluptatibus ſuis: Sola ſuperbia nō quieſcit ꝙdiu aliquid ſupra ſe uidet: ut quæ ab initio reꝝ deo par eſſe tēptauit: hæc eadem uos cogit laborioſe gemmas quærere ſtudioſeq; uel nectere uel cauare: ut prodeuntes ſedenteſq; in foro inq; cōuiuio radiātes ac ſtellati: cœlo ſemper inuidiā faciatis. Hac duce igitur: ut ad rem redeā: in habitaculo & in ueſte ciboq; & potu: & rebus om̄ibus quæ humanæ neceſſitati ſeu iucūditati inuētæ erant: ſpecioſum aliquod fulgidumq; periculū miſcuiſtis: eoq; creſcendo malum prodijt: ut ex gēmis: nō modo iam pocula: ſed pelues ac lebetes & mortaria & ahena cōſpiciamus: Victrix plaude ſuperbia: gemmea pocula requirebas: Omne tibi ex eadem materia uaſorū genus tui offerunt miniſtri. Neq; iam minus eſt cōmune: gēmam hos in uſus ꝙ in uſum frugū terrā fodere: ſic cōſuetudo facta eſt uobis: quæ luxuria maioribus ueſtris fuit.

D ¶Gau. Cryſtallinis poculis libens utor. ¶Rō. Parco iam gemmis: cōcreta illas glacies excuſat. Neſcio quid plus uitro habens: æque em̄ frangit̃ & ſartiri nequit: niſi ꝙ quæſitu dfficilior: & uel de longinquo ueniens: uel quæ propinqua eſt inter alpium ſcopulos rupeſq; inuias & algentes tenui fune pēdētibus eruenda: ob eamq; rem charior ueſtraſq; cupiditates irritare potētior. Itaq; Neronem legis infœlici ꝑcitum rumore: ſeu damnis ex omnibus cryſtallinos duos calices forte eliſos grauiſſime doluiſſe: ſeu ꝙ alter puto uerior hiſtoriæ ſenſus habet: ira feruidum præcipiti: & ætati ſuæ infenſum & poſteris inuidentē: ne quis unq̄ ex his biberet: manu propria colliſiſſe. En fortunæ durioris expiatio: nil inuentū in quo grauius ſæuitiæ magiſter iracūdiam exerceret: in cryſtallum ſæuit: qua nullæ tūc ſibi delitiæ chariores. Excuſatio minoꝝ: dicat aliquis imitari principem: ſed Neronem ſequi nemo bonꝰ optauerit.

E ¶Gau. Cryſtallinis gaudeo. ¶Rō. Nec attēdis ꝙ caduca ꝙ fragil' delectatio tua ſit: Sed hic mos ē ueſter: naturæ propriæ ſimilia exoptatis cum & imbecillitas ueſtra firmū aliquid cui hæreret & ueſtri melior pars cœleſtis altum aliquid quod ſpectaret & optare & quærere debuiſſet: utriq; debilia atq; ima quæritis. Bene autem habet ꝙ murina hodie lauticijs exceſſere. Veterum furor incredibilis: eadem illa uictoria quæ peregrina multa uobis intulit: Ipſo de quo diximus: triumphante Pompeio in Italia: inq; urbē Romā trāſuectus: ex Aſia ſemē inutile: ſed terræ creditū præfertili coloniſq; impigris. Itaq; in breui auctū uſq; adeo ut murini unius precium ſeptuaginta uideas talenta: caliciſq; illius ab amāte quodam cupide cōuulſum dentibus labꝝ: & miri amoris mirabiliorē exitum: ut cicatrix illa nobilitans uaſculum: & famæ eius: & precij eſſet augmentum. Non igitur hac in parte luxuria: qua nulli ceditis ætati: neq; ſuperbia minor eſt ueſtra ꝙ maioꝝ: Sed utriuſq; ſubducta materia eſt muriniſ: nō ſolū uſui ueſtro deficientibus: ſed ignotis pro quibus noua luxuriæ ſpecies inuaſit. Auellanæ radix ad pocula generoſum lignū: ipſū q̊; cicatricibus honeſtandū: furor nunc præcipuus galliarum: uenerūt hos in uſus nuper arbores aliæ peregrinis nomībus aduenis & notis: alijs atq; alijs: ſed eadem uanitate ueniētq;: nec ullus erit nouitatū modus: donec ueſtris poculiſ murinoꝝ iactantia uicta ſit. In uno plane fateor auorum ceſſiſtis inſaniæ: ꝙ illi ſucinos nullo uſu ſola: ſed habendi libidine mirabant̃: interq; delitias numerabant. Vnde & Nero ipſe non principum modo: ſed hoīm ſæuiſſimus male dilecte & peius occiſæ coniugis: flauos crines hoc ſub nomine ceu titulum meditatus eximiū adoptaſſe legit̃ carmine edito. Fuit nāq; quod ſtupeas trux illud ingeniū amicum muſis: in quo illos ꝙ aurei uiderent̃ ſucinos ſuos dixit. O feroces atq; infauſtæ blanditiæ decorumq; & laudatū caput calce impia ad inferos detrudendum. At uos ſucinos & habetis & ſpernitis: aut certe modeſtius colitis & parcius æſtimatis.

De Gemmarum ſignis: Dial. XXXIX.

A ¶Gau. Ignis gemma expreſſis mulceor. ¶Rō. Acceſſit: non inficior ad naturæ decus quidam artis ornatus & minutos in uultus inq; ſignoꝝ uſum gēmas ſculpi: ſubtiliora quidem īter ingenij opera numeratū: ubi & Amethiſtus inter lapides uel impreſſioni facilis uel ſucceſſu proſper: ut perhibent: & inter artifices primū ſibi Pyrgoteles ſūpſit nomen: eo ꝙ unus e cunctis ſui generis idoneus Alexandro uiſus eſt ſculpēdæ ſui oris ima-

gini: qua postmodum diuus Augustus usus est: cum gēma illa qua erat uti solitus in iocos hominū abijsset ut sphinx ænigmatica diceret: ita ut præter exactionū difficultates: ipsa q̃ signi perplexitas uerecundissimo principi parere uideret̃ inuidiā. Huic proximus uel ĩgenio uel ætate Apollonides fuit & Eronius. Post hos magni nomis in hac arte Discores fuit: cuius cum opus exprimeret: nomē siluisse Pliniū miror. Hic est em̄ qui ipsius diui Augusti sculpsit effigiem: qua ad extremū & ipse dum uixit & post eū multi principū usi sunt: ea uel Cæsarei oris ueneratio uel admiratio fuit artificis. Et nunc ego tanto de gemmis habito sermone: quas seu natura integras solidasq; uoluptatibus uestris exhibet: seu ars causas: Quæro ex te: quāto amplius delectare animū deberet sine precio aut labore parabilis splēdor æthereus: Immo ne is equidē sed qui huius & illius fons ac principū lucis est? Rutili Carbunculi: uirides Smaragdi: sereni Sapphyri: candidæ Margaritæ sic alliciūt: nec solis fulgor aut syderū: nec terræ uiror aut arboꝝ: nec serenitas aeris: nec cādor nitidus tāgit aurore? Stupetis facies manu hominū gemmis insculpas: nec artificis stupetis ingeniū: ĩmo uero neq; illū ueneramini: totq; tā claris ad ueꝝ uijs agnoscitis: qui gēmas ipsas: quiq; ingeniū: qui manus: quiq; oculos fecit quibus hæc cernerent̃ atq; intelligerent̃ & fierēt. O semper uiliū imitatores rerum: semperq; nobilium contemptores.

De Tabulis Pictis: Dialogus. XL.

¶Gau.

p Ictis tabulis delector. ¶Rō. Inanis delectatio: nec minor uanitas q̃ magnoꝝ hominū sæpe fuit: nec tolerabilior q̃ antiqua. Si quidē oē malū exemplū tūc fit pessimum: quando illi uel auctoꝝ pondus adiūgit̃ uel annoꝝ: Vndecūq; ortæ consuetudinis robur ingens cōsenuerit: & ut bona in melius: sic mala in peius ætas prouehit. Sed o utinā qui maiores uestros uanis in rebus facile uincitis: eosdē in serijs æquaretis ꝟtutemq; cum illis & gloriā miraremini cū quibus pictas tabulas sine fine miramini. ¶Gau. Valde utiq; pictas tabulas miror. ¶Rō. O mirus humani furor animi omnia mirantis nisi se: quo inter cuncta non solum artis sed naturæ opera nullū mirabilius. ¶Gau. Pictæ delectant tabulæ. ¶Rō. Quid de hoc sentiam ex iam dictis intelligere potuisti. Omnis quidem terrena delectatio: si consilio regeret̃: ad amorem cœlestis erigeret & originis admoneret. Nam quis unq̃ quæso riui appetens fontem odit? At uos graues humi accliues affixiq; cœlū suspicere non audetis: & obliti opificem illū: solis ac lunæ tanta cū uoluptate tenuissimas picturas aspicitis: atq; unde transitus erat ad alta disponitis: illic methā figitis intellectus. ¶Gau. Pictis tabulis delector unice. ¶Rō. Pennicællo & coloribus delectaris: in quibus & preciū & ars placet ac uarietas & curiosa dispersio: Sic exanguiū uiui gestus atq; ĩmobiliū mot⁹ imaginum: & postibus erumpentes effigies ac uultuū spirantium liniamenta suspendūt: ut hinc erupturas paulominus præstoleris uoces: & est hac in re periculū qꝺ his magna maxime capiuntur ingenia. Itaq; ubi agrestis læto & breui stupore prætereat: illic ingeniosus suspirans ac uenerabundus inhæreat. Operosum sane neq; tamen huius est opis ab initio artis originem atq; incrementa retexere: & miracula opeꝝ & artificū industrias: & principū insanias: & enormia precia: quibus hæc trās maria mercati: Romæ in tēplis deoꝝ: aut Cæsaꝝ ĩ thalamis: inq; publicis platæis ac porticib⁹ cōsecrarūt. Neq; id satis nisi ipsi huic arti dextras atq; aĩos maiori exercitio debitos applicarēt: qꝺ iam ante nobilissimi philosophoꝝ græciæ fecerant: Vnde effectū ut pictura diu quidē apud uos ut naturæ coniūctior: ante oēs mœchanicas in precio esset: Apud Graios uero: si quid Plinio creditis: in primo gradu liberaliū haberetur. Mitto hæc: quoniā & intentæ breuitati & præsenti ꝓposito quodāmodo sunt aduersa: Videri em̄ possunt morbū ipsum cuius remediū pollicebar alere: & reꝝ claritas stupentis amentiā excusare. Sed iam dixi: nihil errori detrahit errantiū magnitudo: Immo hæc quidē ideo attigerim: ut liqueret mali huius quāta uis esset: ad quā tot tantisq; sit ingenijs cōspiratum: cui & uulgus erroꝝ princeps & consuetudinū genitrix longa dies cumulusq; ingēs omniū maloꝝ semp̱ auctoritas accesserint: ut uoluptas stuporq; aĩos ab altiore furtim cōtemplatione dimoueat distrahatq;. Tu aūt si hæc ficta & adūbrata fucis inanibus usq; adeo delectant: attolle oculos ad illum qui os humanum sensibus: animam ĩtellectu: cœlum astris: floribus terrā pinxit: spernes quos mirabaris artifices.

De Statuis: Dialogus XLI.

¶Gau.

a T delector statuis. ¶Rō. Artes uariæ: furor idē: ipsarūq; fons unus artiū: un⁹ finis: diuersa materia. ¶Gau. Delectāt statuæ. ¶Rō. Accedūt hæc q̄dē ad naturā propius q̃ picturæ. Illæ em̄ uident̃ tantū: hæ aūt & tangunt̃ integrūq; ac solidū eoq;

perennius corpus habent: Quam ob causam picturæ ueterꝝ nullæ usq̃: cũ adhuc innumerabiles supersint statuæ. Vnde hæc ætas ut in multis erronea picturæ inuẽtrix uult uideri: siue ꝙ inuentioni proximũ elegãtissima cõsũmatrix limatrixq̃: cũ in genere quolibet sculpturæ: cũq̃ in oibus signis ac statuis lõge imparẽ se negare temeraria ꝙuis impudẽsq̃ nõ audeat: Cũ præterea pene ars una uel si plures: unus ut diximus fons artiũ graphidẽ dico: atq̃ ipsæ ꝓculdubio sint coæuæ pariterq̃ floruerint: Si quidẽ una ætas & Apellen: & Pyrgotelem: & Lysippũ habuit: quod hinc patet: quia hos simul ex oibus Alexãdri magni tumor maximꝰ delegit: quoꝝ primus cũ pingeret: secũdus sculperet: tertius fingeret atq̃ i statuã excuderet: edicto uetitis uniuersis qualibet ingenij artisq̃ fidutia faciem regis attingere: Nec minor hic ideo furor ꝙ reliqui: Immo uero oĩs morbꝰ eo funestior: quo stabiliore materia subnixꝰ.

B ¶Gau. At me statuæ delectant. ¶Rõ. Nõ te solũ aut plæbeis comitibus errantem putes: quanta olim dignitas statuaꝝ: ꝙtum ue apud antiquos clarissimosq̃ hoĩm studiũ desideriumq̃ rei huius fuerit & Augusti & Vespasiani: ac reliquoꝝ: de quibus dicere nũc longũ esset & impertinẽs: Cæsaꝝ ac regũ uirorumq̃ secundi ordinis illustriũ sollers inquisitio & repertarum cultus & custodia & cõsecratio inditio sunt. Accedit artificũ fama ingens: nõ uulgo aut mutis dumtaxat operibus: sed late sonãtibus scriptoꝝ litteris celebrata: quæ tã magna utiq̃ parua de radice nasci posse nõ uidet̃. Non fit de nihilo magnũ nomẽ: magnũ esse uel uideri oportet de quo serio magni tractãt. Sed his oibus supra respõsum est: Eo aũt spectãt ut intelligas ꝙto nisu obstandũ tam uetusto & tã ualido sit errori. ¶Gau. Varijs delector statuis. ¶Rõ. Haꝝ quippe artium manu naturã imitantiũ una est quã plasticẽ dixere: Hæc gypso & cæris operatur ac tenaci argilla: quæ cognatis licet artibus cunctis amicitior sit uirtuti: aut certe minus inimica modestiæ imprimis & frugalitati: quæ magis fictiles ꝙ aureas deoꝝ atq̃ hominum formas ꝓbant: quid hic tamẽ delectabile: quid quo cæreos aut terreos uultus ames nõ intelligo. ¶Gau. Nobilibus statuis delector. ¶Rõ. Auariciæ cõsilium

C agnosco: preciũ ut auguror nõ ars placet. Vnã tu aureã artificij mediocris multis æneis atq̃ marmoreis multoq̃ maxime plasticis præferendam duxeris: haud insulse quidẽ ut se habet existimatio reꝝ præsens: hoc est aũt auꝝ amare nõ statuam: quæ ut ex uili materia nobilis: sic puro rudis ex auro fieri potest. Quãti uero tu statuam extimares: siue illã regis Assyrij ex auro sexaginta cubitoꝝ: quã nõ adorasse capitale fuit: quaq̃ hodie multi ultro suã ut facerent adorarẽt: siue illã cubitoꝝ quattuor quã ex ingenti topaçio: mirũ dictu: reginæ ægyptiæ factam legis: puto non anxie quæreres cuius esset artificis contentus de materia quæsiuisse.

D ¶Gau. Artificiosæ oculos delectant statuæ. ¶Rõ. Fuere aliquando statuæ insignia uirtutum: nunc sunt illecebræ oculorum. Ponebantur his qui magna gessissent: aut mortem pro republica obijssent: Quales decretæ sunt legatis a rege Vehientium interfectis: Quales liberatori Italiæ Africano: quas illius magnitudo animi ac spectata modestia nõ recepit: quasq̃ post obitũ recusare non potuit. Ponebañ ingeniosis ac doctis uiris: qualẽ positam legimus Victorino: Nũc ponũtur diuitibꝰ magno precio marmora peregrina mercãtibus. ¶Gau. Artificiosæ placent statuæ. ¶Rõ. Artificiũ fere oĩs recipit materia: Sentio aũt ut tua hæc delectatio plena sit ingenij materiæq̃ nobilitas iuncta perficiet: Neq̃ hic tamen auꝝ ꝙuis Phidiasq̃ cõuenerint: uera delectatio ulla est aut uera nobilitas: fæx terræ licet rutila: incus: mallei: forcipes: carbones: ingeniũ laborq̃ mœchanici: quid hinc uiro optabile uereq̃ magnificum fieri possit cogita. ¶Gau. Nõ delectari statuis nõ possum. ¶Rõ. Delectari hoĩm

E ingenijs si modeste fiat tolerabile: his præsertim qui ingenio excellunt: Nisi eñ obstet liuor: facile quisq̃ qđ in se amat in alio ueneratur. Delectari q̃ꝫ sacris imaginibus: quæ spectantes beneficij cœlestis admoneãt: piũ sæpe excitandisq̃ animis utile. Prophanæ aũt & si interdũ moueãt atq̃ erigãt ad uirtutẽ: dũ tepentes animi reꝝ nobiliũ memoria recalescũt: amãdæ tamẽ aut colendæ æquo amplius non sunt: ne aut stulticiæ testes: aut auariciæ ministræ: aut fidei sint rebelles: ac religioni ueræ & præcepto illi famosissimo: Custodite uos a simulachris. Profecto aũt si hic q̃ꝫ illũ aspicis qui solidã terrã: fretũ mobile: uolubile cœlum fecit: quiq̃ nõ fictos sed ueros uiuosq̃ homĩes & quadrupedes terræ: pisces mari: cœlo uolucres dedit: puto ut Protogenẽ atq̃ Apellen: sic etiã Polycletũ spernes & Phidiam.

De Vasis Corinthijs: Dialogus XLII.

A ¶Gau. Quem nõ moueant uasa corinthia? ¶Rõ. Assuetũ cælestibus: terrena non quatiũt: sic collata illis modicũ: sic nihil: sic deniq̃ tædiũ atq̃ fastidiũ graue sunt. Quomodo aũt animꝰ memor originis: cauernis terrestribus inhiet: aut magnifaciat qđ ex illis effo

ditur: dum cœlum solemq; ac stellas & seipsum uidet: supremūq; hoꝝ omniū artificem con/
templatur? ¶ Gau. Corinthijs delector. ¶ Rō. Nescis te non gelido tantū & exanimi ter/
ræ partu: sed officinæ nigrantis ac squalentis fabri opere: ad postremū Romanæ prædæ reli/
quijs delectari? Ad historias redi: Mūmius dum Corinthū armis captam direptāq; flāmis
absumeret: aureis simulq; argenteis atq; æneis quæcunq; uictoꝝ forte manus euaserāt sta/
tuis: quaꝝ abūdātissima olim illa urbs fuit: pari incēdio liquefactis: omniū metalloꝝ uenæ
uno ibi torrente fluxerunt: unoq; ex oībus iam nobiliore metallo & preciosioribus uasis ex/
ordiū: & a clade urbis nomē luxuriæ partum fuit: non ꝙ is furor in ea urbe cōsurgeret quæ
ruebat: sed uenturo furori materia parabat̃. Ad hunc modū tunc Corinthus huius fons fu/
it insaniæ: nūc Damascus: Inde hodie uasa mittunt̃ uestros captura oculos aīosq;. ¶ Gau. B
Vasis Corinthijs delector. ¶ Rō. Mirarer magis: nisi Augustū modestissimū licet atq; gra/
uissimum principē: lectū esset apud egregios scriptores: delectatione hac usq; adeo correptū
præcipitēq; actū: ut ꝓscriptione Triumuirali cōdemnasse aliquos: nullā aliā ob causam nisi
huiusmodi uasoꝝ desiderio putaret̃: atq; ei⁹ ad statuā famoso epigrāmate apposito ad æter/
nā laudati ducis īfamiā Corinthiari⁹ diceret̃: Qđ si credim⁹: inter hūc optimū pessimumq;
omniū Antoniū hac in parte quid intersit: nisi ꝙ hūc ad iniuriam causa mouit humilior: Et
est omne peccatū eo maius quo & maior qui peccat & minor causa peccandi: Nec peccantis
magnitudo atq; imperiū linguæ uel calami uulnus euadunt iudicijsq; hoīm eximunt̃: illos
magis in se acuunt atq; irritant. Nō parcit regū maculis uulgus loquax: & si palam metuit:
clam libertate utitur: in cauernis sibilat: gannit in tenebris dubias uoces in nubibus: acres
uersus in triuijs ferit: subscribit statuis: nutu loquit̃: silentio exclamat: minaturq; oculis: lin/
gua ferit. Sic sæpe leuib⁹ ex causis graues cōtrahunt̃ infamiæ: & claris quoq; noībus obscu/
ra cognomina. Idq; si principū maximo euenire potuit: quid priuati sperent: quibus esse de/
beat amica mediocritas: inimica luxuria? ¶ Gau. Corinthijs delector. ¶ Rō. At si pectus C
erroribus oculiq; fulgoribus clauderent̃: liquido appareret ꝗ̄tum fictilia præferēda corin/
thijs: ꝗ̄tum uel paratu faciliora uel iucundiora usu uel securiora seruatu uel diuinis huma/
nisq; cultibus aptiora. Certe qđ ad securitatē attinet: si uera hæc Cæsaris nota est: ꝓscripti
illi securius uixissent si corinthijs caruissent. At quod ad diuinū cultum: tum propitiā magis
hominibus fuisse diuinitatē: dum fictilibus coleret̃: nec mihi dubiū nec Senecæ. Quod uero
ad humanū usum fictilia Tuberonis: ꝗ̄uis ut proboꝝ graue apud populū cæcis domino no/
cuisse suffragijs certū sit: & præturæ repulsam peperisse: maximoq; Valerio factū populi po/
pulariter excusanti indigna fuisse publico munere uideant̃: Ego tamen hic quoq; cū Seneca
sentio apud quem illa multis laudibus efferunt̃: Sūt eīm parsimoniæ antiquæ & Romanis
aptissimæ moribus: quibus ut modesti patrisfamilias priuata domus: sic bene institutæ ur/
bis honesta respublica regi debet: ut frenato gressu metham teneat eius qui in terris est com
positi ac tranquilli status. Itaq; si Helius Tubero fictilibus suis ante cellam Iouis expositis
quibus ille frugalitatē atq; sobrietatē: utq; ait Seneca: pauꝑtatem in capitolio consecrabat:
oculos populi iam lasciuientis offendit: non est ciuis egregij culpa sed temporꝝ: Iam tunc res
ab illa prisca seueritate ad hanc molliciem inclinabat: quæ primum pateras cyphosq; aure/
os: gemmatos: discum argenteū corymbiatū: lancē pampinatā: paterā hederatā mirari cœ/
pit: & reliqua quæ Galien⁹ imꝑator Claudio misit imꝑatori post futuro. Deinde alias atq;
alias furoꝝ species: quæ magnificentiæ tribuunt̃. Nouissime aūt his diebus nō hederas mo
do uel pampinos uel corymbos: sed ipsas cū incolis suis syluas omne genus arboꝝ ac fera/
rum & uolucꝝ & hominum uultus: & quæcunq; uel oculus uidit audiuitq; auris: uel mens
finxit in auro expressa uel argento longa iam consuetudine non mirat̃ gemmis inhians: de
quibus pauloante tractauimus. Quid multa? Ipsum iam uilescit auꝝ crescente suꝑbia. Pri/
dem uero quæ laudas corinthia uiluerunt: contemptusq; de uera reꝝ uiliū extimatione lau
dabilis futurus: de falsa nobiliū admiratione damnabilis factus est. ¶ Gau. Ego uero corin D
thia nunc etiam miror. ¶ Rō. Corinthus uestris usta facibus: suo uos ussit incendio: & mu/
rorum excidiū suoꝝ in uestros animos ulta est. Neq; id nouū: sæpenumero uictores bellorū
externoꝝ simul externis uitijs uicti estis. Sic uos Scipio Asiatic⁹ & Manli⁹ Volsco Asiæ ui/
ctores Asiaticis delitijs lectisq; purpureis atq; aureis uestibus exquisitæq; supellectili: qđq;
uilissimū: epulis cocisq; pessundedit: Sic Pompeius gēmis ac margaritis: sic uos Mūmius ta
bulis pictis atq; corinthijs subiugauit: ut dum de hostib⁹ duces uestri: & de uobis uestrisq;
de moribus hostilia triumpharent. ¶ Gau. Cupide corinthijs uasis utor. ¶ Rō. Neq; uasa

corinthia: neq; aurea meliorem cibum faciunt: neq; samia peiorem: neq; omnino de qua/
litate reꝝ: sed ex morbo animi hæc uestra cupiditas orta est: seu ipsa poti⁹ morbus est animi:
Cui ut consulens cõualescas: pro inutilium tot uasoꝝ curis: unã arripe utilem ac salubrẽ: ut
scias ipse tuum uas in sanctificatione & honore: sicut scriptum est: non in passione desiderij
possidere.

De Librorum copia: Dial. XLIII. ❡Gau.

A Ibroꝝ copia magna est. ❡Rõ. Oportune admodũ de his sermo orit̃. Nã ut quidã
1 disciplinæ: sic alij uoluptati & iactantiæ libros quærunt. Sũt qui hac parte supelle/
ctilis exornent thalamos: quæ animis exornandis inuenta est: neq; aliter his utan/
tur ꝙ corinthijs uasis aut tabulis pictis ac statuis cæterisq; de quibus proxime disputatum
est. Sunt qui obtentu libroꝝ auariciæ inseruiant: pessimi omniũ: non librorum uera precia:
sed quasi mercium æstimantes. Pestis mala sed recens: & quæ nuper diuitum studijs obrep/
sisse uideatur: qua unũ concupiscentiæ instrumentũ atq; una ars accesserit. ❡Gau. Librorũ
B larga copia est. ❡Rõ. Operosa: sed delectabilis sarcina & animi iucunda distractio. ❡Gau
Ingens est copia librorum. ❡Rõ. Ingens simul & laboris copia & quietis inopia: huc illuc
circumagendũ ingenium: his atq; illis prægrauãda memoria. Quid uis dicã? Libri quosdã
ad sciam: qsdã ad insaniã deduxere: dũ pl⁹ hauriũt ꝙ digerũt: ut stomachis: sic ĩgenijs nau/
sea sæpius nocuit ꝙ fames: Atq; ut ciboꝝ: sic libroꝝ usus pro utẽtis qualitate limitãdus est.
In rebus omnibus quod huic paꝝ: illi est nimium. Itaq; sapiens non copiam sed sufficientiã
rerum uult. Illa eñ sæpe pestilens: hæc semper est utilis. ❡Gau. Immensa copia librorũ est.
❡Rõ. Immensum dicimus quod mensura caret: sine qua humanis quid in rebus rectum si/
biq; conueniens tu metire. Est in his etiam quæ optima iudicantur: immensitas atq; immo/
C deratio fugienda: semperq; præ oculis habẽdum illud Comicũ: Ne quid nimis. ❡Gau. Li/
brorum inæstimabilis multitudo est. ❡Rõ. Maior ne tibi ꝙ Ptolemæo Philadelpho regi
Aegypti: quẽ Alexandrinæ bibliothecæ quadraginta libroꝝ milia coaceruasse compertum
est: qui tamen diuersis ex locis diu magno studio quæsiti: simul omnes arserũt: Quod elegã/
tiæ regum curæq; opus egregium fuisse ait Liuius: quem Seneca reprehendit: non id elegã/
tiæ curæq; regiæ opus dicens: sed studiosæ luxuriæ: immo ne id quidem: sed seipsam cõqui/
sitis spectaculis inaniter ostentãtis. Et Liuij tamen dictum: & Ptolemæi factũ: utrunq; forsi/
tan regiæ opes excusent: & in longum publicis usibus prospiciens: regis intentio in hoc certe
laudabilis ꝙ sacras litteras mundo non utiles modo sed necessarias summa diligentia atq;
impensa per electos ad tantum opus uiros in græcam linguam ex hebraico fonte trãsfudit.
At quid facias priuatis nõ æquantibus sed superantibus apparatus regios? Sereno equidẽ
Sammonico: doctrinæ uiro ingentis: sed maioris curæ plurimaꝝ litteraꝝ: sed plurium uolu/
minum: duo & sexaginta milia librorum fuisse legimus: quos omnes Gordiano iuniori cui⁹
patri fuisset amicissimus ille moriens reliquit: magna prorsus hæreditas & multis suffectura
ingenijs: unum uero quis dubitet oppressura? Quid hic aũt quæso si nil aliud egisset in uita:
nullũ illi uel scribendi studiũ fuisset: uel quærendi labor: nihil oĩm tot uoluminibus cõpre/
hensoꝝ legere atq; intelligere laborasset? At non satis habuit negocij libros ipsos ac librorũ
titulos & auctoꝝ nomina & libroꝝ formas numerũq; cognoscere? Pulchra uero ars: quæ
de philosopho librariũ facit. Crede mihi nõ est hoc nutrire scriptis ingeniũ: sed necare mole
reꝝ atq; obruere: uel fortasse medijs in undis more Tãtaleo siti aĩam torquere reb⁹ attonitã
D degustantẽ nihil atq; oĩbus inhiantẽ. ❡Gau. Libri ĩnumerabiles sunt mihi. ❡Rõ. Et erro/
res innumeri: quidã ab impijs: alij ab indoctis editi. Illi quidẽ religioni ac pietati & diuinis
lr̃is: hi naturæ ac iusticiæ moribusq; & liberalib⁹ disciplinis seu historiæ rerũq; gestaꝝ fidei:
oẽs aũt uero aduersi: inq; oĩbus & præsertim primis ubi maiorib⁹ agit̃ de reb⁹ & uera falsis
ĩmixta sunt: pdifficilis ac piculosa discretio est. Vtq; ad plenũ auctoꝝ cõstet iutegritas: quis
scriptoꝝ inscitiæ inertiæq; medebit̃ corrũpẽti oĩa miscẽtiq;? cui⁹ metu multa iã: ut auguror:
a magnis opib⁹ clara ĩgenia reflexerũt: meritoq; id patit̃ ignauissima ætas hæc: culinæ solli/
cita: lr̃aꝝ negligẽs: & coquos examinãs nõ scriptores. Quisqs itaq; pingere aliqd in mẽbra/
nis manuq; calamũ ṽsare didicerit: scriptor habebit̃ doctrinæ oĩs ignar⁹: expers ingenij: ar/
tis egẽs. Nõ quæro iã nec queror orthographiã: quæ pridẽ interijt: q̃litercũq; utinã scriberẽt
qđ iubent̃: appareret scriptoris infantia: reꝝ substãtia nõ lateret: Nũc cõfusis exemplarib⁹
& exẽplis: unũ scribere polliciti: sic aliud scribũt: ut qđ ipse dictaueris nõ agnoscas. An si re/
deat Cicero aut Liuius multiq; alij ueteꝝ illustriũ: ante omnes Plinius secũdus: sua scripta

relegentes: intelligent & non passim hæsitantes: nunc aliena credent esse: nũc barbara. Inter humanarum inuentionũ tot ruinas litteræ sacræ stãt: cum maiore hominũ studio: tum uel maxime protegẽte sua sancta poemata: suas sanctas historias diuinasq́ suas leges: auctore illarum deo suamq́ perennitatẽ suis inuentionibus largiente. Reliquarum nobilissimæ pereũt: & iam magna ex parte periere: sic ingentis damni nullũ est remediũ: quia nullus est sensus: neq́ id nouũ hac in re: & uirtutum & morum damna ingentia negligunt: cũ tanto studio minorib⁹ occurrat: litterarum iacturã inter minimas numeratis: Sunt qui numerent inter lucra. Fuit nuper non in agris aut in syluis sed in maxima florentissimaq́: & qđ stupeas urbe Italiæ: neq́ is pastor arator ue: sed uir nobilis magniq́ apud suos ciues loci: qui iuraret se magno precio empturũ: ne quis unq́ sua patria litteratus incoleret aut intraret: O uox saxei pectoris. Ferẽ tale aliquid sensisse Licinius infestus litteris: ut scriptũ est: quas uirus ac pestẽ publicã nominabat. Sed origo illum rustica forsan excuset: Et si em̃ usq́ ad Cæsareũ nomẽ ascendisset: naturã tamen nõ exuerat. Verum est em̃ illud Flacci: Fortuna non mutat genus. Sed quid de nobilibus uestris dicã: qui nõ modo perire litteras patiunẽ: sed exoptãt uotis. Equidẽ hic rei pulcherrimæ cõtemptus atq́ odium: breui uos in profundũ ignorãtiæ demerserint. Accedent: ne a ꝓposito deerrem⁹: & scriptores nulla frenati lege: nullo probati examine: nullo iudicio electi: Nõ fabris: nõ agricolis: nõ textoribus: nõ ulli fere artiũ tanta licentia est: cũ sit in aliis leue periculũ: in hac graue: sine delectu tamẽ ad scribendũ ruunt oẽs & cũcta uastantibus certa sunt precia. Nec uero hæc scriptorum magis humano more lucra captantiũ q̃ studiosorum publicisq́ rebus præsidentiũ culpa est: quibus nulla unq́ rei huius cura fuit: oblitis quid Eusebio Palæstinæ Cõstãtinus iniũxerit: ut libri scꝫ nõ nisi ab artificib⁹ iisq́ antiquariis & perfecte artem sciẽtibus scriberenẽ. ❡Gau. Librorum bona copia est. ❡Rõ. Quid si capax animus nõ est? Meministi Sabinũ illũ apud Senecã: seruorum suorum sciẽtia gloriãtem: Quid inter te atq́ illũ interest: nisi q̃ aliquanto tu stultior: uterq́ equidẽ alieno: uerum ille seruorum & certe suorum: ac tu librorum nil ad te pertinentiũ ingenio gloriaris? Sũt qui quicquid in libris scriptũ domi habẽt: nosse sibi uideanẽ: Cumq́ ulla de re mentio incidit: hic liber inquit in armario meo est: hoc tantũ idq́ sufficere opinãtes: quasi simul in pectore sit: elato supercilio conticescunt: ridiculũ genus. ❡Gau. Libris affluo. ❡Rõ. Quam mallẽ ingenio & eloquentia & doctrina: multoq́ maxime innocentia & uirtute. Sed hæc uenalia non habentur ut libri: & si haberenẽ nescio an emptores totidẽ reperturi: quot libri. Illi em̃ muros uestiũt: hæc animos: qui quando oculis non uidenẽ ab hoibus negligunẽ. At profecto si librorum copia doctos faceret aut bonos: doctissimi oĩm atq́ optimi sæpe esse possent qui ditissimi: cui⁹ sæpe contrariũ uidemus. ❡Gau. Adminicula ad discendũ libros habeo. ❡Rõ. Vide autẽ ne impedimenta sint potius: ut nõnullis ad uincendũ multitudo bellatorum: sic librorum multitudo multis ad discendũ nocuit: & ex copia: ut fit: inopia orta est: qui si ultro adsint: nõ abiiciendi equidem sed sequestrandi erũt: utendũq́ melioribus: & cauendũ ne qui forsan in tẽpore profuturi essent intempestiui obsint. ❡Gau. Multi & uarii mihi sunt libri. ❡Rõ. Fallit sæpe uiarum multiplicitas uiatorem: & qui uno calle certus ibat: hæsit ĩ biuio: multoq́ maior est triuii error aut quadriuii: Sic sæpe qui librũ unũ efficaciter elegisset: ĩutiliter multos aperuit euoluitq́. Multa sunt onerosa discentibus: doctis pauca sufficiunt: nimia utrisq́ sunt importuna: sed fortioribus humeris subuectanẽ agilius. ❡Gau. Librorũ nobiliũ magnum numerum contraxi. ❡Rõ. Librorum numero nemo qui nũc occurrat: præter regẽ illũ ægyptiũ nobilitat⁹ est: neq́ id sibi tam numerus dedit q̃ famosa translatio. Haud dubie mirum op⁹ tot ingeniorum: nisi unius post ingenii miraculũ maius esset: Calle alio niti oportet: ut ex libris gloriã quæras: nõ habẽdi sed noscẽdi: neq́ bibliothecæ sed memoriæ cõmittendi cerebroq́ non armario concludendi sunt: alioquin uel librario publico uel armario ipso gloriosior nemo erit. ❡Gau. Egregios multos libros seruo. ❡Rõ. Multos in uinculis tenes: qui si forsan erumperent & loqui possent: ad iudiciũ te priuati carceris euocarent: Nũc flent taciti: multa quidẽ noiatim illud qđ psæpe unus iners affluit auar⁹: quibus multi egeãt studiosi.

De Scriptorum fama: Dialogus XLIIII.

❡Gau. Quid q̃ ipse libros scribo? ❡Rõ. Morbus publicus: contagiosus: insanabilis. Omnes sibi usurpant scribendi officiũ: quod paucorum est: unus hoc correptus malo: multos inficit. Aemulari enĩ pronum: imitari arduum: unde indies crescit ægrotantium numerus simulq́ uis ægritudinis ingrauescit: quotidie plures: quotidie peius scribũt: quoniam sequi facilius q̃ assequi. Scitum req́ compertum & cum tempore clarius est illud

B ſapientis Hebræorũ: Faciẽdi plures libros nullus eſt finis. ❡Gau. Scribo. ❡Rõ. Suis uti/
nam ſe finibus tenerẽt hoĩes: rerũꝗ ordo conſtaret qui mortaliũ temeritate confundit̃: Scri
berent qui ſciunt & qui poſſunt: alij legerent uel audirent. Ita ne parua em̃ animi uoluptas
intelligere eſt: niſi manus ad calamũ præſumptuoſa feſtinet: & quiſquis libri particulã intel/
lexit ſeu intellexiſſe uiſus eſt ſibi: ilico libros ſcribere uideat̃ idoneus? Hæreret utinã memo/
riæ unum Ciceronis noſtri dictũ in Tuſculani ſui ueſtibulo: ne quẽ lateat claro ſcilicet ac pa/
tenti loco poſitũ: Fieri em̃ ĩquit poteſt ut recte quis ſentiat: & id quod ſentit eloqui polite nõ
poſſit. Et ſequit̃: Sed mandare quenꝙ cogitationes ſuãs lr̃is: qui eas nec diſponere nec illu/
ſtrare poſſit nec delectatione aliqua allicere lectorẽ: hominis eſt intemperanter abutentis &
ocio & litteris. Sunt quidẽ Ciceroniana iſta ueriſſima: ſed ea iam uſꝗ adeo uulgaris abuſio
eſt: ut nemo non ſibi uni dictũ putet: quod illi olim ſacratiſſimo exuli: qui non de areſcenti/
bus riuulis: ſed de ipſo ueri fonte potauerat quæ ſcribebat: dictum eſt & ſæpius repetitũ: ſcri
be. Cui præcepto contemptores præceptorũ omniũ omnes obediũt: oẽs ſcribunt: Qđ ſi in
his qui alienos ſcribunt libros magni diximus eſſe periculi: quanti putaſ in his qui proprios
recenteſꝗ: quibus dubias atꝗ damnatas mũdo inuehũt diſciplinas: ſeu qđ in his malum
eſt leuiſſimũ: ſtilo obtũdunt incondito & agreſti: ſic ut cui uis deſit ingenij: iactura ſaltẽ tem/
poris laborꝗ aurium tædiũꝗ non deerit? Hic ueſtraꝝ hodie non alius fructus inuentionũ:
aut inficere: aut afficere: reficere aũt aut nunꝙ aut perraro. Om̃es tamen aſſidue libros ſcri/
bunt: nec ulli ætati tãta uel ſcribentiũ uel diſſerentiũ copia: tanta ſcientium atꝗ eloquentiũ
fuit inopia. Hoꝝ de libris accidit qđ ibidẽ Cicero idem ait: Itaꝗ ſuos libros inquit ipſi le/
gunt cum ſuis: nec quiſꝙ attingit præter eos qui eandẽ ſcribẽdi licentiã ſibi permitti uolũt.
Quod quidem Ciceronis ætate rarum fuit: nunc cõmune eſt. Oẽs igit̃ attingũt: quia ſcilicet
eandẽ licentiã uolũt om̃es: Sic ſe mutuo cohortant̃: impellũtꝗ ſcribẽtes inania & laudãtes:
laudemꝗ ſimiliũ falſis de laudibus aucupantes. Hinc illa igit̃ ſcribentiũ audacia rerũꝗ cõ/
C fuſio: ne tu ualde tibi placeas libros ſcribens. ❡Gau. Scribo libros. ❡Rõ. Melius fortaſſis
illos legeres: optĩe aũt in uitæ regulã lecta cõuerteres. Tunc em̃ eſt utilis noticia litterarũ dũ
in actum tranſit: ſeꝗ ipſam rebus approbat non uerbis: alioquin uerũ ſæpe deprehenditur
quod ſcriptum eſt: ſciẽtiã inflare. Clare ualociterꝗ intelligere: multa ſimul & grãdia: eadẽꝗ
tenaciter meminiſſe & ornate eloqui & artificioſe ſcribere & pronũciare ſuauiter: Hæc om̃ia
niſi ad uitã referant̃: quid ſunt aliud ꝙ inanis inſtrumenta iactantiæ: inutiliſꝗ labor ac ſtre/
pitus? ❡Gau. Libros ſcribo. ❡Rõ. Forſan utilius arares campum: gregem paſceres: telam
texeres: maria nauigares. Multi quos natura mœchanicos fecerat: illa inuita atꝗ obluctan/
te philoſophãtur. Cõtra: aliquos philoſophiæ aptos: natos in aruis: aut paſcuis: in ſcamnis
opificum: aut nautaꝝ trãſtris fortuna detinuit. Vnde effectũ ꝙ mirent̃ cauſaꝝ inſcij: ut ĩ ma
ri medio aut rure: in ſyluis: inꝗ officinis acria & erecta reperiant̃ ingenia: cũ in ſcholis exan/
guia ac deiecta ſint: Difficile em̃ uincitur natura ſi uincit̃. ❡Gau. Scribo ardẽter. ❡Ratio.
Q̃to ardentius olim multi: quorum ardor ſic extinctus eſt: ut ſcripſiſſe illos niſi id alij ſcri/
berẽt neſciret̃? Nullum opus humanũ ſemper durat: & mortalis labor nihil efficit ĩmortale.
D ❡Gau. Scribo multa. ❡Rõ. Quanto plura alij? Quis Ciceronis libros aut Varronis enu/
meret? Quis Titi Liuij: aut Plinij opa metiat̃? Græcoꝝ unus: ſex milia libroꝝ ædidiſſe tra/
ditur. O ardentem ſpiritũ ſi uera res eſt: O longũ ocium ac tranquillũ. Certe ſi unũ duos ue
aut omnino paucos libros bene ſcribere multi negocium eſt laboris: tot unũ milia ſcripſiſſe
non tam facile eſt credere ꝙ mirari. Sũmi tamẽ atteſtant̃ auctores quibus non credere durũ
ſit: quiꝗ hunc numerum nõ auditu ſibi: nec uiſu ſolo ſed eoꝝ libroꝝ lectione cõpertũ dicãt:
Quos ſi unũ oẽs legere potuiſſe mirabile: quãto mirabiliꝰ eſt ſcripſiſſe? Longũ eſt enumera/
re qui uiri apud uos: qui uero apud græcos: & quæ ſcripſerint: quorum nullus ad plenum
ſtudioꝝ fortunatus fuit: ſed hoꝝ aliqua: illoꝝ aut magna pars: quorundam omnia periere:
Tu de tuis quid præſagiaſ uideto. ❡Gau. Scribo: & ea mihi interim uoluptas unica. ❡Rõ.
Si ut ingenium exerceas ſcribendoꝗ alijs te doceas: ſi ut obliuiſcaris tẽpoꝝ præteritiꝗ me/
moria præſens tædium effugias: excuſo: ſi ut ſcribendi morbo quidem occulto & inſanabili
medeare: miſereor. Sunt nanꝗ: ſi neſcis: qui non ſcribunt niſi quia nequeunt deſinere: & ue/
E lut ex præcipiti decurrentes nolenteſꝗ ſubſiſtere rapiuntur. ❡Gau. Scribendi impetus in/
gens eſt. ❡Rõ. Melancholiæ ſpecies infinitas ferunt. Alij lapides iactant: alij libros ſcribũt:
huic ſcribere furoris initium eſt: huic exitus. ❡Gau. Scripſi multa & ſcribo. ❡Rõ. Si poſte/
ris profuturus: nihil ſatius: ſi tibi nudum nomẽ quæſiturus: nihil uanius. ❡Gau. Multa ſcri/

psi. ¶Rõ. O præclaram insaniam: & miramur si membranæ solito chariores sint. ¶Gau. Scribo & hinc famam spero. ¶Rõ. Dixi iam: melius forsitã arares aut foderes messem sperans: Humi enim tutius q̃ in uento seritur. Atqui famæ studium & pertinax scribendi opa: ut quosdam claros: sic innumerabiles stultos atq; inopes in senium misit: nudosq; & loquaces spectaculum uulgo fecit. Ecce dum scribitis: melioribus curis idoneum tempus elabitur: Extra uos rapti sopitiq; nõ aduertitis donec sero uos senectus excitet ac paupertas. ¶Gau. Scribo tamen famæ cupidus. ¶Rõ. Mirum studium de labore uentum quærere: Certe ego uentos optare nauticum putabam.

De Magisterio: Dialogus XLV. ¶Gau.

A

a T magisterio insignitus sum. ¶Rõ. Mallem fateor disciplina: magisterio enĩ indisciplinato & rudi nihil est turpius. ¶Gau. Magister ex merito fact⁹ sum. ¶Rõ. Vt magister digne sis: non nisi discipulus meruisti: obsequentem atq; humilem te docilemq; præbueris oportet: alioquin aberrasti in uia quæ ad magisterium ducebat: Et si non ignorem quosdam sine magistro ad scientiæ gradum altissimum conscendisse: idq; de se ipsis uiros magni nominis prædicasse litterisq; mandasse: Sed his labor: & ingeniũ: & discendi ardor: & intentio: & assiduitas: & perseuerantia pro magistro fuit: nec internus in silentio magister defuit. At nunc mihi de cõmunibus sermo est. ¶Gau. Magister dicor. ¶Rõ. Multis ne magistri ueri essent: magisterij falsum nomen obstitit: dumq; de se plus omnibus q̃ sibi: dumq; quod dicebantur sed non erant esse crediderunt: quod esse poterant non fuerunt. B ¶Gau. Magisterio clarus sum. ¶Rõ. Vidisti uini acidi tabernam picturis aut floribus uernis insignem: ubi sitiens uiator falli possit. Sed nunquid & caupo suis fallit̃ artibus? Sũt certe aliqui sic fallacijs assuefacti: ut longo usu fallendi alios: ad extremum & se fallere incipiãt: quodq; diu suasere alijs: aliquando persuadeant sibi: & quod falsum sciuerint uerum credant: Tu ut libet magisterio gloriare: quod si digno obtigit nihil noui: Sin indigno: duo hæc mala secum attulit: ut & discere pudeat & notior ignorantia tua sit.

De Varijs titulis Studiorum: Dialogus XLVI. ¶Gau.

A

t Itulis multis ac uarijs exornor. ¶Rõ. Foecunda frondiũ est uanitas: sed inanis fructuũ. ¶Gau. Titul multis abũdo. ¶Rõ. Si ueris: grauis sarcina: Sin falsis: & foeda & pudẽda. Quid opus est & titulis quibus aut labor insit aut dedecus? Virtus uno seu potius nullo titulo cõtenta: ipsa sibi est titulus. ¶Gau. Theologiæ titulũ sum adeptus. ¶Rõ. Erant olim huius scientiæ professores: hodie: quod indignans dico: sacrũ nomẽ prophani & loquaces dialectici dehonestant: quod nisi sic esset: non hæc tanta tã subito pullulasset seges inutiliũ magrorum. ¶Gau. Philosophiæ magisteriũ merui. ¶Rõ. Philosophia B non sapientiam sed amorem sapientiæ pollicet̃: Quisquis hanc igitur uult: amãdo cõsequitur. Non est ut quidam putant: operosus aut difficilis hic titulus: modo uerus amor sit: & uera quam ames sapientia: philosophus uerus eris. Veram sane sapientiã non nisi purgatæ piæq; animæ uel intelligere possunt uel amare. Ad id ergo res redit: quod est scriptũ: Pietas est sapientia. Philosophi aũt uestri huius sentẽtiæ contemptores aut ignari: ut de theologis nunc dicebam: ad uerbosam nudamq; dialecticam sunt redacti. Itaq; de deo illi: hi autẽ de natura temerarie fabulantes. Illi omnipotentissimã maiestatem uentosis sophismatibus circumscribunt: & subsannanti ridentiq; deo suæ insolentis inscitiæ leges ponũt: Isti uero de naturæ arcanis ita disputant: quasi e coelo ueniant consilioq; dei omnipotẽtis interfuerint: obliti quod scriptum est: Sensum domini quis nouit: aut quis consiliarius eius fuit? Neq; nostrum audientes Ambrosium: qui sæpe id multis ac ualidis argumentis: Eo autem libro in quo fratris obitum luget: præcise admodum breuiterq;: Philosophi inquit de coelo disputantes: quid loquantur ignorant. ¶Gau. Artes profiteor multas. ¶Rõ. Facillimum id C quidem: multas nosse difficilius: melior sane tutiorq; cõfessio q̃ ꝓfessio est. Illa eñ humilitatis & poenitẽtiæ: hæc leuitatis & insolentiæ plena est: Multo certe facilius indulgentiã cõfessi quærunt q̃ scientiam professi. ¶Gau. Diuinæ atq; humanæ sapientiæ titulũ consecut⁹ sum. ¶Rõ. Sapiẽtia titulis nõ eget: p seipsam clara est. Quis lucernã quæso unq̃ sol: ut uideret̃ adhibuit? Multi & cũ his titulis obscuri: & absq; his clarissimi euasere. Sæpe nullũ bonis: clarorum malis mercib⁹ signũ fuit. ¶Gau. Quid q poetica laurea comã strinxi. ¶Rõ. Superior un⁹ ẽ labor: uerorum quærere: sed hic duplex: quærere & ornare: atq; ad auriũ oblectationẽ fingere magna res est: ardua: difficilis: eoq; rarissima. Veri nẽpe poetæ utriq; operã dant: cõmunes uero primũ negligũt cõtenti phaleris. ¶Gau. Rarum laureæ partum decus. ¶Rõ. D

Quæsitum unde rempublicam remq; familiarẽ uni posthabeas curæ: quæsitum iter ad ino/
piam: ni sedenti ultro prodiga tibi opes conuehat fortuna: quæsitum unde aliјs amens: aliјs
insolens uideare. ¶Gaudiũ. Mihi ipse lauream decerpsi. ¶Ratio. Virentissima arbor si de/
cerpitur: confestim nisi ingenio uberi uigiliq; studio rigetur aruerit. ¶Gau. Parta mihi lau/
rea. ¶Rõ. Part⁹ labor: partus liuor seu illa studioꝝ seu armoꝝ merces est. Tener ille ramu/
lus animo tuo nihil omnino signũ uertici præbuit inane: ostendẽsq; te multis quos meli⁹ la/
tuisses. Quid aliud ꝙ te morsibus obiecit inuidiæ? Pace belloq; multis insignia nocuere. ¶
E Gau. Artem oratoriam sum professus. ¶Rõ. Mirum audio. Ea nempe in desuetudinẽ abiјs/
se iampridẽ uisa erat ut quæ ĩmensis & innumerabilibus rebus constat: unde fit ut oratores
ipsis etiam uatibus rariores semꝑ fuerint. Proinde fuere qui dicerent: Oratoris propriũ de
omni re copiose ornateq; posse dicere. Quis ea sentẽtia uelut arrogãtissima sit reiecta: ꝙtis
sane de rebus: & si non de oĩbus dicere habeat orator: adhibita in singulis artificiosa & dul/
ci q̃dã eloquẽtia: quæ ꝑ seipsam magna res est: æqua si lãce libraueris: obstupesces: teq; for/
tasse professionis temerariæ pœnitebit: ut caueas nedum scire: uel infinita uel omnia uis ui/
deri: nihil scire uidearis: & quod sæpe accidit sub scientiæ ꝓfessione multiplicis: ignorãtia de/
F litescens necessario in apertum exeat. ¶Gau. Liberaliũ sum professor artium. ¶Rõ. Sæpe
etiam plus habet ea res audaciæ ꝙ doctrinæ. Ad unãquanq; artiũ breuis est uita: unus tu
sufficis oĩbus? Vna ars uni ingenio satis est ut ad sũmũ æstuãdo & anhelãdo ꝑueniat: Mul/
tas degustasse quantũ cœpti necessitas exposcit: Idq; ipsum nosse ꝙ ꝓfessum esse modestius.
Addã quod doctissimis uisum est: unã ipsam omni ex parte cognoscere: nulli etiã illustrium
contigisse: De sola nempe rhetorica notũ illud Senecæ: Magna inquit & uaria res est eloquẽ/
tia: nec adhuc ulli sic indulsit ut tota contigerit: Satis fœlix est qui in aliquã eius partẽ rece/
ptus est. Id sane quibus uiris & quãtis testibus uerũ probet audisti. Qđ cum ita sit: q̃d agãt
& quid audeant: cogitent agmina professoꝝ pene iam uulgus æquãtia tam ruditate ꝙ nu/
mero: quæ nõ una quidẽ parte sed nec una arte cõtenta: ex æquo omẽs inuadunt. O fiducia
G ingens sed iam publica. ¶Gau. Quid de medicinæ tandem Iuriũq; ꝓfessione dictura es?
¶Rõ. Ad hoc ægri tui clientesq; respondeant. Quid illis unq̃ ad salutem corporis uictori/
amq; causaꝝ titulus iste profuerit: tibi ad lucrum forsitan sæpe ꝓfuit: In hoc artes siue artiũ
noĩa quæritis: & qđ scientiæ defuerit: supplet̃ titulis atq; habitu: Verũq; fit illud Satyrici:
Purpura uẽdit causidicũ: uẽdũt amethistina. Nec id min⁹: Vt redeãt ueteres: Ciceroni nemo
ducẽtos Nũc dederit mũmos nisi fulserit anulus ingẽs. Postremo hæc tibi hoꝝ oĩm sũma
erit: eẽ q̊sdã raros q̃ꝝ solida & hõesta sint studia: hoꝝ finis est ꝟitas ac ꝟtus: Hæc ẽ reꝝ noti/
cia morumq; correctio: & uel uitæ mortalis ornamentũ uel æternæ aditus. Reliquoꝝ uero
quæ ingens turba est: pars gloriã petit: premiũ inane sed fulgidũ: Maiori aũt parti unus ful/
gor pecuniæ finis est: premiũ nõ exiguũ modo sed sordidũ & labori impar: nec ingenuo dig/
num nisu: Hisq; oĩbus titulus & ut dixi habitus nõ spernẽdus quidẽ: ad id eñ qđ intendũt
ualet: nempe oĩm pene mortalium: & præsertim uulgi horum ope egentis animus iudiciũq;
umbris eludit̃. Magna pars rerum opinionibus agit̃: At uirtuti deditos titulis gloriari ali/
enũ prorsus atq; absonũ: ĩmo uero ne possibile quidẽ reor. ¶Gau. Multa profiteor. ¶Rõ.
Præstat unum benefacere ꝙ multa promittere. Bene irent aũt res humanæ: si qđ profitent̃
homines id essent.

A De Titulis Negociorum: Dialogus XLVII. ¶Gau.

Rocurator regis sum. ¶Ratio. Ergo hostis populi. ¶Gau. Procurator fisci sum.
p ¶Rõ. Et reipublicæ inimicus. ¶Gau. Negociorum gestor regius sum. ¶Rõ. Sua
negocia gerere laboriosum est: quid censeas aliena: præcipueq; potentium: qui/
bus placuisse perpetua seruitus: displicuisse discrimen: supercilium graue paratumq; pro le/
ui etiam offensione supplicium? ¶Gau. Negocia regis ago. ¶Rõ. Rationem duro sub iudi
ce redditurus: nisi oĩm spoliјs tuoq; odio & crimine uix implendam. ¶Gau. Regis negocia
B procuro. ¶Rõ. Vide ne cum ꝓcuratio ipsa difficilis: tum difficilior sit ratio tanq; inextrica/
bilis: ut quod de multis uidimus: patrimoniũ: famam: tuũq; caput implicet. ¶Gau. Regi/
us procurator sum. ¶Rõ. Displicendũ multis: ad extremum domino: quodq; periculosius
deo: proq; leui regis emolimento grauia regni mala & ingentia damna populorum uel dissi
mulanda uel perpetranda. ¶Gau. Procurator regius factus sum. ¶Rõ. Quo primum die
inuisum hoc officium domus tuæ limen attigit: tibi uiuere desiјsti: libertas inde & quies &
iucunditas abiere. Pro his seruitus: labor: occupatio: metus: dolor: afflictio & mordaces

subierunt curæ: iam nō uiuis & si spires: occupatorum enim uita mors est: qui cum miseri
omnes sint: illi sunt omnium miserrimi: qui pro alijs maximeq; pro regibus aut tyrannis
seu quibuscunq; potentibus occupātur. ¶Gau. At sum iudex. ¶Rō. Sic iudica quasi mox C
ab alio iudicādus. Vnus est omnium iudex: unum tribunal incorruptum. Ante illud stabi/
tis mortales: quid falsi corio iudicis sellæ iudiciariæ impresso: & barbarica admonitione
iusticiæ opus est? Ea in sella quisquis iudicum sedet: ubi si iniuste iudicabit: nec pecunia nec
grā nec falsi testes nec indignæ preces nec inanes minæ nec diserti proderūt patroni. ¶Gau.
Consul patriæ meæ sum. ¶Rō. Difficillima gloria. Rarum est quidē sic consulere ut prosis
& placeas: Vt sit em̄ in uerbo ueritas: in consilio fides: in cōmisso silētium: in oratione suaui/
tas: euentum fortuna moderabit: is consilio precium dabit. ¶Gau. Præfectus urbis sum. D
¶Rō. Bæluam indomitam: utq; ait Flaccus: capita multorū tenui frenas loro: atq; immen/
sam solus agitatam magnis fluctibus puppim regis. Parua domus ægre regit: magnæ urbis
ꝗ difficile sit regimē uideto: Parū ne tibi curarū domi erat qui publicas adoptasti? Quid qđ
nō difficile modo iam officiū: sed uile est: præfectum urbis uillicū Satyricus uocat: statū no/
tans temporū illorū: qui si tunc uillicus: quid nisi nunc syluicus seu syluanus sit? Cœperat ea
ætate uilla esse Roma: iam sylua est. ¶Gau. Sum præses prouinciæ. ¶Rō. Honorato exilio E
damnatus: ocium domesticū externa sollicitudine ꝑmutasti: Dulce nihil aut tranquillū spe/
res: amara & turbida præsidentiū sors: festis diebus ludisq; & cōuiuijs arcent muneribꝰ clau
sum limen & apertum litibus: tectū iocis uacuum: plenū querimonijs ac iurgijs. Quicquid
languidum: quicquid ægrū: quicquid marcidū in prouinciæ uisceribus latet: totum tibi tra/
ctandum curandumq; obtigit: durū opus: quanti nempe negocij sit multos corrigere: hinc
patet ꝙ sese corrigunt paucissimi.

De titulis bellorum: Militia & Ducatu. Dial. XLVIII.

¶Gau. Ilitari cingulo exornatus sum. ¶Rō. Pauca ne tibi uitæ mala uisa erant: nisi mili/ A
m tiam addidisses: qua uel inquietus semꝑ uel inglorius uel periculo expositus uel cō
temptui sis oportet. ¶Gau. Militiā sum professus. ¶Rō. Hanc nascendo profite/
mini: quid professione alia opus erat? Hic ferro corpus: hic animum dolis: hic argutijs lin/
guam armat. Nemo uestrū est īermis: hic serit. hic ædificat: hic declamat: ille causas orat: hic
pedibus: ille equo seu carpento uehitur: hic currit: hic nauigat: hic paret: ille imperat. Nemo
uestrū ociosus: Quænam hæc noua militia est? Hic in castris: hic in rostris: hic in scholis: hic
in nemore: hic in agro: hic in pelago: hic in palatio: hic domi: hic peregre uitam agit: Om̄es
militant: neq; hoīes modo: sed militare in syluis catulū Flaccus ait. Et militantiū quidem
multa sunt genera: Militia una est: uita hominis suꝑ terrā: quā q militiā diffiniuit: ille mihi
demum uero & acri iudicio rem librauit: modo militiæ præliū addidisset. ¶Gau. Armatæ B
militiæ sum asscriptus. ¶Rō Quid armaris exterius? Intus in anima bellum est: Illam uitia
obsident atq; oppugnāt. Quis hic ferro locus: nisi illud ad ornatū corporis: non ad animæ
tutelam induit? Sūt em̄ qui dicāt nihil pulchrius uiro armato: Ego: quid pectus & quid ca
put ferreum pulchrius habeat ꝗ pacificum & inerme: non uideo. Quādo aūt hæc uoluptas
tibi est: age: ferro mēbra cōstringito: imbrem solēq; galea excipiēs ferro indutus clypeo ope-
rire: humi dormiēs classico excitabere: adeptus tibi magnū aliquid uidebare: sed errabas:
anceps & cruentū officiū elegisti. Multæ sunt aūt fraudes spei: multæ sūt fateor catenæ: quæ
aīos boni illius qđ oīa appetūt incōsulte auidos ī exitiū trahūt. Neq; īficior q̊sdā militia ad
āplissimas opes siue etiā ad sūmū imperiū ꝑuenisse: Crede aūt mihi: plures ad īopiā: ad car/
cerē: ad seruitutē: ad uiolentā subitāq; mortē eodē tramite ꝑuenerūt. Tu: exq̊ militiā ꝓfiteri
animꝰ fuit: nisi dehonestare artificiū tuū uis: sꝑ aīam in numerato habeas oportet: sꝑq; au/
res tuas Cæsarea uox illa circūtonet: Disce ferire: Disce mori. Syllaba una breuis: aut longi/
or tua facta uariabit: uel occides: ad utrūlibet horis locisq; oībus te ꝑatū exhibe. Hæ artes
delitiæ tuæ erūt. Sine ꝟo Satyricū loq: præmia militiæ numerātē: īnumerabilia equidē præ/
fatꝰ uix paucissima colligit: ī qbus prima & sūma licētia ē peccādi. Premiū Hercle nō tā iu/
stis uiris optabile ꝗ armatis legibꝰ: ut aiūt: īter arma silētibꝰ. ¶Gau. Militiæ filiū asscripsi. C
¶Rō. Est id ferme usitatū: ut militis filiꝰ miles sit. Nō pōt em̄ nisi quā hꝫ hæreditatē filio pr̄
dare: Arcū scutū: gladiū & bellū: & qđ ludū cōficit auro tincta calcaria. Sed qđ pr̄i diximꝰ:
sibi filiꝰ dictū sciat. ¶Gau. Belli dux uictorijs clarꝰ sum. ¶Rō. Q̃to meliꝰ pacis dux ꝟtuti/
bus clarꝰ esses. ¶Gau. Multa bella cōfeci. ¶Rō. Quietē tibi atq; alijs abstulisti: clarū opꝰ?
¶Gau. Victorijs ac triūphis notꝰ sū. ¶Rō. Sæpe malū bono notiꝰ: & atra tēpestas sereni/
tate famosior. Deniq; parasti busto titulos: uulgo fabulā: tibi nihil.

De Amicitijs Regum: Dialogus XLIX. ¶Gau.

Væſiui mihi regum amicitias.¶Rõ.Hominũ uera amicitia rara eſt:tu tibi regum
A q fingis amicitias:quos fortunæ ſplẽdor tumorq; animi omniũ impariũ cõtempto/
res facit.¶Gau.Regibus charꝰ ſum. ¶Rõ.Vilis ergo tibi eſt anima:ꝟtus:fama:
quies:ocium:ſecuritas:Notꝰ eſt mos regũ:uix diligunt niſi qui his omibus neglectis & ab/
iectis illoꝝ ſe ſæuitiæ ac libidinis & auariciæ ſeruũ fecit.Si ergo charus es regibus:nõ eſt qđ
amplius de te querã:uilis es tibi. ¶Gau. Ego aũt bonitate ac uirtute ſum charus regibus.
¶Rõ. Quid reſpõdes Criſpo? Nam regibus inquit boni ꝗ mali ſuſpectiores ſunt:ſempq;
his aliena uirtus formidoloſa eſt.¶Gau.Regi meo bonis artibus ſum charus.¶Rõ.Qui/
bus quæſo:aucupio an uenatu? Hoꝝ eñ ſtudioſũ in præcedẽti quodã colloquio te notaui.
An uero militia: de qua ꝓxime diſputatũ eſt: quæ niſi largo ſanguine magniſq; ꝑiculis ho/
neſtetur:non militiæ ſed militaris ignauiæ nomẽ tenet:non regum modo iudicio:ſed uulgi.
B ¶Gau. Bonis artibus regi charꝰ ſum. ¶Rõ. Vanitate an ꝑiculo:an criminibus fortaſſis:
homicidio:ueneficio:lenocinio:proditione:blanditijs atq; mendacijs:mala peſte ſed publi/
ca:quãq; uſus excuſet & cõmendet urbanitas.Hæ ſunt quidẽ artes pro merendis regibꝰ ap/
tiores:quibus inimicitius nihil eſt ꝗ uirtus & litteræ. In his igiꝛ nulla ſpes ad amicitias re/
gum:odij potius cauſa ſunt:Sic inter ſapientiã ac fortunã rara eſt pax.¶Gau.Magnꝰ apđ
regem ſum.¶Rõ.Maior ne ꝗ apud Alexãdꝝ Lyſimachus:apud Tiberiũ Seianꝰ? Vtriuſq;
magnitudinẽ & ruinã noſti.Et ſi de primo uarient ſcriptoreſ:linquo alios longa eſt hiſtoria.
¶Gau.Charus ſum regi meo. ¶Rõ.Melius eſſes incognitus:melius forſitan odioſus:fu/
geres eñ qđ nũc ſequeris diſcrimẽ.Peior eſt auibꝰ inuitantis aucupis blanda modulatio:ꝗ
C uillici ſonitus deterrentis.¶Gau.Meo ſum charus regi.¶Rõ.Sũt quoꝝ dubites periculo/
ſior ne ſit charitas an odiũ:ſed peiores ſerpẽtibus:quibus inſunt ueneni mixta remedia:his
uero nil niſi peſtilẽs ac nociuũ ineſt:ſeu oderint ſeu diligãt ꝓpe par malũ: niſi ꝙ odiũ fugat:
amor detinet.Et ad ſummã: regũ amicitijs præter regna ipſa nil uſꝗ inquietiꝰ nilq; pericu/
loſius:Et ſi hoc periculũ nõ ignorem:fruſtra ſæpe multis optatũ:ſæpe magnis emptũ quæſi
tumq; ꝑiculis: Sic eſt uſus hominũ:ſic ꝑiculis emiꝛ periculũ: multis unũ:magnis maximũ.
D Mira res:bonũ ingens ſperniꝛ gratuitũ:magnis maliſ maius malum quæriꝛ.¶Gau.Spero
me regi meo charꝝ.¶Rõ.Id de quo ſperas:quale ſit cogita fundamentũ fragile:tremulum:
caducũ:crebræ notæq; regũ indicãt ruinæ: uertex nubiloſus:turbidus: inquietus: quod ſic
eſſe uita regũ ꝓbat:triſtis:occupata:difficilis.Vide ergo ubi ſtruxeris: ut fortuna: ſic uolũ/
tas regũ uaria & inconſtãs ac ſemꝑ incerta:ꝗꝗ nec ſtãtibus illis boni aliquid iſta res habe/
at:mali multũ.¶Gau.Amicitiã regis mei multis periculis ac ſudore promerui.¶Rõ.Heu
quanto tutius quãtoq; facilius regis omniũ amicitiã meruiſſes.

De Amicorũ abundantia: Dial. L. ¶Gau.

A Micitijs abundo.¶Rõ.Mirum tibi uni rei huius abundantiã eſſe:cuius quidẽ cũ/
a ctis hoibus penuria tanta ſit:ut ex omnibus ſæculis uix pauciſſima memorentur
amicoꝝ paria.¶Gau.Mihi amicitiæ multæ ſunt.¶Rõ.Fucatæ igiꝛ:ueræ eñ ami
citiæ rarum bonum uſq; adeo:ut qui unam lõga licet in ætate quæſierit: negociator rerũ ta/
lium ſat induſtrius habeatur. ¶Gau.Amicitijs fœlix ſum. ¶Rõ.Hoc ſcire non potes:niſi
B rebus alijs ſis infœlix. Verum enĩ eſt illud:Fœlix ſe neſcit amari.¶Gau.Amicitiæ certæ ſũt.
¶Rõ.Ergo & aduerſitas certa eſt. Veꝝ eſt enim illud quoq;:Amicus certus ĩ re incerta cer/
nitur.¶Gau.Amicitiæ multæ ſunt.¶Rõ.Huius rei iudiciũ experiẽtiæ cõmitte:non famæ
multa mentiri ſolitæ:Pauciores erunt fortaſſis ꝗ reris.¶Gau.Amicitiarum nimis magna
copia eſt.¶Rõ.Mitte ſuꝑuacua:In rebus omibus qui qđ ſatis eſt habet:amplius nõ requi/
rat. ¶Gau.Amicoꝝ ſatis magna copia eſt. ¶Rõ.At idipſum neq; populo Romano tum
C dum maxime floreret:neq; ulli mortalium cõtigiſſe apud illuſtrem legis hiſtoricũ. ¶Gau.
Amicitiæ multæ ſunt. ¶Rõ. Dixi iam:fictæ igiꝛ aut equidem imperfectæ: ut philoſophis
placet:quoniã fieri poteſt ut uno tempore cum altero amicorum ſit gaudendum flendũq;
cum altero:aut inter illos orto odio:uel hinc fidem uel illinc uel utrimq; deſerere ſit neceſſe.
¶Gau.Copia eſt utiliũ ac delectabilium amicoꝝ. ¶Rõ.Sentio ad uulgares amicitias de/
ſcendis:quæ tamen ipſæ ſimul plures eſſe uix poſſunt:quod multis retribuere familiariterq;
conuiuere operoſiſſimum ſit:animo præſertim in executione cuiuſpiam difficilis atq; inge/
D nij operis occupato. ¶Gaudiũ. Amicos qui proſint & delectent habeo. ¶ Ratio.Cadu/
cæ amicitiæ quarum delectatio uel utilitas fundamentum eſt: Nam & ſtantibus illis tre/

munt: & cedentibus ruunt: Id non possibile tantum sed perfacile: immo uero prope neces/
sarium ꝙ hæc plærumqꝫ uel fortunam sequunť uel ætatem formæqꝫ gratiam: quibus nihil
incertius: At quæ in uirtute fundanť imortales sunt: eo ꝙ ỽtus ipsa quiddã stabile firmũqꝫ
sit: & ut uerbo utar Aristotelis: mansurũqꝫ qm̃ mori nequit. Ideo quos ꝑpter honestũ dile/
ximus: diligimus uel extinctos. ¶ Gau. Amicos ni fallor fidos habeo. ¶ Rõ. Vide autẽ ne
fallaris: ne ue experiri cupias. Nã sæpe cuiꝰ rei fuerat dulcis opinio: amaꝝ fuit experimentũ.
¶ Gau. Amicos puto bonos habeo. ¶ Rõ. Vnde id putes etiã atqꝫ etiã examina: atqꝫ illud E
imprimis q̃tum ipse ames. Sunt eñ qui nõ amãt & amari putãt: quo nihil est stultius: Isqꝫ
cõmunis error est diuitum: amorẽ precio emi credunt qui mutuo quæriť amore. Generosis/
sima res est bonus animus: non herbis neqꝫ carminibus magicis moueť: non auro aut gem/
mis: nõ ad extremũ ferro flectitur: amando uinciť colendoqꝫ. Estqꝫ hæc Ecatonis græci phi/
losophi amatoriũ notissimũ: qđ Senecæ placuit & mihi: Si uis amari ama: q̃qꝫ & hocipsũ
sæpe frustra est: Tam multæ tamqꝫ impscrutabiles ac ꝓfundæ sũt pectoꝝ cauernæ: tã uene/
nosi atqꝫ inhumani & implacabiles quorundam animi: ut & culti spernãt & amati oderint:
nec contenti nullã pio affectui uicem reddere: quod nec bæluis quidem nisi atrocissimis acci
dit: exasperanť obsequio: & si credi potest: amore ad odiũ irritanť: qđ periculosissimũ & in/
ter uitæ mala grauissimũ humana simplicitas experiť. ¶ Gau. Credo amicos optimos ha/ F
bere. ¶ Rõ. Est hoc quidẽ amicitiæ perpetuũ epitheton: quod & si linguæ absit: adest intel/
lectui. Idqꝫ breuiꝰ loqui potes: Dic amicos: una optimos dixeris. ¶ Gau. Habere amicos
credo. ¶ Rõ. Caue ne falsũ credas: ne quãdo te aliter credere ipsa res cogat. Abyssum animi
metiri non est hoĩs: nunc amicos uobis uina conciliãt: lachrymæ aũt probant: & qđ debuit
primũ esse nouissimũ est. ¶ Gau. Amici in hoc statu reꝝ multi sunt. ¶ Rõ. Reꝝ credo fœlici/
um. Ita eñ ferme accidit ut & si fortuna oĩs amicitijs egeat: illi tamẽ amicoꝝ copia maior
sit: cui rerũ cæteraꝝ indigentia minor est: Sic inopiã semꝑ inopia: copiamqꝫ comiteť copia.
Crescat siue adueniat egestas: decrescent seu abibũt seu uerius detegenť amicitiæ. Qui ami/
ci tui fuerũt: qui fortunæ: illa uidebiť abeunte. Te tui sequenť: illã sui. Hæc melior: illa densi/
or caterua. Nec est qđ mirari debeas: uase exhausto illos abscedere qui solã uini dulcedinem
sequebanť: aduersitas simulatorẽ abigit: fæx potorẽ. ¶ Gau. Innumerabiles habere uideor G
amicos. ¶ Rõ. Bene ais uideor. Vnde tibi aũt hæc opinio: cum omnium ueræ amicitiæ raræ
sint: innumerabiles tuas esse? Persuasum aũt debet esse imprimis: nisi inter bonos amicitias
nõ constare: hinc iã certius æstimabis: quot nõ dicã tibi: sed humano generi amicitiæ puræ
sint: cum numerare cœperis: quot sint boni? ¶ Gau. Amicos habeo cõplures. ¶ Rõ. Notos
dic: Idqꝫ q̃ ueraciter sis dicturus in dubio est. Nullũ eñ aĩal: nulla merx difficilior cognitu
q̃ homo. ¶ Gau. Amici multi sunt mihi. ¶ Rõ. Contubernales forsan aut cõuiuæ. Hi eñ H
nisi epulæ defuerint nõ deerunt: amici aũt semꝑ pauci: sæpe nulli: sæpe qđ iniquissimum est
amici nomen domesticus hostis tenet: & sub uelo fictæ beniuolentiæ familiares insidiæ deli
tescunt. ¶ Gau. Supra necessitatem sunt amici. ¶ Rõ. Apprime necessarius fere omibꝰ ma/
ximeqꝫ potentibus deest semꝑ qui scꝫ inter tot assentatoꝝ mẽdacia ueꝝ loqui audeat & ue/
lit: qua in re multis amico utilior hostis fuit. ¶ Gau. Multos habeo amicos. ¶ Rõ. Crede
mihi pluribus indiges: sanctiorqꝫ esset orbis terraꝝ & quietior si tot essent amicitiæ quot fe/
runtur. ¶ Gau. Amicũ habeo. ¶ Rõ. Multũ est. Nil amico charius: nil rarius.

De Amicis incognitis nisi per famã: Dialogus LI. ¶ Gau.

Ama præsens absentes mihi peperit amicos. ¶ Rõ. Est id quidem aliquãdo uisum A
f ut non solum incognitos sed hostes quoqꝫ fama faciat amicos. Fecit Masanissam
Scipioni: ut qui in omni Carthaginensium equitatu primus esse consueuerat: ĩ om
ni Romanoꝝ equitatu aduersus Carthaginem primus esset: neqꝫ hostes tantum proprios:
sed prædones qui publici omnium mortalium hostes sunt. Eidem illi famæ splendor attra/
xit: qui Lintherni ad eum in exilio habitantẽ: facto agmine uenientes: sic ut primo aspectu
terribiles uiderentur: ubi se suspectos intellexerunt: positis minis atqꝫ armis: & dimissis sa/
tellitibus insuetam mansuetudinem induti: soli prædonũ principes accesserũt: eũqꝫ ceu nu/
men aliqđ domũqꝫ eiꝰ ut templũ deuotissimũ uenerati: dextra illa uictoriosa multis osculis
fatigata: affixisqꝫ muneribꝰ domꝰ ĩ limĩe: q̃lia deoꝝ aris affigi mos tũc erat: q̃si ingẽti lucro
aucti ꝙ uirum illum conspexissent: & tanq̃ cœlesti uisione alacres abierũt. Hoc illi uni con/
tigit: quære alium: ubi eum quæso reperies? Vt tamen alijs accidat: & nominis claritas

absentem conciliet amicum: Multum enim in rebus: non inficior: potest fama. Nunquid ta/
men non uerendum erit: ne quod ait quidā: Minuit præsentia famā? Quā multi quos absen/
tes stupuerant: coram positos contempserunt? Tenera res est iudicium humanū: facile flecti/
B tur. ℭGau. Fama mihi amicos trans alpes & trans maria quæsiuit. ℭRō. Vestra fere om/
nia friuola æque & inania sunt. Nam quis usus: aut quis fruct⁹ fuerit illius: a quo nec uisus
nec uidendus: quē ue nec uideris nec uisur⁹ unq̄ sis? Vitia uestra præsentes quoq; amicitias
īutiles faciūt & infidas: q̄uis nō sint illæ quidē sed dicāt amicitiæ: Quid nūc igit̄ de his tuis
amicitijs speres? Vide: Obsequiū amicos parere: ait Comi⁹: īmo Hercle ueri amici uix mul/
tis obsequijs pariunt̄: tu credis amicū paucis: forte & ne tuis quidē uerbis quæsiuisse bonæ
C spei es. ℭGau. Fama ab extremo terræ mihi attulit amicum. ℭRō. Fama contraria illū ti/
bi auferet: eoq; facilius quo patentiores malis q̄ bonis relatibus aures sunt. ℭGau. Fama
mihi bonū peperit amicū. ℭRō. Vnde scis q̄ bonus sit quē nunq̄ uideris: rogo: cum illi ipsi
quos quotidie uides atq; alloqueris: quales sint tanto in tempore nondū scias? Sæpe uos
credulitas uestra circumuenit: libenter creditis qđ optatis. Multum fidei famæ tribuitis mē
daci. Speras eius animū uidere: cuius nunq̄ frontē uideris: cum sint inter notissimos quoq;
tot pectorum diuersoria: tot latebræ. Difficile est eñ amicum nisi in magna aduersitate cog/
noscere: operosius est illū noscere q̄ quærere. Vna sæpe hora paucis uerbis quærit̄: qui uix
multis annis atq; experimentis agnoscitur. Voco aūt amicum ut uulgus: uerus eñ non an/
te quæritur q̄ probetur. Nec amicum probāt alioꝶ uerba: certe nec propria sed experta cha
D ritas fidesq;. ℭGau. Amicū mihi de longinquo fecit fama. ℭRō. De te aliquid mentiendo
quispiā tibi amicum dedit: de te uera loquendo uel forsitan mentiendo itidem tibi hūc ipsū
alter eripiet. Quibus uijs fiunt crescuntq; omnia: eisdem facile resoluunt̄. Et natura uult: ut
cito aucta cito desinant.

De Amico unico & fideli: Dialogus LII. ℭGau.

Micum unū fidum & expertum habeo. ℭRō. Sæpe in experiendo uestꝶ errat acu/
A a men: & dum uosipsos peritissimos iudicatis: in hoc ipso ac perinde cæteraꝶ rerū in
æstimatione fallimini. ℭGau. Scio ego: nō æstimo amicum mihi esse fidelissimū.
ℭRō. Et quot putas idem credentes: imo ut sibi uidebant̄ & sciētes cum ad artissimū uen/
tum esset examen: sese lusos inuenerūt? Vnde uero tot quotidie de amicis prodeūt querelæ:
nisi quia quos fidissimos habebatis inuenistis infidos? Nullius rei tam difficilis q̄ humani
animi cōiectura extimatioq; est. ℭGau. Nihil conijcio: nihil extimo ut dixi: sed scio amicū
B uerissimū me habere. ℭRō. Habes rem aut optimā aut pessimū errorem. ℭGau. Nullū rei
hui⁹ errorē habeo: sed amicū multis ac magnis expertū casib⁹. ℭRō. Habes ergo rem dul/
cissimam sanctissimāq;: qua una post uirtutem solam nihil homini melius in hac uita seu
natura seu casus aliquis seu labor ac studiū dedit. Dulces fateor parentes: dulces filij: dul/
ces fratres: possunt tamen amarescere: nec parentes ideo nec fratres quidē desierunt esse nec
filij cum dulces esse desierint: at amicus solus dum sit uerus: dulcis & charus esse nō desinit.
Chari inq̄ sunt parentes: Nōne aūt Iuppiter Saturnū regno patrem expulit? Nicomedes
Prusiam Bithyniæ regem: suū patrem consilia licet necandi filij agitantem uita priuauit? Et
Ptolemæus hinc Philopater dictus: patre ac matre insuper & fratre occisis: ad ultimū & ux/
ore Eurydice interfecta: regnum Aegypti scortoꝶ sic rexit arbitrio: ut nihil in regno propri/
um haberet præter nudum & inane regis nomen? Nōne & Orestes Clytæmnestrā matrem:
Agrippinā Nero: Antipater Thessalonicen īterfecit? Chari filij: Nōne Theseus Hippolytū
castissimū: Philippus rex Macedoniæ Demetriū filiū adolescentē optimū iussit occidi? Nō/
ne & Ptolemæus alter aduersum pietati nomen & ipse quoq; fidissimus rex Aegypti duos?
Et Herodes rex Iudææ unū: Et Cōstantinus Romanoꝶ Imperator unū quoq; Crispū filiū
interemit? Nōne Maleus dux Carthaginensiū Carthalonē filiū crucifixit? Quin & matres
quaꝶ amor hinc intensior: hinc mitior sexus: in filios sæuierunt. Nota oībus Medea. Quid
Laodice Cappadociæq; regina: quæ regnādi cupidine filios quinq; mactauit? Chari inq̄
parētes: repeto eñ: chari filij: chari fratres. At ut uno exēplo oēs claudat̄ impietas: Phra/
tes rex Parthoꝶ omniū regū scelestissimus: omniūq; mortaliū regnādi nō cupiditate sed ra/
bie furijsq; actus Orodem senem & afflictum patrem: ad hæc & triginta fratres suos dicti re/
gis filios: suumq; insuper filiū occidit: ne quis superesset ī Parthia qui regnaret. Sed uetusta
hæc: Nunquid non & recentiore memoria inter patrem & filium de regno in Britānia certa/
tum audiuim⁹: & nudiustertius inter fratres in Hispania decertari uidimus? Quā q̄ taliū odi/

orum & maxime fraternorum: crebra adeo & noua & uetera sint exempla: ut pene laboriosius sit exquirere qui amici fratres fuerint: quam qui hostes. Vtrunque postponimus: Remedia enim nunc non exempla colligimus. Quid præterea: an non chari coniuges: charæ uxores? Sed interrogabis Agamemnonem ac Deiphobum: & de uestris Claudium Cæsarem ac minorem percunctaberis Africanum. Hi tibi quam chari fuerint uxoribus suis dicet. Contra uero Octauiam sciscitare & Arsinoen: quid illa de Nerone suo: hæc de suo sentiat Ptolemæo. Illa de adoptiuo: hæc de naturali fratre: utraque de marito. Illa quidem in seipsa: hæc in filijs experta testabitur. Eminentia ut uides & clara decerpimus: uulgus & urbes & communem uitam hominum his plenam querimonijs præterimus. Quibus ita se habentibus: cum in omni genere illorum qui charissimi uideantur: odijs sæpe latentibus: sæpe etiam manifestis multa insit amaritudo: sola amicitia odijs uacat: nemo unquam non dicam occidit aut perdidit amicum: sed ne læsit quidem uolens. Quobrem si amicum uerum qualem prædicas inuenisti: magnas te diuitias inuenisse credito: Illud uide ne: ut magna pars hominum rebus dedita uilibus nobiliumque contemptrix & agris aut mercibus quam amicitijs ac uirtutibus colendis intentior: quod optimum nactus es negligas. Si tantam curam impeditis custodiæ auri & argenti atque orientalium lapillorum: quæ sunt terræ fæces & pelagi purgamenta: quanta diligentia amici cultui impendenda est rei preciosissimæ ac diuinæ? Ne qua unquam re offensus: ne quo unquam uerbo alienatus effugiat: serumque audias illud Ecclesiasticum: Sicut qui dimittit auem de manu sua: sic reliquisti proximum tuum & non eum capies: Non illum sequeris: quoniam longe abest. Effugit enim sicut caprea de laqueo: quoniam uulnerata est anima eius: ultra eum non poteris colligare. Proinde ingens bonum habes ac suaue: operosum tamen ac difficile: quæsitu inquam operosum & custodia. Magnus thesaurus est amicus: sed magna seruandus cura: magno si pereat lugendus fletu.

De Diuitiarum copia: Dial. LIII. ¶Gau.

Sed abundo opibus. Ro. Iam non miror si & amicitijs abundare uisus eras. Non est nouum neque insolitum: locupletum limina uulgaribus amicitijs & simulatis obseqis frequentari. ¶Gau. Opum magna uis est mihi. ¶Ro. Anceps & onerosa fœlicitas: & quæ plus inuidiæ sit habitura quam gaudij. ¶Gau. Diuitiæ exundantes sunt. ¶Ro. Non statim ideo exundans quies exundansque iucunditas: Vix diuitem inuenias qui non sibi melius fuisse in mediocritate uel honesta etiam paupertate fateatur. ¶Gau. Multi mihi accreuere diuitiæ. ¶Ratio. Securitas: gaudium: tranquillitas decreuere: quæ si cum illis crescerent: non amari tantum diuitias paterer sed hortarer. ¶Gau. Opes multas habeo. ¶Ro. Habes rem quæsitu difficilem: custoditu anxiam: amissu flebilem. ¶Gau. Magnæ mihi diuitiæ sunt. ¶Ro. Sparsæ si fuerint decrescent: seruatæ non te diuitem sed occupatum: non dominum facient sed custodem. ¶Gau. Diuitias habeo ingentes. ¶Ro. Vide ne potius habeare: hoc est ne non diuitiæ tuæ sint sed tu illarum: neque illæ tibi seruiant sed tu ipsis. Nam si nescis: plures multo sunt qui habentur quam qui habent: multoque crebriores: quos propheticus sermo notat: Viri diuitiarum: quam diuitiæ uirorum: Sic uos uestra cupiditas uilitasque animi de dominis seruos facit. Vsus quidem pecuniæ notus est: ut naturæ necessaria compararentur: Pauca simul & exigua longeque facilia: quicquid excesserit graue est: nec iam diuitiæ sed uincula: sed compedes: nec iam corporis ornamenta: sed impedimenta animi & sollicitudinum atque formidinum acerui. ¶Gau. Diuitijs plenus sum. ¶Ro. Caue ne te rumpant: Omnis enim plenitudo quærit exitum. Multis mortem attulere diuitiæ: requiem fere omnibus abstulere. ¶Gau. Opes habeo immensas. ¶Ro. Bonis moribus rem aduersam. Nimiæ opes non modo singulorum hominum: sed populi Romani corruperunt mores miramque illam & eximiam fregere uirtutem: qui tamdiu clarus & tam diu iustus atque integer: quam diu pauper fuit. In ægestate uictor gentium: & quod est gloriosius: uictor sui domitorque uitiorum: a diuitijs uictus est atque pessundatus: Nota loquor: Quid nunc tibi de diuitijs sit sperandum uides. ¶Gau. Diuitijs affluo. ¶Ro. Quantum mallem uirtutibus abundares. ¶Gau. In diuitijs requiesco. ¶Ro. Consopiti estis in uepribus miseri. Grauis sopor qui non sentit aculeos. Venit ecce quæ uos excitet: & exponat luce clarius id quod scriptum est: Dormierunt somnum suum & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis.

De Inuentione Aurifodinæ: Dialogus LIIII. Gau.

Aurifodinam inueni. ¶Ro. Hæc spes opum: multis inopiæ: nonnullis exitij causa fuit: dum neglectis omnibus alijs curis huic uni deditis & laboris plurimum & lucri modicum res habuit: dum ad hanc auri cupidinem: cœlo & sole derelicto in tenebris æuum agere didicerunt: cæco & noxio ante tempus uapore consumpti. ¶Gau. Aurifodinam casus obtu

lit. ℭRō. Vt auersus a contemplatione cœlestium terrestribus inhies: necꝗ tantūmodo hu/
B mi accliuis sed sub terra mersus infœlicius uiuas & breuius. ℭGau. Aurifodinam ingredi/
or. ℭRō. Nero Cæsar suprema illa sua nocte terribili & misera: sed sibi debita: ut quoddā
specus ingrediēs ignominiosam mortem & ludibria populi persequētis euaderet: a suis ad/
monitus negauit: uiuū sub terrā se iturꝝ: Tu nullo metu impellente sed auaricia rapiente ui/
uus is sub terrā: neqꝫ te hinc almum cœli lumen retinet: illinc atræ telluris horror excludit.
Quid mirum si per oēs terras quærēdæ diuitiæ hoīes fatigātur: quādo & sub terra quæsitæ
& effossæ tartareos exagitāt manes? Vtꝗ ait Naso: Itum est ī uiscera terræ: Quasꝗ recōdi/
C derat stygijsꝗ admouerat umbris: Effodiunt opes irritamēta maloꝝ. ℭGau. Aurifodinā
inueni. ℭRō. Vetus est uerbū: Sæpe unus leporē mouet: alter capit. Inuenisti prædā quam
plurimi cōcupiscāt: unus rapiat: & tu ille forsitan unus nō sis. Circū optabilia fit cōcursus:
& periculū est inuenisse unū: quod cupiāt multi: nullus partiri uelit. Hæc est causa cur cum
Italia: ut ait Plinius: metalloꝝ oīm fertilitate nullis cedat terris: interdictū id uetere cōsulto
patꝝ atꝗ occultatū est ut Italiæ parceret. ℭGau. Auriferā terrā fodio. ℭRō. Labor cert⁹:
euētus ambiguus. Quid si multū fodias: nihil inuenias? Quid si multū īuenias sed nō tibi?
Quid si tibi inuenisse peius sit: & nihil inuenisse erat melius? Humano sæpe gaudio mœror
est proximus. ℭGau. In aurifodinam descendi. ℭRō. Inter hoīes quæri solet quod inuen/
tum mergat in tartara: Tu apud tartarū quæris quod te tollat ad superos? ℭGau. Aurifo/
dinam repperi. ℭRō. Pronum iter ad inferos inuenisti.

De Inuentione Thesauri: Dialogus LV. ℭGau.

A Hesaurꝝ repperi. ℭRō. Caue dolos & insidias fortunæ. Hamis esca prætenditur:
t uiscus & laquei blandū aliquid præ se ferunt. ℭGau. Thesaurum inueni. ℭRō.
Multis thesaurus mors fuit: Vt nullū corpori piculū sit: discrimē est ingēs animæ.
Nō satiāt opes desideriū: imo nec mitigant sed accendunt: humana cupiditas successibus in/
ardescit: & crescente auro crescit auri sitis & quærendi studium: minuiturꝗ uirtus: quæ una
mors animæ est. ℭGau. Thesaurꝝ mihi sors obtulit. ℭRō. Pōdus infestū cōtrariumꝗ mo
B destiæ. Nil sibi non arrogat quē repens fortuna beauerit. ℭGau. Inscius in thesaurꝝ incidi.
ℭRō. Tutius forsan in colubꝝ incidisses. Cū em̄ diuitiæ auri & argēti uirtutū inopiā affer/
re soleant: idꝗ sit omnibus propriū: tum præcipue repentinis: ꝙ aliæ si sensim nocent: dum
& uero aliquid detrahūt indies: & opinionibus falsis robur adijciunt: hæ subitū pariūt stu/
porem: improuisoꝗ impetu mentē turbāt. ℭGau. Thesaurꝝ inuentū domi abdidi. ℭRō.
Qđ in hac tua læticia summū est: inuenisti grauē & inutilē terræ fæcē: pudeat cœlestis natu/
ræ animū his attolli. ℭGau. Thesaurus insperatus obtigit repente. ℭRō. Hūc mansurum
credis & repente desinet: Quæcunꝗ fere cito crescunt cito occidunt. Subitæ opes quasi fœli/
citas somniantis.

De Fœnore: Dial. LVI. ℭGau.

A Ecuniam in tuto fœnore posui. ℭRō. Est & qui bene īuentis male utit: & qui male
p īuentis peius & pessime: Tu pecuniā inuenisti nō ut diues fieres sed ut malus: non
tam malus: ut auguror: futur⁹ ni pecuniā inuenisses. Sūt em̄ qui successibus nequi/
ores fiunt: nō dei munus agnoscentes: neqꝫ illi saltē similes: de quo scriptū est: Cōfitebit tibi
cū benefeceris ei: sed apertā sibi cœlitus nequitiæ semitā extimātes. Inuenisti ergo pecuniam
qua dedecus mercareris: & exanime metallū animæ tuæ sarcinā faceres infœlix. ℭGau. Fœ
nus bene posui. ℭRō. Malū nō bene poni dixeris sed deponi. Siquidē malū pōdus excusse/
ris bene erit: alioquin ubicunꝗ posueris: dū ad te pertineat: malū esse non desinet. ℭGau.
Fœnus optimū bene collocaui. ℭRō. Quomodo bene collocet malū uideris. Sane quāto
opimius malum: tāto & peius. Notū illud Dauidicū: Prodijt quasi ex adipe iniquitas eoꝝ.
B Quāto ergo ditior fœnerator: tāto & nequior: tāto maior auaricia: maior īpietas. ℭGau.
Fœnori studeo. ℭRō. An nulla artium erat cui meli⁹ studeres? An erāt multæ: sed huic ap/
tius erat ingeniū? An quid rei est ut huic uni studio animū applicares: q̊ nescio an aliud usꝗ
fœdius inuenire potueris aut uilius: aut tam miseri prorsus & deiecti animi tanꝗ inertis in/
diciū? Tot undiꝗ patēt artes: tot uiuēdi uiæ: pessimā oīm elegisti: ꝙ quietior uisa est: sedere
scꝫ & numerare dies ac uelocissimi finē mēsis expectare: nō intelligens tibi qꝫ horas diesꝗ &
mēses & ānos currere: & ut nexis tuis: sic & tibi terminū īstare: sicut inꝗ illis ut tibi: sic tibi ut
naturæ debitū soluas: turpit parta destituēs & incert⁹. Extorques ergo a paupib⁹ q̊ ignotos
dites: & futuri sꝑ metuēs iudicij: & obscœnæ interim nō dn̄s sed custos pauid⁹ rapinæ: fame

pressus & infamia. Mirarer in urbibus politicis huic flagitio locũ esse: nisi esset & reliquis. Itaq; cũ pauloante hoc tẽpus fœneratores ut leprosi a cõsortio hoĩm segregati agerent: nec tantũ ad eos nullus accederet nisi egenus: sed etiã ut male olẽtes atq; cõtagiosi ab obuijs uitarentur: nunc iam nõ modo cũ populo: sed cũ principibus cõuersant̃ & matrimonia cõtrahunt & dignitates adipiscunt̃. Tanta est uis auri: ĩmo quidẽ qđ pro monstro audias: ipsi: q̊s deus om̃ipotens male perdat: principes fœnerant̃: tam leuis animæ famæq; iactura: tã suauis undecũq; quæsitæ pecuniæ odor est. ℭ Gau. Fœnerari iuuat. ℭ Rõ. Turpis delectatio C
& misera. ℭ Gau. Fœnerari solitꝰ sum. ℭ Rõ. Si Catoni credimꝰ: hoĩem occidisti. ℭ Gau. Fœnerator sum: artificiũ aliud nõ didici. ℭ Rõ. Hic auariciæ clypeus: hæc causa prætendit̃: q̃ si discere uolenti quoq; difficile est: quid discat inuitus? ℭ Gau. Sẽper fœnerabor. ℭ Rõ. Semper igitur miser eris: semper cupidus: semper inops.

De Agro fertili & exculto: Dialogus LVII.

ℭ Gau. Ertilis ager est mihi. ℭ Rõ. Vim fœcundatoris intellige: donisq; cœlestibꝰ sic utere A
f ne displiceas largienti: qđ ita demũ rite facies: si & sobrietatẽ & modestiã fertilitas non excludet: & ubertas in partem egeni ueniet atq; amici: Nil soli dulce: nil sapidum. ℭ Gau. Agrum fertilem exquisitissime colo. ℭ Rõ. Nõ homo terræ: sed terra homini seruire debuerat: hominũ culpis effectũ est: ne terra possessori suo sine labore respondeat: Inculta messem horridam: lappas & tribulos paritura: Hanc ferro sollicitare mirisq; blãdicijs mollire: mortalis coegit indigẽtia. Hinc agriculturæ fluxit initiũ sanctissimæ & innocentissimæ quondã uitæ: nunc uni ex multis & prisco labori & nouis uitijs obnoxiæ: postq̃ nihil inuidiæ atq; auariciæ inaccessum: rusticas etiam casas urbana piacula peruasere. Certe ultimos hominũ rusticos malos fuisse conuenit: Vnde illud poeticũ: Extrema ꝑ illos iusticia excedens terris uestigia fecit. Sed uerendũ ne qui mali fuerant nouissimi: primi sint: ut si unq̃ forte esset ad uirtutẽ reditus & ad priscos mores: in hoc q̊ȝ sint ultimi. Nũc ad ipsam agriculturæ artem redeo: quæ magnis olim tractata uiris atq; ingenijs in precio fuit: In qua ut multis in rebus altũ locum Cato Cẽsorius tenet: de quo cũ uerissime scriptũ sit: Optimus Senator: optimus Orator: optimus Imperator: tandẽ laudis ad cumulum illud est additum: sine æmulo: siue sine exemplo sui temporis agricola. Quẽ puderet igit̃ cũ Catone terram colere? Quis om̃ino sibi turpe aliquid duceret: qđ pulchꝝ ille sibi duxisset: qui præter corporis atq; animi uirtutes: rerũq; gestaꝝ gloriã etiã de Hispania triũphasset? Quis sollicitare atq; hortari boues erubesceret: quos in sulcũ urgeret illa uox: quæ tot magnos exercitus in prælium accendisset: tot ancipites causas disertissime perorasset? Quis rastꝝ atq; aratꝝ fastidiret: qđ illa triumphalis ac philosophica manus attingeret: quæ insignes de tot hostibus uictorias peperisset: tot de rebus optimis præclaros libros scripsisset: siue ad philosophiã: siue ad historiam: siue ad usum uitæ spectantibus: quales sunt quos de hoc ipso quod nũc loquimur scripsit? Primus equidẽ apud uos colendi arui præcepta collegit in formã artis ac redegit in litteras: Secutiq; illũ multi alij: quoꝝ quidã humile illud ac depressum artificiũ nobilissimis atq; altissimis uersibus extulerũt: q̊s nũc memorãs nec humanæ ĩmemor necessitatis agriculturam certe non improbo. Nunq̃ tamẽ aut scriptoꝝ claritas aut inopiæ metus coget: ut liberalibus & honestis artibus præferendã censeã nec æquandã quidẽ: ꝙuis em̃ eosdem duces simul illustres & agricolas primũ illud imperij tempus habuerit: mutata iam spacio res est. Neq; ut fragilior nunc natura est: ad res tam uarias ingenia uestra sufficiunt: Hac ætate igitur excellentibus uiris agriculturæ operam dare: non pro arte uel negocio: sed pro ocio & curarum alternatione permiserim: utq; interdũ teneros ramos pubescentibus gemmis inserere: luxuriantia folia curua falce compescere: lasciuos palmites prolis in spem scrobibus cauis infodere: sitientibus pratis querulos riuos prono calle diuertere: Illos si nam sic fodere pertinaciter atq; arare: totoq; animo incumbere terris nisi necessitas cogat: indecorum atq; indecens docto fortiq; uiro arbitror: cui nobilioris exercitij deesse materia uix possit. Natura parens optima: dum multas mortalibus artes daret: ipsa etiam distinxit ingenia: ut cui quisq; erit aptissimus: illi insistat. Videbis aliquem qui mediocri ingenio tam sollerter aut arua sulcet aut maria: ut hac in re cuiusuis acumen philosophi nulla sibi conferri possit industria: stultum & inglorium fuerit cum alio: non in tua sed illius arte contendere: ubi toto maior uertice minor appareas: & uictor in maximis multis ac paruis in rebus facile uinci queas. ℭ Gau. Ager hac mihi æstate præfertilis fuit. ℭ Rõ. Proximã operire: præsens sæpe ferti- B
litas uenturæ sterilitatis arra est. Rara quidem sine intermissione prosperitas. ℭ Gau. Dili-

genter agrū colui. ℭRō. Bene: si nil melius quod faceres fuit. ℭGau. Colui uineā exquisi/
te. ℭRō. Lætam cum illa forte uindemiam pactus: an & cum pruina aut etiam cum grandi/
ne pepigisti? ℭGau. Solito largius aruum seui. ℭRō. Plures pasces grues rure: plures do/
mi mures: uolucrum hospes ac uermium: lolij excussor: areæ compactor: horrei architectus:
metentium seruus ac terentium. ℭGau. Seui agrum largiter. ℭRō. Esto in spe bona: me/
tes quod seuisti triticum atq; sollicitudinem: nisi illud est uerius q; triticum plurimoꝝ: sed
anxietas tua est: & ut proprie dixerim: ager ipse est animus: cultus intentio: semen cura: mes/
E sis labor: hanc uberrimā percipies. ℭGau. Rus optime colui. ℭRō. Dicam qđ mireris. Il/
li ipsi antiqui agricolæ: uiri fortes: quibus gloriæ fuit agricultura: colēdum bene cēsuerunt:
sed non optime: Incredibile primo forsan auditu: at experientiæ comprobatione uerissimū:
uix em̄ fertilitas sumptum æquat: estq; apud ipsos ueteres: hominis atq; agri cōparatio nō
inepta: ut uterq; si sumptuosus fuerit: q̄uis & quæstuosus: reliqui nihil aut modicum sit:
neutrum magni igitur existimandum. ℭGau. Summo studio terram colo. ℭRatio. Tete
mallem coleres: sed terrestre animal terrā amas: nec multū cum tu illam quā nunc percolis
impinguabis. Cole agrorum atq; arboꝝ q̄tum uis: neq; multos terræ pedes ad ultimū oc/
cupabis: neq; ut ait Flaccus: harum quas colis arboꝝ te præter inuisas cupressos ulla breuē
dominum sequetur.

De Viridarijs: Dialogus LVIII.

ℭGau.

A Mœna mihi sunt uiridaria. ℭRō. Habent hæc interdum fateor honestæ aliqđ uo/
a luptatis: nōnunq̄; etiā inhonestæ. Aeque igitur studiosos ac uoluptuosos uideas
umbrosis secessibus delectari: Nam & ingeniū locus excitat & ad pœnitentiā quos/
dam: alios ad incontinentiā & lasciuiā exhortatur. Nec de nihilo est q; summus orator dū
infesto reo adulteriū obijceret: amœna in quibus id cōmissum esset loca descripsit: quasi ad
flagitiū stimulos: Nō locis ergo sed animo gaudendū est: si talis obtigit qui bene locis om/
nibus uti norit. ℭGau. Secretis uiretis affluo. ℭRō. Secretum Tiberij uiretū: & secessum
capreæ quis ignorat? Pudet pigetq; exequi quæ itidem omnibus nota sunt. Ille senex hirci/
nus loca ipsa seposita: quibus probris infecerit? Quāto autem gloriosius arido in rure exul
Scipio Africanus uixerat: q̄ suis in uoluptatibus princeps ille Romanus? Repeto igit̄: nō
in locis: neq; ullis præter animū in rebus habitat om̄is uestra fœlicitas. Vnde & qui solitari/
am uitam recessusq; abditos laudarunt: sic intelligi uoluerunt: si his animus uti sciret & non
aliter. Proinde quē tu de uiretis tuis fructū colliges expectandū erit: at tum demū quid pro/
nunciem uideto: Nam si locis tantū gloriaris: quæ tua nudiustertius nō erāt & tua forsitan
cras non erunt: ac si rite cōsideres: tua etiā nūc nō sunt: alieno proculdubio gloriaris. Quis
hic gloriæ tuæ locus? Quid ad te si gelidæ per æstatem alpes: si olympus nubibus altior: si
ramosus ac frondifer apennius? Quid si lucidus Ticinus: si amœnus Athesis: si sonorus
B Sorga? Hæ si laudes sunt: certe nō sunt hoīm sed locoꝝ: tuū sit: expedit q̊ lauderis. ℭGau.
Decoris spacior uiretis. ℭRō. Refert quæ nam curæ interim tuo in pectore spacient̄: Nam
quid iuuat arcula in eburnea unguenta olida cōdidisse? Quid pulchris in locis turpem ani/
mum? Quot in rupibus horridis sanctissimi floruerūt uiri? Quot ī pratis uirentibus turpes
adulteri marcuerūt? Adde q; nō animis solū: sed corporibus uitæq; hoīm interdum loca hu/
iusmodi nocuisse compertū est: non tantū haustu aeris īmodico: sed ferro etiā occultoq; im/
petu. Quis non legit apud Curtium: amœnissimos nemoꝝ recessus & uireta illa Medorum
manu cōsita: regū ac satrapaꝝ curā & præcipuā: ut perhibēt: uoluptatem? Atqui ī illis iussu
ebrij ac uesani regis adolescentis: interfectus est Parmenio clarus senex: & ni fallor: Macedo/
num primus ducum. Quis non nouit Caietam littoris flexū illū quo nullus sub cœlo pul/
chrior: nullus amœnior: illic iussu temulenti & crudelis Antonij occisus est Cicero? Et pote/
rat utcūq; tanto uiro locus conuenire: ut postq; scilicet Romæ mori fato uetitum erat: flori/
do in rure moreretur florentissimus oratorum uirq; optimus: sed & modus & auctor mor/
tis prorsus indignus fuit. Spaciabatur illis forte tunc in locis Cicero urbanas fugiens pro/
cellas: & uel ad philosophiam uitæq; cultū suo more noui aliquid cogitabat: uel rēpublicā
miseratus de statu patriæ conceptū dolorē animi: oculoꝝ oblectatione leniebat: quādo ab
illo omnis hoste uirtutis immissi carnifices talē uiꝝ abstulerūt mūdo: qualē: ut auguror: sæ/
cula nulla restituent. Sic est igitur: loca delectabilia sæpe insidijs oportuna sunt: dū licentius
ibi laxiusq; degit̄: auersisq; magis sensibus a circūspectione periculi: Nā & laqueo densis in
C syluis feræ: & uisco uolucres facilius in ramis uiridib⁹ capiunt̄. ℭGau. Lætus in uiridarijs

& curarum uacuus dego. ¶Rõ. Læticia curarumq; uacuitas cautioni semper aduersa est.
Dũ sua nempe quisq; ꝑicula: dũ cõmunem humani generis statum omnes acriter cogitant:
uix aut lætus ualde aut curarum uacuus quisq; uiuet: neq; locorum species: neq; opũ spes
obliuionẽ attulerit impendentium malorum. ¶Gau. Libenter in uiridarijs meis uersor.
¶Rõ. Non Hercle libentius q̃ apri & ursi. Nõ refert autem ubi sis: sed quid ibi agas. Nũq̃
te locus nobilitauerit sed tu locũ: neq; id aliter q̃ præclarꝫ ibi & insigne aliquid moliẽdo.

De Gregibus & Armentis: Dial. LIX. ¶Gau.

Audeo gregibus & armentis. ¶Rõ. Brutinũ gaudiũ. ¶Gau. Armentis ac gregi- A
a bus abũdo. ¶Rõ. Bæluina ꝓsperitas quã bæluæ peperere. ¶Gau. Amo greges
& armenta. ¶Rõ. In omĩ amore amantis & amati similitudo suspecta est. ¶Gau.
Armenta gregesq; amo. ¶Rõ. Amatis omnia: nisi uos inuicem ac uirtutem: quæ imprimis
erant amanda negligitis: & quæ negligenda diligitis. ¶Gau. Amo armẽta gregesq;. ¶Rõ.
O miseri rerꝫ uilium amatores osoresq; nobiliũ: amatis quæ nec se amari sentiũt: nec aman-
tibus uicem reddunt. Cũ interea nec uos uicẽ reddatis amãtibus: totũq; hoc malũ facit aua
ricia: ut nõ modo seruũ ingenuo sed pecus homini præferendũ existimetis. ¶Gau. Armen-
torum gregũq; ingens copia est. ¶Rõ. Si per teipsum illos paueris: quid nisi occupatissim⁹ B
pastor eris? Officiũ uile: laudatum licet a multis: ante alios a Catullo Veronensi. Sin ꝑ ali-
os: non tu pastor sed pastorꝫ seruus pastorũq; dolis expositus. Nunc uicinus obfuerit: nunc
præcipitiũ: nũc morbus: nunc abactor: quotidie demũ aliquid fingendũ: unde damnũ tibi
dolorq; & illusio: Magna uero pars mali fuerit illusor rudis. ¶Gau. Armentis ac gregibus
diues sum. ¶Rõ. Laudatæ diuitiæ sed incertæ & casibus multis obnoxiæ: fraudibus: rapi-
nis: pestibus: quæ tam crebræ tamq; ualidæ sunt ut sæpe totos greges totaq; lacerent armẽ-
ta: Nota pestis: quã Lucretus: quãq; illũ sequẽs Maro descripsit. Et q̃ multas putas famo-
sas minus scriptorꝫ penuria sed damnosas æque? ¶Gau. Diues sum gregibus & armentis.
¶Rõ. Vagæ patentesq; diuitiæ: quæ nõ dicã: arcula ut aurum: ut gemmæ: sed ne domo li- C
cet amplissima claudi possint: iam nec a seruis: nec a furibus: nec a feris atrocioribus tutus
es: omnibus in tuas diuitias datum ius. ¶Gau. Gregibus & armentis gaudeo. ¶Rõ. Gau
des semel: doliturus millies: Nullus dies sine rumoribus mœstus ibit: nunc irruerint Sabei
tulerintq; omĩa: nec non pueros gladio percusserint: ut pecuoso illi quõdã nunciatũ seni est:
Nũc bos cornu fregerit: nunc crus equus: nũc uagantem lupus agnũ: nũc infectum gregem
mors inuaserit. Non sat miseri uestris malis & mortalitate propria uisi estis: nisi mortes q̊ꝫ
brutorum animalium lugeretis.

De Elephantibns & Camelis: Dialogus LX. Gau.

Vnt mihi elephãtes. ¶Rõ. Cui quæso usui: pacis ne an belli? His duo illi notissimi A
f hostes Italiæ Pyrrhus & Hannibal quibus Romanas dum turbare acies sperãt:
suas turbauere: Animal graue ꝓrsus & enorme: quodq;: ut ex historijs nosti: sæpe
suis exitio fuit: Aspectu mirũ & mole & specie & odore & stridore terribile: effectu aũt ĩutile:
procuratione difficile. ¶Gau. Est mihi ingens elephas. ¶Rõ. Fuerunt olim in Italia elephã
tes: non uenatu quæsiti illi quidem: sed ab hostibus capti & in triũpho ducti: quiq; prima
fronte terruerant equos Italos uictores in capitoliũ secuti: erepti aũt Pyrrho: Carthaginẽsi-
bus uero non erepti tantũ sed etiã interdicti. Sic em̃ in conditionibus pacis: quã uicti petie-
rant nominatim cautum: ut & quos haberent domitos traderent & alios nõ domarent: ita
sensim obsoleuit usus elephantũ: non solũ in Italia ubi lõge aduenæ uiq; aduecti erãt: sed in
Africa etiã & Aegypto: quæ illorũ sunt uiciniores origini. Itaq; & in Italia auorũ memoria
unicum Frederico Romanorꝫ principi fuisse: & nũc Aegyptio tyrãno nõ nisi unicũ esse fama
est: Vtrũq; uero ad spectaculum potius q̃ ad usum: Sic in India atq; Aethiopia exterarꝫ tæ-
dio gentium liberati: syluas patrias incolunt elephantes. Tu quis es: qui elephante gloriari
uideris? Alter ne Hannibal: q uno uectus elephãte: unoq; frætus oculo Italiã fatigauit? Ego
hanc bæluã & si humani æmulam intellectus ab auctoribus proditam: & moribus miris in-
signem habendo tamẽ inutilem & ineptam: & regiæ potius luxuriæ q̃ priuatæ fortunæ ha-
bilem dico: quæ domũ impleat: horreũ exhauriat. ¶Gau. At Camelos habeo. ¶Rõ. Vna B
est pene ratio utrorumq;: nisi ꝙ elephas turribus: camelus sarcinis ferẽdis idoneus: eoq; uti
lior aptiorq; si consilium petis utere bæluis: quas his ubi uitam agis mundi partibus genuit
natura parens prudentissima: quæ & bæluas & alia suis quæq; climatibus aptiora distri-
buit. ¶Gau. Camelum habeo. ¶Rõ. Tria milia habuit & amisit Iob: & morbi & raptores

& infecta paſcua & ruinæ & mille caſus ueſtra undiq; armēta circumſident: Campi & colles
& mœnia perduntur aſſidue: quid his facias quæ non ſtant? Bona ueſtra fere omnia in per/
petuo motu ſunt: & quam inſita uirtute animi deberetis famam quærere: peregrinorū ani/
mantium nouitate ſectamini.

De Simijs & Ludicribus animalibus: Dial. LXI. ¶Gau.

Imia delectabilis eſt mihi. ¶Rō. Fœdum animal aſpectu: triſte animal effectu: de
A ſ quo quid aliud ꝙ tædium ſperes? Quicquid domi reperit aut corrumpet aut ſpar
get: Si his atq; huiuſmodi delectaris: utiq; delectabilis ſimia tua eſt. Monſtroſam
bæluam uocat Cicero: nec minus aliquid mirum dicit ꝙ urnam ſortium euertiſſe: idq; pro
oſtento græcoꝝ in hiſtorijs ſcriptū eſſe iure optimo doctiſſimus uir irridet: cum uere mirum
potius uideri debeat: ſi nō omnia uertat ac diſſipet. ¶Gau. Ludricis animantibus abūdo.
B ¶Rō. Turpe ſimul & ludicrum eſſe aliquid non poteſt. Quis eīn in turpitudine ludus eſt?
Quinimo ab omni quod oculos aureſq; & nares & animū afficiat fugiendū eſt: corrupti gu
ſtus eſt amara diligere. Sed hic ueſter eſt mos turpibus delectari: neq; uero turpia & inepta
tantū animalia: ſed quo nihil eſt fœdius: obſcœnos etiā homines linguaq; & moribus odi/
oſos in delitijs habetis: Et ad ſummā: quanto quicq; deformius: tāto uobiſ acceptius chari/
uſq;: hæc in rebus omnibus uniformis eſt regula: hic amor: hæc indoles: hoc ſtudium: hæc
ueſtri iudicij laus eſt.

De Pauonibus: Pullis: Gallinis: Apibus & Colūbis: Dial. LXII. ¶Gau.

Auonibus affluo. ¶Rō. Ex illoꝝ caudiſ argi oculos reperiſſe conſiliū fuerit: ne pe/
A p dibus noceat notiſſima tegularum peſtis. ¶Gau. Pauones multos habeo. ¶Rō.
Auem uiſu pulchram nō inficior atq; amœnā: ſed hæc uoluptas oculoꝝ multo au/
rium tædio penſanda eſt: quibus contra illū tartareæ uocis horrorē uel fugæ uel Vlyxeæ pi/
cis auxilio opus ſit: ut ſileā omni peius tædio uicinoꝝ odiū ac lamenta: uos uero dum impe/
rioſe: & nihil intemptatū relinquenti gulæ parcatis: nec aliena nec ueſtra incōmoda cogita/
tis: obliti hanc uiris olim fortiſſimis ſollicitudinem non fuiſſe: quādo intacti piſceſ & feræ &
uolucres tutæ erāt: & preter pēnas nil in pauone placeat: ut Naſo ait. Neq; nūc ſane q̄d ī hac
aue tantopere placeat inuenio præter nobilitatem carniū: quæ nō putreſcere dicunt longum
etiam in tempus ſi ſeruent: quod & tibi licitū experiri & expertū ſe aſſerit Auguſtinus. Ita ue
ſtram famē niſi adſit ambitio nec cib9 ſatiat nec uoluptas. Pauonem certe cibi gratia Romæ
primus occidiſſe fertur Hortēſius orator: uir eloquio clarus: moribus delicatus & mollis ut
B fœmīa: Sed qui moꝝ plurimos: eloquij aūt raros habet imitatores. ¶Gau. Pullos nutrio.
¶Rō. Impedimētū domui: eſcā uulpibus: areæ ſuffoſſores: quoꝝ ungulis & puluereū ſolū
ſemper & nunq̄ ſupficies æqua ſit. ¶Gau. Gallinaꝝ magnus eſt numer9. ¶Rō. Vt ceſſent
tædia pene par fructus & impenſa erit: magno precio longiſq; clangoribus exiguū ouū con/
ſtat. ¶Gau. Sed abundo apibus. ¶Rō. Non mortalis modo: ſed uolatilis & fugitiua fœli/
citas tua eſt. ¶Gau. Aluearia multa ſunt mihi. ¶Rō. Non minus in quolibet ꝙ uel in ma/
gna urbe negocij uel in caſtris ſtrepitus eſt. Nunc examina fugient: nūc pugnabūt regeſ: nūc
tinnitu æris: nunc iactu pulueris res egebit ut ſalua ſit. Sæpe omnia expertus nil profeceris:
qui cū ditior eſſe credideris: nudus ſis: proinde ſi ſeruādi ſtudiū cū melle cōtuleris: mel ama/
rum uoces. ¶Gau. Sed columbis affluo. ¶Rō. Atqui apū in thalamis ſiletur per noctem:
ut Virgili9 ait: in colūbario aūt nūq;: uix ē animal inquietius columbo. ¶Gau. Plena mihi
ſunt columbaria. ¶Rō. Sūt qui litigent & qui gemant: qui diebus domū fœdent: noctibus
ſomnum frangant: En magni gaudij materia.

De Piſcinis: Dialogus LXIII. ¶Gau.

A Iſcinas mihi extruxiſſe gaudeo. ¶Rō. Nō puto fœlici9 extruxeris ꝙ Salomō. Cū
p te ergo cōuerteris ad uniuerſa opa quæ fecerint manus tuæ & ad labores in quib9
fruſtra ſudaueris: uidebis in omnibus uanitatē & afflictionē animi: ut unde gaui/
ſus fueris fortaſſe doleas: iacturā exiſtimās & tpis & impēſæ. ¶Gau. Feci mihi piſcinas. ¶
Rō. Non ſatis eſt gulæ omnes terras luſtrare: aquæ etiā temptant: & in regno ſuo piſcibus
carcer erigit. ¶Gau. Piſcinas impleui. ¶Rō. Libertatē piſcibus abſtuliſti ac naturæ domū
q̊ſq; illa ſanos fecerat ægrotare docuiſti. ¶Gau. Coegi aquas in piſcinam. ¶Rō. Vim aq̄s
intuliſſe in Iulio Cæſare tāto illo quidē uiro notatū & ſupbiæ datū uides: Quid in te igit ſpe
B res? ¶Gau. Piſces ī uiuario cōcluſi. ¶Rō. Pēnatas uolucres uinculis & imperio coercetis:
quid miꝝ ſi pigris q̊ꝫ piſcibus imperatis? Oīa prorſus in ueſtra poteſtate & ueſtris ſubiecta

sunt pedibus: laboriosi & cupidi mortales: præter unum animũ quẽ regere & frenare uel nõ potestis: uel quod est uerius: nõ curatis. Itaq; uagus & indomitus ille uos agitat: & in omne uanitatũ genus ac scelerũ impellit: qui si uobis: imo si rationi subditus atq; obediens esset: ad meliorẽ finẽ rectiori calle uos duceret: præstaretq; ut multa quæ cupitis sperneretis. ℂGau. Pisces inclusos in piscinis habeo. ℂRõ. Cum oĩa subdita sint uobis: uide q̃ decorũ sit esse uos subditos uoluptati: rei omniũ uilissimæ: rerũ nobilissimos omniũ: quæ sub cœlo sunt? Sed sic est: omnibus imperare uultis: ut libidini seruiatis. Neq; uero nouus hic error nec plæbeius: sed antiqu⁹ & illustriũ: piscinas ac uiuaria ostrearũ primus instituit Sergius Orata baiano in littore: Sub idem tempus reliquorũ pisciũ uiuaria incepit Licini⁹ Muræna: uterq; cognomen seu illud agnomen a pisce sortitus. En præclare agnominũ causæ: q; ille sc; oratam appetijt: hic murænã. En q Africani & Macedonici titulos mereant: & forsitan nõ curarum minus hi suis in piscibus capiendis & condiendis inq; suis uiuarijs extruendis susceperant: q̃ Scipio & Paulus in liberanda atq; ornanda patria suisq; uictorijs ac triumphis. Ita penitus uerũ fit: quod quidã dicũt: quãtitate curas hoĩm pene pares: qualitate uero longe impares. Atq; ut mala semp exempla imitatorũ turbis affluunt: secuti sunt Liciniũ hunc nobiles uiri Philippus: Hortensius: ac Lucullus uir alioquin memorabilis: qui uiuario simplici nõ contentus illic prope Neapolim montem scindi fecit: nõ minori sumptu q̃ quo sibi uillam erexerat: requiem captis piscib⁹ meditatus: fluctu æquoreo scissæ rupis claustris: instar trãquilli portus immisso. Qũobrem magnus Pompeius: ut qui non uiuaria sed imperia cogitaret: haud illepide hunc Lucullum Xerxen togatum: hoc est montiũ effossorem nũcupabat. Quid de alijs? Murænarũ uiuaria primus fecit Curus quidam: nescio quis: Nã cum omib⁹ murænis suis adhuc male noscitur: quarũ illa copia tanta fuit: ut earũ sex millibus triũphalẽ cœnam Iulij Cæsaris adornaret. Vt hic quoq; suos imitatores habuit: nominatim Hortensium oratorem: de quo supra dixim⁹: uirum qui nunq̃ molli defuit exemplo: Ita uestræ litteræ sæpe nihil detrahunt insaniæ: Nonnunq̃ uero: quod mireris: adijciunt: dum licere sibi omnia existimant qui litteras didicerunt: & multa sibi arrogant: quæ sine litteris non auderent: Et hic ergo uiuarium habuisse dicit̃ baiani tractus ĩ littore: ibiq; ĩter cæteros pisces sic murænam unam dilexisse: ut extinctam luxerit. En amor egregi⁹: en docto grauiq; uiro dignus fletus: qui nec sui temporis bella domestica: neq; proscriptiones ac ciuiũ mortes fleuisse legitur: nec Cannẽsem: si suũ in tempus ĩcidisset fleturus fuerit ruinã: murænæ obitũ fleuit? Tãta hæc leuitas facit: ut iuniori uenia debeat̃. Antoniæ ætas ac sexus excusabiliorẽ reddit ineptiam: quæ murænã suam: tamẽ nõ defunctã gemuisse: sed uiuentẽ aureis inauribus coluisse traditur: Sicut Baulos: id erat uillæ nomen: ipsis Baianis in finibus multos spectaculi nouitate cõtraheret. Fuerũt & uiuaria cochlearũ: & aliæ pisciũ uanitates: atq; imprimis lupus tyberinus: inter duos præcipue pontes captus. Sed satis multa de alienis errorib⁹: Tu quo plures his implicitos uides: eo diligentius caue ne similibus impliceris: neq; tibi nunc usum pisciũ: sed nimis magnã curã rerum ignobilium interdico.

De Auiarijs auibusq; loquacibus & canoris: Dial. LXIIII.

ℂGau. Aves uarias in auiario conclusi. ℂRõ. Iam pisciũ minus mirer ergastula. Sũt & uolucrum quibus latior ac liberior patria cœlum erat: inuenit gula uenationẽ: inuenit piscationẽ: ĩuenit aucupiũ: nec cœpisse satis est: quas liberas natura creauerat: nisi etiam asseruentur. At quanto erat honestius gulam cogere parabilibus atq; facilib⁹ cõtentari: & syluas feris: maria piscibus: aeremq; uolucribus linquere: q̃ in his tantũ studij ponere: q̃tum si captãdis in uirtutibus poneret: illas pridẽ: nam minime sunt fugaces: optimo studio quæsitas intra animi habitum clausissetis: unde nec effugere possent nec auferri. ℂGau. Auibus auiarium impleui. ℂRõ. Rem nequaq; necessariã: & quæsitu nec min⁹ custodia difficilem: peruetustam tamẽ: cuius ante mille quadringentos annos Romæ auctor fuit Lelius quidã cognomento strabo uir equester: Non ille quidem Lelius sapiens habitus: qui si auiaria repperisset: nomẽ sapientiæ pdidisset. Quædã sunt inuentu: ut uident̃ utilia ac iucũda: quæ tamẽ ingenia alta dedeceant: Qui piscinas: qui auiaria inuenerũt: quid aliud q̃ gulæ studiũ habuerũt: qđ uirtutis cultoribus alienũ est? ℂGau. Inclusi pingues turdos & turtures. ℂRõ. Sed non tardos tortores: tot illecebris irritata gula: supplicia exigit stomachi laborantis. An non Satyricũ illud audisti? Pœna tamẽ præsens cũ tu deponis amictus. Turgidus & crudũ pauonẽ in balnea portas. De Pauone loquit̃: Formosa etem & famosa est auis: sed nõ sola quæ præcipitẽ gulã plectat. Gulæ quidem oblectatio: gustus breuis: ipse

quoq; mox in nauseam uersurus: ni coerceas: Pœna aũt longa: cruditas indigestibilis mor/
D bi: sæpe etiã & mors. I nunc turdis pinguibus ac turturibus gloriare. ¶Gau. Habeo loqua/
ces coruos ac picas & psitacos. ¶Rõ. Lætatus his Augustus Cæsar eos magnis emit preci/
is: qui uictorẽ ac triũphatorẽ Cæsarẽ salutarent. Cũq; subinde alij atq; alij ingererent: satis
se salutatorꝝ taliũ domi habere respõdit: ponẽs illi methã uanitati: nisi coru⁹ ipse nouissim⁹
ioco illo mirabili pluris se q̃ cæteros redimi coegisset. Et hæc quidẽ in Saturnalib⁹ legũtur.
Quid in naturali uicini nostri Veronensis historia: Coruus ille tam docilis e sutrina ubi im/
pense alebat: in publicũ euolare solit⁹: & Tiberiũ Cæsarẽ: Drusũq; & Germanicũ nomina/
tim: totũ deniq; Romanũ populũ salutare: tãta plæbis gratia: tãtoq; oĩm fauore: ut cũ eum
uicinus uel ĩuidia uel ira percitus occidisset: ingẽti oĩm mœrore occisor ipse ex ea uicinia pul/
sus primũ: deinde etiã a populo interfect⁹ sit. Coruus aũt operosis exequijs & solenni fune/
re elatus ac traditus sepulturæ. O ineffabilis populorꝝ semper insania: in illa urbe fletũ & se/
pultum coruũ: & eius interfectorẽ Romanũ ciuẽ morte multatũ: in qua nec Africanus maior
sepulchrꝝ habuit: nec minor ultorẽ: quia si dijs placet coruus hic populum salutabat ut dixi/
mus: Illi aũt nõ salutabant sed salutẽ populo gloriãq; contulerãt: adeo gratior uox coruorꝝ
q̃ uirorꝝ uirtus illustriũ. Neget nũc aliquis tutũ sese populi cõsensisse iudicio: q̃q; q̃ ueris æsti/
matoribus nõ sit mirus publicus hic uirorꝝ fortiũ cõtemptus: cum ab his coruorꝝ uolucrũq;
loquaciũ miratoribus & diuinæ uoces & cœlestia spernant oracula. ¶Gau. Formosus est
E mihi psitacus. ¶Rõ. Solus nempe omniũ torque aureo ĩsignis: nisi Phœnix & ipse etiã aui/
um torquatus: & præterea suæ unicus speciei. Verꝝ psitacus salutator magnus: & præsertim
principũ: plane q̃si adulatorẽ illũ fecerit natura. Vnde Distichon illud innotuit: Psitacus a
uobis aliorꝝ noĩa discã: Hoc didici ꝑ me dicere Cæsar aue. ¶Gau. Est mihi pica disertissima.
¶Rõ. Cũ perrari sint hoĩes diserti: tibi disertissima pica est? Loquax fateor & salutatrix ẽse/
dula. Vñ & illud: Pica loquax certa dominũ te uoce saluto: Si me nõ uideas eẽ negabis auẽ.
Certe de huius auis intentione discẽdiq; studio mira nescio an uera narrant. Illud imprimis
uix credibile: propositũ ei uerbũ si oblita sit: angi illã grauiter & affigi: molestiãq; animi ta/
cita meditatione testari: si ipsum ei uerbũ ad memoriam reducat: miris modis hilarescere.
At si ꝑrsus seu uerbi difficultate seu memoriæ imbecillitate uincat: præ dolore etiam inter/
dũ mori: ut iam minus mira Homeri mors poetæ sit habẽda: si tamen illa etiã uera est. Neq;
uero picis oĩb⁹ hæc docilitas dat: sed his tãtũ: & quæ glãde cibũ nomenq; percipiũt: & apud
uos uulgo glandariæ uocitant. Picarꝝ species & forma insignis & ingenio. ¶Gau. Dulciso/
F nam canoramq; lusciniã nactus sum. ¶Rõ. Et hanc quoq; & sturnũ græci latiniq; sermõis
dociles inueniri: & turdũ insuꝑ sua ætate sermones humanos imitantẽ Romæ fuisse auctor
est Plini⁹ secũdus: Quod de sturno nuꝑ publice notũ fuit: quẽ seriatim plurima uerba pro/
ferentem humanis accentibus: sæpe in ipsius Plinij patria & audire tibi cõtigit & mirari. Nã
de psitaco tam trita res est: ut mirabilis iam esse desierit. Quotiẽs hũc audisti cibos unũ atq;
alterꝝ clara uoce poscentẽ? Quotiẽs nutritorẽ suũ proprio noĩe uocantẽ: atq; ut persuaderet
multa illi gestuũ ac uerborꝝ dulcedine blandientem? Quotiens sic ridentẽ: ut astãtes ĩ risum
cogeret: nec omnino alitis sed ueri risus hominis crederetur? Quæ q̃uis ita sint: tamẽ hi om/
nes: lusciniæ præsertim multo melius: mihi credite: suis in ramis canerent: q̃ uestris ĩ caueis:
nisi quia uestra cupiditas nihil extimat: nisi quod sibi propriũ fecit. Cum natura fecerit cun/
ꝺta cõmunia: sic ultra suos fines atq; ultra suum nomen tendit auaricia. ¶Gau. Aues innu/
G meras congregaui. ¶Rõ. Vt multas siue ut omnes habeas: phœnix puto deerit: siue un⁹: si/
ue est nullus: siue illud in fidem recepimus quod quidã tradidere anno urbis octingẽtesimo
auem hanc ex Arabia in Aegyptum euolasse: captãq; ibi & Romam delatam atq; in Comi/
tio spectaculo populi expositam: supremam tandem ut crebibile est mortem obijsse: quod
ultimum falsum esse non dubitant: qui de primis magni dubitant auctores. Ita cum omnes
aues habueris: mirabilem pulcherrimamq; omnium non habebis. Dolens & indignans io/
cor: Vt qd enim semper pueri inanibus gaudijs exultatis? Vtq; ait Salomon: Vsq; quo par/
uuli diligitis infantiam? Quin aliquãdo conuertimini ad correctionẽ meam: ut idem ait. Si
quidem ipsa eadem sunt quæ loquor: Sinite o cæci aues in syluis agere: nidificare & pasci &
canere & errare: Vos inertis plumas animi ad cœlũ pandite: atq; humo uos attollite: enitimi/
ni non uolucres captare sed uolucres fieri. Tuq; his omissis: de quibus loqui pudet: si quid
habes quo lætari uirum deceat profer.

De Coniugij claritate: Dialogus LXV.

¶Gau.

v Xorem duxi nobilem. ¶Rõ. Mallem tibi non tantũ picas ac psitacos sed bubo- A
nes strigesqꝫ domi esse. Illi canerẽt: ista iurgabit. Illi aliquid nunciarent: hæc pera-
get. Illos excludere liceret: hãc nõ licet. ¶Gau. Claro cõiugio ornatꝰ sum. ¶Rõ.
Speciosa uinctus es catena: unde te sola mors liberet. ¶Gau. Claro coniugio fœlix sum.
¶Rõ. Casto fœlicior: fœlicissimꝰ cœlibatu. ¶Gau. Pulchro cõiugio illustratꝰ sum. ¶Rõ.
Anceps uxoris electio: deformis facile fastidit: formosa difficile custodit: ea lege qua inter
formam corporis atqꝫ animi castitatẽ lis prope perpetua ẽ. Sed ut qđ rarissimũ est cõtingat
& formæ pudicitia iũcta sit: uberius tecũ agam. Accedant & fœmineæ dotes aliæ: nobilitas:
sensus: opulentia: fœcunditas atqꝫ facundia: famæ integritas: moꝝ candor: Scito tuũ limen
his immixtã subintrasse superbiã: ut iure Satyricus uideat: malle Venusinam ꝙ Corneliã
Gracchoꝝ matrẽ Africani filiã paternis triumphis ac gloria insolentẽ. ¶Gau. Nobile cõiu- B
gium & honestũ obtigit. ¶Rõ. Quid de fastu fastidioqꝫ ais? Paꝝ ne fœminei mores noti?
Disce seruire: disce pati: disce charos perdere: uni cõiugio uacandum est: amicitiaꝝ scopulus
uxor imperiosa & uiri affectuum moderatrix. ¶Gau. Generosa mihi uxor obuenit. ¶Rõ.
Grauis sarcina: duræ compedes: liberos humeros atqꝫ olim liberos pedes prement. Duꝝ
dictu: duriꝰ cogitatu: durissimũqꝫ perpessu: nõ unius lucis sed totius uitæ hospes: forsitanqꝫ
hostis uacuã præsidijs inuasit domũ. Vnde illam: ut dixi: ueteris repudij spe sublata: sola sci
licet mors excludat. ¶Gau. Cõiugem gratam duxi. ¶Rõ. Erras: Illa te duxit: diu nimium
fueras tuus: accessit sponsa domina: carnifex præuignis: æmula socrui: familiæ iugũ: coqui-
næ labor: onus penui: sumptus arculæ: ornamentũ aulæ: diurnũ spectaculũ fenestræ: lis no-
cturna cubiculo. ¶Gau. Vxor mihi uenit amantissima. ¶Rõ. Cũ amore si nescis çelus & C
suspitiones & querelæ subeunt: ĩmortale duellum domi habes: ipsis ex uoluptatibus & io-
cis inimicitiæ erumpent: nec ad mensam: nec in thalamo tutus eris: nullũ tempus litigio ua-
cabit: media nocte pugnabitur. ¶Gau. Exoptatas nuptias contraxi. ¶Rõ. Cum coniuge
nuptias: cum pace diuortiũ. ¶Gau. Vxor contigit cui unice placeo. ¶Rõ. Melius forsitan
displiceres: non te amando premeret atqꝫ attereret: & cogitare & res tuas agere & somnũ car-
pere sineret: nunc uxori placens: nil quod tibi placeat præter illã speres: totũ sibi te uendicat:
nec sufficies totus. Si quo forte ire uelis: fugere te fugæqꝫ causas fingere: si quid agas oblitũ
sui: si quid cogites iratũ sibi: si cibo abstineas sordere res suas tibi: si somno cesseris externa te
uenere fessum dicet. Deniqꝫ ut uxori placidus: tibi atqꝫ alijs inutilis sis oportet. ¶Gau. Vx- D
orem habeo quæ me ardẽter amat. ¶Rõ. Melius amaret caste: pie & sobrie ac uerecũde: Ar-
dens em̃ amor quid nisi incendiũ est animæ: qua ardente quisnã ibi modestiæ: quis reuerẽ-
tiæ coniugali: quis trãquillitati locus aut quieti? Ardẽter te amat uxor: nisi uicissim se amari
senserit tepescet: amorẽqꝫ odio mutabit: Sin æquandus tibi est amor: & tu ardeas necesse est:
uniqꝫ deditus sis amãti: Zelotypæ coniugis uir insomnis: nũc blãdicijs: nũc querelis fictisqꝫ
criminibus excitãdus exercẽdusqꝫ per noctẽ: Seu licẽtius oculũ deflexeris: seu ridẽti lentius
arriseris: seu uicinã salutaueris: seu formam alterius laudaueris: seu domũ seriꝰ redieris: Po-
stremo aliquid feceris aut dixeris ꝙ suspectus læsiqꝫ reus sis amoris: quæ si uita dici debet:
quæ nã mors dicẽda sit nescio. Et hæc quidẽ de ardẽti tuo amore sentẽtia nostra ẽ. ¶Gau. E
Est mihi ꝑpetua thori cõsors. ¶Rõ. Et somni ꝑpetuũ exiliũ. Maritalis lecti rarꝰ ac tenuis so
por est: hinc uoluptas: hinc iurgia: quies nusqꝫ. ¶Gau. Habeo uxorẽ fidelissimã. ¶Rõ. Fu-
isse fideles aliqs nõ nego usqꝫ etiã ad mortẽ. Et ꝑfecto homĩ q hoc uitæ genꝰ elegerit: magnæ
diuitiæ cõiunx bona & fidelis: maior tñ est acies aduersa: Nẽpe etiã illustriũ multi dolo cõ-
iugũ periere. Sileo Danai truces & cruẽtas nuptias & infamẽ noctẽ miserãqꝫ tot sil' iuuenũ
stragẽ. Nõ hoc illi quoꝝ supra meminimꝰ grauis Agamemnon: nõ Phrix Deiphobꝰ neget:
nõ ex uestris Africanus minor: nõ postremo recẽtior Alboinꝰ rex: cuiꝰ ab ĩpudica & sæua fu-
sus cõiuge nitidi Athesis rippã sanguis infecit. ¶Gau. Vxorem nobilẽ: castã: mansuetã: hu-
milem & obsequiosam: piam: fidam repperi. ¶Rõ. Mirus auceps: cornicẽ candidã inueni-
sti. Vix est tamen qui inuenisse se fuscam putet.

De Vxore formosa: Dialogus LXVI.

¶Gau.

f Ormosa mihi uxor obuenit. ¶Rõ. Difficilem prouinciam nactus es: uigila: dixi A
iam durum custodire quod a multis appetitur. ¶Gaudiũ. Forma ẽ uxoris excel-
lens. ¶Ratio. Solet forma corporis ut multa alia paritate gaudere: imparitatem
ac dissimilitudinem aspernari. Si par igitur tibi forma est exerceberis: alioquin cõ-
temneris: utrumqꝫ laboriosum. ¶Gaudiũ. Forma coniugis magna est. ¶Ratio. Et mag-

na superbia: Vix est aliquid quod æque animum tumefaciat & extollat. ℂ Gaudium. Forma uxoris est maxima. ℂ Rō. Vide ne castitas parua sit. Scitum est illud Satyricum: Rara adeo est concordia formæ atq; pudicitiæ ut hæc constet: moꝝ insolentiā quis ferat & quotidiana fastidia? ℂ Gau. Formosissima est uxor. ℂ Rō. Habes domi idolum sumptuosum: operosum: uidebis indies peregrinos nouosq; habitus: lauda hinc corporis habitudinē quā omnia deceāt: hinc ingeniū inuentricis ad cūcta uersatile: tum iacturā patrimonij lucꝛ uoca. ℂ Gau. Habeo uxorē formosissimā. ℂ Rō. Habes idolū litigiosum insolens: qđ affusus colas: qđ extra te raptus stupeas: qđ adores: unde tot⁹ pendeas. Submitte collū iugo & cōtentus forma cōiugis: curasq; alias & propriā libertatē procul abijce. Dicebā modo: caue ne quando aliam præter illam laudes: ne quando oculos ab illius fronte diuerteris: ne solito parcius blandiaris: solito minus insanias quicquid respueris capitale erit: omis sanitas defectio. Viue deniq; ad uxoris edictū: & nutū dominæ suspēsus obserua mancipiū nō maritus: Hæc facito: si tanti existimas aliqdiu formosam thori sociā amplecti: leniq; ad tempus cute gaudere: & candido natos ex utero tanq̃ poma nobiliora pulchro de uase suscipe. ℂ Gau. Vxorem habeo formosam. ℂ Rō. Venenū dulce: cōpedes aureas: splendidam seruitutem. ℂ Gau. Forma delector uxoris. ℂ Rō. Vana breuisq; delectatio. Nil forma fugaci⁹ & præsertim fœminea: Qui uxorē ꝓpter formā diligit: cito illā oderit.

B

[marginal manuscript note:] B. Mantuanus auctor. Quisquis amat seruit sequitur captiuus amantem. Fert domita ceruice iugū fert uerbera tergo Dulcia fert stimulos trahit & bouis instar aratrum

[marginal manuscript note:] Forma bonū & fragile quantū accedit ad annos Fit minor & spacio carpitur illa suo

De Vxore fœcunda & facunda: Dialogus LXVII. ℂ Gau.

A

Fœcunda mihi uxor est. ℂ Rō. Multas tibi curas: multos pariet labores uxor sterilis unica tantū: at fœcunda quidē sarcina domus est multiplex. Notum est illud Comicū: Vxorē duxi: quā nō ibi miseriā uidi: nati filij alia cura. ℂ Gau. Non fœcunda tantū uxor sed facunda est. ℂ Rō. Hinc filij & nutrices aderunt: hinc sales & ũba nō deerunt. Habes cū qua disputes ac declames: & Satyricū nō audisti ubi ait: Nō habeat matrona tibi quæ iūcta recumbit: Dicēdi genus: nec curtū sermōe rotato Torqueat enthymema: nec historias sciat omes. Cōiugē quærebas magistrā inuenisti: iamq; aliquid impolitū: cōmune aliquid loqui: sine cōiugis censura & irrisione nō poteris: frustraq; eiusdē Satyricū illud optaueris: Solœcismū liceat fecisse marito. Inter mundi tædia: nullū importuni⁹ procaci fœmina & tacere nescia. *[manuscript:] Vide B. Mantuanū in quarta egloga ubi locupletes mineres de ingenio mulierum*

[marginal manuscript note:] Nulla fœminarum muta

De opima Dote: Dialogus LXVIII. ℂ Gau.

A

Dote auctus sum opima. ℂ Rō. Et opima tyrannide: malū malo additū. Superbiæ coniugalis duo stimuli: dos & forma. ℂ Gau. Multum dotata uxor est mihi. ℂ Rō. Multū dotata uxore nihil est importunius: nihil intractabilius: nil sibi nō licitum arbitrat̄: quæ suas opes mariti comparat ægestati: quæ uirū pascit: dominā se putat esse nō sociā. ℂ Gau. Magna dos meū subijt limen. ℂ Rō. Vnde dos ingredit̄: inde libertas egredit̄: Quod bn̄ prouiderat Lycurgus: cuius lege cautū fuit: ut indotatæ nuberēt: Et adiecta ratio: ut uxores eligerent̄: nō pecuniæ: sæueriusq; matrimonia sua uiri coercerēt: cū nullis frenis dotis tenerent̄. Vtrūq; sapienter: Nam & uere multis in domibus non uiro uxor: sed pecunia nubit auariciæ: & est utiq; magna dos licentia cōiugis frenū uiri. ℂ Gau. Ingēs cum uxore dos obuenit. ℂ Rō. Muta ordinē: imo em̄ cū ingenti dote uxor subijt: quā libentius exclusisses si sola posset excludi. Plane coniugiū obscœnū: ubi nō spe prolis ad cubiculum uiri uirgo: sed ad arculā auariciæ impulsu dos concupita deducit̄. ℂ Gau. Magnā mihi dotē uxor attulit. ℂ Rō. Dic ueri⁹: magnū preciū libertatis tuæ: quæ si tibi chara esset: ut decuit: nullo eā precio uendidisses. ℂ Gau. Ditissima mihi uxor obtigit. ℂ Rō. De moribus nihil narras: Nempe nihil ut reor de moribus cogitasti: deq; optimis fœminæ dotibus fide: uerecundia: castitate: modestia. Sūt uobis ista cōtemptui: & solū in nuptijs uestris attendit̄ dos & forma: hæc est auaricia & libido: pronubæ matrimonijs his cōdignæ. ℂ Gau. Pecuniosissima est coniunx. ℂ Rō. Vide an non Themistocleū illud consilium quo diffinit: Malle se uirum pecunia: q̃ pecuniam uiro indigentem: recte etiam ad fœminas trahi possit. ℂ Gau. Vxor mihi prædiues est. ℂ Rō. Quanto melius erat cum inopi requiescere: q̃ laborare cum superba: melius esurire cū paupercula humili: q̃ cū insolenti diuite litigare. ℂ Gau. Coniugis dos immēsa est. ℂ Rō. Consequēs est ut elatio animi sit īmensa: timor autem uiri null⁹. Nō audebis uitia reprehēdere dū respicies dotē: nō præsumes hūiliare illā p quā te memineris supbire: nec fastidia dūtaxat ac tædia: sed ꝓbra etiā & iiurias tolerabis. An forte nō Aurelij Antonij pricipis memīsti: illi⁹q philosophi cognomē ob impiū nō omisit: q cū uxo-

B

C

ris noſceret adulteria: & amici ut eã uel occideret uel ſaltẽ dimitteret hortarent̃: reſpõdebat:
Si uxorẽ dimittim⁹ reddam⁹ & dotẽ: dos aũt erat imperiũ. Vides ut ingẽtis uiri aĩm dos fre-
nabat: tuũ forſitan nõ frenabit? ¶Gau. Dos ꝑmaxĩa infinita ĩextimabilis eſt. ¶Rõ. Dos D
matrimonij onerib⁹ ſupportãdis: nõ auariciæ æſtib⁹ irritãdis inuẽta eſt. Itaq̃ q̊ magis illã
exaggeras: magis infamas: ut quæ utrimq̃ mole ſua noceat: & hinc dãtis impudentiã: hinc
concupiſcentiã accipientis auctura ſit. ¶Gau. Eſt mihi maxima dos uxoris. ¶Rõ. Nõ q̃ta
ſit dos: ſed qualis ſit uxor refert: & in dote ipſa nõ quantitas certe ſed qualitas exiſtimãda ẽ:
unde ſcʒ ꝓfecta: quibus parta modis: multæ magnæ dotes malis artibus ſunt quæſitæ. He-
liopolitanum & punicum morem noſti: quoꝝ nuptis non pietate patria ſed ſtupris ac dede-
core dos conſtabat.

De gratis Amoribus: Dial. LXIX.

¶Gau.
Ratis fruor amorib⁹. ¶Rõ. Gratis inſidijs opprimẽd⁹. ¶Gau. Gratis uror amo- A
g ribus. ¶Rõ. Bene ais uror. Eſt eñ amor latens ignis: gratũ uulnus: ſapidũ uene-
num: dulcis amaritudo: delectabilis morbus: iucundum ſuppliciũ: blanda mors.
¶Gau. Amo & uiciſſim amor. ¶Rõ. Primũ noſſe potes: ſecundũ in ambiguo eſt: niſi for-
te nocturnum mulierculæ tuæ murmur in teſtimonium trahis. ¶Gau. Amor haud dubie.
¶Rõ. Perſuaſit ut uideo: nec magnũ perſuadere uolentibus: oĩs amãs cæcus & credulus.
Quod ſi fidem iuramento amatorio uis ineſſe: ſcriptum ab amãte chirographum tenera in
glacie: teſtib⁹ auſtris ĩ mediũ ꝓfer. Sed o inſane nihil unq̃ ĩpudicæ præſertim credas fœmi-
næ: ſexus: ardor: leuitas: conſuetudo mentiendi: fallẽdi ſtudiũ fructuſq̃ fallaciæ: hæc ſingu-
la multoq̃ maxime hæc omnia: quicquid illius ore prodierit ſuſpectũ faciũt. ¶Gau. Amo B
quod iure animũ delectet & dulciter ardeo. ¶Rõ. Credis ex me audire quod ille magiſter
amoꝝ ait: ut fœliciter ardens gaudeas & uento tuo nauiges uoluptatis: Id quidẽ nõ conſilij
eſt: Ego uero: quo ſuauius arſeris: eo cautius ex incendio fugiẽdum conſulo. Tũc ſunt mala
periculoſiſſima cũ delectant: Sæpe ſuauitatẽ hanc duriſſimus finis exaſperat. ¶Gau. Amo
amorq̃. ¶Rõ. Vt ſit ita: quid niſi duplex nodus: nexus artior: graue diſcrimen? melius de
te ſperarem ſi amares tantũ: non etiam amareris: Et ſi eñ facilitatem amoriſ atq̃ difficulta-
tem æque nociuam quidam dicant: ꝙ facilitate animus capiatur cum difficultate cõtendat:
Ego tamen ita ſentio: nihil ad amandum efficacius q̃ amari: cõtraq̃ nihil eſſe qd̉ magis ab
amando deterreat q̃ ſcire ſe nõ amari: nec amatũ iri credere: q̃uis id non facile creditura ſit
cæca & cupida mens amantiſ: qui unus eſt ex illo grege de quo ſcribitur: ꝙ qui amant ipſi ſi-
bi ſomnia fingunt. ¶Gau. Amo ego cum gaudio. ¶Rõ. Qui q̃ male ſibi eſt non ſentit ob-
torpuit: qui malo ſuo gaudet inſanit. ¶Gau. Apud me fateor delectabile eſt amare. ¶Rõ.
Odioſum mallem ac moleſtum: quo & fuga mali promptior foret & propinquior ſpes ſalu-
tis: nunc delectatio morbum alit: ſanus enim fieri reſpuit quem delectat ægrotare. ¶Gau. C
Vt libet apud me quidem ingenium eſt amare. ¶Rõ. Vt quiſq̃ ſapit & loquitur: apud me
uero ſeruile prorſus & languidum: & ꝙ fortiſſimos etiam uiros emolliat eneruetq̃: dicam
ꝙ nemo eſt qui neſciat: nemo erit qui audiens non miretur: ſic magnarum rerũ recordatio:
uel ſcientibuſ admiranda eſt. Neue omnia ſequar: quod nec neceſſarium puto nec poſſibile:
duarum toto orbe clariſſimarum gentium duos longe præſtantiſſimos duces ad memoriã
reuoca. Iuli⁹ Cæſar uictor in Gallijs: in Germania: in Britãnia: in Hiſpanijſ: ĩ Italia: in Theſ-
ſalia: in Aegypto: Idemq̃ mox in Armenia: in Ponto: in Africa: & rurſus in Hiſpania ſupre-
mo marte uicturus: In medio tantarum uictoriarum ab amore regio: interim apud Alexan-
driam uictus eſt. Hãnibal apud Ticinum: apud Trebiam: apud Traſimenum: apud Cãnaſ
uictor: ac demum ĩ patria uincendus ſua: prius apud Salapiam Apuliæ oppidũ: quo inex-
cuſabilior ſit meretricio amore ſubactus eſt. Quanta tibi uidet̃ mali uis quæ tam duros ani-
mos: tam rigida pectora leui frangat incurſu: tam rapidos pedes: tam fortia brachia fragili-
bus uinculis liget. Linquo fabuloſa & uetera nimis: In bæluas tranſformatũ Iouem ridicu-
lis: Martem uinculis implicitum duris: nentem penſa digitis Herculem: ad hæc & Leandrũ
fluctib⁹: Biblida lachrymis: Prochryni telis uiri: ꝓpria cuſpide Pyramum: Hyphin laqueo
pereuntẽ: qd̉q̃ eſt certi⁹ atq̃ ſonãtius: & græcoꝝ duces de amore certãtes: & notis Troiam
flãmis ardentẽ: abſq̃ his oĩbus & mille ſimilibus: ſatis duo illi q̊s præmiſim⁹ ad ꝓbandum
de quo agit̃: uel magnitudine nominum: uel hiſtoriæ fide ſufficiunt. ¶Gau. Amo: quid de
odio dices: ſi amorẽ damnas? ¶Rõ. Vt tu accipis: utrumq̃ damnabo: neq̃ ideo bonũ ali- D
quid dicam: quod aduerſum malo ſit. Duo eñ extrema ſibi inuicẽ aduerſa ꝑiterq̃ a medio:

hoc ē a ꝟtute distātia: parit̃ mala sunt. ¶ Gau. Ergo malũ est amare. ¶ Rō. Hoc ego fateor.
¶ Gau. Malo hoc nihil meli⁹ ĩuenio. ¶ Rō. Credo Hercle ut ē anim⁹: sed tua opinio rē mu/
tat. ¶ Gau. Oderint quos delectat ego amabo. ¶ Rō. Odiũ atq; amorē in differentia dix/
erim: Nam ut odisse uitium: & amare uirtutē æque laudabile est: sic seu uirtutis odiũ seu uitij
amor æque damnabile. Et ad summã: uix inuenies qđ per seipsum sic laude uel infamia dig
num sit: quin paucis additis: laus ac uituperatio altera locũ sumat alterius: Tu quid ames
uideris. ¶ Gau. Quid amem nisi quod cæteri? ¶ Rō. Non omnes idem amant. Fuerũt qui
amarent deum tam enixe: ut pro amore hoc omnia quidē & seipsos uitãq; suã ꝓiecisse lucrũ
ducerēt. Fuerunt qui nō altius aspirantes pro nuda uirtute aut pro patria idē facerent. Nu/
E merarem nisi innumerabiles essent. ¶ Gau. Ego nec in cœlo fui unq̃: nec uirtutem uidi: amo
quæ cerni possunt. ¶ Rō. Si nihil amas nisi quid cerni potest: nihil igit̃ magnũ amas: quid
q; directe obuias præcepto illi uulgatissimo: Nolite amare quæ uidentur sed quæ non ui/
dentur: quæ eñ uident̃ temporalia sunt: quæ autē non uident̃ æterna? Vos aũt cæci animo
deditiq; oculis: æternũ nihil nō dicam amare sed nec ĩtelligere nec cogitare quidē idonei: uo/
biscum peritura sectamini: & pudendos affectus honesto tegentes uelo libidinē dicitis amo/
rem: Illum colitis: illũ fandi licentia deum facitis: ut probra uestra: quæ uix cœlum tegit ex/
cuset. Quid enim deo auctore fit perperam? Ite iam erigite deo uestro aras ac thura porrigi/
F te: ille uos ad cœlũ euehet: Immo uero cœli deus illũ & uos trudet in tartaꝝ. ¶ Gau. Iuue/
niles ludos in calumniã trahis: amo: da ueniam. ¶ Rō. Si ab offenso poscenda est uenia: ipse
tibi ignosce: neq; eñ alium q̃ te lædis: & ah miser quos inter scopulos fragilem cymbã agis?
¶ Gau. Iuuat ita uiuere: nec intelligo quid nam uetet? ¶ Rō. Miserum est peccare: miserius
delectari: miserrimũ excusare atq; amare peccatũ: & tum demũ consũmata materia est: cum
ad studiũ uoluptatis opinio quædam honestatis accesserit. ¶ Gau. Amo: nec possum aliter
nec uolo. ¶ Rō. Posses nempe si uelles & forsan adhuc uoluentibus annis uoles. Siquidem
cum in multis: tunc præcipue in hoc morbo euenit ut sæpe uirtuti temptatũ frustra remediũ
ultro dies longior afferat. ¶ Gau. Nulla me dies non amantē uiderit. ¶ Rō. Age igit̃: lude:
G insani somno lætare: experrectus flebis. ¶ Gau. Ego uero non flebo sed canam: meq; ipsum
more amantium carminib⁹ consolabor. ¶ Rō. Est hoc qdem de quo multa dici possunt: &
quando huc me trahis insistam. Inter multas fateor mira hæc amantiũ amentia: non solum
apud uulgus ubi consuetudine in naturã uersa furor oĩs excusabilis: sed apud utriusq; lin/
guæ doctissimos: Nam & poetas graioꝝ & uestros quædã de alienis multa de suis amorib⁹
plausibiliter cōscripsisse compertũ est: atq; unde moꝝ infamiã merebant̃: eloquentiæ glori/
am cōsecutos: Tolerabilior apud illos Sappho: ætas: sexus: animi leuitas: puellam excusant.
Sed qd Anacreonti facias: quid Alcæo: quoꝝ uterq; nō poeta modo insignis: sed uir fortis
& rebus gestis in sua republica clar⁹ fuit: Seu quid ex uestris Ouidio: Catullo: Propertio:
Tibullo: quoꝝ nullũ ferme nisi amatoriũ est poema: q̃q; qd poetas: quib⁹ nescio: unde ma/
ior licentia data est: & nō potius uitæ duces arguam philosophos: Vbi Hercle gaudeas: gra/
uitatis multo plus uestris fuisse q̃ græcis: uix eñ occurret hoꝝ aliqs tam perditus: qui: non
dicam: tale aliquid fecerit: sed non libere: totum hoc uanitatis genus irriserit atq; damnaue/
rit: Apud illos tamē nō cōmunes quosq; sed sæuerissimos philosophoꝝ stoicos: ipsũq;: qđ
miraberis: Platonē: in hoc errore uersatos scimus. Amatuꝝ quidē sapiētē uolunt stoici: & sa
ne si de amore conueniat non falluntur. Amabit enim deum sapiēs: ut dixi: amabit & pro/
ximum: amabit uirtutem: sapientiam: patriam: parentes: filios: fratres & amicos: & si uerus
sapiēs fuerit: etiã inimicos amabit: non propter illos: fateor: sed propter eũ qui hoc iubet. In
his omnibus: oro te: quis locus est pulchritudini? Sic eñ Ciceronis Tusculano diffinitũ le/
gimus: amorem ipsum conatum esse amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis specie. Quis tam
cæcus: ut nō uideat: quid sibi uelit hæc pulchritudo? Recte ergo quærit illic Cicero: Quis est
enim inquit iste amor amicitiæ? Cur non deformem adolescētem quisq; amat neq; formo/
sam anum: ni mirum ætas & forma cum delinimentis suis sunt huius amicitiæ fundamēta:
quæ honestius sic dicitur: q̃ libido: quid sit tamē apertis sanisq; oculis facile cernitur. Itaq;
tota res eo redeat: ut si sit amor quisq̃ in rerum natura sine sollicitudine turpiq; desiderio:
sine suspirio & ardenti cura: sit hic sane permissus sapienti: Vacat eñ omni libidine: ut Cice/
ro idem ait: omniq; tumultu atq; angore animi: quæ maxime uitãda sunt sapientibus. Cæ/
terum non ut fando rerum facies uelari: sic mutari ueritas rerum potest: sermo autem no/
bis nunc non nisi de libidinoso amore susceptus est: qui his multisq; alijs magnis malis ua/

care nullo poteſt modo: Et hæc quidem Stoicis. Ad Platonem uenio: qui philoſophorum
princeps: immo: ut aiunt: philoſophoꝝ deus: Et ſi in hoc multi litigent: in omni autem quæ
ſtione: non pluriū ſed maioꝝ meliorumqꝫ iudicio ſtandū eſt. Plato inꝗ utiqꝫ ſumm⁹ uir de
amoribus ſuis etiā turpibus: ꝗꝗ uero philoſopho nulla libido non turpis & inconceſſa ſit:
pace tanti uiri dixerim: multa licentius ſcripſit: ꝗ quibus Platonicū nomen ſcribendū eſſet:
Scripſit tamē: & quod nollē: ſcripta extant: neqꝫ tam celebris famæ notā: neqꝫ iudiciū poſte/
ritatis erubuit: curam hanc metūqꝫ omnē uincentē impetu paſſionis animū urgentis ſtiliqꝫ
dulcedine calamū excitantis: quæ uel in turpi pudendaqꝫ materia tanta illi eſt: ut Epicureis
magis ꝗ Platonicis in rebus: quaſi ſolis in luto Platonici radios cernas ingenij: & hanc ip/
ſam poſt Platonē multis uideo cauſam fuiſſe ut ſcripta relinquerent: quæ uel honeſtius nō
ſcripſiſſent: uel conſultius deleuiſſent: multiſ ut idem faciant futurā eſſe conijcio ſed famoſio/
rem attigi. Proinde quod ad reprehenſionē attinet inſaniæ talis & aliqua diximuſ: ac multa
& uaria dici poſſunt: quod ad remediū uero nō pauca: Nam ad illā quā dicis cōſolationem
mali huius: quā tibi de carminibus prouenturā fingis: breuiſſimū Flacci carmen ac percun/
ctatio illa pro reſpōſo ſit: Hiſcine uerſiculis ſperas tibi poſſe dolores: Atqꝫ æſtus curaſqꝫ gra
ues e pectore pelli: Loquendo: canendoqꝫ amor alitur: accenditurqꝫ: nō extinguit̃ nec lenit̃:
ut quos memoras cantus & carmina: tuoꝝ nō fomenta ſed irritamēta ſint uulneꝝ. ℭ Gau. H
Credere iam tandem admonitus & expertus incipio: quāobrem ſi libet omiſſis alijs: ad re/
media ſtilū uerte. ℭ Rō. Multi olim iſta conquirere niſi ſunt: in quibus Naſo mirus medic⁹
morbi amantior ꝗ ſalutis: cuius quædā leuia: quædā fœda uel inefficacia: tamē eſt aduerte/
re. Scripſere alij: inter quos Cicero breuiter potenterqꝫ: ad ſummam pauca hæc ſunt quæ de
multis electa probauerim: loci mutatio: quæ ut corpori: ſic animo ægrotāti ſalubris interdū
eſt: Euitatio omniū fugaqꝫ diligēs quibus amati uult⁹ in memoriā retraharis: occupatio ꝗꝫ
traductioqꝫ animi ad alias curas nouaſqꝫ ſollicitudines: quibus morbi ueteris ueſtigia dele/
antur: Cogitatio uehæmens & aſſidua: ꝗ turpe: ꝗ triſte: ꝗ miſeꝝ: Poſtremo ꝗ breue: ꝗ la/
bile: ꝗ nihil ſit omnino qđ difficultatibus tātis appetitur: ꝗ facile: ꝗtoqꝫ melius: uel imple
ri aliter alijſqꝫ uijs uel contemni penitus poſſit atqꝫ abijci: interqꝫ rerum uiliſſima deputari.
Multos præterea curauit pudor: quod maxime generoſis animis accidit: dum obuerſat̃ in/
famia irriſioqꝫ: dūqꝫ ſe digito ſignari uulgiqꝫ fabulam fieri dolent: dum ſub oculos redit rei
fœditas: fructu uacua: plena dedecore: plena periculis: plena doloribus ac pœnitētiæ cauſis.
Ad extremū proderit excuſationibus ac falſis opinionibus reiectis: ueras induere: Nihil hic
naturam: nihil fatū: nihil ſtellas agere: nihil deniqꝫ niſi ſolā animi leuitatē atqꝫ libeꝝ iudiciū.
Eſt em̄ in ægrotantis arbitrio: ut ſanus fiat: mox ut bona fide uelle cœperit: & blandæ cōſue/
tudinis nexus dulces abruperit: laborioſum certe ſed uolenti poſſibile. Eſt quidē ut grauiſſi/
me ait Cicero: illud quod in omni perturbatione dicitur demonſtrandum: nullam eſſe ni/
ſi opinabilem: niſi iudicio ſuſceptā: niſi uolūtariam: Etenī ſi amor naturalis eſſet: & amarēt
omnes: & ſemper amarent: & idem amarent: neqꝫ alium pudor: alium cogitatio: alium ſatie/
tas deterreret. Nempe hoc ultimum ſatietas a quibuſdam inter remedia ponit̃: ab alijs autē
amor nouus: quo ut cenſent: uetus amor quaſi clauo clauus pellitur: Quod ꝗuis Artaxerxi
Perſarum regi: quem Aſſuerum ſacræ uocant litteræ: & ſuggeſtum ab amicis: & effectū utile
deprehenſum: auctor expreſſior ſit Ioſephus: de euentu quidem non litigo: de electione pro/
nuncio. Itaqꝫ duo hæc utilia fortaſſis interdū: ſemper certe periculoſa crediderim: ſi neqꝫ ho/
rum aliquo neqꝫ omnibuſ conualeſcas: ad morbi cauſas animo recurrendum erit. Hæ uero:
ni fallor: primæ omnium ac maxime ſunt ualitudo & forma elegans: opes: ocium: iuuenta.
Vt corporis ergo: ſic animi morbis contraria optime medebuntur ægritudo: deformitas:
inopia: graue negocium: ſenectus errorum iuuenilium caſtigatrix eximia: Hæc mihi ſunt ulti
ma dura quidem: ſed pro magnitudine peſtis optanda remedia.

De Ortu Filiorum: Dialogus LXX.

ℭ Gau.
Ati mihi ſunt filij. ℭ Rō. Geminatum malum onduſqꝫ domeſticum. ℭ Gau. Filij A
mihi ſunt nati. ℭ Rō. Laborioſa uxor: laborioſior amita: laborioſiſſima demū ꝓ/
les. ℭ Gau. Nati filij. ℭ Rō. Dulcedo amariſſima & fel melle circumlitū. ℭ Gau.
Nata mihi dulcis ē ſoboles. ℭ Rō. Fontē tibi grauiū curaꝝ dominatū credito. Nunꝗ ſine
metu atqꝫ angorib⁹ uitā ages. ℭ Gaudiū. Filios genui. ℭ Ratio. Nec timere nec ſperare nec B
uota facere noueras: En diſces tuo periculo: diſces & parentes orbos miſerari: diſces & in
breui uita longas curas texere teqꝫ longiora negocia ordiri: diſces his qui nihil ad te perti/

neant torqueri: quæ uisurus nunꝙ sis disponere: Ad postremum disces amare plus alium
C ꝙ te: disces ardentissime diligere: tepidissime diligi: duras artes. ℭGaudium. Filios habeo.
ℭRõ. Nunc primũ intelligere incipis: quid ipse debeas parẽtibus tuis. ℭGau. Filios ꝓcre/
aui. ℭRõ. Seuisti arborẽ inexhausto percolendã studio: quæ te dũ uiuas exerceat: cuiꝰ nul/
los forsitan aut seros & fortasse post obitum fructus legas. ℭGau. Filij mihi sunt. ℭRõ. Si
boni iugis timor: sin mali sempiternus dolor: Interim solamẽ ambiguũ: certa cura. ℭGau.
Habeo filios. ℭRõ. Habes unde uiuus doleas: mortuus agnoscaris: habes & unde sæpius
D mori possis. ℭGau. Pater filioꝝ sum bonoꝝ. ℭRõ. Quanto meliores filij: tãto periculosi/
or conditio tua est. Nescis quã dolendi materiã gignendo quæsieris: quos lachrymis aditus
in tuam domũ patefeceris: ꝙtum in te ius morti miseriæꝙ præbueris? O matres miseræ: ait
Horatius: O patres miseri dico ego. ℭGau. Optimoꝝ pater filioꝝ sum. ℭRõ. Optanda
mors tibi integro est: ne forte uiuus esse desinas quod delectat: & aliquãdo cum Nestore a so
cijs quæras cur tamdiu uixeris. ℭGau. Votiua fœlix lætusꝙ sum sobole. ℭRõ. Fœlicitas
anxia: sollicitũ gaudiũ: & sæpe mœstũ gaudium fœlicitas misera. Possem multos illustrium
ꝓferre: quoꝝ fœlicitati nihil magis obstitit: ꝙ ꝙ filios habuerunt.

De Filio infante festiuo: Dial. LXXI. ℭGau.

A Nfans filius festiuus est mihi. ℭRõ. Modo ne ista festiuitas in dolorem desinat: &
i quo præsens tibi lætior infans tuus fuerit: eo mœstior sit digressus. ℭGau. Infans
est mihi bonæ spei. ℭRõ. Quid si sit nullius rei? Caduca ante alias ætas illa: sæpe
in ipso flore præcidit. Vtꝙ nil dulcius: sic fere nil amarius. ℭGau. Infans est mihi blandissi
mus atꝙ multiloquus. ℭRõ. O ne istæ blandiciæ uertant in lachrymas. Res est dulcissima
fateor: infantilis aspectus & alloquiũ: Vtꝙ est apud Statium Pãpinium: syderei uultus &
uerba ligatis interrupta modis: quæ dũ audiunt mulcẽt: dum audiri amplius non possunt
cruciant: nec sine sensu doloris ad memoriã reuertunt: sic humanis in rebus: sed in nulla ma
B gis dulcedini opposita semꝑ amaritudo ẽ. ℭGau. Delector filio ĩfante iucũdissimo. ℭRõ.
Nõ prohibeo delectari ne naturæ obstem: sed in oĩbus modum quæro: sine quo nihil bene
agitur. Volo te parcius gaudere: ut si dolendũ fuerit: possis & parciꝰ dolere: Et moneo cogi/
tare: facile fieri posse: ut arundineo baculo insistas: uel in caducũ te parietẽ inclinaueris: qđ
sæpe dixisse fert Hadrianꝰ princeps cũ Aelium ueꝝ: pueꝝ pulchꝝ sed fragilẽ adoptasset: &
secũ canere possis Maroneũ illud: Ostẽdẽt terris hũc tantũ fata: neꝙ ultra eẽ sinẽt. ℭGau.
Gaudeo de infante meo. ℭRõ. Sic gaude ut doliturꝰ: siue ille: ut dixi: acerba morte defun/
gitur: siue qđ est multo grauiꝰ: qđꝙ sæpissime accidit: e gratissimo infante fit ingratus & in/
obediens adolescens. ℭGau. Multũ gaudeo de infante filio. ℭRõ. Nemo tam stultus agri/
cola est qui de flore multũ gaudeat: fructus est expectãdus: tũc gaudendũ modice. Interim
tempestates: grãdines & uredines metuẽdæ sunt: frenandũꝙ metu gaudiũ.

De insigni natorum forma: Dialogus LXXII ℭGau.

A Nsignis est natoꝝ forma. ℭRõ. Si tuã tibi formã contemnendã me docẽte didici/
i sti: quanti alienã sis facturus intelligis. ℭGau. Forma filioꝝ magna est. ℭRatio.
Magnũ maribus discrimẽ fœminisꝙ ꝑmaximũ. Iamprimũ pulchritudo & casti/
tas raro cohabitant: Nã nec uolunt uixꝙ si uelint liceat: cum humana oĩa: tum imprimis
pudicitia hodie male tuta est: præsertim ubi formæ egregiæ iuncta est. Sunt quibus inuidet:
sed intra suos fines sese tenet inuidia: dolet: irascitur: nihil ultra: quidam illæsi inter multo/
rum odia senuere: quidam perpetua & ad ultimum inconcussa uiguere tyrãnide: Quot assi/
due placato mari nautæ: quot per syluas saluis mercibus prætereunt mercatores: nec pira/
ta illis: nec his prædo obuiꝰ: quam tu mihi formosam intemptatam dabis? Casta licet: obsi/
debitur: oppugnabitur. Quis animus muliebris corruptoribus tot resistet? Admouentur
muris scalæ blandiciarum: machinæꝙ munerum & latentes sub terra fraudum cuniculi:
Si his artibus non proficitur: manu improba uis affertur: Si fidem quæris: famosissimos ra/
ptus ad memoriam refer. Forma multos temptauit: ac temptandos præbuit: quosdam stra/
uit: & uel in crimen impulit uel in mortem. Fuit apud Hebræos exemplum tẽptationis acer/
rimæ Ioseph: sed discrimẽ: ꝓuidẽtia cœlestis in gloriã uertit. Apud Graios Hippolytꝰ & Bel/
lerophõtes: apđ uos Spurina ne tẽptaret ꝓprijs se mãibꝰ deformauit. Nõ apđ primos ꝟgo
Thamar: nõ apđ secũdos Graia Penelope: nõ apđ tertios Romana Lucretia tuta fuit: non

apud oẽs plurimæ uel tẽptatæ passim uel oppressæ. Hi sunt formæ labilis & caducæ fructꝰ: ꝗ
ꝑsæpe nõ opulentas tantũ domos: sed ingẽtes urbes & magna nõnunꝙ imperia euerterũt.
Notæ sunt historiæ. Certe nisi formosa adeo esset Helena: Troia mãsisset incolumis: Nisi tã
formosa Lucretia: Romanũ regnũ nõ tã uelociter corruisset: Nisi tam pulchra Virginea: nec
tamcito decemuirale illud imperiũ defecisset: nec Appius Claudius tantus legifer Romanꝰ
libidine uictus: famã ĩ rostris: uitã in uinculis finijsset. Deniqꝫ si formosæ minus innumera/
biles aliæ fuissent: nõ tot raptæ aut deceptæ: in tot probra tantasqꝫ animæ ruinas ex arce pu/
dicitiæ cecidissent: Quare effectus formæ bonos quos inueneris: renuncia: ut cũ cõtrarijs cõ
parentur. ¶Gau. Formosissimus filius est mihi. ¶Rõ. Forma hæc Messalinæ cuiuspiã cum B
libidinẽ excitarit: elige utrũ uis: aut neget & amãtis imperio occũbendũ aut annuat: & Clau
dij gladio pereundũ erit. Castitate igiẽ mortẽ: adulterio aũt nihil præter exiguã lœti morulã
quæsierit: & hoc sibi illa inclyta & excellens forma cõtulerit. In hoc ergo ut in reliquis medi/
ocritas bona: si extremoꝝ alteꝝ eligendũ esset: forma gratior: sed gibbus est tutior. ¶Gau.
Est mihi nata pulcherrima. ¶Rõ. Circumspice insidias: uim caueto: Iasonẽ putas aut The/
seũ aut Paridem unũ esse: Mille sunt. Filiã habere sollicitudo est laborqꝫ: formã adijce: metꝰ
fit: quẽ nisi morte aut senectute non fugias: nuptijs nanqꝫ alterius in domũ metũ transferes: C
non extingues. ¶Gau. Præclara natorum forma glorior & exulto. ¶Rõ. Gloriari & lætari
forma sua iuuenes: uanũ utiqꝫ sed uulgare est: Gaudere aũt senem forma iuuenũ suoꝝ: quã
uanitate plenã: ni desipiat: obiectãqꝫ ꝑiculis uidet: stultũ prorsus & insaniæ ꝓximũ. ¶Gau.
Cœlestis filij forma est. ¶Rõ. Legisti reor Iliados Homericæ librũ quartũ & uigesimũ: ubi
Priamus de Hectore suo loquẽs: Nõ inquit apparebat uiri mortalis filius sed dei: dixit hoc
ille: sed Achilles ei ostendit homĩs illũ mortalis filiũ esse nõ dei: Et tui nunc filij cœlestis for/
ma quã memoras: memento: eripi fœdariqꝫ potest: & dum durat: quãti precij sit extimatio
prærupta est. Hos errores tamẽ & has nugas paternus amor ĩmodicus & recti iudicij hostis
parit. ¶Gau. Formosissima mihi filia est. ¶Rõ. Vt nil aliud sumptuosissima domꝰ erit.

De Filij fortitudine ac magnanimitate: Dial. LXXIII. ¶Gau.

St mihi filius uir fortis. ¶Rõ. Quanto ille est fortior: tãto tu timidior sis oportet. A
e In nullos enim homines plura pericula ꝙ in sui cõtemptores: hoc est uiros fortes
congerit fortuna. Nec immerito: Cæteri enim sese abdunt: euitãtqꝫ impetum: illi se
obijciunt fulminanti. Recurre memoria præteritum tempus: Fortissimos fere omnes uiolẽ/
ta morte consumptos inuenies. ¶Gau. Fortitudo filij ingens est. ¶Rõ. Fortitudo pulcher/
rima uirtus est: sed comitata casibus: uarijs paratas lachrymas & instructum feretrum ha/
beto. Omnibus mors uicina: uiris fortibus contigua est. ¶Gau. Vir fortissimus est filius.
¶Rõ. Est qui patriæ libertatem: forsitan stragem hostibus: sibi decus: tibi fletum aliquãdo:
metum semper afferat. ¶Gau. Natus mihi fortis ac magnanimus est. ¶Rõ. At quid aliud B
interfecto in filio Creon gemit: nisi magnanimum bellicæ laudis ardorem? Quid Euander
in Pallante suo: nisi nouã gloriam armorum & prædulce decus primi certaminis? Quid ali
ud Priamus Hectorem pauens monet: nisi ne Achillem solus expectet? Quid ne aliud hunc
ipsum mater anxia precaẽ: nisi ut fugiat bellicosum uiꝝ? Quid deniqꝫ aliud uxor Hectoris
post uiri mortem fati ignara timere se dicit: nisi probitatem uiri miseram & feruorem animi
non se in acie continentem bellatorum sed cæteros præcurrentem: quod ipsum iam ante ab
initio formidabat: ubi eũtem ad bellum his uerbis alloquitur: dæmonice corrumpet te tua
uis: neqꝫ misereris filij pueri & mei miseræ matris quæ cito uidua tui ero? Quid postremo
Achillis genitrix pro nato timida dum diceret: Iam pelago terrisqꝫ meꝰ quæretur Achilles.
Et uolet ipse sequi: dumqꝫ illum frustra iam feruentis belli motibus ereptum & imbecillem
tranquilli senis in regiam inuectum uirgineis latebris occultaret? Omnes hos quidem fletus
& hos metus nihil aliud ꝙ martia uis & uirtus animosa pepererat. ¶Gau. Valde mihi ma/ C
gnanimus est filius. ¶Rõ. Magnus animus sine magna potentia stulticia magna est. Mag/
nanimitas recta hominum est paucorum: ꝙuis & qui potentissimi uidentur ꝙ sint fragiles:
multa etiam præter mortem: sed præcipue mors declarat: ut breuiter uereqꝫ dici possit: Nihil
imbecillius homine nilqꝫ superbius. ¶Gau. Filius est mihi magnanimus. ¶Ratio. Gaude
ergo: habebis magnorum conatuũ plenam domũ: ocij uacuam & quietis. Et sæpe optabis
non tam magnanimũ filium habuisse. Ad summam: clara est fortitudo: magnanimitas spe/
ciosa: utraqꝫ uero laboriosa & turbida: tuta modestia & tranquilla.

De Filiæ castitate: Dialogus LXXIIII. ℂGau.

A Asta mihi est filia. ℂRō. Iucunditas magna: sed sollicita. Quanto enī castitas ma-
c ior: tāto in eam uigilantior libido. Nihil tam ardenter inuadit̄ q̄ quod castis excu-
bijs & fœmineo pudore uallatum est. Concesso calle corruptor it segnius: & pmis-
sa tepentius appetuntur: Multum cōcupitæ rei difficilis solet esse custodia. ℂGau. Insignis
natæ pudicitia est. ℂRō. Est ubi res optima rei pessimæ materiā præbet: Magna Lucretiæ
forma fuit: sed nil æque hac spectata: matronæ nobilis castitas uesanum iuuenē in adulteri-
um uiolentum stimulis egit ardētibus: Sic bonorum donis abutitur nequitia reproborum.
B ℂGau. Castitas filiæ nota est. ℂRō. Opta ut perpetua sit. Apud poetam legis: Varium &
mutabile semper fœmina: Qđ si Maro nō diceret: nunquid minus ideo certum esset? Quot
adolescentulas pudicas primum: post lasciuas anus uidimus? & ita præsentibus uitijs cum
præterita castitate certantes: ut pudice acti quasi perditi temporis pœnituisse uideretur: quo
nullum fœdius illo in sexu atq̨ ætate ludibrium. ℂGau. Castissima mihi est filia. ℂRō. Si
seipsam cognouerit sciueritq̨ cuius est donum castitas: & illi gratias agens ad custodiam bo
ni sui totum animum intēderit: atq̨ in tutum intemerata peruenerit: erit: fateor: unde & se-
cum deo gratias agas & gaudeas: magis q̄ si illam regijs nuptijs illustrasses: Et tamen inte-
rim: mihi crede: quod timeas. Cū sit enim in omnibus rara constantia: tum in fœminis nul-
la est.

De optimo Genero: Dialogus LXXV. ℂGau.

A Ptimus gener est mihi. ℂRō. Debet is esse uel filio charior: siquidem filiū casus af-
o fert: generum electio. Acceptum igitur filiæ fer quæ nepotum debitrix: filium iam
nunc dedit. ℂGau. Generum optimum sors tribuit. ℂRō. Sunt hoc in genere &
fidei insignis & perfidiæ exempla. Raro uel nunq̄ tam fidelis patri filiꝰ fuit q̄ Augusto Cæ-
sari Marcus Agrippa: q̄ Antonio pio Marcus Aurelius: erga quem usq̨ ad illius uitæ fi-
nem: tribus ac uiginti annis ita se gessit: ut non modo amorem eius ac filiam: sed imperij q̊z
successionē ut filius fide perpetua ac sedulitate meruerit. At non talis erga Claudiū fuit Ne-
ro: licet is quoq̨ non suis meritis sed matris ingenio principis filiam nactus & Imperium.
B ℂGau. Vnanimem & concordem generum inueni. ℂRō. Vide ne spes successionis aut ho-
norum competitio: concordiam hanc infringat. Quis enim non uiuere illum optet: cuius si-
bi utilem uitam uidet? Sin aūt uita obstare aliquo forsitan aspirāti aut utilior mors esse cœ-
perit: seu uideri: mutātur habitus atq̨ affectus animorū: occultumq̨ mox odium erumpit.
Quantæ sane inter socerum ac generꝝ possint esse discordiæ: ut sileam antiquam Danai fa-
bellam: & Nūmianum Aprimi soceri sui dolo nefario interemptum: Insuper Stiliconem cu-
piditate imperij & defuncti soceri & generi uiuentis oblitum: abūde Cæsaris atq̨ Pompeij
notissimum est exemplum.

De secundis Nuptijs: Dialogus LXXVI. ℂGau.

A Ecūdas nuptias celebrabo. ℂRō. Si nosces ad liquidum quid est fœmina quidue
ſ de illa magni scribant uiri: nec primas quidem nuptias celebrasses. ℂGau. Secun-
das nuptias celebrare est animus. ℂRō. Si non te primæ nuptiæ domuerunt: iam
secūdas celebra: si te nec illæ domuerint celebrabis & tertias. ℂGau. Secundis nuptijs intē-
do. ℂRō. Qui ex primo coniugio prolem habens nouercam superinducit: suis manibus in
suam domum mittit incendium. Si inuēta urget: aut libidinosa uellicat senectus: qua nihil
est turpius: posset forsan: ut ciuiliter hoc potius q̄ honeste dicam: posset inq̄ fortassis utiliꝰ
nisi uel peccati materia: uel diuina lege uetitum esset: concubinali obsequio subueniri: q̄ no-
uercalibus odijs domus tranquilla turbari: quod Tito ac Domiciano susceptis filijs Vespa-
sianus prudētissimus princeps fecit: & ætate hac Stephanus Columneñ. haud īmerito iter
B principes memorandus. ℂGau. Ad secundas nuptias intendo. ℂRō. Potes id quidem se-
cundum leges humanas: diuinis quidem legibus patientibus magis q̄ laudantibus: nota
omnibus quæ de hac re Paulus tractat Apostolus. Certe etiam apud gentiles ipsos: quibus
laxior talium libertas permissam rem potius q̄ probatam intelligere est. Siquidem multo-
rum matrimoniorum experientiā quasi legitimæ cniusdam intemperantiæ signū esse uestri
maiores crediderunt: quæ amplexus Hieronymus q̄ mmlta contra secundas nuptias: q̄q̄
acriter scribat: non est promissæ breuitatis inserere: quæ q̄uis in fœminas non in uiros etiā
dici omnia uideātur: & haud dubie: sexus ille maioris sit debitor castitatis ac pudoris: plus
C tamen prudentiæ ac constantiæ debent uiri. ℂGau. Secundis mihi nuptijs est opus. ℂRō.

Mirarer: niſi mores ueſtroſ nouerim: non tantũ ſuperuacua: ſed damnoſa etiam uobis neceſ/
ſaria effeciſtis: Tu uero duriſſimi oris ſis: ſi ad te frenandum uxore opus eſt altera. ¶ Gau.
Ad ſecundas nuptias feſtino. ¶ Rõ. Age age dum feruor durat: cum refrixerit dolebis: Nõ
notaſti ꝙ dulcis eſt ſopor in uacuo cubili? Solũ illum fœdum & miſerũ actum cogitas: qui
tranſit & uulnerat.

De Natorum Coniugio: Dial. LXXVII. ¶ Gau.

n Atorum nuptijs ſobolẽ propagaui. ¶ Rõ. Honeſtior aliquãto hæc quidẽ cura ꝙ A
ſuperior: & tamen ſæpe uitiũ propago ꝙ ſobolis utilior fuit. Illa dulci mero doliũ:
hæc amaris curis animũ impleuit. ¶ Gau. Nuptui natam dedi. ¶ Rõ. Si proinde
ſicꝗ fœliciter & filiam ſeruaſti: & filium: ut modo dicebam: uel filio melius inueniſti: Si min⁹
& illã perdidiſti: & tibi hoſtem tyrannũ filiæ quæſiuiſti. ¶ Gau. Viro filiã collocaui. ¶ Rõ.
Si bonam: dulce pignus ac ſuaue tibi ereptum alienis laribus ĩuexiſti. At ſi malam: graui fa/
ſce quo alium premeres te leuaſti. ¶ Gau. Filiam uiro dedi. Rõ. Noli nimiũ hinc gaudere. B
Multis anxiæ & infœlicis uitæ principiũ fuerunt nuptiæ: ut læte omnia ſuccedant: operoſa
res eſt coniunx: in laborioſam coloniam durũꝗ negociũ: quã amabas miſiſti. Naſcẽtur filij
domi illi ſuus ſcaturiet fons curaꝝ. Finge non naſci: & idipſum miſerum moleſtũꝗ. Sic fœ/
cunditas oneroſam: ſterilitas odioſam faciet: manſiſſe tecum forſan optabit pietatemꝗ tuã
hãc oderit. ¶ Gau. Filiæ uiꝝ dedi. ¶ Rõ. Ocioſæ finem uitæ principium actuoſæ: rei ſarci/
nam familiaris grauem: mundi noticiã: experientiam ſuſpſius. ¶ Gau Filia uirum habet.
¶ Rõ. At perdidit libertatẽ: uirginitatem: requiem: nõ æqua ꝑmutatio. ¶ Gau. Dedi filio C
uxorem. ¶ Rõ. Grauior eſt immiſſa nurus ꝙ emiſſa filia: Semꝑ inteſtinũ malum periculo/
ſius externo eſt. Patefeciſti arcem hoſti forſitan aut profecto participi: iam nõ ſolus domin⁹
reꝝ tuaꝝ: refert qualis ĩtrauerit. ¶ Gau. Generoſam filio coniugem quæſiui & diuitẽ & for/
moſam. ¶ Rõ. Cur quod ſequitur ſupprimis: & ſuperbã & importunam: & coniugi uitæꝗ
tuæ æmulam? Inter ſocrũ & nurũ uetus eſt bellum: nec ſoceri maior eſt gratia ſed met⁹: una
eſt amboꝝ ratio. Nullum animal tam primi loci appetẽs ꝙ fœmina. Illum ſibi ſaluis uobis
interdictum uidens: quid nunc aĩo uoluat: & quid oret: haud difficilis cõiectura eſt. ¶ Gau. D
Vxorem filio dedi. ¶ Rõ. Quid ſcis an immortale illi tædium tibiꝗ dederis: an utriꝗ clan/
deſtinum forte diſcrimẽ? Multæ uiros ſoceroſꝗ perenni confecere faſtidio: quædam ueneno
ferroꝗ aliæ peremere. Quot habebat filios Aegiſthus ſi nurum nullã habuiſſet? Inuẽta eſt
quæ præcipiti libidine dominandi: & ſecundæ ſortis impatientia: quo maturius uiꝝ ſeꝗ re/
gnantem cerneret: genitori proprio cauſa mortis cum fuiſſet: ſupra cæſi corpus currum age/
ret. Si hæc patrum merces: quid ſperare debent ſoceri? ¶ Gau. Nuptijs filiæ celebratis gau/
deo. ¶ Rõ. Quotiens hanc celebritatem diſpar fœdat euentus: & cantus & epulas & chore/
as luctus ſequunt̃ & lachrymæ & tumultus? Ineptum omne gaudiũ immodicũ: ex hiſ præ/
ſertim rebus quibus dolor oriri poſſit & ſoleat. ¶ Gau. Vxorẽ filio ſimul & filiæ uiꝝ dedi.
¶ Rõ. Sarcinas permutaſti: alienã tuis: alieniſ tuã humeris curam fers.

De Nepotibus: Dialogus LXXVIII. Gau.

n Epos ex filio natus eſt mihi. ¶ Rõ. Ingens amor filioꝝ: iugis cura: habet tamen & A
finem & metham aliquam: Si ultra progredit̃: nullus ſollicitudinũ moduſ eſt: & ex
filio natus & qui ex illo naſcitur: omnes deniꝗ tuam naſcunt̃ in pœnã: quorũ nu/
merus quorſum pergat ſeu pergere poſſit: intelligis. Ille quidem Iſraelitici parens populi: ſi
ſic affectus ut tu es primoꝝ patrum uitæ tempus impleſſet: quãta quæſo curaꝝ ſarcina hu/
meris feſſi ſenis incumberet? Præter eñ fœminas pueroſꝗ & ſacerdotes atꝗ inhabiles ſuo
de ſanguine paucis ſæculis ſexcenta: & eo amplius uirorum bellãtium millia prodiere. I nũc
& nepotum exercitibus gloriare: in quibus & ſi forte aliqui ſint fœlices: innumerabiles mi/
ſeri ſint oportet. Quid ergo? Amandi ſunt non tantum filij ac nepotes: ſed omnes omnino
homines. Amandi inꝗ in illo ĩ quo fratres eſtis omnes: nec curis tamẽ nec immodico gau/
dio indulgendũ: ne & in præſens cõtrarijs crucieris affectib⁹: & aliqñ te gauiſum eſſe pœni/
teat pudeatꝗ quẽ ut infantulũ ualde dilexeris: uiꝝ ualde oderis: qđ ꝑſæpe accidit. ¶ Gau. B
Natus eſt nepos mihi. ¶ Rõ. Quid ꝓ hũc quẽ fauſtũ putas: uel nepotis turpitudine: uel ui
forſitan fortunæ infauſtũ quãdoꝗ dicturus es diem? Quid ꝓ tibi natus mox forſitan mo/
riturus: & plus triſticiæ allatur⁹ eſt ꝙ attulerit læticiæ? Multi ſunt uarij: ſubiti & inopini ho/
minũ caſus: ſed infantiũ innumeri. Si oẽs uiuerent qui naſcunt̃: humanũ genus terra nõ ca/
peret: uiuerent dico nõ ſemꝑ: nam ſi id facerent hoĩes nõ eſſent ſed uſꝗ in ſeniũ: uſꝗ ſaltem

ad legitimam ætatem: Stultum eſt magnū gaudiū de re breui utiq; & incerta quonā eua/
ſura ſit. Qđ & in filijs & ī nepotibꝰ ueꝝ eſt: ſed eo magis in nepotibus magiſq; etiā nunc in
pronepotibus quo a radice abſunt longius. ¶Gau. Nati ſunt mihi nepotes ex fratre: ex fi/
lia: ex ſorore. ¶Rō. Hi iam minus ad te pertinent: hoc gaudiū & hanc patribus curam cede.
C ¶Gau. Natus eſt mihi nepos ex fratre. ¶Rō. Et Anneo Senecæ Lucanus non exigua pars
hiſpanæ facundiæ: & Mycipſæ Numidaꝝ regi Iugurtha nō ultimū exemplum Libycæ pfi/
diæ nepos fuit regni euerſor: fratꝝ interfector. ¶Gau. Natꝰ eſt mihi nepos ex ſorore. ¶Rō.
Et Platoni Pſeuſippus ex ſorore nepos ac philoſophiæ uelut hæres fuit: & Pericli talꝭ nepos
Alcibiades: turbator patriæ & belloꝝ græciæ cōcitator: & Tarquinio ſuperbo Brutus: qui
regia illum ſede deiecit: & uir magnus & patriæ utilis ſed aduerſus auūculo. ¶Gau. Natus
D. eſt nepos ex filia. ¶Rō. Ennio: Pacuuius uerecundus ac grauis uir nepos ex filia & poeticæ
ſucceſſor fuit: Antonino aūt pio Cōmodus impudētiſſimus leuiſſimuſq; hoīm. ¶Gau. Eſt
mihi ex filia natus nepos. ¶Rō. Romulus Remuſq; Numitoriſ ex filia nepotes: auū mater/
num ī Albanū regnū reſtituerunt: Ancus Martius ex filia Numæ nepos: auitū regnum Ro
mæ tenuit magna cū gloria: Cyrus autē Aſtyagis nepos ex filia: maternū regno auū expu/
lit Medorum. Quæ hiſtoriæ eo tendūt: ut de hoc nepotum ortu quātum ſperari poteſt: tan/
tum poſſit & metui.

De Filijs adoptiuis & Præuignis: Dial. LXXIX. ¶Gau.

A Doptaui mihi filium. ¶Rō. Adoptio pediſſequa ē naturæ: & cum ſit illa nobilior
a hæc cautior: quodq; illa ſine conſilio gignentis caſu quodam: hæc adoptantis cer/
to iudicio operat̄. ¶Gau. Adoptione bonū filiū quæſiui. ¶Rō. Debūiſti id qui/
dem: ſi neglectum: non ut genitura ſic electio excuſabilis: Nihil habes in coniugem: nihil in
B fortunam quod retorqueas. ¶Gau. Filium adoptaui. ¶Rō. Oportunū hoc naturæ ſub/
ſidium ciuili repertum Iure: multis utile: multiſq; fuiſſe peſtiferꝝ conſtat. Bonū filiū adopta/
uit Nerua: ſed Traianū in ſua adoptiōe deceptum: quibuſdā ſcriptoribus uiſum ſcio. Nam
Auguſtum in Agrippæ nepotis adoptione circumuētū: mox ſecuta teſtat̄ abdicatio: In Ti/
berij aūt uel adoptione uel ſucceſſione nō deceptū: ſed ſuoꝝ mortibus pene coactum uideo:
quod & ſermo eius indicat: & præfatio teſtamenti. At Mycipſa ille cuius pauloante memini
prorſus infœlix adoptator fuit: qui non filium ſed funeſtum dracone regiæ filijſq; ſuis im/
miſerit: quos & ſi moriens hortetur ita uiuere: ne ipſe meliores filios adoptaſſe uideat̄ q̄ ge/
nuiſſe: ſæpe tamē meliores adoptant̄ q̄ gignunt̄: Neq; id mirum: cum illud experientia & cō
ſilio muniat̄: hoc neutro. Sæpe aūt cōtra: nō peiores modo ſed peſſimi oīm adoptant̄. Fuſca
C em̄ & ambigua merx eſt hō. ¶Gau. Præuignū bonū habeo. ¶Rō. Rarus eſt præuignꝰ bo/
nus: rarior eſt uitricus. ¶Gau. Bonus eſt præuignus mihi. ¶Rō. Vt ſit bonus quid ad te:
niſi forſan ut cōiugis ꝓcurator gaudes. Tibi em̄ quid uirtus aliena cōtulerit: niſi ut tuoꝝ ſi
quos genueris pādatur ignauia. ¶Gau. Præuignus eſt mihi optimꝰ atq; fidiſſimꝰ & nulli fi
lio ſecundus. ¶Rō. Fieri id quidē poteſt. Talis Auguſto fuit Druſus: ſed non Claudio talis
Nero.

De excellenti Præceptore: Dial. LXXX. ¶Gau.

A Xcellenti præceptore glorior. ¶Rō. Alieno necdū deſinis gloriari. Quid ad te em̄
e excellentia præceptoris tui? Crede mihi: qđ ſæpe itero: intra te ſit oportet qđ te fa/
ciat glorioſum. ¶Gau. Præceptore glorior excellēti. ¶Rō. Sine illum interim re/
bus ſuis ut uidet̄ uti & ſi libet etiā gloriari: q̄uis & ſi excellens uere eſt: minime id facturꝰ ſit:
de te aūt poſt uiderimus. ¶Gau. Eſt mihi præceptor inſignis. ¶Rō. Qualis tu diſcipulus
ſis expecto. Ān em̄ q̄d ꝓnūciem nō habeo. Q̄multos ſtultos atq; hebetes habuiſſe putas
ſcholam Socratis ac Platonis? Q̄multos abſq; præceptore ullo: ꝑ ſeipſos in altum euo/
laſſe: ut præceptores fierēt alioꝝ: q præceptoribꝰ caruiſſent? Nullū Virgilio præceptorē legi/
mus. Horatiꝰ Flaccꝰ de ſuo nihil niſi q̄ plagoſum dixit: uerberꝝ puerilīū credo meminerat.
Cicero aūt ſuū laudibꝰ āpliſſimis celebrare noluit nec ualuit. Cōtra huiꝰ filiꝰ: quātis præce/
ptoribꝰ p̄re ſcꝫ & Cratippo illiꝰ ætatis philoſophoꝝ prīcipe: ſi qd ipſi credimꝰ Ciceroni: q̄tꝰ
nebulo: q̄q; famoſæ ebrietatis euaſerit notū eſt: q ſolo p̄ris uel tacētis aſpectu doctus ac ſo/
briꝰ euaſiſſe debuerit. Plato ipſe & ſi ut ſupra memini: Socratis magiſterio glorieꝫ: maior tn̄
B eſt gloria Socratē exceſſiſſe q̄ ſub Socrate didiciſſe. ¶Gau. Scientificus præceptor eſt mihi.
¶Rō. Sciētia præceptoris diſcipulo utilis eē poteſt: glīoſa eſſe nō pōt: quinetiā qđ mireris:
eſt qui tibi famā minuat: ignauiā exaggeret: iactantiæ excuſationibuſq; aditum præcluſiſti:

Quicquid ſciueris præceptori dabitur: quicquid ignoraueris tuũ erit. Eſt ergo nõ unde glo/
rieris: ſed unde aſpires ad gloriã. Habes & quẽ ſeq uelis atq; aſſequi: nõ quẽ te eſſe putes ꝗ
diſcipulꝰ eiꝰ ſis. Eſt deniq; nõ qđ habeas: ſed qđ habere cupias & qđ ſperes: idq; nõ ſine in/
gẽti tuo ſtudio ac labore. ¶ Gau. Eſt mihi præceptor aſſiduus uir clarꝰ. ¶ Rõ. At illi de quo C
diximus Ciceronis filio: duo erant ſũmi uiri: quoꝝ alter libris eminꝰ: alter uerbis cominus
in eũ incubuerat: & quid ꝓfecerit audiſti. Qꝫ multos uero e filijs principũ præceptores ſimł
cõplurimos habuiſſe cõperimus: ſed quid refert eſſe qui doceãt ſi qui diſcat nemo ſit? Patiẽ/
te indiſpoſito fruſtra nitit̃ uis agẽtis. Certe ſi doctos uiros propius ſpectare uel alloqui: do/
ctos faceret ſpectatores: & ſi paucos uirtutis aut doctrinæ cupidos uideamus: magna circa
eos eſſet tamen & importuna frequentia.

De inſigni Diſcipulo: Dial. LXXXI. ¶ Gau.

Inſignem diſcipulum pene filio chariorem caſus obtulit. ¶ Rõ. Importunũ nego/ A
cium puerilis ingenij nõ æquiſ greſſibus ingeniũ coaptare: & in unũ ſꝑ infantẽ defi/
xos oculoſ atq; aĩm habere: ad illiuſ tolerantiã intellectũ tuũ uocemq; ſubmittere.
Qꝫ ſi diſcipuli plures ſunt: cumulatior fit cõgeries laboꝝ: uerti cõtinue huc illuc: utq; ait Sa
tyricus: tot pueroꝝ obſeruare manus oculoſq; in fine tremẽtes. ¶ Gau. Vnus iſq; clariſſi/
mus eſt mihi diſcipulus. ¶ Rõ. Pro uno diſcipulo claro: multis obſcuris iudicijs te obijcis:
Quicquid ille deliquerit: ĩ tuũ caput redũdabit. En doctrinã inquiẽt: en facũdiã: en mores:
In hoc magiſtꝝ inſpice: nulla ꝗ ingenioꝝ certior effigies. ¶ Gau. Diſcipulũ ſum nactus il/
luſtrem. ¶ Rõ. Age ergo magna ſpes eſt gloriæ: profectus ingenio illius: defectus culpæ tuæ
dabit̃: Cũ ut Plutarchus philoſophꝰ ad Traianũ principẽ diſcipulũ ſuũ ſcribit: Sermo pub/
licus: delicta diſcipuloꝝ refundere ſoleat præceptores: Qđ multi ut legimꝰ paſſi ſunt: Inter
quos Quintilianꝰ & Seneca & ipſe philoſophoꝝ pater Socrates. ¶ Gau. Præclari diſcipuli B
ſunt mihi. ¶ Rõ. Melius ſi modeſti: ꝗꝗ uera claritas ſine uirtutis radio nulla eſt. ¶ Gau.
Magni diſcipuli curã gero. ¶ Rõ. Triformi cõgrederis Chimæræ: hĩc ut puero ꝓſis: hinc ut
parentibus placeas: illinc aũt ut reip. rationẽ reddas: quã de tuis manibꝰ exiget: rudẽq; illũ
tibi creditũ: eruditũ repetet. ¶ Gau. Pueri nobilis mihi cura cõmiſſa eſt. ¶ Rõ. Suſpecta eſt
ætas & ſuſpecta nobilitas. Illa ſpõdet ĩmemorẽ: hæc ſuperbũ. ¶ Gau. Puer mihi creditꝰ me
ueret̃. ¶ Rõ. Quid dices dũ te deſpiciet adoleſcẽſ: uir fortaſſe uix nouerit? Nota fides pueri:
nota cõſtantia eſt. ¶ Gau. Puer mihi creditus me amat. ¶ Rõ. Inexpleto parieti imaginem
impreſſiſti: illo creſcẽte delebit̃: Firmꝰ amor ſolidã poſcit ætatẽ. ¶ Gau. Clarus puer edocẽ/
dus in ſortẽ uenit. ¶ Rõ. Inquieta ſors euẽtus ambigui: quædã ingenia nullo ſtudio erigũt̃.
Eſt ubi pater impẽſam: præceptor operã: puer tẽpus amittit. Docilem doce: indocilẽ ne fati/
ges: neue illũ teq; ſimul fruſtra atteras: ægre uincit ars naturã. ¶ Gau. Diſcipulus tener nec C
indocilis obtigit. ¶ Rõ. Et ſi in lubrico ſtas atq; in fluxo ſtruis: Age tamẽ fidelit̃ cõmiſſum.
Si plena ætas acceſſerit: poterit meminiſſe: alioquin ſua erit obliuio: fides tua: magnũ ſatis
ipſa ſibi ꝟtus eſt premiũ. Cõſcientia bonoꝝ opeꝝ nihil eſt dulciꝰ: nõ te retrahat ab honeſto
deſperatio premioꝝ: quia nullũ etiã in hac uita recte factũ premio caret: cuiꝰ ut ſapientibus
placet: fructus uberrimus eſt feciſſe atq; in ſilentio meminiſſe. ¶ Gau. Inueni diſcipulũ ma/
gnæ ſpei. ¶ Rõ. Et magnæ ſollicitudinis: & ꝓfecto ſi bonꝰ fiat: filiũ tibi cor genuerit: lingua
pepererit: Sin malꝰ: hoſtẽ q te dũ timuiſſe recordabit̃ oderit. ¶ Gau. Diſcipuli claritas in/
gens eſt qua illuſtrari ſpero. ¶ Rõ. Moderata claritas oculos delectat: ĩmoderata pſtringit.
Præterea nullus te niſi tu luceaſ illuſtrabit: & ſi detegat: ueꝝ lumen ab intra eſt. ¶ Gau. Ma/
gnus eſt mihi diſcipulꝰ. ¶ Rõ. Non maior puto ꝗ Senecæ: præceptorum alioſ ꝓtexit: alios
oppreſſit: diſcipuli magnitudo his portus fuit: his ſcopulus.

De Patre bono: Dialogus LXXXII. ¶ Gau.

Habeo patrẽ bonũ. ¶ Rõ. Bonũ noſce tuũ: breue eſt. ¶ Gau. Patrẽ habeo optimũ. A
¶ Rõ. Aut ille tibi luctũ pariet aut tu ſibi. ¶ Gau. Indulgẽtiſſimꝰ eſt mihi pater.
¶ Rõ. Si naturæ ordo ſeruat̃: magni fletus hæreditas te manet illũq; ſi puertit̃. ¶
Patrẽ adhuc habeo. ¶ Rõ. Vtere ſedulo: fugitiua iucunditas pr̃ ſenex. ¶ Gau. Patrẽ habeo
grandæuũ. ¶ Rõ. Nõ ẽ locꝰ inertiæ: Feſtina carpe fructꝰ extremos tanꝗ ex arbore ruinoſa.
Charo lateri inhære ꝗtũ potes: cupide illũ uide ceu cõfeſtim abituꝝ: cupidiuſq; audi: & ex/
tremos monitꝰ memori mẽte recõdito: deſertũq; uelut iter acturꝰ neceſſarijs ꝑmunito. Ege/
bis illo cõſultore: quæreſq; eũ nec inuenies domi. ¶ Gau. Patrem habeo decrepitũ. ¶ Rõ.
Propera nouiſſima pietatis officia in illũ cõgerere dũ licet: ſi qd nũc omiſeris: dolebis ſemp.

¶Gau. Patrē piū habeo. ¶Rō. Habes q̄ añ te mori cupiat: post te uiuere metuat. ¶Gau.
Habeo patrē optimū. ¶Rō. Habes quē priusq̄ hr̄e desieris uix agnoscas: habes & quē ꝑdi (tum suspires.

De Matre amātissima: Dial. LXXXIII. ¶Gau.

Mātissima mihi ē mater. ¶Rō. At tu illi iugis pauor desideriūq̄ ꝑpetuū. ¶Gau.
A a Mater ē mihi amātissima. ¶Rō. Maxim⁹ p̄ris amor: matr̄ uæhemētissim⁹: uterq̄
tal̄ tātusq̄ ut uix eū nisi rara admodū filii pietas æquauerit: Pulchꝝ tñ honestūq̄
est int̄ parētes & filios de amore ac pietate certamē: uincant q̄bus largi⁹ charitatis fons cœ-
lestis affluxerit: At nūc usq̄ uincere soliti sunt parentes: nec dū adolescentiū ea est pietas: aut
maioꝝ reuerētia quæ sꝑare aliud cogat: qđ si forte præter spem euenerit: nullū ī terris cœlo
B grati⁹ spectaculū fingi queat. ¶Gau. Est mihi mat̄ optīa. ¶Rō. Esto illi saltē bon⁹ fili⁹: Sci
to te illi primū pōdus ac tædiū fuisse: dehinc acerrimū dolorē: post cōtinuū laborē trepidāq̄
sollicitudinē: Memēto uteri alitricūq̄ uberꝝ. Quot illi somnos: q̄tq̄ seu cibos seu iocos tuis
fletib⁹ abruperis? Quot aut met⁹ aut dolores tuis casib⁹ peperis: & fortasse nōnūq̄ ꝑiculosa
q̄ȝ gaudia? Sæpe em̄ ut dolor filioꝝ mortis: sic gaudiū uitæ miseras matres mori cōpulit. Pa-
tuit hoc ultimū eo clari⁹ die q̄ reliquiæ cladis ad Thrasumenū acceptæ Romani sparso agmi
ne repetebāt: duæ matres filiis q̄s ī acie cecidisse referētib⁹ crediderāt: cōspectis: insperati gau-
dii nō capaces efflarūt spūs: his atq̄ aliis effectū ut nulla int̄ hoīes maior eēt īgratitudo: q̄
C quæ in matrē admittit̄. ¶Gau. Adhuc annosa supest genitrix. ¶Rō. Quotiens hāc aspicis
sil̄ terrā intuens: cogita unde uenias & q̄ ꝑgas: q̄ te angustū habitaculū emiserit: q̄ angu-
stum excipiet. De uentre matris ꝓpriæ in uterū terræ matris oīm festinas. Inter utrūq̄ ergo
laxantibus animū atq̄ raptātibus: suꝑbiæ atq̄ auariciæ frenū stringe.

De Fratribus bonis piisq̄ sororibus ac formosis: Dial. LXXXIIII. ¶Gau.

A Ios fratres habeo. ¶Rō. Raꝝ: nā parētes fere sꝑ amāt: frēs sæpe inuident: sæpe de-
p spiciunt: Rarāq̄ ideo fratꝝ gratiā Nasonis ore ꝟitas clamat: ubi & fratꝝ & filioꝝ
& oīm pene: nisi parentū: notat̄ impietas. ¶Gau. Fratres mihi sunt optimi. ¶Rō.
Miror plane: bonos eē sat est: sæpe em̄ mali sūt: aliq̄n & pessimi: eoq̄ peiores hostib⁹: q̄ min⁹
cōtra domesticas īsidias ē cautelæ. Q̄tus aūt sit amor fratꝝ: ne latētes eruā: neu p̄ntes lædā:
satis notissima paria: Mycenæi Thebaniq̄ frēs ac Romani indicāt: Quæ quidē infamia: cur
uni⁹ urbis poti⁹ q̄ toti⁹ orbis sit: nō uideo. Primos mūdi frēs aspice: Alt̄ alteri⁹ oppetiit ma-
nu: Nec dū relatu horridū scel⁹ audis. Siq̄dē Phraates rex Parthoꝝ: cui⁹ supra mētio ē habi-
ta: præt̄ parricidia ī p̄reȝ sil̄ ac filiū admissa: xxx. īsuꝑ ꝓprios frēs trucidasse legit̄: nō uerit⁹ tā
B to ac tali sanguīe & regnū male partū stabilire: & metū oēȝ īuisi cōsortis extinguere. ¶Gau.
Fratres boni sunt. ¶Rō. Nondū puto patrimoniū diuisistis: tūc erūpet iniq̄tas. Igne auꝝ:
auro animus ꝓbari solet. Magna sæpe quæ uidet̄ pax: pauxillū auri si adhibeas lis erit. ¶
Gau. Pii sunt frēs. ¶Rō. Cælibat⁹ forsan tu⁹: aut orbitas illos tibi cōciliat. Coniugio dete-
gent̄ tuo: sed ꝓle meli⁹: spe successiōis amissa: quæ impatiētissimos q̄ȝ multa pati docuit. ¶
Gau. Amātissimos mei fratres habeo. ¶Rō. Debet id q̄dē ita eē: nisi liuor obstet aut timor
aut cupiditas: & habēdi sitis: diuini oīs humaniq̄ iuris dū expleri studet īmemor. Inter pa-
rētes em̄ filiosq̄ q̄tūlibet sit amoris: cōuersatio tñ dispar diuersiq̄ mores sunt filii: & si cito
p̄res uideāt: sero agnoscūt. P̄res & si filios statim amēt: sero illos: sæpe etiā ī senectute suscipi-
unt: Frēs añq̄ nascant̄ & postq̄ nati sunt in eodē domicilio eisdēq̄ incunabulis æuo pares
ꝟsant̄ ac morib⁹: ilicet in lucē æditi: se uicissim cernūt: uno cibo aliti: iisdem parētib⁹: iisdem
sociis: iisdem ludis: iisdem schol̄: iisdēq̄ præceptorib⁹ ac nutritorib⁹ assuefacti: ꝑiter pubes-
cunt: ꝑiter adolescūt. Vndiq̄ paritas multisq̄ & ualidis nexib⁹ iūct⁹ amor: nisi hos aduēticiæ
soluāt causæ: duræq̄ mētis asꝑitas frāgat: qđ cōe est: adeo ut nesciā an frat̄no ull⁹ amor ma-
ior eē debeat: an ullū odium mai⁹ sit: an indignatio ulla ꝓfundior: tam turbida sꝑ æq̄litas:
C tā paris īpatiēs mēs hūana. ¶Gau. Aeq̄s piosq̄ frēs habeo. ¶Rō. Serua illos æq̄tate mu-
tua ac pietate. Delicatissima res ē amor: serua illā: difficile quærit̄: facile ꝑdit̄. ¶Gau. Sed so
rores habeo bonas. ¶Rō. Graue pōdus sed iucūdū: ac fere adolescētiū prim⁹ labor: quo se
effecti sui iuris exerceāt: unde primā pietat̄ atq̄ indol̄ famā quærāt. ¶Gau. Bonas habeo
sorores. ¶Rō. Cura ut illæ bonū fratrē habeāt teq̄ suꝑstitē: & si cōis p̄r obierit orbitatē nō
sentiāt. ¶Gau. Pulcherrimæ sunt sorores. ¶Rō. Custos rei labil̄: uigilātib⁹ ocul̄ dolos ca-
ue: circūfusa te ꝓcoꝝ cohors excitet: difficil̄ ē uni⁹ formæ custodia: q̄d multaꝝ reris? tāto ex-
actiorē pudicitiæ q̄ auri curā eē decet: q̄to & preciosior & irrecuꝑabilior illa ē. Sane uirgi-
neam castitatē nulla arte meli⁹ q̄ maturo cōiugio præseruabis. ¶Gau. Formosæ mihi soro
res domi sunt. ¶Rō. Ne diuti⁹ tibi sint ꝓuide: multas apti⁹ ornabūt domos.

De bono Domino: Dialogus LXXXV. ¶Gau.

d Ominum bonũ habeo. ¶Rõ. An habeas: an uerius habearis cogita: ſed loquendi A
mos ẽ: ſic dominũ habetis: ut ſcabiẽ ſiue ut tuſſim. Multa ſunt quæ habent̃ inuitis
poſſeſſoribus: moleſtæ opes quibus nõ liceat caruiſſe. ¶Gau. Bonũ dñm habeo.
¶Rõ. Libertatẽ igit̃ amiſiſti: hunc & illã uno tempore nemo habet. Iã neq; ſorores de qui/
bus modo agebas: neq; filiæ: neq; nurus: neq; cõiunx demũ ipſa: neq; patrimoniũ: neq; ui/
ta in tuto ſunt propter unũ quẽ habes dñm: habere ſimul oĩa deſiſti. ¶Gau. Bonũ mihi &
patriæ dñm ſors dedit. ¶Rõ. Incompaſſibilia penituſq; cõtraria: Nã ſi bonus nõ dominus:
ſi dominus nõ bonus: præſertim ſi ſe dũm dici uelit. ¶Gau. Bonus eſt dñs. ¶Rõ. Boni ſũt
parentes: boni fratres ac filij eſſe poſſunt: Amici aũt ſemper boni: alioquin nec amici ſunt:
dominũ bonũ dici blandum mendaciũ atq; adulatio nota eſt. ¶Gau. Optimũ dominum B
habem⁹. ¶Rõ. Rectorẽ populi fortaſſis & reipublicæ defenſorẽ: q̊ nil actuũ humanoꝝ acce
ptius deo ferunt. Illũ uero non dicã optimũ: ſed bonũ: & non potius peſſimum quis dixerit:
qui quod habent optimũ: libertatem: ſummũ ac præcipuũ uitæ bonũ: ſuis ciuibus eripit:
proq; uni⁹ explenda uoragine quæ expleri nequit: tot millia miſeroꝝ ſiccis oculis intueri po
teſt. Neq; eum & ſi non iuſticia aut miſericordia: ſaltem pudor a tam mœſto retrahit ſpecta/
culo: ſit licet affabilis: ſit blandiloquens: ſit poſtremo munificus in paucos de multorũ ſpo/
lijs. Hæ ſunt autem artes tyrannoꝝ quos uulgus dominos uocat: carnifices experitur: hæc
præſtygia attonitiſ ingerunt luminibus: hanc hamis & laqueis prætendunt eſcam: ſic credu/
los aucupantur. ¶Gau. Dominũ habeo præpotentẽ. ¶Rõ. Is in cœlo unus eſt: qui ſe iure C
ſuo dñm dixit & dici uoluit: Nam terræ dominus Auguſtus Cæſar edicto uetuit ſe dominũ
dici. Ille deoꝝ deuſ: iſte hominũ Imperator. Ille maieſtatẽ tenuit: iſte modeſtiã. Deniq; & ſu/
per hoc populũ Romanũ grauiſſime corripuit: Sic eñ de ipſo ſcriptum eſt: Et domini ap/
pellationẽ ut maledictũ & opprobriũ ſemper exhorruit. Quod ſucceſſorẽ quoq; lõge rebus
oĩbus imparẽ: tamẽ obſeruaſſe compertũ eſt: qui licet dominãdi auidus: titulo tñ dñatio/
nis abſtinuit: atq; ita ſe inter ambitionẽ & uerecundiã mediũ tenens: eſſe dñs uoluit: dici aũt
noluit: ut qui ſciret iniuſtũ eſſe qđ cuperet: ſaltẽ exprobrationis iniuriã uitaret. Duꝝ enim
ſupbũq; & graue nomẽ eſt dñs: illic maxime ubi amor libertatis ac ſeruitij pudor eſt. Secu/
tus hoꝝ ueſtigia Alexander hic Romanus princeps ut priuato ſibi non altius ſcribi uoluit:
Nam ille alter Macedo: non dñs modo: ſed deus dici uoluit: Quẽ ſecuti aĩo huius temporis
latrunculi: una urbe uel altera uix inſidijs oppreſſa: non tantũ dici uolunt: ſed dici hoĩes eru/
beſcunt atq; ad iniuriã trahunt. ¶Gau. Dominũ habeo uere optimũ. ¶Rõ. Vere unus eſt D
dñs: quẽ ſi habes honeſtiſſima regniſq; fœlicior ſeruitus tua eſt. ¶Gau. Iuſtũ dñm regemq;
optimum habemus. ¶Rõ. Inter regem & tyrannũ non diſcernũt Graij: ſcđm q; poeta no/
ſter de rege loquens ait: Pars mihi pacis erit dextrã tetigiſſe tyrãni. Apud uos aũt ut interſit
non niſi ꝓpoſitũ uitæq; ſeries facit: Qui iuſticia regit ac regit̃: ille demũ uerus eſt rex. Atqui
ex altiore faſtigio nõ ſalutis publicæ ſpeculator: ſed priuatæ libidinis ꝓcurator: uel rapinã
cogitans uel uindictã cupiditati aut iracundiæ ſuæ paret: & rapidiſ atq; effrenis animi moti/
bus cedit: is maloꝝ dñoꝝ ſeruus: & ſi altior cunctis appareat: ſceptroq; aureo ac ueſte pur/
purea ſuperbus incedat: utiq; rex non eſt: ſed propter exercitiũ aut ſuppliciũ populi promo/
tus prædo: eoq; loci poſitus unde liberiori ſæuiens flagello: atq; hos probãs: illos puniens:
cunctos uexãs & agitãs: ignarus quidem ac paſſioni obſequẽs: nutu tñ illi⁹ qui mala bonos
uertit in uſus: iuſtũ dei iudiciũ iniuſtis licet ac ſceleſtis manibus exequat̃: quaſi æquã pij iu/
dicis ſententiã tortor ſæuis. ¶Gau. Iuſtũ piũq; regẽ habet patria. ¶Rõ. Raꝝ bonũ & rei/ E
publicæ fœliciſſimus ſtatus: niſi præſens gaudiũ futuri metus reꝝ fœliciũ: ſp ſuſpecta breui/
tas minueret: amiſſiq; deſideriũ mox uẽturas cumulaturus miſerias obuerſaret̃ animis hu/
mana noſcentiũ: uolubileq; fortunæ rotã: quæ nil ꝓſpeꝝ longũ ſinit: lenit quidẽ mali ſenſũ
cõſuetudo: inſueta deijciũt: unde optimũ quidã ſemp ꝓſpero caruiſſe diffiniũt: quod nõ di/
cerent ſi ꝓſperitas duraret. ¶Gau. Iuſtũ habem⁹ & clæmentẽ regẽ. ¶Rõ. Illo ſupſtite mori
opta: ne mutatã regni ſortẽ lugeas. Bon⁹ eñ bonũ raro ſeqt̃: malũ peior: ſæpe peiorẽ peſſi/
(mus.

De ſerenitate Aeris: Dialogus LXXXVI. ¶Gau.

ſ Erenus eſt aer ac iucundus. ¶Rõ. Iam quis arguat cœleſtẽ humi animũ hærere:
In aere illũ appenditis: & amorẽ ueſtrꝝ in eo ponitis elemẽto quo nullũ inſtabilius. A
¶Gau. Aer ſerenus atq; trãquillus eſt. ¶Rõ. Expecta: dicto citius nubiloſus erit
ac turbidus: alio te ſub cœlo poſitũ credas. ¶Gau. Serenus ac tranquillus eſt aer. ¶Rõ.

Quanto mallem serenus ac tranquillus esset animus tuus: Vtilis quidem illa serenitas sta/
bilisq; tranquillitas: quam nec nubes occupent: nec quatiant uenti. ¶Gau. Serenus ẽ aer.
B ¶Rõ. Non serenum omne statim optimum: Immo uero prouincias nubilosas serenis esse
salubriores: & in hoc occidentem prælatum legimus orienti. ¶Gau. Aer hic lucidus me de/
lectat. ¶Rõ. Delectari in operibus ac factura dei minime uetitum: modo in deũ uelut om/
nis boni fontem tota animi delectatio reflectatur: & in rebus temporalibus æternus rerum
conditor laudetur: Alioquin attende quod scriptum est: Si uidi solem cum fulgeret: inquit
Iob: & lunam incedentem clare: & lætatũ est cor meum in abscondito: & osculatus sum ma/
num meam ore meo: quæ est iniquitas maxima & negatio contra deũ altissimũ? ¶Gau. Se/
C renissimus est aer: talis utinã semp sit. ¶Rõ. Non semper modo sed diu talẽ ferre nõ possis.
Tempoꝝ uicissitudo poptima iure a multis: sed præcipue a Cicerone laudata est. ¶Gau.
Serenissimus est aer: atq; utinã non mutetur. ¶Rõ. Nescis ꝙ cito sui tædium hæc serenitas
allatura sit. Nil tam delectabile qd' non identitas inamœnũ reddat. Nullum efficacius re/
medium contra uitæ fastidia: ꝙ tempoꝝ locorũq; uarietas. Hac fouetur & pascitᷣ mens hu/
mana: Et ut ait Augustinus: qui qualitate reꝝ non potest: saltẽ uarietate satiatur.

De prospera Nauigatione: Dialogus LXXXVII.

A ¶Gau. Nauigatione utor prospera. ¶Rõ. Sentio Neptunus tibi laqueos tendit. ¶Gau.
Tranquillũ se mihi præbet mare. ¶Rõ. Insidiosa tranquillitas: utq; ita dixerim:
esca naufragij. Si semp turbidũ esset mare: nullus hominũ nauigaret. ¶Gau. Ma/
re mihi blandũ & suaue est. ¶Rõ. Suspecta suauitas: prædonũ blandiciæ: minæ sunt. Hæc
facies maris repente mutabitur: esse aliud putes monstroq; gelidus quæras: ubi est æquor
illud quod laudabam: unde uero hi tam multi tamq; horribiles aquaꝝ montes: unde hic
pendentium fremitus procellarum: & minacibus spumis surgentes fluctus in nubila? Nes/
ciunt nisi experti quid est mare & ꝙ ferox bælua: quid ue illi a poeta monstri nomen impo/
situm. Nihil enim monstrosius in rerum natura: nihil cui sit minus fidei: minusue constãtiæ:
Nullius rei transformatio tam crebra: tam periculosa: tam subita: Nihil deniq; seu mollius
B dum iacet: seu dum surgit immitius. ¶Gau. Placidum nunc æquor immotumq; est. ¶Rõ.
Terræ ipsæ subsidunt dehiscuntq;: tu pelago tribuis ut consistat: simulatus torpor: Noli fi/
dere: sæpe fortunam retentare: dementia est. ¶Gau. Nunc saltem placide nauigaui. ¶Rõ.
Nullum ferum animal sic ĩ laqueos ruit: ut non aliquid dulce præsentiat. ¶Gau. Prospere
nauigaui. ¶Rõ. Et sacrilegi prospere nauigant: & uiri sanctissimi naufragantᷣ. ¶Gau. Na/
uigaui fœliciter. ¶Rõ. Crede mihi si pergis infœliciter nauigabis.

De Votiua portus apprehensione: Dial. LXXXVIII.

A ¶Gau. Iam portum attigi: Iam in littore sedeo. ¶Ratio. Multi in portu pereunt: plures in
littore: permutasti periculum non fugisti. ¶Gau. Terram attigi. ¶Rõ. Ita hoc
dicis quasi terræ discrimina uel minora uel pauciora ꝙ pelagi ꝗuis occultiora sint:
Nonne hoc in æquo posuit is q utrobiq; multa & grauiora pericula per uarietatem pertule/
rat? Neq; uero sine causa pauper ille scrutator aquarum apud Statium moriẽs: hyemes no/
thosq; laudat: & experti meliora pericula ponti. ¶Gau. In terra sum. ¶Rõ. Casibus eo plu
ribus patens: quo plus hominum terras incolit ꝙ maria. Siquidem maxima pars malorũ
homo homini est: Sic inde mors peruenit: unde auxilium debebatᷣ: ut sileam pestiferas ani/
B mantium species: quibus ea pars rerum scatet. ¶Gau. Terra sub pedibus saltem stabit. ¶
Rõ. Atqui sæpe nõ stetit: utq; antiqua præteream Achaiamq; & reliquam Græciam & Sy/
riam: atq; alias ubi & urbes haustæ olim funditus & collapsi montes & demersæ insulæ: ut
omittam ueteres uestrorum montium casus Etnæ ac Veseui: apud uos nuper ipsa urbiũ ca/
put Roma contremuit: quodq; ciuilis belli temporibus pro monstro habitũ: Alpes hac æta
te grauissime tremuerunt: & cõuulsæ rupes altissimæ solis radijs insuetum a sæculis præbu/
ere iter: Hispaniæ & Germaniæ bona pars corruit. Vidisti modo stãtes urbes: uidisti solidas
arces atq; oppida: paucis post diebus miserabile spectaculũ atq; terrificũ: humi passim stra/
ta omnia: quin & solito mœstiorem Rhenum ipsum quasi flentem labi deformatam ruinis
utramq; ripam: eamq; præcipue quæ ædificijs ornatior fuerat querulis abluentem uortici/
bus. Desine iã securus esse ubi securitas nulla est. ¶Gau. Sub pedibus terra est. ¶Rõ. Nõ
tam certa sedes domicilij ꝙ sepulchri. ¶Gau. Ad terrã peruenisse gaudeo. ¶Rõ. Si sĩa simili/
bus gaudent: & tu terra es. ¶Gau. In terrã redij. ¶Rõ. Nondũ quidẽ: sed redibis cito.

De Carceris exitu: Dial. LXXXIX. ℭGau.

i Vuat carcerē euasisse. Rō. Est & hæc: fateor: intermissa gratior libertas ac reddita ꝙ seruata: sed non oīa quæ delectāt ꝓsunt: & sæpe nociua sunt dulcia: & amara salubria. Sæpe nō carcer modo sed mors utilis fuit: sæpe uita & libertas iutilis. ℭGau. Carcerē euasisse gaudeo. ℭRō. Atqui modo gaudebas portum apprehendisse: nūc gaudes portū euasisse. Carcer multis portus: multis refugiū & arx fuit: & ī libertate perituros seruauit: In uinculis ligata & clausa diligētius asseruant. Nesciūt mortales cæci quid expediat: & iccirco mala sua cōcupiscunt & assecuti gaudēt unde mox doleāt. Ne ue longius exemplum quæras: Vidisti nuper uiꝝ illū aiosi & magni potius ꝙ constātis incepti: qui aduerso tpe se patronū Romanæ reipublicæ ꝓfiteri ausus: ipse sibi tribuni nomē assumpserat: Dehinc uariante fortuna: urbe depulsus: Romanicꝫ primū pricipis: post pontificis lapsus ī carcerem: utrobicꝫ bene habitus atcꝫ honeste: tandē leua alite emissus: gladijsqꝫ hostiū nō occisus tantummodo sed discerptus: puto moriēs carcerē suspirauit. ℭGau. E carcere lætus erupi. ℭRō. Ibis per rostra turbida litib⁹: ꝑ platæas urbiū tumultusqꝫ negocioꝝ: & tempestatem libertatem putās gratulaberis: dū quē clauis una cōcluserat mille stringēt laquei: Cunqꝫ læti omnes e procellis portum petant: unus tu nauta mirabilis: e portu lætus in procellas redis. ℭGau. E carcere digressus gaudeo. ℭRō. Bonū in hoc ut in reliquis consiliū erat: neqꝫ nimium gaudere: neqꝫ nimiū dolere: sed æquanimitatē omni in statu ceu uitæ gubernaculum tenere: in tāta præsertim caligine futuroꝝ: neqꝫ tā miseꝝ est: ut ferē intrasse: neqꝫ tam faustū carcerē exiuisse. Quotiēs carcer libertati hostis: propiti⁹ est saluti? quotiēs optata uotis omibus libertas in pniciem & in mortē uersa est? ℭGau. Exiui ex carcere. ℭRō. Latiori de carcere multi hoīem casus eripiunt: ex angustiori aūt sola mors eruit. ℭGau. Molesto de carcere discessi. ℭRō. Potes in hunc carcerē reuerti: in illū alteꝝ cū semel exieris nō redibis hoc in tempore.

A

B

De Tranquillo statu: Dial. XC. ℭGau.

r Ebus rite cōpositis trāquillus ago. ℭRō. Scilicet ut tua nauis fluctibus maris: sic animus uitæ curis explicit⁹: portū attigit laboꝝ ac terroꝝ: Sed nō ita est: nunc nūc maxime metuēdum: nescis ꝙ res hoīm nō stant: qui uolubili in rota sedet altior: is proxim⁹ est ruinæ. ℭGau. Optato eunt oīa. ℭRō. Bene ais: eunt oīa: nihil eñ manet. Ante ergo ꝙ fœlix uideare: spei forte aliquis post locus est metui: ad extremū luctui: gaudio autem nunqꝫ: gaudium loquor uerum: donec ad uera & stabiliora bona peruentū sit. ℭGau. Rebus prouisis humanitus conquiesco. ℭRō. Summa rerum humanaꝝ labor & mœror: In his igiť requiescis? Durum caput: & lodice ferrea: & spinoso recubās puluinari. ℭGau. Opipare prouisa sūt oīa. ℭRō. Expectata puto mercium nauis applicuit: periculum euasisti: extruxisti domum: exarasti aruū: putasti uineam: rigasti prata: compegisti aream: inseuisti arbores: effodisti riuos: texuisti sepem: colūbarium erexisti: misisti greges in pascua: apes in aluearia: sementem in sulcos: nouas merces in maria: tuto loco collocatum fœnus: plena arcula: diues aula: cultus thalamus: referta horrea: spumans penu: prouisa dos filiæ: coniugium nato: empta populi gratia blādo ambitu: parta suffragia: pronum ad te opibus summis atqꝫ honorib⁹ stratū iter: O fœlicē te: Restat ut gaudeas. Hæc ni fallor conclusio tua est: mea uero longe alia restat ut moriare. Rarum ualde inter homines: ut multo studio quæsitis multo fruanť tempore: longus labor: usus breuis. ℭGau. Prospere rebus eūtibus stabili in statu sum. ℭRō. Quomodo aūt rebus euntibus tu stes uideris: ego neqꝫ nō uideo. ℭGau. Rebus ad uota fluentibus lætus sum. ℭRō. Nunc igitur tempus est moriendi: speras ne hic diu aliquē lætū esse? Morere dum lætus es: anteꝙ esse mœstus incipias. Quod iam dixi repetam: Est enim minime tædiosa rerum utilium sed iucunda repetitio. Meministi ergo quid apud Ciceronem: Lacon ille ait seni Rhodio Diagoræ læto tunc ualde leuibus licet ex causis: quas audisti supra cum de palæstricis agerem⁹: Morere Diagora inquit: Non enim cœlum ascensurus es. Grauiter id quidem: Nam quid amplius expectet animus lætus in hac rerum tanta uertigine: nisi ut lætus esse desinat: esse tristis incipiat? Itaqꝫ oportune admodū Diagoras consilio paruit amici: spectante quidem & plaudente populo: inter uictorum filiorum amplex⁹ & oscula expirauit: Scriptum est in libro noctium atticarū: Et ad summā plures gaudio ꝙ tristicia periere. Omnibus ergo qui sapiūt: sed maxīe gaudētibus mors optanda: de hac semper & præsertim in tempore ꝓspero cogitandū: illa cogitatio reliquas frenet.

A

B

C

D ¶Gau. Laboraui en quiesco. ¶Rō. Omnes quidē id speratis: sed erratis in hoc oēs. Stilꝰ eīm uitæ alius multumq́ꝫ finis a proposito diuersus. Hæc tua requies aut breuis aut falsa est: aut quod est uerius utrunq́ꝫ: quid hic requiem somniatis? Sic catenis uinctus libertatē: æger sanitatem somniat: sic sopitus esuriens opimas dapes: sed en dies ultimus aderit isq́ꝫ confestim discussurus hæc somnia. Nolite aūt falli somnijs atq́ꝫ opinionibꝰ falsis: quibus ē plena uita mortalis: Nolite uobis hic requiem spondere: Credite mihi tota quies hoīm post laborem mors. ¶Gau. Oīa quæ in rem uisa sunt suppetūt. ¶Rō. Sup̄uacua in rebus plura sunt q̄ necessaria: sed hic humani animi mos est: ut professus ascensum cœli tāto studio se oneret: quāto uix exonerare debuerat: Itaq́ꝫ peregrino fasce curuatus: dū in altū niti uult ruit: & pro cœlo illi terra est. ¶Gau. Cumulata sunt omnia: iam ī portu sunt. ¶Rō. Nauiga-

E tionis in fine igit̄. Est eīm præsens uita simillima procelloso mari. Illius finis in littore: huius in morte: uterq́ꝫ portus recte dicit̄. Profecto aūt magna pars mortaliū aceruandis uitæ adminiculis anxia: inter ipsos apparatus rerꝫ morit̄: nilq́ꝫ iam usitatius q̄ ut uitæ studiū mors præuertat: paucis accidit ut ad optata perueniant: hisq́ꝫ ipsis tam cito diuturni quæstus usus eripitur: ut gaudij breuitas quædam uelut accessio sit doloris: de quo multos in morte queri solitos notū est. ¶Gau. Iam peractis laboribus securus uiuo. ¶Rō. Et inter uiscū ac laqueos secura auis uolitat: piscis inter hamos ludit: inter plagas fera. Sæpe ubi periculi plꝰ est & pauoris minus: ars fortunæ est ut licentius feriat: metū demit. ¶Gau. Per omnē uitam laboraui ut ī finem quiescere securus. ¶Rō. Securitatē & quietē tuā in præcipiti collocasti: & uixisti mœstus ut lætus morereris: non insulsum uitæ mortisq́ꝫ consiliū: modo de securita-

F tis & quietis & tristiciæ & gaudij qualitate cōueniat. ¶Gau. Omnia undiq́ꝫ cōquisiui: quibus instructior uita esset. ¶Rō. Immo uero quibus mors molestior: Egisti plane negocium medicorꝫ: iam frequentes aderūt stratūq́ꝫ circūstrepent: Aderunt captatores testamentarij: Erunt & qui gaudiū premant: & qui fletū simulent: & qui tenacē spiritū: serā mortē taciti increpent: & qui crisim seruent: & qui pronosticis inhient: & qui cadauer aureū præstolentur: tot hæc tibi cōquisita: undiq́ꝫ uitæ conferūt instrumēta: nō ut melius uiuas: sed ut comitatior moriaris. Nō penitꝰ operā perdidisti: Iam & comites languenti: & libidine sumptus: & funeris pompa non deerūt. ¶Gau. Cōquisita sunt oīa: quiescendū est. ¶Rō. Iam dixi: uitæ

G reqem & solaciū quærebas: laborē mortis ac tædiū inuenisti. ¶Gau. Cūcta disposui: prosperitas parta est. ¶Rō. Congessisti fallacissimæ ac fugacissimæ spei nidū: quæ ubi primum adoleuerit euolet: mœstū & uacuū cor relinquens sæpe uel in plumis pereat. ¶Gau. Lōgo succedit quies labori. ¶Rō. Breuis ipsa adeo fortassis ut nulla potius dici possit. Multorū sæpe studiū annorꝫ in momēto excidit: imo cum semp fere gradarij sint ꝓgressus: raro non repentini exitus rerꝫ sūt. ¶Gau. Per longas curas ad securitatis initia uentū est. ¶Rō. Sollicita multū de principijs humana curiositas: finē cæca non prospicit. Densa uenturi caligo temporis mortalis aciem frustrauit obtuitus: deliberatio utiq́ꝫ nostra sit cōsumatio fortunæ: Dicam melius: dei est: cuius in manibꝰ sortes sunt hominū: non quas ipsi uobis opinione uestra speq́ꝫ improba fingitis: sed quas ille præsciētia sua uidet. Eius est aūt illa uox: Stulte: hac nocte animā tuam repetunt a te: quæ aūt parasti cuius erunt? Cōminatio horrenda: quæ nisi spes somnosq́ꝫ mortaliū interrūpat: obsorduistis haud dubie.

De Potentia: Dialogus XCI.

¶Gau.

A P Otentia magna sum. ¶Ratio. Ergo & inuidia. ¶Gaudium. Potētia multa sum. ¶Ratio. Et in periculis multis. ¶Gaudium. Potentia sum ingenti. ¶Ratio. Et laboribus infinitis & inextricabilibus curis. ¶Gau. Multa possum. ¶Rō. Quo plus in alios potes: & plus alij in te. ¶Gaudium. Potentiæ est plurimum. ¶Rō. Quo potentiæ magis: eo maius in illam imperium fortunæ tepide se exercet in paruis: uberem eligit materiam. In magna lignorum mole: crepitantius sæuit incēdium: magna prosperitas: magnæ uiam facit aduersitati. Nec quenq́ꝫ facile plane miserum uidebis: qui non ualde fœlix habitus fuerit. Non potest ignoti hominis: nota esse calamitas. ¶Gau. Quod uolo & possum. ¶Rō. Cura ergo ne quid mali uelis: & scito quo potentiæ plus: eo plus esse negocij

B minus ue licentiæ. ¶Gau. Potētia ingens sum. ¶Rō. Quid scis an diuturna? Piget exequi qui potentes breui ad impotētiam: seu qui reges ad infamiæ seruiciū sunt redacti. Vepricosi & lubrici sunt humanorꝫ gradꝰ ascēsuū: tremulꝰ uertex: præcipitiū horrendū: ægre cōscenditur ad eminentē statū: anxie ibi cōsistit̄: grauit̄ inde & repēte descēdit̄: Id sic eē nō singuli tm̄ reges aut populi: sed maxima etiam testant̄ imperia. ¶Gau. Armis atq́ꝫ opibꝰ potēs sum.

Rõ. Vera & firma potentia in uirtute fundata est: Fundamētum si detraxeris: quo maior: eo periculosior structura. Quid implere opibus domos iuuat: arua ligonibus: maria classibus: si intus interea domestici hostes animum oppugnant atq; expugnant? Vis ut te potentem fatear? illos doma finibusq; tuis pelle: uince iram: uince cupiditatem: uince libidinē: uince teipsum famæ atq; animæ hostem tuæ. Quænam ista potentia est: uincere alios: passionibus suis uinci? Gau. Fundata in solido potentia est. Rõ. Quo pacto cum uita ipsa mutetur assidue? O quid tumes imbecillum animal: de potentia disputas: de anima interim periclitaris: quam dicto citius uel naturæ uis occultior: uel exigui morsus animantis: uel extremi conteptissimiq; homines sæpe potentissimis abstulere. Gau. Potentia egregie stabilita est. Rõ. Vbi quæso? In harenis ac fluctibus: an in uento: an in ipsa: ut perhibent: fortunæ rota: quin tu amice: male susceptam pone fiduciam. Nulla hic stabilis potentia: utq; uel improprie exprimam qd' sentio: nulla potentia potens est. C

De Gloria: Dialogus XCII.

Gau.

Ed inueni magnam gloriam. Rõ. Magna in exiguo qualiter explicentur non intelligo. Si temporum: si locorum angustias metiare: magnam hic gloriam nō esse fateberis. Non ingeram tibi ut terra omnis punctus est: cuius ipsius partem maximam natura fecit inhabitabilem atq; inaccessibilem fortuna: ut tēpus præsens pūcto minus: idq; ipsum semper instabile fugaxq; tam rapidæ: ut uix illam animo sequi possis: Duæ reliquæ tpis partes semp absentes: ita ut altera nos lubrica memoria: altera expectatione anxia fatiget: ut omē simul tēpus: aut diluuijs: aut æstu nimio: aut peste aliqua: aut cœli inclæmētia uel terrarū: aut deniq; per seipsum lapsu proprio ita discerptum atq; cōfusum sit ut una sæpe ætas prope nil habeat cōmune cum altera: Neq; minus in tempibus q̃ in locis uideas exiguo interuallo notissimū nō agnosci. Hæc inq; & quæ sunt id genus plurima trāseo. Vulgata sunt omia: quibus liquido cernit̃ quænā hæc mortalis ac terrena gloriæ magnitudo est. Gau. Quā conditio mea fert gloriam sum adept⁹. Rõ. Si indignā: breuē Hercle: At si dignam gaude: non q; habeas sed q; meritus sis. Gau. Gloriam quæsiui. Rõ. Gloria uera nisi bonis artibus non quærit̃: Vnde tibi partum nomen uide: sic intelliges an gloria uera sit: famam si casus dedit: eripiet. Gau. Multum est gloriæ. Rõ. Caue ne quā gloriam ueram putas: imago falsa sit gloriæ. In rebus hoīm multa regnat illusio. Gau. Plurimum est gloriæ. Rõ. Vt nemo pauper magnæ pecuniæ famā quærit nisi ut fallat: Sic nemo ignauus magnæ uirtutis opinionē: Vterq; tamen sibi conscius quicquid de se alij loquatur: q̃tum uel pecuniæ in arcula: uel uirtutis in animo sit. Gau. Insignis est gloria. Rõ. Si ex merito: modeste utere ne superbiæ illi notā applicueris: Si minus: fac ne diu populum fallas. Gau. Præfulgens est gloria. Rõ. Vel mereri stude: uel graue non tuū indumentum exue: Inglorium esse præstiterit: q̃ mendacio gloriosum. Vera etiam gloria cum labore seruatur: quid de falsa speres? Cum omīs fictio difficilis sit: tum difficillima est quā multi undiq; obseruāt. Rari nempe sunt gloriosi: hos propter dissimilitudinem obscurum atq; inuidum uulgus odit. Graue est inter tot hostium insidias latere: præstringere omnium oculos non potes in te tanto studio defixos. Gau. Gloriosus appareo. Rõ. Melius forsitan lateres & certe tutius. Hoc grauiter dixit is qui multa leuiter: Bn̄ qui latuit: bene uixit. Gau. Clarus lateq; notus sum: longeq; conspicuus. Rõ. Liuor abdita penetrat rimaturq;: putas conspecta prætereat? Quid q; pauci sunt quibus expediat apparere & cōspici: pauci quorum famæ non noceat ad plenum nosci? Notissimum Claudiani dictum: Minuit præsentia famam: Quantomagis illam minuit noticia? Raro sunt homines qd' uidentur. Gau. Gloriosus uideor. Rõ. Caua nube circumdatus delitescis: Si parumper emerseris: quo plus gloriæ falsæ fuit: eo ueræ plus erit infamiæ. Gau. At gloria uera est. Rõ. Id nemo te melius nouit: Ita demum si externi iudicis incorruptum animum tuis in rebus assumpseris: gloria quidem: ut sapiētibus placet: quasi quædam umbra uirtutis est: Illam comitatur: illam sequitur: quandoq; etiam antecedit: Quod in adolescentibus claræ indolis uidemus: quos ante perfectam uirtutem præconcepta de illis spes hominum claros facit: quæ quibusdam uelut stimulis generosos modestosq; animos excitat atq; erigit & impellit ad æquandam spem ciuium suorum: stultos aūt tumidosq; præcipitat. Hinc transformatio illa ridicula clarorum adolescentium in obscuros senes. Laus quidem sapienti utilis: stulto nocet. Ex his uides umbrā per seipsam esse non posse: rei cuiuspiam sit oportet. Vis nę igitur gloriam ueram esse: fac ut uera & solida uirtus sit.

A B C D

De Beneficijs in multos collatis: Dial. XCIII. ¶ Gau.

A Eneficia in multos contuliſſe gaudeo. ¶ Rõ. Multos ingratos experiens dolebis.
b ¶ Gau. Beneficia in multos effudi. ¶ Rõ. Recte ais: Nam ſi accipientiũ aĩos intue
are: beneficiorũ magna pars perdit̃. ¶ Gau. Multi meis beneficijs ſunt obſtricti. ¶
Rõ. Quidam ſe obliuione relaxabunt: alij forſan iniurijs beneficia penſabũt: ut ceſſent iniu/
riæ: non ceſſabunt querimoniæ: ꝙ multi de benefactoribus querunt̃ ſuis: Iniquũ fateor: ſed
cõmune adeo: ut non tam crebre de hoſtibus ſint querelæ. Audiſti apud Lucanũ de Põpeio
querentem Photinũ: apud Senecam uero Sabinũ de Auguſto. Quid uero te ad litteras aut
antiquitatem uoco? Vrbes medias contemplare: Vici oẽs lamentis talibus pleni ſunt. Om/
nis aũt ingratitudinis triplex: niſi fallor: cauſa ẽ. Inuidia ſcʒ quæ dum impenſa alijs benefi/
cia ſuas ducit iniurias in ſe collata nõ aſpicit. Superbia quæ uel ſe maiorib⁹ dignam cenſet:
uel præferri ſibi aliquẽ indignat̃. Cupiditas quæ munerib⁹ nõ lenit̃ ſed accendit̃: & dũ quæ/
rendis inhiat quæſita non meminit. Poſſem breuius: totius mali cauſam ſtulticiam dicere:
Ea uero non huius tãtũ: ſed malorũ omniũ cauſa eſt ignorãtia ueri boni opinionũqꝫ peruer/
ſitas: Hĩc nimirũ peſtes animi prodeũt: ſupbia imprimis & cupiditas: quib⁹ nullũ obſequiũ
B non contumax: nulla largitas non anguſta eſt. ¶ Gau. Beneficus fui in multos. ¶ Rõ. Ari/
ſtotelica quædam magnanimitas fert̃ meminiſſe collati: accepti aũt beneficij obliuiſci: quæ
ſententia & ſi colore non careat: apud me tamẽ uerus magnanimus cõtẽptor mediocrium
atqꝫ humiliũ eſt rerũ: atqꝫ ideo quæcunqꝫ egerit: magna ꝗuis iudicio plurimorũ: parua ſunt
animo maiora quædã & rariora uoluenti: Cõtra ſi quid acceperit quo alteri fiat obnoxius:
ꝗuis exiguũ: graue eſt libertatem amanti atqꝫ ad excellentiã aſpirãti quoue ꝙ primũ ſolui
leuariqꝫ uelit. De hac igit̃ re Annei Senecæ dictũ probo: Beneficium inquit qui dedit taceat:
narret qui accepit. Elegãter nempe duo beneficentiæ ſeu uenena: ſeu uulnera ſunt. Hinc ex/
probratio largientis: hinc recipientis obliuio: utraqꝫ mater ĩgratitudinis ac beneficij nouer/
ca. Illa ingratitudinẽ parit in altero: hæc in ſe. Illa q̊ʒ beneficiũ in ſe extinguit: hæc in altero.
C His tot malis aptiſſime illo Senecæ cõſilio medeare. ¶ Gau. Multis benefeci. ¶ Rõ. At plu/
ribus nõ feciſti: qui ſe ſpretos & cõtemptos dolent. Eſt aũt: neſcio quidẽ unde: firmior offen/
ſarum ꝙ̃ beneficiorũ tenaciorqꝫ memoria. Sæpe ſingulis beneficijs aut nullos aut ſingulos
amicos obliuioſos & tepidos: hoſtes aũt tibi multos feceris memores ac feruentes. ¶ Gau.
Multis multa ac magna contuli. ¶ Rõ. Sunt multi quibus ꝓfuiſſe periculũ ſit: quidã paruo
amicũ: magno hoſtẽ beneficio quæſiere: quod & exigui debitũ leue retributio prona eſt: ma
gna autẽ & debere pudet & piget reddere: & nihil eſt tertiũ niſi ut deſinat eſſe cui debeat qui
inuitus debet. Ita dũ debentẽ pudor bñficij exptos dolor agitat: inter Scyllã & Charybdim
fertur cymba benefici: effectũqꝫ ut multos qui parce atqꝫ illiberaliter tuti uixiſſent liberali/
tas inſignis in diſcrimen traxerit. Siquidẽ inter malos impune bonũ eſſe non licet: durũ di/
D ctu: ſed dicendũ tamẽ: Animal ingratius hoĩe nullũ eſt. ¶ Gau. Late me beneficũ præbui.
¶ Rõ. Quidã ſunt benefici: nec tamẽ beniuoli: quos magnitudo ſtatus atqꝫ hoĩm neceſſitas
multa largiri cogit: His etiã quos nõ modo non diligũt ſed nec noſcũt quidẽ: quibus ſi ſe ob
beneficia charos ſperant: ualde eos fallit opinio. Nemo facile nõ amantẽ amat. Mutuus ne/
xus animorũ ac reciprocus eſt amor. Munera ſæpe neceſſitati: amor uero iudicio tribuit̃. Vt
ergo beneficia bene collata: & læta fronte pioqꝫ animo dignis exhibita nunꝙ glorioſa nega/
uerim: ſic multa: ĩmo uero partem maximã ſeu hæc dantiũ ſeu accipientiũ culpa eſt perdi ac
proijci: nemo uſꝙ eſt qui dubitet: Et eſt facilior breuiorqꝫ ac rectior: ꝙ̃ ſupra tibi oſtendi/
mus: amando ſcʒ ad amorem uia: qua pergenti uerũ q̊ʒ ſi benefici nomẽ acceſſerit: clarũ te ſu/
praqꝫ fidem multis amabilẽ efficiet. ¶ Gau. Multa & magna cõtuli. ¶ Rõ. In reb⁹ nõ quid
ſed qualiter quoue aĩo fiat: refert apud deũ atqꝫ hoĩes: & magna ſæpe inuiſa & modica gra/
ta ſunt: nudũ præ oĩbus cor attendi: & ſacrificio paupis probatur & munere.

De Amore Populi: Dialogus XCIIII. ¶ Gau.

A Opulus me amat. ¶ Rõ. Subſiſte paululum mox oderit. ¶ Gau. Populus me di/
p ligit. ¶ Rõ. Ne propera: nondum finis: ut dies unus: ſic uita omnis a fine deſcribit̃.
¶ Gau. Populo charus ſum. ¶ Rõ. Quis illi Scipionibus charior: quis Camil/
lo: quis Rutilio ac Metello? Quid Themiſtoclem loquar aut Milciadem: quid hoc genitum
Cimonem aut Ariſtidem: quid Theſea: quid Solonem: quid Hannibalem: quid Lycurgũ:
qui ciues oro te: ꝙ̃ quiſqꝫ ꝙ̃ breuiter populo ſuo charus: oĩm not⁹ finis: & uel in cõtemptũ:

uel in odium uersus amor atq; indigna rebus premia: fori labor: accusatio: mors: exiliū: catenæ. ¶ Gau. Multis in populo charus sum. ¶ Rō. Malis igit: pauci em̄ boni: atqui maloꝝ malis artibus quæri amorē cōstat. Si uero similitudo quædā parit amicitias: ut prudētibus placet: qui sis æstima: qui multis ī populo charus sis. ¶ Gau. Populus me amat. ¶ Rō. Se/ B
renum hybernū: aura æstiua: quies maris: lunæ status: amor populi: paria hæc si conferant mobilitatis ultimo palmā do. ¶ Gau. Populus me honorat. ¶ Rō. Labijs credo: cor autē eoꝝ longe ē a te: nō est em̄ tibi fidelior q̄ deo: Raro quicq; ex animo facit uulgus nisi tumultuari & furere & sæuire. ¶ Gau. Populus me ueretur. ¶ Rō. Non faciet diu. Facile em̄ ruit quod non certo iudicio stabilitū est. ¶ Gau. Ardens in me populi fauor est. ¶ Rō. Ardenti principio sæpe medium tepens: finis algidus fuit: quod haud crebrius ulla in re q̄ in studijs populoꝝ cernas. ¶ Gau. Populus me laudat. ¶ Rō. Stultoꝝ laus apud doctos infamia ē. ¶ Gau. Populus me suspicit. ¶ Rō. Leui reꝝ alternatione despiciet: semper em̄ alteꝝ extremorum tenet: mediū uero nunq̄: ut qui habitantē ibi hostē metuat. ¶ Gau. Popul⁹ me co/ C
lit. ¶ Rō. Mirabor si tam inculto cultore fructifices. ¶ Gau. Populus bene de me sentit. ¶ Rō. Sine ullo delectu iudicare solitus utranq; in partē: Itaq; uulgi sententia ueros inter iudices contrarij argumentū est. ¶ Gau. Populus bene de me æstimat. ¶ Rō. Suspecta sanis ingenijs æstimatio insanoꝝ: Mallem te populo incognitū q̄ probatū. ¶ Gau. Populus multa de me loquit. ¶ Rō. Et tu ergo popularibus auribus fidis atq; ageris: quod licet magnis olim uiris euenisse noueris: non minor tñ est uanitas gaudere flatu tenui & incerto. ¶ Gau. Populus me mirat. ¶ Rō. Et ego te miror qui hoc in gloriā tuā trahas. ¶ Gau. Popul⁹ me amat. ¶ Rō. Non hæc laus sed fortuna est tua: populi mos est ut sæpe amet indignos: sed a quibus indigni amoris sæpe dignissimam fert mercedem.

De Occupata Tyrannide: Dial. XCV.

¶ Gau. INuasi tyrannidem in ciues meos. ¶ Rō. Rependisti dignam uicem stultis amanti/ A
bus. Illi te æquo altius extulerunt: illos tu iniquo iugo seruitij depressisti. ¶ Gau. Tyrannidem arripui. ¶ Ratio. Abstulisti libertatē alijs: securitatem tibi: requiem utrisq;. ¶ Gau. Tyrannidē consecutus sum. ¶ Rō. Statum certi laboris euentus ambigui: sed ut plurimū infœlicis. Non te ad historias ueteres atq; externas mittā: Quis Phæræi Alexandri exit⁹? Quis Dionysij Syracusij? Quis Agrigentini Phalaridis? Quis Annonis Pœni? Quis Elearchi Heracleēsis? Quis Ephyrensis Aristotini? Quis Lacedæmonij Nabidis? Quis Hipparchi deniq; Atheniēsis: quē occidisse īmortalis gloria interfectorib⁹ fuit. Nō ad recentiores atq; domesticas: Cassium Meliumq;: & Manlium Romanos ciues: Catilinam quoq; & Gracchos: & Apuleum: non tyrannos quidem: sed tyrānidem affectantes: inq; impijs conatibus deprehensos: cœptoq; prohibitos atq; oppressos. Nō postremo ad illos: qui maiores non meliores iusti uelo imperij trucem texere tryānidem atq; iniustam: Caium scilicet ac Neronem: Domitianum & Commodum ac Bassianum: reliquosq; eius ordinis: solo nomie principes: quorum mens tyrannica ac tyrānicus finis fuit: Sed ad alios quos auorum patrumq; memoria: seu etiam quos ætas ac regio præsens uidit: Hos ego ne distantib⁹ te fatigem: circumspicere & contemplari iubeo: uidebis usitatum: & cōmunem tyrannorum exitum: aut gladium: aut uenenū: uereq; illud a Satyrico dictum dices: Ad generum cereris sine cæde & uulnere pauci Descendunt reges & sicca morte tyranni. ¶ Gau. Tyrannidem in B
ciues exerceo. ¶ Rō. Prædam atq; carnificinam auro implēdus & sanguine auri sitiens monedula tenaxq;: nec missura cutem nisi plena cruoris hirudo. Sed qua fronte: quoue animo seu sanguinē illum fundis: pro quo seruando si homo esses: sanguis tuus ultro tibi fundēdus erat: seu ciuibus tuis aurum rapis: quod diris prædonibus largiaris: spolians qui tuis pascēdi opibus fuissent: ditansq; a quibus omni ingenio extorquēdum legis: sic maiorum uel exempla: uel monita uiluerunt. Sed hoc pessimum habet tyrannorum uita: ut quibus fidendū est metuant semper: fidantq; quibus fidei nihil est: totumq; hoc malum: hinc immeritis irrogatæ iniuriæ faciunt: hinc indignis erogata beneficia: & ambitione turbatus ordo rerū: amici ex hostib⁹: hostes ex ciuibus. ¶ Gau. Tyrannus patriæ meæ sum. ¶ Rō. Nunquid id es/ C
ses si illā tuā eē patriā meminisses? Si obuersaret aio publicæ matris effigies: nūq̄ frēs lacerares tuos? cū qb⁹ æquā puericiā atq; adolescentiā egisses: eodē cælo usus: ijsdē aqs: ijsdē atq; sacris: ijsdē festis dieb⁹: ijsdē ludis & luctib⁹: q̄ nūc mēte de illoꝝ tergo potes ludere: atq; illis flētib⁹ gaudere: q̄ postremo īpudētia in ea urbe uiuis in q̄ uitā tuā oib⁹ scis inuisā: mortē cūctis optabile: ubi esse neminē cert⁹ es q nō male pditū te uelit lupū mitti de grege sæuissimū?

D ¶Gau. Tyrannidem accepi. ¶Rō. Si præterito præsens tempus confers: duram te ac mise/
ram subijsse sarcinam intelliges: Tutam agebas & quietam uitam: dehinc nisi sceleri iungis
amentiam: Nulla tibi sine metu ac tumultu animi dies: nulla nox ibit: nullus non suspectꝰ
cibus: nullus sopor imperterritus: dum ubiq; ceruicibus impendentem uideris mucronem:
quem amico opes fortunasq; suas miranti: nō inepte monstrasse tradit̃ Dionysius: tyrānus
quidem: sed tyrannidis æstimator acutissimus. ¶Gau. Ferro mihi tyrannidem acquisiui.
E ¶Rō. Ferro quæsitam: ferro etiam seruaturus: ferro forsitā amissurus. Præclaras plane di/
uitias comparasti esse omnibus odiosum atq; terrificum: quodq; hinc sequit̃ tibi te ꝑpetuo
grauem metu. Vt enim periculi nihil sit: quod ī quibusdam urbibus natura ciuium præstat
apta seruitio: quando tamen pauor aberit animo recolenti: quid ille huius q̃ legitimi nomē
habet impꝰij metator ac fundator primus audiuit a Laberio Romano equite: Necesse est
inquit multos timeat quem multi timent. Cuius dicti ratio illa est: quam posuit Naso: Quia
quem metuit quisq; perire cupit: Positam prius ab Ennio: ubi ait: Quem metuūt oderunt:
quem quisq; odit perisse expetit. Vt tamen & periculum & metus etiam omnis cesset: quod
nonnullos tyrannoꝝ uel nutrita publicis malis audacia: uel nota ciuium spondet ignauia:
An non saltem ullus est pudor his præesse quibus te subesse sit dignius: præter iniustā uim
F rebus omnibus imparem? ¶Gau. Tyrānidem indui. ¶Rō. Humanitatē ergo & iusticiam
exuisti: simul & procellosam uitā & cruentam aut certe dubiam mortem elegisti. Infœlix de
quo sola patria quæ te genuit atq; aluit mortem speret? An uero non ille sat miser est quem
miserum uolunt omnes? An non ille miserrimus: qui tam miser esse non possit: quin sit dig/
nus esse miserior? ¶Gau. Habeo summū inter ciues locum. ¶Rō. Habes in ciuibus tyran/
nidem: in arenis domum: in uepribus stratum: in prærupto sedem: in rapinis inopiā: in mi/
serijs inuidiam.

De Regno & Imperio: Dial. XCVI. ¶Gau.

A e Cce autem iure rex sum. ¶Rō. Id em̄ uero occultum diu esse non poterit: quid in/
tersit inter regem tyrannūq; iam diximus. Quid aūt iuuat dici regem si tyrannus
es? Nō in specioso cognomine sed in uera iusticia regis regniq; salus sita est. Minus
mali reor inquæsitū dominiū reformare: teq; de reliquo sic agere ut rex uerus appareas: q̃ re/
gnum iure partum: in quo iuste successeris parenti tyrannica uexatione diripere: Plus enim
uerae laudis in progressū ac fine q̃ in principio reꝝ est. ¶Gau. Rex sum. ¶Rō. Melius sub
iusto rege ageres atq; tranquillius q̃ rex ipse. ¶Gau. Regni solium conscendi. ¶Rō. Locū
late conspectum patentemq; omniū indicijs: eoq; periculosum ignauiæ: laboriosum ꝗo dif/
B ficilemq; uirtuti. Bonus em̄ rex seruus est publicꝰ. ¶Gau. Regni solio euectus sum. ¶Rō.
Vt meritus uideare: tuas res teq; ipsum obliuiscere: populū tuū & rempublicā cogita: Quo
die primum rex fuisti: tibi moriēs: alijs uiuere incepisti: quodq; durissimū est ingratis & ini/
quis æstimatoribus laboris tui. ¶Gau. In regiam ueni. ¶Rō. Aliquid ibi forsan perituræ
gloriæ reperturus: sed quietis nihil. ¶Gau. Iuste regno. ¶Rō. Bene agis gratissimāq; rem
deo. Scito aūt seruire te querulis: & uix tibi ante obitū gratiam relaturis. Raro tam iustus
quisq̃ regum fuit: ut nō charior populo successor foret: Is cū uenerit alter optabitur. Hi sunt
uulgi mores: odisse præsentia: uentura cupere: præterita celebrare. Quando ergo defuerint
querelæ: si omne præsens bonum sordet: nilq; omniū placet: nisi quod cruciat seu perditum
C seu speratum. ¶Gau. Sceptrum & diadema sortitus sum. ¶Rō. Fulgidas compedes: cla/
ramq; miseriam: quæ si plene omnibus nota esset: crede mihi non totiens uno de solio liti/
garent duo: sed plura essent regna q̃ reges. ¶Gau. Purpuram indutus sum. ¶Rō. Non cul
tus exterior: sed internus habitus & mens regia regem facit. Alexandri Romani principis di/
ctum fuit: Imperiū in uirtute non in decore consistere. ¶Gau. Ad regnū prouehor. ¶Rō.
Nūc in dubio uertitur subiectoꝝ status: an fœlices ea quæ hic fingit̃ fœlicitas: an miseri sint.
Nēpe mortalis regni fœlicitas rex bonus: te in dubio labor manet & graue negociū. ¶Gau.
Rex sum: nil non licet regi. ¶Rō. Nulli minus: Immo uero quod olim licuit iam nō licet. Et
forte si de regno licentiam aucuparis: non te regem noueris sed tyrannū. ¶Gau. Rex sum
atq; omnia possum. ¶Rō. Immo nihil nisi qđ decet regem: cuius ut dixi: minor licentia q̃
D priuati est. Sin hoc calle uoluptatem petis: falleris: & tota: ut aiunt: erras uia. Voluptas a ter
go longe est: hac ad laborem itur & ad gloriam. ¶Gau. Rex sum eritq; mihi iam certa trā/
quillitas. ¶Rō. Immo si qua olim fuit perijt: Stultus nauta qui relicto portu in altum uela
facit: tranquillitatem quærens. ¶Gau. At Romanus Imperator factus sum. ¶Rō. Clari/

ſimũ nomẽ: ſed duriſſimũ officiũ. Magna ſeruare difficile ẽ: quid collapſa erigere: ſparſa col-
ligere: recuperare ꝑdita: deformia reformare & deſerti culturam ruris multiſq; diu neglectã
ſuſcepiſti: multis egent dura arua ligonibus: multis prata riuis arentia: æſtuandũ algẽdũq;
tibi eſt ſi ſucceſſerit: Tu hinc laudem: reliqua ſucceſſor tuus metet: Illi ſeueris: ſera eſt meſſis:
multas poſcit æſtates. ¶ Gau. Aſcendi ad imperiũ: iam quieſcã & ſecurus uiuã. ¶ Rõ. Falſa E
te habet opinio: nunq̃ minꝰ: tu ne in excelſum montẽ ut uentos & fulmina euaderes aſcen-
diſti? Nõ legiſti Horatianũ illud: Sæpius uentis agitat̃ ingens pinus: Et celſæ grauiore caſu
Decidũt turres: feriũtq; ſũmos fulgura mõtes? Et quãto aliter de hac ſtatus eminẽtia ſentie-
bant experti principes: Auguſtus & Diocletianus: quoꝝ alter: ut legimus: de dimittẽdo im-
perio cogitauit: alter aũt dimiſit imperiũ: nec reuocatus aſſẽſum dedit. Quãto aliter Marcꝰ
Aurelius & Pertinax: q̃rũ primus adoptione ad ſpem imperij euocatus: ſolito triſtior effectꝰ
mirãtibus amicis: multa de malis imperij diſputaſſe: alter imperator effectus ſemꝑ imperi-
um horruiſſe memorat̃. Magnus eſt ad imperium aſcẽſus: magni in imperio labores: magni
q̊ʒ cũ aſcẽderis ex alto caſus. Si mihi nõ credis: Iuliũ Cæſarẽ interroga: Caiũ q̊ʒ Caligulã: &
Claudiũ: & Neronẽ: & Galbã: Othonẽ: Vitelliũ: Domitianũ: Cõmodũ: Pertinacẽ de quo
proxime dictũ eſt: Baſſianũ præterea & Macrinũ cũ filio Diadumeno: fœdiſſimũq; oĩm He-
liogabalum: lõgeq; diſſimilẽ moribus Alexandꝝ: utriuſq; etiã qđ mireris cũ filio matrem:
Maximos q̊ʒ & Maximianos: & Maximos: & Gordianos. Præterea & Philippos: & Deciũ:
Gallumq;: & Voluſianũ: & Valerianũ inſigni calamitate notabilẽ: & contemptorẽ paternæ
miſeriæ Galienũ: Aurelianũ deniq; & Probũ: Iulianũ: & Liciniũ: & Cõſtantiũ: & Valentẽ:
& Gratianũ: Valentinianũ: Ac: ne ad faſtidiũ cũcta cõplectar: totã illã tyrãnoꝝ ſimꝉ & prĩ-
cipum ſeriem ꝑcunctare: uno tibi ore oẽs reſpõſum dabũt: Eodẽ ſe calle ad ruinã atq; impe-
rium aſcendiſſe: & tu illic tibi requiẽ fingis ad ſecurã uitã: ubi oẽs periculũ & laborem: multi
miſerabilẽ uitæ exitũ inuenere? Nõ hoc ſibi fingebant illi quattuor: q̊s ab initio noĩaui: Nõ
Antonini pij prĩcipis maternus auus Arius Antonius homo ſanctus: ut hiſtoriæ loquunt̃:
ut ego fateor: uir prudens Neruã miſeratus ꝙ Imperiũ accepiſſet. Vere eñ fruſtra principes
premit ĩuidia: cũ illiſ potiꝰ miſeratio debeat̃. ¶ Gau. Sũ Imperator & ulciſci poſſum. ¶ Rõ. F
In hoſtes publicos forſitan nõ in tuos. Illis eñ ſi uerꝰ es princeps: hoc tuo aſcenſu ſecuritas
parata eſt: priuatis affectibꝰ pietas publica frenũ ſtringet. Nõ potes huiꝰ aut illiꝰ hoſtis eſſe:
ex q̊ pater oĩm eẽ meruiſti. Id in ciues principi iuris eſt: qđ in filios patri. Iuſtus princeps pa-
ter patriæ eſt: Nullũ ex oĩbus titulis hoc gratiꝰ ſũmus ille principũ Auguſtꝰ accepit: ut qui
cõpreſſo adoleſcẽtiæ impetu: patris nomẽ ĩplere decreuerat: Tibi ergo qui hoſtes fuerãt iam
filij ſunt. ¶ Gau. Imperator ſum ulciſci potero. ¶ Rõ. Vti hac potẽtia nõ debebis: & ſic ha-
be: ſummi imperij ꝑtãtem excellẽtibꝰ & fortunæ paribꝰ animis: eſſe ueniæ materiã non uin-
dictæ: cuiꝰ eo auidior quiſq;: q̊ uilior infirmiorq; animi ac uiriũ eſt: Qua ĩ re meminiſſe ꝓfu-
erit illud Hadriani prĩcipiſ: qui ut ſcriptũ eſt: uni quẽ capitalẽ habuerat: factꝰ imꝑator dixit:
Euaſiſti: generoſũ plane ỽbũ ac magnificũ uereq; Cæſareũ. ¶ Gau. Imꝑator ſum: eritq; iã
theſaurꝰ par imꝑẽſæ. ¶ Rõ. Ad rapinã uox hæc ſpectat: ẽ ut aliaꝝ reꝝ: ſic ſũptuũ fluxꝰ q̇dã G
ac uorago: cui nihil eſt ſatis. Longũ eſt mortaliũ hac in ꝑte: ſed imprimis Romanoꝝ princi-
pum furores ſtilo æquare: Paucos tñ ex oĩbus eorũq; ipſoꝝ pauca de multis attingã. Con-
ſpectiſſimꝰ ille q̇dẽ Caij furor: baias atq; puteolos põte iungẽtis atq; illũ tumidi maris ſinũ
primũ equis: mox quadrigis triũphalit̃ ꝑmeantis: q̇d aceto liquefactas memorẽ margari-
tas: precij ingẽtis: appoſitoſq; cõuiuijs panes aureos atq; aureas dapes: quibꝰ nõ famẽ cõ-
peſcere cõuiuaꝝ: ut mos eſt: ꝓpoſitũ illi eẽt: ſed imperij opes ſpargere: atq; illoꝝ auariciã ir-
ritare. Adde effuſos in plæbẽ nũmos turbidoq; & ꝓfundo mari iactas moles: duriſſimas ru-
pes ſciſſas: cãpos æquatos mõtibꝰ: & cãpis iuga montiũ: terra illic addita: hinc detracta: tã
ſubito ut naturæ miraculũ uim paſſæ cũ celeritate certaret: Nẽpe cũ dilati preciũ opis mors
eſſet: quibꝰ prædeceſſoris ſui Tiberij theſauro ingenti diuitijſq; oĩbus imperij intra anni ſpa-
cium exhauſtis: ad inopiã fœdiſſimaſq; rapinas eſt cõpulſus. Illud inter iſta nõ numero: ꝙ
Corinthiũ montẽ Iſthmum perfodi aĩo deſtinarat: & ſi ſumptuoſiſſimũ opus: tamẽ ut per-
hibent nauigãtibus utile: quo duo maria iungerent̃: & a Brunduſio Athenas: aut Chalcidẽ
Byçãtiũq; petẽtibꝰ flexꝰ ingens remitteret̃ Achaiæ. Huiꝰ comes ac uictor amentiæ ſeq̃t̃ Ne-
ro: cuius enormiũ impenſaꝝ nullus eſt modus: in ædificando præſertim: in quo omnes pro-
digos & ſeipſum uicit. Nulla alia in re damnoſior: ut de illo ſcribitur: Vnus ex mille furori-
bus attingendus eſt: domus a palatino ad eſquilinum collem porrecta: & magnam partem

urbis occupans:ut non immerito inter conuitia:quibus liberrima plæbis indignatiõe pro/
scissus est:illud quoq; iactatū sit:Roma dom⁹ fiet:uehios migrate q̄rites:si nõ & uehios oc/
cupat ista domus. Hanc aureā dici uoluit:non inepte quidē signans noīe precium: auro em̄
& gemmis crustata ac stellata domus fuit: tātæ altitudinis ut in uestibulo colossus centum
uiginti pedū staret. Intus porticus atq; aulæ laquearibus aureis atq; eburneis tabulatis:&
conuexa domorū cœli instar ui propria sese sensim diebus ac noctibus sine intermissione uol
uentia. Stagnū quoq; maris æmulū ædificijsq; circumdatū littore urbis in morē:Rura præ/
terea & pascua & uineta & syluæ oīm generibus aīalium refertæ. In hac domo quantū con/
iecturis ad uerū uia est: illud qđ colosseū uulgo dicit̄ mediū fuit: cuius nunc etiā ruinæ stu/
porem spectantibus afferunt:& hæc oīa:dum qđ miraculū rei auget: Romæ medio consū/
masset. Ita nõ dicā excessisse:sed nec implesse quidē imperatoriæ domus modū uisus est sibi
ut dedicās domū ipsam nõ amplius miraret̄ q̄ ut hoc solū diceret:Iam tandē quasi hõ habi
tare incipio. Mitto illa leuia:q̄ ueste nullā bis induit:nullū iter minus mille carucis egit:cal/
ceatis argento usus mulis:aureo rete piscatus est: Purpureis atq; coccineis funibus: ac reliq̄
fidem excedentia simul & tædiū paritura. Sed quis illa nõ stupens legit: stupētiorq; aspicit:
Vestigia em̄ extant:pisciuā illā cœptā a Miseno mõte : uenturāq; usq; ad auernū lacū miris
circumseptā cõtectāq; porticibus : fossamq; illā ab auerno usq; hostiā : per tantū uiæ spaci/
um:totq; obuios montes : ut inducto mari sine maritimis casibus nauigās & terræ laborē
& pelagi fastidiū declinaret:Lõgitudo quidē: ut nunc incolæ metiunt̄:nota oībus:ut Tran/
quillus numerat: millia passuū centū sexaginta. Latitudo aūt duarū capax quinq; remium
ex aduerso iter agentiū neq; se impedientiū cõcursu: Qđ opus si explesset:Italiam omnemq;
rempublicā exhausisset:tantis aūt mundi malis mors sola consuluit. Hunc sequit̄ Aurelius
Verus:qui:ut omittā cætera:cœnā illā fecit:cui si par prandiū facere uoluisset:nescio an Ro/
mana res sufficere potuisset. Quo audito frater eius Marcus Aurelius:tam modestiæ amic⁹
q̄ hic hostis:ingemuisse fert̄:reipublicæ misert⁹ & imperio collabenti. Linquo alios: Nimis
multi sunt em̄:nec me fallit posse ex uobis lõgiuscula hæc uideri remedia breuiora pollicitis:
Sed delectat interdū doctū seu doctrinæ deditū frugiq; hoīem stultorū insanias audire:quæ
illi quasi pro cõtrario signo sint: unde sibi:ut aiunt:remisueloq; fugiendū sciat. Hæc aūt eo
spectāt:ut recogites quid est q̄ thesaurū impēsæ parem speras: Vt em̄ frugalitati & modestiæ
haud sane magnis thesauris est opus: sic prodigalitati & luxuriæ neq; thesauri neq; imperia
ipsa sufficiunt. Et hæc causa:nõ tantū mediocris fortunæ hoīes:sed principes q̊z pene oēs:
eos dico:qui nepotino uictui operā dedere:necessario in rapinas & prædā misit:quæ multis
H festinatæ miseræq; mortis occasio fuit. ¶ Gau. Nunquid unius hoīs impensæ:tot urbes nõ
sufficient? ¶ Rõ. Hi tibi respõdeant:de quibus multa diximus: innumerabilesq; alij:q̊s par
pestis pari dedit exitio. Ad summā uero ꝓfundissimū hoc sumptuū: ut sic dicā:specus:qua/
si illud olim Curtij non opibus expleri ullis:sed uirtutibus ante alias modestia cohiberi cõ/
stringiq; potest. In qđ maxime proderit meminisse:alienū esse qđ prodigis: & hic q̊z unum
aliud Hadriani uerbū sæpe ad memoriā reuocasse:qđ sæpe ille & in contione & in senatu le/
gitur dixisse: Ita se rempublicā gesturū: ut sciret populi rem esse nõ propriā: optimo pricipe
dignū uerbū. ¶ Gau. Regno & ultio mea est. ¶ Rõ. Tua quidē minime:neq; em̄ mentit̄ is
qui ait: Mea ē ultio. Profecto aūt si uerus es rex:nihil tuū minus est q̄ ultio: nihil maius q̄
clæmentia. Natura utinā:ut apum:sic hoīm reges aculeo exarmasset:Nūc libero animali ex/
emplū dedit: nõ eripuit libertatē:Meū est:quod illa nõ cogit hortari. Respice paruum illud
sed diuinū animal:pone & tu nõ in uulnere sed ante uulnus aculeū. Plæbeiū em̄ illud:hoc re/
giū: Alioqn ut sine iusticia:sic sine clæmentia rex nõ eris ac ne homo quidē:sed qđ i fabulis
I dici solet:coronatus leo. ¶ Gau. Imperator sum Romanus. ¶ Rõ. Habes Augustū:habes
& Neronem & Vitelliū quem sequaris. Ad hos tres tota nõ modo omniū principū sed ho/
minū turba restringit̄. Hinc ergo tibi ducē elige. Si recētioribus delectaris: habes eiusdē or/
dinis Traianū: Deciū: Galienū. ¶ Gau. Sum Romanus Imperator mūdi dominus. ¶ Rõ.
Fuit quādo id dici prope ueraciter poterat:quorsum uero redierint res uides:ut intelligi det̄
q̄ sit tutū stultis & ignauis magna cõmittere: quanta prouidentia:quantū in furorē:quan/
tus labor:quātaq; diligētia:quantū in torporē incidit. Non est amplius gaudij materia Ro/
K manū imperiū sed humanæ fragilitatis & fortunæ uariantis indiciū. ¶ Gau. Imperio clarus
sum. ¶ Rõ. Clara noīa:res obscuræ:mūdi fraudes:humana credulitas: hi sunt unci:quib⁹
huc illuc faciles animi trahunt̄. Pulchrū imperij:pulchrū regni nomē:sed imperiū & regnum

difficillima omniū officia ſi rite gerant̃: Alioquin & periculoſa prorſus & mortifera: neq̃ de
nihilo dictū illud regiū laudat̃: Diadema nobilē potiuſ ꝙ fœlicē pannū: plenū curis pericu/
liſq̃ & miſerijs multis: quem cognoſcēs nemo nō ambiat modo aut parto gaudeat: ſed nec
oblatū ultro recipiat aut abiectū humo leuet. Proinde expergiſcimini aliq̄n mortales: aperi/
te oculos: neue ſemper falſis caligate fulgoribꝰ ueſtra metimini atq̃ æſtimate corpuſcula:
circūſpicite quibus ſepti eſtis anguſtijs: nolite geometras ac philoſophos cōtemnere: terra
oīs punctus eſt: uos caduci ac fragilis & incerti exitus: & cū iuuenes & cū ſani eſtis cū morte
luctamini: & cū aſcendere creditis: deſcēditis: & cū ſtare uidemini tū maxime ruitis: nec ullū
aīal magis ſuaꝝ uiriū obliuiſcit̃: Ac ſæpius uermes ſemimortui regna & imperia ſomniatiſ:
Memētote uos punctū perexiguū: ſeu uerius punctū: ut ſic dixerim: pūcti breuis: īmo ne mil
leſimā quidē pūcti partē poſſidere. Hāc ſuperbi incolæ præmitis: mox præmēdi: neq̃ ampli
us ex uniuerſo poſſeſſuri: ꝙ ꝙ frigētibus mēbris ac pallidis occupatis. Itē nūc cæci & inſani
elatoq̃ uultu tumidi: qđ natura anguſtat laxate animis: & uincti īmenſa & moribūdi im/
mortalia cogitate: inq̃ hoc nihilo ridiculoſas & inſanas inſolētia ad momentū rapidi tpis:
hic rapinas: hic iniurias: hic uindictas: hic ſpes anxias: hic honores uarios: hic cupiditates
inexpletas: hic furores demū ueſtros: hic regna: principatus & imperia: hic claſſes: hic acies:
hic bella molimini. Cū multū inſanieritis: ſiue Impatores fueritis: ſiue aratores: ſeu diuites:
ſeu mendici: corpus ueſtꝝ putris terra: uita ueſtra fumus leuis: magno flatu pulſus fuerit: &
uix tandē ſero quidē cognoſcetis uiā hanc fuiſſe non patriā: totūq̃ hoc regni & imperij falſū
nomen. ℂGau. Imperator factus ſum. ℂRō. Stulti cū Imperatores fiūt: hoīes ſe eſſe nō re/ L
colūt aut fuiſſe. Quale eſt illud Tiberij Cæſaris: qui amicū uolentē eū cōmemoratiōe quo/
rundā actuū in memoriā priſtinæ familiaritatis adducere: cū uix aperto ore: hoc unū uerbū
emiſiſſet: meminiſti: præueniēs interrupit: nec paſſus eſt explere qđ cœperat: ſed repente ait:
Quid fuerim nō memini: uocē improbā ac ſuperbā: nec amicitiaꝝ mō ſed totius humanita/
tis immemorē. ℂGau. Ad Romanū imperiū aſcēdi. ℂRō. Quid hinc gaudes & in eculeū
aſcendit̃ & in crucē. Contra ꝓo & in lectulū & in ſedile deſcendit̃: & ſæpiuſ in imo quies ha/
bitat. Nonnullis opprobriū: multis ſuppliciū: oībus labor eſt ſcandere.

De Exercitu armato: Dialogus XCVII. ℂGau.

Xercitū armatū habeo. ℂRō. Mirabar niſi regnū atq̃ impiū exercitus: hoc ē mi/ A
e ſeria miſeriā ſequeret̃. Atqui Seneca Scipionē Africanū cœlo tenꝰ attollit: nō quia
magnos duxit exercitus: ꝗs & furioſi nocēteſq̃ duxerūt: ſed ob egregiā moderatio/
nem: quā nunꝙ certe dat exercitꝰ: ſæpe eripit: ſæpe minuit: Quæ eñ tā ſolida uirtus eſt: ꝙ
tot ſceleratoꝝ: totq̃ carnificū cruentoꝝ cōuerſatio exēplūq̃ non deterreat: ℂGau. Magnū
habeo exercitū. ℂRō. Habes unde in cāpis uitā agas. Neq̃ eñ aut urbes exercituū ſunt ca/
paces: aut bene ciues togati militeſq̃ cohabitant armati. ℂGau. Fortiſſimum habeo exer/
citum. ℂRō. Habes belli materiā: pacis excidiū: Si hinc gaudeſ: ad cœleſtē certe nō pertineſ B
ciuitatē. ℂGau. Habeo exercitū ingentē. ℂRō. Habes utrūq̃ ad latus hoſtes armatos: ꝗs
nec murus a te ſeparat nec uallū: anceps profecto negociū & graue. ℂGau. Mihi multæ ſūt
& ualidæ legiones. ℂRō. Haꝝ tædia nemo facile atq̃ moleſtias inſolētiaſq̃ dinumeret: ſed
tu oīa experiēdo cōdiſces: Et quanto ſit ſatius ſolū uiuere ꝙ cū multis legionibus: profecto
nullæ iniuriæ: nulla perfidia: nulla crudelitas caſtrenſiū moribus cōparādæ ſunt. Intelliges
per teipſum ꝙ ſit uerus pueris quoq̃ notiſſimꝰ ille uerſiculus: Nulla fides pietaſq̃ uiris qui
caſtra ſequunt̃. ℂGau. Magni dñs ac rector exercitus ſum. ℂRō. Tutius paſtor tigridum C
forſitan ac urſoꝝ eſſes. Poſſunt māſuefieri corda feraꝝ: at ꝗrundā hoīm non poſſunt: Et mi/
nantur anteꝙ feriāt feræ: Odia hoīm improuiſo erumpūt: hi ꝗs tuoſ reris: qui te dñm uocāt
heu ꝙ paruo precio uenale genus & inſtabile: ꝙ leuibus ex cauſis mutabunt̃: & ex militibuſ
hoſtes fient. Blādi uultus in horrorē datæq̃ tibi dextræ: tuā forſitan in perniciem cōuertent̃:
neq̃ ſi fiat nouū erit aut inſolitū. Ad Placentiā fuit motus ille terribilis: q̄n aduerſus Iulium
Cæſarem ſuus exercitus inſurrexit: de q̃ dictū eſt: Quē non ille ducē potuit terrere tumultuſ:
Cæſar autē illa incredibili ſua cōſtantia ac uirtute motū omnē cōpreſſit & punitis auctoribꝰ
quietauit exercitū atq̃ ad obſequiū reduxit. Fecit idē ad Antiochiam Alexander ille Roma/
nus princeps ſucceſſitq̃ magnifice. Sed procede paululū: breui idē nō ab alio ꝙ a ſuis mili/
tibꝰ interfectꝰ eſt. Eodem modo iā Pertinax ante perierat: Sic duo poſtmodum Maximi pa/
ter & filius: Sic Balbinus & Maximus: ſic Probus dux clariſſimus: ſic Gratianus & Valēti/
nianꝰ iunior: optimi fratres. Ille a ſuis legiōibus: hic a ſuo comite proditus: Sic innumerabi/

les alij a suis hostibus inuicti: suis exercitibus periere: & quos milites appellabant: inuenere
carnifices. Vide ergo quo gaudeas: Tuus hic exercitus trux imitis: utq; ait ille: bælua multo-
rum est capitũ: nihil nõ ausura: ira illã uel inopia uel auaricia irritãte. ¶ Gau. Mihi exercitus
ingens est. ¶ Rõ. Pompeio quidẽ Thessalico prælio: ut ait Florus: nihil magis exitio fuit q̃
ipsa exercit⁹ magnitudo: & ferme in oĩbus bellis maior sp̃ exercit⁹ succubuit minor uicit.

De Classe instructa: Dial. XCVIII. ¶ Gau.

A CLassem habeo instructã. ¶ Rõ. Et instructos aer uentos: instructos æquor fluctus
& instructos scopulos: terrestre aĩal quid tibi cũ pelago? ¶ Gau. Instructa est clas-
sis. ¶ Rõ. Instructæ tẽpestates: instructa naufragia: periculis tuis gaudes & labori-
bus & impensis: quarũ nullus est modus: Vestrarũ oĩm insaniarũ sumptuosissima est classis.
¶ Gau. Classis instructa est. ¶ Rõ. Hãc cœli & maris ira disijciet: & quãlibet instructã spar-
get ac destruet ĩopina tẽpestas: de qua nõ cogitare dũ nauiges stulti est. ¶ Gau. Classem ha-
beo ĩ mari. ¶ Rõ. Parũ ne terra uobis discriminũ attulerat: nisi maria etiã uexarẽt? Nõ satis
est terras: unde nocẽs ferrũ: qđ Naso ait: ferroq; nocentius aurũ eruat effodere: Ipsa q̃ hor-
B rida & quæ primi hoĩes tantũmodo mirabant maria penetrastis: ubiq; laborẽ: ubiq; peri-
culum cõquirentes: Inq; hoc unũ uigiles atq; solliciti: segnes ad reliqua? ¶ Gau. Magna cũ
classe maria sum ingressus. ¶ Rõ. De regressu cogita: ingredi nẽpe perfacile est. Solet æquor
intrantibus planũ esse: progressis sæpe monstrosum ac difficile: tamẽ inter hoĩes natus inter
delphines ac tritones uitã age: mira uasti animi uoluptas. ¶ Gau. Magna mihi classis & ua-
lida est. ¶ Rõ. At fortassis utilius tutiusq; uel breui in scalino uel sicco de littore insidias pi-
scibus tetẽdisses: q̃ classe armata uim gẽtibus intulisses. Multis quidẽ classis eximia noxiam
dedit audaciã: eoq; ĩpulit ubi optarẽt domi esse. Hoc & Graij Troia reduces Caphareũ ad
montẽ: noĩatim uero Lacedæmones Arginusis: Syracusio Athenienses in littore: & Cartha
ginenses ad Egates insulas didicere. Multa sunt classibus pericula: non ab hostibus tantum
sed ab ipso mari. Deniq; cũ moriẽdi genera plura essent: hoc unũ genus est additum. O cæci
uitæq; quã maxime diligitis prodigi: mortẽ undiq; quã sup̃ oĩa timetis arcessitis.

De Machinis & Balistis: Dialogus XCIX. ¶ Gau.

A OMnis generis machinas habeo. ¶ Rõ. Et hic q̃ furor regi⁹ habere unde multis no-
ceas cũ uelis: quos beneficentissimos hoĩm esse oportuit. Et ob hoc unũ regnis im-
positi & reges dicti sunt ut regãt hoĩes atq; ab eis ceu parentes colant amenturq;.
Quidã etiã patres patriæ appellati: cũcta in contrariũ agũt: ut ceu tortores ac prædones pu
B blici cũctis formidabiles atq; inuisi sint. ¶ Gau. Abundo machinis ad euertẽdas urbes ido
neis. ¶ Rõ. Quãto meli⁹ extruendas seruãdasq;. Tu fortasse gloriosius putas euertere: & ui-
deri mauis tui tẽporis policertes: sed nõ semp̃ urbes machinis euertunt. Cæsar quidẽ bello
gallico cũ aduersus hadriaticos turres maximas erexisset: primũ cõtẽptui hostib⁹ fuit: qua-
si rem impossibilẽ humanis uiribus molirent: ubi aũt moueri & mœnibus applicari illas ui-
dere: e cõtemptu in stuporẽ ac pauorẽ uersi: omissa defensiõe ad deditionẽ cõfugere: Ac ciuili
bello ipsius Cæsaris dux Brutus ad Massiliã æque erectis atq; admotis parẽ stuporẽ obses-
sis iniecerat: sed nõ parem metũ: Itaq; noctu egressi turres & machinas incenderũt. ¶ Gau.
C Abundo machinis & balistis. ¶ Rõ. Oĩa fere quibus gloriaris ad iniuriã alienam potius q̃
ad tuũ decus spectãt. Quãto erat honestius atq; hoĩe dignius abũdare misericordiæ instru-
mentis q̃ sæuitiæ: habere quibus hospitalis & amicis & egẽtibus esse posses: q̃ quib⁹ urbes
immeritas oppugnãdo quietẽ publicã perturbares. ¶ Gau. Habeo machinas ingẽtia saxa
D torquentes. ¶ Rõ. Saxa torquere furiosum est. ¶ Gau. Habeo machinas & balistas innu-
meras. ¶ Rõ. Mirũ nisi & glandes æneas: quæ flammis iniectis horrisono tonitru iaciuntur:
Non erat satis de cœlo tonãtis ira dei ĩmortalis homũcio. O crudelitas iuncta superbiæ. De
terra etiã tonuisset nõ imitabile fulmẽ: ut Maro ait: humana rabies imitata est: & qđ e nubi-
bus mitti solet ligneo quidẽ: sed tartareo mittit instrumento: quod ab Archimede inuẽtum
quidã putant: eo tempore quo Marcellus Syracusas obsidebat. Verũ ille hoc ut suorũ ciuiũ
libertatem tueretur excogitauit: patriæq; excidium uel auerteret uel differet: quo uos ut libe
ros populos uel iugo uel excidio prǽmatis utimini. Erat hæc pestis nuper rara: ut cũ ingẽti
miraculo cernerẽt: nunc ut rerũ pessimarũ dociles sunt animi: ita cõmunis est ut unũ quodli-
E bet genus armorũ. ¶ Gau. Balistis affluo. ¶ Rõ. Melius belli odio & studio pacis afflueres:
Cum cætera quidẽ arma inquieti animi: hæc & degeneris signa sunt: nec pacificis quidem
grata: & bellatoribus inuisa magnanimis. Deniq; sic habeto: Qui balistam primus inuenit

ille aut pauidus fuit aut proditor & nocendi auidus & metuens hostes: itaq; cogitauit: qd' Lucanus ait: Longe tendere neruos. Et quo ferre uelint committere uulnera uentis. Idq; de omni genere missiliũ puta. Fortis bellator cõgressum hostis exoptat: quẽ sagittari⁹ uitat.

De Thesauro reposito: Dial. C.

¶Gau. Tesauꝝ in bella reposui. ¶Rõ. Rem malam in usus pessimos. Quanto tibi & aliis erat utilius hũc & amicoꝝ & patriæ usibus aceruasse: maximeq; necessitatib⁹ indigentium. Ille demũ thesaurus uerus esset: & thesauri preciũ cœlestis: nunc precium est inferni. ¶Gau. Thesaurus suppetit in usum belli. ¶Rõ. Thesaurus animi uires extenuat: bellũ uiros: utrũq; pestifeꝝ. ¶Gau. Magno thesauro subnixus in bellũ sum. ¶Rõ. Solet iste thesaur⁹ possessori suo perdẽdi metũ afferre: hostibus lucri spem & bellandi simul audaciã: Quis nõ alacer id in bellum eat: quo quærere multũ possit nihil amittere? Pugnasse quidẽ feruide inopẽ ac uicisse: eundẽq; mox diuitẽ refrixisse: apud Flaccũ legis: Et profecto si ad clarissima reꝝ exempla inflecteris: uidebis Romanos dũ fuere paupes oĩm gentiũ fuisse uictores: tum uinci cœpisse dũ diuites facti sunt: ita ad aduentũ diuitiaꝝ discessere uictoriæ ac uirtutes: simulq; opũ comites delitiæ ac libidines subiere: ut nõ immerito scriptores quidẽ temporꝝ illoꝝ Romanæ paupertatis interitũ quæsti sint. Virtutum nutrix optima est paupertas: opulẽtia uitioꝝ. Victoriã de thesauro tuo speras: hinc potius metuendũ: multos pauidos & imbelles: oẽs tumidos ac supbos: nullũ penit⁹ uiꝝ forte fecere diuitiæ. ¶Gau. Magnũ mihi thesauꝝ aggregaui. ¶Rõ. Tibi curas & inuidiam: hostibus stimulos: furibus sollicitudinẽ addidisti.

De Vindicta: Dialogus CI.

¶Gau. Hostis ĩ man⁹ uenit: ultiõis oblata est facultas. ¶Rõ. Immo experimẽtũ tui: an iræ mancipiũ: an clæmẽtiæ sis amicus: Quod nisi ad utranq; ferri posses: incertũ esset. Multi eñ esse credũt qd' nõ sũt: experti aũt qd sint: sciũt. ¶Gau. Est mihi hostis in manibus: ulcisci possum. ¶Rõ. Alii potẽtiæ fines sunt: decoris alii: nõ quid possis: sed quid deceat æstimandũ est: ne si quantũ potes uelis: nil posse sit melius. ¶Gau. Vlcisci possum: nil dulcius est uindicta. ¶Rõ. Ira nihil amari⁹: quã cur quidã dulcẽ dixerit mirari soleo: sin dulce aliquid inesse cõsenseris: dulcedo effera uiro indigna ac propria bæluaꝝ: earumq; nõ omniũ: sed præmordaciũ atq; promordaciũ: Nil humanũ min⁹ q̃ sæuitia & feritas: Contraq; nil homini suum magis q̃ misericordia & lenitas: quibus nihil tam cõtrariũ q̃ uindicta est: & quicquid animi impetu homo in hoĩem cõmittit asperius. Qꝫ si oĩno uindictæ nomẽ dulce est: ostendã tibi q̃ multa cũ gloria uti possis: Nobilissimũ uindictæ gen⁹ est parcere. ¶Gau. Vlcisci licet. ¶Rõ. Multo est satius: multoq; formosius obliuisci iniuriã q̃ ulcisci: Generosior nulla est obliuio q̃ offensæ: Hãc summ⁹ orator: summo duci summæ laudi tribuit: q; scꝫ nil soleret nisi iniurias obliuisci. Nihil aũt ꝓhibet uni⁹ laudẽ illi nõ ereptã ad plurimos peruenire. Hoc inter multa præcipuũ præ cũctis opibus habet animi bona: nõ decrescũt sparsa: nec pereũt. Sume igiẽ & tu tibi nobilissimã hãc opinionẽ Cæsareã: quæ te multo faciet clariorem q̃ cynea tarmadaq; memoria sua. Illa eñ naturæ fuerit: hæc uirtutis. ¶Gau. Vlcisci iuuat. ¶Rõ. Vltionis momentanea delectatio est: misericordiæ sempiterna. Duoꝝ nẽpe delectabiliũ: illud præferendũ qd' diutius delectat. Fac tu hodie quo ꝑpetuo delecteris. Nulla uero maior: nulla firmior delectatio est q̃ quæ de puritate cõscientiæ: & reꝝ bene gestaꝝ recordatione orit. ¶Gau. Honestũ est ulcisci. ¶Rõ. Honestius misereri. Multos clæmẽtia honestauit: nullũ ultio: Nihil tam necessariũ inter mortales: nihil tã cõe q̃ uenia: Nemo ẽ q̃ nõ peccet: Nemo cui nõ misericordia opus sit: qua negata: quis tã multos criminũ & culparum extricabit nodos: aut diffutũ diruptũq; societatis humanæ fœdus sartiet? Semp inter sese hoĩes: sempq; in illos decertabit ira dei: Nullus erit aut litiũ aut pœnaꝝ finis: nec cessabunt arma nec fulmina. Parce igiẽ: miserere & cõpesce aĩm: Fac tu hoĩ qd' tibi ab hoĩe fieri uelles: qd' a deo uis. Impudẽter a dño ueniã petit: q cõseruo illã suo negat. Ecclesiastic⁹ doctor clamat indignãs: Hõ hoĩ iram seruat: & a deo quærit medelam? In hoĩem sibi similẽ nõ habet misericordiã: & de peccatis suis deprecatur. ¶Gau. Non infero iniuriam sed ulciscor. ¶Rõ. Quid refert: primus pecces: an ultimus? Nõ est æquũ ut quod in alio improbas: in te probes. Vis ne sæuitiam in hoste damnatam sequi: fieriq; illi similis moribus: cui dissimilis animo sis: quodq; ille pessimũ habet: tuũ facere? ¶Gau. Volo quidẽ & licitum est ulcisci. ¶Rõ. Nec debes uelle: nec ulla id licitum lege est: ut defensio licita sit: ultio uetita: Scriptũ est: Qui uindicari uult: a deo inueniet uindictam. Et rursus: ut pauloante dixi: Mea est ultio: &

ego retribuam eis in tempore dixit dominus. Illud tempus expecta: ſine: ille te uindicet qui
& offendentis eſt dñs & offenſi. Solet inter ſeruos domini cõmunis eſſe cognitio: Si quid in-
genui habes: ſi qua tibi pfectionis habitus cura eſt: opta potius atq; ora ne ille quidem uin-
dicet: Sic hoſtis crimen in tuam uerteris ſalutem. ℂGau. Vlciſci eſt animus. ℂRõ. Da iræ
ſpacium: da conſilio tempus: frena impetũ: differ: aut deſinet aut lẽteſcet. Breuis hora ſedat
E iratum æquor. ℂGau. Vlciſcar. ℂRõ. Vno actu multos offendes: Vna iniuria ſæpe innu-
merabiles hoſtes fecit. ℂGau. Vlciſcar. ℂRõ. Plus teipſum læſeris q̃ hoſtem. Illi corpus
forſitan aut opeſ: tibi animã famamq; corruperis. ℂGau. Vlciſcar. ℂRõ. Quotiẽs ulciſcẽ-
di ſtudio iniuria geminata eſt: læſo ſæpe unicum diſſimulaſſe remediũ: ſæpe uel quæſtũ eſſe:
uel nutu tacito ſenſum iniuriæ prætendiſſe periculum fuit. ℂGau. Perdere hoſtem poſſum.
ℂRõ. Melius eſt amicum quærere q̃ hoſtẽ tollere: ſed utrũq; ſimul optimũ: quod nulla ar-
te melius q̃ parcendo fit cum ulciſci poſſis: Aptiſſimũ tollendis hoſtibus inſtrumentum eſt
lenitas: In quo ſi creditũ eſſet Herennio ſeni ſapiẽtiſſimo: nec Sannitum exercitus modo ui-
ctor collo iugum Romanũ: nec iugum primo cũ reliquis mox ſecurim ſolus imperator Põ-
F tius pertuliſſet. ℂGau. Vlciſcendi pungor aculeis. ℂRõ. Reſiſte cogitationibus pijs exem-
pliſq; omnibus quæ leniorem in partẽ inclinare animũ poſſunt: & imprimis memoria uitæ
breuis & ambiguæ. Hæc eñ Senecæ cui aſſentior efficaciſſima uidet̃ de iracundia lenienda.
Cui is ipſe quẽ memoraui doctor accedit. Nam quid aliud ſentiebat: ubi ait: Memento no-
uiſſimoꝝ & deſine inimicari? Sic eſt enim nilq; inimicitias magiſ alit q̃ conditioniſ obliuio.
Siquidem iſte cuius mortem ſitis: ne dubita moritur⁹ haud dubie eſt: & idipſum cito: fortaſ-
ſe hodie: tuq; illũ forſitan quod nõ cogitas præcurſurus. Expecta paululũ: ſubſiſte: fiet qđ
fieri optas: & quod metuis fiet. Cæteꝝ mors quã hoſti paras: ſine tuo illi ſcelere præparata
eſt. Quid iuuat fati curſum properãtis impellere: & morituri ſanguine morituras man⁹ in-
ficere? non ſceleſtum modo: ſed ſuperuacuũ eſt impietate tua proximũ: ac feſtinans tẽpus ar-
ceſſere: quod ſi ualde uelis: nulla poſſis pietate repellere aut differre: quanto trãquillius atq;
honeſtius ille integer & illæſus: tu ſiccus & innocens: q̃ uterq; cruẽtus: & tu noxius hinc abi-
G bis. ℂGau. Vrgeor ulciſcendi ſtimulis. ℂRõ. Caue ne ceſſeris: ſed oppone eis memoriã eo-
rum: qui non tantũ mites hoſtib⁹: ſed fauentes ac benefici fuere: Contraq; illos tibi ꝓpone:
qui membratim cæſis hoſtib⁹ adhuc rabiem ſpirantes: nec quicq̃ in nõ ſenſura cadauera ſæ-
uierunt. Dehinc tecum elige: quorum ſimilis eſſe malis: neq; actus ſolos ſed & uerba cõfer.
Pars enim non parua crudelitatis in uerbis eſt. Crudelis pes: crudelior manuſ: crudeliſſima
lingua eſt. Sæpe animi ſæuitiã quã manus nõ æquauerat: lingua tranſcendit. Illa uero opti-
ma: ut crudelitatis: ſic clæmẽtiæ teſtis eſt. Sonet igitur ad aurem tibi illa: cuius nõ multo an-
te meminimus Hadriani uox: ſimulq; illa Tiberij: de quo ſcriptũ eſt: ꝙ cum audiſſet unum
e reis Carmilium noĩe anticipaſſe mortẽ: exclamauit Carmiliuſ me euaſit. O uox ferox: & ſi
dici poteſt ipſo uocis auctore ferocior: quid uſitati ſupplicij cogitabat: quẽ ſe in uinculis ma-
nu ſua perimẽs euaſiſſet? Ecce duo igitur unius ſtatus ſed mentiũ diuerſaꝝ: uno & eodẽ uer-
bo q̃ uarie uſi ſunt. Ille ad præſentẽ hoſtem: euaſiſti ait: hic de abſente: euaſiſti inquit. Ille ſuo
hoſti uitã donauit: hic inuidit mortem. Elige quid hoꝝ poti⁹ a te dictũ uelis dici: an trãquil-
lum illud ueræ principis: an illud alteꝝ immane carnificis: Nec ignoro ꝙ ſit promptius iube-
re iſta q̃ facere: & quid his obijci poſſit intelligo: Difficilius in ſuis q̃ in alienis iniurijs mitẽ
eſſe: difficile fateor: ſed bonum. De bono autem ac difficili omnem eſſe uirtutẽ: nec tu neges.
H Virtutis amatoribus ſunt cuncta facilia. ℂGau. Fixum eſt ulciſci. ℂRõ. Vincit pars dete-
rior: obſta illi dum adhuc potes: uictoriãq; illi priuſq̃ ea uti cœperit eripe: ſtratãq; manſue-
tudinem attolle. Memento te hominẽ: multoſ quidẽ uindicaſſe pœnituit: neminẽ peperciſſe.
ℂGau. Vltus ſum. ℂRõ. Vinci ab hoſte præſtabat: hoſtis uictorẽ uicit ira.

De Spe uincendi: Dialogus CII.

ℂGau.
A Ello uictoriam ſpero. ℂRõ. Cum fallax ubilibet: tum in bello fallaciſſima ſpeſ eſt.
b Nihil ex præmeditato agit̃: Inopine eunt oĩa. Prudẽtiſſimus atq; exercitatiſſimus
militariũ rerum fuit: qui dixiſſe fertur: nuſq̃ minus q̃ in bello euentus reſpondere.
ℂGau. Victoriam ſpero. ℂRõ. Pacem haberes utilius: eiuſdem ducis uerbum memorabi-
le traditur. Melior tutiorq; eſt certa pax: q̃ ſperata uictoria. ℂGau. Bello uictor ero. ℂRõ.
Quid ſi uictus? Hæc ſpes multos in exitiũ egit ſine uictoriæ ſpe: Nemo uolens in aciem deſ-
cendit. ℂGau. Bello ſuperior euadam. ℂRõ. Futuri uerbum temporis. Omnis eñ de futu-
ro ſpes: & futura omnia ſemper ambigua. ℂGau. Bello uictor remeabo. ℂRõ. O ſpes ho-

minum inanes:nec uictor fortasse:nec uictus remeabis:sic tibi reditum spondes: apertumqꝫ inter gladios iter acri deuotum classico Marti caput. ¶Gau. Esse uictor spero. ¶Rō. Est qui contrarium speret:uel falli uel utrunqꝫ uel alterutrū sit necesse. Potest uel alter uel uterqꝫ dux partium:seu alter seu mutuis uulneribus simul occumbere:quod & sæpe credo alibi:Et qđ nūc meminerim :Thebis ultio inter fratres impios congressu:& Romæ primo post exactos reges accidisse proditum est bello:ut Superbi regis filium Brutus cōsul ad inferos ꝓsecutus est:Amisso aūt spiritu iam uictoria nulla est:quo seruato:sæpe tamē ex acie pari marte discessum tenes. Vtrobiqꝫ igitur ambos duces spe uictoriæ fraudatos constat. Vnū nempe fraudari tam cōmune:tamqꝫ quotidianū est ꝙ in aciem proficisci: Quid scis aūt: an unus ille tu sis:hac qua tibi blandiris uictoriæ spe fraudādus? ¶Gau. Bello uincam. ¶Rō. Vt anceps semper:sic sæpe tristis & sanguinolenta uictoria est. Non habetur gratis:quod uitæ discrimine quæritur:chare emitur:cuius sanguis est precium:charius cuius mors fieri potest:ut pars uictrix ducem perdat:ita tuis uincentibus uinci potes. Quid de uictoriæ sceleribus dicā? Nō sunt tot uicti miseriæ:quot sunt peccata uictoris. Q̄ si peccato miserius nihil est: nec uictus eo ꝙ uincit uictore miserior:sed eo minus miser quo minorū rerū damnis afficitur. ¶Gau. Vincam. ¶Rō. Vt ad summam redigam:& an uincas:& an melius sit uicisse:si uiceris in dubio est. B C

De Victoria: Dialogus CIII. ¶Gau.

a T uici. ¶Rō. Caue ne te uincat ira:superbia:crudelitas:furor:rabies:Hi sunt enim uictoriæ comites & uictorū hostes inuisibiles & horrendi : a quibus sæpe clarissimi uictores turpissime uicti sunt. Nondū te uocat ad calculū fortuna:lōga & perplexa rationum series:creditrix uiolenta & pertinax:cum qua tibi nunc quoqꝫ negocij multum restat:mutuum reposcere solita ē magno cum fœnore. ¶Gau. Magno prælio uici. ¶Rō. Victor prælio:sæpe uictus est bello. ¶Gau. Vici autem. ¶Rō. Quotiens uicere Carthaginenses:quotiens Galli:gentesqꝫ aliæ:quotiens aūt uicti sunt Romani:sed spectādus est rerum finis:earū maxime quæ uoluuntur & stare nesciunt. ¶Gau. Vici certe. ¶Rō. Et si certus belli exitus:adhuc euentus est dubi⁹: & de lætis tristia & læta de tristibus erumpunt. ¶Gau. Magnam uictoriam quæsiui. ¶Rō. Nil tam magnū ut nō nimio quæri possit. Est ubi plus uulnerum ac funerū uictoriosa pars cōputat: Si non credis: Xerxem atqꝫ Thermopylas interroga. ¶Gau. Magnæ uictoriæ sors fuit. ¶Rō. Vix potest magna uictoria paruo precio cōstare. De bello omnium maximo: omniū maximus historicus dum ageret: Adeo inquit uaria fortuna ancepsqꝫ mars fuit:ut ꝓpius periculo fuerint qui uicerūt. ¶Gau. Plene uici. ¶Rō. Non est plena uictoria ubi armatus hostis superest: ꝙꝙ & si hunc oppresseris alij renascentur: quasdam nempe uictorias ceu sementē dicas esse bellorū: sic odia ferro trunca repullulāt densanturqꝫ:& rediuiui in aciem redeunt bellatores:non ut fortassis imaginatio uæhemēs olim Cassio a se cæsi hostis imaginem supremo illo suo die obuiā dedit:tam tremendo aspectu ut audacissimum uirū:qui uiuentē illum non timuerat:defuncti spēs in fugā uerteret: sed ita ut pro uno multi redditi ueris manibus uerū ferrū moueant in illos qui uicisse uidebantur. ¶Gau. Vici:iam securus sine hoste sum. ¶Rō. Stulte:dum erūt homīes nō deerunt hostes: Tu Romanæ urbi post innumeros triumphos:edomitūqꝫ orbē:nō defuisse hostē legis:& tibi defuturū speras? quiescenti forsan hostis deerit: at pugnanti nunqꝫ. ¶Gau. Victor sum. ¶Rō. Caue ne sis frustra:uti scientib⁹ uictoria fructuosa est: uti aūt dico: nō eo modo:quo Maharbal Hannibali: sed quo Hanno uir melior suæ reipublicæ consuluerat : Nam ꝓfecto usus fructusqꝫ uictoriæ optimus pax est: neqꝫ ad alium ꝙ ad pacis finē iusta bella suscipiuntur. ¶Gau. Victoria mecum est. ¶Rō. Vide ne euolet:alata est. A B C D

De Inimici Morte: Dial. CIIII. ¶Gau.

d E inimici morte lætus sum. ¶Rō. Sperare de inimici morte aliquid:seu cuiuspiam hoīs uel gaudere: illi forsitan sit ꝑmissum si quis usqꝫ esset imortalis: Sperare autē alterius mortē quæ tibi possit ante cōtingere: uel gaudere id hosti euenisse qđ tibi necessario euētur̄ sit:stulta spes:inane gaudiū. ¶Gau. Gaudeo de inimici morte. ¶Rō. De tua alius mox gaudebit. ¶Gau. De inimici morte gaudeo. ¶Rō. Si quā uestræ cōditionis memoriā haberetis:nūqꝫ hō de morte hoīs gauderet. Qn̄ ēm quæso duorū qui simul ad supplicium ducerent : alter alterius de morte gaudiū cœpit:sciens sibi idē supplicij genus instare: & nō potius in illius morte suā cogitans ingemuit? ¶Gau. De inimici morte gaudiū sensi. ¶Rō. Quotiens putas optata mors hoīm uoti compotes torserit:& optare uitā frustra cœ A B

perint: qui nõ fruſtra mortē prius optauerint: dū intelligere incipiūt in ſuā ſe ꝑniciem optaſ
ſe? Sed præcipites ſunt affect⁹ ueſtri: quicquid uultis ualde uultis: qđ de Marco Bruto di/
xiſſe Iulius Cæſar fert: Immo uero nimiū uultis: nec feruēs deſideriū moras fert. Itaq; quic/
qd uultis ſtatim uultis: hinc nõ modo uota impia ſed uenena ſed cædeſ: & qcqd hõ in homi
nē ſtruit nocentiſſimū animal in ſuā ſpeciem. Multa uero optatis quæ ſi in conſiliū ratio eēt:
admiſſa timeretis: & uarietas uotoꝝ malæ electionis argumentū eſt: nec prius ad rectum re/
C dit impetus ꝙ inconſulti affectus infauſtis caſtigentur effectibus. ℂ Gau. De morte hoſtis
gaudeo. ℂ Rõ. Si eſt hoſtis inglorius: de ipſius morte gaudere turpe eſt & dolere ſuperfluū:
Sin illuſtris: honeſtus piuſq; eſt dolor: & ſi nõ propter hoīem: at ꝓpter uirtutem quæ indies
rariora habet hoſpitia: Sic Metellus Macedonicus Africani iunioris: ſic Cæſar Pompeij: ſic
Alexander Darij mortē fleuit. ℂ Gau. Gaudeo de inimici morte. ℂ Rõ. Quō de illius mor/
te gaudeas: quē diligere iubearis: nõ ut hoſtē ſed ut proximū eiuſdem opus opificiſ? ℂ Gau.
De īimici morte gaudeo. ℂ Rõ. Nõ audis forſitan an contēnis conſiliū notiſſimū Sapiētis:
Noli inquit de inimico tuo mortuo gaudere: ſciens quoniam omnes morimur & in gaudiū
uolumus uenire? Sanū prorſus ſeu conſiliū ſeu præceptum.

De Spe Pacis: Dialogus CV. ℂ Spes.

A Pero pacem. ℂ Rõ. Melius eſt pacē ſeruare ꝙ ſperare. Stulti eñ eſt faſtidire res cer/
ſ tas: ambiguas ſpes amplecti. ℂ Spes. Pacē ſpero. ℂ Rõ. Tenuiſſes eā artius: nec
abire ſineres ꝙ ſperares. Quid eñ ſi ad hanc ſpem impatientia te duxit tua: ut ſpe/
rando angi eligeres: quo gaudendo uti poteraſ? ℂ Spes. Pacē ſpero. ℂ Rõ. Spes pacis mul/
tos perdidit: ſperatæq; paci ſuccedēs inſperata calamitas incautos obruit ſopitoſq;: q̊s exp/
tos inueniens nõ læſiſſet. ℂ Spes. Spero pacē. ℂ Rõ. Quid tamdiu ſperas qđ mox aſſequi
in tua ſitū manu eſt? Rari ſunt qui pacē nõ inueniant: ſi bona fide uelle cœperint: Sed hi ipſi
quibus dulce nomē pacis: pax amara eſt. Pacē itaq; petentes: paci obſtāt. Quattuor uobiſ/
cum habitant pacis hoſtes: Auaricia: Inuidia: Ira: Superbia: Has in externum exiliū pellite:
B pax æterna erit. ℂ Spes. Spes pacis haud dubia eſt. ℂ Rõ. Inter ſpem pacis & pacem mul/
ta incidunt: lene uerbū: geſtus facilis: compoſitā ſæpe turbauit pacē: Ipſi tractatus pacificiq;
ſermones ferro ſæpe frangunt: aīoſq; acuit: bellūq; aſperat pacis ſpes: Sic amicitiæ mentio/
nem irritā quaſi cotē dixeris odioꝝ. ℂ Spes. De pace agit: pax erit. ℂ Rõ. De pace crebro
ne quicꝙ agit: nõnunꝙ uero periculoſe de pace agebāt atq; egerant & Galloꝝ & Pœnorū
C duces: qñ illos Camillus oppreſſit: hos Scipio. ℂ Spes. Poſt belli finē pax firmabit. ℂ Rõ.
Quanto firmata eſſet utilius ante belli principiū: Quot damnis ac mortib⁹ tēpeſtiua pace eſ
ſet occurſum? Sed uos pueri contumaceſ ac diſcholi: ſine uerberib⁹ nõ ſapitis: In pace bellū:
in bello pacē quæritis: neq; unꝙ niſi bello afflicti pacē uel noſcere incipitis uel amare: eāq;
ut perditam fletis: ſic mox redditā pari leuitate cõtemnitis: donec uos iteꝝ atq; iteꝝ amiſſa
perdoceat bona ueſtra nõ ſpernere: mala ueſtra non cupere: deniq; nõ ineptire: nõ furere: qđ
anteꝙ aſſequamini pudeat. Sæpiſſime idē uobis audiendū: nec audiſſe ſat eſt: ſæpiſſime ui/
D dendum & experiendū dicā ꝓprie: ut diſcatis aliquid ſæpiſſime uapulandū eſt. ℂ Spes. Bel
lū pax ſequet. ℂ Rõ. Melius præceſſiſſet bello iter obſtructura: nihil inſanius ꝙ ſpe remedij
ultro uulneri ſeſe offerre: auxiliū non cauſam dant fomēta uulnerib⁹: ægro ſalutē optare na/
tura eſt: ſano ægritudinē ſpe ſalutis inſania. ℂ Spes. Pax futura eſt. ℂ Rõ. Solet pax urbib⁹
mutationē reꝝ afferre peſtiferā: optīa quidē ipſa: ſed peſſimis circūuoluta comitibus: iniqs
legibus: fluxis moribus: occultis odijs: apta tyrānide. Recordare quid ciuili olim bello præ/
ſagus ille dixit nec fefellit: Supos quid ꝓdeſt poſcere pacem? Cum dño pax iſta uenit. Meli/
or eſt aūt bellicoſa libertas uiris fortibuſ ꝙ pacifica ſeruitus. ℂ Spes. Pacem habeo. ℂ Rõ.
Interim bellum habes.

De Pace & Inducijs: Dial. CVI. ℂ Gau.

A Acem habeo. ℂ Rõ. Bonū ingēs ſi ſinceꝝ eſſet atq; perpetuū: neutꝝ ſane eſt: Nam
p neq; nouū eſt ſed cõe nimiſq; q̊tidianū eſt: ut ſub umbra pacis bellū lateat: neq; pa
cem ꝙuis purā diuturnā ſinit aīoꝝ inſtabilitas: ſecū aſſidue nõ min⁹ ꝙ cū hoſte pu
gnantiū. ℂ Gau. Pax quæſita eſt. ℂ Rõ. Sed amiſſa ē cautio & diſciplina militaris: fida ur/
bium tutela: quæſita aūt lenta ſegnicies: & ſꝑ ꝑiculoſa ſecuritas: cū in multis nēpe ſit melior
bello pax: in hoc uno bellū meli⁹ ꝙ cauti⁹ atq; expienti⁹. Nūꝙ Romana ꝟtuſ abijſſet ſi bel/
lum Carthaginēſe māſiſſet. Pax punica Romanæ urbis excidiū fuit: urbib⁹q; alijs documē/
tum ſempiternū: nõ ſemꝑ populis atq; imperijs optimam pacē eſſe: Idq; uir optim⁹ Naſica

male non sibi creditũ iurabit:& uera locutũ docti oẽs fatebunt̃. ℂGau. Pacẽ habeo. ℂRõ. B
Modeste utere. Bello quolibet funestior pax supba & negligens. Sæpe armati inter gladios tuti: mox togati in gladios inciderũt: & feris uotis optauere bellũ. Quid ruinã moꝝ atq; ipsius humanitatis interitũ loquar? Quot iã bello uiri optimi: pace pessimi euasere: quasi cum armis oẽm penitus exuti uirtutẽ: mox cũ toga uitia oĩa induissent? Sic interior habitus cum exteriore mutatus est. Cuius quidẽ rei: & si multa milia hoĩm in testimoniũ trahi possunt: tñ abunde suffecerint testes duo: Sylla & Marius: quoꝝ primũ: ut de illo scribit̃: neq; laudare: neq; uituparare quisq̃ satis digne potest: quia dũ quærit uictorias: Scipionẽ se populo Romano: dũ exercet sæuitiã: Hannibalẽ repræsentauit. Secũdus ꝟo uir fuit ut de illo itidẽ scriptũ est: cuius si examinent̃ cũ uirtutibus uitia: haud facile sit dictu utrũ bello melior an pace perniciosior fuerit: adeo q̃ rẽpublicã armat⁹ seruauit eã primo togat⁹ omĩ genere fraudis: postremo armis hostiliter euertit. ℂGau. Pacẽ patriæ partã lætor. ℂRõ. Quid si pax interdũ C
qđ in hoĩe optimũ est extinguit: nutritq; qđ est pessimũ? Notũ est illud Satyrici: qui cũ de causis priscæ illius Romanæ uirtutis multa dixisset: inter quas est: & ꝓximus urbi Hãnibal: ad extremũ intulit: Nũc patimur lõgæ pacis mala. Sæuior armis luxuria incubuit uictũq; ulciscitur urbẽ. Est ne aũt: oro te: ulla pax tãti: ut nõ odiosa sit uiris egregijs comitãte luxuria? Certe altius cogitanti: depositis licet armis pax uideri nequit: ubi bello domestico uitioꝝ insidiosissimo & carẽte inducijs oppugnant̃ animi: boni mores in exilium pellunt̃: uoluptates imperãt: uirtus opprimit̃. ℂGau. Pax firma est. ℂRõ. Et pacis comites licẽtia ac libido: & D
ut dixi: discrimina nec pauciora nec minora q̃ belli. Illa eñ corpibus: hæc animis pestẽ ferunt: sæpe etiã corpibus. Itaq; multis lorica fœlicior q̃ toga: cãpusq; securior q̃ thalam⁹: tuba q̃ tibiæ: sol q̃ umbra. Sũt quibus nil tutius bello sit: qđ Iuliũ Cæsarẽ prædicantẽ de se suisq; militibus audisti: pacẽ ꝟo si sine uitijs ueniret: & cœleste munus: & secũdũ nulli bonũ fateor: Raro aũt sine uitijs uenit. ℂGau. Sed feci inducias. ℂRõ. Dedisti hosti spacium ad colligẽdas uires quib⁹ fortius te feriret. ℂGau. Inducias habeo. ℂRõ. Cognatæ inducijs insidiæ sunt. Multa ꝑ insidias hostiliter fieri uides: plura etiã facta legis: ut nil aliud belli cõsilia licẽtius agitant̃: liberius contrahunt̃ auxilia: quosdam bello inuictos induciæ cõfecere. ℂGau. Sũt mihi cũ hostib⁹ induciæ. ℂRõ. Ignauũ tẽp⁹: nec pace lætũ: nec bellis exercitũ: sed dubijs inter utrũq; pulsum fluctib⁹: ubi & tumor paci obstat: & timor bello: nescio an sit grauius pẽdere q̃ ruere: Respirãdi tempus optare fatigati est: miseri aũt & insani est nec pacem pati posse nec bellum.

De Pontificatu: Dialogus CVII.

ℂGau. D pontificatũ ueni. ℂRõ. E tempestate in portũ fugi solet: tu e portu in tẽpestatẽ A
a spõte fugis: tu mirus nauta. ℂGau. Pontificiũ sum adeptus. ℂRõ. Paꝝ ne difficilis: paꝝ grauis unius animæ tibi cura uidebat̃: nisi oĩm curas in te unũ atq; oĩm sarcinas trãstulisses? Fortes humeri: an fortis ambitio eo aĩos cogẽs ubi male sibi futuꝝ sciunt. ℂGau. Ad pontificium ascẽdi. ℂRõ. Quo tramite uideris. Duplex est eñ uia: utraq; ad laborẽ: altera ꝟo etiã ad miseriã ducit: quacunq; ꝑrexeris uel te miseꝝ uel ut optiẽ cesserit ex libero seruũ scito: Sic qui ascẽdisse diceris: descẽdisti: un⁹ iã illoꝝ: quib⁹ canit̃ ꝓpheticum illud: Qui descendũt in mare nauib⁹ faciẽtes oꝑationẽ in aquis multis: Qui ascendunt usq; ad cœlos & descendũt usq; ad abyssos: quoꝝ aĩa in eis tabescẽte: ꝓpter negocioꝝ multipliciũ ꝓcellã: Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius: & oĩs sapiã eoꝝ deuorata est. ℂGau. B
Sũmi soliũ põtificat⁹ ascẽdi. ℂRõ. Quo mare altius: & uẽti plures & pꝛiculosior tempestas. ℂGau Roman⁹ põtifex fact⁹ sum. ℂRõ. Quo maior urbib⁹ Roma est: eo maior te laboꝝ moles manet: Erũt q te colãt: qui adorẽt: qui obsideãt ac circũstent: qui tibi serico terrã sternant: auro niueos frenent eq̃s: qui uina dapesq; instruãt ac prælambãt: priscis põtificib⁹ inauditũ obsequij gen⁹: Ex diuerso erũt: q omissis ꝓprijs reb⁹ in te figãt oculos: te notẽt: de te iudicẽt: & q̃ iuste de⁹ uiderit: qui deniq; mores tuos arguãt: ꝟba distorqueãt: famã lacerẽt: uitã carpãt: quicq̃d usq; mali erit: quasi e fonte unico maloꝝ ex te ꝓdijsse dicẽt: populi discordiaꝝq; scelerũq; oĩm un⁹ tu causa uocaberis: quõ inquiẽt sanũ erit ecclesiæ corp⁹ cũ ægꝝ ac languidũ sit caput? Est ne oro te tanti uel aureũ poculũ uel cubile purpureũ uel gẽmatus uertex: ut quietis & famæ precio quæri uelit? ℂGau. In summũ pontificẽ sum elect⁹. ℂRõ. C
Versa ut libet hac ĩ re tã expetita hodie: qđ est totũ uel inane uel duꝝ est: ut nõ ĩmerito quidam summi põtifices tædio reꝝ uicti: nõ suppliciũ aliud q̃ fœlicitatẽ illã hostib⁹ suis optauerint. Nã ut paucis expediã: summus põtificat⁹: si rite gerit̃: summ⁹ est honor: summũ onus:

summa seruitus: summus labor. At si male: summū animæ periculum: summū malū: sum/
ma miseria: summus pudor: anceps ex omni parte negociū. ℂGau. Sūmi pontificatus sedē
teneo. ℂRō. Non tenebis diu. Breuis est hoim uita: regū breuior: pōtificūq; breuissima: eo
qđ propť pondus uastatricū curaꝝ: ætas ipsa pōtificis Romani tempus angustat: quæ ad
D hoc culmē nisi admodū fessa uix peruenit. ℂGau. Sūmi pōtificatus in uertice sedeo. ℂRō.
Quo sublimior sedes: eo grauior casus: uix ex alto sine periculo aut labore descendiť. Cura
ut descēdas sobrie: ne in illo grege reperiaris: de quo dictū est: Tolluntť in altū ut lapsu graui/
ore ruant. Ex omni quidē mortali fastigio descendendum nemo dubitat: sed hoc interest: ꝙ
iustoꝝ ac sapientū descēsus: reliquorum uero præcipitiū ac ruina est. Ideoq; pœnus ille dux
E moriens qui dixisse ferť: Finis ad alta leuatis est ruere: non improprie ait ut iniust⁹. ℂGau.
Sūmi pōtificatus arcē rego. ℂRō. Solebāt primi ex hoc statu ad martyriū peti: nunc ad de/
litias uocari credunt: ideoq; certatim hic locus appetiť: & huc oīm ferme mortaliū uota sus/
pirant: Quis aūt uel Romanū uel quēcunq; pontificatū aliā cupit ob causam: nisi quo po/
tentior ac ditior sit? Cōtra iusticiæ præceptū præesse quæriť nō ꝓdesse: quodq; sacrilegium
pudendūq; uel dictu est: magnis sæpe muneribus: quin & pactis & sponsionibus spes emiť
sacerdotij pinguioris. O uertigo moꝝ pessima: ad qđ olim consueuerāt & deberēt cogi ho/
mines: inde nūc retrahi nō possunt: & tam præceps feruet ambitio: ut nō christianus pudor
ac modestia uideať: sed ardor & peruicacia paganoꝝ: quā in huiusmodi petitionibus tantā
fuisse didicimus: ut de Iulio Cæsare lectū sit: ꝙ pontificatū maximū petijt nō sine ꝓfusissima
largitiōe: in qua reputās magnitudinē æris alieni: cū mane ad comitia descēderet prædixisse
matri osculanti fertur: Domū se nisi pontificē nō reuersuꝝ: Nec fefellit: Pōtifex est reuersus.
Liquet aūt quo impetu illud ambierit: quo nō impetrato: uel moriēdū sibi certe uel exulan/
dum eē decreuisset: Hoc illi aūt utrūq; licuerit: cui a prima ætate propositum sit regnare: Ita
ut īiuriā suam putet: si qua est: hoc orbe potestas altera ꝗ̄ Cæsar: si tellus ulla duoꝝ est. At
Christiano homini cui propositū sit seruire: dñiq; sui iugū ferre: pontificatū quō liceat ambi/
re non uideo: nō modo largitione profusissima: sed qđ nō multo minus est turpe blandicijs
atq; mendacijs indignis uiro artibus: sed cōibus adeo ut hæc fere iam unica sit in altū uia.
F ℂCau. Roman⁹ pōtifex sum. ℂRō. Seruoꝝ seruus diceris: Caue ne dominorum domin⁹
fieri uelis. Memēto ꝓfessionis: memēto debiti: memēto dñi: qui merito nulli magis ꝗ̄ uica/
rio læsus irascitur.

De Fœlicitate: Dial. CVIII. ℂGau.

A Vm fœlix. ℂRō. Pontificatu forsan aut Imperio aut omnino potētia atq; opibus
f fœlicē fieri credis: Falleris: Nō fœlicē faciūt ista uľ miseꝝ: sed detegūt atq; ostēdūt:
& si quid facerent: miseꝝ potius ꝗ̄ fœlicē facerent: sunt em̄ plena periculis: quibus
humanaꝝ est affixa miseriaꝝ radix. ℂGau. Fœlix sum. ℂRō. O miser qui in tot malis te
fœlicē speres. ℂGau. Sū fœlix. ℂRō. Opinione fortassis tua: quæ qm̄ falsa ē: fœlicitati nihil
addiderit: sed miseriæ multū. Si quidē ꝓpriā nō nosse miseriā: miseria sūma ē. ℂGau. Fœ/
lix sum. ℂRō. Hoc inter carnificum gladios magn⁹ ille Pompeius de se prædicat: qđ tamē
si profundi⁹ uerū fodis: nunꝗ̄ fuerat: ne tū quidem dū florentissimo in statu fœlicissimus ui/
B deret. ℂGau. Sum fœlix. ℂRō. Fœlix es & unus uiator insolitus: mirus cursor: qui in hoc
scrupeo & difficili calle sis fœlix: inter mille pericula raptatus iugiter: & ignorans: quo si qui/
dem hic es fœlix: quod nemo unꝗ̄ fuit: nemo erit: ut auguror: Nam quis quæso hominum
fœlix in miserijs? Nemo igitur fœlix priusꝗ̄ ex hac miseriaꝝ ualle migrauerit. Duos quidē
e cunctis mortalibus colligunt fœlices: in quibus opinatissimus est Quintus Metellus: &
apud scriptores rerum & uulgo etiam fœlix. Sed huic tamen ꝗ̄uis latæ iactatum fœlicitatis
nomen in quibusdam exactioribus scriptis ereptum scio iniurijs aliquando grauissimis: &
quod dolorem ingeminat: uili ab auctore susceptis. Iam reliquoꝝ falsa fœlicitas in aprto est.
Sylla fœlix tantū dictus est: infœlicem tamen uitæ illum ac mortis atrocitas probat. Alexā/
dri Macedonis: ac Iulij Cæsaris: & si fortuna prosperrima: uita tamē inquieta semper ac tur/
bida: atq; ideo nunꝗ̄ fœlix: Vtriusq; mors rapida. Ille in medio belloꝝ cursu: hic post uicto/
riam repēte. Ille ueneno perijt: hic ferro. Scipionū bellicā fœlicitatē: alterius indignū exiliū:
indigna quoq; alterius & inulta mors minuit. Lōgum est euoluere singuloꝝ fortunas: Ad
supremū uenio. Vnus omniū fere oībus fœlix uisus est Augustus Cæsar Monarchia omniū
altissima: diuturna pace: uitæ spacio ac fine suauissimo: qđq; oīa superat: morū atq; animi
tranquillitate perpetua: Quis hunc fœlicissimum negauerit? Sed fœlicē negāt: quibus hæc

scrutandi studium fuit. Obstat em̄ extrinsecis fulgoribus interioris ac domesticæ uitæ statꝰ: & fortuna longe alia: naturalis ac uirilis sobolis defectus: adoptiuoꝝ ac nepotum immaturæ mortes: & quorundā morte peior contumacia. Ad hæc & uilissimoꝝ quoq; hominū insidiæ: & suoꝝ in se crebræ cōspirationes: & dilectissimæ atq; unicæ filiæ ac neptis adulteria crebriora: deniq; nō suus hæres: successorq; non placitus: & necessitate magis q̄ iudicio electꝰ: nec omino se dignꝰ nec imperio. Si hoꝝ ergo nemo fœlix: uel fœlicē aliū da mihi cū quo fœlix sis: uel sine consorte fœlix esto: uel iam tandem ueriori sententiæ aurem præbe: scd'm quā dico iteꝝ: Ante mortem nemo hominū fœlix. ¶Gau. Ego animo fœlix sum. ¶Rō. Sentio C
quam fœlicitatem dicis: aut fœlix igit̃ errore tuo es: ut ait ille: quæ fœlicitas: ut dixi: miseria est: aut uirtute animi fœlix: quæ nec ipsa fœlicitas plena est: q̄uis sit ad fœlicitatē uia. Ad postremum cuncta discutiens: me mirari non dissimulo: quā mihi fœlicitatem quidam somniant promittuntq; aliis: acutissimi homines in multis: hac in parte cæcissimi: Nam siue omnium cumulus honoꝝ ad fœlicitatem isq; indeficiēs ac stabilis requiritur: & q̄ multa desint homini uitæ studiū hoc agenti: pro se quisq; sentit: & hæc ipsa quæ adsunt q̄ incerta: q̄q; labilia sint agnoscit: siue quod aliis uidetur: sola uirtus hoc præstat certe ipsi: qui scd'm uirtutem uitam agūt: quos diffiniunt fœlices: quosq; fœlicitati proximos nō nego: uitam ipsam perpetuis temptationū præliis patiunt̃ infestam: periculis semper multis & grauibus expositi: nec unq̄ ante exitum securi: quod siue nesciūt siue sciunt: æque miseri sunt habēdi. Nulla D
enim cū errore: nulla sine securitate fœlicitas. ¶Gau. Fœlix mihi ipse uideor. ¶Rō. Iam responsum habes: Si fœlicē error faceret: paucissimi non fœlices essent: Falsa ergo fœlicitas tua est & ea ipsa perbreuis. Nulli errore diu cōtigit gaudere: Sola quidē ueritas solida est. Error tenue quiddam & inane: quod inter amplectentiū manus quasi fumus aut umbra dissiliat. Veniet quæ umbras abigat: falsaq; gaudia in apertū protrahat: quæ fœlicitati humanæ uerum preciū somniis ponat. Quære interim ab his ipsis quoꝝ proxime mētio est habita: quære ab oībus qui fœlices uel sibi uel aliis uisi sunt: Vbi nā gentiū: quoue nunc in statu sint: de sua illa breui fœlicitate: quid sentiant: Tacebūt ipsi: sed loquetur ueritas testabiturq; habitos fœlices fuisse miserrimos.

De Spe bona: Dialogus CIX. ¶Spes.

Vicquid in re sit: spem mihi nullus eripiat. ¶Rō. Hanc auferre potest nemo: ipsa A
q sese sensim eripit: & inopinis euentibus sæpe lusa consumitur. ¶Spes. Spero multa: ¶Rō. Et multa metuas oportet: Sine metu em̄ spes nō habitat. ¶Spes. Spero bona. ¶Rō. Mala igitur times: ut enim opposita spes timori est: sic aduerso de fonte oritur: & necesse est quod sperare cœperis: eius contrarium ut formides. ¶Spes. Spero læta. ¶Rō. Sed incerta: quorū studio certa negligere dementia certa est: Qui equidem quod non habet sperat: quod habet obliuiscitur. ¶Spes. Sperare meliora non prohibeor. ¶Ratio. Quid si difficilia: quid si impossibilia: uenturaq; nunq̄? quid si peiora: si pessima sunt quæ speras: & meliora tibi fingis? ¶Spes. Iuuat in spe uiuere. ¶Rō. Dic uerius in spe mori: Nam & futura cogitantibus præsentia dilabuntur: & qui longinqua prospiciunt: quæ sub oculis sunt non uident: & qui cras uiuere destinant: hodie non uiuunt. Nondum est cuius initium speratur: Ita cum spes omnis boni absentis expectatio sit: consequens est sperantem pro ea saltem parte qua sperat: mali aliquid pati. ¶Spes. Dulce est sperare. ¶Ratio. Audio quidem multos hoc dicere: sed hanc ego dulcedinem nō agnosco: Nam si sperare & optato carere etiam dulce est: quod qui dixerit haud dubie gustu caret. ¶Spes. Sperare delectabile B
est. ¶Ratio. Ergo & pendere & affici & torqueri: spes est: & longi supplicii longa spes est: nil sic animum fatigat: nil sic senium præcipitat. Itaq; sæpe uir sapiens spem perditam: lucrū uocat: seq; infinita cupidine liberatum ab expectationibus uanis ad gaudendum bonis suis cogi gaudet. ¶Spes. De euentu sors uiderit: ego ī spe gaudeo. ¶Rō. Vide autē ne quando forsan in re doleas: & optasse & sperasse & sperata consecutum esse pœniteat. Multos q̊s suspensa diu torserat ad exitum spes ducta pessundedit: Multi uotiuis & ualde licet nō satis seris longæ spei piere successibꝰ. ¶Spes. Nemo mihi tollat spē. ¶Rō. Nemo tibi tollat tædiū ac laborē aī. Audisti uetere dici solitū ꝓuerbio: Magnꝰ labor expectare. ¶Spes. Rei bonæ expectatio blāda ē. ¶Rō. Sed & fallax & anceps & anxia. Si hoc negas: nūq̄ aliqd expectasti: sed se fallentiū īextimabil' turba ē: qbus ad id qd' agūt nihil ꝓrsus inefficax sese offert: nihil respuit: nulli se negat: flecti facil' & falli ꝓna credulitas. Argumētū ꝟo leuitatꝭ ingēs atq;

amentiæ dixerim: paſſim obuias ſpes amplecti: & his ilico certis ut bonis paſci: ad quas do/
C cti om̄es & experti reꝝ tardi ſunt. ℂSpes. Bonā interim ſpem habeo. ℂRō. Interim dicis.
Credo dū te illa fefellerit: hic eſt em̄ mos inuiti ſpem deponitis: nūꝗ illā relicturi niſi uos illa
relinqueret: quin cū uos ſæpe reliquerit: miꝝ dictu: iteꝝ atq; iteꝝ redeuntē cupide ſemp ex/
cipitis: ꝓgreſſiq; obuiā quaſi obliti ueteꝝ nouis armatā dolis incluſi totiens cordis arce re/
ponitiſ. ℂSpes. Spem bonā uſq; ad ultimū nō deſerā. ℂRō. Quid ſi diu an̄ illa te deſeruit?
An ne illā retrahes: an ſequaris: an expectabis ut redeat? Age aūt ſpera: quādo nihil eſt dul/
cius ꝙ falli. Nō ego tibi ſpem quā mordicus teneſ eripiā: tantū illud admoneo: nō eſſe ſpem
bonā quā tu reris. Nō eſt ſpes bona: quæ bonū ſibi propoſuit ſed quæ bene. Bonū quidem
ſperare ſceleſtiſſimi q̊ȝ hoīes poſſunt: īmo & ſolēt: Vere itaq; bona ſpeſ eſt quæ de uero bono
rite cōcepta eſt: Hāc qui habet ſtringat: teneat: neq; abire eā uel in ultimis ſinat: ſororeſq; illi
ſuas iūgat: charitatē: fidem. Hæc ſpeſ læta: dulcis: uerax: fœlix eſt: quæq; nec ſperantem fallit
nec cōfundit: ſed ad optimū prouehit: animūq; interim ſperati boni anticipatione lætificat.
At uos ſeu ueꝝ bonū male meriti ſperatis: ſeu malis ueris falſum boni nomē imponitis: Iu/
D re igiẽ ueſtra expectatio anteꝗ ueniat mœſta eſt mœſtiorq; cū uenerit. ℂSpes. Humanum
ſapio: & de his loquor quæ hoīes uocāt bona. ℂRō. Huius noīs doctos olim inter homīes
longa lis fuit: quæ adhuc pendet pendebitq; æuū in om̄e: his unū in rebus: cōtra aūt illis bo/
na multa ponētibus. ℂSpes. Linquamus iſta philoſophis: ego quæ uulgus dicit bona ſpe/
ro. ℂRō. Malū igiẽ tuū ſperas: qđ uel dilatiōe te cruciet: uel faſce opprimat exoptato. Fac:
ſuccedat em̄ qđ ad corpus attinet: hoſti arma paraueris: qđ ad fortunā: uariæ & īmitis do/
minæ ſubieris iugū: qđ ad aīm ꝓ̃o ipſum magna etiā ꝓs in cladē ac ꝑniciem uerti queat: qm̄
E quæ delectāt animū: ſæpe & lædūt. ℂSpeſ. Ieci ego ſpei bonæ anchorā nec mouebo. ℂRō.
Atqui ſolēt nautæ tempeſtate orta nauis anchoram præcidere ſi diuelli nequit: relictaq; illa
fugā capere: nō em̄ quod trāquillo mari apud poetā: Dēte tenaci anchora fundabat naues:
In magnis q̊ȝ pelagi motibus accidit: ubi nō naues fundat illa ſed alligat: & naufragio uin/
ctas tradit: Nec Hercle aliter inẽ procellas humanaꝝ reꝝ ſpes affixa & tenax multos in ex/
itium traxit: qui abſciſſa utiq; & abiecta ſpe incolumes euaſiſſent. Sæpe igiẽ ſubtrahēda ſpei
anchora: uel ſi hæreat euellēda. Si ne id quidē liceat: abſcindenda rerūq; ſub fluctibus relin/
quenda eſt: ut liberā uitæ prorā gubernaculo prouidētiæ dirigas ad ſalutis portū. ℂSpes.
Bene ſpero. ℂRō. Bene ſperādo & male habēdo tranſit uita mortaliū.

De Hæreditatis expectatione: Dialogus CX.

ℂSpes.
A Aereditatem orbi ſenis expecto. ℂRō. Modo te tranquillū prædicabas: ipſe tibi
h ne cōtrarius ſis attēde: nunꝗ expectatio trāquillitaſq; cohabitāt: uix ullum uitæ
tædiū expectatione moleſtius. ℂSpes. Expecto ſenis hæreditatē. ℂRō. Neſcis qđ
ille forſan expectet: Eſt ea quidē inter hoīes uulgaris inſania: ut fere oēs nō coæuis tantū: ſed
iunioribus q̊ȝ diutius ſe uicturos ſperēt. Inuiti ſua de morte cogitāt mortales: de aliena autē
libenter: cū tamē contrariū agere eſſet utilius. ℂSpes. Senis hæreditatē ſpero. ℂRō. Quid
ſi ille interim tuam ſperat? Falli alterutrum eſt neceſſe. Quot autem ſenes inuenias mortem
iuuenum expectantes? Et ſane nemo tam ſenex qui non poſſit annum uiuere: Nemo tam iu/
uenis qui non poſſit hodie mori. ℂSpes. Hæreditatem orbi ſenis ſpero. ℂRō. Iuſtius hāc
B ſperabat filius. Iuniorē iuſtior ſpes eluſit. ℂSpes. Hæreditas orbi ſenis ad me uenit. ℂRō.
Quid ſcis: an ad illum tua? Gaio Claudius: Neroni Galba: Domitiano Nerua: Cōmodo
Pertinax ſucceſſit: & ſucceſſionum talium plena eſt hominum uita. ℂSpes. Orbi ſenis hæ/
reditas me manet. ℂRō. Quem non fallere poſſit uolenſ: qui quem noluit fefellit: cui ſuper/
uiuere nequeat qui filio ſuperuixit. ℂSpes. Orbi iā ſenis elogio ſcriptus hæres ſum. ℂRō.
An tabellis forſan adamātinis: unde nō facile delearis? An ignoras ꝙ leuib9 cauſis teſtamē
ta mutant ſenes? Multis in ipſo uitæ exitu: quod per oēm uitam uoluere diſplicuit. ℂSpes.
Hæredem me uult orbus ſenex. ℂRō. Atqui pōt nolle. Nihil eſt aūt indignantius orbo ſe/
C ne ac diuite: ubi ſua diligi ſeq; ſperni ſenſerit: actum eſt. ℂSpes. Hæreditas orbi ſenis pro/
miſſa eſt. ℂRō. Ea utinam innocentia atq; ea mortalibus fides eſſet: ut & nunꝗ niſi honeſta
promitterent: & ſemper promiſſa ſeruarent: Nunc nec promittendi modus: nec promiſſa frā
gendi pudor ullus: quod in hæreditate potiſſimū licere ſibi homīes putant. Itaq; uolunta/
tē teſtatoris ambulatoriā leges uocant. Non te exēplis præmam: nota res eſt. Legiſti: credo:
quibus hoc accidit: non ſolum ut uiuentis promitteretur hæreditas: ſed ſupremo etiam mo/
rientis amplexu & oſculo anuliſq; aureis donarentur: quod apud illos indubie ſucceſſionis

indicium erat: cum interim & hæredes alij: & eorum mentio penitus nulla esset in tabulis testamenti: tantum media de morte perfidia ausa est: Te ne igitur uiuorum fraudibus immunem reris: cũ dolis morientiũ circũuentos legas summos etiã & illustres uiros? Nam ne singulis immorer: genus hoc ludibrij passus est Lucius Lucullus uir amplissimus: quod\[q\] est altius: Augustus Cæsar: horrenda longeq\[ue\] mirabilis libido fallendi: quæ nefarias aĩas nec in morte destituat: sed sic est mos & tu promissa in hæreditate spem defigis quã frustrari possit: & uita longior testantis & breuior fides: q\[uo\]d q\[uo\]d his cessantibus: mutãdi causa ꝓpositi possit esse iustissima: suus hæres: noua seni oriens ꝓgenies. Siquidẽ octogenario maior Cato filiũ genuit: nonagenario iam propior Masanissa. Idq\[ue\] hac etiã nunc ætate uestris senibus euenit: qui utinã priscis illis: ut gignẽdi ui: sic uigore animi pares essent. Quæ cũ ita sint: hæres certe legitimus captatori obstat atq\[ue\] improbã spem præcidit. ¶ Spes. Iam testamento senis hæres sum. ¶ Rõ. Sed uiuentis forsitan & uicturi. Testamẽta aũt in uita fiunt: in morte firmantur: funus & cadauer cogitas: lupus quidẽ expectatione lassandus & inedia. ¶ Spes. Hæreditas ad me recto calle uentura est. ¶ Rõ. Quid q\[uod\] ut testator: sic hæreditas casibus subiacet: ut neq\[ue\] semp quẽ uelis habeas hæredẽ: & sæpe nil aliud q\[uam\] inane nomẽ sit hæreditas? Quid q\[uod\] interim uasto precio parua res emit: dũ credulũ senẽ & obsequiũ submissũ: & indignæ uiro blanditiæ ꝓmerent? Nulla est tãta utilitas quæ decoris impendio æstimãda sit. ¶ Spes. D
Nullo legũ aut fortunæ obice hæreditas ad me uenit. ¶ Rõ. Vnde id nosti: cũ sit scitũ illud Marci Catonis sapientissimi senis dictũ: Sæpe inquit audiui inter os atq\[ue\] offam multa interuenire posse. Esto aũt nihil interueniat: sed ad te sperata pueniat hæreditas: nõ manebit tecũ sed a te rursus ad alios migrabit. Volubilia sunt bona mortaliũ: rotũdã nũmi præcipue formam dicunt: ut perpetuo rotet motu. Quæsiuisti hæreditatẽ successori tuo: mœstus forsitan gauisuro: sollicitus ocioso & sperasti de alio: ꝓpter quod idẽ alij de te sperẽt.

De Alchimia: Dial. CXI. ¶ Spes.

Pero alchimiæ prosperos exitus. ¶ Rõ. Mirꝝ unde id speres q\[uo\]d nec tibi unq\[uam\] uere accidit: nec cuiq\[uam\]: & si accidisse nõnullis fama fuerit: ab his ficta quibus id credi expediret. ¶ Spes. Spero alchimiæ successum. ¶ Rõ. Et quẽ quæso præter fumũ: cinerem: sudorẽ: suspiria: uerba: dolos: ignominiã? Hi sunt enĩ alchimiæ successus: quib\[us\] inopẽ nunq\[uam\] ad diuitias euectũ: multos a diuitijs ad inopiã redactos sæpe uidimus. Nõ tamẽ illud attenditis: tam blandũ est sperare & falli: huc agit uos auariciæ stimulus impulsa dementia: ut uerꝝ opinemini quod optatis: falsumq\[ue\] q\[uo\]d cernitis. Notasti ne aliquos prudẽtes in reliquis hac insania laborare: quosdã opulẽtissimos hac uanitate cõsumptos: dũq\[ue\] opulẽtiores fieri student & fœdo quæstui inhiant: bene parta prodigere censuq\[ue\] omni in supuacuis effuso: tandẽ necessarijs etiã destitutos: alios ciuilitate deposita mœstos semp atq\[ue\] anxios: dum nec cogitare aliud q\[uam\] folles & forcipes & carbones: nec alijs q\[uam\] suæ hæresis conuiuere didicerunt: in syluestres pene hoĩes euasisse: Nonnullos deniq\[ue\] amissis primũ animi luminibus in hoc exercitio corporeos insup oculos amisisse. ¶ Spes. Promissum ab artifice aurum spero. A
¶ Rõ. Refert cuius artis artifex quid promittat. Sũt quibus ꝓmittẽtibus nihil credi possit: eoq\[ue\] min\[us\] si ꝓmissum iurisiurãdi religione firmauerint. Sed o cæci: parꝝ ne erat ueris in metallis quæ terra fert furere: nisi uos mendacio defossa torquerẽt? Parum ne a uirtutibus aberrasse: nisi errori damnum: damno labor: & labori pudor accresceret? Hic qui tibi aurũ suũ spondet: cum tuo auro improuisus aufugiet. Noui nihil narro: mos est publicus: & q\[uam\]uis igne commissa fraus sæpe igne purgetur: nihilominus tu delusus deceptoris tui supplicio: non indemnior sed notior remanebis digitoq\[ue\] monstraberis auarus ac stolidus flãdo exhaustus flammis afflatus aspersusq\[ue\] fuligine. ¶ Spes. Magna mihi promittit alchimista. ¶ Rõ. Dic ut ea sibi præstet quæ promittit alijs: primumq\[ue\] suam pellat inopiam. Est enim fere mendicum genus hominũ: cunq\[ue\] se pauperes fateantur: ditare alios uolũt: quasi aliena illis q\[uam\] propria molestior sit paupertas: Sic ut miseri se alios miserari dicere soleant impudenter: & ignotis etiam interdum magna promittere: O turpis ꝓmissio: & o stulta credulitas. ¶ Spes. B
Alchimiæ artem didici: diues fiam. ¶ Ratio. Immo quidem si fuisti: esse desines. Ars nempe quam memoras nullã esse nisi mentiendi artem dicimus ac fallendi. Age autem quando ita fert anim\[us\] & incũbe: prædico aũt tibi q\[uo\]d te luceꝝ ex hac arte maneat. Dom\[us\] tua miris hospitib\[us\] ac miris erit ĩpedimẽtis plena. Erũt ibi esores & potores: idq\[ue\] haud ĩmerito: q\[uo\]s ignis exiccat & cupiditas. Erũt sufflatores: deceptores: derisores: oĩs angul\[us\] hẽbit pelues & lebetes & phialas olentiũ aquaꝝ. Herbas præterea pegrinas & externos sales & sulphur & distilla- C

toria & caminos: Deq; his omnibus tibi in finē curas inutiles: & ſtulticiā cordis: oris obſcœ/
nitatem & ſqualorē & caliginē oculoꝝ ac ſollicitā cōflaueris paupertatē: qđq; his oībus pe/
ne peius dixerim: circulatoris nomē: & nocturniſ in tenebris atq; infames inter latebras fuꝝ
D uitam. ¶ Spes. Spero effectū propoſiti uotiuū. ¶ Rō. Sperare hinc forſitan & geſtire dabit͛
non gaudere. ¶ Spes. Ad propoſiti terminū propinquo. ¶ Rō. An mercuriū cōgelaſti? An
quid aliud uanitatis? Nūc maxime a propoſito longe es: ſemper rebus aliquid defuerit: do/
lis nihil.

De promiſſis Aruſpicum: Dial. CXII.

¶ Spes.

A Ruſpices mihi multa pollicent͛. ¶ Rō. Inueniſti ecce aliud genus hominū: cui ſi cre
a das ſemp ꝑdeas: ſp ſperes: Nā neq; res unꝗ̄ aderūt ꝓmiſſæ: neq; em̄ unꝗ̄ deerūt
promiſſores: ſic res hinc profugas captans: hinc promiſſis impulſus Iſionio ſemper
more rotaberis. ¶ Spes. Spem bonā mihi tribuūt aruſpices. ¶ Rō. Nō maius ſpem eſt cre/
dulo ꝗ̄ metū pauido inferre: conſtātes animi neutrā in partē facile inclināt. ¶ Spes. Multa
undiq; mihi ꝓmittūt mathematici. ¶ Rō. Nihil promptius ꝗ̄ ꝓmiſſis affluere ĳs qui care/
ant pudore: q̊s mentiri aūt pudet: ad ꝓmittendū tardi ſunt. ¶ Spes. Læta ſpondent mathe
matici. ¶ Rō. Sponſores quære alios ſeu pignus: promiſſi fragile genus eſt: nudo uerbo ma/
le credit͛. ¶ Spes. Multa promittūt mathematici. ¶ Rō. Quære qui ꝓmiſſum impleat: Sa/
tis eſt ſpem dediſſe: non poteſt unus dare oīa. ¶ Spes. Promiſſis aruſpicū experrectus ſum.
¶ Rō. Cōſopieris euētibus: nihil eueniet ꝓmiſſoꝝ. ¶ Spes. Magna iubeor ſperare. ¶ Rō.
Mirū ut anim⁹ hoīs qui uirtuti cōtumax eſt: uanitati uero nimis obediēſ. Vnū aliquid idq;
B optimū iubeat illa: cōtemnit͛: quicquid hæc iuſſerit difficile licet ac peſſimū: paret͛. ¶ Spes.
Mathematici læta pronūciant. ¶ Rō. Miri hoīes: futura ſola qui nouerint præteritoꝝ atq;
præſentiū ignari: & quæ in cœlo fiunt ita nuncient quaſi cōſilio cœleſtiū interfuerint recen/
tiq; nunc inde ueniant memoria: cū tamē interim quid ī terris: quid in patria: quid ī domo:
quid in thalamo ſuo fiat neſciāt: Sic penitus ueꝝ eſt qđ apud Tulliū legis: qđ eſt an̄ pedes
nemo ſpectat: cœli ſcrutant͛ plagas. ¶ Speſ. Magna nūciat mathematicus inſignis & uerax.
¶ Rō. Quo diuinus inſignior: & mētiēdi libertas maior: & fides pronior mendacio eſt. Sæ/
pe quidē mirari ſoleo: noſterq; nō īmerito miratus eſt Cicero: quid hoc in genere nouū in/
ſuetumq; accidit: ut cū in cunctis hoībus multa uera memorabili uno mēdacio obſcurētur:
& ſuſpecta fides in poſteꝝ loquentis fiat: in his cōtra grauibus mille mendacĳs una leuis ac
fortuita ueritas: uelū quoddā & mendaci publico fidem quærit: ſi quādo uel ſemel: quoniā
nemo tam mendax unꝗ̄ fuit: quin qn̄q; ueꝝ diceret: nolens etiam aut ignaruſ: uni hoꝝ ueri
forte aliquid effluxerit: actum eſt: ſi caſura hodie de cœlo aſtra denūciet: credet͛. Deniq; ſine
ulla ſuſpitione mendacĳ mētiri poteſt oīa: quiſquis ſemel potuit non mentiri. Vnū em̄ illud
memorat præceps in futuꝝ prominēs: & præteriti ſic oblita credulitas ac deceptoribus ſuis
C fauens. ¶ Spes. Diuinis læta nunciantibus credo. ¶ Rō. Furētibus credere furor eſt. Certe
ꝗ̄uis hic Cicero uideat͛ ſenſiſſe aliter: conuenientius huic rei nomē a græcis inditum ꝗ̄ a ue/
ſtris iudico. Latini em̄ a diuis ſeu a diuinitate diuinationē: Illi aūt quod eſt manticen a fu/
rore dixerint. Vos fortaſſis ornatius: at illi ueri⁹. Hāc ſacri doctores uno oēs ore cōdemnāt:
Ambroſius: Auguſtinus: cæteriq; qui ſi forte qn̄ inter multos hic quoq; mos peſtifer inua/
luit: ut inter hos garrulos in quæſtione ueri ob ipſum ꝓfeſſionis ſuæ nomē ſuſpecti habean/
tur: ueræ fidei profeſſores auditi non erunt: cum omnibus idem ſentientibus: qui ſunt innu/
meri: Et ꝗ̄uiſ diuinationem improbent diuini uirí: quid tandem cauſæ eſt: quid ue ſuſpitio/
nis: ut non audiendus unus & in multis primus: ac maximus illoꝝ Cicero uideat͛? Certe is
totum hoc illuſionū ac fallaciaꝝ genus damnat: ridet ac deſpicit. Et ad ſummā: omiſſis quæ
locus iſte non capit: omnis non tantum pia religio: ſed uera quoq; philoſophia: & quæ illā
calle ſuo ſequitur poeſis: nec ſancti modo ſed etiam docti omnes hanc reſpuunt uanitatem:
præter illos ſolos qui uel hinc uiuunt: uel ab his ſeducti in eoꝝ tendiculas lapſi ſunt: quorū
damnis atq; erroribus lucꝝ ſibi atq; artē faciūt: in qua illud ſummū ac præcipuū obſcurita/
te fraudē tegere: & ſic biceps ambiguūq; reſpōſum dare: ut prædictū uideri poſſit quicquid
euenerit: qđ oībus futuri noticiā ꝓfeſſis in cōe ꝓuiſum eſt: qua in re nō ars ipſa: quæ nulla
eſt: nō ingeniū: qđ ſine lr̄is rerūq; noticia nudū eſt: ſed illoꝝ calliditas & audacia & īpuden/
tia ipſa mirabil͛: Vnde qđ feſtiue admodū ait Cato ille rigid⁹: mirari ſe ꝗ nō rideret aruſpex
aruſpicē cū uidiſſet: Id ad oēs æquæ augures: aruſpices: ſortilegos: cōiectores: chaldæoſq; &
mathematicos: ac totā quā dixi māticē trahi pōt: tā īcertū ē an illoꝝ fraus turpior an ridicu/

losior uestra dementia: Illoꝝ tamẽ argutijs atq; ratiunculis respõdere facile: sed prolixum est notumq; adeo tanq; a notis ac illustribus agitatũ: ut nõ supuacua tantũ repetitio: sed temeraria uideat. Vestræ autẽ ineptissimæ uanitati: quid aliud dici potest: nisi dignos uos qui ab homunculis non terrestribus modo sed luteis & nullius nisi qua stultos ludant noticiã artis habentibus scientiæ insignis obtentu: & cœlo insup auctore fallamini. ℭ Spes. Persuasum est mihi prospera instare: quoꝝ expectatio dulcis: læta & tranquilla est. ℭ Rõ. Immo quidẽ amara: tristis: turbida: sed uos sensu pdito de obiecto sensuũ iudicatis. Persuasũ sane nullo negocio crediderim. Promptũ est persuadere uolẽtib⁹: quibusdã psuasor necessarius nõ est: Ipsi sibi sũt uates & occursus animantium uolatusq; auiũ & garritus lætũ in auguriũ dicũt. At si quotiẽs te ista fefellerint recogitas: si de hac re uicinos interrogas: nisi uel tu ultro te fallis: uel illi participes erroris quærũt: facile deprehẽdes: quorsum his præstygijs credendũ sit: nisi tres illi summi hoĩm rerũq; moderatores Pompeius: Crassus & Cæsar iurati forte contrarium dicturi sint: quibus qđ cõstat magno quidem omniũq; familiarissimo teste Marco Tullio: Chaldæi oẽs aruspicesq; ꝓmiserãt: q̃ præclaro fine oẽs beati senes ĩ patria morerentur: Idq; q̃ ueꝝ fuerit non expectas audire: ferro oẽs: duo miserabilius q̃ lõgissime ab Italico Romanoq; orbe sectis fœdoq; ludibrio reconditis: ueneratis illis totoq; diu formidatis orbe capitib⁹: reliqua inhumati feraꝝq; & pisciũ morsibus ac uolucꝝ rostris expositi: cæsi & laceri: miserandũ fortunæ spectaculũ iacuere. I nũc diuinosq; uates nega: qui tam certa prænunciãt. ℭ Spes. Gratũ auguriũ notaui. ℭ Rõ. O amentiã importunã: miser hõ successuũ noticiam suoꝝ: quæ sibi nulla est a uolucrib⁹ sperat: Quid hoc stultius fieri potest? Quia si dijs placet & Deiotaꝝ regẽ uisa aquila impendenti præripuit ruinæ: & Agrippæ hebræo instare carceris exitũ: fineq; miseriæ ac prosperitatis initiũ nunciauit supra uerticẽ sedens bubo auis: alioquin infamis cuiusq; Virgilij carmine carmen ferale describit. ℭ Spes. Lætũ omen incidit. ℭ Rõ. Omen ab hoĩe dictũ nomẽ humanæ dementiæ argumentũ est: quo aliqd sp non externaꝝ modo reꝝ sed eaꝝ quoq; quæ in uobis sunt animos in errorẽ trahat: ne delyramentis anilibus ulla pars reꝝ uacet: Itaq; & sternutamenta seruoꝝ & natoꝝ fortuito lapsas uoces eo trahitis: nõ quo uis illaꝝ: sed quo uestra cupiditas uocat: scilicet quia Centurio ille dixit: Hic optime manebim⁹: ne mundi caput trãsferret: causa fuit: Aut quia Persam periisse flens infantula profecturo in bellũ nunciauit patri uinci Macedonũ regẽ consequẽs iudicatũ est: O humana mens ebria & mirabunda: q̃ facili impulsu erroris in foueam ruis? ℭ Spes. Læta aderant consopito. ℭ Rõ. Mœsta aderunt experrecto. ℭ Spes. Læta dormiens uidebam. ℭ Rõ. Mœsta uigilans uidebis. ℭ Spes. Fœlix eram per quietẽ. ℭ Rõ. Miser eris per laborẽ. Sæpe nihil somnia denũciant & sæpe contrariũ. ℭ Spes. Sæpe uera uidentur in somnijs. ℭ Rõ. Quanto sæpius falsa. Par est aũt huius & reliquaꝝ huiusmodi uanitatũ ratio: unũ casu incidẽs ueꝝ: innumeris falsis astipulat: uenturoq; inhians præteritũ mens nõ uidet. ℭ Spes. Multa nunciant diuini. ℭ Rõ. Impostores ego hos non miror: qui de more suo pascunt artificio: sed uos stupeo qui illoꝝ uetri aĩas & ingenia uestra submittitis: proinde quid tu teneas uideris: si me sequi uoles expectabis æquanimis & tranquillus: non quid astra de te sed quid astroꝝ creator ac regnator sanxerit: agens aliquid indies ardentius quo illius amore fias dignior. De euentu non tibi ueniat in animũ sollicitare istos quibus ignotior est ueritas q̃ tibi: Deniq; sic habebis: futura nosse duꝝ homini: nec licere si expediat: nec expedire si liceat.

De læto Rumore: Dialogus CXIIII. ℭ Spes.

LAetus rumor insonuit. ℭ Rõ. Noli famæ credere: mẽdax est. ℭ Spes. Multi lætos
1 nũciãt rumores. ℭ Rõ. Sæpe tuti⁹ uni credit q̃ multis. ℭ Spes. Qđ tot nũcijs affert falsum penit⁹ esse nõ põt. ℭ Rõ. Mos famæ uulgaris notus ẽ: ueris falsa miscere. Paucis ueris multa mẽdacia cõdiunt: Oĩa mẽtiẽti nihil credit. ℭ Spes. Rumoris auctor prim⁹ uerax est. ℭ Rõ. At nemo quantũ audierit aut uiderit referre cõtent⁹ est: nihil est actũ nisi ꝓ se quisq; aliqd auditis adiecerit aut uisis: qđ cũ multi fecerint: auctũ breui mẽdacioꝝ uideas aceruũ: sic ꝑ man⁹: ut aiũt: traditũ int man⁹ etiã crescit malũ: qđq; ait exími⁹ Poeta: Mobilitate uiget: uiresq; acquirit eũdo. ℭ Spes. Hactenus lætissima fama est. ℭ Rõ. Quid si mulcet ut feriat? Sæpe lætũ rumorẽ mœsta clades sequit: creber hic fortunæ stil⁹: ut ꝓfundius uulneret: spẽ ꝓmittit cuspideq; uulnificã læti cuiuspiã rumoris illitã dulcedine iugulo gaudẽtis ĩfligit: Qđ uir doct⁹ intelligẽs: lætis nũcijs nõ quatit: hæretq; ĩmobil: secũ uoluẽs uel cõtrariũ eẽ: uel idipsum qđ tã faustũ uideat in cõtrariũ ṽti posse. ℭ Spes. Læto rumore

moueor. ¶Rõ. Expecta saltem dũ & certus sit: tunc q̃3 uirilẽ aĩm rumusculis agi turpe est licet ueris: falsis uero turpissimum. Multos gauisos esse puduit: uerũq; mœrorem auxit falsi gaudij memoria.

De expectatiõe filij uel amici uel uillici uel uxoris: Dial. CXIIII. Spes.

A Pero filij reditũ. ¶Rõ. Speras gaudiũ sollicitũ & propinquũ metũ. ¶Spes. Spero amicum reuidere. ¶Rõ Rem prædulcẽ speras sed fallacẽ: fragili res hoĩm statu tremũt: forsitan quẽ expectas iam nũc obijt: potes hoc ꝓbasse si uixisti. Impedimẽtorum mille sunt genera: unũ cõe oĩbus mors. ¶Spes. Amici conspectũ exoptatum spero. ¶Rõ. Sũt hæc fere cõiuncta optare: & sperare: sed multis assidue casib⁹ disiungunẽ: Q̃ multos credimus fuisse Romæ: q̃ cupidis animis Marci Marcelli huius ultimi reditũ expectantes? Cõtra aũt uiæ medio hostis illũ crudelissimus expectabat: cuius potẽtior fuit ĩmanitas q̃ uictoris clæmẽtia aduersarium ab exilio reuocantis. Potuit igit̃ Cæsar precibus senatus Marcello ueniam dare: Nõ potuit Marcelli cliens graue maius pati: ut is Cæsaris beneficio

B uteret̃. ¶Spes. Spero amicũ & expecto hoste quolibet carentem. ¶Rõ. Quis est hic hoĩm hoste carens? ut sit aliquis priuatoꝝ expers: an publicis inimicitijs quisq; uacat: sicarioꝝ dico & prædonũ: qui auaricia duce bellũ humano generi indixere. Finge aliquod tã benignũ sydus: ut hæc pestis terris exulet: alias quis arcebit uehiculoꝝ & equoꝝ lapsus: fluuioꝝ ac torrentium insultus: & ruinas pontiũ ac tectoꝝ: æquoreasq; & aereas tẽpestates? Adde ferocium incursus aĩaliũ: quibus nõ singulos tm̃ hoĩes: Dicæarchus curiosissimus indagator rerum talium: sed quædã hoĩm genera docet occubuisse. Et ad summã: quot sunt casus humanarum reꝝ: quoꝝ nullus est numerus: tot sunt hoĩm hostes: qui spem tuã: nõ dicã retardare possint sed extĩguere. Vt nihil interueniat: Mors quã dixi & euntibus & stãtibus ubiq; cõtigua est: nisi itinerãtibus eo fortasse uicinior: & quo iter & uectatio & locorum cõmutatio

C pluribus casuum generibus uidetur exposita. ¶Spes. Spero amicum ꝓspero exacto negocio reuersurum. ¶Rõ. Q̃ gloriose q̃ prospere res gesserat Drusus Nero diui Augusti præuignus: ut oĩbus etiã hostibus domitis charus esset: ita ut eũ paulominus adorarẽt: quoꝝ mirificos affectus erga illius memoriã usq; ad hæc tempora: si unq̃ Germanoꝝ inter proceres fuisti: te sentire arbitror potuisse. Certe illa gesserat quib⁹ uere gloriaretur: quod Romanis in saxis primis aliquot syllabis casu aliquo deiectis: nũc etiã sculptũ uiget his uersiculis: Ad diuorcia Rheni ꝑuasi hostiles depopulatus agros: Dũ tibi Roma decus æternaq; sudo trophæa. Hister pacatis leuior ibit aquis. Talẽ hunc iuuenem qualiter expectabat mũdi domin⁹ Augustus: qui eum sibi filium fecerat amãdo: Qualiter Liuia Augusta: cui natura illum charũ fecerat: chariorem uirtus: charissimũ reor fratris ignauia: Qualiter deinde frater ipse: qualiscũq; erga alios tanti certe fratris amãtissimus: Ad postremũ qualiter Roma ipsa atq; uniuersa respublica quæ de nullo tunc hoĩm sic pendebat? Quid ergo? Quis tam multiplicis spei finis: expectãtũ Drusum: inexpectata mors abstulit: morbo quod constat rapt⁹: & quod magni sunt auctores ex fractura cruris equo superlabente suscepta: qui uiuus uictor reuersurus sperabat̃ in patriam examinis est reuectus? Quid filium huius loquor Germanicum? Nullius credo unq̃ hominis expectatio maior fuit: Non hunc pater: non Augustus: ambo iam defuncti: sed Roma omnis expectabat tanto desiderio: quasi totius urbis unus animus: isq; & uiduæ: & non nisi unicum habentis filium matris esset. Itaq; ad primũ ægritudinis suæ nũcium attonita penitus ac deiecta ciuitas uultusq; omnium atq; habitus mutati & mœstum tota urbe silentium fuit. Vbi autem lætior fama incertis licet auctoribus superuenit: conualuisse illum & uiuere: subitus clamor atq; fœlicissimus undiq; sublatus: ipsũ quoq; Tiberium excitauit: concursusq; in capitolium ingens factus: & pene conuulsæ templorum fores ad persoluenda uota agendasq; dijs gratias: uicta nocte luminibus: fractoq; uocibus silentio gratulando canentium: Salua Roma: salua patria: saluus est Germanicus. Quis uero tandem rei exitus? Is nempe qui humanis ĩ rebus est creberrimus: uenit nuncius certior obijsse Germanicũ: hinc publicus dolor ac gemitus: non edictis aut diebus festis: aut

D ullis omino consolationibus coerceri quiuit. Nota est historia libro Cæsarum. iiij. ¶Spes. Spero iuuenem filium reuersurum. ¶Rõ. An hi parum iuuenes de quibus dixi: accipe iuniorem: Marcellinus eiusdẽ diui Augusti nepos ex sorore: quantũ putas expectaret̃ ab auunculo: qui eũ sic dilexit: ut Virgilianũ illud carmẽ nobilissimũ: q̊ summus uates adolescẽtis illius pene pueri memoriã honestauit: sine lachrymis audire nõ posset: & auctori silẽtiũ imparet. Quõ mat̃ Octauia quæ illũ sic amauit: ut usq; ad ultimũ uitæ suæ finẽ q̃si tũc extinctũ con/

tinuo deploraret: oēmq̄ cōsolatorē: nō tantū cōtemneret sed odisset. Quid hæc aūt & quid putas nisi qđ cæteri: nō rediȷ̄t sed relatus est: & Drusum quidē nō qualē accepat Germania Romæ: Antiochia Germanicū: Marcellinū Baiana restituit: uestrarꝫ expectationū sors cō/munis: tu tibi nūc aliā fingis: & fors ueiet quē expectas: q cū uenerit fortassis ut abeat & spe/rare incipiēs & optare. ℭ Spes. Amici absentis aduentū spero. ℭ Rō. Quis miret expectari E
uiuos: cū mortui expectent ut perhibēt: qđ nisi inter fatuos ueri faciē nō habet: Arthusium Britones expectare fama est: Neronē principem mūdi sub fine reditūrꝫ quidā somniāt. Vita uestra ab initio ad extremū nō mō uanis expectationibꝰ plena: sed ipsa expectatio uana ē. Id sic esse si non uides: aut modicū uixisti aut nimiū: quid hic agit neglexisti. ℭ Spes. Expecto uillicū rure uenturꝫ. ℭ Rō. Aut domus arserit: aut messis euanuerit: aut pratū exaruerit: aut bos obierit: aut uites grādo percusserit: arbores turbo cōuulserit: arua torrētibus īundarint aut apes auolauerint: locustæ satis insultauerint: colūbos corui & mures: pullos uulpecula: agnos lupus inuaserit. Hi fere rustici sunt rumores. ℭ Spes. Vxoris aduentū spero. ℭ Rō. Si hoc speras: qd iā metuas ignoro. Sic est tñ: Sunt & qui expectēt cōiugē: & qui febrē.

De expectatione meliorꝫ temporꝫ: Dial. CXV. ℭ Spes

S Pero tēpora meliora. ℭ Rō. Oīa fere tēpora æque bona sunt: quia creator temporꝫ A
æque bonꝰ est sp: sed uos tpibus bonis male sp utimini: Inq̄ hoc ut in aliȷ̄s culpas uestras rebus ascribitis. Fac ut hoīes boni sint & tēpora bona erūt. ℭ Spes. Tēpo/ra hæc stare nequeūt: lætiora succedēt. ℭ Rō. Nullū tēpus stat cuncta prætereūt: cūq̄ tran/sierint: nō redeūt: ṽtute & industria bonarꝫq̄ artiū studiȷ̄s frenari possunt: nō quin fugiant: sed ne pereant: nihil est aūt dulcius bene impensi tpīs memoria. Sed uos nulla re uti sciētes: ut oportet: ubi oēm uitā: uel in somnū ac desidiā: uel in sollicitudinē atq̄ usus pessimos effu/distis: tēpus innoxiū accusatis. Nūqd mētior: infantiā ac puericiā in uanos ludos: adolescē/tiam ac iuuētam in libidinē atq̄ auariciā: senectam & seniū in querelas ac lamēta consumi/tis: Quænā hæc tēporꝫ culpa est: Fluūt illa: fateor: hæc natura ē: Vos illa dū dat occupare negligitis: nō est natura ista sed culpa. Vos naturā culpatis: culpā excusatis: res nō noua. ℭ Spes. Spero lætiora tempora. ℭ Rō. Læticia seu tristicia temporꝫ: ut dixi: non in tēporibus B
sed in uobis est. Eo aūt: quo intelligis nō modo lætiora tibi speranda esse sed tristiora perpē/des si ad ætatē ipse tuā respicis: quæ indies tristior: ut a poeta describit: & plærisq̄ in senibus inuenit: & sane si oculos ī terga reflexeris & numerare atq̄ æstimare annos tuos cœpis: simul incipies despare qđ speras. Nō est cur mutari cursum rerꝫ speres: nō meliora instant tēpora: uereor potiꝰ ne peiora. Cur quæso: nisi quia peiores erūt hoīes: qđ & magni diuinarūt uiri: & apertis indiciȷ̄s res declarat: nisi uos mortales bone sp spei magnū aliquid de uestra nobi/li ac modesta iuuētute cōcipitis: a qua ego quidē opinione lōge absum: nihil eñ boni penitꝰ mens præsagit: sic in uitiū ac ruinā prona sunt oīa. ℭ Spes. Mala sunt tēpora: meliora ueni/ C
ent. ℭ Rō. Oēm ætatē de moribus suis quæstā inquit Seneca. Addo ego oēm habuisse qđ quereret: habiturāq̄ oēm cūctis sæculis qđ querat. ℭ Spes. Spero lætiora tēpora. ℭ Rō. Vna est ad hoc uia qua lætiora si habeas nō expectes: Fac ipse tibi lætiorē aīm: qđ sine ṽtu/te fieri nequit: ubi hoc feceris: læta erunt oīa: triste nihil. ℭ Spes. Meliora tēpora expecto. ℭ Rō. Vt ueniant: qđ est dubiū: certe illis uenientibus tu recedis. Quāto est tutius rite uti præ/sentibus: q̄ anxie expectare quæ uel forte nō ueniāt: uel minime sis uisurus.

De sperato Principis aduentu: Dial. CXVI. ℭ Spes.

P Rincipis aduentum spero. ℭ Rō. Vt multa timentur quæ optanda: sic multa spe/ A
rantur quæ timenda sunt: Vtranq̄ in partem penuria iudiciȷ̄ multa est. ℭ Spes. Spero principis aduentum. ℭ Rō. Quanto sperares honestius libertatem: Nam profecto qui dominū sperat: seruitutem sperat. ℭ Spes. Spero principem uenturum. ℭ Rō. Et illius cōmune omniū malū speras. Fuit eñ quando & principes imperium & principem populi poterant sperare: nūc imperiū principi labor est: princeps populi pernicies. ℭ Spes. Principem uenturꝫ ego & respublicæ speramus. ℭ Rō. Tu uero quid priuatim speres uide/ris: in quo ipso facile falli potes: spes hæc reipublicæ stulta est. Quis eñ nisi amēs speret: aut cupiat: quod pestiferꝫ totiēs sit exptus: ℭ Spes. Spero principē uenturꝫ. ℭ Rō. Et secū simul B
motus rerꝫ uarios: mutationes urbiū: noxias nouitates: famem: pestē: bella: discordias: hæc uel uniuersa uel singľa modernis cū principibꝰ uenire sunt solita. Si hæc placēt: Principē spe/ra: Vt nil horū formidabile sit: ipsū certe iane iā īperiȷ̄ nomē est plenū famæ & rumorꝫ: Boni

aũt omnis effectũ & solius umbræ uetustatis innixũ. ¶Spes. Spero uẽturꝝ principẽ. ¶Rõ.
Ego te ꝟo munitũ uelim: ut q̊tiens aduẽtantẽ audieris: credas te tonitruũ aliqꝺ præambu-
lum fulminis audire: nec sperare incipias sed timere potiꝰ si etiã alterꝝ labi oportet. Timere
em̃ aduersa & si cõtrariũ sit ꝟtuti: cõsentaneũ est naturæ: Sperare aũt mala: & naturæ est op-
C positum & ꝟtuti. ¶Spes. Spero mox principẽ affuturꝝ. ¶Rõ. Cũ p̃ntem uideris: scito te in-
faustũ reipublicæ sydus aspicere: uel memoriã ipse tuã: uel parentes ĩterroga tuosq́ auos &
ꝓauos: ita eẽ reperies ut dico: idq́ tu filijs & nepotibꝰ tuis annũcia: ne ipsi q̊ꝫ aduentũ princi-
pis stulti sperẽt. Dic em̃ quæso q̃n unq̃ uel minutæ leonis aduentũ feræ: uel affuturã aquilã
auiculæ sperauerint? Liceat uerꝝ loq: stultissimũ & mali sui semꝑ auidissimũ aĩal est hõ: cæ-
teris capiendis esca opus est: homo solis famæ sibilis capit.

De Spe famæ Post obitum: Dialogus CXVII. ¶Spes.

A Eritis post obitũ famã spero. ¶Rõ. Multi famã se mereri sperãt cũ infamiã merean-
m tur: & ceu uiatores erronei dũ accedere æstimãt retrocedũt. ¶Spes. Famosus sum
ĩ uita: famosiorq́ post mortẽ ero. ¶Rõ. Est hoc fateor ĩ nõnullis uerꝝ: unde & An-
neus Seneca in ep̃la quadã: habiturꝝ se gratiã apud posteros uaticinat: Et Statius Pãpinius
p̃ntem famã: benignũ iter suo opi ad futuros strauisse ait. Et Ouidiꝰ Naso: sibi nomẽ indele-
bile futurꝝ: seq́ ore populi legẽdũ: ꝑ quæ oĩa sæc̃la fama uicturꝝ præsagit: Neq́ Hercle ullus
horꝝ fallit. Sed q̃ multos putas idẽ sperãtes suã fefellisse spem? Multi hoc idẽ de seipsis credi-
B derunt forsitan & scripserũt: nec qꝺ sibi ꝓmiserãt ĩpleuerũt. ¶Spes. Si famosus sum dũ ui-
uo: cur nõ famosior sum post mortẽ? ¶Rõ. Quia hoc q̊tidianũ & uulgare est: ut multi ĩ ui-
ta famosi & clari: post obitũ sint incogniti & obscuri. Miraris? Causa rei huiꝰ in promptu est
affabilitas quædã: sermo comptꝰ ac lepidus: blãdũ suꝑciliũ: clara frons: benigna salutatio:
beneficia in uicinos: ꝓtectio in clientes: hospitalitas in externos: in cũctos urbanitas. Hæc &
his similia uiuẽtibꝰ famã quærũt: ea ꝟo mox ut hinc abierint nõ durãt: nisi forsitan q̃diu q
illos nouerãt supsũt: qꝺ ipsũ q̃ breue sit cõspicis: Quõ aũt durarẽt nõ in solido radicata: na-
turale ẽ ut fũdata debilit leniťq́ aucta breuit dilabant: Vt sit fama durabil aut uitæ sc̃titas
aut gestorꝝ claritas aut insignis scriptorꝝ præstabit elegãtia. Rarꝝ decꝰ: loquaces isti & urba-
ni qui togati ac gẽmati populorꝝ digitis ostẽdunt: nõ nisi q̃tũ loqui poterũt: aut pauloam-
plius cognoscent. Durꝝ hos apparatꝰ tã celerit & has põpas: hãc sciẽtiæ nubẽ: hæc uerborũ
tonitrua in tenuẽ fumũ euanescere: durꝝ fateor: sed sic ẽ: nã nec ipsi de se testimoniũ præbue-
C runt ambitioni aut lucro aut somno dediti: nec qui præbeat meruerũt. ¶Spes. Famã inue-
niã post mortẽ. ¶Rõ. Fama nihil unq̃ mortuis ꝓfuit: uiuis sæpe etiã nocuit. Quid em̃ per-
niciẽ ac mortẽ Ciceroni ac Demostheni: nisi insignis lr̃arꝝ fama cõseruit? Idẽ de Socrate ac
Zenone: & mille alijs dici potest: Noti oẽs. Quid ꝟo nisi fama scientiæ & ingenij dedit causã
filio Gnosij regis Androgeo ut ab Atheniensibus mactaretur? Quid Oete Colchorꝝ regi
Argonautas attulit delectos: ut aiũt: uiros: uere aũt prædones nisi fama diuitiarꝝ? Nã qđ si-
gnificasse aliud credimꝰ famosũ illud aureũ uellꝰ arietis: nisi opes m̃tas lateq́ uulgatas: qui-
D bus diuites bestiales opũq́ inopes uerarꝝ uelut arietes uelleribꝰ uestiunt? ¶Spes. Famosus
ero. ¶Rõ. Vt sit ita: quid hinc magnũ cõcipis: eẽt aliq̃d forte fama: si noticia comes esset: ut
plerũq́ accidit in uiuis: Nũquid laudari ꝓderit ab his qui te si uideãt nõ agnoscãt? Dic em̃
quæso si Homerꝝ uideas & Achillẽ: si Virgiliũ & Augustũ: nũquid nõ ignoti abibũt: cum tã
nota & tã clara sint noĩa? Crede mihi: spes uestræ magna ex ꝑte duplicit uanæ sunt: q̃ nec
sperata ꝓueniũt: nec ut ꝓueniãt afferũt qꝺ ꝓmittũt. Fere em̃ plꝰ in spe sunt humana oĩa
q̃ in re. Mittite igit spes inanes & uana desideria: cõtemptisq́ terrestribus iam tandẽ & op-
tare discite & sperare cœlestia.

De Gloria ex ædificijs sperata: Dial. CXVIII. ¶Spes.

A X ædificijs gloriã spero. ¶Rõ. Nesciebã calce & harena & lignis & lapidibus glo-
e riam quæri: credebãq́ q̃ rebus gestis & ꝟtutibꝰ quæreret. ¶Spes. Aedificando
mihi gloriã paro. ¶Rõ. Sed fragilẽ ac caducã. Oĩa quæ manu hoĩm facta sũt: uel
manu hoĩm euertunt: uel stãdo & durãdo deficiũt. Habet em̃ manꝰ lõge præualidas: longa
dies: e cũctis uestris opibꝰ nullũ senio resistit. Ruẽtibus ĝ suꝑ quibꝰ hæc tua gl̃ia fundata est:
ipsam q̊ꝫ corruere est necesse. Si forte nõ credis: respice ad antiqua quæ ignota tibi quidẽ esse
nõ possunt: Vbi est nũc Troianũ illud Ilion suꝑbũ? Vbi Byrsa Carthagis: ubi turris & mœ-
nia Babylonis? Bæluarum nunc habitatio & serpentum. De Babylone loquor antiqua.
Altera nempe propinquior atq́ recentior adhuc stat: cito itidem casura. Si essetis uiri: Vbi

sunt deniq; septem illa opera græcis scriptoribus celebrata? Atq; ut ad propinquiora ueniamus: ubi est quæso illa Neronis domus aurea: quæ quantū fatigauerit: Architectos cogita: lectores etiā nūc fatigat: quæ quidē dom⁹ una cū aliis ædificādi furorib⁹: quib⁹ oēs excessit ad inopiam illū cōpulit & rapinas? Ubi sunt thermæ Diocletianæ: & balneū Antonianū: & cymbꝝ Mariꝭ: & septiçoniū Seueri: & eiusdē thermæ Seuerianæ? Demū ut summā reꝝ attingam: ubi est Augusti forum: & ædes Martis ultoris: ubi ædes tonātis Iouis in Capitolio: & Apollinis tēplū in palatio: ubi eiusdē portic⁹ ac bibliotheca græca pariter & latina: ubi porticus altera & basilica Gaii Luciiq; nepotū sub noīe dedicata & extructa: & portic⁹ tertia Liuiæ cōiugis & sororis Octauiæ theatrūq; Marcelli? Ubi tot opa p illustres uiros iussu eiusdem principis & hortatu: multis urbis in locis tāto labore: tātis impensis ædificata? Martii Philippi ædes Hercul' & musaꝝ: Lucii Cornificii ædes Dianæ: Asinii Polionis atriū libertatis: Munacii Plancii ædes saturina: Theatꝝ Balbi Cornelii: Amphitheatꝝ Statilii Tauri? Innumerabilia præt' hæc opa Marci Agrippæ. Neue eā p singulos: ubi sūt tot luxuriosa pricipū palatia? Quære in libris iuenies noīa: Quære urbē totā aut nihil iuenies: aut pexigua tātoꝝ opeꝝ uestigia: Tu de tuis qd speres uideris. Certe August⁹ oīm suprem⁹: nisi aliud q̄ ædificia reliqsset: iāpridē oīs ei⁹ gloria corruisset: Nec ꝟo solū tēpla deoꝝ quæ pauerat in ipsos ædificātes ruere: sed pia etiā loca hac ipsa ætate in eadē urbe alia ceciderūt: alia tremuerūt: & nūc uix ponderibus suis stant: præter unū Pantheon Agrippæ: qd' diis erectū sancti possidet & Maria: quæ antiquissimā illā domū sui noīs ꝟtute sustētat. Crede mihi aliis q̄ lapideis fundamētis eget gloria ut mānsura sit. ¶Spes. Ex ædificiis gloriā quæro. ¶Rō. Quære B
illā igit' ubi est: nihil unq̄ iuenies ubi nō est: Vera quidē gloria nō est i mœnib⁹ neq; i saxis: Sūt fateor reꝝ uulgo iudices: qui dicāt trib⁹ modis gloriā quæri: gerēdo magnū aliquid: qd' de te scribat auctores idonei: uel scribēdo aliquid qd' mirent' & legāt posteri: uel insigne aliquid opus extruēdo: ut sit ita: ultimū tñ hoc oīm & minimū ac caducū. ¶Spes. Relinq opa ædificioꝝ: quib⁹ moriēs ipse mecū glorior & a posteris gloriā spero. ¶Rō. Gloriat⁹ est Augustus ipse: de q̄ dixi: q urbē marmoreā relinqueret: quā latericiā accepisset: quæ tñ gloria nisi aliis reb⁹ adiuta esset: quonā fuerit puētura cōspicim⁹: ꝑinde cū meliorib⁹ curis morere stabilesq; spes amplectere. Ista etem quib⁹ fidis: & nulli⁹ precii sunt: & te ilico consequentur inq; ipsam unde supta terrā reuertent'. ¶Spes. Aedificaui domos unde laudē spero. ¶Rō. Laudabūt forsitan qui illas inhabitabūt. Breuis lauſ & angusta: qui post uenięt: uel illas nō inuenięt: uel a paganis: ut uulgo dicit': factas dicet: tuū nomē ignotū erit.

De sperata gloria ex conuictu: Dial. CXIX. ¶Gau.

f Pero gloriā ex cōuictu. ¶Rō. Refert multū quib⁹ cōuiuas: sunt quidā utinaq; nō plurimi q̄ꝝ cōuersatio sit infamis. ¶Spes. Scio nisi bonis artib⁹ aut bonoꝝ contubernio gloriā nō quæri: Ego hoc ultimo subnix⁹ spero: uel bonoꝝ exēplo bonus fieri: uel si nihil aliud hoꝝ uel familiaritatis solā gloriā mihi fore. ¶Rō. Est id quidē in adolescēte præcipue signū optimū: qui nisi bonū aīm haberet nequaq̄ iungi bonis optaret. Est em amicitiaꝝ ac familiaritatū fere oīm causa nexusq; similitudo quædā. Age ergo si q̄s imitaris æquaueris bene erit. Si min⁹: mō qd' i te est nihil omiseris: ipsa uolūtas bona laudis & gloriæ premio nō carebit. Prima em & maxima ps ꝟtutis: est bonū uelle: qd' nisi præcesserit nō sequet' ꝟtus. ¶Spes. Familiaritate bonoꝝ glorior. ¶Rō. Laudo id quidē modo: nec te B
lucri cuiuspiā nec alia spes iducat: eoq; tua tm̄ pgat intētio ut similis illis fias: Alioquin qd' ꝑpter gloriā solā fit: uerā gloriā nō meret'. ¶Spes. Ex bonoꝝ cōuictu gloriā spero. ¶Rō. Spes quidē magna: nec iproba qñ & in sciētia & in eloquētia & belli pacisq; artib⁹ obseruādo & imitādo fit. Multi olim illustres ex cōuictu illustriū euasere. Illud uide: ne aut tibi pro bonis ducibus malos elegeris errore aliquo: aut bonoꝝ flebili raritate & uirtutū huius ætatis inopia prorsus assequi nequeas quod intendis.

De multiplici Spe: Dialogus CXX. ¶Gau.

m Vlta spero. ¶Rō. Multa i spe mſta ē uanitas mſt⁹q; fallēdi adit⁹ fortunæ. ¶Spes. A
Spero mſta. ¶Rō. Spem mſtiplicē: mſta destituūt. Qui modicū sperat iter casib⁹ artauit atq; nihil obstruxit. ¶Spes. Valitudinē bonā spero. ¶Rō. Mortalitatis obliuionē. ¶Spes. Spero lōgā uitā. ¶Rō. Diuturnū carcerē: ubi multa feras: multa uideas quæ nos'. ¶Spes. Mēbra uiuacia. ¶Rō. Vincla tenacia: grata tñ unde metuas absolui. ¶Spes. Formā corpis elegātē. ¶Rō. Voluptatū stimulos. ¶Spes. Annoꝝ ꝓsperos exit⁹. ¶Rō. Pudēdi materiā dolēdiq;. ¶Spes. Amice cōuētā mortē. ¶R. Breue fœdūq; nescio qd.

B ¶Spes. Peccādi licētiā. ¶Rō. Infœlix gaudiū: pœnitentiā lōgæuā. ¶Spes. Vltiōis occa-
ſionē. ¶Rō. Aditū ſæuitiæ. ¶Spes. Agile corpꝰ ac ualidū. ¶Rō. Mancipium cōtumax &
rebelle. ¶Spes. Diuitias multas. ¶Rō. Graue ſarcinā ex lappis & tribul. ¶Spes. E diuer-
ſis æquoribꝰ uēturas naues. ¶Rō. Latæ diſpſam ſortē ītra mōſtra maris ac ſcopulos agita-
tam fluctibꝰ: tractā funibꝰ: pulſam uētis. ¶Spes. Lucꝝ de conceptis mercibꝰ. ¶Rō. Eſcam
quæ te ꝑpetua ſollicitudine capiat lucroqꝫ unico ī multa credulū dāna præcipitet: mercator
nouꝰ eſt facil ad credendū: expꝰ multa circūſpicit. ¶Spes. Honeſtas filiæ nuptias filio ue.
C ¶Rō. Nulla ferme res tā crebro fallit & tā grauit. ¶Speſ. Magnā potentiā. ¶Rō. Inuidio-
ſam miſeriā: opulentā inopiā: pauidā ſupbiā. ¶Spes. Regnū & imperiū. ¶Rō. Præcipitiū
& ꝓcellas & ſub ſtellāti diademate fūſcū ſupciliū: cor anxiū: infœlicē uitā. ¶Speſ. Honores
fori. ¶Rō. Puluerē ac ſtrepitū. ¶Speſ. Cōiugiū & natoſ. ¶Rō. Litigiū & curaſ. ¶Speſ. Mi
hi militiā: & uxorē filio. ¶Rō. Tibi laborē ac dilecto pœnā. ¶Spes. Vetulæ obitū uxoris:
D & cōiugē iuniorē. ¶Rō. Attrito laqueo diſſolui: ut nouo & ualido uinciaris. ¶Spes. Inge-
niū: linguā lraſqꝫ. ¶Rō. Incudē: malleū & maſſam: qbꝰ tibi atqꝫ aliꝗs ſomnū frāgaſ. ¶Spes
Laudationē funeri. ¶Rō. Philomenā ſurdo. ¶Spes. Aureā pyramidē. ¶Rō. Domū pi-
ctam cæco. ¶Spes Gloriā poſt mortē. ¶Rō. Leues auras poſt naufragiū. ¶Spes. Nomē
apud poſteros. ¶Rō. Teſtimonium ab ignotis. ¶Speſ. Hæredem meum. ¶Rō. Patrimo-
nio amicum tuo: & tibi ne redeas.

De Pace animi ſperata: Dial. CXXI. ¶Gau.

A Nimi pacē ſpero ¶Rō. Quid ſperare mauis ꝙ habere pacē? Hāc mox ut bona fide
a uelle cœpis: īuenies. ¶Spes. Spero pacem animi. ¶Rō. Pacē ſperare bellātis eſt.
Quis aīo tuo bellū īfert: niſi unꝰ tu? qđ ipſe tibi abſtuleris īpudēter: ab altero poſtu
les aut ſperes. ¶Spes. Spero aī pacē. ¶Rō. Vnde precor: aut qñ ſperes qđ ipſe tibi nūc po-
tes dare? Sic ut illā tibi nemo alꝰ ꝙ tu poſſit eripe? Pone arma cupidinū atqꝫ iraꝝ: plenā aio
quæſieris pacē. ¶Spes. Spero pacē & quietē aī. ¶Rō. Quid igit qđ agis aduerſū paci ē: cō
traqꝫ tuā ſpem tātoꝑe niteris? Vix tm̄ deberēt niti hoīes ut ſalui eēnt: ꝙtū nitunt ut pereāt.
Pluris pene bellū iuge aī laborqꝫ emit: ꝙ emēda pax eēt ac reqes: Sic pugnāt ſpes mortaliū
ac uota cū ſtudiꝗs: ut nō uniꝰ hoīs unū pectꝰ ſed multoꝝ: eorūqꝫ de oībꝰ diffidentiū uideat.
B ¶Speſ. Quietē ſpero. ¶Rō. Miꝝ unde uobis hæc libido ſperādi ſꝑ: O mortale genꝰ. Sıqdē
qđ ſꝑatis adepti eſtiſ: rurſus ſpē in longinq̄ trāſmittitis: & inde rurſuſ alio: ita ne craſtinꝰ dies
hodierno ſit clarior: & meliora ſꝑ futura præſentibꝰ. Sūt nēpe qbꝰ nil ſit gratiꝰ ꝙ ſꝑare: qui
ſpem ipſam ſperataꝝ reꝝ null euētibꝰ ꝑmutatā uelint: quibꝰ ego quid optauerim: niſi ut ꝓ-
craſtinātes oīa: boniſqꝫ ſe ſuis īterim ſpoliātes: īter irritas ſpes ſeneſcāt: q̊ uel ſic ītelligāt ina-
niter ſe ſperaſſe: & in tergū ꝟſi uideāt fruſtra ſe alibi quæſiuiſſe qđ ſecū erat. ¶Spes. Spero
pacē requiēqꝫ aī. ¶Rō. Magna ꝑs reꝝ humanaꝝ umbra ē: magna ꝑs mortaliū uēto paſcit
& inſomniꝗs gaudet. O ꝙ multi cū hac ſpe ad æternos labores & bella deſcendunt.

De Spe uitæ æternæ: Dial. CXXII. ¶Gau.

A Pero æternā uitā. ¶Rō. Nulla maior: nulla pulchrior: nulla ſanctior ſpes: mō non
ſ cæca præceps ue ſit. Sūt em̄ q ſꝑ male agēdo bonū ſperēt: q̊ nihil ē ſtultiꝰ. ¶Spes.
Aeternā uitā ſpero. ¶Rō. Ea eſt ꝟtutū cōſanguinitas atqꝫ cōnexio: ſicut a philoſo
phis diſputatū ē: ut neceſſe ſit eū q unā habet oēs hr̄e ꝟtutes: cui illud ē cōſequēs: una ꝟtutū
carētē cūctis carere ꝟtutibꝰ: qđ ſi de moralibꝰ ueꝝ eſt: qd de theologicis opinemur? Itaqꝫ ſi
ſpem habes: charitatē ſil habeas oꝑtet ac fidē. Si q̄ haꝝ deſit: nō iā ſpes ulla ſed præſūptio
incōſulta ē. ¶Speſ. Vitā ſpero æternā. ¶Rō. Rē bonā: īmo optimā ſperaſ: Illud uide: ut qđ
bonū agiſ: agas bene. Sūt & qui bona male agāt: nec minꝰ īfallibil æſtimator qui q̄lit ꝙ qd
B fiat aſpicit: nec minꝰ aduerbia ꝙ ꝟba librat ac noīa. ¶Spes. Spero uitā æternā. ¶Rō. Nō
cœleſtes tm̄ ſed terreſtres dn̄i de ſe ſperari amāt: ſed a quibꝰ ꝓfecto ab his quibꝰ ſe charos ac
dilectos ſciunt: aut qui ſi qñ forſitan odioſi fuerint ac rebelles: redire in gratiā optātes ad mi
ſericordiā cōfugerunt. ¶Spes. Vitā æternā ſpero. ¶Rō. Vitā tꝑalem corrige: hac ad illam
pergit. ¶Spes. Spero uitā æternā. ¶Rō. Vna oīm ſpes eſt: quæ ſi rite illā cōcipiſ & fœlicē te
faciet & iam facit. ¶Spes. Aeternam uitam ſpero. ¶Rō. Primū eſt: ut miſericordiā: dehic
uitā ſperes: utrāqꝫ ſobrie ac modeſte. ¶Spes. Spero æternam uitam. ¶Ratio. O fœlix niſi
te ſpes iſta fefellerit.

¶Franciſci Petrarchæ poetæ oratoriſqꝫ Clariſſimi Liber primus: in quo de Proſpera
fortuna diſputatur: fœliciter explicit.

Dialogorũ: Libri. II. Francisci Petrarchæ Annotatio.

Insignis ac plurimum cõsolatiui operis Francisci Petrarchæ Poetæ atq3 Oratoris Clarissimi: de Remedijs utriusq3 fortunæ ad Azonem: duos libros dialogis ducẽtis quinquagintaquattuor distinctos continentis. Dialogorum libri secundi de Remedijs Aduersæ Fortunæ collecta: ordinata: enumeratiuaq3 Annotatio.

Finis Annotationũ secũdi libri.

Francisci Petrarchæ poetæ oratorisq; Clarissimi: in operis sui de Remedijs utriusq; fortunæ librꝝ secūdum: quo de Aduersa disputatur fortuna: Epistolaris Præfatio.

X oībus quæ uel mihi lecta placuerint uel audita: nihil pene uel insedit altius A
uel tenaciꝰ inhæsit uł crebriꝰ ad memoriā redijt: ꝙ illud Heracliti: Oīa scdm
litē fieri. Sic est eñ: Et sic eē ꝓpemodū uniuersa testant̄. Rapido stellæ obuiāt
firmamēto: Cōtraria inuicē elemēta confligūt: Terræ tremūt: Maria fluctuāt:
Aer quatit̄: Crepāt flāmæ: Bellū īmortale gerūt uēti: Tpa tpibꝰ cōcertant: Se
cū singula: nobiscū oīa: Ver humidū: Aestas arida: Mollꝰ autūnꝰ: Hyems hispida: Et quæ ui
cissitudo dicit̄: pugna ē. Hæc ipsa igit̄ quibꝰ insistimꝰ: qbꝰ circūfouemur & uiuimꝰ: quæ tot
illecebris blādiūt̄: ꝙq; si irasci cœperint sint horrēda: indicāt terræmotꝰ & cōcitatissimi tur
bines: indicāt naufragia atq; incendia seu cœlo seu terris sæuientia. Quis insultus grādinis?
Quænā illa uis imbriū: qui fremitꝰ tonitruū: qui fulminis impetꝰ: quæ rabies ꝓcellarꝝ: qui
feruor qui mugitꝰ pelagi: qui torrentiū fragor: qui fluminū excursus: qui nubiū cursus & re
cursus & cōcursus? Mare ipsū prætꝰ apertā ac rapidā uim uētorꝝ atq; abditos fluctuū tumo
res incertis uicibꝰ alternātes: certos statutosq; fluxꝰ ac refluxꝰ habet: cū multis in locis: tū cō
spectius in occasu: quæ res dū manifesti motꝰ latēs causa quærit̄: non minorē philosophorꝝ
ī scholis: ꝙ fluctuū ipso ī pelago litē mouit. Quid ꝙ nullū aīal bellis uacat? Pisces: feræ: uo
lucres: serpētes: hoīes: una spēs aliā exagitat: nulli oīm quies data: leo lupū: lupus canē: ca B
nis leporē insequit̄. Est & canū stirps audentior: nō lupis modo resistere: sed leones: pardos:
apros: ursos insectari solita atq; aggredi. Quorundā ūo tā generosa ferocia & tā nobilis fer
tur elatio: ut ursos aprosq; fastidiant: inq; solos elephātes aut leones dignent̄ irruere: qualē
unū Alexādro regi missum conteptuq; tali male cognito cōtemptū occidiq; iussum legimꝰ:
missumq; inde alterꝝ ꝓbatūq; qua decuit: dilectūq; regi unice atq; in delitijs habitū: Nā ip
sius canis erga hoīem: cui fert̄ amicissimꝰ: quāta sit charitas: nisi quā cōciliat spes cibi: prætꝰ
morsus & latratꝰ implacabiles: nō tm̄ Actæonis fabula: sed discerptꝰ uere ꝓbat Euripides.
Vulpina fallacia una qdē ex multis audita ē: Piscatores cū ad urbē pisces deferrēt: qđ æsta
te libēter noctu faciūt: aliqñ uulpeculā ceu exanimē calle medio trāsuersā habuisse: quā ar C
reptā decoriaturi ex cōmodo: cū sup̄ sarcinā ꝓiecissent illā: ubi se piscibꝰ affatim īplesset: su
bito ꝓsiluisse: mirantibusq; illis atq; indignātibus effugisse. Iā qui: oro: alij uulpiū doli: qui
luporꝝ ululatꝰ: qđ murmur ad caulas: quæ coruorꝝ miluorūq; circa colūbarꝝ domos ac pul
lorꝝ nidos uigilātia: qđ inter se: ut ꝓhibēt naturale atq; æternū odiū? Alter alteriꝰ inuadit ni
dum: effractisq; ouis spem ꝓlis interimit. Nā cuculo nō unus quidē alterq; est hostis: omēs
fere auiculæ illi insultāt ꝓfugo sp̄ & querulo. Quænā præterea & q̄les mustelarꝝ cōtra aspi
des insidiæ? Qđ circa diuitū thalamos acumē furꝝ? Quænā ex diuerso cuiusq; ꝓ se suo ī ge
nere excubiæ: quātaq; ꝙq; uigil repugnātia ē? Quis uenatorꝝ: qs ue aucupū artes ac laque
os: quis piscatorꝝ hamos ac retia: horūq; oīm labores uigiliasq; explicet? aut hæc cōtra: fera D
rum: auiū: pisciū ingenia? Quæ cūcta qd sint aliud ꝙ litium īstrumēta? Age quinā asylorꝝ
aculei uesparūq; hisq; cū pestibꝰ? quæ boū prælia: qui sudores? Nec maior canū equorūq;
aut reliquorꝝ quadrupedum pax quiesue. Quæ muscarum æstiua tædia: quæ niuiū quas
muscas albas ludo dicūt hibernæ molestiæ? Que soricū pennis inqetudo: quæ pulicū ꝑnox
obsidio: quæ culicū lis diurna: quæ anguiū ranarūq; cū ciconijs: quæ pygmæorꝝ bella cum
gruibꝰ? quas int̄ Arimaspos & gryphes pugnas excitat auri sitis? ut q̊rū maior improbitas
haud facile iudicē: nisi ꝙ illi rapinā: hi custodiā moliūt̄: Illos auaricia stimulat: hos natura.
Idē & custodiæ studiū & prædæ distātissimo mūdi tractu apud Indos īuenio: Illic q̊; suū au
rū cōtra parē gētis auariciā formicis qbusdā īcredibili mole & mira feritate tuētibꝰ. Basiliscꝰ
angues reliquos sibilo territat: aduētu fugat: uisu perimit. Elephātē draco spiris īplicat seu E
perosis: Est eñ incertū. Vnde nōnullis aīantibꝰ inter se naturale odiū: seu æstāte algidū siti
ens cruorē: qđ & quidā tradidere: & pugnæ exitꝰ facit ut credi possit: Si uerꝝ est: alterꝝ exan
guē exiccatūq; emori: alterꝝ ūo fusi hostis hausto sanguine: ceu bello uictorē: uictūq; deliti
is & nimio potu ruptū cōmortuūq; ꝓcūbere. Multa præterea genꝰ hoc: atq; imprimis acer
rimꝰ epotæ dolor hirudinis & uisi uel auditi muris fastidia offendunt: Mirꝝ dictu: tm̄ aīal &
tantarꝝ uiriū tā pusilli hostis horrere conspectū. Sed sic sine lite atq; offensiōe nil genuit na
tura parēs: Leo ipse generosum ac securꝝ aīal: pro defensione fœtuū ferꝝ spernens: neu forte

uiſũ terreat: nec aſpicies q̃dẽ rotaꝝ ſtrepitũ uacuos currꝰ agẽtiũ: & gallinaceoꝝ criſtas: qs nõ
ſtupeat: ſi uera fama ẽ: magiſq; etiã cãtꝰ: ſup oĩa ṽo flãmas metuere crepitãtes tradit̃. Ea er/
go huic generi lis ꝓpria ẽ: præt̃ illã cõem feris oĩbꝰ uenationẽ. Eſt & ſua lis tigribꝰ: raptæ ꝓ/
lis & ꝓfugi hoſtis ludificãtis inſtantẽ atq; ingenio retardãtis. Lupo una ſp cũ fame ꝑpetua
F rusticiſq; ac paſtoribꝰ lis manet. Venenoſa loq̊r & ferocia. Quænã ṽo mãſuetis gregibꝰ eſt
quies? Quãtis niſibꝰ: quãtiſq; odijs confligũt ſues? quãtis armẽtoꝝ duces? quænã inter il/
los certamina? quænã fugæ? quæ uictoris inſolentia? qs uicti dolor? quæ iniuriaꝝ recorda/
tio? qui reditus ad uindictã: quis nõ legẽdo ꝑpendit: ut poetaꝝ ingenia: & bellaces exercent
tauri: & inter ſe aduerſis luctãteſ cornibus hedi: quid de alijs: lis omĩbus una eſt: Nilq; non
ſcd̃m litẽ fit: qñ nouũ ad præſepe hoſpeſ equꝰ: qñ pullꝰ aduena quietũ cibũ inter pares ſum/
pſit? Quis nõ illud aduertit gallinis fœtãtibꝰ ꝓ imbecilli familia: quantus ardor: impatien/
tia quãta ſit: q̃q; eſt id quidẽ cõe oĩm? Nullũ tã mite aĩal qđ nõ amor ſobolis ac metꝰ exaſ/
peret. Galli ſe calcaribꝰ impetũt & natura & cruore rutilas criſtas inter uulnera detinent: to/
G tis corpibus obnixi: tantũ inuidiæ: tantũq; ſupbiæ paruo regnat in pectore: tãta uincẽdi cu/
piditas: tãtus cedẽdi pudor eſt. Anatũ atq; anſeꝝ ꝑtinaciã quis nõ uidit: ut pectoribꝰ ſe per/
urgent: clangoribus increpitãt: alis diuerberãt: roſtris hærent? Et quidẽ in ferocibus minus
miri: uſitatũ em̃ & cõe eſt: ut aĩalia maiora minoꝝ ꝑnicies ac ſepulchꝝ ſint. Fera feram: auis
auem: piſcis piſcẽ: uermem ṽmis rodit: Quin & littoreæ uolucres: aquaticæq; q̃drupedes:
æquor: ſtagna: lacus: & flumina rimant̃: exhauriũt & infeſtãt: ut mihi oĩm inquietiſſima ps
reꝝ aqua uideat̃ & ſuis motibꝰ & incolaꝝ ꝑpetuis acta tumultibꝰ: quippe quæ nouoꝝ ani/
mantiũ ac monſtroꝝ feraciſſima eſſe nõ ambigit̃: uſq; adeo: ut uulgi opinionẽ: ne docti qui/
dem reſpuãt: oẽs ꝓpc quas terra uel aer aĩantiũ formas habet eſſe in aquis: cũ innumerabi/
les ibi ſint: quas aer & terra nõ habẽt: Et in his quidẽ ferme oĩbus præda uel odiũ litẽ parit.
H Quid q; his ceſſantibꝰ: lis nõ ceſſat? Age em̃ in amore quãtus çelus: quãta in cõiugio diſſo/
nantia: q̊t querelæ: quãtæ ſuſpitiões amantiũ: quæ ſuſpiria: qui dolores: quãta nõ dicã do/
minoꝝ ac ſeruoꝝ: qui nõ ideo minꝰ infeſti: quia domeſtici hoſtes ſunt: cũ quibꝰ nulla unq̃
pax ſperãda: niſi quã uel mors fecerit uel pauptas. Nõ dicã fratꝝ: quoꝝ gratiã rarã ipſa ue/
ritas ore Naſonis teſtata eſt. Nõ filioꝝ in parẽtes: qđ eiuſdẽ poetæ carmẽ canit: ſed parentũ
quoꝝ opinatiſſimꝰ eſt amor: Quãta indignatio in filios: q̊s dũ bonos cupiũt: malos lugẽt:
Atq; ita quodãmodo dũ ualde diligũt: oderũt. Et fraternũ quidẽ paternũq; uincli nomẽ ar/
I tiſſimi: ſæpe ſine amore: interdũq; cũ odio uidemꝰ. ¶ Veniã ad amicitiæ ſanctũ nomẽ: quod
ab amãdo dictũ: abſq; amore nec eſſe certe nec intelligi poteſt. Quãta ṽo in amicis q̃uis ſi/
nium cõcordia: uiæ tñ actuũq; diſcordia: quãta opinionũ atq; cõſilioꝝ cõflictatio eſt: ut uix
Ciceroniana diffinitio ſtare queat. Sit em̃ licet inter amicos beniuolẽtia & charitas: deeſt tñ
illa oĩm diuinaꝝ humanarũq; reꝝ cõſenſio: ex qua ille diffinitionem conficit. Quid in odio
ſperes igit̃? Eſt & in amore odiũ: & in pace bellũ: & in cõſenſione diſſenſio. Oſtendã tibi ſic eẽ
ex hiſipſis quæ aſſidue in oculis ſunt. Feras aſpice: quas ferro indomitas: oĩpotẽs amor do/
mat: Intẽde animũ: leenæ: tigres: urſæ quãto cũ murmure ueniũt ad id qđ cupidiſſime faci/
unt? non cupidas ſed coactas putes. Feraꝝ aliæ dũ coeũt magnis ſtridoribꝰ: aliæ rapidis un/
guibus inquietæ ſunt. Iam ſi credimꝰ qđ de natura uiperea magni ſcribũt uiri: Quãta reꝝ
cõtrarietas: quantũq; litigiũ: Maris caput ſua quadã naturali ſed effrenata dulcedine in os
uiperæ inſertũ: illa præcipiti feruore libidinis amputat. Inde iam prægnãs uidua cũ pariendi
tẽpus aduenerit: fœtu multiplici prægrauãte: & uelut in ultionẽ patris uno q̊ꝫ q̃primũ erũ/
pere feſtinãte diſcerpit̃: Ita duo aĩantiũ prima uota ꝓles & coitus huic generi infauſta peni/
tuſq; mortifera depꝛehẽdunt̃: dum marẽ coitꝰ: matrẽ partꝰ interimit. Apũ aluearia contem/
plare: quæ illa cõcurſatio: qui ſtrepitꝰ: quæ nam nõ modo bella cũ ꝓximis: ſed ciuiles: ut ita
dixerim: diſcordiæ ac bella domeſtica. Colũbaꝝ nidos intuere: Simpliciſſimũ aĩal: & ut me/
morant: felle carẽs: quãtis quæſo cũ prælijs quantiſq; clamoribꝰ uitã ducit: Indiſciplinatis
in caſtris ac barbaris eſſe uideare: adeo nec luce pacati aliqd nec nocte quidẽ uideas. Mitto
aũt inſultꝰ in alterutꝝ: Ipſum in ſe uinclo mutuæ uoluptatiſ aſtrictũ par: eãq; ob cauſam ue/
K neri ſacꝝ: quantis querimonijs ad optatũ fert̃: ut ſæpe columbã circumit: ſæpe alis roſtroq;
ꝑſequit̃ ſuus amãs. ¶ Ad minutiſſima te remittã: quæ nõ ut minor: ſic & minꝰ ſpectabilis
minuſ ue laborioſa materia eſt. Quænã ergo araneaꝝ inſidiæ & q̃ uigil intẽtio: quæ captã/
dis infirmioribus telaꝝ ſcæna: qui retiũ obtẽtus fallacijs ac rapiniſ? Quid pãnis tineæ: quid
caries tignis: nocturniq; ṽmiculi non ſine tædio & obtuſo quodã ſub ſtrepitu trabiũ uiſce/

ra fodiẽteſ? Illaꝝ maxĩe ꝗbꝰ cædẽdis lunæ ac mẽſiũ obſeruatio diligẽs ſit neglecta: Quæ la/
tens peſtis ut fumoſis tectis agreſtiũ: ſic auratis regũ laquearibꝰ inſultat: tẽplis ꝗ̊ʒ ſacratis &
altaribꝰ: ſacriſq́ opibꝰ philoſophantiũ nõ parcit: quin & libroꝝ poſtes & mẽbranas & lr̃as:
Addã ꝙ niſi pice liqda leuiq́ incẽdio ſit occurſũ: nõnũq́ ꝑiculi uel naufragij etiã cauſa eſt:
& maria ingredi & carinas nauium terebrare auſa: ſæpe bellum graue neſcientibus intulit.
Præterea quid bruchꝰ oleribꝰ: quid ſegetibꝰ locuſta: qd meſſibꝰ ſeu anſer aduena: ſeu paſſer
indigena: ſeu grus domicilij trãſlatrix: uolucreſq́ aliæ importunũ genꝰ? Vnde illud Georgi/
cũ Virgilij: qđ mirari ſoleo: iã nõ miror ut aues ſonitu terreant̃. Rure enim nũc Italico ha/ L
bitanti: unũ hoc ex multis æſtiuis tædijs eſſe cœꝑit. Sic mihi ad ueſperã & inſultꝰ uolucrũ:
& lapidũ colliſio: & uillici clamor durat. Ad hæc quid ericiꝰ uindemiæ: quid herugo herbis:
herucha frondibus: talpa radicibꝰ? Quid poſtremo areis horreiſq́ gurgulio: atq́ inopi me/
tuens formica ſenectæ: ut ait ille: quis feruor & ꝑexigui aĩantis inquietudo: ut dum brumæ
ſuæ cõſulit noſtrã turbat æſtatẽ? Tardus eſſem ad credendũ alijs: Exꝑtus ſcio quãto nõ ſolũ
tædio ſed & dãno ſit puluerulentũ illud: ac trepida ſꝑ expeditione feſtinũ agmẽ: ut nõ tãtum
agros ſed arcas & thalamos & promptuaria populent̃. Iam credere incipiã Piſanis in finibꝰ
caſtrꝝ: qđ haud lõge a mari nauigãtibus oſtendit̃: formicaꝝ ſcatebris ac diluuio deſertum.
Tale aliqd Vincẽtinis ꝗ̊ʒ memorãt in finibꝰ. Et ego uel utrobiq́: uel ubiq́ fieri poſſe credi/
derim: Sic me nuꝑ nõ agreſti quidẽ ſed urbana paulominuſ pepulerũt domo: ut ignis & cal/
cis: ad extremũ fugæ reꝝ remedio opuſ eſſet: Apuleioq́ fidẽ habeã: cõſumptũ ab his hoĩem
& ſi deſit mel. Mirariq́ me non negẽ: quid ẽ ꝙ quidã ſollicitudinis exemplũ ꝓpoſuere formi/
cam: alij de hac longos texuere ſermones: parſimoniã atq́ induſtriã prædicãtes? Bene Her/
cle: ſi oĩs ſollicitudo laudabilis eſſet: Exemplũ fortaſſe igit̃ prædonibꝰ idoneũ: nõ his qui/
bus de ſuo uiuere ſine cuiuſq́ iniuria mens eſt. At ſollicitũ aĩal: quis neſcit: ſed improbũ: ſed
iniuſtũ rapto uiuens: nulliuſ induſtriæ niſi in malũ: nullius uſus: at incõmodi tædijq́ multi/
plicis: Cur igit̃ hoc exemplũ dederint: cur hoc aĩal laudauerint: dico iteꝝ miror: præcipue
cum adeſſet apis induſtriũ ꝓuidentiſſimũq́ aĩal: nulli noxiũ: multis utile: ſibiq́ & alijs arte
quadã naturalit̃ inſita & ſuo illo nobili labore ſubueniẽs. Quid nũc ego dãnoſam eloquar
ubertatẽ & excreſcentiũ luxuriem filioꝝ: contra quã ꝑuigil excubat: & præ duris unguibus M
armatus agricola & ultrici ſuccinctus falce frondator? Quid lappas & tribulos atq́ annuã
tẽpeſtatẽ renaſcentiũ ſtirpiũ ac radicũ litiũ ac laboꝝ materiã ĩmortalẽ? Quid imbriũ bella
furẽtiũ: & molles niuiũ & uredinẽ pruinaꝝ: & aſꝑitatẽ & uiolẽtiã glaciei: & torrẽtiũ repenti/
nos impetꝰ: & uaga fluminũ incremẽta: totas ſæpe regiones & magnos ppl̃os: ſed imprimis
ruſticoꝝ ſepta quaſſantiũ: quoꝝ in tot malis uix terreſtris & in terrã ſꝑ accliuis agitur uita?
Atq́ ut delicatoꝝ ac diuitũ de tædijs aliqd dicã: Quis nocturna auriũ bella non pertulit? N
Bubones ſtrigeſq́ & oblatrantiũ limine canũ ſuꝑuacuas excubias: & catas ĩ tegulis nundi/
nantes ac tranquilla ſilẽtia horrẽdis occẽtibus & clamore tartareo infeſtãtes: & mœſti ſori/
cum occẽtus: et quicqd inter tenebras ĩportunũ ſtrepit? His accedũt & nocturna ranaꝝ coa/
xatio: & matutini planctus hirũdinũ ac minæ: adeſſe Itym putes ac Tereũ. Nã diurnã auri/
um quietẽ: & cicadæ ſtridulæ: & ꝓcaces corui: & rudẽtes impediũt aſelli: & balatus pecudũ:
& mugitꝰ boum: & magno precio parua oua uendentiũ gallinaꝝ cõcentus incõditus fine ca
rens. Suꝑ oĩa ṽo uel ſuillꝰ ſtridor: uel uulgaris clamor & ſtultoꝝ riſus: ꝗ̊ inepto res ineptior
nulla eſt: ut Catullꝰ ait: Et ebrioꝝ cãtus ac gaudia quibꝰ nihil ẽ triſtiꝰ: & litigantiũ querelæ:
& anile cõuitiũ ſeu garritꝰ: Et pueroꝝ nũc prælia: nũc lamẽta: & nuptiaꝝ ul̃ cõuiuia turbida
uel choreæ: & uxoꝝ uiros arte lugentiũ læti fletus: Et parentũ ueri natoꝝ ĩ mortibꝰ eiulatꝰ:
Adde his fori turbas ac ſtrepitũ: altercationeſq́ mercantiũ & ementiũ: hinc contẽptus: hinc
uendentiũ iuramẽta. Adde hinc artificum laborẽ uoce mulcentiũ mœſtos cãtus: Hinc fidi/
bus lanas ac uellera cõglobata pulſantiũ: iniucũdã muſicã: & telas pectiniſ pererrãtis: Hinc
folliũ fabriliũ raucos flatus: & acutos ſonitꝰ malleoꝝ: quibus ſciſſa æquis partibus hiberna
nox addit̃: ut nullũ uel quieti datũ tẽpus litibus ſit ĩmune. Vt ṽo inſenſibiliũ reꝝ genus at/ O
tingã: Quid uel cũ ferro magnes habet: uel cũ magnete adamas: quoꝝ & ſi cauſa litis occul/
tior: lis apta eſt. Magnes ſiquidem ferꝝ trahit: adhibe adamantẽ: trahere deſinet remittetq́
ſi traxerit. Vtrobiq́ uis mirabil̃: ſeu ꝙ pigro & informi lapidi natura ꝗ̃ſi manꝰ atq́ uncos
dederit aduerſus rigidũ ac præualidũ metallũ: ſeu ꝙ illos ſibi de lapide altero aſtãte ſurripu/
erit: quæ nõ primæ litis finis ſed noua lis ẽ. Et ſi hoc ultimũ multi negẽt: Mihi eñ experiendi
hactenus uel occaſio defuit uel uolũtas: Itaq́ nihil affirmo. Primũ ṽo notũ adeo ut ne affir/
mari quidẽ ſit neceſſe. Veꝝ ego breui nimis ĩ tꝑe: & anguſto in ſpacio opꝰ ingẽs magno im/

petu aggressus: iam hinc uideo ad hāc rē plus mihi animi esse ꝙ̃ uiriū. Nec mihi nec cuiq; sa/
ne unū hoc agēti ex cōmodo: facile futuꝝ singula ꝓsequi: ex quib⁹ appareat oīa scd'm litem
fieri: quæ seu magna: seu parua magno miraculo fiāt: licet nondum tñ illud maximū stupen
P dumq; inter sūma & extrema naturæ ꝓdigia numeratū attigi: sed attingā paucis. Echinæis
semipedal' piscicul⁹: nauim ꝙ̃uis imensam uētis: undis: remis: uelis actā: retinet: solus elemē/
toꝝ atq; hoīm uim retūdēs: nullo quidē actu alio ꝙ̃ nauigij postib⁹ adhærēdo: nullo demū
conamine: sed natura ipsa. Qd' & si scriptis illustrib⁹ insitū: e numero tñ incredibiliū haberet
si de Oceano: Indico fortassis aut Scythico scriptū esset: & nō poti⁹ ī nostro mari monstꝝ hoc
Romanis Impatorib⁹ accidisset. Aīaduersa ēm moræ causa: ꝙ tota classe ꝓdeūte: nauis una
uelut in anchoris staret: neq; prorsus loco moueret: dimissis pelagi exptis: manu: ut dicitur:
cōperta ūitas: & limacis instar piscis clauo insidēs: inuētus atq; ostēsus est principi indignāti
tm̄ in se potuisse tātillū aīal: idq; unū præcipuū admirāti qd' in nauigiū recept⁹: tantā illā ex
terius inhærendi efficaciā amisisset. Nam illud alteꝝ mōstri genus nō siluisse equidē ꝙ̃ affir/
Q masse maluerim: cuius apud nos nescio ꝙ̃ uerax sed noua utiq;: & ob id ipsum suspecta mihi
est fama. Esse circa mare Indicū inauditæ magnitudīs auē quandā: quā Rochū nostri uocāt:
quæ non mō singulos hoīes: sed tota insup rostro præhensa nauigia secū tollat in nubila: &
pendētes in aere miseros nauigātes aduolatu ipso terribilē mortē ferat. Quāta ūo uis auari/
ciæ est: quæ neq; alijs multis: neq; hoc uno tā īmani piculo a nauigatione deterritos sequa/
R ces suos prædæ auidos prædam facit? Iam uero ut de inuisibilib⁹ aliqd ad inceptū traham:
Quāta cōmixtione cōtrarioꝝ fit uotiua tēperies: inter quas cōtrarietates aduersantiū extre/
moꝝ ad mediū ūtutis: p quas differentias quantāq; discordiā uocū ad musicā concordiam
peruenit? Deniq; quæcūq; sunt excute: & pcurre aīo cœlū: terras: maria: æque in sūmo æthe/
re & in fundo pelagi: Inq; imis terræ certat hiatibus: æque in syluis & in agris: æque in deser/
S tis arenaꝝ & in platæis urbiū lis æterna est. Ne enim uarietate reꝝ ab incepto deuiem: taceo
ꝙ iā inde ab ipso mūdi primordio inter æthereos spiritus: in ipsa cœli arce pugnatū est: ho/
dieq; ī hoc tractu caliginosi aeris pugnari credit: Taceo ꝙ in illo cœlesti cōgressu uicti angeli
uictoribusq; iā suis facti impares: dū in nos mortales terræ accolas ulcisci studēt: immortale
nobis bellū tēptationū uariaꝝ duꝝq; negociū atq; āmbiguū pepere: Taceo ꝙ: ut oīa: & quæ
sensu carent: & quæ sentiūt in unū cogā: a supremo cœli uertice: ut dixi: usq; ad infimū terræ
centrū: & a principe angelo usq; ad minimū & extremū uermē iugis & implacabilis pugna
est. Hō ipse terrestriū dux & rector aīantiū: qui rationis gubernaclo sol⁹ hoc iter uitæ & hoc
mare tumidū turbidūq; trāquille agere posse uideret: ꝙ̃ cōtinua lite agit: nō mō cū alijs sed
secum: de ꝗ mox dicā. Nūc de primo agendū: Siquidē nihil mali est qd' nō hō in hoīem ma/
chinet: ut cætera hoīm mala undecūq; uenientia: seu a natura: seu a fortuna: huic uni collata
leuia quædā incōmoda uideant. Id ēm ūo si ad plenū apire uoluero: id qd' nolim: quodq;
a ꝓposito longe est: & oīs humanoꝝ actuū scœna retegēda: & oīs æui historia retexēda erit:
T hoc unū dixisse satis sit. Quia si nulla unꝙ̃ alia ꝙ̃ Romanoꝝ bella toto fuissēt orbe terraꝝ:
abūde belloꝝ esset & litium. Adde sentētiaꝝ dissonantiā & inenodabiles reꝝ nodos: Quis
sectaꝝ uarietates aut philosophoꝝ bella dinumeret? Populoꝝ & regū prælia quieuere: phi/
losophi nō quiescūt: & pugnāt illi de eo qd' cū hui⁹ esse cœpit: esse desinit illi⁹. Hi de ueritate
litigāt: quæ una sit' oīm eē pōt: neq; hāc litem aut quæsitæ ueritatis splēdor: aut Academicus
unꝙ̃ ualuit finire Carneades philosophicæ sequester pacis anxius: sed irritus: ut nō inelegā/
ter mihi quidē dixisse uideat Anneus Seneca: ubi horologia philosophis confert: ꝙ scꝫ pat
utrisq; discordia est. Idq; ꝙ̃ ueꝝ sit: quisq; & philosophis aīm & horologijs aurē dedit: itel/
ligere potuit. Nec ūo alioꝝ doctrina trāquillior. Quæ grāmaticoꝝ adhuc sub iudice lis exi/
V stens? qui cōflictus rhetoꝝ? quæ dialecticoꝝ altercatiōes? quæ deniq; artiū oīm discordiæ?
qui clamores inter causidicos? ꝙ̃ bene cōueniat ipsaꝝ causaꝝ immortalitas ꝓbat. De con/
cordia medicoꝝ testimoniū sit ægroꝝ. Vitā certe quā breuē dixere: sæpe suis litib⁹ fecere bre
uissimam. Quāta est præterea de sacris & de religione difformitas aīoꝝ. Nō tam litteratoꝝ
uerbis hoīm ꝙ̃ populoꝝ armis: & cāpo sæpi⁹ cōmissa ꝙ̃ scholæ. Ita cū una sit ueritas: unūq;
sit ī reb⁹ ueꝝ: Cui: ut ait Aristoteles: oīa cōsonāt: de hoc ipso tā dissonæ pugnātesq; sentētiæ
ipsos ueri agitāt ꝓfessores. Quid de cōi uita deq; actib⁹ mortaliū loquar? uix duos ī magna
urbe cōcordes: cū multa: tū maxīa ædificioꝝ habituūq; uarietas arguit. Nā quis unꝙ̃ tā lo/
cupletis delicatiq; patrisfamilias nact⁹ est domū: ut non ibi multa mutauerit: ut qd' uni stu/
dium fuit extruere: alteri sit uoluptas euertere. Testantur mutatæ sæpius fenestræ: obstrusa
ostia: passimq; uetustis ī parietib⁹ nouæ indicāt cicatrices. Neq; ī alienis id tm̄: sed in nostris

patimur: ſua dū cuiuſꝗ ſentētia ſecū pugnās: qđ ait Flaccꝰ: Diruit: ædificat: mutat q̄dra/
ta rotūdis: q̊ luce clariꝰ fiat: q̄s noſtꝝ: qſꝗ cū alijs: quiſue ſecū ſit. Iā qui ueſtiū modꝰ: quiue
habitꝰ: triduū totū noſtris durat ī urbibꝰ: quæ municipioꝝ ſcita: nō ut lōgæua eſſent cū ſuis
latoribꝰ deſierūt. Ad hæc quænam ducū in ordināda acie: quænā magiſtratuū inferēdis le/
gibus: quænā nautaꝝ in capiēdo cōſilio diſparitas quæue diſcordia eſt? Didici hoc ego ul/ X
timū magnis ſæpe ꝑiculꝭ meis: dū mari cœloꝗ mortē minitātibꝰ nocte ſilꝭ ac nubibꝰ cuncta
terraꝝ ac ſtellaꝝ ſigna tegētibꝰ: puppe iā fatiſcēte & ſemioppleta fluctibꝰ: nautæ de ſūma re/
rū media in morte cōtrarijs ſtudijs atꝗ opinionibꝰ obſtinatiſſime litigarēt. Adde ī quibꝰ ſi/
ne aduerſario lis ē: Quæ ſcriptoꝝ prælia cū mēbranis: cū atramēto: cū calamis: cū papyro?
Quæ fabroꝝ cū malleis: cū forpicibꝰ: cū incude? Quæ aratoꝝ cū ſtiua: cū uomere: ipſiſꝗ cū
glebis: & cū bobꝰ? Quæ militū: nō dico: cum hoſte: ſed cū eq̄s atꝗ armis ꝓprijs: dū & illi re/
bellāt & hæc prægrauāt aut cōprimūt? Quid dictātibꝰ ſcribētibuſꝗ negocij ē: dū hos inex/
pletū loq̄ mꝭta cogit intētio: Illos uel expleta ꝑcipe uetat: hinc inſcitia: hīc uolatilꝭ & incōſtās
animꝰ: ſpꝗ aliud cogitās q̄ꝫ qđ agit? Sed q̄d ſingillatim ago? Nulla mœchanicaꝝ difficul/
tatibꝰ ſuis uacat. Reliquæ ꝟo ut quiddā notæ dulcedinis: ſic latētis amaritudinis multū ha/ Y
bēt: nilꝗ eoꝝ etiā quæ delectāt ſine lite agit̄. Iā quæ infantiū bella cū lapſibꝰ: quæ pueroꝝ
rixa cū lr̄is amariſſime ſerētiū: qđ prædulcit̄ metāt? Quænā īſuꝑ adoleſcētiū lis cū uolupta
tibus: dicā ueriꝰ: īmo quāta ſecū lis affectuūꝗ colliſio? Cū uoluptatibꝰ eſt nulla lis penitus:
ſed conſenſus eſt oī lite funeſtior. Credo exptꝰ: nulli hoīm generi: nulli ætati plus litigij eſſe:
plꝰ inextricabilꝭ laborioſiꝗ negocij: nullos hoīm tā lætos uideri: nullos eſſe tam miſeros aut
tam mœſtos. Poſtremo quænā fœminis puerperij difficultas: quantūꝗ diſcrimen? Quænā
uiris cū pauꝑtate atꝗ ambitione luctamina? Quāta uitæ plura q̄ꝫ expedit ſatagentis anxi/
etas? qđ deniꝗ illud ſenū cū ætate ac morbiſ ꝓpinq̄nte morte: qđ oīm ipſa cū morte: qđꝗ
ipſa q̊ꝫ eſt morte moleſtiꝰ: cū ꝑpetuo mortis terrore certamē? Poſſem hūc ſermonē mille reꝝ
argumētis extēdere: Sed ſi: ut libro ſuꝑiore uoluiſti: ſic epiſtolā q̊ꝫ hanc ꝓlogi locū obtinere:
& libri huiꝰ partē eſſe uolueris: Iā hinc uideo q̄ꝫtum hæc ipſa præfatio libri modū excedat:
Itaꝗ frenāda curioſitas & cohibēdus eſt ſtilꝰ. Ad ſummā ergo oīa: ſed īprimis oīs hoīm ui/ Z
ta lis quædā eſt. Veꝝ hac externa lite interim omiſſa: de q̄ pauloante diximꝰ: & quæ minor
utinā: & ob id minꝰ oībus nota eſſet: Lis interior quāta eſt: neꝗ em̄ ſolū cōtra aliā: ſed con/
tra ſuā: ut dixi ſpēm: neꝗ cōtra aliud indiuiduū: ſed cōtra ſemetipſum: Idꝗ & ī ſuꝑficie iſta
corporea quæ noſtri ꝑs uiliſſima atꝗ ultīa eſt: & in intimis aīæ penetralibꝰ quiſꝗ ſecū aſſi/
due bellū habet. Nā & corpꝰ hoc q̄ꝫ cōtrarijs æſtuet ac turbet̄ humoribꝰ: ab his q̊s phyſicos
dicūt: quære: Animꝰ q̄ꝫ diuerſis q̄ꝫꝗ aduerſis ſecū pugnet affectibꝰ: unuſquiſꝗ nō aliū q̄ꝫ ſe/
ſe interroget: ſibiꝗ reſpōdeat: q̄ꝫ uario q̄ꝫꝗ reciproco mētis impulſu: mō huc rapit̄: modo il
luc: nuſq̄ꝫ totꝰ: nuſq̄ꝫ unꝰ: ſecū ipſe diſſentiēs: ſe diſcerpēs. Nā ut ſileā reliq̊s motꝰ: uelle: nol/
le: amare: odiſſe: blandiri: minari: irridere: fallere: fingere: iocari: flere: miſereri: parcere: iraſci:
placari: labi: deijci: attolli: titubare: ſubſiſtere: ꝓgredi: retrouerti: inchoari: deſinere: dubita/
re: errare: : falli: neſcire: diſcere: obliuiſci: meminiſſe: inuidere: cōtemnere: mirari: faſtidire: deſ/
picere ſimulꝗ ſuſpicere: & quæ ſunt eiuſmodi: quibus uticꝗ nihil incertius fingi pōt: quibuſ
ue ſine ulla requie ab ingreſſu uſꝗ ad exitū fluctuat uita mortalꝭ. Quænā tandē illa paſſio/
num quattuor tempeſtas ac rabieſ: Sperare ſeu cuꝑe & gaudere: metuere & dolere: quæ reꝝ &
inter ſcopulos ꝓcul a portu miſeꝝ alternis flatibꝰ aīm exagitāt: quas alij fortaſſe īmo certe
aliter: ſub uno ne integro quidē ꝟſiculo: &: ut Auguſtino placet: notiſſima ueritate Virgiliꝰ
ſtrinxit: de quibꝰ ad utrāꝗ partē & plura quidē & pauciora dici poſſe ſcio. Veꝝ ego nec bre/
uitati admodū ſtudui nec copiæ: ſed quæ de cōi uita hoīm: quo ſe obtulerūt ordine ſcriptis
inſerui: ne legentē uel inopia uel faſtidio fatigarē. Neꝗ uero te moueat fortunæ nomen: non
tantū in ipſis inſcriptionibus: ſed in opere repetitū. Sæpe quidē ex me quid de fortuna ſen/
tiam audiſti. Sed cū his maxime qui doctrina minus fulti eſſent hæc neceſſaria præuiderē:
noto illis & cōi uocabulo uſus ſum: non inſcius quid de hac re late alij: breuiſſimeꝗ Hiero/
nymꝰ ubi ait: Nec fatū: nec fortuna: cōis ergo acies: ſuum hic loquēdi morem recognoſcet:
Docti aūt qui perrari ſunt: quid intendam ſcient: nec uulgari cognomine turbabunt̄. Biper/
titi ſane operis paſſionum ac fortunæ de parte altera quæ uiſa ſunt diximꝰ: de altera quæ de
hinc uiſa fuerint: dicemus.

Explicit Epiſtolaris Præfatio.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq3 Clarissimi: cõsolatiui operis sui ad Azonẽ de Remedijs utriusq3 fortunæ: Liber secũdus de Aduersa fortuna disputans: fœliciter incipit.

De deformitate corporis: Dialogus Primus.

¶Do.
A Gisse mecum nimis illiberaliter naturam queror: quæ deformem genuit.
¶Rõ. O quot faces extinxit: quot occurrit incẽdijs. ¶Dolor. Deformẽ
genuit natura. ¶Rõ. Non dedit quod delectet: si quod prosit dedit: sa/
tis est: mitte querelas. ¶Do. Nõ dedit formæ gratiã natura. ¶Rõ. Da/
re noluit quod ægritudo corrũperet: quod senectus eriperet: Dedit forte
quod nec mors ipsa cõtingere audeat. ¶Do. Formã corporis natura ne/
gauit. ¶Rõ. Si formam animi largita est: maximi debitor: exigui repul/
sam alta mente despicito: & offensam speculi cõscientia solare. ¶Do. Inuidit natura formã
corporis. ¶Rõ. Non inuidit sed erubuit dare qđ quotidie minuať & pereat. Vera liberali/
tas mansuro munere noscit. Putria & caduca auari etiã donãt: Forma fugax & fragile natu/
ræ donũ paucis ad utilitatẽ: multis ad pniciem: nulli ad salutẽ ueráq3 gloriã data est. ¶Do.
B Forma mihi corporis negata est. ¶Rõ. Raro admodũ forma insignis honestasq3 uno sub
lare habitãt: Bene tibi accidit si peiori exclusa: hospes melior tecũ est. ¶Do. Nullũ formæ
decus obtigit. ¶Rõ. Quid hic doles: aut quid penitus sanctũ piumq3 animo uoluis? In qđ
tibi necessariam aut oĩno usui & nõ potius impedimẽto esse corporis formã putes? Multos
forma fecit adulteros: castũ nullum. Multos per lubrica uoluptatũ duxit ad infamẽ mortẽ
qui deformes sine dedecore periculoq3 uixissent. Et quid multos dixi? Innumerabiles in dis/
crimen: fere omnes in crimẽ trahit. ¶Do. Cur me deformẽ genuit natura? ¶Rõ. Vt ipse te
ornares ac formosum faceres ea forma quæ tecũ esset in senio: in grabatulo: in feretro: in se/
pulchro: essetq3 tua nõ naturæ laus aut parentũ. Pulchrius est pulchrũ fieri q3 nasci. Illud enĩ
C casus: hoc studij est. ¶Do. Corpis multa deformitas me præmit. ¶Rõ. Deformitas qui/
dem hæc apud quosdã infœlicitatis quædã portio est. Tu crede dicentibus: nõ deformitate
corporis fœdari animũ: sed pulchritudine animi corpus ornari. Non te hoc igiť inhonestat
aut præmit: sed honestandi animi materiam assurgẽdiq3 aditũ p uirtutes aperit. ¶Do. De/
formem natura parens genuit. ¶Rõ. Si deformem Helenã genuisset: uel: ut uiros loquar: si
deformem Paridem: fortasse Ilion adhuc staret. ¶Do. Deformis in lucem æditus queror.
¶Rõ. Pauci boni formam corporis amarunt: nullus optauit: quidam etiã proiecerũt: Qđ
fecisse laudatur ille Thuscus adolescens qui præclari uultus eximiã speciem: quã suspectam
multis aduersamq3 famæ suæ senserat & pudicitiæ alienæ: illatis sibi sponte uulneribus de/
formauit: q3 tibi dissimilis qui id optes qđ ille sibi abstulit: & q̊ rari nunq3 innocue usi sint.
D ¶Do. Forma careo. ¶Rõ. Tutius est caruisse quo in experimentum tui anceps ac laborio/
sum sæpe uenturus sis. Multis forma nocuit: cunctos exercuit: quosdã post insultus uarios
molliuit & uinci faciles dedit atq3 ab honestate transuersos in culpam trusit. ¶Do. Defor/
mis & breuis nimiũ statura est. ¶Rõ. Non est ut reris prosequendũ querelis incõmodũ: lõ/
ge conspectior est statura: breuis expeditior agiliorq3. ¶Do. Statura perbreuis est. ¶Rõ.
Quid uetat: ut in parua domo magnũ uirũ: sic in paruo corpore magnũ animum habitare?
¶Do. Corpus exiguũ est. ¶Rõ. Id sc3 lamentaris qđ te ipso nõ es onератus sed leuis & faci/
lis & ad cuncta uersatilis. ¶Do. Perexiguũ est corpus. ¶Rõ. Quis unq3 de exigua cõque/
stus est sarcina? Iusta Hercle dolendi causa q non præssus mole corporea sed indutus: neq3
E ipse tibi tædio sed usui sis. ¶Do. Contemptibili sum statura. ¶Rõ. Vt gloriosum nihil ni/
si uirtus: sic contemptibile nihil nisi uitiũ. Nullã uirtus respuit staturã. ¶Do. Exigua corpo
ris statura est. ¶Rõ. Nõ staturã corpis ṽtus exigit sed animi. Hæc si lõga: si recta: si ampla:
si magnifica: si decora ẽ: sit illa altera q̃liscũq3: nihil ad rẽ: Nõ solũ domi sed ne militiæ quidẽ
nisi magis obesse uidereť. Nosti ut Mari9 sũmus dux: nõ lõgos sed torosos & ualidos mili/
tes eligebat. Id q3 fœliciť: q̃ cõsulto faceret: crebre & ingẽtes indicãt uictoriæ. Habet corporũ
pceritas maiestatis plusculũ: nõ uigoris. ¶Do. Breuis est statura. ¶Rõ. Hæc nõ impedit
quin uir bonus & magn9 esse possis. Insup & rex si fors tulerit & impator. Et si enĩ African9
Scipio celsus corpore: Iulius Cæsar statura fuerit excelsa: breui tamẽ Alexander Macedo &
Augustus Cæsar: nec eorũ magnitudini breuitas obfuit: nec detraxit famæ. ¶Do. Vellẽ esse

altior & maior. ℂRõ. Assurge aĩo: cresce uirtutibus: maior eris atq; altior. Hoc utilius: hoc facilius incrementũ. ℂDo. Cupere esse formosus. ℂRõ. Disce amare atq; optare meliora. F
Stultũ ẽ amare periculũ suũ: Stultũ optare qđ nullo studio quæri põt. Nẽpe si cõtra naturã formosus fieri studeas: nil ultra proficies q̃ ut deformior uideare. ℂDo. Formosus esse ne quicq; nitor. ℂRõ. Nitere aũt bonus esse: Id nõ frustra eñ facies. Hoc ĩter multa præcipuũ uirtus habet: quæri potest: eripi nõ potest. Cũ reliqua in arbitrio sint fortunæ. nec obstãte illa quæri ualeant nec seruari: Sola uirtus fortunæ legibus libera est atq; illa obluctante clarius nitet.

De Imbecillitate: Dial. II. ℂDo.

n Atura me genuit imbecillẽ. ℂRõ. Vt in putri uagina ensis ferreus: sic in fragili corpore fortis sæpe animus latet. ℂDo. Imbecillis natus sum. ℂRõ. Nõ eris idone⁹ uectandis oneribus aut aruo fodiẽdo: sed honestis studijs sed iustis imperijs. Sic in naui robustior quisq; remum agit: at prudentior clauum regit. Vita quasi nauis reꝝ fluctibus & mũdi pelago iactata suos remos habet suũq; gubernaculũ: A uilioribus repulsus officijs ad nobiliora cõuertere. ℂDo. Imbecillem genuit natura. ℂRõ. Quid si robustissimũ genuisset? An perpetuũ robur erat: an nõ robustior senectus & robustior ægritudo? Vt sileã casus innumeros qui repente totũ hoiem debilitãt atq; eneruant: Animi robur optabile est: qđ nec dies minuit nec fortuna. ℂDo. Corpe imbecillis sum. ℂRõ. Animũ foue atq; exerce suis artib⁹ quas meliores esse diuturnioresq; nõ ambigis: Laborẽ corporis linque ruricolis: nautis: fabris. ℂDo. Nullæ mihi ab origine fuere uires. ℂRõ. At id ipsum nõ habuisse: q̃ perdidisse tolerabilius est. Nempe si fuissent nõ mansissent: Nam & Milonis senuerũt uires: & Herculis senuissent. Non sic Socratis: nõ Solonis: nõ Nestoris: nõ Catonis. Melioribus utere: Nil potest delectare magnũ aĩm qđ nõ duret. ℂDo. Corpusculũ imbecille est. ℂRõ. Si organũ inhabitanti aĩo sufficiens fuerit: satis est uiriũ. Corpus naq; ꝓpter animi seruitiũ fecisse naturã: Nemo tam corporis seruus est qui nesciat id si proprio munere fungitur: Quid accusas seu quid amplius requiris? Nam qui ingenio fragiles: corpore præualẽt: hi bæluis proxime accedunt: & sæpe qđ miseꝝ est: alijs seruiunt. Sæpe uero qđ miserrimũ: atq; ubi humanæ miseriæ summa est: animũ ipsi suũ seruire corpori suo cogunt seruitute fœdissima. ℂDo. Corpus inualidũ est mihi. ℂRõ. Vera & generosa uis hominis ĩ animo est. C
Corpus est quasi quædã domus animi: q̃ robusta: q̃ fragilis: nihil ad hospitẽ: paucoꝝ præcipue dieꝝ: modo ne corruat: tunc migrãdi necessitas in aliud: idq; perpetuũ domiciliũ hinc exclusos transfert. Plus dicerem si plus capere posses: nec uulgari strepitu prorsus obsurduisses: Corpus ipsum nõ animi domũ esse sed carcerẽ: nec amicũ certe sed domesticũ hostem: cuius tibi fragilitas sit optanda quo tu liber maturius sis ac uictor. ℂDo. Nullæ sunt mihi uires. ℂRõ. Nullæ penitus dũ ualeas: nõ sunt: q̃ si nõ uales: alia est querela. Non ergo nullas uis dicere: sed paruas uires. Non es robustus: ut ille coætaneus tuus: neq; is: ut ille alius: neq; ille ut bos utq; elephas: Su⁹ cuiq; uiriũ mod⁹ est: cuiq; qđ sat esset indulgẽtior natura distribuit parens optima: & suoꝝ fœtuũ amãtior q̃ quisq; sui. Nõ potestis de defectu queri: de imparitate querimini. Turbidũ genus & querulũ: quã sublata mũdi decor intereat necesse est: sic qđ optimũ est in rebus id fertis ægerrime.

De aduersa Valitudine: Dial. III. ℂDo.

a T aduersa ualitudo est. ℂRatio. Quod expectabam audio: cognatæ etenim sunt querelæ. At si caro spiritui hostis est: uicissimq; contra se militãt: Quod in se expertus ille magnus ueri amicus: in omnibus uerum dixit: consequẽs est: ut quod alteri obest: prosit alteri. Q̃ʒ si spiritus carne nobilior meliorq; est: cui maxime sit fauendum uides ac fortassis intelligis ualitudinem: quam aduersam dicis esse prosperrimam. ℂDo. Inualida ualitudo est. ℂRõ. At est ualida hortatrix parsimoniæ: dehortatrixq; libidinum: & magistra modestiæ. ℂDo. Mala ẽ ualitudo corpis. ℂRõ. Si ualitudo animi bona est: pone sollicitudinem: quicquid corpori euenerit: saluus es. ℂDo. Corpus ægrum infirmumq; B
est. ℂRõ. Multis ad salutem animæ profuit corporis ægritudo. Ille uir altus ex humili: ex aquis uectus ad sydera: cœliq; clauiger effectus: cuius umbra sola morbos corpoꝝ molestiasq; pellebat: Interrogatus aliquando cur filiam ipse suam graui morbo præssam sineret: respõdit: Sic expedit ei. Tu quid scis: an & tibi sic expediat? ℂDo. Diu corpe sic affect⁹ sum. ℂRõ. Ille idẽ de q̃ loqr: filiã mox ut tuto sanã fieri posse cognouit & sanauit: & sanãdis alijs habilẽ fecit. Et tu facito ut secura tibi sanitas tua sit: fortasse sanabere. Deniq; qđ tuũ est: ani

mum cura cœlestiq́ medico curandũ offer. De reliquo unũ hoc intrepide dixerim: & si non
C quod iuuat: at profecto quod expedit spera. ℭ Do. Valitudo anxia est. ℭ Rõ. Est quæ obliuionem somnumq́ discutiat & torporem abigat. ℭ Do. Valitudo infirma est. ℭ Rõ. In infirmitatibus gloriare & uirtutem perfice: Duo hæc unius magistri ore didicisti. ℭ Do. Valitudo misera est. ℭ Rõ. Comes iniucũda: sed fidelis quæ te crebro uellicet: iter signet: & cõditionis admoneat: optimũ in periculis: monitor fidus. ℭ Do. Valitudo corporis extrema sine remedio est. ℭ Rõ. Sile & gaude: ruinoso carcere uinctũ te: egrediere facili⁹ ac citius.

De ignobili Patria: Dialogus IIII. ℭ Do.

A I Gnobilis patriæ ciuis sum. ℭ Rõ. Esto tu nobilis: Nam nil uetat: nihil cum patriæ nobilitate tua nobilitas mixtum habet. ℭ Do. Paruæ urbis incola sum. ℭ Rõ. Et magnæ urbes paruos ciues habent: Immo fere ex his constãt: & paruæ magnos quosdã habuere. Quin in syluis abiectus ac nutritus Romulus: omniũ urbiũ reginã urbem Romam condidit: quã euertere uoluit in maxima urbe genitus Catilina. ℭ Do. In exigua patria natus sum. ℭ Rõ. Magnificare illam stude. Nihil æque ciuitates amplificat ut ciuiũ uirtus ac gloria. Qui hoc ædificijs aut fertilitate melius atq́ opibus fieri putat: fallit: ut singulos uiros: sic & urbes & regna & imperia: non uetustas: non turres ac mœnia: non plateæ: non palatia ac templa marmorea: non statuæ: non picturæ: non auꝝ: non gemmæ: nõ campi legionũ & classium pleni portus: non peregrinis referta mercibus emporia: & lucri amore æquor omne sulcatũ: non postremo ciuiũ forma uel numerus: non reꝝ copia exundansq́ dibus foꝝ: non purpureæ chlamydes uiroꝝ: onustæq́ miris cultibus: non fastus: non delitiæ: non uoluptates: sed uirtus sola nobilitat: gestarumq́ reꝝ fama quam uiri pariunt: nõ muri.
B ℭ Do. Parui municipij ciuis sum. ℭ Rõ. Nescis Biantem Prienneum fuisse: Pythagorã Samium: Anacharsim Scytham: Democritum Abderitẽ: Aristotelem Stragyritẽ: Theophrastum Lesbium: Tullium Arpinatem. Chous Aegei maris breuis insula: & poetam nõ ignobilem Philitem tulit: & medicoꝝ patrem & sculptoꝝ ac pictoꝝ principes: Hippocratem scilicet & Phidiam & Apellem: ut intelligi possit ingenioꝝ magnitudini locoꝝ angustias non obstare. ℭ Do. Ignobilis est patria. ℭ Rõ. Nobilitare tu illam pro uirili parte si uelis: potes cũ te illa facere non possit ignobilem. Nec Numæ quidem Pompilio ad Romanũ regnum: nec Septimio Seuero ad Imperiũ obstitit soli natalis humilitas. Summo hominũ Augusto: & si recens Romana: quia ipse scilicet ĩ palatio natus sit: origo tamen gentis antiquior Veliterna est. Gaio Anthias: Vespasiano autem uici incogniti Reatini. Contra uero Larissæam famam uulgauit Aeacides: & Pelæum a sæculis fuscũ nomen atq́ humile: quod Philipp⁹ erexerat: Alexander ad cœlum tulit. Non satis est ciuibus obscuritatem patriæ non nocere: nisi ciuium claritas patriæ prosit. Asylum ignobile atq́ op⁹ pastoriũ Roma fuit: quæ non ante
C claresceret q̃ res illam gestæ & suoꝝ uirtus excellens ciuiũ illustrasset. ℭ Do. Obscuræ patriæ sum addictus. ℭ Rõ. Lumen uirtutis accende: quo inter tenebras enitescas: in quibus hoc saltem boni erit: ut uel parua luce clarissimus uideare: sic uel illa te claꝝ faciet: uel tu illã. ℭ Do. Humilis patriæ habitator sum. ℭ Rõ. Esto & tu humilis habitatorq́ tui anim⁹ humilis sit. Habes publicæ matris exemplũ: ne te nido lati⁹ extendas nisi his tantum quas tibi uirtus alas fecerit. His em̃ uti licitũ: usosq́ fœliciter cõplures modo diximus. Proinde mortalis hoc saltẽ insolentiæ frenum tene. Quidam de sola patriæ nobilitate superbiunt: Stultum genus.

De Originis obscuritate: Dialogus V. ℭ Do.

A O Bscuris parentibus natus sum. ℭ Rõ. Non est forsan ut tu reris odiosa cõditio: nescio an & optabilis ignobilem nasci: utrãuis uitæ uiã spectes. Nam seu uoluptatibus obseq: uulgiq́ uestigijs tritũ iter seq statuis excusabilior fiet ueri ducibus domesticis carens error: cessabitq́ improperium illud acerrimum degenerãtium a parentibus claris: eo q̃ nulla tibi domi sit claritas quam obscures. Sin uirtutis semitã raro pede signatã eligis: eo clarior fies: quo maioribus tenebris præssus ac circumuentus emerseris: tota claritas tua erit rerum particeps tuarumn ullus occurret. Nullam partem gloriæ decerpturа erit imitatio: Nihil tibi parentes tuarum eripient: nihil aui proauiq́: nihil consiliarij ac magistri: Quicquid bene gesseris: solus inde famam metes: solus inde laudaberis: solus auctor generis fundatorq́ uocaberis: quod non fieret si nobilis natus esses. Vides ne igitur quanta tibi nouæ laudis occasio data est: Nobilem per te fieri: & nobilitatem dare non accipere. Dabis hoc posteris tuis ut nobiles nascantur: quod parentes tibi non dederunt tui. Plus

eſt multo nobilitatem fundare ꝗ fundatam ab alijs inueniſſe. ¶Dolor. Noua & rudis ori/ B
go eſt. ¶Ratio. Atqui clarior eſt habitus ille paſtorius urbis Romæ conditor: ꝙ in ſyluis
arcem poſuit: & facili culmo exiguam ac ſqualentem regiam texit: ꝗ tot poſtea principes
qui ingentia mœnia teſtudineſq; marmoreas atq; aureas erexere: tãta ſemp nouitatis egre/
giæ ac magni principij laus eſt. ¶Do. Ignobili primordio genitus ſum. ¶Rõ. Stude ut fi/
ne ſis nobili. De principijs eñ labor: de fine fructus: qui ſi immaturus carpitur: longæuꝰ eſſe
nõ poteſt. ¶Do. Radicem gloriæ præcidit ignobilitas. ¶Rõ. Non præcidit quidẽ: ſed info/
dit altius ut ualidior licet ſerior ſurgat. Cæteꝶ non ignobiles modo ſed ignotos ex oñi ge/
nere hominũ dabo: qui uirtute atq; induſtria euaſere notiſſimi. Et ſane ſi ueꝶ nobilem uirtꝰ
facit: non intelligo quid queq; uolentẽ fieri nobilẽ impediat: aut quid ita facilꝰ ſit nobilita/
re alios ꝗ ſeipſum. ¶Do. Ex ignobilibus parentibus deſcendo. ¶Rõ. Quid Socrateſ: Eu/ C
ripides: Demoſthenes: quoꝶ primus marmorarium patrem habuit: obſtetricem matrem:
ſecundus matre patreq; : ultimꝰ non ſolum humilibus ſed incertis. Veſter ille Virgilius ru/
ſticanis parẽtibus fuit: Nec ſe libertino ac præcone patre natum Flaccus erubuit: Ambo ta/
men ad inſignẽ gloriam & ſummi principis gratiã peruenere: uſq; adeo ut cui reges oẽs colla
ſubmiſerant: cuius e manibus magna oĩa poſcebanẽ: atq; unde oĩm ferme mortaliũ præci/
pueq; nobilium ſpes pendebant: cuius demũ familiarem promeruiſſe noticiã ſummis licet
hominibus ſummũ erat: Ipſe hoꝶ duoꝶ ignobiliũ: quos Romã ſc; Mantuanũ Venuſinũq;
rus miſerat amicitiã & conuictũ: ceu grande aliquid blandis ac dulcibuſ epiſtolis flagitaret:
& ꝗ multos tunc in palatio nobiles ut ſæpe ſunt inutiles atq; indoctos credimus fuiſſe: qbuſ
hoꝶ nobilis ignobilitas atq; inuidioſa: nec ĩmerito uideretur. ¶Do. Parentibus ſum ob/
ſcuris. ¶Rõ. Non mouent animũ hæc exempla: Altioribus agam. Marcus Cicero: ut de il/
lo ſcriptum eſt: ex ordine natus equeſtri de radice humili per egregias artes perq; honeſtos
gradus ad conſulatũ uenit: quo neſcio an alter unꝗ ſalubrior reipublicæ conſulatus fuerit.
¶Do. Ruſtica & ignota patꝶ ſeries eſt mihi. ¶Rõ. Sordent hæc ut uideo: Altius etiã nũc D
aſpiras. Certe & Marius ruſticanꝰ uir: ſed uere uir ut cõciuis ſuus ait Cicero: diu arator apdꝰ
Marſos fuerat: Romæ ſepties conſul fuit: Tanta gloria: ut bis Italiã obſidione & metu ſerui/
tutis liberaſſe eum compatriota licet idem ſuus uere dixerit: Et Marcꝰ Cato plæbeiæ uir ori/
ginis paruiq; oppidi diu quidẽ obſcurus incola: poſt in maxima urbe clariſſimus aduena:
mox ciuis eximius & conſul & cenſor fuit. Si ne id quidẽ ſatis eſt & fortaſſe regnum cogitas:
Profecto neq; illud ſperare ſuffragio meritoꝶ humilitas uetat originis: Tertiũ & quintũ &
ſextum Romanoꝶ regũ ad memoriam refer: Tullus Hoſtilius: ut probati perhibent aucto/
res: & ſi apud alios de illo tale nihil ſcriptũ ſit: infans in agreſti tugurio educatus: in adoleſ/
centia paſtor fuit. Tarquinius Priſcus patre negociatore aduena: nec Italicæ inſup originis.
Seruius Tullus: ſerua: ꝗuis: ut alij uolunt: captiua quidẽ: alioquin ꝓ nobili matre natus:
uirtute regnum Romæ meruit. Nec miraberis ſi Platonicum illud tenes: Neminem regẽ nõ
ex ſeruis: neminem ſeruum non ex regibus deſcendere. Sic res hominum: longa ætas ac for/
tuna permiſcuit. Sileo cæterarum reges gentium: e pecudum gregibus uiliſſimarumq; arci/
um tabernis ad inopinum ſubito diadema ſubuectos. Alexander Macedo hortulanum in
Aſia regem fecit. Et fuit ex illis actibus laudatis iſte non ultimus. Contraq; alios ſileo: e re/
gni faſtigio ad ſeruitium uſq; prolapſos. Sic ſuas res fortuna moderatur: tamen plurimum
poteſt uirtus. Per illam tuto conſcenditur ad ſupremos gradus: cuius calle deſerto: ſciant re/
ges ſe in tremulo ſtare: neq; deſcẽſum modo inſtare ſed ruinã. Quæ nam igitur: ut ad te re/
deam: iſta calamitas naſcendi: cui nec ſpes regnandi eripitur nec ſucceſſus? ¶Do. Obſcura E
de radice prodeo. ¶Rõ. Omnis radix obſcura & ſqualida eſt: unde tamen & floridi & fron
dentes rami prodeunt: Non unde quicꝗ prodierit: ſed quale ſit quæritur. ¶Do. Parentibꝰ
infimis natus ſum. ¶Rõ. Sentio ſummũ ad imperiũ ſtilũ uocas. Septimius Seuerꝰ de quo
ſupra diximus: equeſtris & ipſe ordinis: Helius Pertinax & ipſe libertini filius: & lignoꝶ ui/
lis utiq; negociator mercis: uterq; Romano præfuit Imperio: Cui & Philippus pater ac filiꝰ
Arabes humillimi generis: & Maximinus & Maximus præfuere. Obſcuriſſimis ille paren/
tibus ac barbaris: quorũq; cũ arrepto imperio puderet: hic ferrario an lignario patre geni/
tus incertum. Certe Veſpaſianus inter bonos principes numeratus: e non clara ſtirpe clariſ/
ſimus: & rempublicã geſſit eximie: & duos ex ordine filios ſucceſſores Imperij uirtutis unũ
habuit: Quꝗ qd minora ꝓſeqmur: cũ ſup ipſiꝰ Auguſti Cæſaris origine ambiguitas multa
ſit? Sũma ẽ humanæ curſum ſortis origine nõ præuerti: Vndecũq; licet aſſurgere: ſeu fortu/

F na manum porrigat ſeu uirtus. ❡Do. Humile nimis atq; infimũ gen⁹ eſt. ❡Rõ. Quod ad
humanæ potentiæ gradum ſpectat: exempla poſuimus: quibus iam iri altius nõ poſſit: unũ
reſtat: non imperio aut regno ſed ſuapte alia quadã maieſtate memorabile: Ventidi⁹ baſſus
eſculanus matre humili: patre ignoto: capta patria: iam pubes in triumpho Gnei Pompeij
Strabonis: qui Pompeij magni genitor fuit: inter captiuos alios ductus. Idem poſtea uariã/
te fortuna: dux populi Romani contra Parthoꝝ regem & antiqua potentia & recenti uicto/
ria inſolẽtem: fœliciſſimo pugnauit euentu: & filio regis interfecto: cæſiſq; hoſtiũ legionib⁹:
quod ad eũ diem nulli Romanoꝝ ducũ fata ꝓmiſerãt: inſignẽ illam Romanoꝝ ſtragem: &
Craſſoꝝ mortem magnificentiſſime ultus: ipſum in quo uictus alienos currus ornauerat: ac
carcerẽ uinctus intrauerat: uictor ac triumphans capitoliũ proprijs curribus honeſtauit: &
Romanũ carcerem acie captiuoꝝ hoſtium impleuit. Et quo gratius ſpectaculũ eſſet mirabi/
liorq; uictoria: eodẽ ipſo die parta erat reuolutis annis: quo cladeſ illa terribilis apđ Carras
accepta fuerat. Quis ambitioſus adeo tamq; auidus regni eſt: ut non hanc gloriã ſine regno
q̃ ingloriũ regnũ malit? Et qd oro nocuit Ventidio ad fœlicitatẽ & ad ſummũ decus: q͞ hu
militer natus eſſet: & prima ætate fortuna humili uſus ac miſera? Certe uiꝝ eſculi deſpectũ
Roma ſuſpexit: & claris ſuoꝝ ciuiũ nominibus illud peregrini fuſcũ nomen inſeruit. Hæ ſũt
ad aſcenſum ſcalæ: hi uirtutum gradus: quibus nõ ad gloriã modo altioremq; fortunã nitẽ
do: ſperando: uigilando: ſed ad cœlũ uſq; peruenias. Proinde & tu natus humiliter: ut con/
ſcendas enitere: primũ & ultimũ uirtutis in ueſtigio pedem figens: nec declinãs alicubi: nec
G ſubſiſtens. ❡Do. Humile principiũ fuit. ❡Rõ. Illud præterijt: quæ ſequunt̃ cogita: Nec me
latet: ut primus & ultimus uitæ dies quibuſdã uiſi ſunt humanæ conditionis ſtatũ maxime
moderari: ſiue: ut ipſi dicunt: continere: De ultimo nempe cõſenſerim: de primo aũt non ita.
Etſi eñ ut ipſi uolũt: plurimũ interſit: quibus auſpicijs inchoet̃: Et ſi cũ his ſentiens Satyri/
cus: ubi de ipſo loqt̃ Ventidio ita ſcripſerit. Diſcas eñ quæ ſydera te excipiãt: modo primos
incipientem ædere uagitus & adhuc a matre rubentẽ: Nos tamẽ iſta reſpuim⁹: & hæc auſpi
cia: & hanc tantã ſydeꝝ uim negamus: conditori almo ſydeꝝ omnia relinquẽtes: a quo cre/
atum nullũ penitus ab hoc uirtutis & fœlicitatis & gloriæ calle ſecludimus. ❡Do. Humili/
tas generis multa ẽ. ❡Rõ. Quid tu aũt? Multã ne ſuperbiã eſſe malles? Aut quid hinc tibi
nunc deeſſe ſentis: niſi ne fumoſis imaginibus atriũ trunciſq; ſtatuis: buſtũq; familiæ ſeme/
ſis plenũ titulis ſpectaculo prætereũtibus: tibi inſaniæ ſit: qua in triuijs de his quos non no/
ueris elato ſupercilio fabuleris? ❡Do. Ignobilis natus ſum. ❡Rõ. Ignobilem non naſci tã/
tum ſed & uiuere quibuſdam fœlicitas uiſa eſt. An in Tuſculano ſaltẽ a Cicerone poſitũ nõ
legiſti illud potentiſſimi regis anapæſtum: qui laudat ſenẽ & fortunatum eſſe dicit: q͞ inglo/
rius ſit: atq; ignobilis ad ſupremũ diem peruenturus.

De obſcœna Origine: Dialogus VI.

A ❡Do. Rigo nõ tantũ humilis ſed obſcœna eſt. ❡Rõ. Vera & ſumma obſcœnitas una eſt
o animi: Illam ſi dempſeris pulchra ſunt omnia. ❡Do. Male natus ſum. ❡Ratio.
Qui bene uiuit bene naſcit̃: bene morit̃. At qui male uixerit bene natus eſſe nõ po/
teſt. Nã quid refert q̃ fulgido tramite cæcus inceſſerit: aut quid refert unde uenias: ſi in miſe/
riam & in culpã uenis? ❡Do. In peccato genitus ſum. ❡Rõ. Deflet hoc quidẽ ille uir maxi/
mus. Et profecto nemo nõ in peccato naſcit̃. Cauete aũt grauiora ſupaddere: q̃q; ne his q̃
purgatio ſua deſit: ſed prima illa deformitas in ipſo ſæpe uitæ limine ſacris undis abluit̃ ni/
ueuſq; aĩam candor ſubit. ❡Do. Male me parentes genuere. ❡Rõ. Quid ad te quiſquis
male genuerit: tu bene genitus fuiſti: niſi alieno flagitio tuũ iungis. ❡Do. Fœdæ pudet ori/
ginis. ❡Rõ. Iã q͞ alieno tumeſcitis nõ miror: & alieno ſimul erubeſcitis: Et oĩno ubiq; poti⁹
q̃ in uobis & bona & mala ueſtra reponitis: quæ alibi tamen q̃ in uobis eſſe non poſſunt.
Qꝫ niſi pudendum ipſe aliquid pœnitendum ue egeris: quod tuum crimen: aut quis pudor
impudicus pater? tu modo ne paterni dedecoris hæreditatem adeas caue: atq; illi diſſimil/
B limus hac in parte fieri ſtude. Qui te ignarum genuit: inuito tibi ſuas maculas impræſſiſſe
non potuit. In te ſit & ex te prodeat neceſſe eſt unde obſcurus aut clarus fias. ❡Do. Inhone/
ſtis parentibus in lucem ueni. ❡Ratio. Omnis parens honeſtus filio uideri debet: ſed non
ut uerendus: ſic ſequendus omnis filio parens: Eſt ubi deſeruiſſe conſilium ſit. Eia igitur in
diuerſum abi: ſi uerus eſt parens deſeri uolet: ſeq; non ſuum uitium amari optabit. Vnus
hic inuentus eſt modus: quo parentum nomen præmere & calcare glorioſum filijs ac de/
corum ſit uiuendo aliter: caſtius ſcilicet ac ſanctius. De parentibus inhoneſtis lingua filij

taceat: dissimilitudo uitæ: morum: actuum non taceat. Pulchra laus filii: cui a tergo dicitur: O quantū sene suo modestior adolescēs: Cōtraque nulla grauior senilis nota lasciuiæ: quam admota illi pudicitia iuuenilis: Equidē si parentū gloria filiis male uiuētibus onerosa est: quāto fasce uerecūdiæ filiorum laus patrum male uiuentium premit infamiam. ¶Do. Damnata de uenere procreatus sum. ¶Rō. Atqui malle debes impudici patris honestus filius esse & dici: quam honesti impudicus. In omni enim seu laude seu uituperatione illa præcipue æstimanda sunt quæ cuiusque sunt propria. De alieno nemo iuste reprehendit̄ seu laudat̄: Et si ut dixi: uestrū quicquid id est: conspectius fiat suo contrario admotū. Cæterum ut cuiusque propria laus aut infamia est: sic laudis aut infamiæ propria causa sit oportet. Neque uero ut unius gladio alter perit: utque unius flāmis res alterius urit̄: sic unius culpa etiā fama perit alterius: eo quod animi bona solidiora sunt quam corpis aut fortunæ: ut inuito nequeāt possessore uiolari. ¶Do. Contra fas contraque leges genitus sum. ¶Ratio. Nil tu contra leges sed parentes tui egerunt: tu scd'm leges age omnia. In hoc quidē nullū penitus tuū crimen fuit: de ortu tuo alii: tu de moribus tuis rationē reddes. Et quamuis odio uagæ libidinis in imerentes filios ultio legū ciuiliū extendat̄: deus tamē quenque suis finibus metitur: nec filii iniquitatē patri imputat: nec filio patris. Ipsam quoque philosophiā iudicare aliter solitā: quam leges ab ipsis philosophis accepisti. Legibus ergo oppressus diuino simul ac philosophico iudicio releuat᷑: habes animū unde soleris: Neque em̄ tibi ut priuati patrimonii: sic publicæ ꝟtutis hæreditas īterdicta est. Illa em̄ institutis hominū: hæc meritis dat̄: & antequam nascereris: ut nil gloriæ: sic profecto nihil infamiæ meruisti. ¶Do. Origo illicita & incesta est. ¶Rō. Quid de īcestu: quidue de adulterio nasci queat: indicio sūt Romulus & Alcides. Perses Macedoniæ: Iugurtha Numidiæ rex fuit: uterque legitimis fratribus regno exclusis: malo quidē more pessimisque artibus sed exclusis tamen. Alexander Macedo Philippi dictus: cuius uere sit creditus audisti. Denique Philippū extremo uitæ Alexādrum nō suū filiū prædicare solitū: Idque sibi ultro confessam Olympiadē: hancque ob causam repudio dimissam scriptores rerum prodidere. Cōstantinus ipse ex concubina genitus licet insigni præ legitimis fratribus ad Imperiū uenit. Adderem his Arturum regem nisi quod historiis miscere fabulas nihil est aliud quam mendacio ueri fidē īminuere. Ad summam uero: nō est qd' te deficiat origo: Vndecūque ortos uirtus extulerit satis est gloriæ. ¶Do. Male natus sum. ¶Rō. Bene uiue: bene morere: qualiter natus sis: nec tuum est: nec meminisse quidem potes: nec magnopere inquiras: quod ad te non pertinet: nisi forte ut humilior mitiorque: non ut mœstior sis. ¶Do. Turpiter natus sum. ¶Rō. Morum candor & claritas uitæ: non maculas modo: sed memoriā om̄em fœdæ originis delebūt. Hoc remediū dum licet arripe: aliud mihi crede nullū est. ¶Do. Pudet infamiū parentū. ¶Rō. Pone hūc pudorem: Vnus omniū pater deus: una omniū mater terra.

De Seruitute: Dialogus VII. ¶Do.

Eruus in hanc uitam intraui. ¶Ratio. Ne doleas: liber egrediere uelis modo: sicut multi qui ex aduerso intrarūt liberi: serui exibūt. ¶Dolor. Seruiliter natus sum. ¶Ratio. Liberaliter uiue: meliore tui parte liberum esse nil prohibet: una est peccati seruitus grauissima: sed quæ præmere nescit inuitos: Illam excute liber eris. ¶Do. Seruum fieri uoluit fortuna. ¶Ratio. Potest uelle cōtrariū: Et si moribus suis utit̄: scis quid speres. Nosti monstrum illud: nosti ludos & præstygia: non liber modo: sed domini tui dominus fieri potes: quamquam quid uelit aut quid nolit: nihil ad rem: ut sit inexorabilis: quod interdum est: nullum illa tamen in animum ius habet. In omni autem aduersus illam certamine ab illius hoste poscēdū auxiliū. Sæpe quē fortuna seruū: liberū uirtus fecit. ¶Dolor. Seruitio præmor graui. ¶Ratio. Iugum qui fert uolens leue efficit. Ostendam tibi leuimen unicum ac peculium immortale: dominique tui quamuis potentis arbitrio exemptum: quod te liberum atque ipso domino ditiorem faciet: Sapientiæ studio incumbe: Illa te in libertatem asseret. Dictū Catonis est a Cicerone firmatum: Solus sapiēs liber est: ea scilicet libertate qua certior nulla est. ¶Do. Sub durissimis dominis uitā traho. ¶Rō. Nulla re melius quam fide & obsequio mollientur: & fortassis adeo ut quod multis accidit: inde tibi uētura sit libertas: unde te seruum luges: forsan & aliunde. Hunc siquidē temporalis dominus liberat: hunc æternus. Scis quāto piculo Malchus minas heri psequētis euaserit: sed euasit tn̄. Interim de dn̄o sic cogita: hic te nutrit tuique curā oēm in se trāstulit: Cū libertate sollicitudinem amisisse: quid nisi utile damnū uoces? Multis serua libertas: multis est libera seruitus. Nō tam graue iugum hominū

C D E F A B

ꝙ curaꝶ eſt: qui hoc excuſſerit: illud ferat æquanimis. Huic tu ſeruus: huic uni es deditus:
immo hic tibi: hic tuus eſt dñs: imo procurator eſt tuuſ. Nõ habebis honores equidẽ: nec la/
bores publicos: non ſimulatũ ſtudijs: nõ forẽſibus procellis: & conſilioꝶ uolubilitate rota/
beris: non nauigij tarditas: non agri ſterilitas aut annonæ caritas te torquebit. Has mole/
ſtias domino tuo linquẽs: ſæpe illo dormies uigilante. ¶ Do. Difficilis & imperioſus eſt do/
C minus. ¶ Rõ. Non ſine cauſa illi in ſortẽ obueniſſe te in aĩo tuo pone. Quicquid igiť iuſtum
iubet: deum ipſum iubere credito. Sin iniuſtũ aliquid: maioris dñi meminiſſe cõueniet: qui
ut te ad honeſta ꝙuis difficilia ſeruũ patitur: ſic ad inhoneſta uult liberꝶ: Sic intelligo ꝙ glo/
rioſoꝶ terræ ueræqꝫ fidei principũ: alter ſeruos dominis carnalibus obedire per omnia: al/
ter uero ſubditos eſſe in omni timore dñis præcipit: Illud adijciens: ut hoc non tãtum bonis
& modeſtis exhibeãt: ſed etiã diſcholis: neqꝫ eñ de dño iudicare ſeruũ decet: ſed mores eius
qualeſcunqꝫ perferre. Quo enim immitior dominus: eo clarior patientia ſerui eſt. Et hæc eſt
gratia cuius apud hoꝶ alteꝶ fit mentio: nec tamen ut mores pati: ſic & imperia exequi ſemp
oportet. Sunt eñ quæ iuſtiſſime recuſenť: ſi imperio dñi ſuperioris aduerſa ſint: Cui ſi con/
feratur hic tuus dñs: non dominus ſed cõſeruus habebiť. Sic ergo per oĩa dominis obediãt
ſerui: ſi iuſta præcipiũt: nõ difficultas retrahat: nõ labor: non obſequia uel negata præmia:
uel qđ ẽ in rebus amariſſimũ: irrogata ſupplicia. In oĩbꝰ obediant: modo iniuſticia atqꝫ in/
honeſtas abfuerit: Alioquin cõtumacia & libertas: atqꝫ ipſum pectꝰ & iugulus iniquis præ/
ceptis ac turpibus opponẽdus eſt: ſeruandũqꝫ memoriter: qđ præmiſſoꝶ alter ait: qui cum
ſeruos obedire per oĩa dominis præcepiſſet: addidit: Nõ ad oculũ ſeruientes quaſi homibꝰ
placentes: ſed in ſimplicitate cordis timẽtes dñm. Ex his uides ſtatus tui conditio quænam
ſit: Non totus eſt ſeruuſ qui ad indigna imperia cogi nequit. ¶ Do. Superbo dño ſeruio. ¶
D Rõ. Quid ſcis an ille ſuperiori domino ſeruiat? Forſan uxori: forſan meretriculæ: forſan his
ipſis quibus imperat: Quot ſuoꝶ ſeruoꝶ ſeruos undiqꝫ cernimꝰ? Poſtremo quæ duriſſima
omniũ eſt ſeruitus: forſan & ipſe ſibi: hoc eſt uitijs & paſſionibus ac uiolentis affectibus ſuis
ſeruit? Quid uis dicam? Pauci in ueritate ſunt liberi: & ſi qui ſunt: eo illis laborioſior uita eſt
quo altior. Multo eñ citius multoqꝫ facilius fidelis ſerui ꝙ iuſti regis implenť officia. Dio/
cletiani iam priuati & de præterito iudicãtis: & experientia edocti dictũ memorabile eſt: Ni/
hil difficilius ꝙ bene imperare: Propter quod uideri poteſt ipſum quidẽ imperiũ dimiſiſſe.
Tu igitur ſortem tuã lætuſ amplectere: fuſcã fateor atqꝫ humilẽ: ſed facilem ac tranquillam:
niſi forte fœliciorem reris in ſpectaculo anhelantem ꝙ in cubiculo quieſcentẽ. ¶ Do. In ſer/
E uitiũ mea me ſors impulit. ¶ Rõ. Libẽs facito quod oportet: Eſt & illud quoqꝫ notiſſimũ:
ac neceſſitatibus humanis aptiſſimũ conſiliũ: Cupias quodcunqꝫ neceſſe eſt: ſic uim ipſam
neceſſitatis eluſeris: Fer fortunæ ſarcinam patienter: quam quidã etiã ſponte ſubiere: Vtqꝫ
alios ſeruitio liberarent: ſibi ſeruitiũ delegere. In quibus eſt clariſſimũ Paulini nomẽ Nola/
ni præſulis: cuius ſpontaneæ ſeruitutis exitus fœlix: ut debuit: fuit. Quidam paruo ſe precio
uendidere: ut ſerui effecti ſuos dños peccati uinculis abſoluerẽt: atqꝫ ad uerã reducerẽt liber/
tatẽ: in quibus Serapion quidã ægyptius heremicola nobilitatus eſt. Hæc tibi magis exem/
pla ꝓfuerint ꝙ lamẽta. Expire & tu tale aliquid: quo uel utilis alteri: uel facilis tibi ſaltẽ ſer/
uitus tua ſit. Non id quidẽ qđ nõ habeas optare: ſed eo qđ habeas bene uti ſapiẽtis eſt. Il/
F lud oĩbus cõtingit: hoc paucis. ¶ Do. Mortali dño mortalis ſeruio. ¶ Rõ. Immortali ſerui/
re incipe: Ille tibi & libertatẽ ſpõdet & regnũ: ꝙuis & in hoc ſtatu nec honeſtis artibus ope/
ram dare: nec ſperare meliora ſit uetitũ: Et Terentius ſeruus fuit & didicit: haud ſeruili qui/
dem ingenio & Comœdias ſcripſit: haud ſeruili ſtilo quo & libertatẽ & inter poetaꝶ duces
meruit locum. Quomodo ergo ꝟtutem ſolidũ animæ bonũ ſeruitus impediet: quæ nec ad/
uenticia ſtudia: nec externam gloriam impedire poteſt? Plato ipſe in ſeruitiũ delatus: tamẽ
ut ſcriptũ eſt: quia philoſophus maior emẽte ſe fuit: Generoſa profeſſio: quæ maiorem dño
ſeruum facit. Et eſt haud dubie ſeruus eruditꝰ eo maior indocto dño: quo fortuna qualibet
maior eſt animus: & in libero corpore ſerua mens habitat: & in ſeruo libera. Obſtare ſeruitꝰ
poteſt fori actibus: non animi. Curia ſeruũ reſpuit: at non uirtus: non induſtria: non fides.
Titon Ciceronis ſeruus fuit: ſed his artibus libertatem adeptus: elegantem de patroni iocis
librum poſteris liquit. Non poteſt ſeruus Imperator exercitus aut Senator eſſe: at philoſo/
phus: at orator: at uir bonus poteſt: Aliquando etiam diſcuſſo ſeruitio Imperator & Rex
quoqꝫ: Neqꝫ ad regnum modo & imperium ab hoc gradu perueniſſe aliquos nouimus: ſed
ad cœlũ ipſum. Non poteſt ſeruus militare homini: deo poteſt: eiuſqꝫ militiæ ſtipendium

eſt regnare. Dei ſeruus rex eſt omniũ: ſocius angelorũ: horror dæmonum. Dei aũt ſeruus &
ſeruus hom:nis eſſe poteſt: atq; ita cœleſti fœlicitati terrena ſeruitus nihil nocet. ¶Do. Ser/ G
uus ſum. ¶Rõ. Si ſemper fuiſti: cõſuetudo luctum leniat. Si min⁹: ſpera poſſe te iterũ nõ eſ/
ſe quod quandoq; non fueris. ¶Do. Seruus ſum. ¶Rõ. Si ſperas mali finem: minuat ſpes
dolorem. Si deſperas: patiẽtia: neq; malũ malo cumules: neq; te angas ſuperuacue ſciẽs uo/
lenſq;: quæ totius humanæ dementiæ ſumma eſt. Sed certe nihil eſt deſperandũ: ſi cũcta de/
fuerint: mors aderit quæ te inuito domino diſſoluat ac liberet.

De Paupertate: Dialogus VIII. ¶Do.

p Aupertate præſſus ſum: aſſurgere nequeo. ¶Rõ. Sæpe quidẽ paupertas modeſtiã A
perſuaſit reluctãti animo: quodq; nequaq̃ philoſophia temptauerat: hæc imple/
uit. ¶Do. Paupertas meũ limen obſidet. ¶Rõ. Nõ obſidet ſed cuſtodit: neq; hoc
illi nouũ aut inſolitum: ut quæ urbem Romã multis olim ſæculis cuſtodiuit. Inter tentoria
equidem paupertatis ſobriæ atq; ſollicitæ: luxus iners: ſopor marcidus ac uitia languida &
eneruata non ſubeunt. ¶Do. Domum meã paupertas inuaſit. ¶Rõ. Vltro illi ut occurras
conſulo. Venientẽ læto animo bipatentibus ualuis excipiẽs atq; amplectens: prima eñ frõ/
te rigidula ac ſubtriſtis: nec immerito uiatori ac uiro armato exæquata: eo q celer minaxq;
ſit aduentus eius: At cũ in familiaritatẽ admiſſa fuerit & minime ſumptuoſa & ſecura ac fa/
cilis hoſpes erit. ¶Do. Foribus meis paupertas inſultat. ¶Rõ. Aperi ocius anteq̃ uectes B
ſubita ui confringat: atq; oſtijs uulſis a cardine uictrix introeat: ut eñ reſiſtentibus permo/
leſta: ſic cedentibus periucunda eſt. ¶Do. Domũ meã paupertas irrupit. ¶Rõ. Aduerſus
fures & peiores furibus uoluptates peruigil excubitrix: Aduerſus uulgi morſus & inſulſa iu
dicia atq; auariciæ ſeu prodigalitatis infamiã: quæ raro alibi q̃ locupletum ſedet in limine:
Ab his malis nullo melius ingenio cuſtodiri potuit domus tua q̃ illã cuſtodiret paupertas:
Vt diues & ſi largus ſit ſi quid tamẽ ſibi reſeruat: auarus uulgo dici ſolet: ſic pauper cupidus
quoq; largus habebiť. Inuidet opibus uicinia: pauperiem miſerať. Illas cupit ac uituperat: C
hanc horret & laudat. ¶Do. Domũ meã occupat paupertas. ¶Rõ. Iam nullus tibi ſuper/
biæ locus erit: nec inuidiæ: nec damnis inſignibus: nec damnorũ metui: nec ſuſpitionib⁹ mil/
le: nec inſidijs: nec nauſeæ: nec podagræ diuitũ hoſpitibus: Quibus excluſis habitatura lati/
us tecum quies & tranquillitas & urtus: Cui eo plus loci erit: quo fortunæ minus. ¶Do.
Lares meos dura ſubijt paupertas. ¶Rõ. Quid queraris ſcio: Mollius diuitiæ ſubijſſent:
ſed paupertas tutius. Nullæ aũt opes ſunt: quibus nõ ſit anteponẽda ſecuritas. Cũ ad fœli/
citatem eñ oĩa quæcũq; agunt cupiunt ue hoĩes diſponanť: eſſe illa ſine opibus quidem po/
teſt: ſine ſecuritate non põt. ¶Do. Paupertate importuna diu præmor. ¶Rõ. Vt nihil im/
portabile diu fertur: ſic nihil breue difficile. Sed hoc dicis grauiuſ: Excute aũt illã cũ diuitijs:
an plus auro tribuis q̃ ꝟtuti? An & hoc in paradoxis ſtoicis nõ legiſti: q ſol⁹ ſapiẽs diues ẽ?
An legiſti forſitan ſed ſpreuiſti? qđ plærinq; faciũt legẽtes: ut fabulenť ornatiuſ: nõ ut melius
uiuant: nihil ad honeſtatẽ: oĩa ad ſcientiã atq; eloquentiã referẽtes: q̃ nihil eſt uanius.

De Damno paſſo: Dial. IX. ¶Do.

o Pes cunctas trux fortuna præripuit. ¶Rõ. Nõ tibi fecit iniuriã: ſuũ tulit: ſed uetus A
& nota hæc ingratitudo eſt: dati immemoreſ: meminiſtis ablati. Itaq; raræ ac tepẽ/
tes gratiæ: crebræ ac feruidæ ſunt querelæ. ¶Do. Fortuna ferox: uitæ quoq; neceſ/
ſaria ſubtrahit. ¶Rõ. Neceſſaria ſubtrahere poteſt nemo: quandoquidẽ uere neceſſariũ eſt
nihil ſine quo bene uiuitur. Dico autem bene: non uoluptuoſe: non inſolenter aut ſplẽdide:
ſed prudenter: ſed ſobrie: ſed honeſte: In quibus nullum ſibi ius eſſe q̃uis inſolens fortuna
fatebitur. Et certe cum nec toto quod eſt uſq̃ auro: neq; omni gemmarum pompa atq; om/
nigenum rerum copia: cupiditas expleatur: paucis admodum: & ſi deſint: leui linguæ uł ma
nus artificio comparandis tollitur aut lenitur neceſſitas naturalis: ſic uirtuti modicum: ui/
tio nil ſufficit. ¶Do. Victum ueſtitumq; neceſſarium auara ſors negat. ¶Rõ. Aliunde pe/ B
tendum. Virtus liberalior q̃ fortuna eſt: nihil negat niſi quod & permiſſum noceat & nega/
tum proſit: nihil eripit niſi quod habuiſſe damnoſum amiſiſſe utile ſit: Non differt: non im/
perat: non retrahit manum: non rugat frontem: non attollit ſupercilium: nullum deſpicit:
nullum deſtituit: nullum fallit: non ſæuit: non iraſcitur: non mutatur: una ſemper & ubiq;
eſt: niſi q magis magiſq; deguſtata dulcior indies: & ꝓpius cõſpecta fit pulchrior. Vt ſis igiť
uerus diues: ab hac poſte nõ te faſtidiet nec repellet: q̃uis exerceat: difficiles habet adit⁹ pri/

mos: cætera prona: iucunda: facilia. Semel uero ubi ad illã perueneriſ: nõ ſenties paupertatẽ.
C ❡Do. Spoliauit me bonis meis oĩbus fortuna. ❡Rõ. Fallit te opinio: malũ cõmune mor-
talium: Nam profecto nõ bonis: & ut bona permiſerim: non tuis: ſed quæ tua forſitan uulgi
more credideras: Mirorq́ʒ ſi nondũ intelligis aliena. ❡Do. Fortuna me nudũ liquit atq́ʒ in-
opem. ❡Rõ. Virtuſ te ueſtiet: ni reſpuis ac ditabit: niſi forte pluris auꝝ & purpurã q̃ decoꝝ
generoſæ mentis habitum facis: Quod ſi faceres: tunc uere inopem nudũq́ʒ te dicerẽ. ❡Do.
Contra fortunæ impetũ & inopiæ moleſtias nullo ſatis artificio tutus ſum. ❡Rõ. Quid mi-
raris: artificiũ tuũ omne & arma quibus te tueri cogitas in manibus hoſtis ſunt. Illa capulũ
tenet: in te cuſpis obuerſa eſt. Si conſilium quæris: his omiſſis age aliud: artibuſq́ʒ illis inge-
nium applica in quibus fortuna ius non habet. Non diuitijſ uirtus: ſed uirtute diuitiæ quæ-
runtur. Virtus una contra fortunã omnẽ contraq́ʒ pauperiem ars optima. Legiſti ut ad litꝰ
Rhodiũ naufragio eiectuſ Ariſtippus: & ipſe nudus inopſq́ʒ reꝝ oĩm: quas dare poteſt fortu-
na uel auferre: dum locoꝝ nouitate captus: ut fit: oculoſq́ʒ circumferẽs: forte illos in quaſdã
deſcriptiones geometricas defixiſſet: exclamãs conſolatuſ eſt comites: & bono aĩo iuſſit eſſe:
neq́ʒ em̃ deſertis locis applicuiſſe: cernere ſe hoĩm ueſtigia: Inde oppidũ introgreſſus ad gym-
naſium litteraꝝ recto calle cõtẽdit: Atq́ʒ ibi philoſophicis diſputationibꝰ admirationẽ pri-
mo: dehinc amicitias optimatum & munera meruit: quibus non tantum ſibi ſed etiã ſocijs
uictum ac ueſtitum & profectioni neceſſaria miniſtraret. Cunq́ʒ digreſſuri quæreret: quid il-
le nunciari domi uellet: hoc unũ iuſſit: nunciarent eaſ opes filijs parandaſ quæ naufragio nõ
D perirent: quas nec maritima nec urbana nec bellica tempeſtas eriperet præclare. ❡Do. Reꝝ
atq́ʒ animi inops ſum. ❡Rõ. Primũ te expeditum: ſecundũ plane inopem facit & miſerum.
Sed ut Ariſtippi conſilium: ſic & Theophraſti dictũ te legiſſe arbitror: Quid uero lectio ſola
profuerit & meminiſſe oportet & in uſus tuos lecta cõuertere. ❡Do. Domo: familia: neceſſa-
rijs atq́ʒ ornamentis omnibus ſpoliatus: quid agam: quo me uertam? ❡Rõ. Ad eas opes
quibus ſpoliari nequeas: quæ te undiq́ʒ comitatũ diuitẽ & ornatum præſtent. Et quoniã ut
uideo: excitanda memoria eſt: Theophraſti quod memorabã dictum ad hunc ſe habet mo-
dum: Doctum ex omnibus ſolum: neq́ʒ in alienis peregrinũ: neq́ʒ amiſſis familiaribus & ne-
ceſſarijſ inopem amicoꝝ: ſed in omni ciuitate eſſe ciuem: difficileq́ʒ fortunæ ſine timore poſſe
deſpicere caſus: At qui non doctrinaꝝ ſed fœlicitatis præſidijs putaret ſe eſſe uallatũ labidis
E itineribus uadentem: non ſtabili ſed infirma conflictari uita. ❡Do. Patrimoniũ paternum
habui: perdidi: quid conſilij capiam? ❡Rõ. Patrimoniũ paternũ duplex: Alteꝝ ex rebꝰ pe-
reuntibus: quod fortuna moderat̃: ex uirtutibus & doctrinis alteꝝ: quod extra fortunæ re-
gnũ procul in tuto poſitum lædi nequit. Hoc eſt illud quod imprimis amantiſſimi patres fi-
lijs tradũt: qđ niſi repudiet̃: eos ĩ finẽ & poſt finẽ uitæq́ʒ exitũ: exornat poſſeſſoribꝰ ſuis: non
æquæuũ modo: ſed uiuacius multoq́ʒ perennius. Idq́ʒ attendens illa nobilis moꝝ & eloquẽ-
tiæ & legum parens Athenaꝝ ciuitas: Cũ græcaꝝ omnium leges urbiũ indiſtinctæ filios ad
præſtanda parentibus alimenta compellerent: eos ſolos ſtatuit ali oportere: qui liberos eru-
diſſent: ꝙ hi ſoli patrimoniũ certũ ſuis ſtabile relicturi eſſent. ❡Do. Multa mihi ad uitã de-
ſunt. ❡Rõ. Cui pauca ſufficiunt: quomodo deſint multa non uideo. Sed deeſſe uitæ dicitis
quod auariciæ deeſt: Ita fit: ut non multa tantum ſed oĩa uobis deſint: & quæ habetis &
quæ cupitis: ꝙ & illa tangere non audetis: & hæc aſſequi non ualetis: utrobiq́ʒ par uel miſe-
F ſeria uel ægeſtas. ❡Do. Nimium pauper dego. ❡Rõ. Solare animũ comitibus magnis &
illuſtribus: Valerius Publicola unus e Romanæ libertatis auctoribus: Menenius Agrippa
Romanæ ſequeſter pacis: unde ſepelirentur quia de proprio non erat: de publico habuere.
Paulus Aemilius Macedonũ regum uictor finitorq́ʒ regni famoſiſſimi & antiqui: tam diues
gloriæ: tam pecuniæ inops fuit: ut niſi agello tanti uiri uendito: reſtitui coniugi dos nõ poſ-
ſet. Attilius Regulus: Cneus Scipio: Quintius Cincinatus Romani imperij defenſores: tã-
ta reifamiliaris inopia fuere: ut primus in Africa maximas res gerens: ſecũdus in Hiſpania.
Ille propter uillici mortẽ: hic propter filiæ dotẽ miſſionem a ſenatu petere cogerent̃: & obti-
nuiſſent niſi ſenatus reipublicæ conſulens optimorũ ciuiũ ſuccuriſſet inopiæ. Quintio autẽ
quaterna agri iugera aranti: ſenatus & populi cõſenſu rebus in extremis ſummũ imperium
deferretur. His accedant Curius hortulo diues & Fabricius paruo potens: qui oblatas con-
tempſere diuitias: & nihil præter ferrum dextraſq́ʒ & animũ habentes ditiſſimũ: græciæ regẽ
ac potẽtiſſimũ Italiæ populũ domuere. Auro ipſi æque ac ferro inexpugnabiles & ĩuicti. Et
quid loquimur ciues: cũ & ipſe populus Romanus oĩs eximiæ fons atq́ʒ exemplar hiſtoriæ

tamdiu bonus fuerit:ut dicere cœperam:q̃diu pauper fuit. At libidinibus probriſq; Nero
obrut⁹:opes ſuas metiri ac dinumerare nõ poterat. At Vari⁹ Heliogabal⁹ effœminatiſſim⁹
turpiſſimuſq; hominũ at ueſtri pudor imperij:uentris onus: dictu fœdum & auditu:ſed pro
fœda cupiditate mortalium forſitan non ſilendum:non niſi auro excipi dignabatur:cum nõ
ſuperiorum modo talium uirorum cœnas:ſed deorum ſacra fictilib⁹ agi ſolere meminiſſet.
O urbs miſera ad tam turpes manus fatis lapſa uoluentibus: Sed o auꝝ auariciæ uotum
ingens:O ſpes ultima & laborum terminus humanorum:in quos uſuſ oculorum ſtupor ac
mentium uertebaris. Laudarem factum:aut certe non arguerem:ꝙ errori hominũ tam ob/
ſcœno nulla aptior eſſet irriſio:ſi ab homine ſanæ mentis id fieret: Nunc præclaras optan/
daſq; diuitias:quis negare audeat: quæ ſi ferro ac ſcelere peti uelint: dũ ſic ſpretis optimis:
ſic peſſimis affluunt:¶Do. Pauperem in laboribus uitam duco. ¶Rõ. Cleantes haurien/ G
dæ aquæ & rigandis oleribus: Plautus ſarcinas molæ manuariæ locare operas urgente in/
opia coactus eſt. Quantus ille philoſophus:hic poeta:ſimulq; q̃ pauper ille hortulan⁹:hic
piſtor reliquias temporum neceſſariæ debitas quieti:tanta animi uis erat:philoſophicis ille
uigilijs dedicans: hic ſcribendis quas uenderet Comœdijs. Lactantius Firmianus uir do/
ctrinæ multiplicis:rariq; inter ſuoſ eloquij:filij quoq; ſummi principis magiſter. Idem ſum/
ma rerum omnium:etiam cõmuniũ ægeſtate uitam egit. Pauper natus eſt Flaccus: Inops
uixit Pacuuius:Inops Statius. Vterq; uictus cauſa:fabulas uendicauit. Inops demum ali/
quãdo Virgilius:donec præter ſuum morem: opes ingenio acceſſere. Multa ſunt talia quo/
libet hominum ĩ ſtatu: Et omitto illos quoniam nimis multi ſunt: qui cœleſtium opum de/
ſiderio:non inopiam modo ſed famem:ſitim:nuditatem & extrema omnia in terris: nõ æqs
tantum ſed lætis atq; exultantibus animis elegerunt. Si his quaſi exemplis humilibus atq;
terreſtribus non moueris: Ipſe cœli dominus hic pauper fuit: ut exemplo doceret hanc ino/
piæ uiam eſſe:qua tamen ad ueras diuitias pergeretur. Ipſe inq̃ per quem reges regnãt: pau
per natus:pauper uixit:nudus obijt:cui cuncta interim obſequebãtur elementa:Tu homũ/
cio domini tui ſortem fers moleſte: nec ineptæ pudet inſolentiæ. Certe quiſquis illum cogi/
tans ſe uirtute uallauerit:in ipſa paupertate ditiſſimus nulliuſq; egens rei:opes regias nõ re/
quiret. ¶Do. Nulla mihi opum copia eſt. ¶Rõ. Vt animo inopi ac deiecto nullæ ſufficiũt H
opes: Sic diuiti atq; erecto nulla non ſufficit paupertas: Nempe ille alieno nitit̃: hic proprio
fidit: Aedificare in alieno iactura eſt: queſtus in ꝓprio. ¶Do. Pauperrimus ſum. ¶Rõ. Si
neceſſitatibus obſequeris: pauper nunq̃ eſſe potes: Si cupiditatibus:nũq̃ diues. ¶Dolor.
Hactenus pauper:immo mendicus ſum. ¶Rõ. Fortuna hominum non ſtat: & ut ſummis
ex opibus ad inopiam extremam: ſic a paupertate ultima ad diuitias magnas creber eſt trã/
ſitus. Legiſti reor apud Quintum Curtium hiſtoricum:ut Abdolominus quidam Alexan/
dri iuſſu ſeu permiſſu:ex hortulano inopi Sidonis rex:& contemptu regni maior eſt habitus
q̃ regno. Certe qd̕ non legiſſe non potes: Et Romulus e paſtorali tugurio tantæ urbis con/
ditor Romanum primus diadema ſuſcepit:Et regum ſextus ex humillima:utq; aliqui credi/
dere:e ſeruili fortuna ad ipſum regni culmen aſcendit:nec Alexandri Priamidæ: nec Cyri il/
lius inter Perſarum reges famoſiſſimi inter opulẽtiora primordia: aut alia fere ſunt rudimẽ/
ta q̃ Romuli. Gaius Marius qui fuiſſet & futurus ſæpe eſſet Romæ conſul: & anteq̃ hono/
rum gradus ullos attingeret:mercẽnarius arator primos in aruis uitæ annos egerat:& dein/
de poſt tot uictorias ac triũphos:interq; illos ſuos ſeptẽ cõſulatus:præter latebras paluſtres
ac carcerẽ exiguũ q̊z mẽdicauit panẽ. Iulius Cæſar futur⁹ mũdi dñs:& teſtamẽto dños mun
di relicturus adoleſcens paup̱ fuit. Tu hac taliũ comitiua nõ potes aut ſperare opes aut con/
temnere. ¶Do. Solito paup̱ior ſum. ¶Rõ. Bene habet & ſolito eris humilior:expeditior: I
liberior. Vacui amant incedere qui arduũ iter agunt. Carebis ſolitis opibus: ſimulq; ſolitis
muribus ac furibus & ꝓteruis ſeruis:hiſq; quib⁹ ſolẽt abundare diuitiæ: fictis amicitijs:ſe/
quacibus atq; tenacibus paraſitis: totoq; illo grege domeſtico arridentiũ tibi teq; ridentiũ
atq; rodentiũ. Deniq; ſi amiſſas opes cũ amiſſis tædijs cõferas:lucꝝ uoces. Certe ut ſecuri/
tatem ſileam:humilitatem:ſobrietatẽ:requiem:modeſtiã paupertatis comites:ſi nihil boni
aliud illa ſecũ afferret q̃ ꝙ & fallaciũ gregibus adulantiũ & ſeruoꝝ tyrãnide ſup̱boꝝ libe/
rat:abunde erat cauſæ ut nõ ferenda mõ eẽt ſed optãda:ĩmo etiã arceſſenda paup̱ies. Sed iã
ſatis ſit:Maior eñ q̃ ꝓ re querela eſt: quã in te mirarer:niſi olim ferme ĩ oib⁹ notaſſem nul/
lum graui⁹: nullũ crebri⁹ lamẽtũ: adeo nihil int̕ hoĩes paup̱tate meli⁹ nihil odioſi⁹. ¶Do.
Paup̱ior ſum in uita. ¶Rõ. Eris lætior ĩ morte. Nemo tã paup̱ uixit:ut moriẽs nollet uixiſſe
pauperior.

De tenui Victu: Dialogus X. ¶Do.

A t Enuis uictus est mihi. ¶Rō. Et tenuis uoluptas & mūda sobrietas. An tu gulæ stu
dio contrariū malles? ¶Do. Asper est uictus. ¶Rō. Aequanimis fer gulæ illece/
bris caruisse: cū ad manū sint aliæ dulciores & quæri faciliores & seruari. Habet
& suas uirtus illecebras: Ciceronis utor uerbo: has gustare & ruminare cū cœperis: illas ma
gnopere non requires. ¶Do. Durus est uictus. ¶Rō. Duricies amica uirtutibus: mollici/
es uoluptati. Quot aūt magni uiri ultro se uoluptatibus abdicantes: hunc quem tu refugis
uictum elegere: quoꝝ aliqui cū possent laute uesci: panem & aquam in delitijs habuere? An
uero uoluptati quenq͂ sic obnoxiū opinemur: ut nō illam ualde oderit si adiunctū illi dede/
cus intueri oculis possit? Sed funesta suauitas: uirtutū hostis acerrima & titillatio bestialis:
quā qui sequit͂: homo quidem uideri potest: uere aūt aīal brutū est. Ad hæc & familiaritas
contracta cū uitijs & cōsuetudo reꝝ pessima: mortalē præstringit obtuitū: ut discerni neque
at q͂ decoꝝ sit quod torqueat fœdūq͂ qd᷑ mulceat. ¶Do. Nimis angustus est uict⁹. ¶Rō.
B Immo nimis ampla: nimiūq͂ capax gula est. Vnū uisu angustū: re autē unū oībus in aīam
irruentibus uitijs patens iter. Hac flāma libidinū: hac torpor ingenij: hac iraꝝ & iurgiorum
feruor ingreditur: hac imperiosa cupiditas oīa pati iubens: atq͂ facere dū necessaria creditis:
quæ damnosa sunt & munimē uitæ dicitis: qd᷑ ruina est. Hac inuidiæ faces & æmulatio im/
placata indignantibus animis: tam gulæ aliū obsequentē q͂ uos esse gloriamini: inde laudē
sperantes: unde pudor metuendus erat. Hac postremo superbia dum inflatus nec se capiēs
uenter: animo suū affricat tumorē: & persuadet illi esse se hoīe aliquid maius: q͂ ambrosia
& nectare pastus sit: vides ut uitiū unū est omibus aditus: neq͂ hunc si aliter nequit inopiæ
uectibus clausum cupis. O paupertas amabilis: quæ continentiæ tibi sumis officium: Vtile
C est cogi ad id quod facere tua sponte debueris. ¶Do. Tenuis me uictus extenuat. ¶Ratio.
Malles ne igit͂ tumefieri? Hæc tenuitas podagrā tuis pellet e finib⁹: dolorē capitis auferet:
cerebriq͂ uertiginem uomitūq͂ & ructū & nauseā & sudorem tædiumq͂ & fastidiū tuiq͂ ips⁹:
pallorem alternū ac ruborem: odorem quoq͂ & oris & corporis tibi atq͂ alijs importunū
sistet. Præterea pedes instabiles: manus tremulas: nutans caput: quodq͂ est optimū: animū
ipsum moderabit͂ frenabitq͂. Et quid igit͂ tam multa corporis atq͂ animi bona paruo cibi
desiderio ac momentaneo gustus incōmodo tibi parta conquereris dignus his perditis gu/
stui deseruire? ¶Do. Tenuis uictus me fatigat. ¶Rō. Contrarius fatigaret: nisi forte onus
requiem uocas. Num legisti lautioris uitæ tædia magna esse: ita ut quinq͂ diebus continu/
is non possit sine fastidio tolerari ab hoībus temperatis & altiora spectātibus q͂ palatum &
uentrem? ¶Do. Supra modū uictus est tenuis. ¶Rō. Fuit ætas: quādo hic fuisset & est ad/
huc gens aliqua ubi esset uictus amplissimus: Veꝝ mundo in deterius lapso: uos deterrimi
omnium esse nitimini publicæ semper principes ruinæ: ut qui optimi omnium fuistis: uersis
usq͂quaq͂ uestigijs sitis omniū pessimi: & in tempoꝝ uitijs ac locoꝝ præcipuū teneatis gra/
dum. ¶Do. Victus tenuis mihi non placet. ¶Rō. Victum tenuem & uirtutis & uoluptatis
D amatores ac patroni laudant: Tu quā hæresim sis amplexus nescio. Plato Syracusias men/
ses damnat: nec ullo modo sibi placere ait: bis in die saturum fieri. Epicurus in oleribus suis
uoluptatem ac delitias ponit: & hūc quem tu fugis uictum rebus ac uerbis probat. Deniq͂
ut ait Cicero: Nemo de tenui uictu plura dixit: Tu duarum notissimos si uiarum duces sper
nis: quid ē reliquū: nisi ut impetu tui erroris & uirtutis hostem: nec amicam uoluptatis one/
rosam sequaris ingluuiem: fœdum finē nec tam hominis q͂ iumenti: quodq͂ indignanter ac
dolenter dixerim: iumenta multum quidem sed pro captu suo uentri ingerunt: Soli uos ani
mantium domini mēsuram uestrā & nescitis & frangitis: Neq͂ de nihilo ē qd᷑ multi miran/
tur: quia patrum & auorum memoria: uineæ multo pauciores essent: homines aūt totidem
aut plures: vina tamen uiliora erant: Sic indies creuit ebrioꝝ sitis. ¶Do. De lauto uictu
ad tenuem sum redact⁹. ¶Rō. Bene habet: quod modestia neglexit: implet īopia. Optimū
est spōte agere quod debeas: proximū uel coacte.

De originali Inopia: Dialogus XI. ¶Do.

M paupertate etiam natus sum. ¶Rō. Quis non nudus utero matris egredit͂? Nil
A i hic præcipuū habent reges. ¶Do. Anteq͂ nascerer pauper fui. ¶Rō. Bonæ me/
moriæ es si meministi: delicacissim⁹ si sensisti. ¶Do. In paupertate sum genitus. ¶
Rō. An tuæ tibi querimoniæ parum sunt? Hæc non tua quidem sed parētum fuerit. ¶Do.

In paupertate nat⁹ sum. ℭRō. In paupertate moriturus: Similis principio finis manet: nisi forte morientis languoribus mederi auꝝ censes quod in arculæ fundo est. ℭDo. In paupꝛtate uitæ mihi principiũ fuit. ℭRō. Mediũ falsæ sæpe diuitiæ: at principiũ & finẽ uera paupertas tenet: nudum nasci: nudũ mori: humana uere conditio est: Nam quid quæso purpureum cubile: quid funeralis lectus aureus: & quæcũqꝫ sub ipsum uitæ finem mortalis ambitio meditata est: quid ad febrem: quid ad mortem ipsamqꝫ de qua loquimur morientium nuditatem? An ut equũ phaleræ: sic parietem aulæ delectant? Mulcere ista oculos possũt intuentium. Sensu carentibus delectabile aliquid inesse potest: delectatio autem nulla. ℭDo. Nudus inops natus sum. ℭRō. Humanas res pene omnes alterna sors uariat: Eadẽ quasdam æquat quo reliquaꝝ soletur imparitatem: haꝝ prima & maxima est ipsa hæc originis ac mortis æqualitas. Multi & uarij uiuentiũ sunt amictus: nuditas una nascẽtium atqꝫ morientium: nisi ꝙ illi multa reperiunt ignari: hi oĩa deserunt scientes: ut exigui damni sensũ debeat ipsa reꝝ pereuntiũ lenire cognitio. ℭDo. Nudus in hãc miserã uitã ueni. ℭRō. Id recolens animo æquiore abibis nudus. B G

De numerosa Prolis grauis sarcina: Dial. XII.

ℭDo. [N]Vmerosa prole prægrauatus sum. ℭRō. Auro etiã atqꝫ opibus imbecilles humeri præmi possunt: nemo tamen id queritꝰ: sed sic præmi gaudet. Atqui prima inter uestræ fœlicitatis dona numerantꝰ filij. His ne te igitꝰ prægrauatũ & non potius subleuatum dicis? ℭDo. Multos inter filios inops sum. ℭRō. Immo uero filij diuitiæ tuæ sunt: Quomodo inter diuitias sis pauper uideris. Id eñ non nisi auaris & bonoꝝ suoꝝ ingratis accidit. ℭDo. Filioꝝ in turba ægestate sordida laboro. ℭRō. Filij non labor sed requies sunt parentum: lenimen laboꝝ: atqꝫ omnis solaciũ fortunæ si boni sunt: alioquin non de numero sed de moribus est querela. ℭDo. Filioꝝ acie coartatus sum. ℭRō. Cur nõ potius comitatus & uallatus & ornatus? Certe non tantũ patres: sed & matres ornamẽta sua filios uocant. Non audisti: ut Cornelia Africani magni filia: dum prædiues mulier Campana: quæ forte in domũ ei⁹ hospitij iure diuerterat: muliebriter gloriabũda: sua illi longe preciosissima ostentasset ornamenta: generosam uelut ad æmulationẽ prouocata: colloquium de industria produxit: donec a scholis filij eius remearent: parui tunc pueri qui magni post fuere uiri. Quibus illa conspectis uersa in hospitam: Ornamenta mea inquit hæc sunt. Præclare quidem & ut tanti patris filiã decebat: Tu aũt ornamenta hæc tua uocas impedimẽta. ℭDo. Quis tot pascet filios? ℭRō. Is qui te a iuuentute tua pascit in senium: qui nõ solum homines: sed pisces & quadrupedes pascit & uolucres. ℭDo. Quis tot natoꝝ corpora uestiet? ℭRō. Is qui non tantũ animantia sed agros herbis ac floribus & frondibus syluas uestit. Et quid scimus adhuc forsan hi filij te non modo pascent ac uestient: sed etiam tuebũtur: sed etiam honestabunt. Humanaꝝ reꝝ: ut a uoluptate aliæ incipiũt: in laborem ac dolorem desinunt: sic econtra aliæ amaro principio inceptæ dulci fine claudunt: Qualis est sors uirtuosaꝝ oĩm fere actionũ: quæ ingressos cruciant ac progressos mulceant. ℭDo. Pauper cum filijs multis sum. ℭRō. Miraris quasi fœcundam uiroꝝ non legeris paupertatem. Diuersa sunt opeꝝ genera & uaria dona fortunæ. Nulli omnia contingũt: alijs uagæ merces: alijs rigens tellus: exangue alijs metallũ: uiuæ tibi diuitiæ obtigere filij: an uero boues & pecudes & asini: cameli & profugæ apes & columbæ & pulli & pauones: serui deniqꝫ & ancillæ in diuitijs habebuntꝰ: soli filij excludentꝰ? ℭDo. O ꝙ multi mihi sunt filij. ℭRō. O ꝙ plures alijs. Quinquaginta fuere Priamo: Triginta Orodi Parthoꝝ regi: Centũ quindecim regi Persaꝝ Artaxerxi. Septingenti aũt Erothinio regi Arabum: quoꝝ fiducia fines hostiũ alternis aggressus incursibus: ægyptũ syriamqꝫ uastauit. Et est sanæ potentiæ genus quoddam multos filios habere. Scio aũt quid dicturus sis: Hi quos memoras magni oẽs reges fuerãt: Mihi longe alia sors est. Nunquid uero rex fuit Appius Claudius? Profecto ne diues quidẽ prisco illo sæculo: uidelicet quo proboꝝ diuitiæ habebantꝰ: & paupertati cæcitas accesserat ac senectus: & tamẽ de eo scribẽs Cicero: Quattuor inquit robustos filios & quinqꝫ filias: tãtam domũ: tantas clientelas Appius regebat & cæcus & senex. Neqꝫ id mirari est ꝙ priuata bene regeret: cum tot obsessus incommodis: ipsam quoqꝫ rẽpublicã gubernaret. Humanoꝝ defectuum magna pars in moribus nõ in rebus est. Non erat Appio sors regia: sed nec optabat: sua sorte contentus: exiguos non lauticijs sed uirtutibus adornabat lares: & uictu tenui amplam familiam nutriebat. Quodqꝫ multi reges mœsti faciunt & queruli: lætus ille & æquanimis faciebat. Non enim fortunam appetitui: sed fortunæ æquauerat appetitum. Non erat A B C

Appio ſors Crœſi regis: nec conciuis quidem ſui Craſſi: ſed fœlicior quædã alia: ꝙuis angu-
ſtior ſua ſors: nec ad alienam ſortem: ſed ſicut boni omnes faciũt: ad ſuam propriã ſe forma-
bat ac ſuos. Certe nec ego exigo: ut tu ſorte alia ꝙ tua in tuis utaris & in te: neq; ut cibo aut
amictu regio tuos paſcas aut ueſtias. Veſcuntur lautius regij iuuenes & ueſtiunt̃ inſignius:
ſed non uiuunt melius nec diutius nec lætius: & quod conſtat: nec ſecurius nec honeſtius cer-
te nec ſanctius. Pro his omnibus unũ habent quo excellant: pompoſius: hoc eſt ſtultius ui-
uunt. Suus cuiq; uiuendi modus: ſua eſt menſura: Nec iccirco melior: quo maior: Vnde fit
ut in tugurio ſæpe lætos uideas: mœſtos in regia. Nõ ẽ oĩm una capacitas: ſed unus eſt fons
gratiæ: Vnus ille cui dicit̃: Aperis tu manũ tuã & imples omne animal benedictione. Quid
ad rem uaſoꝝ ſeu magnitudo ſeu paruitas: ubi par eſt omniũ plenitudo? Sed multa deſunt
pauperibus: quanto plura deſunt regibus: cum ſit illud Flacci ueriſſimũ expertũq;: Q; mul-
ta petentibus: deſunt multa. ❡Do. Laborioſum negocium multos filios genuiſſe. ❡Rõ.
D Quid ſub cœlo mihi non laborioſum dabis: præter unam: ut credit̃: uoluptatem: qua tamẽ
nihil eſt in fine laborioſius: nihil qđ tot in animis linquat aculeos? An non legis apud Flac-
cũ: ut nil ſine magno uita labore dedit mortalibus? An nõ audis: quid poeta ali⁹ nõ inelegã
ter: hac in parte luſerit: Cũ eñ bona oĩa gratis nobis donata eẽ diuinitus: pij oẽs uno ore
fateantur: non donata dicit ille: ſed uendita & preciũ ſtatuit labores. Sic eñ ait: laborib⁹ uẽ-
dunt dei nobis oĩa bona. ❡Do. Moleſta eſt tantoꝝ ſollicitudo filioꝝ. ❡Rõ. An non inter
ueras ſententias illa eſt: Nõ poſſe inueniri uitam hoĩs carentem moleſtia? Nec min⁹ illã: Om
nem uitam eſſe tormentum: Quid filij meruere qui ſi deſint: curæ aliæ ſubibunt? Crede mi-
hi: quocunq; te uertas: quemlibet fortunæ gradũ arripias: & labores & moleſtiæ & difficul-
E tates uitæ aderunt: Quid lamentis inanibus opus eſt? ❡Do. Filijs multis præmor. ❡Rõ.
Sic dicis q̃ſi fœlicitate deprimaris tua: & uota prima mortaliũ tibi cumulati⁹ obueniſſe fers
grauiter: miꝝ genus impatientiæ. ❡Do. Quid uero tot faciam filiabus? Quis tot dotes ex-
pediet? ❡Rõ. Vnus eſt & fœminaꝝ deus & marium. Is & filios tibi paſcet & filias. Vtq; il-
lis ingenium & uiuendi artes: ſic is ſuas dotes dabit. Itaq; ſic ſcriptum eſt: Spera in eo & ipſe
faciet: Quod in te eſt: optimũ dotis genus fuerit: ſic filias formare: ut uel abſq; dote recto iu-
dicio placere ualeant atq; amari. Dotem habuit Romanũ imperiũ Fauſtina: Et quot reris
indotatæ: caſtiores: eaq; fœliciores fuerint? Non facit fauſtum coniugiũ dos ſed uirtus. Fac
ſi potes: ut tuaꝝ non pecunia optabilis ſit: ſed pudor: ſed modeſtia: ſed integritas: patientia:
fides: humilitas: His ornatæ gemmis filiæ tuæ: hoc onuſtæ auro: his ancillis comitatæ: limẽ
adeant coniugum: non diuitum ſed proboꝝ: ubi tutior ſæpius pudicitia uitaq; dulcior ꝙ in
thalamis atq; atrijs regum fuit.

De amiſſa pecunia: Dialogus XIII.

❡Do.
Ecuniam amiſi. ❡Rõ. Et cum illa curas multas: periculũq; perpetuũ. ❡Do. Per-
A p didi pecuniam. ❡Rõ. Et laborem cuſtodiæ & perdendi metũ. Sic perdendo pecu-
niam: duo bona: unũquodq; & præſtãti⁹ amiſſo ſecuritatem & requiem inueniſti.
❡Do. Pecuniam perdidi. ❡Rõ. Bene ſi te illa non perdidit: qđ iã multis poſſeſſoribus ſu-
is fecit. Noxia eñ pecuniæ forma eſt: Venenoſus fulgor ac peſtifer: Itaq; uelut ſerpens ſqua-
mis aureis placens: mulcendo oculos: animã ferit. Proinde ſi hinc ſaluus es: gaude tibi abla-
tum unde infici poſſes teq; illæſum inter pericula tranſiuiſſe: lætus ſtupẽſq; recogita. Sin in-
fect⁹: extirpatam mali cauſam ſcito: quo facilior ad ſalutẽ redit⁹ ſit. ❡Do. Amiſi auꝝ atq;
argentum. ❡Rõ. Quid cœleſti animo cũ terreſtrib⁹ purgamẽtis? Qui uirilius philoſophã-
tur argentũ atq; auꝝ inter bona nõ numerant: qui mollius: bona dicunt: ſed nõ animi: Ho-
rum quicquid elegeris ſiue nõ bonũ ſiue non tuũ fuit: æque nulla tibi eſt materia querelaꝝ.
Nam ut omnino bonũ dici uelis: quod multi magniq; negant uiri: non tuũ certe ſed fortunæ
bonũ uel inuitus dices. Ita nec tu de tuo aliquid: nec de ſuo illa quidẽ perdidit ſed tranſtulit.
❡Do. Amiſi pecuniam. ❡Rõ. Vt nõ amiſiſſes ſi tua eſſet: ſic ſi tua non erat amittere nequi-
uiſti: uere aũt non tua ſed illius erat quẽ ſecuta eſt: imo ne illius quidem ſed fortunæ: ut dixi:
quæ eam cui uiſum fuerit: breuem ad uſum magno ſub fœnore mutuat: Diſce iam tandem
a proprijs aliena ſecernere. ❡Do. Pecuniã amiſi. ❡Rõ. Si te adeo non tuæ quoq; cruciant
B iacturæ: tibiq; uel alienũ aliqd demi doleas: diſce illa cõquirere quæ tua ſint ꝓpria atq; per-
petua: quoꝝ & acquiſitio facilior & poſſeſſio nobilior certiorq;. Virtutẽ ſi quæſieris nõ amit
tes: Vos aũt ſapientiæ contemptores: cultoreſq; & amatores pecuniæ facti eſtis: Obſorduiſ-
ſe uidemini ſalubribus conſilijs ac monitis: quæcũq; per ſanctos atq; eruditos uiros contra

hãc præſertim humanæ partem inſaniæ dicta ſunt. Audiſtis Satyricũ ueſtrꝝ proteſtantem:
Nam diues qui fieri uult:& cito uult fieri :atq; his dictis addẽtem: Sed quæ reuerentia legũ:
quis metus aut pudor eſt unq̃ properantis auari? Hanc ſententiã Hebræorꝝ Sapiẽs q̃ pau/
cis abſoluerat: Qui feſtinat ditari inquit non erit innocẽs. Audiſtis aliũ ex ueſtris:ſeu Satyri
cus ſit ille:ſeu Lyricus dicentẽ: Nõ domus aut fundus nõ æris aceruus & auri: Aegroto do/
mini deduxit corpore febres:Non animo curas. Dixerat hoc externus ſapiẽs ille breuiſſime:
Non proderunt diuitiæ in die ultionis. Et addiderat qđ prodeſſet: Iuſticia eñ inquit libera/
bit a morte. Cum ergo pecunia quã amiſſam luges in neceſſitatibus ſũmis: nec corpori poſ/
ſit opem ferre:nec aĩo:mirꝝ cur tãtopere uel optari abſẽs ualeat:uel amari præſens? His atq;
alijs motus orator ueſter: Nihil eſt inquit tam anguſti animi:tãq; parui q̃ amare diuitias.
At orator Eccleſiaſticus: Auaro inquit nihil eſt ſceleſti⁹:Nihil eſt iniqui⁹ q̃ amare pecuniã.
Et q̃multorꝝ in hoc unũ cõſentit: ĩmo q̃ nulli⁹ diſſẽtit auctoritas: Fruſtra quidẽ præualuit
Sapientũ ſentẽtijs uulgi furor. Itaq; ut nullũ iniqui⁹: ſic nullũ ardẽtius uotum q̃ pecuniæ
eſt: Vt ex qua pendere oĩa quæ optãtur perſuaſum ſit: Clamant ab aduerſo doctiſſimorꝝ uo
ces hoĩm:clamat experientia & ueritas:clamat uetus & recens exemplorꝝ turba: Magnã pe/
cuniã nulli utilem:multis fuiſſe peſtiferã :cũ peccato ac labore quærendã:cũ ſollicitudine ac
pauore ſeruandã:cum querelis ac mœrore perdendã. Dicãt pecuniæ amatores:quid uel in
his uerbis falſi:uel in ſuis opibus boni ſit. Et ut uera ſit æſtimatio tam laudatæ rei: quid de
hoc quiſq; uiderit aut legerit integrꝝ ac ſincerꝝ:ſpretis uulgi clamorib⁹ ſepoſitiſq; fulgorib⁹
metallorꝝ ad memoriã reuertaẽ. Quia uero non oĩbus uidendi experiendiq; ſors eadẽ fu/
it:illa animũ ſubeant quæ famoſis ab auctoribus ſcripta nulli unq̃ docto legendi audien/
diq; defuit facultas. Nõne ergo pecuniam peregrinos mores intuliſſe:& molles diuitias tur/
pi luxu:ſæcula prius integerrima fregiſſe? Nonne ipſas quoq; diuitias:auariciã & abundã/
tes uoluptates:deſiderium per luxũ atq; libidinem pereundi perdendiq; omnia inuexiſſe:&
ſcriptum & re ipſa ſæpe compertum eſt? Nonne auarꝝ ſemper egere? Nonne nocens ferrꝝ fer/
roq; nocentius aurꝝ ſacramq; auri famem:nil non mortalia pectora cogere:pecuniæq; aſpe/
ctu debilitatos ſpiritus? Nonne aurꝝ per medios ire ſatellites:& perrumpere ſaxa potentius
ictu fulmineo:atq; hinc pudicitiæ ſimul ac uitæ inſidias prouenire? Imbre aureo Danaes ex
pugnata uirginitas:ac uatis Amphiarei argolici caſus probat: Auaræq; ſimul coniugis una
ſiquidem ruinæ duplicis cauſa fuit aurum fatale:quod bene ſpretum Argiæ Eriphilæ ma/
le optatum: male partum illius penates irrupit:ſcelerumq; ingentia ſemina nouit. Nonne
opes falſas & caducas neq; præſtare poſſe qđ ſpondeant: neq; lenire animi ſitim ſed accẽde
re:neq; curas fugare ſed arceſſere :neq; neceſſitates tollere ſed augere:ueriſſimeq; & proprie
dictũ: Creſcit amor nũmi:q̃tum ipſa pecunia creſcit? Et illud: Neminẽ pecunia diuitẽ facit:
Immo cõtra: Nulli nõ maiorẽ ſui cupidinem incuſſit. Neq; illud minus: Creſcentẽ ſequitur
cura pecuniã maiorq; fames. Atq; illud: Multa petentib⁹:deſũt multa: Et permultis eos in/
digere qui permulta poſſideant. Deniq; quicquid ſint:non eſſe perpetuũ nec longæuũ qui/
dem:ut quod poſitũ ſit in manibus fortunæ:ſine intermiſſiõe uolubilibus ſubiectũ caſibus
& ſaltem morte perdendum. Diues eñ cũ dormierit nihil ſecũ auferet: Aperiet oculos ſuos
& nihil inueniet: Neq; idipſum ſuũ nihil in quẽ uolet trãſferet:quia in imagine pertrãſit ho
mo: ſed & fruſtra conturbatur:theſauriçat:& ignorat cui cõgregabit ea. His ac mille ſimili/
bus circũquaq; ſonãtibus doctorꝝ uocibus hoĩm obſtruxit aures infinita cupiditas: ut iam
fruſtra diuitibus huius ſæculi præcipiaẽ: nõ ſublime ſapere nec ſperare in incerto diuitiarũ:
ſed in deo uiuo: qui præſtat nobis oĩa abunde ad fruendũ:bene agere:diuites fieri in operi/
bus bonis :Nã qui uolũt diuites fieri:harꝝ ſcꝫ quæ uulgo optanẽ diuitiarꝝ:incidunt in tẽpta
tionem & laqueũ diaboli & deſideria multa & inutilia & nociua:quæ mergũt hoĩes in inte/
ritum & perditionẽ. Radix eñ oĩm malorꝝ eſt cupiditas. Nõ magis hũc audiũt conſultorẽ:
q̃ qui ait: Nolite ſperare in iniquitate & rapinas nolite cõcupiſcere: Diuitiæ ſi affluãt:nolite
cor apponere. Neq; hunc magis q̃ ipſius filiũ dicentem: Qui cõfidit in diuitijs ſuis corruet.
Neq; rurſus his oĩbus magis illũ qui ſuper oẽs ẽ:cuius doctrina cæleſtis:niſi ab inſanis pla/
neq; furẽtibus contẽni nequit: qui ꝑfecto diuitias & diuitiarꝝ comites:uoluptates atq; ſol/
licitudines ſpinas dixit:ſemẽ uerborꝝ ſalubriũ ſuffocãtes: Dixit hoc cui⁹ in ore nõ ẽ inuentũ
mendaciũ. Viua inquã hoc dixit ueritas: Verũtamẽ putas inuenerit fidẽ in terra? Nullã ꝑr/
ſus aut rarã. Quas igitur ille ſpinas:ſuauitatẽ unicã atq; dulcedinem mundus uocat. Et qđ
ait quidam:gemmas & lapides:aurꝝ & inutile ſummi materiã mali:ſummi oĩs materiam

boni putant:certatimq; omnes ut ſummũ bonũ præq; omnibus appetũt.Iamq; in urbium
platæis haud ironice proclamat̃ : O ciues ciues quærenda pecunia primũ eſt: Virtus poſt
nũmos. Atq; illud alterius: Vende animã lucro mercare:atq; excute ſollers omne latus mũ-
di. Sic nondũ intellectũ dei mun⁹: ſed magnũ dei pauperies opprobriũ iubet:quid uis & fa-
cere & pati. Verumq; quotidie cernit̃ quod ab alio dictum eſt: Pars uiliſſima reꝝ certamen
mouiſtis opes. Quis eñ quæſo non hodie ſceleris inſigni premio & occaſione propoſita fas
oĩe abrũpit : Polydoꝝ obtruncat & auro ui potit̃? Pone fidos fratres: pone unanimes ami
cos in conſilio: in conuiuio: in chorea: dehinc modicũ inter illos : nõ dicam pomũ aureñ: ſed
pomi fruſtũ iaciat diſcordia. His olim armis uti ſolita gladijs ſeria iociq; frangent̃. Sicut au-
tẽ auro nihil ſceleſtius quærit̃: ſic ut ad rem redeã: nil mœſtius perditur. Peccatũ nẽpe ingens
animæ iactura contemnit̃: proximũq; illi famæ damnũ ſpernit̃: & amiſſum tẽpus inter leuia
numeratur. Lente flentur fratres perditi: lentius parentes: lentiſſime coniuges: ſæpe ꝟo lætiſ-
ſime: Solæ opes flẽtur acriter . Veriſſimũq; eſt illud: Ploratur lachrymis amiſſa pecunia ue-
ris. Sed multa iam diximus: de quo nunq̃ ſatis: nunq̃ paꝝ: ſemper minus dicit̃: quia pecu-
niæ ad amorem obſtinatis animis: nil dicẽdo aliud quærit̃ niſi odiũ aut cõtemptus: q̃cquid
uulgatis obſtat erroribus: uel ſimulatum credit̃ uel inſanũ. ¶Do. Perdidi pecuniã. ¶Rõ.
C Experrectus es: te diuitem ſomniabas. ¶Do. Pecunia quã amabam perijt. ¶Rõ. Pecuniæ
neq; amorem neq; odiũ: ſed frugalitatis ſtudiũ auariciæq; fugã laudo. Vt amare enim puſil-
li animi: ſic pati non poſſe auꝝ infirmi eſt parumq; ſibi fidentis atq; auro ſuccumbere metu-
entis. Magnus ille eſt: inquit Anneus: qui fictilibus ſic utitur quemadmodũ argento : Nec il
le minor eſt qui ſic argento utitur quemadmodum fictilibus: ut intelligas ſeu uitium ſeu uir-
tutem non in rebus eſſe ſed in animis. Nec amatorem pecuniæ nec oſorem: ſed abſentis con-
temptorem: præſentiſq; diſpenſatorẽ egregiũ magnũ putes. Hanc ſententiã me dictante ſcri-
pſit Cicero: Cum amorem eñ diuitiaꝝ Auguſti paruiq; animi dixiſſet: adiũxit: Et nihil in-
quit honeſtius magnificentiuſq; q̃ pecuniã contemnere ſi non habeas: & ſi habeas ad bene-
ficentiam liberalitatemq; conferre. Vtor in re certa claris teſtibus: Et O utinã mihi ſimulq;
illis omnibus fides eſſet: Nuſq̃ eñ humanũ genus tam increduliũ: ſeu tam ſurdum eſſet. In-
exhauſtus labor hominũ quærendiq; ardor terraſq; & maria uerſans: probat auaricia: atq;
amore cultuq; diuitiaꝝ non modo uirtutibus ſed uitæ odium indictum. ¶Do. Pecuniam
magnam amiſi. ¶Rõ. Magnũ pondus & duꝝ & graue: ſimul cuſtodis officiũ: ut incipiens
D dixi: Nempe de dominis uos cuſtodes imperioſa cupiditas fecit: omnia facere atq; oĩa pa-
ti iubens: ſola ut pecunia cumuletur ac ſeruet̃. Ita quæ in oportunitates uſuſq; hoĩm inuen-
ta erat: in metũ ac ſollicitudinem uerſa eſt. Timere & angi & circumſpicere domoꝝ incẽdia:
furum inſidias & ſeruoꝝ fugam: neq; alijs prodeſſe neq; ſibi: ſed exanime tantum & inuti-
le auꝝ incubare: hæ diuitiæ ueſtræ ſunt. ¶Do. Pecuniam domi dimiſſam abſtulit neſcio
quis. ¶Rõ. Vile & caducum eſt & certe nõ proprium quod furto uel ui eripi poteſt. ¶Do.
E Pecuniam in loculis conſignatam nõ inuenio. ¶Rõ. Dicã tibi nõ antiquam rem. Fuit nu-
per apud Italos nobilis & egregius quidam uir : poſſeſſionum antiquaꝝ diues ſatis: ditior
uirtutum: ſed pecuniæ non: ita ut cuius non cuſtos ſed diſpẽſator ac dominus eſſe didiciſſet.
Erat illi filius primogenitus: fori negocijs apprime induſtris: qui uigili cura & parſimonia
ingenti magnas opes multumq; auri quæſierat: Et erat mirum uiſu: in patre ſene iuuenilis
largitas: in iuuene filio ſenilis tenacitas. Sæpe illum pater hortabatur ne ſuum ingeniũ frau-
daret: ne pietatis obliuiſceretur ac famæ: neue in comparationẽ auari & decus & debitum &
naturalia ſibi iura uileſcerent. Deniq; ut ſibimet & annoſæ matri : & fratribus paruis: &
conſanguineis: & amicis: & egentibus prodeſſe aliquando diuitias ſuas uellet. In hos enim
uſus non in cuſtodiam tantum ac ſupplicium partas eſſe dicebat: hoc pater. Sed fruſtra uel
ſurdo canitur uel auaro. Cõtigit tandem pro republica filium abeſſe: & cum electis uiris ad
Romanum pontificem proficiſci. Quo digreſſo: ſtatim pater occaſione arrepta: nouis thala-
mi arculæq; clauibus introgreſſus: theſaurum nulli utile e latebris eruit: ſeq; & coniugem &
filios familiamq; omnem exquiſitiſſime induit. Emit equos ornatiſſimos: uaſa argentea: ſu-
pellectilem ſpecioſam: Vltimo domum amplam: ſed minime cultam: nouis auxit ædificijs:
& picturis inſignibus adornauit muniuitq; rebus omnibus: quas liberalis & lauta & abun-
dans uita exigit: Multa præterea pauperibus dedit. Sacculos uero in quibus aurum illud fi-
lij fuerat: harena lapilliſq; flumineis plenos obſtructoſq; & obſerata oĩa quoq; prius in

ſtatu fuerant dimiſit. Quæ cuncta breuiſſimo tempore geſta ſunt: quod & uoluntas egregij
ſenis & pecunia prompta eſſet. Redeunti dehinc filio: fratres obuij fuere: Quorum ille occur
ſu hæſit: indumenta atq; habitum miratus qualē antea non uidiſſet: quæſiuitq; cuius eſſent
equi: unde illæ ueſtes: læti atq; oīm ignari ſimplicitate puerili: domini patris eſſe: multoſq;
alios domi in ſtabulo ſubſtitiſſe dixerunt: utrunq; etiā parentem multiplici ac regio eſſe ue/
ſtitu. Magis ille magiſq; ſingula cœpit mirari. Inde ubi paternæ dom⁹ limē attigit: uix parē/
tes: uixq; ipſos parietes recognoſcēs: nec admiratione iā ſimplici ſed ſtupore plenus atq; ex/
taſi thalamum atq; arculam feſtiuus adijt: ubi cum exterius nil mutatum cerneret: parum/
per animo conquieuit. Et quoniam collegarum præſentia ac feſtinatio amplius nō ſinebāt:
raptim arculam aperuit ſacculiſq; conſpectis ſolito more turgentibus atq; obſtruſis iam ſe/
curus abijt: mox negocio publico expedito: domū rediens: in thalamo ſe incluſit: arculā ape
ruit: ſacculos introſpexit: aurumq; in harenam uerſum reperiēs exclamauit. Accurrit pater:
& quid inquit rei eſt fili: quid quereris aut quid fles? Amiſi inquit ille pecuniam quam mul/
tis quæſitam uigilijs: multiſq; laboribus in his ſacculis dimiſeram: ſpoliatus tua ſum in do
mo pater. Ad hæc genitor: quomodo ait ſpoliatus es: nōne ſacculos omnes plenos uideo?
Ille autem gemēs: Harena inquit pater: non pecunia eſt. Simul hæc dicens: apertos patri ſac
culos oſtentabat. Tū ſenex fronte nihil mota: quid inqt refert fili apud te harena ne an pecu
nia pleni ſint? Memorabile dictū: præclaræq; ſentētiæ. Siquidē apud multos ocioſa pecunia
eſt: nilq; agit aliud niſi q̄ locum occupat atq; animū: apud plures male atq; improbe opero
ſa: apud paucos demū fructuoſa eſt. ¶Do. Amiſi pecuniam quam amabam. ¶Rō. Turpi F
amore relaxatus es. Nam amor pecuniæ auaricia eſt. Minus hanc amabis: minus hāc opta/
bis. Mam & illud Satyricum experimento cognitum: q̄ minus hanc optat qui non habet:
Optanda autem amiſſio eſt: Magni etiā boni: cui inſeparabiliter malum maius adiunctum
ſit. ¶Do. Amiſi dulce uitæ præſidiū. ¶Rō. Quid ſcis an amarꝫ potius excidiū. Plures mul
to propter opes q̄ propter inopiam periere.

De Vadimonio: Dialogus XIIII. ¶Do.

Adimonio exagitor. ¶Rō. Amiſſam modo pecuniam querebare: iam porrectam A
v quereris. Nonne ultro te obligans pecuniam proieciſti: uulgaris inſania plurimo/
rum: qua perfacile & pecuniam perdideris & amicum? ¶Do. Pro altero fidem ob
ſtrinxi meam. ¶Rō. Pro teipſo eam ſolues: & nil debere ac ſine compedibus agere q̄ iucun
dū ſit: tuo diſces incōmodo. ¶Do. Vadem pro amico dedi me. ¶Rō. Da poſt hac amicis
ægētibus: Aurum: argentum: uinum: oleum: frumentum: ueſtes: domos: prædia: conſiliū:
ſolacium: cum amicis demum omnia partire: unam tibi habe nulliq; unq̄ tuam dederis li/
bertatem. ¶Do. Promiſi pro altero: En ſoluēdi dies adeſt. ¶Rō. An tu affuturam ignora/ B
bas: an te uicturum non ſperabas: an non hæredem ſaltem tuum cogitabas: quem ſpon/
taneis uinculis inuolueres? Bene aūt habet q̄ in caput errātis pœna redundat erroris. Sen/
tio autem dilatio te fefellit. Media promiſſionis inter ac ſolutionis diem ſpacia uana mente
metimini: quæ ut reliqua tempora longa uidētur: dum ſpectes: dum præteriere breuiſſima.
Volant enī horæ: dies: noctes: hebdomadæ: menſes: anni: luſtra: ſæcula: & quæ diſtātiſſima
iudicantur in foribus ſunt. Itaq; quod in paucorꝫ interſtitio menſium nunc ſtupetis: ſi aper/
ti eſſent oculi: clare quidem multis in ſæculis uideretis: Sed uos quaſi tempus deſiderio ue/
ſtro pareat: non naturæ ſuæ: non euenturum uobis terminum: nec ituros dies fingitis: atq;
hac ſpe uelut oculis clauſis præcipitium præteruecti uerbo placidi uobis eſſe uidemini & ur
bani: pro alio promittentes: quaſi non uerba hæc & promiſſa clandeſtina mox in publicum
eruptura: tumultuſq; rerum maximos allatura ſint. ¶Dolor. Deſpondi pro meo amico. C
¶Rō. Amicorum indigentijs ſis præſenti: ſi quod adeſt remedio ſuccurrendum. Non te il/
laqueas utq; in craſtinum nil promittas: Quod non dicerem ſi ſuccurri aliter q̄ promit/
tendo non poſſet: nunc quid attinet promittere: quod ſi implere non poſſis: ſtulte facias: at
ſi poſſis ſupuacue? Sed uos rerꝫ auariſſimi eſtis & ꝓdigi ꝓmiſſorꝫ: q̄ſi uo res ipſas ꝓmiſſa
illa nō exigāt. Qꝫ ſi dicas defuiſſe in tpe ferēdæ opis facultatē: fuiſſe aūt de futuro ſpem: qua
poſtmodū deſtitut⁹ ſis: Nondū ergo didiceras: ut fallaciſſima rerꝫ oīm ſpes eſt. Nihil inue/
nias q̄ tā crebro uos fallat. Nihil eſt tn̄ cui tā cupide credatis: tā ſubdola & tā blanda eſt: ita
ſe dulcit̄ ac latēter inſinuat: ſic iuita diuellit̄. ¶Do. Vadimonio me addixi. ¶Rō. Credo D
oblitus illud Thaletis Mileſij celebre documentū: Vadimonio adeſſe noxā. Et quid de hoc

ille uir sapiens dixerit: quod memorasse non inutile crediderim: quodq; in latinum uersum
ab Ausonio: ad hunc modum sonat: Sponde inquit: noxa præsto tibi est. Per mille possem
currere exempla: ut probem pedes uadesq; pœnitudinis reos: sed nolo nominatim quemq̄
dicere. Sibi quisq; uerum dicat & secum putet: spondere quantis damno fuerit & malo. ℭ
Dolor. Memetipsum sponte obligans erraui. ℭ Ratio. Error hic purgatorio igne post obi/
tum non egebit: ubi admissus est purgabitur. De illorum enim genere est: quæ suum suppli/
cium secum ferūt. ℭ Dolor. Promissione me obstrinxi. ℭ Ratio. Solutione te libera: & quē
lingua uinculis innexuit: manus soluat: proderit uinctū fuisse cum euaseris: laqueos semper
horrebis.

De amissione Temporis: Dial. XV. ℭ Do.

Emporis amissionem fleo. ℭ Ratio. Esset hæc eo iustior q̄ superior querela: quo le/
A t uior est pecuniæ iactura q̄ temporis: q; nec necessaria ad bene uiuendum est pecu/
nia & amissa restaurari potest: tempus & necessarium & prorsus irreparabile est:
nisi quia nolenti pecunia: uolenti autem tempus eripitur: q̄uis illud fatear grauiora damna
esse quæ culpa patientis exaggerat: Iustam tamen querelæ causam nego: ubi qui patitur: uo/
lens patitur. ℭ Dolor. Nolens ego tempus amitto. ℭ Ratio. Quis nolentem cogit nisi cu/
piditas occupationum mater? Solum hoc unum uitium: ait Comicus: affert senectus homi/
nibus: Attentiores sumus ad rem omnes q̄ sat est. Senes hic quidem notat. Omnes uero
iam senes in hac attentione facti sunt. Omnem ætatem: omnem statum: omnem sexum in/
uasit auaricia: hæc tempus miseris & respectum uitæ breuis hominibus eripit. In hanc unā
rem solliciti: æuum omne consumitis uestri: & uestrarum pene iam immemores uoluptatū:
quæ pestis si nolentes inuaderet: posset & nolenti tempus eripi: & iusta esset super preciosis/
mæ rei amissione querimonia. ℭ Dolor. Non mihi cupiditas tempus extorquet sed necessi/
tas. ℭ Ratio. Quænam quæso necessitas ista est: quæ tibi præripiat quod unum ex omni/
bus tuum est? Ita dico diuitias: honores: potentiam: clientelas: imperia: & quæ sunt huius/
modi suo iure dat atq; eripit fortuna: tempus inuito nō eripitur: sed ipsum per se sensim de/
B fluit: non utenti paulatimq; consumitur. Nec ante perpenditis q̄ consumptū est: tū querelæ
sonant seræ & inutiles: fletur temporis amissio sed siletur culpa. ℭ Do. Me necessitas sola
cogit tempus amittere. ℭ Ratio. Quæro iterum: quænam hæc tam uiolenta necessitas: nisi
forte dominorum negocijs implicitus tua negligis: quasi uero non ad hæc te sola cupiditas
& inexplebilis lucri spes impellat? Pone cupiditates proprias: dominoꝝ cupiditatibus non
parebis. Sed hoc uirus īmedicabile uenis infusum: & pererrans uiscera: sensum hebetat: Et
non solum tempus sed libertatem uitamq; ipsam non sentiētibus eripit. Qꝫ si forte nec tu/
is nec alienis cupiditatibus: sed curis honestioribus tuæ reipublicæ tempus impenditur:
non hæc temporis amissio: sed laudabilis est impensa: rem charam rei omnium charissimæ
quæ in terris sunt largitus: & uiri boni & ciuis egregij functus officio es: q̄uis non ignorē
homines: quicquid præter auariciæ studium agitur: uulgo tempus perditum uocare: cum
id demum maxime ureq; sit perditum quod illi studio tribuitur: Et quid scimus an tu
quoq; populariter perditum tempus uoces? Quod si crederē: omissa incurabilis morbi cu/
ra: non iam tempus sed teipsum male perditū faterer. Nam si tempus: quod maluerim: deo
tuo: non dicam donas sed restituis: quod sine uera nō geritur pietate: ingens atq; inextima/
bile lucrum scito. Pro paruo enim temporis impēdio: æternitatem quæris: Quis unq̄ mer/
cator permutatione tam prospera usus est? ℭ Do. Prorsus alia mihi perdēdi temporis cau/
C sa est. ℭ Rō. Non intelligo: quā tu mihi causam dicas: Nam si propter iram: propter mœ/
sticiam: propter amorem seu aliam animi passionem cogi credis: Falleris. Omnium eadem
est ratio: quam auariciæ diximus: omnes uoluntariæ: nulla est uiolenta. Quod & sano pa/
tet intellectui: & a Cicerone multis in locis disputatum & creberrime repetitum est. Si nil
hoꝝ est in causa: qd aliud est q̄ torpor & ignauia? Sic ad id reuertimur qd ait Seneca: Tur
pissima est iactura quæ ꝑ negligentiā uēnit. ℭ Do. Vt amittā tēpus mœsta necessitas me co/
D git. ℭ Rō. Nondū capio qd rei sit: Nā si te hostis in uinculis habeat: si mors instet: possunt:
fateor: actus bonos impedire: sed nō pios sanctosq; cogitatus: qui maxime in eo statu emi/
nent atq; effulgent. Quibus enim curis tempus certe non perditur: nec scio an alibi usq̄ mi
nus: Quæ ꝑfecto & in doliū Reguli: & in tauꝝ Phalaridis introire possūt: & in crucē Theo/
dori Cyreneñ. ascēdere. Sic q̊cūq; te uerteris: in te unū omissi tpis culpa reflectit. At uos ex
more naturam accusantes: quæ uolubile tempus fecit: cū hic nō esset æternitas: In omnibus

uoſmetipſos abſoluitis: cum rei omnium ſoli ſitis. Omne enim fere tempus perditis: immo proĳcitis: & quaſi rem uilem abiectamq; contemnitis: quod utinã in uirtute ſaltẽ aut gloria poneretis: non in ſumma ſemper infamia inexpiabiliq; dedecore: q̃q̃ uere: quicquid non in eos uſus uertitur in quos datum eſt: perditum dici poſſit. Ad hoc ſane naſci hominẽ: ad hoc ei tempus dari conſtat: ut creatorem ſuum colat: amet: cogitet: quicquid hinc excidit: perditur haud dubie. Videte igit̃ quantũ perditi tẽporis: quantũq; nõ perditi.

De aduerſo ludo Taxilloꝝ: Dial. XVI. ¶Do.

t Axillorum in ludo perdidi. ¶Ratio. Nonne tibi dixeram dũ uinceres: fœnus id eẽ nõ lucrum? ¶Do. Ludo exhauſtus ſum. ¶Rõ. Hic eſt ludo illi mos: qui medicis perexiguo ingeſto plurimum exhaurire: Crede autem mihi nunc potius gaudendũ q̃ dum falſo gaudio exultabas. Melior eſt acris caſtigatio q̃ blanda fallacia. Illud te lucellũ ad ludi uoraginem uocabat: hoc te damnum inde retrahet. Satius eſt turpi freno rectũ iter agere: q̃ habenis aureis præceps in deuium agi. ¶Do. Amiſi in ludo taxillorum. ¶Ratio. Viciſti in ludo morum: ſi quid egeris profundius attendiſti: Alioquin morbo inſanabili fruſtra remedia cogerentur: ſi ab hoc baratro nec te damnum reuocat nec pudor: ubi rebus nil proficitur: nec quicq̃ uerbis aggrediare. A

De ſponſa alteri adiudicata: Dial. XVII. Do.

ſ Ponſam mihi ſententia iudicialis eripuit. ¶Ratio. Aſt alĳs fraus: alĳs uis aperta. ¶Do. Iudiciali ſententia ſponſam amiſi. ¶Rõ. Quidam dolis: ferro alĳ: quidam quod fœdiſſimum genus: auro ipſas coniuges amiſere. Nihil proprium eſt homini: hinc furta & inſidiæ: hinc rapinæ: hinc preces: hinc precia: hinc ultima rerum mors. Per hanc rotam temporalium bonorum dominia uoluuntur: quodq; eſt unius fit alterius: mox ad alios trãſiturum: Quod ſi in rebus utilibus ferendum: in damnoſis ac grauibus plaudendũ eſt. Quid miri autem uolui humana? Homo ipſe uoluitur & non ſtat: ſed ut ſcriptũ eſt: quaſi flos egreditur & conteritur & fugit uelut umbra & nunq̃ in eodẽ ſtatu permanet: Tu ſponſam quereris amiſiſſe: qui fugiẽdo & in horas decreſcendo aſſidue te amittis. ¶Do. Sponſam in iudicio amiſi. ¶Ratio. In campo alĳ: Tutiꝰ eſt iure congredi q̃ bello: legibus decertare q̃ gladĳs. Legiſti apud Virgiliũ: inter illos Lauiniæ competitores quanta lis: & quis belli finis. Victorem ſponſa ſequitur: uictum mors: tibi ſponſa perdita: ſalua eſt uita. ¶Do. Iudex me priuauit ſponſa. ¶Rõ. Adulter aut raptor forſitan te priuaſſet. Leuius eſt ſpõſam amiſiſſe q̃ coniugem. In illa enim ſpes perditur: in hac res. Minor eſt autem ſperatæ q̃ poſſeſſæ rei: ſiue ut aliter idem: leuior ſpei iactura q̃ rei. ¶Do. Amiſi ſpõſam in iudicio. ¶Rõ. Non amiſiſti: ſed tuam non eſſe didiciſti. ¶Do. Amiſi ſponſam. ¶Ratio. Qui amittit coniugem: multiplici ægritudine liberatur: At qui ſponſam: præſeruat̃: utrunq; bonum: ſed ſecundum melius. Quidni autem ſit melius: nullum pati uulnus q̃ inflicto uulueri remedium inueniſſe? Sed uos animorũ impulſu: ut Satyricus ait: & magna cæcaq; cupidine ducti coniugium optatis: quod adepti perpetuis tædĳs & immortalibus agitetis querimonĳs: & tum facti pœniteat: cum non factum eſſe non poteſt: cunq; inefficax pœnitẽtia & inanis eſt. ¶Dolor. Sponſam & ſpem prolis amiſi. ¶Ratio. Noli lamenta miſcere. Illa enim pars eſt altera præcipitis mortalium uoti. Sic enim ait: coniugum optatis: partumq; uxoris. At non ſemper placitura ſed profutura dant ſuperi. Tenes apud Apuleium Madaurenſem: ut latronum lapſa in manus miſella illa uirguucula: unam triuĳ in partem ubi periculi plurimum loro flectit eum cui inſederat aſellum: ille in aduerſum nititur: qua ſecurum iter erat: & incautam puellam in ſua damna tendentem tacitus arguit. Quibus ita luctantibus: latrones quos euaſiſſe uidebantur interueniunt: a quibus in captiuitatis miſerias uirgo in ſuam perniciem ſtudioſa retrahitur: Haud abſimilis inter diuinam prouidentiam & humanam ſtulticiam de itinere uitæ huius eſt quæſtio. Illa futuri præſcia eo uos agit: ubi dulcia & ſecura ſũt omnia: Hæc obnititur cæca quidem & miſerĳs ſuis fauens: Inter moras ſæpe quæ uitari poterant obſequendo & credendo inopina uos mala corripiunt. ¶Do. Succubui in iudicio & amiſi ſponſam. ¶Ratio. Dignus es uiciſſe: Nam duobus de una muliere certantibus: qui mulierẽ habet is perdidit: qui uicit is eſt uictus: qui uincitur is eſt uictor ac liber.

De Vxoris amissione: Dialogus XVIII. ❡Do.

A v Xorem heu perdidi. ❡Rō. O præposterū ingeniū stupendumq́ꝫ hominem qui uxoris in funere lugeat: saltet in nuptijs. ❡Do. Vxorem perdidi. ❡Rō. O demens: Hymenæum cane. Nunc est tempus: coronatum uinctū uidimus dignioribus iam sertis accingere. Magno prælio uicisti & longa obsidione liberatus es. ❡Do. Vxorē pdidi. ❡Rō. Sic dicis perdidi: quasi qui febrē perdidit aut scabiem. Interdū lucri species est pdere. ❡Do. Vxorē perdidi. ❡Rō. Nunq̄ ti bi fortassis opimiorē quæstū una lux attulit: Quantis compedibus elapsus es: quāto naufragio enatasti. ❡Do. Sed uxorem bonam perdidi. ❡Rō. Solent id quidem omnes dicere: & qui contrariū sciunt: Ego autē: & si bona uxor uel omnino mulier bona: rarum mirumq́ꝫ animal sit in terris: uitandæ tamen altercationis causa permiserim uxorem tibi qualē dicis amissam: Neq́ꝫ ideo respondebo quod olim dū hæc eadem quæstio agerer apud Senecā: respondi: posse te aliam bonam: uel si feceras facere: uel si inueneras inuenire. Muto sententiā: Nolo te sæpius rem periculosissimam retētare: quod & si semel bene cesserit: stulte repetitur. Citius centū sui similes mulier mala q̄ unam bonā reperiet. Q̄obrem qui malam habuit: similem timeat. At qui bonā: similem ne speret: Sed uterq́ꝫ pariter: ille aduersitatē cumulare: hic prosperitatē suam deformare caueat. Sic in omnem casum secundo coniugio abstinendum. Tu nunc ergo si ut ais bonam coniugē amisisti: præterito potius gratulare q̄ futuri spem concipias: Neq́ꝫ q̄ puppe integra littus attigeris: crebro nauiculam uentis credas. ❡Do. Coniugij uinculum quo tenebar mors dissoluit.

B ❡Rō. Noli te rursus innectere: cogita q̄ optabilis: q̄q́ꝫ incomparabilis sit libertas: Et cōsilium Ciceronis amplectere: Qui uxorem uiuacissimā & aduersus quam frustra mortis auxilium expectandū esset: dū repudio dimisisset: hortantibus amicis ut aliā duceret: non posse simul se uxori & sapientiæ studio dare operam: respondit. ❡Do. Vxorem bonam perdidi. ❡Rō. Quid si hoc etiā nō iactura sed lucrū: & magni fuga periculi est: Vt eñ sit bonā reperire: constantē ubi quæremus? Notū illud summi uatis: Varium & mutabile semper fœmina. ❡Do. Vxorem bonā ac iuuenili æuo floridam amisi. ❡Rō. Parū ne igit̄ noti fœminei mores sunt? Q̄ multas pudicissimas adolescentulas: impudicas ac lasciuas anus uidimus? Ardor nempe libidinis quotiens uetulæ ossibus incubuit: quasi ignis in ligno arido uiolentius æstuat: Vel instantē ergo uitæ mutationem: uel ut inde periculū non esset: uenturæ utiq́ꝫ senectutis pondus ac fastidium declinasti. Graue iuuenibus coniugij iugum: senibus grauissimum: durum: importabile. ❡Do. Amisi iuuenem uxorem. ❡Rō. Seu proles ex coniugio

C queritur: seu uoluptas: quorū alterū mariti est: alterū adulteri: ad utrūlibet aptior iuuentus. Siue his aūt ab uxore perceptis: siue horū altero: eo illam puenire optabas: ubi inhabilis ad utrumq́ꝫ esset: siue ad hæc natura inhabilē senio fieri posse habilem sperabas: quid nisi uotum superuacuum: spes insulsa est? ❡Do. Amissa dulci coniuge solus sum. ❡Rō. Inuidiosa uero solitudo est: malis caruisse comitibus. Vacuo nihil mollius est cubili: nihil durius occupato: animis dulces somnos & uigilias honestas amantibus honestumq́ꝫ aliquid altumq́ꝫ uersantib⁹: Nil egregijs cœptis infestius muliebri cōsortio. Nec me fugit q̄d aduersus hæc dici soleat ab his quos miseriæ delectant suæ: Matrimoniorū inquiunt expertes: matrimonia

D condemnant: Et ut est in prouerbio uulgari: Vxorem uerberat qui non habet: Ego contra: Nullos de coniugio queri solitos audiui: nisi qui sarcinam coniugij pertulissent. ❡Do. Cōiugem amisi optimam. ❡Rō. Et quæ optimæ quæq́ꝫ uirorū amātissimæ uidenť zelo ac suspitionibus aliq̄nto cæteris acrius inardescūt: quo incendio conflagrare pacem domesticā est necesse. Quorsum igitur querelæ? Perdidisti uxorem: inuenisti libertatem: cælibatū: pacem: somnū: requiem. Iam tranquillam sine litigio noctem ages. ❡Do. Sine uxore sum. ❡Rō. Et sine aduersario iam tui rerumq́ꝫ dominus tuarū esse incipis. Ante lucem lectulo matutin⁹ domo egredi: uespertinus regredi: solus aut cum quibus uoles totos dies agere: nullo rationum exactore permitteris. ❡Do. Vxorem perdidi. ❡Rō. Perdita dudū ac repudiata requies in cubiculū reuocanda erit. Illa tibi uxore qualibet utilior comes. ❡Do. Vxorem bonā ac decoram perdidi. ❡Rō. Stulti est cōpedes suas q̄uis aureas amare.

De importuna Vxore: Dialogus XIX. ❡Do.

A v Xorem patior molestam. ❡Rō. Fœlicius amisisses: At qui modo perditam querebare. ❡Do. Vxorem patior inquietam. ❡Rō. Primo labori uenia forsan aut miseratio: secundo non nisi odium debetur: & quem una uxor non castigat: dignus est pluribus. ❡Dolor. Infestam patior uxorem. ❡Ratio. In alijs utcunq́ꝫ fortunā culpes:

In uxore aũt & præsertim altera non alium ꝙ teipsum:hoc tibi malũ tu fecisti. ¶Do. Vxorẽ patior procacem. ¶Rõ. Vdas succende paleas:tegulas frange:de reliquo tibi prouisum est: Ita uero cumulate quæ te domo pellant aderunt:fumus :stillicidium atq; uxor. ¶Do. Perfidam patior uxorem. ¶Rõ. Iam periculo res non uacat:Vxor Agamemnonem: uxor Africanũ morti dedit:ut Amphiareũ: ut Deiphobum:ut Sansonem sileam aliosq; quos numerare longum est. Illi quidem prorsus innumerabiles:quos uxores nec mori cogũt: nec uiuere patiũtur. ¶Do. Mala mihi nouissima explicas:remediũ quæro. ¶Rõ. Erunt qui suadeant ut castiges:& prauos mores ad rectũ reuoces:totũ te huic uni negocio impedas: Ego autem quid:castigandã uxorẽ si castigãdo proficias:nõ nego: Si id frustra est:sola restat patientia. Hanc amare:quodq; inuitus faceres:uolẽs fac. Est Varronis Satyra:Menippeam uocãt: de officio mariti. Ibi de hac re illius docti uiri consiliũ breue sed efficax his uerbis expræssum leges: Vitiũ uxoris aut tollendum:id est corrigendũ:aut ferẽdum est. Et dicti ratio breuis ꝗ; sed elegans hæc affertur. Qui tollit uitium inquit:uxorem cõmodiorem præstat:qui fert sese meliorẽ facit. Qď dictũ scriptores alij sic inẽpretati sũt: Eiusmodi uitiũ uxoris: si corrigi nõ possit:ferẽdũ ẽẽ:qď fieri a uiro salua possit honestate:ꝙ uitia nẽpe flagitijs leuiora sint:eãq; nõ aliã sñiam fuisse Varronis. ¶Do. Procax & morosa ẽ uxor. ¶Rõ. Fer mores: si imutari nequeunt:& ꝗliter forẽ uiuas domi disce cũ Socrate. Et si ille duas sĩ ptulit:alij plures:uni ne succũbas sarcinæ: ¶Do. Molestã uxorẽ habeo. ¶Rõ. Cui ꝯo nõ possit uxor molesta cõtingere: nisi q se nuptijs cõstãter abstineat:cũ & Hadriano pricipi:& ꝗ nil alti⁹ nil miti⁹ Augusto:Sabina illi huic scribonia:utraq; cõiux dura ac ꝑuersa moribusq; asperis digna repudio: Et Catoni Censorio tã rigidi tanq̃ inuicti uiro animi: cũ Paula quædã uiolenta uxor ac superba contigerit:quod mireris:humili etiã orta progenie:ne quis hoĩm speret ignobilitate uel inopia uel omino aliter ꝙ perpetuo cœlibatu coniugij subterfugisse molestias: Sed quas fuga non euaserit:patientia perferendas sciat:nec luctando:nec calcitrando se torqueat ac iugum sponte susceptũ iactabũdus exasperet. ¶Do. Importunã prorsus & indomitã fero uxorẽ. ¶Rõ. Bene agis: ferendum est etem quod deponi nequit & si præmat. ¶Do. Molestissimã habeo uxorem. ¶Rõ. Habes unde patientiæ laudem quæras:unde discas requiem optare:unde peregrinari ames reditumq; oderis ubi uocẽ exerceas ac bacillũ.

De raptu Coniugis: Dialogus XX. ¶Do.

Vxor mihi præripitur. ¶Rõ. Violentũ omne molestũ patienti fateor: At res ipsa si per te illam æstimes: quam quæso tantæ molestiæ causam habet: cum profecto si importuna est uxor: eius amissio magni oneris sit leuamen: ¶Do. Rapta est coniunx. ¶Rõ. Si incõmodum corporis curanti præmiũ debetur: quid non leuanti animi anguores ac molestias debeatur: Si quis tibi medicus tertianã febrem abstulisset: & gratiã illi haberes & precium dares: quid nunc facies continuam auferenti: ¶Do. Rapta est uxor. ¶Rõ. Nescis quid raptori debeas:cura ingens indecisumq; litigiũ una cũ coniuge forsitan & graue periculum tuæ domus limen excesserit. Multi perierũt qui uixissent si uel raptu uel aliter cõiugibus caruissent: Inter uitæ mala nihil peius ꝙ intestina discrimina. ¶Do. Rapta uxor abijt. ¶Rõ. Si coacta iuit ignoscito: At si uolẽs: uno actu duplex tibi querit̃ uindicta. Nam & adultera suum ad raptorem abijt: & ille tuum uirus suam transtulit in domũ. Qualem enim mœcho speret quæ talis fuerit marito: ¶Do. Vxor cum raptore libens abijt. ¶Ratio. Sine paulum: Alteri quidem alterius fastidium non lõga dies attulerit. Si ante flagitium cogitarent homines: non eousq; præcipites ad peccandnm essent: nunc feruidos appetitus sera damnat pœnitentia. Nil nisi post factum cernitis: a tergo oculos habetis: cæca frons est. ¶Do. Rapta est uxor mihi. ¶Rõ. Hoc genus iniuriæ nec reges euadere potuere: Et Syphaci Masanissa: & Philippo Herodes suã abstulit. ¶Do. Rapta est mihi coniunx. ¶Rõ. Quod semel tibi: bis accidit Menelao.

De impudica Vxore: Dialogus XXI. ¶Do.

Impudica uxor domi ẽ mihi. ¶Rõ. Mallẽ rapta eẽt aut etiã importuna: moribusq; asperis potius ꝙ lasciuis ac turpibus. Ferenda tamen omnia ingenti nisu ingentiq; animo: & rerum mortalium contemptore. Innumerabiles sunt hominum miseriæ quibus oĩbus una uirtus obijcit̃. ¶Do. Impudica mihi est uxor. ¶Rõ. Pudicitia insignis impiosas efficit matronas. Nihil metuit quæ sibi nihil ẽ cõscia. Huic malo igit̃ hoc saltẽ boni inest: esse iã molesta min⁹ incipiet minusq; insolẽs. Læsa ẽm cõscia fœmineũ præmit

animi tumorem: & ſæpe obſequētior in reliquis uiro eſt: quæ ſe meminit impudicā. ¶Do.
Laſciua eſt uxor. ¶Rō. Non mirandum ſi formoſa: non curandum ſi deformis. ¶Do. Vx-
or impudica eſt. ¶Rō. Pulchra dum limē uxor ſubit: ſubire debet animū illud Satyrici: Ra-
ra eſt adeo cōcordia formæ atq; pudicitiæ: Nam ſi turpis inſaniat: prope gaudendū eſt cau-
B ſam adeſſe diuortij. ¶Do. Adultera uxor eſt. ¶Rō. Adulterium ſæpe quidem æque arden-
tius expetiti coniugij: ſæpe unum alterius adulterij pœna eſt: eoq; iuſtior ſi multorum. Cogita
an tu unq̃ alij feceris: unde hoc tibi fieri ab alio nunc dignū ſit. Iniuſta enim atq; impudens
eſt querela: pati q̃ fecerit indignantis: Et ab alio expectare: alteri quod feceris: Lex moralis iu-
bet: Et facere alijs: quod tibi ab alijs fieri uelis: ſane adeo digna eſt: ut illud prophani etiam
cogente ſententiæ grauitate atq; æquitate laudauerint. Sed mortalis petulantiæ licentia: le-
gum ſalubrium abrogatrix: omne fas nefaſq; cōfundit. Itaq; paſſim adulteri occurſant: qui
cum thalamos uicinorum cōiugiaq; fœdauerint: ſuas interim cōiuges uel in publico cerni no-
lint: Et ſi quis in illas oculum deflexit inſaniāt. Sic ſeuerus alijs: ſic indulgēs ſibi: ſic iniquus
C rerum arbiter quiſq; eſt. ¶Do. Coniugalis mihi fides frangitur. ¶Rō. Vide ne tu hanc alijs nō
maritis tantū: ſed uxori tuæ fregeris. Nam ſunt qui ab uxore exigunt quod non præſtant. Qui
laſciuiam ſuam titulo urbanitatis excuſent: alienam ut grauiſſimū ſcelus ſæuiſſime puni-
entes: qui cuncta ſibi cum permiſerint: cuncta alijs negent. Iniquiſſimi iudices qui de pudi-
citia iudicent impudici: impune paſſim agunt omnia: & ceu ſoluti legibus: uaga libidine ra-
piuntur. Vxor oculū parumper inflexerit adulterij rea fit: quaſi uero domini non mariti ipſi
quidē: Illæ aūt nō uxores diuinæ atq; humanæ domus ſociæ: ſed captæ ex hoſtibus aut emptæ
precio ſint ancillæ: cū & ſi obſequij pluſculū fidei nihil: plus tua tibi coniunx debeat q̃ tu
ſibi: Par debitum: æquus amor: mutua coniugij fides eſt. Non excuſo uxores: uiros arguo:
primamq; illis culpæ partem tribuo. Perſæpe enim uxori dux atq; exēplum laſciuiæ uir fuit:
& inde mali proceſſit initium: unde remedium debebatur: quis aūt pudor fœminæ proprius:
uiro certe prudentia atq; conſtantia ſua eſſe debet. Itaq; omnis in uiro q̃ in muliere demen-
D tia animi leuitas: eo eſt fœdior: quo uiro debita magis eſt grauitas. ¶Do. Coniugis adulte-
rio mœſtus ſum. ¶Rō. Vſitatus dolor: uetus iniuria: nec minus crebra. Vix crebrior coniu-
gij q̃ adulterij uſus eſt. Deniq; hoc eſt: quod: ut ait quidā: nec permitti: nec prohiberi poteſt:
quia ſcilicet alterum honeſtas: libido alterum fieri uetat. Tu ne tibi ergo fœminā unā tuam totā
atq; integram uoluiſſes: quod nec ferociſſimis tyrannorum: nec regū maximis potuit tua æta-
te contingere nec priore potuerat? Mitto recentia: ne quos forte præſentiū offendam: Tuti-
us eſt Herculem ferire q̃ uillicum. Nec uero cuncta ueterum attingam: Formidatiſſimorum ſum-
morumq; hominū famæ parcam. Noſti aūt hiſq; uel in ſilentio gemitū tuū frena: alioquin
urbem luſtra: ſcrutare uiciniā: dextera læuaq; aderunt qui uel neglectum genium calcatamq;
thori fidem lugeant uel ignari ſoli uulgo noti decoris rideant. Crebriora illa quidē nunq̃q;
non auribus modo ſed oculis: quocūq; terrarum perrexeris defutura. At maioribus maior in-
eſt cōſolatio. Reges cogita quos uidiſti ac terrarum dominos: dehinc ſcriptis famaq; cognitos
recordare. Reſpice & Arthuri fabulam & hiſtorias reliquorum: In mentem redeat Olympias
Philippi: Cleopatra Ptolemæi: Agamemnonis Clytæmneſtra: Menelai Helena: Paſyphæ
Minois: Phædra Theſei: ne ue ipſam urbem Romam olim quoq; dum quoddā quaſi pudi-
citiæ templum eſſet: mali huiuſ expertem credas. Redeat ad memoriā Metella uxor Syllæ: il-
lius qui ſi eius noſcet adulteria: nō tantum Romæ: perq; omnem Italiam uulgata: ſed quæ
Athenis etiam per græciam cantabātur: minime: ut arbitror: fœlicis nomen ſibi prorſus in-
debitum uſurpaſſet. Poſt hāc Iulia Agrippæ: quam hinc a flagitio uiri uirtus: hinc maieſtas
patris abſterſiſſe debuerat: ſimulq; huius filia & nomine & laſciuia matri par: harumq; ſeu
uitæ ſeu fortunæ ueſtigijs hærens Iulia Seueri: non ſat pudicitiæ fauſtum nomē. Quid Do-
mitiani coniugem Domitiam? Quid Herculanillam Claudij: ſeu quādo hic adulterarum for-
tunatus coniugum princeps fuit: eiuſdem Meſſalinam ſummū imperij proborum loquar: quæ
ſecordem uirum ac cæſareum deſerens cubile: noctu lupanaria circuibat: illa faciēs quæ refer-
ri etiā pudor prohibet? Quid has ego: quidue alias ſtringā: ſeu quis fornix auguſtis meretri-
cibus non anguſtus ſit: quarum cōmemoratio fateor: nec honeſta eſt: nec ulla ex parte adulterij
crimen leuat: quin potius grauat? Habet tamen haud ſpernendam conſolationis efficaciam
ſimilitudo conſpecta miſeriæ ac paritas ærumnarum: non quod alieno quiſq̃ niſi maliuolus
delectetur malo: ſed q̃ humilioris fortunæ hominē indignāter pati: quæ totiens mundi do-
minos paſſos nouit: uel non ferenda mollicies: uel ſuperbia uideatur. Toleranda cuiq; ſua

fors. Illa æquius: quam cōmunem paruis constat ac maximis inuidiosissimisq; mortaliū. Proinde non hominibus tantū nuptas: sed deo etiam desponsatas: in hæc flagitia labi solitas uides: Ac: proh pudor: nec tanti sponsi reuerētia: infœlicem præcipitemq; aīam frenat. Cui autem parcet effrenis ac rabida libido: quæ nec cœlo parcit nec cœlestem metuit uindictam: seu quibus abstineat: quæ nec deo sacris corporibus abstinendum censet? Nec uero tantum hac ætate monstra hæc tam fœda libidinum cernuntur: q̄uis nulla unq̄ recto iudicio fœdiora esse potuerint: læsiq; maioris iram merita: Sed æuo illo quo ita prodigū scelus erat: ut nunc uirtus uisa equidem ac punita noscuntur. Virgines ipsæ uestales quarū exactissimæ castitati tribunitiam ac censoriam potestatem cessisse non puduit: quas suorū triumphantium curribus insedisse: ne a quoq; forte triumphus impediret: quas postremo noxios casu obuios a supplicio retraxisse: legumq; & capitalis sententiæ uim fregisse: sola uirginitatis maiestate comperimus: quarū præterea ex diuerso non facinus tantū turpe: sed habitus aut sermo liberior: pœna graui atq; infamia non carebat: & honoris tamen & decoris immemores: & terroris incesti ue damnatæq; & defossæ sub terram uiuæ p historias occursabunt. I nūc tot exemplis & tā claris & tā sacris obrutus in tanta pudicitiæ ruina tot pro- E
bris illustriū concussam paululū humilioris cubiculi fidem desle. ¶Do. Vxor adultera est. ¶Rō. Id nonnullis mutandæ in melius uitæ causa fuit: qui maritali compede liberati: reiectoq; graui fasce ire altius cœperunt. Quid te uetat coniugis fœditatem primum quoq; tibi gradum facere ad uitæ liberioris ascensum? Sæpe & pondus: sæpe & comes pedes expeditissimos retardauit. Ibis ocius quocunq; decreueris solus ac uacuus. ¶Do. Turpitudine uxoris infamor. ¶Ratio. Ex alieno peccato damnū dolorq; nasci potest: non infamia: sicut ex aliena uirtute gaudium: non gloria: Tua te uirtus aut uitium gloriosum efficiet aut infamem. ¶Dolor. Cōiugis uror infamia. ¶Ratio. Vel sile: uel fuge: uel ulciscere. Medium fecit ille uir sanctus nactus de simplicitate cognomen: & profecto primum molle nimis: tertium prædurum: medium honesti humaniq; consilij uideatur: his præsertim quorum media itidem est fortuna. Nam superbis potentibus frustra lex ponitur. Voluntas: libido: ira: impetus: hæ potentis insolentiæ leges sunt. Omne uulnus ferro rescindendum putant: F
multa sunt autem quæ non ferro egeant sed fomentis. ¶Dolor. Impudica est uxor. ¶Ratio. Si pati eligis: ætas fortassis illam franget: & labor: & filij: & morbi: & reifamiliaris angustia: quibusdam frenū utile pudor fuit. ¶Dolor. Vxor infamis abijt. ¶Ratio. Opta ne redeat: ne abierit serum uotum. ¶Dolor. Vxor adulterum est secuta. ¶Ratio. Malles ne tuum in cubiculum adulterum induxisset? Hic saltē pudor impudicæ fuit turpem uitā procul agere: pepercit oculis erubuitq; præsentiam tuam. Impudicitiā potes accusare: non fugam. ¶Dolor. Fœda uxor abijt. ¶Ratio. Si de hoc doles: dignus es ut māserit: dignus ut redeat.

De Vxore sterili: Dialogus XXII.

¶Do. Sterilis uxor est mihi. ¶Ratio. Vnum coniugalis incommodi remedium sterili- A
tas obsequiosas facit atq; humiles. Quæ plurimos parit: iā non uxorē se credit esse sed dominam: sterilis autem flet & tacet. Annam Helcanæ meministi. ¶Dolor. Vxor mihi sterilis obtigit. ¶Ratio. Modo de coniugis impudicitia querebaris: nunc de sterilitate conquereris. Atqui si ea querimonia iusta fuit: hæc iniusta est. Expedit impudico uiro ut sterilis uxor sit: non pascet filios alienos: quod est in omni uxoris iniuria ac fœditate durissimum: si miserum uxor adultera: miserrimum & fœcunda. ¶Dolor. Vxor est B
sterilis. ¶Ratio. Quid ergo: tu puerperam eiulantem audire & nutrices litigātes & uagientes infantulos maluisses? Sterilitas omia tædia hæc submouit. ¶Dolor. Sterilis uxor est. ¶Ratio. Vide ne: quod multi faciunt: uitium tuum alteri obijcias. Multæ uni uiro nuptæ uisæ steriles: nuptæ post alijs peperere. ¶Dolor. Sterilis est uxor. ¶Ratio. Quid scis qualem tibi filium pareret si fœcunda esset? Quarundam partus fœcunditatem odiosam: & sterilitatem fecit optabilem. Non tulisset Imperium Romanum portenta illa feralia: Caium: Caligulam: Neronem: Cōmodum: Bassianum: si Germanicus: si Domitius: si Marcus Antoninus: si Septimus Seuerus aut nullas uxores: aut steriles habuissent.

De Filia Impudica: Dialogus XXIII.

¶Do. Delicata nimis est filia. ¶Rō. Duas se habere filias delicatas: sed ferēdas tamē: rem- A
publicam sc; & Iuliam dicere solitus fertur Augustus Cæsar. Iuliæq; animū lætū quidem usq; ad speciem procacitatis sed reatu liberū. In utraq; tamen ita sentiens

princeps sapiẽtissimus fallebat: Nam & respublica iampridem ab illa sua prisca uirtute for/
nicari cœperat: & filia non tã delicata q̃ probris solum patrem latentibus deformata erat:
quæ tandem sero licet erupere: Scd'm tamen hãc sententiam delicata potest esse filia sed pu/
dica. Quod ut permiserim: negari illud certe non potest: Pronũ & breue iter ad impudicitiã
esse delitias. ¶ Do. Filia lasciuire incipit. ¶ Rõ. Occurre principijs: dura ferro: tenera digi/
tis conuelluntur. Qui sibi uel alteri habitum quærit: a teneris annis incipiat. Facile & tractã
B tur mollia & flectuntur. ¶ Do. Lasciuire incipit filia. ¶ Rõ. Lautas dapes & uestes illi mol/
les ac fulgidas: anulosq; & armillas detrahe: & quicquid est aliud quo & ipsa sibi placeat &
placere alijs studeat. Obijce illi domesticas curas: pẽsa: acus & colos: & si qd est opis q& su/
aues ac molles manus in callum duret. Seduc eam a spectaculis: a cõcursu populi. Festis eti/
am diebus illam domi cõtine: Nullum uagis ac discholis cogitatibus tempus linque. Occu
patio & labor & incultior habitus & uictus asperior & secessus: inq; unũ aliquid iugis intẽ/
tio: Ad hæc testis char⁹ ac uerendus: frequens admonitio: dulces minæ: & si quando res exi/
gat asperæ: Hæ sunt castitatis aduersus impudicitiã seræ ac uectes: qui & insultantes ocioso
C animo passiones arceant & ingressas eijciant. ¶ Do. Filia impudica est. ¶ Rõ. Ecclesiasticũ
consilium: Super filiam luxuriosam confirma custodiam: ne quando faciat te in opprobriũ
uenire. Et si aũt nihil pene tristius pati possis: modo tamen paterni officij nihil omiseris: Est
unde mœstum te soleris. Tuus em̃ põt esse dolor: sed nõ pudor quidẽ nec crimẽ: Nã præcipi/
tem in libidines animũ frenare difficile est ualde: & nisi de⁹ ipse manũ adhibeat: impossibile
homini. Tantus est em̃ impetus tanq; effrenis: ut contra eum frustra sæpenumero parentes:
frustra & fratres: frustra etiã ipse uir laboret. Neq; id mirũ cum sit scriptũ: Aliter non possum
esse continens nisi deus det. Neue hinc pudicitiæ excusatio ulla sit: dat hoc deus pia fide po/
scentibus: quodq; in se est annitentibus ac scientibus cuius sit hoc donum: riteq; & ipsum
æstimantibus & auctorem. ¶ Do. Filia adultera est. ¶ Rõ. Si nupta: habes participem ge/
nerũ doloris: Habes & ipsum Cæsarẽ Augustũ & iniuriæ comitẽ & ultionis exemplũ.

De Aduenticio dedecore: Dial. XXIIII. ¶ Do.

A Lieno crimine infamor. ¶ Rõ. Dicebam modo: & sic est: Alieni te criminis dolor
a attingere potest: non infamia. Verum loquor. Falsa enim ut sit dura: durabilis nõ
erit: & infamiam & gloriam ut longæua sit: tuo tu quidem ex agello animi propria
uitem falce messueris. ¶ Do. Alieno crimine mœstus sum. ¶ Rõ. Credo Hercle. Esto autẽ
tua lætus innocentia: nisi magis alieno tangeris q̃ tuo: non ut patrimonij hæreditas: sic &
famæ est: & si esset repudiari posset. Onerosam & infamem hæreditatem adire nemo cogit.
Nũc ut dixi: nominum successio nulla est. Nulli agnationũ aut cognationũ gradus hac in re:
seu tu clarum tibi: seu tu fuscum nomen optaueris: a te illud non ab alio petendum erit: tuis
opus est meritis. Est quando quidem alienis nec fœdari potes nec ornari. Quid tabellionẽ
aspicis: quid testantem: quid amantissimo clarissimoq; seni tuo fidis: seu quid horres obscu
B rum: nec uerum decus inde nec dedecus? Non legatur fama sed quæritur. ¶ Do. Meorum
grauor infamia. ¶ Rõ. Immo quidem tua te præmit opinio: humanæ miseriæ radix ingẽs.
Pone illam: falso fasce leuaberis. ¶ Do. Meorum criminibus infamor. ¶ Rõ. Nego id qui/
dem fieri posse: sed ut fatear: præstat tamen alienis te flagitijs infamẽ esse q̃ alios tuis. Mul/
to est enim grauius peccati põdus q̃ infamiæ: ubi peccatum illic miseria uera est. Contra au
tem: falsa infamia ueræ miseriæ nihil habet falsa gloria: plæbeios licet aĩos: Illa pũgat: hæc
mulceat. ¶ Do. Meorum infamia non tangi nequeo. ¶ Rõ. Tangi pium: sterni miserum.
Proinde dum reliquiæ spei sunt: summo studio tuorum famæ atq; inde susceptæ perturba/
tioni tuæ consule. Si spes omĩs abierit: illis omissis sollicitudinem atq; angores deponẽdos
C censeo: Nam & incassum niti & tristiciæ materiam aucupari: par demẽtia est. ¶ Do. Serui/
libus probris notor. ¶ Rõ. Meritam patientiæ pœnam luis: cum diluere notam possis scele/
rum pulsis auctoribus. ¶ Do. At meorũ qui tam facile pelli nequeunt uror probris. ¶ Rõ.
Quorum quæso? Iam parẽtum castigatio: filijs nullo iure permissa est. Inde tibi igitur nihil
infamiæ: quinpotius recto iudicio quasi quidã fulgor ex tenebris nasci potest: Nam cum
uirtutis proprium difficultas sit: multo difficilius est obscuris q̃ claris ducibus rectum iter
tenuisse. Sin uxoris: quid hic uero te agere oporteat: & quorũ pro remedio meminisse: pau/
lo supra monui. Si natorum: respice qui uiri quos filios habuere. Fabius Maximus ac Sci/

pio Africanus & Pompeius magnus:(Non enim imperij atq; opum: sed ætatis & gloriæ sequor ordinem): Quē aut Vespasian⁹ ultimum: aut Aurelius Antoninus unicum: aut Seuerus primum: Quos in genere alio Hortēsius ac Cicero: Quam postremo filiam Augustus Cæsar: Aut quem filiū Germanicus: magna de luce magnas tenebras uidebis:& intelliges hoc prolis infortunium: nescio quidem uude: sed in maximam quanq; familiam suo iure familiarius scādere:& cuiq; suas uomicas domi esse uel ignotas uiciniæ uel neglectas. Nec fratrum nepotumq; deerant exempla. Illa posui quoq; propior & grauior uideri pudor solet. Omnium una est regula. Alterius quisquis ille sit: maculas inuito alteri nec affigi posse nec hærere.

De Infamia: Dialogus XXV.

¶Do. m Ea præmor infamia. ¶Rō. Timui tua ne conscientia præmereris. ¶Do. Infamia præmor graui. ¶Rō. Si iustam: nō infamiā sed infamiæ causam defle. Sin iniusta: errores hominum alto animo proculcās: tua te cōscientia solare. ¶Do. Graui infamia laboro. ¶Rō. Ventoso fasce suspiras: sic suapte natura leuem sarcinam ferentis imbecillitas grauem facit. ¶Do. Grauis in meum nomen surgit infamia. ¶Rō. Refert quibus orta radicibus: si ueri uiuet: augebitur: alioquin mox arescet ac defluet. ¶Do. Magna mihi infamia conflata est. ¶Rō. Bene ais. Flatus est enim fama: Sæpe etiam impuri oris qui uos adeo quatit ac terrıtat. Atqui magna infamia: magnæ famæ principiū multis fuit. Puduit uulgus:& ut iure suo errori adderet errorem: rebusq; modum cunctis excluderet: modicam infamiam īmodicis laudibus tandem uicit. ¶Do. Multa undiq; pulsor infamia. ¶Ratio. Circūstantibus uentis in portum redi:& ab aurium procellis in cubiculum cordis ingredere: cui si tranquillitas sua est: habes ubi iurgioꝝ fessus requiescas:& ut dici solet: in sinu gaudeas. ¶Do. Fusca fama: conscientia clara sum. ¶Rō. Tu ne igitur fama esse clarissima: cōscietia turpi cuperes atq; obscura? Ita ne penitus uerum est illud Flacci: Falsus honor iuuat: & mendax infamia terret? O rem uanam: uera quidem & iuuare possunt & terrere: umbras metuere non est uiri. ¶Do. Infamiæ sarcina ingens est. ¶Rō. Si flagitio collecta: grauis fateor: si casu facilis: si honesti studio gloriosa. Siquidem bonis artibus quæsita infamia laus est. Insultent fatui: tu exulta lucro nobili: uirtutem nempe rarissimam mercem: magno licet & quo nullum maius famæ precio comparasti. Is uirtutis cultor uer⁹ est qui in illa nihil penitus præter illam cogitat. Sed cum reliquorum clarus: tum clarissimus est contemptus famæ uirtutis studio susceptus: cum profecto fama uiris fortibus: non auro tantum sed uita etiam sit charior. Qui amore uirtutis hāc spreuerit: is spreturus omia credi debet: quod præclarum sed perrarum scito: quandoquidem magna pars eorum qui uideri uolunt uirtuti operam dare: fama eius apprehensa: sic confestim in actione lentescant: ut intelligi detur unū hoc illos quod apprehenderint intendisse. ¶Do. Multi grauiter me infamant. ¶Rō. Plures olim Fabium:& grauius plures etiam Africanum: quæ res illis eximiam in gloriam uersa est. Cōmunem cum talibus sorte quæri desine: paucissimis accidit: omni semper infamia caruisse. Delicatissima res est fama homīs:& quæ sæpe rubiginē leuibus contrahit ex causis. Et ad summā: ut nil clarius fama est: sic nil obscurari pronius: nilq; peregrinarum: ut sic dixerim: capaci⁹ impræssionum. ¶Do. Graui uror infamia. ¶Rō. Pestis hæc uerendis maxime infesta nominibus: uiris quoq; sanctissimis non pepercit: quorum princeps omnis expers culpæ:& ipse tamen ab impijs infamatus ostendit mali huius immunitatem: quæ nec deo obtigisset: hominibus non sperandam. ¶Do. Dura atteror infamia. ¶Rō. Virtutem inuidia non temptari uix possibile dixerim: sufficiat non conuelli: Que gloriam cum obtrectatione collidi: si pura: si solida est: splendescet attritu. ¶Do. Acri uexor infamia. ¶Rō. Vulgaris aura cæcis ignorantiæ pulsa turbinibus sūma rerum cacumina uerberat: sed non quatit: uel si quatiat non euertit. Excellētiæ tibi cuiuspiam signum sit: in uulgi linguas quasi scopulos incidisse. Humilia enim & circa terram depræssa nomina: nec præclaræ laudis lumen excipiunt: nec magnæ infamiæ tempestatem: Sæpe quod spernitur & quiescit. ¶Do. Male de me uulgus loquitur. ¶Rō. Bene q; in linguas non in calamos incurristi: Væhemēs sermo uulgi est at minime diuturnus: Leuibus aut falsis orta causis breuia sint oportet: tacebunt cum multa latrauerint. Fatigari citius solent qui cœpere feruentius. ¶Do. Vulgi linguis exagitor. ¶Rō. Quid si oratoris aut poetæ insignis ī stilū impegisses? ut multi olim quos infames posteritati traditos inimici eloquentia uidemus: ut sicut nobile mihi suspirium Alexandri regis: Homerum Aeacidæ inuidentis: sic metus nobilis Alexandri principis

A

B

C

D

E

uideatur litteratos diſertoſq; uiros ne quid de ſe aſperum ſcriberent formidantis: q̃q̃ nec
litteratis obtrectationibus ſuccumbendũ: ſed uel pari ſtilo refellenda calumnia: Qđ Tulli/
us Criſpo: quod Demoſthenes Aeſchini: qđ innumerabilib⁹ fecit Cato: uel inſigni fiducia
& omne theatrum ſuperante animi teſtimonio reſiſtendũ eſſet: dicendũq; qđ Caluo Vatini/
us perorante: Non quia ipſe diſertus: iccirco ego damnãdus ſum: At nunc periculi nihil eſt:
Siquidem uulgus ut multum ſtrepat: q̃diu tamen id faciet: cito uel uolens uel coactum de/
ſinet. Veniet dies quæ ſtrepidulis his cicadis: loquacibuſq; ſilẽtium pacis ponat. ℭDolor.
F Malam famam apud uulgus habeo. ℭRõ. Vt apud teipſum: utq; apud bonos bonam ac
perpetuam ueramq; habeas enitere. Nempe iſta quam quereris euaneſcet. Inane genus ac
trepidum mortales: quid ad uos uel adulantium uel detrahentium breue iſtud & obſcu/
rum murmur? Venient qui liberius iudicent atq; æquius. Et qui ſunt inquies hi iudices?
Noſſe illos nõ poteſtis: ſed ab illis noſci. Illos dico qui poſt uos naſcentur: quos nec ueſtri
odium nec linor: ſed nec amor nec ſpes torſerit aut metus. Si ueſtrarum æſtimationem re/
rum ac ſententiam incorruptam uultis: hos iudices expectate: Breuis ẽ mora: Properant:
G ecce moxq; aderunt. ℭDo. Infamiam factis egregijs & uirtute contraxi. ℭRatio. Eſt ubi
amor damnis alitur: creſcitq; laboribus: inq; amaro: dictu mirum: & maligno ſolo radi/
ces agit altius: unde fit ut factionum amantiſſimos ſæpe illos uideas: qui multa & grauia
pro factionibus paſſi ſunt: Nota quidem & nimium trita res ueſtris in urbibus. Proinde
nemo uel iuſticiæ uel ueritatis amantior: q̃ qui pro hac flagellis ſeſe obtulit ac morti. Et
tu igitur uirtutem ama: magiſq; ac magis illam cole: pro qua famam rem pulcherrimam
atq; chariſſimam amiſiſti: pro qua non leue ſupplicium fers infamiam: perditiſq; & ſpretis
omnibus: eamipſam quam tibi nemo unq̃ eripiet uirtutem ſolam ſolus amplectere: atq;
illi dicito: Hæc quidem O regina pro te uolens patior: tu me in integrum reſtitues: aut certe
una mihi pro omnibus ſatis es: Tu me ſola ſinu pio refoue: ſic non fame tantum ſed uitæ
quoq; damna non ſentiam. ℭDo. Vulgo paſſim in triuijs laceror. ℭRõ. Boni conſule.
Notum te uulgus faciet: claꝝ uirtus: conſcientia ſecuꝝ.

De quæſito ex indignis laudibus pudore: Dial. XXVI.

ℭDo. Audaſſe arguor indignum. ℭRatio. Malum quidem e bona ſæpe oritur ra/
A I dice. Boni enim & innocui quales ipſi ſunt: tales alios opinanẽ. Hinc ad laudã/
dũ æquo etiam proniores ſunt: Et q̃uis indignum laudare malum fatear: uitu/
perare tamen immeritum multo eſt peius. ℭDo. Laudaui indignum. ℭRõ. Si id ſciens:
reprehenſibilis. At ſi ignorans: excuſabilis. Minus eſt malum falli q̃ fallere: Falli enim alie/
num: fallere autem proprium fallentis eſt crimen. ℭDo. Aliena laus in meam uergit infa/
miam. ℭRõ. Immo quidem tua: uel culpa: uel ignorantia. Ex alieno enim ut laus: ſic infa/
mia nulla eſt. ℭDo. Laudaſſe indignũ ualde doleo. ℭRõ. Vide ergo ne idipſum ſæpe do/
leas. Caue ne temere ad laudandum uituperãdumq; proſilias. Eſt enim utriuſq; rei libido:
B & ut dicam proprie: morbus ac pruritus quidam linguæ mobilis & quietis inſciæ: Cuius
frenum ac cuſtodia inter opera perfectionis eximiæ numerantur: dicente ſcriptura: Si quis
in uerbo non offendit: hic perfectus eſt uir. Qua in re nimis ſæpe fallimini. Et heu nimis il/
lud eiuſdem Apoſtoli uerum fit: q; linguam nullus hominum domare poteſt: inquietum
malũ. Ad mentiendũ ergo q̊tidie uos illa præcipitat: q̊s hinc ſuus urget impetus: inde falſa
reꝝ ſpẽs trahit. Sũt eñ qui aſpectu uel eloq̄o uitia moꝝ tegũt: Qđ de Alcibiade accepim⁹:
de multis uidim⁹. Sũt qui uirtutes uelo occultãt contrario: ſeu id natura uultus ſcʒ aut ſer/
monis auſteritate inſita: ſeu etiã arte quadã ſtudioq; aduerſus id qđ uulgo cõcupiſcit ad/
hibito. Nã ut multi qui ſe bonos: ſic aliq̄ qui ſe malos fingerẽt ſunt reperti: quo uel huma/
ni fauoris peſtilentẽ aurã: uel inuiſam honoꝝ tp̄aliũ ſarcinã declinarẽt: Qđ de Ambroſio
lectũ eſt. Accedit amor atq; odiũ: accedit ira & inuidia: ſpes & met⁹: affectuſq; animi uarij
& occulti: hiſq; ipſis interdũ quoꝝ ſunt incogniti: ſꝑ aũt iudicij ueri hoſtes. Accedit q; uiuẽ/
tis laus diuino eloq̄o ꝓpter uitæ mortalis incõſtãtiã ꝓhibeẽ: quãto igiẽ magis uitupatio?
Deinceps itaq; ad laudãdũ tard⁹: ad uituperãdũ tardior ueni: cũ uterq; eñ: ut dixi: malus
C error ſit: peior eſt ultimus. ℭDo. Laudando immeritũ erraui. ℭRõ. Errãdo diſciẽ: & ſæpe
error un⁹ multis obſtat errorib⁹: dũq; erraſſe ſemel pudet: ne ſimilis iteꝝ error obrepat oc/
curriẽ. Laudaſti incaute: linguã frena: Hoc boni ſaltẽ illi inſit malo. ℭDo. Indignũ laudaſ/
ſe pudet ac pœnitet. ℭRõ. Pudor & pœnitentia & dolor ſcalæ ſunt & gradus quidã ad reſi/
piſcentiã & ſalutẽ. Pauci ſunt q̄ ad rectũ iter niſi ꝑ deuia multa ceſpitãdo ꝑueniãt: multoſq;
ideo uoluptatis ſeruos in iuuẽtute uidim⁹: qui ꝟtutis amici in ſenio euaſerũt.

De Amicis infidelibus: Dialogus XXVII.

¶Do. d E amicis queror. ¶Ratio. Quic hic hostibus faciat qui de amicis querimoniam instituit? ¶Do. Amicos experior infideles. ¶Rō. Impossibilē rem narras. Ne forte autem amicos credideris qui nō erant: nempe id nō modo possibile sed cōe est. A
¶Do. Infideles sunt amici. ¶Rō. His querelis plenus est orbis terræ: Verꝝ amicitia infidelitasq; non coeunt. Qui infidelis esse incipit: desinit esse amicus: seu: quod potius crediderim: nunq̃ fuit. Cūq; omis uirtus imortalis sit: omnis fictio æui breuis: nō fides est sublata sed fictio. ¶Do. Infidos experior amicos. ¶Rō. Amici falso habiti: si nunc primū infidelis animi latebras pandūt: erroris tui finē lætus aspice: & caueto interim ne morbi cōtagia in te serpāt: Sed quicūq; illi fuerint: tu amicitiæ fidē serua: & si nō propter imeritos: at propter te meritū aliena peste non infici: quod libentius facies: si quantū tibi displiceat illoꝝ perfidia: ipse tecū acriter excusseris. Sæpe uitij odiū: calcar ad uirtutem fuit. ¶Do. Immeritus amicorum odia contraxi. ¶Rō. Odiosi ciues: odiosi socij: odiosi cognati: odiosi coniuges: odiosi fratres: odiosus demū patri fili⁹ & filio pater. Et ad summā: nulla necessitudo est quæ nō odijs esse possit infecta. Sola quidē amicitia sincera mali huius ignara est. Interq; hanc & reliquas hoc interesse diffiniunt: q̃ illæ omnes adiuncto odio durant nomeq; suum retinent: huic uni non modo si odium accesserit: sed si amor abscesserit: amicitia iam non est: neq; uero magis odiosus amic⁹ esse potest q̃ amor etiam odiosus. ¶Do. Perfidos patior amicos. B
¶Rō. Si quid spei reliquū perfer: dum in fidem redeant & ardēter ama. Multi enim tepido amore amicitias extinxerunt: aut parum fidendo perfidiā docuere. Si nec ita proficis: spesq; omnis interijt: utere consilio Catonis: qui amicitias quæ nō placēt: sensim dissuendas censuit: non subito discindendas: ne geminū graue damnum simulq; & amici perditi uideātur & quæsiti hostes: nisi forte acrior casus ac moræ impatiens maturo consilio uti uetet: qui si incidat: inter ærumnas amicitiarum ultimas numerādus erit: ferendus tamen alto animo: ut reliqua: cedēdumq; necessitati & parendum tempori: Sed hic casus ueræ uix amicitiæ tunc notus est. C

De Ingratis: Dialogus XXVIII.

¶Do. m Vltos experior ingratos: graue uitium. ¶Rō. Ingratitudinem uituperare supuacuum: omnium nempe mortalium hāc sermo condemnat. Non est laborandum ut suadeas: quod omibus persuasum est & inextirpabiliter insitum. Est qui summum: est qui solum in uirtute bonum locet: est qui neutrum: sed in uoluptate uirtutis honeste ponat omnia. Sunt qui castitatem pulcherrimū ornamentū uitæ dicant. Sunt qui hāc ipsam in se spernant: In alijs uero uel ridiculam: uel difficilem certe longeq; laboriosam putent: Q᷒ Augustin⁹ tātus uir futurus in se sensit ubi Ambrosij cælibatum laboriosum sibi uisum ait: qui alijs non laboriosus modo: sed damnabilis uitæ status uisus erat. Vnde illud Platonis: Qui cum cælibem castamq; uitam diu tenuisset: ad extremū sacrificasse legitur naturæ: ut sibi illam placaret: quam sic uiuēdo uiolasse & in quam grauiter peccasse uideretur. Mirum id tam docto homini uideri potuisse: sed uisum esse nō est dubium. Erūt quoq; qui fortitudinem eminentissimam clarissimamq; uirtutem ducant: Vulnera aduersis excepisse pectorib⁹: campum rutilo sanguine cruentasse: intrepidisq; demū animis mortem oppetijsse. Erūt qui hæc omnia summæ tribuant insaniæ: & nil melius securo atq; imbelli ducant ocio. Venient deniq; qui iusticiam gubernatricem reꝝ humanaꝝ & uirtutum matrem censeant: qui religionem iter ad æternam uitā credant & ad cœlum scalam. Venient contra qui iusticiā ignauiæ: religionem amentiæ ac superstitioni ascribant: Hi sunt de quibus scriptū est: q᷒uis habent in uiribus: qui omnia uirorum fortiū esse cōfirmēt. Neq; solum ex hoc genere uiolentorum hominum raptorumq;: sed ex ipsa doctoꝝ acie: quātos oppugnatores habeat iusticia: facile est in libris reipublicæ Ciceronis aduertere. Sunt qui fidem & promissoꝝ obseruantiam magnis & meritis laudibus efferant. Sunt qui fidē frangere non fallere dicant esse: sed plus scire & esse ingenij melioris. Quæ licet uulgo multorū hodie sit opinio & multoꝝ uox: apud Lactantiū nominati Mercurio tribuit dicenti: sicut ille ait: Nō fraudis esse decipere sed astutiæ: Pulcher em ingenij deus & eloquij. Et ad summam: nulla uirtus tam laudata est quin uituperatores inueniat: Gratitudinē nulla barbaries gentium: nulla moꝝ immanitas non laudabit: nemo usq; nō uituperabit ingratitudinem: Sit fur: sit sicarius: sit proditor: sit ingratus: uitiū suū excusare nō audebit sed negare. Quæ q̃uis ita sint: nihilominus tamē innumerabiles sunt ingrati. Nec est fere uitiū aliud A B

quod tam multis uerbo damnatum: tam multi rebus ipsis amplectantur ac teneant. Quid
concludam? Damnãdum utiq; non solum uerbo sed animo maxime atq; iudicio & in se:
cuiq; bono fugiendum ac uitandum: in altero tolerandum: sicut cætera quibus humanũ
scatet genus: quibus mali abundant: boni exercentur. Perfer igitur & gaude potius ingra/
C tum ferre q̃ ingratus fieri. ¶Do. Ingratos multos inuenio. ¶Rõ. Vide ne quid in te cul/
pæ sit. Multi enim dum benefici dici uolũt: iactatores sunt atq; exprobratores. Onerosum
genus quorum beneficia plus offensæ præferũt q̃ gratiæ. Idq; nihil est aliud: q̃ precio odi/
um parere: Mercimonium insanum. ¶Do. Bene meritus: multos male memores & ingra
tos patior. ¶Rõ. Tu ne hoc illis inuides: tuamq; cum illorum sorte cõmutatã cupis? No/
li obsecro cuiuscunq; sit uitium: uirtus tuã ueniat in partem. ¶Do. Multos habeo ingra/
tos. ¶Rõ. Quid expectas audire benefacere ut desinas: deq; alterius culpa tuum ipse dam
num facias? Quin tu potius contrarium fac: & qui multos habes: cura nunc etiam ut ha/
beas plures: Habebis autem si multis benefeceris. Multi enim semper ingrati: sed plures
hodie: uereorq; ne confestim gratum esse portẽtum sit: Ita indies retro eunt omnia. Ea pe/
tentium improbitas: & ea debentium obliuio atq; superbia est: neq; ideo desistẽdum: neq;
cæcorum æmulatione eruendi oculi: quos potius facere debet aliena cæcitas chariores. ¶
D Do. Mihi multi sunt ingrati. ¶Rõ. An tu multis idem fueris recordare. Vna enim ingra/
titudo aliam punit: sicut in reliquis: unum sæpe peccatum alterius pœna est. ¶Do. Mul/
tis ingratis profui. ¶Rõ. Multis indignis profuisse satius q̃ uni digno defuisse. Proinde
perge: neu malorũ odio bonos mores exuas: nec prodesse aliis cesses: qđ ab aliis male sit
cognitum. Cognoscent hi fortasse melius: si ne id quidem: nosse deum: nosse te satis est: Nõ
est uera uirtus: cui conscientiæ præmium nõ sufficit. ¶Do. Profuisse multis infœliciter ces/
sit. ¶Rõ. Caue ne unius crimen obsit alteri: quodq; est grauius tibi. Experire alios cedet
forte fœlicius. Quidam præterea diu ingrati urgente animum pudore: tandem fuere gratis/
simi: magnoq; cũ fœnore spes amissa rediit. Ad hæc sæpe qđ requisitus debitor negauit ul/
tro non debitor obtulit: Nullum bonum opus unq̃ periit. Qui bene agit ante alios se cogi/
tet. Vna quidem uirtus multis prodest: sed prima & maxima pars uirtutis in agentẽ redit.
Itaq; ut mali omnes & ingrati sint: non iccirco uir bonus beneficio cessabit: Nam quæ in
multos spargit: in se cumulat: sibi ipse beneficus uni saltem non ingrato. ¶Do. Proieci be/
neficia in ingratos. ¶Rõ. Atqui gratis dare nec auarus metuat: Eo autem liberalitas ma/
ior: quo spes præmii minor est.

De Seruis malis: Dial. XXIX.

¶Do.

A Alis seruis obsideor. ¶Rõ. Nũc recte ais obsideor: olim tibi circumfultus uideba/
m re: sed obsessus eras: non familiari solum exercitu sed hostili. ¶Do. Indomitis ser/
uis præmor. ¶Rõ. Tuæ acies cõtra te militant: insuaue negocium. ¶Do. Super/
bis seruis obsessus sum. ¶Rõ. Eosq; qui te obsident pascere cogeris: inamœna necessitas.
¶Do. Seruis obsideor pessimis: uoracibus: furibus: mendacibus: impudicis. ¶Rõ. Quid
seruorum epithetis affluere est opus? Seruos dic: omnia dixeris. ¶Dolor. Seruis obsideor
quid consulis? ¶Rõ. Quid consulam: seu quid dicam nisi Terentianum illud: Quæ res in
se neq; modum neq; consilum habet ullum: eam consilio regere non potes. Nota sunt tamẽ
hac in re Senecæ consilia: Viuendum cum seruis familiariter: comiter: clæmenter: familiarẽ
esse iubet. At quib⁹? Nempe his quorum familiaritas contemptus est genitrix. Addit. Nõ
uerberum sed uerborum castigationẽ utendum: erga surdos scilicet torpẽtesq; dominicãq;
mansuetudinem duro pede calcantes. Admittendos præterea in sermonem: in consilium:
in conuictum. Et quos quæso? Vtiq; procaces: stultos: ebrios: perfidos: insolẽtes: qui neq;
sermonem teneant neq; consilium habeant & conuictum fœdent: salutis uitæq; domini &
patrimonii & famæ segnes: gulæ aũt propriæ atq; libidinis uigilãtissimi curatores. Verg il/
le ideo fortassis hoc cõsuluit: quia in seruo ueꝝ opinaĩ: qđ iam añ de amico dixerat: Fidelẽ
si credideris facies. Credo nõ cogitas ex optimo genere hoĩm amicos esse solitos: seruos ex
pessimo. Equidẽ nõ si mille ãnis lupũ agnũ credideris: agn⁹ fiet. ¶Do. Obsideor & seruis:
B quid cõsilii affers? ¶Rõ. Nunq̃ aliũde quæsieris qđ in te est: nõ obsideberis nisi dũ uoles:
neq; ꝟo nũc obsiderent nisi q in urbib⁹ male pacatis accidit: una ps animi quasi factio se/
ditiosoꝝ ciuiũ obsidẽtib⁹ faueret. Vis hoc malo liberari: purga animi tui statũ. Seruos eñi
castigare: neq; his Senecæ cõsiliis: neq; aliis potes te si uelis cõponere: Nemo uetuerit: Põ/
pas abige: pelle superbiam. Ita eñi uel fugabis seruoꝝ inimicã aciem uel imminues. ¶Do.

De Seruis fugitiuis: Dialogus XXX.

Multis ſeruis obſideor. ¶Rõ. Bene ſi ſtrepitus uel inanis quæritur iactantia: ſin obſequiũ
aut iucunditas nil peius. Serui & ſi boni ſint: qđ inter prodigia numerem: nunq̃ tamẽ mul
ti bene ſeruiũt. Inter ſe enĩ diſſident: murmurãt: altercant̃: alter ad alterius reſpiciens manꝰ: C
ipſe interim ocioſus cõploſiſq; ſuis ſedẽs manibꝰ: dñi habitũ induiſſe: ſuũ decus exiſtimat:
& nil cenſet honeſtius q̃ nihil agere: cuncta pollicitus. De his nãq; nũc loquimur: qui falſa
ꝓfeſſiõe uẽtris ignaui negociũ agẽtes: ſeruitio humili: nõ tãtũ uolũtarie ſed importune ſeſe
offerũt. Innumerabil̃ turba ſed uilis: q cũ tot pateãt artes abiectiſſima elegerũt: alieno uiue
re: & idipſũ nulla alia re mereri q̃ titulo famulatꝰ. Nẽpe illoꝝ q̊s nõ uolũtas ꝓpria ſed ali-
ena uis & ſua ſors & ſeruitium traxit: ut numerus rarior: ita crebrior uirtus & notior fides.
Nimirum: aliud eſt ſeruire uelle: aliud cogi. Hi ergo fortunæ memores: ut eoſdẽ ſe in omni
ſtatu præbeant: neu uirtutem cum libertate perdiderint: qđ inuiti faciunt aliquando fideli-
ter faciunt: cum id nequeant quos uolentes ſomnus: uenter: gula: cui cupiditas: mali du-
ces in ſeruitium deduxere: In quo mirum non eſt ſi ducibus ſuis ſtudent: atq; id agunt qđ
ſecuti falſum ſimul atq; humilem titulum ſeruitutis aſſumpſerant. Contra: hi qui tale nihil
quod ſequerentur habuere: naturam ſecuti ac fortunam: ſæpe quod liberi fuerant ſerui oſtẽ
dunt. Et ſi fortaſſe de talibus intellexit: poſſum inoffenſis auribus Senecam audire. ¶Do. D
Multi domum ſerui occupant. ¶ Rõ. Multæ igitur lites: multa bella: de re qualibet pugna
erit. Noua quotidie crimina proferantur ac purgẽtur: & tu medius inter partes ſedeas opor
tet. Iudex factus ex domino: non potes litigiũ domo expellere: litigantes potes. ¶Do. Ob-
ſideor famulis ſine quibꝰ uiuere nequeo: quid agam? ¶Rõ. Si eouſq; peruentum eſt: ut ſi-
ne hoſtibus tuis eſſe non audeas: paucitate illorum ac uilitate tibi conſule: Pelle formoſoſ:
pelle comptos ac callidos: pelle uel facie ſibi placentes uel ingenio: uel genere. Inter paucos
eoſq; hebetes atq; incultos tutius ages: non quia meliores: ſed quia minus auſuri: quos ue
lut hyeme ſerpentes coacta uis ueneni atq; uilis inertiæ tropor obſtrinxerit. Deniq; hæc
ſumma eſt: ut in ſeruo ſola quidem aut certe prima fides æſtimanda ſit. Si quid hac in parte
prætuleris: crede mihi: magno cum fœnore uitiorum qualiſcunq; illa breuis tibi ueniet uo-
luptas: Quia ſane perrara ẽ fides: proximũ remediĳ genꝰ: ipſa quam dixi paucitas uilitaſq;
non plus habens boni ſed minus audaciæ.

De Seruis fugitiuis: Dial. XXX.

¶Do.
Iſceſſerũt ſerui. ¶Rõ. Quorum moleſta præſentia erat: gratuſ debet eſſe diſceſſus.
d Nihil ferme diſplicet cuius contrariũ non delectet. ¶Do. Abierunt ſerui. ¶Rõ. A
O ſi redeant uideaſq; oculis quod animo iam uidiſti: quot illos uitia circumſtent:
quot nequitiæ: quot doli: quot mendaciorum artes: quot ſcelerum ſpecies: quot furtorũ?
Quid ni horreas comitatum: limenq; redeuntibus obſtruas: meritoq; gaudeas tuam do-
mum malis exhauſtam leuatamq; ponderibus? ¶ Do. Serui ſimul omnes abiere. ¶Rõ.
Simulq; cum illis curæ graues moleſtæq; ſollicitudines metuſq; perpetui. Cogita quot im
plendi uentres: quot tegendi humeri: quot armandi ſtringendiq; pedes uagi: quot acuti un-
gues obſeruandi? Duro te negocio liberatum dices. ¶Do. fugierunt ſerui. ¶Ro. Et cum
his odia in dominũ: & contemptus: & murmura: & querelæ: quin & execrationes tacitæq;
deuotiones immeriti capitis: quibꝰ immerito ſeruitio caruiſſe quis tam ambitioſus ut ne-
ſciat aſſcribendum lucro? ¶Do. Diffugierunt ſerui. ¶Ratio. Quis unq̃ de fuga hoſtium B
quæſtus eſt? Iulio Cæſari tribuitur ſuperbiæ: ꝙ hoſtem quem intercipere cogitabat fugien
tem mœſtus aſpexerit: At modeſtis uictoribus terga hoſtium uidiſſe ſatis eſt: quin & idem
ipſe alibi fugientibus parci iubet: ſola hoſtium contentus fuga. Idem facito. Et ſi tui hoſtes
grauiore ſupplicio digni eſſent: fugiſſe ſufficiat: atq; illorum fuga tuam metire uictoriam:
ablatamq; tibi neceſſitatem uindictæ ſæuerioris intellige. ¶Do. Serui fugiere. ¶Rõ. Spõ
te igitur fecere quod cogendi erant: gratiam habeto: depellẽdi immanes bæluas tibi dem-
ptus eſt labor: hinc quereris: fugierunt: qui niſi fugiſſent tu fugere debuiſſes. Fugierunt qui
aut fugiendi erant aut fugandi: Nunc tu liber: nũc ſecurus: nũc domus tuæ dominus remã-
ſiſti. ¶Do. Fugierũt ſerui. ¶Rõ. Fugitiuos iudicãdi ius eſt dño: tu te dñm diſſimula: ne ue C
hoc iure utere. Si boni eſſent nõ fugiſſent: malos amiſiſſe nõ iactura ſed quæſtus eſt. Vene-
noſa aĩalia tutius eſt uitare q̃ cape. ¶Do. Serui me ſolũ reliquerũt. ¶Rõ. Vere ſolũ: ꝟeq;
inopẽ: ſi ne ſolus ſis ſeruili egeas comitatu: ita nec amicũ habes: nec teipſũ. Quid aũt ſerui
ne igit̃ tui ſine te eſſe cupiũt: tu ſine illis eſſe nõ potes? Vide ne hoc ipſo ſeruis tuis ipſe miſe-
rior ſis. Qꝫ ſi forte nõ ſeruos cogitas: ſed preciũ: nõ deſideriũ inane: ſed turpis auaricia caſti
ganda eſt: de quo ſatius eſt dictũ: dum de amiſſa pecunia loqueremur.

De Vicinis importunis: Dial. XXXI. ℂDo.

A V Icini importuni ſunt mihi. ℂRõ. Vide ne tu illis importunior. ℂDo. Graues ui/cinos pfero. ℂRõ. Multũ cũctis in reb⁹ ualet opinio: leues finge aĩo: leues erunt. ℂDo. Vicinos malos habeo. ℂRõ. Multi ſuã culpã ꝓximis ĩputant. Acuti⁹ aliena cernunt: diſcutiunt exacti⁹: ſeueri⁹ iudicant: ſuarꝫ rerꝫ nemo nõ & mitis arbit & pius eſt iudex. ℂDo. Acres amaroſqꝫ patior uicinos. ℂRõ. Ne fortaſſis in guſtu ſit uitiũ nõ in re: faſtidioſis etiã dulcia amareſcũt. ℂDo. Vicinos duroſ ac ſupbos queror. ℂRõ. Multũ ſibi qſqꝫ pmittit nihil alteri: hinc ĩ iudicio rerꝫ multiplex obliqtas & iuges offenſionũ cauſæ. Et ſæpe unde culpa ẽ: inde primũ orit querela: Quid nunc ſcim⁹: an tu illis qui tã duri tibi
B uident: dur⁹ & tetric⁹ & intractabil uideare? ℂDo. Aſpos patior uicinos. ℂRõ. Duplex eſt remediũ: Patiẽtia & fuga. Primũ ꝓbo: ferendi artificio oĩs miteſcit aſpitas. ℂDo. Vicinos peſſimos ferre nõ ualeo. ℂRõ. Si nec ita ꝓficis: q̃s te tenet? migra ilico: nõ ut ꝓcaces: ita & ſeq̃ces erũt: qđ fere nõ potes põd⁹ excute: & quẽ pugnãdo hoſtẽ pati nequis: fugiẽdo euade: qd refert q̊ te tramite in tutũ eripias? Nullũ iter ad trãquillitatẽ animi difficile iudicãdũ eſt. Qꝫ ſi ſæpe idẽ feceris nec ꝓfeceris: ſcito culpã tuã eſſe: nec min⁹ forſitã alienã. Magna ps litiũ uulgariũ duos ſontes: & ſi forte nocẽtiorẽ alterꝫ: nullũ habet ĩnoxiũ. Quis nẽpe politicũ & ſociale aĩal dicat hõ: ſi uerꝫ tñ inſpicit nullũ min⁹: Verꝫqꝫ eſt illđ Satyricum: Maiorẽ eſſe ſerpẽtũ ferarꝫqꝫ concordiã q̃ hoĩm. Siquidẽ urſi: apri: tigres ac leones: denicꝫ uiperæ: aſpides: crocodili: & ad ſummã oẽ aĩal præt hoĩem: utcunqꝫ in ſua ſpẽ quieſcit interdũ: hõ aũt nunq̃. Hõ hoĩem præmit ſp atqꝫ atterit: ppetuis bellis ac litib⁹ inquietã uitã ſibi præſtat ac ꝓximo. Sic em̃ ſe res habet: ut ubi maior eſt locorꝫ uicinitas: ibi uideas maiorem diſtantiã aĩorꝫ. Rara ſine iurgĳs ac rãcore uicinia ẽ. Nemo ueſtrꝫ: niſi fallor: Arabũ aut Indorꝫ regibus inuidet: Lipp⁹ eſt liuor: lõginq̃ nõ aſpicit. ℂDo. Vicinis obſideor infeſtis. ℂRõ. Si penitus ab hac peſte uis abſolui: in ſolitudinẽ te reconde.

De Inimicis. Dialogus XXXII. ℂDo.

A I Nimicitias habeo. ℂRõ. Fac ut iuſticiæ ſis amic⁹: nullũ certi⁹ præſidiũ. Vera ꝟtus fortunæ minas calcat ac deſpicit. ℂDo. Inimicitiæ mihi ſunt. ℂRõ. Et cautior eris & notior. Multos inimicitiæ illuſtrarũt: qui obſcuri mãſiſſent ſi hoſtib⁹ caruiſſent. ℂDo. Hoſtes undiqꝫ mihi ſunt. ℂRõ. Obſtabũt ne inuiſibiles aĩorꝫ hoſtes ſubeãt uoluptates. Nõ tã hoſtes tibi ſors obtulit q̃ cuſtodes: malo malũ mai⁹ arcebit. ℂDo. Hic illinc hoſtib⁹ præmor. ℂRõ. Illi q̃ꝫ ſuis præmunt affectib⁹: Eſtqꝫ apud illos ultor tu⁹: iſqꝫ nõ un⁹: ꝓ te ptes faciũt ira: met⁹: odiũ: inqetudo: nec dũ pacti pœnã crimĩs exigũt: ſic iterdũ ultio præit offenſã & fortaſſe ñ ſecuturã. Armabũt: laborabũt: ſudabũt: æſtuabũt: ãhelabũt: trepidabũt: & fortaſſis horꝫ nihil ad te. Multi ſæpe grauib⁹ odĳs ſibi nõ alĳs nocuere.
B ℂDo. Eſt mihi pugna cũ hoſtib⁹. ℂRõ. Et illis ſecũ: & tuti⁹ aliq̃do cũ hoſtib⁹ q̃ cũ uitĳs pugnat. Quiſquis aliũ odit: primũ aĩæ ſuæ uuln⁹ infligit: ꝓximũ nonnunq̃ ſuo corpi. Nimia nẽpe cupiditas feriẽdi nocẽdiqꝫ mltos incautos nudatoſqꝫ dedit hoſtib⁹: ſic ſp prima ps malorꝫ in ſuũ auctorẽ uertit: interdũqꝫ nouiſſima: cũ ſæpe interim ſit illæſus in quẽ pnicies parabat. ℂDo. Vndiqꝫ mihi bella cõſurgũt. ℂRõ. Nũq̃ clarior ſanctiorqꝫ fuit ppłs Roman⁹ q̃ dũ multis ac grauib⁹ bellis occupabat. Pax initiũ mali fuit: ſecũ nãqꝫ ſubĳt libido blãda hoſtis ac peſtilẽs. ℂDo. Graues inimicitiæ mihi ſũt. ℂRõ. Magnæ inimicitiæ
C plærꝫqꝫ magnarꝫ amicitiarꝫ fuere prĩcipiũ. ℂDo. Habeo ĩimicos. ℂRõ. Habeto & fidẽ ſiſ & clæmẽtiã: de reliq̊ quicquid euenerit: cura ſaltẽ ut humanitate ſis ac ꝟtute ſupior. Sũt & ſua iura cũ hoſtib⁹: cũ quib⁹ ita rẽ gere ut amicos fieri poſſe nõ dubites. Atqꝫ hoc ſani⁹ cõſiliũ ſcito q̃ Biãtis: qui ſic amicos diligi iubet: ut ĩimicos fieri poſſe memineris: Qđ dictũ q̃uis ab alĳs laudatũ: nec mihi certe nec Tullio probat. Eſt em̃ uerꝫ amicitiæ uenenum. In odio ergo cogitãdus amor: nõ odiũ in amore: Lõgeqꝫ Ariſtotelicũ illud ĩ rhetoricis Biãteo cõſilio præferẽdũ: Nõ oportet: ut aiũt: amare tanq̃ oditurꝫ: ſed magis odire tãq̃ amaturꝫ. Qđ ꝓfecto ſcribẽs Ariſtoteles: Biantẽ ipſum callidãqꝫ ei⁹ & maliuolã ſñiaꝫ notabat. ℂDo. Inimicitias habeo. ℂRõ. Sed inuit⁹ habe: & armato ſp in pectore cor amicũ pacis habitet: atqꝫ ita bellũ exerceas ut coact⁹ uideare: neu forte odio ſuccũbat hũanitas: neu tã uindictæ ſtudeas q̃ gloriæ aut ſaluti. Scis ut Romanis inuiſior eſt Hãnibal q̃ Pyrrhus: cũ uterqꝫ hoſtis: & prior Pyrrhus Italiã ĩuaſerit: at nõ delẽdi aĩo ut Hãnibal: ſed uĩcẽdi: Oĩb⁹ enitendum modis: ut in actu quolibet uera uirtus emineat: ſic ut nihil bello quæri aliud q̃ pax honeſta uideatur.

De præerepta facultate uindictæ: Dial. XXXIII. ¶Do.

Ptatæ facultas eripit ultionis. ¶Rō. Cui peccatū eripit: nihil eripit multūq͡ tribuit: quædā habētibus eripi lucrū est: ea ne habeant obstare lucrū maius. ¶Do. Facultatem ultionis perdidi. ¶Rō. Fœlix iactura quæ noceat amisisse. ¶Do. Ab optata & sperata ultione prohibeor. ¶Rō. Primū erat nolle male agere: proximū prohiberi. ¶Do. Necesse est occasionē ultionis omittere. ¶Rō. Si pulcherrimū uindictæ genus est nolle ulcisci: pulcherrima est necessitas nō fini. Vltro uirtutē amplecti optimū: proximū est cōpelli. ¶Do. Ereptā mihi uindictā doleo. ¶Rō. Veniet tēpus cito forte quo gaudeas: neq͡ aliter accidisse ullo uelis modo. Quidā ad quæ coacti ueniūt uelle incipiunt & amare: & de necessitate cōsensus orit: dumq͡ uolūtas fieri incipit: desinit esse necessitas. ¶Do. Videbar ulcisci posse nec potui. ¶Rō. Nō posse malū agere potētia magna est: nēpe quæ oīpotentis est propria. ¶Do. Vindicta mihi præsens excidit. ¶Rō. Colubrū tibi e manibus excidisse credito: uide ne iterū surrepat. Nihil homini tam cōtrariū q͡ inhumanitas. Per hāc em̄ hō esse desinit: idq͡ sic esse ipsum nomē indicio est: Nullus morbus tā cōtrarius: nec mors quidem. Illa scd'm naturā accidit: hæc aūt cōtra. Sæuire in hoīem inhumanū ē: q͡uis meritū: nō oportet exulcerati animi motū sequi: & priuati memoria doloris naturæ cōis obliuisci. ¶Do. Me ulcisci uetitū in perpetuū dolebo. ¶Rō. Forsan in perpetuū gaudebis: Quotiēs putas post inimicitias depositas & in gratiā reditū cohorruisse aliq͡s amicorū in amplexibus: cogitātes: hūc ego perditū uolui: & interdū a successu impio parū abfuit: O sors optima in q͡piā partem cōsiliū crudele uertisti. ¶Do. Iustā irā exequi nō sinor. ¶Rō. Iustam irā uix inuenias: Cum sit scriptū: Ira uiri iusticiā dei nō operat. Et rursus ab altero: Ira furor breuis est. Optimum igit nō irasci: proximū nō ulcisci: sed frenare iram ne animū rapiat quo nō decet: tertium est ulcisci nō posse etiā si uelis. ¶Do. Pulchra mihi præripit uindicta. ¶Rō. Pulchrior uenia relinquit: & pulcherrima oīm obliuio. Hæc inter oēs principes Iuliū Cæsarē illustrauit. Innumeræ & ingentes uiri huius uictoriæ gloriosissimi sunt triumphi: incōparabilis rei militaris excellentia: altissimū ingeniū: præclara eloquētia: nobilitas generis: forma corporis: & inuicti animi magnitudo: Cū cūcta collegeris: nil in eo clarius clæmētia & offensarū obliuione reperies: Quæ q͡q͡ sibi materiā mortis attulerit: ut iure Pacuuianū illud ī funere caneret: omen seruasse ut essent qui me pderet: Ex quo tamē necessario moriendū erat: potest quodammodo tali ex causa optabilis mors uideri.

De Odio populari: Dialogus XXXIIII. ¶Do.

Opulus me odit. ¶Rō. Habes quē prædixerā popularis finē gratiæ: pro dilectione odium. ¶Do. Populus gratis odit me. ¶Rō. Miraris q͡ sine causa odit: qui sine discretione dilexerat: consequēs hoc illius: unde modestia exulat: ibi regnare impetum est necesse. ¶Do. Odit me populus. ¶Rō. Hæc bælua iniuriæ prompta ē: segnis officio: Vulgi amor leuis: odiū graue. ¶Do. Populus mihi succenset. ¶Rō. Ab amāte plausus: ab irato populo pnicies: impar periculū ac spes. ¶Do. Populo odiosus sum. ¶Rō. Nihil impetuosius stultorū turbis: ubi insaniā singulorū publicus furor: & furorē publicū singulorum rabies impellit: alterq͡ alterum trudit: Nihilq͡ periculosius q͡ incidere in illorū manus: quibus pro iusticia fit uolūtas: pro maturitate præcipitatio. ¶Do. Odit me populus. ¶Nō amasset utinam: ne nouisset quidem. Amor malorum odio finitur. Vtrunq͡ anceps: sola ignorātia tuta est. ¶Do. Populo sum inuisus. ¶Rō. Populus odiosus leniendus aut linquendus.

De Inuidia passiue: Dial. XXXV. ¶Do.

Nuidetur mihi a multis. ¶Rō. Præstat inuidiosum esse q͡ miserabilem. ¶Dolor. Inuidia exerceor æmulorum. ¶Rō. Et quis unq͡ uirtutis amicus exercitio hoc caruit: Percurre animo oēs terras: oīa sæcula: cunctas historias euolue: uix insignem uirum hac immunē peste reperies. Nolo nunc narrationem ingredi: quæ nos longe nimis a proposito distrahat: sed si aliquid meministi omnium quæ legisti: non possunt ignoti tibi esse q͡plurimi quorum comitatu non tantum consoleris sed etiam glorieris. ¶Dolor. Inuidetur mihi. ¶Ratio. Linque honores & officia publica: Desine incessu elato & superbo comitatu per ora ciuiū uolitare. Sequestra teipsum quātum potes ab oculis multorū in

uidoꝝ: nec uultu: nec uerbo: nec habitu: digito te notandū præbeas. Vulgus & liuor in platæis habitant: ſicut & mala ferme oīa. C Quidā hoſtes nullo melius modo: ꝙ fuga uincūtur ac latebris. ¶Do. Et profugum & latentem liuor inſequit̃. ¶Rō. Tolle mali materiā: malum oṁe ſuſtuleris. Nimijs opibus modū pone: quicquid eximia ſpecie inflāmare aīos poteſt: uel abijce uel abſcōde. Si quid eſt quo carere nolis aut nequeas: modeſte utere: Inuidiā quā inſolentia exaſperat: humilitas lenit. Sunt quæ illā extinguant efficacia quidē: ſed morbo ipſo peiora remedia: miſeria ſcꝫ & infamis uita. De quoꝝ altero dictū eſt: miſeriā ſolā inuidia carere. De altero Socraticū illud. Interrogāti em̄ Alcibiadi: quibus modis inuidiā declinaret: Reſpōdit Socrates: Et uiue inqͭt ut Therſites: cuiꝰ uitā ſi neſcires ī Homerica leges Iliade. Ironicū planeꝗ Socraticū reſpōſū: Nō eſt em̄ conſiliū ut inuidiā uites: uitare ꝟtutē: ſatiuſꝗ eſt Achillē eſſe cū inuidia ꝙ Therſitē ſine: ꝙuis illud cōſtet: magnos interdū uiros ut ſecuri uiuerent: & uirtutē ad tēpus & ingeniū occultaſſe. D ¶Do. Inuident mihi multi. ¶Rō. Inuidiam niſi uel ignauia uel miſeria uix euades: quā ſi ſic euaſeris: in contēptū incides: utroꝗ caruiſſe difficillimū. ¶Do. Inuidia multoꝝ præmor. ¶Rō. Eſt ut perhibēt calcandæ aliud iter inuidiæ per excellentē gloriā: ſed perraro ueſtigio ſignatū: ita ut plures hoc calle gradientiū in id quod fugiunt relabunt̃.

De Contemptu: Dialogus XXXVI. ¶Do.

A S Ed contemnor. ¶Rō. Si iniuſte quidē eſt: nō inficior quod doleas: feras tamē: alioquin eſt qđ rideas. Nihil eſt em̄ ridiculoſius: ſed nil crebrius ꝙ cōtemni ſapientē ab inſanis. ¶Do. Spernor. ¶Rō. Circa hoc uerbū: unū quattuor bona eſſe dixere aliqui: Spernere mūdū: ſpernere nullū: ſpernere ſeſe: ſe ſperni: hoc tibi ultimo opus ē. ¶Do. Spernor a multis. ¶Rō. Si a maioribꝰ fer: ſi a paribus patere. Illi ſuo iure utunt̃. Fere nanꝗ contemptui ſunt minora maioribus. Hi ſe cōtemptui offerūt: & maiores fieri quādo aliter nō poſſunt: hac temptāt uia: Sine minoribus: ſine illos inſanire: neꝗ magnifacias cōtemptū: qui illis infamiæ ſit: tibi gloriæ. Spreuit Achillem Therſites: de quibꝰ mō diximꝰ: Homeꝝ Zoilus: Auguſtū Antonius: Virgiliū Euangelus: Ciceronē Caluus. Et quod ex euangelio didicimus: qđꝗ eſt maximū: Herodes peſſimus miſerrimuſꝗ hominū Chriſtū B ſpreuit. Quid uel cōtemptis hoc nocuit: uel cōtemptoribus profuit? ¶Do. Spernor & irrideor. ¶Rō. Irriſiuū neſcio: quid & hiſtrionum etiā eſſe animis ſolet: eoꝗ magis quo minoribus: quid minus eſt opus: Alter alteꝝ ridet. ¶Do. Spernor ab alijs. ¶Rō. Recordare an tu alios aut ſpernas: aut ſpreueris. Hic eſt mos humanus: ſpernere: & ſperni mutuo uos uiciſſim odio: mutuoꝗ præmitis cōtemptu: & uultis alijs eſſe uenerabiles neminē uenerātes: Placere uultis deo: cuiꝰ opeꝝ nullum uobis placet eo quo placere debet modo: In quo præclare quidē noſter Cicero: ſi præclaꝝ aliquid ſub deoꝝ noīe dici poſſet: Minime inquit conuenit: cū ipſi inter nos uiles neglectiꝗ ſimus: poſtulare ut dijs īmortalibus chari ſimus & ab his diligamur. Illud ergo præclarius Malachiæ prophetæ: Nunquid non pater unus omniū noſtrū? Nunqđ nō unꝰ deus creauit nos? Quare ergo deſpicit unuſqſꝗ ueſtꝝ fratrē ſuū? C ¶Do. Sperni grauiter fero. ¶Rō. Et ſi nemo ſperni uelit: multi cupiāt timeri: multo tn̄ ē ſperni ſecurius ꝙ metui. Itaꝗ qđ ait Anneus in epl̄a quadā: Nō minꝰ contēni ꝙ ſuſpici nocet: Nō admitto. Illud ab eodē alibi dici rectius æſtimo: Periculoſius timeri eſſe ꝙ deſpici. Proinde cū ueteri Sapientū edicto: tria hæc uitāda didiceris: de quibꝰ totidē cōtinuis tractatibꝰ egimus: & ſint mala oīa: haud dubie tn̄ malū minꝰ hoc ultimū ꝙuis ignobilius: nec deeſt ſuum cuiꝗ remediū. Odiū obſequio lenit̃: liuor modeſtia: cōtemptus amicitijs illuſtrium: & honeſtis artibus ac ꝟtute. Nemo primū Bruto contemptior Romæ fuit: nemo minꝰ poſtea. Age & tu bonū magnūꝗ aliquid: quo cōtemni nequeas.

De promiſſi muneris tarditate: Dialogus XXXVII. ¶Do.

A S Ero promiſſa complent̃. ¶Rō. Quid ſingulariter de hoc quereris qđ oībus ē cōe? Nulla qdē res magis munꝰ inquinat: ꝙ dura frōs & lēta dilatio. Sed hic eſt mos: cito uultis accipere: tarde aūt dare: ad illud alacres: ad hoc mœſti: ad illud præcipites: ad hoc ſegnes. Ingratitudinis duplex radix: duplex materia querelaꝝ: dū & illos mora: & celeritas hos conſtringat. ¶Do. Multa mihi promiſſa ſunt: nihil implet̃. ¶Rō. Magnis promiſſoribus minimum fidei eſſe debet. Nota uauitas: notæ blanditiæ: nota hominum mēdacia. Multa tibi unus aliquis promiſit: ſufficit promiſiſſe: quære alium qui promiſſum impleat. Non poteſt unus omnia facere: fecit hoc promiſſor ut eum interim diligeres. B ¶Do. Quod mihi promittitur non fit. ¶Rō. Duarum cupiditatum: potentior eſt quæ te/

net q̄ quæ poscit. ¶Do. O quot ille pollicitis abundabat. ¶Rō. Aut irridebar: aut ad tempus diligi uolebat: ut dictum est: & forte dum tibi multa promitteret: unum aliquid a te poscebat: quod uel magni precio mendacij bene partum æstimaret: Sæpe autē qui diuites sunt uerborum: esse inopes rerum nosse debueras. ¶Do. O q̄ multa mihi promissa sunt. ¶Rō. Si mihi credideris: multa promittentibus nihil credes.

De Repulsis: Dialogus XXXVIII.

¶Do. Epulsam passus indignor. ¶Rō. Vis ne igitur quæcūq; popósceris adipisci: ita ut negari tibi nihil possit: uide ne intolerandæ superbiæ sit hoc uelle. Meminisse magni Pōpeij decuisset: quo nescio an eiꝰ maior unq̄ fuit: de quo tñ scriptū est: Quæq; dari uoluit: uoluit sibi posse negari. Q̄ multa Cæsaribꝰ supra humanā magnitudinē: summo etiam imperio gloriosis negata cognouimꝰ: & tu grauiter unam aut alteram fers repulsam? Deniq; q̄ multa quotidie deus poscit ab homine nullius rei indigēs: nec impetrat. ¶Do. Non possum æquo animo repulsam pati. ¶Rō. Cur petendi tibi arrogas licentiam & negandi alijs carpis libertatem? Quid ꝙ sæpe indigna petitio dignam repulsæ præbuit materiam? Quid ꝙ sæpe etiam petenti repulsa utilis fuit: cui quod petierat impetrasse damnosum erat? ¶Do. Iniustam patior repulsam. ¶Rō. Si iniusta est repulsa: iusta ergo petitio: gaude cuiuscunq; potius culpam esse q̄ tuam. ¶Do. Vnde nō merui repulsam tuli. ¶Rō. Multi se magna meritos putant: unde penitus nil merent̄. Hinc repulsæ dolor: hinc querelæ istæ: quibus orbis terræ & omnis uita hominū plena est. ¶Do. Pudendā patior repulsam. B
¶Rō. Pudēdum nihil præter culpam. Quē pudorem tibi inferre potuit quod tui nō erat arbitrij? ¶Do. Repulsam patior unde non credidi. ¶Rō. Credulitas incerta est: certa autē res: Nō posse quod petitur negare: nō est liberi sed serui: Non posse repulsam pati nō est ciuis sed tyranni. ¶Do. Optatæ speratæq; rei passus sum repulsam. ¶Rō. Si quicquid sperant cupiuntq; homines assequerentur: dij essent omnes: Tu uero ut indignationes multas ac dolorem fugias repulsarū: disce optare possibilia & honesta: non assequi uelle quicquid inconsultus & inexplebilis appetitus optauerit: quicquid spes uana suggesserit. ¶Do. Nō tantum repulsus ego sed indignus mihi antepositus fuit. ¶Rō. Et quotiens indigni dignissimis præferuntur: & quotiens indignos indignissimi iudicant: alienarū sæuerior: suarum quisq; fauorabilis rerꝝ iudex. Multi se indignos dicunt: pauci credūt. ¶Do. Paruæ rei patior repulsam. ¶Rō. Multis parua negata: magna ultro oblata uidimꝰ. Si repulsis compēsentur munera: fortunæ lances æquabunt̄: sed uos illas indignatione augetis: hæc obliuione atq; dissimulatione minuitis. ¶Do. Dignus eram: ut arbitror: non repelli. ¶Rō. Vt sit ita: an tu omnia pro dignitate hominū dari existimas ac negari? Vtinam ita esset ut & plures bonos spes præmij & pauciores malos faceret metus pœnæ. Sed nō ita est: Amor: odium: spes: cupiditas: affectus inconditi: cuncta permiscuere. In te uno fortunæ stilum publicum uis mutari: & non te potius ad cōmunē cursum humani moris inflecti. ¶Do. Quanto indignior mihi anteponit̄ competitor. ¶Rō. Et Lucius Flaminius mox ob indignum facinus iudicandus: & ordine senatorio amouendus Scipioni Nasicæ prælatus fuit: uiro omnium optimo senatus & populi sentētijs iudicato. Et Vatinius Catoni: illaudatus laudatissimo: non solū populi amicorꝝ simulq; hostiū iudicio: sed toto etiā Ciceroniano uolumine: quid hic dicis ut sint grauia: nō sūt noua quæ pateris. ¶Do. Multū sperabā: modicū nō mereor.
¶Rō. Vt multū q̄ merearis: dixi iam: non oīa pro meritis dari. Quid ꝙ semel negatū: eidē idipsum mox cōcessum uidimꝰ? Qđ in ipso de quo loq̄r Scipione accidit: repulsarꝝ duriciē sæpe ꝑtinax uirtꝰ infregit. Testes sunt Aemilius Paulus: Metellus Macedonicus: Luciꝰ Mumius: q cōsulatus repulsam passi oēs: ijdē speciosissimis cōsulatibus ac triūphis postmodū honestati: suis ciuibꝰ quibus contēptui fuerāt spectaculo fuere: nunq̄ ad id ꝑuēturi si repulsas populi lamētis potius acerbare q̄ uirtutibus supare uoluissent. Lucius Sylla q̄uis in finem ciuilibꝰ discordijs irritatꝰ: famā suā nota crudelitas infecerit: nobilitate tamē & gloria insignis ciuis: nō cōsulatus sed præturæ: tāto minoris rei repulsam cū tulisset: summā reipublicæ post adeptꝰ & præturas & cōsulatus & imperia: nō tantū cōsequi potuit: sed donare. Non debet repulsa spē auferre sed afferre: sollicitudinē ac uirtutē acuere: quæ nil tam asperū quod non leniat: idq; etiam si quando non fecerit: non tamen ideo deserenda est: ne propter seipsam suumq; proprium finem culta uideat̄. Deniq; hi repulsas suas forti animo tulere: At Publius Rutilius repulsa fratris audita: quam erat passus in petitione cōsulatus: statim morte obijt repentina. Elige utrum sequi malis.

De iniusto Domino: Dialogus XXXIX.

¶Do. Niustum dominum patitur respublica. ¶Rō. Sed fortassis id merita: & id sceleri
A scelus est debitum: nō solum apud inferos: sed ubiq; feri iudices: ubiq; iusticia suū
opus exercet: & si sæpius cunctetur interdum properat: Verumq; re ipsa fit: quod
scribit: Vtiq; ē deus iudicās eos in terra. Dæmones ex hominibus fieri: quidā opinati sunt:
perpetua criminū licentia peccandiq; libidine: quod ut forte tolerabiliter dictum sit: malaꝝ
uoluntatum similitudo effecit: qua homo malus atq; in malis obstinatus pene dæmonem
æquat. Cui sententiæ: si recipit: illud fortasse non dissonū fuerit: ut permissu diuinæ iusticiæ
dæmonem dæmon præmat: Qua in re illud dumtaxat: ut uidetur: est miseꝝ ꝙ nōnunq̄ sce
leratorum supplicijs miscētur innoxij: & nimis ueꝝ crebrumq; comprehendit illud Flacci:
Sæpe dies pariter neglectus incesto: addidit integrū: quod ipsum non sine certa: licet uobis
occulta iusticia dei fieri indubitata fide credit. ¶Do. Crudelem dn̄m perpetimur. ¶Rō.
Crudelitas mala quidem & naturæ hominum aduersa: sed utile uitijs: & lasciuienti popu
lo: frenum: pauor: undecunq; oriens: Amare inscijs expedit timere: quicquid id quidem sit.
Nemo tam trux dominus ut non truculentior sit uoluptas prosperitatis comes ac filia. Ma/
B le agētibus nihil peius q̄ securitas ac libertas. Qui nihil metuit: proximus est ruinæ. ¶Do.
Iniquum dominum infausta plæbs patitur. ¶Rō. Nullus: mihi crede: misera in plæbe mise/
rior q̄ tyrannus. Quod si dubitas Dionysium cōtemplare. Ille uir improbus nec indoctus:
de seipso suaq; tyrānide quid sentiret: apertissime pendentis supra amici uerticem gladij cu/
spide declarauit. Nota est historia. Timet plæbs tyrannū: & tyrannus plæbem: Sic recipro/
co pauore se cruciant. Hoc refert ꝙ miseria plæbis apparet: & tyranni latet. Nō minus tamē
affligit purpureo uelamine tectum uulnus: neq; minus aureæ grauant compedes q̄ ferreæ.
Est & sua: ut in sordibus utq; in fumo: sic lauticijs ac splendore miseria. Aurea quidem tyrā
ni uestis extrinsecus: obuerte illam: ardentibus intus aculeis plena est. Ita ut uides nō penit⁹
aut impune sæuiunt tyranni: aut inulta plæbs præmit. ¶Do. Inclæmētissimus nobis est do/
minus. ¶Rō. Non tot passim essent domini: nec tam late furerent: nisi populi insanirent: &
C cuiq; ciuium pro se charior foret res priuata q̄ publica: uoluptas q̄ gloria: pecunia q̄ liber/
tas: uita q̄ uirtus. ¶Do. Vnum dominū serua fert patria. ¶Rō. At nō unū sed triginta si/
mul illa legum nobilis mater: græciæq; lumen alteꝝ Athenæ. ¶Do. Patria dominū unū
fert. ¶Rō. Multos aūt Roma: quis Caligulas nesciat ac Nerones & Domitianos ac Com/
modos & Heliogabalos & Bassianos & Galienos: Ac ne singula Imperij ꝓbra exequar Ma
ximos & pietatis hostes Iulianos ac Decios? Sardanapalum Assyria pertulit: Cyrum Per/
sis: Alexandꝝ Græcia atq; Asia reges dictos: Vere aūt tyrannos acerrimos & immites tulit
& Dionysios Sicilia Phalaridem: Agathoclem. Lacedæmō: Cleomenem: Nanidemq;: quē
Argi quoq; perpessi: fœmineamq; uxoris auariciam: quæ uiro ipso rapacior in sexu suo tyrā
nidem miris modis exercuit. Sed quo feror? quis aut ueteres aut nouos numeret tyrannos?
qui tam multi hodie: tamq; alte: hinc suis opib⁹ ac potētia populoꝝ: illinc moribus atq; de/
mentia radicati sunt: ut nec numerari iam ualeant nec cōuelli: neq; minus apud uos q̄ apud
Aegyptios aut Medos libertate pessundata ac sepulta: uersa seruitus in naturā sit: sic ut pars
maior populoꝝ tyrannū si non habeat: quæsitura precario seu precio emptura uideat: usq;/
adeo patres uestros esse ꝙ nati erant puduit: uos em̄ pene omnes in seruitio nati atq; educa/
D ti: ut doloris antiquam: sic nouam querelæ materiam non habetis. ¶Do. Potentis domi/
ni graui præmimur iugo. ¶Rō. Aristophanis poetæ utilis fabella: quæ monet non nutrien/
dum in urbibus leonem: tamen si nutritus fuerit: obsequēdum illi esse: Nec tyrānidis natu/
rale malum impatientia cumulandū: quāq; ipse feceris potentiā detractandum. Raro equi/
dem tyrannus absq; culpa ciuium surrexit in populo. Vetus est aūt uerbum: Ede quod nu/
tristi. ¶Do. Dominū importunū patimur. ¶Rō. Si om̄is potestas a deo est: seu ad bono/
rum exercitiū: seu ad maloꝝ pœnam: par est ut diuino imperio te subiectum sentias: nō hu/
mano. Cuius si minister immitior uidetur: patientia fortassis efficiet ut mitescat. Vix est em̄
ullū tam ferox ingenium: ut non obedientia & obsequio leniatur: uel ferendū deniq;: uel po/
nendū est omne quod præmit. Nēpe nihil est tertium præter impatientiam: quæ ut dixi: mo/
lesta nō minuit sed aceruat. ¶Do. Mal⁹ nobis est dn̄s. ¶Rō. Oēs uos unū habetis notum
hostē: Vnus ille multos habet incognitos: periculosior status. ¶Do. Dn̄s nobis ē pessim⁹.
¶Rō. Sed nō erit diu: si bene philosophis uisum est: Violentū nihil esse diuturnū. Et sane si
uel unū patria ciuē bonū habeat: malum dominū diutius non habebit.

De indocto Præceptore: Dialogus XL. ℂDo.

St mihi præceptor indoctus. ℂRō. Et si doctū facere non possit indoctus: uerūq̃
e sit cōmune illud signū: scientis est posse docere: sub indocto tamen præceptore do/ A
ctus aliquis fieri potest: uel per seipsum: uel quod est ucrius: influētia cœlesti atq̃
inspiratione. Et ut Ciceronis utar uerbo: aliquo afflatu diuino: sine quo nec doctum certe
nec bonū uirꝫ fieri posse credendū est. Hoc em̄ non solū uera religio sentit: sed gētilis quoq̃
philosophiæ consentit auctoritas. ℂDo. Indoctum præceptorem nolens audio. ℂRō. At
cœlestem præceptorē audi libēs: qui fecit aures tibi: non has tantū quas uidemus: sed inuisi
biles alias intus in anima. Illum audi: qui docet hominē scientiā: sicut scriptū est. Quo in/
sup tacente: frustra præceptor quicūq̃ mortalis ꝗuis doctissimus laboraret. ℂDo. Præ/ B
ceptorē indoctum ægrefero. ℂRō. Vel ab illo fugiens alium quære: uel ad teipsum redi: Et
memento Epicurꝫ sæpe a Cicerone licet irrisum: uisum tamen Senecæ magnū uirꝫ: nō indo/
ctum modo præceptorē habuisse: sed nullū: ut gloriabūdus idem ipse cōmemorat. Augu/
stinum uero: qđ de seipso testat̄: cui nō omnia credere nefas est: Et Aristotelicas cathegori/
as: quæ inter difficillima numerant̄: & artes liberales quas singulas a præceptoribus didi/
cisse magnū ducitur: nullo hoīm tradente: ut idē ait: oēs intellexisse. Nouissimūq̃ Bernardū
uirꝫ doctrina & sanctitate clarissimū: oēs suas litteras quarꝫ inter cūctos sui temporis abū/
dantissimus fuit: in syluis & in agris didicisse: non hoīm magisterio: sed meditādo & orādo:
nec ullos unq̃ alios: ut de se etiā ipse ait: præceptores habuisse ꝗ quercꝰ & fagos. Hæc si fa/
cta sūt: cur nō iterꝫ fieri possint? Qđ nisi sic esset: quid fecissent primi hoīm: quibus nec præ/
ceptor ullus erat: nec reperti aliqui? Mirando igit̄: cogitando: assurgēdo & ingeniū acuēdo
eaipsa quæ uos cum omibus præceptoribus uestris uix intelligitis inuenere. Aude & tu ali/
quid teq̃ magnis inferere ne diffidas: Si mortalis defuerit: æternus aderit præceptor: a quo
sunt omnes: & oīa ille fecit & ingenia & scientias & magistros.

De Discipulo indocili ac superbo: Dial. XLI. ℂDo.

Iscipulum habeo indocilem. ℂRō. Perdis operam: littus aras: semina proijcis: na A
d tura non uincitur. ℂDo. Discipulum indocilem fors dedit. ℂRō. Terræ aridæ
colonus: solue boues: quid te torques? Illi parce & tibi: cum tot sint labores neces/
sarij & ineuitabiles: superuacuos quærere stulticia est. ℂDo. Discipulum habeo litterarū
indocilem. ℂRō. Si docilis est uirtutum: illic insta: melioribus illum artibus ornaueris. Qꝫ
si neutrum capit: uacuum sine: ne ue quid in pertusum uas effuderis quod neq̃ ibi subside-
at: teq̃ iugi tædio exhauriat: Sic habeto enim: Omnes qui sunt: quiq̃ erūt aut fuerunt uir/
tutibus aut doctrinis clari: non posse unum ingenium accēdere: nisi aliquæ intus in animo
scintillæ sint: quæ præceptoris spiritu excitatæ & adiutæ: generosum disciplinæ fomitem ar/
ripiant: Alioquin algidum in cinerem ne quicq̃ flabis. ℂDo. Intractabilem discipulū ac
superbū habeo. ℂRō. Superbia hostis ingenij est: dumq̃ subesse dedignatur: & discere ne/ B
gligit discipulus insolēs: ægre manum ferulæ subijciet: doctrinæ animum: reprehensionibꝰ
aurem: collum iugo. ℂDo. Habeo prosperitate tumidum discipulum. ℂRō. Sicut tumor
oculorum uisui: ita tumor animi ingenio nocet: ut disciplinis aditus fiat comprimenda est
omnis elatio. Scis ut Alexander Macedo: cum aliquando mathematicis animū applicasset
& geometrica sibi quædam obscuriuscula traderentur: difficultatibus offensus præceptori
imperat: ut idipsum clarius tradat: Et quid ille respondeat: Hæc inquit æque omnibus diffi
cilia sunt: Vt scilicet oēm illi spem regij fastꝰ excuteret. Sic est enim Hercle: Nullæ sunt fortu/
næ partes in ingenij rebus: quisquis doctus ac sapēs fieri uult: obliuiscatur interim se potē/
tem. ℂDo. Discipulum rudem elatumq̃ habeo. ℂRō. Contra uentū aduerso flumine na/ C
uigas: contrahe carbasa: terram pete. ℂDo. Cōtumacem habeo discipulum proteruumq̃.
ℂRō. Non harenam tantum fodis: sed serpentem nutris: aconitum excolis: hostem doces.
ℂDo. Duræ discipulum ceruicis instruo. ℂRō. Surdo canis: sed sic est: hos clamor: hos si/
lentinm delectat: Potentissima semper in rebus omnibus consuetudo est. Vide ut piscator
tacitus: clamosus uenator: at clamosior aliquanto scholæ arbiter ꝗ syluæ. ℂDo. Duricor/
dem discipulum nactus sum. ℂRō. Sæpe facilius ursi caput mollias ꝗ hoīs: qd uis aūt? Est
in fabulis lupū ac uulpeculā litteras didicisse: Nā elephātis studiosi nō anilis fabula est: sed
naturalis historia: Et hic tuus forsitan studio naturā leniet: Apud me autē: una fere pastoris
ac præceptoris uita est: Mirum nisi uterq̃ tandem a conuictu mores traxerit. Ille bæluas re/
git: hic pueros.

De Nouerca: Dialogus XLII. ℂDo.

Ouercam habeo. ℂRō. Ergo & patrem: Sic sunt ferme res humanæ ut tristia læ/
A n tis & amara dulcibus temperentur: atq; utinā ex æquo impermixtū hic dulce non
habitat. ℂDo. Iniusta mihi est nouerca. ℂRō. Non inepte Virgiliano epitheto
uteris: quanto aūt illa iniustior tibi: tanto in illā ut sis iustior enitere. ℂDo. Nouerca mihi
superbissima est. ℂRō. Et fœminæ propriū superbia: & nouercæ ē: Si geminæ causæ unū
pariunt effectum: non est qđ stupeas: est qđ feras: teq; & præuignū simul & filiū bonū pro/
B bes. ℂDo. Superbissima est nouerca. ℂRō. Nulla re melius q̄ humilitate uincit̃ supbia.
ℂDo. Nouercam ferre nequeo. ℂRō. At fer patrem: si hunc ualde diligis: facile illā feres.
ℂDo. Nouerca impia atq; importuna est mihi. ℂRō. Esto illi pius ac patiens: pietatē pa/
tri debes: patiētiā fœminæ: reuerentiam nouercæ. ℂDo. Insolens est nouerca. ℂRō. Noli
pati ut potentior sit illius insolentia q̄ pietas tua. Nihil duꝝ: nihil arduū est pietati: hæc ad
deum hoīes erigit: deumq; ad hoīes inclinat: quotiens nouerca sæuierit: non tu illā sed pa/
trem cogita. ℂDo. Iniuriosa est nouerca. ℂRō. Muliebres iniuriæ contemptu melius q̄
C ultione plectunt̃. ℂDo. Grauem patior nouercam. ℂRō. Bene ais patior. Succūbere em̄
& mulierculam pati non posse non est uiri. ℂDo. Odit me nouerca. ℂRō. Ipsam ama: Nā
& inimicos diligere: diuinū est præceptum: & amare ut ameris: philosophicum est consiliū.
ℂDo. Nouerca me odit. ℂRō. Si patrem tuū amat satis est tibi: odisse patris amatricem
filio nō licet: Sin & illū odit: quē non oderit? Nam & si alteꝝ plusq̄ uiꝝ amat: tu ille ne fue
ris. ℂDo. Nimis odit me nouerca. ℂRō. Min⁹ malū forsitā nouercæ odiū q̄ nimi⁹ amor.
Phædram nosti & Hippolytū. Certe odium qđ ulcisci nefas: leniendum aut fugiendū aut
ferendum est: Nihil est quartum: querelæ sæpe odium exaggerant.

De Duritie Paterna: Dial. XLIII. ℂDo.

Vrum patior parentem. ℂRō. Durities patris sæpe filio salubris: semper damno/
A d sa mollicies: nō linguæ tantū: sed nec uirgæ parcendū docti consulūt: His duobus
animoꝝ iuueniliū constat imprimis cura: quæ si frustra sint: grauioribus morbis
grauiora remedia adhibent̃: abdicatio & carcer: quin & more ueteri Romano: ad extremū
supplicia & mors: qđ non cōsules modo & duces quibus imperiū in oēs publici cōsilij
præstaret auctoritas: sed priuatos illos priscos ac sæueros patres: quibus sola patria pote/
stas ius in filios daret sæpe acerrime obseruasse legim⁹: in quibus maxīe Cassij ac Fuluij no
bilitata sæueritas. I tu: nimis blādū patrem dic duꝝ. ℂDo. Patrem patior durum. ℂRō.
Qualem putas ille te passus est pueꝝ: qualē ue deinceps adolescentem? Difficile id quidem
persuadere his sibi ualde placētibus: Sed crede mihi: nihil durius q̄ ætatis illius incōditos
mores pati. ℂDo. Patior duꝝ patrem. ℂRō. Quid si durus es filius? Dura duris efficaci⁹
B leniunt̃: & sæpe medici mollioris deformior est cicatrix. ℂDo. Patrem duꝝ habeo. ℂRō.
Si pater uerus est diligit: & si diligit non quæ mulceant sed quæ prosint cogitat. ℂDo. Du
rissimus pater est mihi. ℂRō. Quæ tibi durissima: illi forsan utilia uidētur: cui & certius iu
dicium & incorruptior est affectus. Adolescētia non nisi quæ sub oculis sunt metitur: ætas
maturior multa circūspicit. ℂDo. Pater est mihi durissimus. ℂRō. Vide ne tu illi durior:
ut dum ille dedecori tuo obstat: tu illius uitā perditis moribus inquietes. ℂDo. Perdurus
pater est mihi. ℂRō. Qui salutem filij negligit: ille demū durus est pater & si fronte mitissi/
mus: At qui filium ad rectum iter trahit ope cōsilioq; adiuuās & sæpe uerboꝝ: sæpe rerum
stimulis impellēs: sæpe uel tardū increpitās uel īuitū cogēs: q̄uis sæuerior sit aspectu: du/
rus est minime. Fructuosior filio sæueritas patris solet esse q̄ comitas. ℂDo. Durus est pa
ter. ℂRō. Supercilium paternū: zelus: dolor: metus: ætas excusant. ℂDo. Durū patrem
C ægrefero. ℂRō. Quid si qđ multis sic affectis iure accidit: ferre duritiem cogaris alterius?
Quid si ipse cōtumacis filij pater esse incipias? tūc intelliges q̄ suaue patris iugū & q̄ iustū
sit imperiū: Nūc non nisi unum intelligis qđ delectat: inq; hoc uno iudiciū tuū habet: nō
delectatione animi: sed titillatione sensuū circūuentū. ℂDo. Durus mihi pater est. ℂRō.
Vt sit durus: illum tibi nō te sibi iudicē dat natura: quā secuta lex ciuilis: castigatores paren
tū filios erubescit. Pudeat te audere qđ ulli filio licere legē puduit: Sine de te iudicet q te ge
nuit aluitq;: Tu de illo iudiciū linque alijs: patrēq; si ueræ laudis nō est capax: decoro saltē
silentio uenerare. ℂDo. Duris pater est moribus. ℂRō. Nō arguēdi mores patꝝ: sed ferē/
di sunt. Nihil turpius in Alexandro sonat: q̄ q nō dicā patrē cōuitijs attēptasse: sed patter/
D nis laudib⁹ inuidisse uisus est: de patre uel gloriose loquēdū uel tacendū. ℂDo. Habeo du/

rum patrem. ¶Rõ. Habes ubi amorẽ: ubi pudorẽ: ubi patientiã: ubi obedientiã tuã ꝓbes.
Nullũ in terris imperiũ iuſtius ꝙ patris: nulla honeſtior ſeruitus ꝙ filij. Nil tã ſuũ cuiq; eſt
ꝙ filius patri: nil cuiq; indigni⁹ eripit̃: Sed uos præcipiti atq; intẽpeſtiuo deſiderio ſubeſſe
nati: præeſſe cõcupiſcitis: ſic & patrib⁹ uos aufertis: & patꝝ añ uobis imperium uſurpatis:
Duplex indignitas: ita fit ut inſolẽtia iuuenilis undiq; reꝝ turbet officia. Hinc forte prohi/
biti de patꝝ aſperitate querimini: ueſtro digni iudicio qbus oĩa liceãt: ob id unũ ꝙ nati eſtĩ
& placere uobis ad ſpeculũ didiciſtis: tum demũ cũ præeſſe cœperitis ſenſuri ꝙ id uobis tur
piter añ tẽpus optatũ eſſet. ¶Do. Rigidus pater eſt mihi. ¶Rõ. Quid ſi pius eſt rigor: pa/ E
ter filio rigidã pietatẽ: patri filius obſequiũ reuerens obedientiãq; humilẽ debet. De Mãlio
Torquato in hiſtorijs: & apud Marcũ Tullium legiſti: ut ꝑindulgẽs in patrẽ: idẽ acerbe ſæ/
uerus in filiũ fuit: uulgi forte iudicio reprehẽſus in altero: ab incorruptis æſtimatoribus in
utroq; laudatiſſimus: tãta diuerſitas reꝝ eſt. ¶Do. Pater durus ẽ mihi. ¶Rõ. Sero bona
ueſtra cognoſcitis O mortales. At cum noſſe cœpiſtis nimis agnoſcitis: hĩc & præſentia fa/
ſtiditis & amiſſa lugetis. Alteꝝ ſuperbe nimis: alteꝝ nimis humiliter: & ubi agendæ grates:
& ubi habẽda patientia: utrobiq; querimoniæ: nuſꝙ æquanimitas: ſic in deũ atq; homĩes
grati eſtis? ¶Do. Durus eſt pater mihi. ¶Rõ. Veniet tẽpus quãdo hunc ipſum patrẽ ſuſpi
res: nec reſponſuꝝ uoces. Et qui tibi nũc uidet̃ ſaxis durior: plumis mollior uideat̃. ¶Do.
Duꝝ patrem habeo. ¶Rõ. Patrem dum habueris non agnoſces.

De contumaci Filio: Dial. XLIIII. ¶Do.

h Abeo filium contumacẽ. ¶Rõ. Aequũ eſt ut qui patrem ferre nõ poteras: filiũ fe/
ras: utiq; ſarcinã grauiorẽ: magis animũ præmit pungitq; acrius ſuperbi filij uer/ A
bum unũ irreuerentius ꝓlatũ: ꝙ ſæueri patris quæcunq; duritiẽs. Ille eñ iniuriã
facit: hic iure ſuo utit̃. ¶Do. Filium habeo rebellantem. ¶Rõ. Impudẽter de minoꝝ re/
bellione cõquerit̃ qui maioꝝ iuſta contempſit imperia. ¶Do. Filius contumax eſt mihi.
¶Rõ. Tandẽ fortaſſis intelligis: quid tuus ille tam durus pater uiſus eſt tibi. ¶Do. Filiũ
patior inſolentem. ¶Rõ. Si ætatis eſt: uitiũ cũ ætate tranſibit. Multoꝝ ferox adoleſcentia
ꝓgreſſu tẽporis ad uirtutẽ mirificis ꝓuectibus flexa eſt. ¶Do. Rebellem filiũ habeo. ¶ B
Rõ. Non ſolus. Et Dauid: & Mithridates Ponti rex: & Seuerus Imperator Roman⁹ rebel
lantes filios habuere: & multis poſt ſæculis Britãnici pacem regni: ut fama loquit̃: turba/
uit regij adoleſcẽtis in patrẽ concitata rebellio: ſed quiſquis ſua deflet iucõmoda: null⁹ ali
ena uel publica. ¶Do. Impius ac rebellis eſt filius. ¶Rõ. Magna tibi portio paternæ mo
leſtiæ dẽpta eſt: mortẽ filij timere. ¶Do. Habeo ignauũ & inertem filiũ. ¶Rõ. Neſcis ut
Africanus ille uir magn⁹: diſſimillimũ filiũ ſibi lõgeq; degenerẽ amauit unice. Et profecto
maior nõ dicam amor: ſed miſeratio debet̃ ei quẽ minus adiuuat natura. Nullius rei eget
qui uirtutũ diues eſt: quaꝝ indigẽtia uere miſeros: ac ꝓinde miſericordiæ egẽtiſſimos fa/
cit: Tu ĩ filio & ſi nõ uirtutẽ: ama ꝙ filius: ſi ne id quidẽ: at ꝙ homo ẽ: poſtremo ſi nihil eſt
qđ ames: miſerere. Propriũ patris: ut ſæueritas: ſic miſericordia eſt. ¶Do. Perditæ filius
eſt uitæ. ¶Rõ. Põdus infauſtũ: eoq; graui⁹ qđ dũ ferri poteſt: nequit abijci: perfer: & qua C
dat̃ corrige. Sic eñ aut filiũ curaueris aut certe pr̃is officiũ egeris: hoc tibi debitũ: illđ op/
tabile ¶Do. Impi⁹: inhuman⁹: intractabilis eſt fili⁹. ¶Rõ. Siquidẽ mollicies ac uoluptas
in perfidiã ac ſcelus eruperint: uenenoſum aĩal exigendũ domo eſt: neq; ubi: ſed qd natum
æſtimandũ: & in ſyluis ortas auiculas paſcitis & domi natos ſcorpiones occiditis. ¶Do.
Impi⁹ fili⁹ ẽ mihi. ¶Rõ. Periculoſa ſeponere añꝙ noceãt ſapientis ẽ: Nõ te pietatis umbra
decipiat: Nulla impio debetur impietas. Eſt ubi ſit crudelitatis ſpecies piũ eſſe: ſed dũ ali/
quid uel minimũ ſpei eſt: ſemper ad miſericordiã inclina: memẽtoq; te patrem eſſe nõ iudi
cẽ: neq; hic tibi Terentianũ illud excidat: Pro pctõ magno paululũ ſupplicij ſatis ẽ patri.

De diſcordi Fratre: Dial. XLV. ¶Do.

h Abeo diſcordem fratrem. ¶Rõ. Quid aũt ille? Ne igit̃ te cõcordẽ habet: unanimi
tas fraterna quæ unũ ex duobus facere debuit: in duo nõ iam diuerſa ſed contra A
ria penituſq; pugnantia ſciſſa eſt: Graue ſed antiquũ malũ qđ & mũdus & mun/
di caput ab initio habuere. Siquidẽ uetus urbis Romæ: ſed uetuſtior orbis infamia eſt: fra/
terno ſanguine maduiſſe: Tu quod ĩ ſingulis paribus fratꝝ uides & altero: quinetiã adhuc
ſolo in uno tot millium quid ſtupeas non habes. ¶Do. Eſt mihi diſcors domi frat̃. ¶Rõ.
An & hoc miraris eſſe magna ĩ domo: qđ in ipſi⁹ materni uteri fuit anguſtijs: ubi olim &
ſi maioris myſterij uelamentũ eẽt: certe nõ diſcordes tm̃ frẽs legim⁹ ſed bellãtes? Eſt ne igit̃

nouũ ſi armati faciũt qđ nõ nati ſolẽt? ¶Do. Nulla mihi apđ fratrẽ grã eſt. ¶Rõ. Multo
priꝰ hoc in ſcholis edoctꝰ: ꝙ domi exptꝰ eſſe debueras: ꝓuiſa ꝟo nec querimur nec mira/
B mur. ¶Do. Odioſum fratrẽ habeo ac diſcordẽ. ¶Rõ. Vt ferme nullus amor æquior fra/
terno: ſic nullũ ubi incepit iniquius odiũ: nulla acrior inuidia: Sic paritas incitat aĩos atq̃
incẽdit: cũ cedẽdi pudor & amor excellẽtiæ eo ardẽtior: quo ĩcunabulorꝫ recordatio & quæ/
cunq̃ beniuolentiã paritura uiderent: ubi ſemel a recto calle deflexũ eſt: odiũ & cõtẽptum
pariunt: hic naturæ rebellãtis ardor animi optĩe q̃dem ꝓ obſequio atq̃ humanitate placa/
bitur. Vix eſt eñ tã immite ullũ tanq̃ aſperꝫ ingeniũ: qđ nõ tandẽ molliat ꝟa ac iugis hu/
militas uerborꝫ & rerꝫ oĩm lenis & nõ ficta retractatio. Sin id ferꝫ atq̃ inualidũ deprehen/
das: ſeu forte huc tu cogere tuũ ipſe aĩm non poteſ: q̃ honeſte quidẽ atq̃ utiliter cogeť: tunc
anteq̃ in pniciem res erũpat: ultimo remedio utẽdũ erit: Extirpãda mali radix: & diſcordi/
arum mater ꝓpellenda cõmunio: In q̃ ita te facilẽ præbebis: ut q̃tũ iuri tuo demptũ: tantũ
uirtuti famæq̃ additũ inuenias. Impiæ ac ſupbæ cupiditatis aculei nulla re meliꝰ ꝙ pia &
miti liberalitate frangunť. Bonũ aurꝫ: q̃ pax domꝰ & charitas fraterna redimiť. Vetus ual/
de nec uerꝫ minus eſt uerbũ: Magnã diſcordiarꝫ bellorꝫq̃ materiã: duo hæc eſſe ꝓnomina:
meum & tuũ: quæ ſi de uita hoĩm tollerenť: haud dubie trãquillius uiuereť.

De amiſſo Patre: Dial. XLVI. ¶Do.

A Atrẽ amiſi. ¶Rõ. Iuſtũ eſt ut quẽ præſentẽ querebaris: abſentẽ quæras nec inue/
p nias. Nihil æquius ꝙ faſtidita imperia fruſtra optari. ¶Do. Pium patrem amiſi.
¶Rõ. Piũ ille filiũ dimiſerit: Gratulare autẽ ſeni tuo: illud tandẽ illi accidit qđ ſp
optauerat: te incolumi rebus humanis abĳt. ¶Do. Piũ patrẽ pdidi. ¶Rõ. Pius filius nul/
lam magis ob cauſam fortuitos caſus timet: ꝙ ne qua ſibi incidẽs calamitas patris animũ
mœrore cõficiat: tuo iam tantũ piculo ſecurior uiues: nõ erit quẽ rumores de te impugnẽt:
quẽ tua frãgat aduerſitas: quẽ tua debilitet ægritudo: quẽ tua mors perimat. ¶Do. Patrẽ
B amãtiſſimũ amiſi. ¶Rõ. Incipias de alĳs curare: qui de te curet amplius nõ erit. Pietatem
ab altero tibi exhibitã repẽde alteri: raro illi rependiť cui debeť. ¶Do. Piũ patrẽ miſer per/
didi. ¶Rõ. Si pietatis ratio tibi cõſtat: ſolare fortunã tuã recordatione præteriti tpis. Colu
iſti parentem: & dũ licuit pia ſemp in illũ officia cõgeſſiſti. Pater obĳt: pietas uiuit: alioquin
eſt fateor unde ppetuo mœſtus ſis. ¶Do. Pater me moriẽs deſtituit. ¶Rõ. Fer naturæ or/
dinem prior: exĳt qui prior intrauerat: nec te ille deſtituit ſed præceſſit. ¶Do. Amiſi patrẽ.
¶Rõ. Neſcis quid ſit patrem amittere niſi filiũ habuiſti.

De amiſſa Matre: Dialogus XLVII. ¶Do.

A Atrẽ pdidi. ¶Rõ. Altera tibi ſupeſt mater quã nõ pdes: & ſi uelis ex illa ueniens
m in hãc pgis. Illa tibi paucorꝫ menſiũ domũ dedit: hæc multorꝫ dabit annorꝫ. Illa
dedit corpus: hæc aufert. ¶Do. Mater obĳt mitiſſima. ¶Rõ. Mater ſubſtitit du/
riſſima: quæ te & matrẽ quã requiris in uno gremio ſeruabit: cuius in utero tecũ erit: te & il/
lam ut credimus die ultimo paritura. ¶Do. Pia me deſeruit mater. ¶Rõ. Deſeri metuẽs
feſtinauit: gratãq̃ illi ſuã mortẽ fuiſſe credibile eſt: tuã nõ uiſura amplius: atq̃ unde maxi/
me metuebat ſecuritate parta. ¶Do. Defuncta eſt mater optima. ¶Rõ. Fœliciter hæc ex/
ceſſit: te ſupſtite: q̃ præmiſſo: ut fœminei ſunt affectus flebiliť abĳſſet. ¶Do. Obĳt mater.
¶Rõ. Obeundũ erat: idq̃ ambobus: nec de morte queri potes nec ordine.

De amiſſo Filio. Dial. XLVIII. ¶Do.

A Ed amiſi filiũ. ¶Rõ. Melius dic: præmiſi: ſecuturꝰ cito quidẽ & fortaſſis hodie: &
f quid ſcimus an hac ipſa hora? Nulla fides uitæ eſt: cũ tãta ſit fides morti: Secuturꝰ
dixi: ſequens dicere debui: cõtinue ſequeris nuſq̃ in uita pedẽ figere pmiſſum hoĩ:
uno ſp gradu itur ad mortẽ: mirꝫ dictu: ſeu ille uinctus: ſeu ſolutus: ſeu ſtans: ſeu ambulãs:
ſeu ſedẽs: ſeu ſanus: ſeu æger: ſeu uigilãs: ſeu ſopitus ad methã ferť: atq̃ illorꝫ more q̃ uehũť
nauibus uel quieſcẽs ꝓperat. ¶Do. Amiſſi filĳ deſiderio excrucior. ¶Rõ. Compeſce aĩm
q̃m quẽ cupis inuenies: nulla eſt mora: Nõ poſſe pati deſideriũ parui tpis: puerile ſeu fœmi
neum eſt: Viro enĩ nihil breue difficile. Noſti credo quibus ꝟbis deſideria huiuſmodi apud
Platonem Socrates: apud Ciceronẽ Cato & Lelius cõſolenť. Virtute ꝙuis & gloria ſupre/
mi uiri: hac ſpe tamẽ longe impares. Noſti præterea quid animi Aemilius Paulus: quid Ca
to ipſe: quid Pericles: quid Xenophon ille Socraticus cõdiſcipulus Platonis atq̃ æmulꝰ:
quid innumerabile alĳ ſnatorꝫ in mortibus habuere: Nec te præterit: ut Propheta idẽ & rex
filium quem languentem fleuerat: nõ fleuit extinctum: cogitans ꝙ irrecuperabilia lugere fu/

peruacuæ dementiæ uerius ꝙ pietatis est. Quibus se uirilibus exemplis interserit Sparta/
na illa mulier: apud scriptores quidem inomiata sed non pariter illaudata: quæ audito ꝙ
filius in prælio excedisset: Ideo ait illum genui: ut esset qui mori pro patria nõ timeret. Par
Liuiæ uirtus maiorisq Corneliæ: sed clariora sunt nomina: Quarũ prior ingentis nati &
ad summũ spectãtis imperium: ut terræ traditus fuit: luctum mox deposuit: nunꝙ uero
memoriã intermisit. Altera filijs multis: immo omnibus amissis: quorum aliquos a popu/
lo interfectos inhumatosq conspexerat: cõmiserãtibus & illius sortem fœmineo more de/
plorantibus miseramq uocantibus: non se miseram sed fœlicem esse respondit: quæ tales
filios genuisset: Insignis mulier: nec præsenti miseria: & præterito etiã fœlix: quæ contra pu A
blicam opinionem & cõsuetudinem miserorum se fœlicitate præterita & læti temporis me/
moria solaretur: grata ꝙ habuisset: ꝙ amisisset æquanimis: ob hoc unũ digna uteri prospe/
riore successu. Et illa quidem mulier tota grauibus fortunæ uulneribus inconcussa permã/
sit: Tu uir unico deiectus luges? ¶Do. Amisi filiũ. ¶Rõ. Amisisti simul & metus multos
infinitamq materiam sollicitudinum & curarum: quibus ut careres uel tibi uel filio mori/ B
endum fuit. Securum patrem sola mors facit. ¶Do. Filium amisi. ¶Rõ. Si pium: nil est
qđ illi metuas: in tuto est. At si impiũ: tuorum numeratorẽ annorum: tuæ stimulum sene/
ctutis extulisti. ¶Do. Filium perdidi. ¶Rõ. Si uirtute præditum: gaude ꝙ habueris. At si
uitio perditum: gaude saltẽ ꝙ amiseris: utrobiq naturæ beneficium agnosce: seu ꝙ talẽ de
dit: seu ꝙ talem abstulit. ¶Do. Ante tẽpus mihi filiũ mors rapuit. ¶Rõ. Nõ fit ante tem/
pus quod in omni tempore fieri potest. In omnem ætatem multi sunt aditus morti: in ado
lescentia infiniti. ¶Do. Sine filio remãsi. ¶Rõ. Et sine angoribus: & sine pauoribus. Iam
non erit cui noctes insomnes: cui sollicitos dies agas: cui spes longas atq inextricabiles or/
diare: qui canos tuos rugasq consideret: hæreditatem æstimet: sumptus arguat: morã mor/
tis incuset: Vndiq tibi securitas & quies: geminum bonum ingens: titulo licet mortis aspe/
rius. ¶Do. Acerba filij morte deiectus sum. ¶Rõ. An nõ Anaxagoram audieras? An ob/ C
litus eras te genuisse mortalem? An id potius forsan luges ꝙ qui sequi debuerat antecessit?
Equidem cum in multis inordinata uita hominum sit: nullum penitus mors habet: & senes
decrepiti cunctãtur: & festinãt iuuenes: & præcipitant pueri: & infantes primo uitæ de limi/
ne retrahunt: Hic tardius licet: ille ocius: hic maturus: ille acerbus: nemo nõ moritur: Hæc
summa est: ubicunq uero hoc qualibet ætatis parte quis obierit & si acerbus fuerat morte
maturuit. ¶Do. Extinctum fleo filium. ¶Rõ. Si fleturus eras morientem & nascentem
flesses: tunc mori cœperat: nunc desijt. Noli autem tuam & illius sortem optimam lugere:
Ille iter ambiguum a tergo habet: tu securum ante oculos non iam amplius aut charo one/
ri timens: ut Maro ait: aut alteri. ¶Do. Cum filio uitæ dulcedo omnis extincta est. ¶Rõ.
Magnum fateor ac dulce solacium patri filius bonus: sed sollicitum ac graue. Et sæpe dul/
cissima offendunt & charissima impediũt & preciosissima rerum præmunt. Et fortassis hic
filius obstabat altiora animo uoluenti: Iam mœstior licet ac liberior factus assurge: bona
de malis elicere sapientis est. ¶Do. Mors me filij mœstum fecit. ¶Rõ. At quod restat ala/
cer exige: illi uixeras: uiue iam tibi.

De Infantis filij casu misero: Dial. XLIX. ¶Do.

i Nfantis filij miserabilem casum fleo. ¶Rõ. Humanum nihil flẽdum homini: præ/ A
meditata omnia esse debent: si non sũt: Nõ casum filij: sed inscitiam tuam defle: &
conditionis obliuionem. ¶Do. Filij infantis miseram mortẽ queror. ¶Rõ. Nul/
la mors misera: quam mors animæ nõ sequetur: A quo periculo infans tuus immunis est.
¶Do. Infans meus præcipitio perijt. ¶Rõ. Qualiter quis pereat: quid refert: modo ne tur/
piter pereat: & perire turpiter nõ potest qui sine peccatis perijt. ¶Do. Præcipitio perijt in/
fans meus. ¶Rõ. At Archemorus serpente: alij grauidæ lacte nutricis: alij morbis: qui pe/
ne plures illam in ætatem ꝙ in senectutem incidunt. ¶Do. Perijt infans meus præcipitio.
¶Rõ. Repentina mors innocentibus optanda: nocẽtibus metuẽda est. ¶Do. Infans me/
us ex alto præceps perijt. ¶Rõ. Languide pereuntibus mors durior sæpe & angustiæ lon/
giores: dolor omnis eo tolerabilior quo breuior. ¶Do. Perijt præcipitio infans meus.
¶Rõ. Præcipitari & ruere illius ætatis est proprium. Fecit infans tuus quod faciũt omẽs: B
& si non omnes casu pereãt: At tu sine illum perijsse: pereundum erat: & fœliciter secũ agi/
tur prius pereundo ꝙ uitæ malis implicaretur: Quæ ꝙ multa sint: sciunt experti & intẽti:

Nemo enim non expertus est: nõ intenti autem multi qui quasi somniũ uitam agũt: cuius
reminisci nequeant experrecti. Perijt innocens infans tuus: qui fortasse si uiueret nocentissi-
mus perisset. Noli illum in tuto positum deflere: fortunæ minas omnes euasit: & præoccu-
pauit mortem quæ illum dilata præoccupasset. ¶ Do. Lupus meum deuorauit infantem.
¶ Rõ. Ista iam uermium est querela. ¶ Do. Infantis miseri corpusculũ lupus rapuit in ca-
uernam suam. ¶ Rõ. Fœlicis animã infãtis in cœlũ angeli rapuere.

De Filio qui alienus inuentus est: Dial. L.

¶ Do. T (quod morte grauius) qui meus credebatur: alienus est filius. ¶ Rõ. Si ad com-
A e munem spectaretis patrem: Comici consilio: humani nihil a uobis alienũ putare-
tis. ¶ Do. Diu alienum filium ut meum paui. ¶ Rõ. Suum filium pauisse natura
fuerit: alienũ charitas: modo post factum non pœniteat sed delectet. ¶ Do. Filius ille me⁹
dictus alienus apparuit. ¶ Rõ. Aperta tibi ad magnũ & singulare meritum uia est: si hunc
ipsum: ut hactenus: sic deinceps quasi tuũ paueris. Id illi quidem longe gratius atq; accep-
tius deo erit. Solent enim ingrati filij ceu sibi naturali quodam iure debita patrum alimẽta
contẽnere: & præterea scelus est amare filium qui ex te genitus sit: & a deo creatũ hoĩem nõ
amare. Ita undiq; apud deum atq; homines pietatem eximiam tibi quæsieris ex alieno fla-
B gitio. ¶ Do. Paui pro filio qui nõ erat filius. ¶ Rõ. Pauisti ut filium: pasce iam: si non ut fi-
lium: at ut fratrem: Omniũ qui sunt quiq; erunt: fuerũt ue: un⁹ est parens: unus rector. No-
lite per insolentiam dissimulare: aut per inuidiam atq; odium sacrum naturæ uinculum re-
scindere: Omnes inuicem fratres estis. ¶ Do. Filium quem putabam meum nõ esse audio.
¶ Rõ. Vide a quo audias & cui credas. Multi enim malis stimulis impulsi: falsos rumores
studio confingunt: Alij linguæ fluxu quodam effreniq; impetu: & quæ sciunt & quæ nesci-
C unt pari loquũtur audacia: Difficilis est autẽ de filiatione sententia. ¶ Do. Filium qui me-
us dicebatur alienum esse audio. ¶ Rõ. Cur hoc alijs poti⁹ q̃ uxori credis: qua hoc unum
saltem nemo certius nouit? Illa tibi certe filium dedit: quem nunc alij nitũtur eripere. Au-
disti credo ut patrũ memoria: Vir illustris fuit: cui forma & genere par uxor obuenerat: sed
fama pudicitiæ ambigua. Ex hac unicus infans pulcherrimus nat⁹ erat: quẽ cum die quo-
dam in gremio habens mater: grauem curis & suspirantem uirum animaduertisset: quæsi-
uit quæ tanti causa suspirij. Rursus ille suspirans: Vellem inquit dimidia dominij mei par-
te pacisci: ut ita mihi constaret hunc puerum meum sicut tibi constat esse tuum. Ad hæc illa
nihil frõte mota uel animo: Enimuero inquit: nequaq̃ tãto precio est opus: Da mihi cen-
tum prati iugera ubi greges meos pascam: & de hocipso certum ego te faciã. Cunq; ille im-
possibile prorsus id diceret: Conuocatis qui prope aderant proceribus: & sponsione inter-
posita: natum illa ulnis extulit: Et est ne inquit hic uere meus? Cunq; uir annuisset: Illa bra-
chijs protentis ei puerum porrexit: Et accipe ait: dono eũ tibi: Iam haud dubie tuus est. Ri-
su astantiũ oborto: pro uxore diffinitum: & uir omniũ sententijs condemnatus est. Crebræ
nimis inter homines huius generis lites ac lamenta sunt: Proni in nuptias: imo lubrici ac ru-
entes: Vix uidere diem creditis quo mariti: hoc est uiri sitis: quasi aliter nõ possitis. Dehinc
præfusi in gaudia: seu uerius in furores: cõiugij dies primos in strepitu inter epulas & cho-
reas agitis: inter epithalamia & iocos & cant⁹ & tympana: Reliquã uitam omnẽ inter suspi-
tiones & iurgia. Vtrobiq; reprehẽsibiles: Nam neq; rem adeo ancipitẽ sic amare: neq; tam
inseparabilem sic horrere: neq; tam amabilem sic odisse decuerat coniecturisq; fallacibus
apud homines sãctissima diuinæ atq; humanæ domus iura confundere: atq; artissima ui-
tæ huius uincula dissoluere. ¶ Do. Quid q; meũ uxor non esse ipsa cõfessa est? ¶ Rõ. Sin-
D gulare uelut aliquid narras: quotidiana sunt hæc: Aliæ uiuentes hoc fatentur: aliæ morien-
tes: quarũ aliquæ nunciandũ uiris post obitũ reliquerunt. ¶ Do. Nõ esse meũ filiũ ipsa mi-
hi fassa est cõiunx. ¶ Rõ. Fassa est idem Olympias Philippo magno uiro magni filij iactu-
ram: nec fletum nec suspiriũ nec querelã legimus. Nũc fabellam accipe ridiculam sed mate-
riæ non ineptã. Circa littus oceani qđ Britanniam ab aduerso conspicit: ante nõ multos
annos fama est fuisse mulierculã inopẽ: sed forma appetibili & insigni lasciuia: hæc duode-
cim paruos filios: totidẽ ex uiris genitos habebat: annuis ætatũ ĩterstitijs inter se distãtes.
Instante aũt mortis hora: uocari prope uirũ iubet: Et nõ est inquit amplius ludi tẽpus: nul-
lus horũ puerorũ ad te spectat præter maiorem solum: Primo eñ anno nostri cõnubij casta
fui. Sedebant tunc forte pueri omnes humi circa ignem: more gẽtis aliquid manducãtes:
Stupẽte igitur uiro: atq; illis rei nouitate suspẽsis: Illa singulorum patres ordine nominat:

Quod audiens omnium minimꝰ: qui triennis erat: panem quem dextera & rapam quam habebat in manu altera: in terram poſuit: at tremens deſiderio & ambabus manibus in altum erectis adoratis in mortem: Da inquit quæſo mihi genitrix aliquem patrem bonum. Cūq; illa in fine uerborꝝ patrē paruuli nominaſſet: & famoſum quendā diuitēq; hominē: reaſſumpto in manibus cibo: Bene habet inquit: Bonus eſt pater.

De amiſſo Fratre: Dialogus LI.

¶Do.

Ratrem perdidi. ¶Rō. Nondum audio propter quod ualde lugeas. Nimis enim uere ait Naſo: Rarā eſſe fratrꝝ gratiam. ¶Do. Fratrē amiſi. ¶Rō. Fieri poteſt eñ ut & fratrem & domeſticum ſimul hoſtem amiſeris. En iactura: rem malam: boni nominis perdidiſſe. ¶Do. Fratrē perdidi. ¶Rō. Perdidiſti forſitan qui te perditum optabat: quiq; in rebus obſtabat tuis. Multis quidem magnæ laudis aditum fraternꝰ obſtruxit liuor. ¶Do. Amiſi fratrem. ¶Rō. Filiorum fortaſſis ætatulæ: quod ſæpe uidimus: graue iugum: uitæ tuæ æmulum: gloriæ obicem: id quod cōſtat patrimonij participē amiſiſti. Fratre impio nullus hoſtis infeſtior. ¶Do. At amiſi pium & beniuolum. ¶Rō. Sed mortalem. Nō tutela corporis eſt uirtus: uerum animi ornamentum: Illi gloriam immortalem præſtat: corpuſculum mortis imperio non eximit: immo quidem ſæpe illud ante tempus in mortem trudit: quod ſi naturæ ſuæ linquitur: æque boni pereunt maliq;: quin & uulgo imbecilles bonos: & uiuaces malos cernimꝰ: immortalem nullum. ¶Do. Bonū & glorioſū fratrē ꝑdidi. ¶Rō. Si frater perijt: ſuperſtes ē gloria: uirtꝰ: aīa: præter q̄s humana oīa pari mors turbine ꝓpellit ac diſſipat. Has tu igiť ceu totidē filios fratrꝭ amplectere: atq; his bonis īmortalibꝰ mrotalia dāna cōpēſa: q̄ ſi filij ſupſunt: alij: ꝟa illos pietas tuos facit. ¶Do. Amiſi germanū optimū. ¶Rō. Auide illo uti debueras: id ſi lētius egiſti: non mortis iiuria: ſed ſegnities tua ē. Illa ius ſuū exercuit: tuū tu neglexiſti. ¶Do. Mors me luſit: nō putabā tā cito moriturꝝ. ¶Rō. Oīa quæ nolētibꝰ accidūt cito fieri uideť: quæ optātibus aūt ſero. ¶Do. Vix illum mori poſſe crediderā. ¶Rō. Cuncta ſibi uæhementiſſimus amor indulget: nilq; ſibi nō ſpondet: amaroſq; cogitatus & quicquid eſt guſtui aduerſum uitat ac refugit. Vnde & qui amāt pene ſibi æternas delitias ſuas fingūt: tu ſi fratrē natū nōueras & mortalē noſſe debueras: & iccirco ſi ꝓuiſam mortem inopinum uelut aliquid doles: lōge erras: ſi improuiſa autem fuit: erraſti. ¶Do. Sciebam mortalem: ſed de morte nō cogitabam. ¶Rō. Inconſulte: Sed hæc diſſimulatio ueſtra eſt: Vix unq̄ mori creditis mortales: cum & contingens mori ſemper & aliquando etiam ſit neceſſe: Immo uero cum non mori nunq̄: mori autem ſemper ueſtræ lex immobilis ſit naturæ: Sed uos aſſidue morientes ſenſum a præſentibꝰ: animum a fine diuertitis: Vulgare malum: quod quid eſt aliud q̄ ultro oculos claudere: ne radios ſolis aſpiciant: tāq̄ luci ut oculis damnum ſit illam nō uidere: nec minus clarum quod nō uideas: nec minus uerum eſſe quod neſcias: Quis tam cæcus ut non uideat: quis tam hebes ut neſciat: ueritati rerum nihil detrahit ſenſuum aut intellectus infirmitas. Vos equidem neq; infirmi neq; obtuſi: ſed quod excuſatione careat diſſimulatores eximij & ad fallendum uoſmetipſos ingenioſiſſimi: qui tanto ſtudio inutilia diſcitis: neceſſaria neſcire nitimini: ne quicq̄ tamen: clauſis nanq; ſeſe oculis ingerunt & neſciendi auidum ingenium irrumpunt: & obliuiſcendi cupidam memoriam interpellāt: & multa indies fert uita hominum: quæ uos cogitare adigant: quod nolletis: quæue diſſimulationes ueſtras: aut proprijs: aut externis excitent argumentis: Sed ad plenum fateor: Figmenta mortalium ſola mors diſcutit. ¶Do. Et mortalem & moriturum fratrem ſciui: mortuū tamē fleo. ¶Rō. Magna pars humanorū actuum ſuperfluit: quid fles mortuum: aut quid illi: quid tibi: quid ue alij: tuus hic fletus prodeſt ut ſit malum mors: quod docti negāt: qd̄ nemo negauerit: mali irreparabilis eſt fletus inutilis. Et certe ſi quid præter animi uitium dici miſerum decet: ſi quid penitus in rebus eſt flebile: flēdum potius dum impendet q̄ dū trāſijt: Quod regem profecto illum non latebat cuius pauloante meminimus. ¶Do. Optimi fratris morte afficior. ¶Rō. Nullus affectus intenſior q̄ paternuſ: q̄obrem ut quæ in morte filij dicta ſunt: fratris ad interitum tranſfer: & quæ utrobiq; dici ſolēt: amicorum etiam in morte profuerint: quæ iactura par ſūmis eſt ferēda: tñ ut reliqua: Vno eñ animi robore toleranda ſunt omnia quæ uidētur grauia: & ſi creditur oppreſſura ſunt. ¶Do. Amātiſſimum fratrem amiſi. ¶Rō. Inuiſum amiſiſſe peius fuerat. Illius enim amor: huius autē ipſa quoq; memoria dulcis eſt. ¶Do. Gratiſſimum ipſis ab incunabulis uitæ comitē perdidi: ſolus ſum. ¶Rō. Nō eſt ſolus cū q̊ uirtus & honeſtas habitant: inter quas affixā præcordijs fratris imaginē eſſe: nec mors ipſa uetuerit: Sic nec frater tuus perditus: nec tu ſolꝰ.

De morte Amici: Dialogus LII.

¶Do.

A a Misi amicum. ¶Rõ. Si ut debes in amico uirtutem amasti: illa certe non perdit nec moritur: Ideo ueras amicitias immortales dicunt: ꝙ nullo unq̃ dissidio amicorum: nec ipsa demum morte soluũtur: sic discordiam uitiumq̃ omne uincit uirtus: ipsa uero nulla re uincitur. ¶Do. Amicum amisi. ¶Rõ. Cætera cum amiseris nõ habes: amicos charos ue omnes: tum maxime habeas dum uideãtur amissi: Præsentia enim delicata: ne dicam fastidiosa: itidẽ ac superba: minimis rebus offenditur: amicorum recordatio iucunda & suauis est: nil amarum retinens: nil dulce non retinens. ¶Do. Amicum
B optimum morte amisi. ¶Rõ. Si cõmoditates perditas quereris: utilitatis mihi tu calculũ non amicitiæ quidem ponis. Si cõuictum: cogita q̃ parua pars temporis uiuentiũ quoq̃ præsentiam exhibet amicorum: quantum curæ: quantum morbi occupant: quãtum sopor ac uoluptas: quantum quoq̃ peregrinantium discursus: sollicitudinumq̃ diuersoria: & secessus: quantum deniq̃ studia: quantum ocia: quantumq̃ negocia: nunc aliena: nunc propria: & illa rerum multiformium iugis atq̃ inuicta necessitas: cui nulla prosperitas eximitur: conuictui detrahunt exoptato: quot congressus rari: q̃ breues sollicitæq̃ moræ: q̃ duri digressus: q̃ reditus seri: qui obices: quæ nã impedimẽta: qui laquei: His ac similibus uitæ difficultatibus amicitiæq̃ compedibus ad memoriam reductis: intelliges quantulũ est quod tibi mors abstulerit: Nam si id in amicitia solũ libras: quod unum illi perpetuum ac stabile fundamẽtũ est: ꝓrsus nihil ibi mors potuit auferre. Audisti apud Tulliũ: se solãtem Lelium: ut illi Scipio suus uiuit: ut in memoria eius nec extincti amici fama nec uirtus extinguitur. Quid Scipionem tuum tibi nunc uiuere prohibet? Sed uos quoniam Scipiones & Lelij nõ potestis esse: nec uiri quidem esse uultis: & quia summa non prehenditis: media desperatis aut spernitis: quasi ut poesim: sic uirtutem mediocrem nec dij nec homines sint laturi. ¶Do. Amicum mihi mors eripuit. ¶Rõ. Amici corpꝰ eripere mors potest: nõ ami-
C citiam nec amicum. Sunt enim ex illorum genere: quæ nec morti nec fortunæ subiacẽt sed uirtuti: quæ una humanis in rebus libera: & quæcũq̃ illi subsunt: libertate donare potens est: Nõ esset tanti precij amicus si tam facile perdi posset. ¶Do. Sine amico remãsi. ¶Rõ. Si rite colis amicitias: nec tibi ueteres desunt nec noui unq̃ defuerint amici: quin ex hostibꝰ tibi amicos ea quidem reddet opinio. Nihil magis Augustum Cæsarem conciliauit Herodi: q̃ ꝙ is hosti suo amicissimum: seq̃ per illum inimicissimũ se fuisse professus est: sua dignũ amicitia iudicauit eũ: q tãta fide sui licet hostis amicitiã coluisset: Tanta est uirtutis & amicitiæ pulchritudo: ut etiã ĩ hoste delectet cogatq̃ illũ q̊ʒ amare q se oderit. ¶Do. Amicus mihi fidissimus obijt. ¶Rõ. In memoria tibi sepeliendus est tua: ubi clam sæpe tecũ sit: & nunq̃ totus obierit: Qui si tibi forte aliter q̃ morte perierit: nõ tu amicum sed opinionẽ falsam amicitiæ perdidisti.

De absentia Amicorum: Dial. LIII.

¶Do.

A a Micoꝶ torqueor absentia. ¶Rõ. Solet id quidem euenire: Sed qui amici mortẽ ferre didicerit: aliquãto facilius feret absentiã: nec frãget abitus quẽ non fregerit obitus. ¶Do. Abest mihi optatissimus amicus: dextra manꝰ dexterq̃ oculꝰ meꝰ abest. ¶Rõ. Et si irredituri abessent: nihil tñ nõ ferendũ uiro dicerẽ: nũc redibũt & tua tibi restituet integritas. ¶Do. Abest amicꝰ dimidia mei pars. ¶Rõ. Dimidiũ aĩæ suæ Virgiliũ uocat Horatiꝰ: qđ a multis postea usurpatũ iampridẽ in ꝓuerbiũ uenit. Sed si amicꝰ nõ naturalit tm̃: sed ciuiliter possidet: qd amicitiæ nocet absentia: q̃ minꝰ tecũ ubicũq̃ sit amicus sedeat: ambulet: colloquat uel iocosa: uel seria? Et qđ pñs forte non faceret: absens faciat. Nã si nil aliud uideretis: nisi quæ sunt añ oculos: & sola uos pñtia delectarẽt: breuis admodum uisio & angusta delectatio uestra foret. ¶Do. Amici absentis dulci desiderio laboro. ¶Rõ. Atq amaris soliti estis laborare nõ dulcibꝰ. Accipe ꝟo nũc qđ uulgi aures uix capiant: Dici neqt q̃ tenera q̃q̃ fastidiẽs pñtia sit interdũ etiã amicoꝶ: sæpe paruis offendit: ut q̊s ualde dilexeris: q̊ꝶ ue pñtiã uæhementer optaueris: nõ amicos mõ sed fratres aut filios: ꝙ forte sollicitudinis studio: uel occupatiõibus tuis obstẽt: abesse nõnunq̃ malis. In absen-
B tia nil amaꝶ: nil qđ pũgat præter desideriũ: qđ dulce tñ ne tu ipse quidẽ negas. ¶Do. Dilecti absentia me affligit. ¶Rõ. Est id fateor cõmune mulieꝶ atq̃ omniũ muliebriter amãtium: quoꝶ delectatio omnis in sensibus est. Nihilominꝰ de his ipsis Poeta loquebat ubi ait: Absentẽ absens diligit auditq̃ uidetq̃. Id si ita est: cur nõ amicꝰ absentem quoq̃ amicũ audiet & uidebit: nisi forte purgatiores ad huiusmodi uisionẽ lasciuiæ sunt oculi q̃ uirtuti:

aut plus aliquid dignitatis īsano ꝙ casto tribuitur amori: cui præter honestos ac uolucres cogitatus: quos ꝓ libito uagari & esse ubi uelint: nulla distantia: nulla uis ꝓhibet: epistolari quoqꝫ remedio consultū est: quo nescio an præsentia ulla sit gratior. Romæ quidē erat Marcus Cicero dum ad Quintū Ciceronē fratrē suū ꝓconsulatū Asiæ administrantē scribēs: Cū tua inquit lego te audire: cū ad te scribo tecū loqui uideor. Et mox eū ad gloriæ excellentiā exhortās: efficacissimū id dicit: In dictis factisqꝫ suis omnibus fraternā sibi aīo definxisse præsentiā. Nescio an Athenis an ubi esset Epicurus: dū amico scribens: Sic fac inqt oīa tanqꝫ spectet Epicurus. Certe in Cāpania erat Anneus: dū Luciliū suū in Sicilia degentem litteris alloquens: ut secū studeat: secū cœnet: secū ambulet hortat̄: quæ facere ille non posset: nisi animo fierent: & non oculoꝝ neqꝫ auriū: non manuū neqꝫ pedū ministerio indigerent. ¶Do. Oculi mei absentem amicū anxie requirūt. ¶Rō. Nō possum negare quin oculis aliquid ꝓ absentia detrahat̄: aīo aūt nihil: īmo nec oculis quodāmodo: ut prædixi: si tamen amicitia uera est. Vnde & illud apud eundē poetā & legimꝰ & laudamus: Pallas: Euander: In ipsis oīa sunt oculis. Et Cicero ipse in epistola quadā: Balbū amicū suū in Gallijs sub Cæsare militantē: non solū in aīo habere: sed in oculis ferre se dicit. ¶Do. Amicus abest meus. ¶Rō. Interdū nō cognoscitur amicus: nisi abesse cœperit. Sicut cūctis in rebꝰ: sic in amicitijs: copia ingēs gustū hebetat: penuria acuit. Q̄ꝫ si magister amoꝝ intermissionem amātibus utilem dicit: quibus oībus in pn̄tia est uoluptas: cur non eadē utilis sit amicis: quoꝝ in ꝟtute iucūditas tota est: quæ absentiæ nullū sentit incōmodū: cū ubilibet præsens sit? Noli ergo desiderio succūbere: sed amicū mēte cōplectere: quē tibi nec discessus eripiat: nec mors ipsa. ¶Do. Amici dulcis absentiā amare fero. ¶Rō. Perfer modo: & molliores partes animi præsenti uirtute cōsolida. Amariuscula eīm hæc quā defles absentia: forsan in tpe chariorē tibi amicū & amici præsentiā effecerit dulciorē.

De graui Naufragio: Dial. LIIII. ¶Do.

g Raui naufragio iactatus sum. ¶Rō. Maris tu mihi memoras naufragium: animi autem siles: quasi uero uel grauius uel crebrius ullum sit. Ibi est tempestas illa cupidinum & affectuum ceu uentorum repugnantia: quæ uos tensis concupiscētiæ spciqꝫ uelis: gubernaculo mentis excusso constantiæqꝫ ancoris in alto perditis: per omnes littorum fluxus: perqꝫ omnia maria circumuolauit: Illud te naufragium in hoc traxit: tolle cupiditatem: nauigationem ipsam aut certe periculum nauigandi magna ex parte sustuleris: Illa non in naues solum: sed in scopulos & in mortē cogit miseros. Itaqꝫ fere omnes qui suis auspicijs in mari pereunt: prius in animo periere: priusqꝫ illos auariciæ demersit unda ꝙ pelagi. Rara est quidem sine præcipitatione cupiditas: quicquid enim uult: cōfestim uult morasqꝫ omnes & illarum comites sumptus odit: ea breuis in exitium uia: & crebri prima naufragij causa est. ¶Do. Magno naufragio uexatus sum. ¶Rō. Didicisti deum orare uotaqꝫ facere & pacisci multa: quorum & si metus causa fuit: tu tamen agnosce fidem terræ redditus: Non impune deꝰ luditur: odit ille fidefragos. ¶Do. Fœdum naufragium passus sum. ¶Rō. De naufragio nō queritur nisi qui euasit. Gaude igitur saluus & doctior. Trāsacti periculi grata solet esse memoria: sicut ex diuerso finitæ ꝓsperitatis amara recordatio. Quāti ꝟo oli faceres uidisse tritones æquoreos & mōtes spumeos aq̄rum: atqꝫ assurgentes fluctus in nubila & pelagi monstra natantia? Habes unde brumali nocte ante focum fabellas horrificas narres attonitis trepidulamqꝫ familiam admiratione suspendas: Iam quid sit poetica tēpestas intelligis: & qui male credulus stupor fuit: iam noticia certa est: quā bn̄ uel metu mortis uel iactu merciū sis adeptus. ¶Do. Duro naufragio laboraui. ¶Rō. Sine labore nihil discitur: hoc si sapis: perpetuum documentum tibi erit: ne quādo amplius credere uitam uentis in animum inducas. ¶Do. Passus sum triste naufragium. ¶Rō. Si primum: caue ne secundū adeas: Si secuudum sile. Scitum est illud Publij miniographi: Improbe Neptunū accusat q iteꝝ naufragiū facit. ¶Do. Terribili naufragio uix euasi. ¶Rō. Nescio quid terribilius adeo sit in aquis mori ꝙ in terris: quando quidem in alterutro moriendū est: seu quid optabilius uermiū cibus esse ꝙ pisciū: Postꝙ tamē enatasti: cura ne iterum fracto uitam remo aut laceræ credas tabellæ. Disce terrenū animal terrā pati: & cœlum potius ambire ꝙ pelagus.

De Incendio: Dialogus LV. ¶Do.

c Xincēdio uix abij. ¶Rō. An ne igit̄ euasisse fortunæ trahis ad iīuriā? sine queri Alcibiadē: q hostili ex īcēdio nō euasit: Q̄ꝫ ꝙ & si t̄restre præuidert̄: cœlestibꝰ qs iā ob

ſtet īcēdijs? Romanꝰ mihi rex Tullꝰ Hoſtiliꝰ: & Romanꝰ rñdeat Impator Charꝰ: quoꝝ primꝰ
Romæ in regia: alť in caſtris ad tigrim amnē: ſi cōibus hiſtorijs eſt fides: igne arſit æthereo.
¶ Do. Bonis meis oībus amiſſis nudus ex incēdio euaſi. ¶ Rõ. Qñ precor hoc diceret ſeu
Bias: ut oēs uolūt: ſeu Stilbon: ut uult Seneca: ꝗ incēſa patria admonitꝰ ſeu increpitus ꝙ
nihil ſuoꝝ bonoꝝ ex incendio efferret ut cæteri: Bona inqt mea oīa mecū porto. Præclare
ſiue hoꝝ alter id dixerit: ſiue uterꝗ: ꝙuis hæ uoces ex ore primi ſemꝑ auctoris clariꝰ ſonēt:
ſed omiſſo auctore dicti ꝟitas utiꝗ nota eſt. Hærēt nēpe præcordijs uera bona: uiuoꝗ ni/
hil eripitur poſſeſſori: ſed ne mortuo quidem. In anima enī ſunt: quo nec fortunæ nec mor/
tis dextra ſe porrigit: Tu ſaluꝰ & incolumis perijſſe tibi aliquid eoꝝ doles: quæ ſi tua fuiſ/
ſent: proculdubio tecū hodie ſalua eſſent. Mihi etem̄ crede: Vera bona nō pereunt. Non eſt
B auꝝ uirtute nobilius: ne par quidem qđ non igne cōſumitur ſed purgať. ¶ Do. Magnum
me afflauit incēdiū. ¶ Rõ. Cæculꝰ neſcio quis: famā diuinitatis igne quæſiuit. Apud Vir/
gilium: Iulij comas flamma corripienſ: primā dubiæ ſpem ſalutis attulit Seruio caputarſiſ/
ſe: non poeticū ſed hiſtoricum regni omen fuit. Conſtat ex flāmis Iliacis prodijſſe Romani
Imperij fundatores. Deniꝗ & Heliam incēdio obijſſe: Deumꝗ ipſum in flamma ignis ap
paruiſſe: ſacræ loquūť hiſtoriæ: ut nō īmerito ueſtris in urbibꝰ iudex hic ſoleat eſſe læticiæ:
qui tibi materia eſt doloriſ. ¶ Do. Domus igne ſubito conflagrauit mea. ¶ Rõ. Et templū
Dianæ olim arſit Epheſiæ: quo nil ſæcula illa formoſius uiderūt. Arſit & templū cœli deo
ſacrum Hieroſolymis: ipſis etiā qui illud incenderāt miſerandū hoſtibus: Et ætate hac La/
teranenſis arx illa religiōis ac decus eximiū orbis terræ bis flāmis exuſta eſt: euidēs & aper
tum: ut mihi uideť: iræ cœleſtis indiciū: nō mirabile fateor: ſed tremendū. Ad extremū: ut
minores taceam: Saguntū: Numantiā & Corinthū innumeraſꝗ alias & ſæpe tēptauit Ro/
mam & nōnunꝗ pene ad ultimū & Carthaginem ſemel: & bis Troiam flāma combuſſit.
Arſere urbes arſurumꝗ mūdum ipſum credimꝰ: Tu in tuam domum auſum ignē qui in
cœlum ac terras arſurus eſt quereris? ¶ Do. Ex incēdio uix euaſi. ¶ Rõ. Euaſiſti igiť: an id
doles: niſi euaſiſſes ſiluiſſes: nunc aūt uiuus cinis cinerem fles extinctum.

De graui Negocio ac labore: Dial. LVI. ¶ Do.

g Raui negocio defatigor. ¶ Rõ. Nulla ſine difficultatibus gloria. Nulla nō uirtus
in excelſo habitat haud facile adeunda: cōfragoſum huc durumꝗ & ſcrupeum eſt
A iter. ¶ Do. Nimio labore fatigor. ¶ Rõ. Labor area eſt uirtutū: requies uolupta/
tum: Nil ſine labore laudabile: nil excelſum. Proinde laudis Herculeæ fundamentū labor:
Nulla re magis Vlyxes ꝙ labore cognoſciť: quantalibet prudentia fingereť: ſi ocioſa fuiſſet
ignota eſſet. Labor Romuleos duces: Scipiadas & Camillū: labor Fabios: labor Curios:
labor Fabricium & Metellos: labor magnū quoꝗ Pompeium: labor Hannibalē: labor Iu/
liū Cæſarem illuſtrauit: Labor Catonibus: labor Mario famam dedit. Papyrium Curſorē
ac Poſſeninum Nigrum laborioſa militia claros fecit. Vt Philoſophos: ut Poetas ſileam:
quorum uita omnis: quid niſi clarus ac delectabilis labor eſt? Quid de artificibus dicam:
quibus ipſa qualiſcunꝗ eſt gloria: quo ſtudio quærenda ſit noſti: a quibus induſtria & an/
tilucana uigilia præueniri: Deꝗ hoc queri ſolitum Demoſthenem accepimꝰ: qui profecto
non paruus ſtimulus eſſe poteſt magna tractantibus: quando minima quoꝗ ſic animos
acuunt atꝗ exercent. Proinde omne genus hominum percurre: ubi famæ multum & pluri/
mum eſt laboris: & omnino uirtutum amatoribus amādus eſt labor: ſine quo ad eam quā
amant & quam cupiunt gloriam peruenire fas non eſt. ¶ Do. Labore exerceor continuo.
B ¶ Rõ. Parum profecerit magnus labor niſi ſit iugis: Nam & ipſa quæ labore quæritur glo/
ria: niſi ſit perpetua nec magna uidebitur. ¶ Do. Nimis crebris exagitor laboribus. ¶ Rõ.
Nimium & parum pro uarietate patientium accipitur: Ignauo labor omīs eſt nimius: nul/
lus induſtrio. ¶ Do. Nulti me cruciant labores. ¶ Rõ. Non te cruciant ſi uir es: ſed acuunt
& exercent. Vis autem noſſe quid inter laborem & delitias interſit: Sardanapalum confer
cum Alcide: Sergium Oratam cum Attilio regulo: Apicium cum Caio Mario. ¶ Do. La/
bor me iugis extenuat. ¶ Rõ. Multis ꝓ remedio labor fuit: & quos quies infecerat defæca/
uit deterſitꝗ: nā curare illū aīos cōſtat & oriētibus uitijs obſtare & radicata cōuellere. De/
niꝗ inter priſcæ ꝟtutis ac ſæculi exēplaris cauſas hīc labor a ſcriptoribꝰ poniť: hīc pauptas
optabiles corpoꝝ moleſtiæ: quæ medēť moleſtijs aīoꝝ. ¶ Do. Durꝰ ē labor. ¶ Rõ. Dura
ꝟtus: durꝰ labor: molľ uoluptas: molľ inertia: ſiſia bene cohabitāt: Inť diuerſa diuortiū eſt.

¶Do. Nimium laborioſa ſors eſt mea. ¶Rō. Oneratum te ingrate accipis: Neſcis ut no/ C
cte media dum dicatæ deo uirgines ſtratis ſurgūt: algent: uigilant & diuinis obſequijs ex/
ercentur: adulteræ ſuis interim perfruunť illecebris: Dū pro defendenda patria miles in ca/
ſtris: pro augenda dux in tabernaculo: pro ornanda ſtudioſus inter libros excubat: leno in/
famis inter ſuas acies inq; ſuis tentorijs conquieſcit: quibus uero ſit meli⁹ diffinire nemo
cui uel modicum ingenui ſit pudoris: hæſitet. ¶Do. Labore urgeor acerrimo. ¶Rō. Bene
ſpera: cauſa tantū laboris honeſta ſit: honeſt⁹ eſt labor quo ue uno claris aſſcribare noīb⁹:
Oēs quidē qui ad gloriā nitunť: laborioſus atq; arduus trames agit: Ad ignauiā deuexa
& facilis uia eſt. Deniq; quiſquis naſciť: ad laborē naſciť: nec regū filios excipio. Labor &
uirtus ueſtræ artes ſunt: nō ociū & uoluptas: quibus q ſe applicant: hi demū a natura hoīm
degenerāt atq; in pecudē ſe transformāt. ¶Do. Graui atteror labore. ¶Rō. Idē cedētibus
grauis labor qui nitentibus leuis eſt. Perfer modo forti aīo: & aſſurge: præſentiq; moleſtiæ
finem cōfer. Multos quidē labor extulit: multos induſtria: ſopor nullum.

De duro Itinere: Dialogus LVII.

¶Do.

Vꝝ iter pedib⁹ meis ago. ¶Rō. Quid tu igiť alienis malles? Atq neq; alienis ma/
d bus opari: neq; alienis oculis uidere: neq; alienis auribus audire: neq; alieno pala/ A
to deguſtare: neq; alienis naribus uultis olfacere: qd hoc unum ſingulare habet: ut
tm̄ pedib⁹ ambulare delectet alienis? ¶Do. Pedes eo. ¶Rō. An ꝟo in hūc mūdū intraſti
eques: an exibis: qd ꝑ mūdū ire niſi eques doles? O principiū humile: & o finis humilior:
ꝙ ſupba inť utrūq; ſunt media: & in breui curſu q̄ta ꝓrſus obliuio terminoꝝ: nec unde cer
te: nec q̊ ꝑgitis meminiſtis. ¶Do. Iter longū cogor pedes agere. ¶Rō. Cogi qdē duꝝ fate/
or: cogi aūt uolēs neqt: indignatio & dolor neceſſitatis pōdus exaggerāt: patiētia & cōſen/
ſu animi fortunæ cuſpis obtūdiť. Vis nō cogi? fac ſpōte qd cogeris. Vis ut iter longū bre/
ue fiat? uolēs I. ¶Do. Equitare uellem: pedes ambulo. ¶Rō. An inſaniæ parum eſt unū B
ob quadrupedem cui⁹ uſum neſcis: ꝙdiu tibi fortuna conceſſerit: naturæ numerum obli/
uiſci? Quod multi faciūt qui uilis atq; intractabilis & caduci equi fiducia dediſcunt pedi/
bus ſuis ire: quibus quæſo quid aliud ꝙ diuitem cupias podagram: hoc eſt pedes inu/
tiles: equos multos? ¶Do. Longum iter pedes ibo. ¶Rō. Ibis pro libito: nemo te tranſue
het: nemo morabiť: nemo concutiet: nemo deijciet: nemo aget in præceps: unus tibi labor
uiæ: unū opus ire: nil tibi tuo cum uectore negocij. Nō cogeris em̄ equū frenare: nō punge/
re: nō adaquare: nō ſubſternere: non circumducere: nō fricare: nō paſcere: nō aut tergū un/
gere aut arētē pedis ungulam: & tractare digitis ancipites clauos: aut nocturnos ſudib⁹ ar
cere cōcurſus: & ſomno exciri: trepid⁹ ſemperq; ſollicitus quid bælua peruigil cum uicinis
agat: ſaltem noctibus quieſces: nā qui equitant noctu etiā laborant. ¶Do. Pedibus lon/ C
gum iter ago. ¶Rō. Calceatus forſitan. Sancti aūt patres nudis pedib⁹ deſerta luſtrabāt.
Nuncij dei oīpotentis apoſtoli: mūdi climata circuibant: hic ad orientē: ille ad occidētem:
hic ad arcton: ille ad meridiem: nauigātes interdū: raro id quidē: neq; aliter ꝙ cogente lo/
corum ſitu: ſed quē precor equitem legis præter unū ex oībus Ioannē? Neq; id amplius ꝙ
ſemel: idq; perexiguo uiæ ſpacio: dum qd Clæmens ſcripſit: & Eccleſiaſtica habet hiſtoria:
ad recuperandā perditi adoleſcentis aīam: pia illū feſtinatio perurgeret. Quomō aūt equi/
tarēt: quoꝝ dn̄s pedes ibat? Vix aſellum ſemel quidē ille mox in crucem aſcenſurus aſcen/
dit. Q; ſi ſanctitate inacceſſibili: hæc exempla te prægrauant: At Romanæ legiōes quæ or/
bem terraꝝ ſubegere: magna ex parte pedeſtres fuiſſe noſcunť: In quibus nō ſe ſolum atq;
arma ſuis pedib⁹ quiſq; portabat: ſed multoꝝ panē ac uiaticū dieꝝ: uallū quoq; quo in fi/
nibus hoſtiū caſtra indies circumſepta nocturnis ab inſultibus tegerenť. Vnde eleganter
Cicero noſter quodā loco de militibus Romanis agens: cū fortibus uiris ceteraꝝ gentium
arma nō impedimētū: ſed quaſi ueſtimentū eſſe dixiſſet: hoc præcipuū illiſ dedit: ut diceret:
Romanis ſolis arma nō ueſtem eſſe ſed ut humeros ac lacertos. At cū eas quas dicebā mili/
tares ſarcinas ſubijſſent: tum demū uideri ſibi eſſe ueſtitos: neu quis moderni ſermonis cō
ſuetudine labi poſſit: militū appellatiōe pedites accipi: eoſq; ab equitibus ꝙuis uterq; mi/
litet: hoc ſecerni noīe ſolitos multis Romanæ hiſtoriæ locis aduertere eſt. Proinde magnū
tibi lenimen ac ſolaciū laboris hoꝝ recordatio præſtare poteſt: nō inermi tantū ac uacuo
& duro: licet tuto tamē calle pergēti: ſed armato etiā atq; onuſto & ꝑiculoſo tramite pedi/
tanti. Siquidē nihil ad tolerantiā aſperaꝝ reꝝ efficacius: ꝙ cogitare eadē multos fortibus
animis fuiſſe perpeſſos. Pudet em̄ generoſum ſpiritū: nō poſſe unū qd īnumerabiles potu/

ere:quæ cogitatio nõ in laboribus mõ qui difficiles: ſed in his q̃ꝫ qui miſerrimi uidentur cruciatibus in doloribꝰ corporeis maxĩe in ipſa demũ morte ꝓfuerint. ¶Do. Longũ ego
D durumq; iter pedibus mœſtus ago. ¶Rõ. Nihil æque duꝝ iter lenit mœſtũq; aĩm ſerenat ut nobiles ac ſuaues curæ:quæ niſi boni & docti uiri pectꝰ incolere uiaſq; oẽs comitari neſciunt. His ſi grata ſocietas amici læti & eloquentis acceſſerit:non tm̃ leue iter: ſed & breue uidebiẽ. Multos iucunda confabulatio ſic affecit:ut & uiæ duritiem nõ ſentirent & de breuitate longi licet itineris quererenẽ:neq; iuiſſe ſed uectos eſſe ſe crederent. Eſt & illud enim inter mimos publij notiſſimum: Comes facundus in uia pro uehiculo eſt.

De Sterilitate annua: Dialogus LVIII.

¶Do. Terilitate præmor annua. ¶Rõ. Iam tibi fertilitas grata erit:optime res oĩs con
A trarij collatione cognoſciẽ. ¶Do. Fefellit ager meam ſpem. ¶Rõ. Nõ te ager fallit:ſed ĩprobitas cupiditaſq; animi: Cũcta uobis ad nutũ ſucceſſura ꝓmittitis inſolẽtes:ueſtro digni iudicio:quibꝰ ipſa reꝝ pareat natura:quæ ſi ſuũ ius ſeruare auſa profundã ſemel auariciæ ueſtræ præruptamq; uoraginem: cui nihil eſt ſatis inexpletã liquerit inſolens uobis & auara atq; iniurioſa uidebiẽ. Nõ ſunt hæ aũt iuſtæ nec modeſtæ ſpes: ſed ĩmodici figmenta deſiderij:ea quidẽ fingitis euẽtura quæ cupitis:ſi qd deeſt damnũ diciẽ: Tuꝰ ager ſuũ morẽ tenuit:& tu tuũ tenes. Terræ etẽm ubertas & ſterilitas alterna:ſed cupiditas ueſtra ꝑpetua eſt. Vos iniqſſimi oĩm interpretes:cũ illã grate & ſobrie:hãc patienter ac fortiẽ ferre debueritis:illã cõtemnitis:hanc defletis:illa tumidos facit:hæc querulos. ¶
B Do. Ager meliora pollicitus me fefellit. ¶Rõ. Terrã bobꝰ ac raſtris: cœlũ uotis ac precibꝰ fatigatis. Vẽtoꝝ ſpũs:oportunitas imbriũ:germinũ decor:agri ſpẽs:puluis hybernꝰ: lutũ uernũ:æſtiui ſoles:maturitas autũnalis:oĩa cupidos in ſpem trahũt: Vt arentẽ ſtupã flamma oĩs incẽdit:ut inanẽ puluerẽ flatꝰ oĩs impellit:ſic anaꝝ aĩm lucꝝ oẽ ſuſpẽdit atq; erigit: oĩſq; nõ rei mõ:ſed uel tenuis ſpei iactura cõfũdit ac deijcit. Sꝫ frenate miſeri motꝰ incõditos:ĩfinitã cõcupĩaꝫ coercete:& ſpẽ credulã mille tãdẽ deluſã ſucceſſibꝰ caſtigate: Quid nũc cœlũ terrãq; reſpicitiſ? Nõ aliũde fertilitas q̃ a deo ẽ. Illũ mortales agere ſinite:& uidete qd agiẽ:& laudate. Sinite opificẽ oꝑari:& uniꝰ artificij perito hoĩ exhibẽdã reuerẽtiã nõ negetiſ deo. Pudeat terrea uaſcula cœleſtẽ figulũ arguere:ſed ĩ oĩbus illi uoce atq; aĩo g̃ras agite:q neceſſitatũ cõſcius ueſtraꝝ:neq; cupiditatũ neſciꝰ illis ſuccurrit:his occurrit: Vtrobiq; miſericors:utrobiq; terribilis in cõſilijs ſuꝑ filios hoĩm:ut de illo ſcriptũ eſt: Sperate iam tandẽ nõ in agris ueſtris:ſed ĩ dño:& facite bonitatẽ & inhabitate terrã & paſcimini in diuitijs eiꝰ: Delectamini ĩ dño & dabit uobis petitiones cordis ueſtri:quæ ubi cœperitis in dño delectari:auare eſſe nõ poterũt neq; iniuſte. Reuelate dño uiã ueſtrã & ſperate in eo:& ipſe faciet. Iactate ſuꝑ dño curã ueſtrã & ipſe uos nutriet: Quid cœleſti manu æditi nõ niſi terrã cogitatis:terrãq; diligitis? Nolite has ſacras uoces ut ſoletis ſpernere: Nolite auras pluuiaſq; & tẽpeſtates idoneas aucupari aut precari: Nolite in terra ſpem habere:ſed in illo qui reſpicit terram & facit eã tremere:qui de ſaxo duriſſimo fontes liquidos elicit:qui te deniq; ab agello tuo falli paſſus eſt:ut in illo ſpem poneres qui nõ fallit. ¶Do. Multũ ſolita de copia
C demptũ eſt. ¶Rõ. Id modo ſubduciẽ qđ plus æquo uel dederũt ãni præcedẽtes uel ſequẽtes dabũt: Modeſtiæ quantulũcunq; ſat eſt: Auaricia lucro creſcit:eoq; fit pauꝑior quo plꝰ habet. Magna uitioꝝ genitrix:magna nutrix atq; hortatrix eſt copia. Patere malis tuis demi aliqd:quo minꝰ copiæ:minꝰ erit inſolẽtiæ: minuſq; libidinis. Adde q; hæc tui ruris iniuria apud multos beneficiũ ac largitas habereẽ:tuq; ipſe ſi aſſueuiſſes ĩopiæ:ubertatẽ hãc & copiã iudicares:tantũ in iudicio reꝝ ſemꝑ cõſuetudo præiudicat:tantãq; uim habet:nũc quid miꝝ ſi tẽperatã faſtidiũt:qui ſuꝑuacuis aſſueuere: quã nulla maior ꝓcella modeſtiæ eſt. ¶Do. Sterilitas urget inſolita. ¶Rõ. Sæpe quidẽ fortiores uiros plaga fert ſterilis:fertilior molliores neq; fert mõ ſed facit:atq; alibi natos durat aut mollit. Sic molliuit Galloſ primũ:poſt Romanos Aſia: Alexandꝝ Babylon: Hannibalẽ Capua. Contra uero Romanam indolẽ durauit & cotis in morẽ acuit illa arens & ſcopuloſa pars Liguꝝ: Te quẽ copia molliebat duret inopia. Sobrietatẽ te doceat ager tuꝰ:& qđ libri uberes nequiuere:glebæ faciant aridulæ. Nemo deſpiciendus eſt magiſter diſciplinæ utilis: Diſce bene uiuere: diſce uel ſenex:diſce uel nolens:diſce deniq; uel indignans.

De Villico malo & ſuperbo: Dial. LIX.

¶Do.
A Illicũ inſolentẽ patior. ¶Rõ. Inſolentẽ tm̃ & nõ furẽ:bene tecũ agiẽ. ¶Do. Villicus malꝰ ẽ mihi. ¶Rõ. Malũ fer æquanimis: uillicꝰ niſi peſſimꝰ bonꝰ eſt. ¶Do.

Villicum duꝶ ægrefero. ¶Rõ. Mollem delicatumq́ ferres ægrius: durities rusticorum epi- theton ẽ: duris cũ bobus: cũ stiua & uomere: cũ ligonibus & rastris: dura deniq́ cũ tellure luctant̃: quid ni ipsi etiã duri sint: si nil aliud est q̃ durus: bonus est uillicus. ¶Do. Rusti- cũ importunũ ferre nequeo. ¶Rõ. Atq̧ uel feras uillicũ: uel ipse uillicꝰ sis oportet: uel incul tum rus elige: Dura sunt oĩa. ¶Do. Rusticꝰ intractabilis: indigestus est mihi. ¶Rõ. Nil hoꝶ impræmeditatũ tibi esse debuerat: mox ut terrã habuisti labores uarios præsagire ste- rilitatem & uillici fastidia debuisti. Dixi dũ rure gloriareris exculto: rusticos ultimos hoĩm terris abeuntẽ iusticiã reliquisse. Si unq̃ genꝰ humanũ reuiuisceret eosdẽ illos puto ultimos repertură: ita q̊s sequebant̃ præcesserũt: maloꝶq́ oĩm pessimi facti sunt. ¶Do. Asperrimꝰ B
uillicꝰ est mihi. ¶Rõ. Vbi ueritas dixit: ꝙ terra hoĩ spinas & tribulos germinaret: subintel gendũ fuit: & rusticos tribulis cũctis asperiores. ¶Do. Villicꝰ est mihi nequissimꝰ. ¶Rõ. Aut uillici nequitiã tolerare cõdisce: aut famẽ perpeti. Mutare eñ uillicum nõ proderit: Ad unũ modũ ferme oẽs facti sunt: nisi ꝙ semꝑ peior est ultimus. ¶Do. Villicꝰ fur est mihi. ¶Rõ. Dixisti tãdẽ qđ dictuꝶ præstolabar: Ita eñ furtis addicti sũt: ut eis aliq̃to sit dulciꝰ id modicũ qđ furant̃: q̃ quicq̃d ex oĩ iusto labore percipiũt: & hoc ipsum tandẽ est feren- dũ: nec queri unꝰ debet qđ oĩbꝰ ẽ cõe. Profecto aũt & si poeta rusticos ultimos a iusticia de- relictos faciat: ut bis dixi: apđ uos tñ hoĩem primũ humano semine genitũ & agricolã fuisse cõstat & parricidã: ut fuisse semꝑ pessimi uideant̃: dũq́ id recolis non mireris fures. ¶Do. Villici culpa rus perditũ ac desertũ est. ¶Rõ. Hoc quotidie multis clarioribꝰ Anaxagoræ accidit: & Archytæ: uterq́ credo doluit: neuter excanduit.

De Furtis: Dialogus LX. ¶Do.

D modicũ qđ suꝑest a furibꝰ uix defendo. ¶Rõ. Rure te uillicꝰ tuꝰ patientiã mali
i huiꝰ edocuit quãq́ ĩ urbibꝰ exhiberes. ¶Do. Me fures infestãt. ¶Rõ. Cõtra hoc A
malũ nil querelis agit̃: suppliciis opꝰ est. Interĩ custodia ꝓficit uigilãti. Sũt q̧ nihil custodiãt & accusant fures: cũ uetus sit ꝓuerbiũ: ꝙ occasio furẽ facit. ¶Do. Limen meũ fu res obsident. ¶Rõ. Claude ostium: obde serã: aperi oculos atq́ intende: si negligis temet- ipsum culpa. Raro fur intentis obfuit. Illi iustius querũtur quibus non sunt domꝰ: quales sunt quidam populi sub meridiem & sub arcton: & ideo apud Scythas ut scriptum uides: nullum scelus furto grauius. Et sequitur ratio: Quid enim inter syluas superesset si furari li ceret? ¶Do. Fures mihi subtrahũt res meas. ¶Rõ. Suas fieri uolunt nec tu uetas. Puta er go negligentiam tuam plecti: rerumq́ te tuaꝶ custodiam hoc precio doceri: Vtilia non dis- cuntur gratis. ¶Do. Mihi molestissimi fures sunt. ¶Rõ. Importunum plane genus homi- B
num: iure optimo bonis oĩbus odiosum: nõ modo ut pestilens sed ut uile. Sic eñ habe: Nõ enim aliter q̃ summa animi uilitate aliquem ad hoc trahi. Haud immerito igitur Aurelius Alexãder princeps iuuenis sed bonus: tãto fuꝶ odio flagrauit: ut de illo scribat Helius Lã- pridius: si quem talium uidisset: paratũ digitum habuisse ut illi oculum erueret: tãtiq́ eum stomachi fuisse in furtoꝶ infamia laborantes: ut si eos casu aliquo uideret: cõmotione ani- mi cholerã euomeret: toto uultu inardescẽte ita ut nihil loqui posset: Nobilis prorsus indig- natio generosi animi: uere ingens fuꝶ fœditas: quæ uiro forti & sublimi sic subito nauseam extorqueret: Quinimmo: cũ quidã ex honoratis aliquando furti reus ambitiose tandem fa- uore quorundam amicoꝶ regum ad militiam aspirasset: & statim in furto deprehẽsus esset: Vix eñ illi uitio assueti desistere unq̃ sciunt: Quæsiuit Alexander a regibus qui illum pro- mouerant: quid apud eos paterent̃ fures: cunq́ illi respondissent: crucem: ilico eum de illoꝶ sententia crucifixit. ¶Do. Furtis infestor. ¶Rõ. Contra furta bona est uigilãtia atq́ custo- dia: sed optima ẽ panpertas. Q̃diu aliquid erit qđ furibus dulce sit: eoꝶ uel manꝰ certe uel oculos nõ euades: Vis fures non metuere: pauper esto.

De Rapinis: Dialogus LXI. ¶Do.

Prædonibus spoliatus sum. ¶Rõ. Q̃uis ciuili lege: nisi fallor: scriptum sit ꝙ nul-
a lus fur improbior q̃ qui ui rapit: sunt tamen clandestini fures me iudice uiliores: A
Illi eñ fraude agũt: hi aũt ui. Et ideo iuxta sentẽtiã Ciceronis: Illi uulpeculis: hi le- onibus assimulãtur. Adde ꝙ fures rebus spoliant ingeruntq́ suspitiones: At prædonibus spoliasse fere sat est: suspitionibus non relinquũt locũ. ¶Do. In prædones incidi qui me nu dum reliquerunt. ¶Rõ. Incidit in prædones Cæsar: a quibus nõ spoliatus modo sed captꝰ
magno se tandem precio redemit: futurꝰ reꝶ dñs: q̃uis huic damno solacium ultio mox se- B
cuta præbuerit: non exiguum lenimẽ iniuriaꝶ. Incidit in manus hostiũ Regulus totiens iã

uictor: qui magno cum imperij uestri damno atq; discrimine eundẽ immani supplicio pere-
merunt. Incidit in hostes quoq; Valerianus Imperator: qui eum multo cum imperij dede-
core fœdo senili seruicio confecerant: Tu si nihil ultra ꝙ spoliatus es: & fortunæ tuæ & præ-
donibus gratiam habe qui tibi libertatem uitãq; reliquere. Nõ est eñ aliud beneficium la-
tronum: ꝙ quod Cicero ait in Philippicis: ut cõmemorare possint his se uitam dedisse qui-
bus nõ ademerunt. Fer tu igitur sortem tuam cõmunem tibi cum magnis his atq; alijs cla-
ris uiris: & si comparetur: facilem etiam atq; optãdam: neq; fœlicior esse uelis his qui dicũ-
tur fœlicissimi.

De Dolo malo: Dialogus LXII. ❡Do.

A Circumscriptoribus sum deceptus. ❡Rõ. Miraris: Mirarer ego si inter homĩes cõ-
a uersando illæsus euaderes. Quis homo enim hominẽ nõ decipit? Fides exulat: re-
gnat fraus: hocne nunc nouiter perpendis? Nõ tanto studio neq; tot laqueis uena-
tores atq; aucupes feras ac uolucres captant: quot uersuti homines alios quosq; simplicio-
res. Qđ si unq̃ uerꝫ fuit: uestra ætate uerissimũ est. Mõstrant̃ digito fraudũ magistri: & ille
prudentior iudicat̃ qui peritior est fallẽdi. Vis ne igitur non decipi? aut morere aut fuge ho-
minum consortia. ❡Do. Dolo malo unde non timui circumuentus sum. ❡Rõ. Si timuis-
ses: deceptus forte tam facile non fuisses: & nunc cogita an tu quenq̃ aliquando fefelleris.
Estis eñ fere oẽs ad fallendũ proni: feres aũt facili⁹ ab altero tibi fieri: alteri qđ feceris. Sed
uos & quæ facitis alijs non sentitis: & quæ ab alijs fiunt uobis pati nõ potestis: rerꝫ omniũ
B iniquissimi iudices. ❡Do. Dolo amici damnum tuli. ❡Rõ. Erras ut in multis: Nullus in
amicitia dolus est. Sed in hoc etiam uulgo erratis: amicos creditis qui non sunt: Amicitiãq;
rem inextimabilem atq; sanctissimã facili probatis experimento: usq; adeo rerꝫ uilium curi-
osi: leui comessatione: aut breui confabulatiõe quæritis amicũ: Nec citius quæritis ꝙ perdi-
tis: si tamen quod non habet̃ perdi potest. Postea ab amicis uos deceptos dicitis: & hanc in-
famiam amicitiæ inuritis innocenti. ❡Do. Dolo damnificatus sum. ❡Rõ. Multis profuit
falli: eris cautior in reliquis: Quidam paruæ rei damno maximarꝫ rerꝫ pericula declinarũt.
C ❡Do. Circumscriptor iniquissimus me fefellit. ❡Rõ. Immo tuum exercuit atq; excitauit
ingenium: docuitq; non fidere nisi expertis & probatæ fidei. Enumerarẽ exempla quibus
casum tuũ solareris: nisi essent innumerabilia. Quis eñ uiuens non decipit̃? Quicqd mali
mortalib⁹ accidit min⁹ est ꝙ qđ hõ patit̃ ab hoĩe. Et qm̃ seq oĩa nec possibile nec necesse ẽ:
Memẽto Caninij: qualiter Syracusis fuit dolo malo quõdam a Phitio circũscript⁹: Habet
tamẽ Canini⁹ quo solari queat: eques Romanus ab extraneo & uiuẽte deceptus: cum Au-
gustus Cæsar Imperator Roman⁹ a Romano ciue moriẽte delusus sit: Nota res est: ut Ma-
rius quidã qui ipsius Augusti beneficio ab infimo militiæ gradu ad summos honores atq;
opes ascẽderat: semper publice prædicare solitus: se illũ unũ hæredẽ habiturꝫ: eiq; bona sua
oĩa relicturꝫ: a quo oĩa percepisset: idipsum cũ pridie ꝙ obiret eidẽ affirmasset: Augusto
fraudulẽtũ spiritũ emisit: tandẽ nulla Cæsarei noĩs: uel tenui mentione in testamento habi-
ta. Dignus uere cuius cadauer unco in Tyberim traheret̃: qui dominũ ac benefactorẽ suũ
fallere nec morte dedisceret.

De Habitatione angusta: Dial. LXIII. ❡Do.

A Nguste habito. ❡Rõ. Angusta dom⁹ ad multa ẽ habilis: Inter alia cõtra fures uti-
a lis: de quibus pauloante querebaris: qui in ea latebras non habẽt: sicut ex aduer-
so de magna domo recte dicit̃: ꝙ dñm fallit & ꝓdest furibus: Artã sane uel amplã
domũ ꝓ numero inhabitãtiũ accipio: tu nũc ut tibi uideris anguste habitas. At quãto ha-
bitat angustius aĩa tua ꝙtoq; fœdius inter saniem & cruorẽ: nec migrare illam inde si fieri
possit unq̃ uelis. ❡Do. Arta domus ẽ mihi. ❡Rõ. Dom⁹ lutea cœlestẽ aĩm nõ angustat:
Sæpe parua dom⁹ magnæ gloriæ capax fuit: cũ magna interim mltæ infamiæ plena fuisset:
Nõ format dom⁹ aĩm: sed ab illo formã accipit: Vt læta igit̃ atq; honesta pauperꝫ tuguria
B esse possunt: sic infames mœstæq; regũ arces diuitũq; palatia. Nulla tã parua dom⁹ est quã
non amplificet magnanim⁹ habitator magnoq; hospiti præstet idoneã. ❡Do. Parua do-
mus mea est. ❡Rõ. Parua Euãdri regia magnũ cœpit Alcidẽ: Modicis ædib⁹ futur⁹ mũdi
dñs nat⁹ est Cæsar: Pastorali casa Romul⁹ ac Remus tã magnæ urbis auctores educati: Nõ
amplis atrijs habitauit Cato: Volubili dolio Diogenes: Angusto tugurio Hilarion: Imis
terræ specubus sancti uiri: In exiguis hortulis magni philosophi: Sub diuo modicis ue sub
tẽtorijs summi duces: In stupẽdis palatijs Caius & Nero: Tu cũ quib⁹ habitare malles eli-

ge. ℭDo. Angusta est mihi domus & humilis & inculta. ℭRõ. Muri fures uẽtosq́ submo- C
ueant: & utrisq́ peiora uulgi tædia: tecta frigus: æstum: soles: imbres arceãt: turres aereæ
uolucribus: domus ampla superbiæ: ornata luxuriæ: referta cupidini: nullũ uirtus spernit
habitaculũ nisi uitijs occupatum. ℭDo. Peranguste habito. ℭRõ. Vis ne tibi dom⁹ om-
nis amplissima uideatur: sepulchrum cogita.

De Carcere: Dialogus LXIIII. ℭDo.

Carcere claudor indigno. ℭRõ. Melior est indign⁹ carcer: ꝙ indigna libertas: mul A
toq́ satius immeritum ꝓ iusticia mala pati: ꝙ per scelus bonis affluere: ꝙuis nec
mala illa dici debeant: neq́ hæc bona: sed loquor ut uulgus: qd̓ dolorem malum
ingens: uoluptatem summũ bonũ iudicat. ℭDo. Carcere clausus sum. ℭRõ. Quis nõ car
cere clauditur: aut quis inde digreditur nisi dum moritur? Vetus hæc tua omniũq́ sors est:
unde ꝓpriæ: unde nouæ igiť querelæ? Ita eñ scito: ex q̊ die natus es & anteq̃ nascereris: in
carcerem atq́ in uincula missum te: illi⁹ imperio cui omnis cœli ambitus exigua domus est:
Et si quid summo crediť poetæ: tenebrosum utiq́ carcerem & cæcum. Illius carceris exitum
si fœlicẽ cupis: huius angustias nõ horrebis: sicut nec supplicia: nec mortem: nec humani ali
quid: ad quorum patientiã & contemptũ nisi præparatus armatusq́ erit animus in qua- B
cunq́ fortuna calle gradiť ancipiti. ℭDo. Turpi carcere claudor atq́ angusto. ℭRõ. Nul
lus carcer turpior & ãgustior null⁹: ꝙ iste corpore⁹ q̊ usq́adeo delectarꝭ: atq́ vñ tãtope sol-
ui times. ℭDo. Carcere detineor ĩportuno. ℭRõ. Multos periculo instãti atq́ hostiũ ma-
nib⁹ carcer eripuit. Multꝭ limẽ carcerꝭ ꝓ clypeo fuit: & qd̓ intrasse ꝓfuerat: exisse nocuit: ut
exitu admoniti qd̓ horruerãt: utile: qd̓ optauerãt miserꝝ faterenť. ℭDo. Carceri mãcipat⁹
sũ. ℭRõ. Quid scis an fortasse nõ carcer: sed ut diciť custodia sit? q̊ties uĩculis explicitos ho
stilis mucro: siue hoste sæuior paupertas inuasit? quoties euasisse pœnituit: & carcerẽ quẽ
diuturnũ queri cœperant: non fuisse ꝑpetuũ quæsti sunt? Vidimus in carcere quosdã lau-
te uiuentes: mox inde digressos tenuem ac difficilẽ uitã mœsto fine clausisse. ℭDo. Miserã
in carcere uitam dego. ℭRõ. Quidã libros in carcere texuerunt: tu querelas texis inutiles.
Quidã litteras in carcere didicere: tu patientiã dedidiscis. ℭDo. Carcerali custodia uinctus C
teneor. ℭRõ. Plæriq́ cauernis ac speluncis: alij se murorꝝ angustijs inclusere: carcerẽ spõta
neum uel dei amore uel mũdi odio uulgiq́ fastidio eligentes: Tu si hoc aĩo nõ es: tuiq́ car-
ceris finem cupis: expecta: Aut te hinc homo eruet: aut mors quæ clauem carceris alterã ha-
bet. Vnus quidẽ introitus: exitus multi sunt: Aliũ misericordia: aliũ ius eruit: alius ĩnocẽtia
sua: alius custodũ negligẽtia euasit: alius precio: alius ingenio: & uel subterraneis cuniculis:
uel ꝑ tenebras amicæ noctis elapsus est: quibusdã patrꝝ memoria terremotus & ruina car-
ceris uiam fecit: Ad postremũ quos nihil emiserit: mors absoluit. Nec minus uarij euadẽtiũ
euentus. Mariũ consulatui carcer dedit: Iuliũ Cæsarẽ Piratarꝝ custodia summũ misit ad Im-
perium. Hac ætate quidã de limine carceris ad dominiũ transiuere: & catenã sibi excussam
iniecere alijs. Deniq́ Regulũ & Socratẽ multosq́ alios non tã carcer extinxit: ut uisus est: ꝙ
carceri clar⁹ finis eripuit. Et ad sũmã: quosdã carcer ad insignẽ gloriã: alios ad eximiã fortu-
nã: ad regnũ alios: multos ad cælũ misit: ad sepulchrꝝ oẽs: nullũ cœpit quẽ nõ redderet.

De Tormentis: Dialogus LXV. ℭDo.

Iniuste torqueor. ℭRõ. Quid nunc diceres si iuste? Nullũ nempe tormentũ cõsci-
entia maius est. Illa incolumi: hæc externa despicito: intra te est cõsolator tuus. ℭ A
ℭDo. Torqueor prorsus indigne. ℭRõ. Tortoris miserere tui: ille te grauius tor
quetur: ꝙuis eñ mũdus obstrepat: minus mali est pati iniuriã ꝙ inferre. ℭDo. Torque-
or. ℭRõ. Nouũ mali ueteris lamentũ: Nunquid eñ nõ antea torquebaris: inter tormenta
natus: inter tormenta uixisti: inter tormẽta moriturus: quid nunc noui accidit? Mutanť tor
mentorꝝ spẽs: tormẽta nõ desinũt: Excute totũ tẽpus ætatis: quẽ sine tormẽtis diem egeris
recordare. Aliqua falsis forsan gaudijs adumbrata reperies: ueris aũt plena tormẽtis: qui-
bus si acriť æstimes: nullã uitæ ꝑtẽ uacare fateberis. Vnde nõ ĩmerito qbusdã oĩs uita sup-
plicium uisa est: Sed uos nihilomin⁹ ꝙ hæ philosophicæ uoces tãgũt: hærẽt quidẽ auriũ ue-
stibulo: mentis claustra non subeunt: hic ad omnem corporis offensiunculam ingemiscitis:
animi iuge mortiferumq́ suppliciũ nõ sentitis: Illic impatiẽtes: hic hæbetes. ℭDo. In ecu- B
leum leuor. ℭRõ. Quid refert: in eculeum an in lectulum torquẽdus ascẽderis? Te carni-
ficis nodus præmet: At hunc febris: hunc podagra: hunc uxor: hũc filius: hunc amica: hũc

diuitiæ: hunc paupertas: hunc medici manus: hunc magiſtri ferula: hunc nequam ſeruus: hunc dominus inſolens: hunc infinita cupiditas ſpeſq; anhelat: hunc tortore quolibet peior metus. Perquire mortalium ſtatus: uix ullum inuenies non in eculeo pendentem: Sed cum mille ſint eculei: niſi ligneum non timetis? ¶ Do. Torqueor. ¶ Rõ. Aut innocentia in
C tormentis: aut iuſticia teipſum conſolare: Nam ſi iniuſte torqueris gaudendum eſt: experimentum tibi atq; aliis & fulgor quidam tuæ uirtutis acceſſerit: attractati ac ſublati fragrãtior ac notior fama erit: Vt bene oleant: terũtur aromata: & pulcherrima rerum ne lateant attolluntur. Sin id iuſte pateris acquieſce remedio: & concretæ ſordes flammis aut aſperitatibus eluũtur: & magni mali medicina triſtior ſit oportet: Quem morborũ tædet: amara non reſpuat: quem ſcelerum pœnitet: ſupplicia non recuſet. ¶ Do. In eculeum tollor. ¶ Rõ. Si imerit⁹ habes unde ex alto ſæuitiam alienã deſpicias. At ſi merit⁹: unde a terra diuulſus ipſe tuum clarius aſpicias crimen: quodq; commiſſum doles non doleas plecti. ¶ Do. Torqueor. ¶ Rõ. Aut temptatur uirtus aut punitur uitium: alterum ſæpe utile: alterũ ſemper expediens. Bona exercitatio iuſti eſt: peſſima nocentis impunitas. ¶ Do. Torqueor. ¶ Rõ. Diſce iter ad patientiam & ad mortem.

De iniuſto Iudicio: Dial. LXVI.

¶ Do.
A Iniuſto iudicio damnatus ſum. ¶ Rõ. Vnius iudicis: aut paucorum uoce teſtium damnatus populi uocibus: aut tacito iudicio: quodq; eſt melius conſcientia ipſa tua: quodq; eſt optimum diuina ſententia abſoluendus. Siquidẽ ad tribunal æternum iudicis iuſti ꝓuocatio salua eſt: Solet is perperam iudicata reſcindere. ¶ Do. Iniuſte iudicor. ¶ Rõ. Vt iuſticia iniuſtos: ſic iniuſticia iuſtos præmit. Vbi igĩ iniuſta damnatio: ibi iuſtus eſt reus: Nemo autem tam demens niſi inſaniat ut hæc peruerti ſeq; iniuſto iudicio præmi uelit. Nemo tam pauidus niſi ſit peſſimus: ut nõ potius damnari eligat iniuſto iudicio q̃ abſolui. Tanto enim id ſatius: quãto eſt melior oppreſſa iuſticia q̃ imperioſa nequitia: quantoq; eſt optabilior mens bona q̃ propitia fortuna: q̃uis illa laboribus: hæc delitiis affluat. Plus dicam: tanto eſt melius iuſte etiã damnari q̃ iniuſte abſolui: quãto eſt peius impunitum q̃ punitum crimen: In hoc enim ſceleri iuncta iuſticia eſt: malo quidem magno bonum ingẽs: In illo autem ſcelus & impunitas: quæ neſcio an ſcelere ipſo peior ſit:
B una certe & iuſticiæ hoſtis & multorum radix eſt ſcelerum. ¶ Do. Iudicio grauor iniquiſſimo. ¶ Rõ. Mens in ſolido fundata & bene ſibi cõſcia humeros habet inexpugnabiles: ſuperimpone quantumlibet damni: infamiæ: ſupplicii: nullo faſce curuabitur: & uiribus ſuis & multo maxime cœleſti ope conſiſtet. Erunt præterea quorum ſeſe paribus ſoletur euentibus haud ſpernendi comites. Romæ Furius Camill⁹ ac Liuius Salinator: Athenis Ariſtides atq; Melciades multiq; alii: Inter q̃s qdẽ: qđ mireris: Cicero & Socrates: an te horũ alicui: an Publio Clodio ſimilem fieri malis: atq; horum quiſq; ciuis optim⁹ & ĩ ſua urbe clariſſimus: ſed iudicio damnatus: & uel in exilium: uel in carcerem uel in mortem act⁹. Ille uero ſceleſtiſſimus: & inter multa flagitia notiſſimi quoq; conuictus adulterii: uiolentarumq; religionum concordibus omniũ iudicum ſententiis abſolutus eſt: quiſq̃ ne adeo falſæ metuens infamiæ eſt: qui non illius abſolutioni Ciceronis hoſtis ſui damnationem atq; exiliũ anteponat: Sed humana hæc atq; cõia. Sin alti⁹ aſpicis: uidebis præſſum falſo iudicio cœli regem familiamq; eius electiſſimam tanti ueſtigiis hærentem ducis: & qui hunc poſtea ſecuti ſunt: tanta innocẽtia tantiſq; uirtutibus in hoſ ipſos iudiciarii turbinis incurſus ac ſcopu-
C los ĩcidiſſe. ¶ Do. Falſo iudicio offẽdor. ¶ Rõ. Eſt qui te iudicet: Is qui facit iudiciũ iniuriam patientibus: quiq; ait: Mea eſt ultio & ego retribuam eis in tempore. Eſt & ubi nõ cogitas: ipſo iudicis aũt teſtis in pectore: magni ibi habitant ultores: nullius bæluæ morſus eſt acrior q̃ conſciẽtiæ. ¶ Do. Iniuſto iudicio læſus ſum. ¶ Rõ. Illatis iniuriis bene uti: ars non ultima eſt: qua inſtructo ſæpe profuit iniquitas aliena: cum ſua cuiq; ſemper noceat: proſit nunq̃. ¶ Do. Innocens damnatus ſum. ¶ Rõ. Quid igitur nocens malles? Sic enim Xantippe coniugi Socrates moriens reſpondet: muliebriter lamentanti: quod is innocens moreretur. Atqui & ſi aliqui contrarium opinati ſint: longe tamen eſt innocentem condemnari tolerabilius q̃ nocentem. Hic enim ſolum ſupplicium graue eſt: illic & cauſa
D ſupplicii. ¶ Do. Iniuſto populi iudicio damnatus ſum. ¶ Rõ. Expectas ut popul⁹ in te rectum uideat: quod nec in ſe nec in alio unq̃ uidit? Magnum tuæ innocentiæ argumentum fuerit a nocentibus condemnari. ¶ Do. Populus immeritum me cõdemnat. ¶ Rõ. Idem Hercle non immeritum: ſed multa & magna promeritum Camillum: de quo nunc loquebar: & Liuium ipſum: deniq; Scipionem Africanum alioſq; Cornelios tales uiros iniuſtis

iudiciis agitatos ad uoluntarium coegit exilium. ¶Do. A rege innocens condemnor. ¶Rõ. Et regum plærumq; sententiæ nõ iusticiæ sed uindictæ sunt: Quisquis liberius uerbũ contra licentias regias emiserit: cuicunq; in interitu libertatis frõs obductior fuerit: is læsæ reus erit maiestatis. ¶Do. Sed condemnor a iudicibus. ¶Rõ. Iniquo iudice nullum uenenosius est animal: A serpente læsos se dolẽt quidem homines non querũtur: Fecit enim serpens quod suum erat: q̃uis nõ quod placitum patienti: Certe iudices erant qui eos etiam de quibus dixi Socratem condemnarunt: Clodium absoluerunt: quorum utrum esset iniquius dubitari potest. Proinde in populis aut sub regibus atq; iudicibus degenti: propositum animo esse debet: aspera quælibet & iniusta patienda si ueniant: non deflenda cum uenerint.

De Exilio: Dial. LXVII.

Xilio pellor iniusto. ¶Rõ. Quid tu igitur: iusto pelli malles exilio? Nempe quod e ad iniuriæ cumulum ais: in diuersũ trahitur: Habes enim iniusti exilii solacium comitem iusticiam: quæ iniustos ciues destituẽs te secuta tecum exulat. ¶Do. Iniusto exilio pulsus sum. ¶Rõ. An te rex expulit: an tyrannus: an populus: an hostis: an tuipse? Nam si rex: aut iniustum exilium nõ erit: aut ipse non iustus: atq; ita nec rex quidẽ. Si tyranus: ab illo te pulsum gaude: sub quo boni exulant: fures imperãt. Si populus: moribus ille suis utitur: bonos odit: & his quoq; multiceps tyrannus nunq̃ sui similem pepulisset: Non te igitur patria sed malorum cœtibus arceri: neq; in exilium sed in partem bonorum ciuium cogi putes. At si hostis: agnosce iniuriæ leuitatem: nõ hostiliter sæuiit: qui omnia cum posset patriam abstulit: spem reliquit. Sin tuipse: mores populi perosus aut tyranni abitum elegisti: nõ modo ne doleas: sed etiam gloriare uirtutem patriæ prætulisse: nõ tu flebilẽ sed honestã & prorsus inuidiosã bonis atq; optabilẽ nõ iã exilii sed absentiæ causam habes. Spõte Pythagoras Samon liqt: Athenas Solon: Lycurgus Lacedæmona: Romam Scipio. ¶Do. Exilio dãnatus sum. ¶Rõ. Multos exiliũ honestauit: multos acrior aliq̃ fortunæ uis atq; iiuria notos reddidit & illustres: Quid te uetat illis inseri: qui quasi ignem de silice claram famam collisionibus quæsiere? ¶Do. In exilium agor. ¶Rõ. Habes in historiis magnos rei huius socios: quorum speciosissimus comitatus: non sensum modo doloris imminuat sed obliuionem afferat. Non minor in exilio Camillus fuit q̃ fuisset domi: Quantus ciuis: quantus exul: qui uictorias ac triumphos non iusticia minus q̃ prosperitate conspicuos in Capitolium duxit: mox hinc pulsus pro accepta iniuria ingratæ salutem patriæ rependit. Non facile aliud tam clari exulis exemplum fateor: Sed Rutilius & Metellus tam nihil exilio fracti sũt: ut Rutilius reuocatus ab illo cuius nutui nõ parere capitale erat: exilium amplexus: reditum contempserit: seu ne ulla in parte senatui iniustisq; licet legibus patriæ obstaret: seu ne forte exul iterum fieri posset. At Metellus eodem quo in exilio profectus erat: uultu atq; animo remearet. His Marcellus accedat: hic ultimus qui in belli ciuilis tempus incidit: pulsus nempe: non solitam modo constantiam honestarumq; artium studium nõ omisit: sed strinxit artius: & publicis liber curis: uni excolendo animo tam ardenter incubuit: ut ad scholas missus honestissimas: nõ ad exilium uideretur: Quod quidẽ in Cicerone conspectius operum splendor & litterarum copia maior facit: non exilii modo sed carceris dulce solacium. ¶Do. Exilium patior. ¶Rõ. Exilium breue cito te patriæ tuæ reddet: Longum uero aliam tibi patriam dabit: unde exulẽt qui te exulem uoluere: dedissetq; nunc si ad naturam rerum non ad opiniones hominum aspiceres. Valde enim angustus est animus qui sic ad unum terræ angulum se applicat: ut quicquid extra sit exiliũ putet: Multum abest exilii deplorator ab illa animi magnitudine: cui totus orbis carcer exiguus uidetur. Interrogatus Socrates: cuias esset: mũdanus inquit sum. Vere Socraticum respõsum: Atheniensem se alius respondisset: Socrati autem patria omnium mundus erat: non hic solum quem uulgo mundum dicitis: cum pars ultima mundi sit: sed cœlum ipsum quod hac rectius appellatione cõprehenditur. Illi patriæ destinati estis ad quam si suspirat animus: qualibet in parte terrarum peregrinum atq; exulem se nouerit: Nam quis patriam uocet ubi non habitet nisi ad breue tempus? Illa uere cuiusq; patria dicenda est: ubi quisq; perpetuo securus ac tranquillus deget: Quære hanc in terris: puto irrita erit inquisitio. Vt naturæ aũt lex ẽ data mortalibus ac præscripti fines: dum hic uiuitur terra omis patria uestra est: Intra quam qui se exulem facit: non tam rei q̃ animi uitio laborat. Non habemus hic manentem ciuitatem dixit Paulus. Omne solum forti patria est: Inquit Naso. Omne homini

D natale solum: ait Statius. His te uocibus armatum uelim: quibus ubiq; unus & uel nunq̃
uel semper in patria tua sis. ¶Do. Ire in exilium iubeor. ¶Rō. I spōte peregrinatio erit nō
exiliū: & memēto qbusdā exitū: qbusdā ꝑo reditū ꝓ exilio fore: Sunt quibus nūq̃ peius q̃
in patria sua sit. ¶Do. In exilium cogor. ¶Rō. Cupiendo quod cogeris: efficies ne coga/
ris. Omne uiolentum patientia uincitur: & desinit esse uiolentum quod uolenti fit. ¶Do.
Ire in exilium est necesse. ¶Rō. Tu fac uolens quod uel nolens faceres: fac lætus omnia ne
quid mœstus patiaris: Ita omnem uim necessitatis: omnes clauos quos adamantinos illi
tribuunt catenasq; : omne tædium molestiamq; discusseris: Sed uos impossibilia cupitis:
necessaria fugitis: utrūq; ne quicq̃. ¶Do. In exilium eo. ¶Rō. Immo forsan in requiem:
sub obtētu falsæ miseriæ uera fœlicitas: iam saltem ab inuidia tutus eris: propera mixtāq;
cum gloria securitatem arripe: Tutis & honestis latebris nihil est dulcius: nullæ his confer/
E ri possunt urbium plateæ. ¶Do. Pellor e patria. ¶Rō. Pulsum te pessimis: optimis insere:
neq; te patria: sed patriam te indignam rebus proba. Sentiat illa quid perdidit: tu nihil per
didisse te sentias: mali ciues tui tædio simulq; præsentis odio ac suspitione carcāt: boni aūt
amore absentis ac desiderio teneantur sequanturq; oculis atq; animis abeuntem: Illi se so/
los linqui doleant: tu te comitatum gaudeas proficisci: neq; in tergum respicias neq; redi/
tum cogites: neq; cum illis esse cupias qui te cupiunt abesse: neq; demum quod a te fieri de/
buit: ab alio factum egreferas: Debuisti cedere ciuium inuidiæ: utq; illam fugeres ultro in
exilium ire. Huius ego cōsilij dux eram: Nec exempli duces deerant clarissimi: Nam impri/
mis tres magnos Scipiadas id fecisse noueras: tanq; perseuera nterut patriam sua præsen/
tia qua nil clarius habebat spoliatam indignam quoq; cineribus defunctoꝝ: Quidā insu/
per famoso dignam epigrammate iudicarent: Nomina sunt immortali memoria quæ tibi
per famam perq; omnis historiæ fidem ignota esse non poterant: Africanus Nasica: Lentu
F lus. ¶Do. Mittor in exilium. ¶Rō. Immo in experimentum tui: uideris quem te in exilio
præbeas: si succumbis exul uerus: si consistis exilio clarus: ut multi olim qui inuicti & fulgi
di per asperitates incesserunt: ut sequentibus rectum iter ostenderent. Sine tyrannos sæui/
re: sine populum furere: sine hostes ac fortunam fremere: Pelli potes: capi: cædi: perimi: uin/
ci autem nisi manum extuleris non potes: neq; ornamentis tuis spoliari: cū quibus q̊cunq;
ieris & ciuis & patriæ principum unus eris. ¶Do. Exulatum pergo. ¶Rō. Perge alacer: I
securus: nescis q̃ longa sint brachia tui regis: Nihil illi longe est: Vbiq; te proteget qui pro/
texit in patria.

De obsessa Patria: Dial. LXVIII.

¶Do.
A OBsessa est patria. ¶Rō. Obsessa fuit Troia: obsessa Tyrus: obsessa Carthago: ob/
sessa Hierosolyma: obsessa Numātia & Corinthus: euersæq; omnes: quē iam pu/
deat obsideri? Ipsa urbiū caput Roma obsidione temptata est. Sed cum iam Ro/
ma esse desijsset: quid Capuam: quid Tarentum: quid Syracusas: quid Athenas: quid Ve/
hios minores ue alias loquar? Sūt & sua urbibus fata: & paucæ fatum obsidionis euasere.
Sed longitudo tempoꝝ noticiæ rerum obstat: ut ipsis etiam ciuibus suaꝝ fata urbium sint
ignota: Tu præsentem sentis obsidionem: nec futuras præuides: nec præteritas memini/
sti: Sic est usus quod te præmit defles: Valde sensibus dediti estis bæluarum more. ¶Do.
In patria sum obsessus. ¶Rō. Dicebam te incōmodum tuū flere: iam optabile uideri pos/
sit exilium: eo q minus officiat libertati: neutrū tamē officit: Si libertas animi uera est: Ille
& inclusus egredi: & exclusus regredi & ubi uoluerit esse potest. ¶Do. Obsessus in patria
B mea sum. ¶Rō. Obsessus & Priamus: non ciuis sed rex iu patria sua fuit: cum tota illa fa/
mosa magis q̃ fortunata familia. Obsessus Argis Antigonus Macedonū rex: & Eumenes
Pergami: Obsessus hac ætate intra urbem Ianuæ rex Siciliæ Ropertus: nullo ueterum regū
minor: Si quæ ueros reges facit uera uirtus attenditur: tu homuncio sortem regiam lamē/
taris? Obsessus Ambrosius: obsessus Augustin⁹: ambo simul ītra Mediolani ambitū. Ob/
sessus ad ultimum Augustinus idem intra episcopi sui muros: quo tēpore miseratus lachry/
mas suas deus a terrena illum obsidione ad cœleste regnum transtulit. ¶Do. Obsideor.
¶Rō. Et quis oro non obsidetur? Hos peccata obsident: illos morbi: hos inimicitiæ: illos
curæ: hos negocia: illos ocia: illos diuitiæ: hos paupertas: illos infamia: hos laboriosa cele/
britas. Oēs corpus qd' tātopere colitis & amatis: ille uos carcer artissimus circūcingit atq;
obsidet obsidione ꝑpetua. Ipse orbis terræ ubi fremitis & bellis assiduis insanitis: ubi im/
periorum terminos ac regnorum tāto studio prolatatis: qua a uobis incolitur: quid est ali/

udq̃ quod ait Cicero: quasi quædam parua insula circumfuso illo mari: quod magnum: quod oceanum: quod Atlanticum appellatur in terris: quod tamen tanto nomine q̃ sit paruum uides? Vndiq; obsessi estis omnes: tu te obsessum ut rem nouam narras: Vide potius si quid in te opis aut consilij est quod possis ad tutelam patriæ conferre: Hoc fac potius & memẽto Syracusij Archimedis operosi senis: Querelæ enim nec tibi nec patriæ profuerint. C ¶Do. Obsideor intra patriam meam. ¶Rõ. Quid tu igitur an alibi malles obsideri? Posses id fateor malle & quidem pie: quo scilicet te obsesso illa esset immunis. Cæterum quod ad te attinet: an solamẽ exiguum uidetur: quicquid sit in patria tua pati: ut quãtum lædit aduersitas: tantũ leniat locus ipse. ¶Do. Intra muros patrios coartatus sum. ¶Rõ. Ita hoc dicis quasi nullæ maiores uobis sint angustiæ q̃ murorũ. Q̃ multi ex his qui in urbibus habitant: sic assidui in curia atq; in foro sũt: ut uix toto q̃ lõgꝰ est anno semel portas urbis aspiciant. Adde nomen obsidionis erumpere gestiẽt: & uincti sibi compedibus uidebuntur artissimis: non hoc facit obsidio sed opinio: qua nihil est in uestræ mortalis uitæ fluctuatione potẽtius. Fabulam locus poscit. Decrepitum quendam senem fuisse nuper Aretij fama est: qui nunq̃ patrium limen excesserat: id cum ad aures præsidentiũ peruenisset: ludendi studio hominem ad se uocãt: & sibi compertum dicũt illum clam urbem egredi solitum occulta cum hostibus habere colloquia. Ille autem per sanctos iurare se non solũ tũc præsentis belli tempore: sed nec unq̃ ulla pace per omnem q̃uis longam uitam muros urbis egressum. Contra illi incredulitatem fingere & suspectum eum reipublicæ dicere. Quid multa? Graui ni pareat pœna imposita: ne egrediatur imperant. Illum ferunt impatientia prohibitionis irritatum: die postero: quod nunq̃ antea uisum erat: extra muros patriæ deprehensum. Sic inuetitum semper peruicacia animos urgente nitimini: & tu nunc te artatum dicis: & tibi urbs tota non sufficit: cui nisi obsidereris: forte pars minima domꝰ forsitan una sufficeret: quod maxime studiosis euenire solet. Quid ꝙ fere oĩs obsidio breuis est? Adest loci solamen ac temporis æquanimitas: sola deest ut lugeatis & queramini: non natura rerum sed mollicies uestra est.

De Patria euersa: Dial. LXIX.

¶Do. q Vidꝙ euersa funditus est patria? ¶Rõ. An non fortunas quarũdam ex his quas pauloante nominabam: & similes aliarum innumerabilium audiuisti? Tyrum & Thebas & Persepolim Persici regni caput euertit Alexdãer Macedo: Quod mireris: ad suggestum scorti unius magnæ urbis tenuis fortuna est. Troiam euertit Agamemnon: Saguntum Hannibal: Carthaginem atq; Numantiam Africanus minor: Hierosolymam Tytus: Aliasq; alij. Romam nullus in totum diruit: sed senectus attriuit: ciuilibꝰ adiuta discordijs. Et quid refert quis euerterit: quã constet euersam? Ruinæ Mediolanẽsis recentior fama est sub Frederico Imperatore barbaro & immani: Quid tu ergo tuam patriã rebaris exemptam impio fortunæ: cui urbes maximæ atq; imperia subessent? An usq; adeo te fefellit amor: ut urbem unam: ꝙ tu ibi natus esses: fingeres immortalem: cum sit mũdus ipse mortalis? Cœlum ruet ac terra: montes & maria mouebũtur: & creata de nihilo in nihilũ redigẽtur: Tu ruisse tuam patriam aut miraris aut quereris: Sunt quod pauloante dicebam: ut homĩbꝰ: sic urbibus mortes suæ. Non tam crebræ illæ quidem ꝙ & pauciores urbes & diuturnioris æui sunt: morti tamen obnoxiæ: non sunt enim soli homines sed præter animos: humana cuncta mortalia. ¶Do. Patria ruit. ¶Rõ. Resurget forsitan: Nam & aliquæ surrexerunt: & quibusdam cecidisse materia fuit fœlicius resurgẽdi. Mempe hodie Saguntum & Mediolanum sedibus suis stant: At Mediolano proxima laudum Pompeij ultima: ut aiunt: mutauit locum ijsdem barbaricis manibus: & sub idem tempus euersa: Similiter & Hierosolyma & Carthago. Spera ergo si spes cecidit: & de patria actum reris: caue tu succubuisse fortunæ. Peior est enim animorum deiectio q̃ murorum: Virilis non fœminea: uirum decet pietas: q̃uis doleas patriam cecidisse: noli tamen simul occumbere quando tua nil iam ruina reipublicæ collatura est: quin teipsum & si quæ sunt ciuium reliquiæ ad fœliciora tempora reseruare satage: factis prius nõ lamentis opus est: ubi sit etiam ipsa fuga laudabilis. Audisti ut Terentio Varroni cuius culpa ac temeritate pene ruerat imperium Romanum: publice ab omnibus gratiæ actæ sunt: ꝙ de republica non desperasset: quod fecisse collega eius uir clarissimus: & culpæ omnis illius expers uidebatur: si aliud nihil est reliqui: At tu saltem cum Biante bona tua tecum portans: q̃uis nudus: muros patriæ tuæ cadentis egredere: & ad illam patriam aspira: cuius regni nõ erit finis: Quo cũ tan-

A

B

dem deo te uocante conscenderis: nõ obsidionẽ metuas: nec ruinam: nec eorũ aliquid quæ
ueſtris in urbibus metuuntur.

De Metu perdendi in bello: Dialogus LXX. ℭMetus.

Ello uinci metuo. ℭRõ. Pacẽ quære. ℭMetus. Valde uinci metuo. ℭRõ. Timor
A b modeſtus cautionem: uæhemens uero desperationem parit: quarum altera nil in
bello melius: altera peius nihil in rebus omibus. ℭMetus. Magno prælij quatior
terrore. ℭRõ. Quid bellantium timor mali ferat atq; ex timore oriens mœsticia: Flamini/
us ad Thrasumenũ: Crassus apud Charras: Pompeius in Thessalia exptus eſt: quibus i lo/
cis & sæpe alibi uerum poeticum illud apparuerit: Pessimus in dubijs augur: timor. ℭ
Metus. Euẽtum pugnæ nimis horreo. ℭRõ. Differ interim dum spes redit: male pergitur
unde abſtinendum mens terrorq; denunciant. Solet inesse animis præsaga quædam uis:
cui obſtare fortassis non sit usq;quaq; consilium: Non eſt exemplorum numerus seu uete/
B rum seu nouorum: clarissimis tribus uti satis habui. ℭMetus. Inſtãtis pugnæ casum me/
tuo. ℭRõ. Excute res tuas quas te melius nemo eſt qui nouerit: Vide ne non rei natura uel
uirium defectus: sed præsagium sibi fingat ignauia: cui nihil usq; non formidolosum ac dif/
ficile eſt. Hæc si libertati igitur: si gloriæ: si saluti tuæ officit: uirtutis auxilio comprimenda
eſt: excitandusq; animus & monſtrandum illi sæpe pauciora esse & leuiora pericula q̃ pa/
uores: obuersari: sæpe oculis falsas imagines rerum terribilium: quibus cõſternati quidam
sine ferro paratam sibi uictoriam tradidere hoſti. Nõ eſt enim falsus atq; inanis metus ue/
ro lentior: sed eo sæpe uæhementior: quo pauentem maiora omnia sibi fingẽs error quoq;
præcipitat: Atq; ita q; poeta idẽ ait: Male cũcta miniſtrat ĩpetus. Si nec his attollere iacentẽ
aĩm potes sed ꝟtutẽ pauor exupat: cãpo abſtine: Vix bñ gerit: qd' pauide gerit. Sic affect9
in aciem si descendas: tecum erit qui contra te dimicet: tui enĩ ipsius aduersus te melior pars
rebellat. Malus semper hospes animi: pessimus in bellum comes metus.

De ſtulto & temerario Collega: Dial. LXXI. ℭDo.

A Tultum habeo ac temerarium collegam. ℭRõ. Eſt aliquid causæ fateor ut time/
f as: sed ex aduerso aliquid eſt ut speres: Hoc enĩ ut quibusdam calamitatis: sic ali/
is gloriæ præbuit materiam: Temeritas Terentij Varronis: Aemilio Paulo mortẽ
pepit. At L. Furij & Minutij temeritas. M. Furio Camillo: &. Q. Fabio Maximo singula/
rem gloriam quæsiuit: Notæ sunt hiſtoriæ. ℭDo. Eſt mihi collega præceps & inconſtans.
ℭRõ. Eſto tu conſtans & modeſtus. Nusq; uirtus clarior eminet q̃ suo admota contrario.
Cur non tu potius illũ regas q̃ te ille præcipitet? ℭDo. Eſt insolentissimus collega. ℭRõ.
An tibi excidit: ut ipsi de quo nunc diximus Camillo: tribuni militum consulari poteſtate
quinq; simul collegæ imperio pares ultro se submisere. Habet hoc uirtus excellens: possesso/
ribus suis auctoritatem: miratoribus reuerentiam ac pudorem cõfert: Nullo melius modo
collegæ insolentiam repræsseris q̃ induſtria ac uirtute. Sic efficies ut illum tibi parem dici
pudeat: sicut puduit Minutium: & aut se sponte subijciat honeſtiore suffragio q̃ si eum ti/
bi populus subiecisset: aut omnes intelligant illum tibi parem nomine: rebus imparem: &
B quicquid bene gesseritis tuum esse: quicquid secus illius. ℭDo. Collega mihi ſtultus obti/
git ac peruersus. ℭRõ. Quædam per contrarium discuntur. Solent magiſtri tardiusculis
discipulis ineptum aliquid proponere: quod cum respuerit: discentis ingenium ad uera fa/
cilius retrahat: Redit ad memoriã obscuri hoĩs clarꝝ uerbũ. Ante non magnũ tẽpus cũ Flo
rentia ciuitas ſtatũ mutasset: qd' crebro nimis ac libenter facit: atq; ad imam plæbem frena
reipublicæ peruenissent: unus ex insolẽti grege qui diu tenuerat illa & mœſtus amiserat: ui/
cini inopis mœchanici humilitatẽ spernẽs: Et tu inqt qui neq; litteras noueris: neq; unq̃
patrios fines excesseris: uili semp artificio uitã trahens cũ paribus tuis: qualiter hanc tantã
& tam nobilẽ urbẽ reges? Ille aũt nihil motus: Et quid negocij inquit eſt? Quid uos egeritis
nullus ignorat: si per oĩa contrariũ agimus: aberrare non possumus. O uerbũ dignũ docti
hominis ex ingenio prodijsse. Tu nunc igitur in collega tuo contrarium tibi ſtatuas exem/
plar: cui dissimillimus fieri uelis.

De incõsulto & præcipiti magiſtro militiæ: Dial. LXXII. ℭDo.

A St mihi magiſter militiæ incõsultus ac præceps. ℭRõ. Hoc aliquãto periculosius
e nõ negẽ. Legiones ueſtras interroga iacẽtes ad Trebiã: ad Thrasumenũ: & ad Cã
nas: multisq; alijs in locis. Si remediũ uis: dubiã linque militiã. Si id forte nõ dat:

attu fortiter atqꝫ industrie ministeriū tuū age: ut inter tui ducis errores tua ꝟtus emineat:
nec te ruina opprimat aliena: sed tu potiꝰ si qua est uia publicæ humeros subijcias ruinæ:
Rē difficilē: sed neqꝫ impossibilē: neqꝫ insuetā iubeo: Vt em̄ sæpe multis militibꝰ obfuit uniꝰ
ducis ignauia: sic interdum unius uiri uirtus & exercitū seruauit & ducem. Neu sim lōgior
ꝙ oportet: Tu res suis ī locis quæres: mihi nominū & tempoꝝ cōmemoratio sola sufficiet.
Publius Deciꝰ bello Sannitico: Calphurnius Flamina bello punico primo: Africanꝰ mi/
nor bello punico tertio: tribuni oēs militū ducūqꝫ & exercituū seruatores: tanta esse tua uir
tus ac fœlicitas potest: ut aliena infamia eximiā in gloriā tuā uergat. Anceps sane negociū:
sed extrema in necessitate unicū. Proinde utcūqꝫ alios fortuna rotauerit: tu uirtutis guber/
naculū si mihi obseq uolueris: nec in pace: nec in bello: nec in uita destitues nec in morte.

De infausto Prælio: Dialogus LXXIII.

¶Do. T prælio uictus sum. ¶Rō. Iam timor euanuit: sperare incipies: hæc est hoꝝ seri/
a es affectuum: Nam cū spes & metus de futuro sint: iam ut futuꝝ potest esse quod A
speres: sic futuꝝ esse desijt qd timebas. ¶Do. Magno prælio uictus sum. ¶Rō.
Tantū ne aīo uictus sis: Nempe ille si cecidit actū est. Meministi ut Marcellus prælio uictus
die proximo in aciem redijt: uictoreqꝫ suū maiore ꝙ ab illo pridie uictus erat prælio uicit.
Et Iulius Cæsar ad Durachiū inferior: ad Pharsaliam mox ingēti prælio uictor fuit. Multi
prælio uicti: bello fuere uictores: Nō cadunt animi uiroꝝ fortiū unius lucis euentu: nō ma
gnanimi tantū sed lōganimes sunt: Victus hodie: cras pugnabis cautius. Ducis artē infau/
sta prælia quasi tristes fidiqꝫ edocent magistri: atqꝫ ubi sit erratū plagis admonent: Sic agri/
colam sterilitas: architectū lapsus ædiū: equitē casus crebri: nautā graues acuūt procellæ:
errando discit. ¶Do. Victus sum. ¶Rō. Non est uictus nisi qui se uictū credit: cuius spes
obruta & extincta est: cuius animus amara deposuit. Aspice Romanos aīos: cū semp: tum B
præsertim bello punico secūdo: nō tam defectione socioꝝ: nō cōspiratione regū ac gentiū:
non tot infœlicibus prælijs ac ruinis pene ultimis uicti sunt: nulla unqꝫ apud illos mentio
pacis: nullum diffidētiæ uestigiū: nulla deniqꝫ nisi alta prorsus & inuicta cōsilia. Hoc sane
quid est aliud ꝙ uirtute animi fortunæ duritiē mollire: atqꝫ illā in pudorem sui & amorem
tui cogere? Tandem igit̄ ut dignū erat emersere: & millies strati surrexere altius: ut non ho/
stes tantū suos modo tam formidabiles: sed totū mox ex ordine terraꝝ orbem uirtus illis
ac fortuua subijceret. ¶Do. Victus sum fateor. ¶Rō. Nūc demū incipis nosse fortunam:
& hoc saltem boni fugiēs inuenisti: Nemo ferme res magnas gratis discit. Multos docet ex/
perientia: quos schola nō docuit: & præceptoribus surdū caput hausit oculis qd auribꝰ nō
ualebat. Nulla reꝝ humanarū certior magistra ꝙ aduersitas: nulla discutiendis erroribus
aptior. ¶Do. Magno fortunæ uulnere corrui. ¶Rō. Surge ne iaceas: Nusꝙ clarius ꝙ
inter fortunæ uulnera ꝓminet animi magnitudo. Nūc nosce teipsum quantarūqꝫ sis uiriū C
ualde ictus intellige. ¶Do. Speratā uictoriā amisi. ¶Rō. Si insperatā: prudentiā quæsi/
uisti: non speranda reꝝ ꝑmutatio uideri debet. ¶Do. Victus sum bello. ¶Rō. Bello uictꝰ
libertatē retinet ac uitā: uitio aūt uictus utranqꝫ amittit: quisquis igit̄ illi succūbit uere uin/
citur. ¶Do. Victꝰ sum. ¶Rō. Quid scis an illud magno Pōpeio Thessalico dictū: dicere
& tibi cōueniat? Vincere peiꝰ erat: Vt dāni plus: sic peccati minus solet habere qui uincit̄.
Lucꝝ ingens qd optantes quidā: nō uinci mō sed mori etiā elegerūt: Et ꝓfecto mercantur
egregie qui morte corꝑis quærūt aīæ salutē: sed plæriqꝫ malis suis gaudēt bonis anguntur:
tanta hoim mētes habet cæcitas. ¶Do. Victꝰ sum. ¶Rō. Potest id qdē tibi nō sciētiæ mili
taris inopia sed fortuito contigisse. Nusꝙ em̄ fortunatior: ut ita dixerim: fortuna ꝙ in præ/
lio: cū m'ta alibi: illic oīa posse illā ꝓhibēt. ¶Do. Prælio uictꝰ excessi. ¶Rō. At nō cōtinuo
nudꝰ. Possūt arma uictis auferri: ꝟa aūt bona quæ sunt arma aī etiā q uident̄ uicti retinēt.
Ea em̄ ut ex incēdio ac naufragio: sic aduerso ex prælio efferunt̄: Nec illa tm̄ quæ in aīs ab/ D
dita ferro tangi nequeūt: sed illa q̊ꝫ quæ maxīe ꝑiclitari in prælijs ac ferro exposita uident̄.
Itaqꝫ nō q̄sqs bello uincit̄: bellicæ sit̄ spoliat̄ laudibꝰ: licet etiā armis amissis ex acie fugiētē:
qd ꝙ est maiꝰ in acie ꝑeuntē secū ducis eximij nomen ferre: Nā & ad Thermopylas Leoni/
dam nō tā uictū ꝙ uincēdo fatigatū inter ingētes stratoꝝ hostiū cumulos occidisse cū suis
græcæ memorāt historiæ: ꝙ Deiphobo famā Maro approbat: & ī cāpis Emathijs si Luca/
no credit̄ stetit ordine certo infœlix acies: Et nouissimo prælio qd in Africa cū Hānibale ge/
stum est: nec meliꝰ instrui aciē: nec acrius potuisse pugnari: ut de uictore uictꝰ: sic & de uicto
itidē uictor ipse cōfessus est: uterqꝫ ingēs reꝝ taliū æstimator: Quid amisit aūt q uerā artis
suæ gloriā: & bene gestæ rei cōscientiā nō amisit?

De Bello ciuili: Dialogus LXXIIII. ℭDo.

A b Ello quatimur ciuili. ℭRō. Nomē hoc a ciuib⁹ tractū: & tu un⁹ es ciuiū: Vide ergo
ne & tu unus sis huic malo fomēta præbentiū & uirili pte culpæ nō careas: Hic eni
est mos alter alterꝫ inflāmat: donec singuli furorem publicū exciuerint: tū demū fu-
ror public⁹ singulos urget ac præcipitat: nec unꝙ publicū malū a se incipit: ꝗuis accessiōe
auctum totam infecerit: siue etiam euerterit ciuitatem: si primam tamē quæris originē sin-
gulorū: in erroribus radicatum est. Hoc est autem quod cauendū moneo: ne tu quoꝙ un⁹
fueris ex his qui uel materia uel flatu ciuile incendiū aluerint. Multi enim faciūt unde mox
queratur: & quasi ab altero inflictum uulnus suis manibus factum lugent. Multi iam suo
incendio periere. Qꝫ si tibi nihil es conscius: pius est dolor boni ciuis in calamitate publica
sed quē soletur innocētia. Humanis enim malis nullum flebilius culpa est: īmo quidem: ut
B quibusdam maximis uiris placet: nullum aliud est malum. ℭDo. Ciuili uexamur bello.
ℭRō. In furore ciuium te sequestrum pacis exhibe: si id frustra est: at tu saltem pro libertate
uel solus ꝓ iusticia partes fac: quod & si patriæ fortassis īutile: at tibi certe laudabile: Vtri-
usꝙ rei exemplum: una tibi urbs dabit: Menenium Agrippam: & Portium Catonem hūc
nouissimū. ℭDo. Implacabile ciuib⁹ bellum est. ℭRō. Si nil opis in te est: ambi alios: in-
crepa: deprecare: obsta: castiga: obsecra: ingere quibus potes publicam ruinam quæ priua-
tas in se cōtinet: & cum nullius propria uideatur: est omnium. Deniꝙ hinc pietate: hinc ter
roribus animos placa. Si nil apud homines proficis: deum ora: opta ciuium resipiscētiam:
& salutem patriæ: modisꝙ omibus boni ciuis officium imple. ℭDo. Bello ciuili respubli-
C ca in extremo est. ℭRō. Ne quid uel ciuilib⁹ uel externis bellis inopinum accidat: ne quis
imparatum casus opprimat: semper hoc unum uolue animo: non homines modo sed præ-
ter animos humana omnia esse mortalia. Et ut hominibus: sic urbibus & magnis imperijs
suos morbos nunc extrinsecus obrepentes: nunc ipsum intra corpus exortos in quibus
sunt secessiones & simultates & discordiæ & bella ciuilia: Esse omnibus cōstitutum termi-
num qui præteriri nō poterit: suum finem cunctis quæ uidentur instare: & si paululū diffe
ratur: affuturum tamen. Vbi sunt urbes clarissimæ: fuisse syluas asperrimas & futuras esse.
Stulte de se sperare urbem aliquam quod assequi regina urbiū Roma nequiuerit. Hoc in-
ter fata hominū atꝙ urbiū interesse: ꝙ illa propter innumerabilē infinitamꝙ frequentiam
& uitæ breuitatē quotidie in oculis sūt: Hæc propter raritatē atꝙ æuū longi⁹: uix semel mul
tis in sæculis & cum stupore cernuntur. Hæc te cogitatio firmiorem contra omnes casus
tam publicos ꝙ̄ priuatos faciet. Hæc tibi demum & si non amœnam at utcunꝙ tolerabilē
uiam sternet ad īopiam: ad exilium & ad mortem: docebitꝙ hoc proprium patriæ tuæ ma-
lum: quod omnibus est cōmune.

De discordia animi fluctuantis: Dial. LXXV. ℭDo.

A a Nimi discordia laboro. ℭRō. Nullum hoc bellum peius ne ciuile quidem. Illud
enim ciuibus inter se: hoc homini secum est. Illud īter partes populi in platæis ur-
bium: hoc intus in anima: interꝙ ipsas partes animæ gerit. Itaꝙ cū sit belli qua-
dam species quæ plus ꝙ̄ ciuile bellum dicitur: ubi non solum ciues sed cognati etiā inter se
pugnant: quale inter Cæsarem & Pompeium fuit: de quo dictum est. Ille locus fratres ha-
buit: locus ille parentes: quanto hoc bellum iustius nomen id uendicat: ubi non pater con
tra filium: nec frater aduersus fratrē: sed homo ipse contra se litigat: quo durante litigio nul
la quies animo: nulla potest esse securitas. ℭDo. Discordat animus: & diuersis secum pug-
nat affectibus. ℭRō. Diuersitatem illam abijce: Vnum uelle incipe: tunc composita erit &
B immota pax animi: cum discordes affect⁹ quasi seditiosi ciues in unam conuenerint uolū-
tatem: Alioqn ut cōtrarij & corrupti humores febrē corporꝫ: sic contrarij affectus febrē pa
riūt aīorꝫ: quæ tāto est ꝑiculosior: quāto & anim⁹ corpe est nobilior: & æterna mors terri-
bilior tꝑali: Vtrobiꝙ tn̄ adhibitū tꝑamentū & æq̄litas quædā ad salutē ē uia. ℭDo. Pug-
nat animus nec quid uelit eligit. ℭRō. Malum simul maliꝙ causam stringis: quia nempe
nō eligit ideo pugnat. Eligat: & cōfestim pugna cessabit. Eligat dico bonū uelle: Nā si malū
magis magisꝙ certabit: Vitia enī inter sese pugnāt. Semper uirtutū concordia summa est.
ℭDo. Anim⁹ in ptes scissus diffidet. ℭRō. Animū ī tres ꝑtes distinxere philosophi: quarꝫ
primā in arce: hoc est in capite locauere: moderatricē uitæ hūanæ: cæleste: serenā: ſꝑ deo ꝓxi
mam: ubi tranquillæ honestæꝙ uoluntates habitant. Duarum reliquarꝫ alterā in pectore
ubi iræ æstuant atꝙ impet⁹: Alterā subter præcordia: ubi cōcupiscentiæ atꝙ libidines: du-

plex huiꝰ pelagi tempestas: quid agendũ igiť tibi si tu uides. Fac qđ Meneniꝰ ille cuius pau/loante memini: persuasit plæbi ut subesse patricijs in animũ induceret: quo impetrato: ur/bem scissam in duas: ad unitatem salubri consilio reduxit: Et tu coge: uel consilio: uel ui par/tes ignobiles parere nobilibus: tum demũ & non aliter animi pacem spera: qua sublata qd aliud ꝙ uaga semper & propositi inscia: & fluctuans & inconstans uita hominum est & cæ/ca prorsus & misera? Multi prius ex hac uita abeunt ꝙ quid uelint sciãt. ¶Do. Fluctuo in consilijs nec quid uelim scio. ¶Rõ. Iam dixi: multis hoc accidere: non uno aliquo tantum in tẽpore sed & in omni uita: & usq; post uitæ finem. Et profecto ex omnibꝰ quæ dixisti: di/cturus ue es: uix hoc malo peiꝰ aliquid inuenies. ¶Do. Fluctuo & in diuersũ agor. ¶Rõ. C
Maximum argumentum male se habentis animi fluctuatio est: Vt enim corpus ægrũ sæpe thoro uoluitur: sic æger animus cõsilijs agitatur: de quo uix ulla mihi spes salutis parum/per abest: quin melius sperem de homine uitijs pertinaciter inhærente: qui si conuersus fue/rit ad uirtutes: in his forsitan cõstans erit: ꝙ de homine uario: nullis se consilijs applicãte: qui & si boni aliquid inceperit non consistet neq; perseuerabit: indocilis stare Et fieri potest ut de hoc iutelligere liceat Senecæ illud obscurum: Qđ tota uita elabitur aliud agẽtibus: modo enim hoc modo illud agentes nunq; idem: semper aliud agere sunt dicendi: ꝙuis & alios sensus locus ille recipiat. ¶Do. Inter uarias curas iactor. ¶Rõ. Quasi inter tumidos fluctus uitæ tuæ puppis consilij inops & magistro destituta cõcutitur naufragio proxima: ni tu illam dum nondũ manu clauus excidit tuto aliquo & salubri sistas in portu: iactisq; ancoris conquiescas prius ꝙ te animi tempestas oppresserit. ¶Do. Fluctuo propositi in/ D
certus. ¶Rõ. Hinc præter animæ pericula: quæ innumerabilia & immẽsa sunt: ipse quoq; oris habitus prodit uarius & inconstans: similisq; animo a quo uultus fingitur: ut ait Cice ro: dumq; hoc in statu fueris: nunc lætus: nunc tristis: nunc pauidus: nunc securus: nunc ce/ler: nunc tardus incedes insigni uarietate conspicuus: quale aliquid traditur de Lucio Ca/tilina: At ubi te primum composueris atq; ad unum aliquid direxeris: unum uelle cœperis: quod bonum utiq; sit oportet: quoniam natura malorum semper uaria est: Vbi hoc inq; fe ceris: præter animi quietem rerum optimam uniformitas quoq; uultus ac tranquillitas cõ sequetur: nec spe ulla: nec metu: nec mœrore mutanda nec gaudio: res quidẽ uenerabilis & paucorum hominũ: quæ apud ueteres græcos in Socrate apud uestros ĩ Lelio laudata est. Postremo uero in principibus uestris Marco Antonio & Aurelio Alexandro.

De ambiguo Statu: Dial. LXXVI. ¶Do.

a Mbiguo in statu sum. ¶Rõ. Quid est quæso de quo ambigis? Moriendũ ne mor/ A
talibus: an spernẽda quæ fugiũt & nullã in ꝓsperis spem habendã: an ineuitabiles casus reꝝ esse sed tolerabiles: nec flecti qdẽ sed frãgi posse fortunã? At hæc oĩa cer/ta sũt. ¶Do. Ambiguo in statu positus qd de me futuꝝ nescio. ¶Rõ. Vbi: qñ: qualiť mo/riaris ambigere qdem potes: mori aũt oportere: nec male mori posse: q usq; ĩ finẽ bene uix/erit: nec cito mori quibusuis in spacijs uitæ uiri boni munus impleuit: Vel si id nõ licuit: at spem dedit: nec alibi ꝙ in patria qui mundum omnem sibi patriam fecit: nec alibi ꝙ in exi/lio: qui ueram suspirat ad patriam: dubitare ni desipis nullo potes modo. Vnde igitur istæ ambages? de fortuna forsitan: an tibi fidem: quod uix ulli unq; fecit? an suos potius mores seruet tanq; pelagus procellosum: nnuc ficta trãquillitate fallax: nũc fluctibus altis minax: nunc horrida naufragijs? Ne de hoc quidem ipso: si qua tibi experientia rerum est: dubita/ B
tio ulla supererit: ꝙuis enim euentus ambigui: ipsa tamen ambiguitas: ipsa & uirtus quæ te inter incerta certum faciet: certa est: cui cum te totum dederis: prouisa ꝓmia nihil erit am bigui. ¶Do. Ambiguus status est mihi. ¶Rõ. At nõ ambiguus deo: id sat est: illi teipsum fidens crede: & dic ei: In manibꝰ tuis sortes meæ. Id cum pie feceris: pone metum: pone am/biguitatem: pone sollicitudinem. Ille scit quid de te acturus sit: nullius rei dubiꝰ: parua qui/dem sed firma in nauicula magnum sulcas mare. Fidus tuæq; salutis amantissimus guber/nator est: Quid refert an uiam uector ignoret si magistro nauigij nota est?

De Vulneribus acceptis: Dial. LXXVII. ¶Do.

v Vlneribꝰ crucior grauissimis. ¶Rõ. O si animæ tuæ uulnꝰ aspicias: ꝙ tibi hæc A
leuia uideantur: sed uos delicatissima corpa insensibiles pene aĩas habetis. Altera uestri pte nihil: altera pati oĩa pati: qđ q; est funestiꝰ nõ sentire. ¶Do. Vulneribꝰ inflictis afficior. ¶Rõ. Hostilis mucro loricã penetrat: nõ aĩm. Ille nisi ultro suis sese armis

ſpoliet ĩuiolabilis ferro ē. Diſputatũ habes a magno quodã uiro: paruo quidē ſed arguto
uolumine: neminē lædi poſſe niſi lædat a ſeipſo: Cui ſentẽtiæ: ꝗuis ab opinione hoĩm ue/
hemẽter abhorreat: ꝓ ꝟitate ſubſcripſerim. ¶ Do. Grauiſſimis multiſq; uulnerib⁹ laniat⁹
B ſum. ¶ Rõ. Nullũ uuluus grauius eſſe poteſt ꝗ̃ ad mortẽ: talia uero uno in corpore multa
eſſe nõ poſſunt: Si unũ ergo grauiſſimũ: reliqua omnia leuia ſint oportet. Tribus & uiginti
uulneribus confixus Cæſar: unum non amplius lœtale habuit: ut ſane fuerint cuncta lœta/
lia: plus ne ꝗ̃ ſemel mori potuit? Multa licet ac profunda ſint uulnera: unus eſt uulneꝶ effe/
ctus: quorum ſæpe etiam in corpus extinctum inhumana repetitio non uulnerati pœnam:
ſed ſæuitiam uulnerantis exaggerat. ¶ Do. Vulneribus debilitatus ſum. ¶ Rõ. Sit utinã
ſimul debilitata ſuperbia cum ſororibus ſuis: & acceſſerit uulneꝶ comes humilitas: ne de
nihilo ſcriptum ſit: Humiliaſti ſicut uulneratũ ſuperbũ: Bonũ uulnus & utile qđ pluriũ ac
maioꝶ uulneꝶ medicina eſt. ¶ Do. Vulneribns deformatus ſum. ¶ Rõ. An adoleſcentis
illius obliuiſceris: cuius mẽtio bis in hoc ſermone incidit: Sero quidem ſponte faceres qđ
C ab alio factum gemis. ¶ Do. Tranſuerſo uuluere facies exarata eſt. ¶ Rõ. Non uulnus ſed
cauſam uulneris attendo. Iuſto cicatrix bello parta miris modis honeſtat faciem: Viri for/
tis ſpecioſum pro iuſticia ſuſceptũ uulnus multoq; ſpecioſior eſt mors. ¶ Do. Vuluere ac/
cepto claudus ſum. ¶ Rõ. Dictũ tenes Horatij Coclitis: qui cũ die illo quo mirabili magis
ꝗ̃ credibili fortitudine atq; conſtantia ſolus Thuſci regis exercitum ſublicio in ponte ſuſti/
nuit: teſtudine ſuoꝶ manibus a tergo fracta & collapſa hoſtibus clauſum iter ſentiens: utq;
erat armatus & mille hinc atq; illinc miſſilibus circumuentus: ex alto ſe in tyberim proieciſ
ſet unoq; cum uulnere unde claudus manſit inter ruendum accepto: nando ad ſuos corpo/
re reliquo incolumis perueniſſet: Idq; uitium ſibi poſt tempus impetitione honoris obijce/
retur: ſic eluſit aduerſarium: Minime enim inquit claudico: ſed ita dij immortales uolue/
re: ut per ſingulos paſſus meminerim triumphi mei: Præclarum plane factiſq; par dictum.
¶ Dolor. Manum uulnere perdidi. ¶ Ratio. Si læuam: damnum leuius: At ſi dexteram:
Marci Sergij uiri fortiſſimi remedio uti licet: qui hac manu bello punico amiſſa ſibi ferreã
fabrefecit: cum qua multis ac trucibus prælijs: non ocioſus bellator interfuit. Id ſi paꝶ ſuc/
ceſſerit: dextræ officium in ſiniſtram tranſfer. Noſti ut Cæſareus miles Attilius bello Maſſi
lienſi: cum iniectam puppi hoſtili dextram amiſiſſet: læua prehēſam tenuit donec pelago
D mergeretur. ¶ Do. Vtraq; manus ferro abſciſa eſt. ¶ Rõ. Vbi plus licẽtiæ fortuna: ibi pluſ
negocij uirtus habet: fortunæ tamen omnis aculeus uirtute contunditur: hac armatus etiã
ſine manibus fortis erit. Memento Cinigeri Athenienſis: qui poſt Marathoniam pugnam:
opus immortale Melciadis hoſtibus ad naues profugis imminens: obtruncata manu dex/
tra qua una nauium fugæ plenam ſtrixerat: ſiniſtrã mox adhibuit: qua rurſus abſciſa: feræ
in morem morſu poſt affixo ſic tenuit quos aliter nõ ualebat. Nec tibi miles ille Cãnenſis
exciderit: qui uulneribus uſu manuum priuatus contra ſuis intẽtum ſpolijs uictorem: qđ
unum ſibi ſupererat dentibus quidem pro manibus uſus eſt: ceruicemq; eius arreptam ul/
nis implicuit: nec laxauit prius ꝗ̃ auribus truncis ac naribus: os hoſtis lacerum tuens: ſicq;
ultus moriens iã lætior expiraret: Ferocia hæc: Illa ſuauiora mitibuſq; animis aptiora re/
media: ut ſemper ceu rem fragilem caducamq; teq; uelociter deſerturam corpus aſpicias: ut
cum id euenerit: nec concidas nec mireris quidem: ſed exteriore membroꝶ miniſterio amiſ
ſo in ipſos animæ ſinus intimos te conuertas: ubi inuenies aliquid magnifice loquendum
E agēdumq;: nec lingua opus eſſe nec manibus. ¶ Do. Vulneribus deformatus ſum. ¶ Rõ.
Dixi iam: immo ſi cauſa uulnerum pulchra eſt: honeſtatus ac inſignitus uiri quidem fortis
pro iuſticia magnũ, aliquid aggreſſi durumq; aliquid perpeſſi: non fœdis frons ſulcata uul
neribus uideri debet: ſed notis ſtellata fulgentibus: neq; uero cicatrices aut uulnera ſed uir
tutis ſunt dicēda ueſtigia: & præclaris affixa frontibus ſigna meritoꝶ. Proinde ſi Cæſareũ
illũ quoq; Centurionē Ceſium Sceuã miræ uiꝶ fortitudinis ſed iuſticiæ nulli⁹: mille laceꝶ
ꝑfoſſumq; uulneribus hoſtes quoq; uenerati: & ꝓpter unius uirtutis admirationē uulnera
ipſa deoſculãtes armoꝶ fragmina & ſagittas & tepẽti cadauere eductas deoꝶ templis ceu
ſacrum aliquid affigebãt. Quid de fortis iuſtiq; uiri precioſis uulneribus ſentiendum ſit in/
telligis. ¶ Do. Vulneribus multis infirmus ac deformis ſum. ¶ Rõ. Curate miſeri uulne/
ra: niſi nũc ſanẽtur hæſura perpetuo. De his em̃ terra uiderit quæ illa conteget cõſumetq;:
cicatricoſaq; corpa excipiẽs: plana reſtituet. ¶ Do. Inflicto uulnere hac aut illa parte cor/
poris trunc⁹ ſum. ¶ Rõ. De partibus litigas: totũ ilico relicturus.

De Rege ſine filio: Dialogus LXXVIII. ℂDo.

Egnum eſt mihi non filius. ℂRō. Parum ne tibi igitur ſollicitudinū & curaꝝ reg/
r ni on⁹ īpoſuit niſi filij inſup pondus acceſſerit? Sarcinis ueſtris delectamī & dulce A
eſt uobis ſub faſce ſuccumbere. Nullū publicum pondus regno grauius: nulla pri
uata ſarcina grauior q̄ filius & ſi nulla charior. ℂDo. Cui regnum dimittā: nullus eſt fili/
us? ℂRatio. Dimitte ciuibus libertatem: nil illis gratius: nil te dignius potes. Fuerunt
qui uiuētes nec ſucceſſore carētes hocipſum facere meditati ſunt: Hiero Syracuſius & Au/
guſtus Cæſar. Quāto uero ſatius fuerit multis benefacere cum poſſis: q̄ optare ut uni ma
leſacias? Quid eſt aūt meli⁹: quid dulcius q̄ in libertate uiuere: quid peius: quid periculo/
ſius q̄ regnare? ℂDo. Non eſt filius quem hæredem regni faciam. ℂRō. Non eſt tibi ma/
teria perpetuandæ tyrannidis: Nam quid ſunt aliud regna q̄ uetuſtæ tyrannides? Non fit
bonum tempore qđ natura eſt malum. Adde quod perſæpe qui in regna ſuccedunt a ma/
iorum ſuorum calle diſcedūt: Exemplo ſunt Hieronymus Siculus tyrannus: & Iugurtha
Numidicus: qui Romanorū amicitiam tanta fide ab auis tanq̄ fideliter diu cultam: cum
ſua uterq̄ pernicie: alter inſolentia: alter perfidia uiolarunt. Non habes igitur ſucceſſorem
regni: non habebis tuorū actuum euerſorem: ſed habebis populum tui nominis amatorē
& cultorem: tui memorem: libertatis tibi per ſæcula debitorem. Bene tecum egiſſe fortunā
credito: & melius multo ꝙ filium tibi uel abſtulit uel negauit: q̄ ꝙ regnum dedit. ℂDo. B
Sine filio rex ſum. ℂRō. Nunc honeſtius atq̄ liberius regna: Sæpe amor filioꝝ ab amore
uirtutis animum deflexit. Legiſti ut apud Taprobanem inſulam ingētem: quæ lōge trans
Indiam in orientali ſedet oceano: per tranſuerſum diametrum obiecta Britānjæ: Rex arbi/
trio populi cōſentientis eligitur: uir ex omnibus optimus: Nihil ſanguis: nihil opes ꝓſunt:
Omne ſuffragium de uirtute oritur: ita ut nunq̄ iudicio fauor officiat. Sancta & fœlix ele/
ctio quæ ad noſtros reges utinam perueniſſet: neq̄ malis peiores & peioribus peſſimi ſucce
dentes orbem terrarum tradita per manus nequitia ac ſuperbia corrupiſſent. Illic tamen
quantumlibet optimus ac perfectus uir unanimi ſententia omnium comprobat⁹: ad reg/
num tamē nō perueniat niſi & ſenex & filijs carens: ne aut ætatis feruor aut filij amor trāſ
uerſum quo non expedit animū agat. Ita qui & ſi filium habet: ad regnū non aſſumitur: & ſi
poſt regnum illi forte filius natus ſit: ſtatim regno cecidit: Neq̄ enim prudētiſſimi uiri poſ/
ſibile opinati ſunt ut idem animus ſimul & populum curet & filium.

De Regno amiſſo: Dialogus LXXIX. ℂDo.

Egno excidi. ℂRō. Iam ſolacij genus eſt filiū non habere. ℂDo. Regno excidi. ℂ
r Rō. Vtilis caſus: in præcipiti ſedebas: ſaluus in plano depoſit⁹: & periculoſam al/ A
titudinem poſt terga reſpiciens: uidebis te regni ſolio deſcēdentē: ad priuatæ uitæ
requiem aſcendiſſe. Et ſi nulla eſt ſine ſecuritate iucūditas: nulla fœlicitas: aliq̄to iucundi⁹
te: aliquātoq̄ fœlici⁹ atq̄ ita alti⁹ eē q̄ fueras cognoſces. ℂDo. Regno depulſus ſū. ℂRō.
Habeto gratiam depellenti: duꝝ aurib⁹: aīo liquidū qđ iubeo. Depulſus em̄ es unde erat
abeundum: & quod ſponte debueras coactus facis. Optanda uis equidem non deflenda:
Nam quis pudor hominem natum aut regnum ſuper homīes optare aut ſe parem factum
hominibus indignari: ſi excellere pulchrum atq̄ optabile: quid ni omnium pulcherrimæ
rei excellētia exoptanda ſit? Non ſuperbiæ igitur neq̄ licentiæ: ſed uirtutis: ex qua uera dia/
demata regum non ex gemmis auroq̄ fieri: Nemo tam auri cupidus aut gemmarum eſt
qui neget: Quis autem quæſo hominum nō uidet: inter homines principatum humanita/
ti debitum: nō opibus quæ opulentum hominem faciunt: non humanum magis atq̄ ita
nec meliorem certe nec hominib⁹ altiorem? Sed hic unus ex multis erroribus ueſtris eſt in
excellentiæ appetitu: quam in ſua ſede contentam ubi non eſt quæritis: nō uidentes conſe/
quentiam rerum ueram & cauſarum. Sicut enim inter diuites diuitijs: inter robuſtos uiri/
bus: inter formoſos forma: inter diſertos eloquentia: Sic profecto inter homines humani/
tate præcellitur. ℂDo. Regia de ſede cecidi. ℂRō. Si incolumis perrarum: Solēt enim qui B
ſic decidunt perire regnoq̄ ſimul atq̄ anima ſpoliari: quibus illa relinquitur: tranquillior
gratiorq̄ ſi ſapiunt uita eſt: Quod illos minime latuit: qui non collapſi aut depulſi: ſed &
ſtantes & uolentes: aut imperio ceſſere: aut pontificatum iam ſublimiorē regnis & impe/
rijs reliquere. In quibus Diocletianus clarum nomen habet: qui dimiſſum ultro ad impe/
rium reuocatus ſpreuit opes turbidas: ancepſq̄ faſtigium & quæſitum ab alijs quæren/
dumq̄ tantis cædibus rurſus oblatum expertus exhorruit: & philoſophice grauiterq̄ cum
amicis iocans: oleribus quæ in hortulo ſuo priuatus ſibijpſe plantauerat: poſthabendum

censuit.❡Do.Regia arce detrusus sum. ❡Rō.Latentiū illa discriminum plena erat:inter
quæ dudū cæcus animi:quibusdā uelut aureis nec minus urgentibus:quia fulgidis mani/
cis atq̃ cōpedibus:tenebaris:quibus nunc solutus lumine reddito:qđ fortuna suis auferre
sequacibus solita est:illius circulatricis instabiles ludos uides. Et quis auarus adeo:ut nō
auro uisum redimat:eligatq̃ inopem magis ītegritatē nobilissimi sensus: q̃ diuitē cæcita/
tem? Atqui nō minus nobilis:sed sine cōparatione nobilior animi uisus est q̃ corpis:Illum
gaude regni nutātis impendio redemisse: rem magnā paruo precio: neq̃ rem unā tantum:
nō modo em̄ cæcitas cū regno abiit:sed libertas rediit: publico seruicio liberat⁹ es. ❡Do.
Regia exuor maiestate.❡Rō.Chlamys regia sceptrūq̃ & diadema:crede expertis:ponde/
rosissima re℞ sunt:multiplici leuatus fasce queri desine.❡Do.Regnū amisi. ❡Rō.Immo
quidem euasisti:& nudus ex ingenti fastigio enatasti: Solent terræ redditi querelas præme
re uotaq̃ soluere. ❡Do.Regni fœlicitatē perdidi. ❡Rō.Seu fœlicitatē miseram:seu fœli/
cem miseriam dici mauis:hanc fateor perdidisti:seu utrāq̃ simul falsam fœlicitatē uerāq̃
D miseriam.❡Do.Regnū simul ac potentiā regiasq̃ opes pdidi. ❡Rō.Gaudendū perditis
quæ te pdere potuissent. ❡Do.Regni potestate careo. ❡Rō.Et regni curis & casib⁹ quo/
rū tædio atq̃ odio quidā solio excedere uoluerunt:qđ ut uellet:Augustū modestia:Nero/
nem metus impulit:Nōnulli etiā excesserūt: ut pauloante memoraui.Id qui uelle non po/
test(Sūt em̄ peruicaces & indomitæ uoluntates)necessitati saltē uictoriq̃ suo gratias agat
ad eum statū ui redactus quē optasse debuerit.Primū boni animi uotum esse debet:hone/
sta consilia libenter amplecti:proximū uel coacte:Qđ magnū illū Syriæ regē non præterit
Antiochum: qui omni quæ cis tau℞ est Asia priuatus: senatui populoq̃ Romano gratias
agebat qđ eū magna nimis sollicitudine liberatū ad mediocria redegissent. Facete qdē ille
si ficte: sapiēter grauiť q̃ si uere.❡Do.Regni e solio descēdi.❡Rō.Dicebā supbiæ īpuden
tis:addam & amentiæ negligentis esse conditionis oblitū:fastidire quod sis: esse uelle qđ
nequeas:Non possunt omnes homines reges esse: sit satis esse homīes:quid non sui regni
auidis sua sordet humanitas:Quiescite miseri:bene secū agi putēt hi qui reges eē desierint.
Cū em̄ dura oīm mortaliū:tum durissima regū sors:quo℞ & uita innocens labori & scele/
rata infamiæ:atq̃ utraq̃ periculis exposita:quocūq̃ se ueterit difficultatū scopulos rerūq̃
E naufragia circa se uidet:Hic erupisse tu mise℞ ducis:nil unq̃ tibi fœlici⁹ accidit q̃ qđ mi/
serrimū arbitraris. ❡Do.Regnū meum ad aliū translatū doleo.❡Rō.Non tuū certe:sed
fortunæ:quæ si donare illud tibi potuerat:cur auferre cum uelit & trāsferre nō possit? Vi/
de autē ne præter transferentis uolūtatē:quæ sola sufficiens est:aliæ etiā causæ fuerint trās/
ferendi: Illæ scȝ quas quidā sapiēs uir expræssit: Regnū inquit a gente in gentē transfertur
propter iniusticias & iniurias & cōtumelias & diuersos dolos. ❡Do.Rex esse desii.❡Rō.
Hō esse incipis:Ea est enī regū insolentia: ut qđ esse dignatus est:dici se hoīes dedignent.

De Proditione: Dial. LXXX.

❡Do.
Roditus sum ab amicis.❡Rō.Hostibus credo: Si amici em̄ essent:nō te pderēt.
A p ❡Do.A familiaribus sum prodit⁹. ❡Rō.Ambiguū ē nomē:& familiaris ami/
cus & familiaris hostis dicitur: quo periculum maius uita hominum non habet.
❡Do. Proditus sum ab eis quibus ante alios fidebam. ❡Rō. Vix fallitur qui non fidit.
Enimuero quo maior quisq̃:eo minus potest tute fidere:eoq̃ plus fidere ac pluribus est ne/
cesse. Vnde fit:ut cum commune:tum uel maxime regium sit prodi:neq̃ omnino ullum ge/
nus tam obnoxium huic malo: Proditus a suis:ut fama est: Priam⁹:Proditus Minos:Ny/
sus:Oethes:Agamemnon: Alexander:& ante ipsum Darius.Proditi ex nostris Romul⁹:
Tarquinius Priscus:Seruius Tullus:Africanus minor:magnusq̃ Pōpeius & Iulius Cæ/
sar:& mille alii:uel reges:uel regibus altiores.Et quid proditos loquor:quasi querēdi sint?
Quis autem non proditur & in paruis quotidie & in magnis: nisi cui nullus est penitus a
quo prodi possit? Prodit⁹ ad extremum Christus: nec regum peste terrestrium cœlestis ille
B rex caruit.❡Do.Proditus sum magisq̃ meorum fraudibus: q̃ propriis tāgor incommo/
dis.❡Ratio.Pie id quidem ac magnifice: Nā & Africanus ille cuius proxime memini sese
territum:non tam mortis metu q̃ insidiarum a suis apud Ciceronem dicit: Verumtamen
neutro niminm tangi debes: quando enim ita iacta sors est ut lucrum ac perfidia prodito/
ris:bona fides damnumq̃ sit proditi:elige utrum mauis. ❡Dolor.Proditor me fefellit.
❡Ratio. Plus ille sibi nocuit q̃ tibi: te prodidit: se perdidit: te pupugit: se confodit: te
dum spoliat se perimit. Tibi enim regnum forte uel opes: sibi animam: famam: cōscientiæ

quietem conuictumq; hominũ eripuit. Nil ſceleſtius proditore: nil turpius ſol uidet: cuius obſcœnitas tanta eſt: ut qui artificio eius egent execrent̃ artificem: & qui cæteroꝝ ſcelerum famam quærunt: huius infamiã reformidet̃. ¶Do. Proditus ſum. ¶Rõ. Proderit forſan ne tam facile iteꝝ prodi poſſis. Multi ſæpe paruis damnis admoniti: magnis occurrere didicerunt.

De amiſſa Tyrannide: Dial. LXXXI.

¶Do. yrannidem amiſi. ¶Rõ. Si utile damnũ eſt amiſiſſe regnũ: quanto eſt utilius tyrannidem amiſiſſe? Et ſi em̃: ut dixi: cum de rege ſine filio loqueremur: pene om̃ia A
regna tyrãnides fuerint: tempore tam̃e quæſierũt robur: ac obliuione hoı̃m uelũ ſibi iuſticiæ texuere: tyrãnidis iniuſticia ſimul ac nouitas odioſa eſt. ¶Do. Tyrannid̃e depoſui. ¶Rõ. Sarcinã reipublicæ graũe: tibi periculoſam: nulli bono util̃e: dãnoſam multis: oı̃bus odioſam. ¶Do. Tyrannid̃e exui. ¶Rõ. Ne ſis nudus: indue iuſticiam: modeſtiam: parſimoniam: honeſtatem: pietat̃e: clæmentiam: charitat̃e: ueſtes optimas: quibus comparandis: nullo opus eſt auro: ſed ſola animi uoluntate. Veſtes paratas bonis oı̃bus: tyrãnis uel incognitas uel inuiſas: qui margaritis ac purpura obuoluti: humanitate interim ac uirtutibus nudi ſunt. ¶Do. Ciues mihi tyrannid̃e extorſerunt. ¶Rõ. Libertat̃e ſibi debitam B
receperũt: uitam tibi inde debitam reliquerunt: Tu hanc ciuibus tuis debes: qui tibi præter odium nihil debent. Ita pro gratiaꝝ actione querimoniã inſtituis. At iam prid̃e mos iſte percrebruit: ut qui fecit iniuriã queratur: qui paſſus eſt ſileat. ¶Do. Longa tyrãnide ſpoliatus ſum. ¶Rõ. Seruierunt tibi quibus forſitan te ſeruire dignius fuit: nũc iniuriã longi & iuſti ſeruitij finem uocas: cũ iuſticiæ principiũ iniuſticiæ finis ſit: ut ſi multorũ calamitates populoꝝ unius hoı̃s pauiſſe licentiam turpe fuit: pulchrum ſit paſcere deſtijſſe: deq; hoc cõqueri impudentiæ ſit extremæ. ¶Do. Longa tyrannide ſum deiectus. ¶Rõ. Sponte deſc̃edíſſes melius: optime uero nõ aſcendiſſes: Nunc qualitercũq; deſc̃ediſſe: bonũ ideo: quia iu C
ſtum: meliorq; coacta iuſticia: ꝗ̃ uoluntaria iniuſticia eſt. Audite impiũ tyrannũ apud inferos exclamãtem: Diſcite iuſticiã moniti. Audite & me apud ſuperos exhortant̃e: Diſcite iuſticiam uel coacti. Hæc em̃ tempeſtiua: hic utiliſq; ni reſpuit̃: Illa ibi admonitio utiq; ſera ẽ: Fruſtra em̃ diſcitur qđ fieri amplius non poteſt. Ponite uero iam tumentes aı̃os: ſuperbũq; & ferox dominandi uotum ponite: & ſi non prius ſalt̃e poſt tyrannid̃e amiſſam: tyranni eſſe deſinite: & optandi: quod iam aſſequi nõ poteſtis: finem facite: ſi non iuſticiæ ſaltem uerecundiæ hoc præſtate: ut mutatis moribus & nouo habitu mentis aſſumpto amiſſione diuiarum ditiores facti: quantũ fortunæ detrahitur: tantũ animis addidiſſe uideamini. Nunq̃ne igitur aduertiſtis: ut non ſolus ille rex regum & dñs dominatiũ omnipot̃es a quo omnis poteſtas eſt in cœlo & in terra: manum muneribus ſuis plenam & ext̃edit & retrahit: occultis ſæpe iuſtis ſemper ex cauſis: ſed temporalis quoq; rex regem: tyrannus tyrannũ: & gens g̃etem deijcit atq; peſſundat. An uero nec prophetam illum querulum audiuiſtis: Et cõgregabit inquit quaſi harenam captiuitatem: & ipſe de regibus triumphabit: & tyranni ridiculi eius erunt? Coaptate animũ fortunæ: ſeu diuinæ potius uolũtati: & cauete ridiculum fœdumq; illud exemplũ Dionyſij tyrannoꝝ peſſimi: qui patria pulſus in exilio puerilium litterarum ſcholas tenuiſſe dicitur: ut quam in ciues non poterat: in pueros tyrannid̃e exercèret: Trux ingenium affixumq; propoſito honeſtiq; inſciũ atq; æqui iuris impatiens. ¶Do. D
Tyrannide amiſſa ualde doleo. ¶Rõ. Quãtum doleres iuſtæ poſſeſſionis amiſſionem: qui tam doleas iniuſtæ: quantum re propria ſpoliari: qui ſic doleas aliena? ¶Do. Tyrãnide me deiectum grauiter fero. ¶Ro. Feres leuius ſi cauſam libres. Multi quidem tyrannorum ſolo nominis odio ciciderunt: Plures tamen certas cadendi cauſas habuiſſe notiſſimum eſt & quotidie fit notius. Apud Ariſtotelem quidem legis in politicis: ꝙ propter uxorum iniurias multæ tyrannides perierũt. Id quoquo modo ſeu actiue ſeu paſſiue acceptum fuerit: uerum erit: hoc eſt: ſeu propter iniurias a tyrannis illatas uxoribus alienis: ſeu alijs illatas ab uxoribus tyrannorum. Primi exemplum habes: nõ modo tyrãnidum: ſed regnorum Troiani ſcilicet & Romani. Secundi uero Agidem Lacedæmonum tyrannum: qui cum ipſe ſibi ſubditos ſpoliaſſet: ad ſpoliandas eorum uxores amatiſſimam ſuam coniugem deſtinabat: quæ ſibi cauſa nõ ultima eſſe potuit maturandæ calamitatis: ꝗ̃uis hic Ariſtoteli notus eſſe nequerit: qui ætate floruit Alexandri: neq; tã lõgæuꝰ fuit ut ad huiꝰ ætat̃e ꝑuenire potuiſſe uideatur: cũ tamen eiſd̃e in libris non ſine admiratione quadã Hieronis ac Gelonis nomen inueniam: qui qualiter ſibi noti eſſe potuerint: attenta ratione tempoꝝ non ſatis expedio.

E ¶Do. Nec ego alienis iniuriosus uxoribus: nec mea uxor alicui tyrannide: tamen excidi.
¶Rõ. Sæpe se nocentissimi innocentes putant: sunt tamẽ & aliæ non minores causæ præci-
pitandæ tyrannidis: Insolentia sc3 quæ Iulio Cæsari apud historicos obijcit: Illa præsertim
ꝗ senatui se honorificẽtissime adeunti non assurrexit: quæ hodie nec causa quidẽ ulla esset.
Crudelitas quoqꝫ quæ Meçentium apud Virgiliũ ad suppliciũ reposcebat: Gaium ꝓo Ca-
ligulam: & Neronẽ: & Domitianũ ad suppliciũ traxit: Et inuidia qua maius tormentũ nõ
inuenisse Siculos tyrannos Flaccus ait: neqꝫ uestros hodie maius inuenire res loquit: Po-
stremo nulla tyrannoꝝ aut maior pestis: aut crebrior auaricia est. Itaqꝫ reliquæ singulorũ:
hæc est oĩm. Reliquæ singulos ciues afficiũt: hæ populũ uniuersum. Superbia & inuidia ip-
sos inter tyrannos regnãt: Crudelitas inter paucos sæuit: Auaricia inter oẽs. Quiescit illa
nõnunqꝫ ac minuit: hæc semper crescit ac uigilat. Qui præesse igit in populis uolunt: uita-
re imprimis hoc uitiũ decet: oẽmqꝫ uitij huius infamiã oẽmqꝫ suspitionẽ: Nihil est eñ qđ
odiosum æque faciat tyrannũ: æque præsidentia ac dominio indignũ. Reliqua interdũ ma-
gnanimitatis aut iusticiæ sese uelo tegunt: hoc unũ uilitatẽ animi miseriamqꝫ nõ exuit: & cõ-
tra cõmunem humani moris errorẽ: ut nil miseri⁹: nil uilius auaricia est: sic nil quoqꝫ mise-
rius credit: nil uilius: Ideoqꝫ hoc uitio laborãtes indignissimi honore & imperio iudicant.
Indignãtur hoĩes illi subijci: qui auariciæ sit subiectus: atqꝫ illũ alienũ in corpus ius habe-
re: quod suũ nõ habeat in metallũ: Velle sibi licitũ alioꝝ uitã: ne dicã: pecuniã: extorquere:
suã tangere nõ audenti. Prima quidẽ igit ad securitatẽ & quietẽ uia est: non modo tyranni-
dis appetitũ: sed oẽm regnãdi cupidinẽ abiecisse: Nam quid stultius: quid laboriosius: qd
ue periculosius: ꝗ totius in se unũ populi sarcinas transferre fragilem forsitan suis propri-
is perferendis? Sin eligere meliora: consuetudo ueri hostis: & opinionũ peruersitas nõ pmit
tas. Illud est proximũ Aristotelici dogmatis meminisse: ut sc3 nõ tyrannũ quis se præbeat:
sed reipublicæ curatorẽ. Introitus inquit & oblationes oportet uideri colligere dispositiõis
gratia: & si aliquãdo oportunũ fuerit uti ad bellicas oportunitates: Vniuersaliter aũt exhi-
bere seipsum custodẽ & camerariũ tanꝗ cõmuniũ nõ tanꝗ ꝓprioꝝ: Et iteꝝ præparare in-
quit oportet & ornare ciuitatẽ tanꝗ procuratorẽ existentẽ non tyrannũ: Et rursus oportet
non tyrannũ: sed œconomũ & regalẽ uideri esse subditis: & non suimet curantẽ sed ꝓcura-
torem mediocris uitæ persequi non excellẽtias. His quidem hoꝝqꝫ similibus: ut Arestoteli
placet & mihi: fit durabilior principatus: Ita tamẽ talem uideri expedit: ut uere etiam talis
sit. Simulatio eñ tot sub oculis hoĩm quos res tangit qualibet arte uel ingenio longa eẽ nõ
potest. Vide nũc igit an in parte hoꝝ aliqua erraueris: & queri desine & mirari: neqꝫ eñ ty-
rãnidem his uitijs obnoxiam desinere: sed durare mirabile est. Ad summã: & reges & tyrã-
ni oẽs: & quicunqꝫ in potentatu aliquo sunt: debent si regnare diu uolunt: acriter excutere
memoriterqꝫ dictum illud Catonis apud Liuium: Auaricia & luxuria oĩa magna imperia
F euerterunt. ¶Do. Amissa tyrannide priuatæ redditus sum fortunæ. ¶Rõ. Hostis ciuium
eras: fact⁹ es conciuis: æquã disce ciuilitatẽ: & beneficiũ fortunæ humilioris agnosce: cum
honestius: tũ tutius inter ciues bonos ꝗ super omẽs ciues uiuat. Iam tibi tranquillior re-
status: iam securior uita erit: sine metu: sine suspitionibus: sine excubijs: sine ferro: quib⁹ in
malis: quæ nam uitæ suauitas speranda sit nescio. ¶Do. Tyrannide perdita priuat⁹ dego.
¶Rõ. Elige an lamentis acerbare fortunã malis an æquabilitate lenire: Profecto eñ si nõ
uulgi strepitum: sed aĩm ipse tuũ & in silentio præteritiqꝫ memoriã interroges: multis te ex-
plicitum atqꝫ elapsum malis inuenies. Iam tutus uiuere siccusqꝫ iam mori poteris: nec san-
guine madidus nec ueneno.

De perditis Arcibus: Dialogus LXXXII. ¶Do.

A V Alidis arcibus spoliat⁹ sum. ¶Rõ. Adhuc ergo tyrãnidis supererãt semina quæ
iam tandẽ amissis arcibus abiecisti. Non est satis uenenosum stipitem præcidisse:
ni radicem uulseris: qui arcibus fidit tyrannus esse non desijt. ¶Do. Montana ar-
ce priuat⁹ sum. ¶Rõ. Vbiqꝫ arces sũt cõpedes libertatis: At in mõtibus nimbi etiã qdam
sunt quodãmodo unde uestra superbia in subiectos tonet ac fulminet: his priuari non mõ
non flebile: sed optandũ est. Sũt eñ aliqua ex his etiã quæ bona uulgus appellat: quib⁹ bo-
ni quoqꝫ modestiqꝫ animi tenerent atqꝫ ad illicitũ urgeant: quibus motibus si obstare uir-
tutis ope non ualeas: quid ni optanda sit amissio eaꝝ reꝝ quæ hos pariũt motus? ¶Do.
Arcem fortissimã amisi. ¶Rõ. Tu fortissimã dicis: fragilem probat euentus. Amisisti poti-
us rem usu ineptam: difficilemqꝫ custodia: rem inutilẽ tibi: uicinis oĩbus odiosam: Iam dor-

mire noctibus incipies & dormire alios sines. ¶Do. Tutissima mihi arx dirura est. ¶Rō. B
Quomodo esset tuta quæ perijt: ipse tecū cogita: Ego aūt tibi ostendā munitissimā tutissi/
mamq; arcem sine muris: sine turribus: sine ullo prorsus operoso reꝝ apparatu: Si uis tu/
to uiuere bene uiue: Nil uirtute securius. Bene aūt uiuere nō hoc dico superbe: laute: pom/
patice: sed iuste: sed sobrie: sed modeste. Nullis opus est arcibus: quæ nō tutū te præstiterint
sed sollicitū: formidabilē ac molestū. Quæ est aūt hæc uoluptas metui nec amari? An illud
Laberij notissimū non audisti: Necesse est multos timeat quē multi timēt? Hoc ille dixit in
Iulium Cæsarē: Quāto id in alios illo & minores & formidabiliores rectius dici potest: ne/
scio quidē: cur tam multi cupiāt timeri. Nemo enī gratis metuit una & metuit: & periculo/
sius uni est multos metuere ꝙ multis unū. Nōne satius multo est ꝙ nullus te metuat & tu
nullū ꝙ ꝙ te multi metuāt & tu multos? Segregari enī ista nequeunt semperq; metu metus
quærit. Poscis hu⁹ dicti causam: Illa profecto est quā Ouidius Naso ait: Quia quē metu/
it quisq; perire cupit: dictū prius est ab Ennio: Quē metuūt inquit oderūt: quē quisq; odit
perijsse expetit. Eras in tua arce metuēdus sed & metuēs. Et quos inquies metuebā? Immo
uero quis nō oēs metuet qui metui cœperit: sed illos imprimis a quibus ipse metuit? Nam
Cicero Enniū secutus: Qui se inquit metui uolent a quibus metuent: eosdem metuant ipsi
necesse est. Sæpe idē repeto: quia ita se res habet: nec aduertitis in hoc cæci: ut in reliquis dū
supra omnes esse nitimini infra oēs estis: quid est timore depressius: sic conatus oīs uester in
aduersum desinit. ¶Do. Arcē mihi charissimā amisi. ¶Rō. Fac tibi chariorē aliam quam C
non perdes. Circūualla animū pijs intentionibus: honestis uitā actibus: prudentiā ac forti/
tudinem ante fores loca: iusticiā atq; modestiā in propugnaculis: humanitatē ac mansuetu/
dinem undiq; in muris: spem: fidē: charitatem arcis in medio: prouidentiā supremæ turris
in uertice: bonā famā in circuitu dei atq; hoīm: adsit amor: absit met⁹: dignos cole: cæteros
præteri neq; cultos neq; offensos. Ita nec te alius: nec tu aliū cōtremisces: & in domo humi/
li tutius uiues ꝙ in arce uixisti: Hāc tibi arcē nemo usq; inuadet: hāc tibi nemo poterit aut
uolet eripere: Hac malos in stuporē: bonos in amorē imitandiq; studiū excitabis. O ꝙ faci/
le erat trāquillam serenāq; uitam agere ni uos eam inquietā ac turbidam fecissetis: Oīa fer/
me & uestrā & ꝓximoꝝ in perniciē cōquirentes. Ad quid enī arces istæ nisi ad uestrā simul
alienamq; molestiam: ut neq; uos unq; sc3 quiescatis: & instar araneaꝝ muscas captātium
prætereuntibus insultetis: Atq; cunctis animantibus lustra sufficiūt ac nidi: solus homun/
cio arces quærit: quo nullum animal suꝑbius nullūq; timidius.

De Senectute: Dialogus LXXXIII.

¶Do.
Enui. ¶Rō. Viuere optabas & uixisse te pœnitet: an quid aliud rei est? ¶Do. Se/ A
nui. ¶Rō. Ibas assidue & peruenisse te stupes: stupendū poti⁹ nisi quo semꝑ ires
aliquādo ꝑuenires. ¶Do. Senui. ¶Rō. Quid ni uiuendo senueris & eundo pro/
cesseris? An tu ætatē retrogradā expectabas? Vt uelox utq; instabile: sic & irremeabile tem/
pus est. ¶Do. Velocissime senui. ¶Rō. Dicebā tibi tempus fugere: iam credere incipis: di/
ci nequit non modo inter opiniones hominū diuersoꝝ: sed unius eiusdē hoīs quid intersit.
Iuuenis ante oculos ætatē habēs longissimā opinat: hanc ipsam senior a tergo respiciēs ui/
det esse breuissimā. Semꝑ futura præteritis longiora uident: cū uel æque sint breuia: uel eo
etiam breuiora: quo ad finē properantibus naturalis motus solet esse uæhemētior. ¶Do.
Senui. ¶Rō. Est unde gaudeas: si tamen nō inter uitia senuisti: aut si uel ad ultimū surrexi/
sti: bona tibi & utilis est senectus: nec exiguū diuini fauoris iudiciū. Meministi ut ægyptium
illum senē Cæsar alloquit: nec ingratū deis ætatis asserit argumento. ¶Do. Senui. ¶Rō. B
Hac in re saltem unus ex paucis: ex tot enī millibus milliū eoꝝ qui nascunt: quota ꝑs illoꝝ
est qui ad seniū usq; perueniāt: Ex his ipsis paucissimi sunt quibus iustū senectutis spacium
explere datū sit. ¶Do. Senui ualde. ¶Rō. Prodigiū ac stupor ualde senis occursus meti/
enti aīo: quot ille periculosis passibus huc uenerit. Insignis quidē senū raritas: ingēs casuū
uitæ mortalis argumentū est. ¶Do. Senui. ¶Rō. Duꝝ ac difficile stadiū cucurristi: mirū
nisi iam fessus & quietis appetēs læte proximā metham spectes. ¶Do. Cito senui. ¶Rō.
Vitæ cursus nunc breuis: nunc breuissimus: longus nunq;: durus semꝑ asperq; & ambigu/
us: huius ultima pars senect⁹: finis aūt est mors. Quid hic habes querimoniæ singularis?
senuisti. Peregisse iam debes uitæ munus: uenisti ad exitū: quiesce. Amens uiator est qui la/
bore uitæ exhaustus uelit ad initium remeare. Nihil fessis gratius hospitio. ¶Do. Senui.
¶Rō. Multum tibi placuit uitæ labor si eum trāsisse fers grauiter. ¶Do. Senui. ¶Ratio. C

Si uiuere delectabat en uixiſti: ſi oportebat paruiſti. Et quis ſanæ mentis uel quod fieri op-
tauerit factum doleat: niſi male ſe optaſſe ſentiat uel quod neqꝫ omitti neqꝫ ſine multo la-
bore agi poterat actū eē nō gaudeat? Vndiqꝫ igiẽ gaudendū tibi eſt: ſeu uoti cōpos delecta-
bilis: ſeu neceſſario & graui funct⁹ officio. ¶Do. Senui & uoluptates corpis fugauit ætas.
¶Rō. Vtere animi uoluptatibus quæ nec minores & profecto ſtabiliores ſunt: nec unꝗ fu-
giunt niſi cum anima: huic hærent: hanc ſequūtur: At corporeæ uoluptates uenientes cul-
pam ferunt: abeuntes pœnitentiam pudoriſqꝫ & doloris materiam relinquunt. His te ex-
plicitum ac liberum gaudere debes: & liberatrici tuæ gratiam habere quæ te manibus tuo-
rum hoſtium eduxit tibiqꝫ debitum munus ſed neglectum dilatumqꝫ ſuſcepit. ¶Do. Se-
nui ſolitiſqꝫ uoluptatibus careo. ¶Rō. Nouis aſſueſce: habet & ſenectus uoluptates ſuas:
quas guſtare ubi cœperis: quæ nunc doles amiſſa faſtidias & reuerti noliſ. ¶Do. Senui &
D incanui. ¶Rō. Boni ſenis uerenda canicies plus habet: nō modo auctoritatis ſed honeſtæ
etiam uoluptatis: ꝗ fœdæ omnes iuuenū illecebræ. Neqꝫ uero mutati coloris te pœniteat:
Nam quis tam corrupto ſenſu tanꝗ obliquo poteſt eſſe iudicio: ut nō candidoꝝ calathos
liliorum ꝗ nigrantium carbonum ciſtas aſpicere: ſeqꝫ ſi transformādus ſit: cygno ſimilem
malit eſſe ꝗ coruo? ¶Do. Senui & ſqualentes arant uultum rugæ. ¶Rō. Et tellus arata
fructum fert uberius: & uitæ maturiores fructus bene culta in ſenectute proueniunt. Rugæ
E te offendunt oris: uultum animi compone: Non illum rugæ occupant: non uariant anni ni-
ſi ut formoſior ſit indies: Deniqꝫ ſemper te ſi non tu eum neglexeris honeſtabit. ¶Do. Se-
nui rugiſqꝫ & informi ſitu obſitus uix me ipſum agnoſco. ¶Rō. Hoc tibi iam ab initio eue-
turum dixi: minus quidē auide ſpeculo imminebis: minus tuis forſitan: minus haud du-
bie muliercularum oculis placebis: quibus placere uelle maior ne uanitas an libido ſit ne-
ſcio. At qui fidem: qui conſtantiam: qui grauitatem: qui prudentiam quærūt: certius inter
has rugas ꝗ in planis ac mollibus maxillis ſe quod cupiunt reperturos ſperent. ¶Do. Se-
nui meliorqꝫ poſt tergum ætas remanet. ¶Rō. Immo deterior: Non ſemper quæ delectant
magis atqꝫ optantur meliora ſunt: Multi malum ſuum concupiſcūt: qđ non eſſet niſi quia
illud Satyrici ueꝝ eſt: Pauci diſcernere poſſunt uera bona. ¶Do. Senui & lætiores abiere
dies. ¶Rō. Omnium ferme dies tempoꝝ inter ſe ſimillimi: animi hominum diuerſi: quin
unus idemqꝫ animus ſecū diſcors: hinc iuuentæ furor: hinc impatiētia ſenectæ: talibus ui-
tam impleuere iudicijs: ut melius putet eſſe quod peius eſt optimumqꝫ quod peſſimū. Cæ-
terum dies omnes in ſe boni: Bonus eñ rex eſt & conditor ſæculoꝝ. Itaqꝫ hic feruidus: hic
gelidus: hic ſiccus: hic humidus: hic nubilus: hic ſerenus: hic turbidus: hic tranquillus: ſi ad
uniuerſi decorem naturæqꝫ ordinem aſpicias boni oẽs: Ad uos aūt ueſtrūqꝫ iudicium re-
lati: ex æquo prope omnes mali: mœſti: dubij: ſolliciti: laborioſi: anxij: amari: queruli: flebi-
les: ærumnoſi. In his tu mihi neſcio quos nominas lætos dies: qui dum aderāt: triſtes lamē-
tiſqꝫ ſuis pleni erant: nunc ut læti uideantur: nihil eſt cauſæ niſi ꝙ abierūt: quodqꝫ illis pre-
cium deſiderium tibi auget irredituri: multaqꝫ ſecum tibi olim ſegnius forſan amata rapi-
entes: Stultus enim nihil pene amat niſi quod ꝑdidit. ¶Do. Senui: O ſi dilapſa redeat iu-
uentus. ¶Rō. O non minus ſtultum ꝗ inane uotum ut tu ſentis: At ſi altius aſpires: non
ineſſicax: redibit enim in tempore: & ut ſcriptum uides: Renouabiẽ ut aquilæ iuuent⁹ tua.
F ¶Do. Senui & ætas bona retro eſt. ¶Rō. Omnis ætas ut bona bonis: ſic male uiuētibus
mala: utriſqꝫ autem breuis: prorſus & extremo proxima eſt: ubi uos manet hinc bonorum
merces: hinc ſupplicium maloꝝ: quænam hæc igitur ætas bona: ubiqꝫ aſpera ſemperqꝫ fu-
gax: niſi quantū ad æternitatem uia eſt? Alioquin & ſi dulce aliquid ineſſet: oēm fuga dul-
cedinem extincturā uideretur: Quis enim fugiēs deguſtat? Fugienti Dario fœtidæ atqꝫ ob-
ſcœnæ potus aquæ ſuauiſſimus fuit. Sitis ut putat Cicero: ut ego ſentio: guſtū metus extin-
xerat. Vrgebat in tergum Alexāder uictor: Vos a tergo rapidum tempus præmit. Anni ce-
leres præcipiteſqꝫ dies: horæ uolatiles: Ante oculos autem mors eſt: nec artatis reditus: nec
impulſis mora: nec præuentis eſt tranſitus. Viæ huius tot difficultatibus tantiſqꝫ terrorib⁹
obſeſſæ: quænam quæſo pars bona eſt? ſed intelligo: nempe ætatem probris ac libidinibus
aptiorem bonam dicitis. Eſt hic quidem fandi mos ut bonum dicatur quod affectui inten-
tis aptiſſimum eſt: ꝗuis effectus ipſe ſit peſſimus: Sic catenam prædo captis inſontibus: ſic ſic-
tyrannus arcem libertati plæbis impoſitam: ſic ueneficus præſentaneum aconitum: ſic ſi-
carius pugionem promptū cædibus bonū uocat: Sic uos igitur ætatem bonā quæ ad id ſꝫ
quod maxime cupitis apta eſt uocatis. Itaqꝫ neminem iſtoꝝ qui annos irreduces deplorāt

PueriCiam quidem uel infantiam uideas optari: quæ ꝓfecto optimæ partes essent si abesse
ꝙ longissime a senio bonũ esset: ut memorant: sed nec adultam ac solidam iuuẽtutẽ nec in/
cipientem nec adhuc uiridem senectam pessimã oĩes & periculosissimã uitæ partẽ: adole/
scentiam requirunt: O quintũ & uigesimũ annũ dicunt: ubi te reliquimus: ne quẽ lateat ꝙ
uos præteritaꝝ pœniteat fœditatum: qui non nisi tempus apprime illis idoneũ exoptatis.
¶Do. Senui: cur nõ cũ Virgiliano rege suspirẽ: O mihi præteritos referat si Iuppiter ãnos.
¶Rõ. At nil tale suspirantẽ legimus Socratẽ: nil Platonẽ: nil Fabiũ: nil Catonem & fuere G
senes: Sed sunt fateor sapientes regibus rariores. Itaq; si rex Euander fuit sapiens nõ æque
sane illud Euandriũ suspirium iam cõmune nostris est senibus uulgatũq;: Surdam stulti se/
nes & profugam adolescentiã reuocãt ac suspirant: Nec suspirijs tantũ seu tacitis uotis: sed
medicaminib⁹ irritis atq; inani artificio naturæ uis affertur indomitæ: Qua in re facete ad/
modũ lusit Hadrianus princeps canescẽti cuidã cui aliquid negauerat: eundẽ postea ad eas/
dem preces medicato interim crine redeuntẽ ita repulit: Vade inquit hoc iam patri tuo ne/
gaui. ¶Do. Senui: o si mea nunc redeat iuuentus. ¶Rõ. Reuersuram modo illã dixi: iam
reuersam dico. Si tam facile uotorũ omniũ compos fias: nihil incassum uoles: pauper certe
diuitias optare potest: libertatẽ seruus: speciem deformis: sanitatem æger: fessus requiem:
exul reditum: At iuuentã optare uerus senex nequit: Puerile potius uotũ est. ¶Do. Senui:
heu cur tam cito dulcis me iuuẽta deseruit. ¶Rõ. Nunq; non cito deseruit quod iuuabat: H
nũq; nõ præpropere affuit qđ angebat. Vanũ aũt est optare qđ haberi neq̃t nocuitq; habi
tum: & si redeat nocituꝝ sit: sed iam parce suspirijs: dum hoc aĩo fueris cito canus fieri pote
ris: senex nunq;: desideriũ eñ iuuentutis in sene quid est aliud ꝙ quædã puericia senectu/
tis? ¶Do. Senui incuruatusq; sum. ¶Rõ. Iamiam terrã aspice: unde uenis & quo pergis
cogita: hinc egressus: huc redis. Natura te principij simulq; finis admonet. Poteras aberra/
re: publicum tibi iter ostendiť: sane id quidem est satis ingredi: uel curuatus intende: Solẽt
cæci in uia manu retrahi. ¶Do. Subito senui. ¶Rõ. Immo sensim: pedetentim: paulatim:
leniter: sed nihil cogitantibus oĩa subito eueniunt: sicut econtra cogitantibus omnia nihil
est subitum: ꝙ si flenda tibi fuerat senectus: singuli dies uitæ flendi erant. Illis eñ passib⁹ ad
hũc terminũ ibas. ¶Do. Heu senui. ¶Rõ. O uotoꝝ instabilitas: huc maxime anhelabas:
huc peruenire optabas: huc non posse pertingere formidabas: quo cum peruentũ esset inge
misceres: monstrum incredibile: nisi tam crebrum esset: senes fieri uolunt omnes: senex esse
uult nemo: immo uero senex esse ad miseriam: senes dici ad iniuriam trahunt: quasi sit pro/
brum senuisse: qđ profecto nullis uideri debet nisi quibus dedecus sit uixisse: quæ ingẽs nõ
inficior turba est: cui te tamen exemptũ esse oportet: ut nostro colloquio frui possis: Alio/
quin ut auribus illabantur: sana consilia in animũ non descendent. ¶Do. Tandem senui.
¶Rõ. Et quos ager: & quos æquor: & quos bellum: & quos alea decipit: singula detrimẽ/ I
ta dinumerant: tu unus in finem expergisceris: & tu queri incipis dum iuxta est querelarũ
finis omnium. ¶Do. Senui. ¶Rõ. Stultum est senectutẽ nõ cogitare nisi cum uenerit: Nã
profecto si uenturam: si assidue uenientẽ prospexisses: præsentem imperturbatus aspiceres.
¶Do. Heu mihi iam senex sum. ¶Rõ. Hoc ne igiť defles: duꝝ ac difficile munus imples/
se dumosumq; iter ac scrupeum transisse atq; inamœnam hãc fabulam peregisse? Atq̃ Co/
mico more plaudendũ erat. ¶Do. Senex sum. ¶Rõ. An oblitus es ut nuper tibi perfami/
liariter notus unus modernoꝝ sententiã rei huius ex tempore protulit: nõ modernam sed
antiquis parem? Amico eñ dicẽti: Compatior tibi: nam ut uideo iam senescis: esses utinam
qualis eras quando te primũ noui: Subito ille respõdit: Parum ne tibi ergo amens uideor
nisi ampliorem mihi nunc etiam amentiã impreceris? Noli quæso mihi compati ꝙ sim se/
nex: sed compatere ꝙ iuuenis fui. O quantũ sensum tegit breuis ista responsio: quod metiri
nequit nisi qui ætatis huius bona probauerit & illius mala meminerit. Bono tuo igiť gra/
tulare: ꝙ ꝙ illud quoq; ueꝝ sit ꝙ sæpe bona inuitis eueniunt & mala nolentibus: Viro aũt
bono & uirtutum amico & passionũ hosti: pluris est haud dubie dies unus huius qđ accu
sas temporis integer: ꝙ illius alterius integer annus. ¶Do. Heu mihi nam senui. ¶Rõ. Iã
si perstas tibi quoq; cum uulgo iure dicitur: non senuisse miserum sed uixisse: ita ut hæc sub K
uitæ finem tam inepte diceres: Parcite autem iam lamentis querulum genus: & uolẽtes ite
sub imperium naturæ: nihil flẽdum quod illius immota lex statuit. Quid naturale autem
magis homini nato ꝙ uiuentẽ senescere: senem mori? At uos conditionis imemores utrꝝq;
respuitis: cum uel alterum uel utrunq; necessario obeundum sit. Qꝛ si neutrum uolebatis:

& tertio abſtinendum erat: naſcẽdum mihi credite non fuit. Patimini ſeneſcentibus ſtatim
membris animos aliquando ſeneſcere: neqꝫ ſemper in uobis prouerbium uerum ſit: Poſſe
unũ animũ corpora multa cõſumere: ſinite ſine murmure corpus ſimul atqꝫ animũ ad ex-
tremum ferri: ſimul intrauere ſimul exeant: neqꝫ altero ad metham properante alter retror-
ſum niti uelit alterũqꝫ retrahere: fruſtra tergiuerſamini: ire oportet: nec redire licet nec ſub-
ſiſtere: Idqꝫ uobis facilius debet eſſe immortalitatem animæ & corporis inſtaurationẽm ex-
pectantibus: ꝙ cæteris quibuſcunqꝫ quibus uel horum alterum defuit uel utrũqꝫ. Fruſtra
L inquã obluctamini: humanũqꝫ iugum quod naſcẽdo ſubiiſtis excutitis. ¶ Do. Senui & ui-
res corporis imminutæ ſunt. ¶ Rõ. Si auctæ ſunt uires animi: bene eſt: fœliciter permuta-
ſti. Maiora enim geſta eſſe ſemper & geri poſſe animi uiribus ꝙ corporis: Nemo niſi animi
inops eſt qui neſciat: Sin uires etiam animi: ut ſæpe accidit: per ignauiam decreuere: fateor
inutiliter uixiſti: tuum crimen nõ ætatis. ¶ Do. Senui & res meas agere nequeo. ¶ Ratio.
Si quid animo ſit agendũ: tanto id a ſene melius fieri conſtat: quanto & experiẽtiæ illi plus
eſt rerumqꝫ noticiæ & paſſionum minꝰ ac malis uinculis expeditior animꝰ: At res alias nõ
agere ſenem decet: ſed egiſſe cui corporeus labor omnis a tergo eſt: Cui ſi nunc etiã inhæret
nec auelli uult: ridiculum illud antiquum renouat Romani ſenis: qui iuſſus a principe fori
laboribus abſtinere: quorum ferias imbecillis hinc ætas: hinc fortuna opulens merebatur:
ſic indoluit ut ſe quaſi mortuũ fleret atqꝫ ab omni familia fleri uellet. Mirus ſenex qui qui-
etem ceu ſpeciem mortis horreret: cum nihil ſeni aptius quiete nihilqꝫ ſit turpius ſene labo-
rioſo ac ſollicito: cuius uita omnis tranquillitatis exemplar eſſe debet. Didiciſſe & potes a
philoſophis: quid eſt illud quanqꝫ optabile ſenibus bonis uiuere: uita ut memorant pera-
M cta: qua maxima tamen pars mortalium inexpleta moritur. ¶ Do. Senui & repente fugit
ætas mea. ¶ Rõ. Forma: ualitudo: uelocitas: uires: ueſtra fere omnia fugiũt: uirtus manet
nec ceſſura ſenio nec morti. Illi uni bono ſtabili ab initio inſiſtendum erat: ſi neglectum fuit
difficilius ad extremũ fateor: ſed uirtutis ſtudium nulla ætas reſpuit: immo quo difficilior
eo clarior uirtuſ. Multi noſſe ſeipſos ac ſapere uix tandem in ſenio cœpere: ſerum quidem at
imtempeſtiuũ minime: & ſi enim non iam uitæ deſinenti at inſtanti ſaltem morti utile: Cui
Hercle uni horæ ut ſine horrore mœſticiaqꝫ tranſigi poſſet ſi non ultimum modo ſed totũ
uitæ tempus impenderetur bene: niſi fallor: impenſum eſſet: Nam nec fruſtra naſcitur qui
bene moriẽ: nec ĩutiliter uixit qui fœliciter deſiit. ¶ Do. Senui iam uicina mors eſt. ¶ Rõ.
Mors æque om̃ibus uicina eſſe poteſt: & ſæpe ibi quoqꝫ uicinior eſt ubi uidetur abſentior.
Nemo tam iuuenis qui non poſſit hodie mori: Nemo tam ſenex qui non poſſit annum ui-
N uere: ſi nil aliud ꝙ ſenectus incidat. ¶ Do. Prorſus ſenui. ¶ Rõ. Immo maturuiſti: an hoc
defles: an poma cum maturuerint querãtur? ſi ſenſus illis ac ſermo datus ſit & non potius
gratulentur ſe ad id perueniſſe ad quod nata erant. Eſt ut cæterarum rerum: ſic ætatis ma-
turitas quædam quæ ſenectus dicitur: qđ ut ita eſſe uideas & ætas & mors iuuenũ acerba
quidem & dicitur & acerba eſt: Acerbitati aũt obiecta maturitas quæ cum in pomis ac fru-
gibus bona ſit: quid niſi in homine ſit optima: non ꝙ neſciam anteꝙ matureſcant multa
marceſcere: ea uero non ætatis culpa ſed peruerſitas eſt naturæ: nõ quidem omniũ ſed mul-
torum qui ad bonum nati magno niſu in aduerſum tendunt. Maturuiſſe igitur debes ſi qđ
in te ſucci nobilis fuit: iam meſſoris tui manum ſecurus expecta. Non mors illa quam me-
tuis ſed laborum finis ac principium uitæ eſt: non mors inqꝫ ſed difficilis uitæ terminus: ad
quem pauci tranquilla nauigatione perueniunt: ſed pene omnes nudi flentes ac naufragi:
Tu per mediam ſenectutem leue iter in finem proſpero agens uento e multis rerum fluctibꝰ
portum ſubis: Subducenda iam feſſa puppis in terram tibi: & quocunqꝫ te flexeris de fine
cogitandum: idqꝫ utilius fuerit ꝙ ætatem bonam: quod ſtulti ſolent: & naturam matrem
optimam accuſare.

De Podagra: Dialogus LXXXIIII.

¶ Do.
A Vrpi torqueor podagra. ¶ Rõ. Neſciebas ſenectutis morẽ? Incomitata nõ uenit:
t magnam ſæpe morbo℞ aciem ducit. ¶ Do. Podagra crucior moleſta. ¶ Rõ. Ex-
trema & ignobili parte corporis laboras: quid ſi nobiliſſimis laborares corde uel
capite? ¶ Do. Pigra coerceor podagra. ¶ Rõ. Vaga mens hominis freno eget: hunc pau-
pertas tenet: illum carcer aut grauior morbus: Ludens te pedibus alligat fortuna: non po-
dagra: ſed pedicæ ſunt: iam diſce conſiſtere. ¶ Do. Podagra inutilis factus ſum. ¶ Rõ. Ad
curſum credo uel ad ſaltum: ad choreas: ad palæſtram: an te autem ad hæc natum putas?

Ad alia ſi neſcis altiora quædam officia natus es: quæ ſi caput non ægrotat exequi nil pro/
hibet: Studere licet artibus ingenuis: dare operam pietati: ſeruare iuſticiam & fidem: fragi/
le corpus & fugacem mundum ſpernere: odiſſe uitia: amare uirtutes: colere amicitias: cõſi/
lio patriam iuuare: Hæc ſunt uiri boni munimina: quid hic pedibus loci eſt? ℂDo. Debi/
litatus ſum podagra. ℂRõ. Pugnare cum hoſtibus forſitan morbus uetet: nõ cum uitijs: B
quod neq; facilius & certe crebrius eſt bellum: Et quid ſcim⁹ an hic ipſe dolor corporis cõ/
tra quem dimices tibi ad exercitium animi datus ſit? ℂDo. Pedibus conſiſtere nequeo.
ℂRõ. Vide quam de reliquo ædificio ſpem habeas: cuius fundamentum tam inualidum
ſentis. Vigila ne te incautum opprimat ruina: Contrahe ſarcinulas teq; ad migrandũ pa/
ra. ℂDo. Podagra me ingens habet. ℂRõ. Solet hic morbus: ut perhibent: diuitias comi
tes habere: En tibi remedium aliud: Bene ſpera: aut lãguoris amaritudinem opum dulce/
do ſolabitur: aut inopiæ pellet aſperitas: ita uel ſolatium aderit uel finis. Si hæc fallunt: ue/
niet quæ non fallet: Illa uitæ malis omnibus finem dabit. ℂDo. Pedum præmor ægritu/ C
dine. ℂRõ. Si ſalutem cupis: aut paup ſis oportet: aut ut pauper uiuas. Multos hac ægri/
tudine liberaſſe traditur paupertas uera defecatrix corporum: quoſdam uero frugalitas:
quam uoluntariam ſeu fictam & imaginariam paupertatem dixerim. Vidiſti aliquos per/
petua uini abſtinentia curatos. Ita fit: Dolor dolore: clauuſ clauo pellitur: ut antiquo dici/
tur prouerbio: Vix moleſtum aliquid ſine moleſtia curatur. Vt præterea cum hoc morbo
cunc; alijs multis pacem habeas: non baccho ſolum ſed & ueneri bellum indixiſſe profue/
rit. Sed quid agimus: animorum remedia promiſimus non corporum? Habes tamen quã
puto unicam morbi huius curam. Hanc ſi probas: utere: Si minus: nõ te fallant opifices fo/
mentorum. Patiẽtia eñ in aduerſis efficaciſſimum atq; optimũ & ſæpe unicũ remedij gen⁹
eſt. ℂDo. Podagræ uitio curuatus ſum. ℂRõ. Ad iter inhabilis: minus idone⁹ ad laborẽ:
non ineptus ad reliqua gerere: non rei modo familiaris ſed reipublicæ & ſummi: ſi ita ſors D
tulerit: imperij curam poteſ. Itaq; memorandum ualde Septinij Seueri Romani principis
dictum unum: qui ſenex ac podagricus: dum cõiurationem nobilium qui ſe uiuo filiũ eius
Auguſtum dixerant deprehendiſſet: comprehenſis auctoribus ſeditionis ac filio: oĩbuſq;
añ ſoliũ ei⁹ affuſis metuq; ultimi ſupplicij tremefactis ac territis: ipſe manu ad caput rela/
ta: tandem inquit: ſentitis caput imperare nõ pedes. ℂDo. Podagra me miſerũ miris mo/
dis torquet. ℂRõ. Noli ſolas aſperitates rerum flere: ſed memento ſi quid dulce aut iucun/ E
dum tibi obtigit: quo incõmodũ hoc ſolari poſſis. Vnus ex multis peſſimis uulgi mos eſt:
ut in aduerſis querulum atq; impatiens: obliuioſum in proſperis & ingratum ſit: quo ni/
hil iniquius fieri poteſt: Nam quis æquis auribus audiat: exempli cauſa: uel Seuerꝝ ipſum
quem diximus de podagra: uel Domitianum de caluicio quod ægerrime dicitur tuliſſe:
uel Auguſtum ſenem de ſiniſtri debilitate oculi: uel Iulium Cæſarem de timore nocturno
& quiete uiſis turbida: uel poſtremo alios fortunatiſſimos uiros de una ſeu de altera natu/
ræ: ſi dici licitũ ſit: aut fortunæ iniuria ſic querẽtes ut imperij atq; opum uictoriaꝝ ac tan/
torum ingrati atq; immemores ſint honorum dum ſe homines meminerint: quos plenam
perfectamq; fœlicitatem hic ſperare demẽtiæ ſit: amara dulcibus temperare modeſtiæ: hoc
podagræ proprium: hoc morboꝝ omniũ cõe remediũ inuenies ſanũq; conſiliũ ſanctumq;
fateberis: ſenis illius læta multa adepti: dura multa perpeſſi: qui bonis de manu dei læte
acceptis mala quæq; patienter ſuſcipienda cenſebat: q̃uis mali aliquid dare uel facere ma/
nus illa non nouerit ſed humanam reſpexit opinionem. ℂDo. Podagra me in lectulo no/
dis inſolubilibus præſſum tenet. ℂRõ. Te iacente: ſtare animus poteſt cœlumq; & terras
ac maria permeare.

De Scabie: Dialogus LXXXV.

ℂDo.
Scabie præmor importuna. ℂRõ. Iam nõ miror ſi angores meros ægrefers: quã/ A
do id luges cui dulce aliqd immixtũ eſt. ℂDo. Graui uexor ſcabie. ℂRõ. Sũt qui
hanc ſalubrem dicãt: Ego aũt ne tam mœſtæ rei lætum nomen tribuam: arrã po/
tius ſalutis: ſiue ad ſalutem uiam dico: Mollis eſt qui aſperitatem uiæ breuem reſpuit: cui⁹
exitus ſit iucundus. ℂDo. Arida me ſcabies exercet. ℂRõ. Iam horologio nõ egebis: erit
tecum quæ te noctibus excitet teq; honeſto cuipiam fortaſſis officio uigilem reddat: nemo
tam piger quẽ non ſcabies ſollicitũ faciat. ℂDo. Scabie torqueor. ℂRõ. Morbus ignobi/
lis ſed nobilis cura eſt: labor: æſtas: balnea: peruigilium: dieta. Si nec iſta profuerint: ad pa
tientiæ medicinã recurrendũ erit: Illa oĩbuſ morbis utiliſſima eſt. ℂDo. Scabie crucior tæ/ B

diosa & fœda. ¶Rõ. Neutrum nego: ubi ergo Publius molestum ocium podagrici pedes
dixit: me sinente potes addere: mœstum negociũ scabiosi manus: Sed quid dices: si quo fœ-
dior morbus: eo pulchrior patiẽtia est? quid si paruo ex malo bonũ ingẽs elicis? Hæc nimi-
rum una est rerum quæ contemptum corporis maxime pariũt: quo nihil est melius mortali.
C ¶Do. Totũ me scabies occupat. ¶Rõ. Totũ te: uerũ est: id quidẽ metuo: sed plus est for-
sitan quam quod dicere uoluisti: totũ em̃ corp⁹ intelligis: sed est uobis inuisibilis animorum scabies
cupiditas ac libido & pruritus quidã ulciscendi querẽdique: qui quo magis scalpitur acrius
æstuat: hũc nec tolli nec leniri poscitis nec sentitis quidem: tãto minor uobis est semper ue-
stri cura quam corporis.

De Vigilia: Dialogus LXXXVI. ¶Do.

A d Ormire nõ possum. ¶Rõ. Vigila & gaude uitæ tibi tẽpus auctũ. Inter obdormi-
re em̃ atque emori quid interest nisi quod alter tẽporalis ꝑpetuus alter est sopor: Itaque
nescio an nõ satis ꝓprie & somnus breuis mors: & mors somnus longus siue æter-
nus dici possit. ¶Do. Somnum perdidi. ¶Rõ. Non ui quidem sed blanditijs repetendus
est: si incũbas perdis operã: cogi nequit: age aliud: da requiem tẽporibus tuis: animo curas
leues: improuisus aderit: facile animis uagis & corporib⁹ fessis obrepit. ¶Do. Sæpe mihi
somnus interrumpitur. ¶Rõ. Fac quod solitus fert Augustus Cæsar lectoribus aut fabula-
toribus accersitis: interruptũ reintegra: Sin grauioribus curis hoc accidit: pone illas: hũc re-
ceperis. De huiusmodi em̃ loquebat Maro ubi ait: Salubres curas somnos abrumpere. ¶
B Do. Somni requiem amisi. ¶Rõ. Et terrorẽ somniorum nocturnosque met⁹: quamuis em̃ sapien-
tis meliora phantasmata Aristoteles opinet: & uerum sit: tamẽ & uir ille ingenio æque mag-
nus & imperio: Ille aũt alter sanctitate & patientia æque insignis: de quibus pauloante si-
mul diximus: somniorum graues sensere molestias. Nam quid alij sentiant quisque nouit in se:
& lectulũ propriũ suarum testem habet illusionũ atque ambagum & formidinũ. Certe horum al-
ter tẽpore extremo ꝑ somniũ exterreri solebat: sicut de illo scriptũ est: Alter ut dixisse dudũ
uideor dum de ocio & quiete differerẽ: inter cæteras uitæ molestias querit quod terreant eum
somnia & uisiones horrore concutiant. ¶Do. Solito minus dormio. ¶Rõ. Solito igitur
magis uiuis: Nempe quod doctis placet: ut mors somnus: sic uita uigilia est. ¶Do. Somnum
morbus expulit. ¶Rõ. Sanitas reducet. ¶Do. Somnũ amor exclusit. ¶Rõ. Bis rem unã
dicis: Morbus est em̃ amor & morborum maximus. ¶Do. Somnum metus extinxit. ¶Rõ.
Securitas suscitabit. ¶Do. Somnũ senectus eripuit. ¶Rõ. Mors uicina restituet.

De inquietudine Somniorum: Dial. LXXXVII. ¶Do.

A f Omnijs inquietor. ¶Rõ. Si uerum est quod sapiens quidã ait: Multas curas sequũ-
tur somnia: quod uestri quoque approbant auctores: radicẽ mali amputa: curas pel-
le: somnia quoque pepuleris: Quo em̃ quæso tot curas & tã nihil ꝓfuturas in tam
breui uita: de qua iam ab initio promissum est: quid torqueri iuuat & turbidam curis uitã
& infestam somnijs quietem uestra uobis facit amentia? Diuinã prouidentiã uestro uultis
superare consilio: neque sentitis ut ex alto uestræ ridenẽ insaniæ uestræque deliberationes illo
de tempore quod non solum extra uestrum arbitrium: sed etiam extra noticiã uestram est. Neque
auditis Flaccũ exclamantẽ: Prudẽs uenturi tẽporis exitum caliginosa nocte præmit deus:
ridetque si mortalis ultra fas trepidat. Omne tempus in uestrã trahitis perniciem: de præte-
rito mœsti: de præsenti anxij: de futuro pauidi trepidique: deque his curis superuacuis dignos
metitis manipulos: laborem uigilantes: consopiti somnia. Sin illud forte uerum est quod uacantẽ
quoque curis aĩam inquietã somnijs esse uel natura hoĩs uel peccatũ cogit: Nõne cũ ex mil-
le somnijs nec unũ uerum esse uerum sit: postque alterutro falli oportet: satius est inquietari som-
nijs quam mulceri: & amara somniare quam dulcia: mœsti em̃ somnij fallacia læta est: læti aũt mœ-
sta. ¶Do. Somnijs fatigor. ¶Rõ. Sperne totam hanc ineptiã & quiesces: si id neque his to
solare comitib⁹ q̃ siĩa passi sũt: his duob⁹ noĩatim quos mõ dicebã dũ de uigilia querereris.

De celebritate nominis importuna: Dial. LXXXVIII. ¶Do.

A c Elebrior sum quam uellẽ notiorque. ¶Rõ. An tu hoc spernis quod maximi exoptarũt du-
ces ac principes: philosophi & poetæ? quid em̃ tot laborib⁹: quid tãtis bellis ac studijs
agit: nec aliud isignes artifices moliunt? Declarat hoc Phidias ĩ Mineruæ statuã
quod opus oĩm quæ hoĩm manib⁹ facta sunt: primũ aut inter prima posuerim: nisi cũ aliquid
inscribere uetitus fuisset: uultum suũ clypeo statuæ sic insculpsit: ut & ab oibus nosceret: &

cõuelli inde nisi toto opere diſſoluto nullo poſſet ingenio: noſci in premiũ ſui laboris opta/
bat. Si quis eñ non famã ſed pecuniã cogitare dixerit artifices: in cõibus fortaſſis aſſenti/
ar: in illuſtribus negem. Multa ſunt rei huius indicia: ſic cũ iactura tẽporis damnoq; etiã
ſæpe operi inſiſtũt: ac ne quid famæ excidat lucꝝ ſpernũt. Cõprobauit hoc maxime nobi/
lis illa cõſtantia eoꝝ quattuor artificum qui ad famoſiſſimũ illud opus qđ Artemiſia Ca/
riæ regina dilectiſſimi cõiugis memoriæ extrui fecit magno precio acciti: cũ ante perfectum
opus obijſſet regina ipſa unde operis preciũ ſperabať: perſtiterũt tamẽ unanimiter in finẽ
nil iam aliud q̃ ſuũ decus & facti memoriã cogitãtes: proinde oẽs hoĩes claritatẽ famamq;
deſiderãt: Solus tu ne paruo illas tædio emptas uelis? ¶ Do. Immo & ego apud poſteros
clarus eſſe cupiã: inter coætaneos recuſem. ¶ Rõ. Quid ita cũ hoc maius eoq; difficilius ac B
rarius ſit obſtãte quæ præſentiũ famã interpellat inuidia? ¶ Do. Quia inter abſentes me/
ra eſt gloria: nullus obſtrepit: nullus obſtat: Inter præſentes aũt & cõtradictio & labor: ma
gnus eñ labor eſt magnæ cuſtodia famæ: ut nõ ineleganter ait quidã. ¶ Rõ. Nimis aut de/
licatus aut ſegnis es qui ſine labore magnũ aliquid ſperes: cũ pro minimis tot ſe offerãt la/
bores. ¶ Do. Ego uero nõ labores reſpuam ſed tædia: Nam quis ferat aſſidue uiſitari: ob/
ſideri: poſci: exagitari: & ſui interim negligentẽ totos dies ac magnã breuis uitæ partẽ alijs C
dare: ut tua neceſſitate poſthabita alienæ inſeruias uoluptati: qđ malũ ſi ab initio incidiſ/
ſet: nunq; ad hanc ipſam famã quæ me cruciat uentũ eſſet: ſed & nũc præclaros animi cona
tus & egregia potens eſt impedire negocia importunũ. ¶ Rõ. Id quidẽ ita eſſe nõ nego: du/
rum certe ſed tolerabile imo & inuidioſum & optabile: Cæteꝝ utcũq; tuo iudicio acceptũ
erit pene ineuitabile: Nã quæ ad euadendũ uia: niſi uel ſupbia uel ignauia? Altera honeſtũ
deſideriũ te petentiũ arcebit: altera etiã extinguet. Si qđ eſt aliud remediũ: urbiũ fuga eſt:
q̃q; ſi claritas uera ſit: nec fuga ſufficiet: ſequiť claritas poſſeſſorẽ ſuũ quocũq; perrexerit:
& ubicunq; conſtiterit ſecũ erit: nec rure unq̃ nec in ſyluis quidem deſinet clarus eſſe qui in
urbibus clarus fuit. Non poteſt famæ fulgor abſcõdi: inter tenebras eminet & ad ſe oculos
atq; animos trahit. Nunquid nõ audiſti Dandanum Brachmanoꝝ ſenẽ præclariſſimum
ab Alexandro Macedone uſq; ad ultimas Indoꝝ ſolitudines: Cynicũq; Diogenẽ ab eodẽ
uſq; ad illud ſuũ doliũ quo ꝓ uolubili utebať hoſpitio uiſitatos? Nũqd nõ uſq; ad ſquali/
dam ac deſertã Literni uillulã a placatis ſola uirtutis ueneratiõe latronibus Scipionẽ Afri/
canum eundẽq; ab ipſis hoſtiũ ducibus uſq; tranſmaria? Nunquid nõ Titum Liuiũ ab ul/
timis galliaꝝ extremaq; procul Hiſpania uſq; ad urbem Romã? Nunquid non deniq; ſan/
ctos patres uſq; ad intimas & horrẽdas heremi latebras a Romanis etiã Imperatoribus ui/
ſitatos? Et ſileo Salomonẽ: Immo uero quis unq̃ uir clarus uiſitationibus caruerit? Ami/
ci & noti mutuis alloquijs & confabulationibus delectantur: Ignoti aũt ſolo recreanť aſpe
ctu. Habet eñ uiroꝝ illuſtriũ præſentia dulce aliquid: qđ non ſentit niſi ipſe qui fruiť: Hoc
tu laborioſum ne dixeris: operoſum eſt fateor ſed & glorioſum. ¶ Do. Celebritate nomĩs
atteror. ¶ Rõ. Si hanc uis abijcere: uirtus abijciẽda eſt cuius e radice oritur. Id ſi merito re/ D
fugis: ferre hanc ſarcinã æquo animo eſt neceſſe: ad quã multi nequicq̃ omĩ ſtudio uitæq;
ipſius impendio aſpirãt: & tu forſitan aſpiraſti. Patere te uideri ab his qui hoc niſi te tuũq;
nomen diligerent: non optarent. ¶ Do. Multi me undiq; uſq; ad importunitatẽ faſtidiũq;
concelebrant. ¶ Rõ. Quid tu igitur: an cõtemni malles atq; abijci? ¶ Do. Innumerabiles
uſq; ad tædium me honorãt. ¶ Rõ. Tu ꝟo dei munus agnoſcito: Ille te honorat ut te illũ
& honorare delectet & inhonoraſſe pœniteat: Omnis honor & omne quodcunq; homini
ab homine bonum fit a deo eſt. ¶ Do. Permoleſta res eſt honor immodicus & crebra uiſi/
tatio. ¶ Rõ. Et hæc fateor: at prædulces ſunt huius moleſtiæ radices amor & ueneratio: His E
ſi animi guſtum applicueris: bene ſapere incipiẽt quæ moleſtant: amara dulcibus tempera:
non in hoc tantum ſed in omnibus quæcunq; fert præſens uita: in qua non facile reperias
mel cui non ſit admixtum fel: & ſæpius amara præponderant. ¶ Do. Celebritate nimia fa/
tigor. ¶ Rõ. Sæpe id quidem accidit: de quo queſtum diuum Veſpaſianum nouimus tri/
umphantem: dum ſolennitate pomparum expectatione ac tædio eſſet affectus: increpantẽ
ſeipſum qui triumphum nec ſibi nec maioribus ſuis aut debitum aut ſperatum tam inani/
ter in ſenio appetiſſet. Quis autem nõ ſit optãda celebritas per ſeipſa: ferenda eſt tamen &
amanda. Cauſæ ipſius uirtus & induſtria: neq; unq̃ ut illa careas deſerẽdæ: multo glorio/
ſus eſt labor optabilior q̃ ignaua requies. ¶ Do. Salutatoribus obuijs offendor. ¶ Rõ.
Habes huius quoq; tædij participem Criſpum philoſophũ: Immo quẽ non habes præter F

illos qui popularibus auris: ut Maronis utar uerbo gaudent? Ille tamen insignis quæstus est. Credo ideo ꝙ acutissimum uirorum: talis enim traditur: & suis studijs acerrime deditum: salutatio crebra & improuisa turbabat: utq; idem ipse ait: perducebat ad mortem. Nihil est autem quod querari: quod optabas accidit: notus in populo ut esses: alioquin tot salutatorum incursibus non pateres. Poteras latere: poteras quiescere: poteras quod aiunt in gremio gaudere: quod optimum uitæ genus aliqui diffiniunt: At uos magnis in urbibus noti & clari esse uultis & ociosi simul & liberi & tranquilli: quod nihil est aliud quam in magnis pelagi tempestatibus ut immobilis sis optare: Deniq; superbi fuerit obsequentium amicorum uoces pati non posse æquo animo: cum sint hostium patienda conuitia.

De dolore ex malis moribus hoim cõcepto: Dial. LXXXIX.

A ¶Do. Malos mores hoim ægrefero. ¶Rõ. Si charitate motus laudo: Si ira uel indignati-
m one non laudo. Quid ad te enim quibus moribus sint alij: modo tu sis bonus: An nunc primum intelligis uulgi mores: an tibi negocij parum sentis uitam tuam componere nisi inuigiles alienæ: & illud aggrediare quod nec ars unquam efficere ualuit nec natura: unde nihil unquam speres nisi tædia & labores? Fuerunt hæ tamen & philosophis curæ: quorum alter in publicum egrediens semper flebat: alter contra mores hoim ridebat: neuter sine causa: sed illud pietati: hoc superbiæ propinquabat. ¶Do. Quis enormes ac subdolos hos habitus ferat? ¶Rõ. Malo te per uim dehonestari ferres si necesse esset: qui sponte sua alios deformatos pati nequeas: sine illos indui ut libet: tu ut licet atq; ut decet induere: atq; ita te ulciscere: non minus lasciuos oculos honesti habitus offendunt quam modestos inhonesti. Illi igitur uoluptatem consilio adhibeant suarum rerum: tu adhibeas honestatem. Nusquam alibi quam inter tenebras gratior lux: nusquam alibi quam inter uitia uirtus est clarior: Quid quereris? aliena fœditas tuo adijci-
B et decori. ¶Do. Quis hos morbos animorum atq; hos perferat inuidos? ¶Rõ. Linque inuidos sibi: neq; illis alium cupias tortorem: satis ipsi se torquent & suis malis & alienis aguntur ac tabescunt bonis. Non est compatiendum sponte languentibus: non sunt autem contagiosi: ut corporum: sic animorum morbi non transeunt ad nolentes: Immo uero nobilis animus uitiorum odio ad amorem uirtutis accenditur. ¶Do. Quis tot ferat insolentias? ¶Rõ. Humilitas eo acceptior quo pluribus est obsessa superbijs. ¶Do. Quis tot fraudes: quis tot artes auariciæ: quis tot species libidinum? ¶Rõ. Quæ tibi merito displicent declina: & quæ in alijs damnas ne in
C te damnent alij caueto. ¶Do. Quis hoc gulæ regnum? ¶Rõ. Maxime inter ebrios speciosa sobrietas: ubi æque boni oẽs nullus excellit. ¶Do. Quis tam multa mendacia? ¶Rõ. Si mendacio offenderis ueritati stude. ¶Do. Quis tot ubiq; tyrannides? ¶Rõ. Non te hinc arma nec opes expedient: sola uirtus est libera. ¶Do. Totus orbis odio mihi est. ¶Rõ. Miserari miseros magis decet quam odisse: nisi ut dixi sponte sint miseri: quin tu mundo suos mores linque: tuos reformare stude: & ab alijs euersos in teipsum oculos reflecte: sic & tædium euaseris: & cum mundum nequeas: id quod potes & debes temetipsum corriges: non est quo te frustra natum credas si hoc feceris.

De minutis tædijs rerum uariarum: Dial. XC.

A ¶Do. Turbidos urbium clamores rerum uariarum odi. ¶Rõ. Ruris silentium syluasq;
t ama: quæ fieri fugariq; nequeunt fugienda sunt. ¶Do. Vulgi contentionibus fessus sum. ¶Rõ. Vulgo aures dum præbueris non quiesces. ¶Do. Vulgi strepitu fatigor. ¶Rõ. Vulgi uerba despicito: pene enim quicquid uulgus loquitur aut nihil aut falsum est: At strepitum illum omnem & confusas uoces si uitare nequeas: uetitum tamen auribus excipe: idq; non aliter quam mugitus boum aut balatus pecudum aut ursorum murmur: quid enim nisi bæluarum uoces sunt uel inertium uel ferarum? ¶Do. Vulgi fragore perturbor. ¶Rõ. Finge animo te aquarum exundantium ac scopulis allisarum sonitum audire: Persuade tibi esse uel ad fontem Sorgiæ ubi ingenti strepitu exhorrendo specu lucidissimus amnis emanat: Vel ubi Reatini gurgites quos Nar in Tyberim conuehit alto de colle descen-
Al. Titꝰ Liuiꝰ dunt: Vel ubi ad ea quæ catadupla nominantur: ut ait Cicero: Nilus se ex altissimis montibus præcipitat: Vel ubi similiter: ut ferunt: Hister in Euxinum ruit. Deniq; ubi uel ligusticæ rupes æterneis fluctibus furenti austro: uel charybdis oblatranti Scyllæ Sicanis uorticibus torta respondet: consuetudo præstabit: ut quod tædiosissimum sentis: quadam cum uoluptate percipias. ¶Dolor. Latratibus canum uexor. ¶Ratio. Qui uulgi latratus ferre didicit: nullos horrebit canes: Nam neq; tam multi alij: neq; tam rabidi aut mordaces.
B ¶Do. Immitis æquus ac fremens: infidus seruus ac contumax: non tantum tædio sed pe-

riculo etiam mihi sunt. ¶Rō. De utroq; animali quid sentirem dixi olim & nil nunc mu/
to: Addo aliquid: ut uitare quidem possis equi tædium si nil aliud pedes tibi: ut serui autē
manus dare possunt: nec lamentis dignum quo carere ualeas cum uelis. ¶Do. Muscarum
tædio affectus sum. ¶Rō. Vide ne muscarum tædio musca fias: & ab alio ꝙ a deo creatam
muscam credēs in illius qui muscarum princeps dicitur potestatem uenias: Quod affecto
cuidam tædijs similibus accidisse: auctor est Augustinus: principium illud Iohannis famo
sissimū exponens: Et musca: & pulex: & bruchus: & culex: & cinifex: & locusta: cæteraq; hu/
iusmodi creata non sine certa causa sunt ab illo qui uidit cuncta quæ fecerat & erant bona
ualde: Et si nulla esset alia: illa sola sufficeret: ut his armis humana sūpbia domaretur. Po/
tuit enim deus Aegyptijs leones tigres uel dracones immittere: minuta & uilia immisit
animantia: quo clarius & cœlestis potētia & terrena fragilitas nota esset. ¶Do. Pulicibus
inquietor. ¶Rō. Sanis cogitatibus conquiesce: cogita nihil mali præter peccatum homi/
ni contingere posse: Multis non hæc modo facilia sed quæ uidentur grauissima profuerunt:
Quid scis an si pulices abirēt sopor nimius aut malæ libidines subirēt? Crede bene in om/
nibus tecum agi bene erit. ¶Do. Nocturno pulicum prælio uictus sum. ¶Rō. Quid sup/ C
bis igitur umbra & cinis: quid erigeris iners lutum a pulicibus uictus: Contra deum calci/
tras: iumentum indomitum ac stolidum? ¶Do. Offendor pulicibus. ¶Rō. Vis ne tu ho/
mines offendere a pulicibus te defendere uilissimo impar animali nobilissimum aggrederis
& pulicum cibus homines uoras? ¶Do. Pulicibus agitor. ¶Rō. Terrena omnia hominis
ad obsequium facta sunt. Pars ut pascat: pars ut uestiat: pars ut uehat: alia ut defendant:
alia ut exerceant doceantq; & cōditionis admoneāt: quædam deniq; ut delectēt fessumq;
rebus animum leuent: quædam uero ut delectationem noxiam frenent ac salubribus tæ/
dijs contemptumq; huius lucis simulq; desiderium uitæ melioris incutiant. Quātum em̄
quæso mors timeretur: quantū ue si tædijs uacua esset placitura mortalibus erat hæc uita:
cum tædijs plena sic placeat: sic habitus timeatur: Nec uitæ iucunditas uiuenti: nec amœ/
nitas uiæ semper est utilis uiatori: expeditq; nonnunꝙ durum aliquid occurrere quo opta/
bilior finis sit. ¶Do. Nocturnæ aues flebilibus notis infestæ sunt. ¶Rō. Non ut arbitror
philomena: quæ apud Virgilium flet noctem: ramoq; sedens miserabile carmen integrat:
& mœstis late loca quæstibus implet: Dulcis enī fletus & suaue carmē & delectabiles sunt
querelæ. Mœstior te forsitan strix offendit: neq; tam proprio ꝙ poetarum carminibus infa
mis bubo: qui quibusdam tamen ꝙ læti fuerit augurij apud Iosephum legis: ꝙuis utrūq;
ridiculum: hinc spem scilicet metum ue cōcipere. Huius enim & multorum tristis aspectus
& lugubris cantus at uterq; naturalis: non sic canunt ut uobis aliquid nuncient: sed quia
canere aliter non norunt. Da illis philomenæ uocem flebunt dulcius: nunc naturæ parent
suæ: Vos naturā ipsam supstitionibus uestris: ut pareat cogere delyrando nitimini. ¶Do. D
Proxima in turre pernox noctua importuna mihi est. ¶Rō. Noctuā inquietas noctes Au/
gusto facere solitam audisti: & quem quæso uerebitur quæ mundi dominum inquietat?
¶Do. Mures thalamum infestant. ¶Rō. Quid scis an hoc ipso in thalamo exorti quem
tu forsitan peregrinus inhabitas: de te iustius queri possunt: qui natale illis aduena solum
turbas. Sed omissis iocis horum omnium ratio una est. Iccirco equidem his infestā uitam
agitis: ut discatis alteram optare: At illic animū habeatis: ubi nec mures: nec fures: nec ara/
neæ: nec tineæ: nec damna: nec tædia ulla sunt. ¶Do. Procaces ranæ ac strepidulæ tædiū
pariūt cicadæ. ¶Rō. Finge solaciū parere: solaciū erit. Opinio rē ꝗcūq; uult trahit: non ut
uerꝝ mutet: sed ut iudiciū regat & sensib⁹ moderet̄. Inuētus est nup q rure habitās ad fugā/
das nocte luscinias: saxis armat⁹ sudibusq; cōsurgeret: quo cū parꝝ ꝓficeret circūfusas ar/
bores iuberet abscindi: ut uel sic prærepto frondēte domicilio abirēt: qbus manētib⁹ abire
illū oporteret: Iāq; iportunis cantib⁹ pulsus sopor abijsset: is tñ ꝓxime paludis in ripa no/
cturnos strepit⁹ ranaꝝ modulatissimā q̄si fidiū harmoniā icertissim⁹ hauriebat: ihumanū
ferūq; hoīem uixq; inter hoīes numerandū & morib⁹ qdem qualē audis forsitan & uidisti:
uulgarib⁹ tñ negocijs haud insanū: q nūc ideo ad memoriā redijt ut cōstaret ꝙtū in rebus
oīb⁹ possit opinio. ¶Do. Ranaꝝ & cicadaꝝ strepitu offendor. ¶Rō. Nō illæ qdē ut offen E
dant strepūt: sed naturæ cōis beneficio utunt̄. At hoc ipsum superbā impatientiā uestrā læ
dit: sicut reliqua quæcunq; aliter fiunt dicuntur ue ꝙ exigit oculorum uestrorum atq; au/
rium uoluptas. Sed ut fabulam uestri erroris ad antiquas fabulas remittā: cogita nūc uel
ranas suam ueterem querelā & ultricē latonam raucis uocibus: uel cicadas uersum in suam

ſpeciem Titonum ſtridulis plauſibus memorare: ſineſqꝫ forſitan ſuum illas agere negociū
& tu tuū ages. Cur iniuſti naturæ ſemper accuſatores innocuis animantibus ſuccenſetis:
nec aduertitis quāto maiora ſunt tædia quæ uiciſſim ipſi uobis infligitis? Sileo raptoreſqꝫ
urbiū & mille iniuriandi lædendiqꝫ artes: mille uiolentias: mille dolos: quorum pleni ſunt
uici omnes & compita. Taceo latrūculos toto orbe diſperſos & itinera interrupta prædo/
nibus: quibus magna pars terrarum hodie inuia eſt: ſpectacula mundi pulcherrima prære/
pta mortalibus: diſſimulatum illud & miſerrima iam conſuetudine roboratum: Quis dig/
nis queſtibus explicet aut humanæ pondus ignauiæ uerbis æquet: ꝙ pacatis quoqꝫ regio/
nibus paſſim legitimus prædator occurrit: qui ſollicitum uiatorem exhauſtumqꝫ laborib⁹
& onuſtum curis ære ſuo ſpoliat: iniuſtiſſimi neſcio cuius iuris obtētu: quo effectum ut qđ
amœniſſimum fuiſſet orbem terrarum permeare: id alicubi periculoſiſſimū ubiqꝫ ſumptu/
oſum ac tædioſum ſit. Sic ueſtri principes & patres patriæ: immo uero ueſtra patientia: ue/
ſtri mores libertatem publicam paruo precio uendiderunt. Quid cuſtodias loquar ſuper/
uacuas & obſtruſos paſſus ac ſuſpitionibus uarijs plena omnia: abſentiæqꝫ ſolatium uni/
cum litterarum cōmertium interdictū? Quod ipſum quia mutari iam nō poteſt: forti ani/
mo ferendum eſt: Verum ut naturæ opera ferre non renuat: qui tot inſolentias: tot imma/
nitates hominū: tot tædia: tot rapinas pati ſolitus didiciſſe debuit: q̃ inique natura parens
leuibus ex cauſis quotidie laceretur: cum tot acerba & grauia pati hominem ab homine
F ſit neceſſe. ¶Do. Magno torqueor calore. ¶Rō. Expecta: hyemis tædium hoc pulſura fe/
ſtinat. ¶Do. Frigore crucior importuno. ¶Rō. Ecce tibi æſtas accelerat: huius ipſius alla/
tura deſiderium. ¶Do. Frigoribus urgeor. ¶Rō. Vix incommodum inuenies: cui non in/
uenerit natura remedium. Et ſæpe unius remedia multa ſunt: Arcent frigus tectum: ueſti/
cibus: labor: exercitium. Raro quiſqꝫ frigore uincitur niſi uictus inertia. Piget ignem inter
remedia numerare: Magnum mortalis ignauiæ argumentum. Non tam facile uini e dolio
immixta aqua linteo madente detrahitur q̃ e turba hominum hyeme accēſo igne inertes
a fortibus ſegregantur: Omnes eo confugiunt quibus nihil ſanguinis neruorumqꝫ animi
eſt: uidere licet ſed non libet iuuenes noſtros ut formoſi uideantur deformatos abſciſſoſqꝫ
pubeten⁹ ſeſe ignib⁹ ingerētes: quāto erat honeſtius pudēda cōtegere q̃ ſe muſtis naribus
inamœnum naribus nidorem reſpirare? ¶Do. Nunc tremo: nunc æſtuo. ¶Rō. Credo id
facile: mores noui: & te loquente quod occurrit dicam. Recens at breuis hiſtoria eſt: Pater
in gallijs pro capitali cauſa cum adoleſcente filio comprehēſus: & ſcđm ritum gentis in ae/
num miſſus ac decoqui iuſſus erat. Cum forte igitur in aquam hyeme gelidā nudi ac uin/
cti pariter deſcendiſſent: cœpit adoleſcens tremere: & frigus magna dētium colliſione teſta/
ri: ubi ſubiectis ignibus cœpit aqua feruescere: Ille lamentis ac gemitu impatientiam calo/
ris exprimere. Cōtra immotus ad utrunqꝫ & toruo illum uultu reſpiciens ſenex: Viliſſime
inquit meretricis fili: nec frigus igit̃ nec calorem pati potes? Verbum mali forſitan ſed cō/
ſtantis ſolidiqꝫ animi dignumqꝫ quo illæſus e uaſe mortifero proſiliret. Cæterum ueſtris
nunc adoleſcentibus conuenientiſſimum: quibus nihil effœminatius: nihil eneruatius eſt:
G æſtate ſolem execrantibus ut atlantes ſolēt: hyeme ignem adorātibus ut Chaldæi. ¶Do.
Nix me tædio afficit. ¶Rō. Delicati etiam iucunda faſtidiunt. Atqui niuem ſine uentis de/
ſcendentem quidam inter pulcherrima ponūt: Porro ſi quid eſt niue pulchrius: nil certe cā/
didius. ¶Do. Nunc æſtibus: nunc frigoribus nimijs: nunc ſiccitate: nunc imbribus angi/
mur. ¶Rō. Impatientiſſimum caloris Alexandrum ferunt: Nempe qui & dire & proſpere
fuit impatiens fortunæ: Contra uero caloris ac frigoris patientiam parem dant Hanniba/
li: Cur non tu aliquam tibi uel diſſimilis partem laudis arripias: æque ille utrunqꝫ potuit
ferre: tu neutrum? Hoc uobis primū tribuit uoluptas quæ emollit eneruatqꝫ: & ut uere di/
cam caſtrat animos: ut non hoſtiles tantum gladios aut mortem ſed impræſſiones aereas
formidetis. Clamo autem & ſæpe fruſtra quidem: quoniā ſurdis clamo: Linquite ſuū of/
ficium naturæ: nihil ſine æternis agit illa conſilijs. Stulti & ignari: ne una prorſus aquæ ſti/
lula plus minuſue q̃ expedit in terrā cadit: & ſi nō ſingulorꝫ libidini at ſaluti oīm conſulit.
H ¶Do. Hic luto: hic puluere: hic nubibus: hic uētis ac tonitru turbor. ¶Rō. Atq terræ ua/
rietas: cœli uarietatem ſequit̃: Vdus aer lutū parit: ſiccus puluerē: ſic de motu aeris uēti: de
uaporibus nubes: de uētis ac nubib⁹ tēpeſtates ac fulmīa ꝓdeūt. Qui rerꝫ cauſas nouit &
naturæ ſe præbuit: obſequentē cōſequentiā effectuū nō deflebit. Et de uētis licet apđ quoſ/
dam magna ſit quæſtio: nonne tamen tibi aer omni carens uento pene ſemianimis uideat̃

ut non inepte quidam uentum animam dicant siue spiritum? Puluerem certe apud multos uiris fortibus dulcem uides: Idq; ut de luto etiã credi possit diuersoꝝ opeꝝ una uirtus efficiet. Tonitrua uero & cõcitatiores cœli motus: quid nisi cõminationes & monitus miserãtis dei sunt? qui certe non minaretur nisi amaret hominem sed feriret: cum multæ & graues nunꝗ desint feriendi causæ. Ad terrorem uero hæc formidinemq; mortalium spectare: sed ante alios illoꝝ qui rebellant deo: non solum naturæ gnarus meminit poeta: sed uates illa etiam diuini cõscia consilij quæ ait: Dominũ formidabunt aduersarij eius & super ipsos in cœlis tonabit. Formidate uerum tonantem aduersarij: enitimini in gratiam redire: ut amici dei effecti: nihil omĩno nisi eius offensionem timeatis. Hoc potius agite & querelas mittite.
¶Do. Fusco & nubilo contristor aere. ¶Rõ. Nulla tempestas durat: & sereno nubes succedunt: & serenum nubibus frequens immo iugis alternatio: & serẽdum sine questibus quod tam breue est. ¶Do. Offendor nubibus. ¶Rõ. Offensio admonitio quædam est: ut iam hinc tibi prouideas ne tenebras quas momentaneas ægrefers: aliquando perpetuas patiaris. ¶Do. Igne cœlesti turbor & grandine & procellis. ¶Rõ. Hæc & his similia ad timorẽ salutiferum: uel si spernitis ad uindictam sunt. Audi unũ: Ignis: sulphur & spiritus ꝓcellarum pars calicis eoꝝ. Audi alteꝝ: Ignis: grando: fames & mors: hæc omnia ad uindictam. ¶Do. Tempestatibus turbor æquoreis. ¶Rõ. Noli hic naturam: sed tuam uel stulticiam uel auariciam accusare: quis huc te coegit? ¶Do. Tenebrosis nubibus & contrarijs uentis afficior. ¶Rõ. In tenebris natus & in tenebris moriturus inter rerum contrarios uẽtos uiuis: Disce quod semper pateris tandẽ pati. ¶Do. Tonitru ac fulmine quatior. ¶Rõ. Plus hic aliquid ꝗ tædium est. In primo equidem metus ingens nisi stultis quibusdam contemptoribus: In secũdo autem mors. Itaq; quibusdam uisum est de fulmine non nisi inexpertũ queri. At quis oro nisi amens hæc non metuat: cum cautum apud fortissimos hominũ Romanos uideat ueteri statuto ut Comitia populi Ioue tonante non teneant? Cæterũ metus hic nisi ad emendationem uitæ spectet inutilis est. Quid prodesse enim potest timor ubi nullum est remediũ formidatæ rei? Huc uertẽda res igit̃ ut licet naturalibus causis tonet ac fulminet: Nihilominus tamẽ cõmonitoriũ existimet̃ illiꝰ qui nullis obstructꝰ causis ipse fons omnium causaꝝ est. Ille quidem ideo tonat in cœlis: ut tu in terris bene uiuas & obliuione discussa irascẽtem dominũ recognoscas: qđq; amore debueras saltem metu facias. Nolite queri: omĩa æque bona & mala expedit uobis: mihi credite: ut sæpiꝰ tonet: & ꝗ sæpe tonuisse memoriæ traditum est eo anno quo uerus dei aduersarius ac pietatis hostis Domitianus interijt: nõ ut exclametis sicut ille feriat iam quem uolet sed ut iram dei pijs lachrymis ac humili prece uincatis. ¶Do. Ebriorum congressibus læticiaq; contristor. ¶Rõ. Vinũ lætificare cor hominis & bacchum læticiæ datorem: & si Dauid Virgiliusq; nõ dicerẽt: notum est. Et ꝗuis illud quoq; ueꝝ sit quod hoꝝ nõ facundior sed sanctior uates ait: Fluminis impetus lætificat ciuitatẽ dei: plus tamẽ feruidi gaudij seu læticiæ gestientis: ut philosophi uocant: pauca potentis uini dolia: ꝗ multa nitentis aquæ flumina continent: Fateorq; ebriorum læticia nil tristius: nihil opificibus & tabernarijs: quos merito ciuitatum fæcem Cicero uocat: ineptius uel ferendum tamen uel urbibus abeundum uel foro saltem ac platæis & tabernarum scœnis tanꝗ scopulis abstinendum. ¶Do. Turbis præmor frequentiaq; ciuium importuna. ¶Rõ. Trux & inhumanum uotum est: optare patriæ solitudinẽ quo ipse sis laxior: ob hoc enĩ illa olim ut nosti soror Appij Claudij mulctata: & illa innocens ultimo apud scriptores celebrata est: ut uero istud iniquum & supplicio dignum: sic uitandi studio fastidij se turbis eripere: & si res poscat urbi cedere: modestum ac sapientibꝰ usitatum est. ¶Do. Longo & segni iudicio laboro. ¶Rõ. Ad quid inuenta transactio est nisi ut litẽ finiat & tarditatẽ iudicij antecedat? ¶Do. Mœsto & turbido atteror litigio. ¶Rõ. Pro te aptis epithetis usus es: ubi em̃ lis: ibi nec gaudium nec tranquillitas esse potest. Tu si litibus uis carere: litium contemne materiã. Auaricia lites parit & partas alit.

De Terræmotu: Dialogus XCI.

¶Do. Erræmotũ timeo. ¶Rõ. Magnũ fateor naturæ parẽtis incõmodũ: nec ĩmerito a parentibꝰ segregatũ: Nẽpe cũctis grauiꝰ sed rariꝰ idq; remedij loco sit. Sæpe qdẽ instãs tonitru cœli facies mœsta prænũciat: terræmotus præsagium nullum est: Et si eum Pherecydes aqua putei hausta prædixisse feratur: Adde ꝙ aduersus cœli minas aliquod fortasse refugium subterraneæ offerunt cauernæ: quale illud legitur Augusti Cæsaris fulgura metuentis: qđ adhuc Romæ uia cernitur flaminia & nomen seruat auctoris: Contra

terræmotũ nullæ sunt latebræ: nulla fuga: Quo enĩ extra terrã fugiat terren⁹ homũcio: aut quid fiet si & supra uerticẽ cœlũ tonat & sub pedibus terra tremit: nisi forte quis in pelagus fugiendum dicat: qđ & cœlestis & terrestris uarietatis est particeps: & suis insuper motibus
B inquietũ? ❡Me. Non tu mihi remedium das ut soles sed periculũ exaggeras. ❡Rõ. Sciebam ita tibi uisum iri: & sic haud dubie se res habet. Sũt quæ dissimulari queunt & uerbis extennari: ut quæ fama terribilia uisa erant: re ipsa nunc tolerabilia: nũc & contẽptibilia uideantur: Id sane de quo agitur tale est: ut sua quadam ui humani eloquij argumenta discutiat: unũ est solamen ut dicebã raritas. Vidisti ætatem pene integram terremotibus uacantem: quo in spacio innumerabiles obijsse: Non est dubium qui in uita solũ rei terribilis nomen audierit: nullum res uisa terruerit: alioquin quẽ non conspecta promoueant: uel antiqua illa: uel hæc noua: quorũ uel in libris uel in animis hoĩm qui uiderunt: memoria recens est: quando & olim uno eodẽq; die motu horrifico & cõcussa Rhodus & nouæ insulæ profundo maris emerserunt: & uetustæ urbes Asiæ duodecim corruerunt: nonnullæ etiam terræ hiatibus haustæ sunt: Dehinc eadem pestis in Achaia Macedoniaq; deseuijt: Demũ in Campania illa pulcherrima: non Italiæ tantum: sed totius etiam mũdi parte circa Senecæ ætatẽ: qui inter quæstiones naturales rei huius meminit: quãdo & Herculaneũ & Pompeios urbes tractus illius nobilissimas: ipsam quoq; Parthenopem ea peste uexatã legis. An ne cũcta sequar quæ infinita materia est: nuper alpes aereas quæ Italos a Germanis separant: quarũ motus insolitos Maro ait: & motas & multis in locis disiectas cernere potuisti. Et confestim postea ipsam urbium reginã grauiter agitatã usq; ad ruinam turriũ ac tẽplorũ aliquotq; alias humi stratas: moxq; uelut perpetuo malorũ ordine germaniæ partem illã quæ nobilior habet: totam scʒ rheni uallem tremuisse atq; in ripis Basileam urbem funditus & octoginta eoq; amplius castella: uno simul temporis momento corruisse notum est. Horrendũ plane negocium: nisi arcem terribiliũ mors teneret. Hanc qui timere desierit: nil timebit: utq; elegãter ait Flaccus: Si fractus illabat̃ orbis in pauidum ferient ruinæ: Nam quid refert an in te lapis exiguus sic descẽdat ut perimat: an te ingens obruat Apœnin⁹: seu potius fractus orbis: ut est dictũ: si utrobiq; nil amplius est q̃ mori: nisi quia quibusdã fortasse mors clarior uideri potest quæ maiore infligit̃ instrumento. Hæc tandem nostri consilij summa est quando & aduersus fulmen aliquid diximus esse remedij: & utrũq; uel obstãdo uel cedendo reliquis malis occurritur: contra hoc unũ nec fuga ualet nec ingeniũ nec uis ulla: hunc qui unus horribilia cuncta facit: ponendum ante oĩa metum mortis: Aliquanto non inficior factu difficilius q̃ dictu sed nequaq̃ impossibile. Et quoniam ab hac peste: nec tempus ullum nec locus immunis est: oĩbus locis atq; tẽporibus ad omniũ quæ uel naturaliter: uel fortuito euenire possunt: tolerantiã præparandũ armandũq; animũ: qđ nisi uirtutis amor uitijsq; odium accesserit utiq; fieri nequit. Deniq; quando non cœlũ modo qđ in continuo motu est & elementa undiq; cõminantur: sed & terra cui insistitis & quæ periculorum oĩm firmissimũ præsidiũ sperabat̃: ipsa quoq; concutitur: incolasq; suos fallit ac territat: ad cœlũ animi uolatibus ascendendũ: Interq; hos rerũ motus atq; hoĩm omnẽ in illo spem habendã qui respicit terram & facit eam tremere: de quo scriptum est: Ego dominus & non mutor. Quisquis in illo uestigia deuotæ mentis affixerit: iam in solido & in tuto
C erit: neq; amplius aut ipse mouebitur aut ullos metuet terremotus. ❡Metus. Non possum terremotibus non moueri. ❡Rõ. Potes aũt a terra omnẽ spem atq; omne desideriũ remouere? Hoc fac ut securus uiuas eaq; uel tremente uel ruente cõsistas. Stultum est firmã in re tremula spem habere.

De Peste latissime sæuiente: Dia. XCII.

A ❡Metus. Pestem latissime sæuientẽ horreo. ❡Rõ. Et hic quoq; nil amplius q̃ mortis est metus: quo deposito plena securitas parta erit: cum non: is magnis animis nõ depositus modo sed ne admissus quidem esse debeat: Nã quid minus uiri est q̃ horrere cõmunia? ❡Me. Pestem timeo. ❡Rõ. At quid aliud tibi si moreris ad usitatũ genus moriendi pestis addiderit q̃ ut comitatior moriare? Sin euaseris: ut dulcior uita sit: tot circũfusis erepta periculis: si mori periculum nõ natura est: neq; enim oẽs pestis perimit: Alioquin ex hac peste nouissima cui par a sæculis nõ fuit: nullus hominũ euasisset. Euaserunt multi: qui melius obijssent: hinc ut uides fere solita nũc etiam mundus exuberat: quã nulla unq̃
B pestis: nulla mortis manus exhauriet tam cõcreta est. ❡Me. Pestẽ metuo. ❡Rõ. Dic quod est uerius: mori times: de quo nobis: ut te uideo in querelas pronũ anteq̃ res desinat disc

ptandum reor: præter hoc enim quid eſt ꝙ peſtis nomẽ exhorreas: cum potius: ut eſt dictũ: ſolatij gen⁹ ſit perire cum plurimis? ℂMe. Peſtem horreo. ℂRõ. Si ad hoc te humani generis charitas quædam trahit: eſt quod laudẽ: Nihil eſt magis hominis ꝗ humana incõmoda miſerari. Sin tui tantum: eſt qđ arguam: Nam quid peſtis nocitura mortali: niſi ut facias quod facturus es: niſi illud inter damna connumeres: non lugeri quod in talibus accidit: & fœliciores cẽſes qui multũ fleti ad ſupos apud Virgiliũ memorat̃.

De Triſticia & Miſeria: Dial. XCIII.

ℂDo. Triſtis ſum. ℂRõ. Refert qua ex cauſa triſtis ſis aut lætus. Iſta enim ut alia multa indifferentia dixerim quæ leui momento poſſint eſſe bona uel mala. Triſticia nempe de peccato utilis: modo ne deſperationi ſurrepenti clanculum manum det: At gaudium de uirtute deꝗ memoria bonorum operũ honeſtum: modo ne ingerenti ſe ſuperbiæ fores pandat: Harum igitur paſſionum præmittẽtur cauſæ: uituperatio illic locum laudis inuaſerit: nunc tu ipſe quid ſis triſtis cogita. ℂDo. Huius uitæ miſeria mœſtus ſum. ℂRõ. Fœlicitas te lætificet alterius uitæ: Neꝗ enim tam hæc miſera & ſi profecto miſerrima ſit ꝗ illa eſt fœlix. ℂDo. Mœſtus ſum. ℂRõ. Mali huius tot radices: q̊t ſunt quæ uno nomine aduerſa dicitis: de quibus & multa iam diximus. Et ut te pronum in querelas uideo: multa nunc etiam ſunt dicenda. Eſt autem quando nulla prorſus apparens cauſa: non morbi: non damni: non iniuriæ: non ignominiæ: non errorum mores: neꝗ ullus omnino rerum talium & inopinus rumor: ſed dolendi uoluptas quædam quæ mœſtam animam facit. Peſtis eo funeſtior: quo ignotior cauſa atꝗ ita difficilior cura eſt. Itaꝗ hãc ceu animæ ſcopulum omni uelorum ut dici ſolet ac remorum auxilio fugiendam cenſet Cicero: Cui in hoc quidem ut in multis aſſentior. ℂDo. Præſentis me miſeriæ cogitatio mœſtum facit. ℂRõ. Miſeriam cõditionis humanæ magnam multiplicemꝗ non nego: quam quidã integris uoluminibus defleuere: Sed ſi in diuerſum aſpicias: multa itidem quæ fœlicẽ uitã ac iucundam faciant: uidebis. Et ſi de hoc: nemo hactenus: niſi fallor: ſcripſerit: aggreſſiꝗ aliqui deſtiterint: ꝙ difficilem & contrariam ſcribẽtibus: ſteriliorem longeꝗ imparem materiam ſe ſortitos intelligerent: eo ꝙ humana miſeria nimis multa prorſus euidenter emineat: fœlicitas parua & latens ſtilo altius fodienda ſit ut oſtendi poſſit incredulis. An autem ut ex multis ſummam deliberem parua uobis gaudij cauſa eſt: Imago illa ſimilitudo dei creatoris: humana intus in anima: ingenium: memoria: prouidentia: eloquium: tot inuenta: tot artes huic animo famulantes: huic corpori quibus neceſſitates ueſtræ omnes diuino beneficio comprehenſæ ſunt: tantæ quoꝗ oportunitates: neceſſitates & tam uariæ rerum ſpecies: non neceſſitati tantum ueſtræ: ſed oblectationi ſeruientium miris & ineffabilibus modis: tanta uis radicum: tot herbarum ſuci: tot florum tam iucunda uarietas: tot odorum & colorum & ſaporum & ſonorum: ex cõtrarijs orta concordia: tot animalia cœlo: terris ac pelago: non niſi ueſtris uſibus dedita hominiſꝗ ſolius ad obſequium creata. Niſi enim peccati iugum ſponte ſubijſſetis: omnium quæ ſub cœlo ſunt dominium haberetis. Adde collium proſpectus: apricationes uallium: umbroſos ſalt⁹ algenteſꝗ alpes & tepentia litora. Adde tot ſalubres ſcatebras aquarum: tot ſulphureos fumãteſꝗ: tot nitidos ac gelidos fontes: tot infuſa & circumfuſa terris maria: tot amnes aſſidue mobiles: & immobili ſtabilitate certiſſimos regnorum fines. Adde lacus maris æmulos & ſtagna iacẽtia & riuos inter montium connexa præcipites & floreas ripas riparumꝗ thoros & prata recentia riuis: ut Virgilius ait. Quid ſonoris litoribus ſpumantes ſcopulos antraꝗ roſcida: & flaueſcentes agros & uineta gẽmantia & commoditates urbium & ruris ocia & ſolitudinum libertatem? Quid ſpectaculorum omnium lucidiſſimum & auguſtiſſimum ſtellantis cœli ambitum incomprehenſibili celeritate uolubilem? Inꝗ illo fixas & errãtes quas dicitis ſeu uagantes ſtellas: Solem imprimis ac lunam clariſſima mundi lumina: ut Maro ait: ſeu lucidum cœli decus: ut Flaccus ait. Hinc terræ fruges: hinc uigor animantium: hinc uarietas tempeſtatum: hinc nos annum: hinc menſes & dies & noctes & momenta metimur: ſine quibus uita faſtidio non careret. His accedit corpus licet caducũ & fragile imperioſum tamen aſpectu ſerenumꝗ & erectum aptumꝗ cœleſtibus cõtemplandis: Accedit immortalitas animæ & ad cœlum iter ac precio exiguo merces inextimabilis: & quæ in finem ſciẽs diſtuli: quia tam magna erant: ut per me illa non capere niſi fidei magiſterio didiciſſem: & reſurgendi ſpes & hoc ipſum corpus poſt interitum: agile quidem lucidumꝗ & inuiolabile multa cum gloria reaſſumẽdi: Et quod omnem non humanam modo: ſed angelicam di-

gnitatem supereminet:ipsa humanitas sic coniuncta diuinitati:ut qui deus erat homo fie/
ret:Ideq̃ unus numero perfecte duas in se uniens naturas eẽ inciperet deus & homo:ut ho/
minem deum faceret fact⁹ homo:Ineffabilis dei pietas atq; humilitas: summa hominis fœ
licitas ac gloria: altum undiq; occultũq; mysterium:mirum & salutare cõmertium: quod
nescio an cœlestis: sed profecto mortalis lingua non æquat. Parum ne tibi autem uel hoc
uno nobilitata conditio humana:parumq; expurgata miseria uidetur:seu quid oro altius
non dicam sperare: sed optare: sed cogitare homo potuit q̃ ut esset deus? Ecce iam deus
est: Quid iam restat oro quo uota uestra suspirent:nedum reperire quidem sed nec fingere
maius aliquid relictum? Certe cum ad salutem uestram se diuinitas inclinaret: nõ aliud cũ
posset nisi humanum corpus humanamq; animam assumpsit:nec angelicæ speciei asscribi
uoluit sed humanæ:ut sic quantum te dominus tuus amet agnoscas & gaudeas. Ita enim
ut præclare ait Augustinus:demonstrauit carnalibus & non ualentibus intueri mente ueri
tatem corporeisq; sensibus deditis: q̃ excelsum locum inter creaturas habeat humana
natura. Quid q; idem ipse uos qui hac sua dignatione tam mirifica angelis quoq; prætu/
lerat:ipsos uobis angelos custodes adhibuit:ut modis om̃ibus uestram inter creaturas ex/
cellentiam demonstraret? Ait nempe Hieronymus:tantam dignitatem esse animarum ut
unaquæq; ab ortu suo habeat angelum sibi ad custodiã deputatũ. Paterna uere & plusq̃
paterna de uobis deo cura est: Et ut dictum Satyrici parumper inflectam: Vere charior est
illi homo q̃ sibi. Quis hæc inter tristiciæ loc⁹ aut querelæ? Nõ natura igitur uestra:sed cul/
C pa mœstos uos & querulos facit. ¶ Do. Mœstum me originis uilitas & naturæ fragilitas
nuditasq; & inopia & fortunæ asperitas & uitæ breuitas & finis incertus facit. ¶ Rõ. Mul/
ta studio conquiris ut mœstus sis: cõtrario instandum erat:ut honesto gaudio lætus esses:
Noui aũt mores:cupide malis uestris incumbitis. Proinde quod ad utilitatem originis at/
tinet:aut corporis fœditatem quicquid quorumlibet ingenijs aceruatum est:nõ solum ad/
mota resurrectione illa quam uera mortalium fides sperat: & glorificandorum corporum
nobilitate diluitur:sed præsenti etiam decore minuitur: interq; omnia diuinæ manus ope/
ra singulari quadam hominis maiestate:Nam quid ortus obscœnitas humanæ detrahit di
gnitati? Nõne fœda e radice proceræ frondentesq; arbores:herbosum solum gratis umbris
uestiũt? Nõne fœdissimo fimo segetes lætæ fiunt:nec fastiditur origo uilissima rei optimæ?
Vos segetes dei estis: in area iudicij uentilandæ:summiq; patrisfamilias in horreo repon&/
dæ:Terrestris fuerit origo:q̃q̃ nobilis ac cœlestis ex pte sit:sed fuerit qualiscũq; ort⁹:quã/
tumlibet difficile incremẽtum:sedes ultima cœlum sit. Quid illa nuditas imbecillitasq; cor/
porea multarumq; rerum grauis indigentia:quæ humanæ conditionis infamiæ asscribun/
tur? Variarum nonne artiũ ac multiplici remediorum supplentur auxilio:ut magis ad glo/
riam hominis q̃ miseriã trahi possit? Q₂ animantibus cæteris ratione carentibus prævali/
dam cutim unguesq; & uillos mater natura prouiderit:homini unũ repertorem omniũ cõ/
tulerit intellectum:ut illa sc₃ alieno:hic suo quodam proprio & interno præsidio tut⁹ esset:
Cætera quãtum nascentibus obtigisset:& non amplius unus hic tantum haberet:quãtum
uiuendo meditãdoq; sagaci assequi possit ingenio. Sic seruis dominus ac bubulcis si quid
forte cibi nobilis largiatur:suam cuiq; portiunculã assignat:uxori nihil:aut filio:ut illi hoc
tantum:hi pro eorum captu plus minus ue percipiant: Sic illis frenum præponĩt:his liber/
tas. Animantibus igitur quæ uel senio uel scabie depilata:aut caligantia oculis: aut pede
clauda conspicimus:remedij nihil est nisi ab homine conferatur: Homo autẽ per se nudus
ingenio uestitur atq; ornatur:& si res poscat armatur: Claudus atq; debilitatus equo aut
naui fertur aut uehiculo aut auxiliantibus bacillis innititur. Deniq; modis sese omnibus
adiuuat attollitq;: quin amissis artub⁹:pedes ligneos:man⁹ ferreas:nasos cæreos fabrica/
ri didicit: & fortuitis casibus obstare ualitudinem fatiscentem medicaminibus erigit: gu/
stumq; torpentem saporibus excitat:uisum languidum ocularibus refouet:qua in rema/
ioribus uestris acutius cogitastis:qui uasculis uitreis aqua plenis:ut Seneca meminit:ute/
bantur:prope delectabilis naturæ ludus:blanda parens ac benigna: quod hinc filio eripit
inde restituit: & cum tristem fecerit consolatur. Quid q; equus:bos:elephas:camelus:leo:
tigris:pardus & similia quantarũlibet uirium cum senuerint contemnuntur:cum obierint
non sunt:cedunt senio: succumbunt morti:solum hominem uirtute præditum:quæ homi/
nis solius est propria: & uenerabilem senectus & mors gloriosum ac fœlicem facit: transfe/
rens non extinguẽs: Et ad summam: animalia quædam robustiora sunt homine: quædam

uelociora: quædã sensib⁹ uegetiora: nullũ dignitate præstãti⁹: nullũ cui⁹ par cura creatori
fuerit. Dedit sphæricã capitis figurã effigiẽq; sydereã: Pronaq; cũ spectent aĩalia cætera ter-
ram: Os homini sublime dedit cœlumq; uidere iussit. Et erectos ad sydera tollere uult⁹: ut
præclare ait Naso: dictũ licet prius a Tullio: Dedit oculos: dedit frõtẽ: in quibus secreta ani
mi relucerent: dedit rationẽ: dedit orationẽ: dedit lachrymas: dedit risum: affectuũ signa la-
tentiũ: quæ q̃uis ad argumentũ miseriæ quidã trahãt: q̃ fletus præcox risus serus sit: Ort⁹
eñ statim flet: ante diem quadragesimũ nõ ridet: Id uel maxime prudẽs aĩal arguit: uentu-
riq; præsciũ: nõ equidẽ finis quẽ uirtutis gubernaculo fœlicẽ dico: sed difficilẽ q̃ ingressus
est stadij atq; instãtiũ labo℞. Deniq; quodcunq; robur est alijs: quæcũq; uelocitas: quæ-
cunq; oportunitas: quæcũq; cõmoditas tota homini deseruit. Ille indomitos boues ad iu-
gum: & feroces equos ad frenũ cogit: Vrsos unguibus: apros dẽtibus: ceruos cornibus me-
tuendos: decus fecit ille mensa℞: Linces: uulpes & infinita id genus: quia esui non erãt usui
pellis ac corij reseruauit: retibus maria: canibus syluas: uolucribus cœlũ oĩe lustrauit: Et
quib⁹ cũ nullũ erat homini cõmertiũ: humanas uoces intelligere & humanis nutibus obse
qui docuit: sic ex oĩi naturæ parte partũ aliquid. Nõ est tibi bouis robur: at tibi bos arat.
Non est tibi equi celeritas: tibi tamen equus ambulat. Non est tibi herodij uolatus: sed he-
rodius tibi uolat. Non est tibi elephantis aut cameli moles: sed ille tibi turrem uehit: hic sar-
cinam. Non est tibi cerui coriũ: nõ agni pellis aut uulpeculæ: sed illi hæc tuo noĩe possidẽt.
An ne igitur his qui uos inopes taliũ dicunt: haud inelegans respõsum illud sit Romani du
cis: habere ista hoĩem nolle: sed hæc habentibus imparare? Et hæc quidẽ mõ breuiter: partim
philosophice: partim catholice dixerim. Ad ægritudinẽ uero animi: ita eñ hanc philosophi
appellãt: & depellendã & tranquillitatem reuehendã proderit nosse quid de primo Cicero
in Tusculano suo tertia luce disseruit: quid de secundo Seneca in eo libro quẽ de animi trã-
quillitate composuit. Festinãti quidẽ ad alia & spectanti metham nõ uacat uniuersa cõple-
cti. Pro tempore igĩ alligatũ uulnus ostensiq; medici aĩo℞: quibus si hæc nõ sufficiunt uti
queas. Iam tria illa quæ ultimo questus es: ne respõso quidẽ digna credidi: qñ & asperitas
fortunæ ipsa est de qua magna pars huius sæcundi colloquij nostri fuit & futura est: & as-
peritatem ipsam breuitas lenire debet ac minuere: & incertum uitæ finem statuit natura: ut
præsens semper aut proximus crederetur.

De Dentium ægritudine: Dial. XCIIII.

¶Do.
Entiũ uexor ægritudine. ¶Rõ. Q̃tum fidas intestinis uide qñ ipsa te ossa destitu-
d unt. ¶Do. Tremere dentes incipiũt. ¶Rõ. Quid mollibus spei est: duri & solidi A
nutant artus? ¶Do. Dentibus æger sum. ¶Rõ. Inualidũ & caducum animal est
homo: cui etiã quæ præualida uidebanẽ infirma sunt. ¶Do. Magnus me dentiũ dolor ha
bet. ¶Rõ. Et quæ ad decus præcipuũq; oris robur obtigerant: doloris in materiã uerti ui-
des: ut intelligas q̃ mansura sit hæc cui tam securus insides mortalis compago domicilij.
¶Do. Iam mihi un⁹ alterq; dens cecidit. ¶Rõ. Iam ergo uel hinc existima q̃tum deo de-
beas tot tantisq; muneribus: quo℞ paucissimis ac minimis caruisse suppliciũ & flebile dã-
num ducas: digna ingratitudinis pœna est. Seru⁹ ut dñi largitatẽ quã præsentẽ spernit: ab
sentem lugeat: & quã lucris intelligere noluit damnis intelligat. ¶Do. Iam dẽtibus exar-
matus sum. ¶Rõ. Iam inermis cũ uoluptate luctaberis: minus comedes: partius ridebis:
lentius mordebis alienã famã. Loqui parantẽ fracta sepes dẽtiũ frenabit: Et si nõ castitas
saltem pudor ab illicitis osculis senilẽ petulantiã cohibebit. ¶Do. Iam mihi senectus den-
tes fregit. ¶Rõ. Iure suo illa usa est: Tu naturæ gratias age quæ tibi hoc suo dono uti pmi- B
sit in seniũ qđ a multis ĩ iuuẽtute repetijt: Qualis fuit apud uos ille mõ regũ maximus qui
adhuc uirẽti æuo pene dẽtibus caruit: Et si iuuenilẽ hanc iacturã senili postmodum eximio
oculo℞: ut ipse aiebat: qđ q̃ ipse tacebat: ingenij atq; animi uigore solabaẽ: Exemplũ utile
cibus aliquo uel naturæ uel ætatis incõmodo affectis: ne singula defleãt: ne ue oẽm solutũ
tẽporẽ munificentiæ cœlestis iniuriã uocent: sed seruatis pdita mulceant aspa lenibus: dul-
bus acria. ¶Do. Dentes mihi rapuit senectus. ¶Rõ. Hos si illa nõ rapet: raptura mors fu
erat: plena ossiũ sepulchra inspice testa℞ dentes arentiũ: primũ quidẽ terrifice albicantes:
mox ruptis uulsos radicibus atq; effusos uideas: nõ hic numerus: nõ hic robur decorq; ua-
luerit. Filia Mithridatis Põti regis utroq; gemino ordine dentiũ fuisse legiẽ. Prusiæ uero Bi
thyniæ regis fili⁹ pro supori ordine dẽtiũ unũ inferiorib⁹ cũctis parẽ: hoc est unũ os ab una
in alterã maxillã: nec inuenuste: nec incõmode portẽtũ habuisse. At Zenobia regina orien-

tis inter cæteras formæ laudes: tanto dentium nitore describitur: ut inter loquendum ridẽ
dumq́: non dentibus sed cãdidis margaritis plenũ os habere uideret. Hoꝶ quoq́ nũc bu
sta perquire: singulare nihil inuenies: cũcta pridem æqua omĩbus sparsit & attriuit mors.
Nimis corpus amatis ac mẽbra mortalia: nimis aĩm ĩmortalẽ ac uirtutẽ spernitis: O cæci
semper & iniqui reꝶ æstimatores. ¶Do. Iam sine dentibus sum. ¶Rõ. Iam ergo dentium
dolor nullus: sed nullũ quoq́ præsidiũ: nullus usus sine dẽtibus cũ labore præmolendus ci
bus: & nisi dissimulas: cogitãdum eo tibi iter instare ubi nil editur: atq́ ubi solo gaudio ci/
bisq́ animæ uiuitur.

De ægritudine Tibiaꝶ: Dial. XCV.

¶Do.
A Ibiarum uexor ægritudine. ¶Rõ. In omni ædificio periculosissimũ est illud uitiũ
t quod fundamentis insidet. Cætera eñ utcunq́ corrigas: hoc ruinã trahit: qua in/
stante qd est reliquum nisi ut q̃primũ e fatiscenti migret hospitio. ¶Do. Tibiaꝶ
ægritudine sum affectus. ¶Rõ. Huius ægritudinis ut multaꝶ causa fere oĩs nõ aliunde q̃
ex uobisipsis est. Iure igit in uos ex uobis orta reflectit: obliti eñ illud cõsilium Sapientis:
Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos: Et illud alterius primũ argumentũ cõpositæ mẽtis
existimo posse consistere & secum morari: neq́ cõsistere potestis: neq́ gressus uestros attẽ/
dere: sed ut cæci præcipites hac illac palpitãdo discurritis. Quid miri igit si nũc ad lapidẽ:
nunc ad lignũ offenditis: illud plane mirabile est ꝙ culpas uestras insonti tribuitis naturæ:
quin etiã uoluptas mira demẽtiæ equoꝶ uos frementiũ turbis ingeritis: unde sæpe ferrato/
rum calciũ uestigia reportatis. Nõne tibi uidet qd apud Ciceronẽ: uni dicit pene oĩbus cõ/
uenire: Hæc mala ĩquit stultissime tota ipse tibi addidisti. Sic est Hercle: Nolite uos fallere:
mala uestra magna ex ꝑte uobis ipsi facitis quæ postea deploretis. Tu si domi ꝑstitisses: hoc
est tecum: neq́ hãc forsan ægritudinẽ: neq́ haꝶ querelaꝶ materiã inuenisses. Vaga uita &
B instabilis: ꝙ uarijs afficiat incõmodis nõ iniustũ est. ¶Do. Tibiæ doloribꝰ agitor. ¶Rõ.
Si tu causam doloribus præbuisti gaude culpã plecti: si minus exortẽ culpæ aĩm solare. Et si
doles molestiã adesse at abesse culpã: gaude. Vtcunq́ se res habeat doloꝶ cuspidi patiẽtiæ
clypeum oppone perpetuũ in omni anxietate documẽtum: quo nulla unq̃ medicina salu/
brior repitur. ¶Do. Tibiæ doloribus prægrauatus sum. ¶Rõ. Consulent medici ut iace/
as: nec te de lecto moueas: haud inepte illi quidẽ ut post damnũ facias qd ante debueras.
Ego autẽ de illoꝶ cõsilijs nil amplius dicã: sed tu ipse quanti ea sint precij tuo disces impen/
dio. Idem tamẽ consulã qd medici: sed respectu alio. Illi eñ te iacentẽ fomẽtis adhibitis in/
staurari posse facilius opinant: dum ad locum dolentẽ nec spiritꝰ adeo cõfluunt nec humo/
res ut stãti cõfluerẽt aut eũti. Ego te in tuo lectulo cõpositum quicqd de salute corꝑea euẽ/
turum sit: sepositis interea curis oĩbus: tranquillo tantisper accubitu mitigatis angoribus
de sepulchro aliquid cogitare: qualiter ue ibi sis iaciturus: & præsentis status tui cõditionẽ
metiri uelim: mortẽq́ ipsam anteq̃ ueniat tam familiarẽ tibi efficere: ut nõ horreas uenien
tem. Mors eñ sola est quæ possit mortale corpusculũ ab oĩ ægritudine liberare.

De Cæcitate: Dialogus XCVI.

¶Do.
A Culos perdidi. ¶Rõ. O quot simul uitæ fastidia perdidisti: quot fœda spectacu/
o lorum ludibria non uidebis. ¶Do. Amisi oculos. ¶Rõ. Frontis fortasse non ꝑ
ctoris. Hi si suꝑant: bene habet: salua res est. ¶Do. Cæcus sum. ¶Rõ. Non uide/
bis solem amplius: sed uidisti & qualis sit aĩo tenes: aut si non uidisti: ut in ꝑte sors durior:
sic desiderium lentius ignotæ rei. ¶Do. Oculis careo. ¶Rõ. Cœlum terramq́ nõ aspicies
sed cœli terræq́ dñm spectandi facultas non eripitur: Multum illa clarior est uisio. ¶Do.
Cæcitate perpetuã damnatus sũ. ¶Rõ. Nõ uidebis ãmodo frondosas ualles: aereos mõ/
tes: floreos cespites: umbrosos specus: lucidos fontes: uaga flumina: prata uirẽtia: quodq́
pulcherrimũ uisu dicunt humani oris effigiẽ: Sed nec cœni cumulos: nec undantes cloacas:
nec laniata cadauera: & quicquid aspectu fœdo stomachum lædit. ¶Do. Oculoꝶ luce pri
uatus sũ. ¶Rõ. Vt malo huic nihil aliud boni insit q̃ ꝙ hos ludos enormiũ penitusq́ de/
formium habituum nõ spectabis: optãda cæcitas: quã & si optabilẽ fuisse sæpe olim fatear:
æque unq̃ nego: qñ quidẽ spes fugæ nulla est: quocunq́ terraꝶ uerteris par insaniæ regnũ
B par uirtutis exiliũ: hoc in statu ꝑdidisse oculos fugæ & solacij genus est. ¶Do. Visum ꝑ/
didi. ¶Rõ. Et fœminei uultus aspectum. Gaude igit: clausæ unde mors intrabat sunt fene/
stræ: multisq́ uitijs obstructum iter: Auaricia: gula: luxuria: pestesq́ aliæ suos mĩstros ac

satellites amisere: quãtum animæ tuæ hostibꝰ demptum est: tãtum accreuisse tibi credito.
¶Do. Perdidi oculos. ¶Rõ. Perdidisti duces malos qui in præcipitium te ducebãt. Miꝝ
dictu: Sæpe quidẽ lucidissima ꝑs corꝑis totã aĩam ĩ tenebras trahit: iam uocantẽ ad melio-
ra spm̃ seq incipe: & ꝟitati præbe aurẽ clamãti: Nolite quærere quæ uidẽt sed quæ nõ uidẽ-
tur: Quæ eñ uidẽtur tꝑalia sunt: quæ aũt nõ uidenẽ ætña. ¶Do. Lumĩbus careo. ¶Rõ.
Culpis careres plurimis si his ꝑpetuo caruisses: nũc uẽturis malis occurrãt uirtus ac cæci-
tas: præterita deleãt dolor ac pœnitẽtia neu lugeas cæcitatẽ mẽtis oculos aperturã: lugẽdũ
forsitan ꝙ dilata est. ¶Do. Lumen oculoꝝ perdidi. ¶Rõ. Lumẽ animæ uerum serua.
Solent qui alterum oculum amiserũt altero: ut aiunt: acutius uidere. Id si ita est: quid rear
nisi ut duobus ꝑditis duobus aliȷ̃s acutissime uideas: & tuum facias illud Tiresiæ cæci ua-
tis: sed famosi: Obruit ora deus totãq; in pectore lucem Detulit. Infœlicẽ te: uereq; cæcũ &
prorsus exoculatum si hãc etiã perdidisti: quod ut suspicer tuæ si pergis faciẽt querelæ: per
ditur nempe flebilius quod unicum est habenti. ¶Do. Oculos mei capitis perdidi. ¶Rõ. C
Purga igitur & absterge quos nõ perdas: & externis pereuntibus ad interna reflectere. Illic
mihi crede non in oculis habitat fœlicitas illa quam quæritis. ¶Do. Lumen oculis non ui-
deo. ¶Rõ. Disce uel in tenebris gaudere. An tibi Antipatri philosophi responsum excidit
lasciuum fortasse sed proprium: cuius cæcitatẽ cum amicæ mulierculæ deplorarent: iocans:
Nulla ne inquit uobis uidetur uoluptas esse nocturna? Facete ille quidem breuiterq;. Mul-
ta eñi sunt & ĩ obscuro gaudia: sicut & in luce dolor multꝰ. Ego autẽ tibi honesti solius hor-
tator sum. ¶Do. Amissos oculos queror. ¶Rõ. Si usurus male: gaudendum potius præ-
repta tibi nequitiæ instrumenta. Sin bene: nec sic quidẽ est quod doleas: rem decoram uisu
sed pietati ac sancto ꝓposito minime necessaria amisisti. Nõ membra sed animum quærit
deus: Purum illi totumq; ei offer: quem ubi acceperit: quicquid est reliqui acceptum feret:
nil sibi retinuit qui animũ dedit. ¶Do. Corporeos amisi oculos. ¶Rõ. Si ad cœlũ niteris D
consolare cum Didymo: quem cæcum ab infãtia: inq; hac cæcitate usq; ad exitum summo
uirtutum exercitio insignem sacer Antonius senem uisens: nihil moueri debere ait: eo ꝙ ocu
los amisisset cões sibi cum muscis & muribus & lacertis: sed gaudere ꝙ oculi cões illi cum
angelis salui essent. Antonianum uere cœlestisq; magistri discipulo dignum ꝟbum. Sin ad
liberalium studiorum decus aspiras: Homerum ac Democritum contemplare: quorum al
ter: ut fama est: dum mira illa ac diuina dictaret: oculis nõ uidebat animo lynceus. Alter si-
bi oculos eruit ne uideret multa: quæ ut ipse arbitrabatur ueri uisus aciem impedirent: cu-
ius factum ꝙ̃ uel laude uel uituperio dignũ fuerit: non disputo: sed inuenit imitatores. Q̃
si picturam forte sculpturam ue; Apellis aut Phidiæ artem tibi mente delegeras: amisisse te
aliquid nõ negem: nisi hoc ipsum lucꝝ est: ab incepto humili retractum cogi altius. ¶Do.
Cæcitate inops & inutilis sum. ¶Rõ. Quid teipsum cæce deseris? Nam Tiresias de quo su E
pra diximus: cæcus uisu uaticinio clarus fuit. Num Diodorus Stoicus: sed familiaritate
Ciceronis ꝙ̃ secta notior sua: uisum perditum auditus solatio leniebat: cum ei: ut Cicero
idem ait: libri noctes & dies legerentur: quibus in studiȷ̃s oculis nõ egebat? Hic & philoso-
phiæ simul & fidibus: quodq; sine oculis fieri posse uix crederes: geometricis quoq; descri-
ptionibus operam dabat: & alienis manibus lineas protrahi iubes suo de illis ingenio dis-
serebat. Caius Drusus absq; oculis sed iuris ciuilis noticia tanta fuit ut domus eius cõsul-
torum frequentia quotidie repleretur: Et uidebant illi qua iretur ad forum rectius: qua ire-
tur ad causæ uictoriam non uidebant: atq; ideo cæci ducis patrociniũ implorabãt. Sed cla
rissimus oĩm quos famosos cæcitas habuit Appiꝰ Claudius: & re cæcus & noĩe: qui cæcita
te pressus ac senio: nõ priuatis mõ consiliȷ̃s a populo noscebaẽ quisquis in iure uel in facto
scrupulus incidisset: sed auctoritate ac sententia senatum regebat uniuersamq; rẽpublicam
gubernabat. Tu cõfestim uno destitutus sensu: reliquos oẽs atq; insuꝑ mentẽ ipsam abȷ̃cis
haud aliter ꝙ̃ qui unius damni leuis impatientia & uitã & uitæ instrumẽta ꝓȷ̃ciunt despe-
ratione præcipiti. ¶Do. Cæcus sum nec quo pergã uideo. ¶Rõ. At dux tuus uidet: siue is
est animus: siue unus aliquis ex more cæci gressum dirigẽs: cuius ductu non modo rectum F
iter inuenias: sed ad contemptũ uitæ nobilẽ: & præclaræ uirtutis actus ultimos ad fastigia
summa peruenias: neq; nisi uis animi defuerit generosum facinꝰ lux amissa præpediet. Me-
ministi qd sacris Sanson ĩ litteris: quid ciuili bello apud Lucanũ Massyliæ Tyrrhenꝰ agat
in æquore: de q̊ quidẽ si poeticæ tubæ minus est fidei: illud certius atq; recẽtius recordare:
quod ætate gestum tua uidere oculis potuisti: Vt Ioannes rex Bohemus duorum sine me-

dio Romanoꝝ principum: alterius filius: alterius pater oculis semper infirmus: multos ad
extremũ ãnos cæcus: bello hoc qđ inter Gallũ cui ille fauit ac Britannũ regem sex iam lu-
stris agitur: dũ pugna illa oĩm asperrima: cui ambo reges intererãt inclinare fortunam suæ
partis intelligeret: duces suos clara uoce cõpellãs: Dirigite me inquit ocius in eam partem
ubi rex hostiũ est atqꝫ omne robur exercitus sui: qđ cum mœsti ac trepidi fecissent: ille equo
stimulis adacto eo se præcipitẽ dedit: quo spectare alij cæcũqꝫ oculis ꝓsequi uix audebant:
ubi cum fortissima hostiũ acie non fortiter mõ sed horrifice pugnans: ruit: ipsis mirãtibus
& laudantibus qui uincebãt. Rem narro notã oĩbus: sed nisi mãdata sit litteris: obliuione
periturã. Et quid oro gloriæ uiri fortis obfuit uisu caruisse: nisi ut quẽ uirtus & natura mi-
rabilem fecerant: stupendũ cæcitas faceret. ¶ Do. Cæcus sum. ¶ Rõ. Iocari incipiã ni desi-
stas queri: Nam quid aliud si uires attulisse tibi cæcitas quiuit: q̃ ꝙ de seipso cæcus effect⁹
Asclepiades ait: uno scꝫ ut puero comitatior gradiare.

De Auditu perdito: Dial. XCVII.

¶ Do.
A P Erdidi auditum. ¶ Rõ. Iter ecce aliud tædio præclusum est. Multa oculis: multa
auribus hauriunt̃ tædia: multa utroqꝫ calle fastidia in aĩm penetrãt: quibus eui-
tandis ex æquo pene optabiles uideant̃ cæcitas surditasqꝫ: habent tamẽ hæ suas
incõmoditates ut reliqua fere cũcta mortaliũ amarũqꝫ aliquid nõ nego: sed patientia mol-
lius ac uirtuti impar. Vbi quænã sit has inter ꝓportiões incõmodoꝝ haud facile dixerim:
nisi ꝙ illa periculosior: ista ridiculosior: Nã quodãmodo amentes uideri solent qui surda-
stri sunt: Cæci uero magis miseri iudicant̃. Itaqꝫ surdos risu: cæcos miseratiõe ꝓsequimur:
Sapiens utrũqꝫ contemnit: nec quid alijs uideat̃ æstimat: sed quid sit. ¶ Do. Auditum per-
didi. ¶ Rõ. Adulantiũ iam susurros atqꝫ obtrectantiũ iurgia euasisti diuersimodũ sed par
malum: nisi ꝙ aliquanto uirilius est iurgijs q̃ blanditijs adhibere aures. Illis nanqꝫ medi-
camentum aliqñ: his uenenũ inest semper. Illud ergo sæpe mordẽdo sanat: hoc mulcẽdo in-
quinat: atqꝫ ita peior est falsus amor uero odio. ¶ Do. Amisi auditum. ¶ Rõ. Iam qđ ars
Vlyxi præstitisse fertur: tibi uel natura præstitit uel casus aliquis: ut si sirenum cantus surda
tutus aure ꝑtrãseas: fœlicẽ te si æstimas: quot inde ꝑicula penetrare in aĩm potuissent: qtqꝫ
B olim inde mẽdacia: quot errores: quot demũ molestiæ subiere. ¶ Do. Auditum amisi. ¶
Rõ. Philomenã credo: uel citharã tibiasqꝫ nõ audies: sed nec rudẽtes itidẽ asellos: nec gruni
entes sues: nec ululantes lupos: nec latrantes canes: nec sæuiẽtes ursos: nec rugientes audies
leones: nec gemẽtes pueros: nec altercãtes aniculas: nec postremo his oĩbus grauiores un-
diqꝫ ꝑsonantes stultoꝝ risus ineptissimos & incõditos fletus & confusas uoces: quo null⁹
usq̃ sonus inamœnior. ¶ Do. Auditu careo. ¶ Rõ. Multiplicibus ereptus es fraudibus.
Nulla re crebrius fallunt̃ homĩes q̃ uerbis: Nihil hinc ꝑiculi est surdo. ¶ Do. Obtorpuere
aures mihi. ¶ Rõ. Periculosa ꝑs corꝑis: præcipueqꝫ principibus qui ꝑ illã adulatoꝝ flati-
bus tumefacti sæpe cũ populoꝝ risu suaqꝫ ꝑnicie crepuere. ¶ Do. Audit⁹ hebet. ¶ Rõ. Si
cũ alijs loqui ꝓhibitũ est: tecũ loquere: Ciceroniani memor illi⁹: Qui secũ loqui potest: ser-
monem alterius nõ requiret: q̃uis & colloqui surdo q̊ꝫ ꝑmissum legẽdo scꝫ scribẽdoqꝫ: cum
antiqs nẽpe loquit̃ qui legit: & cũ posteris q scribit: ad hæc cœlestis philosophiæ libros & q
legit deũ audit: & qui orat alloquit̃. In hoc quidẽ gemino colloquio nec lingua nec aurib⁹
opus est: sed oculis digitisqꝫ ac deuoto aĩo. Et hic igit̃ ut in multis nostri cõsilium Cicerõis
amplectimur: ut sicut cæcus auriũ: sic se surdos oculoꝝ subsidio consolet̃. Tu proinde si au-
dire hoĩes non potes: scriptos ab hoĩbus libros lege: & legendos ab homĩbus libros scribe.
Cœlum præterea ac terras & maria respice: horũqꝫ oĩm auctorem in silentio contemplare.
C Nil ad hoc surditas ista nocuerit: multũ fortasse profuerit. ¶ Do. Auditus me destituit. ¶
¶ Ratio. Quibus tonis aut numeris diapente constet aut diapason: quibus ue proporti-
ones aliæ quæ tractant̃ a musicis nosce uel surdus potest. Et q̃uis humanæ uocis fidiumqꝫ
uel organi modos auribus non audiat: si tamen causas animo tenet: delectationẽ intellect⁹
haud dubie præfert auriũ uoluptati. Finge aũt & hos ipsos musicos nũeros surdo ignotos:
modo uirtutis numeri noti sint: seqꝫ in illis exerceat bene est: nil hic quoqꝫ surditas nocet.
Melius enim multo est bonum fieri: q̃ doctum: & si abunde doctus ac sapiens sit quisquis
abunde bonus est: at qui malus idem & insipiens & indoctus omnium licet quæ sub cœlo
sunt eruditissimus litterarum. ¶ Do. Auditus elanguit. ¶ Ratio. Bene ꝙ hoc tibi prius
D nõ accidit q̃ fidem quæ auditu maxime constat acciperes illam habens. Quid quereris:

ſeu quid queris? Si hominum cantus aut uolucrum non percipis: cãtibus cor intende cœleſtibus: internãq; aurem deo applica. ¶ Do. Nõ audio. ¶ Rõ. At cogita & dic tibi: Si nõ audio: quid ſeu ad me: ſeu de me homines loquantur: Audiam quid loquatur in me dominus deus. Illi enim ſæpe bellum: hic loquitur pacẽ ſemper. ¶ Do. Nil penitꝰ audio. ¶ Rõ. Multi ſilentium appetentes: longis peregrinationibus fatigati ſunt: ut aliquibus abditis & ſemotis in lociſ quod cuperent inuenirent: Tu quod ab aliȷs operoſe quæritur: ubi libet tecum habes: diſce iam bono tuo uti: & tranſacti memor ſtrepitus ueterumq; tumultuũ tandem incipe ſilentio delectari.

De tædio Vitæ: Dial. XCVIII.

¶ Do. Itæ me tædium ingẽs tenet. ¶ Rõ. Ex præmiſſis ortum malum: quo neſcio an uix
v aliud periculoſius: quippe moleſtiſſimum per ſe deſperationi quoq; contiguum A
atq; ad illam uia eſt: pro quo nominatim inſtitutum eſt ueſtris in templis auxiliũ implorare fœliciũ animarum: quæ terrenis tædiȷs uinculiſq; corporeis reſolutæ cœleſtibꝰ perfruuntur gaudiȷs ac ſerenitate mentis æterna. ¶ Do. Multa me undiq; uitæ tædia circundãt. ¶ Rõ. Propellenda tædia cogitationibus lætis ac ſpe bona & amicoꝝ ſolatio: & librorum: & delectationũ honeſtaꝝ alterna uarietate atq; exercitiȷs iucũdis: & inertiæ fuga: ſed imprimis patientia rerum & longanimitate inuicta: neq; uel præſentium odio uel futuri deſiderio nec metu deniq; nec ſpe ulla anticipandus uitæ finis: quod ſtulti quidam ac miſeri fecerunt: qui dum paupertatem uitæq; tædia ac labores temporales fugiunt: in æternoſ incidunt. Sine Ciceronem noſtrum loqui: mortem Catonis huius ultimi ſuis in libris officialibus excuſantem. Sine loqui Senecam: & hanc ipſam miris laudibus celebrantem: & multis in locis diſputantem certis ex cauſis arceſſendam manu mortem: uerior altera multoq; melior Ciceroniana ſententia: qua & tibi & piȷs omnibus retinendus eſt animus ĩ cuſtodia corporis: nec niſi iuſſu eius a quo ille uobis eſt datus ex hominum uita migrandũ: ne ſcilicet aſſignatum munus diffugiſſe uideamini: quin & illud e cœlo tibi etiam dictum crede: niſi te deus is cuius eſt templum hoc omẽ quod cõſpicis iſtis te corporis cuſtodiȷs liberauerit: huc tibi adituſ patere nõ poteſt: Et ad ſummam caue ne aut ullo unq̃ uitæ tædio ita mortem cogites: ut occupare illam tibi licitum putes: aut ullo gaudio ita non cogites: ut incautum illa animum improuiſa deȷciat.

De grauitate corporis: Dial. XCIX.

¶ Do. Rauis ſum corpore. ¶ Rõ. Queri poſſes ſi ut uolucris ad uolatum: non ut uir ad
g uirtutem natus eſſes. ¶ Dolor. Graue corpus & inhabile eſt. ¶ Ratio. Hanc que- A
relam Roſcio dimitte atq; Aeſopo: Tu ſi uel per artum circulum flecti: uel per funem aereum labi nequis: quid ad rem: Ito cum uiris bonis greſſu ſobrio: geſtus ac ſaltus hiſtrionum ſunt. Sapiẽtem ut in actibus: utq; in uerbis: ſic in inceſſu grauitas decet atq; modeſtia. ¶ Dolor. Graui corpore ſum. ¶ Ratio. Hæc grauedo una comitum ſenectutis eſſe ſolet: ne qui illam amiſerit: hanc excludat: q̃uis interdum non ætatis ſed naturæ comes inueniatur: Vnde fit ut & iuuenes graues & ſeniculos agiles uideamus. Cæterum & ſi graui ſub corpore ſæpe animus leuis: & ſub leui grauis habitet: corporiſ tamẽ atq; animi proportio quædam parilitaſq; ſi obuenerit: haud ſpernenda eſt. ¶ Do. Moles corporis ingẽs eſt. ¶ Rõ. Non minor q̃uis inuiſibilis animi moles & conſtãtia: hanc illi obiȷce: nihil graue erit. ¶ Do. Mole corpea demergor. ¶ Rõ. Agilitate mẽtis emerge: & illam
extenuare ac diſcutere laborando ſtude: circumeundo res multas & difficiles agendo exer- B
citio mentis & corporis exilio uoluptatum: pelle ocia: arceſce negocia: ſperne libidines: odi inertiam: curas ama: molliciem abȷce: ſectare duriciem: aſperis delectare: cibo: potu: accubitu: ſeſſione: intentione perpetua: ſomno breui ac ſollicito. ¶ Do. Mole corporea laboro. ¶ Rõ. Alius cõtrario: alius alio laborat. Nullius ſine labore uita agitur: ſed quiſquis ſuũ nouit: alienum uel deſpicit uel ignorat. ¶ Do. Multum corporeæ molis excreuit. ¶ Rõ. Si hominis nomẽ: quod mortale eſt animal: ab humo ducit: ſic maxime homo eris multa humo obſitus: nõ poteſt tamen ſic cœleſtẽ naturam terreſtris obruere quin & aſſurgat: niſi ſe ſurdam uirtuti & male ſuadenti credulam præbeat uoluptati. ¶ Do. Graue corpus animũ premit. ¶ Rõ. Ipſum collige animum & enormem ſarcinam magno niſu perfer: ac cogita ſæpe cœleſtia ingenia ex hoc faſce corporeæ molis erumpere: & miram ad altitudinem peruenire. ¶ Do. Corpis onere prægrauor. ¶ Rõ. Et ſi uinci nequeat natura: omni tamẽ ſtudio enitere ut indies & uiribus tuis accedat aliquid & ſarcinæ detrahatur.

De grauis ingenij tarditate: Dial. C.

¶Do.
A a T graui duroq; sum ingenio. ¶Rō. Grauedo m oleſtior: ſed hæc quoq; minuitur
ſi diligenter intēderis. ¶Do. At pigro obtuſoq; ſum ingenio. ¶Rō. Quid tu igit̃
huic morbo indignatione an lamentis ſuccurrendum putas? Longe alio remedio
res eget: non eſt indulgēdum ſomno: non libidini: non cibo: non uino: non inanibus fabu-
lis: non captandæ excuſationū cauſæ: & reflexa in naturā culpæ inertiæ ſuccumbendū: ſed
uigilandum: cogitandum: ſuſpirandum: anhelandū: enitendum: aſſurgēdum: incitanda uis
animi: excutiendus torpor: propellenda ſegnicies: abſtinēdū uoluptatibus: incumbendum
ſtudijs. Nil tam graue qđ non leuet: nil tam duꝝ qđ non leniat: nil tam obtuſum qđ nō
acuat: nil tam pigꝝ qđ nō urgeat: nil deniq; tam defoſſum tanq; obſtruſum qđ nō eruat:
tam ſopitū qđ non excitet intentio. ¶Do. Ingenio tardo ſum. ¶Rō. Qui uelocitatē inge-
nij laudem dicunt: tarditatem dicturos infamiam certe ſcio. Malim tamen ingenium tar-
dum ac modeſtum: ꝙ uelox & præruptum: Nam ut inde non inſignis gloriæ nec ſpes ope-
rum magnoꝝ: ita hinc erroꝝ grauiū & turpis ignominiæ metus eſt: Tolerabilius aūt mul-
B to eſt fieri ingloriū ꝙ infamē. ¶Do. Ingenio ſegni ſum. ¶Rō. Qđ eqs ſegnib⁹ fieri ſolet:
ſtimulos adhibe: nō hinc tibi corporis excuſatio ſed laboris occaſio data eſt. Sunt qui ſta-
tim qđ non ultro prouenerit deſerendū putent: at tu præme: inſta: contende. Generoſum
animum difficultas erigit: alit labor: Illic maxime nititur: idq; pluris æſtimat ubi reſiſtētiæ
plus inuenerit. Factū ſtudio ingenioſum Socratē legis: diſertumq; Demoſthenē: & ꝙ mul-
tis idem accidit: Singulare quidē nomē pauci occupant: Rarior eſt fama ꝙ meritū. ¶Do.
Ingenio hebes ſum. ¶Rō. Non tibi profectus: ideo ſpes erepta: ſed induſtriæ inuenta neceſ-
ſitas. Glorioſius autē tanto eſt ſtudio prouehi ꝙ natura: quanto ſatius propoſito boni ali-
quid agere ꝙ caſu. ¶Do. Ingenio tardo prorſus & inualido ſum. ¶Rō. Si litteris nō po-
tes at uirtuti ſtude. Nemo non ad illam ſatis ingenioſus ubi nō acumen quærit̃ ſed uolun-
tas: ad quā quidā litteras nil prodeſſe: alij obeſſe etiā opinati ſūt: Ideoq; deſertis ſtudijs in
ſolitudines abiere: & eximiæ illis ſcientiæ loco fuit ignorantia litteraꝝ: de quorum iudicio
pronūciare difficile eſt. Id de quo conſtat: extremū accipe. Nemo te fallat: nec te uulgi ſtu-
por: nec ſtultoꝝ uoces moueant: Maius tutiuſq; eſt uirtute ꝙ litteris claꝝ fieri. Itaq; ſemp
illud optabile: ſæpe iſtud formidabile res oſtēdit. Q2 ſi ad uirtutē animi litteraꝝ lux acceſ-
ſerit: tum demum conſūmatum quiddā atq; perfectū eſt: ea quidē ſi qua in rebus humanis
poteſt eſſe perfectio.

De inopi & infirma Memoria: Dial. CI.

¶Do.
Ed memoria inopi & infirma ſum. ¶Rō. Eſt hæc alia ſenectutis infamia haud ue-
A f rior ꝙ reliquæ: ſed ut uera ſit: huic quoq; ſtudij ope ſubuenias. ¶Do. Memoria
labaſcit. ¶Rō. Adeſto ne corruat & labentē iugi exercitatione ſuſtenta. Fac qđ
muro ruinā minanti fieri ſolet: adhibe repagula oportunis locis & fragilē crebris ac ualidis
adminiculis circumualla. ¶Do. Memoria fluxa eſt. ¶Rō. Diligentia & artificio illā ſtrin-
ge: cunctis ingenij memoriæq; defectibus occurrit induſtria. Nil patit̃ induſtria perire: nil
minui. Hæc eſt quæ philoſophos & poetas ſenes uirentiſſimo ingenio ac ſtilo: hæc eſt quæ
decrepitos oratores uoce ſolida ualidiſq; laterib⁹ ac tenaci memoria ſeruare poteſt. Quod
niſi ſic eſſet: nunq; Solon & quotidie diſcens aliquid ſeneſceret: & ſupremū agens ſpiritum
ad colloquiū aſſidentiū amicoꝝ: ex ipſa iam quaſi morte conſurgeret: Nō Chryſipp⁹ acu-
tiſſimum illud ac profundiſſimū uolumē cœptum iuuenis in extrema perficeret ſenectute:
Nō Homerus illa ætate diuinum & cœleſte opus excuderet: Nō Symonides octuageſimo
uitæ anno Pierium in certamen iuuenili feruore animi ſenili autem maturitate deſcēderet:
Non quarto & nonageſimo Iſocrates ardens illud opus ac mirabile: & prope centeſimum
Sophocles tragici ſummū ſtili decus ſuam compleret Ediopoden: Nō octogenario maior
Cato nulla mutatione uocis aut lateꝝ: nullo memoriæ lapſu: uel in graui ſeipſum accuſa-
B tione defenderet: uel clariſſimos oratores ultro ipſe ad iudiciū euocaret. ¶Do. Infida me-
moria ē. ¶Rō. Noli ergo illi fidere: ſæpe calculū ſecū pone: quicqd credideris cōfeſtim exi-
ge: & qđ cras factur⁹ fueras nūc facito. Nō ē tuta dilatio: ſic ex malis ſi qd boni potes elice.
Fides ſocij deſidiā parit: diligentiā pfidia. ¶Do. Memoria pene nulla ſū. ¶Rō. Ea ē reꝝ
cōditio humanaꝝ: ut q pauciora meminerit mīor illi fletuū cauſa ſit: ubi nec emēdatio: nec
pœnitentia utilis locū habet: qd ſupeſt aliud ꝙ obliuionis auxiliū?

De Eloquentiæ defectu. Dialogus CII.

¶Do.
Loquium deeſt. ¶Rō. Altero querendi odij inſtrumento cares: naturæ benefici/ A
um agnoſce: quæ ut magnū tibi in ancipites reos: ſic in te non paruū fortunæ ius
eripuit: Multi propter eloquentiā periere: Si hinc dubitas: utriuſq; eloquij princi/
pes interroga: Nam minor ob hanc cauſam paſſim pereuntium plena ſunt omnia. In qui/
bus idem ipſe periculo qui excellentiæ eſt propior ac notior fama. Sunt quibus obſcurum
nomen propugnaculū eſt ſalutis. Finge aūt abeſſe periculū diſertis: nunq̄ abeſt labor. Ni/
hil ē in reb⁹ tam inane: pro quo tanti labores tantæq; uigiliæ ultro ſuſcipiant̄: flatus uolati/
lis ſic exercet animum ſolida quaſi uirtus in uerbis ſit. ¶Do. Eloquentiæ nihil eſt mihi. ¶
Rō. Fortaſſe multū ſecuritatis: qđ non eſſet ſi eloquētiæ multū eſſet: multoꝝ quoq; in qui/
bus: & tuta forſitan ut uita: ſic & tutior fama erit. ¶Do. Nihil eſt eloquentiæ. ¶Rō. Cura
ut ſapientiæ ſit aliquid: ut innocentiæ: ut uirtutis. Illa em̄ paucoꝝ: hæc ſunt omniū. Non te
inſignis poetaꝝ: non te maior oratoꝝ raritas trahat: Immo uero uide ut ſubito dictū mutē:
ſi te raritas allicit: hoc age: hac ad illam itur uia. Indignū quidē ut nihil meli⁹: ſic nil iā rari⁹
uirtute. Eloquentia ipſa quam paucoꝝ dixi: multo ē crebrior q̄ uirt⁹: adeo: qđ oēs poſſūt:
omnes negligunt: quod pauci poſſunt omnes appetunt: omnes experiunt̄. ¶Do. Verbo/ B
rum inops ſum. ¶Rō. Reb⁹ intende animū. In verbus em̄ flatus & labor & eloquiū: in re/
bus quies: uirtus ac fœlicitas. ¶Do. Loqui neſcio. ¶Rō. Multi quæ minus ſciunt magis
agere geſtiunt. Equitandi inſcium equo impone: uix illum inde diuulſeris: Te loquēdi igna
rum ſaltem pudor ad tacendū cogat: & ſi loqui neſcis quod alij audiāt: diſce loquentes ali/
os audire. Non eſt minus artificium tacere q̄ loqui cum ſit tutius atq; facilius. ¶Do. Nō
poſſum exprimere quod in corde eſt. ¶Rō. Si ītellectu polles magniſq; & altis qui in ani/
mo ſunt ſenſibus: iucunda uox & uolubilis lingua non ſuppetit: quieſce. Noli qđ infœlici/
ter ſuccedit retentare. Quid ergo? Bono tuo non tantū æquanimiter ſed læte utere: alienū
linque alijs neu linguā ſtilumq; ſuperuacuo atteras. Sine inq̄ loqui alios: tu intellige: cum
ſecretior: cum maior ex ingenio uoluptas q̄ ex eloquio percipit̄ magiſq; continua & plus
quietis & inuidiæ minus habens. ¶Do. Coram multis loqui pudor impedit. ¶Rō. Ma/ C
gnis hoc uiris accidiſſe notum eſt: frontis imbecillitate non uitio linguæ uel ingenij: Quod
ſi cum multis refugis: at cum paucis & cum uno loquere: ut clariores fatear contiones: dul/
ciora eloquia non negabis: Si ne id ipſum potes: ad te redi: tecum loquere: quod iam ſupra
monui tuumq; domeſticum collocutorem excita: Semꝑ ille quidem præſto eſt: non inſidi/
atur: non irridet: non inuidet: non faſtidit: non exactam atq; laborioſam quærit eloquen/
tia: confabulationibus gaudet familiaribus interruptiſq; ſermūculis: quin & multa ſæpe
loquenti ſilentio acquieſcit. Diſce tu illo teſte contentus eſſe: qui non qualiter ſed quid di/
cas: ſeu poti⁹ qd dicere uelis attēdit. Diſce tibi theatꝝ honeſtiſſimū medio pectoris extrue/
re. Diſce nō hominū ſed ueritatis applauſū optare: & aliquando ſine ſtrepitu gaudere: con/
temnatq; modeſtia quā perfecta nōnunq̄ extinguit eloquentia. Diſce deniq; non ad pōpā
uiuere: nō ad pompā loq: q̄ uix mai⁹ malū uita hoīm habet. ¶Do. Bleſi oris ſum. ¶Rō.
Fles ne aliquid tibi cōe cum Moyſe tali uiro & tam dei amico? Atqui ſeu antiqua repetis
ſeu moderna circūſpicis: ut multi occurrēt bleſi uiri optimi: multiq; diſertiſſimi ſcelerati: ſic
perrari qbus utroq; cōtigerit ſingularis eloquentia & excellens uirtus.

De amiſſione Linguæ & Loquelæ: Dial. CIII.

¶Do.
Vid q linguam ac loquelam perdidi? ¶Rō. Quid ſi ſecuritatē & requiem inueni/ A
ſti? Q̄ mltos manu innoxios lingua peſſundedit? Eſt uoluptas ſtulta qdē ſed cō/
munis uolentiū uideri feciſſe quæ nec faciunt nec poſſunt. Mentitus eſt qui Iſrae/
liticum regem filiūq; eius occidiſſe ſe dixit: & facti innocens mendacij pœnā luit ut periculū
ceſſet: Quātus eſt labor: loqui: reſpōdere: fabulari: fingere: comere uerba: ſententias libra/
re: cogitare quid & qualiter dicas: quanq; ſuauiter aerem uerberes: Ita enim uocem ipſam
diffiniunt: qualiter q̄ non linguā mō ſed reliquū corp⁹ moueas: Nā & huc ſe porrigit pars
una rhetoricæ: qualit̄ meditabūdus humi frontē defigas: quā quorſum ue manū porrigas:
quo terrā ferias pede: an nō ſatis hæc operoſa cōcinnitas: & prærepta pene muſicis opa ut
dulciter ſones angi: an non uere loqui labor & ſilentium quies? ¶Dolor. Nullatenus lo/
qui poſſum. ¶Ratio. Quæ deficiente eloquentia dicebam: multa dignius perdita repetun/
tur lingua. Quando igitur loqui nequis tace: & quod neceſſitas iubet uolēs facito. Quod
ipſi qui loqui poſſunt ſæpe utilius facerent: ſæpe dolent non feciſſe. Tace inq̄ neu te dam/

B num pati putes:tacens cogita & quiescens tecum loquere: quæ meliora esse q̃ perorare:ne diserti quidem negent. ℭ Dolor. Mutus factus sum. ℭ Ratio. Si muti fuissent Cicero & Demosthenes diutius uixissent & leuius obijssent. ℭ Do. Linguæ usum omnem perdidi. ℭ Rō. Et mentiendi consuetudinē & fallendi artes & inimicitiarꝫ quærendæq; infamiæ instrumentum: Plures em̄ lingua sunt q̃ factis infames. Nulla ps corpis ad nocendū promptior:ad frenandum difficilior. Merito ergo quasi magnū aliquid ac rarꝫ ꝓtulit ille qui dixit: Custodiā uias meas ne delinquā in lingua mea. Qd̛ cū sanctus quidā uir qui ad discēdū sacras litteras accesserat :audiuisset: abijsse dicit̄ :nec ampli⁹ audire uoluisse. Cūq; post longū tēpus præceptor suus illū admirans sciscitaret̄ quid tam diu absens cœptum opus omisisset: respondisse dicit̄ : ꝙ primum illud ei uerbū sat supq; negocij attulisset:nec dū illud unū omni studio posset implere. Hanc tibi custodiā & hoc frenū seu a natura quidē seu a fortuna oblatū ne cōtempseris libensq; te regendū præbe:ne ue contra tuā sortē calcitres.
C ℭ Do. Linguā amisi. ℭ Rō. Nunc maxime qd̛ sapiens iubet:omni custodia serua cor tuū: e duabus custodijs ad unā redactus: & dimidia laboris parte liberatus facilius pauca custodies & preciosa uigilantius. ℭ Do. Linguā perdidi. ℭ Rō. In quibusdam paucis nobile & argutum membrꝫ:in magna aūt pte hoīm nocēs atq; pestiferꝫ: & quo multis caruisse sit melius. Sic nō solum in seruo uerꝫ cernitur:quod Satyricus ait: Lingua mali pars pessima serui:sed in plærisq; etiam liberis quibus nihil peius dedit natura q̃ lingnā. Bella:doli:adulteria:corruptelæq; omnes pene cessarēt: nisi lingua malum semē & spargeret & foueret.
D ℭ Do. Linguā perdidi. ℭ Rō. Si malam:lucrat⁹ es plurimū. Magnæ em̄ diuitiæ sunt:esse inopē malorꝫ. Hæc qui nō habet diues nascit̄ : at qui pdit diues fit: & nouo auct⁹ censu perdendo inuenit qd̛ inueniēdo perdiderat. Qꝫ si bonā perdidisti:dico iterꝫ: Cor cōserua: amisisti quidē quo placeres hominibus:serua quo placeas deo: Cui si lingua nō potes:corde loquere. Si em̄ de malis scriptū est: Labia dolosa in corde & corde locuti sunt: Cur non piorꝫ in corde pia labia esse:& ipsi corde etiā loqui possunt ubi sint aures dei ? Verumq; sit quod alibi scribit idem : Non est occultatum os meum a te quod fecisti in occulto. Nulla enim secretissimarum quoq; cogitationū abscondita est deo:nec tacitos minus q̃ clamantes audit:Immo non est apud illū clamor altior uæhementiorq; q̃ cordis clamor:ille silentio delectat̄. Hunc clamorē compræssis labijs ꝓmebat ille gregis primū:postmodū populi pastor famosissimus:qui audire meruit uocē dei dicentis sibi: Quid clamas ad me? Nō loquebatur & clamabat: īmo quidē loquebat̄:sed corde. Sicut autē qui deum audit surdus non est:sic quem deus audit non est mutus.

De uirtutis inopia: Dialogus CIIII.

ℭ Do.

A T uirtutis inops sum. ℭ Rō. Verꝫ damnū:iustus dolor:nisi ꝙ aliæ oēs inopiæ na-
a turales aut fortuitæ ac uiolētæ esse possūt: hæc una ꝓculdubio uolūtaria est. Cæteræ nanq; uel in corpe:uel ī ingenio memoriaq;:uel eloqo: seu externis in rebus sunt:quæ quidem oīa:nō qualia exoptant̄ obueniunt: sed qualia cuiusq; sors tulerit:hæc una aūt in uolūtate cōsistit:quā pro arbitrio sibi quisq; moderat̄ atq; efficit. Neq; ꝟo alia pōt esse homī bona uolūtas:nisi quā uult is cuius illa est:qua & hoc ipsum uult & quæcūq; uult alia: Alioquin si ut uiriū utq; ingenij siue eloquij siue opū defect⁹ inuito accidit sic accideret uoluntatis:nec premio digna uirt⁹ nec supplicio digna esset iniquitas:Nunc autem nō uoluntas uobis hæc aut illa:sed huius atq; illius electio ac libertas nascētibus data est: quæ in bonum flexa bonos facit:in aduersum malos:uti licet hac ut libet:& si ut libet bene uti libeat:haud dubie dei donū:ut male aūt peruersitas sit uolentis:illud penitus non licet: ut nō & uolūtas bona uirtutis & mala uitij radix sit: atq; ita uirtutis inopiā nō patit̄ nisi q̃
B uult:qm̄ prima & maxīa ps ꝟtutis est uelle. ℭ Do. Quid ꝙ uirtutē uolo nec assequor? ℭ Rō. Multi se id putāt uelle qd̛ nolūt:id nolle qd̛ uolūt:sic qsq; se fallit:seq; boni auidū:nō modo alijs:sed sibi etiā psuadere nitit̄:nec cuiq; facili⁹ psuadet q̃ delectabilis uera ꝟtus:falsa ꝟtutis opinio sic delectat ut & pplm̄ & amicos fallere & falli īsup dulce sit. ℭ Do. Scio me uelle nec posse ideo bonū fieri. ℭ Rō. Vt sit ita:uelle nō sufficit:desiderio op⁹ est:eoq; nō modico: sed uæhemēti. Vos aūt mala uestra feruētissime cupitis:bona uultis tepidissime:unde fit:ut diuites multi sint:boni autem paucissimi. Nam quid miri est si citius ad optatum ardens in-
C tentio q̃ uoluntas lenta prouehitur? ℭ Do. Vellem bonus esse si possem. ℭ Ratio. Stude nam poteris:& si bona fide uis esse iam incipe:sed segniciem uita. Si enim minima rerum non habentur gratis:quid de uirtute speres:qua nil in rebus hominū maius est:nil altius? Non tu illam quasi diuerticulum curarum:sed ut rectum atq; unicum iter ad fœlicitatē co-

gita: Vaca illi & insiste summo nisu totoq; anim i pondere: neq; uero temporis particulã: ut
iucundo cuidam exercitio: sed ut ordinario ui tæ officio: quod te beatum & nullius egẽtem
rei faciet: Vniuersum tempus: omne studium impende: quod rebus sæpe uilissimis impen/
disti: & ad memoriam refer illud sanum magisq; efficax q̃ comptum uerbum Marci Var/
ronis ex Satyrarum eius libro: Si quantũ opere sumpsisti: inquit: ut tuus pistor bonũ face/
ret panem: eius duodecimam philosophiæ dedisses: ipse bonus iampridem esses factus: qđ
sic accipias uelim: non ut terrenæ philosophiæ quæ ex frequentatis actibus habitũ spõdet:
cuius quanta sit ꝓmissi fides experti sciunt: sed cœlesti sapientiæ sospitatrici optimæ: suisq;
consilijs atq; auxilijs te uirtutis: quæ ue per hanc quæritur salutis debitorem statuas: senti/
asq; pia confessione: grato animo quodq; est scriptum: Nemo potest esse continens nisi de/
us det: & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset hoc donum: tibi nominatim dictum cre/
das atq; ad om̃em uirtutem intelligas referendũ. ¶Do. Valde quidem esse cupio nec sum
bonus. ¶Rõ. An ualde cupias res docebit. Intensæ uoluntatis indicium perseuerantia est. D
Siue autem gratuitum dei donum uirtus: & profecto eam largitor ille sydereus nisi constã/
ter optantibus instanterq; precantibus uix tribuit: Siue tanta in re ullæ sunt partes ingenij
humani: & cum intentione feruida res egeat: tum & continua eget & diuturna: Nam quod
studio quæritur repente non prouenit: sic quocũq; te uerteris perseuerãti opus est animo.
Omissis ergo neglectisq; om̃ibus hic incumbe: idq; fiet alacrius si memineris semperq; de/
scriptum ante oculos habueris: ad hoc unum atq; ad nihil aliud te uenisse in hãc terrenam
habitationem: & hoc a te unum exigi: ut uirtutum gradibus cœlum petas: ita ut quicquid
agis aliud uel superuacuum uel damnosum sit.

De Auaricia: Dialogus CV. ¶Do.

Variciæ stimulis urgeor. ¶Rõ. Bene ais stimulis: Nam & quærendarum opũ cu/
a piditates stimuli quidam: & quæsitæ opes spinæ sunt. Ita enim illas uocat qui mẽ/ A
tiri nescit: Præclaræ uero diuitiæ quæ & quærẽdæ torqueant & quesitæ. At si cor/
pusculum: si naturam: si uitæ respicias breuitatem: uidebis te frustra superuacuis curis an/
gi & paucorum egentem multa desiderare. Insuperq; dum quærendis inhias: parta nõ cer/
nere: atq; ita quodammodo quærẽda perdere: quo nihil est stultius. ¶Do. Multa quærẽ/
di urgeor appetitu. ¶Rõ. Nec aduertis q inter quærendum tempus & uita cui illa quære/ B
bantur elabitur. Sic mira perplexitas incidit: dum uita abũdare uidemini: diuitijs indige/
tis: dumq; indigentia illa præterijt: supuenit altera: & diuitijs abundantes indigetis uita.
Non hoc ignorabat ille Sapiens ubi loquitur de eo parsimoniçante qui dicit: Inueniam re
quiem mihi & manducabo nunc de bonis meis solus: & nescit q tempus prætereat & relin
quet omnia alijs & morietur. Et idem alibi: Qui aceruat iniuste: alijs congregat & in bonis
illius alius luxuriabitur. O terribile dictum: sed cõmune quotidieq; se oculis ingerens: nec
iccirco proficiens in animis auarorum. Idem rursus: Auaro: inquit: nihil est scelestius: & nihil
est iniquius q̃ amare pecunias. Et ut scias quoniam uerũ omnia consonant: ut ait Aristote
les: ecce ut ecclesiastico sapienti consonat sæcularis: Pecuniæ inquit Cicero fugienda cupi/
ditas: Nihil est enim tam angusti animi tanq; parui q̃ amare diuitias.

De Inuidia actiue: Dial. CVI. ¶Do.

Nuideo. ¶Rõ. Superior affectus ut bene tibi esset optabat: hic ut male sit alijs: tã/
i to hic illo & auaricia peior liuor. Bñ ergo Sapiẽs idẽ de q mõ dicebã: Nequã inqt A
est ocul⁹ liuidi: Insatiabilis ocul⁹ cupidi. ¶Do. Inuidia torqueor. ¶Rõ. Inuidia
Siculi nõ inuenere tyrãni: mai⁹ tormentũ: Flacc⁹ ait: Idq; ad uestros tyrãnos pestilenti au/
stro impellẽte translatũ est. ¶Do. Inuidia crucior. ¶Rõ. Simul & peccas & plecteris expe/
dita iusticia. ¶Do. Fœlicitas uicini mihi parit inuidiã. ¶Rõ. Credo Hercle: nemo uestrũ
regi Parthorum aut Persarum inuidet: nec illi quidẽ uobis: fuit qñ uicissim inuidebatis: qa uici/ B
nitatẽ faciebat imperij magnitudo. Sed an nõ satis est proprijs malis angi quæ tam multa
sunt: nisi & aliena bona uos cruciẽt: undiq; miseri & insani? ¶Do. Vicinis inuideo. ¶Rõ.
Trit⁹ mos: inuidia lippa est: lõginq nõ uidet: uicinitas atq; ꝓspitas inuidiæ sunt parentes.
¶Do. Inuideo alienis bonis. ¶Rõ. Si es inuid⁹ & pusillanimis sis oportet: oĩbus ex uitijs
nullũ pigri⁹ inuidia: altos in aĩos nõ ascẽdit: nullũ q̃ miseri⁹: Itaq; reliq oĩa bonũ aliqđ li/
cet falsum præsupponũt: hæc solis malis pascit & torquet bonis: & qđ alijs optat iam sibi
habet malũ. Alexandri ergo Macedonis dictũ placet: Inuidos hoĩes nil esse aliud q̃ tormẽ/
ta seu tortores suos proprios: leuis adolescentis uerbũ graue.

De Ira: Dialogus CVII.

¶Do.
A f Ed irascor. ¶Rõ. Ego aduersis opem polliceor non uitijs: non fortuita enim illa
sed uoluntaria sunt & in uestra potestate: quis te igitur cogit irasci? ¶Do. Irascor
offensus. ¶Rõ. Is fortasse qui offendisse te arguitur se offensum absq; te queritur:
Non tantum est offensarum: quantum insolentiæ. ¶Do. Ira æstuo. ¶Ratio. Furis ergo:
Ira furor breuis est: inquit Flaccus: Fit aũt a plærisq; mala cõsuetudine & impatientia lon-
gus furor. Ennius autem iram initium dixit insaniæ: cum plærisq; nimis illam sequentibus
finis & insaniæ sit & uitæ. Siquidem hæc etiã pestis: ut superior: & si sæpe alios: semper tamẽ
ante alios possessorem suum torquet & cruciat: ut mirer unde quibusdam uideri potuerit:
huic nescio quid melle dulcius inesse: habet fortasse ultio dulce aliquid efferum inhumanũ:
ira nihil nisi amarum habet. ¶Do. Irascor ob iniurias. ¶Rõ. Vix iracundus unq̃ adeo
quisq; fuit: ut nulla re lacessitus irascere͂t: nisi forte Cælius senator: iracũdissimus ille mor-
talium: qui clienti suo in omnibus sibi consentienti atq; omnia confitenti: irascẽs exclama-
uit: Dic aliquid contra ut simus duo: Durum caput qualiter tulisset iniurias qui obsequiũ
B nõ ferebat? ¶Do. Irascor quia offendor. ¶Ratio. Hac in parte uulgo plurimum erratur:
Quæruntur causæ: finguntur offensæ: inq; his ipsis quæ ueræ sunt causæ iræ modus excedi-
tur. In omnibus peccatis uelum aliquod excusationis obtenditur: & est excusatio ipsa pec-
catum: Tu quia non tibi ut deo paretur irasceris: & tamen deus ipse quotidie uerbis acer-
bus offenditur nec semper irascitur: uos omne uerbulum casu elapsum ad iniuriam capita-
lem trahitis impatiens genus. ¶Do. Irascor sic meritis. ¶Rõ. Si de te quidem male: si de
republica: modo nõ ira sed iusticia illa sit optime: Et ad summam morditꝰ: ut dici solet: Ci-
ceronianũ illud est tenendum: Ira procul ut absit cum qua nihil recte fieri: nihil considerate
potest. Iure ergo laudatur Archytæ Tarentini dictum: & Platonis amici sui factum: quorũ
primus dum se studijs dedito possessiones suas culpa uilici destructas aspiceret: in eum uer-
sus: Sumerem inquit ex te debitas pœnas nisi tibi iratus essem. Alter iratus seruo: non im-
punem dimisit ut Archytas: sed amico cõmisit ut supplicium exigeret: ueritus ne se iræ im-
petus quo non deceret impelleret. Hæc horũq; similia frenare iram debẽt: ne sequaces suos
ut solita est in infamiam clademq; præcipitet.

De Gula: Dialogus CVIII.

¶Do.
A g Vla uellicor. ¶Rõ. Dixi iam his medemur quæ inuitis accidunt: Nam quis spon-
te ægrotantibus medeatur? ¶Do. Gula sollicitor. ¶Rõ. Proprie id quidem: Nul-
la res tam uilis tam sollicitos uos habet: Stupor & pudor est cogitare quo se hu-
manum inclinat ingenium ad maiora creatũ: nisi respueret terrarum tractus cœliq; & ma-
ris abdita penetratis: Meditati estis retia & hamos & uiscum & laqueos & rapaces uolu-
cres imperio parere: & prædari uobis docuistis: ad nil aliud nisi ut gulæ satisfiat: quam non
modo explendo sed onerando fatigatis: & angustum uentrem uaria arte laxatis ac præ-
mitis obsequendo: cui aliquãto utilior fames esset: utilissima uero sobrietas: & fœdo illi ac
misero sacculo simulq; & syluis & nubibus & fluctibus pacem linquẽs: Ita tamen eunt res:
hic est mos nobilium ante alios: hæ sunt artes quæ liberales fuerant: mœchanicæ euaserẽ:
ipsiq; qui bellorum duces ac philosophi ac rectores urbium ac patres patriæ esse solent: ue-
natores atq; aucupes facti sunt: utq; intelligas nullam esse reliquam spem salutis. Nobili-
tati tribuitur quod est gulæ: aut proculdubio uanitatis. Hoc malum nullo melius modo
q̃ generosa quadam indignatione: & rei ipsius extimatione contunditur: uel sensim: ut Ci-
ceroni placuit: uel repente: ut Aristoteli uisum est. Multũ confert cogitatio exitus: quod cũ
omnibus uitijs sit cõmune: tamen huic proprium atq; luxuriæ.

De torpore Animi: Dial. CIX.

¶Do.
A t Orpeo in agendis. ¶Rõ. Quis miretur si post gulæ studium prægrauatum cor-
pusculũ animi torpor obrepat? ¶Do. Animi aggrauor torpore. ¶Rõ. Torpor
hic ex imperfecta uoluntate orit͂: mox ut bonũ uelle cœperis ardor erit atq; impe-
tus: qui cum ad multa sit pessimꝰ est optimus ad uirtutem. ¶Do. Torpeo & ad bona ope-
ra lentus assurgo. ¶Rõ. Est torpor quidam animis obsitꝰ: nec minus ardor quidam gene-
rosa pars animæ: sed & hic ardor accendetur & ille torpor excutitur fuga temporis intelle-
cta: quæ tanta est: ut uix metiri eã q̃uis celer animus possit: & specie uirtutis adamata: quæ
talis est ut si corporeis oculis cerni posset: quod uult Plato: mirum sui amorem paritura es-
set. Hinc te amor igitur: illinc metꝰ excitet: utraq; res in somnis: neq; qui amat enĩ neq; qui

metuit torpere ſolet: & tamen hocipſum ne torpor ſoporq́ uos noxius præmat: ad diuinas
laudes ſurgentes nocte precamini: non eſt ſomno locus aut inertiæ: ubi uos hinc mors terri/
tat: hinc honeſtas allicit. Quis enĩ inter magna pericula magnaq́ premia cõſopitur? Vbi
ad iſta reſpexeris: redibit uigor ad animum: fugiet ſomnus ab oculis cogitantis quantum
nunc etiam ſuperet imperfecti: quantum tranſierit ocioſi: quod quia non fit: longas ætates
inutiles effluxiſſe conſpicimus & ſenes attonitos ac ſtupentes dicere: quid hic in tot annis
egimus? Comedimus: bibimus: dormiuimus: ſero tandẽ experrecti ſumus. Cuiꝰ mali præ/
cipua cauſa eſt torpor iſte quem quereris abigendus in tempore ſtimulis induſtriæ: freno
prouidentiæ: ne cunctando ad inglorium finẽ cum mnltitudine rapiaris.

De Luxuria: Dial. CX. ❡Do.

Eſtu quatior libidinũ. ❡Rõ. Atqui libidinem torpor gignit: gula autem illã pa/
a rit: Quid miri igitur filiam poſt parẽtes ſequi? Gulam certe & luxuriam cõmunes A
uobis eſſe cum bæluis: maximeq́ beſtialem uitam ueſtram facere: ſapientibus ui/
ſum eſt: Itaq́ cũ ſint alia grauiora mala: nullũ uilius. ❡Do. Libidine rapior. ❡Rõ. Quo/
nam uero niſi ad mortem animæ & corporis & infamem notam ſeramq́ pœnitẽtiã & for/
taſſe inutilem? I nunc igitur & raptantem ſequere: quæ te tales raptet ad exitus. Cogita au/
tem innumerabilium caſus miſerabiles ac famoſos: non modo ſingularium hominum: ſed
urbium & regnorum: qui tibi partim uiſu: partim auditu & maxime lectione debẽt eſſe no/
tiſſimi: raptãti nequaq́: ut arbitror: manũ dabis. Audi enim quid hinc doctiſſimi uiri ſen/
ſerint ac ſcripſerint. Voluptates ait Cicero blãdiſſimæ dominæ maiores partes animi a uir/
tute detorquent. In hoc inquit Seneca: nos complectuntur ut ſtrangulent: non aliter ergo
q̃ latrunculi uiatoribus inſidiantes eoſq́ ſeducentes ac perimentes declinãdæ ſunt. In qd
ualde proderit: ſi illud præclariſſime apud Liuium a Scipiõe Africano dictum Maſaniſſæ
dictum ſibi quiſquis hac peſte laborabit: accipiat: Vince inquit animum: caue deformes:
Multa bona uno uitio & tot meritorum gratiam maiore culpa q̃ cauſa culpæ eſt corrum/
pas. Idq́ facilius fiet: ſi quis acriter rei uilitatem: obſcœnitatem: breuitatem: finem cogitet:
at lõgum dedecus horæq́ fugacis forſitan aut momenti unius illecebras multorum anno/
rum pœnitentia uel æterno fortaſſe ſupplicio puniendas.

De Superbia: Dial. CXI. ❡Do.

Vperbia extollor. ❡Rõ. Quid ſuperbis autem terra & cinis? Tu ne tantorũ ma/
ſ lorum faſce obrutus atq́ oppreſſus extolleris: qui ſi te omnibus malis explicitus A
uirtutum omnium alis euectus attolleres: hoc uno bona omnia corrupiſſes. Nihil
eſt enim odioſius deo q̃ ſuperbia: Per hanc enim ille pulcherrimus creatus raptim corruit:
per quam tu peccator uis aſcendere. Si ſic illi ob id unum accidit: quid per hoc aliȷ́s culpis
adiunctum tibi euenturum arbitraris? malum ſarcinis tuis cumulum ſuperimpoſuiſti. ❡
Superbia uehor. ❡Rõ. Cur quæſo: an non te mortalem: an non aſſidue fatiſcentem: an nõ
peccatorem: an non mille caſibus expoſitum: an non morti obnoxium incertæ: an non de/
niq́ te miſerum meminiſti: & non famoſiſſimum illud Homericum audiuiſti: Nihil miſeri/
us terra nutrit hoĩe? Scire uelim qd te hoꝝ potiſſime ad ſupbiã cohortet: an fragilitas mẽ
broꝝ: exercitꝰq́ morboꝝ: an uitæ breuitas: an cæcitas aĩ int ſpes uaniſſimas metuſq́ per/
petuos fluctuantis: an præteritoꝝ obliuio: an ignorantia futuroꝝ ac præſentiũ: an hoſtium
inſidiæ: an mortes amicoꝝ: an aduerſitas perſeuerãs: an fugitiua proſperitas? Hæ nõ aliæ
uobis ſunt ad ſuperbiam ſcalæ: his aſcenditis ad ruinam. Atqui cætera hominum pericu/
la: & ſi iniuſtam aliquam: tamẽ excuſationem ſuperbia & ĩuidia nullam habẽt. ❡Do. Do
leo me ſuperbum. ❡Rõ. De peccato dolere primus ad ſalutem gradus ẽſt. Et ſicut ſupbia
eſt extollere: ſic humilitas eſt dolere ſeq́ ſubmittere: qd quidẽ facile factu erit mox ut ocu/ B
los in teipſum tota intentione reflexeris: quod cum ita ſit: nolo tibi nec oportet librorum
partes ſcriptas aduerſus peccata cõgerere: hoc ſatis eſt cuncta arbitriȷ́ tui eſſe deſitura ilico
ut bona fide uolueris: utq́ aiunt: receptui contineris teq́ ad tua ſigna conuerteris: quod ad
præſens malum attinet. Vnum illud adiecerim: Superbiam eſſe ægritudinem miſerorũ ac
ſtultoꝝ: Tales nempe ſunt haud dubie qui ſuperbiunt: Neq́ enim aliter ſuperbirent: neq́
uero ſine cauſa in libro Sapiẽtiæ ſcriptum eſt: Omnes inſipientes & infœlices ſupra modũ
animæ ſuæ ſuperbi ſunt. Certæ animæ ſuæ ſi ſaperẽt moduſ erat humiliari conditionis im/
becillitate cognita. Sic enim eodem libro ſcriptum legis: Rex hodie eſt & cras morietur. Cũ
enim moritur homo: hæreditabit ſerpentes & beſtias & uermes: Initium ſuperbiæ homĩs

apostatare a deo: quoniam ab eo qui fecit illum recessit: quoniam initium omis peccati su
perbia est. Nota sunt reliqua: quibus acriter circũspectis monstrũ est supbus homũtio.

De Febribus: Dial. CXII.

¶Do.
A f Ebribus æstuo. ¶Rõ. Aestus hic aut tepore finiendus aut frigore: utrumuis fe
cerit bene erit. ¶Do. Febribus urgeor. ¶Rõ. Omnis hic contra naturam motus
plus habet impetus q̃ diuturnitatis: & sæpe duorum facit alterum: aut corpus ex
purgat: aut animam absoluit. ¶Do. Febribus teneor. ¶Rõ. Non longum teneberis expe
pecta: Cito te uel sanum oportet esse uel liberum: utrumq; optimum. ¶Do. Febribus la
boro. ¶Rõ. Ilico requiesces: Natura cum morte confligit: operire exitum duelli: prope est
hora uel hinc te morbo: uel omnibus exemptura. ¶Do. Febribus ardeo. ¶Rõ. Min9 mali
est corpus ardere q̃ animum: de quo præcedẽtes tuæ septem proximæ sunt querelæ: Quid
si ardor alterius salubris est alteri? Quid si hic ardor q̃uis asper optabilis ẽ? Quãtũ deniq;
boni est præsentis uitæ mala breui gustu perennis admonere supplicij: ut infinitas amaritu
dines declinare studeant qui tam grauiter paucis horis amariuscula tolerãt: atq; his angu
stijs discant illas euadere: quibus nec physicus: nec herba medebitur: nec dies creticus: nec
B mors quidem. ¶Do. Febribus uror. ¶Rõ. Vermium cibus excoquit: Fer te alijs uri: cui
totiens alia usta sunt & de supplicio consilium cape: ex quibusdam malis remedia conflan
tur: Sæpe paruus dolor ac præsens ut uenturis ac grauibus occurreretur admonuit: fitq;
utilis qui molestus erat. Fœlix incendium breue quod æterni refrigerij causa est. ¶Do. Fe
bribus exerceor. ¶Rõ. Eris iã bonæ ualitudĩs æstimator idone9. Vos enĩ hoĩes dei dona
nisi amissa uel intermissa non noscitis ingratum genus. ¶Do. Febre uexor importuna. ¶
Rõ. Diu simul esse non potestis. Nemo diu ardet: aut illa te deseret: aut tu illã.

De dolore iliaco atq; extasi: Dial. CXIII.

¶Do.
A i Liacum patior dolorem. ¶Rõ. Sperare incipe: quãdoquidem quod tam tristius
metuas nil est. Sicut autem ad extrema gaudij peruenisse principium est doloris:
sic extremitas doloris principium gaudij sit oportet. Cõtrariorum hæc lex est: Al
terum ex alterius fine oritur. ¶Do. Dolore torqueor iliaco. ¶Rõ. Spes est fateor acerba
solatij: nil acerbius pati posse. ¶Do. Iliaco crucior dolore. ¶Rõ. Qui dolet ac metuit ille
miser est: undiq; tibi pars altera miseriæ metus eripitur: Nam quid oro metuat qui ipsam
quæ ab omnibus præq; omibus metuitur mortem sperat? ¶Do. Iliaco dolore discrucior.
¶Rõ. Disce uiuens mori: quodq; non nisi semel fit sæpius experire: facies securi9 tandem
semel quod tam sæpe temptaueris: nihil enĩ noui facies: simillimus dolor iliacus morti est
nisi q mors facilior breuiorq;: ut qui hunc fortiter tulit: nisi metus alter interueniat multo
illam fortius sit laturus. ¶Do. Dolore rumpor iliaco. ¶Rõ. Magnitudo ipsa doloris finẽ
B spondet: Nemo enim diu moritur. ¶Do. Quid q dolor extasim parit? ¶Rõ. Longos fe
brium dolores breui transigis suspirio. ¶Do. Aduentare extasim intelligo. ¶Ratio. Vix
id quidem intelligere est: Nam & repente aduenit & præsens intellectum uiribus suis pri
uat. ¶Do. Linqui animo incipio. ¶Rõ. O fœlix qui rem necessariam: utq; aiunt: duriss
mam sine sensu sis obiturus. ¶Do. Sæpe extasim incurro. ¶Rõ. Sæpe mortu9 reuiuiscis.
¶Do. Sæpe extasim mortiferam experior. ¶Rõ. Hanc plus q̃ semel experiri nequis: Ne
mo enim plus q̃ semel moritur: Quod autem optimum mortis genus esset inter doctos ac
præclaros uiros aliquando quæsitum est: ubi Iulius Cæsar interfuit summus uir & impe
rio & doctrina: qui & ipse tempore extremo: ut de illo scriptum est: repẽte linqui animo so
lebat: quam quæstionem ille sic absoluit: ut repentinum atq; inopinum interitum commo
dissimum diffiniret. Quæ sentẽtia & si pietati uερæq; religioni fortassis asperior uideatur:
sic tamen & cuilibet sapiẽti & præsertim pio uereq; religioso uiuendũ est: ut sibi nil repenti
num aut subitum esse possit: & si quid tale incidat animo: celeritas ipsa non noceat & pro
sit corpori.

De totius corpis dolore ac languore uario: Dial. CXIIII.

¶Do.
A t Oto corpore langueo. ¶Ratio. Si non languet hospes corporis animus bene est:
quicquid tuguriolo suo eueniat saluus eruperit. ¶Do. Toto corpore crucior in
gens malum. ¶Rõ. Stoici unum in rebus omnibus humanis bonum dicunt uir
tutem. Et q̃uis alij aliter: hæc uerior tamen uiriliorq; sententia uisa est: cui consequens est
unumquodq; quod huic bono obijcitur malum esse uitium: quo fit ut dolor corporis mo
lestissimus sit: malum tamen utiq; non sit. ¶Do. Hei mihi misero ego torqueor: tu dispu

tas:philoſophicæ fabellæ. ¶Rõ. Iure te miſerum dicis: uel hoc ipſo ꝙ humanæ uitæ regu-
las fabellas uocas. ¶Do. Sonora hæc ĩ ſcholis famoſa ꝑ libros: ſed nec eculeos nec ægro-
tantiũ aſcenſura grabatulos dicunť ſcribunturq̃ facilius q̃ ꝓbanť. ¶Rõ. Immo ỽo & ad
dolorẽ & ad ægritudinẽ & ad mortẽ proſunt: ſed non oĩbus: quippe quæ nõ oĩum inſede-
re pectorib⁹: & profecto qbus credita nõ ſunt ſalubria eſſe nõ poſſunt. ¶Do. Heu ego cru-
cior tu diſputas. ¶Rõ. Iſte tuus dolor neceſſario aut lentus erit aut intenſus: atq̃ ita uel
facilem uel breuem patientiam requirit. ¶Do. Hei mihi ſummo crucior dolore. ¶Rõ. Si
ſummus: nẽpe breuis eſt dolor: parce gemitib⁹ aut fugiet aut fugiat eſt neceſſe: Sit utriuſq̃ B
libertas in foribus: Interim forti aĩo ferre mortalia ſpecioſum ac uirile eſt. ¶Do. Specioſũ
dictu fateor factu ue poſſibile quidem reor. ¶Rõ. Non impoſſibilitas rerũ eſt ſed mollicies
hominum quæ uirtutis innumeros deſertores fecit: & faciet dum omne difficile tanq̃ im-
poſſibile reſpuitur: uirtus periјt cuius materia difficultas quidẽ ſed honeſta eſt. ¶Do. Su-
mus homines non dіј & moribunda corpuſcula uim doloris ferre nõ ualent. ¶Rõ. Fragi-
lia corpora humana nõ negem: ſed nõ uſq̃adeo quin uſq̃ ad tolerantiã oĩs aduerſi ſat uiri-
um habitura ſint: niſi maior multo eſſet infirmitas aĩorũ. Illa eſt quæ uiro indignos eiulat⁹
& muliebres atq̃ humiles uoces elicit. Quid eſt em̃ oro te: cur impoſſibile homini cenſeas:
quod ſæpe olim & potuiſſe uides hoĩem & feciſſe? ¶Do. Heu mihi: rurſus ad hiſtorias uo-
cor & in medio dolorũ æſtu uix præſentiũ: uix mei ipſi⁹ memor ad memoriã protrahor an-
tiquorum. ¶Rõ. An nõ ergo clarorũ recordatio uirorũ qui ſimilia fortiter paſſi ſunt mag-
num affert in omni rerũ aſperitate ſolatiũ & lenimẽ? ¶Do. Sentio ad imitandũ rariſſimos C
hortaris: glorioſa conſilia ſed alta nimiũ ſupraq̃ hoĩem. ¶Rõ. Quid ſupra hominẽ dicis:
non deorũ tibi ſed hominũ rationes: hominũq̃ exempla proponimus. ¶Do. Hominũ fa-
teor ſed paucorũ: eſtq̃ ultima & exacta raritaſ nullitati proxima: Nõ multũ inter Phœnicẽ
& Chimærã intereſſe dixerim: Illos ſequor qui Chimærã nihil eſſe uolũt: apud alios nãq̃
Siciliæ mons eſt. ¶Rõ. Quaſi uero imitandus tibi proponať Phœnix & nõ acies uirorũ:
quæ quo rarior: eo dignior cui ſimilis fieri uelis: quiſquis raros ſequi negliget rarus eſſe uir
non poterit. ¶Do. Video unũ ex paucis fieri iubes: unus ex multis ſum. ¶Rõ. Prope nul-
lum te maluerim q̃ ex multis unũ: Neſcio enim an nõ eſſe: an ſtultum eſſe ſit meliuſ: Atqui
plurimorũ idem & ſtultorũ e numero ſit oportet. ¶Do. Ego ỽo nil peius eſſe q̃ nil eſſe ſcio.
¶Rõ. Neſcis quid mali ſit eſſe aliquid nec eſſe qđ debeas. ¶Do. Ita hoc dicis: quaſi quod
uni forte accidit: debitũ ſit omnibus: idq̃ ad omnes trahi uelis. ¶Rõ. Male ais forte: uirt⁹
enim nõ fortuita ſed deliberatiua prorſus & electiua eſt: non caſu equidem quærenda ſed
ſtudio. Neq̃ ego qđ uni caſus dedit: ad cũctos: ſed qđ uirtus multis tribuit ad unũ traho:
ad oẽs tractura libentius: ſed in uno etiã defatigor. ¶Do. At non omnia poſſumus oẽs. D
¶Rõ. Non poeticũ modo ſed paſtoriũ eſt uerbũ: Scio: ſed te poſſe aliquid qđ non omnes
poſſint: imo iam potes uelle cupio. ¶Do. Quid heu miſerũ inquietas: nõne ſatis igiť tor-
quet dolor? ¶Rõ. Quietem potius afferre & hunc tibi tortorem auferre meditor: qđ niſi
tu qui potes manũ dederis: ſola non poſſum. ¶Do. Pape: quid hoc eſt qđ me poſſe ais: an
poſſum dolorem non ſentire quem ſentio: aut malum negare qđ peſſimũ experior? ¶Rõ.
Primum non requiro: obſtat em̃ natura: alterũ ne impetrem: non natura: non ueritas: error
ſolus obſtiterit. ¶Do. Proh ſuperi: quorſum hæc inania quæ philoſophica dicitis ſcio pla-
ne dolorẽ non eſſe animi uitium ſed corpis: Scio dolorẽ aliud eſſe q̃ perfidiã: dolere aliud
q̃ furari: hæc me ut noua ne doceas ſatis magnũ: & ſi nil aliud addideris: ꝑ ſe dolor malũ:
cuius ego non noſcendi conſilio ſed ferendi ſeu ꝙ malim depellẽdi egeo: noui em̃ noſſemq̃
utinam min⁹ quid eſt dolor. ¶Rõ. Et ego dolorem rem acerbam ſcio: immitẽ: horridam:
amaram: triſtem: naturæ aduerſam: ſenſibus odioſam: ſed quæ uirtutis ope non dico dul-
ceſcere: qđ Epicurus dixit: ſecum ipſe diſſentiens: ſed leniri frãgiq̃: forſq̃ etiã ſi uera animũ
uirtus armauerit aut ſentiri partius aut quodãmodo nec ſentiri quidem poſſit. ¶Do. Ar-
matus an inermis ego dolorem ualde ſentio & malũ grãde profiteor. ¶Rõ. Profeſſionem E
aliam ex te optabam. ¶Do. Si rurſus ad ſpecioſa retrahimur: delectant aures uerba ma-
gnifica: ſed uera aĩm: quid ſi dolor em̃ corpis animi patiẽtia maior ſit? ¶Rõ. Quid ſi nullæ
corpis uel illecebræ uel moleſtiæ: nulli angores ſtãtis atq̃ obſtãtis animi uirib⁹ pares ſunt?
Quid ſi in oĩ luctamine mõ nõ uolẽs terga dederit: ſed toto niſu ac bona fide reſtiterit: ſem-
per anim⁹ ſupior fuit: ſꝑ abiјt uictor? ¶Do. Quid uero ſi doloris intolerantiã morbi fœdi-
tas grauat & faſtidiũ & pudor? Quid ſi lepra putre corpus ac miſerũ inuaſit? Quid hic mihi

ſermo tuus iſte contulerit?¶Rõ.Multum ſane ni reſpuis oſtendet tibi te qui cuncta reſpici
ens:te non uides:iubebit meminiſſe terreum & mortale corpuſculum tibi eſſe non aereum
neq̧ æternũ:nec mirari quidem oportere nec indignari ſi putredo in terram ſuam:ſi in ſedẽ
fluxerit eſſe hominis:mentẽ & ſuprema eius ni rebellent ad fœlicitatem perpetuitatemq̧ di
ſpoſitam:eiuſdem partes infimas & morti obnoxias & om̃is miſeriæ capaces:Seu lepra igi
tur ſeu epilentia:ſeu quid his turpius aut triſtius inciderit:cogitandũ tibi acriter in miſeria
rum uaſculum deſcendiſſe:qđ ſuũ erat deſtinatumq̧ illi figulo ab æterno:contra quem lu
F tea uaſa ne murmurent admonent:ꝙ illud in honorem : hoc in contumeliã:ue℞ cũcta fra
gilia finxerit atq̧ mortalia.¶Do.Ergo ego:te conſule ſine murmure & gemitu lepram fe
ram. ¶ Rõ. Plane me conſule atq̧ auctore:cui ſi oſtenderis murmur aut gemitũ utilẽ tibi
leuamenq̧ aliqđ mali eſſe uerſis ultro conſilijs utrũq̧ permiſerim ſeu iuſſerim:Q℞ ſi indi
gnatio & querelæ nil aliud q̃ acceſſio mali ſunt:quid morbo corpis addere animi morbũ
iuuat teq̧ miſeriorem flendo facere & illũ tibi forſan infeſtiorem:qui labores hominũ exal
to uidet:patientiamq̧ conſiderat: quã aut remedio compenſet aut premio?An uero aduer
ſus oẽs corporeas peſtes:ſeu qm̃ noĩatim unam defles parum ſolatij: cõtra hanc ipſam eſt
noſſe lepram ſuperficiei uitium uel coloris eſſe non ualitudinis aut integritatis ſenſuũ atq̧
membrorum:ut Auguſtino uiſum ſcimus:nec phyſici contradicunt:ſed ut cutem penetret
artuſq̧ dilacerans in præcordia ima deſcendat:quod feciſſe legitur Plotino ingenti Plato
nico.In animã certe deſcendere niſi ipſa conſenſerit non poteſt qua incolumi non pluris ex
trinſecus corporis ſui habitus apud illam erit q̃ bene ualentem apud hoſpitem: q̃ hoſpitij
forte paries extimus uentis ac imbribus ſcaber ſit. Quid ꝙ lepra poſſeſſorem ſuũ uulgo eri
pit conſortioq̧ hominũ ſæpe eorum quos ut fugeres recuſandum nihil nulliuſq̧ non auxi
lium implorandum erat ut ad calculum res redeat:multis illa corpus tædijs implicãs:mul
G tis animũ explicuit.¶Do.Heu quid credam re℞ peſſima laudanti.¶Rõ.Re℞ peſſima nõ
corporis ſed animi uitia morbiq̧ ſunt:nec iccirco ego lepram ſed æquanimitatẽ & patienti
am laudo:nec indignanter nimiumq̧ flebiliter ferre ſuadeo humana℞ tuã propriã re℞ ſor
tem:cum ſummo tibi præſertim imperatore ac philoſopho Cõſtantino ſcilicet ac Plotino
de quo modo diximus cõmunem:Poſtremo ante oculos habere cœli dominũ non lepram
odiſſe ſed uitium:Eũq̧ ipſum angelo℞ iudicem atq̧ hominum: de quo ſcriptum eſt:Neq̧
habitabit iuxta te malignus neq̧ permanebunt iniuſti ante oculos tuos:non tamen lepro
ſos horruiſſe ſeu fugiſſe : ſed illo℞ domos adijſſe atq̧ cõuiuijs interfuiſſe.¶Do.Tu me uer
bis ſuperas dolor rebus:ego aũt non philoſopho℞ nugis hac in re ſed ſenſibus meis credo
illi mihi quid renuncient ſcio. ¶Rõ. Primũ quidem philoſopho℞ aliquot ut uere ais:nu
gis quas nec excuſare poſſum nec negare:philoſophiæ totius grauitas non perit:quæ in eo
qđ nunc agitur:ut in multis laboranti animæ una in terris tuta proculdubio arx eſt:Dein
H de nihil abſurdius ĩter mihi amicos q̃ ſenſuũ fallaci iudicio ue℞ quæri:ingenio ac ſtudio ue
ritas eſt quærenda nõ ſenſibus.¶Do. Heu quid me crucias & dolori meo addis tædium:
proferas remedium:iam nunq̃ tu:nunq̃ philoſophia tecum faciet: ut non ſentiam qđ ſen
tio. ¶Rõ. Mos gerendꝰ delicato ac faſtidienti ægro permittendumq̧ aliquid interdũ:qđ
per ſe nociuum ſed utentis deſiderio fit utile.Itaq̧ facile patiar:ut ſi languor: ſi ſupplicium
ſi offenſio afflictioq̧ corporis mala ſunt:quæ incõmoda ſtoicis dici uidetur:honeſtius ipſe
quoq̧ dolor hinc oriens dici uideriq̧ malum:& ſi ita uis ingens poſſit:ſed uirtute ſuperabi
le:Vtq̧ iam litigio uerbi cedam:amicus noſter Cicero nos reducet in gratiam.Non enĩ do
lorem inquit: dolorem eſſe nego:Cur enim fortitudo deſideraretur?ſed eum opprimi dico
patientia:ſi modo eſt aliquid patientia:ſi nihil eſt: quid exornamur philoſophia: aut quid
eius nomine glorioſi ſumus?Hæc Cicero. Multa ibi præterea diuine cõtra hoc ſeu incõmo
dum ſeu malum in Tuſculano ſuo:ſcʒ ſecunda luce diſſeruit quinq̧ die℞ diſputationes pa
ri libro℞ numero cõplexus: quem ſignaſſe tibi locum uolui: ualet enim miris modis ad id
quo nunc eges: maxime patientiã roburq̧ animi:quo eneruato atq̧ amiſſo:falſæ uulgi ſu
I beunt ſententiæ: & indigni uiro gemitus erumpunt. ¶Do. Nunc languori meo propius
adhibes manum:docens ubi illa reperiam quæ in hoc ſtatu ſtoicorum opinionibus inhu
manis ac ſaxeis potiora & mihi oportuniora confido: q̃uis & confidendo diffidam: quia
dum remedij auidus ſæpe locum illum repeto ad tolerantiam doloris: nunq̃ mihi per me:
nunq̃ uel Ciceronis ipſius uel cuiuſq̃ ope uirium ſatis inueni.¶Rõ.Ego hãc diffidentiam
non reprehendo ſed laudo: nemo ſibi multum fidat:inq̧ omni difficultate non ab homine

ſed a deo ſperet auxiliū: At nō ita ut armatos uenturos ſibi de cœlo deos credat: malis for
ſan interdum: nūꝗ̃ certe diuinitas inertibus fauit: ut ſubſidio dignus ſis: qđ in te eſt facito:
excitandus attollendus & armandus eſt animus: contraq; ſuos hoſtes in aciem educēdus.
ℂDo. Reliqua: niſi fallor: intelligo: unum quæro: quænam ſunt hæc arma animi quæ me/ K
moras? ℂRō. Bene habet: Iam cōcipio ſpem ſalutis tuæ. Inter aſperitates enim rerum flere
mulicbre eſt: conſultare autem niti: obſtare: implorare cōſilium atq; auxilium: id uirile eſt
& ad uincēdum efficax. Arma quidem animi & bellādi artes pro diuerſitate hoſtium mul/
tæ & uariæ ſunt. Nec ullum philoſophiæ munus utilius aut ſanctius ꝗ̃ de his agere: quæ ut
reor: aliquanto magis ad uos pertinent: ꝗ̃ noſſe quid agant aſtra: quid naturā Iuppiter in/
tuens promittat: quid Saturno iunctus Mars minetur: quos Mercurius interpres uagus
a patre fratreq; mores capiat: quos ab obuijs quibuſq;: unde imber & æſtus: unde tremor
terris: qua ui maria alta tumeſcant: & non noſſe unde æſtus ac tumor tremorq; ac debili/
tas animorum: quibuſue remedijs temperetur æſtus: compeſcatur tumor: tremor ac debi/
litas roborentur ac firmentur: Quo in ſtudio & ſi Socratem ludat Ariſtoteles: idem tamē
mutato fortaſſe animo huic rei non mediocrem operā dedit: ſed hæc paſſim in philoſopho/
rum uoluminibus ſparſa ſūt: quæ ignaris ingerere operoſum nimis neq; compendij huius
eſt: Scienti uero ſupuacuum: cui non doceri expediat ſed moneri. ℂDo. Scio ita eſſe: neq; L
de omnibus quærebam: ſed hoc unum quæ tu mihi contra hunc hoſtem cui nunc cōgredi/
or dolorem arma monſtrares. ℂRō. Ad id tibi nec melius poſſum nec breuius reſpondere
ꝗ̃ Cicero. Quærit enim ut tu: & quæ ſunt inquit iſta arma? reſpōdetq; ilico: contentio: con
firmatio: ſermoq; intimus. ℂDo. Ediſſere oro ſingula: Legi quidem hoc ſæpe olim: tamē
uereor ne mihi accidat quod multis ſolet: qui apud ſe legentes intelligere ſibi omnia uiden/
tur: apud alios locuturi tum demum nihil intellexiſſe ſe intelligūt. Dic ſi libet quænam iſta
cōtentio eſt? ℂRō. Satis id quidem ſi parum ultra progrediare in ipſius Ciceronis uerbis
apparet: Sed ne quid me fruſtra popoſceris: dicam idem aliter. Multa ſunt animis corpori/
buſq; ſimilia: & ut nullum tantum corporis robur: ſic nullus animi tantus eſt uigor qui nō
improuiſo & graui faſce curueſcat: Fac prouideant: erigentur: ne utrunq; ſua moles oppri/
mat ſed deprehendat intentum: ſæpe ad ſubitum magni hoſtis occurſum uir fortiſſimus li/
cet expauit: da ſpacium colligendi ſeſe inq; inſtans diſcrimen animum intendendi: uenien/
tem hoſtem ſecurus excipiet uiſis cæſtibꝰ pugnaturi athletæ brachia uiſo onere ſubituri il/
luc ceruix intenditur: & illa pugnam firmius obeunt: & hoc pondus intenta fert leuius
cui negligens ac remiſſa ſuccumberet. Ad hunc igitur modum inſigni difficultate conſpe/
cta animus contra illam intendendus eſt: quod ſi ad plenum fiat terribilium omniū uictor
euadet: Alioquin incredibile dictu eſt: lētus atq; imparatꝰ animꝰ ꝗ̃ paruis ſæpe deijcitur:
Hæc eſt illa animi Ciceroniana cōtētio: ſeu ſic dici mauis intentio: quæ (ad hoc enī duobꝰ
his uocabulis ſenſus idem) & origo: quæ ut uides apud illum in promiſcuo uſu ſunt: deq;
unius uerbi fonte deſcendunt. ℂDolor. Video teq; libens audio: ſed quid eſt cōfirmatio?
ℂRō. Dicam: eſt in ipſis quoq; fortiſſimis animis neſcio quid admixtum diffidentiæ & M
ueris imbutos falſa circumſonant: tantumq; coit errorum popularium ad arcem mētis ex/
pugnandā caterua ut iudiciū tenere difficile ſit. Subit interdū torpor quidā: ſubit dubita/
tio: an uera ſint quæ a doctiſſimis atq; ſanctiſſimis uiris de uirtute patientiæ: de honeſti ſpe
cie: de ſplendore gloriæ dici ſolent: an id ueriꝰ quod ab alijs diſputatum uulgus probat: ua
cuitatem doloris optimam: peſſimum dolorem uoluptatem boni finem: & ille quidē pau/
corum: hæ ferme omnium uoces ſunt: quarum ſæpe tantus eſt ſonitus ut paucæ illæ uoces
adhortantium audiri nequeāt: & cuſtodes arcis exterriti omiſſa defenſione fugam cogitēt:
In hoc ſtatu dubium nutātemq; præſidijs firmare animum oportet: ne de ſentētia excidat:
ut olim Dionyſius Heracleōtes: qui cum Zenonis præceptoris ſui de dolore ſentētiam do/
lore uictus abijceret: a Cleante condiſcipulo irrideri meruerit: Non inquam excidat ſed reſi/
ſtat: inq; arrepto ueſtigio pedē figat: intelligēs quid in rebus uerum: quid umbratile: neq;
laruas horreat: neq; clamoribus moueatur: certus dolore nihil niſi ignauiam: uirtute au/
tem & ignauiam & dolorem & mortem & dura omnia uinci poſſe: Inq; hac ſententia fixus
& immobilis perſeueret: promptus pro uirtute pati fortiter: quod multis cogitare terribile
eſt: quodq; nunꝗ̃ ab homine fieri poſſet: qui non ſuper auri ac gemmarum ſpeciem: ſuper
muliebrem formam & ſuper omne concupiſcibile uirtutis pulchritudinem adamaſſet: Hac
confirmatione animi & falſæ opiniones & uani metus infirmantur & acies doloris obtun/

ditur: Fitq; quod Cicero idem uult: ut sicut in prælio pauidus miles abiectisq; armis uiso
hoste diffugiẽs sæpe ipse sibi periculum fecit ubi impauido periculũ nõ fuisset: sic ignauum
animum & sensibus obsequentẽ sola cogitatio doloris exanimat: qui uirtute firmatus atq;
armatus incolumis ac doloris uictor & prope nil molesti sentiens euasisset. Patientia enim
nõ modo animi uim augeri: sed asperitatem ipsam doloris imminui & pene ad nihilum re/
digi: atq; hinc esse ut acerrimo ĩ dolore recti quidam & immoti: alij etiam læti sint: quod fi/
eri nõ posset nisi animus a sensu doloris auersus: ipsam de qua loquimur firmitatem atq;
N constantiam induisset. ¶Me. Intelligere uideor: sed perge quid est sermo intimus. ¶Rõ.
Et hoc dicam: Generosa mens æque uoluptatum dolorumq; cõtemptrix: & utrisq; pariter
cedere nescia: ubi adesse periculum seq; circumuentam hostibus suis uidet: arma capit: ob/
uiamq; progrediens seq; in prælium cohortãs: multa secum: multa cum deo suo loquitur:
q̃uis hoc ultimum Cicero uel nesciuit uel non rite sciuit: non defectu ingenij sed gratiæ. Ta/
li sane colloquio ad decoris obseruantiam atq; ad illa quæ diximus ad incendendas uires:
ad consummanda consilia nullum efficacius: Alijs tamẽ uerbis contra uoluptatum blan/
ditias atq; alijs cõtra dolorum minas esse utendum: & quibus utrobiq; pronum est aduer/
tere scienti: quænam uel illæ blãditiæ uel hæ minæ q̃q; impares sint uirtuti: Sed quoniam
horum de altero sermo erat: exemplo agã unico sed insigni: quo in reliquis omibus instru/
ctior fias: Quis est hic in dolore sermo intimus: Meministi quibus uerbis Lucanus mag/
num Pompeium inter carnificum gladios usum facit: Sed quia hoc pro qualitate personæ
a poeta fictum: & secũdum ueri similitudinem animo uiri illius in eo statu cõuenientibus uer/
bis expressum est: Exemplum uerum recensq; alterum adijciam: hac ipsa ætate superãt qui
uiderunt adhuc multi: Sannitem illum imperterritum & inuictum senem: qui dum iussu il/
lius cuius nomẽ suppressisse silentio melius fuerit: curru per ciuitatẽ duceretur nudus inter
duos carnifices candẽtibus forcipibus: hinc illinc membra carpentes: populo ad tam mise/
rum tanq; indignum spectaculum lachrymante: siccis ipse oculis graui & cõstanti uoce se/
se alloquens dicebat: Quid facim⁹ anime? Noli oro succumbere: nihil aut irascaris aut me/
tuas: grauia sunt ista sed breuia: & pro nostra æterna ne dubites salute grauiusq; supplicium
hoc iubenti fuerit q̃ ferenti: Erige te anime & depelle formidinem: spera in deo: statim erit
finis. Quibus uerbis quantam sibi cogitabis certe pectoribus audientium incredibile di/
ctu est: quantam cum misericordia firmitatem: constantiam: securitatem: patientiam infu/
derit & si artius æstimanti: Non ille intimus de quo agimus sed extimus sermo esset: Nem/
pe qui: ut dixi: a multis exterius audiretur: si hæc & his similia & ab alijs in silentio dici pos/
sunt & ab hoc ipso forsitan dicebantur: Vicissim enim nunc tacebat: nunc in uoces quas
diximus erumpebat. Potest & aliter ille idem sermo intimus uideri: Vnde non quo prode/
at cogitanti & huius quidem secum: at cum deo loquentis in doloribus inq; periculis: nul/
lum clarius exemplum q̃ Iob primi: Theodosius secũdi. Ille manu dei tactus atq; ulcerib⁹
obsitus: quanta deum libertate iurganti similis compellet seq; ardenti & querula deuotio/
ne in deũ erigebat: hic cum paucis innumerabili ac barbarico circumuentus exercitu: quo
O feruore quibusue suspirijs ceu præsentem deum inuocet audiuisti. ¶Me. Audiui plane &
memini & exemplis doceor quid uelis gratiãq; nõ mediocrẽ Ciceroni habeo: de cui⁹ tribus
exiguis granis tres ingentesq; aristas messui: ex quibus cultu adhibito messis uberior nasci
queat. ¶Rõ. Ita se res habet: doctorũ hoĩm uerba prægnantia sunt: plus continẽt sensuum
q̃ prætendũt: ut nihil aliud me loquente uisus es mihi dolorum & querelarũ tantisper obli/
tus: unde elicis uæhementem quoq; cogitationem rei cuiuspiã honestæ: atq; in illam a reb⁹
alijs quibuscunq; animi totius abstractionem multum & dolori & molestijs omnibus pos/
P se remedium afferre. ¶Me. Potest esse ut dicis: sed mihi nunc etiã multũ deest ad salutem il/
lam quam intendis animi: magnoq; sum in dubio an his omnibus leniatur seu tollatur do/
lor: an uerba sint animos occupantia auresq; mulcentia: ad dolorem nihil. ¶Rõ. Verba
corporibus non medẽtur: fateor: nisi forsitan incantationes & anilia carmina fidei aliquid
merentur: at medentur morbis animorum: quorũ profecto sanitas corporeum dolorẽ aut
extinguit aut mitigat. Nunq̃ si patiẽtia nulla esset: tã multa de illa uiri doctissimi differuis/
sent: nunq̃ tot huiusce rei argumenta animo oculisq; & auribus hæsissent: quot memoria
imagines rerũ tenes: q̃ multa uidisti aut legisti: quot historias audisti quibus non probatũ
tibi sed demonstratum esse debeat ita esse ut dico: & si non doloris omnem sensum patiẽtia
eripi: quod ipsum tamen & fieri posse & factum esse contendimus: at doloris certe uictoriã

ferendiq; uiriliter uires dari. Quid uero te plus habuit. G. Marius uir litterarum inops: sed
uirtutum diues militarium: an non ipse carneus atq; osseus fuit? Quid plus Mutius Pom/
peiusq;? Quid plus habuit Zeno: qd Theodor⁹: qd ue Theodat⁹: Possidoni⁹: Anaxarchus:
innumeriq; alij: quoꝝ quidā seruili cōditiōe: sed aīoꝝ īgenuitate mirabili oē suppliciū per/
tulerunt: nō modo fortiter sed iucunde? Quid si ad uestros animū memoriamq; reflexeris:
inuenies ī hoc numero pueros etiā ac puellas tulisse cum gaudio: quod uos uiri sine fletu &
questibus non ferretis. Sed iam de re: ut aiunt: omniū asperrima: plura q̃ pro consuetudi/
ne diximꝰ: desinendū est: dolorē em̃ si non lenit uirtus: uerba non lenient. ℭMe. Heu hinc
tu me urges: hinc dolor: & cui credā nescio. ℭRō. Crede nobiliori: In qđ illud quoq; pluri/
mum adiuuerit: meminisse summū illud & eximium mūdi decus: eum scilicet qui diuinam
atq; humanam in se uniīt naturam: tot tantosq; pro te passum cruciatus: ut quæ pateris il/
lorum collatione facilia: īmo uero dulcia longeq; suauia iudicari possint. Validissimū hoc
remedij genus scrutantes cuncta philosophi nesciuerunt.

De Furore: Dialogus CXV.

ℭMe.
n Imius dolor ne furorem pariat metuo. ℭRō. Obsta illi cogitationibus bonis & A
placidis. Quidam furori uiam passionibus faciunt ex multis affectibus nō sanis:
uera tandē prodit insania: sicut ex contrarijs uera uirtus frequentatis actibꝰ quæri
habitum: philosophicum dogma est. ℭMe. Furere metuo. ℭRō. Si animi uitio ille tibi ar/
mandus: armatura animi uirtus est: at si corporis: consulēdum succurrendūq; illi est si qua
rei huius ars est ipsos apud corpoꝝ magistros qui physici nuncupantur: quæ si in hoc ut in
multis alijs aut nulla est aut professoribꝰ suis incognita: Ego artē hanc unā tibi præscripse/
rim abstinentiam & omnis excessus fugam. Notum illud atq; antiquum: Viri sancti uirtu/
tibus corpus ædificant: multum conferūt animo simul & corpori frena libidinum ac gulæ.
Multos strauit luxuria: multos oppressit crapula: multos somnus: multos ebrietas sepeli/
uit: multorum uitæ feruor atq; impetus & furibūda licentia uerum abijt in furorē. ℭMe.
Timeo naturaliter in furorem agi. ℭRō. Quod natura infert durum potest esse non mise/ B
rum: Culpa enim caret quæ miseriæ est radix. Quando autem prouidendi obtigit facultas
unum facito: ut te furor si uitari nequit in securo saltem statu animæ reperiat. Innocēs si fu/
rere cœperis aut innocens resipisces aut innocēs morieris. Nulla ætas: nulla sanctitas: nul/
la custodia sic innocentiā conseruat ut furor: qualē inuenit talem reddit. ℭMe. Furere me/
tuo. ℭRō. Heroas comites ac reginas metuis. An fastidis Herculem & Aiacem: Hecubam
& Cassandram: an ex alio genere Lucretiam spernis & Empedoclem? ℭMe. Furere perti/
mesco. ℭRō. Multa uaticinari solitos furentes accepimus: sic quo nullum acumen sani ca
pitis peruenisset: uagus & rapidus furor uenit: Atq; hinc Graij quam uos diuinationem di
citis: a furore Manticen dici uolunt. ℭMe. Horreo uim furoris. ℭRō. Et sanos mœstos &
furentes lætos uidimus falsa q̃uis opinione: Habet & error uoluptatem suam. ℭMe. Fu/
rendi pauor animum exagitat. ℭRō. Laborum ferias quidam simulato furore quæsiere:
uerus furor ferias ueras dabit.

De Veneno: Dialogus CXVI.

ℭMe.
v Enenum timeo. ℭRō. Potu abstine ciboq; permiscuo: expertorum fides amico/ A
rum excubet: suspectos limen arceat: uina turbida fusca exulent: pulmēta dapūq;
permixtio: cautio adsit & sobrietas & tarditas. Præcipitatio autem absit quæ &
alijs & præsertim genere hoc mortis multos perdidit. Sit ad mensam lenta manus: oculus
celer: animus uigil memorq; discriminis: nec tuis tātum sed tuorum oculis atq; animis ob/
nixus inuigila. Magnis periculis magna obstat intentio: nihil nō turbat incautum. ℭMe.
Venenari metuo. ℭRō. Operosum remediū audisti: Vis audire facillimum? Pauper esto: B
ueneni metum periculumq; discusseris. Hoc siquidem mali genus humilior fortuna nō re/
cipit: una securitatis parens & terroꝝ omnium extirpatrix: medicina alia quidem optima
atq; promptissima nulliq; hominum negata: multis etiam ingesta nolentibus: neq; uero ef/
ficax minus q̃ parabilis: tuta Hercle q̃uis amariuscula atq; horridula: Cōprimit animi tu/
mores: liuores diluit: bilem purgat: curat hydropisim causasq; periculorum omnium a
radice conuellit: Vestræ opes plenæ insidiarum plenæq; formidinum: non minus cyathos
metuunt q̃ gladios: nec minus parapsides q̃ sagittas: non mensa: non domus: non
cubiculum periculis suis uacat. Dubia quælibet atq; suspecta præsentemq; uiris inten/

tant oĩa mortẽ qđ in tẽpestate: ait Maro: in trãquillo uobis accidit: & hoc uestræ illæ tã dilectæ uobis afferunt diuitiæ: Pauptas uero præter ĩmerito apud uulgus infamati noĩs nostam tuta habet omnia. Et si quando turbæ insciæ puluis ac strepitus cõquiescat: optabilia ac suauia penitus & tranquilla. Tandem ergo fictilibus & uitreis uasculis terreni homines bibite atq; edite si securi bibere uultis: ac edere aureis uasis ac gemmatis uenena miscentur. Quorsum pergis auaricia? Ipsum quoq; iam uenenum gemmas amat atq; aurum. Cõtra hanc pestem neq; Põtici regis neq; alterius efficacius antidotum ꝙ paupertas. ¶ Do. Venenum hausi mors præcordijs innatat. ¶ Rõ. Vbi semel moriendum esse decreueris: quod decretum esse debet omnibus qui se meminerint mortales: quid refert an id sitiendo facias an bibẽdo? Et rursus an tuo sanguĩe madidꝰ an uino? Magnos cõpotores factiq; huiꝰ habes comites: Alexãdrũ: Hannibalẽ: Philippomenẽ: Mithridatem ipsum Claudium: Theramenem: Socratem.

De metu Mortis: Dial. CXVII.

¶ Me.

A Ori timeo. ¶ Rõ. Hic non timor sed cogitatus esse debet: qui si nouus incipit: nec a prima ætate tecum creuit: si per interualla rediens non assiduus fuit: improuide uixisti: Inhæsisse medullitꝰ utilissimũ illud Flacci carmẽ debuit Inter spem curãq; timores inter & iras omnẽ crede diem tibi diluxisse supremũ: ut is esses: de quo idem alibi: Ille potẽs sui lætusq; deget: cui licet indies dixisse uixi: cras uel atra nube polum pater occupato uel sole puro: hoc est nempe illud a philosophis laudatum: sed perpaucis datum uiuere uita peracta. ¶ Me. Mori timeo. ¶ Rõ. Et nasci timuisses & uiuere. Vitæ limen initium mortis est: uita ipsa cursus ad mortem: seu ueriꝰ mors quædã: uiuendo uel ad moriendum ibas: uel qđ sapientibꝰ uisum est: in horas certe moriebaris. Quid nũc igitur times si mors uitam uel comitabatur assidue: uel necessario sequebatur? Illud quidẽ docti tantũ: hoc etiã uulgꝰ intelligit: quicquid ẽ natum moritͬ: quicquid moritur natum erat. ¶ Me. Timeo mo-
B ri. ¶ Rõ. Mori times animal rationale mortale. Atqui si primũ uere esses scđm ut arbitror nõ timeres: Humanam quippe naturam duo hæc in unũ iuncta perficiunt: Ratio scilicet & mors. Illa animã concernit: hæc corpus: sed inopia rationis metum mortis induxit. ¶ Me. Mortem metuo. ¶ Rõ. Nihil est metuendum quod affert necessitas naturæ. Qui naturalia enim odit aut metuit: naturam ipsam oderit oportet aut metuat: nisi forte partem eiꝰ alteram amplecti licitum & laudare: respuere alteram ac damnare: quo nihil est insolentiꝰ: nõ solum homini cum deo sed hominibus inter se. Itaq; uel totũ recipis uel totũ reijcis amicũ: ne si tantum grata decerpseris: nõ æquus amicitiæ cultor atq; arbiter uideare. ¶ Me. Mortem horreo. ¶ Rõ. Si quid in morte mali est: idipsum metꝰ mortis exaspat. At si nihil: magnum ipse metus malum est: Stulticia est malum suũ uel augere uel facere. ¶ Me. Nomen ipsum mortis exhorreo. ¶ Rõ. Nomen mortis infame mortaliũ fecit infirmitas. Si qđ animi uirium inesset nihilo plus terroris esset in morte ꝙ in cæteris quæ per naturam fiunt. Quid eñ magis mori timeas ꝙ nasci: adolescere: senescere: esurire: sitire: uigilare: cõsopiri: quod ultimum plane simillimũ morti est: atq; ideo somnum alij consanguineum: alij uero mortis imaginem dixere. Neue seu poeticꝰ lepos æstimetur: seu philosophicum acumẽ: ipsa ueritas amici mortem somnũ dixit: & semel facere metuis quo quotidie delectaris: In-
C constantiam quidẽ hanc docti mirantur atq; arguunt. ¶ Me. Trita hæc apud philosophos ac uulgata sunt: delectantq; dum resonant: Interpone silentium timor redit. ¶ Rõ. Immo equidem manet: nam si abijsset non rediret: & est non inficior uulgi præcordijs timor mortis innatus: Sed eruditum uirum uulgaria sapere deforme est: quem deceat ut mõ dicebã: non turbæ uestigia sed paucorum sequi: Nam quod de philosophis dicis: miror quid ita: cum a nautis nauigandi: ab agricolis serendi: a ducibus bellandi consilium capiatis: uiuendi consilia a philosophis sumpta contemnitis: & pro corporis cura medicos euocatis: pro cura animi philosophos non aditis: qui si philosophi ueri sunt: utiq; & animorum medici & artifices sunt uiuendi. Nam si falsi & solo philosophiæ nomine tumidi: nõ modo non consulendi sed uitandi sunt: quibus nihil est importunius: nihil insulsius: quorum abundãtior est ꝙ uellem ætas hæc: cum egentissima sit uirorum: Et quoniam a præsentibus præter meras nugas nihil est quod speres: si ad priscos reditum inuẽtumq; aliquid apud illos fuerit quod ægritudinẽ tuam leuet: noli spernere & dicere quod indocti dicunt: a philosophis ista fumis: Respondebo enim tibi cum Cicerone: Metuebam ne a lenonibus diceres: & tu uera: ubi nam piscari uenariq;: nisi ubi pisces feræq; habitant in aquis atq; nemoribus?

Vbi fodi aurum: ubi gemmas legi: niſi ubi hoc naſcitur? Illæ ſcatent in terræ uenis mariſq
litoribus: Vnde niſi a mercatoribus merces: unde ſtatuas ac tabulas pictas niſi a ſtatuarijs
atq pictorib⁹? Vnde demũ philoſophica niſi a philoſophis peti iubes? Quæ & ſi apud illoſ
pro theſauris abdita atq ab illis inuenta ſint: eadem tamen ab alijs in apertum erui & uel
aceruatius uel clarius atq expreſſius uel breuius. Poſtremo uel aliter dici poſſunt audiẽdi
ſimilia oĩbus ſpem datura ſucceſſum paucis: Ea eſt uis ordinis ac iuncturæ: qđ & in poeti-
cis elegantiſſime Flaccus docet: & ſæpe aliter atq aliť & aliqñ potẽti⁹ affectura aĩos tanta
eſt gratia: uel notiſſima re narrantis: tanta uetuſtis nouitas: tanta lux fulgidis: tãtus formo-
ſis decor additur: quod nõ hic ideo dixerim: quia alibi non poſſem: ſed quia tu hic materi-
am obtuliſti. Nolo enim quia ignaræ ſupbiæ mos eſt: ſemel audita nec forte ĩtellecta dum
repetunť quaſi trita & uulgata faſtidias. ℂ Me. Acquieſco recte quidem in his monitis te
uerſatum uideo: & ſi ab incepto procul: adhuc enĩ mortem nihilominus horreo. ℂ Rõ. Sũt D
quædã nomine & opiniõe hominũ maiora q̃ re: multa horrori eminus fuerant quæ uicina
ſunt riſui: temere creditur inexpertis: Nemo ex his mortis infamatoribus compti aliquid
loqui poteſt: nihil ipſe expertus: nihil ab experto didicit. Mortuũ quẽuis interroga ſilebit:
is cui iam rei ueritas nota eſt: garriẽt quibus incognita & uanis augurijs aſtrũent qđ igno-
rant: hinc apertiſſima: hinc occultiſſima rerum mors arcanum & cõiecturale negocium ſu-
ſpitionibus agitur: in dubio boniſ opinionibus inhærendũ tenendumq potius quod iucũ-
dum faciat q̃ quod mœſtum animũ. ℂ Me. Animus mortem timet. ℂ Rõ. Si ſibi ſupua-
cuus timor: immortalis eſt enim ipſe: ſi corpori ſui hoſtis curam gerere pietas indebita: Sin
diſſolui metuit: nimis carcerem & compedes ſuas amat ſtultus amor. ℂ Me. Timore mor-
tis exagitor. ℂ Rõ. Stulti omnes mori metuũt: neq id miror quibus fœlicitas oĩnis in cor-
pore eſt: quod extingui morte non eſt dubium. Iure igitur boni ſui finem pauidi cogitant
mœſti uident: Natura eĩn hominis hæc eſt: ut infœlix eſſe nolle nequeat uirũ doctũ cui non
alia corporis q̃ uilis mancipij cura eſt: cui in cultu animi omne ſtudiũ ſemp fuit: oĩs amor:
omne deſideriũ: omnis ſpes mortẽ corpis nõ aliter q̃ digreſſum matutinũ e nocturno quo-
dam inamœno & incõmodo prorſus hoſpitio ſpectare decet. ℂ Me. Mortem nõ timere nõ
poſſum. ℂ Rõ. Poſſes uitæ huius exitum nõ timere: ſi alterius ingreſſum ſperare poſſes aut
optare: Tuus hic timor inde oriť. Quis enim formidati uulgo exitus multæ tradanť cau-
ſæ: omnes tamen uitæ illius ſpe propoſita euaneſcunt. ℂ Me. Mortem metuo. ℂ Rõ. Metũ E
hunc parit impræmeditatio maxime & inopina neceſſitas moriendi: in uiro docto ac ſapi-
ente turpiſſima: & præſertim ſene: cuius ſi rite doctus uereq eſt ſapiens: uita omnis medita-
tio mortis eſt: Qđ ſi philoſophiæ uiſum fuit ãtiquæ: qd nũc nouæ pietati quæ ſumma phi-
loſophia & uera eſt ſapientia uideať? Aſpice ut qui alieno imperio parent ſubito: longũ iter
iuſſi agere ſolliciti & triſtes raptim complicandis ſarcinulis inhiant: ut queruli qđ prædictũ
eis ante non fuerit indignanteſq abeunt: ut ſæpe in tergum uerſi: & nunc quoq hoc: nunc
illud obliti murmurent. Atqui nulla uia eſt longior q̃ mori: nulla durior ut perhibent infe-
ſtiorq latrunculis: nulla deniq obſcurior: ſuſpectior & incertior: quæ ut cuncta ceſſarent
certe irremeabilis uia eſt quo attentius prouidendũ: ne quid obliuiſcamini: quoniam hinc
digreſſis non licebit quod uiantibus cæteris atq aliud quodcunq iter agentibus: litteris
ſcilicet aut amicis oblita cõmittere: quæ ad ſuos perferant nec remandare aliquid nec ſubſi-
ſtere quidem nec diuertere licitum nec reuerti: Iter neceſſarium impoſſibilis reditus: Ire illo
neceſſe eſt milites: unde redire nõ eſt neceſſe. Hoc militibus ſuis dux Romanus apud Sene-
cam: hoc dux uobis ueſter edicit: Itaq cũ oporteat ire nec liceat redire: cũq itineris ſit certa
neceſſitas: hora aũt mortis incerta: unũ eſt remediũ: ut pati aĩo ſitis ſp & uocati reſpondere
& iuſſi obtẽperare: cõpoſitiſq oĩbus ad primũ ducis imperiũ iter illud alacriter agere: qđ
utiq uobis aut lætis aut triſtibus peragendum eſt: Ea res maxime & metum mortiſ immi-
nuet & dolorẽ: Nec ſecuros modo ſed cupidos hinc abire uos faciet: Alioquin improuiſis
& incautis eueniet quod Bruto ſuo in epiſtolis uere olim uaticinatus eſt Cicero: Opprime-
mini mihi crede Brute inquit niſi prouideritis: ſic eſt inquam: ſic illi accidit: ſic oĩbus qui
uentura non prouident. Sed cum cunctis in rebus prouidentia neceſſaria ſit: tum in his ma-
xime quæ amplius q̃ ſemel fieri nequeunt: in quibus error unus ſufficit ubicunq pes lap-
ſus fuerit actum eſt. ℂ Metus. Valde nunc etiam mortem horreo. ℂ Ratio. Alte radicata
non facile diuellũtur. Scio ut dixi metum mortis ſenſibus inſitum præcipueq uulgarium:
philoſophi uero mortem neq malum neq bonum: eo q per ſeipſam nec timendam diffi-

niunt nec optandam: inter indifferentia numerantes: quæ pro qualitate fruentium: nunc
mala nũc bona fieri uolunt: Qđ illi etiam ex ueſtris uideo probari: qui peccatorum peſſi/
F mam: precioſam uero ſanctorum mortem ait. ¶Me. Nortem metuo: mortem odi. ¶Rõ.
Equidem unde hic mortalibus metus mortis: unde hoc odium miror: niſi mollicies animo/
rum nota ſit: q̃ hunc ſcilicet alioſq́ degeneres augetis atq́ alitis pauores: An non uides ut
magna pars mortalium ipſum nomen mortis exhorreat? quod quid eſt aliud q̃ naturam
propriã horrere: atq́ id odiſſe ꝙ natus ſis: quo nihil inter homines ſtultius: nihil ingratius
in deum. Q̃ multi autem nomen illud ægre audiunt: quod ſemper internam aurem pulſa/
re debuerat. Nempe ſine quo nõ eſt qui ſeipſum cogitare poſſit: Quid nanq́ ſe cogitet: niſi
qđ eſt animal mortale? Quotiens in ſe quiſq́ reflectitur: nõne ſibi ilico nomen mortis oc/
currit? Sed refugitis: quaſi per aurem mors irrumpat: & auertitis animũ atq́ id cogitis ob/
liuiſci: quod mox ſui memoriam uel inuitis ingeret. Recuſatis ecce mortem cogitare quam
confeſtim & cogitare oportebit & pati: cuius paſſio facilius ſequeretur ſi cogitatio præceſſiſ/
ſet: Nunc ſimul in anguſtijs altera alteram exaſperat. Omne enim inopinum ac ſubitum
animã quatit. Aeque ſtultum eſt uel appetere aliquid fruſtra: uel uitare uelle quod neque/
as: eoq́ ſtultius utrunq́ quo damnoſius futurũ impleſſe quod cupias: Atq́ nil damnoſi/
us in humanis malis q̃ dei ſuiq́ ipſius & mortis obliuio: quæ tria numero ſic connexa ſunt
ut uix ualeant diſſolui: At uos ueſtri memores uideri uultis & principij & finis ĩmemores.
Obſeruaſti hos qui domui ſuæ diſponunt: uix eſt qui dicere audeat: cum moriar: ſed ſi mo/
riar: quaſi in dubio ponitur quo nihil eſt certius. Neq́ idipſum ſi moriar clare ſonat: ſed ſi
quid de me eſſet aliud: quid nã eẽt hoc aliud quæſo & nõ potius idem ipſum quod de om/
nibus fuit: erit ue uel qui nati uel qui naſcituri ſunt: quibuſ ut uitæ: ſic & mortis multa ſunt
genera: neceſſitas una moriendi? Hãc tu cupis excutere: quam nec patres tui nec ulli unq̃
reges gẽtium excuſſere nec excutient quidem. Tergiuerſamini ut libet: ita uobis eueniet: ut
his qui contra hoſtilis ferri aciem oculos claudunt: quaſi periculum quod non uident: nec
ſenſuri ſint: Feriemini: moriemini ſentietis: An cæci autem: an uidentes: id in ueſtra manu
eſt. Optate igit̃ bene mori: quod ipſũ niſi bene uixeritis fruſtra eſt: Optate ĩquam & eniti/
mini: & quod in uobis eſt facite: Reliquum illi cõmittite qui q̃s in hanc uitam ultro nõ uo/
catus intulit: egreſſuris non niſi uocatus & rogatus manum dabit: Non mori autem nolite
optare: Non modo enim impudens arrogãſq́: ſed inefficax etiam & inane uotum eſt. Aſ/
ſueſcite O mortales naturæ legibꝰ: & ineluctabili iugo colla ſubmittite. Et ſi uoſipſos ama/
tis: ꝙ nati eſtis amate: non ꝙ nati nõ eſſe uelletis: Neq́ enim natura uobis ſed uoſ illi obſe/
G qui fas eſt. ¶Me. Pauorem mortis abijcere diu quidem fruſtra nitor. ¶Rõ. Miror quid
tam diu fruſtra niteris quo te debuit cogitatio prona perducere? Turpis eſt enim tam bre/
uis periculi ſi periculum non natura & periculorum finis eſt mori: Turpis eſt inquam uiro
tam momentanei diſcriminis tam longæuus pauor: & tot anni anxij atq́ ſuſpẽſi ad horæ
ſeu ſuſpirij unius euentum. Vis ne autem mali huius ultimum remedium: uis mortis metu
ꝑpetuo liber eſſe: Bene uiue: uita laudabilis mortem ſpernit: ſæpe etiam cupit: deniq́ hæc
terribilium omniũ ſumma eſt. Siquidem labor: dolor: aduerſitas: infamia: carcer: exiliũ:
damnũ: bellum: ſeruitus: orbitas: pauptas: ſenium: ægritudo & mors: fortibus uiris nihil
ſunt aliud niſi experientiæ ſchola: campus patientiæ: gloriæ palæſtra.

De uolũtaria in ſeipſum manuũ iniectione: Dial. CXVIII.

¶Me.
A Ortem mihi conſcire præpoſitum eſt. ¶Rõ. Rem unam nunc metuere: nũc opta/
m re: hæc tota conſtantia ueſtra eſt. Nunc tu mortem muliebriter formidabas: nunc
eandẽ inhumane appetis: Rogo quænam ſubita mutãdi animi cauſa eſt? ¶Me.
Cogor ipſe mihi manus inijcere. ¶Rõ. Si cogeris iam non uolũtaria manuum iniectio eſt:
q̃uis dicatur: ꝙ coacta uoluntas: uoluntas eſt: ſed profecto non libera: nec uoluntas pro/
prie quæ uolendo fit. A quo autem cogeris noſſe uelim. Inijci autem manus uel inuito poſ/
ſunt: tu tibi illas inijcere niſi uolens nequis. ¶ Metus. Magnæ ſunt cauſæ quæ me mo/
ri uelle cogunt. ¶Rõ. Magnæ fateor ſi cogunt: ſed non cogerent ſi uir eſſes. Nũc in ueſtram
animi molliciem nihil eſt inualidum: uide autem an quæ ſint hæ cauſæ rite præſagiam: Ira
indignatio: impatientia: furor quidam in ſe uerſus: obliuio deniq́ tuijpſius. Nam ſi te ho/
minem meminiſſes humana omnia æquo animo toleranda cognoſceres: neq́ parui mali
B ĩmo ne mali quidẽ odio maximũ in malũ uelles incidere. ¶ Me. Inijcere mihi manũ cogor
extremis malis. ¶ Rõ. Non ſunt extrema quæ te præmunt mala: ſummum illud & extre/

mum malum quod te urget: desperatio: Cæteris enī malis aliquid: huic uni nihil potest eē
remedij. Quæ sunt autē hæc extrema quæ dicis mala nisi labor forsitan & paupertas? Hæc
sunt enī quæ poeta cōmemorat: de his agens: Qui sibi lœtū insontes peperere manu lucēq;
perosi ꝓijcere animas. De quorꝫ sera pœnitētia mox adiecit: Q̄ uellēt æthere in alto Nūc
& pauperiē & duros ꝑferre labores. Sunt ne autē tam grauia mala hæc quorꝫ primum bo/
ni omnes: forti atq; æquo animo tulere: de quo suo loco diximus: quidam sponte insuper
elegerunt atq; hinc gloriosi ac in æternum diuites facti sunt: sæculum uiris conuenire apud
Crispum: atq; ad id nasci hominem: apud sanctū illum & afflictum senem legimus. At uos
inquietissima animalia quicquid non ad nutum auariciæ uestræ fluit uestræq; libidinis iu/
stam uoluntariæ causam mortis opinamini: tam delicata: tam præceps luxuria uestra est:
ut leuibus ex causis non fortunæ tantum sed uobisipsis irascamini: inq; ipsum deum calci/
trantes impia ora laxetis: quasi quicquid id est in quo non uobis dominus uester obse/
quitur iniuria grauis sit. ¶Do. Magnis malis uictus mori eligo. ¶Rō. Tædio uitæ credo
familiari uitio stultorum omnium: Sapientibus enim omnis uita iucunda est: lætam liben C
ter: tristem ferunt patienter: & si in rebus ipsis nequeunt: patiētia delectantur: Nil in rebus
lætius: nil dulcius est uirtute. Illa est quæ molesta lenit: obliqua dirigit: dura mollit ac mi/
tigat: ardua atq; aspera quæq; complanat. Cessant querimoniæ: cessant præcipitia: Et ad
summam: Sapientis uita nil serenius neq; trāquillius: Hi autem animorum fletus atq; an/
gores: hæ nubes ac procellæ quæ in scopulos fragilē uitæ cymbam tradunt e sola stulticia
oriuntur. ¶Do. Morbi impatientia mori elegi. ¶Rō. Stulte eligis ac superbe: Sine domi
num de corpe tuo quod ipse fecit arbitrio suo statuere. An quod tibi tuo in ædificio uis li/
cere: in quo non ligna: non lapides tu fecisti: in quo deniq; præter structuram nihil est tu/
um: id in suo licitum domino omnium non uis: qui non in illo tantum carnem & ossa &
sanguinem & spiritum: sed cœlum & terras & maria & omnia quæ in eis sunt creauit ex ni/
hilo? Nec dicas apud temetipsum: Corpus meū graui dolore angitur. Nec tu dominium:
sed usum corporis accepisti breue ad tēpus: An tuæ luteæ dom⁹ te dn̄m credis? Inquilinus
es: qui fecit omnia is est oīm dominus. ¶Do. Dolore nimio cogor ut mori uelim. ¶Rō. D
Hic fortassis ad experientiam dolor datur: qui si molestus est: esse poterit utilis: Si intolera/
bilis: longus certe non erit: Expecta domini reuocantis edictum: Cunq; uocatus fueris: re/
sponde & nō prius. Fixa est dies tua: quam nec anticipare fas est: nec differre possibile. Præ/
occupauerunt tamen hanc multi: & dum paruam fugiūt breuemq; molestiam in æternas
se atq; irremeabiles demerserunt. Habuitq; hæc opinio magnos auctores: Anneum Senecā
imprimis: qui ad eā tam constanter: & tam sæpe reuoluitur: ut mihi quidem ueritus uide/
atur ne non propria sua sit: mirariq; cogat interdum unde tam tristis sententia tanti uiri pe
ctus inuaserit. Vtq; alia sileam quæ prosequi longum est: quadam ad Lucillum epistola: Si
inutile inquit ministerijs est corpus: quid ni oporteat educere animam laborantem? De/
hinc paucis interiectis: Prosiliam inquit ex ædificio putrido ac ruenti. Male ais o Seneca: &
multa bene dicta uno polluis maledicto. Non migrandum nempe sed expectādum est: Si/
ne ædificium tuum ruat: ut anteq̄ fugias opprimaris. ¶Do. Non possum pati quæ immi/
nent mori malo. ¶Rō. Ab hoste forsitan inferendam mortem quæ fortiter lata sit: turpis
esse non potest: cum hæc uoluntaria non possit esse non turpis: quia contra domini supe/
rioris imperium est: contra quod nihil bene fieri potest. ¶Do. Mori malim q̄ quæ instan
tia sunt uidere. ¶Rō. Nō est uiri non posse erectis oculis utranq; fortunæ faciem spectare: E
muliebre est trepidos oculos auertere. Quid est aūt qđ te turbat usq; adeo ut solius opem
mortis implores? Tua ne forsitan: an tuorꝫ: an patriæ laborantis aduersitas? Lēta illa duo
quidem: Nihil eīn potest fortuna cui non possit uirtus obstare: Tertium hoc pium: sed pie/
tate languidā & inerti. Siquidem patriæ seruitus & tyranni facies morte potius repellenda
q̄ declinanda sunt. Id est eīn uiri opus: hoc fœminæ. Qua tamen in re Catonis mortem mi
ris laudibus Seneca idem effert sua illa peculiari opinione de qua diximus. Non sic Cice/
ro excusasse contentus laudibus abstinet. Ait eīn Catoni: Incredibili grauitate naturæ per/
petuaq; constātia moriendū potius q̄ tyrāni uultū aspiciendū fuisse: quē tn̄ Brut⁹ aspexit
& illius poti⁹ morte tollendū q̄ sua morte fugiēdū cēsuit. Qđ q̄ bene seu q̄ male fecerit: nō
laboro: Fecit tn̄. Cicero aūt dū Catonē excusat suæ illi⁹ sētētiæ melioris obliuiscit̄ quā ante
ānos plurimos libro sexto reipublicæ posuerat. Ea ꝟo est huiusmodi: Dū Publiū Africanū
minorem in cœlo cum patre atq; auo colloqui somniātem & audita immortalitate animi

ac fœlicitate uitæ alteriꝰ moriēdi auidū induxisset: patrē mox inutile desiderium castigantē
fecit his uerbis: Non est ita inquit ille: Nisi enim cum deus is cuius hoc templum est omne
quod conspicis istis te corporis custodijs liberauerit: huc tibi aditus patere non potest: Ho-
mines enim sunt hac lege generati qui tuerentur illum globum quem in hoc templo mediū
uides qui terra dicitur: quare & tibi Publi inquit: & pijs omnibus retinendus est animus in
custodia corporis: nec iniussu eius a quo ille uobis est datus ex hominum uita migrandū
est: ne munus assignatum a deo diffugisse uideamini. An non satis Ciceroniana hæc excu-
satum arguunt Catonem? Et plane si ab Imperatore terreno ad custodiam loci cuiuspiam
deputatus non auderes iniussus te remouere: ferretq̧ ille hoc grauiter si contrarium fecis-
ses: quid cœlestis putas Imperator: cui tanto plus obedientiæ debetur: quanto maior deus
est homine? Fuit nuper priscæ uirtutis Stephanus Columnensis: non hac solum sed omni
ætate uir clarissimus futurus: hic ab ingenti illo suo hoste cui potentia impar erat obsessus:
turrim ubi plurimum periculi uidebatur: uni suorum conseruandam certus de illius fide cō-
miserat: quæ dum cuniculis suffossa latentibus tremeret ac ruinam minaretur: fugientibꝰ
socijs atq̧ hortantibus: ut saluti suæ descendendo consuletet: cum iam nihil utilis mora es-
set: sibi uero periculosa etiā & funesta: Nō descendā inqt nisi ille me reuocet a quo hic posi-
tus fui. Id dum Stephano nunciatum esset: & ipse illi metuens atq̧ eū reuocaturus accur-
reret: turris fundamentis fatiscentibus magno corruit fragore: Sic fidelis custos oppressus
est: quem uix erutum ruinis dominus suus mœstus ac lachrymans sepeliuit: Eumq̧ dum
uixit & pie desiderauit & fidem eius sæpe meritis laudibus in familiari colloquio prosecu-
tus est. Quid his uerbis uelim uides: Talis enim tibi cōmissi corporis custos esse debes deo
qualis hic: Credite sibi turris domino suo fuit: Fuisse tamen nihilominus nō me latet mor-
tem Catonis illa ætate laudatam a multis ac opinione hominum gloriosam. Notumq̧ est
illud Iulij Cæsaris: qui dum uictor Vticam ꝓperaret: ubi ille se peremerat: audita eiꝰ mor-
te: Cato meæ gloriæ inquit inuidit: & ego suæ inuideo: Præclarum aliquid haud dubie ui-
F debatur cui uir maximus & gloriosissimus inuideret. ¶Do. Quid igiť obstat mihi aut qd
prohibet sapientis uiri mortem inuidiosam summo hominum & excusatam sapientibus
ac laudatam sequi: uitæq̧ difficultates innumeras auxilio spōtaneæ mortis euadere? Mo-
ri uolo. ¶Ratio. Vide ne te inanis spes rerum fallat. Sunt nempe alij q̄ pares eloquio:
nihil ad rem at certe sententia potiores: qui Catonis hanc mortem neq̧ laudent neq̧ excu-
sent: sed grauissime reprehendant. In quibus Augustinus scrutator ueritatis acerrimus: nō
hanc fuisse illi arcessendæ mortis causam: disputat: ne sub Cæsaris imperio uiueret cū filio
suo: cum ipse auctor fuerit. Ad Cæsarem cōfugiendi deq̧ illius clæmentia sperandi omnia
nec fefellit: Quod si turpe credidisset: non filium secum uel ueneno uel ferro uel morte qua-
libet ab eiusmodi turpitudine liberasset: Cū Mālius Torquatus sit laudatus q̧ filium ip-
se suum qui contra patris imperium pugnasset ac uicisset: occiderat. Neq̧ enim turpius dici
potest procacis hostis esse uictorem q̄ superbo parere uictori. Quid ergo Cæsarem dignū
iudicauit qui filio uitam daret: at qui sibi uel indignum censuit uel inuidit? Et ad summam
mortis illius solam causam fuisse deprehendit inuidiam: quod nec Cæsar ipse dissimulauit
ut modo diximus. Aliud enim timere quid poterat: aut quid principem non tulisset a quo
pridem cōsule curia eiectus fuerat: & coniectus in carcerem: & qui se tāta tanq̧ præsenti in-
iuria nō occidit: quo inani metu: qua se falsa opinione superbiæ aut crudelitatis occidere.
Quid tam horrificum uultus Cæsaris habuit ut esset morte etiam fugiendus: uiri omnium
nō tyrannoꝝ modo sed principum clæmētissimi atq̧ mitissimi: & si potentiorem nullum:
multos certe ferociores sua ille uiderat ætate: immo uero nullum uiderat mitiorem? Iure
igitur alter quidam scriptor egregius & fide clarus & eloquio: Mihi inquit Cato uideť cau-
sam quæsisse moriendi: non tam ut Cæsarem fugeret q̄ ut Stoicorum decretis obtem-
peraret quos sectabatur: suumq̧ nomen grandi aliquo facinore clarificaret. Cui quid ma-
li potuerit accidere si uiueret nō inuenio. Gaius enim Cæsar ut erat clæmens nihil aliud ef-
ficere uolebat etiam in ipso belli ciuilis ardore q̄ ut bene mereri de republica uideretur: duo-
bus optimis ciuibus Cicerone ac Catone seruatis. En tibi alia præter inuidiam causa mo-
riendi uanitas stulta: utraq̧ nec Catone digna: neq̧ illa prorsus anticipādæ mortis suffici-
G ens causa est. ¶Do. Mori malim q̄ sic uiuere. ¶Rō. Quid scis an hæc tibi tam tristis uita
multis optabilis: multis inuidiosa sit? Sed impatientia res cunctas exasperat. ¶Do. Mori
opto. ¶Rō. Vt timidis metū mortis: sic desperatis uitæ odiū extorquere difficile est: Vitā

tamen æquanimiter perferendã: mortẽ fortiter expectandã: hæc nostri remedij sũma sit.

De Morte: Dial. CXIX.

¶Do.
m Orior. ¶Rõ. Ad extrema peruẽtum est: Iam nec mortem metues nec optabis: de A
qbus duob⁹ totidẽ me ꝓximis tractatibus fatigasti: Iam præterea nec dolebis: nec
corporis animiꝗ defectibus subiacebis: nec rerũ tædijs aut morbis aut senio aut
hominum dolis aut fortunæ uarietate lassabere: quæ si mala sunt: mali finis utiꝗ bon⁹ est.
Tu pauloante de his omnibus querebaris: nunc eorundem de fine conquereris: uide ne sis
iniquus: unam rem qui simul doleas esse & finiri. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Iter patrum: ĩmo
omnium latum tritumꝗ iter gradieris: Solus ne tibi nescio quid aliud demum maluisses:
Perge autem: non est aberrandi metus: tot sunt uiæ duces comitesꝗ. ¶Do. Heu morior.
¶Rõ. Si quis est quem flentem mori deceat ridere dedecuit uiuentem: cum instare sempꝗ
supra uerticem uideret unde mox flendum sciret: risum illum haud dubie fletus hic nõ lon
go seiunctus spacio sequebatur. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Non est ferẽdus qui sui generis sor/
tem luget: non morereris utiꝗ nisi mortalis esses: Sin id defles ꝙ mortalis sis: non est flendi
locus: ubi esse desinis qđ inuitus es: flendum erat ab initio dum inciperes esse qđ nolebas:
nunc gaudendum: esse enim incipies immortalis. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Omnes hi qui le/
ctulum tuum modo ambiunt: oẽs præterea quos uidisti unꝗ: omnes de quibus audisti
aliquid aut legisti: & quantula ea pars hominum est quam nosse potueris: omnes omnino
qui uel olim nati sunt uel omnibus terris ac sæculis nascentur: iter hoc egerũt acturiꝗ sunt.
Cerne animo longam præcedentium lõgamꝗ sequẽtium cateruam: comitum q̊ȝ & hac ip/
sa hora tecum simul obeuntium: non paruum numerꝫ pudebit credo sortem publicam pri/
uatis urgere querimonijs: dum ex omnibus uel unum cui inuideas nõ uidebis. ¶Do. Mo/ B
rior. ¶Rõ. Hoc est impassibilem fieri & iugum fortunæ pariter ac mortis excutere: Gemi/
num ingens bonum: quod uiuẽti nulla unꝗ prosperitas largiretur. Cogita autem quæso
quot tibi & ꝗ graues curæ qui superant labores: Si nõ dicam infinitam: sed annorum mil/
le qui unius iam præteritæ diei spacio comparantur certam uitam accepisses: quod optime
æstimabis: si huius breuis ac fugacis & incertæ uitæ tædia: proꝗ hac totiens susceptos la/
bores molestiasꝗ memineris. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Ita mortem fletis O mortales quasi
magnum aliquid uita esset: quod si esset magnum aliquid: muscæ haberẽt & araneæ & for/
micæ. Si semper beneficium uita esset: semper maleficium esset mors: quæ magnum benefi/
cium est interdum: dum uel ab intolerabilibus malis: uel ab his quæ summa sunt mala pec
catis instantibus animam eripit præseruatꝗ. Atqui ut magnum aliquid inter uos sola est
uirtus: sic si per se spectetur uita hæc: miseriarum innumerabilium officina est: quã qui clau
di doletis ferias respuit malorum & quietem odit: quam qui appetit laboriosæ finem uitæ
cupiat necesse est: Quãdo nullus alius est uel laborꝫ uel malorꝫ finis: quid fles igitur? Dies
adest qui si traheretur uotis erat optãdus: & fortassis ut res hominũ sunt & fortunæ uis im/
mensa & insultus uarij: sæpe etiam uotis optatus est tibi. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Immo e
terrea & caduca domo ad æthereum atꝗ æternum migras habitaculum: & in limine pedẽ C
habens mœstus auelleris atꝗ inuitus: & nescio quid retro anxie respectãs: an sordiũ quas
dimittis oblitus: an bonorum ad quæ pergis incredulus. Profecto si qđ pauloante dicebã:
& quod magni dixerũt uiri: uestra quæ dicitur uita mors est: Illud est consequens: ut eius
finis quæ mors dicitur uita sit. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Rex te tuus carcere liberat: iam uincu
la frangunt quæ fecisse mortalia pium patrem libuit. Idꝗ uel maxime ad illius misericor/
diam pertinere: & Plotino uisum: & uestris approbatũ sciens: quid queraris nescio. ¶Do.
Morior. ¶Rõ. Vocat te rex tuus fœlix nuncius. Sæpe est em̃ nec uidetur faustum quod in/ D
uitis acciderit. Consensum adhibe: tũc sentire incipies ꝗ̃ bene tecum agitur: hic quem me/
tuis carceris exitum & malæ uitæ reputans & mortis bona præsagiẽs: quasi olor ille Socra/
ticus diuinationis particeps & ob id sacer Apollini moriendo cantabis: si non uoce saltem
animo: Et nisi qđ absit graue nimis inexpiatorꝫ te criminũ põdus præmit: quod fecisse Ve/
spasianus corpore legitur: tu facies mẽte: ut assurgas moriens: nec te dignum censeas iacẽ/
tem mori: neꝗ minus hac in parte tibi tribuas ꝗ̃ ille sibi ꝙ non ut ille sis princeps: Mors
enim nescit imperium: Principes non agnoscit: adæquatrix optima: Multa forsan in uita:
certe in morte nihil illi licuit qđ non liceat tibi: quin & plusculũ diuinæ opis tibi ni respu/
is affuturꝫ spero: nõ quia tu melior: sed ꝙ tu gratuito dei amore fœlicior: q negata magnis
& sapientibus abscondita cõcessit paruulis & reuelauit indoctis. Adde ꝙ tum utilius: tum

facilius tuum erit assurgere. Illius enim conatus corporeis uiribus egebat: quas morbꝰ extenuat: mors extinguit: tibi ad assurgendum non nisi animi uiribꝰ est opus quæ uicinia sæpe mortis augenẽ. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Quid in tuto trepidas? quid in plano cespitas? quid in prono hæsitas? Non tibi ingeram quæ hoc loco disputant philosophi: Multa sunt enim quæ morientis occupatio & angustiæ temporis non admittunt: debuit tibi profunde admodum hæsisse quicquid ubiq̃ de hac re ab antiquis philosophis disputatum ẽ: Ut eñ ipsi idem uolunt: asperarũ rerũ omnium remedia superuacua facere potest rara quidẽ: sed in finem rara prosperitas quæ aduersus mortem differuntur: ea semper utilia semperq̃ necessaria: ut sint moriendi non fortuita sed naturalis & inuicta necessitas facit. Inter cæteros sane multa & ualida in Thusculano ipso: cuius supra memini prima luce recolligit Cicero: quæ nisi olim didiceris: nunc docendi spacium non est: quibus efficit siue ĩ malis sit qui moritur: siue in bonis esse uideatur: quia tamen exquo fortunæ iaculis patet omnis hominum status: a malis eũ non a bonis morte discedere: qđ acer quisq̃ humanarꝫ obseruator rerꝫ haud dubie uerꝫ sentit. Morte igitur non offensum se: sed sibi consultum iri existimat: iam læte illam cogitans & cum uenerit uisurus ut liberatoris sui nunciam seu ministram: & cum transierit respecturus: ceu fenestram unde mundi laqueos & carcerem carnis euaserit. Illud Cicero idem disputando consequitur: seu perit animus seu trãsfertur: ut uel mali nihil: uel boni plurimum sit in morte: argute fortassis apud suos: apud uos nempe non philosophis modo sed ne uulgo dubiũ: credo Hercle: nec apud eum ipsum de quo sæpe loquimur Ciceronem: quod magnificentissime multis testatus est locis: sed uel sui collocutoris: uel illius æui diffidentiæ seruiebat. Ad summam igiẽ sic teneto ut scias immortalẽ esse animam: quod non solum concors uestræ gentis opinio: sed philosophorꝫ omniũ excellentissimi tenuerunt: Nulla tibi spes in occasu aĩæ quæ natura talis est ut mori nequeat: neq̃ hinc fidas nil mali superesse post obitum q̃ nulla sit futura anima quæ pati possit. Sed quia creator animæ ipse est mitis: ipse pius ac misericors: opus suum non despiciet seq̃ ueraciter inuocantibus prope erit. In illum preces: in illum uota: in illum spes ultimæ ferantur: in illius nomen extrema desinant suspiria. I securus: nihil timeas: natura parens benignissima nihil fecit horrificum: mortem formidabilẽ error facit hominũ non natura rei prouidæ: Si quid magnum uoluis animo: si quid altum struis: humiles & ĩeptas uulgi uoces actaq̃ despice: uerum illos suspice quorꝫ imitatio ad ueram gloriã uia est: Apud nostros quidem læte foeliciterq̃ morientium: innumerabilia sunt exempla. Sin antiquiora perquirimus: multi occurrent: qui mortem non modo ferant fortiter sed arcessant: quod in Marco Catone: sicut modo diximus: Marcus Cicero excusat: Seneca autem & laudat: Nobis uero neutrum satis probatur: sed scđm minus: quia tolerabilius est errorem excusare q̃ laudare: Nos utrunq̃ reijcimus: quoniam ut uocatũ respondere & reuerenter parere laudabile: sic imperatoris iniussu cõmissa de custodia & corporis statione discedere capitalis est habenda defectio: & uel exilio graui: uel summo plectenda supplicio. Sciens repeto ut altius imprimã: Abunde enim: nisi fallor: hæc omnia superior tractatus explicuit. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Immo carnis tributum: naturæ debitum persoluis mox futurus liber: fac libens quod uel nolens faceres: & ut bene ait quidam: mortis hortator cupias quodcunq̃ necesse est. Non est utilius immo quidem non est aliud in necessitate consilium: quicquid fit a uolẽte fit leuius: & desinit esse necessitas si uoluntas accesserit. ¶Do. En morior. ¶Rõ. En te dominus præstolatur: Accelera ne titubes neu cuncteris: pone suspitiones: non tu tibi charior es q̃ illi: Quis uocatus ab amante diffidit? Adhuc forte miraberis timuisse quod optandum esset. Multa iam solutus scies quæ uinctus nullo unq̃ studioꝰ didicisses: usq̃ adeo ut arcana rerũ nosse uolentibus: ad quæ mortali uelo obsita acies uestra non penetrat: quæ profecto cupiditas naturalis est homini: sed uæhementior studiosꝓ: nil morte melius putem: nilq̃ qđ breuius ad optatum ferat. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Immo obdormis uitæq̃ fessus ut arbitror requiescis. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Vade in æternam requiem: nunc primum uiuere incipis. Bona mors initium est uitæ.

De Morte ante diem: Dialogus CXX.

¶Do. Vid q̃ ante diem morior? ¶Rõ. Ante diem nemo moritur: Sed non omnibus dies idem: Immo ut uates ait eximius: Stat sua cuiq̃ dies: ad quam quisq̃ cum uenerit metham attigit. Et quoniam nec redire datum nec subsistere: transeundum est. ¶Do. Ante diem morior. ¶Rõ. Posset id uerum esse si in diem debitor fuisses: purus

debitor semper debet: Semper itaqꝫ nutum sui creditoris obseruet: & semper in numerato
habeat quod debet. Habet autem semper: dum mortale corpus habet: nullo mutuo: nullo
opus est fœnore: domi habet: Immo quocunqꝫ ierit secũ habet: & ut dicit̃ in manu habet
unde se liberet: quo soluto nil naturæ amplius: & nil iam cœlestibus ullis debet: ut Virgili
us ait. Pone igitur hanc querelam: Ante diem non reposcit̃ qđ omni debet̃ die: quin ꝓ co
qđ dicebam gratias age: quia scilicet ad id debitum nec prece: nec possessione: nec pignore:
nec usura indiges: qđ ultimũ dixisse fertur Spartanus ille uir fortis incognitus sed dignus
agnosci: cum ad mortem ductus: ob hocipsum imperterritus iret atqꝫ alacer: ꝙ capite suo
satisfacere Lycurgi legibꝰ posset. ¶ Do. Morior ante diem. ¶ Rõ. Nõ intelligo quid sit an- B
te diem mori: nisi quod uulgo dicitur: Ante lucem: seu cum primũ elucescit: quæ exercitijs
eius quam nunc agis animæ aptissima hora est: Alioquin quis omnino hominũ ante suũ
diem moritur: cum ille sit suus dies in quo moritur nõ alius? ¶ Do. Ante tempus morior.
¶ Rõ. Neqꝫ ante tempus neqꝫ post tempus: sed in tempore morieris: nisi sic forte tẽpus ac-
cipis quod tu tibi: non natura seu fortuna præfixerat. Ante illud enim sic non mori potes:
sicut nec post illud uiuere. ¶ Do. Morior ante tempus. ¶ Rõ. Quis nisi amẽs queritur an-
te tempus absolui uinculis & carcere relaxari? Lætandũ Mediusfidius si ante tempus acci-
disset: sed nec accidit nec accidere potuit: suum tempus habent oĩa: hic te terminus mane-
bat: hic metham fixerat qui te ĩ hoc uitæ stadium induxit: Si de hoc fine quereris: & de alio
quolibet queri posses. ¶ Do. Cito morior. ¶ Rõ. Cito natus eras: Non moritur cito qui
iam senuit. Q̃ si nõ senueras: cessat altera pars querelæ: q̃uis si portio uitæ ultima est sene-
ctus: non senuisse non potest quisquis moritur. Sed intelligo senectutem ut uulgus: annoꝝ
congeriem multorum: cui non ut reliquis finis est alius q̃ mors: de initio discrepant uarijs
sententijs: sed pro uiribus senescentium procqꝫ ualitudine corporum atqꝫ animoꝝ habitu
ad concordiam redigendis. Tota deniqꝫ res huc redit: ut uel mortis incusare celeritatem de
sinas: uel molestias uitæ prolixioris quæ de mortis ipsius tarditate proueniũt: Sed uos uo-
biscum dissidentes nec mori uultis nec senescere: cum utrunqꝫ certe uel alterum sit necesse.
¶ Do. Amplius uiuere poteram. ¶ Rõ. Immo certe nõ poteras: Nam si posses: puto uiue- C
res: Sed hoc dicere uis: uolebã seu sperabam: Et ut est animus mortaliũ uitæ auidus: spei
credulus: utrobiqꝫ perfacile tibi assentiam. At si dicere uis: debebam: quia pauculos adhuc
dies uiuere ætati non indebitũ uideretur: nõ æque consenserim: Quidam enim serius obe-
unt: multi ocius: nũq̃ nullus: hæc inter nihil in cõe ꝓuisum: nisi ut oẽs mortales una lex te-
neat: unum mortis imperium: alio tamẽ atqꝫ alio moriendi genere diuersisqꝫ uitæ spacijs:
sic rei unius modus multiplex tempusqꝫ peruarium est. Aequo animo igitur quisqꝫ suum
mortis genꝰ: suum diem mortis expectet: nec auiditate uitæ: nec fastidio qđ indocti ingra-
tiqꝫ omnes faciũt: de naturæ legibus queratur aut litiget. ¶ Do. Modicũ uixi. ¶ Rõ. Nul-
lus tantum uixit ut non sibi modicum uixisse uideretur: & est plane modicum quicquid hic
uiuitur: Itaqꝫ si diu uiuere delectat: uitã illam quærite ubi semper uiuitur: quæ & si hic nõ
sit: tamen hic quæritur. ¶ Do. Vixi modicum. ¶ Rõ. Quid si plus uixisses: nunquid ideo
nõ uixisses modicum? Spacia uitæ huius imparia & incerta sunt: unum omnibus est cõmu
ne: cuncta sunt breuia: Vixit aliquis octoginta annos: quid hic quæso plus habet q̃ qui
octo? Verte acriter te in te nec te fallat uulgi furor: quid plꝰ inq̃ habet qui diutius uixit: ni-
si forte curas laboresqꝫ & dolores & tædia ac peccata in lucro ponitis? Aut quid plus habe-
ret si uixisset octingentis? Est in expectatione fateor plusculũ aliquid: At cum spaciũ utrũqꝫ
transierit: mihi crede: nihil inuenies quo plus uixisse fœlicius sit. ¶ Do. Morior dum bene D
agere cogitabam. ¶ Rõ. Quid agere cogitabas nec agebas? Sic forsitan in perpetuũ cogi-
tasses. Sũt qui bene agere semper cogitent: nunq̃ tamen incipiant. Q̃ si bene agere cœpe-
ras: ne dubites: q̃uis boni operis finem mors præuertat apud cæca hominum iudicia for-
tasse aliqd sed spernendum: apud infallibilem rerum æstimatorem nil tibi subtrahitur: in-
tegra merces tua est: non actuum modo sed uotorum. ¶ Do. In medio rerũ apparatu mo-
rior. ¶ Rõ. Hoc non mortis sed moriẽtium culpa est: qui breuissimam uitæ telam: tum ma
xime ordiuntur dum præcidenda erat: qđ nisi sic esset non tam sæpe inexpletis uitæ mune-
ribus morte præuenirentur: sed expletis ac transactis uiuerent: qua profecto nulla dulcior
uita est: Hanc tamen dulcedinem non tam uitæ breuitas q̃ uiuentium torpor hominibus
eripit: quibus nulla ideo longa est uita: quia quantumcunqꝫ sit temporis nunq̃ uiuunt:
semper uiuere meditantur: & iam senes inter noua uitæ consilia fluitantes celeri fine serum

E principium antecedunt. ℭDo.Morior dum magna pararem. ℭRõ.Hoc multis magnis
uiris fereq; omnibus accidit. Fallunť homines cum in multis:tum in morte præcipue:quã
uenturam nemo eſt qui neſciat:dilaturam ſperant:& abeſſe procul fingunt ſibi quã uicinã
ſemper hinc uitæ breuitas & fuga tempo℞ facit:hinc fortunæ uis & caſuum humano℞ cir/
cumfuſa uarietas.Et o cæcitas mira:ꝙ quid uobis ſit ſperandum in alijs ſaltem aliquando
non diſcitis: Sed ſic eſt: ægre ad amaras cogitationes anim⁹ redit: Itaq; dum ſibi quiſquis
lõgiſſimũ uitæ ſpaciũ ſpondet: dumq; uel æuũ Neſtoris:uel ut ait Cicero: Metelli fortunã
ſperat:deniq; dum ſe quiſq; prædilectum naturæ filiũ credit:de primordijs agitantes finis
occupat:& multa deliberantes improuiſa repente mors aggreditur medioſq; intercipit ap/
parat⁹.ℭDo.Viridi morior ætate. ℭRõ.Vt nil in hoc aliud boni ſit prouiſum tibi ẽ ſaltẽ
ſenio ne marceſcas. Senectus eñ ꝙuis non ſit grauis:ut apud Ciceronem ait Lelius:utq; a
nobis ſupra diſputatum eſt:aufert tamẽ eam uiriditatẽ: in qua quidẽ:ut Scipionem ille: ſic
tu nunc etiam & te fuiſſe cõmemoras:multis tu fortaſſe deſiderio:nulli iam faſtidio futur⁹
ſis:qđ in lõga ætate uitare quãtalibet uirtute ſubdifficile eſt.ℭDo.Iuuenis morior.ℭRõ.
Noſti quid in uita paſſus fueris:quid paſſurus ignoras:& mihi crede in hoc tã uario tanq;
F immiti fortunæ regno qui præmoritur comitẽ fallit.ℭDo.Morte præpedior ne cœpta per/
ficiam. ℭRõ.Iuſte id quidem:agitis enim ſemper quæ pegiſſe pridem decuit:peractiq; ni/
hil eſt:hoc maxime uobis grauem mortem facit ac miſerã:Et ſiquidem abſq; tua culpa cœ/
pta peragere nequiuiſti :ſufficiat uoluiſſe. Sin ꝑ ignauiã diſtuliſti: diſpliceat neglexiſſe.Q;
ſi forſan hæc lamẽtis cauſa prætendiť:uere aũt nihil aliud ꝙ uitæ prolixitas & dilatio mor
tis optať inanis:licet publici uoti tandẽ te uel ſero pudeat: Audite tñ me mortales uſq; adeo
uitæ cupidi: quæro ex uobis ſequeſtrato uirtutum exercitio : quid omĩno aliud uita hæc ꝙ
ſegnis & inutilis mora eſt? quæ quãtalacunq; fuerit nequit nõ eſſe breuiſſima. Dictũ ergo
placet illius cuius Auguſtinus meminit: quẽ in extremis agẽtẽ cũ amici ſolarentur ac dice/
rent:ex eo morbo ꝙ minime peritu℞ eſſe: Reſpondit : ſi nunq; bene:at ſi aliquãdo cur non
modo? ℭDo.Interruptis rebus morior. ℭRõ.Si ad mẽtem redeunt:aut rebus geſtis aut
ingenio clariores:magna pars inexpletis opibus obiere : paucis in hac breui uita contigit
ut concepta ſeu iam incepta perficerẽt:Tu uero quoniã cõmuni hominũ more has te in an/
guſtias impegiſti:nec præterita retractari poſſunt:unam hanc emergendi uiam arripe:non
ut ad multa interrupta flebiliter inutiliterq; reſpicias:ſed ut uiriliter qđ unum reſtat expe/
dias:bene mori.

De Morte uiolenta: Dialogus CXXI.

ℭDo.
A Ed uiolenta morte pereo.ℭRõ.Si nolens moreris:uiolẽta mors oĩs eſt:at ſi uolẽs
ſ nulla.ℭDo.Per uim morior. ℭRõ. Si quidem uitæ uis aufertur:quid itereſt fe/
bris:an gladius : dũ libere egrediare:quid refert:an ergaſtuli tui fores ſponte pate/
ant:an frangãtur? ℭDo.Vi morior.ℭRõ.Multæ ſunt ſpecies mortis ſed mors una: quæ
an uiolẽta ſit:an nõ :moriẽtis arbitriũ eſt:uim uis maior ſuperat: cõſenſus extinguit. Sapi/
ens ſic inſtructus eſt:ut quibus nõ poteſt obſtare cõſẽtiat. Quid tu inquies:Percuſſori meo
ut conſentiã iubes? quidã non conſenſerunt modo ſed gratias egerunt: Inuentuſ eſt qui per/
cuſſorum ſuo℞ ignorantiã excuſaret & ſupremo illis anhelitu ueniam precareť: Neq; ego
te cruento cõſentire carnifici iubeo ſed inuictæ ſorti:cui qui non ſponte paruerit ui parebit.
ℭDo.Morior hoſtili manu.ℭRõ.Quid tu igitur amici manu mori poſſe credideras:quã/
do id tibi niſi ab ignorante contingeret? ℭDo. Hoſtili dextera pereo. ℭRõ. Hoſtiles eua/
dis man⁹:Ille dũ iræ ſuæ obſequiť libertati tuæ cõſulit:ꝑtãti ſuæ detrahit:nilq; ampli⁹ in te
B põt.ℭDo.Hoſtili manu occũbo.ℭRõ.Sati⁹ eſt ſub iniuſto hoſte ꝓcũbere ꝙ ſub iuſto re/
ge.Illic enĩ occiſoris eſt crimẽ:hic occiſi.ℭDo.Hoſtili ferior manu.ℭRõ.Quid tua magis
ĩtereſt ꝙ dextera ꝙ q̊ gladio feriare? Nõ de manu ſed de uulnere queriť: ꝙuis & Põpei⁹ ma/
nu Cæſaris feriri pro mortis ſolatio uideatur apud Lucanũ optare : & apud Statium Ca/
paneus Ipſeum: apud Virgilium Aeneas Lauſum: Camilla Ornithũ: ꝙ illorũ manu occi/
dantur cõſolentur. ℭDo.Ferro morior.ℭRõ.Cõmunis tibi cum maximis fortuna: cũq;
optimis uiris bona pars eorum quos uel præſens uita fœliciſſimos habuit: uel æterna ſan/
ctiſſimos habet: gladio periere: quos ſi numerem non breuiloqui monitoris: ſed longi opus
erit hiſtorici. ℭDo.Gladio pereo. ℭRõ.Alij aliter: quidam laqueo: quidam lapſu: qui/
dam unguibus leonis: aut apri dentibus: multis ferri copia defuit dum optarent gladio pe/
C rire. ℭDo. Ferro ferior. ℭRõ. Quid ſcis an maiori exitio ſubtraharis: quodq; miſerrimũ

censes: grauioris miseriæ fuga sit. Dixi supra ut Plotinum alterum a Platone philosophiæ decus pestilens lepra percussit: Id non dixi: ut alterum ab Homero poeticæ Graiæ lumē Euripidem canes morsibus lacerarunt. Lucretius uestrorum uatū primo proximus: cui tam multa Virgilium auferre non puduit: amatorio poculo accepto in morbum rabiemq; compulsus: gladio ad postremū pro remedio usus est. Herodes rex Iudeæ tam fœdo morborum agmine circumuentus interijt: ut compēdiosior ferri mors inuidiosa sibi esse potuerit: utq; auguror fuerit Romanus princeps Hadrianus morbi tædio uictus: impatientiam doloris ferro abrumpere si licuisset optauit. Magnum quendam uirum hac ætate uermes toto scatentes corpore: mures alium exedisse narrantur. Inter tam multa ludibria humani corporis: si electio tribuatur: quis imbecillis adeo ut non ferrum ambiat? ¶Do. Ignibus pereo. D
¶Rō. Quidam animæ uim naturamq; igneam extimantes: id facillimū mortis genus opinati sunt. ¶Do. Flammis absumor. ¶Rō. Vermibus ereptū corpusculum nō putrescet. ¶Do. Fluctibus obruor. ¶Rō. Piscibus cōuiuiū: bustum tibi amplum nobile nitidū. Et qd refert corpus terreū: terræ reddas an pelago? ¶Do. In freto morior? ¶Rō. Nō ubi sed qualiter moriaris ad rem pertinet: ubiq; bene mori licet ubiq; male: Non in loco sed in animo est quod fœlicem mortem facit aut miseram. ¶Do. In mari pereo. ¶Rō. Persuasum multis scio in mari miserum mori: q; æthereus atq; ardens spiritus suo contrario uideatur opprimi: Sed ut dixi nihil locus ad miseriam: anim⁹ totum. Itaq; de hac re nautæ nescio cuius respōsionem probo: quem cum quidam interrogasset: ubi nam pater eius obijsset? In mari inquit. Cunq; idem ille de auo & proauo atq; attauo nominatim ex ordine quæsiuisset: respōsumq; idem de singulis accepisset: Intulit: & nūquid tu inquit mare ingredi non times? Respondit nauta dissimulās: & ubi nam tuus obijt pater? Suo ait in lectulo: ubi auus inquit: & is ait & proauus & maiores mei omēs suis in lectulis obire. Tum nauta: Num tu inquit tuum non times in lectulum ascendere? Elegāter quidem aliquantoq; plus q̄ nautice. De morte igitur natura uiderit quæ mortales fecit: at de genere mortis: de loco: de tempore uiderit fortuna. ¶Do. Veneno morior. ¶Rō. Comites tibi illustres pridem dum de hoc uno agerē̄ exposui. Regia quidem mors est gladius: sed uenenū magis. Et ad summā: Ridiculū ualde est ubi de morte decreueris: de instrumentis esse anxium.

De Morte ignominiosa: Dial. CXXII. ¶Do.

s Ed ignominiosa mors est. ¶Rō. Mortem ignominiosam facit non gen⁹ aut qualitas sed causa supplicij. ¶Do. Ignominiose morior. ¶Rō. Nemo bon⁹ male moritur: nemo malus bene. Honestam mortem non funeralia: non ministri: non purpureæ faciunt exuuiæ: non inuersi clypei atq; enses: & flens dominum familia: & uulgi clamor ac lamenta: & mœrore uxor insignis & pietate filij: & deiecta ceruice ante feretrū nigro indutus: ac lachrymis grādibus humens & homo: nō postremo funereus laudator: & imagines aureæ diuitis sepulchri: defunctiq; titulus uicturus in marmore donec sua quoq; licet sera lapidibus mors sit: sed uirtus & clarum meritis uiri nomen: non uulgaris egens auræ: sed suapte eminēs maiestate: quod non præceps & cæcus fauor hominum: sed rerum series & innocens uita pepererit: atq; usq; ad mortem ueritatis & iusticiæ suscepta defensio: Interq; medias mortis minas imperterritus atq; infractus animus ac generosa fiducia. Cōtra his decoribus honestam mortem: quis ignominiæ quæso loc⁹ est: aut quomodo turpiter mori potest qui sic moritur? Seruilem in modum uirgas adhibe & tortores & laqueos & secures: fige cruces & rotarum radios attolle & quadrigas in diuersum age lacera huc & illuc membra rapturas: Adde ignes & craticulas prunis impositas atq; oleo uasa feruētia: & ferarum dentes fame armatos: Adde uncos & gemonias ac tracta per uicos laniata cadauera: & quicquid iniuriæ atq; opprobrij: seu uiuum: seu exanime corpusculum pati potest: Dura mors fortasse uidebit̄: ignominiosa certe nō fuerit: Immo uero nōnunq̄ eo clarior quo durior. Itaq; apparat⁹ hic exterior & tumultus: & tubæ: & carnificum truces uultus & irata uox tyrauni: nihil prorsus ad rem: intra teipsum te reflecte: ibi te quære atq; excita: omnibusq; quæ supersunt animi uiribus ad extremos casus accingere: aures ab inuiso strepitu: a supplicij pompa oculos auerte: tacitusq; totam animam recollige atq; hortare: tesq; ipsas examina non umbras rerum: tu si mortem ipsam rectis oculis spectare audes: nec ferrum puto: nec restim: nec liuentes calices: nec stillātes carnifices horrebis: Vanū

B eſt enim ipſum hoſtem cum contempſeris eius faleras aut ſigna metuere. ℭDo. Ignomini/
oſa morte damnatꝰ ſum. ℭRõ. Sæpe actor ſeu delator infamis & obſcœni teſtes & obſcu/
rus iudex: reus autem ipſe clariſſimꝰ: Sæpe ignobilis uulgo mors nobilis uero glorioſuſqꝫ
qui moritur. Iam ut ſileam reliquos: qꝫ & nimis multi & multo impares ſunt: quæ uſq̃ ig/
nominioſior mors q̃ crucis? in qua pependit eximium illud & prænitidum cœli decus ac
terræ: ne tale aliquid ignominioſum ſibi cenſeat ulla ſors hominis. Et quoniã ſummo nihil
eſt altius: in hoc deſino: Omne genus mortis honeſtare poteſt uirtus: uirtutem nulla mors
inquinat.

De Morte repentina: Dial. CXXIII. ℭDo.

A T repēte nimis morior. ℭRõ. Pauloante ſi recolo ſenuiſſe te dicebas: miror quo/
a modo repentina mors ſeni eſt: qui niſi: nõ dicam: delyrat: ſed inſanit: Semper an/
te oculos mortem habet: Namqꝫ cum omni ætati ſalubriter ſit conſultum ut om/
nem diem ſibi ultimum credat: hoc ampliꝰ rite conſulitur ſenectuti: ut omnem horam ſibi
putet extremam: Neqꝫ illud modo non audiat quod eſt apud Tullium: Nemo tam ſenex
B qui ſe annum non putet uiuere: Sed ne id quidem quod Seneca ait: diem. ℭDo. Subito
morior. ℭRõ. Quid hic dicam: niſi ut repetã qđ ille olim ſummus hominum nec minor
ingenio q̃ fortuna: uno ne integro quidem ante ſuum obitum die quaſi iam uerum expe/
rientiæ uicinitate præſagiẽs: dum de hoc ageret: repentinam atqꝫ improuiſam mortem cõ/
modiſſimam iudicauit: quod iudicium ab ea uidebiť religione diſſentiẽs quæ ab hac mor/
te liberari flexis genibus deum orat: Neqꝫ ego hãc ſententiam ubi ſit libertas amplector:
aliud tibi nempe cogitandum eſt: neqꝫ uero hanc optabilem: ſed ubi ſit tolerabilem mortẽ
dico. Siquidem ſapienti quicqꝫ eminus cũcta præuiderit: inopinum nihil accidere poſſe nõ
ambigitur. Vnde fit ut improuiſa mors non ſit cuius prouida uita fuit: Nam quo pacto re/
rum maxima negligat: qui parua: qui minima etiam librare ſit ſolitus? Humanis autẽ in
rebus quid mihi maius morte monſtraueris: quid par morti? ℭDo. Velociſſime morior.
ℭRõ. Impræmeditata modo non ſit mors: quo uelocior eo facilior: Et ſupplicium enim ſi
quod eſt: uticꝫ breue eſt ſenſumqꝫ ipſum celeritate præueniẽs: & morti detrahitur quod eſt
in morte duriſſimum: metus mortis.

De ægrotante extra patriã: Dial. CXXIIII. ℭDo.

A Liena in patria ægroto. ℭRõ. Quid refert cuiꝰ ſit patria: ægritudo uticꝫ tua ẽ. ℭ
a Do. Ludis me: ego extra patriam ægroto. ℭRõ. Qui extra unam patriam eſt: in/
tra aliam ſit oportet: extra omnem patriam nec ægrotare nec ſanus eſſe quiſq̃ po/
teſt. ℭDo. Diuerticula uerborum quæris: extra meam patriam ægroto. ℭRõ. Vnum hoc
bonum huic ineſt malo: nemo grabatulum tuum præmet: non importuna uxor aut fili/
us: ſui uterqꝫ ſollicitus: negligens tui. Quotiens putas uiro uxor: patri filius: fratri frater
in ultimis laboranti puluinar iniecerint: & mori adiuuerint: quem alienigenæ uetuiſſent?
Sæpe ibi maior eſt charitas ubi minor creditur: Certe nullus aſtantium morbo tuo gaude/
bit: nullus tibi mortem optabit. Quæris cauſam? Nullꝰ hæreditatem tuã expectabit: Om/
ne in facinus ſpes & cupiditas impellunt: hæc tranquillitas non facile tibi in patria conti/
giſſet: Multi ſtratum circumſiſterent ſub officij ſpecie funeri inhiantes: quæ cogitatio ægro
tanti ægritudo: niſi fallor: altera eſt: Obſeſſum hinc lupis: hinc uulturibus ſe cernenti: iam
B cadauer mente captantibus. ℭDo. Extra patriam ægroto. ℭRõ. Quid ſcis: forſitan nunc
in patriam redis: Rectum & breue iter in patriam eſt mori. ℭDo. Extra patriã æger ſum.
ℭRõ. O ſuperuacuæ ſemper & inanes hominum querelæ: quaſi uero ardẽtior extra patri/
am febris aut durioř ſit podagra: Malum hoc omne quod uidetur uoluntarium eſt: atqꝫ in
ueſtra poſitum poteſtate: ut peſtes aliæ quaſcunqꝫ falſa animis inuexit opinio.

De Moriente extra patriam: Dial. CXXV. ℭDo.

A Orior extra patrios fines. ℭRõ. An peregrino id accidit an exuli: Iam ſeu te i his
m terris uiſendi diſcendiqꝫ ſtudium: ſeu religioſa deuotio detinebat: & gaudẽdum q
honeſto te mors reperit in actu: ſeu iuſta ſententia & ferendum non modo fortiter
ſed libenter. Nullo enim melius modo iniuſti ſcelus hominis q̃ iuſti ſupplicij ſpontanea ac
tranquilla perpeſſione diluitur. Sin potentioris iniuria: neqꝫ id tamen ideo dolẽdum: ſed ſa
tis: ut arbitror: de exilio diſputatum eſt. ℭDo. Extra patriam morior. ℭRõ. Dicebam

modo hoc est in patriam redire:nullus rectior trames erat:nullus breuior. An tibi Eudemus ille Cyprius familiaris Aristotelis e memoria lapsus est:de quo & Aristoteles idem scribit & Cicero:Qui cum grauiter in Thessalia ægrotaret: uidit in somnis se q̃primum ægritudine liberandum:& post quinquennium in patriam reuersurum: Tyrannum uero urbis illius:ubi tunc erat Alexandrum Phæreum ilico periturum. Cunq; ipse paucis post diebus insperatæ redditus saluti & tyrannus a cognatis esset occisus: atq; ita ueram per omnia uisionem ratus :ꝓmisso tempore reditum in patriam expectaret quinti anni ad finem pugnans Syracusis occubuit: eoq; illum modo in patriam suam rediisse somniorũ interpretes dixere:ne qua penitus pars somnii falsa esset: Ego quid de somniis sentirem dixi alibi: De hoc in patriam reditu quid occurrerit modo dixerim. ℭDo. Extra patriã mori cogor. ℭRõ. Dixi dum de exilio loqueremur & repeto:aut nemo extra patriam moritur aut omnes. Doctis quidem uiris placuit omnẽ mundi plagam patriam esse:& præsertim forti animo quem non huius aut illius partis amor astrinxerit:aliis eam tantum ubi bene esset: Cõtra:nullam hic esse homini patriam quibusdam uisum est:Illa cõis: hæc altior philosophia est. ℭDo. Morior procul a patria in qua natus sum. ℭRõ. Vbi moreris illa demum uerior patria tua est:Illa te diutius possidebit nec uagari sinet & proprium perpetuumq; incolã sinu amplexa cõstringet: Disce hanc terram pati quæ te ortum alibi transformabit in se. ℭDo. Procul a patria mors me manet & sepulchrum. ℭRõ. Et cœlestes illi diuiniq; homĩes quos una ætas & eadem media mundi parte genuerat:toto orbe dispersi sunt mortibus ac sepulchris. Illum Ephesus:illum Syria:illum Persis:illum habet Armenia:illũ Aethiopes: illum Indi:illum Achaia:illos Roma:illum ultima seruat Hispania: quosdam tamẽ ex his loco mortis ablatos esse: nunc in Italiæ urbibus fama est qua terreni erant pars quidem æetherea pridem haud dubie cœlum tenet. ℭDo. Extra patriã mori oportet. ℭRõ. Quid secundi ordinis uiros loquar? Illum Stridoni Bethleem prius & post Roma:illũ Gallia Pannoniæ: atq; illum Athenis abstulit Parisius: hunc Greciæ atq; hunc Hispaniæ rapuit Roma:hunc Mediolanum Romæ uiuum:hũc defunctum Africæ Sardinia:mox Sardiniæ Ticinum occidentis duo lucida sydera æqua meritis iuncta animis: uicina corporibus:qui sunt de quibus loquor intelligis: atq; ideo multa festinans transeo. Sed ne tertii ordinis exemplum desit. Illum Palestinæ Cyprus tulit: illũ Nursiæ Cãpania: hos Hispaniæ Italia: Illũ quidem Bononia:hunc Patauium. ℭDo. Intelligo plane singula:sed adhuc inuitus procul a patria morior. ℭRõ. Et ego plane causam rei hui⁹ intelligo:q; scilicet sanctissimis spiritibus cœloq; semper hærentibus nulla iam terrenæ patriæ cura esset quæ nõdum tibi deposita:sed mihi crede:si cœlo inhias deponenda est: Attingam tamen dehinc alios uirtutis amicos:cœli memores: nondum tamen cœli studio terræ oblitos. Samii ossa Pythagoræ Metapontus texit. Ciceronem Arpini ortum: Romæ altum: Caiete sinus exanimem uidit. Plinium quem infantem lauit Athesis:grandæuum Vesuui cinis extinxit. Virgilium mundo dedit Mantua:Brundusium:siue ut alii perhibent Tarentum rapuit:nunc Neapolis tenet. Ouidium Sulmo compegit:Ponticum soluit exilium. Terentium Comicum ut fama est:Carthago genuit: Roma docuit:Arcadia sepeliuit. Flaccũ Horatium Apulia:Ennium Calabria: Statium prouincia Narbonẽsis: Ausonium Vasconia:tres Annæos: siue ut alii uolunt:quattuor:duos Senecas uidelicet Galionem & Lucanũ misit Corduba:& hos omnes:& Plautum Arpinatem:& Lucillum Aruncum:& Pacuuium Brũdusinum:& Iuuenalem Aquinatẽ: & Propertium Vmbrum: & Valerium Antiatem: & Catullum Veronensem: & Varrũ Cremonensem:& Gallum Forliuiensem:& Actium Pisaurensem:& Cassiũ Parmensem:& Claudianum Florentinum:& Persium Volateranum:& mille alios Roma retinuit:ac magna ex parte humo condidit:Titoliuio Patauino uix serum uelut ad sepultuam patriæ restituto: Sic ex diuerso multos Roma eadem genuit alibi morituros. Orbis terræ quasi domus angusta est:& ipse quadrangularis:cuius ab extremo ad extremũ transitus:& hic uiuere:illic mori. Non pluris est fortibus animis q̃ pro uario usu balneum tridinio seu brumali æstium thalamum mutare. Trita est omnibus maximeq; illustribus alternatio hæc originis & sepulchri. ℭDo. Scio sic esse:extra patriam tamẽ mœstus morior. ℭRõ. Nihilo lætior ĩ ea ipsa quã tuã dicis patriã moreris:sed indulgetis fletibus dolẽdiq; causas aucupamini:tãq; sua illis ĩsit delectatio:q; si aĩm uulgi errorib⁹ circũuẽtũ sancte docte sit ac discretæ pauptatis exempla nõ adiuuant:fortunatioribus agã:si qđ doles regibus ac Cæsaribus accidisse monstrauero:ducumq; clarissimis maximorũ ne hominum for

B

C

D

E

F tunam ſis recuſaturus uidero. ¶Do. Quid dictura quos ue in medium prolatura ſis ſen-
tio: Sed quid opus eſt uerbis: doleo extra patriam mori: mortiſq; moleſtiam locus grauat.
¶Rõ. Medicam manum horres: uideo: pergam tamen: q̃ fœliciter tu uideto: mihi uerũ di-
xiſſe ac fideliter monuiſſe: ſat fuerit. Alexãdrum Pella genuit: Babylon peremit: Alexãdria
conditoris ſui nomen ac cinerem cuſtodiuit. Alterum Alexãdrum Epiri regia paucerat: Lu-
canus amnis obruit. Cyrum Perſis regem tulerat: Scythia truncum tulit. Marcum Craſ-
ſum magnumq; Pompeium Roma & Romanum Imperium omne ſuſpexerat: quæ uiuo-
rum magnitudinem toleraſſet: utiq; mortuorum ſi ſors ſineret ſuffectura cineribus: ſed al-
terum trans Euphratem tellus præſſit Aſſyria: alterum Aegyptiaci gurgitis unda contor-
ſit. Catoni huic ultimo Roma principium ac nomẽ: finem cognomenq; dedit Vtica. Cor-
nelios Scipiones Roma progenuit nobiliſſima & reipublicæ ſaluberrima germina: quibus
ſeruanda ſæpe eſſet & ornanda: hos ſic ſua ſors diſtribuit ut duo hi qui dicuntur magni Hi-
ſpana tellure obruti. Superior Africanus Literni: Naſica Pergami: Lentulus intra Sicili-
am: ſeiunctis habitent ſepulchris: Soli ex hoc numero Aſiaticus atq; Africanus minor Ro-
mæ iaceãt: meli⁹ quolibet in exilio iacturi. Ille carcere multat⁹: hic morte. Sic ꝓſæpe ubiq;
meli⁹ uiuas: meli⁹ moriare q̃ in patria: nuſq̃ durius iaceas q̃ domi. Tres Decij: & ſi duos
tantum fama celebret: extra patriam animoſiſſime ceciderunt: cum latinis pugnans pater:
cũ Hetruſcis filius: addidit Cicero & cũ Pyrrho nepos: Quid nunc ex ordine occurrentes
eximios duces ſequar: omnes Romæ genitos ſed extinctos alibi: Attiliũ Regulum pro ſer-
uanda patria ſimul atq; hoſti fide: quo crudelius: eo glorioſius morientem uidit Africa: &
ſequenti bello Gaium Flaminium Cortona: Aemilium Paulum Cumæ: Claudium Mar-
cellum Venuſia: Tiberium Gracchum Lucania procumbentem uidit: Nulli horum Romæ
mori cõtigit. Duæ ſpes ingẽtes Imperij Romani in ipſo ætatis flore ſucciſæ: Druſus & Mar-
cellinus: Et ſi ambo in patriam reuerſi: ambo tamẽ procul a patria: Ille in Germania obijt:
hic Baione. Quid nunc: tu ne Tarquino ſuperbior: tu ne potẽtior Sylla es? Atqui ille Co-
mis exul: hic dominus Puteolis expirauit. Quid minores loquar? Auguſtus Cæſar pater
patriæ: extra patriam obijt apud Cãpaniæ Nolam. Tiberi⁹ diſpar moribus imperio par:
apud Campaniæ Miſenum. Veſpaſianus ac Titus optimi principes ut patrem & filiũ dece-
bat: una & eadem uilla: q̃uis prope: extra urbem tamen obiere. At Traianus in occidente
natus: in oriente defunctus eſt. Septimus Seuerus in Africa humilẽ habuit originẽ: Romæ
ſuperbũ imperiũ: Eboraci aũt in Britãnia ſpulturã. Theodoſiũ ĩ Hiſpanijs ortũ: defũctũq;
Mediolani: Cõſtãtinopolis accepit quæ iã prius aliũde æditũ ſui noĩs poſſidebat auctorẽ.
Quid de alijs dicã? Lycurgũ Sparta ꝓfugũ: Creta ſuſcepit. Eadẽ Creta Saturnũ regẽ pul-
ſum a filio abeuntem uidit: Italis finibus abditum humatumq; audiuit. Africæ lumen Ha-
nibalem tegit urna Bithynica. Theſeũ: Themiſtoclem ac Solonem: tres Atheniẽſium coro-
nas ſic fortuna diſperſit: ut primum Syrus: ſcd'm Perſis: tertium Cyprus ſepeliret: Impa-
ria tantis cadaueri b⁹ ſepulchra: Dies me deficiet ſingulis immorãtem: neq; te hiſtorijs ob-
G ruere ꝓpoſui: ſed monere. ¶Do. Teneo: ſed hos oẽs & q̊ſcũq; enũerare alios potes: extra
patriam defunctos fateor: ſed uolentes nego: dolenteſq; arbitror. ¶Rõ. Vnde hoc tibi niſi
ꝙ ſtulti omnes: ſcd'm ſe alios æſtimant: neq; quod ſibi difficile eſt cuiq̃ poſſibile ſuſpicari
poſſunt: Et fortaſſe illi ueteri potius prouerbio præbuiſti aurem: Bonum ẽ peregre uiuere:
mori malum: cum utrunq; potius bonum ſit: modo bene fiat: longanimiter atq; honeſte:
Malum utrũq;: ſi male: ſi flebiliter atq; ignaue: Dicam quod mireris: quodq; prouerbio pe-
nitus ſit aduerſum: ſi qua locorũ querimonia iuſta eſt: hanc ego facilius uiuẽti promiſerim
cuius utcunq; forſan interſit: q̃ morienti cui omnis loci cura ſuperuacua eſt iam locis om-
nibus abituro. ¶Do. Tangis animũ: adhuc tamẽ in patria mori mallem. ¶Rõ. Volũtas
humana niſi uirtus ac ſapientia illam frenet per ſeipſam indomita & effrenis eſt. Quo ſi alti-
us attendas: totum hoc ad te nihil pertinere fatebere: quãdo neq; hic amplius eſſe potes:
neq; oſſibus tuis ſupereſſe ſenſus aliquis quo diſcernant ubi duri⁹ aut mollius cubẽt: neq;
quo tendis aliunde facilius perueniſſes aut breuius. Eleganter Anaxagoras peregre mori-
ens: an in patriã referri uellet amicis interrogantibus: nihil neceſſe eſt inquit: Et adiecit cau-
ſam: Vndiq; enim ad inferos tantundem uiæ eſt: qd' reſponſum non minus cõuenit ad cœ-
H lum aſcenſuris q̃ caſuris ad inferos. ¶Do. Vtinam domi morerer. ¶Rõ. Si illic eſſes: for-

san alibi esse optares: sic enim habe: & quod uiuens debueras: disce uel moriens: perdifficile est uobis o mortales morem gerere delicati & queruli: quibus quod habetis omne uilissimum est semper: & solum id optimũ quo caretis. ¶Do. O si domi morerer. ¶Rõ. Multa ibi forsitan uideres quæ mortem tibi efficerent grauiorem: unde ideo te semotum crede ut reiectis curis omnibus deum solum atq; animam cogitares.

De moriente in peccatis Dial. CXXVI

¶Do. Orior in peccatis. ¶Rõ. Hæc iam nec naturæ nec fortunæ: sed tua propria culpa est. ¶Do. In peccatis morior. ¶Rõ. Primum peccare quis te compulit? Deinde quis uetuit commissa diluere? Postremo quis nunc etiam seram licet pœnitentiam impedit? Usq; ad extremũ spiritum liber est animus. ¶Do. Peccata mea moriens mecum fero. ¶Ratio. Caue ne id facias: uenenosum mortiferumq; uiaticum depone dum uacat: dumq; est qui illud tollat ac deleat: ut scriptum ẽ: Proijciatq; post tergum suum in profundum maris: Et quantum distat ortus ab occidente longe faciat abs te: Hanc tu horã ne neglexeris: quæ semel elapsa nõ redibit: Quod licet horis omnibus sit commune: ut eant semper nunq; redeant: In una tamen omissum hora in altera forsan restaurari datum sit: At extremæ horæ negligentia prorsus irreparabilis est. Itaq; quod in arcanis animæ disputationibus inuentum ferunt: uitæ huius errores quasi leues quidam lapsus in plano sunt: unde facile possis assurgere: At peccatum mortis graui & ex alto præruptoq; simillimum est ruinæ: unde facultas nulla sit resurgendi: Huic tanto discrimini cui posthac nunq; succurrere ualeas: nunc occurre dum uales: & memento non modo quid uestri dicant: sed quid Cicero qui de morientibus in diuinatione sua disputans: Tu uel maxime inquit laudi stude eosq; qui secus q̃ decuit uixerunt peccatorum suorum maxime pœnitet. Quid a quoq; quæso religiosius: quid utilius dici potest: Fiat modo quod dicitur pœniteatq; uel sero? Anceps fateor ac periculosa dilatio: & quæ plurimos fallit qui purgationem animæ quæ festina nimis esse non potest: scientes uolentesq; procrastinant & in finem trahunt: quo tempore circumuenti & artati uiciniaq; mortis attoniti: nihil de conceptis expediunt. De quo quoniam multa dicuntur a uestris: haud impertinens est audire quid hic quoq; Virgilius & ipse testis externus dicat: quibus uerbis hanc desidiam neglectamq; confessionem notet: ex illius ore mirabile: ubi apud inferos iudicem illum facit iusticia & æquitate notissimũ: qui ut ipse ait: Castigatq; auditq; dolos subigitq; fateri: Quæ quis apd' supos furto lætat⁹ inani Distulit in seram commissa piacula mortem. Sed q̃uis hoc piculosum adeo sit: nihil tamẽ desperatione periculosius: nihil peius uestræ salutis hostis inuenit. Cætera enim suis cũcta remedijs leniuntur: hoc malorum maximum atq; ultimum: abeũtem ubi animam oppresserit: nullus iã remedio locus est. Huic ergo cum semper: tum in fine uæhementius obsistẽdum est: quod & tunc urgere acrius solet: & nihil iam est reliqui quo salutis consilia cunctãdo reijcias. Neq; uero te hinc metus arceat: nec te pudor dolorq; dilationis ĩpediant: peius est nunq̃ q̃ ad uesperam expergisci: & omnino quicquid male differtur: peius omittitur.

¶Dolor. Morior absq; ulla spe. ¶Ratio. Male ais: immo uero spem proiectam recipe: & admotam pectori totis animæ ulnis amplectere: stringe: conserua. ¶Do. Magnum est peccatum meũ ualde ¶Rõ. Nullũ tã magnũ peccatũ hominis esse potest: quin multo maior misericordia dei sit. ¶Do. Quis poterit tot peccata dimittere? ¶Rõ. Et qs putas nisi ille de quo sui hostes admirantes litigabãt & querebant: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? ¶Do. Quis tãtorum ueniam merebitur peccatorum? ¶Rõ. Nullus fortasse meretur aut meritus fuit: multis tamen data est gratis: & dabitur modo: sit qui illam fideliter ac reuerẽter imploret. Nullam quidem esse remissionem criminum ingentium persuadere aliqui: ut perhibent: Constantino principi uoluerunt: At id falsum esse: nõ modo apud uestros constat: apud quos remissio peccatorum per baptismum & per pœnitẽtiam nota est: sed apud Paganos etiã fama fuit: falsa licet: quorum morbis ideo inefficax erat medicina: q' eis nõdũ medic⁹ cœlestis aduenerat: pinde nisi mũdari a pctõ anim⁹ & deleri posset iniqtas: frustra id totiẽs pctõr ille primũ maxim⁹: postmodũ uir sctissim⁹ precaret. ¶Do. Peccati conscĩetia spem præcidet. ¶Rõ. Peccati memoria pœnitẽtiã ac dolorẽ aĩo afferre debet: nõ utiq; spem auferre: Sed uos omni ex parte fallimini in peccato feruidi: post peccatum gelidi: Peccando quidem exultatis: memorando autem desperatis. Multi passim peccant sub

ſpe ueniæ: Contra uero multi cum peccauerint ueniā deſperant:& utriq; errant: Nam & il
lis ab initio ſpem damnoſam pellere:& his in finem ſalutiferam ſpem tenere cōſilium erat.
C ¶Do. Grauem culpis mors præcipitat quid agam? ¶Rō. Quid niſi quod egiſſe iam pri
dem decuit ut infauſtam ſarcinam feſtinanter abijcias: qua leuatus ibis plane non præcipi
tabere: Ibiſq; non curuus: nō titubans: ſed erectus certo ac ſtabili ueſtigio & ſpe bona. Age
ergo ne differas: neu diffidas: ē qui exoratus ab humeris illam tuis transferat qui grauiora
iam tranſtulit: cui nil graue: nil difficile eſt. Et q̃uis pigra dilatio excuſatione careat: laude
nō caret emēdatio ſera licet: Satius eſt em̄ ſero q̃ nunq̃ reſipiſcere: Cōfortare: reſpira: mul
tos a limine tartari paucæ piæ lachrymulæ reuocarūt. Stat dexter ad lectuli tui caput: qui
non ſolum infecto illi ſe mundare uelle reſpondit: ſed quatriduano iam fetenti ut ſurgeret
imperauit: teq; etiam nunc expectat ut mundari uelis ac ſurgere: non minus ipſe hodie q̃
tunc pius: nec ſolito minus potens: adhuc quo in ſtatu mori uelis in te eſt: adhuc ſine pec
catis mori potes: non ꝙ peccata non fuerint ſed non erunt. Et ſi enī in præteritis nullū ius
niſi obliuionis habere deum: Plinius ſecundus exiſtimet: habet tamē qđ ille uir curioſiſſi
mus non uidit: ius etiam abolitionis: Itaq; facta licet infecta eſſe non poſſint: ex facto tamē
oriens peccatum ſic deleri poteſt: ut iam amplius nō ſit: ita ut ſicut ſcriptum eſt: Quæratur
peccatum & non inueniatur: non ꝙ ſe peccati uinculis abſoluere potentiæ ſit humanæ: ſed
ꝙ piæ hominum uoluntati contritoq; cordi diuinū nunq̃ deſit auxilium.

De Moriente ſollicito quid de patrimonio ac liberis futurum ſit: Dialogus CXXVII.

¶Me.
A Quid de patrimonio ſperem: quid de liberis? ¶Rō. Et patrimonium dominos in
ueniet: & liberis ſua ſors erit. ¶Me. Quid de tantis diuitijs fiet? ¶Rō. Ne dubita
ne hæredi nimiæ uideantur: nunq̃ tantæ erūt quin aliquid deſit: de his tamen illa
uiderit quæ res ueſtras haſq; tā dilectas opes huc illuc iaculatura cōtorquet. ¶Me. Quid
facient filij? ¶Rō. A terreno patre deſertos: in ſuam curam cœleſtis pater accipiet: non reli
cturus ut tu: neq; orphanos facturus: Ille eos nutriet & docebit a iuuentute eorum: modo
dociles ſe præbeāt: & uſq; in ſenectam & ſenium: uſq; ad mortem & ſepulchrum non deſti
tuet. Spes naſcentis hominis deus eſt: non genitor q̃uis diues q̃uis rex ille ſit. Non eſt ædi
ficandum in arena ſed in petra: Omnis ſpes de homine breuis & caduca eſt. Filij igitur tua
ſpe deluſi ponent in deo ſpem ſuam: & cantabūt cum Dauid: Pater meus & mater mea de
reliquerunt me: dominus aūt aſſumpſit me. Multorꝝ indolem filiorꝝ & uirtutum ſemēmē
tibus inſitum parentū blanditiæ extinxerunt: Sicut ex diuerſo: molliciem ſæpe diſcuſſit or
B bitas ac paupertas. ¶Me. Quo deuenient opes? ¶Rō. Vnde uenerunt reuertētur: hoc eſt
ad fortunæ manus: Inde rurſus ad alios atq; alios abituræ: apud neminem diu manſuræ.
Vagæ ſunt enī: ſtare neſciunt. Neq; ſine myſterio: Rotūdam nūmi formam opinati ſunt:
ſed uolubilitatis indicium eſſe dixerunt quidam facete: non inficior: ſed non minus trian
gularis: aut quadra uolubilis haberetur: quod attinet: ad diuitiarum fluxum: quarum na
tura eſt labi aſſidue ac uolui: odiſſe unius ſeras arculæ: crebris ac uarijs poſſeſſoribus dele
ctari: ſiue ut rubiginem motu uitent: ſiue ut fallant circuitione q̃ plurimos: ſiue ut cum do
minis ſuis de inſtabilitate contendant: Hāc tu igitur moriens: uel uiuenti ſuperuacuam cu
ram pone: quin ſi locuples moreris: agnoſce fortunæ fidem raram & uſq; ad exitum euita
diuitiaſq; iam tibi nō neceſſarias alijs linque. At ſi pauper: expeditus proficiſcere ſeu ingē
tes ſeu exiguæ ſeu nullæ opes tibi fuerint: modicum ad te olim poſt hac uero nil ad te per
tinet niſi ꝙ inopem uixiſſe ſecurius quando laborioſa hæc uitæ uel præſidia uel tormenta
C mortem quoq; ſollicitant. ¶Me. Quid erit de filijs? ¶Rō. Erit ubi uiuat tuum nomen ſi
ſint boni: ſi qua ea conſolatio mortis eſt: non totus interijſſe uideberis: in illorum uultibus
inq; actibus te ſibi redditum amici credent & gaudebunt: At ſi mali: eſt cur cupide deſeras
quos corrigere nequiuiſti & corrigendos ac domandos mundo tradas ac fortunæ: ne uel il
los moriens ſuſpires qui te mori ſegnius ſuſpirant: & fors ocius mortuum ſuſpirabunt.
¶Me. Quid de opibus? ¶Rō. Times ne a te dimiſſæ non ſint dominos reperturæ? Expe
ctant̄: exoptantur: æſtimantur: neq; tam de cōtemptu q̃ de certamine metuēdū: Proinde
iam nunc hæ diuitiæ tuæ eſſe deſinent: cuiꝰ autem ſint futuræ: quid filios aſpicis? Sciri au
tem non poteſt quidem nec oportet: ſat eſt ſcire tuas fuiſſe ſi fuerunt tuæ: & non potius illi
us rerum dominæ tranſeuntium atq; mortalium quæ fortuna dicit̄: Sed ſic tuas dico: hoc
eſt tibi ad breue tempus obſecutas: iam uero tēpus eſt abeundi cedendiq; alijs: ſine illis pa

rumper obsequant̃ & uicissitudinem suam seruent: nisi ambitiose mori (& qđ stulti quidā
fecere) tua tecum tumulo uis inferri: quādoq; sepulchrorum effossorib⁹ profutura: Deniq;
iam terræ metalliq; curam proijce: cœlum tādem teq; ipsum cogita. ❡Me. Opes meæ fu/
giūt a me. ❡Rō. Putabas ne māsuras cū fugeret uita: cū tuipse continue rapereris? ❡Me. D
Quid de opib⁹ meis erit postq; meæ esse desierint? ❡Rō. Quid de eis erat anteq; tuæ esse
inciperent? ❡Me. Opes tantas linquo nudus abiens. ❡Rō. Nudus intrasti: nudus egrede
re: nō est qđ queraris: sed ē unde gratias agas. Alieni usus medio tempore tuus fuit: nil tu/
um tibi præripitur: sed expleto usu reposcitur alienum: E uicinia migrantes aduenæ ultro
si quis est pudor cōmodata uasa restituunt. ❡Me. Heu nil tantis ex opibus mecum fero.
❡Rō. Aufer quantum attulisti: uel si mauis: quantum reges auferunt. ❡Me. Quid impu/
beres nati agent? ❡Rō. Adolescent si uixerint ac senescent: & ipsi suas agent uias fortu/
namq; suam: & labores uitæ obibūt: interim sub tutela dei erunt: & tu forsan sine patre im/
pubes uixisti.

De moriēte anxio qd uxor eo mortuo sit actura: Dial. CXXVIII. ❡Me.

q Vid dilecta uxor post me faciet? ❡Rō. Nubet forsitan: qd ad te? ❡Me. Quid faci/ A
et chara uxor? ❡Rō. Tuo iugo absoluta: uel subibit aliud: uel libera ceruice uaga/
bitur: uel iam fessa subsistet & quietem sola meditabitur. ❡Me. Quid aget uxor
amantissima? ❡Rō. Quid cum te euaserit actura sit cogitas: cum tibi subiecta quid egerit
nescias? Magna pars mortalium: quid domi suæ fiat nescia: quid ī cœlo agatur: quid ue in
terris sit agendum quærit. Sane quid deinceps agat uxor: ipsa eadem uel maritus alter ui/
derit: ad te amplius cura ista non pertinet. ❡Me. Vereor ne post meum obitum nubat con
iunx. ❡Rō. Quædam uiuentibus uiris nubunt. Fecit hoc apud Hæbreos Herodias: apud
Aphros Sophonisba: apud Romanos Martia & Liuia: q̃s uis has duas uirorum cōsensus
ac iussus excuset: Tuæ uni uiro licet mortuo nubere non licebit? Atqui paucæ uiuis coniu/
gibus fidem præstant: tu gelido etiam cineri fidem poscis? Si fida tibi usq; ad diem uitæ ul/
timum uxor fuit: quid ni totum coniugalis fidei munus impleuerit? ❡Me. Ne secūdo ux/ B
or nubat metuo. ❡Rō. Ne primo nuberet: magis forsitan metuendum erat: Id ad te perti/
nuit: hoc ad alterum pertinebit. Sic est autem: metuenda contemnitis: spernenda metuitis:
nil in rebus iusto precio æstimatis: Maritalis thori duellū securus intrasti non cogitās quid
periculi adires: id intrare alium times? ❡Me. Nollem fateor uxorem alteri nubere. ❡
Ratio. Perfectæ quidem pudicitiæ secundæ nuptiæ quantum licet fateor uitandæ sunt: sed
uitanda magis periculosa uiduitas. Est ubi nubere non tantum permittit̃ sed oportet. Diffi
cile est formosam solam caste uiuere. ❡Me. Dulcis alteri coniunx nubet. ❡Rō. Raræ sunt
earum etiam quas honestas dicunt: quibus non super præsentem cōiugem: alter iā animo
desponsatus sit. Mortalis mihi inquiunt uir est: quid si hic obeat: num ille mihi aut ille erit
aptissimus: quem uirtus: quem nobilitas: quem gratia: quem facundia: quem forma cōci/
liet? ❡Me. Vxor mea nubet alteri. ❡Rō. Tua quidem uxor minime: Ne tua enī sit ampli/ C
us mors faciet: Nec mirabere si cōiuges separat quæ corpus atq; animæ uincula dissoluit.
❡Me. Nubet iterum uxor mea. ❡Rō. Et Romanorum ducum nupsere iterum uxores: fer
cōmunem cum maioribus fortunam. ❡Me. Nubet uxor alteri. ❡Rō. Et Romani duces
& principes uiduas duxere: Et sanctissimus rex Dauid uiduas duas in cōiugiū duxit: quæ
minorum fuerant uxores: & fortasse te maior aliquis tuam ducet: hanc tu illi tum linque
sollicitudinem qui eo pergis ubi nō nubitur. ❡Me. Nubet alteri dulcis uxor. ❡Rō. Si me/
liori nupserit: gratulare ꝓsperitati eius quam amasti. Sin peiori: gaude saltem q; tu illi iam
notior chariorq; futuris sis. Multæ primos uiros nosse ac diligere secundo demum matri/
monio didicerunt.

De moriēte sollicito qd post se patriæ euētuꝝ sit: Dial. CXXIX. ❡Me.

q Vid post me de patria mea erit. ❡Rō. Bonoꝝ omniū patria una est: & maloꝝ al/ A
tera: haꝝ cui te asscribi in ciuem feceris uideto: Tertia enī patria nulla ē sed diuer/
soriū aut trāsit⁹. ❡Me. Quid de patria mea erit. ❡Rō. Patria illa quā petis uno
sp in statu ē: Ista quā deseris (qđ sæpe iā dixim⁹) nō patria sed exiliū tuū fuit. ❡Me. Quid
patria post me aget. ❡Rō. Regia cogitatio esse solet: qd post se regnis atq; urbib⁹ euentuꝝ
sit: qualē fuisse legis aut magno illi regi Assyriæ: aut Romano illi prīcipū maximo priuatā
fortunam hæc cura supeminet. Qñ uero ad ultimū sic affectus es: ut illā miseriæ officinam

atqꝫ illud hospitium doloris ubi rapidum uitæ tempus multis in laboribus: ne dicam ge-
mitibꝰ: exegisti: patriam nunc etiam tuam uoces: Et uis scire quid actura sit: dicam: Faciet
nempe quod fecit & quod faciũt aliæ: At quid inquies? Tumultuabit: diffidebit: nouarum
rerum sectabitur & partium simultates: mutabit dominos: innouabit leges: utrũqꝫ sæpe in
peius: in meliꝰ raro: Calcabit præterea egregios ciues: attollet indignos: pellet immeritos:
prædones ærarij colet: blandos diliget: ueridicos oderit: bonos spernet: uenerabitur poten-
tes: libertatis hostes adorabit: defensores reipublicæ persequetur: flebit ac ridebit inaniter:
aurum gemmasqꝫ mirabitur: uirtutes abijciet: amplexabitur uoluptates: hi sũt mores ur-
bium. Nemo tibi nõ certus horum uates fuerit: nisi qui semꝑ rure uixerit: uel obtusis auri-
B bus ac oculis urbes intrauerit. ¶ Me. Quid post me patriæ accidet? ¶ Rõ. Quid sollicitus:
quid ue anxius es quicquid patriæ acciderit: tua iam domus ab incendijs: a furibus: a rui-
nis tuta erit. Nihil ad te pestilens annus: nihil annus exuberans: nihil æstus: nihil siccitas:
nihil imbres ac grandines niuesqꝫ & glacies & nimium gelu: nihil feræ uel uolucres: nihil
bruchus aut locusta: nihil deniqꝫ terræmotus ac fremitus procellarum: nihil annonæ cari-
tas: nihil hostium incursus aut bella ciuilia. ¶ Me. O quis patriæ statꝰ erit: seu quis demũ
finis? ¶ Rõ. Quis putas nisi qui maximarum urbium fuit: quiqꝫ omniũ erit puluis: cinis:
sparsi lapides: nudum nomen? Possem id innumeris argumentis ostendere: sed rem tenes.
Ad summam: Nil ab homine fit æternum: nil humanum præter animam immortale. Cœ-
pta desinent: sata deficiẽt: structa ruẽt: quid plus æquo angeris: quid æstuas? si in cœlo eris
& hocipsum & mortalia cuncta despicies: Nam qui ad inferos descendunt: charitate amis-
sa: deum atqꝫ homines deiqꝫ opera simul atqꝫ hoĩm odisse credibile est.

De studio famæ anxio in morte: Dial. CXXX.

¶ Do.

A Vid de me post fata dicent homines? ¶ Rõ. Intempestiua sollicitudo: hoc a iuuen-
q tute prouisum esse debuit: Qualis fere uita hominũ talis est fama. ¶ Do. Quid de
me loquentur? ¶ Rõ. Quid respõdeam nisi illud doctissimi atqꝫ omnium eloquẽ-
tissimi Ciceronis: Quid de te alij loquantur ipsi uiderint: sed loquentur tamen: Sermo aũt
omnis ille angustijs cingitur his regionum quas uides: nec unqꝫ de ullo perennis fuit: sed
obruitur hominum interitu & obliuione posteritatis extinguitur. ¶ Do. Quid de me dicẽt
homines qui post me nascentur? ¶ Rõ. Dicerem aliter ista ꝙ Cicero: si melius dici posse cre-
derem. Quid autem: inquit: interest ab his qui postea nascentur sermonem fore de te: cum
ab his nullus fuerit qui ante te sunt nati? Vnum addidit: quod tunc forsan dubitabile: for-
san falsum: nũc certissimum & absqꝫ ulla prorsus hæsitatione uerissimum est. Qui nec pau-
ciores inquit & certe meliores fuerunt uiri: Nam quis est Oro iam qui dubitet nunqꝫ qua-
les fuerint futuros homines: ita in peius iuclinata sunt omnia ruinæqꝫ proxima. Cura er-
go mirabilis ignotorum atqꝫ imparium dicta metuere: cum excellentium ac uotorum opi-
B niones ac uerba cõtempseris. ¶ Do. Quæ mihi fama erit extincto? ¶ Rõ. Facile melior ꝙ
uiuẽti cum siluerit liuor. Raro enim uitæ hominum superstes inuidia est: Vt autem uirtus
radix est gloriæ: sic deceptrix inuidia: utqꝫ liuidus pollex præsens impedit: sic amotus ueræ
laudis restituit incrementum: Itaqꝫ multis busti limen inuidiæ in accessum magnæ gloriæ
uestibulum fuit. ¶ Do. Quantum me lõga manet fama? ¶ Rõ. Longa forsitan ut uos lõ-
gum dicitis: uere autem apud uos nihil est longum: ut uero non modo longa sint omnia sed
æterna: sola uirtus efficere potens est præcipueqꝫ iusticia: de qua scriptum est: In memoria
æterna erit iustus: quod ut potuit: poeta uester expressit: ubi ait: Sed famam extendere fa-
C ctis: hoc uirtutis opus ẽ. ¶ Do. Quali post obitũ fama ero? ¶ Rõ. Quid refert quale sit quã
mox uel nescies uel cõtemnes? Quid ad te hominũ flatꝰ dum tu flatu cariturus sis? Spirã-
tẽ uesci delectariqꝫ auris nõ miror: at defunctum stupeo. ¶ Do. Quid de me post obitum
dicetur? ¶ Rõ. Et quid putas nisi quod mereberis bonũ: malũ: multũ: parũ: nihil: in qui-
busdam mendax: sed in pluribus uerax fama est: alioquin longa utiqꝫ non est: diuturnita-
tis fundamentum ueritas: ruinosum atqꝫ imbecille mendacium. ¶ Do. Qualis mihi post
exitum fama erit? ¶ Rõ. Qualis ante exitũ fuit uita: nec minus ĩ exitu. De hoc ergo tempꝰ
omne præteritum: sed imprimis præsens hora uiderit. Sic enim habeto quali quisqꝫ dignꝰ
sit fama post mortem nulla re melius ꝙ morte censeri: quippe cũ multos per omnem uitã
inglorios & obscuros: sola (dictu mirabile) mors illustrat.

De Moriente ſine filijs: Dialogus CXXXI. ℭDo.

Ine filijs morior. ℭRõ. Eo alacrior mori debes atq; expeditior proficiſci: nil poſt A
tergum linquẽs quod te uellicet. Ille ingens morientiũ dolor ceſſat ex cõmiſerati/
one oriens deſerendæ prolis: immaturæ præſertim & paterno præſidio indigentis
perq; ætatem inopiamq; conſilij & iniurijs & caſibus multis expoſitæ. ℭDo. Nati quos
optabam ſperabamq; ſuperſtites præceſſerũt. ℭRõ. Habes ad quos ire cupias: non a qui/
bus doleas abire non exiguum ſolamen. ℭDo. Mors acerba filiorum orbus ut moriar co
git. ℭRõ. Hoc ſi miſerum cenſes: quid eſt quod uel orbum mori cogat uel uixiſſe coegerit:
cum unde tibi filios eligas ingenuorum iuuenum tanta ſit copia: eo fortaſſis obſequenti/
ores & tui amantiores habiturus q̃ quos tuo de ſanguine genuiſſes: q; illos caſu quodam:
hos certo iudicio quæſiuiſti. Filij illi anteq̃ noti: hi autem noti & dilecti & electi anteq̃ filij.
Itaq; totum illi hoc naturæ: hi beneficio tuo imputẽt q; filij tui ſint: unde fit ut ſæpe hæc fu/
erit fauſta ſucceſſio cui tuto nõ mediocre tantum patrimonium ſed ſummũ imperium cre/
deretur. Noſti ut Iulius Cæſar prole carẽs: ſibi Auguſtum: ille Tiberium pene inuitus qui/
dem: ut poſt Nerua Vlpiũ Traianum: ille Elium Hadrianum: ut is rurſus Antonium piũ:
ille Marcum Aurelium ſibi filium fecit: feciſſetq; ille alium quemcunq; fœlicius q̃ Cõmo/
dum genuiſſet: nulli cõmodum cunctis incõmodum unicum tanti patris infortuniũ unũq;
ex paucis Romani Imperij probrum ingens atq; apertiſſimum argumentum: quãto adop
tio fit fœlicior genitura: q; cum primi ex ordine diu ac fœliciter imperaſſent: hic tantorũ ue
ſtigijs ducum ſpretis iter deuium ingreſſus: breui & turpi non imperio ſed tyrannide: cum
rempublicam fœdaſſet: miſero quidem ſed ſe digno fine procubuit: publicumq; ludibrium
in ſe uertit. Iam inde præterea ante hos longe ſcd'm illud fulmẽ belli punici: maleumq; Car
thaginis Africani illius magni filius in decus gentis aſſumpſerat: hoc ſcilicet fato: ut quam
urbem Auus concuſſerat: hanc nepos eius euerteret: ut Florus ait hiſtoricus: ex Aemilia in
Corneliam familiam tranſlatus: utriuſq; decus ultimum fateor non minimum. Ex his ui/
des q; nec tibi nec principi deeſſe filius potẽſt: quodq; eſt optimum: Bonis bona non deſit
electio: quæ ſi adſit: talem tibi fortaſſe filiũ dabit: qualem non dediſſet uxor: & uotiuũ ma
trimonij effectum coniugalibus expeditus uinculis inuenies: ſic naturæ defectui lex proui/
dit. ℭDo. Quomodo nunc domui meæ diſponam: orbus morior? ℭRõ. Magnam uero B
pietatis: magnam laudis oblatam tibi ne reſpuas materiam: & quod filijs forſan ingratis
ac uel male cumulaturis: uel quoniam uterq; mos eſt in uſus peſſimos uerſuris breuiq; om/
nia profuſuris conferre decreueras: confer honeſtius: confer utilius: confer ſtabilius: Per/
gami quidem rex Attalus: populũ Romanum nec ægentem certe: & Aſiaticis profecto di/
uitijs corrumpendum teſtamento ſibi hæredem fecit: Ego tibi alium populum: quem inſti/
tuas oſtendam: Hinc te amicorum: hinc egentiũ turba circumſtant: ex utraq; tibi filioſ ado/
ptare permitteris: quorum alij te digreſſum dulci ſecum cõmemoratione detineant: Alij te
quo pergis pia precũ feſtinatione præueniant: ut quæ hic erogaueris: illic centuplicata re/
perias: fœnus uberrimum certiſſimumq; uiaticum iter iſtud acturis. ℭDo. Morienti mi/ C
hi nullus eſt filius. ℭRõ. Quid ſi multi eſſent: an ex his tibi: ſeu cuſtodem domus ac pecu/
niæ: quæ tua certe amplius non erit eligeres: ſeu in prælio mortis athletã ipſum quoq; mor/
talem: ſeu deniq; comitem ad ſepulchrum: ultra enim nec te tui quidem comitẽtur: nec Me/
tellum ſui: Breuis a lectulo mortis ad ſepulchrũ uia eſt: Quid refert an hic ſolus iaceas: an
ibi? Friuolæ prorſus & ĩeptæ cauſæ filios optãdi: Nam ſi in illis ut uulgo dicitur ſeruari ac
perpetuari tuum nomen optabas: ipſe quoq; uulgariter fallebaris. Siquidem filiorum ob/
ſcuritas profecto creberrima nec illuſtrare ipſa utiq; nec ſeruare paternum poteſt nomen:
At perrara filiorum claritas: ut ipſos ſemper filios claros facit: ſic parentes interdum uicini
tate ſua cõtegit obſcuratq;: quaſi minora ſol ſydera: qd' nuſq̃ euidẽtius q̃ in Iulij Cæſaris
patre cognoſcitur: quem pene ignotum filij ſplendor fecit. Et ad ſummam: quiſquis in fi/
lio ſui nominis ſpem reponit: rem ꝑtenuem labilemq; in uaſe fictili locat ac ruinoſo: qd' q;
eſt inconſultius non ſuo: rem maioris apud uulgus q̃ apud doctos precij: neutris tñ con/
temnendam: ſed cum honeſtius: tum certius locãdam in ſuis incorruptibilibus uaſis ac ſo/
lidis in uirtute propria: in rebuſ geſtis in litteris. ℭDo. Sine natis morior. ℭRõ. Nõ ſunt D
in quos tuæ ſeſe ſpargant curæ: in te uerſæ omnes quo inſtructior liberiorq; digrediere: te
unum reſpiciens: te metiens. Sis q̃ miſer & q̃ fœlix moriare: nec incertus moreris: an uel
miſeriæ ſit addendum: uel fœlicitati detrahendum tuæ: aliena ſeu turpitudine ſeu fortuna:

Et si enim alijs aliter uideatur: in quorum ego sententiam sum pronior: ut magnis tamen scimus uisum esse philosophis: filiorum euentibus imminuitur paterna fœlicitas. Imbecille bonum quod in crastiuum prominet & pendet ex altero: ꝙ si opinionem hanc admittimus: quid hinc fit intelligis: dubitari enim nequit quin multi fœlicius obituri fuerint si sine filijs obijssent.

De Moriēte qui metuit insepultus abijci: Dial. CXXXII.

A ¶Me. Nsepultus abijciar. ¶Rō. Alitibus inuides: an feris: an piscibus: Nam si metuis tibi baculum seu custodem iuxta te poni iube: quo a cadauere depellantur. ¶Me. Ludis in malis meis: nam profecto nil sentiam. ¶Rō. Quid igitur times qđ non sentias? Nam si sentias probes: sentiētem enim sepelire necare est. ¶Me. Inhumatus iacebo. ¶Rō. Tu nisi te tellus præsserit illam præmes: te nisi terra contexerit cœlum teget. Notum est illud: Cœlo tegitur: qui non habet urnam. Illud quoq; notissimū: Facilis iactura sepulchri: Facilis inq̃ sic: ut nulla facilior. ¶Me. Iuhumat⁹ ero: graue dictu. ¶Rō. Dictu nescio: re autem profecto leuissimum: multoq; tolerabilius sepulchro exui q̃ domo q̃ lodice q̃ sagulo. ¶Me. Inhumatus ero: fœdum uisu. ¶Rō. Fœdum fortasse alijs: tibi autē nihil minus. Omnem quidem sepulturam non nisi uiuorum causa institutam esse: doctorū omnium auctoritas & res ipsa consentiunt: Idq; sic esse sepulchrorum species indicio est: quæ introrsus inculta & horrida rude incolis suis saxum obijcit: exterius multa impensa & artificum ingenio elaborata marmoreas spectantibus atq; aureas prætendit imagines.

B ¶Me. Insepult⁹ ero: turpe aspectu. ¶Rō. Parum ne oro negocij tui habes: ni suscipias alienum? Prouideant quos res tangit: hanc tu enim turpitudinem non uidebis. ¶Me. Insepult⁹ linquar: miserum. ¶Rō. Et magn⁹ Pompeius tantus uir insepultus iacuit: Immo nec iacuit: sed iactatus est fluctibus obrutusq;. Neq; adeo te delyrum reor: ut opinione tua factus ille fœlicior sit sepulchro: sicut nec collega eius Marcus Crassus infœlicior: ꝙ qui eum sepeliri iuberet nemo affuit. In reliquis enī pene pares exitu fuere: nisi ꝙ Crassi caput ut ditissimū auarissimumq; omnium decebat auro grauius fuit seruatum: tamē utrunq; ludibrio: Nisi forte tertius horum collega fœlicior: ꝙ altissimi atq; pulcherrimi colosi situs in uertice ostenditur: celsa etiam templa despectans: bello quidem fortunatiorem fateor: busto negem: Sic hoc saxum illo pulchrius fateri oportet non fœlicius. Quæ enim ista fœlicitas non sentiētis seu saxi seu saxo abditi? Alioquin si sepulchro fœlix sit: nemo fœlicior Mausolo. ¶Me. Inhumatus ero.

C ¶Rō. Inhumati essent Paulus Aemilius & Claudius Marcellus tales uiri: nisi hostis illos infestissimus sepelisset: admiratione uirtutis: nisi fallor: & uerecundia uict⁹: non pietate ulla: quæ ī illius uiri præcordijs nulla fuerat: Vt sepulturā ego illam pene inuisam futuram ipsis arbitrer sepultis: & si eis optio data esset: inhumatos se iacere maluisse. Insepultus quoq; Cyrus iacuit Persarum rex: neq; id sibi neq; uter Scythic⁹ infamiæ fuit: sed cruēti mores: quibus acerrimam illam exprobrationem iniuriamq; promeruit. Quid uero nūc singula nuda cadauera colligo: & uel Romanos principes uel externos reges: nō solum sepulchri ultimo & optato quidē: sed inani honore spoliatos: quin etiam laceratos discerptosq; & membratim sparsos: ut inuidiosum diceres integro cadauere iacuisse: cū obuersentur animis inhumatarum strages gentium: atq;: ut ita dixerim: insepultus orbis: Nō pe cum ipso quem dicebam Cyro: ducenta Persarum milia: & cum Craso sexdecim florētissimæ legiones: & ad Cānas Romanorū ciuium ac sociorum octogintaquinq; & eo amplius milia: quinquagīta sex milia Pœnorum: Hispanorū: Ligurū & Gallorū ad Metaurū amnem ipso cum duce hostium: & ad aquas sextias: id est loco nomen: ducenta theutonum haud procul ab alpib⁹: utrobiq; duce Mario: cētum quinquaginta: ut quidam sunt auctores: & qui minus dicunt sexaginta non amplius Cimbrorū milia insepulta iacuerūt. Apud Philippos uero regum gentiumq; omniū auxilia & Italici sanguinis flos uigorq;: sic placitum superis hoc sepulchro carentes: campos Aemonios ferasq; & uultures impinguarūt. Quid ad Egates insulas deleta Carthaginēsium classis? Quid Massiliensium ante portus sui hostia: inq; ipso fidelis patriæ prospectu? Quid (ne semꝑ Italos labores loquar) classis Atheniensiū ante urbē Syracusiā demersa quale habuit sepulchrū? Sileo Salaminā & Marathonem trecentaq; milia illic fusa Persarū: & si alij duplo ampli⁹ dicāt. Trāseo Hebræorū cōflictationes: Scytharūq; & Amaçonidum: Arabumq; & Parthorum prælia & Medorum. Prætereo Alexandri Macedonis in oriente uictorias stragesq; illas inermium populorum.

Pestes taceo tales: sæpe ut cadauer charū licet abstraxisse parumper pietas fuerit. Incursus
quoq; serpētum atq; immaniū bæluarꝝ: quarꝝ impetum Dicæarchus docet: ut ait Cicero:
quædam hominū genera esse consumpta. Tempestates præterea & quotidiana naufragia:
Nam qui flāmis pereunt nō egentes busti dixeris. Omitto furores domesticos intestināq;
discordiam: de qua dictum est: Bellum ciuile sepulturam uix ducib⁹ præstare potest: quod
de externo ueri⁹ etiam est bello. Nec ruinas urbium sequor: Troiæ: Hierosolymæ: Cartha/
ginis: Corinthi: Numātiæ ac Sagunti: aliarumq; multarꝝ: ubi magna pars ciuiū muris op/
pressa labentibus & sic patriæ consepulta est. Mitto deniq; terræmotus quibus multi sæpe
mortales obruti: pro sepulchro totum terræ matris uterꝝ habuerūt: quod cū olim nuperq;
crebrum malum fuerit diuersis in locis: nusq̄ tamen q̄ in Asia insignius: ubi duodecim
urbes uno die horrificis terræ hiatibus haustæ memorantur: Hæc tam multa dixerim: ut ri/
diculum tibi metū eripiam: qui morte magis damnū metuis sepulchri: atq; illud huic uni
corpusculo deesse fers grauiter: quod tam multis hominū & bellatorꝝ: & qđ fuit indigni/
us sanctorꝝ insuper milibus defuisse compertum est. ¶ Me. Defuncto mihi terra negabit
prædurum. ¶ Rō. Non id durꝝ: sed tu mollis qui nec sentiens lædi quæas. ¶ Me. Mortuo
mihi terra negabitur: indignū. ¶ Rō. Quid ita: illa ne tibi igitur an tu illi debit⁹? Atqui ter
ra tibi fortasse negabitur: non tu terræ: poterit bustum tibi casus aliquis uel iniuria hostilis
eripere: Tu e terra ueniens in terram redeas oportet: Id tibi domini tui ore prædictū falsum
esse nō potest. ¶ Me. Non me gremio tellus teget. ¶ Rō. At tu illam teges nudo corpore:
quid ad te plus hoc post mortem pertinebit q̄ nunc pertinet? Vbi olim unguium aut cri/
nium excrementa: ubi febris erutum sanguinem: ubi deniq; puerilis tunicæ seu fasciæ in/
fantilis fragmēta dimiseris? An oblitus es Theodori Cyrenæi apud Tullium elegās respō/
sum: cui cū Lysimachus rex mortē crucis: ut auguror minaret: Istis quæso inquit ista hor/
ribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil interest humi ne an sublime putre/
scat: Te nisi tellus sinu excipiat ac superficie sustinebit: hinc te gramina uestient: hinc orna/
bunt flores læti hospite. hinc te imbres madefacient: hinc sol uret: hinc glacies stringet: hinc
mouebunt auræ: & fortasse naturalius fuerit ut compactum ex quattuor elementis corpus
in totidem resoluatur. ¶ Me. Inhumatus linquor: horridū auditu. ¶ Rō. In opinione hor
ror non in re: quandoquidem apud alios horridum terra tegi: pulchrum igne consumi: qđ
maioribus uestris uisum scimus: Apud alios pulchrum a feris aut canibus laniari: Innume
ri de hac re sunt gentiū ritus: quos curiosius a Crispo collectos strinxit Cicero: Tu nuda ia
cebis humo: Ast illum præmit lapis horridus: illum putres glebæ obruent: illum mersum
uoluent undæ: illum uenti pendulum agitabunt: grando feriet: lacerabunt corui: demum
preciosissime conditos ac uelatos purpura: uermes rodent: Quidnā uero habet amplius
qui marmore tegitur atq; auro q̄ qui flens apud poetam ait: Nunc me fluctus habet uer/
santq; in litore uenti? Et si ille erroris publici morem sequens inijci sibi terrā horret: nisi for
te nunc etiam fabulis acquiescis anilibus: centum annos errare animas insepultorꝝ homi/
num circa tartarei amnis ripam: quas sana utiq; ac religiosa mens respuit. ¶ Me. Bustum
mihi patrium eripitur. ¶ Rō. Patrius cespes si relinquitur bene est: habes quod tibi Phoci/
on uir magn⁹ inuideat: quem ciuem de se aliter meritum ingrata Athenarꝝ urbs defunctū
quoq; suis finibus expulit: inaudita crudelitas. ¶ Me. Insepultus abijciar. ¶ Rō. Age res
tuas: curam hanc relinque uiuentibus.

¶ Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Liber Secundus:
in quo de Aduersa Fortuna disputatur: Fœliciter explicit.

Secretum Francisci Petrarchæ.

Franciſci Petrarchæ poetæ Oratoriſq; Clariſſimi: in librū quē Secretum ſuū inſcripſit: quo de Contemptu mundi diſputatur: Colloquium in tertium diem productum: continentē: Præfatio.

Ttonito mihi quidem: & ſæpiſſime cogitanti: qualiter in hanc uitam intraſ- A
ſem qualiter ue forem egreſſurus: Contigit nuper: ut non ſicut ægros animos
a ſolet ſomnꝰ opprimere: ſed anxium atq; peruigilem: mulier quædam inenar-
rabilis claritatis & luminis formaq; non ſatis ab hominibus intellecta (incer-
tum quibus uiis adiiſſe uideretur: uirginem tamen & habitus nuncibat & fa-
cies) me ſtupentem inſuetæ lucis aſpectu: & aduerſus radios quos oculorum ſuornm ſol
fundebat: non audentem oculos attollere: ſic alloquitur: Noli trepidare: neu te ſpecies no-
ua perturber: errores tuos miſerta: de longinquo tempeſtiuū tibi auxilium latura deſcēdi:
Satis ſuperq; ſatis hactenus terram caliginantibus oculis aſpexiſti: quos ſi uſq; adeo mor-
talia iſta permulcent: quid futurum ſperas ſi eos ad æterna ſuſtuleris? His ergo auditis: nec
dum pauore depoſito: Maroneum illud tremulo uix ore reſpondi: O ꝙ te memorem uirgo:
nanq; haud tibi uultus Mortalis: nec uox hominem ſonat. Illa ego ſum: inquit: quam tu in
Africa noſtra: curioſa quadam elegantia deſcripſiſti. Cui nō ſegnius ꝙ Amphion ille Dir-
cæus in extremo quidem occidentis: ſummoq; Atlantis uertice: habitationem clariſſimā
atq; pulcherrimam: mirabili artificio ac poeticis: ut proprie dicam: manibus erexiſti. Age B
itaq;: iam ſecurus auſculta: ne ue illius præſentem faciem perhorreſcas: quam pridē tibi ſa-
tis familiariter cognitā arguta circumlocutione teſtatus es. Vix dum uerba finierat: cū mi-
hi cuncta uerſanti: nihil aliud occurrebat: ꝙ Veritatem ipſam fore quæ loqueret: Illius em
me palatiū Atlantis iugis deſcripſiſſe meminerā: At qua nā ex regione ueniſſet ignorabā:
niſi cœlitus tamen uenire nequiuiſſe certus eram. Itaq; uidēdi auidus reſpicio: & ecce lumē
æthereum: facies humana non pertulit. Rurſus igitur in terram oculos deiicio. Quod illa
cognoſcens: breuis ſpacii interueniente ſilentio: iterū & iterū in uerba prorumpens minutis
interrogatiunculis meq; ut ſecū multa colloquerer coegit. Duplex hinc mihi bonū proue-
niſſe cognoui: Nam & aliquantulum doctior factus ſum: aliquantoq; ex ipſa conuerſatio-
ne ſecurior. Spectare coram poſſe cœpi uultum illum: qui nimio primū me ſplendore per-
terruerat: quem poſtꝙ ſine trepidatione ſuſtinui: dum mira dulcedine captus inhæreo: cir-
cumſpicienſq; an quiſꝙ ſecū afforet: an prorſus incomitata meæ ſolitudinis abdita pene- C
traſſet: uirum iuxta grandæuū: ac multa maieſtate uenerandū uideo. Nō fuit neceſſe nomē
percūctari: Religioſus aſpectus: frons modeſta: graues oculi: ſobrius inceſſus: habitꝰ ſacer:
ſed Romana facundia: glorioſiſſimi patris Auguſtini quoddā ſatis apertum indiciū præfe-
rebat. Accedebat dulcior quidam maiorq; ꝙ nō niſi hominis affectus qui me ſuſpicari ali-
ud non ſinebat. Nec tamen ideo tacitus manſiſſem: Iam interrogationis uerba dictanerā:
Iamq; in extremum oris limen uox egreſſura proceſſerat: cum ſubito ex ore Veritatis: dul-
ciſonum illud mihi nomē auditum eſt. Ad eum ſiquidem conuerſa: ac meditationem ipſiꝰ D
profundiſſimā interrumpens: ſic ait: Chare mihi ex milibus Auguſtine: hunc tibi deuotū
noſti: nec te latet ꝙ periculoſa & longa ægritudine tentus ſit: qui eo propinquior morti eſt:
quo æger ipſe a proprii morbi cognitione remotior. Itaq; nūc uitæ huius ſemianimis con-
ſulendum eſt: qđ pietatis opus melius ꝙ tu nullus hoīm præſtare poteſt: Nam & iſte ſem-
per tui nominis amantiſſimus fuit. Habet aūt hoc omnis doctrina: ut multo facilius in au-
ditoris animū ab amato præceptore tranſfundit. Et niſi te præſens forte fœlicitas miſeria-
rum tuarū faciat imemorem: multū tu dum corporeo carcere claudebaris: huic ſimilia per-
tuliſti. Qđ cum ita ſit: paſſionū expertarū curator optime: tam&ſi rerū omniū iucūdiſſima
ſit taciturna meditatio: ſilentiū tamen iſtud ut ſacra & mihi ſingulariter accepta uoce diſ-
cutias: oro: temptes ſi qua ope languores tam graues emollire queas. Ad hæc ille: Tu mihi
dux: tu conſultrix: tu mihi conſolatrix: tu domina: tu magiſtra: quid igit me loqui iubes te E
præſente? Illa aūt: Aurem mortalis hominis humana uox feriat: hāc iſte feret æquanimiꝰ:
ut tamen quicquid ex te audiet: ex me dictū putet: præſens adero. Parere inquit ille & lan-
guentis amor cogit & iubentis auctoritas ſimul me benigne intuens paternoq; refouēs cō-
plexu: in ſecretiorem loci partē ueritate præuia parūper abduxit. Ibi tres pariter cōſedimꝰ:
Tum demū: illa de ſingulis in ſilentio iudicante: ſubmotis procul arbitris: ultro citroq; ſer-

mo lõgior obortus: atq in diem tertium materia protrahente productus eſt:ubi multa li
cet aduerſus ſæculi noſtri mores:deq cõmunibus mortalium piaculis dicta ſint:ut non tã
mihi q̃ toto humano generi fieri conuitium uideretur : ea tamen quibus ipſe uocatus ſum:
F memoriæ altius impreſſi. Hoc igitur tam familiare colloquium:ne forte dilaberetur:dum
ſcriptis mandare inſtituo:menſuram libelli huius impleui:Nõ quem annumerari alijs ope
ribus meis uelim: aut unde gloriam petam:maiora quædam mens agitat: ſed ut dulcedi
nem quam ſemel ex collocutione percepi:quotiens libuerit ex lectione percipiã. Tuq ideo
libelle conuentus hominum fugiens:mecum manſiſſe contentus eris:nominis proprij non
immemor:Secretũ enim meum es & diceris:mihiq in altioribus occupato:ut unũquodq
in abdito dictum meminiſti:in abdito memorabis. Ego enim:ne ut ait Tullius:inquam:&
inquit ſæpius interponerentur:atq ut coram res agi uelut a præſentibus uiderentur:col
locuturis egregijs meaſq ſententias non alio uerborum ambitu:ſed ſola propriorũ nomi
num præſcriptione diſcreui: Hũc nempe ſcribendi morem a meo Cicerone didici: hunc ip
ſe prius a Platone didicerat. Ac ne longius uager:his ille me primũ ũbis aggreſſus eſt.

Francifci Petrarchæ poetæ Oratoriſq; Clariſſimi: Libri quem Secretum ſuum inſcripſit: de Contemptu mundi diſputãtis: Colloquium Primi diei: Fœliciter incipit.

Auguſtinus.

A (Q)Vid ais homũtio? quid ſomnias? quid expectas? an non te mortalẽ eſſe
meminiſti? ¶ Franciſcus. Memini equidẽ:nec unq̃ ſine horrore quodã
cogitatio illa ſubit animum. ¶ Augu. Vtinã meminiſſes ut dicis & tibi
q cõſuluiſſes: Etẽm & multũ mihi negocij remiſiſſes:cũ ſit profecto ueriſſi
mum:ad contẽnendas uitæ huius illecebras:componendiq inter tot mũ
di procellas animũ:nihil efficacius reperiri:q̃ memoriã propriæ miſeriæ
& meditationem mortis aſſiduã:modo non leuiter aut ſupficietenus ſer
pat:ſed in oſſibus ipſis ac medullis inſideat. At multũ uereor:ne hac in re (quod in multis
animaduerti) teipſum decipias. ¶ Fran. Qualiter quæſo? Nõ ẽm clare intelligo quæ nar
ras. ¶ Augu. Atqui omnibus ex cõditionibus ueſtris o mortales:nullam magis admiror:
nullã magis exhorreo:q̃ q miſerijs ueſtris ex induſtria fauetis:& impendẽs periculũ diſſi
mulatis agnoſcere:conſiderationẽq illã ſi ingerat̃ excludatis. ¶ Fran. Quo pacto? ¶ Au
gu. Putaſne quempiã adeo delyrare:ut morbo ancipiti correptus:non ſumme cupiat ſani
tatem? ¶ Fran. Neminẽ tam dementẽ arbitror. ¶ Augu. Quid ergo? Putaſne quẽpiã ſo
re tam pigri remiſſiq animi:ut nõ qđ tota mẽte deſiderat:omni ſtudio conſectet̃? ¶ Fran.
Ne iſtud quidem. ¶ Augu. Sed hæc duo inter me teq cõueniũt:tertiũ q̃ cõueniat neceſſe
B eſt. ¶ Fran. Qđ eſt tertiũ hoc? ¶ Augu. Vt ſicut q ſe miſerũ alta & fixa meditatiõe cogno
uerit cupiat eſſe nõ miſer:& q id optare cœpit ſectet̃ ſic ut qđ ſectatus fuerit poſſit etiã adi
piſci:Enimuero tertiũ huiuſmodi:ſicut non niſi ex ſecundi:ſic ſecundũ non niſi ex primi de
fectu impediri poſſe:compertum eſt. Itaq primũ illud ceu radix humanæ ſalutis ſubſiſtat
oportet: Vos aũt inſenſati:tuq adeo ingenioſus:in perniciem propriã e pectoribus ueſtris
ſalutiferam hanc radicẽ: omnibus terrenarũ blanditiarũ laqueis (quod mirare me atq hor
rere dicebam) extirpare nitimini. Iure igitur illius auulſione:& reliquorũ euerſione plecti
mini. ¶ Fran. Hæc quidem:ut auguror: longior eſt querela:egenſq uerborũ plurium:Ea
ergo ſi libet in tempus aliud dilata: dum certior ad ſequentia proficiſcor: aliquantiſper in
præcedentibus immoremur. ¶ Augu. Tarditati tuæ mos gerendus eſt: Vbicũq igitur ui
ſum fuerit pedem fige. ¶ Fran. Conſequentiam iſtam non uideo. ¶ Augu. Quid caliginis
interuenit? quid ue nũc dubietatis oboritur? ¶ Fran. Quoniam innumerabilia ſunt quæ
ardenter optamus ſtudioſeq petimus: ad quæ tamen nullus labor:nulla nos diligẽtia aut
ꝑuexit aut ꝑuehet. ¶ Augu. In rebus cæteris id uerũ eſſe non inficior:at in eo qđ nũc agit
C cõtra eſt. ¶ Fran. Quã ob cauſam? ¶ Aug. Quia qui miſeriã ſuã cupit exuere:mõ id uere
pleneq cupiat:neq a tali deſiderio fruſtrari. ¶ Fran. Pape:quid ego audio:pauci admodũ
ſunt q nõ multa ſibi deeſſe præuideãt:qđ q̃ uerũ ſit:quiſqs ad ſeipſum cõuerſus fuerit intel
ligit. Atq in eo ſeſe miſeros fateant̃:cõſeques ſiquidẽ eſt ut bonorũ cumulatiſſimus aceruꝰ
fœlices facit:& quicqd inde deceſſerit:ꝓ ea pte neceſſe eſt efficiat infœlices. Hãc miſeriæ ſar
cinam oẽs quidẽ deponere uoluiſſe; rariſſimi aũt potuiſſe: notiſſimũ eſt. Q̃ multi ẽm ſunt

quos uel corporis aduerſa ualitudo: uel charoꝝ mors: uel carcer: uel exilium: uel pauptas
perpetuis præmit angoribus? Aliaq; huiuſmodi generis: quæ ſicut enumerare lōgū eſt: ſic
tolerare difficile atq; miſerrimum: quæ q̃uis ſint patientibus permoleſta: tamen ut uides
abieciſſe non licet. Dubitari igitur meo iudicio non poteſt: quin multi quidem inuiti nolē-
teſq; ſint miſeri. ¶ Augu. Longius retro reuocādus es: & quod uſu euenit: uagis tardiori-
buſq; inuentiunculis ſæpius a primis elementis dicendorum ſeries retexenda eſt. Prouecti-
oris te quidem ingenij arbitrabar: nec putabam adhuc tam puerilibus admonitionibꝰ indi
gere: & profecto ſi illas philoſophorum ueras ſaluberrimaſq; ſententias: quas mecum ſæ-
pe relegiſti: memoriæ cōmendaſſes: ſi & cum bona uenia loqui ſinas: tibi nō alijs laboraſ-
ſes: & lectionem tot uoluminum: ad uitæ tuæ regulam: non ad uentoſum uulgi plauſum &
inanem iactantiam traduxiſſes: tam inſulſa & tam rudia iſta non diceres. ¶ Fran. Quid pa D
res ignoro: Iā nunc tamen frontem meā rubor inuaſit: experiorq; qđ pædagogis obiurgā-
tibus pueri ſolent. Vt enim illi anteq̃ admiſſi criminis nomen audiant: multa ſe deliquiſſe
memorantes: prima caſtigatoris uoce confunduntur: Sic ego ignorantiæ & erroꝝ mihi con
ſcius multorum: & ſi nondum intelligo quorſum tua pergit oratio: quia tamen nihil mihi
non obijci poſſe perſentio: ante finem ſermonis erubui. Fare aūt apertius quæſo: quid hoc
eſt quod in me ſatis mordaciter arguiſti? ¶ Augu. Multa poſt hoc: nunc unum illoꝝ indig
nor: ꝙ fieri quenq̃ uel eſſe miſerum ſuſpicaris inuitum. ¶ Fran. Erubeſcere deſij: quid em̄
hoc uero uerius excogitari poteſt? aut quis tam ignarus reꝝ humanaꝝ tāq; ab omni mor-
talium cōmertio ſegregatus eſt: qui non intelligat ægeſtatem: dolores: ignominiam: deniq;
morbos ac mortem aliaq; huius generis quæ putantur eſſe miſerrima: inuitis accidere plæ-
rumq;: uolētibus autem nunq̃? Ex quo uerum ſit miſeriam propriam & nouiſſe & odiſſe
facillimum: depuliſſe non: ita ꝙ prima noſtri duo arbitrij: tertium hoc ſit in poteſtate fortu
næ. ¶ Augu. Erroris ueniam uerecundia merebatur: impudentiæ aūt iraſcor grauius q̃ er-
rori: Quo modo em̄ omnes illæ tibi philoſophicæ ſanctiſſimæq; uoces exciderūt: neminē
his quæ pauloante nominabas: miſeꝝ fieri poſſe? Nam ſi ſola uirtuſ animū fœlicitat (quod
& a Marco Tullio: & a multis ſæpe ualidiſſimis rationibus demonſtratum eſt) conſequen-
tiſſimum eſt: ut nihil quoq; niſi uirtutis oppoſitum a fœlicitate dimoueat: quod quale ſit:
niſi prorſus obtorpuiſti: me licet tacente recordaris. ¶ Frā. Recordor equidem: ad Stoico-
rum præcepta me reuocas: populoꝝ opinionibꝰ aduerſa: & ueritati propinquiora q̃ uſui. E
¶ Augu. O te omniū infœlicem: ſi ad ueritatis inquiſitionem per uulgi delyramenta con-
tendis: aut cæcis ducibus ad lucem te peruenturum eſſe confidis: Calcatum publice callem
fugias oportet: & altiora ſuſpirans: pauciſſimoꝝ ſignatū ueſtigijs iter arripias: ut poeticū
illud audire merearis: Macte noua uirtute puer: ſic itur ad aſtra. ¶ Fran. Vtinā id mihi con
tingere poſſet anteq̃ moriar: Sed perge quæſo: neq; enī prorſus depuduit: & Stoicoꝝ ſen-
tentias publicis erroribus præferendas eſſe nō dubito: quid autem hic perſuadere uelis ex-
pecto? ¶ Augu. En hoc inter nos conuenit: niſi uitio miſerum non eſſe nec fieri: Iam quid
ybis opus eſt? ¶ Fran. Quia multos mihi uidiſſe uideor: inter quos & meipſum: nihil mo-
leſtius ferentes: q̃ ꝙ uitiorum iugum nō liceret excutere: q̃uis ad id per omnē uitam ſum-
mis uiribus niterentur: q̃obrem ſtante licet Stoicoꝝ ſententia: tolerari poteſt: multos inui-
tos ac dolentes optanteſq; contrarium eſſe miſerrimos. ¶ Augu. Aliquantulū euagati ſu-
mus: ſed iam ſenſim ad primordia noſtra reuertimur: niſi forte unde deceſſeramns oblitus
es. ¶ Fran. Obliuiſci cœperam: ſed incipio recordari. ¶ Augu. Id agere tecum inſtitueram
ut oſtenderem ad euadendū huius uitæ mortalitatis anguſtias: attollendoq; ſe altius: Pri-
mum ueluti gradum obtinere meditationem mortis humanæq; miſeriæ: Secundum uero
deſyderium uæhemens ſtudiumq; ſurgendi: quibus exactis: ad id quo noſtra ſuſpirat in-
tentio: aſcenſum facilem pollicebar: Niſi tibi forte nunc etiam cōtrarium uideretᷣ. ¶ Fran. F
Contrarium equidem uideri: dicere non auſim: ea nanq; de te ab adoleſcētia mea mecum
creuit opinio: ut ſi quid aliter uiſum fuerit q̃ tibi: aberraſſe me nouerim. ¶ Augu. Ceſſent
oro blanditiæ: at quoniam: non tam iudicio q̃ reuerentia aſſenſum dictis meis præbuiſſe
te uideo: loquendi tibi quicquid ex arbitrio tuo fuerit: libertas datᷣ. ¶ Fran. Trepidus qui-
dem adhuc: ſed licētia tua uti uelim: atq; ut de reliquis hominibus ſileam: teſtis eſt mihi hic
qui cunctis actibus meis ſemper interfuit: teſtis tu quoq;: quotiens ad conditionis meæ mi
ſeriam mortemq; repſerim: quātiſq; cum lachrymis ſordes meas diluere uiſus ſim: uerū id
quod ſine lachrymis narrare non poſſum: ut uides: hactenus fruſtra fuit. Hoc igitᷣ unū eſt

quod me super ambigēda propositionis tuæ ueritate sollicitat: qua conaris astruere: nemi-
nem nisi sponte suā in miseriam corruisse: neminem miserum esse nisi qui uelit: cuius rei cō-
trarium in me tristis experior. ¶ Augu. Vetus est hæc & nunq̃ finem habitura querimōia:
atq; licet idem nequicq̃ sæpe temptauerim: adhuc inculcare non desinam: Nec fieri miserū
nec esse qui nolit: Sed est: ut dicere cœperam: inanis hominū peruersa quædam & pestilens
libido seipsos fallendi: quo nihil potest esse funestius in uita. Si enim familiarium dolos iu-
re pertimescitis: propterea ꝙ & fallentium auctoritas remedium præripuerit cautelæ: & au-
res uestras assidue uox eorum blanda circumsonat: quorum utrunq; in aliis cessare uideatˀ:
quantomagis proprias fraudes formidare deberetis: ubi & amor & auctoritas & familia-
ritas ingēs est: ꝙ se quisquis plus æstimet q̃ ualet: plus diligat q̃ oportet: nunq̃ propterea
deceptus a deceptore separetur? ¶ Fran. Sæpe his uerbis hodie usus es: At ego meipsum
nunq̃: ꝙ meminerim: fefelli: utinā non me alii fefellissent. ¶ Augu. Nunc te maxime fallis
cū nūq̃ teipsum fefellisse gloriaris: nec tā tenuis tuæ indolis spes est mihi: quia si animum
acriter attenderis: per teipsum uideas: neminem in miseriam nisi sponte corruere: Sup hoc
ēm altercatio nostra fundata est. Dic ēm oro te (sed cogita priusq̃ respondeas: atq; ad id ani-
mum indue: non contentionis sed ueritatis auidum) dic mihi: quem hominū putas peccas-
se coactum? cum uelint sapientes peccatum esse uoluntariam actionem: usq; adeo: ut si uo-
luntas desit: desinat esse peccatum: sine peccato aūt nemo fit miser: qđ mihi iam superius
G cōcessisti. ¶ Fran. Video me nuper paulatim de proposito excidere: & fateri cogor ꝙ initiū
miseriæ meæ ex proprio processit arbitrio: hæc in me sentio: in aliisq; conicio: modo tu mi-
hi quoq; uerum fatearis. ¶ Augu. Quid me fateri postulas? ¶ Fran. Vt sicut uerū est: ne-
minem nisi sponte corruere: sic illud etiam uerum sit: innumerabiles sponte prolapsos: non
sua tamen sponte iacere: qđ de meipso fidenter affirmem: Idq; datum mihi arbitror in pœ-
nam: ut quia stare dum possem nolui: assurgere nequeā dum uelim. ¶ Augu. Q̃q̃ haud
prorsus delyrantis opinio ista sit: postq̃ te tamen in primo errasse cognoscis: idem in secū-
do fatearis oportebit. ¶ Fran. Cadere igitur & iacere unū atq; idem esse diffinis? ¶ Augu.
Immo uero diuersa: noluisse tamen & uelle: & si in tempore differunt: in re tamen ipsa: inq;
animo uolentis unū sunt. ¶ Fran. Sentio quibus me nexibus inuoluis: nec tamen fortior
luctator ē qui arte sibi uictoriā quæsiuit: sed ꝓfecto uersutior. ¶ Augu. Corā Veritate loq-
mur: cui simplicitas omnis amica est: calliditas inimica: quod ut clare uideas cum quanta-
libet deinceps simplicitate procedamus. ¶ Fran. Nihil possum audire iucundius: dic ergo
quomodo de meipso mentio fuerat: qua nam ratione mihi mōstraueris hoc ꝙ miser sum:
id enim me esse non inficior: nunc etiam meæ uoluntatis existere ut surgam: cum ego cōtra
sentiam: nil me perpeti molestius: nil magis aduersum propriæ uoluntati: sed ultra non ua-
H leo. ¶ Augu. Modo conuenta seruentur: ostendam aliis tibi uerbis utendum fore. ¶ Fran.
Quæ nam conuenta memoras: quibus ue admones utendum uerbis? ¶ Augu. Conuēta
sunt ut fallaciaꝝ laqueis reiectis: circa ueritatis studium: pura cum simplicitate uersemur:
uerba uero quibus te uti uelim hæc sunt: ut ubi te non posse dixisti: ultra te nolle fatearis.
¶ Fran. Nunq̃ erit finis: nunq̃ ēm hoc fatebor: scio quidē & tu testis es mihi: quotiens uo-
lui non potui: quot lachrymas fudi nec profuerunt? ¶ Augu. Lachrymaꝝ tibi testis sum
multaꝝ: uoluntatis uero minime. ¶ Fran. Per superꝝ fidem (hominem enim scire neminem
puto) quid ego passus sim: q̃tumq; uoluerim si licuisset assurgere. ¶ Augu. Sile: prius cœ-
lum tellusq; miscebiť: prius astra concident a neruo: & amica nunc inuicē elementa pugna-
bunt: q̃ hæc quæ inter nos diiudicat Veritas falli queat. ¶ Fran. Quid ais igiť? ¶ Augu.
Lachrymas tibi sæpe conscientiam extorsisse: sed propositū nō mutasse. ¶ Fran. Quotiēs
dixi: me ulterius nequiuisse. ¶ Augu. Quotiensq; respondi: imo uerius noluisse: nec tamen
admiror te in his nunc ambagibus obuolutū: in quibus olim ego ipse iactatus: dum nouā
uitæ uiam carpere meditarer: Capillum uulsi: frontē percussi: digitosq; contorsi: deniq; cō-
plosis genua manibus amplexus: amarissimis suspiriis cœlū aurasq; cōpleui: largisq; ge-
mitibus solum omne madefeci: & tamen hæc inter idem ille qui fueram: mansi: donec alta
tandem meditatio omnē miseriā meam ante oculos congessit. Itaq; postq̃ plene uolui: ilico
& potui: miraq; & fœlicissima celeritate transformatus sum in alteꝝ Augustinū: cuiꝰ histo-
I riæ seriem: ni fallor: ex confessionibus meis nosti. ¶ Fran. Noui equidem: illiusq; ficus salu-
tiferæ: cuius hoc sub umbra contigit miraculum: imemor esse non possum. ¶ Augu. Recte
quidem: nec ēm myrtus ulla: nec hedera: deniq; nec dilecta: ut aiunt: phœbo laurea: q̃uis

ad hanc poetarum chorus omnis afficitur :tuqꝫ ante alios qui solus ætatis tuæ contextam
eius frondibus coronam gestare meruisti:gratior debet esse animo tuo:tandẽ aliquando in
portum ex tam multis tempestatibus reuertenti:ꝙ ficus illius recordatio:per quã tibi cor/
rectio & ueniæ spes certa prætẽditur. ¶Fran.Nihil aduersor: sed inceptum perage.¶Au/
gu.Hoc inceperam:ad hoc prosequor:contigisse tibi hactenus qđ multis:quibus dici po/
test uersus Virgilij: Mens immota manet:lachrymæ uoluunť inanes. Veꝝ ego & si multa
congerere poteram:unico tamen eoqꝫ domestico exemplo contentus fui.¶Fran.Cõsulte:
neqꝫ em̃ aut pluribus res egebat: aut aliud quodlibet in pectus hoc profundiꝰ descẽdisset:
eo præsertim:quia(licet pro maximis interuallis) quãta inter naufragiũ & portus tuta te/
nente:tanta interqꝫ fœlicem & miseꝝ esse solent discrimina:aliquale tamen inter procellas
meas:fluctuationis tuæ uestigiũ recognosco.Ex quo fit:ut quotiens confessionum tuaꝝ li
bros lego: inter duos cõtrarios affectus:spem uidelicet & metum(licet non sine lachrymis
interdum)legere me arbitror:non alienam sed propriæ meæ peregrinationis historiã. De/
inceps autem:quoniam omne studiũ cõtentionis abieci:ut libuerit perge:sequi em̃: nõ ob
stare disposui.¶Augu.Haud hoc postulo.Sicut em̃ ut doctissimus quidam ait: Nimiũ al
tercando ueritas amittitur:sic ad ueꝝ multos sæpe perducit modesta contẽtio.Neqꝫ igitur
(quomodo pigri & torpentis ingenij mos est)passim omnibꝰ acquieuisse conuenit:nec rur/
sus apertæ ueritati studiosius obluctari:quod clarum litigiosæ mentis indiciũ est.¶Fran.
Intelligo & laudo & consilio utar:perge modo. ¶Augu. Recognoscis ne igiť ueram illam
fuisse sententiam:graduumqꝫ progressum:ut miseriaꝝ suaꝝ perfecta cognitio:perfectũ de/ K
siderium pariat assurgendi:si desideriũ potentiæ obsequať. ¶Fran.Iam in animũ induxi:
nihil tibi non credere.¶Augu.Sentio aliquid etiam nũc restare quod uelis:licet: fare age
quicquid id est.¶Fran. Nil aliud nisi ꝙ ipse mecũ obstupeo noluisse hactenus:qđ unũ sem
per uoluisse credideram. ¶Augu.Adhuc hæsitas:atqꝫ ut his iam tandem sermonibꝰ finis
sit:fateor & ipse te uoluisse nõnunꝙ.¶Fran.Quid ergo dixisti?¶Augu.An nõ succurrit
illud Ouidij:Velle paꝝ incipias ut re potiaris oportet. ¶Fran.Intelligo:sed & desiderasse
putabam. ¶Augu.Fallebaris. ¶Fran.Credo. ¶Augu.Vt certus credas:conscientiam
ipse tuã consule.Illa optima uirtutis interpres:Illa infallibilis & uerax est:operũ cogitatio/
numqꝫ pensatrix.Illa tibi dicet:nunꝙ te ad salutem:qua decuit:aspirasse:sed tepidiꝰ remis/
siusqꝫ ꝙ periculoꝝ tantoꝝ consideratio requirebat. ¶Fran.Cœpi quã iubes conscientiã
excutere.¶Augu.Quid illic inuenis? ¶Fran.Vera esse quæ dicis. ¶Augu.Profecimus
aliquantulum si incipis expergisci:iam melius tibi erit:si ꝙ male olim erat agnoueris.¶
Fran.Si hoc uel nosse satis est:non tantũ bene sed optime mihi propediem esse posse confi/
do:nihil enim unꝙ clarius intellexi ꝙ nunꝙ me satis ardenter optasse libertatem & mise/
riarum finem:nunquid autem post hoc optasse sufficiat? ¶Augu.Quid enim? ¶Fran.
Vt nihil amplius agam. ¶Augu.Impossibilem proponis conditionem:ut qui quod cupit
ardenter cupiat & obdormiat. ¶Fran.Quid igitur ipsum optare profuit?¶Augu.Nem/
pe per medias difficultates iter pandet:ad hocipsum per se uirtutis desideriũ:pars est mag/
na uirtutis. ¶Fran.Magnæ mihi spei materiam præbuisti. ¶Augu.Iccirco te alloquor
ut & sperare doceam & timere.¶Fran.Timere quo nam modo?¶Augu.Immo ꝟo qua/
liter sperare? ¶Fran.Quia cũ hactenus nõ mediocre studiũ gesserim ne pessimꝰ forem:tu
mihi uiã aperis qua optimus fiam.¶Augu.At ꝙ id iter laboriosum sit:fortasse non cogi/ L
tas.¶Fran.Quid noui terroris ingeminas? ¶Augu. Quia hocipsum optare:uerbũ unũ
est:sed m qđ innumerabilibus cõsistit ex rebus. ¶Fran.Terrificas. ¶Augu. Atqui ut ea
sileã ex quibus desideriũ istud constat :ꝙ multa sunt ex quoꝝ euersione conficiť?¶Fran.
Quid dicere uelis nõ intelligo. ¶Augu.Nulli potest desideriũ hoc absolute contingere:ni/
si qui alijs oĩbus desiderijs finem fecit. Iam intelligis ꝙ multa & uaria sunt quæ optanť in
uita:quæ prius tibi omnia uilipendẽda sunt:ut sic ad concupiscentiã summæ fœlicitatis as/
cendas:quã profecto minus amat:qui secũ aliquid amat qđ nõ propter ipsum amat. ¶
Fran.Agnosco sententiã. ¶Augu.Quotus ergo fuerit qui omnes cupiditates extinxerit:
quas ne dicã extinguere:sed uel enumerare longũ sit:qui aĩo suo frenũ rationis admouerit:
qui dicere audeat: nihil mihi iam cõe cũ corpore:quæ uidenť iucunda cuncta sordescũt:ad
fœliciora suspiro?¶Fran.Rarissimũ genus hoĩm:& nunc difficultatẽ quã cõminabaris in-
telligo. ¶Augu.His nempe cessantibus: desideriũ illud plenũ expeditũqꝫ erit: Necesse est
em̃ ut ꝙtum animus ad cœlũ propria nobilitate subuehiť:tantũ mole corporea & terrenis

prægrauetur illecebris. Ita dum ascendere: & in imis ꝑmanere cupitis: neutrum impletis:
in alterna distracti. ¶Fran. Quid igitur censes esse faciendum: ut integer animus discussis
M terræ compedibus: tollatur ad superna? ¶Augu. Ad hunc terminum profecto meditatio
illa producit: quam primo loco nominaueram: cum mortalitatis nostræ recordatione conti-
nua. ¶Fran. Nisi & hic fallor: nullus hominũ crebrius in has reuoluit curas. ¶Augu. No-
ua lis laborq; alius. ¶Fran. Quid? Ergo ne etiam hic mentior? ¶Augu. Vrbanius loqui
uelim. ¶Fran. Hanc tamẽ sententiã. ¶Augu. Certe non aliam. ¶Fran. Ergo ego de mor-
te non cogito? ¶Augu. Perraro quidem idq; tam segniter: ut in calamitatis tuæ fundũ co-
gitatio ipsa non penetret. ¶Fran. Contra credideram. ¶Augu. Non quidem credideras:
sed quid credere debueras attende. ¶Fran. Nunq̃ post hoc me credituꝝ scito: si & hoc fal-
so credidisse monstraueris. ¶Augu. Monstrabo perfacile: modo bona fide ueꝝ cõfiteri in
animũ inducas: utar in hac re teste etiam non longinquo. ¶Fran. Quo nã quæso? ¶Aug.
Conscientia tua. ¶Fran. Illa cõtrarium dicit. ¶Augu. Vbi confusa præit interrogatio:
N certum respondentis testimonium esse uix potest. ¶Fran. Quid ad rem? ¶Augu. Multũ
sane quod ut clare peruideas aduerte: Nemo tam demẽs est (nisi sit idem prorsus insanus)
cui non interdum conditio propriæ fragilitatis occurrat: qui non si interrogetur: respõdeat
se esse mortalem: & caducum habitare corpusculũ. Id enim & membroꝝ dolor & febrium
temptamenta testantur: a quibus prorsus immunẽ uitam degere: quæ nam dei unq̃ indul-
gẽtia præstabit? Adde q; & ex funeribus amicoꝝ: quæ assidue præter oculos uestros eunt:
spectantium animis terror incutitur: quia dum æquæuũ quisq; comitatur ad sepulchrum:
necesse est ipse etiam ad alieni casus præcipitium contremiscat: & de se incipiat esse sollicit⁹:
Sicut ubi flagrantia uicinoꝝ tecta conspexeris: de tuis securus esse non potes: quoniã ut ait
& Flaccus: Ad te post paulum uentura pericula cernis. Eo autem uæhementius mouebitur
qui iuniorem: qui ualidiorem: formosioremq; uideat repentina morte subtractum: sese an-
te circumspiciet & dicet: Securius hic habitare uidebatur & tamẽ eiectus est: Nec ætas pro-
fuit: nec forma: nec robor mihi securitatem quis spopõdit deus ue: magus ue: mortalis sum
profecto. Qꝫ si hoc idem imperatoribus regibusq; terraꝝ: si egregijs formidatisq; personis
euenerit: multo etiam acrius concutientur astantes: quoniam qui alios sternere solitũ no-
rant: subito inde aut paucaꝝ fortassis horaꝝ anxietate prostrantur. Vnde enim nisi ex hoc
fonte procedunt illa: quæ in mortibus summoꝝ hominũ stupentes faciunt populi: qualia
multa (ut te tantisper ad historias reuocem) in funere Iulij Cæsaris meministi? Hoc est illud
cõmune spectaculum: quod mortalium oculos & corda perstringit: fatiq; sui memoriam
ingerit aliena cernentibus: Accedit bæluaꝝ furor atq; hoĩm rabiesq; belloꝝ: Accedunt &
magnaꝝ ædiũ ruinæ: quas bene quidã ait: tutelam hoĩm fuisse: nũc esse periculũ: Accedũt
sinistro sydere motus aerei & cœli pestilentis afflatus: & tot terræ marisq; discrimina: qbus
undiq; circũsepti: non potestis oculos auertere ubi nõ eis occurrat propriæ mortalitatis effi-
gies. ¶Fran. Indulge quæso: amplius expectare nõ possum: nihil em̃ ad confirmandũ rati-
O onem meam dici reor efficacius q̃ tu multa dixisti: egoipse inter audiendũ mirabar: quid
tua uellet oratio aut ubi desineret? Augu. Nõdum quippe desierat: tu eam præcidisti. Hæc
em̃ cõclusio restabat: q̃q̃ multa uolitantia circũstent: nil tamen ad interiora penetrare diu-
rius: lõga cõsuetudine pectoribus miseroꝝ uetustoq; uelut calle salutiferis admonitionib⁹
resistente: paucos inuenies satis ꝓfunde cogitãtes: sibi esse necessario moriendum. ¶Fran.
Paucis ergo diffinitio hoĩs nota est: quæ tamẽ oĩbus in scholis tam crebro repetitur: ut ne-
dum auditoꝝ aures fatigasse: sed ipsas ædificioꝝ colũnas iam pridẽ minuisse debuerit. Ista
qdẽ dialecticoꝝ garrulitas nullũ finẽ habitura: & diffinitionũ huiuscemodi cõpẽdijs scatet:
& ĩmortaliũ litigioꝝ materia gloriat: Plærũq; aũt quid ipsũ ueꝝ sit qđ loquũtur ignorãt.
Itaq; si quẽ ex eo grege de diffinitione nõ tantũ homĩs sed rei alterius interroges: parata re-
sponsio est. Si ultra ꝓgrediare silentiũ fiet: aut si assiduitas differẽdi: uerboꝝ copiã audaci-
amq; peperit: mores tñ loquẽtis ostendẽt: uerã sibi rei diffinitæ noticiã nõ adesse: cõtra hoc
tam fastidiose negligẽs tamq; supuacuo curiosum gen⁹ hoĩm iuuat inuehi. Quid sp frustra
laboratis: ha miseri: & inanibus tẽdiculis exercetis ingeniũ? Quid obliti reꝝ: inter uerba se-
nescitis: atq; inter pueriles ineptias albicantibus comis & rugosa fronte uersamini? Vobis
utinam solis uestra noceret insania & nõ nobilissima sæpe adolescentũ ingenia corrupisset.
¶Augu. Contra id fateor studioꝝ monstrum: nihil satis mordaciter dici potest: tu tamen
interea dicendi studio euectus qđ de diffinitione hoĩs inceperas omisisti. ¶Fran. Abun-

de dictum rebar:sed agam expressius:hominem quidem esse animal:imo uero animalium
principem cunctoꝝ:nemo tam durus pastor inuenitur ut nesciat:nemo rursum puer si in/
terrogetur:aut rationale animal aut mortale negauerit. Itaq; omnibus diffinitio nota est.
℄Augu.Immo uero perpaucis.℄Fran. Quid ergo? Si quem uideris adeo ratione pollē/
tem:ut scd'm eam uitam suam instituerit: ut sibi soli subiecerit appetit⁹: ut illius freno mo/ P
tus animi coerceat: ut intelligat sese per illam tantum a brutoꝝ animantiū feritate distin/
gui:nec nisi quatenus ratione degit:nomē hocipsum hominis mereri. ℄ Augu. Adeo pri/
mo mortalitatis suæ conscium:ut eam quotidie ante oculos habeat:per eam seipsum tem/
peret:& hæc peritura despiciens ad illā uitam suspiret ubi ratione superauctus desinet esse
mortalis:hanc tandem ueram de diffinitione hominis atq; utilem sententiam habere dici/
to: Hui⁹ ultimi: quoniā de eo nobis sermo erat:dicebam paucos cognitionē aut meditati/
onem idoneā sortitos.℄Fran.Ego me hactenus ex paucis rebar.℄Augu.Et ego quidem
non ambigo tibi tam multa per omnē uitam experientia magistra:tam multa ex libroꝝ le
ctione repetēti:crebras cogitationes mortis occurrere:sed quæ nec satis alte descendāt nec
satis tenaciter hæreant. ℄Fran. Quid uocas alte descendere? & si met intelligere mihi uide/
ar:cupio ex te clarius audire. ℄Augu. Dicam:ꝗuis iam uulgo persuasum sit:atq; etiam e
medio grege philosophoꝝ clarissimi testes accesserunt:mortem inter tremenda principium Q
possidere:usq; adeo:ut iam pridem nomen ipsum mortis auditu tetrum atq; aspeꝝ uideat̃.
Ne tamen uel similia hæc summis auribus excepta: uel rei ipsius recordatio compendiosa
sufficiat: imo rari diutius oportet atq; acerrima meditatione singula morientiū membra
percurrere:& extremis quidem iam algentibus media terreri:& in summo oportuno sudo/
re defluere:ilia pulsari:uitalē spiritum mortis uicinitate lentescere:ad hæc defossos natan/
tesq; oculos: obtuitum lachrymosum:contractā frontem liuentemq;:labentes genas:luci/
dos dentes:rugentesq; atq; acutos nares: spumātia labia: torpētem squamosamq; linguā:
aridum palatum:fatigatum caput:anhelum pectus:raucū murmur & mœsta suspiria:odo
rem totius corporis molestum:præcipueq; alienati uultus horrorē: quæ omnia facilius ac
uelut in promptu & ad manū collocata succurrēt:Si cui familiariter obseruari cœperit me/
morandum aliquod conspectæ mortis exemplum: Tenacior em̄ esse solet uisoꝝ ꝙ audito/
rum recordatio. Quam ob causam non sine alto consilio:in quibusdam religionibus atq;
sanctissimis:usq; etiam ad hāc ætatem quæ bonis moribus inimica est: illa cōsuetudo per/
durat:ꝙ ad cernenda corpora defunctoꝝ:dum lauantur præparanturq; sepulturæ:eiusdē
rigidi propositi professores intersint:ut scilicet triste miserandumq; spectaculū oculis subie/
ctum: & memoriam semper admoneat:& animos superstitum ab omni spe mundi fugatis
exterreat: Hoc est igitur quod satis alte descendere dicebam:nondum forte consuetudinis
causa mortem nominatis: dum nil morte certius:nil hora mortis incertius: cæteraq; huius
generis usu quotidiani sermonis iteratis:præteruolant em̄ illa:nō insident.℄Fran.Assen/
tior eo facilius:quia multa quæ mecum tacitus agere soleo:nunc te loquente recognosco:
Signū tamē aliquod memoriæ meæ si uidetur imprime:quo admonitus post hoc de me ip/
se mihi non mentiar:nec erroribus meis interblandiar.Id em̄ est:ut uideo:ꝙ mentes homi/
num calle uirtutis auertit:dum metham apprehendisse rate:ulteri⁹ non aspirant. ℄Augu.
Libens hæc audio ex te: neq; em̄ ociosi & a casu pendentis: sed multa circumspicientis ani/ R
mi uerba sunt. Signum igitur quo nunꝗ fallaris accipe: Si quotiens de morte cogitabis:lo
co non moueberis::scito te uelut de rebus cæteris inutiliter cogitasse. At si in ipso cogitatu
obrigueris:cōtremueris:expallueris:tibiq; iam huic laborare uisus fueris medias iter mor/
tis angustias:si cum hoc & illud occurrat: animā illiciet: ut ex his mēbris exierit sistendā in
æterno iudicio toti⁹ uitæ præteritæ:actuūq; & ꝟboꝝ rationē exactissimā sūmā eē reddēdā:
nullā deniq; in forma corpis aut in mūdi gloria: nullam ingenio eloquētiā: nullā in opib⁹
aut potētia spē habendā:nec corrūpi posse:nec falli iudicē: nec placari mortē ipsam:laboꝝ
non finē esse sed transitum:Hæc inter mille suppliocioꝝ:mille tortoꝝ genera & stridor & ge/
mit⁹ auerni & sulphurei amnes & tenebræ & ultrices furiæ: postremo aduersa sit orci pal/
lentis imanitas:quæ ue his oībus præpōderant malis:infœlix sine fine ꝑpetuitas:terminā/
dæq; calamitatis desperatio & in æternū mansura:nō iā ampli⁹ miserātis ira dei. Si hæc oīa
sit an oculos uenerint:nō ut ficta sed ut ꝟa: nō ut possibilia sed ut necessaria ineuitabilit̃q;
uentura & pene iā præsentia: Inq; his curis nō præteriēs nec despans: sed spei plenus ꝙ dei
dextera potēs ꝓmptaq; sit ex tātis mal' eruere:tu mō te curabilē præbeas:surgēdiq; auid⁹:

S & ꝓpositi tenax:assiduꝰuersaberis:nõ frustra te meditatũ esse cõfide. ℭFran. Grauiter me
fateor tãtis añ oculos coaceruatis miserijs terruisti: Sed sic mihi deus ueniæ largꝰ sit:ut ego
per dies singulos in has cogitationes immergar:præcipueqꝫ noctibus cũ diurnis curis rela-
xatus animus se in ipsum recolligit:cum corpus hoc in morem morientium compono:ip-
sam quoqꝫ mortis horam:& quicquid circa eam mẽs horrendũ repperit:intentissime mihi
ipse confingo:usqꝫadeo ut in agone moriendi positus:mihi uidear interdũ tartara: & quæ
narras:omnia mala conspicere:eaqꝫ tam grauiter uisione cõturbor:ut exterritus tremẽsqꝫ
consurgam:& sæpe usqꝫ ad horrorẽ astantium:hæc in uerba prorumpã:Heu quid ago?qd
patior?cui me exitio fortuna reseruat miseriæ?Iesu fer opem:eripe me ĩuicte his malis: Da
dextram misero & tecum me tolle per undas: Sedibus ut saltem placidis in morte quiescã.
Multa præter hæc alia:phrenetici in morẽ quocunqꝫ uagum animũ pauentemqꝫ tulit im-
petus:mecum loquor:multa quoqꝫ cum amicis:quibus illachrymans ipse nonnunqꝫ cæte
ros in lachrymas coegi:licet utriqꝫ post lachrymas reuertemur ad solita. Quæ cum ita sint:
quid ergo me retinet?quid latentis obstaculi est:ut nunc usqꝫ nil ista mihi cogitatio præter
molestias terroresqꝫ pepererit:ego aũt idem sim adhuc qui fueram prius:ꝙ ꝙ hi sunt qbus
forte nunqꝫ tale aliquod contigit in uita:eoqꝫ miserior:quo illi(quisquis sit futurus exitꝰ)
præsentibus saltẽ uoluptatibus delectanᵭ:mihi uero & finis incertus sit:& nulla uoluptas:
T nisi talibus amaritudinibus respersa proueniat. ℭAugu. Noli precor:ubi gaudendũ est
dolere: peccator eñ quo maiorem uoluptatem & titillationem percipit ex sceleribus suis:
eo miserior calamitosiorqꝫ iudicandus est. ℭFran. Forte ideo:quia nunqꝫ ad uirtutis semi-
tam reflectitur:quẽ nusqꝫ interrupta uoluptas sui raptat immemorẽ. Qui uero inter carnis
illecebras & blandimenta fortunæ:duꝝ aliquid experitur:totiens cõditionis suæ meminit:
quotiens illum delectatio præceps & inconsulta destituit. Qꝫ si unꝰ esset amboꝝ finis:nõ
intelligo:cur non fœlicior dici possit qui nunc gaudet doliturus in posteꝝ:ꝙ qui nec sentit
in præsens gaudium nec expectat:nisi te forte moueat:ꝙ in fine risus sit luctus acerbior.
ℭAugu. Illud magis:quoniam freno ratiõis abiecto (quid quodem prorsus in illa supre-
ma uoluptate deserit)grauior casus est:ꝙ eodem uel tenuiter retẽto ex pari præcipitio cor-
ruentis. Ante omnia tamen illud a te prius dictum attendo:ꝙ de alterius sperandum:de al-
terius conuersatione desperandum est. ℭFran. Istud quidem sic esse considero:sed tu inte-
rim:nunquid nõ primæ quæstionis oblitus es?ℭAugu. Cuius? Fran. Quid est quod me
retinet? Hic enĩ quæsiueram:cur mihi uni cogitatio mortis intensa non profuit quã miris
V modis fructuosam dicis?ℭAugu. Primum quippe:quia de longinquo forsitan illa consi-
deras:quæ tamẽ propter breuissimæ uitæ cursum:tum propter incertos & uarios casus:lon
ginqua esse non possunt. Omnes enim ferme in hoc fallimur:ut ait Cicero:ꝙ mortem pro-
spicimus:quem textum correctores quidã:at uerius corruptores:immutare uoluerunt:ne-
gationem uerbo præponentes:&: mortem nõ prospicimus:dicendum esse firmantes. Ca-
rum qui mortem omnino non aspiciat:sani capitis nullus inuenitur:re autem uera prospi-
cere procul aspicere est:quod unum super cogitanda morte multos illusit:dum illam uiuẽ-
di metham sibi quisqꝫ proposuit : ad quam si peruenire possit per naturam:tamen paucissi-
mi peruenerunt. Fere enim nullus moritur cui non conueniat poeticum illud: Caniciemqꝫ
sibi & longos promiserat annos. Hoc nocere tibi potuit : Nam & ætas & complexionis ui-
gor & uitæ modestioris obseruãtia:hanc tibi spem fortasse præbuerũt. ℭFran. Noli quæ-
so de me talia suspicari: auertat deus hanc insaniam:me ne huic confidere monstro : quod
apud Virgilium famosissimus ille magister maris ait: Et ego in mari magno sæuoqꝫ actur-
bido iactatus: tremulam cymbam fatiscentemqꝫ & ruinosam : uentis obluctantibus: per
tumidos flatus ago:hanc diu durare non posse:certe scio: Nullam spem salutis superesse mi-
hi uideo:nisi miserator omnipotens præbeat:ut gubernaculum summa ui flectens anteqꝫ
peream:littus apprehendam qui in pelago uixerim:moriturus in portu. Huic opinioni de-
bear:ꝙ opũ magnæqꝫ potẽtiæ desiderio:quo multos nõ mõ coætaneos meos:sed lõgæuos
homines:& cõmunem uiuẽdi modũ supergressos exæstuare uidimus:nunqꝫ arsisse me re-
colo. Quis enim furor est:omnem ætatem in laboribus & in paupertate traducere:ut in-
ter tot curis coaceruãdas diuitias statim moriar?Sic itaqꝫ de his formidolosis rebꝰ cogito:
nõ ut longe distãtibus:sed mox affuturis iamiãqꝫ præsentibꝰ. Necdũ de memoria mea ex-
cessit uersiculus quidam:quẽ adhuc admodũ iuuenis:inter multa quæ ad amicum scripsi:
hæc in fine subiũgẽs: Loquimur dũ talia:forsan Inuumeris ꝓperata uijs:in limie mors est.

Quod si tũc dicere potui: quid modo dicam & experimẽto rerũ & ætate prouectior? Quic/
quid uideo: quicquid audio: quicquid sentio: quicquid cogito ad hoc unum refero: q̄ si
in hac cogitatiõe nõ fallor: ad hæc quæstio illa superest: q̄d ergo me retinet? ¶ Augu. Hu/
miles deo gratias age qui te tam salubribus habenis frenare: stimulisq̄ tam pungentibus X
sollicitare dignatur. Vix em̃ possibile fuit: ut quem cogitatio mortis habet tam quotidiana
tam præsens: hunc mors æterna cõtingat. Sed quoniam deesse aliquid tibi sentis: nec ĩme/
rito: quid illud sit aperire temptabo: ut eo (si deus fauerit) amoto: ĩ cogitationes tuas totus
assurgens: quo adhuc præmeris uetustum seruitutis iugum possis excutere. ¶ Fran. Vtinã
id tibi contingat efficere: & ego tanti muneris capax inueniar. ¶ Augu. Inuenire si uoles:
neq̄ enim res impossibilis est: Sed in actibus humanis duo uersan̄: quorũ si deest alterum:
præpedire constat effectum: uoluntas igit̄ præsto sit: eaq̄ tam uæhemens ut merito deside/
rij uocabulũ sortiat̄. ¶ Fran. Ita fiet. ¶ Augu. Scis quid cogitationi tui officiat? ¶ Fran.
Hoc est q̄d peto: hoc est quod tanto tempore desidero. ¶ Augu. Audi ergo: animã quidẽ
tuam sic cœlitus bene institutam esse: non negauerim: sic ex contagione corporis huius: ubi
circumsepta est multũ a primæua nobilitate sua degenerasse non dubites. Nec degenerasse
dumtaxat: sed longo iam tractu temporis obtorpuisse: factam uelut propriæ originis ac su
perni conditoris immemorem. Nempe passiones ex corporea cõmixtione subortas: obliui
onemq̄ naturæ nobilioris: diuinitus uidetur attigisse Virgilius ubi ait: Igne⁹ est illis uigor
& cœlestis origo Seminibus: quantũ non noxia corpora tardant: Terreniq̄ hebetant artus
moribundaq̄ membra. Hinc metuunt cupiuntq̄ dolent gaudentq̄: nec auras Respiciunt
clausæ tenebris & carcere cæco. Discernis ne in uerbis poeticis quadriceps illud monstrum
naturæ hominũ tam aduersum? ¶ Fran. Discerno clarissime quadripertitam animi passi/
onem: quæ primum quidem ex præsentis futuriq̄ temporis respectu in duas scindit̄ p̄tes:
rursus quælibet in duas alias: ex boni maliq̄ opinione subdistinguitur. Ita quattuor uelut
flatibus aduersis: humanarũ mentiũ tranquillitas perit. ¶ Augu. Rite discernis atq̄ uerifi/
catum est in nobis illud Apostolicũ: Corpus q̄d corrumpit̄ aggrauat animam: & deprimit Y
terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Conglobãtur siquidem species innumeræ
& imagines rerũ uisibilium: quæ corporeis introgressæ sensib⁹: postq̄ singulariter admissæ
sunt: cateruatim in animæ penetrabilibus densan̄: eamq̄ nec ad ingenitam: nec tam mul
torum difformium capacẽ prægrauant atq̄ confundunt. Hinc pestis illa phantasmatũ ue/
stros discerpens laceransq̄ cogitatus: meditationibus clarificis quibus ad unũ solum sum/
mumq̄ limen ascendit̄ iter obstruens uarietate mortifera. ¶ Fran. Huius quidẽ pestis sæ/
pe alias cũ in libro de Vera religione (cui nihil cõstat esse repugnantius) præclarissime me/
ministi: In quẽ librũ nuper incidi: a philosophorum & poetarũ lectione digrediens: Itaq̄ cu/
pidissime perlegi: haud aliter q̄ qui uidendi studio peregrinatur a patria: ubi ignotũ famo/
sæ cuiuspiam urbis limen ingredit̄: noua captus dulcedine locorũ: passimq̄ subsistẽs: obuia
quæq̄ circumspicit. ¶ Augu. Atqui (licet aliter sonãtibus uerbis: sicut catholicæ ueritatis
præceptorem decuit) reperies libri illi⁹ magna ex parte philosophicã præcipueq̄ Platoni/
cam ac Socraticam fuisse doctrinam. Et ne quid tibi subtraham: scito me ut op⁹ illud inci/
perem: unũ maxime Ciceronis tui uerbũ induxisse: Affuit deus incepto: ut ex paucis semi/
nibus messis optima cõsurgeret: Sed ad propositũ reuertamur. ¶ Fran. Vt libet pater opti
me: Ante tamen unũ oro: ne mihi abscondas uerbũ id q̄d tam præclaro operi: ut ais: præ/
buit materiam. ¶ Augu. Cicero siquidem in quodam loco: iam tũc errores temporũ pero/
sus sic ait: Nihil animo uidere poterant: ad oculos omnia referebant: Magni autem est inge/
nij reuocare mentem a sensibus & cogitationem a consuetudine: hæc ille. Ego aute hoc ue/ Z
lut fundamentum nactus: desuper illud quod tibi placuisse dicis opus extrusi. ¶ Fran. Te/
neo locũ: In Tusculano est: Te autem hic Ciceronis dicto & illic & alibi in operib⁹ tuis de/
lectari solitum animaduerti: Nec immerito: est enim ex eorum genere quib⁹ cum ueritate
permixtus lepos ac maiestas inest: Tu uero tãdem iam ut uidetur ad propositum redi.
¶ Augu. Hæc tibi pestis nocuit: hæc te nisi prouideris: perditum ire festinat. Siquidẽ phan
tasmatibus suis obrutus multisq̄ & uarijs ac secum sine pace pugnantibus curis animus
fragilis oppressus: cui primum occurrat q̄ nutriat: q̄ perimat: q̄ repellat examinare
non potest: uigorq̄ eius omnis ac tempus: parca quod tribuit manus ad tam multa nõ suf
ficit. Quod igitur euenire solet in augusto multa serẽtibus: ut impediant se sata concursu:
Idem tibi cõtingit: ut in animo nimis occupato: nihil utile radices agãt nihilq̄ fructiferum

coaleſcat: Tuq; inops conſilij: modo huc: modo illuc mira fluctuatione uoluaris: nuſq̃ in-
teger: nuſq̃ totus. Hinc eſt: ut quotiens ad hanc cogitationem mortis aliaſq; per quas iri
poſſet ad uitam: generoſus: ſi ſinatur: animus acceſſit: inq; altum naturali deſcendit acu-
mine: ſtare ibi non ualens: turba curarum uariarum pellente reſileat. Ex quo fit: ut tam ſa-
lutare propoſitum nimia mobilitate fatiſcat: oriturq; illa inteſtina diſcordia: de qua mul-
ta iam diximus: illaq; animæ ſibi iraſcentis anxietas: dum horret ſordes ſuas ipſa nec dilu-
it: uias tortuoſas agnoſcit nec deſerit: impēdenſq; periculum metuit nec declinat. ¶ Fran.
Heu mihi miſero: nunc profunde manum in uulnus adegiſti. Illic dolor meus habitat: iſtic
mortem metuo. ¶ Augu. Bene habes: torpor abſceſſit. Sed quoniã iam ſatis hodiernum
colloquium abſq; intermiſſione ꝓtulimus: Reliquis ſi placet in diem proximũ dilatis: nũc
aliquantiſper in ſilentio reſpiremus. ¶ Fran. Peroportuna quidem languori meo quies &
ſilentium.

Franciſci Petrarchæ poetæ Oratoriſq; Clariſſimi: Libri quem Se-cretum ſuum inſcripſit: de Contemptu mũdi diſputantis: Colloqui-um Secũdi diei: incipit.

Auguſtinus.

A Atis ne feriati ſumus? ¶ Fran. Vt libet quidem. ¶ Augu. Quid tibi nũc ani-
mi eſt: quantum ue fiduciæ? Præfuit em̃ non leue ſalutis indicium ſpes lan-
guentis. ¶ Fran. Quid de me ſperem nõ habeo: ſpes mea deus eſt. ¶ Augu.
Sapienter nunc ad rem redeo: multa te obſident: multa circumſtrepũt: Tuq;
ipſe quot adhuc aut q̃ ualidis hoſtibꝰ circũſideris ignoras. Quod igitur eue-
nire ſolet condenſam procul aciem cernenti: ut contemptus paucitatis hoſti-
um fallat: quo uero propius acceſſerint: quo q; diſtrictius ſubiectæ oculis cohortes affluxe-
rint: præſtringente oculos fulgore: metus creſcat: & minus debito timuiſſe pœniteat: Idem
tibi euenturum reor: ubi ante oculos tuos hinc atq; illinc præmentia teq; circumfallantia
mala coniecero: pudebit te minus doluiſſe minꝰ ue metuiſſe q̃ decuit: parciuſq; mirabe-
ris animũ tam multis obſeſſum: per medios hoſtiũ cuneos erumpere nequiuiſſe. Videbis pro-
fecto: Cogitatio illa ſalubris ad quã te nitor attollere: quot aduerſantibus cogitationibus
uicta ſit. ¶ Fran. Perhorreſco grauiter: quoniam ſi periculum meum magnum ſemper ag-
noui: tuq; illud tantum ſuper æſtimationem meam eſſe ais: ut reſpectu eius qđ timere de-
bui nihil pene timuerim: quid iam ſpei reliquum eſt? ¶ Augu. Vltimum malorum omniũ
deſperatio eſt: ad quam nemo unq̃ niſi ante tẽpus acceſſit: Ideoq; hoc imprimis ſcias ue-
B lim: nihil eſſe deſperandum. ¶ Fran. Sciebam: ſed memoriam terror abſtulerat. ¶ Augu.
Nunc ad me oculos animũq; cõuerte: & ut familiariſſimi tibi uatis uerbo utar: Aſpice qui
coeant populi quæ mœnia clauſis Ferrum acuãt portis: in te excidiumq; tuoꝝ. Vide quos
tibi mundus laqueos tendit: quot inanes ſpecies circumuolant: quot ſuperuacuæ præmũt
curæ. Primum quidem ut inde initium faciã: unde ab initio creaturaꝝ omnium illi nobiliſ-
ſimi ſpiritus corruerunt: tibiq; ne poſt illos corruas: ſummopere prouidẽdum eſt. Q̃ mul-
ta ſunt quæ animũ tuum funeſtis alis extollunt: & ſub inſitæ nobilitatis obtentu: totieſq;
parte fragilitatis immemorem fatigant: occupant: circumuoluũt: aliud cogitare nõ ſinũt:
ſuperbientẽ fidentẽq; ſuis uiribꝰ & uſq; ad creatoris odiũ: placentẽ ſibi: q̃q̃ grãdia æqualia
tibi fingis eſſe: non in ſuperbiam tamen: ſed in humilitatem inducere debuiſſent memoran-
tem: nullis tuis meritis illa tibi ſingularia cõtigiſſe. Quid em̃ ne dicã æterno: ſed tempora-
li dño obſequẽtiores fecerit ſubiectoꝝ animos: q̃ in illo ſpectata liberalitas: nullis ſuoꝝ me-
ritis excitata? Student em̃ benefactis ſubſequi: quã præuenire debuerãt. Nunc uero facil-
lime licebit q̃ puſilla ſunt quibꝰ ſupbis intelligere. Fidis ingenio: & libroꝝ lectione multorũ
gloriaris eloquio: & forma morituri corpis delectaris. Enimuero ſentis ingeniũ in q̃ mul-
tis te ſæpe deſtituat. Quot ſunt arciũ ſpẽs in qbus uiliſſimoꝝ acumẽ hoĩm æquare nõ po-
teris? Minus dixi: aĩalia ignobilia & puſilla repties: quoꝝ opa nullo ſtudio quæas imitari.
I nũc & ingenio gloriare. Lectio aũt iſta qd ꝓfuit? Ex multis em̃ quæ legiſti: q̃tũ eſt qđ in-
hæſerit aĩo? qđ radices egerit: qđ fructũ ꝓferat tẽpeſtiuũ? Excute pectꝰ tuũ acriter: inueni-
es cũcta quæ noſti: ſi ad ignorata referant: eã ꝓportionẽ obtinere: quã collatꝰ oceano riuulꝰ
æſtiuis ſiccãdus ardoribꝰ. Q̃q; uel multa noſſe qd releuat? Si cũ cœli terræq; ambitũ: ſi cũ
maris ſpaciũ & aſtroꝝ curſꝰ herbaꝝq; ꝟtutes ac lapidũ & naturæ ſecreta didiceritis: uobis

estis icogniti: si cũ rectã ꝟtutis ardue semitã scripturis ducib⁹ agnoueritis: obliq̃ calle trãsuersos agit furor: si cũ oĩs æui claroꝝ hoĩm gesta memineritis: qd uos q̃tidie agitis: nõ curatis? De eloq̃o qd dicã: nisi ꝙ tuipse fateberẽ: sæpe te quidẽ ei⁹ fiducia fuisse delusũ? Quid autem attinet: audientes forsan approbasse quæ diceres: si te iudice damnabantur? Quis enim audientium plausus non spernendus eloquentiæ fructus esse uideatur: si tamen ipsius oratoris plausus interior desit: quantulum uoluptatis præstare potest strepitus ille uulgaris? Quomodo autem alios loquendo mulcebis: nisi te primum ipse permulseris? Iccirco sane nonnunꝗ̃ sperata eloquentiæ gloria frustratus es: ut facili cognosceres argumento: ꝗ̃ uentosa ineptia superbires. Quid enim quæso puerilius: immo uero quid insanius: ꝗ̃ in tanta rerum omnium incuria tantaq; segnicie uerborum studio tempus impendere: & lippis oculis nunꝗ̃ sua probra cernentem: tantam uoluptatẽ ex sermone percipere: quarundam auicularum philomenarum in morem: quas aiunt usq; in perniciem proprij cantus dulcedine delectari? Et hoc quidem tibi sæpe contigit in rebus quotidianis & uulgaribus: quo magis erubesceres: quas tuo inferiores arbitrabaris eloquio: eas te ꝟbis æquare nequiuisse. Quam multa sunt autem in rerum natura: quibus nominãdis propriæ uoces desunt? Quam multa præterea quæ quãꝗ̃ suis uocabulis discernantur: tamen ad eorũ dignitatem uerbis amplectendam: ante ullam experientiam sentis eloquentiã non peruenire mortalium? Quotiens ergo te quærentem audiui: quotiens tacitum indignantemq; conspexi: ꝙ quæ clarissima cognituq; facillima essent: aĩo cogitanti: ea nec lingua nec calamus sufficienter exprimeret? Quæ est igitur ista eloquẽtia tam angusta: tam fragilis: quæ nec cũcta complectitur: & quæ si fuerit complexa non stringit? Græci uobis: uos uicissim græcis uerborum penuriam soletis obijcere. Seneca quidem illos ꝟbis ditiores æstimat: At Marcus Tullius in primordio operis quod de bonorum & malorum finibus ædidit: Ego inquit mirari non queo: unde hoc sit tam insolens domesticarum rerum fastidium: nõ est omnino hic dicendi locus: sed ita sentio & sæpe disserui: latinam linguam non modo inopem: ut uulgo putarẽt: sed locupletiorem etiam esse ꝗ̃ græcam. Et idem cum sæpe alias: tum in Tusculano suo disputans exclamauit: O uerborum inops qiubus abundare te semper putas græcia. Dixit hæc uir ille fidentissime: ut qui se latinæ eloquẽtiæ principem sciret: audiretq; de huius rei gloria iam tunc bellum græciæ mouere: iuxta id quod ab eodem Seneca: græci sermonis minatorie in declamationibus scriptum est: Quicquid inquit habet Romana facundia: quod insolenti græciæ aut opponat aut præferat: circa Ciceronem effloruit magna laus: sed sine ulla dubitatione uerissima. Est ergo ut uides de eloquentiæ principatu: nõ tantum inter uos & græcos: sed inter nostrorum etiam doctissimos magna contentio: Inq; his castris est qui illis faueat: sicut in illis forsitan qui nobis: quod de Plutarcho illustri philosopho quidam referunt. Deniq; Seneca noster & si Ciceroni deferat ut dixi: coactus maiestate tam prædulcis eloquij: In reliquis tamen græciæ palmam defert: Ciceroni contrarium uidetur. Si uero meum his de rebus iudicium expectas: utrumq; ueridicum pronuncio: & qui Græciam & qui Italiam uerborum dixit inopem. Quod si de his duabus tam famosis regionibus recte dicitur: quid possunt sperare aliæ? Quantum tibi præterea in hac re fidendum uiribus tuis sit: ubi toti prouinciæ: cuius perexigua porciuncula es: hanc sermonis uides esse penuriam: tecũ ipse considera: pudebit tantũ temporis consumpsisse in eã rem: quã & assequi impossibile: & assecutum esse uanissimum sit. Vt uero iam hinc ad alia pertractãda transgrediar: Corporis huius bonis extolleris? nec quæ te circumstent deinde pericula cernis? Quid autem tuo tibi placet in corpore? robur ne an ualitudo prosperior? At nihil imbecillius: fatigatio ex leuibus causis obrepens: & insultus morborũ uarij: & uermiculorum morsus: seu leuissimus afflatus: atq; huius generis multa confirmant. An formæ forsan fulgore deciperis: & proprij uultus colorem seu liniamenta conspiciens: habes cui inhies: quod mireris: quod mulceat: quod delectet? Neq; te Narcissi terruit fabula: nec quid esses introrsus uilis consideratio corporeæ fœditatis admonuit: exterioris cutis contentus aspectu: oculosq; mentis ultra non porrigis. Atqui huius quoq; caducum fore præcipitẽq; flosculum: & si alia quæ innumerabilia sunt argumenta cessarent: ipse tibi ætatis inquietus cursus: ꝑ singulos aliqd decerpẽs dies: luce clari⁹ ostẽdere debuisset: Et si forte: qđ dicere nõ audebis: aduers⁹ ætatẽ & morbos: cæteraq; formã corpis alterãtia: tibi ipse uidererẽ idomitus: at illi⁹ saltẽ cũcta subruẽtis extremi nõ decuit obliuisci: fixũq; alta sub mẽte geri debuit illud Satyricũ: Mors sola fatetur ꝗ̃tula sint hoĩm corpuscula: Hæc ni fallor sũt quæ te supbis

flatibus elatũ:humilitatẽ cõditionis tuæ cõſiderare prohibent mortiſq; reminiſci. Sunt & alia quæ iam hinc exequi fert animus. ¶ Fran. Subſiſte paululũ quæſo:ne tanta mole re-
C obrutus:nequeam reſponſurus ſurgere. ¶ Augu. Dic age:ſubſiſtã libẽs. ¶ Fran. In admirationem me non modicã coegiſti:multa mihi obijciens quæ nunꝗ in animũ meũ deſcendiſſe ſum conſcius: Me ne confiſum ais ingenio? At profecto nullũ ingenioli mei ſignũ eſt: niſi hoc unũ:nullam me in eo poſuiſſe fiduciam:ego ne librorũ ex lectione ſupbior fiã:quæ mihi ſicut ſcientiæ modicũ inuexit:ſic curarũ materiã multarũ. An linguæ gloriã ſectatus dicor:qui ut tu ipſe memoraſti: nihil magis indigner: ꝗ conceptibus illam meis non poſſe ſufficere:niſi temptandi propoſitũ tibi ſit:ſcis me paruitatis meæ mihi conſcium ſemper fuiſſe:& ſi quid forte mihi uiſus ſum:potuit hoc interdum alienæ ruditatis conſideratione cõtingere. Eo enim (qđ ſæpe dicere ſoleo) peruẽtum eſt:ut iuxta uulgatum Ciceronis dictũ potius aliorũ imbecillitate ꝗ noſtra uirtute ualeamus. Quid aũt & ſi abunde contigiſſent iſta quæ narras? Quid mihi tam magnificum cõtuliſſent:ut hinc ſuperbiendum foret? Nõ ſum tam meiipſius immemor:neq; tam leuis:ut his meam aurẽ agitandã præbeã. Quantulum eñ uel ingenium uel ſcientia uel eloquentia profuerit: nullũ lacerantibus animum morbis afferens remediũ? quã rem in epiſtola quadã me diligentius queſtũ fuiſſe cõmemini. Iam qđ de corporeis bonis quaſi ſerio dixiſti:pene in riſum excitauit: Me ne in hoc mortali & caduco corpuſculo ſpem poſuiſſe:quotidianas ei⁹ ruinas ſentiẽtem? Deus meliora. Fuit hæc puero fateor cura pectendi capitis:uultus ornandi: uerũ hoc cum primis annis ſimul euanuit:req; ipſa nunc experior illud Domiciani principis:qui in epiſtola ad amicam de ſeipſo ſcribens quærenſq; corporeæ pulchritudinis prærapidam fugam: Scias inquit nil
D gratius decore:nil breuius. ¶ Augu. Copioſe poſſem aduerſus iſta diſſerere:malo tamen tibi conſcientia tua ꝗ ſermo meus incutiat pudorem: nõ agam pertinaciter neq; tormẽtis uerbũ extorquebo:qđ generoſi ſolent ultores:ſimplici negociatione cõtentus precabor ut poſſe ac omni ſtudio declines: qđ hacten⁹ te non admiſiſſe cõtendis. Si quãdo autẽ uultus tui ſpecies temptare animũ forte cœperit: occurrat qualia mox eadem futura ſint membra quæ nunc placent: ꝗ fœda: ꝗ triſtia: ꝗ tibiipſi ſi reuidere poſſes horrẽda: tecumq; hoc iter philoſophicum illud frequẽter ingemina: Ad maiora ſum genitus ꝗ ut ſim mancipiũ corporis mei. Profecto enim ſumma inſania eſt hoĩm ſeſe negligentiũ:corpori aũt & in quibus habitant membra gementiũ. Si quis in carcerem tenebroſum atq; humentem olentemq; peſtifere ad breue tempus intruſus ſit:nonne ſi non deſipiat: intactum ſe quantũ poſſibile fuerit ab omni parietũ & ſoli contagione ſeruabit:& iamiã egreſſurus:intentis aurib⁹ liberatoris ſui expectabit aduẽtũ? Qđ ſi his curis abiectis:cœnoq; & horrore carceris delibutus exire metuat: ac pingendis ornandiſq; circa ſe mœnibus omnẽ curam ſtudioſus impẽdat: loci ſtillantis naturam fruſtra ſuperare meditans:nunquid nõ merito inſanus uideatur & miſer? Nẽpe uos carcerẽ ueſtrũ & noſtis & amatis: Ha miſeri & mox uel educendi certe uel extrahendi hæretiſ:in eo exornando ſolliciti quẽ odiſſe decuerat: Sicut tu ipſe in Africa tua Scipionis illius magni patrem loquẽtem induxiſti: Odimus laqueos & uincula nota timemus: Libertatis onus qđ nunc ſumus illud amamus. Præclare quidẽ modo qđ alios dicere facis:ipſe tibi diceres. Vnum uerbũ qđ ex omni ſermone tuo tibi fortaſſis humillimũ: mi-
E hi aũt arrogantiſſimũ uidetur:diſſimulare nõ ualeo. ¶ Fran. Doleo ſi ſuperbe aliquid dixi: at ſi factorũ dictorũ ue moderator eſt animus:nihil me arroganter dixiſſe ipſe mihi teſtis eſt. ¶ Augu. Multo quidem importunius ſuperbiæ genus eſt alios deprimere: ꝗ ſeipſum debito magis attollere: lõgeq; maluiſſem:cæteros magnificares:te quoq; cæteris anteferres: ꝗ calcatis omnibus ex alieno contemptu ſuperbiſſimæ tibi clypeũ humilitatis aſſumeres. ¶ Fran. Vt uoles accipe:ego nec mihi nec alijs multũ tribuo:piget referre quid de maiore parte hominũ ſentiam expertus. ¶ Augu. Seipſum ſpernere tutiſſimũ eſt:alios uero periculoſiſſimum atq; uaniſſimum. Sed progrediamur ad reliqua: Scis quid te aliud auertit? ¶ Fran. Quicquid libuerit dicito:modo ne accuſes inuidiæ. ¶ Augu. Vtinam nõ tibi magis ſuperbia ꝗ inuidia nocuiſſet:hoc enĩ crimine:me iudice:liber es:ſed alia quædã dicturus ſum. ¶ Fran. Nulla me deinceps accuſatione turbaueris:dic ingenue:quid eſt qđ me tranſuerſum agat? ¶ Augu. Rerũ temporalium appetitus. ¶ Fran. Apage obſecro:nihil unꝗ abſurdius audiui. ¶ Augu. Repente turbatus & propriæ promiſſionis oblitus es: Iam inuidiæ mentio nulla eſt. ¶ Fran. Aſt auariciæ: a quo crimine neſcio an remotior quiſꝗ ſit. ¶ Augu. Multum te iuſtificas:ſed mihi crede:nõ es ab hac peſte:ut tibi uideris alienus. ¶ Fran. Ego

ne ab auariciæ labe immunis sum? ¶Augu. Ne ab ambitione quidem. ¶Fran. Age iam
urge: ingemina: accusatoris officiū imple: quid iam noui uulneris infligere uelis expecto?
¶Augu. Propriæ quidem ueritatis testimonium accusationem & uulnus appellasti: uerū
est enim illud Satyricū: Accusator erit qui uer℞ dixerit. Nec minus & Comicū id: Obsequi/ F
um amicos: ueritas odium parit. Sed dic oro quorsum hæ sollicitudines & edentes animū
curæ? quid necesse erat in tam breuibus uitæ spacijs tam longas spes ordiri? Vitæ summa
breuis spem nos uetat inchoare lōgā: Legis semꝑ ista sed negligis. Respōdebis: ut arbitror:
amicor℞ te charitate compelli: & pulchr℞ errori nomen inuenies. Atqui dementia quāta est
ut alteri sis amicus: tibijpsi bellum & inimicitias indicere? ¶Fran. Non sum tam illibera/
lis & inhumanus ut non me contingat amicor℞ cura: eor℞ præsertim quos uirtus mihi uel
meritum conciliat: Sūt enim quos suspiciam: quos ueneror: quos amem: quosue miserear
amicos. Ex aduerso aūt nec adeo liberalis sum ut propter amicos me perditū eam. At quo/
ad uixerim: ꝑ uictu quotidiano præparare aliquid mens optat: atq; hoc in studio (ut quo/
niam Horatij iaculis me petis: horatianus clypeus me tegat) Sit bona librorum & prouisæ
frugis in annum Copia: neu fluitem dubiæ spe pēdulus horæ. Et quia propositū est mihi:
ut ait idem: nec turpem senectam degere: nec cithara carentem. Et quia multū uereor uitæ
prolixioris insidias: longe in utrunq; mihi ipse prouideo: & musar℞ studijs: reifamiliaris cu
ras interfero: uerum id ago tam segniter: ut euidenter appareat me coactum ad ista descen/
dere. ¶Augu. Intelligo ꝙ alte in cor tuū ista penetrarint: quibus excusatio quæreret amē/
tiæ. Cur autē nō æque Satyricū illud præcordijs inhæsit: Sed quo diuitias hic per tormen/ G
ta coactas: Cum furor haud dubius: cū sit manifesta phrenesis: Vt locuples moriaris egēti
uiuere fato? Credo quia præclarius æstimas purpureis stratis obsitum mori: sepulchro ia/
cere marmoreo: linquere successoribus de opulenta hæreditate certamen: illasq; ideo qbus
ista parantur diuitias concupiscis: Superuacuus labor: & si mihi credis: insanus. Iam si ad
cōmunem hominū respicis naturam: nosti eam paucis esse contētam: Sin ad propriā cogi/
tando reflecteris: uix natus est cui pauciora sufficerent: nisi publicus error obstreperet. Ad
populares mores: uel ad ipsius forte qui loquebatur animum respexit poeta dum diceret:
Victum infœlicem tellus lapidosaq; corna Dant rami: & uulsis pascunt radicibus herbæ.
Tibi contra fatearis oportet: nihil tali uictu dulcius nihilq; suauius: si tuis & non insanien/
tis uulgi legibus uiuas. Quid ergo te crucias si ad naturam tuam te meteris? Iam pridem
diues eras: sed ad populi plausum diues esse nunq; poteris: semper aliquid restabit: quod
sequens per cupiditatum abrupta rapiaris. Meministi quanta cū uoluptate reposto quon/
dam rure uagabaris: & nūc herbosis prator℞ choris accubās: murmur aquæ luctātis hau/
riebas: nunc apertis collibus residens subiectam planiciem libero metiebaris intuitu: nunc
in apricæ uallis umbraculo dulci sopore correptus optato silentio fruebaris: nunq; ociosus
mente aliquid altum semper agitans: & solis musis comitatibus nusq; solus: deniq; Virgi/
liani senis exemplo: Qui Regum æquabat opes animo seraq; reuertēs Nocte domum: da/
pibus mēsas onerabat inemptis: sub occasum solis angustam domum repetens: & tuis cō/
tentus bonis: nunquid non tibi omniū mortalium lōge ditissimus & plane fœlicissimus ui/
debaris? ¶Fran. Heu mihi nunc recolo atq; illius temporis commemoratione suspiro. ¶
Augu. Quid suspiras: aut quis tibi demens temporū malorū præbuit materiam? Nempe
animus ipse tuus quem puduit tam diu naturæ suæ legibus parere: quiq; frenum nō fregis/ H
se credidit seruitutis: is modo te raptat uiolentus: & nisi habenas cōtrahas præcipitatur
ad mortem: ex quo primum cœpisti ramor℞ tuor℞ baccas fastidire: amictusq; simplicior: &
agrestium hominū sorduit cōuictus: In medios urbium tumultus urgente cupiditate rela/
psus es: ubi ꝙ læte quanq; tranquille degas: frontis tuæ habitus & uerba testantur. Quid
enim ibi miseriar℞ non uidisti: pertinacissimus aduersus infœliciter experta: & adhuc hæsi/
tas? Peccator℞ forsan illigatus nexibus: ac patiente deo: ut ubi sub aliena ferula pueritiā ex
egisti: ibidem tui iuris effectus miserabilem conteras senectutem? Certe ego præsens aderā:
cum adhuc adolescentulum te nulla cupiditas: nulla prorsus tāgebat ambitio: cum cuius/
dam magni futuri uiri specimen præferebas: Nunc mutatis moribus: infœlix: quo magis
ad terminum appropinquas: eo uiatici reliquū conquiris & attentius. Quid superest igit̃:
nisi ut in die mortis (quæ forte iam iuxta est: & profecto procul esse non potest) aurum siti/
ens: calendario semiuiuus incumbans? Siquidem qđ per dies singulos crescit: suprema die
necesse ē ad summū & augeri: & ad uetitū prouenire incrementū. ¶Fran. Senectutis pau/

periem ante proſpiciens:ſi fatigatæ ætati adiumenta conquiro:quid hic tam reprehenſibi/
I le eſt? ¶Augu. O ridiculas curas inſanamqꝫ negligentiam:id anxie cogitare quo uel nūꝙ
forte peruenturus certe :uel ubi breuiſſimo tempore permāſurus ſis : Illius autem obliuiſci
quo & peruenire neceſſarium ſit & irremeabile perueniſſe. Sed ille mos ueſter execrandus:
Tranſitoria curatis:æterna negligitis. In eo quidem quod de ſenili paupertate clypeū quæ/
ris:errori inhæſit:credo tibi Virgilianum illud:Atqꝫ inopis metuēs formica ſenectæ: Itaqꝫ
illam tibi uitæ magiſtram delegiſti:excuſabilior:dicente Satyrico: Friguſqꝫ famemqꝫ For/
mica tandem quidam expauere magiſtra. Ac ſi non tutus in formicæ magiſterium abijſti:
reperies nihil miſerius:nihil amentius ꝙ ſemper pauperiē pati: nequādo patiaris. ¶Fran.
Quid ergo? Pauperiē ne ſuades ? Optarē quidē minime:tolerare ſummopere:ſi ſic res hu/
manas miſcens fortuna coegerit. ¶Augu. Mediocritatem ſane in omni ſtatu expetendum
cēſeo. Non igitur ad illoꝝ ſtatuta te reuoco:qui aiūt : Satis eſt uitæ hominū panis & aquæ:
nemo adhuc pauper eſt:intra quæ quiſqꝫ deſiderium ſuum clauſit:cum ipſo Ioue de fœlici/
tate contendet:nec medium uitæ hominū fluuium cereremqꝫ conſtituo. Sunt enim ut ma/
gnificæ: ſic auribus hominū importunæ pridem odioſæqꝫ ſententiæ:Itaqꝫ infirmitati tuæ
morem ingeram:exinanire naturam non doceo ſed frenare. Sufficiebant tua quidem uſi/
bus neceſſarijs ſi tu ipſe tibi ſuffeciſſes:nunc autē ipſe quam pateris indigentiam peperiſti.
Cumulationem enim opum : neceſſitatem ac ſollicitudinem cumulare:iam totiēs diſputa/
tum eſt:ut amplioribus iam non egeat argumentiſ:mirus error & miſeranda cæcitas:præ/
clariſſimæ naturæ ac cœleſtis originis humanum animū:cœleſtibus neglectis:metallis in/
hiare terreſtribus. Cogita quæſo acriter atqꝫ oculos mentis intende:nec eos circumradian/
tis auri fulgor impediat:quotiens uncis auariciæ tractus:ab altiſſimis curis ad hæc inferi/
ora diuerteris:nonne de cœlo in terras præcipitem corruiſſe remotiſqꝫ ſyderibus in ꝓfun/
diſſimam uoraginem demerſum te eſſe cognoſcis? ¶Fran. Cognoſco equidem:& dici non
K poſſet ꝙ grauiter præcipitatus allidor. ¶Augu. Quid ergo totiens expertus non metuis:
& cum fueris erectus ad ſuperna non tenaciꝰ pedem figis? ¶Fran. Nitor quippe: ſed quo/
niam humanæ conditionis cōcutitur neceſſitas:inuitus auellor: Nec enim ſine cauſa uete/
res poetas:geminū Parnaſi collem:duobus dijs dedicaſſe ſuſpicor:ſed ut ab Apolline(quē
deum ingenij uocabāt)internū animi præſidium : a Baccho autem reꝝ externaꝝ ſufficien/
tiam implorarent. In quam ſententiam me non modo reꝝ experientia magiſtra: ſed crebra
etiam doctiſſimoꝝ hominū inclinauit auctoritas:quos tibi quidem inculcare non attinet.
Ita ꝙuis turba deorum ridiculoſa ſit: hæc tamē uatum opinio haud prorſus inſenſata eſt:
quā ego ſi ad unū retulerim deū a quo omnis oportuna ſubuentio eſt:nō me delyrare quo/
dem arbitror:niſi tibi aliter uideatur. ¶Augu. Ego ita eſſe non nego:ſed quia tempus tam
inique partiaris indignor. Vniuerſam enī ætatem tuam honeſtis olim curis deſtinaueras:
ſi quid in alijs coactus expenderes:id tempus perditum iudicabas:nunc uero tantum ho/
neſtati tribuis:ꝙtum tibi reliquū fecit auariciæ ſtudium. Quis nō ad ætatē prouectiorem
perueniſſe cupiat:quæ ſic conſilia hominum alternat? Sed quis erit finis:aut quis modus?
Præfige tibi metham:ad quam dum perueneris ſubſiſtas & aliquando reſpires. Scis illud
humano ore prolatum oraculi uim habere: Semper auarus eget: Certū uoto pete finem:qs
autem cupiditatibus tuis erit finis? ¶Fran. Nec egere:nec abundare:nec præeſſe:nec ſub/
L eſſe alijs:finis eſt meus. ¶Augu. Humanitatem exuas oportet & deus fias:ut tibi non ege/
re contingat. An ignoras ex cūctis animalibus:egentiſſimū eſſe hominem? ¶Fran. Audi/
eram ſæpiſſime: ſed integrare memoriam uelim. ¶Augn. Aſpice nudum & informē inter
uagitus & lachrymas naſcentem: exiguo lacte ſolandum:tremulum atqꝫ reptantem:opis
indiguum alienæ:quem muta paſcunt animantia & ueſtiūt:caduci animi:inquieti:morbis
obſeſſum uarijs:ſubiectum paſſionibus innumeris: cōſilij inopem:alterna læticia & triſti/
cia fluctuantem:impotentemqꝫ arbitrij appetitus cohibere:neſcium quid quātū ue ſibi ex/
pediat:quis cibo potuiqꝫ modus ignorantem: Cui alimenta corporis cæteris animātibus
in aperto poſita: multo labore conquirenda ſunt:quem ſomnus inflat:cibus diſtendit:po/
tus præcipitat:uigiliæ extenuant:fames contrahit:ſitis arefacit:auidum timidumqꝫ faſtidi/
entem:poſſeſſa perdita deplorantem:& præſentibus ſimul & præteritis & futuris anxium:
ſuperbientem inter miſerias ſuas: & fragilitatis ſibi conſciū: uiliſſimis uermibus imparem:
uitæ breuis:ætatis ambiguæ:fati ineuitabilis ac mille generibus mortis expoſitū. ¶Fran.
Coaceruaſti miſerias infinitas & ægeſtates: ut pene iam me hoīem natū pœniteat. ¶Aug.

In hac tanta hominum imbecillitate tantaq; penuria: tu tibi copiam auſpicaris ac potenti/
am: quæ nullis Cæſaribus nulliſq; unq̄ regibus perfecta contigerit. ℂ Fran. Quis nã his
uocabulis uſus eſt? quis ſeu copiam ſeu potẽtiam nominauit? ℂ Augu. At quæ maior co/
pia q̄ non egere? quæ maior potentia q̄ non ſubeſſe? Profecto enim reges dominiq; terrarũ
quos opulentiſſimos reor: innumerabilibus rebus egent. Ipſi quoq; duces exercituũ qbus
præeſſe uidẽtur: ſubſunt: & ab armatis legionibus obſeſſi: per quas metuũtur: uiciſſim me/
tuãt oportet. Deſine iam impoſſibilia ſperare: & humana ſorte contentus abundare & ege/
re: præeſſe & ſubeſſe condiſcas: non his moribus degens: fortunæ iugum quo colla regum
premuntur excutias: quod tamẽ demũ excidiſſe tibi noueris: cum calcatis paſſionibus hu/
manis: totus ſub uirtutis imperium acceſſeris: liber illic futurus: nulla egens re: nulli ſubie/
ctus hominũ: deniq; rex & uere potẽs abſoluteq; fœlix. ℂ Fran. Iam piget incepti cupioq;
nihil cupere: ſed conſuetudine rapior peruerſa: ſentioq; inexpletum quoddã in præcordijs
meis ſemper. ℂ Augu. Hoc eſt ut ad propoſitum ſpectet oratio: hoc eſt qd te a cognitione
mortis auertit: dum terrenis ſollicitudinibus implicitus: oculos ad altiora non erigis: quas
quidem uelut peſtiferas aïorũ ſarcinas: ſi quid mihi credis abijcies: nec abieciſſe labor mag/
nus fuerit: dũmodo te ad naturam tuam compoſueris: eiq; potius q̄ uulgi furijs te uehen/
dum regendumq; commiſeris. ℂ Fran. Fiet id quidem me uolente: ſed quod de ambitione
loqui cœperas: iam pridem audire deſidero. ℂ Augu. Quid a me expetis qd tibi ipſe præ/
ſtare potes? Pect⁹ tuũ examina: reperies inter peſtes cæteras non minimũ ambitionũ locũ.
ℂ Fran. Nihil ergo mihi profuit urbes fugiſſe: dum licuit populoſq; & actus publicos de/
ſpexiſſe: ſyluarũ receſſus & ſilẽtia rura ſecutum: odium uentoſis honoribus indixiſſe: adhuc
ambitionis inſimulor. ℂ Augu. Multa linquitis mortales: non quia contemnitis ſed quia
deſperatis poſſe conſequi: excitãt enim ſe alternis ſtimulis: ſpes & deſiderium: uſq; adeo: ut
altero frigeſcente: tepeſcat alterum & recalẽte referueat. ℂ Fran. Quid oro me ſperare pro/
hibeat: adeo ne cunctæ bonæ artes deerant? ℂ Augu. De bonis artibus ſileo: at illæ deerãt
pfecto: quibus hodie præſertim ad altos gradus aſcendit̃: ambiendi ſcʒ magnorũ limina
blandiendi: fallendi: promittendi: mentiendi: ſimulandi: diſſimulandiq;: grauia & indigna
quælibet patiendi: harũ & ſimilium egenus artium: nec naturã uinci poſſe ratus: ad alia ſtu/
dia tranſiuiſti: caute quidem & prudenter: quid eſt em̃ aliud: ut ait Cicero: gigantiũ more
pugnare cum dijs: niſi naturæ repugnare? ℂ Fran. Valeant magni honores: ſi his artibus
acquiruntur. ℂ Augu. Bene ais: non tamen prorſus in auribus meis tuam innocentiã com
pbaſti: neq; enĩ honores te nõ optaſſe cõcludis: tã&ſi quærendi moleſtiã phorreſcas: ſicut
nec Romã uidiſſe cõtẽpſit qſqs uiarũ labore pterrit⁹: pedẽ retulit ab ĩcepto: adde q; nec pe/
de retuliſti: ut tibi ipſe pſuades mihiq; pſuadere nitert̃: neu te: ut aiũt: digito cõtexeris: quic/
quid cogitas: quicquid agis ante oculos meos eſt: & q; fuga urbium ſyluarumq; cupidine
gloriaris: non excuſationem ſed culpæ imitationem arguit. Multis nanq; uijs ad unũ ter/
minum peruenit̃: & tu mihi crede: licet calcatam uulgo deſerueris uiam: tamen ad eandem
quam ſpreuiſſe te dicis ambitionem: obliquo calle contẽdis: ad quã ocium: ſolitudo: incu/
rioſitas tantarũ rerũ humanarũ: atq; iſta tua te perducunt ſtudia: quorũ uſq; nũc finis eſt glo/
ria. ℂ Fran. Ad angulum urges me: unde poſſem licet ſubterfugere: quia tamen tẽpus bre/
ue eſt: & in multa diſpertiendũ: ſi libet progrediamur ad reliqua. ℂ Augu. Sequere igit̃ ad
præcedentem: gulæ nulla ſit mentio: cuius ſtudio nullatenus teneris: niſi uoluptati fauens
nonnunq̄ amicorũ blandior conuictus obreperet: Veruntamen nihil hinc metuo: quoti/
ens enim urbibus ereptum: rus ſuũ recuperauit incolam: omnes repente diffugiunt inſidiæ
talium uoluptatum: quibus amotis: ita te uiuentem fatear animaduerti: ut & proprios &
cõmunes amicos ſupergreſſa ſobrietate ac modeſtia delectarer. Iram quoq; præteruehor:
qua & ſi ſæpe iuſto magis exardeas: confeſtim tamen naturæ bonitate mitigabilis cõpeſce/
re motus animi ſoles: memor Horatiani conſilij: Ira furor breuis eſt: animum rege: qui niſi
paret Imperat: hunc uinculis: hunc tu compeſce catena. ℂ Fran. Aliquãtulum mihi: fate/
or: & poeticum hoc: & plurima huius generis philoſophorũ cõſilia profuerunt: atq; impri/
mis æui breuis recordatio. Quæ enim rabies eſt: pauculos dies quos inter homines agim⁹:
in hominum odium perniciemq; cõſumere? Aderit ecce dies ultima: quæ has flãmas in pe/
ctoribus humanis extinguat: & finem poſitura odijs & ſi inimico nihil morte grauius op/
tamus: iniquiſſimi uoti compotes factura: Itaq; quid ſe: qd alios præcipitare iuuat? quid
opportunas partes breuiſſimi temporis amittere? & uel præſentib⁹ honeſtis gaudijs uel fu/

turæ uitæ conſilijs deputatos dies: uix ſufferturos ad ſingula ſumma: licet cum parſimōia
diſpenſatis auferre neceſſarijs ac proprijs uſibus: inqꝫ alienam pariter & noſtram triſticiã
mortemqꝫ conuertere: Verum hæc mihi meditatio eouſqꝫ profuit: ut impulſus non toꝰ ru
erem: & ſi corruiſſem mox exurgerem: ne ullis autem iracundiæ flatibus agitarer: nullũ mi
P hi hactenus ſtudium præſtare quiuit. ¶ Augu. At quia nullum ex huius te flatibus aut ti
bi aut alteri uereor naufragium: facile patiar: ut ſi Stoicorum promiſſa non attingis: qui
morbos animorum radicitus ſe uulſuros ſpondent: ſis in hac re Peripateticorum mitiga
tione cõtentus: his igitur impræſens omiſſis: ad periculoſiora & tibi multo diligentius pro
uidenda feſtino. ¶ Frã. Deus bone: quid adhuc periculoſius reſtat? ¶ Auguſtinꝰ. Quãtis
luxuriæ flammis incenderis? ¶ Fran. Tantis equidem interdum ut grauiter doleam quõ
inſenſibilis natus ſum: Immobile ſaxum aliquod eſſe maluerim: qͣ tam multis corporis mei
motibus turbari. ¶ Augu. Habes igitur quod te uel maxime ab omni diuinorum cogita
tione dimoueat: Quid enim aliud cœleſtis doctrina Platonis admonet: niſi animum a li
bidinibus corporis arcendum & eradenda phantaſmata: ut ad prouidenda diuinitatis ar
cana: cui propriæ mortalitatis annexa cogitatio eſt: purus expedituſqꝫ cõſurgat? Scis quid
loquor: & hæc ex Platonis libris tibi familiariter nota ſunt: quibus auidiſſime nuper incu
buiſſe diceris. ¶ Fran. Incubueram fateor alacri ſpe magnoqꝫ deſiderio: ſed peregrinæ lin
guæ nouitas & feſtinata præceptoris abſentia: præciderũt propoſitum meum: Cæterũ iſta
quam memoras diſciplina & ex ſcripturis tuis & ex aliorum Platonicorum relatione notiſſi
Q ma eſt. ¶ Augu. Haud refert quo uerum monſtrante didiceris: qͣuis multum ſæpe poſſit
auctoritas. ¶ Fran. Apud me præſertim hominis illius de quo alte mihi quidem inſedit il
lud Ciceronis in Tuſculano: Plato inquit: Et ſi rationem nullam afferret (uide quid homi
ni tribuo) ipſa auctoritate me frangeret: mihi autem ſæpe diuinum illud ingenium cogitan
ti: iniurioſum uideretur: ſi cum ducem ſuũ Analogiſtam facit Pythagoreum uulgꝰ: redden
dæ rationi foret obnoxius Plato. Sed ne a propoſito longius eam: Platonis hanc ſententiã
mihi pridem adeo & auctoritas & ratio & experientia cõmendauit: ut nil uerius nilqꝫ ſan
ctius dici poſſe non dubitem. Ita enim interdum deo manum porrigẽte ſurrexi: ut incredi
bile quadam & immenſa cum dulcedine: quid mihi tũc prodeſſet: quid ue antea nocuiſſet
agnoſcerem: & nunc meo pondere in antiquas miſerias relapſus: quid me iterum perdide
rit: cũ amariſſimo guſto mẽtis experior: Quod iccirco retuli: ne forte miraris huius me Pla
tonici dogmatis experientiam profiteri. ¶ Augu. Nõ miror equidem: laboribus enim tu
is interfui & cadentem & reſurgentem uidi: & nunc proſtratum miſertus opem ferre diſpo
ſui. ¶ Fran. Gratias ago tam miſericordis affectus: quid autem opis ſupereſt humanæ?
¶ Augu. Nihil: at diuinæ plurimum: continens equidem niſi cui deus dedit eſſe nõ poteſt.
Ab eo igitur munꝰ hoc & imprimis humiliter & ſæpe cum lachrymis poſtulandum eſt: ſo
let ille quæ rite poſcuntur non negare. ¶ Fran. Feci tam ſæpe ut pene iam ſibi moleſtus eſſe
R uereor. ¶ Augu. At non ſatis humiliter: non ſatis ſobrie: ſemper aliquid loci uenturis cupi
ditatibus reſeruaſti: ſemper in longum preces extendiſti: Expertus loquor hic & mihi con
tigit: Dicebã da mihi caſtitatem: ſed noli modo: differ paululum: ſtatim ueniet tempus: flo
rentior adhuc ætas: ſuis eat ſemitis: ſuis utatur legibus: turpius ad iuuenilia iſta redire tũc
Tunc igitur abeũdum erit cum & minꝰ ad hoc habilis decurſu temporis factus fuero: & ſa
cietas uoluptatum metum regreſſionis abſtulerit: hæc dicẽs aliud te uelle precari: aliud nõ
intelligis. ¶ Fran. Quonã modo? ¶ Augu. Quia qui indiem poſcit: impræſens negligit.
¶ Fran. Ego impræſens ſæpe cum lachrymis popoſci: ſperans ſimul & illud euenturum: ut
effractis cupiditatum laqueis & calcatis uitæ miſerijs saluꝰ euaderem: & uelut in aliquem
ſalutarem portum ex tam multis curarum inutilium tempeſtatibus enatarem. At quotiẽs
poſtea inter eoſdem ſcopulos naufragium paſſus ſum: quotienſqꝫ ſi deſtituor paſſurus ĩ
telligis. ¶ Augu. Crede mihi: aliquid ſemper defuit oranti: alioquin uel annuiſſet largitor
ille ſupremus: uel quod Paulo fecit apoſtolo: ad perfectionem uirtutis & infirmitatis expe
rientiam denegaſſet. ¶ Fran. Credo ita eſſe: precabor tamen aſſidue nec fatigabor: nec eru
beſcam: nec deſperabo: ſi forte miſeratus omnipotens labores meos: aurem precibus quo
tidianis accõmodet: & quibus ſi iuſtæ fuiſſent gratiam non negaſſet: idem ipſe iuſtificet.
S ¶ Augu. Conſulte tamen tu enitere: & (quod proſtrati ſolẽt) in cubitum erectus: ingruen
tia mala circumſpice: ne ad repentinum cuiuſlibet molis incurſum: iacentia membra diffi
leant: nec ſegnius interim opem attollere ualẽtis implora: Aderit ille tunc forſitan cũ abeſſe

crediderís:unum ſemper ante oculos habeto: Platonis ſuperiorem illam haud ſpernendā
ſententiam:Ab agnitione deitatis nil magis ꝙ appetitus carnalis & inflāmatam obſtare li
bidinem.Hanc igitur doctrinā aſſidue tecum uerſa:hæc noſtri conſilij ſumma eſt. ¶Fran.
Vt intelligas me hanc adamaſſe ſententiam:non modo in atrijs ſuis ſedentem: ſed peregri/
nis etiam nemoribus latitantem:auidiſſime complexus ſum:At locum animo mutaui ubi
illa oculis meis occurrat.¶Augu.Quid dicere uelis expecto.¶Fran.Scis Virgilium uirū
fortem:per quot pericula: in illa ſuprema & horrenda Troiani excidij nocte circumduxit?
¶Augu.Scio:quid enim ſcholis omnibus uulgatius: ipſum quoqꝫ caſus ſuos enarrantē
facit? Quis cladem illius noctis: quis funera fando Explicet?aut poſſit lachrymis æquare
labores? Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos: Plurima perqꝫ uias ſternuntur
inertia paſſim Corpora:perqꝫ domos & religioſa domorum Limina:nec ſoli pœnas dant
ſanguine teucri. Quōdam etiam uictis redit in præcordia uirtus: Victoreſqꝫ cadunt Danai
crudelis ubiqꝫ Luctus:ubiqꝫ pauor & plurima mortis imago.¶Fran.At qui ꝙdiu Vene/
re comitante:inter hoſtes & incendium errauit:apertis licet oculis:offenſorū iram numinū
uidere non potuit:eaqꝫ illum eloquētem:nil niſi terrenum intellexit: At poſtꝙ illa diſceſſit
quid euenerit noſti. Siquidem mox iratas deorum facies eum uidiſſe ſubſequitur:& omne
circumſtans periculum agnouiſſe. Apparent diræ facies inimicaqꝫ Troiæ Numina magna
deum:ex quib⁹ hoc excerpſi:uſum Veneris conſpectum diuinitatis eripere. ¶Augu.Præ/
clare lucem ſub nubibus inueniſti. Sic nempe poeticis intereſt ueritas figmētis:tenuiſſimis
riuulis adeunda. Sed quoniam rurſus ad iſta redeundum eſt:quæ reſtāt ad ultimum reſer/
uemus.¶Fran.Ne ignotis me tramitibus agas:quæ nam te redditurū polliceris?¶Aug.
Maxima tuæ mentis uulnera nondum attigi: & conſulto dilata res eſt: ut nouiſſime poſita
hæreant memoriæ.In illorum altero appetituum carnalium de quibus aliqua diximus cu/
mulatior aderit materia.¶Fran.Progredere iam ut libet.¶Aug.Niſi impudenti pertina/
cia ſis:nulla deinceps ſupereſt contentio.¶Fran.Nihil gratius uidere poſſem ꝙ omnē con
tentionum cauſam oblatam ex orbe terrarum: Nihil deniqꝫ tam clare mihi cognitum fuit
unꝙ:ut de eo non inuitus altercarer:ꝙ inter amicos licet orta contentio: aſperum quidem
& hoſtile & amicitiarum moribus aduerſum habet:ſed perge ad hæc quibus me ſtatim aſ/
ſenſurū putas. ¶Augu.Habet te funeſta quædam peſtis animi:quā acidiam moderni:ue
teres ægritudinem dixerunt.¶Fran.Ipſum morbi nomen horreo. ¶Augu.Nimirū:quia
diu per hūc grauiter uexatus es. ¶Fran. Fateor & illud accidit quod omnibus ferme qui/
bus angor:aliquid falſi licet dulcoris immixtum eſt.In hac autem triſticia & aſpera & miſe
ra & horrenda omnia: apertaqꝫ ſemper ad deſperationem uia: & quicquid infœlices ani/
mas urget in interitum. Ad hoc & reliquarum paſſionum ut crebras: ſic breues & momen
taneos experior inſultus.Hæc autem peſtis tam tenaciter me arripit interdum:ut integros
dies nocteſqꝫ illigarum torqueat:quod mihi tempus nō lucis aut uitæ: ſed tartareæ noctis
& acerbiſſimæ mortis inſtar ē:& (qui ſuprem⁹ miſeriarum cumulus dici poteſt) ſic labori/
bus & doloribus paſcor atra quadam cum uoluptate ut inuitus auellar. ¶Augu. Mor/
bum tuū noſti optime:modo cauſam noſces:Dic ergo quid ē qđ te adeo cōtriſtat? Tempo
ralium ne diſcurſus:aut corporis dolor:an ali qua fortunæ durioris iniuria? ¶Fran. Non
unum horum aliquod:ſi ſingulari certamine temptarer:ſtarem utiqꝫ:nūc autem toto ſub.
ruor exercitu.¶Augu.Diſtinctius quid te urgeat eloquere?¶Fran. Quotiens unum ali/
quod fortunæ uulnus infligitur perſiſto interritus:memorans ſæpe me ab ea grauiter per/
culſum:abijſſe uictorem:Si mox illa uulnus ingeminet:titubare parumper incipio:quod ſi
duobus tertium quartum ue ſucceſſerit:tum coactus non quidem fuga præcipiti: ſed pede
ſenſim relato:in arcem rationis euado.Illic ſi toto rerum agmine incubuerit fortuna:meqꝫ
ad expugnandum conditionis humanæ miſerias & laborum præteritorum memoriam:fu
turorūqꝫ formidinem congeſſerit: tum demum pulſatus undiqꝫ:& tantam malorum cōge/
riem perhorreſcens ingemiſco:hinc dolor ille grauis oritur:ueluti ſi quis ab innumeris ho/
ſtibus circumcluſus:cui nullus pateat egreſſus:nulla ſit miſericordiæ ſpes:nullumqꝫ ſolaci/
um:ſed infeſta omnia:erectæ machinæ:defoſſi ſuper terram cuniculi:tremuntqꝫ iam turreſ:
ſtant ſcalæ propugnaculis admotæ: hærent mœnibus unci: & ignis tabulata percurrit:un/
diqꝫ fulgentes gladios minanteſqꝫ uult⁹ hoſtium: cernenſqꝫ uicinum : cogitans excidium:
quid ni paueat & lugeat:quando his licet ceſſantibus:ipſa libertatis amiſſio uiris fortibus
mœſtiſſima eſt?¶Augu.Quanꝙ confuſi⁹ iſta percurreris:intelligo tamen opinionem tibi

peruersam: causam esse malorum omnium: quæ innumerabiles olim strauit sternetq;: ma-
le tibi arbitraris. ¶Fran. Immo uero pessime. ¶Augu. Quam ob causam? ¶Fran. Non
X una quidem sed innumeras. ¶Augu. Idem tibi accidit ex his qui ob leuissimam quālibet
offensam in memoriam redeunt ueterum simultatum. ¶Fran. Nullum in me adeo ueru-
stum uulnus: ut obliuione deletum sit: recentia sunt cuncta quæ cruciant: & si quod tempo-
re potuisset aboleri: tam crebro locum repetijt fortuna: ut hians uulnus nulla unq̄ cicatrix
astrinxerit. Accedit & humanæ conditionis odium atq; contemptus: quibus omnibus op-
pressus: non mœstissimus esse non ualeo: hanc sibi ægritudinem siue accidiam: siue quid ali-
ud esse diffinis: haud magnifacio: ipsa de re cōuenit. ¶Augu. Quoniam ut uideo altis ra-
dicibus morbus innititur: superficietenus hunc sustulisse non sufficiet: repullulabit etenim
celeriter: radicitus euellēdus est. Vnde autem incipiam incertus sum: tam multa me terrēt.
Sed ut facilior sit distincti operis effect⁹: discurram per singula. Dic ergo quid imprimis ti-
bi molestum putas? ¶Fran. Quicquid primum uideo: quicquid audio: quicquid sentio.
¶Augu. Pene nil ne placet tibi ex omnibus? ¶Fran. Aut nihil: aut perpauca quidem.
¶Augu. Vtinam saltem salubriora delectent: sed quid apprime displicet responde mihi
quæso? ¶Fran. Iam respondi. ¶Augu. Totum est hoc eius quā dixi accidiæ: tua omnia ti-
bi displicent. ¶Fran. Aliena non minus. ¶Augu. Et hoc ex eodem fonte procedit: ut uero
aliquis dicendorum ordo sit: adeo ne tibi tua displicent ut ais? ¶Fran. Desine quæstiūcu-
lis: quater plus etiam q̄ dici posset. ¶Augu. Ergo illa tibi sordescunt: quæ multis alijs in-
uidiosum faciunt. ¶Fran. Qui misero inuidet: necesse est ut sit ipse miserrimus. ¶Augu.
Y Quid autem magis displicet ex omnib⁹? ¶Fran. Nescio. ¶Augu. Quid si ego dinumerē
fateberis ne? ¶Fran. Fatebor ingenue. ¶Augu. Fortunæ tuæ iratus es. ¶Fran. Quidni
oderim superbam: uiolentam: cæcam: & mortalia hæc sine discretione uoluentem? ¶Aug.
De cōmunibus publica est querela: nunc proprias prosequamur iniurias. Quid si iniuste
conquereris: uelles ne in gratiam reuerti? ¶Fran. Difficillima quidem persuasio: si tamen
id mihi mōstraueris conquiescā. ¶Augu. Parcius tecum agere æstimas fortunā. ¶Fran.
Immo amarissime: immo iniquissime: īmo superbissime: immo crudelissime. ¶Augu. Nō
unus est apud Comicum poetam querulus: innumerabiles sunt: Tu quoq; adhuc unus ex
multis es: mallem ex paucis. Cæterum quia adeo trita materia ē: ut uix noui quicq̄ possit
afferri: Poterisne morbo ueteri uet⁹ remedium adhiberi? ¶Fran. Vt libet. ¶Aug. Age er-
go: famem ne an sitim: frigusue perpeti compulit paupertas? ¶Fran. Nondum eousq; for-
tuna sæuit mea. ¶Augu. At q̄ multis ista quotidiana sunt. ¶Fran. Aliud adhibe remedi-
um si potes: me quoniam ista nil adiuuant. Non enim ex illis sum quos in malis suis: cala-
mitosorum & circumlugentium delectat exercitus: nec minus interdum alienis q̄ proprijs
Z miserijs ingemisco. ¶Aug. Nec ego ut delectet: sed ut soletur expecto: doceatq; alienas cer-
nentem fortunas: suis esse contētum: Neq; enim om̄es primum tenere locū possunt: Alio-
quin quomodo primus erit nisi quem secundus sequitur? Bene uobiscum agitur mortales
si nō in extrema reiecti: de tam multis fortunæ ludibrijs: tantum mediocria pertulistis: q̄q̄
& extrema perpessis: suis quibusdam acrioribus remedijs succurrēdum est: quibus tu præ-
sens æger es minime mediocri læsus asperitate fortunæ: Sed hoc est quod uos in has præci-
pitat erumnas: propriæ quilibet sortis oblitus: supremum mēte locum agitat: quem: quo-
niam ut dixi: nequeunt omnes apprehendere: elusis conatibus subit indignatio. Q; si sum-
mi status miserias agnoscerent homines: quem exoptant perhorrescerēt. Idq; illorum pro-
batur testimonio: quos ad summa rerum fastigia multis laboribus euectos uidimus: & uo-
torum mox suorum nimis facilem exitum execrantes: Quod & si omnibns notum esse de-
beat: tibi tamen præcipue: longa cui experientia persuasum est omnem status altissimi la-
boriosam atq; sollicitam & prorsus miserabilem esse fortunam: ita fit ut null⁹ querimoniæ
gradus uacet: dum & optata consecuti & repulsi: iustam lamētandi causam præ se ferūt. Illi
se deceptos: hi se neglectos æstimant. Sequere igitur Senecæ consilium: cum aspexeris quot
te antecedunt: cogita quot te sequantur. Si uis gratus esse aduersus deum & aduersus uitā
tuam: cogita q̄ multos antecesseris. Et ut eodem loco ait idem: & finem constitue: quē tran-
sire ne possis quidem si uelis. ¶Fran. Constitui pridem desiderijs meis finem certum: & ni-
si fallor modestissimū: At inter procaces impudentesq; sæculi mei mores: qui modestiæ lo-
AA cus est: secordiam atq; segniciem uocant. ¶Augu. Potensne igitur est animi tui statū uul-
garis aura conuellere: quæ nunq̄ rectum iudicat: nunq̄ res suis nominibus uocat: at illam

ſi rite recolo ſpernere ſolebas. ℂFran. Nunꝙ mihi crede magis ſpreui: non pluris facio q̃d de me uulgus æſtimet: ꝙ qui brutorum greges animãtium. ℂAugu. Quid ergo? ℂFrã. Moleſte fero ꝙ cum nullus ex coætaneis meis quem ego nouerim modeſtiora cõcupiuerit: nemo difficilius ad concupita profectus eſt. Summũ nempe nunꝙ me locum exoptaſſe: teſtis hæc noſtra ſimul & omniũ ſpectatrix: quæ cogitationes meas ſemper introſpiciens nouit: quotiens humani more ingenij: per omnes ſtatuum gradus mente diſcurrerem: nunꝙ tranquillitatem illam ac ſerenitatem animi quã rebus omnibus præferendam arbitror: in ſupremo fortunæ culmine poſitam agnouiſſe. Ideoq; & curarũ & ſollicitudinũ refertam uitam: exhorrentem mediocria: ſobrie ſe ſemper iudicio prætuliſſe: nec uerbo ſolum: ſed mente etiam Horatianum illud approbaſſe: Auream quiſquis mediocritatem diligit tutus caret abſoleti ſordibus tecti: caret inuidaq; ſobrius aula: nec minus mihi ratio placuit: ꝙ dictum. Sæpius uentis agitatur ingens Pinus: excelſæ grauiore caſu Decidũt turres: feriũtq; ſummos fulgura montes: hanc profecto mediocritatem nunꝙ mihi cõtigiſſe doleo. ℂAugu. Quid ſi quæ putas mediocria ſupra te ſunt? quid ſi uera mediocritas iam pridem contigit? quid ſi abunde contigit? quid ſi illam longe poſt tergum reliquiſti: & multo pluribus inuidiæ ꝙ contemptus materiam præbes? ℂFran. Et ſi ita eſſet: mihi tamen cõtrarium uidetur. ℂAugu. Peruerſam opinionem malorum omnium: ſed huius præcipue cauſam eẽ non ambigitur. Ab hac igit̃ charybdi: omniũ: ut ait Tullius: remorum ac uelorum auxilio fugiendum eſt. ℂFran. Vnde me fugere: quo ue proram tendere: quid deniq; opinari iubes niſi quod uideo? ℂAug. Vides ubi oculos intendiſti: ac ſi retro reſpicias: uidebis innumerabilem turbam ſequi: teq; primo agmine: aliquãto proximiorem eſſe ꝙ ultimo: ſed timor animi rigorq; propoſiti: non permittunt oculos in tergum flectere. ℂFran. Deflexi cum interdum multoſq; poſt me uenire perpendi: neq; ſortis meæ pudet: ſed curarum piget ac pœnitet tantarum. Quæ ut eiuſdem Horatij uerbo utar: Fluitem dubiæ ſpe pendulus horæ. Si hæc anxietas tollatur: quantũ habeo abunde ſufficiat: dicamq; æquanimiter quod eodem loco ait idem: Quid credis amice precari: Sit mihi: quod nũc eſt etiam minus ut mihi uiuã: quid ſupereſt æui? Si quid ſupereſſe uolũt dij: Ego ſemper dubius futuri: ſemper aĩo ſuſpẽſus: nullam ex fortunæ muneribus dulcedinem capio: adhuc ut uides hactenus alijs uiuo: quod miſerrimum ex omnibus eſt. Atq; utinam uel ſenectutis mihi reliquiæ contingant: ut qui procelloſos inter fluctus uixerim: moriar in portu. ℂAugu. Tu ne igitur in tãto rerum humanarum turbine: tanta uarietate ſucceſſuum: tantaq; caligine futurorũ (& ut breuiter dicam) ſub imperio poſitus fortunæ: ſolus ex cunctis hominũ milibus curarum uacuam ætatem ages? Vide quid cupias mortalis: uide quid poſtules. Quæ uero nõ tibi te uixiſſe conquereris: non inopiæ ſed ſeruitutis eſt: quam licet (ut tu idem aſſeris) miſeriam eſſe confitear: tamen ſi circumſpicis: pauciſſimos homines ſibi uixiſſe reperies: Nam & hi qui putãtur fœliciſſimi: & quibus innumerabiles uiuunt: ſeipſos ſimul alijs uiuere: uigiliarum & laborum aſſiduitate teſtantur. Quid enim (ut ſupremo te cõmoneri faciam exemplo) Iulius Cæſar: cuius illud uerum: licet arrogans dictũ eſt: Humanũ paucis genus uiuit: nunquid poſtꝙ eo genus redegerat humanum ut ſibi uni uiueret: ipſe interim alijs uiuebat? Interrogabis fortaſſe quibus? His nimirũ a quibꝰ occiſus eſt. De Bruto uel Cimbro cæteriſq; perfidæ coniurationis auctoribus quorum cupiditates explere non ualuit tanti munificentia largitoris. ℂFran. Mouiſti animũ fateor: ut iam nec ſeruũ me nec inopem indigner. ℂAugu. Indignare potius te nõ eſſe ſapientem: quod unũ & libertatem & ueras diuitias præſtare potuiſſet. Cæterum quiſquis cauſarum abſentiam æquo ferens animo: effectus nõ adeſſe conqueritur: nec cauſarũ certam tenet ille rationem nec effectuum. Exequere autem nunc quid te præmit præter hæc quæ dicta ſunt: corpis ne fragilitas: an latens moleſtia? ℂFrã. Nempe corpus hoc oneroſum mihi ſemper fuit: quotiẽs meipſum contemplatus fui: at cũ aliorum grauedinem corporum reſpexi: ſatis obediens me mãcipium habere fateor: poſſem idem utinam: & de animo gloriari: ſed ille imperat. ℂAug. Vtinam rationis ipſe ſubditus imperio: Sed ad corpus redeo quid in eo moleſtum experiris? ℂFran. Nihil equidem niſi cõmunia quædam: ꝙ mortale eſt: ꝙ ſuis me doloribus implicat: mole prægrauat: ſomnum ſuadet ſpiritu uigilante alijſq; neceſſitatibus ſubigit humanis: quas enumerare & longum & inamœnum eſt. ℂAugu. Compone animũ precor: teq; hominem eſſe recordare: ſi anxietas iſta ceſſauerit: ſi quid præter hoc angerit exquire. ℂFran. Illa ne tibi inaudita de fortunæ nouercantis ĩmanitas: cum uno die me ſpeſq; & opes meas omnes & genus &

domū impulsu strauit impio. ❡Augu. Video oculorum tuorum scatebras: ideoq; prate-
reo: neq; enim nunc docendus sed admonendus es. Vnum igitur hic admonuisse sufficiet: Si
enim non priuatarum modo familiarum: sed notissimas tibi regnorum ex omnibus sæcu-
lis recoles ruinas: non nihil tibi Tragœdiarum lectio profuerit: ut non pudeat taguriolum
tuum: cum tot regijs ædibus conflagrasse: procede modo: hæc enim parcius dicta: spaciosi-
us tibi ruminā da seruabis. ❡Fran. Quis uitæ meæ tædia & quotidianū fastidium suffici-
enter exprimat: mœstissimam turbulentissimamq; orbem terrarum omnium angustissimā
atq; ultimam sentinam: & totius orbis sordib⁹ exundantem? Quis uerbis æquet quæ pas-
sim nauseam concitant grauem: olentes semitas permixtas rabidis canibus: obscœnas su-
es: & rotarum muros quatientium stridorem: aut transuersas obliquis itineribus quadri-
gas: tam diuersas hominum species: tot horrenda mendicantium spectacula: tot diuitū fu-
rores: illos mœsticia deuictos: hos gaudio lasciuiaq; fluitātes: tam deniq; discordantes ani-
mos artesq; tam uarias: tantum confusis uocibus clamorem: & populi inter se anxietatis
incursum: quæ omnia & sensus melioribus assuetos conficiunt & generosis animis eripiunt
quietem: & studia bonarum artium interpellant? Itaq; me deus ex hoc naufragio: puppe li-
berat illæsa: ut ego sæpe circūspiciens: ī infernū uiuēs descendisse mihi uideor. I nunc & bo-
ni aliquid tecum age. I nunc & honestis cogitationibus incumbe. I nunc & uersus tecū con-
DD pone canoros. ❡Augu. Hic me Flacci uersiculus quid potissimum lamenteris admonuit:
doles ꝙ importunū studijs tuis locum nactus es: quoniam ut ait idem: Scriptorum chorus
omnis amat nemus & fugit urbes: Tuq; ipse in epistola quadam eandem sententiam uer-
bis alijs expressisti: Sylua placet musis: urbs est inimica poetis. Quod si unq̄ intestinus tu-
multus tuæ mentis conquiesceret: fragor iste circumtonās (mihi crede) sensus quidem pul-
saret sed animū non moueret. At ne nota pridem auribus tuis ingeram: habes Senecæ de
hac re non inutilem epistolam: habes & librum eiusdem de tranquillitate animi: habes &
de tota hac mentis ægritudine tollēda: librum. M. Cicerōis egregium: quem hesternæ diei
disputatiōib⁹ in Tusculano suo habitis ad Brutum scripsit. ❡Fran. Singula hic haud ne-
gligenter legisse me noueris. ❡Augu. Quid ergo: nihil ne profuerunt? ❡Fran. Immo ue-
ro inter legendum plurimum: libro autem e manibus elapso: assensio simul omnis interci-
dit. ❡Augu. Cōmunis legentium mos ē: ex quo monstrum illud execrabile litteratorum:
passim flagiciosissimos errare greges: & de arte uiuēdi multa licet in scholis disputentur: in
acta paucum conuerti: Tu uero si suis locis notas certas impresseris: & fructum ex lectione
EE percipies. ❡Fran. Quas notas? ❡Augu. Quotiens legenti salutares sese offerunt sentētiæ
quibus uel excitari sentis animum uel frenari: noli uiribus ingenij fidere: sed illas in memo-
riæ penetrabilibus abscōde: multoq; studio tibi familiares effice: ut quod experti solēt me-
dici: quocunq; loco uel tempore dilationis īpatiens morbus inuaserit: habeas uelut in ani-
mo conscripta remedia. Sūt enim quædam sicut in corporibus humanis: sic in animis pas-
siones: in quibus tam mortifera mora est: ut qui distulerit medelā: spem salutis abstulerit.
Quis enim ignorat (exempli gratia) esse quosdam motus tam præcipites: ut nisi eos in ip-
sis exordijs ratio frenauerit: animū corpusq; & totum hominem perdāt: & serum sit quic-
quid post tempus apponitur. In quibus primū obtinere locum reor iram: Cui non frustra
rationis sedem superpositam esse diffiniunt: hi qui in tres partes animam diuiserunt: Rati-
onem in capite uelut in arce: iram in pectore: concupiscētiam subter præcordia collocātes:
ut scilicet præsto sit quæ subiectarum pestium uiolentos impetus repente coerceat: & ex al-
to uelut receptui canat: quod frenum quia iræ magis necessarium erat: illi uicinior sita est.
❡Fran. Cōsulte quidem: qđ ut me non tantum ex physicis sed ex poeticis etiam scriptoris
elicuisse prouideas: per illorum uentorꝫ rabiem: quā Maro describit: Speluncis abditis la-
titantem: superiectosq; montes & regem in arce sedentem: atq; illos imperio mitigantem.
Iram atq; impetus animi posse denotari mecum sæpe cogitaui. In profundo scilicet pectoris
deferuentes: qui nisi coerceantur rationis freno (ut ibidem legitur) Maria ac terras cœlumq;
profundum: Quippe ferant rapidi secum uerrantq; per auras. Per terras enim quid nisi ter-
ream corporis materiam? Per maria quid nisi humorem quo uiuit? Per cœlum uero pro-
fundum: quid nisi interiore loco habitantem aīam intelligit? Cuius (ut alio loco ait idem)
igneus est uigor & cœlestis origo: quasi diceret: corpus atq; animā: & breuiter totum homi-
nem cui dominabunt: in præcipitium agent. Ex aduerso aūt mōtes regemq; præsidentem:
quid nisi capitis arcem & rationem esse quæ illic inhabitat? Sic enī ait: Hinc uasto rex Aeo-

lus antro: Luctãtes uentos tempeſtateſq; ſonoras Imperio præmit: & uinclis ac carcere frenat. Illi indignantes magno cum murmure montis Circum clauſtra fremũt: ſumma ſedet Aeolus arce Sceptra tenens. Hæc ille. Ego autem ſingula uerba diſcutiens: audiui indignationem: audiui luctamẽ: audiui tempeſtates ſonoras: audiui murmur ac fremitum: hæc ad iram referri poſſunt. Audiui rurſus regem in arce ſedentem: audiui ſceptra tenẽtem: audiui imperio trementem: & uinculis ac carcere frenantem: quæ ad rationẽ quoq; referri poſſe quis dubitet? Attamen ut de animo atq; ira animum turbante: dici omnia conſtaret: uide quid addidit: Mollitq; animos & temperat iras. ¶ Augu. Laudo hæc quibus abundare te uideo poeticæ narratiõis arcana: Siue enĩ id Virgilius ipſe ſenſit dum ſcriberet: ſiue ab omni tali conſideratione remotiſſimus: maritimam his uerſibus: & nil aliud reſcribere uoluit: tempeſtatem: hoc tamen de irarum impetu & rationis imperio dixiſti facete ſatis: & ꝓprie dictum puto. Sed ut unde diſceſſeram reuertar: & aduerſus iram & aduerſus reliquos motus: præcipueq; aduerſus hanc de qua multa iam diu loquimur peſtem: aliquid ſemper excogita: quod cum intenta tibi ex lectione contigerit: Imprime ſentẽtijs utilibus (ut incipiẽs dixeram) certas notas: quibus uelut uncis memoria uolentes abire contineas. Hoc equidẽ præſidio conſiſtes ĩmobilis: tum aduerſus cætera: tum contra animi triſticiam: quæ umbra uelut peſtilentiſſima: uirtutum ſemina: & omnes ingeniorum fructus enecat. In qua poſtremo (ut eleganter ait Tullius) fons eſt & caput miſeriarum omninm. Profecto autem ſi alios teq; diligenter ſimul excuſſeris: omiſſoq; ꝙ nullus hominũ eſt cui non multæ ſint lugendæ cauſæ: Omiſſo præterea ꝙ delictorum tuorum recordatio: iure mœſtum & ſollicitum facit: ꝙ unum mœſticiæ genus ſalutare eſt: modo deſperatio non ſurrepat: multa tibi diuinitus conceſſa fateberis: quæ inter turbas querulorum atq; gementium conſolandi gaudendiq; materiam præſtare queant. Nam in eo ꝙ tibi nondũ uixiſſe quereris: ꝙ ue tumultus urbium: ſtomachorum: & maximorum hominum ſimilis querela & illa cogitatio: ꝙ tua ſponte in hos incideris amfractus tuaq; ſponte: ſi omnino uelle cœperis: poſſis emergere: non parum tibi conferrent ſolamen ubi & conſuetudo longior profuerit: Si ſtrepitũ populorũ uelut cadentis aquæ ſonitum aures tuas edomueris: cum delectatione percipere. Id autem: ut dixi: facillime conſequeris: ſi tuæ primum mentis compeſcueris tumultus: Pectus enim ſerenum & tranquillum fruſtra uel peregrine circũeunt nubes: uel circumtonat externus fragor: Itaq; uelut inſiſtens ſicco littore tutus: aliorum naufragium ſpectabis: & miſerabiles fluitantium uoces tacitus excipies: quantum ue tibi turbidum ſpectaculum cõpaſſiões attulerit: tantũ gaudij afferet ꝓpriæ ſortis alienis picul collata ſecuritas: Ex quib⁹ omnem animi triſticiam te iamiam depoſiturum eſſe confido. ¶ Fran. Quanq̃ multa me uellicent: atq; illud imprimis ꝙ urbes relinquere: quaſi rem facilem mei cenſes arbitrij: tamen quia in multis me ratiõe ſuperaſti: uolo & hic priuſq̃ deijciar: arma deponere. ¶ Augu. Potes ergo iam triſticia relegata: cum fortuna tua in gratiam redire? ¶ Fran. Poſſum utiq; ſi modo aliquid eſt fortuna: nam ut uides: inter Graium & noſtrum poetas: hac de re tanta diſſenſio eſt: ut cum ille fortunam in operibus ſuis nuſq̃ nominare dignatus ſit: quaſi nil eam eſſe crederet: hic noſter & ſæpe eam nominet: & quodam in loco omnipotentem eam etiam uocet. Cui ſententiæ & hiſtoricus ille nobilis fauet: & orator egregius: Nam & Criſpus Saluſtius dominari profecto ait in re qualibet fortunam: Et Marcus Tullius humanarum rerum dominam aſſeuerare nõ timuit: Ego autem quid ſentiam: aliud forte tẽpus: ac loc⁹ aliter fuit dicendi. Quod uero ad inceptum attinet: eouſq; mihi profuit admonitio tua: ut meipſum cum maiore parte hominum conferenti: non tam miſer (ut ſolebat) ſtatus meus appareat. ¶ Augu. Gaudeo ſi quid tibi profui: cupioq; prodeſſe cumulatius. Sed quoniam ſatis hodiernum colloquium proceſſit: poteris ne quæ reſtant in diem tertiũ differri atq; ibi finem ſtatui. ¶ Fran. Ego uero numerum ipſum ternarium tota mente cõplector: Non tam quia tres eo gratiæ continentur: q̃ quia diuinitati amiciſſimum eſſe conſtat: ꝙ non tibi ſolum alijſq; ueræ religionis profeſſoribus perſuaſum: quibus eſt omnis in trinitate fiducia: ſed ipſis etiam gentium philoſophis a quibus traditur uti nos hoc numero in conſecrationib⁹ deorum. Quod nec Virgilius meus ignoraſſe uidetur: ubi ait: Numero deus impare gaudet. De ternario enim loqui eum præcedentia manifeſtant. Tertiã igitur deinceps de manibus tuis partem huius tripertiti muneris expecto.

Franciſci Petrarchæ poetæ Oratoriſq; Clariſſimi: Libri quem Secretum ſuum inſcripſit: de Contemptu mundi diſputãtis: Colloquium Tertij diei: Fœliciter incipit.

Auguſtinus.

A I quid hactenus ſermo tibi meus contulit: oro obteſtorq;: ut te facilem hauri
endis quæ ſuperſunt præbeas: contentioſumq; & reluctantem animũ depo
ſ nas. ¶ Fran. Factum puto: Sentio enim me tuis monitis magna ſollicitudi
num mearũ parte liberatũ: eoq; paratior ad reliqua audienda tranſgredior.
¶ Augu. Nondum intractabilia & infixa uiſceribus uulnera tua contigi &
contingere metuo: recolens quantũ altercationis & querelarũ leuior contactus expreſſerit.
Spero aũt ex aduerſo collectis uiribus: animũ fortiorem aſperiora deinceps æquanimiꝰ laturum.
¶ Fran. Nil metuas. Iam aſſueui & morborũ meorũ nomen audire: & medici manꝰ
auxiliũ pati. ¶ Augu. Duabus adhuc adamãtinis dextera læuaq; præmeris catenis: quæ
neq; de morte neq; de uita ſinunt cogitare: has ſemper extimui: ne te in interitum agerent:
necdum quidem ſecurus ſum nec prius ero: ꝙ te ſolutum ac liberũ illis effractis abiectiſq;
uidero. Neq; enim reor impoſſibile: ſed ꝓfecto difficile: alioquin fruſtra circa impoſſibilia
uerſarer. Eſt aũt ut in adamante frangendo hircinũ dicunt: ſic in huiuſcemodi duricie curarum
mollienda: ſanguis ille mirũ immodũ efficax: qui cum cor aſperum contigerit: frangit
ac penetrat: Tamen id metuo: quoniã in hac re: tuo ſimul opus eſt aſſenſu: quẽ ne præſtare
poſſis: ſiue (ut dicam uerius) ne uelis: multum uereor: ne ipſe catenarum circumradiãs atq;
oculos mulcens fulgor impediat: ne forte contingat quod euenturũ ſuſpicor: ſi auarus quiſpiam
aureis catenis uinctus in carcere teneretur: ſolui etiam uellet ſed catenas nollet amittere:
Tibi autem ea carceris indicta lex eſt: ut niſi catenas abieceris: ſolutus eſſe non poſſis.
B ¶ Fran. Heu mihi: miſerior eram ꝙ putabam: duæ ne nunc etiam illaqueant animũ catenæ
quas ego non agnoſco? ¶ Augu. Imo uero clariſſime: ſed earum pulchritudine delectatus:
non catenas ſed diuitias arbitraris: euenitq; tibi (ut ſimilitudine uerſar in eadem) non
aliter ꝙ ſi quis aureis manicis atq; compedibus tentus: aurũ lætus aſpiceret: ſed laqueos
non uideret: Tu quoq; nunc apertis oculis quæ te uincũt uides: ſed o cæcitaſ: ipſis ad mortem
trahentibus uinculis delectaris: quodq; eſt omniũ miſerrimũ gloriaris. ¶ Fran. Quænam
ſunt quas memoras catenæ? ¶ Augu. Amor & gloria. ¶ Fran. Proh ſuperi quid audio:
has tu ne catenas uocas: has quoq; ſi patiar excuties. ¶ Aug. Hoc molior: ſed incertus
de euentu: Reliquæ eñ omẽs quibus tenebaris & fragiliores erãt & inamœniores: Ideoq;
dum confringerem fauiſti: hæ aũt nocendo placent ac fallunt quadã ſpe decoris. Ideoq; plꝰ
negocij ſubeſt: reluctaberis eñ ceu ſummis te bonis ſpoliare te uelim: aggrediar tamen. ¶
Fran. Quando ego de te talia merui ut ſpecioſiſſimas mihi curas uelles eripere & tenebris
damnare perpetuis ſereniſſimã animi mei partẽ? ¶ Aug. Ha miſer: an tibi phyſica illa uox
excidit: tum conſũmatũ fore miſeriarũ cumulũ: cũ opinionibus falſis perſuaſio funeſta ſuccreſcit:
ita fieri oportere? ¶ Fran. Haud q̃ꝙ excidit: ſed a ꝓpoſito remota ſñia eſt. Cur eñ
nõ ita fieri oportere arbitrer? Atq; nihil unq̃ rectiꝰ arbitratꝰ ſum ꝙ eſſe hos nobiliſſimos q̃s
mihi obijcis affectus. ¶ Aug. Segregemꝰ hic tãtiſper dũ remedijs cõquirendis inhio: ne dũ
huc illuc diſtrahor: fragiliore ĩpetu ferar ad ſingula. Dic ergo qm̃ prius amoris mẽtio facta
eſt: Nõne hãc oĩm extremã ducis inſaniã? ¶ Frã. Ne qd ꝟitati ſubtrahã: ꝓ diuerſitate ſubiecti:
C amorẽ uel deterrimã animi paſſionẽ uel nobiliſſimã actionẽ dici poſſe cẽſeo. ¶ Augu.
Ne res egeat exẽplo aliqd ĩ mediũ ꝓfer. ¶ Frã. Si infamẽ turpẽq; mulierẽ ardeo: ĩſaniſſimꝰ
ardor eſt. Si rerũ aliqđ ſpecimẽ ꝟtutis allicit: inq; illud ãmandũ uenerandũq; molitꝰ ſum:
quid putas: nullũ ne tã diuerſis ĩ rebꝰ ſtatuis diſcrimẽ: adeo ne pudor oĩs euanuit? Ego ꝟo
ut ex me aliquid loquar: ſicut primũ graue & infauſtũ animi põdus æſtimo: ſic ſecũdo uix
quicq̃ reor eſſe fœlicius: qđ ſi tibi contrariũ forſitan uideť: ſuã quiſq; ſententiã ſequať. Eſt
enim ut noſti opinionum ingens ueritas libertaſq; iudicandi. ¶ Augu. In rebus contrariis
opinio diuerſa: ueritas autem una atq; eadem ſemper eſt. ¶ Fran. Iſtud quidem ita eſſe fateor:
Sed hoc eſt ꝙ tranſuerſos agit: opinionibus antiquis inhæremus pertinaciter nec facile
diuellimur. ¶ Augu. Vtinã tam recte de tota amoris quæſtione ſentires: ut de hoc ſententis
articulo. ¶ Frã. Quid multa? tã recte ſentire mihi uideor: ut cõtra ſentiẽtes inſanire nõ

dubitem. ¶ Augu. Inueteratum mēdacium pro ueritate ducere: nouiterq; compertam ue/
ritatem æstimare mendacium: ut oĩs rerum auctoritas in tempore sita sit: demētia sum/
ma est. ¶ Fran. Perdis operã: nulli crediturus sum: succurritq; illud Tullianũ: Si ĩ hoc erro
libenter erro: neq; hũc errorem auferri mihi uolo dum uiuo. ¶ Augu. Ille quidē de animæ
ĩmortalitate loquēs: opinionem pulcherrimam omnium: ac uolēs ꝙ nihil in ea dubitaret:
ꝗ̃ꝙ contrarium audire nollet: huiuscemodi uerbis usus est: Tu in opinione fœdissima atq;
falsissima hisdem uerbis abuteris: Profecto enim & si mortalis esset anima: ĩmortalem ta/
men æstimare melius foret: Errorq; ille salutaris uideri posset: uirtutis incutiens amorem:
quæ ꝗuis etiam spe præmij sublata: per seipsam expetenda sit: desiderium tamen eius pro/
culdubio proposita animæ mortalitate lentesceret: Cōtraq; licet mendax futuræ uitæ pro/
missio ad excitandum animos mortalium nō inefficax uideretur: tibi uero quid allaturus
error iste tuus sit uides: nempe in oēs animum præcipitaturus insanias: ubi pudor & me/
tus & quæ frenare solet impetus ratiōis ac cognitio ueritatis exciderint. ¶ Fran. Dixi iam
ꝙ operam perderes. Ego enim nihil unꝙ turpe: ĩmo uero nihil nisi pulcherrimum amasse
me recolo. ¶ Augu. Etiam pulchra turpiter amari posse certum est. ¶ Fran. Nec in nomi/ D
nibus certe: nec in aduerbijs peccaui: desine iam amplius insectari. ¶ Aug. Quid ergo: uis
ne ut phrenetici quidem solent: inter iocos & risus expirare? An aĩo miserabiliter ægrotan/
ti adhuc aliquid remedij adhibere mauis? ¶ Fran. Non respuo: remedium quidem accidit
si me egere monstraueris: bene ualentibus autem remediorum inculcatio sæpe funesta est.
¶ Augu. Conualescendo tu quidem quod multis accidit te grauiter ægrotasse fateberis.
¶ Fran. Ad postremum spreuisse nequeo: cuius & sæpe alias & his præsertim proximis di
ebus sana consilia sum expertus: Perge igitur. ¶ Augu. Primum ergo unam hanc mihi ue/
niam tribui uelim: si cogente materia aduersus delitias tuas aliquid fortassis infectus fue/
ro. Iam enim hic prouideo ꝙ grauiter in auribus tuis sonitura sit ueritas. ¶ Fran. Anteꝙ
incipias: audi paululum: scis ne de quo loquendum tibi sit? ¶ Augu. Diligenter mihi præ/
uisa sunt omnia: de muliere mortali sermo nobis instituitur: in qua admiranda colendaq;
te magnam ætatis partem consumpsisse doleo: & in tali ingenio tantam & tam longæuam
insaniam uæhemēter admiror. ¶ Fran. Parce cōuitijs precor: mulier mortalis erat & Tha/
is & Liuia: Cæterum scis ne de ea muliere mētionem tibi exortam: cuius mens terrenarum
nescia curarum: cœlestibus desiderijs ardet. In cuius aspectu si quid usꝙ ueri est: diuini spe/
cimen decoris effulget. Cuius mores consũmatæ honestatis exemplar sunt: cuius nec uox
nec oculorum uigor mortale aliquid: nec incessus hominem repræsentat: hic quæso iterum
ac iterum cogita: credo quibus uerbis utendum sit intelliges. ¶ Augu. Ha demens: ita ne E
flammas animi in sextumdecimum annum falsis blanditijs aluisti: Profecto non diutius
Italiæ famosissimus olim Hannibal incubuit: nec crebriores illa tunc amatorum impetus
passa est: nec ualidioribus arsit incendijs: ꝙ tu his temporibus uiolētissime passionis flam/
mas atq; impetus pertulisti. Inuentus tamen est qui illum tandem abire compelleret: Han
nibalem tuum quis ab his unꝙ ceruicibus auertet? Si tu eum & exire uetas: & ut tecũ ma/
neat spōte iam serius inuitas: malo proprio delectaris infœlix: atq; oculos illos usꝙ tibi in
perniciem placentes suprema clauserit dies: cum effigiem morte uariatam & pallentia mē/
bra conspexeris: pudebit animum mortalē caduco applicuisse corpusculo: & quæ nũc tam
pertinaciter astruis: cũ rubore recordaberis. ¶ Fran. Auertat deus omen: ego ista nō uide/
bo. ¶ Augu. Equidem necessario euentura sunt. ¶ Fran. Scio: sed non tam inimica mihi
sunt sydera: ut naturæ ordinem in hac morte perturbent: prius intraui: prius ingrediar.
¶ Augu. Meministi credo temporis illius quo contrarium timuisti: & quasi iam mori/
turæ amicæ funereum carmen dictante tristicia cecinisti. ¶ Fran. Memini certe sed dolui: &
adhuc recolens cōtremisco: Indignabarq; me nobiliori uelut animæ meæ parte truncatũ:
illi esse superstitem: quæ dulcem mihi uitam sola sui præsentia faciebat: Hoc enim carmen
illud deflet: quod tunc multo lachrymarum imbre respersum excidit mihi: sententiam memi/
ni si uerba tenerem. ¶ Augu. Non hoc quæritur quantũ tibi lachrymarum mors illius for/
midata: ꝗ̃tũ ue doloris inuexerit: sed hoc agit̃ ut intelligas quæ semel cōcussit posse formidinē F
reuerti: eoq; facilius ꝙ & oĩs dies ad mortē propius accedit: & corpus illud egregiũ morbis ac
crebris perturbationibus exhaustũ: multũ pristini uigoris amisit. ¶ Fran. Ego quoq; & curis gra/
uior & ætate prouectior factus sum: Itaq; illa ad mortē appropinquãte præcucurri. ¶ Aug.
O furor: ex nascēdi ordine ordinē mortis arguere. Quid em̃ aliud orba senectus querit parē/

tum:nisi adolescentium filiorum festinatas mortes? Quid annosæ lugent aliud nutrices:
nisi infantium suorum anticipatum tempus: quos dulcis uitæ exortes & ab ubere raptos
abstulit atra dies & funere mersit acerbo? Tibi uero paucoꝝ numerus annoꝝ quo illã præ
cedis spem tribuit uanissimam: prius te q̃ furoris tui fomitem esse morituꝝ: & hunc natu
ræ ordinem tibi fingis immobilem. ¶Fran. Non usq; adeo immobilem ut contrarium fie
ri posse sim nescius: sed assidue ne idẽ adueniat precor: semperq; de eius morte cogitanti suc
currit iste uersus Ouidij: Tarda sit illa dies & nostro serior æuo. ¶Augu. Has ineptias am
plius audire non ualeo: quid enim quãdo præ mori illam posse non ignoras? quid illa mo
riente dicturus es? ¶Fran. Quid dicturus aliud nisi me præsente calamitate miserrimum:
Solamen uero ex recordatione transacti temporis habiturum rapiant uenti: tamẽ ista quæ
G loquimur & spargant augurium procellæ. ¶Augu. O cæce: necdum intelligis quanta de
mentia est sic animũ rebus subiecisse mortalibus: quæ eum & desiderij flammis accendãt:
nec quietare nouerint: nec permanere ualeant in finem: & crebris motibus quem demulce
re pollicentur excruciant. ¶Fran. Si quid habes efficacius profer: nunq̃ hoc me sermone
terrueris: neq; enim: ut putas: mortali rei animũ addixi: nec me tam corpꝰ noueris amasse
q̃ animam: moribus humana transcendentibus delectatum: quoꝝ exemplo qualiter inter
cœlicolas uiuat admoneo. Itaq; si (qđ solo torquet auditu) me prior moriẽs illa desereret:
quid agerem interrogas: cum Lelio Romanoꝝ sapientissimo proprias miserias cõsolarer:
uirtutem illius amaui quæ extincta non est: hæc dicerem atq; alia quæ illum dixisse audio:
post eius interitum quem miro quodam amore dilexerat. ¶Augu. Inexpugnabili erroris
arce consistis: unde te deijcere non ociosus labor est: Et quoniã ita te affectum uideo ut mul
to patiẽtius auditurus sis quicquid de te q̃ ꝙ de ipsa liberius dicetur: mulierculã tuã quã
talibus laudibꝰ cumules licebit: Nihil enim aduersabor: Sit regina: sit sancta: sit dea certe
an phœbi soror: an nymphaꝝ sanguinis una? Ingẽs tamen eius uirtus: minimũ tibi ad ex
cusationem erroris conferret. ¶Fran. Quid noui litigij ordiaris experior. ¶Augu. Dubi
tari non potest quin pulcherrima sæpe turpiter amentur. ¶Fran. Iam ad hæc supra respon
sum est: Si enim amoris in me regnantis facies cerni posset: eius uultus (quem licet multũ:
tamen debito parcius laudaui) non absimilis uideretur: hæc mihi coram qua loquimur te
stis est: ꝙ ĩ amore meo nil unq̃ turpe: nil obscœnum fuerit: nil deniq; præter magnitudinẽ
culpabile: Adde modũ: nihil pulchrius excogitari queat. ¶Augu. Possũ tibi Tulliano uer
H bo respondere: modũ tu quæris uitio. ¶Fran. Non uitio sed amori. ¶Augu. Et ille cũ id
diceret: de amore loquebatur: Locũ tenes? ¶Fran. Quid ni in Tusculano hoc legi: uerũ il
le de cõmuni amore hominũ sentiebat: in me autem singularia quædam sunt. ¶Aug. Eni
uero idem de se alijs fortasse uideatur: uerumq; est: tum in alijs: tum in hac præcipue passi
one: ꝙ unusquisq; suaꝝ reꝝ est benignus interpres. Nec inepte illud: a plæbeo licet quodã
poeta: dictũ laudatur: Suã cuiq; sponsam: mihi meã: suũ cuiq; amorem: mihi meũ. ¶Frã.
Vis ne si tempus suppetit pauca de multis exponam: quæ te in admirationẽ stuporemq; cõ
pellant? ¶Augu. Me ne putes ignorare: ꝙ qui amãt ipsi sibi somnia fingunt? oĩbus scho
lis notissimũ carmen est: Cæteꝝ ex ore eius piget has insanias audire: quem decet altius &
sapere & loqui. ¶Fran. Vnum hoc (seu gratitudini seu ineptiæ asscribendũ) non sileo: me
quantulumcunq; conspicis: per illam esse: nec unq̃ ad hoc si quid est noĩs aut gloriæ fuisse
uentuꝝ: nisi uirtutũ tenuissimã semẽtem quã pectore in hoc natura locauerat: nobilissimis
hic affectibus coluisset. Illa iuuenilem animum ab omni turpitudine reuocauit: unco q; ut
aiunt: retraxit: atq; alta compulit spectare. Quid ni em̃ in amatos mores trãsformare: atq;
nemo unq̃ tam mordax cõuitiator inuentus est: qui huius famam canino dente continge
ret: qui dicere auderet (ne dicam in actibus eius sed in gestu uerboꝝ) reprehensibile aliquid
se uidisse. Ita qui nihil intactum liquerant: hanc mirantes uenerantesq; reliquerunt. Mirũ
igiť miꝝ est: si hæc tã celebris fama: mihi quoq; desideriũ famæ clarioris attulit: laboresq;
durissimos quibus optata consequerer molliuit. Quid enim adolescens aliud optabam q̃
ut illi uel soli placerem quæ mihi uel sola placuerat? Qđ ut mihi contingeret spretis mille
uoluptatũ illecebris: q̊t me añ tẽpus curis laboribusq; subiecerim nosti: & iubes illã obliuis
ci uel parciꝰ amare: quæ me a uulgi cõsortio segregauit: quæ dux uiaꝝ oĩm: torpẽti ingenio
I calcar admouit: ac semisopitũ aĩm excitauit. ¶Aug. Infœlix: q̃to satiꝰ fuerat tacere q̃ loq:
q̃uis em̃ uel in silẽtio talem te introrsus aspicerẽ: asseueratio tñ ipsa tam ꝑtinax bilẽ stoma
chũq; ꝑcussit. ¶Fran. Cur quæso? ¶Aug. Quia falsũ opinari ignorãtis est: falsũ impudẽ

ter asserere:ignorantis pariter & superbi.¶Fran. Quid me tam falsum uel sensisse uel per/
tulisse confirmas?¶Augu. Nempe uniuersa quæ memoras primũ omniũ ubi ais: te qđ
es per illam esse: si sic iutelligis ut hæc esse illa dederit:mẽtiris haud dubie. Si uero sicut nõ
amplius esse permiserit:uerꝝ dicis. O quantũ iurgiũ euadere poteras:nisi illa te formæ blã/
ditijs retraxisset. Quod es igit̃: naturæ bonitas dedit:qđ esse poteras illa præripuit:imo
tu tibi potius abstulisti. Illa em̃ innocens est:forma quidem tibi uisa est tam blanda:tã dul/
cis:ut in te omnẽ ex natiuis uirtutũ seminibus prouenturã segetem ardentissimi desiderij
æstibus:& assiduo lachrymarꝝ imbre uastauerit. Qꝫ aũt te ab omni turpitudine illa retra/
xerit:falso gloriatus es:retraxit forsan a multis: sed in maiores impulit erumnas. Enĩuero
neqꝫ uarijs sordibus obscœnam uiam declinare monuit:si in præcipitiũ perduxit: nec quæ
minutiora sanans ulcera:lœtale interim iugulo uulnus inflixit:liberasse potius q̃ occidisse
dicendũ est. Ita quoqꝫ quã tuã prædicas ducem:a multis te obscœnis abstrahẽs in splendi/
dum impulit baratrꝝ. Qꝫ uero alta spectare docuit: ꝙ segregauit a populo: quid aliud fuit
q̃ præsidentẽ sibi & unius captũ dulcedine contemptorẽ rerꝝ omniũ studioseqꝫ negligentẽ
reddidisse? Quo nihil in cõuictu hominũ scias esse molestius. Iam ꝙ innumeris illã te la/
boribus implicuisse cõmemoras:hoc unũ uere prædicas. Quid aũt hic tam magni mune/
ris inuenias cogita:cũ multiformes em̃ sint labores quos declinare non licet: quãta demẽ/
tia est nouos sponte sectari? At ꝙ famæ clarioris auidum:per illam te factũ gloriaris:cõpa/
tior errori tuo:siquidem ex animi tui sarcinis nullam tibi funestiorẽ esse monstrabo:sed nõ/
dum eo peruenit oratio.¶Fran. Promptissimus dimicator cõminat̃ & uulnerat:ego autẽ
& uulnere & cõminatione promoueor:& titubare iam grauiter incipio.¶Augu. Quanto
grauius titubabis cum grauissimũ uulnus inflixero? Ista nempe quã prædicas cui om̃ia te
debere asseris:ista te peremit.¶Fran. Deus bone:quibus hoc mihi persuadebitur modis?
¶Augu. Ab amore cœlestiũ elongauit animũ & a creatore ad creaturam desideriũ inclina/
uit:quæ una quidẽ ad mortem pronior fuit uia.¶Fran. Noli quæso præcipitare sentẽtiã:
deum profecto ut amarem:illius amor præstitit.¶Augu. At peruertit ordinem.¶Fran.
Quonam modo?¶Augu. Quia cũ creatũ omne creatoris amore diligendũ sit: tu contra
creaturæ captus illecebris:creatorem nõ quomodo decuit amasti: sed mirat⁹ artificem fu/
isti:quasi nihil ex oĩbus formosius creasset:cũ tamẽ ultima pulchritudinũ sit forma corpo/
rea.¶Fran. Hanc præsentem in testimoniũ euoco:conscientiãqꝫ meã facio contestem:me
(qđ superius dixeram) illius non tam corpus amasse q̃ animã: qđ hinc percipies licebit:
quoniã quo illa magis in ætate progressa est (qđ corporeæ pulchritudinis ineluctabile ful/
men est) eo firmior in opinione permansi:Et si em̃ uisibiliter in uere flos tractu temporis lã/
guesceret:animi decus amplius augebatur:quin sicut amandi principiũ:sic incepti perseue/
rantiam ministrauit: Alioquin si post corpus abijssem:iam pridem mutandi propositi tẽm/
pus erat.¶Augu. Me ne ludis? an si idem animus in squalido & nodoso corpore habita/
ret similiter placuisset?¶Fran. Non audeo quidem id dicere:neqꝫ em̃ animus cerni potest:
nec imago corporis talem spopondisset:ac si oculis appareret:amarẽ profecto pulchritudi/
nem animi:deforme licet habentis habitaculum.¶Augu. Verborꝝ quæris adminicula. Si
enim non nisi qđ oculis apparet amare potes:corpus igitur amasti:nec tamẽ negauerim ani
mum quoqꝫ illius & mores flãmis tuis alimenta præbuisse:nimirꝝ cũ (uti paulopost dicã)
nomen ipsum non nihil:ĩmo uel plurimũ furoribus istis addiderit. Cũ enĩ in om̃ibus ani/
mi passionibus: in hac præsertim euenit: ut ex minimis fauillis sæpe incendia magna con/
surgant.¶Fran. Video quo me cogas:ut scilicet cũ Ouidio fatear:animũ cũ corpore ama/
ui.¶Aug. Hoc quoqꝫ qđ sequit̃ fatearis oportet:neutrꝝ te satis sobrie:neutrꝝ amasse quo/
modo decuit.¶Fran. Torquendus tibi sum anteq̃ fatear.¶Augu. Aliud quoqꝫ te ꝓpter
hunc amorem in magnas concidisse miserias.¶Fran. Hoc q̃uis in eculeum sustuleris nõ
fatebor.¶Augu. Immo uero sponte tua mox utrunqꝫ fateberis:nisi rationes meas interro/
gationesqꝫ neglexeris. Dic ergo: meministi ne puerilium annorꝝ: an uero præsentiũ turba
sollicitudinũ:memoria om̃is illius ætatis euanuit?¶Fran. Nempe infantia puericiaqꝫ nõ
aliter ante oculos meos sunt q̃ dies hesterna.¶Augu. Meministi: quantus in illa ætate ti
mor dei? quanta mortis cogitatio? quantus religionis affectus? quãtus amor honestatis?
¶Fran. Memini ꝓfecto doleoqꝫ crescentibus annis decreuisse ỽtutes.¶Augu. Ego qdem
semper extimui ne illũ tã intẽpestiuũ florẽ uernalis aura discuteret: q si integer illæsusqꝫ mãsisset
mirabilem fructum suis tẽporibus protulisset.¶Fran. Ne a proposito diuertas:quid em̃

M hoc ad ea de quibus ſermo nobis inceptus erat? ❡Augu. Dicā:percurre tecū tacitus quā
do integram tibi ſentis recentemq; memoriam:percurre uniuerſum uitæ tuæ tēpus:& ubi
tanta moꝝ uarietas inceſſerit:recordare. ❡Fran. En in ictu oculi trepidantis annoꝝ meoꝝ
numeꝝ ſeriemq; recenſui. ❡Augu. Quid reperis igitur? ❡Frā. Litteræ uelut Pythagoræ
quam audiuimus:legi non inanem eſſe doctrinam. Cum eñ recto tramite aſcēdens ad bi
uium perueniſſem:modeſtus & ſobrius & dexteram iuberer arripere:ad læuam incautus di
cam aut cōtumax deflexi:neq; enī mihi profuit quod ſæpe puer legerā. Hic locus eſt partes
ubi ſe uia ſcindit in ambas: Dextera quæ ditis magni ſub mœnia ducit. Hac iter Elyſeum
nobis at læua maloꝝ Exercet pœnas & ad impia tartara mittit. Hæc nimiꝝ quanq; ante le
giſſem:non tamen prius intellexi ꝙ expertus ſum. Ex tunc autem obliquo ſordidoq; calle
diſtractus & ſæpe retro lachrymans conuerſus:dexteꝝ iter tenere non potui:quod cū deſe
rui:tunc profecto fuerat illa morum meoꝝ facta confuſio. ❡Augu. At qua nam hoc æta
tis tuæ parte contigerat? ❡Fran. Medio ſub adoleſcentiæ feruore: & ſi aliquantiſper expe
N ctas:quotus mihi tunc ætatis annus agereretur facile recordabor. ❡Augu. Non tam exa
ctum calculum requiro quin potius illud ediſſere:quando illius tibi primum mulieris ſpe
cies uiſa eſt? ❡Fran. Id utiq; nunq; obliuiſcar. ❡Augu. Iunge igitur tempora. ❡Fran.
Profecto & illius occurſus & exorbitatio mea unū in tempus inciderunt. ❡Augu. Habeo
quod uolebam:obſtupuiſti credo:perſtrinxitq; oculos fulgor inſolitus. Dicunt enim ſtu
porem amoris eſſe principium:hinc eſt apud naturæ conſcium poetam: Obſtupuit primo
aſpectu Sidonia Dido. Poſt qđ ſequitur: Ardet amās Dido. Quæ ꝙuis:ut noſti optime:
fabuloſa narratio tota ſit:ad naturæ tamē ordinem reſpexit ille dum fingeret. Sed cum ob
ſtupuiſſes ad illius occurſum:cur ad læuā potiſſimū deflexiſti:puto quia decliuior uidebat
& latior:dextera enim & ardua & anguſta eſt:laborem igitur timuiſti. At mulier iſta tam
celebris quam tibi certiſſimam ducem fingis:ad ſuperos cur non hæſitantem trepidūq; di
rexit:& quod cæcis fieri ſolet:manu apprehenſum non tenuit:quo & gradiendum foret ad
monuit? ❡Fran. Fecit hoc illa quantū potuit:quid enim aliud egit cum nullis mota preci
bus:nullis uicta blanditijs muliebrem tenuit decorem:& aduerſus ſuam ſimul & meā æta
tem:aduerſus multa & uaria quæ flectere adamantium licet ſpiritum debuiſſent:inexpug
nabilis & firma permāſit. Profecto animus iſte fœmineus:quid uirum decuit admonebat:
præſtabatq; ne mihi inſectādo pudicitiæ ſtudio (ut uerbis utar Senecæ) uel exemplum de
eſſet uel conuitium:poſtremo cum lorifragum ac præcipitem uideret:deſerere maluit ꝙ ſe
O qui. ❡Augu. Turpe igitur aliquid interdū uoluiſti:quod ſupra negaueras. At iſte uulgaris
amantium:uel ut dicam uerius:amētium furor eſt:ut omnibus merito dici poſſit: Volo no
lo:nolo uolo:uobiſipſis quid uelitis aut nolitis ignotum eſt. ❡Fran. Incautus in laqueum
offendi:ſi quid tamē olim aliter forte uoluiſſem: amor ætaſq; coegerunt: nunc quid uelim
& cupiam ſcio:firmauiq; iam tandem animū labentē. Cōtra aūt illa ꝓpoſiti tenax & ſem
per una permanſit:quā cōſtantiā fœmineā:quo magis intelligo:magis admiror. Idq; ſibi
conſiliū fuiſſe:ſi unq; dolui gaudeo:nunc & gratias ago. ❡Augu. Semel fallenti:non faci
le rurſus fides habenda eſt: Tu prius mores atq; habitū uitamq; mutaueris:ꝙ animū mu
taſſe perſuadeas:mitigatus forte ſi tuus leniterq; ignis extinctus non eſt. Tu uero qui tan
tum dilectioni tribuis:non aduertis illam abſoluendo:quantū te ipſe cōdemnes. Illā fateri
libet fuiſſe ſanctiſſimā:dum te inſanū ſceleſtumq; fateare. Illam quoq; fœliciſſimā:dū te eius
amore miſerrimū:hoc eñ:ſi recordaris:inceperā. ❡Fran. Recordor equidē:atq; id ita eſſe
P negare nō ualeo:& quo me ſenſim deduxeris cerno. ❡Augu. Vt cernas:apertius animum
intende: Nihil eſt qđ æque obliuionē dei contemptū ue pariat:ꝙ amor reꝝ temporalium:
iſte præcipue quē proprio quodā nomine amorē:&(qđ ſacrilegiū oīme trāſcendit) deū etiā
uocant:ut ſc; humanis furoribus excuſatio cœleſtis accedat: fiatq; diuino inſtinctu ſcelus
immane licentius. Nec mirari cōueniat tantū poſſe hūc effectū in pectoribus humanis:ad
reliqua eñ uiſa rei ſpecies ac ſperata fruendi delectatio:& ꝓpriæ uos mētis impetus rapit.
In amore aūt & huius ſimul & mutuus præterea ſuccedit affectus:qua ſpe prorſus amota:
amorem ipſum lenteſcere oportet. Sicut cū alibi ametis dūtaxat:hic etiā redamantiū alter
niſq; uelut ſtimulis mortale pectus impellit:ut non fruſtra Cicero noſter dixiſſe uideat:ꝙ
oībus ex animi paſſionibus:ꝓfecto nulla eſt amore uæhemētior:ualde equidē certus erat:ubi
addidit profecto: is qui iam libris quattuor Academiam uidit de omnibus dubitantem.
❡Fran. Notaui ſæpius illū locum:& miratus ſum ꝙ ita uæhementiſſimā hanc ex omnibus

passionibus dixerit. ¶ Aug. Minime mirareris nisi quia animũ inuasit obliuio. Cæterum Q
breui admonitione in multoꝝ maloꝝ memoriã reuocandus es. Cogita nũc ex quo mentẽ
tuam pestis illa corripuit: ꝙ repente totus in gemitũ uersus es miseriarum & peruenisti ut
funesta cum uoluptate lachrymis & suspirijs pasceris: cum tibi noctes insomnes & pernox
in ore dilectæ nomen: cum reꝝ omniũ cõtemptus uitæq; odium: & desideriũ mortis tristis
& amor sollicitudinis atq; hominum fuga: ut de te non minus proprie ꝙ de Bellerophõte
illud Homericum dici posset: Qui miser in campis mœrens errabat amœnis. Ipse suum cor
edens hominũ uestigia uitans. Huic pallor & macies & languescens ante tempus flos æta/
tis. Tum graues æternumq; madentes oculi: tum confusa mens & turbata quies in somnis
& dormientis flebiles querelæ ac uox fragilis: luctu rauca: fractusq; & interruptus uerboꝝ
sonus: Et quicquid tumultuosius aut miserius fingi potest. Hæcne tibi uidentur signa sani
tatis? Quid ꝙ illa tibi fæstos lugubresq; dies ĩchoauit & clausit? Illa aduenĩete sol illuxit:
illaq; abeunte nox redijt: illius mutata frons tibi animũ mutauit: lætus & mœstus pro illi⁹
uarietate factus es: Deniq; totus ab illius arbitrio pependisti. Scis me uera & uulgo etiam
nota memorare. Quid aũt insanius ꝙ non contentũ præsenti illius uultus effigie: unde hæc
tibi cũcta prouenerãt: aliam fictam illustris artificis ingenio quæsiuisse: quã tecũ ubiq; cir/
cumferens: haberes materiam semper ĩmortaliũ lachrymaꝝ: ueritus ne fortasse arescerent
irritamenta eaꝝ? Omnia uigilantissime cogitasti: negligenter incuriosus in reliquis. At ut
omnium delyrationũ tuaꝝ supremũ culmen attingã: & quod pauloante cõminatus sum:
pergamus. Quis digne satis execretur aut stupeat hanc alienatæ mentis insaniam: cũ non
minus nominis ꝙ ipsius corporis splendore captus: quicquid illi consonũ fuit incredibili
uanitate coluisti? Quam ob causam tãtopere siue Cæsaream siue poeticam lauream ꝙ il/
la hoc nomine uocaretur adamasti: ex eoq; tempore sine lauri mentione: uix ullum tibi car
mẽ effluxit: nõ aliter ꝙ si uel Penei gurgitis accola: uel Cirrhæi uerticis sacerdos existeres.
Deniq; quia Cæsareã sperare fas non erat lauream poeticam quã studioꝝ tuoꝝ tibi meri/
tum promittebat: nihilo modestius ꝙ dominã ipsam adamaueras & cupisti: Ad quã adi/
piscendam: quãq; alijs ingenijs subuectus: quanto tamen cum labore perueneris: tecũ ipse
recogitans perhorresces. Nec me latet quin responsioni paratũ & adhuc hiscere meditantẽ
uideo quid tibi nunc in animo uersetur. Cogitas nempe te his studijs aliquanto prius etiã
ꝙ arderes deditũ fuisse poeticũq; tibi illud decus ab annis puerilib⁹ aĩm excitasse: qđ ego
quidem nec inficior nec ignoro: uerum enimuero & multis retro sæculis obsolefactus: mos
atq; hæc ætas studijs talibus aduersa & longaꝝ discrimina uiaꝝ: quibus usq; ad limen nõ
carceris modo sed mortis accessisse: aliaq; non minus uiolenta fortunæ obstacula proposi/
tum retardassent seu forsitan irritassent: nisi prædulcis nominis memoria iugiter animum
interpellans: cæteris curarum sarcinis excussis: per terras & maria inter tot difficultatũ sco/
pulos: Romam te Neapolimq; traxissent: ubi tandem qđ tanto ardore cupiebas adeptus
es. Quæ omnia si tui mediocris furoris argumenta uideantur: ipse ego non mediocriter fu/
rere certus ero. Iam uero sciens illa prætereo: quæ ex Eunucho Terentij imitari non puduit
Ciceronẽ: ubi ait: In amore hæc omia insunt uitia: Iniuriæ: suspitiones: inimicitiæ: inuidiæ:
bellũ: pax rursum: Recognoscis in illius uerbis insanias tuas præcipueq; çelum: quẽ sicut
inter passiones amor: sic in hac parte peste: primas partes obtinere non ambigit. Sed occur/
res forsitan & dices: Hoc ita esse nõ inficior: sed aderit ratio: cuius hæc uita temperetur arbi/
trio. Iam ita te responsuꝝ ille prouideat: ubi addidit: Incerta hæc: si tu postules ratione cer
ta facere: nihilo plus agas: ꝙ si des operam ut cum ratiõe insanias. Hoc equidem dicto qđ
absq; dubitatione uerissimũ sentis: omnibus (nisi fallor) euasionibus tuis obuiatũ est. Hæ
atq; huiuscemodi sunt ĩ amore miseriæ: quaꝝ accurata dinumeratio nec expto necessaria
nec credibilis inexpto. Illa tñ est oĩm præcipua (ut ad ꝓpositũ reuertar) ꝙ dei suiq; pariter
obliuionẽ parit. Quõ em̃ tot maloꝝ molib⁹ incuruat⁹ anim⁹ ad illũ unũ purissimũq; ueri
boni fontem reptãdo pueniet? Quæ cũ ita sint mirari iã desine nullã uæhementiorẽ animi
passionẽ Tullio uisam esse. ¶ Fran. Victus sum fateor: qm̃ cuncta quæ memoras de medio
experientiæ libro mihi uideris excerpsisse. Itaq; libet: qm̃ Terentiani Eunuchi mentionẽ fe/
cisti: ex eodẽ loco sumptã inseruisse querimoniã. O indignũ facinus: nũc ego me miseꝝ sen/
tio & tædet & amore ardeo: & prudẽs: sciẽs: uiuus uidẽsq; pereo: nec quid agam scio. Libet
& eiusdem poetæ uerbis a te consilium flagitare: proinde dum tempus est etiam atq; etiam
cogita. ¶ Augu. Ego quoq; Terentianis tibi respõsum uerbis dabo. Quæ em̃ res in se neq; R

conſilium neqꝫ modum habet ullum:eam conſilio regere non potes. ¶Fran. Quid igiť fa
ciam:deſperabimus ne? ¶Augu. Omnia prius temptanda ſunt: Quod autem nunc ꝓba
ti conſilij mihi ſit:breuiter accipe. Noſti de hac re non tantum ab egregijs philoſophis ſin
gulares tractatus:ſed ab illuſtribus etiam poetis: integros libros eſſe cõpoſitos:qui ubi nã
quærendi qualiter ue ſint intelligendi:tibi præſertim qui haꝝ reꝝ magiſterium profiteris:
ingerere iniurioſum fuerit:qualiter autem lecta intellectaqꝫ in ſalutem tuam uertenda ſint:
admonuiſſe forſitan non erit alienum. Primum igitur quod ait Cicero: nonnulli ueterem
amorem nouo amore tanq̃ clauum clauo excutiendum putant. Cui conſilio & magiſter
amoris Naſo conſentit:regulam afferẽs generalem: Qꝫ ſucceſſore nouo uincitur oĩs amor:
& ꝓculdubio ſic eſt:diſgregatus enim & in multa diſtractus animus: ſegnior fertur ad ſin
gula. Sic Ganges (ut aiunt) a rege Perſarum innumerabilibus alueis diſtinctꝰ:atqꝫ ex uno
alto metuendoqꝫ flumine:in multos ſpernẽdoſqꝫ riuulos ſectus eſt: ſic ſparſa acies penetra
bilis hoſti redditur :ſic diffuſum lẽteſcit incẽdium. Deniqꝫ omnis uis ut unita creſcit:ſic di
ſperſa minuitur. At contra quid hic mihi uideatur intellige. Valde ſiquidem metuendũ eſt
ne dum ex una eaqꝫ (ſi dici fas eſt) nobiliori paſſiõe ſubtraheris:dilabaris in plurima & ex
amante mulieroſus:uagus & inſtabilis fias. Meo nempe iudicio ſi ineuitabiliter pereundũ
ſit:nobiliori morbo perijſſe ſolacium eſt. Quid igitur conſulam quæris? colligere animum
& effugere ſi poſſis:ac de carcere in carcerem migrare non improbo: Spes enĩ forſan in trã
ſitu libertatis fuerit aut leuioris imperij. Ereptum uero uni iugo:collum per infinita ſordi
dorum ſeruitioꝝ genera circumferre:non laudo. ¶Fran. Pateris ne medico perorãte:ægro
morbi ſui cõſcium aliquid interloqui? ¶Augu. Quid ni patiar? multi enim ægrotãtis uo
cibus quaſi quibuſdam indicijs ad inquiſitionem oportuni remedij penetrarunt. ¶Fran.
Hoc igitur unũ ſcito:me aliud amare non poſſe. Aſſueuit animus illam adamare:aſſueue
runt oculi illam intueri:& quicquid non illa eſt:inamœnum & tenebroſum dicunt. Itaqꝫ ſi
aliam amare iubes:ut ſic ab amore liberer:impoſſibilem mihi conditionem obijcis:actum
eſt perij. ¶Augu. Sẽſus hebet & appetitus obtorpuit:nihil ergo cum admittere ualeas in
trorſum:exteriora tibi remedia adhibenda ſunt: Potes ne igitur in animũ inducere fugam
exilium ue:& notorum locorum caruiſſe cõſpectu? ¶Frã. Licet tenaciſſimis uncis trahar:
poſſum tamen. ¶Augu. Si hoc potes ſaluus eris. Quid ergo aliud dicam niſi Virgilianũ
uerſiculum paucis immutatis: Heu fuge dilectas terras:fuge littus amatũ? Quomodo enĩ
unq̃ his in locis tutus eſſe poteris: ubi tam multa uulnerum tuorum extant ueſtigia:ubi &
præſentium conſpectu:& præteritoꝝ recordatione fatigaris? Vt igitur idem ait Cicero:Lo
ci mutatione tanq̃ ægroti iam conualeſcentis curandus eris. ¶Fran. Vide oro quid præ
cipis:quotiens enim conualeſcendi auidus:atqꝫ huius conſilij non ignarus:fugam retẽtaui
& licet uarias ſimulauerim cauſas:unus tamẽ hic ſemper peregrinationũ ruſticationumqꝫ
meaꝝ omnium finis erat libertas. Quam ſequens per occidentem:& per ſeptentrionem &
uſqꝫ ad oceani terminos:lõge lateqꝫ circumactus ſum:quod quantũ mihi profuerit uides.
Itaqꝫ ſæpe animũ tetigit Virgiliana comparatio:qualis coniecta cerua ſagitta:quã procul
incautam nemora inter Creſſæa fixit Paſtor agẽs telis:liquit uolatile ferrum. Neſcius illa
fuga ſyluas ſaltuſqꝫ peragrat Dictæas:hæret lateri lœtalis arundo. Huic enim ceruo non
abſimilis factus ſum:fugi enim ſed malum meum ubiqꝫ circumferens. ¶Augu. Ꝙ a me
nunc poſtulas ipſe tibi reſpõdiſti. ¶Fran. Quo pacto? ¶Augu. Quia malũ ſuum circum
ferenti:locoꝝ mutatio laborẽ cumulat:nõ tribuit ſanitatẽ. Poteſt ergo tibi non impropriæ
dici ꝙ adoleſcenti qui peregrinationẽ nil ſibi ꝓfuiſſe querebať: Reſpõdit Socrates: Tecũ
eñ inquit ꝑegrinaberis:tibi quidẽ imprimis ſequeſtranda uetus hæc curaꝝ ſarcina & præ
parandus eſt animus:tum deniqꝫ fugiendũ. Hoc enĩ non in corꝑibus modo:ſed in animis
quoqꝫ compertũ eſt:ꝙ niſi in patiẽte ſit diſpoſito:uirtus eſt agẽtis inefficax: Alioquin ad
extremos Indoꝝ fines penetrare quidẽ poteris: ſemꝑ Flaccũ uera locutũ fateberis: ubi ait:
Cœlũ non animũ mutant:qui trãs mare currũt. ¶Fran. Miro mõ ꝑplexus ſum. Tu enĩ cũ
mihi curandi ſanãdiqꝫ animi documẽta præbes:curandũ prius ſanandũqꝫ prædicas:ac deĩ
inde fugiendũ. Atqui de hoc ipſo animꝰ dubitat qualiter ſit curãdus. Si enĩ curatus eſt:ꝙ
ultra queriť? Si aũt incuratꝰ:ubi locoꝝ mutatio? ꝙ tuipſe aſtruis nõ adiuuat:dic expreſ
ſius quibus remedijs utendũ eſt? ¶Augu. Nõ curandũ ſanandũqꝫ:ſed præparandum dixi
animũ. Cæterum ſiue curatus erit & poterit locorum mutatio perennem ſanitatem conſer
uare:ſiue nondum curatus:ſed præparatus tamen & ipſam eãdem afferre poteſt. At ſi incu

trum: quid niſi doloris irritamēta præſtabit iſta mutatio: & de loco in loca crebra iactatio?
Non deſinam Flacco teſte uti: ratione inquit & prudentia: curas non locus effuſi late maris
arbiter aufert. Et uere ſic eſt: Ibis enim ſpe plenus & deſiderio reuertendi: omnes animi la/
queos tecum trahens ubicunqꝫ fueris quocunqꝫ te uerteris: relinque uultum & uerba con/
templaberis. Et quod eſt amantium infame priuilegium: illam abſentem abſens audies &
uidebis & putas amorem his ſubterfugijs extinguere? Mihi crede inardeſcit utrunqꝫ poti⁹:
hinc ab amoris auctoribus inter multa præcipitur: interponendas amantibus non nunq̃
breuis abſentiæ morulas: ne uiciſſim faſtidio forte præſentiæ & aſſiduitate uileſcant. Hoc
igitur moneo: hoc ſuadeo: hoc iubeo: edocēdo animū deponere quæ præmūt: Atqꝫ ita ſine
ſpe reditus abeundum: tunc intelligis quid in ſanandis animis poſſit abſentia. Quod ſi lo/
cum corpori tuo grauem peſtilentemqꝫ ſortitus: perpetuis illic morbis inquietam uitā age/
res: nonne irrediturus effugeres? niſi forte (quod ualde permetuo) ꝙ maior eſt hominibus
corporis cura q̃ animi. ¶ Fran. De hoc quidem uiderit humanum genus: de eo autē pro/
fecto nihil eſt dubij: quin ſi loci uitio in morbos incidiſſem: ſalubrioris eos loci mutatione
depellerem. Idemqꝫ uel multomagis de animi morbis optarem. Sed hæc: ut uideo: difficili/
or cura eſt. ¶ Aug. Hoc utiqꝫ falſum eſt: magnorum philoſophorum conſentit auctoritas.
Idqꝫ hinc liquet ꝙ morbi animi omnes curari poſſunt: niſi æger obluctetur: corporei autē V
nulla arte curabiles multi ſunt. Cæterum (ne nimis abſtrahar ab incepto) in ſententia per/
ſiſto: præparando ut dixi animū inſtruendumqꝫ: dilecta relinquere: nec in tergum uerti: nec
aſſueta reſpicere: ea demum amanti peregrinatio tuta eſt. Idqꝫ tibi (ſi ſaluam cupis animā
tuā) noris eſſe faciendum. ¶ Fran. Vt quæcunqꝫ dixiſti percepiſſe me ſentias: Imparato
animo peregrinatiões nil conferunt: paratum ſanant: ſanumqꝫ cuſtodiunt. Hæc ne tripli/
cis tui dogmatis ſumma eſt? ¶ Aug. Profecto non alia & bene diffuſius dicta perſtringis.
¶ Fran. Atqui prima duo ſic eſſe ſi nullus oſtenderet ex meipſo perpenderem: tertium ue/
ro quid ſanato iam & in tutum producto animo: abſentia opus ſit: non intelligo: niſi forte
recidiuæ metus hæc ſuaſerit ut diceres. ¶ Aug. Id ne tibi modicum uidetur: quod ſi in cor/
poribus: quanto magis in animis formidandum eſt: multoqꝫ leuius periculoſiuſqꝫ reuertitē
adeo ut uix quidem ſcd'm naturam ſalubrius a Seneca dictum ſit: q̃ ꝙ in epiſtola quadā
ait: Si quis amorē exuere conatur: uitāda eſt omnis admonitio dilecti corporis: Et ſubijcit
rationem: Nil enim facilius recrudeſcit q̃ amor. O ueriſſimū & ex intimis experientiæ pe/
netrabilibus erutum uerbum. In qua re nullum ante te teſtem citauerim. ¶ Fran. Verū id
eſſe fateor: at ſi aduertis non de eo qui iam exuit: ſed de eo qui exuere conatur: iſta dicūtur.
¶ Augu. De eo dixit ubi propius periculum eſt. In quocunqꝫ enim uulnere ante cicatricem
atqꝫ in morbo quolibet ante ſanitatem formidabilior eſt omnis offenſio: nec tamē & ſi an/ X
te periculoſior ſit: poſtea in tuto contemnitur. Et quoniam altius in animos penetrant ex/
empla domeſtica: quotiens tuipſe qui loqueris: in hac ipſa ciuitate quæ maloꝝ tuoꝝ om/
nium: non dicam cauſa ſed officina eſt: poſtq̃ tibi conualuiſſe uidebaris: & magna ex parte
conualueras ſi fugiſſes per uicos notos incedens: ac ſola locoꝝ facie admonitus: ueterū ua/
nitatum ad nulli⁹ occurſum ſtupuiſti: ſuſpiraſti: ſubſtitiſti. Deniqꝫ uix lachrymas tenuiſti:
& mox ſemiſaucius fugiēs dixiſti tecum: Agnoſco in his locis adhuc latere: neſcio quas: an/
tiqui hoſtis inſidias: reliquiæ mortis hic habitant. Itaqꝫ ſi me audis: quanq̃ ſanus eſſes: a
quo longiſſime quidem abes: in his locis habitare diutius non foret conſilium. Neqꝫ enim
cōuenit uinculis obſeſſum: circa carceris fores oberrare: cuius domin⁹ inſomni ſtudio cir/
cuit: laqueos diſponens illoꝝ pedibus: præſertim quos effugiſſe cōqueritur: cuius omni tē/
pore limen apertū eſt: facilis deſcēſus auerni. Noctes atqꝫ dies patet atri ianua ditis. Quæ
ſi ſanis etiam: ut dixi: quanto accuratius prouidenda ſunt his quos adhuc morbus nō de/
ſeruit: Hos Seneca dum hoc diceret reſpexit: maioriqꝫ periculo præbuit cōſilium. Illos enī
cōmemorare ſupuacuū erat qui in medijs torrentur ardoribus qui de ſalute non cogitant:
proximū gradum attigit eorū qui ardent adhuc: ſed flāmas exire meditantur. Nocuit mul/
tis ad ſanitatem redeuntibus: parciſſimus hauſtus aquæ: qui ante ægritudinem ꝓfuiſſet.
Sæpe fatigatum leuis motus impulit: qui uiribus integrum non mouiſſet. Q̃ minima ſunt
interdum quæ animū emergentem in ſummas miſerias reimpellunt. Conſpecta in alteri⁹
tergo purpura ambitionem renouat. Viſus nummoꝝ aceru⁹ auariciam integrat. Specta/
ta corporis ſpecies luxuriā incendit. Leuis oculorum flexus: amorem dormitātem excitat.
Hæ nimirum peſtes facile in animos propter noſtram demētiam ueniunt: Ac poſtq̃ ſemel

iter didicerunt: multo facilius reuertuntur. Quæ cum ita fint: nō tantum locus peftiferus
relinquendus:fed quicquid in præteritas curas animū retorquet:fumma tibi diligentia fu
giendū eft:ne forte cum Orpheo ab inferis rediens retroq́ refpiciens: recuperatam perdas
fanitatem:hæc noftri confilij fumma eft. ¶Fran. Amplector & gratias ago:fentio enim lā
guori meo confentaneum effe remedium:fugamq́ iam meditor: fed quo potiffimum cur
fum dirigam incertus fum. ¶Aug. Multæ tibi undiq́ patēt uiæ:multi portus in circuitu:
Scio tibi imprimis Italiā placere: & natalis foli infitam effe dulcedinem. Nec īmerito: Nā
neq́ Medorum fyluæ ditiffima terra:Nec pulcher Ganges atq́ auro turbidus Herm⁹:Lau
dibus Italiæ certent: Non Bactra neq́ Indi: Totaq́ thuricremis Panchaia pinguis arenis.
Quod quidem ab egregio poeta nō minus uere dictum q̄ diferte: nuper tu ad amicū fcri
pto poemate latius extendifti. Italiam igitur fuadeo q́ moribus incolarum cœloq́ & circū
fufi maris ambitu & interfecātis oras Apœnini collibus & omnium locoꝝ fitu: nulla ufq̄
ftatio curis tuis oportunior futura fit. Ad unum uero eius angulum te artare noluerim. I
modo fœlix quocunq́ te refert animus. I fecurus & propera nec in tergum deflexeris: præ
teritorum obliuifcens: in anteriora contēde. Nimis diu iam & a patria & a teipfo exulafti:
tempus eft reuertendi. Aduefperafcit enim & nox eft amica prædonibus: uerbis tuis te cō
moneo. Reftat unū q́ pene iam oblitus eram: Tam diu cauendam tibi folitudinem fcito:
donec fentias morbi tui nullas fupereffe reliquias. Vbi enim rufticationes nihil tibi profu
iffe memorafti: minime mirari decuit. Quid remedij quæfo in rure folitario ac repofto re
perire crederes? Fateor fæpe dum folus es: fugeres fufpirās urbemq́ refpectans: irrifi ex al
to & dixi mecum: En ut huic mifero lethæam amor intulit caliginem: & pueris omnib⁹ no
tiffimorum uerfuum abftulit memoriam: morbum fugieus currit ad mortem. ¶Fran. Re
cte tu quidem: Sed quorum uerfuum mentionem facis? ¶Augu. Nafonis funt: Quifquis
amas: loca fola nocent: loca fola caueto. Quo fugis: in populo tutior effe potes. ¶Frā. Re
cordor optime: ab infantia pene mihi familiariter noti erant. ¶ Augu. Quid multa noffe
profuit: fed ea neceffitatibus tuis accōmodare ne fciuifti? Ego quidem eo magis in fectāda
folitudine errorem tuum admiratus fum: q́ & auctoritates ueterum aduerfus id noui
ras & nouas addideras: Nihil enim tibi prodeffe folitudinem fæpe conquestus es: quod cū
multis in locis: tum in eo præfertim poemate: quod de ftatu tuo luculentiffime cecinifti: cu
ius ego dulcedine interim dum caneres delectabar: ftupebamq́ quid ita medias inter ani
mi procellas: ex ore infani tam dulcifonum carmen erumperet: aut quis amor mufas cohi
beret: ne a confueto domicilio tātis turbinibus offenfæ: tantaq́ hofpitis alienatione diffu
gerent: Nam q́ ait Plato: fruftra poeticas fores compos fui pepulit. Qđq́ eius fucceffor
Ariftoteles nullum magnū ingenium fine mixtura dementiæ alio fpectat: nec ad iftas infa
nias referendū eft: Sed de hoc alias. ¶Fran. Ego ita effe fateor: fed me dulce aut tibi iure pla
citurum aliquid ceciniffe non putabam: Nunc amare carmen illud incipio. Si quid autem
alterius remedij habes: oro ne fubtrahas egenti? ¶Aug. Omnia quæ noris explicare offi
tantis fe potius q̄ amico confulentis eft: Neq́ enim tam multa remediorum genera inter⁹
& exterius morbis inuenta funt: ut in quolibet cuncta temptētur: quoniam ait Seneca ad
Lucilium: Nihil æque fanitatem impedit q̄ remedioꝝ crebra mutatio: nec uenit uuln⁹ ad
cicatricem in quo diuerfa medicamenta temptantur: fed ut altero infœliciter fuccedente
ad aliud recurratur. Itaq́ q̄uis multa & uaria morbi huius medicamenta fint: pauca tamē
inferuiffe contentus ero: eaq́ potiffimum quæ tibi magis ex omnibus profutura confido.
Non ut aliquid noui te doceam: fed ut ex notis & uulgatis omnibus: quid mihi efficacius
uideat̃ intelligas. Tria funt (ut ait Cicero) quæ ab amore animū exterrēt: Satietas: Pudor:
Cogitatio. Poffent plura: poffent & pauciora numerari: fed ne a tanto auctore digrediar
tria effe fateamur. De primo fuperuacuū eft loqui: quoniam impoffibile iudicabis tibi et
res fe habet: fatietatē amoris ullā poffe cōtingere: At fi appetitus rationi crederet: & ex præ
teritis futura pēfaret: facile fatereris q̄tūlibet dilectæ rei: nō fatietatē mō fed faftidiū & nau
feam poffe furripere. Veꝝ quia compertū habeo me hoc tramite fruftra niti: q́ & fi fatieta
tem fore poffibilē: & ubi affit amorē necare cōcedas: ab ardētiffimo tn̄ defiderio tuo q̄lon
giffime hanc abeffe contendes: egoq́ ipfe confentiam. Supereft ut de duobus reliquis attin
gam. Hoc mihi ficut arbitror nō negabis: Ingenium quoddam & ponderofum animū tibi
tribuiffe naturam. ¶Fran. Nifi in propria caufa fallor: ufq́ adeo id uerum eft: ut fæpe gra
uiter tulerim: q́ nec fexui fatis conuenirem: nec fæculo: in quo ut uides: impudentiū funt

omnia:honores:ſpes opeſq;:quibus & uirtutes cedunt & fortuna. ℭAug. Non uides igi/
tur quātum inter ſe iſta diſcordant:amor & pudor? Dum ille animū urget:hic cohibet:Ille b
calcar incutit:hic frenum ſtringit:Ille nihil attendit: hic uniuerſa circumſpicit. ℭFran. Vi/
deo nimirum multo cum dolore diſtrahi tam diuerſis affectibus:Ita enim alternis horis in/
ſultant:ut modo huc:modo illuc turbine mentis agiter: quem toto ſequar impetu nondū
certus. ℭAug. Dic precor bona cum uenia:uidiſti ne te nuper in ſpeculo? Fran. Quid hæc
quæſo ſibi uult quæſtio? Et ſoleo quidem. ℭAug. Vtinam neq; crebrius neq; curioſius q̃
ſatis eſt: Quæro autem ex te:nonne uultū tuum uariari in dies uides ſingulos:& inter mi/
cantes temporibus canos animaduertiſti? ℭFran. Putabam te ſingulare aliquid uelle di/
cere:Iſta uero cōmunia ſunt omnibus qui naſcūtur adoleſcere:ſeneſcere:interire. Animad/
uerti in me quod in coætaneis meis fere omnibus:neſcio em̃ quo modo ſeneſcunt homines
hodie citius q̃ ſolebant. ℭAugu. Neq; aliorꝝ ſenectus iuuentutem tibi:neq; aliorū mors
immortalitatem tribueret. Cæteris igitur obmiſſis ad te redeo. Quid ergo:mutauit ne ani/
mum ulla ex parte corporis conſpecta mutatio? ℭFran. Concuſſit utiq; ſed non mutauit.
ℭAugu. Quid autem tunc tibi animi fuit:aut quid dixiſti? ℭFran. Quid aliud putas q̃
illud Domitiani principis: Forti animo fero comam in adoleſcentia ſeneſcētem. Tanto igi/
tur exemplo pauculos canos meos ipſe ſolatus ſum: Cæſariq; regem adiunxi. Muma qui/
dem Pōpilius:qui ſecundū inter Romanos reges diadema ſortitus eſt:ab adoleſcentia ca/
nus dicitur fuiſſe. Nec poeticum defuit exemplum:ſiquidem Virgilius noſter in Bucolicis
quæ.xxxij.ætatis anno ſcripſiſſe eum conſtat:ſub pſona paſtoris de ſe ipſo loquēs ait: Cā/
didior poſtq̃ tondenti barba cadebat. ℭAug. Ingens tibi exemplorꝝ copia eſt:tāta utinā
corum quæ cogitationem mortis ingererent: Hæc enim quæ canos appropinquātis teſtes c
ſenectutis mortiſq; prænuncios diſſimulare docent exempla:non approbo. Quid enim ali
ud ſuadent q̃ lapſum ætatis negligere & ſupremi temporis obliuiſci? Cuius ut ſemper me/
mineris totius noſtri colloquij finis eſt:Tu uero cum ad caniciem iubeo reſpicere:canorum
illuſtrium urorꝝ turbam ꝓfers. Quid ad rem:utiq; ſi immortales illos fuiſſe diceres:habe/
res quorꝝ exemplo caniciem non timeres. Qꝫ ſi tibi caluiciem obieciſſem:puto Iulium Cæ/
ſarem protuliſſes in medium. ℭFran. Nō alium profecto:quid enim illuſtrius potuiſſem?
Eſt autem(niſi fallor)grande ſolacium:tam claris ſeptum eſſe comitibus. Itaq; fateor taliū
exemplorum: uelut quotidianæ ſupellectilis uſum non reijcio. Iuuat em̃ non modo in his
incommodis:quæ mihi:uel natura tribuit uel caſus:ſed in his etiam quæ tribuere poſſent:
habere aliquid in promptu:quo me ſoler:quod conſequi non poſſum:niſi uel ratiōe uiua/
ci:uel exemplo chariſſimo. Si mihi igitur exprobraſſes ꝙ aduerſus fulminis fragorem timi/
dior ſim:quia id negare non poſſem (Eſt em̃ hæc mihi non ultima cauſa lauri diligendæ:ꝙ
arborem hanc non fulminari traditur) reſpondiſſem Auguſtum Cæſarem eodem morbo
laboraſſe. Si cæcū dixiſſes:& id uerum foret Appij cæci & Homeri poetarum principis. Si
monoculum:Hānibalis Pœnorꝝ ducis:aut Philippi Macedonum regis clypeo uſus eſſem.
Si ſurdaſtrꝝ:Marci Craſſi. Si caloris impatientem: Alexādri Macedonis. Longum eſt per
cuncta diſcurrere:ſed ex his cætera colligis. ℭAugu. Aperte quidem:neq; ſupellex hic exem
plorum diſplicet:modo non ſegniciem afferat ſed metum memoremq; diu diſcutiat:laudo d
quicquid id eſt: propter quod nec aduentantem metuas ſenectutem: nec præſentē oderis.
Quicquid uero non eſſe ſenectutem huius lucis exitum ſuggerit: nec de morte cogitandū:
ſummopere deteſtor atq; execror. Rurſus præcipitatā æquo aīo tolerare caniciem:bone indo
lis indiciū eſt:legitime aūt ſenectuti morulas nectere:annos ætatis ſubducere:canos nimiæ
celeritatis arguere: eoſq; uel occultare uel uellere:demētia:q̃uis cōmunis:tamen ingēs eſt.
Non uidetis o cæci quanta uelocitate uoluunt̃ ſydera:quorꝝ fuga breuiſſimæ uitæ tempus
deuorat atq; conſumit:& miramini ſenectutē ad uos uenire:quā dierꝝ omniū rapidiſſimus
curſus uehit. Duo ſunt quæ uos in has ineptias cogunt: Primū ꝙ anguſtiſſimam ætatem
alij in quattuor:alij in ſex particulas:alij in plures etiā diſtribuunt. Ita rem minimam:quia
quantitate non licet:numero tēptatis extēdere:quid aūt ſectio iſta cōfert? Finge quaſlibet
particulas:oēs in ictu oculi ꝓpe ſimul euaneſcūt. Nuper eras genitus:modo formoſiſſimꝰ
infans:iam iuuenis:iam uir: uide quanto uerborꝝ impetu ſubtiliſſimus poeta lapſum uitæ
fugiētis expreſſit. Nec quicq̃ igit̃ laxare nitimini:qđ lex naturæ oīm parētis anguſtat. Se/
cundum eſt ꝙ inter iocos & falſa gaudia ſeneſcitis. Itaq; ſicut Troianos qui ſupremam no/
ctem inter talia traduxerunt:latuit: Dum fatalis equus ſaltu ſuper ardua uenit Pergama:

& armatum peditem grauis attulit aluo: Sic uos senectutem quæ secum armatam & indo/
mitam mortem affert: incustoditi corporis mœnia transcendentem non sentitis: nisi tũ de/
mum quando dimissi per funem hostes inuadunt urbem: somno uinoqꝫ sepultam. Nõ mi/
nus enim uos & mole corporꝝ & dulcedine rerꝝ temporalium sepulti estis: ꝙ illos somno ui/
noqꝫ sepeliuit Maro. Hinc Satyricus non ineleganter: Festinat: ait: decurrere uelox Floscu/
lus: angustæ miseræqꝫ breuissima uitæ Portio: dum bibimus: dum serta unguenta puellas
Poscimus: obrepit non intellecta senectus. Hanc tu igitur (ut ad propositum redeam) obre/
pentem & iam foribus insultantem temptas excludere? Causarꝝ non seruatis naturæ gra/
dibus: ante diem festinasse: gratusqꝫ tibi esse quisquis nõ senex occurrit: qui te infantulum
uidisse testetur: præsertim si more cõmunis sermonis: id heri aut nudiustertius sese uidisse
contendat. Nec aduertis idem & decrepito cuilibet dici posse. Quis enim non heri: imo ue
ro quis non hodie puer est? Nonagenarios pueros uidemus: passim de rebus uilissimis al/
tercantes: puerili aqꝫ nunc etiam sectantes studia. Dies nempe fugiunt: corpus defluit: ani/
mus non mutatur: putrescant licet omnia ad maturitatem suam ille non peruenit. Verꝝ est
quod uulgo ferunt: animũ unũ corpora multa consumere: pueritiam quidem fugit: sed ut
ait Seneca: puerilitas remanet: Et tu mihi crede: nõ adeo ut tibi uideris forsitan puer es: cũ
maior pars hominũ hanc quã tu nunc degis ætatem: non attingit. Pudeat ergo senẽ ama/
torem dici: pudeat esse tam diu uulgi fabulam: & si te nec uerꝝ gloriæ decus allicit nec deter/
ret ignominia: alieno tamen pudori uitæ tuæ mutatio succurrat. Etenim famæ cõsulendũ
propriæ: ni fallor: & si ob aliud nil: saltem ut amici liberentur ab infamia mẽtiendi. Qđ cũ
omnibus prouidendum sit: tibi aliquanto diligentius: cui tantus de te loquentiũ populus
absoluendus est. Magnus eñ labor est magnæ custodia famæ. Hoc si Scipioni tuo truculẽ/
tissimum hostem consulentem facis: in Africæ tuæ libris: patere nunc ex ore pij patris idem
tibi consilium prodesse: ineptias pueriles abijce: adolescentiæ flãmas extingue. Noli semp
cogitare quid fueris: quid sis aliquãdo circumspice: neu tibi frustra propositũ speculũ arbi/
treris: memento quid in quæstionibns naturalibus scriptũ est. Ad hoc eñ inuenta sunt spe/
cula: ut homo ipse se nosceret: Multi ex hoc consecuti sunt: primo quidem sui notitiam: de/
inde etiam cõsiliũ aliquod: Formosus ut uitaret infamiã: Deformis ut sciret uirtutibus esse
redimendũ quod corpori deesset: Iuuenis ut sciret tẽpus illud esse discendi & uirilia aggre/
diendi: Senex ut carnis indecora deponeret & de morte aliquid cogitaret. ¶ Fran. Memi/
ni semp ex quo primũ legi: memoratu eñ digna res est: sanũqꝫ consiliũ. ¶ Augu. Quid uel
legisse uel meminisse profuit? Excusabilius erat ignorantiæ clypeũ posse prætendere: nõne
eñ pudet hæc scienti: canos nil mutationis attulisse? ¶ Fran. Pudet: piget & pœnitet: sed
ultra non ualeo. Scis autem quid hinc mihi solacij est ꝙ illa mecũ senescit? ¶ Aug. Inhæsit
credo tibi uox Iuliæ Cæsaris Augusti filiæ: quã cum genitor argueret ꝙ nõ grauis sibi cõ/
uersatio esset ut Liuiæ: illa patris monitis illusit facetissimo responso: & hi mecũ inquit se/
nescent. Sed quæso nunquid honestius iudicas: si iam senior anum illam ardeas: ꝙ si ado/
lescentulã amares? Immo uero eo fœdius: quo amandi minor est materia. Pudeat ergo ani/
mum nunqꝫ mutari cũ corpus mutetur assidue: & hoc est qđ de pudore dicendũ tẽpus ob/
tulerat. Cæterꝝ quia ut Ciceroni placet: ualde est absonũ: cũ in locum rationis pudor suc/
cedit ab ipso fonte remediorꝝ: id est ab ipsa ratione auxiliũ imploremus: Idqꝫ intenta cogi/
tatio præstabit: quã ex tribus animũ ab amore deterrẽtibus ultimã collocaui. Nũc autẽ ad
illam arcẽ te uocari noueris: in qua sola tutus esse potes ab incursibus passionũ: & per quã
homo diceris. Cogita igitur imprimis animi nobilitatẽ: quæ tanta est: ut si de ea uelim dis/
serere: mihi liber integer retexendus sit. Cogita fragilitatẽ simul ac fœditatẽ corporꝝ: de quã
non minus copiosa materia est. Cogita breuitatẽ uitæ: de qua magnorꝝ hoĩm libri extant.
Cogita fugam temporis: quã nemo est qui uerbis æquare possit. Cogita mortẽ certissimã:
atqꝫ horam mortis ambiguã: omni tẽpore omnibus locis impendentẽ. Cogita in hoc uno
falli homines: ꝙ differendum putant quod differri non potest: Nemo enim tam suspsius
immemor est: quin interrogatus: se quandoqꝫ moriturum esse respondeat. Itaqꝫ ne te spes
uitæ longioris ludat: obsecro quæ innumerabiles circũuenit: quin potius uelut ex cœlesti
quodam oraculo prolatum carmẽ amplectere: Omnem crede diem tibi deluxisse supremũ.
Quid enim aut supremius est aut profecto supremo proximius omnis qui mortalibus il/
luxit dies? Ad hæc & illud cogita ꝙ turpe sit digito monstrari & in uulgi fabulam esse con/
uersum. Cogita quantum professio tua discordet a moribus. Cogita quãtum illa tibi con/

euerit animo:corpori:fortunæ. Cogita ꝙmulta propter illam nulla utilitate perpessus es.
Cogita quotiens illusus:quotiens contemptus:quotiens neglectus sis. Cogita quot blan/
ditias in uentum effuderis:quot lamenta:quot lachrymas. Cogita illius:inter hæc altum
sæpe ingratumq; supercilium. Et si quid humanius:ꝙ id breue auraq; mobiliꝰ æstiua. Co
gita quantũ tu famæ illius addideris:quantũ uitæ tuæ illa subtraxerit:quantũ ue tu de illi/
us nomine sollicitus:quantũ illa de statu tuo semper negligens fuerit. Cogita quantũ ꝑ il/
lam ab amore dei elongatus:in quãtas miserias corruisti:q̃s sciens sileo:ne arguar a quoq;
si quis forte aurem in hos sermones nostros intulerit. Cogita ꝙmultæ occupationes te un/
diq; circumstent:quibus utilius & honestius incumberes. Cogita ꝙmulta inter manus tu/
as inexpleta sunt opera:quibus ius suum reddere multo æquius foret:nec tam iniquis por
tionibus hoc breui punctum tempis partiri. Postremo quid id est quod tam ardenter expe/
tis:Veꝝ hoc acriter uiriliterq; cogitandum est:ne fugiendo forsitan artius illigeris:qđ mul
tis sæpe contingit dũ exterioris formæ dulcedo per angustas:nescio quas rimulas subit:&
malis remedijs alitur. Pauci enim sunt:ex quo semel uirus illud illecebrosæ uoluptatis in/
biberint:fœminei corporis fœditatem:de qua loquor:sat uiriliter(ne dicam satis cõstanter)
examinent:facile relabuntur animi:& urgente natura:in eam potissime partem recidũt:in
qua diutissime pependerũt. Id ne accidat:supremo studio prouidendum est. Pelle omnem
præteritarum memoriam curaꝝ:omnem cogitatum:qui statum seu cursum transacti tem/
poris admonet excute:& ut aiunt:ad petram paruulos tuos allide:ne si creuerint ipsi:te cœ
no subruãt. Inter hæc cœlum deuotis orationibus pulsandum:aures regis ætherei pijs pre/
cibus fatigandæ:nulla dies:nulla nox sine lachrymosis obsecrationibus transigenda est:si
forte miseratus omnipotens finem laboribus tantis imponeret. Hæc agenda tibi cauẽdaq;
sunt:quæ diligentius obseruanti:aderit diuinum auxiliũ:ut spero:& inuicti liberatoris de/
xtra succurret. Sed quoniã iam (& si pro necessitate tua pauca quidem:pro breuitate autẽ
temporis satis)multa de uno morbo dicta sunt: Ad alia transeamꝰ. Restat ultimũ malum
quod in te curare nunc aggrediar. ¶Fran. Age pater mitissime:nam reliquis & si nõ plene
liberatum:magna tamen ex parte me leuatum sentio. ¶Aug. Gloriam hominũ & ĩmorta/
litatem nominis:plus debito cupis. ¶Fran. Fateor plane:neq; hunc appetitũ ullis remedi/
is frenare queo. ¶Augu. At ualde metuendum est:ne optata nimium hic inanis mortali/
tas:ueræ immortalitatis iter obstruxerit. ¶Fran. Timeo quidem hoc unum inter cætera:
sed quibus artibus tutus sim:a te potissimum expeto:a quo maiorum mihi morborum re/
media suppeditata sunt. ¶Augu. Nullum profecto maiorem tibi morbum inesse noueris:
& siquidem forte fœdiores sunt: uerum quid esse gloriam reris quã tantopere expetis edis/
sere? ¶Fran. Nescio an diffinitionem exigas: At ea cui notior est ꝙ tibi? ¶Aug. Tibi uero
nomen gloriæ notum:res ipsa:ut ex actibus colligitur:esse uidetur incognita. Nunq; enim
tam ardenter si nosses:optares: certe siue illustrem & peruagatam uel in suos ciues uel in
patriam uel in omne genus oĩm meritorũ famam:quod uno in loco Marco Tullio uisum
est:siue frequentem de aliqno famam cum laude: quod alio loco ait idem: utrobiq; gloriã
famam esse reperies. Scis autẽ quid sit fama? ¶Fran. Non occurrit id quidem ad præsens:
& ignota in medium proferre metuo. Ideoq; quod esse uerius opinor: siluisse maluerim.
¶Aug. Prudenter hoc unum & modeste:nam in omni sermone:graui præsertim & ambi/
guo:non tam quid dicatur:ꝙ quid non dicatur attendendum est. Neq; enim par ex bene
dictis laus:& ex male dictis reprehensio est. Scito igitur famam nil esse aliud ꝙ sermonẽ de
aliquo uulgatum ac sparsum per ora multorum. ¶Fran. Laudo:seu diffinitionem seu de/
scriptionẽ dici mauis. ¶Augu. Est igitur flatus quidam atq; aura uolubilis: & quod ægri/
us feras:flatus est hominũ plurimoꝝ. Scio cui loquor:nulli usq; odosiores esse uulgi mores
ac gesta perpendi. Vide nunc quanta iudiciorum peruersitas:quorum enim facta condem/
nas:eorum sermociunculis delectaris:atq; utinam delectareris dumtaxat:nec in eis tuæ fœ
licitatis apicem collocasses. Quo enim spectat labor iste perpetuus:continuæq; uigiliæ ac
uehemens impetus studiorum? Respondebis forsitan:ut uitæ tuæ profutura cõdiscas. At
uero iam pridem uitæ simul & morti necessaria didicisti. Erat igitur potius quemadmodũ
in actum illa produceres experiendo temptandum:ꝙ in laboriosa cognitione procedendũ
ubi noui semper recessus & inaccessæ latebræ & inquisitionũ nullꝰ est terminus. Adde ꝙ in
his quæ populo placerent studiosius elaborasti:his ipsis placere satagẽs:quæ tibi præ oĩbus
displicebãt:hinc poematum:illinc historiarum: deniq; omnes eloquentiæ flosculos carpẽs

quibus aures audientiũ demulceres. ¶Fran. Parce quæſo: hæc tacitus audire nõ poſſum.
Nunq; ex quo pueritiam exceſſi: ſcientiarum floſculis delectatus ſum: multa enim aduerſuſ
littetarum laceratores elegãter a Cicerõe dicta notaui: Et a Seneca illud imprimis: uiro ca
ptare floſculos turpe eſt: & notiſſimis ſe fulcire uocibus ac memoria ſtare. ¶Aug. Nec ego
dum hæc dico: uel ignauiam tibi uel memoriæ anguſtias obieci: Sed q̃d ex his quæ legeras
floridiora in ſodalium delitias reſeruaſti: & uelut ex ingenti aceruo: in uſus amicoꝝ elegan
tiora conſignaſti: quod totum inanis gloriæ lenocinium eſt: & tandem quotidiana occupa
tione non contentus (quæ magna licet temporis impenſa non niſi præſentis æui famã pro
mittebat) cogitationes tuas in longinqua tranſmittens: famam inter poſteros concepiſti:
Ideoq; manũ ad maiora iam porrigens: librum hiſtoriaꝝ a rege Romulo in Titum Cæſa
rem: opus immenſum: temporiſq; & laboris capaciſſimũ aggreſſus es: Eoq; nõdum ad exi
tum producto: tantis gloriæ ſtimulis urgebaris: ad Africam poetico quodam nauigio trã
miſiſti: & nunc in præfatos Africæ libros ſic diligẽter incumbis: ut alios non relinquas: ita
totam uitam his duabus curis: ut intercurrentes alias innumeras ſileã: prodigus precioſiſſi
mæ irreparabiliſq; rei tribuis: deq; alijs ſcribẽs tuijpſius obliuiſceris: & quid ſcis an utroq;
opere inexpleto: mors calamum fatigatum e manibus rapiat: atq; ita dum immodice glo
riam petens: gemino calle feſtinas: neutro peruenias ad optatum. ¶Fran. Timui hoc fate
or interdum: graui enim morbo correptus uicinam mortem expaui: Nihil in eo ſtatu ſenti
ens moleſtius q̃ ꝙ Africam ipſam ſemiexplicitam linquebam: Itaq; alienam dedignatus
limam: ignibus eam proprijs manibus mandare decreueram: nulli amicoꝝ ſatis fidẽs: qui
poſt omiſſum ſpiritum id mihi præſtaret: Propterea quid Virgilium noſtrum ab Impera
tore Cæſare Auguſto: hac in re ſola non exauditum eſſe memineram: quid te moror: parũ
abfuit: quin Africa præter uicini ſolis ardores quibus æternum ſubiacet: ac præter Roma
norum faces quibꝰ ter olim longe lateq; peruſta eſt: meis etiam flãmis arderet? Sed de hoc
h alias: eſt enim amara recordatio. ¶Augu. Adiuuas ſententiam meam narratione hac: di
lata parumper ſolutionis dies: ſed non caſſa ratio eſt. Quid autem ſtultius q̃ in rem exitus
incerti: tantos labores effundere? Scio tamẽ quid tibi (ne cœptum deſtituas) blandit: ſpes
una peragendi: quã quoniam facile (niſi fallor) extenuare non poſſem: uerbis eam amplifi
care temptabo: ut eam uel ſic lõge imparem tantis laboribus tuis oſtendam. Finge igit eſſe
tibi & temporis & ocij & tranquillitatis abũde: euaneſcat omnis torpor ingenij: omnis cor
poris languor: ceſſent fortunæ impedimenta omnia quæ interrupto ſcribendi impetu ſæpe
properantem calamum auerterunt: fœlicius tibi & ſupra uotum cuncta perueniant. Quid
tamen tam grande factuꝝ eſſe te iudicas? ¶Fran. Præclarum nempe rarũq; opus & egre
gium. ¶Aug. Nolo nimis obluctari: præclarum opus concedatur. At quãto præclarioris
impedimentum ſi cognoſceres: quod cupis horreres: Hoc enim dicere auſim: uel imprimis
animũ tuum ab omnibus melioribus curis abſtrahit. Adde ꝙ hocipſum præclaꝝ: nec late
patet: nec in longum porrigitur: locorumq; ac tempoꝝ anguſtijs coartatur. ¶Fran. Intel
ligo iſtam ueterem & tritam iam inter philoſophos fabellam: terram omnem puncti unius
exigui inſtar eſſe: animũ unum infinitis annorũ milibus conſtare: famam uero hominũ nec
punctum implere nec animũ: cæteraq; huius generis quibus ab amore gloriæ animos coar
tant: Sed quæſo ſi qđ habeas ualidiꝰ ꝓfer: hec oĩa relatu magis ſpecioſa q̃ efficacia ſũ co
ꝑtus: Neq; enĩ deꝰ fieri cogito: ꝙ uel æternitatẽ habeã: uel cœlũ terraſq; cõplectar: humana
mihi ſatis eſt gloria: ad illã ſuſpiro & mortal' nõ niſi mortalia cõcupiſco. ¶Aug. O te ſi ue
ra memoras infœlicẽ: ſi nõ cupis ĩmortalia: ſi æterna nõ reſpicis totꝰ es terrenꝰ: actũ ẽ de re
bus tuis: ſpei nihil eſt reliquũ. ¶Fran. Auertat deꝰ hãc inſaniã: ſp æternitatis me amore fl
agraſſe: teſtis eſt mihi curaꝝ meaꝝ mẽs cõſcia: Sed hæc dixi uel ſi forſitan lapſus ſum: hoc
dicere uolebã: mortalibus utar ꝓ mortalibꝰ: nec ĩmodico uaſtoq; deſiderio naturæ rerum
i uim afferre molior. Itaq; gloriã humanã ſic expeto: ut ſciã & me & illã eẽ mortales. ¶Aug.
Vt hoc prudẽter: ſic illud inſulſiſſime: ꝙ ꝓpter aurã inanẽ: iãq; ut ipſe aſſeris pituræ: ſp man
ſura deſtituis. ¶Frã. Haud eqdẽ deſtituo: ſed fortaſſis differo. ¶Aug. At q̃ piculoſa dila
tio eſt in tãta dubij celeritate tpis: tãtaq; uitæ fuga. Ad hoc uelim mihi rñdeas: ſi ab eo for
te q ſolus uitæ mortiſq; methã ſtatuit: unꝰ dũtaxat præfixꝰ hodie foret annꝰ integer uiuẽdi
idq; tibi ſine ulla dubitatione cõſtaret: qual' eſſe incipes huiꝰ anni tpis diſpẽſator. ¶Fran.
Equidẽ parciſſimꝰ ac diligẽtiſſimꝰ ſũmoq; ſtudio ꝓuiderẽ: ne qđ niſi ſerijs ĩpenderet: nũq;
aliquem tam ueſanum inſolentemq; reor: qui non idem reſpõſurus ſit. ¶Aug. Reſpõſum

probo: Sed ſtuporem quem mihi furor hominũ parit in hac re: nõ modo meus ſed nec om/
nium qui unq̃ eloquentiæ ſtuduerunt ſtilus explicet: omnium licet in hoc unũ ingenia la/
boresq; conueniant: citra uero facundia feſſa ſubſiſtet. ℂ Fran. Quæ tãtæ admirationis ra/
tio eſt? ℂ Aug. Quia rerum certarum auariſſimi eſtis: incertarum prodigi: cuius contrariũ
niſi prorſus inſaniretis eſſe debuerat: Profecto enim anni ſpacium: & ſi breuiſſimũ ſit: ab
eo tamen qui nec fallit nec fallitur promiſſum: & in partes diſtributum licentius ſpargi po/
terat: extremis periculis ad ſalutis conſilia reſeruatis. Illa omniũ iuexecrabilis & horrenda
dementia ꝙ neſcitis utrum ſupremis neceſſitatibus ſuffecturum ſit: in ridiculas uanitates
ceu ſuperabundet effundere: qui annum habet ad uiuendum: certum quoddam habet ille
ſed modicum: qui uero ſub ambiguo mortis imperio eſt (ſub quo quidem omnes degitis
mortales) nec ãni nec lucis: deniq; nec horæ integræ certꝰ eſt. Annũ uicturo ſex licet mẽſibꝰ
emenſis: adhuc ſemeſtre ſupereſt ſpaciũ: Tibi uero ſi hic perdit̃ dies: quis ſpõſor eſt craſti/
ni? Verba ſint Ciceronis: moriendum eſſe certum eſt: & hocipſum incertum an hæc eadem
die: nec eſt aliquis adeo iuuenis: cui compertum ſit: ſe uſq; ad ueſperam eſſe uicturũ. Quæ/
ro igitur ex te: quæro itidem ex cunctis mortalibus qui uenturis inhiantes: præſentia non
curatis: quis ſcit an adijciant hodiernæ craſtina uitæ tempora dij ſuperi? ℂ Fran. Nullus
profecto: ut pro meipſo & pro cunctis reſpondeam: ſed ſperamus annum ſaltem: quem ne/
mo tam ſenex eſt ut non ſupereſſe ſibi ſperet: quod Ciceroni placet. ℂ Aug. At ut eidem ui/
detur: non modo ſenum ſed adoleſcentium quoq; ſpes ſtulta eſt: ſibi pro certis incerta pro/
mittentium. Sed detur quod omnino impoſſibile eſt: & amplum ſimul & certum uitæ ſpa/
cium contigiſſe: quanta tibi uidetur amentia meliores annos atq; optimas æui partes: uel
in placendo oculis alienis: uel in auribus hominum demulcendis expendere? Deterrimas
autem atq; ultimas pene ad nil utiles uiuendiq; ſimul & finem & faſtidium allaturas: deo
tibiq; reſeruare: ut animæ tuæ libertas extrema omniũ cura ſit: certo q̃uis in tempore: nõ/
ne tibi ordo tranſuerſus uidetur meliora poſtponere? ℂ Fran. Eſt autem aliqua propoſiti
mei ratio. Eam enim quam hic ſperare licet gloriam: hic quoq; manenti quærendã eſſe per/
ſuadeo ipſe mihi. Illa maiore in cœlo fruendum erit: quo qui peruenerit hanc terrenam ne
cogitare quidẽ uelit. Itaq; iſtum eſſe ordinem ut mortalium rerum inter mortales prima ſit
cura: tranſitorijs æterna ſuccedant: ꝙ ex his ad illa ſit ordinatiſſimus progreſſus: inde autẽ
regreſſus ad iſta non pateat. ℂ Aug. Stultiſſime homũcio: ſic igitur quicquid uoluptatum
cœlum habet aut tellus: & utrobiq; ad nutum fluentes ac fœliciſſimos tibi fingis euentus?
At mille hominum mille & totidem ſpes iſta fefellit: Innumerabiles animas orco demerſit:
dum enim alterum pedem in terra tenere putãt: alterꝝ in cœlo: neq; hic conſiſtere: neq; illuc
aſcendere potuerunt: Itaq; miſerabiliter lapſi ſunt: ſubitoq; illos uel in ipſo ætatis flore: uel
in medio rerum apparatu uegetabilis aura deſtituit. Et hoc tibi quod tam multis contigit
contingere poſſe nõ cogitas: Heu ſi forte interim (quam deus ꝓhibeat ruinam) multa mo/
liens patereris: quantus dolor: quantuſq; pudor & q̃ſera pœnitẽtia ꝙ in diuerſa diſtractꝰ
euanuiſſes in ſingulis. ℂ Fran. Miſereatur altiſſimus ne iſta contingant. ℂ Aug. Miſericor/
dia diuina liberet: q̃uis humanam tamen non excuſat inſaniam: Nolo autem de miſericor
dia nimium ſperes. Sicut enim deſperantes odit deus: ſic inconſulte ſperantes irridet. Illud
equidem ex ore tuo auditum eſſe doleo: philoſophorum in hac re ueterem ut ais fabellam
poſſe contemni: ea ne quæſo fabula eſt quæ geometricis demonſtrationibus terræ totius
deſignat anguſtias: ac Cretam quã longiuſculam licet inſulam eſſe confirmat: An ea quæ
aſſerit ex omni terra qñq; diſtincta: ita uocẽt ʒonis maximã illã mediãq; ſol' ardoribꝰ: du/
as autem dextera læuaq; importunis frigoribus perpetuaq; glacie oppreſſas: habitaculũ
hominibus non præſtare: duas reliquas inter mediã & extremam incoli? An ea quæ biper/
titæ huius habitabilis alteram partẽ: obijce magni maris inacceſſibilẽ uobis ſub pedibus
ueſtris locat: quã utrꝝ hoĩes teneant: ſcis q̃tã diſſenſio inter doctiſſimos hoĩes olim ſit. Ego
autẽ quid ſentirem abſolui in libro de Ciuitate dei quos te legiſſe non dubito. Alterã uero
uel totã uobis linquit habitabilem: uel ut quibuſdam placet in duas partes ſubdiuidens:
unã uſibus ueſtris attribuit: aliam ſeptentrionalis oceani reflexibus circumcludit atq; adi/
tum interdicit. An ea quæ hancipſam uobis habitabilẽ quãtulacũq; ſit: freto paludibuſq;
ac ſyluoſis arenoſiſq; & deſertis locis ĩminuit peneq; ad nihilum redigit: hoc telluris exiguũ
in q̃ tãto pe ſupbitis? An ea forte quæ ĩ hoc ad extremũ artatoq; habitaculi ueſtri ſitu diuer/
ſos uiuẽdi mores: aduerſuſq; religionũ ritus: diſſonas linguas diſſimileſq; habitus edocet:

atq; hoc modo propagādi late noīs præripit facultatē? Sed hæc tibi fabuloſa ſunt:fabuloſa
quoq; ſunt omnia quæ de te mihi promiſeram:nulli enim ferme notiora hæc rebar eſſe ꝙ ti
bi. Nempe ut omittam & Ciceronis & Maronis diſciplinam cæteraq; phyſica uel poetica
quibus hac de re inſtructiſſimus uidebaris:ſciebam te nuper in Africa tua hanc ipſam ſentē
tiam præclaris uerſibus deſcripſiſſe:ubi dixiſti: Anguſtis artatus finibus orbis Inſula par
ua ſita eſt:curuis ꝙ flexibus ambit Oceanus. Aliaq; deinceps addidiſti:quæ ſi falſa puta
bas:miror ut ea per te tam conſtanter aſſerta ſūt. Quid nunc de famæ mortalium breuita
te deq; temporalibus anguſtijs loquar:cum ſcis quoꝝ uetuſtiſſima memoria eſt æternitati
collata:ꝙbreuis ꝙq; recens ſit. Non ego te ad opiniones illas ueterum reuoco:qui crebra
terris incendia diluuiaq; denunciaut: quibus & Platonicus Timæus & Ciceronianus rei
publicæ ſextus liber refertus eſt. Ea enim quanꝙ multis probabilia uideanť:ueræ tamē re
ligioni:cui initiatus es:aliena ſunt profecto :ac præter hæc ꝙmulta ſunt quæ diuturnitatē
(ne dicam æternitatem)nominis impediunt. Mors imprimis hominū illorum:quib⁹ cum
uita tranſacta eſt obliuioq; naturale ſenectutis malum: Semper quoq; ſuccreſcens nouorū
laus hominum qui flore ſuo non nihil interdum ueteribus titulis derogat:quantūq; maio
res deprimit:tantum ipſa ſibi uidetur aſſurgere. Huc accedit inuidia:que glorioſa moliētes
abſq; intermiſſione pſequitur. Accedit odium ueritatis & inuiſa plæbibus ingenioſoꝝ ui
ta. Adde iudiciorum uulgarium incōſtantiam : Adde ruinas ſepulchrorum:ad quæ diſcu
tienda ualent ſterilis mala robora ficus:ut Iuuenalis ait: Quam non ineleganter in Africa
tua ſecūdam mortem uocas. Atq; ut in eiſdem te hic uerbis alloquar:quibus tu illic alium
loqui facis:Occidet & buſtum tituluſq; in marmore ſectus: Occidet:hinc mortem patieris
nate ſecundam. En præclara & immortalis gloria quæ ſaxi unius mutatur impulſu. Adde
librorum interitum:quibus uel proprijs uel alienis manibus ueſtrum nomen inſertum eſt:
qui licet eo ſerior uideatur quo uiuacior eſt libroꝝ ꝙ ſepulchrorum memoria: tamen ieui
tabilis caſus eſt ꝓpter innumerabiles peſtes naturæ fortunæq; pariter: quibus ut cætera:
ſic & libri ſubiacent: quæ ſi cuncta ceſſarēt:ſenium ſuum ſuaq; illis mortalitas annexa eſt.
Mortalia nāq; Eſſe decet quæcūq; labor mortalis inani Aedidit ingenio: ut tuis potiſſimū
uerbis:tuus tam puerilis error conuincatur. Quid ergo adhuc ingerere tibi non deſinā uer
ſiculos tuos? Libris equidem morietibus ipſe Occumbēs:etiam ſic mors tibi tertia reſtat.
Habes de gloria iudicium meum:pluribus certe ꝙ me uel te decuit uerbis explicitum:pau
ciorib⁹ uero ꝙ rei qualitas exigebat:niſi forte nūc etiā fabuloſa tibi hæc omnia uidentur.
¶Fran. Minime quidem:neq; mihi more fabularum affecerunt animū:quinimmo ueteris
abijciendi nouum deſiderium iniecerūt:Quis enim ferme omnia iam pridem nota mihi fo
rent:auditaq; ſæpius: quoniā ut Terentius noſter ait:nullum eſt iam dictum quod non ſit
dictum prius:tamē & uerborum dignitas & narrationis ſeries & loquentis auctoritas mul
tum ualet. Cæterum de hac re ſentētiam tuam ultimam audire uelim: iubeas ne ut omiſſis
m ſtudijs meis omnibus inglorius degam : an uero medium aliquod tibi ſit conſiliū? ¶Au
gu. Vt inglorius degas nunꝙ conſulam:at ne gloriæ ſtudium uirtuti præferas identidē ad
monebo. Noſti enim gloriam uelut umbram quandam eſſe uirtutis. Itaq; ſicut apud uos
impoſſibile eſt corpus umbram ſole feruente non reddere:ſic fieri non poteſt:uirtutem ubi
libet radiante deo gloriam non parere. Quiſquis igitur ueram gloriam tollit:uirtutē ipſam
ſuſtulerit neceſſe eſt: qua ſublata relinquitur uita hominum nuda: & mutis animantibus
ſimillima: Vocātemq; ſequi præceps appetitum:qui unus bæluis amor eſt. Hæc igitur tibi
ſeruanda lex erit:uirtutem cole:gloriam neglige. Illam tamē interea (quod de M. Catone
legitur)quo minus appetes:magis aſſequeris . Nondum poſſim mihi temperare:quo mi
nus tecum tuis agam teſtimonijs. Illa uel inuitum:fugias licet:illa ſequeť. Agnoſcis ne uer
ſiculum:tuus eſt:Inſanus profecto uideatur qui die medio per ſolis ardorem ut umbrā cer
nerēt oſtēderetq; alijs:cum labore diſcurret:atq; nihilo ſanior eſt qui inter æſtus uitæ mol
to cū labore circūferť:ut gloriā ſuā late diffundat. Quid ergo eat ille ut terminū teneat cum
tem cū umbra ꝓſequiť? Agat iſte ut uirtutē apprehēdat:agētē gloria nō deſerit: Et hæc de
ea quæ ueræ uirtutis comes eſt: Illa uero quæ captať ex alijs:ſiue corpis ſiue īgenij artibus:
ꝗs hūana curioſitas īnumerabiles facit:nec gloriæ cognoīe digna eſt. Itaq; tu qui cōſcri
bēdis libris ætate iſta præſertim:tātis te laboribus maceras(pacē tua dixerim),ꝓcul erras:
oblit⁹ enī tuaꝝ:alienis reb⁹ totū incūbis:Ita ſub inani ſpe gloriæ:breuiſſimū hoc uitæ tēp⁹
te nō ſentiēte dilabiť. ¶Fran. Quid faciā igiť:labores ne meos īterruptos deſerā? an acce

lerare cõſultius eſt:atq; illis(ſi deus annuat)ſummã manũ ĩponere:quibus curis exut⁹ ex/
peditior ad maiora proficiſcar:tantum em̃ actũ ſumptuoſum opus uix poſſum æquanimi-
ter medio calle deſerere. ¶ Augu. Quo pede claudices agnoſco: teipſũ derelinquere mauis
q̃ libellos tuos:Ego tamẽ officium meum peragam q̃ fœliciter:tu uideris ac certe fideliter.
Abijce ingentes hiſtoriarum ſarcinas:ſatis Romanæ res geſtæ & ſuapte fama & aliorum ingeni/
is illuſtratæ ſunt. Dimitte Africam eamq; poſſeſſoribus ſuis linque:nec Scipioni tuo nec ti
bi gloriam cumulabis. Ille altius nequit extolli:tu poſt eum obliquo calle niteris. His igit̃
poſthabitis te tandem tibi reſtitue:atq; ut unde uenimus reuertamur. Incipe tecum de mor
te cogitare:cui ſenſim & neſci⁹ appropinquas:reſciſſis uelis:tenebriſq; diſcuſſis:in illã ocu/
los fige. Caue ne ulla dies aut nox tranſeat:quæ non tibi memoriã ſupremi temporis inge/
rat:quicquid uel oculis uel animo cogitãtis occurrit:ad hoc unũ refer:cœlum: terra :maria
mutantur:quid homo fragiliſſimũ animal ſperare poteſt? Viciſſitudo temporum ſuos curſus
recurſuſq; peragit nunq̃ permanens:ſi tu poſſe ꝑmanere putas:falleris. At ut elegãter ait
Flaccus:Damna tamen celeres reparant cœleſtia lunæ Nos ubi decidimus. Quotiens igit̃
floribus uernis æſtiuam ſegetem:quotiens æſtiuis ſalubris autumni temperiem:quotiens
autumni uindemijs hybernam ſucceſſiſſe niuem uides:dic tecum ita:prætereũt:ſed ſæpius
reuerſura:ego aũt irrediturus abeo. Quotiens uergente ad occaſum ſole umbras mõtium
creſcere conſpicis:dic nunc uita fugiente:umbra mortis extenditur:Iſte tamẽ ſol cras idem
aderit:hic aũt mihi dies irreparabiliter effluxit. Quis pulcherrima ſpectacula ſerenæ noctis
enumeret? quæ ſicut male agentibus peroportuna: ſic bene agentibus deuotiſſima ꝑs tem/
poris eſt. Quobrem non ſecurius q̃ magiſter Phrygiæ claſſis:neq; em̃ tutius fretum naui/
gas media nocte conſurgens. Sydera cuncta nota tacito labẽtia cœlo:quæ dum ad occidẽ/
tem feſtinare circumſpicis:ſcito te cum illis impelli:nullãq; niſi in eo qui non mouet̃:quiq;
occaſum neſcit:ſupereſſe fiduciam ſubſiſtendi. Ad hæc dum occurrunt quos modo pueros
uidiſti aſcendẽtes ætatum gradibus: recordare te interim alio calle deſcendere: eoq; celeri-
us quo ſcd'm naturam:ſic omniũ grauium caſus uetuſta cernenti mœnia ſuccurrat:impri/
mis ubi ſunt:quorũ illa congeſſerunt manus recentia tuenti:ubi mox futuri ſunt. Idem de
arboribus:ex quarum ramis ſæpe fructum nõ legat ipſe qui coluit ac plantauit. In multis em̃
obſeruatum ẽ illud Georgicum:Tarda uenit ſeris futura nepotibus umbra. Flumina uelo/
ciſſima mirãti ſemper:ne te ad alienos euocem:uerſiculus quidem tu⁹ in promptu ſit:Flu/
mina nulla quidem curſu leuiore fluunt q̃ Tempus abit uitæ. Nec te uallat dierum pluralitas
& ætatis operoſa diſtinctio. Tota hominũ uita quantumlibet intendatur:diei unius inſtar
habet:eiuſq; uix ĩtegri: Crebro ante oculos reuoca Ariſtotelicam quãdam ſimilitudinem:
quam animaduerti admodum tibi placere: uixq; unq̃ ſine graui mentis impulſu legi ſole/
re uel audiri:q̃ clariori eloquio & ad perſuadendum aptiori:In Tuſculano quidem a Cice
rone relatam inuenies:ait his uerbis aut profecto ſimilibus:neq; em̃ libri nunc illius copia
eſt:Apud Hypanim inquit fluuium:qui ab Europe parte in põtum influit:beſtiolas quaſ/
dam naſci ſcribit Ariſtotiles:quæ unũ diem uiuant: quæ oriente ſole moritur:iuuenis mo/
ritur:quæ uero ſub meridie iã ætate perfectior: atq; ſole occidente ſenex abit:eoq; magis ſi
ſolſticiali die: Cõfer uniuerſam ætatẽ noſtram:ſin eadem propemodũ breuitate reperiant̃.
Hæc ille. Quæ quidem aſſertio meo iudicio tam uera eſt:ut ex ore philoſophorum iam pridẽ
in uulgus effuſa ſit. Nunquid em̃ rudes etiam & ignaros homines in quotidiani ſermonis
uſum deduxiſſe uides:ut puerum aſpicientes dicant:huic ſol oritur:uirum autẽ:hic meridiem
attingit:hic nonam:ſenem uero decrepitum:ad ueſperam atq; ad ſolis occaſum iſte perue/
nit. Hæc igitur fili chariſſime tecum uolue:& ſi qua huius generis occurrunt alia:quæ mul/
ta eſſe non dubito:ſed hæc erant quæ ex tempore ſeſe obtulerũt. Vnũ præterea obſecro:ſe/
pulchra ueterum ſed eorum qui tecum uixerunt diligentius contemplare:certus eandẽ tibi
ſedem ac perennem aulam fore præparatam. Tendimus huc om̃es:hæc eſt domus ultima.
Tu quoq; qui nunc ætate ultima florida ſuperbis:alios calcas:mox ipſe calcaberis:Hæc co
gita:hæc diebus ac noctibus meditare:nõ ſolum ut hoĩem ſobrium ac naturæ ſuæ memo/
rem:ſed ut philoſophũ decet:atq; ita teneas:intelligi debere q̃d' ſcribit̃. Tota philoſophorum
uita cõmendatio mortis eſt. Iſta inq̃ cogitatio docebit te mortalia facta cõtemnere:aliãq;
uiuẽdi uiã quã arripias mõſtrabit. Interrogabis aũt quænã hæc uia eſt ſeu qb⁹ adeũda tra
mitib⁹. Rñdebo tibi lõgis monitionib⁹ te nõ egere. Audi mõ uocãtẽ iugit̃ hortantẽq; ſpiri-
tum & dicentẽ:Hoc iter eſt in patriã. Scis quæ ille tibi ſuggerit:quas uias & quæ deuia: q̃d

o ſequendũ uitandũ ue ꝓnũciet. Illi parere: ſi ſaluũ te uel liberꝝ eẽ cupis: nõ lõgis deliberatio/
nibus opus eſt: factũ exigit: natura periculi hoſtis inſtat a tergo: & in faciẽ inſultat: parietes
tremunt in quibus obſeſſus es: non eſt ulterius hæſitandũ. Quid tibi prodeſt dulciter aliis
canere ſi te ipſe non audis? Finem faciã: effuge ſcopulos: eripe te in tutum. Sequere impetũ
animi: qui cũ ſit turpis ad reliqua honeſta pulcherrimus eſt. ¶ Fran. Vtinam hæc mihi ab
initio dixiſſes: priuſq̃ his animũ ſtudijs addixiſſem. ¶ Augu. Dixi equidem ſæpe & in ip/
ſis primordijs ubi te calamũ arripuiſſe uidi: præfatus ſum: ꝙ uita breuis & incerta: ꝙ lon/
gus & certus labor: ꝙ opus grande: ꝙ fructus exiguus foret: Sed aures tuas obſtruxerant
populorꝝ uoces: quas odiſſe ſimul & ſecutũ eſſe te ſtupeo. Cæterꝝ quia ſatis multa contuli/
mus: quæſo ſi quid ex me gratũ accepiſti: ne patiaris ſitu deſidiaq̃ marceſcere: Si quid aũt
aſperius: ne moleſte feras. ¶ Fran. Ego ꝟo tibi tum pro alijs multis: cum pro hoc triduano
colloquio magnas gratias ago: quoniam & caligantia lumina deterſiſti: & denſam circũ/
fuſi erroris nebulam diſcuſſiſti. Huic autem quas refero grates: quæ multiloquio non gra/
uata: uel quæ nos ad exitum expectauit? quæ ſi uſq̃ faciem auertiſſet: operti tenebris ꝑdu/
uia uagaremur: ſolidũq̃ nihil uel tua contineret oratio uel intellectus meus exciperet. Nũc
uero quoniam ſedes ueſtra cœlum eſt: mihi autẽ terrena nondũ finit̃ habitatio: quæ quor/
ſum duratura ſit neſcio: & in hoc pendeo anxius ut uides: obſecro ne me (licet magnis tra/
ctibus diſtantẽ) deſeratis: Sine te eñ pater optime: uita mea inamœna eſt: ſine hac aũt nul/
p la foret. ¶ Augu. Impetratum puta: modo teipſum non deſeras: alioquin iure optimo de/
ſereris ab omnibus. ¶ Fran. Adero mihi ipſe quãtũ potero: & ſparſa animæ fragmenta re/
colligã: moraborq̃ mecũ ſedulo: ſane nunc licet dum loquimur: multa me magnaq̃: q̃uis
adhuc mortalia negocia expectant. ¶ Aug. Maius fortaſſe uulgo aliquid uidetur: ac certe
utilius nihil eſt: nihilq̃ ꝙ poſſit fructuoſiꝰ cogitari: Reliquæ eñ cogitatiões poſſunt eſſe ſu/
peruacue: has aũt ſemꝑ neceſſarias: ineuitabilis probat exitus. ¶ Fran. Fateor: neq̃ aliã ob
cauſam propero nunc tam ſtudioſus ad reliqua: niſi ut illis explicitis ad hæc redeam: nõ igi/
narus (ut paulo ante dicebas) multo mihi futurꝝ eſſe ſecurius ſtudiũ hoc unũ ſectari: & de/
uijs prætermiſſis: rectum callem ſalutis apprehendere: Sed deſiderium frenare non ualeo.
¶ Augu. In antiquã litem relabimur: uoluntatem impotentiã uocas: ſed ſic eat quãdo ali/
ter eſſe nõ poteſt: Supplexq̃ deũ oro: ut euntem comitemur: greſſuſq̃ (licet uagos) in tutũ
iubeat peruenire. ¶ Fran. O utinam id mihi cõtingat quod precaris: & ut duce deo integer
ex tot amfractibus euadam: & dum uocantem ſequor: non excitem ipſe puluerem in ocu/
los meos: ſubſidiantq̃ fluctus animi: ſileat mũdus & fortuna nõ obſtrepat.

Franciſci Petrarchæ poetæ Oratoriſq̃ Clariſſimi: Liber qui Secretũ inſcribi/
tur: In quo de Contemptu mundi Colloquio trium dierꝝ diſputat̃: Explicit.

Franciſci Petrarchæ poetæ Oratoriſq; Clariſſimi: Dialogus primus: in quo de Vera Sapientia diſputatur: Fœliciter incipit.

Collocutores ſunt Idiota & Orator.

Onuenit pauper quidã Idiota ditiſſimũ Oratorẽ in foro Romano: quẽ facete ſurridens ſic allocutus eſt. ¶Idiota: Miror de faſtu tuo: ꝙ tu licet continua lectione defatigeris ĩnumerabiles libros lectitando: nondũ tamen ad humilitatem ductus ſis. Hoc certe ex eo: quia ſcientia huius mũdi: in qua te cæteriſ præcellere putas ſtulticia quædam eſt apud deum: Et hæc inflat: Ex qua inflatione tumida oritur ſuperbia: quæ natione cœleſtis: ſemper in altum nititur ut grauiuſ cadat: uera autem ſcientia humiliat: quæ nulla inflatione grauefacta in altum non caſura uolat. Optarem igitur ut ad illam te cõferres: quoniam ibi eſt theſaurꝰ læticiæ. ¶Orator. Quæ eſt hæc præſumptio tua pauper Idiota & penitus ignorans: ut ſic paruifacias ſtudium litterarum: ſine quo nemo proficit? ¶Idio. Non eſt magne Orator præſumptio quæ me ſilere non ſinit: ſed charitas: Nam uideo te deditum ad quærendũ ſapiẽtiam multo caſſo labore: a quo te reuocare ſi poſſem deſidero: ita ut & tu errorem perpenderes: puto contrito laqueo te euaſiſſe gauderes. Traxit te opinio auctoritatis: ut ſis quaſi equus naturaliť liber: ſed arte capiſtro alligatus præſepi: non aliud comedit niſi qđ ſibi miniſtrať. ¶Ora. Si non in libris ſapientum eſt ſapientiæ pabulum: ubi tũc eſt? ¶Idio. Non dico ibi non eſſe: ſed dico naturale ibi non reperiri: Qui enim primo ſe ad ſcribendum de ſapientia contulerũt: nõ de librorum pabulo qui nõdum erant: incrementa receperũt: ſed naturali alimento in uiros perfectos euadebãt: Et hi cæteros qui ex libris ſe putant profeciſſe: longe ſapientia antecedũt. ¶Ora. Quãuis forte ſine litterarum ſtudio aliqua ſciri poſſunt: tamen res difficiles & grandes nequaꝙ: cum ſcientiæ creuerint per additamenta. ¶Idio. Hoc eſt qđ aiebam: ſcilicet te duci auctoritate & decipi. Scripſit aliquis uerbum illud cui credis: Ego autem tibi dico: ꝙ ſapiẽtia foris clamitat in platæis: & eſt clamor eius: quoniam ipſa habitat in altiſſimis. ¶Ora. Sapientiam attamen ſtudio ac librorum lectitatione conſecutus ſum. ¶Idio. Rem magnam: ſi uera eſſet: & inſepabilem a uirtute: Crede autem mihi: nunꝙ ſi uere ſapiens eſſes: hoc diceres: Sapiens enim ꝙtum eſt quod ſibi deſit intelligit: non gloriatur itaq; ſed ſuſpirat. ¶Ora. Sapientem me profiteor. ¶Idio. Bene irent res ſi tot eſſent ſapientes: quot ſapientiæ profeſſores: Nunc illud perdifficile eſt: hoc uero facillimũ. ¶Ora. Studio ad ſapiẽtiã perueni. ¶Idio. Vtinꝙ ſic ad illam perueniť: ſed an tu perueneris recogita: Non eſt enĩ res ſtudij breuis egẽs aliquot annorum ut reliquæ artes: tota uel longiſſima opuſ eſt uita. Si quis: ut aiunt: tota die curren ſ peruenit ad ueſperam: ſatis eſt. Notum eſt illud Platonis: ut alia multa: præclariſſimũ: qđ tuo Ciceroni placet & mihi: Beatum cui etiam in ſenectute contigerit ut ſapientiã ueraſq; opiniones aſſequi poſſit. Has tu an calle medio obuias habueris miror: an neſcio ꝗ pennato eq̃ uectꝰ ante tempꝰ attigeris: incertũ: ꝗ tam cito ſapiens euaſiſti. ¶Ora. Sapientiæ perfectionem cælitus accepi: Eſt enim ſapiẽtia donũ: omne autem donũ deſurſum eſt a patre luminũ. ¶Idio. Eſt fateor cœleſte donũ ſapiẽtia: Sed magnꝰ certe uir erat: & dei amicꝰ Paulus: ꝗ non ut tu de ſapientia: ſed potiꝰ hoc modo aiebat: Non ꝙ iam acceperim aut ꝑfectus ſim. ¶Ora. Sapientiam cupida mente comprehendi. ¶Idio. Vt pecuniæ rerũq; multarum mala: ſic ſapientiæ cupiditas bona eſt: Sed an tu tantæ rei capax ſis uideto. Certe illeidem de quo modo memini: Paulus apoſtolus: Ego me inquit non arbitror comprehendiſſe. Et ille quoq; permagnus erat qui cum deo de ſeipſo loquens aiebať: Imperfectũ meũ uiderunt oculi tui. Hoc eſt propriũ ſapientis impfectum ſuũ noſſe ac fateri. ¶Ora. Sapiẽs dicor. ¶Idio. Non tuæ: neq; alienæ uoces unꝙ ſapientem fecerũt: ſed res ipſa. ¶Ora. Sapiens uulgo dicor. ¶Idio. Vulgus inſanos ſapientes: & ſapiẽtes inſanos iure ſuo dicere ſolet: qđ eſt ut falſa pro ueris: & uera pro falſis habeat. Nihil eſt a ueritate remotiuſ: ꝙ uulgaris opinio. ¶Ora. Omnes me prædicant ſapientẽ. ¶Idio. Ad famam fortaſſe aliquid: ad ſapientiam nil oĩno. Sentio autem ſuperſcriptionibꝰ inniteris litterarum: quibus nihil eſt liberalius: non ſatis eſt facere ſapientes qui non ſunt: ſed egregios & inſignes faciunt & reuerendos: ſereniſſimos inſuper & illuſtres: ut iam ſimplex ſapientiæ titulus ſit pudori: qui ꝙpaucis tamen conueniat: ſtupor eſt. Vis autem noſſe ꝙ ſis ſapiens: Verte oculos retro:

Recordare quotiens in hoc uitæ cursu cespitaueris: quoties offenso pede cecideris: quot pu/
denda: quot dolẽda: quot pœnitẽda cõmiseris: tũc si audes te dicito sapientẽ: credo aũt non
audebis. ¶ Ora. Scio me sapientẽ. ¶ Idio. Litteratũ forte uis dicere: Sũt enĩ plane litterati
aliq: licet pauci: sapiẽtes aũt pene nulli. Aliud ẽ sapiẽter loq: aliud sapienť uiuere: aliud di/
ci: aliud esse sapientẽ. Fuere q dicerẽt sapiẽtẽ nullũ. Id ꝙ uerũ falsum ue sit: nõ disputo: Cer
te nimis prærupta est snĩa: & ad desperationem ꝓna: & studio aduersa sapĩæ. Hebræi sapiẽ
tem Salomonẽ suũ prædicãt: qui ꝙ sapiens esset: turba cõiugũ pellicũꝗ testatur: multoꝗ
magis dijs alienis cultus exhibit⁹. ¶ Ora. At Romani sapientẽ Leliũ & Catonẽ habuere:
D Græcia ipsa dũ floruit septẽ habuisse diciť sapiẽtes. ¶ Idio. Hæc de antiqs sapiẽtib⁹: Fœli
cior ætas nostra: quæ nõ unũ duos ue: aut septẽ: sed ĩ singulis urbib⁹ ceu pecudũ greges nu
merat sapiẽtes. Nec mirũ sane multos esse: q tam facile fiant: Venit iuuenis stult⁹ ad templũ
doctoris insignia receptur⁹: præceptores illũ sui celebrãt seu amore seu errore: tumet ille:
uulgus stupet: applaudũt affines & amici. Ipse iussus cathedrã scandit cũcta iam ex alto de
spiciẽs: & nescio qd cõfusum murmurãs: Tũc maiores certatim ceu diuina locutũ laudib⁹
ad cœlũ tollũt: tinniũt interim campanæ: strepũt tubæ: uolant anuli: figunť oscula: uertici
rotũdus ac magistralis bonnet⁹ apponiť. His pactis descẽdit sapiẽs q stultus ascẽderat. Mi
ra ꝓrsus trãsformatio: nec Ouidio cognita. Sic fiũt hodie sapiẽtes: Verus sapiens fit alter.
¶ Ora. Sapiẽs attamẽ sum. ¶ Idio. Solent q de se magnifice sentiũt confidenť maiora uiri
bus aggredi: inꝗ nisu medio ꝓlapsi: suo magno uel periculo uel pudore addiscere ꝙ iusti
rerũ æstimatores fuerint suaꝝ. Præstat igiť (mihi crede) falsas opiniões abijcere: insolentiã
deponere: insipientiã circũspicere: & optare ne qua expiẽdæ sapiẽtiæ necessitas incidat: quæ
declaret te de nihilo gloriatũ. Hæc rectior tutiorꝗ quærẽdæ sapiẽtiæ uia ẽ. ¶ Ora. Credo
E & ego ad sapiam ꝑuenisse. ¶ Idio. At si mihi obsequeris: ad illã poti⁹ assurgẽdo nitendoꝗ
ꝑuenies ꝙ credẽdo. Nihil enĩ ascẽdit alti⁹ ꝙ humilitas oposa. ¶ Ora. Magna mihi sapien/
tia ẽ. ¶ Idio. Putassem forsan si tacuisses: Iam me præmunisti: qm̃ ubi maior iactãtia: sapiẽ
tia minor esse solet: ut tuus ait Cicero: Qui se inqt iactat: statim ĩuenit derisorẽ: imo & tot
irrisores: quot habet auditores. ¶ Ora. Inter sapiẽtes deputat⁹ sum. ¶ Idio. Vn⁹ forsan es
de illo grege quoꝝ numer⁹ mult⁹ est magnusꝗ: qb⁹ preciosum magis est uideri sapiẽtes &
nõ esse: ꝙ esse qdẽ nec uideri. Sicut & m̃lti sũt q iusti poti⁹ uideri malũt & nõ esse: ꝙ esse iu/
sti nec apparere. Primos igiť sophistas uocat Aristoteles: secũdos hypocritas. Amboꝝ aũt
effect⁹ fallere ẽ: & ĩprimis seipsos. Isti uerbis: illi gestib⁹: Alij nutib⁹: gestib⁹ ac uerbis iustos
& sapiẽtes se ostẽdũt: stultos aũt prauosꝗ morib⁹ atꝗ uita. Præterea si tu sapiẽs esses: unꝗ
nõ diceres. Quippe nõ præsumit: nõ inflať: ueꝝ gemit in seipso sapiẽs: nõ gloriať: sed semp
qđ sibi desit ponderat: neꝗ acqsita sed acqrẽda semp cogitat. Oĩa nãꝗ illi desunt q sibi ad
ad sapiam deesse putat. Igiť si uelis fieri sapiẽs: noli ut iam dixi teipsum opinari sapientem.
F ¶ Ora. Verus tñ sapiẽs cõsensu omniũ iudicor. ¶ Idio. Ad sapiam uerã nemo ꝑuenire po
test q falsa sapia decept⁹ est. Stult⁹ igiť fias oportet: ut esse possis sapiẽs. Perge ergo quousq ti
bi stult⁹ uidearis: & attigisti sapiam. Stult⁹ uero tũc demũ tibi esse uidebere: cũ ad turpis
cognitionẽ ꝑuenies: Porro cũ a sape sapiẽtia diciť: ille ꝑfecto sapiẽs esse iudicať: cui res sapi
unt ꝓut sunt: q sic reb⁹ trãsitorijs nouit uti: ne æternis obsint: ita quoꝗ moderate præsenti
uti mũdo: ut ꝙtũ põt fruať ipso deo. Deniꝗ hæc uera sapia est: q̃ sapit de⁹ sapiẽti uiuẽti de
spiritu ei⁹: qua uitã suã ordinat; cõponit mores: act⁹ dirigit: ac oĩa opa sua q̊dã diuino sapo
re cõdit atꝗ format: q̃ eos etiã cũ qb⁹ hic uersať hoĩes: oleo lætificãte gratiæ adlinit: ut uide
tes opa ei⁹ bona: patrẽ q ĩ cœlis ẽ glorificẽt: gratiã habẽs ad amicos ad ĩimicos patiẽtiã: be
neficẽtiã ad q̊s põt: & ad oẽs beniuolẽtiã ad q̊s debet: neminẽ cõtẽnẽs: neminẽ iudicãs: oẽs di
ligens & saluos fieri optãs in uiscerib⁹ charitatis. Postremo ut breuiť cum uerbis Bernar
di cõcludã: Inuenisti inqt sapiam: si mala tua præterita defleas: si præsentia hæc bona par
uipẽdas: si futura bona toto cordis desiderio concupiscas. ¶ Ora. Stultum me dixisti fieri
oportere: ut sapiẽs sim. Qđ qdẽ tũc demũ asseq potero: ut tu dicis: cũ meipsũ nosse incepe
G ro: Quo igiť pacto: edissere: mei ipsi⁹ noticiã adipiscar. ¶ Idio. Remĩscere imprimis Ora
tor: & sæpenumero tua ĩ mẽte reuolue qd sis: Magna siqdem mortaliũ turba ignara quid
in terris sit agẽdũ: quidꝗ ĩ cœlis agiť quærit: philosopho cuidã ꝑsimiles q syderum cursus
noctu cũ astrolabio metireť: in limosam lapsus ẽ specũ: qđ ancilla sua cachinno magno ri
dens: Herus inqt me⁹ ignorat qđ ante pedes ẽ uile lutũ: & rimari temptat arcana cœlorũ.
Debet ergo hõ id primũ inqrere qd sit. Hõ inqt Porphyri⁹ est aĩal rõnale mortale. Mortal

Exemplum de iuuene stulto qui factus fit sapiens

Exemplum de astrologo

le ait Bernardus temperet rationale ne forte in ſupbiam extollaꝛ:& rationale cōfortet mortale ne in deſperationē labaꝛ. Hinc Bernardus ad Eugeniū quem modo allegaui. A te inquit tua conſideratio inchoet: ne fruſtra extēdaris ad alia te neglecto. Quid tibi ꝓdeſt uniuerſum lucrari mūdū teipſum perdēs? Noueris licet oīa myſteria: noueris lata terræ: profūda maris: alta cœli: ſi te neſcieris: ſimilis eris uiro ædificāti abſqꝫ fundamēto: ruinā non ſtructuram faciens. Non eſt ſapiens qui ſibi nō eſt ſapiēs: In acqſitione enim ſalutis tuæ nemo tibi germanior neqꝫ ꝓpinquior: Hæc Bernardus. Sunt præterea nōnulli adeo ſeu fatui ſeu elati qui ſeipſis ignoratis ſcientiā diuinoꝝ aſſequi putant. Sed quo pacto uult ille deum cognoſcere: qui ſeipſum conuinciꝛ ignorare? Neſcienti ſeipſum impoſſibile eſt ſcire deū. Ex ſui nempe cognitiōe oritur humilitas & timor dei: Quid fuit homo naſciturꝰ: quid ſit natus: quid mortuus erit? Ex ſui uero ignorātia oritur ſupbia: natione ut dixi cœleſtis: alta ſemper appetens ut grauiori caſu ad infima ruat: quæ fecit angelos dæmones: & dæmonibꝰ hoīes coæquit. Ex ſuperbia autem oriꝛ dei ignorāttia: ex qua infœlix deſperatio ſæpenumero cōſurgit. At uero ſine timore dei & humilitate quis poteſt de ſalute præſumere? Ille ſolus ē uere ſapiens ac ſeipſum intelligēs: qui uilem ſe ac paruū reputat: qui uero ſe magnū aliqd eſſe exiſtimat cum non ſit: falliꝛ ille: & uera ſapiētia in eo non eſt. ℂ Ora. Perge uero obſecro: perge inqꝫ: talia mihi inaudita hactenꝰ uerba ſalutaria enarrare. Sunt enī ut uideo ad ſalutem magis accedētia: ꝙ aut Ciceronis aut Quintiliani reliquoꝝue in meis oratorijs libris contentoꝝ. ℂ Idio. Pergam ꝓfecto: idqꝫ etiam libens. Vere ſapiens & rectus apud deū ille animus ē qui cogitat qualis uita: nō ꝙta ſit. Nempe ut pulchre ait & ſplendide Lactantiꝰ: Si ut uiuēdi: ſic & bene uiuēdi cura nobis eſſet: infinitos pene labores quibꝰ ſtulticia æſtuat humana tanꝙ ſupfluos & inſanos fugiēdos longe uitaremꝰ. Sed heu nemo iam uel admodum rarus ꝙ bene uiuat: ſed ꝙdiu curat: cū tamen omnibꝰ in poteſtate eſt ut bene uiuāt: ut diu uero nemini. Quid eſt aūt aliud diu uiuere: ꝙ diu torqueri? Et ꝙto diutiꝰ quis in hac uita fuerit: tanto maiori grauaꝛ oneraturqꝫ ſarcina peccatoꝝ. Et nō uides o Orator: Immo o quilibet homo ꝙ ſic es in uita iſta quaſi hoſpes in domo aliena. Qua die neſcit hoſpes uꝛ qua hora dicaꝛ ei: Exi foras: quia quā inhabitas domus tua nō eſt. Homo quippe uitæ cōmodatus eſt: non donatꝰ. Sapiens in hac uita ſic dies ſtudet agere tranſitorios: ut in futura dies æternitatis inueniat. Stude igiꝛ o homo ſi ſapiēs eſſe deſideras: ſaltē lœtaliter nō peccare. A uenialibꝰ enī: cū ſepties in die cadat iuſtus: quis poteſt oīno cōtinere? Qd ſi peccaueris: orationibuſ: holocauſtis: lachrymis atqꝫ elemoſynis tuam quoad poteſ iuſticiā redime: Ait enī ī Eccleſiaſtico Salomon: Fili peccaſti: nō adijcias iterū: ſed de priſtinis deprecare ut tibi dimittāꝛ. Sed hoc unū eſt qd te uiribꝰ totis fugere admoneo: ꝓcraſtinatio ſcilicet emēdationis & pœnitētiæ. Dico enī tibi ꝙ deus qui peccanti ueniā ſpopondit: peccanti diē craſtinū non ꝓmiſit: Teſtis eſt tuus in Tragœdijs Seneca ita dicēs: Nemo tam diuos habuit fauentes craſtinū ut poſſet ſibi polliceri. Deus enī licet ueniā ut dixi pœnitēti ꝓmiſerit: nō tamen ꝓmiſit ei dare uoluntatē pœnitendi: ſicut nec uoluntatem peccandi dedit. Immittit nanqꝫ diabolus longioris uitæ ſecuritatē: ut inferat ꝑditionē. Nec dinumerare eſt poſſibile ꝙtos hæc inanis ſpei fallax umbra deceperit. Audi ꝙ pulchre ait Gregoriꝰ: Deus quos diu ut cōuertanꝛ expectat: non cōuerſos duriꝰ damnat. Audi etiā ſi uis Auguſtinū ſupra Ioannem angelica potiꝰ ꝙ humana uerba reſonantē: Intēdant inqt qui amāt in dn̄o māſuetudinē: & timeāt ueritatē. Etenī dulcis & rectus dn̄s. Amas ꝙ dulcis eſt: time ꝙ rectꝰ eſt. Tanꝙ māſuetꝰ dixit: tacui: ſed tanꝙ iuſtus nunqd ſemꝑ tacebo? Miſericors & miſerator dn̄s: Ita plane. Adhuc adde longanimis: adde adhuc & multū miſericors: ſed time qd eſt in nouiſſimo & uerax. Manſuetꝰ dn̄s: longanimis dn̄s: miſericors dn̄s: ſed & iuſtꝰ dn̄s & uerax dominus. Largiꝛ tibi ſpaciū correctionis: ſed tu plus amas dilationē ꝙ emēdationē. Malus fuiſti heri: hodie bonꝰ eſto: Et hodiernū diē in malicia ꝑegiſti: uel cras mutare. Sꝑ expectaſ & de miſericordia dei tibi plurimū polliceris: quaſi ille qui tibi per patientiā ꝓmiſit indulgentiā: ꝓmittat tibi etiam ꝓlixiorē uitam. Vnde ſcis qd pariat craſtinus dies? Recte dicis ī corde tuo: Quādo me correxero: deus omnia mihi peccata dimittet: Negare non poſſumꝰ: correctis atqꝫ conuerſis indulgentiam deus promiſit. Nam in quo ꝓpheta mihi legis quia promiſit correcto indulgentiā: non mihi legis quia promiſit tibi deus longam uitam. Ex utroqꝫ igitur homines periclitanꝛ & ſperando & deſperando: conttarijs rebus: contrarijs affectionibus. Sperando decipitur is qui dicit: Bonus eſt deus: miſericors eſt deus: faciam qd mihi placet: quo libet laxem habenas cupiditatibꝰ meis ut impleam deſideriū animæ

Neſcienti ſeipſum impoſſibile eſt ſcire Deum.

inaequalis ē nobis cura uiuendi, A bene uiuendi.

meæ. Quare hoc? quia misericors est deus: bonus est deus: mansuetus est deus. Spe isti pe-
riclitantur. Desperatione autem qui cum inciderint ĩ grauia peccata putantes sibi non pos-
se iam ignosci pœnitentib⁹: & statuẽtes se ad damnationem sine dubio destinatos: dicunt
apud seipsos: Iam damnandi sumus: quare non qđ uolumus facim⁹? Ideo molesti sunt de-
sperati: Iam enim qđ timeant non habent & uæhementer timẽdi sunt. Istos desperatio ne-
cat: illos spes. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est ne te occidat
spes: & cum speras multum de misericordia: incidas in iudicium. Metuendum ẽ rursum ne
te occidat desperatio: & cũ putas iam tibi non ignosci quæ grauia cõmisisti: nõ agas pœni-
tiam: & incurras in iudicem sapientiam quæ dicit: Et ego uestræ ꝑditioni supridebo. Quid
ergo agit deus cum periclitantib⁹ utroq; morbo? Illis qui spe periclitant̃ hoc dicit: Ne tar-
des conuerti ad dñm: neq; differas de die in diem: Subito enim uenit ira eius: & in tempo-
re uindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitant̃ quid dicit? In quacũq; die iniqu⁹
conuersus fuerit: omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergo qui desperatione pe-
riclitantur proposuit indulgentiæ portum: propter illos uero qui spe periclitant̃ & dilatio-
nibus includuntur: fecit diem mortis incertum. Quando ueniat ultimus dies nescis: Ingra-
tus es: quia hodiernũ habes in quo corrigaris. Hinc dixit ad peccatricem mulierem domi-
nus: Nec ego te condemnabo: uade deinceps iam noli peccare: sed facta secura de præte-
rito: caue futura. Nec ego inquã te condemnabo: deleui qđ cõmisisti: obserua quod præ-
cepi: ut inuenias quod promisi. Hæc Augustinus. Audisti iam Augustinũ o Orator: audi-
I to etiam & Chrysostomũ super Ioannem sic dicentem: Quid est latrone & homicida dete-
rius? Nonne ultima hæc spẽs maliciæ est: & tamen ad summum uirtutis confestim peruo-
nit: & ipsum migrauit paradisum non diebus indigens: nõ una die: sed breni momẽto. Qua-
re licet repente transponi: & fieri aureum ex luteo? Quia enim non natura uirtus aut mali-
cia est: facilis est transpositio ab omni necessitate eruta: Si uolueritis & audieritis me ait do-
minus: bona terræ comedetis. Vides quoniã uoluntate indiget sola: uoluntate quidem nõ
cõmuni & nuda quæ est multorum: sed studiosa quæ paucorum est: Quia omnes noui in
cœlum uelle euolare nunc: sed per opera oportet uoluntatem ostẽdere. Etenim negociator
qui uult ditari nõ solũ usq; ad mentẽ uolũtatẽ sistit: sed nauem cõstruit: & congregat nau-
tas: & rogat gubernatorem: & in omnib⁹ alijs præparat nauim: & pecuniam fœneratur: &
transit pelagus: & ad exteram uadit terram: & pericula sustinet multa: & alia omnia quæ
sciunt qui mare nauigant: Ita & nos oportet uoluntatem ostendere. Nauigamus enĩ & nos
nauigationem non eam quæ a terra in terram: sed eam quæ a terra ĩ cœlum: Construam⁹
igitur mentem nostram ad aptam gubernationẽ quæ sursum fert: & nautas ei obedientes:
& nauim solidam: ut neq; circumstantia neq; tristicia submergatur mũdiali: neq; elationis
eleuet̃ spiritu: sed bene præcincta sit & leuis. Si sic quidem nauim: sic uero gubernatorem &
nautas præparabimus: cum aptitudine uentoꝝ nauigabimus: & filiũ dei qui uerus est gu-
bernator attrahemus ad nosipsos: qui non dimittet submergi nauim nobis: sed etsi infini-
ti flauerint uenti: & uentos increpabit & mare: & pro fluctuatiõe multam tribuet tranqui-
litatem. Hæc Chrysostom⁹. Veruntamen quæ supradicta sunt fere omnia de sola creata &
quæ homini inesse potest sapientia dixerim. Est quidem & alia sed increata sapientia longe
illa præstãtior longeq; differentior: & tanto quidem q̃to finitum ab infinito: æternum a
temporali differt. Media tamen ista ad illam: & non aliunde peruenit̃. ¶ Ora. Vt audio ci-
K te Idiotam reputes: sapere tamen non modicum uideris. ¶ Idio. Hæc est fortasse inter te &
me differentia: Tu te sapientem putas: cum non sis: hinc suꝑbis: Ego uero idiotam me esse
cognosco: hinc humilior: & ĩ hoc forte doctior existo. ¶ Ora. Quomodo ductus esse potes
ad scientiam ignorantiæ tuæ cum sis Idiota? ¶ Idio. Non ex tuis: sed ex dei libris. ¶ Ora.
Qui sunt illi? ¶ Idio. Quos suo digito scripsit. ¶ Ora. Vbi repiũt̃? ¶ Idio. Vbiq;. ¶ Ora.
Igitur & in hoc foro? ¶ Idio. Immo & iam in capite libri dixi: q; sapiẽtia clamitet ĩ plateis.
¶ Ora. Optarem audire quomodo. ¶ Idio. Si te absq; curiosa inq̃sitione affectũ conspice-
rem: magna tibi panderẽ. ¶ Ora. Potes ne breui tpe efficere: ut qd uelis degustem? ¶ Idio.
Possum. ¶ Ora. Cõtraham⁹ igitur nos in hanc tonsoris ꝓximã quæso apothecã: ut seden-
tes quieti⁹ loq̃mur. Placuit Idiotæ. Et intrãtes locũ: aspectũ in foꝝ ꝟtentes: sic exordit̃ est
Idiota sermonem.

Francisci Petrarchæ de Vera Sapientia: Dialogus primus explicit.

Eiuſdē Franciſci Petrarchæ poetæ Oratoriſq; Clariſſimi: Dialogus Secūdus: in quo de eadē re diſputatur: Fœliciter Incipit.

Idiota

q

Voniam tibi in præcedentib⁹ dixi ſapientiam clamare in platæis: & ꝙ clamor eius eſt ipſam in altiſſimis habitare: hoc tibi oſtendere ſic conabor. Et primū uelim dicas: quid hic aſpicis ī foro? ¶ Orator. Video ibi numerari pecunias: in alio angulo ponderari merces: ex oppoſito mēſurari oleum & alia. ¶ Idio. Hæc ſunt opera rationis illius per quam homines beſtijs antecellunt: Nam numerare: ponderare & menſurare bruta nequeunt. Attende nunc Orator per quem in q̊ & ex quo hæc fiunt: & dicito mihi. ¶ Ora. Per diſcretionem. ¶ Idio. Recte dicis. Per quid autem diſcretio? Nonne per unū numeratur? ¶ Ora. Quomodo? ¶ Idio. Nonne unū eſt unum ſemel: & duo eſt unum bis: & tria eſt unū ter: & ſic deinceps? ¶ Ora. Ita eſt. ¶ Idio. Per unum igitur fit omnis numerus. ¶ Ora. Ita uidetur. ¶ Idio. Sicut igitur unū eſt principium numeri: ſic pondus mīmū eſt principium ponderandi: & menſura mīma principiū menſurandi. Vocetur igitur illud pondus uncia: & menſura petitum: Nonne ſicut per unū numeratur: ita per unciam ponderatur: & ex petito menſurat̄? Nonne hæc ſic ſe habent? ¶ Ora. Immo. ¶ Idio. Per quid autem attingitur unitas: per quid uncia: per quid petitū? ¶ Ora. Neſcio. Scio tamen ꝙ unitas non attingitur numero: quia numerus eſt poſt unū: Sic nec uncia pondere: nec petitum menſura. ¶ Idio. Optime ais Orator. Sicut enim ſimplex prius eſt natura compoſito: ita compoſitū natura poſterius: unde compoſitum nō poteſt menſurare ſimplex: ſed econuerſo. Ex quo habes quomodo illud ꝑ quod ex quo & in quo omne numerabile numeratur nō eſt numero attingibile: ſimiliter illud per quod ex q̊ & in quo omne ponderabile ponderatur non eſt pondere attingibile: ſimilit̄ & id per qđ ex quo & in quo omne menſurabile menſuratur non eſt menſura attingibile. ¶ Ora. Hoc clare conſpicio. ¶ Idio. Hunc clamorem ſapientiæ in platæis traſfer in altiſſimis: ubi ſapiētia habitat: & multo delectabiliora reperies q̄ in omnibus ornatiſſimis uoluminibus tuis. ¶ Ora. Niſi quid per hoc uelis exponas: non intelligo. ¶ Idio. Niſi ex affectu oraueris prohibitus ſum ne faciam: Nam ſecreta æternæ atq; increatæ ſapientiæ nō ſunt omnibus paſſim aperienda. ¶ Ora. Multū deſidero te audire: & ex paucis inflāmor: Ea enim quæ iam præmiſiſti aliqd magni futuꝝ enūciāt: Rogo igit̄ ut incepta ꝓſeq̄ris. ¶ Idio. Neſcio ſi liceat tanta ſecreta detegere: & tam altā ꝓfunditatē facilē oſtēdere: tamen nequeo me cōtinere qn tibi cōplaceā: Ecce frater: ſūma ſapientia eſt hæc: ut ſcias quō in ſimilitudine iam dicta attingitur inattingibile inattingibiliter. ¶ Ora. Mira dicis & abſona. ¶ Idio. Hæc eſt cauſa cur occulta nō debent communicari omnibus: quia eis abſona uidentur. Admiraris me dixiſſe ſibi contradicētia: Dico autem: ꝙ ſicut iam ante de unitate: uncia & petito dixi: ita de omnib⁹ quoad omnium principium dicendum: Nam omniū principium eſt per quod ex quo & in quo omne principiabile principiatur: & tamen per nullum principiatum attingibile: Ipſum eſt per quod ex quo & in quo omne intelligibile intelligitur: & tamen eſt intellectu inintelligibile: Et ſimiliter per quod ex quo & in quo omne fabile fatur: & tamen eſt fatu ineffabile. Sic ē ꝑ qđ ex quo & in q̊ omne terminabile terminat̄: & tamen eſt termino iterminabile & fine infinibile. Tales facere potes īnumerabiles ueriſſimas ꝓpoſitiones: & omnia tua oratoria uolumina illis implere: & alia ſine numero illis addere: ut uideas quomodo ſapientia in altiſſimis habitat. Altiſſimū enim eſt quod altius eſſe non poteſt. Sola infinitas eſt illa altitudo: Vnde ſapientia quā cum omnes homines natura ſcire deſiderant cū tanto mētis affectu quærūt: nō aliter ſcit̄ q̄ ꝙ ipſa ē omni ſciētia altior & inſcibilis: & oī loquela ineffabilis: & oī intellectu intelligibilis: & oī mēſura īmēſurabilis: & oī ꝓportione iproportionabilis: & oī imaginatiōe imaginabilis: & oī ſenſatiōe īſenſibilis: & oī tractatione itractabilis: & oī guſtu īguſtabilis: & oī auditu īaudibilis: & oī uiſu īuiſibilis: & oī apprehēſiōe iapprehēſibilis: & oī affirmatiōe iaffirmabilis: & oī negatiōe īnegabilis: & oī dubitatiōe idubitabilis: & oī opiniōe īopinabil. Et qa oī eloqo ē inexpreſſibil: haꝝ locutionū nō pōt finis cogitari: cū oī cogitatiōe ſit īcogitabilis ipſa glīoſa atq; ætna ſapia ꝑ quā ex q̄ & in q̄ oia. ¶ Ora. Hæc īdubie maiora ſunt q̄ a te audire putabā. Nō ceſſes quæſo me illo ducere ubi aliquid talium altiſſimarum theoriarum tecum q̄ſuauiter deguſtem: Nam uideo te non ſatiari ſemper de illa ſapientia loqui. Maxima autem ut puto dulcedo hoc agit:

A

B

per unu fit omnis numerus

unitas no attingitur numero quia numerus est post unum

C quã niſi interno guſtu ſaperes: te non tantum alliceret. ¶ Idio. Sapientia eſt quæ ſapit: qua
nihil dulci⁹ intellectui. Neq̃ cẽſendi ſunt quouis modo ſapientes qui uerbo tantum & nõ
guſtu loquuntur. Illi autem cum guſtu de ſapientia loquunẽ qui per eam ita ſciunt omnia
ꝙ nihil omni: Per ſapientiam enim & ex ipſa & in ipſa eſt omne internum ſapere. Ipſa au
tem quia ĩ altiſſimis habitat: nullo ſapore eſt guſtabilis. Inguſtabilit̃ ergo guſtatur: cum ſit
altior omni guſtabili ſenſibili: rationali & intellectuali. Hoc eſt autem inguſtabiliter & a re
motis guſtare: quaſi ſi odor quidem dici poteſt præguſtatio inguſtabilis. Sicut enim odor
ab odorabili multiplicatus in alio receptus nos allicit ad curſum: ut in odore unguentorũ
ad unguentum curratur: ita æterna & infinita ſapientia cum in omnib⁹ reluceat: nos allicit
ex quadam præguſtatione affectuũ ut mirabili deſiderio ad ipſam feramur. Cum enim ip
ſa ſit uita ſpiritalis intellectus qui in ſe habet quandam connaturatã præguſtationem per
quam tanto ſtudio inquirit fontem uitæ ſuæ: quem ſine præguſtatione non quæreret: hinc
ad eam ut ad propriam ſuam uitam mouetur: & dulce eſt omni ſpiritui ad uitæ principiũ
q̃uis inacceſſibile continue aſcendere. Et quãdo eo ducitur uitam ſuam quærẽs: tãto plus
gaudet: q̃to ſuam uitam infinitam atq̃ ĩmortalem cõſpicit: & ſic euenit ut inacceſſibilitas
ſiue incomprehẽſibilitas infinitatis uitæ ſuæ ſit ſua deſideratiſſima comprehenſio. Quaſi ſi
quis haberet theſaurum pecuniæ: & ad hoc pertingeret ꝙ illum ſciret ĩnumerabilẽ: impon
derabilem & ĩmenſurabilem: hæc ſcientia incõprehenſibilitatis eſt gaudioſa & optatiſſima
comprehenſio: non quidem ut ad comprehẽdentem refertur: ſed ad ipſum amoroſiſſimũ
theſaurꝫ. Quaſi ſi quis amet aliquid: hic gaudet in amabili infinitas & inexpreſſibiles amo
ris cauſas reperiri: & hæc eſt gaudioſiſſima comprehenſio amantis: quando incomprehen
ſibilem eſſe amati amabilitatem comprehendit. Nequaq̃ enim tantum gauderet ſe amare
ſcd'm aliquid comprehẽſibile amatum: ſicut quando ſibi conſtat amati amabilitatẽ eſſe pe
nitus ĩmẽſurabilem: infinibilem: interminabilẽ ac incomprehẽſibilem: hæc eſt gaudioſiſſi
ma incomprehẽſibilitatis comprehenſibilitas. ¶ Orator. Intelligo forte iudicabis: Nam
hæc uidetur tua intẽtio: ꝙ principium noſtrum per quod ex quo & ĩ quo ſumus & moue
mur: tũc guſtatur a nobis ut principium: medium & finis: quãdo eius uitalis ſuauitas in
guſtabiliter guſtatur per affectum: & incõprehenſibilit̃ comprehenditur per intellectum.
At uero qui ipſum guſtabililiter guſtare & comprehẽſibiliter comprehendere nititur: ille pe
nitus eſt ſine guſtu & intellectu. ¶ Idio. Optime cœpiſti Orator. Ob hoc qui non aliud ſa
D pientiam putant q̃ id qđ eſt intellectu comprehẽſibile: & non aliud fœlicitatem putant q̃
eam quæ eſt attingibilis per eos: hi longe ſunt a uera ſapientia æterna & infinita: ſed cõuer
ſi ſunt ad finibilem quandam quietem: ubi putãt læticiam uitæ eſſe: ſed non eſt. Hinc ſede
ceptos comperiẽtes in cruciatu ſunt: Nam ubi fœlicitatem eſſe putabant: ad quam ſe omni
conatu conuertebant: ibi erumnam reperiunt & mortem. Sapientia enim infinita eſt indefi
ciens uitæ pabulum: de quo æternaliter uiuit ſpiritus noſter: qui ſi rectus eſt non niſi ſapiẽ
tiam & ueritatem amare poteſt. Omnis enim intellectus appetit eſſe: ſuum eſſe eſt uiuere.
ſuum uiuere eſt intelligere: ſuum intelligere eſt paſci ſapientia & ueritate. Vnde intellectus
qui non eſt deguſtans claram ſapientiam: hic eſt ut oculus in tenebris: Eſt enim oculus ſed
non uidet: quia non eſt in luce. Et quia caret uita delectabili quæ conſiſtit in uidere tunc eſt
in erumna & cruciatu: & hæc eſt mors poti⁹ q̃ uita: Sic intellect⁹ ad omne aliud q̃ ad æter
næ ſapientiæ pabulum conuerſus: ſe extra uitam quaſi in tenebris ignorantiæ inuolutum
potius mortuum q̃ uiuum reperiet. Et hic eſt cruciatus mirabilis: intellectuale eſſe habere
& nunq̃ intelligere. Sola enĩ æterna ſapientia eſt in qua omnis intellect⁹ intelligere poteſt.
E ¶ Ora. Pulchra certe atq̃ rara & mihi gratiſſima narras: Nunc age quæſo quomodo ele
uari queam ad aliqualem guſtum æternæ ſapientiæ. ¶ Idio. Aeterna ſapientia in omni gu
ſtabili guſtatur. Ipſa eſt delectatio in omni delectabili: ipſa eſt pulchritudo ĩ omni pulchro:
ipſa eſt appetitio in omni appetibili: & ſic in cunctis delectabilibus uel deſiderabilib⁹ dic
to: Quomodo ergo tunc poteſt non guſtari? Nonne uita eſt gaudioſa quando eſt ſcd'm de
ſiderium tuum? ¶ Ora. Immo nihil plus. ¶ Idio. Cum ergo hoc deſiderium tuum nõ ſit
niſi per æternam ſapientiã ex qua & in qua eſt: & hæc uita fœlix quã deſideras ſimilit̃ non
ſit niſi ab eadem æterna ſapientia in qua eſt: & extra quã nequit eſſe: hinc non aliud in om
ni deſiderio intellectualis uitæ deſideras q̃ æternam ſapientiam: quæ eſt deſiderij tui com
plementum: principium: medium & finis. Si igitur eſt tibi dulce hoc deſiderium immorta
lis uitæ: ut æternaliter fœliciter uiuas: quãdam in te præguſtationem experiris æternæ ſa

pientiæ: Nihil enim penitus incongruum appetitur: Sunt enim poma apud Iudos quorũ
prægustationem cum non habemus: ea non appetimus: Sed cum ſine nutrimento uiuere
non poſſumus: appetimus nutrimẽtum. Habemꝰ aũt nutrimẽti quandã prægustationẽ ut
uiuamus ſenſibiliter: Et hinc puer quandam habet lactis prægustationẽ in ſua natura: q̃re
dum eſurit: ad lac mouetur: Ex quibus enim ſumus ex illis nutrimur. Sic intellectus noſter
habet uitam ſuam ab æterna ſapientia: & huius habet aliqualem prægustationẽ: Vnde in
omni paſcentia quæ ſibi ut uiuat neceſſaria eſt nõ mouet̃ niſi ut inde paſcatur a quo habet
hoc intellectuale eſſe: Si igitur in omni deſiderio uitæ intellectualis attenderes a quo eſt in-
tellectus: per quod mouetur: & ad quod: in te comperires dulcedinem æternæ ſapientiæ il-
lam eſſe quæ tibi facit deſiderium tuũ ita dulce ac delectabile: ut inenarrabili affectu ferre-
ris ad eius comprehenſionẽ: tanq̃ ad imortalitatẽ uitæ tuæ: quaſi ad ferrum & magnetem
attendas: Habet enim ferrũ in magnete quoddam ſui fluxus principiũ: Et dum magnes p
ſui præſentiam excitat ferrum graue & ponderoſum: tunc mirabili deſiderio fertur etiã ſu-
pra motum naturæ quo ſcd'm grauitatem deorſum tendere debet & ſurſum mouetur ſe
ſuo principio uniendo. Niſi enim in ferro eſſet quædã prægustatio naturalis ipſius magne-
tis: non moueretur plus ad magnetem ꝗ ad alium lapidem. Et niſi in magnete eſſet maior
inclinatio ad ferrum ꝗ ad cuprum: non eſſet illa attractio. Habet igitur ſpiritus noſter in-
tellectualis ab æterna ſapientia principium ſic intellectualiter eſſendi: qđ eſſe ẽ conformiuſ
ipſi ſapientiæ ꝗ eſſe non intellectuale: Hinc irradiatio ſeu ĩmiſſio in ſanctam animã eſt mo
tus deſideroſus in excitatione. Qui enim quærit motu intellectuali ſapientiam: hic interne
tactus ad prægustandã dulcedinem ſui oblitus rapitur in corpore quaſi extra corpus: om-
nium ſenſibiliũ pondus eum tenere nequit: quouſq; ſe uniat attrahenti ſapiẽtiæ. Et tunc ex
ſtupida admiratione ſenſum linquens inſanire facit animam: ut cuncta præter ipſam nihili
faciat: & talibus dulce hunc mundum linquere: ut expeditius ferri poſſint in ipſam ĩmorta
litatis ſapientiam. Hæc prægustatio facit ſanctis omne apparens delectabile abominabile
& omnia corporalia tormenta propter ipſam citius adipiſcendam æquiſſimo animo ferre.
Hæc nos inſtruit hũc noſtrum ſpiritum ad ipſam conuerſum nunq̃ deficere poſſe. Si enim
hoc corpus noſtrum ſpiritum omni ſenſibili ligamento tenere nequit: quin auidiſſime ad ip
ſam corporeo dimiſſo officio feratur: nequaq̃ deficiente corpore deficere poteſt. Hæc enim
eſt eius aſſimilatio quæ ſpiritui noſtro naturaliter ineſt: per quam non quietatur imago ni-
ſi in eo cuius eſt imago: a quo habet principium: medium & finem. Viua autem imago per
uitam motum ex ſe exerit ad exemplar in quo ſolum quieſcit: Nam uita imaginis non po-
teſt in ſe quieſcere: cum ſit uita uitæ ueritatis & non ſua: hinc mouet̃ ad exemplar ut ad ueri
tatem ſui eſſe. Si igitur exemplar eſt æternum: & imago habet uitam in qua prægustat ſuũ
exemplar: iccirco deſideroſe ad ipſum mouetur. Et cum motus rei uitalis non poſſit quie-
ſcere niſi in infinita uita quæ eſt æterna ſapientia: ideo non poteſt ceſſare ſpiritalis ille mo-
tus qui nunq̃ infinitam uitam infinite attingit. Semper enim tam gaudioſiſſimo deſiderio
mouetur ut attingat: ꝙ nunq̃ de delectabilitate attactus faſtiditur. Eſt enim ſapientia æter
na cibus ſaporoſſimus qui ſatiando deſiderium ſumendi non minuit: ut in æterna cibatio-
ne nũq̃ ceſſet delectari. ℂ Ora. Indubie te optime dixiſſe teneo: Sed ualde referre uideo in-
ter guſtum ſapientiæ & ea quæ de guſtu proferri poſſunt. ℂ Idio. Bene dicis: & placet a te
hoc uerbum audiſſe. Sicut enim omnis ſcientia de guſtu rei nunq̃ guſtatæ uacua & ſterilis
eſt quouſq; ſenſus guſtus attingat: Ita de hac ſapientia quã nemo guſtat per auditum: ſed
ſolum ille qui eam accipit in interno guſtu: ille perhibet teſtimoniũ nõ de his quæ audiuit:
ſed in ſeipſo experimentalit̃ guſtauit. Scire multas amoris deſcriptiones: quas ſancti nobis
reliquerũt ſine amoris guſtu: uanitas quædam eſt. Quapropter ad quærẽdam æternam ſa-
pientiam non ſufficit ſcire quæ de ipſa leguntur: ſed neceſſe eſt poſtq̃ intellectꝰ repperit ubi
eſt: ꝙ eam affectu ſuam faciat: quaſi qui inuenit agrum in quo eſt theſaurus: nõ poteſt gau
dere de theſauro in agro non ſuo exiſtente: quare uendit omnia & emit agrum illum: ut in
ſuo agro habeat theſaurum: Vnde oportet omnia uendere & dare: Non uult enim æterna
ſapientia haberi niſi ibi ubi habens nihil de ſuo tenuit ut eam haberet. Id autẽ quod de no-
ſtro habemꝰ uitia ſũt: de æterna uero ſapiẽtia nõ niſi bona. Quapropter ſpiritus ſapientiæ
nõ habitat ĩ corpe ſubdito peccatis: neq; ĩ maliuola aĩa: ſed in agro ſuo puro: & ſapientiali
mũda imagine: q̃ſi in templo ſancto ſuo. Vbi enĩ æterna habitat ſapiẽtia: ibi ẽ ager dñicus
ferens fructum ĩmortalem. Eſt enim ager uirtutũ: quem ſapiẽtia colit: ex quo naſcunt̃ fru-

ctus ſpiritales : qui ſunt iuſticia:pax:fortitudo:temperantia:caſtitas:patientia:& cæteri ta
les.Et licet æterna ſapientia ſe omnibus cõmunicet liberaliſſime cum ſit infinite bona:ta
men a nullo capi poteſt uti eſt. Identitas enim infinita non poteſt in alio recipi: cum in alio
aliter recipiatur:& cum non poſſit in alio niſi aliter recipi:tũc recipiẽ meliori modo quo po
teſt:Sed ĩmultiplicabilis infinitas in uaria receptione melius explicaẽ:magna enim diuerſi
tas ĩmultiplicabilitatẽ melius exprimit. Ex quo euẽnit ut ſapientia in uarijs formis uarie
recepta hoc efficiat :ut quælibet ad identitatẽ uocata modo quo poteſt ſapientiam partici
pet:Vt quædam eandem participent:in quodam ualde diſtanti a prima forma:quibus uite
eſſe elementale tribuit:Alia adhuc in nobiliori gradu:quibus uitam præbet uegetabilem:
Adhuc alia in altiori:quibus uitam ſenſibilem:poſt hoc quibus animalẽ: deinde quibꝰ ra
tionalem:demũ quibus intellectualẽ:Et hic gradus eſt altiſſimus proximior ſcilicet ſapien
tiæ imago.Et hic ſolus eſt gradus habens promptam & innatam aptitudinẽ ſe ad ſapiẽtiæ
guſtum eleuandi:quia in illis intellectualibꝰ naturis imago ſapientiæ uiuit uita intellectua
G li:Cuius uitæ uis eſt ex ſe uitalem motum exerere:qui motus eſt per intelligere ad ſuũ pro
prium obiectum qd' eſt ueritas abſoluta quæ eſt æterna ſapiẽtia pergere. ¶ Nũc itaq; pro
hoc breui tempore:hæc ſic dicta ſufficiant : ut ſcias ſapientiam eſſe non in arte oratoria:aut
in magnis uoluminibꝰ:ſed in ſepatione ab iſtis ſenſibilibus:ac in conuerſione ad ſimpliciſſi
mam & infinitam formam:& illam recipere in templo purgato ab oĩ uitio :& feruido amo
re ei inhærere:quouſq; deguſtare eam queas & uidere q̃ ſuauis ſit illa in qua eſt omĩs ſua
uitas. Qua deguſtata uileſcent tibi omnia quæ nunc tibi magna uidentur:& humiliaberis
ut nihil arrogantiæ in te remaneat:neq; aliud quodcunq; uitium: quin caſtiſſimo & puriſ
ſimo corde ſemel deguſtatæ ſapiẽtiæ indiſſolubiliter adhærebis:etiam hunc mundũ & cun
cta quæ non ſunt ipſa magis q̃ ipſam deſerendo : & cum indicibili lætícia uiues ac morie
ris:& poſt mortẽ in ipſa amoroſiſſimo amplexu æternaliter requieſces:Qd' tibi & mihi cõ
cedat ipſa dei ſapientia ſemper benedicta.

Franciſci Petrarchæ Poetæ Oratoriſq; Clariſſimi: Dialo
gus ſecũdꝰ:In q̃ de uera Sapientia diſputaẽ:Explicit fœliciẽ.

Tractatuū ac capitulorū primi libri de Rebus Memorandis: Clarissimi uiri Frācisci Petrarchæ Poetæ Laureati: collecta: ordinata: enumeratiuaq; ānotatio

Tractatuū & capituloꝝ secundi libri de Reb⁹ Memorandis Annotatio.

Tractatuum ac capitulorũ Tertij libri de Reb⁹ memorãdis Annotatio.

uitandi honoris & laboris.
Ca.XX. De exclusione alioꝝ astutia q propter periculũ odij futuri & meriti uitãdas dicunt amicitias.
Ca.XXI. De astutia Solonis fingentis se stultũ: quo liberius posset loqui legẽ pniciosã.
Ca.XXII. De fisi figmẽto Vlyxis.
Ca.XXIII. De astutia Themistoclis cõtra inuidiã Lacedæmonioꝝ uolẽtiũ impedire refectionẽ muroꝝ Atheniensiũ.
Ca.XXIIII. De astutia Hãnibalis ut increpari nõ possit a suis Carthaginẽsib⁹ de prædito prælio.
Ca.XXV. De consilio Demosthenis dato mulieri paupculæ quæ receperat depositum.
Ca.XXVI. De astutia Aristotelis sup titulo quorũdã libroꝝ a se factoꝝ.
Ca.XXVII. De astutia cuiusdam Atheniensis: qui ut uitaret mortis periculum: publice petijt dignitatis gradum.
Ca.XXVIII. De astutia rustici asinarij contra Alexãdꝝ p quã mortem uitauit.
Ca.XXIX. De astutia Anaximenis philosophi contra Alexandrũ per quã saluauit ciuitatem euertendam.
Ca.XXX. De astutia cuiusdam contra opinionẽ cõmunem notãtis mysteriũ statuæ publicæ & litteraꝝ suarũ.
Ca.XXXI. De astutia Castrutij cõtra Lippum dispensatorẽ suũ apposita in ambiguitate scripturæ.
Tractatus Secũdus ẽ de Cõmuni hominũ sapiẽtia ĩ factis uel dictis & de exẽplis eoꝝ.
Ca.I. De intentiõe auctoris ĩ hoc tractatu.
Ca.II. De sapiẽtia Scipionis Africani circa erudiendos hoĩes indomitos & inexptos.
Ca.III. De cõmẽdatiõe hoĩs sine aduersitate seipsum domantis.
Ca.IIII. De sapienti practica Cæsaris Augusti ad aĩandũ subditos ad bonũ & uirtutẽ.
Ca.V. De quibusdam uerbis sapiẽtiæ: quæ aliquando dicuntur ab insanis quis notabilia.
Ca.VI. De sapienti uerbo Impatoris Vespasiani dicto cuidã Mœchanico Romano ad commodũ plæbis.
Ca.VII. De sapientia Titi Impatoris circa cognitionẽ gratiæ dei ĩ captione ciuitatis Hierusalem.
Ca.VIII. De sapienti lege lata a populo in Senatu Romano super exceptione Masanissæ regis & regimine sui ab eoꝝ impio.
Ca.IX. De alijs duobus casibus in quibus idem Senat⁹ sapienter puidit reipublicæ.
Ca.X. De sapientia Catonis in generali: & de quattuor suis dictis sapiẽtib⁹ ĩ speciali.
Ca.XI. De sapienti silẽtio Licinij Fimbriæ.
Ca.XII. De sapiẽtia Marci Agrippæ in tenendo cõcordiã: Et de exhotatione Marci Tullij Ciceronis monẽtis fratem suũ ut imitetur sapientẽ uirum.
Ca.XIII. De sapienti cõsilio Q. Ciceronis dato M. Tullio Ciceroni fratri suo: qđ si seruasset: necatus nõ fuisset.
Ca.XIIII. Qualiter Seneca sapienti cõsilio usus nt mortem uitaret cessit bonis: quam tamen uitare nõ potuit.
Ca.XV. De sapiẽti cõsilio Varronis: in expẽdẽdo pro aliq̃ bono saltẽ duodecimã partẽ tempis eius qđ qs expẽdit ĩ suo cõtrario.
Ca.XVI. De sapiẽti doctrina Fauorini: & alioꝝ pluriũ sapientũ cõtra dictum diuinatoꝝ & eoꝝ falsa uaticinia.
Ca.XVII. q̃ sapiẽtes nunq̃ debeãt intendere in uerboꝝ auctoritate scđm Domitiũ.
Ca.XVIII. q̃ sapiẽtia scđm Afraniũ est filia memoriæ: & efficacius habet ex rerũ experientia q̃ ex libris.
Ca.XIX. De sapiẽti dicto Pacuuij loquentis de his q habẽt sapiẽtiã in ore & in uerbis: & non in factis.
Ca.XX. De quadã poetica fictione Aristophanis: p quã stat⁹ humanæ uitæ mõstratur illusio ex falsis & breuib⁹ gaudijs suis.
Ca.XXI. De sapiẽtia uoluptatis: quæ potius demẽtia est: optata hostib⁹ populi Romani.
Ca.XXII. De sapiẽti optatu cui⁹dã hostis Romani Imperij: ut donis corrumpi posset: q̃ citius perire posset ipsum imperiũ.
Ca.XXIII. De sapiẽti demonstratione periculosi stat⁹ Tyrãnici: facta a Dionysio Syracusano Tyrãno Damoni.
Ca.XXIIII. De sapiẽti dicto Iugurthæ contra corruptã uenalitatẽ Senatoꝝ urbis.
Ca.XXV. De alio sapiẽti dicto Philippi regis Macedonũ in epistola ad Alexandrũ.
Ca.XXVI. Qualiter Olympias mater Alexandri sapienter castigauit filiũ dulci admonitione quia se dicebat filiũ Iouis.
Ca.XXVII. De sapiẽti correptiõe Alexandri suspsi⁹ a uanitate: ex occasiõe Olympiadis matris suæ.
Ca.XXVIII. De sapiẽti doctrina regis Cyri de perpetuitate aĩæ & ĩmortalitate mẽtis humanæ.
Ca.XXIX. De sapiẽti dicto Themistoclis: Poti⁹ uelle dare filiã uiro sine pecunia: q̃ pecuniæ sine uiro.
Ca.XXX. De sapiẽti consilio Damoclitis dato Atheniensib⁹ ut cõplacerẽt Alexandro.
Ca.XXXI. De sapiẽti abrogatione legũ & restitutiõe earũdẽ facta p Agesilaũ: ut extraordinariã iusticiã exerceret.

Tractatuū ac capitulo℞ Quarti libri de Rebus Memorandis: In quo de, puidētia tertia parte primæ uirtutis scilicet prudētiæ tractat': Annotatio.

Tractatus primus est de Coniecturis.

Finis

Fracisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Rerũ Memorandarum Liber primus Incipit.

Tractatus primus: De Ocio & Solitudine quorundam Clarorum uirorum.

De ocio solitarij ac diuisiõe eiusdẽ: & de quo ocio auctor uelit tractare: Ca. I.

s Ed mihi cuncta uersanti: cum id solum temporis uixisse uidear qđ ociosus aut solus uixi: uisum est non aliũde ꝙ ab ocio & solitudine potissimũ ordiri: non modo ꝗ hic plurima & maxima uitæ meæ solatia ꝑcepisse nouerim: sed ꝗ multis etiam claris uiris iactatis iuter curarum fluctꝰ huius portus quæsitum remediũ recordabar. Cæterũ cum solitarij ocij duo sint genera. Illud somno & inertiæ amicũ: qđ quidam lucifugæ sectant̃ qui uillis suis utunt̃ pro sepulchris: & in illis sese infodiũt uiuentes: nulla re alia ꝙ ocij cognomine gloriosi: nõ litterato tantũ: sed uiro etiam obscœnũ atq; indignũ cõmemoratione prætereo. Alterum illud attingam non tam urbis odio ꝙ litterarũ & uirtutis amore constitutũ: unde animo uel studiorũ cupido uel ad ea intẽto de qbꝰ proxime dicturus sum: gratissima proueniũt alimenta: ut hinc merito uelut a primo dicẽdorũ fonte totius narrationis descendat exordium. Quem uero nũc historicus illustrissimæ cohortis stauaq́ signiferũ: nisi quẽ poetici laboris primũ ducẽ in Africæ meæ libris statuisse nõ pœnitet. A B

De Ocio Scipionis Africani primi: Ca. II.

s Cipio ille qui primus agnomen Africani rebus gestis uirtute meruit: amator solitudinis atq; ocij fuit. Itaq; spiritũ domitorem gentiũ & militare illud corpus bellis exercitum aures q; castrorũ & tubarũ fragoribus oppletas huc referre consueuerat: non ut uirtus ocio langueret: sed ut sese mẽs uarietate negociorũ distracta colligeret: ꝙ obrẽ neq; sibi unꝙ ociosus perpetua mentis occupatione grãde aliquid moliens: neq; sibi solus unꝙ uidebat̃ altissimis atq; pulcherrimis comitatus curis: neq; theatrũ aut uulgi plausum quærebat: rerum suarũ plaudente memoria ac conscientiæ testimonio contentus. Iure ergo dicere solitum accepimꝰ: Nũꝙ se minus ociosum esse ꝙ cum ociosus: nec minꝰ solum ꝙ cũ solus esset. Idq; ipsius Africani non mediocrem æmulũ Marcum Portium Catonẽ scriptũ reliquisse auctor est Cicero.

De Ocio Scipionis Africani secundi: Ca. III.

h Vius nepos & ipse Africanus Scipio: sicut laboris supra fidem patiẽs: sic ociosæ cupidus quietis solus sæpe cum Lelio rusticari ꝑegrinariq; solitꝰ creditur: Interdũq; littoribꝰ Italicis uagabundus: expugnatricẽ illam Carthaginis Numantiæq; dextram ad marinas conchulas lapillosq; candidulos inter legẽdos inclinasse. Sic enĩ ad id qđ superat negociũ: ocio breuissimi temporis animũ recupabat. Verecunde hæc apud Ciceronem reuerẽterq; narrant̃: eos incredibiliter: ne uera deseram: repuerascere esse solitos cũ rus ex urbe tanꝙ e uinculis euolassent.

De ocio Marci Tullij Ciceronis: Ca. IIII.

d Vces bellorum memoro: Marcus Tullius Cicero post inumerabiles labores quos in republica pertulit: post tam multa discrimia: quæ sibi ille turbulentissimꝰ consulatus: & cum improbis certamen ĩmortale pepererat: fracta tandem libertate ciuiũ uelut puppe submersa nudus ornamentis suis omnibꝰ enauit: inq; ocium secessit: in quo quidem rura peragrãdo: sicut ipse de se loquitur: sæpe solus erat. Sed qđ negociũ quæso cũ illius ocio: quæ frequentia cũ illius solitudine conferenda est? Quã licet ipse casum patriæ miseratus grauiter defleat: inde tamen ad omnes populos peruenta diui ingenij monumẽta fluxerũt. Plura enim ibidem: ut ait idem: breui tempore: euersa ꝙ multis annis stãte republica scripsit. At qui fatum suũ declinare nõ ualuit: in tempestate tutus: in portu naufragium passus est.

De ocio Mutij Sceuolæ: Ca. V.

m Vtius Sceuola diuini pariter & humani iuris illa ætate consultissimꝰ: a procella fori fugiens in ocium & pilæ & aleæ calculorũ ludo fertur operam dedisse: eaq; uicissitudine rerum mole prægrauatum ingenium releuasse: Et his quidem ocia uitæ diuerticula contigerunt.

De ocio Epaminūdæ Thebani: Ca. VI.

ſ Ed ne ab hac illuſtrium cōmemorationis rerū alienigenæ ſeſe fortaſſis excluſos putent: Epaminūdas Thebanus quem apud præſtantiſſimos auctores uel primū uel inter primos Græciæ duces ſemp inuenio: Cuiq; litterarum ſtudiū ac philoſophiæ doctrina tanta inerat ut mirabile uideretur: ſicut Iuſtinus hiſtoricus ait: unde tam inſignis militiæ ſcientia homini inter litteras nato. Is inquā cum quo Thebanorū omnis gloriā: ut aiunt: & orta ſimul & extincta eſt: & ſuauitate muſica gemino labori debitum ocium exornans: præclaræ quidem: ut eſt apud Ciceronem: græcis fidibus ceciniſſe dicitur.

De ocio Achillis: Ca. VII.

ſ Imile apud Homerum de Achille: qđ ducē ſuū imitati noſtri quoq; uates aſſerūt. Id quidem prone ſuſcipimus & habemus ꝓpoſiti noſtri teſtem: clariſſimū adoleſcētem ſiue fictum ſuſpicamur ab Homero & eiuſdem ſententiæ auctor eſt excellentiſſimus poeta. Profecto nunq; id in eo quem nobilitandū propoſuerat ſibi ficturuſ: ni laborioſæ militiæ alternam ocij remiſſionē neceſſariā iudicaſſet.

De ocio Socratis: Ca. VIII.

ſ Ed alio ſpectare arbitror: qđ de Socrate ſcriptū eſt: cum iam ſenior foret uacare fidib⁹ cœpiſſe: Nō enim apud me ſimilitudinem ueri habet: tantū uirū illa ætate præſertim diſcendi potius gratia tam paruæ rei tempus impendiſſe: q̄ diſcendo docendoq; fatigatus talis ocij ſolatium quæſiuiſſe. Qđ parci⁹ miror dum eundem arundine cruribus inſerta colludentem infantulis ſuis intueor: qđ cernens familiariſſim⁹ ſibi riſiſſe fertur Alcibiades.

De ocio Roberti regis Siciliæ: Ca. IX.

A a T ne ſemper uetuſtiſſimis īmoremur: ſitq; aliquis & ætati noſtræ loc⁹: Robert⁹ hieroſolymitanus & Siculus: rex regum: & philoſophorū huius æui meo princeps iudicio: per ſingulos dies ſtatutis horis: e medijs regiæ uitæ turbinib⁹: in ocium uelut in aliquam quietiſſimam ſtationem ſeſe conferre conſueuerat. Illic multiplex ei quondam exercitium dum tulit ætas: uni tandem cuncta ceſſerunt. Fuit illi in urbe Neapolitana palatio confine pomerium: præaltis circumſeptū mœnib⁹ & pelago non modica ex parte circumfluxum. Huc modo cum paucis: modo cum ingenti procerum caterua quotidie ueniens: baliſta luſitabat. Idq; tam ſedulo: ut confeſtim (tantum erat & tam ad omnia uerſatile cœleſtis acumen ingenij) eius artificij magiſtros poſt tergum linqueret. Quæ res primū non hoſtibus modo: ſed ſuis quoq; minus uenerabilem feciſſe creditur: ignorantibus q̄tū negociorū ſub illo ocio tegeretur. Qđ ubi tandem rebus ipſis innotuit: contemptus omnis in admirationē & gloriam uerſus eſt. Interfui ego ſæpenumero dum dimetiendis ictib⁹ accliuis ſingulorum ſagittas internoſceret: Interea tamē dum eundo & redeundo tempus teritur: & ſenile corpus recrearet & acres ſubiectorum controuerſias uixq; extricabiles populorum nexus abſolueret. Quid notiſſima replicem? Conſtat hunc inermē ludentemq; (qđ
B omnes uidimus) armatos exercitus fudiſſe & grauiſſima ſæpe diſcrimina: non tantū a ſuorum perculiſſe ceruicibus: ſed etiam ne appropinq̄rent prouidiſſe. Deniq; non alit̄ q̄ ſi baliſta illa cunctorum tranſfodiſſet oculos: ſuorum ſemper peruertiſſe conſilia. Et ille quidē nuper indignum præſentia tanti regis orbem deſerēs: migrauit ad ſuperos: Ego autē q̄uis erga illiuſ memoriam uaria hominū ſtudia: præcipue Italicorū meorum diſſonanteſ opiniones nouerim: quia tamen non illius aut huius aurium uoluptati: ſed nudæ rerū ueritati ſtudeo: Roberti nomen in operis mei primordijs fulgere uolui: & cum præfatiōe ueniā ſi forte cui moleſtus ſum: quotiens illum rerum qualitas obtulerit liberius iam ſine adulationis ſuſpitione: niſi fallor: de morib⁹ eius loquar. Nullum mihi gratificandi propoſitum: nulla ſpes quæ nōnunq; a uero ſcriptorum animos auertunt: me quidem uera memorare conſcientia mea (ſi illi parum fidei eſt) teſtis eſt mors. Breui quidem fore cōfido ut unica peſtis tot tandem confutata uirtutibus conticeſcat & gelido ſaltem abeat ſepulchro: Nunc quoniam properantem calamum longa rerum ſeries expectat: de ocijs ſatis dictum eſt.

Tractatus secundus: De studio & doctrina aliquorum Illustrium uirorum.

De continuatione præcedentis tractatus cum isto & sequentibus: Ca. I.

Vperest de studio tractare: Quæ nam enim præcedentium erat & sequentium A
oportunior iactura: Nempe præcedentibus tam cognata materia est: ut si oci/
um demas: studium turbidũ & inquietum relinquatᷣ: At si studiũ detrahis:
inglorius torpor & pigro situ marcidus carcer est ocium. Ita fit ut hoc in illius
requie fundatum: illud huiusmodi laboribus semper ornatum sit. Rursus &
illud constat memoriæ ingenioq; & eloquentiæ: de quibus secuturis tractatibus agendum
est. Nullum omnino post naturam ipsam mai⁹ certiusq; patrociniũ fore q̃ uæhementẽ ani/
mi applicationem ad easdem summa cum uoluptate quã studium uocant: ex quibus soli/
dum conflatur doctrinæ nomen. Quocirca dilatis medijs: principiũ finemq; cõnectẽs: hũc
studio simul & doctrinæ locum dedicaui. Verum q̃uis quod omnium gentium pace dixe/ B
rim & Reginæ urbis ueneratio & excellens rerum gloria mereãtur: ut posthabita ratiõe tẽ/
porum: in exemplorum relatione primũ semper Romana locum teneant: uix hic tamẽ mi/
hi uideor narrationis initium reperturus: propter id uidelicet q; Theodosi⁹ Macrobi⁹ haud
quidem ignobilis scriptor ait: soli sapientiæ studio deditos: ut abunde Græcia tulit: ita Ro/
mam nesciuisse. Sed quid agam scio: Rimabor exercitus Romanos forumq; lustrabo & uel
ex armatis legionibus uel ex forensi strepitu studiosas & contemplationi deditas animas
eliciam.

De studio Iulij Cæsaris: Ca. II.

Iuus Iulius Cæsar: quem armorũ laus & uictoriarũ gloria cœlo exæquarũt: a stu/
dio litterarum medio q̃uis in bellorum furore non abhorruit: nunq̃ se cessisse & A
ipse gloriatur & magni consentiunt auctores. Accedit operum fides: præter adolescẽ
tiæ suæ libros: quos publicari dum bibliothecas ordinat: Augustus uetuit: multa iam pro/
uectus scripsit famosissima. Siquidem & anni totius ordinem & bisexti rationem: & quic/
quid de mensura æui uetustioribus ad eam diem uel ignotum uel cõfusum fuerat: summo
studio digessit: litterisq; & memoriæ tradidit posterorum. Atq; ut in Saturnalibus scriptũ
est: omnem inconstantiam temporis uagam adhuc & incertam: in ordine statæ diffinitiõis
coegit: & edicto palam posito publicauit. Scripsit Anticatones duos: scripsit & de Analo/
gia auspiciorũ. Rerum præter hæc a se gestarum: tam gallici q̃ ciuilis belli: libros edidit: nõ
a suis magis q̃ ab hoste laudatos. Marcus enim Tullius alioquin multum in Cæsarẽ gra/ B
uiter inuexit: hos tamen libros erubuit illaudatos præterire. Commẽtarios inquit scripsit
ualde quidem probandos: nudi sunt recti & uenusti: omni ornatu orationis tanq̃ ueste de/
tracta. Sed dum uoluit alios paratam habere unde sumerent qui scribere uellent historiam
ineptis gradũ fortasse fecit qui illa uellent calamistris inurere: sanos quidẽ homines a scri/
bendo deterruit. Eosdem Cæsaris libros: scriptor rerum suarum (ut fama fert) Iulius Cel/
sus: ut Suetonio uidetur hirtius: ita cõmendat: Difficillimã rem suscepi Cæsaris nostri cõ
mentarios rerum gestarum galliæ. Nec multo post: Quos utinam qui legerint inquit scire
possint q̃ inuitus cœperim scribẽdos: quo facilius caream stulticiæ atq; arrogantiæ crimi
ne qui me medijs interposuerim Cæsaris scriptis. Constat enim inter omnes nihil tam ope
rose ab alijs esse profectum: qđ non horum elegantia cõmentarioꝝ superetᷣ: qui sunt æditi
ne scientia tantarum rerum scriptoribus desit: adeoq; probantur omniũ iudicio ut prære/
pta non præbita facultas scriptorib⁹ uideatur. Cuius tamen nostra maior q̃ reliquorum
est admiratio. Cæteri enim q̃ bene atq; emendate: nos etiam q̃ facile atq; celeriter eos per
fecerit scimus. Et hæc quidem ille. Sane de celeritate apud Suetonium habetur expres/ C
sius ubi ait: Et hos libros & alios plurimos in quibus etiam poema quod interscribitur
tanta cum uelocitate peregisse: ut quosdam ex eis in Alpium transitu scripserit: ex citeriore
in transalpinam galliam reuertens belli gallici temporibus: quosdam ipsorum bellorum
ciuilium sub Mutinense discrimen: quosdam ab urbe Romana in ulteriorem Hispaniã ꝓ/
ficiscens: quam uiam simul cum studio diebus quattuor & uiginti perfecit. Incertum his si/
milibus operibus linquens: utrũ animi foret aut corpis an robore uel celeritate mirabilior.

De studio Augusti Cæsaris: Ca. III.

A d Iuus Cæsar Augustus diui Iulij filius: tam studiose paternis uestigijs inhæsisse tra
ditur: ut grauissimis bellorum studijs & imperij curis oppressus & tot coniuratio
obsessus insidijs: horas & momenta colligeret: nec ullum tempus inutiliter labi si
neret. Constat inter comedendum radendumq; uel lectioni operam dare solitum uel scri
pturæ: Inter crebra quoq; somni (cuius parcissimus fuit) inter bellaq; lictorum sibi uel cō
fabulatorū solatium adhibere. Studia liberalia (ut Suetonius ait) ab ætate prima cupide
& laboriosissime exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum & legisse & scripsisse & de
clamasse quotidie fertur. Itaq; uarij generis (ut ait idem) prosaica oratione composuit. le
orationes ad populum: & aliqua de uita sua tredecim libris Cantabrico bello nec ultra cō
B posuit. Scripsit & Epigrāmatū libꝝ & epistolarum ad amicos: conditum facetissima gra
uitate & luculentissima breuitate: quod opus inexplicatum & carie semesum: adolescenti
mihi admodum in manus uenit: multum frustraq; postmodum quæsitum. Cæterum epi
stolæ aliquæ sparsim a scriptoribus referuntur: quarum indaginem studioso cōmittim⁹ le
ctori. Nec latinis modo sed græcis: nec rhetoricis tantum: sed & philosophicis delectatus ē
eo pertinēt q; Apollodori Pergamæ philosophi filiorum ei⁹ Dionysij & Canoris amicitiā
quæsiuit: patremq; grandæuum iuuenis ipse secum: ne ullis locis aut temporib⁹ uacaret ab
urbe Romana Apolloniam usq; perduxit. Ex utriusq; autem linguæ auctoribus quos stu
diosius lectitabat: illa cupidius hauriebat quæ uel præcepto uel exemplo ad eruditionē ui
tæ morumq; elegantiam pertinent priuatæ uel publicæ disciplinæ. Hæc & diligenter ānō
tata seruabat: & cum res exigeret uel amicos uel totos exercitus uel prouinciales aut urba
nos magistratus illorum interiectione cōmonefacere solebat. In audiendis recitatorib⁹ poë
matum siue historiarum siue alterius generis inuentorum: mitis & patiēs fuit. Omnino sin
gulare hoc habuit: quia cum omnium præcipue principum mos sit: præsentia contemnere
C uetusta mirari: iste unus ætatis suæ fauit ingenijs. Digna quidem sapientissimi extimato
ris ueneratio: Quænam enī ætas illustrium apud nos ingenioꝝ fertilior fuit? Marcū Var
ronem: Marcum Ciceronē: Crispum Salustium: Titum Liuium: Anneum Senecam: Asi
nium Pollionem: Virgilium Maronem: Horatium Flaccum: Ouidium Nasonem: innume
rabilesq; alios uno tempore suis licet uiuendi gradibus distantes habuit: qui se inuicem ui
derint uel uidere potuerint. Libros integros senatui recitare uel populo per edictum notos
facere suetus erat: Inuentum paternum de temporis ratione unico errore comperto sup in
certa laude paucis diebus emendauit: & ut est scriptum: in Saturnalibus: omnem hunc or
dinem æreæ tabulæ ad æternā custodiam incisione mādauit. Nec poetriæ expers fuit: Ex
tat eius in Virgilium carmē breue quidem: sed nec humile nec insulsum: Aggressus & trag
cum opus studio feruēti calle medio destituit deleuitq;. Librum uero uersibus hexametris
consūmauit: cui nomen Sicilia: quo ego nōnunq; uelut clypeo aduersus obtrectatores me
os uti soleo. Inter multa quæ impacatis mihi latratibus obiectant: peregrinum & inaudi
tum poematis mei titulum fremētes: cui nomen est Africa: qđ quidem uarijs hactenus for
tunæ repagulis dilatū: hæret inter manus diutius q̄ putabam. Sed ad inceptum redeo.

De studio Marci Varronis: Ca. IIII.

On indignaberis Marce Varro præponi tibi duos tam grandes uiros: quos si
A n præpositos nec uniuersus olim orbis erubuit. Neq; nesci⁹ eram inter studia latino
rum primum tibi locum eximiamq; laudem deberi memineram id tibi ab externis
tributum & a nostris tantum præconiorum certatim a multis in unum hominem congē
stum: ut ipse si aurem applicueris erubescas: tametsi uera & meritis etiā nūc inferiora præ
dicentur. Sunt qui de te scribāt: Vir doctissim⁹ Varro: qui tam multa legit ut aliqd ei scri
bere uacasse miremur: tam multa scripsit q̄ multa uix quemq; legere potuisse credamus.
Sunt qui te Romanorū omnium longe præcellentissimum putent. Sūt qui in hoc ne græ
cis quidem deferant: ut uir fide pius eloquioq; sacer Lactantius Firmianus: qui Institutio
num suarum libris: neminem te doctiorem nec apud grecos uixisse cōfirmat. Atq; ut clari
simum ex omnibus tibi reddam testimonium: Marcus Tullius: & quod gratius audias ip
sis Academicorum libris: ubi nihil omnino firmandum: sed de omnibus dubitandum di
sputat: omnium te facile acutissimum dicit. Deīde uelut memor propositi: subsequitur: Et

sine ulla dubitatiõe doctissimũ. Sane q̃d ad studiorum tuorũ attinet uigilias: q̃uis mul/ta & uaria dici possent: nihil tamen amplius dicam q̃ quod in eisdem Academicis de te uel potius tecum loquens Cicero: Sunt (inquit) uera ista Varro: Nam nos in tanta urbe peregrinantes errãtesq̃ tanq̃ hospites ueraces tui libri quasi domum deduxerũt: ut pos/semus aliquando qui & ubi essemus agnoscere: Tu ætatẽ patriæ: tu descriptiones tempo rum: tu sacrorum iura: tu sacerdotum: tu domesticam disciplinam: tu bellicam: tu sedem regionum & locorum: tu omnium diuinarum humanarumq̃ rerum nomina: genera: of/ficia: causas aperuisti: Plurimum quidẽ poetis nostris omninoq̃ latinis & litteris & uer/bis luminis attulisti: atq̃ ipsum uarium & elegans omni fere numero poema fecisti: philo sophiamq̃ multis locis inchoasti. Hæc de Marco Varrone: Marco Cicero. Quibus ego ni hil addiderim: nisi unum quo eorum quæ dicta sunt omnium crescat admiratio: hunc il/lum non scribendo modo sed legendo: breuis hominum uita uideatur: Nihilominus ta/men interea sub Pompeio magno militauit: & ab eodem bello piratico naualem prome/ruit coronam: celeberrimi particeps triumphi. B

De studio Marci Tullij: Ca. V.

Quem uero Varroni Comitem dederim: nisi quem modo testem dedi: Marcũ Tul/liũ. Hos enĩ & ætas iunxit: & Plinius secund⁹: ĩ libro naturalis historiæ septimo: iuxta collocauit. Hic itaq̃ cum multum temporis philosophiæ (sicut sæpe memi/nit) ab adolescentia tribuisset: repente in curas reipublicæ atq̃ in ambitionis laqueos de/lapsus: philosophiæ studium coactus est deserere: ad consulatum mox prouectus: in quẽ nefandissimorum ciuium omnis impietas: & (ut uerbo eius utar) nescio quo pacto omni/um scelerum ac ueteris furoris & audaciæ maturitas erupit. At post consulatus exitum: simultatum perennibus reliquijs uexatus: tot tantisq̃ difficultatibus obsessam traduxit ætatem: ut in philosophia parum aut nihil scriberet: contentus eloquentiæ principatu. Postremo autem ubi a facie bellorum ciuilium: in ocij solitudinem abijt: de quo paulo/ante dictum est: ad intermissam diutissime philosophiam iam senior reuertens: omnem in ea curam ac studium posuit: ut ciuibus suis ocio prodesset: quibus antea negocio profuis/set. Itaq̃ libros inumerabiles uarijs de rebus ædidit pulcherrimos: quos qui se uel legisse iactat uel uidisse: q̃ id uere profiteatur ipse uiderit: Mihi quidem uix unq̃ pegrinatio lon gior suscepta est: ubi non incognitos Ciceronis ne dicam libros: sed inaudita librorum no mina compererim. Philosophiam ad id tempus non nisi græco cognitam sermone: prim⁹ omnium latinis litteris illustrauit: Poetriam nõ spreuit: sed parũ fœliciter temptauit: te/stis est Seneca: Eloquẽtia illum sua: in carminibus destitutum: quod ipsum aliqua nunc etiam ex opusculis eius indicant: Tãta autem bonarum artiũ segnicies incessit: ut magna pars librorum eius ætati nostræ perierit. In librorum quidem Marci Varronis interitu q̃q̃ nec illud sine nostri temporis infamia contigerit: tamen stili forsan incultioris asperi/tas utcunq̃ huiusmodi negligentiam excuset: sed in operibus Ciceronis unde excusemur nõ intelligo. Ante omnes quidem defletus est studiosoꝝ choris reipublicæ liber: cui⁹ ma/gnificentiam & ipsius Ciceronis & aliorum testimonio: excerptaq̃ inde particula conie/cturari licet: tãtillũ nobis uel ad acuẽdũ forte desideriũ uel ad præsenti⁹ cõuitiũ reseruatũ est. Reliquũ nescio an unq̃ sit recuperatura posteritas. Vnus aũt huic uiro & studioꝝ & ui/tæ termin⁹ fuit immergentẽ sese penit⁹ litteraꝝ fontib⁹: indigna & ĩ publicũ dãnosa mors rapuit: De qua locus alter ueniet dicendi. A B

De studio Tironis liberti Tullij: Ca. VI.

Obstestantem audire mihi uideor Tironem: ne eum a tanto segregem patrono. Hic Marci Tullij libert⁹: hõ diligentissim⁹: ut Aul⁹ Gellius meminit in libro noctiũ atticarum: librorum patroni studiosissim⁹ fuit: eos uigilanter & disponere & emẽ dare solitus. Bonum opus nisi quod libertini hominis cura cumulauerat: ingeniorũ tor/por effudisset. Cõstat hunc de patroni sui iocis libros ædidisse: & quicquid sibi passim me/moratu dignum acciderat: accuratissime colligentem in unam cõgeriem redegisse ne qua pars illius eloquij periret. A

De studio Crispi Salustij: Ca. VI.

Rispus Salustius:nobilis ueritatis historicus. Sic enim de illo apud auctores ue
c rissimos scriptum uideo: Quo fideliꝰ res Africæ complecteretur: libros punicos
ꝑquisiuit peregrinamqꝫ linguam per interpretem flagranti studio scrutatus est:
quin & maria transgressus dicitur:ut oculis suis crederet de conditionibus locorum. Bel
lum Iugurthinũ coniurationemqꝫ Catilinæ compẽdioso & ad unguem (ut dici solet) ca
stigato complexus est stilo. Sed nullo famosior ꝙ historiarum libro:qui ætati quoqꝫ no
stræ:ne certum eius sileam dedecus amissus est. Veterum quidẽ testimonio illustris apud
nos solo iam nomine superstes.

De studio Titi Liuij: Ca. VII.

A Tqꝫ ut mœnia urbis egressi:non statim ex Italia fugiamus: quo studio putandus
a est arsisse Titus Liuius Patauinus: quo omnem Romanam historiam ab urbe
conditam ad Cæsarem Augustum cuius ipse claruit temporibus Centum qua
dragintaduobus uoluminibus scripsit: Opus ipsa mole mirabile stupendumqꝫ: præser
tim quia in eo nihil raptim & tumultuario:ut aiunt stilo (quod quidam solent qui omne
uerbum labijs oblatum scriptis mandant) sed tanta maiestate sententiarum tantaqꝫ uer
borum modestia compleuit omnia:ut ab arte eloquentiæ non multum abesse uideantur.
B Sed heu quantã ætatis nostræ maculam: Huiꝰ tam ingẽtis tamqꝫ egregij operis uix por
tio subest:exigua quidem:cum in decades:uel ab ipso cõditore uel quod magis reor a fa
stidiosis postmodum lectoribus sectum foret:ex quattuordecim non nisi tres decades su
persũt:prima scilicet: tertia & quarta. Secũdam quidem ipse ego hortante quondam sa
cræ memoriæ Roberto Siciliæ rege: summa sed hactenus inefficaci diligentia quæsiui.
Atqꝫ utinam falsus uaticinator inueniar: Cito enim nisi mores hominum mutentur: de
hoc euenturum uereor: quod olim proposuerat Gaius Caligula nequissimus tyrannorum:
de quo est apud Suetonium Tranquillũ: quod Titi Liuij historiam: & Virgilij poetæ li
bros & imagines: parũ abfuit quin ab omnibus bibliothecis amoueret: utqꝫ ingenio ui
ri huius clarissimo:nubem obliuionis quam non attulit imperiosa crudelitas:auferat seu
sim incuriosa segnicies.

De studio Plinij secundi: Ca. VIII.

A Ec te Plini secunde Veronensis: a Tito Liuio disiungam: a quo nec ætate nec pa
n tria longinquus es. Tu quidem ꝙuis equestribus militijs industrie functus: pro
curationes quoqꝫ splendidissimas atqꝫ continuas summa integritate admini
strasse perhiberis: ueruntamen tantam liberalibus studijs dedisti operam: ut non nisi ti
mere: plura quis in ocio ꝙ tu inter tam multas occupationes scripsisse memoretur. Vt ea
minora sileã: trigintaseptem Romanæ totidẽqꝫ naturalis historiæ libros ad Vespasianũ
principẽ: uberrima florẽtissimaqꝫ sermonis elegantia descripsisti. Sed quot præclaros ue
tustatis auctores: tot posteritatis pudores ac delicta commemoro: quæ quasi non conten
ta propriæ celeritatis infamia: alieni fructus ingenij ac maiorum fastidijs uigilijsqꝫ elabo
B ratos codices: intolerabili negligentia perire passa est. Cunqꝫ nihil ex proprio uenturis da
ret: auitam hæreditatem abstulit. Primum nempe Plinij opus: in quo (ut est apud Tran
quillum) omnia bella tractauerat quæ cũ Romanis unqꝫ gesta sunt: ex oculis nostris eua
nuit: nec usqꝫ superest: tot ego quidem talium satis ardens explorare audierim. Hoc autẽ
& quicquid in hanc sententiam questus sum: nõ ad minuẽdum post nascituri populi stu
dium retuli: quin dolorem meũ potiꝰ effundens & ætati curiosissimæ in quibꝰ non opor
A tet rerum tam honestarum prorsus incuriose soporem ac torporem exprobrans: Equidẽ
apud maiores nostros nihil querimoniæ similis inuenio nimiumqꝫ nihil iacturæ cuiꝰ ad
nepotes nostros si: ut auguror: res eunt: forte nec sensus ullus nec noticia peruenisset: ita
apud alios integra: apud alios ignorata omnia: apud uenturos lamẽtandi materia. Ego
itaqꝫ cui nec dolendi ratio sed nec ignorantiæ solamen adest: uelut in confinio duorũ po
pulorum constitutus ac simul ante retroqꝫ prospiciens: hanc non acceptam a patribus
querelam: ad posteros deferre uolui.

De ſtudio Marci Catonis: Ca. IX.

n Vnc calle medio Romam rurſus quaſi maieſtatis aut ſacrilegij reus retrahor:eo
ꝙ Marcum Catonem illum ſenem:qui apud alios ſcriptores primum in hac acie A
locum tenet ſilentio ſupprimens abierim:cuius tam uæhemens ſtudium fuiſſe cō/
pertum eſt:ut ex quo primum litteraum dulcedinem guſtauit: nulla unꝗ alia dulcedine
diſtrahi potuerit:Non bellorum curis:non uictoriarum læticia : non gloria triumphorū
quibus ornatiſſimam ætatem egit.Itaqꝫ quod de paucis ſcriptum utranqꝫ rem conſūma/
te præſtitit:Si arma ſumpſiſſet:natum in armis crederes:Si ſe ad ſtudium uertiſſet: inter
litteras educatum.Et quod magis mireris:non hoc ſibi propoſitum fuit ab infantia quā/
do altius impreſſa difficilius auelluntur:ſed latinas litteras ætate modo prouectus: græ/
cas uero ſenio grauis attigit:cum maxime fugere ſolet animus mortalium : tūc acrius in/
ardeſcens cupiditate diſcendi:ſcripſit libros rerum uariarum ac multarum eloquentia ue/
tuſta:quorum omnium clariſſimus eſt liber Originū.Fuit autem:ut Plinius ait:& trium
pho & cenſura ſuper cætera inſignis:magis tamen etiam nunc : Nam claritatem litterarū
præceptiſqꝫ omnium rerum expetendarum datis generi Romano:inter prima uero agrū
colendi omnium confeſſione optimus & ſine æmulo agricola : Vitam quidem iniurijs ſti/
mulatam:procellis inquietam duxit.Hinc ſibi uelut gubernatori egregio : ex tempeſtate B
maritima non minus gloriæ partum ꝗ laboris. Quater eum & quadrageſies cauſam di/
xiſſe teſtis eſt Plinius.Et cum nemo ſæpius accuſatus:ſemper tamen abſolutus fuit : Qđ
niſi fallor & ſummæ innocentiæ & importuni rigoris indicium uideri poteſt. Deniqꝫ ſe/
xto & octogeſimo ætatiſ anno:cum a cæteris uitæ officia deſeruntur:accuſatus ad capita
lem cauſam:non adhibuit aduocatos:ſed progreſſus in roſtra:cauſam ipſe ſuam conſtā/
tiſſime defendit: adeo ut nec linguæ tarditas: nec cerebri ſeu laterum fragilitas : nec ulla
prorſus mutatio in tam longæuo oratore poſſet intelligi. Vnde autem in ætate quaſſa ac
ruenti tanta rerum omnium integritas? Nimirum hoc illi ſtudium iuge præſtabat : & ut
ipſis Valerij uerbis utar : omnia in ſuo ſtatu æqualis ac perpetua induſtria continebat.
Nec ad ſuijpſius tantum quin ad aliorum quoqꝫ defendendam cauſam hic ſibi anim⁹ ea/
demqꝫ affuit facultas. Sub ipſum enim lōgiſſimæ finem uitæ:aduerſus accuſationem ſin/
gularis:& tamen maxime florentis oratoris Galbæ ſe oppoſuit : Hiſpaniamqꝫ prouinciā
quam iuuenis armatus manu uicerat:inermis ſenex lingua defenſauit.

De ſtudio Roſcij hiſtrionis: Ca. X.

i Ngens & pene ridiculus a Marco Catone ad Roſcium hiſtrionem deſcenſus: Ipſe A
tamen ne hinc ubi eum alij ſcriptoreſ admiſerunt:excludatur obſecrat:ne ue de il/
lo inter bibliothecæ penetralia loqui pudeat:pro quo non puduit Marcum Cice/
ronem in foro loqui:&(quod mirari cogit)populum Romanum obiurgare:quia is agen
te geſtum Roſcio tumultuoſus:nec ſatis attēto ſilentio fuiſſe uidebatur. Deniqꝫ pro quo
habitam orationem ſcriptis mandare non piguit:Profecto enī ad quamlibet artium ap/
plicetur animus intentione uæhementi : ad præſentem materiam ſpectare poteſt : Nam
quid refert? Artes uariæ:ſtudium unum eſt . Roſci⁹ itaqꝫ ludicræ artis famoſiſſimus ma/
giſter:tanto illam ſtudio exercuit:ut nullum populo niſi domi prius examinatum actum
exprimeret. Qua diligentia eo profectus eſt:ut apud ipſum Ciceronem ſcriptum eſt:mirā
dam eorum impudentiam qui agerent in ſcæna geſtum inſpectāte Roſcio. Et ſequitur hu
ius dicti ratio: Quis enim ſeſe commouere poteſt:cuius ille uitia non uideat? Hinc ſibi cō/ B
tigit:& ut nomē ingens & largas opes quæreret:nec uulgo ſolum: ſed clariſſimis uiris ac
principibus ciuitatis acceptus foret : præcipueqꝫ Ciceroni: cui tam familtariter notus fu/
it:ut eum Cicero accuſatum publico iudicio defenderet. Conſtat præterea (ut in Saturna
libus ſcriptum eſt)contendere Ciceronem ſolitum cum Roſcio:utrum ille ſæpe eandē ſen/
tentiam uarijs geſtibus efficeret:an ipſe eloquētiæ copiam diuerſo ſermone pronunciaret.
Quæ res ad hanc fiduciam Roſcium attraxit:ut librum conſcriberet : quo eloquentiam
cum hiſtrionia compararet : hinc ſcilicet motus quod altera uocis ſono : altera corporis
motu:latentes affectus animi:diuerſa quidem uia : ſed pari repræſentare uideatur indu/
ſtria.Hic eſt Roſci⁹ ille qui inter cæteroſ magni nominis:Lucij Syllæ chariſſim⁹:& ab eo/

dem dictatore anulo aureo donat̃. Tanta deniq; (ut Macrobius ait) fuit gratia & gloriæ:
ut mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolum acciperet.

De ſtudio Aeſopi hiſtrionis: Ca. XI.

T ne artifices factis & profeſſione ſimillimos ſtilo ſeparem: Aeſopus & ætate &
e arte & opibus & gloria & amicitia Ciceronis: poſtremo rebus omnibus Roſcio
pene par fuit: niſi ꝙ arte ſcænica librum quem me legiſſe meminerim nõ ſcripſit:
ſtudio certe non inferior. Ambos deniq; ad audiendũ uidendumq; Horrenſium & elo
quio clarum & multo maxime motu corporis conſpicuum: imitandi ſtudio ſimul cum ã
frequentaſſe notum eſt. Sed iam ſatis multa de noſtris: Hinc mihi procul ab his littoribus
nauigandum: & in ampliſſimum ſtudiorum pelagus prora flectenda eſt.

De ſtudio Archimedis: Ca. XII.

A Væ nam uero ab Italiæ finibus digreſſo prior tellus occurrit Trinacria: quæ ipſa
q olim (ut aiunt) Italiæ pars erat: nunc Italiæ inſula eſt. Libet ergo orationis meæ
cymbam ĩ portu Syracuſio parumper alligare: dum ſalutato Archimede: proficiſ
ſcor in Græciam. Hic Syracuſis ortus: illic uixit: illic obijt: quæ res licet pure terminis ar
tatum indicet: animus tamen eius nullis circumcluſus finibus ſed maria & terras & cæ
lum omne percurrens meditatione liberrima: quo penetrare acies humana non poterat:
oculis mentis intendit: eoq; claritati euaſit: ut aut ſummũ aut ſummis parem locum tene
at: unicus: ut Liuius ait: ſpectator cœli ſyderumq;. In altiſſimis quidẽ queſtionibus quas
cœleſtium indago diſſeminauit in terris: magna pars diſſidentium hoc utitur patrono.
Studium enim ſummum fuit naturæ opus: quatenus homini licet repræſentare: Primus
omnium ſphærã acri artificio meditatus eſt: in qua cœli ſpeciem ſoliſq; lunæ atq; erranti
um reliquarum diuerſitates & motus: non tantum animis ſed oculis etiam noſtris expreſ
B ſit: fugaciſſimũ curſum temporis ingenio dimenſus. Effecit idẽ (ut Ciceronis uerbis utar)
ꝙ ille qui in Timæo ædificauit mundum Platonis deus: ut tarditate & celeritate diſſimi
limos motus una regeret conuerſio: quod in hoc mũdo fieri ſine deo nõ poteſt: ne i ſphæ
ra quidem eoſdem motus Archimedes ſine diuino ingenio potuiſſet imitari: Stupendũ
& incredibile prorſus inuentum: niſi mundus ad hoc omnis uteretur. Nec cœleſtium ſed
& terrænorum mirus artifex geometriæ peritiſſimus: repertor machinarum quibus ob
ſidionem patriæ aduerſus Romanum exercitum & Marcellum ducẽ unꝰ ſeniculus haud
dubie tardiorem fecit. Cuius ingenij ueneratio hoſtis etiam meruit fauorem: ſed eum im
modica mentis intentio inefficacem reddidit. Capta ſiquidem ad extremum urbe: cum
C eam diripiendam dux permitteret iuſto militum furori: unum de tot milibus excepit Ar
chimedem. Ille nihil aut extremis caſibus motuſ: aut publici ſentiens tumultꝰ: figuris geo
metricis quas in puluere deſignauerat totus impendebat. Introgreſſus interea unus ex
militibus Romanis: inter rapinæ ſitim & imperatorij præcepti memoriam hæſitabũdus
elato mucrone ſupra uerticem: rogitãtis ut nomen ſuũ ederet: iubebat. At is (oculos atq;
aures ingens animi cura concluſerat) ferociter percunctanti certum aliquid oſtendere no
ualens: oppoſita tantum manu ne puluerem ſibi ſuum confunderet: obſecrabat: Miles c
temptorem ratus interfecit. Cuius mortem miſeratus dux Romanꝰ: ĩmunitatem fruſtra
ſibi deſtinatam in affines eiꝰ tranſtulit: ſibi uero qđ unum ſupererat honorem tributi ſe
pulturæ. Quã quidem multo poſt tempore deiectam: & ſuis etiam ciuibus incognitam
Marcus Tullius inter denſiſſimos uepres ſe reperiſſe: ut ignorantibus indicaſſe cõmemo
rat: ut in Tuſculano ſuo ſcribẽs: Quãtus homuncio: cuius ſemirutum buſtum ſparſoſq;
cineres inueniſſe gloriatur Romani prĩceps eloquij? Fortaſſe prolixius ꝙ̃ propoſiti neceſ
ſitas exigebat in illius memoriam dicta ſint: cuius hiſtoriam nuſq̃ deinceps in hoc ope
occurſuram reor.

De ſtudio Pythagoræ: Ca. XIII.

A N Græciam tranſfretanti: primus Pythagoras occurrit philoſophꝰ & philoſophi
i ci nominis inuẽtor. Hic Sami Demarato patre genitꝰ: locuplete negociatore: lon
ge locupletior ipſe negociator mox futurꝰ. Deinde ab ætatis ſuæ primordijs: ſapi
entiæ pariter atq; honeſtatis arduum ac laborioſiſſimũ callem ingreſſus: natalis ſoli de

reliquit angustias toto orbe peregrinꝰ. Siquidem ut in historia poeticis uerbis utar: Vir fu/
it hic & ortu Samius: sed reliquerat una & Samon & dominos odioq; tyrānidis exul spō/
te erat. Ecce iam actus primꝰ spūs egregij seruiēti patriæ liberꝫ exilium prætulisse. Sed qđ
sequitur uerum est. Isq; licet cœli regione remotus: Mente deos adijt & qđ natura negarat
Visibus humanis: oculis ea pectoris hausit. Sic est profecto: de nullo fere philosophorū tot
feruntur arcana: q̃uis in multis uelut uiator nouus raris signatum uestigijs iter agens: a
recto deuiasse: & si dici fas est delyrasse uideatur. Non alienum est referre quod de hoc uiro
in Tusculanis libris scribit Cicero: testem afferens uirum Pontiū Heraclidem: ut ipse asse/
rit dictum. Narrat enim usq; ad illam ætatem omnes qui ī rerum occultarum īuestigatio/ B
ne uersabantur: habitos & uocatos fuisse sapientes: Ipsum ea tempestate Pythagoram Si/
lutem peruenisse: & cum Leonte eius loci principe de nōnullis rebꝰ doctū atq; elegans ha/
buisse colloquium: Qđ princeps admirās: quæ nam sibi ars esset percontatus est: Pytha/
goras uero gloriosum illud uetustatis nomen erubescens: artis nullius titulum usurpare:
se quidem philosophum esse respondit. Inauditum ille rursus nomen admirans: ut uim eiꝰ
exponeret orauit. Cui Pythagoras: ꝑsimilis mihi uita hæc mercato cuipiā celeberrimo ui/
detur: Vt enī quidam uiribus aut celeritate contendūt: nihil præter palmam uictoriæ pe/
tentes: quidam distrahendis comparandisq; mercibus lucrum spectant: alij neutrum om/
nino cogitantes: solo uisendi noscendiq; studio trahuntur: quod genus hominū præ cæte/
ris liberale & ingenuū uidetur: sic in istam quam degimus uitam: uelut in mercatum maxi/
mum conuenisse omne genus hominum uidemus: quorum alij gloriam: alij lucrum aucu/
pantur. Quia uero perpauci spretis omnibus quid agatur studiose circumspiciūt: cognitio/
nem rerum & nihil aliud quærentes: hos enim nondum certe sapiētes: sed sapientiæ ama/
tores: id est philosophos uoco. Et hæc quidem de inuentione huius nominis: quod intan/
tum post enituit: nostris uerbis alieno diximus testimonio: q nec indigna memoratu res ut
præsertim de Pythagora nobis institutus erat: nec alter oportunior dicendi locus uidebat̃.
Nunc ad propositum reuertamur. Iste est Pythagoras qui ardenti rapiēdæ uirtutis studio
& in ægyptum profectus: transacti temporis noticiam & a sacerdotibus ægyptijs in Persi/
dam: inq; ipsam (ut Iustinꝰ ait) Babyloniam: syderum cursus omnemq; cœli rationem ac C
mundi originem a Persarum magis: Cretam deinde Spartamq; rediens: ab eorum sapien/
tibus mores egregios: Minoisq; & Lycurgi instituta ꝑdidicit. Fuit & Pherecydis Syri disci/
pulus: illius antiqui qui primus omnium dixisse reperitur: animam īmortalem: opinionēq;
sanctissimam ab illo susceptam Pythagoras confirmauit. Cuius rei Cicero testis in Tuscu/
lanis est. Deniq; in eam partem Italiæ quæ tunc magna Græcia dicebatur transgressus est:
multisq; suis memorabilibꝰ monimētis æditis Metaponti diem obijt. Vir magnus impri/
mis & qui non nominis solum inuentor: ut Cicero idem ait: sed rerum etiam amplificator
fuit: priuatimq; & publice præstantissimis institutis & legibꝰ Italiam exornauit. Huiꝰ au/
tem tam uæhemētis studij & tam copiosæ doctrinæ fructum: uenerationem quandam sin/
gularem uiuens moriensq; percepit. Sed de hoc alibi.

De doctrina Platonis: Ca. XIIII.

E Platone (qđ Salustius ait de Carthagine) melius erat tacere q̃ parum loqui: ne
d tamen aut ipse unde laudem meretur silentio tegatur: aut mihi torpor ex admira/ A
tione surrepserit: cerptim memorabit̃. Hic antiquissimo uerumq; nobilissimo ge/
nere: multum ipse nobilior Athenis ortus: eruditus a Socrate: patria & præceptore clarissi
mis: breui tamen sic utrunq; superauit: ut nihil aut Socrati illo discipulo fœlicius contige/
rit: aut Athenis illo ciue glorisius. Habuit & præceptores alios: Dionysium imprimis scri/
pturarum rudimentis: Aristonem Argiuū in palæstra: in qua luctator exercitatissimꝰ eua/
sit. Picturæ quoq; artem nō liquit intēptatā. Adhuc & Tragœdias scripsit: tamq; illi poe/
tandi fiducia incesserat: ut ad eius professionem aspiraret: nisi magister Socrates hoc eius
propositum mitigasset: ad altioris gloriæ desiderium attollens. Heraclidis primū sectator
fuerat: deditus tandem Socrati coæquæuis suis post se relictis: ipsam Socratis doctrinā &
ornauit eloquentia & rationibus armauit. Vbi uero Socratem sibi mors eripuit: ne quid
omnino temporis amitteret: q̃uis iam eloquio & sapientia cœlo par esset omni iudicio: ta/
men ægyptios sacerdotes adijt: & ad quem mundus certatim discendi studio confluebat:
ipsum ab alijs discere non puduit. Inde autem Astrologiæ peritissimus discedens: ad Theo/

dosium Cyrenaicum præclarum illius temporis geometricum profectus est: Quibus om-
nibus uelut undiq; conquisitis mercibus instructus: per Pythagoræ tandem uestigia in
Italiam uenit. Inuenisse ibi eum: tum multos: tum Archytam Tarẽtinum Timæumq;: eos
cognouisse & ab eis didicisse Pythagorea omnia: auctor est Cicero: Imprimisq; imortalita-
tem animæ a Pherecyde (ut aiũt) repertam: a Pythagora susceptam: inexpugnabilib9 ual-
lauit argumentis. Inter Pythagoræ successores artiori amicitia complexus est Timæum ex
Locris oriundum: Sub cui9 nomine præclarissimũ librum scripsit. In omni sane Pythago-
rea doctrina: nõ min9 castitatis imitator q̃ ingenij fuit. Præter hæc etiã ad Indos & ad ma-
gos penetrare decreuerat: fecissetq;: nisi eum uelut in portu bellorum tempestas ĩ patria te-
nuisset: Vbi nihilo segnius interea Parmenidis ac Zenonis inuentoribus se dedit: ex mul-
torum scilicet ingenijs libans quod mox refusurus erat in plurimos. Scripsit equidem diui-
na potius q̃ humana facundia libros multos. Et ut de eo quæ scripta sunt ad contextũ re-
feram: primus omniũ tripertitam philosophiam copulauit: & sibijnuicẽ necessarias partes
nec pugnare inter se tantũmodo: sed etiam mutuis se adiuuare auxilijs ostendũt: Nam q̃-
uis de diuersis officinis hæc essent ei philosophiæ mẽbra suscepta: Naturaľa Pythagoreis:
Dialectica rationalis atq; moralis ex ipso Socratis fonte: unũ tamen ex omnib9 & quasi p-
prij partus corpus effecit. Et cum princeps harum familiarum impollutas sententias & in-
choatas auditoribus tradidisset: hic eas tum ratione limãdo: tum orationis angustæ hone-
B stissima specie induendo: perfectas atq; etiam admirabiles fecit. Hacten9 alienis uerbis usus
sum: tempus est ex me aliquid loquendi. Hinc igitur ualidissima philosophiæ radix exorii-
in plurimos postea sectarum ramos dissidentibus ingenijs diuisa. Itaq; iure optimo: non
Græci tãtũ: sed Marcus Cicero & omnes doctiores latinorũ: uno ore uel Platonem sibi glo-
riæ philosophorũ principem appellãt: uel qui minus: hunc uel illum gloriæ sibi tribuũt col-
legam: Alij Plotinũ ut Macrobi9: alij Xenophontẽ ut Aulus Gelli9: Ita de collega fortassis
aliqua: de Platone nulla questio est. Nec sum nescius ab hac tanta Platonis laude quosdã
(ut Tulliano eos nomine designẽ) plæbeios & minutos: uel si Senecæ uocabulo uti malim:
cathedrarios philosophos discordare: qui non aliter q̃ in magno exercitu seditiosum uul-
gus & ignauũ magnis clamorib9 permiscent: nouosq; sibi duces faciunt: iusti imperij deser-
tores: Quib9 igitur militibus licet obstrepant innumeris: paucos uel græcorum uel latino-
rum obiiciam: quorum cõgressu nec anceps bellum sit nec necessaria sentẽtia: constetq; ali-
os fortassis a pluribus Platonem certe a melioibus laudatum. Sed de hoc multa loqui lo-
C cus dehortatur: ne scilicet a rerum narratione in contentionis studium transisse uideamur:
Præstat igitur cœptũ sequi: & ne uulgatum ingeram: lectorem (si forte nescis) admoneo
extare librorũ elegantem Lucij Apuleij Madaurensis illustris Platonici: qui liber inscribit̃ de
Platone. Illic qdẽ & ipsi9 ꝓsapiã & tempus originis & parentũ fratrũq; ac præceptorũ noia
& studia & peregrinatiões & patrimonij modum: deniq; tanti uiri opiniones celebres ac fa-
mosa : de deo: de Ideis: de mundo: de anima: de natura: de tempore: de stellis erraticis: de
animalibus: de prouidẽtia: de fato: de dæmonibus: de fortuna: de partibus animæ & cor-
poreo singulari domicilio: de sensibus: de figura corporis humani ac dispositione membro-
rum: de diuisione bonorũ: de uirtutibus: de triplici uirtute ingeniorũ: de tribus causis appe-
tendorũ bonorum: de uoluptate: de labore: de amicitia inimicitiaq;: de turpi amore: de tri-
bus amoribus: de speciebus culpabiliũ hominũ: de statu & moribus atq; exitu sapientis: de
ciuitatibus: de republica: deq; eius institutione legibusq; optimis: De his inquã omnibus
succincta breuitate cõspicuũ nec iamœnũ cognitu reperiet tractatũ: De initio quidem mũ-
di idem sibi qď nostris: cuius contrarium successori eius Aristoteli uisum est: mundũ non
cœpisse: ut testat̃ Cicero in primo Tusculanarũ questionũ libro: Licet Apuleius in hac eũ
opinione uariantem dicat. Cæterum tametsi ab initio huius operis decreuissem: ne quid ali-
unde q̃ ex sæcularibus litteris sumptum intersererẽ: siue ignorantiæ aliarum mihi conscii:
siue ideo ne res distantissimas importuna permixtione confunderem: tamen cum ad hunc
tantum philosophiæ antistitem tamq; religioni nostræ consentaneũ uentum foret: tempe-
rare mihi non potui quo min9 præfixam stilo metham parumper excederem: idq; ab ipso re-
cognoscerẽ: qď nõ modo noster sed seq̃ces etiã sui memoriæ ꝓdiderũt. Igit̃ aduẽtu suo in
ægyptũ quẽ supra retuli: præt̃ astrologiã: prophetarũ quoq; rit9 ac doctrinã didicisse Plato-
nẽ fama ẽ. Qď & ipse Apulei9 uitæ actuũq; singulorũ eius diligẽtissim9 scrutator asserit: Et

gloriosus pater Augustin⁹ in libris q̊s de christiana doctrina ædidit: curiosius exeq̃r. Nar/
rat eni fuisse suis tpib⁹ hæreticos q dixerãt saluatorẽ nostrꝝ non propriã sed platonicam ha
buisse doctrinam: ex ratione temporis blasphemiam colorantes: ꝙ prius Platonis philo/
sophiam ꝙ̃ Christi euangeliũ esse cõstaret. Quæ calumnia per sanctissimæ memoriæ Am/
brosium Mediolanensem episcopum ita conuicta est: ut ostenderetur Platonem poti⁹ quæ D
uera sensisset: non quidem ex ore saluatoris quem uidere non potuit: sed ab ipsius præconi/
bus lõge ante præmissis accepisse. Siquidẽ quo tempore in ægyptum uenit: seu forte seu di/
uinitus: illic inuenisse Hieremiam: a quo propheticum suscepisset arcanum: quod (ut dixi)
successor eius Apuleius ꝙ̃uis multo breuius nec expresso Hieremiæ nomine consensit: Idẽ
tamen Augustinus in alijs postmodum libris in quibus ciuitatem dei ædificat: & aduersa/
riam subuertit: in hanc ipsam historiam reuersus: excussa diligentius annorum serie com/
perit ꝙ de Hieremia scripserat non fuisse possibile: quia Hieremias scilicet centum ãnis an/
te Platonis originem prophetasset. Addit & aliam impossibilitatẽ: Negat enim traslationẽ
septuaginta interpretum ex hebræa in græcam linguam potuisse ad Platonis noticiam p/ E
uenire: quæ celebrata fuit regnante apud ægyptios Ptolemæo: & ut fieret insistente: annos
circiter sexaginta post Platonis mortem. In hac igitur difficultate perplexus Augustinus: p
coniecturas egreditur: opinaturꝙ̃ Platonem ut in sua doctrina tantam seruet cum catholi/
ca ueritate concordiam: seu ueterum forte quibusdam libris edoctum: seu potius iuxta il/
lud apostolicũ: Quia qđ notũ est dei: manifestum est in illis: deus enim manifestauit illis:
& quæ sequuntur: seu (ĩ quod magis inclinat & multis indicijs impellitur) ut quodãmodo
pro ueritate consentiat: qa sc꞉ ille uir acutissimi & ad discendũ insatiabilis ingenij: sicut in
ægyptias: sic & in hebræas litteras alicuius interpretis colloquio penetrarit. Vndecunꝙ̃
sane hæc tam ueritatis amica philosophia manauerit: quã dei donũ fuisse nemo dubitat:
ꝙ̃ta sit inter illius opinionis & christianorꝝ fidem paritas: qui scire uolet: legat ipsius Augu
stini Cõfessionũ librum septimũ: ubi reperiet in omnib⁹ fere quæ de uerbo dei dicunẽ a no/
stris: Platonem consentire: præterꝙ̃ in susceptione humanæ carnis: ubi non cõtradixit ille
sed siluit. Hinc est qđ in eisdem Cõfessionũ libris scriptum est: Cæterum philosophorꝝ scri/
pta plena fallaciarꝝ & deceptionũ scđm elementa huius mundi quod ait apostolus: In Pla
tonicis autem modis omnibus prædicari deum & eius uerbum. Sed ego uideo ꝙ̃ cupide F
in idem quod mihi contingere meditabar incubuerim: deinceps igitur in perpetuũ cohi/
bebo: finis quidem uitæ quia studiorꝝ Platonis fidelissim⁹ testis erit: non est prætermitten/
dus: sub capite morientis Stephanionis numeros constat inuentos: ut non min⁹ uere de hoc
ꝙ̃ de carne Adæ dici possit: ꝙ unus fuerit & philosophãdi finis & uiuẽdi: Obijt annis æta/
tis uno & octogita exactis (mira res dictu) ipso suo natali die: Quobrem ut in epistola qua/
dam meminit Anne⁹ Seneca: Magi qui tunc forte Athenis erant: immolauerũt defuncto:
amplioris fuisse sortis ꝙ̃ humanæ rati: quia cõsummasset perfectissimũ numerũ: quem no/
uem nonics multiplicata componũt.

De studio Aristotelis: Ca. XV.

u T apud Aristotelem minus temporis exigam: causa est mora longa: ꝙ̃ apud præce/
ptorem traxi. Accedit ꝙ quæcunꝙ̃ ferme de ipsius laudibus dici possunt: iam uul/
go & scholasticis omnibus nota sunt. Sed quoniam illustria nomina recensentẽ tan A
tam uiri doctrinam siluisse nefas est: quid aliud de ipso dicam ꝙ̃ qđ Macrobius: Hic uir
tantus nihil mihi uidetur ignorare potuisse accepimus a græcis: Hodie etiam apud eos
Platonem propter ingenij singularem quandam altitudinem diuinum: Aristotelem uero
propter scientiæ ubertatem dæmoniũ dici. Innumerabilia de hoc extunc magnorum ui/
rorum testimonia sed res tam clara ut teste non egeat. Itaꝙ̃ non sum multus in conquiren/
do quid a singulis in hui⁹ gloriã conferaẽ. Marcus Cicero cũ summo ingenio scientiæꝙ̃ co/
pia præditum dixisset de eodem loquens: Aristoteles inquit longe omnibus (Platonẽ sem/
per excipio) præstans & ingenio & diligentia. Eandem sententiã ferre uidetur Augustinus B
ubi in ipsis libris de Ciuitate dei: post memoratũ proxime supra sermonẽ habitum de Pla
tone sic adiecit: Aristoteles Platonis discipulus: uir excellẽtis ingenij & eloquij: Platoni qui
dem impar: sed multos facile superans. At si cõmentatorem eius Auerroim audire uelim⁹:
iuratus testis ubi res exigat firmabit: naturam in hoc uiro fecisse potẽtiæ extremũ: compa/
rantemꝙ̃ sibi quempiam ridebit: Ego utrosꝙ̃ audiens silebo: & si loqui cogar: dicam illud
pastorium carmen: Non nostrum inter uos tantas componere lites.

De ſtudio Socratis: Ca. XVI.

Eruertit ordinem tempoꝝ maieſtas rerum. Primus omniū Socrates humanā do
p ctrinam ſingulari ſtudio complexus: philoſophiā uſq; ad eum diem circa ſtellarum
curſus & cœli dimenſiones uarijs ambagibus hæſitantē in terras attraxit: & in ur
bibus atq; intimis mortaliū præcordijs propagauit: Incipiens de animoꝝ morbis ac moti
bus remedijſq; & uirtutibus tractare: moralis primus artifex (ut ait Valerius) uitæ magi
ſter optimus.

De ſtudio Demoſthenis: Ca. XVII.

Ed ubi Demoſthenem relinquo: quo nemo unq; laborioſius: nemo per plures ob
ſ luctantis naturæ difficultates in altū reptauit? Perplexitatē linguæ: exilitatem uo
cis: fragilitatē laterum: & impotentes arterias adiecerat ei ſors naſcendi: una ex ad
uerſo ſtudij aſſiduitas fregit hæc omnia: oris torporem: ſæpe qđ exprimere nequibat: iteri
do diſcuſſit: operoſa exercitatione uocis ac laterum remedium adinuenit: ut in quibus ma
xime ſibi diſplicuerat: in eiſdem poſtea aures auditoꝝ ſingulari⁹ demulceret. Plurimos uer
ſus uno ſpiritu per montem oppoſitum impigreq; gradiens reddebat. At ne in contionib⁹
fori murmur ac diſſonum uulgus horreſceret: iuxta procelloſum pelagus undis obſtrepen
tibus plenoq; interdum lapillis ore perorabat: ut inde digreſſo & talibus impedimentis li
bero nil difficile uideretur. Eleganter itaq; Valerius habuiſſe hunc cum rerum natura cer
tamen dicit: ſed uictoriam retuliſſe. Quorſum uero tantis laboribus? Si me interrogas: ad
ſummū eloquentiæ faſtigiū: qđ non ſegnius apud ſuos: q̄ apud nos Marcus Tullius ap
prehendit ac poſſidet. Et iſte quidem tenax propoſiti: atq; amantiſſimus litterarum: ſequēs
uero etiam amentiſſimus uidetur.

De ſtudio Democriti: Ca. XVIII.

Emocritus īmoderato ſtudiorum impetu euectus: exiſtimanſq; imprimis magna
d molientibus oneroſam diuitiarū ſarcinam: reſeruata ſibi ad neceſſarios uſus modi
ca parte patrimonij: reſiduū patriæ ſuæ dono dedit. Qđ ne quis exiguum putet:
tantas fuiſſe opes: ut patri eius laus impenſa fuerit: Perſarum regem cum illo immenſo ex
ercitu mille milium armatoꝝ habuiſſe conuiuam. Sic iam leuior expeditiorq; profectus
Athenas ad ſtudioꝝ fontem: aſſiduo diſciplinarū hauſtu diſcendi ſitim compeſcuit: Mir
hoc mirum facit charior abiecta ſarcina. Siquidem ratus idem uarias imagines quæ per
oculos corporeos in animam irrumpunt: cogitationis acumen obtundere: ut huiuſcemodi
phantaſmatib⁹ aditum obſtrueret: oculos ſibi paſſus eſt erui: Hæcq; in hiſtorijs Græcorū
contineri auctor eſt Aulus Gellius. Apud Ciceronem quidem ita ſcriptum ē: Democritus
luminibus amiſſis: alba ſcilicet & atra diſcernere nō poterat: at uero bona: mala: æqua: ini
qua: honeſta: turpia: utilia: inutilia: parua: magna poterat ſine uarietate colorum: licebat
uiuere beate: ſine notione rerum non licebat: Atq; hic uix impediri aciem conſpectu oculo
rum arbitrabaē. Et cum alij ſæpe quod ante pedes eſſet non uiderent: ille infirmitatem om
nē peragrabat: ut nulla extremitate conſiſteret. Hæc ille. Mihi uero cui minus eſt animi in
inueſtigatione quidem ueritatis: cuius deſiderio Democritus ardebat: ad excitandum ani
mum non leue calcar habere uidētur oculi: quoniam ſi philoſophandi principium fuit ad
mirari: unde oro crebrius atq; profundi⁹ q̄ per oculos admiratio in animū deſcendit? Qua
obrem flagrans huius propoſitū miror: ſed inane conſilium obſtupeſco.

De ſtudio Carneadis: Ca. XIX.

Arneades non ſegnius ſed aliquāto modeſtius: Neq; enī ſenſus ſibi corporeos ab
c ſcidit: ſed eorum uſum rationis imperio ſubiecit. Tanta quidem intentione ferebā
ad id quod mēte conceperat: ut quocunq; ſe uoluerit tot⁹ illic eſſet. Deniq; ad mē
ſam ſedens: non cibum potumq; ſumere: non ſumptum ad os ferre meminiſſet: niſi Meliſ
ſa quædam quæ ſibi pro coniuge ſeruiebat: apprehenſam leuiter dexteram: ad obſequium
neglecti corporis retuliſſet. In hoc profecto uerificatum eſt qđ philoſophis placet: docto
uiro cogitare eſſe uiuere. Sic enim uixit quaſi cogitationib⁹ aleretur. Idem diſputaturus cū
Chryſippo: hellebori hauſtu ſeſe ante purgabat: & aduerſus acutiſſimū hominē ſuū acuē
bat ingenium. Inter has curas octogintanouem ætatis annos nuſq; interrupto ſtudio tran
egit. Hic eſt ille Carneades quem graues & indeciſas Peripateticoꝝ & Stoicorum lites: ho
norarij more arbitri diffinire ſolitum: auctor eſt Cicero.

De studio Chrysippi. Ca. XX.

On differam Chrysippũ :qui disputator an illaqueator eximius: octogita uitæ suæ
n annos ita partit⁹ est:ut plus dimidio in unius ingentis uoluminis studiũ impende/
ret:nec residui temporis momentũ perire passus. Itaqꝫ tam multa scripta ædidit: ut
d eoꝝ cognitionẽ cõmunis hominũ uita nõ sufficiat. Studiũ laudo: Subtilitatẽ hominis
audarem:nisi occurreret qđ apud Senecam inueni: Chrysippi acumẽ inquit in seipso frã/
gitur:qđ de uno dictum:inumerabiles tangit.

De studio Cleantis: Ca. XXI.

h Vius:ut Ciceroni placet: magister:ut uult Valeri⁹:discipulus Cleantes:& studiosior
& uiuacior fuit:ut ad nonũ & nonagesimũ annũ docendo discendoqꝫ peruenerit: Et
diebus quidem agitatione mentis aduersus ignorantiã:noctibus uero aduersus pauptatẽ
corporis labore pugnauerit:duas res difficillimas uigilãtissimo subterfugerit ingenio.

De studio Isocratis: Ca. XXII.

Ar ætas Isocratis:q assiduitate studij præseruatis ad extremũ ingenij uirib⁹:quar/
p to & nonagesimo ætatis anno librum scripsit iuuenilis roboris atqꝫ animi testem.
Ipse post qnquẽnio superuixit. Hic est ille græcus orator:de quo in Saturnalib⁹:ꝙ
primũ omnia uerba soluta & uaga sub numeros artauit: Qđ si sic accipim⁹ ut carminis in/
uentorem æstimem⁹:ratio tempoꝝ obstabit. Constat enim:& Tullius in Rhetoricis testat̃:
hunc & Aristotelem fuisse coætaneos: Et Aristotelem uero:iam Roma florente floruisse nõ
ambigitur. Rursus Homerũ & Hesiodum græcoꝝ poetaꝝ præclarissimos: ante conditam
Romam fuisse:idem Tullius testis est. Inuentor ergo non carminũ:sed numeroꝝ fuit eorũ
quibus utuntur oratores: qđ ipse Marcus Tullius de Oratore diligẽter exequit̃:docens &
hoc serius inuentum:& ad id æmulatione poetarum fuisse peruentũ ꝙ eos lætius ꝙ̃ orato/
res audiri:sola numeroꝝ suauitate perpenderãt. Atqꝫ illud adiũgit:non fuisse Isocratẽ hui⁹
inuenti principẽ:quippe eũ Transmiatus & Gorgias præcesserũt: uterqꝫ numerosior. Sed
idcirco hui⁹ rei titulũ ad Isocratẽ puenisse:qđ in eius exercitio moderati⁹ se gesserit: quan/
do Gorgiam senem adolescens ipse castigauerit repertũ in Thessalia:& huiusmodi nume/
ros quos festiuitates appellabat intempestiui⁹ abutentem.

De studio Sophoclis: Ca. XXIII.

q Vintum his adijciam studiosum senem Sophoclem:qui iuxta centesimũ ætatis annũ
in extremo uitæ exitu Tragœdiam scripsit Edipoden. Qua sola (ut Valerius ait) om/
niũ eiusdẽ studij poetaꝝ præripere gloriã potuerit:sicut sepulchro eius insculptũ gloriosũ
id ueridicum epigramma testatur.

De studio Diodori: Ca. XXIIII.

d Iodoꝝ quendam stoicum refert Cicero domi suæ cæcũ multos annos uixisse:sed post
cæcitatem multo ꝙ̃ prius diligentius philosophiæ operam dedisse: fidibus quoqꝫ usũ
more Pythagoreo:& lectioni libroꝝ:quo uno modo poterat alieni lumĩs auxilio:dies no/
ctesqꝫ tribuisse:adhuc qđ uix absqꝫ oculis possibile uidetur:& geometrica tractasse:iuben/
tem discipulis unde & quo quãqꝫ lineam duci uellet.

De studio Solonis: Ca. XXV.

Vr Solonem quem primũ poni par fuerat:in extremũ reijcimus? Sed in multis col
c legis obseruatum:ut ætate & gloria priores ultimũ teneant locum. Studium igitur
Solonis ac doctrina:multis & magnis testibus constat. Siue enim operis effectus A
consulis:& illæ nimirũ toto orbe illustres Atheniensiũ leges: hunc auctorem recognoscũt:
siue ipsiusmet testimoniũ expectas:& ipse quidem de se loquẽs ait: Se quotidie discentem
aliquid senescere: Siue famam publicam percontaris:& hæc tibi inter illos primos sapien/
tiæ professores præfert haud dubie Solonem: Siue summi philosophi auctoritatẽ mauis &
in Platonis Timæo Solonem e numero septem sapientũ primarium inuenies: Siue uitæ fi/
nem interrogas:qui de actibus humanis incorruptissim⁹ testis est: Ille te docebit quant⁹ in
eo pectore uiguisset studioꝝ ardor:quem nec senescentis corporis ruina: nec gelidæ mortis
uicinitas possit extinguere. Nõ habuit ad studium prætaxatas horas:semp in exercitio mẽ/
tis erat. In hoc unum uiuebat ut disceret:nec discere potuit nisi dum uixit:nec uiuere uoluit
nisi dum disceret. Vtrunqꝫ igitur pari fine conclusit. Siquidem (quod multi faciunt aucto/ B
res) in illo supremo fugientis uitæ spiritu: cum inter assidentes sermo forte grauior esset ob/

ortus: ille ſollicitus ſenex moribundum caput extulit: & opinātibus amicis: ipſum (quod
tali ſtatu multis accidit) & inuſitatum corporis motum aculeo mortis urgeri: atq; ideo q
nam ſenſiſſet interrogantibus: Volo (inquit) hunc ueſtrum ſermonem intelligere & mo
O dignam uocē: cui⁹ auctori nulla mors noceat. Neq; ſolū prudētia cæteriſq; laude dig
(ut eſt apud Platonē) præſtitiſſe uidet̃ Solon: ſed etiā carminib⁹: q ſi nō pfūctorie: ſed d
ta opa poetica exercitat⁹ fuiſſet: nec impedimēto bellorꝝ ciuiliū quæ conceperat omiſiſſ
forte nec mĩor Homero fuiſſet: nec Heſiodo. Et hæc ſtudioſo doctoq; uetuſtat. exēpla ſi

De ſtudio Roberti regis Siciliæ: Ca. XXVI.

A Ed qd poſteritas dicet? Quib⁹ piaculis int̃ pnepotū populos ignauia noſtra p
ſ gabit? Libidinis auariciæq; ſtudiū inceſſit: oīs pene mortaliū labor huc reſpicit. S
qs eſt q ad ſtudia honeſtarꝝ artiū applicuiſſe uideat̃ animū: is tñ q̊ primū ſchola
ingredit̃ die: de pecuniaria mercede iā cogitat. Hos ergo nō tam ſtudioſos q̃ mercēnari
uoco: nihilq; plus eis q̃ pelagi aut telluris aratorib⁹ tribuo: niſi q illi man⁹ & corpa: hi li
guas & ingeniū uenales habēt: eo fœdiores q̊ pulchriore parte hoīs ſeruiūt. Sed cur in
& nihil pfuturis ĩmoror querelis? Cur nō poti⁹ ueterib⁹ refertā recentibuſq; inanē & ua
am memoriā excutio? Si qs uſq; eſſet ad redimēdū ætatiſ noſtræ pudorē ſatis efficax: & p
to nec maiorꝝ umbris: nec ſucceſſorꝝ linguis ne inſultēt: fortiorē clypeum opponi poſſe: R
berti Siciliæ regis nomē. Is enī nō poſt labores ſtudiorꝝ (qd̓ de multis uidim⁹) in altiorē
uenerat ſtatū: ſed in regia nat⁹: ĩmo qdē: ſi dici fas ē: Rex anteq; naſceret̃: nō patre tm: ſed
B paternis q̃ maternis auis & pauis ortus regib⁹: educatus in ampliſſima fortuna: tot p
pit obſtātia rex puer. Et ut ſimul cūcta cōplectar: noſtro ſæculo genitus: pceſſu aūt ætat
uariante fortuna: maximis periculis circūuent⁹: aliq; diu paſſus eſt carcerem: nec minis n
inſultib⁹: nec blanditijs fortunæ: nec inertia tēporꝝ a ſtudijs abſtrahi quiuit unq;: ſeu pac
ſeu belli negociū tractaret: ſeu curā corpis ageret: p diē & p noctem ambulās ſedēſq; libr
ppe ſe uoluit. Oīs ei⁹ de reb⁹ altiſſimis ſermo erat: Et qd̓ de Cæſare Auguſto diximus: h
multo minore & q̃ſi nulla prſus ſubſiſtēte materia diligētiſſime ſemp cuſtodiuit: ut ig
ſæculi ſui cōplecteret̃ benignitate regia: & inuētiones nouas recitantib⁹: nō tm patiēti
auditor: ſed plauſor & humaniſſim⁹ fautor aſſiſteret. Hæc uita ei⁹ uſq; ſub extremū fuit. N
hil unq; puduit addiſcere ſenē philoſophū & regē: nil noctis quoq; cōmunicare piguit. Ho
intimū in ore habuit: diſcēdo docēdoq; ſapientē fieri. Q̃to deniq; litterarꝝ amore flagra
rit: uel una uox eius indicat: quā ego meis aurib⁹ audiui. Dū enī die q̊dā multa colloque
ex me quæſiſſet: cur tam ſero eū uiſitaſſem: & ego (id qd̓ erat) terræ mariſq; pericula: n
C nō & impedimēta fortunæ uaria: traxiſſe uotū meū dicerē: Incidit neſcio quō francorꝝ re
gis mentio: interrogāte eo: unq; ne in illius aula fuiſſem? Reſpondi: nec unq; qdē me co
taſſe de hac re: Subridēte eo: & rationē flagitāte: quia illiterato inquā regi inutilis: & in
oneroſus eſſe nō placuit: dulcius mihi ſatis eſt cū pauptate mea fœdus ratū ſeruare: q̃
ptare regū limina: in qb⁹ nec quemq; intelligerē: nec ĩtelligerer a quoq;. Tūc adiecit: aud
ſe q primogenit⁹ regis litterarꝝ ſtudiū nō negligeret. Cui ego: Idē me audiſſe reſpond
id patri moleſtū: & ferūt eum filij præceptores: p ſuis hoſtibus ducere. Qd̓ an uerꝝ ſit n
nūc aſſero: neq; tūc aſſerui: ſed ita famā loq;: atq; id mihi omnē adeūdi cogitationē uſ
præcidiſſe narraui. Quo audito: ille generoſus ſpirit⁹ infremuit: & toto corpore coho
& poſt aliquātulū ſilentij fixis in terrā oculis: & ut frons teſtabat̃ non ſine magna indig
tione trāſacta: Singula enī ac ſi præ oculis haberē teneo: caput extulit & ait mihi: Sic
hominū: ſic ſunt iudicia & ſtudia & uolūtates uariæ. At ego (inquit) iuro: dulciores & m
to chariores mihi litteras eſſe q̃ regnū. Et ſi alterutro carendū ſit: æq̃nimi⁹ me diad
q̃ litteris cariturꝝ. O uox uere philoſophica: & omniū ſtudioſorꝝ hominū ueneratione d
gniſſima: Quātū mihi placuiſti: quātū ſtudijs calcar addidiſti: & q̃ pfunde & q̃ tena
D meis præcordijs inhæſiſti. Et de ſtudio qdem regis hacten⁹. Quid loquar de doctrina? C
te qui uel odio uel obtrectādi cōſuetudine multa uirtutib⁹ detrahūt: ſciētiæ ſibi titul
inuident. Sacrarum ſcripturarum peritiſſimus: philoſophiæ chariſſimus alumnus: o
egregi⁹: incredibili phyſicæ noticia: poetriam non niſi ſummatim attigit: cuius ut ſæpe
centē audiui in ſenectute pœnituit. Nō inuenio ſuſcepti ſermoniſ exitū: niſi aliqd de me
glorier. Venerā Neapolim clariſſimis famæ uocib⁹ exprect⁹: & illud unicū ſæculi noſtri m
raculū uiſur⁹. Læt⁹ fuit aduentu meo: ut q de me grande magis q̃ uerū aliqd audiuiſſet. I
longū eam ſi ſingula pſequar: Viſum eſt mihi tandē lauream poeticā quā a teneris ānis

tauerã ſibi potiſſimũ debere: Neqꝫ enĩ ante clariorẽ tam inſueti muneris auctorẽ uidebatur
habiturꝰ: Quã cũ ſibi narraſſem: regiꝰ ille animꝰ ut q nullã niſi ĩ altis & glorioſis actibꝰ uo/
luptatẽ caperet: gaudiũ ſuũ cũ uerbis humaniſſimis cũ ſydereæ frontis ſerenitate teſtatꝰ eſt.
Cæteꝝ ut ipſe exeam: ubi paruitati meæ altiſſimũ illud ĩgeniũ cõdeſcẽdit: cũ quædã de ar/
te poetica ac de ꝓpoſito & differẽtijs poetaꝝ: deqꝫ ipſiꝰ laureæ ꝓprietatibꝰ dixiſſem: aures
eius aĩamqꝫ tangẽtia: multis audiẽtibꝰ hæc mihi tribuere dignatꝰ: ut aſſereret non paruam
tpis ſui partẽ poeticis ſtudijſ impenſuꝝ ſe fuiſſe: ſi quæ ex me audierat ab ineunte ætate co/
gnouiſſet. Ego aũt primũ uidere incipio cõtigiſſe mihi qđ ſemꝑ cogitaui: ut ſenſim longiꝰ
ferar q̊tiens prædulcis cõmemoratio inciderit illiꝰ animæ: quæ ut cœlũ quoqꝫ decoraret ſi/
bi qdem ætate optima: mihi aũt regniſqꝫ ſuis ĩmature nimis hinc abijt. Multos forte præ/
terea me plaudẽte reꝝ ſcriptores alij memoratu dignos ſcriptis ſuis inſerẽt: Ego qdem etſi
incomitatũ nõ debere regem eſſe ſciam: tamẽ qđ dolens indignãſqꝫ ꝓfiteor ætate ac ido/
neũ ſibi comitẽ nõ inueni. Nũc qm̃ inter uirtutũ præludia ſatis hæſiſſe mihi uideor: deſide/
riũ lectoris diutius nõ trahã: ſed huic primo libro uelut q̊dam totiꝰ opis ueſtibulo methã
ſtatuens: inter ipſas uirtutes ſacrũ & neglectũ hoĩbꝰ habitãtes domiciliũ ingrediar: nõ eq/
dem ut incola: ſed ut ꝑegrinus obſtupẽs paucoꝝ gloriæ: quos reꝝ geſtarum meritis limen
illud traſiuiſſe uideo.

Franciſci Petrarchæ Poetæ Oratoriſqꝫ Clariſſimi: Rerum Memorandarum: Liber ſecundus Incipit.

Tractatus primus eſt de Memoria prima parte primæ uirtutis ſcilicet Pru/
dentiæ: quæ in præteritoꝝ cognitione ſita eſt.

De diffinitione Prudẽtiæ ſecũdũ Tullium: & eius diuiſione: Ca. I.

i Ngrediẽti mihi qdẽ reuerent̃ uelut religioſi cuiuſpiã tẽpli fores: primoge/
nita ſoroꝝ occurrit ĩ limine. Ea eſt prudẽtia: quæ nihil ẽ aliud (ut a Mar/
co Tullio diffinit̃) niſi reꝝ bonaꝝ & malarũ ſcĩa: Sine q̃ (ut philoſophis
placet) ne dicã haberi: ſed ne intelligi penitꝰ ulla uirtꝰ põt. Hæc poſſet mi
nutiꝰ: ſed trifariam breuiſſima partitiõe deducit̃ ĩ præteritoꝝ memoriã:
præſentiũ intelligẽtiã & ꝓuidentiã futuroꝝ. Et qm̃ ꝑ partes cõmodiſſi/
me oĩs tractatꝰ abſoluit̃: A memoria qdẽ ſimulqꝫ cum uirtutum prima:
ab homine quodam ingenti principe initiũ repetendũ eſt.

De memoria Iulij Cæſaris: Ca. II.

d Iuo Iulio Cæſari: hoc ĩprimis etiã ab hoſtibꝰ datũ ſcio: ut memoria polleret eximia:
de q̃ Marcus Tulliꝰ ait: ꝙ nihil ſoleret præter ĩiurias obliuiſci. Et legere ſimꝉ & ſcribe/
re & audire & dictare ſolitꝰ tradit̃. Epiſtolas de rebꝰ maximis q̃ternaſ dictabat alijſ: ipſe ma
nu ꝓpria qntã ſcribẽs: ac ſi calamũ eximeres ſeptenas parit̃ dictabat. Quæ qdẽ uelocitas:
an uolubilitas ꝓmptiſſimi ingenij: an ampliſſimæ firmitas memoriæ dici mereret̃: incertus
ſum. Siqdẽ celeritas ingenij: tenacitas memoriæ laus ẽ. Qđlibet ei nomẽ impoſueris: ma/
gna res imprimis & mirifica: tam facile ſingulis adeſſe: tam fidelit̃ omniũ meminiſſe.

De memoria Quinti Fabij Maximi: Ca. III.

n Eſcium neſciꝰ huiꝰ quoqꝫ rei ſingularẽ Quinto Fabio Maximo laudẽ contigiſſe. Inter
multa nimiꝝ quæ ipſiꝰ uiri gloriã extollũt: hoc nõ in ultimis poſuerim: ꝙ ingenti q̃dã
fuit noticia uetuſtatis ac memoria: de q̃ eſt apud Ciceronẽ: ꝙ oĩa nõ domeſtica ſolũ: ſed eti/
am externa bella memoriæ tenebat. Itaqꝫ mĩme miror qđ bello punico ſecũdo: cui ꝓcellæ
iam grãdæuꝰ interfuit: dicta eiꝰ cõſiliaqꝫ: tũ in populo: tũ int̃ primores patꝝ ꝓ oraculis ha/
bebant̃. Vere enĩ mihi uideor dicturꝰ: q multa trãſacti temporis meminerũt: niſi obtuſo ni/
mis craſſoqꝫ ſint ingenio: fore quodãmodo futuroꝝ uates.

De memoria Lucij Luculli & Hortenſij: Ca. IIII.

ſ Ed cũ duplex memoria ſit: Vna reꝝ: uerborũ altera: Primã qualẽ in Fabio modo re/
tuli: talẽ in Lucio Lucullo: ampliſſimo & Imꝑatore ſimul & philoſopho admirabilit̃
cõperio uiguiſſe. Secũdã habuiſſe uidet̃ Hortẽſiꝰ. Vtriuſqꝫ teſtiſ ẽ Cicero coætaneꝰ amboꝝ.

De memoria Lucij Scipionis: Ca. V.

e Xomnibus aũt gentibꝰ ac ſæculis: nullũ in hac re facile prætulerim Lucio Scipioni: ſi
modo ueꝝ eſt qđ tradũt ipſum populo etiã Romano noĩa reddidiſſe. Mira & ſpecio/
ſa capacitas: ubi tam multa & tam uaria noĩa locũ inueniſſent. Res qdẽ pene incredibilis:

nisi eam multi: inter quos Plinius secũdus : ꝓprio testimonio cõfirmassent.

De memoria Annei Senecæ: Ca. VI.

T aũt Romanos externosq̃ cõueniẽs & extrema participãs iũctura cõglutinet: Lu
u cius Anneꝰ Seneca : Cordubensis originis: sed Romanæ uirtutis: hãc diuinam ips
memoriæ ubertatẽ usq̃ ad miraculũ cõtigisse testat̃ : Nec credibile est tantũ uiꝝ fal
so quicq̃ gloriari. Ait enĩ se duo milia nominũ recitata: eodẽ ordine reddidisse: & ducento
rũ atq̃ amplius discipuloꝝ totidẽ uersiculos: cũ singuli singulos dixissent: ordine retrogra
do recitasse. Nec inferior laus illa quæ sequit̃. Addit enĩ eam sibi memoriã fuisse: nõ ad co
plectendũ ea quæ audierat: sed ad cõtinendũ quoq̃ : Quoꝝ alteꝝ ex agilitate cõsequend
facultatẽ dimittẽdi: alterũ ex retinẽdi diuturne: capiẽdi segniciẽ annexã habere consueue

De memoria Latronis Portij: Ca. VII.

Atronis Portij memoriã : mori uetat Seneca: perierat nisi ille scriptis eã suis com
l mendasset. Tantũ uniꝰ clari mãsuriq̃ noĩs fidelis ualet amicitia : quæ amicũ mor
eripit secũq̃ ꝑpetuat. Int̃ multa nimiꝝ quæ de Latrone suo dulcit̃ familiariq̃ di
memorat: memoriã illi & natura ualidã: & artificio munitã tribuit: & capacẽ simul & te
cem. Itaq̃ nec quæ scripserat lectitabat: satis erat scripsisse: cũ idipsũ celerrime faceret: in m
cursu didicerat: nec quæ semel hæserãt: auelli poterãt. Memorit̃ quæcũq̃ dixerat seruaba
Qua memoriæ fœlicitate fræꝰ: libroꝝ auxilio nõ ægebat scribere: sed ĩ aĩo gloriabat̃. E
quæ illic scripserat: sic ĩ expedito habebat: ut nec ĩ uerbi qdẽ ulliꝰ unq̃ recordatiõe labere
quasi libꝝ sub oculis habens loquebat̃. Proponebat̃ cuiuspiam ducis nomen: tanta inera
historiarũ memoria: gesta illius celeriter & ex tempore narrabat : Non ceu pridem cogn
depromeret: sed uelut modo scripta perlegeret. Et hũc quidem Latroni: iuxta Senecam su
um locũ: ut debitũ: & utriq̃ ꝓfecto gratum reddidi.

De memoria cuiusdam innominati: Ca. VIII.

i Bidem alterius memoriæ miraculũ retulit: Nomen eius tacens: scilicet qui poema re
cens ab ipso qui illud ædiderat auditũ: tam celeriter arripuit: ut mox suũ esse cõtende
ret. Argumentũ satis uiolentũ afferẽs: ꝙ ipse memoriter id redderet : qd̾ recitator primꝰ &
uerus auctor carminis nequiret: Præceps qdem famæ cupiditas: sed inter raras naturæ do
tes: miranda uis memoriæ.

De memoria Themistoclis: Ca. IX.

B occasu ad orientẽ uerso: Primꝰ omniũ græciæ gẽtis Themistocles occurrit: q in
o ter grauissimas occupatiões publicas priuatasq̃ : cunctoꝝ conciuiũ suoꝝ noĩa (&
erat Athenis natus) in memoria tenebat. Stupidum negociũ: nisi Lucij Scipionis
mentio præcessisset. Idẽ indigno exilio coactus: cũ ad Xerxem Persaꝝ regẽ se cõferre decre
uisset: breui tpis spacio Persicũ prius idioma ꝑdidicit: ne qd in primo colloquio ꝑegrin
aures regis offenderet. Itaq̃ minꝰ miror tãtis naturæ præditũ muneribꝰ : artificiosam me
moriã contempsisse. Quæ cũ in græcia repta: apud nos hodie uulgata ẽ. Quã cuidam eius
artificij perito sibi promittenti: respõdit: malle se obliuiscendi artẽ discere: Visa qdem au
taq̃ oĩa memoriæ adhærebãt: & iccirco nõ tam nouis sarcinis urgere: q̃ turba reꝝ innum
rabiliũ prægrauatũ pectus exonerare cupiebat.

De memoria Cyneæ: Ca. X.

c Yneas quoq̃ clarissimã huiꝰ excellẽtiæ gloriã cõsecutꝰ est: q̃ legatꝰ a Pyrrho Romam
missus: postero q̃ urbẽ ingressus erat die: homo aductiꝰ & alienigena uniuersum se
natũ ꝓprijs noĩbꝰ salutauit: Sũt q equestrẽ ordinẽ: sũt q̃ urbanã plebẽ senatui circũfusam
adijciãt: operosus salutator ac diligẽs: etsi ob aliud non uenisset.

De memoria Cyri Persarum regis: Ca. XI.

c Yrus Persaꝝ rex: etsi maximis exercitibꝰ præesset: omniũ tñ militũ noĩa meminerat
Mithridates uero duaꝝ & uiginti (ut notiores qui de illustribꝰ historici loquunt
Aulus Gelliꝰ : qnq̃ & uigĩti: ut aũt Pliniꝰ : qnq̃ginta) gentiũ quæ sub imperio eiꝰ erãt diuer
sas linguas nouerat: & ut iura cuilibet patrio sermõe redderet: & ĩ cõtiõibꝰ: singulaꝝ natio
nũ int̃pretẽ nõ reqreret. Quæ res & illũ militibꝰ : & hũc populis suis acceptissimũ fecit.

De memoria Carneadis: Ca. XII.

e Xtremũ mihi nũc: sed nullũ præcedẽtiũ ĩferiꝰ memoriæ mõstꝝ differẽdũ ẽ. Carneades
qdẽ (ut aiũt) ĩ græcia quæ qs e bibliothecĩ uoluĩa educeret: ĩ morẽ legẽtis mẽorit̃ reddebat

Huic uero dici poteſt: ſuperuacuos codices fuiſſe. Hic ꝓfecto non ſcribebat in animo tantū ſed ſculpebat. Tempus eſt & præſentia memorandi.

De memoria cuiuſdam amici ſui innominati: Ca. XIII.

Micus quidam meus: ab adoleſcentia ad hanc ætatem: tam multiſ & domus & pa triæ laborib⁹ periculiſq; iactatus eſt: ut ocioſum ferme nullū tempuſ inuenerit: quo nihil huic de qua loq̄mur facultati poteſt eſſe funeſti⁹: Vaga enī mens multa com/plectitur: pauca ſtringit. Cæterū huic inter uarias & īnumerabiles ac diſcerpētes animum curas: inexhauſtam quandā memoriā militarē inſitam aīaduerti: quæ crebro in horrorem compulit cogitantē. Q̄to uberior fuiſſet: ſi eam ſibi (quod ſtudioſi hoīes ſolent) circūualla/rē & fulcire quotidiana lectiōe licuiſſet: Vidiſſe ſemel uel audiuiſſe ſatis eſt: nunq̄ obliuiſci/tur. Nec res modo meminit: ſed uerba: tempus & locū: ubi quid primū acceperit. Sæpe to/tos dies aut longas noctes colloquēdo tranſegim⁹: audiēdi nanq; cupidior nemo eſt: poſt annos uero ſuborta earundē rerum mentione: ſi quid forte plus minus ue aut aliter dixiſ/ſem: ſubmiſſa uoce confeſtim admonebat: hoc me aut illud uerbū mutare. Admirantiq; & unde noſceret percūctanti: non ſolū tempus quo id ex me audiuiſſe: ſed ſub cuius Ilicis um/braculo: ad cuius undā fluminis: in cuius maris littore: cuius montis in uertice (longinq̄s enī ſecū oras circūiui) me ſingula recognoſcente memorabat: Iterū & iterū expertus fateor ad loquendū illo præſente q; uel cautior certe uel tardior fact⁹ ſum. Et hæc quidem memo/ria ſub armis: at ſequens ſub amictu religionis inter libros habitat.

De memoria Clementis papæ: Ca. XIIII.

Lemens ſextus: egregius nūc Romulei gregis paſtor: tam potentis & īuictæ memo/riæ traditur: ut quicquid uel ſemel legerit: obliuiſci etiā ſi cupiat non poſſit. Hoc ſi/bi & ſtudioꝝ nutrix alma Pariſeos: & orbis uniuerſus tribuit. Ego enī & ſi ſæpe an te pedes eius fuerim: tamen de hac re nihil præter famā habeo: cui facilius accedo: recolens id ſibi non nouiter tributū: ſed ante diu q̄ hoc fortunæ culmen aſcenderet. In qđ euecti: cir/cumſtrepentib⁹ adulantiū turbis: ueræ laudis iudiciū amiſerūt. Illud addit̃ miraculo: hāc tantam ſibi memoriā: magno quondā capitis ictu (cuius adhuc teſtis ætas extat) ingens ſu premo uertice cicatrix ꝓueniſſe. Memorabilis caſus ſi modo uerus: Hoc enī habet int̃ mul/ta clarorū admiratio uiam fabulis aperire ſolet. Sed ſi ita eſt: cōpenſent̃ hoc tam fœlici uul nere illorū caſus duriores: de quib⁹ eſt apud Pliniū: Quorū alter ictu lapidis litteraꝝ omni um: alter præcipiti caſu matris & affiniū & ꝓpinquoꝝ: tertius autē morbo ſeruoꝝ ſuorū: quartus etiā proprij noīs oblitus eſt. Hæc ſunt exēpla memoriæ: de qua ꝓfundius loq̄ dif/ficile: & alterius tp̄is op⁹. Sicut enī nulla copioſior aut ditior ē animi ſupellex: ſic nulla fra/gilior: nulla fugacior. Hinc eſt q; prima omniū ſeneſcit: Cuius rei non ſolū Seneca: ſed ex/perientia eſt teſtis: Et pluſculū indigens reparatiōe: opis indiget: & caſibus ac morbis plu/ribus expoſita eſt: quin & ipſo ualitudinis uiuēte flore: uel curis acribus: uel ſomno graui: uel ꝑturbatione ridicula. Deniq; leuiſſimis & īnumerabilib⁹ ex cauſis ita repēte nōnunq̄ animū deſtituit: ut attonitus rerū omniū ignarus & loci & temporiſ: & non abſentū modo ſed aſtātiū. Poſtremo ſuimet obliuione cæciſſima confundat̃: niſi cōfeſtim reuolet ipſa quæ fugerat. Deinceps ad ſecundam primæ uirtutis partē tranſeam⁹.

Tractatus ſecundus eſt de Intelligētia ſecunda parte primæ uirtutis ſcilicet prudentiæ: quæ ſita eſt in præſentiū cognitione.

De ſubſtinctiōe ipſius intelligētiæ: & ordine quo auctor intēdat agere: Ca. I.

Ntelligentia in rerū præſentiū cognitione ſita eſt. Hanc uiſum eſt nobis ſubdi/ſtinguere. Eſt quoddā genus hominū percipiēdis litteris ꝑotiſſimū: quos uſi/tato noīe ingenioſos appellam⁹: q̄uis in actib⁹ humanis hebetiore ſint inter/dū mentis acie: Alij ex diuerſo ad res gerēdas acutiſſimi: perceptioni litterarū inhabiles habent̃: quos quiſq; uel ſagaces uel cautos uel ſollertes dixerit: pu/to nec a uero nec a cōmuni hominū ſermone deuiauerit: Quibus magna pars conuenit eo/rum: quæ græco uocabulo ſtratagemata appellāt: ubi ſcilicet ī republica pro qualitate ue/gocij: præſentis ſubito capit̃ conſiliū. Eſt autē cum in longinquū tempus conſilij effect⁹ ex/tendit̃: ubi locū ſibi uendicat ꝓuidentia: quæ tertia prudētiæ pars eſt: per quā nō tam præ/ſentia: q̄ ex præſentiū ſiue præteritoꝝ collatione futura noſcunt̃. In his enī: niſi fallor: omīs prudentia uerſat̃. Has igit̃ partes exequar hoc ordine: ut agā primo de ingenio: cui eloquē/

tiam adiungã:quæ eſt magna pars eius:ubi facetias quoq; & illuſtres uerbo℞ iocos dictos
ex tempore in unũ colligã:qđ ille maxime dulcis eloquẽtiæ fructus uideat̃ : aureſq; fatiga
tas mulceẽſ:& mœſtũ animũ exhilarãs:& qui ſi locũ & tempus obſeruauerit:conciliat audi
entiũ fauorem:opinione quadã agilis & iucũdæ prudẽtiæ. Hinc de ſollertia quæ opatiões
C aut uerba hominũ concernit expediã. Et licet non ignorẽ ſapientiã quiddã maius ac ſubli
mius importare:q̃ qđ uel prudentiæ uel cuiuſq; uirtutis contineat̃ anguſtijs:quia tamen
rerũ floridiora carpenti:prætereũda hui⁹ mentio nõ fuerat:nec alibi oportuni⁹ poterã: hoc
loco ſapiẽtiæ exempla quæ clariora uidebunt̃ interſerã. Poſt hæc ꝓuidentiã ipſam in pro
prijs finib⁹ locabo:hoc eſt non ut ex rebus bellicis ſed ex ipſa hominũ uita & ex cõmuni ro
rum agibiliũ aceruo ꝓferant̃ exẽpla:ubi ꝑmixtim & de cõiecturis agam:mox de oraculis:
de ſomnijs:de ominib⁹:de portentis:qđ hæc quoq; in anteriora ꝓſpiciãt q̃ breuiſſime per
B ſtringã. Nouiſſime ſtratagematicũ tractatũ:partim ſecũdam:partim tertiã prudentiæ uim
in armis neceſſariã repræſentantẽ adijciam:quæ copioſa & ampla eſt materia & neceſſario
ĩ plures ꝑticulas ſecãda. Quippe cũ de unaq̃q; nõ tantũ apud græcos ſed etiã apud nr̃os: i
tegri ſint cũcto℞ libri:& qa ſcđm ꝓmiſſionis ordinẽ:de ingenio pri⁹ eſt agendũ:præfari li
bet:quæcũq; fere ſtudioſo℞ nõia collegi:eadem & ingenioſo℞ eſſe hominũ. Sed repetitio
nem mĩme neceſſariã effugiens:quorundam hic nõia congrã:quo℞ non tam ſtudiũ q̃ in
genium nobilitatũ eſt. Ad hæc non nudi & incompti:ſed eloquẽtia ueſtiti ingenij exempla
præſens habebit locus.

De ingenio & eloquentia Virgilij: Ca. II.

Nter ingenia latino℞:ſi mihi iudicij locuſ & libertaſ non eripit̃:neſcio quẽ Virgilio
i prætulerim. In quo ſi ſic intelligat̃:ut anim⁹ meus fert : puto quiſq; operũ eius ele
gantiam:& in ſingulis uerbis lumen aliqđ ſub nube poetica:ad hæc & ſententiarum
grauidã ueritatẽ:ac diuini ſtili artificiũ diligent̃ introſpexerit : fatebit̃ doctrina poſſe aliqs
excellere:ingenio fortaſſe neminẽ. Nam de eloquẽtia quid aliud dicã : niſi qđ Macrobi⁹:q
quattuor eloquẽtiæ generib⁹ collectis:de quib⁹ mox agam ego: unũqđq; genus ſuo ſepa
tim tribuit auctori:uni Virgilio ſimul oĩa dare nõ timuit. Cæte℞ tam illuſtris hæc eloquẽ
tia:atq; hæc(ut ait Seneca) diuina facultas ingenij : oratione ſoluta Virgilium deſtituit.
Quid enĩ poteſt ĩ carminib⁹:nullũ neſcire arbitror:q uel ſemel Caſtalio de fõte guſtauerit.

De ingenio & eloquentia Tullij Ciceronis: Ca. III.

A Ed qđ ad ſummã ſpectat eloquentiã:cõſenſus latino℞ omniũ Marco Tullio:gra
ſ corũ uero Demoſtheni palmã defert. Ego autẽ dilato parũper Demoſthene donec
gratius inter ſuos collocet̃:de Cicerone prius dicam : Quẽ latini eloquij principẽ
ſine dubitatione philoſophis:oratoribus: hiſtoricis & poetis concordit̃ uiſum eſt: qđ ipſũ
& catholici tractatores aſſerũt:& uulgo iam ita eſſe ꝑſuaſum eſt uerũ. Ne tamẽ(ut idem ip
ſe Tullius ait in quodã loco)utar in re certa teſtibus non neceſſarijs : ſingulo℞ teſtimonijs
prætermiſſis: ad ipſius eloquẽtiæ uim:pauco℞ ſed illuſtriũ & notiſſimo℞ effectuũ cõme
moratione demonſtrandã ꝓpero. Hæc eſt q̄dem : quæ fortiſſimis ſeptũ armis nihilq; non
auſurũ Catilinã:in armis exterruit:& de incendio urbis ac ciuiũ ſanguine cogitantẽ: trusit
in exiliũ. Quæ mœnia Romana: quæ theatra:quæ templa:quæ arcẽ capitolij:quæ bono
rũ lares:quæ totũ deniq; corpus impij:miſerrimæ impendẽtiq; iam præripuit ruinæ. Quo
B merito prim⁹ omniũ(ut teſtat̃ Plini⁹)parens patriæ appellat⁹:prim⁹ in toga triumphũ:lin
guæq; lauream meruit:facũdiæ litterarũq; latino℞ parẽs: omniũ triũpho℞ laureã adeptus
maiorẽ(ut idem ait)q̃to plus eſt ingenij Romani terminos intantũ ꝓmouiſſe q̃ imperij.
Addidit etiã Cæſarẽ dictatorẽ:ipſi⁹ quondã Ciceronis hoſtẽ:de eo talia ſcripſiſſe : ex tetris
inimicitia teſtimonio fidẽ quærens. Hæc inquit ẽ illa facũdia:quæ Verrem audacẽ homi
nem ſceleſtũq; criminib⁹ ſuis oppreſſit:quæ ad ultimũ Archiam præceptorẽ quondã ſuũ
in ciuitate retinuit:Et de tenui ſemente:uberrimã meſſem egenti reddidit colono. Quæ con
tentiones agrarias frumẽtariaſq; diſcuſſit:quæ Roſcio ſcænici tumult⁹ reo ĩpunitatẽ quæ
ſiuit:quæ mirabilẽ ſæpe periclitantib⁹ de ſalute capitis ueniã impetrauit. Hæc eadẽ Deio
thero Galaciæ regi: Ligario capitalit̃ accuſato:ſub hoſte potẽtiſſimo iudiciũ agente: uitã
ſeruauit gratiãq; reſtituit. Heu q̃ pauca de q̃ multis enumero: Breuit̃ loquar: corda homi
nũ in manib⁹ habuit: Regnũ inter audiẽtes exercuit:quicq̄d uſq; eloquij per latino℞ fluit
C alueos:ex hoc fonte ꝓceſſit. Vt tamẽ Virgili⁹ ꝓſaica:ſic iſte (ut eſt apud eundẽ Senecã(in

carminibꝰ defecit. Duoqꝫ Romanæ eloquẽtiæ parẽtes: hanc gloriã ita partiti sũt: ut uterqꝫ suis finibus cõtentus: aliena nõ inuaderet. Hic lingua gloriosus: hic calamo: si tamẽ quiuis a poeticis abstineret. Sed o pietas: eloquiũ illud tam multis salutiferũ: auctori suo pestilẽs ac funestũ fuit. Nempe cũ aduersus effrenatã libidinẽ Marci Antonij Triũuiri plurima liberius dixisset scriptisqꝫ mandasset: iussu eius occisus: trũcata qua scripserat manu: capite q̊ illa dictauerat amputato: Qđ cũ in rostra reportatũ esset: ad illud intuẽdũ nõ minorẽ cursum populi lachrymãtis fuisse legimus: ꝙ ad audiendũ esse cõsueuerat. Hæc oratoris mors: at Philippica ipsa nõ morit̃: Id enĩ est libri nomẽ: sed æternũ uictura: grauissimisqꝫ uulneribus repercutiẽs Antoniũ: & famã eius interemit: & mortẽ Ciceronis ulcisciẽ. Cũ hoc Cicerone Caluus orator ꝓ eloquẽtiæ principatu longæuũ: sed: ut Seneca testat̃: nequissimũ habuit certamẽ. Locus admonet: ut ipsa Macrobij uerba subiũgã: ne quid de hoc ꝑegrinarũ opinionũ lectorem lateat. Quattuor enĩ ꝗdem sunt eloquẽtiæ genera: Copiosum & torrens: in q̊ Cicero dñat̃. Breue & circũsectũ: in q̊ Salustius regnat. Siccũ & aridũ: qđ Frontoni ascribimꝰ. Pingue & floridũ: in q̊ Plinius secũdus quondã: & nũc iterũ inferior noster Symmachꝰ luxuriat̃. Hæc oĩa apud unũ Virgiliũ inuenies: Hæc ille. Ad qđ firmãdũ ꝓbationes ex ipsis Virgilij uerbis elicuit: Quas qm̃ longũ est: in Saturnalibus ꝗsꝗs inꝗsitionis laborẽ nõ recusabit inueniet. Sane qđ de eloquẽtia Salustij dicit̃: ita tẽꝑandũ est: ut ad historias referat̃ tm̃: in ꝗbus suo q̊dam corrupto acriqꝫ & plane masculo stilo utit̃. In cæteris enĩ qđ de Virgilio iam & Cicerone diximus: sua sibi non respondet eloquẽtia: Vt enĩ est apud eundem Senecã: orationes Salustij in honorẽ historiaꝝ legunt̃. Et hæc ꝗdem hactenus. Quibus si assentiri libet: ĩ unaquaqꝫ arte: ꝗdriꝑtitæ eloquẽtiæ designatos præsides habemus. Et qđ uix cæteri in singulis: Virgiliũ simul omnibꝰ gloriantẽ. Hanc uero distinctionem: & si colore nõ careat: apud aliũ non inueni: qn ĩ unũ Ciceronẽ publicꝰ fauor inclinat.

De ingenio & eloquẽtia Iulij Cæsaris: Ca. IIII.

s Cire aũt uelim: q sex simul eloquẽtiæ principes cõstituerũt: quẽ Iulio Cæsari locũ dabũt: Cuiꝰ eloquentia militaris: ut est apud Suetoniũ: aut æꝗuit præstantissimorũ gloriã aut excessit: Accusator Dolabellæ: plusqꝫ militaris sũmi oratoris officiũ impleuit. A In qua ꝗdem accusatiõe: extorqueri sibi causam optimã. L. Cottæ patrocinio quæstus est: q̊ uerbo uim facũdiæ ꝓpriæ expressit: ut Valerio uidet̃. Et nimirũ uerbũ extorquere hanc uim habet: ut reus ille: non facili & ad utrũlibet se habẽte: sed ex artissimo ꝗdẽ indissolubiliqꝫ laqueo: ubi cæsareo eloꝗo uictꝰ erat prærepꝰ uideret̃. Post quã accusationẽ: ut Suetonius idem ait: haud dubie principibꝰ patronis annumeratꝰ est. Huic Marcus Tullius: & qđ magis miraberis ad Brutũ scribens: clarissimũ eloquẽtiæ testimoniũ ꝑhibuit: negãns se uidere cui Cæsar cedere debeat: adiũgensqꝫ eũ elegantẽ splendidãqꝫ atqꝫ magnificã & generosam quodãmodo rationẽ dicẽdi tenere. Et ad Corneliũ nepotẽ de eodẽ scribẽs: Quẽ inꝗt oratorẽ huic antepones: eoꝝ q nihil alud egerũt: Quis sententijs aut acutior aut crebrior: Quis uerbis aut elegantior aut grauior: Pronũciasse dicit̃: ut Suetonius refert: uoce acuta: ardenti motu gestuqꝫ nõ sine uenustate. Huius est illud præceptũ omnibꝰ q eloquẽtiæ student memorabile: in primo libro eius de analogia positũ: ut scilicet infrequens atqꝫ insolẽs uerbũ tanꝙ scopulũ fugiamꝰ. Enumerare possem ꝗbus prælijs oratio eius ita militũ animos inflãmauit: ut periculi oĩs ĩmemores: læti etiã & exultãtes in ferrũ ruerũt: ꝗs ingentes exercitꝰ seditiones uoce cõpresserit: q̊t armatoꝝ milia solus & inermis oratione terruerit: usqꝫ adeo ut periculi oĩs ĩmemores: ad nutũ ꝑorãtis inuẽti sint & q colla porrigerent & qui ferirẽt: qui gemeret nemo: nisi & narratio longior & alijs locis oportunior foret.

De ingenio & eloquentia Titi Liuij: Ca. V.

q Va sede præterea Titũ Liuiũ locabũt: cuiꝰ eloquẽtiæ fama de ultimis mũdi regionibꝰ: admirãtes claros uiros Romã usqꝫ ꝑduxit: Qđ & Pliniꝰ scribit: & post Hieronymꝰ in principio Geneseos: ne quis ignorare ualeat testatꝰ est. Quãta fuit oꝑis excellẽtia: ut ꝑ tantũ maris & terrarũ spaciũ: ad urbẽ orbis dñam: & domitis nationibꝰ imꝑantẽ: nõ urgente negocio: nõ ob ipsius uidẽdæ desideriũ: in ætate præsertim Cæsaris Augusti: sed ob unũ dũtaxat eius incolã audiendũ: cõcursus illustriũ fieret.

De ingenio & eloquentia Octauiani Augusti: Ca. VI.

c Aesaris Augusti ingeniũ tam ꝓmptũ inuenio: ut uersus ex tꝑe factos cũ int̃ amicos referret: interrogaretqꝫ cuiꝰ poetæ uersus extimarẽt: nihil aliud respõderet̃: ꝙ cuius

cunq; forent eſſe optimos. Sed qđ ad hũc actũ pertinet: puto nullum æquari poſſe Naſo-
poetæ: q(ut eſt apud Senecã) hoc ſæculũ amatorijs non artib⁹ tantũ ſed ſentẽtijs impleuit.
De exũdanti qdem facultate carminũ Ouidius ipſe gloriat̃ nec mendacit̃. Sed ad Augu-
eloquẽtiam reuertor: Nõ laboro inter eloquẽtiæ principes ipſum collocare niſi ꝙtũ ad io-
cos & facetias: in qbus primũ tenebat locũ: Sed ſurripe famæ eius nolo: qđ clari ſibi tri-
B buerũt ſcriptores. Pronũciauit dulci & proprio q̊dam oris ſono elegãti ac ſobria uſus elo-
quentia: ſententias ineptas fugiẽs: præcipueq; ꝟboꝝ inuſitatoꝝ (ut ꝟbo ipſius utar) fetorẽ
horruit: Vnũ in loquẽdo ſtudiũ intelligi: & ꝙ clariſſime conceptũ mentis exprimeret. Hinc
& præpoſitionib⁹ & cõiunctionib⁹ abũdare: quibus incomptior ſed plane luminoſior re-
ſultat oratio: & intellectus reꝝ expeditior. Ignota ſectantes ſpreuit irriſitq; & caſtigauit: In
ſuis hunc morẽ inſaniã uocans ea loqui uel ſcribere quæ admiratiõis pluſꝙ intelligẽtiæ al-
latura ſint animis audientiũ. Inhæſerat ſiqdem: ut arbitror: paterno præcepto qđ ꝓxime
cum de Iulio Cæſare loquerer inſerui.

De ingenio & eloquentia Aſinij Pollionis: Ca. VII.

a Sinius Pollio prætermittendus nõ uidet̃: quẽ ut appareret cuiuſq; iudiciũ: fore me-
diũ ĩter duos eloquẽtiſſimos latinoꝝ: Marcũ Tulliũ & Titũ Liuiũ: Seneca cõſtitu-
it. Ita nõ ſpernẽdus auctor: neminẽ de præmiſſis ſex præt̃ Tulliũ enumerans: tres uult elo-
quẽtiæ principes quos in epiſtola q̃dam uidet̃ oĩbus præferre: ſecũdũ faciẽs Pollionẽ: Cu-
ius orationẽ Ciceronianæ diſſimilẽ: & ut uerbis eius utar: ſalebroſam & exilientem dicit: &
ubi mĩme expectes relicturã. Huius & ſi nulla eloquẽtiæ monimẽta in manus meas adue-
uenerint: quia tamẽ ipſum ꝑ ſe nomẽ celebre ac ꝑuulgatũ erat: non fuit mihi de eloquẽtia
ſcribẽti ſilentio obruendũ: præſertim ubi inferiores noĩauerã. Igit̃ iuxta Cæſarẽ Augu-
cuius floruit tempibus: placuit eũ collocare: Hoc adiecto: ꝙ nomẽ eius præter multos lau-
datores Mantuanis etiam muſis honeſtatũ eſt. Sed aliꝙtiſper retro redeundũ eſt.

De ingenio & facundia Lucij Craſſi: Ca. VIII.

e Xcellentẽ & egregiã Lucij Craſſi facundiam ſi aliũde neſcirem⁹: hinc liceret intel-
gere: ꝙ in libris de oratore Marcus Cicero mortẽ eius magnificẽtiſſime deplorans:
oẽs illũ ſemꝑ eloquẽtia: paucis uero ante obitũ diebus ſeſe etiã uiciſſe cõmemorat: Cert-
tim quoq; ſe cũ eloquẽtiæ ſtudioſis ad eum locũ quẽ nouiſſime pedibuſ ille calcauerat: poſt
ipſi⁹ mortẽ redijſſe: captis dulcedine ac recordatiõe ſermoniſ quẽ ex eo nuꝑ audierãt: & ue-
lut iteꝝ audituris. Addit etiam id uni Craſſo ſingularit̃ contigiſſe: ut q̊tiens ꝑoraret: totis
ſolito altius: ac ſine exemplo locut⁹ uideret̃. Enĩuero quia fama huius aliꝙto apud uulgus
ignotior eſt: nõ alienũ extimaui duo teſtimonia afferre illius cui de hac re præ cũctis habẽ-
da fides eſt: Apud Ciceronẽ ita ſcriptũ uideo: Craſſo dicẽte: nemo tã arrogãs q ſimiliter ſe
unꝙ dictuꝝ eſſe cõfideret. Et iterũ: Omnib⁹ auditis or̃onibus: ſine ulla dubitatione ſic ſta-
tuo & iudico: neminẽ omniũ tot & tanta ꝙta ſint in Craſſo habuiſſe ornamẽta dicendi.

De ingenio & facundia Marci Antonij: Ca. IX.

A i Dem Marco Antonio teſtis adeſt. Siqdem cum in q̊dam loco de hoc deq; ſupe-
re ſimul loquens dixerit: fuiſſe utrũq; tum ſtudio & ingenio & doctrina præſtãte
oĩbus: tum in ſuo genere ꝑfectũ: ut neq; in Antonio deeſſet ornatus or̃onis: neq; in Craſſo
redũdaret: alio tamẽ loco omniũ quos ipſe audiſſet eloquẽtiſſimũ ait Antonium: quaſi de
induſtria dubiũ relinquẽs: q̊ tãtaꝝ laudũ ſtaterã potiſſimũ ĩclinaret. Sed fama hui⁹ uulga-
tior uidet̃: cui multum addidit nouiſſim⁹ dies uitæ. In illa enĩ tempeſtate mariana: ubi nul-
lus tunc portus erat: iuſſi ſceleris miniſtri Antoniũ occidere: cũ ad conſpectũ hoĩs uenĩſſent:
or̃one eius attoniti coruſcãtes iam mucrones recõdebãt: diuina uis eloquij: impijs iuſſio-
nibus addicti: & ſanguine optimoꝝ ciuiũ ſtillantes carnifices: nihilq; præter ſanguinẽ ſi-
entes: infecta cæde redijſſent: niſi ſcutarioꝝ qui ſerius uenerat: uerboꝝ nõ deguſtata dulce-
B dine: irruens in Antoniũ: mandatũ nefarinm adimpleſſet. Huius eſt ille ad ꝑſuadendũ ef-
cax actus oratorius: cui⁹ in Oratore meminit ſuo Cicero. Cum enĩ Marcũ Aquiliũ q con-
ſul fuerat & dux: apud ſenatum & populũ claruſ: omni tandem honore ſpoliatum: & ad ex-
trema fortunæ præcipitatũ ſenẽ: in capitali cauſa defenderet: & in medio orationis ardore
& deformẽ ſqualentẽq; reum ſuſtulit: putremq; eius diſcindẽs tunicam: ac generoſi q̊on-
dam tunc miſerãdi pectoris cicatrices iudicibus oſtentãs: ſimulq; ad Gaium Marium q ad-
aſtantes erat uerſus: & ut collegæ dudum ſui miſereret̃: multum cum lachrymis obteſtans

De ingenio & facundia Gaij Gracchi: Ca. X.

a D admirandũ lectori potiꝰ ꝙ̃ imitãdũ ſubijcit̃ exemplũ Gaij Gracchi: qui ex fami/
lia eloquẽti & ſeditioſa genitꝰ: in utroq̃ maiorꝝ ſuorꝝ ueſtigijs inhæſit. Sed qm̃ unꝰ
tantũ fidem locus exigit: is eloquẽtiæ operã acriter dedit: adeo tñ hõ uæhemẽs ꝑmouebat̃:
tantoq̃ impetu rapiebat̃ in dicẽdo: ut uarietatẽ uocis (quæ de rebus oratori ſũme neceſſa/
rijs una ẽ) examinare nõ poſſet. Qđ in ſe uitiũ aĩaduertẽs: ſeruũ muſicæ modulatiõis ex/
pertũ in loco contionibꝰ ꝓpinq̊ clam habere ſolitꝰ erat: qui eburneã clam fiſtulã celerit̃ in/
flaret: qua cũ aut lentius agẽtẽ accẽderet: aut nimis accenſum receptui canens: ab ĩmodera
to cõtentiõis ardore mitigaret. Nõ mediocris ſane diligẽtia iuuenis hoĩs: in auitũ ſuccreſcẽ/
tis eloquiũ. Tamẽ quia de Cicerone locus hic ſumit̃: oratoribꝰ in q̊rũ manus iſta uenerint
(ſi modo quiſq̃ tãgere dignabit̃) qđ apud eundẽ auctorẽ nõ lõge poſt hoc exẽplũ ſcriptũ
eſt ꝓ cõſilio dabo: ut fiſtulatorẽ domi reliquẽtes: ſenſum doctæ cõſuetudinis ad loquendũ
ſecũ deferãt. Nũc ad uetuſtiſſimũ Romanæ facũdiæ monimentũ uenio.

De facundia Homeri: Ca. XI.

h Omerus apud græcos ſoliũ poſſidet ingenij. Cuiꝰ ſentẽtiæ non ego: ſed Plinius au/
ctor eſt: uberiorẽ ſibi hanc latiorẽq̃ gloriã nõ limitatis finibꝰ aſſignãs. Conſtat in/ A
genij ipſius ope philoſophiæ magnas partes multo meliꝰ multoq̃ grauiꝰ ꝙ̃ ab ipſis philo/
ſophiæ ꝓfeſſoribꝰ abſolui. Certe Macrobiꝰ hũc oĩs diuitis inuentiõis fontẽ originẽq̃ pro/
nũciat. Et merito: Quis enĩ corpe ſecus fuiſſe memoret̃: fuit tñ animo ꝑſpicaci tanq̃ lumi/
noſo: ut Tulliꝰ in Tuſculano ſuo de illo ſcribẽs diceret: Piculã eiꝰ: nõ poeſim uidimus. Quæ
regio: quæ ora: q locꝰ græciæ: quæ ſpecies formæ: quæ pugnæ: quæ acies: qđ remigiũ: qui
motꝰ hominũq̃ ferarꝝ nõ ita expictꝰ ẽ: ut quæ ille nõ uiderit nos ut uidemꝰ effecerit? Quid
de eloquẽtia diſputẽ: cũ in ſæpe memoratis Saturnaliiũ libris ingẽs & ĩextricata lis ſit int̃ B
noſtrũ poetã ac Graiũ: dũ milibꝰ argumẽtorꝝ modo hic: modo ille ſupior oſtendit̃: modo
tam pares: ut lectorẽ iudicij dubiũ relinquãt: quã dubietatẽ expreſſit elegant̃ Satyricus his
uerſibꝰ: Conditor Iliades cantabit̃: atq̃ maronis Altiſoni: dubiã facĩetia carmina palmã.

De ingenio & eloquentia Demoſthenis: & Aeſchinis: Ca. XII.

Tq̃ ut unus locus duos olim impacatos iũgat aduerſarios: ſupremã eloquij arcem
a inter oratores Graios (quod nullꝰ ambigit) poſſidet Demoſthenes: ꝓximã tenere A
uidet̃ Aeſchines. Horꝝ ẽ cõtẽtio illa famoſiſſima: quæ uniuerſam fere græciã audi/
endi quondã deſiderio ſuſpẽdit. Qđ aũt ſpecioſiꝰ ſpectaculũ incidiſſe poterat: ꝙ̃ in eloquẽ/
tiſſima natione: duos omniũ ætatũ excellẽtiſſimos oratores ſup rebꝰ altiſſimis: notorio &
capitali odio diſſidẽtes: de ſalute & gloria certaturos: in unũ ante condictũ tempus & locũ
cõueniſſe? Potius mirer ſi nõ remotiores etiã populos rumor exciuerit. In ea qdem actione
Demoſthenes rei partes geſſit. Itaq̃ uictꝰ tandẽ accuſator Aeſchines: & ob eam rem patria
ꝓfugus: cum q̊dam tpe Rhodiorꝝ precibꝰ apud q̊s exulabat: ſuã primo: mox orationẽ De/ B
moſthenis audiẽte populo accuratiſſime ꝑlegiſſet: Illis utriuſq̃ uim ſtupẽtibꝰ: ſed pluſculũ
Demoſthenis: O (inqt Aeſchines) ſi illũ ꝑorantẽ audiſſet̃. Ingens: ut ait Plinius: teſtis ini/
mici: meo qdẽ iudicio: uel ob hoc uerus mirator eloquẽtiæ: q ꝓfeſſiõis ſuæ potius ꝙ̃ alie/
ni memor odij: qd laudandũ erat: etiã in hoſte prædicaret: præſertim cũ diſſimulare tace/
req̃ poſſet. Cõſtat enĩ quoſdã ĩ ſcribẽdo graues: parũ uæhemẽtes in loquendo: quoſdã ex
diuerſo q omne ſcribẽdi ſtudiũ auctoritate frontis motuq̃ corpis eleganti claraq̃ & ꝓ q̃li/
tate rerꝝ uolubili ꝓnũciatione tranſcẽdant. Quo nihil in or̃one potentiꝰ norũt q artis ora/
toriæ præcepta didicerũt: Illorꝝ gloriã minuit præſentia: horũ auget: Illos legi præſtat: hos
audiri. Horꝝ igit̃ in numero poſuit Demoſthenẽ ille.

De eloquentia Platonis: Ca. XIII.

e Loquẽtia Platonis anteq̃ etiã loqui poſſet emicuit: dũ infantulũ in cunabulis cõ/ A
ſopitũ: innoxio cõtactu circũlabẽtes apes mellificauerũt ĩ labellis eius: Clarũ mel/
liflui leporis omen nec fefellit. Nõ puto de hac re fide digniorẽ Tullio teſtẽ expectari: q mul/
tis locis ita mirat̃ Platonis eloquentiã: ut ſeſe imparẽ q̊dãmodo fateat̃. Verũ intra mode/
ſtũ philoſophi ſermonis morẽ ſe cõtinuit Plato: terminos ſuos nihilo fœlicius exceſſit: qđ
de Virgilio Saluſtioq̃ & ipſo etiam Cicerone dictũ eſt. Quis inquies huiꝰ eſt teſtis? Idẽ q
cæterorꝝ Seneca in declamationibꝰ ſic ait: Eloquẽtiſſimi uiri Platonis oratio quæ ꝓ Socra/
te ſcripta eſt: nec patrono nec reo digna eſt: Demoſthenes uero cuius ꝓxime mentionẽ ha/
bui: orator eximius: philoſophus minor: Vt ſi forte qd int̃ hos duos interſit nũc roges: recte

mihi uidear reſponſur⁹: In altero pl⁹ facultatis oratoriæ: In altero plus philoſophicæ gra
uitatis. Nec aliud ſenſiſſe mihi uidet̃ Cicero: ubi ait: Id qdem nemini græcoꝝ uideo conti
giſſe: ut idem utroq; in genere laboraret: ſequereturq; & illud forenſe dicẽdi: & hoc quieti
diſputãdi genus. Et mox dictũ exemplis muniẽs ſubſecut⁹ eſt: Equidẽ & Platonẽ exiſtimo
B ſi genus forenſe dicendi tractare uoluiſſet: ornate ſplendideq; ac grauiſſime & copioſiſſime
potuiſſe dicere. Et Demoſthenẽ ſi illa quæ a Platone didicerat tenuiſſet & pnũciare uoluiſ
ſet: ornate ſplendideq; facere potuiſſe. Aĩaduertis lector ſententiã Ciceroniana urbanita
te conditã: pronũciatur⁹ de duob⁹ ſũmis uiris qd ſentiret: ita quẽlibet ſuis finib⁹ anguſta
ut in eis pferẽdis: neutri ingeniũ: ſed alteri uoluntatẽ ſolam cenſeat: alteri diligentiã defuiſ
ſe. Aſperius Seneca ut hiſpanus hõ: ſed niſi fallor & uerius: q eodem loco q̊ Platonis & eo
rum triũ quos pauloante noĩaui: necnõ & q̊rũdam alioꝝ eloquẽtiam impfectã oſtẽdit: ra
tionẽ impfectionis aſſerẽs: Magna inqt & uaria res eſt eloquẽtia: nec adhuc ulli ſe ſic indul
ſit ut tota cõtingeret. Satis fœlix ẽ qui in aliqua parte ei⁹ recept⁹ eſt. Sic ẽ haud dubie. Itaq;
ego cõſulto & ſtatuiſſe naturã arbitror: ne quis uidelicet ſibi mortaliũ arroget: uelut in om
nibus excellens: Nam ſic ſæpe iuſtiſſime totius humani generis ignorantiã accuſam⁹: quod
de ſingulis hoĩbus extimandũ eſt.

De eloquentia Hegeſiæ Cyrenaici: Ca. XIIII.

m Vlti tradũt auctores: ſed eoꝝ quos ego qdem legi: Marcus Tulli⁹ antiq̃or Hegeſiã
quendã Cyrenaicũ fuiſſe: tam penetrabilis ac præpotentis eloquij: ut illo uitæ hu
ius exponente ſimul & deplorãte miſerias: plurimi audientiũ uitã ſponte relinquerẽt. Mo
prſus & inauditũ & natura ipſa ualentius or̃onis gen⁹: qđ & uitæ odiũ & deſideriũ mor
tis ingereret. Itaq; tanq; publici ſtatus expugnatricẽ Ptolemæus rex uitæ ſuoꝝ conſulens
indicto ſilentio coercuit: ac ſcholas clauſit: calamũ non excuſſit. Libꝝ ergo reliquit in quo
enumeratis hominũ calamitatib⁹: ita diffinit: nulli oĩno mortaliũ ut uiuat expedire. Ibidẽ
refert: inuentum qui lecto Hegeſiæ libro: nulla uel animi uel corporis interueniẽte moleſtia
ſola ſtili efficacia ſe in undas maris ex muro præcipitẽ daret: libenſq; moreret̃. Et teſtem af
fert Callimachũ poetã: qui ſic pempti tumulo titulũ inſcripſit: gen⁹ & cauſam mortis con
tinentẽ. Et quidem nimis uulgata ſunt.

De eloquentia Carneadis: Diogenis & Critolai: Ca. XV.

T triũ ſimul qui ſequunt̃ eloquẽtia apud græcos: & nr̃os celebrata eſt: q̃uis & ſe
a cta & or̃onis q̃titate diſtantiũ. Carneades Academicus: Diogenes Stoicus: Cri
tolaus Peripateticus: ab Athenis legati Romã miſſi ſunt: Hi & legationẽ in ſenatu
& uetuſto more p interpretẽ pegerũt: petẽtes mulctæ remiſſionẽ quã ppter horopi uaſta
tionẽ Senat⁹ populuſq; roman⁹ populo Athenienſi indixerat. Quæ quidem mulcta: ut et
in Saturnalib⁹: fuerat talentum .ccccc. Et præterea celeberrimo urbis loco: maximo popu
cõcurſu oſtentãdæ eloquẽtiæ gratia ſepatim quiſq; diſſeruit: Traditũq; eſt memoriæ: Car
neadis impetuoſam & torrentẽ: Diogenis prudentẽ & iucũdam: Critolai circũſpectam &
ſuauem eloquentiam fuiſſe.

De eloquentia Ariſtotelis: Ca. XVI.

i Am dudũ de Ariſtotele dubius ſum: errori ne publico taciturn⁹ obſeq̃r: fure̅tiq;
A cedam uulgo: an uera potius e latebris in apertũ eruam. De hui⁹ qdem ĩgenio nul
la lis mouet̃: de eloquentia apud multos ambigit̃. Conſtat aũt hũc uirũ iam doctrina no
mine clariſſimũ: aĩaduerſa Iſocratis oratoris gloria pmotũ: ad eloquentiæ ſtudiũ uertiſ
animũ. Qđ cũ in multis locis: tum ĩ Oratore Ciceronis habet̃ expreſſi⁹ his uerbis: Ariſto
teles cũ florere Iſocratẽ nobilitate diſcipuloꝝ uideret: q; ipſe ſuas diſputatiões a cauſis fo
renſib⁹ & ciuilib⁹: ad inanẽ ſermonis elegantiã trãſtuliſſet: ĩmutauit repente totã formã p
priæ diſciplinæ. Et poſt pauca. Itaq; ornauit & illuſtrauit doctrinã illã: oẽm rerũ cognitio
nẽ cũ orationis exercitatiõe coniũxit. Nec uero hoc fugit ſapiẽtiſſimũ regẽ Philippũ: q hũc
B Alexãdro filio doctorẽ addiderit: hũc ſcilicet a q̊ & ſciẽdi præcepta pcipet & loquẽdi. Hinc
eſt ut inter tripertitæ philoſophiæ multiplices tractat⁹: rhetoricoꝝ quoq; libros ſcribe
q̃les hinc collige: q; Cicero ipſe in rhetoricæ ſuæ libris: nõ diſſimulat illũ huic arti plurima
adiumẽta atq; ornamẽta ſubminiſtraſſe. In eiſdẽ libris de eodẽ loquens: Veteres inqt ſcri
ptores artis a principe illo atq; inuẽtore Lyſia: unũ in locũ conduxit Ariſtoteles: & nomina
tim cuiuſcũq; præcepta magna conqſita cura pſpicue conſcripſit: atq; denudata diligen
expoſuit. Hinc tantũ inuẽtorib⁹ ipſis ſuauitate & breuitate dicendi præſtitit: ut nemo illo
um præcepta ex ipſorum libris cognoſcat: ſed omnes qui qđ illi præcipiant: uelint intelli

gere: ad hunc quasi ad multo cōmodiorē explicatorē reuertant. Hæc Cicero. Ego autē curiosior sum q̄ necesse est: memor tamen quia cum præscriptis alijsq̄ claris & crebris testimonijs: Aristotelem non minus eloquētia q̄ scientia copiosum: in libris tamen eius qui ad nos uenerūt: sane certa fides eloquētiæ uestigiū nullū est. Vnde grādis mihi stupor oboritur: illos mentiri constat: elingues simul & ꝑcaces: qui quoniā Aristoteli suo quem semper in ore habent: similes esse nullo modo possunt: illum sibi similē nitunt efficere: dicētes eū ut qui altissimis rebus intenderet: oīs eloquētiæ contemptorē: q̄si in altis nulla uerboꝝ claritas habitare possit: Sic qḋ a Cicerone dictū est: Cū (inquit) de rebus grādibus dicas: ipsæ res uerba rapiūt: ita fit tum grauior: tum etiā splēdidior oratio. Sed hi qdem dum inertiæ ꝓpriæ excusationes quærunt: duci suo par crimen obijciunt. Quantum uero ex præmissis apparuit: dicerē huic monstro subesse causam posse: q̄ ex græca in latinā linguā seruatis ornamentis eloquētiæ trāsiri nō possit: nisi aliquot Platonis libelli: ex illa in hanc linguā trāslati: suspicari tale aliquid nō sinerēt. Sæpe igit de hac re cogitāti: nil aliud occurrit q̄ Aristotelicos libros trāsferentiū uel pigriciā certe: uel inuidiā: uel inscitiā: deniq̄ q̄cunq̄ uoces nomine uitiū fuisse: cuius tam late cōtagia fluxerūt: ut iam spes remedij nulla sit.

De eloquentia Isocratis: Ca. XVII.

E t si nihil amplius dixero: licet ex præmissis Isocratis eloquētiam contēplari. Quātū enī fuit tantū philosophū: & proposito tam tenaciter inhærentē: ab incœpto diuertere: & ad peregrini studij amorem desideriumq̄ traducere? Præsertim cum Aristotelis cōsuetudinē exprimens Calcidius: dicat hūc uirum suo quodam more pleni pfectiq̄ dogmatis electum: qḋ uisum est cæteroꝝ fastidiosa incuria negligentem: q̄uis enī quem primum fuerat studiose imitatus: eidem postmodum enixe aduersatus sit: tamen profecto non sine quadam magna ui: mouendus fuit Aristoteles.

De eloquentia Thucydidis: Ca. XVII.

T hucydides scriptor historiaꝝ populo Atheniensi præfuit: tandem ab eisdem patria pulsus: forte ad exilij solamen Tragœdiæ operam dedit. Quæ cum ad suoꝝ aures uenisset: publico consensu reuocauerūt eum ab exilio. Cuius imperiū neglexerunt: eius (ut ait Plinius) eloquentiam mirati.

De eloquentia Pisistrati: Ca. XVIII.

H oc uelut medio ad externæ militaris eloquentiæ mentionē uentum est: cuiꝰ primas partes Pisistratus obtinet: quem nulla re alia ciuibus suis oportunū: sed rara quadam eloquentia florentem: ob hoc solum Atheniensibus imperitasse patientibꝰ: atq̄ ultro deferentibus imperium constat: Gens sapiētissima usq̄ adeo unius hominis eloquentiā suspexit: ut se suaq̄ omnia: præcipueq̄ libertatem (qua nihil charius habebant) ei uni postponerent. Qḋ ne magis obliuione q̄ iudicio factum extimetur: non defuit instantissimus atq̄ grauissimus orator. Siquidem pro libertate: contra Pisistratū Solon stetit: sed nec armis sed uerbis certabat: tamen Pisistrati eloquentiæ: succubuit libertas cum Solone ipso: qui sub iugum trahebat populo plaudente. Fuit autem Pisistratus & doctrina & ingenio clarus: ut qui primus Homeri libros: confusos antea (sicut Cicero testat) sic disposuisse dicitur: ut nūc habemus.

De eloquentia Periclis: Ca. XIX.

H uius & tyrannidis & eloquentiæ successor Pericles: dicendo tam similis fuit: ut q̄ hunc audiret: illum audire se crederet: si modo unq̄ audiuisset. Hoc tamen iste ualētior qḋ alter eloquentiā armis iuuerat: huic sola lingua suffecit ad imp riū. Qḋ & diuturnum gessit & magnificū: quadraginta annis rempublicam tenuit: eodemq̄ tempore & urbanis rebus præfuit & bellicis. Inermis ipse: sed tam armata fuitꝰ eloquētia: ut cum aduersus omniū salutem diceret: cum delectatione tamen ab omnibus audiret. Aduersa enī rebꝰ erat species uerboꝝ & populo noces: populariter loqui uidebat. Neq̄ solum uulgus dulcedine captum deludebat: sed prouectos & ingeniosos uiros: obtrectātes ĩ reliquis: ad cōfessionem eloquētiæ coegit. Siquidem & ueteres Comici (ut ait Cicero) cum illi maledicerent (qḋ tunc Athenis fieri licebat) leporem tamen melle dulciorem ĩ labris eius habuisse dixerunt: tātamq̄ in eo uim fuisse: ut in eorum mentibus qui illum audissent: quasi aculeos quosdam relinqueret.

De ingenio Antipatris Sidonij: Ca. XX.

a Ntipater Sidonius quidã: tam exercitati ingenij fuisse credit̃: ut ỽsus hexametros aliosq; diuersoꝝ generꝝ ex ĩprouiso copiose diceret: Quocũq; animũ linguãq; uertisset: nihil operosi⁹ illi q̃ sermo: Vulgaris alijs solet: huic numeri aderant & carmina resonabãt. Fecisse ferunt̃ idẽ ex modernis qdã: sed tã pueriliť tãq; ridicule: ut iudice me: nec nomẽ nec locũ inť illustria mereant̃. Deĩceps parũper frena stilo laxent̃: ut nõ tã pteterito defessus: q̃ uenturo se præpans labori: in aliqđ uicinũ gratũq; diuersorium deflectat oratio.

Tractatus tertius est de alia parte eloquentiæ: quæ dicacitas siue facecitas siue sales possunt appellari.

De declaratiõe quarũdam facetiarũ: quib⁹ propriũ uocabulũ apud nos nõ est. De modo quoq; procedendi: & quem auctor uelit imitari: Ca. I.

A Ars eloquẽtiæ leuior in manibus est. Vt enĩ in cogitationib⁹ inq; actibus humanis: sic ĩ uerbis quoq; serijs: cõtracta fatigatio iocoꝝ uicissitudine mitigat̃.

p Qđ genus: uel facetias appellare possum⁹ uel sales: qđ sermonib⁹ nostris sapidissimũ condimentũ præbeãt: uel ut ẽ apud Ciceronẽ apophthegmata: sed latentes & taciti: cui apud græcos: scõmatos: apud nos ꝓpriũ uocabulũ non est: nisi forte dicam⁹ cũ Macrobio: morsum figuratũ fraude: uel urbanitate tectũ. Cui qñ lepos admixtus est: ungit (ut aiũt) ac pungit: mulcet enĩ exterius: introrsum uulnerat. Hinc uidem⁹ interdũ ridentib⁹ q adsunt: ipsum ad quẽ iactati scõmatis sensus penetrauerit: irasci. Potest qdem nuda sine figuris exprobratio tam ꝓprijs tanq; sonantib⁹ ac breuib⁹ uerbis ꝓferri: ut & si nihil preť uuln⁹ agat: ipsi tamen ꝓmpte uibrati sermonis acies: sicut cuique cõtorta fuerit dolorẽ: sic cæteris nescio qd acerbæ uoluptatis afferat: nihil præť uerba

B curãtib⁹. De singulis quãq; diuertar: attingã: Sed de his primũ qb⁹ austeritas minor ĩest. Et licet eloquẽtiæ (cui⁹ mentio præcessit) ars pulcherrima sit: unaq; de septẽ liberalib⁹: tripartis aut ars oĩno nulla est: aut si q̃ est: a Cicerone tradiť in libro q inscribiť Orator. Ille enĩ ut ipsum libri nomẽ indicat: Oratorẽ instruit & ad contionandũ acuit. Nos aũt hoc loco de uita cõmuni & q̃tidianis hominũ sermũculis exẽpla decerpim⁹. Illud qdem ꝑ oẽs (ut ita dicã) art⁹ æque cõspersum est: hoc ꝑ se stat limitatũ suis finib⁹ angustis. Sane (atq; ut ꝑ se uocat) ꝑacutũ & breue illa a ueteribus cauillatio: hæc dicacitas noĩata est: sed uocabula ꝑmiscemus atq; cõfundimus. Sane de his rebus apud græcos libri scripti sunt: q ridiculoꝝ artem siue rõnẽ pollicent̃. Titulus libroꝝ spem discẽdi faciet: ꝑlege ĩuenies: ut est apud ipsũ quẽ sæpe nomino Ciceronẽ: ridicula & falsa multa græcoꝝ: ut nihil in eis nisi ipsa insulsitas rideat̃. Q̃to melius Cato ille Censori⁹: qui nõ artẽ (quæ nõ erat) polliceť: sed ipsos iocos ac facetias tam Socraticoꝝ (q in hac re nomẽ habẽt apud græcos: sicut apud nr̃os Plaut⁹) q̃ cæteroꝝ studiose recolligit. Cui⁹ hoc loco studiũ imitari disposui: nõ artem daturus: sed

C hæc legentibus si modo qsq; tam ociosus unq; erit: q hæc in manus accipiet: non paruã fastidaginis molestiã prærreptur⁹. Quæ enĩ quæso ars dicẽda ẽ: rei repẽtinæ: inopinatæ: improuisæ: & ex tꝑe iaculãdæ? Est enĩ reꝝ huiuscemodi præcipua ĩ respõdẽte laus. Cui non longe insultatiõis spaciũ dat̃: ad manũ habeat oportet: quæ in lacessentẽ sine cũctatione retorqueat. Qualia sunt multa eoꝝ quæ sequunt̃. Quale ẽ (ne exemplũ præsenti dicto desit) illud P. Sulpitij: qui cum aduersus C. Philippum turbulentũ hominẽ: & publicæ dignitatis usurpatorẽ: senat⁹ causam aĩosi⁹ defenderet: Interrogat⁹ ab illo: qd latraret? subito respondit: Quia furẽ uideo. Quid breui⁹: qdue liberali⁹: meditatio longior obtulisset? Solent canis latrare cõspecto fure. Aut q̃le ẽ illud: qđ nr̃i tꝑis adolescẽs decrepito cuidã respõdit. Cũ enĩ ille ludẽs insultaret: q adhuc eo ꝓmpti⁹ in equũ ascẽderet: Nimirũ inqt: septuaginta annis anteq̃ ego nascerer artẽ hãc exercuisti. Innumerabilia sũt generis hui⁹: in qb⁹ artẽ ponere (cum ne cogitationi qdẽ locus sit) artificioris fuerit fortassis ingenij. Mei qdẽ propositi (ut dixi) nõ est: artẽ ne dicã suffodere: sed tradere: etiã ubi ĩ ꝓmptu est: Ferentis enĩ alio. Et qm̃ ꝓ euidẽtia dicẽdoꝝ: nõ alienũ fuerit hacten⁹ ꝓfari: cœptũ deĩceps ꝓsequar.

De dicacitate siue facetitate Augusti Cæsaris: Ca. II.

A c Aesar Augustus (ut est in Saturnalibus) in huiusmodi dicacitate nõ est quoq; minor & fortasse nec Tullio: Affectauit enim iocos: saluo tamen maiestatis pudoris respectu: de quibus aliqua delegi: similiter & de cæteris arbitrio meo: non ut de iocis librũ texere Ciceronis exẽplo dici possim: Sed ut inter tot seria & grauia: respirandi locum fatigatus lector inueniat: in his quæ apud maiores noua: apud nos magna ex parte in quotidiani sermonis cõsuetudinẽ abierũt. Igiť August⁹ ab adolescẽtia iocatus est. Vatinius po

dagræ morbū (q fere omniū mos est) dissimulare nitebať: dicens se iam mille passus p diē
ambulare: Dixit hoc ille forsitan post hyemale solstitiū. Hinc irridēdi materiā Cæsar arri/
puit: Et min⁹ inquit miri est: longiusculi dies incipiūt. Cuidā libellū sibi timidi⁹ efferēti: &
ob multā præsentiæ suæ reuerentiā: nūc porrigēti dexterā: nūc itentidē retrahēti: Putas ne
ait assem elephāti dare? Vrban⁹ principis iocus: & tam humanæ cōditiōis memor: q̄ qđ
maior principū pars uellet obliuisci. Aliū (nolētis Nomēculator ille fuit) quē obliuiosum
& officio suo ipare: grauiter ferebat: egressuro igiť & Augustum num qd in foro agi uellet
pcunctāti: Cōmēdatorias ait litteras tecū pfer: notū enī ibi nullū habes. Orator qdam cla
rus sed gibbo pminenti deformat⁹ Galba: de quo Lolij uulgatissim⁹ iocus erat: Ingenium
Galbæ male habitare. Is inq̄ coram Cæsare causam agēs & uelut eloquio gloriabūd⁹: sæ/ B
pe iterans: corrige in me si quid corrigendū uideris Auguste: hoc ab eo tandē respōsum ha/
buit: Ego te Galba monere possum: corrigere aūt nullo modo. Purpurā emi præcepat: nō
respondebat animo suo color: uenditor uitiū excusabat. Et attolle dicebat purpuram Cæ/
sar: ac sursum oculos intēde. Cui Cæsar: Ego ne ut populo Romano bn̄ uestitus uidear: in
solario ambulē oportet. Solebat ad cœnā inuitatis nō negare: q̊ se ciuib⁹ suis cōuictu non
supbo q̄ familiarissimū faceret: A pauprima ac tenuissima cuiusdā cœna rediens: hospiti
illū uerbis psequēti: hoc unū ad aurem iocoso murmure respondit: Tam familiarē me tibi
nō putabā. Cū extrui forꝝ præcepisset: & cōsummatiōis auidus: architecti nimiā tarditatē
inuisam haberet: eodemq̄ tempore & a Cassio Seuero accusati plurimū absoluereť: ac ue/
lut ab inquieti & calūniosi hoīs laqueis æqtate iudicū expedireť: Vtinā inquit August⁹
forū meū accusaret Cassius. Petebat a Cæsare congiariū Patinnus cautus: q̊ melius psua/
deret: Vulgatū iam apud oēs affirmabat: magnā pecuniā sibi ab illo datam: Respōdit: Sed
tu noli credere. Alteri cuidam cū ab officio remotus esset: similia flagitāti: atq̄ addēti: Nō C
se cupiditate ad id petendū induci: sed pudoris pprij respectu: & ut sine noxa præfecturam
eqtū spōte dimisisse: Insup & liberalitate cæsarea dign⁹ putareť: sic elusit: Tu te accepisse pa
lam dicito: ego me dedisse nō negabo. Quidam Roman⁹ eques diem functus erat: post cu/
ius mortē æs alienū ingens qđ usq̄ ad extremū uel extra terminū occultauerat emersit: Re
compta miratus Cæsar: Ite ait & cubicularē mihi culcitrā eius compate: Obstupētib⁹ mā/
datū: rationē adiecit: Sōnos inqt alliciet culcitra: in q̄ ille tantis debitoꝝ molib⁹ oppressus
somnū capere poterat. Mos antiqs erat in agris suis sepeliri: Vectius qdam agrū excolens:
illic iūcto sepulchro patris nō pepcit: sed aratrū supinduxit: qua ī re ita lusit August⁹: Hoc
est (inquit) uere sepulchrū patris colere. Filia ei⁹ Iulia festinatos canos ægreferēs: clam uel/
lere cōsueuerat: supuenit ornatricib⁹ operi inhiantib⁹ improuisus Cæsar: & uulsos capil/
los in illarū gremio notauit: sic tamē oculos auertit ut nec uidisse uidereť. Et tūc qdem ni/
hil de hac re: post tempus sciens ī sermonē senectutis incidit: filiā sciscitat⁹ est: utrū suo tem/
pore canos: an nullas habere comas mallet: Atq̄ illi sine hæsitatiōe respondenti: & caniciē
caluitio præferēti: sic insultauit: Cur igiť hæ ante tempus te decaluāt? Audita fama Hero/
dis Iudæoꝝ regis: q̄ infantes circa bimatū oēs in Syria natos: inter q̊s mādasset & propriū D
filiū occidi: Meli⁹ est: inqt: Herodis porcū esse q̄ filiū: Alludens mori hebraico: sic enī car/
nib⁹ suillis: sicut humanis abstineret. Tragœdiā scribere adortus erat: cuius mētionē inter
studia ei⁹ feci. Tragœdiæ nomē erat Aiax. Eam enī siue iam q̄ displicuisset: ut Macrobi⁹ re/
fert: siue icœptū stilo nō succedēte: ut Suetonio uideť: aboleuerat. Et interrogātib⁹ amicl:
qd iam Aiax suus ageret? In spongiā inqt incubuit. Nō incōsulte (nisi fallor) agerem⁹: bo/
na pars scriptoꝝ: si in iudicando de opusculis nostris hui⁹ ioci memoriā haberem⁹. Sed ne
forte dicatior August⁹ q̄ principē decet: cæteris silētiū indixisse uideať: Attingam alios.

De dicacitate Marci Tullij: Ca. IIII.

m Arcus Tulli⁹ Ciceronē fratrē: ac Lentulū habebat generū: homūtiones pusillæ ad
modū staturæ: In utrūq̄ cauillat⁹ est. Venerat in puinciam cui frať præfuerat: Illic A
imaginem eius clypeatam q̄ amplissima forma & ad pectus depictam (ut mos erat) cer/
nēs: Frater inquit meus maior est dimidius q̄ totus. Rursus generum ingēti gladio accin/
ctum uidens: Quis generum meum ad gladium alligauit? Quo ioco nunc erga insignis
paruitatis homines uulgo utimur. Alter illi gener erat Piso: qui cum in incessu cunctati/
or foret q̄ cōueniret uiro: filia ex diuerso concitatior q̄ deceret fœminā: uno uerbo lusit in
utrūq̄: Ait enī filiæ: Ambula ut uir. Anceps ioc⁹ duos simul pupugit. Apud Damasippū
cœnans: cū ille mediocre uinū mēsæ adhibitū: grādiloquis uerbis attollens diceret: Bibite

phalernũ hoc:q̃draginta annoꝝ eſt:Reſpõdit:Bene fert ætatẽ.Facete unde gloriã ille
B petebat:hic ueniam dedit.Illuſit & in Iuliũ Cæſarẽ:ad quem cũ poſt ciuilis belli uictoriam
ueniſſet:interrogat⁹:cur homo doctus in electione partiũ tam puerilit̃ aberraſſet:Hoc
qđ reſponderet habuit: Præcinctura me decepit caute ſimul & iocoſe: Cũ enĩ meritoꝝ
parationi locus amplius non eſſet:habitus ducũ contulit:& quaſi rerũ omniũ præcellentia
Cæſari tribuens:ſolo quo uideret̃ inferior ſe deceptũ affirmauit. Conſtabat enĩ Cæſarem
ꝓpter habitus negligẽtiã:ab ineũte ætate male præcinctũ pueꝝ uocari ſolitũ. Illuſit & Va
tinio qui paucis dieb⁹ conſul fuerat:Grande inquit ꝓdigium anno Vatinij: ꝙ illo conſule
nec bruina:nec uer:nec æſtas:nec autũn⁹ fuit.Eidẽ quærẽti:ꝙ ad ſe uenire neglexiſſet:Vo
lebam inquit in conſulatu tuo uenire: ſed nox me comprehẽdit.Mihi tamẽ & ſi uno loco
ſcriptũ inueni: uerisimili⁹ uidet̃ qđ alibi legitur:hic iocus Caninio poti⁹ dict⁹ q̃ Vatinio
C ꝙ Vatini⁹ paucis:Caninius nõ niſi uno tantũ die conſulatũ tenuit.De quo eſt alter Cice
ronis iocus.Vigilantẽ conſulẽ habem⁹ qui in conſulatu ſuo ſomnũ non admiſit.Illud
gatũ: ſolere flamines diales fieri: nunc diales eſſe conſules. Et interrogatio ludicra quibus
conſul conſulib⁊ fuiſſet.Longior ſum ſi Ciceronis iocos ad unũ colligã. Cæterũ ex pauci
acerui totius libamẽ obtuliſſe ſufficiet.Hoc quidẽ inter prætereũda non fuerit: qđ magni
auctorib⁹ conſtat eũ ſæpe ſontes in iudicio defendentẽ:deficiẽte iuſticia cõfugiſſe ad iocos
& eo præſidio uictoriã quæſiſſe.Nec illud ignotũ ꝙ in his creberrimus foret: cõſularẽ ſcur
ram ab hoſtib⁹ uocitatũ : quin ab ipſo de quo ſupra dixim⁹ Vatinio q hanc eius notã
ptis ædidit.Sed iam ſatis iocatuſ es Cicero:maior quidem iocator interuenit:cedendũ

De facecitate Veſpaſiani Auguſti: Ca. IIII.

u Eſpaſiani principis facetiſſima quædã ſũt: Illud imprimiſ. Mulier amorẽ falſa
A amãdo periturã niſi opem ferret:rigorem maieſtatis precibus ac blandicijs eui
& in amplexus tandẽ Cæſareos admiſſa eſt.Cũ certam pecuniæ ſummã uel concubit⁹ ui
amoris preciũ princeps amanti daret:diſpẽſator ignarus qualit̃ eam pecuniã rationib⁹
ſcriberet ꝑcunctabat̃:Reſpõdit:Veſpaſiano adamato.Quid in tali præſertim ſene iocoſi
B Vnus ex domeſticis:cuidam externo ſub obtentu germanitatis diſpenſationẽ impetra
tebat̃:agnouit fraudem:& dilata re:illũ pro quo petebat̃ accerſijt:certiorq; ab eo fact⁹
ꝑ ſe ſupplicaturo ſpopondiſſet:id ſibi numerari iuſſit & uoti compotẽ dimiſit.Reuerſus
terceſſor inſtare.Cui Veſpaſianus:Aliũ tibi fratrẽ quære:quẽ tuũ putas meus eſt.Dũ
ageret:mulio auriga deſcẽdit ad calciandas mulas:ſubſtititq; uehiculũ. Rapta interim
caſiõe:litigator anxi⁹ acceſſit ad principẽ:quæ uellet narrãdi tẽpus habuit.Aĩaduertit
cõmẽtũ Cæſar:ĩterrogatoq; mulione q̃ti calciaſſet:pepigit lucri partẽ.Feſtiue utrum
niſi auariciæ ſuſpicio iocis inſita uideret̃.Sed de hoc alias.Plura ſtant ei⁹ talia:qn & ſupre
mo uitæ temꝑe iocari non deſtitit.Ad primũ ægritudinis inſultũ:ſtatim qđ erat morti
arbitrat⁹:ut puto:inq̃t:deus fio: Illudens prædeceſſorib⁹ ſuis in deoꝝ numerũ relatis.

De facecitate Tiberij Cæſaris: Ca. V.

e Xciderũt a ſæuiſſimis ingenijs facetiſſimi ſermũculi: quos uel ob hoc ipſum com
morare libuit:Quiſ enĩ ĩmitior Tiberio Cæſare: præſertim poſtq̃ Capreas am
cruentiſſimo eius ocio famoſam & infœlicẽ inſulã: Illic moras trahentẽ: Ilienſiũ adijt lega
tio conſolatiõis obſequiũ principi ferens ſuꝑ mortẽ unici filij:Cui⁹ mortis dolorẽ ille me
moriãq; oẽm non tam forti q̃ inhumano aĩo confeſtim aboleuerat. Itaq; uelut intempe
uis conſolatorib⁹ ſic alluſit:Ego quoq; fortunæ ueſtræ cõpatior: quia magnificũ ciuẽ He
ctorem ꝑdidiſtis:Vltra milleſimũ annũ iocandi materiã quæſiuit:animo ferox actiſq;
tuendus.

De facecitate Domitiani: Ca. VI.

q Vis præterea Domitiano ſæuior:q̃s ab honeſtaꝝ artiũ ſtudio remotior: Et tamen
agẽte natura: nõ nihil paterni leporis inerat.Eius illa referunt̃ de Metio q in
corꝑis mult⁹ erat:Vellẽ inq̃t tam formoſus eſſe q̃ Metius ſibi uidet̃.Alteri⁹ comam
xta canicie flaueſcentem: ꝑfuſam mulſo niuem appellauit.

De dicacitate Lucij Cecilij: Ca. VII.

Ecilius iuriſconſult⁹ ab hoc ordine nequaq̃ repellẽdus eſt:Lapidat⁹ erat a popu
c Vatinius dum gladiatoriũ mun⁹ ederet:ea iniuria permot⁹: ædilitio edicto cau
ꝓcurauerat: ne quis ſibi pomũ in arenam mitteret.Per eos dies cõtigit ut Ceci

quidã consuleret: Esset pomũ nux pinea? Si in Vatiniũ inquit missurus es: pomũ est haud dubie. Idẽ mercatori cõsulenti: quo nam modo nauem cũ socio diuideret? Respõdit: Si nauem diuiseritis neuter habebit.

De dicacitate Lucij Cecilij. Ca. VIII.

l Vcius Cecilius cũ Caio Cæsare pila ludebat: nec deerant collusores alij. Iussit Cæsar cæteris cẽtena sextertia p singulos numerari: qnquaginta Cecilio. At ille: una ne tantum manu (inquit) ludo?

De facecitate Virgilij: Ca. IX.

n Ec illepide Virgilius cũ sibi exprobratũ esset ꝙ uersus Homericos abstulisset: & in operis sui congeriem redegisset: respondisse tradit̃: magnarũ esse uiriũ auferre clauam de manu Herculis: non dissimulans se illis uersib⁹ non precario sed ꝓ suis uti. Qđ esse permaximũ ex Herculea Homeri magnitudine: latenter affirmãs facete admodũ & breuiter: qđ ad ignominiã dicebat̃: in gloriam suam uertit.

De dicacitate Valerij: Ca. X.

u Aleri⁹ P. Clodio ĩfenso sibi: Quid ait duri⁹ minaris ꝙ̃ ut eã Dyrrhachiũ & reuertar? sumpta iocandi materia de exilio Ciceronis: qui eo in exiliũ ꝑrexerat: agente Clodio: confestimꝗ redierat.

De dicacitate Quinti prætoris: Ca. XI.

q Vintus uel Eqntius prætor de optime atꝗ innocẽtissime administrata ꝓuincia reuersus: in morbũ inciderat: Is dum gelidas man⁹ se habere amico cõquereret̃ assidenti: Certe ait ille nuꝑ calidas de ꝓuĩcia retulisti: de furtoꝝ scilicet & rapinaꝝ frequentia iocũ texens. Qui uiro integerrimo & bene sibi cõscio risũ mouit: fastidiũꝗ discussit: suffusurus noxio ruborem.

De dicacitate Lucij Mallij: Ca. XII.

l Vcius Mallius pictor egregi⁹ deformes filios habebat: quibus uisis amic⁹ apud eum cœnãs: nõ similiter ait pingis & fingis Malli? Ille autẽ nimirũ: fingo enĩ in tenebris: in luce pingo.

De dicacitate Satellij Quadrati cõtra Sabinũ: Ca. XIII.

s Abinus qdam noĩe: diues ineptissim⁹ a Seneca refert̃: qui ætate sua fuit hebes: ꝙ̃ꝙ̃ & obliuiosus: gloriæ tamẽ auidissim⁹: quã ex litteraꝝ noticia ꝓcurabat. Itaꝗ magnis precijs seruos comparauit: quoꝝ alter hũc: alter illũ poetã familiarit̃ memorit̃ nosset: hoc scilicet expeditũ iter ad eam quã appetebat gloriã ratus: si serui ut peculiũ: sic & litteras dño quærerẽt. Hac tali familia instruct⁹: cõuiuas suos questiũculis exgitabat. Serui ad pedes aderãt: & de quacũꝗ re sermo esset obortus: accõmndatos materiæ uersus insusurrabãt. Quos ille gloriabũdus dũ ꝓnũciare uellet: ĩ medio hærebat. In hũc igit̃ Satelli⁹ Quadratus: ut ipsi⁹ hoc narrãtis uerbis utar: stultoꝝ diuitũ irrisor & arrisor & derisor ita iocat⁹ est. Cũ ille iactaret centenis milib⁹ seruos sibi singulos cõstitisse: Minori precio inqt Quadrat⁹ totidẽ scrinia emisses. Idẽ Sabinũ ut luctaret̃ orabat. Cũꝗ ille admirãs diceret: Quõ luctabor hõ æger ac fragilis & uix uiuere ualẽs? Noli quæso inqt Quadrat⁹ hoc dicere: Aspice q̊t seruos habes robustissimos. Merito has nugas audiebat demens: q ex alienis bonis gloriã speraret. Sed & aliꝙ̃tisper locũ iocis muliebrib⁹ præbeam⁹.

De dicacitate Iuliæ Augusti filiæ: Ca. XIIII.

i Vlia Augusti filia (quæ ꝓfecto nõ ultima int̃ illustres fœminas fuisset: si prudẽtiæ curã quã primã esse par fuerat: nõ in ultimis habuisset) int̃ mľtas & uarias naturæ dotes: humanitatẽ moꝝ comitatẽꝗ sermõis habuit: cauillatrix ĩprimis iucũdissima. Cõtra crebros p̃ris monit⁹: culta lasciui⁹: ocľos ei⁹ turbasse cognouerat: modestiore habitu reuersa mitigare paternã indignationẽ cogitauit & obtinuit. Itaꝗ uerba quæ dolor oppresserat: gaudiũ expressit. Et sentis ne ait ꝙ̃to magl hic ꝙ̃ extern⁹ habit⁹ deceat Augusti filiã? Nõ obstupuit illa tãti cẽsoris maiestatẽ: Sed heri me (inqt) uiri: hodie p̃ris oculis ornaui. Eandẽ in spectaculo ludoꝝ circũuallauerãt adolescentũ impudicoꝝ agmina: cũ ex aduerso Liuia Augusta uenerãdo modesta comitatu staret. Hæc Cæsareæ cõiugis ac natæ uarietas populi excrat: sed ipsum principalit̃ Augustũ. Cõmonefecit ergo Iuliã breui scripto: circũspicere ꝙ̃ta moꝝ imparitas: int̃ duas dignitate pares fœminas foret. Illa castigatorẽ suũ repulit his uerbis: Et hi mecũ senescẽt. Amico sobrio & prudẽti: ut se p̃rnæ frugalitatl imita-

tricē faceret:modestosq; illi⁹ mores in animū induceret:respondit:Ille se Cæsarē obliuisc-
ego Cæsaris me filiā recordor. Sed iam satis multa de nostris.

De dicacitate Diogenis philosophi: Ca. XV.

Iogenes Cynicus ille famosissim⁹ cōtēptor omniū quæ optāt ab alijs:de Antis-
d ne præceptore suo sic iocari solitus traditur:Ille me ex magnis diuitijs ad inopiā de-
duxit:effecitq; ut latas ædes cū angusto & uolubili dolio permutarē: Quātum ul-
tro citroq; laudū ac gloriæ sub hac irrisione claudebāt. Itē aduersus dialecticū sophistā lu-
pidissime cauillatus est. Proposuerat ille per contumeliā hoc modo: Qđ ego sum: id tu n-
es. Annuit Diogenes. Ille ꝓcedens ī sophismate:homo aūt inquit ego sū. Et id quoq; con-
fessus est. Tūc ex concessis conclusit: Igitur homo tu non es. Indignat⁹ has ineptias: hoc in-
quit ultimū falsum est ꝓculdubio: Et si uerū fieri uis: a me incipe.

De dicacitate cuiusdam iuuenis qui similis erat Augusto: Ca. XVI.

Vuenis alienigena Romā uenit:forma corporis tam similis Augusto:ut omnē po-
i pulū spectaculi admiratione suspenderet. Augustus re audita: ad se iuuenē euoca-
tū cernens:effigiemq; suam in illius facie recognoscēs:in hanc sententiā interroga-
uit: Fuit ne unq̃ o adolescens mater tua Romæ? Sensit ille quo pergeret: Et mīme (inqu-
mater: at pater meus sæpe. Facete & illatā suspitionē repulit: & nouā peperit: Et hæc qu-
dem historia sic in Saturnalib⁹ tradita est. Valerius autem Maxim⁹: non Augusti sed im-
minati prætoris: neq; matris sed duoꝝ patrū mentionē facit: præterea non Romæ sed i Si-
cilia interrogatū responsum ue cōmemorat. Percūctante enī magistratu Romano quem-
eius prouinciæ sibi forma corporis simillimū: & mirari se dicēte unde hæc tanta similitud-
cū pater suus nunq̃ in Sicilia fuisset. At ille respondit: Pater meus sæpe Romā uenit. Qu-
nam sane uerior fideliorq; narratio est: fides (ut aiunt) apud auctores maneat.

De dicacitate Mithridatis regis: Ca. XVII.

Ithridates Ponti rex Cappadocū: sororis suæ filio sub simulatione colloquij insid-
m as tendēs: gladiū abdiderat: crudelis licet adolescēs & ad īteritū destinat⁹: regio ta-
men illoꝝ more tempoꝝ: scrutatorē præmisit: qui dū Mithridati manū in secretio-
res partes corpis mittit: Iocatus ille: Caue ait ne aliud telū q̃ quod quæris inuenias. Eo q-
modo suspitiōe detracta: iocis texit insidias. Mirū quod in eo statu iocari posset: sangui-
mox nepotis respergendus.

De dicacitate Publij Syri Ca. XVIII.

On est huic loco subtrahēdus Publius quidā e Syria: qui a primis ānis huic red-
n ditus: & libertatē ob id unū consecut⁹: Romæ tandē & per Italiā uictis omnib⁹ s-
miliū studiosis: præter fauorē populoꝝ Iulij Cæsaris ingentē quoq; gratiā pro-
ruit. Is & mimos scriptitauit: & multa eius extant non magis iocosa q̃ grauia: ꝓpterq-
tum primū charus & libertate dignus haberi cœpit: duo referunt: dñi sui patron⁹ seruū la-
hydropicū in arena resupinū ad solem cernēs: qđ illic ageret quæsierat: anteq̃ æger resp-
sum exprimet: ꝓcessit Publius puer ex inopinato: & aquā inquit calefecit. Idem inter co-
uiuas disceptātes: quid esset ocium molestū: acceptā omnib⁹ sententiā dedit: podagrici p-
des dicens. Hæc atq; huiuscemodi latentis ingenij indiciū & manumisso erudiendi ma-
am præbuerunt.

De dicacitate coniugis Açonis Comitis Aestensis cōtra uirū: Ca. XIX.

Ot naturæ fortunæq; munerib⁹ quib⁹ Aço Marchio Aestēsis ætate patrū clar-
t ne absq; molestia fruerēt: min⁹ spectatā habuisse creditur uxoris fidē: Ita cū form-
mū ex illa susceptū pueꝝ ī ulnis habens: suspirasset: causam quæsiuit illa susp-
Cui maritus: uellem inquit hunc puerū meū esse: omni dubietate submota ut tu⁹ est. Et li-
certitudinē libens magna fortunaꝝ mearū parte redimerē: Atqui ait illa: nihil hic impe-
est: negocij parū: Arreptoq; filio: hic inquit qđ nemo dubitat me⁹ ē: Annuēte uiro: Ni-
hil igitur dubij supersit: de manib⁹ meis suscipe eum: ait: tuus sit.

De facecitate uxoris Agapiti de colūna cōtra Bonifaciū papā octauū: Ca. XX.

Onifacius octauus Roman⁹ pontifex: duob⁹ fere lustris domū de Colūna uagam
b egit: ac toto orbe dispersam. Fulminabat ille de terris: & ad exemplū tonātis æthe-
rei cuius gerebat uices edictis minacib⁹ intonabat. Capitale fuerat aliquem de ge-
nerosis exulib⁹ hospitio suscepisse. Nunciatū est interea Agapiti uxorē quæ sanguine illu-

contingebat eſſe pregnantẽ. Senſit hoſtem ſuũ Romæ fuiſſe: & accenſus ira atq; odio: perduci ante pedes ſuos mulierem iuſſit. Venit illa uerecũde: & uentrem ſtudio tegens. At ille: ut erat in ſermone mordaciſſimꝰ: Demitte inquit pallium meretrix: Quis te grauidã fecit? Loq; coacta: Pater ait ſanctiſſime: tu mihi uirũ meũ abſtuleraſ: quid facerem? quod & ætas & forma ſuaſerũt: conſiliũ cœpi: Inter ĩnumerabiles ꝑegrinoſ quos hic annꝰ in urbe hac cõgregauit: circũſpiciens unũ uiro meo ſimillimũ: notaui: placuit oculis meis ille: & ĩ exulantis uiri memoriã ſuſceptus eſt per noctem: mane abiens qualem cernis me dimiſit. Hæc autem alludens ad uiri habitũ dicebat: qui ſub ueſte peregrini ignotiſſimꝰ ad uxorẽ penetrauerat. Riſit Bonifacius: & muliebri facundia mitigatus eſt.

De facetitate cuiuſdam nobilis ĩnominati: Ca. XXI.

i N collibus apud quos natus ſum: uidit ætas noſtra nobilem quendã uirum: cuius primũ ſtudiũ fuit excipere tranſeũtes apparatu magnifico. Die quodam a ſyluis & uenatu: cuius quoq; ꝑſtudioſus erat: incultam & dumis laceratã tunicam indutus: rediens plenam hoſpitibꝰ domũ repperit. Quibus honorãdis intentus: dum huc illuc cuncta ꝓuidens diſcurrit: in quẽdam illorum ſuperbũ & ſtabula miſcentem famulũ incidit: cœpitq; eũ blande corrigere. Impatiẽs iræ furcifer: extenta manu faciem eius percuſſit: Seceſſit ille tacitus: Mox cernens famulus quem pulſauerat: inter diſcũbentes medium trepidare cœperat. Tandem explorato quiſnam eſſet affuſus erroris ueniam popoſcit. Cui ædiũ dominꝰ: Tibi inquit libens parco: huic autem: & tunicam ſuam digito ſignauit: non parco: quæ ut ita tractarer præſtitit.

De facetitate Santij regis Caſtellæ contra papam: Ca. XXII.

q Vodam tempore dum chriſtianoꝝ proceres fines ſarrhacenoꝝ inuadere: & terram Chriſti ſanguine conſecratã indigno ſeruitio decreuiſſent liberare (qđ heu ſæpe facimus nunquãq; perficimus) agitatũ eſt in conſilijs: quis nam tantis cœptis dux aptiſſimus foret: Viſuſq; eſt & optimꝰ Santius Hiſpani regis frater: quem & exꝑientia armoꝝ cõmẽdabat & genus & probitas: nec ſuſpectũ luxus faciebat (frequens principatꝰ malum) nullis enim inqnatus opibus aut delitijs: ſed hiſpano more aſper & agreſtis: & ſub diuo int̃ labores educatus erat. Accerſitus igit̃ omniũ conſenſu Romã uenit: & latinæ linguæ neſcius: unũ ex fidis interpretis loco habuit. Publicũ qđ in tali ſolet celebrabat̃ conſiſtoriũ. Illic int̃ multa recitatũ erat Romani põtificis decretũ: ubi Aegypti regem fecerat. Quo audito ſublatus eſt ingens plauſus omniũ: admirans Santius: ſedentem ad pedes interpretẽ quid ſibi uellet ſtrepitus ꝑcunctatus eſt: Vbi audiuit ſe Aegypti regem ꝓnũciatũ: Surge ait: & diuũ papam pronũcia Calliphũ de Baldacho: Feſtiua & uere regia libertas: pro inefficacis regni noĩe inanis põtificatus titulum penſauit.

De facetitate cuiuſdam comitis Fuxi: Ca. XXIII.

c Omes olim Fuxi in Cathaloniã ꝓfectus: erat homo liberalis & qui nil negare didiciſſet. Illic ut aiunt turba petentiũ obſeſſus: nihil ſibi reliquerat præter mulã quã ponderoſus ſenex equitabat. Reditũ paranti: non defuit qui calcaria inſuper precibus extorquere niterer̃. At ille protẽto pede ſubridens: Accipe inquit: modo mihi aliquem expedias qui mulam meam Fuxum uſq; ſollicitet.

De dicacitate Dini contra aliquos ſenes: Ca. XXIIII.

d Inus quidam conciuis meuſ: qui ætate noſtra gratiſſimæ dicacitatis adoleſcens fuit: caſu præteriẽs per loca frequẽtiſſima ſepulchris: aliquos ſibi notos ſenes illic cõfabulantes comperit. Qui ut iocandi peritum irritarent: iocari ſimul omnes (ut eſt ætas illa loquacior) & manibꝰ etiam apprehẽdere cœperũt. Ille ſe ꝓripiens: hoc unũ omnibꝰ reſpondit: Iniquũ hoc loco certamen: uos ante domos ueſtras animoſiores eſtis: ſenio ſcilicet eorum & uicinæ morti alludenſ: Nec prius intellectus ꝙ eo ab oculis ablato: cœmiteriũ circũſpicientes: quas ille domos loquerer̃ perpenderũt. Innumerabilia dixit ad hũc modũ quæ apud nos uulgo etiam nota ſunt. Hoc enim loco non iocos eius ꝓſequi: ſed nomẽ attingere propoſitum fuit.

De dicacitate Donati Patauini contra quendam iudicẽ: Ca. XXV.

d Onatus Patauinꝰ fuit nuper poetarũ omniũ quos noſtra uel patrũ noſtroꝝ uidit ætas facillime princeps: niſi iuris ciuilis ſtudiũ amplexus & nouẽ muſis duodecim tabulas ĩmiſcuiſſet: & animũ ab heliconijs curis ad forenſem ſtrepitũ deflexiſſet. Is

amici ſubita cauſa & moras reſpuente neceſſitate: ipſo q̊tidiano ac domeſtico quo forte
uentus eſt habitu: rogatus in iudiciũ uenit. Nouus iudex qui tribunal impleuerat: egregio
uiro nec aſſurrexit: nec aliquo eum honore dignatus eſt. Cœperat Donatus amici cauſam
planis uerbis ac uulgarib⁹ agere: & illum in ſingulis dictis obluctantẽ urbane admodũ ac
ſuauiter cõuincere. Indignatus iudex tanꝙ maius aliquid dictur⁹: ſic interrogauit: Scis lit-
teras. At ille: ſcio paucas inquit. Riſit inſulſus iudex Idiotam ratus: Ad incœptũ rediit ſer-
monem: Nec ante ſe deluſum ſenſit ꝙ diſertiſſimi uiri & ratiõe ſimul & oratione ſuperatũ.
Nomen abeuntis quærens: ab aſtantib⁹ didicit Donatũ eſſe: cuius ea tempeſtate non Pa-
duæ tm̃ celebris: ſed per omnẽ Italã fama erat. Deinceps ad ea trãſeam⁹ in qb⁹ permagni
ingeniũ nec minor feſtiuitas ſed morſus eſt acrior: quibus abundare & ſi prudentis nõ e
qui tamen præcedentib⁹ ſimilia erant: ad eloquentiã ſimilit̃ ſpectare uidebant̃: qualiacũq
forent ſegregãda non cenſui. De mordacibus iocis.

De dicacitate Publij contra Mutium inuidum: Ca. XXVI.

m Vtius quidam fuit inuidi & iniqui animi: qui æque alienis bonis & ſuis malis tor-
queretur ingemiſceretqꝫ. Hunc moleſtiorẽ ſolito cernens Publius: ita iocatus eſt.
Aut Mutio neſcio quid mali accidit: aut cuipiam neſcio quid boni.

De dicacitate contra Antonium fugientem: cuiuſdã ſerui ſui: Ca. XXVII.

p Oſt obſidionẽ Mutinenſem fugiẽs Antonius: ſeu naturali humore ſeu corpib⁹ cr
hauſtis creberrime bibebat: ſubſiſtebatqꝫ ꝑ ſingulos paſſus ubi bibẽdi facultas ab
foret: mox fugã præcipiti conſternatiõe reſumebat. Interrogat⁹ unus ex familiari-
bus eius: quid nam Antoni⁹ ageret? Reſpõdit: qd̃ canis in ægypto: bibit & fugit. Certũ eſt
enĩ canes ægyptiacos crocodiloꝝ cõtactu anxios atqꝫ lymphaticos fugere & bibere.

De dicacitate cuiuſdã ſutoris contra Plancũ: Ca. XXVIII.

p Lancus Meuiam Gallam uxorẽ habuit: nõ ſatis ꝓbati nois fœminã. Cũ autẽ ami-
ci cauſam agenti: teſtis ex aduerſo ſutor ꝓceſſiſſet qdam: putãs Plancus uilitate of-
ficij teſtem ſuſpectũ reddere q̃ſi incognitũ: ſciſcitat⁹ erat qua arte ſe regeret: Gallam inquit
calco. Galla aũt ſutoris inſtrumentũ erat. Qua equocatione nois: inter uanã artis ſuæ p-
feſſionẽ: & interrogantis ignominiã mordaciter luſit.

De dicacitate Fauſti Syllæ filij: & Catonis cenſorij: Ca. XXIX.

ſ Yllæ filia duos ſimul adulteros habebat: Pompeiũ quendã cognomẽto Maculã &
Fuluiũ fullonis filiũ. Luſit in dedecore domeſtico Fauſtus ſic: Miror inqt ſororem
meam cum fullonẽ habeat: maculam habere. Nec Catonis cẽſoria aſperitas iocoꝝ talium
expers fuit: Sacrificio utebat̃ antiqtas: cui Proteruia nomẽ erat: ex quo quicqd cibi ſacrifi-
cantib⁹ reſtabat: ignib⁹ tradebat̃. Albidius qdam nebulo: patrimoniũ omne deuorauerat
domũ ſolam quæ gulæ ſuperat ignis abſumpſerat: feciſſe Albidiũ Proteruiã iocabat̃ Cato.
cuius nomẽ Catonis Vticẽſis memoriã reuocat: & rei quã illo inſpectãte potuiſſe conti-
gere: uæhementer indignor ac ſtupeo.

De dicacitate Catuli ſenatoris contra iudices corruptos: Ca. XXX.

p Vblio Clodio uiolataꝝ religionũ ac manifeſti adulterij reo dati iudices: qa de cri-
minib⁹ cõſtabat ſentẽtiã ꝓnũciaturi: præſidiũ a ſenatu petierũt: tũ demũ peti ſoli-
tum cũ aliquis reus potens condẽnandus eſſet. Interim P. Clodius ad artes ſuas i
extremis caſib⁹ ſeſe uertens: aliquos ex iudicibus illuſtriũ fœminaꝝ apud quas cõſuetudi-
ne & munerib⁹ & ſuarũ interuentu precum potens erat: ꝓmiſſo concubitu & præſcito ad-
ulterioꝝ ſtuprorũqꝫ participes: & ob hoc ſibi ꝓpitios fecit: alios magnis pecunijs oneratos
corrupit. Quid multa? Vbi condẽnatio ſperabat̃: ſumma cum populi Ro. & illi⁹ ſæculi in-
famia abſolutus: nocentior abſolutione ꝙ crimine. Qm̃ ut elegant̃ ait Seneca: plus eſt di-
ſtribuere adulteria ꝙ facere. Itaqꝫ prius adulter: poſt leno. Propt̃ primũ accuſatus: ꝓpter
ſecundũ liberat⁹. Mira res & uix credibilis: niſi eam clariſſimi auctores litteris mandaſſent.
Hos iudices abſoluto Clodio mordacit̃ ludens Catulus: ſenatũ his ꝑcontatus eſt uerbis.
Quid a nobis præſidiũ poſcebatis: an forte ne pecunia perfidiæ ueſtræ preciũ uobis eripe-
retur? Erubuiſſe poterãt ſceleſti hoĩes: ſed apud animos libidinib⁹ auariciæqꝫ deditos pu-
doris iactura leuiſſima eſt. Facile igit̃ præſentẽ pudorẽ: ꝑceptis uoluptatib⁹ ac pecunia ſo-
labant̃. Iſtud potius miror: unde illis tempibus tanti & tam compti facinoris impunitas.
Vt enim cum eodem Seneca cõcludam: pudet dicere: nunꝙ aperti⁹ ꝙ corã peccatũ eſt.

De facetitate Ciceronis: Ca. XXXI.

[S]Ed quis omniũ iocator aut ꝓmptior aut mordacior Cicerone? Cui enim quæſo
pepercisset: aut cuius magnitudinem timuiſſet: qui & Pompeio ſuo nõ pepercit: & A
fortunam Cæſaris nõ expauit? Sane cum æqualiter ambos laceſſeret: grauius offendeba/
tur amicior. Venerat ad caſtra Pompeij in primordio ciuilis belli: reprehendentibꝰ amicis
qđ nimis diſtuliſſet: Minime inq̃t ſero ueni: nam nihil hic paratũ uideo: Pompeij tardita/
tem in apparatibus bellorum ludens. Cum uero ad ipſius Pompeij cõſpectum ꝑueniſſet:
& ille interrogatꝰ dixiſſet: ubinam Dolobella gener tuus? Reſpondit: Cũ ſocero tuo. Vni/
co uerbo diſcuſſa calũnia: & generi & ſua: qui in diſſentiẽdo de republica principũ ueſtigia
ſequerent̃. Gallus quidam de Cæſaris exercitu ad Pompeiũ trãſfugerat: illi ciuitatem Ro/
manã dederat Pompeius: Exclamauit Cicero: O bellum hominem: Gallo ciuitatem pro/
mittit alienã: nobis noſtram reddere non poteſt. Solebat de Pompeio nimiũ mordaciter
iocari his uerbis: Ego quem fugiam habeo: quem ſequar non habeo. His horumq́ꝫ ſimili/
bus hoc unũ Pompeius reludebat: Cupio ad hoſtes Cicero tranſeat: ut nos timeat: Quaſi
tantam illam loquendi fiduciam Ciceroni non aliunde q̃ꝫ ex familiaritate nimia proueni/ B
re confirmans. Iam quotiens & q̃ꝫ grauiter luſit in Cæſarem: Andron quidam Laodicenus
Romam uenerat: & aduentus ſui cauſam interrogauit Cicero: Atqꝫ illo reſpondẽte: ꝓ pa/
triæ ſuæ libertate legatum ad Cæſarem ueniſſe: ſeruitutem Romanam diſſimulare nõ ua/
lens: græco ſermone in hanc ſententiam reſpondit: Si obtinueris: & ꝓ nobis intcede. Abu/
tebat̃ Cæſar uno tempore matre & filia: Nomẽ matri Seruilia: quæ & Marci Bruti geni/
trix fuit: quã ut ait Suetonius: ante alias dilexit: & cui ſuper alias donationeſ: margaritam
ingenti precio mercatꝰ eſt: Filiæ nomẽ Tertia quæ ipſius ſoror Bruti: & G. Caſſij coniunx
erat: Cum itaqꝫ bona ciuitatũ ſubhaſtarent̃ iuſſu Cæſaris: & Seruilia magni ualoris præ/
dium exigua pecunia comparaſſet: luſit Cicero: Equidem quo melius emptum ſciatis: cõ/
parauit hunc fundũ Seruilia: Tertia deducta. Rogatus pro amico ut ei decurionatũ ꝓcu/
raret: multis audientibus reſpondit: Romæ ius habente Pompeio difficile eſt qđ poſtulas:
tacite facilitatem Cæſaris nimiam incuſans: ſuper ſenatus dignitatibꝰ paſſim ꝓfundẽdis.
Eodem pertinet qđ Laberio ait: Cũ enĩ ſenatu ſupra modũ aucto: parum afforet q̃n loca
ſenatoribꝰ nouis deeſſent: una & rudem ſenatum: & Laberiũ non inueniẽtẽ ubi nam aſſi/
deret: & ipſum qui anguſtiarũ materiam præbuerat Cæſarem illuſit: Recepiſſem inquit te
niſi anguſte ſederem. Hũc tamen iocum non inultum tulit: Ita enĩ ille repcuſſit: Mirum ſi C
anguſte ſedes: qui duabꝰ ſellis ſedere ſoles: duplicitatẽ animi & fidei conſtantiã obiectans:
quã multi tunc obijciebãt uiro egregio. Sed ĩmerenter & indigne hæc optimus & ĩnocuus
ciuis audiebat: ne excuſationẽ eius ſileam: quæ eſt in Saturnalibꝰ: unde iocoſa huiꝰ magna
ex parte decerpta ſunt. Equidẽ qđ ſequit̃ excuſare neſcio: parumqꝫ abeſt ut ſententiã re/
uocem: Egredit̃ enim omnem ludi modum & apertum continet odium: qđ dicam eo ma/
gis: quo non uolatili leuitate loquendi excidit: ſed mãſura grauitate a ſcribẽte dictatũ. Sic
enĩ in epiſtola quadam ait: quã ad G. Caſſium interfectorẽ Cæſaris miſit: Vellem Idibus
Marcijs me ad cœnam inuitaſſes: ꝓfecto reliquiarũ nihil fuiſſet: Nunc me reliquiæ ueſtræ
exterrent: Auguſtum Cæſarem ac Marcũ Antonium: reliquiarũ noĩe ſignificans. O hoſtilẽ
& uirulentũ iocum: & qui Laberij dictum Antonijqꝫ factum prope iuſtificet. Multa ſe offe/
runt ſimilia: Sed nimis amicum meum urgeo: Subſiſtam igitur. Nec a Cicerone tantũ: ſed
etiam uulgo laceratus eſt Cæſar. Siquidem peregrinis ac nouis hominibꝰ admiſſis ĩ ſena/
tum: præcipue gallis: inuentus eſt libellus hoc continẽs: Bonum factum: ne quis ſenatori
nouo curiam moſtrare uelit. Item illa publice canebant̃: Gallos Cæſar in triumphum du/
xit: idem in curiã. Et rurſus: Galli brachas depoſuerunt: latum clauum ſumpſerũt. Et hæc
quidem ideo: primũ: quia illud idem reſpiciunt quod ĩ Laberiũ iocans Cicero mordebat. D
Nunc paulo ſuperius redeundũ eſt. Aedilitatẽ agens Cæſar cũ Marco Bibulo Capitolium
ac forum comitiumqꝫ & baſilicas ac porticus adornauerat: ludoſqꝫ inſuper fecerat cõmu/
ni impenſa: Sed quia collegæ obſcurius: clariſſimũ Cæſaris nomẽ erat: cum apud animos
hominũ omniũ gratia reflecteret̃ in Cæſarem: iocatꝰ eſt Bibulus: idem ſibi qđ Polluci cõ/
tigiſſe: Etenĩ cum fratre ille cõmunem domũ habens: ſileretur in populo: & Caſtoris tantũ
domus diceretur: ſic cõmunem ipſius ac Cæſaris largitatem unius & non alterius iactari.
Cum eodem poſtmodũ Marco Bibulo cõſulatum gerens: qđ abſqꝫ ullo eiꝰ reſpectu rem/

publicam uerſaret:iocandi occaſionē uulgo dedit:Fuere qui quotiēs ex more tale aliquid
agerent:qđ conſignatione diei & conſulis ægeret:non Cæſare & Bibulo:ſed Iulio & Cæſa-
re conſulibꝰ geſtum ſcriptis mandarēt.Hinc uulgati mox ſine auctore uerſiculi: Nō Bibu-
lo quicꝗ̃ nuper ſed Cæſare geſtū eſt:Nam Bibulo fieri conſule nil memini.Et hæc inuidio-
E ſa magis ꝗ̃ obſcœna.Cōtra illa turpiſſima.Adoleſcens admodū adhuc Sylla ſupſtite cū
fortunæ ſuæ nauigiū patriæ tempeſtatibꝰ nuper agnoſceret:ſeceſſit:Aſiam petēs atꝗ apud
Nicomedem Bithyniæ regem paulo familiarıꝰ ſubſiſtens: ex leuiſſima cauſa grauiſſimā &
inexpurgabilē cōtraxit infamiā:tanꝗ̃ adoleſcētiæ flore ꝓſtrato regiæ libidini. Hinc ſuſpi-
cio pro ueritate ſuſcepta:& omnibꝰ ſine fine:non tam iocandū ꝗ̃ obtrectandū materia da-
ta eſt.Conſul ingenti patrū repugnantia Galliam ꝓuinciā obtinuerat.Hinc īmodice lætus
magna ſenatus frequētia linguā frenare non ualuit:mœſtis & nolentibꝰ inimicis ſe qđ op-
taſſet conſecutū dictitās:cūctiſꝗ uices odij redditurū.Vbi cū quidam eas minas ægre ferēs
id nulli fœminæ facile fore dixiſſet:ſatis habuit mordacē iocum:urbana reſponſione diſcu-
tere:Et regnauit inquit in Syria Semiramis:magnāꝗ quōdā Aſiæ partem Amaçones te-
nuere.Iam iſta non inter iocos numero:in quibꝰ nihil colorate agitur ſed palam ingeruntur
opprobria.Dolobella reginæ pellicem:ſponſum interiorem regiæ lecticæ uocauit.Bibulus
ipſe non Cæſarem ſed Bithynicā dicit:& fœditati miſcet inuidiā:dicens ante ſibi regem co-
di fuiſſe:nūc regnū.Octauius ꝗdam æger oīno: eoꝗ linguæ mordacior in publicū ꝓgreſ-
ſus:Pompeiū regis noīe ſalutauit: Mox uerſus in Cæſarem:Aue inquit regina.Cicero ipſe
quem ad mordaces iocos cogor reuocare:Cū aperte nimis multa de hac re ſcriptis etiā mā-
daſſet:defendentē quondam Cæſarē Nicomedis filiæ cauſam in ſenatu:ac magna regis er-
ga ſe merita recēſentē interpellauit: Et remoue inquit iſta oro te:qm̄ notū eſt & quid ille ti-
F bi & quid illi tu dederis.Curio cū ſtabulū Nicomedis:& Bithynicū fornicem appellaſſet:
ſimplici non contentꝰ macula:utriuſꝗ ſexus ignominiā adiecit in oratione quadā: omniū
mulierū uirū:& omniū uiroꝝ mulierē uocitans.Sed quid hoſtilia miramur:cū a ſuis etiam
militibꝰ a quibus nullū impatoꝝ aut ducū æque dilectū cōſtat irriſus ſit:Quo die de Gal-
lijs triūphabat:currū de more ꝓſequētes:hoc inter multa cecinerūt.Galliaſ Cæſar ſubegit
Nicomedes Cæſarem.Itē illud:Ecce Cæſar nūc triūphat qui ſubegit Gallias: Nicomedes
non triūphat qui ſubegit Cæſarē.Illud præterea urbani:Seruate uxores:mœchū caluū ad-
ducimꝰ:Aurum in Gallia effudiſti:hic ſumpſiſti mutuū.Hæc tamē triūphalis utcūꝗ pom-
G pæ libertas excuſauerit:Sed quis nam in illiſ patientiā habuiſſet? Circa ſupremū uitæ tēpꝰ
Lucij Bruti qui Tarꝗnū expulerat:ſtatuæ ſubſcriptū fuit:Vtinā uiueres. Statuæ Cæſaris
hoc modo:Brutus quia reges eiecit conſul primū factꝰ es:Hic quia conſules eiecit:Rex po-
ſtremo factus eſt.Mirū ꝙ homo inuicti ſpiritus & nullos metuēs:tam ꝑtulerit multa.Quæ
non minus ꝓpter admirationē eius attigi:ꝗ̃ ꝓpter rerū ſeu uerboꝝ gratiā: ut ſcilicet appa-
reret ꝗ̃ta maieſtas animi uelut ex alto deſpicientis terrirepas mortaliū nugas. Neꝗ enī fa-
cile uidebam unde melius exempla conꝗrerem :quibus moneremur non confeſtim excan-
deſcere:& ad omne uerbū acrius in iram rabiemꝗ ꝓrumpe:Præſertim memorantes illū &
ab hoſtibꝰ & a ſuis grauiſſima toleraſſe.Cui quidem in utroſꝗ ꝓmpta facultas ultionis ſi
libuiſſet affuit.Sed hæc hactenus.

De dicacitate Aſinij Pollionis contra Cæſarem: Ca. XXXI.

a Vguſtus quoꝗ cum multa luderet:aliquot interdum mordaciora pertulit.In illa
triūuirali ꝓſcriptione feſceninos in Aſinium Pollionē ſcripſerat: Ille pro reſponſo
hoc tantū reddidit:At ego taceo:non eſt enī facile in eum ſcribere qui poteſt ꝓſcribere.

De dicacitate Curtij: Ca. XXXIII.

c Vrtio equiti Romano molli ac ſtomachoſo:ad menſam Cæſaris forte macer tur-
dus obuenerat:Nihil autē importunius diuite delicato : mediocria cuncta faſtidi-
dante animos gula.Quæſiuit Curtius nunꝗd mittere liceret? Quid ni inquit Cæſar?Nō
expectauit ille amplius:ꝓtinuſꝗ per feneſtrā miſit:ꝓpe dignus qui pari ꝓteruia iocandi
poſt turdum mitteretur.

De dicacitate Licinij liberti Auguſti contra eundē Auguſtū: Ca.XXXIIII.

Icinius libertus Auguſti : operibꝰ patroni pecuniam largiter in ſubſidiū præſtare
l conſueuerat.Cœpto opere:ſcripſit ei certā pecuniā ꝓmittere:Sed id non explicans
īmo litteris nūeros repræſentantibꝰ:Aīaduertit Cæſar aliquātulū ſpacij uacantis:
illud propria manu totidem ꝗ̃ſimilibus additis litteris impleuit: duplicauitꝗ ſummā tam

ſollerter ut nulla ſuſpicio ineſſet: Agnouit libertus & ꝓmiſſi duplũ ſoluit tacuitq;. De hinc
opus aliud aggreſſo ſic alluſit: Miſſo chirographo in quo ſcriptum erat: Cõfero tibi domi/
ne ad noui operis impenſam qđ uidebit: Iocoſam fraudem retemptari: urbana dicacita/
te prohibuit.

De duplici dicacitate contra eundem: Ca. XXXV.

i Am illa mordaciora ſunt. Cœnam clamdeſtinã magno ſumptu ſtudioq; fecerat: q̃
ipſe quidem Apollinis habitu: cæteri conuiuæ ſinguloꝝ deorum dearũq; geſta diſ/ A
cubuerant. Eius cœnæ inuidiam infamiamq; cumulauit publica fames atq; inopia quæ il/
lis diebus urbem inuaſerat. Itaq; præter apertas inimicoꝝ exprobrationes: & effuſos ĩ po/
pulum uerſus ſine auctore famoſiſſimos: conclamatũ eſſe omne frumentũ deos comediſſe.
Item uere Cæſarem eſſe Apollinẽ ſed tortorem: quo quidem cognomine Apollo quadam
urbis parte colebat. Nec defuerunt qui famã principis ab omni parte morderẽt: Cultæ ſu/
pellectilis uaſoꝝ Corinthioꝝ auidior putabat: quin & aliquoꝝ noĩa ob hoc unũ ut uaſis
eorum potiret: in proſcriptoꝝ numerũ retuliſſe. Laborabat & altera infamia: ꝙ in aleæ lu/
do multum temporis expenderet. Ex quibus primam notam ſecuti temporis egregia con. B
tinentia diſcuſſit ac diluit: ſecundã non expauit. Ideoq; ab omni parte integerrimꝰ: atq; ut
Tranquillus ait: ſine ſuſpitione ullius uitij: aleæ famam uſq; ad ſenectutẽ ſine diſſimulatio/
ne ſuſtinuit. De primo quidẽ ita luſum eſt: ut triũuiratus tempore ſubſcriberet ad ſtatuã
ipſius: Pater ergo Argẽtarius: ego Corinthiarius. Bis cynicus iocus & mores ſimul pungit
& originem: quã quidam ab argentarijs deriuatam dicũt: licet alij antiquiſſimã honoratiſ/
ſimãq; diffiniant. De ſecũdo autẽ bello Siculo mordax epigrãma iactatum eſt huiuſmodi:
Poſtq; bis claſſe uictus naues perdidit: aliquando ut uincat: ludit aſſidue alea.

Item aliæ dicacitates contra Veſpaſianũ Auguſtum: Ca. XXXVI.

Xtant & in Veſpaſianũ mordaces ioci: præcipue cupiditatẽ in principe lacerantes.
e Fama erat eum auariſſimos quoſq; ad amplas ꝓcurationes ꝓmouere: ut publicis A
damnis ditatos: plurimis cõdemnaret & ad inopiam reduceret: Hinc uulgare pro/
uerbium: talibus eum pro ſpongijs uti ſolitum: ſitientes ſcilicet implendo plenoſq; uacuan/
do. Eidem uetus auaricia ad hũc modũ exprobrata eſt: Senex bubulcus ĩ primordio prin/
cipatus eum adijt: libertatem gratuitam ſuppliciter petens. Negãte Cæſare: exclamãs: Vul/
pes ait pilum mutant ſed non mores. Sane licet intempeſtiuũ hoc loco uideatur: ne tamen
ex his ſuſpicio falſa fortaſſis animũ lectoris occupet: differre nolui: ꝙ hanc auariciæ notã
& Suetonius Tranquillus ſcriptor fideliſſimus: necnon & ipſius facta dictaq; principis ex/
cuſant. Siquidem & initio imperij: teſtatus eſt ĩmenſa pecunia opꝰ eſſe: ut poſſit inopia cor/
ruentes reſpublicas ſubſiſtere. Præterea qualitercũq; quæſitis: optime: ut ait idem Sueto/
nius: uſus eſt in omne genus hominũ liberaliſſimꝰ. Sed nihil eſt iniquius iudicio populari: B
pro libito craſſatur inexorabiliterq; diffinit. Nec uerba: nec facta profuerunt: quo minꝰ eti/
am defunctum ſequeret infamia. Viuus ex more ueteri ſumens mortui ꝑſonam: factorũq;
ac dictorum uiuentis repræſentator: percontatus publice diſpẽſatores: quãti funeralia cõ/
ſtarent? Vt audiuit centum ſextertia conſtare: mordacit exclamans ex perſona principis:
Date mihi centũ ſextertia meq; uel ĩ tyberim proijcite. Et hoc quidem in mores iocatũ eſt:
& in oris ſui habitum. Quidam urbanus natura dicatior: hortante Veſpaſiano: ut contra
ſe aliquid diceret: Faciam inquit cum uẽtrem exonerare deſieris. Nitenti enĩ atq; impellẽ/
ti ſimillimam faciem habuiſſe eum: & ſcriptores rerum tradũt: & imago uultꝰ ſui quæ uul/
go adhuc aureis uel argenteis æreiſq; nũmiſmatibꝰ iuſculpta reperit indicat.

De dicacitate Ambij Criſpi contra Domitianũ Auguſtũ: Ca. XXXVII.

d Omitiani quoq; principis moreſ tragico dente digniores iocantium licentia momor/
dit: Certã diei partem deputare ſolitudini in conſuetudinem adduxerat: Illic nihil q̃
muſcas aucupari ſolitꝰ: graphioq; acutiſſimo trãſfigere. Quærebat ad ianuam: ullus ne in
thalamo ſtaret cum impatore? Reſpondit Ambiꝰ Criſpus: Nullus: ĩmo ne muſca quidem.

Item alia dicacitas contra Claudium Auguſtum: Ca. XXXVIII.

c Laudius Auguſtus princeps: int multa turpis & nefariæ demẽtiæ: libertis ac ſpa/
donibus ſe ſuaq; omnia credidit: eiſq; miſer paruit: cui Romanũ late imperiũ pare/
bat: omnibꝰ tamen Narciſſum & Pallãtem prætulit: Quibus & honores & lucra ſine fine
contulit: rapinaſq; quas uellent permiſit exercere: eouſq; donec illis ſolis locupletibus uen/

ditis omnibus: ærarium insuper impos esset. De cuius interdum paupertate conquerenti Claudio: sic Libani mordacitate responsũ est: Abundare incipies: si a duobus libertis tuis admissus in societatem fueris.

De dicacitate contra Neronem: Ca. XXXIX.

i Am uero ꝙ mordacibꝰ uerbis potitꝰ ẽ Nero: Tametsi nulla mordacitas ĩfandi pudendiꝗ principis meritũ possit adæquare: Puerũ quẽdam Sporum noĩe cuius infami amore deperibat: dempta uirilitate in sexum fœmineũ transformare nisus: obluctante natura: eoꝗ dementiæ raptus erat: ut non sine dote & ornatu exquisitissimo: qualis coniugibus Cæsaris esse cõsueuerat: magnifico apparatu nuptiarũ in domũ suam publice conuocatum: haberet legitimæ uxoris loco. In quo coniugio ita iocatus est quidã: Bene agi poterat cum rebus humanis: si Domitiꝰ pater talem habuisset uxorem: ꝙ proprie damnosam mũdo Neronis originem denotauit.

De dicacitate Lucij Crassi contra Gaium Domitiũ: Ca. XL.

h Vius Impatoris atauꝰ: Gaius Domitius Aenobarbꝰ: homo durus seditiosusꝗ & arrogans fuit. In cuius mores ita lusisse tradit̃ Lucius Crassus orator: Quid mirũ si aeneam barbã Domitiꝰ habet: cũ & os ferreũ. & plũbeũ cor habeat. Sed iam satis domi lusum est.

Alia dicacitas cuiusdam philosophi cõtra quedã libertũ superbũ: Ca. XLI.

l Ibertus regius repentinis opibꝰ inflatus: philosophos aliquos ad cœnam inuitauerat: Qui cum de rebꝰ uarijs ex more dissererẽt: & quæstiones eorũ non intelligens pridicule uiderent̃: alludens libertꝰ: Immo agite (inquit) o cõuiuæ: dicite mihi quæ causæ est ꝙ ex albis nigrisꝗ fabis non nisi unius coloris efficitur pulmentũ. Tangit & modestos animos indignitas. Igit̃ arridẽs unꝰ ex philosophis: non passus has ineptias: Quin tu nobis edissere: cur de albis & de nigris flagris uniformes maculæ resultãt: Satis mordaciter præteritæ seruitutis elatum præsentibꝰ admonuit.

Alia dicacitas Regis Philippi Macedonũ: Ca. XLII.

p Hilippus rex Macedonũ: is cũ quo Romani primũ bellum Macedonicum gessere: iocosior etiam inter seria fuisse traditur ꝙ deceret regẽ. Is cum ad Tarquinij Quinti Flaminij multorũꝗ græciæ principum colloquiũ uenisset: & disceptatio de altissimis rebus esset: ubi suus regniꝗ sui statꝰ uertebat̃: dicente Aetoloꝝ prætore phana: quid multis uerbis opus est: inter nos bellum iudicabit. Istud quidem (inquit rex) etiã cæcus uidet: cauillatus in loquentis lippitudinem.

Alia dicacitas contra Regem Antigonũ monoculũ: Ca. XLIII.

n Ec minus mordacior: at alioqn stultior Theocritus: non Syracusius sed Chius: qui cum ad infensum sibi regem Antigonũ altero oculo captũ traheret̃: spem præbentibus suis fore ut cum ad oculos regis peruenisset misericordiã inueniret: Respondit: Impossibilis igitur est ista cõditio: Actum est perij. Cæterum hæc intempestiua mordacitas: & Theocrito mortis: & Antigono homicidij simul & piurij causa fuit. Iurauerat sibi enim parcere: sed asperitate motus non pepercit.

Alia dicacitas Hannibalis contra Antiochum Syriæ regem: Ca. XLIIII.

u Vlgatissimus est Hannibalis iocus: qui cum uix tandem bello uictꝰ a Romanis: ad Antiochum Syriæ regem cõfugisset: Et ille bellum moturus populo Romano: innumerabiles equites elephantoꝝꝗ turritoꝝ & falcatoꝝ curruũ copias campis explicaret: noscendarũ uirium gratia: exercitumꝗ auro & purpura atꝗ exqsitis cultibꝰ ornatum intuens: Hannibalem quem lateri habebat interrogasset: Satis ne putaret illa omnia Romanis esse. Respondit mordaciter iridens: ut qui exercitum illum ducemꝗ nec minus Romanos nosset: Optime & satis ĩquit esse puto Romanis hæc: ꝙuis auarissimi sint. Ac urbanitas si diligenter attendit̃: ꝙtum inter quærentis & respondentis animũ interfit. Sed aliquãtisper ab exemplis ueteribus abeundũ est.

De Dicacitate Dini contra qnendam ipsum illudentem: Ca. XLV.

d Inus idem cuius supra memini: cum quadã muliere nobili ab adolescẽtia stupri consuetudinem habuerat: cuius uir uel coniectura rei uel noticia infestus illi erat: sed nil nisi uerbotenus audebat: Itaꝗ sub specie iocandi multa interdum aspera iactare: Die quodam incomitatus Dinus in magna populi frequentia humili uehebatur equo:

Alter ut pudorem incuteret riuali: arrepta equi coma: & illius paruitatem & insedentis ꝓ/
ceritatē irridere putans: Hunc ambulare (inquit) doces: sed ubi quæso primū hanc artē di/
dicisti? At ille equo calcaribus adacto: Domi tuæ inquit. Sic destinatū sibi ruborem in int/
rogantis faciem refudit.

Alia dicacitas Dantis contra Canem Veronensem: Ca. XLVI.

d Antes Allegerius: & ipse conciuis nuper meus: uir uulgari eloquio clarissim⁹ fuit:
Sed moribus parum per contumaciam & oratione liberior ꝙ delicatis ac studiosis
ætatis nostræ principū auribus atq; oculis acceptū foret. Is igitur exul patria: cum
apud Canem magnū: cōmune tunc afflictoꝝ solamen ac profugium uersaretur: primo q/
dem in honore habitus: deinde pedetentim retrocedere cœperat minusq; in dies dn̄o place/
re. Erant in eodem conuictu histriones ac nebulones omnis generis: ut mos est: quoꝝ un⁹
ꝓcacissimus: obscœnis uerbis ac gestib⁹ multum apud omnes loci ac gratiæ tenebat. Qd
moleste ferre Dantē suspicatus Canis: ꝓducto illo in medium: & magnis laudib⁹ concele/
brato: uersus in Dantē: Miror inquit quid causæ subsit: cur hic cum sit demens: nobis tamē
omnibus placere nouit: & ab omnibus diligit̄: qd tu qui sapiens diceris non potes? Ille au/
tem: mīme inquit mirareris si nosses: qd morū paritas & similitudo animoꝝ amicitiæ cau/
sa est. Idem cum inter cōuiuas nobiles discūberet: & cōuiuij domin⁹ iam uino hilarior & ci/
bo grauis ubertim sudaret: uicissimq; loqueret̄ friuola multa & falsa & īania: nec finem fa/
ceret: aliqādiu indignans tacitus audiuit. Cunctis tandem silentio attonitis: gloriabundus
ipse qui loquebat̄: & q̄si facundiæ laudem omniū testimonio consecutus: humentib⁹ pal/
mis Dantem arripit: Et quid inquit: Sentis ne ꝙ qui uerum dicit non laborat? Et ille: Mi/
rabar (ait) unde hic sudor tantus tibi.

Alia dicacitas Petri Naui contra Hugutionem: Ca. XLVII.

h Vgutio ætate nostra multis actus fortunæ tempestatib⁹: ad aulam tandem memo/
rati Canis magni Veronensis: uelut in portum aliquem fessus senex appulit: ubi
magnifice exceptus: qd in illa domo præcipuū erat: nō hospitis sed parentis locum tenuit.
Orta autem (ut fit) super mensas semel edendi mentione: cum multi magni comestores re/
ferrentur ab alijs: expectat⁹ Hugutio ipse qui inter maximos habebat̄: ut de se aliquid lo/
queretur: Cœpissetq; uir īmensi corporis de esu suo in ætate iuuenili quædam incredibilia
narrare. Petrus Nauus q in eadem Canis aula sapientia celebris sed mordax habebat̄: re/
spondisse traditur: Minime quidem miror hæc quæ dicis: cum maiora sileas quæ tamē sci/
mus Pisas & Lucā uno prandio comedisti. Pungentis ioci cuspidem transfixisse senis ani/
mum reor. Constās est enim opinio: potuisse die illo quo de dictarū ciuitatū dominio pul/
sus erat: uulgi tumultu comprimi: si e cōuiuio surrexisset.

De facetijs pauperum & ingeniosis remedijs in necessitatib⁹ adinuentis in generali. Ca. XLVIII.

h Abet & paupertas ingeniū suū: habet & cogitationes alias: Nec nūc ulla cōmemo/
ro quæ uniuersis urbibus campisq; & littorib⁹ nota sunt: quot curas quantosq; la/
bores ꝓ mortali fœlicitate solliciti: domi militiæq;: terra pelagoq; suscipim⁹: ꝙcupi/
de ꝙq; piculoꝝ omniū oblit⁹: Impiger extremos crurit mercator ad Indos: Per mare pau/
periem fugiens per saxa per ignes: Sed illa dūtaxat quæ in remedium suijpsius ociosa pau/
pertas excogitat: qualia sunt hæc in Saturnaliū libris præcedentib⁹ intermixta: quæ quo/
niā facetiarū non expertia sunt: relatu non indigna iudicaui.

De ingenio pauperis erga Cæsarem Augustum salutandū per coruos sic edoctos: Ca. XLIX.

p Endente inter Augustum Cæsarem & Marcum Antoniū fortuna: cuius belli neq;
mediocres casus erant: neq; uulgaria præmia uictoriæ: īgensq; apud omnes gentes
finis expectatio: Pauper quidā Romæ in cunctos sibi prouidens euentus: ingeniū tale cō/
mentus est: omni diligentia duos coruos enutriuit: effecitq; (tantum in omni re studiū ua/
let) ut dicacibus uerbis: alter Augustum: alter Antoniū salutaret. Idem Augusto tandem
uictore in patriam reuertenti: salutatorē suum manu præferens occurrit: qui inter crocitā/
dū hæc uerba fundebat: Aue Cæsar uictor imꝑator: Delectat⁹ August⁹ uiginti milia num/
morum loquacem uolucrem comparauit. Arguta quidem: sed diu præcōcepta subtilitas.

Item de eodem: Ca. L.

a Thuius socius ex tempe consiliū cœpit. Socio enī ditato inuidens (neq; latius apud

ullum genus hominum regnat inuidia) Cæſarem adijt: obtinuitq̃ ut coruum alterꝝ afferri iuberet. Iuſſus illū attulit qui hoſtem ſalutare didicerat: his uerbiſ: Aue uictor Imperator Antoni: Non ampliꝰ motꝰ eſt Cæſar: q̃ ut prioriſ auis preciū: præcipet cū delatore partiri.

De eodem: Ca. LI.

p Er idem tempus inuentꝰ eſt qui picam ad ſalutationē ſimilem: inuentus & qui pſitacū erudiret. Et hunc & illam emi placuit.

Item de eodem: Ca. LII.

t Ot uicinorꝝ ſucceſſibus admonitus inops ſutor: & ipſe corui ingeniū agere īſtituit: qđ cū fruſtra diutius temptaſſet: tædio affectus crebroq̃ mutam auem increpitās aiebat: Opera & impenſa perijt. Vix tandem coruꝰ & hoc & ſalutationē quæ iubebaẗ expreſſit: & in publico poſitus prætereuntē Cæſarem ſalutauit. Qđ ille audiens: Satis inquit ſalutatorꝝ talium domi habeo. Procedens in uociferatiōe ſolita coruus ait: Opera & impēſa perijt. Effuſus in riſum Cæſar: maiori q̃ cæteras precio redemit.

De ingenio cuiuſdam homūculi græci erga Auguſtum: quomodo ſuæ cōſuluit paupertati: Ca. LIII.

a D Auguſti famā: non ex Italia tantū: ſed ex Græcia atq̃ orbe toto concurſus fiebat litteratorꝝ hominū. Venit inter multoſ Græculus poeta paup: q nihil præter muſas & calamū haberet: Is in cōſuetudinē adduxerat principē a palatio deſcendentē præoccupare oblato carmine aliq̃ ipſius gratiā cōtinēte. Qđ cum non intelligēte uel diſſimulāte eo nequicq̃ ſæpiꝰ exptus foret nec adhuc ceſſaturꝰ uidereẗ: ſcripſit Auguſtus manu ꝓpria breue carmē græcū: qđ illi ad ſe de more ꝓperanti præmiſit: carmine carmen penſaturꝰ. Ille cum ueneratiōe ſuſceptū: cū admiratiōe ꝑlegit. Poſtq̃ ſatis & geſtu & uerbis dictantis ingeniū collaudaſſe uiſus ē: accedēs ꝓpiuſ ex macri crumena paucos excuſſit nummuloſ porrexitq̃ principi munuſculū græco ſermōe ꝓſecutꝰ: Cuius hæc fuit ſentētia: Non ſcđm factum tuū Auguſte: ſi plus haberē plus darē: Cunctis q aderāt in læticiā uerſis. Ex illius actu qđ agendū ſibi foret admonitꝰ Cæſar: accerſito diſpēſatore diſerti homūculi cōſuluit pauptati.

De duabus uijs: quibus religioſi multi habuerūt magnas diuitias a domino Ioanne papa uiceſimoſecundo: Ca. LIIII.

p Rincipū moribꝰ intēdere: & quæ illis ſaluo decore placeāt excogitare: nō inutile cōſiliū ægēti. Qđ ſi unq̃: clariſſime diebꝰ noſtris apparuit ſub Ioāne uiceſimoſecūdo Romano pōtifice. Hō ꝑſtudioſus & uæhemētiorẗ animi: hinc lectiōi librorꝝ iuhiabat: illinc ſimultates acerbas & inextricabiles agens cū imperio Romano: alterā uitæ partē huic ſtudio deuouerat. Cæterū cū a legēdo & ſeniū & curarꝝ uarietas retardaret: gratiſſimꝰ erat illi qſqs defloratos: ut ꝓprie dicā. libros ſub breuiloquio ꝑſtringeret redigeretq̃ in eas quas tabulas uocāt: In qbꝰ ōme qđ ex libris quæreret facillimū eſſet inuētu. Rurſus affectu alio impulſus: nihil cupidiꝰ audiebat q̃ rumores ex Italia germaniaq̃. Has enim ante alias ſupra ſtomachū gerebat: qbus audiēdis ſiue ueri ſiue falſi: nihil ad rem: modo læti eſſent atq̃ magnifici: mirū īmodū creduli ſenis incenſum pectꝰ mulcebaẗ. His duabꝰ igiẗ uijs multos eo tpe uidimꝰ ab extrema inopia raptim ad magnas diuitias ꝑueniſſe: Ex illorꝝ grege præcipue q religionis titulo gloriātes: quā ꝓfeſſi uideṅẗ pauptatē: præ cūctis mortalibꝰ exoſam habent. Hic mihi qm̄ lectoris faſtidio parcere ꝓpoſitū eſt: ſecūdi uoluminis finis eſto.

Franciſci Petrarchæ Poetæ Oratoriſq; Clariſſimi: Rerum memorandarum Liber Tertius Incipit.

Tractatus primꝰ eſt de Sollertia: aſtutia ſiue calliditate: operationes aut uerba hominum concernen̄.

De Sollertia Lucij Iunij Bruti Tarquini ſuperbi auūculi: Ca. I.

f Vpeſt acumē animi ſollertiaq̃ rerꝝ gerēdarꝝ: quā ſolā prudētiā uulgꝰ appellat. Qua ī re primo Romanæ libertatis auctori primꝰ quoq̃ locꝰ dabiẗ. Lucꝰ Iunius Brutus: Tarqni ſupbi auūculi ſui naturā & mores ab adoleſcentia contēplatꝰ: cū omnē illi ꝟtutis habitū odioſū ac formidabilē uideret: ob eamq̃ ſuſpitionē iuuētutis præcipuū florē: & imprimis fratrē ſuū crudelitate extinctū: Qđ unū ſibi de ſpe reipublicæ cōſiliū erat a ſollertia mutuatꝰ eſt: uerbis atq̃ actibꝰ delyrātis ſpeciē induit: unoq̃ itē altero ridiculoſiꝰ admiſſo affectatæ uæcordiæ breui fidē fecit. Sa

peruacuũ uisum est ferrũ adigere iugulo demẽtꝭ: ita cũctis pereũtib⁹ sub hac nube latuit: donec erũpendi tempus affuit. Idẽ adolescẽtib⁹ regijs iussu patris munera Delphico Apollini ferẽtib⁹ ridiculi gratia: ut Plinij uerbis utar: comes addit⁹ est metuẽsq́ ne manifesta reuerentia dissimulatæ prudẽtiæ daret signũ terebratæ uirgæ sambucæ aurum ĩfusum aris obtulit. Deniq́ regis filijs post iussionẽ patris adimpletã: de regni successiõe ꝑcontãtib⁹: cũ responsum esset ab Apolline: de regno quidem nihil: sed summã potestatẽ obuenturã illi qui matri primũ osculũ tulisset. Cæteris de regnia dictum estimãtib⁹: Brutus parentẽ publicã humani generis terram intellexit. Subitoq́ uelut ab aliq̊ socioꝝ impelleretᷣ ꝓnus corruens furtiuũ terræ osculũ ingessit. Nec multo post assumpta libertate prim⁹ cõsul mentiri Apollinem non est passus.

De sollertia & astutia Romuli: Ca. II.

a Tq́ ut ad infantiã & incunabula Romani imperij reuertar: ꝙ uersutũ & ꝙ sollers Romuli cõsiliũ: qui ad fundandã incolendamq́ nouam urbem: lætissima iuuẽtute cõtracta: cogitãs uni⁹ nec amplius ætatis populũ opẽ fœminea destitutũ: finitimoꝝ matrimonia: quia preces spretæ fuerãt: calliditate quæsiuit. Simulata nãq́ ludoꝝ equestriũ põpa: cũ ad rei famã ingẽs ex uicinis circũ urbib⁹ utriusq́ sex⁹ turba cõcurreret: nuptis intactis ut scilicet rapt⁹ adulterio uacaret: ꝟgines frequẽti rapuit spectaculo plurimoꝝ: licet belloꝝ causã at ꝑfecto necessariã stirpis martiæ ꝓpaginẽ & unicũ ꝑpetuãdæ ciuitatꝭ adminiculũ.

De sollertia Numæ Pompilij: Ca. III.

e T ut ordinẽ diadematũ teneãt exẽpla sollertiæ: Numa Pompili⁹ secũd⁹ Romanorũ rex: aĩaduersa ppl'i ferocia quã ardentissima prædecessoris institutiõe cõceperat: mitigãdosq́ mores: ratus occasiõe nouitatis tempoꝝ usus ẽ: Sentiebat adhuc Alpinũ qdam ac pastoriũ inesse animis. Itaq́ sæpe solus Aricini nemoris opaciore & gelido fonte roscidã speluncã ingredi longasq́ ibi noctu moras agere: submotis ꝓcul arbitris solebat simulato cõiugis egregiæ familiari uti colloquio. Sic ĩiecto deoꝝ metu facile credulũ & inexpertũ populũ quib⁹ libuit legib⁹ ac sup̃stitionib⁹ inuoluit. Qđ mirãtes qdam usum Pythagoræ philosophi cõsilio putauerũt: quoꝝ opinioni & tempoꝝ & locoꝝ ratio aduersa ẽ. Cõstat enĩ Pythagorã in Italiã uenisse Sup̃bo regnãte: qđ temp⁹ ab interitu Pompilij super humanæ uitæ longissimũ modũ distare notũ est. Illud quoq́ cõpertũ: nõ urbẽ Romam sed extremũ Italiæ angulũ tenuisse Pythagorã: ut appareat inᷣ eũ & illũ de q̊ agim⁹ Romanũ regẽ: nullũ ꝓrsus uel loci uel tp̄is fuisse cõmerciũ. Quo rex iste maior uir habẽdus est: ut Marci Tullij ꝟbis utar: quia sapĩam cõstituẽdæ ciuitatis duob⁹ ꝓpe sæculis ante cognouit ꝙ eam græci notam esse senserint.

De astutia Minois ac Lycurgi: Ca. IIII.

n On tñ negauerim ĩ cõstitutõe cerimoniaꝝ ac legũ Minois ac Lycurgi sollertiã secutũ. Quoꝝ prim⁹ ex antro Iouis leges uelut ipsi⁹ Iouis de manib⁹ acceptas efferebat: ut earũ iugo Cretenses mixta cũ impio religiõe premerentᷣ. Altᷣ eadẽ arte: sed diuerso numine ĩ condẽdis Lacedæmonũ legibus usus est.

De astutia & calliditate cuiusdam summi sacerdotis idolatre circa initia urbis Romanæ: Ca. V.

e Adẽ prima ætate Romanoꝝ uacca portẽtuosæ pulchritudis ac staturæ ĩ finib⁹ Sabinoꝝ ædita. Cõsulti aruspices respõderũt fore ut qsqs Dianæ cui⁹ ĩ Auẽtino tẽplũ erat eã uictimã mactasset: uniuersi orbis monarchiã p̃riæ suæ quæreret. Bouis dñs gaudio exultãs: ne qd ꝑ moras de ingẽtis rei occasiõe prætᷣmitteret: ĩ Auentinũ ꝓpere ꝑductã ante arã statuit. Et iã cultris ac uasculis ex more conq̃sitis accĩgebatᷣ: erat tot⁹ ĩ sacrificiũ intẽtus Sabin⁹ uelut omniũ terraꝝ impiũ quæsitur⁹. Inᷣ hæc anxiũ re cõꝑta summ⁹ tẽpli sacerdos sub obtẽtu religiõis abstrahit ab ĩcepto: ꝑ ꝙ sancte admonẽs: ne ante sacrificet ꝙ sese uiuis undis prætᷣlabẽtis fluminis abluerit. Hæsit ille: & dũ uenerabũd⁹ ad sinistrã ripã Tyberis ex colle descẽderet: callid⁹ ꝑsuasor raptim sacrificiũ ꝑegit. Nõ insulsa sacerdotis astutia: ut tũc res erãt: Sed qđ Valeri⁹ addit: hac arte quæsitũ Romanis impiũ terraꝝ orbis ꝑridiculũ ꝑfecto nunq̃ eo magnitudinis ꝑuẽtũ foret: si nõ magis ardẽs excellẽsq́ claroꝝ uirt⁹ ciuiũ & armoꝝ expientia ꝙ furtiuũ ꝑegrinæ bouis sacrificiũ cõtulisset.

De sollertia Scipionis Africani maioris: Ca. VI.

f Cipio African⁹ maior ꝓximũ tenebit locũ. Hic exercitũ in Africã traiectur⁹ Libyũ ꝑuenerat. Erant circa latus eius trecẽti iuuenes Romani: quib⁹ ad bellum strenue

gerēdū nec animi deerāt nec corpa:ſed arma & equi. Quoꝝ conqſitio fatigato ærario haud
facilis uidebať. Itaqꝫ cū longi apparat⁹ facultatē temporis anguſtiæ negarent:niſi in caſtris
eſſe:ut inermes cū armatis mixti tenerenť & ipſi conſilioꝝ ducis ignari mirabanť & mirari
reliquos cogebant. Scipio igitur ſollertia ſuccurrendū ratus ægeſtati : totidē Siculis equi
B tibus qui ex omnib⁹ genere ac diuitijs florebāt:ut armati egregie atqꝫ equis excellentib⁹ in
ſtructi ſtatuta die adeſſent: præcepit. Qđ cū non ſine querelis tacitis exequerenť:& affines
ſinguloꝝ metus urgeret:præfixa dies affuit:mœſti atqꝫ ſolliciti ob hoc unū quia ꝓuocandi
ius non erat:paruere. Legenſ in frontib⁹ ſecreta pectoꝝ Scipio:ī tempe reuerſos alloquitur
mitius:Et uideo uos inqt tædio ac labore longinquæ militiæ cōterritos: & quo nam pacto
uos hoc onere leuare queā iamdudū cogito. Proinde dicite intrepidi prius q̄ꝫ in diſcrimen
uentum ſit:quid cuiuſqꝫ fert anim⁹ hic. Cū unus ex eo numero ſeu loquēdi ꝓmptior ſeu ti
midior pugnādi:malle ſe detractare militiā ſi ſuæ poteſtatis fieret:aperte reſpōdiſſet. Tum
Scipio: quādo palam mihi loqueris: uicariū inqt tibi dabo. Qđ cū ille libens amplecteretur:uni ex Romanis inermib⁹ in mediū prolata arma & equū tradidit adoleſcens Siculus.
Id exemplū ſecuti oēs quib⁹ quies eſſet charior q̄ꝫ gloria: cū bona gratia Romani ducis ex
emptū imparato labori militē uidentes:eandē conditionē acceperūt. Sic militādi neceſſitas
C querulis remiſſa:& ingenio effectū ut qđ alioqn inimici feciſſent:læti & gratias agētes ar
ma & equos traderēt Romanis. Eximiāqꝫ illam equitū alam eoqꝫ atqꝫ alijs bellis ꝓbatiſ
ſimā euaſiſſe:auctor eſt Titus Liuius. Idem ab adoleſcētia ſupra q̄ꝫ credi poſſet mira qua
dam arte in oſtētationē uirtutis ac gloriæ inſtruct⁹ erat. Percrebruerat aūt fama ſeu ex rebus
geſtis ſeu ex moribus ſeu ex forma corporis oriens:nō humana ſed diuina eum ſtirpe ꝓge
nitū:cui qđ ī tali re uſu euenit & fabulaꝝ ambages aderant:uiſum ſerpentē inſuetæ magni
tudinis in lecto matris:ſibi infantulo draconē circūfuſum nihil nocuiſſe:& multa huius ge
neris uulgus credulū motura hanc de ſe opinionē tali ingenio nutriuit:ut de origine qdem
ſua nihil ſponte loquereť. Et cū interrogareť an uera eſſent quæ paſſim ferebanť : nec affir
maret:ne quā ex inde maculā uanitatis incurreret:nec negaret qđ credi ab omnib⁹ gaude
D bat:hac taciturnitate plus aſſecut⁹ eſt q̄ꝫ ſi ſe palam Iouis filiū prædicaſſet. Addidit aliud
ſollertiæ gen⁹. Per ſingulos dies anteq̄ꝫ quicq̄ꝫ publici priuatiqꝫ negocij ageret: in capitoliū
aſcendens: ſellā Iouis ſolus intrabat:ubi aliq̄ꝫ diu ueluti diuino colloquio frueret uulgo per
ſuaſerat :inde ſpei plenus digrediebať ad agēdas res. Idqꝫ in multis bellis repletis ſpe mili
tibus quaſi ex cœlo ꝓmiſſis proſperis euentibus ad uictoriā contuliſſe notū eſt. Imitatum
opinari triū quos pauloante retulimus exempla non alienū eſt.

De aſtutia & ſollertia Hannibalis:Fabij :Solonis & Themiſtoclis ī generali: & Fabij in ſpeciali: Ca. VII.

u T apud Ciceronem ſcriptū eſt : callidū Hannibalem ex pœnoꝝ: ex noſtris duc⁹
A Q. Fabiū maximū accepimus:Facilem celare:tacere:diſſimulare inſidiari:prærip
re hoſtium conſilia. Addit & alioꝝ nomina:quos apud Graios huiuſcemodi artib⁹
nobilitatos refert:In quib⁹ Themiſtoclē & Solonem. Poſſem multos ſupaddere:niſi curio
ſi & ocioſi pariter eſſet īgenij uniuerſa congrere:præcipue quoꝝ explicatio ſub bellicis cau
telis erit oportunior. Nūc pauca de trāquilliore quorundā ex his ducib⁹ ſollertia expediā.
B Atqꝫ ut a noſtris more ſolito incipiā. Q. Fabius Maxim⁹ Lucanū eqtem ac Romanū pedi
tem: duos eo tempe fortiſſimos bellatores:cæterū ſuo quemlibet uitio laborantē in caſtris
nouerat. Eqtē turpi meretricis amore pereūtē: peditē paꝝ ſpectatæ ī Romanos fidei: Vtri
uſqꝫ poti⁹ morbo cōſulere:q̄ꝫ alteri⁹ uel amboꝝ opa carere ſtatuit. Eqtem igiť occulto per
mittens compare ſcortulū qđ ardebat:peditē uero nō modo nō ſuſpitionib⁹ aggrauās:ſed
eximijs inſup laudib⁹ atqꝫ honorib⁹ ꝓ cōtione cōcelebrās. In utroqꝫ qđ optabat cōſecut⁹
eſt. In primo qdem ut uoti cōpos expeditiſſim⁹ ac ꝓmptiſſim⁹ ī omne diſcrimē eſſet:nec i
merito dici poſſit:is demū militaris diſciplinæ rigor utiliſſim⁹ tātiſper de rigore remiſſus.
In ſecūdo aūt philoſophici conſilij effectum fœliciſſime nactus eſt: Seruū enī bonū & fidelē
non ſolum quia crediaiſſet:ſed quia uel credere ſimulaſſet: effecit.

De aſtutia Publij Villij: Ca. VIII.

ſ I tamē in omni re ſupremū uiciſſe ſumma eſt gloria:q̄s Publio Villio præferendus
q ingenio fefellit Hānibalē: Ad Antiochū Syriæ regem bello uictus Hannibal cum
fugerat: eratqꝫ apud eum honorificētiſſime particeps conſilioꝝ omniū:quoniam Romana
bella meditāti nullus magis idoneus cōſultor occurrebat . Eo igiť pendente belli appara
tu:Romana legatio ꝓfecta eſt:in q̄ Publiū Villiū fuiſſe tradiť. Is periculoſiſſimū rat⁹ ſi po

tentia regis cõsilio Hãnibalis diuti⁹ fulta foret: pensata credulitate ac uanitate regia: & existimãs id qđ erat: Hãnibalẽ ut externũ hominẽ int aulicos inuidiosũ ac suspectũ fore: ex eo gradu quẽ apud regẽ obtinebat: improuisum dicere adortus est effecitq; ex astu facili: Siquidem assidue apud Hannibalẽ uersat⁹: omne q̃uis leuissimũ uerbũ aurib⁹ eius insusurrans: frequẽti nimiũq; domestico colloquio & æmulis criminãdi & regi suspicãdi præbuit materiã. Ita factũ est ut inaduertens Hãnibal est consilio reiectus. Et si postea in gratiã redierit: quia tamen id nimis sero accidit: & regi grauiorem casum & Romanis faciliorẽ peperit uictoriam. Nec sum nescius apud quosdã ex historicis nomen Villij apud alium hũc actũ ita referri: ut omnia casu fortuito: nihil penit⁹ eiusdẽ sollertia gestũ sit. Sed illos in hac parte sequi malui qui ad ꝓpositũ meũ pertinentẽ historiam tradebant.

De astutia cuiusdam patris ad correctionẽ filij: Ca. IX.

p Ræcipitis quondã & periculosi exitus amore filij deprehẽso pater anxius: cũ aperta uia reuocare eũ posse diffideret: nouo genere sollertiæ mãsueti patris cautiq; consultoris officiũ impleuit. Et quæso inquit fili pro salute tua: ut quotiẽs amicã aditur⁹es cõmunẽ pri⁹ & concessam uenerẽ experiare. Qđ cũ ille non abnueret: atq; ideo semiexarmatus obtusaq; uelut acie libidinis ad eam quã afflictim diligebat sæpius accessisset: sensim laxato pectore saniora consilia recepit. Et qđ alienis monitis nunq̃ fecisset: ꝑ seipsum amoris flammas rabiemq; compescuit.

De astutia Marci Volusij & Saturnini ꝓscriptorũ ad euadẽdũ periculũ: Ca. X.

d Vo in simillimo ĩ eodẽ genere periculi longe diuersa: seu uerius aduersa calliditatis excẽpla ꝓferant. Alter enĩ Marcus Volusius cũ ædilitatẽ plebis ageret: a triũuiris se ꝓscriptũ audiens: abiectis insignib⁹ magistrat⁹ sub inopi mendicãtis tegimine ꝑ exploratores medios nulli cognitus ad Marci Bruti exercitũ euasit. Alter Saturnin⁹ Vetulo de triũuiralib⁹ ꝓcellis ubi se ꝓscriptũ comperit: confestim præturæ habitũ arripuit cum priuatus esset: præmissoq; longo ordine seruoꝝ qui lictoꝝ specie præferrent: apprehensisq; uehiculis & iure uelut ꝓprio ꝑ omnes terras occupatis hospitijs: obtinuit tam constãti animo ut non ꝓscriptus sed magistrat⁹ populi Romani & ab hostib⁹ & a quolibet prætereũte crederet: nõ aliter q̃ si omniũ oculos splendore habitus præstrinxisset: utroq; figmento mox ut puteolos attigit: naues in statione reptas seu publice necessitatis gratia nemine aduersari auso cœpit conscẽditq;: quib⁹ in Siciliã tutissimũ ea tempestate ꝓscriptoꝝ portũ fortunat⁹ simulator enatauit. Et hi q̃dem singuloꝝ actus.

De astutia ciuium Tusculanorũ ad uitandũ furorẽ exercit⁹ Romanoꝝ: Ca. XI.

i Lla dissimulatio mirabilior: quæ uniuerso quondã Tusculanoꝝ populo ĩ extremis casib⁹ opem tulit. Ingens Romanoꝝ odiũ fracta sæpe fide meriti: cum in excidium patriæ suæ accensum ultionis desiderio Furiũ Camillũ aduentare Romanasq; legiones audissent: nec aduersus tantũ ducem & exercitũ spei quicq̃ in armis foret: spem omnem in sollertia posuerũt. Igitur tranquillo pacificoq; habitu omĩs sexus atq; ætas mœnia urbis egrediẽs: hostes suos uelut ignari: ob quã causam uenissent humane atq; alacrit̃ exceperũt: armatosq; nullo uestigio timoris ædito in urbem introduxerũt: comeatib⁹ & cunctis quæ i rem essent affatim ministratis: quo tam insperato obsequioꝝ cumulo pudor hostib⁹ iniectus est: q̃n pro odio amicitiã: pro impẽdenti patriæ ruina: Romanæ urbis nomẽ & iura meruerunt.

De astutia Augusti Cæsaris ad deprehendendũ coniurationes quæ fiebant contra eum: Ca. XII.

i N Augusto q̃dem Cæsare adulterioꝝ consuetudinẽ legim⁹. Hoc enĩ & inimici eius exprobrant: nec amici factũ negãt: sed excusant multis periculis iactatũ principem insidijsq; tam domesticis q̃ externis ad id non uoluptate turpi sed sollerti cõsilio ductum: afferentes quo facili⁹ scilicet familiaritate fœminaꝝ quid eoꝝ uiri aduersarij sui uel sibi suspecti agerent molirenturq; deprehẽderet: constat siue hinc siue aliũde cõiurationes contra eum omnes fere surgentes oppressisse.

De astutia Otthonis: Ca. XIII.

o Ttho qui septimus ab Augusto Romani imperij frena corripuit: & si apud quosdã historicos: an propter morum fœditatem: an propter temporis breuitatem: incertũ hinc cum Vitello e numero principum excludatur: non absimili consilio usus: dum liberti

næ anus & ſortis & ætatis ultimæ ob hoc unum quia inter aulicos gratioſam ac fauorabilem uidebat: non obſequium modo: ſed ꝙ anilem credulitatem mulcere ſolet amorem plane ridiculum ſimulauit. Non inefficaci quidem ſollertia quãdo per illam Neroni cõciliatꝰ tũc tempis Impanti: primũ inter amicos ſortitus locũ: ipſe poſt uerſante res hominũ fortuna: ad principatũ quoqꝫ ſubuectus eſt. Tantũ ualuit obſequioſa calliditas.

De aſtutia Galbæ principis ſuper iudicio iumenti: Ca. XIIII.

g Albæ principis haud ſtolidũ iudiciũ: qui cũ de iumẽti dominio nõ ſatis idoneis uel teſtibꝰ uel iudicijs ageret: tũ quibꝰ ad obuolutã ambagibꝰ ueritatẽ penetrare laborioſũ eſſet: ſic ſtatuit: ut iumentũ tecto capite ꝓduceret ubi adaq̃ri cõſueuerat: eoq cõfeſtim adapto: illi ex litigatoribꝰ cederet ad quẽ ſponte ſua ſeſe potu digrediens cõtuliſſet.

De prouido cõſilio Tiberij ĩ dimittẽdo curiã impatoris Auguſti: Ca. XV.

A a T poſtq̃ ad Cæſaris mentionẽ uentũ eſt: ne obmittã Tiberij cõſiliũ qui ſumma ſic Impatoris Auguſti gratia: maximaqꝫ honoꝝ affluẽtia in ipſius ad nutũ ꝓcurantis fortunæ fauoribꝰ: quaſi ſacietate ductus rerũ fœliciũ & quietis ſtudio: ab urbe Roma ubi ſecundũ a principe locũ obtinebat: nullis Cæſaris precibus aut ſuoꝝ lachrymis uictus ſeceſſit: Rhodũ inſulam petens: ubi mãſit habitu uictuqꝫ mediocri multũqꝫ intra fortunæ ſuæ faſtigiũ demiſſo. Et de facto q̃dem conſtat: de cauſis ambigit. Alij impudicæ & procacis uxoris tædio: cuius mores nec ferre poſſet nec corrigere: Alij ut Imperatoris filijs iam adultis cederet & omni ſe inuidia ac ſuſpitione liberaret: Alij aũt ut raritate uenerationem ſuiipſiꝰ aleret: & reipublicæ deſideriũ per abſentiã augeret ſempqꝫ familiaritatis nimiæ comitem contemptũ remoueret. Quæqꝫ ſane fuerit cauſa de præmiſſis uerior: effectus cõſilij
B haud ſpernẽdus uideret: niſi quia diſcedẽdi ꝑtinacia offendit Auguſtũ: uſqꝫ adeo: ut ad reuiſendas charoꝝ neceſſitudines redeũdi licentiã poſt multũ tempis ſupplicit flagitanti: reſpõſum tale retulerit: dimitteret omnẽ ſuoꝝ curã quoſ tamẽ reliquiſſet: Et uix tandẽ poſt octauum annũ optatũ uotis reditũ interuentu magnoꝝ impetrauerit.

De callido cõſilio Marci Antonij in omittẽdo ſcribere oratiões ſuas: Ca. XVI.

a D externa cõuertar ſi unũ domeſticũ addidero: Marcus Antoniꝰ iccirco de tã multis oratiõibꝰ ſuis nullã in ſcriptis ſe redegiſſe iactabat: ne forſan ex ſcripturis ſuis aduerſus ſe ſumi poſſet argumentũ: ſi q̃n prius dictis aliq̃d contrariũ dixiſſet: Callidum magis & clientibꝰ ſuis utile conſiliũ: q̃ ſibi glorioſum atqꝫ magnificũ. Atqꝫ hic extrema inter noſtros figimus ueſtigia.

De cuiuſdã artificis calliditate ad magnificãdũ nomẽ ſuũ: Ca. XVII.

h Vic ſimillimũ calliditatis genus licet in longinq̃ materia ſecutus mihi uidet artifex q̃ opibꝰ ſuis uſqꝫ in miraculũ excultis: nunq̃ ſe ſupremã manũ impoſuiſſe dicebat: ut ſibi licet & ſibi addendi ſemp mutãdiqꝫ libertatẽ reſeruaret: & ſuſpẽſo iudicio ſpectantiũ animis quiddã tam de artifice q̃ de opere magnificẽtiꝰ ac ꝑfectiꝰ ſemp occurreret.

De aſtutia cuiuſdam ſerui: per quam fecit dominũ ſuum Darium regem eſſe Perſarum: Ca. XVIII.

A q Vo tempe fœdam magoꝝ tyrãnidẽ apud Perſas præfortiũ uiroꝝ uirtꝰ obtriuerat: Cũ inter tyrãnicidas uel nobilitate uel meritis pene pares de regno lis eſſet: & aliud ex alio periculũ timeret: unius ſerui calliditas & publicã ſollicitudinẽ omnibꝰ eripuit: & optatiſſimo dño uotoꝝ tribuit finem. Magnæ q̃dem rei exitus religioſæ tandem creditus fortunæ: eo rẽ deduxerat: ut q̃m ꝓ deo ſol in Perſide coleret: eiqꝫ (ꝙ agilẽ deum ſegnis uictima nõ deceret) equus ſacer haberet: die certa circa ſolis ortũ ante regiã ad orientẽ uerſi omnes in equis eſſent: & cuiꝰ equus aduentũ ſolis hinnitu primꝰ nunciaſſet: ille rex foret. Interea cũ nihil præter condictũ diẽ expectarẽt: unũ ex eo numero Dariũ de euẽtu anxiũ: conſpicatus ſeruus equi cuſtos: ubi cauſam rei comperit: Noli inquit mi dñe ſupuacuis curis angi: ſi nil
B aliud agit ego te regem faciã. Duplex hinc fama ẽ: Alij demerſiſſe clam ſeruũ digitos inter equæ genitalia: & cũ ad locũ ueniſſent equi naribꝰ ĩgeſſiſſe manũ: q̊ odore cõcitũ mox hinnitũ ſuſtuliſſe. Alij ꝑ noctẽ quã lux cõuẽta ſequebat: ſeruũ illũ duxiſſe dñi ſui equũ ĩ cõſtitutũ locũ: & illic equã habuiſſe: cuiꝰ illecebris delinitũ equũ & mane memorẽ nocturnæ uoluptatis ut ibidẽ cõſtitit hinnijſſe. Quicq̃d hoꝝ ueriꝰ: illud conſtat: hinnitu audito: reliqs oẽs religiõe tactos ex eq̃s deſcẽdiſſe: & Perſico more ꝓiectos t̃ræ ſalutaſſe regẽ Dariũ: ꝓpterq̃ præcellẽtiũ uiroꝝ per oẽm primatũ ſentẽtiã ſecutũ: illũ regẽ habuiſſe. Ita ingẽs regnũ ſeptẽ

culo quæsitũ:unius arte seruuli ad unũ rediјt regem.

De reprehensione astutia illorum qui nimias amicitias fugiẽdas asserũt gratia uitandi honoris & laboris: Ca. XIX.

f Verũt in Græcia sapiẽtes habiti qui dicerent: Nimias amicitias fugiẽdas: Rationẽ afferẽtes: ꝙ ĩnumeris & ineuitabilib⁹ nostris laborib⁹ ac curis oneratos: stultũ sit alienis inuolui: & unius humeris multoꝝ fasce prægrauari: satis sub ꝓprio fatigatos: Fundamentũ beatæ uitæ ac securitatẽ hoc uelut ariete cõuelli: si externa ꝓ amicis sollicitudo animũ impellat: & ut ait Cicero: tanꝗ̃ parturiat unus pro plurib⁹. Itaq̃ cõmodissimũ censent ꝗ̃ latissimas habenas habere amicitiæ: quas uel adducas cum uelis uel remittas. Hoc eoꝝ consiliũ est: Qđ non ideo quia uel sollers uel sapiens esset inserui: sed quia calliditatis speciẽ præfert & illustres habet auctores. Et scio ꝙ a multis atq̃ a meipso propter nimias curas rerũ uariaꝝ sæpe laudatum est: Apud Ciceronẽ tamẽ reprobat̃. Nec ĩmerito: Tollit enĩ omnẽ bene institutæ mentis affectũ: Quo sublato: ut ait idem: quid interest: non dico inter hominẽ & pecudem: sed inter hominẽ & truncũ: aut saxũ aut ꝗduis generis eiusdem. Aufert igitur humanitatẽ: cuius est ꝓprium & gaudere bonis rebus & dolore contrarijs. Tollit enĩ e uita amicitiam quasi e mũdo solẽ: Q; si ꝓpter sollicitudinẽ fugiendã amicitia negligẽda est: similiter & uirtus quæ sollicitudinib⁹ & curis multiplicib⁹ scatet: quo nihil potest esse miserius: nihil amenti⁹. Qđ sequit̃ quoq̃ ut excludẽdũ intelligat̃ insertũ est.

De exclusione aliorũ astutia qui propter periculũ odij futuri & meriti uitandas dicunt amicitias: Ca. XX.

b Iantis de eadem re consiliũ notum est: Ita utendũ amicitijs ut meminerim⁹ ex amicis ĩimicos acerrimos fieri posse. Siue ut ĩ dialogo Lelij scriptũ est: Ita amare oportere ut aliqñ sis osurus. Qđ si diligenti⁹ consideret̃: per ꝗ̃ utile reperiri Valerius astruit. Ego dolosum etsi urgear: callidũ forte non negabo. Sed idem sentio qđ Ciceronianus Scipio: nullam uocem amicitiæ ĩimicitiorem potuisse reperiri: Nec induci possum ut a Biante dictũ putẽ: qđ is sapiẽtiæ cognomine clarus sit: sed ab impuro poti⁹ aliquo uel ambicioso omnia ad suam potentiã reuocãte. Sane cuiuscũq̃ dictũ ad extinguẽdas amicitias & magnã humanæ uitæ sobriãq̃ dulcedinẽ efficacissimũ abijciendũ censeo. Illud sollertius utiliusq̃ consiliũ qđ est apud eundẽ Ciceronẽ: Eam nos in compandis amicitijs diligentiã adhibere: ne quando amare incipiamus quẽ aliqñ odisse possimus.

De astutia Solonis fingentis se stultũ: quo liberius posset loqui legem perniciosam: Ca. XXI.

a D Biantis nomen identitate ꝓfessionũ & Solonis admoneor: Hui⁹ illud callidũ factũ & memorabile refert̃: Cũ int̃ Athenienses & Megarẽses de dominio Salaminæ grauissimis prælijs sæpe certatũ esset: attẽtis ultro citroq̃ uirib⁹ capitale crimẽ Athenis esse cœperat bellũ amplius ob eam causam suadere. Contigit ut adipiscẽdæ insulæ consilium Solon un⁹ ex tot milib⁹ uidebat̃: Angebat̃ animo uir & suæ reipublicæ & uirtutis amicissim⁹: metuẽs ne aut uetit⁹ sermo sibi aut impatũ silentiũ patriæ noceret: repentinũ tandẽ simulat furorẽ dictisq̃ factisq̃ oĩbus ad id qđ animo conceperat mira arte compositis habitu quinetiã corporis simillim⁹ amenti sese in publicũ ꝓripuit impune qđlibet ausur⁹. Illic cõuent⁹ ingens populi factus est: ꝗbusdã attonitis nouitate rei: omnib⁹ finẽ expectãtib⁹. At ille cõclamãtis in morẽ aliquãto altius ascẽdẽs: nõ usitato quidẽ orõnis genere ne quid de simulatiõe detegeret: sed præmeditatis carminib⁹ suadere qđ ꝑ leges nõ licebat aggressus: adeo cũctoꝝ mouit animos ut in dicto raptim bello ex sententia Solonis Atheniensis populus & ex optata insula & gloriosa uictoria potiret̃.

De simili figmento Vlyxis: Ca. XXII.

u T ꝗdã memorãt Vlyxis simile figmẽtũ: sed intẽtio longe alia: ꝗn Solon ut sine capitis sui ꝑiculo reipublicæ cõsuleret: Vlyxes ꝟo ut militiã subterfugeret & regnaret: atq̃ Itachæ uiueret ociose cũ parentib⁹ cum uxore cũ filio simulauit amentiam: licet ut ait Cicero: apud Homeꝝ optimũ auctorem talis de Vlyxe suspicio nulla sit.

De astutia Themistoclis contra inuidiam Lacedæmoniorũ uolentiũ impedire refectionem murorũ Atheniensium: Ca. XXIII.

t Empus est: duos sollertissimos duces: quos supra pollicitus sum ĩ medium ꝓferre. Themistocles afflictis Atheniensiũ fortunis: non armis modo sed argutis sæpe cõ-

siliĳs opem tulit. Parantibus prostratos impetu Persarum muros urbis attollere: & plus-culũ insuper telluris amplecti: legatio a Lacedæmone missa denũciat ab incepto ut desiste-rent. Sensit Themistocles uicinæ urbis inuidiã: & qđ ĩ earũ statu rerum tuti⁹ uisum est: re-spondit: uenturos ab Athenis qui in consilio Spartanoꝝ ad hoc præsentes agerent. Ita re-missis domũ legatis: Athenienses obsecrat ut opus inceptũ summis cum studĳs accelere-Paretur. Ipse post tempus sub legationis titulo digredit̃: sed modo morbum modo sociorũ cunctationẽ simulans ac uelut sine his agi nihil possit expectãs: tempus de industria trahe-bat. Crebrescẽte interim opis fama: legati Lacedæmonioꝝ Athenas redeũt: At Themisto-cles magistratib⁹ atticis per epistolam suadet: legatos capere & loco pignoris seruare q̃ ipse tutior apud Spartanos foret. Ad quos præcisis morulis ꝑueniens: aduocata contiõe patri-am suam mœnibus circũdatã iamq; & armis & ꝓpugnaculis cõmunitam docet: Si quas eius consilĳ pœnas daret: legatos eorum easdem passuros. Post hoc acriter increpuit illoꝝ ignauiã & insolẽtiã: qui de uicinoꝝ imbecillitate potius q̃ de ꝓpria uirtute confiderent. Ita castigatis & pene triũphatis æmulis Athenas redĳt.

De astutia Hannibalis ut increpari non possit a suis Carthaginẽsibus de per-dito prælio: Ca. XXIIII.

h Annibal cum se forte rebus omnib⁹ sup̱iorem crederet: ducib⁹ nostris cõgressus ac nauali prælio fusus erat: metuensq; ideo suoꝝ de se ciuiũ iudicia quoꝝ æmulatio-nem usq; uel in cladem ꝑtulit ex ipsa nunciũ pro re instructũ anteq̃ casus fama præcurre-ret in patriã misit: qui frequẽti Carthaginẽsiũ senatu quo ĩ statu & eoꝝ atq; hostiũ res ante pugnã fuerãt exposuit: & adiecit: Hæc cũ ita sint: dubitat tamen Hãnibal ĩ iussu uestro for-tunam prælĳ temptare. Ea partiũ cõditio ꝓponebat̃: ut uerisimilit̃ ad pœnas esset inclina-ta uictoria. Itaq; conclamatũ est ab omni parte consilĳ: nemini dubiũ qn pugnandũ foret: sequeret̃ igitur fortunã ac pugnaret. Ad hæc nũcius: ita fecit inqt: sed illa eum fefellit & ui-ctus est: Præcluserat prima ꝑcontatio obtrectatorib⁹ improbrãdi qđ modo probauerant facultatẽ. Fortunã culpare poterãt: factũ Hãnibalis laudare cogebant̃.

De consilio Demosthenis dato mulieri pauperculæ quæ receperat depo-situm: Ca. XXV.

d Vo simul hospites pecuniæ certam summã apud ancillulam deposuerant: ea lege ut ambobus simul restitueret̃. Alter deinde hospitũ squalidus: defunctũ socium de-flens: pecuniã repetit: mulier credula bonam fidem agnouit & depositũ reddidit petẽti. Nec multo post qui defunct⁹ ferebat̃ affuit & fractã depositi legẽ questus pecuniã poscebat. In-fœlix & pecuniæ inops & consilĳ: nullũ nisi uolũtariæ mortis remediũ habitura uidebat̃: Iam circũspicere cœperat quem funẽ collo circũdaret: qua nã se trabe suspẽderet: Miseratus Demosthenes innocentis & ꝑ simplicitatẽ circũuentæ patrociniũ suscepit: & in iudiciũ pro-gressus ita causam egit: Mulier ait præsto est depositũ reddere: sed ut tuipse fateris scđm con-tractus conditionẽ alteri sine altero restitui nõ potest: sociũ igit̃ adducito: nulla mora ẽ quo minus pecuniam cõmunem ambo sumatis.

De astutia Aristotelis super titulo quorũdã libroꝝ a se factoꝝ: Ca. XXVI.

Ibet hic Aristotelis factũ interserere: ab alĳs q̃uis alio loco positũ: Theodecti disci-

l pulo quosdã artis libros oratoriæ dono dederat: ut ille titulo libroꝝ in se translato publicaret eos: ex alieno studio sibi nomẽ & gloriã quæsitur⁹. Post hoc seu discipu-lo iratus: seu dolens alteri laborasse: seu gloriæ cupidior effectus mutare consiliũ cœperat: & ad se reuocare uelle qđ dederat. In alio igit̃ quodam libro de re quapiam sermonẽ habẽs addidit plenius sibi de eo disputatũ in libris qui Theodectis dicerent̃. Ita paucissimis uerbis & amici gloriã & liberalitatẽ ꝓpriã: q̃ nulla maior esse poterat subuertit: q̃ id recte ipse fecerit sed profecto callide.

De astutia cuiusdam Athenięsis: qui ut uitaret mortis periculum publice pe-tĳt dignitatis gradum: Ca. XXVII.

f Erunt Athenis quendã accusatũ apud populũ de capitali crimine: cum se publice odiosum intelligeret: metuentẽ sibi q; res grauis ac periculosa sub infestis iudicibus uerteret̃: hmõi cõsiliũ cœpisse. Siqdẽ repẽte ĩ petitionẽ honoris descẽdisse: & ubi misericor-

diã petitur⁹ putabat: supremũ in ciuitate dignitatis gradũ postulasse: non spe aliq̃ obtinẽdi q̃d poscebat: quippe q̃ extrema quoq; formidaret: sed ut esset ubi se aduersus eũ cõcept⁹ popularis furor absumeret. Nec alit̃ euenit: Sibilo enĩ & ignominiosis omniũ exprobratiõib⁹ e comitio fugatus: cum repulsam grauissimã retulisset: Nec post multo: dicendæ causæ dies afforet: populus idem priore insectatiõe satiatus: in secũda misericordit̃ secũ egit: sic alioqn mortis periculũ aditurus in solatiũ negati honoris remãsit in uita.

De astutia rustici asinarij cõtra Alexãdrũ per quã mortẽ uitauit: Ca. XXVIII.

Lexander Macedo responsis iussus: primũ extra muros urbis inuentũ: morti trade-
a re: obuiũ forte asinariũ occidi præcepat. Ille q̃ q̃ subito cõsternat⁹ malo: non usq; adeo tamẽ obtorpuit qn in uerba ꝓrumpet: Et oro inquit rex ne me saltẽ causæ inscium ad tartara mittas: dic mihi prius q̃ moriar: qd dignũ morte cõmiserim? Tum rex: Nihil equidem: sed sors tua his casibus te obtulit: nempe superũ consilijs agor: ut qui primum mihi hodie occurrisset interfici iuberem. Confirmat⁹ hoc sermone rusticulus mĩme: rustica nam euadẽdi uiam arripuit: Si hæc uera sunt inquit: hanc ob causam ego nõ moriar: immo hic q me præibat: & asellũ suũ digito monstrabat. Tali & tam ꝓmpta sollertia sibi uitã: regi autem ĩnocentioris uictimæ facultatẽ tribuit. Cæterũ rusticus hic ut rusticus sibi soli ꝓfuit: qui sequit̃ ut philosophus multis consilio utilis fuit.

De astutia Anaximenis philosophi contra Alexandrũ per quam saluauit ciuitatem euertendam: Ca. XXIX.

D euertẽdã Lampsacũ magnis odijs impulsus ꝓperabat Alexander. Erat intra ci-
a uitatis mœnia Anaximenes ipsius Alexandri familiaris ac præceptor: Qui ad leniendũ discipuli furorẽ portas egressus obuiam ꝑgebat. Vidit hũc uenientẽ Alexãder & uaticinat⁹ aduentus sui causam: Iuro inq̃t me nõ facturũ quicq̃d id erit q̃d tu me rogaueris. At ille: Oro ait ut Lampsacũ euertas. Subsistit Alexãder: & iuramẽti religione coæptũ differre coactus est.

De astutia cuiusdam contra opinionẽ communẽ notantis mysterium statuæ publicæ & litterarum suarum: Ca. XXX.

Llud quoq; satis callidũ: si modo uerũ: q̃d nõ multis retro sæculis cõtigisse quidã memorant. Erat in Sicilia: ut aiunt: ingens statua quæ in loco notissimo ab extrema hominũ memoria intacta ꝑmãserat: in qua litteris uetustissimis insculptũ erat: Kalendis maijs habebo caput aureũ. Eniuero id ludicrũ cõmentũ quidam credidere: Alij nudũ uerborũ sonũ secuti: eo uanitatis excesserãt: ut in die kalendarũ statuæ caput terebrarent: ubi cũ nihil præter solũ marmor inuenissent: fabularũ ac risus materiã uulgo dederãt. Vnus tandẽ antiq̃tatem statuæ simul atq; artificiũ contẽplatus: cogitansq; in re tam seria aliq̃d præter fabulã latere: scripturã ab omnib⁹ cõspectã: sed a nemine intellectam acutiori penetrauit ingenio. Siquidẽ die kalendarũ redeũte: animo atq; oculis intentus ortum solis operiẽs: locũ ubi caput statuæ primis radijs umbrã iaceret diligent̃ annotatũ consignauit: Illic postea clam & ex cõmodo suffodiens: magnũ auri pondus repperit.

De astutia Castrutij contra Lippum dispensatorẽ suũ apposita in ambiguitate scripturæ: Ca. XXXI.

c Astruti⁹ dux Lucan⁹: uir ætatis nostræ clarissim⁹: cũ dispẽsatorẽ suũ Lippũ nomine de suo locupletatũ nosceret: cogitãs nõ paruã pecuniã ab eo ꝑ ludũ exigere: submisit qui ad eum tunc absentẽ ꝑgeret & dñi uerbis pecuniã flagitaret. Stetit in dubio dispẽsator: litteras Castrutij nõ uidẽs: q̃uis id uarietate negociorũ q̃d in illo uiro uerisimillimũ erat omissum diceret: Statuit tandẽ incõsulto dño nihil agere: Cui⁹ uoluntatẽ cũ per litteras exq̃reret: ille scripsit tam ambiguis tanq; duplicib⁹ uerbis: ut licet suꝑficie affirmationẽ daram continere uiderent̃: introrsus tamẽ ad utrũlibet flecti possent. In fine uerborũ addidit: Vt petitã a te pecuniã numeres oĩno uolum⁹: Hoc autẽ tantæ primæ litteræ confusione scriptum erat ut non magis nolumus q̃ uolumus legi posset. Lippus litteras dñi iubentis cum uerbis nũcij petentis conferẽs: pecuniã numerauit. Interiecto tempe cum rationẽ redderet: negabat Castruti⁹ iussu suo traditã pecuniã: Lippus litterã manu eius scriptã ꝓferebat: Castruti⁹ illam relegens suam q̃dem nõ negare sed oĩa aduersus illius sentẽtiam interpretari. Et cum ad finem ꝑuenisset: sine ulla hæsitatione nolum⁹ legit & non uolumus. Intellexit iocum Lippus & subridens siluit.

Tractatus secundus: De cõmuni hominũ sapientia in factis uel dictis & de exemplis eorum.

De intentione auctoris in hoc tractatu: Ca. I.

s I quis erit forsitan qui magnã spem materiæ fœlicioris ex tituli præsentis inspectione conceperit: sciat me hoc loco neq; meiipsius neq; ꝓpositi oblitũ de cõmuni hominũ sapientia tractare: q̃obrem si quid altius expectabat: errorẽ susceptũ in limine linquens ĩ uestibulo reb⁹ integris abeat: qđ apud me quærebat apud alios repertur⁹: At cui exemploꝝ illustriũ præfertilem uetustatem scrutari propositũ est: multis hæc diffusa uoluminib⁹ coaceruantẽ calamũ sequatꝰ.

De sapientia Scipionis Africani circa erudiendos homines indomitos & inexpertos malorum: Ca. II.

s Cipionem Africanũ hac similitudine uti solitum accepimus: Ut equi bellis & uictorijs feroces domitorib⁹ traduntur: Sic homines ꝓsperis successib⁹ elatos atq; intractabiles: rationis ac doctrinæ frenis subigẽdos ducẽdosq; uelut in gyrum ĩ expientiam humanorum casuũ ac fortunæ uolubilis: ut agnoscant quib⁹ superbiũt q̃ fragilia q̃q; caduca sint.

De commẽdatione hominis sine aduersitate seipsum domantis: Et de laude Iulij Cæsaris circa illud exemplum: Ca. III.

q Vod si sapienter fit & dicitꝰ: q̃tus extimãdus est uir qui sine ullo domitore externo

A circa omnẽ aduersitatis expientiam perpetuis uictorijs insolentẽ animum frenauit atq; compescuit: Qui in eam quã diximus consideratiõẽ per seipsum uenit: ut fortunæ blandientis insidias anteq̃ paterecꝰ agnosceret: Et quo plus ab ea recepisset: eo minus moribus fidendũ suis parciusq; retentandos casus intelligeret. Qđ de Iulio Cæsare lectũ est: qui licet bellãdi semꝑ cupidissim⁹ fuisset: usq; adeo: ut non ex destinato tantũ: sed ex occasione & sæpe horridis tempestatib⁹: quibus nedum castra moturus: sed nec iter ingressurus quisq; uiderecꝰ pugnam capessere consuesset: In extremo autem ætatis ad certamen ob hoc unũ paululũ morosior ac liberatior esse cœpit: nec uoluptate sed aut necessitate aut euidenti

B & magna utilitate suscipe. Ex eodem crebro auditũ memoratꝰ uerbũ omnib⁹ sed in magno præsertim cõstitutis imperio memorandũ: Difficili⁹ principem cõmunitatis a primo in secundũ ordinẽ q̃ a secundo in nouissimũ detrudi. Quod dictum eo pertinet: ut in omni re principijs obsistamus: non ignari maioris ibi rei q̃ quæ cernitur fortunã uerti. Id a sapientissimis uiris consultum: & ab ipso nõ secus factum q̃ dictũ nouimus. Idem iuuenili ætate ante ullũ mai⁹ imperiũ Pompeiæ uxori Lucij Syllæ dictatoris nepti repudiũ miserat ꝓpter suspitionẽ adulterij cum P. Clodio admissi: qui ad eam inter publicas cerimonias habitu fœminæ surrepsisse ferebatꝰ: cuius rei supra memĩm⁹. Erat tam uiolenta suspitio: ut senatus ob id questionẽ de pollutis sacris aduersus adulteꝝ decerneret. In qua uocatus ad iudiciũ Cæsar: matre ac sorore sine hæsitatione testantib⁹: certi nihil se scire ait: Interrogatus cur ergo coniugem repudiasset: Respondit his uerbis: Q̃m meos tam suspitione q̃ crimine iudico carere oportere.

De sapienti practica Cæsaris Augusti ad animandũ subditos ad bonum & uirtutem: Ca. IIII.

A i Llum Augusti Cæsaris morẽ probo: q; glorificãdis ducib⁹ antiquis qui Romanũ imperiũ auxissent exactissimã diligẽtiã impendit: opa cuiusq; reintegrãs ac titulis dedicatis omniũ statuis triũphali habitu in porticib⁹ fori sui factũ. Factũ placet nec minus ratio: Siquidẽ edicto præfatus est: eo se ꝓposito id agere: ut esset quoꝝ ad exemplar & ipsos & successoꝝ formarentꝰ mores: atq; ad quoꝝ ueluti præsentẽ regulam institutos principes suos exigeret populus Roman⁹. Sapienter undiq;: nam haud dubie uiroꝝ illustriũ memoria quæ his præcipue modis alitꝰ: & populos desiderio illoꝝ aut similiũ accendit: & generosis pectorib⁹ ualidissimũ calcar adigit. Ipsi q̃dem uirtuti constat nullũ ab hoĩe mortali

B ud charius uel diuturni⁹ premiũ præstari posse q̃ gloriæ. Ita uiuentib⁹ quoq; ducibus præclaris multos honores largitus est: pari cõsilio: ut & benemeritis suũ redderet: & animos expectantiũ spe aut cupiditate similiũ premioꝝ ad imitationem uirtutis induceret. His adiectis unam eiusdem uocem addendã puto. Casu quodã in domo Catonis illi⁹ qui Utice interierat ĩgressus: Strabonẽ audiuit in adulationẽ sui Catonis inflexibilẽ duriciẽ accusantẽ: Re

ſpondit Cæſar: Quiſquis præſentem ciuitatis ſtatum cõmutari non uult & ciuis & uir bonus eſt. Ita paucis & grauib⁹ uerbis alienam famam & fortunã propriam reſpexit: dum ſimul & egregium uirũ excuſauit: & uelut aliud agens: ne quis nouandaꝝ rerũ ſtudio teneretur: admonuit.

De quibuſdam uerbis ſapientiæ: quæ aliquando dicuntur ab inſanis ꝙuis notabilia: Ca. V.

e Xcidunt & inſanis interdũ uerba: quæ ſi cuius ſint neſcias: ſapientũ putes. Qualia ſũt illa Domitiani prĩcipis (cui⁹ ut meminerim facit genitor fratꝙ) Miſerrimã eſſe cõditionẽ principũ dicebat quib⁹ de cõiuratione aperta nõ crediẽ niſi occiſis. Id ꝙ uere diceret norunt certius experti qui ĩ eminẽti fortunæ gradu poſiti: quotiens inſidiatores ſuos ꝙuis iuſte puniũt: totiẽs ex libidine ſæuiẽdi finxiſſe cauſas: & quia nocere potuerũt etiã uoluiſſe cenſenẽ. Eiuſdẽ eſt illud: Nil gratius decore: nil breuius. Huius quoqꝫ dicti ueritatem quiſquis adoleſcẽtiæ ſuæ florem corporeæqꝫ formæ dulcedinẽ uelut in ictu trepidãtis oculi dum præteruolat mulcentẽ ſimul & fallentem repetit: quiſquis & fugaciſſimæ uitæ lapſum metiẽ ĩtelliget ꝙ & illud ſapienter: princeps qui delatoreſ nõ caſtigat irritat: dignũ uerbũ qđ ſemper ĩ animo hæreat regnãtiũ: dum & in actum tranſferãt: nec a Domitiano ꝓdiſſe meminerint: ne forte dictis illecti: rerum imitatores eſſe condiſcant.

De ſapienti uerbo Imperatoris Veſpaſiani dicto cuidam Mœchanico Romano ad cõmodum plæbis: Ca. VI.

e Xhauſto ærario: multum inopi republica: ſub Impatore Veſpaſiano: Mœchanic⁹ quidam ingentes in capitolio colũnas modico ære deducturũ ſe ꝓmiſit: & oſtẽdit modum. Placuit inuentũ principi. Opimũ igitur preciũ tribuens artifici: opera eius uti non uoluit. Et habe inquit hoc tibi: Cæterũ ſine me paſcere plæbiculã eſurientẽ. Qꝫ ſapienter & ꝙ lepide prouidit ne aut ingeniũ primo careret: aut cederet neceſſitas uoluptati: quo nihil poteſt eſſe dementius.

De ſapientia Titi Imperatoriſ circa cognitionem gratiæ dei in captione ciuitatis Hieruſalem: Ca. VII.

c Vius fili⁹: tanto patre digniſſim⁹ Titus: Hieroſolymã uictor ingrediẽs & murorũ compaginẽ turreſqꝫ & ꝓpugnacula urbis admirãſ: Vere inquit deo iuuãte pugnauimus. Deus ipſe ab his mœnibus hoſtes noſtros depulit. Quid enim aduerſus hæc man⁹ mortaliũ ualuiſſet? Sapientis animi & fragilitatis humanæ ſibi conſcij eſt: ſicut nihil ſibi fidere ſed omnem rerum ſuarũ ſpem in deo ponere: ſic ſecũdis ſucceſſib⁹ nihil attolli: ſed uniuerſæ fœlicitatis gloriam auctori deo reddere. Ad quem enĩ ſpes honeſtæ diriguntẽ: ab eodem læti redeunt euentus.

De ſapienti lege lata a populo in Senatu Romano ſuper exceptione Maſaniſſæ regis & regimine ſui ab eorum imperio: Ca. VIII.

a Cæſaribus ad Senatum tranſeo. Quis enim ꝓximior gradus eſt? Cuius ſapientiã ſi quot locis appareat enumerare uelim: multũ mihi arrogem. Cæterũ qđ numerum excedit: tacita extimatiõe colligiẽ conſiderãtib⁹: Imperiũ Romanũ a ꝙ humili principio ad quãtum claritatis & gloriæ: non minus centũuirali conſilio: ꝙ bellicis artibus euaſerit. De qua re preſſi⁹ cogitantẽ: ſtupor opprimit: & ꝙ multa ſapientẽ apud ordinẽ prouiſa ſunt: ut me neſcire fateor: ſic memorabilia ex ipſis rerum effectib⁹ arbitrari ꝓfiteor. Pauca ſane quæ noĩatim a ſcriptorib⁹ referunẽ annotabim⁹: ne faſtidieſe uideanẽ notiſſima prætermitti. Imprimis erga Maſaniſſam hoc cõſilij cœpit: Erat is rex amiciſſim⁹ populo Romano: & a quo ſibi pro meritis omnia magnifica deberenẽ. Hic amplificãdi regni cupiditate flagrabat: iniuſſu tamen Senatus nil penitus auſurus. Erant in circũitu tam ſibi ꝙ ĩperio infeſtæ nationes: Mauri Numidæqꝫ: & nunꝙ ſpõte quietura barbaries: Et amici uotis ſuccurſum & ĩimicoꝝ odijs occurſum eſt: lege lata: qua Maſaniſſæ plena & ab omni iugo Romanoꝝ excepta libertas data eſt. Ita & ſibi aggrediẽdi qđ optabat honorificẽtiſſime patefactus aditus: & illis ſine iuſta materia querelaꝝ finitimo bello implicitis in Italiam reſpiciendi: aut turbidos effundendi præcluſa uia eſt: Si ad amicum reſpicim⁹ beniuole: ſi ad hoſtem caute: ſi ad utrunqꝫ ſapienter.

De alijs duobus casibus in quibus idem Senatus sapienter prouidit reipublicæ: Ca. IX.

A i Dem erga illud nobile par ducum præstitit. C. Neronem &. L. Salinatorem consu-
les: claritate rerum pene pares: sed uoluntatibꝰ longe discordes: In bellum atrocissi-
mũ missurus: ante omnia prouidit: Salinatore pertinaciꝰ obluctante: ut ab odio ac reipu-
blicæ simultate discederent. Itaq̃ factum est ut alioqn inter se diurnis q̃ cum hostibus con-
gressuri animis ac uiribꝰ unitis: fortissimã fœlicissimãq̃ uictoriam fuso Carthaginensium
exercitu obtrũcato formidabili duce retulerit. Per idem tempus in eisdem ducibꝰ illud sa-
piẽter statuit: ut ab impetitione acri & importuna Bebij Tribuni plæbis: eos ob exactã cen-
suræ superuacuũ rigorem intempestiue ad iudiciũ euocantis: liberi & ĩmunes essent: iniqui
rem arbitratꝰ: turbatis ordinibꝰ maiores magistratus a minoribꝰ molestari. Ad hæc com-
modius est uisum: duces domesticis sollicitudinibꝰ relaxatos ꝓficisci omnes ĩ bellum curas
studiumq̃ uersuros. Illud eiusdem ordinis memorabile cõsiliũ. T. Gracchus Tribunꝰ ple-
B bis: homo sediciossimus: legem Agrariam multoꝝ maloꝝ causam & latori suo simillimam
protulerat: tãto populi assensu: ut tolli lex sine urbis & imperij concussione nõ posset: Pro-
uidit in extremis casibus Senatꝰ: & ipsum quidem tribunũ sic meritũ: capitali supplicio af-
fecit: agrum scd'm legem pro uirilibus portionibꝰ inter ciues distribui passus est. Sic aucto-
re extincto: lege seruata: causam tumultꝰ extinxit diuersisq̃ modis ciuili discordiæ & ĩ præ-
sens & imposterum occurrit.

De sapientia Catonis in generali: & de quattuor suis dictis sapientibus in speciali: Ca. X.

A a B amplissimi ordinis cõmemoratione: q̊ potiꝰ diuertã: q̃ ad M. Portiũ Catonẽ: Is
enim apud Romanos præcipuũ nomẽ obtinuit sapientis. De q̊ est illud ingens Le-
lij præconiũ apud Ciceronem: Aut enĩ nemo inquit sapiens fuit (qd' quidem magis credo)
aut si quisq̃ sapiens: ille fuit sapiens. Nec minus Lelio aut Ciceroni: ĩmo magis incõpara-
biliter: credendũ q̃ Apollini: qui Socratem unũ ex cunctis mortalibꝰ sapientissimũ iudica-
uit. Itaq̃ apud eundem Ciceronem statim sequit̃: Cauendũ ne ipsum ab Apolline lauda-
tum Catoni anteponamꝰ. Et additur ratio ualidissima: Qm̃ Catonis facta: illius dicta &
inuenta laudant̃. Nos tamen hoc loco: nõ facta sed dicta Catonis: eaq̃ nõ omnia: sed unũ
ex mille referemus: seruatis nõ sententijs modo: sed uerbis etiam: qd' uel eoꝝ breuitas uel
loquentis auctoritas meret̃. In oratione de præda militibus diuidẽda: ubi aduersus prædo-
nes reipublicæ grauiter inuehit̃: uerba sunt hæc: Fures priuatorũ furtoꝝ ĩ neruo atq̃ in com-
pedibus agunt ætatẽ: fures publici in auro atq̃ in purpura. Deus bone q̃ id uere sanctẽq̃
mihi dictum uidetur: q̃ id cupide nunc apertius latiusq̃ differerem: nisi fures publicos for-
midarem. Neq̃ ludus est insultare scelaribꝰ illorum: quibus uolũtas pessima: sic & potestas
B maxima: & flagitioꝝ omniũ impunitas in pœnam humani generis data est. Eiusdẽ ex ora-
tione de Aedilibꝰ uitio creatis hæc uerba placuerũt: Nunc inquit ita agunt in segetibꝰ ĩ her-
bis bona frumenta esse: nolite ibi nimiã spem habere: sæpe audiui inter os atq̃ offam mul-
ta interuenire posse: Quid igitur inter offam & herbam: ubi longum interuallũ est? Hocq̃
dem q̃ sapienter dixerit: cogitẽt qui spes suas: tum cum maxime ꝓpinquæ atq̃ infallibiles
uidebant̃: sæpe repentinis casibus caducas & ĩermes experti sunt. Tertium his adijciã Ca-
tonis dictum ex oratione quã in exercitu apud equites habitã, scirpis edidit scriptã: Cogita-
te inquit cum animis uestris si quid uos ꝑ laborem recte feceritis: labor ille cito a uobis re-
cedet: benefactum a uobis dum uiuitis non abscedet. Si qua per uoluptatem nequiter fece-
ritis uoluptas cito ãbibit: nequiter factum illud apud uos semꝑ manebit. Hæc ille. Ego au-
tem hoc dictum mecum sæpe cogitans: ita semper habui uelut dei potius q̃ hominis ore p-
latum sit. Nec ad laboriosæ ꝟtutis studium & meritum odium uoluptatis quicq̃ uel sapi-
entius arbitror uel efficaciꝰ dici posse. Nec quartum prætermittã apud Ciceronem a Lelio
relatũ. Multo meliꝰ de qbusdã merent̃: inqt Cato: q acerbi: q̃ q amici dulces æstimant̃. Illi
enim sæpe uerum dicunt: hi nunq̃. Sine dubio qdem hostilis mordacitas multis sæpe cor-
rectionis occasio fuit: at cõtra amicoꝝ blandiciem multis lapsus turpissimi materiam præ-
buerunt. Et huius quidem dicta: sequentis uero silentium laudatur.

De sapienti silentio Licinij Fimbriæ: Ca. XI.

l Vtatius quidam Romanus eques sese bonũ uirum ferens: negante altero: sponsio-

nem cum illo fecerat q̄ uir bonus esset. Huius rei iudiciū Licinio Fimbriæ claro ac sapien-
ti uiro creditū erat: Ad quem cum partes uenissent sententiāq̄ flagitarent: diffinire recusa-
uit: utrunq̄ prospiciens: ne scilicet aut uirum bonū negando pronūciatione sua famam illi
quā pollebat eriperet: aut affirmando peioraret: Nō ignar⁹ meritum uiri boni nomē mul-
tis & magnis uirtutibus constare: quarum aliquāto facilius fama q̄ effectus quæritur.

De sapientia Marci Agrippæ in tenendo concordiam: Et de exhortatione M. Tullij Ciceronis monētis fratrē suū ut imitetur sapientē uirū: Ca. XII.

Arcum Agrippam: qui sapientia & uirtute animi dignus est habitus: quem diuus
m Augustus optim⁹ rerum extimator: plæbeum hominē nullis maiorum statuis aut ti- A
tulis clarū: tot generosis principum patriciorum familijs præferret: & ex cūctis mor-
talib⁹ unicæ charissimæq̄ filiæ uirū deligeret: dicere solitum accepim⁹: plurimū se teneri illi
Salustianæ sententiæ: quæ apud eum ī oratione Masanissæ morientis inseritur his uerbis:
Cōcordia paruæ res crescunt: discordia maximæ dilabunt̄. Per hāc enim se didicisse & fra-
trem & amicum bonum ac fidelem agere. Quod iccirco inter memorāda retulimus: quia
bene instituti & ad fœlicitatē peruenturi animi mos est: salutares huiuscemodi uoces ī usum
uitæ traducere: Alioquin multa legisse uel scripsisse ingenij aut diligentiæ aut fortassis elo-
quij signū erit: illud uero sapientiæ: hic si philosophorum: q̄rū & oratio & uita sapiētiæ exem-
plar esse debet ita cōquiram: quid oberit quo min⁹ integros nostrorum: præcipue Ciceronis
ac Senecæ libros sapientissimis sententijs refertos huic operi inseram? Sed nō hoc mihi p-
positum: nec necesse est eorum potius quorum apud nos libri non extant: singulas & ratas B
sparsasq̄ sententias colligere: Nostrorum quoq̄ aliunde potius q̄ ex eorum disciplinis attin-
gere fert animus. Et ut a principe nostrorum incipiam: Marcus Tullius Cicero fratrem habe-
bat Q. Ciceronem: non satis spectati nominis in administratione proconsulatus Asiæ. Eo-
dem tempore Octauius ille qui Cæsarem Augustum genuit: prouinciam Macedoniā sum-
ma uel erga socios fide uel aduersus hostes fortitudine prætor obtinebat. Itaq̄ Tulli⁹ fra-
trem per epistolam hortatus est: ut in gubernāda prouincia uicinū suum Octauium stude-
ret imitari. Quæ quidem exhortatio prima fronte simplex ac facilis: si excutias sapiētiæ ple-
na est. In omni enim operatione nostra: siue is uirtutis ac modestiæ siue pacis siue armorum
siue litterarum aut eloquentiæ act⁹ sit: expeditissime plærunq̄ nos imitatio perducit: quo
uel nunq̄ uel serius ingenium perduxisset. Quia sicut uultus ad speculū: sic mores hominū
ad exemplar facillime corrigunt̄. Sicut præterea certius illum callem ambulamus qui alio-
rum uestigijs signatus est: sic in uita alienis exemplis promptius inhæremus q̄ nouam ipsi
uiam nullo duce suscipimus. Et hoc totum est imitationis illius: quā fratri suadebat sapiens
frater.

De sapienti consilio Quinti Ciceronis dato M. Tullio Ciceroni fratri suo: quod si seruasset: necatus non fuisset: Ca. XIII.

Erum ut appareat quemq̄ facilius alijs consulere q̄ sibi: Idem ille Quintus Cice-
u ro: Marco Ciceroni fratri cōsiliū dedit: quod si seruasset: potuisset forsan in lectulo
suo mori: potuisset integro cadauere sepeliri. Cōsiliū fuit: ut libratis æqualiū suorum
uirorum illustrium miserandis casib⁹: periculisq̄ suis circumspectis sese a contentionibus
& nihil profuturis reipublicæ: sibi autem nouissime nocituris dimicatiōib⁹ abstineret. Pro-
uidentissime quidem: Quid enim stultius q̄ desperantem: præsertim de effectu litibus per-
petuis implicari? Itaq̄ Tullius ipse huius fraterni consilij quodam loco meminit: uerumq̄
& sapiens fatetur: At q̄ id sapiēter obseruauerit notum est. Sed fatalis eum forte necessitas
urgebat: Cui obsistere nescio an impossibile sed profecto difficillimū. Et hic mihi qui sequi-
tur in memoriam redit.

Qualiter Seneca sapienti consilio usus: ut mortem uitaret cessit bonis: quam tamen uitare non potuit: Ca. XIIII.

Nneus Seneca: de exilio quod in insula Corsicæ dulci ocio summaq̄ cum tranq̄lli-
a tate ac studiorum libertate trāsegerat: reuersus. Quē reditum in quadam Tragœ-
dia grauit̄ ac magnifice deplorat. Neronis impietatem crescentē in dies singulos &
circumfusam aulicorum inuidiam perhorrescens: sæpe cōmeatum petijt: Ac ueritus ne diui

tiarum ſuarum uelut undis quibuſdam teneretur: bonis ſuis omnibus ceſſit. Sapienti nempe conſilio: Nam & prudentis nautæ eſt theſauros in tempeſtate ut uel nudus enatet: & ab hoſte mortem metuentis æquanimiter membrum quo uincitur amittere ut uel truncus effugiat. Nemo itaq; Senecam arguat: quaſi nolens illi officinæ ſcelerum adhæſerit: Omnia temptauit ut præuiſum diſcrimen euaderet: ſed inuicta neceſſitas huic quoq; præſtitit in homine: nec abſcedere paſſa eſt donec inhumanus & periurus princeps qui ei crebro iurauerat moriturũ ſe potius q̃ illi nociturum: extremã præceptoris ſui ſenectutem: non quidem immatura ſed impia & indigna morte præuerteret.

De ſapienti conſilio Varronis: in expendendo pro aliquo bono ſaltem duodecimã partem temporis eius quod quis expendit in ſuo contrario: Ca. XV.

ſ Ed ubi Varronem linquim⁹? Is quidẽ ait: Si quantum operæ ſumpſiſti: ut tuus piſtor bonum faceret panem: ei⁹ duodecimã philoſophiæ dediſſeſ: ipſe bon⁹ iam pridem eſſes fact⁹. De pane loquitur: q; is cibus quotidianus eſt homini: Idem fere de rebus omnibus dici poteſt. Si eius curæ quã in diuitijs poſuiſti: partem duodecimã in bonis artibus poſuiſſes: iam pridem ueris diuitijſ abundares. Si ei⁹ temporis quod amico obſequens perdidiſti duodecimam partem obſequijs dei dedicaſſes: iam pridem amiciſſimus illi fores. Si eius operæ quã circa bonam ualitudinem ac formam corporis conſũpſiſti duodecimam partem circa cultum animi comſũpſiſſes: iam pridem tibi & pulchritudo & ſanitas contigiſſet: quas nec morbus nec ferrum eriperet. Nunc igitur quãt⁹ furor mortalium qui precioſiſſima negligentes: in rebus uiliſſimis ac fugaciſſimis occupantur.

De ſapienti doctrina Fauorini: & aliorum plurium ſapientum: contra dicta diuinatorum & eorum falſa uaticinia: Ca. XVI.

A f Auorini philoſophi ingenio agili atq; eloquentia iucunda: dictum unũ quod in ore ta hominũ frequẽs & quotidianũ eſt. Solebat Fauorinus dicere: Peius de fama noſtra mereri lentos ac ſteriles laudatores q̃ acerrimos detractores. Huius fore rationem: q; detractores quãto id ardentius agerent: tanto maiori odio accenſos appareret: tantoq; minus fidei apud animos reperirent audiẽtium: At exiliter laudantes: amicitiæ ſpeciem præferrent: q᷑ niſi diligerent non laudarent: cæterũ nihil aut modicum in nobis laude dignum inuenire crederentur. Idem diuinos & futuroꝝ noticiam promittentes copioſiſſime refellebat: nullam eis habendam omnino fidem docens. Et ſi enim aliqua interdũ coniectantes uera iactarẽt: caſu id non ratione cõtingere: Uti eos lubricis & fallacibus coniecturis: ac uelut per tenebras ſuſpenſo gradu prætentaq; manu palpitantes: nõnunq̃ in ipſam ueritatem ignoranter incurrere: nequicq̃ per eadem ueſtigia ſi iubeas reuerſuroſ: ut quibus nihil comperti foret & nulla arte ducerentur: Sæpe præteritarũ auditu rerum abuti in conſulentium uanitate & credulitate dementium: multaq; de circũſtantibus percunctando ad ipſa quæ ſilentur quadam uerſuta ratiocinatione penetrare: Ideoq; ſæpiuſ uideri præteritorum q̃ futuroꝝ uates: Sed ob hocipſum apud animos noſcendi deſiderio flagrantes futuri temporis fidem promereri. Ita tamen uel fortuite uel callide uaticinantes conſequi non poſſe: ut cum omnia mentianẽ reſpõſorum pars milleſima uera ſit. Stultum ergo dicebat Fauorinus inter tot mẽdacia tam uariam tamq; ancipitem ueritatem aucupari. Addebat his eſſe optimũ: nihil de futuris inquirere: Et chaldæos totumq; id genus hominũ contemnere: Nihil enim ab his audire poſſe niſi graue & moleſtum. Quoniã aut uera reſpondebunt
B aiebat (q᷑ rariſſime ſolent) & quidem mala: Aut falſa. Si uera: miſeriã ante tempus afferent & ſuperuacuam ſollicitudinem. Poſita illic ueritate: adeſt neceſſitas: Iſta præſciſſe nihil niſi dolorem afferet. Libet hoc loco ſubſiſtere: & quod cõmunis rerũ natura non patitur temptare: An minori maior ſine offenſiõe poſſit interſeri: hoc eſt Fauorino Marcus Tullius cuius hæc ſunt: ut omittamus ſuperiores: Marco Craſſo putas utile fuiſſe: tum cum maximis opib⁹ fortuniſq; florebat: ſcire ſibi interfecto filio Publio exercituq; deleto trãſ euphratem cum ignominia & dedecore eſſe pereundum? An tu Pompeium cenſes tribus ſuis conſulatibus: tribus triumphis maximarum rerum gloria lætaturum fuiſſe: ſi ſciret ſe in ſolitudine Aegyptiorum trucidandum iri amiſſo exercitu: poſt mortem uero ea cõſecutura quæ ſine lachrymis non poſſumus dicere? Quid uero Cæſarem putamus ſi diuinaſſet ut in eo ſe

natu quem ex maiori parte ipse cooptasset in curia Pompeiana: ante ipsius Pompeij simu/
lachrũ tot centurionibus spectantib⁹ & nobilissimis ciuibus: partim etiam a se omnibus re/
bus ordinatis: trucidatus ita iaceret: ut ad eius corpus: non modo amicorum sed ne seruo/
rum quidẽ quisꝗ accederet? Quo cruciatu eum uitam acturum fuisse: certe ignorantia fu/
turoꝝ maloꝝ utilior est ꝙ scientia. Et iccirco possem ego & antiq̊s & fortunatissimos æta/
tis nostræ uiros in huius sentẽtiæ testimoniũ uocare: sed nec necesse est: nec locus hic longio/
rem digressionem recipit: & attigisse uidetur ille clarissima. Sin autem bona ꝓnũciant: du/
plex incõmoditas: expectationis tædiũ: & præcogniti gaudij extenuatio: qđ repentinũ cu/
mulatius ac gratius obuenisset. Aut falsa dicent: qđ quotidianũ apud eos est. Et si erunt in/
fœlicia: angoribus falsoꝗ metu: si fœlicia inani spe & gaudio tristiciaꝗ te ubi delusum sen/
ties: torqueberis. In omnem igitur euentum hos nugatores sycophãtas contẽnendos fore.
Ad hanc fere sententiam: ut præteream Dicæarchũ: qui expedire nobis oĩno futura nescire C
magno uolumine conclusit: breue: & ut ita dixerim: manuale Fauorini cõsiliũ extat: Meo
quidem iudicio salutiferũ ac sũmopere seruandũ. Et cuius ipse mihi consilium sim conscius
a me semper obseruatum: ante etiã ꝙ uel Fauorini uel Dicæarchi nomen audiuissem. Me/
mineram quippe poetici illius: Quid crastina uoluerit hora scire nefas homini. Sed multo
maxime natura ipsa me in hanc sententiã ducebat: his ipsis rationũ uinculis: quæ post phi/
losophica esse didici. Accedunt & antiquoꝝ testimonia multa: E quibus duo in Noctibus
Atticis scripta sunt poetarum in illa prima ætate præillustriũ. Pantinius Pacuuius enĩ ait:
Nam si quæ uentura sunt præuident: equipent Ioui. Rursum qđ in illis Noctib⁹ non ha/
betur: Pacuui⁹ idem ait: Istis qui linguam auiũ intelligunt: plusꝗ ex alieno iecore sapiunt
ꝙ ex suo: magis audiendũ ꝙ auscultãdũ censeo. Actius uero: Nihil inquit credo augurib⁹
qui aures uerbis ditant alienas. Tertium his Enniũ addiderim: qui uetusta illa & uenerabi/
li facundia hos ipsos eleganter irridet: Vt uerbis etiam eius utar: qui sui quest⁹ causa fictas
suscitant sentẽtias: Non enim sunt hi aut scientia aut arte diuini: sed superstitiosi uates im/
pudentesꝗ harioli inertes aut insani aut quibus ægestas imperat: qui semitam sibi nõ sa/
piunt alijs monstrant uiam: quibus diuitias pollicentur ab his drachmam ipsi petant: de
his diuitijs sibi deducant drachmam cæteram. Hæc Ennius. His & quartũ aggregauerim D
Physicum Democritum: hominẽ spectatæ auctoritatis. Is ergo aduersus diuinationẽ io/
cans: Qđ est inquit ante pedes nemo spectat: cœli scrutantur plagas. Quintus ecce supue/
nit præmissis omnibus fide dignior Cato: q mirari se ait: ꝙ nõ ridet haruspex haruspicem
cum uidet: Qđ eo spectat: quia tot ineptijs credulos homũculos illudunt: ut occursus me/
moriam & risum ex mutua consciẽtia mouere debeat. Infinita sunt doctoꝝ hominũ in hãc
sententiam. Hæc raptim ad retrahendũ ab his ineptijs adolescentes dixerim: ꝗꝗ delyros
similiť senes ineptos uideam: qui cum mirari potius deberẽt quomodo tamdiu membris
trementib⁹ uixerunt: consulũt qualiter uicturi sint: de morte autem nihil interrogant: qua/
si illa quia tantum eos distulit oblita sit. Cæterum de tota hac re ad utrãꝗ partem conqsi/
tis argumentis & ꝑsuasionibus uarijs: libri duo extant Marci Tullij accuratissime compo/
siti: qui inscribuntur de Diuinatiõe. Illi quidem cui hæc breuiora non sufficient adeũdi sũt.

Q sapientes nunꝗ debeant intendere in uerborum auctoritate secundũ Domitium: Ca. XVII.

s Ed mihi mẽtio Fauorini: Domitiũ urbis Romæ clarissimũ grãmaticum in animũ
adducit: Cui⁹ responsio licet paulo ꝙ uirum modestum deceat cõcitatior facta sit:
sapientiæ tamen plenam continet sententiam. Interrogatus enĩ ab illorum aliquo
de peregrinoꝝ quorũdam ꝓprietate: animo simul & fronte permotus: Nulla inquit pror/
sus bonæ salutis spes reliqua est: cum uos philosophoꝝ illustrissimi nihil iam aliud ꝙ ꝟba
auctoritatesꝗ uerboꝝ cordi habetis. Pauca præterea turbata uoce in hanc sententiã quest⁹
ita cõclusit: Vtinam muti omnes homines essemus: minus improbitas instrumenti habe/
ret. Quid nunc diceres Domiti: quãdo philosophia posthabita & neglecta: garrulitatẽ pro
uirtute sectantes: omnes se certatim ad dialecticam transtulerunt: nec pudet in puerilibus
senescere sapientiæ studium ꝓfessos?

Q sapientia secundũ Affranium est filia memoriæ: & efficacius habetur ex rerum experientia ꝙ ex libris: Ca. XVIII.

d Etur & poetis locus. Affranij circa hanc ipsam de qua iam diu loquimur sapientiã

celebris ac uulgata ſententia eſt Vſus:eam ac memoriæ filiam opinantis:Quo itelligi uult
ſapientiam non in libris tantum ac diſciplinis moralibus conſiſtere: ſed in experientia rerũ
omniũ magiſtra:accedẽte fideli eorum quæ quis uiderit memoria. Hinc ſibi eni & aliis cer
tius quemq̧ conſulere argumento rerum:in quibus ſæpe periclitat⁹ ſit:ꝙ uerboꝝ:in quib
alienis ingeniis luſum eſt. Altius quidem in animos deſcendere ſemel uiſa ꝙ ſepties audita
compertum eſt. Ipſius Afranii uerba in togata cui Ceſſlie eſt nomẽ: in Atticarũ noctium
libris poſita:huc transferre propter eorum uetuſtam elegantiã uidetur. Sunt autem huiuſ
modi:Vſus me genuit:mater peperit memoria. Sophiã me uocant Graii:uos ſapientiam.

De ſapienti dicto Pacuuii loquentis de his qui habent ſapientiã in ore & in uerbis:& nõ in factis. Ca. XIX.

n Ec Pacuuiũ excludam:cuius dictum unũ ſcribi debere pro forib⁹ temploꝝ omniũ:in
eiſdem libris ſcriptum eſt:Ego inquit odi homines quoꝝ ignaua opa:& philoſophica
ſentẽtia:Nihil indignius neq̧ intolerabili⁹ fieri poteſt:ꝙ q̧ homines ignaui ac deſides:operti
ti barba & pallio:mores & emolimẽta philoſophiæ in linguæ uerborũq̧ artes conuertant:
& uitia facundiſſime accuſent:ipſi uitiis madentes.

De quadam poetica fictione Ariſtophanis:per quã ſtat⁹ humanæ uitæ monſtratur illuſio ex falſis & breuibus gaudiis ſuis: Ca. XX.

Nter exempla ſapientiæ:cernens Ariſtophanẽ:temperare mihi nequeo:quo minus
i unũ quoq̧ de tam multis noſtri poetæ figmentis & illuſtrib⁹ dictiſ annumerẽ. In il
la etenim horrenda nocte Troiani excidii: per quam nõ inepte quidem intelligitur
humanæ uitæ ſtatus:falſis quidem ac breuib⁹ gaudiis illuſus & uelut ſomno fœlix:mox ut
expergiſci cœperis:tenebris atq̧ horrore obſitus:inter ĩnumerabiles miſerias ac labores &
pericula urgere cum lachrymis ad ineluctabilẽ interitũ. In illa inquã nocte Aeneam ipſum
ſuum per hoſtes ac flammas errantem fecit: Sed donec lateri genitrix Venus affixa eſt cali
gantib⁹ oculis ſecuꝝ. At ubi primũ illa digredit᷑: purgatis luminib⁹ uiri fortis:iratas facies
deorum apparuiſſe: ſubiungit. Qua in re more poetico magnæ ſapientiæ recondit arcanũ:
Quin & experimẽto compertũ & magnoꝝ hominũ auctoritate teſtatum eſt: ab aſpectu di
uinitatis nihil magis abſtrahere ꝙ uſus ueneris:quo amoto & ſimul uiſus diſcuſſa caligi
ne incipit quidem deus apparere ſed iratus. Ita tamen ut euadendi nõ abripiat facultatẽ.

De ſapia uoluptatis:quæ poti⁹ demẽtia ẽ:optata hoſtib⁹ ppli Romani:Ca. XXI.

T autem retrogrado ferar ſtilo:Fabritius ad Pyrrhum legatus a ſenatu:dum mora
u trahit apud regem:audiuit a Cynea qui uerſa uice a rege legatus ad ſenatum uenit
Athenis eſſe quẽdam qui ſapiẽs haberet᷑:diſputare ſolitũ ac diffinire: Omnia quæ
agimus in uita:ad uoluptatem referri: illam finem eſſe ac premiũ actionũ laborũq̧ omniũ.
Eo autem audito:uir temperatiſſim⁹ obſtupuit. Qđ cum domi narraret:Titum Corunca
neum & Marcũ Curiũ ſic optaſſe ferunt:Dent dii talem ſapientiam hoſtib⁹ populi Roma
ni. Sapientis ſui ludo dicta illis imprecati. Profecto enim qui uoluptati rerum ſuarum ter
minũ conſtituit:nihil glorioſi aut magnifici operis:illa ſemp animũ retorquẽte ſuſcipiet.

De ſapienti optatu cuiuſdam hoſtis Romani Imperii:ut donis corrũpi poſſet: quo citius perire poſſet ipſum imperium: Ca. XXII.

a Tq̧ ut parumper ĩ Italia ſubſiſtam⁹: non abſimiles C. Pontii Sannitum imperatoris
preces: Vtinã inquit ad id tempus me fata reſeruaſſent quo Romani dona accipe cœ
piſſent:Non eſſem paſſus eos diutius regnare. Sapienter id quidẽ hoſtis optabat:uidebat
enim imperiũ donis corruptibile: diuturnũ eſſe non poſſe.

De ſapienti demonſtratione periculoſi ſtatus Tyrannici: facta a Dionyſio Syracuſano Tyranno Damoni: Ca. XXIII.

A Ionyſius maior: qui Syracuſas Siciliæ nobiliſſimã quondam ac florentiſſimã ciui
d tatem graui ſeruitio calcauit:tam delitiis ꝙ feritate notiſſimus: cũctis uarie bla
dientibus: ſolus de ſe uerum teſtimoniũ dedit. Cum enim Damon quidam fortu
narum eius præcipuus mirator:ſtatum illius cæloten⁹ attollens:eum omniũ mortaliũ lon
ge fœliciſſimũ prædicaret. Vis ne inquit igit᷑ fœlicitatis meæ particulam deguſtare? Immo
uero inquit ille:nihil magis opto. Tum Dionyſius imperauit Damonem in conuiuium p
duci:& in loco ornatiſſimo diſcũbere:oſtro & ſyndone circũ amictũ:parietes ſerico:flori
ſolum omne ſubſtratum:Electiſſimaꝝ dapium ingens copia & ſuauis Bacchi diſcolorata

rietas in gemmis translucentibus & in uasis aureis artificio uincente materiam alternatim apponebantur conuiuæ attonito & gaudenti. Aderant omnis generis odores & gulæ irritamenta extremo procul oriente transmissa. Ministrabãt tenerrimæ ætatis & formæ uarioris adolescentuli: nutum edentis obseruãtes attentius & alacrius obsequentes. Coronatus Damon purpureum lectum molli premebat accubitu. Iam fœlix: iam sibi sapiens uidebatur B
& tyrannicæ fœlicitatis uerum sibi iudiciũ arrogabat. Hæc inter ex laqueari inaurata trabe supra caput discumbentis coruscus mucro demittitur: equinæ caudæ setula tremente suspensus: iam casurus & similis iam cadenti. Ille autem subito horrore percussus expalluit: Hærere cibus faucibus: non apparatũ: non ministros: non epulas circumspectare: deniq; nusq̃ oculos ab acie ferri minantis auertere. Orauit tandem ut abire permitteretur: nolle se diutius esse fœlicem. Atqui inquit Dionysius: talis die noctuq; uita mea ẽ qualem tu momento temporis protulisti: Hæc est illa fœlicitas quã inexpertus tantopere mirabaris: Sic castigatum hominem dimisit. Hactenus hæc a multis rerũ scriptoribꝰ tradita: sentẽtijs alienis: nostro sermone retulimus: hoc addentes historiæ: nequaq̃ potuisse tale aliquid nisi ab C
homine acuto & proprium atq; omniũ tyrannorum statum altius intelligẽte cõfingi: Et actũ quidem magnæ sapientiæ nullus negauerit. Qđ iccirco minꝰ miror: quia hũc ipsum Dionysium fuisse acrem & in uictu temperantẽ: atq; in gerendis rebus industriũ: testis est Cicero: tam scelesti tam peruersiq; propositi tantisq; ciuium suorum circũuentum odijs ꝓpter exacti temporis flagitia: ut & si uitam tyrannicam dediscere uellet (O misera peccãtiũ conditio) sine capitis sui periculo non liceret. Hinc iam seruato regionũ situ: sicut ex Italia in Siciliam: sic e Sicilia in Africam nauigemus.

De sapienti dicto Iugurthæ contra corruptam uenalitatẽ Senatorum urbis: Ca. XXIIII.

T quoniã sensim ad extrema delapsi sumꝰ: qđ uelut longinq̊ potius cernebat non
a multo post tempore genitꝰ alter hostis ante oculos habebat: tam cito Romani mores euersi sunt simul cum uictorijs regum ac gentium irrumpente urbem auaricia: De Iugurtha loquor Numidarũ rege: qui corrupta muneribꝰ senatꝰ parte atq; auro uictis belli ducibus: sæpe uotorum iniquissimorum compos: Cũ tandem pecuniæ & artibꝰ suis fidẽs Romam sub fide publica uenisset: atq; inde præter spem uerecũdia uincente cupidinem iussus secederet: portas urbis egressus crebroq; tacitus subsistẽs & in tergum uersus: in finem traditur dixisse: O urbem uenalem & mature perituram si emptorem inuenerit. Qđ uerbũ q̃uis ab hoste prolatum: dictu mirum est q̃ late uulgatũ sit ad infamiam Romanorum. Cæterum ex eodem sapientiæ fonte prodierunt & superioris uotũ & huiusmodi exprobratio.

Aliud dictum ad propositum præcedentis: Philippi regis Macedonum in epistola ad Alexandrum: Ca. XXV.

Am uero qui cum Iugurtha inter templa regum uenimus: Philippus occurrit Ma-
i doniæ Rex: Cuiꝰ ad Alexandrũ filiũ subiectorum beniuolentiã muneribus aucupantem: extat epistola huiꝰ sententiæ: Quis tibi error suggerit fili: eos te fideles habiturũ quos pecunia paraueris amicos? Sapient ac regie. Pecuniæ siqdẽ mercẽnariorum atq; seruorum opa: amore atq; humanitate ingenuorum amor & fides quæritur.

Qualiter Olympias mater Alexandri sapiẽter castigauit filium dulci admonitione quia se dicebat filium Iouis: Ca. XXVI.

Vius lateri cõiũx hæreat Olympias: quæ ab Alexãdro filio lr̃is receptis: ĩ qbꝰ se Io
h uis Ammonis & Olympiadis reginæ filiũ inscribebat. Rescripsit uẽtosam nati castigans insolentiã his uerbis. Amabo inquit Fili mi qescas: ne deferas me neq; criminis aduersus Iunonẽ. Malũ mihi ꝓrsus illa dabit magnũ: cũ me litteris tuis pellicẽ esse illi confiteris. Laudata mulieris sapĩa: adulatorum flatibꝰ & falsis opinionibꝰ imbutũ filiũ: nõ asperene notã ferociã irritaret: sed lepide ac salubrit admonẽtis.

De sapienti correptione Alexandri suijpsius a uanitate: ex occasione Olympiadis matris suæ: Ca. XXVII.

Ic & ipse filiꝰ resipiscẽs aliqñ sapiẽtiꝰ loqt. Dũ enĩ Indiã bello premit: & muros ciui-
f tatis quã obsidiõe cinxerat incautiꝰ obeqtat: sagitta crus traiectꝰ nõ dimisit inceptũ sed intempestiuo dolorẽ labore auxit: Verum postq̃ refrigescẽs sanguis & subarescẽs ulnꝰ patientiã uicerunt: exclamauit: Omnes me filiũ Iouis dicũt: sed dolor hic hominẽ me

esse testatur. Conscientiam propriam excutere: & illi potius ꝙ blandientiũ sermũculis fi[de]
dare ac stulticiam dediscere: uel sero proximus ad sapientiã gradus est.

De sapienti doctrina regis Cyri de perpetuitate animæ & ĩmortalitate me[n]tis humanæ: Ca. XXVIII.

A Ec extorquebit aut breuitatis studium: aut uulgatæ rei uitãdũ repetitione fastidi[um]
n ut sermonem Cyri maioris morientis a Tullio ex Zenophonte trãslatũ prætermi[t]
tam. Sic enĩ filios alloquitᷣ: Nolite arbitrari O mi filij charissimi: me cũ a uobis di[s]
cessero: nusꝙ aut nullum fore: Neqꝫ enĩ dum eram uobiscũ animũ meũ uidebatis: sed eu[m]
esse in hoc corpore ex his rebis quas gerebam intelligebatis: Eundem igitur esse creditote e[t]
si nullum uidebitis. Nec uero claroꝝ uiroꝝ post mortem honores permanerẽt: si nihil eo[rum]
ipsoꝝ animi efficerent: quo diuti⁹ memoriã sui teneremᵘˢ. Mihi quidem nunꝙ ꝑsuaderi po[-]
tuit: animos dum in mortalib⁹ essent corporib⁹ uiuere cum exissent ex his emori. Nec ue[ro]
tũc animũ esse insipientẽ cũ ex insipienti corpore euasisset: sed cũ omni admixtione corpo[-]
ris liberatus: purus & integer esse cœpisset: tunc esse sapientẽ. Hæc ad contextũ de regijs uer[-]
B bis elicui. Opinio quidem ĩmortalitatis animæ: non solum ut uera sed ut studio quoqꝫ ui[r-]
tutis amicissima pie ac tenaciter amplectẽda est. Hac enĩ sublata: omnis ꝓfecto mortaliu[m]
ardor refrigescet quo ad honesta succẽdamur. Quis enĩ dempta spe premij mortis tot hu[-]
manæ uitæ pericula tantosqꝫ labores ꝑferet? Quis se a uoluptatib⁹ arcebit: aut imper⁹ ani[-]
mi frenare uolet? Qua ira aut libido uocauerit: sequetur quisqꝫ: Ita totus hic pulcherri[mus]
atqꝫ optimus rationis ordo turbabitᷣ: interqꝫ marcidũ ocium & effrenatam rabiem sine sa[-]
lutis respectu fluctuabit humanũ genus. Duo igitur in rege miror: Et ꝙ dogma tam uerum
tamqꝫ salutiferũ: Cæterũ in illa ætate uix dum principibus cognitum philosophis: tam co[n-]
stanter affirmat: & qđ in ipsa morte faciat. Neutrum enim sine magna quadã sapientia &
singulari contigisse arbitror.

De sapiẽti dicto Themistoclis: Potius uelle dare filiam uiro sine pecuniæ ꝙ pecuniæ sine uiro: Ca. XXIX.

Ræscriptis regibus Themistocles Atheniensis accedat: nõ ipse quidem Rex: sed nec
p Persidis aut Græciæ regum ĩferior. Hic interrogãti amico: An honesto inopi an di[-]
uiti sed infami unicam filiam in matrimoniũ daret. Virum sine pecunia: ꝙ pecuni[am]
sine uiro se malle respondit: Virtutem in homine spectandam potius ꝙ fortunam.

De sapienti consilio Damocletis dato Atheniensibus ut compla/cerent Alexandro: Ca. XXX.

a Theniensibus quondam diuinos honores negantibus Alexandro: Videte ait Damo[-]
cles ne dum cœlum custoditis terram amittatis. Non minus sapienter dictum ꝙ fe[-]
ue. Qui enim potenti minora negat: maiora permittit. Et ĩmodicus libertatis usus seruitu[-]
tis occasio est. Et his quidem dicto: ac uicinis eorum facto sapiens inuentus est.

De sapienti abrogatione legum & restitutione earundem facta per Agesila[-]um: ut extraordinariam iusticiam exerceret: Ca. XXXI.

Gesilaus Lacedæmonius: deprehensa cõiuratione sceleštoꝝ ciuium aduersus salute[m]
a publicam: cum eos nec raptim aut citra iuris ordinem condemnare posset: nec d[e]
indemnatis scđm Lycurgij leges sumi supplicium liceret: & periculosam animad[-]
uersionis moram esse constaret. Inter has difficultates dubi⁹: hoc tãdem consilij cœpit: Le[-]
gibus abrogatis coniuratos morte mulctauit: confestim restituit leges. Ita nec contra eas
nec contra rempublicã factum est: & huiusmodi abrogatio confirmatio iuris fuit. Sed iam
satis inᵗ duces hæsim⁹: deinceps sapientiæ ac philosophoꝝ qui in græcia floruerũt ex innu[-]
meris pauca memoriæ prodita renouare temptabimus: lectores orantes: dent ueniam si in
rebus magnificis paulo cunctatior stilus est: nec tacita nostri admiratione contentus: al[io]
nis parumper dictis interstrepit.

De sapientibus dictis Attici Solonis: super uarietate & æquanimi tolerantia ipsius: Ca. XXXII.

A Tticum Solonem prædicare solitum ferunt: Expectandum fore nouissimum uitæ
a diem ut quis beatus iure uocaretur: Omẽs nempe dum uiuimus: quocunqꝫ gradu
positi: subiacemus imperio & ludibrijs fortunæ: a quibus perraro quidem immunes: a pri[-]

culo autem ac minis nunq̃ tuti ſumus. In quãtalibet igitur rerum affluẽtia: de futuro ſem/
per incerti: dici non poſſumus fœlices. Quod uerbum altius intelligitur ab his qui ex altiſ/
ſimo dignitatis ac potentiæ ſolio: ubi firmiter ſtare uidebanẽ: repente corruerunt. Id cum in
multis ſæpe: tũ clariſſime ĩ Crœſo Lydoꝝ rege: ubi hoc dictum a Solone tradit Herodotꝰ
apparuit. Hunc enim potentiſſimũ ſuæ ætatis: Solon ut a longe uitæ finem reſpiceret: mo/
nuit: nec priꝰ intellexit q̃ a Cyro Perſarum rege breui poſt uictus flammiſq; traditus: ĩ me/
diaq; iam morte Solonem uerum uatem exclamauit. Quod admirãs Cyrus: auferri tãtiſ/
per ſuppliciũ imperauit: donec quid ille uociferaretẽ agnoſceret: Et adiuuit repentinus im/
ber qui impetum flammaſq; compeſcuit. Re autem intellecta: fortunæ uim reputans & ſta
tim hoſtis miseratꝰ: uitam ſibi ſed ſine regno: & ut quidam adijciunt: ſine libertate reſtituit.
Recte igitur dici poteſt: q de mortali fœlicitate ſola mors iudicat. Q̃obrem breuibus qui/ B
dem incluſum: ſed late patens & ſalutare cõſilium Solonis uni datum: ab omnibus obſer/
uandum: qui uel ſunt uel fieri cupiunt ſapientes. Non ſolum ſi propẽ fœlicitatis de qua di/
ximus iudicium: quod ita Solonem ſenſiſſe Crœſi finis indicat: ſed etiam ſi propẽ uitæ ad
unum aliquod ſignum diſponẽdæ certitudinem: quod uerba ipſa non reſpuunt: intelligere
uellemus ad finem uitæ reſpicere. Profecto ſi hoc temporis momentum degere cupimꝰ: trã/
quille proponendus animo eſt aliquis certus uitæ curſus ac terminus: ad quem omnia no/
ſtra referantur. In quo q̃ cõmuniter peccetur ab omnibus: nõ audeo dicere. Progredere in
uulgus quiſquis hoc ſcire cupis: paſſim tibi ſenes ridiculi occurrent: noua in te conſilia poſt
ultimum mortis tempus agitantes: nec aliter anxij q̃ ſi per eadem uitæ ueſtigia reuerſuri
ſint. Curam quæ prima eſſe debuerat: ad extrema trãſtulit mortalis incuria: Atq; utinã ſe/
nectutis cõſilia conſtarent miſeriſ: quibus ſaltem in morte tuerentẽ: Ad hæc quoq; titubant
aſſidue: eoq; magis: quia multa uidendo multiuoli facti ſumus. Omne genus hominũ per/
curre: rariſſimos ĩuenies qui liquido quid ſibi uelint explicare queant: Bene quidem ac fœ/
liciter ſibi eſſe cupere affirmabunt omnes: ſed id quo nam modo aut quibus uijs expectãt. C
Hæc eſt illa conſiliorum inconſtãtia: uotorum confuſio. Nec mirum: Sicut enim ĩ alto na/
uis quem portum petat ignara: ſic uita hominũ ad quem finem dirigatur neſcia: uaga ſem/
per & incerta fluctuabitur: ut diuerſis illa flatibus: ſic aduerſis hæc agitanda ſententijs. Ad
milleſimũ licet annum uiuatur: pluribus certe conſilijs ſed pari uanitate peccabitur. Ego au/
tem uereor ne ſapientiſſimi uiri uerbum puerilibus magis querimonijs implicuiſſe uidear
q̃ declaraſſe: Hinc igitur ad aliud eiuſdem dictũ tranſeo: Fortunam propriam miſerabiliter
flenti amico huiuſcemodi ſolamen adhibuit. In locum eminentem unde omnis ciuitas ui/
deri poſſit adducto: Circũſpice inquit hanc terram incolumis. Quod cum is ſedulo feciſſet:
Nunc ait apud animũ tuum uerſa quot quantiq; hactenꝰ ĩ domibꝰ mœrores fuerint: quot D
modo ſint: quot impoſterum futuri: cõmunemq; mortalium querelam in patiẽtia & lamẽ/
tis propriam tuam facere definito. Sapientẽ atq; magnifice. Quãtus eſt enim error? Nemo
ſe hominem natum eſſe conqueritur: humana cũcti patimur cum gemitu: tantaq; peruer/
ſitas inceſſit: homines eſſe cupimus & dolemus. Hinc conſequens eſt eiuſdem dictum: Si
omnium calamitates & miſeriæ in unum conuehantur: uiritim ĩ ſingulos refundẽdæ: & ad
hunc immenſum atq; inextimabilem malorum cumulum cuncti conueniant mortales: fo/
re: ut attonitus quiſq; cum proprijs & uſitatis abire malit: q̃ nouam ex uniuerſo ſibi obue/
nientem portionem ſumere. Quod dictum eo ſpectat: ut nos qui mediocribꝰ agimur incõ/
modis ſortem noſtram æquanimiter toleremꝰ: nõ tam ad aliquod pondus præeũtium: q̃
ad ſequentium turbam oculos habentes. Nec ignari ſi quibuſdam inuidemus: ĩnumerabi/
les eſſe quibus inuidioſi ſumus: ut permiſceri ſinguloꝝ mala & æquis partibꝰ diſtribui no/
bis qui nunc de ſtatu noſtro ſine fine conquerimur nequaq̃ expediat.

De ſapienti dicto Chilonis Lacedæmonij ſcripto in templo Apollinis: Noſce teipſum: Ca. XXXIIII.

P Rogreſſo in medium Solone: quid ſex alij qui in eodem ſapientiæ nomine glorian/
tur facient? Falſo gloriari dixerit qſpiã: niſi & ipſi de ſapiẽtiæ ſuæ fontibꝰ ſinguſos ſal/ A
tẽ hauſtus ſitiẽti præbeant lectori. Qđ igitẽ in ducibꝰ obſeruatũ eſt: obſeruetẽ in hoc
ordine. Ad latus Atheniẽſis Lacedæmoniꝰ ſedeat Chilo. Ipſe ẽ q illiꝰ auctor ſententiæ tra/
ditur: quæ in templo Delphici Apollinis ſcripta fuit: Noſce teipſum. Cuius præcepti tanta

est: ut non hominum cuipiam: sicut ait Cicero: tribueretur: sed deo. Quo quidem: ut
ait idem: non credo id præcipit ut membra nostra aut staturam figuramue noscam⁹: neq;
B nos corpora sum⁹: nec ego hæc dicens corpori tuo dico. Cum igitur nosce te dicit: hoc dicit:
nosce animũ. Nam corpus quidem quasi uas est aut aliquid animi receptaculũ. Ab animo
tuo quicquid agitur: id agitur a te. Hæc Cicero. Qđ & mihi plane probatissimũ & eo spe
ctare uidetur: ut & cognitos animi defectus reformemus: & in actionib⁹ nostris nosmet ip
sos metiamur: atq; extimem⁹ acriter quid quisq; animi robore: quid lingua: quid ingenio
ualeat: quid uirib⁹ corporeis: ne aut ignar⁹ sui: nobilitatẽ insitam desidia corrumpi sinat:
aut uaria opinione tumefactus ridicula corruat audacia.

De sapiẽti doctrina Cleoboli Lyndij: & Comici Terentij: & Flacci: In cunctis seruare modum: Ca. XXXIIII.

c Leobolus Lyndius dixisse ferẽ Aristometron: qđ latine sonat Modus. Quid hoc
breuius: quid sapientius dici potest? Cuius ĩ singulis uitæ nostræ particulis memi
nisse conueniet: seu uigilandũ: seu dormiendũ: seu laborandũ: seu quiescẽdũ erit: seu loquen
dum uel tacẽdum. Et ut breuiter cuncta complectar: quicquid agemus: quicquid cogita
mus: nisi hoc ante oculos semꝑ habuerim⁹: facillime crebro nimis oberrabimus. Hinc di
xisse uidetur Comicus Terentius qđ ait in Andria: Nam hoc arbitror apprime ĩ uita es
se utile: ut ne q̃d nimis: explicauerat alijs uerbis Cleoboli sentẽtiã: si addidisset: Et ne q̃d pa
rum: nisi forte hocipsum nimis ad utrũq; porrigetur. Itaq; plenius locut⁹ mihi uidet Flac
cus: ubi ait: Est mod⁹ in reb⁹ sũt certi deniq; fines: Quos ultra citraq; neq̃t cõsistere rectũ.

Qꝫ raro fideiubendum sit pro alio: secũdũ Thaletem Milesium: & q; deus in trospicit mentes sicut exteriora: Ca. XXXV.

Oxam præsto esse spõdẽti uel adesse uadimonio: Thaletis Milesij sentẽtia est: Qui
n cõpertæ sapientiæ lachrymosæ sero pœnitẽtiũ querelæ & miserabiles patrimonio
rum casus indicãt eoꝝ qui pro alijs spoponderũt. Idem cum ab eo quæreret: Nũ
quid operationes hominũ laterẽt deos? Ne cogitationes quidẽ ait. Quo tacite monemur
non minus abdita mẽtiũ q̃ exteriora corporũ actuumq; introspicientis dei oculis appro
bare: nullam in latebris spem habentes.

De sapienti uerbo Biantis: Plures mali. Et de alio uerbo eiusdem: uel Stilbonis: Omnia mea mecum porto: Ca. XXXVI.

Iantis Priẽnæi dictum est: Plures mali. De cui⁹ scilicet dicti ueritate nemo ambigit
A b qui modo inter homines educatus sit: quorum ex milib⁹ quot repire liceat bonos
utinam minus euidens foret. Parum abest quin melius fuisse uideat: Omnes mali.
Eo enim peruentũ est: ut bonus habeatur quisquis distat a pessimo. Eiusdem est uox illa fa
mosissima. Cum enim patria eius expugnata & incẽsa: omẽs ciues quos cladis publicæ for
tuna subduxerat; charioꝝ rerũ sarcinulas efferẽt: atq; ipsum uacuũ abeuntem ut idem fa
ceret monerent: Ita inquit Bias facio: Omnia mea mecũ porto. Quæcũq; extra animũ sunt
B nec bona nec sua iudicans sed fortunæ. Nec sum nescius dictum hoc non Bianti sed Stilbo
ni tribuere Senecam. Quem ĩ epistola quadam refert capta patria: amissis liberis & uxore
solum sed beatum ex incendio publico exeuntem: interrogatũ a Demetrio rege illo forte
dato urbium euersore: utꝝ omnia perdidisset: respondisse: Omnia sua secum esse. Vt uolet
quisq; accipiat: siue Bias: siue Stilbon dixerit: de auctore potest dubitari: de dicti ipsius ma
iestate ac sapiẽtia nequaq̃. Qui Bianti hoc ascribere maluerũt: testem locupletissimũ ad
de dignissimũ Ciceronem & sequaces eius: qui Stilboni Senecam citabunt & ipsum quoq;
magnũ testem. Potest autem fieri ut & Bias hoc dixerit & Stilbon. Siue quia alter alterius
dictũ legẽdo uel audiendo didicisset: siue quia: ut in Oratore ait Cicero: similitudine inge
nij in eadem uestigia incurrisset. Qđ si res oĩno in discrepationem ueniat: scio cui ex testibus
plus apud me fidei fit: Nisi quia Cicero quodam loco hoc narrans sic ait: Sæpe illum lau
dabo sapiẽtem Biantem: dubitationẽ omnem absciderat: sed addidit: ut opinor: hoc uerbum
ne Stilbonem Senecæ reijciam facit.

De sapienti doctrina Pittaci super tempore expendẽdo: Ca. XXXVII.

Ittacus mityleneus: temp⁹ agnoscere præcepit. Qđ siue oportunitatẽ atq; occasio
p nẽ ne q̃d intẽpestiue agam⁹ aut loq̃mur: cũ oĩa tẽpus suũ habeãt: siue tpis præcipi

fugā:cui nullo modo præterq̄ bonis & gloriosis actibus resistitur:cōcernit:ut scd'm primū
sensum rebus aptū tempus discernam⁹:scd'm alterum tempore parcius utentes:rem angu/
stam & irreparabilem quo uno possumus remedio laxemus : qualitercūq; inquā sapien/
ter fit sapienterq; consulitur.

De sapienti uerbo Periandri: Meditatio totum: Ca. XXXVIII.

p Eriander Corinthius ait:Meditatio totum. Sic est haud dubie: quicquid acturus es
anteq̄ incipias meditare: ut te ratio ad optatum ꝓuehat finem: Alioqn periculose
quodlibet aggredieris: non rationi sed casibus obsequēs fortuitis. Illud quoq; ue/
rissimū: Totam docti hominis uitam ī meditatiōe consistere. Recte itaq; dictum est: Medi/
tatio totum.

De sapientissima lege Lycurgi lata Lacedæmonijs. Ca. XXXIX.

f Vit animus mihi Lycurgum inter Solonē & Chilonem collocare: ut & conciuē suū
præcederet:& legiferū Atheniensem legifer Lacedæmonius sequeret̃. Retrahendi
manū ab inceptis causa fuit: ut in his septē uetustæ Graiorū persuasioni morē gere/
rem:nec stilo confunderē:aut alijs ꝑmiscerem quos segregatos absq; participe famosi co/
gnominis esse uoluerūt:q̄uis eos ipsos: ut est apud Ciceronē: qui ista subtili⁹ quærūt ī nu/
mero sapientiū non habent. Sed utcunq; res se habeat: cur inter hos non fuerit Lcyurg⁹ sæ/
pe miratus sum. Sane admirationē tempus abstulit: quoniā ut in epistola quadam ait Se/
neca: Lycurgus si eadem ætas fuisset: sacro illi numero accessisset octau⁹. Quia ergo tantū
plebiscitū abrogare non poteram : hacten⁹ tantū differre sum compulsus. Itaq; Lycurgus
e duob⁹ græciæ luminib⁹ illustrauit alterum: cum alterū Solon illustrasset. Ex legibus aūt
quas ciuib⁹ suis sanxit: hæc memoratu digna narrant̃ : Auri & argenti usum uelut cuncto/
rum criminū radicem extirpauit: in pecuniæ locū rerum compensationē statuens. Populos — B
principib⁹: pricipes iusticiæ subegit : utrosq; parsimoniæ quā domi militiæq; utilissimā ar/
bitrat⁹ est. Regibus bella: magistratib⁹ iudicia: senatui leges: populo senat⁹ ac magistratuū
creandorꝫ ius ꝑmisit. Cōuiuia omnib⁹ æqualia: eaq; non nisi ī publico fieri. Iuuenes singu/
lis in annos uestib⁹ contētos esse : Hisq; uni⁹ cultus ac precij uoluit: ne aut latebre luxum:
aut imparitas æmulationē pareret. Primā ætatē foro arcuit: & rure agi uoluit ꝓcul ab ur/
bana luxuria duriter ac seuere: sine pulmento sine molli accubitu uiros ī urbem reuerti. Se/
nes primū honoris gradum: non diuites tenere: Vnde uenerabile & Lysandrū dicere solitū
refert Cicero: honestissimū senectutis domiciliū Lacedæmon. Virgines īdotatas nubere: ne
dotis respectus aut eis insolentiā adderet: aut uiris & in uxorꝫ electione uerum iudiciū & in
matrimonijs regendis uirilē præriperet libertatē. Agros deniq; cūctorꝫ ita diuidi: ut ad sin/ — C
gulos ciues æque portiones ꝓuenirēt: ne patrimoniorꝫ inæqualitas quosdā in ciuitate præ/
potentes: quosdam ægenos & imbecilles faceret: sed omnes sicut in iure ciuiū: sic in bonorū
abūdātia pares essent. Qd' in illa fortasse republica expedire uir sapiens intelligebat: apud
Romanos autem quot quantarūq; seditionū causam inuexerit : quæ idipsum continebat:
notum est omnibus qui Romanos legerint labores. Itaq; legem illam & docti & boni om/
nes execrantur. Vnde Cicero: primū officium esse dicit rempublicam gubernantis: ut suum
quisq; teneat. Et post pauca: Capitalis inquit oratio est ad æquationē bonorꝫ pertinēs: qua
peste quæ potest esse maior? Hanc enī ob causam maxime ut sua tenerent̃ respublicæ ciui/
tatesq; constitutæ sunt. Quā quidem ciuitatum cōmoditatem eo articulo quem ī extremo
posui sustulisse uidetur lex Lycurgi.

De sapientia Pythagoræ philosophi: Et de reformatione ciuitatis Crotonis & legibus ibi datis per eum: Ca. XL.

d E quo ut dixi: cur in numerū sapientū græciæ non sit admissus mirabar: de Pytha/
gora nō admiror. Is enim ut in supiorib⁹ expositū est: gloriosum illud arrogās co/ — A
gnomen sapientiæ erubuit: primusq; philosophū se dici maluit: Nec pauca tamen eiusdem
sapientiæ extant argumēta. Primū omniū urbs Croton in extremo Italiæ littore sita ē: nūc
licet ad mimū redacta: quondam tamen ut Cicero testatur: omnib⁹ copijs florentissima &
int̃ urbes Italicas beatissima. Eius ciuitatis populus graui prælio attrit⁹: armorꝫ despera/
tionem atq; omīs uirtutis odium simul & ocio inhærere cœperat. Qua tempestate popor/
tune trāsuect⁹ ad Italiā Pythagoras: Crotonē adijt labētesq; & iā in luxuriā ꝓlapsos: ciuita
tis mores sapīæ suæ præsidio firmauit erexitq;. Tātūq; apud eos ualuit: ut populū nō min⁹

B uitijs ꝙ ferro domitũ assiduis monitis ad antiquæ ꝟtutis habitũ reformaret. Sapiẽtiss
orator ꝓ affectuũ uarietate: uario remedioꝝ genere utẽdũ ratus: sexũ & ætatem in con
nibus distinxit: sua oratione sepatim apud qnemlibet usurus: Viris fortitudinẽ & ignauiæ
fugam: mulieribꝰ pudicitiã & cõiugalem fidem: pueris uerecũdiam & litteraꝝ amorẽ: om
nibus pariter frugalitatis studiũ suadebat: Extorsitq; porando: ut non tãtũ uiri: sed fœmi
næ etiam ab omni morũ peruersitate uelut ab ancipiti fouea pedem retraherẽt: eũq; ad
ta uocitantem sequerent: usq; adeo ut sponte sua uestes quoq; purpureas aureasq; & ce
ra corpoꝝ ornamẽta reijcerent: docte ornatũ muliebrẽ in pudicitia non in auro gemmisq;
consistere: hisq; potissimũ armis atq; his facibus sæuire luxuriam. Quid igitur miri ei
cuius singuli tam salubre cõsilium experti fuerant: eundem omnes consultorẽ publicũ de
gerunt? Huius est illud dictum: Alium animũ fieri templa ingrediẽtibꝰ: & deorum simula
chra de ꝓpinquo spectantibus: q; mortalis infirmitas diuinitatis quadam ueluti uicini
te cõtremiscat. Eiusdem & illud institutũ: Vt discipuli prius ꝙ questionibꝰ atq; alterca
nibus implicarent: qnquẽnio tacerent: audire & meminisse contenti: Nec a temeraria pr
citate: ut nostri iuuenes: sed a sobrio attentoq; silentio sapientiã auspicantes.

De Socratis sapientissima doctrina circa diuinam orationẽ: desirerioꝝ mo derationẽ: cognitionẽ sui: hypocrisis fugam & maloꝝ tolerantiã Ca. XL[I]

A Apientiæ titulũ consecutum hominũ consensu: dei: ut aiunt: responso sapientissi
s iudicatum: Socratem subijciam: Inde alios non sapiẽtissimos: sed amorẽ ac studi
sapientiæ professos. Sed a Socrate incipiam: Cuius imprimis sanctum ac uene
bile consilium habemus: A deo nisi ut nobis benefaciat nihil postulare. Ille enĩ quid no
expediat solus nouit: Nos autem cæci: futuroꝝ nescij: aduersus propriam salutẽ ineptis &
inoportunis precibꝰ sæpissime laboramus. In quo quidem quia Satyricus multum gra
terq; uersatus est: libet & nobis aliquantulũ immorari. Itaq; nihil hoc præcepto sapien
nihil tutius: nihil utilius: nihil contraria obseruatiõe dementiꝰ. Insistat quisq; secum rep
tare quotiens optauerit nocitura: quotiens optatum uotoꝝ exitum breui postmodũ ex
cratus sit: intelliget illi uni nos nostraq; desideria melius cõmitti: qui nec præteritis nec
turis fallitur: deniq; cui omne æuũ præsens est. Quid enim miseri optamus? Primæ mor
taliũ preces pro opibꝰ potentiaq; fundunt: quibus cõiuncta semper inuidia: ꝙ multos de
ruerit enumerare non attinet. Quid de uxoribꝰ ac liberis dicam? Inter optabilia ꝙ præ
puum locum tenent apud animos mortaliũ: ignorantibꝰ miseris quãtũ laborum ac solli
tudinũ secum ferãt. Qd' non adeo occultum est: quin uiros inuenias quos nõ ter & ampli
in die tædeat nuptiarũ ac pœniteat. Sic maritalis lectulꝰ quotidianis iurgijs ac querimo
nijs plenus est: sic somni uacuus & quietis. Vt illa grauiora præfereã: Rarã coniugi fide
suspitionesq; perpetuas: peruigiles adulteroꝝ insidias: & domesticũ opprobriũ: uulgo pr
us notũ ꝙ marito: Adde turpissimũ errorem & ridiculã credulitatẽ: cui audax uox & [illegible]
innitit: educationẽq; sanguinis non sui: atq; hæreditates melius ad amicos sic merito p
uẽturas: ut constat: matrimonij religio sobolis tamen irrequieta conditio est: Aut eni u
tia contristant: aut spes metusq; sollicitãt. Igitur ad hæc parcius optandũ deoq; ut reliqua
B cõmittendũ erat. Quid de uanitate hominũ loquar: qui formam corporis optant nascitu
ris filijs? Sibi enim impossibilia optare delyrantis est: atq; inter corporis & animi decore
antiqua lis uertitur. Scimus quia formosis pudicitiã seruare & si libeat: uix licet: tantus u
dor libidinũ: tanta corruptelarũ circumstat ambitio. Omitto fœmineam pulchritudini p
pter quam præcipites rerum publicarum mutationes contigisse compertũ est: Propter qua
A potentissima olim regna & ualidissimæ urbes corruere. Ista uirilis forma quæ nullius pe
culi uidetur: quot ne dicam uolẽtes: quorum est ĩnumerabilis multitudo: sed nolentes
dum & negantes ad potentioꝝ thalamos magno capitis ac famæ discrimine propul
mox uel offensorum sæuitie maritoꝝ: uel publicis iudicijs deprehẽsos obiecit? I nunc &
ctea atq; aurea filij ceruice gloriare: quã ultori gladio præbiturus es: qui deformis in
lo suo forsan moriturus naturalem uitæ cursum in pace peregisset. Iam quibus illos u
irrideam: qui nihil nisi dierũ longitudinẽ & uitæ spacium precantur? Cum sit primũ
ma dementia in tantis angustijs spaciosum aliquid sperare: Deinde uiuacitas hæc quã
tingere permissum est homini multis sæpe pestilens fuit: Et quos iuuenes uirentissimo
rentissimoq; rerum statu fœlix exitus abstulisset: senes factos uel fortuna destituit uel a

xit & ignominiosa mors rapuit. Longior uita credite periculis ac calamitatib⁹ īnumeris ex/
posita est. Et si formidatā mortis horam tantisper distulit pro usura breuissimi temporis q̊t
propria incōmoda proferre: quot suoꝝ funera comitari: quot infausta uidere coegit specta/
cula: ut non ineleganter dixerit Callimachus: multo sæpius lachrymasse Priamū q̄ Troi/
lum. Finge autē qđ in nullo uidimus: in paucis legim⁹: ut ad nutum cūcta proueniāt: se/
nectus ipsa quot scatet angorib⁹? Ego quidem nōdum expertus sum: an expertur⁹ ignoro:
Veruntamen hi senes qđ a tanto tempore cupiebāt consecuti: quid aduersus ætatem illam
uociferēt nō intelligo. Virilior illoꝝ honestiorq̧ ratio uidet̃: qui honores: qui gloriam aut C
domesticam aut bellicam: qui doctrinā: qui eloquentiā cōcupiscūt. Eadem tamen est insa/
nia hæc: quoniā adeptos & antiquis tempib⁹ & nostris sese suasq̧ respublicas propter ne/
scio quem ruiturū titulum sepulchri funditus euertisse compertū est. Quoꝝ aliqua exem/
pla ad terrorem legentiū libenter insererem: nisi quia id scienti superuacuū fieret: Ignoranti
autem fieri breuiter modo non posset. Igitur finem facimus: hoc cum Socrate consulentes
humano generi: Nolite mortales perniciē uestram exoptare: desinite inani precū murmure
templa complere: atq̧ aures dei fatigare: ne forte importunitate uictus: damnosa largia/
tur. Quid uotis īcerta paciscimini: quid sanctorum calles uisceratis? In illo spes uestræ sint
cui longe q̄ uobisipsis chariores estis. Illi intrepidæ rerum uestrarū consiliū arbitriūq̧ p/
mittite: qui profecto meliora & si non semper iucūdiora præstabit. Q̧ si oīno noīatim ali/
quid orare libet: illa poscite quoꝝ nunq̄ pœniteat uirtutū cultum: criminū cautelam: sanā
mētem. Nec saturicam adiectionē sani corporis respuo: Et qđ culmen humanæ fœlicitatis
est petite suppliciter. Quoniā de uno sapiētissimi uiri uerbo pro ipsius quidem q̄litate per/
pauca: pro instantis autē nostri modo satis multa diximus: Reliqua uelocius pcurramus: D
Idem Socrates ad gloriam aspirantib⁹: quæ ingens turba est: rectum ac compēdiosum cal/
lem: non omnibus sane notum designabat: ut scilicet talis quisq̧ fieret: qualis uideri cupe/
ret: simplex uirtutis studiū sectādū dicens: simulationis atq̧ hypocrisis uiam relinquendā:
quæ perducere quo pollicentur nequeūt. Idem ab adolescēte dubio consultus: Nuptias ne
cōtraheret: an in cælibatu permaneret: ratus fore: ut quicqd dixisset ab illo magna fiducia
susciperet̃. Hac errorē respōsione discussit: Falleris inquit si uelut e duob⁹ bonis qđ sit me/
lius expectas: Vtrīq̧ difficultates ac molestiæ: Hinc angor tædiūq̧ solitudinis: stirpis defe/
ctio externiq̧ dolor hæredis: Inde iugis querelaꝝ ac curaꝝ sarcina: dotatæ coniugis auda/
cia: socrus repuerescētis ꝓcacitas: fastidiū ꝓpinquoꝝ: adulteroꝝ met⁹: anceps exit⁹ nato/
rum: Deinceps ipse tibi consule & quæ tolerabiliora uideant̃ elige. Alterū adolescentē cum
uidisset īsignē uultu atq̧ habitu sed tacitum: loquere inquit ut te uideam: proprie quidem
quoniā ut supra diximus: nō uultus aut corpus: sed animus cuiusq̧ is est cuius quodam/
modo facies sermone reuelat̃ ut uideri possit: qui inuisibilis est naturæ. Nec min⁹ sapienter
interrogatus a quodam: cur sibi ad trāquillitatem animi nil peregrinatio ꝓfuisset: Noli in/ E
quit admirari quoniā te ipse circūfers. Profecto enim excutere uitia moresq̧ malos conue/
nit & habitum cui assueuimus exuere. Cum se quisq̧ qđ fuerat domi reliquerit & in uirū
alterū uersus: nouū uiuendi genus īduerit: tum demū tuto pegrinari potuit: Alioqn quid
prodest patriam fugisse si seipsum non effugiat? Siue montes transcēdet: siue conscendet
nauim: comitabunt̃ cor urentes negocioꝝ curæ & consciæ mentis arcana: supplicia & te/
naces consuetudinū pessimarū laquei: Hoc est enī seipsum circūferre. Peregrinatio igit̃ non
sufficit: dicente Satyrico: Cœlum non animū mutant qui trās mare currunt. Huius eiusdē
uiri est illa sibi conueniens semp uniformitas: quā ex nostris in C. Lelio fuisse legimus: ex
græcis in Socrate: qđ in ipso Xanthippē uxorem prædicare solitam refert Cicero: eodē sci/
licet semper uultu uidisse exeūtem illum domo & reuertentē. Animaduersis quidem tantis
fluctuationib⁹ hominū cæteroꝝ: ac tā crebris motibus: ut iure dictum sit a Seneca: de aliq̄
quem heri uideris merito dici posse: hic quis est: liquet illam moris constantiā nisi sapienti
unq̄ potuisse contingere: præsertim hoc addito qđ apud eundē Ciceronē sequit̃: Nō fuisse
tam Socratis frontem quæ M. Crassi illius ueteris: quem semel ait in omni uita risisse Luci/
lius. Cuius unici risus causa: nec ab ipso nec ab alio qđ sciam prodita ē. Et erat cognitu nō
indigna res. Sed trāquillam & serenam affert rationem. Iure enī inquit erat semper idē uul/
tus: cum mentis a qua is fingit̃ nulla fit mutatio. Quæ nisi fallor consūmatæ sapiētiæ laus
est. Ad nomē Xanthippes unū Socratis responsum in memoriā redit. Siquidem litigiosam F
illam & procacem coniugem & fœmineis importunitatib⁹ abundantem: tum patiētissime

ſupraq; fidem æquanimit̃ perferret: admirans Alcibiades quæſiuit: quā ob cauſam for-
nam tam intractabilē intra domus ſuæ limen diutius pateret? Qui in hanc ſententiā reſpon-
dit: Domi qualit̃ uiuendū ſit addiſco: & uxoris iurgijs aduerſus exteriorꝝ arrogātiā arma-
tus egredior. Ita qđ ſapientis eſt proprium: alienis uitijs ſeſe meliorē faciebat. Hæc tanta
Socraticæ ſapientiæ fœlicitas: poſſeſſorē ſuū nec in fine deſtituit. Etenī furibūdo patriæ cō-
ſenſu: morti deſtinatus: cum oblatam ueneni potionē nec animo nec fronte cōmotus acce-
piſſet: & iam bibere inciperet: querelam ac gemitū memoratæ coniugis audiuit hoc flebili-
iterantis: Innocentē uirum mori. Qua uociferatiōe conuerſus: ac labijs a poculo tantiſper
amotis: Nunquid igitur ait o mulier: nocentem mori fœlicius iudicabis? Sic caſtigata u-
ore: ad id qđ inceperat reuerſus: mortem hauſit intrepidus. Hactenus multa quidē de uno
homine: ſed pauca de Socrate.

De documentis ſapientibus Platonis circa uitandam uoluptatē: circa reipu-
blicæ beatitudinem: & ſui adminiſtrationem: ac diuini auxilij in cunctis inuo-
cationem: Ca. XLII.

A Vius diſcipulus Plato: malorꝝ eſcam uoluptatē uocat: Præclare atq; ut ait Cicero
c diuine. Sicut enim hamus credulū piſcem implicat: ſed non aliter q̃ ſi eſcam præſe-
rat: ſic malorꝝ uitia ſub obtentu uoluptatis ſequaces animas trahūt. Quis enim nulla
ſpe aliq̃ uelut eſca illectus: ad peccandū gratis accederet? Sed heu q̃ facilis & q̃ breuis quā-
tarūq; miſeriarū cauſa. Idem: Tū demū beatum futurū terrarū orbem ait: cum aut regna
ſapientib⁹ aut ſapiētia regnantib⁹ obueniſſet. Idem ait ſimiles eſſe ciues qui de republica:
& nautas qui de gubernaculi adminiſtratiōe contenderēt. Apta qdē cōparatio: Vtrobiq;
enim labor appetit̃. Qđ cum in nautis nunq̃ aut raro uiſum ſit: admirari mens non ſuffi-
cit: unde hæc in urbibus eſt gladiantiū ſeſe ciuiū q̊tidiana diſſenſio: ob hoc unū: quia unuſ-
quiſq; periculoſum & difficile rerum publicarū regimen feſtinat inuadere & ab eodem re-
liquos arcere. Qđ eo indigni⁹ uideri debet: quia ſentētiarꝝ opinionūq; diuerſitas ac liber-
B tas animorꝝ in conſilijs non ſatis ſufficiens inimicitiarꝝ cauſa eſt: Eodē philoſopho dicente:
Eos pro hoſtib⁹ habendos: qui arma contra nos ferant: nō qui ſuo iudicio tueri rempubli-
cam uelint. Eidem: nihil grāde: præſertim ſine inuocatiōe diuinitatis aggrediendū uidetur.
Cōſulte qdē. Quātulūcūq; enī ē hoīs īgeniū: nunq̃ tñ uirib⁹ humanis magnæ res fiēt niſi
auxiliū ſupueniat ab alto. Qđ tunc uberius ſperari poteſt: cū digne preces obuiā miſſæ fu-

De ſapienti dicto Xenophōtis: eoſdem labores faciliores eſſe in principe q̃
in milite: & de ratiōe ipſius: Ca. XLIII.

Nteq; eā lōgi⁹: & æmulū huic & cōdiſcipulū adijciā Socraticū Xenophontē. Cu-
a illud imprimis apud Ciceronem African⁹ laudat: q; eoſdē labores impatori faci-
liores diceret q̃ militi. Præclare: Quippe præſentē moleſtiam uenturæ ſpes gloriæ
ſolatur aut minuit. Qđ nō tantū in re militari: ſed in reliquis omnib⁹ locum habet lati-
meq; patet. Neq; enī fruſtra princeps oratorꝝ ait: Honos alit artes oēſq; incēdimur ad ſtu-
dia gloria laudis. Et noſtrorꝝ nō ſecūdus poetarū: Immēſum gloria calcar habet. Cæte-
nunc ordine deſcendam.

De ſapiēti doctrina Ariſtotelis ad aſſiſtēdū principib⁹ ſine periculo: Et ne ſe
quis laudet aut uituperet: ac ut quis fugiat uoluptates: deq; cognitiōe creatoris
ꝑ cognitionē creaturæ mundialis: De electione quoq; Theophraſti philoſo-
phi per factum in morte ſua ut ſuccederet in auditorio ſcholæ ſuæ: Ca. XLIIII.

A Hiloſophicæ nos hæreditatis ſeries ad Ariſtotelē ꝑduxit. Cui⁹ illa laudant̃: Alexan-
p dro Calliſthenē ſub eodē Ariſtotele ſuū condiſcipulū ac familiarē poſtulanti: ꝑ qui
rerū quas geſſiſſet memoria ſcriptis mandaret̃: miſit quidē: ſed tali conſilio inſtru-
ctum: ut coram illo aut aſſidue taceret aut placita loqueret̃: ſecurus ſi ſeruaſſet alterutrum.
Verum is dum corripiēdis inſolētiſſimi regis moribus: non conſiliū præceptoris: ſed philo-
ſophiæ ſuæ libertatē ſequit̃: in tyrāni ſæuitiam mori iuſſus incidit. Eiuſdē Ariſtotelis docu-
mentū eſt a pauciſſimis obſeruatū: ne ſcilicet de nobiſipſis aut uituperādo loq̃mur aut lau-
dando: Alioqn illinc dementiæ: hinc ianis iactātiæ aduerſus nos ore proprio teſtimonium
ꝓferemus. Nec min⁹ ſalubrit̃ illud monet: ut uoluptates abeūtes contēplemur. Qđ ſi acu-
B ter fecerim⁹: earūdem breuitas ſimul ac fœditas fructu carens: empta dolore corporis ...

atq animo: gloriæq & ũtuti capitalit inimica suadebit: ut de præteris pœnitẽtiã agẽtes re/ duces fortit ac magnifice contẽnam⁹. De uoluptatib⁹ aũt ita iudicat: omẽs quocũq sensu corporeo ĩmodice susceptas esse fœdas fugiẽdasq sapiẽti: Eas uero præcipue quæ gustu ta/ ctuq consisterẽt esse turpissimas. Qꝫ cũ cæteræ sint hominũ tantũmodo: hæ quidem sunt homini cõmunes cũ bæluis: Quare quisqs nõ modo stulticiã: sed bestialitatẽ etiam ac feri/ tatẽ declinare studet: ab his animũ summopere coerceat. Illud ab eodem sapienter excogita/ tum refert Cicero. Fingant inqt aliqui sub terra nati: sub terra educati magnifico quodam palatio prædecorĩs picturis atq imaginib⁹ adornato: suppeditãte affatim omniũ rerum co pia quib⁹ abũdare solent q fœlices appellant: affluẽtib⁹ præterea omĩs generĩs delitijs qrũ ille locus capax sit: lumĩe etiam penni tenebras arcẽte: & subtili hominũ artificio aduersus naturale domicilij torpẽtis incõmodũ excubãte: ita tamen ab infantia edocti esse diuinã quandã potestatẽ ac naturã creatricẽ reꝝ mirabiliũ: hisipsis deniq sic institutis: alioqn hu/ manarũ rerũ prorsus ignaris: post multũ tempis subito in hæc loca quæ incolimus cõtin/ gat emergere: dubiũ non erit qn cernẽtes cœlum: terras & maria: nubes quoq cœlo uagas & uentos & pluuias: adhuc & solem diuinæ lucis auctorẽ dum redit auroram terris inuehe/ re & tempus laborãtib⁹ aptum mortalib⁹: rursus abeũtem quiete nocti silẽtioq cedere: illã uero sydereo ornatu aut crescẽtis semp aut decrescẽtis lunæ uarietate distinctã: atq hũc mi rabilẽ totius orbis ordinẽ: & hæc oĩa non fortuito: sed certis & ĩmotis legib⁹ agi: summa cũ ratione statim sine ulla dubitatiõe fateant deũ esse ut audierint: seq hacten⁹ ĩ ædificijs ho/ minũ habitasse: huius aũt pulcherrimi & ĩmensi operis creatorẽ: & ut ita dixerim: archite/ ctum deũ fore. Hæc ꝓpe modũ Aristotelica sentẽtia ẽ: nõ suis uerbis expressa: sed qdẽ alit: licet alit Apl̃s noster ait: Inuisibilia dei a cõstitutiõe mũdi p ea quæ facta sunt intellecta cõ/ spiciunt: sempiterna quoq uirt⁹ ei⁹ ac diuinitas. Sed ad Aristotelẽ reuertor: cui⁹ quoq sa/ pientia: ut de Socrate dixim⁹: in finẽ enituit. Iacebat suprema laborans ægritudine: ad quẽ cũ discipuloꝝ coet⁹ cõuenisset: instantiũ ut iudicio suo ꝓbatũ eis magistrũ ac doctrinæ suæ hæredem uelut testamẽtaria dispositione relinqueret: q post uitæ suæ exitũ instituerentur. Sensit Aristoteles nec compatiões odio carere: nec modicũ famæ pondus suã secum tractu ram esse sententiã: sed tam pias discipuloꝝ preces spernere nõ poterat: Respõdit itaq se cũ primũ ex cõmodo liceret factuꝝ qđ peterẽt. Ex multis quidẽ claris uiris eius auditoriũ fre/ quentantib⁹: duo longe ante cæteros stabãt: Theophrast⁹ ex Lesbo insula & Menedem⁹ ex Rhodo oriũdus: ut nulli dubiũ foret de his tantũ consuli. Nõ multo post eisdẽ illis q primũ deprecati fuerãt circũfusis obsequij causa: Vinũ inqt Aristoteles quo utor aspeꝝ & ĩamœ/ nũ ẽ: quærite mihi uel Rhodiũ uel Lesbiũ: qn poti⁹ utrũq deguståtdũ afferte: utar eo qđ de/ lectauerit. Vtrũq cũ attulissẽt: Rhodiũ poscit. Quo gustato: firmũ Hercle uinũ ait & iucũ/ dũ. Gustato dehinc Lesbio: inquit: Vtrũq bonũ: sed hoc gustu meo suaui⁹. Quo dicto dis/ cussa est omnis ambiguitas. Constabat enĩ sapient sed & modeste: ac: ut ait Aul⁹ Gelli⁹: le/ pide simul ac uerecũde prælatũ esse Theophrastũ linguæ & ingenij suauitate conspicuum. Quobrem breui post subtracto rebus humanis Aristotele: tanti præceptoris consiliũ secuti certatim se ad Theophrastũ contulerũt omnes.

C

D

De sententia sapientis Theophrasti: Pro magno & insigni amici commodo tenuis infamia subeunda est: Ca. XLV.

Ius ut adhuc p philosophoꝝ successionẽ q cœpim⁹ stil⁹ eat: dictũ haud prætereũ/ dũ reor: Pro magno inqt & insigni amici cõmodo tenuis infamia subeũda ẽ. Mini/ ma qdẽ honestatis & famæ iactura: maiore honestate: quã erga amicũ bñ merẽtem exhibem⁹ compẽsari potest. Neq ait ab hac sentẽtia noĩb⁹ terreamur q utilitas honestati: q aliena nostris postponẽda uideant: qm̃ hæc nõ uocabuloꝝ splendore: sed reꝝ ponderi/ bus extimãda sunt. Si enĩ in rebus parib⁹ aut nõ longe disparib⁹ de nostra honestate atq amici utilitate quæreret: prona & facilis diffinitio ẽ: præpõderãte multũ honestate reb⁹ om nib⁹: in ꝓposito aũt pinde est ac si parua auri lamina magno æris ponderi cõparet: Genere eni & qlitate superat: q̃titate consequent & precio uincit. Hæc Theophrasti ꝓ usu uitæ cõ/ munis (nisi fallor) satis ꝓbabilis & colorata sentẽtia est: Alijs cõtra fortasse uideat: ut libet quisq pronunciet. Mihi autem qđ ad hũc locum attinet: sapientum atq illustrium quat/ tuor philosophoꝝ sententias seruato interim magisterij atq successionis ordine explicuisse sufficit: Deinceps perpaucorum qui restãt nomina qua fors impulerit uagabor.

De sapienti doctrina Isocratis: Prudētem in cōuiuio pauca loqui: Ca. XLVI.

Socrates in cōuiuio ab his qui aderant rogatus ut eis de eloquētia sua cōmunica
i re uellet: Veniā poposcit: Quæ enī præsens locus & tempus exigit: inqt: ego nō cal
leo: quæ ego calleo nec loco sunt apta nec tempori. Sapienter. Stultum est enī non
intellecturis: aut quo dixeris spreturis uerba iactare. Inter ebrietatē igitur & iocos serij hōis
ac sobrij consilium est: ut sileat. Vnum non absimile alterius dictum: ut meminerim: huius
narratio causa est.

De Epicuro & eius sapientibus dictis ipsiusq; falsa professione philosophiæ: Ca. XLVII.

A Picurus igitur in medio suo℞ stabit: Hūc omnes lacerant: omnes huic obstrepunt:
e omnes insulāt: omnis in hunc philosopho℞ secta couspirat. Nec īmerito: Hic enī
ille (de quo Cyneas retulit Fabritio) qui sicut in cœno aurū: sic summū bonū in uo
luptatib⁹ posuit: huic uirtutem ipsam uelut sordidæ ancillulæ dñam subiecit: Ad hanc de
niq; diffiniūt referri omnia quæ aguntur ab omnibus. Effœminatū dogma & qdē infame
inter hominē & pecudem nullū statuens discrimen. At si quædam uoces & impatorū & re
gum insolentiū placuerūt: quid ꝓhibet placere aliqua ab infami licet prolata philosopho
cuius præsertim tam multa sunt & consulta sapienter & dicta suauiter: ut eis Seneca tan
tus uir: epistolas suas & fulciat & exornet? Ex quib⁹ reliqua potius q̄ ex ipsis primi auto
ris libris uulgata relinquēti: pauca quæ mihi altius insedere uisum est ab alijs semēta col
gere. Quæ ideo magis innotant: ut Seneca idem ait: quia mirū est fortiter aliqd dici ab ho
mine molliciē professo. Et rursus: qđ fieri in senatu solet: faciēdū ego in philosophia quoq;
existimo: Cū censuit aliquid qđ ex parte mihi placeat: iubeo illam diuidere sentētiam &
sequit: Pro eo libēti⁹ Epicuri dicta egregia cōmemoro: ut isti qui ad illa confugient: spe ma
la inducti: qui uelamēta ipsa uitio℞ suo℞ habituros se existimāt: ꝓbent quocūq; ierint ho
B neste uiuendū. Hacten⁹ de Epicuro elegant apud Senecā: Nūc ad ipsum de quo nobis ser
mo institut⁹ est uenio. Nunq; uolui populo placere inqt Epicur⁹: Quid uirili⁹: qd magni
ficentius: qd sapiēte uiro dignius a quocūq; uel peripatetico dici potest? Nec min⁹ libra
ratio: Nam quæ inqt scio non probat popul⁹: quæ ꝓbat ego nescio. Præclare si modo nō
uoluptatis sed uirtutis amicus id diceret. Quid enī nescire te dicis Epicure: cū unus ex om
niū grege philosopho℞ uulgaris insaniæ defensor existas: & qđ ab indoctis ebrijs in cōui
uio eructat: a te sobrio ꝓbetur in scholis? Sed omittamus hominē: quicqd dixerit ab alio
dictū extimem⁹. Idem ait: Si ad naturā uiues: nūq; paup: si ad opiniones nunq; diues eris.
Et has diuitias & hanc pauptatē in meipso sum expertus: Ideoq; dictū fidenti⁹ laudo: ergo
me tuor aduersus amico℞ iurgia: desidiā mihi an modestiā exprobrantiū: q facilius po
tuissem altius ascēdere: qđ ultro uocantē despexisse uideor fortunā. Patiētia qdē mihi op
est æterna: quādo illis obiurgādi uoluptas æterna est. Aures duraui: illis linguas nō fron
C tibus & callū supinduxi: ut ad nullū uerbo℞ uuln⁹ doleam: aut eis indigner pura fide: Sed
nisi fallor cōfusa ac ꝑuersa opinione monentib⁹ unū testor: frustra eos torqueri: qm q lon
gius in tpe ꝓcedo: eo firmius in ꝓposito ꝑsisto. Nec me piget aut pœnitet incepti: q ppe
amico℞ dementiæ tædet & miseret: quos nec tempus: nec ratio: nec uerior admonitio: nec
exemplū: nec pudor: nec fastidiū: nec metus: nec uicina mors ab erroribus reuocare pot.
Et hæc qdem de meipso loq cum amicis dulce fuit: Cū enī singulis satisfieri sine labore non
possit: simul omib⁹ ædito quiescāt: & sibi consulant: curamq; quā ꝓ me sumpserūt: pro
deponāt: Ego enī pro Epicuro statui: spretis opinionib⁹: naturā sequi: diuitias mihi q
mas ac securissimas ꝓmittentē. Quō aūt mutarer: qui ne ī hoc qdem peccare me nou
Immo si error ē: errore delecter & glorier: quo nihil pœnitentiæ magis cōtrariū esse p
sine q̄ spes salutis delinquētib⁹ uana ē. Sapiētissime ergo & hoc ab Epicuro dicit: q
salutis est noticia peccati. Nec qđ sequit ab eodem dictū obliuisci ualeo. Quippe cū
D animo Seneca iubeat: Aliquis inquit uir bon⁹ nobis eligēdus est: ac semp ante oculos ha
bendus: ut sic tanq; illo spectāte uiuam⁹: & oīa tanq; illo uidente faciam⁹. Alibi ima
riū testem exprimēs: seipsum noīauit. Sic enī inquit: Fac oīa tāq; spectet Epicurus. V
locum tractās Seneca: Scipionē eligi suadet aut Catonē: aut Leliū si Cato uideat aspe
deniq; aliquē cuius oratiōe ac morib⁹ & honestate delecteris. Saluberrime qdem ist
altero dictū: ab altero cōfirmatū est. Neq; enī dubitari potest interuentū claro℞ homi

is desit: memoriã ipsam frenũ esse animo ne in præceps peccatis urgẽtib⁹ rapiat. Qui hanc sibi meditationẽ familiarẽ fecerit: quoties ad peccãdũ labi cœperit: subibit ex recordatione uerecũdia: & manu uelut a præsente retrahet: nec actus soli: sed cogitatiões quoq; ruborẽ exprimẽt. Ita repositis animi motib⁹ testem quẽ natura negauit: imaginatio formabit & in imas pectoꝝ latebras introducet. Mihi quidem & Cato placet & Lelius & super omẽs Sci/ B pio. Sed qm̃ nostris nũc hoib⁹ consulendũ: eligite uobis Ioannẽ uel Antoniũ: Si hoꝝ du/rior sanctitas uidet: eligite ex eoꝝ numero qui & peccatũ & ueniã experti orare pro peccan/tibus didicerũt Paulũ: Augustinũ: quoꝝ nec ambigua uirtus nec censura suspecta est: ꝙ nobis q nec muta simulachra: nec lapides manufactos: nec uana phantasmata: nec scelera/tas furum & adulteroꝝ umbras: sed unũ uerum ĩmortalẽ ac uiuentẽ in sæcula deũ colim⁹: quid fictionib⁹ opus est? Meminisse sufficiet illum cũctis actib⁹ & cogitationib⁹ nostris assi/stere: nõ testem modo sed iudicem in quo iusticia & misericordia sũma est. Multæ sũt præ/terea magnificæ uoces Epicuri: quas ꝓseq & longũ ẽ & mime necessariũ: Sed una omnium regula est: Sententia placet: auctor displicet. Quis enĩ illũ: ut ait Cicero: & bonũ uirum & cõmunem & humanũ fuisse nemo neget: bonũ tamen philosophũ nullus affirmat nisi ĩ ea/dem nutrit⁹ uoluptatis officina: Qm̃ sentẽtijs clarissimis abũdans: eas (ut dixi) ad turpis/simũ finem refert. Et hinc quidem ad uni⁹ actus memoriã uocor: ubi sprẽtũ similiter aucto/rem legimus manẽte sententia.

De sapienti consilio Indidis dato Lacedæmoniensib⁹ ne crederent cuidam alteri malo consilio apparẽter bono: Ca. XLVIII.

In consilio Lacedæmoniẽsi de graui ac magna re disceptatio oborta: Hæsitãtes ani/ A mos tenebat cũctantib⁹ cæteris: uitæ quidã obscœnæ sed luculẽtæ facundiæ: reipu/licæ consiliũ salutiferũ forte dederat: tam proprijs tamq; sonantib⁹ uerbis ut ab omnibus ꝓbaretur: quodq; ille suaserat iamiam lege populi firmandũ uideret: Dum in il/lius sententiã patroni omẽs certatim ruerent: Indides un⁹ e senũ numero quib⁹ auctorita/te præcipua apud Lacedæmones ciuilis disciplina quasi magisteriũ obtigerat indignabun/dus exurgit: Et quis ĩquit uos error præcipitat o ciues: aut quænã reliqua spes salutis huic urbi est: si talibus consiliarib⁹ aditum aperim⁹? Qꝫ si consiliũ placet: oro ne id fœdari cõsul/ B toris infamia patiamur. Simul his dictis: uirum quedã fortissimum atq; conspicuæ famæ sed pigri & inamœni sermonis protraxit in medium: Cõsensuq; atq; hortatu uniuersæ cõ/tionis idem illud consiliũ enũciatione quidem rudi & incomptis uerbis adegit exprimere. Quo facto: & primi auctoris suppresso noĩe: plæbiscitum ex indiserti sententia factum est: Atq; hoc nobile & illustre consiliũ: & huiuscemodi rei suasorẽ prudentissimũ senem uocat Aulus Gellius: qui hanc historiã Aeschinis eloquẽtissimi uiri orationib⁹ scriptam refert.

De uirtute & continẽtia Xenocratis & sapiẽti cõsilio tacẽdi: Ca. XLIX.

Quam uoluptatis patron⁹ Epicurus: tam hostis Xenocrates: nec minus loquẽdi ꝙ agendi abstinens. Hic ergo cũ casu inter maledicos quosdam foret: atq; illis ex more obtrectãtib⁹ absentiũ famæ: solus cõticesceret: Interrogat⁹ cur id faceret: quia locutum inquit me aliquãdo pœnituit: tacuisse nunq;. Laudatũ hoc a sapiẽtib⁹ responsũ mi/hi pelnius ꝓbaretur: si sermonũ sæpe: taciturnitatis raro pœnituisse dixisset.

De sapienti & breui dicto Heraclidis: comparantis cursum mundi & tem/pus: flumini in idem reuertenti: Ca. L.

Heraclides ait: In idem flumen bis descendim⁹: & non descendim⁹. Sapienẽ id quidẽ A sed tam breuiter ꝙ obscure. Nempe cui hoc esset ꝓpositum & qui cognomẽ ab ob/scuritate meruerit: cæterũ incomprehẽsibilẽ temporis fugam hoc eloquio significa/re uoluit. Quæ quoniam in flumine sensibus apertior est: iccirco de flumine loqui maluit: ex quo digressus & si confestim unde emersit redeat: nomen quidem fluminis idem: aquã mutatam reperit. Recte igitur in idem flumen & descendisse & non in idem: sed in aliud dici potest descendisse. Hominis autem & si parũper occultior: nihil tamẽ moderatior fuga est. Fugit enĩ non fluminis tantum more: sed limus & umbra tenuis fuimus & fumus euro uoluente rarissimus. Nullum tam breue temporis momentũ est: qđ non aliquid uitæ de/trahat. Hæ ipsæ nos horæ quas inter cæcas uoluptates agimus ad mortem rapiunt: riden/tes ad lachrymabilẽ exitum festinamus: præcipites agimur nec sentimus: Ideoq; improuisi corruimus & repẽtinũ casum ducimus: quem ab ipso lucis lumine: quæ cernimus uniuersa

prænunciant. Irrequietus enim cœli motus nihil in hoc ambitu linquit ĩmotum. Nihil ma
net eoꝝ etiam quæ ſolidiſſima iudicanť: Nec opera tantũ hominũ: ſed naturæ alternanť &
intereũt: Corruũt rupes: tumeſcũt ualles: alta iuga mõtiũ campis æquabunť: Auertěť flu
mina & nouos alueos quærẽt: alia areſcẽt: alia ex terræ uiſcerib⁹ erũpent: Hic ſe artabit: hic
B laxabit pelagus: nec diu littoꝝ ſpecies eadem erit: Piſcator ueniet in aratoris fines: & quæ
nũc puppib⁹ ac remis quatiť: aratro ſulcãda regio eſt. Hæc fiũt ſemel: & facta ſunt: oĩa ſecū
tempus trahit: omnia abſorbet: omnia circũuoluit ac miſcet: nihil ſtare ꝑmittit: Et magna
mutanť & mĩma. Calamus hic dum iſta ꝑcurreret: ter mutat⁹: ter mihi ferro caſtigãdus fu
it. Hanc tantam tempis & cum tempore reꝝ omniũ celeritatẽ cernebat Heraclides: ſed af
fectator breuitatis ambiguæ pauciſſimis hæc uerbiſ impleuit. Quæ mihi quidẽ omĩa a pri
mis annis & lecta & audita & aſſeruata memoriť: ſed diu tenaciť credita: nũc tandem tam
comperta ſunt ut pene manib⁹ palpenť: nec aliter ãnos numerare cœperim ꝙ̃ ſolebã dies.
Sic me rapi uideo: ſic remanere nihil poſt tergũ ſtupeo: ut rudis uector ſecũdis flatib⁹ pro
pe cõuulſa littora nota circũſpiciens ex oculis eripi & arenam quã pedib⁹ ante calcauerat &
C ſedente uaneſcere. Cui: ut Virgili⁹ ait: terræq; urbeſq; recedunt. Certe maiori hominũ par
ti ſedenti & ocioſe & qđ admiror nõ ſentienti tempus & mortalia cũcta præterfluũt: Hinc
eſt ut in extremo longæuæ uitæ poſiti ſe ſenuiſſe nõ intelligãt: qđ ſollicitudines & uigiliæ
teſtanť: quas ꝑfecto nõ tam cupide ſuſciperẽt ſi ſupuacuas ſcirent. Scirent aũt ſi forte expur
giſcerenť & ubi ſunt aliqñ reſpicerẽt. Idem enĩ talib⁹ euenit (ut in eadem ſimilitudine uer
ſer adhuc) qđ in his qui ĩmẽſum maris ſpaciũ dormiẽdo cõficiũt: Prius enĩ in portũ dela
tos nauticus fragor excitat ꝙ̃ ſoluiſſe ſe nouerint.

Quis debeat dici beat⁹ & quis nõ ſecũdũ Anaxagorã philoſophũ: Ca. LI.

Naxagoras interrogat⁹: q̃ſnã eius iudicio beat⁹ eſſet: Nullus inqt eoꝝ quos tu bea
a tos putas: Inť illos potius habitat quos miſerrimos reris. Nõ diuitijs ſuis oppreſ
ſus: nõ honorib⁹ tumens: non uoluptatib⁹ eneruatus: ſed uel auiti ruris non ami
colonus: uel ꝑpriæ diſciplinæ modeſt⁹ poſſeſſor ac ſobri⁹: ſua ꝙ̃ uulgi eſtimatiõe fœlicior.

De dicto Hecatonis: Si uis amari: ama: Ca. LII.

Ecaton quoq; ab hoc contubernio repellẽdus non uideť. Cui⁹ ex multis hoc pla
h cuit: Ego inquit monſtrabo tibi amatoriũ ſine medicamẽto ſine herba ſine ulli ue
nefici carmine: Si uis amari: ama. Eleganť artib⁹ magicis ſeria indicit. Non eſt ne
ceſſe Theſſalica tempe fixis ĩ terrã oculis luſtrare: & per Herculeos calles Medeæ ſtupẽ
teras herbas internoſcere: Nõ ferino ritu corꝑib⁹ humanis particulas rapere: & informa
deformare cadauera: Non carminib⁹ tartarum & elemẽta concutere. Licet ferales ſuccos ab
amatis labijs auertere: licet ſpiritib⁹ & ſepulchris parcere. Ad id enĩ qđ cupim⁹ cõpendio
or & honeſtior uia fert: Si uis amari: ama. In cæteriſ quidẽ rebus diuerſi generis compenſa
tio admittiť: amor amore penſandus eſt.

Qꝫ Cretes inimicis ſuis maius malum nõ optant ꝙ̃ delectationẽ ex mala cõ ſuetudnie prouenientem: Ca. LIII.

Retes in turba exemploꝝ ſunt. Cum enĩ cæteri mortaliũ inimicis ſuis aſpera quæ
c libet ac triſtia: mortem: exiliũ: pauperiẽ: ignominiã imprecenť: hi ſolũ delectationẽ
orant: ſed eam quæ ex mala cõſuetudine percipiť. Et hi qdẽ qđ de Tito Coruncā
neo & Marco Curio ſupra diximus: uerbo mitiſſime: re atrociter. Profecto enĩ ꝑtinacium ma
loꝝ actuũ iucunditas præceps ad interitũ uia eſt.

De cõſilio Panætij philoſophi cõtra inſultus & pericula hui⁹ mũdi: Ca. LIIII.

A Anætij philoſophi illuſtris ſentẽtia hæc ẽ: Decere animũ ſapiẽtis uiri inter tumultus
p & pericula rerum humanaꝝ poſiti circũſpicere omnia: & undiq; ingruentia mala
præcauere. Itaq; ſemꝑ ꝑmptum expeditũq; ad omnes inſult⁹ uitãdos tolerãdosq;
conſiſtere: Sicut athletæ ſolẽt ad certamẽ brachijs elatis & toto corꝑe præꝑari: nec minꝰ ani
mo ne qd oĩno repentinũ aut improuiſum accidat. Magnificũ prorſus & ſalutare cõſilium.
Quis enim labores ac humanæ uitæ diſcrimina: quiſ caſus uarios enumeret? Hinc fortuna
ſæuit: hinc blandiť: hinc iuuent⁹ effundit: hinc ſenect⁹ trahit: hinc morbi obſidẽt: hinc imi
nať mors: hinc alienis & externis motib⁹ q̃timur: hinc intrinſecis & noſtris. Suꝑbia attol
B lit: met⁹ deijcit: ſpes ſuſpẽdit: cupiditas inflãmat: gaudiũ dilatat: dolor anguſtat: liuor tabe
cit: gula ſollicitat: accẽdit ira præceps: & quotidianũ ac blandũ malũ adamãtinos animos

flectit luxuries. Quis autẽ inter hæc tutus: qs intrepidus nisi sit demẽs? Quis unq̃ athleta
tam periculoso se credidit duello? Illi qdem singulis hostib⁹ occurrũt: nos cum mille cõgre/
dimur. Itaq̃ nõ tantũ athletarũ more: ut uult Panæti⁹: exerti: sed Romanorũ ducũ q exer/
citib⁹ præsunt: donec in patriam cõtigerit ꝑuenire: ueluti iam dimicãdum sit: instructa uir/
tutũ acie semꝑ ad pugnã parati simus si in terra hostili inter tot insidias salui esse cupimus.
Sed Panætio suus quoq̃ discipulus iungendus est.

De sententia Possidonij discipuli Panætij: Ca. LV.

Num eruditorũ diem plus placere q̃ imperitorũ lõgissimã ætatem: inqt: Possidoni/
u us. Præclare: Neq̃ enĩ tempus metiendũ est qd fœnerãtes solẽt: sed uirtus & gesta/
rũ rerum gloria: quib⁹ nihil est cõmune cũ tempe. Nõ illius finib⁹ artant: sed ꝓprijs
quos nihil laxat: nihil angustat: In quãtalibet breuitate multũ patent. Hinc præclaros iu/
uenes uidem⁹ & obscuros senes: quorũ noĩa si ad alienigenas ꝑferant: subit audientiũ ani/
mos opinio diuersa. Fama enĩ crebrior & rerũ multitudo apud uulgus: senectutis argumẽ/
ta sunt. Vidi ego quorũdam tam gloriosam adolescẽtiã: ut ad eos uisendos de longinq̊ ue/
niretur: dũ interim senes ac decrepiti uicinis etiam incogniti laterent: Audiui affirmantes
nunq̃ se nisi oculis suis ꝓprijs fuissent fidem ætatis habituros: Quosdã enĩ sibi defunctũ:
alios senem finxisse eũ de quo tanta fama. Itaq̃ cõgressu primo stupuisse qd euenit ignorã/
tibus: quãto lætior sit sapiẽtis iuuẽt⁹. Mihi: ut ait Possidonius: unus etiã peritorũ est placi/
tior dies q̃ stultorũ ætas. Hoc in urbib⁹ euidentissimũ est. Quã enĩ aliam ob causam Roma
atq̃ Carthago circa qngentesimũ annũ formidabiles & toto orbe notissimæ fuerant: cum
tot urbes aliæ: & ꝑ Europam: & per Africã ꝑmutãdis mercib⁹ aut agris fodiendis ingloriæ
bina aut terna uel eo ampli⁹ egerint annorũ milia finitimis inauditæ? Persuasũ uulgo scio
Romã omniũ urbiũ esse uetustissimã: cũ ne sit longi⁹ abeundũ: in circũitu ei⁹ multas uetu/
stiores esse certũ est. Sed hãc eius opinionẽ: ut dixi: ingens & singularis gloria cõflauit.

Q secundũ Anacharsem philosophũ: leges urbium simillimæ sunt aranearũ
telis: & quare hoc: Ca. LVI.

Nacharsis philosoph⁹: ꝓprie admodũ ac prudent: urbiũ leges aranearũ telis simil/
a limas dicebat. Sicut enĩ illæ imbecilla aĩantia inuoluũt: frangũtur a fortib⁹: sic hæ
pauperũ delicta puniũt: a potẽtib⁹ cõtemnunt. Qd Catonis dicto cõuenit superius
relato de furib⁹ publicis ac priuatis. Dies aũt deficiet si ꝑgim⁹ philosophorũ uniuersa com/
plecti. Iam igitur & poetis Graijs aditum pandamus.

Q rerum experientia & plura uidere multum confert ad sapienti/
am acquirandam: Ca. LVII.

b Omer⁹ Vlyxẽ suũ: sub cui⁹ noĩe uirũ sapientẽ ac fortẽ uult intelligi: terra mariq̃ iacta/
tum fecit: & carminib⁹ suis toto pene orbe circũtulit. Qd imitat⁹ uates noster: Aeneã
quoq̃ suũ ꝑ diuersa terrarũ circũducit. Vterq̃ cõsulto. Vix enĩ fieri potest ut aut sapientia
cõtingat inexperto: aut experiẽtia ei qui multa nõ uiderit. Vidisse aũt multa hærẽti in uno
terrarũ angulo: uix potest euenire.

De sapienti procacitate & deliberatione Simonidis super questione: Quis
aut qualis esset deus: Ca. LVII.

Imonides poeta: suauis & uir doct⁹ ac sapiẽs (ut ait Cicero) ab Hierone Siculo ro
f gat⁹ edicere qdnã aut q̃lis esset deus: ad deliberãdũ uni⁹ diei spaciũ poposcit. Id cũ
fluxisset: reuocat⁹: & qd pridie quæsitũ erat iussus absoluere: biduũ postulauit. Eo
rursus elapso: petijt q̃triduũ. Et cũ sic sæpe spaciũ duplicasset: admirãs⁹ tyrãn⁹: qd sibi pro/
crastinatio hæc uellet ꝑcunctat⁹ est. Quia q̊ diuti⁹ inqt cogito: eo mihi species uidet obscu/
rior. Prudent nõ temerarie & ĩpudent: ut qdã solẽt: haud alit uerbis deũ cõscribẽtes q̃ si
uel is hũanis ĩtellectib⁹ capet: uel ipsi nũc de cœlo ueniẽtes ĩterfuisse dĩnis cõsilijs meruisset.

Q secundum Aristophanem leo non est educandus in ciuitate: &
quid hoc significet: Ca. LVIII.

a Ristophanes comic⁹ Periclem quẽ uirũ cautissimũ fuisse cõstabat: finxit ab inferis re/
uertẽtẽ: & ciues suos monẽtẽ: nõ oportere ĩ ciuitate leonẽ educari: si educat⁹ fuerit obse
qui oportere. Persuadere uolens hoc figmẽto adolescentib⁹ generosis ac præferocib⁹ habe/
nas substringi debere: postq̃ laxatæ sint: sero cõtrahi ĩmodica frenũ recusante licẽtia. Posse
igitur inimicũ libertati nimiũ fauorem potẽtib⁹ negari: cõsecutis eripi non posse.

De doctirna Philladis Histrionis dicentis: In scæna nil magis magno duci conuenire ꝙ cogitare pro subditis: nam sic cōmodius magnitudo eius exprimitur. Ca. LIX.

A Omœdia ĩ scænam breuis est transit⁹. Quis & illam crederet exempla sapiētiæ mis
c suram? Phillades histrio qui primũ uetustũ & inconditũ saltādi morem prædecessorũ
nouitate ꝑmutasse tradit. In illa arte clarissim⁹ discipulũ habuit Hylam noie: quẽ
cum impense admodũ usq; ad paritatis atq; ad æmulatiõis studiũ erudisset: & iam pro di
scipulo aduersariũ haberet: cœpit eum obseruare tam sedulo ut sæpe iusteq; redarguēs spe
ctante populo Romano se adhuc supiorem approbaret. Vno audito cõiecturari reliq̃ li
bit. Saltabat Hylas canticũ cui⁹ græca clausula latine sublimem sonabat & ingentē. Hanc
B uero magnitudinē atq; altitudinē Hylas sese attollens dilatansq; ueluti corpore metiend
repræsentabat. Non abstinuit Phillades: sed ex ipso consensu spectantiũ exclamans gra
uerbis increpuit. Tum coactus a populo idem canticũ saltauit. Cũq; ad id qđ in altero re
prehenderat peruenisset: nõ sese extulit: non effudit: sed cõtraxit: finxitq; meditantē doctr
dem & prudenter: Qm̃ nil magis magno duci cõuenire censuit: ꝙ pro subditis cogitare:
aliter cõmodius magnitudinē eius exprimi.

De sapientibus prouerbijs & doctrinis Publij histrionis tam ex libris Senecæ ꝙ ex Saturnalibus: Ca. LX.

A Vbliũ quē in philosophis inseruit Seneca: ab historicis nõ excludã: ubi ꝓpositũ
p ex oĩ hominũ genere memorãda congrere. Hui⁹ eqdē int mimos multa tam grauit
tãq; magnifice dicta sũt: ut e medijs philosophiæ fõtib⁹ eruta uideant. Et sicut e
epl̃is ad Luciliũ nõ ex calceatis sed ex coturnatis discēda sũt. Vnũ eius dictũ ille locus ha
bet. Alienũ inquit est omne qđ optãdo euenit. Quid aliud hic dicit iocoꝝ artifex: ꝙ Bia
patria capta nudus fugiēs (siue ille sit Stilbon) nihil eoꝝ quæ fortuna tribuit suũ putans
Quædam eius præcepta sensib⁹ uberiora ꝙ uerbis in Saturnalib⁹ ãnumerata sunt. Hæc
qm̃: ut ibi scriptũ est: lepida & ad cõmunē usum accõmodatissima & singulis uersib⁹ circũ
scripta sunt: & breuitate & gratia ne excludant impetrãt. Quæ tametsi nescio qualit o
B fere Senecæ ꝓuerbijs inserta reperiam: siue ipse: siue alt: siue quispiã de alieno liberalis fue
rit: ꝓprio tamē auctori surripiēda nõ arbitror. Sunt tamē huiusmodi. Bñficiũ dando acce
pit qui digno dedit. Feras: nõ culpes qđ mutari nõ potest. Cui plus licet ꝙ par ē: plus uult
ꝙ licet. Comes facũdus in uia pro uehiculo est. Hæredis fletus sub ꝑsona risus est. Furor
fit: læsa sæpius patiētia. Improbe Neptunũ accusat q iteꝝ naufragiũ facit. Nimiũ altercando
ueritas amittit. Pars bñficij est qđ petit si cito neges. Veterē ferēdo ĩiuriã inuitas nouam.
Nunꝙ periculũ sine periculo uincit. Frugalitas inserta est rumoris boni. Ita amicũ habeas
ut hũc posse fieri inimicũ putes. Hæ Publij sunt sentētiæ: in quarũ singulis aliquãtisper m
sistere nõ grauarer: nisi quia tractat⁹ sapiētiæ inter insipiētis man⁹ nescio quo pacto supra q
putauerã excreuit: & ad finē ꝓpero. Hæc dixisse satis ē: has mihi sentētias nõ tam histrionis
ꝙ philosophi uideri: facileq; omnes oĩno meo iudicio ꝓbari: præt penultimã: quã nõ line
causa Seneca uelut sibi aduersam liqt: atq; ultimã: de q̄ qđ cũ Cicerone sentirē: diximus.

Q2 secundũ Laberium uictoria humana est instabilis: & qui præcedit sequitur: & qui uincit postea uincitur: Ca. LXI.

Aeterũ pro tot Asiæ regibus aut populis in Capitoliũ secutis: currus triũphantiũ
c Romanoꝝ sufficiat ad uindictã: ꝙ nũc Roman⁹ eques a conciuib⁹ longe distractus
Asiaticũ uictorē suũ in hoc opere subsequit. Laberius inter eos qui mimos scrip
tarũt diu clarissim⁹: uictus tandem est a Publio. Quippe a quo nũc talium studiosus nemo
non uict⁹ est? Qđ & Iulius Cæsar diffiniuit his uerbis: Fauente tibi me uictus es Laberi
Cyro. Et Laberius ipse tam æquanimit tulit: ut uictum se sine altercatione fateret his sapi
entiæ plenis & memoratu dignis uersibus: Non possunt primi esse omnes omni tempore.
Summũ ad gradum cum claritatis ueneris: Cõsistes ægre: & citius ꝙ descendas decides.
Cecidi ego: cadet qui sequit laus est publica.

De prouerbijs uulgaribus: & ipsorum commendatione ĩ generali & in speciali: Ca. LXII.

A Vnc quædam & sine auctore famosissima: longo usu in prouerbium uersa: & ceter
n omnium hominum approbata consensu; qualia sunt: innumerabilia ĩ sermone uulg

gari:quæ uel horrens uillicus uel tremẽs anus sic enunciet interdum:ut mirari nos cogat & subsistere:& repetiti uerbi laudare sentẽtiam:acumen:ornatum:uim:sonum:magnificentiam:breuitatẽ. Deniq; uel in silentio fateri:nihil de tali re melius : nihil uerius : nihil sapientius : nihil elegantius etiam ab eruditissimis & disertissimis dici posse. Nimirũ a talibus nec ab aliis a primordio dicta sunt:licet ea postmodũ & spectata ueritas & memoriæ amica breuitas in uulgus effuderunt. Multa quoq; huius generis passim per auctorꝝ libros offendimus:ex quibus exempli causa pauca subiecimꝰ. Fortes fortuna adiuuat. Obsequiũ amicos:ueritas odium parit. Sine Libero & Cerere friget Venꝰ: Licet hæc apud Terentiũ sint. Item qđ inter Senecæ uerba cõnumerant. Auarus nihil recte facit nisi cum moritur: Sic est profecto: Viuens enĩ nulli bonus nec sibi nec alteri : moriens hæredẽ uoti compotem facit: & securis liberat nulli malus. Itẽ illud: Summũ ius:sũma iniuria: Qđ sane:ut Cicero uult in officiorꝝ libris:intelligit̃:& sanam habet sententiã:si non ad localem unionẽ contrariorũ trahitur:& non minus sapiẽter dictum apparebit:ubi in animũ uenerit:quãto plura flagitia in magnis urbibus ꝙ in solitudine perpetrant̃. Superuacuũ per singula discurrere: Hic raptum filiæ: ille uxoris adulteriũ: Alter fratris:alter nati uiolentã mortẽ deflet. Hic ĩmeritum carcerem:hic eculeũ passus est:hic furtum pertulit: hic rapinam:hic præsidis : hic potẽtioris uicini sup̃bia quatit̃:hic de uerborꝝ:hic de uerberũ indignitate conquerit̃ : hic auito lare pellitur:hic obscœno premit̃ seruitio. Tot iniuriarꝝ modis leges non sufficiunt. Atqui hæc in mediis urbibus fiunt præcipueq; illustribꝰ:mirum cum has cõstet summo iure subsistere: Alioq̃n ruituras quis neget? Sed ut uetus ꝓuerbiũ testatur: hæc prorsus aduersa simul stant: Summũ ius:summa iniuria. Nec illud sapiẽtiæ uacat græcum ꝓuerbiũ: quo iubemur:ut Quã quisq; nouit artẽ in hac se exerceat. Id ꝙ male seruet̃ nostris præsertim temporibꝰ:quis non uidet:qui uel tenuiter ad humanos actus oculũ deflectat? Hic legũ peritus in bellum ruit: Ille armis exercitus forꝝ terit. Iste dñio genitus mercibꝰ ac fœnori studet: Ille aratris natus:a ligonibꝰ ad tyrannidẽ aspirat. Hic disputator argutus cõtionantibꝰ obstupet:hic contionator egregius dialecticis syllogismis inhiat:uterq; manũ calamo applicat. Et quia sibi aliquid uidetur intelligere : ardet libros componere:seq; notum facere posteritati. Qua in re me quoq; cum cæteris arguo:& ardens famæ desideriũ totq; diurnos ac nocturnos labores meos:forsan effectu carituros atq; interim ad alia etsi non speciosius:certe fructuosius conuertẽdos. Non est cuiusuis ingenii libros scribere : Magna quidem res ẽ & singularis & difficilis & paucorꝝ hominũ. Sed multa inquis intelligo:multaq; longo studio quæsiui:cur me a scribendo dehortaris? Quia fieri potest ut recte quis sẽtiat:& id qđ sentit polite eloqui non possit. Quis hoc? ꝓfecto Marcus Tullius. Et si nullus diceret:unusquisq; tamen ita esse fatebit̃:cui non sit insitũ pro uoluptate potius ꝙ pro ueritate contendere. Quid igitur faciam dices? Si consiliũ poscis:accipe qđ ego impetu animi raptus mihi ipsi nequicq̃ sæpius inculco. Studium tuũ ambitione careat ac pompa:saluti inuigilet nõ gloriæ. Profecisse te depulsis tenebris ignorãtiæ:uel ad intellectus lumen dũtaxat uel etiam linguæ claritatem agnoscis:deo gratias agens utere bono tuo æquanimit̃:humiliter:& ubi facilius ac fœlicius potes ingeniũ exerce: Scribere autem eiꝰ rei peritis linque:memor Graii ꝓuerbii qđ nunc in manibꝰ est: Ita forte mẽbranis parcetur:faciendiq; libros aliq̃s erit modus. Sed instabis: Ego laborem non metuo:nec aliter ꝙ tu scribendi ꝓpositũ frenare possũ quid hic præter temporis ac studii iacturam reprehẽsibile est? Respondit idem Cicero: Mãdare quemq̃ inquit cogitatiões suas litteris:qui eas nec disponere nec illustrare possit nec delectatione aliqua allicere lectorem:hominis est intemperant̃ abutentis & ocio & litteris. Vides igitur non sapientiæ tantum:sed modestiæ causa temperandũ. At rursus urgebis & inculcabis mihi Satyricũ illud : Tenet insanabile multos scribendi cacœthos:quid fiet:abstinere non possum ab hoc mũdo delectabili:da ueniam. Hãc negare nequeo morbo simili laborans: Id tibi tamen mihiq; denuncio euenturum qđ ibidem Cicero subiũgit: Suos inquit libros ipsi legant cum suis:nec quisq̃ attingit præter eos qui eandem licentiam scribẽdi sibi permitti uolũt. Hactenus mecum cum lectore rixatꝰ sim:deinde ad propositũ reuertor: Quã quisq; nouit artem in hac se exerceat. Metiat̃ seipsum quisq; nec qđ pulcherrimũ sed qđ aptissimũ sit cogitet:sibi atq; illud arripiat: Nũc aũt aliena miramur:nostra cõtẽnimus:& incõsulta gloriæ cupidine nõ nostris actibꝰ exercemur. Ipsi deniq; uim naturæ niti mur inferre: Minime igitur mirum est si studiorum nostrorum tales sunt exitus. Et de his quidem atq; horum similibus nihil amplius.

De contemptu diadematis inominati regis secūdū Valeriū: Ca. LXIII.

Nter auctore carentia apud Valeriū innominati regis dictum ponā: qui oblatū dia-
i dema non confestim supimponēs capiti: cum animo & manib⁹ diuti⁹ uersasset: his
ad postremū uerbis usus est: O charū & illustrē potius ꝙ fœlicem pannū: cuius si
quis discrimina curasq & molestias præuideat: de terra subleuare negligat. Sapiens dictū
fateor: sed tum quoq regem dicerem: quādo historiæ aditum uiderē diadema eum cū uer-
bis abiecisse. Crebri enī sunt regnoꝝ ac rerum tempaliū dn̄atores: rarissimi contemptores.
Nec sine causa dictum reor a poeta: Aude hospes contēnere opes: quia arduus & paucorū
mentiū est ille contemptus.

Qꝫ nullū maius suppliciū de hoste optari potest: ꝙ ꝙ papa fiat secūdum Ha-drianum papam: Ca. LXIIII.

Egio simillimū pontificale uerbum: Tempus ē enī iam ad ætatem nostram descen-
r dendi: Hadrianū Romanū pontificem sæpe dicētē audiuisse: Polycrates refert qui
sibi præfamiliaris fuit: nullū se ab hoste suo quolibet maius suppliciū optare ꝙ ut
papa fieret. Et profecto nisi fallor: summi pontificat⁹ sarcinam quæ uulgo fœlix & inuidio-
sa uidetur: humeris subijsse difficillimū & gloriosum miseriæ genus est: His dico qui eā se
ab omni contagio præcipicioq præseruare decreuerūt. Reliquis enī quāto leuior uidetur tan-
to funestior status est. Videt̄ itaq apud utrosq formidabilis. Qđ si ille fatebat̄ qui id non
paucis diebus pertulit: quid illis uideri debeat qui sub fasce senuerunt?

De Roberti regis Siciliæ sapientia: & prudēti dispositione quo ad omnia in morte sua: Ca. LXV.

A Ed noīe truncus erit & informis sapiētiæ tractatus absq Roberti noīe. Nec ego nūc
f uitā ei⁹ quæ tota moris ac sapiētiæ norma ē: nec longe ætatis acta cōmemorare: q-
bus solis uł poetico uel historico sermone: quātūq præsens īpetus animo suaserit
integer retexēdus nobis liber ē: si largiēte deo studijs nostris ociosum tempus affulserit. Ut
si quid apud posteros fidei aut gratiæ noster labor īueniet: nepotū populus intelligat huic
ætati nostræ regē cōtigisse: quē nulla nō sapiētissimū ætas dictura sit. Quis enī iclytū nomē
eius ope nostra nō ægeat cōtraq poti⁹ nostrū eius auxilio: & claritatē & diurnitatē sperare
queat: tamen tam digno tamq honesto officio fungi dulce erit pmixtisq noib⁹ amborum re-
giam famā nulli⁹ indigā: debito obsequio psequi: ppriā uero & illi⁹ radijs illustrare: & iam
parit̄ fortassis extēdere. Quis enī libꝝ q de Roberto rege inscript⁹ erit abijciat? Quis non
cupide quocūq stilo scriptū relegat? Hoc nēpe pposito precib⁹ quas heu supremo nostri-
B mus digressu fundere dignat⁹ est ilicet acqeuim⁹: ut Africam sibi Scipioni deniq nostro di-
carem⁹. Quāta aūt nobis uoluptas erit de illo scribere: cui tam libēti animo de illo scripta
sacrauimus? Qđ deniq iucundū cū uenerit: quo nihil in terris dulcius iam nūc cogitatione
præsumim⁹? Veꝝ & si uitā differre cogimur: mortē saltē liceat attigere: Immo uero uitæ me-
lioris exordiū: quis enī mortē dixerit? Decubuerat corpe quidē languidus: sed animo ala-
cri & infracto: nullus dolor: nulla cōsternatio: nullus egrediēdi metus: nullum manēdi desi-
deriū: in illo præsertim habitaculo: ubi tanto cum honore pmanserat corpis ergastuli ar-
tusq satis fatiscētes uelut totidē libertatis suæ uincula cernebat: Arebat cutis & uitalis ca-
lor infra senile pectus: iam redactus assidue decrescebat: ingemiabāt morbi: rarescebāt spiri-
tus: trāsibat dies ultim⁹: extremæ horæ tempus instabat. Nullæ interim querelæ: nullæ pas-
sius lachrymæ fluebāt: cū alienas abstergeret. Sentio qd mihi argutus nūc lector obiiciat:
Fortitudinis hoc poti⁹ ꝙ sapiētiæ uideri. Nō inficior: non contēdo: sciens & uirtutibus in-
esse cognationē quandā: & hūc ipsum de quo loqmur omnib⁹ usq in miraculū abundasse.
Hoc sane qđ sequet̄ ad qđ per tot præambula tendebat: stilus sapiētis & uniuersa circum-
spicientis atq in extremis solito iudicio fruētis animi signū est. Quid enī phibet qđ in sin-
C gulis uel regib⁹ uel philosophis mirat̄ antiqtas? In hoc (dicendū est enī sæpi⁹) & rege sin-
& philosopho posteritatē admirari. Nouerat se suis esse charissimū: seq id meritum gaude-
bat qb⁹ grauissimū se mœrorē relinquere cert⁹ erat. Videbat adolescētulos regni successo-
res: & ætatē multis obiectā periculis uerebat̄. Nouerat sacrū religiosæ cōiugis arcanū dispa-
e sæculo illo adhuc supstite: meditātis. Tuto qdē poterat illustri fœminæ regni pondus cō-
mittere: Poterat illi aīo supædificare quātūlibet fūdamēta: nō deerāt nisi ipsa: qđ cum so-

cuit:ꝗuis miſerata caſũ publicũ ſaluti ꝓpriæ ſuccurrere maluiſſet:ſeq́ȝ poſt ſepulchꝝ tanti
cõiugiſ mox ĩtra ſacroſ parieteſ monaſterij ſepeliſſet: ad altiora ſuſpirãſ. Hoc muliebre ꝓpo
ſitũ iã pridẽ cognitũ multa uoluẽtis aĩm angebat qs habenas reꝝ poſt ſe flecteret: qs regnũ
ſtat⁹ accipet. Circũſpiciebat ſcopulos: meminerat ꝓcellaꝝ & ab aqlone & ab auſtro uẽtu D
raſq́ȝ præſagiẽs tempeſtates gubernator egregi⁹: clauũ cõmiſſur⁹ inexpertis: qd miꝝ ſi ſol/
licitudinũ uariarũ fluctibus æſtuabat? Tot difficultatib⁹ rerum: quæ uegetum licet ac uali/
dum fatigare debuiſſent: moriẽs indefeſſo animi uigore conſuluit. Primũ omniũ flentes ac
eius conditionem miſerantes: magnifice caſtigatos docuit nil ſibi triſte: nil aſperũ: nil miſe/
rabile: nil moleſtũ: deniq́ȝ nil niſi ſuaue prorſus & iucundũ morte cõtingere. Satis ſe iuxta
Cæſaream ſententiã uel naturæ uixiſſe uel gloriæ: optare ſe iam ex corporis ſtatione diſce/
dere: ſperare ab hoc mortali ſolio digreſſum ad ſtabiliora regna proficiſci: Minime itaq́ȝ lu/
gendum: ſed omni gaudio ꝓſequendũ iter ſuũ. Quid multa? Sic omniũ gemitus oratione
compeſcuit: ſic omnem miſeriaꝝ mortis opinionem ex audientium pectorib⁹ extirpauit: ut
nunc uſq́ȝ ſeſe fœlices arbitrent̃: quibus illum ex ipſa morte cõtionantẽ contigit audire: nec B
morientis cubiculo ullas philoſophoꝝ ſcholas præferãt. Demũ aduerſus ſingula quæ ter/
ribilia ꝓuidebat accõmodata remedia ueluti præſtitura uenenis antidota dictauit: Regni
gubernacula ſucceſſorib⁹ quos matrimonio iunxerat tradidit: Identidem admonẽs: Hoc
iſtud cõſilio: hoc illud periculũ declinate. Sic cum ſubiectis: ſic cum amicis: ſic cum hoſtib⁹
uiuite. Hæc & alia ſimilia: cum ſolita & aucta magis maieſtate dixiſſet: tota mente in deum
uerſus expirauit: & e corporeis uinculis lætus exceſſit. O fœlicem perfectamq́ȝ ſapientiã: in/
ter mortis anguſtias cum cæteris hominib⁹: ne dum rerum externarũ: ſed ſui etiã ipſius uix
ulla ſupeſt memoria: ita ſecum omni ex parte cõſiſtere: ita ſupſtites conſolari: tanq̃ȝ nõ ip/
ſe: ſed hi morituri ſint: ita res ſuas diſponere ceu rus peteret non ſepulchrũ: Et regno qdem i
longũ cõſuluit: modo uoces abeũtis animis ĩhæſerint: nec (qđ multũ uereor) externis uitæ
conſilijs euaneſcant: Ego autem hactenus domini mei finem referens: inter contrarios affe/
ctus diſtrahor: & amara quadam paſcor dulcedine: nec unq̃ȝ niſi lachrymis coactus ab hoc
ſermone diuellerer.

De ſapiẽtia Maphei uicecomitis Mediolani: & de ſapiẽti recuperatiõe per/ ditæ patriæ ſuæ: Ca. LXVI.

m Apheus uicecomes: uir hac ætate prudẽtiſſim⁹ ẽ habit⁹. Is Mediolanẽſi patria præ/ A
potentis inimici uiribus pulſus: dum ad Canem magnũ Veronenſem exulum atq́ȝ
inopum: ut iam diximus: hoſpitale notiſſimũ confugiſſet: turbas hominũ atq́ȝ con/
ſpectum uitans: qđ curis grauiorib⁹ preſſi ſolent: procul a ciuitate ſolitariũ: ut aiũt: ſibi ele/
git habitaculũ. Vbi cum breui tẽpe deſerti ſenis exilium ludibriũ eſſe inciperet: ꝙ fama
loqueret̃: ſolum ac uagantẽ dies integros ſupra ripam Benaci lacus agere: ſuperbus hoſtis
unũ ex ſuis ad eum illudẽdi gratia miſiſſe traditur. Qui ſoliuagũ ut audierat proſpiciẽs: ali
quãdiu contẽplat⁹ acceſſit: & domini ſui uerbis quæſiuit: Primũ qd illic ſolus ageret: Re/
ſpondit ſenior: Retia tendo ſolus ideo ne quis obſtrepet. Subſecutus nũcius: Qui me inqt
dirigit: ſcire cupit ex te quibuſ uijs & quando ſperes in patriam reuerti. Et ille: Eiſdem inqt B
quibus egreſſus ſum: Sed non anteq̃ȝ flagitia ſua ſceleribus meis præponderare cœperint:
tunc me purgatũ leuioremq́ȝ remeare: illum ponderibus ſuis deſcendere ac præcipitem agi
neceſſe eſt. Qđ cum Mediolani dño renũciatũ foret: exclamaſſe unũ ex aſtantib⁹ ferũt: Se/
niculus ille ex omnibus quæ habuerat nihil præter ſpem ſenſumq́ȝ retinuit. Nec dum tamẽ
tuto contemnit̃. Et profecto ſapient̃ ad utrunq́ȝ reſponderat. Primũ qđ ſecretũ eius ꝓcul
ab omniũ turbis ageret. In ſecũdo enim non ſapiens modo: ſed uates fuit. Siqdem nõ mul
to poſt: hoſtis exuperante nequitia: cui inſolẽs dabat alimẽta fœlicitas illo deiecto: ipſe ui/
ctor in patriam redijt. In qua uſq́ȝ in præſentẽ diem ut uidemus ipſius & nepotes dominã/
tur & filij.

De religioſo qui conuiuiũ ad craſtinũ refutauit: quia craſtinũ non habebat: Ca. LXVII.

d Ictum unũ audire placuit: & referre delectat. Religioſus quidam uir ſpectatæ ſancti/
tatis ac iam ſenio grauis ad inſequentis diei conuiuiũ inuitatus: Si quid ait nũc ex
me uultis præſto ſum: qd uero cras agẽdũ ſit: uos qbus uacat cogitate: Ego enim a
multis ãnis craſtinũ nõ habui. O fœlix ſi uera memoraſti. Quid enĩ miſerũ formidare põt

q craſtini curis reſecatis: hũc diẽ ut extremũ ordinat: ut extremũ aſpicit: Omniũ rerũ ſuarũ ĩ expedito ratiõẽ habẽs: nec de præteritis nec de futuris anxi⁹. Sũma hunc & ſacra cũ delectatione uiuere neceſſe eſt: impletiſ uitæ officijs & ſarcinulis rite compoſitis: adhuc int hõmines cunctantẽ & nihil iam præter dei reuocantis imperiũ expectantẽ. O iterũ & iterũ fœlix: nec ſcio an fœlicior: ſi dicere poſſes qđ eſt apud Senecam: Iam paratus nihil cogitare de die toto cogitare arbitror: alioqn ſtulte ſe artaſſe ad ueſperam.

De ſapienti uſu & doctrina Brixienſis circa eruditionẽ propriorũ liberorum: Ca. LXVIII.

A q Vam hoc recte præmiſſis addiderim: uiderint doctiores: mihi prætermittere quidem non libuit: Brixienſis uir & morum & ſanguinis nobilitate conſpicuuſ dicitur. Ego enim hominẽ non noui: ſed qđ ſæpe mihi relatum eſt teneo. Int multa nimirũ quæ ſapienter & cum amicis & cum uicinis agit: hunc cum filijs morem ſeruat: uſq; ad quartumdecimũ ætatis annũ ferulis & uerberib⁹ laſciuiẽtes domat: tenerũ ac tractabile ingeniũ omnibus modis ad arbitrium ſuũ fingẽs. Poſtq̃ uero pubertatẽ attingũt: flagris abiectis: precibus ac monitis ad uirtutem cohortat̃ & rectam uiuẽdi uiam ſedulo illis obteſtans & pericula dinumeraſ quæ obliqs tramitib⁹ gradiẽteſ manẽt. Hoc patris officiũ dictitaſ: filios enim eſſe: non ſeruos cum quibus neruis & catenis agendũ. Adijcit & illam facti rationẽ: Quem inquit ſe ſimul & filiũ torquere iuuat: ſapientẽ nemo niſi deus facit. Itaq; dum nihil intelligunt: officiũ tuũ imple: Poſt admonuiſſe ſatis eſt: De reliquis ſi quid carcere uel ſupplicio dignũ interuenerit: & tibi parce & filio: curamq; hãc omnẽ ſupremo artifici cõmitte. Senſi B ego quidem in multis: ſed in meipſo clarius fruſtra naturæ repugnari. Quanto enĩ ſtudio parentes mei egerant: ut patrimoniũ aucturus ius ciuile ꝑdiſcerem. In quo uiuentib⁹ ijs aliquãtulũ proceſſi. Vt autem mihi relictus ſum: eo redij unde nunq̃ animi intentiõe diſceſſeram. Valde parẽtib⁹ cupiebã obſequi: ſed natura cogebat: nec dici neceſſe eſt qđ omnes norunt q̃ procul hæc me ab illorũ opinione raptauerit. Nunc quoniã duo maximi tractatus unũ ingentem librũ occupant: Pars primæ uirtutis tertia: quarto mandabit̃ uolumini.

Franciſci Petrarchæ Poetæ Oratoriſq; Clariſſimi: Rerum memorandarum Liber quartus: In quo de prouidẽtia tertia parte primæ uirtutis ſcilicet prudentiæ tractatur: Incipit.

Tractatus primus eſt de coniecturis.

De Appio Claudio qui cautiſſime proſpciendo uidebat Romanorum uirtutem negocijs ali ſegnitieq; marceſcere: Ca. I.

a B altioribus incipiam. Quid enim populo Romano in terriſ altius fuit: huius euentus ab illuſtrib⁹ uiris multo ante prouiſus eſt. Appius Claudi⁹ in communi ſermone negocium Romanorũ ocio præferre ſolitus fertur. At quæ memoria tam demenſ eſt: quæ ocij dulcedinem negociorũ curis ſi facultas ſecuritaſq; in ocio contingat: non præferendã cenſeat: Sed in anteriora proſpiciens uir cautiſſimus: uidebat id quod exitus approbabat: Romanam uirtutem negocijs ali ſegnitiaq; marceſcere.

De ſentẽtia prouidentiſſima Quinti Metelli dubitantis an uictoria Romanorum in Carthaginem lætabilior an formidabilior eſſet: Ca. II.

e Quidem qđ hic generali quadam admonitione atq; indefinite cenſuerat: Quintus Metellus rẽb⁹ ipſis applicuit. Bello enĩ ſecundo punico: pulſo tandẽ ex Italia Hannibale ac ſubacta Cathagine: cunctis gaudio exultantibus: ſolus in ſenatu grauiter circũſpecta ſentẽtia uſus eſt: Ignorare ſe aſſerens an ea uictoria lætabilior an formidabilior eſſet reipublicæ. Sicut enĩ Hãnibal alpes ingenti ſtrepitu tranſgreſſus cõcuſſa Italia dormitantẽ populũ Romanũ excitaſſet: Ita uerendũ ne illo digreſſo ſilentio & pacis reditu rurſus obdormiſcerẽt: Et quos labor ac metus exercuerant: ſecurus torpor opprimeret.

Qualiter Scipio Naſica præuidẽs mores Romanorũ in pace ruituros: aduerſatus ẽ ſapiẽtiſſimo Catoni: cẽſenti penit⁹ delẽdã eſſe captã Carthaginẽ: Ca. III.

n Am quid aliud ante oculos habebat ille uir optim⁹ a ſenatu iudicatus Naſica tertio bello punico: dum a ſentẽtia Catonis Cenſorij: q uir omniũ ſapientiſſim⁹ habebatur

batur: acerrime constanterq̃ dissensit? Et illo censente inexorabilit̄ delendā esse Carthaginem: aduersatus est. Non q̄ urbem infestissimā parcius odisset: sed q̄ patriā diligeret: cuius mores præuidere se dicebat: in luxuriā abituros: amoto æmulæ urbis stimulo. Atq̃ utinam eius tunc consiliū ualuisset: longioris æui forsitā Romana fœlicitas fuisset: Nec hostili urbe ferro flammisq̃ consumpta: ipsa tam breui post tēpe: nō armis sed uitijs ꝓpellentibus corruisset: pace belloꝝ gloriam inq̄nante: atq̃ orbem domitum uendicāte luxuria. Et hoc quidē de moderatore terraꝝ ac principe nationū populo: Nūc quæ de illustribꝰ populi eiꝰ uiris: ab alijs itidem præclaris cōiectoribꝰ præuisa sint referam: A Cæsaribꝰ incipiēs: quibus nihil occurrit hac in urbe sublimius. In hac quoq̃: tāta rerū altitudine: quia de longinquo cernēti: supremꝰ omniū primū mihi uertex ostendit̄: ille mihi stilo etiā præferēdꝰ ē. B

De prudentia Lucij Syllæ regnantis: quā habuit de Iulio Cæsare inope adhuc adolescente: & qualiter Pompeiū admonuit: ut caueret illum puerum male præcinctum: Ca. IIII.

i Vlius Cæsar futurus rerū dn̄s: ad illud principatꝰ fastigiū: imo uero ad cœlum opinione hominū peruenturꝰ: quippe imperiū oceano famā q̄ terminet astris (ut Virgilius ait) ipse is inq̃: ut mundus agnosceret: nihil non licere fortunæ: inopem atq̃ sollicitam & inquietam egit adolescentiā. Persequente eum Lucio Sylla: qui tūc euersæ reipublicæ imperitabat: e medio atq̃ hominū ex oculis fugiens: nec in latebris tutus erat: nisi eas crebro: & (ut ait Suetonius) prope per noctes singulas cōmutaret: seq̃ ab inq̄sitoribus pecunia redimeret: Importuno morbo quartanæ præter cætera uexatus: Sic cū amico suo ludebat eo tempore fortuna: dum inter sextūdecimū & uigesimū ætatis annū ageret: Interuentu tandem uirginū uestaliū & clarissimoꝝ uirorum: qui eum affinitate: & ꝑsecutorē suum amicitia contingebāt: uix ueniā consecutus est. Cum enī Sylla preces eoꝝ non admitteret: atq̃ illi ex aduerso obstinata importunitate precarent̄: nec facturi finem uiderent̄: fessus exclamauit: Et uobis hunc Cæsarem habetote: dum noueritis hūcipsum cuius salutē tanto studio ꝓcuratis: futurū quidem optimatiū quoꝝ uos mecū ꝓpugnatores fuistis & publicæ salutis euersorē: Nam Cæsari multi insunt Marij. Idem Sylla optimates crebro (sicut Suetonius refert) & noīatim Pompeiū magnū (ut est in Saturnalibꝰ) amicū & familiarem suū: tum cū nihil oīno formidabile uideret̄: admonuit: ut caueret illum puerū male præcinctum: Cæsarem habitu significās. Quid hac ꝓuidentia diuiniꝰ? Quid his coniecturis certius? Puerū studijs liberalibꝰ eruditū: nec diuitijs nec potestate terribilē: sic introspicere ut senectutis etiam euenta præuideas. Quid enī? nōne q̄d de optimatibꝰ prædixerat: tum sæpe: tum in campis Thessalicis impletū ē: ubi totus fere Romanæ nobilitatis sanguis effusus turbidos amnes transmisit ad maria? Q̄d autē Pompeiū præmonuit: haud quaq̃ supuacuū fuisse: & quidē Thessalicus dies experimēto fuit: & ille præcipue quo ad littus ægyptiū urgente fortuna compulsus est: & modo triūphator gentiū: infandi regis imperio miserabiliter discerptus: inopem regi truncū uoluendū fluctibꝰ: medicatū caput spectandū præbuit uictori.

De trāsitu a cōiectura Iulij ad cōiecturas alioꝝ Cæsaꝝ: Ca. V.

a T quia Cæsareū nomen attigimꝰ: euagādi materiā stilus habet. Tam uæhemētes enī aliquot cōiecturas sub hoc noīe reperio: ut prope suspicari cogar: nescio quid non ꝓuidentiæ tantū sed diuinationis sub illis pectoribus habuisse.

De coniectura Theodori: quam habuit de Tiberio discipulo suo: quem lutum sanguine maceratum uocitabat: Ca. VI.

i Taq̃ de Tiberio imprimis libera coniectura Theodori: eoq̃ mirabilior: quo & ante concepta apertius expressa est. Hic enī tunc rhetoricæ magister: Tiberiū puerū ꝑspicaciter intuitus: quotiens obiurgare eum uellet: non nisi lutum a sanguine maceratū uocitabat. Satis proprie etiam si post morū suoꝝ experimenta & imperij facinora dicerētur. Quibus eum uerbis uel accōmodatius uel breuius post annū septuagesimū illiꝰ loquens: segnem ac fœdam & cruentam hominis naturam: ac præsentes actus effigiare potuisset: q̄ senis mores ex puerilibus indicijs designauit?

De coniectura Tiberij de Caio Caligula: dicentis illum suo omniumq̃ exitio uiuere: ac uenenosum & mortiferū mūdo aīal Romæ ali: Ca. VII.

a Ge q̄ euidens ipsius Tiberij de Caio Caligula successore ꝓuidentia. Habebat eū

ſupra fidem:non tantũ ſibi obſequentẽ:ſed ſuis omnibus nihil indignantẽ: Oĩa etiã aſpe
ra & grauia æquanimiter tolerantẽ:uſq̧adeo:ut principatꝰ actibus primæuo obſequio cel
latis:res in prouerbiũ uerſa ſit:Nullus ſeruus Caio melior:nullus peior dominꝰ: Et tamen
interdum dicere ſolebat:Illum ſuo & omniũ exitio uiuere & uenenoſum & mortiferũ mun
do animal Romæ ali. Mirum ꝙ eum uiuere diutius paſſus eſt. Sed puto ſic recens Chriſti
mors & ſanguis innocuus exigebat:ſic humanũ merebat̃ genꝰ: ut ſceleſtũ imperiũ ferus &
B inhumanus princeps exciperet. Ipſe quidem Tiberius dignus erat talem & prouidere & ha
bere ſuæ mortis auctorem: Nam de eo minus miror ꝙ Galbam quem præuiderat rem po
titurũ:ſub ãnis puerilibꝰ nõ ſuſtulit: Neq̧ enĩ diſſimulauit cauſam: ꝙ ille tunc puer in ex
trema demũ ætate ꝑuenturus eſſet ad imperiũ. Itaq̧ uiuat ſane inquit qñ id ad nos nihil ꝑ
tinet. Et Caij quidem fructus ex ipſis floribus potuit cõijcere: at Galbæ principatꝰ quibus
coniecturis:uel ipſe:uel Auguſtus (ſimile enĩ & de ipſo ſcribi uidet̃) tam lõge præuiderat
Non uacat res miraculo:niſi quia ut id Cæſaribꝰ inſitum quodãmodo credat̃: Veſpaſianꝰ
effecit: quem mox attingam: ſi ordinis nõ deſerendi gratia:unũ prius adiecero.

De coniectura Domitij in natiuitate Neronis filij ſui:dicẽtis ex ſe & Agrippina coniuge ſua nihil niſi abhorrendũ & publice nociturum potuiſſe procreari: Ca. VIII.

Omitiꝰ Neronis:mũdo peſtilẽs & dãnoſus:pater natũ ſibi filiũ audiẽs:congratulã
d tibꝰ amicis:nullo tactꝰ gaudio: Scitote inq̃t ex me & Agrippina nihil niſi abhorren
dũ & infauſtũ ac publice nociturũ potuiſſe ꝓcreari. O ĩfœlix:ſed uerax uates: Vn
de hæc tibi tanta præſcientia futurorum? Notꝰ eras tibi tu:nota coniũx execrabilis: qs tempe
petus implicuit tã mœſtis amplexibꝰ? Sed debebat̃ hic partꝰ moribꝰ humanis:& princeps
imperio Romano:qui Caligulæ nomẽ ac titulos obſcuraret:ac tu genituræ miſerabilis pa
ter:ſciens mũdo nocuiſti:clara profecto hinc illincq̧ cõiecturarum aderant indicia:quibꝰ tam
proprie ad cõmunis filij noticiam penetrares.

De cõiectura Veſpaſiani circa ſucceſſionẽ duorum filiorum ſuorum in Imperio: Et qualit̃ Domitiano prædixit:fungos nõ eſſe ſibi mẽtuẽdos ſed gladios: Ca. IX.

Eſpaſianꝰ quidem (ne differã qđ pollicitus ſum) duos filios habẽs: ꝙq̧ nec hære
u ditas iam Cæſares faceret ſed fortuna:nec ipſe cuiq̧ ſuorum ſucceſſiſſet:tam conſtant
tamẽ filiũ ſuũ:& qđ mirabile eſt:utrũq̧ ſibi ſucceſſurũ præuidit:ut multas cõiura
tiones & inſidias perpeſſus:tandem in ſenatu nõ dubitaret aſſerere: fruſtra ſe dolis appeti
& inani ſucceſſu: Se enĩ ſublato:aut filios ſuos imperiũ habituros aut neminẽ. Nec fidelit
oraculo ſimilior uox ꝙ mortalis hominis cõiectura. Idem Domitianũ filiũ ſup cœna fun
gis abſtinentẽ:cunctis audientibꝰ irriſit:fati ſui negociũ dicens: Nec enĩ fungos ſibi metuen
dos eſſe ſed gladios. Tanto ante illi genus ſuæ mortis denuncians. Hinc iam ab urbe ſimul
& Cæſaribus abeundum eſt.

Qualiter Ioſephus præuidit Veſpaſianũ bellum agentem:poſt Neronem fu turum eſſe Cæſarem: Ca. X.

Ccurrit aũt poſt Veſpaſianũ Ioſephus:uir apud ſuos clarus:nec obſcurꝰ apud no
o ſtros:qui ab eodem captus: tempore quo Neronis imperio bellũ gerebat i Iudæa
cum ſibi uincula circũdari uidiſſet:quaſi nihil motus breui captiuitate & oĩno fu
turi certꝰ:Tu idem (inquit) Veſpaſiane: quẽ nũc alterius iuſſu uinciri facis: cito Imperator
factus iubebis abſolui. Id ſane q̃bus cõiecturis præuiderit incertũ: niſi quia & nota Nero
nis impietas:uelocẽ caſum:& ſpectatũ Veſpaſiani meritũ:aſcenſum polliceri poterat: quo
rerũ potiente:nihil inhumanũ formidandũ erat. His forte uir ꝓuidus ad ſalutis ac liberta
tis ſpem ratiocinãdo peruenerat:ꝓpter qđ tam intrepide loquebat̃.

De tranſitu a Cæſaribus:qui ſua prouidẽtia tm̃ admiratiõis memoriã meruerũt:ad eos in quibꝰ & ꝓuidẽtia miratur & conſiliũ laudatur: Ca. XI.

Væcũq̧ fere de Cæſaribꝰ dicta ſũt:uacua cõſilij dixerim:ſed plena miraculi. Quid
q enĩ ꝓfuit de longinquo uenturos caſus præuidiſſe:nec obuiã iſſe cũ iri poſſet ſine
do poterat? Nec erat:ut eſt apud poetam: Fortuna omnipotẽs & ineluctabile fatum.
Vtcunq̧ ſe res habebat: propter admirationẽ tantũ memoriã meruerũt. In his autem qui
ſequunt̃ & prouidentiã miror & conſilium laudo:futuris periculis abiectũ: ꝙuis & ut p

rumq; solet: ab imperita multitudine spretum atq; calcatum sit: Nihil enim bene suadẽtiũ laudibus officit obstrepentiũ furor: Multis profuit ad gloriam quæ dicerent: quæ ue consu/ lerent contemni: dum clarior prouidentiæ fides: magnis post laudibus quæsita est.

De prouido consilio Herennij qui Romanũ exercitum apud Caudinas fur/ cas captum inclusumq;: uel prorsus liberari cum honorificentia: uel ex toto in/ terimi consuluit: Ca. XII.

p Ontius Sannitũ Imꝑator: apud Caudiũ ambos cõsules atq; omnẽ exercitũ Ro/ manũ forte præruptis & angustis locis ĩcluserat. Miserabile spectaculũ: tot fortissi/ mos uiros adempta pugnæ copia & armatos simul & captiuos cernere. Cum in/ teruentus noctis animos ab operibus in curas traduxisset: nec minus læticia uictoribus q̃ inclusis dolor consilium ademisset: Visum est Herenniũ uictoris patrem: uirum & ætate & sapientia prouectum consulere: Neq; enim ꝓcul aberat. Senex audito rerum statu: consiliũ dedit: ut abire ꝑmitterent̃: Insuper & honorificis uerbis & omni obsequioꝝ genere ꝓseque/ rentur. Qđ ubi in consilio castroꝝ: apud feroces animos iuuenũ agitari cœpit: nimis molle ac prorsus senile consiliũ de tam infestis hostibus & indigna res omnibus uideri. Ptoinde iussus nũcius reuerti: & uirilius respõsum poscere. At ille omnes ad unũ occidẽdos censuit Romanos. Enĩuero tum cũcti: præcipue imperator delyrantẽ iam senio patrem affirmare qui de eadem re tam repugnãtia suaderet: Quia tamen fama hoĩs ingens erat: placuit rursũ exquirere: si qđ forte mediũ cõsiliũ haberet. Tum uero senior stratu sese iussit attolli: & ue/ hiculo impositũ: ad castra filij perferri: Cuiꝰ ad aduentũ circũfusis omĩbus: Nihil inqt no/ ui consilij daturus uenio: sed eorum quæ dedi dicturus rationẽ. Primũ quidem est: Roma/ nos bello clarissimos & optimos mortaliũ uiros: grãdi & insperato bñficio astrictos ex ini/ micitijs ad amicitias attrahere: & uobis ac posteris uestris tam ualidæ gentis præsidiũ pro/ mereri. Quonã enĩ modo unq̃ odisse poterunt aut eos aut sobolẽ ꝑ q̊s se meminerint ui/ tæ ac libertati redditos? Sed hoc uobis displicet. Secũdũ reor uti præsenti fortuna & gentẽ inimicã extirpare radicitus: Sic enĩ in longum: non tantũ uobis consulitis: sed his q ex uo/ bis etiam nascent̃. Tertiũ sane qđ ex me petitis: consiliũ nullũ est: Nam quos inqt ĩ mani/ bus habetis: dimittere cõtumelijs affectos: ea demũ sentẽtia est quæ nec hostẽ tollit nec ami/ cos parat. O sapiẽtẽ senẽ & singula ꝓuidentẽ: Veruntamẽ cæcus & insolens uictoris ani/ mus: utroq; consilio despecto: tertiũ qđ ille damna uerat amplexus: exercitum ac consules exarmatos: & sub iugum actos relaxauit. Qđ cum annũciatũ esset Herẽnio: ut audiuit eos mœstissimos deiectis frontibus abire: nec amicũ nec hostem posse a quoq; Romano uerbũ extorquere: Heu inquit miseri: q̃ graues minæ sub hoc silentio premunt̃. Id quoq; q̃ uere præuiderit: subsecuta Sannitũ strages duce Papyrio Cursore: reimpositũq; iugum Pontio legionibus testantur.

De prouido consilio Hannonis Carthaginensis ut Hannibal ab exercitu ab/ straheretur: & maneret int̃ ciues: & qualit̃ deuictis Romanis per Hannibalem solus Hanno consuluit esse tractandũ de pace. Ca. XIII.

a T ut duos ꝓuidos senes de diuersis climatibꝰ cõiũgam: Hanno Carthaginẽsis uir apud suos spectatæ ꝓuidentiæ: præferuidũ Hannibalis ingeniũ ab infantia contẽ/ platus: semper suasit continendũ domi sub legibꝰ: docendũq; ex æquo cũ ciuibus suis uiuere: Abstrahẽdũ ab exercitibus: ne intempestiuo assuefactus imperio: postq̃ ciuem dedidicisset: tyrannũ ageret. Id an salubriter præmoneret: declarauit exitus. Q̃ta enĩ cum Africæ Hispaniæq; & Italiæ ruina: quantoq; populoꝝ cũ gemitu ac sanguine: imperitandi dulcedinem semel degustatã perpetrare puer ille nisus sit: tam notum est ut cõmemoratiõe non egeat. Nouerat utiq; senex hic: alteram eius exilij partẽ: qđ periculi ascribit Aristopha/ nes: de quo dictum est supra. Ideo ut Hannibali: ad summã licet potentiã euecto: obtrecta/ re non desierit: & in Italia iam tonantis uictorias ausus sit uerbis extenuare: q̃uis obstrepẽ/ te populo: & tristis exitus uaticinari: seu pacis eum amor cogeret: seu patriæ: Nam inuidiã in tanto uiro etsi aduersarij criminent̃: ego non suspicor. Deniq; post Cannensem cladem: & illud pene nouissimũ uulnus imperij Romani: cum Mango tam magnæ fœlicitatis nun/ cius in Carthaginensi senatu rem omnem: ut gesta erat exposuisset: & stragis infinitæ mo/ dum quasi numero non posset: coram affusis anulorũ aureorum modijs qui Romanis ci/ uibus occisis dempti fuerant metiret̃: cũctis læticia attonitis: Hanno solus in eodem habi/

tu perſiſtens:interrogauit:nunqd ob tam grauem caſum quiſq̄ ſocioꝝ populi Romani ad
Hannibalē tranſfugiſſet? Vbi nullum ideo fidem mutaſſe cognouit:cenſuit legatos e uestigio
gio mittendos qui pacem a Romanis peterent: in eo rerum ſtatu facilꝰ impetrādam. Quæ
ſententia parui remiſſiq̄ animi:multis tum fortaſſis uiſa eſt:poſt autem:ſero licet: geminis
Carthaginenſiū ruinis ſummæ ꝓuidentiæ apparuit.

Qualiter Achitus prædixit ciuibus cauendum eſſe adoleſcētem Periclem: eo ꝙ eſſet ī ſermone ſimilis Philiſtrato libertatis publicæ euerſori: Ca. XIIII.

A n Ec illa prætereūda eſt Achiti ſenis exclamatio:qui cum primo contionātē adoleſcentem Periclem audiret:repente Philiſtrati quem ſenio grauem iuuenis audierat recordatus:Cauete ait hunc iuuenē ciues. Eſt enī in loquēdo perſimilis Philiſtrato.
Vulgo quidem plauſibilis nihil niſi præſentia cernēti: ſeni autem & præterita memoranti
& futura prouidēti:formidabiliter loq uiſus eſt. Quid igitur? Falſum ne præſagiit: an uero
recte præuidit:qui ex ſermonū ſimilitudine:coniecturā traxit ad ſimilitudinē animorum?
Profecto Pericles alter erat Philiſtratus:niſi qđ ad euertendā libertatē ille linguam pariter
& dexteram armauerat:huic lingua ſuffecit. Et nūc hi tres ſenes remaneāt inuicem fabulantes
B tes:modo diuerſitas linguaꝝ non impediat:oſtentāteſq̄ alter alteri:incredulā patriam iuuenū cōſiliis in cineres reſolutam: Nos iter inceptū ſeq̄mur. Poſtq̄ uero ꝑ præſentia a præteritis in anteriora tranſgreſſi ſumus:non alienū forte fuerit aliquot ſpecieſ attingere earum
rerum per quas ad præſentiā ſecuturi temporis curioſitas humana ſuſpirat:q̄uiſ non ignoremus ꝓuidentiā uiroꝝ diuinationē anicularū eſſe propriam: Verū quia utriuſq̄ ſtudium
de futuro eſt:eatenus ſimiles uident̄:ut illa rectis tramitibus ꝓcedente: hæc perplexis ac
anfractibus. Itaq̄ quo illa peruenit:hæc nititur fruſtra qdem:niſi dirigente ꝑ tenebras fortuna mortalē ignorantiā:idq̄ perraro : ſicut ſapiētiſſimis uiris uiſu & experimēto compertū eſt. Quā ob rem iuxta poſitæ ſūt:ut uno uelut obtuitu:uideaſ quā fugeaſ:quā ue ſequaris.
Id enim eſt eius de qua iam diu loquimur prudētiæ. Placet autem ex oraculis exordiri.

Tractatus ſecundus eſt:De oraculis:

Quid ſit oraculum ſecundū Senecam: Ca. I.

A o Raculum eſt:ut a Seneca diffinitur:uoluntaſ diuina:hoīs ore enunciata. Quæ
ſi ſic intelligitur:iam piget incœpti:præſtat titulum abradere : Nam quis ego
ſum qui ſacros dei nuncios prophetas ueteres attingam ſtilo? Non ea uis animo:neq̄ id meæ facultatis eſt opꝰ: Verū quia etſi migraturo ſimilis: ſarcinas et impedimenta collegerim:migrare tamen hactenus non contingit: eoq̄ uiſcere teneor:ut a ſecularibꝰ ſtudiis nequeam auelli. Sic intelligi poſtulo:nō tanq̄ de infallibilibus
omnipotētis dei:ſed quaſi de dæmonioꝝ:quoſ illi deos uocant: reſpōſis: ſcripturus ſim. Si
enim illi dii forent:cur non hæc oracula dicerent̄ ? Diffinitio quidem non abhorret: Vates
enim mortalis homo cōſueuerat illis ſpiritibꝰ impleri:& ſic uentura prædicere:ſed tā multis ambagibus obſita:ut facile internoſcas:q̄ fallax inſtigator anhelantis uatis pectus impelleret. Ex hoc genere reſponſum illud ē Delphici Apollinis:datum Tarqnio ſupbo: Quod
B ſi apertum & euidens fuiſſet:nequaq̄ tantam laudem acumen interpretis meruiſſet. Sed
de hoc ſuo loco dictum eſt:Hic autem ſimilia quædam ex uaria libroꝝ lectione collegi quibus lector admonitus gaudeat:& deo gratias agat:ꝙ ex tenebris eductꝰ & ad ſerenæ lucis
ſpeculum reſeruatus eſt. Nec uereatur aut Iouem aut quemuis alium ex illoꝝ diis:& quem
in hoc præ cunctis attollunt Apollinem irridere:præſertim cum Marcus Tulliꝰ:uir eius ſectæ atq̄ illorum tempoꝝ longe doctiſſimꝰ:in libris ſuis:libera eum irriſione deſpiciat: quem ille ſuſpiceret publicæq̄ cederet inſaniæ: Nobis tn̄ inſitum eſt:& execrari pegrinū mendacem dei nomen & odiſſe. Ad hoc autē proderit aliquas eius fallacias agnoſcere : quibꝰ humani
generis illuſor potiꝰ q̄ conſultor : famā ſibi diuinitatis multa miſeroꝝ cæcitas quæſiuit.

De reſponſo illuſorio:quod dedit Appio Claudio quædam diuinatrix dicta Phemenoes:ne minas belli dubitaret poſſeſſurus in Eubote cellā: Ca. II.

a Ppius Claudius is qui ciuili bello Pompeianas partes ſecutuſ eſt:de euentu rerum
dubius:uicinū caſtris qui iam tū neglectus obmutuerat: retemptauit Apollinem.
Itaq̄ Phemenoes quædam templi uates in antrum compulſa : ſolitoq̄ exæſtuans
furore:fertur in hanc ſententiam reſpondiſſe: Magnas huius belli minas Romane ne timeas:Nihil enim ad te:quoniam in pace littꝰ Euboicū uelut quidam Eubotæ cellam poſſidebis

bis. Quo ille reſponſo uelut in ſomnis accepto: perplexior diſceſſit inde ꝙ uenerat: Sed non
multo poſt apud locum qui Eubotæ cella dicit̃: quo ſecutus reſponſi quem putabat ſenſũ
ſe cõtulerat: ante ſupremũ prælium morbo ĩteriȷ̃t. Ita ſubtractus bellis & ſepulchro condi/
tus: euboico fidem fecit oraculo.

Qualiter Nero percontator mathematicoꝝ & idolorum: reſponſis fallacib⁹ frequenter in uita & in morte illuſus fuit: Ca. III.

Ero Cæſar portendi ſibi mutationẽ ſtatus a mathematicis accepat: Qui in hoc cõ/
n cordes: in eo diſcordabant: quæ nam fortuna imperio deiectũ exciperet: His æger A
delphicum oraculũ experiri ſtatuit: Sic enĩ ſibi uiſus eſt abominans: hæſitationem
ſuam ad diuinũ cõſilium traducturus. Inde ſibi reſponſum eſt: Annũ tertium & ſeptuage/
ſimũ caueret. Qd̃ cum audiſſet: homini incõſiderato & uix tríceſimũ ætatis ſupergreſſo tã/
ta ſecuritas inceſſerat: ut iam nil metuens: & proſperitatẽ & ætatem ſibi integram ſponde/
ret: quaſi ante prænunciatũ tempus ab Apolline: mori nõ poſſet. Eodemꝗ uanitatis & in/
ſolentiæ raptus eſt: ut precioſiſſimis quibuſdã rebus maritima tempeſtate deperditis: affir/
maret eas ad ſe uel piſcium obſequio reuerſuras. Talibus intumuerat errorib⁹: cum ſubito B
ab omnibus deſtitutus & ad turpiſſimã cõpulſus eſt mortem: utiꝗ cõſiliario dign⁹ Apol/
line: ꝙuis mendaciȷ̃ parens: ne quid mentit⁹ uideret̃: conſuetis ambagib⁹ atꝗ arte ꝓuide/
rit: ꝙ ipſe Nero ſuprema illa nocte audito clamore militari: ſuũ execrante & Galbæ nomen
celebrante: ſero licet quiuerit intelligere: & ad infœlicitatis ſuæ cumulũ auctorẽ oraculi ueri/
dicum opinari. Galba enĩ ſucceſſor tertiũ & ſeptuageſimũ annñ tunc agebat.

De duplici oraculo ſeu reſponſo facto Traiano per Apollinẽ in templo Heliopolis tam per litteras uacuas clauſas ſibi miſſas: ꝙ per fruſta uitis ſectæ in ſudario ĩuolutæ: mortẽ Traiani ĩ uindemiȷ̃s proximis ſecuturã deſignãtis: Ca. IIII.

Pud Heliopolim Aſſyrioꝝ templũ: fuit ꝑplexis ut aiũt numinib⁹ incertũ: qd̃ & ſol
a ibi coleretur: & Iupiter & Apollo. De hoc quidem incertior fama eſt: ſed hũc quoꝗ A
templi eius accolam: ex furore miniſtroꝝ & ex diuinatione confirmant. Hunc igit̃
Traianus hortantib⁹ amicis bello Parthico conſulendũ ratus: Romano more fidem oracu/
li prætẽptare uoluit: ne quid forte mortalis fallaciæ fingeretur: ſigillataſꝗ litteras tranſmi/
ſit: ad quas ſibi petiȷ̃t reſponderi. Erat enim mos & de longinquo per epiſtolam conſulẽdi:
Spiritus ille uaferrimus qui in conſignatione imperialiũ litterarũ forſan interfuerat: tem/
ptatum ſe intelligens: ut humanam irritaret inſaniam: noſſe ſe commentũ conſulentis oſtẽ/ B
dit. Oratus enim ad id qd̃ in litteris clauſum erat reſpondere: Chartam popoſcit: quã cum
ſacerdotes attuliſſent: ſicut erat claudi iuſſit & remitti. Illis quidem attonitis: & qd ſibi uel/
lent præſtygia dei ſui: cum admiratiõe reputantib⁹: Nec minus admirans impator: oblatã
uidit & aperuit: ut qui ſolus facti conſcius foret: & chartam illi ſignatam quoꝗ ſed uacuã
miſiſſet. Itaꝗ iam ſatis expertum credens: & de templi religione certiſſim⁹: ſecundis litteris
cõſuluit: Eſſet ne poſt belli finem Romam reuerſurus? Ille autem ſcripto nihil: uitem ĩ par/
tes ſectam ac ſudario inuolutam remiſit principi: Traiani mors proximis uindemiȷ̃ſ conſe/
cuta: reliquiæꝗ Romam reportatæ: reſponſi nubilum diſcuſſerunt.

De reſponſo illuſorio quod accepit Caius Caligula in templo fortunarũ: ꝙ caueret a Caſſio: a quo fuit poſtmodum interfectus: Ca. V.

Ed ne Apollo ſolus impatorib⁹ noſtris irriſerit: Gaius Caligula uariȷ̃s undiꝗ pro/
ſ digiȷ̃s pulſatus: templum fortunarũ Anthiȷ̃ cõſuluit: quem locum ueluti natalẽ ſi/
bi omnibus locis atꝗ ſeceſſibus (ut Tranquillus aït) ſemper prætulerat: Reſpon/
ſum: Caueret a Caſſio. Ea re permot⁹: Caſſio longinquo qui ꝓconſulari imperio tũc Aſiã
obtinebat: deſtinauit mortem. Et forte conſultor id agebat: ſed Caius interim a Chærea: q
& ipſe licet minus uulgato nomine: Caſſius erat: interfectus eſt.

De reſpõſo quod accepit Veſpaſian⁹ in mõte Carmeli: quicquid mẽte concepiſſet ac temptaſſet: ſucceſſurũ fœlicit̃: quãuis arduũ & laborioſum: Ca. VI.

Eſpaſiano autẽ ſub Nerone rem Hieroſolymis gerẽti: uicinũ Carmeli montis ora/
u culum experiendi deſideriũ inceſſit: Vnde in immenſum auctus eſt: accepto reſpon/
ſo: quicquid mente concepiſſet: quicquid temptaſſet ſucceſſurum fœlicit̃: ꝙuis ar/
duum aut laborioſum uideretur: Parũper iſte fidelius & paulomin⁹ ueracit̃. Sed ad Apol/
linem reuertor.

De oraculo dato Atheniensibus in aduentu Xerxis: Ca. VII.

a Tne clarius inter uicinos locutum putes: sub aduentu Xerxis: territis græciæ urbibus: ab Atheniensib⁹ consultus: quo nam modo saluti propriæ ac filijs ꝓuiderent. Respondit: Muris ligneis. Id ambiguũ more suo confusumq́ consiliũ Themistocles interpretans: pro muris ligneis naues intellexit. Itaq́ hortãte eo: deserta urbs turba ad bellandũ inhabilis: & preciosissima rerũ repostis locis abdita: Ipsi autem armati classe cõmissa: experiri fortunam pelagi decreuere: casus præstitit & Salaminatæ uictoriæ successus: ut cõsultor uerax haberetur. Qua in re: si non plus illinc Xerxis ignauia: hinc Themistoclis consilium ac uirtus: q̃ Apollinis oraculum effecisset: ægre ꝓfecto muris ligneis: hostis tam numerosus excipi ualuisset.

De responso dato Lacedæmonijs: Ca. VIII.

p Aulo Lacedæmonijs apertior: quib⁹ eadem tempestate consulentib⁹. aut urbi aut regi eorundem pereundũ esse respondit. Atq́ ita contigit. Rex enim Leonides gloriosissime moriens: patriam reliquit incolumẽ: quãq́ recte iudicantib⁹: oraculo regis mors: uirtuti regiæ: salus urbis ascribẽda sit.

Qualiter in consilio obscurus: in adulando uero clarus fuerit idem Apollo: & de laude Socratis: Ca. IX.

A q Vid q́ in consilio anceps & obscurus: in adulando clarus & simplex reperit? Quid causæ putem interuenisse: nisi ut illic remediũ occultaret: hic superbiam & inanem iactantiam mortaliũ pectoribus ingereret? Vtrobiq́ fallendi ꝓpositũ utilia tegere: damnosa reuelare: Socratem omniũ qui uiuerent esse sapientissimũ respondit. Nullum hic inuolucrũ: aperte locut⁹ est: Nec puto falsum dixit. Sed quorsum his laudandi blanditijs

B pergeret: non uideo nisi ut hominẽ doctissimũ: & cuius moleste sapiẽtiã ferebat: æstimatione suspsius tumidum: & uelut diuino iudicio prælatum insanire compelleret. Harũ fere blanditiarũ fidem sibi reddebat Socrates: cum Xenophonti discipulo (scd̃m Platonem) præclarissimo interroganti: Nũquid suaderet Epicurũ sequi? Postq̃ sententiã suam exposuit: hoc in fine responsum dedit: Et nostrũ quidem inquit humanũ est consiliũ: sed rebus obscuris & incertis: ad Apollinem censeo referendũ: ad quem etiã de maiorib⁹ rebus Athenienses publicæ semper retulerunt. At quãto tu Socrates melior: quãtoq́ consilij sanctior: q̃ is ad quem discipulum remittebas: nisi in hoc uno qd᷑ ille tibi optimus & consultissimus uideretur. Sed redeo ad Apollinem:

De simili adulatione ad Lycurgũ: deq́ uero responso Gygi regis Lydorum dato: Ca. X.

A l Ycurgo Delphicũ consulenti: Ignorare se ait: eum ne dijs an hominib⁹ aggregaret: Immo uero non ignorabas perfide: cui loquebaris hominẽ esse nõ deum: tibi namq́ & omnibus tui similibus dijs longe præferẽdũ? Sed quid aliud hac simulata ignorantia uoluisti: nisi ut egregium uirum: & inter homines præcellentem: ridiculum semideum opinione sua faceres: & immẽsis laudib⁹ inflatum: ex eo qd᷑ fuerat: magno ut sibi uideris teste conuelleres: eumq́ qui ad te homo certus ac modestus uenerat: remittens immodestum: atq́ inter diuinitatis ac humanitatis uestigia titubantẽ? Vnũ mihi ueterator hic uidetur respondisse fideliter: nisi talium moris esset: aliquid interdum ueri dicere: quo liberius

B in reliquis mentianẽ: Siquidem cũ Gyges ille Platonicus: pessimũ nefas: de pastore rex Lydorum: & insuetis fortunæ fauoribus sese efferẽs: oracula Delphis exquireret: nũ quisq̃ inter homies se beatior foret? Vox ab antris reddita: Agladium Sophidiũ inopem quendam ac rusticũ seniculum in finibus Arcadiæ latitantẽ: cæterũ cupidinib⁹ ac terroribus liberum & exiguo rure: regum diuitias exæquantẽ fœliciorem diffiniuit. Mec immerito: Nõ enim exterius sed introrsus: & in ipso animo uera fœlicitas sita est. Huic aperte uerum responderat (ut dixi) quo liberius illuderet multis. Illusit autem ne longius eam: in eodẽ regno alteri: qui multo minus circũueniri par fuerat.

De responso illusorio quod accepit Crœsus rex Lydorũ: Ca. XI.

c Rœsus opulentissimus Lydorum rex: bellum moturus in Persas: tali responso fuit illusus. Crœsus Halym penetrans: magnã peruertet opum uim. Amphibologice profecto sus ac fallaciter. Nam ut ait Cicero: hostium uim se peruersurũ putauit: peruertit autem suam uim. Vtri eorum accidisset: uerum oraculum fuisset.

De simili responso quod accepit Pyrrhus rex Epirotarum: Et de responso Crassi: Ca. XII.

Ihilo purius actum esse: traditũ est cum Pyrrho: qui bellum Romanis illaturus: dũ Delphos consulit: hoc responsum: ut ait Enni⁹: accepit. Aio te Aeacida Romanos uincere posse: demens Pyrrhus si non intelligeret utra partiũ uicisset: uerificatũ oraculum uideri. Sic uersutus artifex texuerat: sic in omnes casus profugiũ ueritatis occupauerat. Hoc inq̃ adeo manifestam fallaciam præfert: ut q̃q̃: sicut Ennius idem ait: semper fuerit stolidum genus Aeacidarũ: tamen: ut dixi: perpẽdi absq̃ difficultate potuerat. Illud obscurius q̃ Crassum decepit: qđ uel Chrysippũ potuisset fallere. Sic enĩ apud Ciceronẽ scriptum est: Cui tamen ad postremũ tota res cõmenticia uidetur: & hoc a poeta fictum suspicatur: Illud ab historico. Rationes affert. Primũ enim latine Apollinem nunq̃ locutũ fuisse. Deniq̃ Pyrrhi temporib⁹ iam uersificari desiisse. Et hoc ultimũ (ut eo libro permulta) irrisiue dictum arbitror: Tamen utcunq̃: non multum his rationib⁹ moueor: quoniam & in latinam linguam transferri: & in carmine inferri potuit ambiguitas oraculi: græcis & solutis primũ uerbis ædita: Nam si ad linguam respicio: quæcunq̃ oraculis dicta sunt: latine quidem apud nostros: de græco fonte descendũt: græce uel ab Apolline prolata: uel ab illis memoriæ mandata: nec linguarũ uarietas obfuit ueritati. Tertia igitur me Ciceronis ratio uiolentius impellit: Ait enim: hoc Pyrrho responsum inauditum græcis. Itaq̃ satis credi potest: hoc ab Ennio: suo quodam iure factum esse. De Herodoto autem quem Cicero ipse patrem historiæ uocat: qđ superioris oraculi fictor extiterit: non tam facile crediderim. In dubio igitur uisum est: & utrunq̃ attingere: & Ciceronianã de hac re nõ præterire sentẽtiã.

De respõso deceptorio quod accepit Philippus rex Macedonũ: Ca. XIII.

Vã uero illud anceps & inopinabile: qđ Philippus Macedo ex eodem Adyto accepit: ut iminens sibi scilicet a quadriga periculum præuideret. Quo audito rex anxius: dissolui currus per omnem Macedoniã imperauit: quin & oppidum Boetiæ cui quadriga nomẽ erat: ut fatalem sibi perpetuo declinauit: Vel ut quidã ferũt: iussit euerti. Frustra tamen: Alio nanq̃ minax oraculum spectabat: Capulus gladij quo eum Pausania transfodit: quadrigæ celaturam dicitur habuisse: Hoc quidem est: curas atq̃ animi tormentũ credulis mortalibus ingerere: cautelam remediũq̃ præripere. Itaq̃ Tullius eleganẽ illudit: Nec enim obscura tãtum sed mendax admonitio: quasi rex capulo: & non cuspide moriturus sit: Hic sane nullum respõsi colorem: nullum ueritatis uestigium: aut uiuens aut moriens intellexit.

De responso simili dato Alexandro Epirotarũ regi: Ca. XIIII.

Vius autem gener: & uxoris Olympiadis germanus Alexander: Cui Iupiter ille nihilo fidelior aut certior Apolline respondit: urbem Pandosiam amnemq̃ Acherusiam uitaret. Eo cupidius ex Epiro descendens: ubi urbem ac amnẽ prænũciatum esse nouerat: in Italiã uenit: ibi pugnans cũ Brucijs ac Lucanis: iuxta urbẽ & flumen Acheronta: bello uictus & interfectus est. Itaq̃ sero fatalibus nõibus auditis corruens: agnouit frustra se patriam reliquisse. Potuit hic uir placatior mori Ioui suo q̃ Philippus Apollini.

De responso Cleophanti dato: Itemq̃ de eorum redargutione qui eiusmodi oraculis credunt: Ca. XV.

Is autem furijs agebatur insensata mortalitas: fidens consultorib⁹ infestis: Senatum sibi e media inimicoꝝ urbe delegerat. Nondũ tempus erat ex tam profundis tenebris emergendi: Persequebat̃ humanũ genus diuina ultio: & sic meritum premebat: ut si dici fas est: supstitionib⁹ humanis cælestis patientia faueret. Quid enim fuisse aliud reor (si modo est uerum qđ clarissimi auctores tradidere) Cleophantẽ ut ipsi nominant sophistam ineptum ac mordacem: ut ego arbitror philosophũ & prudentẽ: sed ut fere accidit parum læti successus hominem: irridẽdi animo consuluisse Apollinem Delphicum: an esset hactenus equũ reperturus: cum uero nec equũ quæreret: nec hacten⁹ habuisset: responsumq̃ reperturũ quidem equũ: sed ex eodẽ casurũ: & præcipitio moriturũ: Cleophantem uero iure optimo deridentem quæ audierat: dum redijt: casu quodam habuisse obuiũ Attalum regem sibi infensum: atq̃ eo mandãte deiectum de prærupto saxi cuiusdam uer

tice:cui equi nomẽ agricolæ forſan & paſtores indiderant expiraſſe:& læſo(ut aiũt) deo in-
ſta ſupplicia pepẽdiſſe(ut mihi magiſ uidetur) iniquæ ſorti tributum inexpiabile pſoluiſſet
B Quis autem miretur uulgus indoctum obſtupefactũ huius euentu: cœpiſſe Apollinem nõ
modo ut ueridicũ:ſed uelut acrem quoq̃ ſuarũ offenſarꝫ uindicem:plus etiam ſolito uene-
rari ac metuere?Sed quæſo te Valeri Maxime:uoſq̃ qui ſecũ & cum Apolline ſentitis:ſi tã
grauiter & tam cito ultus eſt Apollo temptatoris huiuſ iniuriã:quid fecit Marco Tullio:nõ
temptanti:ſed apertiſſime contẽnenti:neq̃ id uerbo uolatili:ſed æternũ pemanſuris libris?
Neq̃ id ſemel modo ſed millies:& quotiens in hæc uerba reuoluit̃ :uſq̃adeo:ut non ætate
ſua tantũ:ſed & diu ante ceſſaſſe Delphis oracula:& nihil illo ſpecu mutoq̃ terræ hiatu:di-
cat inueniri poſſe contempti⁹: opineturq̃ nec ꝓrimis ſæculis illic fuiſſe: niſi fortuitæ raraq̃
ueritatis habitaculũ:quãdo & eos qui euaſiũculas quærũt: dicẽtes uim loci eius euanuiſſe
tractu tempis:ſic irridet:ut dicat eoſ nõ aduertere qđ de ui diuina agit̃:quæ ſi eſt:utiq̃ æter-
na eſt:ſed pinde loqui quaſi de uino aut ſalſamẽto : quæ uim ſuam ſumũt temporanea po-
teſtate & paulatim euaneſcũt:Itaq̃ hæc dicẽtes:philoſophos ſupſtitioſos & pene phanati-
cos appellat:qui excuſationes friuolas ineptijs ſuis malũt exquirere:euanuiſſe fingentes:q̃
ueritatẽ ingenue confiteri:& errorem ſuũ uel ſero recognoſcere:quo diutiſſime circumuẽti
ſunt ſuper huiuſmodi oraculis:partim falſis(ut ipſis Tullij uerbis utar) partim caſu ueris:
ut fit in omni oratione ſæpiſſime:partim flexiloq̃s & obſcuris:ut interpres egeat interprete
C & ſors ipſa ad ſortem referẽda ſit. Hæc de Apolline Marcus Tullius. Legeras tu qdem Va-
leri iſta:& ꝓculdubio noueras:ut qui ex Tullianis libris magnã cõflaſti operis tui partem:
quo te ac ſæculũ tuũ magis admiror:quo nam modo uanitas hæc tantũ fidei apud doctiſ-
ſimos ueſtros inuenerit: præſertim poſtq̃ innotuerat eam tam libere ac tam grauit̃:ab illo
latinarũ litterarꝫ parente contẽni?Nec adduci poſſum ut credã : non id te atq̃ alios doctos
homines ſenſiſſe. Illud poti⁹ rear : ſicut ſtellas quas cœlo appoſitas:& cœleſtis fugæ mode-
ratrices ferunt:q̃uis ad orientẽ moueant̃:firmamẽti tamen impetus in diuerſum rapit:ſic
uos licet motu ꝓprio ad ueritatẽ ꝓnos:populorꝫ tamẽ erroribꝰ uiolent̃ in nõ contrarium
deuolutos. Niſi forte nũc etiã opinari libet:Apollinẽ noſtrũ nõ ſegnius in Cicerone iniuri-
as ultum ſuaſ:uoſq̃ in opinione confirmat:indignũ & crudele ſuppliciũ tanti uiri:cui utinã
nõ magis uel Romanũ odiũ q̃ Delphicũ:uel Philippicarũ q̃ diuinationis liber:uel in Cæ-
ſarem & Antoniũ:q̃ Apollinẽ dicta nocuiſſent. Et de oraculo ſatis dixiſſe mihi uideor.

Tractat⁹ Terti⁹ de naturali diuinatiõe:quæ maxime ſomnijs cõſtare credit̃.

De Sibyllis & earum oraculis: quæ quadam diuinitatis familiaritate ad inti-mum ueri fontem propius accedere uidentur. Ca. I.

A P Roximũ a dijs (ut ipſi uocãt) ĩmortalibꝰ tenere locũ putabant̃ mortales ho-
mines:aut diuinit⁹ aut humanit⁹:idq̃ ſeu naturalit̃ ſeu artificio quodã futu-
rorũ præſcij: Quippe qbus in hac hominũ cæcitare:diſcutiẽs umbrã corpo-
ris am:& obiectã uenturi nubẽ penetrãs:ineſt diuinatio magnifica quædã res &
ſalutaris:ſi modo eſt ulla:ſicut de hac tota re locutur⁹ Cicero præfat̃. In hoc
aũt genere Sibyllis nõ indigne prim⁹ gradus dabit̃ : ꝙ quadã diuinitatis familiaritate ad
intimũ ueri fontem ꝓpius uideant̃ accedere. Et has qdem plurimas fuiſſe nouim⁹:quarum
nõnulli ſcriptores & numerũ & ætatẽ & patriã & actus & noĩa collegerunt. Qđ nobis hoc
loco ꝓſequi longũ nimis:& curioſum magis q̃ neceſſariũ uidet̃ . Sed qm̃ de naturali diui-
natione inſtitutus nobis erat ſermo:quæ & furore:hoc eſt oraculis a furẽte redditis & ſom-
nijs conſtare credatur:dicto de Apollinis:aliqd de Sibyllinis oraculis dicendũ occurrebat
prius q̃ ad ſomnia uenirem⁹:Ac neſcio an hæc quorꝫ adhuc fides & auctoritas uigent:illis
quorꝫ iampridem error exploſus eſt:meruerũt anteponi. Sed uetuſtatis ordinẽ ſecut⁹ ſum:
B Ex cũctis qdem Sibyllis:& hoc attigiſſe ſatis ſit:Quattuor celebrant̃ Delphica:Erythræa:
Cumana:Tyburtina. Primã ante tempus heroicũ:in ipſo Apollinis tẽplo uaticinantẽ me-
morãt:multos ex eius uerſibꝰ Homerũ poetam operibꝰ ſuis interſeruiſſe. Secundã nomine
Eriphylẽ:& Lacenos maris ĩperiũ amiſſuros:diu ante ceciniſſe: & piturã Troiam:& Meo-
niũ uatem:qui multis poſt ſæculis natus eſt mendacia ſcripturũ. Extat libellus quẽ ſibi ac-
tribuerũt:in quo(ſi modo ſuus eſt) Troianorꝫ & græcorꝫ exitus:ac Romanæ urbis & im-
perij originem & labores & ſucceſſus uarios:Inter hæc aduentũ dei in terras: multaq̃ reli-
gionis noſtræ clariſſima:multa quoq̃ de erroribꝰ externis & ĩternis:deniq̃ alienigenaſq̃ ac

nostris euectib⁹:non modo usq ad hāc ætatē:sed usq ad finē sæculi ꝓphetauit. Tertia noīe C
Amalthea:cui⁹ locū nuper prope Cumas Campaniæ uidim⁹:Romanos ex cunctis morta/
libus delegisse traditur:quibus uentura prædiceret. Indignata suū cūctis seruire furorē: ut
eleganter ait quidam. Quin & libros ædidisse:in quib⁹ Romanoꝝ fata remediaq conscri/
pserit:qui Sibyllini dicunt: & quoꝝ omnis Romana historia plena est. Nota res est antiqs
annalib⁹ & nouis testatissima: Anum peregrinā & nulli cognitā adiisse Tanqniū superbū:
ac nouem libros attulisse:dicentē eos diuina esse oracula & uenales fore. Regem uero ꝓcon/
tatū de precio: cum grande quiddam audiuisset:irrisisse. Anū tribus libris accenso coram
igniculo perustis:quæsiuisse uellet ne sex alios eo precio compare qd primū omnib⁹ statue/
rat. Eniuero tum Tarqniū delyrantē senio fœminam ꝓculdubio credidisse ac derisisse ꝓfu/
sius:Iam tribus aliis in eandem flammā coniectis:tres qui soli superant porrexisse regi:mi/
tiusq iam & in modū consulētis:ut hos eodem precio emeret hortata est. Regē muliebri fi/
ducia attonitū: libros quos suadebat precio compasse:uēditricē ilico euanuisse:nec usq ui/
sam aut repertam:libros in sacrariū repositos:consuli & pro oraculis haberi multis consue/
tum sæculis:donec incēso tandē Capitolio perierūt. Quartā uero noīe Albuneā omnium D
nouissimā Sibyllaꝝ:temporib⁹ Augusti Cæsaris fuisse:atq illū successib⁹ licet & eximio fa
uore hominū elatū:diuinos tamē honores quos ei populus Roman⁹ obtulerat renuentem
in ꝓposito sobrio ac modesto confirmasse: Adductoq per noctē in Tarpeiū collem: & ostē/
sa in cœlo uirgine:sydereū infantem ulnis amplexū:unū deū docuisse fama est. Extare hui⁹
uisionis argumentū in terris: arā cœli:& in eodem & ipso loco quē dum cœlū suspicit uesti/
giis presserit: admirās templū puerperæ dedicatū uirgini. Cæteꝝ de aliis sex Sibyllis præ/
cipitare sententiā non est meū: Scio enī quia deo nec impossibile quicq:nec difficile:licuisse
secretum suū credere cui libuit. Video harū uatum responsis & oraculis ab orbe toto: sed
ab urbe singularit: & ab illo sapiēte:tum populo ac senatu tantū fidei tributū:ut per decem
siue etiam qndecim uiros celebri apud eos sanctitate ac fide conspicuos: in dubiis casibus
reipublicæ ex Sibyllinis libris:uelut e cœlo suæ salutis consilia quærerent. Possem & hic ut E
in oraculis Apollinis:aliquā iniquissimoꝝ spirituū fallaciā suspicari:ni uidere doctores no/
stros diuino spiritu afflatos: Sybillis credere: & præsertim Erithrææ:multa quæ de Christo
prædixisse creditur:suscipientes alacriter & ad diuinitatis testimoniū ꝓferētes. Deniq usq
adeo hæsitantes:ut ex eis quidā præscientiæ huiusmodi rationem afferāt: ꝙ scilicet Sibyl/
larum insigne uirginitas est(ut eorum uerbis utar)& uirginitatis preciū diuinatio: Aeoli/
co enim sermone Sibylla: σιὸυβουλή:dicitur:id est dei cōsilium:quod sola scribitur nos/
se uirginitas. Audio tamē Ciceronem ex diuerso:diuinationis hoc genus paulo reuerentius
ꝙ cæteri refellentē:cum quatenus quidem ex uerbis eius colligo: Iulio Cæsare rerum poti/
ente cōtigerat:ut Sibyllinis libris ex more aditis: respōderet in hāc sententiā: Quē uere regē
haberēt:Regē quoq eū appellādū si salui esse uellēt. Regiū aūt nomē apud alias gentes ue/
nerabile:apud Romanos odiosum & importabile semper fuisse nouim⁹. Itaq Cicero con/
silium illud abominatur ac respuit:humanāq fraudem modis omnib⁹ subesse nō dubitat.
Ambages enī huiuscemodi quæ indefinite prolatæ:possent ad quēlibet hominē ac rem: &
ad omne tempus applicari:non ab illa quæ librorū auctrix dicitur furere: sed ab aliquo ac
uersuto compositas uideri. Alia deinceps ex eisdem libris elicit iudicia:diligent & artificiose
mentientis scriptoris potius ꝙ insani. Ad postremū tamen si Sibyllam damnare nō aude/
at:libros tamen eius non facile legendos:nec iniussu senatus adeūdos censet. Et de his qui/
dem hactenus.

Quid de somniis Marcus Tullius Cicero senserit: Ca. II.

[S]omniorum causas scrutentur alii:nos hoc libro (quod sæpe iam diximus) rerum A
exempla conquirimus. Sed præfari libet Marcum Tullium aduersus hanc quoq
uanitatem & eorum amentiam qui somniis fidem habent acriter disputasse. Quæ
disputatio (nisi fallor) si ne dicam mihi: sed cuiuis homini retexenda sit: aut illius uesti/
giis insistendum: idemq narrationis ordo seruandus erit:aut profecto aliquid uel de sen/
tentiarum grauitate: uel de uerborum elegantia remittendum. Quis enim quæso nisi
impudentissimus:sperare audeat illum diuinum atq aureum orationis fontem: non se
si diuerterit turbaturum: aut parem:uel claritatem uel suauitatem procul a scatebra/
rum suarum præmordiis reperturum? Verecundius quidem foret ac tutius: ipsam

Tullianam disputationem aut omittere aut non aliter q̃ Tullianis uerbis exprimere. Sed
nec prætermittere uisum est:rem etsi non lectori:mihi certe necessariam ꝓbatamq;:nec rur
sus totam disputationis seriem ad contextũ resoluere. Ne sim longior q̃ oportet: medium
elegi: summã rei colligens: quæ talis est:Non decere philosophũ aut prudentem hominem
ĩeptis atq; anilib⁹ supstitiõib⁹ aurẽ inclinare:sed ridiculũ opinari: q uigilãtes nec præsentia
ĩtelligere nec præteritoꝝ meminisse queãt:eos cũ obdormierĩt etiã uẽtura prænoscere: Qua
si amicitior familiariorq; sopitis atq; stertẽtib⁹:q̃ uigili animo apertisq; oculis meditãtib⁹
sit deus. Qui si auctor somnioꝝ esset:futurũq; aliquid denũciare hominib⁹ uellet:uel apo
B te uel aliqua quæ intelligi posset inspiratione consulere: Cum omniũ qui sub cœlo sũt mor
talium (nemo enim non somniat) ne dum lectulos:sed ægrotantiũ quoq; grabatulos cir
cũire & insusurrare ĩnumerabiles ambagum species:neq; cum experrecti fuerint memoria
habituris. Deinde si dormientib⁹ tantum consuli uellet:clariora saltem statuisset somnia:
non atra & confusa:quæ dormientes expauescant:& uigilantes ad interpretem diluculo re
ferre soleant: His accedit: ꝙ cum deus nullius falsi auctor sit:uera esse omnia quæ in som
nijs cernimus necesse esse. Quæ cum ita sint:illud potius philosopho dignũ arbitratur Ci
cero:æstimare uisa hæc:quibus sopor hominũ abundat naturalit̃ euenire:sine ulla signifi
catione rerum futurarũ:Animũ enim agitante propria natura a motu nunq̃ posse requie
scere. Enĩuero cum languida & somnolenta mole corporis:nec mẽbroꝝ nec sensuũ uti pos
sit officio:dum per seipsum ad aliquid agendum uidendũq; cæcus rapitur: incidere in ima
gines ambiguas rerum uariarũ:Idq; ex reliquijs inhærentibus earum rerum quas uigilans
egerit aut cogitauerit prouenire. Cuius rei testem facit Aristotelem: Earumq; perturbatio
ne miras int̃dum & inenodabiles occurrere somnioꝝ formas. E quibus si quædam falsæ
C quædam ueræ sunt:scire cupit ille uir doctissim⁹: qua nam internoscant̃ nota: Siue ea nul
la est:cur incassum interpretes fatigemus? Quin & si ulla est: ad hunc terminũ uiam illã his
nugatoribus censet incognitam:præsertim cum explorare res abditas:& ea quæ in somnijs
hominibus diuinitus portendunt̃ (qđ hi homũculi profiteri non dubitãt) ꝓfũdissimi in
genij perfectæq; doctrinæ sit:Hos autem uideam⁹ primũ ex leuissimo (ut ipse ait) & indo
ctissimo genere cõstare:deĩde nõ ex ulla somnioꝝ ui:sed ex ꝓprio acumine iudicare:Ideoq;
inter se uarios atq; discordes. Ad qđ probandũ quædam affert:de quibus inferius dicem⁹.
Ita q̃uis diuinationẽ concederet:quã negat:diuinũ tamen nullum contenderet. Scio quidẽ
de hac re alios aliter sentire:nec sum nescius quãtũ gloriæ puer hebræus ex somnioꝝ inter
pretatione percepit:sed illic non ars humana sed cælestis reuelatio. Hæc tãdem de somnijs
utcunq; meis uerbis explicita: non tam mea q̃ Ciceronis intentio est. Etsi enim Academi
co more disputans:nihil pertinaciter affirmet:quo minus liberũ relinquat & integrũ audi
torẽ:quia cũ ut ipse alio quodam loco de Socrate & Platone loquens ait:uixisse secum mi
hi uideor ex loquendi usu:de opiniõe eius non aliter certus sum:q̃ si quæ legi ex orenarra
D tis accepissem. Quo magis miror ita quosdã de somnijs scripsisse:uelut indubitatã tradentis
historiam:cum ipsum de cuius fontibus hauriebant cernerẽt hæc eadem dum recitat confu
nentem: Velle mihi uident̃ supstitiones hominũ augere. Sic enim somnia renarrant quæ
casus aliquis uera fecit:quasi nihil frustra somniari ꝑsuadere cupiant rudib⁹ ingenijs: qua
in illas primũ litteras sors impegerit. Ita apud credulum uulgus auctoritas interpretũ in
gens erit:neglectisq; reb⁹ oĩb⁹:satis negocij cuiq; su⁹ somn⁹ afferet:aliquãto pl⁹ tibi tribuat
sollicitudinis q̃ quietis. Quãto sati⁹ fuerat docere ut de mille unũ nõ accidit:cui uel tenuis
sit cum ueritate cognatio. Totis autem noctibus dormiẽtes: ac sæpe meridiantes: quid mi
rum si nonnunq̃ uero quædam proxima uidem⁹? Horum aliqua iam hinc scribere aggre
diar. Falsa enĩ quis caperet liber? Et hæc quoq; sic legi uolo:ut agnoscatur potius fortu
uis:q̃ ꝙ fides somnijs habeatur.

De somnio Tarquinij superbi: Ca. III.

T ut a uetustissimis incipiam:scribit Actius in Bruto Tarquiniũ superbum hui
a cemodi somniũ uidisse. Pastorem ad se uenire:arietes geminos agẽtem:seq; cum ex
his alterum immolasset:aspexisse superstitem irruentem obnixis cornib⁹: se animo
repentino impetu grauiter prostratum:atq; humi resupinũ:dum cœlum suspicit: animad
uertisse solis orbem nouũ & insuetum iter agere. Qđ cum ad interpretes retulisset: monitũ
regem aiũt:cauendũ ne quẽ ipse rudem ut pecus & monstrũ putaret: Ille eũ latẽti pru

armatus regno pelleret. Solis autem ostentum: cõmutationẽ stat⁹ populo significare. Atq
non aliter euenit: Brutus cuius germanũ rex oppresserat: & cuius ingeniũ ludibrio erat: il/
le regem nomenq̃ regium expulit. Romana res mutata: unius in locum perpetui regis: du/
os annuos magistratus habere cœpit.

De somnio Publij Decij: Ca. III.

c Vm Romani quondam iniquis locis a Sannitib⁹ circumclusi grauiter urgerentur:
Publius Detius tunc tribunus militũ: uisus sibi est in somnijs inter densissimos cu/
neos occumbere: multa moriẽs gloria. Quo somnio uir fortissim⁹ & gloriæ sitientis/
simus: non tam territus q̃ ad ꝓmissi exitus cupiditatẽ animatus: nullũ periculi gen⁹ decli/
nare cœperat: & ab amicis ut cautius pugnaret admonit⁹: somniũ ac propositũ suũ illis ex/
posuit. Tũc tñ præt opinionẽ illæsus: saluũ exercitum e faucib⁹ hostiũ eduxit. Verum post
triennio interiecto: sera fides somnio quæsita est. Bello siquidem latino consul ipse se ꝓ re/
publica deuouit: & in medias inimicoꝝ acies inuectus: tanta gloria oppetijt: ut natum ad
simile mortis hæreditariæ desideriũ excitaret. Hæc ad hũc proprie modum & in annalib⁹
Romæ scripta & apud Tullium relata sunt. Alij aliter sed illustrionib⁹ deferendũ est.

De somnio ruricolæ Romani: Ca. IIII.

i Dem & in eo qđ sequitur dicendũ: qđ apud alios uarie: apud Ciceronẽ in hãc sen/
tentiam refertur. Dum ludos Ioui bello latino facerẽt: primũ quidem subito ad ar/
ma concursum: & urbs omnis cõmota est: Deinde dum interruptos ludos reinte/ A
grarent: in ipso apparatu: seruus quidam int ora populi: uirgis cæsus furcamq̃ circũferẽs
ad suppliciũ actus. Post autem ruricolæ Romano per quietem adesse quidam uisus: qui lu/
dorũ præsidem sibi displicuisse narraret: eamq̃ rem senatu notam facere præciperet. Timu/
it inexpertus agrestis Capitoliũ pulsare: dormienti rursũ imago eadem obuersata consule/
lere uisa est: ne se in suam perniciem segnicie impelleret. Nec ideo ille securior factus est: Cũ/
ctanti filius morte subtrahit: & imagine iterum minatius imperãte: ipse insuper membris
debilitatur ac contrahit. Sedenĩ cum coactus rem omnem ut acciderat amicis exposuit: ex B
eorum arbitrio lectica in curiam uectus: cum tandẽ rei seriem patribus explicasset: domũ
incolumis suis pedibus redijt: somnioq̃ senatui approbato: ludi ex integro institui sũt. Ego
autem plane uideo qualiter semel & sæpius per quietem occursare queat uel Iouis uel alte/
rius cuiuslibet imago: at quo nam ille modo corporeas uires auferre possit aut reddere: nõ
satis intelligo: Ausim tamẽ uel somnio nõ credere: quãq̃ hoc Fabius: hoc Aulus Gellius:
hoc Cælius: deniq̃ hoc omẽs historici (ut apud Ciceronẽ) asserunt: cum uideam nec ipsũ
ad credendũ facilem: uel illud meminisse: nequaq̃ impossibile: & amissionẽ & recuperatio/
nem uiriũ: & filij mortem: & quæcũq̃ talia in somnij seu uisi seu dilati seu postea in senatu
expositi tempus incidisse. Quid enim ꝓhibet quocũq̃ tempore fieri: qđ omni tempore fie/
ri potest? Noua tamen res fateor euentuq̃ mirabilis: & ad fallendũ efficax.

De somnio Caij Gracchi: Ca. V.

n Eq̃ enim id prætereundũ qđ in eadẽ historia scriptũ est. Caius Gracchus quæstu/
ræ candidat⁹: uidere per somniũ Tiberiũ Gracchũ germanũ suum: qui pridem gla/
dio perierat uisus est: & audire dicentem: quãtumlibet differret ac traheret: idem illi
tandem qđ sibi præparatũ mortis genus. Hoc ex ipso Gaio Graccho prius q̃ tribunatũ
plæbis in quo perijt consequent se audisse: & multis renarrasse: ipse scriptor historiæ Cæli/
us testatur.

De somnio diui Iulij Cæsaris: Ca. VI.

n Vnc in augustos ingrediamur thalamos: & quid in stratis aureis somniet explore/
mus. Diuus Iulius Cæsar adhuc Romanus eques: uisus erat per quietem cum ma/
tre misceri. Nihil est equidem qđ non & possit & soleat somniantibus occurrere: &
quæ nunq̃ cogitarũt: & quæ cogitatu horrida: & quæ secũdũ rerum naturam impossibilia
inauditaq̃ sunt: uidẽt. Ipse tam fœdo somnio grauiter turbatus: rem ad interpretes retulit.
Illi eũ spe nõ modica repleuerũt: ꝓmissum orbis imperiũ asserẽtes: qm̃ mater cui ĩcubuisset
terra esset: cõmunis ei⁹ & cũctoꝝ genitrix. Nõ dubito multos iam idem somniasse: non eo/
dẽ successu. Cæteꝝ ut ea uera interpretata uiderent: singularis uiri ꝟt⁹ & fortuna præstitit.

De alio somnio eiusdem: Ca. VII.

n Ec segnior mortis q̃ imperij prænũci⁹ sibi somn⁹ accidit. Nocte qdẽ quã dies uitæ
nouissi[illegible]secut⁹ est: uidit se a terris ablatũ supra nubes uolitare: & intdũ dexterã

cum Ioue coniungere. Qđ ꝙuis ad coniectorē relatum non legamus: tamen ut res doc
& instans a rebus humanis digressus: & relatio eius inter deos significari potuit.

De somnio Calphurniæ uxoris Iulij Cæsaris: Ca. VIII.

A Liquāto tamen clarius Calphurniæ uxoris somniū: Quæ eadem illa nocte cædis
a præuia: tectum palatij collapsum: uirumq; in gremio transfixū suo uidit in som
nijs. Qđ cum Cæsari narrasset: multis cum precibus ac lachrymis obtestans ne lu
ce proxima in Capitoliū ascenderet. Ipse collatis somnijs simul: & aduersa tentus ualitud
ne: parumper hæsitauit: utrum pergeret an se domi contineret: his quæ nūc agere destina
uerat in tempus aliud dilatis: atq; ita substitit donec ille trux & inhuman⁹ proditor: q sub
eo tam gloriosam militiam & tot amplissimosq; honores gesserat: frequentem senatū adesse
B & expectare ait: & ut moras rūperet egit. Tum siue insita urbanitate uictus: ne tot illustri
uirorum expectationē frustraretur: siue ut Valerio placet: ne fœminea uisione territus uide
retur: siue ut ego arbitror: quia fatalis eum reposcebat dies: uentumq; erat ad terminū qui
præterire non licebat: paruit: & circiter qntam diei horam: eo profectus unde non redijt.

De somnio Artorij medici diui Augusti Cæsaris: Ca. IX.

A Oc forsan exemplo monitus diuus Augustus: huius cædis magnificus uindex: ne
h quaq; contemptor somnioꝝ fuit: eaq; sibi quodam tempore salutaris obseruata
fuisse legitur. Dum enim interfectores patris iusto stimulante odio prosequit: for
tuna quæ Thessalicam aream uentilandis ciuilibus bellis egerat in campis Philippicis: ad
huc pene Romano sanguine fumantibus: Romanos iterum cōtraxit exercit⁹. Instabat au
tem pugnæ dies: cui Augustus graui tardatus morbo: nullatenus interfuturus uidebat. No
cte igitur cui prælium successit: Artorio medico dormienti: Mineruæ effigies obuersata e
B iubens ne ægrotum suū ob infirmitatē pateretur prælio abesse. Qđ ut agnouit Cæsar: a
mi uiribus fragile corpus adiuuans: lecticæ sese impositū educi aduersus hostem impa
Initoq; certamine: dum mirabili constantia & morbi simul & armoꝝ profert impetum: te
tium utroq; maius periculū euasit. Eodem enī tempore quo acies confligebāt: Brutus i ca
stris remansisse illum ratus: in tentoriū eius irrupit: cubiculūq; in quo iacere putabat inn
meris gladijs cupide laniatū atq; discerptū est. Sapiens igitur uel in somnio Minerua dix
rit quispiam: quæ ægri curam non sibi sed medico cōmisit: & apparenti morbo intentū ab
ditæ pestis admonuit. Quo consilio succursum est: ne ad supremū fortunæ fastigiū uentur
adolescens: primis gradibus excideret: quem inter homines descensura diuinitas: terrarum
tunc futurū præsidem præuiderat ab æterno: & lege sanxerat inuiolabili.

De somnijs patris & matris diui Augusti: quibus secutura eius præ signata est celsitudo: Ca. X.

Vre igitur magnus & incōparabilis uir clarus Augustus: sub quo deū cæli nasc
i sci puduit nec describi. Cui⁹ futurā magnitudinē genitrix: claritatē genitor: si qua
somnijs fides est: per quietem uidit anteq; nasceret. Actia quidem mater prægnans
uidit uiscera sua ad cœlū tolli: & inde per omnē terraꝝ atq; ætheris circūitū diffundi: Pa
autem Octauius: iubar solis aluo uxoris emergere. Quid his uisis illustrius: quid cert
Octauius idem post partū coniugis: cum per deserta Thraciæ ducēs exercitū Romanū: & in
templo Liberi patris more barbarico sacrificās: interrogāsq; de filio: responsum a sacerdo
tibus accepisset: Eum de quo quæreret futurū mūdi dominū: nocte proxima filiū uidere p
sum existimauit augustiorē effigie humana: fulmine ac sceptro & Iouis exuuijs uerendum
nec non & radiata corona laureatis curribus insidentem: duodenis equis niue candidis
bus agi. Et hæc ostensa parentib⁹. Quibus minor inest admiratio ꝓpter illa quæ de eo
somniarunt alij.

De somnio Quinti Catuli: Ca. XI.

Vintus Catul⁹ dedicato Capitolio: prima nocte uidit Iouem ex multis adolescen
q tulis circa aram colludentib⁹: uni seorsum abducto: in sinū recondisse reipublicæ si
gnum qđ in manibus habebat. Nocte altera eundem illum puerum in gremio Io
uis ipsius cernens: ac religione tactus: amouere cupiens: uocem Iouis audire uisus est
tantis ac dicentis: puerum illum ad reipublicæ præsidium enutriri. Die autem postero p
rū Augustū incognitū sibi casus obtulit. In quem uæhemēti admiratione defigens oculos
persimilem asseruit ei quem bis dormiens uidisset.

De ſomnio Marci Tullij Ciceronis de Augnſto: Ca. XII.

Arcus autem Tullius Iulium Cæſarem mane in Capitolium ſecutus: ſomniũ no/
m ctur nũ inter domeſticos recenſebat: Viſum ſibi puerum uultu ingenuo & modeſto A
de cœlo in terras catena aurea demiſſum: eiq; cum ante limen Capitolij ueſtigia
preſſiſſet: flagellum a Ioue traditũ: Inter hos ſermones Auguſtus ſuꝑuenit: quem paucis ad
huc notum: auunculus & mox pater ut ſacris afforet adduci iuſſerat. Hũc ex inopinato cõ/
templatus Cicero: eſſe quem per ſomniũ uidiſſet aſſeruit. Et quoniã Tulliũ Cæſaribꝰ inſe/
ruit caſus: aliud eiuſdem & ab ipſo ſcriptis æditũ ſomniũ referendũ eſt. Exul patria qđ exi/
lium glorioſum ſibi: calamitoſum patriæ dixit: Nec mentit̃: & in uilla quadam moram tra/
hens: cum poſt multũ noctis obdormiſſet: ſomniauit incomitato ſibi ac mœſto & deſertis B
locis erranti occurriſſe C. Mariũ laurea & inſignibꝰ conſularibꝰ ornatũ: ac ſollicite ꝑcon/
tatũ: quid in ea ſolitudine tam triſtis ageret? Audita cauſa: cognitaq; ciuiũ iniuria qui eum
imeritũ expuliſſent: familiariter cõſolantẽ: arripuiſſe eius dexteram & lictori proximo tra/
didiſſe perducendũ in monumentũ ſuum: illic ſpem fortunæ melioris illi ſitam. Eaq; ſe ui/
ſione per quietem delectatũ ſcribit: Id & euentu comprobatũ ſomniũ fatet̃ ꝙ in Marij mo/
numẽto: hoc eſt in æde Iouis mariana de ſuo reditu magnificentiſſimũ ſenatuſconſultum
factum ſit. Et quia uiri doctiſſimi de Impatore mitiſſimo ſomniũ attigi: quid alter uir peri/
tus de impio ac feroci principe ſomniauerit attingam.

De ſomnio Senecæ de Nerone: Ca. XIII.

Nneus Seneca iam tunc ſenator Romanus: a Claudio principe ad magiſteriũ Ne/
a ronis adhuc pueri & qui bonæ indolis ſpem dabat aſſumptus: nocte ſtatim ꝓxima
ſomniaſſe dicitur: Caiũ Caligulã cuius pridem famoſiſſima crudelitas dignũ exi/
tum inuenerat ſe diſcipulũ habere: Potuit experrectus admirari: At nõ multo poſt: mutati
ſeu uerius detecti Neronis mores: & omnis humanitatis expers animus: admirationẽ ſu/
ſtulerunt. Quin tam Caligulæ ſimilis euaſit Nero: ut non alter: ſed ille idem quodammo/
do reuerſus ab inferis uideret̃. Hinc ad Imperatoꝝ ſomnia reuertor.

De ſomnio Veſpaſiani Auguſti: Ca. XIIII.

Eſpaſianũ ſomniaſſe ferũt: ſtateram in medio ueſtibulo palatij pari libramine ap/
u penſam: & ĩ lance altera Claudiũ & Neronẽ: in altera ſeſe ac Titũ & Domitianũ fi/
lios ſuos ſtãtes aĩaduertiſſe. Qđ nõ prius intelligi potuit: ꝗ̃ omnibꝰ diem functis
annotatũ eſt: eodem numero annoꝝ: illos duos & hos tres imperitaſſe. Idẽ multo ante ul/
lam principatꝰ ſpem in ꝑegrinatione Achaicam Neronẽ ꝓſecutꝰ: ꝑ noctẽ audire uiſus erat:
tum ſibi ac ſuis fœcundioris fortunæ primordiũ fore: cũ primũ Neroni dens erutus fuiſſet.
Qđ cum ſecum recogitans in atriũ exiret: obuiũ habuit medicũ: dentem in manibꝰ haben/
tem: quẽ tunc eruerat Neroni: atq; ultro oſtentantẽ ſibi ſomniũ fortuna ratũ fecit. Per eoſ/
dem enĩ dies: ad compeſcendã Iudeæ rebellãtis inſolentiam: Veſpaſianꝰ quo nullus aptior
tãtæ rei uidebat̃ cũ exercitu miſſus eſt: iſq; ſibi & ſuis haud dubie primꝰ ad ĩperiũ gradꝰ fuit.

De ſomnio Galbæ Imperatoris: Ca. XV.

Alba quidẽ Tuſculanæ Fortunæ templũ ſuꝑſtitioſe colere cõſuetꝰ: ad ornatum eiꝰ
g monile margaritis ac gẽmis precioſiſſimis intertextũ ex oĩbꝰ theſauris ſuis extruxe/
rat. Mox mutato cõſilio: Capitolinæ Veneris celebrioribꝰ aris ĩpoſuit dedicauitq;.
Secutæ noctis quies: imaginẽ ſibi Fortunæ turbatioris obtulit ſtatuto: ſe fruſtratã munere
lamentãtis: minaſq; teſtãtis: ſe q̊; cũ ſuis muneribꝰ abiturã. Quo ille tremefactꝰ ſomnio: etſi
placare minas ſacris fruſtra niſus: paucis diebꝰ interiectis uita & ĩperio ſpoliatꝰ: abeũtẽ tene/
re non potuit fortunã.

De ſomnio Otthonis Imperatoris: Ca. XVI.

Vnc ſucceſſor eiꝰ Ottho grauit̃ urgẽtẽ & inſequẽtẽ hoſtilit̃: ꝑ noctẽ uidere uiſus tra/
h dit̃: eaq; ſpecie tam territꝰ ut flens largit̃: & e cubiculo ĩ terrã ꝓlapſus adhuc dormi
ens a cubicularijs ĩuentꝰ ſit. At ne etiã huiꝰ terror uanꝰ uideret̃: hic quoq; ſacris nec
nequicq; placare conatꝰ offenſi prædeceſſoris aĩam: paucis poſt diebꝰ & uita & ſolio præ/
ceps: dignũ illi ſuppliciũ rependit.

De ſomnio Caſſij: Ca. XVII.

Eque triſtis ac terrifica: nec lætioris exitꝰ Caſſij Parmẽſis qes poſt bellũ Aſiaticũ.
a Victo cui enixe ſeruierat Antonio Anchonæ: q̊ deſperatis rebꝰ ſe cõtulerat: ꝑ noctẽ
dormiẽs: quẽdã immẽſi corꝑis & æthiopici: nigrioris inſuetæq; ꝓrſus deformitatis

hominẽ: in cubiculũ ſuũ ingredientẽ cernere uiſus eſt: & ſtupefact⁹ aſpectu: ex eodẽ quiſnã
foret inqrere: Ille aũt neſcio qd horriſonũ græco murmure reſpondiſſe. Quo metu ſomni
frãgẽte trepidantẽ: ſeruos ſuos exciuit: qs ea ſpecie thalamũ irrupiſſet interrogans: Quibus
aperte negantib⁹ quempiam intraſſe: curis æger rurſum ſomno ſuccubuit. Et eadem uiſio
ne iterũ experrect⁹ & territus: illato lumine ſeruos lectũ circũſiſtere præcepit: Nocturno pa
uori diurn⁹ ſucceſſit dolor: Per eoſdem enim dies: ab Auguſto Cæſare quem cõmuni inſe
ctatione non contentus: noĩatim grauibus maledictis irritauerat: capite mulctatus eſt.

De ſomnio Rufi equitis Romani: Ca. XVIII.

Vic ſubnectam Arterij Rufi equitis Romani ſomniũ: quo nullum certius. Hic dum
h ſorte ludus gladiatorius fieret Syracuſis habitans: a quodam ſe ſomniauit inter
fici. Id ſomniũ dum amicis luce proxima in conſeſſu ſpectaculi recitaret: unũ per
ſepta ludorum ĩmiſſum eſt. Qd ut conſpexit Arterius diriguit: & alterum ex his eſſe de q
ſomniauerat teſtatus: abire ſe uelle ait: Amici credulitatẽ pauoremq́ irridentes: ut manere
coegerunt. Ecce autem conſertis illi manibus: in extremam circi partem urgendo ac mi
do puenerant: ubi tunc is ipſe qui timebat: ſumma ui correptum aduerſariũ ſtrauit hu
ac ſuperincũbens: dum in omnes partes ſe uerſanti & ictum declinanti: mucronẽ nitit a
gete: Arteriũ iuxta ſedentem: & inter globos hominũ aſſurgere non ualentẽ: ferrum re
te fortuna fatali uulnere confecit.

De ſomnio cuiuſdam innominati: Ca. XIX.

Imile quiddam uel legi uel audiui ſomniaſſe quẽdam: morderi ſe a leone mar
ſ reo: ex his qui in templorũ ueſtibulis cerni ſolent: & morſum puenire mortiferũ
autem poſtero: cum templi fores caſu præteriret: leone conſpecto: nõ ſine riſu: ſom
nium ſuũ inter comites renarrantẽ: & manu in apertum os illius protinus iniecta: dicen
En nocturnus hoſtis meus: ſcorpionẽ qui ĩ imis faucibus leonis deliteſcebat: lœtaliter p
pugiſſe. Sed domi iam ſatis ſomniatũ eſt.

De ſomnio Crœſi regis Lydorum: Ca. XX.

Rœſus rex: adoleſcentẽ filium generoſæ indolis quẽ regni ſucceſſorem animo pr
c elegerat: ferro pemptum ſomniauit. Nunq́ poſtea ſecurus: ſummũ ſtudiũ adhib
quo infauſtæ uiſionis minas effugeret. Non ſuffecit filium ab omni bellorũ con
tudine reuocaſſe: ferri & armorũ uſum interdixit. Neq́ id ſatis: comitibus cuſtodijſq́ pr
ceptum: ut qui gladijs uterentur ſemper longius abeſſent. Aper ferociſſim⁹ interea
Olympi regiones ĩuaſerat: q́ plurimiſq́ mortaliũ fulmineo dente conſumptis: coege
ruricolarũ plebs malis exterrita: ſupplex ad opem regiam confugeret. Hic amore laudis
ardeſcens: anxium patrem multis precibus aggreſſus: euicit tandem ut pmittẽte eo ad
ctandam feram ipſe pficiſceret: præſertim quia nullum inde ferri periculũ timeret. Eo
peruentum eſſet: omnes ĩmanem uaſtatorem uelut hoſtem conglobati circumſiſtunt. In
turbine ab altero a ſuis ſocijs: cui potiſſimũ nati cuſtodiam infœlix genitor cõmiſerat: d
pſum ſpiculum dum aprum petit: in adoleſcentẽ incidit: præuiſum ĩ ſomnijs & inelucta
le (ut aiunt) ferens fatum.

De ſomnijs Aſtyagis regis Medorum: Ca. XXI.

On diſcedam a regibus: quorũ euentib⁹ iuxta ſe poſitis: cuiuis latiuſ appareat q
n tus ſit labor fortunæ iugum: & adamantinas catenas quibus humanũ illa ger
ligat excutere. Aſtyages Medorũ rex: urinam filiæ Mandanes: cunctos Aſiæ po
los inundantẽ cum dormiens uidiſſet: id ad naſcituri nepotis magnitudinẽ pertinere
tratus: eamq́ iam cauſam ſuſpectam habens: quæ nulla erat: natam licet unicam ſibi n
ex Medis oriundo: nec ſuæ ſortis uiro (ne partus forte uel patria uel ſanguine ſuperbi
ſed procul in Perſis: gente tũc humili & ignota: Cambyſi fortunæ mediocris homini
rem dedit. Viſus eſt item cernere uitem ex eiuſdem genitalib⁹ exortam: tam mirabilis
menti ut omnes regni ſui angulos adumbraret. Sed enim metu ſupra metum addito:
nepotulum iuſſit exponi: ut ait Valerius: ut Iuſtin⁹: iuterfici. Vtrũlibet fruſtra fuit. H
puer ille Cyrus eſt: qui Aſiam omnem & inundare coegit ſanguine: & imperio præ
ctoq́ armis auo: Medorum regnum tranſtulit in Perſas: regum primus & maximus.

De ſomnijs Alexandri magni regis Macedonum: Ca. XXII.

A Lexandro Macedoni: Iuuenis incognitus per ſomniũ uiſus erat: uiolentas ma

usq̃ in interitum inferre. Is postea cum ad uigilantem ex Macedonia uenisset: recordatus rex: qui nam esset interrogauit? Auditoq̃ ꝙ Cassander foret filius Antipatris: somniorum ueritatem græco carmine delusit: quasi nefas ratus de tali amico suspicari: atq̃ illius dextera oblatum uenenum: nihil minus metuens accepit. Aliud eiusdem regis mirificum somniū refert. Familiaris illi Ptolemæus uenenata aspide saucius: uæhemētissimo cruciatu B moriēs afflictabat: Miseratꝰ Alexāder forte dū p noctē assidet: ī grabati spondā somno suo repēte ꝓcubuit: Cōfestim draco quē genitrix Olympias ī delitijs habebat obuersari uisus est: radicē ore gerēs & hūano more formatis ṽbis: locū castris ꝓximū signare q̊ illa nasceret: & asserere futuꝝ ut eiꝰ ope languēs amicꝰ curaret. Rex int hæc euigilās: uisiōe palā recitata misit q ostēsam quæreret radicē. Qua inuēta: & Ptolemæū & alios multos eadē peste liberatos ferūt. Ridet tn̄ hoc somniū Cicero: eo præsertim ꝙ ore radicē tenēs loquit draco: qd nō posset etiam uir disertus. Et reuera: quis hoc audiēs: nō uel medicū serpentē uel serpentiū rideat oratorē? Quid enī magis in Demosthene miramur: q̃ dum pleno lapillis ore perorantem legimus? Veruntamē nihil non facile somnianti.

De somnijs ducū nobiliū: & de somnijs poetarū & philosophoꝝ: Ca. XXIII.

Regijs ad ducū somnia transeamꝰ: mox uisuri quid philosophi somniēt: qd poetæ:
a Non in Parnaso (illa enim altior cura est) sed in lectulis suis sobrie ac duriter somnū capiētes: Inde ad plæbeioꝝ uisa uertemꝰ stilū: ne qd forte genus hominū relin- A quamꝰ. At ne quis forsitan miret: ꝙ in re quā uariā & fallacē diximꝰ & dicturi sumꝰ: tam diligent insistimꝰ: sciat ꝙ apud egregios auctores sparsim omnia: sed apud somnioꝝ irrisorē Tulliū præt q̃ quæ de somnijs Cæsareis diximꝰ: magna pars & præcedētiū & sequentiū scripta ē. Non inutile præterea nec supuacuū arbitramur: illustribꝰ exēplis rem cognoscere: unde prius effectū est: ut etiā doctos homines interdū somnia conturbēt. Neq̃ enī ulla tam demens aut supstitiosa anicula usq̃ terrarū uiuit: quæ hac uanitate moueret: si semp falsa & nunq̃ fortuito casu uera somnia deprehēdisset obseruatio humana. Nūc paucis uerbis B psuasum est: ut omnibꝰ crederet: cum potius ex multis falsis psuaderi debuerit ne cui fides esset. Mira res dictu: cū in reliquis actibꝰ mortaliū: unicū mendaciū multis ueris suspitionē falsitatis afferat: somnꝰ solus est cuius unū idq̃ temerariū atq̃ fortuitū: uerum innumeris mendacijs fidem quærit: eoq̃ mirabilior: quia ad hoc ipsum rarū: uerū inter crebra mendacia internoscendū: nulla fert uia: nulla nota est: nisi post euentū. Sed de hoc satis ab initio dictū est. Ad ordinē reuertor: qd supest ueroꝝ somnioꝝ coniecturꝰ.

De somnio Hamilcharis Carthaginensis ducis: Ca. XXIIII.

Vx Carthaginis Hamilchar Syracusas obsidēs: in somnis audire uisus erat: se po-
d stridie intra obsessæ urbis mœnia cœnaturū. Ea re ad uictoriæ spem reflexa: mane alacris ad oppugnandā urbem instruebat aciē. Talia uoluēti ac molienti (qd sæpe fit) grauis tumultus in castris exortus est: Carthaginēsibꝰ ac Siculis int se dissidētibꝰ: Oppidani occasione fræti: repēte portas egrediunt: & fusis hostibꝰ uictores: ducē turbatis suorū ordinibꝰ succurrere cupientē: atq̃ ideo negligentē sui intercipiūt: & sic in urbem ductus: & in compedibꝰ cœnans: intellexit q̃ falsus interpres ueri somnij fuisset. Huius quidē Agathocles historicus auctor est: At sequentis Cælius.

De somnio Hannibalis ducis Carthaginensis: Ca. XXV.

Annibal & ipse dux Carthaginensiū: in templo Iunonis Lucinæ repertā colūnam A
h aureā asportare decreuerat. incertus aūt an solida ex auro: an supficetenus inaurata esset: terebrādo temptauit. Et certior factꝰ: esse auream totā: in ꝓposito rapiendi firmatꝰ erat. Cui inter somnū: Iunonis species adesse uisa: ut auaris & sacrilegis cœptis absisteret monuit: minata si pergeret: rebus eum suis spoliare: se quoq̃ illum uno quo solū uideret lumine priuaturū. Quo somnio dux alioqn ferox: & cui nullus dei metꝰ: nulla religio (ut de eo scriptū est) motus tamen traditur. Nec miror: Quid enī monoculo terribilius: q̃ oculi supstantis amissio? Itaq̃ minas timuit: & euentum experiri noluit: nihil loco mouere ausus: ex eoipso auro qd ex foramine dū temptaret exciderat: bucculam fieri & suprema columnæ parte reposuit. Qd sequit eiusdem ducis somniū: apud Silenū est græcum historicū: & res ipsiꝰ exactissime ptrectantē: quē Cælius & multi ex nostris scriptoribꝰ sequunt: B præsertim quotiens de Hannibale sermo incidit. Est enī huiusmodi: Hannibal uicto Sagūto: Romana bella iam meditās: int quietē uisus est: imperio Iouis ī deoꝝ consiliū admissus: de iferēdo Italiæ bello mādatū accepisse ab ipso Ioue: qn & unū ex eo numero sibi ducē de-

putatū quē ſeq iuberet̃ cū exercitu neq; retroſpicere. Cū his digredie̅ſ cōmiſſiſ: nequi[illegible]
cū (quē de nō reſpiciēdo iuſſus erat) obſeruare. Itaq; uidēdi auid⁹: ī tergū deflexis ocul[illegible]
diſſe terribilē & īmanē bæluā acris ſerpētib⁹ obuolutā: hoīeſ: aīalia: urbes: domos: atq; ar[illegible]
ſta: & obuia quælibet ꝓſternētē atq; calcantē. Qui ſpectantē ducē ſuū interrogaſſe: qd i[illegible]
monſtri eſſet: Ducē ṽo dixiſſe: Hæc eſt Italiæ uaſtitas: Tu uero præceptoꝝ memor & [illegible]
tati deorum perge obſequēs: & quid retro fiat ne labores. Huiuſmodi quidem uiſo: ſeu [illegible]
ſeu ficta eſt: Italiæ miſerabilis ſtrages: quā tot per annos illo ſub hoſte ꝑtulit: ut uera [illegible]
uideatur & inter ueras referatur impetrat.

De ſomnio matris Dionyſij Syracuſani: Ca. XXVI.

N Siciliam uenio: Dionyſij mater hunc ipſum gerens utero: ſecūdū quietē Sta[illegible]
i parere uiſa. Rem ad coniectores detulit: qui galleatæ a Siculis uocabant̃: hi ſic [illegible]
pretati ſunt: ut ex ea naſciturū præclarū ac diuina gratia omniū fortunatiſſimū [illegible]
dicerent. Cuius rei Philiſtus (homo ut ait Cicero doctus & diligens) teſtis eſt.

De ſomnio mulieris cuiuſdā de eodem Dionyſio Syracuſano: Ca. XXVII.

Vius aūt matri claritas atq; fortuna: ſed crudelitas Hymeræ cuidam haud ign[illegible]
h (ut aiunt) fœminæ præmonſtrata eſt. Quæ quondam dormiēs uiſa ſibi quod[illegible]
iter oſtendente: in cœlum ſcandere: & cuncta contemplās: ſubter ſcabellū & ſub [illegible]
Iouis ueſtigijs: iacentē ac uinculis innexū ualidiſ: cernere robuſtū fuluumq; & lentigino[illegible]
hominē. Quo conſpecto ſciſcitari ducem ſuū: quis ille hominū: quid ue illic uinct⁹ age[illegible]
Reſponſum ē: Siciliæ Italiæq; peſtem fore: confeſtim ut ex ea cuſtodia erupiſſet deſæ[illegible]
late per populos. Eam uiſionē tunc inter pares notam fecit uulgauitq;. Interiecto temp[illegible]
dum Dionyſius: qui ad eam diem obſcuri nominis ac fortunæ fuerat: laxatus tandem [illegible]
leſtis prouidētiæ compedibus: tyrannidē inuaſiſſet: Mulier eadem ilico ut oculis ſuis ob[illegible]
eſt: illum eſſe quem ſub Iouis pedibus uidiſſet: aſſeruit. Quæ aſſeueratio: ut effectu uera [illegible]
ſibi properatæ mortis cauſa fuit.

De ſomnio matris Phalaridis agrigentini: Ca. XXVIII.

T Phalaridis mater: Mercuriū (cuius ſimulachrū paterā manu tenens: inter d[illegible]
a effigies domi ſuæ colebat) in ſomnis uidit: ex ea patera ſanguinē humi ſparge[illegible]
uimentoq; illiſum rebullire: donec ſenſim domū omnē faſtigiotenus inūdaret. Q[illegible]
in una uiſum: in multis domibus uerū fecit cruenta nati ſæuitia. Hui⁹ quidem uiſionis au
ctor eſt Ponticus Heraclides doctus uir: ut ait Tullius: & diſcipulus Platonis. At ſequa[illegible]
tis: eodem ipſo Tullio: uetuſtiorem teſtem non inuenio.

De ſomnio Alcibiadis: Ca. XXIX.

a Lcibiades paulo prius ꝙ̃ e rebus humanis pelleretur: ſe amicæ ſuæ ueſte conte[illegible]
ſomniauerat: Alias fortaſſis illecebras ſperare licuit amanti: Sed enim breui p[illegible]
ciſus: & nullo miſerante inſepultus iacens: amicæ obuolutus amiculo eſt. Non d[illegible]
philoſophos.

De ſomnio Socratis: Ca. XXX.

ſ Ocrates dū carcere clauderetur: Erichthoni familiari ſuo narrauit: excellentis for[illegible]
mulierem ad ſe in ſomnijs acceſſiſſe: & noīe appellantē: uerſum Homericū ex quo [illegible]
tia ſibi luce moriendū illa cōijceret recitauit. Atq; ita accidit. Satis locupletes teſtes [illegible]
am grauioꝝ. Huius enim ſomnij Platonē auctorem affert Cicero: ſequētis Ariſtotele[illegible]

De ſomnio Eudemij: Ca. XXXI.

Vius familiaris Eudemius Cyprus in Macedoniā ꝓficiſcens: Pheras Theſſal[illegible]
c bem opulentam & egregiam: ſed Alexādri cuiuſdā inhumana tyrannide p[illegible]
tam uenit. Illic morbo correpţ⁹ eſt tam graui: ut de uita eius deſperarēt medic[illegible]
afflicto: iuuenis eleganti ſpecie ꝑ noctem adeſſe uiſus: tria denūciauit euētura: Vt æg[illegible]
ſanitati reſtitueret̃: Vt eius urbis tyrannus intra paucos dies mortē obiret: Vt ipſe p[illegible]
quenniū remearet in patriam. Et prima quidem duo clare ut annūciata erant euen[illegible]
& ipſe præter ſpem conualuit: & tyrannus ab uxoris ſuæ fratrib⁹ trucidatus eſt. Te[illegible]
re parumper obſcurius: Quinti enī ſub anni finem dum Eudemius e Sicilia ubi tunc [illegible]
bat in Cyprum reuerſurus expectaret: ad Syracuſas bello interemptus eſt. Cōiectore[illegible]
ro ſic ſomniū excuſaſſe legimus: ut dicerent hominem tum demū cum e corporis u[illegible]
euaſerit in patriam reuerti.

De somnijs poetarum: Et primo Simonidis: Ca. XXXII.

Equitur somnos illustrare uatũ. Simonides proiectũ ac desertũ in littore cadauer sepeliuit:& cum mox nauigatur⁹ obdormisset: uidit illius humati speciẽ monentẽ: ne nauim si naufragio perire nollet ascenderet. Paruit:& cæteris ꝑfectis subsistit so/lus incolumis:Reliquos enĩ sub oculis suis rabies uẽtoꝝ & uis tempestatis obsorbuit. Fefel/lit hic uulgare ꝓuerbiũ:perdi beneficia quæ defunctis fiunt. Itaq; hũc tam gratum & tam uilis busti tam bene memorem:nobiliore ac stabiliore monumento poeta egregi⁹ imortali cum poemate amplexus honestauit.

De somnio Sophoclis: Ca. XXXIII.

Ophocles autem tragœdiaꝝ scriptor:cum ex Herculis templo:patera aurea magni ponderis furto sublata esset:ab ipso Hercule per quietem quisnã id fecisset edoctus traditur. Qđ cũ homo ꝑstudiosus:& uel illi periculũ afferre metuens: uel somnio parum credens: sæpius neglexisset:reuertẽte per singulas noctes imagine: coactus tandem ad Areopagitas uisionem detulit. Captus ex indicio ac tortus:furtũ fassus:pateram restitu/it. Ex eoq; tempore Herculis indicis cognomen templo aditum.

De somnio cuiusdam Arcadis innominati:qui socium suũ a Caupo/ne iugulari uidit: Ca. XXXIIII.

Vperuacuũ uideri potest somniũ attingere:qđ ætate Ciceronis creberrimũ(ut ip/se ait)apud stoicos:hodie etiam ĩ uulgus effusum est:de duob⁹ Arcadib⁹:qui simul itinerãtes cum Megaram uenissent: ita disiũcti sunt: ut eoꝝ alter apud cauponẽ in taberna:alter apud hospitem maneret. Nocturno autẽ tempore:is qui ad hospitiũ diuerte/rat:socium uidit in somnijs orantem:ut sibi cui a perfido caupone mors præparabať opem ferat:Posse enĩ si celeraret in tempe subueniri. Eo somno motus:surrexit auxiliũ latur⁹ sup/plici amico. Mox excussa somnij imagine:irrisit ꝓpositũ suũ: & in cubiculũ regresso:eadem affuit imago:miserabili⁹ obsecrans:ut ex quo salutis suæ ꝓpugnator esse neglexerat: ultor saltem mortis existeret:& cadauer suũ ab extrema ignominia uendicaret: Se enĩ a caupone iugulatũ:& plaustro superimpositũ opertũ fimo afferri: quocirca ad oppidi portã occur/reret plaustrũq; corriperet. Enĩuero secũda uisione ꝑmotus:neq; iam nihil pendendã rat⁹: ecubili ꝓsilijt:repertoq; ubi monebať plaustro:bubulcũ quidnã ueheret scrupulosi⁹ scisci/tari cœperat. Illo trepide fugiente:corpus eductũ & reuelata scæna nocturni flagicij: cau/po ad suppliciũ adactus est.

De quodam qui somniauerat ouũ ex lectulo pendere: Ca. XXXV.

Auca & breuia quæ restant:asscripsi libris qui de somnijs accuratissime tractãt: ex/cerpta partim risus excitãdi gratia:partim detegendæ interpretũ fallaciæ: nequaq; prætereũda iudicaui. Somniauerat quidam ouũ ex lectulo pendere. Narrauit int/preti:respondit thesaurũ esse sub lectulo. Fodit ille & aurum argento circũuolutũ repperit: argentiq; particulã iudici suo misit. At ille facetissim⁹ nugator:Nihil ne inquit de uitello? ex priori euentu secundũ eliciens:ut non tantũ ouo thesaurus:sed ouo simillim⁹ thesaurus ui/dereť ostensus. En fabellas in quibus & philosophoꝝ conteruntť ingenia: q̃ multi ouũ sine thesauro somniauerũt.

De uaria interpretatione somnij Cursoris qui per noctem æstimauit se cur/ru quadrijugo uehi: Ca. XXXXI.

Vrsor iturus ad Olympia:ꝑ noctem æstimauit curru quadrijugo uehi. Primo mane adijt interpretem. Et ille uinces ait:Id enĩ agilitas equoꝝ & robur indicat. Idem som/niũ ad Antiphonẽ retulit:quẽ unũ ex Graijs somnioꝝ coniectorib⁹ imprimis celebratũ ui/deo. At ille uinceris inqt haud dubie:Nõ aĩaduertisti te a q̃ttuor præuentũ esse dũ curreres?

De interpretatione somnij alterius cursoris qui se in aquilam transformatũ somniauit: Ca. XXXVII.

Lter cursor transformatũ se in aquilam somniauit: Cõsuluit cõiectorẽ. Ille uictor eris inquit:Hæc enĩ uolucris uolatu cũctas supgrediť. Antiphonis acumen experiri statu/it. Ille respondit:Quæso amice nonne te uincendũ iam sentis? Auis enĩ hæc alias omnes dũ fugat ac sequiť:semper est ultima. I nunc lector & somnijs quatere & interpretib⁹ crede.

De somnio mulieris quæ uidit sigillata se genitalia habere: Ca. XXXVIII.

Atrona pariendi auida:sed an grauida esset incerta:uisa est in somnijs sigillata geni/talia habere. Alť ex cõiectorib⁹:minime prægnantẽ aut pariturã asseruit. Fore enim

præcluſũ part⁹ iter. Alĩ cõtra: Ea enĩ dũtaxat claudi & cõſignari ſolere quæ plena ſint. His & hoꝝ ſimilib⁹ qd de hac inṫpretũ arte (ſi q̃ tñ adhuc illã ꝓfitenṫ) ſentiendũ ſperãdũq̃ ſit eruditi hoĩes intelligãt: uulg⁹ qꝺ tenuit nõ relinquat. Et de naturali quidẽ diuinatione ſatis dictum eſt.

Tractatus Quartus: de uaticinijs furentũ: necnon & de præſagijs ac diuinationibus morientium.

Q; fidem præbentib⁹ furentum uaticinijs: ipſi quaſi furere uideanṫ: Ca. I.

q Vi furentũ uaticinijs fidem præbent: ipſi paulomin⁹ furere uidenṫ. Quis enim ſan⁹ exiſtimet: eos qui & præſentiũ noticiã & præteritoꝝ memoriã ꝑdiderunt futuri præſcientiã inueniſſe? Nõ tollaṫ tñ a nobis iudicij libertas: nec opinionũ uarietas extirpeṫ: Liceat opinari furere ſolitos quoſdã & liberoſ animis ferre mot⁹: qb⁹ a corꝑib⁹ abſtracti: & diuino (ut ipſi uolũt) ſpũ cõcitati: uentura præuideãt: Liceat hocipſum irridere: ut quæ ſapiẽs nõ uidet: inſan⁹ (qꝺ eleganṫ ait Cicero) & is q̃ humanos ſenſus amiſerat: diuinos ſit aſſecut⁹: Nobis aũt eaten⁹ modeſtus Academiæ mos placeat: uerisſimilia ſeq: ubi ultra nõ attingim⁹: Nihil temere dãnare: nihil impudenṫ aſſerere. Veritas ergo ſuis locis maneat: nos ad exẽpla pergam⁹.

De uaticinio remigis mẽtecapti de futura ſtrage Græciæ: Ca. II.

A a Fferṫ imprimis uaticiniũ remigis cuiuſdã claſſis Rhodiæ: quẽ nõ tam reſpectu habito uilis & obſcuri hoĩs: q̃ꝫ rei ipſi⁹ inṫ domeſtica exẽpla cõmemoro. Hic igiṫ repẽte alienat⁹: teſtari clara uoce cœpit: ante diẽ triceſimũ futuras ĩ Græcia ſtrages maximas: rapinaſq; apꝺ Dyrrhachiũ & incẽdiũ & fugã: Claſſem uero ipſam domũ eſſe redituram. Id cũ G. Pompeius q̃ prætor claſſi præerat audiſſet: narraſſetq; tribus: Ciceroni: Varroniq; & Catoni (deus bone quãtis & q̃ꝫ illuſtrib⁹ uiris q̃ bello ciuili tũc forte aberant) ſis moti: qdã uero etiã nalde ꝑterriti dicunṫ. Paucoꝝ aut dieꝝ inṫiecto ſpacio: Labien⁹ fugiẽs ex acie Theſſalica: ſtragẽ legionũ & ingẽti prælio fuſas Põpeij copias nũciauit. Enimuero celeſtim raptũ ex horreis publicũ frumentũ: totaq; ciuitate cõſperſum: q̃ illic erãt fuga præcipiti digreſſi: & a Rhodijs deſtituti: nolẽteſq; ſeq naues incẽſæ ſũt. Sic oĩa quæ furẽs ille uociferat⁹ fuerat: euenerũt. Hoc ſane uaticiniũ coloratiſſime Tulli⁹ extenuat: Ait enĩ illo tempore fuiſſe ĩ Theſſalia caſtra caſtris admota: oẽſq; q̃ Dyrrhachij erãt timuiſſe grauiṫ imminentis prælij fortunã: qꝺ in partib⁹ Cæſaris exercit⁹ & dux aminoſior uideretur: Veruntamen eũ metũ q̃ cõſtãtes & Romanos uiros urgebat: græculũ hominẽ ꝓſtraſſe faciliſſime & a ſenſu ꝓprio deieciſſe. Minime mirandũ igiṫ ſi qꝺ oẽs taciti uerebanṫ: qꝺq; idẽ ille uates B ꝑtimuerat: furẽs depoſito pudore prædicaret. Alioqn qd agerent dij inſano poti⁹ remigi q̃ memoratis ſupra trib⁹ tam claris uiris: ut prætori etiã prudẽti uiro & egregio inſtãs reipublicæ periculum reuelarent?

De uaticinio furibundi Cornelij: Ca. III.

A ſ Ed qd de Cornelio dicã: q̃ & ſanguine nobiliſ & ſacerdotio uenerãduſ: & (ut aiũt) caſtitate uitæ ſanct⁹: Pataui ĩ tranſpadana Italia degẽs: hãc ipſam pugnã nõ triginta dieꝝ ſpacio circũſcripſit: ſed eoipſo die: & dũ in Theſſalia gerebaṫ expreſſit. Subito enĩ furore corrept⁹: murmurare orſus eſt: Videre ſe de longinq̊ prælium grauiſſimũ & modo hos fugere: modo illos inſeq: modo præliũ inſtaurari: & uulnera & mortes & gemitus cadẽtiũ: & clangorẽ tubaꝝ: & equoꝝ ſtrepitũ: & fragorẽ arboꝝ: & ſagittas & ſpicula concurrẽtia: & ſtragẽ immẽſam: ceu præſens oĩb⁹ quæ gerebanṫ interforet. Ad poſtremũ exclamans ait: Vicit Cæſar. Et his dictis cõticuit. Ea res primũ riſui atq; contẽptui: poſt aũt miraculo ẽ habita qñ uenĩẽtib⁹ nũcijs ex Theſſalia: nõ modo pugnæ temp⁹ euentũq; nouiſſimũ: ſed ſingulas quoq; uariãtis fortunæ uiciſſitudines: cũ illi⁹ dictis & geſtib⁹ cõueniſſe B compertũ eſt. Digna reꝝ paritas: ut bellũ qꝺ (ut uera dicã) a furẽtib⁹ gerebaṫ: nõ niſi a furẽte ſpectareṫ. Sed hæc hacten⁹. Hic uero mirari poſſe aliq̊s præclare uideo: ubi nã Martios dimittã fratres: apud uetuſtiſſimos Romanoꝝ hoc in genere celebratos? Sed de his fatoꝝ nihil præṫ nomẽ habeo. Vbi præterea Caſſandrã uirginẽ Priami regis filiam: cui⁹ illuſtris admodũ & magnæ rei nũci⁹ furor. Vbi Polibũ Corinthũ: de q̊ eſt apud Homerum: q mortem prænũciauit Achiuoꝝ Troiam petẽtib⁹: & imprimis filio ſuo (an furore an aliṫ incertũ) mortem prænũciauit. Ego autem omne qꝺ uel fabula eſt uel fabulam ſapit: ſciens uolenſq; prætereo.

Q[uod] tolerabilior sit opinio de præsagijs morientiū q̄ de uaticinijs furentium. Et de uaticinio Hectoris morietis apud Homerum: Ac cuiusdam rhodij apud Possidonium: Ca. IIII.

t Olerabilior utcūq̄ dici potest illoꝝ opinio q futura prænoscere morietes putāt. Si enī dū hic sum⁹ obruti mole corporea: trāsmittere oculos in longinq̄ nō possum⁹: ex his aūt uinculis egressi: sicut philosophis placet: liberiore fruimur obtuitu: nō a ue ro qdem uidet̄ abhorrere: ut tanq̄ e domo tenebrosa discedēs: ubi ad lumē appropinquat uidere aliqd longi⁹ icipit: sic morituro & iam exituro præsagiū aliqđ posteritatis occurrat. Ad hoc ꝑsuadendū afferūt morti ꝓpinquātes aīas multo diuiniores effici: & intēsi⁹ studiū ueræ laudis assumere: Eosq̄ q bn̄ uixerūt alacrit̄ ꝑgere: uelut iam hinc lætiora præuideant: q aūt cōtra: tū maxime dolere & præteritoꝝ actuū pœnitere. Qđ uerbū ex ore gentiliū læ/tus & admirās audio. Adhuc & mortē ipsam præsagire: & occursantes atq̄ obuias (ut ita dixerim) imagines mortuoꝝ cernere. Ex his cōcludūt: inesse qdē animis nostris quādā uim ꝑspectā & capacē reꝝ: qđ nemo dubitat: sed caligine mortalitatis obsitā: post mortē demū plenā atq̄ ꝑfectā: sed iam quiddā insueti luminis habentē: ideoq̄ nōnunq̄ futura præui/dentē. Hinc ꝓuenire ut qdā in eo statu multa prædicerēt: quæ & alios laterēt: & eosipsos ha cten⁹ latuissent: Quin hocipsum: & ad furorē trahere nitunt̄: & ad somnia. Vnde enī furen/tes uaticinari solitos aiūt: nisi quia in eis anim⁹ solut⁹ ac liber stimulis suis impulsus: nul/lo cohibēte & habenas corporeas spernit & mēbroꝝ uincula trāsgredit̄? Vnde quoq̄ mul/ta cōsopitis apparere: quæ uigilātes lateāt: nisi qa tū maxime uideat̄ anim⁹ a corpe relaxa/ri seq̄ uelut icustodito carcere licenti⁹ educere ad præuidēdas res? Vt nō imerito int̄ somnū & mortē quædā uideat̄ esse cognatio. Hinc & a philosophis & a poetis somn⁹ imago mor/tis dicit̄: & a Virgilio cōsanguine⁹ lœti sopor. Nos aūt & de furore modo dixim⁹: & de som nijs mox dicem⁹. De hac aūt diuinatiōe morientiū q̄ uera: q̄ ue credibilis sit: diuin⁹ poeta uiderit Homer⁹: Apud quē Hector moriēs: istantē obitū uaticinat̄ interfectori suo. Viderit & Possidoni⁹ philosoph⁹ sua ætate clarissim⁹: Apud quē rhodius qdā moriens: breui post se morituros sex ex coæquæuis suis nominat: & ordinē adijcit moriendi. Nos i hac re inq̄ alijs ad hūc modū abditis: opinari possum⁹: certi aliqd scire q possum⁹ inexperti? Vbi qdē poeticæ ludis libertate nostra nequaq̄ uti ꝓhibemur. Hoc aūt loco (qđ sine temeritate ar/rogāti aq̄ licet) aliquot exēpla ꝓferem⁹ ex illustrib⁹ historicis. B

De uaticinio Augusti Cæsaris morientis: Ca. V.

p Rimū omniū memoriæ ꝓditū est: & si Trāquill⁹ opinari aliqd aliud malit: Augu/stū Cæsarē dū spūs reliquias agit: digrediēte Tiberio cū quo longum & arcanū ser/monē habuerat: dixisse: Miserū populū Romanū q sub tam lentis maxillis erit. Id uerbū a cubicularijs auditū: & p man⁹ (ut aiūt) in uulgus effusum est. Atq nequaq̄ usq̄ ad id tempus Tiberius ignaui principis spem dabat: sed siue semp ꝓuidētissim⁹ Impator: siue tūc mortis etiā uicinitate ꝓuidentior: nō suspicieten⁹ eum ut cæteri: sed introrsus inspiciēs: miseriā populi Romani: urbane qdē ut reliq̄ uaticinat⁹ est. Veri⁹ enī dixisset: Miserrimū ter/rarū orbē: q sub tam fero & imani pectore seruitur⁹ est. Et de hoc qdē alias: Virtutes enim sceleribus miscere fas non est.

De uaticinio morientis Claudij principis: Ca. VI.

c Laudius princeps: paulo ante mortē cū cōsules designaret: mensem illis q̄ morituꝝ se præsagiebat metā statuit: Cōsilioq̄ nouissimo filios suos ut unanimit̄ fraterneq̄ uiuerēt multis monitis obtestat⁹: tandē pie admodū senatui cōmēdauit. Deniq̄ ꝓ tribunali sedēs: licet abhorrētib⁹ q aderāt: & lætiora precātib⁹: sese ad mortalitatis terminū peruenisse iterū iterūq̄ ꝓfessus ē. Et hic qdē sibi tātū: nec ultra uicinæ mortis tempus: Qui sequūt̄ uero longius atq̄ alijs fuerunt uates.

De uaticinio Theramenis Atheniensis morituri: Ca. VII.

t Heramenes Athenis in carcere triginta tyrannoꝝ imperio: uenenū non trepide sed q̄si sitibundus hauriēs: exiguū qđ in imo pateræ substiterat sic effudit: ut in terram cadēdo sonitū redderet. Ad quē exhilarat⁹ arridēsq̄ ꝓpino inqt pulchro Criciæ. Is erat un⁹ egrege tyrānoꝝ q ex cūctis sæui⁹ inexorabiliusq̄ se in eū gesserat. Græcis aūt cōui/uioꝝ mos erat: nominatim designare cui poculū dare uellēt. Mortē igit̄ habēs i uiscerib⁹ uir fortissim⁹: iocat̄ simul & uaticinat̄. Siqdē Cricias & ipse nō multo post prænūciata morte ueneni subtrahit̄.

De uaticinio Calani Indi: de morte Alexandri: Ca. VIII.

Ed qd Romanos principes: graiosq́ philosophos cōmemoro: cū in eadē re homi-
ſ dos & agreſtes barbaros liceat admirari? Calan⁹ Indus indoct⁹: ī radicib⁹ Caucaſi
natus (ut ait Cicero) cū ex animi ſui ſentētia: nullo cogēte ad īteritū pgeret: Alexā-
der Macedo q ſpectaculi nouitate aderat: & ī corpe ualidus: & uictor & iuuenis: illū iam ſe
ſe cupide flāmis ingerētē: orauit: ut ſi qd poſt ſe fieri uellet ediceret. Ille aūt ſpernēs: nihil mag
op⁹ eſt: celerit̄ te uidebo. Nempe p eoſdē dies apud Babylonē Alexander obijt.

De uaticinio morientis Adelectæ: de filio ſuo Aeternio: Ca. IX.

Xemplū qd̄ auoꝝ tulit ætas cōmemorare libet: ſed an hic: an īter mathematicos
A e parūper hæſitaui: Vtroq́ enim licet. Fama ē: & qdā ſcriptores aſſerūt: Aetrniū &
Romano & Albricū fratres cruētos & īmanes hoīes: matrē habuiſſe Adelectam ex
nobili Tuſcoꝝ ſauguine fœminā: alti ingenij cōſilijq́: & tam aſtroꝝ cœliq́ ſtudio: q̄ magi-
cis artib⁹ ſupra fidē uenturi præſciā. Hæc cum ſæpe multa tam uiro q̄ natis: tum præcipue
euidēs unū circa diē ſuæ mortis oraculi more trib⁹ uerſiculis ꝓnūciaſſe dicit̄: In qb⁹ qdem
& filioꝝ potētiā & exitū & utriq́ ſuæ mortis locū ita cecinit: ut ipſis euētib⁹ nihil ex uatici-
nio demeret̄: Quinetiā ut Albricū ſileā: cū Aeternius ipſe monitus Caſſanū cauere: igno-
B bilis uici neſci⁹: Caſſanū caſtꝝ ī Paduanoꝝ ac Hetruſcoꝝ ſitū finib⁹ fatale rat⁹: ut de Ale-
xandro Epirēſi dixim⁹: omni ſemp ſtudio uitaſſet: tandē poſt ſeptuageſimū ætatis ānū: di-
ſumma ui Mediolanū petit: ab oīb⁹ ferme longobardis qbus trux & inſolēs ſpūs: odioſum
illū fecerat circūuētus eſt. Iam pontē adhuc fluminis trāſiuerat: illic in extremis ſeſe caſibus
uidēs: loci nomē ſciſcitat⁹: ubi Caſſanū audiuit: cōfuſionē nominū recognoſcēs: Adacto cal-
carib⁹ equo in oppoſitū ſeſe flumē iniecit. Heu fatū ineuitabile: heu materna præſagia: heu
arcanū Caſſanū: horrēdo murmure uociferās: ac uix terræ reddit⁹ aduerſæ ab innumera-
bili hoſtiū exercitu q iam pontē & utrāq́ ripā occupauerat opprimit̄.

Tractatus Quintus: de Haruſpicio & Augurio:

De inuentione Haruſpicinæ: Ca. I.

Perepreciū arbitror agnoſcere unde gemin⁹ hic error in Italiā ſit inuect⁹. Vn-
A de enī deſierit: me tacēte notū eſt. Neceſſe qdē fuit & hāc & cæteras erroꝝ um-
o bras terris euaneſcere: ubi ueritatis ſol affulſerat. Et de origine qdē haruſpici-
talis narrat̄ fabula. Hetruſco cuidā arāti in agro (ut aiūt) Tarqnēſi: cū pro-
dius adactus foret uomer: erupiſſe Tagē quendā noīe puerili effigie: ſapientia
ſenili: & aratorē alloq cœpiſſe. Illū uo pterritū exclamaſſe. Ad cui⁹ uocē finitimoꝝ primo
cōcurſum factū eſſe: inde gradatim ꝓgreſſa rei fama: intra dies paucos in eū agrū uniuerſā
Hetruriā cōfluxiſſe: Pueꝝ illū audiētib⁹ cūctis multa dixiſſe: dicta ei⁹ obſeruata & ſcripta
ædita. Ex qbus accedēte longa reꝝ experiētia oīs haruſpicina ꝓceſſerit: Ita tū ut ſi ad alias
ſerperet natiōes: apud Tuſcos præcipuū eius magiſteriū uigeret. Sed o ꝓrſus erroneū &
infame magiſteriū. Me qdē iſta renarrātē: ingens ſubit admiratio: & ineptiaꝝ tātaꝝ pu-
B piget: pudet ac miſeret: In ſolo in q̊ natus ſum: hūc natū uel exaratū poti⁹ errorē. Vbi quæſo
tibi nūc prudētiſſima lumē animi & oculoꝝ aberat? Vnde cæcitas hæc tam manifeſta: tu pu-
blica: deū ne Tagē an hominē extimaſti? Si enī deus eſſet: nōne illud occurrit: a cœlo potius
q̄ e terræ cauernulis aduētuꝝ: neq́ expectatuꝝ bubulci aratꝝ: q̊ adiutus doctrinā popu-
lis prædicaret? Si aūt homo terra obrutū uiuere ſcd̄m naturā nō poſſe noueras: ideoq́ fallacem
quapiā uiſiōe deluſam te noſſe poteras: Ac digno dei iudicio factū reor: ut errores tibi ter-
ra pareret: nihil tūc cœleſte ſapiēti. Neq́ hæc quæ tibi obijcio: in re incerta ſunt philoſophis
& poetis & hiſtoricis teſtata: Quin & error hic tu⁹: ꝓximas natiōes contagio afficit: pro-
C pueq́ populū Romanū: apud quē decretū legim⁹: ut de prīcipū filijs ſex ſingulis Hetruriæ
populis in diſciplinā traderent̄. Et addit ratiōnē Cicero: Ne ars inqt tāta ꝓpt̄ tenuitatē ho-
minū: a religiōis auctoritate abduceret̄ ad mercedē & quæſtū. Ars inqt tāta. O delyramē-
nē ridiculā: O aniles nugas: O doctoꝝ hominū ſupſtitionē inauditā. Hinc præterea ſum-
pſiſſe nomē diceris Tuſcia a ture & ſacrificijs appellata: īuentrix erroꝝ & portentoꝝ ac ſi-
gurū intp̄res. Quæ cū ita ſint: nō eſt tergiuerſationi loc⁹: fatendū crimē eſt: idq́ dīta
ſpōdēdū: Sic uero deo placitū: ut & tu & quæ errorib⁹ tuis imbuta fuit Roma: cui⁹ qd reli-
gioſiſſimū eſt: in te nunc uſq́ fundatum eſt: fœlici uarietate: & mirabiles futuræ ueri diſci-
plinæ mendacij magiſteriū haberetis: uel ſic intellecturæ: qd īter lucem ac tenebras interſit.

De Augurio:& qui præcipui fuerint augures:unde etiã initiũ habuerit: Ca. II.

Aruſpicinæ primũ fontẽ attigi:ad Auguriũ uenio. Piget augures reges meminiſſe: præcipueqꝫ Romulũ ꝗ paſtoriũ adhuc quiddã redolẽs:augur optimꝰ fuiſſe tradit. Mira reꝝ diſſonãtia:imo uero cõſonãtia reꝝ maxima. Quis enĩ niſi paſtor incultꝰ atqꝫ horridus:ad has ineptias applicaſſet animũ? Pudor ẽ cogitare urbẽ Romã omniũ urbiũ ac terraꝝ indubitatũ caput auſpicio cõditã:& florẽtem præpotẽtis populi fortunã:auibus debere maluiſſe ꝙ deo: Quin & ſub regibꝰ & ſub imperio cõſulari: multis quidẽ ſæculis nihil abſqꝫ auſpicijs domiqꝫ militiæqꝫ fieri ſolitũ. Stupet animꝰ recolẽs illos uiros tã claros:tam magnificos:qui res humanas ex altiſſimo deſpicerẽt:ꝗ fortunã ipſam pedibꝰ ſubtriuiſſent:ꝗ terraꝝ orbẽ inenarrabili uirtute domuiſſent: auicularum uolatui garrituiqꝫ & puerilibꝰ ſuccubuiſſe fallacijs. Vno qdẽ nos cõſolari poſſumꝰ:ꝙ ꝗ ſuꝑiorẽ genuimꝰ ad alienas trãſmiſimꝰ:hũc nouũ ab alijs genitũ adoptauimꝰ:imitãdoqꝫ noſtrũ fecimꝰ. Apud græcos nãqꝫ multo ante urbẽ cõditã augures floruerãt:tãtoqꝫ fuerũt ĩ honore:ut Calchas petẽtibꝰ Ilion graijs:numeroſiſſimæ claſſis præfectꝰ memoret ob unã auſpicij diſciplinã: In ea enĩ excellebat:in rebꝰ alijs multis inferior. Amphiareus uero & Tireſias tam illuſtres eodẽ artificio ferunt:ut primũ ꝓ deo colerẽt:& tellꝰ quæ illũ abſorbuerat ꝓ oraculis adiret: Secundus nõ modo uiuis hoĩbꝰ præferret:ſed defũctis etiã(Homero dicẽte)ſolũ apud ĩferos Tireſiã ſaꝑe:uagari reliquos umbraꝝ more. Nec primi præterea noſtri reges augurio docti fuerũt:regnarãt priꝰ ĩ Græcia Mopſus & Amphilotas famoſi augures:deniqꝫ ut ẽ apud Ciceronẽ:oĩno apud ueteres ꝗ reꝝ potiebant ijdẽ auguria tenebãt. Affertqꝫ rõnẽ: Vt enim inqt ſaꝑe:ſic diuinare regale dicebãt. Et ut in regibꝰ dixi:ſic nec ĩ populis noſtris hic primũ furor admiſſus eſt: Nã & Athenieſes:gens alioqn prudẽtiſſima nunqꝫ cõſiliũ publicum habuerũt:cui nõ ſacerdotes diuinos adhibuerint:quos (ut ait Cicero) mantos puto:quia diuinatio apud eos manticos dicit: Et Lacedæmones:gens ĩuictiſſima: augurẽ in cõſilio intereſſe:augurẽ regi ſuo acceſſorẽ ſemꝑ addere uoluerũt. Quis ergo miret:tãto habitã in honore uanitatẽ:breui in ĩmẽſũ excreuiſſe? Idẽ ferme ĩ ſinguliſ particulis huiuſcemodi rei quã diuinationẽ uocãt licet ĩtelligere. Quiſ enĩ niſi diuino uir conſilio:nõ oraculis fidem daret:cũ uideret nõ modo clariſſimos reges:& magnoꝝ pplOꝝ nũcios:ſed ſũmos etiã philoſophos & humanæ magiſtros uitæ:certatim apud Delphos & Dodonam & Hamonẽ cõcurrẽtes? Quis ſperneret Sibyllas:q̃s ſenatꝰ & ppl's Romanꝰ in extremis periculis conſulerẽt? Quis negligeret ſomnia: cũ ſciret(ut reliq̊s ſileã) Lacedæmones ipſos:q̊s neſcio an ꝓxime a Romanis fortiſſimos omniũ & prudẽtiſſimos uiros iudicare uelim:uſqꝫ adeo ſomnioꝝ curioſos ut ſcribat Cicero:ꝙ ꝗ eis præerãt nõ cõtẽti uigilãtibꝰ curis in Paſyphe phano qđ eſt in agro ꝓpe urbẽ ſomniãdi cauſa excubabãt:quia uera (inqt) quietis oracula ducebãt? Quis deniqꝫ magos nõ ſuſpiceret:ſine q̊rũ doctrina neminẽ quãtũlibet alijſ rebꝰ ornatũ ad Perſarũ regnũ ꝓuehi poſſe cognoſceret? Sed ad auguriũ reuertor. Initiũ qdẽ huius rei ex Arabia primũ Phrygiaqꝫ Cilicia ac Pamphylia: Ad poſtremũ & ex hac noſtra Vmbria quæ Italiæ ps eſt manaſſe legimꝰ. Rationẽ huiꝰ afferũt(ut reliq̊ꝝ diuinãdi geneꝝ)ueriſimilẽ qdẽ:ꝙ hæ ſcilicet ꝓuinciæ arbuſtis & paſtu pecoꝝ abũdẽt:& iccirco ꝗ eas incolũt ꝑ ſyluas & umbriferos mõtes aſſidue uagi:circũuolãtes ac circũſtrepẽtes uolucres ſollicitiꝰ obſeruarũt.

Quo tempore Auguria primũ obſeruari cœpta ſint. Et de Actio Nauio qui nouacula cotẽ ſcidit: Ca. III.

Actenꝰ de extrema augurij origine. Quo aũt tꝑe & quã ob cauſã hæc inſania Romæ uæhemẽtiꝰ inolere cœperit:hinc dicã. Actius Nauiꝰ puer: & qđ magis rideas paſtor:Priſco Tarqnio regnãte:litui uſum ſibi uſurpãs:repẽte qdẽ e ſubulco augur uulgataqꝫ rei fama ad regẽ euocatꝰ eſt. Quẽ rex intuẽs:& ætatẽ & habitũ fortaſſis irridens: temptauit hoc modo: Vtrũ inqt qđ nũc in aĩo mihi ẽ fieri poſſit:an nõ poſſit interrogo? Nauius cũ auguriũ ꝑegiſſet:fieri poſſe reſpõdit. Hic uero rex eluſiſſe putãs: Atq inqt ꝙ cotem hãc nouacula ſcinderẽ meditabar. Ille mirabili cõſtãtia: Potes ergo ait: Arreptaqꝫ nouacula:in cõſpectu ſtupẽtis regis ac populi cotẽ ſecuit: Inde ſacrũ Romanis augurium. Quæ res quãqꝫ & ãnalibꝰ & hiſtorijs oĩbꝰ ꝑuulgata ſit: Tulliꝰ tñ & hãc cõmẽticiã fabulã uocat. Hæc igit geminæ uanitatis ẽ origo. Hinc qbꝰ utraqꝫ ſucceſſibus: uel apud nos uel apud exteras gentes aucta ſit:paucis expediam exemplis.

De augurio mortis Iulij Cæsaris: Ca. IIII.

Nde aũt nisi a supremis ordiar: Iuliũ Cæsarẽ imolãtẽ Spurina notissimꝰ haruspex
u ñ repto corde ĩ extis optimi bouis: admonuit uerẽdũ eẽ ne cõsiliũ ac uita fatisceret:
quæ ambo a corde ꝓuenirẽt. Itaqꝫ circũspici oportere discrimẽ qđ sibi pararet: nec
ultra Idus marcias trahi posset. Mira rerum humanaꝝ nubes: mira fortunæ uiolẽtia: unde
hæc uel illi nosse uel huic negligere. Præfixo enĩ die: cũ Cæsar multis frustra retẽptatis hostijs curiã ingrederet̃: ĩ Spurinã ceu mẽdacẽ ita iocatꝰ ẽ: ut diceret Idus aduenisse. Is aũt
dũ præterijsse respõdit: sic ex ĩtegro cõminatꝰ nec fefellit. Eodẽ enĩ die ac loco cæsus est.

De augurijs Octauiani Augusti: Ca. V.

Aesari aũt Augusto prius ꝙ̃ ex aluo matris exiret: ꝓdigio prænũciatã magnitudinẽ affirmãt. Ad id ꝙ̃si ꝓdigiũ simul: ꝗ̃ qdẽ respõsũ ẽ: Regẽ populi Romani natura
e pturire. Eius rei auctor ẽ Trãquillꝰ: testẽ afferẽs Iuliũ marathũ. Illud addit miraculo: senatũ respõso territũ: decreuisse ne qs illo ãno natꝰ educaret̃: sed qbꝰ prægnãtes domi
cõiuges: senatꝰ cõsulto ne ĩ publicũ uenirẽt obstitisse. Eidẽ Augusto ĩ obsidiõe Perusina litare nõ ualẽti: cũ instaurari hostias iussisset: oppidani repẽtino erũpẽtes impetu: totiꝰ sacrificii
pompã apparatũqꝫ sustulere. Quo aĩaduerso ab haruspicibꝰ respõsũ fore: ut oẽs deorum minæ quæ in extis apparuerant: ad eos transirent quæ illa rapuissent. Atqꝫ ita contigit. Mors
huic ꝗ̊ꝫ prĩcipi prænũciata ẽ. Sub extremũ tẽpꝰ: tabula in ꝗ̃ nomẽ eiꝰ inscriptũ fuerat de cœlo tacta: & prima noĩs littera deiecta ẽ. Hinc respõsũ: cẽtũ eũ dies nõ ampliꝰ uictuꝝ: q p̃ auulsã significarent̃ litterã: se ṽo int̃ deos referẽdũ: qđ reliquũ ꝑcussi noĩs ĩdicaret: qm̃ æsar deꝰ diceret̃ Tuscoꝝ lingua. Ex ꝗ̊ simul atqꝫ alijs multis similibꝰ elicio: linguaꝝ mutationẽ apud gẽtes plurimas: de ꝗ̊ a me sæpe quæsitũ memini. Sed nõ illud præsentis negocij est.

De dracone Tiberij Cæsaris a formicis deuorato: Ca. VI.

t Iberiꝰ aũt cũ draconẽ quẽ ferꝰ mãsuefactũ & altore suo mitiorẽ ꝓpria mãu pascere consueuerat: formicæ deuorassẽt: Respõsũ habuit: Impetũ multitudinis ꝓuideret. Sed quonã nihil unqꝫ ueriꝰ haruspices prædixissent. Tiberiꝰ enĩ nõ cõcursu populi: ueꝝ tacita & pone ambigua morte perijt.

De Augurio Galbæ Imperatoris: Ca. VII.

T Galbæ ĩ Terraconẽsi hispania sacrificãti: ostẽtã accidit mirabile. Puer enĩ q arã
a obseruabat: illic ante oculos cũctoꝝ uisibilit̃ toto uertice incanuit. Qđ int̃ptatũ
est: mutationẽ ĩminere: successurũqꝫ senẽ iuueni. Postqꝫ ita contigit: In Neronis enim
locũ Galba successit. Eidẽqꝫ pꝰꝙ̃ erat ĩperiũ adeptꝰ: Romæ sacrificãti corona ceciderat: pulli euolauerãt: demũ die ipso ꝗ̊ cæsus matutinũ sacrificiũ petẽti: ab haruspice cõsultũ est: ut ꝙ̃primũ euaderet: quia hora mortis instaret & interfectores eiꝰ aduẽtarẽt: Qđ ille uoluit quidem: sed præuentus est.

De augurio Vespasianoꝝ: Ca. VIII.

Espasiani prĩcipatꝰ ab ipso uitæ limine prænũciatꝰ ẽ. In agro qdẽ gẽtis Flauiæ un
u de sibi origo ẽ: quercus fuisse tradit̃ ingẽs ac uetusta & Marti dedicata. Ea ptes Vespasiæ genitricis partꝰ: totidẽ nouos ramos ædidit: pueroꝝ fortunæ (ut aiũt) certissimꝰ uates. Primꝰ gracilis mox aruit: neqꝫ partꝰ ꝗ̊ꝫ annũ egit ĩ rebus humanis. Secũdus firmis ac ꝓcerꝰ fuit: filiusqꝫ tũc in lucẽ æditꝰ ad seniũ ꝑuenit. Tertiꝰ uero nato Vespasiano: instã rami ꝙ̃ ingẽtis arboris spẽm habuit. Quo ostẽto Sabinꝰ genitor: haruspicibꝰ cõsultis respõsũ habuit: Illũ pueꝝ futuꝝ Cæsarẽ ac t̃raꝝ dñm. Qđ cũ lætior solito matri suæ adhuc supstiti narraret: nepotẽ illi Cæsarẽ natũ dicẽs: Nihil illa respõdisse: sed sustulisse risum dicẽs qđ se nondũ delyrante: is filius tam iunior inciperet.

De haruspice Germaniæ qui ob auguriũ Romã missus fuit: Ca. IX.

s Vb Domitiano principe haruspex ĩ germania: reipublicæ mutationẽ ĩminere nũciauerat: atqꝫ ideo ad dicẽdã causã Romã missus ẽ. Forte id accidit: ut princeps manu
audiẽs: ob eã ipsam causã cõdẽnaret: Ipse statim postea hora diei qnta int̃ficeret̃. Recordari potuit minus iuste se ueridicũ condẽnasse. Sed iam a Cæsaribus diuertamus.

De auspicio per quod Vehioꝝ ciuitas a Romanis capta: & de inuectiõe contra huius augurij stulticiam: Ca. X.

N illa obsidione lõgissima: ꝗ̃ ppl̃s Romanꝰ Vehios cinxerat: cũ alterius partis discrimen: alteriꝰ tædiũ aĩos inficeret: ex inopinato uincẽdi uiã Romanis ostẽsam ferunt.
i Cũ enĩ nulla apparẽti causa: repẽte Albanꝰ lacꝰ supra fidẽ excreuisset: qdã seu oppi

danꝰ nobilis trāſfuga(ut apud Ciceronē)ſeu Vehiētiū haruſpex(ut ē apud Valeriū)Roma
no milite raptꝰ ꝑ caſtra platꝰ:dixit urbē illā capi nō poſſe lacu exūdāte. Qui ſi ex collibꝰ inť
q̊s iacet aliq̄ arte deductꝰ eſſet:ſiq̄dē ſic ut ad mare deſcēderet:calamitoſū: ſin ita ut ꝑ agros
aſpergereť:fauſtū pp̄lo Romano. Quā ob rem multo ſtudio impēſaq;:lacꝰ ut ille monebat
eductꝰ ē. Hoc ampliꝰ addidit Valeriꝰ:cōſultū Delphis Apollinē:idē reſpōdiſſe. Qđ cū factū
eſſet:ilicet uictoria Romanoꝝ fuit. At ego iā dudū hæc audiens ſtomachor:& paulominus
rauceſco aduerſus hoc ſæpiꝰ exclamādo: Nō fuit ſatis hominē Vehiētē ſtultū forte naturaliť B
& tūc ab accidēti metu abalienatū etiā:demētēq; uana loq uel fortaſſis ex īduſtria fallentē:
īmēſi laboris opꝰ hoſtibꝰ obijcere:nouo q̊dā ultiōis genere:ut deꝰ etiā Delphicꝰ aut inſaniret
aut falleret? Qui eī ita cōſuluit:ignoraſſe:mihi uidebať locoꝝ ſitū: Nā q̄d uľ cū Vehijſ uľ cū
urbe Romana cōmune habet Albanꝰ lacꝰ:u uel ꝓdeſſe ad ſūmā publici ſtatꝰ:uel obeſſe ua/
leat? Sed nimiſ audeo:q aduerſus ſapīæ deū tā multa ꝓtulerim:īmo uero aduerſus fallacia/
rū dæmonē. Sic enī ipſemet olim:ut ſcriptū uideo:q̄ſnā eſſet inťrogatꝰ. Veritatē forte coactꝰ
expreſſit:ſeq; dæmonē clara uoce cōfeſſus ē. At Romani paruere. Quid miri: error erat tem/
poꝝ:oraculis & haruſpicibꝰ obſeq. Licet & aliud opinari: Aquā lacꝰ eductā eſſe ad utilitatē
agri ſuburbani:ut bn̄ ait Cicero:nō ad arcē urbēq; retinēdā. At uictoria cōſecuta ē. En miꝝ
Apollineis aris dignū. En noua res Romanos poſt biluſtrē obſidionē uīcere. Illud potiꝰ mi
rabile:ꝙ tā lōgo tp̄e diſtulerūt:ſoliti raptim īgētia bella cōficere:& trāſcurrēdo uictores ter/
raꝝ orbis: Niſi quia diſpenſante fortuna ꝓueniſſe ſuſpicor:ne iliaci laboris effigies deeſſet
Italiæ. Nūc ablutū in aq̄s Albanis calamū:uicinæ urbis mœnibus inferā: Aliquot ducū eiꝰ
exempla recolligens.

De augurio ſerpentis qui Syllæ apparuit: Ca. XI.

S Ylla ī cāpo Nolano aduerſū habēs Sannitū exercitū:cū ſacrificare cœpiſſet:repēte ab
imo aræ ſerpens exilijt. Quo uiſo Poſthumiꝰ haruſpex: Eia inq̄t quæſo dux Romanæ:
tolle omnē cūctationē & duc ī hoſtē legiōes. Cui cū Sylla paruiſſet:caſtra hoſtiū opulētiſſi/
ma expugnauit. Sed enī ipſe Cicero huic ſacrificio inťfuit:& erūpētē anguē ſe uidiſſe teſtať:
& illiꝰ prælij euentū fuiſſe ꝓſpeꝝ affirmat. At nō haruſpicis ſed imꝑatoris conſilio. Elegant
id quidem ac magnifice.

De auſpicio Gaij Flaminij:& irriſione haruſpicinæ: Ca. XII.

I N tota aūt hac re nullꝰ notior Flaminio. Illū dico q ad Crotonā infœliciť aduerſus
Hānibalē pugnauit. Oīs hūc habet hiſtoria:& cōcētibꝰ ac ſucceſſibꝰ uniꝰ uiri pleni A
ſūt ānales. Sed hiſtoriaꝝ pace mihi liceat & ī hoc & ī reliq̄s:narratōes reꝝ ab eis:ir
riſiōes ſupſtitionū:uel a philoſophis uel a rōne mutuari. Itaq; Gaius Flaminiꝰ luſtrato(ut
aiūt)exercitu:caſtra uerſus Aretū moturꝰ:hoc primū deſiſtēdi ſignū habuit: ꝙ nulla cauſa
inťueniēte ante ſignū Iouis & qđ ad terroris augmētū adijciūt Statoris Iouis: cū eq̊ cui īſe/
deratī unū tumulū corruēs ꝓuolutꝰ ē. Quid hic quæſo miraculi ē ſi equus armis & ſeſſore
preſſus inťcidat? Quid peccauit igiť q ad hoc ſubſiſtere monitꝰ cōtēpſit? Sed enī cū ad hoſtē
acceſſiſſet:& ex more maiorū auſpicijs oꝑam daret:niſus ē ꝓferre diē pugnæ:ꝙ pulli nequa
q̄ paſcereť:ꝙ peſtilēs apud augures ſignū erat. Id Flaminiꝰ ſpernēs:ſciſcitatꝰ ē:ſi nec die po/
ſtero paſcerenť q̄d agēdū? Reſpōſū: & q̄eſcēdū. Enīuero (inq̄t illudēs)magnifica auſpicioꝝ B
diſciplina ſi pullis eſuriētibꝰ:ardua quælibet aggredi ꝑmittimur:eiſdē ſaturis cogimur feria
ri. Meo q̄dē iudicio uel ob hoc unū dignꝰ q fœliciꝰ pugnaſſet: ſed apud eos capitale ē:magiſ
ꝙ ob hæc q̄ ob infauſtū exitū infamis dux habeť. Illud eiuſdē:īmo ſuis erroribꝰ accumulāt
cū neglectis haruſpicijs moueri caſtra iuſſiſſet:ſeq; cōfeſtim ſeq:ſignifer diu obluctatꝰ: mul/
tis etiā auxiliātibꝰ uexillū educere nō poterat. Quid hic rurſus oſtenti eſt? Trepide fortaſſis
eruebať qđ audacter inſertū humi fuerat:debuit ne ideo ducis animꝰ terreri? Cōtēpſit hoc
auſpicū & haruſpicū & religionū omniū cōtēptor. Quid egit nūc? Aduerſantibꝰ dijſ pugna
uit:cecidit ipſe cū exercitu:& inſignis tūc reipublicæ clades temeritate ducis illata. Hoc præ/ C
ſertim exēplo fidūt:ac nitūť auſpicioꝝ aſſertores: Ego aūt ſicut temeritatē in Romano duce
nō excuſo:ſic cōtēptū huiꝰcemodi nugaꝝ nō accuſo: Flaminioq; cōpatior:iniq̄ſſimis uſo tā
iudicibꝰ q̄ fortuna. Calliditas q̄dē Hānibalis nota ē: qua cū ſæpe alias:tū illo præſertim die
uictoriā quæſiuit. Ea uobis mihi credite Romani potiꝰ:q̄ auſpicioꝝ cōtēptꝰ aut ſtomachu/
lus pulloꝝ obfuit. Quid eī oro Corneliꝰ Scipio apđ Ticinū? Quid Semproniꝰ apud Trebi
am pauloante meruerāt:ab eodē hoſte ſuꝑati? Quid aūt āno poſt Paulꝰ Aemiliꝰ is q cogno
mē ſūpſit ab īteritu:qui auſpicijs diligētiſſime ſeruatis: ipſe q̄ cū toto exercitu Romano ali/
quātoq; maiore ſtrage reipublicæ pari fraude circūuētꝰ apud Cānas perijt? Qđ non īmeri/
to pene ultimū imperij uulnꝰ ab hiſtoricis dictum eſt.

De augurio Caij Gracchi: Ca. XIII.

Ongus hic Romanoꝝ ducũ ordo ſubtexit̃. Eodẽ bello punico Caio illi Gracchoꝝ
l omniũ clariſſimo in Lucania exercitũ habẽti:int̃ ſacrificãdũ cõtigit ut e ꝓxima ca
uernula geminis ſerpẽtibꝰ elapſis:exta corrũperent̃. Idq̃ nõ ſemel tm̃: ſed bis terq
reintegratis ſacris accidit:nec ꝓhiberi potuit. Quo oſtẽto moti haruſpices:ut uitæ periculũ
dux caueret monuere. Vtile cõſiliũ :fateor:hoĩ præſertim tã grauia bella tractãti: Veꝝ nõ tã
ꝓpt̃ famelicos angues inteſtina bouis ĩuadẽtes:q̃ ꝓpt̃ uicinũ hoſtẽ Romani ſanguinis ſitiẽ
tem. Sileat aũt haruſpicij nomẽ:cõſilia ſana laudent̃. Tñ ipſe nõ cauit: ſed ab hoſpite ꝓdit
inſidijs Carthaginenſiũ incautus oppetijt.

De augurio M. Claudij Marcelli: Ca. XIIII.

A Arcus Claudiꝰ Marcellꝰ uir fortiſſimꝰ:eodẽ bello ſimili caſu perijt in Brucijs:Nã
m pe ei poſt ſacrificiũ mœſtior haruſpex retulit:exta minãtia & ut caute ageret exhor
tatꝰ ẽ. Hic q̃ꝫ ſapiẽs cõſultor & dux æque ĩcautꝰ: Qui rẽ gerẽſ cũ hoſte tã ĩſidioſo cũ
oĩa circũſpiceret:ſed elatꝰ memoria uictoriaꝝ ſuaꝝ:& exagitatꝰ cupiditate ſæpius uincẽdi
pene ſolꝰ ꝑgeret:ubi ab exercitu pœnoꝝ circũcluſꝰ & oppreſſus:nõ minorẽ lugẽdi cauſã pa
triæ daret tã puerili errore:tã ꝓbati ducis: & iã ſexageſimũtertiũ annũ ſupgreſſi:q̃ interitu.

De augurio Hoſtilij Mantini: Ca. XV.

Ello aũt Numãtino Hoſtiliꝰ Mãtinꝰ his territꝰ ꝓdigijs afferẽt:ſacrificiũ inſtituẽti pul
b li educti ĩ ſyluã ꝓximã fugerũt. Mõſtꝝ horrẽdũ ingẽs:pullos ĩ ſyluã fugere:Mon
ſes forte animũ haruſpex:ſi uel ĩ undas uel ĩ ignes euolaſſẽt: Nũc uero naturã ſecuti
ſũt q̃d miraris? At ſedulo quæſiti:nec repti ſũt. Alas credo caueæ odiũ:& libertatis amor ad
diderat. Sed audite qđ ſeq̃t̃: Cũ terreſtri itinere ad portũ Herclis ꝑueniſſet: nauẽ aſcẽſuro ſi
ne auctore:uox audita ẽ:Mãtinæ mane. Vox q̃dẽ ſine auctore nulla ẽ: ſed auctorẽ illic præ
B ſertim ꝑfacile latitare. Cauernoſus enĩ ac ſylueſtris locꝰ ille ẽ:mihiq̃ notꝰ optĩe:nuſq̃ in me
magis auſis tẽpeſtatibꝰ:ſemel & iteꝝ illic ĩ terrã eiectꝰ:multos ĩ littore dieſ egi. Nõ mirꝰ tñ
(niſi fallor) territꝰ:cũ ꝓcellis obruerer & mortẽ ante oculos haberẽ:q̃ audita uoce Mãtinꝰ.
Qui uſq̃ adeo pauefactꝰ ſcribit̃:ut alio cœptũ iter flecteret. Sed qđ oro ꝓdigiũ tertiũ narra
tis? Cũ iã inq̃t ueniſſet & ſcapham eſſet ingreſſus:anguis eximiæ magnitudinis uiſus mox
euanuit. O ridiculã hiſtoriã. Ergo ꝓdigioꝝ numeꝝ calamitatibꝰ eq̃turꝰ:Mantinꝰ male pu
gnauit:fœdũ fœdꝰ iniuit:turpit̃ ſe dedidit: Quid dicturi fueratis ſi uixiſſet? Vulgare eni ẽ
ut infauſtis reꝝ euentibus:reprehenſoꝝ copia non deſit.

De augurio Marci Craſſi bellum Parthicũ ingreſſuri: Ca. XVI.

Ed ut ab occaſu ad oriẽtẽ reſpiciã: Marcꝰ Craſſus bello Parthico ne manũ cũ hoſte
A ſ cõſereret: quãtis & q̃ claris ꝓdigijs reuocatꝰ ẽ. Moturꝰ aciẽ:cũ paludamẽtũ pocca
ret: q̃ belloꝝ duces candido aut purpureo uti cõſueuerũt:pullũ ei allatũ eſt. Nõ pu
to ſuſpicemini ꝑ anũ illũ ſenſũ erroris habuiſſe:nondũ eo ueſtraꝝ religionũ ꝓceſſit inſania
neq̃ enĩ nigreſcere diceretis ſed palleſcere:ueꝝ qđ in tali re uſu euenit: trepidatio minim
paludamẽta ꝑmiſcuit. An hoc ipſũ ꝓdigiũ nũcupatis? Det̃ ſane (q̃ñ error hominũ ſic habet)
etiã illuſtriũ nomẽ hoc uocari. Sed nũq̃ tãtã habet uim ut alioq̃n iuſte ſuſceptum bellũ aut
deſerere cogeret uel differre. Quid q̃ aquilarũ altera uix a primipilo conuelli potuit: altera
ægerrime cõuulſa:in cõtrariã ꝑtẽ ſeipſam cõuertit? Nihil hic mirabile (ne dicã ſtupẽdũ) præ
ſtuporẽ hominũ doctoꝝ tã manifeſte delyrãtiũ. Eniuero mœſtũ int̃ milites ſilẽtium fuit: &
antiq̊ more lætos exultãteſq̃ cõuenire:ducẽq̃ & ſigna circũſiſtere decebat. Mouiſtis animi
fateor hoc uno:ueꝝ nullo hic haruſpice ſed arte & ꝓuidẽtia impatoria opꝰ erat. Itaq̃ nolite
mihi hoc ꝓdigiũ narrare: Vocate res ꝓprijs noĩbꝰ:pauorẽ triſticiãq̃ dicite. Sed qs cuncta
B Dux oppreſſus:egregio adoleſcẽte filio ante oculos pr̃is int̃fecto:legiõeſ ueſtræ ad ſacie
cruẽtiſſimi hoſtis cæſæ:ſigna Romana babylõicis poſtibꝰ affixa:diſpoſita ĩ mœnibꝰ trũca
capita:& ĩformi limo obruta: & fluminibꝰ iactata cadauera latiꝰ honos & oĩs flos milita
ſupbo pede calcatꝰ. Deniq̃ clades q̃ta raro unq̃ alias ab ext̃no hoſte ppl̃o Romão inflicta
Quis hæc neſcit? Quis aũt int̃ hæc haruſpicinæ locꝰ? Turbatꝰ hoc loco Valeriꝰ: Vellẽ q̃
(inq̃t) placidiꝰ:ſed qđ relatu ueꝝ ẽ:ſic deoꝝ præmonitꝰ excãdeſcũt: ſic hũana cõſilia cale
gant̃: ubi cœleſtibꝰ ſe præferũt. Optime inquã ſi cõmutati paludamẽti uel auerſæ aq̃læ pro
digiũ ſpretũ. Sed auariciæ cõſiliũ caſtigari putas:doleſq̃ in q̃ urbe nõ multiſ ante ſæculis ob
latis ultro muneribꝰ:nullũ uſq̃ patuit receptaculũ:ĩ ea tã multũ auariciæ licuiſſe: ut tãto cũ
ludibrio cæſoꝝ:tãtoq̃ cũ diſcrimine ſupſtitũ:Romanũ imperiũ nutaret. Quid eni (ſi uerũ
fateri uolumꝰ) niſi inſatiabilis Parthici auri ſitis: Craſſũ trãs euphratẽ impulit:& in id bellũ

cōpulit fractis fœderibꝰ: unde harum tot & tantaꝝ miseriaꝝ ꝓcessit occasio?

De augurio C. Octauij consulis: Ca. XVII.

a B externis ad ciuilia bella cōuertar. C. enim Octauius cōsul: cum aduersus L. Cynnā
collegā suū arma sūpsisset: & morte dignissimū in exiliū pepulisset: de fine reꝝ tali ostē
to monitꝰ narraẗ. Ab Apollinis enī simulachro spōte delapsū caput ē: & ī terrā tā alte descē
dit ut effodi nō posset: donec Cynna uictore Octauiꝰ ī multo ciuiū sanguīe uita priuatꝰ est.
Mirū qd Apollini cōmune cū Octauio: potiꝰ ꝙ̄ cū eiꝰ aduersario? Aut q̊ diffugerāt fossores
oēs: ut tāto tpe tātillū saxū erui nō posset? Credo ciuili tumultu excesserant.

De augurio Pompeij magni: Ca. XVIII.

Ltero aūt ciuili bello omniū sæuissimo & maximo: q̊ totiꝰ cū strage urbis & impij &
a cū uniuersi orbis magnis motibꝰ: Cn. Pompeiꝰ magnꝰ: aduersus reꝝ dn̄m Iuliū Cæ A
sarē cōflixit: euētū prælij euidētissimis ꝓdigijs prænotatū ferūt: Primū omniū Dyr
rhachio Thessaliā uersus iter arripiēs: infœlix dux multo tonitru crebrisꝗ fulmībꝰ exceptꝰ ē
En ꝓdigia æstiuis præsertim mēsibꝰ? Poterat qdē subsistere dilato ꝓfectiōis die Hānibalis
cautissimi ducis exēplo: quē mœnia Romanæ urbis aggressuꝝ: bis terꝗ repulsū tēpestate no
uimꝰ. Et ꝓfecto arbitror: si dux illi exercitui fuisset Augustus: q alteri nō multis ānis postea
dux ī eisdē cāpis fuit retrocessisset utiꝗ. Quē semꝑ & ubiꝗ (ut Trāquillꝰ ait) pellē uituli ma
rini circūferre ꝓ remedio atꝗ ad omnē maioris tēpestatis suspitionē: in abditū & cauernatū
locū se recipe solitū accepimus. At Pompeius quia fulmina minutiora nō timuit: aduersus
maximū & uiolētissimū fulmē Cæsaris pugnaturꝰ: religiōes & deoꝝ portēta neglexisse re
prehendiẗ: Nā ꝗ apū examina circū signa uolitarūt: qd nisi mellis & cæræ copiā: ꝗ sonꝰ tym
panoꝝ Pergami ī penetralibꝰ tēploꝝ auditꝰ ē: qd nisi læticiā portēdebat? De fuga qdē ho B
stiaꝝ ab altaribꝰ: idē sentio qđ de pulloꝝ fuga sub Mātino. Eoꝗ magis: qa pulli pastū illic:
hic hostiæ mortē fugiebāt: qđ insitū est cūctis aīantibꝰ. Piget singła ꝓseq: & irrisoris cogno
mē uereor īcurrere. Id sane qđ inẗ ꝓdigia nūerāt: repētino mœrore ac nocturno pauore ob
torpuisse acies: signū fateor pestifeꝝ: sed ut sub Crasso dixi impatori ꝓuidēdū nō haruspici:
Qui si ī ptē cōsilij uocādus erat: poterat & Crassus primo: & mox Pompeius: & Cæsar no
uissime bono aīo esse: nihil nisi lætū & magnificū sperare. Oībꝰ enī ut q rebꝰ ipsis inẗfuit me
minit Cicero: ꝓmissū a chaldæis eos nō nisi ī senectute: nisi domi: nisi cū claritate & sūma cū
gloria morituros. O ꝓmissoꝝ fides. Et nimiꝝ in alẗutro delyrādū fuit: honestior (ut ita di
xerim) īsania ē ex stellātis cœli motu: ꝙ̄ ex cructis extoꝝ fibris fortunā suā explorasse. Qꝫ ꝙ̄
Pompeiꝰ ipse q ut scriptū est sese credulū reꝝ taliū præberet: Sæpe etiā ab haruspicibꝰ lusus
erat: multaꝗ sibi ī græciā trāsuecto ab urbe Romana nūciata fuerāt: quæ uł nullos uł aduer
sos exitꝰ habuerūt. Itaꝗ qd amplıꝰ credetet nō habebat. Cæsarē uero collegis suis iūgerem
nisi eū primo loco ī domo Cæsarea collocassem.

De cōmēdatione Marci Marcelli qui auguriū contempsit: Ca. XIX.

h Aec & hoꝝ similia cōfirmādis auspicibꝰ: & id genꝰ erroribꝰ afferunẗ tā inepta: tā friuo
la: ut mihi qdē Marci Marcelli illiꝰ qnqes cōsulis cōsiliū ꝓbeẗ. Qui cū esset impator &
augur optimꝰ: totū hoc omisit (ut ait Cicero). Sed qđ seqẗ sine risu non possū meminisse. Si
qn̄ inqt rem agere uellet ne impedireẗ auspicijs lectica opta iter facere solebat. O radicatos
errores: Vir fortis & sapiēs: desperabat posse inhærētē ossibꝰ opinionē apta fronte discutere
ideoꝗ uultum obtegebat.

De auspitio Roscij histrionis: Ca. XX.

i Nter duces & reges: histrionū rex locabiẗ Rosciꝰ: quē Cicero amorē ac delitias suas ap
pellare nō erubuit. Cū ī cāpo Solonio nutrireẗ: essetꝗ īfans ī cunabulis: assurgēs ꝑ no
ctem nutrix uidit eū cōsopitū circūflexū angue nodis horrificis īplicitū: Quo aspecto exani
mis exclamauit: Paẗ aūt pueri: de hac re haruspices cōsuluit. Atꝗ si in histrionica claritas ho
minis sit uel cōsistit: nihil mētiti sūt. Sed o peruicax īeptia: diuinitꝰ ergo futurā histrionū clari
tatē præostēsā uultis? Cū Africanꝰ tātꝰ & uir & dux: nullū tale meruerit ostētū. Nā qđ ī cu
nis anguis īuētꝰ ē: nec mihi qdē miꝝ uideẗ: nec Ciceroni: præsertim ī Solonio ubi ad forum
nundinari angues solent: ut eleganter ait idem.

De augurio Deiothari regis: Ca. XXI.

a Ddūt domesticis extna: risu nō minore ꝓsequēda. Deiothaꝝ regē imprimis nihil unꝙ̄
nisi auspicio gerere consuetū. Quē Valerius: non solum inter externos primū: sed uelut
immemor moris sui: ante oēs etiā Romanos in hoc ordine locauit. Hic ergo ut memorāt: uo
latu aquilæ pergere quo cœperat ꝓhibitus: cū multoꝝ iam dieꝝ iter exegisset redijt: atꝗ ita

mortẽ euasit cõclaui scilicet in q̊ p noctẽ iacitur⁹ fuerat sub idẽ temp⁹ corruẽte. Sed cur quæso Valeri Maxime qđ sequit̃ siluisti? An quia dũ breuis esse laboras: obscur⁹ fieri ne dicam pfect⁹ & mẽdax elegisti? An quia Ciceronis libros unde ista sumebas: ĩ man⁹ posterorũ nunquaꝙ̃ pueturos credidisti? Neq; nos lecturos qb⁹ uerbis hoc Deiothari auspiciũ a Cicerone refellit̃? At id neq; si fatũ fuerat effugisset inq̃t: nec si nõ fuerat ĩ eũ incidisset. Actoris mei uerba recognosce: nihil ĩmuto: sed sicut in tractatu somniorꝝ dixi: nescio quõ uoluisti hi uisus es supstitiõib⁹ prægrauare aĩos: q̊s poti⁹ exonerare debueras: Eoq; magis mirum

B ubi nã aliud eiusdẽ regis auspiciũ reliq̃sti? Bello autem ciuili uir sapiẽs sine auiũ cõsilio nihil agens ,psperis hortãtibus auspicijs prexit ad Pompeiũ. Vbi q̃ multis & periculis & incommodis affect⁹ ẽ: bello Pharsalico uict⁹ ac fugat⁹: tãto distract⁹ ab amico: & q̊ fidelit̃ amãdo nihil ẽ amari⁹: plen⁹ abijt graui mœrore rerꝝ præsentiũ: & uẽturi spe deterrima. Itaq; mox & illi⁹ miserabilẽ audiuit mortẽ: & supbũ hostẽ suscepit hospitio. A q̊ digrediẽte nouũ hospitalitatis preciũ & Armenia & Gallogræcia spoliat⁹ & Thracia: nec lõge post in discrimẽ capitis adduct⁹: ab hospite meliori: hoc ẽ ab ipso Cicerõe defensus ẽ. Hæc fides auspiciorꝝ. Læta dicta ,pmiserãt: ei⁹ artis peritissimo mœsta oĩa ,puenerũt: Nã q; eũ postea dicere solitũ accepimus: Aues qb⁹ ducib⁹ ĩ bellũ isset: bñ sibi cõsuluisse: quia officiũ ac fidẽ adĩplesse: & Romanã libertatẽ armis defendisse: q̃sqs eũ casus exciperet oĩb⁹ regnis & diuitijs anteferet: ud auspicijs ptinaciã id q̃dẽ: ul̃ magnanimitatẽ regis ĩdicat poti⁹ q̃ auspicij ueritatẽ. Nisi forte philosophãtes etiã uolucres sõniãt: nõ ĩ fortuna sed ĩ ꝟtute fœlicitatẽ hoĩs collocãtes. Cur autem uereant̃ oĩa magna uolucrib⁹ dare: q̃rꝝ uti cõsilijs nõ pudet: ul̃ cur apud eos inopinabile uideat̃: sapiam q̃dẽ ab eorꝝ animis lõge exulãtẽ in alijs animãtib⁹ habitare. Sed hæc hactenus.

De apibus Platonis & formicis Midæ: Ca. XXII.

p Latonis apes adijciũt: & formicas Midæ. Sed de Platone cũ de eloquentia loqueremur dixim⁹. Midas uero Phryx infans dormiẽs inuẽt⁹ ẽst: formicis ĩ os ei⁹ tritici grana cõgerẽtib⁹. Ditissimũ futurꝝ haruspices respõderũt: Ego poti⁹ edacissimũ respõdisse. Sed responsum illud fortunæ cõprobauit exitus: ut scriptorib⁹ rerum placet.

De augurio Thebanorꝝ ex cantu gallorꝝ gallinaciorꝝ: Ca. XXIII.

q Vis illa nõ rideat: quæ bello int̃ Lacedæmões & Thebanos orto: ultro citroq; nunciata referunt̃. Etsi enĩ successib⁹ afferta sũt: nihil tñ ridiculosi⁹ dici põt. Cũ enĩ apud Thebardã p Boetios uates sacrificiũ fieret: gallos gallinacios ĩ eo loco sic canere cœpisse ut nulla esset int̃missio. Augures aũt ,pnũciasse Thebanos haud dubie uictores: rõne addita quã cõsult⁹ siluissent: q; ea scilicet uolucris p naturã uicta sileat: uictrix canat: Quis iã dubitet in horꝝ uaticinijs spem habere? Et citat̃ huiuscemodi uanitatis testis Callisthenes haud ignobilis philosophus & auditor.

De augurio Lacedæmoniorꝝ ex simia: Ca. XXIIII.

Ex aduerso multa Lacedæmonijs ostẽta grauia atq; terrifica: Sed omissis alijs: unum referã: qđ historici graiorꝝ maximũ ac mœstissimũ affirmãt. Cũ enĩ de uictoria consultores legatos ad Dodoneñ. Iouem destinassent: & hi oraculũ operiẽtes: uasculum cũ sortib⁹ certo loco posuissẽt: Molossorꝝ regis simia: sortes ipsas huc illuc sparsit cõfudit. Insuetũ rarũq; ,pdigiũ: ,pdigiosũ poti⁹: si fœdũ illud & inq̃etũ & importunũ aĩal: nõ quoq; usq; reperiret effũderet. At illis alit̃ uisũ: Itaq; respõsum ẽ: Lacedæmonijs nõ de uictoria sed de salute cogitãdũ. & hũc tãtũ terrorẽ: has deorꝝ ĩmortaliũ: an simiæ regiæ tãtas minas: sequẽs mox fortuna declarauit: famosa illa pugna Leutrica Lacedæmonijs ad internitionem deletis oppressisq;. Sed de hac re satis multa diximus. Etsi quid dicendũ supest: ,pximo tractatu reliquias ,psequamur.

Tractatus Sextus de Ominibus & Portentis:

Q nihil contra naturam fiat: licet aliqua fieri uideantur: Ca. I.

A i Am nisi fallor bona ps horꝝ expedita ẽ. Quid enĩ agũt aliud haruspices: nisi circa interpretationẽ mirabilit̃ cõtraq; naturã: ut ipsi uolũt cõtingẽtiũ: ex qb⁹ uẽturi praescientiã pollicent̃? Qđ enĩ (ut elegant̃ ait Cicero) ostẽdũt portẽdũt: mõstrãt: prædicũt ostẽta: portẽta mõstra: ,pdigia: a maiorib⁹ dicta sunt: multisq; uerbis una res appellatur cui nos unicũ portẽti nomẽ asscripsim⁹. Pauca deĩceps sine haruspicis int̃pretatiõib⁹ cõplexuri: quæ restãt ex historijs. De qb⁹ imprimis hoc tenẽdũ: nihil cõtra naturã fieri: licet aliqua uideant̃ ignorãtib⁹ causas rerꝝ & nouitate pculsis. Itaq; uere: & si qđ est hoc esse p maximum qđ ĩ animis hominũ tã bñ institutis a natura tã uarij errores pullularũt: & ĩ regno rõnis tot aniles ĩeptiæ & tot ĩanes supstitiones regnãt: ultimũq; illic ipsa locũ tenet: p quã distinguat

cæteris aīalibꝰ poteramꝰ. Veꝝ hæc lōgior ē querela: egēſq́ ꝟboꝝ pluriū. Igiť ad īceptū rediēſ: qcqd factū ē: fieri potuiſſe nō dubito: ſi fieri potuit nō eſſe mirabile: niſi qa raritaſ admiratiōis mať eſt. Neq́ enī ignorātia ſola cauſaꝝ uideri portētū cogit. Eadē nāq́ in q̊tidianis actibꝰ inuenit: teſtāte admiratiōe: exēplo utar q̊ & Cicero utiť: & oīs plena ē hiſtoria. Portētū putāt mulā pepiſſe. Itaq́ ī ānalibꝰ relatū ē. Cur quæſo? An qa uulgo ratio eiꝰ partꝰ ignota ē? Nihil eqni partꝰ notior: ueꝝ iſte frequētior. Raritaſ igiť frequētiaq́ uarietatē pariūt. Qđ ſi ita ē: dicā qđ a doctis uiris dictū uideo: qm̄ q́ raro accidit portētū diciť: ſapiēs ſicubi reperiať: grāde portētū eſt: & mulæ partu (niſi fallor) rariꝰ: quāq́ qđ de hoc partu dicūt ꝓperidiculū uideť. In cōceptiōe enī eſto ſi qd eſt miraculi. Partꝰ enī ipſe nō modo nō portētuoſus: ſed īnaturalis & q̊dāmodo uiolētꝰ eſt. Iā miraculoꝝ eadē ratio: Nihil nāq́ miraculoſū niſi quia raꝝ. Illa aūt dico miracula: quæ nil portēdere iudicanť: ſed admiratione ſimplici ſuſpēdūt aīoſ mortaliū. Ideoq́ de his alibi. Nūc qđ inſtat: Qm̄ qdē longe diſpar uis ē: in his enī neq́ portēdēs neq́ mirabile qcq́ ineſt: niſi q̄tenꝰ humana iuſticia qbuſdā mota ſucceſſibꝰ: & fine reꝝ ad principiū relato: præoſtēſum aliq̄d cœpit opinari: non priꝰ ab īitio ītellectū q́ exitꝰ cōprobaſſet: & ſe tractu tempoꝝ eo ꝑuētū: ut ipſis etiā primordijs uel rerū uel uerboꝝ mortalis curioſitas īhiaret. Error hinc omniū ortꝰ eſt q magnos hoīes īuoluit. B

De omine ex clamore Romani militis accepto: qui dixit: Statue ſignū: hic optime manebimus: Ca. II.

e X hoc genere eſt: ut iam ad exēpla ueniā: poſt captā a Senonibꝰ gallis exuſtāq́ urbē Romanā: hæſitātibꝰ an relicto natali ſolo: ſedes imperij trāſferrent: an uero patriæ ruinas erigerēt. Dum hæc res forte in ſenatu altnātibus conſilijs agitať: contigit ut Centurio cohortis e præſidio redeūtis: alta uoce ſigniferꝝ cōpellās diceret: Statue ſignū: hic optime manebimꝰ. Nō dubitāt huic uoci ſtabilitatē imperij acceptā referre. Qua qdē ad ſenatꝰ aures ꝑlata: accipe ſe omen ait. Ita tot diffidētiū patꝝ ſentētiæ: uno militaris uiri ꝟbo neſcienť iacto: cōfeſtim quieuerūt: nullo nō manēdi conſiliū amplectente.

De omine Aemilij Pauli ex Tertia filia ſua accepto: Ca. III

q Vo minꝰ miror apud Ciceronē omen notū legēs: unius claꝝ ſed & conſtātē animū. Litiꝰ Aemiliꝰ Paulꝰ aduerſus Perſem Macedoniæ regē bellū acturꝰ: eodē die q̊ ꝓuinciā ſortitꝰ erat: ſero ſeſe domū referēs: filiolā ſuā cui Tertia nomē erat exoſculās triſtiorē ſolito ꝑpendit. Et qd inqt cauſa ē mea Tertia ut mœſta ſis? Reſpōdit illa uoce querula: Mi pať Perſa perijt: deceſſerat aūt huiꝰ noīs catella. Pať puellā ulniſ circūplectēs: accipio inqt omen filia. Nec piguit talē uirū: tali omine lætiorē ad tātū bellū ꝓficiſci. Vn̄ mox & Macedonico cognoīe & triūpho celeberrimo redijt ornatꝰ: uictos ī capitoliū regēs agens.

De omine Ceciliæ Metelli: Ca. IIII.

m Vlto etiā minꝰ miror hæc a fœminis obſeruari. Cecilia Metelli cū de neptiſ cōiugio rogitaret: quæ ſibi ex ſorore ſuꝑerat: oīs capiēdi gratia qđ illis tꝑibꝰ q̊tidianū erat: ſolā ſecū uirginē eduxerat. Vbi cū puella ſtāte: matrona ſedens tacita & aliq̄d operienſ quod ad omen traheret diutiꝰ māſiſſet: defeſſa rupit tādē uirgo ſilētiū: orās materterā: ut ſibi paululū qeſcēdi copiā faceret. Et illa cōſurgēs: īmo uero inqt filia libēs tibi cōcedo meas ſedes. Id reſpōſum defūcta mox Cecilia: uirgine uiro eiꝰ nupta cōfirmatū cōmemorāt.

De omine Petilij circa Lætum montem: Ca. V.

h Is illa cōueniūt. Petiliꝰ cū liguribꝰ lætū montē q hoſtiū præſidio tenebať adortꝰ: ꝑtinaciꝰ obnitiť: ſuoſq́ ī præliū accēdit: hodie ait ego utiq́ lœtū capiā. Id confeſtim lœtocius conſecuto: equocū omen apparuit.

De omine Craſſi: Solem ſe relictuꝝ aſſerentis: Ca. VI.

c Raſſus dū rhodijs deoꝝ ſimulachra cupide ſubtraheret: & illi humiliť precarentur: ne oīa ſubriꝑet: ſolē ſe relinquere ait: iocatꝰ in eoꝝ religiones apud q̊s ſol ꝑſtudioſe colebať. Nec multo poſt prælio uictꝰ: & uitā & ſolē linquere compulſus eſt.

Quō primo homines ad omina & deinceps ad actꝰ ac geſtꝰ deuenerūt: Ca. VII.

i Nfinita ſūt eiuſmodi quæ appellāt omina: puta ex eo moti: qa cū reliq̄ diuinādi genera: uel ꝑ ipſos deos uel ꝑ extoꝝ reſpectionē: uľ ꝑ uiſiōes nocturnas: uel ꝑ ſtellaꝝ ſigna ꝑciperēt: hoc genꝰ ꝑ ipſos quibus cum uiuebant homines percipi arbitranť: quoꝝ fortuitaſ etiā: immo uero nō niſi fortuitas uoces ad cōſequētiā trahebāt. Et ſicut oīs error ſuis nō cōtentꝰ finibꝰ: facilis ē ſerpere latiuſq́ ſe fundere a uocibꝰ ad actus ac geſtus quoſlibet hominū primo: deinde etiā reliq̊rū aīantiū ac rerū cæteraꝝ decurſum eſt. Quo ex genere illa ſūt. D

De omine Furij Camilli: Ca. VIII.

f Vrius Camillus expugnatis Vehijs uictor: dū amātissimꝰ immeritæ patriæ uir: deos precaē: ut si Romana ꝓsperitas iuidiosa esset: quælibet in rē publicā casura calamitas in caput ipsiꝰ uerteret: atq; ita cœlestis placaret inuidia: repēte cōcidit. Id ad casum exilij: q̊ post dānatꝰ urbe quā ornauerat caruit: relatū est.

De omine asini a Caio Mario uisi: Ca. IX.

c Aiꝰ aūt Marius ī Minturnoꝝ custodia delitescēs: hostis iam patriæ ꝓnūciatꝰ: asellū forte cōsiderauit: oblatū pabulū spernentē: ad aquā ꝓperare. Id ad se uir taliū doctissimꝰ reflexit: & ostēsam sibi cœlitꝰ salutis uiā arbitratꝰ est: Turbā quæ ad auxiliandū cōuenerat: orauit hoc unū auxilij genꝰ exhiberet: ut ad mare comitaret. Quo facto: paruæ supimpositꝰ carinæ: minas Syllæ uictoris euasit. Et huiꝰ hoīs obseruationē sibi procuIdubio saluti fuisse Valeriꝰ ait. Prudentē igiē asellū: q̊ cōsultore ac duce: ille dux tantꝰ usus est: quē ue formidatꝰ olim austri & aqlonis domitor: auctorē fugæ & salutis habuit.

Quomodo hæc uanitas ominū eradicanda sit: Et contra Augustum Cæsarem qui hæc obseruauit: Ca. X.

a T hæc qdē uanitas ut scriptū uideo: a Pythagoreis ortū habet: q oīa supaddētes oraculis: a diuinis ad hūanas uoces obseruādas animū cōuerterūt. Cæteꝝ more morbi cōtagiosi: breui & ī pplm Romanū & ī oēs effusa radices egit. Hæc ergo cū cæteris extirpāda ē (Crede mihi lector) si erroribꝰ semel aditū dederis: frustra deiceps obluctaberis. Actū est: irrūpent undiq; qcqd uel audies uel uidebis: huc referes. Vicinoꝝ te aliud agētiū sermūculi: lætū ac mœstū: ociosū ac sollicitū tenebūt: & mustelaꝝ occursus & lepoꝝ timebis: & dextera cornix & sinister coruꝰ ānotabiē: & nocturnæ strygis gemitū & mane sternutātis scdm numeꝝ obseruabis & trāsuersā togā & cōmutatū calceū. Neq; enī tu maior aut sapientior Augusto: de q̊ legimꝰ: q; læuū ꝓ dextro calceo indui: duꝝ omen: rorē uero subingressū longioris uiæ fœlicis & celeris uotiuiq; reditꝰ putabat. Vnde hoc tibi princeps prudētissime? Quid uiatori ros nocturnꝰ afferre pōt: nisi iter lubricū & madēs? Nempe opinio inueterata præualuerat.

De aquila quæ tentorio Augusti insederat omen: Ca. XI.

t Riūuirali tempestate cū Augustꝰ idē atq; ambo collegæ cū oībꝰ copijs Bononiæ cōuenissent: omen clarissimū uisū & ab uniuerso exercitu ānotatū est: Aqla tētorio eiꝰ insiderat: gemini corui dextera læuaq; purgere cœperāt. Ille resistēs: utrūq; ꝓstrauit cōfecitq;. Mira res dictu: tot hominū milia in id spectaculū cōuersa: unū & idē sensisse phibenē: inē tres scilicet duces: q tūc unanimes uiderenē: dissensionē emersurā: & collegaꝝ finē q post fuit. Victū enī Lepidū relegauit Augustꝰ: mori coegit Antoniū.

De omine Liuiæ parturientis: Ca. XII.

l Iuia nōdū Augusta: Tiberiū aluo gerēs: ac muliebri ingenio quē sexum paritura esset anxia: ouū supincubāti gallinæ subtractū: tam ꝑ se q̄ per ancillas tādiu manu sinuq; uicissim tepefecit: donec erūpente pullo insigniē cristato: ad spem maris erecta est.

De gallina quæ cum ramo lauri cecidit in gremium Liuiæ Augustæ & interitu familiæ: Ca. XIII.

f Ane si denūciatæ rei magnitudine magnū omen diciē: qd ex oībꝰ unq; sæculis usq; terraꝝ maius: q̄ q̊ Cæsareæ domus occasus ac finis ostēsus ē: Eidē Liuiæ Augusto primū mrimonio dignāte ferūt cōtigisse: ut dū rus peteret: cādida gallina uirētis lauri ramusculū rostro gerēs: in gremiū mirātis ab alto caderet: aqla prædā ut sustulerat ultro relaxāte. Nouitate rei motā Liuiā: iussisse & ali uolucrē: & ramusculū inseri. Cū id factū foret: utriusq; breui tam magnificū incremētū cōsecutū ut & pulloꝝ copia ad gallinas duceret: & ex frequēti laureto qd tam tenuis plāta pepererat: laureæ triūphaturis Cæsaribus uellerenē: Obseruato ut qsq; Cæsaꝝ eo loco nouā lauꝝ sereret. Longo deniq; usu agitatū: unāquāq; arboꝝ illaꝝ circa satoris sui mortē solitā arescere. Vltimo aūt Neronis tpe: subito simul oēs radicitꝰ aruisse: Gallinas q̊; oēs ad unā perijsse. Accessit & illud haud obscuriꝰ q; sub idē tempꝰ in æde Cæsarea: capita simul oībꝰ Cæsaꝝ statuis: uno ictu fulminis corruerūt: Quibꝰ ominibꝰ cōfestim Neronis mors: & ī eo deficiētis familiæ successit interitus.

De omine quod habuit Galba Imperator pro imperio subeūdo: Ca. XIIII.

c Vm aduersus hūcipsū Neronē: obscœnitatis & inhumanitatis merito: nō ppls Romanꝰ tantū: sed uno ꝓpe tpe: oēs q usq; erāt exercitꝰ qbuscūq; ducibꝰ cōspirassent:

caput rerū Galba denotaꝛ: q tunc hispanijs præerat. Is tametsi uel cupidine īperij ardēs uel
gelidus mortis metu: ut q occidi sese iussum a Nerone nouerat: & uitæ & dignitati audēdo
cōsultur⁹ uidereꝛ: nec uolūtas deforet: tn̄ & senio pigrescēs anim⁹ & desperatiōe successuū
exterrit⁹: hærebat usq; adeo: ut cōsalutat⁹ Impator: senat⁹ populiq; Romani se legatū testa/
reꝛ. Sic cunctāti geminū omen accidit: Nā dū castellū ualidū & nouis motib⁹ oportunū ar/
mat: ab effossorib⁹ inuētus est anulus puetusti artificij: insculptā cū trophæo uictoriam ha/
bens. Accessit q; Alexādrina nauis: plena armis: hoīb⁹ uacua: nec ullo cursum dirigente: ad
id littus ubi Galba tūc erat appulit: cūctis interpretātib⁹ alteꝝ suscipiēdi belli omen: alterū
sperādæ uictoriæ

De omne Vespasiani: Ca. XV.

Espasiano aūt aliquot principatus signa cōtigisse ferunt. Cæsar Caligula infensus
u ædilitatē tūc agenti: occasionē nact⁹ q; uias purgari neglexisset: cœno illū præcepit
impleri. Cui cū milites obsequētes in sinū lutū terrāq; congererēt: in omen tractū a
qbusdā interpretātib⁹: futurū ut terra patriæ oēsq; res publicæ morib⁹ ciuilib⁹ fœdata ac per/
mixta: tandē se in Vespasiani custodiā recōderet. Qđ quāq; dilatū fuerit: accidit tn̄. Eidē
prādenti: canis extern⁹ ex publico in cœnaculū introgressus: manū hoīs quā mordicus ge/
stabat ad pedes deiecit. Sed qd amputata man⁹ ad imperium? Caput saltē hoīs attulisset.
Aliquāto igiꝛ proprius bouis omen: q iugi ac soliti domitoris impatiēs: cū se in libertatem
eripuisset: in locū ubi forte Vespasian⁹ tūc cœnabat: magno cū fragore irruēs: ministrātibus
metu sparsis fugatisq;: ubi ad ipsum uenit: cōpresso impetu ante pedes ei⁹ adorātis in mo/
rem ꝓcubuit & uelut dn̄m fassus: caput humi posuit.

De portentis solis: lunæ ac alijs prodigiosis ostentis: Ca. XVI.

Inc iam pauca de portētis. Nā si historias ꝑcurrā (qđ laboriosū magis q̄ gloriosū
h fuerit) facile ꝓfecto ex hac re una libꝝ cōplesse cōtigerit. Quæ enī historia sine por A
tentis est? Quæ a Cicerone recollecta: neq; illa tn̄ uniuersa cōplectar: Duos soles si/
mul uisos ac tres lunas. Solē quoq; ꝑ noctē & ardētes cœlo faces & auditū ex alto fremitū
īgentē: uocesq; minitātes: & fluuiū sanguine fluxisse: imbrē uero modo saxeū: modo sangui/
neū: modo terreū: modo lacteū descēdisse. Sudasse sæpi⁹ & interdū cruēto sudore effigies deo/
rū. Postremo qđ sine risu narrare nō possū: bello Marsico Lauinij inter multa monstꝝ hor/
ribile & inauditū: clypeos a murib⁹ esse corrosos: Idq; doctis interpretib⁹ uisū esse tristissimū.
Hæc & hoꝝ similima ꝑfacile refelluntꝛ: Nā & plures seu soles seu lunas uideri nō aliꝛ eueni/
re potest q̄ duas lucernas apparere ubi nō ampli⁹ q̄ una est. Similiꝛ & audit⁹ sæpe fallitur:
nec ullus (ut physicis placet) pigrior in nobis sensus ē. Flāmæ aūt uel cōglobatæ uel sparsæ B
cœlo interdū uolitare possūt naturaliꝛ. Solē ṽo ꝑ noctē apparere ꝓrsus impossibile: cū præ/
sentia solis ubicūq; est diem secū uehat. Fluuios fluxisse sanguineos: æs sudasse uel ebur &
qcqd eiusmodi est: uideri qdē pōt: ueꝝ esse nō pōt. Qꝛ sanguis & sudor nō nisi ex ueris cor/
porib⁹ emanare queat: solet tn̄ udus paries præsertim marmore⁹ notho flante sudori simil/
limū humorē fūdere: qđ uulgo sudare crediꝛ. Potest & ex aduēticia causa rubere humor il/
le & sanguinis speciē præbere. In oī aūt sermōe tali meminisse oportebit ei⁹ qđ est apud Ci/
ceronē: q hæc oīa ficta & falsa putat: Hæc inqt in bello plura uidenꝛ: & finguntꝛ liberius &
creduntꝛ facili⁹. Iā uero qđ de murib⁹ afferꝛ quātūlibet triste mirādū certe nullaten⁹: Cra/
tes enī rodere: frequēs muriū cibus est: Nisi quia clypeis affixæ erāt: parci forsan putastis: a C
murib⁹ præclare dinoscētib⁹ instrumentū bellicū: & formidatū gētib⁹ signū populi Roma/
ni: qđ forte in illis cratib⁹ pictū erat cōtingere nō ausuris. Mihi credite: nullū hic monstrum:
nisi stupor uester & admiratio tam cōmunis rei. Qꝛ si mures a clypeis roderenꝛ: illud plane
mirū dicerē. Sicut in re simili respōdisse portētoꝝ interpres scribiꝛ: Qui cū cōsulereꝛ: qd sibi
uellet ostentū qđ qdā domi suæ repererat: anguē uecti ferreo circūuolutū? Enīuero inqt: si
uectis angui circūuolut⁹ esset tūc mirari poteras. Festiue grauiꝛq;: Quo respōso (ut ait idē
Cicero) satis aperte declarauit: nihil habendū esse qđ fieri posset ostentū.

De boue humana uoce locuto: & quibusdam alijs portentis: Ca. XVII.

Iusdem generis illa referuntur: Bis bouem humanis uocis locutum. Semel C. Vo/
e lumnio: & Seruio Sulpitio consulibus usq; ad horrorem astātium. Sed quid eo ser/
mone dixerit: nō ꝓdūt: nescio an ut secretum esset orauerit. Iterum bello punico se/
cundo: admonuit: Caue tibi Roma forte quia mut⁹ haruspex: mutis haruspicib⁹ spirantia
uiuoꝝ animantiū exta loquebantur. Illa quoq; terrifica: Pluisse lacertas: carnes: Pueꝝ ī fo/
ro boario æditū elephantini capitis: mole mirabilem. Apud Anthiū messores cruentas spi/

cas collegiſſe: Et qđ pene muriũ portẽtũ exæꝗuerit: In gallia lupũ uigili cuidam e uagina gladiũ extuliſſe. Certe ſi hoc mõſtrũ eſt: fuerãt haruſpices cõſulẽdi dũ canis olĩ meꝰ me ſpectante: enſem aggreſſori ſuo nõ e uagina ſed e manibꝰ eripuit: Idꝫ ꝙ ſimiliꝰ monſtrũ fiat in gallijs accidit. Et qm̃ canis meꝰ qđ nõ putauerã: ad ætatẽ noſtrã ſtilũ deduxit: aliquot huiꝰ temporis adijciam.

De portentis tempore Heinrici ſeptimi uiſis: Ca. XVIII.

o Bſidẽte Brixiã Heinrico ſeptimo: in Gallijs ſolis ac lunæ ſimul eclypſim & minacẽ inſueti ſyderis faciẽ uiſam: lunæ quoꝫ tergeminæ ſpeciẽ: ſpecies uarias & arculos etiã cœlo ſparſos: crucis imaginẽ cõtinẽtes: & in Italia deflagrãtes poli partes: ac ſine ullis fulguribꝰ aut nubibꝰ: & (ut dici ſolet) ignaro Ioue horrẽdũ ceciniſſe aiũt. Nos enim etſi iam ĩ lucẽ æditi: nulla tñ eiꝰ tẽpis certã memoriã habemꝰ. Sup hæc in finibꝰ Patauorũ equã nouẽ pedibꝰ æditã: Per rura Galliæ ciſalpinæ inſuetas uolucrũ formas apparuiſſe pluma (ut ferũt) cinericia ſanguineis maculis criſtato uertice: nec alias ea ſpecie ĩ his regionibꝰ memoria hominũ unꝙ uiſas: niſi tꝑibꝰ Frederici principis: maiores natu affirmabãt.

De horribili portento hominis uiſi ſuper equo. Ca. XIX.

p Er idẽ tempꝰ Mediolani intra Maphei uicecomitis ueſtibulũ cõſpectũ memorãt nõ mediocre ꝓdigiũ: uirũ ſcilicet ingẽtis ſpecici & humana auguſtioris: inſedẽtẽ equo: naturalẽ quoꝫ modũ ſupgreſſo. Eundẽꝫ cũ circa primæ lucis tempus pſiſtẽs: horæ uniꝰ ſpacio multis uidẽtibꝰ ſtuporẽ attuliſſet: raptim ex oculis ablatũ. Triduo aũt interiecto eodẽ loco ac tꝑe duos uiſos: ac ipſo habitu & pari mole corpoꝝ: cõſertis manibꝰ horribilẽ pugnã miſcuiſſe: Atꝫ hora una ex his motibꝰ exacta: ſtupẽtibꝰ q aderãt itidem euanuiſſe. Et hoꝝ qdẽ Mixtatꝰ Patauinꝰ hiſtoricus: nouaꝝ reꝝ ſatis anxius conqſitor teſtis ẽ.

De monſtro quadrupede cũ humano capite in agro Veronẽſi nato: Ca. XX.

n Am affert: circa idẽ tempus ꝙ ad montẽ Attinũ collatis Florẽtinoꝝ & Piſanoꝝ ſignis decertatũ eſt: monſtrũ in agro Veronẽſi æditũ: ex equa ꝗdrupedẽ fœtũ humano capite. Ad cuiꝰ murmur & uagitũ & cõfuſum humanæ uocis ſonũ occurrẽs ruris illiꝰ accola: & nouo attonitꝰ ſpectaculo: exectũ ingenti gladio monſtri caput: præt callẽ acuto baculo ſuffixit. Quã ob cauſam ad iudiciũ tractꝰ & de monſtruoſi partus origine: & de occidẽdi cauſis interrogatꝰ: horrore atꝫ abominatione rei tm̃ ſe feciſſe reſpõdit: de cæteris nihil oĩno & ruſticitas hoĩs & publicatio facinoris qđ occultari potuerat: ſuſpitionem omnẽ ademerunt.

De puero bicorpore nato ĩ agro Florẽtino de quo ĩferiꝰ carmĩa ponũt: Ca. XXI

u Nũ eiuſdẽ tꝑis adijciã. In agro Florẽtino puerũ bicorpori effigie: geminis capitibꝰ: ꝗternis manibꝰ circa genitales ꝑtes cõnexũ: ſic ꝙ non ampliꝰ ꝙ in geminos pedes deſineret: uiderũt illic oẽs. Ad nos aũt q tunc in gallijs degebamꝰ: per amicos ciues imago picta trãſmiſſa eſt. Ingẽſꝫ ſoliꝰ ad ſpectaculũ picturæ cõcurſus hominũ fuit. Septimũ ætatis annũ agẽs: genitorẽ meũ uidi tabellã eiuſmodi ĩ manibꝰ habentẽ. Sciſcitatꝰ qd eſſet: Rem omnẽ eo mõſtrãte didici: & aure cõuulſa memĩſſe iuſſus: enarraturꝰ filijs ut ipſe dicebat meis. Ego aũt & nepotibꝰ renarro. Et hic qdẽ partꝰ: diebꝰ (ut ꝓhibẽt) paucis uixit.

De homine qui per quadraginta dies abſꝫ cibo uixit: & de muliere in germania quæ per triginta ãnos abſꝫ cibo fuiſſe narrat: Ca. XXII.

a Pud Venetias aũt q ꝗdraginta dieſ abſꝫ ullo cibo uiuat: idꝫ anniuerſariũ celebret ieiuniũ adhuc ſupeſſe ꝓhibet. Plurimos noui q eũ ſe uidiſſe atꝫ rem ita eſſe teſtãt. Nã qđ ĩ inferiore Germania audiui mulierem apud eos eſſe: quæ triceſimũ ætatis annũ nihil unꝙ cibi ſumẽs trãſegiſſet: mirũ magis ꝙ credibile eſt. Sed hoꝝ & ſimiliũ una eſt doctriua: Tullio dicẽte: In re noua atꝫ admirabili: inueſtigato ſi potes: ſi nullã reperies cauſam: illud tñ exploratũ habeto: nihil potuiſſe fieri ſine cauſa. Eũꝫ errorẽ quẽ tibi rei nouitas attulerit: naturæ ratiõe depellito. Hæc ille.

De uipera in galea Açonis uicecomitis Mediolanẽſis reperta: Ca. XXIII.

a T qm̃ prima ꝑs tractatꝰ huiꝰ erat de ominibꝰ: attĩgã: ꝙ cũ Bononiæ adoleſcẽs ĩ ſtudijs uerſarer audiebã. Aço uicecomes q poſt Mediolani dominiũ obtinuit: iuuenis nempe uictorioſus anteꝙ podagris uincereẽ: iuſſu patris ꝓfectꝰ cũ exercitu apœninũ tranſijt. Et uictis oĩbus apud altipaſſum: duce qdẽ hoſtiũ Caſtrutio: ſed egregia opera eius adiuto: ad uincendũ Bononienſes pari impetu fortunaꝫ ſe cõuertit. In ea expeditione cũ forte equo deſcendẽs reqeſcit: ingens uipera nullo comite aduertẽte: in galeã iuxta poſi/

tam irrepsit. Quã cũ mox capiti reponeret: fumoso q̃dẽ & horribili sed prorsus ĩnocuo lap/
su per decoras interriti ducis genas illa descẽdit. Eam a nemine lædi passus animosus ado/
lescẽs: ad omen geminæ uictoriæ traxit: hinc præcipue ꝙ ipse ꝓ signo bellico uipera uteret̃.
Ego aũt huic sermoni in hac cladiũ domesticaꝝ memoria finẽ statuo: Labores nostros mi/
serat⁹: finiat ipse qui potest.

Tractatus Septimus de Stratagematibus:

De excusatiõe auctoris apud lectorẽ: cũ de modestia locutur⁹ sit: cur ab homine petulantissimo exordium sumpserit: Ca. I.

Dmiraberis lector nec ĩmerito: ego enĩ ipse dũ huc peruenissem admirãs substiti: q̊nã
a calamũ casus impelleret: ut de modestia locutur⁹: ab hoĩe petulãtissimo sumerẽ ex/
ordiũ. Sed apud te primũ quæso: deinde ꝑ te apud alios excuser. Neqꝫ enĩ uiros hic
illustres ꝓsequor: qđ alio uolumine feci: qn poti⁹ (qđ ipse titulus opis testat̃) memorãda/
rũ rerũ cõgeriẽ amplector. Fieri aũt põt ut ex animo fœdo: decoꝝ quippiã factũ dictũue ꝓ/
deat: casu aliq̊ ratiõis uices occupãte: qđ ipsum memoratu dignũ sit: ubi de huiusmodi re/
bus agit̃: ꝙuis eũ a q̊ ꝓdijt: non iccirco dignũ statim cognomine claritatis efficiat: quia ut
elegant̃ ait Cicero: nõ ex singulis uocib⁹ philosophi expectãdi sunt: sed ex perpetuitate atqꝫ
cõstãtia. Profecto cũ aliqꝫdiu fluctuassem: an aliũde poti⁹ ordirer: qđ & tempoꝝ series &
uiroꝝ splẽdor suggerebat: ipso miraculo ne ab incepto diuerterẽ retent⁹ sum. Siqdẽ memo/
rãda recẽsenti: qd memorabili⁹ uideri debet: ꝙ obscœnoꝝ & ĩfamiũ uoces: aut act⁹ egregij:
& hæc tãta uitæ morũqꝫ repugnãtia: q̃ monemur nõ splẽdore aliq̊ cõfestim capti de quoqꝫ
qđ bon⁹ & sapiẽs uir sit præcipitare sentẽtiã. Sed de hoc alias: nũc ad rem uenio: quã te mi/
ratuꝝ lector admonui.

De Tiberij principis primæuo instituto Ca. II.

Nter multa Tiberij Cæsaris flagicia: pauca melioris animi signa circa primordia
i principat⁹ uelut rara luminaria int̃ densissimas tenebras effulgẽt. Ex ĩmẽsis ac ĩnu/
meris honorib⁹ ultro oblatis: plurimos ac maiores respuit. Natalẽ suũ ꝓfusi⁹ cele/
brari nõ sustinuit: templa & qcqd diuini cult⁹ Cæsarib⁹ exhiberi cõsueuerat: spreuit. Sta/
tuarũ & imaginũ insolentiã cõpescuit: int̃ deoꝝ simulachra collocari uetuit: sed in ornatu
domestico haberi ꝑmisit: Idqꝫ nõ alit̃ ꝙ se cõsulto. Iuramẽta in ipsi⁹ acta: mẽsis appellatio/
nẽ de noĩe suo: prænomẽ iꝑatoris: & patris patriæ cognomẽ: & ciuicã coronam: & cætera
uana & leuia qb⁹ ad illũ diẽ fortuna Cæsaꝝ: uelut oblita hoĩem: cũ cœlo de sublimitate cõ/
tenderat: a se ꝙ longissime reiecit. Adulatorib⁹ acrit̃ infest⁹ (quo nescio an quicꝙ præsertim
in principe laudabili⁹ esse queat) Actus aut uerba qb⁹ ullũ adulatiõis uestigiũ inesset exe/
crabat̃ atqꝫ oderat. Cõsularẽ uirũ ad genua ꝓcũbentẽ indignat⁹ effugit: tãto impetu ut il/
lũ in assurgẽdo resupinũ sterneret. Colloquia uel familiaria uł publica int̃rũpere: & e uesti/
gio emẽdare solit⁹: si qd gloriosi⁹ de se cõtinerent. Dñm qdã uocauerat: edixit ne deinceps
eũ ꝑ cõtumeliã appellaret. Alter occupatiões ei⁹ sacras: alter eo auctore senatũ se adijsse me/
morabat: Vtrũqꝫ redarguit & ꝓ auctore suasorẽ: ꝓ sacris laboriosum dicere uoluit. Deme
Tiberij nomẽ: nõne modestissimi: & nihil secũdis reb⁹ elati principis acta cẽsebis? Idẽ præ/
sidib⁹ prægrauãdas tributoꝝ mole ꝓuincias suggerẽtib⁹ rescripsit: Boni pastoris esse ton/
dere pecus nõ deglutire. Finge parẽ in reliqs: qd sancti⁹ aut meli⁹ respõdisset Augustus?

De monstro quod natũ est in comitatu Florẽtinorũ: cuius effigies sculpta est in hospitali ad Scalas.

Hac Petrus Paulusqꝫ uno sub corpe bini
Fabrica naturæ mira iacemus humo.
Cuiqꝫ suũ fuit & manuũ: fuit oris opusqꝫ
Vesicæ: ast unũ uentris opusqꝫ fuit.
Iunxere extremæ partes nos corpis ambos
Quas neut̃ simul & dicat uterqꝫ suas.
Neutra ex pte pedes: capita ex utraqꝫ fuer̃t
Bina: sed e medio corpe planta fuit.
Bina fuit medio quæ corpe plãta deorsum
Pendebat: sursum q̇nta erat una man⁹.
Non uero nobis unus somnusqꝫ cibusqꝫ:
Nec risus nobis: fletus & unus erat.
Somno mẽbra dabat unus: ridebat & alt̃.
Sugebatqꝫ un⁹: flẽs quoqꝫ & alter erat.
In florentina natos nos fluminis arni
Valle dedit patriæ nos pia cura patris:
Inde alti: & sacro pariter de fonte leuati
Viximus ãbo decem bis totidẽqꝫ dies.
Quid nũc neptunũ: qd nũc ianũqꝫ bifrõtẽ
Miraris? stygij terna qd ora canis?
Et qd Gerionis tria corpa? scilicet unũ
Nos corpus: binas nos animasqꝫ lege.

Francisci Petrarchæ Quattuor Libri Inuectiuarū contra quendā Medicū.

Franciſci Petrarchæ Poetæ Oratoriſq; Clariſſimi ad Clemētē Sextū Romanū Pontificē: Medicorū turbā fugiēdā hortātis: Epiſtola. Cuius occaſiōe orta eſt in eū medici cuiuſdā obiurgatio: qua motus A ſubſequētes quattuor libros Inuectiuarū cōtra obiurgatorē ſcripſit.

Ebris tuæ nūcius beatiſſime pater: tremorē membris meis & horrorē attulit.
Nec iccirco blandiloquēs aut ſimilis dicar illi: de q̄ Satyricꝰ ait: Flet ſi lachry/
f mas cōſpexit amici. Et iterū: Si dixerit æſtuo ſudat: ſed illi potiꝰ: q (ut ait Ci/
cero) de ſalute populi Romani extimeſcebat: in q̄ etiā ſuā incluſam uidebat.
Mea quidē ac multorū ſalus in tua ſalute fundata eſt: Nō igitur ſimulatꝰ eſt tre/
mor: neq; enī alieno periculo ꝓmoueor ſed ꝓprio. Oēs qui de te pendemꝰ & ī te ſperamus:
te ægrotante ſani forte uidemur: ſed nō ſumꝰ. Verum quia tum ſemper: tū præcipue in hoc
ſtatu breuem decet eſſe ſermonem: qui in diuinas aures humano ore tranſfunditur. Pauca
tibi nunc animo affuſus & uenerabundus loquar. Lectum tuū obſeſſum medicis ſcio: hinc
prima mihi timendi cauſa eſt: diſcordant enim de induſtria: dum pudet noui nihil afferen/
tem alterius hæſiſſe ueſtigijs. Nec eſt dubium (ut eleganter ait Plinius) omēs iſtos famam
nouitate aliqua aucupantes: animas ſtatim noſtras negociari: & in hac ſola artiū euenire:
ut cuicunq; ſe medicum profitenti ſtatim credatur: cum ſit periculū in nullo mendacio ma/
ius. Non tamen illud intuemur: adeo blanda eſt ſperandi pro ſe cuiq; dulcedo. Nulla præ/
terea lex quæ puniat inſcitiam capitalem: nullum exemplū uindictæ: diſcunt periculis no/
B ſtris: & experimenta per mortes agunt: Medicoq; tātum hominē occidiſſe impunitas ſum/
ma eſt. Horū turbam uelut inimicorum aciem clementiſſime pater intuere: Inſtruat te illius
infauſti epigrāmatis memoria inſcribi iubentis in ſepulchro hoc ſolum: Turba medicorū
perij. In ætatem noſtram potiſſime uidetur incidiſſe illud Marci Catonis ſenis uaticinium:
quandocūq; græci ad nos litteras ſuas ac præſertim medicos tranſmiſiſſent: omnia corru/
pturos. Sed quia iam ſine medicis uiuere non audemus: ſine quibus tamen innumerabiles
nationes: forte meliꝰ atq; ſalubrius uiuūt: & populus Romanus ætate florentiſſima: eodē
teſte Plinio: ultra ſexcenteſimū annū uixit. Vnum tibi de multis elige: non eloquentia: ſed
ſcientia & fide conſpicuū. Iam enim profeſſionis ſuæ immemores & dumetis proprijs exire
auſi: poetarum nemus & rhetorum campum petant: & quaſi non curaturi ſed ꝑſuaſuri cir/
ca miſerorum grabatulos: magno boatu diſputant: atq; illis morietibꝰ Hippocraticos no/
C dos Tulliano ſtamine permiſcentes: ſiniſtro quouis euentu ſuperbiūt: nec rerum effectibꝰ: ſed
inani uerborum elegantia gloriātur. At ne quid a me hodie fictum medici tui putent: quē
ſæpe nomino Pliniū: q; is & de medicinis multa & de medicis plura q̄ quiſq; & ueriora di/
ceret: in omnibus fere huius epiſtolæ partibus ducem habui. Ipſum ergo audiant: palā in/
quit eſt: ut quiſq; inter iſtos loquēdo polleat: Impatorem ilico uitæ noſtræ neciſq; fieri. Sed
ego longius q̄ deſtinaueram: metu calamū urgente prouectus ſum. Vt uero iam deſinam:
medicum non conſilio: ſed eloquio pollentem: uelut inſidiatorem uitæ ſiccarium aut uene/
ficum uitare debes. Huic quidem iure optimo dici poteſt: quod loquaci coquo Plautinus ille
ſenex in Aularia: Abi inquit: opera hic conducta eſt ueſtra: non oratio. Ad hæc & exactā
tui cuſtodiam: & (quæ ad ſalutem corporis miris modis adiuuant) ſpem bonam ac lætum
animū habeto: ſi te: ſi nos omnes: ſi tecum ægrotantem eccleſiam ſaluam cupis. Vale.

Franciſci Petrarchæ Poetæ Laureati ĩ quattuor libros Inuectiuarum in medicum obiurgantem: Epiſtolaris Præfatio.

q Vattuor Inuectiuarũ libros dicam: an quid aliud: ad te miſi: libentiſſime nega
uerimus ſi uel negare tibi aliquid poſſem: præſertim obnixius poſtulanti uel A
illi iam in publicum non exiſſent. Ridebis interlegẽdo & tacitus dices: Ille me/
us unam amplius ꝗ̃ putabam artem habet: male loqui didicit. Bene ais: Te/
ſtor enim tuũ caput: meum hoc artificium non fuit: non ſum totus indocilis:
mallem lectior. Sed hoc didici in his ſcholis ubi impertinens & ineptus conuitiator doce/
re non potuit quod neſciuit: meliora forſan in Academia in Parnaſo. Neſcis quia ſicut in
platæis urbium rixantur anicolæ: in roſtris litigant cauſidici: ĩ fornicibus lenones: in taber/
nis ebrijs: ſic in ſcholis diſputant philoſophi & in ſyluis cogitant poetæ. Didici qđ res: qđ
locus tempuſqꝫ poſcebant: Immo uero qđ cogebat importuniſſimꝰ magiſter. Quãuis enĩ
in ocio in ſolitudine mea eſſem: ille tamẽ urbicus iurgator nec ſolitudini nec ocio meo par/
cens: nec ipſam locorum faciem ueneratus: cui diuinũ neſcio quid ineſſe ipſe ſi uideaſ: nõ ne
ges in illis: ut proprie mihi uideor dicturus: pierijs penetralibus latitãtem: cõuitijs aggreſ/ B
ſus exciuit: in alijs longe inquã alijs conſopitum curis: & hanc quã in me miraris inſuetam
artem docuit uel inuitum. Illud egrius fero qđ & glorioſius aliqua de me loqui & neſcio an
ineptis ſed certe neceſſarijs laudibꝰ dare operã me cogit: Vtriuſqꝫ rei excuſationẽ in fine li/
bri ultimi uidebis: unũ prope diem mirabere: ꝙ eãdem quã mihi olim hoſtiſ impoſuit: glo/
riandi neceſſitatem impoſuerunt amici. Ante alios Cœnobiꝰ noſter uir doctꝰ: & quem an/
xonijs armatum muſis barbarica nuper laurus ornauit: deqꝫ noſtris ingenijs: mirum di/
ctu: iudex cẽſorqꝫ germanicus ferre ſententiã non expauit. Ille inquã amiciſſime quidẽ ad/
monens efficaciterqꝫ coarguens impulerit etiam qua nolebam: ut qđ nunquam amplius C
euenturum ſuſpicabar pro excuſatione mei nominis nunc denuo gloriarer. Epiſtolam eius
ad me uidiſti puto: aliorum uero non ita quibus ſtilus uarius: ſed omnibus una mens eſt
moram meam his in locis: niſi ſat reliquæ uitæ meæ conſentaneã probare. Reſponſionem
meam ad omnes: quia una non capiebat epiſtola: & de fama totiẽs certare durũ erat: quãqꝫ
tota res alto animo ſperni poſſet: ne tantoꝝ uoces hominũ contempſiſſe dicerer: libellũ de
uitæ meæ curſu cõtexui: ubi ſi res meas: non dicã irreprehẽſibiles aut laudabiles: ſed tolera/
biles excuſabileſqꝫ: mira uero & illi amico & alijs miratoribus meis ſiue amantibꝰ ſiue tem/
ptantibus ſiue ex profeſſo carpentibus puto reſponſum erit: Hactenus Inuectiuarũ mentio
calamus tulit: cum quibus & librum iſtum ſenio uictum & canũ morſibꝰ lacerum ſimul &
uetuſtiſſimã meam quam poſtulas chartam mitto: In quibꝰ nihil mihi charius ꝗ̃ uetuſtas
ipſa: cuius uenerator noſtra ætate niſi fallor nemo inde maior fuit. Vale. Mediolani: quar/
to Idus Iulij.

Capitulorum Libri Primi Inuectiuarũ in medicum obiurgãtem collecta: ordinata: enumeratiuaqꝫ Annotatio.

Frācisci Petrarchæ poetæ Oratorisq3 Clarissimi: Liber Inuecti/ uarū in medicum obiurgantem Primus Incipit.

De intentione auctoris: & ꝙ quasi coactus scripserit: ueniam etiam a lecto/ re si contra suum morem dixerit petentis. Ca. I.

q Visquis es qui iacentem calamum: & sopitum (ut ita dixerim) leonem
importunis latratibus excitasti: Iam senties aliud esse alienā famam pru
rienti lingua carpere: aliud ꝓpria ratione defendere. Iniquū fateor in/
ter nos certamē instituitur: Vbi me percutias habeo: ubi te repercutiam
non habes. Quod enim nomen habere potest mercennarius & infamis
artifex? Profecto autem mihi tecum non de opib⁹ aut de Imperio: sed de
solo nomīe pugna est: cuius te ægenum atqꝫ inopem esse: & si quid inter/
dum non admonearis intelligis: Quia tamen cogis ad id ad qđ nunquā spōte descenderē:
& loqui aliquid necesse est: ne si (quod interdum in animū uenit) propter contemptum re/
rum tuarum tacuero: tu tibi forsan ex mea taciturnitate complaceas: petita non a te sed a
lectore uenia: si quid contra morem meum dixero: Respōdebo ad aliqua. Multa enim tam
inepte dicis: ut quisquis ea responso digna duxerit: ipse merito uideri possit ineptior.

De reprehensione medici: ꝙ inuehendi calamum contra immeritum sumpserit. Ca. II.

p Rimū itaqꝫ litteris tuis lectis: risum me cohibere nequiuisse noueris: Quo nā enim
alio modo clari⁹ probare poteras: uerum esse quod negas: te scilicet egressum tuis:
alienis in finibus oberrare: magno cum eorum discrimine q nimiū creduli te sequū
tur: quibus sanitatis fructum pollicitus: nil nisi intempestiuos flosculos inutilium uerboꝝ
ingeris: cum facto nō uerbis opus sit? Quanto enim sudore quātoqꝫ cum studio inanē sed
ampullosam & tumidam plenamqꝫ cōuitijs epistolam effudisti? Sed hic uester est mos: ad
uersus uerum iurgio certatis. Et nimirum: hoc ipso quantū tibi fideres apertissime declara/
sti: Si enim non extremus perditissimusqꝫ omniū fuisses: non desperasses fieri posse ille un⁹
ex multis: qui iuxta sententiā meam esses in Romani pontificis consilium euocandus: Im/
mo uero generosæ mentis indicium est: etsi uni tātum spes gloriæ proposita sit: in id niti ut
unus iste tu sis: quod si assecutus fueris uoti compos egregij: alioquin laudabili saltem sis
commendandus affectu.

Qꝫ non artificium sed artifices: & non omēs sed procaces conueniat improbare: Ca. III.

A e Go quidem (nam memini) nō artificium: sed artifices improbaui: eosqꝫ non omnes
sed procaces atqꝫ discordes: Mirum dictu: ut sibi conscius tuus multorūqꝫ animus
indoluit & exarsit: nescio quid hoc rei est. Argue tardos philosophos: pūge inertes
poetas: carpe incompositos oratores: nunquā Plato & Aristoteles: nunquā Homer⁹ & Vir/
gilius: nunquā Cicero aut Demosthenes miscentur: Increpa medicos inutiles & ignaros:
omnes prope frement & insanient: qđ ante non noueram: breui litterula sum expertus: sin/
gulare quiddam hoc ī genere dixerim. An forte ideo quia uniuersali maculæ nemo subtra/
B hitur? Nolo id quidem opinari: nec dum despero fore aliquem medicū cui ualde probetur
quicquid dixi dictur⁹ ue sum: quiqꝫ suam singularem laudem in cōmuni cæteroꝝ infamia
recognoscat: & (quod cunctis excellentib⁹ ingenijs insitum reor) gaudeat se paucorum si/
milem: dissimilemqꝫ multorum. Qđ nisi ita esse crederem: frustra suasissem unū de multis
eligendum: ut uerba mea repetam: non eloquentia sed scientia & fide conspicuū: tu tamen
ille unus proculdubio non es: qđ si esses: nunquā discordes ac nescios medicos increpantis
tam uentosa respondisses epistola: ꝓfundissime tangebaris: tam grauiter exclamasti.

De excusatione auctoris ꝙ non aduladi proposito neqꝫ in/ uidia scripserit: deqꝫ inextricabili discordia medicoꝝ: ꝙqꝫ rhetorica nō sit medicinæ subiecta: Ca. IIII.

Ec puduit illud etiam int confusum murmur inserere: me pontifici adulatum. Ego A
n necuiq adularer:cui propositũ sit(uulgo etiã non ignotũ)præter uirtutẽ ac bonã
famã uniuersa contẽnere. Quid autẽ me moueret:ut nũc fierem quod ab ãnis tene/
rioribus nunquã fui? Percontare ipsum illũ de quo loquimur: & dicet tibi: sæpe ultro se mi
hi obtulisse: quantũ tu optare (licet sis importunissim⁹) non auderes: meq propter amorẽ
libertatis: quod tibi inexpertum & incognitũ bonũ est: omnia recusasse. Desine itaq leprã
tuam & ambitionis auariciæq malum: beneualentib⁹ imponere: tu palpator: tu non solum
blandus: sed (si es ille quem puto) tædiosissimus etiam adulator: non modo pontificũ: sed
& pauperum latrinas uilissimi spe lucelli: ego florentes syluas & solitarios colles ambire
soleo: non nisi uel scientiæ cupiditate uel gloriæ. Id non scripto sed cachinno refellendum ar
bitror: quod inter anxie conquisitas euadendi uias: quib⁹ inenodabilẽ ueri laqueum tem/
ptas abrumpere: palpitando dixisti: me forsan tui nominis inuidia tactum: illud scripsisse q
tibi gregiq tuo famam eriperem. Ego ne tibi misero inuiderẽ? Absit: auertat deus: qui enĩ B
misero inuidet: necesse est sit ipse miserrimus. Ego tibi nomen eripere nitar inglorie? Procul
ab hoc periculo es. Ire potes toto securus orbe terrarum: quod ad famæ iacturam attinet:
Cantabis uacu⁹ coram latrone uiator: Erit qui forte nares amputet: oculos effodiat: famã
tibi nullus eripiet quam non habes. Quid autem intolerabilius est homine insolenti? Qui
ubi pudorem semel abiecerit: quicquid dixeris negabit: magna meretriciæ frontis impudẽ/
tia est. Negas ecce medicos discordare: quæ publica totius humani generis est querela. Vti/
nam tamen ita sit: malim esse mentitum: quãq hac in re mentitus esse non possim: Cæterũ
saluis omnibus errasse maluerim: q me ueridico periclitari tot hominũ millia: qui discordi
& uario & prorsus incerto medicorum imperio gubernant. Nempe q in summi pontificis
cura nuper dicis fuisse concordes: uide: non dico nõ mẽtiaris (id enim iam uobis quotidia/
num atq uulgare est) sed ne maximis testibus: ueritas uos ipsa confundat. Concordastis
forte postq ille conualuit: qui quod nemo ne ipse quidem dubitat: multo ante cõualuisset
si tu saltẽ per totum ægritudinis suæ tempus in extremis Indiæ littoribus habitasses. O si C
quod ominari horreo: (sed licet immortalis dei uicarius deus est: tamen ipse mortalis): Si
ergo tunc naturæ debitum persoluisset: quanta fuisset inter uos & q indecisa discordia de
pulsu: de humoribus: de die cretico: de pharmacis: cœlum ac terram dissonis clamorib⁹ im/
plessetis: causam ipsam ægritudinis ignorantes. Miseri qui sub auxilij uestri fiducia ægro/
tant. Christus autem in cuius manu salus hominũ sita est: saluum illum ignorantibus om/
nibus uobis fecit: & faciat precor: quãtum sibi: quãtum ecclesiæ cui præsidet est necesse. Vos
dei beneficium: & complexionis ac naturæ suæ laudem usurpantes: uideri uultis illũ a mor/
tuis suscitasse: & nunc tandem transacto periculo concordatis: non ineleganti uafricia: ne si
pater ille doctissimus: quiq uel ingenio uel experientia (non dicam omnia ut tu adulator)
sed multa cognoscit ac prouidet: discordare uos senserit: præcipites ancipitis uiæ duces ab/
ijciat: aspernat: atq oderit. Sed mihi crede nequicq rete iacitur ante oculos pennatorum:
nouit ille mores uestros: Et si me interroges: propter cuiusdam speciem honestatis: & ne cõ/
suetudinem publicam damnasse uideatur: uestra potius uult fastidia q quia ignoret ali/
quanto grauius esse periculum: uitam suam nugis uestris q fragilem sine gubernaculo
carinam pelago uentisq committere. Quod ad me attinet: Iracundiam tuam mĩme qui/ D
dem miror: sciebam uerum esse Satyricum illud: Accusator erit qui uerum dixerit. Nec mi/
nus illud Comicum: Obsequium amicos: ueritas odium parit. Quod cum cõmunit uerũ
sit: tum præcipue inter illos qui mendacio uiuunt. Illud miror q ira in rabiẽ furoremq cõ/
uertitur. Nihil enim tibi scripseram: Quippe qui nunc (etiam inuitus) non intellecturũ al/
loquor: At Romano pontifici: graui tunc ægritudine laboranti: metu ac deuotione dictan/
tibus: epistolam scripsi breuem: Sed (nisi fallor) utilem sibi: tibi forte non ita. Admonuiq
ut turbam dissidentiũ medicorũ: necnon etiam medicum non scientiæ sed inanis eloquẽtiæ
curiosum (quæ ingens nostris temporib⁹ multitudo est) omni studio caueret. Qd licet gra/
uissime stomacheris: me tamen neq consilij mei pœnitet: neq me lapidandum credidi: si si/
bi licet non egenti fidele consilium dedissem: cui omnes qui christiano nomine gloriamur:
non modo consilium: sed obsequium insuper & obedientiã deberem⁹. Debuisti si san⁹ esses
non mihi rescribere: qui tibi nil scripseram: sed eidem illi scribere: si sibi forsan aromatico il/
lo tuo ac medicinali suadere posses eloquio: ut tibi seipsum & res suas crederet: uitam ac sa/
lutem nisi de tuis manibus non speraret. Contra autem me studijsq meis deditos: nociuũ E

atqꝫ inutile genus hominū declinaret:seu me poetam:seu quodlibet aliud dicere libuisset:
Omnia enim tibi licere arbitror Idiotæ:qui propter mei:quin potiꝰ ueri odium: in poetas
immeritos es inuectus. Ego tamē hac in re poetice nihil scripsi:quod ita esse:nisi plane desi/
peres:ipse stilus indicio est: Cogeret me ꝓcacitas forte tua poetice aliquid de te loqui: teqꝫ
omnibus sæculis lacerandū tradere:nisi quia indignus uisus es: qui per me posteris notus
esses:aut locum in meis opusculis inuenires. Sed quid colores cæco? Quid surdo sonos in/
gero? Mœchanice res tuas age oro te: cura si potes: Si minus:interfice:& precium posce cū
occideris. Id nulli imperatori aut regi:sed tibi uni uitæ necisqꝫ domino ut iactas humani ge
neris cæcitate permittitur. Vtere funesto priuilegio: Optime enim tutissimæ arti cerebrum
addixisti:quisquis euaserit:tibi uitam det:quisquis obierit:tu illi præter experientiam ni/
hil debes: Mors naturæ aut ægroti uitium:uita tuum munus est. Iure igitur Socrates cum
factum de pictore medicum audisset: Caute inquit: Artem enim deseruit quæ defectꝰ suos
habuit in aperto:eamqꝫ complexus est cuius error certa terra tegitur. Quid te autem non
F ausurum rear:qui rhetoricam medicinæ subijcias:sacrilegio īaudito:ancillæ dominā:mœ/
chanicæ liberalem? Nisi forsan illa te cogitatio has in insanias traxit: quæ si unq̄ caput tu/
um potuisset irrumpere:nunq̄ usqꝫadeo asininū dicerem : ut scilicet quoniam ætate nostra
iniquissimos homines imperitare uiris optimis facto rerum pessimo uidemus: Ad artes q̊ꝫ
speciem hanc tyrannidis trahendam ac propagandam putes. Sed prius omnia q̄ huiusce
rei arbitrium fortunæ traditū uidebis: Faciet illa Nerones atqꝫ Caligulas regnare: Diony/
sios atqꝫ Phalaridas ī patria florere: Catonem intra pestes Libycas errare:mori Regulum
in carcere: In paupertate Fabricium:Marcellum ī insidijs:in exilio Scipionem: Hæc & his
similia faciet:quotiens uolet more solito iocari:medicinæ suppeditare rhetoricam non po/
terit:extra suos fines imperium non habet. Sed qd loquor? Nescio an priꝰ q̄ ad finem sus/
cepti sermonis ueniam:libeat mutare sententiam:ac fateri ius illam etiam in artibus habe/
re: Quod nisi ita esset:nunq̄ tu de tanta ignorātia tam superbus incederes:cum multi inte/
rim uiri litteratissimi mendicent: Verum ea non artium fortuna : sed artificum dici debet.
G Ad id mihi respondeas uelim:si rebus omnibus fortunæ imperio confusis:artes quoqꝫ cō/
fundere:& liberales mœchanicaꝝ seruas facere(quod utrarunqꝫ prohibebaris nomīe) uo/
luisti: Cur nō potius nauigationi q̄ medicinæ rhetoricam seruam faciebas? Nauigationē
certe sui generis:hoc est mœchanicarū quidā dixere rhetoricā:eo ꝙ imprimis illi cui merca/
tura omnis subiacet:in peragrando orbe lustrandisqꝫ littoribus atqꝫ innumerabiliū natio/
num conciliandis ratione animis:multa sit opus eloquentia: Vnde & Mercuriū quem ser/
monis deum uocant:inde dictum uolunt:ꝙ mercaturæ kyrios:hoc est dominus esse uidea/
tur. Quod cū ita sit:cur non potius (ut dixi) nauigationi rhetoricam ancillari præcipis?
Qđ æquanimius propter similitudinem latura sit:nisi quia ruditatem illam tuam:& cali/
gantis ingenij cæcitatē occultare nullo modo potes : Proximis tuis litteris expecto ridicu/
losissime rerum censor:ut lanificio iubeas subesse grāmaticam:dialecticā armaturæ. Quid
enim te rursus non ausurum putem:qui me os in cœlum posuisse dicas: quoniam medicos
diuinū ac cœleste genus attigerim : cum tu impurissimū os aperire non sis ueritus in Plini/
um secūdū: uiroꝝ ex omnibꝰ suæ ætatis doctrina īgenioqꝫ præstātissimū? Ita em̄ de illo scri/
ptum uideo:nec excipitur Galienus coætaneus(nisi fallor)suus: Vir & ipse non indoctus:
sed in doctorum atqꝫ loquaciū abundantissimꝰ successoꝝ.

De comparatione poeticæ ad medicinā:& medicinæ ad agriculturā: Ca. V

A Væ autem ista demētia? Quæ ue ista uoluptas est? A pedite uulnus acceptum:equi/
q ti refundis innoxio:& soluta oratione cum sis læsus:iram ulcisceris in poetas:quasi
poeticum sit omne quod nescias. Id si tibi permisero: quid usq̄ quæso non poeticū
relinquetur? Quid enim non te penitus ignorare crediderim:qui ad exprimendū ineptissi/
mos sensus tuos:tam pueriliter desudasti? Deꝰ bone quæ delyramenta? Quæ somnia? In/
sultas poeticæ:cuiꝰ nunq̄ faciē uidisti: Laudas medicinam quam ego non improbo. Quis
enim sanæ mētis hoc audeat? Scio artem esse non inutilem:& sero licet a nostris hominibꝰ
receptam:postea tamen in honore habitam:quin etiam inuentioni deorum(ut perhibent)
immortalium consecratā:tam magna res uisa est: ut humana nō putaretur inuentio. Quā
opinionem certioris fidei auctor in Ecclesiastico cōfirmans : Altissimꝰ de terra inquit crea/
B uit medicinam:q̄uis ad omnia sit cōmune: quicquid nouimus:quicqd scimus:quicquid
sapimus:quid nisi diuina inuentio dominiqꝫ donū est? cum in eiusdem libri principio scri/

ptum sit: Omnis sapiētia a dño deo est. At ne tibi de mœchanicæ tuæ singulari ceu laude cō placeas: audi quid de agricultura altera mœchanicarū: eodem scribit libro: Nō oderis (inquit) laboriosa opera: & rusticationē ab altissimo creatam: quid habes qđ super quēcūq; agricolam accolas? Ambæ artes uno de fonte ꝓdeūt: ambas creauit altissim⁹: Immo uero quid habes: quo te agricolæ conferas: cum humanā ille uitam adiuuet: quā tu (licet contrariū ꝓfessus) oppugnas: Ille humano generi laborādo ꝓsit: tu noceas quiescēdo: Ille nudus in campis fame sua publicam pariat saturitatē: tu phaleratus in thalamis: uoce tua publicam destruas sanitatem?

De effectibus medicoꝝ an sint mirabiles: & de colore medicoꝝ: Ca. VI.

Neo quidem nō similit cōcordam⁹: q effectus medicoꝝ dicis esse mirabiles. Quos effectus quæso te: nisi illud forsan inter miraculosa cōnumeras: q uos sæpi⁹ q̄ cæteri hominū: Immo uero quasi cōtingo ægrotatis? Itaq; magnis ī populis facies uestra solo pallore discernit: Iamq; in ꝓuerbiū abijt: Colorē medici dicere quotiens croceum hominē aut tabescentē uideris. Parū ne hic miraculū est: salutem alijs quā ipse non habeas polliceri? Esset ꝓfecto miraculū: nisi illud extenuaret assiduitas mētiēdi: Nisi forte ille mirabilior est effectus: q qui se totum uestro consilio tradiderit: sanus esse nunq̄ poterit. Hi sunt medicoꝝ: nō tantū miri: sed stupendi etiā effectus: medicoꝝ uero non omniū: sed multorum atq; imprimis tui.

De laude Hippocratis: Galieni & Plinij: Probationeq; auctorum uetustatis: quos moderniores turpi segnitie & ingenij hebetudine arguūt: Ca. VII.

Credo ego Hippocratē uirū doctissimū fuisse: puto Galienum (illo duce) multa primis inuētionib⁹ addidisse: Non detraho claris uiris: ne fiam tui similis: qui obtrectandi studio me cū Plinio miscuisti: quem si intelligere posses: esses hortādus ut legeres: & teipsum ī eo speculo intuens: uel deformitatē tuam corrigeres: uel desineres supbire. Sed crede mihi græcum hominē putares: cum tamē is inter raros latinæ eloquētiæ principes in Saturnalib⁹ numeret. Si te in litteris tuis uideo: arrogans & ignarus es: alterū facit ut nil discas: alterū ut nil scias: quid enī de hoc tanto uiro somnias? Dicis eum q quicqd ueri habet: ab antiqs medicis accepisse: uos a qb⁹ tot mēdacia didiceritis nō dicis: Sed quid iteꝝ tpe gloriaris? Ignauissimoꝝ quorūdā hominū cōsuetudo est: ut cum inter uitia senuerint: nulliq; pares sint: sola se præferāt senectute. Atqui ne hācipsam unā gloriādi tibi materiam cōcesserim: In singulis enī te uerbis detegis: nihil esse: nihil sapere: nihil nosse. Computa ānos: & reperies uirū illū omnes fere quib⁹ uteris medicos præcessisse: quāq; qd attinet medicoꝝ antiqtate noibusq; confidere: qui si ad lucem redeāt: una uoce fatebunt: nullos se hostes alios habere q̄ uos: quoꝝ uel turpi segnitie: uel ingenioꝝ hebetudine: sui labores ac uigiliæ perierūt: quiq; quotidie mentiēdo illas arguitis fuisse mēdaces.

De poetarum īmortali gloria: Et queadmodū medici de omni materia etiā sibi incognita loqui uelint: Ca. VIII.

Lege si libet (& nisi ego quoq; tibi græcus uideor) epistolā illā totā: quæ cum ad hoc unū scripta esset: ut uniuersali dño cautionē pareret: tibi nescio cui (immo qdē scio sed dissimulo) dolorē peperit ac furorē. Illam lege si libet: Inuenies me nil oīno contra medicinā: nilq; contra ueros medicos locutum: sed cōtra discerptores atq; aduersarios Hippocratis: qđ eodem plaudēte fieri credidi: Tu aūt nō cōtent⁹ in me multa dixisse: multa itidem cōtra poeticā ac poetas quadam libidine uobis insita loquēdi: de reb⁹ ꝑegrinis & incognitis euomuisti: Nō legeras apud Varronē Romanoꝝ doctissimū: neq; apud Tulliū quem fidenter (licet forte obstrepas) dixerim principē latinoꝝ: quid de poetis scriptū est: Verba enī ipsa ne qd me mutasse uel addidisse suspiceris apposui. A summis inqt hoībus eruditissimisq; sic accepimus: cæteraꝝ reꝝ studia & doctrina & præceptis & arte constare: poetā ipsa natura ualere: & mētis uirib⁹ excitari: & q̄si diuino q̄dā spū afflari: Quare suo iure noster ille Enni⁹: sanctos appellat poetas: q quasi deoꝝ aliq dono atq; munere cōmendati nobis esse uideant. Sit ergo iudices sanctū apud nos humanissimos hoīes hoc poetæ nomē: qđ nulla unq̄ barbaries uiolauit: hæc Cicero. Multa sequunt in eandē sententiā grauissima. Innumerabilia etiā apud alios: quæ sponte prætereo: Neq; enī mihi ꝓpositū est in aurib⁹ tuis nobilitare uelle poetarū nomē: qđ tibi ignobile uideri: ea demū summa mihi nobilitas uidet. Cui aūt hæc narre: nescio an te ridiculosior sim si asino lyrā tangam. Re

ſpondebis audio:ſed nihil intelligo: & poetæ nomē nulla unquā (ut modo dicebā) barba/
ria uiolatū:atq; omni ex parte tibi incognitū: uiolabis plus q̄ barbarica feritate. Itaq; per/
oportune audies: quod cuidā nuper tuæ ꝓfeſſionis homūculo cū aſſenſu & approbatione
multoꝝ dixi. Cū enī ueſtro more multa contra poetas hiſceret:poti⁹ q̄ diceret: nunc poetā
Ciceronē:nūc Pliniū affirmanſ:quæſiui ab eo:quid poetæ noīe crederet importari? Qđ cū
ſe neſcire non negaſſet: pro tempore hiſtoriā dixi non inamœnā cognitu : magnis ab aucto/
rib⁹ relatā:quā tibi quoq; dicā:puto ſi q̄d oīno aliud q̄ de febrib⁹ audire potes. Hannibal
uir bellicoſiſſim⁹:bello uictus a Romanis:Epheſum ad Antiochū regem Syriæ ꝓfugerat:a
quo lætiſſime ſuſceptus:eo q; Romanoꝝ odijs æſtuanti:nullus unq̄ conſultor tam idone⁹
uidebaī:in ſummo honore apud illum erat. Contigit autē Phormionē quendam noīe:ſe/
cta Peripateticū : qui ea tempeſtate litteraꝝ ſciētia clarus habebaī:ſimul illic forte apud re/
gem eſſe:ad quem (ſi uellet) audiendū īuitatus Hannibal:dū fama uiri tactus:annuiſſet:ſe/
niculus non indoctus: & ut homo græcus audax & uerboſus Phormio:credo extimans ni/
hil ſe melius in præſentia tanti ducis:nihilq; cōuenienti⁹ loqui poſſe:materiam rei militaris
ingreſſus:in plures horas ſermonē continuū protraxit: Deniq; dum qualiter ſit ductandus
exercitus:qualiter inſtruēda acies:qualiter capiēdus caſtris locus:quādo ſignū pugnæ da/
ri:quando cani receptui conueniat: Poſtremo quæ ante præliū:quæ in prælio:quæ ue poſt
prælium ſint ſeruāda copioſe diſſeruiſſet:ſecutuſq; eſſet plauſus omniū:quæſitūq; ab Han/
nibale:quid ſibi etiā uidereī de illo ſapiētiæ ꝓfeſſore: Multos (inquit ille) ſtultos delyroſq;
ſenes uidi:nullum tamen quo magiſ delectarer q̄ ſene hoc:quippe qui tam multa de rebus
incognitis loquereī. Quo dicto facete admodū [illegible]ius & ueſtrā impudentē notauit auda/
ciā: De omni enī materia loq̄ uultis: ueſtræ ꝓfeſſiōis obliti:quæ eſt ſi neſcis urinas:& quæ
noīare pudor prohibet contēplari : nec pudet inſultare his q̄b⁹ uirtutū atq; animi cura eſt.
Eleganī de hoc Phormione loquēs Cicero: Quid inq̄t aut arroganti⁹ aut loquaci⁹ fieri po/
tuit q̄ Hānibali:q̄ tot ānis de imperio cū populo Romano omniū gentiū uictore certaſſet:
græcū hominē qui nunq̄ caſtra uidiſſet : nunq̄ deniq; mīmā partē ullius publici muneris
attigiſſet:præcepta de re militari dare? Q̄ꝝ q̄ nō oīo par tua & Phormionis cauſa: multoq;
iuſti⁹ ego te rideo: q̄ illū riſit Hānibal. Ille enī de reb⁹ licet experiētia ignotis:at ſaltē lectio/
ne cognitis loquebaī:tu de his reb⁹ loqueris quarū non tantū uſu atq; arte es indoct⁹:ſed
ingenio etiā prorſus indocilis. Hāc hiſtoriā cū illi contentioſo hoī narraſſem:q; erat ipſe ſe/
nex:ſibi dictū credidit:q̄ſi & ſeniū ei & ſtulticiā exprobraſſem:itaq; uæhementī excanduit.

De intellectu contra quos poetas Boetius loqui uelit: & iucundiſſi/mo poetarum conſenſu: Ca. IX.

V qua ætate ſis nō ſatis ſcio:niſi q; delyrare ſæpius ſolent ſenes:non quidē oēs: ſed
t quorū iuuenilis ætas uilib⁹ curis & obſcœno artificio acta eſt. Quo aūt īgenio ſis:
mihi incognitū eſſe noluiſti. Audiēs ergo te uideo mordēdi auidū:ſed ignorātia tor
pentē:algentis more aſpidis coactū uirus:nō poſſe diffundere:niſi q; in fine multū irarū at/
tritu terrifice cōcaleſcēs:neq; tamē tam morſu q̄ ſibilo metuēdus. In me calcaneoten⁹ erige
ris:ubi ſcilicet Boetiū Seuerinū:aduerſus ſacras pierides teſtē citas : atq; ut teſtimonio fidē
quæras:cautiſſim⁹ diſputator Patriciū illū uocas:quaſi de prætura uel conſulatu quæſtio
ſit:& q̄ſi non multi teſtes:licet mīme Patricij ſint:hac in re multum Boetio præferendi. Ve/
rū abſit ut huius uel alterius fidedigni hominis teſtimoniū recuſem:ad inq̄ſitionē ueri om/
ne genus ſtudioſoꝝ hominū admitto:mœchanicis dūtaxat excluſis. Ille igiī q̄d:ab ægrotā/
tis cura ſcænicas meretriculas : philoſophico ꝓcul arcet edicto . Viue bellator egregie:uni/
uerſam poeſim lœtali iaculo tranſfixiſti. Certe ſi quid eorum de quibus tam temerarie di/
ſputas didiciſſes:ſcires ſcænicam illam quam Boeti⁹ notat:ipſos inter poetas in precio nō
haberi: Non autem uidiſti:cæce qđ iuxta erat : licet idipſum litteris tuis ignoranter inſere/
res. Quid enī ait: Veris eum muſis curandū ſanandūq; relinquite? Hæ ſunt muſæ quib⁹ ſi
qui uſq̄ hodie ſuperſunt poetæ:glorianī ac fidunt:quaꝝ ope non ægra corpora mactare:
ſed ægris animis ſuccurrere didicerunt. De quibus ſi loqui uelim : donec cerebro humido
ac fluenti tāta res inſideat amens ero: Neq; enī Amphionis uel Orphei cithara tam duram
ſilicē mouere poſſet: Neq; enī tam hirſutā tigridem lenire: quas tu ac omneſ id genus fictio/
nes ueluti uero aduerſas:mira plæbei artificis temeritate condemnas . In quibus tibi tuiq;
ſimilibus ſtudioſe abditus allegoricus ſapidiſſimus ac iucundiſſimus ſenſus ineſt : quo fe/
re omnis ſacrarum etiam ſcripturarum textus abundat:quas te animo irridere nō dubito:

ſed ſuppliciũ times. Quã ob rem ferã æquo animo te poetis quos ignoras uanitate notiſſima inſultantẽ. Idꝗ mihi alicui⁹ bonæ ſpei argumentũ fuerit: ſi tibi ualde diſpliceã. Cur aũt indigner audere te aliqd aduerſus me: cũ aduerſus Chriſtũ ſi impune liceat ſis auſurus: cui Auerroim (tacito licet iudicio) prætuliſti? Scis ꝙ nõ mentior: ꝗuis aliud ṽbo clames: ceſſet pœnæ metus: profecto ut ſciolus uidearis eſſe uoles hæreticus.

De officio poetæ ſecũdũ Lactantium: Ca. X.

ſ Ed ad fictiones quas carpebas redeo. Audi ergo qd Lactanti⁹: uir & poetaꝝ & philoſophoꝝ noticia: & Ciceroniana facũdia: & (qđ cũcta trãſcẽdit) catholica religione clariſſim⁹: primo ſuarũ inſtitutionũ libro ait: Neſciũt quid ſit poeticæ licẽtiæ modus: quouſꝗ ꝓgredi fingendo liceat: cum officium poetæ in eo ſit: ut quæ uera ſint: in alia ſpecie obliquis figuratiõib⁹ cũ decore aliq̊ cõuerſa traducat: totũ aũt qđ referas fingere: id eſt ineptũ eſſe & mendacẽ potius ꝗ poetam. Stupes bælua: nunꝗ puto iſtud audieras.

De medicorũ mendacio & poetarũ uelata ueritate: Ca. XI.

m Entiri uobis linqm⁹: quodꝗ grauiſſimũ mẽdacij gen⁹ eſt: mentiri ſummo cũ diſcrimine dãnoꝗ credentiũ. Id ſi mihi nõ credis: uulgus interroga: cui & illud in ꝓuerbiũ uerſum eſt: ut aptiſſime mentiẽti: dicãt: Mentiris ut medic⁹. Poetæ (neꝗ enĩ me hoc noĩe dignari auſim: qđ tu mihi demẽſ ad infamiã obieciſti) poetæ inquã ſtudiũ eſt: ueritatem reꝝ pulchris uelaminib⁹ adornare: ut uulg⁹ inſulſum (cui⁹ tu pars ultima es) lateat: Ingenioſis aũt ſtudioſiſꝗ lectorib⁹: & quæſitu difficilior & dulcior ſit inuẽtu: Alioqn ſi tibi falſo ꝑſuadeas: qđ qdã indocti ſolẽt: q qđ cõſeq nequeũt execrant̃: ut ſcilicet poetæ officiũ ſit mentiri: illud tibi conſequent̃ ꝑſuadeas uelim: eſſe te poetaꝝ maximũ: cui⁹ ꝓpe plura mẽdacia ſũt ꝗ uerba. Vltro tibi Meoni⁹ ſenex cedet: uictus cedet Euripedes: cedet Maro: uacuus tibi Helicon linquet̃: indecerpta laurea: illibatuſꝗ Caſtalius fons.

De poetarum raritate atꝗ claritate: medicorũꝗ uanitate: Ca. XII.

ſ Ed expgiſcere ſi potes: lippienteſꝗ oculos aperi: uidebis poetas raros qdẽ natura reꝝ diſponẽte: ut rara quælibet chara ſimul & clara ſint. Videbis eos gloria & noĩe & ĩmortalitate fulgẽtes: quã nõ ſibi tãtũ: ſed & alijs peperere: ut qb⁹ ante alios picturis conſulere noĩb⁹ datũ eſt: & quoꝝ adminiculo ipſa etiã uirt⁹ eget: nõ equidẽ in ſeipſa: ſed i eo qđ habet cũ uitijs & obliuione certamẽ: Te uero cũ tuis nudos uidebis: omni uera laude uanitatib⁹ obſitos: obrutoſꝗ mendacijs.

Q auctor non aduerſus excellentes medicos: ſed delyrantes ſcribat: & quare libellum pro epiſtola remiſerit: Ca. XIII.

h Aec nõ aduerſus medicinã (qđ ſæpe teſtat⁹ ſum) neꝗ aduerſus excellẽtes medicos: q iraſci nõ debẽt: q cũ ſemꝑ rari: nr̃a ſũt ætate rariſſimi: ſed aduerſus te: delyrãteſꝗ ſimilit̃ dicta ſint. In qb⁹ illud forte mirabit̃ quiſpiã: ꝙ libellũ ꝓ epiſtola remiſi: ſed meminiſſe cõueniet: facilius infligi uulnus ꝗ curari: & citi⁹ dici cõuitia ꝗ repelli. Ideoꝗ & maior defenſio Demoſthenis: ꝗ Aeſchinis accuſatio eſt: & lõgior Ciceronis ꝗ Saluſtij inuectiua. Hacten⁹ hæc: cætera ĩ temp⁹ aliud reſeruo. Nolo enĩ putes me laceſſiti ſtili & iuſtiſſimæ ĩdignatiõis aculeos more apũ in uulnere reliquiſſe: Experire iteꝝ cũ uoleſ: qd int̃ ingeniũ & ingeniũ: qd int̃ calamũ & calamũ interſit. Illud uerẽdũ ne dũ ꝑ abrupta diſtractus: multũꝗ huic tuæ ridiculoſæ eloquẽtiæ intẽt⁹: in inſuetis cõflictatiõib⁹ temp⁹ teras: his q̊s pecunia parit̃ ac ſanitate ſpolias: magni periculi cauſa ſim: de hoc tñ ipſe uideris: ego mihi qcqd attẽptaueris: ad cumulũ gloriæ aſcribã. Alta petẽtib⁹ nõ ſemꝑ qes: ſed eoꝝ ſæpe q ſine graui periculo uinci poſſunt: optanda rebellio eſt.

Q libellus hic etiam a medicina ipſa laudari mereatur: Ca. XIIII.

ſ I bene dixiſſes audiſſes bene: Audiſti autem non quod ego loqui ſum ſolit⁹: ſed qđ tu merit⁹ es audire. Sile parumper & rumina: & tibijpſi da ueniam qui cœpiſti. Verum ego ſatis ne ſanus ſim ſi diutius tecum loquar: qui quod ridiculum omne ſupgreditur medicinæ noĩe: mortem mihi litterarum tuarum in fine denuncies: ad quam differendam medicina forte aliquid: tu profecto nihil: ad accelerandã uero ꝗ plurimũ conferre potes: Præclarum ſortit⁹ artificium: longæuis corpuſculum ſcis expedire languorib⁹. Certe ipſa mihi uiuas (modo uoces habeat) medicina gratias actura ſit: ſi eorum præſentẽ infamiam fando nudauero: qui antiquam illius gloriam nouis erroribus extinxerunt.

Franciſci Petrarchæ Liber Inuectiuarũ Primus Explicit.

Sequitur Annotatio Capituloꝝ Libri Secundi eiusdem.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi Inuectiuarum Liber Secundus Incipit.

Qꝫ consultius sit stulto silere q̃ loqui:Et q̃ ineptũ sit indocto libros scribe/
re:Atq; de rhetoricæ facultatis officio: Ca. I.

Abes unde mihi ꝑpetuo gratias agas:de muto & elingui argutulus atq;
A facetulus factꝰ es disertissime Hippocrates: Nescis q̃tũ huic calamo de/
beas:Ecce iam prosam scriptitas:cito facies carmina: Iamq; hymnos ici/
pis balbutiendo contexere . Boni ingenij puer eris:Immo uero stulte se/
h nex & ignare:multo consultiꝰ tacuisses:non ut ideo philosophũ te ꝓba/
res:sed ut ignorantiã saltem tuam silentio uelares : Tacẽdo eni latere po/
teras:loquẽdo nõ potes: Lingua animi sera est:hanc tu nullo ad ostium
pulsante:nescio cur mouisti:tenebrosam fœdãq; tui pectoris domũ oĩbus aperiẽs:quæ me/
lius semper clausa mãsisset:nisi quia dementiã diutiꝰ occultare difficile est. Credo nõ lege/
ras qđ scriptũ est: Stultus quoq; si tacuerit sapiens reputabit᷑ : & si compresserit labia sua
intelligens. Bene Socrates:cũ decoꝝ adolescentẽ tacitũ uidisset:Loquere(inqt) ut te uideã:
nõ tam in uultu putabat uideri hominẽ q̃ in uerbis. Ecce locutꝰ es:uidimꝰ te: iamq; si mi/
lies taceas uidemꝰ: Voluisti apparere: & multis quos latere poteras esse ludibrio:In quod
gaude præpotẽs orator:externa ope nõ eges:nullo opꝰ est indice:operose nimis:tuo te pro/
dis indicio:tam late tristis male coagulati eloquij fumꝰ manat. O ridiculũ aĩal: uolebã di/
B cere:libꝝ scribis: rectiꝰ dixerim (qđ tuæ ꝓfessionis est ꝓpriũ) aromatũ lenta fœdas inuol/
uere:& ubi periculosis ambagibꝰ dictare soles : miseroꝝ mortes: utq; uilia magno cõstent
fallasq; licentius: radicibꝰ nostri orbis imponere ꝑegrina uocabula: ubi nũc ut tibi uidetur
philosophicos locos:ut ego sentio tabificos iocos scribis : Sed ut libri formã habeat ꝯsutꝰ
opifex distinguis in partes:& forsitan uictor eris. Apothecarij scripsisse te librũ dicẽt: Quid
ni igitur exclamẽ? Accurrite philosophi:accurrite poetæ:accurrite studiosi : quicunq; unq̃
scribendis libris operã datis:accurrite:uestra res agit᷑:mœchanicus libros scribit: penitusq;
uerũ fit illud sapiẽtis hebræi: Faciẽdi libros nullꝰ est finis . Quid enĩ fiet si mœchanici pas/
sim calamos arripiũt? Actũ est. Ipsi boues:ipsiq; lapides scribẽt: Nilotica biblus nõ suffici/
et: Si qs ẽ pudor:dimittite illam litteratis: Vos si gloriæ cupiditas tangit:in uento & aqua
scribite:ut ad posteros fama citius uestra perueniat. Quid querar? Quid eloquar? Quid

dicam? Desinite quæso qui papyros arte conficitis: quicq; tenues in mẽbranas cæsorum ani C
malium terga conuertitis: hetrustis expiandum sacris infaustum & infame monstrum inci/
dit. Quid enim bicipitem puerum: aut quadrupem miramur? Quid obstupescimus mulæ
partum: tactumq; de cœlo templum Iouis: aut sub nubibus uisas faces? Quid Aetneis ua/
poribus ardens æquor: & cruentum amnem: imbremq; lapideum: aut si quid tale in anna/
libus ueterũ reperit? Habeant suũ sæcula nostra portentum: Mœchanicus etiã libros arat.
Quis non Roscio deinceps artis histrionicæ librũ donet? Erat & ille mœchanicus: sed insi/
gnis: ingenioq; promerit⁹ non modo maximorum ducum gratiam: sed ipsius quoq; familia/
ritatem atq; amicitiam Ciceronis. Mulcebat ille oculos: mœchanic⁹ noster aures uulnerat.
Agebat ille quod placeret omnibus: hic quod nulli. Aut quis coquinæ magistrũ indignet
Apitium: suam litteris inserere disciplinam? Cur enim inter culinas non scribitur: inter la/
trinas scribitur? Cognatas res esse nomen arguit. Cur autẽ non inter epulas libri fiant: in/
ter urinas fiunt: ad quas stilo celebrandas florentissima artium rhetorica captiua perduci/
tur: & quæ populos moderat: inq; animis regum regnat: inter medicos ancillat? Sed quæ/ D
so te philosophiæ atq; artium dñe: quo animo Tullius rhetoricam tot uoluminib⁹ tãtoq;
studio tractasset: si futuram talis ingenij seruam sciret? Quæ uere (non dicam serua) sed fa/
mularis etiam tua sit: si aliunde nescirem: abunde quidem artificiosus & hyblæo melle dul/
cior orationis tuæ contextus insinuat. Certe quod scholis omnibus est notum: rhetoricæ
facultatis officium est: apposite dicere: ad persuadẽdũ finis persuadere dictione. Quãta au/
tem illud arte facias: quãta hoc fœlicitate perficias: qui te semel audierit non ignorat. Sed
ista suum locũ inuenient: a primordijs inchoandũ. Excuset autem prolixitatem mei sermo/
nis: tuæ ignorantiæ magnitudo: de qua aut nihil oĩno dici debuit: aut parũ dici nõ debuit.

De reprehensione aduersarij appellantis se medicũ: philosophũ & animarũ
curatorem: suamq; esse philosophiam dicentis: Ca. II.

Rima quidem libri tui pars: de teipso agit: quis: qualis ue tu sis. Iam idipsum cau/
p te. Sciebas te incognitum nisi tabellionũ more de teipso aliqd loquereris: atq; ita A
qua scriberes auctoritate constaret. Qui sim (inquis) perlecto hoc toto iam nosces
opusculo. O magne uir: nimis humiliter de te sentis: Immo uero confestim accepto in ma/
nus opusculo noui te: quem & ante noueram: Sed nunc scientiam tuam omnẽ fundit⁹ dete/
xisti: & ut scriptum est in psalmo: Denudasti fundamentũ eius usq; ad collum. Quid autẽ
de te dicas: quem te facias audiamus. Sum (inquis) medicus. Audis hæc medicinæ reper/
tor Apollo uel amplificator Aesculapi? Cõsequent & philosoph⁹. Audis ista Pythagoras: q
nomen hoc primus omniũ inuenisti? Flete repertores artium: fines uestros proterit asin⁹ in/
fulatus: non se modo philosophũ: sed philosophiam suam iactans. Philosophia nostra in/
quit. Heu quid hoc est? Peiora sũt audienda si uiuim⁹: Iam (ut suspicor) ad finem sæculi ꝓ/
pinquamus: Erunt signa ĩ sole & luna & stellis. Hoc signũ in euãgelio nec fuit: quando asi/ B
nus philosophabit: cœlum ruet. Quid uis dicam? Iam philosophiæ misereor si tua est: sed
meo periculo iurare ausim: nescire te quid sit esse philosophũ. At ne omnia unam in partẽ
congeram: multa etiam nũc de hac re tecum loqui habeo. Præmisi autẽ hæc: ut scires apud
me philosophũ te non esse. Quid uero: quid deinde intulit audax stultus: se his artibus ar/
matum: nõ tantum corporis: sed animi uitia curaturum? Venite huc qui ægrotatis: sal⁹ nõ
semper ex Iudæis est: adest semibarbarus sospitator. Et me superbum uocitas: Relege nũc
epistolã illam meam: quæ te furere fecit & faciet mori: quãdo ego uel philosophiã uel poe/
sim meam: quando me aut philosophũ aut poetam dixi: aut aliud quicq;: q; tuorum morũ
& ingenij contemptorem: qd mihi non modo licitum sed debitum rebar.

De iurgatoris confutatione q; se rhetoricæ dominũ appellet: Ca. III.

u Erecunde se solius rhetoricæ magistrum dicit Augustin⁹: tu te philosophũ dicis ac me/
dicum. Addis & tertiũ: rhetoricæ dñm. Quartum licet addere: postq; titulis gaudes:
Cloaca es magna qdem (ut est apud Senecam) & profunda. En qd ad primam tui glorio
si partem operis modo responsum uelim.

De eo q; iurgator se philosophum dixerit: auctorẽ aũt arrogantẽ: Ca. IIII.

Ecunda apologetici tui pars de me erat: cuius in cognitione si falleris: non miror.
f Quid enim non tibi alius uideri possit: cum tu tibi philosophus uidearis? Dixisti
equidẽ: Philosophus sum. Tam hoc uerum q; quod sequitur: tam philosophus tu:

ꝙ ego ambitiosus: arrogans: superbus. Nunquã mihi (fateor) cum populo conuenit: tanta
tamen animi securitas est: ut iudicem populum non recusem: quos honores ambierim: &
non potius spreuerim oblatos. Quid mihl unquã arrogauerim? Vbi supbe me gesserim?
De qua re & dictum est aliquid: & plusculũ dicere est animus.

De superbiæ & libertatis differentia: Ca. V.

Oquar autẽ tibi iam: non ut aduersario procaci & infesto: sed ut homini: nescio ta-
l men an rationis ullum uestigium habenti: & dicã quod ut puto non intelliges: quo-
niam uicinarũ rerum ne dum idiotis sed doctis etiam laboriosa discretio est. Sed di
cam clarius ꝙ dici soleat: ut si non intellexeris: cerebri tui non stili mei uitium accusetur. Au
di ergo: Superbo libertas omnis superbia uidetur: sapiens uero inter superbiam fiduciãq;
discernit: & scit largiter referre quo animo quid dicatur aut fiat.

De iudicio uulgi inter superbiam & fiduciam: Ca. VI.

h Ic ille uir optime sibi conscius: dum in publico peroranti populus obstreperet: Tacete
inquit: Melius ego unus noui quid reipublicæ expediat ꝙ uos omnes: qđ ut animo-
se: sic uere dictum: aliquos qui ad superbiam traherent fuisse: a uulgi moribus non abhor-
ret: docti autem gloriosæ fiduciæ ascribunt.

A
De Scipionis fiducia & suijpsius laude: Ca. VII.

Cipio ille uir maximus: qui famosum primus agnomen ex Africa reportauit: capi-
f talem causam dicturus: Primo quidem die sine ulla criminũ mentione (ut ait Liui-
us) orationem adeo magnificam de rebus a se gestis est orsus: ut satis constaret ne-
minem unquam neq; melius neq; uerius laudatum esse. Quid ergo? Nunquid in proprio
ore laus sordebat? Audiebantur inquit ab eodem: animo ingenioq; quo gesta erant: & au-
rium fastidium aberat: quia pro periculo: non in gloriam referebant. Secũdo autẽ dicẽdæ
causæ die: dum artius urgeretur: non modo sordidam & obsoletam uestem reorũ more nõ
B induit: aut submisse iudicum misericordiã implorauit: sed cum forte reuolutis annis dies
esset: quo ipse bello punico secũdo periculosissimo omniũ atq; grauissimo supremam ma-
num imposuerat: uirtutis ac fœlicitatis propriæ recordatus: & ob hoc conscientiæ fiducia
euectus: uictricem capiti lauream imposuit: testatusq; eo die litibus ac iurgijs abstinendũ
propter diei illius anniuersariũ honorem quo ipse olim cũ Hannibale & Carthaginensibus
bene ac fœliciter decertasset: agendasq; potius deis gratias: precandosq; ut populo Roma-
no semper sui similes duces darent: desertis in curia accusatorib⁹ atq; iudicibus: fauente ac
prosequẽte uniuerso populo Capitolium: & deorũ templa triumphantis in morem circũ-
iuit: non minus gloriosus ciuium ꝙ fuerat hostium triumphator. Rem notissimam narro:
tuis licet ab auctorib⁹ non tractatam: Nec cuiquã dubium esse potest: quin inaniter effusa
laudatio turpiter sonuisset: nisi eam natura rerũ & quædam q̃si uiri necessitas extorsisset.

De excusatione auctoris ꝙ non arroganter scripserit: Ca. VIII.

I leonem latratibus excitatum dixi: si me omnia præter uirtutem & bonam famã
f solere contemnere: arroganter tibi uideor locutus: falleris ut in multis: Neq; enim
insolenter me locutum noueris sed fidenter: ut teipsum uel graui rugitu expergefactus ag-
nosceres. Quid enim putas aut quid ais? Nonne iam (precor) erubesceres: nisi ruborẽ tuus
ille lethæus & ĩmedicabilis pallor excluderet? Nõne iam tacitus saltẽ ac pallidus recogno-
scere incipis: quod dixisse tibi uerum uideor insolenter: quantũ inter ingeniũ & ingenium:
quantũ inter calamũ & calamũ intersit? Profecto autem ille quem mihi assumpsisse uideor
uirtutis amor ac laudis: non ociosæ iactantiæ est: sed eo pertinet: ut scias me ab ea quã mihi
obiectabas adulatoris infamia remotum: cum cesset illa cupiditas quæ tuam & multorũ
linguas docuit adulari.

Q liceat quandoq; de se uirtutes prædicare præter arrogantiã: Ca. IX.

Ed hæc turpiter: quãuis uere proprio ex ore sonuerunt. Iam responsum habes: Tũc
A f id uere diceres: quando nulla iusta causa: sed inanis tãtũ gloriæ studio diceret: Nũc
non magis pro mei nominis ꝙ pro ipsius defensiõe ueri dicta ferre debebis æqua-
nimit: & tibi parcere qđ in me arguis Cato ultime grauissime moꝝ cẽsor. Adde ꝙ ego nõ
mihi sciẽtiã aut gloriã esse: sed eaꝝ cupiditatẽ: neq; me uirtutẽ aut bonã famã habere dixi:
sed optare: uel qđ min⁹ ẽ nõ spernere: qd hic oro tã supbũ notas: nisi quia tibi res insueta

est aliqd præt pecunias optari uel amari? Accingere qcqd potes calūniæ: præt desideriū & affectū boni nihil mihi tribuo: qb⁹ q caret: sibi & aliis iutilis uiuit: si tñ dicēdus est uiuere: qui optimarum sensu rerum eget: pessimarū passionibus abundat. Accedit q & hæc & si quid in me laudabile: aut si quid penitus boni est: quāuis id tibi doliture inuide i oculos ingesserim ut doleres: teste tamen conscientia: non inde me: sed auctorem omnis boni deum laudo: nec in meipso glorior: sed in illo ad quem omnia refero: præter defect⁹ erroresq meos: quos mihi imputo: scit ipse me uerū loqui. Ecce ut in psalmo centesimo qdragesimoquarto ait Augustinus: Inuentū est quō & me laudare possim & arrogans non sim. B

Q exemplo Aeneæ concessum sit ignoranti se cōmendare. Ca. X

u Erum ut de poetis quib⁹ ut canis ad lunā latras: aliquid imisceam: Apud Virgilium Aeneas de se interrogatus: inter cætera quid ait: Sum pius Aeneas fama super æthera notus. Idem apud Homerum respondisse nouim⁹ Vlyxem. Ad hoc responsum meū: tu atq alii qui nihil de nobis loqui uerum simul atq magnificū potestis: uel superbe dictum ab Aenea: uel turpiter fictū a Virgilio clamaretis: Sed doctiores excusant: quia scilicet ut ignorantem alloquens: laude propria pro indicio sit usus: & fuerit ea sibi necessitas non uoluntas. Quid autem? Nonne ego etiam ignoranti se: ignoranti me: ignoranti omnia? Equidem si uel te uel me uel aliquid boni nosses: nunq me nil tibi dicentem aut dicere cogitantem: nullam tui noticiam habentem aut habere cupientem: tam importunis (ut repetam quod te premit) latratibus excitasses. Cuius te hodie puto pœniteat: sed pudor animi retrahere pedem uetat. Anxius itaq ridiculusq luctator: alienam qdē mihi forsitan credis incognitam in tuis responsiunculis opem quæris: piget hinc percepisse: pudet inde desinere: ita tergiuersaris incert⁹ hæres: atq ut est in antiquo prouerbio: Auribus lupum tenes. A B

Q aduersarius indignus sit ut libris auctoris inscribat: Ca. XI.

u Num hoc loco præterire noluerim: q inter superbias meas ponis: Indignum te mihi uisum qui in meis opusculis scribereris. Vide autē quæso ne inter tuas poti⁹ numerandum sit si tibi contrariū uideatur. Scripsi aliqua nec desino: haud unquā desinam dum hic digitus calamum feret. Sed omissis aliis: ne me rursum de meipso magnifice loqui dicas: Scribo de uiris illustribus: quale non ausim dicere: Iudicet qui legent: de quātitate pronūcio: haud dubie magnū opus multarumq uigiliarū: etsi non ab auctore: certe a subiecta materia nominandū. Nihil ibi de medicis: nec de poetis quidem aut philosophis agitur: sed de his tantum qui bellicis uirtutibus aut magno reipublicæ studio floruerunt: & præclaram rerum gestarū gloriam consecuti sunt. Illic si tibi debitum locum putas: dic ubi uis inseri: Parebitur. Sed uerēdū est ne quos ex omnibus sæculis illustres: quantū hac ingenii paupertate licuit in unum contraxi: aduentu tuo diffugiant: teq ibi solo remanente mutandus libri titulus: neq de uiris illustribus: sed de insigni fatuo inscribēdum sit. Si audire me uelles: petendum potius ab Apuleio Madaurensi: ut in libro philosophātis asini locum habeas: uel orādus Plaut⁹ ut alicubi in Amphitrione te collocet: ubi syllogismos tuos explicans: probes Byriam nihil esse: magnoq animo contemnas q in meis locus tibi desit opusculis: cum & alibi aptius esse possis: & ego nullum in tuis operibus locum quæram. A B

Q ueneranda sit senectus bonis constituta fundamentis: & de stultis senibus: Ca. XII.

i Llud quoq locus hic exigit: q certe sit tutum de ueritate tecum colloqui: q tranquillum uide. Stantibus enim scriptis obstrepere & insidiari non pudet: quid faceres inter uerba uolantia? Quid est autem quod inter multa dixisti: me senectutem detestari? Nihil hoc falso falsius. Nemo me reuerentior senectutis: nemo qui ætatis illā partem pluris faciat: q eam æquiori animo complectatur: si iam adest: si appropinquat: expectet. Sed ita demum apud me uenerabilis est senectus: si ab honestis progressa primordiis: gloriosum habet aliquid præter rugas: In libro sapientiæ: si qua tibi taliū cura esset: hāc sententiam inuenisses: Senectus inquit uenerabilis est: tecum sentiebat: nisi addidisset: Nō diuturna neq numero annorum computata: ecce iam desentire incipit: Quid ergo? Cani sunt (inquit) sensus hoīs & ætas senectutis uita immaculata. Cato ille senex famosissimus q ætatis hui⁹ apud Tulliū patron⁹ ac laudator inducit: dū senectutē operosā sempq aliqd A

agentem dixiſſet: Addidit: tale ſcilicet quale cuiuſq; ſtudium in ſuperiori uita fuit. Et iterū:
In omni oratione (inquit) mementote me eam ſenectutem laudare quæ fundamentis ado/
leſcentiæ conſtituta ſit. Si hunc philoſophe reprehendis: me reprehēde: ſecum enim ſentio:
nec contrarium dixi: prorſuſ mutare ſcripta mea non potes: quippe nec egoipſe qui condidi
B poſteaꝗ in publicū exierūt: mei iuris eſſe deſierūt. Quid igitˀ dixi? Delyrare ſæpius ſolēt ſe/
nes: Hinc calūniæ radix: ſed ꝓcede noli ſubſiſtere: lege qđ ſeqtur: Nō qdē omēs: ſed quorū
iuuenilis ætas uilibꝰ curiſ & obſcœno artificio acta eſt. Id forte uerbo tu uerum negas: facto
autem probas eſſe uerīſſimū. Itaq; deum teſtor me nil aliud ꝗ te unū dum id ſcriberem co/
gitaſſe: qualis enim ſenex eſſe poterit qui mentiēdo: blandiendo fallēdoq; conſenuit? Stul/
torum ſenum ingēs copia eſt. Scis quare? quia ſapientū iuuenū immenſa penuria: qui au/
tem inter uitia ſenuerunt: quo ad metham propius accedunt: eo magis inſaniunt. Hos ego
ſæpius delyrantes dixi: nec mirum ſi ex his in quibus uſq; in finem uiuitur ſenectus ultima
uitæ pars plus impreſſionis accipit ꝗ reliquæ: etſi denſiores in unū ſordes ſuo more deſcen/
dunt: Propter eandem cauſam: qui in uirtute per omnem uitam delectati ſunt: in ſenectute
C mirabiles retroacti temporis fructus legunt: Et tum maxime fœlices ſunt: dum eſſe deſi/
nunt ut incipiant eſſe perenniter. Hos autem conſtat eſſe rariſſimos: horumq; eſt illa quam
dicis uenerabilem ſenectutem. Reliqui uero qui medium locum tenent ut plus minus ue in
hanc aut in illam partem inclinati uixerunt: ſic in ſenectute melioreſ aut peiores fiunt. Itaq;
mille uarietates: & morum infinita diſtantia: nec ſenū modo: ſed iuuenū: quorum omnium
naturas bene (niſi fallor) & Ariſtoteles in rhetoricis: & in arte poetica deſcripſit Horatius.
Hæc mihi nunc ſenū diſtinctio probatur: quæ ſi tibi nō placet: ſcribe aliam ſumme philo/
ſophorum quam in marmoribꝰ incidamꝰ. Certe ut ad ſtultos ſenes redeam: nunꝗ tu pri/
ma ætate quāꝗ ſemper temeritate notabilis fueris: auſus fuiſſes garrire iſta tam ſtolide: &
ſi in animo habuiſſes: ſolet enī adoleſcētiæ familiaris eſſe iracūdia. Crede igitˀ mihi: nil ſtul/
to turpiq; ſene moleſtiꝰ: cui & ſtulticia puerilis ſupeſt: & ſemel acceſſiſſe uiderˀ auctoritas.

Q; propter malos medicos nolit bonis detraxiſſe: Ca. XIII.

ſEd ego iam hinc ordinem tuū amplius non ſequar: quippe qui nullo modo mihi ui
A deor ordinatiꝰ dicturus: ꝗ ſi longiſſime diſceſſerim ab ordine libri illius: quem mi/
hi ſerio ut aſſeris remiſiſti: ut aperte conijcerē qualis tibi repentinus ac tumultua/
rius ſtilus eſſet ſi lucubratuſ ac ſerius talis eſt. Peſſimū quidē imprimis hominū genus ſum/
moq; ſtudio declinandū quibus eſt ſtulticiæ mixta calliditas: Quia uero huiuſcemodi ad/
uerſario mihi negocium ſciebam: ſatis ut puto: ne quā tibi iuſtam mordendi materiam lo/
quendo tribuerem circumſpexi. Crebro igitur dixi: non me medicinæ detrahere: ſed tibi lo/
quor improprie: nihilo detrahi nihil poteſt: ſed intelligitur quid uelim proteſtationē humi/
lem ac uerā ſuperbe mēdax reijcis. Credo non aliam ob cauſam niſi ut indignitate ipſa ex/
acuas & irrites ad dicendū quod dixiſſe nolim: nunꝗ tamen efficies ut odio turpium: pul/
chra contemnem: quin contra medicinam ipſam mihi feceris chariorem: ꝙ tu eam dehone
ſtas ac polluis. Scio ut dixi non inutile artificium auxilioq; caduci corporis īuentum: quid
hoc prohibet: illudq; ſimul uerum eſſe: te cum tuis falſo illam uiolare cognomine? Sophi/
B ſta ridicule æquitatis argutor: æquum laudas: extra propoſitū uerſaris. Sed nullum exci/
pio: Immo aliquos. Et quos īquies? Ad tribunal prætoris urbani res agatˀ: quis me ad hoc
coget reſpondere ſi nolim? Non eſt nunc alijs gratificādi locus: tecum mihi res eſt: noui mo
res tuos: quos ſi tu æque noſſes: odio tibi eſſes: ſi ſcribam quod ſentio cōpatriotis aut ami
cis meis: me blanditum dices: nihil eſt enim qđ non ſimile ſibi fingat uilis ac uenaliſ animꝰ:
qualem ſe nouit: tales alios opinatur: qua nulla inter homines cæcitas maior: menſura ue/
ſtra fatui cuncta metimini: nec gigantem nanus ædificās nec formica cogitat elephantem:
Aliquot ni fallor medicos ueros noui & ingenio & ea quæ in omniū artium arte ponenda
eſt diſcretione pollentes: quibus ut arbitror eo moleſtior es: quo te preſſius intuenturˀ: & pro/
feſſionem ſuam tua non ambigunt ignorantia deformari. Eſto autem nullos norim medi/
C cos: nullos exceperim: quid uetat eſſe aliquos ignotos mihi: præſertim ſtudijs longe alijs
uacanti: & ſanitatem corporis debenti: non medicis ſed naturæ? Vtcunq; res ſe habeat: ni/
hil ego aut aduerſus medicinā aut aduerſus miniſtrū eiꝰ locutꝰ īueniar: licet ut ſoleo cuiuſli
bet artificij corruptores: lingua forſan liberiore ꝑcuſſerim: Quorꝫ ī turba te latitātē & inco/
gnitū uulneraui: Parce oro philoſophe: nō te ſed ignorātiā ꝑſequebar: eāq; nō oēm: calcā/
da eſt enī ignorātia ſupborꝫ: humiliū ſubleuāda: Si ī hac inſectatione publica ſingularitˀ es

læſus:ueniam merui:quia ignorans feci. Gaudes nunc ſuperbe quaſi affuſus ſupplicem: ri/
deo potius ineptias tuas:ignorantiũ infamiam ad te trahis:cum tibi doctiſſimus uidearis:
Immo uero ignorãtiæ tibi conſcius:ex me quicquid ignorãtib⁹ obijcitur :tibi merito dictũ
putas:& qđ diſſimulãdo fieri poterat alienũ: impatientia tuũ facis.

Q2 paucitas bonorum medicoꝝ non eſt ad artis infamiam ſed gloriã:& doctos potius exhilarat ꝙ perturbet. Ca. XIIII.

Vid uero ſi paucos medicos ?quid ſi pauciſſimos dicam?Non hoc ad artis infamiã A
q ſed ad gloriam ſpectat:Nõne debuerat generoſus anim⁹ difficultate non territ⁹:ſed
accenſus:ad ipſum nomen glorioſæ paucitatis aſſurgere:ſeq; in partem raræ laudiſ
accitum credere?Sed certe id nõ omnib⁹ datum eſt:& pauciſſimoꝝ prorſus ingenioꝝ ea ra/
ritas eſt amica. Quã ob rem ubi nobilis exultaſſet ſpiritus:plæbeius ingemuit. Cur quæſo?
An & hic fallor?An mentior?Profecto non ſolum hodie ſed ſemper raros ingenioſos:rariſ/
ſimos ſapientes fuiſſe nemo dubitet:niſi qui nunꝙ oculos uel in ætatem ſuam intenderit:
uel ad antiquam reflexerit. Stulte:uolo qui ſis excidat:ſtulte inquã & inſane:uix ulla unꝙ B
ætas uel ingenioꝝ uel uirtutum fuit egentior ꝙ noſtra : ſiue id culpis hominũ accidit : ſiue
fato:ſi tamen eo nomine uti licet:& non rectius dei uolũtas ſeu prouidẽtia dici debet in ſer/
mone catholico:ſiue deniq; qđ tu fabulam putas: mũdus iam ſeneſcẽs & ad extremũ uer/
gens:more ſeneſcentis hominis piger ac frigidus in ſua opatione lenteſcit: & tamen hac ip/
ſa ætate nulla ingenioꝝ penuria præſtabit:ut tuo ingenio locus fiat: fruſtra te contentioni/
bus implicas:fruſtra te ingeris duello non tuo:quaſi aut ego (qđ nunquã cogitaui) medi/
cinam uerbis aggrediar:aut ipſa nõ a quolibet opprimi malit:ꝙ a te defendi : q eam & ex/
ercendo uiolas:& opprimis defendẽdo. Incaſſum ergo niteris:nullus uſꝙ famæ tuæ locus
eſt:nemo te clamoribus tuis noſcet:niſi quos eluſos uerbis inanib⁹ aut ꝑegrinis medicami
nibus infectos:tui memores in ꝑpetuũ effeciſti.

De excuſatione auctoris erga aduerſariũ incuſantem eum aliqua ſcripſiſſe: aſſerentis etiam ſe non hic de medicis loqui ſed de ipſo aduerſario: Ca. XV.

Vo hic anteꝙ ad maiores illos tuæ criminationis inſultus ueniam: leuiter exufflã/
d da ſunt:quæ dixiſſe me fingis:an ſomnias. Nonnunꝙ cõtra uerũ medicos certare:
eoſq; non ſemper curare. Vtrunq; enĩ magnis ſudorib⁹ excuſas . Sed ubi precor id
dixi?Excute epiſtolam meam:qđ puto propter uertatis odium grauiꝰ facis . Certe ego illã
relegens:horum nihil inuenio:& de medicis quidem alias:de te mihi nunc ſermo eſt: hoſtis
hippocratis:peſtis ægroꝝ: dedecus medicoꝝ:de te mihi nunc ſermo eſt. Dico igitur ſi non
dixi:non te contra ueritatẽ interdũ de induſtria uel iocandi experiẽdiq; ſtudio certare : in ꝙ
ſtultiſſime gloriaris:ſed ſola ſemper ingenij cæcitate:neq; te interdũ non curare: qđ cupide
profers quaſi clypeum iuſticiæ peſtilentis: ſed paſſim ſanos ĩ morbũ:ægros in mortẽ agere.
Hoc dico. Ad hoc mihi reſpondeas uelim:hoc rhetoricæ ſeruæ tuæ patrocinio excuſes . Si
enim negas:cõtentiõe dimiſſa: populũ teſtem uoco: Nota quippe negantib⁹ ut ueritas in/
gerenda:ſic ſubtrahẽda eſt uerboſæ altercationis occaſio.

Quomodo imperitus medicus homines a mortuis ſuſcitet : & quare populus illi credat: Ca. XVI.

Cio quid nunc cogitas: Popellus infœlix & conſilij ſemper inops : fruſtra tot ma/ A
ſ lis admonitus ad te redit : Quem igitur ignorantiæ tuæ in teſtimoniũ adduco?Nẽ/
pe non alium:neq; ſententiam muto:utrũq; uerũ eſt : inſcitiam tuam populus no/
uit expert⁹:idem a te poſcit auxiliũ. Gaude ſtulte inſolens medic⁹: iam nõ medicus tãtũ:ſed
deo ſimillim⁹ euaſiſti:De quo ſcriptum eſt in pſalmo: Cum occideret eos quærebant eum.
Ille quidẽ ſuſcitare poterat:& tu potes ut dicis : Quid enim ſonat aliud qđ inter inanes ri/
diculaſq; iactantias effudiſti?Veſtra ſæpe opera homines uelut a mortuis ſuſcitatos: quãtũ
abfuit quin te deum faceres?Sed expecta:ego te ante huius ludi finem in concilio deorũ po
nã:& diuinitate tua dignum ſi potero nomen inueniam : Nunc propoſitũ ſequor: Impune
occidis ergo cũ ſuſcites?Sed omiſſis prophanis & ſine carentib⁹ nugis tuis:Cur hoc popu/
lus faciat:ſi me roges:Facit hoc prudenter ut reliqua: Sapiẽtis eſt uerbum: Stultorum infi/
nitus eſt numerus:eorum uero quæ a talibus fiunt fruſtra ratio inquiriꝰ. Si penitus cauſam B
petis?Illa uere eſt quam affert amicus medicorum Plinius:quem tu ſpernis ignotum : &

quam ego olim posui in epistola illa ad Clemētem papam:unde tota ista lis oritur. In hac
enim:ait:sola artium euenire: ut unicuiq; se medicum profitēti statim credatur: cum sit pe/
riculum in nullo mendacio maius. Mox ex persona populi loquens:Nō tamen inquit illud
C intuemur:adeo blanda est sperandi pro se cuiq; dulcedo. Hæc est causa quæ te populo quē
interimis forte commendat:notissimosq; defectus tuos cogit interim obliuisci: dum ab ar/
denter optantibus incōsulteq; sperantibus salus quærit̃: Vbi mors est:tāta est spei huma/
næ pertinacia:sic inanis miserorum regnat obliuio:qua frætus multos ante diē in tartara præ
misisti: qui si redeant:illi maturam de te potuerint ferre sniām. Sed inde quidē tut9 es: irre/
meabilis est regio:nolo tamen speres latere superstites:notus es publice:& puto doctos fru
stra tēptabis:cæterorum strages mīme flēda est. Qđ si forte doctos aliquot turbæ miscue/
ris:& iccirco dicas illos a mortuis suscitatos: quoniam ut ait Cicero: hæc nostra quæ dici/
tur uita mors est:Et quia huius uitæ finis melioris uitæ principiū est bonis:plane uer9 esto
me plaudente philosophus: Sed absit ut tale aliquid cogitare ualeas: aut loqui. Illud itaq;
uerius: Omnes qui euadunt tribuis tibi: omnes qui pereūt naturæ: ut semper habeas un/
de glorieris & gaudeas. Miseris autem tuis nunq̃ desint unde tristentur & lugeant.

Ad quid dialectica homini sit necessaria:& q̃ stultū sit senescere in ea: de cō mendatione quoq; philosophiæ quæ uēdi non potest: ꝙq; aduersarius similior sit upupæ q̃ philosopho: Ca. XVII.

q

A Vid nūc dicā ad reliq;? Multas tremulās snias in me uibras:mlta leuiū ṗborū tela
cōtorques: Quis nō metuat cū tāto hoste cōcurrere? Nihil (scito) nisi ṗborum tuorum
fœtores metuo. Si tibi īproprie locutus uideor:ꝙ uerborum dixerim fœtores: Cæsari
parces Augusto:quē sic loqui solitū scim9. Dicis imprimis me carere logica:Nō credo mihi
rhetoricam aut grāmaticā interdicas: quæ logicæ nomine cōtinet̃: q̃uis & id iure tuo pos/
ses. O summū totius specimen barbarismi:sed eam solam ī qua te longe præcellere syllogis/
mi tui ostendūt:mihi subtrahis dialecticā quam logicam uocas. En crimen O iudices: qđ
si fateri libeat:possim illustres philosophos proferre hancipsam qua carere arguor dialecti/
cam irridentes:eadēq; possim apud Ciceronem ostendere:clarissimā philosophorum sectam
ueteres peripateticos caruisse. Sed o stulte:non hac careo: uerum scio quid ei: quid cæte/
ris liberalibus artib9 dādum sit. Didici a philosophis nullam earum ualde suspicere:Equi/
dem ut eas didicisse laudabile:sic in eisdem senescere puerile est. Via nempe sunt: nō termi/
nus nisi errantib9 ac uagis:quibus nullus est uitæ portus: Tibi nobiliorem terminū nō ha-
benti:terminus est quicquid occurrit. In summo te fœlicitatis gradu situm reris:quotiens
unū forte fragilem syllogismū:& nihil ex nihilo cōcludētē:multa cerebri uertigine tota in/
somni nocte texueris: Tūc in corde tuo dicis insipiens:Non est deus:neq; est altius aspirā/
B dum. Quid enim scim9? Plato & Aristoteles magni uiri: mundum faciūt æternū: Demo/
critus innumerabiles mundos facit: Epicurus deum nullum & mortalem animam: hanc
Pythagoras in gyrum ducit: Sunt qui eam contrahāt ad suū corpus: Sūt qui eam spargāt
in corporib9 animantū: Sūt qui cœlo reddant: Sunt qui circa terras exulare cogant: Sunt
qui inferos afferant. Sūt qui negent: Sunt qui unāquāq; per se: Sunt qui simul omnes ani/
mas creatas putent: Fuit & qui mirabilius quiddam dicere auderet:siquidē unitatem intel
lectus attulit:dux uester Auerrois:hæc tecum dicis:si tamen nosti hæc: Et addis:quis inter
ista discernat? Quid mihi autem (nescio quis Christus) cōminat̃:quem ipse Auerrois dif/
famauit impune:qđ nemo unq̃ poetarum fecit:quid autem tanto uiro catholici simplici
ces respondebūt? Qui si ad contentionē uentum fuerit:syllogismorum cumulis obruent̃. Ecce
ego qui nudiustertius nihil eram:iam magnus esse incipio:iam syllogismos facio: iam dia/
lectica mea est:ad quid aliud natus eram? Habeo qđ petebam: iam disputare non uereor
collocutorēq; meū si libet asinū probo: Crede autem mihi: multo facilius teipsum. Inẽ hæc
ergo male nate homūcio senuisti:nec pudet uiuere:nihil in uita aliud agentem: Discite mi/
seri non spernere Christum:sæpe ille nobis quis esset:& quid posset ostendit. O infœlix uilē
tibi metham dialecticam statuisti:ad quam tamē mira iurgatoris insania:cum nūq̃ ꝑpin/
C quaueris:peruenisse te putas. Sed pueneris:sed a tergo liqueris Chrysippum:quid inde ti/
bi nisi miserum pudendumq;? Quid enim stulticia peius:& quæ stulticia maior q̃ totos
dies īter puerilia uolutari senem: dumq; sero domū redeas nihil scire:atq; has ineptias nō
ante dimittere q̃ tibi conclusiūculas meditāti:raptim mors improuisa concluserit? Illā cer-

te præmeditari: cōtra illam armari: ad illius contemptū ac patientiā componi: illi si res exi/
gat occurrere: & pro æterna uita: pro fœlicitate: ꝓ gloria: breuem hanc miseráq̄ uitam al/
to animo pacisci: Ea demū uera philosophia est: quā quidā nihil aliud q̄ cogitationē mor/
tis esse dixerūt: Quæ philosophiæ descriptio q̄uis a paganis inuenta: christianoꝝ tamē est
propria: quibus & huius uitæ contempt⁹: & spes æternæ: & dissolutionis desideriū esse de/
bet. Quæ si tu qui te tumido uocas ore philosophū: uel semel in ætate tam longa senex de/
lyrātissime cogitasses: nunq̄ aut te philosophū dicere ausus esses: aut ibi gressum uitæ fige/
res ubi nūc figis: aut artificiū tuū qđ uerbis attollis: rebus opprimēs: tam parua teipsum
pecunia turpiter ueniditares. Philosophi enī (si nescis) pecunias spernūt: Philosophiā ue/
nalem facere non potes: quis enī uendit qđ non habet? Si tu eā haberes: nō tu illā ideo ue/ D
nalem faceres: sed illa te uenalem esse nō sineret: Nūc nec ipsa te honestat: nec tu eam: sed no
men eius turpi auaricia dehonestas. Audis me sophista uētose: parce quæso logice nobilis:
parce si te sophistam uoco: res ipsa me cogit: ubi enī res uideo: uerbis contrarijs fidem non
habeo. Cornutū mihi enthymema ꝓducito: admoue ad eculeū: cogere poteris fortassis ut
fatear: ut assentiar: nunq̄ coges ꝙ ego te philosophū credam: cum mercennariū mœcha/
nicum sciam. Repeto libenter hoc nomē: quia noui ꝙ nullo magis ureris cōuitio: non casu:
sed sciens sæpe te mœchanicū uoco: & quo grauius doleas non primū: percontare qui mœ/
chanica litteris mandauerūt: ab illis digito tibi monstrabit̄ locus tuus: tu tamen respuis &
philosophus uis uideri: qđ ut assequaris (ludus risu comico ꝓsequēdus) non semel metho/
di uocabulo usus es. O callidū ingeniū: ad optatum compēdio peruenisti: iam philosophū
te alij forte dicent: ego aūt non: si singulas lineas methodis multis infartias: philosophū te E
putabo. Inest equidem (fateor) sæpe etiam stultoꝝ animis gloriæ quædam præceps & in/
consulta cupiditas: hanc tibi detrahere non possum: Est enī uoluntas indomita præcipueq̄
dementiū. Id scito certissime: nec esse te philosophū nec uideri: Proinde omniū sophismatū
& totius logicæ auxilium implora: mihi prius upupam q̄ philosophū te ꝓbabis. Miraris
indocte: & qd mihi inquis atq̄ upupæ simile est? Nil ꝑfecto similius: Volucris galeata est:
cristatiq̄ uerticis: & quæ pueris aliquid uideat̄: re autē uera impurissima est auis uictusq̄
fœdissimi: Nolo aliquid obscœnū loqui: non quidē propter te: qui non horres earū rerum
mentionē quaꝝ odorib⁹ delectaris: sed propter eos qui legent ista uel audiēt. Sciscitare ali/
quem qui naturas rerum nouerit: dicet tibi auis illius cibos. Inde te moresq̄ tuos inspice:
teq̄ ipsum noli fallere: nulla enī perniciosior: nulla capitalior fraus est: q̄ quæ ꝓpriū fal/ F
lit auctorem: uidebis te eisdem quib⁹ illam rebus ali. Oro iam upupa: noli philosophari:
citius philosophabit̄ asellus. Certe præclarus Platonicus Apuleius: cuius supra memini: q
accepto ueneno asinū factum se (ut ait Augustin⁹) aut iudicauit aut finxit: in eo statu philo
sophatū se iocando cōmemorat: philosophantē upupam nulla habet historia. Eia upupa
fac quod soles: rimare tumulos: cætera sileo: philosophiam linque philosophis. Putabas te
philosophū: fallebaris: Philosoph⁹ (qđ ipsum nomen ostendit) sapientiæ amator: tu pecu/
niæ seruus es: Sentis logice q̄ sint ista contraria: sine magno apparatu conclusum arbitror
esse te aliud q̄ putabas.

De pallore medicorū: probat etiā iurgatorem non esse philosophū: Ca. XVIII.

q Vid autem in somnijs philosophādo non audeas: qui colorē medici negando præ/ A
stringere oculos: uel excusando rationē hebetare non sis ueritus? Imprimis pallorē
negas: ita nec oculi nobis sunt: nec speculū tibi. Deinde si pallor sit: illū reipublicæ
imputas: nec excusasse content⁹ gloriari incipis: quasi philosophicum sit pallere. Q̄ dulce
deus bone uerum philosophiæ nomen est doctis: cum falsum tibi tam dulce sit: ut int̄ mul/
ta ludicra te philosophice coloratū dicas? Certe pallorem amantib⁹ magister amoꝝ tribu/
it. Vnde est illud: Palleat oīs amans: color hic est aptus amāti. Et illud alteri⁹: Tinct⁹ uio/
la pallor amantiū. Sed uester longe alius pallor: & ut statim audies aliūde ꝓueniens: Hūc
pallorem non ego: non unus aliquis scriptoꝝ ueterum: sed res ipsa uobis tribuit & opinio
omniū mortaliū: & cōmune prouerbium: Hūc tu negare uis: & quia non potes: ad philoso/
phos trāsfers: quasi consorte uitiū leuatur⁹: Atqui philosophoꝝ principes utriusq̄ linguæ
præclara facie fuisse uulgatū est. Non tamen hæc magnifacio: sed quæcunq̄ fuerit philoso/
phoꝝ facies: tu ne te rursum ingeris impudentissime hominū: tu ne mihi totiēs philosopho
rū cœtibus excludēdus occurris? Respondebo igitur rursum tibi: qđ cuidam tui generis re/
spondit facūdissim⁹ quidam uir: Barbam inquit ac palliū addam: ego si libet & ægritudinē B

& pallorē uideo: philoſophū nō uideo. Elegāſ plane reſpōſio: Quid enī ad philoſophiā habit⁹ corꝑiſ aut color? Habit⁹ colorq̄ (ut ita dixerim) animi reqrit: Tu de philoſopho præt opinionē tuā ꝓpriā ac ridiculā nihil habes: Nō famā certe: nō aſpectū ꝗuis palleas: nō inceſſum: Ille fatuū poti⁹ ꝗ philoſophū repræſentat: male tut⁹ eſſes inter canes: ſi tā bn̄ lepus aut ceru⁹ ꝗ fatuus uidereris. Poſtremo eoꝝ quæ certi⁹ ꝓbāt philoſophū: nil habes: nō uitā nō animū: nō mores: nō ingeniū: nō linguā: Vides ꝗ nullo modo ſim paſſurus ut nomen philoſophi uſurpādo cōmaculeſ. Perſuaſiſti aūt tibi ut intelligo ꝓrſus te eſſe magnū aliqd:
C Bene ē: ſatis eſt tibi qdē ut gaudeas: nobis ut rideam⁹. Sin etiā ut credam⁹ uis efficere: facto eſt opus: philoſophiæ pars nobilior in reb⁹ eſt: qn̄ te contemptorē reꝝ caducaꝝ uidero: cultorēq̄ uirtutū: ſtudioſum ueræ laudis: pecuniæ negligentē: inhiantē cœleſtib⁹: a latrinis diuitū exulantē: tūc credere potero qcqd uoleſ. Porro enim ut Platonē ſequēs ait Auguſtin⁹: Si ſapiētia deus eſt: ꝑ quē facta ſunt oīa (ſicut diuina auctoritas ueritaſq̄ monſtrauit) uer⁹ philoloph⁹ eſt amator dei: Tu igiť amens uage: intra cubiculūq̄ tuū redi: ibi philoſophū illū quære: quē tam temerarie ꝓfiteris: nuſq̄ inuenies: Veꝝ iſta cœleſtis & tibi hacten⁹ inaudita philoſophia eſt. Agam⁹ itaq̄ iuxta uetus ꝓuerbiū: pingui Minerua: ſic enī pingne tuū poſcit ingeniū. Si cōmunia illa terrenæ philoſophiæ: aut ſi qd eoꝝ præſtiteriſ: dign⁹ eſto q iuxta Platonē ſedeas: Ariſtotilē doceas: Socratē celebres: cū Xenophonte contēdas: Nūc uero īops omniū quæ philoſophū faciūt: qua fronte philoſophicū nomē tibi: ſiue (ut cœpto hæream) uenerandū nocturniſq̄ contractū chartis philoſophici oris arrogas pallorē: tuus nempe diurnis peluib⁹ cōtract⁹ & marcidus pallor eſt: quē ſi tibi uel amicitiæ affectus: uel pauperꝝ miſeratio: uel quā tu fingis reipublicæ charitas aſperſiſſet: poſſes nō modo nō infa
D mis ſed glorioſus etiā uideri. Nūc modici fames auri: ꝑ oēs cloacas miſeꝝ trahit: & talē facit ut teipſū ſi uideres horrere merito poſſis ac fugere. Noli ergo reipublicæ: ſed cupiditatibus tuis aſcribere: ꝙ talis es: neq̄ ſtudiū infamare ſed uitā tuā: Proculdubio enī acutiſſime philoſophe: uerā rei cauſam in aperto poſitā nō uidiſti: & uis uidere qd in imo uiſceꝝ ac fibrarū lateat: qđ eſt ante oculos nō uides. Oſtendā tibi ego q nō ſum medicus & logica careo: palloris tui cauſam: quā uerā eſſe ſēties uel inuit⁹. Is ꝑ loca atra: liuida: fœtida: pallida: undātes pelues rimaris: ægrotantiū urinas aſpicis: auꝝ cogitas: Quid hic igiť miri eſt: ſi tot circum pallidis: atris ac croceis: ipſe quoq̄ ſis pallidus ater: ac croceus? Et ſi grex ille quondam ꝓuidētiſſimi patriarchæ colorē traxit obiectu uirgarū uariaꝝ: quid noui accidit ſi tu quoq̄ expectas: ut ab auro dicā: Immo uero ab obiectis: multū diſtuli: & libenti⁹ tacerē: ſed materia uerū nomē exigit: quod ſi ſæpe in litteris ſacris ē: ſemel ī his ſcriptū tolerabiť: ab obiectis inq̄ ſtercorib⁹ & colorē & odorē traxeris & ſaporē.

Franciſci Petrarchæ Liber Inuectiuarū Secundus Explicit.

Sequitur Annotatio capitulorū Libri Tertij eiuſdem.

Ca. I. Qꝛ poetæ ab omnibus catholicis ſcriptorib⁹ recepti ſint: & ꝙ poetica neq̄ mulceat neq̄ fallat.
Ca. II. Qꝛ poeſis ſit neceſſaria.
Ca. III. Qꝛ poeſis inter liberales artes recipiēda ſit: licet in earū numero non exprimať.
Ca. IIII. Qꝛ poetica ſit ſcientia: licet uocabula tempore mutentur.
Ca. V. Qꝛ præſtātiſſimi uiri poeticæ uacauerint: deq̄ laude ueræ philoſophiæ: ac poetis ſcænicis: quare etiam boni philoſophi rari ſint.
Ca. VI. Qꝛ inuidia non ſit inter poetas: & ꝙ obſcurus ſtilus in eis non ſit reprehenſibilis.
Ca. VII. De antiquitate poetarū: & quare nō palā pluralitatē deoꝝ redarguerūt: ꝙq̄ eoꝝ error ſit communis cum philoſophis.
Ca. VIII. Qꝛ poetarū lectio iuuenibus ſit fructifera: & quō auctor ſenex a lectione illoꝝ ceſſauerit: nō ꝙ eū pœnituerit: ſed quia ſuæ ætati ſuperuacuū: & meliorib⁹ ſtudijs ſe implicuerit.
Ca. IX. De eo ꝙ inepte iurgator libellos auctoris homelias uocet.
Ca. X. Qꝛ Rhetorica nō ſit ſerua medicinæ: & ꝙ medicus neq̄ rhetor neq̄ orator aut poeta ſit ſed parabolanus.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Liber Inuectiuarū in medicū obiurgantē Tertius Incipit.

Q poetæ ab omnibus catholicis scriptoribus recepti sint: & ꝙ poetica neq; mulceat neq; fallat: Ca. I.

Vt ego fallor Hippocrates & Aristoteles secūde: aut ī hoc certam ine qđ
tecū cōuitijs tuis cogētibꝰ suscepi ꝯprima iā leuis armaturæ tuæ acies fu/ A
sa est. Venio nūc ad armatos & graues syllogismoꝝ cuneos: In qbꝰ uelut
a in eqtatu electo: totā uictoriæ spem reponis: ut hic quoq; qd possis appa
reat: Vbi illud primū occurrit ꝙ unū demētiæ tuæ sufficiēs argumentū
erat: qn̄ digressus a medicinæ laudibꝰ: quæ sunt multæ: nisi tu eas nō tā
loquēdo q̄ rudendo minueres: subito furore correptꝰ sine ulla causa ir/
ruis in poetas: & more tuo nota atq; ignota pmiscēs: iteꝝ cogis ut rideā. Ante oīa qdē pos/
sem calūniā tuā paucis uerbis eludere. Poetas impetis: quid ad me? Poetæ respōdeant: uel
qđ est rectiꝰ contēnāt. Nō enī aut tu tanti es: ut tibi sit magnope resistendū: aut poesis auxi/
lio meo egeat: aut ego me poetā facio: Neq; enī me tali dignor honore: ut ē apud Virgiliū: &
si tu me dicas: aut alij poetā forte dicere uoluerint: nihil tn̄ oīo mihi tecū poeticæ rei est. Sed
qm̄ hoc in alijs meis ad te litteris cape nequiuisti: & ingenio fatigato nōnunq; diuerticula
huiusmodi: & cū stultis quoq; colloquia grata sunt: insistā nō moleste: audiāq; qcqd iepti/
re libuerit. Illud primū quæro: cū līgua illa temeraria & pigra & uiscosa & pharmacis deli/
buta multa ructuaueris ī poetas: q̄si ueræ fidei aduersos uitādosq; fidelibꝰ: & ab ecclesia dei
relegatas: Quid de Ambrosio: Augustino & Hieronymo: quid de Cypriano Victorinoq; B
martyre: qd de Lactantio cæterisq; catholicis scriptoribꝰ sentias? Apud quos nullum pe/
ne mansurū opus sine poetaꝝ calce cōstruit̄: cū cōtra fere nullus hæreticoꝝ poeticū aliqd
opusculis suis inseruerit: seu ignorātia: seu ꝙ ibi suis erroribꝰ cōsonū nihil esset: Quis enī
deoꝝ noīa mlta cōmemorēt: qđ tempoꝝ q̄litatē: gētiūq; potiꝰ q̄ suū iudiciū secutos fecisse
credendū est: qđ ipsum & philosophi fecerūt: q ut in rhetoricis legimꝰ: deos esse nō arbitrā/
tur: tn̄ poetaꝝ clarissimi unū oīpotentē: oīa creantē: oīa regentem opificē reꝝ deum in suis
opibꝰ sunt cōfessi. Respōdebis aūt nescire te qd apud catholicos agat̄: quippe q Galieni te/
rapenticā tm̄ legas: quā nō legisse me dicis. Ad qđ illud Marij ducis eximij responsum acci/
pe: Neq; litteras græcas inqt didici: paꝝ placebat eas discere: quippe quæ ad uirtutē docto/ C
ribus nihil ꝓfuerāt: certe si te tua illa terapētica uel meliorē uł doctiorē uel saltē corpe sanio
rem effecisset: dolerē me eas litteras nō legisse: Nūc dū te intus & extra contueor: multū uel
iudicio uel fortunæ meæ gratulor: per quā ab ea lectione remotꝰ sum: quæ te talē fecit: si ta/
lis mihi futura erat q̄lis est tibi. Sed ad poetas redeo: Quæ sit poeticæ utilitas: & qs finis in/
terrogas. Larga qdē nec inamœna forte nec inutilis respōdēdi materia: poterā si nō tibi sal/
tem uero satisfacere: & pauca tibi non ut intelligeres: sed quia quæsieras uerba ꝓijcere: sed
nō sinis: & more lymphatici festinās: quæstionē ipse tuā præcipitant̄ absoluis: alijs qdē plu/
ribꝰ & unctioribꝰ uerbis: Sed hac plane sētētia finē poeticæ statuēs ualde mirabilē: mulcē-
do fallere. Non sunt uates unguentarij: mulcere & fallere uestrum est: sed his satis supra re/
sponsum puto.

Q poesis sit necessaria: Ca. II.

Vo deinde: q̊ philosophꝰ noster ruit: poesim nō necessariā ꝓbat syllogismo terribi/ A
q li: pudet inserere: nihil ī meis litteris uelim tam friuolū inueniri. Verte eū tu q mul/
tis hūc mēsibꝰ fabricatus es: ꝓbabitq; cōtrariū. Malo tn̄ nihil īmutes: pficiasq; qđ
intēdis: hoc uolo: hinc tecū sentio ipsiq; tecū sentiūt poetæ. Quid enī aliud uult Flaccꝰ in ar
te poetica: clarissimis qdē uerbis: sed quæ tibi barbarica uideant̄: ideoq; illa nō inserui. Cæ
teꝝ ut in reipsa tecū sentio: sic in causis effectibusq; dissentio: nec solus ego: sed ueritas: neq;
enī ꝓpter causam quā tu putas: nō necessaria poesis est: neq; ex eo ꝙ nō necessariā fatemur
sequit̄ qđ tu putas. Locꝰ reqrere uidet̄: ut repetā eā quæ mihi ante multos ānos fuit cum
q̊dā dialectico sene Siculo: similē quæstionē grauissime qdē: sed tn̄ aliquāto tolerabiliꝰ de/
lyrāte. Ille enī stili cōscius scribere nō audebat: Tu ad omnē stulticiā ꝓmptꝰ ac præceps: au/
deres ipsum uerbis inuadere Ciceronē: aut ipsum scriptis lacerare Demosthenē: modo ali/
qd uideri posses: q̄uis imparia temptare certamina præruptæ temeritatis homullule nō ti/ B
meres. Abstinebat ille igit̄ scriptis: hoc saltē uerecūdiæ inerat: multa tn̄ ad uniꝰ amici mei au/

rem q̊tidie murmurabat:quæ ad me usq̧ huc ipsi⁹ amici calamo pferebant̃. Int̃ multa q̃/
dem hoc erat qđ ex te nūc audio:mīme necessariā poesim:qđ cū nemo præsētiū negasset:
cōclusit ille enthymemate claudicāte & rauco:ut illū ,prsus ex ꝟbis aut scholarē aut præce/
ptorē tuū suspicer:& ait:ergo ignobilis & indigna. Idē uel dicis certe uel cogitas:quid enim
aliud sibi uult operosa illa & futilis & ante mediū fessa deductio? Sed qđ uni fatuo dicitur
C sufficit dixisse m̃lt̃. O īsane igit̃:putas necessitas artiū nobilitatē arguat? Cōtra ē:alioqn no
bilissim⁹ artificū erit agricola:Sutor quoq̧ & pistor: & tu si mactare desieris ī precio eritis.
Absit:nulla uos necessitas in precio ponet:nulla faciet nō esse mœchanicos. Nescitis ꝙ ser/
uus domestic⁹ sæpe q̊ uilior:eo magis necessari⁹. Clibanari⁹ & lanista ꝗ̃ necessarij sunt:ꝗ̃
uiles? Citius philosophiæ scholis & militari cingulo:ꝗ̃ macello & balneis sit caritura plæ/
becula. Ite nūc dialectici senes:ex necessitate nobilitatē arguite:si uidet̃:nisi forte aliud senti
tis in reb⁹ uita sensu & rōne carentib⁹:temptate hic etiā si libet uestræ artis effectū. Asinus
magis est necessari⁹ ꝗ̃ leo:gallina ꝗ̃ aqla:ergo nobiliores? Ficuln⁹ magis necessaria ꝗ̃ lau
rus:mola ꝗ̃ iaspis:ergo nobiliores? Male cōcluditis:falsū dicitis:puerilit̃ loqmini:qđ na/
turæ uestræ & morib⁹ & studio cōuenit:nō ætati: idiotæ ,pcaces ī ore semp habetis Aristo/
telē(q credo)in ore uestro ꝗ̃ in inferno esse tristi⁹ ducat:& puto dexterā suā oderit:qua illa
scripsit:quæ paucis intellecta p ora multoꝝ ignorātiū uolitarēt. Ille certe uestrā cōclusiūcu/
lam nō ,pbabat:ubi ait:Mecessario res qdē oēs:dignior uero nulla:Locū nō signo:nā & fa/
mosissim⁹ locus est:& tu Aristotelicus insignis.

Q̃ poesis inter liberales artes recipienda sit:licet in earum numero non exprimatur: Ca. III.

A Vod uero poesim inter liberalia nō admittis:potes id qdem philosophiæ atq̧ artiū
q dñs iure tuo:sed te Homer⁹ ac Virgili⁹ precant̃:ut eos saltē a mœchanicis nō exclu
das:cū(qđ dissimulare nō potes)sis & ipse mœchanic⁹:hoc tantū refert ꝙ philoso/
phiam tuā esse tu dicis:mœchanicū te esse dicūt alij. An in ordine uestro poetas non recipis:
si eos etiā inde repuleris dur⁹ eris: Veꝝ ut omittā iocos: numera liberales artes:nunqd ibi
(nō dico medicinā quæ alibi habitat,& inter mœchanicas septa est)sed ipsum philosophiæ
nomē inuenies:sæpe inter magna nō poni:cuiusdā eximiæ magnitudinis argumentū ē? Da
bo tibi illustre exēplū ex historijs:Audires credo libenti⁹ fabellas:quas post cœnā ante fo/
cū de orco & lamijs audire soles:sed annis certe iam non puer si potes assuesce melioribus.
B Apud Titū Liuiū:Hānibal ipse uir ,pfecto in sua arte doctissim⁹:dū interrogat⁹ quos fuisse
belloꝝ duces omniū gentiū clarissimos extimaret:Alexādrū Macedoniæ regē primo:Pyr/
rhū Epirotā secūdo:& (qđ ei⁹ de qua multa dixi fiducie nō supbie fuit)sese tertio noīasset:
Admonit⁹ cur Africanū a q̊ uictū eū esse cōstabat:præterisset: Ita certe respondet:ut appa/
reat eū nō obliuione uel inuidia:sed ad singularē laudē:inter magnos maximū siue int̃ ma/
ximos incompabilē siluisse:& Africanū e grege alioꝝ impatoꝝ (ut ipsi⁹ Liuij uerba ponā)
uelut inextimabilē secreuisse. De q̃ re multa dici possēt:sed intelligēti satis:nō intelligēti au/
tem nimis est dictum.

Q̃ poetica sit sciētia:licet uocabula tempore mutent̃: Ca. IIII.

A D oēs qdē eas nugas ad quas Aristotelē trahere uis inuitū:nō respōdeo. Pudet eni
a me tui nimis in ,ppatulo ignorātiā habes:sed fidētissime unū dicā:nescire te quid sit
tragœdia:aut qd de tetrametris in iambicos trāsijsse: cū tñ turpe sit docto uiro pro
ferre qđ nesciat:Redi ad cor:fateberis me ueꝝ dicere:hoc mihi satis ē dicas: sed in publico
me mentitū:scis tu te nihil hoꝝ intelligere:neq̧ hoc tibi ad crimē obijcerē: modo ne te tali/
bus implicādo & teipsum pderes:& ægros tuos occideres:q a te nō tragœdias nō tetrame
tra:nō iambicos exigūt:sed salutē quā si haberēt puto syllogisādo corrūpes. Quis eni sine
dolore capitis audiat qd ē qđ hinc arguis:dicis scientiā esse firmā & impmutabilē:nec mēti
ris:Et addis poeticā uti metris: & noīb⁹ quæ ,p tpe uariāt̃:hic infers cōsortio sciētiaꝝ siue ar
tiū excludendā. O idiota omniū tædiosissime quos unꝗ̃ audierim:qd hic cōtra poeticā sin/
gulare? Quæ sciētia sine uerbis: & in qb⁹ uerbis nō tantūdē usus pōt? An nō audisti ꝙ in
illa de q̃ iā loqmur arte poetica scriptū ē:Multa renascent̃ quæ iam cecidere cadentq̧:Quæ
nūc sunt in honore uocabula si uolet usus. Quē penes arbitriū est:& ius & norma loquen/
B di. Pauca exēpli causa ponēda sunt:nō tibi qdē ceruicose nescie:sed lectori. Romul⁹ Roma/
næ urbis cōditor quirin⁹ dictus est. Cur? Quia hasta in prælijs utebat̃:quæ Sabinoꝝ lin/
gua quiris dicit̃. Cæsar August⁹ cū supremo uitæ tpe statua eius fulmine disiecta esset: in

qua ſcriptū erat: Cæſar: & prima littera cecidiſſet: remanētibꝰ quattuor ſequētibꝰ: cōſuluit
haruſpices qd ſperandū ſibi: Illi aūt dixerūt: centū diebꝰ uictuꝝ & nō ampliꝰ: qđ ea littera
ſignificaret quā fulmē excuſſerat. Ipſum uero poſt mortē in deoꝝ numeꝝ referēdū: Id ſigni
ficare qđ remāſerat: qm̄ lingua tuſcoꝝ: æſar deus diceret. Percurre nunc Tuſciā ac Sabinā:
quære oſtiatim: qd eſt æſar: qd eſt quiris: Arabice te locutū credēt. Mille ſunt talia: quæ ſci
ens ſileo: Omniū una ratio eſt. Mutant uerba: manēt res in qbꝰ ſcientiæ fundatæ ſunt. Sed
Ariſtoteles græcꝰ hō mutationē poetaꝝ forte ſuoꝝ aliquā reprehēdebat: q̄lia multa hodie
uidemꝰ in theologis noſtris. Hæc aūt apud latinos poetas mutatio nulla eſt: Quis enī no/
ſtroꝝ a Virgilij calle deſciuit: niſi fortaſſe Statiꝰ Pampiniꝰ: q Thebaide ſuæ īperat ut Virgi/ C
lianā æneidē ſeq̄t & ueſtigia ſemꝑ adoret. Legē miſer & relege locū illū Ariſtotelicū tertio
rhetorice: unde male tornatū ſyllogiſmū elicis: neq; hoc aut illud uerbū excerpaſ: nihil intel
ligens ut uidearis Ariſtotelē legiſſe. Sed totū locū excute: inuenies ſi tn̄ intelliges: hominē il/
lū ardētis ingenij: & cōplecti oīa cupientē: de eloquētia oratoria & poetica: & qd int̄ eas in/
terſit: & de his quæ utriq; uitāda ſūt: & utriuſq; uitijſ atq; defectibꝰ more ſuo multa diſſeru/
iſſe. De his aūt quæ tu ſomnias: nihil penitꝰ cogitaſſe: unde cōcludēs ait: Manifeſtū eſt ꝙ nō
oīa quæcūq; de elocutiōe dicere eſt: ꝓtractandū nobiſ eſt: Sed quæcūq; de tali q̄lē dicimus:
hoc eſt de oratoria: de hac enim in rhetoricis agitur. Et ſequitur ratio: De illa autem inquit
dictum eſt in his quæ de poetica.

Q; præſtantiſſimi uiri poeticæ uacauerint: deq; laude ueræ philoſophiæ: ac poetis ſcænicis: quare etiā boni philoſophi rari ſint: Ca. V.

B Ariſtotele deſertꝰ rurſus ad Boetiū fugis: relatiuorūq; ope ſubniteris. Qđ ita ri/
a diculū eſt: ut mihi iā nō magis ebriꝰ q̄ phreneticꝰ uidearis. Quo enī tua hæc impti/ A
nēs & abſurda relatio: ubi undiq; uictꝰ ac cōſternatꝰ animo & oblitꝰ tui: qs nō riſu
pereat? Ad inimicū tandē fugiēs: mīme latinis qdē aut cōgruis: ſed maternis atq; uulgaribꝰ
ꝟbis idiota rudiſſime Priſcianū in auxiliū tuū uocas. Magna ꝓfecto neceſſitas ē quæ cogit
ut ab hoſte etiā poſcas auxiliū. Sed certe poſt eā quā naufragi more palpitādo arripis rela/
tionem: longeq; poſt ſcænicas illas meretriculas: abire iuſſas: ueris inquit ſeu meis: hoc eſt
eſt philoſophicis muſis eū curandū ſanandūq; relinq̄te. Hoc eſt igit̄ qđ dicebā: qđ ꝙ extra
oīs relatiōis tuæ terminos ſedet: nulla ibi relatio: ſed penitꝰ diuerſa ſentētia eſt. Fruſtra te di/
gito occultas: Male tegit̄ oīs ignorātia: niſi inter indoctos. Hæc ne int̄ indoctos qdē bn̄ te/
git: Hāc enī qs nō grāmaticæ limē ingreſſus puer agnoſceret? Sed ei q philoſophiam tā te/
mere uiolauit: cur nō liceat inceſtare grāmaticā? Verte teipſum q̊cūq; libet: Muſæ poetaꝝ
ſunt: qđ nemo quidem dubitat. At quod inſane non reſpicis: philoſophia ſuas illas muſas:
& earum merito ſuum dixit Euripidem: Lucanum quoq; familiarem ſuum non erubuit cō/ B
fiteri: quod niſi ita eſſet: nunq̄ Ariſtoteles paulo te minor philoſophus librum de poetica
ædidiſſet: quē ut auguror nō uidiſti: ut ſcio nō intellexiſti: nec ītelligere potuiſti. Nunq̄ aut
Homerum poetam Ariſtoteles idem expoſuiſſet: aut Cicero tranſtuliſſet: aut clari quidam
ſcriptores magnis illum philoſophis antepoſuiſſent: nunq̄ aut tragœdias Anneus Seneca
tanto ſtudio dictaſſet: aut Solon ille princeps græciæ ſapientum carminibus delectatus:
tam cupide poſt Athenis conditas leges & ætate iam prouecta fuiſſet poeticam executus:
Cui ſtudio ſi uacare tm̄ q̄tū inſtituerat in illa ciuilis diſſenſiōis intēperie licuiſſet: opinor ut
Timæi Platonici uerbis utar: nō minorē Heſiodo uel Homero futuꝝ fuiſſe. Nimis mł̄ta de
re certa: tibi licet inopinabili & ignota & in q̄ ꝑdi operā nō dubito: Veꝝ ego nō tibi ſed le/
ctori loquor: cui tam gratꝰ fieri cupio: q̄ moleſtꝰ tibi. Nihil ſane hoꝝ omniū neceſſariū erat
ſi uel ꝑ teipſum noſſes uel cape poſſes ab alio: quæ de hac ſcænica parte poeticæ dicuntur a
multis: & a meipſo iā in præcedētibꝰ tacta ſunt: quātū ue int̄ illā & heroicam interſit. Nec
enī negauerim ut in uino fæx: ut in oleo amurca: ſic in rebꝰ fere oībꝰ etiā incorporeis eſſe ſuā
fæcē. Itaq; & philoſophiæ quædā ſpēs: & philoſophi qdā uulgo habēt infames: ut Epicurꝰ
totꝰq; Epicureꝰ ille grex: Ariſtippū dico Hermacūq; & Metrodoꝝ & Hieronymū illū ſenē:
nō hūc q quartū int̄ doctores eccleſiæ locū tenet: Quin & ex illuſtrioribꝰ qdā in multis opti C
mo iure carpunt̄. Vnde Paulus apł̄s uerꝰ Chriſti philoſophꝰ: & poſt eū clariſſimꝰ eiꝰ int̄pres
Auguſtinꝰ: multiq; quos enumerare nō eſt neceſſe: philoſophiā laudatā ab alijs execrātur:
cū tn̄ nulla unq̄ philoſophia altior fuerit aut eſſe poſſit: q̄ quæ ducit ad ueꝝ: qua noſtri cæ
leſti munere potius q̄ humano ſtudio ante omnium philoſophorū uigilias ac labores emi/
nentiſſime floruerunt. Quid ergo? Quomodo hæc ſibijnuicem aduerſa connectimus: phi/
loſophiam a philoſopho reprobari? Laudatur philoſophia: ſed non omnis laudatur ue/

rax:fallax carpitur. Illa uero non eſt philoſophia ſi fallax eſt. Non inficior id quidem ſed
philoſophiæ nomen habet falſum: Quo ne quis nos forte ſeduceret:fideliſſimꝰ ac prouidē
tiſſimꝰ Paulus admonuit: Cauete inq̄t ne q̄s uos decipiat ꝑ philoſophiā & inanē ſeductio/
nē ſcd'm elemēta mūdi: Quē ſecutꝰ Auguſtinꝰ:cū in libro cæleſtis reipu blicæ nono:hæc ad
litterā ſcripſiſſet: Deinde inq̄t:ne quiſ oēs tales eſſe arbitraret:audit ab eodē ap̄lo dici de q̄/
buſdā:quia qd' notū eſt dei:manifeſtū eſt ī illis:deꝰ enī illis manifeſtauit: Inuiſibilia enī eiꝰ
a cōſtitutiōe mūdi:ꝑ ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciunt:ſempiterna quoq̃ uirtus eius
ac diuinitaſ. Itaq̃ cū ſæpe Auguſtinꝰ ipſe Paulū ſequēs: philoſophoꝶ ſcripta plena fallacia/
D rum ac deceptionū diceret:putas ne de oībꝰ loqueret? Abſit. Ibidē enī ſtatim Platonicū do/
gma cōmēdat: Et eodē libro octauo: ap̄lm ipſum inducit Athenīēſibus loquētē:cū rem ma
gnā de deo dixiſſet:& quæ a paucis poſſet intelligi:ꝙ in illo uiuimus: mouemur & ſumus:
adieciſſe & dixiſſe: ſicut & ueſtri q̄dā dixerūt:& tñ eorūdē rurſus Platonicoꝶ ſacrificia de/
teſtant:q̄m cognoſcētes deū:nō glorificauerūt aut gratias egerūt:ſed euanuerūt in cogita/
tionibꝰ ſuis:& obſcuratū eſt inſipiēs cor eoꝶ:dicētes enī ſe eſſe ſapiētes:ſtulti facti ſūt:& im/
mutauerūt gloriā incorruptibilis dei in ſimilitudinē imaginis corruptibilis hominis:& uo/
lucrū & q̄drupedū & ſerpentū. Quorſum hæc? Vt uideas philoſophiæ totius partē unicam
laudari:eamq̃ nō integrā neq̃ tam ferocit inſultes. Ad hāc enī formā: & cætera redigunt.
Sed ut omiſſis alijs cœptū ſequar:In ultimo agmine poetaꝶ quidā ſūt: quos ſcænicos uo/
cant:ad quos ꝑtinet illud Boetij: & quicq̄d a quolibet cōtra poetas uere dicit: Et hi quidē
ipſos int poetas contemnunt: Qui quales eſſent: Plato ipſe declarauit in ſua republica: q̄n
E eos cēſuit urbe pellēdos. Vt em̄ cōſtet nō de oībꝰ eū ſenſiſſe:ſed de ſcænicis tm̄:ipſius Plato/
nis ratio audiēda eſt ab Auguſtino poſita:quia ſcilicet ludos ſcænicos indignos deoꝶ ma/
ieſtate ac bonitate cēſebat. In q̄ multos ſui tp̄is notauit eius generis poetas. Ita enī fere acci/
dit ut uilia quælibet multa ſint: Id tñ Platonis iudiciū:nō modo heroicis atq̃ alijs nil no/
cebat: Immo uero multū proderat:q̄m uelut excuſſor poeticā ingreſſus in areā:ualido uer/
bi flabro grana diſcreuit a paleis. Q̄n aūt Homerꝰ apud illos: q̄n Virgilius apud nos: aut
alij illuſtres ſcænicis ludis operā dederūt? Profecto nunq̃: ſed de uirtutibꝰ: de naturis ho/
minū ac reꝶ omniū atq̃ oīno de ꝑfectiōe humana ſtilo mirabili & quē fruſtra tibi aperire
moliar tractauerūt. Nec tñ nihil in hiſipſis reprehēſibile dixerim: Quippe cū & in philoſo/
phoꝶ principibꝰ multa uideā reprehēſa iuſtiſſime: hæc ſane non artis ſed ingenij culpa eſt.
Quis igit neſcit aut q̄s negat quoſdā:ut philoſophoꝶ: ſic & poetaꝶ in cogitatiōibꝰ euanu/
iſſe? Aut q̄s miret ante ueritatis aduentū licuiſſe aliq̄d errori: cū poſt agnitā ueritatē: qui/
dam quoq̃ catholici magni uiri ita deuiarint:ut ipſa ueritas unq̃ acrius oppugnata nō fue
F rit q̃ ab eis fuit? Solet hoc interdū acutioribꝰ ingenijs euenire:ut dū penetrare uolūt ſuꝑua
cua nimiū:illud acumē ī medio conamīe retūdat atq̃ ita ul' neceſſaria nō attīgat. Si q̄s aūt
ueritatis amicus:ſine q̄ nihil ueꝶ dici poteſt:q̄m ut ait Auguſtinꝰ:omne ueꝶ a ueritate ueꝶ
eſt. Si q̄s ergo talis pio inſtigatꝰ affectu:ad ipſius ueritatis ornatū:muſaꝶ præſidio niteret:
& uel ſtilo clariſſimo Chriſti uitā uel ſacrū aliud uel ꝓphanū etiā:modo nō uetitū celebra/
ret:qd' noſtroꝶ q̄dā fecerūt: q̃uis præter legē carminis nullo poetico artificio uſi ſint: quiſ
putas id meliꝰ poſſet implere? Reſpōde uir doctiſſime oro te:& q̄d ſis reſponſurꝰ examina:
An poeta talis q̄lem tibi deſcribo:& qualē eſſe poſſe:& forſitan eſſe non eſt incredibile: An
Hippocrates ipſe ſi uiueret:uel medicoꝶ unꝰ q de urinis ſemꝑ nō ſuꝑficietenꝰ ut tu:ſed ꝓfū
diſſime diſputaſſet:puto nemo eſt:niſi oīno depuduit qui in reſpondēdo hæreat? Noli ergo
cōtemnere in alijs qd' aſſeq nō potes:q miſerrimæ impudētiæ mos eſt: Sed uenerare poti/
us & mirare: nō tā ſciētificos aut ſcientiā ipſam q̃ ſciētiæ largitorē:q dona ſua diſtribuit ut
libet:& his q̄dē dedit numero:his aūt ſingularitate præcellere. Gloriare ſi placet:neq̃ enim
G obluctor:& magis neceſſarios & plures eſſe medicos q̃ poetas. Cōtra illi glorient: & minꝰ
neceſſarios & pauciores eſſe poetas q̃ medicos: Quinetiā nulliꝰ generis ingenioꝶ tantam
ſemꝑ fuiſſe raritatē:q̃ta poetaꝶ excellentiū fuit:præter oratores ſolos:q ex omībus ſæculis
pauciſſimi numerant. De qua re ī Oratore Ciceronis clariſſime diſputatū eſt. Illud ī poeti/
ca ſingulare:ꝙ cū in cūctis artibꝰ mediocritas admittat:in hac una ſecus eſt: Q̄m ut elegā/
ter ait Flaccus: Mediocribꝰ eſſe poetis: Nō hoīes:nō dij:nō cōceſſere colūnæ:quæ meo iudi
cio nō ultima raritatis poeticæ ratio eſſe poteſt. Tibi uero cū primū turba hominū & neceſ/
ſitate artificij gloriari cœperis:illd' occurrat: Multis q̄dem ſed ante alios agricolis ī hac glo/
ria cedendū. Illi uos utroq̃ ſuperant. Nolo aūt indigneris ꝙ uos & agricolas iuxta pono:
H Fecit idē Ariſtoteleſ. Nō ex duobꝰ medicꝭ fit cōmutatio inq̄t:ſed ex medico & agricola. Au/

di ut tanꝗ paria ꝟbis æquat. Tacitꝰ credo hæc ꝓpť reuerētiā Ariſtotelis paſſus ſis: Illud im/
patientiꝰ feres: ſi ad propoſitū reuerſus: cœpta peregero: & tñ loqui oportet. Vrget enī ueri/
tas calamū reluctantem: nec ſtomachari conuenit: ſi de philoſophis ac poetis dicta: ad mœ/
chanicos traham. Habēt igiť & mœchanici fæcem ſuā. Quæ nam uero ea fæx eſt? Clama/
bis ad ſydera: dicā tamē: Tu es fæx ipſa mœchanicoꝝ. Vis hoc ſtatim ſine ambagibꝰ ꝓbē?
In fundo es: in imo iaces. Is proprius fæcis eſt locus. Numera mœchanicos: nullū ſub te ni/
ſi theatricū uidebis. Nec tamen ideo ſicut præceps oris tui nobiliſſimis artibus inſultat au/ I
dacia: ſic ego ꝙuis humilibꝰ inſulto. Scio enī neceſſitates hominū multiplices & graues:
ut non imerito propheta idem & rex clamet ad dñm: De neceſſitatibꝰ meis erue me: & un/
decunq; neceſſitatibꝰ noſtris ueniens auxilium a deo eſt. Cuius dona gratanter reuerenťq;
ſuſcipi debere qs neſciat? Siue ergo ille nobis per ſeipſum ſanitatē dederit: ſiue ad id exper/
tus medicus: ſiue herbaꝝ conſcia tremula anus acceſſerit: & ars & arte quæſita uel ſeruata
ſanitas munera dei ſunt. Itaq; cōtra medicinā nihil oīno qđ millies dixi: & adhuc ut uideo
nō ſufficit. Si qd aūt cōtra medicos locutꝰ uideor: clamo: & cupio me ſtudioſum omne ge/
nus audiat: contra te tantū tuiq; ſimiles dictum eſt: diceturq; qđ reſtat.

Qꝛ inuidia non ſit inter poetas: & ꝙ obſcurus ſtilus in eis non ſit reprehenſibilis: Ca. VI.

Vpereſt ut illi calūniæ reſpondeā: qua obſcuris delectari arguor: quaſi noticiā rerū
uulgo inuidens debilioris īgenij: ad qđ illud etiam affers: Deos humano generi in/ A
uidere a poetis ſcriptū eſſe: ſed ab Ariſtotele reprehenſum. Ego quidē ut ꝓ meipſo
loquar: nil cuiꝗ ꝓrſus inuideo: magiſq; uereor ne alienꝰ mihi liuor officiat: ꝙ ne me meus
inficiat. Sed ſub meo noīe: notaſti forſan inuidiā poetaꝝ. Eo enī ſpectat qđ de deoꝝ inui/
dia dixiſti: tanꝗ mīme mirū ſit: inter eos præcipue regnare illam: qui eam uſq; ad ſuperos
extulerunt. Qua in re morem tuū non deſerēs: multū a ueritate diſcedis: Nuſꝗ fere uel mi/
nus inuidiæ: uel innocētiæ magis: uel amicitiæ tantundē. Nō capit hic locus poetaꝝ uitas.
Quāta Virgilij ītegritas? Quæ nā Statij urbanitas? Quæ faceties Naſonis? Quæ fides En/
nij? Quæ Pacuuij grauitas? Quis Vari cādor? Quæ Flacci diſcretio? Quæ Perſij pietas?
Quæ modeſtia Lucani? Quæ libertas atq; cōſtātia Iuuenalis. Longū ē ſingulos attingere:
nec oportet: Et ſileo græcos: ſileo multos e principibꝰ noſtris huic ſtudio deditos: Atq; im/
primis pierij ſpūs Auguſtū: quo nil clarius in tēpalis imperij ſolio ſol uidit: Hic mihi qs
audeat noīare inuidiā? Aut in tam altos animos tātorūq; hominū ſplendorē: iners & ne/
buloſus liuor tēptet aſcēdere? Qꝛ ſi forte ſtilus inſuetus uideať occultior: nō ea inuidia eſt:
ſed intētioris animi ſtimulus: & exercitij nobilioris occaſio. Quid uero philoſophi? An nō B
Ariſtoteles: & qui luculentiſſimꝰ omniū habeť Plato ipſe loqui poſſet apertiꝰ: ut ſileam re/
liquos atq; ante oēs Heraclitū qui agnomen ab obſcuritate ſortitꝰ eſt? Quid ſermo ipſe di/
uinus: quē & ſi ualde oderis: tñ aperte calūniari ꝓpter metū incendij nō audebis: ꝙ in mul/
tis obſcurus atq; perplexus eſt: cum ꝓlatus ſit ab eo ſpū: qui hoīes ipſos mundūq; creaue/
rat: ne dū ſi uellet & uerba noua reꝑire & repertis clarioribꝰ uti poſſet? Certe Auguſtinꝰ in/
genio illo ſuo quo ſe & multaꝝ artiū noticiā: & quæcūq; de decē cathegorijs philoſophi tra/
dunt: ſine magiſtro ꝑcepiſſe gloriať: Eſaiæ principiū fateť intelligere nequiuiſſe. Vnde autē
hoc niſi forte ſpiritū ipſum ſanctū inuidiſſe dicas: & nō potiꝰ ꝓuidiſſe legētibꝰ? De qua ob/
ſcuritate loquēs Auguſtinꝰ idem libro de ciuitate dei. xj. Diuini inquit ſermonis obſcuritas
etiā ad hoc eſt utilis: ꝙ plures ſentētias ueritatis parit: & in lucē noticiæ ꝓducit: dum alius
eum ſic: alius ſic intelligit. Idem in pſalmo centeſimo uiceſimoſexto. Ideo enī inqt forte ob/
ſcurius poſitū eſt: ut multos intellectus generet & ditiores diſcedāt hoīes: qui clauſum inue/ C
nerūt qđ multis modis apeririť: ꝙ ſi uno modo apertū īuenirēt. Idem in pſalmo cēteſimo
quadrageſimoſexto: de ſcripturis ſacris agens: Peruerſum hic inquit nihil eſt: obſcurū autē
aliqd eſt: non ut tibi negeť: ſed ut exerceat acceptuꝝ. Et poſt pauca: Noli ait recalcitrare ad/
uerſus obſcura: & dicere: meliꝰ diceret ſi ſic diceret: quō enī tu potes ſic dicere aut iudicare
quō dici expediat? Quē ſecutꝰ Gregoriꝰ ſuꝑ Eçechielem: Magnæ inquit utilitatis eſt obſcu/
ritas eloquioꝝ dei: quia exercet ſenſum ut fatigatiōe dilateť: & exercitatꝰ capiat qđ capere
nō poſſet ocioſus. Habet ꝙꝫ adhuc maiꝰ aliqd: quia ſcripturæ ſacræ ītelligētia: ſi cūctis eſſet
aperta uileſceret: ſed ī quibuſdā locis obſcurioribꝰ: tāto maiori dulcedine īuēta reficit: ꝙto
maiori labore caſtigat animū quæſita. Non ſequor omnia quæ ab illo & ab alijs in hāc ſen/

tentiam ſcripta ſunt. Quæ ſi de ſcripturis illis recte dicunť quæ ſũt oĩbus præpoſitæ: quãto
rectius de illis quæ pauciſſimis? Apud poetas igiť O nimiũ rudis ſtili maieſtas retinetur ac
dignitas: nec capere uolentibus inuideť: ſed dulci labore propoſito: delectationi ſimul me/
moriæqꝫ conſulitur. Chariora ſunt enim quæ difficultate quæſiuimꝰ accuratiuſqꝫ ſeruan/
D tur: & non capacibus prouidetur: dum ne fruſtra ſe atterant: ipſa rerum facie ſi ſapiunt a li/
mine deterreanť. Vnde fit ut hinc repulſi: alias uias teneãt: præſertim poſtq̃ numerare cœ/
perint: & hic quidem oblectationẽ animi: claritatem nominis: lucri nihil aſpexerint: Nec eſt
enim omniũ ſtudia iſta ſectari: ſed eorum tantum quibus & ingeniũ & natura & rerum ui/
tæ neceſſariaꝝ uel fortuna ſufficiẽtiã dederit uel contemptum uirtus. Itaqꝫ alter ad agricul/
turam: alter ad nauigationẽ: alter ad medicinam tranſit: Nam quid exempli cauſa euentu/
rum putas: ſi caput illud ubi habitat ingenium tuũ: ſeſe ad poeticam applicuiſſet? Quantã
imprimis ægeſtatem? (Nihil enim hic uenale: nullus fraudibꝰ locus) Quot deinde paſſuꝝ
fuiſſe ludibria? Quot comitum iocos priuſq̃ cuius uxor eſſet Aeneas apud Virgilium di/
diciſſet? Hæc ẽ quidem uera rei ratio: nõ quia latere expedit de quo ruinoſum & undiqꝫ fa/
tiſcentem ſyllogiſmum extruis: ſed quia nullum fallere: paucis placere propoſitũ eſt: pauci
autem docti. Vis uidere ita eſſe ut dico: nempe tũ demũ auctor in precio eſt: cũ amœnis ex
E latebris: dulcis ſenſus eruperit. Nec eſt dubiũ nullam aliam ob cauſam tibi tuiqꝫ ſimilibꝰ
odioſam eſſe poeticam: niſi quia uobis inacceſſibilis & ignota eſt. Qđ fateor: in lucro poni
mus: nõ in damno. Noli igitur reprobare ſtilum ingenio peruiũ: memoriæ habilem: ignorã
tiæqꝫ terribilem: Nam & ſanctum canibus dare: & ante porcos proijcere margaritas: diui/
no etiam eloquio prohibemur. Sane illa quã memoras poetica deorum inuidia: altioris cu
iuſdam ſecretioriſqꝫ myſterij eſt q̃ putas: Neqꝫ ſolũ inuidiæ deorum: ſed fraudes: bella: libi/
dines apud poetas ſũt. Viciſti cauillator acutiſſime: plus confiteor q̃ accuſes. Sed cum di/
caris animal rationale mortale: q̃uis alterum tantum ſis: ſi placet quærẽda reꝝ ratio eſt.

De antiquitate poetarum: & quare non palam pluralitatem deoꝝ redargue rint: qꝙ eoꝝ error ſit communis cum philoſophis: Ca. VII.

PRimos nempe theologos apud gentes fuiſſe poetas: & philoſophoꝝ maximi teſtan
A tur: & ſanctorum confirmat auctoritas: & ipſum ſi neſcis: poetæ nomen indicat. In
quibꝰ maxime nobilitatus Orpheus. Cuius decimooctauo ciuitatis æternæ libro
Auguſtinus meminit. At nequerũt quo deſtinauerãt peruenire. Dicet aliquis: fatebor: Nã
perfecta cognitio ueri dei non humani ſtudij: ſed cœleſtis eſt gratiæ: laudandus tum animꝰ
ſtudioſiſſimoꝝ hominũ: qui certe quibus poterant uijs ad optatam ueri celſitudinẽ anhela/
bant: adeo ut ipſos quoqꝫ philoſophos in hac tanta & tam neceſſaria inquiſitione præcede/
rent. Credibile eſt etiã hos ardẽtiſſimos inqſitores ueri: ad id ſaltẽ ꝑueniſſe q̃ humano ꝑue/
niri poterat ingenio: ut ſcđm illud Apoſtoli ſupra relatum: per ea quæ facta ſũt: inuiſibili/
bus intellectis atqꝫ conſpectis: primæ cauſæ & unius dei qualemcũqꝫ noticiam ſortirentur:
Atqꝫ ita deinceps omnibus modis id egiſſe: ut quod publice non audebant: eo qꝙ nondum
B uiua ueritas terris illuxerat: clam ſuaderent falſos deos eſſe: quos illuſa plæbs coleret: Qđ
& philoſophos poſtea feciſſe in libro ueræ religionis oſtendiť. Quis enĩ niſi amens: adulte/
ros aut fallaces uenerareť deos? Aut quis penitus crederet deos eſſe: quorum ea flagicia au
diret: quæ nec in hominibus tolerabilia iudicaret? Cui præterea dubium eſſe poſſet: qn pec
cata quæ humanitatẽ ipſam hominibus ereptura eſſent: eadẽ multo magis dijs talibꝰ præ/
riperent deitatem? Belligerantes deos inuicem Homerus & Virgilius fecerunt: propter qđ
Athenis Homerum pro inſano habitum Cornelius nepos refert. Credo nimirũ apud uul/
gus: docti autem intelligũt: ſi plures ſunt dij: & diſcordare illos: & bella inter eos eſſe poſſe:
& neceſſe eſſe ut altero uictore alter uictus: atqꝫ ita nec ſit immortalis nec omnipotens: cõſe/
quenterqꝫ ne deus quidem. Vnũ eſſe igitur deum & non plures: uulgus autem falli. Et ſi qs
interroget: cur non potius palam uulgi ueſaniam increparent? Poſſum cum Auguſtino re/
ſpondere: qꝙ utrum timore: an aliqua cognitione tempoꝝ fecerunt: Iudicare non eſt meum:
Ego tamen & ſi ſola timoris cauſa fuerit: non mirabor cum uideam Chriſti quoqꝫ tempori
bus ante ſanctiſpiritus infuſionem: ipſos etiam apoſtolos timuiſſe. Enĩuero qđ a te de in/
uidia deorum dicitur: eodem quo cætera referendũ eſt. Nec mirari cõueniet memorantem
illud pſalmiſtæ: Omnes dij gentium dæmonia: Et quod ſcriptum eſt: Inuidia diaboli mors
C introijt in orbem terrarum. Quænam igitur admiratio eſt iſta: Inuidiſſe deos qui nunq̃ fu

ne inuidia fuerunt? Quæ nam uero præterea poetarum culpa: rem ueram si intelligatur salu-
bremq; narrãtium? Aut quæ nam Aristotelica illa reprehensio: si tamẽ ita est? Neq; enim
mihi nunc aut eius loci memoria recens: aut inter hos mõtes liber ipse metaphysic⁹ est præ-
sens. Quomodo autem consentaneum sit uel poetas in hac linguæ libertate reprehendere:
uel deorum inuidiam excusare: in eo libro præsertim in quo principatuũ pluralitate dam-
nata: unus omniũ princeps asseritur: non uideo: sed adducor ut credam te locum illum nõ D
melius intellexisse ꝙ reliqua. Hoc ego nũc de poetis antiquis opinabile uerisimillimũq; ꝓ-
tulerim: Qui si unũ deum crediderunt: hoc ne in illis accusas si unũ credentes plures nomi-
nauerunt seu etiam coluerunt: habes plane quod accuses: Nec ego quidem illos excuso: sed
cõmune cum philosophis crimen dico: quod ut audisti: publici iudicij metus leuat: qui fir-
missima etiam interdum corda concussit. Vere autem plures deos tanta ingenia credidisse
nunꝙ mihi persuadebit. Sed esto: crediderint: errauerint (nihil est enĩ quod disceptator in-
doctus & pertinax nõ præsumat) non id certe poeticum: sed humanũ fuerit: temporũq; cri-
men uel ingenij: non artis: ut dictum est: neq; qd' alio tempore atq; alio ingenio & amplio-
ri gratia: poetam esse pium disertumq; ꝓhibeat.

Q; poetarum lectio iuuenibus sit fructifera: & quomodo auctor senex a lectione illorum cessauerit: non ꝙ pœnituerit sed quia suæ ætati superuacuum: & melioribus studijs se implicuerit: Ca. VIII.

Ed non ego poetas aduersus fragilem & inermem hostem dum defendere uideor of-
f fendo: Risus & silentium & contemptus poterant aduersus tua tela sufficere: nullis A
opus erat uerbis. Sed tacere non potui: ne ipse tecũ forsan in aliq cloaca uiderer. Id
enim tibi Capitolij instar est: inter egri uentris crepit⁹ raucasq; pelues: hæ tuæ tubæ sunt:
hic plaudẽtis conclamantisq; fauor exercitus: uelut de musarum ruina & sacrorũ studiorũ
excidio triumphares. Ne respondeas stulto iuxta stulticiam suã: ne efficiaris similis ei. Hoc
cum sapiens dixisset: statim addidit: Responde stulto iuxta stulticiam suam: ne sibi sapiens
esse uideatur. Primũ me parumper tacitum tenuit: secũdũ coegit ut loquerer: frustra quidẽ
ut puto. Si enim desieris tibi sapiẽs uideri: incipies quod impossibile arbitror: esse forte nõ
stultus: Doctus fieri nõ potest: nisi qui se nouerit atq; oderit ignorantem: Defectus proprij
cum dolore noticia principium est profectus: Et ad hos quidem sermones: non famæ pro-
priæ periculum: non mei nominis offensa (ꝗuis grauis) tantum me fateor accendit: ꝗtum
hinc ueri çelus: hinc tuæ loquacitatis inflammauit indignitas. Quãtũ enim ego tangebar:
quicquid in poetas inuectus eras: poteram ut dixi dissimulando transire: nam nec mihi poe- B
tæ nomẽ arrogo: qd' scio quibusdam magnis uiris multo studio non potuisse contingere:
ꝗuis si forte mihi ultro cotigerit: non respuam: & ad id me olim iuueniliter aspirasse nõ ne-
gem. Nec conuitijs tuis præsens hodiernæ lectionis meæ studium tãgebat: Poteram ut aiũt
de calumnia iurare: me poetarum libros ante hoc septenniũ clausisse: ita ut eos inde nõ lege-
rim: non ꝙ legisse pœniteat: sed quia legere iam quasi superuacuũ uidetur. Legi eos dũ tulit
ætas: & ita mihi medullitus sunt infixi ut ne diuelli qdem possint & si uelim. Ac ne me glo-
riari iterum grauiter feras: nõ ea laus memoriæ sed ætatis est. Tener admodum illos edidi-
ci: expertusq; sum omnium fere quæ in uestibulo ciuitatis dei de Virgilio loquens Augu-
stinus: Quem propterea (inquit) paruuli legunt: ut uidelicet poeta magnus omniumq;
clarissimus atq; optimus teneris ebibitus annis: nõ facile obliuione possit aboleri: Scd'm il-
lud Horatij: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu. Accedit ꝙ in eisdẽ stu-
dijs agere senectutem: in quibus adolescentia acta est: mĩme mihi magnificũ uidetur: Matu-
ritas quædam ut pomorũ ut frugum: sic studiorũ ac mentiũ debet esse: eoq; magis: quo tur-
pior damnosiorq; multo est animorum acerbitas ꝗ pomorum. Si ergo poetas hodie nõ le- C
go: forsitan interroges quid agam? Solet enim stulticia alienæ uitæ curiosa esse: suæ negli-
gens. Respondebo tibi: præfatus: ne quod dicam superbiæ ascribas: Melior fieri studeo si
possum: Et quia impotentiam meam noui: posco auxilium de cœlo: & in sacris litteris de-
lector. Quæ si Victorino pagano homini iam seni: deo per illas alloquẽte: pectusq; durissi-
mum molliente: ueram infuderunt fidem: Cur mihi christiano homini non possunt ueræ
fidei firmitatem & opera & amorem uitæ fœlicioris infũdere? Quæris quid agã? Nitor nõ
sine multo labore præteriti temporis errata corrigere: quod si mihi cõtigerit: fœlix ero: Sed
adhuc fateor ab eo quo suspirat animus: longe absum. Quæris quid agam? Nõ poetas le-
go: Sed scribo quod legant qui post me nascentur: & raro plausore contentus: acies insano-

rum ſperno: Et ſi uotiue ſucceſſerit: quod ago: bene eſt: Alioquin uoluntas ipſa laudabiť.
Poſtremo ut aliud nihil agam: matureſcere ſaltem cupio ſi nondum forte maturij: Tu autē
puer centū annoꝝ maledict⁹ a deo: & elemētari⁹ ſenex: irriſus a Seneca: Ibi ſenectutem agis
ubi puericiā exegiſti: & fluxos nūc etiā ſyllogiſmos: filo marcente conglutinas: quos queat
anus quælibet temulēta cōfringere: qcqd uero aliud ꝗ puerile ſtamē redoluerit aduerſaris.

De eo ꝙ inepte iurgator libellos auctoris homelias uocet: Ca. IX.

i Taꝗ libellos meos homelias uocas: quaſi nomē infame meditat⁹: qđ ſanctiſſimis
tamē atꝗ doctiſſimis uiris placuiſſe notū eſt: At mīme mirandū: ſi quoꝝ act⁹ deſpi
cis: & uerba contēnis. Homelia porro græcæ originis nomē eſt: qđ latine dici pōt
ſermo ꝓlatus ad populū. Ego ſane ī his litteris ad populū nihil: ſed ad ignorantiā tuam lo/
quor: ſi quo pacto poſſem: nō dico illā tibi: ſed illi ſupbiā extorquere. Quis aūt quæſo per/
egrinæ linguæ a te nūc noticiā reqrebat: cū propriæ ſis ignarus? Sentis ut cauſam tuā ago:
quo ſcilicet inſolentē honeſti noīſ contemptū excuſet ignorātia. O ſemp ſcholaſtice littera/
tor: nunꝗ litterat⁹ aut magiſter: Quis enī litterat⁹ ita ſcriberet? Lege philoſophoꝝ libros:
uel interroga qui legerūt: quiſ unꝗ ſcribēdi morē hunc tenuit? Ineſt enī uerbis illoꝝ uis in/
gens ſyllogiſtica: ſyllogiſm⁹ nunꝗ aut perraro: quippe puericiā prætergreſſi loquunť ut ui
ri: Efficacior eſt aūt diſſimulata callide ꝗ inaniť oſtētata ſubtilitas. Sed & hic excuſator li/
cet irrequiſitus aſſum tibi. Illi enī ut ſe: tu autem loqueris ut te decet.

Qꝫ rhetorica nō ſit ſerua medicinæ: & ꝙ medic⁹ neꝗ rhetor neꝗ orator aut poeta ſit ſed parabolanus: Ca. X.

A e Cce iurgator improbe: extorſiſti ut nō tantū maledictis tuis: ſed etiā cogitatib⁹ re/
ſponderē. Quædā ſponte præterij: Miſereor enī tui: Nam qd ſupbo ignorāte miſe/
rius? Sed ne plane miſerear tu facis: Ita nanꝗ iactanter atꝗ faſtidioſe miſeria tua
abuteris: ut nulla tibi miſeratio debeať. Quō uero diſſimulē: aut qd illi faciā uanitati: qua
ꝓbare niteris: cui⁹ contrariū apparet ī teipſo: dūꝗ tu loq poteris: occultari nunꝗ poterit?
Quāta mœchanici temeritas? Rhetoricā ꝓrſus in ſeruitutem aſſeris: Iam nō caſtigādus: ſed
urendus es: nec uerbis ſed uerberib⁹ coercēdus. Nimis inſanis medice: Crede mihi: medico
eges. Mirū ꝙ medicoꝝ nullus eſt q curā tui ſuſcipiat: puto ſis oīb⁹ odioſus: teꝗ pditū ue/
lint oēs. Medicinæ inꝗ rhetoricā ſeruā facis: de medicina uiderim⁹. Certe ipſe rhetoricā in
tuā ſeruitutē aut amicitiā nunꝗ trahes. Quid aūt ꝓbes & qualiť: audiam⁹. Per medicinā
inquis & ethicam: docemur recte uiuere. Dij te perdant fugitiue: Male incipis: Medicinæ ni
hil eſt commune cum ethica: ſed multa contraria. Quid enim ad uiuendum recte medici/
na: niſi ꝗtū agricultura: forte etiā longe min⁹: Niſi putaſ male uixiſſe olim Romæ tot milia
uiroꝝ fortiū: p q̊s orbis terraꝝ domitus: uirt⁹ culta: uitia calcata ſūt: q tñ longū in æuū ſi/
ne medico uixerūt? Vixerūt fateor male: nō qa medic⁹ tpaliſ: ſed quia uiuificator ætern⁹ illiſ
defuit: Alioqn nulla genſ meli⁹: Vel niſi male uiuebat ꝟgo illa mirabilis quæ carnalem ſuo
corpori nunꝗ medicinam adhibuerat. Cur aūt quæſo medicinæ ethicam pmiſces? Tene te
B loco: neꝗ fines tuos exceſſeris: ꝗuis nec ethica præſtare poſſit recte uiuere: cū id potentioris
alteri⁹ dñiū ſit. Verū ea longior operoſiorꝗ diſputatio: nec ꝓpoſiti hui⁹ eſt. Proſequere igiť
ludū tuū: ita tñ ut deinceps ethicā nō moleſtes: ſed memineris qd ſutori terminos ſuos exce
dēti reſpōdit pictoꝝ famoſiſſim⁹ Appelles: Age res tuas ut medic⁹. Per medicinā docemur
ais recte uiuere: nō ut cōgrue loqmur uel ornate. Sed poti⁹ cōgrue & ornate loquendi artes
diſcim⁹ ut uiuam⁹ recte. Sic nō medicina ad has artes referť: ſed hæc poti⁹ ad illā ſunt: hinc
cōcludis: ſeruæ igitur ei⁹ ſunt. O male digeſta cōcluſio. Sic iam longi⁹ feris ꝗ minat⁹ eras:
Neꝗ ſolum rhetorica: ſed oēs quotcūꝗ ſunt honeſtæ artes: ipſa q̊ꝫ philoſophia & theolo/
gia ſcientiarū omniū regina: tibi ſeruient mœchanice. Si hoc mihi ꝓbaueris ꝙ p medicinā
recte uiuere doceamur: oēs enī huc referunť: & omniū un⁹ eſt finis ultim⁹: nō dico ut præſtēt
recte uiuere: ſed ut ad recte uiuendū adiuuēt. Iure ergo illi ſeruiēt quæ id præſtat ad qđ oēs
reliquæ aſpirāt. Certe ego nūc riſu & uerecūdia impedior: ſyllogiſmū tibi tuo parē remitte/
re: quo ꝓbem te uiliſſimæ ſeruū rei: qđ urbani⁹ poſſum dicā. Si qđ alio ſpectat: & ad aliud
referť: & ꝓpter aliud eſt inuentū illi ſeruiat oportet: ut tu uis: Medicina aūt tua pecuniā ſpe/
ctat: & ad illā referť: & ꝓpter illā eſt: Cōclude dialectice: Ergo pecuniæ ſerua eſt: bñ tibi acci/
dit. Turpioris rei ſeruū te facere meditabar: pudor obſtitit. Sed o grauis argumētator quis
te talia docuit? Aſſumis falſa notorie: & ea de quib⁹ principaliť diſcordam⁹: qđ magnū in
argumētando uitiū eſt. Primū enī ut dixi: Medicina ad recte uiuendū nihil oīno: niſi ꝗtum

una mœchanicarꝫ corpi famulantiũ. Deinde qs illud diffiniuit int̃ nos de q̃ a principio liti/ C
gamꝰ:præt̃ enĩ qđ circa medicinã nobis ĩfinita dissentio ẽ:nõne aliꝰ scrupulus premit occul/
tior: Eqdẽ ut tibi plane cõcesserim:ꝙ medicina ars sit nobilissima:tuꝗ præclarꝰ medicꝰ:Illa
ut est mœchanicarꝫ penultima:sic omniũ prima artiũ. Tu ut nõ tãtũ ultimꝰ:sed hostis es:sic
medicorꝫ omniũ sis prĩceps:Liceat uobis passim cuiꝰlibet necessariæ artis obseqo uti:& cu/
ius utile obsequiũ fuerit:illa cõfestim uobis ancilla sit: quid futurꝫ arbitramur: Ancillabit̃
forsan astrologia quæ cœlestiũ corporꝫ noticia:terrenis aliquã corpusculis opẽ ferat. Ancil/
labit̃ musica: quæ ĩ hominũ pulsu forte nõ inutilit̃ dimẽsiões tporꝫ & interualla cõsideret:
Quæ res uobis quia necessaria esset posset:Ideo ꝓrsus incognita & neglecta ẽ. Illã appetitis
quã nec cõseq potestis:& si possetis deberetis nolle. Rhetores esse uultis ridẽte Tullio:Indi/
gnãte Demosthene:flẽte Hippocrate:pp̃lo pereũte. Ne enĩ in singulis ĩmorer:ad litis nostræ
sũmã uenio. Si oẽs inꝗ artes ꝗuis nobiles:ꝗuis ingenuas tuo humili & mercẽnario artifi/
cio seruas facis: eoipso ꝙ utiles aut necessariæ ꝓposito tuo sint: Idꝗ tibi nescio q̃ iure per/
mittit̃:nunꝗ ꝓfecto uel sic tibi rhetorica serua fiet: quã cõstat ad id q̃ te intẽdere oportet:
nõ modo nil ꝓdesse sed obesse ꝗ plurimũ. Quid enĩ ægro longa oratiõe est opꝰ:cui fere uer/
bũ omne molestũ est:nisi ut iubeat̃ bono aĩo esse:cureturꝗ artis ope si põt: An forsan apo/
thecarijs ꝑsuadere ꝓpositũ est:qbꝰ pene mat̃nis uerbis sũt dictãda remedia: Vnũ est:qm̃ fa/ D
ctũ tuũ ꝗ possũ excusare disposui: Vnũ est q̃ in te alicuiꝰ eloquẽtiæ studiũ excusem: si forte
defectꝰ tuos & medicinæ imperitiã:nõ dicã supplere sed tegere putas eloquentia: & cũ apte
ꝑemeris:ostẽdas culpã esse nõ tuã sed ægroti:sed astantiũ:sed naturæ. Si præterea in morte
manibꝰ tuis ascita uis sup̃stites cõsolari: Vtrũꝗ enĩ oratorꝫ & rhetorici opꝰ est fateor: Ac/
cusare excusare:cõsolari:irritare:placare animos:admouere lachrymas atꝗ cõprimere: ac/
cendere iras & extinguere:colorare factũ:auertere infamiã:trãsferre culpã:suscitare suspiti/
ones: Oratorꝫ ꝓprie sunt hæc: Medicorꝫ esse nõ nouerã. Sed si rhetorica tibi seruit:qcqd an/
cillæ tuæ ẽ: tuũ esse cõcedit̃. Oĩa hæc igit̃ tua sũt:& quæcũꝗ alia oratoribꝰ assignãt̃:plusꝗ
ꝑmittit̃ ꝗ putabã: Potes enĩ occidere:mirꝫ dictu:& quẽ occideris accusare. Sed qñ hodie ne/
scio quõ de accusatore factꝰ sum excusator tuꝰ: Quid te uetat hoc tãto & tã capaci ingenio
ut philosophũ & medicũ:sic oratorẽ esse:atꝗ actꝰ oratorios exercere cũ gloria: Nõne ita hõ
es tu:ut Cicero: Accusat ille Clodiũ ac Verrẽ:& ĩ Inuectiuis Catilinã:& in Philippicis ĩsec/
tat̃ Antoniũ: magnos uiros ac feroces ad ultionẽꝗ ꝓmptissimos: & molẽ m̃ltorꝫ criminũ
ac reipublicæ ruinã illis opponit: Tu defũctũ unũ nec loq ualẽtẽ:nec ulciscit̃ nõ fident̃ accu/
ses ꝙ se ipse necauerit: Excusat item Cicero capitaliũ rerꝫ reos Deiotharꝫ regẽ: Plantiũ: Quĩ/ E
tũ Ligariũ: Milonẽ: mille alios: Tibi cur teipsum nõ liceat excusare: Cõsolat̃ ille sese ĩ mor/
te unicæ charissimæꝗ filiæ: Tu ĩ illorꝫ morte de qbꝰ nihil ad te: cur nõ possis alios cõsolari:
Facile seipsum excusat quẽ nõ pudet: facile cõsolat̃ aliũ q nõ dolet: Et illud est certũ:ꝙ qsꝗ
ꝓmptiꝰ se ꝗ aliũ excusat: Cõtra aũt qsꝗ ꝓmptiꝰ aliũ cõsolat̃ ꝗ seipsũ. Si hæc ergo te mo/
uent: stude ĩ oratorꝫ libris: uelis esse rhetoricæ dominus: utilis ẽ tibi: necessaria est: totꝰ es: si/
ne illa nullus es: Quotidie enĩ facis q̃ & excusator tibi sit necessariꝰ: & cõsolator alteri. Sed
si es qđ ꝓfiteris: nõ excusator tui: nõ cõsolator aliorꝫ: ĩmo ꝟo medicꝰ: si nõ uulgi plausũ sed
ut debes ægroti tui respicis salutem: quo pergis: quid cogitas: quid agis: aut quid tibi
rei est extra terminos tuos longe: An non illud semper tibi conscientia ad aurem cordis im/
murmurat: Iste cũ quo ludis æger est: tu te medicũ dicis: Quid opꝰ est uerbis: Cura. Sem/
per dixi tibi medice: Rhetorica quã seruam tibi uis efficere: hostis est tua: postquam rheto/
res atꝗ poetæ esse uoluistis: medicos esse desijstis. Sed hæc mihi tecum uetus est querela:
cogita & recogita syllogismos tuos inanes: & uacuos ĩuenies. Non probant quod uolunt:
& si probarent: tibi dedecus: ægris tuis damnum ac periculũ probarent. Proba potiꝰ rhe/
toricam tibi incognitam ꝗ seruam. Sed ægros oculos lux serena præstringit: delectat uide/
ri qđ esse nec expedit nec licet. An aũt solidũ & uniuersalẽ syllogismũ recipis unius logica F
carentis: Siquidem sicut anima rationalis nisi rationem amiserit corpori suo imperat: cor/
pus autem illi seruit: Sic omnes artes propter animam inuentæ imperant propt̃ corpus in/
uentis: Illæ autem seruiunt: Constat autem liberales propter animam: mœchanicas pro/
pter corpus inuentas: Conclude dialectice: Ergo medicinæ rhetorica serua est: Habes me/
dice quod optabas. Sed an ego tecum ludo: cũ tu tamẽ sis iratus: & iocosa conclusio in cõ/
trarium cadat: Dimoueant̃ ambages: dicam clare qđ sentio: ꝗuis dentibus tuis fremas &
tabescas: & mihi fortassis anceps pharmacũ mineris. Expediret tibi: sed multo magis ægris

tuis ut mutus esses non orator. Et quod natura non fecit: faceret homo aliquis reipublicæ amicus: linguamq; præscinderet: sumpto forcipe de altari: linguam illam insulso uix ore uersatilem qua superbis: Tum demũ curare inciperes: nunc cogitas prædicare: & quicquid prædicas ĩ nihilum finit: Fallor ĩmo uero in tuam infamiam & in perniciem alienam: Certe nõ
G ad artis ignominiã: nec a casu: medicinam Virgilius mutã uocat. Sed quoniam muta debet esse non loquax: uos autem eo rem deduxistis impudentia uestra: ut de mutis parabolani dici merueritis: Hoc nomẽ iure ciuili uobis impositum nunq̃ cadet. Solebãt medici ueteres taciti curare: uos perorantes & altercantes & conclamãtes occiditis. Hæc medicina: hæc rhetorica uestra est: & cum nulla gens magis rhetoricis floribus nuda sit: nulla minus illis indigeat: tamen rhetorici & oratores & poetæ & philosophi & apostoli ac suscitatores corporum dici uultis: & penitus nihil estis nisi uerba ĩania nugæq; uolatiles. Olim quidem sine syllogismis curabant̃: & prope ut tu nunc falso gloriaris suscitabant̃ infirmi: Hinc arbitror fabulæ locus fuit Hippolytũ ab Aesculapio suscitatum: q͞ eum ab extremis efficax medicus & uelut a morte media reuocasset. Nunc quãta mutatio? Syllogiçantib⁹ uobis pere
H unt: qui sine uobis uiuere potuissent. Sæpe iam nequicq̃ dixi: curate: medemini: Eloquentiam his quorum est propria relinquite: uestra esse non potest. Et ut pro consilio consiliũ reddam tibi: sed aliquanto fidelius: Tu me iubes alienos fines irrumpere: Ego te ad tuos redire moneo. Tu mihi consulis ut mutato adhuc uitæ genere medicus fiam: rem neq; magnificam nec pene impossibilem: Ego tibi ne unquã rhetoricæ studeas ut tandẽ medicus esse incipias: quod diu te esse mentitus es. Tam decet ornatus medicum q̃ asellum phalere. Tibi sane ne hinc reprehendi posses: abunde prouisum est. Quisquis te disertum dixerit: Idem & nitidam suem & uolucrem testudinem: & candidum coruum dicat. In te ergo non facundia sed facundiæ studium male olet: & facundiæ inimica loquacitas. De his loquebar: dum dixi non esse medici ornatum: Magis est mercatori necessarius: q̃uis nec ille rhetorice quidẽ studet: sed usu experientiam quærit ac ꝓmptitudinẽ colloquendi. Quã ob causam illud a te non sine certa ratione quæsieram: Cur non potius nauigationi rhetoricã subiecisses: si cogebas eam seruire mœchanicæ? Quem locum non intelligens (qui ignorantiũ mos est) nõ sine meo & multorum risu responsionem supuacuam diffinisti.

Francisci Petrarchæ Liber Inuectiuarum Tertius Explicit.

Sequitur Annotatio capitulorum Libri Quarti eiusdem.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi Liber Inuectiuarum in medicum obiurgantem Quartus Incipit.

De eo q͞ auctor fatet̃ se solitudinis amicũ: & an solitaria uita sit bona uel utilis: Ca. I.

A Ciens gratissimam mihi partem maledictoꝶ tuorum ad ultimum reseruaui: nõ quia tu quoq; ultimam posuisses: De ordine enim tuo: de ingenio: de stilo quid sentiam audisti: Sed ut prioribus exactis: in hac parte li
f centius ĩmorarer: palamq; omnibus fieret q̃ sis uirtutis amicus: q̃ cupidus litterarum qui mihi solitariam uitam uelut probrum aliquod obiectas: De qua quidem duo mei libri extant: quos quoniam ad te necp ueniisse nec peruenturos esse confido: neu pueniant uelim. De hocipso coꝛ gor aliq̃d hic etiã ignorãtiæ tuæ loq. Ita ne demẽs & excors: q̃s uituparare uis laudas? Nõ mi

ror quia & q̊s curare uis interficis:& puto q̊s interficere uelles efficeres ĩmortales. Tu mihi
ergo uesane & oĩs boni expers:inť aceruos iurgioꝝ etiam solitudinē exprobrasti. Fecisti op
time:ꝗuis pessima uoluntate. Libēter hoc crimen fateor: Sum solitudinis amicus. Talem
me genuit natura: Accessit cōsuetudo naturæ æmula: Accessit studiū & iugis cura. Magno
nisu animi semper incubui:ut quantū fieri posset:illa cōtemnerē: quæ te moribundū: mar/
cidum:semianimē in urbibus captum tenent. Solitarius sum fateor:ĩmo ꝓfiteor: & solita/
rium esse iuuat:uixq̃ ullam uitæ dulcedinē:urbano in strepitu ac fragore percipio. Addam B
qđ non postulas:uix de homine præsertim studioso bene extimo:qui nō si absq; intermis/
sione honesti officij datum sit:cupide interdū a ꝓcessis ciuiliū curarū in solitudinē uelut in
portum fugiat. Habes igitur qđ est accusatori maxime optandū(ut Cicero ait)confiten/
tem reum:neq̃ confitentē modo:sed sese nouoꝝ insuper criminū coaceruatione spontanea
deferentē. Sed expecta:noli uictoriæ læticia inflari. Sæpe ꝓbauit actor qđ nō ꝓbasse præ/
stabat:& facti uictor in iure succubuit. Probās me fatente ac fauente qđ intendis: Sed an
hinc in meū an in tuū caput redundet infamia: nondum ꝓbas. Proinde pædagogū tuū:se/
nex puer ut arcessas cōsulo. Multis hic tibi syllogismis claudicātib⁹ op⁹ ē:ut uel irrisor uitæ
solitariæ clarus sis:uel sectator obscurus. Incipe:aude:noli trepidare. Logicus es: Philoso/
phia tua est:Rhetorica tibi seruit:Et qđ omnes titulos tuos transcēdit: summ⁹ es medicus.
Confice ridiculū syliogismū:qui sæpe mortiferū poculū confecisti. Et si nescis meli⁹: Dic ita: C
Qđ naturæ aduersať malum sit necesse est:cum natura sit optima: Solitariæ autem uiuēs
naturæ aduersať:scđm quā politicū animal est homo: Mala igitur solitudo. Ad hæc cōstat
ꝙ carere bonis est miserum: multa uero in urbib⁹ bona esse certum est quibus solitari⁹ ca/
ret: Misera igiť solitudo. Adde si placet: Vt utilis est q multis prodest: sic inutilis qui nulli:
Habitator uero urbium uir bon⁹ multis prodest saltem exemplo: Solitudo autem seu san/
cta rusticitas nulli:nisi sibi prodest: teste Hieronymo: Inutilis ergo rustica solitudo. Vide
ut periculosum est cum stulto multum colloqui: Ecce iam sensim ipse ludens ad ineptias
tuas labor:& dum te æmulari studeo:prope tui similis factus sum. Sed quoniam ex perso/
na tua loquor: excusor: & fatebor ingenue:nulla arte: nullo studio simulare possem usq;
adeo stilum tuum:quin prima fronte discernerer: Ita mihi nescio quid terapenticum insibi/
las: Quod e rostris perorantem Tullium facile possit expellere. Syllogismos autem tibi te/
xui:ne a te texti pharmacum oleant stomachumq; subuertant. Cæterum hos ludos hasq;
tendiculas pueroꝝ: ridendo præterire magnificum: puerile dissoluere. Tamen quia cum
pueris pueriliter:& interdum quod nutrices solent:bleso ore loquendum est. Et hic parum/
per insistam.

An naturæ semper sit obsequendum uel interdum illi resistendum: & de uera solitudine & bona: Ca. II.

N naturæ semper obsequendū:an uero nōnunꝗ ualde etiam resistendū sit: nō hui⁹
a temporis est quæstio. Tu eam forte philosophoꝝ princeps in aliquo tuoꝝ uolumi/ A
nū uentilasti. Quem enim philosophiæ locum rear a tanto philosopho prætermis/
sum? Sed sit naturæ obsequendū: sitq; homo naturaliter animal politicū: nihil tamen po/
litiæ obesse solitudinem studiosoꝝ hominū(qui proculdubio rari sunt) sæpe etiam multū
ꝓdesse cōpertū est: plusq; uiꝝ unū solitariū cōferre reipublicæ ꝗ centū q latrinis aut taber/
nis aut lupanarib⁹ obuersenť. Neq; enĩ solitudinē loqmur cunctis hoĩbus infensam: qua/
lem Bellerophontis accepim⁹: qui uniuerso generi humano odium indixerat: aut Timo/
nis nescio cuius (obscurum enim nomen habet) qui ob id ꝙ omnem amicitiam sperneret
nullūq; diligeret: ab Atheniensibus lapidatus traditur. Non hanc solitudinem loquimur:
sed tranquillam & mitem:& ab hominū uitijs non ab humanitate semotam. Ecce nunc tu
per uicos ruis ac platæas:& quasi ad currendū nati simus:me in solitudine sedentem:inhu/
manum putas. Crede mihi (si placet) plures te q̊tidie impellunt: plures melioresq; me dili/
gunt. Et nisi gloriari tibi importune nimiū uidear:dicam quod multis est notum:tales ad B
me uisendum uiros in hanc solitudinem uenisse:& propter me unum hic cupide fuisse:tales
etiam misisse de longinquo ad cohortandū me:noscendumq; quid agerem: Qui te si ultro
illos adeas: ægre uisuri sint: nihil dicturi: modicum responsuri. Sed transeo ne te nimis affli/
gam: Hoc autem non est ut glorier: cum omnis honor in honorante sit:sed ut scias multos
ruris amatores etiam in urbibus charos esse: multos habitatores urbium: ipsis in quibus
habitant urbibus odiosos: Ita non aduersam solitudinem politiæ: meq; licet solitarium &

amare bonos noueris & ab illis non minus amari: ꝙ ſi cœno oblitus ac ſudore: & nunc
huc nũc illuc more tuo diſcurrẽs prehenſarẽ hoĩes: loquẽdo caput omniũ obtunderẽ: nullũ
dormire ſinerem: cũctis liminib⁹ inſultarẽ: & quẽ ſemel arripuiſſem: tenerem occiderẽqꝫ te-
nendo: ut ait Flaccus: non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

An ſolitaria uita careat ueris bonis: & an ſit affectanda: Ca. III.

A N eo quidẽ ꝙ bonis urbiũ carere ſolitarij uidenť: nolo queſtionẽ antiquiſſimã re-
i nouare: quæ inť Peripateticos ac Stoicos multis iam ſæculis fuit: eritqꝫ pſæcula. Il-
lis ſummũ: his ſolũ bonũ dicentib⁹ eſſe uirtutẽ. Quæ ſi uera ſentẽtia eſt: quib⁹ quã-
tiſqꝫ bonis careat ſolitaria uita: quiſqs uera bona urbiũ numerat ac metitur: intelliget. Sed
quia te poſt Ariſtotelẽ: tempe: ĩgenio etiã primũ & cũ additamẽto logicæ Peripateticũ ſcio:
cõcedam: nec de hocipſo nouiter litigãdũ ſit: eſſe præter uirtutẽ bona quib⁹ urbes abũdare
nõ negem: In quib⁹ fornicẽ: balnea: macellũ: mulſum: adipẽ: pulmentũ: & quæ ſunt ſimi-
lia numeratis. Verũ his carere apud uere realiterqꝫ philoſophãtes: nõ modo nõ miſeꝝ ſed
magna etiã ſolitariæ fœlicitatis occaſio eſt: ſimul ut cũ his ueſtris bonis & alijs careat urba-
nis malis. Et quæ nã ſunt iſta inquies? Quiſ cũcta dinumeret? Illis caruiſſe nõ eſt paꝝ: quæ
B ſi ad litterã intelligas: nõ mediocris quẽlibet fortunæ uirũ: ſed Dauid regẽ ex urbib⁹ in ſoli-
tudinẽ pepulerũt. Quæ nã uero hæc? Nempe iniqtas & cõtradictio in ciuitate: & labor in
medio ei⁹: & ĩiuſticia: & nõ deficiẽs de platæis ei⁹ uſura & dolus. Iam qđ ſequiť reſponſione
nõ eget: Sancta ruſticitas ſibi ſoli pdeſt: ſtudioſa aũt ſolitudo pdeſſe poſſe ꝙ plurimis non
negať: Et ipſe Hieronym⁹ qui hoc dixit: quãtũ ſolitudine delectatuſ: & quãtũ ibi mũdo uti-
lis fuerit: ſciũt omneſ. Sed quia non poſſunt omnes eſſe Hieronymi: & ſi magnũ nihil in ſo-
litudine geratur: tantũ ut uiuať innocue: uitenť incentiua libidinũ: quibus porticus ciuita-
tũ ac theatra flammeſcũt: parũ ne tibi forſitan uidetur? Apud me multo quidem optabili⁹
eſt ſolũ ſaluari: ꝙ perire cum multis.

Q ſolitudo multis uulgi uoluptatib⁹ careat: ſed abundet ſuis: quiete: liberta-te & ocio: & ꝙ plures eam affectarunt: quis etiam habitare in urbibus iure de-ſideret: Ca. IIII.

A Ed iam ſatis eſt: iã te ægrũ ægris tuis linquere meditor. Illi te cõficiẽt: tu illos. Caret
ſ ſolitudo multis uulgi uoluptatib⁹: ſed abũdat ſuis: quiete: libertate: ocio: ꝙuis uerũ
ſit qđ ait Anneus: Ociũ ſine litteris mors eſt: & uiui hoĩs ſepultura. Et pfecto ſoli-
tari⁹ idiota: niſi forte Chriſt⁹ ualde cõtinue ſecũ ſit: quãtolibet ſpacio terraꝝ: ſine ullis uincu-
lis uinct⁹ ẽ. Vnde nõ miror id tibi uitæ gen⁹ inuiſũ. Quid enĩ hic ageres: niſi numerare ho-
ras: & quærere qñ cœnatũ ſcđm regulas tuaſ: qñ cubitũ ires: Quẽ circũſcribere: ſeu cũ quo
clamare poſſes: null⁹ occurreret: tecũ loq neſcires. Id enĩ eſt hominũ paucoꝝ: & tñ his eiſdẽ
ĩ locis parua fateor: ſeu ueri⁹ nulla copia. Sed nõnullo nec paruo qdẽ amore litteraꝝ tã bñ
tamqꝫ prædulciť mihi eſt: ut ſi ſtatũ animi mei noſſes: putẽ te horã qua nat⁹ es: odio habitu-
rũ: quæ te in illã miſerã & infœlicẽ uitã piecit: & ppter pecuniæ paruæ ſpem p magnas ra-
pit anguſtiaſ. Quid ergo locutus es miſerabilis ſenex? Quid in me damnaſti? Amarũt ſoli-
tudinẽ patriarchæ: pphetæ: ſancti: philoſophi: poetæ: duces impatoreſqꝫ clariſſimi: Immo
uero ſolitudinẽ qs nõ amat: niſi q ſecũ eſſe nõ nouit? Odit ſolitudinẽ qſqs ĩ ſolitudine ſoluſ
eſt: timetqꝫ ociũ qſqs nil agit. Quãtũ uero habeat unde triſteť: q ut gaudeat turbã quærit:
B Plane miſer eſt q fœlicitatẽ ſperat a miſeris. O mẽdice dico medice: qui te naturæ cõſciũ phi-
loſophũ uocas: ſic ubi nã ſit uera fœlicitas didiciſti? Certo non opus eſt turbis cõfuſiſqꝫ cla-
moribus: nõ theatrico ſtrepitu: non uulgo inter miſerias plaudente: non quadrigis funda-
menta quaſſantib⁹: non cruento foro: non nidore fumantiũ popinarũ: & olentium acie co-
quoꝝ atqꝫ aromata tranſmarina terentiũ: quos uobis exceptiſ: neſcio an efficaciſſimos om-
niũ miniſtros mortis appellem. Nihil his omnibus eſt opus: Intus in anima eſt qđ fœlicem
& miſerũ facit. Hinc illud poeticũ digne laudatur: Nec te quæſieris extra. Conſtat autẽ ni-
hil melius eſſe animæ: ꝙ dum amotis obſtaculis: uitæqꝫ compedibus: in deum atqꝫ in ſeip-
ſam: libera tandem & expedita conuertitur. Eniuero id dum ſumus in terris: nuſꝙ melius
ꝙ in ſolitudine fieri poſſe: & ſi tu non capias: fatebuntur experti. Illud quoqꝫ Platonicũ ab
Auguſtino relatum & laudatum notiſſime uerum eſt: Non corporeis oculis (ut uerba etiã
ipſa ponam) ſed pura mente ueritatem uideri. Cui cum anima inhæſerit: eam beatam fieri
atqꝫ perfectam: ad quam pcipiendam nihil magis impedire ꝙ uitam libidinibus deditam.

Quæ sentētia a Virgilio: quā tu spernis ut uespertilio aquilā: simia leonē: elegantissime sub C
allegorica nube reconditur: quem locum prætereo: ne cerebellū tuū mole rerum opprimā.
Quam doctrinā ab Archyta Tarētino magno imprimis & præclaro uiro didicisse Plato ip
se potuerat: dum illum Pythagoreosq͂ alios uisendi discendiq͂ gratia in Italiam uenisset.
Ille enim ut apud Ciceronem Cato meminit: nullam capitaliorem pestem q͂ corporis uo/
luptatem hominibus dicebat a natura datam. Deinde enumeratis malis: quæ ex uolupta/
tis radice nascuntur: illud addebat: Cum homini siue natura siue quis deus mēte nihil præ/
stabilius dedisset: huic diuino dono nihil tam inimicum esse q͂ uoluptatem: Nec enim libi/
dine dn̄ante: temperantiæ locum esse: neq͂ oīno uoluptatis regno uirtutem posse consistere.
Quib⁹ ita se habētib⁹: nec illud ambigit̄: & qd̄ beatā pfectāq͂ aīam fieri uetat: sūmo studio
uitandū: & uirtutē in proprio nō inimicæ suæ regno esse quærendā. Iam illud ne pbari qdē
est necesse: Ciuitatē libidinū esse sentinā: omniūq͂ ibi turpiū uoluptatū illecebras scaturire.
Piget nūc pudetq͂ cōclusiūculas infantiles tuo more subnectere: Tu q logicā spuis: facile cō/
sequentiā uides. At ne nimis urgeā: excusare nūc etiā iudiciū tuū libet. Profecto enī solitu/
dinē odisse: mœchanici ē: Facis fateor qd̄ te decet. Vbi enī nisi int̄ turbas credulas fatuoꝝ: D
ingenioli tui mercimoniū ostentares? Posses hic qdē esurire: toti⁹ anni mēdacia: una te luce
nō pasceret. Iure igit̄ locū fugis morib⁹ tuis aduersum. Illud iiuste agis: q͂ int̄ studiosos litte
rarū ac mœchanicos nō discernis: Linque solitudinē his qb⁹ nec falli nec fallere est anim⁹: q
nec pauperiē timēt: nec diuitias uenerant̄: sed utrūq͂ paribus spatijs delectant̄ assistere: Qui
honestissimā uoluptatē ex libris: ex ingenio: ex animi agitatiōe pcipiunt: Tu aūt nullo phi/
bente habita: ubi te matutina mulierculaꝝ cohors ī publico sedentē adeat: circūstrepat: in/
terpellet: Tu p tribunali stricto: pallido labello: elatoq͂ rugoso supcilio suspirans: examines
qd ea nocte qs minxerit: & uix tandē quassanti capite sentētiā feras: Ille pibit: iste curabit̄:
quā cū falsam finis ostenderit: apud te nō prius mendaciū q͂ excusatio sit inuēta. Sin uera
forsan euaserit (fieri enī nō pōt ut quisq͂ tā plen⁹ mendacioꝝ sit qn casu saltē ueri aliqd mul
tiloquio misceat̄) exultes ac tumeas: ipsumq͂ te putes Apollinē & Delphis oraculū pcessis/
se. Nō es itaq͂ totus amēs: locū tibi aptissimū delegisti. Habitāt reges ī urbibus præsidesq͂
terraꝝ & iudices: quiq͂ coercēdis uulgi morib⁹ præsūt: q̊s reipublicæ necessitas excusat: ho/
rū præsentiā reqrētis. Habitāt ibi aliq̊ graui negocio detēti: hos ppriæ ius necessitatis absol
uit. Habitāt ibi uoluptuosi atq͂ cupedinarij qb⁹ placet fornix & uncta popina: ut ait Flacc⁹.
Habitant ibi circūscriptores: mimi: fures: totūq͂ id gen⁹. Ibi postremo habitāt mœchanici:
qb⁹ oib⁹ ppositū unū uł fallere uł lucrari. Tibi utrūq͂ ppositū ē qd̄ intēdis: alibi nō potes. E
Fuge igit̄ solitudinē: urbes ama: Quin etiā si qd mihi credis: illic tibi nō suburbiū elige: sed
platæā? Quid młta? Doctos ut scopulū caue: habita int̄ stultos. Venator nemora: piscator
aq̄s: seqt̄ lup⁹ indefensū gregē: circulator mimos: fur & īpostor diuites: stultos: credulos īse/
quit̄. Nihil sane circulatori graui⁹ q͂ ludū suū ab astante cognosci. Hinc ne me oīno rusticū
putes: quia rure habito: hinc illud uenenū uiscerib⁹ tuis sparsum: qd̄ te quiescere non sinit:
Cū enī pontificē maximū: hinc morbo: hinc q̊rūdā fraude uł ignorātia circūuentū ceruerē:
eū certe fidelit̄ ut res docuit frustra præmonui. Licet enī tūc euaderet: ī eosdem tn̄ laqueos
mox reuersus utilisq͂ cōsilij uel īmemor uel contēptor: totū se uobis tradidit: ubi qd̄ sæpe
accidit melior pars numero uicta est: tuaq͂ & cæteroꝝ ignorantiū præualēte sentētia: intē/
pestiuis remedijs & īmodica (ut fert̄) senilis sanguinis rapina: illū si sineret̄ adhuc forte ui/
cturū pontificali sollicitudine liberastis. Ita breui tpe caput mutauit ecclesia: & anteq͂ nos
nostræ contētiōis: is unde contētio orta erat: uitæ suæ finē repperit: te iuuante: hoc quemq͂
aīaduertisse fers grauit̄. Sed certe nō solus ego ludos uestros ītelligo: quid soli mihi irasce/
ris? An quia solus e cūctis ludo astātib⁹ mutire ausus sum: ut q fallebāt̄ aduerteret? Habes
ppe iustā iracūdiæ causam circulator: puluerē tuū circulūq͂ tuū detegere: quin etiā sparge/
re atq͂ stringere uolui: fateor fecissemq͂ si mihi creditū fuisset.

Q̄ pro culpa unius non alius feriendus sit: Ca. V.

Num tibi satis inculcare nequeo: nec enī decies repetijsse sufficiet. Si ī me rabies tuæ A
ignorātiæ sibi conscia: linguā urgebat: qd poetæ meriti: quoꝝ nec aliquē nosti: nec
apt⁹ nat⁹ es noscere? Vt sim ego poeta: qd̄ tu poti⁹ dicis: & ego patiar q͂ credā: qd
tn̄ ideo? Nō ego te carmine aut ullo poetico mucrone cōfixerā: sed pedestri solutoq͂ sermōe
læserā. Qd̄ q͂ mai⁹ impatiētiæ tuæ signū fuerit: nō ad te: sed ad alteꝝ trāsmisso: neq͂ enī de
te sed de ignorantibus atq͂ discordibus: quorum tunc ego te principem nesciebam. Quo/
tiens tibi iam dixi: frustra despumas in poetas: aerem uerberas: in uentum furis: Neq͂ enim

poetice læsus es. O cerebꝝ plumbeum: hoc non potes intelligere: cum philosophia & logi/
ca tuæ sint? Miraris si te surdum cæcumq; aut si saxeum uocem? Quid tecum amplius ꝙ
B cum aliquo ex his scopulis Sorgiæ impendentibus loqui iuuat? Nisi ꝙ ille aliquid forte:
tu nihil ad quæsita respõdes. Læserim ego te: quid poetica meruit? Sim poeta: telum illud
ueritatis: qđ (ut uideo) alte descẽdit in cor tuũ: nõ loro poetico: sed nuda manu & ỽbis pu
ris atq; simplicibꝰ missum erat. Philosophe ingẽs: quæro a te: An si te musicꝰ nõ cantu: sed
uerbis offenderet: uel Aristoxenũ uel ipsam musicã condẽnares? An si qs astrologꝰ: nõ qua
drãtẽ æneũ: sed baculũ tibi quercinũ in caluitiũ impegisset: malediceres Ptolemæo? An si te
uł agricola nõ stiua sed saxo feriat: Hesiodũ carpes aut Palladiũ: uł piscator nõ hamo: sed
gladio percutiat: Petro detrahes aut Andreæ? An ego quia tu mihi oles: Hippocratis uel
C Aesculapij memoriã lacerabo? Satis est aduersariũ ferire: etiã ne ob uniꝰ hoĩs odiũ huma
nũ omne genꝰ oderis: multosq; tibi hostes feceris: impar uni hæc repetere uisum est: ut qđ
ingenio nõ potes: crebra saltẽ repetitiõe cõcipias. Te dũ me inuaderes iratũ fuisse: dũ poeti/
cam lacesseres furiosum: Vtrobiq; non modo mẽdicũ litteraꝝ: sed oĩs inopem rõnis. Et cũ
poetis qdem deinceps ut libet: mihi iam parcere poteras: odij causa sublata est. Hactenꝰ enĩ
ludũ tuũ uolui impedire: nec potui: posthac impedire nec cogito nec oportet: Hũc enĩ pon/
tificẽ habemꝰ: q (si ueꝝ audio) nugas tuas nõ pluris faciat ꝙ sint: quiq; uel ĩnata pruden/
tia uel exemplo nouo & insigni tales facile uitet insidias.

Qꝫ auctor tranquillitatem mentis & libertatem quærat: quæ locis soli/ tarijs dũtaxat reperiantur: Ca. VI.

A Inis iam huiꝰ sermonis esse poterat: & ut arbitror tempus erat: sed ubere atq; præ/
f gnanti eloquio tuo retrahor: sic facete tantaq; arte me detines: ut abire nequeã abs
te. Quis enĩ tam mutꝰ ut illi ioco nõ respõdeat: q̊ desponsasse me dicis fontẽ Sor/
giæ? Clare philosophe nõ locũ hũc aut illũ: sed trãquillitatẽ mẽtis ac libertatẽ sequor: quas
tu nescis. Illas ego nõ tãtũ ad Sorgiæ: sed ad Nili fõtẽ quærere nõ grauabor. Ibo q̊ nec Ale
xander mittere: nec Cambyses potuit ꝑuenire. Nõ me rubicũda perusti çona poli: nec epu/
laꝝ defectꝰ ĩpediet: quæ causa duplex cœpto arcuisse legiť tãtos reges: & esuriẽs & ꝑustus
si ibi illas esse nouerim: ad trãquillitatẽ animi libertatẽq; ꝑueniã. Scio tñ eas nõ in locis: sed
in animis inueniri: Veꝝ ad id cõferre aliqd loca salubria & quieta nõ dubito. Cur inquies
asperiore loco habitas? Cur molliorib9 nõ uteris? Si reddẽda nũc etiã uitæ ratio ẽ: nec dũ
manũ ferulæ subduximꝰ: dicã de multis unã causã: legisse: nescio an ĩtellexisse: potes apud
B Senecã: honestiꝰ Scipionẽ Liternis exulasse ꝙ Baijs. Non est unã rem amantis: cõtrariam
sponte seq. Nõ est igiť aut uirtutẽ adepti: q̃lem me nõ esse lugeo: aut ad uirtutẽ suspirãtis:
qualẽ me si ꝑmiseris nõ nego: Nõ est inq; ad uirtutẽ aspirãtis ultro degere ubi uoluptas in/
imica uirtutis imperet. Quid ergo? Nemo inquies bonꝰ in urbibꝰ? Nõ dico id qdẽ: sed inu
merabiles mali: a q̃bꝰ nõ modo ꝓficiẽtẽ: sed ꝑfectũ quoq; si possit securiꝰ sit abesse. Accedit
ꝙ nec ita rure relegatꝰ sum: qn sæpiꝰ ꝙ uellẽ amicoꝝ precibꝰ ad urbem retrahar: sæpe etiam
spõte mea uager: uitãs locoꝝ alternatiõe fastidiũ. Facti mei causã audisti: O si te nũc sciscit
uiceuersa qd tu latrinas oẽs ambire nunq; desinas: qualẽ mihi expedies rõnẽ? Dices te sa/
nare rempublicã: quã ægrã fateor: a te sanari posse nego: nisi quãtũ te spero q̊tidie multis
illã dementibꝰ ueluti corpus infectũ damnosis humoribꝰ exhaurire.

Qꝫ iurgator iure deus appellari possit: quia poetas ignoret: Ca. VII.

A Vem uero nõ curis exonerẽt impleãtq; lætícia speculationes illæ tuæ pulcherrimæ:
q Quaꝝ prima ẽ: An in solitudine habitãs: sim deꝰ an bestia: diffinisq; nõ deũ. Sed au
dite quæso philosophi rõnẽ: quia poetas sequor: ut dicit & nõ ꝓbat: Ergo si poetas
nõ sequerer: deus essem. Tu igiť qui nec poetã nec ipsum poetæ nomẽ intelligis: qs deorum
es? Certe si ignorãtia deũ facit: tu nõ solũ deꝰ: sed deus deoꝝ iure uocaberis. Quæro aũt qđ
apud Lucanũ de Nerone scriptũ est: qs deus esse uelis? Nõ respõdes: ꝑplexus es: dabo tibi
cõsiliũ: lege Varronis uel (quia illos nõ habes) Augustini libros: inueniesq; tibi placitũ ali/
qđ dei nomẽ. Deꝰ enĩ esse nõ ꝓhiberis: quia poetas negligis: magna ibi deoꝝ copia: & no/
minũ młta uarietas. Si me rogas (quia ĩ his paulo forsan exercitatior sum) tria tibi deorũ
noĩa utriꝰq; sexꝰ excerpsi: Esto uel Pallor: uł Cloacina: uel Febris: hæc te cito utinã o stolidũ
B caput arripiat: ut ꝑstrepere desinas: & tuo periculo experiaris q̃bꝰ remedijs abũdes. O in/
sensate nõ sum deus: nisi forte eo modo quo ꝓpter intelligentiã & actũ Aristoteli uideť ho/
mo mortalis deus. Qꝫ si beatus essem: utiq; deus essem: Iuxta illud philosophicũ Seuerini:
Oĩs beatus deꝰ. Natura quidẽ unus: participatiõe uero ꝙ plurimos esse nil prohibet: quod

ab Augustino habuit psalmo centesimo decimooctauo: Non enim inquit existendo sunt homines dei: sed fiunt participando illius unius qui uerus est deus. Certe peccatis nostris effectū est: ut cū audissemus: Ego dixi dij estis & filij excelsi oēs: Illud continuo tristi⁹ audiremus: Vos aūt sicut hoīes moriemini. Ac ne qs prīcipatui potētiæq̧ fideret: additū est: Et sicut un⁹ de principib⁹ cadetis. Itaq̧ ꝓfundissime speculator: nō sum deus: nec semideus quidem: qualē Lucan⁹ Pompeiū: Labeo describit Herculē & Romulū: & de philosophis Platonē: Nunq̄ miser in has insanias cecidisses: si aliqn̄ cogitasses: q̄ grāde negociū sit: licet excellentib⁹ ingenijs: diuinitatē nō dicā asseq: sed etiā cōtēplari: si semel legisses illud præclare dictū a Platone: ab Apuleio relatū: & ab Augustino in libro de Ciuitate dei positū: deū esse summū omniū creatorē: ipsumq̧ solū esse: q non possit penuria sermonis humani quauis oratione uel modice cōprehēdi: uix saltē sapientib⁹ uiris: cū se uigore animi q̄tū licuit a corpore remouēt ad intellectū hui⁹ dei. Id quoq̧ interdū uelut in altissimis tenebris rapidissimo coruscamine lumem candidū intermicare. Quid tibi medice uidet? Quid de hac urina iudicas Platonis? Certe Augustin⁹ magn⁹ medicus animoꝝ sani hoīs eā censet. Quaobrē nō sum de⁹ ut dixi: quippe nec idone⁹ contēplator dei. Nō si tā sapiēs sim q̄tū tibi sapiens uideris: quid ergo? Opus exiguū dei sum: cultorq̧ utinā: Bestiæ uero titulū nemo te uiuētemerebitur. C

Q̄ auctor nō curet an leo uel quid aliud uocetur: & q̧ iurgator eum noctuæ rostro uellicauerit: Ca. VIII.

Sed eloquētiæ tuæ nihil ē arduū: nomē tuū mihi temptas ingerere. Et quē nō exhilaret urbanitas tua: dū me interrogas an sim leo: quia scilicet ut dicis id respōsionis meæ principiū præferebat? Atq cōuitiator mordax & friuole: siue me leonē uoces: nō mouebor: sciēs q̧ ī scripturis sacris: quoꝝ non ignarus modo: sed hostis es: Christ⁹ leo dicitur. Siue me leonē neges: nō irascar: memor q̧ in eisdē scripturis: diabolus est leo. O insulsi sales auctoriq̧ suo simillimi: quid ais: nō potes iocū tuū concludere in me senex? Iā nemo est qui aliud ī te: nisi te rideat: Explica linguæ nodū: fac rideamus dū ægri interim tui plorāt. Dic age: dic secure: nil timueris: tuā aureā eloquētiā expectam⁹. Dic rhetorice Impator: dic Galiene Demosthenes: dic bone Cicero & Auicēna: sum leo: uel quid aliud? Nō es inqt leo: sed noctua. Ridete oēs: plaudite: fabula acta ē. Sed heu nō sacrarū tantū: ueꝝ omniū litterarū nescie: an nō saltem audisti: talia enī legisse nō potes: qm̄ extra terapēticā tuā sunt: apud antiquos nostros ingeniosissimos: qđ nemo ambigit ac doctissimos qdē uiros: auē hāc Mineruæ cōsecratā: quæ apud illos sapiētiæ dea est? Miraris idiota: peregrina sunt hæc: uelles audire rei causam: Occulta ē auis & uolucrū stupor: nocte uigilat: inter tenebras uidet: dormientib⁹ cūctis uolat. Mirari aūt desines: si cogitare cœperis ex ꝑsona Christi: q uer⁹ sapiētiæ deus est: & ipsa sapiētia patris est: in psalmo centesimo primo dictū esse: Fact⁹ sum sicut nycticorax ī domicilio. Vide aūt quāti te faciā philosophe: q̧ ad ridēdū studio cōquisisti: ad irrisionē tuā & gloriā meā facili ludificatiōe cōuersū est. Videro qualit upupā tuā philosophiæ rhetoricæq̧ dn̄s: laudādo tuā uertes in gloriā. Disce iam iurgator uel mordere ꝓfundius uel silere: nūc enī me noctuæ rostro uides q̄ leuit uellicasti: ueneni multum: uiriū nihil habes: qn̄ mihi ut crimē aliqđ solitudinē obijciēs: ex actu laudabili conflare infamiā uoluisti: ꝓuidebo ne me ueris ꝓbris possis attingere: eritq̧ tibi liuor tu⁹ ad pœnā: mihi tū ad laudē: tū etiā ad cautelā. Curabo ita uiuere ut boni gaudeāt: tu medi⁹ crepes: siue in hac siue in alia solitudine ut fors tulerit: siue ī urbib⁹ uiuā: ubi uixi lōge alit q̄ tu: ubi nemo mihi urinam suā: multi & magni secretū animi familiarit ostēderūt: contigitq̧ qđ optabā: ut essem char⁹ illustrib⁹: uulgo ignot⁹. Libet enī gloriari sed ī dn̄o: cui semp: tū ꝓ multis: tum ꝓ hoc noiatim gratias agam: q̧ me ualde dissimilē tui fecit. A B

Quare in syluis & collibus habitandum sit: Ca. IX.

Interea dū hic sum: qđ q̄diu sit futuꝝ nescio: Illud ne tibi uidear mētitus q̧ superbiæ mihi datū in principio litteraꝝ tuaꝝ huc sciēs distuli: me florentes syluas & solitarios colles ambire solitū: uel sciētiæ cupiditate uel gloriæ. Repeto enī nō dubitās ne lateat ut tu fingis: notū enī spero nō modo qd agā: sed qd cogitē. Dixi igit ut doleres: & repeto ut doleas: tātā diuersitatē nostræ sortis agnoscēs: dū certe oculos tuos ille mœst⁹ atq̧ horrēs peluiū ferit aspect⁹: meos grata serenitas & agroꝝ ac nemoꝝ lætissim⁹ uiror lenit. Dū aurib⁹ tuis irati uentris murmur intonat: meas suauis uolucꝝ cant⁹ & dulcis aquæ strepit⁹ delectat. Dū narib⁹ tuis īclusus aer & auræ tristioris flat⁹ īgerit: meas floꝝ circūfusa diuersitas & calcataꝝ odor mir⁹ herbaꝝ recreat atq̧ ꝑmulcet. Dū ligua hebes īfœlixq̧ palatū tuū A

delibandis atris potionib⁹ inuiſcant̃: mihi lingua in aliq̊ uel honeſto colloquio uel ſalubri
ſoliloquio detinet̃. Dũ man⁹ tua miſeroꝝ rimat̃ atq; explicat purgamẽta: mea aliqd ſcribit
gratũ poſteris: ut ſpero dũ leget̃: qđ certe ſcio gratũ mihi dũ ſcribit̃: & ſi nihil enĩ maius: at
B ſaltem obliuia tempoꝝ maloꝝ multarũq; grauiũ & inutiliũ curaꝝ animo meo affert. De/
niq; dũ tu lucrũ cogitaſ aut rapinã: ego illud meditor: ut ſi poſſim ex alto pereũtia lucra de/
ſpiciã. Et ut ſæpiſſime ſtomacheris: dũ tu capt⁹ uilis lucri cupidine: grabatulos ambis ac la/
trinas: ego illa ſola cupidine quã audiſti florẽtes ſyluas & ſolitarios colles luſtro. Sentis q̃
me nõ pœniteat dixiſſe: qđ totieſ repeto & exaggero: magnifice forſan & de me alti⁹ loq ui/
deor: ſed a q̊dã magnanimo litteratoq; uiro didici: magnifice loquendũ aduerſus ignoran/
tes. Brutus hoc ĩ epiſtolis ſuis ait: Patere me uti teſtimonio hoĩs incogniti apud te: notiſſi/
mi apud doctos: & quẽ Tulli⁹ ac Seneca cũ ueneratiõe ſuſcipiũt: Quãto ergo magnificẽti⁹
atq; alti⁹ loquẽdũ aduerſus ſurdos. Alte locut⁹ ſum: ſic oportuit ut audires: Hymnis quidẽ
tuis: carmẽ breue reddiderã: ſed iniuriã muſis hanc inferre nolui: eas ut inſueto odore con/
funderẽ: tuũq; ad limẽ cogerẽ: ubi ſe nunq̃ fuiſſe gloriant̃.

De inuitatione iurgatoris ad reſpondendũ: Ca. X.

A Cce mſta mihi quæ pene p̱ diſſuetudinẽ euanuerãt ad memoriã reduxiſti: gratiã ha
e beo cõuitijs tuiſ: Exercẽt ingeniũ: bonũ op⁹: niſi malo more peſſimoq; animo fieret.
Hoc tibi examinãdũ linq̊: ut libet igit̃: Ego & tacere poſſum & loq audeo: iſultuſq;
tuos nec opto nec horreo: necdũ aculeos depoſui: qđ a te quoq; grauit̃ acceptũ q̃ uere dixe
rim: puto ſentias: niſi ꝓrſus obtorpuiſti. Ita tñ hoc accipias uelim: ſi nõ poſt ãnũ: ſed ad iu/
ſti tempis ſpaciũ in aciẽ redis: abſit enĩ: ut ab uni⁹ tempus nõ extimãtis pendeã ſemp̱ arbi/
trio tempus mihi charꝝ eſt: fugãq; ei⁹ intueor. Si ergo diſtuleris: tibi nihil: Chartæ autẽ qđ
merebit̃ quæ indignari nõ poterit: ſi illic poſita fuerit ubi auctor ſuus aſſidue cor: igenium:
man⁹: linguã: oculoſ: nares habet: & tibi qdẽ in præſens hæc ſuffectura crediderim: ut aliqd
in diem ꝓximũ reſeruemus.

De excuſatione auctoris apud lectorem: q; ſi aut ſuperbe aut iniurio/ſe ſcripſerit ueniam petentis: Ca. XI.

Ibi aũt lector qſqs es: ocio abũdãs: in has forte litterulas incidiſti: pauca dictur⁹ ſũ.
A t Duo ſunt quidem ad quæ perraro: nunq̃q; niſi inuitus uenio. Ad utrunq; nunc
iſte mordaciſſimus cõuitiator me coegit. Gloriari & de ſeipſo prædicare uanum ac
ſuperbum: alteri detrahere iniurioſum & moleſtum eſt. Non audeo te rogare ut mea legas
opuſcula: Altiorẽ tibi fertilioreq; lecturã opto: ſed hoc dicere audeo: ſi qcqd ab ineũte æta/
te ſcripſi & ut puto ſcribã: cũ his cõferat̃: quæ mihi detractor iſte uiolent⁹ extorſit: neq; ſer/
mo tã feruidus: neq; tantũ in reliqs oĩb⁹ iurgioꝝ: neq; decima uel ꝓpriæ laudis uel alienæ
infamiæ pars leget̃: niſi q; olim memini me alteri⁹ cuiuſdam & certe maioris æmuli: quẽ in
alio terraꝝ tractu: atq; alia ætate p̱peſſus ſum: Rabiẽ inuidiæ facib⁹ accẽſam coactũ ſimilit̃
trib⁹ aut quattuor epiſtolis cõtudiſſe. Sed ea cõtentio lege carmĩs iuuenilit̃ actitata ẽ: Hoc
B deerat iniuriæ: ut a ſene iam ſenior ſoluta oratiõe laceſſerer: utq; in omni ætate & in utroq;
ſtilo cõpellerer inſanire: Vnũ me ſolat̃: utrobiq; laceſſit⁹ ſum: putabã aliqñ fugiſſe latebris
ĩuidiã: fallebar: Illa me ut uideo uel ſubterraneis latitãtẽ cauernis inueniet. Diſplicet p̱ſecu/
tio: q̃uis forte nõ inutilis: diſplicet inuidia: ſed inuidiæ cauſa non diſplicet: neq; uelim talis
eſſe ĩ quẽ illa nil cogitet: aut in quem nil audeat: Securus eſſe uelim niſi putem impoſſibile.
Auſa eſt in Cæſares: in reges: in populos: penituſq; paucis contigit: qđ Saluſti⁹ merito dif/
ficilimũ dicit int̃ mortales: ut gloria inuidiã ſuperarẽt. Illud cõtra facillimũ multis accidit:
ut gloria inuidiã irritarẽt. Vnũ miror: q; cũ hæc peſtis inter pares uniq; ſtudio intẽtos oriri
ſoleat: mihi ſemp̱ unde nõ debuit orta eſt: Deũ teſtor nõ libẽſ ad reſpondẽdũ olim ueni: ſed
multo nũc magis inuit⁹ ad hæc redeo: q̃uis inter utriuſq; linguæ principeſ: interq; ſanctos
uiros: qđ multo mirabili⁹ eſt: quæ nã uerboꝝ certamina frequent̃ exarſerint nõ ignorẽ. In
ĩmortalib⁹ enĩ ſcriptis memoriæq; mãdata ſunt: quæ ꝓbra: quas cõtumelias uel in Cicero/
nẽ Saluſti⁹ nõ iacit: uel in eũ ille nõ reiecit: unũ ipſis in uerbis odium cernas. Nõ mitior ſed
C multo q̊ʒ acrior inter Aeſchinẽ ac Demoſthenẽ capitaliorq; diſſenſio. Quis Hieronymi cõ/
tentiones nõ audiuit cũ Rufino Aquilegienſi? Quaſdã quoq; cũ Auguſtino: leui⁹ q̃q̃: re/
uerentiuſq; habitas: duras tñ atq; mordaces. Veꝝ hæc & his ſimilia: in alijs q̃ in me liben/
tius excuſarẽ: ſed cogor ubi nollẽ: & ad duo mihi ĩprimis moleſtiſſima p̱ uim trahor. Quid
enim lector oro te: quid eſt quod in me ſponte glorier? Profecto q̃uis obtrectator meus q̊/
uis iuſto extimatore rerum: nihilo etiam ſi dici libeat minor ſit: adeo ut ſtilus ipſe me⁹ quo/

dammodo frenũ mordẽs aduersarij contemptu & ignobilitate superbiat: Ego tamẽ (ut ti/
bi uerũ fatear) meipso iudice nihil sũ: & si qd uel uere essem uł uiderer mihi: quorũ alterũ cupio
alterũ abominor: an tñ ideo possem obliuisci: illa sapientũ pueris etiã nota consilia: Laudet
te alienũ & nõ os tuũ. Et alius: Tollite inanẽ iactantiã: res loquent̃ tacentibus uobis. Ex
aduerso aũt qd ego alteri⁹ nomẽ inuadã: Iniuste agã si honestũ nomẽ: si ĩfame supuacue: ꝙ D
si forte de litteris (ut fit) quæstio esset exorta: Verũ ẽ enĩ nõ solũ illud: Quot capita: tot sentẽ/
tiæ: sed illud quoq: Cuiusq capitis multas esse sententias. Vnde sæpe accidit: ut de una ea/
demq re aliud mane: aliud sero: Immo & in eodẽ instãti: nũc hoc: nũc illud uni & eidẽ inge/
nio uideat̃. Si ergo uel de sentẽtijs inter se: uel de uni⁹ sentẽtiæ terminis: uel de re q̃libet dis/
sensio incidisset: dicẽte uno qđ alius nõ ꝓbaret: an statim ad iurgia ueniendũ: & quasi pu/
gnãdo ueritas quæreret̃: furore atq odio decertandũ erat? Cur nõ poti⁹ meminisse illi⁹ sen/
tentiæ decebat: quæ in libro de finib⁹: a Cicerone posita est: quã si legisti: parces nota repetẽ
ti: si min⁹ puto non inuit⁹ leges: Dissentientiũ inquit int̃ se reprehẽsiones etiã non sunt uitu/
perãdæ: maledicta: cõtumeliæ: iracũdiæ: contẽtiones: cõcertatiões q in disputãdo ptinaces
indignæ philosophia mihi uideri solẽt. Et sequit̃: Neq enĩ disputari sine reprehensiõe: nec
cũ iracũdia aut ptinacia recte disputari potest: Neq enĩ disputãdo solũ: sed etiã in atrociori/
bus causis doctrinæ hui⁹ meminisse ꝓfuerit. Hic idẽ alibi: Rectũ est inqt etiã in illis conten/
tionib⁹ quæ cũ inimicissimis fiũt: etiã si nobis ĩdigna esse uideam⁹: tamẽ dignitatẽ retinere:
iracũdiã pellere. Et sequit̃: Quæ enĩ cũ aliq̃ pturbatione fiũt: ea nec constant̃ fieri possunt: E
neq his q assunt ꝓbari. Sane qđ ad disputandũ ptinet: latinis iste nõ fuerat disputãdi mo
dus: licet ut Cicero idem ait: sit ista in græcorũ leuitate puersitas: q maledictis insectant̃ eos
a qbus de ueritate dissentiũt. Quæ cũ mihi iam pridẽ nota essent: & animus natura quietis
appetẽs a contentionib⁹ abhorreret: nunq̃ sponte fuerã ad talia descẽsur⁹: nisi iste quẽ allo/
quor: supbus: inuidus: præceps: temerari⁹ & ignorãs (ut breui eũ tibi circũlocutiõe descri/
bam) me nolentẽ: ꝓcacis (ut ita dicã) linguæ suæ manib⁹ ad hunc uelut puluereũ ac strepẽ/
tem iurgiorũ campũ: ex arce tranquilli silentij detraxisset: ut quẽ delectet porcorũ more cœ/
no semp ĩmergi: & cui ego nihil: sed oĩs ueritas: oĩs uirt⁹ offensa sit. Itaq lector amabilis: a
te ueniã peto: si in uolutabrũ iniuriosi colloquij ꝓtract⁹: cõtra naturã moresq meos aliqd
dixi: quod aures tuas læserit: sicubi gloriosi⁹ de me: deq illo mordaci⁹ q̃ uelles effat⁹ sum.
Magnificenti⁹ fateor fuisset utrũq contẽnere: sed rara patiẽtia est quã nõ penetret acutum
conuitiũ. Proinde si quæ iacula primũ ille contorserit ĩ nomẽ meũ: ꝙ quantulũcũq sit au/
geri studeo nõ minui: si præterea qđ molesti⁹ tuli: qđ quãtisq mẽdacijs aures ueri auidas
ipleuerit. Quæ deniq importune sit & scurrilit̃ debacchat⁹ audieris: & qs ipse sit noueris: spe
ro tecũ ipse dictur⁹ sis: Gloriat⁹ es necessario: detraxisti uere. Primũ excuso: secũdũ ꝓbo: nisi
quia rem uerbis æq̃re nequiuisti. Solebãt eq̃dem ingeniosi adolescẽtes ab insigni actiõe ali/ F
qua primũ nomẽ auspicari: quasi uictori accederet uicti nomẽ: & fama multis quæsita labo
ribus euentũ uni⁹ iudicij sequeret̃: nõ infamiæ negociũ ut mos erat: sed inde quosdã ualde
nobilitatos legim⁹. Hic ex me lacerato senex: idẽ sperat: spero ego ꝙ fallit̃: atq utinã nõ ma
gis ad uotũ cogitatio sibi ulla succedat. Inuẽt⁹ ẽ q solius famæ cupidine Philippũ Macedo/
nũ regẽ interficeret: ut qdam putãt: Apud alios aũt causa cædis est iustior. Inuẽt⁹ est q Dia
næ Ephesiæ templũ incẽderet: ut uel insueto facinore not⁹ esset: q ne p scelus asseq uideretur
qđ optabat: Ephesij ꝓuiderũt ĩdicto supplicio: ne qs eũ historicus noĩasset: Certe conui/
tiator meus q nõ regẽ: nõ templũ uiolauit: sed humilẽ soliuagũq ruricolã: nõ hinc nobili/
tabit̃: neq hic p me: nec alibi noĩandũ puto: nec p alios. Quis est enĩ tam uili deditus nego/
cio: qui circa tam ieiunũ nomẽ temp⁹ expẽdat? Aut qs est q & si eũ antea dilexisset: non de/
inceps liuidis aduersis immeritũ scriptis eius perlectis aduerset̃ atq oderit? Ita si fortassis
hoc calle famã petit: nequicq̃ insanuerit. Sin turbasse ociũ & silentiũ meũ interrupisse con/ G
tent⁹ est: qđ decreuerat ĩpleuit: aliq̃t mihi dies eripuit: quos nemo restituet: & a meis trami/
tibus abductũ: ad durũ & insolitũ iter traxit. Quid ni igit̃ turber temporisq iacturã que/
rar: nec mihi nec alteri fructuosam: nisi q̃tũ studioso homini (modo animi crimẽ absit: &
data sit occasio nõ quæsita) in omni genere orationis exercendus est stilus? En in demon/
stratiuo genere exerceor: mallẽ in laudib⁹ exerceri. Cæterũ ut aliqñ sit finis: Is q hãc mihi
necessitatẽ imposuit: in alienis finib⁹ nõ inueniens qđ quærebat: reuertat̃ ad ꝓprias febres.
Tu lacessito faueas: lacessentẽ oderis: & ualeas precor.

Francisci Petrarchæ Liber Inuectiuarũ Quartus & ultimus Explicit.

Francisci Petrarchæ
Opus Epistolarum.

Clariſſimi Poetæ Oratoriſq; non inculti Franciſci Petrarchæ Aretini:in Epiſtolas de Rebus familiaribus ad Socratē ſuū: Epiſtolaris Præfatio.

Vid uero nunc agimus frater? Ecce iam fere omnia tēptauimus:& nuſq̄ requies:quando illā expectamus?ubi eam quærimus?tēpora(ut aiūt)inter digitos effluxerūt. Spes noſtræ ueteres cū amicis ſæpultæ ſunt. Milleſimus trecenteſimus quadrageſimusoctauus annus eſt:qui nos ſolos atq; īopes fecit. **A**

Temporis haud ulla est grauior iactura putāda Qua pereunt menses anni & hora dies

Neq; em̄ ea nobis abſtulit quæ Indo aut Caſpio Carpathio ue mari reſtaurari queant:Irreparabiles ſunt ultimæ iacturæ:& quodcūq; mors intulit:īmedicabile uulnus eſt. Vnū eſt ſolamē: Sequemur & ipſi quos præmiſimus:quæ quidē expectatio q̄ breuis futura ſit neſcio:hoc ſcio q̄ lōga eſſe nō poteſt:quantulacūq; ſane eſt:nō poteſt eſſe non moleſta. Sed a querelis ſaltem in principio tēperandū eſt. Tibi frater quænam tui cura ſit: quid de teipſo cogites ignoro:Ego iam ſarcinulas cōpono(& qđ migraturi ſolent)qd mecum deferā:quid inter amicos partiar:quid ignibus mandem circūſpicio. Nihil enī uenale mihi eſt. Sū ſane ditior(ſeu uerius)impeditior q̄ putabā:multa mihi ſcriptor̄ diuerſi generis ſupellex domi eſt:ſparſa quidem & neglecta: ꝑquiſiui ſi tu iam ſqualētes arculas & ſcripturas cariæ ſemeſas puluerulentus explicui: Importunus mihi mus nocuit: atq; edaciſſimum tineæ uulgus:& Palladias res agentē inimica Palladis turbauit aranea. Sed nihil eſt qđ nō frangat durus & iugis labor. Cōfuſis itaq; circūuentus litterar̄ cumulis & informi papyro obſitꝰ:primū q̄dem cœpi impetū cūcta flāmis exurere & laborē ingloriū uitare. Deinde(ut cogitationes e cogitationibus erumpūt)Et quid inquā ꝓhibet uelut e ſpecula feſſum lōgo itinere uiatorē in terga reſpicere:& gradatim adoleſcētiæ tuæ curaſ metientem recognoſcere? Vicit hæc ſententia. Sicut em̄ nō magnificus: ſic nō inamœnus labor uiſus eſt: quid quo tp̄e cogitaſſem recordari: Sed tremere cōgeſta nullo ordine ꝟſanti:mir̄ dictu q̄ diſcolor & q̄ turbida rer̄ facies occurrerit:Vt quædā nō tam ſpecie illor̄ q̄ intellectus mei acie mutata uix ipſe cognoſcerē. Alia uero nō ſine uoluptate quadam retroacti tp̄is memoriam excitarēt:& erat pars ſoluto greſſu libera:pars frenis Homericis aſtricta: quoniā Iſocraticis habenis raro utimur: Pars aūt mulcendis uulgi auribus intenta:ſuis & ipſa legibꝰ utebať:quod genus apud Siculos(ut fama eſt)nō multis ante ſæculis renatū breui:per omnem Italiam ac lōgius manauit: Apud Græcor̄ olim ac Latinor̄ uetuſtiſſimos celebratū: ſiquidem & Atticos & Romanos uulgares: rythmico tantū carmine uti ſolitos accepimꝰ. Hæc itaq; uariar̄ rer̄ tāta colluuies aliquot me diebus occupatū habuit:Et licet dulcedine nō parua atq; amore ad ꝓprias inuētiones inſito retraherer:uicit tñ charitaſ maior̄ oper̄: quæ iam diutius interrupta:nō ſine expectatione multor̄ de manibus meis pendent. Vicit recordatio uitæ breuis:Timui(fateor)inſidias: Quid em̄ quæſo fugacꝰ uita eſt? quid morte ſequacius? Subijt aīm quæ ieciſſem fundamenta: quid mihi labor̄ uigiliarūq; reſtaret. Temeritas(īmo uero inſania)uiſa eſt:in tam breui & incerto tp̄e:tot lōgos certoſq; labores amplecti: & uix ad ſingula ſuffectur̄ ingeniū in diuerſa diſtrahere: præſertim cū (ut noſti) labor alius me maneat tanto præclarior:quanto plus ſolidæ laudis eſt in auctoribus q̄ in uerbis. Quid multa? Incredibilē forte rem audies ueram tñ:mille uel eo amplius:ſeu om̄is generis ſparſa poemata: ſeu familiares ep̄las:nō quia nihil in eis placuiſſet:ſed quia plꝰ negocij q̄ uoluptatis īerat:Vulcano corrigēdas tradidi:nō ſine ſuſpirio quidē. Quid em̄ molliciem fateri pudeat? Sed occupato aīo q̄uis acri remedio ſuccurrendū erat:& tanq̄ in alto prægrauata nauis releuāda precioſar̄ etiam iactu rer̄. Cæter̄ illis ardētibus:pauca quidē aīaduerti in angulo iacētia: quæ uel caſu magis q̄ cōſilio ſeruata:uel pridem a familiaribꝰ trāſcripta:cūcta uincēti ſenio reſtiterāt:Pauca dixi:Vereor ne lectori m̄ta:ſcriptori aūt lōge nimia uideanť. His ego indulgētior fui: Viuere paſſus ſum:nō illor̄ dignitati: ſed labori meo cōſulēs:nihil em̄ negocij præferebāt. Ea ꝟo duor̄ amicor̄ librāti ingenia:hac lāce partiri uiſū eſt:ut ꝓſa tibi:carmē Barbato noſtro cederet. Sic em̄ & uos olim optare ſolitos: & me pollicitū eſſe meminerā. Itaq; cūcta paſſim occurſantia:uno īpetu uaſtāti: & ne his q̄dē ut tūc erat animꝰ parſuro. Veſtrū alter ad læuā:alter ad dexterā adeſſe uiſus:& apprehenſa manu:ne fidē meā & ſpes ueſtras uno igne cōſumerē familiariť admonere. Hæc illis euadēdi præcipua cauſa fuit:alioq̄n(crede mihi)cū reliq̄s arſiſſent. Hæc ergo quæ nūc tibi de ui

Marginal notes: Migrantium conſuetudo — *Improbus labor omnia uincit* — **B** — *Isocratis habenis* — Nihil uita fugacꝰ: nihilq̄ ſeq̄cius morte — **C** — **D**

rili reliquiaꝝ illaꝝ parte obueniūt: qualiacūq; sunt: nō solū æquo: ueꝝ etiam auido aīo pleges. Nō audeo illud Apuleij Madaurensis in cōe iactare: Lector intende: Lætaberis. Vnde em̄ mihi id fiduciæ: ut lectori delectationē: læticiam ue pollicear? Leges tn̄ ista mi Socrates: & ut es amātissim⁹ tuoꝝ: fortasse lætabere: cuiusq; aīm ꝓbas: delectaberis stilo. Quid em̄ refert quanta sit forma: nō nisi amātis subitura iudiciū? Suꝑuacuo comit̃ quæ iam placet. Si quid hic sane meum placet: nō id meū fateor: sed tuū: hoc est nō ingenij mei: sed amicitiæ tuæ laus est. Nulla hic equidē magna uis dicēdi: quippe quæ nec mihi adest & quā si plane afforet: stilus iste nō recipit: ut quā nec Cicero ipse in ea facultate præstātissimus epl̄is suis inseruit: certe nec libris in quibus est æquabile quoddā (ut ipse ait) & tꝑatū oratiōis genus: Eximiā illā uim lucidūq; & rapidū & exūdans flumē eloquētiæ in oratiōibus suis exercuit: Quo genere ꝓ amicis sæpe aduersus rēpublicā suosq; hostes usus ē Cicero: q̊ ꝓ alijs sæpe: ꝓ

E se quater: & quadragies Cato: Qđ quidē gen⁹ inexpertū mihi est: Nā & a reipublicæ muneribus abfui: & fama mea tenuit murmure forsan interdū & sibilis lacessita clandestinis: nullum hactenus qđ ulciscerer uel uitarem iudiciariū uulnus excepit: & uerbalē ferre opem alienis uulneribus nō est nostræ ꝓfessionis. Neq; em̄ aut tribunal ambire aut locare linguā didici: aduersante penitus & reluctāte natura: quæ me silentij ac solitudinis amatorē fecit: fori hostem: pecuniæ cōtemptorem. Sed bene habet qn̄ me eius rei nō egentem fecit: cuius forte inopē fecisset si egerē. Omissa igit̃ illa oratoria dicendi ui: q̃ nec egeo nec abundo: & quā si exuberet ubi exerceā nō habeo: hoc mediocre: domesticū & familiare dicēdi genus amice leges ut reliqua: & boni cōsules: his quibus in cōi sermōe utimur: aptū accōmodatūq; sententijs. Sed nō oēs tales iudices habeo: neq; em̄ aut idem oēs sentiūt: aut sil̄iter amant oēs:

Iudicioꝝ oīm tres eē affect⁹

Quō aūt oīb⁹ placerem: cui placere paucis sꝑ studiū fuit? Triplex est ꝓfecto ueri iudicij uenenum: Amor: odiū: īuidia. Illud aūt uide ne nimiū nos amādo uulgare coegeris: quæ melius latuissent: Vt em̄ tibi amor: sic alijs forte aliud officiet. Inter amoris aūt & īuidiæ cæcitatem causa quidem plurimū: effectu nihil īterest. Odiū qđ medio loco numerraueram nec

F mereor certe nec metuo. Sed fieri potest ut nugas meas tibi habere: tibi legere nilq; in eis aliud q̃ nostros ac nostroꝝ casus meminisse cogites: in quo rem mihi pergratā feceris: Sic em̄ & petitio tua nō neglecta uidebit̃: & fama mea tuta erit: Alioquin nihil suꝑuacuo nosmetipsos fauore decipim⁹. Quonam mō amicū licet nisi sit idem alter ego lectuꝝ hæc sine fastidio arbitremnr? diuersa inuicem & aduersa in quibus nō idem stilus: nō una scribentis intentio: quippe cū pro uarietate reꝝ uarie affectus animus illa dictauerit: raro quidē lætus: mœstus sæpe. Epicurus philosoph⁹ uulgo infamis: sed maioꝝ iudicio magnus: epl̄as suas duobus aut trib⁹ inscripsit: Idomeneo: Polieno & Metrodoro. Totidem pene suas Cicero: Bruto: Attico & Ciceronibus suis: fratri sc; ac filio. Seneca perpaucas præterq̃ Lucilio suo scribit. Promptū opus & fœlicissimi successus nosse collocutoris sui animū unius assueuisse īgenio: Scire quid illū audire iuuet: quid te loqui deceat. Mihi aūt sors lōge alia: nempe cui usq; ad hoc tēpus uita pene oīs in ꝑegrinatione transacta est: Vlyxeos errores errorib⁹ meis cōfer: ꝓfecto si noīs & reꝝ claritas una foret: nec diutius errauit ille nec lati⁹: Ille patrios

Attende oīm reꝝ breuitatē

fines iā senior excessit. Cū nihil in ulla ætate longū sit: oīa sunt in senectute breuissima. Ego in exilio genitus: in exilio natus sum: tāto matris labore tantoq; discrimine: ut nō obstetri-

G

Narrat petrarcha fere oēs uitæ suæ miserias

cū mō: sed medicoꝝ iudicio diu exanimis haberet̃: Ita ꝑiclitari cœpi anq̃ nascerer & ad ipsum uitæ limen auspicio mortis accessi. Meminit haud ignobilis Italiæ ciuitas Aretiū: quo pulsus patria pater magna cū bonoꝝ acie cōfugerat. Inde mēse septimo sublatus sū totaq; Tuscia circūlatus præualidi cuiusdā adolescētis dextera: qui (qn̄ iuuat laboꝝ discriminūq; meoꝝ tecū primitias recordari) linteo obuolutū: nec aliter q̃ Metabus Camillam nodoso de stipite pendētem: ne cōtactu teneꝝ corpus offenderet gestabat. Is in transitu Arni fluminis lapsu equi effusus: dū onus sibi creditū seruare nitit̃: uiolēto gurgite ꝓpe ipse perijt. Finis Tusci erroris Pisæ: Vnde rursus ætatis anno septimo diuulsus ac maritimo itinere trāsuectus in Gallias: hybernis aquilonibus haud ꝓcul Massilia naufragiū passus: paꝝ abfuit: quin ab ipso rursus nouæ uitæ uestibulo reuocarer. Sed quo rapior oblitus ꝓpositi? Inde nimiꝝ usq; ad hanc ætatem aut nulla prorsus aut rarissima subsistendi respirandiq; facultas fuit: Et quot intererrādum ꝑiculoꝝ timoꝝ ue species ꝑtulerim: præter me unū nemo te melius nouit: quæ iccirco memorare nunc libuit: ut memineris me inter ꝑicula natū: inter pericula senuisse (si modo iam senui) & non grauiora mihi in senio reseruant̃. Hæc aūt & si

H cōia sint oībus intrantibus in hanc uitam: neq; em̄ militia solū: sed pugna est uita hoīs sup

terram: Sunt tamẽ alia alij: & longe diuerſum pugnæ genus: & ꝙuis quẽqꝫ ſua prægrauẽt: tamen reuera inter eas quibus præmimur ſarcinas multũ refert. In his ergo uitæ tempeſta/ tibus (ut ad rem redeã) nullo portu ancorã longũ in tẽpus iaciens: q̊t ueros amicos neſcio: quoꝶ & iudiciũ anceps & penuria ingẽs eſt: notos aũt inumerabiles quæſiui. Multis itaqꝫ multũqꝫ aĩo & cõditione diſtãtibus ſcribere cõtigit tã uarie: ut ea nũc relegẽs: interdũ pug/ nantia locutus ipſe mihi uidear: qđ ꝓpemodũ coactũ me feciſſe fatebiť quiſqs in ſe ſimile aliquid exꝑtus eſt: Prima quidem ſcribẽtis cura eſt: cui ſcribat attẽdere: Vna eñ & quid & qualiter cæteraſqꝫ circũſtantias ĩtelliget: Aliter uiꝶ fortẽ: aliter ignauũ decet alloqui: aliter iuuenẽ inexpertũ: aliter uitæ muneribus functũ ſenẽ: aliter ꝓſperitate tumidũ: aliter aduer/ ſitate contractũ: aliter deniqꝫ ſtudioſum litteriſqꝫ & ingenio claꝶ: aliter uero nõ intellectuꝶ

I

ſi quid altius loquaris. Infinitæ ſunt uarietates hoĩm: nec maior mentiũ ſimilitudo ꝙ fron/ tium. Et ſicut nõ diuerſoꝶ mõ: ſed uni⁹ ſtomachũ: nõ idẽ cibus oĩ tꝑe delectat: ſic idẽ anim⁹ nõ uno ſꝑ nutriẽdus ſtilo eſt: ut geminus ſit labor: cogitare quiſnã ille ſit cui ſcribere ꝓpo/ ſitum eſt: qualiter ue tũc affectus cũ ea quæ ſcribere inſtituis lecturus eſt: quib⁹ ego difficul/

Infinitas eſſe hoĩm uarietates

tatibus multũ a meipſo differre cõpulſus ſum: Qđ ne mihi ab iniquis iudicib⁹ uitio uerte/ retur: partim bñficio ignis obtinui: partim tu mihi præſtiteris: ſi clanculũ ſupprærſſoqꝫ noĩe iſta poſſederis. Quæ ſi inter paucos ſuꝑſtites amicos occultare nõ potes (qm̃ linceos ocłos habet amicitia: nilqꝫ amicoꝶ uiſui imperuiũ eſt) admone ut ſi quid hoꝶ apđ eos ſubſtite/ rit: ꝙprimũ abijciãt: ne qua in eis reꝶ aut uerboꝶ mutatione turbenť. Ita eñ accidit ut qui hæc in unã cõgeriem redigi: nunqꝫ aut tibi ut peteres aut mihi ut aſſentirer uentuꝶ in aĩm

Linceos oculos habere amicitiam

ſuſpicabar: laborẽ fugiens: paſſim in una dictũ epła: in altera repeterẽ: meiſqꝫ (ut ait Teren/ tius) ꝓ meis uterer. Nouiſſime cũ multis annis ædita: & ad diuerſas mundi plagas ire iuſſa unũ in tempus locũqꝫ cõueniſſent: facile deformitas uniti corꝑis apparuit: quæ ꝑ membra

K

tegebať: & uerbũ qđ ſemel in una epła poſitũ delectabat: in toto oꝑe ſæpius repetitũ faſti/ dio eſſe cœpit. Vni itaqꝫ relinquendũ: de reliquis eradendũ fuit. Multa q̊ꝫ de familiarib⁹ cu/ ris tũc forte dũ ſcriberenť: cognitu nõ indigna: nũc ꝙuis cupido lectori grauia detraxi: me/ mor in hoc irriſum a Seneca Ciceronẽ: ꝙqꝫ in his epłis magna ex ꝑte Cicerõis poti⁹ ꝙ Se/ necæ morẽ ſequar. Seneca eñ quicqd moralitatis in oĩbus fere libris ſuis erat: in epłis cõ/ geſſit: Cicero aũt philoſophica in libris agit: familiaria: & res nouas ac uarios illius ſæculi rumores in epłis includit: de quib⁹ quid Seneca ſentiat: ipſe uiderit: mihi (fateor) ꝑamœna lectio eſt: relaxat enĩ ab intentione illa reꝶ difficiliũ: quæ ꝑpetua quidẽ frãgit aĩm: intermiſ ſa delectat. Nã Sidonij temeritatẽ admirari uix ſufficio: niſi forte temerarius ipſe ſim: qui

Diuerſitas ſtili inter Ciceronẽ & Senecã

temerariũ illũ dicã: dũ ſales eius ſeu tarditatis meæ ſeu illius ſtili obice: ſeu fortaſſis (nam unũqđqꝫ poſſibile ẽ) ſcripturæ uitio nõ ſatiſ ĩtelligo: Vnũ uticꝫ nõ me fugit irriſũ & a Sido nio Ciceronẽ. O libertas ne ſi dicã audacia: q̊s temeritatiſ nomẽ offendit exaſperẽ: Inuentũ eſſe hoĩem latinũ: qui nõ dico aliquid (ut & Senecã: & iam hinc meipſum excuſem: uix eſt eñ humanũ) oĩ reprehenſione caruiſſe: ſed eloquentiã aut ſtilũ aut oĩno dicẽdi genus Ci/ ceronis irrideat: Atqꝫ hoc Sidoni⁹ auſus eſt: Aluern⁹ orator nõ latioſe fingere fratrẽ: ut ait

L

ille (qđ ipſum ſatis erat audaciæ) ſed æmulũ: & (qđ eſt grauius) irriſorẽ: atqꝫ illi detrahere cui oẽs deferũt: præter paucos illius coætaneos ac cõciueſ: q̊s præſentiũ comes haud dubie torſit & in uoces cõpulit inuidia: quã nec Sidonio cauſã locus nec tẽpus indulſerat: q̊ ma/ gis magiſqꝫ aĩm uiri miror: ut cõtra indubitatũ eloquẽtiæ principẽ eloquẽtiæ ſtudioſus in/ ſurgeret alio ſæculo atqꝫ alia nat⁹ orbe: & ſane cuncta uerſanti nihil occurrit quo uel docti hoĩs ignorantiã accuſare poſſim: uel inuidiã excuſare: nihilqꝫ quo ſuſpicer: ꝑuerſitatẽ fuiſ/ ſe iudicij: nõ naturæ: Falli tamẽ ĩ hoc poſſum (ut in multis) in eo certe nõ fallor: uel ſi fallor: cũ multis lõgeqꝫ clariſſimis falli iuuat: ꝙ ſolutæ facũdiæ principatus cõtradictoribus late uictis: unius Ciceronis eſt ꝓprius: quo luce clarior fit: uel morũ uel intellectus obliquitas contrariũ aſſerentis. Ille tamen adducit: neſcio quẽ Iuliũ Titianũ: & neſcio quos Frontoni/ anos ſuæ irriſionis auctores: Quibus ego ſimulqꝫ oĩbus idẽ ſentiẽtibus: una uoce reſpon/ deo hoc ſolũ: Sicut equidẽ ueꝶ eſt illud Senecæ: quoniã quicquid habet Romana facũdia:

M

qđ inſolẽti græciæ aut opponat aut præferat: circa Ciceronẽ effloruit. Verũqꝫ illud Quin/ tiliani: ubi inter multa & glorioſa præconia uiri huius: dono quodã ꝓuidẽtiæ genitũ dicit: in quo totas uirtutes ſuas eloquentia expireť. Et poſt multa quibus hoc ꝓbat: Quare inqt nõ imerito ab oĩbus ætatis ſuæ regnare in iudicijs dictus eſt: apud poſteros uero id cõſecu/ tus: ut Cicero iam non hominis nomen: ſed eloquentiæ habeatur. Hunc igitur ſpectemus: hoc propoſitum nobis exemplum ſit: Ille ſe profeciſſe ſciat: cui Cicero ualde placebit. Sicut

Plurimæ laudes Ciceronis ex Seneca & Quintiliano

hæc inquam uera sunt: sic illud quoq; uerissimum: quibus displiceat Ciceronis oratio: uel
non nosse ueram perfectãq; facundiam uel odisse. Hanc ego calumniam indiscussam trans/
ire nõ potui: q̄q̄ ualde festinem: ad rem redeo. Multa igitur hic familia riter ad amicos in/
ter quos & ad teipsum scripta comperies. Nunc de publicis priuatisq; negocijs: nũc de do/
loribus nostris (quæ nimis crebra materia est: aut alijs de rebus quas casus obuias fecit:
nihil quasi aliud egi: nisi ut animi mei status: uel si quid aliud nossem: notũ fieret amicis.
N Probabatur enim mihi: quod prima ad fratrem epistola Cicero idem ait esse epistolæ pro/
prium: ut is ad quem scribitur: de his rebus quas ignorat certior fiat. Atq; ea mihi tituli fu/
it occasio: de quo aliquando cogitanti: q̄uis epistolarum nomen consentaneũ rebus esset:
quia tamen & multi ueterũ eo usi erant: & ipse ego uarium carmen ad amicos: de quo pau/
lo supra mentio incidit: eodem prænotabam; bis eo uti piguit nouumq; ideo placuit nomẽ:
ut familiarium rerum liber diceretur: In quo pauca scilicet admodum exquisite: multa fa/
miliariter deq; rebus familiaribus scripta erant: Et si interdum exigente materia: simplex
& inelaborata narratio: quibusdam interiectis moralibus: quod & ab ipso Cicerone serua/
tum est: & hæc tam multa quidem de tam parua re loqui censorum præmordacium iubet

Elegantissima sisitudo temeritatis

metus: qui nihil scribentes quod iudicari queat: de aliorũ iudicant ingenijs: impudentissi/
ma temeritas: quæ solo silentio tuta est: Complosis in littore manibus sedenti: facile est fer/
re quam uelit de gubernatoris arte sententiam: aduersus hanc propter uiam latebris saltẽ
O tuis horridula hæc atq; improuide nobis elapsa defendito. Illam uero non Phidiæ Miner/

Ingentẽ morbum nõ facile occultari

uam (ut ait Cicero) sed qualemcunq; animi mei effigiem atq; ingenij simulachrum multo
mihi studio dedolatum: si unq̄ supremam illi manum imposuero: cum ad te uenerit: secure
qualibet in arce constituito. Hæc hactenus. Illud libentius si liceret silentio tegerem: sed in/
gens morbus non facile occultatur: Erumpit enĩ & indicio suo proditur: pudet uitæ in mol
liciem dilapsæ. Ecce enim (quod epistolarum ordo ipse testabitur) primo mihi tempore ser/
mo fortis ac sobrius: bene ualentis animi fuerat: adeo ut non me solum: sed sæpe alios con/
solarer: sequentia indies fragiliora atq; humiliora sunt: neq; sat uirilibus referta querimo/
nijs. Illa præcipue: ut occultare studeas precor: quid enim alij dicerent: cum ipse relegens
erubescam? Ergo ego in adolescentia uir fui: ut in senectute puer essem? Infœlix & execran/
da peruersitas fuit: animum uel mutare ordinem: uel subtrahere tibi penitus ista quædam/
no. Neutro cirumueniri posse uisus eras: qui & flebilium exempla: & omnium cum consu/
le diem tenes. Ad excusationum igitur arma confugio: lassauit me longo & graui prælio:
dum spiritus dumq; animus fuit: ipse restiti & ad resistendum alios cohortatus sum. Vbi
hostis uiribus atq; impetu: labare mihi pes atq; animus cœpit: excidit confestim sermo ille
magnificus: & ad hæc quæ modo displicent: lamenta descẽdi qua in re excuset me forsitan
amicorum pietas: quibus saluis ad nullum fortunæ uulnus ingemui: eisdem mox una pe/
ne omnibus ruina obrutis & mundo insuper moriente inhumani potius q̄ fortis uisum est
non moueri. Ante hoc tempus quis me unq̄ de exilio: de morbo: de iudicio: de comicijs: de
P ullis fori turbinibus: quis me de paterna domo: de fortunis perditis: de gloria ĩminuta: de
pecunia dilata: de absentia amicorum flebiliter agentem audiuit? Quibus quidem in mo/
lestijs: tam molliter agit Cicero: ut quantum stilo delector: tantum sæpe sentẽtia offendar.
Adde litigiosas epistolas: & aduersus clarissimos atq; ab eodem pauloante laudatissimos
uiros iurgia ac probra mira cum animi leuitate: quibus legendis delinitus pariter & offen/
sus: temperare mihi non potui: quo minus ira dictante: sibi tanq̄ coætaneo amico familia/
ritate quæ mihi cum illius ingenio est: quasi temporum oblitus scriberem: & quibus in eo
dictis offenderer admonerem quæ mihi cogitatio principium fuit: ut & Senecæ Tragœdi/
am: quæ inscribit̃ Octauia: post annos relegens parili impetu eidem quoq; ac deinde ua/

Hoĩes ex desperatione fieri securiores ex Virgilij & Senecæ auctoritate

ria occurrente materia: Varroni Virgilioq; atq; alijs scriberem: e quibus aliquas in extre/
ma parte huius operis inserui: Quæ nisi præmonitum lectorem subita possent admiratione
perfundere: quædam in illo publico incendio periere. Qualis ille uir tantus in doloribus
suis fuit: talis ego in meis fueram: hodie (ut scias præsentem animi mei habitum: neq;
enim inuidiosum fuerit id mihi tribuere: quod imperitis euenire ait Seneca) factus sum ex
ipsa desperatione securior. Quid enim metuat qui totiens cum morte luctatus sit? Vna sa/
lus uictis nullam sperare salutem. Animosius indies agere uidebis: animosius loqui. Et si
Q quid forte stilo dignum se obtulerit: erit stilus ipse neruosior: multa sane se offerent. Scribẽ/
di enim mihi uiuendiq; unus (ut auguror) finis erit. Sed cum cætera suos fines aut habe/

ant aut speret: huiꝰ opis qđ sparsim sub primū adolescētiæ tēpus inceptū: iā ætate ꝓuectior recolligo: & in libri formā redigo: nullū finē amicoꝝ charitas spōdet: qbus assidue rñdere cōpellor: neqꝫ me unqꝫ hoc tributo multiplex occupationū excusatio liberat: tū demū & mihi imunitatē huius muneris quæsitā: & huic operi positū finē scito: cū me defunctū: & cūctis uitæ laboribus absolutū noueris: Interim iter inceptum sequar: non prius uiæ qꝫ lucis exitum operiēs & quietis mihi loco fuerit dulcis labor. Cæterum (quod & rhetores & bellorum duces solent) infirmioribus in medium coniectis: dabo operam: ut sicut prima libri frons: sic extrema acies uirilibus sententijs firma sit: uel eo amplius: quo uiuendo magis ac magis induxisse uideor contra impetus atqꝫ iniurias fortunæ. Deniqꝫ quis inter experimenta rerum sum futurus: profiteri minime ausim: sed hoc animo sum: ut nulli amplius rei succumbam: Si fractꝰ illabatur orbis: impauidum ferient ruinæ. Ita me Maronis Flacciqꝫ sententijs armatum scito: quas olim lectas & sæpe laudatas: nunc tandem in extremis casibus meas facere ipsa ineuitabilis fati necessitate didici. Dulce mihi colloquium tecum fuit: cupideqꝫ & quasi de industria protractum: uultum enim tuum retulit per tot terras & maria: teqꝫ mihi præsentem fecit usqꝫ ad uesperam: cum matutino tempore calamū cœpissem: diei iam & epistolæ finis adest. Hæc igitur tibi frater: diuersicoloribus (ut sic dicam) licijs texta dicauerim. Cæterum si stabilis sedes & frustra semper quæsitum ocium cōtigerit (qđ iam hinc ostendere se incipit) nobiliorem & certe uniformem telam tuo nomine meditor ordiri. Vellem ex his paucis esse qui famam promittere possunt & præstare: sed ipse ui ꝓpria in lucem uenies: alis ingenij subuectus nihilqꝫ auxilij mei egens: profecto tamen si inter tot difficultates assurgere potuero: tu olim Idomeneus: tu Atticus: tu Lucilius meus eris. Vale.

R

Explicit Prologus

Epistolarum de Rebus Familiaribus Francisci Petrarchæ: per octo libros elegantissimo stilo digestarū: breuis Annotatio singularum materiam atqꝫ ordinem exponens.

Epistolæ Libri Primi.

Epistolæ Libri Secundi.

Epistolæ Libri Tertij.

Epiſtolæ Libri Quarti.

Epiſtolæ Libri Quinti.

Epistolæ Libri Sexti.

in cuius natalem si quis aliquid poemi mittit, applicat [illegible] hanc Epistolam

Epistolæ Libri Septimi.

Franciſci Petrarchæ: Poetæ laureati Oratoriſq; nõ inculti: Epiſtolarum de Rebus Familiaribus: Liber Primus Incipit.

Franciſci Petrarchæ ad Thomam Meſſanenſem: Famã ante mortem nõ eſſe appetendam exponentis: cum ea nobis uiuentibus minime poſſit acquiri: Epiſtola Prima.

A

q

Verelam publicam nemo ſapiens ſuã facit: Satis quiſq̃ priuataꝝ querelarum domi habet. Satis dixi: nimis dicere debueram. Nulli ne hoc unq̃ accidiſſe reris? Falleris. Nulli uero contrariũ accidit. Vix ſuperſtite qui fecerat: cuiuſquã ſcripta uel geſta placuerũt: laudes hominũ mors inchoat. Scis quare? quia cũ corpe morit̃ inuidia uiuitq̃ cũ corpe. Multorũ inq̃s ſcripta laudantur: quæ ſi gloriari licet nõ ꝑgis ulterius: ſed (qui indignãtibus mos eſt) ſuſpenſum linquens auditoris aĩm ſermone præteruolas inexpleto. Veꝝ eniuero fugiẽtẽ cõſeq̃r mẽtis augurio: ſcio q̃d uelis. Multoꝝ ſcripta laudant̃: quæ tuis admota: carere nõ tantũ laudatore: ſed etiã lectore debuiſſent: cũ tua interim nullus attingat. Recognoſce in ꝟbis meis indignationẽ tuã: quæ iuſta eſſet niſi illã de cõi oĩm aceruo: in uſus ꝓprios traduxiſſes: Oĩm inquã q̊s hic ſcribendi ſeu amor ſeu morb⁹ tenuit oĩm ue q̊s tenebit. Reſpice enĩ ĩprimis q̊ꝝ ſunt illa quæ laudant̃: quære auctores: certe pridem in cinerẽ uerſi ſunt. Vis & tua laudari? Morere. A morte hoĩs uiuere incipit humanus fauor: & uitæ finis principiũ eſt gloriæ: quæ ſi añ cœperit: ſingularis quædã & intẽpeſtiua res ẽ. Plus dicã: dũ eoꝝ q tecũ uixerũt q̃ſq̃ ſuꝑfuerit: cumulate quidẽ qđ appetis nõ habebis: cũ oẽs parit̃ urna cõcluſerit: ueniẽt qui ſine odio & ſine ĩuidia iudicẽt. Ferat itaq̃ de nobis quãlibet ſnĩam præſens ætas: ſi æquã: feram⁹ æquo aĩo: ſi iniquã: ad æquiores iudices: hoc eſt ad poſteros ꝓuocem⁹: qñ ad alios nõ licet. Delicatiſſima res ẽ iugis cõuerſatio: mĩmis offendit̃: & famæ ſꝑ ĩimica præſentia ẽ: mľtaq̃ admiratiõi hoĩm familiaritas detrahit frequẽſq̃ cõuict⁹. Vides ne tu hos ſcholaſticos: gen⁹ hoĩm uigilijs ac ieiunio ſqualidũ? Crede mihi: nihil ad lucubrãdũ dur⁹: nihil molli⁹ ad iudicãdũ: cũ mľta laborioſiſſime lege-

Inuidiam cũ corpe & uiuere & mori

Laudẽ nõ niſi poſt mortẽ aſſequi poſſe

Famæ inimicam eſſe præſentiam

rint:nihil examinant:& qd in re sit dedignant̄ inquirere cū hoīem ipsū nosse uideant̄:Itaq̄
oīm una lex est: Cūcta em̄ ex æquo quoꝝ auctores uel semel aspexerint: scripta fastidiunt.
Hoc inquies paruis accidit ingeniȷs:magna em̄ & ualida ꝑ obstātia quælibet erūpunt.Red/ B
de mihi Pythagorā: reddam tibi illius ingeniȷ cōtemptores. Redeat in græciā Plato:rena/
scatur Homer⁹:reuiuiscat Aristoteles: reuertat̄ in Italiā Varro: resurgat Liuius: reflorescat
Cicero:nō mō segnes laudatores inuenient:sed mordaces etiam & liuidos detractores:qđ
quisq̄ suis tp̄ibus exptus est. Quid Virgilio maius habuit lingua latina? Repperit tn̄ ille:q
nō poetā:sed raptorē alienaꝝ inuentionū & translatorē diceret. Ipse aūt & ingeniȷ fiducia:
& iudice fretus Augusto:alto aīo inuidoꝝ uerba despexit. Tibi quidē magnā ingeniȷ con/
scientiā esse scio:sed ubi Augustū iudicem inuenies:quem enixe admodū atq̄ oībus modis
ingeniȷs sui tp̄is fauisse cōpertū est? Nostri reges de saporibus epularꝝ:& de uolatu auiū iu/
dicare possūt:de ingeniȷs hoīm nō possunt. Qđ si forte præsumpserint:supbiæ tumor ape/
rire oculos aut flectere & in ueꝝ figere nō sinit. Itaq̄ ne quid suæ ætatis suspicere uideantur
mirant̄ ueteres q̊s nouere contēnunt:ut defunctoꝝ laus:uiuentiū cōtumelia uō uacet. Int̄
hos iudices uiuendū moriendūq̄ nobis est:& (qđ est durius) tacendū. Vbi em̄ ut dixi Au/
gustum iudicē quærem⁹? Vnū habet Italia:īmo uero terraꝝ orbis unū habet:Robertū Si/
culū regē:fortunata Neapolis: quæ unicū sæculi nostri dec⁹: incōparabili fœlicitate sortita
es. Fortunata inquā & īuidiosa Neapolis litteraꝝ dom⁹ augustissima:quæ si Maroni quō/
dam dulcis uisa es:quāto nūc dulcior uideris:ubi ingenioꝝ ac studioꝝ æquissimus extima/
tor habitat. Ad te cōfugiat quisq̄s ingenio fidit. Neq̄ ū̇o differendū putet: suspecta mora
est:deuexa em̄ est ætas:& mūdus iā pridē eo carere:& ipse ad meliora regna trāsire meritus. C
Vereorq̄ ne multa ipse mihi seræ pœnitētiæ materiā ꝓlatando quæsierim:oīs quidem pul/
chræ rei dilatio turpis & oīs de honesto deliberatio lōgior inhonesta est:rapienda est occa/
sio:cōfestimq̄ faciendū qđ añ tempus fieri nō potest. Qđ ad me attinet:currere & ꝓperare
ꝓpositū est (ut qđ de Iulio Cæsare:in ep̄la quadā ait Cicero) oīa mea studia in istū confe/
ram. Ego uero ardenti quidē studio ac fortasse efficiā:qđ sæpe uiatorib⁹ cū ꝓperāt euenit:
ut si serius q̄ uoluerint forte surrexerint:ꝓperando etiā citius q̄ si de nocte uigilassent ꝑue/
niant q̊ uelint: Sic ego qm̄ in isto hoīe colēdo:tam indormiui diu: cursu corrigā tarditatē.
Tibi aūt tuo foro uti necesse est: qn̄ ad eū regē aspirare nō tā freti q̄ belli obice prohiberis.
Patria em̄ tua:cui⁹ nemo amātior ciuis est:inimici regis impio subiacet. Dicerē Tyrāni:nisi
quia timeo aures tuas offendere. Ad hæc & magna res est:neq̄ nostris calamis discernēda
sed illoꝝ gladȷs. Igit̄ ad īceptū redeo. Si hæc tibi exēpla de illustrissimis electa nō sufficiūt:
alia ex alio grege hoīm adȷciā & ætate recētiora & sāctitate clarissima. Quātos olim æmu/
los Augustinus noster:quātos Hieronym⁹: quātos habuit Gregori⁹:donec spectata uirt⁹
& litteraꝝ diuina & admirabilis ubertas inuidiā uinceret? Vix hoꝝ q̄sq̄ integꝝ famæ præ/
conium:nisi ab ipso die mortis accepit. Vnū æmulo ac reprehēsore carentē:unū plena & in/
decerpta laude decoratū Ambrosiū:cui⁹ ne inuētis quidē famā mordax liuor attigerit:apđ
q̊sdam inuenio:qđ forte ad purā ei⁹ ac simplicē doctrinā oīs ambigui expertem referendū
est: Nā apđ Paulinū qui Ambrosȷ uitā & obtrectatoꝝ ei⁹ noīa legim⁹ & uindictā diuino
irrogatā. Perfer igit̄ iā sine lamentis:qđ sūmis ingeniȷs cōtigisse uides. Videris aūt quadā
in ꝑte tuaꝝ litteraꝝ:hoc ipsum cōqueri: q̄ multos noueris magnū in uita nomē assecutos: D
& hoc q̊ȝ si me audire uolueris:magnifice cōtemnes. Scis em̄ quibus hoc euenit? his equidē
solis qui famā suā:qm̄ calamo nequeūt:clamore defendūt. Aspice istos purpuratos qui in/
genti strepitu:populoꝝ in se ora cōuertūt:qui se sapientes dici uolūt:& q̊s sapientes uulgus
appellat:singulis ciuitatibus ascribēs sapientū greges: cū tn̄ illa florēs olim studioꝝ mater
græcia non amplius q̄ septē sapientū noībus gloriet̄: qđ ipsum posteris īportune nomen
arrogantiæ uisum est. Sed qui eos excusant:aiūt nō id eis cognomen ꝓprio iudicio:sed po/
puloꝝ suffragȷs obtigisse. Vnus ex oībus sæculis Epicurus:sapientē se ꝓfiteri ausus intol/
leranda supbia:seu potius ridiculosa demētia: Cuius secundo de finibus bonoꝝ & malorū
meminit Cicero:hodie in nostroꝝ causidicoꝝ grege furor ille uulgaris est. Respice & hos q
in altercationibus & cauillationibus dialecticis totū uitæ tēpus expendunt: seq̄ inanibus
semꝑ quæstiūculis exagitant:& præsagiū meū de oībus habeto. Omniū nempe cū ipsis fa/
ma corruet:unumq̄ sepulchrum nomini ossibusq̄ sufficiet. Cū enim mors frigidā linguā
stare coegerit:non modo ut sileant necesse est:sed ut de his etiā sileat̄. Possem exēplis afflue/
re: teq̄ ipsum in multis testē facere: Quot loquacissimas picas agnouim⁹ in oculis insanæ

multitudinis ꝑſtrepentes: q̊ꝝ repēte uox cecidit: niſi lōga & apud q̄ſdā ſupſtitū odioſa for/
te narratio eēt: Sed de his & ſæpe alias: & nūc qđ res ipſa poſcebat diximꝰ: Neq; em̄ ut eos
monerē ſermo mihi inſtitutꝰ: ſed ut tibi ſatiſfacerē: cuiꝰ oīno diuerſa cōditio ē: tūc em̄ maxīe
reſonabis cū iā loqui ampliꝰ nequeris. Cæteꝝ ualde īpatientis aī eſt: breuiſſima expectati/
one torqueri. Expecta paululū: eris uoti cōpos: cū obſtare tibi ipſe deſieris: id ex ꝑte lōgæua
forſan abſentia: ad plenū mors ſola præſtabit. Reduc ad memoriā ex oībꝰ ſæcul̄ illuſtres ui/
ros Romanos: græcos: barbaros: cuiꝰ nō præſentia famæ nocuerit: tibi (ſi recētiore memo/
ria eſt) plures forte ex hiſtorijs occurrēt. Ego id uni oīm Africano tributū memini: ut ſc; &
fama mirabilis & præſentia mirabilior haberet̄. Idē ſacris ī litteris tribuit̄ Salomoni: quæ/
re aliū: forte nō inuenies: & ſi Virgiliꝰ īmodico ſtudio Aeneā ſuū exornandi hoc ad eū gl̄iæ
genꝰ transferre cōtendat: ſed īmobile ueꝝ eſt: excuſant tn̄ q̄ſi nō Aeneā ſed ſub Aeneæ noīe
uiꝝ forte ꝑfectūq; deſcribat: dedit idē oratoꝝ uni dūtaxat is qui hoc ſicut ueriꝰ uſurpaſſet:
præilluſtris ſc; oratoꝝ prīceps Marcꝰ Tulliꝰ: uni q̊; poetaꝝ idem tribuit Aulo Licinio Ar/
chiæ: ſed uereor ne id amore iudiciū obliquante præceptori ſuo mediocris ingenij uiro tri/
buat: qđ nec Homero tribuit nec Virgilio tribuiſſet. Cæteꝝ ut ad te reuertar: nihil ex oībꝰ
quæ dixi: qđ tibi iuſtā indignandi materiā præſtare poſſit inuenies. Nemo em̄ ſe anteiri ab
uno uel a paucis ægrefert: niſi q gloriæ principatū ꝑtinaci ſibi mēte cōſtituit. Patere (ut cæ/
teraꝝ reꝝ) ſic ingenij tui ſortem noīſq; fortunā: putabas eā ī ſolis diuitijs ius hr̄e: Hūanaꝝ
reꝝ oīm excepta ꝟtute dn̄a eſt. Illam q̊; ſæpe oppugnare: ſed nunq̄ expugnare ꝑmittit̄. Fa/
mam certe q̄ nihil eſt leuiꝰ facile rotat ac uentoſis ſuffragijs circūuoluit: a dignis eā trāſferēs
ad indignos: nihil quidē mobiliꝰ: nihil iniquiꝰ uulgari iudicio ſup q̊ fama fūdata eſt. Itaq;
miꝝ nō eſt ſi aſſidue quatit̄ quæ tā tremul̄ innitit̄ fundamētis. Hæc ſane nō niſi ī uiuos reg
num habet: mors hoīem eximit ab imperio fortunæ. Ceſſant exinde ludibria: hæc uelit ipſa
uel nolit: ꝟtutē fama: ceu ſolidū corpꝰ umbra cōſeqt̄. Habes ergo (ni fallor) gloriādi potiꝰ
cauſam q̄ indignandi: ſi cū oībus fere præſtantibus atq; clariſſimis uiris cōis tibi tua ſors
eſt. Quoq; etiā nūc æquiore aīo ſis: Africanū ipſum quē ex hac acie ſegregare uiſus erā: in
cōe reſtituam: cui q̄uis qđ rariſſimū eſt: ut dixi: præſentia nō noceret: nocuit tn̄ (ut cæte/
ris (hoīm inuidia: quā tantis ꝟtutibus nō potuit extinguere: inceditq; potius & inflāma/
uit: Nocuit (qđ ſine indignatiōe nō poſſum meminiſſe) cōuerſatio lōgior & naſcens ex fa/
miliaritate cōtemptus. Vnde aūt hæc eliciā ꝑcōtabere. Nolo me aliqd īmutaſſe ſuſpiceris:
Ipſa Titi Liuij clariſſimi ſcriptoris ꝟba ponam: qui orta cōtētione dignitatis honoꝝq; in/
ter Scipionem Africanū Titūq; Flaminiū: In qua ſuccubuiſſe Scipionē refert. Maior inquit
gloria Scipiōis: & q̊ maior: eo ꝓpior īuidiæ. Et ſtatim poſtea: Accedebat inqt & aliud. Sci/
pio Africanus iam ꝓpe annū decimū aſſiduus in oculis hoīm fuerat: quæ res minus uerē/
dos magnos hoīes ipſa ſatietate facit. Et hæc quidē ille: Tu ꝟo (ut iam finem faciam) for/
tunam tuam tāto comite ſolabere: expectabiſq; trāquillius: memor uetus apud Flaccū uer/
bum eſſe: qđ ut uina: ſic poemata meliora dies reddit. Apđ Plautū aliquāto uetuſtius: Ille
em̄ ait: Qui utunt̄ uino uetere ſapientes puto: & qui libēter ueteres inſpectant fabulas: qđ
nō minus ipſi Flacco bilem cōmouiſſe ſuſpicor q̄ tibi tantā eſſe uetuſtatis reuerentiam: ut
crimen lōgo ſermōe purgandū ſibi fuerit Luciliū reprehendiſſe. Poſtremo tecum cogita qd
eſt hoc pro q̊ tam ſollicite torqueamur: Vētus eſt fama quā ſequimur: fumus eſt: umbra eſt:
nihil eſt. Itaq; facillime recto atq; acri iudicio cōtemni poteſt: Quod ſi forte (qm̄ generoſos
aīos familiaris hæc peſtis inſequi ſolet) appetitū hūc extirpare radicitus nō potes: excreſcē/
tem: ratiōis ſaltem falce cōpeſce: parendū tꝑi: parendū rebus eſt. Deniq; (ut ſententiæ meæ
ſūmam breuius expediā) uirtutē cole dum uiuis: famā inuenies in ſepulchro. Vale.

E
Impatiētis eē animi breuiſſima expectatione torqueri

Scipio Africanus & Salomon fama & præſentia mirabiles fuerūt

F
Fortuna oīa præter uirtutē expugnat

G
Titi Liuij uerba de Scipionis & Titi Flaminij dignitate

Vetuſta poemata uino ueteri adæquari: ex Flacci & Plauti auctoritate

Franciſci Petrarchæ ad Raimundū ſuperantiū: hominū uitā æque ac floſculū momento & uirere & areſcere aſſerentis: Epiſtola II.

V Ereri mihi (nec īmerito) uiſus es: ne (qđ fere oībus adoleſcentibus accidit) ætatis
flore decipiar. Nō pollicebor tibi pater aīm ſolidū ac ſtabilem oīſq; uanitatis ex/
ortem (qđ in hac ætate difficillimū & potius diuinæ gratiæ q̄ hūanæ ꝟtutis arbi/
tror) ſed mentē haud quaq̄ ſuæ cōditiōis ignaram ſpōdeo. Sentio me (mihi crede) nūc dū
maxime florere uideor: maxime ad areſcendum pergere. Quid in re celerrima ſegnibus uer/
bis utor: īmo ꝟo ꝓperare: īmo currere: īmo (ut loqr ꝓprie) uolare. Volat em̄ ætas (ut ait
Cicero) Et oīno nihil eſt aliud tēpus uitæ huiꝰ q̄ curſus ad mortē: In q̊ (ut ait Auguſtiuus)

Aetatē uolare ex Ciceronis auctoritate

nemo uel paulo ſtare uel aliquanto tardus ire ꝑmittit̃:ſed urgent̃ oẽs pari motu:nec diuerſo impellunt̃ acceſſu:Neq; em̃ cuius uita breuior fuit: celeri⁹ diẽ duxit:ꝙ ille cui lõgior:ſed cũ æqualiter æqualia mométa raperent̃ ambobus: Alter abijt ꝓpius:alter remotius:quo nõ impari uelocitate ambo currebãt. Aliud eſt em̃ amplius uiæ ꝑegiſſe:aliud tardius ambulaſſe. Qui ergo uſq; ad mortẽ ꝓductiora ſpatia tpis agit: nõ lẽtius ꝑgit:ſed plus itineris cõficit. Ecce quãti duo uiri uelocitatẽ uitæ mortalis deſcribẽtes:uolare eã & currere aſſerunt. Quotiẽs ṽo Virgilius fugere tẽpus ait? Quid ſi oẽs tacerẽt? qd etiã ſi negarẽt? nunqd ideo ſegnius fugiẽſ curreret aut uolaret? Neq; ṽo me talia ſummis labijs locutũ putes (quiq; coætaneis meis eſt mos) per auctoꝝ uireta captare floſculos: qđ uiro turpe ait Seneca: nobis ita ꝑmiſſum putãt: ut nihil uideat̃ in adoleſcẽtia formoſius. Ego me nõ nego floſculos interdum legere: quibus inter ſenioꝝ choros (ſi res tulerit) uti queã:ſed ita ad optatã ſenectutẽ merita cũ laude ꝑueniã: ut ego magis oĩa ad uitã extimem ꝙ ad eloquentiã referẽda: Et ꝙuis (ut eſt uſus:ut eſt ingeniũ:ut eſt animus: ut eſt ætas) eloquẽtiæ ſtudio delecter:tñ & dũ alioꝝ bene dicta receſeo: & ſi qñ mihi aliquid forte ſonãtius excidit:utrobiq; magis meditor: ut quicqd id eſt uitæ ꝓſit:adoleſcẽtiæq; me malis expediat: ꝙ ut ṽbis ornatioribus iuuenilis lingua laſciuiat. Sũmæ quidẽ demẽtiæ uidet̃ in id niti: ad qđ forte nunꝙ ſis uenturus: & qđ paucis accidit: qđq; cũ adeptus fueris modicũ ꝓſit: fortaſſis & multũ noceat: illud uero negligere: qđ & oĩbus promptũ: præ oĩbus utile: dãnoſũq; nunꝙ eſſe poſſit. Scimus aũt magnoꝝ auctoritate hoĩm expimentoq; reꝝ edocti: qm̃ paucis bene loqui: bene uiuere aũt oĩbus datũ eſt: & tñ plures illud amplectunt̃: hoc fugiũt. Ita eſt natura hoĩm: difficultatib⁹ incũbere & ea cupidi⁹ appetere: quæ laborioſius parant̃. Ego quidẽ (& ſi mihi fidem ætas deroget) teſte tñ conſcĩa lego: nõ ut eloquẽtior aut argutior: ſed ut melior fiã: Et qđ de morali philoſophiæ ꝑte dixit Areſtotiles: ad oẽs traho: ꝙꝙ ſi uterq; fructus ſequeretur: fortunatiorẽ me laboꝝ nõ negarẽ. Tibi autẽ pater gratias ago: q; me paterne mones: & oro ut idẽ ſæpe facias: Sed ſic habeto: me iã hĩc cœpiſſe cognoſcere curſum meũ & ꝑicula numerare: & multos noſſe decrepitos: me altius humi fixos ac tenacius inhærẽtes. Multũ me tãgit illud Domitiani principis iã ſeneſcẽtis. Nil inquit gratius decore: nil breuius. Et illud Catonis ſenis apud Tulliũ: Quis eſt tam ſtultus ꝙuis ſit adoleſcẽs: cui ſit exploratũ ad ueſpeꝝ eſſe uictuꝝ? Et illud Virgilij tunc iuuenis iuueniliter dictũ: ſed uere: ſed grauiter: ſed mature: Collige ṽgo roſas dũ flos nouus & noua pubes: Et memor eſto æuũ ſic ꝓperare tuũ. Ego ṽo memor ſum (& ꝙuis nondũ plene poſſim) cogito tñ ut poſſum: & indies ut ꝓfundius poſſim: nitor. Cogito nõ quid alijs uideor: ſed qd ſum & ætatẽ hãc & qualẽcũq; formã corꝑis: & reliqua (unde mihi forſan ab alijs inuidet̃) ſentio data mihi ad ꝑiculũ: ad exercitiũ: ad laborẽ. Deniq; (ut breuiter concludã) Scio me aſcendere ut deſcendam: uirere ut areſcam: ut ſeneſcam adoleſcere: uiuere ut moriar. Vale.

Oĩbus idem uitæ ſpatium mortiſq; æqlẽ terminũ eẽ: ex Auguſtini ſententia

B

C

Dementiſ eſſe animi niti ĩ id ad qđ ꝑueniri nõ poteſt

Cupidi⁹ hoĩeſ appetere quæ laborioſi⁹ parantur

D

Nil grati⁹ decore: nil breuius

Catõis & Virgilij ſententiæ

Franciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Colũnæ: Galliam: Germaniã: Rheniq; ripas ſe peragraſſe narrantis: Inq; his regionib⁹ mores hoĩm ſollicite cõtemplatũ eſſe & aſpectu telluris incognitæ delectatũ: Italiã tñ ſibi magis placere affirmantis:

Epiſtola IIII.

A

Allias ego nuper nullo quidẽ negocio (ut noſti) ſed uiſendi tantũ ſtudio & iuuenili quodã ardore ꝑagraui: Germaniã tandẽ Rheniq; ripas attigi: contẽplatus ſollicite mores hoĩm: & aſpectu telluris incognitæ delectatus: ac ſingula cũ noſtris conferens: & licet multa utrobiq; magnifica uiderim: me tñ Italicæ originiſ nõ pœnitet: ĩmo (ut ueꝝ fatear) quo latius ꝑegrinor: eo maior Itali ſoli ſubit admiratio. Qđ ſi gratias agebat Plato dijs (ut uerbo eius utar) ĩmortalibus: inter multa q; græcũ eũ & nõ alienigenam ædidiſſent: qd nos ꝓhibet ꝓ eodẽ q; gratias agere ortuſq; nr̃i deũ auctorẽ recognoſcere? Niſi forte nobilius eſt græcũ naſci ꝙ Italicũ: qđ ſi qs dixerit: dicat idẽ & ſeruũ eſſe nobiliorẽ ꝙ dñm. Atq; null⁹ hoc græcul⁹ quantũlibet ꝓcax ĩpudẽſq; dicere audebit: dũ meminerit diu ante urbẽ cõditã añ partũ & auctũ ṽtutibus imperiũ. Deniq; añ Romanos reꝝ dños gentẽq; togatã: nõ Italiã ſed quotã Italiæ ꝑtẽ eo tꝑe deſertã & uacuã græcis habitatorib⁹ poſſeſſam magnãq; græciã nũcupatam: Quæ em̃ tũc magna uiſa eſt: ꝙ maxĩa: ꝙ ĩmẽſa uideri potuit poſt euerſam Corinthũ: poſt uaſtatã Aetoliã: poſt Argos & Mycenas cæteraſq; urbes triũphatas: poſt Macedõiæ regeſ captos Pyrrhũq; deuictũ & madẽtes iteꝝ Aſiatico cruore Thermopylas: Credo neminẽ negatuꝝ aliꝙto clari⁹ Italicũ eẽ ꝙ græcũ. Sed de hoc forte alibi: nũc in Gallias reuertamur. Pariſeoꝝ ciuitatẽ regni caput: quæ auctorẽ Iuliũ Cæſarẽ

B

Pariſeorũ urbẽ a Iulio Cæſare cõditam

prætēdit introiꝭ:nō aliter aīo affect⁹ ꝙ olim Thessaliæ ciuitatē Hypatā dū lustrat Apulei⁹. Ita eñ sollicito stupore suspēsus & cūcta circumspiciēs uidēdi cupidus explorādiq̃ uera ne an ficta essent quæ de illa ciuitate audierā: nō paruū ī ea tēpus absumpsi:& q̊tiēs operi lux defuit noctē supaddidi. Demū ambiēdo & inhiādo magna ex pte didicisse uideor qs in eadem ueritati qs fabulis loc⁹ sit: quæ(qm̄ lōga narratio est: neq̃ hoc loco satis explicabilis) differēda est donec ex me oīa corā audies.

Gandauū ab Iulio conditū

Gandauū q̊ȝ (ut media sileā) eodē cōditore superbum uidi:& cæteros Flandriæ Brabātiæq̃ populos lanificos atq̃ textores: Vidi Leodium insignē clero locū: Vidi Aquēsem Karoli sedē:& in tēplo marmoreo uerendū barbaris gentibus illius principis sepulchꝝ. Vbi fabellā audiui nō inamœnā cognitu a qbusdā tēpli sacerdotibus: quā scriptā mihi ostēderūt:& postea apđ modernos scriptores accuratius etiā tractatā legi: quā tibi q̊ȝ ut referā incidit animus: ita tñ ut rei fides nō apđ me quærať: sed

C Karoli magni recenseť amor

(ut aiunt) penes auctores maneat: Karolū regē quē magni cognoīe æquare Pōpeio:& Alexandro audēt: muliercula quādā pdite & efflictim amasse memorāt: ei⁹ blāditꝭs eneruatū neglecta fama(cui plurimū inseruire cōsueuerat) & posthabitis regni curis: aliaꝝ reꝝ oīm: & postremo suiꝭpsius oblitū: diu nulla ꝑrsus in re nisi in illius amplexibus acquieuisse: sūma cū indignatiōe suoꝝ ac dolore. Tandē cū iam spei nihil supesset (qm̄ aures regias salutaribus cōsiliꝭs insanus amor obstruxerat) fœminā ipsam maloꝝ causam insperata mors abstulit: cuius rei ingēs primū in regia: sed latēs gaudiū fuit. Deinde dolore tm̄ priore grauior: quantū fœdiori morbo correptū regis aīm uidebāt: cuius nec morte lenitus furor sed in ipsum obscœnū cadauer & exangue trāslatus est: qđ balsamo & aromatibus cōditum: onustū gēmis & uelatū purpura diebus ac noctib⁹: tā miserabili ꝙ cupido fouebat amplexu.

D

Dici nequit ꝙ discors & ꝙ male se cōpassura cōditio est amātis ac regis: nūꝙ profecto cōtraria sine lite iūgunť. Quid ē aūt regnū nisi iusta & glīosa dñatio? Cōtra: qd est amor: nisi fœda seruit⁹ & iniusta? Itaq̃ cū certatim ad amantē (seu recti⁹) ad amentē regē ꝓ summis regni negociꝭs: legatiōes gentiū præfectiq̃ & ꝓuinciaꝝ præsides cōuenirēt: Is in lectulo suo miser oībus exclusis & obseratis forib⁹ amato corpusculo cohærebat: amicā suā crebro uelut spirantē responsurāq̃ cōpellans. Illi curas laboresq̃ suos narrabat: Illi blandum murmur & nocturna suspiria: Illi sp amoris comites lachrymas instillabat (horrendū miseriæ solamē) sed qđ unū tñ ex oībus: rex alioqn (ut aiūt) sapiētissimus elegisset. Addūt fabulæ qđ ego nec fieri potuisse nec narrari debere arbitror. Erat ea tēpestate in aula Coloniensis antistes: uir (ut memorant) sanctitate & sapiētia clarus: necnō comitatus & cōsiliꝭ regiꝭ prima uox: qui dñi sui statū miserat⁹: ubi aīaduertit humanis remediꝭs nihil agi: ad deū ꝟsus illū assidue precari: in illo spem reponere: ab eo finē mali poscere: multo cū gemitu: qđ cū diu fecisset nec desiturus uidereť: die quodā illustri miraculo recreat⁹ est. Siquidē ex more sacrificāti:& post deuotissimas preces pectus & arā lachrymis implēti: de cœlo uox insonuit: sub extinctæ mulieris lingua furoris regiꝭ causam latere. Quo lætior: mox pacto sacrificio ad locū ubi corpus erat se ꝓripuit & iure notissimæ familiaritatis regiæ introgressus: os digito clam scrutatus gēmā pexiguo anulo inclusam: sub gelida rigētiq̃ lingua repertā festinabūdus auexit.

E

Nec multo post rediēs Karolus & ex cōsuetudine ad optatū mortuæ cōgressum ꝓperās: repēte aridi cadaueris spectaculo cōcuss⁹ obriguit exhorruitq̃ cōtactū: auferri eā quātotius ac sepeliri iubēs: inde totus in antistitē cōuersus: illū amare: illū colere: illū indies artius amplecti: deniq̃ nihil nisi ex sentētia illius agere: ab illo nec diebus nec noctibus auelli. Qđ ubi sensit uir iustus ac prudēs: optabilem forte multis: sed onerosam sibi sarcinā abꝭcere statuit: ueritusq̃ ne si uel ad manus alterius pueniret: uel flāmis cōsumereť dño suo aliqd piculi afferret: anulū in uicinæ paludis præaltā uoraginē demersit. A quis forte tum rex cū ꝓceribus suis habitabat: ex eoq̃ tpe cūctis ciuitatibus sedes illa prælata est. In ea nil sibi palude gratius: ibi assidere: illis aquis mira cū uoluptate: illi⁹ odore uelut suauissimo delectari. Postremo illuc regiā suā trāstulit & ī medio palustris limi īmenso sumptu iactis molibus: palatiū templūq̃ cōstruxit: ut nihil diuinæ uel humanæ rei eū inde abstraheret: postremo ibi uitæ suæ reliquū egit: ibiq̃ sepultus est. Cauto prius ut successores sui primā inde coronā & prima imperiꝭ auspicia capesserēt: qđ hodie q̊ȝ seruať seruabiturq̃ ꝙ diu Romani frena imperiꝭ Theutonica manus aget. Longior fui in hac narratione ꝙ decebui. Sed quoniā pegrinatione lōginqua libroꝝ solatio destituta est:& in ppetuo motu facilius est multa cogitare: ꝙ grādia: iustū epistolæ modū implere seriꝭs nō ualēs: eā (ut uides) obuiꝭs quibusq̃ confartio. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Ioannem Columnæ: Coloniam Agrippinam ciuitatē Germaniæ: quæ ad ſiniſtrū latus Rheni ſita eſt: ciuilitatemꝗ & mores eiuſdem populi cōmendātis: ſeꝗ ī eadem plures reliquias ſanctoꝝ & multa alia uidiſſe recitantis: digreſſum etiam ſuū uſꝗ in Auinionem narrantis: Epiſtola IIII.

A

Agrippina colonia ad ſini/ſtrū latꝰ rheni

a Quis digreſſum: ſed prius unde ortum oppidi nomen putāt: aquis baiano more
tepentibus ablutum: excepit Agrippina Colonia: quæ ad ſiniſtrum Rheni latus
ſita eſt: locus & ſitu & flumine clarus & populo. Mirum in terra barbarica quāta
ciuilitas: quæ urbis ſpecies: quæ uirorū grauitas: quæ mundiciæ matronaꝝ. Forte Ioānis
Baptiſtæ uigilia erat: dum illuc applicui: & iam ad occidentem ſol uergebat: confeſtim ami/
corum monitu (nam & ibi amicos prius mihi fama pepererat: ꝗ meritū) ab hoſpitio tradu
cor ad fluuium: inſigne ſpectaculū uiſurus: Nec fallebar: Omnis eñ ripa præclaro & ingen
ti mulieꝝ agmine tegebatur: Obſtupui: dīj bōni quæ forma: quis habitꝰ: amare potuiſſet:
quiſquis eo non præoccupatum animū attuliſſet. In loco paulum altiore conſtiterā: unde
in ea quæ gerebantur intenderem: incredibilis ſine offenſione cōcurſus erat: uiciſſimꝗ ala/
cres: pars herbis odoriferis incinctæ: reductiſꝗ poſt cubitum manicis: candidas in gurgite
manuſ: ac brachia lauabāt: neſcio quid blandū peregrino murmure colloquētes: Vix nūꝗ
clariꝰ intellexi: quod Ciceroni placet: & ueteri Prouerbio dici ſolet: Inter linguas incogni/
tas: omnes propemodum ſurdos ac mutos eſſe. Vnū mihi ſolatiū gratiſſimoꝝ interpretū
non deerat: Nam & hoc inter cuncta mirabere cœlum illud ſpiritus pierios alere. Itaꝗ dū
miratur Iuuenalis ꝙ Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos: miretur itidem: docta ꝙ
argutos aluit germania uates. At ne me auctore fallaris: ſcito ibi nullū Maronem eſſe: Na/
ſones plurimos: ut dicas ueꝝ fuiſſe præſagiū: quod in fine libri Metamorphoſeos multū
uel poſteritatis gratiæ: uel ingenio ſuo fidens ponit. Siquidem qua Romana potentia (ſeu
uerius) qua Romanū nomen domito orbe ſe porrigit: plauſibiliter nunc fauētis populi ore
perlegitur. His ego comitibus: ubi quid audiendū ſeu reſpōdendum incidit: pro lingua &
pro auribus uſus ſum. Vnū igitur ex eo numero admirans & ignarus reꝝ percontatꝰ Vir/
giliano illo uerſiculo: Quid uult concurſus ad amnē: quid ue petūt animæ? Reſpōſum ac/
cepi: peruetuſtum gētis ritum eſſe: uulgo perſuaſum: præſertim fœmineo: omnem totiꝰ an/
ni calamitatem īminentē: fluuiali illius diei ablutione purgari: & deinceps lætiora ſuccede/
re: itaꝗ luſtrationē eſſe annuam: inexhauſto ſemper ſtudio cultam colendāꝗ. Ad hæc ego
ſubridens: O nimiū fœlices inquā Rheni accolæ: quoꝝ ille miſerias purgat: noſtras quidē
nec Padꝰ unꝗ ualuit purgare nec Tyberis: Vos ueſtra mala Britānis Rheno uectore trāſ/
mittitis: nos noſtra libenter Afris atꝗ Illyrījs mitteremus: ſed nobis (ut intelligi datur) pi/
griora ſunt flumina. Cōmoto riſu: ſero tandē inde diſceſſimus. Proximis aliquot diebus
a mane ad ueſperam: ciuitatem īſdem ducibus circumiui haud iniucundū exercitiū: nō tā
ob id qđ ante oculos erat: ꝗ recordatione noſtroꝝ maioꝝ qui tam procul a patria monu/
menta Romanæ uirtutis tam illuſtria reliquiſſent. Imprimis aūt occurrebat Marcus Agrip
pa Coloniæ illius auctor: qui licet multa domi: multa foris præclara conſtruxerit: illā tamē
ex omnibꝰ dignā cenſuit: cui ſuū nomē imponeret ædificator ac bellator egregius: dignuſꝗ
habitus quē Auguſtus ſibi geneꝝ ex toto orbe deligeret qualiſcunꝗ filiæ uirū: ſed dilectæ:
ſed unicæ: ſed auguſtæ. Vidi tot ſimul trūca milia ſacraꝝ uirginū & terrā generoſis dicatam
reliquījs ac degeneꝝ: ut aiunt: cadaueꝝ expultricē. Vidi capitoliū effigiem noſtri: niſi ꝙ pro
ſenatu illic pacis ac belli conſilia agitāte: hic formoſi iuuenes ac puellæ mixtim: nocturnas
laudes deo concinunt: æterna cōcordia. Ibi rotaꝝ & armoꝝ ſtrepitus ac gemitꝰ captiuoꝝ:
hic quies & gaudium & iocantiū uoces. Deniꝗ illuc bellicꝰ: huc pacificꝰ triūphator ingre/
ditur. Vidi templū urbe media pulcherrimū: ꝗuis inexpletū: qđ haud īmerito ſūmū uo/
cant: Magoꝝ ibi regū corpora ab ortu ad occaſum tribus ſaltibus tranſuecta: quos æthere/
um quondā regē ad præſepia uagientem: cū muneribus ueneratos legimus: uenerabūdus
aſpexi. Parumper hic pater optime: & pudoris mei methas exceſſiſſe uideor & plura colle/
giſſe ꝗ neceſſe erat. Vtrūꝗ fateor ſed mihi nil tam neceſſe eſt: ꝗ ut imperio tuo pareā. Inter
multa ſane quæ abeunti iuſſeras: hoc fuit extremū: ut de terris ad quas ibam & de ſingulis
quæ uidiſſem: audiuiſſemꝗ perinde te certiorem ſcripto facerem ac uerbo ſoleo ne calamo
parcerem: ne breuitati uel ornatui ſtuderē: ne ue floridiora decerperē: ſed cūcta cōplecterer.
Deniꝗ Tulliano uerbo uſus: Scribe dixiſti: quicquid ī buccā uenerit. Promiſi me facturū:
promiſſum crebris ex itinere litterulis impleſſe uideor. Si iuſſiſſes loqui de altioribus: tem/

Inter incognitas līguas omnes & ſurdeſcere & muteſcere: ex Ciceronis dicto

B

Epſæ officiũ

ptaſſem: Nũc epiſtolæ officiũ reor: non ut ſcribentē nobilitet: ſed ut certificet legentem: ꝙ ſi omino uideri uolumꝰ: oſtēdemꝰ nos in libris: in epiſtolis colloq̃mur. Procedo: Ad ſecũdas

C

Kalendas Iulias Colonia diſceſſi: tanto ſole ac puluere ut ſæpe alpinas niues ac frigora rheni a Virgilio requirerem. Inde Arduẽnã ſyluã: ſcriptoꝝ teſtimonio pridē mihi cognitã: ſed uiſu atram atq; horrificã trãſiui ſolus (& qđ magis admireris) belli tempore: ſed incautos (ut aiunt) deus adiuuat: At ne longũ iter uix æquo peracto calamo remetiar: multis ego regionibus ambitis: hodierno die Lugdunũ perueni. Nobilis & ipſa Romanoꝝ Colonia eſt paululumq; uetuſtior Agrippina: duo hic noti amnes in noſtꝝ mare currentes: Rhodanus Ararisq; conueniũt Sonã incolæ appellãt. Sed de his nihil amplius: Iũcti enĩ ad te ꝑperãt: alter cogẽti: alter coacto ſimilis: & Auinionē ubi te nunc ac genus humanũ Romanus pontifex detinet: ꝑmixtis uadis abluũt. Huc ego cũ mane ꝑueniſſem & intranti forte familiaris hic tuus occurriſſet: mille eũ quæſtiunculis (ut mos eſt peregre redeuntiũ) aggredior. Ille autem nihil ad reliqua: Sed præclariſſimũ fratrē tuũ ad quē maxime properabã: ſine me Romam petijſſe narrauit: Quo audito quærendi ueniendiq; ardor repēte deferuuit. Hic igitur

Arduenna ſylua

Lugdunũ Romanoꝝ Colonia

D

expectare in animo eſt: donec & æſtas ipſa deferueat: quã hucuſq; nõ ſenſerã: & me uegetiorem quies faciat: qui me feſſum eſſe hoc ipſo primũ loquente ꝑpendi. Nulla quidē fatigatio maior q̃ animi eſt: ꝙ ſi reliqui itineris tædiũ ſubierit: Rhodanꝰ mihi pro uehiculo erit. Interim ut noris ubi ſum: hæc tibi feſtinante nuncio tranſcurrere nõ piguit. De fratre item tuo: duce olim: nunc (da dolori ueniam) deſertore meo: nuſq̃ alibi q̃ apud ipſum conqueri uiſum eſt: quã querelã: ut ſibi q̃ primũ mitti iubeas: oratꝰ facito. Et Vale noſtri memor.

Frãciſci Petrarchæ ad Iacobũ Columnæ Lombericenſem præſulem: ꝙ ſe nõ expectato Romam petierit familiariter conquerentis: ſimulq; non pauca de fide & taciturnitate cõmemorantis: Epiſtola. V.

A

r

Euertebar e germania & iam Lugdunũ peruenerã: precum tuaꝝ & deſiderij mei uncis retrahentibus: non tam poetico aut phyſico: q̃ curſorio more feſtinans. Illic curſui meo moleſtiſſimũ frenum adhibuit inſperatus rumor aufugiſſe te abſentiæ meæ uelut oportunitate captata & ſine me Romã petijſſe: qđ ꝑfecto nunq̃ factuꝝ eſſe promiſeras. Quid dicã? Amante non amato nil reor eſſe miſerius. Quomodo aũt te: ſeu quibꝰ primũ uerbis aggrediar? Suſpitioſũ ne amicoꝝ cõtēptorē putem? Nihil moribꝰ minus tuis cõuenit. Obliuioſum querar mirator ipſe memoriæ tuæ? Fidefragũ dicam: ſed notiſſima fides eſt. Quid ergo? Tu culpæ nomen inuenies & teipſum condemnabis: uel ſi libet abſolues: apud tribunal tuũ tecum agiẽ: tu idem & reus & teſtis & iudex eris. Sede igitur & mecũ aliquãtiſper æq̃ iure diſcepta. Aequat em̃ amor ĩparia. Qꝫ ſi contra me forte lingua tua ꝓnũciauerit: ad conſciam ꝓuocabo. Rñde dolori meo quærẽti: Cur tu Romæ: ego ĩ Gallia ſum? Quid tãto diuortio dignũ feci? An ut ĩutilis & inamœna ſarcina ĩ tergũ abijcior? De utilitate quidē uideris: de reliquo (qm̃ dolor ingẽs libertatis aſſertor eſſe ſolet) ipſe pronũcio. Nulla igitur (ſi te noui) amœnior: nulla curis tuis oportunior: tecũ eſt Lelij mei & cæterorum pace dixerim quibus (ut me æquare audeam) ſuperbe forſitan fortunæ illoꝝ cogit & dolor mei: Ego enim te mũdo prætuli: tu mihi quæſo quid nõ præfers? An timuiſti ne ſecretum tuũ ex me in uulgus erumperet? Ita ne rimoſum expertꝰ es: ita infirmi ac futilis animi: cui tam facile commiſſa diffluerent? Egiſti incaute qui mihi totiens grauiora credideris. Sed (crede mihi) quoniã hodie (ut uideo) dolor uerecũdiã ſuperat: crede inquã mihi pater optime: nullius (quē quidē ego nouerim) fido ſilentio ſecundus ſum. Nemo me ideo ꝙ ſecreta nõ teneã: ne dicã fideli amicitiæ: ſed uel ſenatorio gradui: uel ſacerdotio cereris inhabilem arguerit. Legimꝰ apud Perſas: nihil fide ſanctius: nihil pulchrius ſilentio: nihil loquacitate deformius. Itaq; illud uel morte cuſtodiũt: hanc morte caſtigãt: non eſt qui quocũq; ſupplicio ſui regis pãdat arcanũ. Si quis forte contrafecerit: nullo nõ ſupplicio dignus habebitur præclare. Quid em̃ oĩno facilius q̃ tacere? Ad quid ergo utilis: aut cui magnæ rei ſit habendus idoneus: qui rem longe facillimã implere nequiuerit? An uero occupationes meas interrumpere noluiſti? Cõuerſatio igiẽ lõgæua quid profuit? Nondũ intelligis: non eſſe me de illoꝝ gregē qui (ut ait Flaccus) breui fortes iaculanẽ æuo multa: qui terras alio calẽtes ſole ꝑmutãt: qui penetrãt aulas & limina regũ: Vt Virgilius ait: qui aĩm ſuũ in fruſta diſcerpũt: huic arridẽt: illi ſeruiũt: neminē ex integro diligũt: nulli plene confidunt: certe ego qui ſim neſcio. Valde em̃ ĩ iudicio reꝝ noſtraꝝ fallimur: Sed ut ſim de grege nihil optã

Amare & nõ amari nihil miſerius

B

Apud Perſas fidē & taciturnitatem eē integerrimam

tium:magnopere laboro:de multis nūq̄ ſperaui:Sciebam enim ꝙ qui paucoꝝ ſimilis fieri
ſtudet:multis fiet inuiſus. Spes & occupationes meæ in te hactenus ſitæ erant:In quo ſi me
diutius errare non es paſſus:perurbane mecum agi non negauerim:ꝙ alienationem animi
tui:non contumelioſo quidem actu: nō uerbo aſpero:non graui ſupercilio: ſed fugæ ſilētis
indicio perceperim. Sin experiri aut inflāmare deſiderium meū cogitaſti : uide ne aduerſus
imbecillem animū nimis aculeatū ludi genus elegeris. At forte indulgentior cauſa eſt:pep/
ciſti arbitror labori meo:ueritus ne faſtidio pelagi impar eſſem:& quoniā id tibi quoq̄ re/
ſtat iter per ſiticuloſam Apuliam:ſub æſtiuo ſole deficere. Sed quæſo nonne hoc tuo de me
iudicio iniurioſus es famæ meæ? Vbi ego hanc opinionē merui? Quis me labor fregit: aut
terruit? Sola uidendi dulcedo per ignotam me Barbariem circumducit:per Italiam credo
pulchra neceſſitas nō duxiſſet:ſub pireneis olim collib⁹:ut tibi comes eſſem:niſi pudet:quā/
tis me precib⁹ ac blanditijs oneraſti? Quanq̄(ut ueꝝ fatear)ſequebar ego prope cupidi⁹:
q̄ detrahebar:quid ita nunc ſub Apœnini iugis comes eſſe non merui? Niſi forte inertiam
meam illa peregrinatio patefecit:tu uero quotidie miraberis unde ea laboꝝ patientia in lit/
teraꝝ ocio mihi nato ac enutrito:præſertim cū & anni tempus eſſet aduerſum & uepricoſū
iter & inculta regio(quodq̄ ſup omnia nos angebat)cōuerſatio dura & multū noſtris mo
ribus aliena. Sed forte(quoniā ſenſim ratiocinatio ad ueꝝ ducit)non quæcūq̄ potuimus
poſſumus:dies auget:dies imminuit ab ea peregrinatione:quarta nūc æſtas agitur:triēnio
ſenior factus ſum:qđ tempus non tantū mutādo corpuſculo mortalis hoīs:ſed euertendis
imperijs atq̄ urbibus late patet. Ludo tecū(ut uides)Magnus interdū dolor ubi lamenta
defuerint in iocos uertitur:oīs quidē dies fateor gradus eſt ad mortē:& uagiētes in cuna/ — Oīs dies gra/
bulis infantes:creſcendo pariter ſeneſcunt. Neq̄ tamen ea ætas eſt mihi:quæ naturale de/ — dus ē ad mor/
trimentū ſentiat:quippe quæ nondū plena eſt. Itaq̄ creſcentibus ad huc ānis ꝓuehor:mul/ — tem
toq̄ & membris & animo ualidior indies fio:q̄uis non ignorē quid ſequatur. Viator eñ
quo altius aſcendit: eo deſcenſui proximior fit:& ſi dici fas eſſet: quodāmodo aſcendendo
deſcendit. Idem mihi accidit:Interim tamen aſcēdo. Quæ cū ita ſint:Idoneā facti tui cauſā
forte tu noueris:ego eam palpitabūdus inquiro nec inuenio:& hoc uno uel maxime ama/
re me intelligo(ꝙ amantiū mos eſt primis quidē offenſionibus moueri:mox ubi flāmā ex/
tinguere non dat̄ ad excuſationū medicamēta confugere:& qđ acrius factū dolent: uel ne/
quaq̄ factū ſi liceat:uel bono aīo factum dicere). Hoc igit̄ ago ſi poſſum:ut iure deſert⁹ ui/
dear: qđ utinam mihi perſuadeā:& profecto fieri poteſt ut tu nec ꝑfectionē meā impedire
uolueris:nec potueris reditū expectare:& cū me ab amplexu tuo lachrymantē dimitteres:
nouam mihi gemendi materiā inculcare uolueris. Vellem inclæmētior fuiſſes:pietas enim
tua in contrarium uerſa eſt. Inexpectato nil hoſte nocentius:& intempeſtiua quælibet gra/ — Inexpectato
uiora ſunt. Vnde ſi abſq̄ fletibus eſſe nō poterā:melius tunc fleuiſſem:quoniā natura hoc — hoſte nil nocē
habet:ut abeuntiū potius q̄ redeuntiū comites lachrymas uideamus. Tu precor q̄ primū — tius
cogita:qualiter te mihi exundanti illo defendas eloquio:q̄ uere nihil ad rem:mō ueriſimi/
liter ſatis erit. Credere parato nulla inefficax perſuaſio eſt: Interim facilius inducar ut tuæ
culpæ ignoſcam:q̄ fortunæ meæ. Vale noſtri memor.

Franciſci Petrarchæ ad Thomā Meſſanenſem:dialecticoꝝ inanē ac conten/tioſam petulantiam deteſtantis: Epiſtola. VI.

Temerarium eſt cū eo hoſte cōfligere:qui nō tam uictoriā appetit q̄ certamen. Scri/ — A
bis quēdā ſenē dialecticū:litteris meis uæhemētiſſime ꝓmotū:q̄ſi artificiū ſuū ego
dānauerim: ideo palā fremere & minari multa ſe q̃ȝ in ſtudia noſtra ſuis litteris in/
uectuꝝ:eas te litteras multis neq̄ q̄ mēſibus expectaſſe. Noli eas expectare ampliuſ:crede
mihi:nūq̄ uenięt. Hoc modeſtiæ remāſit: Siue ijs ſtili pudor:ſiue ignorātiæ cōfeſſio eſt:lin/
gua īplacabiles:calamo nō cōtendūt. Nolūt apparere q̄ friuola ſunt q̄bus armant̄:ideoq̄
more parthico fugitiuū pugnæ gen⁹ exercēt:& uolatilia uerba iactātes:quaſi uētis tela com
mittūt. Cū his (ut dixi) ſuo more contendere temerariū eſt:quippe q ſummā uoluptatē ex
cōtentione ꝑcipiūt:quib⁹ nō ueꝝ īuenire ꝓpoſitū eſt: ſed altercari. Atq̄ Varrōis ꝓuerbiū
ē:Nimiū altercādo ūitas amittit̄. Noli aūt trepidare:ne ī aptū ſcripturæ ſolidiq̄ colloquij — Nimiū alter/
cāpū deſcendāt. Hi ſunt eñ de q̄bus Quītilian⁹ int̄ inſtitutiōes oratorias loquebat̄: q̊s re/ — cando ueritas
perias ī diſputādo mire callidos:cū ab illa cauillatiōe diſceſſerint: nō magis ſufficere ī aliq̊ — amittit̄
grauiore actu q̄ ꝑua quædā aīalia:quæ in anguſtijs mobilia cāpo deprehendunt̄: merito
itaq̄ campū timēt:ueꝝ eſt eñ illud eiuſdē:diuerticula & anfract⁹ ſuffragia eſſe infirmitatis:

B ut qui cursu parꝫ ualēt: flexu eludāt. Tibi ꝟo amice unū hoc dixisse uelim: Si uirtutē: si ue/
ritatē sequeris: id gen⁹ hoīm uita. Sed quo nā fugiem⁹ a facie insanorꝫ: si ne insulæ quidem
tutæ sūt? Ergo nec scylla nec charybdis obstiterit q̄ min⁹ hæc pestis ī Trinacriā trāsnataret:
imo ꝟo iā insularꝫ peculiare malū est. Si dialecticorꝫ agmini Britānico Aetnea nūc nouorꝫ
Cyclopū acies accesserit: hoccine est qđ in Cosmographia Pōponij legerā: Siciliæ maxiē si
milē esse Britanniā. Ego quidē putabā silitudinē hāc in terrarꝫ situ ac ꝓpe triāgulari utri/
usqꝫ specie: & fortasse etiā ī circūfusi maris ꝑpetua collisiōe cōsistere: Nihil de dialecticis co/
gitabā. Audierā Cyclopas primū: postea tyrānos: utrosqꝫ feroces īcolas: tertiū mōstri ge/
nus aduenisse ñ nouerā: armatū enthymemate bis acuto: & ipso tauro Minitani littoris fer/
uore ꝓcaci⁹. Vnū sane & ego pridē aīaduerterā: & tu nūc admones: eos sectā suā Aristoteli/
ci noīs splēdore ꝓtegere: dicūt em̄ Aristotelē ita solitū disputare. Est fateor q̄lisq̄lis excusa/
tio clarorꝫ ducū inhæsisse uestigijs: Nā & Marc⁹ Tulli⁹ nō inuitū se cū Platone si oporteat er
raturꝫ dicit. Sed falluntᷣ: Aristoteles enī uir ardētis ingenij: de reb⁹ altissimis uicissim & di/
sputabat & scribebat: Alioqn unde hui⁹ tam multa uolumina sūmo studio & tātis exhau/
sta uigilijs: inter multorꝫ & præsertim illius fortunati discipuli: graues occupatiōes & ī æta/
te nō lōga si quidē circa illū apđ scriptores infamē: tertiū scꝫ & sexagesimū uitæ annū defū/
ctum accepim⁹: Isti aūt cur a duce suo tam diuersi abeūt? Cur quæso Aristotelicos dici iu/
uat: & nō potius pudet? Nihil illi tāto philosopho dissimili⁹ hoīe nihil scribēte parꝫ intelli/
C gente multūqꝫ & inutiliter clamāte. Quis illas cōclusiunculas nō rideat: quibus lr̄ati hoīes
se simul & alios fatigāt? In quib⁹ oēm ætatē conterūt: quippe ad illa inutiles: ad hocipsum
præcipue dānosi: qualia sunt quæ a Cicerone & a Seneca plurib⁹ locis irridentᷣ. Quale est

Diogenis callida responsio dialecticæ interrogationi

illud Diogeni ꝓpositū: quē dū cōtumeliosus dialectic⁹ ꝟbis esset aggressus hoc mō: Qđ
ego sum id tu nō es. Annuissetqꝫ Diogenes. Ille subiunxit: hō aūt ego sum: cū id etiā nō ne/
gasset: conclusionē subintulit cauillator: Homo igitᷣ tu nō es: Enīuero ultimū hoc inqt Di
ogenes falsum est: & si uerꝫ fieri uis: a me incipe. Multa sunt id gen⁹ ꝑridicula: in q̄bus quid
quærant: an famā: an oblectamentū: an bene beateqꝫ uiuēdi consiliū: sciūt ipsi forsitan: mi/
hi nihil ignoti⁹. Nā lucrꝫ aut digna studiorꝫ merces nobilib⁹ ingenijs uideri debet. Mœcha/
nicorꝫ est lucra captare: Honestarꝫ artiū generosior finis est. Dū hæc audiūt irascūtᷣ: Est em̄
fere multiloquiū cōtentiosi hoīs iracūdiæ ꝓximū. Ergo inquiūt dialecticam tu cōdemnas?
Absit. Scio em̄ quantū illi Stoici tribuāt: secta philosophorꝫ fortis & mascula: cui⁹ cū sæpe
alias: tum ī libro de finibus Cicero noster meminit. Scio qꝫ una liberaliū est: & grad⁹ ad al/
D ta nitentibus: Interqꝫ philosophorꝫ dumeta gradiētibus: nō inutilis armatura: excitat ītel/
lectum: signat ueri uiā: mōstrat uitare fallacias: deniqꝫ si nihil aliud: ꝓmptos & ꝑgutulos
facit. Hoc ita esse nō inficior: sed nō statim qua honeste transimus laudabiliter īmoramur:

Insani uiatoris est uiā propter amœnitatem obliuisci.

quinimo uiatoris insani est amœnitate uiarꝫ methā quā destinauerat obliuisci: multa cito
transisse & nusqꝫ citra terminū substitisse uiatoris laus est. Et q̄s nō uiator ex nobis est? Bre
ui oēs aduersoqꝫ tp̄e tanqꝫ hyberno pluuialiqꝫ die longū ac difficile iter agim⁹: cuius diale/
ctica pars esse potest: utiqꝫ terminus nō est: & potest ꝑs esse matutina: nō serotina: plurima
quidē honeste fecim⁹: quæ turpissime facerem⁹. Si em̄ dialecticæ scholas: qđ ī eis pueri lusi/
mus: senes relinquere nescimus: eodē iure nec par impar ludere: nec arūdine tremula equi/
tare pudeat: nec rursum cunis infantilibus agitari. Sūt miræ uarietates rerꝫ ac uicissitudines
temporꝫ: quas occurrēs natura fastidio uigilātissimo artificio meditata est: Eas nō putes in
anni tantū circulo: sed multomagis ī lōga ætate reperiri: Ver florib⁹ & arborꝫ comis: æstas
E frugibus diues est: autūnus pomis: hyems niuib⁹ abundat. Hæc mō nō tantū tolerabilia:
sed grata: si ꝑuertantᷣ fiēt cōcussis naturæ legib⁹ īportuna. Et nemo erit: q̄ uꝉ hyemis glaciē
æquo aīo ꝑ æstatē ꝑferat: uel solis ardorē alienis mensibus sæuientē: Sic nemo reperitᷣ qui
uel senem infantibus colludentem non oderit aut rideat: uel puerꝫ canū aut podagricū non
miretᷣ. Quid aūt quæso ad oēm disciplinā tam utile: īmo tam necessariū est q̄ ipsarꝫ littera/
rum prima cognitio: in q̄bus oīm studiorꝫ fundamēta consistūt? Sed ex diuerso q̄d seneri/
diculosius in talib⁹ occupato? Tu ergo senis tui discipulos meis ꝟbis excita: neqꝫ deterreas
sed hortare: nō quidē ut ad dialecticā sed ut per eā ad meliora festinēt. Seni aūt dic non me
liberales artes dānare: sed senes pueros. Vt enī nihil elemētario sene turpi⁹: qđ ait Seneca:
sic nihil dialectico sene deformius. Et si syllogismos eructare cœperit: fuge consulo: ac iube
illū disputare cum Encelado. Vale.

nota

Francisci Petrarchæ ad Thomã Messanen͞. eundẽ quid in Inuentionibus & ui ingenij obseruare debeat instruentis: Epistola. VII.

q Vid agendū tibi sit cõsulis: in eo statu in quo fere oĩs scribentiū turba est: qñ & sua cuiq; nõ sufficiũt & uti pudet alienis: & interim a scribẽdo cessare nõ finit ipsa reꝝ dulcedo insitaq; mortaliũ animis gloriæ cupiditas. Sic itaq; ꝑplexus atq; hæsitãs ad me redis: Primū oĩm cõsultiꝰ fuerat certiorẽ adijsse cõsultorẽ: a quo uel multa & uaria: uel unũquodcũq; optimũ & electissimum esset: accepisses. Enimuero nunc ad ostiũ paupis pulsasti: unde tamen: me uolente: non oĩno uacuus abibis: qđ ab alio mendicaui: id tibi libens impertiar. Mihi quidem fateor: de hac re nõ amplius ꝙ unicũ consilium est: qđ si fortassis inefficax expimento deprehẽderis: Senecã culpabis. At si efficax: sibi non mihi gratiam referes. Deniq; in oẽm euentum: illũ nõ quidẽ solũ: nam & hoc ante Flaccus dixerat: & (qđ satis auguror) ante Flaccũ alij: qđ quærẽdi nũc ociũ nõ est: sed expressiorẽ habeas uelim consilij huius auctorẽ. Cuius sũma ẽ: Apes in inuentionibus imitãdas: quæ flores nõ quales acceperint: referũt: sed cæras ac mella: mirifica quadã ꝑmixtione conficiũt. Eius autem nõ sensum mõ sed uerba Macrobiꝰ in saturnalibꝰ posuit: ut mihi quidem uno eodẽq; tempore: qđ legendo simul ac scribendo ꝓbauerat rebus ipsis improbare uideret: Nõ em̃ flores apud Senecã lectos ĩ fauos uertere studuit: sed integros & quales in alienis ramis inuenerit ꝓtulit: quãq; qđ alienũ ego aliqd dixerim: licet ab alijs elaboratũ: cũ Epicuri sentẽtia sit ab eodẽ Seneca relata: quicqd ab ullo bene dictũ est nõ alienũ esse sed nostrꝝ. Non est itaq; cur Macrobius culpãdus sit ꝙ magnã epistolæ unius partẽ in prooemio opis illiꝰ nõ tam transtulit ꝙ transscripsit: Id em̃ & mihi forsan interdũ & multis maioribꝰ accidit: Sed illud affirmo elegantioris esse sollettiæ ut apiũ imitatores nostris uerbis: ꝙuis alioꝝ hoĩm sentẽtias ꝓferamus. Rursus nec huius stilũ aut illius: sed unũ nostrꝝ conflatũ ex pluribꝰ habeamus. Fœlicius quidẽ nõ apiũ more passim sparsa colligere: sed quorundã haud multo maioꝝ uermiũ exemplo: quoꝝ ex uisceribus sericũ ꝓdit: ex seipso sapere potius & loq: dũmodo & sensus grauis ac uerus & sermo esset ornatus. Veꝝ quia hoc aut nulli prorsus: aut paucissimis datũ est: feramus æquanimiter ingenij nostri sortem: nec altioribus inuidentes: nec despicientes qui infra nos sunt: nec paribꝰ importuni. Scio aũt quid tu nunc taciꝰ dicis: Homo hic me a studio retrahit & ab industria dehortat̃: dũ patienter ignorantiã ferre docet: Ego uero nihil magis cauendũ arbitror: ꝙ ne ignauia cõsenescat ingeniũ: Licet enĩ Cicero scribat uideri sibi hoĩes cũ multis rebus humiliores & infirmiotes sint: hac re maxĩe bestijs præstare ꝙ loqui possunt: tñ id uel oratori ad cõmendationẽ artis quã tradebat indulgendũ fuit: uel sic accipiendũ ut ipsum loqui posse sine præuio intellectu esse non possit: Alioqn multo mihi potius uident̃ in eo præcellere: ꝙ intelligere: ꝙ multa scire ac meminisse possunt: qđ bæluis natura nõ tribuit: tam&si aliquã intellectus discretiõis & memoriæ similitudinẽ habere uideãt̃. Quid ergo? Hortor atq; obsecro: ut om̃i uigilãtia & sũmis uiribus: animi tenebras: ignorantiã depellamꝰ: enitamurq; ĩ terris aliquid addiscere: quo uia nobis ad cœlũ fiat: Sed interdũ meminerimꝰ: si forte (quia nõ omẽs uno sydere nascimur) tarditati nostræ iter ad sũma nõ pandit̃: decere nos ingenij terminis esse cõtentos quos deꝰ nobis & natura præfixerint. Qđ nisi fecerimus: nunꝙ sine mẽtis anxietate futuri sumus: Q̃diu em̃ in cognitionẽ reꝝ ibimꝰ: qđ iter nunꝙ intermittere usq; ad extremũ spiritũ debemus: noui q̊tidie recessus apparebũt: ad q̊s se ignorãtia nostra porriget: hinc mœror & indignatio & contẽptus nostri: quas latebras (qm̃ uulgus indoctũ non uidebit) lætiꝰ deget atq; tranquillius: Ita fiet ut scientia quæ ingẽs causa sacræ delectatõiis esse debuerat: molestissimam sollicitudinẽ inferat: & uitã cuius se ducẽ pollicebat̃ interimat. Assit ergo cunctis in rebus modestia. Illa nobis suadebit: ut nõ in his solũ quæ fortunæ aut corpis dicunt̃: sed in his etiã quæ animi bona sunt quæcũq; nobis portiuncula obuenerit: de modicis q̊ȝ non modicas grates agere consuescamus largitori æterno: qui optime qd nobis expediat uidet idq; largitus est: nõ qđ delectabilius sed qđ oportunius nouit. Et nimiꝝ sicut iure laudat̃ senex paucoꝝ ille iugeꝝ qui regũ æquabat opes aĩo: sic ille laudabitur deformis: hebes aut balbus: qui Alcibiadis formã aĩo: qui Platonis ingeniũ: aut eloquẽtiã Ciceronis æquauerit. Cui igit̃ ingeniũ deest: non desit æquanimitas: cui adest: assit & moderatrix reꝝ oĩm discretio: ut ĩcorrupto iudicio uires suas extimet. Ne forte sibi blandiẽs & ipse se fallẽs importabili fasce prægrauet: cõtra illud qđ in arte poetica scriptũ est: Sumite materiã uestris qui scribitis æquã Viribꝰ & uersate diu: quid ferre recusent: quid ualeãt humeri. Nempe adiu/

Apes in inuẽtionibꝰ imitãdas esse

A

B

C

D

uandum ſtudio ingeniũ eſt & meditatiõibus ſubleuandũ: ſed minime cogendũ quo nõ poſ-
ſit aſcendere: Alioquin prȩterq̃ ꝙ conatus erit irritus ſæpe accidit: ut dum impoſſibilia
cupimus: poſſibilia negligamus. Dictũ breue ſed utile (niſi fallor) & memorabile inſeram:
Quintilianus qđ apud Quintilianũ acutiſſimũ uiꝝ legi: qđ q̃m breuiꝰ ac dilucide ab eodẽ ſcriptũ erat:
mutare uerba nõ libuit. Accidit eñ inquit etiã ingenioſis adoleſcẽtibus frequẽter ut labo-
re conſumant & in ſilentiũ uſq; deſcendant: nimia bñ dicẽdi cupiditate. Qua de re memini
narraſſe mihi Iuliũ ſecundũ: illũ æqualẽ meũ: atq; a me (ut notũ eſt) familiarit amatũ: mi-
Iulius Florus ræ facundiæ uiꝝ: infinitæ tñ curæ quid eſſet ſibi a patruo ſuo dictũ. Is fuit Iulius Florus in
eloquentia Galliaꝝ (q̃m ibi demũ exercuit eã) princeps: Alioqn inter paucos diſertus: &
dignꝰ illa ꝓpinquitate. Is cũ ſcđm ſcholæ adhuc operatũ: triſtẽ forte uidiſſet: interrogauit
quæ cauſa frõtis tã obductæ: nec diſſimulauit adoleſcẽs tertiũ iam diẽ eſſe ꝙ oĩ labore ma-
teriæ ad ſcribendũ deſtinatæ nõ inueniret exordiũ: quo ſibi nõ præſens tm̃ dolor: ſed etiam
deſpatio in poſteꝝ fieret. Tũ Florus arridẽs: nũqd tu inqt melius dicere uis q̃ potes? Hoc
E nepoti ſuo Florus. Quintilianꝰ aũt nobis imo oĩbus: Ita inqt ſe res habet: Curandũ eſt: ut
q̃ optime dicamꝰ: dicẽdũ tñ ꝓ facultate: Ad ꝑfectũ eñ opus eſt ſtudio: non indignatione.
Qđ conſiliũ ab eloquentia ad actus alios uitæ hoĩm multipliciter trahi poteſt: Sed q̃m de
ingenio facũdiaq; ſermo erat: utriuſq; rei ut cæteraꝝ oĩm: diuitiæ & pauptas æquo aĩo fe-
rendæ. Si quẽ ſane tam benigno lumine aſtra reſpexerint: ut ipſe ſibi ſine externæ opis ad-
miniculo ſatis ſit: & p ſeipſum magnificos ſenſus poſſit exprimere: multum habet qđ dono
gratiæ cœleſtis aſſcribat: caueat inſolentiã: & cũ multa hũilitate fruat muneribꝰ dei: ſuum
apibuſ morẽ linqt: Nos aũt qbus nõ tã magna cõtigerũt: apes imitari nõ pudeat. Illæ qdẽ
ut Virgiliꝰ noſter ait: Vẽturæ hyemis memores æſtate laborẽ Experiunt: & ĩ mediũ quæſita
Virgilius.iiij. Geor. reponũt. Expiamur & nos dũ tẽpus eſt: dũ feruet ætas & uiget ingeniũ: Nõ expectemꝰ do-
nec frigus ſenectutis obrepat: & æſtiuæ claritati nubila hyberna ſuccedant. De apibꝰ apud
eundẽ poetã legimꝰ: ꝙ eas æſtatæ noua p florea rura: exercet ſub ſole labor. Et iteꝝ alio lo-
co: ꝙ illæ in pratis æſtatæ ſerena floribꝰ inſidũt uarijs: & cãdida circũ lilia funduntur: ſtrepit
oĩs murmure cãpus. Si uolumꝰ itaq; conſiliũ ad utilitatẽ noſtrã latiꝰ extẽdere: quæcũq; de
apibus ſcripta ſunt: ad humanæ inuentionis induſtriã referamꝰ: Aeſtas noſtra qd eſt aliud
niſi ætas iſta flagrantior? Rurſus quid eſt algenti brumæ ſimilius q̃ ſenectus? Quẽ ꝟo tũc
nobis huius tpis: aut ocij fructũ ſperandũ eſſe ꝓponimus: q̃s ingenij meſſes: ſi nũc facie la-
boris exterriti ceſſamus? Quid ex horreis noſtris poſteritas feret: ſi deſidia torpẽte conſiſti-
F mus? Nudus ara: ſere nudꝰ: hyems ignaua colono. Sed ne ab apibus: ad colonos dilabat
oratio: nũc potius: nũc in pratis & p rura multoꝝ floribꝰ uarijs inſidamus: pſcrutemur do-
ctorum hoĩm libros: ex quibus ſentẽtias florentiſſimas ac ſuauiſſimas eligẽtes candida cir-
cum lilia fundamur: Idq; ſicut indefeſſe: ſic modeſte leniterq; faciendũ eſt: ſtudioꝝ noſtrorũ
nõ inanem uulgi gloriã uentoſæ cõtentionis argutijs partam: ſed ueritatis effectũ ac ꝟtutiſ
honeſtiorẽ terminũ ſtatuamus. Licet (mihi crede) ſine clamoſis altercationibꝰ ſcire aliquid:
Nõ facit clamor ſed meditatio doctorẽ. Profecto itaq;: niſi uideri magiſ q̃ eẽ ꝓpoſitũ nobiſ
eſt: nõ tam plauſus inſanæ multitudinis: q̃ ueritas ĩ ſilentio placebit. Erimuſq; tenui ſono
ꝓtuliſſe nobiſipſis interdũ autenticaꝝ ſcripturaꝝ uerba cõtenti: Atq; ita nõ fragore reſo-
nabit: ſed ſtrepet oĩs murmure campus. Et q̃m (ut uides) liberaliꝰ ago q̃ dubitatiõis tuæ
neceſſitas exigebat: Aliud etiã præmiſſis addiderim: ut oẽm locũ fugias: ubi aut turpiter:
aut cũ pompa uiuit & ad ſolius famæ popularis arbitriũ: nec minus tibi q̃ apibꝰ peſtiferũ
ſcias habitaculũ. Aut ubi odor cœni grauis: aut ubi cõcaua pulſu ſaxa ſonant uociſq; offen-
ſa reſultat imago. Neq; tibi ſoli hoc dictũ putes: ſed oĩbus quicunq; in aliq̃ reꝝ laudabiliũ
inuẽtione uerſant. Duobꝰ his præcipue nobilia multoꝝ ſuffocãtur ingenia: libidinũ cõſue-
tudine & opinionũ puerſitate uulgariũ. Dũ eñ illa ſedet intrinſecus: exterius iſta circumſi-
det: eneruatur animus & longius ab ipſa ueritatis agnitione diſtrahitur. Hæc uiſa ſunt de
G apium imitatione quæ dicerẽ: quaꝝ exẽplo ex cunctis quæ occurrent electiora in alueario
cordis abſconde: eaq; ſumma diligentia parce tenaciterq; conſerua: ne quid excidat ſi fieri
poteſt: Ne ue diutius apud te qualia decerpſeris: maneant caue. Nulla quidẽ eſſet apibꝰ glo-
ria: niſi in aliud & in melius inuenta conuerterent. Tibi quoq; ſi qua legendi meditandiq;
ſtudio reppereris: in fauũ ſtilo redigenda ſuadeo. Hinc enim illa profluent quæ tibi iure op-
timo & præſens & uentura ætas attribuet. Atq; ut nullos hodie floſculos: niſi ex Virgilia-

nis carpamus arboribus:hinc anni tempore certo dulcia mella præmes:nec tantum dulcia
quantum & liquida & durum bacchi domitura ſaporem. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Thomã Meſſaneñ. Eloquentiã animiq; æquitatẽ cæ/teris rebus eſſe anteponendam exhortantis: Epiſtola. VIII.

Nimi cura philoſophum quærit:eruditio linguæ oratoris eſt propria. Neutra no/
a bis negligenda:ſi nos (ut aiunt) humo tollere:& per ora uirũ uolitare nobis pro/ A
poſitum eſt. Sed de priore alibi:magna eñ res eſt & labor ingens:ſed meſſis uber/
rima:Hoc loco (ne in aliud exeam ꝙ qđ me ad calamũ traxit) exhortor ac moneo:ut non
uitã tantum & mores (quod primũ uirtutis eſt opus) ſed ſermonis etiam noſtri conſuetu/
dinem corrigamus:qđ artificioſæ nobis eloquentiæ cura præſtabit. Nec enim:paruus aut
iudex animi ſermo eſt:aut ſermonis moderator eſt animus:alter pendet ex altero. Cæterũ
ille latet in pectore: hic exit in publicum. Ille comit egreſſurum & qualem eſſe uult fingit:
hic egrediens qualis ille ſit nũciat. Illius paret arbitrio:huius teſtimonio credit. Vtriq; igi/
tur conſulendum eſt:ut & ille in hunc ſobrie ſeuerus:& hic in illum ueraciter norit eſſe mag
nificus. Quanq̃ ubi animo conſultũ fuerit:neglectus eſſe ſermo non poſſit:ſicut ex diuerſo
adeſſe ſermoni dignitas nõ poteſt: niſi animo ſua maieſtas affuerit. Quid eñ attinet ꝙ Ci
ceronianis te fontibus prorſus immerſeris:ꝙ nulla te neq; noſtrorũ ſcripta prætereant:or/
nate quidem:lepide:dulciter:altiſone loqui poteris:grauiter:ſæuere:ſapienterq;:& (qđ ſu
per omnia eſt) uniformiter certe non poteris? Quoniã niſi primũ deſideria inuicem noſtra
conueniant (quod præter ſapientem:ſcito nemini poſſe contingere) illud neceſſe eſt ut diſſi/
dentibus curis & mores & uerba diſſideant. At bene diſpoſita mens inſtar in monte ſereni/
tatis:placida ſemper ac tranquilla eſt:ſcit quid uelit: & quod ſemel uoluit:uelle nõ deſinit.
Itaq; tam&ſi oratoriæ artis ornamenta nõ ſuppetant: ex ſeipſa magnificentiſſimas & cer/ B
te ſicut conſonas elicit. Negari autem nequit quiddam ſingularius emergere quotiens cõ/
poſitis primum animi motibus: quibus æſtuantibus nihil fœliciter euenturum ſperare li/
cet:eloquentiæ ſtudio tempus impenditur: quæ ſi nobis neceſſaria non foret: & mens ſuis
uiribus niſa:bonaq; ſua in ſilentio explicans:uerborum ſuffragiis non egeret:ad cæterorũ
ſaltem utilitatem:quibus cum uiuimus laborandum erat:quorum animos noſtris collo/
cutionibus plurimum adiuuari poſſe nõ ambigitur. Inſtabis autem & dices: Heu quãtum
& nobis tutius: & illis efficacius fuerat ſuadere:ut eorum oculis noſtræ uirtutis exempla
præberemus:quorum illi pulchritudine delectati ad imitationis impetum raperentur: Na
tura enĩ hoc habet:ut multo meliꝰ:multoq; facilius factorũ q̃ uerborũ ſtimulis excitemur:
perq; hanc uiam expeditius ad omnem uirtutis altitudinem conſurgamus. Ego uero non
aduerſor: Quid enim de hoc ſentirem:iam tũc intelligere potuiſti:cum imprimis animum
componendum eſſe præmonui. Non equidem ſine cauſa reor dixiſſe Satyricum:Prima mi
hi debes animi bona:non eſſent autem prima:ſi quod illa præcederet: Verumtamen quan/ C
tum q̃ʒ ad informationẽ humanæ uitæ poſſit eloquẽtia: & apud multos auctores lectum:
& quotidiana experientia mõſtrante compertũ eſt:q̃ multos quibus nihil oĩno loquẽtiũ
exempla contulerant:ætate noſtra uelut experrectos agnouimus: & a ſceleratiſſimæ uitæ
curſu: ad ſummam repente modeſtiam: alienis tantum uocibus fuiſſe conuerſos. Non re/
feram tibi nunc quæ de hac re Marcus Cicero in libris Inuentionum copioſius diſputat:
Eſt enim locus ille notiſſimus:nec fabulam Orphei uel Amphionis interſeram: quorum il
le bæluas immanes:hic arbores ac ſaxa cantu mouiſſe:& quocũq; uellet duxiſſe perhibe/
tur:non niſi propter excellentem facundiam: qua fratus alter libidinoſos ac truces:bruto/
rumq; animantium moribus ſimillimos:alter agreſtes & duros in ſaxi modum atq; intra/
ctabiles animos ad manſuetudinem & omnium rerum patientiam credit animaſſe. Adde
ꝙ hoc ſtudio multis in longinqua regione degentibus prodeſſe permittimur:Ad quos enĩ
noſtri copia & conuictus nunq̃ forte uenturus eſt:ſermo perueniet. Iam uero quãtum po/
ſteris collaturi ſimus:optime metiemur:ſi quantum nobis contulerint maiorum noſtrorũ
inuẽta meminerimus. Sed hic rurſus occurres: Quid enĩ eſt opꝰ amplius elaborare:ſi oĩa
quæ ad utilitates hoĩm ſpectãt: iã añ mille annos tã multis uoluminibꝰ ſtilo ꝓrſus mirabi
li & diuinis ĩgeniis ſcripta manẽt? Pone quæſo hãc ſollicitudinẽ:nunq̃ te res iſta trahat ad
iertiã. Hũc enĩ metũ & q̃dã ex ueteribꝰ nobis abſtulert:& ego poſt me uẽturis aufero:Decẽ
adhuc redeant annorũ milia:ſæcula ſæculis aggregent:nunq̃ ſatis laudabit uirtus:nunq̃

Iudex animi ſermo: moderator ſermõis animus eſt

Solus ſapiens animi deſideria temperare poteſt

Natura ſuadẽte hoĩes potiꝰ factis q̃ ũbis excitanẽ

Cicero in li. Inuentionum

ad amorē dei:ad odiū uoluptatū præcepta ſufficiēt: nunq̄ acutis ingenijs iter obſtruet ad
D nouarū rerū indaginē. Bono igit̄ aīo ſim⁹: nō laboram⁹ in irritū:nō fruſtra laborabunt qui
poſt multas ætates ſub finē mūdi ſeneſcentis orient̄:Potius illud metuendū ē:ne prius ho
mines eſſe deſināt q̄ ad intimū ueritatis arcanū humanorū ſtudiorū cura pruperit. Poſtre
mo ſi cæterorū hoīm charitas nulla nos cogeret:optimū tñ & nobiſipſis fructuoſiſſimū ar
bitrarer:eloquentiæ ſtudiū:nō in ultimis habere. De ſe alij uiderint:de me aūt quid mereā
tur in ſolitudine quædā uoces familiares ac notæ: nō mō corde cōceptæ ſed etiā ore ꝓlatæ:
quibus dormitantē aīm excitare ſoleo:q̄ præterea delectet uel aliorū uel mea nōnunq̄ ſcri
pta reuoluere:quantū ue ex ea lectione exonerari me ſentiā grauiſſimis acerbiſſimiſq̄ mo
leſtijs:nō facile dictu: me ſperauerim. Eoq̄ magis ꝓprijs adiuuor interdū:quo illa lāguo
ribus meis aptiora ſunt: quæ cōſcia man⁹ medici languētis:& ubi dolor eſſet ſentiētis:ap
ponit. Qđ nunq̄ ꝓfecto cōſequerer niſi uerba ipſa ſalutaria demulcerēt aures & me ad ſæ
pius relegendum ui quadam inſitæ dulcedinis excitantia:ſenſim illaberentur atq̄ abditis
aculeis interiora tranſfigerent. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Thomā Meſſanenſem:quendam ſenem dialecticū deteſtantis: Epiſtola.IX.

ſ Eniculū tuū optime ualentē noueris:mores nō aīo tm̄ :ſed & corpori opitulātur:
A frugalitas bonæ ualitudinis ſoror ē:hūc(niſi fame conficit̄)īmortalē ſcito:Ita ſic
cum & defæcatū corpuſculū eſt:ita nihil loci febribus aut podagræ. Victū homis
aſpect⁹ ipſe teſtat̄:uultus:pallor:macies & oculorū ſpec⁹ & triſte ſuperciliū & inculta ſæue
ritas. Accedit in coturni morē ſubductus calce⁹ & attritū ſenio palliolū: mō litteras noſſet
philoſophū aut poetā diceres:phyſicū em̄ tergū:tragicos pedes habet:quicq̄d ad hæc addi
tur ſupuacuū erit. Vt tñ paucis expediā:haud abſimilis eſt ſeni Plautino:cuius mores atq̄
Ex Plauti Aulularia deſcriptus ſenex — aīm mordaci ſale reſpergēs ſeruus ille ī Aulularia. Pumex inq̄t nō æque arid⁹ :atq̄ hic ē ſe
nex:Suā rē pijſſe:ſeq̄ eradicarier:Quin diuū atq̄ hoīm clamat cōtinuo fidē:De ſuo tigillo
fum⁹ ſi qua exit foras:Quin cū it dormitū:follē obſtrinxit ob gulā: ne q̄d aīæ forte amittat
dormiens. Aquā Hercle plorat cū lauat ꝓfundere. Famē Hercle utēdam ſi roges nūq̄ da
bit:Quin ipſi pridē tōſor ungues dempſerat Collegit: oīa abſtulitq̄ præſegmina:Pulmētū
B pridē ei eripuit miluus: Hō ad prætorē plorabūd⁹ deuenit: Infit ibi poſtulare:plor ans:eiu
lās:Vt ſibi liceret miluū uadarier:Sexcēta ſunt quæ memorē:ſi ſit ociū. Hæc ille. Huius aūt
noſtri:ſexies ſexcēta talia curioſus fabulator inueniet:hoſpitē Apuleij Milonē ꝓdigalitatiſ
arguet:quiſq̄s hūc uiderit uł ſemel audierit diſciplinā rei familiariſ:œconomicis nulli unq̄
philoſopho cognitis regulis coartantē. Sed nimis alienis uitijs īmoramur : Redeamus ad
Omēs mortales īſanire: Ex Flacci ſentētia — ꝓpria:oēs fere mortales uno morbo laboramus:extremis contrarijs iactamur. Et eſt illud
Flacci uerıſſimū:Dū uitant ſtulti uitia ī cōtraria currūt. Quid aūt intereſſe credimus inter
Ruſilli paſtillos: Gorgonij hircū:aut inter Ariſtippi iacturā:Stallerij epigrāma: Nō opor
tet errare ꝑ deuia:& lōge quærere q̄d beatos faciat:uitia in extremis habitant:uirtus in me
dio ſita eſt. Vale.

Franciſci Petrarchæ:Thomæ Meſſaneñ. Paraſitū faceta periphraſi famelico homini comparantis: Epiſtola.X.

f Oeliciter puto ſucceſſit prima ꝑcontatio:ſecūdā facis. Experiri uis(ut arbitror) in
A demōſtratiuo cauſæ genere q̄d poſſim. In laudibus potius q̄ in cōtrario me pro
baſſes uelim:ſed qñ ſic placitū tibi & ſine noīe res agit̄:q̄uis exacta periphraſis ui
cem ꝓprij noīs obtineat:& hic q̄ʒ quæſtioni tuæ morē gerā. Is de quo quæris:ſcurra uaguſ
eſt:qualē deſcribit Horatius:qui nō certū præſepe teneret impranſus:nō qui ciuē dinoſceret
hoſte. In ſumma oīm importuniſſimus qui unq̄ paraſiticæ arti operam dederūt. Nihilo tñ
fœlicior q̄ ſi oīm deſidioſiſſim⁹ foret:non tam uel nauta ſcopulū uel grandinē agricola:uel
mercator furem q̄ eum omnes metuunt: Omnes declinant: omēs cedūt ſemita:quaſi one
ratus ſpinis adueniat. Vbiq̄ uias uacuas:deſerta atria:obſeratas fores īuenit:Perinde ad
uentu eius fugitur ac ſi in gremio bellum ferat. Nunq̄ tamen incōmodius iſta contingunt
q̄ hoc anni tempore:æſtas utcunq̄ pauperum portus eſt. Vna arbor & ueſtem & cibum &
B tectum & cubile ſufficit. Nūc quid agat: conſpirat hyems:ſenectus:inopia:nullus opē fert:
&(quæ omnium rerum duriſſima)ſine miſeratiōe miſeria eſt: Vidi illū hodie ualido aqui
lone iactatū. Ibat alte ſuccinctus:dederatq̄ oīa diffundere uētis maroneæ ueneris in morē.

Si fuluũ lupi de pelle galeꝵ tegmẽ capiti habuiſſet: ĩ reliq̃s hernico a Pelaſgis accepto habi B
tu ĩ bellũ ibat: ſiniſtri eñ pedis ueſtigia nudꝰ erat: Ea rabies urgebat ut cõuenire ſibi poſſet
qđ apđ Plautũ de ſe præceps ille paſitus prædicat: Meꝰ eſt baliſta pugnꝰ: cubitꝰ catapul/
ta: humerus aries: taliſ erat. Ita tñ ut inter minas diuturnæ famis ueſtigia cernerent: hoĩem Plautinus pa/
deniq; (ut Plautꝰ idẽ ait) neq; ieiunioſiorẽ neq; magis effractũ fame uidi: nec cui minꝰ ꝓce/ raſitus
dat q̃cquid facere occepit. Poſtremo dũ e cõſpectu in Angiportũ deflexiſſet: ut Piraticum
uelut Scalmũ latebris euaderẽ: uidi illũ in trãſitu fumi globos ꝑ nebulas exhalãtẽ: ceu Ca/
ci ſpeluncam: aut quãlibet æolicaꝵ inſulaꝵ præterueherer: Audiui neſcio quẽ tremulũ atq;
cõfuſum illi e faucibꝰ erumpentẽ ſonũ: q̃d dicere uellet ignoro tam cõciſim ỽba frangebat:
ſed puto ꝓprios pedes ac ſcapulas: illo Satyrico ſolaret elogio: durate atq; expectate cica/
das. Habes qđ optabas: maledicũ me feciſti. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Thomam Meſſaneñ. In eundem ſenem dialecticum inuehentis: Epiſtola. XI.

Cce iteꝵ tẽptamur. Dialecticus tuus ut ſcribis q̃ſcere nõ poteſt: miraris? Mirarer A
e ego ſi quieſceret: cuius gl̃ia in ſtrepitu & cõuitijs ſita eſt. Sed bene habet q̃ nec ille
ſcribere aliq̃d nouit: nec ego eũ hinc exaudio. Ita & aureſ interiecto maris ac terra/ Dialectici glo
rum ſpacio: & oculi mei illiꝰ ignorãtia tuti ſunt: totũ ĩportuni collocutoris põdus in tuũ ca/ riã in ſtrepitu
put refundit: Et merito: q̃m litteras meas dialecticis oſtẽdiſti. Ex oĩbus ſane quæ de illiꝰ rau & cõuitijs ſitã
ciſſimo latratu collegiſſe te dicis: hoc primũ erat & maximũ: q̃ artificiũ noſtꝵ oĩm mĩme ne eſſe
ceſſariũ dicit. Ecce iã uirus qđ in alijs litteris minabat euomuit. Sed eſt ne hoc qđ ĩ ſtudia
noſtra ſe ĩuectuꝵ prædixerat? Præclare quidẽ. Artificiũ inq̃t ueſtꝵ ex oĩbus mĩme neceſſa/
riũ: Primũ de artificio uiderimꝰ: Neſcio eñ q̃d artificij nobis attribuat: ſed puto de poeti/ B
ca eũ intelligere. Hãc mĩme neceſſariã dicit: nõ inficior: Idẽ eñ uidet & noſtris. Nãq; aĩs na
tum inuentũq; poema iuuãdis: & Flaccꝰ ipſe teſtat: & res ipſa docuit poeticã delectationi
atq; ornamẽto eſſe: nõ neceſſitati æditã. Viuat ergo dialecticꝰ tuꝰ & cornutis ſꝑ affluat ſyl/
logiſmis: q̃n & nobiſcũ ſentit & nõ eſt ĩgnarꝰ oĩm ut rebar. Sed neq̃q̃ his terminis cõtine/
tur torrẽs & feruidũ ĩgeniũ. Quid ergo? Rapidũ enthymema cõtorquet. Si minꝰ neceſſaria
inquit & minus nobilis: o q̃ male tegit inſania. Iã ſe nõ dialecticũ mõ: ſed phrenetitũ oſten/
dit. Ergo ſutrina & priſtina: & uiliſſimaꝵ mœchãicaꝵ artiũ: ſi neceſſitas nobilitare illas po
teſt: nobiliſſimæ oĩm fiẽt. Philoſophia aũt & reliquæ oẽs quæcũq; beatã atq; excultã & or/
natam uitã faciũt ſi neceſſitatibꝰ uulgi nil cõferũt ignobiles: O doctrinã nouã & exoticam
ipſiq; (cuius nomẽ infamãt) Ariſtoteli incognitã. Ille eñ ait: Neceſſariores quidẽ oẽs: digni/
or uero nulla. Legat primũ Metaphyſicæ libꝵ & inueniet. Sed ignota regione uerũ ſequi &
ſcrupuloſo tramite ſenem ire iubeo: nõ paruns labor. Vale.

Eiuſdẽ Frãciſci Petrarchæ Liber ſecũdus Ep̃laꝵ de rebꝰ familiaribꝰ incipit.

Frãciſci Petrarchæ ad Philippũ Cauallicẽſem ep̃m: Eundẽ ꝓpter obitũ amã/tiſſimi fratris acerbo dolore mœrentẽ: conſolantis: Ep̃la. XII.

Ngens ſcribendi negociũ mihi nũc adimit uirtus tua. Vt eñ corpis: ſic animi A
grauius affecti: difficilior cura eſt: Vtriq; aũt ſano aut nullis aut plane leuio/
i ribus remedijs eſt opꝰ. Vtq; illic medico: ita hic cõſolatore minꝰ (ĩmo uero ni
hil) eſt opꝰ: Tecũ ergo uir optime accuratius agerẽ ſi te fregiſſet aut ſtrauiſſet
aduerſitas: Nũc cũ fortunæ impetũ forti aĩo tuleris: cõſolatoris mihi ꝑtes eri/
piens: laudatoris ac miratoris officiũ reliq̃ſti: qua in re: ut dicebã: opoſioris ſtili mihi mate/
riam præcidiſti. Conſolatio eñ: ut mœſti auditoris aĩm penetraret: eget multa ỽboꝵ ma/
ieſtate: eget grauibꝰ aĩoſiſq; ſentẽtijs: Virtuti teſtimoniũ ſimplex & ĩcultũ ſufficit: nec opor/ Virtuti ſim/
tet ueritatẽ reꝵ fictis adũbrare coloribꝰ: q̃m ỽtus ipſa ſibi plaudit: & ꝓprio cõtenta præco/ plex teſtimo/
nio: alteriꝰ theatri ſtrepitũ nõ req̃rit. Venerã ad te nuꝑ acri rumore ꝑculſus ĩmaturæ mor/ nium ſufficere
tis amãtiſſimi fratris tui: & q̃ cõcuſſus eẽt animꝰ tuꝰ: ex mei pectoris mãſuetudĩe metiebar:
nec cogitabã quoſdã ictus ĩualidis tyronibꝰ fuiſſe mortiferos: q̃s ſpreuiſſet fortis & exꝑtus
miles: q̃ſdã alieni ſanguinis effuſione ꝑterritos exclamaſſe: ingemuiſſe: expalluiſſe: ſæpe in
extaſim cõcidiſſe: cũ tñ ĩterim quoꝵ ille pectoribꝰ emanabat: taciti & intrepidi ſtarẽt ſicciſq;
oculis uulneꝵ ſuoꝵ fluẽta cõſpicerẽt. Venerã itaq; mœſtꝰ & ad bene ualentẽ: medicꝰ æger
acceſſerã: Inueni faciẽ tuã inter affectũ debitæ pietatis ac decorẽ ꝓpriæ honeſtatis fraternæ

compaſſionis:& uirilis animi ſigna præferentem: Vtrunq; mihi placuit: alterum manſue/

Humanū eſſe lachrymas in morte amici fundere: ſapientis aūt uiri eis modū īponere

tudinem: alterum ſapientiam tuam decet. Humanum eſt in morte ſuorum pietatis teſtes
lachrymas fundere: Virile eſt modum illis imponere:eaſq; cum aliquandiu fluxerint co/
ercere. Id te utrimq; qua decuit impleſſe uultus tui habitus deſignabat. Acceſſerunt & uer/
ba maximoꝝ plena ſenſuū:ex quibus ego qui conſolandi propoſito aduenerā:nō tam tibi
opem meā neceſſariam cognoui:ꝙ ipſe ſolamen curis meis elicui. Nihil ergo conſolātis in
morem locuturus:Laudo:probo:admiror & ſtupeo magnitudinē animi tui:Fratrem opti
mum amiſiſti: Immo uero nō amiſiſti:ſed in patriā præmiſiſti:ad quā tibi quoq; ueniēdū

B

eſt. Sed loquamur ut uulgus:non ſentiamus ut uulgus:fratrem amiſiſti: nō amiſiſſes niſi
foret ille mortalis. Querela eſt igitur non de unius hoīs morte:ſed de mortalitate naturæ:
quæ nos ea lege introduxit in hanc uitā:ut egrederemur ad reuocantis imperiū: At reuoca/
uit ante tempus:& præcipiti edicto feciſſe uidetur iniuriā:Nullum hic præfinitū tempus eſt
ſine termino debitores ſumus. Si eſſem⁹ in diem obligati:poſſemus utiq; differre: tergiuer/
ſari:& exactricis auariciam culpare:nunc de celeritate conqueri non poſſumus quaſi ante
diem repetatur:quod ſtatim ut accepimus:debuimus. Sed poterat ulterius uiuere:poterat
& citius mori:poterat & alit̃ mori: & quāq; honeſto uiro nulla mors poſſit inhoneſta con/
tingere: poterat tamen durius mori. Iſte uero ſic uixit:ſic mortuus eſt:ut deo gratias agere
debeas:& qđ talem dedit:& qđ taliter abſtulit. Et ſi fata reꝝ humanaꝝ ac uarietatē caſuū

Mors humanos laboreſ interrumpit

recognoſcas:non ſolum non lugebis:ſed fortaſſis etiam gaudebis extinctū: Sæpe eñ mors
labores uitæ præſentis intercipit:ſæpe præoccupat. Quis anxietates:ſollicitudines mundi
huius:quis miſerias:quis erumnas & tot contumelias fortunæ: quis animi corporiſq; pe/
ricula:&in utrunq; ius habentiū morboꝝ turbas enumeret? Quibus & ſi omnibus præ/
mimur:ſemp tamen ſubiacemus: donec nos ab eoꝝ poteſtate ſuprema dies exemerit. Ab
his omnibus itaq; frater tuus beneficio tempeſtiuæ mortis immunis eſt. In hoc aūt pater
benigniſſime fallimur: & nimis uulgariter erramus:quod morientes dicimus uitæ cōmo/
dis abduci:qui tamē ſi quis altius conſideret: ab innumerabilibus malis morte diſcedunt:
Quod facillime poſſem & auctoritatib⁹ & rationibus & exemplis oſtendere:niſi quia lon/
gum ſermonem epiſtolæ breuitas non capit. Iam ergo fœlix adoleſcens iſta nō metuit:eua/
ſit enim hinc & modicum diſceſſit a nobis:talem ſui nominis odorem poſt ſe linquēs:ut nō

C

parua dulcedine memorantiū ſenſus & corda permulceat. At hoc inquiet quiſpiā dolemus
ꝙ bonū nobis & egregium uiꝝ mors præripuit: Laus eñ defunctoꝝ quadam damni me/
moria:lachrymas uiuētibus excutit:& inconſolabilem gemitū parit irreparabilis iactura.
Non ſum neſcius:hoc a plæriſq; dici ſolere:Ego aūt (ut uiua uoce tecum dixiſſe memini) lō/
ge aliter exiſtimo. Agebatur ad ſupplicium Socrates iniquiſſimis iudicum ſententijs:eoq;

Conſtātia Socratis morientis

animo ibat ad mortem quo ſteterat ſemper in uita:magno quidem & recto:& qui fortunæ
iugum ferre non noſſet: lætus erat ꝙ tyrannorū minas quas uiuendo deſpexerat: morien/
do relinqueret. Hunc tali conſtantia porrectū ſibi a carnifice ueneni uaſculū:iam labijs ap/
plicantem:multum diſpariter affecta uxor auertit:cuius inter cætera fœminei ululatus cō/
miſeratio uiri erat:qđ is iuſtus atq; innocens moreretur. Quod ille audiēs:& a potu tātiſ/
per in uxorē uerſus:Quid ergo? An tu inquit ſatius putabas nocentē & iniuſtū mori? Hoc
ille quidem eleganter ut reliqua. Ego itaq; ut unde diſceſſeram reuertar: a plurimoꝝ opini/
onibus auerſus: ſic cenſeo lugendam eſſe maloꝝ mortem: quæ aīam ſimul & corpus inte/
remit:contraq; bonoꝝ exitū gaudio proſequendū:ꝙ eos deus ex hac ualle miſeriarū mi/
ſericorditer eruens ad lætiora traduxerit. Niſi forte fratris tui mors ideo acerbior uiſa eſt:
ꝙ eum procul a finibus patrijs inuaſit. Sed nō ſumus uſq;adeo rerum ignari: Scimus a po/

Om̄e ſolū uiro forti patria

eta ueriſſime dictum eſſe:ꝙ omne ſolum forti patria eſt:Et tamen hoc uero uerius eſt quod
ait Apoſtolus: Non habemus hic manentem ciuitatem:ſed aliam inquirimus. Videnť hæc
ſibi inuicem aduerſa:ſed non ſunt. Quiſq; pro diuerſitate loquentium:ſatis breuiter quod
ſentiebat expreſſit:& ꝗuis aliter atq; aliter:uterq; tamen uere. Si poetam ſequeris: nō po/
tuit frater tuus extra patriam ſuam mori. At ſi credis Apoſtolo:& omnes extra patriā mo/
rimur:ut ſic tandem in patriam reuertamur. Et ſane utramuis ſententiam ſequaris: nihil
inuenies:cur de fatalis zonæ diſtantia cōquueraris. Detur fortaſſe uiuentibus ut quibuſdā
ſeu honeſtis affectib⁹ ſeu turpib⁹ inducti: locū unū alteri præferendū eſſe cōtendāt: morië/
tium certe nihil intereſt ubi potiſſimū morianť:Et ſi cui cōtrariū uideť:adhuc ſe nutricis &
mulierculaꝝ erroribus imbutū norit. Interrogat⁹ philoſoph⁹ ubi ſepeliri mallet:Nihil ſua

D

intereſt reſpondit: Vndiqꝫ enim: inquit: ad inferos tantūdem uiæ eſt: Nos quibus aſcendēs — Vndiqꝫ tātūdem uiæ eē ad inferos
Chriſtus in cœlum: aſcendendi ſpem reliquit: dicamus aliter: Quid refert utrum in Italia:
an in Gallijs: an in Hiſpaniæ finibus: an in rubri maris littoribus iaceamꝰ? Vndiqꝫ ad cœ/
lum tantumdē uiæ eſt. Illa nobis uia calcanda eſt: arta quidē & difficilis: ſed ducē habemꝰ:
quem ſequentes aberrare non poſſumus. Si ad illā uiam ſpectamus: quid ad nos pertinet
ubi hanc corpoꝝ ſarcinam deponamus? Niſi ſuſpicari libeat difficiliorem futurā eſſe longe
iacentium corpoꝝ reaſſumptionē in die nouiſſimo. Sed hoc religioſiſſima & uere tali digna
filio: mulier non timebat: quæ moriens ordinanſqꝫ de ſepulchro: Ponite ait hoc corpꝰ ubi/
cunqꝫ: Nihil nos eius cura conturbet. Interrogataqꝫ nunquid non procul a patria mortem
formidaret? Vide quid reſpōdit: Nihil eſt inquit longe deo: neqꝫ timendū eſt, ne ille nō ag/
noſcat in fine ſæculi: unde me reſuſcitet. Hæc mulier illa catholica: nos qui & catholici ſu/
mus & uiros pollicemur: nunquid muliebrius ſentiemus? Sed ſcio quid acerrime lugeant
ſuperſtites in mortibus amicoꝝ: ꝙ uidelicet nunq̃ eos reuiſuri ſint: quos ſummo amore di/
lexerūt: Paganoꝝ ſit iſta crudelitas: eaqꝫ non omniū: ſed eoꝝ tantū qui animos putant cū
corporibus interire. Certe Marcus Tullius quē paganū fuiſſe: ſicut notiſſimū: ita dolendū — E
eſt: credens animā īmortalem & glorioſis ſpiritibus poſt hanc uitā cœleſte habitaculū pate/
re: non hæc opinabatur. Nunq̃ em̄ Marcū Catonē illū ſenem induceret: in eo libro qui in/
ſcribitur Cato maior: ſperantē: & uerbis talibus utentē: O præclaꝝ diem cum in illud di/ — Dictū catoniſ de īmortalitate animæ
uinorum animoꝝ conſiliū cœtumqꝫ proficiſcar cūqꝫ ex hac turba & colluuione diſcedam:
Proficiſcar em̄ non ad eos ſolum uiros de quibus ante dixi: ſed etiā ad Catonē meū: quo
nemo uir melior natus eſt: nemo pietate præſtantior. Et rurſus eodem loco quidem inquit:
Efferor ſtudio patres ueſtros quos colui & dilexi uidendi: neqꝫ eos ſolū cōuenire habeo q̊s
ipſe cognoui: ſed illos etiam de quibus audiui & legi & ipſe conſcripſi. Hæc & his ſilia quæ
apud Ciceronem Cato loquit̄: ſatis quid uterqꝫ crederet teſtant̄. Illi tamē utcunqꝫ credide/
rint: quoꝝ magna ex parte ſpes inanes ac fallaces fuerant: Nobis ab illo qui & falli nō po/
teſt & fallere non nouit: ſpes certa præſtatur: Illuc tandē quo fratrem tuū tranſlatū cōfidi/
mus eſſe uenturos. Sed quid interim faciā: dixerit aliquis: deſiderio torqueor: amore lan/
gueo: auiditate crucior fratrē reuidendi? Quid facias aliud niſi quod facere ſolent qui caſu
aliquo a perſonis chariſſimis auellunt̄? Memoriam retinent: & abſentiū imaginē profūda
mente cuſtodiūt: illos amant: de illis loquunt̄: illis proſpeꝝ optant iter. Idem fac (& certꝰ
ſum iam feciſti) fratrem tuū in ea parte cordis abſconde: unde nulla eū pellat obliuio. Illum
dilige ſepultū ut uiuentē dilexiſti: uel etiam multo uæhementius. Illū coge ſæpius ad te re/
uerti cōmemoratione pia & frequenti: Precare iter ut fauſtū ſibi contingat: & calcatis perfi/
di hoſtis inſidijs: uelox in patriam reditꝰ: Neqꝫ em̄ hæc aut patria noſtra eſt aut fuerat ſua:
ubi & nos peregrinamur adhuc: & eū irritis uotis expectauimꝰ ad meliora ꝓperantē: Exi/
lium eſt hoc: ipſe in patriā ꝑfectꝰ ē: O remꝰ ut ſoſpes & ſine labore ꝑueniat. Id illi prodeſſe
poterit: id agamꝰ: piū obſequij genꝰ eſt ꝓ defūctis orare: Lachrymæ aūt ſūt arma mulieꝝ: — Lachrymas mulieꝝ eē: nō uiros decere
uiros nō decēt niſi moderatiſſimæ forſan atqꝫ rariſſimæ: Alioquin & fundētibus eas offici/
unt: & illis nō ꝓficiūt quoꝝ amore fundunt̄. Si quibꝰ etiam nūc deſiderij ſtimulis urgeris:
cogita id diuturnū eſſe nō poſſe: Breuis ē em̄ hoīm uita: ut ſi ad nos nō ſit ille reuerſus: nos
tn̄ ad illū oporteat ſatis celeriter ꝓficiſci. Oīa aūt breuia: ut ait Cicero: tolerabilia eē debēt
etiā ſi magna ſint. Frater tuus ereptus eſt mille laboribꝰ: & ꝟiſimiliter ſperat̄ ad æternā re/
quiem ꝑueniſſe: aut de ꝓximo ꝑuenturus: nos in ſæculi fluitantis agone remanſimus. Q̄/
obrem ſi qs ꝓpter ſeipſum ꝙ relictꝰ eſt deflet: uideat ne merito poſſit audire Tullianū illd̄:
Suis incōmodis grauiter angi nō amicū ſed ſeipſū amātis eſt. Si ꝟo ꝓpter illū: uerendū eſt
ne (ut idē ait) inuidi magis q̃ amici ſit. Hæc non tam ad informationē q̃ ad gloriā tuā retu
li: qm̄ ſicut inceperam: gratias cōſolatori æterno: tu externa conſolatione nō indiges: q̃ q̃
quid etiā indigēti cōferre potuiſſent: hæ litterulæ raptim de areſcētis īgenij ſcatebris expreſ/
ſæ. ¶ Superuacuū eſt deinceps illoꝝ exēpla ſubtexere: q ſuoꝝ mortē fortiter tuliſſe memo/ — F
rantur. Et tamen ut intelligas quoꝝ ego te numeris aſſcribo: tātoqꝫ frætus comitatu hære/
as in incepto: q̃tū memoria cōplecti potuero (pauci enī libelli me in hāc ſolitudinē ſunt ſe/
cuti) aliquot nobiliora exēpla ex oī copia uetuſtatis īterſerā. ¶ Aemiliꝰ Paulꝰ uir ampliſſi/
mus & ſuæ ætatis ac patriæ ſūmū decus: ex quattuor filijs præclariſſimæ īdolis: duos extra — Pauli æmilij conſtantia
familiā in adoptionē alijs dando ipſe ſibi abſtulit: duos reliq̊s intra ſeptē dieꝝ ſpaciū mors
rapuit: Ipſe tamen orbitatem ſuam tam excelſo animo pertulit ut prodiret in publicum:

Vbi audiente populo Romano casum suũ: tam magnifice cõsolatus est: ut magis metuere ne quem dolor ille fregisset q̃ ipse fractus esse uideretur: ex quo nõ minorẽ: iudice me: gloriam cœpit q̃ ex triumpho quẽ illis diebus speciosissimũ egerat. Per illũ eñ Macedoniæ: per hoc mortis ac fortunæ uictor apparuit. ¶ Pericles Atheniensis dux intra quattuor dies duobus filijs orbatus: non solum non ingemuit: sed nec priorẽ frontis habitum mutauit. ¶ Cato senior ille (cuius supra mẽtionem habui) quãtum laudet̃ ab oibus nullus ignorat: qui modo uel tenuiter nouit historias (quodq̃ maius est) sine ulla historiaꝝ noticia: Sic iã apud cunctos huius nominis fama percrebruit: ut eo audito uix quicq̃ ad sapiẽtiæ summã adijci posse uideatur. Ita fit ut non magis ueteꝝ iudicio q̃ moderno: consensu Cato sapientissimus habeatur. Atq̃ inter multa præclara hoĩs illius nihil singularius admiramur: q̃ q̃ mortem filij optimi uiri modestissime dicitur tulisse. ¶ Xenophon filij morte nunciata sacrificiũ (cui tunc intererat) non omisit: Coronã tantũ quã capite gestabat deposuit: mox interrogans diligentius atq̃ audiens q̃d strenue pugnans cecidisset: coronam ipsam capiti reposuit: ut ostenderet de cuiq̃ morte non dolendũ: nisi turpiter & ignaue morientis: quo metu uerisimile est: uiꝝ sapientem uereq̃ Socraticũ: ad primũ nunciũ relatũ deposuisse coronam. ¶ Anaxagoras mortẽ filij nũcianti: Nihil inquit nouũ aut inexpectatũ audio: ego eñ cum sim mortalis sciebam ex me genitũ esse mortalẽ. O uere dignũ hoĩe responsum. Q̃ multi sunt e medio etiam grege philosophoꝝ: qui & si naturæ conditionẽ amplecti simularent: tamen peruersum moriendi ordinẽ taciti nõ tulissent: Anaxagoræ uero nihil inopinatum poterat cõtingere: Cogitabat eñ assidue (quod est apud Senecã) oĩa & mortalia esse: & incerta lege mortalia. Quodq̃ alio quodã loco ait idem: Sciebat sibi oĩa restare: Ideoq̃ quicquid factũ esset: dicturus fuerat sciebam. Multa nunc ultro equidem constãtiæ similis exempla se offerunt: sed epistolæ modus plura nõ recipit: finẽ igitur imponã. Et si cui forsan patientia tua ab his laudatissimis actibus aliena uidebit̃ propterea q̃ tu non filiũ pdideris sed fratrem: æquo aĩo patiar unũquenq̃ sentire q̃d opinio sua fert. Ego quidem in me ipso alteꝝ casum dumtaxat expertus sum: filij amissionẽ non noui: At fraternæ necis uulnus excepi: de hoc certius loqui possum. Nihil itaq̃ contendo: neq̃ luctus inuicem confero: sed illud scio: sæpe facilius amissum filiũ restaurari posse q̃ fratrem. Vale.

Margin: G — Periclis constantia — Catonis fortitudo ĩ morte filij — Xenophontis exemplum — H — Anaxagoræ exemplum

Francisci Petrarchæ ad Philippũ Cauallicensem episcopũ: Eundem de obitu insepulti amici cõsolantis: Illudq̃ Poetæ allegãtis: Facilis iactura sepulchri: Nõ pauca etiam de uarijs sepeliendi ritibus narrantis: Epl'a. XIIII.

A a Micũ bonũ perisse tibi doleo: sed magis in te rectũ perijsse iudiciũ indignor. Neq̃ enim aut te ipse satis uiriliter: ne dicam philosophice consolaris: aut illũ qua flendus est defles: si modo quisq̃ uiri fortis exitus non inuidiosus potius q̃ miserabilis uideri potest. Nam (ut epistolæ tuæ sensum breuiter stringam) non tam mihi uideris aut damnũ tuũ aut amici parumper festinatam mortem (ubi parcere possem: uulgato forsitan errori) q̃ genus mortis atq̃ inhumati corporis iniuriam: iactatũ mari ægyptio cadauer deplorare: hanc nõ uulgarem magis q̃ anilem querimoniã ferre non ualeo. Nõne eñ quæso de genere sepulturæ tam scrupulose sollicito illud occurrit: Sepulchri facilẽ esse iacturam? An Maronei uersiculi nil aliud clamãtis oblitus es: qui adeo pueris etiam notus est: ut iam in prouerbiũ abierit: q̃ si ad mortẽ respicis: falleris: si per hãc fœlicẽ aut miseꝝ fieri putas? Satis est notus uersus alterius poetæ: Non fit morte miser. Vita est quæ miseros facit & beatos: quã qui usq̃ ad extremi fugam spirit⁹ bene egit: nullo eget amplius: fœlix est: securus est: in portu est. Quid ergo ad summã fœlicitatis huius pertinere arbitraris: utꝝ tellus illum opprimat: an pelagus uoluat: an flãma consumat? Sed quoniã te de sepultura singulariter præq̃ oibus anxium intelligo: quanto tu beatiorẽ æstimas hunc tellure demersum: q̃ illũ alteꝝ fluctibus obrutũ? Propter unius credo Virgiliani carminis horrorẽ: quia scilicet: Vnda feret: piscesq̃ impasti uulnera lambẽt? Quid aũt si alterius uulnera rabidi canes absumpserint: si famelicoꝝ grex lupoꝝ effossis tumulis membra discerpserint? Respondebis (ut arbitror) & hos itidem infœlices. Ita iam ex oibus fœlices erunt: quibus inconcussa cõtingit requies sepulchri? Nihil hac opinione puerilius: cum enim cũcta prouideris: negata bæluis uiscera: infestis uermibus negare non poteris. Iam cernis qui contactum pulcherrimorum fortassis animaliũ formidabas: quid a turpissimis necessario sis passurus: Verũ ista nõ adeo metuunt: quoniã usu iam quotidiana sunt. Vides itaq̃ (q̃d sæpe dicere soleo (nec mea solum ẽ: sed illustriũ philosophoꝝ sententia: Quicquid in hac uita patimur molestiæ nõ

Margin: A — Facilem esse sepulchri iacturam: ex Virgi. car. — B

tam ex ista rerum natura: ꝗ ex nostræ mentis imbecillitate: siue (ut eoꝝ etiam uerbis utar)
ex opinionū peruersitate procedere. Noua timemus: usitata contemnimus: Cur quæso nisi Noua timen/
quia in altero mens inermis improuisa reꝝ facie turbatur: in altero frequenti meditatione tur: usitata cō
rationis clypeum fabricata est: quem asperitatibus cunctis opponeret. Respice nautaꝝ mo temnuntur
rem: ꝗ æquo animo patiūtur corpora suoꝝ in fluctus effundi. Vnū de multis exemplū il/
lustre nō sileo: Lambas de Auria: uir acerrimꝰ atq; fortissimus: dux Ianuensiū fuisse narra/ C
tur: eo maritimo prælio qđ primū cum Venetis habuerunt: omniū memorabile (quæ pa/
trum nostroꝝ tēporibus gesta sunt) qui hostili classe conspecta ubi pugnandi horam adue/
nisse cognouit: numero licet inferior: tamē suos ꝓ tempore magnifice ac breuiter adhorta/
tus: manū cum hoste cōseruit. Cunq; in eo cōgressu filius illi unicus florentissimus adoles/
cens qui paternæ nauis proram obtinebat: sagitta traiectus: primus omnium corruisset: ac
circa iacentem luctus horrendus sublatus esset: accurrit pater & nō gemēdi inquit: sed pu/
gnandi tempus est. Deinde uersus ad filiū postꝗ in eo nullam uitæ spem uidet: Tu uero in/
quit fili nunꝗ tam pulchram habuisses sepulturam si defunctus esses in patria. Hæc dicens
armatus armatū tepentemq; cōplexus: proiecit in medios fluctus. Ipsa ut mihi quidem ui/
detur calamitate fœlicissimus: cui talem casum cōtingit tolerare tam fortiter: Factū nem/
pe eius ac uerba accensis animis egregiam illo die uictoriā peperere. Nec minus ideo piꝰ est
habitus: ꝗ si incumbēs cadaueri ac muliebriter ingemiscens: in eo præcipue reꝝ statu: cum
summo suæ reipublicæ discrimine torpuisset. Tu genas unguibꝰ foderes: tale aliquid ī tuis
uidens: non tam propter mortis dolorem: ꝗ propter ignominiam sepulturæ. Nautici ergo
hoīes qđ amicis carituri sint dolēt ut cæteri: qđ mare illos habeat: æquabilius ferūt: Idq;
euenit: quia talia perpeti lōga cōsuetudine didicerūt. Quid igitur indigner cum Cicerone:
plus usum posse ꝗ rationē? Poterit nauta rudis sine lachrymis cernere: quia cōsuetus: qđ
tu philosophus nō poteris ratione fretus: & tot bonis artibus instructus tātoꝝ exemploꝝ D
copia suffultꝰ? ¶ Aīaduertere licet ex historiis multiplices hoīm ritus ī sepulturis & ab usu
nostro multipliciter abhorrentes. E quibus quosdā suoꝝ corpa domi seruare sūmo studio Attēde sepul/
cōdita: quosdam ea bestiis obiicere solitos: ad id unū pro singuloꝝ facultatibus multo an/ turæ uarieta/
te cōparatis ac nutritis & generosi canis aluū optimū sepulturæ genus opinari: quosdā ꝟo tem ex gentiū
pseipsos deuorasse legimus. Artemisia illa Cariæ regina: coniugalis amoris exemplū īter diuersitate
cuncta celeberrimū: nihil habuit qđ uiro tam dilecto dulcius præstaret: ꝗ ut defunctū ui/
uo cōderet sepulchro: Redactū eñ in cineres sūmaq; parsimonia reseruatū paulatim potui
supfundēs bibit: & amato corpori tale sui corpis hospitiū dedit. Nec illud mō quæritur re/
cte ne id fecerit: Illud potius agit̃: ut intelligas omniū quibus angimur: in opinionibus: nō
in rebus esse: Inq; his gigneudis: alendisue consuetudinem posse ꝗ plurimū. Illa uiꝝ quem
amauerat cōsumpsit: tu si quā ex nostris mulieribus idē facientē uideris: obstupesces & ab/
ominatione spectaculi oculos auertes. Fiat idē ubi fieri solitū est: nec humanitas nec insi/
gnis amor: sed uulgare obsequiū dicet̃. Nō oportet pegrina conquirere: maioribus nostris
in hac ipsa Italia mos fuerat suoꝝ corpa flāmis exurere: quē morē & historiaꝝ fides & usq;
ad nostram ætatem inuentæ sub terram urnæ cū cineribus testant̃: Neq; tamē ea puetusta
cōsuetudo est. Ante eñ (ut nunc) toti humabant̃: donec id remedii genus inexplebili odio
belloꝝ ciuiliū: in sepulchra etiā sæuiente cōmenti sunt: seq; ope flāmaꝝ hostili ludibrio sub/
duxere. Itaq; Scipiones: ut qui merito se reipublicæ charos scirent: oēs integri iacuere. Nec
oīno ullus in gente Cornelia ustus est: ante Luciū Syllam dictatorē. Is primus oīm contra
familiæ suæ morem: multoꝝ sibi cōscius odioꝝ: corpus cremari suū uoluit: noīatim ueritus
(ut ferunt) ne in se Mariana factio post obitum auderet: quod ipse ausus fuisset in Marium.
Valuit exemplum: secutiq; sunt factum: quibus facti ratio nulla erat. Sed postꝗ cremandi
mos inualuit: usuiq; sua esse cœpit auctoritas: tum demū qđ remedium fuerat: decus fuit:
& ex illo probrum ingens uisum supremis ignibus caruisse. Hinc laudata pietas quæ pau/
culis lignis collectoris in littore niliaco: truncatum impie magni Pompeii corpus cremare
non tam potuit ꝗ uoluit: Inde sibi partum nomen. Quis enim Codrum hunc nosset: nisi
Pompeii membris faculas inferentem? Ille autem Codrus Atheniensis alio pietatis genere
& propria morte cognoscitur. Nunc defunctos comburere: extremæ fuerit uel iniuriæ uel E
uindictæ. Vnde hæc in una eademq; gēte uarietas? Nimirum decursu temporis: mutati mo Mores ꝓ tpis
res: opiniones hominum alternant. Nec rursus id quæro de quo magnos interdum uiros cursu īmutari
differentes audiui: Vter esset sepulturæ modus honestior: ne quem maioribus nostris me/

moriam:quemq́ multis adhuc gentibus ſeruari fama eſt:lege addita:quæ ſepeliri homin̄ꝫ
in ciuitatibus uetat quibuſdam paucis admodum exceptis:quos ſingularis uirtus legibuſ
ſolutos fecit: cuius tertio de legibus meminit Cicero: An hic noſter quem a uetuſtioribus
reſumptum chriſtianæ religionis uſus obtinuit. Non ea mihi nunc cura eſt: Id potius quod
agebam perago:Ideo multa nobis horribilia uideri:quia conſuetudine longa uarios conce/
pimus errores:quæ apud alios diuerſa conſuetudine non timentur. Si uero tu mihi (quod
profeſſionis tuæ proprium eſt) cæteris ſpretis:ueritatem reꝝ nō uulgi rumoribus:ſed inſi/
ta ratione quæſieris:Inuenies uirum ſapiētem: opinionem ab erroribꝰ auertere: & aut mi/
ſerari delyrantium greges aut ridere. Vale.

Frācīſci Petrarchæ ad Seueꝝ Apœninicolæ:Exiliū nō multifaciendū exhor/tantis:& quis proprie exulare dicat: Epl'a XIIII.

A — Exilium unde dicatur

E Xilium & ſi ab exiliendo tractum rear: uel ut Seruio placet: ab eo qđ quis extra
ſolum eat:non tamen exilium eſſe niſi inuito accidat annuerim: Alioquin ſæpe a
regnis ſuis reges exulant:eoq́ maxime tempore:quod prorogandis tuendiſq́ re/
gni finibus & propagandæ gloriæ impenditur:quando nemo illos exules dicere audeat:ni/
ſi a quo ratio omnis exulauerit:quippe cum nunq̄ uerius:& ſint & dicantur reges. Aliqua
ergo uis dolorq́ aliq̄s interueniat:oportet:ut exilium uerum ſit. Id ſi recipis:iam cernis in
tua manu ſitū :utrꝫ exul an peregrinus ſis. Si lachrymās:ſi mœſtus:ſi deiectus exiuiſti:ex/
ulem te proculdubio noueris. Si uero nihil propriæ dignitatis oblitꝰ:neq́ coactꝰ ſed libēs:
& eodem habitu frontis atq́ animi quo domi fueras:iuſſus exire paruiſti: p̄egrinaris pro/
fecto:non exulas. Nam & in cæteris formidataꝝ reꝝ generibus inuenies neminē eſſe miſe/
rum:niſi qui ſe miſeꝝ fecit: Sic pauperem:nō rerū paucitas:ſed cupiditas facit: Sic in mor/
te(quæ exilio ſimillima eſt)non tam rei ipſius aſperitas q̄ trepidatio & opinionis peruerſi/
tas nocet:quibus amotis multos aſpicies: non modo æquanimiter ſed læte etiam ac fœlici/
ter morientes:Ex quo nimirꝫ intelligitur nō eſſe neceſſariū ſed ſpōtaneum mortis malum.
Nec in re ipſa ſed totum in obliqua mortalium exiſtimatione repoſitum:quod niſi ita eſſet
B nunq̄ in periculo pari tanta eſſet imparitas animoꝝ. Eandemq́ rationē uideo exilij:quā
cæterorum omniū:non in illo ſed in nobis eſſe quo uincimur: Opinionem ſcilicet quæ ubi
paululum a ueritate deflexerit: mox innumerabilibus iactatur erroribus:ut ad uerū diffi/
cillime redeat:ſeq́ niſi multum adiuta non erigat ad intuendū propriæ originis maieſtatē.
Vt enim cœptum perſequar: quid exilium quæſo ? Ipſa ne rei natura aut intermiſſio dile/
ctarū p̄ſonaꝝ? An indignatio potius & impatiens deſiderium animi languētis exaſperati?
Qꝫ ſi tu mihi quicūq́ a patria abſunt exulare ſine ulla diſtinctione firmaueris: rari ergo nō
exules. Quis enim hominū niſi deſidioſus ac mollis non aliquotiēs aut uiſendi auidus:aut
diſcendi ſtudio:aut illuſtrandi animi:aut curandi corporis:aut amplificandæ rei familiaris
propoſito:aut neceſſitate belloꝝ: aut ſuæ reipublicæ: ſeu domini:ſeu parentis imperio:do
mum liquit & patriam? Cur autem ita peregrinantes nō miſeri omnes ſunt:niſi quia reſti/
terunt:nec impelli ſeipſos in miſeriam paſſi ſunt. Aeque etem̄ caruerunt cōiugio:liberis:co/
gnatis:parentibus:amicoꝝ conuictu:amatæ urbis aſpectu. Hoꝝ tam̄ē omniū deſideriū le/
nijt modeſtia:& ſolamē aliquod inuenit abſentiæ. Sed & multū profuit ſpes reditus: Nūq̄
iuiſſent tam conſtanti animo:niſi ſe redituros in patriā credidiſſent. Sit ita: Tibi uero ſpem
quis abſtulit:præſertim cum hæc ſit una ex oībꝰ quæ ab inuito nō eripitur ? Pellitur in exi/
lium uir bonus ad tyranni nutum:ſpoliatur rebus omnibus:in carcerem mittitur:detrūca/
tur:laniatur:occiditur:inſepultus abijcitur. Inter tot minas atq́ impetus fortunæ:cum co/
gamur ad cætera: ad deſperandum nemo compellitur. Vidimus in exilium miſſos priuſq̄
C ad deſtinatum perueniſſent:immenſo patriæ deſiderio reuocatos: Alios uero poſt tempus
tanto cum honore:tantaq́ ciuium pœnitentia reuerſos:ut mihi fœliceſ tali exilio uiderētur.
Quoſdam ab extrema inopia ad ſummas repente diuitias:quoſdam ex carcere ad imperi/
um perueniſſe. Nōnullos collum ſubduxiſſe ſecuribus morti præreptos & proſperitati exi/
Exiliū leuit̄ ferendū eē exēplo Cicerōis: Metelli:Rutilij & Marcelli — miæ reſeruatos. Nemo unq̄ tam iniquo loco iacuit:ut non ei liceret oculos attollere: Ne/
mo tam deploratum rerum ſuarum uidit exitum ut prohiberetur ſperare meliora. Cicero/
nem ab exilio Roma reuocauit diebus paucis:egregij ciuis præſentia carere uix potuit. Re/
uocauit & Metellum cui cum in ſpectaculo Trallibus ſedenti honorificentiſſimæ litteræ ſe/
natus & populi Romani nomine redderentur:nihil in læticiam uerſus:eodē uultu fuit:quo

mœnia urbis exierat? Vix nec digressu fractior: nec insolētior reditu. Illic patriæ furori cessit:
hic desiderio paruit. Illic modestꝰ: hic pius: utrobiq; memorabilis. Temptauit pari facilita/
te Rutiliū: sed ille durior māsit: & patriam reditu censuit indignam suo. Eadem fuerat sors
Marcelli: euentus longe alius: qui dum reuocatus a Cæsare: summo desiderio bonorū om/
nium rediens: in hostem incidisset: effectum est: ut in locum prædulcis expectationis: publi/
cus luctus incederet: cui mortem tamen illam nunq̄ exilio difficiliorem fuisse crediderim.
Vna est enim uirtus: quæ uarijs licet asperitatibus perferendis: animos armat atq; instruit. Sola ꝟtꝰ in ad
Fuerat autem hic in exilio talis: ut magnum sui præberet indicium: qualis futurus esset in uersis armat
morte. De quo nō tacebo quid in libro de uirtute ad Ciceronem Brutus refert: uidisse se eū
uidelicet Mitylenis exulem: tam infracto animo tanq̄ auido bonorum studiorum: tam de/
niq; fœliciter beateq; disposito: ut non ille sibi: q̄uis longe relegatus: sed ipse potius exul cū
ab illo discederet uideretur. Addit etiam Gaium Iulium Cæsarem: qui sibi & exulandi au/
ctor fuerat: & postmodum redeundi fuit per ea loca trāseuntem: uerecundia permotum su/
per exilio tanti uiri: urbemq; ideo ubi ille tūc erat de industria præteruectum. O gloriosum
exulem: cuius exilium potentissimorum ciuium alter suspexit: alter erubuit. Sit Cæsar mū/
do terribilis: Brutus & Cæsari: utrunq; tamen reuerentia cœpit exulis Marcelli. Quis exi/
lium tale nō cupiat: immo uero quis exilium uocet: quod ipsis patriæ dominis inuidiosum
est? Illos commemoro quos pœnitētia ciuium reduxit. Q̄multos autem fortuna restituit? D
Nunq̄ Camillum Roma uocasset: sors illi & excidium urbis: quis crederet: ac fremens per Camilli exē/
Italiam transalpinarum gētium furor: uiam fecit ad reditum: ut esset unus (uix memoran/ plum
dum) cunctis exulibus & bonæ spei simul & spectatæ erga ingratam patriam pietatis exem
plar. Atq; (ut aliquando ad nostrorum temporum acta trāsgrediar) Matthæus uicecomes Matthæus ui/
Mediolano patria: præpotentis inimici uiribus pulsus: q̄diu solus ac profugus & in sum/ cecomes
ma inopia rerum omnium fuit: comploratus a suis: illusus ab hostibus? Quem ferunt die
quodam curarum plenum: præter ripam Benaci lacus errantem: habuisse obuium superbi
hostis nuncium: atq; ab eo domini sui uerbis interrogatum: quid nam ibi tam incomitatus
ageret? Nil aliud respondisse nisi se retia tendere. Quod responsum: tunc forte contemptui
habitum: breui quid mysterij importarat innotuit. Ita ociosus senex unus aduersarios suos
omnes: ceu totidem pisces esca spei inanis elusos: prouidentiæ suæ retibus circūuenit. Alio
quoq; tempore cum ad eundem nuncius redijsset: & percōtaretur irridens: quibus itineri/
bus aut quando esset in patriam reuersurus? Trāquilla fronte respondit: Tu uero abi: do/
minoq; tuo nuncia: ijsdem me rediturum itineribus quibus exiui: sed non anteq̄ sua crimi/
na præponderare meis inceperint. Nec fefellit augurium: Siquidem non multo post in im/
mensum auctis hostium sceleribus: quibus insolens dabat alimenta fœlicitas: Mediolanū
illis eiectis uictor ingressus est. In qua urbe (ut uides) usq; in hodiernū diem & nepotes do/
minantur & filij. Nec in hanc narrationem incidisse ideo uideri uelim ut uel tibi uel cuiq;
uiro bono auctor sim aduersus quantumlibet male meritam patriam arma capiendi (sati/
us reor pauperem in exilio mori q̄ libertate turbata nolentibus imperare) sed ut ueteribus
& nouis constaret exemplis: nō posse per uim exulibus spem auferri. Et si animos difficul/
tatibus obsessos ad patiendum erigit fortium uirorum recordatio: Accipe nūc etiam insig/ E
ne recensq; aliud exemplum. Stephanus de Columna summum militiæ decus: cum in om/ Stephani Co
ni fortuna gloriosus: tamen in exilio gloriosissimus & admirabilis fuit: Neq; enim una erat lumnæ exiliū
eius & cæterorum exulum conditio. Quibusdam extra patriam nobilibus tuto uiuere per/
mittitur: hi cum patriam reliquerint: laxiorem retinent libertatem. Alijs artior dicta lex est
ut hoc aut illo loco se contineant: illic habitantibus nil durius expectandum: Huic uero &
patria interdictum: & nullus in orbe terrarum tutus locus: nullus in tanta tempestate por/
tus aut refugium: Hostem habuit ut potētem: ita inexorabilem Bonifacium octauum Ro/
manum pontificem: quem armis frangere difficillimum: humilitate seu blanditijs flectere
nec possibile quidem esset: Deniq; quem nihil nisi sola mors uinceret: sæuitum ē inhuma/
ne: petitumq; modis omnibus immerentis caput exulis: promissionibus: minis: poten/
tia: dolis: auctoritate: pecunijs: ingentia persecutoribus premia: fautoribus denūciata sup/
plicia: cum Stephanꝰ nunc citra: nunc trans æquora: nunc disiunctissimas utriusq; maris
insulas: Siciliam Britanniamq;: nunc extrema Galliarum soliuagꝰ circūiret: ægenus inte/
rea cunctarum rerum: sed prædiues animi: Itaq; cum apud Arelatem casu quodam in ma/

nus explorantium ueniſſet:interrogatuſ quis eſſet:Nomē ſuum quod diſſimulare poterat:
multis audientibus dixit:ſeq; ciuem Romanum intrepido ore profeſſus eſt. Quanta autē:
de⁹ bone:uni⁹ capitis maieſtaſ quæ odioſas etiā & armatas man⁹ a furore deterruit. Edicto
propoſito ſollicitabantur reges:ne quis eum foueret hoſpitio:Cuius obtentu:cum Sicilia
decedere iuberetur:eo animo paruit:ut exul in ea ꝓuincia remāſiſſe: rex abijſſe crederetur.
Sicillum:ſic alios toto perſecutionis ſuæ tempore reges uidit tanq̃ ipſe rex eſſet. Altiſſimo
animo nec ullis aduerſitatibus contracto:& ſupra fortunæ fluctus eminēte:prorſus ut uni
ſibi dictum uideri poſſet poeticum illud:Aſpice ſecurus uultu non ſupplice reges. Quotiēs
Romæ & per Italiam nunciata mors eius erat: quotiens actum eſſe de rebus Columnenſi-
um fama fuit: & cum illo uiro egregiam corruiſſe familiā? Nulla uſq; de illo ſpes præterq̃
in ſolo ipſius pectore reſtabat. Nunq̃ tamen inde diſceſſit:quominus diebus ac noctibus
uerſaret animoſa conſilia:& omnē laborem obiret imperterritus. Vltro enim in medio rerū
ſuarum diſcrimen: amicorum bellis interdum: utriq; partium ignotus interfuit & omniū
confeſſione unius hominiſ præſentiam eſt ſecuta uictoria:haud ambigua:ſed tibi ipſi q̃ mi-
F hi notiora recenſeo. Quis ergo miſerum dicat hunc exulem:cum quo tantus uirtutum co-
mitatus exulabat:quem poſt decennem ſui experiētiam in priorem ſtatum uera animi ma-
gnitudo nō fortuna repoſuit? Sed quorſum hæc tam multorum exemplorum cōquiſitio?
Vt nemo præſenti malo attonituſ uenturum opinione præoccupet:& mediocriter graui ex-
ilio grauiſſimum malorum omnium deſperationem accumulet:præſertim cum non ſolum
uirtus operoſa ea quæ Stephanum ipſum in patriam reuexit: ſed mutatis ſæpe populo-
rum moribus:uel diſſentio ſimultatum:uel quæ feros animos mitigat longa dies:incidenſ
commiſeratio non digna patientum:uel ipſa tacitæ uirtutis admiratio:uel impenſum ciui-
bus ſuis obſequium:uel publicæ neceſſitatis occaſio:uł aliqua uis fortunæ finem impone-
re poſſit exilio. Ne quis præterea q᷑ ipſe depulſus ſit: uirtutum ſuarum proijciat ornamē-
ta:graue cogitans precioſiſſima rerum in exilium ferre cum uiliora non liceat. Neq; enim
nouum eſt ut efferentes gemmas atq; aurum:urbana prædia:& omnem inutilem aut one-
roſam ſarcinam in incēdio relinquamus. Quod ſi aurum inter precioſa numerandum eſſe
perſuaſum eſt hominibus:quid tādem de uirtutibus iudicandum eſt? Vilius argentum eſt
auro:uirtutibus aurum. Atqui cum non ſemper in exilium ferre argentum & aurum ſina-
mur quocunq; ferimus: uirtutes & bona animi ferre permittimur. Quod feciſſe uidemus
eos:quorum tibi nunc exempla propoſui:ut ad imitandum exardeſceres:nec diffideres fie-
ri poſſe iterum:quod totiēs factum eſt. Licet in exilium & in carcerem & in mortem ipſam
G ferre ꝟtutes: Licet dixi:immo uero expedit:neceſſarium eſt:oportet: Alioquin uere exules
ſunt qui relictis his abeunt:uere inopes:uere infœlices & miſeri. Nec ſatis eſt quantum ha
bueris efferre:pluſculum exigitur. Vide q̃ accurate uiaticum parat peregre ꝓfecturus:co-
pioſior cupit eſſe:quo longius pergit. Optimum tibi in hac peregrinatione uiaticum ex uir-
tutibus conſtabit:quibus affluentibus etiam ſi alimenta corporis deſint:pauper eſſe nō po
teris. Has igitur congrega:his te undiq; fulcias:præclaram tibi fuiſſe olim ſcio multarū uir-

Laborioſe uir tuteſ quærūt: ſed partæ faci- le circūferunt

tutum ſupellectilem:non importuna nec difficilis ſed agilis & amœna res eſt:laborioſe(fa-
teor)tanta res quæritur:cæterum poſtq̃ quæſita fuerit ſine labore circumfertur. Quæſiui-
ſti eam ab adoleſcentia:ſeruaſti eam domi:noli eam nunc ſenior & peregrinus amittere: ſed
quantum habuiſti:uel eo ampliorem: quo maior ſe oſtēdit neceſſitas perfer:quanq̃ id tibi
nolenti ſciam euenturum ſpōte ſua uiaticum quidem hoc nunq̃ uſu conſumitur:ſed auge-
tur potius. Eſt enim ex uirtutibus quæ uſu pullulant & in medijs difficultatibus creſcunt:
donec poſſeſſorem ſuum ad ſupremum fœlicitatis culmen euexerint. Taceo nunc exilij tui
non ſpernenda ſolatia. Si ſub Arcton æternum illud Scythiæ gelu aut ſub ardenti ſole in-
hoſpitale mundi latus incolere iubereris:deniq; propius licet ſed extra Italiam proiectus:
H haberes fortaſſe aliquid quod fortunæ tuæ poſſeſ obijcere:Nunc uide q̃ digna querela tua
ſit: iuſſus es Florentiam ire & illic manere: donec te populus reuocet:Nōne animaduertis
quantas grates agere debeas magiſtratibus tuis: qui te ocio longo conſopitū excitarent:&
ex diuturna conſuetudine maternis uberibus hærentem abduxerunt:teq; ex patria(ut pa-
ce tua dixerim) multum impari in ciuitatem florentiſſimam tranſire uoluerūt? Hoc inquā
prætereo:quoniam ſic ſumus naturaliter affecti:ut incultum licet ac deſertum ſcopulum:
ubi natos nos educatoſq; meminimus:omnibus anteponendum terris arbitremur:Quod

si aliquando error iste cessaret: ignosceres profecto fortunæ: immo uero ueniam peteres ꝙ beneficiū suum nō ante cognoueris. Adde ꝙ duos præclaræ indolis filios tecum eduxisti: Alterum iuuenem: Infantem uero alterum: peroportunis ætatum gradibus distantes: ut scilicet cum illo curarū sarcinam partiri posses: cum hoc etiam obliuisci. Hinc præsidiū uides: illinc solamen profectionis tuæ: Hi tibi dulcem patriam faciebant. Hos habes: quid requiris aliud? Expectas ut uxor pudicissima: ut parētes optimi: ut blandissimæ filiæ reuiuiscant? Non illos tibi exilium abstulit sed mors: quā cum totiens insultantem & rerum tuarum dulcissima quæq; rapientem uiceris: non debes exilio uinci: quod te omnia uitæ prioris adminicula & præcipue natos tantorum pignorum reliquias auferre nō prohibet: Verum ego (ut dixi) & hoc solatium & omne quod fortunæ ictibus subiectum est sileo. Scio quæ patriam abstulit in filios ius habere: redeo ad uirtutum stabiliora præsidia: quas tibi nec ciuium tuorum decreta: nec imperia tyrannorum: nec prædonum uiolentia: nec nocturni fures eripient. Hæc si tecum detulisti: mētietur quisquis te exulem dixerit. Si autem reliquisti: omnis dies nouum aliquid quod lugeas feret: omnis locus non molestus tātum: sed hostilis: nec exilium modo tibi: sed carcer erit. Vale. I

Francisci Petrarchæ ad eundem Seuerū Apœninicolæ: ꝙ ipsi supiore epla nil remedij contulerit dolentis: & ut exilium non ægreferat iterū consulentis:

Epistola. XV.

e

Xcidisse tibi omnē spem uideo: qđ ꝙ recte patiaris: epistola superiore testat⁹ sum: doleoq; nil illam tibi remedij contulisse. Nec satis scio utrū in medico an in ægrotante sit uitium: qui si ad salutem peruenire cupit: credulum se consilijs & obsequētissimum medicorum legibus præstare debet. Ego quidem in illa id agebam: ut dimissa patria spem seruares: cuius tanta uis est ut præsentes molestias non sentiat: dum sibi lætiora promittens: uenturum tempus cogitatione complectitur. Quid autem te sperare prohibebat: patriæ ne relegantis asperitas? Quænam uero: seu quid prorsus est tibi: præter hoc unū exilij nomen ablatum illatum ue quo doleas? An ad hæc tibi clarorum uirorum exempla defuerant? Sed multa ante oculos posui & plurima ponerem: nisi illa perijssent ex quibus agnosceres spem bonam enentus habere fœlicissimos. An uero timuisti patriam tuam sine fine sæuituram: quod tantillum ex solita dulcedine remisisset? Sed an ignorabas: nulli natorum patres esse mitiores ꝙ ei quem semel male tractauerint? Nullius amorem magis ardescere: ꝙ eius qui erga bene meritam se gessit asperius? Ante magis exterruit edictum patriæ: quo pœnis adhibitis cauetur ne reuocandis exulibus mentio ulla fiat ad populū. Scire autem debes populorum uoluntates: sicut ingressu frementes & uariæ sunt: sic progressu faciles & instabiles fore. Sed est quædam in animis mortaliū: quā & tenuiter uideo & uerbis consequi nequeo miserabilis & funesta peruersitas: aures obstruentium aduersus salutares consolatorum uoces atq; omnibus modis id agentium ut miseriores fiant: ne ue aliquid quod dolorem lenire possit obrepat: quo nihil excogitari potest: ne dicam dementius esse. Nunc uero quoniam sic te affectum inuenio: ut desperationem reditus tui pro quadā (ut ita dixerim) uoluptate suscipias: ab illa parte manum retraham in qua multum intractabilem medicamenta nil releuant. Quid autem prohibet illorum more qui uno aut altero membro perdito: ne per reliquum corpus infectæ partis contagia dilabantur: proxima circumliniunt: uulneris quoq; tui oras ambire: & (ne in totum animum dolor serpat) conquisitis prope fomentis occurrere? Noli quæso trepidare: non illuc digitos inferam ubi tu forsan expectas: Nihil contra opinionem tuam hodie dicturus sum: Illud potius ne cū unius rei desperatione: cæterarum omnium subeunte fastidio: totius uitæ tuæ tranquillitas pereat enitor: quando ita uis ut reintegrandæ tibi spei: nulla mihi spes supersit. Finge itaq; in exilio uiuendum tibi: in exilio moriendum: Habes credo quod petis: ut me fauēte reditum in patriam desperare tibi liceat. Verum: ut cumulatius mos geratur ægritudini tuæ: indulgebo tibi amplius: non ut in tantum exilio sed toto diuisus ut orbe a terra moriare tua hoc tibi barbara tellus incumbat: plus ego ꝙ tuipse dolori tuo permisi: tu læti⁹ nihil: ego etiam tristiora proposui: nec tamen uideo quid in hac re tam miserum sit: ut uirum fortem cogere possit ad lachrymas. Certe si aut insani amoris aut ambitionis facibus ardere te crederem quæ procul a patria conflagraturæ uiderentur intensius: uel si exilij comes inopiam sequeretur abeuntem: multa mihi simul contrahenda fuerant quibus seu blandum illud seu uen-

A
Fidē medico ab ægro eē præstandam.

B
Vulgi mos in primo reℝ cōgressu

C

toſum malum mitigari poſſet:ſeu præſtari ſolatium paupertati. Quæ quãq̃ mihi dictu fa-
cilia uideri & tibi auditu credibilia debuiſſent:non tamen facile uariorum remedia morbo-
rum his explicabãtur anguſtijs:Q̃ triſtis enim res q̃ luctuoſa ſit iſte quem amorem dici-
mus:q̃ miſerabiles exitus inueniat: q̃ fucata & mendaci fulgore celata ſit: q̃ nihil eorum
quæ pollicetur præſtare poſſit ambitio:q̃ magno animo tolerabilis ſit paupertas:non po-
teſt a quoq̃ hominum breuiter dici. In præſenti uero quãdo nec amoris flammas morum
tuorum grauitas nouit:& ſi quid olim tale ſenſiſſes:iam ætas extinxit:ambitiõis præterea
ſuſpitionem:honorum per omnem uitam fuga non recipit:& paupertatem remiſit patriæ
D pietas:magnus mihi labor uberioris conſolationis eximitur. Patria tua nullo te alio affecit
incommodo:q̃ ut eius careres amplexibus: omnia tua aut tecum ſunt aut tibi ſeruiunt:
Non illa ſolum dico:quæ nec eripi poterant magnanimitatem:modeſtiam aliaſq̃ uirtuteſ:
quæ ſiue Bias ille ſapiens (ut Cicero:ut Valerius:utq̃ omẽs) ſiue (ut Seneca:ait) Stilbon:
incenſa patria profugus:ſua ſecum ſe ferre gloriatur:ſed uulgariter intelligo tua:etiam quæ
de fortunæ manibus accepiſti:ueteris enim patrimonij dominus:perinde locuples exul ex-
cedis ac domi fueras ciuis: Ac neſcio:an eo forte locupletior ꝙ manentibuſ diuitijs:ſumpt⁹
eſt parcior. Accedit ꝙ maior pars hominum: non prius ſe cadere poſſe q̃ tota ceciderit:ſu-
ſpicatur:Tu uero non cecidiſti ſed impulſus es. Integer igitur ac rectus ſentis iam (ut arbi-
tror) nutare fortunam:& q̃ fragilibus fundamentiſ inhæſeris:cum tibi magnus uidebaris
intelligis:nec deinceps dubitas:eam quæ impulit poſſe proſternere:Ita (quod rariſſimis cõ-
Quid bonum quidue malum i uita dici poſſit
tingit) exul diues & cautior uadis:ut facile duob⁹ grãdib⁹ bonis malũ unũ:& illud exiguũ
conſoleris:ſi quid tum in uita bonum niſi uirtus:aut malum aliquid niſi uirtutis oppoſitũ
dici debet. Vade itaq̃ ſecurus:non te repetet patria:non reuehet caſus. At uero qꝺ tantope
defles:exilium & pertinax illuſtrabit iniuria:Multos magnos uiros calamitas fecit:multos
declarauit:neminem ex diuerſo miſerum fecit aduerſitas ſed detexit:nec latitare diuti⁹ paſ-
ſa eſt. Quid palles:quaſi magnum in te ius habeat fortuna? Non illa partes iudicis obtinet
ſed teſtis:qualis ſis in tua poteſtate eſt:non eſt in illius quale de te teſtimonium ferat:ſed ut
E ferat tantum:mentiri non poteſt:loqui poteſt. Quis autem niſi culpæ ſibi conſcius:teſtem
metuit uere locuturum? Nõ eſt quæ te ad ignauiam cogat:eſt quæ digreſſus tuos dinume-
rat:patientiam exerceat:ſuſpiciat aut deſpiciat pectoris tui robur:demum populo referat
quicquid inuenerit. Erige animum:diſcute tenebras errorum popularium:non pateant au-
res tuæ muliercularum uocibus:nunq̃ lætus eris:nunq̃ ſecurus ſi te populo regẽdum tra-
dideris. Quicquid magna pars hominum aut miratur aut metuit:ridiculum eſt:quicquid
prædicat falſum:committe potius te paucorum conſilijs:non ſunt ut uidentur iſta terribi-
lia: inter quæ uulgus exilium numerat: & ſi lectio longa non profuit:experientia proderit
fortaſſe. Noli ſemper terram intueri:interdum oculos attolle:confeſtim ueritas occurret:&
exilium nihil eſſe fateberis: nec peius uiuere uiꝝ bonũ quantumlibet procul a patria: imo
uero nõ poſſe extra patriam uiuere cui totus hic orbis eſt patria. Quid enim refert q̃ diuer-
ſa parte conſiſtat: ualles quidem & lacus & flumina & colles alios uidet:cœlum unum eſt:
illi ſe infert:illuc animum exigit: eo cogitationes ſuas ex omni mundi parte tranſmittit: nec
aliud q̃ ſub tecti unius amplexu ex alio in alium thalamum trãſiuiſſe ſe cogitat. Tu quoq̃
(niſi meam & multorum ſpem diutiſſime fefelliſti) Abſit ut ad unum huius immenſi ædifi-
cij angulum ſis aſtrictus:quo minus ubicunq̃ terram ſub pedibus calcaueris: ubi cœlum
ſupra uerticem uideris:ubi te ſpirabilis aura perflauerit:patriam tuam uoces. Erit igitur ex-
ilij tui:non ſolum facilis:ſed iucunda cõditio. Cum enim duo ſint quæ hominum affectum
Nil uirtute amabilius
ad beniuolentiam excitant: Virtus ſcilicet:qua (ut ait Cicero) nihil eſt amabilius:& imme-
rentibus uiris inflicta calamitas: quorum primum facit ut amemus miremurq̃ claros ui-
ros:ſecũdũ ut miſereamur afflictis. Alterum in hac tempeſtate tibi aderit:alteꝝ adeſſe uide-
bitur. Virum fortem ſentient omnes:exulem dicent:Et ſane (ſi quid Tullio credimus) inter
omnes uirtutes fortitudinis ſplendidiſſimus uultus eſt: rurſus inter hominis erumnas:nõ
in ultimis numeratur exilium. Aut ego fallor: aut optandum eſt ne forte recẽs hæc ciuium
tuorum ira lenteſcat:ne ue tibi hoc exulis nomẽ caſus aliquis eripiat:in quo miſeriæ nihil:
F fauoris autem & gloriæ uides eſſe q̃ plurimum. Sed laborem inquis atq̃ ignominiam re-
formidat anim⁹:Primum nego tale hic aliquid ineſſe:ubi oblatam tibi magnæ laudis ma-
teriam ac generoſam fuiſſe linquendæ patriæ cauſam:alto animo obiectam tyrannis con-

tumaciam ſcio: Vbi præterea ocium & quas ſemper optaueras laborũ ferias inueniſti: De/
inde qui ignominiam timet quam peperit uirtus: famæ non uirtutis amicus eſt: qui uero la
bores refugit: optare deſinat gloriam ad quam certe difficilis: ſed clara (ni fallor) & delecta/
bilis uia fert. Tibi quidē uni (ut dixi) ſingulari quadã prærogatiua: ingẽs gloria nullis mo/
leſtijs: niſi forte quas tuipſe tibi finxeris queritur: Illud enim uereor ne alienis potius ꝙ tu/
is oculis ſuſceptum uulnus aſpiciaſ: & caſum tuum alieno metiaris arbitrio: quæ adeo quo/
tidiana peſtis eſt: ut ad clamorem alienum plærıqꝫ titubent: & multo prius concidant ꝙ im
pulſi ſint: quanꝙ ſatis impulſus uideri poſſit: quem tot hominum milia peſſimis opinioni/
bus perurgere nõ deſinũt: Sed ut ualde imbecillis uirium eſt quem lenis aura proſtrauerit:
ſic prorſus inſanum animi ſcito quem uideris res ſuas aliorum & præſertim ignorantium
ponderare ſermunculis: qui quo frequentiores ſunt: eo cautius contagioſus morbus eui/
tandus eſt: paſſim tam multorum hominum corda corripiens. Si alios audire uolueris: nõ
deerunt qui fortunam tuam multiplicibꝰ onerent querelis: qui te incolumem atqꝫ optime
ualentem lugeant: qui ſemineces uelut feretro uiuentis aſſideãt. Audies uoces miſerabiles: G
uidebis forſan & lachrymas aut ſimulatas aut amentiæ proximas: miſer eſſe incipies: quia
miſeris aurem præbere conſueueris. Nihil enim fere eſt qđ cõuictus aſſiduus in hominum
ingenijs non poſſit: qđ ſi teipſum conſulere tecumqꝫ ꝙ cum alijs loqui malueris: nunqꝫ de/
ſinam de te grandia ſperare teqꝫ fœliciſſimum iudice te dicere: & inuidioſum magis extima/
re ꝙ miſerum. Et ſi ad credẽdum alijs pronus es: cur & mihi non credis ueriora ſimul & gra
tiora referenti? Non tu (mihi crede) corruiſti: nec corrues quidem niſi uelis: nullam ignomi/
niam paſſus es: ſed adeundæ gloriæ pennis in limine optionem habes: utrum glorioſus in/
cedas an retrocedas inglorius. Non labor eſt iſte ſed requies: non exilium ſed libertas. Quã
olim mira celeritate fugientem querebaris: occurrẽtem ultro complectere: Et quæ tãta fuit
Romam tibi cauſa uidendi? Libertas quæ ſera tamẽ reſpexit inertem. Ille in ſermõe paſto/
rio: ut libertatem inueniret patriam ſe reliquiſſe gloriatur: tu philoſophꝰ defles? Vixiſti ali/ Quo loco quærẽda ſit libertas
is diu: incipe iam tãdem tibi uiuere. Nemo properaſſe te arguet: qui nec prius inceperis ꝙ
paſtor ipſe Maroneus: ſed candidior poſtꝙ tondenti barba cadebat: omne tempus ab ine/
unte ætate ciuibus tuis condonaſti: retribuerũt inextimabilis rei perpetuam largitatem: &
ut longæ uitæ reliquias ſaltem tibi habeas decreuerunt. Agnoſce ciuitatis animum: & hinc
propriam erga illam munificentiam contemplare: quæ tãta fuit ut egẽtiſſimas licet ſui ma/ H
nus perſeuerando laxauerit: utere lætus ĩmunitate tibi nunc conceſſa ſic patriæ tuæ mœnia
tanꝙ inquietum libertatis propriæ carcerem recordare euaſiſti. Et (quod magnum eſt) cõ/
tigit iubentibus abire cuſtodibus inſanis: ſi quid forte committis ut redeas: Ad illa potius
te conuerte quibus adoleſcentiam dedicaueras: quæ robuſtiores annos tuos feciſſent utiqꝫ
tranquillos: niſi quam adhuc deſideras patria uetuiſſet. Facient autem profecto placidiſſi/
mam & uenerabilem ſenectutem: nec exilij modo ſed fortuitarum rerum omnium contem/
ptricem: De ſtudijs liberalibꝰ loquor: & præſertim de illa parte philoſophiæ quæ uitæ ma/
giſtra eſt. Hæc tu nũꝙ animo prorſus intermiſeras: & ſi parumper ab eis te ciuilium nego/
ciorum impetus arceret: Nũc uero his quoniam nihil obſtat: totus incumbe: teqꝫ meliori/
bus auſpicijs nouæ uitæ offer: & talibus animum exerce muneribus. Relege ueterum hiſto
rias: quantas æmulationes Romanorum ducum & quidem illuſtrium hinc reperis exor/
tas: ꝙ aut ſe quiſqꝫ ꝙ primũ extra patriam mitti uellet aut ſerius reuocari: Cur quæſo: niſi
quia dulce natalis ſoli caruiſſe dulcedine: dum latiorem alibi uirtutis exercendæ materiam
inuenirent? Celebratis comitijs ſolebant cõſules prouincias ſortiri: & illam generoſior ani
mus optabat in qua periculi plurimum uidebat: non ꝙ per ſe quiſqꝫ hominum niſi amenſ
pericula ſeu difficultates eligat: ſed ꝙ uirtutis ſplendor in illis facillime uideatur apparere.
Quapropter ſiue exilium hoc tuum leue eſt: & importuna querela eſt: inter blanda uocife/
rantium: Siue durum & moleſtum quod populus aſſerit: ego autem aduerſor: nec tamen
ideo ſi quid uſqꝫ uetuſtæ indolis remanſit erit uiro digna querimonia: oblatum ſibi ſponte I
deplorantis: quod alijs ambitur: locus hic quem tibi magiſtratus ordinaret prouincia tua
eſt: Nõ poſſunt omnes cum ingenti exercitu in Africam tranſire: detractoqꝫ ex Italia Han/ Aduerte Ro/manos triũ/phos
nibale: infeſtam oppugnare Carthaginem: Nõ poſſunt alias ex alijs propagando uictori/
as: nunc rebellantes Hiſpanias: nunc obſeſſa prædonibus maria: nũc Armeniam ac Iudæ/
am: & totius orientis regna penetrare: Non omnibus datum eſt aut fractis Numidiæ uiri/
bus & continuatis imperijs a meridie in boream arma transferre: breuiſſimoqꝫ tempore

tinctũ Libyco ſanguine gladium:theutonicis ac cymbricis merſare cruoribus: aut gallicis
late perdomitis:& regib⁹ ad uiolentam cõfeſſionem Romanæ uirtutis adductis: Hinc rhe/
ni:illinc oceani clauſtra perrumpere:& Germaniam atq; Britanniam uno impetu calcare:
Nec omnibus cõtingit:ante currum reges captiuos agere:Hæc enim Scipionibus:Pompe
ijs:Marijs:Cæſaribus: Aemilijſq; reſeruata ſunt : His & ſimilibus uiris abſentib⁹ certamẽ
fuit cum hoſte longinquo: tibi cum exilio pugna eſt: cuius impetum non feres modo: ſed
repelles & conteres ſi cupias quodcunq; neceſſe eſt. Si animo tuo perſuaſeris unicum ad/
uerſus aſpera clypeum eſſe patientiæ: & illam ſaluberrimam Cleantis uocem:in latinũ ab
Anneo Seneca tranſlatam:in tuum pectus alte demiſeris: Ducũt uolentem fata: nolentem
trahunt. Vale.

Frãciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Columnæ:Eplas illi⁹ auidiſſime ſuſceptas narrã/
tis:ſtatũq; ipſius proſperꝝ audire optãtis:animas etiã multa pati ex corporꝝ ſo/
cietate exponentis: Epla XVI.

A X itinere medio redeuntẽ:Epiſtolam tuam auidiſſime ſuſcepi:Optabam enim ſo/
e lito etiam ardentius ſtatum tuum proſperum audire:ꝙ amoris comites çelus:& ti
mor per abſentiam creſcunt. Angebar autem & turbatum erat cor meum:quoni/
am & turbatum te diſceſſiſſe noueram:& hos qui turbationi tuæ materiã præbuerant: ne/
farij uoti compotes uidebam ſub oculis meis uelut triumphaliter obſeruari: ꝙ & te in exi/
lium pepuliſſent:& me præſentia oris tui cõuictuq; ſobrio ac delectabili ſpoliaſſent. Terrue/
rant quoq; me uiſa mea & ſomniorꝝ imagines: quæ turbulentæ miris modis & infeſtæ ſe/
mel & iterum animam dormientis impleuerant:non ꝙ ignorarem ſomnijs temere non ha/
bendam fidem:ſed ſic eſt:hoc iter ingreſſus ſum:iter dico:uitæ huius labentis ad mortẽ:in
quo & æſtuare oportet & algere: & famem & ſitim & ſomnum & ſomni minas atq; amba/
ges & quietem turbidam ſentire . Deniq; multa pati:donec illa dies expectata pijs: formi/
data nocentibus:mortalem hunc nos exuat amictum:& animos nitentes ad ſupera de cõ/
pedibus tandem huius caliginoſæ ſtationis eripiat. Interea fateor nec longa eſt uia paſſio/
num inſultibus:quicquid de his aut ſedandis aut tollendis philoſophi diſputent:quicquid
in ſe alij ſentiant:adhuc ualde ſum obnoxius: hæc mihi naſcenti lex cum corpore data eſt:
ut ex eius conſortio multa patiar:aliter non paſſurus. Secretorum naturæ conſcius poeta:
B ubi animabus humanis ineſſe quendam igneum uigorem & cœleſtem dixit originem:exci/
Virg. vj. æne. piendo ſubiunxit:Quantum non noxia corpora tardãt:Terreniq; hebetant artus moribũ/
daq; membra:Hinc metuũt:cupiuntq; dolent:gaudentq; neq; auras Reſpiciunt:clauſæ te/
nebris & carcere cæco. Sic eram igitur admirans:ꝙ de te poſt digreſſum tuum aures meas
nullus rumor impulerat:dum ecce litteræ tuæ mihi oblatæ ſunt: agnoui ſignum:& iam ſe/
curior legi. Cæterum quia nũcius mirumimmodum feſtinabat:& res pluribus uerbis ege/
re uidebatur: reſponſionem diſtuli in diem alterum: quam iam hinc tripertitam fore pro/
uideo:ꝙ tua quoq; de reb⁹ uarijs triplex eſt querela: Vnum quod breuiter dici poterat nõ
fuit conſilium differre:me ſcilicet peccatorum meorum nodis implicitum:nondum in por/
tum potuiſſe confugere : ſed in eadem tempeſtate qua me diſcedens reliquiſti:iactatum flu/
ctibus hærere: nequicq; ſæpe retentantem uela facere : ſi quis meus uentus ab occidente
conſurgeret:hoc tamen ſolo lætum & deo gratias agentem:ꝙ te ſaltem per multos labores
euaſiſſe uideo:ꝙ nauicula tua ex eiſdem periculis ueniẽs:aut portum tenet:aut pleno ſub/
it oſtia uelo. Deinceps expeditior caſibus meis occurram ꝙ & conſequendi deſiderium in/
ceſſit:& geminæ ſollicitudinis dimidia parte liberatus ſum. Vale.

Frãciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Columnæ: amicitiã amicorꝝ abſentia nõ poſſe
defraudari comprobantis: Epla XVII

A Perabam ex te magnificum aliquid audire : Sapientia enim tua iampridem mihi
f uidebatur finem impoſitura querimonijs : quibus ſtolidum uulgus & ingratum
perſonat. Lõge uero fallebar (ut uideo) atq; utinam ſubmiſſum liceret ab alio ſu/
ſpicari:& non proprijs tuis digitis querulum illud chirographum conſtaret: in quo rẽ unã
exiguam multis uerbis pene muliebriter deplorasti: Cui⁹ lamẽtationis ſumma eſt:te acer/
rime atq; incõſolabiliter doluiſſe ꝙ huius exoptatiſſimi atq; optimi ducis noſtri:meamq;
& amicorꝝ faciem uidere deſieris. Motũ te de digreſſu ſubito turbatũq; nõ dubito:mãſue/
tudinem nãq; animi & ſuauitatẽ morꝝ tuorꝝ noui:qui oĩno cum ulla ſæueritate aut habitu

mentis aſperiore nõ conueniũt. Vnde tamẽ hic tam ĩmodicus dolor non intelligo: Innume/
rabiles cauſæ ſegregant amicos: Amicitiam ueram nullæ qua præſente amicus abſens eſſe
nõ poterit: Quãtũ em̃ locoꝝ interuallis ab amicoꝝ cõuerſatione diſiũgimur: tantũ abſen/
tiæ detrimentũ aſſidua cõmemoratione diſcutimus: Cuiꝰ ſi tanta uis eſt ut morte ſuperata
defunctos etiã amicos pro uiuentibus celebremus: quod poſt obitũ iunioris Africani: ſapi/
pientiſſimo & oĩm Romanoꝝ in amicitia glorioſiſſimo uiro Lelio docente didicimꝰ: quid
tam magnũ eſt ſi abſentia ſimiliter uicta: lõge poſitos amicoꝝ uultus ꝓ præſentibus habe/
amus? Apud poetã ſcriptũ eſt: Hæret infixi pectore uultus: uerbaq;. Et iteꝝ: Abſentem ab/
ſens auditq; uidetq;. Ergo inſanus & obſcœnus amor hoc poterit: pius ac ſobrius non po/
terit? Immo uero multo ampliꝰ eodẽ poeta dicẽte: Ante leues ergo paſcent in æthere cerui:
Et freta deſtituent nudos in littore piſces. Ante pererratis amboꝝ finibꝰ exul. Aut Ararim
Parthus bibet aut Germania Tigrim: Q̃ noſtro illius labat pectore uultus. Lelius ipſe de
amiciſſimo uiro loquẽs: uide quibus uerbis utatur. Virtutem inquit illius uiri amaui: quæ
extincta non eſt: Tu quare nõ dicis: uirtutẽ illius aut illoꝝ amo: quæ abſens aut longinqua
non eſt: ſed ante oculos meos om̃i tẽpore uerſatur: & in honore ſemꝑ erit apud me. At iucũ/
diſſimũ eſt amicos præſentes habere: intueri frontẽ atq; oculos: uiuis eos uocibus alloqui:
& colloquentiũ admotis auribus uerba percipere. Neq; em̃ (qn in hac re poeticis teſtimoni
is uti uacat) ſine quadam animi dulcedine legimus: Anchiſen filij occurſu alacrem: tenſis
ad cœlum palmis & profuſis lachrymis dicere: Datur ora tueri nate tua & notas audire ac
reddere uoces. Nec ego quidem aduerſor dulciſſimã eſſe præſentiã amicoꝝ: Quis em̃ hoc
negauerit niſi inhumanus idem ac ferus? Sed tu mihi negabis: abſentiã quoq; ſuas habere
uoluptates: niſi totam fortaſſis amicitiæ pulchritudinem quæ latiſſime patet ad oculos ſo
los reſtringimus: & a ſede eius quæ eſt in animo ſeuocamꝰ: qđ ſi fieri cœperit: anguſtiſſima
quidẽ area reſtabit ubi ſe amicoꝝ charitas oblectet. Vt em̃ mortẽ: ut carcerem: ut ægritu/
dines: ut peregrinationes ſeu neceſſarias ſeu uoluntarias ſileam: quis quotidianas naturæ
neceſſitates: ſomnũ: famẽ: ſitim: æſtus: algores: laſſitudinẽ: quis ſtudioꝝ aliarũq; reꝝ occu/
pationes innumeras explicet: quibꝰ etiã in eadem domo: ne dicã urbe: degentiũ: nec uultus
aſpicere: nec ſemper uoces audire ꝑmittimur? Ita æui breuiſſimi reꝑitur amicitia: quã lon/
giſſimæ uitæ: non æquæuam modo: ſed (ut dixi) ſuꝑſtitem eſſe decuerat. Quis aũt locus in
amicitia relinquet Appio cæco? (cæteros em̃ in eadẽ cõditione poſitos taceo) Ille mihi pri/
mus occurrit: quẽ oĩno credibile nõ eſt ꝙ oculos nõ habuerit nec amicos habuiſſe: qui uni/
uerſæ reipublicæ talis fuerit amicus. Quid eſt ergo ꝙ tantoꝑe lugeas abſentiã: quaſi hæc
tibi poſſit amicitiã ſurripere: cum illa nihil in hac neq; cæteris rebus tuis: niſi quantũ tu ſibi
permiſeris poſſit? Memento potius quæſo: non ꝙ̃ longe ſis corꝑe (ꝙ̃uis quid longinquum
uideri poteſt in hac puncti unius breuitate: cuius nos homines uix integram particulã in/
colimus) ſed eſſe in tua poteſtate ut aĩo & cogitationibus præſens ſis. Hoc igit̃ uno quo po
tes modo nos iugiter aſpice: litteraꝝ idẽtidẽ frequẽti cõmertio teipſũ nobis oſtẽde. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Colũmnæ: expectationem de futuris ampu/
tandam eſſe ut quiete uiuatur: perſuadentis: Epl'a XVIII.

Oleſtiſſimã morã traxiſſe te Niciæ indignãdo deſcribis: ꝑ mẽſem integꝝ expectan
m tem aliquã nauẽ quæ te in Italiã ꝑferret. Atq in Italia tũc eras dũ ad Italiã ſuſpira/
bas: Ita dico ſi (qđ poetis atq; coſmographis placet) Italiæ terminꝰ uarus eſt: ĩtra
quẽ a ꝑte Italiæ ciuitas illa ſedet: Sed utiq; de re cõſtat: ĩteriorẽ Italiã in aĩo habebas: & pro
Italia Romam dicere uoluiſti. Sentio iam morbi huius originem: expectationibus em̃ tali/
bus plena eſſe ſolet adoleſcentia: quaꝝ illi ætati qualiſqualis uenia debetur: ſenectuti aũt
quæ omnes ſpes ſuas iam poſt tergũ ſpectare debet: omnis longa uitæ huius & anxia expe/
ctatio fœda eſt. Tu itaq; ſenior de te uideris: Ego iunior de me loquar qui adoleſcentia iam
exacta: ætatem tuã adhuc longe (ſi quid hic longũ eſt) ante me uideo. Cæteꝝ quo rariꝰ paſ/
ſionis huiuſmodi moleſtias experior: eo frequẽtius ueteris mali reliquias incuſo: eoq; cer/
tius intelligo: uiꝝ prouectum nec præſentibus frangi nec futuris angi: ſed utrunq; tempus
æqua frõte deſpicere: & ꝗcꝗd ſecũ uel attulit uel præmiſit ꝑuiꝑẽdere. Præſentia taceo: qm̃
ſermonẽ de futuris ĩſtitui: quæ mẽtes hoĩm uanis expectatiõibꝰ ſuſpẽdũt: & in qbꝰ (niſi fal/
lor) ridiculoſiꝰ errat̃. Expectãs aliꝰ ꝑegrinæ nauis aduentũ: totis diebꝰ undas ꝓſpicit flui/
tãtia lõge (ut eſt apđ Lucanũ) Sꝑ prima uidẽs uenĩẽtis uela carinæ. Aliꝰ iã iã moturꝰ a lit/
tore ſerenã cœli trãꝗllitatẽ uotis oĩbꝰ expoſcit: Iſte nulli honeſto negocio intẽtus id agit ſꝑ

Amicitia amicorũ abſentia ſepari nõ põt

B

C

A

qđ agebat olim claſſis Iliacæ magiſter: ſurgit enĩ ĩpiger: & (ut ait Virgiliꝰ) oẽs explorat uẽ-
tos atq̃ auribꝰ aera captat: Sydera cũcta notãs tacito labẽtia cœlo. Alter beati ſenis hæreſ
B tabulis: ſegnem mortẽ increpitat. Alter nuptias aut partũ cõiugis. Amicæ noctem alter ex-
pectans dies: horas momentaq̃ dinumerat. Quid multa? Meminiſti credo in Philogia no-
ſtra: quã ob id ſolum (ut curas tibi iocis excuterẽ) ſcripſi: quid Tranquillinꝰ noſter ait. Ma-
ior pars hominũ expectando moritur: Ita eſt pauciſſimos inuenies qui non toti ex incerto
pendeant. Alexander Macedo: Iulius Cæſar: multiq̃ alij uel noſtri uel externi duces: q̄ mul
ta parantes ab hac luce ſubtracti ſunt: & medijs eorꝫ conatibus mors occurrit: tanto (ut mi
hi quidem uidetur) difficilior: quanto inſperatior. Hinc eſt qđ idem ille Iulius Cæſar: fragili
carina in ancipiti tempeſtate deprehenſus: cum mortem timere cœpiſſet: hoc unũ uidetur
lamentari: ꝙ ingentes abruperit actus feſtinatã dies fatis. Nouerat poeta quid maxime ta-
li uiro aut moleſtum fuiſſet in eo ſtatu aut eſſe debuiſſet: idq̃ potiſſimum querelis inſeruit:
Vna eſt autem aduerſus hũc morbum medicina: primo guſtu fortaſſis amarior: hauſtu au-
tẽ & dulcis & placida: Animũ a terrenis abducere: ſi fieri poteſt: Si minꝰ: auellere atq̃ extir-
pare radicitus: Quis enim hoc plærumq̃ cum dolore & offenſione ſenſuũ fiat: raro tamen
(ut uideſ) amiſſa corporiſ abſq̃ moleſtia reſtauratur: quanto minus animæ ſalus in quã &
uæhementiores morbi & frequentiores incidũt: Hoc igitur fac & præſenti lætus: nulla futu-
ri temporis expectatione torqueberis. In Italiam inquis tranſire uolo: Nauim expecto uel
quietum mare. Sic dices ſi cor tuum rebus mundanis adhuc uiſco conſuetæ delectatiõis in-
hæret. At ſi ſurſum nititur: dices: In Italiam tranſire uolo: quid enim magis expediat: nouit
C deus: homines ignorant: Nauim aliquam: ſed non minus aliquem expecto qui nauim non
uenturam nũciet: & utrumq̃ rumorem æquis auribus excipiam. Sed habeo inquies in Ita-
lia magnum aliquid agere. Iam ſi quid tibi philoſophiæ ſtudiũ contulit: uides (ut arbitror)
quod extra Italiam geri nequit: magnum eſſe non poſſe: quotiens me ad unũ locum coar-
taueris deſinit eſſe magnus conatus qui inter anguſtiaſ cogit. Sed uolo in Italia ſaltem mo-
ri & patria tellure contegi cupio. Qui hæc dicit adhuc Italicus eſt: uir magnanimus nõdum
eſt: Quid enim puerilius q̄ curam gerere ubi capillorum & unguium purgamẽta: ubi ſan-
guinis ſuperuacui uaſculum deponas: ubi ipſe iaceas nõ curare? Certe ſi corpus cõſideras:
tua nihil intereſt ubi ſit res a te olim poſſeſſa: nũc autem derelicta ſi pateris ſi reluctaris ab-
lata: Si uero animũ reſpicis: nullus eũ locus aut ſtringit aut laxat anguſtus: & ſiue ad cœlũ
aſcendendum: ſiue ad inferos deſcendẽdum ſit: undecunq̃ diſcedat unus eſt labor. Sed dul-
D ce eſt ſuorum manibꝰ ſepeliri: Quædam dulcia facit nõ inſitus ſapor: ſed corruptus mãdu-
cantium guſtus. Quid dulce dicitis aut nihil ſentienti aut omne huiuſmodi obſequium con
temnenti? Vna omnium eſt (ut ad propoſitum redeam) expectantium conditio: dum uen-
tura proſpiciunt: quæ ſunt ante oculos non uident: damnũ certum ſub ambigua ſpe. Hæc
quidem utiq̃ tranſeunt: Illa aũt raro plena fide ſuccedũt. Adde ꝙ uel ſuperuacua fere ſunt:
uel damnoſa & in caput noſtrum recaſura quæ cupimus: ut ſicut ſæpe reiectas indignatio:
ſic libitum prouectas uel faſtidium uel improuiſa pernicies ſequatur. Adhuc igitur omnẽ
ſpem: omne deſiderium auerte ab his fallacibus bonis. Incipe unũ ſolum & uerũ & ſummũ
bonum optare: ſi tamẽ uſq̃ ad hanc ætatem rem apprime neceſſariam diſtuliſti: tũc diſcur-
rendi libido ceſſabit: & odium longioris moræ: tum uero non modo Niciæ: ſed (ſi ita ſors
tulerit) inter Libycas ſyrtes ſine moleſtia ſtabis: rebꝰ tuis contẽtus: nihilq̃ aliud requirẽs.
E Dicet aliquis: Nũquid illud ſaltem unũ quod memoras: bonum expectandum erit: ut præ-
ſens præſenti gaudio deſiderantem animã impleat? Minime. Si enim plene deſideras: ſi ſan-
cte: ſi ſobrie (aliter quippe tanta res optari nõ poteſt) iam quod petebas tecum eſt: intus in
anima illum quẽ diligis quære & inuenies: nõ eſt ut eo potiaris exteriꝰ euagandũ. Et ſi qđ
forte reſtat adhuc: quod amplius uelis aut cumulatius expecteſ: erit expectatio illa ſuauis &
iucunda. Qui ad hanc regulam ſe formabit lætus: e cunctis mortalibus quotiens exacta lu-
ce cubiculum intrabit: de præterito quidem dicere poterit ſecurus Virgilianum illud a Se-
neca relatum: Vixi & quem dederat curſum fortuna peregi: Et de futuro illud Horatianũ:
Cras uel atra nube cœlum patet occupato: uel ſole puro: nec unq̃ uenturi ſtudio præſenti
oblitus aut ſibi aut alijs inutiliter ætatem aget. Vale.

Vnã eſſe expectantiũ conditionẽ

Franciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Columnæ: ea quæ accidũt aduerſa æquo ani-
mo tolerãda admonentis: leges etiam naturæ nõ recuſandas eſſe: cum tam bo-
na q̄ mala ex his proueniant exhortantis: Epl'a XIX.

q Verelarum tuarum uocibus plenus ſum: iam res ad faſtidium inclinat: iam mol/
liciem tuam ferre non ualeo. Neq; enim aliter ꝙ ſi in hanc uitam nuper intraſſes A
ad occurſum rei cuiuſlibet expaueſcis: Pudeat inter lamenta ſeneſcere: immo uero
pudeat olim ſenem pueriliter lamentari: Puerorum eſt ad omnia quæ uiderint obſtupeſce/
re: quippe quibus noua & admiranda ſunt omnia: Senibus & præſertim eruditis nihil no/
uum aut inopinatum euenire ſolet: nihil itaq; ſtupendum: nihil deplorandum. Vnde igitur
tot querelæ de rebus aſſiduis: & ſcd'm naturæ ſtatuta fluentibus? Portenta mouent ani/
mas interdum: Si bicipitem puerum: ſi quadrimanũm uides: miraris imbrem lapideum:
bouis uerba: mulæ partum: In annalibus legimus: quotidiana deſpicimus. Tu quid uidiſti
propter quod nunc totus in admirationem & lamenta conuerſus ſis? Admirando quidem
admirationem tuam cogis ut admirer: Non tam grauiter in alio ferrem immoderatũ hunc
ſtuporem: Qui totiens mare tranſiſti: totiens e medijs periculis enataſti: totiens e faucibus
mortis ereptus es. Admirãdo & fortunam tuam accuſando deſcribis: paſſum te maris ma/
gnam (& ut Satyrici uerbo utar) poeticam tempeſtatem: atq; ad littus unde diſceſſeras: fla/
tu contrario impellẽte relatum: Hãc tu maris iniuriam exiſtimas? Natura eſt: digniorẽ que/
relæ cauſam præferres: ſi uel illud tibi contigiſſet: quod quondam Cæſarea claſſis inter Ita/
liam Græciamq; ſuſtinuit: quando per Hadriaticum mare glaciali uelut torpore cõſtrictũ
curſum expedire non ualuit. Vel illud quod terra ſub pedibus tremente Pompeianus exer/
citus tulit in Libya: ubi nullus poteſt cõſiſtere miles inſtabilis: raptis etiam quas calcat ha/ B
renis. Nunc uero ſi per terram rigidos lapides aut tumentes colles: ſi per mare fluctus incõ/
ſtantiam pertuliſti: nihil eſt quod lamenteris tanq; iniurioſa tibi fuerint elementa: ꝙ natu/
ræ potius ſuæ paruerint ꝙ uoluntati tuæ. Altera litterarum tuarum pars nõ minus delica/
te ac flebiliter: te cum iam Piſis applicuiſſes: in morbum diutinum incidiſſe memorat: non
aliter ꝙ ſi in ætate tam longa quid morbꝰ eſſet ignorares. Quomodo autẽ ſe aduerſus mor/
tem præparabit animꝰ: inter hæc quotidiana tam querulus? Sed ne latius effundar: ampliſ/
ſima enim res eſt & uerborum egens: Accipe breuiter quæcũq; de his querelis a me ipſe diſ/
fuſius dici ſolẽt: Nimis faciles ſumus ad accuſandum naturam: nemo deflet ꝙ naſcitur: ne/
mo ꝙ uiuit: at ꝙ ægeſtatẽ ſentit: ꝙ labores patitur: ꝙ ſeneſcit: ꝙ egrotat: ꝙ moritur quiſq;
conqueritur: quaſi ſcd'm naturã minus iſta ꝙ illa ſint: Et naſci & uiuere & comedere & eſu/
rire & dormire & uigilare & laborare & ſeneſcere & ægrotare & mori naturalia ſunt: ut ne/
mo his mortalium uacet: niſi cui forte ſeneſcendi neceſſitatem laborũq; moleſtias & ægri/
tudinum neceſſitas mortis præcipitata remiſerit. Quid igitur inutiles querelas effundimꝰ?
An quia nobis ſolis iſta contingunt: ſolis nobis lugere permiſimus? An quia omnibus: cun/ C
ctorum ſimul in nos lamenta tranſfundimus & uelut humani generis procuratores naturã
accuſamꝰ immeritam? Odioſum ſane negocium & importunũ. Illa enim mitiſſima: nos be/
neficia eius per impatientiam exacerbauimꝰ: in parẽtem optimam ingrati: in noſmetipſos
impij. Oro itaq; pater amantiſſime: & ſi ætatẽ hanc non dedecet etiam conſulo: ut quicquid
euenerit: inducamus in animum ferre fortiter: ferre moderate: ferre ſine eiulationibus & ſine
ulla lamentatione muliebri. Habuimus enim deliberandi (& gratias chriſto) habemus ad/
huc deliberata exequendi ſpacium: Et licet uulgus inſaniat: ſunt tamen nobis aliquãto ma
gis ſobrij conſultores: quorũ potius monitis obſequendũ eſt. Nec te moueat uita mea quo/
tiens epiſtolas meas legis: nec in frontem reſpexeris iſta ſuadẽtis. Vidiſti eñ interdũ pallen/
tem medicũ: qui ſuã nõ poterat: alteriꝰ ægritudinem curare. Vale.

Pueriſ oĩa eſſe noua: ſenibus nihil noui euenire ſolet

Medicꝰ aliqñ nõ ſuã ſed alterius põt ægritudinẽ curare

Frãciſci Petrarchæ ad Iacobũ Colũnæ: Ep̃las illius iocoſis cõuitijs refertas eſſe
ſignificantis: de uarijs quoq; rebus: nõ pauca etiã de laudibus urbis Romæ ad/
iungentis: Epiſtola XX.

r Emiſopitum epiſtolæ tuæ clamor excitat: quã iocoſis refertã cõuitijs lætus ridẽſq; A
perlegi. Et (ut primum uenienti iaculo prius occurram) uide quæſo pater optime
de multis quæ contra me colligis: quantum ab intentione tua: prima etiam ſcribẽ/
tis uerba diſcordent. Mirari ſolitum te ais ꝙ mundum in ætate adhuc tenera ſic artificioſe
decipiam: ut ſcilicet ars hæc ſit tam experientiæ ꝙ naturæ. Panægyricum pluriũ certe uer/
borum: ſed minime amplioris gloriæ ceciniſſe mihi poteras. Mundus deceptor generis hu/
mani: quot uitã laqueis implicitã: ꝙ amaræ dulcedinis aſperſione cõmendet: nouit quiſq;
aptis oculis iter hoc agit. Cuiꝰ & nos fraudibꝰ de induſtria fauemꝰ: ſtudioſeq; ut ipſi nobis
ignoti ſimꝰ: aduerſus Apollinis cõſiliũ laboramꝰ. Hũc ſupbia ĩflat ſub ſpẽ magni & excelſi

animi: Illũ malicia & fraus & quicqd prudentiæ proximũ uidet: sub amictu finitimæ uirtutis infatuat. Ille se fortem putat inhuman⁹ & ferox: hic se humilem uocat timidus & imbellis. Est & quẽ titulo frugalitatis auaricia sollicitet: & quem prodigalitas spem largitatis exhauriat.

B Personata sunt uitia & immania monstra: formosis sub pellibus delitescunt. Accedit delectabilium sed transiturarum: immo uero transeuntium ac fugientium rerum turba: Ambitio honorem nobis & plausum aurasq; uulgares: Luxuria blandas & uarias uoluptates: pecunia plurimarum rerum sufficientiam ostentat: Nullus hamus sine esca: nullus sine uisco ramus: nullus laqueus sine spe. Accedit humana cupiditas: præceps inopsq; consilij & falli facilis & insidijs oportuna. In hoc igit̃ ancipiti & lubrico & suspecto itinere: si quẽ forte tam cautum uel natura uel studium fecisset: ut mundi fraudibus elusis: mundum ipse deciperet: frontem scilicet ostendens populo similem: tota intus mente dissimilis: quem tu hunc uirum diceres? Hũc tamen ubi quærimus? & natura optima & ætate solida simul ac sobria opus est: & alienorum casuum obseruatione sollicita: Tu tamen hoc mihi nomen imponis immensum quidem (modo non irrideas) quod si hodie uerum non est: deum oro: qui potens est etiam ab inferis excitare: ut uerum fiat anteq̃ moriar. Sed quo hinc iocando progrederis? multos fictionibus meis opiniones de me concepisse magnificas. Fuit ars hæc fateor: quibusdam ex illustribus uiris: ut ingenio quodam ueras uirtutes mirantibus: Hinc & Numæ Pompilio diuini colloquij: & Publio Africano diuinæ etiam stirpis fama quæsita est: Mihi ars ea non competit: nihil habeo quod ostentem: & tamen nescio quis me ab incunabulis superuacuus fati fauor insequitur: notior sum q̃ uelim: & scio de me quãtuluscunq; sim: in utramuis partem multa iactari: quibus ego nec deprimor nec extollor. Scio populi totidem fere mẽdacia esse quot uerba: Et hæc quidem hactenus: Neq; enim ut turbæ displiceam: magnopere laborãdum est. Necdum desinit urbanitas tua: dicis me nõ

C modo uulgus insulsum sed cœlum ipsum fictionibus tentare. Itaq; Augustinum & eius libros simulata quadam beniuolentia complexum: re autem uera a poetis & philosophis non auelli. Quid autem inde diuellere: ubi ipsum Augustinum inhærentem uides? quod nisi ita esset: nunq̃ libros de Ciuitate dei (ut reliqua sileam) tãta philosophorum & poetarum calce fundasset. Nunq̃ tãtis Oratorum ac Historicorum coloribus exornasset. Nimirum: Nũq̃ enim in somnis ad tribunal æterni iudicis tractus accesserat Augustinus meus sicut Hieronymus tuus: Nũq̃ exprobrari sibi Ciceronianum nomen audierat: quod cum audisset Hieronymus fidemq; dedisset: q nunq̃ amplius libros gentilium attingeret: q̃ diligenter ab omnibus: sed a Cicerõe præsertim abstinuerit: nosti. Augustinum uero cui nullo somno interdictum erat: non solum familiariter illis uti nõ puduit: sed ingenue etiam fateri: se in libris Platonicorum: magnam fidei nostræ partem inuenisse: & ex libro Ciceronis qui uocatur Hortensius: mutatione mirabili ab omni spe fallaci & ab inutilibus discordantium sectarum contentionibus auersum: ad solius ueritatis studium fuisse conuersum: & lectione libri illius inflammatum: ut mutatis affectibus & abiectis uoluptatibus uolare altius inciperet. O uirum ineffabilem dignumq; quem Cicero ipse pro rostris laudet cuiq; publice grates agat q inter tam multos ingratos: unus uelit esse gratissimus. O uirum magnifice humilem & humiliter excelsum: non qui alienis plumis ornatus auctoribus hic insultet: sed qui iam christianæ religionis fluitantem puppim inter hæreticorũ scopulos agens præsentisq; magnitudinis sine arrogantia sibi conscius ueritatem primordiorum suorum & adolescentiæ rudimenta cõmemoret: & doctor tantus ecclesiæ non erubescat ducatũ Arpinatis hominis licet alio tendentis. Cur autem erubesceret? Nemo dux spernendus est:

Augustinũ ex libris Platõis: & Ciceronis Hortensio ad christianã religionem mstã transtulisse

D q uiã salutis ostendit. Quid ergo studio ueritatis obesse potest: uel Plato uel Cicero? quorũ alterius schola fidem ueracem: non modo non impugnat sed docet & prædicat: alteri⁹ libri recti ad illam itineris duces sunt. Eadem & de alijs dici possent: sed piget in re notissima testes superuacuos conquirere. Nec tamen ideo negauerim multa apud illos esse: quæ uitari oporteat: cum & apud nostros quædam sint periculosa incautis: & Augustinus ipse in quodam operoso uolumine de uberrima messe suorum studiorum: internascentis erroris loliũ proprio pollice decerpat. Quid ergo? Rara lectio est quæ periculo uacet: nisi legẽti lux diuinæ ueritatis affluxerit: quid sequendum declinandũ ue docens. Illa autem duce secura sunt omnia: & quæ nocere poterant: iam syrtibus & charybdi: aut famosis in alto scopulis notiora sunt. Vt uero iam tandẽ huic lasciuæ calũniæ finis fiat: Vero ne an falso Augustinũ aio complectat: ipse nouit: Etenim ubi nec fallere uult quisq; nec falli potest. Vnde deuia uitæ

meæ erroresq; cernentem misereri arbitror: præsertim si adolescentiæ suæ meminit: quam
uagam & aberrantē miserat⁹ oīpotens retraxit ad rectū iter: & nūc pro arenosis Africæ lit/
toribus: ubi aliq̃diu noxie delectatus uergebat ad mortem: æternæ frondentis Hierusalem
sine fine municipem esse dedit. Inde mihi fauet: inde me diligit: quid enim dubitem: cum au
diam in eo libro quem de uera religione conscripsit: eum spe firmissima dicentem: Quisqs
angelorum deum diligit: certus sum q me diligit: Si em̄ ille contemplatione cōis dei ange/
licum amorē sibi promittere non metuit cum sit homo: audebo & ego qui homo sum amo/
rem humanum animæ illius sacratissimæ quæ nunc cœlo fruitur: sperare. Sed enim nouis E
hic salibus aspergor. Ais enim mihi physica etiam nunc & poetica ruminanti Augustini di
cta quasi quædam somnia uideri. Melius dixisses: Illa relegenti: totam mihi uitam meam
nihil uideri aliud q̃ leue somnium fugacissimumq; phantasma. Itaq; lectione illa excitor
interdum: uelut e somno grauissimo: sed urgente mortalitatis sarcina: palpebræ rursus coe/
unt & iterum expergiscor: & iterum & iterum obdormio. Voluntates meæ fluctuant & de/
sideria discordant: & discordando me lacerant. Sic aduersus interiorem hominem exterior
pugnat: nunc dextra ingeminās ictus: nūc ille sinistra: nec mora: nec requies: & si pater æter
nus uoce prælia dirimēs fusum Dareta de manibus Hentelli ardentis eripiat: uincet exteri/
or. Quid multa? Adhuc de fine sum incertus uiuoq; in spe ad uictorem mortis exclamās:
Eripe me his inuicte malis: Da dextram misero & tecum me tolle per undas: Sedibus ut sal
tem placidis in morte quiescam. Sed nihil iocis lentius: nihil flexibibilius: quocunq; traxe/
ris sequuntur. Quid ergo ais: finxisse me mihi speciosum laureæ nomen: ut esset & de qua
ego loquerer: & propter quā de me multi loquerētur: rem autem ueram in animo meo lau/ De laurea sua qd sentiat Pe/trarcha
ream nihil esse: nisi illam poeticam ad quam aspirare me lōgum & indefessum studium te/
statur: de hac autem spirante laurea: cuius forma captus uideor: manu facta esse omnia fi/
cta carmina: simulata suspiria. In hoc uno uere ut iocareris: simulatio esset: utinā: & nō fu/
ror: sed crede mihi: nemo sine magno labore diu simulat: laborare autem gratis: ut insanus
uidearis: insania summa est. Adde q ægritudinem gestibus imitari bene ualētes possum⁹:
uerum pallorem sumulare non possumus. Tibi pallor: tibi labor meus notus est. Itaq; ma/
gis uereor: ne tu illa festiuitate Socratica quā Ironiam uocant: quo in genere: nec Socra/
ti quidem cedis morbo meo insultes. Sed expecta: ulcus hoc cum tempore maturescet: ue/
rumq; fiet in me Ciceronianum illud: Dies uulnerat: dies medetur. Atq; aduersus hanc si/
mulatam (ut tu uocas) lauream: simulatus ille mihi etiam Augustinus forte profuerit: mul
ta enim & grauia legendo: multūq; meditando: Anteq; senescam senex ero. Quis autē erit F
facetiarum modus? Vbi desines? Quid ais? Temptatum te quoq; fictionibus meis ac pro/
pe delusum: immo uero delusum aliquandiu expectasse me Romæ: simulantem ingens ue/
niendi teq; reuidēdi desiderium: tandem (qd spectatores callidi in circulatorum præstygi/
is solent) aperienti tibi oculos & in artes meas profundius intendenti: omnem ingenij mei
scœnā patuisse? Deus bone quid hoc est? Calumniando tu quidem facies ut magus sim.
Iam Zoroastres uideri mihi incipio repertor magiæ: siue unus suorū. Esto sim Dardanus
uel Damigeron uel Apollo uel ali⁹ si quē ars ea notiorē fecit: par ne præstygij est: præsty/ Zoroastres magiæ reptor
giatorem uerbo facere? Sed iam satis superq; iocum traximus: Serio uelim mihi respōde/
as. Cesset q̃uis ardor faciem tuam uidendi: quem laboriosissime in quartum annum iam
protraxi: dum cogito: ecce ille cras aderit: ecce tu postridie mouebis: excidat quidam curarum
non mediocris cumulus: quem cum nullo mortalium nisi tecū æquo animo partirer. Qui/
escat affectus cernendi præclarissimum patrem tuum: magnanimos fratres: honestissimas
sorores: exoptatos amicorum uultus: quāti demū extimaturum reris: mœnia urbis & col/ G
les: & (ut ait Virgilius) Tuscū Tyberim & Romana palacia cernere? Credi nō posset: quā/
tum urbem illā (desertam q̃uis) & ueteris effigiem Romæ spectare cupiam: quā nunq; ui/
di ubi segnitiem meam (si tamen segnities & non necessitas fuit) incuso. Exultare mihi ui/
detur Seneca ad Lucilium scribēs: ex ipsa uilla Scipionis Africani: nec modicum ducit: ui/ Laudes romæ
disse locum ubi ille uir tantus exulauerat: ubi negata patriæ ossa reliquerat: Qd si cōtigit
Hispano homini: quid me hominē Italicum sentire putas? Non de uilla Literni: aut de Sci
pionis sepulchro: sed de urbe Roma: ubi Scipio natus est: ubi educatus: ubi uictor idem
& reus pari gloria triumphauit: ubi nō unus ille: sed īnumerabiles uixerūt uiri: quos nunq;
fama tacitura est. De ciuitate inquā illa: cui nulla similis fuit: nulla futura ē: quæ ciuitas re/
gum etiā ab hoste dicta est. De cuius populo scriptū legim⁹: Magna est fortuna populi Ro/

mani:magnum & terribile nomen:cuius ſine exemplo magnitudinem atq; incomparabilẽ monarchiam: futurã præſentemq; diuini cecinerunt uates. Neq; ego nũc Romanas proſequor laudes:maior res eſt q̃ ut poſſit a tranſcurrẽte tractari:ſed hæc curſim attigi:ut intelligeres non paruipendere me Reginæ urbis aſpectum de qua infinita perlegi:& ipſe multa iam ſcripſi: plura forte ſcripturus:niſi primordia mea præcipitata dies mortis abrumpat. Finge me his nequaq̃ tangi:q̃ dulce tamen eſt chriſtiano animo urbem cernere: cœli inſtar in terris:ſacroſanctis martyrum neruis atq; oſſibus cõſertam: & ueri teſtium precioſa cæde

H reſperſam: Videre uerendam populis ſaluatoris imaginem:& in ſaxo duriſſimo:æternum

Eſaiæ.lx. gentibꝰ adoranda ueſtigia:Vbi ad litteram luce clarius impletum cernitur illud Eſaiæ: Et uenient ad te curui filij eorum qui humiliauerunt te:& adorabunt ueſtigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi. Circũire ſanctorũ tumulos:uagari per apoſtolorum atria melioribus iam curis comitantibꝰ:& inquieta ſollicitudine uitæ præſentis in littore Maſſiliæ deſtituta. Quæ cum ita ſint: quid me ſegnem uocas:cum ſcias ꝙ iter meum ex alieno pendet arbitrio? Ego meipſum tibi dederam: paruum quidem ſed perpetuum munus: Tu me alteri parere uoluiſti:ſi alter proprie dicitur talis & tam unanimis germanus:nihil hic mihi conſcius ſum:ſi culpa eſt uel tibi parce uel fratri. In extrema litterarum parte ueritus forte ne lepidiſſimis iocis tuis offenderer (Solet enim leonis quantumlibet blanda contrectatio animantia parua proterrere)ſuaue olentis unguenti drachmã adhibes:ubi pupugiſſe uidebare:dum me ad te amandum: immo uero ad tibi reddendas amoris uices prædulciter cohortaris. Quid dicam? Multa loqui nõ magis dolore q̃ gaudio præpedimur: hoc unũ me

Dolor & gaudiũ impediũt multa loqu uolentem

tacentem non ignoras:uſq;adeo ſaxeus nõ ſum:ut ad tam debitum amorem ſit mihi neceſſarius hortator: atq; utinam in amando non magis freno q̃ calcaribus egerem:Tranquillior iuuenta ſequeretur:hoc ſaltem oro ne finxiſſe me fingas. Vale.

Frãciſci Petrarchæ ad Agapitũ Colũnæ:mortale genus ſp in peius ruere:ac poſthabitis melioribus deteriora curare ſtudioſiꝰ:deteſtãtis: Epl'a XXI.

A

n On miror in te quod in oĩbus ſtupeo:in me autem queror & lugeo:publicũ malum eſt. Quæ negligi ſine periculo poterant certatim quærimꝰ:quod apprime curandum erat publice negligitur. Q̃ fertilis ager:q̃ domꝰ compoſita:q̃ obſequioſus ſeruus: q̃ ſollicitus procurator: q̃ ſplendida ueſtis:q̃ nitidus equus: q̃ pulchra uxor: q̃ noſtri corporis ornata ſuperficies: omnes curamus:q̃ pulcher & ornatus animus:curat nemo:nec ſe curaturum ſpondet aut ſperat: ſed quod primum eſſe debuerat: differimus ad extrema. O ciues ciues quærenda pecunia primum. Virtus poſt nummos. Sic eſt hodie:ſic erat Flacci ſæculo: ſic erit temporibus pronepotum (niſi forte meliora de poſteris auguramur)Vtinam id quidem ſperare poſſemus. Sed(ut res eunt:indies peiora conijcio:q̃uis iã

B peiora uix poſſim nedum timere ſed fingere) certe ſic uiuitur:eoq; criminum ac furorũ uentum eſt:ut procedi ulterius ſine publico præcipitio non poſſit. Nunc nũc impletum eſt quod ante tempus dixerat Satyricꝰ:Omne in præcipiti uitium ſtetit:Enitemur tamẽ pro uiribus ut ſemper aliquid accedat inſaniæ:Nec nunq̃ a maioribus traditæ licentiæ finibus contenti erimus:nunq̃ cõmittemus: ut mentitus uideatur Horatius:ubi ait: Aetas parentum peior auis tulit nos nequiores:mox daturos progeniem uitioſiorẽ. Et (ut in tempus aliud grauiorem hanc querimoniam differamus) inſiſtentes cœpto: ſemper ueriſſimum faciemus: quod Marco Varroni uiro longe doctiſſimo uiſum eſt:quoniam ſi duodecimam curæ partem quam impendimus ut piſtor bonum nobis panem faciat:impendiſſemus in nobis:ipſi iam pridem boni eſſemus(ut de anulis:de calceis:de calamiſtris ſileam)Sic eſt proculdubio:ſic erit:ſemper curabuntur ſuperuacua:ſemper neceſſaria negligentur. In litteris tamen tuis clariſſime uir:unum de te bone ſpei pignus habeo:uideris mihi uim pati:& (qui proximus ad ſalutem gradus eſt) ſtatũ tuæ mentis agnoſcere:uideris mihi indignatione magnifica: cum primũ ſe facultas obtulerit ex his compedibus euaſurus. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Agapitum Columnæ:eundem ut ad Cœnam poeticã ueniat inuitantis: Epiſtola XXII.

A

a D cœnam expectatus uenies:memorq; non hic cupidinariũ forum eſſe: Poeticum tibi conuiuium præſto eſt. Idq; non Iuuenalis aut Flacci: ſed quale a Virgilio paſtorale deſcribitur:Mitia poma:caſtaneæ molles:& præſſi copia lactis. Cætera duriora:inelaboratum ac rigidum panem: fortuitum leporẽ aut pegrinã gruem: idq; perraro:

& callum fortaſſis apri rancidioris inuenies. Quid multa? Neq; locoꝝ nec uictus aſperitas
igneta eſt tibi. Itaq; non pedibus tantũ: ſed ut facete Plautinus paraſitus ait: calceatis den
tibus ut uenias: admoneo. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Columnæ: montẽ Capraꝝ montẽq; Soracte
& oppida nonnulla circumſtantia deſcribentis: Epl'a XXIII.

p Eroportunũ curis meis locũ: ſi nõ alio properat anim⁹: nactus ſum in regione Ro/
mana. Capraꝝ mons dictus eſt olim credo ꝙ ſyluestribus uirgultis obſeſſus: ca/ A
pris ꝗ̃ hominibus frequentior haberetur. Paulatim cognitus loci ſitus & ſpecta/ Capraꝝ mõs
ta fertilitas: habitatores aliquot ſponte contraxit a quibus arx eminenti ſatis tumulo fun/
data & domoꝝ quantum collis anguſtus patitur: adhuc uetus caprarum uocabulum non
amiſit: Locus ignobilis fama: nobilioribus cingitur locis. Eſt hinc Soracte mons ſylueſtro
clarus incola: ſed & ante ſilueſtrum poetaꝝ carminib⁹ illuſtris: Hinc Cymini cum mõte la/ Soracte mõs.
cus: quoꝝ meminit Virgilius: Hinc Sutrium quod nõ niſi duobus paſſuũ milibus abeſt:
ſedes Cereri gratiſſima & uet⁹ (ut perhibent) Saturni Colonia. Campus oſtenditur non
longe a muris: ubi primum in Italia frumenti ſemen ab aduena rege iactum dicunt primã Sutriũ hetru/
meſſem falce deſectam: quo beneficio miraculoq; delinitis animis: in partem regni uiuẽs in riæ ciuitas Sa/
opinionem diuinitatis uita functus: fauore hominũ acceptus ſenex rex & falcifer deus eſt. turni colonia.
Aer hic (quantũ breue tempus oſtendit) ſaluberrimus: hinc illinc colles innumeri: altitudi
ne nec acceſſu difficili & expedita proſpectui. Inter quos & umbroſa lateꝝ conuexa & opa/
ca circum antra ſubſidunt. Vndiq; ſubmouendis ſolibus frondoſum nemuſ erigitur: niſi ꝙ
ad Aquilonem collis humilior apricum apit ſinũ: mellificis apibus floream ſtationẽ. Fon/
tes aquaꝝ dulcium imis uallibus obſtrepunt: Cerui: Damæ: Capreoli: & feri nemoꝝ gre/
ges apertis uagantur collibus: Omne uolucrum genus uel undis uel ramis ĩmurmurat: nã
boum & omnis manſueti pecoris armenta: & humani laboris fructus: Bacchi dulcedinem
& Cereris ubertatẽ: Ad hæc & illa naturæ dona: uicinos lac⁹ ac flumina: & nõ longinquũ B
mare prætereo. Pax una quonã gentis crimine: quib⁹ cœli legibus: quo fato: ſeu qua ſyde/
rum ui: ab his terris exulet ignoro. Quid enim putas? Paſtor armatus ſyluis inuigilat: non
tam lupos metuens ꝗ̃ raptores. Loricatus arator haſtã ad uſum ruſtici pugionis inuertẽs:
recuſantis bouis terga ſollicitat. Auceps retia clypeo tegit: & piſcator hamis fallacibus hæ/
rentem eſcam rigido mucrone ſuſpendit (qđ ꝗ ridiculũ dixeris) aquam e puteo petiturus:
rubiginoſam galeã ſordido fune cõnectit: Deniq; nihil ſine armis hic agiť. Quis ille ꝑnox
ululatus uigilum in mœnibus? quæ uoces ad arma conclamantiũ? Quæ mihi in ſonorum
locum: quos blandis e fidibus exprimere conſueuerã: ſucceſſere. Nihil incolis haꝝ regionũ
inter ſe: aut tutum uideas: aut pacatũ audias: aut humanũ ſentias: ſed bellũ & odia & ope/
ribus dæmonũ cuncta ſimillima. His in locis pater inclyte: inter uolentem ac nolentem du
bius iam ſextumdecim diem ago: & quantũ poteſt in rebus omnibus conſuetudo fragore
militum: & ſtridore lituum cæteris in arcem concurrentibus: me ſæpe per hos colles uagũ C
uideas atq; aliquid quod poſteritatem mihi conciliet aſſidue meditantem: Omnes me cũ
admiratione reſpiciunt: ocioſum: intrepidum & inermem. Contra ego omnes admiror pa/
uidos: ſollicitos & armatos. Hæc eſt humanaꝝ uarietas actionum. Quod ſi forſan interro/
ger: an hinc migrare malim: non facile dixerim: & ire iuuat & manere delectat. Ad primum
pronior ſum: nõ ꝙ hic moleſti quicꝗ̃ patiar: ſed Romam uiſurus domo moueram: Eſt aũt
ſcđm naturam: ut uſq; in finem uotoꝝ animus non quieſcat: ex quo maxime colorẽ mihi
uidetur habuiſſe opinio illa quæ beatifica uiſione dei in qua conſũmata fœlicitas hominis Animũ nũꝗ̃
conſiſtit: defunctorũ animas tam diu carituras aſtruebat donec corpa reſumpſiſſent: quod niſi optato fi/
naturaliter non optare non poſſunt: ꝗ̃uis illa ſententia multoꝝ ſaniori iudicio uicta: & cũ ne adepto qeſ/
auctore ſuo: da ueniam quæſo: qui ualde eum ſed nõ errores eius dilexiſti: ſepulta iam pri/ cere
dem ſit. Vale.

Franciſci Petrarchæ Ioanni Columnæ: Cauſas moræ apud Capraꝝ montem
recenſentis: Epl'a XXIIII.

i N hoc ecce Caprarum (immo uero) leonum ac tigridum mõte quolibet agno mi/ A
tior urſus iſte tu⁹ habitat: Anguillariæ comes: amator pacis: ſine bellorum metu:
Inter bella ſecurus non ſine pacis deſiderio: hoſpitalitate ſecundus memini: conſi/
lio uigens: blande ſæuerus & rigide benignus in ſuos: pieridum familiariſſimus:
& excellentium ingeniorum mirator elegantiſſimus ac laudator: & ſecum non aduerſum:

ut ille:ſed conueniens moribus ſuis nomen ſortita Agnes coniunx eius præclariſſima ſo/
ror tua:de qua (ut de Carthagine Saluſtius ait) ſilere melius puto ꝙ paꝝ dicere. Sunt em̃
quædam quæ nullo melius modo ꝙ ſtupore & ſilentio laudantur:hoꝝ ex genere ſoror tua
B eſt:Hoc cõcors & mite par cõiugium:ceu roſas aut lilia totidem notaui inter ſpineta ac tri/
bulos odioꝝ:hoꝝ ſuauitate utcunq; reliquoꝝ temperatur aſpitas. Acceſſit diuinus & ſin/
gularis uir Iacobus de Columna:Lomberienſis Epiſcopus:germanus tuus:ad quem cum
aduentus mei nunciũ præmiſiſſem ꝑ litteras quid me agere uellet interrogans:quoniã obſi
dentibus omnes aditus domus tuæ hoſtibus:nõ tuto uidebar Romam petiturus. Reſcrip/
ſit ille congratulatus aduentui:& expectare iubens :paucisq; poſt diebus ad ſeptimũ Kalẽ/
das Februarij affuit cum Stephano fratre primogenito:cuius etiam uirtus eximia(magna
quidem materia uatum)eſt:neq; amplius ꝙ centum armatis equitibus ſtipatuſ uterq;:nõ
ſine ſpectantium horrore tranſiuerat:cum quĩngẽtos & eo amplius ſub hoſtium ſignis eſſe
conſtaret:ſed ea(quæ ſæpe bellum conficit)fama ducum iter ſtrauerat. Cum his ego nunc
generoſis ſpiritibus habito tãta dulcedine:ut ſæpe alibi ꝙ in terris eſſe uidear:nec iam Ro/
mam magnopere requiram:Ibimus tamen:ꝙuis denuo dicantur aduerſarij reditũ in urbẽ
accuratius obſtruxiſſe. Vale.

Frãciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Columnæ:ꝓteſtantis ſe impræſentia nihil ſcri/ bere poſſe:eo ꝙ magnitudine ruinarum urbis ita obruatˀ ut quid animus ferat ignoret: Epl'a XXV.

B urbe Roma quid expectet qui tam multa de montibus acceperit? Putabas me
A a grande aliquid ſcriptuꝝ cum Romam ꝑueniſſem. Ingens mihi forſan imposterũ
ſcribendi materia oblata eſt: Impræſens nihil ẽ quod inchoare auſim miraculo re/
rum tantaꝝ & ſtuporis mole obrutus. Vnũ hoc tacitum noluerim:contra ac tu ſuſpicaba/
B ris accidit. Solebas em̃(memini)me a ueniendo dehortari:hoc maxime prætextu ne ruino/
ſæ urbis aſpectu famæ non reſpõdente atq; opinioni meæ ex libris cõceptæ ardor meus ille
lenteſceret. Ego quoq; (ꝙuis deſiderio flagrarem)nõ inuitus differebã:metuens ne quod
ipſe mihi animo finxeram:extenuarent oculi & magnis ſemꝑ noĩbus inimica præſentia. Il/
la uero(miꝝ dictu)nihil ĩminuit:ſed auxit oĩa. Vere maior fuit Roma:maioreſq; ſunt reli/
quiæ ꝙ rebar. Iam nõ orbẽ ab hac urbe domitũ: ſed tam ſero domitũ miror.

Franciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Columnæ:Ioannã & Agnetẽ ſorores collau/ dantis:eaſq; mulieribuſq; quæ Romæ atq; apud exteras nationes uirtute claru/ erint comparantis: Epl'a XXVI.

Vnt qui Romanoꝝ ueteres matronas:ſingulas ſingulis laudibus attollãt:Et Lu/
A ſ cretiæ quidem pudicitiã aſſcribũt: Martiæ grauitatẽ: piũ impetũ Veturiæ:coniu/
galis amoris ardorẽ Portiæ: Claudiæ hilaritatẽ ſobriã:Iuliæ facetias & eloqnen/
tiam muliebrẽ:urbanitatẽ Ceciliæ. Liuiæ maieſtatem: Corneliaꝝ alteri generoſum robur
B animi:alteri moꝝ uerborũq; dulcedinem. Sunt & qui ꝑegrinas ſuis laudibus ꝓſequãtur:
honeſtatẽ in Penelope:in Artemiſia amorem ĩmortalẽ : In Ipſicratea tolerantiam: In Tha/
myri fortitudinem:conſiliũ in Thetide: modeſtiã in Argia: pietatẽ in Antigone:in Didone
conſtantiã admirantes. Vellẽ ut duo laudatores ueteꝝ:ſorores tuas Ioannã & Agnetẽ cer/
nerent:haberent ꝓfecto in una domo ampliſſimã laudandi materiã:neq; fœmineis titulis
cõquirendis:ꝑ oẽs terras & per tam multa ſæcula uagarẽtur. Quicqd uſq; ſparſim quærit:
apud has ſimul inuenitur. Tu uiue:non uirtute tantum propria:ſed magni genitoriſ gloria:
fratrumq; concordia:& talium ſoroꝝ pietate fœliciſſimus. Vale.

Eiuſdẽ Frãciſci Petrarchæ Liber tertius Epl'aꝝ de Rebꝰ familiaribꝰ incipit.

Franciſci Petrarchæ ad Thomã Meſſanẽn.ad dubitationẽ de Tile inſula ha/ bitam reſcribẽtis:uariaſq; de ea inſula opiniões narrãtis: Epl'a XXVII.

Erambulanti ueteꝝ cõfinia: acceſſu quidem aſpera:ſed amœna cũ ꝑueneris:
creber ſcrupulus ingenij pede calcandus eſt:Hoc ſane quem tu tibi nuꝑ inie/
A p ctum ſcribis:ego iam pridem præmor:quæroq; itidẽ:qua nã mundi ꝑte Tile
ſit inſula:quæro: Sed (ut ueꝝ fatear)nec certo indice:nec ad rem ducẽtibus
coniecturis:aut ipſam aut ulla inueniendi ſpem inuenio: & hæc tibi quidem
ex ipſis Britannici oceani littoribus ꝓpinquior (ut fama eſt) ipſi quam ueſtigamus inſulæ

ſcribo: Profecto unde uel antiquo litteraꝝ ſtudio uel noua ac ſollicita locoꝝ indagine: cer/
tius aliquid ſcribere poſſe debuerā: Vltimā quippe terraꝝ eſſe nō ambigiť. Hoc Virgilius — Tile inſula
canit: hoc Seneca: hoc ſecutus utrūq; Boetius: hoc omnis deniq; ſcriptoꝝ cohors: Illud q̊ꝫ
ſatis īter multos cōuenit: In occiduo tractu ſitam ꝗ lōgiſſime ab ortu ſolis & a meridie re/
ceſſiſſe. Cæteꝝ nobis in occidente poſitis ſtimulos addidit ipſa uicinitas: ſi ad orientem ſita — B
eſſet: forte nō magis Tilem ꝗ Thoprobanē curaturis. Cū uero Britanniā & Hybernē cun/
ctaſq; Orchadas in occidētali oceano: ad aquilonē: Inq; eodem: fortunatas inſulas: ad au/
ſtrū: partim uſu: partim aſſiduo cōmeantiū teſtimonio nō aliter pene ꝗ ipſā Italiā aut Gal
lias noſceremus circūſpicere: mirariq; cœpimus aliquātoq; ſcrupuloſius inq̄rere ſicubi un/
dis emergeret: celebrata hæc omniū litteris inſula: quā in noſtro oceano & antiquoꝝ loca/
uit auctoritas: & nunc etiā orientaliū populoꝝ ac totius orbis cōfirmat opinio. Quid mul
ta? Euenit huic q̄d ſæpe claris uiris accidit: ut ubiq; ſint ꝗ ī patria notiores: percontare oc/
cidentis accolas indocti ipſum inſulæ nomen ignorant: litteris utiq; claꝝ nomen inſulæ eſt.
Inſula uero non minus ignota ꝗ uulgo. Mihi quidem de hac re cum Ricardo quondā An/
glorum regis cancellario ſermo non ocioſus fuit: Viro ardentis ingenij nec litteraꝝ inſcio:
& qui ut in Britānia genitus atq; educatus: abditarūq; reꝝ ab adoleſcentia ſupra fidē curi/
oſus: talibus præſertim quæſtiunculis enodādis aptiſſimus uidereť. Ille aūt ſeu quia ſic ſpe/
raret: ſeu quia puderet ignorantiā fateri (qui mos hodie multorum eſt qui non intelligunt
quanta modeſtiæ laus ſit homini nato nec noſſe oīa ualenti: profiteri ingenue ſe neſcire q̄d
neſciat) ſeu forte (q̄d non ſuſpicor) quia huius mihi arcani noticiam inuideret: Reſpondit
certe ſe dubietati meæ ſatiſfactuꝝ: ſed nō prius ꝗ ad libros ſuos: quoꝝ nemo copioſior fu/
it: in patriam reuertiſſet (Erat em̄ dum in amicitiam eius incidi tractandis dn̄i ſui negocijs
apud ſedem apoſtolicā peregrinus: ea ſcilicet tempeſtate qua inter præfatū dn̄m ſuū & Frā
corum regem prima diuturni belli ſemina pullulabant: quæ cruentā meſſem poſtea protu/
lere: necdū repoſitæ falces aut clauſa ſūt horrea) ſed dū promiſſor ille meus abijſſet: ſiue ni/
hil inueniens ſiue nouiter iniūcti pontificalis officij graui munere diſtractus: ꝗuis ſæpe lit/
teris interpellatus: expectationi meæ non aliter ꝗ obſtinato ſilentio ſatiſfecit: Ita mihi Tile
amicitia Britannica nihil notior facta eſt. Poſt annos uero uenit in manus meas libell⁹ de — C
mirabilibus Hyberniæ a Giraldo quodam aulico Heinrici ſecundi regis Angloꝝ: licet te/
nui rerum ſtilo: non rudi tamen uerboꝝ arte contextus: quem ne totū bibliothecæ noſtræ
foribus excluderem: breuis quædā ipſius particula promeruit: ubi de hac eadem inſula no/
ſtræ ſimilis & operoſa dubitatio inſerta erat. Itaq; ſimilitudo una ingenij mihi totius opis
cōmendauit auctorem. Aliquot ibi ſcriptoꝝ ſententias attingit: q; inſulaꝝ oceani quæ cir/
ca Britanniam: quæ ue inter Arcton & occaſum ſunt: extrema ſit Tile: Vbi æſtiuo nulla
nox: brumali cōtra ſolſtitio nulla dies: Vltra quā pigrum atq; cōcretū iaceat mare. Ad hæc
Solinum & Iſidoꝝ teſtes citat: ignotam nihilominus inſulā occidenti: nullamq; huius uel
naturæ uel noīs illic eſſe confirmat. Ideoq; coniecturam ſequens: aut famoſam ſed fabulo/
ſam inſulam exiſtimat: aut infinito ab alijs ſpacio ſecretā: nuſꝗq; alibi ꝗ in intimis borea/
lis oceani ſeceſſibus requirendam: Cuius ſententiæ aſtipulatorē facit Oroſium: Poterat &
Claudianū ubi Hyperboreo dānatā ſydere Tilem ait. Hoc tamē omiſſo rem agit & ad hūc
fere modum ille diſputat: Tu teſtes quos inducit examina: ꝗ ſibi cōſtent: & quāta ſit dictis
fides intelliges: Ego em̄ nunc a libris oībus ꝗ longiſſime abſum: Et id unū in hac pegrina/
tione moleſtiſſimū expior: Domo egreſſus: nullū latinæ linguæ murmur audio: domum re
greſſus: comites libros cū quibus loqui ſum ſolitus nō habeo: oīe mihi colloquiū cū me/ — D
moria mea eſt. Hæc igiť ex tēpore & memoria ſcribo: ita ut de quibus illā hæſitantē uideo:
ſilētio potius ꝗ calamo cōmittēda crediderim. Multa ſane nō aliter ꝗ ſi ſub oculis libri eſ/
ſent memini: quæ frequēs hoꝝ cogitatio mihi altius atq; tenacius impræſſit. Pliniū ille ſe/ — Plini⁹ ſecūdus
cundum forte nō legerat: quo nemo certius rem expræſſit: quā uere definire nō auſim: cum
illud ſemp occurrat: quid ita oībus habeať incognita inſula tam uicina: tam celebris: Sed
dicā q̄d ipſe Plinius ſecūdus ſecūdo naturalis hiſtoriæ libro ſenſerit: Tilē eſſe inſulā ſex die/
rum nauigatione: in ſeptentrionē a Britannia diſtantē: ubi ſemeſtrem æſtiuū diem ac paris
ſpacij brumalē noctē eſſe cōiectat: & uiolento quantū ſibi uideť rationis argumēto: Et præ/
terea neſcio quo Phocenſi Pythia Maſſilienſi teſte utiť. Quæ ſi uera ſunt: quantulum hinc
abeſt Tile ipſa quā quærimus: cuius apud Indos (ut auguror) fama ingens: apud nos noti/
cia nulla eſt. Seruius quidē & ſi grāmaticus melior ꝗ uel coſmographus uel poeta: ſequēs — Seruius

tamē prioꝝ uestigia:ſuꝑ illum Virgilij locum: Tibi ſeruiat ultima Tile:ſic ait:Tile inſula eſt oceani inter ſeptentrionalē & occidētalē plagā ultra Britanniā:Hiberniā:Orchadas. Vides ut unū fere ſignū oēs aſpiciat:ut īter ſeptētrionē & occaſum ac nō ꝓcul a Britānia uario ſermone cōueniant:ubi ſi corꝑe cōueniſſent: re cogēte:mutaſſent forte ſententiā. Duo longius abſcedūt a cæteroꝝ dictis: ſed an ad ueꝝ propius accedāt:an ꝓpter diſtantiā:nō ita manu (ut aiunt)mendaciū prendi poſſit:incertū eſt. Hoꝝ alter Oroſius eſt: cuius ſupra mētio eſt
E habita. Alter uero Pōponius Mela:nobilis coſmographus:quē Pliniꝰ in multis ſequi ſolitus hic neglexiſſe uiſus eſt. Is enī toto anno unū ſolis ortū uerno:unūq; autūnali æquinoctio occaſum:atq; ita una die dumtaxat:unaq; nocte diſtinctū anni ſpacium Hyperboreis populis aſſignat: primꝰ in littore Aſiatico ſuꝑ Aquilonē Rhiphæoſq; montes habitantibꝰ: omniū (ſi quid ſibi credimus)mortaliū innocētiſſimis fœliciſſimiſq;. Tilem aūt inter oceani inſulas: Belgaꝝ littoribus oppoſitā teſtat̄: noctes ibi breues hyeme quidē fuſcas: æſtate lucidas: ſolſtitio nullas. Adeſt tanta diſcordia:ut mihi quidē nihilo uideatur occultior inſula ipſa ꝙ ueritas. Sed bene habet: quia qđ laborioſe quærimus: impune neſcimꝰ. Lateat ad Aquilonē Tile: lateat ad Auſtꝝ Nili caput:modo non lateat in medio conſiſtens uirtus: & huius uitæ breuis ſemita: per quā magna ꝑs hoīm palpitando titubandoq; ꝓficiſcitur: ad incertum finē ambiguo calle feſtinās. Ne ergo nimis magnā operā impēdamus in inquiſitione loci: quem forſan inuentū cupide linqueremꝰ: claudēda iam epl'a: & tēpus curis melioribus impendendū eſt. Hæc ſunt quæ de hoc ambiguo tibi nūc ex ipſa (ut ita dixerim) inquiſitionis area excutere potui: Reliqua a doctioribꝰ exige. Mihi quidē ſi hæc ne latibula rimari & abdita noſſe negatū fuerit: meipſum noſſe ſufficiet. Hic oculoſ aperiā: hic figā intuitum: orabo eū qui me fecit: ut ſe mihi meq; ſib' oſtendat: & (qđ uotū ſapientis eſt) notū mihi faciat finem meum. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Thomā Meſſanen. ſuperuacuū eſſe curas hominum in longum protendi in ætate breuiſſima affirmantis: Epl'a. XXVIII.

q Vid ad litteras tuas dicā? Vereor ne humanoꝝ torrens rapidiſſimus erroꝝ amicū
A noſtrum fundo aluei rotatum cū uniuerſo rapiat. Seneſcit (ut uides) inter ludos atq; præſtygia fortunæ: multa ſibi promittēs: quæ (mihi crede) nunꝗ ueniēt. Vna tamen excuſatio eſt: Oēs idem fere morbus habet: quē inuenies qui nō ſpe craſtinæ quietis hodie laboret? Hæc fœlicitas: hæc mortaliū uita eſt: mirus furor: nec minor ideo quia publicus: hiare in uentos & certis bonis abiectis incerta ſectari. Ignorāt hoīes: quantū lucri ſit ſpes inanes & fallaces ꝑdere: Nulla grauior ſarcina: nulla tamē triſtius deponit̄: Vſq; adeo malis etiam ꝓprijs delectamur: Laborat ille quidē & ſuſpirat & anhelat ſuꝑuacue: & contra Flacci ſententiā: Terras alio calentes ſole permutans breui fortis iaculatur æuo multa.
B Non accuſo in alijs qđ ī nobis excuſo: Tulit & nos multa uidendi ardor per terras ac maria: & nunc maxime ad extrema terraꝝ ea me uoluptas traxit: pellente hinc tædio reꝝ: moꝝumq; odio quo rurſum dura neceſſitas retraxit: nudiuſtertius applicui: & cū multa inde tibi ſcripſerim: reuerſus puluerulentū calamū tuo primū noīe deterſi: Amicus aūt noſter: nō ut doctior redeat nullū mundi littus inacceſſum ſinit: & oīni uento caducæ frōdis more circumuoluit̄: Suſpirioꝝ eius nullus (ut auguror) finis erit niſi qui uitæ. Hoc ſibi uerbis meis dicito: Raro quidē præmeditata ſuccedūt: ſed finge ſuccedāt: creſcit cū fœlicitate miſeria. Id haud difficile ꝑſuaderi poſſet exꝑto: niſi cōſuetudo peſſima aures ſalutaribꝰ uocibꝰ obſtrueret. Sed ipſe de ſe uiderit: tu ꝟo cœptū tene: & ne turba delyrantiū aīm a ꝓpoſito cōuellat caue. Senecæ: īmo uero ipſius naturæ uerbū eſt. Nec multo opus eſt nec diu. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Stephanū Colūnæ Iuniorē: uti uictoria neſcienti fruſtra eſſe ꝙ uicerit narrantis: exemploq; Hannibalis: Pompeij: Cyri: Alexandri: Agamēnonis ac Scipionis Africani comprobantis: Epl'a. XXIX.

p Otuiſti uir fortiſſime uincere: Scito ſapientiſſime uir uti uictoria ne quis unꝗ no-
A ſtrum tibi poſſit obijcere: qđ Cānenſi quondā die Maharbal Hānibali: ꝗ ſi conſilio obſecutꝰ recto calle ab acie Romā ſanguīe noſtro rorātia ſigna uertiſſet: quænā ſit hiſtoricoꝝ opinio nō ignoras. Sed illiꝰ impijs auſibꝰ obſtitit Italiæ fauēs deꝰ: Idem pios adiuuās conatꝰ: aciē tuā comitabit̄: ueſtigia diriget: ſe duce uictricia ſigna nō deſeret. Ille tibi nūc ꝑpetuā uictoriā: ultimūq; tuoꝝ hoſtiū exterminiū pollicet̄: qui de tot olim barbaricis legionibus piā paucitatē Theodoſij principis ſaluā fecit. Et tu ꝓfecto iuſtiſſimā cauſam

foues:& qui illius tunc iusticiæ fuit:tuæ nunc testis est Christus:deuotissime tibi diebus ac
noctibus inuocãdus:ut pagat qđ incepit: nõ equidẽ ꝓcul ille: sed tecũ est & tecũ erat (mi/
hi crede)dũ uinceres: Alioquin quonã mõ cũ paucis tm̃ fudisses exercitũ: atqꝫ unus duos
supbissimos hostes incautusqꝫ idẽ ac ꝓpe semiermis præmeditatos illos & instructos ino/
pino marte tã celeriter oppræssisses? Aderat ꝓculdubio cœleste præsidiũ: aderitqꝫ quotiẽs
nõ mutata iusticia ptis tuæ: pie reuerẽterqꝫ postulabit. I tãto secur⁹ duce: & de cæsorꝫ san/
guine renascentẽ puerꝫ ecclesiarꝫ spoliis oneratũ prædã uerius scito eẽ q̃ prælium: Prior nẽpe
uictoria ut gloriosa sic iops fuit: hæc tã opulẽta q̃ facilis: Vade igit ad certã uictoriã: poti⁹
iam ad ambiguũ certamẽ: & uade nõ tã ꝓpriis uiribus q̃ diuino fisus auxilio. Ipsa ꝓ te eti/
am elemẽta pugnabũt quæ ꝓ Theodosio pugnauerunt (qđqꝫ ait Claudian⁹) Tibi mittet Claudianus
ab astris Aeolus armatas hyemes: tibi militat æther: & cõiurati ueniẽt ad classica uenti. Nã
& tu q̃ꝫ cũ crucis hostibus: licet christi nomẽ usurpãtibus: bellũ geris: qđ sic eẽ nou⁹ Euge/
nius ex agno lupus: tyrãnus ex clerico: oppræssæ ac nudatæ p Italiã testant ecclesiæ: Te non
tuarꝫ magis q̃ suarꝫ iudicem offensarꝫ poscit læsa diuinitas. Noli geminæ deesse uindictæ: B
neqꝫ in his quæ gesta sunt spem usqꝫ adeo posueris: ut quæ sint gerenda nõ uideas. Aliquid
est actũ: imo multũ: imo plurimũ: imo nihil cũ principio finis desit. Ne quæso cum uictoria
uti possis frui malis: qua in re nostro quidẽ optimo sed pessimo facto suo errasse tantus ille
militiæ magister arguit. Quis aũt unũ illud oĩbus bellorꝫ ducibus qui sunt: quiqꝫ erũt om/
nibus sæculis abũdæ cautionis ac documẽti præstare debeat: ne tamẽ in tam magno nego/
cio unius exempli cõmemoratione mouearis: & nostra & pegrina subiiciã. Magnus Põpe/ Pompeius
ius ad Dyrrhachiũ uictor Iuliũ Cæsarẽ prope captũ dũ retinere posset: abire pmisit: siue ig/ Iulius Cæsar
norantia rei bellicæ in duce ꝓbatissimo: siue fortuna familiari suo in extremis necessitatib⁹
opẽ ferens: siue (quæ uulgatior fama est) mira prorsus atqꝫ utinã fœlix humanitas illa fuit:
ex qua mox in Thessalia calamitas publica: & in Aegypto ducis ipsi⁹ mors miserabilis cõ/
secuta est: & in Africa Catonis simul ac libertatis interitus: & in Hispania tristis reliquiarꝫ
strages: & Romæ spoliatũ ærariũ: oppræssæ leges: atqꝫ ibidem succinctus ferro abdito sena/
tus: & uictor ĩ Capitolio: qđ quattuor triũphis ornauerat interfect⁹. Hinc Perusii ac Mu/
tinæ grauis obsidio: & crudelissima Parmensiũ clades: cuius in Philippicis Cicero memi/
nit: & Pharsalia nostro sanguine rursus infecta: & sub Leucadio atqꝫ Aetneo uerticib⁹: illa
ingentia bella naualia. Postremo inde usqꝫ in sæculũ nostrꝫ tãtorꝫ series malorꝫ: ut & ĩpossi C
bilis enũeratio sit & amara memoria: nec dũ miseriarꝫ finis ullus appareat. Quid de Cyro Cyrus
rege Persarꝫ loqr: qui (ut ꝓprie dicã) uictor in prælio in uictoria uictus fuit? Quid de Ale/ Alexander
xandro Macedone: qui bello incolumis: in cõuiuio periit? Agamẽnon famosũ illud ac sup/
bum Ilion strauit. African⁹ minor: noster (ut ita dixerim) policertes Carthaginẽ atqꝫ Nu/
mantiã fundit⁹ euertit. Vterqꝫ in bello q̃ post uictoriã tutior militiæqꝫ fœlicior q̃ domi: q̊s
nõ min⁹ morib⁹ q̃ locis: tpibusqꝫ distantes sciẽs in hac breuis eplæ pte cõiunxi: qꝫ ꝓpe par
fatũ atqꝫ idẽ amborꝫ exitus uideret: uictores hostiũ: qsqꝫ sua pdomita ac subacta barbarie
ĩter amplex⁹ nefandissimarꝫ cõiugũ periere. Nihil hæc (fateor) ad nostrꝫ ꝓpositũ. Itaqꝫ rem
oẽm ad unũ finẽ deduco: ut ostendã multa etiã uictorib⁹ metuẽda. Nusq̃ igit gestarꝫ rerũ
fiducia subsistendũ: procedendũqꝫ longius assidue: ac more Cæsareo urgendũ impigre suc/
cessum: instandũqꝫ fauori numinis: credendũqꝫ nihil actũ dũ agendũ aliqd supsit: Alioqn
multis bello suspectiorẽ fuisse uictoriã: & uerendũ ualde ne melius fuerit non cœpisse q̃ cœ/
ptum medio ꝓcurrẽtis facti calle deserere. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Stephanũ Colũnæ Iuniorẽ: eundẽ de quibusdã litteris & carmine & soluta oratiõe ad eũ missis certiorem reddentis: Epla XXX.

d E uniuerso rerꝫ tuarꝫ statu quid sentirem: breue quiddam tibi bellacissime uir ma/ A
terno pridẽ sermone cõscripseram: ut posset militibus etiam tuis innotescere: tecũ
in partẽ laboris & gloriæ ꝓfecturis. Subinde aũt pariẽte noui aliqd sp ingenio: ei/
dem tibi carmẽ ex meo alienoqꝫ cõtexui: ea legẽ: ut prim⁹ me⁹: secũdus alicui⁹ ꝓbati poetæ
uersus esset: atqꝫ ita ut legentẽ: nõ sentẽtiarꝫ mõ artificiosa cõnexio: sed uerborꝫ q̃ꝫ cõsonan
tia delectaret. Qua in re: ceu noui poematis (tenui licet inuẽtione) gloriabar: donec misso iã
carmie deprehẽdi alios añ me hoc gen⁹ attigisse: uerꝫqꝫ qđ Hebræ⁹ sapiẽs dixit: Nihil nouũ
sub sole: qđqꝫ ait Comic⁹ poeta: Nihil dictũ: qđ nõ sit dictũ pri⁹. Nouissime p nunciũ Ste/ Nihil sub sole nouum
phani senioris magnanimi patris tui: quo plures uirtuti stimulos incuterẽ scripsi oratiõe so
luta & libera: quã si habes: nihil est qđ mutẽ: nihil qđ adiiciã: q̃uis em̃ multa se offerãt: ta/
men sapientẽ monuisse satis est. Vale.

Franciſci Pet. ad Stephanū Colūnæ Iuniorē: ſolitudinem nō oratione laudari poſſe: ſed experientia probari: aſſerentis: Epl'a XXXI.

A p Oſtulas tibi ſtatū uitæ ſolitariæ: quem hac ætate ſecutus uideor (ut aſſeris) præter morē hoīm noſtroꝝ breuibus uerbis exponi: Vtꝝ imitādi an irridēdi auidius: neſcio: tu ſcis. Cæteꝝ ꝙ magnā rem inter anguſtias cogi ac breuiter dici uelis forſan ignoras. Sūt de hocipſo diſertoꝝ hoīm libelli: nec tn̄ (quantū mihi uidetur) a quoꝙ ſufficienter adhuc laudata res eſt: de qua ſæpe mihi (fateor) ſcribere aliqd impetus fuit: & feciſſem: niſi quia nondū aut ingenio aut ſtilo aut reꝝ noticiæ ſatis fido: Qd' ad te preceſꝙ tuas attinet: Ego quidē: ut nunꝙ æquis auribus laudatorē uitæ huius audiā: niſi qui primo dulcedinem eius aliqua ex pte guſtauerit: cum īnumerabilibus bonis hæc affluat: quæ nec audiendo nec legendo: deniqꝫ nec aliter ꝙ experiendo diſcunt: ſic fruſtra queꝙ doceri uelle rear niſi eadē experiētia magiſtra.
B Quid em̄ refert quāto eloquio res agatur: aut nō intellecturis qui audiēt aut minime credituris? Tu itaqꝫ ſi te ſolitudinis meæ admiratio & imitandi ſtudiū trahit (ut prædicas) noli me curis aliis intentū fatigare: noli narrationē imparem rebus expoſcere. Sed ſi modo tu (qd' ego quia ualde uereor ſæpe repeto) pura mēte diſcendiqꝫ nō tēptandi aīo interrogas: ueni & uide: qd' ꝙ ipſe tibi debere potes: alteri ne debeas. Deſine tuaꝝ auriū pruritū alieni ſermonis unguibus ſcalpere: leuioribus fabellis idem cōſequi nō ꝓhiberis: idqꝫ fiet honeſtius: ꝙ ſi tractatū rei grādis extorqueas: ad nihil aliud aut annuēti ꝓfutuꝝ aut petēti: ꝙ ut legētis intētio culpari poſſit: & ſint ſcribentis uerba cōtemptui. Vale.

Frāciſci Petrarchæ ad Stephanū Colūnæ Iuniorē: cū eodē de ſūmo bono diſceptantis: & quæ uere dici poſſit ſumma fœlicitas exponētis: Epl'a. XXXII.

A q Vid in quæſtiōe ꝓpoſita ſentiendū putes: ipſe uideris. Nec ætas: nec libroꝝ lectio: nec reꝝ experiētia defuerit. Apud me quidē reꝝ nō honeſtaꝝ: uel ſola conſultatio turpis eſt ſi ſententiā extorques: abſit a me nō modo ſummū: ſed (qm̄ & ī hac opinione Stoicus ꝙ Peripatetic⁹: & in oībus Stoic⁹ multo ꝙ Epicureus eſſe malim) ne aliqd quidē bonū in diuitiis aut in uoluptate reponere. Commoda ſunt hæc & adminicula uitæ
Sūmū bonū mortalis: Itaqꝫ illud fortunæ: hoc corpis bonū uocāt. Bonū uero qd' quærim⁹ ī aīo eſt: nec corpi ſeruiēs nec fortunæ. Cætera uocari bona fateor. ſed nō eſſe contēdo. Ne ue me forſan errore lapſum putes inaduertēter hoc dicere: nō ſum neſcius qd de hac re Ariſtoteles: quid Epicurus ſentiat: ſed philoſophantiū auctoritas nō impedit iudicii libertatē. Mihi illa philoſophoꝝ diuinoꝝ uerioꝝqꝫ ſentētia uidet: Beatos eē nō poſſe qui bona diuidāt tripertito. Vnū bonū eſt: unū qd' fœlices faciat: Veſtra quidē nimis inops & emēdicata fœlicitas eſt: ad quā nō modo forma corpis & ꝓſperior ualitudo: ſed diuitiæ etiā admittunt ſeu potius exigunt: nimis fuꝝ inſidiis expoſita: nimis deniqꝫ ſollicita ſp ac trepida: quo nihil eſt a fœlicitate remotius: Nā illa Epicuri in uoluptate cōſiſtens: nō ſolū nulla fœlicitas: ſed extrema
B miſeria ē. Quid em̄ hoī miſerius ꝙ humanū bonū bono pecudis: hoc eſt rationē ſenſibus ſubſtrauiſſe? Sed nōne ego paꝝ ſani capitis uidebor: qui inter tantas ptes ſup lite tā dubia iudex nō electus acceſſerim? Credat igit quiſꝙ qd' credidit: duꝝ eſt em̄ ab inueteratis opinionibus auelli: Extāt de his philoſophoꝝ tractatus uarii: quoꝝ uix noīa epl'æ clauderent anguſtiis: Extat īteger Ciceronis liber: qui de fine bonoꝝ & maloꝝ inſcribit: quē cū legeris neſcio an quicꝙ uel auribus uel ingenio relictū ſit qd' requirendū putēt. Sed qm̄ a me non quid ueꝝ (id em̄ forte abditū eſt) ſed qd mihi uideret poſtulaſti: Breui rē oēm fine cōcludo: Noli iniqs cōſultorib⁹ aurē præbere: neqꝫ famā neqꝫ ſalutē tuā diligūt: id tm̄ conſulūt qd'
C uel ſibi eligerēt uel tibi gratū putant: Tu uo nihil præter honeſtū cogitare: nihil in bonis numerare debes: At utile lucꝝ eſt. Ita ꝓrſus ſi cū honeſtate cōiunctū ſit. Alioqn nil noueris eē poſſe damnoſius. Vulgatū eſt: qd de hocipſo in officialibus libris Cicero idē diſputet. Sed magna ps legentiū reꝝ negligēs ſolis uerbis inhiat: & præcepta uitæ iudicio auriū qſi totidē fabellas amplectit. Tu memēto illic nō linguæ ſed animi negociū agi: hic eſt non rhetoricos ſed philoſophicos eē ſermōes. Stet an̄ oclos id qd' Athēis olim Atticis uotū fuit: & Themiſtoclis conſiliū & Ariſtidis interpretatio: & iudiciū cōcionis: ꝓinde ꝙuis uulg⁹ irrideat: ac demū lege emolumentū nō aſpnor ſi nihil ꝓbri mixtū affert: ſi ſec⁹ nō alit auꝝ ꝙ ſcopulū uitabo. Auꝝ em̄ ut ait Plaut⁹: multa multis ſæpe ſuaſit perperā: Deniqꝫ (ut eodē cū auctore concludā) Non ego omnino lucrum omne eſſe utile homini exiſtimo. Vale.

Frãciſci Petrarchæ ad T.M. regiũ conſultorẽ: mediocritatẽ oĩbus in rebus eſſe appetendam: & præcipue a regibus: conſulentis: Epl'a XXXIII.

Vamuis nõ ſim neſcius: quanto plus ſub multoꝝ ꝙ ſub unius imperio Romana
q res creuerit: multis tamẽ & magnis uiris uiſum ſcio fœliciſſimũ reipublicæ ſtatum A
eſſe ſub uno eodemqꝫ iuſto principe. Ita pugnare ſimul auctoritas & experiẽtia ui/
dentur: ſed maior eſt quæſtio ꝙ ut tam breui ſit explicanda litterula. Certe ut noſtraꝝ rerũ
præſens ſtatus eſt: in hac animoꝝ tam implacata diſcordia: nulla prorſus apud nos dubita/
tio relinquitur: monarchiam eſſe optimã relegendis reparandiſqꝫ uiribus Italis: quas lon/
gus bellorum ciuilium ſparſit furor. Hæc (ut ego noui fateorqꝫ) regiam manũ noſtris mor/
bis neceſſariam: ſic te illud credere non dubito: Nullũ me regem malle ꝙ hunc noſtrꝝ: cuius
ſub ditione uiuimus: adeo ſuauiter ac trãquille: ut nec Pyrrhi humanitatem: nec fortunam
Alexandri: nec Zalenci iuſticiam: nec (ut Romanis potius exemplis utar) Romuli ardorẽ:
nec Numæ religionem: nec Tulli militiam: nec Anci magnificentiam: nec Tarquini habi/
tum: nec Seruij prouidentiam requiramus. Et profecto ſi regem a tyranno ſola iuſticia diſ/
cernit: Iſte rex uerus eſt: quẽlibet tyrannũ uocent: uerisſimi omniũ tyranni qui ſe patres pa/
triæ dici uolunt: cum quibꝰ nullus Phalaris: nullus Agathocles: nullus Dionyſius: nullus
deniqꝫ Gaius aut Nero omniũqꝫ fœdiſſimꝰ Heliogabalus poſſit de impudicitia & feritate
contendere. Sane quoniam prudentis eſt: non tam quid delectet ꝙ quid expediat aduerte/ B
re: Inqꝫ hoc ipſo non principia reꝝ: ſed exitus cõtemplari: Tibi cuius ille conſilijs agitur: op/
timo conſilio: cuius de prudentia & fide dubitari nuſꝙ ſinis: tibi inquã amice cui animꝰ me/
us notus eſt: hoc ruſticum forte ſed fidele conſilium dediſſe uelim: ut ſuadeas ſibi fines ſuos
ſatis patere: ſiue opes ſiue gloriam ſpectet. Cupiditati nihil eſt ſatis: Illa eum non fallat pro/
miſſis ingentibꝰ: Aurea mediocritas eſt in omni fortuna humana quidem fœlicitas: nullo
ſibi fine propoſito progrediendi auida: & in infinitum tendẽs: ut ſollicitudinis plurimũ: ſic
nihil ſolidi: nihil certi: nihil quieti habet. Ideoqꝫ ſemp mihi placuit Africani modeſtia Iuni/
oris: qui cenſor luſtrale carmẽ: quo a dijs Romanæ fœlicitatis augmentũ poſcebat: uelut
nimiæ cupiditatis plenũ: & ipſis importunũ deis mutari: & ex illo non aliud ꝙ ſtatus qui
tunc erat ſtabilitatem ſolam iuſſit expoſci. Sobrie quidẽ ac prudenter: ſi & mortalia cõſiſte/
re ſcirent & ab oĩpotenti deo petitum eſſet: qđ a dijs fallacibus petebat. Multa hic dici poſ/ C
ſe uideo: ſed quid opus eſt uerbis? Vides animũ meũ: quid cupiam: & quid metuam noſti.
Audio illũ nouas res moliri: opto fœliciter: ſi pergit: ſed malo deſinat: tutior eñ uia eſt. Op/
pone te oro principijs: Ingere ſibi illud abſtinentiſſimi ducis: Romanos non tam aurũ ha/
bere ꝙ imperare aurum habẽtibus uoluiſſe. Id ſi de auro recte dicit quod abdi poteſt: quid
de terris atqꝫ urbibus? Itemqꝫ ſi de hoſtibus recte dicitur: quid de amicis dices: quos nõ co/
acto: ſed ſpontaneo modereris imperio? quorum non terris modo uel aurum: ſed corpora:
ſed animos pleno iure poſſideas: cum honeſtius: tum tutius eſt amicos habere ꝙ patrimo/
nium amicorum: Et ubi uolentibus poſſis: ſtultum eſt uelle nolentibus imperare. Philoſo/
phorum: quinpotius naturæ uox eſt: Nihil uiolentum diuturnum. Modeſtos regni fines:
facile tueare. Immenſum imperium difficile quæritur: difficillime cuſtoditur. Vale.

Non qđ delectet ſed qđ expediat eligendum prudẽti.

Modeſtia africani Iunioris.

Fran. Pet. ad T.M. & triſtẽ præteritoꝝ memoriã & anxiã ſollicitudinẽ futurorum deponendã admonentis: mathematicis etiã nõ credendũ eſſe ſcripturarum teſtimonio probantis: Epl'a XXXIIII.

Bijciamus oro ſi poſſumus & triſtem præteritoꝝ memoriã & anxiam ſollicitudi/
a nẽ futuroꝝ: Torquent eñ de nihilo: & geminis uelut aculeis uitæ noſtræ requiem A
hinc inde perturbãt: Quid anhelamus? quid affligimur? nec trãſacta mutari poſ/
ſunt: nec uenientia præuideri. Quid mathematicis opus: aduerſus quos: nõ modo ſancto/
rum ſed philoſophoꝝ & poetaꝝ & oĩm uera ſententiũ: clamat auctoritas? Et ut pluriũ phi/
loſophica prætereã: peruulgato Maronis teſtimonio: Ignaras uatum mẽtes quis ignorat?
Scitũ eſt illud Actij: Nihil inqt credo auguribus: qui aures uerbis ditãt alienas: ſuas ut au/
ro locupletent domos. Nec minus illud Pacuuij uetuſtiſſimi poetæ: Nam ſi quæ uentura
ſunt præuideãt: æquiparentur Ioui. Nec tu poetã a philoſophia putes hac in re diuerſũ. Sic
eñ ait Eſaias: Annũciate quæ futura ſunt in futuꝝ: & ſciemꝰ quia dij eſtis uos. Fauorini igi
tur doctiſſimi uiri Ciceronianũ magna ex pte cõſiliũ: quo nos uterqꝫ ab his oĩbꝰ præſtygijs
atqꝫ fallacijs dehortat: nõ admittendũ modo: ſed ampliandũ cẽſeo. Aut eñ pmiſſores hi

Mathematiciſ nõ eſſe credendũ pbat auctoritatibus

quí uenturi noticiã pollicentur: aduerſa falſo prænunciant: & fruſtra nos inani terrore com
Nulla re magiſ ꝗ expectatiõe mortales torqueri — pleuerint. Aut uere & ante tẽpus miſeros fecerint. Rurſus aut læta uere: & duplex eſt incom
modũ: Fatigatio expectationis: qua neſcio an ulla ſit maior: & deliberatio gaudij cũ uene
rit: ſiue: ut ipſe uocat præfloratio: qd quidem antequã ueniat ſperando & mente præoccu
pando iam dudũ fere conſumptũ ſit. Aut falſo: & inanẽ ꝑfecto ridiculamq; læticiã: certum
B — eſt ſpei perditæ dolore mixtoq; ſimul pudore deſinere. Audiendi ergo penitus non ſunt: im
poſſibilia quidẽ ſibi nobis etiam inutilia ꝑmittẽtes. Quid uero quiſq; ſibi dixiſſe Chriſtũ
putet: qd Amphitryoni uero Iuppiter apud Plautũ: Bono aĩo es: adſum Amphitryo auxi
lio tibi & tuis. Nihil ẽ qd timeas: hariolos haruſpices Mitte oẽſ quæ futura & quæ facta elo
quar: Multo adeo melius ꝗ illi: nõ quidẽ quia ſum Iuppiter (ut ait ille) ſed quia ſum deus.
Ille ſane multa nobis ad aurem cordis aſſidue loquiť: quẽ ſi audire uoluerimus: facile pote
Mors certa: hora aũt mortis incerta — rimus horꝛ circulatorꝛ ꝑmiſſa cõtemnere. Mors certa eſt: hora mortis incerta: ut oẽm horã
uelut ultimã expectemus: hæc ſalutariter noſſe ſatis eſt. Quæ igitur horũ impudentia: quæ
noſtra dementia: ut multa caligine obſiti ſoliq; deo cogniti: uenturi tpis denunciatione nos
crucient? Eſt unũ fateor in hac tota uanitate mirabile: ꝙ cũ in reliquis ualde ueridicus q̃ſq;
C — uno inſigni mendacio ſubeat mẽdacis infamiã: hic quantũuis mendax una fortuita uerita
te: ueridici famã cõſequiť. Mirať hoc Cicero: alijs licet uerbis: in eo libro quo exiguo in ſpa
cio diuinationẽ ædificat euertitq;. Auguſtinus aũt & ſæpe aliter & in libro diuerſarꝛ quæſti
Dictũ Auguſtini cõtra mathematicos — onum: maxime aduerſus eos loquẽs: qui nũc (ut ipſe ait) appellanť mathematici: uolẽtes
actus noſtros corpibus cœleſtibus ſubdere: & nos uendere ſtellis: ipſumq; preciũ quo uen
dũt a nobiſ accipere. Rationẽ affert: Cũ aũt multa uera inquit eoſ prædixiſſe dicať: ideo fit
quia non tenent hoĩes memoria falſitateſ erroreſq; illorꝛ: ſed non intenti niſi in ea quæ illo
rum reſpõſis ꝑuenerunt: ea quæ nõ ꝑuenerint obliuiſcunť: & ea cõmemoranť quæ nõ ar
te illa (quæ nulla eſt) ſed quadã obſcura rerꝛ ſorte cõtingunt: Qd ſi peritiæ illorꝛ uolũt tri
buere: dicant artificioſe diuinare etiam mortuas mẽbranas ſcriptas quaſlibet: de qbus plæ
rumq; pro uoluntate ſors erit. Qd ſi nõ arte: de codicibus exit ſæpe uerſus futura prænun
cians: quid mirꝛ ſi etiã aĩo loquẽtis nõ arte ſed ſorte exit aliqua prædictio futurorꝛ? Hæc ul
tima quidẽ Auguſtini ſunt: quæ hinc auctoritas hoĩs cõmendat: hinc fides. Horꝛ uero fal
lacijs oĩbus: quid putas aliud uiam fecit niſi uulgaris inſcitia & infinita cupiditas (ne dicã
rabies) ſciẽdi ea tantũ quæ nec ſciri poſſunt & ſcire nõ expedit? Tu ergo genus hoc hominũ
temerariũ & procax ac tranquillæ uitæ contrariũ: fuge: ut quãtũ poſſibile eſt: breuiſſimum
hoc tempus: ſine ſupuacuis & inanibus curis agas. Sic eñ habeto donec ſuperſtitionũ põ
dus abieceris. Beatam uitam poteris optare: non aſſequi: cõtraria ſe uiciſſim trudũt: nũꝗ
metus & fœlicitas cohabitant. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad T. M. In quot incõmoda homo ebrioſus incidat
oſtendentis: Epľa XXXV.

A — Taceo quæ aduerſus ebrietatẽ copioſiſſime dici poſſunt: ꝗ fœda: ꝗ periculoſa: ꝗ
triſtis ægritudo eſt: quantuſq; furor ſcienter obruere atq; enecare ſpumanti dolio
rationẽ: qd ſingľare ac præcipuũ habet hoĩs natura: neq; pedes: neq; linguã: neq;
aĩm in ptãte habere: tremulũ caput: inſtabiles manus: ſtillãtes oculos: grauẽ corporis odo
rem & pridiani meri reliquias craſtino inſultãtes. Taceo libidinis regnũ: uirtutis exiliũ: uul
gi fabulam: ac riſum bonorꝛ odiũ atq; contemptũ: mutationẽ repentinã ſileo & quamlibet
doctorꝛ inſtantiã ac cuiuſlibet ætatis infantiã: oĩm iocis ac fraudibus: oĩmq; ludibrio expo
ſitã: rimulas q̃; mẽtis oppræſſæ ac futilis: & graui pondere fatiſcẽtis unde ſecreta effluunt:
ſæpe cũ ꝓpria: ſæpe cũ aliena pnitie: quæ multis mortiſ & extremæ miſeriæ cauſa fuit: lu
præterea & inane gaudiũ: & contentiones: & iurgia & præcipitiũ & incautos cõgreſſus inter
mium cũ armatis. Hæc ut nota inquã & uulgata prætereo. Eſt Apuleij Madaurenſis liber
qui inſcribiť floridorꝛ. Ibi quid primus crater agat: quid ſecũdus ac deinceps faceta narra
tione differiť: cuius ſententiã nõ muto ſed extendo. Neſcio eñ cur aut quõ plus hodie bibiť
B — ꝗ olim: Vtinãq; hic luxuriæ modus eſſet: quocũq; te uertas fragiliores ad uirtutẽ: fortioreſ
ad uitia facti ſumus. Secũdũ me igiť: primus crater ptinet ad ſitim: ſecũdus ad læticiã: ter
tius ad uoluptatẽ: quartus ad ebrietatem: quintus ad iram: ſextus ad litigiũ: ſeptimꝰ ad fu
rorem: octauuſ ad ſomnũ: nonus ad morbũ. Hæc illi Marco Bibulo collegæ: nõ Iulij Cæſa
ris: ſed tuo: cuius aſſidue cũ uitijs laſciuiaq; litigas: ſi profutura crediderís: meis uerbis dici
to. Si forte ſibi irreprehenſibilis uideť: eo ꝙ nondũ ad ebrietatis extrema ꝑuenerit: ſciat plꝰ

esse e sobrietatis ac modestiæ fastigio: uel modicum descendisse: q̃ ubi semel labi cœperis in
fundum excidere. Gradatim subeūt uirtus & nequitia: nemo uel optimus uel pessimus fit
repente. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. eū ad belli imminētis ꝑfectionē hortātis: simulq̃ nō pauca
de fœlicitate ĩ breui uitæ spacio multis exēplis cōmemorātis: Ep̄la. XXXVI.

Ides silentiū interrūpit: charitas loqui cogit: Testor Christū: coact⁹ ad scribēdum
f uenio: quæ si eodē aĩo lecta fuerint quo scribunt̄: poterūt & mihi apud te beniuo/
lentiam augere & tibi gloriam apud gentes: Quonã em̄ mō dissimulare possum: si A
nō falsum amicitiæ nomē gero: quin te magnis ꝑiculis circūuentū: uel dormientē excitē: uł
cōmonefaciã uigilantē? Vides q̃ graue bellū ĩter Gallū Britannūq̃ reges oriť. Nulla pro/
culdubio tanta res ab auoꝝ nostroꝝ tēporibus: certe nec ab atauis proauoꝝ in Europæ fi/
nibus apparuit: aut tam latus gloriæ campus fortibus uiris oblatus est. Cūcti reges ac po/
puli suspensi ad tantæ cōtentionis euentū: præcipue qui ab alpibus Italiæ ad oceanū inco/
lunt: quos ingens uicini tumultus exciuit fragor: in armis sunt: Tu solus tanto sub turbine
dormis. Te quidē Virgiliana præmit increpatio: & tibi cœlo missus nuncius exclamat: po/
tes hoc sub casu ducere somnos? Nec quæ circumstent te deinde pericula cernis? Profecto si
nihil aliud q̃ pudor obstreperet: debebas celeri⁹ expergisci: Qua em̄ fronte: quo aĩo cæte/ B
ris ad æstiuū solem sub galea & umbone degētibus: tu ꝓcul ab agmine uiroꝝ: fœmineaq̃
circumstipatus acie: cōquisitis pastus epulis & molli ueste cōtectus umbra torpes & ocio?
Homo olim (ut putabã) auidus honoris & gloriæ: homo potēs & nobilis: homo iuuenis &
robustus: quid oro te impedit? Mūditias amas: refugis labores: sed audi fortissimi uiri uer/
bum a Salustio relatū: Munditias mulierib⁹: laborē uiris cōuenire. Sitim metuis & calles
arenosos & serpentes sub leone terribiles? Sed alterius & si minus bellicosi: nō minus for/
tis uiri dictum accipe: Serpens: Sitis ardor arenæ dulcia uirtuti gaudet patientia duris. At
mortem gladiosq̃ formidas? Sed & hic uerbū illud occurrat: alterius uiri fortis: Mors ulti
ma pœna est: nec metuenda uiris. Nō plus inquã metuenda q̃ somnus aut requies. Quid
em̄ inter mortis & originis diē refert? Immo uero largiter: Ille nos humanæ uitæ laboribus
inuoluit: hic liberat. Hinc ille mos ex intimis philosophiæ penetralibus eductus: in suorū
ortu lugentiū atq̃ in morte gaudentium. Sed ne ab opinionibus uulgarium recedamus a
quibus tamen si ad salutem pergimus: q̃ lōgissime recedendū est: Detur timēdam esse mor/
tem & illud uulgatissimū Aristotelis audiať: Mortē esse ultimū terribiliū: q & ipse quoq̃ cō
sulto non maximū dicere uoluit sed extremū: Sed esto sit maximū: putas ne illã ideo uitare
quia bello abstines aut mari? Notū & illud alterius poetæ: Frustra cruēto marte carebim⁹
fractisq̃ rauci fluctib⁹ hadrie. Frustra ꝑ autumnos nocentē corꝑibus metuemus austrum.
Quamlibet exactam curam nostri corꝑis habentibus moriendū est. Sed prolatandæ mor/
tis studiū solet esse mortalibus: fateor: & excusationē publicæ imbecillitatis agnosco: Primū
oro te: quãtula ista dilatio ē: deinde quot & q̃ duris casib⁹ exposita: q̃ multis uixisse nocuit
& uitæ gloriam ĩminuit mors dilata? Quotidianis exemplis abūdamus: Sed reuerētius an
tiqua cōmemoro: nostra quoq̃ libētius q̃ externa. Si Paulo minus Tullus Hostilius ui/ C
xisset ictus fulmine non fuisset. Paucos ãnos detrahe Tarquinio: rex mortuus erat ille non
exul. Appio Claudio uita longior cæcitatem. Mario carcerem & degenerem fugam latibu/
lumq̃ limosæ paludis attulit. Quid Pōpeio magno clarius nisi splendorē tãti noĩs uitæ di/
uturnitas & quæ illã secuta est mortis indignitas obscurasset? Quid de duobus Africanis
dicã: q̃to meli⁹ putas: alter añ mœnia Carthaginis: alter añ portas Numantiæ perijsset?
Nō prim⁹ ingratã patriã exilio ĩdigno & famoso epigrãmate: secundus inultæ mortis ĩiu/
ria condēnasset? Ipse Cæsar August⁹ quē ex oĩb⁹ fœlicissimū iudicares quãto fœlicior more/
retur: priusq̃ filiæ iã senescētis adulteria & q̃s execrari solitū accepim⁹: uomicas suas incipe/
ret nūerare? Omitto Regulū & Catonē & reliq̊s q̊s nobił mors illustrat: q̃uis ĩ Catone di/
uersum a nostris sentire cogar: de Cicerōe loq̊r & Seneca. Nolo añ ciuile bellū obierit: ne cō
stãtiæ suæ testes fidedignissimi detrahanť: labor ac discrimē. Miror ĩtrepidū: miror collu/
ctãtē anguib⁹: miror arenis libycꝭ oberrãtē. Laudo aĩ robur: cōtumaciã: laudo libertatē: ac/
cersitã mortē desꝑationēq̃ nō laudo. Ne aūt me forsan extrema putes exēpla negligere. Cla
rior Pyrrhus: clarior Hannibal moriturus erat: si sepulchrum ambobus Italicum contigis/
set: infaustus utriq̃ reditus in patriã fuit. Clarior etiam Cyrus si ante moreret̄ q̃ Scythicos
fines. Clarior Brēnus uester si prius q̃ delphicū limē attingeret. Quid uenenū Mithridatis? D

Mūditias mu/
lieribus: uiris
aūt laborẽ cō
uenire

Mors ultima
pœna ē nec ui
ris metuenda.

Raro lõgiorẽ uitã fœlicitatẽ subsequi.

Quid uarietatem Alcibiadis? Quid Themistoclis exilium? Quid Aristidis catenas? Quid incendium Crœsi loquar? Raro uita longior coæquæuã fœlicitatẽ habet: quæ ubi occidit: non sufficit infœlicẽ esse: nisi præsens calamitas transactæ fœlicitatis memoria recrudescat. Et si nihil nobis accidat uiuendo: tamen multa spectare cogimur in nostris quæ nos beatos esse nõ sinant. Fœlix hinc abisset Priamus: fœlix Peleus: fœlix Nestor: si filios præcessissent. Et ut alterius generis exempla nõ desint: Nõ Socratẽ uenenatus calix: non Euripidẽ canes: nõ Demosthenẽ ac Ciceronem gladij cõsumerent: nõ obliuio Messalã: nõ Plotinum lepra ꝑuaderet: si oportuna mors instantes miserias præuertisset. Exemploꝝ uero iam satis est in re præsertim nõ ambigua. Vides igitur ut lõgioris uitæ cupiditas cæca ẽ: bona mors optãda est i qua falli neminẽ posse cõstat: neminẽ pœnitere. Sed qm̃ usus obtinuit: nocitura passim
E & in caput nostrũ recasura cõcupiscere: liceat optare cũ populo: an tamẽ ignauiæ semita speras ad optatũ prouehi? Large quidẽ falleris: quã multos sopor imodicus oppressit quos labor & uigiliæ præseruassent: quã multos uel necauit crapula uel suffocauit ebrietas: qui ieiunio salui forẽt. Vulgatũ ẽ: Plures cœnã occidere quã gladiũ. Quocũq; ciboꝝ genere nutritos: quocunq; terraꝝ angulo latitantes mors inueniet: & tributũ suũ inexorabilis repetet: exiget: extorquebit: frustra tergiuersamur si ad mortẽ nõ ierimus: illa nos sequit. Cogita ergo qd honestius: quid uiro dignius: an delitescere & fugere qđ euitate nequeas: an occurrere uenienti & offerre qđ debeas: atq; ultro fortunã sequi ne si restiteris ui traharis? O miseranda breuissimæ suauitas moræ: quisq; ne usq; adeo uiuẽdi cupidus: ut nõ statim mori malit quã uniꝰ anni spacio uitã cũ dedecore ꝓrogare: præteritoꝝ oĩm annoꝝ decora corrumpẽs? Quãto erit obscœnius metu mortis indecoꝝ aliquid agere: ubi ne dicã anni unius: sed nec diei totius certitudo ꝓmittit. Et qđ ipse tecũ cogitas: Irem nisi mortis adire periculũ timerẽ: Tunc utrunq; dici posset si sine piculo maneres: Nũc aũt nõ ne uel repentina febricula uel pestis alia (est eñ multiformis humanoꝝ casuũ & mira uarietas) uitã tibi quã regi tuo negas: for
F tassis eripiet? Quæ cum ita sint: hortor atq; obsecro: ut iam tandẽ caput attollẽs circũspicias: uidebis ĩmensam molẽ: tantis regũ & populoꝝ apparatibus nutantẽ ruituraq;: quo eã fortunæ uis ĩpulerit. Nõ est dissimulationi locꝰ: Hostes tui uigilãt & regẽ iugi obsequio circumstant: cui si uictoria cesserit: somnũ tuũ in tanto nũc eius discrimine cõtemplãti & præter hoc ab olim tibi si nescis infesto: qd illũ animi habituꝝ reris? Sin aliter successerit (oĩa eñ rotat ad libitũ fortuna) An forsan tibi ex præsenti ocio securitatẽ in illo ardore uictoriæ partã speras? Tu uero nõ quia uolueris sed quia timueris cessasse uideberis: teq; cõis ruina cum uniuersitate pariter inuoluet. Crede mihi: pars utraq; spectatorẽ te certaminis uocabit paratũ ad fortunæ nutum: atq; ad uictoris arbitrium circumuolui. Ita nusq; fauor: undiq; periculum. Meminisse profuerit Metij ducis Albanoꝝ: qui quadrigis in diuersum actis ab Hostilio Romanoꝝ rege discerptꝰ est: q; inter armatas acies se mediũ præbuisset. Expergiscere oro uelociter: & dum adhuc tempus est: neglectũ hactenus ad officiũ redi. Mũdo enim tremente dormire: nescio quid morti similius quã sopiri est. Vale.

Frãciscus Petrarcha ad T.M. Vim amoris cõmendantis: Epl'a XXXVII.

A Magna prorsus amoris & mira potentia est: qui tam ualide tamq; tenaciter inuisibili quidem: sed haud quaq; insensibili nexu minima nectit imensis: & quoꝝ nulla paritas: pari regit imperio. Quid ni autẽ hoc iuris habeat in animis hoim sensu & ratione uigentibus: qui certis fœderibus surda & aduersa inuicẽ elementa cõglutinat? Nõ flãmis aer: nõ terra fluctibꝰ hæreret: nõ ripas fluuij: nõ æqr littora: nõ semitas suas astra cognosceret: nisi oĩpotẽs: & (ut eũ uocãt) sacer orbis amor uniuersa cõnecteret. Qui cœlũ igit ac terras æq̃ iure moderat: Is inter humilitatẽ meã & tuã altitudinẽ nõ discernit: habet hoc ille præcipuũ: æquare nouit inæqualia: amãteq; fideliter uix patit nõ amari. Sẽsit olim claritas tua: nullis quidẽ meoꝝ actuũ argumentis: sed solo (ut dici solet) mentis augurio: habent enĩ & suos oculos animi: quibus sese mutuo superatis corporeis uelaminibus intuentur. Sensisti inquã uir clarissime: quænam erga tuum nomen deuotio mea sit: ut amanti uicem referas: amor cogit. Id cum sæpe multis indicijs: tum ex duabus nuper epistolis tuis:
B quas mihi Ioannes Aretinus Cancellarius tuus ostendit iucundissime recognoui. In qbus mirum dictu: cum pro tot illum tantisq; rebꝰ huc miseris: nõ de Romanæ curiæ statu: quo nihil hac tẽpestate deformius: nihil incredibilius: non de maioꝝ fortunis amicoꝝ: nõ de ipsis reꝝ tuaꝝ successibus: Postremo nihil oĩno nisi de me meisq; rebꝰ iterrogas: atq; illũ in/

crepitas: ꝙ curioſius in reliqs id unũ qđ ſingularit̃ præcꝫ oĩbus noſſe deſideras tacuiſſet.
Ac ne qs te fortuito locutũ putet: bis idẽ per litteras queſtus es. Mitto alias ĳs fortaſſe mi/
rabilia qui neſcirent: ꝙ familiariter olim cunctoꝝ dñs Auguſtus Cæſar Virgiliũ ciuẽ tuũ
ruſticanæ originis ſed minime Ruſticani uiꝝ ingenĳ dilexit: & Horatiũ libertinũ patre: ſed
ingenuũ ſtilo: quicꝫ principis illius ad eoſdẽ humiles amicos: uelut ex æquo miſſas & ſæpe
dulcibus blãditĳs refertas epiſtolas nõ legiſſent. Quorũ recordatio quantũ miraculo adi/ C
mit: tantũ adĳcit læticiæ: dũ talibus exẽplis me miſceri ſentio: tãtæcꝫ laudis mihi aditũ ape
riri: quoniã ut alter ex his cæſareis amicis ait: Principibus placuiſſe uiris nõ ultima laus eſt.
Ẽmuero nouũ hic miraculũ emergit: Vt eñ multa illis: ſic mihi fateor nihil eſt quo placere
debeam: Quõ eñ ſperẽ alĳs placituꝝ qui mihi ipſe nõ placeo? Fortunatã ſane dicim⁹ ux/
orem: nõ quæ formoſa eſt: ſed quæ uiro ſuo uidet̃. Fortunatũ ſeruũ: nõ cuius eſt opa nobi/
lior: ſed in quẽ amor dñi propenſior: Sic ego quiſqs uere ſim: ſi tibi aliqd uideor: opinione
tua me fœlicẽ dixerim: Etſi nihil habeo quo placere merear: tamẽſi placeo ſatis eſt. Agerem
gratias tibi: niſi humanitatẽ tuam uerbis meis æquari poſſe diffiderem. In his quidẽ quæ
loquentis ingenium excedunt: tacere conſultius. Vale.

Frãciſcus Petrarcha ad Marcũ ſuũ: ad diuinũ amorẽ eũ adhortantis: pollicen
tiſcꝫ ſuum erga illum nuncꝙ defuturum: Epłã XXXVIII.

Nimũ tuũ: qua uiſibilis fuit optime uir: aperte ſatis in litteris oſtẽdiſti. Necꝫ eñ lo
a qui taliter quiſꝙ poteſt: niſi qui taliter eſt affectus: ſentio aculeos ſtili: magn⁹ tibi
amor uerba dictauit: occurrocꝫ auide & pulſanti amicitiæ meæ fores lætus aperio. A
Quid loquor: aperio: quæ tibi ſuauiſſime poſtulãti: iam añ quadrienniũ patuerũt? Agno/
ſco Marcũ meũ amplectorcꝫ cũ gaudio in his litteris tuis: ad me lõgo (ut ita dixerim) ſilẽtĳ
poſtliminio redeuntẽ: & nũc illius floridæ indolis tuæ fruct⁹ uberrimos gratiſſimoſcꝫ per/
cipio. Semꝑ equidẽ ſperaui: ut tantus de tali adoleſcẽte uir fieres. Sed id fateor: tã cito fieri
poſſe nõ credidi: præuenit ſpem meã præcox eocꝫ gratior uirtus tua. Cæteꝝ & ardẽtiſſimi
ꝓpoſiti tui memini: qđ mihi nõ paucis olim uerbis in ipſo amicitiæ noſtræ primordio fidẽ/
tiſſime reuelaſti. Idcꝫ nũc uel mutatũ: uel (qđ magis auguror) dilatũ eſſe nõ doleo: mõ mi/
hi illud exhibeas: qđ optimo principio pollicit⁹ es: ut in oĩ fortuna deũ ames: Illi inhære/
as: illũ colas: atcꝫ ad illũ toti⁹ animi intẽtione ſuſpires. Nõ impoſſibilẽ tibi legẽ ſtatuo: qua
te ire iubeo: trita eſt uia: quã multi uiri clariſſimi magna cũ gloria: ꝑ reipublicæ tempeſtates
ad heremitici portus ſilentiũ ꝑuenerũt: ꝙ multi etiã ꝓcul inde iactis ancoris nauigationẽ
uitæ præſentis fœliciſſime cõpleuerũt. Nouit figmentũ noſtꝝ figul⁹ ille ſydereus: Scit quid
nobis expediat: & animæ noſtræ ſæpe inenarrabilibus modis qbus ſe tramitib⁹ adiri uelit
inſinuat. Tu igit̃ ne deſperes quaſi deuium: & (ut Pythagorici uocãt) leuũ iter ingreſſus ſis:
aut quaſi tuoꝝ cura ciuiũ quam geris diuinæ quã petis gratiæ ſit aduerſa: ꝑge: age ne titu/
bes: ne ſubſiſtas: neu ſaluti tuæ deſis. Aderit ille qui tẽpus tuũ qđ q̃le diſpoſueras: nondũ
uenit: præuidit infallibiliter ab æterno. Nec eſt quo te interim inutiliter natũ putes ſi patriã
tuã his præſertim tꝑibus tui egentẽ: quæ (ut Plato uult) ort⁹ tui partẽ ſibi iure ſuo uẽdicat: B
ope cõſiliocꝫ adiuuas. Notũ eſt apud Ciceronẽ cæleſte illud Africani mei dictũ: Oĩbus qui
patriã cõſeruauerint: auxerint: adiuuerint: certũ eẽ in cœlo definitũ locũ: ubi beati æuo ſem/ Eos cœlo frui
piterno fruant̃. Et qđ ſequitur: Nihil eñ eſt inquit: principi illi deo qui oẽm hunc mũdum qui patriã tu/
regit qđ quidẽ fiat in terris acceptius ꝙ cõſilia cœtuſcꝫ hoĩm iure ſociati: quæ ciuitates ap/ tati ſunt
pellantur. Sane cũ exoptatũ tibi amice tẽpus aduenerit: ut teipſum humo tollere: nõ tantũ
ut Maro: uel Enni⁹: ſed ut Ambroſius: uel Arſenni⁹ poſſis alis ad uolatũ ualidis. Facies tã/
dem re ipſa: qđ aĩo iã pridẽ facis eodẽ adiutore qui inſpirator fuit: & facies ut ſpero ſecuri⁹
ætate integra maturocꝫ cõſilio: ꝙ ſi id incõſulto repẽtinocꝫ impetu iuueniliter attẽptaſſes:
Sicut eñ ꝑ terrã latrũculis uacuã atcꝫ purgata ꝑ planũ ac ſolidũ callẽ ſub tranquilla cœli
temperie tutũ uiatori iter eſt: ſic ſedatis paſſionibus firmatocꝫ ꝓpoſito: & primeuæ inſolẽ/
tiæ timore cõpræſſo ꝑ modeſtiores atcꝫ ſereniores ætatis annos tutiſſime ꝑgit̃ ad ſalutem:
ꝙuis nulla ætas repulſa: nullum (ut dixi) gen⁹ hominum: eorum qui in aliqua honeſta ex/
ercitatione uerſantur: ab hoc tramite ſit excluſum: conſtetcꝫ iuxta Plotini ſententiam: non
purgatorĳs modo purgaticꝫ iam animi: ſed politicis quocꝫ uirtutibus beatum fieri. Vt
enim aliquid more noſtrorum loquar: actuoſa Marthæ ſollicitudo non ſpernitur: ꝙuis
ſublimior cõtemplatio ſit Mariæ. Habes ergo chariſſime quantũ inter huius temporis an/ C
guſtias licuit. Vnum de poſtulatis tuis quod fuit: ut tibi pro informatiõe uitæ aliquid ſcri/

berem: Habes hoc inquã pro unius antelucanæ uigiliæ ſpatio breue quidem: ſed in ſe (ut arbitror) abſolutum. Si illud addidero: compendioſam ſemitã ad uirtutẽ uiſam eſſe philoſophis: ut tales effici ſtudeam⁹: quales cupimus apparere: Et illud quo nihil reor efficacius: q̃m ut eiſdẽ placet: tota doctoꝝ hoĩm uita: nõ niſi cõmẽtatio mortis eſt. Hacten⁹ hæc: quæ non ut te doceã: ſed ut admoneã ac memoriã excitem dicta ſunt: Reliquũ erat ut te memori aĩo cõmendatũ haberẽ (Iuuat eñ uerbis etiã tuis uti) Id uero iam dudũ factũ eſſe cõfidito: Ex quo te primũ uidi: imaginẽ tuã ex adamãte puriſſimo: imis præcordijs indelebiliter affixi: quã nulla reuellet dies: nullus loc⁹ excutiet. Extremũ eſt ut & ꝟtuti & fortunæ tuæ gratuler: quibus tanti principis affinitatem ac beniuolẽtiam meruiſti: & pro charitate huic impenſa ſeniculo: grates agam. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannẽ Colũnæ: fabellã araneæ & podagræ illi recitantis: ex qua quo pacto podagricum morbũ curet: edocentis: Epſa XXXIX.

A a Nilem tibi fabellam: ſed ex re (ut Flaccus ait) garrio. Aranea iter agens: forte obuiam habuit podagram: Et quo: inquit: tam mœſta ꝓficiſceris? Ruſticũ ait illa & hirſutũ hoſpitem nacta erã: qui me famẹ ac labore ꝑpetuo cruciabat: qui cũ a mane ad ueſperam me inter glebas & ſaxa tenuiſſet: uix ſeꝝ puluerulentã atq; inopẽ domũ repetebamus miſeri: Nunq̃ integris calceis: nunq̃ ſine faſce grauiſſimo: Illic infœlicẽ diẽ nox haud quaq̃ fœlicior ſequebat̃: triſti quidem ille me cœna mucidi ac lapidoſi panis ueterib⁹ fragmentis alleoq; & præduris oleribus ſolabatur: aceto turbidã ſuperinfundens aquam: Saturnaliũ dies erat: quotiens caſeus ſardus acceſſerat. Sic exceptam: agreſti demũ & ipſi⁹ agelli duriciem ſuperante grabatulo cõponebat. Ad auroram inde conſurgens: rurſus in campũ & ad iuiſum cogebat opus. Sic diẽ dies urgebat: nulla interim quies: nulla ſpes quietis. Feſto eñ die: aut dñi lauabat opes: aut riuo uiam præparabat: aut ſepem noualib⁹ prætendebat: imortale malum: & domũ meis moribus aduerſam peroſa diffugio. His auditis

B aranea: Heu inquit q̃ diuerſa cõditio mea eſt. Hoſpitẽ habui effœminatũ & mollem: apud quẽ non ſummũ modo: ſed ſolũ bonũ uoluptas erat. Raro pedẽ domo efferebat: cœnã ad aurorã: prandiũ trahebat ad ueſperam: reliquũ ſomnus habebat: purpureis accerſitus ſtratis: qđ conuiuijs luxuriæq; ſupfuerat quieti datũ: Cõquiſitæ intus epulæ: peregrinæ ſpecies odoꝝ. Bacchus alienigena: uaſa aurea: gẽmata pocula: ſerico ueſtitus paries: oſtro tellus inſtrata: hæc inter ſollicita ſemꝑ familiariũ turba diſcurrens: locis omnibus aderat: Nulla domus pars neglecta: nullus angulus inacceſſus dum uerritur ſolum ſcopis: dum de laqueatis trabibus puluis excutitur: uix uſq; artificij mei telas ſinebar ordiri: & (quo nihil eſt triſtius) ſi cœpiſſem: primo reꝝ apparatu ſpem caducã: & labores meos irritos uidebam. Agebar infœlix: præceps ejciebar: quærebã latebras: nullæ erãt: ſolidus niueo murus ex marmore: nulla mihi miſeræ diuerſoria relinquebat. Fugi igitur a facie pſequẽtis: ubiuis quietum exiliũ: domeſticis ſine fine laboribus prælatura. Hæc cũ illa dixiſſet: reſpondit altera: Heu q̃ multa ſunt bona: quæ uel neſciẽdo uel negligendo perdunt̃. Ignorantia cæcitas mẽtis eſt: negligẽtia torpor eſt animi: Aperire oculos oportet: & quæ ſalutaria ſeſe offerunt nõ differre. Ecce nũc ex his quæ dixi quæq; audio: cũ peſſime ſit nobis: erit optime ſi permutemus hoſpitia: tuus mihi: tibi meus hoſpes aptiſſimus fuerit. Placuit cõſiliũ: mutãt domos:

Quid ſit ignorantia quidue negligentia

C Et ex illo obtinuit: ut podagra inter delitias & in palatijs diuitũ: aranea in ſqualore & pauperum tugurijs habitaret. Domũ tuã amice podagram ſubintraſſe audio: Miror: nõ putabam illi locum eſſe in domo tam ſobria: uereorq; ne quid ibi ſui iuris inuenerit: qđ ſi uerũ eſt: nõ malum magis q̃ mali cauſam horreo. Malo iam hoſpitem habeas araneam. Principijs reſiſtendum eſt: nulla melius reſiſtitur ope q̃ uigilijs: labore: ieiunio. Vidi ego pueriuuenem podagricum: eundem ſenem podagra liberũ reuidi: Quæſiui cauſam: nullam mihi aliam reddidit: q̃ q; ſe uino penitus abdicaſſet. Refert Cicero: & poſt Ciceronem alij: quoſdam diuites podagra inutiles: cum pauperes facti eſſent ſanitati redditos. Nõ audeo iubere ut ſis pauper: q̃uis iubere nõ ſit neceſſe ſi ſapis. Inter cætera profeſſus es (ut audio) ſpontaneam paupertatem. An mentior? Certe intra religioſum limen: & præſertim intra cellulã mendicantis: nullus diuitijs locus eſt. Opulẽtia enim & mendicitas non habitant ſimul. Si

D paupertas excluditur: uereor ne non tam auꝝ: q̃ quod ait Apoſtolus: Theſauriçes iram in die iræ. De hoc tamẽ ipſe uideris: qui fœdeꝝ quæ cũ Chriſto habes optĩe meminiſti. Si oblitus es: relege pactorum chirographum: Inuenies quid tu illi ꝓmiſeris: quid ille tibi. Ego inquam non iubeo ut pauper ſis: non quia uel tibi non expedit: uel me nõ decet & amplecti

fidele cõſilium & dare: Sed quia piget uerba ꝓfundere & incaſſum loqui: Video em̃ ipſum
paupertatis nomẽ horrendũ & infame: qđ licet amplexus ſis deponere ſponte nõ potes: Il/
lud ſaltem cõſulo: uiuas ut paup : Hæc eſt illa quæ a philoſophis frugalitas dicit̃ uolũtaria
pauptas. Hãc tibi ſuadeo: hãc tibi unã uiã corporeæ ſalutis oſtẽdo. Alter tibi adſum Hip/ Quid ꝓprie sit frugalitas
pocrates: amaꝝ forte: ſed ſalubre pharmacũ offert̃. Si uis ſan⁹ eẽ: uiue ut paup. Latẽs auꝝ
in arcula: aĩo tantum nocet: Victus delicatior & aĩo nocet & corpori. Proinde ſi pellere uis
podagram: pelle delitias. Si malũ omne uis pellere: pelle diuitias. Vale.

Frãciſci Petrarchæ ad T.M. ꝙ pecunia illius indigentiã releuare nõ poſſit ſe
excuſantis: multa quoq; de laudib⁹ paupertatis tractãtis: Ep̃la XL.

Egum ceruicibus impoſitũ pecuniæ iugũ: liberrima indignatiõe reĳcio. Nõ ſinam
r (ſi deo placet) metallis ſeruire aĩm ad maiora diſpoſitũ. Illa igit̃ qm̃ præeſſe ꝓhi/ A
beo: ſubeſſe non patit̃: & quem ſeruũ habere non poteſt: dñm dedignat̃. Min⁹ lo/
quor: Supbior eſt ꝗ̃ dixi: Nec me dñm uult habere nec comitẽ: Recuſat imperiũ: amicitiã
non admittit: frangit uectes: ſoluit nodos: ſpernit arculæ meæ ſerã: dum clauſiſſe illã uide/
or: neſcio quibus rimulis inuiſa dilabitur. Id ſane mihi ut ſæpe moleſtũ: ſic glorioſum ſem/
per exiſtimo: dũ circũſpicio quibus illa mãcipĳs: & quoꝝ ſoleat hoſpitio delectari: His ita
ſe habentibus: ignoſces: ſi (qđ multo mihi ꝗ̃ tibi grauius eſt) præſentẽ indigentiã tuã: pecu/
niaria ope non releuo. At ne nihil putes te ſcribẽdo profeciſſe: ſcito copiã pignoꝝ optimo/
rum paratã tibi apud me: quã ut ad te pferret nuncius tuus nullo ſibi pſuaderi quiuit inge
nio. Iube illũ ad me: ſed exorabilem reuerti: Alioquin meus ad te ueniet: & ſi uulnus noſtꝝ B
nulli niſi medico reuelatũ uelim. Præterea his illud addiderim ludicre potius ꝗ̃ iucũde: lit/
teris utrimq; conſultũ: Mihi em̃ cõditionis meæ ſolamẽ additũ nõ in anguſtĳs te comite de/
lectcr: ſed ꝙ in me indignari nõ ſit fas quod cõe mecũ habeat tãtus uir: tibi uero laborem
excuſationis adẽptũ: niſi em̃ tu præoccupaſſes: iã calam⁹ erat in manib⁹: At ne qd noſtraꝝ
reꝝ fœneratoris auaꝝ limẽ attingeret: interpellare decreuerã: ut tu neceſſitatib⁹ meis accur
reres: quid uis dicã uberrimũ philoſophiæ locũ copioſiſſimãq; materiã nõ ignoro: ubi con/
tra tela fortunæ in qbus nõ ultima eſt pauptas: armant̃ animi: quæ licet in noſtris finibus
nõ habitet: quia tñ (ut eleganter ait Flaccus) Cur te neſcio quid ſp abeſt rei: & hic q̊ȝ mul/
ta: nõ tantũ nobis: ſed in cõe ſalubria dici poſſunt: quæ ſciẽs ſileo: ne publicũ ſequar morẽ:
ꝓ rebus uerba præſtantiũ facilis amicitia eſt: ꝓ petito auxilio conſiliũ dare. Certe ego ĩ his
caſibus qui domi meæ crebri ſunt: eſſentq; rariſſimi: niſi me reifamiliaris incurioſum cura
generoſior eſfeciſſet: cũ multa remedioꝝ genera: uel ipſe mihi conficiã: uel a doctioribus cõ/
fecta reperiam : Tũ illud imprimis efficaciſſimũ experior: ꝙ licet omĩs fortuna ſuas habeat
moleſtias: ſitq; ueriſſimũ qđ ueritatis inquiſitoribus uiſum eſt: Oẽm uitã etiã quæ fœliciſſi
ma uideatur eſſe tormentũ: moleſtiſſim⁹ tamẽ & occupatiſſimus: & ſi profundius inſpicias:
uere miſerrimus eſt diuitũ ſtatus. Contra aũt: dura quidẽ ſed tutiſſima & expeditiſſima eſt C
pauptas. Mediocritas optima: & inter rariſſima dei dona hanc nobis cõtigiſſe gratulor. Si
quid interdũ deeſt: accidit ut unico defectu multoꝝ nos muneꝝ ſuoꝝ liberalitas cœleſtis
admoneat: & breui guſtu amaritudĩs ꝓſperitatẽ noſtrã nobis efficiat dulciorẽ. Qui ſi mul/
ta: q ſi oĩa deeſſent: hoc aĩo tñ ſum: ut fœlicius rear laudabilit̃ ægere : ꝗ̃ turpiter abundare:
Nec noſſe uerã opulentiã eos qui honeſtæ mẽdicitati inhoneſtas diuitias aneponunt. Vale.

Frãciſci Petrarchæ ad T.M. eundẽ ad bonoꝝ amicoꝝ cõquiſitionẽ: & ut ma/
los tanq̃ maritimos fluctus fugiat exhortantis: Bonos etiã uel paucos uel nul/
los eſſe: malos autem ꝗ̃ plurimos probantis: Ep̃la. XLI.

Tudeto bonis oĩb⁹ eẽ chariſſimũ: neq; uerendũ ẽ ne nimios habeas amicos: aut ni/
ſ mium tibi negocĳ obĳciã. Ita dico: ſi oẽs bonos amicos tibi feceris pauci erũt. Ra/ A Raros ĩueniri qui uere ami/ ci ſint
ri quippe boni : numero uix ſunt totidem q̊t Thebaꝝ portæ uel diuitis oſtia Nili.
Quis inquis hoc loquit̃? Quid refert ſi dictũ probas: qd quæris auctorẽ? Om̃e ueꝝ (ut ait
Auguſtin⁹) a ỽitate ueꝝ ẽ. Ego hæc loq̃r: an forte tu negas? Loquit̃ experiẽtia quæ mẽtiri
nõ ſolet: loqtur ỽitas quæ mẽtiri nõ põt. Qui ſi mortalẽ poſcis auctorẽ: loq̃t hæc peritiſſi/
mus reꝝ taliũ Iuuenal: quiq; ꝓfundiſſime mores hoĩm nouit. Si ſibi nõ credis: audi aliũ:
cui⁹ ore loq̃t q nõ mõ nouit ſed & creauit hoĩes. Is ergo qd ait? Nõ ẽ q faciat bonũ: nõ eſt
uſq; ad unũ. Poeta paucos: ꝓpheta nullũ: & ſcđm ſuũ ſenſũ uterq; ueriſſime. Tu ỽo (quo/
niam deſperandum non eſt) aliquos bonos reperiri poſſe arbitrare: ne cum de omnibus de/
ſperare cœperimus: de nobis etiam neceſſario deſperemus. Cogita quoſdam: non modo B

Nemo ſine uitijs naſcitur

Cõtra ſtoicos q oẽm morbũ animi extirpare pollicebãt.

bonos eſſe ſed optimos: Et pro concordia ha℞ diſcordantiũ ſententia℞ Flaccũ uelut arbitrarie pronunciantẽ audi: Nam uitijs nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt qui minimis urgetur. Sic eſt ꝓfecto: Stoici licet obſtrepant: qui omnẽ morbũ ex animis ſe radicitus auulſuros ſpondẽt: Præclariſſimi medico℞: modo quod pollicent̃ implerent: ſed in uita hominũ de qua nobis amicitiæ deligendæ ſunt: experimento compertũ eſt nullũ animũ quãtalibet ſerenitate tranquillũ: leuibus ſaltem interdum ꝑturbationibus nõ moueri: quibuſdam humana℞ turbinibus agitari. Cæte℞ ſicut armata nauis in alto fluctuabitur: nõ ſuccumbet: eaq₃ ut nauis: ſic animi præcipua laus erit. Ita fit (qđ Stoicis non placet) ut in hac uita cui

C nihil ſcim⁹ ineſſe perfectũ: ſanitatis locũ teneat leuis ac medicabilis ægritudo. Igit̃ ut ad rẽ oratio reuertat̃: ex hoc genere hoĩm: nõ q̊℞ nulla ſint uitia ſed q̊℞ uitia ꝟtutibus cedãt (qđ ipſum noueris eſſe rariſſimũ) amicos tibi quibus potes artibus efficito: poteris autẽ nullis melius q̃₃ imitatione mo℞ ac ſimilitudine ſtudio℞. Cõtra aũt malis quo℞ innumerabilis multitudo eſt: nec amicus eſto: nec hoſtis: certe nec cognitus. Vultũ tuũ aſpiciant: animum ignorent: Sequere illius conſiliũ qui monet: ut intus oĩa diſſimilia ſint. Frõs populo noſtra conueniat: putent illi te agere qđ uulgo agit̃: Tu uero tuũ aliud negociũ & aliquid ſemper tecum maius agito. Sic eẽ maxime inter mundi diſcrimina ſecuruſ euades: paucis charus: multis ignot⁹: odioſus nemini. Ne ue me hodie de nihilo philoſophatũ putes: audio te aduerſus improbos ingens bellum & inexorabilem ſimultatem ſuſcepiſſe: quos an corrigere: an delere cogites: incertum eſt: utrobiq₃ eẽ par impoſſibilitas: niſi ꝙ aliquanto facilius arbitror deleri poſſe q̃₃ corrigi. Generoſæ indignationis aculeos laudo: certamen irritum & ſtudium inane non laudo. Si eẽ laborem ſnꝑuacuum declinare conſiliũ eſt: quid de eo labore cenſeas: cuius unicus fructus eſt odium? Caue itaq₃ receptui obſecro: Alioquin ſcito multis tibi legionibus opus eſſe. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad T.M. eũ ut in aduerſis ſe ui℞ præbeat conſolantis: cũ animi uirtus maxime in calamitatibus dinoſcatur: Epl'a. XLII.

A Q℞ multa nunc ad litteras tuas dici poſſunt: ſed nec mihi ociũ: nec tibi uerbo℞ auxilio eſt opus. Aliud cogito remedij genus: magna eſt enim fortunæ uis: neq₃ minor celeritas: Interim ſane omniũ quæ uel ex libris uel e media uita hoĩm occurrũt quæ ſunt multa & uaria: hæc ſumma eſt: Dura ſũt fateor & grauia & inamœna quæ pateris: Vnũ eſt difficilium leuamen: patientia: Si humana deſpicias: ſi te nõ ad delitias: ſed ad

B laborem in hanc uitæ palæſtram deſcendiſſe memineris: Si magno niſu aduerſa ſuſtuleris: memor in prælio militẽ: in tẽpeſtate nautã: in reb⁹ malis bonũ aĩm ꝓbari. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad T.M. ꝙ ad id infœlicitatis tẽpora deuenerint: ut homines non niſi ingratitudine polleant conquerentis: Epl'a. XLIII.

A EGo uero abſit ut diſſuadeam petitioni haud iniuſte morem gerere: ſed illud moneo: ut in fronte oculos habeas: quos ego hactenus in tergo habui. Nihil iucundius: nil dulcius q̃₃ benemeritũ & egentẽ auxilij cõpotire. Cõtra aũt inexpectato ingrati uitio nil triſtius: Magnæ quidẽ eſt non ſolũ prudentiæ ſed fortunæ: inter tot pecto℞ latibula puros aĩos fucatoſq₃ diſcernere: & quanti quiſq₃ ſit prius q̃₃ experiaris agnoſcere: cui⁹ honeſtæ preces ac miſerabiles lachrymæ: cuius ficta neceſſitas ſimulatæq₃ blanditiæ. Magnæ parti hoĩm illud ineſt: ut ad impetranda quæ cupiunt memores atq₃ ſolliciti: ad referendã gratiã ſegnes obliuioſiq₃ ſint: Tãta & tam repentina mutatio inuadit aĩos: ut quẽ precantẽ mane uideris: ſero uoti cõpotẽ nõ agnoſcas. De his in Eccleſiaſtico: Donec accipiãt inquit oſculant̃ manus dantis: & in ꝓmiſſionibus humiliãt uocẽ ſuã: & in tp̃e redditionis poſtulabit tempus: & loq̃et̃ uerba tædij & murmurationũ. Noſti cætera. At quoniã inter ingra-

Hoĩeſ ſolliciti ores eẽ ad ipetrãda quæ cupiãt q̃₃ ad referẽdã gratiã ꝓ meritis

B tos uiuit̃: non ideo deſinendũ: Alioquin uirtus uitio uicta uidebitur: ſed aliquanto cautius agendum reor. Tu uale: & quicq̃d acturus es dũ mutandi tempus eſt cogita: poſt enim deliberatio ſera eſt.

Fran. Pet. ad Fratrẽ: ſe hac ſola cupiditate teneri ut antiquo℞ ſcripta auidus perquirat ſignificantis: eum quoq₃ ut diligenter oẽm Hetruriam inueſtiget ſi aliquid ſcripto℞ antiquo℞ inueniat hortantis: Epl'a. XLIIII.

A QVod ſæpe olim uel obliuio uel torpor abſtulit attingam: frater: ſi gloriari licet apđ te gloriabor: ĩ illo in quo ſolo gloriari tutũ eſt. Iam ex oĩbus humana℞ cupiditatum ardoribus & ſi non in totum: magna tamen ex parte diuina me pietas eripu-

it:E cœlo enim est:seu id mihi naturæ bonitas seu dies præstiterit. Multa quidem uidēdo:
multumq; cogitādo: intelligere tandem cœpi: quanti sint studia hæc quibus mortale gen⁹
exæstuat. Ne tamen ab omnibus hominū piaculis immunē putes:una inexplebilis cupidi/
tas me tenet:quā frenare hactenus nec potui certe nec uolui:mihi enī interblādior honesta/
rum reꝝ:nō inhonestā esse cupidinem. Expectas audire morbi genus:libris satiari nequeo:
& habeo plures forte ꝙ oportet. Sed sicut in cæteris rebus:sic in libris accidit:quærēdi suc/
cessus auariciæ calcar est:quinīmo singulare quiddā in libris est. Auꝝ:argentum:gemmæ: B
purpurea uestis:marmorea dom⁹:cultus ager:pictæ tabulæ:phaleratus sonipes: cæteraq;
id genus:mutā habent & superficiariā uoluptatem:libri medullitus delectant: colloquū/
tur:consulunt:& uiua quadā nobis atq; arguta familiaritate iūgūtur: Neq; solū sese lecto/
ribus quisq; suis insinuat:sed & alioꝝ nomen ingerit: & alter alterius desiderium facit. At
ne res egeat exemplo:Marcum mihi Varronem charum & amabilem Ciceronis Academi/
cus fecit:Ennij nomē in Officioꝝ libris audiui: primū Terentij amorem ex Tusculanarum
quæstionū lectiōe cōcepi: Catonis origines: & Xenophontis Oeconomicū ex libro de Se/
nectute cognoui:Eundēq; a Cicerōe translatū in ijsdē Officialib⁹ libris edidici. Sic & Pla/
tonis Timæus Solonis mihi cōmendauit ingeniū: & Platonicum Phædonem mors Ca/
tonis:& Ptolemæi regis interdictū Cyrenaicū Hegesiam:& de Ciceronis epistolis:Senecæ
prius: ꝙ oculis credidi meis: Et Senecæ contra supstitiones libꝝ ut quærere incipere Au/
gustinus admonuit:& Apollinij Argonautica Serui⁹ ostēdit: & reipublicæ libros cū mul/
ti:tum præcipue Lactātius optabiles reddidit:& Romanam Plinij Tranquillus historiam:
& Aulus Gelli⁹ eloquentiā Fauorini. Itemq; Annei Flori florentissima breuitas:ad inqui/
rendas Titi Liuij reliquias animauit. Vt notissima & uulgatissima illa præterea: quæ teste
non egent:& tamen cum accesserit testis illustrior altius in aīm descendūt: qualis est in de/
clamationibus Senecæ:laudatus ille Ciceronianæ facuudiæ principatus ingenijq; singula/
re præconiū:Et illud in saturnalibus multiforme Maronis eloquiū ab Eusebio demonstra/
tum:Et illd᷑ Statij Pāpinij poetæ reuerēs submissumq; testimoniū de Virgiliana Aeneide:
cuius longe sequenda & adoranda uestigia: Thebaidē suam in publicū exitura admonet:
& illud ab Horatio Flacco:īmo uero ab oibus concorditer delatum Homero poetaꝝ prin/
cipi. Pluribus ago ꝙ necesse est:Nam illa quidem longa nimis recordatio:Prisciani grāma/
tici iuuenilis lectio:quot mihi libroꝝ peregrina nomina congesserit:quot postmodū Plini/ C
us secundus: quot nouissime Nonius Marcellus: quotiensq; saliuam excitauerint. Nemo
ergo mirabitur (ut redeam unde digressus sum) uæhemēter his animos inflāmari atq; con/
figi:quorū singula suas scintillas: suosq; aculeos palam habent:aliosq; clanculum in sinu
gestant:quos sibi inuicem subministrāt. Itaq; pudet equidem: sed fatendum ingenue & ce/
dendum uero est:excusabilior semp mihi cupiditas uisa est Atheniensis tyranni Aegyptijq;
regis:ꝙ nostri ducis aliquantoq; nobilius Pisistrati primū: deinde Ptolemæi Philadelphi
studium:ꝙ Crassi auꝝ:& si multo plures imitatores Crassus habeat. Sed ne Romæ Alex/
andria uel Athenæ: & Italiæ Græcia uel Aegyptus insultet:& nobis studiosi principes con/
tigerūt. Iiq; tam multi:ut eos uel enumerare difficile sit tanq; huic rei dediti: ut inuentus sit
cui philosophiæ ꝙ imperij charius nomen esset:& studiosi inquā nō tam libroꝝ ꝙ libris cō
tentarum reꝝ. Sunt em̄ qui libros (ut cætera) nō utendi studio cumulent:sed habendi libi/ D
dine:neq; tam ut ingenij præsidium ꝙ ut thalami ornamentum. Atq; (ut reliquos sileam)
fuit Romanæ bibliothecæ cura diuis Imperatoribus Iulio Cæsari & Cæsari Augusto:tan/ Romani prici
tæq; rei præfectus ab altero:pace Demetrij Phalerij dixerim:qui in hac re claꝝ apd᷑ Aegy/ pes studiosi
ptios nomen habet:nihil inferior:ne dicam:lōge superior:Marcus Varro: ab altero Pom/
peius Macer uir & ipse doctissim⁹. Sūmo quoq; græcæ latinæq; bibliothecæ studio flagra/
uit Asinius Pollio:orator clarissimus:qui primus hanc Romæ publicasse traditur. Illa em̄
priuata sunt Catonis insatiabilis libroꝝ fames: cuius Cicero testis est. Ipsiusq; Ciceronis
ardor ad inquirendos libros:ꝙ multæ testanᷣ epistolæ ad Atticum:cui eam curam nō se/
gnius imponit agens summa instantia multaq; precum ui:ꝙ ego nūc tibi:Qꝫ si opulētissi/
mo ingenio permittitᷣ libroꝝ patrocinia mendicare:quid putas licere inopi? Hæc ꝓ excu/ E
satione uitij mei proq; solatio tantoꝝ comitū dicta sint: Tu uero si tibi charus sum:aliqui/
bus fidis & litteratis uiris hanc curam imposito: Hetruriam perquirant: religiosoꝝ arma/
ria euolant:cæterorumq; studiosoꝝ hoīm si quid usq̄ emergeret:leniendæ dicam:an irritā/
dæ sitis meæ idoneum. Cæteꝝ & si non ignores quibus lacubus piscari:qubusue fruticetis

aucupari ſoleo:ne qua tamen falli queas: his ſeorſum litteris quid maxīe uelim interſerui:
quoqꝫ uigilātior fias: Scito me eaſdem preces amicis alijs in Britanniā Galliaſqꝫ & Hiſpa
nias deſtinaſſe. Ne cui ergo fide uel induſtria ceſſiſſe uidearis enitere. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad T. M. hoies nec experiētia quidē ab infœlicitate de/
terreri poſſe: multis exemplis oſtendentis: Eplā. XLV.

A a Deo pertinax & fixa mortaliū ſpes eſt aduerſus infœliciter experta: ut neqꝫ ſterili/
tas agricolam: neqꝫ tēpeſtas nautā: neqꝫ tectoꝝ caſus architectū: neqꝫ patrēfami/
lias ſobolis acerbus interituſ deterreat ab incepto. Hinc illa cōia: ut famelicos ſere/
re & naufragos nauigare: & ruinis uix elapſos: noua ſup eiſdem fundamentis ædificia mo/

Varia hoīm ſtudia

liri: & orbos ſenes inter ſepulchra filiorū alijs procreandis intendere uideamus: Piſcatores
frigoribus & fame confectos hic ante oculos habeo: miꝝ & prorſus incredibile: totos dies
ieiuni ac nudi nocteſqꝫ ad auroram inſomnes agūt: cū interim uel retia temptantium: una
eademqꝫ ſors eſt: nihil agere: fruſtra torqueri: tēpus aliquāto forſan utilius conſumendum
perdere: neqꝫ tamen obſtinatis ad inceptū animis a fatali gurgite diuellunť: Vſqꝫ adeo etiā
amari exercitij conſuetudo longior dulcis eſt: Infauſtā arenam: īmo uerrentes alueo ꝙ fu/
giunt ægeſtatem: inter undas & ſcopulos inueniunt: nunꝙ forte q̃d tātopere ſatagūt reper/
turi. Illa quidem dictu minora: neſcio an maiori admiratione digna ſint. Feraꝝ ſtudiū to/
tiens uacuatis cubilibus nō lenteſcit: Nouis fœtibus pariēdis alendiſqꝫ prioris raptu nūꝙ
ſegnior tigris redit crebri partus ſolatio deſtitutæ nihilo moderatior: in reliquū ardor eſt.
B Philomena poſtꝙ paſtorali furto ꝑditos natos: longo gemitu & prædulcibus querimoni/
is proſecuta eſt: nidū ab eodē ramo ſequentis puerperij fortunā temptatura ſuſpēdit. Rē di/
cam nouam tibi: ſed oibus uallis huius notiſſimā incolis. Aquila iam pridē in his montib⁹
habitat: Subulcus aduena: nedū quos paſcit ſuibus: ſed hirſutis etiam apris aſperior: clam
nido inſidiatus eſt: neqꝫ aīam ſuā pluris extimās: ꝙ ualet: de altiſſima rupe quæ fonti Sor/
giæ nubib⁹ par impendet: ancipiti fune demiſſus: cuius rei uel meminiſſe horror eſt ad aere/
am domū temerarius prædator acceſſit: & ſollicitæ genitrici: ſpem generiſ pullos implumeſ
abſtulit. Id ſemel: idqꝫ iteꝝ auſus: nil amplius aquilam mouit: ꝙ ut nuper triſti domicilio
deſerto: nidum dumoſamqꝫ ſupellectilem in alteram rupis partē parump auexerit. Illic mō
ſæpius amiſſæ ſobolis ſpem refouet: Nihil ſolito lætius ut reor. Siquidē ſaxeus iſte ſuus ho
ſtis exigui lucri cupidus: uitæ ꝓdigus: iam reſtē nodoſqꝫ præparat: quibus per inane ſuſpē/
ſus & de inſolito ſpecu ſolitas prædas agat. Iam ſenſim ad minimā reꝝ ratiocinando deſcē
dimus. Nec apibus quidem percepti mellis iniuria mellificādi dulcedinē: Nec formicis ſub
terra latentiū horreoꝝ inundatio graniferi laboris experientiā: frequentiſqꝫ curſus ac recur
ſus īminuit uoluptatem. Non eñ deſperāt infœliciter tēptata: retēptari poſſe fœlicius. Alio/
quin ſi cum ſucceſſibus reꝝ animoꝝ ſimul ſpes intereat: torpebūt æſtus ij quos undiqꝫ cer/
nim⁹ actionū uariaꝝ quotidie interpellantibus fatis: & uitam ſitu marcidā exitus inglori⁹
manebit: Q̃d ne forte cōtingeret aīantibus cunctis: & præſertim homini: dura propoſitiqꝫ
C tenacia pectora data ſunt. Vrbem Romam (ut retro iam facili ſaltu: ab imis reꝝ ad altiſſi/
ma conſcēdam⁹) a Gallis Senonib⁹ incēſam reſtituere maiores: qua in re Camilli auctori/
tas: tribunis contra nitentibus: omine etiā adiuta præualuit. Iidem illi maiores noſtri poſt
Alliam: poſt Ticinū: poſt Trebiam: poſt Traſimenū in aciem redierūt: poſt Caudinæ pacis
ignominiā glorioſiſſimas uictorias retulerunt: Et poſt Cānas grauiſſimū ac pene mortiferū
reipublicæ uulnus: ne ab ignauis ciuib⁹ derelinquereť Italia cōtra ſententiā Cecilij Metel/
li fulgens Africani gladius obtinuit. Qui niſi inuicta ſpes unius eiuſdemqꝫ admodū adole/
ſcentis: multoꝝ ſenū labātas firmaſſet aīos: actū erat de imperio: Nulla hodie Romani no/
minis memoria: nulla Romanæ potentiæ ueſtigia ſupeſſent. Faciente eñ (ut Flori hiſtorici
uerbis utar) de Italia Africam Hānibale: ꝑfecto nō latini ſed Afri coloni Italiā poſſiderēt.
D Et ſi quis forte manſiſſet Italici ſanguinis: tantis ſupſtes cladibus: nō aliter ꝙ dulcis aquæ
riuulus pelago mixtus in peregrinos mores uictricemqꝫ barbariem cōceſſiſſet. Q̃d nō ſu/
mus igitur: & quod ſumus fateamur ingenue: ſpei bonæ dumtaxat unius hoīs debem⁹. Et
de nobis quidem hactenus. Quid Lacedæmonios: quid ue Carthaginenſes memorē: qui
ſperare nō prius ꝙ eſſe deſierunt: Quid Saguntinos qui dū ſera a nobis auxilia ſperāt: ex/
tremas a crudeliſſimo hoſte miſerias acceperunt. Lōgū eſt per cūcta diſcurrere. Itaqꝫ ut un/
de eſt ortus illic ſermo deſinat: ultima iactare nauis ancora ſpes eſt: quā ſi quis in hoc pro/
celloſo mari laborantibus abſciderit: nulla eſt ad uitā uia: nullus ad requiem portus: null⁹

reditus ad ſalutem. Miraris nunc quid tam longa ſibi uelit oratio: Scilicet unũ ago ut ami/
cum tuum ſubſcribas exemplorum turbæ: raras & forte uanas: ſed firmas ſpes habentem.
Et hæc mihi quidem curioſius explicanda erant: ut affectum ſcribẽtis agnoſceres: cætera in
ſilentio intelligis. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Leliũ ſuũ: Illũ ut ad ſe ſcribat excitantis: ut etiã apud cõem dñm ꝓ fœlici reꝝ ſuaꝝ exitu intercedat rogantis: Epl'a XLVI.

Aepe te litteris ad colloquiũ elicere niſus ſum: inefficaciter ad hanc diem: pergam
ſ ſilentium tuũ interrumpere: pudebit amici tot clamores tacitũ audire. Labellum A
clauſum uel in indignationẽ forte uel in riſus aperiam uel in uerba. Non magnifa/
cio quid reſcribas: modo loqui incipias: uictor ſum ſi occupationes te ueteres tenent: nouas
ingeram. Si ſegnitie calamum amiſiſti: ſedulitate reſtituam. At ſi forte ſuperbia extolleris:
& q̃d ſuſpicari ne tenuiter quidem poſſum: amicis affatibus indignum cenſes: humilitate
mihi ab illo animi faſtigio detrahendus: & in æquũ campũ amicitiæ retrahendus es. Itaq;
ſic tibi perſuade: Inculcare querelas & lamenta nõ deſinam: donec mihi uel antiquum inter
nos cõmertium litteraꝝ reſtituas: q̃ diu ſaltem tam propinqui ſumus: ut nuncioꝝ penuriã
prætendere neuter poſſit: & quaſi per manus ab altero ad alterum ſit epiſtolarum tranſitus
uel probabilem cauſam tantæ mutationis expedias. Nuncius alter: alterius ueſtigia urge/
bit: litteraꝝ mearum acerui ante oculos tuos erunt. Amici digitũ & anulum noſti: intactas
abijcere amor & uerecundia non ſinent. Aperies (licet nolis) ipſe tibi blandient: ut plegas.
Ita qui breuis ſcripturæ laborem fugis: longæ lectionis faſtidium non euades. Si quid igit̃
mihi credis oculos tuos digitoꝝ auxilio libera: & ignobiliores corporis tui partes: nobili/
oribus ſeruire doce. Arripe calamũ: non inſueta ſuadeo: calamus ab infantia gladius tuus
eſt. Adulta ætas & patriæ ſtatus ad alia te deinceps arma rapuerunt: demũ ad Romanorũ
pontificum quietiores aulas retrahẽte fato: & ad antiqua ſtudia redijſti. Quid igitur peto?
Fac quod quotidie facis: ſcribe aliquid: fac itidem quod nunq̃ facis: ſcribe mihi: mox nẽpe B
ſubſiſtam: & uel rarius ſcribam ipſe: uel breuius. Viciſſe: & de iſta ſilẽtij tui arce: te deieciſſe
ſufficiet. Hic tamẽ (ſcio cui loquor) ueteri illo & uulgari clypeo tectus occures. Quid que/
reris frater? Nihil habeo quod ſcribam. Ego uero & ſi in tanta rerum copia talibus ingenio
eloquio ue nunq̃ defuturam ſcribendi materiam crediturus fuerim: facile perſuaderi mihi
patiar: qualibet ſeu ueram ſeu fictam cauſam potius q̃ obliuionis nebulam: tibi ſilentium
induxiſſe: Hoc igitur ſaltem quod multi ab amicis petierũt: ſed eoꝝ quos ego legerim pri/
mus omniũ Cicero: Scribe te nihil habuiſſe quod ſcriberes: hoc ipſum ſcribe: ſed alijs tamẽ
uerbis: alioquin (quod intentionis meæ non fuit) breue nimis: & apertum euadẽdi tibi iter
oſtendi. Euades (ſi te noui) ſaltu unico: & te uno uerbo redimes auctore me. Sic ego (quod
multis accidit) conſilio meo ludar. Sed iam ſatis ſuperq; querelaꝝ eſt: niſi quia ad ultionẽ
tendo: & taciturnitatem tuam loquacitate punio. Vt uero aliquid etiam familiariũ cura/
rum huic epiſtolæ includam: quæſo ne pigeat apd' cõmunem dominum pro fœlici rerum
mearum exitu intercedere. Voco autem quemlibet fœlicem: modo aliquis ſit: multum eſt
frater uana expectatiõe liberari. Ignorant homines quid lucri eſt ſuperuacua & infinita de/
ſideria proieciſſe: perdita ſatiant: poſſeſſa cruciant miſerorum animos pluribus inanibus
q̃ ſolidis occupatos: & tanta eſt inſania: extricari ab erroribus: ut fiat uero locus: metuunt
dum ſibi proſperos rerum prægrandium exitus pollicentur. Sibi quippe placẽtes ac ſuper/ C
bi & iniqui rerum ſuarum iudices: dignos ſe finxerunt: quibus ad nutum uniuerſa ſuccede/
rent. Ita quod ĩ amatoria materia dixit Naſo: Dum ſibi quiſq; placet: credula turba ſum⁹:
Iam medium uitæ cõmunis late delyrando perduximus. Vt enim eleganter a Tullio dictũ
eſt: Metelli ſperat quiſq; ſibi fortunam: Quot autem in hac uanitare falluntur? imo uero
q̃ pauci q̃ pene nulli non falluntur. Hinc licet aduertere q; ſi ueterum ſcriptorum teſtimo/
nio ſtamus: ex omnibus ſæculis fœlix ille Metellus: nõ niſi unicum comitem: eumq; ipſum
non domi ſed procul & extra Italiæ terminos dicitur inueniſſe: qui tamen ipſi q̃ rite fœlici/
tatis hoc inane nomen uſurpauerint: locus iſte non recipit: & fortaſſe aliud dicendi tempus
adueniet: Nũc (ut cœptum peragam) ſi quod omnes ſperant nullus aſſequitur: q̃ multos
uitæ ſomnijs eluſos: expectãteſq; mors oppræſſerit: quotq; in finem oppræſſura ſit cogita.
Quibus ego territus: hanc ipſe mihi legem ſtatui. Altiora me non quærere: Paria uero pau/
ca quidem & modeſte: quibus ſcilicet & obtentis ſobrie gaudeam: & amiſſa feram fortiter

& repulſæ dolore non torquear. Ad hanc legē ita me formaui: ut uix rei cuiuſq̄ uerear euentum: modo expectationis faſtidia detrahantur. Quobrem per oēs te cœlicolas frater oro: ab hac q̄ primū perplexitate diſſolui. Aufer mihi expectationē: quicquid erit æquanimiter feram. Finem facio cū illo cuius hoc mihi placet inter cætera: pars beneficij eſt quod petitur ſi belle neges. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Lelium ſuum: factum cuiuſdam iuuenis qui uirginem cuius amore languebat uiciauerat narrantis: eumq̄ ut in hoc facto apud dominum illius iuuenis intercedat rogantis: Epla XLVII.

A

Verba ſunt affectionum animi notæ

IMpletum eſt plane in nobis quod de Pompeio tuo Corneliaq̄ ſua ſcribitur: Neuterq̄ recedēs ſubſtituit dixiſſe Vale. Sed nec multis inter nos verbis opus erat: quæ nil aliud q̄ animorū & paſſionū quæ in eis habitant notæ ſunt: cum animi noſtri (licet in ſilentio) uiciſſim pateant. Vnum eſt qđ te nunc agere: ſi poſſibilitas adeſt uelim. Iuuenis quidam uirginem cuius amore languebat: ipſa nō obluctante cognouit matrimonij pactis interpoſitis. Idq̄ qđ magis in aures tuas intret: neſcio an & in thoro: certe apud thorum accidit: Loci dominus nobilis dicam: an ruſticus: Iuuenem ipſum: quē graui & antiquo odio perſequitur: ad capitale ſupplicium uocat. Mulier factum excuſat: nihil ſe contra q̄ optauerit paſſam dicens: & ꝓmiſſas amantis nuptias efflagitat. Annuit ille ſi liceat: ſed carcere concluſus: ſub iniquiſſimo iudice cauſam dicit. Cæterum ubi compedes amoueantur: ſoluti ambo & ætate & animis & fortuna pares: optatiſſimas nuptias celebrabūt. Hæc ut

B

ad me indignantis primū populi uocibus: deinde etiam amicorum precibus & lachrymis perlata ſunt: tu primus omniū occurriſti: a quo morbi talis auxilium petere᷑. Et nos aliquādo frater arſimus: & opem ferre decet ardētibus: Dominū autē noſtrum: & ſi talia ſublimē eius animū non attingant: non tamē uſq̄ adeo ferreum aut inhumanum reor: ut humanis non miſeratur erroribus. Nec eſt quod parcius ardere ruricolas ſuſpicemur: In oīe genus hominū par imperiū habet Arcipotens ille puer. Scio apud Virgilium ſcriptū eſſe: q̄ ſubita incautum dementia cœpit amātem. Et ſequitur: Ignoſcēda quidem. Sed terret quod in fine ſubiūgit: Sciret ſi ignoſcere manes. Vereor enim ne durior ille Bellerophon nihil humanitatis habens: inſuper ira aſcenſus: ſit ſanguinis ſitientior q̄ oportet. Vtcunq̄ ſuccedat: nos partes noſtras implebimus: Ego apud te: tu apud dominū: ut ipſe a præfato thori domino gratuitum munus: captiuū illū per litteras ſuas petat. Cuius nomen & rei geſtæ ſeriem uillicus hic noſter ob hoc unū ad te miſſus exponet: nihilo narrator urbanior: q̄ amator is cuius amentiæ modo ueniam poſtulamus. Vale.

Par imperiū habet amor ī oē genus hoīm

Fran. Pet. ad Leliū ſuū: eloquentiā plurimū ualere ad mitigādos efferatorum animos exēplo maiorū cōprobātis ꝗq̄ ſuū uillicū mitigauerit admirantis:

Epiſtola XLVIII.

A

Verba cōcinne ꝓnunciata efferaciſſimos etiā aīos molliunt

QVid tibi uis dicā? Sic eſt ut audieram & legeram: Nullū eſt tam aſperū ingenium qđ non morū uerborumq̄ dulcedine mitigetur. Sic Africanus meus ille ſuperior Siphacem regem barbarum: atq̄ (ut Liuij uerbis utar) Romanis moribus inſuetum: & (qđ mirabilius fuit) Haſtrubalem quoq̄ Carthaginenſiū ducem: non barbarum modo: ſed etiam īmitem Romani nominis inimicū inter cœnādum ſuaui cōuictu: & comi manſuefecit alloquio. Sic Iulius Cæſar Amyclam algis & æquoreis ſpumis aſperſum: nudumq̄ & inopem piſcatorem: tam leniter fando cœpit: & illius Cæſareæ facundiæ retibus circumuoluit: ut inaudito uerborū ſono: & ignoti hoſpitis admiratione ſuſpenſus: cōfeſtim iubēte illo fragilem atq̄ imparem pelagi minis cymbā: de tuti littoris ſtatione diſſolueret: parendiq̄ ſtudio ſciens ac uolens ad interitum properaret. Ac ne ſemp Africanos & Cæſares loquamur: Ille philoſophorū princeps Plato Dionyſiū conciliare ſibi potuit Syracuſiū tyrannū. Archelaum uero Macedoniæ regem Euripides poeta. Nec aut illi tyrannici ſpiritus rigor: aut huic īmanitas obſtitit barbarica: utranq̄ duriciem ingenio & eloquētia molliuerunt. Et quod huius generis oīa monſtra tranſgreditur: Orator Aphthonius ſæuos carnifices ad ſe occidendum miſſos: & iam ſtrictis mucronibus irruentes: blanda oratione cōpeſcuit: uiciſſetq̄ crudelitatem eloquentia niſi unus ex eo numero qui eum loquentē nō audierat: cæteris iam digreſſis ſuperueniens: uelut aſpis incantatoris uoce non audita: uirus in illum ſceleſtis miniſterij effudiſſet. Sed quid hominū exempla cōquirimus? Vrſos uidemus: pardos ac leones atq̄ alias truces & præualidas bæluas: blāditijs delinitas: paruul do/

Iulius Cæſar

Plato
Euripides
Aphthonius orator

B

mitoris imperium patienter excipere: nexus inſuper: carcerem: minas & uerbera. Volucres
cœlo uagas cõtra primæuam naturæ ſuæ legem: humanam ſocietatem anteponere liberta/
ti: uitam in uinculis agere: operto capite: præreptoq; etiam patriæ natalis aſpectu: famem
ſuam nutritoris arbitrio moderari: de illius manibus cibum ſumere: uocem iubentis agno/
ſcere: clamoribus obedire: ire ad emittentis arbitrium & reuerti: opimaſq; prædas non ſibi
ſed domino reportare. De piſcibus mihi tale (quod meminerim) legi: niſi q delphines ne/ C
ſcio qua humano generi familiaritate coniunctos ferunt: Vnde & Arionem quendam ter/ Arion delphi/
go huius piſcis inſidentem per tumidos fluctus maris euaſiſſe hiſtorica (ſeu potius) fabulo/ ne uectus
ſa narratio eſt: Vectorem ipſum fidibus canentem faciunt: quo nauigationi facilior fides
ſit mulcente auras muſica & nauigium ſubleuante. Viſum eſt enim fabulam non admitti
niſi color mendacio quæreretur: gubernaculum: malus: uela: remi deerant: pro his omnib⁹
unius muſicæ ſuauitas ſubrogata eſt. Sed quorſum hæc tam peregrina percõtaberis? Vt
intelligas me ingenium tuum ſummis inſerere: qui non homines: nõ feras aut uolucres: ſed
aquaticum hoc animal educatũ inter fontes & flumina: eſcam de ſcopulis eliciens: cõtactu
ac ſermone: in amicitiã pellexiſti. Rediјt equidem ad me ſui immemor: tui memor cũ multa
de domino: multa de amicis quærerem: nil niſi de Lelio reſpondebat. Illius formam: illius
mortes: illius linguam: illius deniq; domicilium atq; habitum admirari. Illum mihi quaſi
incognitum ruralibus & terricrepis uerbis extollere: de illo mihi ſæpe licet interrumpenti lõ/
giſſimas narrationes texere. Cunq; ſæpe Terentianum illud obiјcerẽ: Hui mihi illum lau/
das? Ille eo magis ab exordio cuncta retexere. Quid plura? Intellexi ilico te tuis artibus me/ D
um mihi uillicum abſtuliſſe: nec indolui fateor: nec inuidi: ſed obſtupui plus te una hora q̃
me toto decennio potuiſſe. Mirum eſt niſi tu colloquiјs tuis aliquid etiã magicæ artis ĩmiſ/
ceas. Nunc igitur captus amore tui cum his litteris iter℞ ad te redit ſimꝰ & per te dominicæ
interuentionis auxiliũ ſperans: per quod amicũ ſuum de quo pridie tibi ſcripſi: iam extre/
mis fortunæ laqueis artatũ expediat: niſi iudicis animo (qđ iam ab initio uerebar) ad ſup/
plicium obſtinato non ſit precibus locuſ. Fama enim eſt eum dolore ſimul & inuidia deliba/
ti uirginei floris inſanire: ad quem ipſe ſitiẽter (ut memorant) aſpirabat: indignantem gra/
uiter: plus in amoris regno pauperis blanditias: q̃ ſuas ineptas diuitias ualuiſſe. Quod ſi
accidat ut obſtructis auribus uerba fundant: ũno tamen partus erit integer miſericordiæ
ſuæ: tibi beniuolentiæ tuæ fructus. Iſte quoq; agreſtis amicitiæ ſuæ debitum me opitulãte
perſoluerit: Ille autem amator infœlix: ſi aliter eſſe non poteſt: amoris ſui dulcedinem (qđ
multi fecerũt) mortis acerbitate penſabit. Hunc ſane quo nam humilium amico℞ loco nu
meres: tuum erit: Ipſe te domino℞ ſuo℞ inter primos numerat: aliquãtoq; mihi de tua gra
tia iam q̃ de ueteris amici uita uidetur ſollicitior. Itaq; ut ſe tibi prorſus inſinuet: & allego/
rico munuſculo: animum ſuum ſuauiſſime tibi deditum oſtendat. Liquoris omnium mol/
liſſimi olei uaſculum tibi affert: quod ſpõte ſua: & (ut aiunt) uirginitate ſeruata: nullo præ/
mente defluxit e baccis arborum noſtra℞: quæ in collibus iſtis ſunt: ubi poſthabitis Athe/
nis repertricem oleæ Mineruam habitare dicerem: niſi eam iam pridem Ianuenſi littore: ad
portum Veneris atq; hericem collocaſſem in Africæ meæ libris. Vale.

Eiuſdẽ Franciſci Petrarchæ de reb⁹ familiarib⁹: Liber Quartus incipit.

Franciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Colũnæ: uentoſum quendã montem in Gallia
deſcribentis: Epiſtola XLIX.

Ltiſſimum regionis huius montem quem non immerito uentoſum uocant: A
hodierno die ſola uidendi inſignem loci altitudinem: cupiditate ductus aſcẽ/
a di. Multis iter hoc annis in animo fuerat: Ab infantia enim his in locis ut no
ſti fato res hominum uerſante: uerſatus ſum. Mons autem hic late undiq; cõ
ſpectus fere ſemper in oculis eſt: cœpit impetus tandem aliquãdo facere qđ
quotidie faciebam: præcipue poſtq̃ relegenti pridie res Romanas: apud Liuium forte ille
mihi locus occurrerat: ubi Philippus Macedonum rex: is qui cum populo Romano bel/
lum geſſit: Hemum montem Theſſalicum conſcendit: e cuius uertice duo maria uideri: Ha/
driaticum & Euxinum famæ crediderat: Vero ne an falſo ſatis comperti nihil habeo: q &
mons a noſtro orbe ſemotus & ſcriptorum diſſenſio dubiam rem facit. Ne cũctos euoluã:
Pomponius Mela: coſmographus: ſic eſſe nihil hæſitãs refert: Titus Liuius: falſam famam

opinatur. Mihi si tam prompta montis illius experiētia esset q̄ꝫ huius fuit: diu dubium esse
nō sinerem. Cæterum ut illo omisso: ad hunc mōtem ueniam: excusabile uisum est in iuue/
ne priuato: quod in rege sene non carpitur. Sed de socio cogitanti (mirum dictu) uix amico/
B rum quisq̄ꝫ omni ex parte idoneus uidebatur: adeo etiam inter charos exactissima illa uo/
luntatum omnium morumq́ꝫ concordia rara est. Hic segnior: ille uigilantior: hic tardior: il/
le celerior: hic mœstior: ille lætior: deniq́ꝫ hic stultior: prudentior ille q̄ꝫ uellem: huius silen/
tium: illius procacitas: huius pondus ac pinguedo: illius macies atq́ꝫ imbecillitas terrebat:
huius frigida incuriositas: illius ardēs occupatio dehortabatur: quæ quāq̄ꝫ grauia: tolerā/
ter domi (omnia enim suffert charitas: & nullum pondus recusat amicitia) ueꝝ hæc eadem
fiunt in itinere grauiora. Itaq́ꝫ delicatus animus honestæq́ꝫ delectationis appetēs: circum/
spiciensq́ꝫ librabat singula sine ulla quidem amicitiæ læsione: tacitus quicquid ꝓposito iti/
neri præuidebat molestum fieri posse damnabat. Quid putas: tandē ad domestica uertor
auxilia: Germanoq́ꝫ meo unico minori natu: quem probe nosti: rem aperio: nil poterat læti/
us audire: gratulatꝰ ꝙ apud me amici simul ac fratris teneat locū. Statuta die digressi do/
mo: Malausanam uenimus ad uesperam: locus est in radicibus montis uersus in boream:
illic unum diem morati: Hodie tandem cum singulis famulis montem ascendimus: non si/
C ne multa difficultate: Est enim prærupta & pene īaccessibilis saxosæ telluris moles: Sed be/
ne a poeta dictum ē: Labor omnia uincit improbus. Dies longa: blandus aer: animoꝝ ui/
gor: corporum robur ac dexteritas: & (si qua sunt eiusmodi) euntibus aderant: sola nobis
obstabat natura loci. Pastorem exactæ ætatis inter cōuexa montis inuenimus: qui nos ab
ascensu retrahere multis uerbis enixus est: dicens se ante annos quinquaginta eodem iuue/
nilis ardoris impetu supremum in uerticem ascendisse: nihilq́ꝫ inde retulisse præter pœnitē/
tiam & laborem: corpusq́ꝫ & amictum lacerum saxis ac uepribus: nec unq̄ꝫ aut ante illud tē
pus: aut postea auditum apud eos quenq̄ꝫ ausum esse similia. Hæc illo uociferāte: nobis ut
sunt animi iuuenū monitoribus increduli crescebat ex prohibitione cupiditas. Itaq́ꝫ senex
ubi animaduertit se nequicq̄ꝫ niti: aliquātulū progressus: inter rupes arduum callem digi/
D to nobis ostendit: multa monens multaq́ꝫ iā digressis a tergo ingeminans. Dimisso penes
illum si quid uestium aut rei cuiuspiam impedimento esset: soli dumtaxat ascensui accingi/
mur alacresq́ꝫ conscendimus: Sed (ut fere fit) ingētem conatum uelox fatigatio subsequit̄.
Non procul inde igitur quadam in rupe subsistimus. Inde iterum digressi: prouehimur: sed
lentius: & præsertim ego montanum iter gressu iam modestiore carpebam: & frater cōpen/
diaria quidem uia per ipsius iuga montis ad altiora tēdebat: ego mollior ad ima uergebā.
Reuocantiq́ꝫ & iter rectius designanti: respondebam sperare me alterius lateris faciliorem
aditum: nec horrere longiorem uiam: per quam planius incederem: hanc excusationem ig/
nauiæ prætendebam: aliisq́ꝫ iam excelsa tenentibus: per ualles errabam cum nihilo mitior
aliunde pateret accessus: sed & uia cresceret & inutilis labor ingrauesceret. Interea cum iam
tædio cōfectum perplexi pigeret erroris: penitus alta petere disposui: cunq́ꝫ operientem fra
trem & longo refectum accubitu: fessus & anxius attigissem: aliquandiu æquis passibus in/
cessimus. Vix dum collem illum reliqueramus: & ecce prioris anfractus oblitus iterum ad
E inferiora deiicior: atq́ꝫ iterum peragratis uallibus dum uiarum facilem longitudinē sector:
in longam difficultatem incido: differebam nempe ascendendi molestiam: sed ingenio hu/
mano rerum natura non tollitur: Nec fieri potest: ut corporeum aliquid ad alta descendēdo
perueniat. Quid multa? Nō sine fratris risu: hoc indignanti mihi: ter aut amplius inter pau
cas horas contigit. Sic sæpe delusus: quadam in ualle consedi. Illic a corporeis ad incorpo/
rea uolucri cogitatione transiliens: his aut talibus meipsum compellabam uerbis: Quod
totiens hodie in ascensu montis huius expertus es: id scito & tibi accidere & multis accedē/
tibus ad beatam uitam: sed iccirco tam facile ab hominibus non perpendi: quod corporis
motus in aperto sunt: animorum uero inuisibiles & occulti. Equidem uita quam beatam
dicimus: celso loco sita est: Arta (ut aiunt) ad illā ducit uia: multi quoq́ꝫ colles intereminēt:
& de uirtute in uirtutem præclaris gradibus ambulandum est. In summo finis est omnium
& uiæ terminus: ad quem peregrinatio nostra disponitur. Eo peruenire uolunt omnes: sed
(ut ait Naso) Velle parum est: cupias ut re potiaris oportet. Tu certe: nisi (ut in multis) in
hoc quoq́ꝫ te fallis: non solum uis sed etiam cupis. Quid ergo te retinet? Nimirum nihil ali
ud: nisi per terrenas & infimas uoluptates planior: & ut prima fronte uidet̄ expeditior uia:

Cōcordiā eti/
am inter cha/
ros rarā esse

Naturā rebus
humano inge/
nio auferri nō
posse

Verumtamen ubi multum erraueris: aut ſub pōdere male dilati laboris: ad ipſius te beatæ
uiæ culmen oportet aſcendere: aut in cōuallibus peccatorum tuorum ſegnem procumbe/
re: & ſi (quod ominari horreo) ibi te tenebræ & umbra mortis inuenerint: æternam noctem
in perpetuis cruciatib⁹ agere. Hæc mihi cogitatio: incredibile dictu eſt: quātum ad ea quæ
reſtabant: & animum & corpus erexerit: Atq; utinam uel ſic animo peragam iter illud: cui F
diebus & noctibus ſuſpiro: ſicut ſuperatis tandem difficultatibus hodiernum iter corpore/
is pedibus peregi. Ac neſcio an nō longe facilius eſſe debeat: quod per ipſum animum agi/
lem & immortalem ſine ullo locali motu in ictu trepidantis oculi fieri poteſt: ꝗ̄ quod ſuc/
ceſſu temporis per moribundi & caduci corporis obſequium ac ſub graui membroꝝ faſce
gerendū eſt. Collis eſt oīm ſuprem⁹ quem ſylueſtres filiolū uocāt: cur ignoro: niſi quod per
antiphraſim: ut quædā alia dici: ſuſpicor: Videtur enim uere pater omniū uicinorū mon/
tium. Illius in uertice planicies parua eſt: Illic demum feſſi cōquieuimus. Et quoniam au/
diſti quænam aſcendentis impetus aſcenderint curæ: Audi pater & reliqua: & unam pre/
cor horam tuam relegendis unius diei mei actibus tribue. Primum omnium ſpiritu quo/ G
dam aeris inſolito & ſpectaculo liberiore permotus: ſtupenti ſimulis ſteti: Reſpicio: nubes
erant ſub pedib⁹. Iamq; mihi minus incredibiles facti ſunt Athos & Olympus: dum quod
de illis audieram & legeram: in minoris famæ monte conſpicio. Dirigo de hinc oculorum
radios ad partes Italicas: quo magis inclinat animus: Alpes ipſe rigentes ac niuoſæ: per
quas ferus ille quondam hoſtis Romani nominis tranſiuit: aceto (ſi famæ credimus) ſaxa
perrumpens iuxta mihi uiſæ ſunt: cum tamē magno diſtent interuallo. Suſpiraui fateor ad
Italicum aerem: animo potius ꝗ̄ oculis apparentem atq; inextimabilis me ardor inuaſit:
& amicum & patriam reuidendi: ita tamen ut interim in utroq; nondū uirilis affectus mol/
liciem increparem: ꝗ̄uis excuſatio utrobiq; nō deforet magnorum teſtium fulta præſidio:
Occupauit inde animum noua cogitatio atq; a locis traduxit ad tempora. Dicebam enim
ad meipſum: Hodie decimus annus completur ex quo puerilibus ſtudijs dimiſſis Bononi/ H
am exceſſiſti: & o deus immortalis: o immutabilis ſapientia: quot & quantas morum tuo/
rum mutationes hoc medium tempus uidit: Infinita prætereo: nondum enim in portu ſum
ut ſecurus præteritarum meminerim procellarum: Tempus forſan ueniet quando eodem
quæ geſta ſunt ordine uniuerſa percurrā: præfatus illud Auguſtini tui: Recordari uolo trāſ/
actas fœditates meas: & carnales corruptiones animæ meæ: non qꝛ eas amem: ſed ut amē
te deus me⁹. Mihi quidem multum adhuc ambigui moleſtiq; negocij ſupereſt: quod ama/
re ſolebam: iam non amo: mentior: Amo ſed uerecundius: ſed triſtius. Iam tandem uerum
dixi. Sic eſt enim: amo ſed quod non amare amem quod odiſſe cupiam: Amo tamen: ſed
inuitus: ſed coactus: ſed mœſtus & lugens: Et in meipſo uerſiculi illius famoſiſſimi ſenten/
tiam miſer experior. Adero ſi potero: ſi non inuitus amabo. Nondum mihi tertius annus
effluxit ex quo uoluntas illa peruerſa & nequam quæ me totum habebat: & in aula cordis
mei ſola ſine contradictore regnabat: cœpit aliam habere rebellem & reluctātem ſibi: inter
quas iamdudum in campis cogitationum mearum de utriuſq; hominis imperio laborio/
ſiſſima & anceps etiā nunc pugna cōſeritur. Sic per exactum decēnium cogitatione uolue/
bar. Hinc iam curas meas in anteriora mittebam & quærebam ex me ipſe: Si tibi forte cō/ I
tingeret: per alia duo luſtra uolatilem hanc uitam producere: tantumq; pro rata temporis
ad uirtutem accedere: quātum hoc biennio per congreſſum nouæ contra ueterem uolunta/
tis ab obſtinatione priſtina receſſiſti: Nōne tunc poſſes: & ſi nō certus at ſaltem ſperās qua/
drageſimo ætatis anno mortem oppetere: & illud reſiduum uitæ in ſenium abeuntis: æqua
mente negligere? Hæc atq; his ſimiles cogitationes in pectore meo recurſabant pater. De
prouectu meo gaudebam: imperfectum meum flebam: & mutabilitatem cōmunem huma/
norum actuum miſerebar: & quem in locum: quam ob cauſam ueniſſem quodāmodo ui/
debar oblitus: donec ut omiſſis curis quibus alter locus eſſet oportunior reſpicerem: & ui/
derem quæ uiſurus adueneram. Inſtare enim tempus abeundi: q; inclinaret iam ſol: & um/
bra montis excreſceret admonitus: & uelut expergefactus: uerto me in tergum: ad occiden/
tem reſpiciens: Limes ille Galliarum & Hiſpaniæ pyreneus uertex inde non cernitur: nulli/
us quem ſciam obicis interuentu: ſed ſola fragilitate mortalis uiſus. Lugdunenſis autem
prouinciæ montes ad dexteram: ad læuam uero Maſſiliæ fretum: & quod aquas mortuas K
uerberat aliquod dierum ſpacio diſtantia præclariſſime uidebantur: Rhodanus ipſe ſub
oculis noſtris erat. Quæ dum mirarer ſingula & nunc terrenum aliquid ſaperem: nunc ex/

emplo corporis animū ad altiora subuehere: uisum est mihi confessionū Augustini librum charitatis tuæ munus inspicere: quē & conditoris & donatoris in memoriā seruo: habeoq; semper in manibus pugillare opusculum: perexigui uoluminis sed infinitæ dulcedinis: aperio lecturus: quicquid occurreret: quid enim nisi pium & deuotum posset occurrere? Forte autem decimus illius operis liber oblatus est. Frater expectans per os meum ab Augustino aliquid audire intentis auribus stabat: deum testor: ipsumq; qui aderat: q ubi primum defixi oculos: scriptū erat: Et eunt homines admirari alta montium: & ingentes fluctus maris & latissimos lapsus fluminum & oceani ambitum & gyros syderum & relinquunt seipsos: Obstupui fateor: audiendiq; auidum fratrem rogās ne mihi molestus esset: librum clausi: iratus mihimet quod nunc etiam terrestria mirarer: qui iampridem ab ipsis gentium philosophis discere debuissem: nihil præter animum esse mirabile: cui magno nihil est magnum.

L Tunc uero montem satis uidisse contentus: in meipsum interiores oculos reflexi: & ex illa hora non fuit qui me loquentē audiret: donec ad ima peruenimus. Satis mihi negocij uerbum illud attulerat: nec opinari poteram id fortuito contigisse: sed quicquid ibi legeram

Augustinus mihi & non alteri dictum rebar: recolens quod idem de seipso suspicatus olim esset Augustinus: quando in lectione codicis apostolici (ut ipse refert) primum sibi illud occurrit: Non in comesationibus & ebrietatibus: non in cubilibus & impudicitijs: non in contentione & æmulatione: sed induite dominum Iesum Christum: & carnis prouidentiam ne feceritis

Antonius in concupiscentijs uestris. Quod iam ante Antonio acciderat: quando audito euāgelio ubi scriptum est: Si uis perfectus esse: uade & uende omnia tua quæcunq; habes & da pauperibus: & ueni sequere me: & habebis thesaurum in cœlis: ueluti propter se hæc esset scriptura recitata (ut scriptorum rerum eius Athanasius ait) ad se dominicum traxit imperium. Et sicut Antonius his auditis aliud non quæsiuit: & sicut Augustinus his lectis ulterius non processit: Sic & mihi in paucis uerbis quæ præmisi: totius lectionis terminus fuit in silētio: cogitanti quāta mortalibus consilij esset inopia: qua nobilissima sui parte neglecta diffunduntur in plurima: & inanibus spectaculis euanescant: quod intus inueniri poterat quærētes extrinsecus admirantiq; nobilitatem animi nostri: nisi sponte degenerans: ab originis suæ primordijs aberrasset: & quæ sibi dederat in honorem deus: ipse in opprobrium conuertisset. Quotiens putas illo die rediens & in tergum uersus cacumen mōtis aspexi: & uix

M unius cubiti altitudo uisa est præ altitudine contemplationis humanæ: si quis eam non in lutum terrenæ fœditatis immergeret. Illud quoq; per singulos passus occurrebat: Si tantū sudoris ac laboris: ut corpus cœlo paulolum proximi⁹ fieret subire non piguit: quæ crux: quis carcer: quis aculeus deberet terrere animum appropinquante deo: turgidumq; cacumen insolentiæ: & mortalia fata calcantem & hoc quoto cuiq; accidet: ut ab hac semita: uel durarum metu rerum: uel mollium cupidine nō diuertat? O nimium fœlix: si quis usq; est: De illo sensisse arbitrer poetam: Fœlix qui potuit rerum cognoscere causas: Atq; met⁹ mortis & inexorabile fatum Subiecit pedibus strepitumq; acherontis auari. O quanto studio laborandum esset: non ut altiorem terram: sed ut elatos terrenis impulsibus appetitus sub pedibus haberemus. Hos inter nudosi pectoris motus sine sensu scrupulosi tramitis ad illud hospitiolum rusticum: unde ante lucem moueram ,pfunda nocte remeaui: & luna per nox gratum obsequium præstabat euntibus. Interim ergo dum famulos apparādæ cœnæ studium exercet: solus ego in partem domus abditam perrexi: hæc tibi raptim & ex tempore scripturus: Ne si distulissem pro uarietate locorū mutatis forsan affectibus scribēdi propositum deferueret. Vide itaq; pater amātissime: q nihil in me oculis tuis occultum uelim: qui tibi nedum uniuersam uitam meam: sed cogitatus singulos tam diligenter aperio: pro quibus ora quæso: ut tam diu uagi & instabiles: aliquando subsistant: & inutiliter per multa iactati: ad unū bonū uerū certū stabile se conuertant. Vale.

Fran. Pet. ad Dionysiū suū: Illi q ad Robertū regē uocat⁹ accesserit cōgratulantis: multa quoq; de diuitiarū contemptu deq; beatæ uitæ desiderio ac de laudibus regis cōmemorantis: Epla L.

A n Il dulcius audierant aures meæ: postq; uocem tuam audire desierunt: q q ad regem uocatus accesseris. Rationem inquis expecto. Nō possum breuiter: Itaq; longius incipiam. Optauit aliquando tibi genitrix longitudinem dierum innumera

bilibus periculis & calamitatibus obiectam: Aliquando diuitias humanarum mentium Diuitiæ hūa/
non mediocrem laqueum ac funestam sarcinam libertatis: Aliquando formam corporis næ mētis sunt
deformitatis animæ plærumq; materiam. Quid de sodalibus: quid de nutricula tua dicā? sarcinæ
Mulierecularum omnium una lex est: inepta cupiunt: ridenda formidāt. De patre libet alti/
ora credere. Optauerit ergo filio: quod ait Satyricus: Eloquium & famam Demosthenis B
aut Ciceronis: quæ quanti sæpe periculi plena sint: utriusq; exitus est testis. Multis & ina/
nibus uel tuis uel aliorum pro te uotis fatigatæ sunt aures dei. Horum tibi aliquid anxie
non opto: Quare? Quia stultum est uæhementer appetere: quod potest pessimo fine con/
cludi: Illud bonum tibi cupio quod mihi: beatā uitam ad quam multi suspirāt: pauci per/
ueniunt. Est enim salebrosum iter atq; angustum & difficile: & amœna ac prona circum de/
uia. Est autem ut in sagittando: sic in alia qualibet operatione mortalium: aberrare perfaci
le: signum attingere is demum artificij finis est. Icirco difficilior: quia ad illum una tantū/ Quare ad uir/
modo: ad errorem innumerabiles sunt uiæ. Hanc sane quam dico beatam quanq̄ ingeni/ tutes q̄ ad ui/
osissimis atq; doctissimis uiris forte aliter uisum sit: in hoc corporis ergastulo mereri qui/ tia difficilior
dem utcunq; potest labor humanus & sperare: amplecti autem ac tenere non potest. Hoc sit uia
ergo studio decurritur: finis est ubi quiescit intentio. Neq; nobis hoc solis persuasum est.
Quid enim aliud Cicero sentiebat: ubi ait: q̄ hæc uita uia est in cœlum? habet tamē inter/
dum illi æternæ quiddam hæc mortalis uita simillimum: ut & si beata nondum sit (id em̄
beatum est dumtaxat cui nihil ualet accedere) iam tamen humanas miserias longe infra se
uideat: & in imo stans adhuc supernæ fœlicitatis luce resplēdeat. Hoc sanæ nō diuitiæ præ/
stant: non insanientis uulgi plausus: non potentia: non uoluptas: sed uirtutum comitatus:
atq; animi trāquillitas: ad quam adipiscēdam diuersum fortasse alijs uidebitur: Sed quā/ C
tum opinio mea fert: nihil æque adiuuat: ac nobilium ingeniorum familiaritas & clarorum
uirorum conuersatio. Cernis (ut arbitror) quid intendam: dicam tamen expræssius. Quis Roberti regis
in græcia clarior Themistocle? ut ait Tullius. Ego fidentissime: Quis in Italia: immo uero laudes
quis in Europa clarior Roberto? In quo sæpe cogitans soleo non tam diadema: q̄ mores:
neq; tam regnum q̄ animum admirari. Illum ego uere regem dixerim qui non subditos
modo sed seipsum regit ac frenat: qui exercet in passiones suas imperium: quæ sunt animo
rebelles: illum si cesserit oppræssuræ: ut nulla est quidem clarior uictoria q̄ seipsum uince/
re: sic nullum regnum altius q̄ seipsum regere. Quomodo ille mihi rex erit in quem regnat A
ambitio? quomodo inuictus quem sternit aduersitas? quomodo seren⁹ quem mœror ob/
nubilat? quomodo magnanim⁹ quem minimarum etiam rerum pauor exanimat? Et (ut
fulgida uirtutum nomina taceamus) quis mihi liberum dicet eum: qui cupidinum uaria/
rum iugo præmitur multiplici? Infra omnia ista descendam: qua fronte hominem dicimus
quem scimus ex homine nihil præter nudam effigiem retinere: bæluarum moribus defor/
mem: & sæuorum animantium feritate terribilem? Mira ergo: licet publica dementia: Regē
eum dicere qui nec rex nec liber: & sæpe ne homo quidem sit. Magnum est regem esse: per/
exiguum regem dici. Rariores sunt reges q̄ uulgus existimat: Non est titulus iste uulga/ D
ris: minus gemmarum atq; eboris sceptra consumerent: si soli reges illa portarent. Veri
reges intra se gerūt: quod eos uenerabiles facit: semotis licet satellitibus & abiectis insigni/
bus reges sunt. Cæteros cultus exterior facit horribiles: Robertus uere inclytus & uere rex
est: qui q̄ sit imperiosus in seipsum: exempla inaudita patientiæ & moderationis indicant
de quib⁹ alter forte dicendi locus fuerit: Q̄ uero late regnet in alios: dissonantes lingua &
moribus populi: & disiunctissimi regionum fines ostendunt. Seneca tuus in quadam Tra/
gœdia: quid regem faciat & quid non faciat egregie recollegit his uersibus: Regem non fa/ Quis iure di/
ciunt opes: nō uestis Tyriæ color: non frontis nota regiæ: non auro nitidæ trabes: Rex est qui catur Rex
posuit metus & diri mala pectoris. Nec longe post: Mens regnum bona possidet: nil ullis
opus est equis: nil armis & inertibus telis quæ procul ingerit Parthus cum simulat fugas.
Admotis nihil est opus: Vrbes sternere machinis longe saxa rotantibus. Rex est qui metu/
it nihil: hæc ille. Ad hunc itaq; regem (ut principio conueniat finis) uocatus iuisti: quod ut
ille iuberet: & ut tu pareres: quid aliud q̄ studiorum summa conformitas fecit? Ille quidem
quātum curis suis solamen asciuerit dicerem: si apud alium loquerer: Tibi certe ad inter/
ni hominis pacem: quam uti sæpe querebaris Tuscarum rerum fragor impulerat: qua
compendiosius pergeres non erat. Congratulor ergo seu prudentiæ seu fortunæ tuæ: & uo/ E

cem quæ tunc mihi fuit in ore: aliquanto nunc fidentius repeto. Vbi enim fama primum: deinde per litteras tuas accepi te Florentia digressum isse Neapolim: & mecum & cum amicis dixi: Dionysius noster ad tranquillitatem animi magnis passibus contendit: & ad beatam uitam rectum iter ingressus est. De me autem sic habe: breui te consequar. Nosti enim quid de laurea cogito: q̄ singula librans præter ipsum de quo loquimur regem: nulli omnino mortalium debere constitui: si tanti fuero ut uocer: bene est: Alioquin fingam nescio quid audiisse: uel epistolæ suæ sensum quam ipse mihi summa hominis incogniti & familiarissima dignatione transmisit: quasi dubitans in eam potissimum partem traham ut uocatus uidear. Et regio quidem stilo quiddam modo plæbeium reddidi: fulgore attonitus nec æquis ingenii uiribus & lyra: ut aiunt: longe impari. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Robertum Siciliæ regem: q̄ mortem neptis tam cōstanter laudauerit admirantis: nonnulla etiam de animæ immortalitate: multa autem de regiis laudibus interserentis:

Epistola LI.

A P Ræstrinxit oculos meos fulgor insolit⁹: fœlix calamus uisus est: cui talia crederentur. Quid primum mirer? Eximiam breuitatem: an maiestatem sententiarum: an diuinam eloquii uenustatem? Nunq̄ rex inclyte (fateor) credidi: rem tantam dici posse tam breuiter: tam grauiter: tam ornate: nec iam tale aliquid ex humanis ingeniis expectabam. Equidem ut constaret te corda hominum in manibus habere: quo tota illustriū oratorum suspirat intentio: legentis animum tam uariis affectibus impulisti: ut sine luctamine: in omnem partem stili tui uestigia sequeretur uolubilitate mirabili. Ecce enim in prima sobrii fronte sermonis: dum summam humanæ miseriæ acerrimasq̄ molestias laborū & necessitatem mortis acerbissimam tractim ex radicis labe ramis ac frondibus obrepētem magnificentissime deplorasses: mouebar usq̄ adeo: ut crebro inter legendum suspirans: & ineluctabili sorte perterritus: totumq̄ hoc nomen hominis perosus: pene nec natus esse: nec unq̄ nasciturus optauerim. Actū erat & mihi iam tranquillitas omnis exciderat: nisi quæ lœtale uulnus inflixerat manus: eadem mox remedium attulisset. Sensi unum & repentini mœroris & consolationis artificem. Nec unq̄ certius quid eloquentia possit agnoueram: tam potenter enim paucorum ope uerborum sub immortalis animæ futuræq̄ reparatiōis obtentu: ægrum atq̄ labantem animum erexisti: ut gaudio mihi fuerit genitum esse mortalem. Nam quid beatius excogitari potest: q̄ exutum ueste corporea: & de compedibus istis explicitum: ad illam diem exactis temporum curriculis peruenire: quæ nos absorpta morte immortalitatem induat: reparans indissolubiliter ac reformans putrem & semesam tineis: atq̄ undiq̄ fluentem tunicam carnis nostræ? Quam spem & si philosophorum gentilium nullus attigerit: uetustissima tamen est immortalitatis opinio: nec nostris solum: sed illis etiam probata quibus Christi nomen inauditum est. Præter Epicurum enim: & nescio quot ex illo infami grege: imortalem esse animam: nemo est qui neget. De qua re (ut Pherecydē primum apud Syrios sententiæ huius auctorem: discipulumq̄ Pherecydis Pythagorā totāq̄ pythagoream familiam: & Socratem omnesq̄ Socraticos prætereami) Plato ipse summus uir: clarissimum uolumen ædidit: quo Vticensis Cato moriturus: suprema illa nocte sua pro consiliario usus perhibetur: ut ad contemptum uitæ huius animosior: & ad amorē decretæ mortis accederet: Quam sentētiam postea Marcus Cicero: & in Tusculano suo: & in septimo reipublicæ diuino genere orationis asseruit. Nec non & in dialogo Lelii: qui de amicitia uera est: & in eo libro: qui Cato maior inscribitur: defensionem continens senectutis: Aliisq̄ præterea tam multis in locis attigit: ut ualde mihi quidem sollicitus uideatur: ne quem ueritas tam comperta prætereat. Sed cui hæc insipiens loquor? Profecto non modo regum nostri temporis: sed philosophorum regi. Ignosce autem quæso: sic hactenus me dicendi calor euexit: ut regium dogma: cui plurimum me debere fateor: non amplecterer solum: sed testibus adhibitis confirmarē: quod ita mihi aīm affecit: ut securus iā ac spei plen⁹ formidatū gētibus diem mortis expectē. Hūc diem transuecta neptis tua: quā finis eps' æ canit ac prædicat: inuidiosa potius: ut mihi quidem uidetur: q̄ miserabili sorte defungitur. Cuius enī ab ipso ætatis & formæ flore subtracta sit: publica fere totius orbis querimonia

B Opinio philosophorum de īmortalitate animæ.

multisq; præcipue populorum utriusq; regni: & unde ortum & in quod translatũ illud rarũ & eximium decus erat lachrymis ac lamentis: Ipsa tamen fœlix est: non solum q ad æternæ uitæ delitias per horrificum illud mortis limen ingressa est: sed etiam quod tu eam nobilissimo elogio omnib9 sæculis illustrasti: Quis enim mortuam: imo uero quis non gloriosissime uiuentem dicere audebit: quã de9 in cœlo: tu in terris uiuere uoluisti? O inquã fœlix mulier: o iterum fœlix: quæ pro una temporali uita eademq; breui & incerta: & mille semp casibus exposita: duas æternitates (ut ita dixerim) consecuta est: quorũ alteram cœlesti: alteram terreno regi: Illam christo debeat: hanc Roberto. Ingentia duo munera a munificẽtissimis largitoribus accipiens: eo fœlicior uideri debet: q in cœlo & in terra gratiam dignissimis relatura est: Plurimum enim ex psona tribuentis muneribus ipsis accedit: multum interest a quo beneficium acceperis: & cui proinde sis obnoxius. Sane quæsitam illi cœlitus immortalitatis cõditionem beatissimamq; uitæ mutationem sileo: ne ineffabilia prosequẽtem destituant uires: quanta demũ gloria est quam tu sibi supremis laudib9 peperisti: Gertedũ illud tuũ siue epigramma: siue epitaphium dici mauis: quod æternæ mãsurũ esse confido: nup defunctæ neptis memoriam celebrabit: semper illa tecum: & cum clarissimis omnis æui nominibus uiuet. Erunt qui mortem immaturam & iacturam modici temporis tali cupiant cõpensasse panægyrico: quiq; quod de Achille dixisse fertur Alexãder Macedo: suspirantes dicant o fortunata quæ talem præconem tuæ uirtutis inuenisti: Sed iam metuo ne prolixitas in fastidium uergat: elegantissima quoq; breuitas tua ne longi9 uager admonuit. Subsistã igitur deum orans: cunctosq; cœlicolas ut serenitatem tuam geminis tã bellorum q̃ studiorũ laureis ornatam diu iubeant in statu fœlicissimo florere. Vale.

C — Multũ muneribus ex psona tribuentis accedere — D

Francisci Petrarchæ ad T.M. Illũ Romæ an ne Parisij assumendã sibi laureã putet cum utrimq; litteris accersetur consulentis: Epl'a LII.

a Ncipiti in biuio sum: Nec quo potissimum uertar scio. Mira quidem sed breuis historia est: hodierno die: hora ferme tertia: litteræ senatus mihi redditæ sunt: in qbus obnixe admodum: & multis persuasionibus ad percipiendam lauream poeticã Romam uocor. Eodem hoc ipso die circa horam decimam: super eadem re ab illustri uiro Roberto studij Parisieñ. Cancellario: conciue meoq; mihiq; & rebus meis amicissimo: nuncius cum litteris ad me uenit. Ille me exquisitissimis rationibus: ut eam Parisium hortat. Quis unq; oro te euẽtorũ tale aliquid: hos inter scopulos diuinasset? Et sane quia res pene incredibilis uidetur: utramq; epistolam illæsis signis ad te misi. Hæc ad oriẽtem: hæc ad occidẽtem uocat. Videbis q̃ ualidis hinc atq; illinc argumẽtis præmor. Scio quidem in rebus humanis fere oĩbus nihil solidi inesse: magna ni fallor in parte curarum actuumq; nostrorum umbris eludimur. Tamen ut est animus iuuenũ gloriæ appetentior q̃ uirtutis: cur non ego quoniam apud te familiariter gloriandi præstas audaciam: tam hoc mihi gloriosum rear: q̃ sibi olim potentissimus Africæ regum Siphax: quod uno eodẽq; tempore duarũ toto orbe maximarũ urbium: Romæ atq; Carthaginis in amicitiam uocaretur? Nimirum id regno eius atq; opibus tribuebatur: hoc mihi. Itaq; illum inter aurum ac gemmas: superbo solio subnixum & armatis stipatum satellitibus sui supplices repperere: Me soliuagum mane in syluis: sero autem in pratis Sorgiæ ripis obambulantẽ inuenerũt mei. Mihi honor offertur: ab illo auxilium poscebatur. Sed quoniam lætitia inimica consilio est: fateor ut lætus euentu: sic dubius animi sum. Vrget enim hinc nouitatis gratia: hinc reuerentia uetustatis: hinc amicus: hinc patria. Vnũ ab altera lauce præponderat: quod rex Siculus in Italia est: quem e cunctis mortalibus: æquiore animo ingenij iudicem pati possum. Curarũ mearum fluctus uides: tu quem ad earum gubernacula manus porrigere nõ pũduit: fluctuantẽ aĩm consilio tuo reges. Vale.

A — Humanas res nihil solidi habere — B — Lætitia consilio inimica est

Francisci Pet. ad T.M. optimnm consilium illius de assumenda laurea se executurum asserentis: Epistola LIII.

c Onsilium tuum non tantum suscipio: sed amplector: magnificum est enim tuaq; sapientia & humanitate dignissimum. Nec me terret q patriæ sis amicus: es enim amicior ueritati. Ibo quo iubes: si quis electionem forte mirabitur: rationes primum: deinde etiã nomen tuum mirantibus obijciam: Sæpe auctoritas pro ratione suscipitur. Id modo negocij restat: quibus me uerbis excusem Roberto meo: ut non ipse

A

tantum cui nobiſcum facile conueniat: ſed illa quoq; ingens uniuerſitas: ſi forte res in lucē
uenerit: factum ſibi ſatis exiſtimet: Sed de his coram lati⁹. Audio enim ipſum aduētare eo
B propoſito ut me Pariſium trahat: quod ſi ita eſt: res inter præſentes tranſigetur. Ad id ſane
quod in fine litterarum tuarum ex me quæris: donec diu rem cum animo meo tractem: niſi
fabulam texere uoluero: reſpondere aliquid non poſſum: Peregrina hiſtoria meis moribus
eſt: & quod me huic interrogationi alieniſſimum facit: prorſus diuerſæ me interim exercu/
erunt curæ: Verumq; eſt illud Saluſtianum: Vbi intenderis ingenium ualet. Prætetea anti
qua res eſt: & a memoria mea multorum annorum ſpatio remota. Itaq; ut ait Plautus: Lō
ga dies animū incertat meum. Sed de hoc etiam præſens loquar. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. eundē ꝙ Romā ſit petitur⁹ pro adipiſcēda laurea quo ue die eam in Capitolio ſit aſſumpturus certiorem reddētis: Epl'a LIIII.

A Ortunæ inſidias non hodie primum intelligere incipio: Non inuadit nos tantū il/
f la: ſed ſpargit ac ſeparat: ne lætis ſcilicet & aduerſis in rebus alter alteri ſolatio ſit.
Norat illa: quantæ olim meum cor urerēt curæ: quibus ad plenum mederi te præ/
ter nemo poterat. Tunc ergo mirum in modū conquiſitis cauſis: te in illo pectoris mei æſtu
refrigerium unicum auectum ab Arcto rediens inueni. Itaq; tametſi Romam tuam propri/
am & cōmunem omniū: mihi uero ante omnes ſemper: tunc autem & ſeipſam propter ge/
mino deſiderio exoptatam patriam petiſſes: tamen conſequendi difficultas: mœſtum atq;
deiectum animum habebat: ut cum ubiq; exul mihi ſine te uidear: tum præſertim anxius
atq; amore ardens & Romam tibi inuiderem & te Romæ: quo in ſtatu: eadem illa iuuenilē
animum frenante fortuna: pauci anni quibus abinuicem: ſic diſtracti uiximus multorum
apud me uicem ſæculorum tenuerunt. Veni tandem (ut uidiſti) hyeme bello pelagoq; to/
B nantibus. Omnes nempe difficultates fregit amor: Vtq; ait Maro: Vicit iter durum pietas:
dumq; ſuum uenerabile ac prædulce obiectum quærunt oculi: nulla maris faſtidia ſtoma/
chus: talium licet impatientiſſimus natura: nullam brumæ terræq; duriciem corpus: nul/
las periculorum minas animus ſenſit. Sic ad te enim totus totaq; mente pergebā: ut te unū
cogitans præſentia non uiderem: te inuento nulla mihi longe uiæ memoria ſupereſſet. Ecce
autem nunc eundem illa laqueum: aliorſum licet obuertit: ut me Romam petēte te Vaſco/
nia & occidui littoris extrema poſſideant: & tum maxime diſtrahamur: dū maxime te præ/
ſentem cuperem: omnis meæ gloriæ ſummū dec⁹: Sed ſic eunt fere uota mortalium: ut qđ
uæhementius cupiunt ægrius aſſequantur. Cæterum ut meliore tui parte illic in tempore
præſens ſis: ſcito me laureæ delphicæ cupidine: quæ olim clarorum Cæſarum & ſacrorum
uatum ſingulare & præcipuum uotum fuit: nūc uel ſpernitur uel neſcitur: mihi ſane noctes
plurimas inſomnes fecit: & de qua ſæpe multa tecum egi: quanq; cum me tantillum: certa/
C tim duæ maximæ urbes expoſcerent: Roma atq; Pariſius. Altera mundi caput & urbium
regina: nutrix altera noſtri temporis ſtudiorum: poſt uarias deliberationes: ad extremum
nō alibi q̄ Romæ: ſuper cineribus antiquorꝝ uatum: inq; illorum ſede percipere: ingēti an/
te alios fratre tuo ſuaſore & cōſultore diſpoſui: hoc ipſo die iter aggredi: In quo pluſculum
temporis exigitur. Adeundus enim rex: uidēda Parthenope: inde iter erit Romam. Illic ali/
quot dierū moram uideo: deniq; niſi fallit extimatio: paſcali die: ad. vj. Idus Aprilis in Ca/
pitolio res agetur. Quæris quo hic labor: hoc ſtudium: hæc cura. An doctiorem: an meliorē
factura ſit lanrea? Notiorem forte & plurium inuidiæ expoſitum: Scientiæ autem & uirtu/
tis ſedes eſt animus: Ibiq; non in frondoſis ramis auicularum more nidificant. Quorſum
igitur hic frondium apparatus? Quid reſpondeam quæris? Quid putas? niſi illud ſapien/
tis Hebræorꝝ: Vanitas uanitatū & oīa uanitas: ſed ſic ſunt mores hominū. Tu Vale: & fa/
uenti oro ades animo.

Fran. Pet. ad Robertū Siciliæ regem: Illi ꝙ laurea ſe dignū æſtimauerit grati/ as referentis: atq; quo ritu eam Romæ ſuſceperit oſtendentis: contra ueterum etiam laudatores præſentia cōtemnētes inuehentis: Epl'a LV.

A Vantū tibi liberaliū & honeſtarꝝ artiū ſtudia deberēt: regū decus: quarꝝ te q̄ȝ regē
q induſtria feciſti: aliquāto (niſi fallor) q̄ tpalis regni diademate clariorē: olim mū
do natū erat. Nouo nup bn̄ficio deſertas pierides obligaſti: qbus hoc meū quātu/
lūcūq; eſt ingeniū ſolēnit᷑ cōſecraſti. Ad hæc & urbē Romā & obſoletū Capitolij palatiū in/
ſperato gaudio & īſuetis frōdib⁹ decoraſti. Parua res fortaſſe dixerit qſpiā: ſed pfecto noui/
tate cōſpicua: & ppl'i Romāi plauſu ac iucūditate pcelebris. Laureæ morē n̄ ītermiſſū more

tot ſæculis:ſed ibi iam prorſus obliuioni traditū: aliis multū diuerſis curis ac ſtudiis in re/
publica uigentibus:noſtra ætate renouatum te duce:me milite. Scio quædam & per Italiā
& apud exteras nationes ingenia clariſſima:quæ nihil ab hoc propoſito:niſi deſuetudo lō/
gior & ſemper ſuſpecta rerum nouitas arcebat: Ea deinceps poſtq̄ in meo capite periculum
fecere: breui cōſecutura & Romanas lauros certantibus ſtudiis decerptura confido. Quis B
enī metuat Roberto auſpice cunctantis animi ſigna conuellere? Iuuabit in hac acie primū
eſſe:in qua eſſe ultimū non inglorium reor. Ego quidem non inficior:tanto impar oneri fu/
eram:niſi mihi fauor tu⁹:uires atq; aīos addidiſſet. Atq; utinā diem feſtum ornare ſereniſ/
ſimæ frontis tuæ præſentia potuiſſes:quod profecto (ut ipſe dicere ſolebas) niſi ætas nō ſi/
neret nequaq̄ maieſtas regia uetuiſſet. Senſi quidē multis indiciis Auguſti Cæſaris quoſ/
dam moreſ tibi admodum probari: Atq; illum imprimis:q; Flacco libertino homini & qui
prius aduerſarꝫ partium fuiſſet:tam non placatū modo:ſed beniuolum familiarēq; ſe præ/
buit:& Maronis ſui ingenio delectatus: plæbeiam originem non deſpexit: Præclare: Quid
enim minus regium q̄ in his quos aut uirtus aut ingenium cōmendat:dum & uera nobili/
tas non deſit:& nobilitare ipſe poſſis: ſuffragia aduenticiæ nobilitatis exquirere? Nec ſum
neſcius quid aduerſus hoc litteratores noſtri temporis reſpondeant:ſuperbum & ſegne ge/
nus hominū Maronē & Flaccū ſepultos eſſe nequicq̄ modo de his magnifica uerba iacta/
ri:excellentes olim uiros periiſſe tolerabiles nuper & (ut fit) in imo fæcem ſubſtitiſſe. Quid C
dicāt & quid cogitent noui:neq; paſſim obluctor: Videtur enim mihi unū Plauti dictū: nō
tam illi ætati quæ uix eius rei guſtum cœperat conuenire q̄ huic noſtræ. Ea inquit tēpeſta/
te flos poetarum fuit:qui hinc abierunt in cōmunem locum. Hoc profecto nos dignius la/
mentamur:tunc enim nondum uenerant quos abiiſſe cōqueritur: Iniquiſſima uero horum
intentio eſt. Neq; enim id agunt ut interitum ſcientiarum defleant:quas extinctas ac ſepul/
tas cupiunt:ſed ut coætaneos ſuos quos imitari nequeunt:deſperatione deterreant. Sane il
los deſperatio ſua retrahat:nos impellat:& unde illis frenum ac uincula:nobis impetus ac
ſtimuli acceſſerint:ut ſtudeamus fieri:qualem illi nullum opinantur:niſi quem antiquitas
illuſtrauit. Rari ſunt fateor:pauci ſunt: ſed aliqui ſunt: quid autem uetat ex paucis fieri: ſi
omnes raritas ipſa terruerit? Breui quidem non pauci erūt ſed nulli. Enitamur:ſperemus:
dabitur forſan ad iſta pertingere. Maro ipſe ait: Poſſunt quia poſſe uidentur: & nos (mihi
crede) poterimus ſi nos poſſe crediderimus. Quid enim putas? Plautus ecce ſuā deflet æta
tem. Ennii forte ſeu Neuii mortem dolens:ipſorū quoq; Maronis ac Flacci ætas: nō æqua
tantis ingeniis fuit: Quorū alter diuini ſpiritus poeta dum uixit: æmulorum bellis ſine fi/
ne uexatus:ut alienorum operum deflorator carpitur. Alteri uitio daē quod uiſus eſſet an/
tiquos parcius admirari. Fuit hoc eritq; perpetuum:ut ueneratio uetuſtatem:præſentiā co/ D
mitetur īuidia. Tibi uero regum optime: nec minus philoſophorum ac poetarum maxime
(ut ex te didici) illud eiuſdem principis altius inſedit: quod Tranquillus ait: Ingenia ſæculi
ſui omnibus modis fouit:& tu modis omnibus ſæculi tui foues ingenia:eiſq; humanitate
& clæmentia tua faues: Expert⁹ loquor: recitantes & benigne & patienter audis. Nec tan/
tum carmina & hiſtorias: ſed & orationes & dialogoſ. Componi tamē aliquid de te niſi &
ſerio & a præſtantiſſimis offenderiſ. In omnibus his Auguſtum imitatus:auerſatus autem
illos qui cuncta faſtidiunt: niſi quibus precium fecit impoſſibilitas conſequendi. His tuis
morib⁹: hac facilitate animi:cum multi ſæpe:tum ego nuper hortatus ſum: ſingulari qua/
dam & ſine meritis fortuna. Neq; hic (ut dixi) ſubſtitiſſet regia dignatio:ſi aut remotior ſe/
nectus:aut Roma propinquior fuiſſet: Verum hic maieſtatis tuæ nuncius qui pro te omni/
bus interfuit:quid nobis uel Roma uel inde digreſſis:ſeu gaudii ſeu periculi acciderit:uiua
uoce narrabit. De reliquo autem nouiſſimi uerbi tui:ut ad te q̄ primum redeam ſine inter/
miſſione memiuero:teſtor deum nō tam aulæ regiæ ſplendore captus q̄ ingenii. Alias qui/
dem q̄ quæ ſperari a regibus ſolent ex te diuitias expecto: Precor autem ut annos uitæ tuæ
proroget:& te demum ab hoc ſolio mortali ad æternum tranſferat is apud quem fons ui/
tæ eſt. Vale.

Veneratio ue/tuſtatē:īuidia præſentiā co/mitatur

Fran. Pet. ad Barbatū Sulmoneñ. regiū ſecretariū: Illū quo tēpore laureā Ro/
mæ magno cū populi fauore aſſumpſerit: certificantis: Ep̄la LVI.

I Dibus aprilis: Anno ætatis hui⁹ ultīæ: Milleſimo trecēteſimo q̄drageſimoprimo: A
in capitolio Romāo:magna ppl̄i frequētia & ingēti gaudio pactū ē q̄d nudiuſter/

tius de me Rex apđ Ne ap olim decreuerat: Vrſus anguillariæ comes ac ſenator: præalti uir
ingenij regio iudicio ꝓbatũ laureis frondibus inſigniuit. Manus regia defuit: ſed non au/
ctoritas nec maieſtaſ: Illa non mihi ſoli ſed omnibus præſens fuit. Defuerunt oculi tui atq̃
aures: animus enim aſſidue mecũ eſt: defuit magnanimus Ioannes quẽ a rege tranſmiſſum
& miro ſtudio feſtinãtem præter Ananiam excepere hernicorum inſidiæ: quas eum euaſiſſe
B gaudeo: licet expectatus in tempore non adeſſet. Cætera ſupra ſpem & ſupra fidem ſucceſ/
ſiſſe noueris. At ut recenti experimẽto cognoſcerem: q̃ ſemp lætis iũcta ſint triſtia: uix mœ/
nia urbis egreſſi: ego cum his qui me terra & pelago ſecuti erant: in latronum armatas ma/
nus incidimus: e quibuſ ut liberati & Romam redire compulſi fuimus: quãtuſq̃ ibi ob hãc
cauſam populi motus: & ut die poſtero certiori armatorum fulti præſidio diſceſſimꝰ: ac cæ/
teros uiæ caſus ſi explicare temptauero: longa erit hiſtoria: Cũcta igitur ex latore præſenti/
um cognoſces. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Ioannẽ Colũnæ: Illi ꝙ laureã adeptꝰ ſit: & ꝙ Parmẽſes a tyrannide liberati ſint ſignificantis: Epiſtola LVII.

A Oma rediens: diutius exoptatæ laureæ meæ compos: & uelut uictor laureati cog/
r nomen referens: quod gauiſuro tibi uerecunde nũciatum uelim: hodierno die qđ
tibi ad gaudiũ quoq̃ ſignifico: ductu & auſpicijs amicoꝝ tuoꝝ de Corrigia: Par/
mam unde (ut ſcis) arcebamur ingreſſus ſum. Hoc eodẽ die ſibijpſi reſtitutam urbem pul/
ſo hinc præſidio tyrannorum. In quam repente mutata rerum facie: atq̃ incredibili gaudio
B liberatæ plæbis: pax: libertas & iuſticia rediere. Hic ergo precibus eorum uictus quibus ue/
niam tuam acceſſuram ipſi ſperant: & ego non dubito æſtatem agere in animum induxi. Iu/
rant enim ſe præſentia mea admodum egere: quod indulgentiæ non neceſſitatis eſſe certum
eſt. Cui enim uſui in hoc ſtatu rerum ſim? Non ego urbanis ſtrepitibus: ſed ſylueſtribus ſilẽ/
tijs delector: non legum aut armorum curis: ſed ſolitudini & ocio natus ſum. Ipſi quidem
uoti mei conſcij: miram mihi quietem pollicentur: cum fragor hic, & ardor læticiæ geſtien/
tis: aſſiduitate tepuerit: quicquid erit mos gerendus fuit benigne precãtibus. Hyemis initio
me uidebis: ita dico: niſi uel tibi citius uel fortunæ ſerius placuerit. Vale.

Fran. Pet. ad Peregrinũ Meſſanen. Thomæ Meſſanen. obitũ deplorantis: ſimulq̃ illi epigramma ut ſupra defuncti ſepulchrum effigat deſtinantis: Epiſtola LVIII.

Rauiſſimam querelam Epiſtolæ finibus non contentam: differre compulſus ſum:
A g non eſt uſitatum animi mei uulnus aut uulgato medicamine releuandum. Altius
in præcordia deſcendit: obſeruauit enim nocendi locum ac tempus & toto ponde/
re ferox incubuit fortuna: Thomamq̃ meum nunq̃ mihi ſine lachrymis nominandum ex/
imio flore raræ indolis: fructus uberrimos & magna rerum incrementa pollicitum: primo
(ut ſic dixerim) ætatis uere præripuit. Cuius immaturo obitu (ipſe mihi fateor) mortalia
cuncta uiluerunt. Video quanta rerum noſtrarum firmitas: quid mihi nunc ſperandum ſit
exemplo coniunctiſſimi fratris admoneor. Vna ætas erat: Idem animus: Sũma ſtudiorum
paritas: Incredibilis identitas uoluntatum. Vnum eramus: Vno calle gradiebamur: unũ
terminum petebamus: unus labor: una ſpes: una erat intentio: unus utinam finis eſſet. Hãc
acerbiſſimam fati uim: deflere mecum: & ꝓfundiſſimo ſimul uulneri meo: paria ſi poſſum
adhibere remedia: meq̃ ipſum meis litteris & iuſto uolumine cõſolari propoſitum eſt mi/
B hi. Fecit hoc primus in morte dilectiſſimæ filiæ: Marcus Cicero: diuino ille quidẽ & inacceſ/
ſabili quodã ſtilo. Fecit idem multiſ poſt ſæculis in morte fratris Ambroſius. Tẽptare libet
modo ꝑ occupatiões liceat qd in amici morte poſſit ſtilus humilior. Interim epigrãma qđ
poſtulas udum fletu: accipe: placet ut ſuper ſepulchri lapidem breue carmen: & ſuper amici
corpus dolor meus emineat. Vale.

Indolis atq̃ animi fœlicẽ cernite thomã
Quẽ rapuit fati præcipitata dies.
Hunc dederat mundo tellus uicina peloro.
Abſtulit hæc eadẽ munus auara ſuum.
Florentemq̃ noua iuuenẽ uirtute repente
Succidit miſero mors inimica mihi.
An ne igiť grates referã ꝓ munere tanto?
Carmibus ſiculũ littus ad aſtra ferens:
An ne gemã potiꝰ ſimul indignerq̃ rapinã
Flebo: Nihil miſeris dulcius eſt gemitu.

Francisci Pet. ad Iacobum Messanensem: Thomæ Messaneñ. obitũ grauiter se tulisse contestantis: Epl'a LIX.

A

Frustra optari qđ ĩ manu nostra sitũ est.

POst Thomam meum fateor mori uolui nec potui. Speraui: sed elusus sum. Nec ignoro quid si hoc audiat: responsurus sit Anneus Seneca. Frustra sc3 optari qđ in manu positũ nostra sit. Ego uero in multis hominis ingeniũ probãs: ab eodem tamen in multis & præsertim in hac præcipiti ac temeraria opinione dissentio: quã nõ solum nostris: sed philosophoꝝ quoq; gentiliũ testimonijs & auctoritate cõuincere: non operosa disputatio esset: sed modo non id agimus. Igitur ut ad rem ueniã: infœlicissimis rumoribus affecto & optima mei parte amissa: uitam sine illo uere solitariam atq; anxiam peroso: peroportuna febris affuit: qua duce lætus usq; ad ipsum limen mortis accessi: sed cum transire uellem in foribus scriptum erat: Noli adhuc: nõdum uenit hora tua: continui gradũ & repulsus inde: mœstus ad uitam redij. Atq; ita sum: ut facile cernentibus appareat: me inuitũ uiuere. Viuo tamen: qđ oẽs metuũt: solus sperans & dolorẽ meũ breuitate consolor. Scio eñ qđ mihi cũ morte fœdus: qđ cũ carne cõmertium. Vtinã sic mihi quantulũcunq; uitæ superest: cõtingat agere ut oĩbus horis in promptu: & (ut dici solet) in numerato habeã qđ debeo: sitq; quod ait Psalmista: Anima mea in manibus meis semper. Vale.

B

Fran. Pet. ad Ioannẽ Colũnæ: illum ut mortem Iacobi fratris forti animo ferat hortantis. Epl'a LX.

A

VRget dolor: hortatur charitas ut scribã aliquid: sola desperatio ꝓfectus dehortaĩ. Credo eñ recentissimũ adhuc animi tui uulnus talibus auxilijs nõ egere. Vincet dolor: uincet amor: cedet desperatio. Insitæ deuotionis imperio damnatũ sæpius & abiectum reuertor ad calamũ. Sic eñ & si nihil amplius tantisper euaporabit iste qui me intus urit & prægrauat calamitosæ mentis affectus: atq; utinam mœrori tuo non intempestiuus & inoportunus consolator accesserim. Scio irrisos a Tiberio principe Iliensium legatos: quibus cum ad eum consolandũ in morte filij aliquanto serius uenissent: mandatis expositis respondit: Et se illoꝝ uicẽ dolere q egregiũ ciuem Hectorem amisissent: Sed non ea tibi mens est neq; hi mores: notissima tua est pietas: peruulgata humanitas: non in tuos modo: sed in oẽs. Itaq; nõ sum nescius: quot gemitus iam fortassis uel animi uirtute cõpræssos uel tractu temporis parump absters os hoc sim suscitaturus alloquio. Nunq; etẽ casum tuũ uerbis extenuare temptabo. Illud potius fatebor: nullũ ex oĩbus quos ego quidem uiderim: de quib⁹ audierim aut legerim: plus unius morte fratris amisisse. Vide quãtum lachrymis indulgeo: & q latũ suspirijs iter pando: dũ extirpandis si dabitur: toti⁹ morbi radicibus sum intentus: Fluant interim quacunq; libet dum memineriut: ijsdẽ mox tramitibus obstrusis: non licere amplius niti: & (qui luctuosaꝝ mentiũ mos est) alias atq; alias dolori rimulas conquirere. Magnã igiĩ imprimis quandam & insignem iacturam accidisse tibi uideo: talis & tam dilecti fratris interitu: Verum tunc ego infinitam & inextimabilem iudicarem: quando mors illum extinxisset: & nõ spacio modici temporis separasset. Atqui dum hic fuerat: quantulam uitæ suæ particulam sub oculis tuis egit? Computa oro tempora (quod auidissime faciunt amantes) & ab ultima repetens infantia usq; ad hãc ætatem memori animo percurre: Iam ille procul a patria genitus & sub illo gloriosissimo patris exilio productus in lucem: primos uagitus ædidit in terra lõginqua: spectatæq; indolis puer tenerioris uitæ annos: uel sine te: uel si tecum egit: ea tamen erat amboꝝ ætas: quæ nec ueri iudicij capax est: & solidi amoris fundamenta non recipit. Ita uel semper eatenus absens fuit: uel absenti simillimus. Mox ubi adolescentiæ fines attigit: incredibili quodam amore litterarum: quarum haud temere quisq; fuit appetẽtior: nunc per Italiam: nunc per Gallias longe lateq; peregrinatus est. Ita dum anhelãs ac per diuersa terrarum generosam sitim satagens extinguere: omnibus ferme studiorum fontibus immergitur: usq; ad uirilem ætatem spontaneũ ipse sibi indixit exiliũ: post hæc sola uirtutis admiratione facillime dispẽsante: ante annos ad episcopatũ est ꝓuectus: quẽ sic gessit: ut tantũ uiꝝ nõ altiori solio sedẽtem cernere cũctos bonos puderet: præter eũ ipsum qui ab oĩ ambitiõis aut auariciæ ardore liberrim⁹: & sorte sua lætus: episcopalẽ gradũ insigniter honestabat: atq; altiorem non modo non optabat ascensum: quinpotius detestabatur atq; oderat: & uelut præcipitij sedem illđ supremæ fortunæ fastigium perhorrebat. Cuius rei cum toti⁹ uitæ tenor atq; unus semper secretioris textus eloquij: in quo celsum illum ac tranquillum animum uidebamus: tũ præcipue testis est grauitatis ac modestiæ cõtemptusq; terrenaꝝ reꝝ plena epistola quã manu

Callida Tiberij principis responsio legatĩ Iliensibus.

B

C ꝓpria nouissimis uitæ suæ temporibus ad te scripsit. Quã q; dũ relego: nunq̃ sine iucun/
dis lachrymis facio. Est em̃ apud me quem illius & custodia & responso dignum credidisti.
Nũc etiam & præsentem spectare & uiuas uoces audire mihi uideor. Nec magnopere ullas
requirere philosophoꝝ scholas: tam plene ibi paucissimis ꝟbis absoluit: quæ ad sobrietatẽ
ꝑtinent & ad beatam uitam: Atq; inter cætera miꝝ dictu: cum de eo attollendo altius assi/
due ageretur: religiosissimo iureiurando interposito affirmat: se supra q̃ credi posset rebus
suis esse contentũ: nec ullo pacto altius ascensuꝝ: & in q̊ tũc erat statu mori se nõ sperare tã/
tum sed optare. Ascendisset autẽ uel inuitus: quo eum & sanguinis claritas & merita trahe/
Mẽtes curiali/ bant: nisi olim quæ mentes curialium ꝑssidet: obstitisset inuidia: & nunc postq̃ ea iã glo/
um iuidia pos riæ ac uirtuti cesserat: uirẽtissimæ iuuentutis cursum medio calle mors obuia præuertisset.
sidet Sed ad ordinem reuertor. Factus episcopus cõmissi muneris exactissimã curam habens: te
q̃ primum relicto: ad sedem propriam maturauit. Nec eum tanta reꝝ locorumq; mutatio
exterruit: Inter Romanas opes ac delitias enutritus: ad pyreneos saltus: serenissima fronte
& æquissimo animo transiuit. Ita ut aduentu eius: non tam sua: q̃ locoꝝ facies mutata: nec
tam ipse in Vasconiam q̃ Vasconia omnis in Italiam transisse uideretur: qđ iter ego secum
egi: & me fœlicem recordatio sola facit: dum memini & mansuetudinem in ea fortuna & hu
D militatem in illis tot naturæ dotibus & honestatem in ea specie corporis admirãdam. De/
niq; dum in animũ redit illa cerimoniaꝝ omniũ iugis integritas: atq; illa iuuenis pontifi/
cis optanda potius senibus q̃ speranda grauitas (Sicubi errantem audieris: interrũpe: to/
to quidem illo tempore Germanũ amantissimũ nõ uidisti) At inde rediens substitit fortasse
usurus aliquando fratris optatissimo conuictu. Sperasse quidem id illum reor: nam optas/
se certus sum: sed ea quæ actus hominũ dispensat domina prohibuit fortuna. Siquidem &
domus & patriæ laboribus ac uocibus excitatus: Romam coact⁹ est petere: quo & ego qui
tunc longe aberam: ipsum (ut scis) dulciter euocãtem: te uix tandem ꝑmittente secut⁹ sum.
Credo id agente deo: ut geminæ uirtutis mirator ac testis pace belloq;: illius prouidentissi/
mi pectoris consilijs interessem. Septennio in patriam exacto ea pietate: eaq; animi constã/
tia: ut reliquiaꝝ suaꝝ illum unicũ seruatorem Roma recognoscat: & q; in cineres non tota
corruerit: illius etiam nunc cineribus se debere fateatur: ad conspectũ tuũ nouissime reme/
auit. Neq; amplius substitit q̃ ut tibi supremũ Aue simul & Vale diceret. Ilico enĩ & deser/
tæ sedis uiduitatẽ miseratus: & solitudinis auidus: quã diuturnis populoꝝ cõcursibus cõ/
pensare decreuerat: aliquando sibiipsi uicturus qui patriæ uixerat & amicis: Rursus ad epi/
scopatum suum sese contulit: ubi multa cum honestate degẽs: & sicut antea cæteroꝝ: sic tũc
E suiipsius uictor: uitam suam deo & hominibus exemplariter cõmendauit. Anno ibi tãdem
uix peracto: iuuenis admodum ab huius uitæ tempestatibus ad quietis portum & ad fœli/
ciora regna translatus est. Recognosce mecum singula pater optime: nec de germano collo/
quio pigeat cum illo qui in fratre tuo decus suum sibi præreptum luget: & tamen (qđ in/
fantibus prolapsis nutrices solent) post tam grauem casum animo suo mœrẽti hæc uerbo/
rum adminicula qualiacunq; conquirit: Recense mecum igitur fraternæ uitæ tempus uni/
uersum: ætatis illum angustissimam portiunculam tecum exegisse teq; germanam eius dul
cedinem semper in transitu & uix summis (ut aiunt) labijs degustasse fateberis: & si hacte/
nus absentem non luxisti: iam tandem lugere desinito. Ego tamẽ hinc intelligo & scio: fecit
enim me talium expertum: crebra mortis iniuria: scio quid mihi nunc in silentio uulnera/
tus & ulcerosus animus respondet. Tu ne mihi mortis & absentiæ parem conditionẽ argu/
mentaris? Atqui absentem reuidere cum desiderio sperabam: Vbinam degeret nouerã: assi
duisq; rumoribus onus solabar absentiæ: Nunc uero & solamen illud: & spes omnis inter/
cidit. Mihi aũt fateor nihil omnino morte similius q̃ absentia uideretur: nisi in morte cer/
Mors etiã so/ tiora quædam solatia reperirem. Vtraq; quidem corpore segregat: animo neutra disiũgit:
latio nõ caret. uerum suspendit absentia & semꝑ anxias mentes habet: quibus mors oẽm supuacuam cu/
ram demit. Quis em̃ fratres absentes præsertim uł amicos habere & securus esse poterit: ni/
F si qui casuum humanoꝝ omnino nescius: fortunæ uim atq; inconstantiã non attendit? De
se alij uiderint: Ego quidem ex quo hic sum: nunq̃ meoꝝ litteras nisi tremẽs & pallidus ac/
cepi: & postq̃ omnes bene ualere nunciatũ est: adhuc curis nõ exoneror. Quis enĩ me certũ
facit: ne dum per alpes ac maria ad manus meas scripta peruenerint: aliquid forsan incide/
rit aduersi (qđ in ictu oculi fieri solet) nec pudebit apud te familiariter gloriari multum me
in hoc temporis ac studij posuisse: ut aduersus repentinos casus armatũ ac præparatũ aim

haberem:utq̄ ad id si quo modo possem peruenirem:quod ait Seneca: Sapiēs scit sibi oĩa
restare:quicquid factũ est:dicit sciebã: Ego ṽo cũ in aliȷs inumerabilibus:tum in hoc præ/
cipue sentio me nec esse sapientem:q̄ usq̄ ad hoc tẽpus hanc unã sarcinã prorsus deponere
nullo studio ualuerim. Istã sollicitudinẽ tibi mors eripuisse debuit:& (nisi magnitudĩe ani/
mi tui fallor) eripuit. Scis ubi frater tuus est:& qualiter sibi est: Neq̄ iam status sui uerita/
tem solitam pertimescis:si iusticia:si fides:si pietas:si charitas uiã sternit ad superos. Si ter/
renis laqueis expedita mens liberiore sursum tollitur uolatu:si bonis & bene creatis spiriti/
bus sedes ultima & æterna cœlum est:illuc fratrem tuũ ascendisse confidimus:& si qua eum
mortalitatis nostræ contagia (qđ profecto nõ suspicor) retardassent:in uia est & iam solu/
tus atq̄ alacer festinat ad patriam. Cæterum ubicũq̄ est: sæpe ad te oculos reflectit oratq̄ G
ne fœlicissimam profectionẽ eius gemitibus tuis impedias. Nec te uidendi fratris desideriũ
torquere debet: Videbis eum suo tẽpore multꝰ augustiorem solito:multoq̄ lætiorẽ. Quid
ni:cum ego adhuc eũ uidere non desperem? Alioquin fateor incõsolabiliter angerer. Quis
enim mihi catholico q̄uis peccatori spem negauerit: quã gentiles homines habuisse com/
perio? Intelligis quid uelim. De Catone loquor & Socrate:quorum in hac parte sententias
annotare non attinet:quas multo tibi notiores arbitror esse q̄ mihi. Non igitur mors au/
ferre:sed differre potuit fraterni uultus aspectum: quem licet in perpetuum abstulisset:non
tamen immoderati luctus uiro digna esset occasio: Nam siue illum defles uitæ laboribus ac
periculis liberatum:& uide oro ne inuidẽtiæ potius dici possint q̄ compassiõis lachrymæ:
Siue teipsum tanto præsidio spoliatum: & dulcissimo iucundissimoq̄ comite in medio pe/
regrinatiõis huius calle desertum dicis: Et uera quidem: sed nequaq̄ sufficiens causa est:ut
egregios animos propriæ calamitatis afflictione deȷciat. Accedit q̄ damni tui memoria:
quotiens ante oculos mentis redit:totiens diuinæ liberalitatis admoneat:æquissimum est:
Ingratꝰ enim est qui ablati memor:obliuiscitur accepti. Proinde ubi animũ pupugit:acer/
ba illa cogitatio:heu qualem fratrem amisi:leniat illa iucũdior: O quãtum fratrem habui:
immo uero quãtum fratrem habeo & in æternum habebo: licet ille donec sibi simul & mi/ H
hi & patriæ & mundo necessarium fuit:breuem hic moram traxerit: Dum uero sibi uni ex/
pedientius esse cœpit:ab his malis separari:eripuerit illum deus:ei scilicet consulens & non
nobis:Immo forsan & nobis. Quis enim sufficit abditas & imperscrutabiles diuinæ præ/
scientiæ causas aut exitus contemplari:dicente (nisi fallor) Apostolo: Sẽsum domini quis
nouit: aut quis consiliarius eius fuit? Quis nam hominũ iudicare audeat:an cuicũq̄ mor/
tẽ alterius deploranti:nõ satis proprie dici possit qđ in tabellis reddito respõso: patri olim
in morte filiȷ dictum est tribus his uersiculis: Ignaris homines in uita mentibus errant: Ety/
nous potitur fatorum numine læto: Sic fuit utilius extingui ipsiq̄ tibiq̄. Calcitrat aduer/
sus stimulum humana temeritas:& impellenti fato superbiæ suæ cornibus obluctatur: ne/
quicq̄ nisi ut grauius uicta succumbat. Quid enim ego nunc de uotis inanibꝰ:de gaudio:
aut querelis hominum loquar? Latet alte ueritas abscõdita:caliginosa nube circumcludi/ Vitæ hũanæ uariȷ fluctus
mur:casu regimur: cæci cæcis ducibus innitimur:nec quid optandum:metuendum ue no/
bis sit per umbram carnis agnoscimus:bonis nostris ingemiscimus:miseriȷs exultamus:si/
ne delectu flemus ac ridemus. Suã quisq̄ sententiã sequať: Mihi errorꝝ maximus uideť: q̄
non libere nos & nostra deo committimus:q̄ aliquam in nostris consiliȷs spem habemus
totiens decepti: q̄ tanto huius caduci corporis amore detinemur: ut uix aut æquanimiter I
hinc exire ualeamus:aut nostros exeuntes aspicere: quasi ad nihil aliud nati simus:q̄ ut in/
ter mũdi fluctus & ludibria fortunæ perpetuo turbine iactandæ carnis nostræ tenacissimo
limo ac sordibus hæreamus: quod profecto non accideret cogitantibus uotorum nostrorꝝ
multiforme periculum. Breuis est equidem imprimis uita & fugacissimum uitæ tempus:
Rerum humanarum inquietum aduersis flatibus & procellosum pelagus: Rari & uix ho/
minibus accessibiles portus: scopuli undiq̄ innumerabiles: Inter quos difficilis & prorsus
ambigua nauigatio est. Iam uix uni contingit ex millibus: ut integer enataret: sic nos for/
tunæ imperium exercet in omnes gradus hominum pari iure crassantis. Ita in quiduis ob/
uium cymba fragilis nostræ mortalitatis alliditur. Et possumꝰ inter hæc nobis:aut nostris
longiusculam uitam: Immo (ut uerius dicam) longius periculum optare? Fingatur aliquis
tam benigno sydere:tam propitia fortuna:tam deniq̄ fauẽte deo:iter hoc ingressus:ut ni/
hil ei possit asperum molestumq̄ contingere: Rem impossibilem & inauditam sæculis fin/
gi iubeo. Nec ideo tamen q̄uis periculum absit:aberit metus. Et iccirco fortasse non infœ/

licius nec incõſulti⁹ foret:modo noſtri eſſet arbitrij: Sicut in æquore ſuſpecto nautæ ſolẽt
circumſpecti clauũ flectere:diuq́ ante ſolis occaſum uela ſubmittere:ſic in uita portum pe/
tere:& adhuc florenti ætate atq́ animo uirenti & ualẽtibus membris mori prius q̃ eo per/
uentum ſit:quo ſaltem uita longior perducit ad ultimas ſcilicet anguſtias ſenectutis. Inter
quas artati quidam & uixiſſe dolent & mori metuũt:& totiens uotis exoptatũ tempus ac/
cuſant:Deniq́ quid uelint & quid nolint neſciunt:tanta eſt diſcordia. Hæc & his ſimilia co
K gitantes abſtinere decet:ne decretum cœleſte:ſeu mortis feſtinantiam accuſemus: Alioquin
pro nobiſipſis tantũmodo conqueri uidebimur & affligi. Ego enim non dubito: ſacræ me/
moriæ fratrẽ tuũ:nec plus uixiſſe q̃ neceſſe ſibi fuerit:nec minus & oportuno tempore reuo/
catum. Et ſi multis inter quos mihi miſero diu anteq̃ uellemus:aut ſuſpicaremur: abſceſſe/
rit:Piget opinari in te: ne dicam cõſolari: illos molliſſimos plæbeiarũ gentium affectus: Vt
quid tam longe poſitum mors abſtulit:quare patrio caruit ſepulchro :cur uidere nõ cõtin/
git expirãtem:qualia apud poetam etiam ille uir fortis:ſed nimis ſemper pronus ad lachry
mas:uidetur lamẽtari: Te amice nequiui cõſpicere:& patria decedẽs ponere terra. Vulga/
ta non ingeram:nec quãta ſit terræ totius exiguitas: geometricis demonſtrationibus nitar
oſtẽdere:q̃ undecũq́ digreſſo:una eſt ad cœlum uia:q̃ nõ ſolum omẽ ſolũ forti patria eſt:
ſed omne homini natale ſolũ. Quis eñ iſta non nouit? Illud potius dicam:utrũq́ conſulto
diuinam ſtatuiſſe prouidentiã:primũ ſcilicet:ut duabus longe licet imparibus urbibus:ab
eo dum uixit ſingulariter exornatis:ambæ quidẽ defunctũ uiriliter partirent: & Roma ſui
L ciuis perpetuam & ĩmortalem famã:Lomberienſis eccleſia ueneranda põtificis oſſa ſerua/
ret. Nullum (niſi fallor augurio) celebriorem titulũ oĩbus ſæculis habitura:ſi tamẽ id illũ
propriũ ac perpetuũ permiſeris. Audio enim te de trãſferendis Romam reliquijs cogitare:
qd nec ſuadere nec diſſuadere ꝓpoſitũ eſt:Ne illũ aut urbi ĩ q̃ ciuis:aut ecclæ ĩ qua Cano/
nicus ſum inuidiſſe uidear. Scd'm ut uno ex nobis aſtante:qui abeuntis amplexus ſupre/
maq́ uerba perciperet:cæteroꝝ luminibus parceretur:quoniã ſicut experimento deprehẽ/
ſum eſt:mitiora ſunt auriũ q̃ oculoꝝ uulnera. Longior ſum in hoc ſermone q̃ oportet:teq́
contra oẽs inſultus armis longe ualidioribus inſtructũ:nihil in eo qd laudes præter fidem
repertuꝝ ſpero. Sit uero iam finis: Conquieſcãt gemitus:areſcant lachrymæ:ſileant lamẽ/
ta: Noli fratrem tuũ mortuũ extimare:uiuit eñ:at nos quotidie morimur nec ſentimus:&
uel mortem o cæcitas:ueræ uitæ principiũ formidamus. Vt uiuens itaq́ nõ luctibus:ſed co
gitationibus tuis & colloquijs interſit:prohibe in aula tua illud puſillanime ſilentiũ: quod
plæriq́ in luctuoſis domibus obſeruant defũctoꝝ nomen ceu triſte aliquid abhorrentes:
Immo uero nunc reſonet glorioſum illud nomen:& late ramos porrectuꝝ apud te radices
agat:præſertim quia inuidiæ nebulam:quæ excelſos uiros libẽter inſequitur:ſepulchra nõ
metuũt:& ſi multos quos domus ac forum odioſos & obſcuros fecerat claros & amabiles
M buſtum fecit. Quid de hoc ſperem:cuius & ſuauiſſima ſemper & præclariſſima fuit uita? Et
(ſi quid ſuperlatiuo altius)mors quoq́ præclarior. Ille etiam obſecro uulgariſ abuſus quẽ
in multis:ſed in Romanis meis præcipue notaui atq́ interdum caſtigaui:a limine tuo pro/
cul exulet. Solent eñ nullum defunctum nominare ſine præfatiõe miſeriæ. Ille infœlix: ille
male ominatus:Et ſubdunt tandem ipſum inexpletum nomen: uix primis ſyllabis intelle/
ctis. At uero germanus tuus fœliciter hic uixit:fœlicius hinc abijt:nunc alibi uiuit fœliciſſi/
me:& ideo pleno ore proferendus eſt. Apud Lucanũ moriẽtis Pompeij uerbum eſt: Nõ fit
morte miſer:eleganter: Alioquin omnes qui nati ſunt miſeri:quiq́ omnibus ſæculis naſcẽ/
tur. Poſtremo unũ hoc iterũ & iterũ admoneo:quoſdam uiros egregios quorum nomina
tibi inculcanda non credidi:nulla re amplius laudatos q̃ q̃ ſuoꝝ mortes forti aĩo tulerũt:
Qd tibi eo ſtudioſi⁹ aduertendũ eſt:quoniã ſi circumſpicis:uidebis actus tuos in exemplũ
trahi:te in eminenti ſpecula collocatum:atq́ in te omniũ oculos eſſe defixos:hoc tibi labo/
rioſum dec⁹ & ampliſſimi generis maieſtas & retroactæ uitæ moderatio pepere. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Lelium ſuum:apud eum de repentino Iacobi Colũ/
næ obitu conquerentis: Epl'a LXI.

A Iacobi Colũ/næ laudes.

nImis uiximus Leli chariſſime. Moriẽdũ fuerat anteq̃ præriperet nobis deus be/
nigniſſimum dñm & indulgẽtiſſimũ patrẽ noſtrꝝ :utilẽ mundo: nobis neceſſariũ:
patriæ glorioſum: longæui patris baculum: ſolamen ſoroꝝ: fratꝝ læticiam: ami/
coꝝ ſpem:hoſtiũq́ terrorẽ:moꝝ ſpecimen:uirtutũ templũ:honeſtatis imaginem: litterarũ

hoſpitem:ſtudiorum amatorem:ingeniorum præconē ac extimatorem rectiſſimū
rum:Nulli inuidum:inuidioſum claris uiris omnibus:pium:mitem:modeſtū:ſobriū:affa/ merito/
bilem:conſtantem:fortem:iuſtum:largum:munificum:magnanimū:circūſpectum.Hei mi
hi laudans deficio: nec inuenio quid tantis uirtutibus dignum loquar:aut amore decipior
aut ætate hac præradiantem & conſpicuam cleri lucem feſtinatæ nubes mortis obduxit:cu
ius nuncio accepto:quāta me miſeꝝ circumfuderit eclipſis:ſenſit cor meum:teſtes ſunt ocu/
li mei. Veꝝ poſt parētis & fratrum lachrymas:nullas uberiores arbitror eſſe ꝙ tuas : Hoc
mihi & animi tui māſuetudo ſuggerit & uetuſta deuotio:in qua hæreditario iure ſuccedēs:
& paternis finibus non contentus longe lateꝗ; proceſſeras.Heu quotiens:quantaꝗ; dulce/
dine cogitabam diem illum:quem proximū opinabar: quo ſcilicet mitiſſimus eius litteris
obſecutus:& ab Apœnino in Pyreneum tranſgreſſus exoptatiſſimo eius cōſpectui:impro/ B
uiſus aſſiſterem:eiꝗ; & Romanā lauream: quā uertici meo licet indignus imprimo:quæꝗ;
iam ante uel auditu ſolo:quantæ ſibi iucunditatis e longinquo materiam præmiſiſſet:ele/
gantiſſimū manus & ingenij ſui carmen indicat.Inſuper & noua Africæ meæ fundamenta:
duo parna quidem:ſed deuota munuſcula uenerabundus offerrem:præuertit omnipotenſ
deſiderium meum:nec dignus fui tam lætum & tam fœlicem diem cernere. Quid uero nūc
cōſilij capiam? quid de meipſo ſtatuam?quid agam?Sæpe mecum hæc cum lachrymis lo/
quor: Quo ire paras infœlix? Is quem petebas abijt:quem ſequeris? Aulam ne fratris fle/
bilem & tanto ſplendore uiduatam? An buſtum ubi ſepultæ ſunt ſpes tuæ? Vtrobiꝗ; mo/
leſtiæ:Parū ne tibi mœroris attulit caſus:niſi gemitibus tuis obuiam pergas? Et uel hinc te
mœrentum agmini mœſtus immiſceas:uel illinc ſuperbi pontificis barbaricas deoſculeris
manus? Sic ſū donec tu litteris & affectui meo uela feceris & cōſilij uagū firmaueris. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Senutū Florentinū:Illi ſuos familiares deſcribentis:
Eūꝗ; ſi fieri poteſt ut meliores adinueniat deprecantis: Epl'a LXII.

t Ria mihi ſeruorum paria:ſiue (ut modeſtius loquar) humilium amicoꝝ:ſiue (ut A
uerius:familiarium hoſtium domi ſunt:Primum quidem ſic affectum:ut alterius
nimia ſimplicitas:alterius ſit periculoſa calliditas. Secundum ſic:ut hūc pueritia:
hunc ſenectus reddat īutilem. Tertium uero ſic:ut huius furor:illius torpor odioſus ſit:Et
iuxta illud Socraticum a Cicerone relatum in epiſtolis: Alter frenis:alter calcaribus egeat:
Ego autem has inter contrarietates:caſtigator olim:nunc ſpectator ſedeo.Nec eorum pro/
poſitum mirari ſatis poſſum:qui ſeruorum turbas ceu glorioſum aliquid aſpiciunt & obſi/
deri ſemper ab his quos paſcunt:hoc eſt a domeſticis ſuffoſſoribus delectantur. Indigentiā B
tibi meam īnotuiſſe ſufficit:puto non expectas ut deprecer: ſicubi forſitan in humiliori for/
tuna ſe oſtenderent animus: ætas:mores: ab extremis æquo ſpacio diſtantes: ſcito homi/
nem:cui non dicam excellenter:ſed tolerabiliter iſta contigerint:non mihi ſeruum eſſe poſſe
ſed ſocium:ſed amicum:ſed dominū: Vereor tamē ne phœnicis inquiſitionem tibi cōmiſiſ/
ſe uidear:quā nō niſi quingenteſimo anno renaſci ſolitam ac toto orbe unicā ferunt:& no/
bis in occidente poſitis incognitam. Vale.

Phœnix quin
gēteſimo āno
renaſcit

Franciſci Petrarchæ ad T.M.Illum & ꝙ de antiquis ſcriptoribus non recte
ſentiat:& ꝙ nimis inutiliter ſibi gloriā quærat reprehēdentis: Epl'a LXIII.

d Ictu difficile eſt quātum aures meas uulgari feſſas ſtrepitu:epiſtola tua bis terꝗ; re/ A
lecta permulſerit:quæ quāꝗ; tibi uerboſa uideretur (ut ex fine cognoui) Ego tamen
in ea nil præter breuiloquium accuſaui.Itaꝗ; cōminationem illam ultimam ꝙ de/
inceps compendioſior ſis futurus:inuitus aſpexi: mallem prolixior eſſes:ut libet tamen:tu
pater:non te mihi:ſed me tibi morem gerere dignum eſt. Sed ita ne totum in tua manu po/
ſitum erit:An ignoras:ꝙ ſæpe conſilio diſſimilis eſt euentus? Audies forte quod uel ſilentij
auidum loqui cogat. Vis quod minitari uideor:iam nūc rebus impleam? Teſtor imprimis
eandē me de te opinionem gerere quā de Ariſtotele Macrobius:ſeu illam amor ſeu ueritas
genuerit:uix te aliquid ignorare poſſe arbitror. Si quid autem uero aduerſum tibi excidit:
aut minus præuidiſſe:aut (quod de eodem ait idem) luſiſſe te ſuſpicor. Nempe quod de Hi/
eronymo ſcribis:te illum ſacroꝝ doctoꝝ ex numero prætuliſſe:haud nouū eſt mihi. Vetus
eſt iam & late cognitum hoc iudicium tuum.Equidem fruſtra de comparatiuis litiges:ubi
ad ſuperlatiua peruētum eſt:falli non potes: Optimum ac maximum erit:quicquid elege/
ris:licet de hac re inter amicū tuū claræ memoriæ Lomberienſem epiſcopum Iacobum &

me crebro diſceptatũ eſſe meminerim. Illo per ueſtigia tua ſemper uno ore Hieronymum:
me uero Auguſtinũ inter ſcriptores catholicos præferẽte. Et ſane ſi neq; ueritatẽ neq; te ue-
B rear offendere: dicam pater q̃d ſentio: Cum multa: uaria & luminoſa ſint ſydera: ut ſit hic
Iuppiter: hic Arctur⁹: hic Lucifer: Sol eccleſiæ Auguſtin⁹ eſt. Sed hæc (ut dixi) haud magni
momenti fecerim: q̃m & electio tuta eſt: & libera debent eſſe iudicia. At quod ſequit̃: te in-
ter morales Valerium præferre quis non ſtupeat: ſi tamen ſerio perſeueranterq; dictum eſt
& non iocandi temptandiq; aio? Si ẽm Valerius primus eſt: quotus quæſo Plato eſt: quo-
tus Ariſtoteles: quotus Cicero: quotus Anneus Seneca: quem in hac re magni quidem ex-
timatores omnibus prætulerũt? Niſi illud forte Platonem ac Tulliũ excludit: q̃d in epiſto
læ tuæ parte perlectum noui mihi ſtuporis cauſa fuit: Vbi neſcio quid cogitãs illos poetas
eſſe: & poetarũ choris annumerari oportere dixiſti. Q̃d ſi loquẽdo cõſequi potes: plus ege-
ris fortaſſe q̃ putas. Secundo Apolline & plaudentibus muſis magnos duos incolas um-
broſis Parnaſi collibus addideris. At quid oro te mouit: ut id opinareris aut diceres: cum
Tullius in prioribus libris ſumm⁹ orator: in ultimis philoſophus illuſtris appareat? Sicut
autem ubiq; Virgilius poeta: ſic Tullius nuſq;: quoniã ut in declamationibus legim⁹ Vir-
gilium illa fœlicitas ingenij oratione ſoluta reliquit: Ciceronem eloquentia ſua in carmini-
bus deſtituit. De Platone quid dicam: qui maximorũ hoĩm conſenſu: philoſophiæ meruit
C principatum? Cum Cicero & Auguſtinus & alij q̃plures in omni ſermone: ubi Ariſtotelẽ
Iudiciũ de Platone cæteris philoſophis præferunt: Platonem ſemper excipiant. Non intelligo quid Platonem
faciat poetam: niſi unum forte Panætij uerbũ a Tullio relatum: qui Homerũ philoſophorũ
illum uocat: quod nihil eſt aliud q̃ philoſophorũ principem: ac talem inter eos qualis inter
poetas eſt Homerus. Alioquin quid ipſi Tullio dicemus? qui in epiſtolis ad Atticum quo-
dam loco Platonem ſuum deum uocat: omnibus quidem modis id agunt: ut Platoni diui-
nitatem ingenij attribuant: hinc & Homeri: & quod eſt expræſſius dei nomẽ. Proinde ſum-
pta hinc occaſione: mira dulcedine loquendi de rebus incognitis in tractatum poetarum to
tus ĩmergeris: quis: qua ætate ſit genitus: quem quiſq; ſtili modum: quod poetãdi genus:
quem famæ gradum teneat: lõgum eſt ſingula perſequi: tam multa nunq̃ alijs audita: nos
omnes diſcendi auidos: facũdis tuis litteris docuiſti: Quod ſi interfari aliquid nõ mihi ſed
profeſſioni meæ p̃mittitur: miror quid ita tibi Neuij Plautiq; nomẽ ignotum eſt: ut quaſi
barbaricum neſcio quid locutũ putes: q eos litteris ad te meis inſerui: & auſum (ut ait Flac
cus) perſonam formare nouam: tacita licet admiratione caſtiges. Adeo ſcrupuloſe enim in
D hac inquiſitione uerſaris ut nihil reſtet: niſi temeritatem meam condemnare: in ſcænam no-
ua & peregrina nomina producentem. Frenaſti tamen impetum: & tandem ignorantiã tuã
culpare maluiſti. Vrbane quidem ac modeſte. Cæterum aliud uerba ſonant: aliud clamat
(niſi fallor) intentio: prorſus mirabile: cum tam familiarem habere Terentium uidearis: Il-
le enim iam ſtatim a principio in ipſius Andriæ procemio: & Neuij & Plauti: una cum En-
nio: eodem meminit uerſiculo. In Eunucho & Neuij itidem & Plauti. In Adelphis: Plauti
ſolius mentionem fecit. Eorundem quoq; ſimul meminit Cicero in ſenectute: & Aulus Gel
lius in noctibus Atticis: ubi amborũ epigrãmata deſcribit ſermone uetuſtiſſimo. Sed quid
ago? Quis ẽm quæſo unq̃ poetriæ nomen abſq; illorum nominibus audiuit? Itaq; ſtupo-
rem tuum ſtupeo: & cum bona uenia pater obſecro: ne in manus alienas iſta perueniãt: quo
enim clarior fama eſt tua: eo ſibi ſtudioſius conſulendum eſt. Mecum quidem non aliter q̃
tecum omnia loqui potes: & (quod ſecum docti faciunt) mutare ac retractare quæ dixeris.
At poſtq̃ in uulgus dicta p̃uenerint: ea demum facultas eripitur & multorum iudicia ſub-
eunda ſunt. Ego epiſtolã tuã ad te ſub fida cuſtodia remitto: & hanc illi alligatam mitto:
cuius exemplum apud me manebit: non ob aliam cauſam: niſi ut ſi quid ad huc reſpondẽ-
dum duxeris: dum uerba uerbis confero: memoriam nõ fatigem. Vnũ præterea noui & ex-
E otici dogmatis inducis: utar ẽm plena libertate: quãdo ſemel non cœpiſſe nõ poſſum. Aſſe-
Quo tpe Ennius & Stati⁹ floruerint ris Ennium & Statiũ Papinium coætaneos fuiſſe. Quis te oro pater in hãc chronographi-
am ĩpulit? quis a te nũc iſta poſcebat? Atqui exactius hoc inquirere: Inuenies Ennium ſub
Africano maiore: Statium aliquot ſæculis interiectis: ſub Domiciano principe floruiſſe.
Habes quibus (niſi fallor) & reſpondere uelis & tam breuiter ut putabas nõ poſſis: Vnum
adderem: ſi bona fide ueniam dares: quod olim dum in Vaſconiæ partibus adoleſcẽs age-
rem uerecunde quidem: ut illam ætatem decuit: tibi ſcripſiſſe recolo: cũ uulgaribus ſcriptis
tuis offenderer: quæ ad eum cuius ſupra memini Iacobũ de Columna interdũ ea tẽpeſtate

mittebas: cuius me amor sicut in eas terras traxerat: sic in Aethiopiã traxisset. Sed tũc pe/
ne pueriliter: ut qui uix dum ferulæ manũ subduxeram: temp⁹ est ut iam uirilis oratio mea
sit: Ita tamẽ ut dixi: si tu ueniam dederis. Quid ais? Rides puto: bene habet: ueniã tribuisti.
Audi ergo pater & uide & inclina aurem tuam: ne qua externa auris ĩteruenìat: Tibi enim
loquor & te rerꝝ tuarꝝ iudicem statuo: quæ accusare uideor aliis accusantibus defensurus:
Nec tamen ignarus: nimis acrimoniosam & insolentem filij ad patrem epistolam reprehen
soriam uideri: sed amor audaciam excuset. Ita enim mihi clarꝝ nomen: non popularis aure
suffragio: sed uirtute contingat: ut ab ineunte ætate singularis quædam mihi tui nõis cura
fuit: Hæc me loqui cogit: ne si ego tacuerim: idem ab aliis audias: uel (quod metuẽdũ ma/
gis est) tacito iudicio lacereris: & quidam iniqui rerꝝ arbitri amplissimũ ingeniũ tuũ: ex his
quibus ludens te includis: peregrinæ facultatis angustiis metiant̃. Animaduerti enim te in F
scriptis tuis: omni studio ut appareas niti: Hinc ille discursus per ignota uolumina: ut ex sin
gulis aliquid decerpens: rebus tuis interseras: Plaudunt tibi discipuli: & omniscium uocant
innumerabiliũ auctorꝝ nõibus attoniti: quasi omniũ quorꝝ titulos tenes: & noticiã sis ade/
ptus. Docti autẽ facile discernunt: quid cuiusqꝫ propriũ: quid alienũ sit: & rursus quid mu/
tuum: quid precariũ: quid furtiuũ: quid e medio haustum: quid a prætereunte delibatum.
Memoriam ostentare puerilis est gloria uiro: ut ait Seneca: captare flosculos turpe est: quip
pe quem fructu deceat gaudere: non floribus: Tu uero in hac ætatis parte uenerabilis: & in
tua professione clarissimus: imo (ut non semp pungã: sed interdum ungam) solus sine exẽ/
plo nostri temporis: earꝝ quibus es deditus litterarꝝ princeps: nescio quo iuuenili animo:
dimissis finibus tuis ĩ alienis pratis ociosus & uagus inclinata iam die: interlegendis floscu
lis tempus teris. Placet ignota temptare: ubi sæpe uiam non inueniens: aut uageris aut cor/
ruas: placet illorꝝ sequi uestigia: qui scientiam quasi mercimoniũ aliquod ante fores expli/
cant: cum interim uacua domus sit. Certe tutum est: ad id potius niti: ut sis aliquid plusqꝫ G
uidearis: operosa semper & periculosa iactantia est. Adde ꝙ cũ magnus uideri uoles: innu/ Oposa & periculosa semper iactantia est
merabilia incident: quæ te non modo ueram ad mẽsuram redigent: sed infra etiam contra/
hent. Vni ingenio satis est: uni⁹ studij gloriã mereri. Qui multarꝝ titulis artium superbiũt:
aut diuini homines sunt aut impudentes aut insani. Quis uspiam aut græcorꝝ aut nostrorꝝ
id præsumpsisse memoratur? Nouus mos: noua temeritas: gloriosas inscriptiões præ se fe/
runt: propter quas: ut ait Plinius: uadimoniũ deseri possit. At cum intraueris: dij deæqꝫ ꝙ
nihil in medio inuenies. Tu igitur (ut iam tandem sileam) si quid mihi credis: esto tuis fini/
bus contentus. Noli illos imitari: qui omnia pollicent̃: nihil præstãt: faciuntqꝫ ut omnia cõ/
trectando: atqꝫ (ut ait Comicus) intelligendo nihil intelligãt. Græcũ uetus & salutare pro/
uerbium est: Quam quisqꝫ nouit artem in hac se exerceat. Vale.

Francisci Petrarchæ ad eundẽ T.M. cõcertationẽ in superiori epl'a cũ eodẽ habitam latius extendentis: Epl'a LXIIII.

Ic est ut putabam: Libertas iram peperit: ueritas odiũ: admonitio fastidium. Sed A
quid agam? Verba non redeunt: Blandior fuissem si te blanditiis delectari crede/
rem: Immo uero sæuerior: & hunc ipsum affectum in uiro forti fœmineum: libe/
rius arguissem: Nunc quoniã (ut uideo) amicitiæ inimica libertas est: forte consultius agerẽ
si tacerẽ: sed id quoqꝫ permetuo. Est ubi silentiũ bilem mouet: loquar ergo ne rursus offen/
dam: sed tam breuiter ut coactum noueris. Primum ego te iudicem feci omnium quæ dixi
aut dicam: tu sententiam breuem fers: errasse me in quibusdã: in multis: in oĩbus. Gaudeo
equidem me potius errasse ꝙ te: eo ꝙ apparentior est oĩs in luce deformitas: & error in sene
desperatior: Sed tamẽ est aliqd: qđ amplius requiram. Ades ergo: ad tribunal tuũ prouo/
co. Nullis assessoribus opus est: sol⁹ sede tu. Hieronymũ præfers Augustino? Hoc sciebam:
sed eam quã affers iudicij rationẽ: profiteor me non intelligere. Quid enim quæso sibi uult
qđ ais: nõ te illum propterea prætulisse: quia sit maior: sed quia fructuosior ecclesiæ: quod
in quodam opere tuo probasse te dicis: disputatione longissima: quã uellẽ litteris inseruis/
ses: sed profecto uel nuncio pepercisti uel epistolæ. Quod tamen ad huiusce rei probationẽ Iudicium de
præcipuum erat addidisti: hoc scilicet Augustini ipsi⁹ anctoritate cõcludi: Sed an ignoras hieronymo &
ꝙ in generali sermone: persona loquentis excipitur? Quid uero inquis si Augustini aperta Augustino
confessio est sibi Hieronymum præferentis? Quis non uidet quid ad hæc dici debeat? Hoc B
inquã unum est in quo illius sacratissimæ animæ testimonio non starem: cui insitum scio: ut
de aliis gloriose: de se autem humiliter & loquatur & sentiat. Ego quidem fructuosi laboris

palmam in ecclesia Augustino dabam: haud pertinaciter tamen: uelut is qui nec opinioni
nec sectæ: nec homini usq; adeo sum addictus: ut abire non possim ueritate comperta. Hoc
apud Marcum Tullium: hoc apud ipsum patrem Augustinum didici: quod ipse apud eun/
dem Tullium se didicisse non negat. Nam apud Horatium Flaccum: nullius iurare in uer/
ba magistri puer ualde didiceram. Quanti autem ista sint: ipse nō dissimulas: qui hac de/
fensionis parte deserta: mox ad aliam euadis: dicens omībus excussis omnino nihil esse qđ
te in hanc opinionem traxerit: nisi indignum quandam & singularem erga Hieronymū in/
C gratitudinem Italorum: hoc est illud unicum patrocinium causæ tuæ? Hoc est inquā illud
mihi nulla ex parte intellectum intelligibile argumētum. Quænam enim hæc ingratitudo
est? Sumus fateor non erga sanctos tantum: sed erga sanctorum dominū ingrati. Quænā
Hieronymo singularior: q̄ cæteris querimoniæ causa est? Aut quænam poti⁹ Italorū cul/
pa q̄ hominum: cum nec ipse Italus origine: & sæpius in oriente uersatus sit. Versa te pater
hac illac: ratio (ut arbitror) non erit sufficiens probare quod intendis: nisi forte qui ratiōis
uice fungitur: instinctus animi tacit⁹ & pia magis q̄ ex amussim trutinata deuotio. Verum
ista præteruehor: Tam sacra enim nomina disputatiunculis peccatoris obsolefieri: ac quo/
dammodo prophanari: sacrilegio simillimū reor: Itaq; tacere iam de his consultius fuerit:
Nam preciosarum rerum confricatio atq; collisio periculosa est. Ad Platonem ac Ciceronē
D transeo: quos tu ob duas fabulas morum doctrina: & (ut de altera Macrobius testatur) tri/
pertitæ philosophiæ integritate perfectas: ac procul ab omni metrorū lege in mediis politi/
cæ: ac rerum publicarum libris insertas: poetas facere niteris. Frustra Macrobius idem am/
bos excusat aduersus insultantes: non debere fabulam a philosopho confingi. Ego quidem
gratulor: & hos & Aristotelem & Senecam & Varronem (si fieri possit) in agmine poetarū
cernere: quod forte non ineptius de horum quolibet: q̄ de Platone & Tullio dici posset: Nā
& Aristoteles poetriam de poetis: & Varro Satyrarum libros ædidit: Seneca autem Tragœ/
dias: quæ apud poetas profecto: uel primum uel primo proximū locū tenent. Sed cur quæ/
so non & histriones fecisti: quoniam aliquid forsan in uita ludicrum dixerunt aut fecerūt?
Præsertim Tullius cuius tam multa quæ risum moueāt: scripta sunt in Saturnalibus: cum
& Tyton libertus eius de patroni iocis librum scripserit. Cur non piscatores aut remiges:
aut tale aliquid? Quia forsan aut hami iactu: aut remi tractu ī solitudine positi: animū re/
laxarunt? Vis ne tu mihi Castrensem morem scholis inferre: ut sicut unum duellum torqua
tos atq; coruinos fecit: sic una oratio poetam faciat: Perseuerantia requiritur. Vnus actus
E habitum non inducit. Hæc hactenus. Nam de Ennio ac Statio in ultima epistola nulla mē/
tio erat: Credo annorum numerum in digitos reduxisti. Postremo ad illum longum atq; conti/
nuum orationis tuæ textum ubi omnibus modis efficere studes: ut iniuste monuisse uide/
ar: ꝙ ingenio tuo nihil imperuium sit: Nihil aliud dixerim: nisi ꝙ bene tibi est: si hanc de re/
bus tuis opinionē habes: O te tuo qualicunq; iudicio fœlicem: O utinam hanc me artem
& docere possis & doceas: qua talia ipse mihi de me nouerim conflare iudicia. Nescio ēm an
melius sit interdum de errore gaudere q̄ semper de ueritate dolere. Ad id uero ꝙ me uelut
iuratæ militiæ desertorem arguis: quoniam cum maxime florere inciperē: studiū iuris Bo/
noniamq; dimiserim: expedita responsio est: quis tibi & ciuitatem illam & studium singu/
lariter illustranti: mīme ut arbitror placitura. Quoniam itaq; satis exagitaui: id totum sile/
bo: quo factum meum tueri soleo: Fuit enim hæc mihi quæstio sæpe cū multis: præcipue cū
Oldrato Laudēsi iurisconsulto: nostra ætate clarissimo: Hoc unū est: quod salua cōcordia
dici potest: Nihil enim contra naturam bene fit: Solitudinis amatorem illa me genuit non
fori. Deniq; sic habeto: me aut nihil unq̄ ꝓinde fecisse: quod magis puto: aut si quicq̄ hoc
imprimis non audeo dicere sapienter: sed fœliciter factum est: & ꝙ Bononiam uidi & ꝙ nō
inhæsi. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. sumptus ꝓ facultatibus tēperandos: potiusq; animi fruga/
litatem q̄ corpis gloriā appetendā esse contendentis: Epl'a LXV.

Electari te lautiis non miror: paucorum hæc domorum pestis olim hospita: nūc om/
A d nium iugis incola est: nisi quarum paupertas limen obstruit. Qua in re non natura
paucis longe iucundius uictura q̄ nimiis: sed consuetudo multum: multoq; ma/
gis peccat imitatio. Quis enim tam frenatæ modestiæ est: cuius non interdum oculos auer/
tat uicini sumptus nitor ac gloria? Sed utile consiliū est Plautini senis in Aulularia: Pro re
nitorem & gloriam pro copia. Cuius si meminissent homīes: & profusis sumptibus: & ini/

quis lucris clauderetur uia: & multo tranquillius uiueretur: Nunc cæcitatem cupiditas inuexit: & frenum rationis fregit impetus uoluntatis. Tu autem oro quãtum potes enitere ut rationis propriæ sectator: potius q̃ alienæ libidinis æmulator appareas. Fuge exempla pestifera: nimis malorum dociles animos habemus. Magister unus uoluptatis magno in populo satis est: Cito luxuriæ dat terga frugalitas: nisi cogitationũ nostrarum aciem ratio inuicta firmauerit: docens sequi uera bona: fucata cõtemnere. Quid nunc uicini tui purpureũ latus atq; intermicantes crebra Iaspide digitulos miraris? Phalerata fœlicitas est: exue hominem: infœlicissimũ non negabis. Latet sub auro calamitas: & (quod extremum mali genus arbitror) inuidiosus simul & miser est. Concludam aliter q̃ conclusit Plautus Epidicũ suum. Hic inquit is est homo qui libertatẽ malicia inuenit sua: imo uero hic: malicia opes: potentiam & regum amicitias inuenit: se suamq; libertatem perdidit: Habeat sibi sine inuidia multa illa & uulgi iudicio permagna: tu tuis bonis eoq; præcipue quod ille pdidit: fœlix ac contentus uiuito. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. Illum q; obscœno muliercu æ amore teneatur iocose comiterq; reprehendentis: Epistola LXVI.

tIbi quidem amicus: non moribus tuis sum. Quid autẽ de te mihi deq; tota tua re familiari uideatur: quoniam rogas: uerissime atq; breuissime pro me Plautus absoluet: non nisi singulis uerbis ad singula. Primum nõ mihi placet amor tuus: animæ pondus infaustum: obscœno igne perureris. Quæro autem ex te (ut Plautinus seruus in Asinaria) Num sum⁹ est hæc mulier quã amplexaris? Si cur quæsierim interroges: quia oculi tui semp lachrymantes sunt: hæc tibi. Mulierculis tuis hoc unũ quod in ea Comœdia cui Curgulio nomen est legisse potes. Mulieres duas peiores esse q̃ unam. Seruo autem illud eiusdem poetæ in Epidico: Nimis doct⁹ ille ad malefaciendum: Hoc ex me addito: Nimis tu facilis ad credendum: nimis pronus ad obsequendum. Hæc amice si falsa sunt: dictũ meum argue: sin uera: mores tuos corrige. Vale.

Francisci Petrarchæ ad T. M. uerecundam confessionem erroris pprij: emẽdatioris uitæ optimam spem habere affirmantis: Epla LXVII.

qVod obiectum ab amico crimen non negas: facis ingenue. Magnam emendatioris uitæ spem præfert erroris proprij uerecunda confessio. Quod autem de seruo tuo taces: caute quidem: quippe quem accusare non potes. At q; mulierculas tuas excusas: urbanitatis ineptæ uel cæci iudicij dixerim: tu uideris quid de illis sentiẽdum putes: quarum alteram optimam: alteram tolerabilem dicis. Ego illud Plauti ĩ Aulularia uero propinquius reor: Optimam fœminã nullã esse: alia licet alia peior sit. Vale.

Eiusdẽ Francisci Petrarchæ de Reb⁹ familiarib⁹: Liber Quintus incipit.

Francisci Petrarchæ ad Barbatum Sulmonensem: obitum Roberti regis Siculi uæhementer se dolere insinuantis: Epistola LXVIII.

qVod uerebar accidit: quod timebam patior: in dolorem metus: uota in gemitum abiere. Non multo anteqũ præsagirem: deseruit nos inclytus ille rex noster: Cui⁹ & si matura ætas esset: tamẽ peracerba mors est. Et heu me miserũ Barbate optime: q̃ uereor: ne illa quoq; præsagia cõfirmet euentus: quæ mihi suggerit anxius & malorum suorum semp nimis certus uates anim⁹ meus. Ita me reginæ iunioris nouiq; regis adolescentia: Ita me reginæ alterius ætas ac propositum: Ita me tandem territant aulicorum ingenia & mores. Mendax hic utinam sim propheta. Sed agnos duos multorum custodiæ luporum creditos uideo: regnumq; sine rege. Nam quid ego eum qui ab alio regitur regem dicam: multorũq; sæuitiæ expositũ? Itaq; si quo die Plato rebus humanis excessit: sol cœlo cecidisse uisus est: Quid illo moriente uideatur: qui & Plato alter ingenio fuit: & regum nulli aut sapientia secundus: aut gloria: cuius præterea mors tam multis hinc inde periculis uiam fecit? Secundet hæc omnipotens deus & sollicitudinem meam: piam magis q̃ necessariam: rebus probet. At ut alijs cuncta supra spem eueniant: & metus iste superuacuus fuerit: Mihi tamẽ amice quis consulet: aut qs medebitur dolori meo? Cui de cætero uigilabo: cui quantulumcunq; hoc ingenium aut studium cõsecrabo? Quis spes collapsas eriget? Quis torpẽtem animum excitabit? Duos ingenij duces habui: utrunq; mihi annus hic abstulit: & de altero quidem nuper dum adhuc esset in Italia: utrobiq; consortẽ fletus idoneum quærẽs: nostro cũ Lelio quæstus sum:

De hoc hodie tecum queror: querarq; dum uixero: & qui solari alios interdum soleo: nunc qua me ipsum ratione uel oratione consoler non inuenio. Hinc ergo consolandi desperatio: hinc flendi pudor: hinc ad utrumlibet stili diffidentia: Sed super omnia ilico te uidendi spes: silentium iubet: parebo tecum propediem fleturus ex cõmodo: Hæc interea tibi flens ad fontem Sorgiæ dictabam: notum procellarum animi mei portum: quo heri ad uesperã solus fugi: cum mane Rhodani ad ripã: rumor mœstissimus inuenisset. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannẽ Colũnæ: Illi pro multis in se collatis beneficijs gratias reddẽtis: nõnullaq; pariter ab eo sibi exhibita cõmemorãtis: Epla. LXIX

A Gratias ago: cum pro alijs multis: tum pro eo q quotiẽs Romã peto: totiẽs uberrimo tuarum litterarum fauore præuenior. Agnosco insidias amoris tui: neq; enim ut homo: sed ut angelus excipior. Nihil impigrius est amãte. Nunq; tam iugi aquilone sum uectus: ut imparatum aliquid offenderim. Mirarer magis: nisi tuis de me iudicijs assueuissem. Consuetudo enim longior & rerum miracula extenuat & dolores lenit & minuit uoluptates. Quis autem enumerare sufficiat: quibus tu me per omnem uitam honorificentissimis decretis honestaueris? Quænam illa ex æquo prope: cum sis dominus: conuersationis comitas? Quænam libertas hominis sub maioris arbitrio degẽtis? Quænam secretorum participatio? Quænã prærogatiua? quis honor? quãta dignatio? Recordari dulce est: renarrare longissimum. Vnum ex mille referam: quod immo radicatũ pectori & medullis inhæsisse miraberis: Meministi dum graui olim: inter quosdam tuorum exorto odio: ad arma peruentum esset: & tu iusta indignatione flãmatus: ut pro tribunali sedens: familiam cõuocasses ac dicendæ ueritatis iusiurandum oibus detulisses. Iurassetq; etiam Agapitus Lunensis

B episcopus germanus tuus: atq; ego iam dextram porrigerem: tu in medio iræ impetu: codicem euangelicnm retraxisti: teq; cunctis audientibus simplici uerbo meo contentum esse dixisti: cuius ne aut pœnituisse te: aut impræmeditata facti benignitas uideretur: cũ sæpe similes casus acciderint iurantibus cunctis nunq; me iurare es passus. Quid hoc iudicio tanti patris illustrius? Quãti uolunt aurum & gẽmas extiment auari: hoc extimare non poterũt. Renouasti in me pater omnium optime Xenocratis philosophi antiquũ decus: cuius in epistolis ad Atticum mentionem facit Cicero: Qui cum testimoniũ dicturus iurare scdm leges teneret: ea sibi ab Atheniensibus spectatæ fidei credentibus remissa necessitas fuit. Hoc inquã in me renouasti: nisi q illi maturo æui: id adolescẽti mihi: quodq; illi semel accidit: tu mihi perpetuum fecisti: Et putas me posse talium obliuisci? Ingens erit historia: si similia cõplecti uelim: nec tempus patitur nec locus. Magnanimi patris tui uocem audio: extra muros urbis: me licet inuitum prosecuturus aduenit. Hodierno die apud Præneste suũ hospitabor: ibi me clarissimus ex filio suus: ex fratre tuus nepos expectat. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannẽ Columnæ: Illi de sua Romam Neapolimq; uersus prouectione narrantis: quidq; sibi in uia contigerit exponentis: Robertum etiã quendam ualde detestantis: Epla LXX.

A Vt fidem frangerem: & tibi utile: & mihi prope necessarium fuit. Pollicitus me maritimo itinere profecturum: nõ aliam ob causam nisi quia uulgo iam persuasum est: expeditius ac citius iri pelago q terris: nauim conscenderã apud Niceam uari: quæ prima Italicarum urbium ab occasu est: & ad Meneci portum cœlo iam stellãte perueneram. Irasci tacitus illic die postero inuiti mansimus: sæpe nequicq; retentato abitu. Postridie anticipiti tempestate funem soluimus: & die toto iactati fluctibus: ad Mauriti portũ uix intempesta nocte peruenimus. Itaq; castrũ ingredi non fuit: littoreũ hospitium: nauticum cubile sortitus: cœnam ut fames cõdiret: somnum ut lassitudini deberem ibi indignari altius & ludos maris agnoscere. Quid multa? Varijs per noctem cõsilijs agitatis: ad auroram statui præferre terrestrem duriciem æquoreæ seruituti. Itaq; familia & impedimentis omnibus in nauim reimpositis: ipse uno solo comitatus in littore substiti: & fauit fortuna cõsilio. Inter ligusticos scopulos: casu nescio quo Theutoni equi uenales aderãt impigri atq; prævalidi: qbus ego raptim cõparatis, ꝓpositũ iter egi. Neq; tũ ꝓrsus nauigatiõis fastidio imunis. Est inter Pisanos ad præsens & Mediolani dñm bellũ ingẽs magis (ut uides) de aiorum fascibus q de terrarum finibus se præbẽte materia. Late enim cõfinia discreuerat Apœninus ut cõtemnat antiquus Padi limes. Sed supbia frenũ nescit & nullis terminis est cõtenta cupiditas: Dũ recto

B tramite ꝓficisci uelle: haud ꝓcul Lauẽtia: exercitus ambo cõstiterãt: Tyrãno grauiter urgẽte:

cōtra Pisanis Mutronem suū summa ui tuentibus: Coactus sum apud Hericem mari iterum me credere: & coruū scopulum ingentem a colore nominatū ac rupem cādidam & macre ostia ac lunam olim famosam potentemq: nunc nudum & inane nomen præteruectus: nocte cōcubui apud ipsum Mutronem: in Pisanorum castris expositus per terram absq insigni impedimēto reliquū uiæ feci. Nō prosequor ubi cœnauerim atq cubuerim: quid quamlibet in parte uiderim audierim ue: ad extrema festino: Per Pisas relicta ad læuam Florētia Senas: atq inde Perusium ueni: Inde Tudertum ubi a Clarauallensibus tuis magno cum gaudio exceptus per Narniam ipsis ducibus: Romam ingredior quarto nonas Octobris: & iam bona pars noctis erat. Ita me hoc tempore nocturnum uiatorem festinatio præceps fecit: Visum est tamē magnanimū patrem tuū prius q me quieti traderem: inuisere: Deus bone: que maiestas hominis: quæ uox: quæ frons: quæ facies: quis habitus: quæ in illa ætate uis animi: quod corporis robur: Iuliū Cæsarē aut Africanum spectare mihi uisus sum: nisi quia utroq multum iste longæuior: & tamen idem prorsus aspectu qui ante septenniū erat: dum eum Romæ iterum dimisi: uel qui ante annos. xij. dum eum apud Auinionem Rhodani primū uidi: mirū & pene incredibile: uir unus Roma senescente non senescit. Pauca ibi (Nam seminudum & iam in cubiculum euntem illum repereram) de te tuisq rebus affectu patrio percontatus est. Cætera in diem posterum reiecimus: Illum diem a mane ad uesperam secum egi: cuius ne una quidem hora in silentio acta est. Sed de reliquis coram: Mirumimmodū exhilaratus est aduentu meo: sperans (ut aiebat) amicos uestros per industriam meam finē carceris ac miseriæ reperturos: quā senis spem: falsam esse doleo. Ne enim te longius traham: Roma digressus: Neapolim ueni: Reginas adij & Reginarum cōsilio interfui: Propudor quale monstrum: Auferat ab Italico cœlo deus genus hoc pestis: Putabam Christum apud Memphim & Babylonem Mœchamq contemni: Cōpatior tibi mea nobilis Parthenope: Vere tu harum quælibet facta es. Nulla pietas: nulla ueritas: nulla fides: horrendum tripes animal: nudis pedibus: aperto capite: paupertate superbum: marcidum delitijs uidi: Homunculū uulsum ac rubicundum: obesis clunibus inopi uix pallio cōtectum & bonam corporis partem de industria retegentem: atq in hoc habitu non solū tuos sed Romani quoq pontificis affatus: uelut ex alta sanctitatis suæ specula insolentissime contemnentem: nec miratus sum: radicatam in auro superbiam secum fert. Multum enim (ut omnium fama est) arca seius & toga dissentiunt: Ac ne sacrum nomen ignores: Robertus dicitur: In illius Roberti serenissimi nuper regis locum: quod unum decus ætatis nostræ fuerat: æternum dedecus Robertus iste surrexit. Iam minus incredibile putabo e sepulti hominis medulla nasci posse serpentem: quoniam a sepulchro regio: aspis hæc surda prosiluit: O superū pudor: quis nam solium tuum inuasit regum optime: Sed hæc fortunæ fides est: res humanas uertit pariter & euertit. Non fuit satis mūdo solem abstulisse: nisi atras insuper tenebras attulisset: & erepto rege unico: nō alter qualibet uirtute inferior succederet: sed hæc atrox & immitis bælua. Siccine nos aspicis astrorum rector: Hic tanto regi successor idoneus: Hic post Dionysios Agathoclemq & Phalaridem cunctis obscœnior & clam licet immanior fato debitus: restabat aulæ Siculæ (ut Macrobij uerbo utar) inclæmētissimus incubator: qui miro genere tyrannidis: non diadema: non purpuram: non arma: sed squalidum palliastrū induit: eoq non totus ut dixi: sed dimidius obuolutus: nec tam senio curuus q hypocrisi: nec tam eloquio fretus q silentio & graui supercilio per reginarum aulas discurrit: & bacillo innixus humiliores proterit: iusticiam calcat: quicquid diuini aut humani iuris est: polluit: q quasi nouus Tiphys: alterq Palinurus: fluitātis cymbæ clauū regit. Cito (si quid mihi credis) ingenti naufragio perituræ. Multi enim sunt tales & fere oēs præter unū Cauallicensis ecclesiæ præsulem Philippum: qui solus pro deserta iusticia partes facit. Sed qd faciat agnus unicus in tāto luporum agmine: qd faciat nisi q primū fugiat si possit & ouile suū repetat: qd ipsum meditari arbitror: sed miseratiōe regni labentis & ultimæ obsecrationis regiæ memoria: ceu geminis cōpedibus detinet. Interim qtū ī malesuada aulicorū acie: sana uox unius audiri potest dei & hoim īplorās fidē: obstrepit iniquissimis consilijs: & auctoritate sua retūdit multorum īpudentiā eludēs sapiētia: fortunā & humeros ꝓprios submittēs publicæ ruinæ: quā differre poterit: mutare nō poterit. Atq utinā nō & eū pariter inuoluat. Adeo eī inclinata res est: ut iā de humanis auxilijs nihil sperē: præsertim Roberto superstite: qui tum pfidiæ principatu: tum nouitate habitus primū inter monstra curiæ promeruit & nomē & locū. Tu uero reprehēsione nō carebis: nisi de singulis quæ alijs secretioribus ad te lris latius scripsi: Romanū pōtificē certiorē feceris. Vnū illi meis ṽbis ī fine dicito:

C

Fortuna hūanas res uertit pariter & euertit

D

E Siquidem reuerētius ut opinor accepiſſet exhortationes Apoſtolicæ ſedis ſarrhacena Suſis
aut Damaſcus ꝙ chriſtiana Neapolis: quod niſi ſanctitatis ueneratio ꝓhiberet: adderem
Ciceronianũ illud: Iure quidem plectimur: Niſi enim multoꝝ impunita ſcelera tuliſſemꝰ:
nunꝙ ad unũ tanta licentia perueniſſet. Veꝝ ego dũ uerboꝝ ſpumis indignantem ſtoma/
chum releuare ſtudeo: uereor ne tibi q̊ȝ bilem mouerim: quæ ſi nulli rei ꝓfutura eſt & præ/
ter indignari nil reliquũ nobis: hinc illoꝝ temeritas: hinc patientia ueſtra fecit. Quid iuuat
indignitatem rerum æquare uelle ſermonibus: quod nec Cicero ipſe poſſit nec Demoſthe/
nes: & ſi forte ſucceſſerit auctori ſuo tantũ damnoſum ſic ingenium quo ſcribēti potiuſ ani/
mi trãquillitas ꝙ ſcelerum impunitas ſontibus auferatur. Itaꝙ finem uerbis imponere cõ/
ſilium eſt: Ter niſi fallor aut quater ipſum carceris limen ingreſſuſ: Capuane caſtrum dicit:
Amicos tuos uidi: nil niſi de te ſperantes: quoniã iuſticiam ſibi ſuam in qua ſummũ præſi/
dium eſſe debuerat: damnoſam hactenus experti ſunt: & profecto periculoſiſſimum eſt ſub
iniuſto iudice iuſtam cauſam fouere. Accedit quod nullꝰ miſero capitalior hoſtis eſt ꝙ qui
fortunæ ſuæ ſpolijs ſuperbus incedit: Siquidem de medio tolli cupit: cui quandoꝙ repeten
dæ rationis eſſe poſſit occaſio. Ita ſemper auariciæ uicina crudelitas: obſeruatumꝙ eſt un/
F de inſignis patrimonij iactura prouenerit: inde quoꝙ uitæ periculum ꝓuenire. Dura ſors
hominis: cui nec tuto pauperem eſſe: nec diuitem denuo fieri licet. Id ſi ulli unꝙ: amicis mo
do tuis accidit (de captiuoꝝ enim præda nemo non partem rapuit) quando autē alienæ li/
bertati aut ſaluti fauebunt: rapaciſſimi prædones: quæ cum propria paupertate coniuncta
eſſe uideatur. Itaꝙ nihil habuiſſe ſecurius. Sed ita ſe res habet: damnis grauibus acres ini/
micitias quæſiere. Vidi eos in compedibuſ: O rem indignam: o inſtabilem ac præcipitē for
tunæ rotam. Cæteꝝ ut nihil illa captiuitate deformius: ſic captiuoꝝ animis nihil excelſius.
Saluo te ſpem optimam reꝝ ſuaꝝ habēt: ego quod ſperem nihil habeo: niſi aliqua uis ma/
ior interuenerit. Si enim conſilij clæmentiam expectant: actum eſt: ſqualore carceris conſu/
mentur. Regina ſenior coniunx olim regis nunc miſerrima uiduaꝝ: miſeretur ut dicit: nihil
amplius ſe poſſe confirmans. Cleopatra cum Ptolemæo ſuo miſereri poſſent: ſi Photinus
Achilleſꝙ permitterent. Ego hæc uideo: quo aio: ne dici quidē opus eſt. Sed quid agã pa/
tiendum eſt: & ꝙuis reſpõſi certus: reſpõſum tamē etiã nũc iuſſus expecto. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannem Columnæ: Illi quæ admiratione digna Baijs & Puteo/
lis uiderit ſignificantis: Epiſtola LXXI.

Os mihi tuus olim notus: nil ignorare potes æquo animo. Ita generoſum ſpiritũ
A
m inexplebilis noſcendi cupiditas exagitat. Geſſi uoluntati tuæ morem: quotiēs Ar/
ctõn: aut occaſum circumire fortuna me uoluit mea. Nũc mihi diuerſum iter per/
agenti mens eadem eſt: Idem parendi propoſitũ: Atꝙ aduentus quidē mei ſummã uiarũꝙ
caſus: & quæ deinceps in captiuoꝝ tuoꝝ negocijs apud Neapolim geſta ſunt: quæ ue in re/
liquum ſpes ſuperſit audiſti: Audi nunc reliqua: quibus ut iraꝝ nihil: ſic delectationis pluſ/
culum inerit. Siquidem expectatiõis inutilis ac diuturnæ tædio affectus: Garganũ montē
Garganꝰ mõs Brunduſijꝙ portũ: atꝙ illum oēm ſuperi maris tractum luſtrare decreueram: non magis il
la uidendi ꝙ iſta linquendi deſiderio: qđ tamen regina ſeniore diſſuadente cõpeſcui: & lon/
gioris peregrinationis impetum: ad proximiora certe & mirabiliora conuerti. Qui ſi forte
hinc digreſſo & illa inuiſere: anni tempus nõ negauerit: laborem ipſe meũ ſolabor: ꝙ ꝙuis
eoꝝ pro quibus ueneram nihil fecerim: multa tamen quæ non putabam uiderim: ſed de il/
lius ingenti fere totius Italiæ ambitu ad te rediens uita non deſerente corã loquar. Viſa ha/
ctenus: quoniam hac citius uia in noticiam tuam uentura ſunt ſcriptis præferenda commi/
ſi. Baias ego clariſſimis uiris Ioanne Barrhili: & Barbato meo comitãtibus uidi: Nulla mi/
hi lætior dies & amicorum comitatu & uarietate rerum illuſtrium: & uicinia multorum tri
ſtium dierum: uidimus illum hybernis mēſibus peramœnum ſinum: quem ſol æſtiuus (ni/
ſi fallor) infeſtat. Nihil enim præter opinionem habeo. Nunꝙ me hic æſtas reperit: tertius
annus eſt ex quo huc primũ ſæuiente aquilone: hyeme media delatus ſum: quo præſertim
tempore: iter æquoreum ſeruitus magna eſt: Itaꝙ de multis quæ optabam nihil cominus
B ſpectare licuit. Cæterum breuiſſimo rerum guſtu tunc incenſum animum: & iam antea ab
adoleſcentia calentem hodie demũ uoti compotem feci. Vidi loca a Virgilio: & (quod ma/
xime mireris) ab Homero multum ante deſcripta. Vir Graius antiquiſſimus atꝙ doctiſſi/
mus: & nulli ſecũdus ingenio inſignem: & qualem res exigebat: locum nuſꝙ inueniens: ab

Italia mutuat⁹ est. Vidi Auerni & Lucrini lacus: Acherontis quoq; stagnantes aquas: pis/
cinā infœlicis nati sæuitia Auguste: Caij Caligulæ superbum olim: nunc obrutum undis
iter: & Iulij Cæsaris iniectum pelago frenum. Vidi Sibyllæ patriam ac domum: & horrifi/
cum illud specus: stultis irremeabile doctioribus inaccessum. Vidi Phalernū mōtem famo/
so palmite conspicuum: & hic aridam tellurem morbis salutare fumum perpetuo exhalan/
tem: illic cinerum globos & feruentes scatebras ahenei instar undantis: confuso murmure
eructantem. Vidi rupes undiq; liquorem saluberrimū stillantes: & cūctis olim morborum
generibus: omniparentis naturæ munera adhibita: post medicoꝝ inuidia (ut memorant)
confusa balnea: Ad quæ tamen nunc etiam e finitimis urbibus ingēs omnis sexus ætatisq;
cōcursus est. Vidi nō cryptam modo quæ Neapolitana dicitur: cuius ad Lucilium scribēs
meminit Anneus Seneca: sed passim perforatos montes atq; suspensos testudinibus mar/ C
moreis eximio candore fulgentib⁹: & insculptas imagines: quis latex: cui corporis parti fa
ueat manu apposita designantes. In stuporem me non magis facies locorum ꝙ labor arti/
ficum coegit. Iam minus miror Romana mœnia: Romanas arces: Romana palatia: quādo
tam procul a patria (ꝙuis excellentibus uiris ubiq; sit patria) Romanorum ducum similis
cura protenditur: quibus ultra centesimum lapidem esse: quasi suburbanæ fuerāt hybernæ
delitiæ. Aestiuas enī Tybur præstabat: & fucinus & frōdētes Apœnini ualles & Cymini cū
monte lac⁹ (ut ait Maro) & aprici Vmbriæ recessus: & umbrosi colles Tusculi: & ex re dictū
algidū: & uiui fontes & lucida flumina: hybernas Anthiū: Anxur: Phormiæ: Caieta: Nea/
polis: Nulla tamen amœnior: nulla frequentior ꝙ Baiarum statio: quod & scriptorum il/
lius æui fides: & ingentes murorum reliquiæ testantur. Et si non sim nescius: fuisse magis
hoc humanæ uoluptati ꝙ Romanæ sæueritati dignum domicilium. Ideoq; & Marius na/
tura uir asperior: & Pompei⁹: & Cæsar humanis moribus altiores: in montibus ædificasse D
laudantur. Vnde quod decuit: non immersi sed subducti effœminantibus animos mūditijs
nauticum strepitum: & Baianas ex alto despicerēt uoluptates. Scipio autem African⁹: uir
incomparabilis: & cui in uirtute omīa: nullum cum uoluptate cōmertium: consilio reliquæ
uitæ simillimo: non tam ex alto despicere ꝙ prorsus non aspicere decreuit hunc locum suis
artibus aduersū. Extra prospectū igiť secessit & Literni ꝙ Baijs habitare maluit: quā uil/
lulam hinc non abesse scio: nilq; auidius spectassem: si quo duce in loca tāto habitatore no/
bilia penetrare posuissem. Cum multa sane mirabilia deus ille fecerit: qui facit mirabilia
magna solus: nihil tamen homine mirabilius in terris fecit. Super omnia ergo quæ uel iste
dies mihi ostendit: uel tibi hæc ostendet epistola: Puteolanæ mulieris animi ac corporis in/
signe robur fuerit: Mariam uocāt. Singulare illi seruatæ uirginitatis decus: Iugis inter ui/ Vires Mariæ
ros eosq; sæpius armatos conuersatio: Nulli unꝙ tamen (ut constantissima omnium opi/ puteolanæ re
nio est) uel ioco uel serio rigidæ mulieris attentata uirginitas: metu magis (ut memorant) censentur
ꝙ reuerentia prohibente. Corpus illi militare magis ꝙ uirgineum: uires corporeæ probatis
militibus optandæ: rara & insueta dexteritas: Virens ætas: habitus ac studiū uiri fortis: nō E
telas illa: sed tela: nō acus & specula: sed arcus & spicula meditatur. Nō illā oscula & proter
ui dētis lasciua uestigia: sed uulnera cicatricesq; nobilitāt: præcipua armoꝝ cura est: anim⁹
ferri mortisq; cōtēptor: Bellū cū finitimis hæreditariū gerit: ꝗ multi iā ultro citroq; periere.
Interdū sola: sæpe pauc comitata manū cū hoste cōseruit: ubiq; ad hūc diē: uictis præceps
ī præliū ruere: lēta discedere: aīose hostē aggredi: caute īsidias texere: famē: sitim: frig⁹: æstū:
somnū: lassitudinē: incredibili patiētia pferre: sub diuo pnox & sub armis agere: Humi req/
escere: herbosum cespitem uel substratum clypeū in delitijs habere. Inter tam continuos la/
bores multum breui tempore mutata est. Quantulum est enim quod me Romā ac Neapo/
lim ad regem Siculum iuuenilis studium gloriæ attraxit: profecto quā tunc inermem uide/
ram: hodie armata: & armatis septa cum ad me salutandum accessisset miratus sum: & ue/
lut ignoto uiro salutem reddidi: donec risu eius & comitum monitu præsius intuitus: uix
tandem sub casside toruā & incultam uirginem recognoui. Multa de illa fabulis similia nar
ranť: Ego qđ uidi referā. Cōuenerant e diuersis mūdi ptibus uiri fortes & armoꝝ exercitio
durati: quos alio tendētes: illic fortuna deposuerat: auditaq; mulieris fama experiendi uires F
cupiditas incesserat. Itaq; magno cōsensu oīm in arcē puteolanā ascēdim⁹: sola erat & ante
tēpli fores nescio qđ cogitās obābulabat aduētu nr̄o nihil mota ē. Instam⁹ orare ut uiriū su
aꝝ aliqđ nobis expimentū præbeat. Illa diu excusata: brachij ualitudīe tandē graue saxū:
ac ferreā trabē iussit afferri: quā cū in mediū ꝓiecisset: ut tollerent atq; expirent hortata est.

Quid multa? Lōga ibi (ut inter pares contentio) & magno res acta certamine spectatrice
quidem illa & singulorum uires in silentio extimante. Postremo facili iactu adeo se superi/
orem approbauit: ut reliquos stupor ingens: me etiam pudor inuaderet. Deniq; ita in/
de discessum est: ut uix oculis fidem dantes subesse aliquid præstygij putaremus. Fama est
G Robertum summum illum & uirum & regem his quondam littoribus magna classe præ/
nauigantem: permotum talis fœminæ miraculo uidēdi gratia substitisse Puteolis: qđ ideo
apud me ueri faciem nō habet: quia in tanta uicinitate terrarum euocaturus illam fuisse ui/
deatur. Sed fortassis aliam ob causam cum illuc applicuisset rem nouam spectare uoluit ar
dens & noscēdi cupidum illud ingenium. Verum huiusce rei fides: ut cæterarum quas au/
ditui credimus: penes narratores maneat: mihi quidem fœminæ huius aspectus credibilo/
ra efficit: quæcunq; non modo de amaçonibus & famoso illo quondam regno fœmineo:
sed etiam quæ de bellatricibus Italis uirginibus traduntur duce Camllia: cuius inter cūctas
celebre nomen est. Quid enim in multis opinari prohibet quod in una? nisi uidissem essem
forsan ad credendum segnior. Et illa quidem uetus non procul hinc priuerni: scilicet tempo
re Iliacæ ruinæ: hæc recētior Camilla Puteolis nostris temporibus orta est: quā tibi iterim
litterulis meis testatam esse uolui. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Columnæ: tempestatem quā apud Neapo/ lim omnium ingentissimam uiderat: exponentis: Ep[istol]a LXXII.

A Nsignem tempestatem describens Satyric⁹: ut multa paucis clauderet: poeticam
i tempestatem surrexisse ait. Quid enim breuius? Quid expræssius? Nihil iratū cœ/
lum aut pelagus potest quod nō æquet uerbis ac superet poetaꝝ stilus: Et (ne ma/
nifesta in re superuacuis utar) Homericam tempestatem nosti & allisum scopulo ducē: atq;
omnem Capharei montis insultum: quem imitati nostri poetæ: aquarum montes ad syde/
ra sustulerunt. Nihil sane uel pingi eloquio: uel animo fingi potest: quod non externa dies
impleuerit: immo procul excesserit: singulare quoddam: & omnibus sæculis inauditū ma/
lum. Itaq; Homerus Graiam: Aeoliam Maro: Lucanus Epirensem: Alij alias tempestates
canant: Mihi si unq̄ uacuum tempus erit: Neapolitana tempestas carminis materiam abū/
de tribuet: quanq̄ non Neapolitana tantum: sed totius superi atq; inferi maris: & uniuer/
salis quodāmodo tempestas (ut opinantur) fuerit: mihi Neapolitana est: quia me Neapoli
B graues moras agentem repperit. Sane quātum inter præsentis temporis angustias & festi/
nationem nunc̄ loqui datum: hoc tibi persuade nihil unq̄ horribilius: nihil cōcitatius ui/
sum esse: Præuenerat quidem mirum dictu instātis mali fama: religioso quodam Episcopo
astrorumq; curioso: e uicina quadam insula aliquod ante diebus periculum nunciante: sed
ut fere nunq̄ coniecturis ad uerum penetrant: non maritimum sed terrestrem motum præ/
dixerat: ruituramq; Neapolim ad septimum Kalendas decembris: Millesimo trecentesimo
quadragesimotertio: & usq; adeo miris cuncta terroribus impleuerat: ut magna pars popu
li peccatorum pœnitentiæ: & sub mortem mutando uitæ statui intenta: omne aliud negocij
gen⁹ abijceret. Multis cōtra uanos metus irridentibus: eoq; magis qđ per eos dies: nō par/
uis quibusdam tempestatibus in die erratum: & tota uaticinij fides absumpta uidebatur.
Ego nec spei plenus nec timoris: ut ad neutrum prolapsus: sic ad utrumlibet pronus eram:
Segni⁹ sperata q̄ formidata ꝑueniunt. sed pronior ad timorem. Nam & fere hoc in rebus est: ut segnius sperata q̄ formidata ꝑue/
niant: & multas eo tempore cœli minas audieram ac uideram: quæ gelidis in regionibus
habitare solito monstri instar hyemali frigore in metum ac pene in religionē uerterā. Quid
plura? Nox aderat: quā lux suspecta sequebat̃: trepidula fœminaꝝ turba periculi potius q̄
pudoris memor: per uicos platæasq; discurrere: atq; ad ubera præssis infantib⁹ supplex &
lachrymosa temploꝝ liminibus obuersari. Trepidatione igitur publica permotus: prima
C uespera domū redij: Solito quidē tranqllius cœlum erat: qua fiducia qui mecū sunt ma/
turius in cubiculū concesserant: mihi expectare uisum est: contemplaturo qua luna fronte
occumberet: Erat autem (nisi fallor) septima. Institi igitur ad occasum spectantibus fene/
stris: donec eam obuolutam nymbis & mœsta facie: ante medium noctis: proximus mons
abscōdit. Tum demū: & ego lectulum meum: dilatum soporem excepturus ingredior: Vix
dum totus obdormieram: cū repente horribili fragore: nō tantū fenestræ: sed murus ipse: sa
xea testudine solidus ab imis fundamentis impulsus tremit: & nocturnū lumē: sopito mi/
hi uigilare solitum extinguit̃: excutimur stratis: & in locū somni uicinæ motus mortis igre/
ditur. Ecce aūt dum inter tenebras: alter alteꝝ quærit: & beneficio diræ lucis ostēsos trepi/

dis inuicem nos uocibus cohortamur: Religiosi uiri quoꝝ in ædibus habitam⁹: & sanctis/
simus eoꝝ prior quem honoris causa nomino: Dauid: qui ex more ad nocturnas Christi
laudes surgebant: repentino malo territi: crucibusq; ac sanctoꝝ reliquijs armati: & alta uo/
ce dei misericordiam implorantes: thalamum ubi ego eram: prælatis facibus irrūpunt. Re/
uixi tantisper: omnes inde ad ecclesiam pergimus: ibiq; effusi multis cum gemitibus perno
ctamus: cum iam iam affuturꝫ finem & ruitura circum omnia crederemus. Longius eam si
omnem illius infernæ noctis horrorem uerbis amplecti uelim: Et q̄uis longe cætera uerum
sistat: ueri tamen fidem transcendet oratio: quis imber: qui uenti: quæ fulmina: quis cœli
fragor: quis terraꝝ tremor: quis mugitus pelagi: quis hominū ululatus: Cum in hoc statu D
quasi magicis cantaminibus geminato noctis spacio: ad auroram uix tandem uenissemus
& diei uicinitas magis coniectura animi q̄ lucis indicio appareret: amicti sacerdotes sacra
altaribus instaurant: & nos cœlum nōdum intueri ausi: in uda & nuda circum tellure pro/
sternimur. Cæteꝝ cum haud iam dubia licet nocti simillima dies esset: & omnis repente cla
mor hominū superiore urbis parte siluisset: sed de littorea regione magis magisq; crebresce/
ret: neq; percontando quid rei esset appareret: desperatione (ut fit) in audaciam uersa: eq̊s
ascendimus & ad portum uisuri: morituriq; descendimus. Dij boni quando unq̄ tale ali/
quid auditū est? Decrepiti nautæ rem sine exemplo asserunt: In ipso portus medio fœdū
ac triste naufragium: sparsos æquore miseros: & uicinam terram manibus prendere moli/
entes: unda saxis impegerat: & ceu totidem tenera oua disiecerat: totum elisis & adhuc pal/
pitantibus refertum cadaueribus littus erat. Huic cerebꝝ: illi præcordia fluebant. Hæc in/
ter tantus uiroꝝ strepitus, tantaq; mulieꝝ eiulatio: ut maris cœliq; fragorem uincerēt. Acce E
debat ædium ruina: quaꝝ multas funditus uiolentior fluctus euertit: cui nullus die illo li/
mes: nulla uel humanæ manus reuerētia: uel naturæ statutos fines & littora consueta trās/
cenderat: & tam moles illa ingens studio hominū aggesta quæ obiectu lateꝝ (ut ait Maro)
portum efficit q̄ omnis uicina mari regio undis obruta: & ubi planum siccis pedibus iter
fuerat: periculosa nauigatio facta erat. Mille illic uel eo amplius Neapolitani equites uelut
ad exequias patriæ conuenerant. Et ego turbæ immixtus iam parcius timere cœperā tanta
cum acie periturus: dum nouus repente clamor tollitur: locus ipse in quo stabamus: fluctu
subter penetrante domitus ruebat: eripuimus nos in æditiorem locum. Non erat oculos in
altum mittere. Iratam Iouis ac Meptuni faciem mortalis acies nō ferebat. Mille inter Ca/
preas atq; Neapolim fluitabant undaꝝ montes. Nō ceruleum: aut (quod in magnis tem/
pestatib⁹ solet) nigꝝ: sed canum horrifico spumaꝝ candore fretum cernebat̄. Regina inte/
rim iunior: nuda pedes & inculta comas & cum ea fœmineū ingens agmen expugnata peri/
culis uerecundia regia egrediuntur: & ad Reginæ uirginis templa festinant: orātes ueniam
rebus extremis. Sed iam tanti pauoris exitum pauide: nisi fallor: expectas. Egre nos in ter/
ris euasimus: in alto nauis nulla par fluctibus inuenta: ne in portu quidem tres Massilien/
sium longas naues (quas galeas uocant) quæ Cypro reduces: & tot maria emensæ mane
nauigaturæ in ancoris stabant: illachrymantibus uniuersis nemine autem ferre auxilium F
ualente fluctibus mergi: nautarum atq; uectorum ne uno quidem saluo uidimus. Aliæ q̊q;
maiores & omnis generis naues quæ in portum uelut in arcem tutissimam confugerant pa/
ri fine consumptæ sunt. Vna de tam multis sola superfuit onerata latronibus: quibus iustū
supplicium remissum erat: ut in expeditionem Siculam mitterētur: & huic gladio erepti: in
illos inciderent. Horum ingens quædam & fortissima & taurinis corijs armata nauis cum
usq; sub occasum solis uim pelagi pertulisset: tandem & ipsa uinci cœperat. Illi uero undiq;
fatiscenti carinæ supremis urgentibus periculis occurrunt. Erant enim (ut aiunt) quadrin/
genti numero: turba classi: nedū nauigio sufficiens: & erant uiribus pollentes & qui a mor/
te liberati nil iam grauius formidarent: eoq; pertinacius atq; animosius obsisterent. Itaq;
dum differunt sensimq; merguntur: usq; ad proximæ noctis partem naufragium traxere:
tum uicti desertis armis in superiora nauis eruperant: dum ecce præter spem & cœli uultus
serenari: & fessi maris ira lentescere cœpit. Ita cūctis pereūtibus pessimi omniū euasere: siue
quia seruat multos fortuna nocētes (ut Lucanus) siue quia dijs aliter uisum est (ut Virgili⁹
ait) siue ut intelligi det̄ illos inter mortis p̄icula tutiores: quibus uilior uita est. Hæc hester/ G
næ historiæ sūma est: quæ ne frustra digitos meos auresq; tuas detinuerit: q̄uis humanoꝝ
discriminū amplā præferat materiā: de q̄bus multa quidē sæpe: sed pro rei qualitate pauca
semꝑ a sapientibus dici solēt. Hoc unū mihi certe præstiterit: ut te obsecrem ne me unq̄ am/

plius uitam uẽtis ac fluctibus credere iubeas: Hoc enim eſt in quo neqꝫ tibi neqꝫ Romano
pontifici: neqꝫ patri meo ſi ad lucem redeat parere uelim. Aerem uolucribus: mare piſcibus
relinquo: terrenũ animal terreſtre iter agam dum pes meꝰ terrã calcet: nec pharetratũ Sar/
matam: nec ludentem in hoſpitibus Maurũ adire renuo: mitte me quo uis: ne Indos quidẽ
excipio: Alioquin parce confeſſo: non decembribus tantũ ſaturnalibus: ſed toto ãno liber/
H tate utar: Quid em̃ oro mihi ampliꝰ ſuadeas: aut quibꝰ unqꝫ me uerbis aggrediaris ut na/
uigem? Firmam puppim: doctos nautas elige: at his utrunqꝫ contigerat: cũ ſole portũ pete:
noctu ancoram demitte: hoſtis occurſum caue: lege littoris oram. At ij diurnis horis ĩ por/
tu: ancora arenis tenacibꝰ affixa: & pene littꝰ ipſũ remigio tangẽtes inter tot millia miſerã/
tium amicoꝝ periere. Hæc ego nõ legi: non audiui: ſed oculis meis uidi. Itaqꝫ deſine iã tan/
dem: & in hoc ſaltem pauori meo pudor tuus ignoſcat. Scio quid aduerſus hæc a doctiori/
bus diſputetẽ: Vbiqꝫ par periculũ & ſi in mariſ clariꝰ appareat: Sit ita: tu tamen ingenue fece
ris: ſi in terris ortum: in terris mori pmiſeris. Vix ullũ inter nos mare eſt: cuius nõ ſæpe nau/
fragus fuerim: cum tamen inter laudatas Publij ſententias illa ſit: Improbe Neptunum ac/
cuſat qui iteꝝ naufragium facit. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannẽ Colũnæ: gladiatorios ludos qui Neapoli exercebantur:
Neapolitanorumqꝫ mores deteſtantis: Epiſtola LXXIII.

Bſolui grauibus occupationũ laqueis ſperabã: & ſucceſſiſſet (ut arbitror) niſi con
A a ſtrictos pietate animos ſerpẽs ille tabificus reſoluiſſet. Nõ ore Pſyllus promptius
qꝫ ego auræ uirus cognoui. Inſtiti occurrere: ſed iam uereor ne lœtale malum ſit: re/
temptabo tamen donec ullæ ſpei reliquiæ ſupererunt. Et forſan heri ad ueſperã uel repulſæ
gratiã meruiſſem: niſi conſiliũ diremiſſet feſtinata nox: & domũ maturius coegiſſet: ĩmedi/
cabilis ægritudo huius urbis quæ multis in rebus præclariſſima: unũ hoc obſcuꝝ habet &
obſcœnũ & inueteratũ malum: Nocturnũ iter hic non ſecus atqꝫ inter denſiſſimas ſyluas
anceps ac periculis plenum eſt obſidentibus uias nobilibus adoleſcentulis armatis: quoꝝ
licentiam nulla unqꝫ uel patꝝ diſciplina: uel magiſtratuũ auctoritas: uel regum maieſtas:
B atqꝫ imperium frenare quiuit. Quid aũt miri eſt: ſi quid per umbrã noctis nullo teſte petu/
lantius audeãt: cum luce media inſpectantibus regibus ac populo: infamis ille gladiatori/
us ludus in urbe Itala celebretur pluſqꝫ barbarica feritate: Vbi more pecudum ſanguis hu/
manus funditur: & ſæpe plaudentibus inſanoꝝ cuneis: ſub oculis miſeroꝝ parẽtum infœ/
lices filij iugulantur: iuguloqꝫ gladium cunctantius excepiſſe infamia ſumma eſt: quaſi pro
re publica: aut pro æternæ uitæ premijs certetur? Illuc ego pridem ignarus omnium ductus
ſum ad locum urbi contiguũ: quem Carbonariam uocant: nõ indigno uocabulo: ubi ſcili/
cet ad mortis incudem cruentos fabros denigrat tantoꝝ ſceleꝝ officina. Aderat Regina &
Andreas Regulus puer alti animi ſi unqꝫ dilatum diadema ſuſceperit. Aderat omnis Nea/
politana militia: qua nulla comptior: nulla decentior: uulgus certatim om̃e cõfluxerat. Ego
itaqꝫ tanto concurſu tantaqꝫ claroꝝ hoĩm intentione ſuſpenſus: ut grande aliquid uiſurus
oculos intenderam: dum repente quaſi lætum quiddam accidiſſet plauſus inenarrabilis ad
C cœlum tollitur: Circumſpicio: & ecce formoſiſſimus adoleſcens rigido mucrone trãſfoſſus
ante pedes meos corruit: Obſtupui: & toto corpore cohorreſcens equo calcaribus adacto
tetrum atqꝫ tartareum ſpectaculum effugi: comitum fraudẽ: ſpectatoꝝ ſæuitiam & luſorũ
inſamiam idẽtidem accuſans. Hæc gemina peſtis pater optime quaſi p manus tradita a ma
ioribus ad poſteros ſemp creſcendo peruenit: eoqꝫ progreſſa eſt: ut iam dignitatis ac liber/
tatis nomen habeat licẽtia delinquẽdi. Sed de his hactenus: Nã & tragicũ opus eſt: & mul/
ta ſuper his inter obſtinatos ciues iam perdidi. Minime uero mirabere amicos tuos: tanto
auariciæ premio propoſito: in ea urbe uinctos eſſe in qua hominẽ innoxium occidere ludus
eſt: quã licet unã ex omnibus Virgilius dulcem uocat: nõ inique tamẽ: ut nunc eſt biſtonia
notaſſet infamia. Heu fuge crudeles terras: fuge littꝰ auaꝝ: ego qdẽ & de hac patria dictũ
illud accipiã: & niſi aliud audieris ante triduũ: uel infectis rebꝰ effugiſſe me credito in ciſal/
pinam primũ Galliam: Inde in tranſalpinam: & ad te qui omne tempus: omne mihi præter
æquoreum delectabile iter facis. Vale.

Frãciſci Petrarchæ ad Ioannem Andreæ Bononienſem: Illi quid ipſe de ſom/
nijs ſentiat: quãtaqꝫ ſomnijs adhibẽda ſit fides exponẽtis: Epl'a LXXIIII.

Octurno te ſomnio permotũ ſcribis: uſqꝫ adeo: ut niſi quia qđ ſomniaſti ex illorũ
A n genere eſt quæ amplius qꝫ ſemel fieri nequeunt: & uigilantem te uidiſſe crediturus

fueris quod dormiens uideras: & secundo cernere quod uigilans uidisti. Itaq̃ cõfestim subsequens euẽtus (ut memoras) minime iterabilis rei docuit somniũ fuisse quod prius uideras: & an aliquid mihi tale contigerit in uita: quid ue de tota hac re sentiam: quid docti homines censeant quæris. Magnus sermonũ campus: magna disputandi materia est: præsertim quia quæstio hæc non intra litteratos tantum (ut plæraq̃) sed in uulgus excutitur: & cuiq̃ per se grabatuli sui argumenta suppeditant: ut in tanto disceptantiũ strepitu uerũ inuenire difficile sit. Neq̃ eñ uulgus modo sed docti quoq̃ dissentiunt: quorũ omniũ sentẽtias nosti: nisi quia de industria me ad scribendum elicis. Habes Macrobij cõmentum in reipublicæ librũ sextum: ubi de somnijs clara & breui distinctione disseruit. Habes de his & horũ adiacentijs Aristotelicũ uolumen: Habes demũ Ciceronianæ diuinationis libros: ibi quid alijs quid sibi uideatur inuenies. Quid me iubes replicare notissima? Sane post ueterũ auctoritatem: opinionem meam audire uelle curiosum est: quippe curiosa est omnis amicitia. Si quid uero momenti repositum apud te in iudicio meo est: & quid mihi etiam placeat ad rem ptinere arbitraris: cũ in multis: tũ in hoc Ciceroni meo assentior: minime quidẽ pertinacirer: sed paratus cum eodem mutare sententiã: si quid certius affulserit affirmandi superbiam temeritatemq̃ declinans. Id ipse mihi de Academiæ suæ fontibus consilium præbet. Hæc sũma est: Si quid de hac re uerbosius agẽtem audire uolueris: est in manibus liber memorandarũ rerũ: qui si unq̃ in publicum exierit: prima operis pars: de his latiꝰ tecum aget. Alienis autẽ exẽplis quæ ibi multa collegi: duo hic mihi ipsi (quoniã id postulas) per quietem uisa subijciam: Alterũ læti: alterũ mœsti: sed utrunq̃ certissimi euentus. Vtriusq̃ testes uiuũt qui ex me hæc inter somnũ & somnij exitum audiere: sic enim & tibi satisfiet: & dulce mihi fiet amborũ recordari. Amicus mihi primus sub annis fuerat: quo nihil charius ætas illa uel a fortuna uel a natura datum habuit. Hic repente graui præssus ægritudine: nec medicis suæ: nec mihi meæ uitæ spem reliquerat: qđ unũ supererat genus solatij lugebã: & per diem ac noctem lugentes semp mihi supererant lachrymæ. Nocte quadam usq̃ sub auroram peruigil: somnũ tristem fatigatis tãdem oculis excepi. Imago mox illius affuit: cuiꝰ ad conspectum horrendos ædens gemitus socios exciui: qui (sicut post ex eis didici) ut dormientem me uiderunt: & si graui aliquo somnio implicitum cogitarent: lõgas tamen uigilias miserati: turbidam me q̃ nullam quietem suscipere maluerũt. Aeger aũt amicus ad me accedere lachrymasq̃ meas leuiter abstergere uidebatur: & orare ut dolori quẽ ex falsa causa suscepissem finem facerem. Cunq̃ ego dictum refellere & multa aduersus fortunã meã dicere pararem: interrũpentem querelas meas audire illum uidebar & dicentem: Tace quicqđ dicturus es scio. Sed en adest qui colloquiũ hoc nostrũ dirimat: Illi oro te salutis meæ spem restitue: & sic habeto me nequaq̃ ex hoc morbo peritũ esse nisi deseror: hæc inter ĩpulsum cubiculi ostium strepuit: quo sonitu & imago pariter & somnus euanuit. Respicio & iam albescente aurora: unus ex medicis amicior ambobus: qui de illo desperans oẽ studiũ ad me solandum sanadũq̃ cõuerterat: ante lectulũ meum stabat: Aggredior charissimũ & indulgentissimũ mihi uirum multis obsecrationibus: ut ad amicũ meũ pergeret: ne ue aliqđ desperaret in homine præsertim tam iuuene dum ullæ spiritus reliquiæ superessent. Ille autẽ subtristis inanem & importunam sollicitudinem admirari: curandi non suscitandi scientiã se professum dicere: hoc est medicum esse non deum. Ego cõtra nocturnis adhuc lachrymis madens: quid corpore sobrio: licet curis ebrius uidissem exposui: affusus opem rebus afflictis petij. Quid multa? Luctãtem impuli: iuit: & mox reuersus nescio quid spei melioris attulit. Inde certatim qui deseruerant omnes rediere: Sic amicus meus ex ipsa mihi morte restituitur. Et quanq̃ dulcedine captus in rebus proprijs sim longior: tamen quod sequit̃ nõ silebo. Iacobus de Columna hic Iunior: non nostra tantum ætate uir clarissimus: sed ĩgenio præditus fuit facile quibusuis sæculis in altum euasurus. Huic ego dum uixit satis familiariter charus fui. Verum hanc unam asperioris fortunæ leuitatem experior: perraro supremis me doloribus meis interesse sustinuit: de longinquo nocuit & uulnerasse aures cõtenta pepercit oculis. Multa de illo uiro dici possent: quæ prætereo: quoniam & a proposito lõge sunt: & de moribus quidem eius nil tu nouum audire potes: qui e cũctis episcopis hũc unũ tibi colendum uenerandumq̃ delegeras. Florenti ætate generosissimi adolescentis eximiam indolem ingeniorum sollertissimus agricola de flore fructum cogitans fouisti. Virtutẽ mox uirilis animi optime cognitam amasti: tandem debitos honores dignitati ac sacerdotio detulisti. Postremo de procursu tãtarum rerum & e medijs uitæ laboribus: q̃uis ad me

Quid de somnijs scripserit doctores

B

C

D

E liora translatum: tamen humanitatis affectu pijs lachrymis prosecutus es dignitate patrẽ: ætate filium: familiaritate germanum. Sed ad rem redeo: Perosus ille igitur uitæ mortalis strepitum: uerendum genitorem & fratres ac patriam fugerat: seq; præsul egregius sedem suam repetens in Vasconiæ recessibus abdiderat. Illic cum reliquas ubiq; magnifice: tum partem uitæ extremam uelut instantis præsagus termini prorsus episcopaliter ac deuotissime transegit. Ego autem non paruo terrarum spacio distractus: in cisalpina gallia & hoc ipso in hortulo: unde tibi hæc scribo dulci tũc ocio fruebar: pertulerat ad me fama quosdam ægritudinis suæ rumusculos: sed ita ut inter spem & metum fluctuans: certiores assidue nũcios expectarem. Horresco nunc etiam memorans: locus ipse sub oculis est enim ubi eũ nocte per quietem uidi. Incomitatus erat & hunc ipsum horti riuulum transibat. Obuiam ferebar ad mirãs & de multis interrogans: Vnde: quo pergeret: quid tam propere: quid tam solus incederet. Ille nihil ad reliqua: sed ut erat in sermone iucundissimus subridens: meministi aiebat olim dum trans Garumnam mecum degeres: ut moleste tibi pyreneæ tempestates erant? Illis ego nunc fatigatus: & irrediturus abiens Romam peto. Hæc dicens iam loci extremum festinabundus attigerat: contra ego ut ducerer instabam. Ille me semel & iterum manu opposita suauiter repulso: tãdem alio & oris habitu & uocis sono: desine ait: nolo te nunc comitem. Figo oculos atq; exangui pallore mortuum agnosco: & metu mœstitiaq;
F tactus exclamo: ita ut eoipso momento temporis experrectus: accentus ultimi mei clamoris audierim. Diẽ signo: rem omnẽ & præsentibus amicis narro: & absentibus scribo: post uicesimumquintum diem: nuncius ad me mortis allatus est: collatis temporibus: eoipso die quo uita decesserat: sic mihi illum apparuisse comperio. Reliquiæ eius (quod nec sciebam nec suspicabar quidem) Romam anno demum tertio reportatæ sunt. Spiritus enim ut spero & cupio cœlo redditus triumphat. Sed iam satis somniatũ est: Expergiscamur hoc addito: Neq; quia mihi anxio uel dominũ uel amicũ somnus obtulit: Neq; quia hic obijt: ille reuixit. Cæterum in utroq; uel quod optabam: uel quod horrebã cernere uisus sum: & cum uisis meis fortuna coincidit: iccirco somnijs fidẽ habeo: non magis q̃ Cicero ipse propter unius sui somnij fortuitam ueritatem: multorũ ambagibus implicatur. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannẽ Andreæ Bononieñ. Illum quid de adolescente amore noxio capto sentiat certificantis: Epla LXXV.

A De adolescente tuo: quid mihi uideatur & quid sperem? Amore noxio: & (quod peius est) turpi atq; omnino malis retibus captus est. Subirasci interdum potest: uno uero sæpe cogitur. Hæc natura amoris: hæc amantium uita est. Irascuntur & litigant: & frequens bellum crebra pace concludunt: & uix momento temporis unus propositi tenor manet. Nulla quidem ex omnibus uitæ difficultatibus inconstantia: & fluctuatione uæhementior est. Itaq; rarissime lætos: sæpe mœstos: semper uarios: uniformes nũq; uideas. Illum tu modo delitijs acriter infensum scribis: Credo quin aliter esse non posse certe scio. Quis enim tam obstinate miser est: ut non interdum oculos aperiat: miseriasq; suas dum uidet oderit? Sed tecum in eo quod sequitur non sentio. Tu enim spem optimam hinc elicis: posse eum a uinculis resilire: Ego ut est ætas hominis atq; animus: nisi præsentissimo dei auxilio intricatũ iri magis magisq; illum reor. Illaqueatæ uolucris mos est: ut exagitando sese artius implicet: Melius sperarem: si non odio amorem ac litigio: sed obliuione
B ac silentio finiret. Illud sane mentis: hoc læsi amoris indicium est. Timeo illud Terentij in Andria: Amantiũ iræ amoris integratio est. Timeo illud Senecæ ad Lucilium: Nihil facilius recrudescit q̃ amor. Timeo Virgilianum illud: Improbe amor: quid non mortalia pectora cogis? Timeo quicquid quarto die Cicero de hac re in Tusculano suo disputat. Ad postremum timeo cunctorum hac in parte concordium philosophorum poetarumq; sententias. Verum super omnia lenonum ac meretricum nefarias artes: & inenodabiles laqueos pauesco: horreo sirenum blanditias & uiscum tenacissimæ uoluntatis. Importuosam hanc ipsam horreo: quam is nũc nauigat charybdim: multorum naufragijs infamem. Deniq; nihil est quod rebus sic euntibus non timeã: Nam q; ille: nunc uel atrociter minatur uel iratus secũ cogitat: Ego ne illã: quæ illum: quæ me: quæ non: & quæ sequuntur in hanc sententiam similia: Hæc oĩa: una me Hercle falsa lachrymula (ut Terentius idem ait) quã oculos terẽdo misere uix ui expresserit: restinguet & se ultro accusabit & dabit ei ultro supplicium. Magno licet clamore desæuiat: seq; tumultuose in libertatem asserat: Ego si iudex
C

Amoris natura & amantiũ uita

Amantiũ iræ ex Terẽtij: Senecæ & Virgilij auctoritate

Irati amantis uerba: ex Eunucho Teren.

ſim:ſecundum murmur aniculæ in ſeruitutem aſſerentis:uindicias dabo. Cur quæſo?quia
noui ꝙ ſit illud murmur hoc clamore potentius:quātum ue artes artibus antecellāt. Nul/
la rerum paritas:nulla ꝓportio eſt. Inde ferrum:hinc lutum:Inde ignis:hinc ſtipula: Inde
fingendi celeritas:hinc facilitas credendi:Inde unci innumerabiles: hinc totidem anſæ ſunt.
Noſti omnia & quanꝗ ab his te curis ætas abſtraxerit:nil tibi tamen ignotum loquor: Pa
rum ne his fidere Plautina tibi uidetur anus in Aſinaria?quæ tumidum & minacem ado/ Verba Anus
leſcentem ſic alloquitur: Fixus eſt hic apud nos animus tuus clauo cupidinis: Remigio ue/ ex Plauto
loꝗ quātum poteris feſtina & fuge:ꝙ magis te in altum capeſſis: tum æſtus te in portum
referet. Secura erat ualde mulier uenefica: quæ talibus adoleſcentium ſucceſſibus plenam
uitam experiendo didicerat. Ad hæc ego tibi nunc nihil adiecerim:niſi hoc unum ut cogi/ D
tes:lapſu temporis ruere quidem urbes: regna transferri: uariari habitus: innouari leges:
quæ uero naturaliter ſunt: non mutari & animos hominum & animorum morbos prope
omnes eoſdem eſſe qui fuerint dum Plautus iſta fingebat. Quod ab hoc ſane crebro iactari
ſolitum ais:arſiſſe ſe quidem ſed amplius non ardere:ſi id paſſim prædicat: ſignum in hoc
morbo mortiferum eſt. Scitus eſt Naſonis uerſiculus: Qui nimium:multis non amo:dicit:
amar. Non uerbis ſed operibus:credo:hiſꝗ non ſtatim:ſed ſi pertinaciter inſtiterit contra/ Ouidius
ria uita:maculas uitæ ſuperioris eluere. Vetuſtam ægritudinem repens medicina nō adiu/
uat:quod lōgo uſu didicimus: longa deſuetudine dediſcendum eſt. Habes de adoleſcente
tuo præſagium meum:quod utinam falſum fuiſſe res doceat & certe potens eſt excelſi de/
xtra:mutatione illa dauitica:dicto citius ab uno miſeriarum fundo miſericorditer attolle/
re:ſed ad rariſſimum & pauciſſimorum hoīm ſcito eſſe. Vale.

Fran.Pet. ad Ioannem Andreæ Bononienſem:quid de libidinoſo ſene ſenti/
at explanantis: Epiſtola LXXVI.

Iſſimilem primæ ſed iuſtiorem Satyræ materiam affers: luxurioſum ac laſciuum
d ſenem (ut enim declamator ille ait) Adoleſcens luxurioſus peccat: ſenex luxurio/
ſus inſanit. Ac profecto ſic eſt (ut ait Plautus) delyramus interdum ſenes: Immo A
uero non interdum ſed ſæpiſſime:hoc illa iam tunc ætate cœptum erat:Nunc autem repta/
mus infantes:ludimus pueri: adoleſcentes inſanimus: cōflictamur uiri:delyramus ſenes.
Ita nullam uitæ partem perdimus:ſed omne æuum uarijs quidem errorum gradibus:īmo
ſtulticiæ tenore traducimus. Neſcio quid dicam:niſi tantis in tenebris: aliquid æthereæ lu/
cis affulſerit:parum abſum ab antiquorum ſententia:ut nō naſci optimū fuerit proximū ꝙ
primum mori: Omnium tamen huiuſcemodi ſenum excuſatio una eſt:Imbecillitas ætatis
ſolatio egentis:& iam uſu publico permiſſa licentia. Sic in Aſinaria petulantiſſimū ſenem
ſuum idem Plautus excuſat his uerbis: Hic ſenex:ſi quid clam uxore ſuo animo fecit uolu/ B
ptatis:neꝗ nouum neꝗ mirum fecit:nec ſecus ꝙ alij ſolent. Nec quiſꝙ eſt tam ingenio du/
ro:nec tam firmo pectore: quin ubi quicꝙ occaſionis ſit ſibi faciat bene. Hæc ille dixit:hæc
omnes dicimus: ſiue adoleſcentes quibus luxuriari gloria eſt: ſiue uiri quibus conſuetudo
eſt:ſiue ſenes quibus iam ueniale peccatum eſt. Quem tu inuenies ſenem:qui ſi qua facul/
tas affuerit:teſte ſubmoto:nō ſtatim oblitus uirium iuueniliter ruat in Venerem? Ipſe ſibi
blandiēs:quaſi quicquid delectat aut mulcet & proſit & deceat: & quaſi ſenectutis unicum
ſolamen ſit luxuria:quæ potius ſenectutis opprobrium ac ruina eſt. Tu uero ſenem noſtrū
ora ut inducat in animum attendere quid agat: quo proprogrediatur: ꝙꝗ aduerſo tem/
pore:ꝙ indecora:ꝙꝗ ambigua & intempeſtiua Venus ſua ſit:Pudor forſan ac metus effi/
cient:quod ratio iam pridem ac ſatietas debuiſſent. Sin pergit: unum hoc illi meis uerbis
dicito:breui uel inuitus deſinet: Siquidem iuuenilis luxuria ſenectuti proxima:ſenilis autē
ſepulchro contigua eſt. Vale.

Fran.Pet.ad Barbatū Sulmonen.ꝙ in hoſtiū inſidias apud Regiū Parmenſi/
um inimicā ciuitatem deuenerit illi his litteris ſignificātis: Epla LXXVII.

T more noſtro fortunas laboreſꝗ meos tecum partiar eſt animus. Ad Parmam
v bellum conſtitit ut noſti. Circumſiſtimur & magnis non Liguriæ tātum: ſed pro/ A
pe totius Italiæ motibus intra unius urbis ambitū coartamur: non quod animus
noſtris ad pugnam deſit (quod ſæpius animoſa eruptione teſtati ſunt) ſed ea hoſtis aſtutia
eſt:ut nec pacis nec prælij uiam pandat durando uincere & debilitare animos lente obſidi/
onis tædio confidit. Itaꝗ iam ſæpe uariante fortuna: idem ipſe qui obſidebat obſeſſus eſt:

nec dū certus eſt exitus. Cæterꝝ ſummis utrimq; uiribus res agitur: & (niſi fallor augurio)
ſummus fatorum dies accelerat: Nutat animus ac neutram ī partem totus inclinat: ex quo
declinare ſtudens & inanem ſpem & ſuperuacuum pauorem. In hoc ſtatu: non iam pauco-
rum nos dierum: ſed multorum menſium præmit obſidio inter calamitates bellicas haud
ultima. His ita ſe habentibus ſubijt nuper deſiderium libertatis: quā omnibꝰ uotis expoſ-
cere: omni ſtudio amplecti: poſtremum quā terra mariq; fugientem ſequi ſoleo: Subierat
iam ante cupiditas tranſalpini Heliconis: quoniam Italus Helicon bellis ardebat. Ita ergo
hinc odio: hinc deſiderio agebar: ſed quid agerē? quæ ea ducit ad occaſum uia prorſus in-
acceſſibilis facta erat. Vertor ad orientem: & ſi enim omnia hoſtium plena eſſent: tutior tū
B breuis trāſitus: q̃ ille ingens: per Hetruriā circūitus uiſus eſt. Quid multa? Inter hoſtiū ſta-
tiones: cum paucis egreſſus: ſeptimo Kalendas Martias abeunte ſole carpo iter. Cum pro-
pe Regiū inimicam urbem ſub nocte media perueniſſem: repente latronum manus ex inſi-
dijs erumpit magno mortem clamore denuncians. Non erat conſilij facultas: tempus: lo-
cus & circumfuſus hoſtis ſuſpectiſſima omnia faciebat: pauci inermes: improuidi quid ad-
uerſus plures armatos & ad ſcelus inſtructos facerēt? Vna in fuga atq; in tenebris ſpes erat.
Diffugiunt comites & nocte teguntur opaca: ego etiam fateor meipſum morti & circumſo-
nantibus telis eripui: dumq; iam omne diſcrimē euaſiſſe crederem: quid oro te: uſq̃ tutum
homini eſt? ſeu foſſæ ſeu trunci forte ſeu ſaxi obice: nihil enim prorſus cernere ſinebat: illius
nubiloſæ cæcæq; noctis obſcuritas. Equus ipſe fidiſſimus uector meus: cernuus ad terram
ruit: tanto impetu ut confractus ac pene exanimatus ſim: colligo tamē in extremis animū
& aſſurgo: quiq; multis iam diebus interiectis: ad os manum referre nōdum ualeo: tūc ſub-
C leuante metu in equum reſilui. E ſocijs pars domum redijt: pars uago errore circumacta
inceptum non deſeruit: duo uiarum duces cœli ac terrarum indicijs amiſſis feſſi ac trepidi
inter auia ſubſiſtere coegerūt. Vnde ne quid terrificum deeſſet inimicoꝝ uigilum uoces ui-
cinis neſcio quibus ex mœnibus audiebantur. Ad hæc & ſæua grandine mixtus imber ac-
ceſſerat: & inter crebra tonitrua famoſioris aſſiduus timor mortis. Lōga erit hiſtoria ſi eam
per ſingula. Illam ergo uere tartaream noctem ſub diuo atq; humi iacētes egimus: cum in-
terea magis: magiſq; læſi brachij tumor ac dolor ingraueſceret: Nō herboſus ceſpes ad ſom
num: non frondoſæ ramus arboris aut cauæ rupis fornix: ſed nuda tellus: aer turbidus &
iratus Iuppiter hominū ſimul ac ferarum metꝰ atq; inter tot aſpera corpus inualidū. Vnū
quod miraberis forſan & miſereberis ſolatij genus in tantis difficultatibus fuit: equis me-
dio calle tranſuerſis: pro tentorio uſi ſumus: & illorum terga procellis obiecimus: qui pau-
loante frementes ac rapidi: mox taciti & immobiles: nō ſine quodā quaſi miſeriæ ſuæ ſenſu
geminū nocte illa nobis obſequiū præbuerūt. Sic ad aurorā laborādo ac trepidādo peruen-
mus. Vbi primum ſemitā inter uepres uicinæ lucis: dubius fulgor oſtendit: præpropere ſu-
ſpecta loca reliquimus: & amici oppidi Scandianum uocant: mœnibus excepti: didicimus
D nocte tota magnam equitum ac peditum cateruam circa muros: ut nos exciperēt in inſidijs
latuiſſe: pauloq; ante noſtrum aduentum pulſam tempeſtatibus abijſſe. I nunc & negare
aude magnum aliquid eſſe fortunam: quæ & conſilia in perniciem & errores in ſalutē uer-
tere potens eſt. Ludo tecum Barbate chariſſime. De fortuna enim iudicium meum tenes:
formidabile nomē eſt. Vtcunq; ſe res habeat: profuit error uiæ: profuit procella: peiora ma-
lis euaſimus. Illic ergo cum iam illuxiſſet: celatum caſum meum non ſine multis comitum
lachrymis aperio: & quoniam ne ibi quidem tuta uidebat̃ mora: alligatus pro tēpore mon-
tano calle Mutinam inde luce proxima Bononiam ueni: hinc tibi præter ſolitum alienis di-
gitis iſta pſcribo; ne aut meo aut rerum ſtatui fides deſit. Circa curam corporis fit quātum
humano ingenio fieri poteſt: ſpes eſt potius certa q̃ uelox. Aeſtatis opē medici: ego dei om-
nipotentis auxiliū expecto. Interim torpens mihi dextra non obſequitur: animus fit prom-
ptior in aduerſis. Vale.

Fran. Pet. ad Andreā Mantuanū: Obtrectatoꝝ uerba cōtemnenda eſſe ex-
ponētis: & eoꝝ præcipue q poſt mortē in aliquē inuehunt̃: Epl'a. LXXVIII.

Ix unq̃ aliter iuſtior mihi querelarum cauſa: uix uberior defenſionis materia ob-
A v lata eſt. In triuijs laceror: quid agam auctor tangit iniuriæ. Fama mea ab infami-
bus carpitur: contemnendus obtrectator. Cæterum eo moleſtior: quo uilior: diſſi-
mulare difficile: ſed decorum ſilentium iuſte querimoniæ præferendum: linguas acuant:

uerba nō metuo. Si ſcripto egerint:ſentient & me calamum habere: Viuus ego uiuorꝫ ſub/ruam calumnias. At ſi quid forte poſt buſtum minitãtur: Audio enim eos aſſidue parturi/re:neſcio quidem an ridiculum murem: an elephantem Indicum parituros: quod ipſum ſi conſulto inquam in id tempus trahunt:quo amplius hic non ero:timide agunt: minimeq̧ B
inſidias ſtruunt. Quorꝫ cõſilijs quid aliud dicam: niſi Planci illud in Aſinium Pollionem: cuius in principio naturalis hiſtoriæ Plinius ſecundus meminit. Cum mortuis laruas ſole/re luctari. Proinde ſi quid habent: proferant in medium: dum adeſt qui reſpondeat. Vide/bis conuitijs attritum nomē ſplēdeſcere. Clariorem fecit Aeſchines Demoſthenem: Cato/nem Galba: Saluſtius Ciceronem: Aemilian⁹ Apuleium: Alioquin inglorium belli genus eligunt in abſentem loqui & mutis decertare cineribus: q̄uis (ut eſt ætas) impudēter idip/ſum ſperent. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad eūdem Andreā Mantuanū: de eadē materia de qua in ſuperiori epiſtola latius differentis: Epiſtola LXXIX.

t Heon ille ſiue mauis Bion iurgiū quærit. Agnoſco ſibilum:aſpis in proximo eſt. A
Indigner an mirer:ſi mihi nō parcat: qui nec ipſi pepcerit Homero? Puto extimet ut quæ ſibi: eadem mihi uoluptas ſit:longe uero fallitur. Nil mihi gratius ſilētio: poſt illud nil colloquio dulcius amici. Sin pergit:effugiam. Si ne id dabit. Quid ſim actu/rus iterrogas? Silebo. Si ne id quidem? Loquar. Quātū ſane? Nihil breui⁹. Et quid dicā? Cōminabor imprimis id cōuitij genus: quod nunq̄ audierit: turbabitur: congelaſcet: Et B
forſan (ut fit) multa ſibi conſcius tacebit: atq̧ hic iurgio finis erit. Siquidē nihil magis ma/ledici linguā frenat: q̄ mordacioris alterius linguæ metus. Si ne hic tamen deſinet: Culicē hūc quibus armis excutiam? Vlciſcar aniliter: & quod anus anui dixiſſe traditur: dicam ſi/bi: O uir maxime omniūq̧ modeſtiſſime: o uirtutum hoſpes: o decus ac ſpes patriæ. Certe nunq̄ tale aliquid audiuiſti. Quid nūc ais? An nō ſatis promiſſum impleſſe uiſus ero: aut ego fallor: aut & ſi calloſas conuitijs aures habet: hoc unm hactenus nō audiuit: non ex ore amantis: non arriſoris: non deriſoris: non adulatoris quantumlibet impudentis: ſic ut reor inſuetum ſtilum ille mirabitur: tu ridebis: ego interim euaſero. Vale.

Fran. Pet. ad Socratē ſuum: morā ſemꝑ aliquid periculi habere oſtendētis: dilationemq̧ propellendam eſſe obſecrantis: Epl̄a LXXX.

o Bſecro: obteſtorq̧ te meq̧ ipſum ſimul obſecro: ſi quis apud utrūq̧ noſtrū preci/bus meis eſt locus: ut ſi tu nondum pectoris tui curaſ compoſuiſti (Ego eſ̄ inqui/etudinis meæ mihi ſum conſcius) propellamus iam tandem cuncta quibus angi/mur: & adhuc fluctuantem animorꝫ noſtrorꝫ ſtatum aliquando compeſcamus: nec nos pi/geat quod multum diſtulimus uel ſero aggredi. Neq̧ enim uiatori: q̄q̧ uel ſomno grauis uel uino obrutus: uel tædio fatigatus: tarde ſurrexerit: ſuadebis: ut uiſo ſole in cubiculū re/uertatur ſomnū tracturus ad ueſperam. Multo ſatius eſſe mōſtrabis: accelerare: greſſum in/geminare: & in id niti ut qđ ſopor eripuit reddat induſtria. Et nos (ſi recolis) uiatores ſu/mus: & immēſum nobis ſupeſt iter: & hora iam tarda eſt: noſtrum eſ̄ mane dormiuimus: quo uigilantius exurgendum eſt: Ne cunctantes forte nos opprimat: plura res exigit: tem/pus autem pauciora: & certe intelligenti uolentiq̧ ſatis eſt dictū. Vale.

Frāciſci Petrarchæ ad Socratem ſuū: ex Plauti Comœdijs ſumpta occaſione ſeruorꝫ malignitatem deteſtantis: Epl̄a LXXXI.

n Vper dum fugiendi faſtidij & relaxandi animi gratia: lepidiſſimas fabellas apud Plautum legerem: curiſq̧ mordacibus tantillum temporis uetuſtiſſimi uatis au/xilio cor furarer: mirum dictu quot ibi elegantes nugas inuenerim: quas ſeruiles A
fallacias: quas aniles ineptias: quas meretricum blanditias: q̄ lenonis auariciam: q̄ para/ſiti uoraginem: q̄ ſenum ſollicitudinem: quos adoleſcentium amores: Iam minus Terenti/um noſtrum miror: qui ad illam elegātiam tali uſus eſt duce. Sed de cæteris ſuo tempore: Nam & copioſa & ocio affluentibus: ſi unq̄ id nobis forte contigerit: pamœna res eſt. Nūc unū quod hodierno die tempeſtiue admodū ſe obtulit interſeram: Eſt illius Comœdia: cui B
nomen eſt Caſſina: ibi uir & uxor de nuptijs ancillulæ diſcordant: bellum domeſticum: & pluſq̧ ciuile dixeris: Ita intra coniunctiſſimos diſiuncta ſunt omnia: prorſus nihil conuenit paterfamilias proprijs: mater filij ſtudet amoribus: Serui duo competitores pertinaciſſimi: certatim ad puellæ connubium aſpirant: hic a patre ſubornatus: hic a matre. Herilis ergo

concupiſcẽtiæ miniſter:ut incepto abſiſteret precanti dominæ inexorabilem ſe præbens:a
domino qui forte ſuprema uerba contentionis acceperat:interrogatͬ quo cum litiget:Cũ
eadem inquit qua tu ſemper. Cum uxore igitur mea reſpondet ſenex:quaſi circumlocutio/
ne rem intelligens. Enimuero ad hæc ſeruus neq; ſeruiliter neq; illepide reſpondet:qđ dum
hodie legerem:mihi quodãmodo dictum credidi. Quam tu mihi uxorem inquit? quaſi ue/
nator tu quidem es: dies atq; noctes:cum cane ætatem exigis. Hæc ille ſeruus. Mihi uero
quid conuenientius dici poteſt? Vxorem nempe uita noſtra nõ recipit:multis licet obiecta
tempeſtatibus:ſed ab hac charybdi libera & ĩmunis: Verum aliud moleſtiæ genus eſt:cui
C & illius ſeruuli uerba conueniunt. Et rem quidem olim experiebar:uerba nõ aderant. Sci/
Seruoꝝ mores ebam me cum canibus uiuere:uenatorem eſſe niſi admonitus neſciebam. Serui uocantͬ:ca/
nes ſunt:mordaces:guloſi:latratores: Cũcta ꝑter ultimum ferre poſſum: latratus enim
tranquillitati quã quærimus nimis aduerſus eſt. Sed ex omni canum grege:duo mihi pror/
ſus importabiles ſunt:cæteros adhuc ferre propoſitum ẽ: Horum alter eſt quem ad te mul/
tis cum litteris amicorum hodie mittebam. Vnde hanc tibi ſuperadderem epiſtolam Plau/
tus obtulit: Hũc tu ergo uel tibi habeto ſi uenator fieri cupis: uel in nemus uel in macellũ
mittito:modo ne unq̃ ad me redeat. Alter eſt rabidus ſenex ille quem noſti optime. Illum
D depellere pudor prohibet:neq; tam eius q̃ ætatis ſuæ ac longæuæ familiaritatis intuitus.
Itaq; quando me mihi uenatorem Plautinus ſeruus oſtẽdit: faciam quod ingenij uenato/
res ſolẽt:domi inueteratum canem q̃uis ſenio & ſcabie inutilem:latratuq; moleſtiſſimum
non expellam. Cæterum quem fugare non licet:fugiam:dimiſſaq; ſibi domo uacua:in ali/
as oras ibo:de quo quia nondum fixa mihi ſententia eſt:ſecretiore epiſtola propoſitũ meũ
leges: Summa eſt. Ad fontem Sorgiæ:ut nũc eſt animus piſcator eſſe potero:certe uenator
amplius non ero:neq; cũ his ſaltem canibus ætatem agam. Vale.

Fran. Pet. ad Socratẽ ſuũ:Illũ metaphoricos ut ad beatã uitã conſequendam euigilet:in qua ſumma capitis conſiſtit:exhortantis: Epl'a LXXXII.

i N campum Martium omnes qui naſcimur uocati ſumus:quidam tamen non niſi
ad ſtrepitum numerumq; complendum: quidam uero ut honores & laborũ præ/
mia percipiant:quorum ex agmine ut ſimus optandum enitendũq; nobis eſt. De
euẽtu uiderit ille cuius in manu nos & noſtra cõſiſtimus. Velle quidem noſtri erit arbitrij.
Itaq; firmare propoſitum & candidatos adeſſe conueniet ac ſupremi imperatoriſ & amico/
rum eius implorare ſuffragia:Mon enim de cõſulatu aut prætura:ſed (ut Plautinus adole/
ſcẽs ait) de capite noſtro ſunt comitia. Vale.

Fran. Pet. ad Guidonem Ianuenſem: ꝙ tardiuſcule ad eum ſcripſerit ſe excu/ſantis: Epiſtola LXXXIII.

A e Piſtolam ſub tuo nomine deſcriptam perdidi:hoc mihi & nuncij lõgior expecta/
tio & ſociorum præceps fauor attulit: qui dum aſſiduo nouarũ rerum deſiderio:
& (ut Solini uerbo utar) impatientiꝰ potius q̃ ſtudioſius:per bibliothecam me/
am more ſolito uagantes:in illam incidiſſent:legerunt & tulerunt ignorante me: ueriti (ut
aſſerunt) ne ſicut amicis indignantibus & incurioſitatem meam damnantibus: mihi plæ/
rumq; contigerat:illius etiam periret exemplum. Ego re cognita:ut mihi redderetur inſta/
bam:Illi autem feſtinabant. Quid te moror? Verum eſt quod ait quidam:Male cuncta mi/
niſtrat impetꝰ:Dum enim omnes habere cupiunt:nullus habuit:dumq; omnium cõſenſu
uni ſcribẽda traditur:ille eam omnium cum dolore uel amiſit uel amiſiſſe ſimulauit: qua/
liter neſcio:niſi ꝙ ad oculos meos ultra non redijt. Vnũ fatebor:nec erubeſcam teſtimoniũ
B tuum. Nunq̃ crediſſem ꝙ res ulla tam parua:tam magnæ mihi foret perturbationis cau
ſa. Raro unq̃ alias fragilitatem meam ſic euidẽter agnoui. Torquebar enim & per multos
dies noctesq; perditam querebam: ſimul & querebar: & nunc temerariam ſociorum fidu/
ciam:nunc leuitatem meam increpabam. Illis exprobrans ꝙ plus æquo ſtilum hunc mirã/
tes importune agerent:mihi ꝙ immaturam gloriam e primitijs ſtudiorum quærens:ami/
cis fierem fortaſſis aſpior. Quantalibet ſane plaga animi tp̃e mitigatͬ. Iam dolere deſij:do/
Quantalibet plaga animi tp̃e mitigatur loremq; pudor expulit:pudet tam grauiter doluiſſe. Nunc quoniam illius nullæ mihi reli/
quiæ ſuperſunt præter amantem memoriam (ut ait Auguſtinus) perierit quidẽ illa ſed ca/
lamo ſuperſtite. Interim ergo dum reuertor ad ſolitum ſcribendi morem:intermiſſionis cau
ſam tibi eſſe uolui:ne inſueto ſilentio mouereris. Vale.

Fran.Pet.ad Guidonem Ianuenſem: Quam ob cauſam amiſſam epl'am tãtopē lugeat demonſtrantis: multis etiam exemplis deformem artificem formoſum opus effingere poſſe contendentis: Epl'a LXXXIIII.

n On ſum neſcius mirari te: quid ita debiliter fortunã unius epiſtolæ ferre uiſus ſim: neq; enim magnæ indoliſ argumentum eſt ex litteris gloriam ſperare: ex factis nõ ex dictis oriri ueram gloriam: ueræ philoſophiæ non dubitant ſectatores. Illam inquam gloriam: non quam prædicat uulgus a quo laudari magnis animis pene faſtidioſum eſt: ſed quæ ex ſobria & iucunda recordatione bonorum operꝝ in pectore uiroꝝ excellentium uiget atq; alit: cuius ſine theatrico ſtrepitu: ſine fauore uulgari fides & conſciẽtia teſtes ſunt. Hæc eſt equidem illa uerax gloria: quæ in ſolo ſtabili actis alte radicibus caſum neſcit. Illa uero in hominum fundata ſermunculis. Primũ diuturna non eſt & ꝑfacileproteritur: & quibus attollitur flatibus eiſdem ſemper agitatur ut corruat. Deinde ſi eſſe poſſet æterna: uulgaribus tamen ac minime generoſis artibus quæſita: nunq̃ ingenuos animos delectaret ſeruilis operæ uilis merces. Idq; ego mecum cogitans: fateor & mirabar: & mihi non mediocriter indignabar: Ex diuerſo autem dum reminiſcebar: q̃ mihi dulcis epiſtolæ illius lectio fuerat: flectebar: ut omni culpa deſiderium eius abſoluerem. Nec ſatis ſcio: uerone an falſo: ſed ꝑſuadebam mihi multis rationibus: nullius me uẽtoſæ laudis ambitu perditam deflere: ſed q eam mihi utilem ſenſeram: tantamq; fiduciam dabat: non ars: nõ ingenium: ſed uerus ille magiſter artis ingenijq; largitor: ut auderem ſperare litteras illas tanti peccatoris digito contextas: legentibus nedum placituras in quo nudum nomen uertitur: ſed forte etiam profuturas. Multa ibi contra hominũ & præſertim meiipſius molliciem inuectus fueram: multiſq; ad uirtutem exhortationibus: nec paucis indignationibus in ſæculum noſtrum: & uitia toto nunc orbe regnantia: uelut alternis ſtimulis: utrunq; illi latus armaueram: Adeo ut ad eam rediens uix ingenij mei opus crederem: & plus ei q̃ ſcriptis meis ſoleo uenerationis impenderem. De Phidia & Apelle nuſq̃ lectum eſt fuiſſe formoſos: operum tamen illuſtrium: alterius reliquiæ ſtant: alterius ad nos fama peruenit. Itaq; tot interlabentibus ſæculis utriuſq; artificis præclariſſimũ uiuit ingenium: Varie licet pro uarietate materiæ: Viuacior enim ſculptoris q̃ pictoris eſt opa: Hinc eſt ut in libris Apellem: Phidiam in marmore uideamus. Idẽ de Parrhaſio & Polycleto & de Zeuſi & Praxitele cẽſuerim: cæteriſq; quorum corporeæ formæ nulla mentio eſt: operum decor eximius: & fama percelebris. Atq; (ut a ueteribus ad noua: ab externis ad noſtra tranſgrediar) duos ego noui pictores egregios nec formoſos: Iottum Florentiuum ciuem: cuius inter modernos fama ingens eſt: & Symonem Senenſem. Noui ſculptores aliquot: ſed minoris famæ: eo em̃ in genere impar prorſus eſt noſtra ætas. Cæterum & hoc uidi: & de quibus fortaſſe alius plura dicendi locus dabit: opera ſinguloꝝ ab auctoribus ſuis multum differentia: longæq; diſtantiæ ſi quis ab eis cauſam quæreret: Reſponderent: puto non ut olim Mallius pictor: q ab amicis interrogatus ſuper cœnam: cur tam deformes filios genuiſſet cum tam pulchras figuras pingeret: Quia in luce inqt pingo: in tenebris fingo. Faceta rñſio illius: hoꝝ uerior ſi dicerent: & formã corporis & ingenium quæ forma eſt animæ: unde opera hæc quæ laudamus ac miramur uelut e fonte procedunt: munera dei omnipotentis eſſe nõ hominum: & ſumenda eſſe non tantum æquo: ſed & grato animo ſeu largius prouenerint: ſeu parcius cum gratuita ſint & humanum meritum ſemper excedant. Nec ab homīe quæri rationem oportere: cur plus minus ue aliquid ab illo fiat: cuius uolũtas ipſa eſt ratio: ſumma & inacceſſibilis: & ad quam fruſtra per ſeipſum nititur humanus labor: quia quanto accedet homo ad cor altum: tanto exaltabitur deus: & mortales intuitus conſilij ſui profunditate fruſtrabitur. In hanc ego narrationem: cum præterire poſſem ſponte incidi: quæ eo ſpectat ne mireris: ſi mihi quoq; contigerat: ut pulchram ſcriberem epiſtolam turpis ego: & ſi in ea (ut Gregorij uerbo utar) pulchrum depinxi hominem pictor fœdus. Proinde ſpecies ea qua ſorores ſuas illa uincebat: & ſibi pereundi & mihi dolendi fuit occaſio: ut intelligerem non ſolum in corporibus: ſed etiam in ſcripturis excellentem formam interdum nocere: & mediocritatem in rebus omnibus expetendam. Sic epiſtolæ meæ quã ipſe mihi nõ adoptaueram ſed genueram: pereunti: & tunc exequiarum quaſi quoddam genus lamenta perſolui: & nunc memorans anniuerſarium diem ago: dolens de medio tam cito ſubtractam: &

A Verã gloriam ex factis nõ ex dictis oriri.

B

Faceta Mallij reſponſio

C

(ut ita dixerim) in ipſis cunabulis extinctam: Eoq; mihi huius rei conſolabilior eſt quere/
D la: quo minor eſt ſpes: De illius oſſibus quaſi de phœnicis cineribus alteram ſuſcitandi:
Nullæ eius apud me reliquiæ remanſerunt: Præter morem enim meum totã chartæ credide
ram: memoriæ nihil: Icciro nec eam in memoria requirens inuenio: nec ullum ueſtigium
abeuntis agnoſco. Tantum illud teneo: dulcem mihi fuiſſe dum ſcriberem: dulciorem dum
legerem: amariſſimam dum recordor. Nec aliter eueniſſe q̃ ſi cui ſaporiferi fauus mellis la/
bijs admotus repente ſubtraheretur amotaq; dulcedine: ſola quidem amara dulcedinis re/
cordatio ſupereſſet. His ego perculſus diu a ſcribẽdo ceſſaui: Oderam enim uigilias meas:
& unius euentu cæteras metiebar: Tandem per memetipſum admonitus: eſſe conſilium ut
unius naufragij metu nauigatio relinquat̃: aut unius anni memor aratrum damnet agri/
E cola: ad calamum redij. Sed quid iterum faciam? Epiſtola tua etiam mihi perijt & comitem
ſecuta eſt: quantum ſuppetit memoria: duplex inde mihi gaudium fuit. Gaudeo equidem
ut mos eſt hominum: tecum ſolito benignius agere fortunam: q̃uis non ignorem friuolam
eſſe læticiam quæ de fortunæ facilitate concipitur: quæ nulli amicior unq̃ fuit: niſi ut fami/
liarius falleret. Neminem euexit niſi ut altior caſus eſſet. Verum hic unus ex humanis erro/
ribus eſt: qui ſunt innumerabiles: quoſq; ut Ciceroniano uerbo utar: cum nutricis lacte ſu/
xiſſe uidemur: & quos utinam uel in ſenio deponamus. Certius gaudium ex epiſtolæ tuæ
fine percipio: ubi & fortunam noſſe & ad omnes caſus paratum mihi uideris animum: ha/
bere hoc eſt quod optaui: hoc eſt quod ſperaui: hoc eſt ꝙ deum rogaui & ut mihi & amicis
fortem animũ contemptorem rerũ mutabilium præſtaret. Ne quid enim in uita ſentiamus
aduerſi nequicq̃ poſcitur. Vt quicquid euenerit feramus patiẽter: digniſſimæ preces ſunt.
Equidem (niſi fallor) in uerbis tuis animũ tuum uidi & dixi mecum: Iam uir eſt: humo eri/
gitur: cœlum ſpectat. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Guidonem Ianuenſem: eundem de cõditione ſui ſta/
tus certiorem reddentis: Ep͞la LXXXV.

A d E ſtatu meo quem noſſe deſideras: breuiter ſic habe. Et ſi inter uere philoſophãtes
unum ſit hominis bonum & nõ tria: id ſcilicet quod in animo eſt bene cœlitus in/
ſtituto: & poſſeſſione generoſi habitus inſignito: quoniam corporis ac fortunæ:
non bona ſed cõmoda quædam ac leuia adminicula dici debent: quia tamen credo uelle te
de omnib9 audire: geram morẽ uoluntati tuæ. Qualis ſit animus meus nec plene ſcio: nec
aſſerere meum eſt. Sunt enim (ut ait Auguſtinus) & iſtæ plangendæ tenebræ: in quibus me
latet facultas mea quæ in me eſt: ut animus meus de uiribus ſuis: ipſe ſe interrogans: non fa
cile ſibi credendum exiſtimet. Quatenus autem effari poſſum? Vndiq; me habẽt anguſtiæ:
in luto carnis & in uinculis mortalitatis meæ adhuc aut ſedentem aut iacentem. Videor ta
men (niſi forſan hocipſum uideri: idem ego mihi mendaciter fingo) libentiſſime ſurrectur9.
Sed ponderibus meis præmor: & inualuit in me durum inueteratæ cõſuetudinis iugum: a
cuius ſeruitute quis liberabit me miſerum: niſi dominus ille qui ſoluit cõpeditos & illumi/
nat cæcos? Fortuna contra me hactenus perpetuum bellum gerit: Ego autem ſciens quod
B cõmunio diſcordias parit: ut in pace uiuam ne quid cõmune ſecum habeam laboro. Impe/
ria: regna: diuitias: honores: cæteraq; eiuſmodi ſua ſunt & ſibi habeat: Nihil eſt horum qđ
me moueat: Mihi linquat ſi qua ſunt animi mei bona: Hæc ſui muneris non fuerunt: & ne
ſui iuris ſint flagito. Quid ſæuit? Quid minatur? Nimis diu debitor ſu9 ſum: calculum po/
namus: auferat quæ ſua ſunt: nimis diu depoſitum eius ſeruo: quid cogitat? nulla mora eſt:
nullum luctamen: tollat quicquid id eſt: & nunq̃ reuerſura diſcedat: & certe iam partẽ non
exiguam tulit: & id quantulumcunq; quod reſtat odioſum onus eſt humeris ad altiora ni/
tentibus. Quod ad corpus attinet nõ ſum quem reliquiſti: Hoſpes corporis mei ſecum ma
le concordans: implacabilem litem agit. Hæc iugis ſollicitudo: faciem meam mutauit ante
annos: ita ut iam uix primo me cognoſcas occurſu: Hui9 tamen rei me cura non tãgit. Ad/
C huc eñ integer Domiciano principi crediderã: Nihil gratius decore: nil breui9. Ad maiora
uero genitus ſum q̃ ut ſim mancipiũ corpis mei. Seneca inquis hoc dixit. Quis negat? Et
ego dico: & multi dicẽt poſt me: & añ eũ multi forte dixerũt: & qſqs id dixerit: mõ ne mẽtia/
tur egregiũ magnificũq; uerbũ dixerit. Ego & illđ dixi & qđ ſequit̃ dicã: & in utroq; ſcio ꝙ
nõ mẽtior: utinã nec fallar. Abſit a me ut amore corpis: aut huius lucis deſiderio diẽ mortiſ
horreſcã: qm̃ & hoc ab alio ueriſſime dictũ in uſus meos uerti: qđ hæc noſtra quæ dicit̃ ui/
ta mors eſt. Vale.

Bona corpis aut fortunæ bona dici nõ debẽt: ſed cõ/ moda quædã ac adminicu/ la leuia

Frãciſci Petrarchæ ad Clementẽ Sextũ Romanorum pontificem: Illum ſi ua/
litudinem reparare cupiat: pluralitatem medicorum eſſe fugiendam admonẽ/
tis: Epiſtola LXXXVI.

Ebris tuæ nuncius beatiſſime pater: tremorem membris meiſ & horrorem attulit. A
f Nec iccirco blandiloquens aut ſimilis dicar illi: de quo Satyricus ait: Flet ſi lachry
mas cõſpexit amici. Et iterum: Si dixerit æſtuo ſudat: ſed illi potius: qui (ut ait Ci
cero) de ſalute populi Romani extimeſcebat: in qua etiam ſuã incluſam uidebat. Mea qui/
dem ac multorum ſalus in tua ſalute fundata eſt: Nõ igitur ſimulatus eſt tremor: neq; em̃
alieno periculo permoueor ſed proprio. Omnes qui de te pendemus & in te ſperamus: te
ægrotante ſani forte uidemur: ſed nõ ſum⁹. Verum quia tum ſemper: tum præcipue in hoc
ſtatu breuem decet eſſe ſermonem: qui in diuinas aures humano ore tranſfunditur. Pauca
tibi nunc animo affuſus & uenerabundus loquar. Lectum tuũ obſeſſum medicis ſcio: hinc
prima mihi timendi cauſa eſt: diſcordant enim de induſtria: dum pudet noui nihil afferen/
tem alterius hæſiſſe ueſtigijs. Nec eſt dubium (ut eleganter ait Plinius) omnes iſtos famã
nouitate aliqua aucupantes: animas ſtatim noſtras negociari: & ĩ hac ſola artium euenire: B
ut cuicunq; ſe medicum profitenti ſtatim credatur: cum ſit periculum in nullo mendacio
maius. Non tamen illud intuemur: adeo blanda eſt ſperandi pro ſe cuiq; dulcedo. Nulla
præterea lex quæ puniat inſcitiam capitalem: nullum exemplum uindictæ: diſcunt pericu/
lis noſtris: & experimenta per mortes agunt: Medicoq; tantum hominem occidiſſe impu/
nitas ſumma eſt. Horum turbam uelut inimicorum aciem clemẽtiſſe pater intuere. Inſtru/
at te illius infauſti epigrãmatis memoria inſcribi iubentis in ſepulchro hoc ſolum: Turba
medicorum perij. In ætatem noſtram potiſſime uidetur incidiſſe illud Marci Catonis ſenis
uaticiniũ: quandocũq; græci ad nos litteras ſuas ac præſertim medicos tranſmiſiſſent: om/
nia corrupturos. Sed quia iam ſine medicis uiuere non audemus: ſine quibus tamen innu/
merabiles nationes: forte melius atq; ſalubrius uiuunt: & populus Romanus ætate floren/
tiſſima: eodem teſte Plinio: ultra ſexcenteſimum annum uixit. Vnum tibi de multis elige:
non eloquentia ſed ſcientia & fide conſpicuum. Iam enim profeſſionis ſuæ immemores &
dumetis proprijs exire auſi: poetarum nemus & rhetorum campum petant: & quaſi nõ cu/
raturi ſed perſuaſuri circa miſerorum grabatulos: magno boatu diſputant: atq; illis mori/
entibus Hippocraticos nodos Tulliano ſtamine permiſcentes: ſiniſtro quouis euentu ſuper/
biunt: nec rerum effectibus: ſed inani uerborum elegantia gloriantur. At ne quid a me ho/ C
die fictum medici tui putent: quem ſæpe nomino Plinium: q; is & de medicinis multa & de
medicis plura q̃ quiſq; & ueriora diceret: in oĩbus fere huius epiſtolæ partibus ducẽ habui.
Ipſum ergo audiant: palam inquit eſt: ut quiſq; inter iſtos loquendo polleat: Imperatorem
ilico uitæ noſtræ neciſq; fieri. Sed ego longius q̃ deſtinaueram: metu calamum urgẽte pro/
uectus ſum. Vt uero iam deſinam: medicũ nõ cõſilio: ſed eloquio pollentem: uelut inſidia/
torem uitæ ſiccarium aut ueneficũ uitare debes. Huic quidem iure optimo dici poteſt: qđ
loquaci coquo Plautin⁹ ille ſenex in Aulularia: Abi ĩquit: opera hic conducta eſt ueſtra: nõ
oratio Ad hæc & exactam tui cuſtodiam: & (quæ ad ſalutẽ corporis miris modis adiuuãt)
ſpem bonam ac lætum animũ habeto: ſi te: ſi nos omnes: ſi tecum ægrotantem eccleſiã ſal/
uam cupis. Vale.

Eiuſdẽ Franciſci Petrarchæ: de Reb⁹ familiarib⁹ epiſtolaꝝ Liber Sextus.

Fran. Pet. ad Hannibalẽ Tuſculanenſem epm̃: Inuidiã infœlicẽ peſtem eſſe
oſtendentis: Auariciam aũt cæteris uitijs eſſe potiorẽ: eamq; in põtifices pluri/
mum imperij habere comprobantis: Epl'a LXXXVII.

Nfœlicem inuidiã dixit Maro. Nec ĩmerito: Quid em̃ infœlicius q̃ ſuis ma/ A
lis alieniſq; ſimul bonis affligi? Non ineleganter quidẽ in Mutiũ neſcio quem Publiuſ de in/
i apprime ĩuidũ atq; maliuolũ: luxiſſe legiẽ Publi⁹ quidã. Cũ em̃ triſtiorẽ ſoli/ uidia Mutij
to uidiſſet: Aut Mutio inqt: neſcio qd incõmodi acceſſit: aut neſcio cui aliqd
boni. Prorſus ita eſt. Inuidus alteri⁹ bonũ ſuis aſſcribit incõmodis: & (ut ait
Flaccus) alterius rebus macreſcit opimis. Magna miſeria: nõ aliter ſaturitare alterius q̃ fa/ Quid interſit
me ꝓpria torqueri: atq; alio pingueſcẽte: nõ ſec⁹ ac ſe eſuriẽte macreſcere. Sed haud temere inẽ inuidiam
definierĩ: an nõ ĩuidia tm̃: ſed uitijs oĩb⁹ ĩfœlicior auaricia ſit. Inuidia em̃ mœſta ſæpe: ſed & auariciam.

ocioſa ẽ. Auaricia triſtis & occupata. Sup̃bia dũ ſe aliq̃d magnũ putat: falſa licet opinione
delectatᷣ. Auaricia ſp̃ ſe famelicã & egenã ſentit. Neq̃ fallitᷣ: Veriſſimũ enĩ eſt poeticum il-
lud: Semper auarus eget. Nam ſi auarꝰ eſt: cupit: quod ipſum uitiȷ́ nomen indicat. Saneq̃
ait Seneca: non qui parum habet ſed qui plus cupit: pauper eſt. Et hoc inde concluditur: q̃
non paucitas rerum inopem facit: cum paucis natura cõtenta ſit: cui qui rite ſatiſfecerit: di-
ues eſt: & nihil ei deeſt: ſed cupiditas inexpleta: quæ indicat ſibi tantum deeſſe quãtũ cupit:
B cupit autem omnia: & optãdo ſuperuacua fecit neceſſaria. Ita ægeſtatem minimã cuiq̃ per-
facile ſuccurri poterat: irremediabilem atq̃ immenſam fecit. Rurſus enim & illud eſt uerũ
quod philoſophis placet: Auaro tam quod habet deeſſe q̃ quod nõ habet: Niſi quod mi-
hi quidẽ magis uidetur auaro deeſſe quod habet q̃ quod nõ habet: Ex illo enim nil præ-
ter ſollicitudinem perpetuam & ueros metus: ex hoc nonnunq̃ breue falſum gaudium ca-
pit: dum ſibi arridet & optatum bonum: ſpe fallente præoccupat. Ita nunq̃ ſatiatᷣ: fera qua-
dam (ut aiunt) & inhnmana dulcedine. Auaricia uero nunq̃: Nam & ſucceſſibus inarde-
ſcit: & Satyricum illud uerum eſt: Creſcit amor nummi quãtum ipſa pecunia creſcit: & mi-
nus hunc optat qui non habet. Cuius rei cauſam unam (nam plures excogitari queunt) in
epiſtola quadam ponit Anneus Seneca: Neminem inquit pecunia diuitem facit: Immo cõ-
tra: nulli non maiorẽ ſui cupidinem incuſſit. Et ſequitᷣ: Quæris quæ ſit rei huiꝰ cauſa. Plus
incipit habere poſſe qui plus habet. Venio ad reliquas peſtes: & eiꝰ quidem quã accidiam
noſtri uocant: eadem ratio eſt quæ inuidiæ fuit. Gula autem ac libido ſæpe ſuis fruuntᷣ de-
litiȷ́s quibus exultant: & gaudia fugitiua percipiũt: Auaricia nulla re fruitur: niſi curis aua-
riſſimis. Dum enim quærendis inhiat & illa non habet & quæſita non uidet: niſi ad ſuppli-
cium: hinc trepida: inde ſollicita. Quæ cum ita ſint: iure auaricia ſororum omnium peſtilẽ-
tiſſima dici poteſt: quam radicẽ maloꝝ omnium uocat Apoſtolus. Nec ſum neſcius te mi-
rari quid hodie tecum: hac (ut aiũt importuna philoſophia) præter ſolitum uti uelim. Ego
autem non te magis q̃ mortales fere omnes: & præcipue tuum genus alloquor: inter quos
maxima & ſolium poſuiſſe & uexillũ fixiſſe: uictrix mihi uidetur & imperioſa cupiditas: qđ
eo indignãtius miror: quo minor uobis cupidinũ cauſa eſt: Cui enĩ hos auri cumulos acer-
C uatis? Legitima quidem uobis negata poſteritas: Vos parcus & exiguus cultus decet. Reli-
qua pauperꝝ Chriſti ſunt: quos fraudare prædariq̃ non timetis: domino illorum ſpectante
deſuper & minitante uindictam: & neſcitis cui ueſtrum crimen utile ſit futurum: quod uo-
bis interim laborioſum peſtiferumq̃ & funeſtum eſt. Multi ſe propter filios excuſant: & ui-
tio animi uelum pietatis obtenditur. Sic leena: ſic tigris fit enixa ferocior: & animalia man-
ſueta nouæ prolis amor exaſperat. Vobis excuſatio nulla: uelamẽ uitiȷ́ nullum eſt: ante to-
tius orbis oculos nudi eſtis digitoq̃ monſtramini populorum omnium cum exprobratiõe
mordaci. Ecce uirtutis inquiunt præcones: qui cũ de uita æterna deq̃ animi libertate mul-
ta magnifice loquantur: ſine cauſa tamen & temporalibus addicti & auariciæ ſerui ſunt.
Re enim uera & ſi de omnibus dicat: nõne de uobis tantum ſenſiſſe uidetur Dauid ubi ait:
Vniuerſa uanitas omnis homo uiuens: uerumtamẽ in imagine pertranſit homo: ſed & fru-
ſtra cõturbatur? Et ut rabiem põtificalis auariciæ tot poſt ſæculis futuram notaret expræſ-
ſius: Theſauriçat inquit & ignorat cui cõgregabit ea. Hæc utiq̃ uobis ante alios auari põ-
tifices dicta ſunt. Parentes quidẽ theſauriçantes filiȷ́s & legimus & uidemꝰ: q̃uis ſæpe for-
tuna paternis uotis obſtãte qđ aliȷ́s partũ erat: ad alios deuoluatᷣ: parentũ tñ intentio no-
ta eſt: Veſtra intẽtio quænã quæſo? q̃d agitis? cui theſauriçatis niſi diabolo & angelis eius
qui ſollicite uos obſeruant: numerãt dies & hæreditatem ueſtrã auidiſſime præſtolantᷣ: gra-
tiſſima trophea: ueſtris inſcripta nominibus in limine tartari: de manubiȷ́s ſpoliatoꝝ pau-
perum erecturi? Sed admirans percontabere: cur hodie potius iſta q̃ alias: an uel hactenus
nos non auaros: uel auariciam uitium non fuiſſe: uel te nunc primum oculos aperuiſſe cre-
diderim: qui prius iſta nõ uideris? Reſpõdebo admirationi tuæ. Et ſciebam uos auaros &
auariciã uitium eſſe: nemo uſq̃ eſt qui neſciat: & in utrũq̃ nõ nũc primũ oculos aperio: ſed
D cũ forte nudiuſtertius ueniſſem ad te: altaria tua: ĩmo ꝟo altaria dñi ꝟtutũ: argẽto atq̃ au-
ro & gẽmis onuſta cõſpexi: atq̃ ĩſanis fulgoribꝰ ꝑcuſſus obſtupui: & dixi mecũ: Ecce noua
auariciæ arma: nouũ pereũdi genꝰ: Auaricia nobis noſtra nõ ſufficit: niſi auaꝝ q̊ Chriſtũ
facimꝰ: & diuos ipſũq̃ uocamꝰ: in partẽ prædãq̃ Iouẽ (ut Virgilius ait) Vos quidẽ diuitias
male partas iuſtificaſſe uideamini: ſi prædæ rapinarumq̃ ueſtrarum pauperem Chriſtum
cogitis eſſe participem: & auro obſidetis inuitum. Non hic placandi numinis modus. An

non legiſtis apud Senecam: Deos tūc propitios fuiſſe: cum fictiles fuerūt? Atqui deos nūq̄
propitios fuiſſe nec eſſe potuiſſe certum eſt: Quomodo em̄ propitius alijs eſſe poteſt q̄ mi/
ſerrimus eſt ſibi? Placet igitur non hæc Senecæ ſententia: ſed uerba: quæ fœliciori materiæ
licet inſerere: Profecto Chriſtus ſemper propitius humano generi: ſed tunc præſentior fuit:
cum fictilis fuit. Nunc aureus atq; gēmatus iraſcitur & preces noſtras iuſtiſſima indignati/
one non audit: Nō aurum odit ille ſed cupidos: quibus optandi quærēdiq; nullus eſt finis:
Primi hominum: quod erant aperte profitebantur: quærebant diuitias ut abundarēt: uos
quæritis ut ornetis Chriſtum pium opus: ſi ſpolijs ille miſerorum & non poti⁹ uirtutibus
ac deuotione fideliū uellet ornari: & ſi non fictioni iūcta cupiditas: odioſior deo eſſet. Ani/
maduerti olim tale aliquid in principibus dominiſq; terrarū: qui omni ſtudio libros quæ/ E
runt: petunt: rapiunt: mercantur: non litterarum amore quas ignorant: ſed auaricia indu/
cti: nec animi ſed thalami quærentes ornatum: Nec ſcientiam ſed nomen: neq; librorū ſen/
tētias ſed precia cogitātes: Verum his colorata excuſatio: licet falſa nō deerit: Dicent enim
ſobolem ſe ac poſteros cogitare & uerbo quidem nondum natis: aut quod uitæ genus eli/
gant prorſus incertis: ueræ autem auariciæ propriæ atq; ignorantiæ bibliotheca congerit:
uobis congerendarū opum quis eſt color? Reſpondebitis: ut Chriſti templa farciatis auro.
Sed quid Perſio dicitis exclamāti: O curuæ in terris animæ & cœleſtium inanes: q̄d iuuat
hoc: templis ueſtros īmittere mores? Neue hoc alijs dictum crederetis: audite ut ſtatim ue/
ſtro nomine uos appellat. Dicite pontifices: in ſancto quid facit aurum? Reſpondete ponti/
fices: uobis enim loquitur. Reſpondete tot ſenes uni iuueni: tot theologi uni poetæ: tot chri
ſtiani uni pagano. Quid dicitis? In ſancto quid facit aurum? Si reſpondere negligitis poe/
tæ: an non ſaltem reſpondebitis prophetæ: qui non aurum ſed alia quædā a uobis orna/
menta templorum exigit? Apud Malachiam legitis: Fili⁹ honorat patrem: & ſeruus domi/
num ſuum timebit. Si ergo pater ego ſum: ubi eſt honor meus? & ſi dominus ego ſum: ubi F
eſt timor meus: dicit domin⁹ exercituum. Et ut noſcatis quia uobis dicit: ſequitur: Ad uos
o ſacerdotes qui deſpicitis nomē meum: Niſi forte quiſq; eſt: qui putet ulla unq̄ ætate di/
gnius hoc quæſitum q̄ nunc quæritur. Video quidem ut dixi: uulg⁹ auaricia ardere & fa/
teor: nihil excuſat: nulla eſt enim excuſatio peccati: ſed natorum charitas multiplexq; neceſ/
ſitas: & uulgaris ignorantia crimē leuant: Vos uero pōtifices dicite oro: quid ſibi uult hæc
rabies habendi inter diuitias tam certas? In tanta rerum diuinarum humanarūq; noticia:
in uita ſolitaria & cœlibe: & de craſtino cogitare prohibita? Illud mihi forte notiſſimum in/
geretis: Aurum habet eccleſia. Bene ſi habet: peſſime ſi habetur: Placere poſſūt diuitiæ ui/
rorum: uiri diuitiarum penitus non placent: qui cum ſomnū ſuum dormierint: in manibus
ſuis nihil inueniēt. Verior igitur illa reſponſio: quā percōtationi propriæ Perſius ipſe ſub/
iecit. Cum em̄ ſecundo quæſiſſet: In ſancto quid facit aurū: Intulit: Nempe hoc quod Vene
ri donatæ: a uirgine pupe. Faceſſat oro iam tandem aurū templis inutile: & in alia tēpla dei:
hoc eſt in uſus hominū egētium cōferatur: Sit Chriſti charitas: quæ ſæculi pompa eſt. Nec
ſemper ſub obtentu deuotionis idolatriæ ſeruiat. Neſcitis q̄ auaricia eſt idolorū ſeruitus? G
Nulla tot idolis gens abundat: nulli conuenientius dicitur: Cauete a ſimulacris. Credite
mihi pontifices: Aurum potuit Chriſtus habere ſed noluit: diues eſſe potuit dum inter ho/
mines agebat: paupertatē maluit: Corinthijs uaſis uti potuit: fictilib⁹ uſus eſt. Nolite pon
tifices excuſationes friuolas aucupari: aut ſub Chriſti nomine pabulum auariciæ & ueſtris
alimenta furoribus aggregare. Chriſtus ueſtro auro non eget: nec ueſtris ſuperſtitionibus
delectatur: Puri ac nudi cordis eſt appetēs piorū actuum: honeſtarū cogitationū & humili/
um uoluntatum: quis inter hæc auro locus? Nolite miſeri curare: q̄ ſuperbe ſacrificetis: q̄
ornate: q̄ ſplēdide: ſed q̄ pie: q̄ humilit̄: q̄ caſte: q̄ ſobrie: Sacrificate quod diruptis uin/
culis liberatori ſuo Rex propheta ſacrificat: hoſtiam ſcilicet laudis: & nomen domini inuo
cate. Sacrificate inquā ſacrificium laudis: ſacrificate ſacrificium iuſticiæ: & ſperate nō in au
ro: ſed in domino: Audite Pſalmiſtam ſurdi: diebus ac noctibus clamātem: Sacrificiū deo
ſpiritus contribulatus. Quid hic opus eſt auro? Spiritu op⁹ eſt: eoq; non niſi contribulato:
opus eſt corde: ſed cōtrito & humiliato: hoc eſt ſacrificum deo gratum atq; homini ſine ter/
rarum effoſſione parabile: ſubmiſſo & immaculato opus eſt animo. Contra nec terſo: nec
rudi auro opus ē. Neſcio quid amplius dicam: & uereor uerba iactare: ſed ſi poſt prophe/
tam: ipſum quoq; Perſium poetam audire non piget: Videte quid ibidem paganus ho/ H
mo pontificibus ſuis dicat: Quin damus id ſuperis de magna quod dare lance: Non

poſſit magni Meſſale lyppa propago. Et ne dubium foret: quid eſt hoc ſuperis offerendum
quod genere atq; opibus ſuperbi: cæci diuitum filij non poſſunt: Subſecut⁹ expræſſit: Cõ/
poſitum ius faſq; animi ſanctoſq; receſſus Mẽtis: & incoctũ generoſo pectus honeſto. Præ/
clarum uerbum dignumq; quod de Chriſto dictum eſſet. Tu Vale: & q̃ fidelibus conuitijs
aurem præbe.

Fran. Pet. ad Ioannẽ Columnæ: ſe uerũ non ſectas amare dicentis: Illi etiã per
euagationẽ quandã: oẽs res Romanas & uetuſtate & magnitudine admirabi/
les deſcribentis: Epl'a LXXXVIII.

A Eambulabamus Romæ ſoli: meum quidem obambulandi Peripateticũ morem
d noſti. Placet. Naturæ moribuſq; meis aptiſſimus eſt: ex opinionibus quædã pla/
cent: aliæ autem minime. Non etem ſectas amo ſed uerꝝ. Itaq; nunc Peripateticus:
nunc Stoicus ſum: interdum Academicus: ſæpe autem nihil horꝝ: quotiens quicq; occurrit
apud eos quod uerae ac beatificæ fidei aduerſum ſuſpectum ue ſit. Ita eñ philoſophorũ ſe/
ctas amare & approbare permittimur: ſi a ueritate non abhorrẽt: ſi nos a noſtro principali
propoſito non auertũt: Quod ubi forte tẽptauerint ſeu ille ſit Plato ſeu Ariſtoteles ſeu Var/
ro ſeu Cicero: libera contumacia contemnantur omnes atq; calcentur. Nulla diſputatio/
num argutia: nulla uerborum lenitas: nulla nominũ nos tangat auctoritas: Homines fue/
runt: quãtum humana inquiſitione fieri potuit & noticia rerum docti & eloquio clari & na
turali ingenio fœlices: ſed ſupremi & ineffabilis obiecti priuatione miſerabiles: & ut qui ui/
ribus ſuis fiderent: ueramq; lucem non requirerent: cæcorum in morem ſæpe lapſi: ſæ/
pe ad lapidem offendẽtes: Itaq; ſic illorum miremur ingenia: ut ingenij ueneremur aucto/
B ctorem: Sic illoꝝ compatiamur errorib⁹: ut noſtræ gratiæ gratulemur: & cognoſcam⁹ nos
gratuito ſine ullis meritis honoratos prælatoſq; maiorib⁹: ab illo qui arcanum ſuum qđ
ſapientibus abſcondit: paruulis reuelare dignatus ẽ. Deniq; ſic philoſophemur: ut (quod
philoſophiæ nomen importat) ſapientiam amemus: Vera quidem dei ſapientia Chriſtus
eſt: ut uere philoſophemur ille imprimis amandus nobis atq; colendus eſt. Sic ſimus oĩa
q; ante omnia chriſtiani ſimus: ſic philoſophica: ſic poetica: ſic hiſtorias legamus ut ſem/
per ad aurem cordis euangeliũ Chriſti ſonet: quo uno ſatis docti ac fœlices: ſine quo quãto
plura didicerim⁹: tãto indoctiores atq; miſeriores futuri ſum⁹: ad qđ uelut ad ſummã ue/
ri arcem referenda ſunt omnia. Cui tanq; uni litterarum uerarum immobili fundamento
tuto ſuperædificat human⁹ labor: & cui doctrinas alias non aduerſas ſtudioſe cumulãtes
minime reprehendendi erimus: Et ſi enim ad ſummam rei modicum: forſan ad oblectamẽ/
tum certe animi: & cultiorem uitæ modum plurimum adieciſſe uidebimur. Hæc incidenter
quãtum locus iſte capere uiſus ẽ dixerim. Procedo. Vagabamur pariter in illa urbe tã ma/
gna: quæ cum propter ſpacium uacua uideatur: populum habet immẽſum: nec in urbe tã/
tum: ſed circa urbem uagabamur: aderatq; per ſingulos paſſus qđ linguam atq; animum
Loca urbis romæ memoratu digna excitaret: Hic Euãdri regia: hic Carmentis ædes: hic Caci ſpelunca: hic Lupa nutrix: & ru/
minalis ficus ueriori cognomine Romularis: hic Remi tranſitus: hic ludi Circenſes: hic Sa/
binarum raptus: hic Capreæ palus & Romulus euaneſcẽs: hic Numæ cum Aegeria collo/
quium: hic Tergeminoꝝ acies: hic fulmine ictus uictor hoſtiũ artifexq; militiæ Tullus Ho/
ſtilius: hic rex architector Ancus Marcius: hic diſcretor ordinum Priſcus Tarquinius ha/
C bitauit: hic Seruio caput arſit: hic carpento inſidens atrox Tullia tranſiuit & ſcelere ſuo ui/
cum fecit infamem. Hæc autem ſacra uia eſt: hæc ſunt eſquiliæ: hic uiminalis: hic quirinalis
collis: hic Cælius: hic Marcius cãpus & ſuperbi manibus decuſſa papauera: hic miſerabi/
lis Lucretia ferro incumbens & in mortem fugiens adulter & læſæ pudicitiæ unidex Brut⁹:
hic minax Porſena: & Hetruſc⁹ exercitus: & infeſtus erranti dextræ Mutius: & Tyrãni fili/
us cum libertate concurrens: & hoſtem urbe depulſum ad inferos ſequẽs conſul: & fractus
a tergo uiri fortis põs Sublici⁹: & Horati⁹ natãs: & Tyberis reuehẽs Chloeliã: hic erat Pu/
blicolæ nequicq; ſuſpecta domus: hic Quintus arabat dum fieri meruit de aratore dicta/
tor: hinc abductus Serrhanus ad cõſulatum uenit: hoc eſt Ianiculum: hic Auentinus ille ſa/
cer mons in quo ter irata patribus plæbs ſeceſſit: hic libidinoſum tribunal Appij fuit & fer/
ro patris iniuriæ ſubducta uirginia: & decemuiri luxuriæ dignus finis: hinc Coriolanus ar/
mis forte uictur⁹: ſuoꝝ pietate uict⁹ abſceſſit: hoc ſaxũ defendit Manli⁹: hic excidit: hic Ca/
mill⁹ inhiãtes auro gallos ſubito repulit interuẽtu: & deſpantes ciues amiſſam patriã ferro
docuit recuperare nõ auro: hic deſcendit Curtius armat⁹: hic inuentũ ſub terra caput hoĩs

& ĩmotus terminu s:præſagium ſummo & ſtabili imperio fuere:hic fallax uirgo armis ob/
ruta & ſuis circumuenta fallacĳs:hæc Tarpeia arx & Romani populi cenſus toto orbe col/
lectus:hic anſer argẽteus:hic cuſtos armoꝝ Ianus:hoc Statoris:hoc Feretrĳ Iouis templũ:
hæc fuerat cella Iouis:hæc domus omniũ triumphoꝝ:huc compulſus eſt Perſes:hinc repul
ſus eſt Hãnibal:hinc impulſus eſt Iugurtha (ut quidam opinant̃) alĳ uero in carcere illum D
necant:hic triumphauit Cæſar:hic perĳt:hoc Auguſtus in templo reges affuſos & tributa/
rium orbem uidit:hic Pompeĳ arcus:hæc porticus:hoc Marĳ cimbꝝ fuit:hæc Traiani co/
lumna:ubi ille unus omniũ imperatoꝝ (ut ait Euſebius)intra urbem eſt ſepultus:hic ciuſ/
dem pons qui ſancti Petri nomen inuenit: & Hadriani moles:cui ipſe quoq; ſubiectus eſt
(quod ſancti Angeli caſtꝝ uocant)hoc eſt ſaxum miræ magnitudinis æneiſq; leonibus in/
nixum: diuis Imperatoribus ſacꝝ:cuiꝰ in uertice Iulĳ Cæſaris oſſa quieſcere fama eſt:hæc
telluris ædes:hæc fortunæ domus:hoc templum pacis: aduẽtu uere pacifici regis euerſum:
hoc opus Agrippæ quod falſoꝝ deoꝝ matri: ueri dei mater eripuit: hic uinxit nonis Au/
guſti:hinc riuus olei fluxit in Tyberim:hinc(ut fama eſt) monſtrante Sibylla:ſenex Augu/
ſtus Chriſtũ uidit infantem: hæc Neronis inſolentia & in ædificĳs feruens luxus: hæc au/
guſta domus uia flãminea ubi ſepulchꝝ ipſius domini quidam tradunt: hæc Antonini co/
lumna: hoc eiuſdem proximũ Appiæ palatiũ: hoc Seueri Afri ſeptiçonium: quã tu ſedem
ſolis uocas:ſed meum nomen in hiſtorĳs ſcriptũ lego:hoc Praxitelis Phidiæq; extans in la
pide tot iam ſæculis de ingenio & arte dictamen: hic Chriſtus profugo uicario fuit obuius:
hic Petrus in crucem actus: hic truncatus eſt Paulus: hic aſſatus Laurentius: hic ſepultus
uenienti Stephano locum fecit: hic ſpreuit feruens oleum Ioanues: hic Agnes poſt obitum
uiuens:ſuos flere prohibuit:hic Silueſter latuit: hic lepram depoſuit Conſtãtinus:hic glo/
rioſam Calixtus exercuit libicinã. Sed quo pergo? Poſſũ ne tibi in hac parua papyro Ro/
mam deſignare? Profecto ſi poſſim:non oportet. Noſti omnia:nõ quia Romanus ciuiſ:ſed E
quia talium imprimis reꝝ curioſiſſimus ab adoleſcẽtia fuiſti: Qui em̃ hodie magis ignari
reꝝ Romanarũ ſunt: q̃ Romani ciues? Inuitus dico. Nuſq̃ minus Roma cognoſcitur q̃
Romæ: Qua in re nõ ignorantiam ſolam fleo:quãq̃ quid ignorantia peius eſt:ſed uirtutũ
fugam exiliumq; multaꝝ. Quis em̃ dubitare poteſt quin ilico ſurrectura ſit ſi cœpit ſe Ro/
ma cognoſcere? Sed hæc alteriꝰ temporis eſt querela. Solebamꝰ ergo poſt fatigationẽ:quã
nobis immenſa urbs ambita pepererat:ſæpius ad thermas diocletianas ſubſiſtere:nõnũq̃
ꝟo ſup̃ teſtudinẽ illiꝰ magnificentiſſimæ olim domus aſcendere: q; & aer ſalutaris & ꝓſpe/
ctus liber & ſilentium:ac uotiua ſolitudo nuſq̃ magis. Ibi de negocĳs nihil omnino: nihil
de re familiari: nihilq; de republica: quã ſemel fleuiſſe ſatis ẽ: & euntibꝰ per mœnia fractæ
urbis & illic ſedentibus:ruinaꝝ fragmenta ſub oculis erant. Quid ergo? Multus de hiſtori/
is ſermo erat : quas ita partiti uidebamur:ut ĩ nouis tu:in antiquis ego uiderer expertior:
& dicant̃ antiquæ quæcũq; ante celebratũ Romæ & ueteratũ Romanis principibus Chri/
ſti nomen:Noue aũt ex illo uſq; ad hãc ætatẽ. Multus quoq; de ea parte philoſophiæ quæ F
mores inſtruit hinc nacta cognomen:Interdum uero de artibus & de eaꝝ auctoribus atq;
principĳs. Itaq; die quodã dũ in eam mentionẽ incidiſſemus:flagitaſti ut dicerem explicite
unde putarẽ liberales & unde mœchanicas initiũ habuiſſe:qđ carptim ex me audieras. Fe/
ci qđ iubebas haud duriter: q; hora diei & uacuitas inutiliũ curaꝝ & ipſe locꝰ hortabat̃ ut
ſermonẽ longiuſculũ ordirer:& attentio tua rem tibi admodũ placere indicio erat: Teſtatus
ſum tamen me nihil nouũ:nihil fere meũ dicere:ĩmo uero nihil alienũ: Oĩa em̃ undecũq; di/
dicimus noſtra ſunt:niſi forſan abſtulerit ea nobis obliuio. Quæris nũc ut qđ illo die dixi
repetam ac litteris mandem. Multa fateor dixi quæ ſi nõ mutatis uerbis dicere cupiam: nõ
poſſim. Redde mihi illum locũ:illud ocium:illam diem: illam attentionẽ tuam: illã ingenĳ
mei uenam:potero quod unq̃ potui. Sed mutata ſunt oĩa:locus abeſt: dies abĳt: ocium
perĳt:pro facie tua mutas litteras aſpicio: Ingenio meo relictaꝝ a tergo reꝝ fragor officit:
qui adhuc in auribus meis tonat:q̃uis ob hocipſum imprimis inde diffugerim:ut tibi libe/
rius reſponderem:parebo tamen ut potero. Poſſem te ad antiquos & ad modernos mitte/
re a quibus quod poſcis acciperes:ſed ne ita me liberem prouidiſti:dum rogas ut dicam me/
is uerbis quicquid id eſt:qđ (ut ais) tibi omnia ex ore meo cum gratius:tum clarius ſonẽt:
Gratiam habeo ſiue ita ſe res habet: ſiue ita ut accendas animũ dicis. Accipe igitur qđ tũc G
dixi:uerbis forte alĳs:ſed eadem ꝓfecto ſentẽtia. Veꝝ quid agimꝰ? Nã & nõ parua res eſt:
& epiſtola hæc abunde creuit: & nondũ cœpimus & diei huius extremũ eſt. Vis parumper

Nihil ignorã/
tia peiꝰ iueniri

digitis meis atq; oculis tuis parcam? Differamus quæ reſtāt in proximum diem: & laborē
& epiſtolam partiamur: nec eadem papyro res diuerſiſſimas inuoluam⁹. Sed quid rurſum
cogito? quid ue polliceor tibi diem proximū epiſtolāq; alterā? Nec diei unius opus eſt nec
epiſtolare negociū: librꝝ exigit quē non prius aggrediar ſi tamē curis maioribus non retra/
hor atq; diſturbor: ꝗ in ſolitudinē meam me fortuna reuexerit. Ibi em̄: nō alibi meus ſum:
Ibi meus eſt calamus qui nūc paſſim rebellat & recuſat imperiū moleſtiſſimis occupationi/
bus meis frætus. Ita ille qui ex ocio meo iuge negociū habet: ex negocio ſibi ociū quærit: &
quaſi impius ſeruus ac cōtumax domini laborē in requiē ſuā trahit. Vbi uero primū fines
meos attigero ſuū ipſe iugum ſubeat cogā: & de eo qđ quæris ſeorſum ſingulari libro quid
aliorꝝ ſcriptis: quid meis coniecturis aſſequor ſcribā. Sane ut familiares epl̄as ludens: & in
ipſo maxime uiarꝝ diſcurſu: tumultuq; rerꝝ ſcribere ſoleo: ſic ad ſcribendum libros ſolitaria
quiete dulciq; ocio & magno nec interrupto ſilentio opus eſt. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannem Columnæ: nec ſenectutē nec paupertatē nec morbos
magnificiēdos eē exhortātis: cū ſenect⁹ uenerabilis: paupertas aūt ſalutaris ad
beatam uitam ſit: morbos etiam aliquando cohibendis uitijs aptiſſimos eſſe di/
ſputantis: Epiſtola LXXXIX.

A V Na mihi tecum lis eſt: cū cæterarū rerū omniū ſit tanta concordia: Nimis es que/
rulus: nimis indulges tibi: ſortē propriā deflere: miſerari res tuas: excuſare teipſū:
accuſare fortunā: deniq; nimis molliter humana toleras cum ſis homo. Mouit mi/
hi fateor lachrymas epiſtolæ tuæ principiū: quid em̄ occultare cogitem affect⁹ meos & ubi
conſtantiam tuā requiro: illic propriā diſſimulare molliciem? Certe ubi te lætum eſſe iubeo
mœſtū me fuiſſe non inficior. Sed eſt qđ mihi interblādiar: Honeſtiores lachrymæ ſunt in
alienis calamitatibus ꝗ in noſtris: quāq; uſq; adeo ſint noſtra cōmunia: ut nil proprie alie/
num dici poſſit ab altero qđ alterius noſtrꝝ ſit. Idq; non modo in tanta amicitia: ſed ne in
cōmuni etiā ſocietate hoīm dici poſſe Satyricus ait. Vbi uiro bono nullū alienū malum: &
humano generi pietatis ad indiciū datas a natura lachrymas docet: Qđ tāto ante Comi/
cus dixerat: Homo ſum: humani a me nihil alienū puto. Em̄uero licet id uerꝝ eſſe: nō negē
tamen haud dubie in hoc publico diligendi debito: gradus ſunt: quibus ex ampliſſima (ut
ita dixerim) humanitatis area cognationis amicitiæq; redigimur in anguſtū: & uniuerſalis
amor omniū ſingulari quadā charitate paucorꝝ ac beniuolētia coartat̄. Sed qd rurſus oc/
cultē tibi quod ſequitur? Vt lachrymas epiſtolæ principiū: ſic riſum mihi finis mouit. Ad/
uerſa ſunt inquies: Scio: licet interdū uno de fonte prodeant: riſus & lachrymæ. Non min⁹
forſitan mœſtus erat Democritus qui perpetuo riſu pulmonē agitare ſolebat (ut ait ille) ꝗ
madēs perpetuo lachrymarꝝ rore Diogenes. Nec lætior Hannibal in calamitate patriæ ſo
lus ridens ꝗ populus qui lugebat. Sicut ex diuerſo ſi Lucano credimus: nō mœſtior ī mor/
te generi flēs Cæſar: ꝗ exercitus qui plaudebat. Sed ad te reuertor. Prima igit̄ epiſtolæ tuæ
pars id egit: ut multarꝝ ac prope oīm congeriem erumnarꝝ uni tibi incubuiſſe diceres: ſicut
miſerabili: ſic magnifico quidē ſtilo legens lachrymas nō tenui: & tuarꝝ lituris (ut dixeras)
lachrymarꝝ nouas addidi. Neſcio em̄ quomodo caſus ſuos uiriliter ꝗ muliebriter lamen/
tantem uirꝝ profundius miſeramur. Proſequebar intentus aīo atq; oculis: & ipſa ſtili dul/
cedo blandiebatur ut legerem: ꝗuis longiuſcula epiſtola eſſet. Ecce aūt dum cætera humē/
tibus oculis perlegiſſem: expectans quid inſolite & tantis querelis æque miſeriæ patereris:
totam malorꝝ ſummā tribus in finē aut quattuor uerbis īcluſeras: eſſe te Tybure ſenē: pau/
perem: podagricū. Quibus in malis ferre te illud ægerrime qđ tibi noſtræ ſpes ablata præ/
ſentiæ uideret̄. Neq; em̄ te morbo uinctū loco moueri poſſe: neq; auſurꝝ de tam longinquo
ad te amicum euocare: occupationū ſuarꝝ nō ignotis tibi ponderibus irretitum: hoc flebilē
epiſtolam fine concludis. Hic fateor riſi. Et quid: dixerit quiſpiam: pauca hæc tibi uidēt̄ur
an leuia? Neutrꝝ quidem: ſed ſunt adeo uulgaria omniūq; cōmunia: ut pene inhumanū ſit
penituſq; ridiculū: talibus incōmodis indignari hoīem uel mirari. Quis em̄ (ut a primis or
diar) quis hominū unꝗ uixit qui non uiuendo ſenuerit? Priſcos illos patres multis ſæculis
ꝓtendiſſe uitæ ſpaciū legimus: Nunquid tandē & ſenuiſſe non legimus? Mitto illos qui in
mundi primordio memorant̄: quos uelut in ipſius ſæculi iuuenta æditos in lucem: uegetio/
res atq; uiuaciores fuiſſe: ac prope ad milleſimū uitæ annū ꝑueniſſe confirmāt: ſed eoſdem
licet ſerius: tamen ſenuiſſe non negant. Hos inquā omitto de quorū ætatibus magna inter

Eodē e fonte riſū & lachrymas prodire
B

Oēs mortales ſeneſcere
C

magnos ſolet eſſe contentio: quæ præſentis noſtri propoſiti non eſt. Ad illos uenio quibus
ut minus mira: ſic ſenſibus noſtris accõmodatior eſt ætas. Senuit Abraham: ſenuit Iſaac:
ſenuit Iacob. De quorum primo ſcriptum ẽ: Erat autem Abraham ſenex dierumq; multo
rum. Et iteꝝ: Deficiẽs mortuus eſt in ſenectute bona ꝓuectæq; ætatis & plenus dierũ. De
ſecundo: Senuit autem Iſaac & caligauerunt oculi eius & uidere non poterat. Et rurſum:
Cõſumptuſq; ætate mortuus eſt & appoſitus populo ſenex & plenus dieꝝ. De tertio: Ocu
li Iſrael caligabant præ nimia ſenectute: & clare uidere non poterant. Audis ecce nec ſene/
ctutem modo: ſed oculoꝝ quoq; caliginem ac defectum. Moyſes fortaſſe robuſtior: de quo
cum centum uiginti eſſet annorũ & moreretur ita legimus: Non caligauit oculus eius: nec D
dentes illius moti ſunt: Nunquid ideo tamen non ſenuerat: quia ſolidior ſenex eſſet? Cuius
ſucceſſor Ioſue bellator inſignis qui tot reges occidit: tot populos ſtrauit: ſenio obſtare non
potuit quin audiret dominũ dicentem ſibi: Senuiſti & longæuus es: Et ipſe congregato po
pulo diceret ad eos: Ego ſenui: & progreſſioris ætatis ſum. Ille uir cuius uoci de⁹ paruit: ꝗ
inaudita fiducia: ſoli ac lunæ præcepit ut ſtarent: & ſteterunt: Nunquid illum fugaciſſimæ
diem uitæ cõtinere potuit ne properaret: aut obuiam ſenectutem retardaret? Quid Dauid
rex? Nõne & ipſe ſenuerat: habebatq; ætatis plurimos dies: cunq; operiretur ueſtibus nõ
calefiebat? Is cuius & inter homines & erga deum tantus ardor fuerat breui adeo refrixerat
ſenectute ut accubantis puellæ patrocinio uteretur. Qui de ſeipſo loquens: Iunior fui inqt:
Et confeſtim addidit: Etem ſenui. Habes cui forte dieꝝ numeꝝ inuideas: at nõ perpetuam
iuuentutem. Omne quod eſt ortum neceſſe eſt: aut immatuꝝ occidat aut ſeneſcat mox ma
turius occaſurum. In ſæcularibus hiſtorijs: non æquam humanæ uitæ menſuram inuenies:
& ſi quid ibi tale deprehenderis: irriſiue nõnunꝗ potius ꝗ hiſtorice dictum ſcito. Quippe E
ſupra Ninum Aſſyrioꝝ regem: qui Abrahæ cõtemporaneus uidetur: de excellẽti rerum ge/
ſtarum memoria (ut Macrobio placet) Ne græca quidem extat hiſtoria: Oẽs igiẽ hiſto/
rici: qui longiſſime retrocedunt: a Nino initium ſcribendi faciunt: multiſq; poſt illum tem/
poribus noſtroꝝ ſenum incipimus exempla colligere. Itaq; minime mirandum putãt qui/
dam: Nam alij litigant (ut dixi) ſi ſeneſcente iam mundo & uita breuior & fragiliora ſunt
corpora: & apud exteros quidem & pauca de multis: ſed illuſtriora ꝑſtringam. Diutiſſime
uixit Neſtor: qui (ut ſcriptum ẽ) tertiam iam ætatem hominum uiuebat. Diu Hiero Syra/
cuſius. Diu etiam Maſaniſſa Numidaꝝ rex: quoꝝ alter nonageſimũ annũ attigit: alter ex/
ceſſit. Laudata Solonis: nec illaudata Sophoclis ſenectus: quoꝝ primus nunꝗ intermiſſo
ſtudio ſemperq; aliquid addiſcens ſenuit. Secundus morti proximus: nobiliſſimã Tragœ/
diam ea quidem ſcripſit ætate: qua uix ſui compotes eſſe ſolent qui ad uitam illam ueniũt.
Iſocrates orator eadem prope ætate: quarto ſcilicet & nonageſimo uitæ anno cum uolumẽ
eximium ædidiſſet: quinq; annos ſuperuixit: ſeram uoluptatem ſui operis ꝑcepturus. Ho/
meri non tantum ſenectutem: ſed & oculoꝝ cæcitatem lego: ſed an ſenectus: an alia cæcita/ F
tis cauſa ſit: neſcio an tu legeris: mihi eñ non occurrit. Qualem autem & ꝗ iucundam cre/
dimus Homericam ſenectutem: oĩbus ſuis accumulatam & inſtructam curis: quaꝝ par/
uæ reliquiæ poſt annoꝝ millia tanta me dulcedine afficiunt atq; perfundunt: Puto idẽ alijſ
accidere: ut ſæpe meaꝝ ĩmemor curaꝝ oblituſq; præſẽtium maloꝝ: totus in illius cæci ſe/
nis memoria conquieſcam. Carneades ad nonageſimũ: Cleantes ad undecenteſimũ: Gor/
gias Leontinus ad centeſimũ ac ſeptimũ uitæ annũ tranquilla ſenectute peruenit. Chryſip/
pus nono ac trigeſimo anno cœptum miri opus acuminis: octuageſimo moriens reliquit.
Qua ætate Simonides in carminũ ſe certamen deſcendiſſe cõmemorat. Aetate prouectum
Socratem legimns: & ibat ulterius: niſi uenenatuſ obſtitiſſet calix. Cuius præclariſſimus il/
le diſcipulus Plato: uno & octoginta annis expletis: eodem ipſo natalis ſui die obijt: & in
eo ipſo cui diutiſſime animũ intenderat exercitio litterarum. Cuius diſcipulus Ariſtoteles
nõ niſi ad tertium & ſexageſimum acceſſit: Quem periculoſum numeꝝ annoꝝ & humano
generi uel morte uel inſigni calamitate terribilem ferunt: Et cur ita ſit: rationes quidam: alij
obſeruationem ſolam experientiæ longioris afferunt: Vtrunq; ſane quid uirium habeat: ip
ſi qui attulere diſcutiant: hunc (ſi uera memorãt) uitæ ſcopulum humanæ: ne tranſire poſ/
ſet noſter Cicero: non ſenectute ſua: ſed Antonij crudeli ac nefario imperio effectum eſt. Et
quoniam ad noſtros obuio Cicerone peruentum eſt. Venerabilis apud nos Romani regis
Numæ Pompilij ſenect⁹: ſed uenerabilior Catonis: Camilli: Fabij: Metelli ac Valerij Cor/ G
uini: quoꝝ fere omnium una eſt ætas centum anni. Appij quoq; illius cæci: de cuius cæcita/

H

te omnium ciuium oculi & uniuerſa reſpublica cõſilium expectabant. Glorioſiſſime ſenuit
Auguſtus: Pompeius infœlicius: Veꝝ non de fortuna: ſed de ætate hic agitur. Certe Augu/
ſtus ipſe omnium maximus ac potentiſſimus monarcha: poſt inceptum (ut quibuſdam pla
cet & qđ nemo negat) diutiſſime ſummaqꝫ cũ pace gubernatum imperiũ inter multas Ro/
manorum lachrymas: interqꝫ caſtiſſimæ coniugis amplexus: ſexto ac ſeptuageſimo ætatis
anno placida morte ſubtractus eſt. Eandem metham tenuit Auguſtinus: ut nomine: ſic ui/
tæ termino imitatus Auguſtum. Hieronymus uero uiuacior fuit. Origenes ad ſeptuageſi/
mum uitæ annũ uenit. Tertiũ & ſexageſimũ Bernardus impleuit. De Ambroſio Grego/
rioqꝫ non ita compertum teneo: Omnes tamen ꝓculdubio ſenuerunt: prouidente illo: apđ
quem fons uitæ eſt: ne hi paꝝ uiuerẽt quoꝝ uita multum profutura erat eccleſiæ. Ad octo/
H gesimum annum uenit Aſinius Pollio. Marcus Varro uiuendo & ſcribendo: ſæculi unius
ſortitus eſt ſpatiũ. Multa de ſua ſenectute locutus eſt Seneca ſenex: aliquãto ſenior futurus
niſi ferox diſcipulꝰ uetuiſſet. Permitte mihi oro te indulgentiſſime pater: Permitte mihi ut
narrationem quæ ualde animũ meum præmit huic loco inferam te fauente & ſenectutis ad
huc unicum exemplum: humile quidem ac recens: ſed honeſtum & cui mihi dulcis ac uene/
randa recordatio eſt: tot glorioſoꝝ ſenum illuſtribus exemplis adijciam: nunq̃ id ſi apud
alium loquerer auſurus. Fuit mihi proauus paternus: uir ſanctiſſimus & ingenio quãtum
ſine cultura litteraꝝ fieri potuit clariſſimo: uſqꝫ adeo: ut eum non tantum de rę familiari: de
negocio: de cõtractu: de natorum nuptijs: uicini: aut de republica magiſtratuſ: quod de Ap
pio cæco traditum accepimus: ſed de rebus etiam altiſſimis & ad philoſophiam ſpectanti/
bus litterati homines: præſentes abſenteſqꝫ conſulerent: omneſqꝫ in illius reſponſis & æqui/
tatem iudicij & acumen ingenij mirarentur. Viro nomen fuit Garcius: his modis eaqꝫ pie/
tate prædito: ut ad conſecrandam uiri memoriam nihil ei præter promotoris auxilium de/
fuerit. Nuper me iam adoleſcentiam egreſſo: multi ſupererant de illo mirabilia narrantes:
quæ ſponte prætereo: hocipſum non dicturus: niſi ne faſtidires exemplum. Is ergo poſt ino/
cue ac fœliciter actam uitam (ut audiebam ſenes noſtros dicere) quarto ac centeſimo æta/
tis anno: ipſo etiam ut Plato natalis ſui die: ſed trium & uiginti annorũ ſpacio uiuacior q̃
Plato: & præterea eodem in thalamo in quo natus fuerat: longe ante prædicta multis trãſi/
tus ſui hora: in gremio filiorum ac nepotũ nulla corporis aut animi moleſtia: nil niſi de deo
& de uirtutibus loquens interloquendum quodãmodo conſopitus ẽ: quod ex eius ore ſo/
nuit extremum illud Dauiticum fuiſſe ferunt: In pace in idipſum dormiam & requieſcam.
I Quibus uix uerbis explicitis quieſcens: obdormiuit in pace. Gratias tibi pater aman/
tiſſime quod me hactenus paſſus es proaui mei memoriam repetere: & nomen eius his ad
te litterulis occulere: quod neſcio an uſq̃ dignius q̃ inter egregios ſenes collocãdum eſſet.
Sed quid ago? Breuis cõſolatio in longam hiſtoriam uerſa eſt. Dabis autem ueniam ſi ſci/
as quanta cũ delectatione uerſatus ſum cum his optimis atqꝫ lectiſſimis ſenibuſ: quibus te
iam nunc meqꝫ non multo poſt aſſcriptos cupio: & ſi cæteris in rebus impares: at æquani/
mitate & patientia ſaltem pares. Ne enim me propoſiti prorſus oblitum putes: Quis ægre/
ferat ſe ſenem fieri: dum tales uiros ſenes factos eſſe meminerit? Immo uero quis non mag/
no cum gaudio participet ſortem beatiſſimoꝝ hominum: & alacri animo cõmunem ſibi cũ
talibus excipiat ſenectutem? Quis enim horum: ſeu quis omnino hominũ diu uixit: & non
ſenuit: cuius longam uitam legimus non in ſenium deſinentem? At nos uoto contrario: ſe/
cumqꝫ pugnante: diu imo ſemper uiuere cupimus nunq̃ ſeneſcere: nunq̃ interire. Scio aũt
quid reſponſurus es horum te omnium non ignarum: Illud dolere: ꝙ ante tempus ſenu/
K eris: cõmunis omnium ſeneſcentium querela. Et Numa Pompilius cuius ſupra mentionẽ
feci: prima ætate canus fuit: & Virgilius poeta. Tota ætas noſtra his lamẽtis abundat. Ego
ipſe non tam queri ſoleo q̃ mirari ꝙ canos aliquot ante uigeſimumquintum annum ha/
bui: cum illud non exciderit: quod genitor quondam meus in reliquis neqꝫ me ſanior neqꝫ
ualidior: quia poſt quinquageſimum ætatis ſuæ annum conſulto ſpeculo ſupra uerticem ſi/
bi unũ forte capillum ambigua canicie albeſcentẽ uiderat: plenus ſtuporis & querelaꝝ: totã
nõ modo familiam ſed uiciniã excitauit. Hoc eſt quod æuum noſtꝝ dolet: hoc quod iuuẽ/
tus noſtra conqueritur: multũ breui tpe uariaſſe: uiuẽdi ſeneſcendiqꝫ modũ: e quibus forte
ſecundũ fatear: primum negem. Seneſcunt ſolito citius: nec id forſan uſqꝫquaqꝫ uerum eſt:
ſed quod incunctanter affirmem ſolito citius caneſcunt: ſiue id latens cauſa ſiue curaꝝ mul
titudo efficit. Profecto enim noſtri maiores melioribꝰ: nos pluribus curis inuoluimur. Ni/

hil est autem quod magis præcipitet iuuētæ florē ꝙ curarum anxietas & labor animi. Cæ/
terum uitæ modus nisi eum casus aut culpa præsecuerit: idem prope modum ꝑmanet: qui
Psalmographo præscriptus est carmine. Sed quoniam tua me religiosa modestia certum fa
cit: non te canos conqueri: quos potius amplecti: & si intempestiui essent: ac gaudere nō du/
bito si quod Stiliconi suo Claudianus attribuit: Vultus factura uerendos: canicies festina
uenit: Verū alia quædam senectutis incōmoda lamētari: quæ plura apud alios: apd Tul/
lium sunt quattuor: Imminutio uirium: auocatio a rebus gerendis: ademptio uoluptatū:
mortisq; uicinitas. Multa quidem hoc loco ī tuam cōsolationē dici possent: sed rem a Tul/
lio ex intētione tractatam retricare temeritas. Habes eius de senectute librum: qui inscribi/
tur Cato maior: quo lecto nihil erit quod requiras amplius (ut reor) nihilq; quod non mo/
do molestam: sed non plane gratissimam senectutem faciat tibi. Nam quātū ad celeritatem
anticipatumq; tempus attinet: hoc unū dixerim: Sicut em̄ ubicunq; mors occurrit: senectꝰ
est nostra (quod doctissimis uiris placet): sic ubiuis debilitas corporis affuerit: senectꝰ no/
stra est. Nā ut uitæ terminus est mors: sic floridæ ualidæq; iuuentæ terminus est quādocūq;
incidens mās̄ura debilitas. Siue igitur totius: siue robustioris uitæ finis dici senectus debet:
qualibet ætatis parte se offerat: datum tempus impleuimꝰ & legitima est senectus. De pau/ L
pertate quid putas dicā? Quis nō est pauper: nisi qui nihil cupit? Hi qui ditissimi uidētur:
eo cæteris pauperiores sunt quo pluribus egēt: cum necessarijs egere ea demum sit pauper/
tas. At isti procul a uero falsis opinionibus acti: sibi necessaria fecerūt: quæ apud minus in/
sanos uoluptuosa quidem: apud sanos uero superuacua: postremo autē apud doctos dam/
nosa etiam atq; omni studio fugiēda sunt. Vere itaq; sunt omnium pauperrimi: innumera/
bilium egeni: & uel assecutione rerum optatarum accendentes indigentiam uel expectati/
one torquentes. Nec sum nescius quid ad ista respondeant. Cōtemni paupertatem aliquā/
to difficilius re ꝙ uerbo. Non obluctor: dura res est fateor: sed dij boni ꝙ tuta: ꝙ secura: ꝙ
expedita: ꝙ libera: ꝙ deniq; si amare illam in animū duxerimus iucunda. Sed desinamus
paupertatem laudare & amare diuitias: & reuera quotus hominū inuenitur: qui cum pau/
pertatem ualde laudauerit: laudatam tota intentione non fugiat? Victa erit & in æternum
ab animis hominū relegata: uel potius extincta cupiditas: si quot laudatores habet paup/
tas: totidem habeat amatores: Habebit autem multo plures si īnotescere cœperit quid bo/
ni habeat: quid quietis ac fœlicitatis adducat. Hactenus tamen: ut ætate lucani erat mu/ M
nus dei est: nondum mortalibus intellectum nisi admodū raris: In quibus sunt exempla il/
la clarissima. Valerius: Cincinnatus: Curius: Fabritius: Regulus: non diutius ꝙ dum legū/
tur: audiuntur ue: & tunc quoq; non nisi superficietenus: animos cæcos auaricia & cupidi/
tate tangentia. Sed multo maxime sacratissimi senes nostri qui circūierunt orbem terrarū:
ueritatem ingerendo pectoribus hominū: in fame & nuditate lætissimi: uictisq; & calcatis
necessitatibus triumphantes: quoꝝ nudis pedibus non erat tellus digna calcari. Aude te
ipsum talibus exemplis inserere: Aude hospes contemnere opes: Non fortuito neq; indeli/
berate: Aude inquā plures ad cōtemptum uitæ & ad effundendū proprium sanguinē: pro/
ijciendasq; animas ꝙ ad cōtemnēdas diuitias fuere magnanimi: Aude igitur & tu hospes
qui non habes hic mansuram stationem: deponere sarcinam libertatis amatoribus impor/
tunam: tanto tutior ad patriam peruenturus: quāto expeditior incesseris: Aude inquā cō/
temnere opes: & quod sequitur: te quoq; dignum finge deo. Quis em̄ dubitet opes potēti/
amq; contemnere: dum meminerit (ut sileam cæteros) Christi sacram atq; humilem paup/
tatem: præcipue si huic cogitatio illa succreuerit: quantū calamitatum: quantū ue discrimi/
num iste omnibus uotis exoptatæ expetitæq; diuitiæ secū ferāt? Certe Salomō is qui apd
Hebræos sapiens habetur: ut Lycurgꝰ apud Lacedæmonios: Solon apud Atheniēses: Ca/ N
to uel Lælius apud nostros: Nō diuitias neq; paupertatem optat adeo: superbiendi scilicet
desperandiq; materiā. Quid ergo? Tātū uictui meo tribue inquit necessaria. Quē secutus
Apostolus: Habētes uictum inquit & quibus tegamur: his contenti simus. At nos nō mo/
do diuitias optamus: sed in hisipsis nihil magis appetimus ꝙ quod nocet: luxum scilicet &
excessum. Quid enim oro te: quid est in auaricia quod delectet? Nempe nil aliud ꝙ quærē/
di labor: ꝙ seruandi pauor: nil inquā aliud ꝙ timere ruinas: incēdia: rapinas: domesticos &
externos fures: Ad extremum mures ac tineas: Esse semper occupato animo ac mœsto: Oēs
curas ipsumq; cor uiuentis in auro sepelire: cum sit scriptum: Vbi thesaurus tuus: ibi cor tu/
um. Vere ergo misera est magni custodia census. Sed hæc nobis accidunt nescientibus (ut

Quattuor esse quæ tristē se/ nectā reddant

Quis iure di/ ci possit paup

Nihil auari/ ciæ inest nisi quærendi la/ bor & seruādi pauor

ait Flaccus) Quid ualeat nũmus quẽ præbeat usum. Sic affectis si honestus diuitiarũ mo/
dus accesserit: paupertas dura uidebitur. Sũt sine ulla difficultate fortunæ: Illi duo diuiti/
arum gradus a Seneca descripti: habere quod necesse est: habere qđ sat est. Accedat & ter/
tius: quod abunde est: & quartus accrescat: quod multum est: nihil actum putabitur donec
ad id anhelando & æstuando peruenerimus: quod nimium est. Ita nisi nocere cœperint: nisi
causas miseriarum & laborum & forsitan festinatæ mortis attulerint: diuitiæ non erunt. Sed
quid rursus ago qui tibi aduersus paupertatem arma cõquiro? Quæcũq; de hac re nõ tã/
tum dici: sed cogitari possũt nota sunt tibi. Vnum erat in animo præter uulgata hæc quod
O tibi nõ subtraham: Equidẽ: ut euacuatio prægrauato corpori: sic tibi necessaria est paup/
tas. Tergiuersentur licet (ut audio) quidam ex uestris & cauillentur: paupertatem tamẽ uel
expræsse uel tacite nouisti: Bene habet: tu illam fugiebas: illa te sequitur. Iam quæ attigit ar/
ripuitq; uotis optanda necessitas: quæ te cogat implere quod debeas. Christi seruus es: scis
quid illi conueneris: sile: patientiam habe: nõ te possum æquis auribus audire. Perinde mi/
hi paupertatem defles: quasi nescias nudum te intrasse in hanc uitam: nudum egressurum:
& quasi nõ paupertatem Christi: sed Crœsi diuitias sis professus: Crede mihi pater: paup/
Pauptas multis utilis fuit — tas sæpe multis utilis ad salutem fuit: nulli unq̃ inutilis: nisi his qui eam impatientia & la/
mentis exasperant. Tibi quidem adeo non tantũ utilis sed necessaria & salutaris est. Vt si/
ne illa neq; saluus esse: neq; creatori tuo potueris pacta seruare. Hæc in præsens de honesta
& sobria paupertate perstrinxerim. Illa eñ importuna & sordida quæ turpis ægestas apud
poetam dicitur: Deo gratias: te nõ tãgit: ad quam leniendam maioris eloquentiæ uiribus
P opus esset. Iam hinc ad podagræ remedia ueniendum est. O si quis eo morbo tentus: i hãc
epistolæ partem forte oculos coniecerit: quã putas spem concipiet fomenti cuiuspiam: aut
pulueris: aut lenitiuum cuiuscũq; consilij: desinat ex me talia sperare: Volo labori suo par/
cere si ex his litteris hoc sperat ulterius non legat: huius enim generis remedia: medicorum
eruditiores magna ex parte desperant. Reliquos si cõsulas: nihil homini diuiti desperãdũ:
nihil inopi sperandum dicent: cum tamen sæpius diuitum domos hæc pestis inhabitet. Si
hos igitur audire uolueris: præstabunt tibi ut inter angustias præsentium dolorum & futuræ
sanitatis spem semper ligatus ulules: semper oleo tristiciæ unctus atq; unguentis madidus
ingemiscas: Ego uero te siccum solutumq; & liberum dolere maluerim: dieta exercitio labo/
ribus: aduersus nouum hostem solidare corpusculũ: hac in re nihil a medicis sperare præter
uerba: si quid aduersus podagram auxilij est: totum a paupertate: uel si id frustra sit ab ani/
Podagrici morbi remedia — mi moderatione poscẽdum: podagræ medicina optima paupertas est: seu illam necessitas:
seu uoluntas attulerit: Vltimam hanc frugalitatem uocant: quã definiunt uoluntariã pau/
pertatem. De his autem alia ad te olim epistola satis dixisse uideor: quando nondũ ad me
nisi podagræ solius fama peruenerat: si unũ quod tunc me latebat illis addidero: Credere
Q me diuinitus permissum: ut podagræ paupertas accesserit: ut sicut ex quibusdam ueneno/
sis animantibus fit remedium ueneni: & sicut apes ex quibusdam herbis amarioribus dul/
cissima mella conficiunt: ita tu malis tuis: non aliunde q̃ ex tuis malis possis conflare reme
Romani alias gẽtes patiẽtia superarunt — dia. Et de pauptate quidem remedioq; qđ illa secũ habet hactenus. De animi autẽ mode/
ratione patientiaq; longior sermo est: auctoritatibus: rationibus & exemplis instruct⁹: Hic
occurrit Marius: hic Marcus Attilius: hic integræ Romanæ legiones: Nulla enim gens in
hac gloria par est: Hic ex alio genere hominũ Possidonius: Anaxarchus: & quo uilius: eo
nisi fallor efficacius exemplum. Seruus Afer ultor domini a Tito Liuio relatus: qui tormẽ/
tis laceratus: non modo nõ ingemuit sed superante læticia dolores: speciem quoq; præbu/
it ridentis. Innumerabilia sunt id genus: e quibus non modo epistolã impleas: sed librum: Ve/
rumtamen ut dixi: post Ciceronem: uerecundũ modestumq; silentiũ uidetur. Est secundus
illius inter Tusculanas disputationes liber: quem sæpe salubrem in meis doloribus exper/
tus: aliquot insignes uiros: audiui de libri illius efficacia similia memorantes. Illum tibi fa/
miliarem facias uelim: Illum in manibus habeas: quotiens notis indicijs: aduentare poda/
gricũ senseris dolorem: Quamq̃ est alia multo dulcior multoq; suauior & docto ac religioso
uiro dignior medicina: In omnibus laboribus ac doloribus nostris: quibus carere nequit ui/
ta mortalis: meminisse laborum ac dolorum: quos pro nobis Christus pertulit: meminisse uul/
R nerum: quibus uulnera nostra sanata nosq; periculo sempiternæ mortis erepti sumus: me/
minisse clauorum ac lanceæ preciosissimiq; sanguinis: quo lauacro sordibus ablutis recrea/
ti & clæmẽter admoniti sumus temporales alto animo calcare molestias: nihilq; nisi æter/

næ damnationis & pœnarum immortalium ſupplicia formidare. Illud inſuper meminiſſe
profuerit: nõ modo Chriſtum cui propter deitatem ſuam: propter incomparabilem gloriã
inacceſſibilemq; potentiam: omnia prona erant atq; facilia: ſed candidatum quoq; quẽ uo-
cant martyꝝ exercitum: multoſq; ut nos ſumus mortales homineſ: & (quod miraculi clari-
oris eſt) nõ modo uiros forteſ: ſed ſæpe etiam mulierculas ac puellas diuino ſpiritu afflatas
illa pertuliſſe: in quoꝝ comparationẽ quicquid pateris quies atq; ſolaciũ dici poſſit. Trita
hæc: & tibi imprimis profeſſionis tuæ debito notiſſima: ideoq; diutius non inſiſto: ad ſecre-
tiora feſtinãs. Eſt remedij genus: quod tu forte non cogitas: quod cum legẽti mihi litteras
tuas ſubito occurriſſet: riſum mouit (ut dixi) Nolo autem indigneris: me quod ĩ meis ſæpe
ſoleo: in tuis malis etiã iocari: Non in doloribus tantum: ſed in morte iocari ſolitos: uiros
fortes doctoſq; comperimus: Teſtes ſunt Veſpaſianus princeps & Socrates philoſophus:
Patere me in pedum tuoꝝ doloribus idem facere: quãq; non merus: ſed ueritate conditus
iocus eſt meus. Quid enim putas? Recẽſe pater ab adoleſcentia curſus tuos & animũ ſtare
neſcium: uidebis ut frenum equo indomito: ſic tibi neceſſariam podagram. Eſſet neceſſaria
forſan & mihi ut iam tandem ſtare loco diſcerem ac mecum habitare: Tibi tamen procul- S
dubio: ante omnes quos ego nouerim neceſſaria eſt. Iſſes extra noſtræ habitabilis çonæ ter-
minos: tranſiſſes oceanum: adiſſes anthipodas: nullũ tibi diſcurrẽdi finem qua polles in re-
liquis ratio feciſſet. Quid multa? Nõ alio q̃ podagræ auxilio ſiſti quibas. Illa tibi frenum
ſtringit iubetq; cõſiſtere. Quid ais? Parebis: uelis: nolis. Noli autẽ iniuriam arbitrari. Ni-
hil cuiq̃ tempeſtiuius accidit: nihil unq̃ oportunius. Fluitantem carinam magiſter pup-
pis fune uel ancoris regit: & tibi prope terram unde primũ in altũ es euectus ancora iacta
eſt: Permiſit tibi tua ſors uagam ac laborioſam iuuẽtutem: nec ſenectuti daturus ferias ui-
debaris: Podagræ beneficio quieſcet. Vagum & inſtabile iumentum cautus paſtor alligat:
ubi diſcurſu uetito quieſcendi paſcendiq; fit facultas. Agnoſce paſtoris tui prouidentiam:
Non te in Perſide: non in Arabia uel Aegypto: ubi uelut in ſuburbano uagabaris tuo: ſed
in patriam integro membroꝝ obſequio reuerſum: poſt peregrinationes ĩnumeras: & (ſi te
noui) nunq̃ tuo iudicio deſituras uberrimis & amœniſſimis alligauit in paſcuis. Ad cumu-
lum enim gratiæ cœleſtis accedit ꝙ non te Romæ clauſit: ubi & proprijs & familiæ tuæ
titulis es clarior: q̃ quieti tuæ expedit. Sed nec ꝓcul & extra proſpectũ dilectæ urbis amo- T
uit. Quid ergo? Tybur tuo ſenili ocio deputatum ẽ: prouiſumq; ne fugias: Doles & nõ po-
tius deo gratias agis: qui te tot terreſtribus maritimiſq; periculis: totq; tam longis anfra-
ctibus ereptum hac demum uoluit conſiſtere terra (ut ait Maro) Vbi ſcilicet animæ ſimul
& corporis alimenta non deſint: libri tui: feruor tuus: ingenium tuum & puriſſimi aeris &
nitidiſſimarum ſpecies aquarum & pulcherrimæ telluris amœnitas tetricum licet & agre-
ſtem animum mulcere quæant: ubi ſemper aſſit patriæ prædulcis aſpectus: amicorum mo-
derata propinquitas: ſubmotis tædijs: abſente faſtidio: quæ tibi uel immenſæ urbis ſtrepi-
pitus uel iugis fortaſſe tot notoꝝ cõuerſatio peperiſſet. Fruere bonis tuis gratanter: æqua-
nimiter: pacifice: melius tibi accidit q̃ putabas: commodiorem toto orbe locum nequiuiſ-
ſes eligere: q̃ quẽ tua tibi ſors obtulit. Sed inſtabis: Et cur nõ inquies ſine hac corpis iniu-
ria? Iubes reſpondere quod ſentio: Anim⁹ tuus uinculis egebat. Id nõ ad infamiam: ſed in
partem laudis accipias precor: Quo enim fertilior eſt ager: eo pluribus abũdat compeſcẽ-
dis extirpandiſq;: ut ſeges utilior coaleſcat: & ſæpe quo generoſior atq; ualidior: eo ferocior
eſt equus & tenacioribus uinculis egens: Eſſes nunc (ut auguror) in aliquo mundi angulo:
Iam Nilũ: Iam Indum aut Tanaim tranſnatares: Iam Rhiphæos montes aut Hericini ſal-
tus dumeta tranſcenderes: uagus ſemper & profugus ſuper terram. Occurrit pietas illius
qui ſolus morbos noſtros & morborum noſtrorum medicamenta cognoſcit. Non icc irco
minus utilia: quoniam amariora ſunt. Illa magis ingenua uideri poteſt: & humanitate tua
dignior querela ꝙ præſentiam atq; conuictum meum ualde ſuauiter requiris: & in quo
unice tibi complacebas (ut dicis) tum cum maxime delectaret ablatum luges. Enĩuero ni-
hil negocij eſt hic. Si es amicus: immo uero ſi pater (neq; enim alium te pietate eximia & pa- V
ternis ſemper affectibus comprobaſti) Nullus tibi me locus: nullum tempus eripiet. Pone
me in ſupremo Atlantis Meduſeis luminibus durato uertice: te in rupe Caucaſea ubi uin-
ctus Prometheus de Ioue conqueritur: ſimul ſedebimus: ſimul ambulabimus: ſimul cœna-
bimus: ſimul fabulabimnr: ſimul ſeria tractabimus. Nihil unq̃ interueniet quod uicinos
cernere & audire prohibeat. Volucer eſt amor: non terras tantum: ſed cœlum tranſit & ma-

ria: nec podagram nouit ille nec compedes: liberrimus est: & fortuna licet obluctāte ubi uo-
Amor mortis nescit imperiū
luerit præsens. Miraris? Mortis quoq; nescit imperium: & quod illa uidetur abstulisse com-
plectitur. Itaq; uersos in cinerem: apud illum integros īuenies: & natum Octauia: uirū Ar-
temisia: amicum Lælius inuita morte: & effractis (ut ita dixerim) tumulis uiuos habent ac
X præsentes. Habe igitur me: nā & ego te habeo: nulla mihi sine te dies agitur: nulla nox: nul-
lum iter: nulla consessio: ubiq; tecum sum. Qui si forte (quoniam negare non possum) dul-
ce quiddam & iucundum in se habere præsentiam amicorum: modo illud mihi non nege-
tur: sæpe dulciorē esse memoriam: & quod nollem: sæpe delicatam esse præsentiam. Si er-
go ad solacium uitæ tam tibi utilem præsentiam meam putas: duplex ad id uia est: nam &
ego supra spem tuam ad te uenire: tuūq; & Horatij uatis æstiuū habitaculum uidere: quan-
tumq; desiderio tuo sufficiat manere nō renuo. Et tu si ad me uidendum uenire malles (hu-
manus enim animus his dulcius frui solet quæ laboriosius quæsiuit) monstrabo tibi uiam
in qua nec pedum uitio tarderis nec terram cogaris plantis attingere. Inter seruorum ma-
nus ad amnem Tyburtina mœnia prælabentem perges. Ibi nauiculæ impositus prono
alueo descendes donec ad dexterā Tyberis occurrerit. Inde iam latiori amne per ipsi[9] urbis
Romæ mœnia ad mare peruenies. Inde etiam dextrorsum sed fortiori alno credit[9]: Tyrrhe-
ni sinus æquoris obibis: donec longe relicta Massilia rursus ad dexterā rate fluminea Rho-
dani ostio subuehare. Qua uet[9] Arelas palustribus uadis & lapidosa planiciæ: mox in ru-
pe horrida tristis sedet Auennio olim: nunc pontifex maximus Romanus proprijs sedibus
desertis obstante (ut arbitror) natura: caput orbis efficere nititur: & laterani immemor &
Y syluestri. Inde semper aduerso flumine tribus passuum millibus aut pauloamplius ascen-
dens argenteum gurgitem obuium habebis ad dexteram flecte iter: Sorgia est placidissim[9]
fluuiorū: Cuius aquis quindecim aut circiter passuū millia conscendēs: nulli secundū fontē
lucidissimi amnis originem uidebis: & incumbentem scatebris præaltam rupem: ut iam
transiri ulterius nec possit nec oporteat. Vt enim dextera & secūda sint omnia: illic tandem
in terram depositus: ad dexteram me uidebis. Vbi enim procul ab Italia possim esse tran-
quillius? Videbis autem modicis: sed umbrosis hortulis angustoq; contentum hospitio:
sed quod tanti hospitis aduentu factum putes augustius. Videbis quem desideras optime
ualentem: nullius egentem rei: nil magnopere de fortunæ manibus expectantem. Videbis
a mane ad uesperam soliuagum: herbiuagum: montiuagum: fontiuagum: syluicolam: ru-
ricolam: hominum uestigia fugientem: auia sectantem: amantem umbras: gaudentem an-
tris roscidis pratisq; uirentibus: execrantem curas curiæ: tumultus urbium uitantem: ab-
stinentem liminibus superborum: Vulgi studia ridentem: a læticia mœsticiaq; pari spatio
Z distantem: totis diebus ac noctibus ociosum: gloriantem musarum consortio: cantibus uo-
lucrum & nympharum murmure: paucis seruis sed multis comitatum libris: & nunc domi
esse nec ire: nunc subsistere: nunc querula in ripa: nunc tenero in gramine lassatum caput &
fessa membra proijcere: & (quæ non ultima solatij pars est) neminem accedere nisi perraro
qui uel millesimam uaticinari possit suarum particulam curarum. Ad hæc modo obnixū
defixumq; oculis tacere: modo multa secum loqui: Postremo seipsum & mortalia cūcta cō-
temnere. Ecce pater dum te uoco ueniendi laborem abstulisse uideor: si enim hæc plegis: &
fidem habes: abunde me uides: iam tandem: dum enim colloqui uideor: epistolam me scri-
bere sum oblitus. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannem Columnæ: quare in epistolis tot antiquorū exemplis utatur rationem reddentis: exempla etiam plurimū ad uirtutum imitationem ualere ostendentis: Epistola XC.

Xemplis abundo: sed illustribus: sed ueris: & quibus (nisi fallor) cum delectatione
e insit auctoritas. Possem aiūt paucioribus uti: fateor possem: & sine exemplis age-
re: nec istud inficior. Quippe cum & tacere possem & forte cōsultius: sed in tot mū-
di malis: inter tam multa dedecora tacere difficile est. Satis patientiæ præstitisse uideor: qd
nondum Satyræ calamum applicui: cum diu ante hæc monstra scriptum uideam: difficile
est Satyram non scribere. Multa passim loquor: multa etiam scribo: nō tam ut sæculo meo
prosim: cuius iam desperata miseria est: ꝙ ut meipsnm conceptis exonerem & animum
scriptis soler. Verumtamen si ratio quæritur: cur exemplis interdum affluam curioseq; in
his uidear immorari. Dicam: puto lectorē eo animo esse quo sum ego: me quidē nihil est

quod moueat quãtum exempla clarorum hominum. Iuuat enim assurgere: Iuuat animũ
experiri an quicq; solidi habeat: an generosi aliquid atq; aduersus fortunã indomiti & in/
fracti: an sibi de se ipse mentitus sit. Id sane præter experiẽtiam quæ certissima magistra re/
rum est: nullo melius modo fit q̃ si cum his quibus simillimus esse cupit admoueam. Itaq;
sicut omnibus quos lego gratiam habeo si mihi sæpe propositis exemplis hanc experiendi
facultatem dederint: sic mihi gratiam habituros spero qui me legẽt. Fallor forsan ĩ hac spe: B
tu tamẽ in hac narratione non falleris: Hæc enim una uera rei causa est. Altera est quod &
mihi scribo: & interscribendum cupide cum maioribus nostris uersor: uno quo possum mo
do atq; hos cum quibus iniquo sydere datum erat ut uiuerem: libentissime obliuiscor: inq;
hoc animi uires cunctas exerceo: ut hos fugiã: illos sequar. Sicut enim horum grauiter con/
spectus offendit: sic illorum recordatio magnificiq; actus & clara nomina incredibili me af/
ficiũt atq; inextimabili iucunditate: Quæ si omnibus nota esset: multos in stuporem coge/
ret: quid ita cum mortuis esse potius q̃ cum uiuentibus delectarer. Quibus ueritas respõ/
deret illos uiuere: qui cum uirtute & gloria diem obierũt. Hos inter delitias & falsa gaudia
exultantes: luxu somnoq; marcidos: uino graues: & si uiuere uideantur: esse tamen adhuc
quidem spirãtia sed obscœna iam & horrenda cadauera. Verum hæc inter doctos & indo/
ctos: æterna lis maneat: ego sequar inceptũ. Habes ergo quod interrogationi tuæ: quodq;
quorundam qui tecum sunt admirationi modo responsum uelim: cur exemplis abundem
ueterum illustrium: qđ & aliis profutura spero: & mihi scribenti ac legẽti profuisse admo/
dum certe scio. Deinceps (quoniam nihil ab uno homine quod omnibus hominibus pla/
ceat fieri potest) mirent̃ improbentq; si libet: Certe ego: ne propter alienum murmur inter/
misisse uidear morem meum: inserere huic etiam epistolæ aliquot exempla non desinam:
& quid exempla possint: exemplis ostendam. Omnes qui ante Marium a medicis secaban/
tur: uinciri mos fuerat: quia enim dolorem corporis animi robore superari non posse per/
suasum erat: uinculorum auxilio utebantur: Primus Marius solutus sectus est: sed post eũ
plurimi: Cur quæso: nisi quia exemplũ uiri constantissimi atq; fortissimi ad imitandum
animos erexit: & (ut compatriotæ sui uerbo utar) ualuit auctoritas: Bello latino Deci9 con
sul seipsum pro legionibus & pro populi Romani uictoria deuouit: Res dictu q̃ executio/
ne facilior: spõte tua mortem appetere ut alteri uictoriam quæras: tam efficax tamẽ exem
plum fuit: & tam ualidum: ut bello Sannitico ac Gallico: fili9 Decius & ipse consul: patris
imitator existeret & nomine patrem uocans: securus iret ad mortem: quam pro salute suo/
rum ciuium: contemnere illo auctore didicerat. Quos bello Tarentino aduersus Pyrrhum
imitatos nepos: tertia tandem uno de grege uictima: & si non eodem infularum habitu:
pari tamen animi uirtute: eademq; reipublicæ pietate procubuit. Nunq̃ talis uir Themi/
stocles fieret: nisi Milciadis exemplis accensus: fieri illi par in animum induxisset. Nunq̃ Iu
lius Cæsar in illud gloriæ culmen ascendisset: nisi mirari & imitari Marium ab adolescentia
didicisset: Quin & Alexãdri profuit imago in templo Herculis gadibus cõspecta: qua mox
ad cupiditatem magnas res agendi: non exarsit modo: sed (ut ait Tranquillus) ingemuit.
Profecto autem si statuæ illustrium possunt nobiles animos ad imitandi studium accende/
re (quod. Q. Fabium Maximũ: &. Q. Cornelium Scipionem dicere solitos Crisp9 refert)
quanto magis ipsa uirtus hoc efficit: claro dum proponitur: non marmore sed exemplo?
Corporum nempe liniamenta statuis forsan expræssius continentur: Rerũ uero gestarum
morumq; noticia atq; habitus animorũ: haud dubie plenius atq; perfectius uerbis q̃ incu/
dibus exprimuntur. Nec improprie mihi uideor dicturus statuas corporum imagines: ex/
empla uirtutum. Quid de ingeniis loquar? Imitatio unum insigne par syderum linguæ la/
tinæ Ciceronem ac Virgilium dedit: effecitq; ne iam amplius græcis ulla in parte eloquen/
tiæ cederem9: Dum hic Homerum sequitur: ille Demosthenem: Alter du cẽ suum attigit:
alter a tergo liquit. In omni hominum genere licet ostendere idem: sed in eo quod in me re/
prehenditur artius: nolim hodie nimius uideri. Vnum etiam nunc exemplum tibi notissi/
mum: quo minus interseram temperare nequeo. Siquidem quem uitæ callem arriperet di/
utissime fluctuanti Augustino & Antonii & Victorini rhetoris ac martyris profuit exem/
plum: necnon & illorum duorum in rebus agentium: apud Treueros repentina conuersio:
quã cum sibi Pontianus miles Imperatorius enarrasset. Ipsius Augustini uerba tenes octa
uo (nisi me memoria frustratur) confessionum libro posita. Exarsi inquit ad imitandum.
Ad hoc enim & ille narrauerat. Hæc ergo consilii mei ratio est propter obseruatores ac mi/

Marginal notes: Eos hoĩes ui/uere qui cum ṽtute obierũt — C — Marius — Deciĩ se ꝓ sa/lute pp̃li deuo uerunt — D — Themistocles — Iulius Cæsar — Alexander — E — Homerũ Vir/gili9: Demo/sthenẽ Cicero imitatus est — Augustinus

ratores meos ſæpius iteranda. Video enim ꝙ multis exempla contulerint ad uirtutem: &
quid in me agant ſentio: & de alijs idem ſpero. Si fallor: res periculo abeſt: & quibus exem/
pla non placent: nõ legãt: neminẽ cogo: & ſi me rogas: a paucis legi malim. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Barbatũ Sulmoneſem: mortẽ Andreæ Roberti regis
Siciliæ filij indignam ac miſerrimam deplorantis: Epl'a XCI.

A Eu ꝙ uiolenti: ꝙꝙ ineuitabiles ſunt fortunæ exitus uel præuiſi. Sæpe quidem (ut
h noſti) Barbate amantiſſime: de fortuna deꝙ alijs quibuſdam loqui ſoleo ut uul/
gus: ne in ſermone cõmuni ſingularis appaream: ſi ſeorſum interroger: reſpõſurus
fortaſſe longe aliter. Sed tranſeo ne ſi hæream: acturus aliud de hac re ſuperuacuis diſputa/
tiunculis implicer abſtraharꝙ. Vt autem cœptum ſequar & fortuna omnipotens & inelu/
ctabile fatum: nõ cum uulgo ſolum: ſed cum maximis atꝙ doctiſſimis quibuſdam uiris. &
Fortuna inelu ctabile fatũ — imprimis cum Virgilio uideri poſſet: niſi & unus omnipotens & fati nomen in ore catholi/
co ſuſpectum foret. At quæcunꝙ uis illa ſit: ſeu dei iudicio: ſeu permiſſu: res hominum uer
ſans haud dubie magna uis & prorſus ineluctabilis eſt: & aduerſus quã fruſtra ĩbecillitas
noſtri conatuſ accingitur. Nam in curſu facili cõſilium humanum opprimit mali moles: &
mortale remedium diſcutit inuicta neceſſitas. Id ſi unꝙ alias: nũc maxime intellectum cõ/
ſpectumꝙ clariſſime eſt. Rogo quid noui: quid inopini accidit? Quis non iſta præuiderat?
& præuidiſſe quid profuit? Tam profũde enim totis regni præcordijs ſe nequitiæ dirum ui/
rus infuderat: ut iam niſi mortiferum eſſe non poſſet: tantum audaciæ tantumꝙ licentiæ
reproborum: tanta piorum deſperatio: tantus mœror inceſſerat: erant crebra undiꝙ uelut
B inſtantiũ procellarum ſigna. Graues frontes turbida nubes obduxerat: & turbida pectora
pugnaces urgebant uenti: fulgurabant oculi ardentes: flabant ora minacia tonabãtꝙ: pro/
pe erat ut manus impiæ fulminarẽt: æquor aulicum iã tumebat: iamꝙ æſtus horriſonus &
reciproci fluctus & obſcœnæ aues & peregrina prodigia ueſtris late littoribus recurſabãt.
Morte regis mutata: regni facies: & cum unius uiri anima: omnium uigor & conſilium eua/
nuiſſe uidebantur. Spectabamus hæc omnes futuriſꝙ non ſecus ac præſentibus angeba/
mur malis. Loqui autem quis auderet: ubi uix liberi cogitatus erant: & non tantum uoci/
bus: ſed nutibus parata ſupplicia? Quobrem in triuijs muti omes: in thalamis murmur am
biguum: mœſta præſagia & impendentium nuncij malorum: taciti augures: metus ac do/
lor: Deniꝙ ſic apertis oculis torpuerãt animi: quaſi quos uicini fulminis lux horrẽda præ/
ſtringeret: Nemo (niſi fallor) unus hominum me apertius timuit doluitꝙ liberius: nemo
illa curiæ portenta & introſpexit acutius & contumacius: aut lingua percuſſit: aut calamo:
Heu quãta quanꝙ euidens prouerbiorum fides. Mala uaticinetur inquiunt: qui uates ue/
ridicus fieri uult. Et iterum: Raro ulla calamitas ſola uenit. Sic eſt: ſic ab antiquis audiuim⁹
ſic uidemus. Magna ſemper erumnarum acies: incomitatæ non prodeunt miſeriæ. In mul/
tas incidiſſe ſe nouerit qui in unam incidit. Equidem ut in tanta malorum copia: miſeros
multos eſſe neceſſe eſt: ſic in tanta bonorum inopia fœlices paucos. Et ſane miſeris miſero/
rumꝙ gemitibns atꝙ querelis referta ſunt omnia. Contra aũt: qua ſit mortalibus rara fœ
licitas quis nõ uidet: cũ & in hoc uitæ tramite: ſi acriter iutueare fortunæꝙ phaleras diligẽ/
Nemo in hac uita ꝑe fœlix — ter excutias: nemo uſꝙ ꝑe fœlix aut uotoꝝ plene cõpos occurrat: & apud ſcriptores rerum
uix comitẽ unũ ꝓcul in ultimis Arcadũ latebris: fœlix ille habit⁹ Metellus inuenerit? Qui/
bus ita ſe habentibus: quis mireẽ ut in hominũ turbam coniecta ſpicula: ſic in congeriem
maloꝝ miſſa uaticinia nõ errare? Vtꝙ ad uiuũ illa: ſic ad ueꝝ iſta ꝑtingere. Memĩſti amice
C ut olim præſens uerbis uiuo adhuc: mox extincto rege: cui ſoli ſuũ hoc & ꝓpriũ nomẽ fuit
abſens litteris: nec multo poſt præſens iteꝝ uiua uoce: non ſine ſuſpirijs quid ſentirẽ qd ue
in poſteꝝ præſagirẽ: quaſi iam tũc uẽturi certus explicui. Videbã em̃ ſubtractũ regni faſti/
gio fundamentũ: erãtꝙ ſub oculis corruẽtis regiæ graues caſus. Caput adoleſcẽtis ĩuocui
primũ omniũ hac ruina oppræſſum iri fateor nõ uidebã. Neſcio qd obſtabat feralib⁹ cõie/
cturis: id unũ qđ in malis peſſimũ erat abſcõdens: quanꝙ (ut meminiſſe uideor) iam inde
primis ad te litteris agnũ lupis obiectũ: Vtinã nõ tã certo dixerim augurio: & ꝑfecto lupo/
rum morſus ac rabiem & illa cõmunia perditoꝝ hominũ: contemptũ: odium: inuidiã: do/
lum: rapinam: carcerem: exiliũ cogitabã. Talis homĩs: talem mortẽ nec cogitare didiceram
nec uereri: Quippe qui nullis ex Tragœdijs tã nefarias & tam truces inſidias meminiſſem.
Tulit ecce feraciſſima ſceleꝝ ætas noſtra quo glorieẽ antiquitas: quo ſe poſteritas cõſoleẽ.
Vtꝙ omẽ æuũ fiat excuſabile: hoc in tẽpus ſũma ſæuitiæ ac toti⁹ inhoſpitalitatis erupit. O

breui multũ mutata Neapolis: O infœlix Auersa: Vere auersa: nomẽ ex re sumptũ. Auersa inquam prorsus ab humanitate ac fide: quarũ prima homini secunda regi & iusto domino debebatur: In te utriusq; spreta reuerentia: utriusq; in te sacrum gẽtibus fractũ fœdus. In te enim fraude impia perijt rex tuus: ferro utinam aut uirili morte alia: ut hominũ manibus interfectus: non ferarũ dentibus atq; unguibus laceratus uideretur. O iniquo condita sydere: infausto signata uomere: cementis extructa sanguineis: & uipereis habitata cultoribus: magistra urbs crudelium exemplorũ. Abunde impietatis & criminũ erat animantum principis sacrosanctam effigiem ad imaginem dei factam: uiolare tam atrociter: tam superbe. Nunc id scelus non in homine quolibet ausa es: sed mitissimum innocentissimũq; hominũ & dominum tuum & ante annos tui sollicitum: tui amantem: raræ indolis puerum: magnæ spei regem truculentissime laniasti: Immo nõ tu: sed in te acres & immites: dicam homines an bæluæ? an quod aduenticij genus monstri qui orbem Italicum barbarica feritate maculantes: tuum suũq; regem: non gladio: non ueneno: dura licet: at solita regum morte: sed uelut incendiarium aut latronem infami laqueo peremerunt: Et cuius uertici debitum ac speratum diadema: diu perfida tergiuersatione distulerant: eius collo restem & nodos miserabiles iniecerũt: Vt exequiarũ genere alio: & uita longiore dignissimi corporis ludibria indigna prætercam: si nostro forte silentio posterorũ noticiæ subtrahantur: Tu quidem misera ciuitas hæc perpessa tuis in penetralibus: quæ omẽs terras & omĩa sæcula tristi sint iniquinatura memoria. Cæterum & culpæ expers: nisi q; patientia criminũ sæpe consensui proxima est: & si nec obstare poteras nec ulcisci: miseratione potius digna q̃ odio. At tu Christe sol iusticiæ cuncta uidens & æternis radijs uniuersa collustrans: ut quid hãc infamiæ nebulæ passus es terris nostris incumbere: cum posses tam facile: nisi delicta hominũ obstarent: uapores noxios odiorum: caliginosæ noctis algore concretos: feruido tui amoris splendore prumpere? Tu autem summe regum nostri temporis Roberte: quem ex aliqua cœli parte res nostras & miserari credididerim & spectare: quibus hoc nefas luminibus aspexisti: & hanc tantam tui sanguinis iniuriam: quo animo pertulisti? An non poteras pijs precibus impium scelus auertere? An poteras: sed nolebas? subdifficilis cõiectura. Et si enim simillimum ueri sit te cœlesti gaudio repletum terrenis doloribus non moueri: Nũquid tamẽ tuorum charitate atq; ingenita pietate non tangeris? Vtcunq; est: fœlicem te qui hũc diem in corpore habitans non uidisti: quin te superstitẽ nunq; tam flebilis illuxisset dies: nũq; tantum inuidiæ licuisset. Fuit enim uere frons: regia regni salus: conciliatrix animorũ: iusticiæ altrix expultrixq; perfidiæ. Ac uelut quædam salubris umbra gregibus tuis ut iucunda pastorib⁹: sic funesta serpentibus: Quod si humana uirtus obstare decretis æthereis nõ ualet: optanda utiq; & penitus oportuna mors fuit quæ oculos tuos: quibus adhuc naturæ legibus horror & lachrymæ inerant tã mœsto spectaculo liberaret. Proh dolor: tuũ illud eximium: charum: pium: dulce depositũ: quibus seruandum colẽdumq; cõmiseras ꝑdiderũt: non somno aut ignauia uicti: sed flammanti odio & inuidia stimulati. O ultrix scelerũ iusticia: neq; illi aut innocentia: aut sanguis: aut maiestas profuit. Non hominũ quisq; aut deorum: non quæ efficacissima sperabatur tui recordatio opem tulit: uoces illas monitusq; nouissimos pij patris & regis optimi: quibus moriens: quantũ mortali consilio datum erat in longum & familiæ tuæ prospexeras & regno: præruptæ desperatæq; nequitiæ uentus tulit: atq; omnis diuini & humani iuris cõtexit obliuio. Sed iam fletuũ satis est: modo ne ubi finẽ fingimus initiũ sit. Cum em̃ (ut dicebã) & crebra & comitata ueniant mala: cũ rara & solitaria bona sint: ex hoc malo nescio q̃d malorũ sequi uideo: q̃d ne iterũ certior q̃ uelim mali nuncij uates sim: silentio præmã. Meliora cuncta ꝓueniant q̃ spero. Nec reipublicæ noceat paucorũ furor qui in illis quorũ est inultus (ut auguror) nõ erit. Et si em̃ diuina iusticia sæpe misericordiæ succũbat: in his tamẽ hoc accidit: q̃s peccati pudet ac pœnitet: nõ in his q̃ flagitio gloriãt̃. Hæc tibi q; Sorgiæ ad fontẽ: q̃ rursus e tãto Italiæ naufragio uelut in portũ fugi: & præteriti dolens & uenturi trepidus dictabam Kalẽdis sextilibus intempesta nocte. Vale tui cautus: memor mei.

Criminũ patientia cõsensui sæpe ꝓxia est.

Fran. Pet. ad T. M. Illum uti hoĩem uitijs ꝑditũ reprehendere desistat: cum se sciat operam perdere exhortantis: Eplã XCII.

Ine illũ: linque eũ sibi: ætatẽ habet: uiæ patet: ire licet quocũq; libet: demitte in collum habenas hoĩ ĩdomito: frustra niteris: repeto: linque illũ sibi: eat q̃ fert anim⁹: Crede aũt mihi nõ ascẽdet. Vidisti eq̃s ad iter & ascẽsũ pigros: ad pugnã pauidos

Degener[?] animi eſt minoribus inſultare.

tñ ĩpatiẽtes ſocij fremẽteſq;:degeneris animi ſignũ eſt inſultare minorib⁹:nõ poſſe comitẽ
pati:nocere cũ poſſit:occaſionẽ expectare nõ cauſam. Muſcæ macros ſtimulãt boues: Pau/
perẽ peregrinũ canis infeſtat. Homũculum noſtrum his exẽplis aſſcribito: Vbi uel miſerabi
lis orbitas uel extrema paupertas. Deniq; ubi defenſionis eſt minus:ibi plus ſæuitiæ nocẽ/
diq; feruentior libido. Qua in re nihil deliberat:niſi an facultas aſſit:uoluntas nunq̃ abeſt
& ſemper una. Quid caſtigas igitur? Perdis operam:plus aliquid q̃ uerba requirit hoc ma

B

lum. Da illi parem aduerſarium:confeſtim ardor iſte tepuerit: Semper erit lupus oue cõſpe
cta: Admoue lupũ:ouis erit. Quid igitur (ut ait Flaccus) obſeratis auribus fundis preces?
quin tu ſine illum ſceleribus obrutum & oppræſſum ſuis:ſuperbia tumidum:ardentẽ aua/
ricia:iracundia rabidum: inuidia tabeſcentẽ: libidinibus efferatũ :gulæ uentriſq; mancipi,
um:nimio ſemper ſopore confectum: & (ut ait Maro) ſomno uinoq; ſepultum. Quid enim
huic facias? quid loquaris? Dolio loqueris & quidem pleno: & nil penitus reſponſuro:nil
intellecturo:nil etiam audituro. Perproprie in hunc dixiſſe Licinius Craſſus uideret:mo/
do barbam æneam haberet. Cætera enim aſſunt: Os ferreum:cor plumbeum:utiq; callo/
ſas aures calloſumq; animum habet. Callum mendacijs ſuperductum :uera uerba non pe
netrãt. Neſcio an ex illis ſis quib⁹ perdere uerba leue eſt. Illud certe ſcio: quæ in hoĩe uerba
perdunt: tolerabilis forte iactura:niſi cõtẽptus hinc ſit atq; odiũ quærerent. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. Illi q in hoĩem nõ facundũ ſed loquacẽ inuehat ſignificã/ tis: quid etiã inter eoſdem interſit exponẽtis: Epl'a XCIII.

Quod ad ſtudium rei familiaris attinet:coaceruandaſq; diuitias:prouidẽtiſſimum
hominem:omniumq; quos ego quidem nouerim circumſpectiſſimum:nõ nego:
quiq; nõ in uultu tãtum:ſed (ut Plautina anus) in occipitio quoq; oculos habet.
Cæterum in eo:quod de eloquentia hominis addidiſti:longe diſſentio. Inter facundum em̃

Quid inter facundum & loquacẽ interſit

ac loquacem largiter refert: Alterum qualitatis eſt:quãtitatis alterum : Hoc ingeniũ & ars
& exercitatio modeſta:illud præceps impetus & impudentia præſtabunt. Contraria ſunt
hæc:plæriq; tamen in diſcernendo falluntur. Tu illo loquente ſi diligẽtius animum aduer/
teris:fateberis ut nihil pmptius:ſic nihil illius ſermõe duri⁹:nihil aſperi⁹: nihil intẽpeſtiui/
us:quod non ideo ut ſibi cuius nomen ſciens ſilui eloquentiæ falſam famam: ſed ut tibi iu/
dicij errorem eripiam:dictum ſcito. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. Illum ut munera pro tribuentis animo:non pro rerꝫ mag/ nitudine recipiat obſecrantis: Epiſtola XCIIII.

A

Quam pauper:q̃ ue ſis diues neſcio:loquor de arcula: Animus enim proculdubio
diues eſt: Bianteo more ſua ſecum bona circumferens:nec incendio peritura: nec
naufragio: & quibus nihil omnino non prædonum uim:nõ furum metuit dolos:
non rubiginem tineaſq;:non morbos:non mortem:non ſenium:nõ ruinam. De arcula ſa/
ne ipſa iccirco ſum dubius: quia dum animum moreſq; tuos fortunamq; ſimul extimo:ut

Inſanorũ eſt multũ egere: deorũ nihil.

non multis: ſic nõnullis egere te ſuſpicor. Sicut enim inſanorum eſt innumerabilibus indi/
gere:ſic uerum eſt quod ait Xenophon ille Socraticus: Nihil egere eſt deorum. Q̃minime
autem proximum a dijs. Q̃obrem:quia de arcula ipſa nuper a cõſcio quodam neſcio qd
audiui:pro uirili parte ſuccurrẽdum ſtatui. Ecce itaq; de fortunæ meæ ſi reliquijs dicam ſu/
perbius q̃ uelim:ſi muneribus: aliter loquar ac ſentio. Dicam ergo de muneribus:quibus
ille me talia non curantem:ſupra ſpem ſupraq; uotum cumulare dignatus eſt:aliquantu/
lum ad te miſi: quod quantulumcunq; eſt haud dubito dignanter accipies: & in exigua re
paruo uelut in ſpeculo conſpiciens:magnum mittentis affectum:munuſculi paruitatẽ:ani/
mi uoluntate penſabis. Nõ q ego ſim neſcius:quoſdã fortes:quoſdã doctos ac ſimillimos
tui uiros & utroſq; magnanimos:fruſtra olim muneribus fuiſſe tẽptatos. In qbus añ alios

B

Qui oblata munera ſpreuerint

eſt Fabritij clarum nomẽ & Curij Romanorꝫ ducũ. Quorꝫ alter Pyrrhi regis:alter aurꝫ cõ/
tempſiſſe Sannitĩcũ laudat̃. Clari⁹ uterq; contẽptus:ſed nobilitatis alter etiã claritate re/
ſponſi. Q̃uis em̃ ſcholaſtici quidã more ſuo cõfundãt hiſtorias: Rñſum tñ illd nobile & fa
moſum: Romanos nolle aurꝫ:ſed aurꝫ hñtibus impare:nõ Fabritij (ut uulg⁹ putat) ad regẽ

Xenocrates

ſed Curij eſt ad Sãnitiũ legatos. Xenocrates legatos Alexãdri Macedõis cũ quinquagita
talẽtis ad eũ ab ipſo rege trãſmiſſos:ĩuitatos ad cœnã ĩ uillã Academiæ:ac mediocri & mi/
nime appato cibo philoſophice habitos:cũ dimiſiſſet:poſtridie reuerſos quærereſq; cui nu
merari pecuniã regis uellet:ſic ĩcrepuit: Quid uos inqt heſterna cœna:nõ intellexiſtis me pe/

cunia non egere? Quo rñso: cũ mœstos factos cerneret: ne mun⁹ ac legationẽ regiã spreuisse
diceret: de magna pecunia exiguã particulã accepit: reliquũ referri iussit ad regẽ. Fert erga C
eũdẽ regẽ & Diogenis Cynici cõtẽptus: ad quẽ uersatili dolio habitãtẽ: cũ Alexãder uidẽ- Diogenes
di cupidus uenisset: & miratus hominem quæsisset: an donari sibi a rege aliquid uellet. Cæ- Cynicus
tera inquit alias: nũc ut a sole dimoueas peto: Erat enĩ hyems: & forte tunc fundo testæ illi-
us ad Aquilonem obuerso: ore autem ad meridiem apricabatur seminudus: sed feruẽs ani-
mi seniculus. Facetum hoc. Durius & prope superbum Demetrij responsum: qui missum
sibi ab Imperatore Romano aurũ: ridendo ita contempsit: ut diceret: Si temptare me uolu- Demetrius
it: toto illi fueram experiendus imperio. Calanus Indus dum ingenti lignoꝝ congerie ex-
structa & incensa more patrio nudus ad uoluntariam mortem iret: Alexandro Macedoni Calan⁹ Ind⁹.
obuio & quærẽti similiter: Num se aliquid uellet: nihil inquit est opus: breui te uidebo. Sed
hic quidem miri nihil: quid enim non spernat qui ipsam propter quam cætera concupisci-
mus: uitam spreuit? Contemptus sane miraculum suppleuit uaticinij certa fides. Siquidẽ
intra dies paucos Alexander apud Babylona Cratere illo Persaꝝ atq; Indoꝝ ultore con-
sumptus est. Vrbanius aliquãto Dindymus: Ad quem nudũ cum Alexander idem omni D
fastu regio deposito uenisset: in extrema solitudinum e cunctis muneribus ab opulẽtissimo Dindymus
rege sibi allatis: nõ nisi minima & uilissima reꝝ sumpsit: ne contemptus asperior insolẽtiæ
notaretur. Sed hæc singuloꝝ hominum: illa publica animoꝝ & incomparabilis altitudo.
Pyrrhi regis cuius supra memini legatus Cyneas: uir ingenio & sapiẽtia excellens: immen-
sis cum muneribus Romam missus: Senatu primum atq; ordinibus cunctis ex ordine: ne- Cyneas pirrhi legatus
quicq; temptatis: postremo plæbem ipsam frustra etiam aggressus: ac nemine prorsus inuẽ-
to cuius domus aut mẽs muneribus regijs pateret: cum eoipso quod aduexerat auro ad stu-
pentem regem: stupens ipse reuersus est. Cæteꝝ hi omnes aut ab hoste rege: uel populo aut
a superbo aliquo donatore temptati sunt. At non Romani senatus: dona Ptolemæus rex
Aegyptius: Nõ Africani sui munus Masanissa contempsit: Nõ Africanus alter munera re- E
gis amici: Nõ deniq; populus ipse Romanus muneꝝ licet spretor hostium: Pergamei regis
quem amabat: hæreditatem testamentumq; despexit. Multum refert: quo animo quid do-
netur & a quo: & sicut quidam longe magnificus: sic alter inhumanus atq; insolens est con-
temptus. Amicus ego: nõ temptator uenio: neq; (ut uerum fatear) dono aliquid tibi sed te-
cum partior: quæ scis ipse iam pridem nobis esse cõmunia. Ac ne munus exiguum magnis
uerbis exaggerem: Accipe quicquid id est & boni consule: quod profecto ne idem ipse qui
fert: nec alius quidem quisq; quid aut quale sit nouit: & ego iam (si quid mihi credis) obli-
tus sum. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Philippũ Cauallicẽsem: se ad eum uenire & Socra-
tem suum secum adducturum pollicentis: Epľa XCV.

V Eniam ad te quando ita placere tibi sentio: Et Socratem nostrum deuotissimũ tui
nominis adducam. Postridie ueniemus: nec horrebimus urbis aspectum: inculta A
q̃uis & rusticana ueste contecti. Huc enim pridie raptim ex urbe inquieta & turbi-
da saltu uelut in littus: fracta puppe confugimus: latitandi ociandiq; proposito: eoq; habi-
tu qui & ruri & brumæ cõuenientissimus uisus est. Vt sumus in tuam urbem commigrare
iubes: parebimus: eoq; libentius: quo ardentiore tui desiderio trahimur: Neq; magnopere
curabimus quales extrinsecus uideamur: cui animos nostros apertos ac nudos esse: & cupi-
mus & speram⁹: Illud tuoꝝ uoto pater amantissime nõ negabis: si sæpe nos hospites habe-
re uis: ut nõ apparatũ exq̃situq; cõuiuiũ sed mẽsa nos familiaris excipiat. Vale.

Eiusdẽ Francisci Petrarchæ: de Reb⁹ familiarib⁹ epistolaꝝ Liber Septimus.

Francisci Petrarchæ ad Barbatũ Sulmonẽn: amorẽ suũ erga illũ significantis:
q̃q; Sulmonẽ primo impetu barbari oppresserint occupauerintq; dolẽtis: seq;
si in tali discrimine prodesse possit offerentis: Epľa XCVI.

I Nter multifidas: q̃bus obsideor curas: illa nõ ultima est: quã ex reꝝ tuaꝝ ex-
pectatiõe cõcipio. Quid enĩ mihi Barbato meo chari⁹? Quid dulci⁹? Anxia A
res amor: credula: timida: sollicita: oĩa circũspiciẽs & uana etiã ac secura for-
midãs. Ecce qđ sp̃ timui: ecce qđ sp̃ scripsi: ecce qđ q̃tidie dicebã: nõ poterat
tã fœdũ facin⁹ ĩpunitũ eẽ: & ẽ ultio hæc aliq̃to serior q̃ putaui. Verte aũt de-
us irã tuã in auctores sceleꝝ: & noxia capita digno supplicio feri: parce pijs: parce fidelibus.

Quid inſons meruit plæbecula? Quid ſacra tellus Auſonia? Ecce iam puluis Italicus greſ/
ſu quatitur barbarico: & uictores olim gentium: nunc heu uincentium præda ſumus: ſiue
id peccata noſtra meruere: ſiue iniquum & triſte ſydus aliquod aduerſo limine nos exercet:
ſiue (in quod magis inclinor) integri nūc ſceleſtiſ additi criminibus plectimur alienis. Sed
abſit ut Italiæ metuam a qua rebelles potius quod metuant habebunt: Dū nuper urbi red/
dita poteſtas tribunitia uigebit: & caput noſtrꝝ Roma non ægrotabit. Pars Italiæ ſollicitū
B habet: illa uidet quæ olim magna græcia dicebatur. Brutius: Calaber atqꝫ Apulus: nūc la/
boris regio: atqꝫ olim præpotēs Capua: nūc regina urbiū Parthenope: In has terras amœ/
niſſimas ab aſperrimis Danubij ripis præceps ruit exercitus: & cœli noſtri ſerenitatē fœdis
nubibus inuoluit: ab aquilone oriens procella: quam uereor nedum reſponſum tuū operi/
or: cum ingenti fragore detonuerit. Sic omnia iam in extremum adducta referuntur. Iam
Sulmonem primo belli impetu calcatum in ditionem hoſtium perueniſſe fama eſt: Heu ge/
neroſum oppidum tuam & Naſonis patriam: quibus proſequar lamētis ab his hodie poſ/
ſeſſam: inter quos ille morte grauius putauit exilium? Qui aūt adeo miſerabiliter non tam
de exilio q̄ de loco exilij quæſtus eſt: ut librum nō exiguum texeret querelarꝝ: Quid dictu/
rus fuiſſet: ſi Iſtri populos & id genus hominum qua uagus Sarmata & arcitenens Getes:
niuoſis oberrant collibus: ad occupandam armis patriam ſuam uēturos ullo tempore præ/
uidiſſet: ad quos ſe Cæſaris imperio proficiſci: tam iniquo tulit animo: ut nihil aliud flere:
C nihil aliud deprecari: nihil aliud loqui poſſet. Te uero frater: quid nunc dicere arbitrer iſta
cernentem: quæ nec ego præſentia ſine lachrymis audio: nec ille futura ſine gemitu cogitaſ/
ſet? O fœliciora iam ſaltem Naſonis oſſa externa tellure obruta: q̄ ſi patriæ Pyramidis
honore condita huius temporis ludibrio ſeruarentur. Iam tranquilliora dixerim ſepulchra
inter Iſtrum & Hypanem q̄ inter Lirim & Vulturnū. Illinc Barbari magno agmine diſ/
fugiunt: huc irrumpunt. At ego dum dolorem animi ſequor: propoſitum exceſſi & euehe/
bar longius: niſi me expectans: & crebro interpellans hic nūcius reuocaſſet. Igitur unde diſ/
ceſſeram reuertor. Magno ſuper te pauore torqueor: ſed nihil in me (quod ipſe nouerim) cō/
ſilij eſt: nihil auxilij: quia tamen plus interdum aliqui poſſunt q̄ ſe poſſe confidunt: ſi quid
in me opis agnoueris: iure tuo utere. Gratiam fateor nō mediocrē apud Tribunū ſtirpe hu/
mili ſed excelſo uirum aīo propoſitoqꝫ: & apud populum Romanū habeo nullis profecto
meis meritis: Sed deus mihi malorꝝ odia: bonorꝝ beniuolentia compenſauit: Non ꝙ uel il/
lis nocuerim: uel his profuerim: uel malus eſſe deſierim: uel ſim bon⁹: ſed quia malos odiſſe
bonos amare diſpoſui: & ab illorꝝ turba ad horꝝ paucitatem ſæpe tranſfugere uolui ſi datū
eſſet: & uolo ſi dabitur. Si quid igitur in præſenti diſcrimine apud præfatos Tribunū ac po
D pulum ꝓdeſſe tibi interceſſio mea poteſt: Ecce animus & calam⁹ præſto ſunt. Eſt mihi præ/
terea in longinquo: & ab his motibus ſecuro Italiæ tractu domus parua quidem: ſed duo/
bus unū animū habētibus nulla domus anguſta eſt: Nullæ illam damnoſæ diuitiæ: ſed nec
paupertas: nec cupiditas: Libelli aūt īnumerabiles inhabitāt: hæc modo nos expectat: me
ab occidente reuerſurꝝ: quem iam biennio affuiſſe conqueritur: te ab oriēte: ſi fata coegerint
& ſi libuerit uenturum. Quid tibi præter hæc offeram non habeo. Domus aūt ad quā inui/
to te ubi ſit noſti: in loco ſalubri & terroribus uacuo & pleno gaudijs & ſtudijs oportuno.
Tu quicquid cōſilij cœperis: ad fœlicem exitum deus applicet: Ego interim utinam falſa ti/
muerim: & abſentia quod naturaliter ſolet: metum auxerit amantis. Animus quidem me/
us non quieſcet: donec uel te uidero: uel per litteras accepero ſaluum ex his tempeſtatibus
enataſſe. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. Veram humilitatem non eſſe ſpernendam multis exem/
plis oſtendentis: Epiſtola XCVII.

A Oli obſecro amicum ideo ſpernere: quia humilis: ne contrarius fias dicto irrefra/
n gabili quo humilitas exaltanda promittitur. Vera quidem humilitate: nil minus
contemptibile: nil minus uera ſuperbia uenerandum. In diſcretione tamen huius
rei & aliarum quoqꝫ multarꝝ fallimur. Viles enim timidoſqꝫ & abiectos humiles uocamuſ:
magnanimos autem ſuperbos. Contra aūt ueros humiles: falſo credita puſillanimitate cō/
temnimus. Inſolentes uero ceu uere magnanimos ueneramur: Scitumqꝫ eſt illud Catonis
huius Iunioris a Saluſtio relatum. Vera rerꝝ uocabula iam pridem amiſimus. Si igitur cō
ſtat de re: amicumqꝫ tibi (ut eſt) humilem fateris uide quæſo ne humilitatem altiſſimā uir/

tutem Christoq; gratissimam despexeris: ne quod nūq̄ fuisti importune & odiose super/
bus uidearis. Quis enim uel mediocris ingenij qui utrarumq; sacraꝝ scilicet ac sæculariū
scripturarum seriem legerit non aduertat quātum magister humilitatis Christus humilia
semper amauerit? Vt equidem a primo ordiar: ex q̄ humili radice nasci uoluit ille cuius fa
ciem uidere summa & sola fœlicitas est? An nō ex nobilissima qualibet nasci posset: uel no/ Hūilitas stir/
bilitare quā uellet? Sed nobilitate cōtempta humilitas quærebatur. Egressa est uirga de ra pis redempto/
dice Iesse & flos de radice eius ascendit. Cuius sub umbra reges sedent: populi requi/ ris nostri
escunt: cuius orbis totus odore reficitur. Quænam uero radix ista Iesse: q̄ superba: q̄ no/
bilis: cui Ruth materna auia mulier aduena: inops uidua orba socrum extra fines patrios B
secuta: & post pueros messores in agrum Bohoç ad legendum spicas primum misericordi/
ter admissa: deinde & nocturnis quoq; blanditijs in ipsius domi promota coniugium: un/
de Iesse pater prodijt per seipsum obscuri uir nominis? Ipsum quoq; Iesse quis nosset: nisi
propter eius filium Dauid? Immo quis quenq̄ nosset eorum nisi propter Christum ex illo/
rum radice surgētem? Quorum originem quantū spernere: quantoq; cum stomacho & fi/
lium Isai & seruum suum dicere solebat ipse Saul compatriota superbior: nouissima licet fa
milia æditus mīmæ trib⁹ Israhel: qsqs regū libros legerit: īueniet: Ipse Dauid q̄uis eximiæ
uirtutis atq; excellentis ingenij: tamen adolescentulus pastor erat quando est electus a do/
mino & sublatus de gregibus ouium (ut ipse fatetur) & de post fetantes acceptus in regem:
pauit Israhel innocētia cordis sui. An Moyses forte nobilior quādo uisionem illam uidit ru
bi ardentis & incombusti: quado tot prodigiorum signis illustratus ad liberandum popu/
lum Israheliticum seruitute Aegyptiaca deo iubente profectus est? Certe non rex: aut prin/
ceps: qui tanto operi eligeretur: sed humilis pastor fuit: & (quod magis stupeas) alieni gre/
gis. Iam ipse pater Abraham filiusq; & nepos quorum nominibus omnis sacræ paginæ
plenus est angulus: quorum tanta est gloria: ut omnipotens ab illis cognomen accipere: C
& deus abraham: deus Isaac: deus Iacob dici uoluerit. Atq; ipse de se loquens eodem ipso
cognomine usus sit. Putas reges aut tetrarchæ essent? Immo uero uel agricoltores: uel pa/
stores ouium fuerunt: Asellis uilibus insidentes: stipati gregibus suis inter filios & uxores
sedes mutabant: sed in hac humilitate deum merebātur ducem: qui eoipso tempore potē/
tissimis ac superbissimis Assyrioꝝ regibus: non modo familiaris esse: sed ne nosci quidem
uelle dignatus est. Ipse Iacob a quo in scripturis sacris crebrius illud insigne cognomen ac
familiari⁹ deo est: nō supbia originis sed humilitate sua clarus: q̄liter ab illo soceri sui diu/
turno & graui seruitio redeat attende. Certe non sceptꝝ reuehit: nō diadema: nō purpurā:
non currus aureos: non armatos exercitus: Sed ouium & capraꝝ boumq; aciem instructa:
clam fugiens filioꝝ turbam ac seruoꝝ & simul duas ducit uxores ac totidem cōcubinas: se/
men gentis innumeræ: quaꝝ ex utero duodecim tribus Israhel & tāta populoꝝ multitudo
deo fœcūdante mulierculas & humilitatem honorante descenderet. Fiebant illis in figura:
quæ superficietenus contemptibilia uiderētur: essent autem in ipsa reꝝ ueritate magnifica:
Si enim nō aliter accepta fuerint q̄ narrentur: quis nō audita despiciat? Qꝫ si gloria tem/
poralis coram deo clarior foret q̄ humilitas: quis dubitet: quam ī partem iste tātus dei fa/ D
uor: multo propensior futurus esset? Confer em̄ cum his tribus senibus tam famosis: cūq;
omnibus illoꝝ gregibus atq; coniugibus tres īmensis exercitibus subnixos Romanoꝝ du Scipio Africa
ces: Scipionem Africanū: Hannibalis cornua confringentem: & tributario iugo imperiosæ nus
Carthaginis colla subdentem. Magnum Pompeium in Septentrione atq; Asia tonantem: Pōpeius mag
& nō lacte sed auro repleta patria: captisq; non ouiū sed regum gregibus: a mari rubro ad nus
Meotidas paludes Rhiphæosq; montes uniuersa calcantem. Iulium Cæsarem in Gallijs ac Iulius Cæsar
germania fulminantem: pdomitisq; hostibus ad postremum in uiscera patriæ uictricia pila
uertentem: ipsamq; tum gētibus imperantē Romam: & in ea terraꝝ orbem unico Thessali/
co prælio uincētem. Quanta quidem hæc sit imparitas reꝝ uides. Poterat nasciturus ex ho
mine dei filius uel ex his nasci uel eos ipsos e quibus nasci decreuerat tales facere: Quippe
qui utrosq; creauerat: poterat non Dauid in angustiis Iudeæ finibus: sed Augustum in to/
to orbe regnantem habere stirpis auctorem: uel Dauid ipsum tantum principē facere quā/
tum fecit Augustum. Poterat non in Bethleem uico exiguo: sed Romæ: cui Iudea inter cæte
ras seruiebat: & in thalamo aureo nasci: nō in stabulo. Poterat nat⁹ cui cœlū sedes est: cui⁹
est terra & plenitudo eius: nō in summa pauperie: sed in sūmis delitijs enutriri: nisi quia no
bilitatem & delitias nostras spernit: utinā & nō oderit. Postremo poterat: qui ei succederet E

suumq; nomē gētibus prædicarent: discipulos sibi litteratos ac potentes: reges oratoresq; & philosophos: non piscatores: rusticos inopes & indoctos eligere: nisi quia ipse deus est: qui superbis resistit: humilibus autem dat gratiam: nec potentia nostra egēs ad agendum: quoniā ipse dixit & facta sunt: neq; ad persuadendū eloquentia mortali. Viuus est em̄ dei sermo & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usq; ad diuisionē animæ ac spiritus: compagū quoq; & medullarū: & discretor cogitationū & intentionū cordis. Hoc sermone discipulos suos armauerat: quando eos ad persuadendum generi humano: toto dispersit orbe terrarū: non consulari trabea: non imperiali diademate: nō laurea triumphali: non philosophorū sententijs: non oratorū floribus: non aculeis sophistarū: nō deniq; uerbi sapientia (ut ait Apostol⁹) ne euacuaretur crux Christi. Nō inter eos Cæsar fuit: qui
F coegeret: non Plato qui doceret: non Aristoteles qui argueret: non Cicero qui suaderet: sed homunculi pauperes: imbecilles & inculti: qui nunq̄ aut scholas intrassent aut litteras didicissent. Ii tamen inter persequentium gladios & ferarū dentes flammasq; ac tortores: persuaserunt publice qđ uolebant: Christū deū & hoīem natum: passum: descendisse ad inferos: surrexisse a mortuis: ascendisse in cœlum: reditur ad iudicium: & cætera omnia quæ ille mandauerat: qui (ut scriptum est) stulta mundi elegit & infirma ut confunderet fortia: q cum prodesse omnibus uenisset: elegit (ut ait Augustinus) prodesse imperatori de piscatore nō piscatori de Imperatore: Quod similiter prorsus de oratore ac philosopho dici potest. Idq; non ætate rudi accidit & ad credendum facili: sed longe magis inueteratis litteris atq; doctrinis: omniq; illo antiquo ex inculta hoīm uita: errore sublato: longeq; magis iam doctis hominibus ac temporibus ipsis eruditis: q̄ ætate Romuli fuerant: De cuius diuinitate credita: Cicero loquens ait hæc in sua republica: & Augustinus retulit in sua: ut ad fingendū: si tūc uix quicq̄ (ut idem ait) nūc oīno min⁹ esset loci: Antiquitas em̄: inquit: recepit fabulas: fictas etiā nōnunq̄ incondite: Hæc ætas iam exculta præsertim eludēs: oīe qđ fi-
G eri non potest respuit. Quæ si: ut dixi: ad colorandam falsam Romuli diuinitatē: quæ credi iam cultiore ætate potuerit: Cicero uelut non parua argumenta cōquirit: Roma uix dū condita & unū e septē collibus uix integrū: eūq; nō tectis muroq; marmoreo: sed dumoso ambitu: & culmis agrestibus occupāte: atq; adhuc nescio quid pastoriū redolēte: Quid ætate Christi dici debet Roma dante iā iura gentibus: imperantibus Augusto Tyberioq: quorum sub altero natus: sub altero Christus est passus? Inter qđ tempus & Romuli ætatē incredibilior: q̄ pro numero annorū rerū mutatio facta erat: non q̄ mediū tempus exiguū sit:
H Siquidem ex quo propter suā insolentiā a senatu Romano ad Capreæ paludem discerpt⁹ est Romulus: usq; dum propter peccata nostra in Iudæis in monte Caluario crucifixus est Christus. Paulo (nisi fallor) plus minus ue septingentorū annorū tempus effluxit: q̄uis em̄ Cicero minus sexcentis dixerit: nō ad suam ibi: sed ad Africani & cæterorū respexit ætatē: quos in eo ipso libro reipublicæ loqui facit. Et præterea īter Ciceronis cædē sub Antonio & Christi passionem sub Pilato: quantum uerisimilibus coniecturis assequor: septuaginta: uel circiter annorū spatiū intercessit. Longius ferebar: sed nuncius tuus scribenti imminet: & singulos calami tractus notat: Morulasq; medias metitur: & crebro ostium cœloq; respiciens suspirat. Misereor expertus quid est expectatio properanti animo: & ante destinatū cogor ut dicam humilitatem ama. Vale.

Fran. Pet. ad Socratem suum: Illi somnium quod de inuento thesauro somniauerat narrantis: Epl'a XCVIII.

A n Esternæ noctis somniū referā tibi. Videbar mihi īcertū unde: Nihil em̄ tale uel cogitare sum solitus uel loqui: Videbar inquā in agello meo quē ad fontem Sorgiæ habeo: thesaurū inuenisse: monetæ puetustæ aureæ: nō mediocrē cumulū: una spatiabamur soli (ut noster est mos) Te itaq; cōfestī euocās: digito rē designo. Ambos (ut fit) gaudium stuporq; defixerat. Mihi quidē ut erā: nemini em̄ occurrebat illud Annei: Vitate quæcūq; uulgo placēt: quæ tribuit casus: ad oē fortuitū bonū suspiciosi & pauidi subsistite: & fera & piscis spe aliqua oblectante decipit: munera ista fortunæ quæ putaris: insidiæ sūt: De hoc ergo cōsultantes: parūper hæsitauimus læti trepidiq;. Quid multa? Vltimæ insaniæ uisum est: qđ per terras ac maria tantis laboribus tantisq; periculis quæri solet: id oblatum ultro contemnere. Mox certatim oneramur auro: domū clam taciti cōuehimus. Abditis pro tp̄e quæ exportari uno fasce nō poterāt: hoc semel: hoc iterū & iterū facimus: & semp

Ea quæ placēt uitāda esse: ex Senecæ ṽbis.

auidius: Sempẽ enĩ ut natura rerꝝ habet: cũ pecunia sollicitudo cupiditasq̃ crescebant. Ferit aures interim murmur inuisum: secretum nostrꝝ nulli licet creditũ sponte sua in uulgus eru perat. Nec ita multo post nescio quis maior dñs locorꝝ aderat: uendicãs sibi iure thesaurũ: obnitimur. Hinc primũ longa & inamœna colloquia: inde lis minæq̃ & semp litibus iun/ cta conuitia. Illo acriter urgente: nobis indignantibus: in nostro reperta: nobis eripi propi/ tiæ dona fortunæ. Mille subinde rerꝝ motus & mille consilia: nunc matura & cauta: nũc te/ meraria & acerba: cũ iam ad resistendum nos non tam nostra cupiditas q̃ inexorabilis ad/ uersarij superba duricies inflãmaret: Iam ab ocio ruris ad urbana negocia: Iam a studijs ad arma translati: nouis curarꝝ turbinibus agebamur: Iam pro intentione peruigili & inquisi/ tione pulcherrima nouarꝝ rerꝝ pernox odiũ atq̃ ira successerant. Postremo iam res a litigio ad bellum se uerterat: Ita mutatus animorꝝ status & sæpe reperti auri pœnitebat: philoso/ phabamur in insomnis: Vbi uitam serenam atq̃ tranquillã linquimus? quis nobis has cu rarum superinduxit nubes? quis in has procellas nos impegit? An ignorabamus in auro speciosam erumnã & splẽdidã esse miseriam? Necessitas cũ diuitijs crescit: & fugit cum me/ diocritate fœlicitas: Occurrebãt aceruatim exempla eorꝝ qui uel in diuitijs infœlices: uel in paupertate fœlicissimi fuissent: Spernebãtur inutiles opes Crœsi: & funestũ Midæ aurũ: & Dionysi Crassiq̃ spolia tẽplis auulsa. Laudabat̃ Cincinnati Reguli: Curij Fabritij fœlix & gloriosa pauperies. Accedebat acies hominũ nostrorꝝ: qui nudi in solitudine solibusq̃ & frigoribus adusti: radicibus herbarꝝ & syluestribus baccis pasti: pro tecto cœlũ: terrã ha/ bentes pro cubiculo: cum uoluptate torrentẽ turbidum hauserunt: asperoq̃ & angusto cal le gradientes: spe patriæ melioris: omnia prorsus mortalia contempserũt. Cæterꝝ quo plu/ ra huius generis ingerebantur exẽpla: eo grauius dolebamus: ea non uidisse nos in tempo/ re: sed in tergo: ut aiunt: oculos habuisse. Deniq̃ sic eramus: ut iam ne cœpto uellemus ab/ sistere: solus credẽdi pudor obsisteret: Et iam supremi certaminis instabat alea: cum repen/ te medio noctis ira metuq̃ anxius expergiscor: gelidus sudor corpus omne perfuderat. Ita me diuinitas saluum uelit: ut ego perinde fessus animi fessusq̃ membrorꝝ eram ac si graue duruq̃ negociũ: non somniãs sed uigilans agitassem. Nec facile dici potest: q̃ lætus fui: ubi sensi me thesauro simul & sollicitudine liberatum: & tantũ habere quantũ alit: non quantũ angit: quantũq̃ uitæ sufficit nõ quantũ affluit: quanq̃ per somnũ in ea sententia radicat⁹ sum: q̃ mihi uigilans persuadeo esse uerissimam: scilicet plus mali q̃ boni cupidis mortali/ bus afferre diuitias. Surrexi demũ hora solita (consuetudinẽ meã nosti) dũq̃ quotidianis laudib⁹ deo dictis: ex more manũ calamo applicuissem: hoc primũ qd̃ sopitũ exercuerat sese obtulit exprecto. Hui⁹ ergo sñiæ te participẽ facio: q̃ particeps somnij uidebaris. Vale.

Sollicitudo & cupiditas cum pecũia crescũt

B

C

In auro erum/ nam & miseri/ am esse

D

Fran. Pet. ad Ioannem Tricastrinũ Epm: petitionem illius & suum ꝓmissum executioni mandare spondentis: Epla XCIX.

P Etitionis tuæ memor: promissiq̃ mei non oblitus: Italiam: siue (ne grãmatica lite implicer: quã in epistolis Cicerõi suo mouet Atticus) in Italiã uado. Scio quidẽ & memini: quid me de ipsius Ciceronis libris in ordinem redigẽdis: & quarundam (ut dicere soles) ueluti scintillarꝝ lumine declarandis sæpe rogaueras. Demũ quo ineluctabiles præceps essent: ut Roman⁹ pontifex: qui feruoris tui conscius: hanc generosam bibliothecæ suæ custodiam ita tibi credidit: ut olim nostri principes: Iulius Cæsar Marco Varroni: Cæsar Augustus Pompeio Marco: & rex Aegyptius Ptolemæus Philadelphus Demetrio Phalerio cõmisisse noscuntur: curã prorsus ingenio tuo dignã: ut Romanus inquã põtifex digredieñti mihi suũ hac in re modestissime indicaret aĩm: effecisti. Quid facere notũ licet ignoti poetæ carmẽ: est orare ducũ spẽs uioléta iubẽdi: & q̃si nudato supplicat ense potẽs: parebo si potero: Nã & sibi parere necessariũ: & tibi placere delectabile. Cõtraq̃ preces tuas spernere ducꝝ: illi⁹ iussa negligere: sacrilegũ. Totũ ĩ hoc uertit̃: q̃ mihi ĩ illis q̃s poscitis emẽdatis codicib⁹ reperiẽdis fortuna fuerit. Nosti eĩ expertus sæculi nr̃i crimẽ: q̃ta sit rerũ taliũ penuria: cũ tñ ĩutiles & supuacuæ: ĩmo ꝓo penit⁹ dãnosæ funestæq̃ diuitiæ tãtis curis ac laborib⁹ aggregent̃. Qd̃ ĩ me erit: studiũ indefessũ ac diligentiã adhibebo. Ac ne moram fortassis accuses: scito me repandis uirib⁹ corpeis: q̃s morb⁹ ĩminuit in solitudine mea ad fontẽ Sorgiæ usq̃ ad autũni tẽperiẽ subsedisse metuentẽ corp⁹ adhuc inualidũ lõgæ uiæ cõ mittere: tũc auctis uolẽte deo uirib⁹ atq̃ æstib⁹ ĩminutis iter arripiã. Interea utinã scire posses quãta cũ uoluptate soliuag⁹ ac liber iter mõtes & nemora: inter fõtes & flumĩa: inter libros & maximorꝝ hoĩm ingenia respiro: quanq̃ me in ea quæ añ sunt cũ Apl̃o extendẽs: & præterita obliuisci nitor: & præsentia nõ uidere. Vale.

A

B

Franciſci Petrarchæ ad Lelium ſuũ:ꝙ nõ multa ad eum ſcribat ſe excuſantis: negocium quoq; ipſius ſe expediturum pollicentis: de urbis Romæ etiam laceratione conquerentis: Epl'a C.

A Vlta ſcribere tempus dehortatur:ſomnus prohibet: noctem iam tertiam inſom/
m nem ago:neq; ueteribus curis liber:& oppræſſus nouis:quas mihi profectio mea
peperit multa in faciem & in tergũ curanda denunciãs. Cũ ex æquo deſpicere oĩa
in animũ induxero (qđ magna ex parte iam feci) tum primũ tranquillos ſomnos carpere
incipiam: nõ aliter ꝙ Aeneas ille Virgilian⁹: qui iam certus eundi carpebat ſomnos rebus
iam rite paratis. Aut enim fallor aut anceps & longa deliberatio plena moleſtiæ ac laboris
eſt: Dubitandi exitus initium eſt quietis. Dici nequit anxia mẽs & conſultationibus uagis
exercita quantũ electione conſilij in unum aliquod uerſa propoſitum conquieſcat. Tũc igiť
ut occurret: Nunc ſemiſopitus & uelut inſomnis loquar:excuſationẽ tuã ꝙuis ſuperuacuã
amplector:ſcio em̃ locorum diſtantiã ut amantib⁹ odioſam: ſic honeſtis amicitijs non ob/
B eſſe:ubicunq; ergo erimus ſimul erimus. De negocio tuo faciam ut ſcribis:quod mihi ſcili/
cet fieri uellem breuiter expedire: nil enĩ in me moleſtius experior ꝙ uerbis trahi:hãc ami/
cis ſciens moleſtiam nunꝙ feci nec faciam quidem. Placebo ſi potero :alioquin ne diſplice/
am prouidebo. Verſus tuos excitato apud Helicona noſtrum ingenio texere meditabor:
ſed neſcio qualiter ſcedula tua quam decies in manibus habui diſcedentem me fefellit:& ſi/
ne me domi ſubſtitit:quære eã ibi & poſt me mitte: licet & ſine illa ſcire uidear quid dictur⁹
ſum:modo frondoſi nemoris uſpiam diuerticulum occurrat. Tribunitiæ litteræ copiã quã
mihi miſiſti:uidi:legi:ſtupui:quid reſpondeam nõ habeo. Fatũ patriæ agnoſco:& quocũq;
me uerto dolendi cauſas materiamq; reperio. Roma em̃ lacerata:qualis Italiæ ſtatus? Ita/
lia deformata: q̃lis mea uita futura eſt? In hoc publico & priuato mœrore: alij opes: uires
alij corporeas:alij potentiam:alij conſilium conferent:Ego quid conferre poſſim præter la/
chrymas non uideo. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Socratem ſuum: Illi ꝙ mediocritatis appetitu teneatur ſignificantis: Epiſtola CI.

A Vmmæ quidem reꝝ mearum quas ſpectatæ fidei tuæ credidi nihil detraho:nihil
ſ adijcio. Non tantũ firmus ſed fixus etiã in propoſito meo ſum:cuius ſi meminiſti
ſuperuacuũ eſt quicqd de hac re ulterius loquor. Vt tamẽ me mei non ĩmemorem
ſcias:breuiter ſic habe. Magnæ fortunæ appetens nunꝙ fui:ſiue id modeſti:ſiue puſilli: ſiue
(qđ quibuſdã magnis uiris placet) magni animi eſt:uera quidẽ & uulgo etiã nota cõme/
moro:& quoꝝ te imprimis teſtem habeo & interdum laudatorem:Interdũ uero pro quali/
tate tempoꝝ:amiciſſimũ reprehenſorẽ:qđ ſcilicet (ut uerbis tuis utar) cœpto nimis inſiſte/
rem:& uidendũ eſſet ne unde famã ſummæ conſtantiæ quærerẽ:inde pertinaciæ nomẽ infa/
miamq; conſequerer. Me tamẽ conſilij mei hactenus nõ pœnitet: Omnis em̃ mihi altitudo
ſuſpecta eſt & præcipitij admonet om̃is aſcẽſus: Multoq; facilius natura duce in illoꝝ con/
ſortium declinarem:qui (ut ait poeta) habitabãt uallibus imis:ꝙ eorum:qui (ut ait idem)
poſuere in mõtibus urbem. Quæ cum ita ſint:ſi optata mihi mediocritas quã iure Flaccus
aureã uocat (ut pridem promittebať) obuenerit:eſt qđ grata intentione ſuſcipiã:& ꝑlibe/
raliter mecum agi dicam. Sin inuiſum illud & graue maioris officij onus imponiť rennuo:
B excutio. Pauper eſſe malim ꝙ ſollicitus:ꝙuis ut res eunt: & ut eſt animus:pauper eſſe non
poſſim. Hæc & his ſimilia quæcũq; inter nos in hanc ſententiã dici ſolent:tu qui noſti opti/
me:& amicis & dominis:& dominoꝝ dño:nota fac obſecro:cũ tẽpus uidebitur:ꝙuis a me
ipſo nec occultata:nec tacita: Sed ſunt quidã quibus ut in animũ penetret:ſæpe ueritas in/
culcanda eſt:qđ eo nunc minus mirer:quo quicquid de me mõ dictur⁹ es: uideri ſcio & ab
ætatis noſtræ moribus & ab ipſa uulgi opinione remotius:cũ q̊ mihi ut in multis:ſic præci/
pue in eo qđ nunc agiť:diſcordia multa eſt. Sed incredibilitatem audientiũ:uigor animi &
facundia loquentis excutiet. Multũ Socrati meo de re qualibet:ſed multo plus auctoritatis
ac fidei fuerit amico de ſecretis amici cõſilijs diſſerẽti : Multa quoq; de amici ore:ꝙ de pro/
prio fauorabilius audiunť. Illud in finẽ ne diſſimules:ne qs forte de noſtra ſimplicitate ſibi
placeat: Non eſt uera liberalitas dura:non lenta:non difficilis. Nihil reſpicit: niſi quẽ com/
plexa eſt. Illi morigera eſt:non iubet illa:ſed obſequitur & implet uota nõ limitat. Scimus
ergo: quia petenti modicum ĩmenſa porrigere:ſpecies eſt negandi. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Nicolaũ urbis Romæ Tribunũ: ꝙ famã ipſi⁹ imminu/
tam audierit indignantis: Epiſtola C II.

Eciſti fateor: ut ſæpe ꝑ hoc tẽpus: illud apud Ciceronẽ loquẽtis Africani dictũ mul/
f ta cũ uoluptate repeterem: Quis eſt hic qui complet aures meas tantus & tam dul/ A
cis ſonus? Quid enim in tãta claritate tui nominis ad tam lætos & tam crebros re/
rum tuarum nuncios cõuenientius diceretur? Idq; ꝙ cupide fecerim inſcriptus tibi exhortati/
onum mearum liber indicat: ſtimulis meis ac laudibus tuis plenus. Noli quæſo cõmittere: ut
dicam: quis eſt hic qui uulnerat aures meas tantus & tam triſtis fragor? Caue obſecro ſpe/
cioſiſſimam famæ tuæ frontem proprijs manibus deformare. Nulli fas hominũ eſt: niſi ti/
bi uni rerũ tuarũ fundamenta conuellere: tu potes euertere qui fundaſti. Solet architectus
eſſe optimus propriorum operum demolitor: Noſti quibus tramitibus ad gloriam aſcẽdiſti:
uerſis retro ueſtigijs inde deſcenditur: & natura facilor eſt deſcenſus. Latiſſime enim patet:
neq; ſolum apud inferos locum habet (quod a poeta dicit̃) Facilis deſcenſus auerni: Tan/ Facilis deſcenſus auerni
tum ab illorum deſperata miſeria: præſentis uitæ uarietate differimus: ꝙ ꝙdiu hic ſum⁹ cadi/
mus quidem & reſurgimus: deſcendimus & aſcẽdimus: Inde aũt nullus eſt reditus. Quid B
uero demẽtius ꝙ cum ſtare poſſis: cadere fiducia reaſſurgendi? Semper ex alto periculoſi/
or caſus eſt. Et quid oro te uirtute altius ac gloria? quarum in uertice conſcenderas noſtris
temporibus inacceſſo: tamq; impigre & tam inſueto calle ad ſumma perueneras: ut haud
ſciam uſq; formidoloſior cui ſit ruina: Pedem figere oportet obnixius ut cõſiſtas: neq; ſpe/
ctaculum præbeas: ridendum hoſtibus: lugendum tuis. Non quæritur gratis clarum nomẽ:
nec ſeruatur quidem. Magnus enim labor eſt magnæ cuſtodia famæ: ꝑmitte mihi meo uer/
ſiculo tecum uti qui adeo mihi placuit: ut eum ex quotidianis epiſtolis nõ puduerit ad Afri
cam tranſferre: & hanc mihi quoq; duriſſimã neceſſitatem exime: ne lyric⁹ apparatus tua/
rum laudum: in quo teſte quidem hoc calamo multus eram: deſinere cogatur in Satyram:
Neu me caſu in hanc narrationem incidiſſe: aut de nihilo locutum putes. E curia digreſſum
amicorum litteræ conſecutæ ſunt: in quibus ad me rerum tuarum diſcolor: & primæ multũ
diſſimilis fama peruenit. Nõ te populum: ut ſolebas: ſed partem populi peſſimã amare: illi
obſequi: illam amare: illam admirari. Quid dicam: niſi quod Ciceroni ſcribẽs Brutus: pu/
det conditionis ac fortunæ? Mundus ergo te uidebit de bonorum duce ſatellitem reproborum?
Sic nobis ſubito turbata ſunt ſydera? ſic infenſa diuinitas? Vbi nunc ille tuus ſalutaris ge/
nius? Vbi (ut uſitatius loquar) ille bonorum operum conſultor ſpiritus: cum quo aſſidue C
colloqui putabaris? Neq; enim aliter talia fieri poſſe per hominem uidebantur. Quid autẽ
torqueor? Ibunt res qua ſempiterna lex ſtatuit: mutare iſta non poſſum: fugere poſſum.
Itaq; nõ parum mihi negocij remiſiſti: ad te animo properabam: flecto iter. Certe te alterũ
non uidebo. Tu quoq; longum uale Roma: ſi hæc uera ſunt. Indos ego potius aut Gara/
mantas petam. Sunt ne autem uera hæc? O multum principio diſſimilem finem: & o nimi
um delicatas aures meas. Aſſueuerãt magnificis rumoribus: pati iſta non poſſunt. Sed &
poſſunt falſa eſſe quæ loquor: & falſa ſint utinam: nunꝙ libentius errauerim. Magna qui/
dem apud me eſt ſcribẽtis auctoritas: ſed cognitæ mihi multis indicijs: generoſæ dicam: an
animoſæ cuiuſdam inuidiæ: non parua ſuſpitio: Igit̃ & ſi plura loqui dolor imperet: frena/
bo tamen impetũ: quod profecto non poſſem niſi quia ſollicitudinem meam incredulitate
conſolor. Secũdet hæc deus & lætiora faciat ꝙ narrantur: potiuſq; me amicorum alter men/
dacio ꝙ impietate alter flagitioq; læſerit. Si quidem conſuetudine peſſima effectum eſt ut
mendacium iam quotidianum & uulgare peccatum ſit. Proditorem patriæ: nullius æui li/ D
centia: nulla conſuetudo: nulla libertas criminũ excuſat. Potius ergo ille mentiendo: pau/
cos mihi mœſtos dies: ꝙ tu patriam deſerẽdo mœſtam omnẽ uitam feceris. Ille ſi quid uer/
bo deliquerit: uerbo purgabitur: Tuum ſi (quod fictũ cupio) uerum ſcelus eſt: quibus unꝙ
piaculis abolendũ ſperes? Immortale decus eſt: immortalis infamia. Quobrem: ſi (qđ opi/
nari nequeo) tuam fortaſſe negligis: at ſaltem famæ meæ conſule. Scis quãta mihi impen/
deat procella: quãta ſi labi cœperis in caput meum reprehenſorũ turba conſpiret. Proinde
dum tempus eſt (ut Terentianus loquit̃ adoleſcens) etiã atq; etiã cogita. Circumſpice oro
ſummo ſtudio quid agas: excute acriter teipſum: examina tecum: nec te fallas: qui ſis: qui
fueris: unde: quo ueneris: quorſum inoffenſa libertate progredi fas ſit: quam perſonã indu/
eris: quod nomen aſſumpſeris: quã ſpem tui feceris: quid profeſſus fueris: Videbis te non
dominũ reipublicæ: ſed miniſtrum. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Ioannem Aretinũ: de libertate patriæ honore quoq; ipſius gratulantis: Epiſtola CIII.

A o Mnia optato ꝓueniũt amice: gratulor ergo libertati patriæ: principũ noſtroꝝ gloriæ: trãquillitati ciuiũ: religiõis augmẽto: publicæ læticiæ: ſingulariter honori tuo: cuius manib⁹ turbidæ hacten⁹ & tenebroſæ urbi: blãda ſerenitatis & pax prædulcis ĩuehiť: Votiuo q̊ȝ ſucceſſui: familiariũ reꝝ tuaꝝ gratulor. Perraꝝ ẽ ut læta cumulate accidant: quin fortunæ dulcia ſp ĩmixt⁹ aliqs amaror inficiat. At ſi qñ plene ꝓpitia eſſe uult: ex amaritudine reꝝ ipſa dulcedinẽ inſperatã miris modis nouit elicere. Sæpe igiť dura molliens & inflectẽs: quæ triſtia uidebanť uertit in gaudiũ. Vtendũ fortunæ muneribus nõ fidendũ: Certe hoc nũc artificio uſa eſt. Itaq; qd uis dicã? nõ tm̃ uotiuis euẽtibus ſed caſibus B ipſis noſtris atq; difficultatib⁹ gratulari incipio: uni ſcȝ motiũculæ illi tui corꝑis qua ingẽs atq; animi multiplex læticia tẽperata eſt & uiaꝝ meaꝝ impedimẽtis multis ac uarijs: qbus effectum ſpero: ut ambo ſimul in patriã reuertamur. Vale.

Raro læta oĩa ſine ĩfœlici aliqua re euenire

Fran. Pet. ad T. M. cum eo apertas inimicitias gerendas eſſe qui amicitiam pro iniuria reputet: aſſerentis: Epľa CIIII.

A a Greſte ꝓuerbiũ: Lectũ cani ſternere magn⁹ labor. Dicti ratio ſi quæriť: q̃a ſcȝ accubiturus: huc atq; huc in gyꝝ ꝯtiť: ut neſcias tibi puluinar colloces. Ludicra quidẽ cogitatio illi⁹ cui primũ hoc dicere in aĩm uenit: & tñ ſic eſt. Ideq; de multis hoĩb⁹ dici poteſt: qđ de cane dictũ rides. Multi em̃ ſunt qbus nihil rite fiat: ita crebro uoluũtur ut quã in ꝑtem ſint caſuri: aut quid uelint ſciri nequeat. Cũ illis placuiſſe credas nihil egeris: Oĩs labor: oẽ perijt obſequiũ: Si urbanas illis offeras delitias: ruris frugalitatẽ laudẽt: ſi ex urbe deduxeris: frequẽtiã quærãt: ſolitudinẽ execrenť: ſi colloquio cœꝑis: faſtidiãt: indignenturq; ſi taceas. Abſentes deſiderẽt: præſentes deſpiciãt amicos: ſæpe etiã oderit. A talibus ſꝑ abeſſe cõſultius. Intelligis qd uelim & fruſtra erit qcqd ampli⁹ dixero. Dico tñ ne q̃ diſſiďatiõis occaſio tuæ mãſuetudini: meo ſilẽtio præbeať. Vt qd operã ꝑdis generoſe aie? B Lõge tibi imparẽ atq; diſſimilẽ nact⁹: pedẽ retrahe ab incepto laborioſo & inefficaci: reconciliare illũ tibi nequicq̃ niteris. Inuito amic⁹ eſſe nõ potes: formidabilis inimic⁹ potes eſſe: quẽ nũc ille contẽnit timere incipiet ſi apte incipias iraſci: ſentietq; quiſnã eẽt quẽ gratis ingrato aĩo laceſſendũ duxerit. Medicoꝝ morẽ in hoc ægro & infecto hoĩe ſequere: oro te: experire cõtraria. Mãſuetudine irrita efficax forte ſæueritas fuerit: odiumq; potentius amore: quẽ blandientẽ ſpernit: horrebit ex ꝓfeſſo inimicitias exercentẽ. Moribus aduerſum meis: ſed conſentaneũ rebus conſilium dedi. Quid enĩ illi facias qui amorem uocet inſidias: humanitatem putet eſſe formidinem? Vale.

Elegãs ꝓuerbiũ q̃uis agreſte

Fran. Pet. ad Ioannẽ Anchiſeũ: cauſam illi quare potius Ciſalpinam Galliã q̃ Florentiam petierit aſſignantis: Epľa CV.

A l Itteræ tuæ plenæ gratiſſimis atq; dulciſſimis reprehenſionibus: inuenerũt me circa Padi ripam. ix. Kalendas Aprilis ad ueſperã. Cõfer aduẽtus diem cũ illaꝝ miſſione: & uide ſi eo temporis ſpatio uenire debuiſſent ex Aegypto: uenerũt cũ eis & amicoꝝ litteræ: & duoꝝ facie mihi nõ notoꝝ: ſed utiq; illuſtriũ (ut dicis) Iuuenũ: ut ſcripta teſtanť ſenũ: quales utinã multos haberet ciuitas ueſtra: ſi tamen nõ eſſet in exiliũ miſſura: ĩmo etiam ſi miſſura: quoꝝ diſperſio reliquas ſaltẽ ciuitates Italicas adornaret. Sed omitto hanc inexhauſtam ſemꝑ & ueterẽ querelã & reuertor ad litteras. Omniũ fere una ſentẽtia eſt. Arguor poſt propoſitũ ueniendi Florentiã: iter in Ciſalpinã Galliã deflexiſſe: quaſi natalis patriæ contẽptor & ſpes ac uota multoꝝ me illic expectantium eluſiſſe. Poſſem ad hæc multifariam reſpõdere: & quid alioꝝ reſpõſurus ſim litteris nedũ ſcio. Reſpondebo tamen aliquid licet occupatiſſimus. Rogas em̃. Sequar impetũ dũ calamus erit in manibus: ille mihi quo ſe duci uelit: oſtendet. Certe cum illis ut ſtilo ſcribentiũ ſatiſfiat muſaꝝ mihi præſidio opus erit: Tibi aũt cui ſine ullo artificio aperta & nuda omnia eſſe debent: Vnum hoc minime tacuerim: q̃ neq; uiaꝝ labor neq; peſtis anni huius uniuerſum orbẽ: ſed cũcta præſertim littora proterẽs atq; conſumens: neq; animi mei dolor neq; mala (niſi fallor) & B iniqua patriæ tractatio: me a ſuſcepto itinere detorſiſſet: præſertim cũ maiore laboris parte cõfecta iam Ianuam perueniſſem. Hæc igitur uerior & potior cauſa fuit q̃ ſcđm ſpem quã mente conceperam: ĩmo uero (ut euentus docuit) ſomniaueram: fieri non poſſe uidebatur: quin aliquem tibi reꝝ noſtraꝝ lætiorem exitum afferrem. Itaq; dulce erat expectare: donec

in locum spei res ipsa succederet:& iam nõ cursum modo sed uolatũ meditabar:uidebarq̃ mihi sine ullo laboris sensu alpes Bononiæ transiturus: Apœninũ uulgariter alpem dixi. Inde enim improuisus licet non inexpectatus tuis & amicorum oculis adesse decreueram. Accedebat quod hinc potissime cœpti operis adminicula sperabantur:quibus mora omis inimica erat. Quippe cũ nec celeritas exacta suffecerit: Quid dicam? Scio res solidas esse:spes inanes:scio q̃ qui spem perdit:nihil perdit:minus dixi:multum uero lucratur:& tamen expertus loquor:ut nulla minor iactura q̃ spei:sic nulla molestior causa est:quia sæpe pluris fiunt sperata q̃ possessa:& sæpe quantũ nos spes rerum blanda fefellerit: adipiscendo cognoscimus. Hinc est ut quotiens ante experimentum spes interijt:graui nos incõmodo affectos extimemus:Præuertit ergo consilium meum deus:& curas quas pias arbitrabar superuacuas declarauit:ut uel sic edoctus agnoscerem cogitationes hominum uanas esse. Et de hoc quidem hactenus. Super negocio litis nostræ nil aliud dico:Res in curia uertitur:Spero fore ut illius prædonis insidiæ detegantur. In omes tamen casus paratus est animus: Victor gaudebo:uictus uicta cum iusticia me solabor. Non nunc primum fortunæ ludis exerceor: didici quibus artibus caducæ spei uulnus eluditur. Eant igitur res utcunq̃: modo ego non mouear:neq̃ Hercle quo moueri debeam intelligo. Nempe æquo animo possum uel asse/qui quod meum est:uel dimittere quod nunq̃ assequi potui. Cõpendiaria ad diuitias philosophorum uia est:quæ monstrat non addendum diuitijs:sed cupiditatibus detrahendum. Hãc sequi disposui:ne in illud durum ac laboriosũ negociorum inextricabiliũ iter incidã:a quo me deus & ipsa naturæ meæ cõditio manu (ut ita dixerim) retraxerunt. De lite igit̃ sit quicquid esse potest:mihi paupertas mea nõ molesta nec sordida:sed plus etiã q̃ uellem inuidiosa sufficiet:cum qua si bene mihi conuenit (ut uidet̃ Senecæ) diues sum. Vale. C Compendiaria ad diuitias philosophorũ uia est

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Anchiseũ:de aduentante amico congratulantis: Epistola CVI.

c Redi non posset:quantũ mihi curarum decesserit:quantũ ue læticiæ accesserit:recenti quodam nuncio:quod tecum: q̃uis multa loqui longum tempusq̃ prohibeat: partiri quantalibet breuitate disposui. Franciscum nostrum aduentare audio:& iam esse Massiliæ. Multis quidem iactatũ casibus & terrestribus maritimisq̃ periculis saluũ tamen:& ad me primũ ille nunc recto (ut aiunt) calle festinat:& de uiarum (ut certus sum) prolixitate conqueritur:sæpe Virgilianũ illud in ore habens:Italiam sequimur fugientẽ:& uoluimur undis. Nec immerito: putabat enĩ me in Gallia reperire: sed illã curiæ sentinam tolerare nequiueram. Proximus illi saltus in patriam:tui eum desiderio ardere certe scio:Sed mihi crede q̃ non scriberem si propositum meum præuertere posses ulla prouidentia: credeinquam mihi de consilijs hominũ fortuna iudicat. Inter cogitatus atq̃ actus magnus quidã (ut uulgo dicit̃) mons est. Quando hic erit quẽ iam iã affuturum spero:inijciã manus. Imperiosa res est amor:Nihil nõ licere sibi existimat:uidebor iure meo uti si quasi reinuentum thesaurum domi recondidero curãq̃ sumpsero ne tã facile rursus eo careã. Id tibi prænũciatũ uelim:quo patiẽtius feras cũ acciderit. Neq̃ enĩ ut aduentus sui famã tecũ modo partitus sum:sic ipsum quoq̃ partiar amicũ. Multo rarior multoq̃ preciosior res est amicitia: q̃ aurum. In qua si quid auidius egero: excuset utcunq̃ possessæ rei preciũ duriciẽ possessoris. Ego quidẽ te consortẽ nõ reijcio:ita tamen ut præsentem partiamur. Vt partem igit̃ tuã feras:imo uero ut pro uno duos habeas:uenire te amor agat. Vale. A B Fortuna de cõsilijs hominũ iudicat

Francisci Petrarchæ ad Ioannẽ Anchiseum:Frãcisci cuiusdam amici sui mortem immaturam ualde deflentis: Epla CVII.

h Eu quid hoc est? quid audio? O spes mortalium fallax:O curæ superuacuæ:O labilis status:nihil homini trãquillũ: nihil stabile:nihil tutũ:Hinc fortunæ uis:hinc mortis insidiæ:hinc fugacis mũdi blãditiæ: Vndiq̃ circũuallamur miseri: & inter tot laqueos spondere nobis iucundum aliquid audemus? Totiens frustrati:totiẽs ludibrio habiti:sperãdi cõsuetudinẽ & millies elusam credulitatẽ nescim⁹ exuere:tãta fœlicitatis (licet falsæ) dulcedo est. Heu demẽs:heu cæce rerũq̃ oblitæ tuarum: q̃tiens mecũ dixi: Vide hic nota:attẽde:subsiste:recogita:ĩprime signũ fixũ:mansurum:indelebile: Memento fraudis huius & illius: Nihil unq̃ speraueris: nihil credideris fortunæ: mendax est:uaria:leuis:infida:priora eius blãda & mitia:posteriora acerbissima:Nosti iam hoc ferale ꝓdigiũ:expertus a nemine iã docẽdus:tuis igit̃ exẽplis tibi cõsule:& ullũ cũ hac inire cõmertiũ caueto:æque promittentẽ ac negantẽ despice:æque rapientẽ largientemq̃ contemne. Hoc decreuerã:hoc A Nihil mortalibus tutũ esse

mente firmaueram: at post tam uirile propositum: ecce rursus ꝙ muliebriter: ꝙ inepte deci/
di: ridiculose dixerim: an uero flebiliter? ridiculose alijs fortasse: mihi quidem prorsus mise/
B rabiliter ac miserrime. Post tot rerꝫ speratarꝫ inopinos casus induxi in animũ sperare iterũ:
atqꝫ huic momentaneo & uelut hyberinæ serenæ noctis credere & ex euentu crastini pende/
re præceps: temerarius: inconsultus: interblandiri curis mordacibus ausus sum. Ecce iã di/
lectus meus aderit: Franciscus meus: non minus mihi iunctus uoluntate ꝙ nomine: nõ mi/
nus amore ꝙ sanguine. Ecce aderit & forte iam adest: tam uæhementi eñ meditatione in
eum incubueram: ut sæpe uelut ante oculos aspicerem tanto maris ac terrarꝫ spatio distan/
tem: & heu nunꝙ amplꝰ in huiꝰ mihi peregrinationis exilio reuidendũ. Sed ego iure quo/
dam meo (qđ amantiũ omniũ est cõmune) fictis cõgressibus atqꝫ colloquijs inuisæ moras
solabar absentiæ: meqꝫ ipsum (ut fit) quadã cum uoluptate fallebã. Quotiẽs aliquis ex pu/
eris meis quibus ille se fecerat multa morꝫ suauitate charissimũ: ad me aliquid nunciaturus
intrauerat: ita eram quasi ille iam afforet. Quotiens quisnã fores impulerat fluctuabam: &
pastorium illud imprimis occurrebat animo: Nescio quis certe est: & Hylas in limĩe latrat.
Credimus: an qui amant ipsi sibi somnia fingũt? Hæc miser amans somnia fingebam: his
angebar curis: his æstuabam sollicitudinibus: pascebarqꝫ tenui quadã spe: non aliť ꝙ opi/
mis per quietem dapibus sopitus esuriens & latratus canũ: & seruorꝫ uoces: & moti stridor
cardinis & pauimentũ proterens ungula cornipedis & omnis omnino strepitus excitabat.
Quotiẽs uel libellos quibus inhiabam uel cui inhærebam: calamũ festinabundus abieci:
Quotiẽs surrexi: quotiens prosilui uidendi auidus tenendiqꝫ dilectũ meum & curarꝫ mea/
rum prædulcissimũ participem: Neqꝫ fratrem solũ (ut Tullij quibus hoc loco possum pro/
prie uerbis utar) sed suauitate fratrem prope æqualem: obsequio filiũ: consilio parentẽ: quẽ
nescio an nimis sero cognouerim: an uerius nimis cito: nisi eñ amare hominẽ cœpissem: ne/
quaꝙ morte eius in has lachrymas incidissem. Biennio uix integro illius conuictu: & ami/
C citra fræctus sum: tempꝰ heu uix alloquij: ne dicam amicitiæ satis patẽs. Sed hoc uno solor
orbitatem meam: ꝗ ambo certatim illius temporis breuitatẽ ardẽtissima hinc illinc chari/
tate laxauimus: & quicqd in amicitia dulce uel sanctũ est (quod in spatioso æuo alij solẽt)
nos explicuimus in angusto: ut iam delectatio nostra diuturnior: amicitiæ uero fides certe
neqꝫ sincerior: neqꝫ familiaritas artior esse posset. Inuidit gustatam mihi uitæ dulcedinẽ for/
tuna: Plurima & magna fidei suæ pignora: sanus ægerqꝫ suscepi: quæ in animi mei penetra
libus adamantina sede reconditi: spero itidem de me ille sentiret: eoqꝫ propẽsius quo & hu/
maniorem illũ & amantiorem natura protulerat. Nũc autẽ illius tẽporis memoria & ama/
ra mihi simul & dulcis est: hinc mulcet: hinc cruciat: nec satis expedio: malim ne fuisse illi ho
mini notus an incognitus. Amicũ enim talem fœlix & dulce quidem habuisse: sed amisisse
miserrimũ atqꝫ amarissimũ. Nunꝙ fere alias meipsum ut nunc excusserã: qđ non sine pu/
dore fateor: & affectuũ in me plus: & uiriũ minus ꝙ opinabar inuenio. Putabam eñ & di/
gnum erat multa lectione longaqꝫ rerꝫ experientia obduruisse aduersus oẽs ictus & iniu/
rias fortunæ: Fallebar infœlix: nihil me mollꝰ: nihil eneruatius. Putabam: ĩmo equidẽ cer
tus eram me Franciscum meum amare tenerrime: hoc enim illius erga me charitas & obse/
D quia merebanť. Quantũ tamẽ amauerim: Heu sero nec aliter ꝙ perdẽdo cognoui. Ideoqꝫ
nunc intractabilius ulcerosa mens dolet: plus se cernens amisisse ꝙ crederet. Qua in re ni/
hil mihi magis obfuit ꝙ impræmeditatio eius: quod euenire necesse erat: nõ cogitaueram
moriturꝫ. Et ꝓfecto si quis in hoc torrente rerꝫ humanarꝫ ordo esset: ante me mori nõ debu/
it post me natus. Accessit ferues atqꝫ anxia eius expectatio: de qua multa iã dixi. Sic eñ ip/
se mihi supremo lachrymãs digressu: sic deinde per litteras pollicitꝰ. Sic Socrates meꝰ non
futurꝫ iã: sed præsentem eius nunciauerat aduentũ: digressum ex Gallia recto ad me trami
te in Italiã ꝓperare. Heu mihi: nũc recolo: uelut adhuc fœlix atqꝫ integer ꝓximã abscisionẽ:
& instãtes miserias præsagirẽ: meqꝫ cõfestim scirem optima mei ipsius parte cariturꝫ: breuis/
simam fœlicitatẽ meã nitebar expẽdere: quid fata mecũ agerẽt ignorãs. Veniet dicebã prius
me ꝙ grandæuũ patrẽ: ꝙ dulces fratres ac sorores uisere. Injiciã manꝰ ac tenebo: nec mag/
nis uiribꝰ opus erit. Opitulatorẽ ex aduerso inueniã: Amor qui cũ illo habitat partes mecũ
faciet. Iã ille crebro mihi dicere cõsueuerat Horatianũ illud: Tecũ uiuere amẽ: tecũ obeam li
bens. Sed ecce manus quas ego sibi injicere cogitabã mors iniecit: & (qđ ad te pridie breui
quadam epł'a dixerã: de cõsilijs hoĩum iudicare fortunã) longe aliter atqꝫ ego senserã inter-
E pretata ẽ. Nũc erepta spe geminatoqꝫ desiderio: qd agã? Lachrymis ne atqꝫ suspirijs alar:

& in amissi locum mœrorem meum indesinenter amplectar? An uero serenare animū nitar & circumstrepentib⁹ fortunæ minis in arcem rationis euadere? Hoc præstat: illud placet: hinc uirtus erigit: hinc affectus incuruāt: & quo me uertā: quid ue potissimū sequar incert⁹ sum: & male mihi est sæpissime cadenti: sæpissime resurgenti. Saona nocens atqꝫ impia quæ me his anxietatibus inuoluisti: quid tibi ꝓ meritis imprecer? Abstulisti animæ meæ dimidiū ac floretissima ætate crescēteqꝫ iuuenē uirtute: dū adhuc ordiret̄ inexorabiliter succidisti: & nunc illi pectori in quo Franciscus meus hospitabat̄: uiolenter incumbis. Ipse em̄ abiit: te licet inuita. Nihil in illū iuris habes: corpus tantū illius & spem meā simul obruis: pro quo quid aliud optem tibi? Curuati in arcū colles extendantur: ut in faciem directi & importuosi littoris redacta iniquā præbeas classibus statione. Corruāt mœnia & manu facta præsidia quæ uentis ac fluctibus obiecisti. Huc uis sirtium & euripi feruor: huc scyllea rabies: huc charybdis ip̄etus: & quæcūqꝫ uasti maris pericula transferant̄. Laxet Aeolus inquietos fratres: Austrum & reliquos: qui tuis finibus insultare sunt soliti: ut toto orbe trāquillo: te unam perpetuæ quatiant procellæ. Quicquid uel mortium uel morboꝝ per omnes terras ac maria pestifer hic annus effudit: in te solam cōfluat: quæqꝫ alijs annuatim: tibi pestis æterna sit. Purgetur insula Sardiniæ & quicquid cœli crassioris usqꝫ est: Purgentur stagna & sulphurei lacus limosæqꝫ penit⁹ paludes: Tepescat arctos: refrigeretur Aethiopia: uacuetur serpentibus suis Africa: tigribus Hyrcania: quicquid monstroꝝ & immaniū bæluarum orbis habet: in te ex omni terraꝝ parte conueniat. In te tristes nebulæ: In te latices funesti & inclæmentes auræ: In te frigora æstusqꝫ desæuiāt. Deniqꝫ cū summa humani generis salute: tu sola depereas: tu locus mortis: tu formidinis ac terroꝝ regio: tu luctus ac miseriæ domus esto: te peregrinus: te mercator: postremo te ciues tui fugiant: te uiator pallidus e summis montium despiciat iugis: te nauta trepidus ex alto prospectet & infamē scopulū declinās: opē ueloꝝ remis adijciat. Heu quo me dolor perpulit: quid loquor: aut ubi sum? Mortalia mortalis tam grauiter fleo: & insontē terram quæ suū ius recipit execror: incert⁹ ubinam ipse moriturus: atqꝫ hunc puluerem terræ redditurus sim. Itaqꝫ iam lamentis & gemitibus abstinendum est: & pro fratre præmisso dum supersumus orandū. Id potius uiros decet. Tibi uero ciuitas pulcherrima: quæ depositū meū seruas: ad me tandē reuersus gratiam habeo: qꝫ in terra forsan barbarica iacituꝝ ipsa cōplecteris. Vitæ quidē breuitas fatalis fuerat: tuū est qd amico meo iuuenū licet: fesso tamē iam curaꝝ contigit Italici saltē requies sepulchri: leue solamē: sed multis iam uiris illustribus optatū. Te nimiꝝ hactenus ut cupide uiderem ipse terraꝝ situs amœnitasqꝫ præstabāt. Deinceps charissimi mihi cineris seruatricem amara quadam dulcedine multo libentius uidebo. Si em̄ amantissimæ olim coniugi Pompeij sui mors & truncū impie cadauer arenas Niliacas cōmendabat usqꝫ adeo: ut inde nollet auelli: cur nō ego dilecti mei ꝑpetuā sedē: littus Italicū amabo? Salue tell⁹ egregia: fraternaꝝ reliquiaꝝ custos fidelissima: tu me largius flere: tu parcius sperare docuisti. Tu aūt ante tempus erepte mihi frater qui hæc in me lamenta præcipitas æternū uale: Ego quidē ex te gaudiū ac solamē qd in his qbus assidue morimur terris expectabā: ubi neqꝫ gaudij neqꝫ solacij loc⁹ est: multo certi⁹ præstāte deo: multoqꝫ cumulati⁹: deinceps in terra uiuentium expecto. Sed ecce nūc expior qd apud Statiū legi: dulce loqui miseris. Profecto sic est: ꝗ multa enim non sentiens impetu magis ꝗ animi iudicio dolenter effudi: nec loquēdo satior sed accendor: nec desinere quidem scio: Abrumpam igitur. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannem Columnæ: eum ut forti animo fratrum & nepotū obitum ferat consolantis: Epistola CVIII.

Atebor ingenue: & si em̄ soluēdo nō sim: bonæ fidei debitor sum. Fatebor tibi me oīa debere: ingeniū scꝫ & corpusculū hoc qd pegrin⁹ inhabito: & si qd externoꝝ obtigit bonoꝝ. Neqꝫ em̄ min⁹ aula tua aīo meo cōtulit ꝗ corpi ꝗ fortunis. Sub te nutritus a iuuētute mea: sub te auct⁹ atqꝫ eruditus sum: quantū uel intercurrentiū casuū malignitas: uel īgenij mediocritas passa ē. Vt ex merito tenear & hūc calamū & hāc dexterā & hoc quātulūcūqꝫ est animi lumē: ad aī tui solamē refrigeriūqꝫ cōuertere. Id me ī alijs maꝝ nostris ꝓ uirib⁹ obseruasse memini: nec tu reor oblit⁹ es. In hoc ṽo tā graui tāqꝫ intractabili & funesto uuluere qd nobis nondū fletib⁹ nostris satiata mors intulit: qd agerē: qd loquerer: uel omnino qd hiscerem nō inueni. Corrui miser ad primā rei famā: & uelut repētino fulminis fragore dirigui. Deinde ubi primū sparsa rationis arma colligere: & prostratum ac iacentem animū attollere posse cœpi: litteras infœlicissimi rumoris: quem prius ab egregio uiro

Paganino Mediolanēſi qui hanc urbem regit: dolenter narrante: mœſtus audieram: popoſ/
ci: & oſtenſas non ſine lachrymis legi. Enuero illic ambagibus perplexa oĩa & nil penitus
certum legebatur. Ab urbe ueteri fama ſurrexerat: mox ꝑlata Florentiam: & ꝑ quorūdam
religioſoꝝ litteras Apœninū tranſgreſſa: Bononiā primo: inde ad nos ſempꝛ (ut fit) creſcen/
do ac uariando ꝑuenerat. In re igitur dubia (quia naturā hoc habet: ut audita quæ diſpli/
cent uix totis præcordijs admittant) malui mihi interim fœliciora ꝓmittere. Sic ægra mēs
ad melioris ſpei dulcedinem recurrebat: ea tamē euanida & uelut ſomniantis miſeri fugiti/
ua fœlicitas erat. Quid multa? ꝗuis aſſidue ſuꝑuētu nouoꝝ nuncioꝝ ſpes illa decreſceret:
B nihil tamen prius plane compertū ſciui ꝗ ad me Socratis noſtri lachrymabiles litteræ per/
uenirent. Ita mirū Tyberinas erumnas ex alio orbe mihi Rhodanꝰ nūciauit. Illæ uero mi/
hi litteræ ancipitis ſpei refugiū præcluſerūt: Quo effectū eſt: ut id modicū intellectus unde
nōnunꝗ animi medelam mihi atq; alijs elicui: fletus & queſtuū pondus opprimeret: non
ceſſi tamen nec ceſſaui: Quotiēs aſſurgere niſus ſcribere aliquid uolui? quotiens libellos
euolui: rubiginem ingenij tabeſcentis abſterſi: & in intimas memoriæ meæ cellulas mœſtꝰ
ſcrutator introij? Deniq; oĩa feci: incaſſum tamen. Venerūt ad manus meas epiſtolæ quæ/
dam: quas uiſitante nos ſæpius fortuna ꝑ hos annos utroq; ſtilo ad te miſeram: In quibus
nihil omnino meis ne dicā tuis angoribus: non ſolū curandis ſed etiam leniendis ſatis effi/
cax uiſum eſt: Et pudebat totiens uulgata repetere: Noua aūt cudere exhauſto imprimis in
genio non ualebam: ordiri tamē & temptare nō deſtiti ſi forte ſupra ſpem orſa ſuccederent.
Poſſem tria uel quattuor litteraꝝ oſtētare primordia diuerſo charactere: modiſq; fere om/
nibus quibus pro uarietate reꝝ grauidæ mentis affectus cōceptuſq; parturio. Sane quan/
tum mihi illa placuerint: cōditor idem & caſtigator calamus tranſuerſo liturarum uulnere
indicat. His ego difficultatibus implicitus ſilere firmauerā: & præſentē gemitū Chriſto con
ſolatori optimo ſolandū finiendumq; cōmittere: Hæc pro excuſatione ſilentij mei dixerim.
C Et nunc ꝙ te poſt tantū tempus alloquor: nō mutati propoſiti: ſed inſperati gaudij eſt: qđ
pectori meo nuper obſtinatius dolenti: & (qui miſeris mos eſt) mœrorem propriū amanti
eiuſdem Socratis recentiores inuexerūt litteræ: quibus animi tui inter tot fortunæ impetus
incōcuſſam magnitudinē eminentiāq; perdidici: & qui dolorē meū tacitus tulerā ſuperad/
ueniens gaudiū ferre nō potui: quo minus pias ſimul in lachrymas & in uerba prorumpe/
rem: qđ me friuolis nequicꝗ temptare ſermūculis pudor & dolor & reuerentia uetuerant:
& id ab illo cœleſti artifice factū uidēs: cui cum pro alijs multis: tum pro hoc præcipue gra/
tias agere dignū eſt: ꝙ tibi tot reꝝ bellis exercito fortitudinē tribuit & conſtantiā exempla/
rem. Itaq; decus meū: & iam quaſi ſola ſpei meæ & multoꝝ ancora cōpoſito tandem ſtatu
fatigati pectoris & ſedatis imbribus lachrymaꝝ: qui ubi uæhementius ingruerint: ſereni/
tatem mentis offuſcant & conſpectū præripiūt ueritatis: Quid aliud ſuadeam? quid ue ali/
ud rogem: niſi inſiſtendū cœpto: & inuicto aīo fortunæ minacis inſultibus occurrendū: re/
ſpiciendum ſobriæ ad naturæ noſtræ uiolentas ac ſuperbas leges: quid ſumus: ubi ſumus:
ꝗdiu uel hoc ipſum: uel hic futuri ſumꝰ: unde funē ſoluimus: quē petimus portū: ꝙs inter
ſcopulos nauigamus: quantū maris emenſi ſumus: quantulū eſt qđ reſtat: quantū ſub fi/
ne periculū: ꝗ multi ꝑ tumidū æquor incolumes: in faucibus portus & in littore perierunt?
Poſtremo ꝗ graue iugum ſuper filios Adam: nō ut ſuꝑ colla boū alternis horis ac diebus:
ſed prorſus omĩbus nulla eſt immunitas: nulla quies: a die exitus de uentre matris eoꝝ (ut
ſcriptū eſt) uſq; in diē ſepulturæ ac reditus ĩ matrē oĩm. Hoc nos oēs: nō magis graui ꝗ cō/
tinuo iugo præmimur mortaleſ: qđ nō genꝰ: nō forma: nō diuitiæ: nō ingeniū: nō facūdia:
nō uires excutiūt: nō arma: nō ſatellites: nō amici: nō deniq; legiōeſ & claſſes & exercitꝰ: ſed
D patiētia: longanimitas: conſtātia. Cogitandū ꝗd nō liceat fortunæ: in eos dico: qui caduca
& fugacia iſta cōplexi: ſeſe illiꝰ imperio ſubmiſerūt. Reliꝗs eñ territat quidē: urget & uelli/
cat: ſed nō ſternit. Reuocāda ſub oculis oĩs æui exēpla. Quas ſeu præpotentium populorū
opes effuderit: ſeu ſuꝑ illuſtriū regū regna calcauerit: ſeu ꝗd uſꝗ ab origīe mūdi intactū fu/
ribunda reliquerit. Nō uacat hiſtorias euoluere (qđ in alijs cōſolatorijs epl'is ad te feci) &
quæcūq; poſſem ſtudio cōꝗrere: nota ſūt tibi. Nō demiſſe neq; muliebrit agā: Non eñ uel
fœminā alloquor nel pueꝝ uel unū aliquē e plæbe multiuola: ſed uiꝝ fortē & natura ſemp
excelſum: nunc ut ſpero fortiorē ſolito & ipſis calamitatibus altiorem: Virum crebris ſig/
natum fortunæ uulneribꝰ: duratoq; iam uirtutis callo: minas illius & prælia cōtemnentē.
Non itaq; delinimenta blanditiarū aſperitatibus tantis interſeram: neq; ingeram ſpem ne/

potum: ꝙuis & illa deo casus nostros miserante non desit: Teipsum tibi ostendam. Orabo luctus tuos numerare: iacturas extimare: desine in ea quæ restãt: lumina iam tersa cõuerte. Circũspice familiæ tuæ statũ: Columnensiũ domos solito pauciores habeat colũnas: qd ad rem: modo fundamentũ stabile solidũq; ꝑmaneat. Vnus erat Iulius Cæsar: Fratrẽ non ha/buit: nec filios & patris nomen occultũ est: quid tamẽ unus egerit norũt oẽs. Persuade tibi B
quæso (qđ uerissimũ est) quo plus sæuijt: eo minus metuẽdã esse fortunã: qđ potuit fecit: Breui tpe & fratres tibi & nepotes & ꝓpinquos abstulit: florẽtissimãq; ꝓsapiã redegit ad paucos. Securus generosæq; plen⁹ contumaciæ illã intuere: præter magnanimũ genitorem ꝓpe iam nihil est in qđ arietare possit. Et illi quidẽ ut humani nihil unq; intolerandũ fuit: sic nihil deinceps intẽpestiuũ accidet: mortalis æui methas longe post tergũ liquit. Quẽ ue/ro senũ mihi dabis q tot uitæ ãnos numeret: quot hic noster fœlicitatis & gloriæ numerat? Omniũ ꝓfecto fortunatissim⁹: qs nostra ætas habuit si aliquãto citius abijsset. Cæteꝝ sol/licitudo ac metus nõ nisi expectantis animi esse solet. Qui iã suũ recepit in tuto est. Quantũ uero solatiũ fortitudo tua sibi tribuet inter seniles angustias quibus eũ sub uitæ fine ferox implicuit fortuna: & unde illũ explicare: nõ nisi uel ꝓpria uel superstitis filij uirt⁹ potest. Hæc & his similia præsentis mali remedia tibi sunto: Reliqua em quæ remedia uideƚ stimuli sũt: nõ leniũt sed acerbãt: mors nec lachrymis redimiƚ: nec lamẽtis uinciƚ: uitari nõ potest: sper F
ni potest. Hæc insupabilis & ineuitabilis mali huius uictoria sola est. Pluribus agerẽ nisi sci rem q; erectus & sui memor animus loquaci cõsolatore nõ eget. Deiectũ uero & ꝓpriæ no/bilitatis oblitũ uerba nõ erigũt: Perge mõ qua cœpisti: & bona fide qđ monstras exterius: intus age: ne forte sub tranquilla fronte turbida mens lateat: qđ ꝑiculosissimũ multis fuit: dum dissimulatis ulceribus in publico uelut læti: in cubilibus suis mœsti latenti mœrore tabuerunt. Paꝝ sani capitis & in perniciem ꝓpriã laborantis est ista calliditas: ægritudinẽ ꝓfiteri & palã flere securius est. Deniq; qđ sæpe dixisse memor sum & dicendũ sæpius exi/stimo: Alto loco situs es unde aspectũ & iudicia sermonesq; hoĩm effugere non potes: quo accuratius tibi decoris ac famæ studiũ esse debet. Inter multas quidẽ iniurias: unũ hoc de te bene meruit fortuna magnã laudis obtulit materiã: habẽt qui nobiscũ uiuũt: habebunt qui nascentur postea quid in te suspiciant qđ laudẽt: qđ efferant: qđ mirenƚ infractũ ma/lis animi robur & generosam uere Romani spiritus maiestatem. Vale.

Frã. Pet. ad Brunonẽ Florẽtinũ: Amatũ cæca eẽ iudicia asserẽtis: Eplã. CIX.

s Olũ seu solis comitatũ curis eplã tua me repperit: laudũ meaꝝ onusta præconijs:
Et ꝙq; testis abforet: erubui tamẽ interlegẽdũ fateor: quia uero nõ ꝓpriũ aut al/ A
terius non amãtis: sed illius amicissimi senis testimoniũ secuta in eã narrationẽ ue/nerat: minus attulit negocij. Illud em oĩbus quæ uel dicta sunt uel in eandẽ sententiam dici possunt respõdisse suffecerit: solere amantũ cæca esse iudicia. Hinc & apud Flaccũ: Balbin⁹ agne polipo delectaƚ: & apđ uulg⁹ amatoria fabella est ei⁹ qui monoculæ mulieris amore correp⁹ a parẽtibus: tandẽ morbo cõsulẽtib⁹ in alias oras missus: & post aliqt ãnos amo/re deposito ĩ patriã reuersus: forte illi quã uæhemẽter amauerat obui⁹ ac repẽte tristi cõci/tus spectaculo quæsiuit: qñ ã illa casu oculũ amisisset: Mime inqt illa oculũ amisi: sed tu ocu los iuenisti. Grauiƚ quidẽ ac præclare. Sed ne plura: Si qs usq; est amãs: senex noster ẽ amã/ B
tissim⁹ suoꝝ. In reliqs igiƚ deĩceps (si qd mihi fidei est) sibi nõ ut Dodoneo Ioui: uƚ Delphi/co Apollini: sed ut uiro unice ueridico adhibe aures animũq;. Quotiẽs ad me quẽ paternæ amat ei⁹ melliflu⁹ & suauis sermo descẽderit: parci⁹ crede nisi forte (qđ nescio an in sapientẽ cadat (errare nõnunq; & decipi dulce est. Sane carmẽ egregiũ qđ insertũ erat eplæ sine rũso mãsisset: tacita mei pectoris admiratione cõtentũ: nisi obstitisset ingenij tui meritũ in tanta præsertim uulgaris ignorãtiæ nube radiãtis. Accipies igiƚ seorsum: & qualecũq; est boni cõ sules: carmẽ breue qđ in lachrymosa materia occupato nunc animo uix extorsi: nõ tam ut id responsum esset q̃ ne nihil. Vale.

Fran. Pet. ad Luchinũ uicecomitem Mediolaneñ. Maiores nostros qui uirtute & litteris claruerũt cõmendantis: simulq; nostri tpis principum ignauiam & ignorantiam reprehendentis: Epla CX.

q Vales speraueram: imo quidem quales nec speraueram litteras tuas legi. Gratulor
inter excellẽtiam tuam & humilitatẽ meã: hoc saltem interuenisse cõmertiũ: taleq; A
mihi ad noticiã tui aditũ aperuisse fortunã. In eo sane qđ litteraꝝ ipsaꝝ ultia ps iubet diligẽtiæ meæ cura nõ deerit: eoq; promptius enitar: quo plus delectatiõis labor as/

feret:dum hortulanus herbis & arboribus:ego uerbis & carminibus incũbam:inuitante
riui murmure:qui querulus fugit & dextra læuaq; prominentẽ pomiferã syluã secat:cuius
studij primitias iam nunc degustabis.Et si fortasse animũ altissimis intentũ curis ista nõ tã/
gant(ut tempoꝝ mos est) scio tamen illos tam magnos reꝝ dños Iuliũ & Augustũ Cæsa/
res:sæpe a reipublicæ negocijs bellorũq; laboribus:in nostri tranquillitate ocij quieuisse &
rigentes gladijs dexteras ab hostibus feriendis : ad syllabas numerandas ac uoces aduersis
agminibus intonare:Interq; tubaꝝ clangorem & militarem strepitũ exaudiri solitas ad pi/
erij modulaminis dulcedinem transtulisse. Neronẽ transeo:ne præclaꝝ studium gloriosaq;
B nomine illius monstri cõmemoratione cõmaculem . Quã deditum musis Hadrianũ credi/
mus:cuius intentio tam uæhemens fuit:ut ne uicina quidẽ morte lentesceret:Prorsus miꝝ
dictu:sub extremum uitæ spiritũ de animæ discessu:uersiculos ædidit: quos insererem: nisi
quia uel tibi uel tuoꝝ alicui notos esse cõfido. Quid Marcũ Antoniũ loquar: q cũ non am/
bitione:sed meritis ad imperium ascendisset: uetus philosophiæ cognomen tenuit:nouum
spreuit:aliquãto maius extimãs philosophũ esse q̃ principẽ. Hui⁹ generis exemploꝝ co/
pia ingẽs est:uixq; aliqs principũ sine hac litteraꝝ supellectili se principẽ: imo uero se hoĩem
esse censebat. Sed mutata sunt tempora:Reges terræ bellũ litteris indixerunt:auꝝ credo &

Reges nostri tpis litteris indixerunt

gẽmas atramentis inquinare metuunt:aĩm ignorãtia cæcũ ac sordidũ habere nõ metuũt.
Sed grauis & piculosa materia est:uiuũ potentẽ uerbis offendere:nec ad offensionẽ lõgo ser
mone opus est: Quisqs male uiuit:nuda læditur ueritate. Mortui aũt securi⁹ reprehendũ/
tur.Nulli grauis est percussus Achilles(ut ait Satyricus)Itaq; hostes litteraꝝ reges nostri

Facetia Asinij Pollij ĩ Augustum Cæsarẽ

temporis:non noĩare cõsiliũ est: Nõ est eñ tutũ in eũ scribere qui potest proscribere(ut ait
Asinius Pollio egregius orator in Cæsarẽ Augustũ iocans) Cuius ego nunc exemplo sup/
præssis reoꝝ noĩb⁹: accusationẽ publicã peregero:Prope eñ oẽs idem error agit:& cũ nul/
lus eos quos supra retuli litteraꝝ amicos principes sequi uelit: certatim Liciniũ Cæsarem
imitantur:qui rusticanæ uir originis ita litteras oderat:ut eas uirus ac pestẽ publicã appel/
laret. Vox nõ quidem impatore digna:sed rustico.At nõ sic Marius & ipse quoq; rustican⁹
uir:sed(ut ait Cicero)uere uir:quem licet uel occupatio uel natura litteraꝝ ad studia tardi/
C orem faceret:litteratos tamẽ hoĩes amabat:præcipue poetas quoꝝ speraret ingenio suarũ
reꝝ gestaꝝ:gloriã celebrari posse.Et nimiꝝ quis est hoĩm:nisi sit idem prorsus agresti duri/
ciæ qui & si nõ ualde litteris delectet:claꝝ saltẽ non cupiat nomẽ:qđ pfecto sicut sine uirtu

Fama sine uirtute nõ quæritur nec sine litteris seruat̃

te non quærit̃:sic sine litteris non seruat̃.Fluxa est hominũ memoria:picturæ labiles:cadu/
cæ statuæ. Interq; mortaliũ inuẽta nihil litteris stabilius:quisquis illas nõ metuit: oportet
ut diligat:Omninoq; ueꝝ est illud Claudiani: Gaudet eñ uirtus sibi testes iungere causas.
Carmen amat quisquis carmine digna facit.Nostri uero qui nihil:nisi Satyrico carmine di
gnum gerunt:quas metuunt litteras oderunt:Itaq; cum Licinio sentiunt oẽs:nemo cum
Mario:nec cum alijs dicam:& (qua nulla turpior desidia unq̃ fuit) id quod preciosissimũ
habebant: surripi sibi per plæbeios homines passi eo sensim peruenere:ut iam inter diuitias
D suas grauissima præmant̃ inopia: ita qui pro exiguo censu:pro paruo regni angulo in aciẽ
descendissent relictũ sibi a proauis thesauꝝ inextimabile proiecerũt:inq; ipsam animi regi/
am pmiserũt alienigenas ĩgredi:q eos nõ purpureis:sed sydereis uestib⁹ spoliatos inde de/
pellerẽt. Vnde illud regale dedecus uidem⁹ plæbẽ doctã:regesq; asinos coronatos licet:Sic
eñ eos uocat:Romani Impatoris epl'a quædã ad Francoꝝ regẽ. Tu ergo hac ætate uir ma/
xime & cui ad regnũ nihil præter regiũ nomẽ desit:e duab⁹ principũ sentẽtijs cui potissimũ
te applices ignoro:sed meliora oĩa de te spero.Itaq; (ne in longũ exeã)breue carmen qđ ex
tempe nuper occurrit inter arbores illas de quibus tibi admodũ familiariter partem poscis
excellentiæ tuæ misi:qđ si placuisse tibi sensero(in eo genere posse eñ uideor)q̃ putas:& q̃
occupatio mea spondet liberalior apparebo.Vale.

Fran.Pet.ad Iacobum Florentinũ:adulationes admodũ se odisse significãtis:
eumq; potius ut carpat non laudet hortantis: Epl'a CXI.

A V Eris utinã laudib⁹ meis plene tuæ nup ad me litteræ uenere:& dulcedĩe mira pmul/
sere animũ: sic in eis affectũ poti⁹ q̃ effectũ metiebar. Si eñ ab alio mitterent̃ illud
crederem:Nunc de purissima quidẽ animi tui parte prodeũtes: scio non fallunt:uti/
nam non fallantur:Proinde uera tibi uideri omnia quæ scribis certus sum.Amori tuo gra/
tulor: compatior errori. Nec tamen hic te parcius errare uoluerim: adeo delectat quod
non sum uideri tibi:mallem esse quod uideor. Quid si ab alto negatum est: tu tamen ne

amicus tibi error excidat caueto. Equidem ego ꝙuis mihi temperare nequiuerim: quo minus ad litteras tuas iterum atq; iterum reuerterer: sensi tamen lectionem ipsam nō uacare piculo: sic enī grauit: sic ornate: sic dulcit: sic deniq; ad psuadendū apposite in proposito uersaris: ut ualde metuendum sit: ne legentem ad credēdum quidlibet facile possis impellere: quod si efficis: habebis opinionis tuæ comitem: nisi quod cum tuus generosus & ingenuus error sit: me implicueris errore ridiculo. Itaq; consilium fuerit & si cum labore fiat ab illa deinceps litteraꝶ tuaꝶ parte oculos auertere. Et si posthac reꝶ me tuaꝶ iugem ac sedulum lectorem uis efficere: uide quæso ut Satyrice potius ꝙ lyrice mecum agas. Larga em̄ materia est: Si intendere cœperis: uidebis in me multa: Amicis licet oculis grauia & fauetis etiam linguæ non euasura censuram: Hic precor iucumbe: huc facundissimū tuum calamū uerte: ostende me mihi: iniꝭce linguæ manum: Arripe: liga: feri: ure: seca: tumida comprime: superuacua rescinde: nec ruborem mihi fecisse timueris nec pallorē. Tristis potio tristes pellit ægritudines: æger sum quis nescit? Acriore tibi sum curandus antidoto: nō cedūt amara dulcibus: sed amara inuicem sese trudunt. Si prodesse uis: scribe quod doleam. Milonianam Ciceronis cum reliquis accepi: gratias ago: non mihi nunc primū tuæ mentis indulgentia nota est: rescribi faciam & remittam: Comœdiā quam petis: me admodū tenera ætate dictasse non inficior sub philologiæ nomine. Illa quidem procul abest: & si adesset quāti eam modo faciam: ꝙ ue tuis: ac doctorum hominū aurib⁹ dignam rear: ex cōmuni hoc intelliges amico. Vale. B

Tristis potio tristes ægritudines pellit

Francisci Petrarchæ ad Gilbertum grammaticū Parmēsem: Illum ut optimis moribus adolescentulum suum instituat rogātis: multa etiam de scholastica disciplina interserentis: Ep̄la CXII.

a Dolescentulum nostꝶ consiliꝭ inopem: & ætatis agitatum stimulis paternæ sollicitudinis ope complectere. Iam ut uides ad Biuium Pythagoricum uiuendo peruenit. Nusꝗ prudentiæ minus: nusꝗ periculi magis est. Læua quidē ad inferos fert: ad cœlum dextera: sed illa facilis: prona: latissima & multarum gentium trita concursibus: hæc ardua: angusta: difficilis: & paucoꝶ hoīm signata uestigiꝭs. Nō ego hoc dico: dixit dominus omnium & magister: Spatiosa uia quæ ducit ad perditionem: & multi sunt q intrāt per eam. Arta uia quæ ducit ad uitam: & pauci sunt qui inueniunt eam. Puerum sane nostrum: si hic sibi dimiseris: quid acturum putas? Nempe uel cæci more uulgarem strepitum sequetur: uel ferrato (ut aiunt) ibit itinere: & (quæ grauium corpoꝶ natura est) deorsum suis ponderibus feretur. Nunc tu oro uir optime succurre: & incautum ac nutantem adiuua. Rege: sustenta. Discat te magistro dextrum sequi callem: discat ascēdere. Quod promptius faciet si peculiariter in eū oculos defixeris: & adolescentiæ suæ morbis singularis quædam tuæ prouidentiæ medicina subuenerit. Scis quam in partem pendeat: Vnde sit ruinæ proximus: Illinc oportuno præsidio fulciatur. Vetus medicorum regula est: contraria contrariꝭs curari. In læticiam effuso: triste quidlibet: mœsticia cōtracto lætū aliquid obꝭcito. Intensione nimia si obtusum erit ingenium: more sollertis agricolæ alterna intermissione reparabitur: si rubiginem situ traxerit exercitio enitescet. Atq; ita fiet: ut labor quietem cōdiat: laborem quies: Vicissimq; nunc ocio: nunc negocio recreetur animus. Innumerabiles præterea sunt morum differētiæ: & tam diuersa remedia: non magis morborum corporis ꝙ animi passionum: ut quod uni pestiferum est alteri sit salubre. In hoc tota discretio præceptoris uertitur. Iuuenilis pauor familiaritate ac blanditiꝭs mulcetur. Insolentia minis & seueritate comprimitur. Nec una scholasticæ censura militiæ est. Leuia uerbis: grauia uerberibus castiganda. Hic laudibus erigendus: hic coercendus infamia: hic opere fatigandus: hic domandus est ferula. Generoso animo perseuerantiæ studium affecto solatium: desperanti subsidium: feruor algenti: præcipiti frenum: lento calcar addendum. Notissima scienti ingero: ut attritu memoria recalescat: & de cōmunibus magna pars artium cōstat & aliquādo iucundius assueta loca reuisimus: & sæpe non tam nouis ꝙ notis cantibus delectamur. Puero huic (ut ad rem redeam) uel inuito manum iniꝭce ne corruat: ne deuiet ad sinistram. Doce quāto piculo ꝓcessur⁹: quāto inde labore: quātoq; dispēdio regressur⁹ sit. Ostēde illi quāto tuti⁹ iā hinc rectū iter seq ꝙ spe redit⁹: quæ multos in abruptū egit: ultro diuertere. Facilē casū esse: paratūq; oīb⁹. In assurgēdo aūt magnis uirib⁹: magno nisu: magno auxilio op⁹ eē. Mōstra ei uana eē uulgi sōnia: falsamq; de oīb⁹: sed præsertim de uoluptate sniam. Nihil ad læuā uiæ hui⁹ nisi fœdū: fuscū: fragile: caducū: nihil ad dexterā nisi pulchꝶ: lucidū: A B C

ualidum: immortale. Et ꝙ proprie illam ſequentibus conueniat quod ſcriptum eſt: De/
relinquunt iter rectum & ambulant per uias tenebroſas. Atq; illud: Viæ eorum & tenebræ
& lubricum. Et illud: Via impiorum tenebroſa: neſciũt ubi corruant. Hãc uero alteram ſe/
ctantibus illud potius conuenire: Viæ illorum pulchræ. Et illud: Via iuſtorum ſine offendi/
culo. De utraq; autem ſimul dictum: Vias quæ a dextris ſunt nouit dominus: ꝑuerſæ ue/
ro ſunt quæ a ſiniſtris ſũt. Neq; ſolum uni dictum populo: Ecce ego do coram uobis uiam
uitæ & uiam mortis. Fac iſta conſideret: fac uideat ꝙ reprehenſibilis poſt tot duces: ꝙq;
error ambiguus: per inextricabiles uitæ breuis amfractus: unde ſæpe redeuntibus ſeu redi/
D re meditãtibus mors occurrit. Deniq;: dum res integra dumq; ipſe ſuus eſt: nec dum pecca/
ti iugum ſubijt: doce quãto facilius iugum illud declinare ꝙ excutere: & poeticum illud te/
neris auribus frequẽter iuculca: Hac itur ad aſtra. Et illud: Hac iter Elyſium nobis: at læua
malorum: Exercet pœnas: & ad impia tartara mittit. In quo poetæ noſtro ſapientum He/
bræorum unus cõſonat. Sic enim ait: Via peccantium conculcata lapidibus: & in finem il/
lorum inferi & tenebræ & pœnæ. His hac ætate conſueſcat monitis: has hauriat diſciplinaſ.
Facile ꝙuis formam recens excipit materia: facile quiuis habitus: nondum duratis menti/
bus imprimitur ubi falſis opinionibus aditum præbueris: operoſius excluduntur. Inſta er/
go dum uotiui ſpem ſucceſſus tractabile temp⁹ præfert. Et ſic habeto: plus te illi puero hoc
beneficio collaturum: ꝙ ſi omnes ſimul ingenuas artes in pectus ſuum ſedulo ore tranſfu/
deris. Magna quædam res eſt: fateor: ſcientia litteraꝝ: ſed maior uirtus animi: Et ſi utrãq;
ex te diſcipulus docilis ſperare queat: noſti ingenium quid poſſit: noſti melius expertus:
Ego id unum noui: paucorum eſſe: ut litterati fiant: omnium ut boni: modo ſe bonis duci/
bus exhibeant obſequentes. Faſtidioſior quidem eſt ſcientia ꝙ uirtus: cum ſit illa nobilior
paucorum dignatur ingenia: illa nullius animum contemnit: niſi a quo prius contempta
eſt. Vale.

Fran. Pet. ad Lãcelottũ equitẽ Placentinũ: pluribus amicoꝝ ſe litteris teneri
oſtẽdentis: & quod amori remediũ cõferendũ ſit docentis: Epl'a CXIII.

Aerebat calamo dextera ſcribendi auida: ſed incerta quid ſcribere tam multis &
A h tam uarijs uno prope tempore: nuncijs pulſabar. Interpellabat hinc Tyberis: hinc
Arnus: hinc Rhodanus. Ille mihi infœlicis & de me optimæ meritæ urbis ſtatum:
Immo uerius ruinam quam ſine lachrymis audire non poſſum: nunciauerat: Ille quorun/
dam ingenioſorum adoleſcẽtiũ querelas: ad me diuerſo quidem ſtilo: ſed una eademq; ſen/
tentia tranſmiſerat indignantium grauiterq; tolerantium: quid illic expectatus huc diuer/
terim: ſeu quid ita natali ſolo habitaculum iſtud antetulerim: quæ crebra multorũ admi/
ratio eſt: Ille autem curialium litteris amicorum ſilentio meo in tanto excellentis amici ge/
mitu (quod in leuioribus malis minime ſolebam: qq; non tam iudicio ꝙ ſtupore cadẽtis
illuſtriſſimæ familiæ ac mœrore ſuſcepi) calcar blandæ ſed ualidæ reprehẽſionis incuſſerat:
Quonam ergo primum uerterer: Romanis amicis miſeratio: Florentinis excuſatio: Tranſ/
alpinis conſolatio debebatur. In hoc triuio hæſitanti quartuſ rumor acceſſerat: Quidam &
nomine mihi iunctus & ſanguine (quodq; ſuper omnia eſt) & amore & obſequijs animo
meo probatiſſimus atq; chariſſimus: dum ex Gallijs ad me uiſendi cupidus accelerat mor/
bo: ſeu laboribus uiarum: ſeu cœli inclæmentia contracto Saone ſubſiſtere coactus acerba
mihi morte ſubtrahitur. Qua in re quibus longæui parentis ac miſeræ matris orbitatem
B fratrumq; ſolitudinem ac ſororum lachrymas cõſolarer: qui meas proprias lenire nõ poſ/
ſem? Itaq; turba rerum circumuentus (feci quod in talibus ſoleo: quiq; mos pecularis iner/
tiæ meæ eſt) ſtatui ex æquo uniuerſa negligere: uel ſi poſſem etiam obliuiſci. Sic affecto tua
iucidẽs epl'a torporẽ abſtulit: & deſtitutum atq; abiectũ calamũ reſtituit tã dulcis grauitas
& tã grauis dulcedo inerat. Sane qđ inter cætera ſcriptũ erat Africæ meæ nomẽ: ſuſpirare
uel inuitũ cõpulit: neq; eñ ſolus cœpti illi⁹ exitũ expectas: mihi ꝟo ꝓmptius ſit arenas ma/
ris & cœli aſtra numerare: ꝙ cũcta fortunæ laborib⁹ meis inuidẽtis obſtacula. Finẽ & ipſe
incertus operior: ꝓrſus ne fruſtra uigilauerim: an mihi ſaltẽ ſtudij mei uoluptas aliq̃: ꝙuis
ſera ſeruet. Qđ ſi rite ſucceſſerit: ad hoc qualecũq; ſpectaculũ ingenij curabo: ne qs te præ/
C ueniat in Orcheſtra: ultimam litteraꝝ tuarum particulam ſubridẽs legi. Iuuat enim mor/
bi mei ueteris tales noſſe participes: & arbitrari cogor non ignobile accidens: quod in tali
conſederit ſubiecto: ſolamen uero uulgaris eloquij: quod ex me iocoſe (niſi fallor) exi/
gis: ego ex te ſi forte animi uulnus fando lenteſceret: & poſcendum dicerem & ſperandum:
hiſcine uerſiculis ſperas tibi poſſe dolores atq; æſtus curaſq; graues e pectore pelli? Augen/

tur potius aluntur[que]. Alia est igitur huius ægritudinis medicina: cuius quidem (quod fateri ueritas iubet) noster Aesculapius auctor est: Herbæ autem quibus illa conficitur: uel in hortulo tuo certe non sunt: uel incognitæ tibi sunt: uel inamœno gustu efficiunt: ne tangantur. Vale & (quod optimum aduersus omnia uitæ nostræ mala remedium reor) quicquid se ad mouendum loco animum obtulerit: diligenter examina: & si principio delectaris: finem cogita.

Eiusdẽ Francisci Petrarchæ: de Reb[us] familiarib[us] epistolarum Liber Octauus.

Fran. Pet. ad Stephanum Columnæ seniorem: Ipsum [quod] fortunæ tela tam forti animo acceperit laudantis: Eundem etiam in fratrum: uxoris: filiorum ac nepotum morte consolantis: Ep[isto]la CXIIII.

h Eu miserande senex: heu uiuacissimũ caput: quo piaculi genere cœlum offendisti: quid fecisti ut tam longæ uitæ supplicio punireris: Metellus alter dicebaris. Nec immerito: Omnia cõuenerant: patria: gen[us]: forma: diuitiæ: aliæ[que] corporis atq[ue] animi singulares & admirabiles dotes: uxor quoq[ue] clarissima: & uxoris generosa fœcunditas & consularis dignitas & in Romanis exercitibus imperij fastigium & uictoriarum ac triumphorum tituli: Senectus longæua & incõcussa: usq[ue] sub ultimum: fortuna: si quid enim aduersi intermiscere hacten[us] ausa est: qualia multa famosis persecutionibus pertulisti. Fecit hoc ut asperitate insigni abstergeretur & enitesceret gloriæ tuæ decus. Hãc tibi fidem prope centesimũ uitæ annum fortuna seruauerat: & tu similiter in orbe terrarum & in orbis regina urbe princeps natus: poteras ubi de fœlicitate agitur ea scilicet quæ sperari potest in hac uita rarissimis exemplis tuum nomen inserere: non ut Sophidius inops & inglorius arator mendaci fœlix dictus oraculo: sed ut gloriosissimus omnium nostræ ætatis Romanorum ducum: & (quod prorsus difficillimũ ac pene impossibile dixerim) in altissima fortuna fœlicissimus: poteras excluso Arcade peregrino sedere fidentius Romanus cum Romano: princeps cum principe: Stephanus cum Metello. nisi [quod] præter religionis eminentiam: cuius inter paganum christianum[que] hominẽ comparatio nulla est: credere illum tibi saltem fratrũ ac liberorum numero dignũ erat. Fratrem ille nullum habuisse legitur: tibi quinq[ue] contigerant summi uiri: & (ut breuiter dicam) nec sanguine nec fortuna: [quam] uirtutibus & gloria clariores. Quattuor ille filios habuit: prætorios: consulares: censorios: triumphales: Tibi septem fuerũt: Vnus Romanæ ecclesiæ Cardinalis: Alius uel Cardinali maior futurus: si ad legitimam peruenisset ætatem: Tres Episcopi: Duo bellorum duces & bellica gloria parẽti (ut oĩa simul expediam) prope pares. Illi tres: Tibi uero sex filiæ: De quarum moribus silentium breuiloquio præferendũ puto. Et quænã deus bone [quam] florens ex utroq[ue] sexu nepotum ac pronepotũ acies: [quam] dulcis turba: [quam] iucunda societas: Quis ille (ne infinita sequar) ex primogenito filio primogenitus nepos Ioãnes diuinus quidem & plenus priscæ ueræq[ue] Romanæ indolis adolescens: cui iure optimo Columnæ cognomẽ obtigisse diceres: Neq[ue] eñ de Columna ut cæteri: sed ipsa columna dicebatur: in quam scilicet amicorum spes: in quam domus ingens & antiqua recumberet. Alter iam Marcellinus euaserat: eadem ætas erat: eadem uis animi: par corporis uigor: idem & amor armorum: & equorum studium: & equitandi peritia. Alter quoq[ue] Marcellus indies: uel si quid Marcello clarius fiebat. Quæ cum ita essent: quaquauersum Romanũ resonat nomẽ: uulgo iam fœlicissimus (si dici potest) fœlicior ac summis sublimior uidebaris. Sed sapiẽtes expectare finem iubent: q[uo]d ille fortunatissimus olim rex Lydorum Solonis consilio monet. Re eñ uera de mortali fœlicitate mors iudicat: & (q[uo]d mirabili[us]) de æterna. Nemo ergo cõfidat: lubrica fœlicitas est. Vis te fœlicem fatear: Morere: ueri testes uitæ sunt: cinis ac sepulchrum: Aliter eñ quo altior es: eo grauiori subiaces ruinæ: unicũ fœlicitatis exemplũ eras nostri temporis: si qualis uitæ cursus: talis exitus fuisset. Nihil mali est quod nõ secũ afferat longa ætas. Vt multorum dierum nauigatio: sic multorum annorum uita est. Non unum cœlo sydus: non una tempestas pelago: Sæpe flectendus clauus: sæpe cõtrahenda sunt carbasa: & sæpe (quo nil periculosius habet ars nautica) pro uẽtorum uarietate flectẽda sunt. Nunq[uam] expectes ut diu sit ĩmota trãquillitas aut maris aut uitæ. Mutãt[ur] assidue rerum facies: & sæpe serenissim[us] mane dies: nubilo fine cõcludit[ur]. Me ne salis placidi uultũ fluctus[que] qetos ignorare iubes: Me ne huic cõfidere mõstro: Hoc ap[u]d Virgiliũ ille famos[us] nauta ĩ mari di

A Stephani Columnæ senioris laudes quibus Metello comparatur

B

C

cit: Hoc apud ſeipſum ſapiẽs uir dicet in uita: Nihil metuit armatus & iugi meditatiõe præ/
paratus animus: Improuidum & ſibi læta omnia promittẽtem quælibet aduerſa deijciũt.
D Sed ad fortunæ tuæ uarietatem redeo. Quinq; germanos fratres iam pridem ſepelieras.
Quem non tantarum columnarum ruina ꝓſterneret? Manſiſti tamẽ incõcuſſus: & (quod
proprium magni inuictiq; animi fuit) in te unum uniuerſam domus ſarcinam tanſtuliſti.
Ex illo quidem: damnum irreparabile: immortali compenſabas fama: rerumq; prægran/
dium memoria ſolabaris: inq; tot fratrum locum nepotum lõgꝰ ordo ſucceſſerat. Dilecta
tibi interim & amantiſſima uxor eripit̃. Fœlix morte ſua: nec in hũc ſeruata dolorem. Mul/
to quidem ſua morte fœlicior q̃ uxor Euandria de qua id dictum eſt. Illi enim ne unius: hu/
ic ne plurimorum filiorum acerbum interitum uideret tempeſtiua morte cõſultum eſt. Eri/
pitur & natorum maximꝰ: cui ſingulariter incumbebas: geminum graue uulnus tam mul/
ta prepeſſo: manſiſti tamen iam ruentibus fũdamentis. Inde alijs uſq; ad inuidioſam ma
gnitudinem auctis & mira luce fulgentibꝰ: fortunæ peperceras: & miſcens amara cum dul/
cibus: deſiderium defunctorum ſuperſtitum ſolatio leniebas. Iam ſenſim oblitteratus pri/
morum uulnerum dolor erat fœlix adhuc: & (ut dixi) Metello fœlicior mori poteras: longa
uita præſtitit ut fieres Priamo ſimilior q̃ Metello. Metellum quippe ſepelierunt ſui: ſuos
Priamus ſepeliuit: multum diuerſa cõditio. Trux fortuna: pauca ne inconſtantiæ tuæ argu/
menta præbueras: niſi ueteribus etiam nunc exemplis Stephanus noſter accederet: quem
E breuiſſimo tempore uario genere moriẽdi filiorum ac nepotum multitudine ſpoliatum: de
fœliciſſimo patre miſerandum orbitatis ſpectaculum poſuiſti? O magnanime uir: O me/
morabilis Stephane: iam fœlicior apparebas q̃ qui fieri poſſes infœlix: Iã comitatior eras
q̃ qui ſolitudinem formidares: iam morti proximior q̃ cui eſſet mors filiorum adoleſcen/
tium metuenda: extra teli iactum conſtitiſſe uidebaris. Sed impotens illa & immitis dea eſt
ſeu uerius dei miniſtra & diuinarum uoluntatum executrix impigerrima ſed occulta: miris
& incomprehenſibilibus modis agẽs: Cuiꝰ ut clamdeſtini ſemper & uarij: ſic ſæpe mœſti &
flebiles ludi ſunt: & certe nullum hac ætate clarius ſuæ uarietatis indicium erat. Ideo in/
ſidiatam eſſe & aſcenſui glorioſo fauiſſe crediderim: quo ſe mũdo notiorem faceret: & poſt
tantum fauoris inſignior clades: & ex tã alto terribilior caſus eſſet: Neq; enim poteras tã
infœlix. Talium filiorũ numerus efficit: ut ſpectabilis orbitas tua ſit: Heu dulcedo amariſ/
ſima: heu laborioſa requies: heu funeſtæ blanditiæ. Quid metuendum? quid optandum?
quid tenendum uitandum ue homini eſt? Importunum nihil habuiſſe quod placeat: durũ
dulcia tot habuiſſe quæ perderes. Vixiſti nimium fateor: ſed ſic oportuit ut doctior morere/
ris: Putaſſes ſolidum aliquid eſſe fortunam: ſi eius alteram tãtummodo faciem aſſpexiſſes.
F O multis iactate caſibus. Quid nunc expectas ut dicam? Nolo ſperes: nolo deſperes. Alte/
rum uani: alteꝝ infirmi animi eſt. Quid enim oro te ſperes? Nouos filios: noua coniugia?
Intempeſtiua eſt ætas: tam ſenectus apta nuptijs q̃ bruma meſſibus: Ridiculum ioci genꝰ
ſponſus ſenex. Contra autem quid deſperes? De tot filijs nullum habes: Si habes teipſum
ſatis eſt. Nullæ diuitiæ maiores: nulla clarior poſſeſſio q̃ in poteſtate animum habere. In/
uenimus qui centum quindecim filios habuerit. Erotimꝰ quidam rex Arabum mirum di/
Erotimus ſep/ ctu ſeptingentos habuiſſe traditur: Seipſum habere paucis contigit. Amiſiſti colloquia fi/
tingẽtos filios liorum: tecum loquere. Cum alijs enim omnium: ſecum loqui paucorum eſt. Multa ſunt
habuiſſe tradi quæ loquaris: multa quæ reſpondeas. Multa enim in tam longa uita feciſti: quorum uel
tur meminiſſe iucundiſſimum eſſe poteſt. Non poſſunt (ut apud Ciceronem ait Cato) om/
Nõ poſſũt oẽſ nes eſſe Scipiones: aut Maximi: ut urbium expugnationes: ut pedeſtres: naualeſq; pugnas:
eſſe Scipiones ut bella a ſe geſta: ut triumphos recordentur. Tu uero de illoꝝ es acie: quibus rerum ſuarũ
G recordatio glorioſa eſt. Recordare quæ geſſeris domi militiæq;: quæ terra pelagoq; ſis paſ/
ſus: quos labores: quæ pericula obieris: quæ tibi clariſſima contigerunt. Fateberis credo te
& ſi ſemper ſine liberis fuiſſes magnum uirum: & non ocioſa quidem fœlicitate: ſed fœlicem
tamen. Nũc uero nec ſine liberis fuiſti: & tales habuiſti: quales ut amiſiſſe durum: ſic habu/
iſſe ſuauiſſimum ſit. Adde ꝙ nihil incauto accidit: Ea ſapiẽtia tua eſt: ut nõ modo quæ tibi
Sapienti nihil euenerunt: ſed & omnia quæ poſſunt euenire præuideris: Poſſibile enim nihil eſt inopinabi
inopinabile: le ſapienti: ſtultorum impræmeditata ſunt omnia. Non hoc dicere uolo: maius quiddam
ſtulto omnia in animo eſt: cuius tibi uno uerbo memoriam renouare ſatis erat. Sed ne quid eorum quæ
ĩpræmeditata ex te audierim effluere mihi putes: dicam expræſſius. Memento ergo (mihi enim imago illi/
us temporis ante oculos eſt) dum ante annos decem Romæ tecum agerem: & forte ſoli: ho/

ra diei iam sera essemus deambulantes in uia lata quæ a domibus tuis ad Capitolij arcem ducit. Constitimus tandem illic ubi transuersa illā secat uia quæ a mōtibus ad Camilli arcum atq; inde ad Tyberim descēdit: dumq; in illo quadriuio nullo interpellante multa colloqueremur de statu domus ac familiæ tuæ: quæ tūc (ut sæpe alijs externis clarior periculis ciuili bello grauissimo agitabatur) incidit (ut fit) unius ex filijs tuis mētio: quo cum fugge/stu maliuolorum reor eo tempore plusq̃ paterna iracūdia diffidebas: Sed tribuit mihi benignitas tua quod multis ante negaueras: ut me auctore ille tunc tecum rediret in gratiam. Cæterum cum de eo multa mecum familiariter questus esses: mutata fronte tandem adiecisti hæc fere (non enim rerum modo: sed uerborum mihi suppetit memoria) Filius meus amicus tuus de quo me cogis ut paternæ sim affectus: in senectutem meam quæ honestius continuisset euomuit: sed quoniam negare tibi hoc nō possum: præteritorum omnium obliuio & (ut aiunt) abolitio sit: post hanc diem nullum mihi uel in uerbo iræ uestigium uidebis: Vnum nō silebo cuius te tempus in omne testem facio: mihi quidem obijcitur imprimis: q; contra ætatis meæ decus pluribus me bellis implicem q̃ oportet: hanc filijs odiorum atq; discriminum hæreditatem relicturus: Ego uero deum testor: nullam me aliam ob causam nisi amore pacis bella suscipere: Quietis auidū me uel senectus ultima: & in hoc iam terreo pectore frigescens animus: uel lōga humanorum casuum reddit obseruatio: Verum ita fixum atq; firmatum habeo labori terga non uertere: mallem tranquilliora: sed si ita sors tulerit: ad sepulchrum potius pugnando perueniam q̃ discam seruire senex. Ad id sane quod de hæreditate dicitur: hoc unum respondisse uelim: & hic fige in me oculos animumq;: Vtinam hæreditatem aliquam filijs dimitterem: sed aliud uoto meo debitum: aliud fato uisum (quod mœstus dico) Siquidem confuso naturæ ordine filiorum meorū omnium hæres ero. Hæc dicens: undātes lachrymis oculos auertisti. Id quonā seu animi præsagio seu dei monitu dixeris incertum: q̃uis uaticinari aliqua de natorum euentibus principes solere testis est diuus Vespasianus: qui alterius natorum mortis genus: amborumq; prænūciauit imperium. Ego quidē die illo tanq̃ uel casu tibi elapsum uel ab indignatione profectum uerbum contempsi fateor: neq; tantarum fore uirium suspicatus sum. Post longum uero tempus: dum crebris filiorum mortibus queri fidem uaticinio uiderem: rem inter amicos retuli: Inde in uulgus effusa est. Itaq; sacræ memoriæ Ioannes Romani dec⁹ cardinis: & familiæ tuæ princeps: tribus iam fratribus defunctis euicit precibus extorsitq; ut sibi rem totam ordine narrarem: quod cum inuitus fecissem: ille suspirans ait: Vtinam genitor noster non tam ueridicus uates esset. Eodem anno ferali illo primogeniti tui ac nepotū casum magis ac magis horrere præsagium tuum cœpit: donec ipse dolore confectus (ut arbitror) nouissime moriēdo dictum patris tristi quidem: sed plena fide compleuit. Quæ res cunctis qui eam audiuere mirabilis: mihi uero magis indies horribilis ac stupenda est. Meministi omnium nō dubito: Ego certe sic memini ut adhuc sepulchrum illud marmoreum antiquum quod in angulo est: & cui uterq; nostrum cubito insistebat: Ad hæc & omnis tui habitum spectare: uocesq; illas tuas his auribus audire mihi uidear. Quæ cum ita sint: non debet intolerabile damnum esse: quod tāto ante præuisum est. Armat enim meditatio animum: Quid pateris quod non te passurum scires? Nemo plorat filium se genuisse mortalem nisi sit idem amens & propriæ mortalitatis oblitus: Amam⁹ nostri similes filios habere: nihil uero magis est nostrum q̃ insita atq; indicta nascentibus conditio moriendi: sola omnium inseparabilis inhærensq; ossibus ac medullis. Quid ergo dolent homines in funeribus filiorum? Profecto non certum & publicum naturæ debitum: sed mortis insperatum ordinem: hic tibi (quantum intelligi datur) nec improuisus nec ignoratus fuit. Prima lugēdi causa sublata est: inopini dolor uulneris. Aut igitur affectus tuos diuino subdis imperio (qđ docti oēs & bn̄ īstituti faciūt) & quæcūq; tibi acciderūt tā præuidisti æqnimiter q̃ tulisti: Aut si forte (qm̄ suū naturæ ius eripe difficile est) gemitū reluctāti patern⁹ amor ui expressit: tm̄ tn̄ tēpus effluxerit ex q̄ lugere primū cœpis: ut iam uerisile sit lachrymas aruisse: Lentescit em̄ tractu dolor: lētescit & gaudiū: qđ q; unū habent bonū: humanarꝫ passionū nulla perpetua est. Sed quoniam magnas res agentibus oratio longior inuisa: finem faciā. Vt uero nō inhumani patris fuerit epistolæ principium (si id pietas coegerit) humentibus oculis legisse: sic siccis finem luminibus plegere uiri fortis erit & indomiti: itaq; totum animum collige obsecro: & ingenti nisu fortunæ ruētis incursum excipe: Quisquis primū impetum pertulerit uictor erit: plures enim terrore q̃ ui superat. Sed quid ago? Quod suadeo

H

I Parētes sæpi⁹ x̄a de filijs solere uaticinari uespasiani exemplo.

K Nihil magis esse nostrū q̃ moriēdi cōditio

L Humanos affectus unū ī se habere bonū q; sc; null⁹ sit perpetuus

impleſſe te ſpero: Id dumtaxat obteſtor ac deprecor: ne unq̃ forte (ut eſt animus ſæpe curioſior eorum in quibus nullum iam niſi memoriæ ius habet) uetera memorando in nouas miſerias relabaris: ac nimis indulgẽs patrio dolori: reſcindas hærentium iam uulnerum cicatrices. Sine abijſſe quæ ut redeãt impetrari nequit. An crucient: an delectent: in tua poteſtate ſitum eſt: Vulgus te orbum ſenem miſerum appellet: tu uulgus ut ſolet inſanire: & te fœlicem credito: de utroq; fortunæ dolio guſtaſti: Scis quid ſapiant: lætum te dulcia fecerunt: amara cautum faciunt: ut intelligas quorſum fidendum ſit ſecũdis: Videbas & olim credo: ſed hoc non negabis nunq̃ te clarius uidiſſe. M Nullæ ſunt certiores ſcholæ q̃ in quib⁹ experientia magiſtra eſt: quod a multis audieras uidiſti: & aurium diſciplinam oculis approbaſti. Vides eam (de qua omnis fere mortalium ſermo eſt) nihil eſſe fortunam: uides fabulam eſſe quæ uulgo dicitur fœlicitas: Illamq; amiſiſti: inueniſti aliam certiorem atq; ſolidiorẽ. Et quam inquies inter tot dolores mihi fœlicitatem oſtentas? Quam putas: niſi quam nemo tibi unq̃ ſi nolis eripiat? Mõſtro tibi fœlicitatem cõtrariam primæ: bonis tuis eſſe contẽtum: ſcire quibus ornatus uidebaris tua non fuiſſe: diſcuſſis demum erroribus: ueras opiniones aſſecutum licet ſero. Ante omnia formidatum gentibus fortunæ imperium non timere. Quid dicam amplius? In hoc deſino: Nudus intraſti: nudus egredere: & illam humanarum (ut aiunt) rerum dominam celſo animo contemne: Nocuit uſq; adeo: nocere iam nõ poſſit: quid tũc etiam cogitat: quid minat̃? Exhauſit pharetram: exarmata eſt: nec habet illa qđ iaculetur: nec tu habes ubi de cætero feriaris. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Olympum: ꝙ ſe domum non reppererit dolentis: Epiſtola CXV.

A n Ihil omni ex parte fœlix aut dulce dum uiuimus: Sentio q̃ improprie locut⁹ ſim: immo uero dum nõ uiuimus: Cum enim uiuere cœperimus: nihil niſi dulciſſimũ ac fœliciſſimũ erit. Ecce dum eo lætus ac redeo: exoptatiſſimum mihi tuũ & illius amici optimi conſpectum colloquiumq; perdidi: Vix lachrymas continui domum hodie reuerſus: ubi comperi uos ſimul hic fuiſſe: mei uidendi deſiderio: ſuperatis alpibus atq; omni uiarum aſperitate calcata: meq; non inuento magna uelut deſtitutos ſpe dolẽtes abijſſe. Hæc enim & famulorum uocib⁹ perdidici: & litteris ueſtris quas inter libellos meos tanq̃

B eximiæ dilectiõis obſides reliquiſtis: & arrabonem moræ breuis & pignora redeundi. Sed quoniam dura leniorem in partem flectere ſapiẽtis eſt. Cogitemus id cœlitus actum: ne me ut optabatis inuento congreſſu amici feruor ille tepeſcere & animorum: quo nũc (ut reor) per abſentiam irritato pro paucorum forte dierum gaudio prærepto: multorum nobis annorum iucunditas compenſetur: De hoc tamẽ illa uiderit: cuius adamantina duricie ſæpe humani conſilij acies infirma retunditur. Certo ego ſic mihi fingo: ſic cogito: ſic ſpero: & in hac ſpe multis obſeſſus laborib⁹ cõquieſco. De quo quid ſentiã: quid ue tibi ſuaſur⁹ ſim: quod & magna res eſt: & nuncius hic feſtinat: in diem aliũ differre coact⁹ ſum. Vale.

Sapiẽtis ẽ dura in leniorem partẽ flectere

Frã. Pet. ad Olympum: quanto fontis Sogiæ amore teneatur ſignificantis: ad uitam etiam ſolitariam illum inuitantis: Ep̃la CXVI.

A e Xpectaui anxie: nec dum aut patiens nuncius aut ocioſus dies affuit. Itaq; ſimul concepta carptim explico: non quidem ex animi mei ſententia: noui eñ orationis perpetuæ quanta uis: Ille orientalium fluuiorum maximus multis diſtinct⁹ alueis: uides q̃ non modo permeabilis: ſed etiam contemptibilis factus eſt: ſed pareamus tempori: ſit libitum quod licet: quando quod eſt libitum nõ licet. Et quoniam nuncij hui⁹ haud ſat explorata fides erat: unam dumtaxat epiſtolæ tuæ partem exequar: ubi reditum ad fontem Sorgiæ diſſuades: ut illam tibi ſollicitudinem eripiã. Videris enim mihi de hac re non mediocriter curare: nec immerito ꝙ eo ſæpius uocantem Socratem noſtrum: nõ audire non potui. Itaq; uictus tandem precibus ſpoponderam: ſi tractata ſuccederent: quibus & honeſtus illic manendi color & uitæ neceſſaria quærerentur: uitæ inquam ſodalium: & multorum ad me illic de more conuenientium: mea enim uita non modo neceſſarijs inſtructa: ſed uereor ne ſuperuacuis impedita ſit: quo ſibi libuiſſet ſecuturum: nõ ignarus quidẽ rerum harum & illarum: ſed magnum ibi hactenus ducem noſtrum & uos omnes eſſe cogitans: quos mihi reliquos mors feciſſet: amoris ueſtri uelut uncis quibuſdam ualidiſſimis

B retrahebar. Nunc mutata ſunt omnia: & amicorum turba abijt & dux noſter obijt: & Socrates meus qui ſolus ibi eſt: q̃uis unus ĩ me poſſit omnia: q̃uis inueteratæ conſuetudinis

ui & ipse ibi esse: & omnes suos: meq; ante alios secum esse desideret: nunq; tamen audebit omi spe abscissa in eas nos terras accersere: ubi oẽs ꝓrsus alienigenæ atq; hospites futuri simus. Neq; enim ludus est hominibus mortalia & caduca corpuscula trahentibus dicere: quod animæ fœlices corpore resolutæ apud Virgilium loquuntur: Nulli certa domus lucis habitamus opacis: Riparumq; thoros & prata recẽtia riuis Incolimus. Si enim ista sufficerent: posset utiq; clausa uallis unde Sorgiæ fons erumpit nobis omnibus abunde riuulos nitentes & frondosas domos & herbosa cubilia ministrare. Sed plus aliquid exigit natura. Philosophos quidem & poetas duros ac saxeos uulgus existimat. Sed in hoc fallitur ut in multis: Carnei enim sunt: humanitatem retinent: abijciũt uoluptates: Est autem certa uel philosophicæ uel poeticæ metha necessitatis: quam præterire suspectũ sit. Nõ est per se sufficiens (ut ait Aristoteles) natura ad speculari: sed oportet & corp⁹ sanum esse & cibũ & reliquum famulatũ existere. Neq; enim cantare sub antro pierio: thyrsum ue potest contingere sæua paupertas: atq; æris inops quo nocte dieq; corpus eget (ut Satyricus ait) magno ac perpetuo apud doctos philosophici poeticiq; dogmatis consensu rerum sed uerborum uarietate multiplici. Igitur clausa uallis (ut cœptum sequar) ad aliquod breue tempus urbanarum uoluptatum tædio affectis: ut olim diuerticula non inamœna sufficeret: in longum certe nec promitteret necessaria nec præstaret. Nobis sane si sapimus: nõ in longũ modo: sed in finem quoq; prospiciẽdum est: ut uitemus illud Senecæ: quod humano generi facit improperium: ubi ait: De partib⁹ uitæ cogitare oẽs: neminem de tota. Vere sic est eñ: & hoc est quod consilia nostra præcipitat: ut iter occupationes tam uarias miserandum simul & ridiculum ignoremus quonam fluctuantis uitæ gubernacula dirigamus. Scio clausæ uallis optabilem æstiuo præsertim tempore stationem: & si illi unq; secessus ille grat⁹ fuit: mihi fuisse gratissimum: decennis indicio est mora: quod si apud te: imo uero apud alterum me sine iactantia gloriari licet: pace montium ac fontium syluarum ue: quid usq; nũc loco illi non dicam clarius: sed certe notius incolatu meo accidit: Opinari ausim: apud multos non minus illum meo nomĩe q̃ suo miro licet fõte cognosci: Quod iccirco dixerim: ne quis dubitet: me illud rus non spernere: quod mihi meisq; rebus aptissimũ sp̄ inueni: ubi sæpe curas urbanas rustica requie permutaui: quod non tantum electione ipsa: sed agrestibus muris: & (ut spero) solidiore cemento uerbis atq; carminibus illustrare pro uirib⁹ studui. Illic (iuuat enim meminisse) Africam meam cœpi: tanto impetu tantoq; nisu animi: ut nũc limam per eadem referens uestigia: ipse meam audaciam & magna operis fundamẽta quodãmodo phorrescã. Illic & epistolaꝝ utriusq; stili parte nõ exiguã & pene totũ Bucolicũ carmẽ absolui: q̃ breui dieꝝ spatio si noris stupeas. Null⁹ loc⁹ aut pl⁹ ocij præbuit aut stimulos acriores ex oĩb⁹ terris ac sæculis illustres uiros ĩ unũ cõtrahẽdi: illa mihi solitudo dedit aĩm: solitariã uitã religiosũq; ociũ: singula ibi singulis uoluminibus pstringẽda & laudanda suscepi. Deniq; iuuenilẽ æstũ: q me multos annos torruit (ut nosti) sperãs illis umbraculis lenire: eo iã inde ab adolescẽtia sæpe cõfugere uelut in arcẽ munitissimã solebã. Sed heu mihi incauto: ipsa nempe remedia in exitium uertebãtur: Nam & his quas mecum aduexeram curis incendentibus: & in tanta solitudine nullo prorsus ad incendium accurrente desperatius urebar: Itaq; per os meum flamma cordis erumpens miserabili: sed (ut quidam dixerunt) dulci murmure ualles cœlumq; complebat. Hinc illa uulgaria iuuenilium laborum meorum cantica: quoꝝ hodie pudet ac pœnitet: sed eodem morbo affectis (ut uidemus) acceptissima. Quid multa? Si quæcunq; alibi cum his quæ ibi scripsi conferantur loca omnia: locus ille me iudice hactenus superet. Est igitur eritq; dum uixero sedes illa mihi gratissima commemoratione iuuenilium curarum: quarum usq; ad hanc ætatem in reliquijs elaboro. Verumtamen nisi nosmetipsos fallimus: alia quædam sunt uiro tractanda q̃ puero: & ego aliud illa ætate non uideram: obstabat tamẽ recto iudicio cæcus amor: obstabat ætatis imbecillitas paupertasq; consilij: obstabat reuerentia ducis nostri: sub quo esse pluris erat q̃ libertas: immo sine quo nec libertas nec uitæ iucunditas plena erat. Nũc & illum & quicquid dulce supererat uno pene naufragio amisimus (quodq; sine suspirio dici nequit) uirentissima olim laur⁹ mea ui repẽtinæ tempestatis exaruit: quæ una mihi nõ Sorgiam modo: sed Ruentiam Ticino fecerat clariorem: uelumq; quo oculi mei tegebant ablatum est ut uideam quid inter uallem clausam Venesini & apertas Italiæ ualles collesq; pulcherrimos & urbes amœnissimas ac florentissimas intersit. Interq; unicum Sorgiæ fluuium ac fontem & tot lucidos fontes: tot uaga flumina: tot piscosos lacus: duo longe cla/

Margin notes: Virg. vj. æne. — C — Quæ ad philosophicã poeticãq; uitam sint necessaria — Nemo de tota uita: sed oẽs de p̄te cogitãt — D — Quædã opa quæ fecit commemorat — E — F

riſſima maria Italiam curuis & ſpecioſis amfractibus hinc inde uallantia(ut reliquas natu/
ræ præſtantiſſimas dotes ſileam)atq; imprimis ingenia moreſq; hominum non hic dicen/
di locus eſt. Et tamen uide quantum primæ impreſſiones animis hæreant: quantum ue cõ/
ſuetudo longior poſſit in rebus omnibus (Vt enim iuxta perfectæ legem amicitiæ: omnes
tibi pectoris mei fluctus aperiam)ſenſum hac in parte rationi rebellantem ſentio. Et fateor
uallem illam: nunc uel maxime repudians ſuſpiro: meq; uel inuitum: neſcio quis locorum
amor uellicat. Ibam uero nunc longius: ſed expectantis murmure nuncij admoneor ut di/
cam. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Olympium: Illum iterum cæteroſq; amicos ad uitam
ſolitariam inuitantis: Epiſtola CXVII.

A Mnis amor impatiens more feſtinationis appetẽs: nec ulla tanta celeritas eſt quæ
Celeritas amori ineſt — o non tarditas ſit amanti. Multa tibi externo die ſcripſeram: ſed quoniam & multa
ſupererant & exonerari animus ardebat: cum fortuitus nuncius non adeſſet: ad
domeſticos me conuerti. Et ſingulorum quidem obſequia trutinanti: ut intelligas ꝙ uen/
tri deditus ſim: coquꝰ primus occurrit: quo ſine incõmodo: immo uero non ſine commodo
carerem. Cocus inquam (quod non te latet) apud maiores olim noſtros uiliſſimum man/
cipium: uicta demum Aſia in precio haberi cœptum. Nunq; utinam armis Aſiam uiciſſe/
mus: ne unq; ſuis illa delitijs nos uiciſſet. Sed ad noſtra feſtino. Coquꝰ ergo nunc mihi pro
uiatore fuerit. Villicus pro coquo. Scis me ruſtico apparatu & cibis agreſtibꝰ delectari & in
tenui uictu ſolum cum Epicuro ſentire: cui in hortulis & oleribus illius a ſe laudatæ uolu/
ptatis ſumma reponitur. Sæpe quidem ruſticitati meæ gratulor: quæ mihi perpetuum fe/
B cit: quod his delicatis ac lautis uiciſſitudo facit alternũ. Quis eſt enim tam faſtidioſe arro/
gans: cui non ſemel in anno dulce ſit: uel in herboſis aggeribus ſub diuo: uel in amici paſto/
ris tugurio diſcumbere: ꝙuis auratæ trabes non impendeant: ꝙuis menſas argentum gra/
ue non oneret: muroſq; marmoreos purpurea aulea non ueſtiant: cuius tam ambitioſa ſi/
tis eſt ut præter patulam gemmam ſeu leones aureo ne more decertãtes: Polycleti opus po
culum omne faſtidiat? Aut cuius tam ſuperba fames: quæ non interdum ruſtico conuiuio
ſedari queat: ꝙuis peregrinæ Colchorum uolucres nõ aſſint: nec ignotis littoribus iacta/
tus Rombus: Interq; duos pontes captus Tyberinus lupus: cui ueterum opinio palmam
inter piſces tribuit? Hæc ergo quæ his nauſeatoribus nonnunq; raritatis lenocinio temptã/
tur: mihi naturæ beneficio ſemper accepta ſunt. Et ſi quando forſitan alternare libuerit: hic
mihi iugis uiuendi tenor placeat. Lautiora non reſpuam: ſed quæ rariſſime & magno rede/
ant interuallo. Ne ue me fruſtra loqui putes: cum longe aliud ſim dicturus: iſta ſic accipies:
ne fortaſſis incommodo meo conſuleris: coquũ meum mihi ante remiſeris ꝙ plene conſili/
um cœperitis de ſumma rerum noſtrarum quæ nunc agitur. In quam quæſo: aperite aures
C & non repugnantes animos adhibere. Quod enim uni dico: omnibꝰ dico: & cupio has lit/
teras (ſi fieri poſſit) per ora amicorum omnium circumferri: & ſi quis ibit iſtinc ad occiden/
tem nuncius Socrati noſtro nominatim dirigi: ut omnes agnoſcant uel ſenſus meos uel in/
eptias. Multa quidem altius dici poſſunt: at non multa (niſi fallor) utilius: de hoc tamẽ uos
uideritis: Ego inſtitutum ſequar. Equidem aut omino nihil calleo: aut niſi iam uiri ſumus:
nunq; erimus. Nemo nobis blandiatur: nemo nos iuuentutis appellatione decipiat. Non
ſumus decrepiti. Eſto ne ſenes ſimus: at profecto nec pueri: tempus eſt puerilia relinquendi:
Tempus eſt inquam: eſſet utinam nec trãſiſſet: ſed mihi crede trãſiuit & magna iam ex par/
te poſt tergum eſt. Sed & aliquid reliqui eſſe non inficior: id ne pari ſegnicie dilabatur cele/
riter occurrendum eſt: Alioquin eueniet nobis (quod uulgo fere omnibus) ut adoleſcẽtiam
reſpectantes: & in illam oculis ac mente conuerſi: ſenectutis in foueam incidamus: Atq; ita
demum iacẽtes illuſiq; de naturæ fragilitate deq; æui breuitate lamentemur: & feræ queri/
moniæ Theophraſtum proferamꝰ auctorem: Cicerone ac Saluſtio & Seneca reſiſtentibus
D magnifice ſuperandum: Quin arripimus hoc quantulumcunq; quod reſtat: inq; uſus no/
ſtros uertimus? Ita ut ſecũdum ipſius Senecæ ſententiam: quæ Ciceronis ante fuerat: quod
facere ſolent: qui ſerius exeunt & uolunt tempus celeritate reparare. Calcar addamus cuius
ope ueras opiniones & fugientem hactenus beatam uitam uel ſub ipſum uiæ terminum
salutariter — conſequamur. Nunq; enim ſero fit quod ſalutariter fit: Nam & ſi reprehenſionem dilatio
mereatur: emendatio tamen laude digna eſt. Certe quod bonum eſt intempeſtiuum eſſe nõ
poteſt: Alioquin bonum utiq; non eſt ſi tempeſtiuum eſſe deſijt: Qualem eſſe credamꝰ poe/

nitentiam defunctorum ad nihil iam nisi ad miseriæ cumulum ualituram: cum contra non inefficax pœnitentia senum sit. Nos uero nō pudeat quod multo ante decuit fecisse: uel nūc aggredi pudeat potius ne nunc quidem uariante capillo turpe est uariantia non firmare cōsilia. Aggrediamur itaq; iam tandem & cogitemus acriter quo in statu res nostræ sunt: nec nostræ solum res: sed quorumcunq; mortaliū: Quid enim quæso uita hominis: nisi flatus exigu⁹ & tenuis fumi uapor? Sentit in se quisq; q̄ putre: q̄ debile: q̄ caducum corpus inhabitet. Sed errore iam publico dissimulamus: & imbecillitatis nostræ conscij: diuturnitatem æternitati proximam cupida mente concepimus. Sic est. Nemo est qui se moriturum credat: immo uero nemo est qui non se mortalem sciat: sed diem mortis (qui forsan hodiernus est) in longum pro se quisq; reijcit. Ita cuius maxime præsentiam timemus: eius absentiæ maxime fidimus: cum nihil tam ambigue absit: nihil tam subito præsens fiat. Fallit miseros Aristotelicum illud: Ait enim: Quæ longe ualde non timetur. Sciunt enim omnes q̄ morientur: sed quia non prope: nihil curant. Hæc ille uir tant⁹ in Rhetoricis: Ego autem & nihil curare mortem homines fateor: & esse quā idem dicit incuriæ causam non nego: sed eā ipsam falsam esse concedo. Nam quid falsius: q̄ longe ualde mortem credere: quæ ne unq̄ longe sit uitæ breuitas facit: ut semper impendeat supraq; caput sit? facit humanorum casuum mira uis: ineluctabilis euentus: infinita uarietas. Nihil ergo homines mortem curāt: non quia est: sed quia creditur longinqua: Si enim scirent q̄ prope est (quod necessario scirent nisi ultro oculos auerterent) puto uel timere mortem inciperent uel ita se uirtutibus armarent: ut eam ceu melioris uitæ principium merito non timerent. Nunc uero quem inuenies qui nō ꝟtute abiecta lōge uitæ spem arripiat? Quæ ut nō fallat & ut sit uita lōgissima: breuis erit & in finem uitæ spes uiuēdi: q̄uis rata: q̄uis nihil mētita fefellerit. Quē inquam mihi reperies qui non coætaneis suis se superuicturum speret? Ita cogitatus nostros actusq; disponimus: quasi nullus noster: omnium hæredes futuri simus: cum interim nostra suos expectatores habeat hæreditas: & haud dubie falli alterutros sit necesse. Eripiamus nos huic ludibrio: & si ratio nō mouet: moueant nos exempla quæ undiq; uel nolentibus oculis se offerunt: & uel exclusa se ingerunt: uel admissa præcordijs insident: nec facile nisi contemptu impio & obliuione mortifera differuntur. Delectat scire quid simus: & quo imus: quis cunctantes tergiuersantesq; manet exitus. Intueamur alios: nō linceis oculis est op⁹: Aut illius acie qui a Lilybæi specula digredientem portu Carthaginis classem punicā numerabat. Iuxta respicere iubeo uicina ostia: contiguas domos: urbes ipsas quas incolimus nimis uagos: ad proprios lares ac limina redeamus: uidebimus q̄ repente uelut somniū ac umbra præterijt atq; ab oculis nostris euanuit: quicquid in terris charius habebamus. Amici qui pro nostra uita ituri ad mortem: si res posceret uidebantur mœstam nobis & nimis solitariam morte sua uitam effecerunt. Non illi nos hic perpetuos reliquere: sed eodē properātes præuenere & forte sua in tempore usi sūt: Vtemur nostra nos: nam (ut ait Flaccus) Omnes eodem cogimur: omnium uersatur urna serius: oci⁹: sors exitura: exiuit ocius sors illorum: exibit nostra serius sed confestim: Nulla mora est: Quātulum enim refert senex an iuuenis moriare? Si ad finem uitæ respicis quæ ultima & cōmunis omniū est senectus: uerum est illud: Nemo non senex moritur. Si ad uitæ spaciūm: nemo nō iuuenis. Si ad opiniones: nemo non puer. Verum ista prætereo: tam multa enim occursant: ut uix propositum sequi possim. Piget & impedior gemitu stringere numeris: quos affect⁹ intimos: quæ dulcia pignora mœstus ac pestilens & ex omni sæculorum serie eradendus nobis annus hic abstulit: pauci fateor ex omni grege hominum: pauci admodum superestis cum quibus & uiuere eligam & mori. Non q̄ ego plures alios ab hac acie secludam: nisi quos a nobis uel coniugium: uel occupatio: uel ætas: uel difficultates aliæ disiungunt amariq; iubent e longinquo. Neq; uero nūc de superioribus agit: quoꝝ beniuolentia fortasse aliqua cōuersatio nulla est: Obstat enim mutuo conuictui disparitas fortunaꝝ & amicitiaꝝ uirus insolentia: dum uilescere metuentes adorari expetūt no amari. Nos uero q̄d impedit quo minus has uitæ reliquias quantulæcūq; sunt simul in pace animi bonaꝝq; artiū studijs transigamus? Et si in freto uiximus (ut ait Seneca) moriamur in portu. An quod uni quondā dn̄o obsequentes fecimus: id nobis uiuētes nō audebimus? Plusq; in nobis potuit seruitutis studiū q̄ libertatis amor potuerit? Et si enī nobis ea seruit⁹ libertate q̄libet gratior foret qd̄ illius uiri optimi: & in eo statu mīme insolentis affectio merebat̄ tn̄: esse sub altero: parere alteri: alieno uiuere: uideri possunt seruitutis honestioris: Veræ autem libertatis utiq; non sunt.

E

Humanæ miseriæ

F

G

H

En inuiſa licet contigit libertas: aliquantoq; citius q̄ optauimus noſtri ſumus. Et animos quidem noſſe omnium uideor: an fallor? Impedimenta rerum fors omnia nõ nouit & ſimihi nihil in uobis occultum rear: Non ſum⁹ principes maris & terræ (ut Ariſtoteles ait) nec oportet ad beatam uitam: habemus autem quod ſufficere poſſit animis modeſtis: ſeq; cõponentibus ad naturam: qđ ſi ſingulis ſat eſt: quid omnibus euenturũ ſuſpicemur: ubi uiciſſim alter alteri manum dabit: & quicquid neceſſitatis inciderit alterna ope ſupplebitur?

I Abundabimus mihi crede: magiſq; forſan inuidia nobis: q̄ inopia metuenda eſt. Quid igitur expectamus? quid mari & montibus fluminibuſq; diſtrahimur? Cur nõ tandem dom⁹ una coniungit: quos olim iunxit unitas uoluntatum: niſi quia noua quælibet & inſueta refugimus: multaq; pollicitam ſpem dimittere: uocantemq; nos altius fortunam non audire ſtultum credimus: cum multo ſit ſtultus cõtemptis rebus certis ac ſolidis: in umbris inanibus ſpem habere? Ego quidem non cõſcientiæ meæ ſolum: ſed præſentis epiſtolæ teſtimonio in uos culpam omnẽ retorqueo: quicunq; fueritis ad ſalubre cõſilium tardiores. Quin huc ſolutis ſeu præſectis occupationum laqueis feſtinate: neq; mihi detur arrogantiæ qđ trahere uidear non ſequi: ad utrumlibet ex æquo paratus eſt animus. Si quis uſq; uitæ noſtræ locus eſt aptior raptim adero: Nõ ſum enim qui fidele conſilium ſpernere ſoleam: Nulli credo mortalium maior eſt uel fides uel auctoritas amicorum. Sin hic ueſtro iudicio prælatus eſt (quod noſtræ fatentur litteræ) quid uos nunc etiam tenet? Nolite cupiditati aurẽ dare: nunq̄ dictura eſt ſufficit: ſemper neſcio quid deerit: habet hoc auaricia propriũ ac peſſimum: inſatiabilis eſt: & dum promittit abſentia præſentibus uti uetat: hæc habendi ſitis nunq̄ plura quærendo: ſed pauciora concupiſcendo ſedabitur. Crede non mihi ſed philoſophis: quoꝝ hæc ad ueras diuitias uia eſt. Quod ad me attinet cupiditatibus metham fixi

Auaricia inſatiabilis eſt

K & oraculi loco Poeticum illud accipiens: Semper auarus eget: ne ipſe quoq; ſemp egeã: qđ ſequitur feci: certum uoto finem petij: eumq; iam pridem licet reflantibus fortunæ uẽtis attigi. Nec uerebor ne mihi ſegnitiem meus hæres obijciat: mihi uiuo non ſibi: & rerum meaꝝ cum amicis dominus non negociorum eius qui nondũ certe mihi noſcitur ſum geſtor: pro me autem quid mihi tantopere laborandum? Expedit: expeditum eſſe impedito itinere gradientem. Quid nũc etiam inutiles & funeſtas ſarcinulas cogitamus? Elegãter ait Flaccus: Spatio breui ſpem longam reſeces: Id ne autem de breui aliqua uitæ particula dictũ putes & non de tota uita: alio loco ait idem: Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longã. Ita eſt: nõ fallitur. Nihil eſt uerius: & ſi eñ uitæ huius anguſtias quo poſſumus modo ætatum ſcilicet operoſa diſtinctione laxemus: & in quantaſlibet minutias diuidamus: reduc tamen in unam cuncta congeriem: & curioſius ſciſſa reintegrans: a primo ad ultimũ q̄uis lõgiſſimæ uitæ diem totum ſimul mente complectere: Fateberis ſummã huius rapidiſſimi tẽporis eſſe breuiſſimam: huius ipſius ſi retro circũq; reſpicimus: bona pars nobis exacta eſt.

L Colligam⁹ nos igitur ad extrema uiarum (quodq; non ambigitur) duriora abiectiſq; ſupuacuis neceſſaria teneamus. Quid procraſtinam⁹? quid differimus? Dies diem: mẽſis mẽſem ſequitur: Atq; in ſe ſua per ueſtigia uoluitur annus (ut præclare ait Maro) deſinendoq; reincipit & nunq̄ ſic deſinit ut quieſcat. Quis igitur expectandi modus: aut quis finis? Cã nos iam comites ſenectutis & nuncius mortis aſpeximus: quid amplius præſtolamur? An ut oculi ſenio caligent? tremant poplices? terga curuentur? primũ quis mathematicus tam longe nobis ſponſor eſt uitæ? Eſto: ſit Petoſiris: ſit Neclepſus: ſit Nigidi⁹ ex noſtris: ſit ueritas demum ipſa: quanta tamẽ amentia eſt: quod iuſtis in ſpacijs & ex cõmodo fieri poteſt inter anguſtias differre: præſertim: quia ut uini & olei: ſic temporis & uitæ fæx in fundo iacet: ad illam te cum ſuperiora neglexeris reſeruare ridiculum: Votum ſolet eſſe uiatorib⁹ ante noctem hoſpitari. Accingamur obſecro & poſt multos itinerum labores: illi nos æterno tandem hoſpitio præparemus. In hoc uobis luce mihi chariores fratres: ſi quid in me opis aut cõſilij eſt: ſi quid oblectationis aut gratiæ ex me ſperari poteſt: ſi quid ſubſidij ex his rebus quas improprie meas dicunt cum fortunæ ſint: deniq; meipſum (quod ſine arrogantia poſſum) libellos atq; hortulos meos offero: & ſi quid eſt aliud. Sunt autẽ non pauca quoꝝ indiget inops hæc & mortalis uita: quæ nominatim ſtilo inſeri decor uetat. Ad extremũ ut in uota preceſq; deſinam: Inſpiret utinam nobis conſolator ſpiritus in hoc ſaltem conſpirare: ut dum ſpiramus adhuc: ad requiem aſpiremus: & qui tota die ſuſpirauimus reſpirem⁹ ad ueſperam. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Olympum: iterũ illi solitudinẽ ꝓponentis: ad quã ca/
pescendam apud Sorgiæ fontem hortantis: Ep̃la CXVIII.

Am superiori epistolæ anulum impræsseram: dum ecce nondum satiato animo A
i quædam uenturi dulcedo temporis: quam mente & cogitatione præoccupo fati/
gatum mihi restituit calamum: & cunctante nuncio ne occasionem perderem: sed
ultro moræ causas exquirem admonuit. Iuuat enim diu colloqui: iuuat lateri tuo quos ip
se experior stimulos incutere. Si omnes igitur beatam quærimus uitam: neq̃ ab hoc fine ul
la usq̃ mortalium secta dissentit: quãq̃ quibus ad illam tramitibus peruenitur: multum
soleat humana curiositas altercari. Si inquam nobis est illa: quam licet perdimus: nec per/
dere possumus si uelimus: nec perdere si possimus uelle possumus: ipsa cum anima fœlicita
tis inseparabiliter adiũcta cupiditas si fœlicitatem ipsam scimus sine amicorum solatio ple/
nam hic non posse contingere: quid gaudijs nostris obstamus? quid ue omnium bonum
impedit tarditas singulorũ? Venit equidem ad nos: ut (ait Seneca) ex his quos amamus
etiam absentibus gaudium: sed id leue & euanidum: conspectus & præsentia & conuersatio B
habent aliquid uiuæ uoluptatis. Ea ergo q̃ primum nobis arripienda est: Etenim si obscœ/
næ uoluptatis philosophorum aliqui adeo appetentes fuerunt: ut ibi summam boni pone/
rent: & illam humanorum actuum dominam statuentes: ipsius quoq̃ uirtutis sibi tribue/
rent famulatum: quis erit tam ferrei pectoris qui honestæ uoluptatis non capiat illecebris:
quã uirtutis comes amicitia præstare potest? Nam quæ oro te uita fœlicior aut lætior q̃ cũ
illis degere cum quibus te perfectus amor & mutua charitas unũ fecerint indissolubili quo/
dam nodo: consensu unanimi rerum omnium adhibito? Cum quibus tibi nil dissonum: nil
occultum: sed concordes animi: serenæ frontes: sermo uerax & inelaboratus: apertimq̃ eti/
am cogitatus. Hæc si nobis uita cõtigerit: nil amplius optabo: & sicubi fœneratorẽ aut hære/
dipetam alieno tumidum uidebo: nullam mihi mouebit inuidiam me quidem extimatore
pauperrimus: licet (ut Satyricus ait) possideat quantũ rapuit Nero: montibus aurum exæ/
quet: nec amet quenq̃ nec ametur ab ullo. Vbi sane unum in locum cõueuerimus: quid em̃
& uenturo prohibet gaudere? Siquidem hoc meum habitaculum approbare uidemini. Nec
immerito: Etenim & si non quale habet apud Virgilium rex Latinus augustum ingens: cẽ/
tum sublime columnis at certe iucundum: solitarium: salubre: & profecto paucorum tam
bene concordium hospitum late capax. Siquidem ergo uos huc fata cõtraxerint: iaciemus C
ancoram: portum inuenisse uidebimur: & si forsan ad quietis nostræ famam confluentium
amicorum turba succreuerit: non deerit urbe media domus augustior: q̃ sub hac spe uacuã
sino: Ego enim partem eius exiguam nõ implerem: cum omni familia quæ mihi solitudinis
auido: turba ingens est. Ne ue tibi his uerbis iniectas compedes: teq̃ uni domicilio asscrip/
tum putes: erit nobis hinc Bononia studiorum nutrix: in qua primum adolescentiæ tẽpus
expendimus: & dulce erit mutatis iam nõ solum animis sed capillis antiqua reuisere: & fir/
miore iudicio ciuitatis illius: simulq̃ nostrorum animorum habitum & ex collatione tem/
porum quantulum uiuendo processerimus contempla: Erit inde Pado imminens placen/
tia: & Antonini tui uenerabilis domus: cui tu præsides: mediocritatem loci non aspernatus
multis opulentioribus neglectis: quoniam (ut dicere solebas) uicinitatem meam in prouẽ/
tibus numerasti: illic tu omnium hospes eris: occurrent si paulo longius proficisci libeat.
Hinc Mediolanum: illinc Ianua: Illa terrestrium: hæc maritimarum decus urbium. Illic tra/
ctus lacus habet & fluuios: hic æquor undisonum: tumidum: ueliuolum: Illic Larium uide/
bimus uberem lacum cui Cumum adiacet: unde ardua amnis egreditur. Videbimus Ver/
banum: qui lacus maior ab incolis dicitur quem Ticinus intersecat. Videbimus unde Olli/ D
us prodit: Nec procul inde Benacum unde Mintius erumpit: uulgo lacus notissimos: do/
ctis etiam incognita nomina. Videbimus impẽdẽtes lacubus alpes: aereas ac niuosas æsta/
te gratissimimum spectaculum & syluas astra tangentes: atq̃ inter concaua rupium queru
los riuos summisq̃ de montibus magno cum sonitu cadentia flumina: & quocunq̃ te uer/
teris: auiũ murmur ac fontiũ. In hoc aũt tractu altero Apœninus supra uerticẽ erit: mare sub
pedibus: Tritones in oculis & pelagi mõstra: Neptuniq̃ fragor in auribus & saxorũ fletus: &
Nereidũ querelæ. Ibimus p eos qbus ultra q̃ credi possit oblector Tyrrheni sinus æquoris
uacui mordaciũ atq̃ pungẽtiũ curarũ & optatũ sp ociũ: qd nobile illud amicorũ par Scipio
ac Lelius post labores bellicos in Caiete olim: nos in Ianuæ littoribus post labores pierios
sortiemur. Si qñ aũt hac trarũ pte pleni erimus: alia nobis Pataui nec minus trãqlla nec minus

idonea ſedes ē: Vbi nō ultīa portio bonoꝝ fuerit: taľ illiꝰ uiri meruiſſe cōuictū: ſub q̃ ciuitas
illa nūc multoꝝ ſerie laboꝝ: feſſa reſpirat. Ipſum honoris cauſa nomino Iacobū Carrharie/
E ſem: quem amare & colere in animum ut inducas uelim. Nam cum omī ætate uirtus ama/
bilis fuerit: noſtra eo amabilior quo rarior. Eritq́ꝫ nobis ad latus omnium quas ego uide/
rim: & uidi cunctas fere quibus Europæ regio ſuperbit: miraculoſiſſima Venetiarum ciui/
tas eiuſq́ꝫ dux illuſtris honoris quoq́ꝫ cauſa nominandus: Andreas non minus bonarum
artium ſtudijs q̃ tanti magiſtratus inſignibus uir clarus: Erit & Taruiſium fontibus flumi
nibuſq́ꝫ circumfluū domus emporiumq́ꝫ læticiæ. Ita quotiens identitas tædij mater offen/
derit: aderit optīa faſtidij medicina uarietas: & qcqd moleſtiæ obrepſerit alterno colloq̄o:
& locorum talium mutatione purgabitur. Vides non dubito: quibus te armis aggredior:
quibus artibus urgeo: Vt uirilibus monitis: blanditias muliebres miſceo: omnia facio ut
F perſuadeā q̃ fideliter ipſe mihi ſum teſtis q̃ efficaciter exitus arguet. Quod in me erat præ/
ſtitiſſe uideor: poteram forte ſi uellem hocipſum comptius eloqui: ſed affectus immodicus
ſæpe facūdiæ officit: Dixi utcunq́ꝫ quod in animo erat: dixi quod intelligeres: atq́ꝫ utinam
quod probares: Noli quæſo qualiter: ſed quid dicam extimare: melius conſulit balbutiens
amicus q̃ diſertus hoſtis. Neſcio finem inuenire & ſentio me animi calore longius q̃ deſti/
naram proceſſiſſe: Vnum hoc identidem quod ſine hortatu meo tibi in animo eſſe perpēdi:
inculcare non deſinam. Conueniamus oro impigre in hunc locum omnes: ſi locus hic om/
nibus placet: Alioquin e toto orbe terrarum (nullum enim mūdi latus: nullam barbariem
recuſo) eligite qui uobis placeat locum: Ego affectus meos exuo: ueſtros induo: modo ſi/
mul eſſe liceat: bene erit. Eligite ubi quod reſtat pacifice uiuamus: ubi æquanimiter moria/
mur: Tu interim cura ne ſanū conſiliū corrumpat mora. Vale..

Franciſci Petrarchæ ad Bartholomæū heremiticum religioſum: Carmina quæ ipſe petierat ſe mittere ſignificantis: Epl'a CXIX.

QVod profeſſionem tuam decuit ex Auguſtini dictis: uolumen ingens per alphabe/
A ti litteras collegiſti: rem maioris operis q̃ gloriæ: In quo ipſo animum tuum mi/
ror qui ſtudio utilitatis publicæ maiora (niſi fallor) auſurum ingenium inclinaſti:
cuius ut uotiuus exitus: ſic proſper euētus ſicut decuit fuit. Siquidem cum ob eam cauſam
Clementi Romano pontifici litteratiſſimo: ſed occupatiſſimo homini: atq́ꝫ ob id talium cō
pendiorum auidiſſimo placuiſſes: patriæ tuæ pōtifex factus & altiora ſperare iuſſus: q̃uis
ut eſt animi modeſtia & religionis humilitas: natalis ſoli iūcta dulcedini: neſcio an nihil nō
dico altius: ſed gratius inter hæc rerum prætereuntium faſtigia ſperare queas: & de labore
in laborē miſſus: Quod de Auguſtino feciſti: de Ambroſio facere iuberis: parebis iam: cœ/
piſti enim & perficies ſpero: pari utinā facilitate & fœlicitate. Parebis inquam (ſi te noui)
B non ut altior fias: ſed ut gratior: Et ſi enim ſorte tua lætum te altioris ſtatus cupido non tan
geret: æquum tamen animum decet tam ſe gratum præbere ultro oblatis q̃ optatis peti/
tiſq́ꝫ. Nihil enim æque in omni munere librandum ac donantis intentio. Sed ad Auguſti/
num tuum redeo & ad te: Petijſti equidem ut in fine illiꝰ magni operis quod ſudore tuo de
illius opulentiſſimi patriſfamilias: lapidibus & calce compactum pōtifici præſenti: ſed mul
to maxime poſteris præparaſti: aliquot tibi uerſiculos ſubſcribendos mitterem: parui & ip/
ſe tibi: cui nil negare uolens: & q̃uis iamdudum muſis indignātibus: longeq́ꝫ alijs curis ex/
ercentibus animum ab eo ſtudio diſtractum reuocarunt preces tuæ. Mitto igitur paucos
Elegos: eiuſdemq́ꝫ ſententiæ totidem ſi malis hexametros. Vtere uel utriſq́ꝫ uel utriſlibet.
Vtroſq́ꝫ raptim & ex temporali impetu dictatos noueris: nūcio tuo mecū ſyllabas metiēte:
ita ut nulla tam breuis fuerit quæ ſibi non longiſſima uideretur. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Socratem ſuum: ꝙ annus peſtilens & coniunctos & amicos eripuerit conquerentis: Epiſtola CXX.

MI frater: mi frater: mi frater: Nouum epiſtolæ principium: immo antiquum: & an/
A te mille fere quadringentos annos a Marco Tullio uſurpatum. Heu mihi frater
amantiſſime: quid dicam? unde ordiar? quonam uertar? Vndiq́ꝫ dolor: terror un/
diq́ꝫ. In me uno uideas quod de tanta urbe apud Virgilium legiſti: Nam crudelis ubiq́ꝫ lu/
ctus: ubiq́ꝫ: pauor & plurima mortis imago. Vtinam frater aut nunq̃ natus aut prius ex/
tinctus forem: Quod ſi nunc optare cogor: quid dicturum putas ſi ad extremam ſene/

ctutem uenero? Ad quam o utinam nō uenirem: sed ueniam timeo: non ut diutius uiuam: sed ut diu moriar. Nosco etenim fatum meum & sensim intelligo ad quid in hanc erumnosam & infoelicem uitam sim proiectus. Heu mi frater optime: piget ex intimis ac miseret me mei. Quid enim dicent qui hæc audient? Tu qui solamen auxiliumq̧ alijs laturus uidebare: qui de te nobis nil mediocre promiseras: qui malorum usu obduxisse iam callum aduersus omnes fortunæ tribulos: omnemq̧ duritiem: seu magis in silicem obriguisse debueras: Ecce ꝙ molliter sarcinas tuas fers: ecce ꝙ crebris eiulatibus aures nostras pcutis. Vbi nūc maxime professioni tuæ debita celsitudo animi? Vbi uerba magnifica: quæ si ad īgenij laudem non ad uitæ consilium referantur: quid nisi sonitus inanis: & curiosarum delinimenta sunt aurium? Præstolabamur ex te carmen heroicum: elegos legimus: historias uirorum illustrium sperabamus: unam cernimus proprij doloris historiam: quas putabamus epistolas: sunt lamenta: ubi artificiosas iuncturas uerborum noua incude percussorum & dulciter intermicantes colores rhetoricos quærebamus: nil nisi dolentis interiectiones atq̧ indignantis accentus: & lituras aspicimus lachrymarum? Et quis erit modus aut quis finis? Si omnium fata mortalium deplorare uolueris: unum tibi pectus & una lingua non sufficit: ingens miser molestumq̧ negocium suscepisti: superuacuum: inexplebile: alio de fonte petendæ sunt lachrymæ: semper nempe recentibus assidueq̧ nascentibus dolorum causis: duo fessi iamq̧ exhausti & arentes oculi: parum mœsti humoris infuderint. Quid agis igitur tui oblite: & propria non contente miseria ac morbo: in quem sciens uolensq̧ incideris: nisi amicis insuper uenenum porrigas pollicitus medicinā? Quin potius uel fle solus uel disce mortalis æquo animo ferre mortalia: teq̧ non solum neq̧ cum amicis solis: sed cum omnibus rapi uidens iam tandem inutilibus querimonijs modum pone? Erit aliquis indignatior natura qui mœstos apices prorsus abijciat: aut cōculcet cum irrisiōe mordaci. Abi inquiet in malum sydus: An si tu muliebriter uictus es: nos saltem uiros esse nō sines? Cuncta præsentio: nilq̧ me horū frater fallit. Scio uiri esse primum quidem dolorem propellere: proximum extinguere: tertium moderari: ultimū abscōdere. Sed quid agam? Moriar: nisi dolorem in fletum ac uerba profudero? Illud me solatur: ꝙ quicquid scripsero: molle ꝙuis ac friuolum: cum ad tuas uenerit: non ad alienas peruenisse: sed ad proprias manus meas redijsse uidebitur: ꝙobrem non magis erubescam: dum hæc a te legentur: ꝙ dum a me scriberentur erubui. Nec me tamen erubuisse negauerim: Sensi enim animum ac stilum excusso rationis freno: extra destinatum iter affectibus iuncto trahi: quo nil molestius pati possum: id pudori meo grauius insultat: ꝙ iam annus integer iamq̧ alteri⁹ bona pars abiit ex quo nihil uiro dignum non dicam facere: sed ne loqui quidem contigit tonante undiq̧ ac fulminante ferociter fortuna. Qua in re benigno sub iudice forsan excuser si ad examen uenerit: Illud quoq̧ non leue aliquid: sed millesimum trecētesimum quadragesimumoctauum: sextæ ætatis annum esse quem lugeo: qui non solum nos amicis: sed mūdum omnem gentibus spoliauit. Cui si quid defuit: sequens ecce annus illius reliquias demetit: & quicquid illi procellæ superfuerat: mortifera falce persequitur. Quando hoc posteritas credet: fuisse tempus sine cœli aut telluris incendio: sine bellis aut alia clade uisibili: quo non hæc pars aut illa terrarum: sed uniuersus fere orbis sine habitatore remanserit? Quādo unq̧ tale aliquid uisum aut fando auditum: quibus hoc unq̧ annalibus lectum est: uacuas domos: derelictas urbes: squalida rura: arua cadaueribus angusta: horrendam uastamq̧ toto orbe solitudinem? Consule historicos: silent. Interroga physicos: obstupescunt: quære a philosophis humeros contrahunt: frontem rugant: & digitulo labris impræsso silentium iubent. Credes ista posteritas: cum ipsi qui uidimus uix credamus somnia crediturі: nisi experrecti: apertis hæc oculis cerneremus: & lustrata urbe funeribus suis plena domum reuersi exoptatis pignoribus uacuam illam reperientes sciremus utiq̧ uera esse quæ gemimus. O fœlicem populum pronepotum: qui has miserias non agnouit: & fortassis testimonium nostrꝝ inter fabulas numerabit. Meremur hæc quidē & grauiora non inficior: sed & maiores nostri meriti sunt: atq̧ utinā nō & posteri mererent. Quid est ergo iudiciū iustissime: quid est ꝙ insigniter adeo in nostrꝝ tēpus ultiōis tuæ feruor incubuit? quid est ꝙ cū culpæ nō desint: desūt exēpla supplicij? Cū oībus peccauim⁹: flagellamur soli? Soli inquā: audeo eīm affirmare: ꝙ si oīm sæculoꝝ flagella post arcā illā famosissimā reliquias mortalium informi pelago circumferentē cū præsentibus extimenť: delitiæ fuerint & ludus & requies:

B

C

Quid uiro forti in dolorib⁹ sit agendum

D

Neq; enim cum his malis conferri decet bella quantalibet: in quibus & remediorum mul/
ta sunt genera: & (quod ultimum est) uiris saltem fortiter mori licet. Est autem solamē mor
tis eximium: bene mori. Hic remedij nihil prorsus nihilq; solatij est cumuloq; cladis addi/
tum: mali causas principiumq; nescire. Nam nec ignorantia: nec ipsa quidem pestis odiosi/
E or nugis ac fabulis quorundam hominum: qui professi omnia: sciunt nihil: quorum tamē
ora licet assuefacta mendacijs tandem silent: & quæ impudentia primum ex more laxaue/
rat: ad ultimum clausit stupor. Sed ad inquisitionē meā redeo. An uero sicut longū iter agē/
tibus euenit ut aliæ uiæ pars fatigationem faciat: alia fateatur: sic nobis accidit ut lenitas
tua deus humanis paulatim lassata criminibus & iugi accessione prægrauata: nunc potissi/
mum uicta subsederit: Tuq; nos uector optime tolerare amplius non ualens: in terga proie/
ceris: atq; a nobis misericordiæ tuæ oculos iratus auerteris: Quod si est: nō nostrorum mo
do: sed paternorū simul criminū pœnas damꝰ: an peiores illis nescio: sed certe miseriores.
An illud fortasse uerius quod magna quædam ingenia suspicata sunt: deum mortalia non
curare? Sed absit a mentibus nostris hæc amentia. Si nō curares illa non subsisterēt: Nam
de his qui nostri curam non deo tribuunt sed naturæ: quid sentiendum nobis sit ueritatis
tuæ studio deditis: cum Seneca ingratissimos omnium appellet qui mutato nomine dissi/
mulent dei munus: & cauillando impie supernæ debitum abnegēt maiestatis? Curas pro/
fecto nos & nostra deus: sed aliquid latitantis & ignotæ nobis causæ est: cur ex oībus sæ/
culis dignissimi uisi sumus: qui acerrime plecteremur: non iccirco minore iusticia ꝙ occulta
est: Nāq; iudiciorum tuorum imperscrutabilis & humanis sensibꝰ: inaccessa profunditas:
uel ergo pessimi omnium uere sumus: quod negare uelim potius ꝙ ausim: uel ad futura bo
F na præsentibus malis exercitatiores purgatioresq; seruamur: uel omnino aliquid est qđ
nec cogitare sufficimus. Cæterum quæcunq; sint causæ quantumlibet abditæ: effectꝰ aper/
tissimi sunt. Sed ut a publicis ad priuatas lachrymas reuertamur: Anni equidem secundi
uix dum prima pars acta est ex quo Italiam repetēs: te procul ad fontem Sorgiæ lachrymā/
tem lachrymans dimisi. Non iubeo in lōgum oculos reflectere: Hos pauculos dies numera
& cogita quid eramus & quid sumus: Vbi dulces nunc amici? ubi sunt amati uultus? ubi
uerba mulcentia? ubi mitis & iucunda conuersatio? quod fulmen ista cōsumpsit? quis ter/
ræ motus euertit? quæ tempestas demersit? quæ abyssus absorbuit? Stipati eramꝰ: prope
iam soli sumus: nouæ amicitiæ contrahendæ sunt: unde autem siue ad quid humano gene/
re pene extincto & proximo (ut auguror) rerum fine? sumus quid dissimulem uere soli: cre/
do id agente deo: ut uitæ huius illecebris impedimētisq; suauibus spoliati liberius iam ad
alteram suspiremus. En quo subita rerum mutatione peruenimus: ut experiri liceat in nobis
an præclaram illam Epicuri uocem iure possimus dicere: Satis magnum alter alteri thea/
trum sumus: Quod ut uere dici possit a nobis: ꝙdiu tamē dici poterit? aut quis augur sta/
tuat quorsum nobis datum sit de huius mutui theatri stabilitate cōfidere? Alteri secus nu/
tantibus iam columnis: quid enim ego de tua uita certior hæc scribens ꝙ tu hæc perlegens
G de mea? Nimis caducum simul ac superbum animal est homo: nimis alte fragilibus super/
ædificat fundamentis: e tanta sodalium turba: ad quem redacti numerum sumus uides: Et
ecce dum loquimur ipsi etiam fugimus atq; umbræ in morem euanescimus momentoq;
temporis abijsse alter alterum accipiet: & ipse mox præuium secuturus. Quid ergo sumus
frater optime: quid sumus: nec desinimus superbire? Suis angoribus consternatus Cicero
in epistola quadam ad Atticū: Ipsi inquit quid sumus: aut ꝙdiu hæc curaturi sumꝰ? Bre/
uis quidem sed bona (ni fallor) quæstio & salutaris & grauida atq; utilibus plena sententi/
is: sub qua multum ueræ humilitatis ac modestiæ: multumq; contemptus rerum fugitiua/
rum uigil fossor inueniet. Quid sumus inquam? ꝙ graui: ꝙ tardo: ꝙ fragili corpore: ꝙ cæ/
co: ꝙ turbido: ꝙ īquieto animo: ꝙ uaria: ꝙq; īcerta uolubiliq; fortuna: Aut ꝙdiu hæc cu/
raturi sumus? Profecto ꝑbreuiter: Nēpe nō aliud sonat ꝙ si diceret: Ipsi quid sumꝰ: & hoc
ipsum ꝙdiu futuri sumus? Vtiq; Hercle nō diu: cum hoc idem nostrum esse: ut diuturnum
eē nō potest: sic nūc possit iter ꝟba desinere: neq; si accidat miri aliqd acciderit. Vtrūq; igi/
tur bene & grauiter quæris Marce Tulli: Sed quæso te: ubinam tertium reliquisti: & euētu
periculosius & quæsitu dignius? Postꝙ hic esse desierimꝰ: quid futuri sumus? O rem mag
nam & ambiguam sed neglectam. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Socratem ſuum: adhuc de peſtilente anno ꝙ amiciſſimum hoiem qui ſibi ſupererat ſubtraxerit: conquerẽtis: Epl'a CXXI.

ſ Vpererat hic mihi paululum de fragmentis anni præteriti: ante alios uir clariſſimus: & (ſi quid mihi credis) magni animi conſiliiꝗ Paganinus Mediolanẽſis: qui mihi poſt plurima experimenta uirtutis acceptiſſimus: nec me modo: ſed nobis dignisſim⁹ uiſus erat. Itaꝗ iam hic mihi Socrates alter eſſe cœperat: fides familiaritaſꝗ prope eadem (quodꝗ dulciſſimũ habet amicitia) participatio utriuſꝗ fortunæ: apertiſꝗ animi latebris: fida cõmunicatio ſecretoꝝ. Quantũ uero te amabat: quãtum uidere cupiebat: quẽ internis oculis iam uidebat: quantũ uitæ tuæ ſollicitus erat in illo publico naufragio: ut mirarer ipſe hominem incognitum ſic amari poſſe. Nunꝗ triſtiorẽ ſolito me uidit: quin amice trepidus inquireret: Quid rei eſt? quid amicus noſter agit? Cum uero bene te ualentem audiuiſſet: metu poſito: perfundebatur ãlacritate mirabili. Et hic quidem (qđ ſine multis lachrymis non dico) & cum pluribus dicerem: niſi præcedentibus malis exhauſtos hoſce oculos: atꝗ omnes: ſi quæ ſunt lachrymarum reliquias inſtantibus reſeruarẽ: hic inquã peſtilenti morbo qui nunc orbem populatur repẽte correptus ad ueſperam: poſtꝗ cœnam cum amicis: & quod occiduĩ temporis reſtabat: ĩ noſtro tantum ſermone & amicitiæ reꝝꝗ noſtraꝝ cõmemoratione conſumpſerat: noctem illam inter dolores ultimos imperterrito animo tranſegit. Mane autem rapida morte ſubtractus eſt. Ac ne quid de funeſta conſuetudine laxaretur: triduo inexpleto: illum filii omniſꝗ familia conſecuti ſunt. Ite nunc mortales: æſtuate: anhelate: laborate: circumite terras ac maria: ut non ſecuturas opes: nec manſuram gloriam cumuletis. Somnus eſt uita quam degimus: & quicquid in ea geritur ſomnio ſimillimum: ſola mors ſomnum & ſomnia diſcutit. O ſi prius expgiſci datum ſit: tu uiue & Vale.

A

B

Apoſtrophe ad mortale genus

Franciſci Petrarchæ ad Lorbardum de Siricho amicum ſuum: eidem præſentem uitam quam degimus deſcribentis: Epl'a CXXII.

q Vid mihi de hac uita quã degimus uideatur interrogas. Neꝗ ĩmerito: Multæ eñ & uariæ de hac ipſa opiniones hominum ſunt: meam breuibus accipe. Videt̃ mihi uita hæc dura quædam arca laborum: palæſtra diſcriminum: ſcœna fallaciarũ: labyrinthus errorum: circulatorũ ludus: deſertum horribile: limoſa palus: ſenticuloſa regio: uallis hiſpida: mons præruptus: caligantes ſpeluncæ: habitatio ferarum: terra infœlix: campus lapidoſus: uepricoſum nemus: pratum herbidum plenumꝗ ſerpentibus: florens hortus ac ſterilis: fons curarum: fluuius lachrymarum: mare miſeriarũ: quies anxia: labor inefficax: conatus irritus: grata phreneſis: pondus infauſtum: dulce uirus: degener metus: inconſulta ſecuritas: uana ſpes: ficta fabula: falſa læticia: uerus dolor: riſus inconditus: flet⁹ inutilis: inane ſuſpirium: confuſus ordo: tumultuoſa confuſio: trepidatio turbulenta: ſollicitudo perpetua: inſonoris inertia: inops copia: diues inopia: imbecilla potẽtia: tremulæ uires: ægra ſanitas: iugis morbus: gemina ægritudo: pulchra deformitas: honor inglorius: infames tituli: ridiculus ambitus: ima elatio: excellentia fictilis: humilis altitudo: fuſca claritas: ignota nobilitas: pertuſus ſacculus: Vas rimoſum: ſpecus inexplebile: cupiditas infinita: damnoſum deſiderium: luxus hydropicus: ſitis inſatiabilis: aridum faſtidium: famelica nauſea: uentoſa proſperitas: querula ſemper aduerſitas: uiror trãſitorius: flos caducus: amœnitas labilis: fugax forma: mœſtum gaudium: amara dulcedo: uoluntas aculeoſa: ſtulta ſapiẽtia: cæca prudẽtia: tetra dom⁹: breue diuerſoriũ: fœd⁹ carcer: ſine gubernaculo nauigatio: ſine baculo ſenect⁹: ſine freno iuuẽt⁹: ſine duce cæcitas: iter lubricũ: tectæ foueæ: latẽs præcipitiũ: ſilẽs lima: tenax uiſcũ: opti laquei: abdita retia: ineſcati hami: ſentes aſpi: lappæ hærentes: tribuli acuti: ſcopuli rigẽtes: uenti rapidi: fluctus impetuoſi: atri turbines: horriſonæ tempeſtates: procelloſum pelagus: uadoſa littora: anceps portus: exarmata nauis: immane naufragium: officina ſcelerum: ſentina libidinum: caminus irarum: puteus odiorum: catena conſuetudinum: ſirenum cantus: circea pocula: mundi uincula: rerum unci: cõſcientiæ morſus: pœnitentiæ ſtimuli: peccatorum incendia: putre ædificium: fundamentũ fragile: muri hiantes: tecta labentia: prolixa breuitas: latæ anguſtiæ: calles inexplicabiles:

A

B

passus impliciti:circulorum motus:statio instabilis: rota uolubilis: manens cursus: scabra leuitas: scrupulosa suauitas:blanda crudelitas:dolosæ blandiciæ: fallax amicitia: concors discordia:fidifragæ induciæ:bellum inexorabile : pax infida: simulata uirtus:excusata nequitia: laudata fraus: honoratum dedecus: irrisa simplicitas & cōtempta fides : Nugæ seriæ:ingeniosa dementia: loquax torpor:uelata ignorantia:opinio scientiæ tumida scientia uero nulla:querelarum suspiria:contentionum strepitus:uulgi fragor:obliuiosa peregrinatio:patriæ odium:amor exilij:lemurum ciuitas atq̃ laruarum:dæmonum regnum:luciferi principat⁹: Sic em̄ principem mūdi huius ueritas uocat : Vita dæmonum mendax:& exanimis spirans mors: segnis incuriositas suspsius: inutilium cura: apparendi studium: superuacui appetitus:operosus uermium apparatus:uiuentium infernus:& uiuorum corporum diuites exequiæ:longum funus: pomposa uanitas:laboriosa militia:periculosa tēptatio:superba miseria:miseranda fœlicitas. ¶ En amice qualis mihi hæc uidet̃ quæ tā multis exoptatissima ac gratissima uita est: nec dum tamē cōceptum omnem meæ mētis expressi: Peior enim est multoq̃ miserior q̄ a me seu quocunq̃ hominum dici possit. Sed quo ex ingenio ex his paucis totum reor animum loquētis introspicis: Vnum tot in malis habet bonum: q̃ ad bonam & æternam uitam nisi dexter trames deseratur:uia est. Vale inter colles Enganeos. iij. Kalend̃ Decembris.

Præclarissimū opus Epistolaꝵ de Rebus familiaribus Elimatissimi poetæ atq̃ Oratoris: Francisci Petrarchæ Aretini: elegātissimo stilo conscriptū: Fœliciter finitū est.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi In Librum Epistolarum sine Titulo: Prologus: In quo causam reddit quare Epistolas huius libri ab alijs segregauerit.

Cum semper odiosa fuerit: nūc capitalis est ueritas: Crescentib⁹ nempe flagitijs hominū: creuit ueri odiū: & regnū blanditijs ac mendacio datum est. Id me sæpe dixisse: Interdū etiam & scripsisse memini: sed dicendū sæpius scribendūq; est: Non ante fletus desinet q̄ dolor. Ea me pridem cogitatio induxit ut Bucolicū carmen: poematis genus ambigui scribere: quod paucis intellectū: plures forsitan delectaret. Est enim nōnullis corruptus adeo gustus ingenij: ut eos notus sapor q̄uis idem suauissim⁹ offendat. Ignota omnia licet asperiora permulceat. Sic (mirū dictu) difficultas re℞: sæpe etiam fragilib⁹ humeris grata est. Idem me hodie respectus inducit: ut his litteris pauca quidem: sed quo ueriora: eo malis odiosiora concludā: bonis uero nisi fallor amabilia: Epistolas scilicet aliquot diuersis ex causis uarijsq; tempibus ad amicos scriptas: quas unū in locum ideo conieci: ne ut erant sparsæ: totum epistolarū corpus asspergerent: ac ueri hostibus odiosum facerēt: Et ut qui has legere uoluerit: sciat ubi cas quærat: qui noluerit intelligat quid declinet. Si quis autem eradēdas abijciēdasq; censuerit: possit facilius partem unam: sine totius operis deformitate conuellere. Qua in re & lectori consultum uolui & mihi: Et sicut ī pastorio de quo loquebar opusculo: sic in isto. Illic obscuritate q̄dā: hic scripto℞ latebris ac silentio tutus sum: Nec solus ego: sed hi quoq; quibus hæc scripseram: quo℞ nomina sciens uolensq; subticui: ne his forsan in lucem erumpentib⁹: aut noxæ si superant: aut odio si obierint illis sint: quasi hæc eis potissime inscripserim quos scirem libentius audituros. Equidem liber ille ad quorundam manus maximo℞ hominū me præsente peruenit: dumq; eam partem legerent: qua maxime tangebant: quid ibi sensissem p̄contatos memini: meq; de industria trāstulisse sermonē: Hic uero quia nullum huiuscemodi uelum erat: ꝓuidebo si potero: ne uiuo me cuiusq; talium in manus ueniat. Si fefellerit: ego tamen ueri studio quæsitum odium non uerebor: & meritis partam inuidiam inter titulos numerabo. Sin usq; dum abiero: bona fide latuerit: postmodū ut libet sæuiāt: irascātur: tonent: fulminent: q̄d ad me? Certe si ut Satyrico placet: uiuenti de mortuis loq tutū est: multo est tutius mortuo de uiuis. Illic enim potest superesse qui uindicet: hic in quem uindicetur utiq; iam non est. Sit licet odiosa ueritas: sit pestifera: sit funesta: ipse iam in portu nauigat: ut ait Comicus: & in tuto est: iam terribilia cuncta transgressus: omnes mortaliū minas spernit. Si quid tunc igitur in me parant: iam hinc pro responso habeant illud Plantij oratoris elegās dictum: aduersus Asiniū Pollionē: Cum mortuis non nisi laruas luctari. Sin in hunc seu alios libellos meos accingunt: ubi illos huic calamo uel mea indignatio uel eorum obiecit indignitas: non mecum sibi fore nouerint: sed cum ueritate certamē: deo iudice: mundo teste.

Explicit Prologus.

Eiusdem Francisci Petrarchæ Liber Epistolarum sine Titulo fœliciter Incipit.

Ad quendam nimiū in huius sæculi tempestatibus confidentem: Illi portū salutis ostendentis: Epistola I.

Quid agis bone uir? Quid agis pater optime? Quid agis oro te? Quid cogitas? Quem rebus exitum: quē præsenti naufragio finem speras? Portum ne tenebim⁹: an in medijs tempestatib⁹ obruemur? Aequorei sæuis cymba tātis impar est fluctib⁹: Nimius carbasa uentus impleuit: & carina grauissimo fasce deprimit: Remos agūt inexperti: Claui autem rector ut uides artis nauticæ præcepta despiciens: terram amat: q̄d ingens nauigantibus solet esse periculum. Idem & sereno nimiū fidit demēs: & stellas uagas intuēs: stabilē arcton fidā puppib⁹ ducē spernit. Hæc inī uino madidus: æuo grauis: ac soporifero rore perfusus: iam nutitat: iam dormitat: iam somno præceps: atq; (utinā solus) ruit. Iam pallorem candentis aspexim⁹: Iam naufragantiū mise℞ murmur audiui-

B mus:iam fatiſcens aluus crepuit:ſparſa iam pelago fluitant armamenta. O utinam ſi pater
excelſus amiſſo fluitantem errare magiſtro ſentiens:ipſe etiam ratem ſuam nocturnis in un
dis regat:nec mergi ſinat:quam tanto precio redemit ab hoſtibus: Alioquin ualde metuen/
dum eſt : ne urgente æſtu : inter piratas & ſcopulos pereamus . Huc nos gubernatoris no/
ſtri perduxit inſcitia:mitiꝰ loquor:Immo uero cæcitas & hocipſum excuſabile : Loquendũ
eſt igitur proprie:& uera rebus reddenda uocabula:fecit hoc furor & rabies & turpis iner/
tia:& procelloſi littoris feruidus appetitus:& rationis imperium fortunæ traditum & hor/
C tatu fœdæ cupidinis pondus infamiæ ſuſceptũ. Heu quãto fœlicius patrio terram ſulcaſſet
aratro:ꝙ̃ ſcalinũ piſcatoriũ aſcendiſſet. Quid dicam? Scio equidẽ ꝙ uniuerſali offenſæ par
ticularis uindicta non ſufficit : Sed q̃d amplius fiat? Ille igitur uadit pro meritis acceptu rꝰ:
& canibus eſca maritimis: Ille digitis omniũ oſtenſus:omniũ ſalibus aſperſus:omniũ ludi
brium iocuſq; menſarum:Poſtremo omnibꝰ hoc mare ſulcantibꝰ in æternũ fabula. De no
bis autem quid putas? Certe ſi ad clauũ ſimilis nauclerus acceſſerit:ſalus noſ ipſa ſi uelit ſal
uare uix poterit:una nobis in tantis terroribus ſpes ſalutis tale nuſꝙ̃ eſſe portentũ . Tu ue/
ro circũſpice ſi qua eſt ad enatandũ tabula:quã complexi: in ſiccum euadamus. Si conſiliũ
meum poſcis:in rure tuo ſi liceat optime manebimꝰ: Ibi ſilentium optatum & portus mihi
quietiſſimus uidetur:hic animũ intende & Vale.

Ad Romanum principem cuius nuncius apud Durentiam captus:uerbera/
tus ac uulneratꝰ erat:illi cõdolẽtis ſacrilegiſq; malefactoribꝰ inſultãtis: Epl'a. II.

A Vid hinc humanitatis aut clementiæ:ſeu quid oĩno iuſticiæ ſperare poſſis:excellen/
q tiæ tuæ nuncius expertus teſtabitur:Nouũ genus ſæuitiæ:puerum incomitatũ:in/
cautum:innocentem hoſtiliter aggredi : Virgulam quam ſi quid ſani eſſet & uereri
& timere debuerat: Capſulã q̃; grauiſſimis ac ſuauiſſimis litteris refertã ĩ caput ĩmeritũ do/
nec utrũq; frangeretᷣ allidere:Ipſas quoq; litteras quæ marmoreos animos mollire potuiſ/
ſent diſcerptas effundere? En hoſpitalitas:En charitas: ad Durẽtiam captus:tortus : flagel/
latus:& ciuitatis ingreſſu prohibitus nũcius tuus minaſq; cum uerberibus ac uulneribꝰ re/
ferens ad pedes tuos uertice cruentato redijt. O uere Durentia: ut uulgus appellat duricies
gentium:ſiue ut q̃dam ſcriptores uocant:ruentia a ruendo diceris:præceps fluuius damno/
B ſuſq;:cuiꝰ accolæ nihil undis & alueo mitiores: & ipſi tãto impetu in quodlibet ſcelus ruũt.
O impudenter elati:O irreuerentes & indeuoti amnes : O non tua ſorbẽs & tumide in do/
minũ ſurgẽs Sorga:O Rhodanꝰ rodẽs oĩa:ſic Tyberim recognoſcitis? Sic Romã dñam ho
noratis? O Auinio cuiꝰ uinea (ſi quid cõiectoribꝰ fidei eſt)botros amariſſimos: & cruen/
tam profert uindemiã:Sic dominã Romam colis? Sic tui:ſic illius: ſic ꝓpriæ ſeruitutis : ſic
ſummi imperij memor es? Væ tibi infœlix ſi illa cœperit expgiſci:Immo uero ſi caput extu/
lerit:& dormienti ſibi illatas ĩiurias ac damna ꝓſpexerit. Experrecta enim iam nũc eſt: cre/
de mihi:non dormit:ſed ſilet:& ſomnia præteriti temporis ſub ſilentio repetit : & quid ſur/
gens actura ſit cogitat. Expecta paululum & uidebis magnalia in orbe terrarũ:fieriq; mira/
bere : quæ ante factum impoſſibilia iudicaſſes . An quid ſis : an ubi ſis : an cui ſubſis igno/
C ras? An prouinciæ nomen neſcis unde deſcendat? Quis nam furor hic? Quæ nam iſta de/
mentia? Sic modico ſereno:tempeſtatũ omniũ ſurrepſit obliuio? Siccine prouinciarũ do/
minã uenerariſ? Sopita erat:tu mortuam credidiſti : ac uelut morte dñæ libertati reddita:
adhuc ſeruam te putaſti : Niſi libertatẽ ipſam flagitijs approbares eſſe aliquid poſſe : aliq̃d
uideri cupis:Nos aliq̃ diu te uoti compotem deliberando fecimus: tempus eſt ut nobis ad/
monentibꝰ reſipiſcas. Multoꝝ nempe potentia:non in ꝓprijs uiribus:ſed in aliena debilita
te fundata eſt : Verum hæc aduerſario cõualeſcente corruat oportet. Tunc ergo quid fueris
intelliges:cum quid adhuc ſit Roma cognoueris: cuius modo nũcijs ſic inſultas:putans nõ
eſſe qui uindicet:falleris:ineptis:inſanis. Eſt qui uindicet in cœlo deus : Eſt qui uindicet in
terris amicus dei:quem tu neſcis. Sũt uires quas ne ſuſpicari quidem potes:ah miſera : ſed
experiere ilico ut ſpero . Tuæ nobis uim noſtrã iniuriæ reddidere : cũ primũ dolere cœperi/
mus:magno tractu & ad ſanitatem & robur acceſſimꝰ. Tu uero res noſtras miſereare uir il/
luſtris:erige ſurgentem patriam:& gentibus incredulis:quid nunc etiam Roma poſſit oſtẽ/
D de. De reliqua enim Italia:cui dubium eſt quin quãtum potuit poſſit:nec conſilium nec ui/
res nec opes nec animos defore ſed conſenſum. Qui ſi unus affuerit:illudentibꝰ nomini Ita/
lico tenore præſentis epiſtolæ:propinquã ſtragem perniciemq; denũcio. Tu inq̃ quem tan/

tæ rei ducem fata constituũt:perge qua cœpisti:nihil formidaueris: Nubeculæ istæ sole radiante dissilient: Vulpecularum astutiæ:leonis impetum non ferent. Ingressus es gloriose: I fortiter. I constanter ad reliqua. Ostende superbiæ:quãtum humilitate sit inferior: Auariciæ quãtũ largitate pauperior: Fallaciæ q̃ stulta sit adiecta prudentiæ: Voluptati q̃ turpis admota temperantiæ ac decori. Agnoscat iam tandem fucus hypocrisis: q̃ nihil sit ubi uera uirtꝰ affulserit. Eia age:rumpe moras & ranam tumore ridiculo:molem solidi bouis imitantem ꝓtere: frange:conculca. Non loquor ut incitem: nec impulsore:nec lenitore indiges:& calcar & frenum in potestate habes: Sed dolorem animi tacitus ferre non potui. Dolor loquendo auctus:querelam auxit: & uicissim sermo indignationi alimentum præbuit:& indignatio sermoni. Quis enim tranquillus hæc uideat: uiolatum ius gentiũ:spreta humanitatis fœdera ĩ nuncij tui persona? O immemor honestatis ira: Melius inter barbaros hostes fuisset nuncius tuus:q̃ inter eos quos & rebaris latinos & beniuolos merebaris. Euoluant historias:si modo quicq̃ præter(quibus inhiant) diuitias spectare queãt:Inquirant & mihi respondeant: quæ barbaries legatos uiolauit unq̃:nisi perraro:nulla præsertim causa interueniente? Temptauit hoc quondã in legatis nostris fallax & infida Carthaginensiũ plæbs:sed prohibita uis est magistratuũ interuentu:Hanc uim quæso quis ꝓhibuit? Quis factam puniuit? Durior sum:Immo uero quis arguit uel reprehendit? Quãto tutius nũcius tuus isset in Parthiam trũcatis Crassis & legionibus nostris fusis? Quãto intactior isset in germaniã:cæsis theutonis & Mario triumphante q̃ huc uenit:te Romanam ecclesiam filialiter uenerante? Certe nec uictoris insolẽtia:nec uicti hostis dolor tantũ præsumpsisset: quãtũ fictæ amicitiæ præsũpsit inuidia. Facilius puer tuus nemorosum Pelion & algẽtes Tauri colles hyeme media:q̃ Orgonis planiciem autumnali tempore trãsiuisset. Liberiꝰ Gangem & Tyberim:q̃ Durẽtiam transnatasset. Hæc leuandi animi gratia dixisse uolui. Te uero uir magnifice nec iniuria:nec iniuriæ illatores:nec ulla prorsus falsæ magnitudinis simulachra permoueant. Non est uera magnitudo:nec uerum robur posse nocere: Id enim mĩmis atq̃ infirmissimis animantibus datum est: magnitudo uera est posse prodesse:uerior autem uelle. Potuerunt nocere nocentissimi hominũ innocenti puero: & boni nuncij uicem hanc referre. Quid hic magni est? Immo uero q̃d nisi nihilo minus? Si enĩ peccatum omne nihil est:eo magis est nihil quo peccatum maius. Ita peccati magnitudo si dici potest magnitudo:nihil est: Hac modo magnitudine uiri fortes & suis artibus usi sunt. Potuerunt quod scorpius: q̃d aranea potuisset. Nocuerunt uni ex tuis: & q̃d est in hac ĩmanitate conspectius: tibi nocere uoluerunt: nec tibi ut tibi: sed ut libertatis ac iusticiæ defensori. Te enim non nisi propter illas odio habent: Illas autem propter se: ut quas iniusto quo supbiũt imperio cõtrarias norũt: Tu si ad magnitudinẽ animi tui redis:horum tumidũ & inane propositum simul oderis & contemnes. Acria quidem ista & acuta:sed parua sunt: De maioribus agitur: Hæc cum uniuersitate transibũt. & serui tui ultio latebit sub reipublicæ uindicta. Vale & perfice quod cœpisti. E F

Ad Romanũ principem: eidem quæstionem a quibusdam proceribꝰ motã: An scilicet expediret terrarum orbi:urbem Romam & Italiã esse unanimes ac pacificas:narrantis: Epistola III.

Leue est q̃d nunc animum præmit: egerendũ tamen: ne neglectum stomacho obsit:plus enim q̃ ꝓ quãtitate bilem excitat: & paruum licet ingentis nauseæ materiã fert. Olet nempe uirus abditũ ꝓfundi uetustiq̃ odij. Ita mihi uisum est: Ita tibi uisum iri certus sum: & si latius innotescat: totius populi Romani atq̃ omniũ Italorum animis incussurũ iustissimæ indignationis aculeos spero: excussurũq̃ grauedinem torporis: q̃ nunc priscus generosæ indolis uigor tepet. Cui ui uel sponte totꝰ olim orbis cessit: nũc (pudor) ultimi hominũ insultant. Non ĩutile opus reipublicæ si successerit ut opto. Breuis scintilla magnũ sæpe mouit incendium: Verbum unũ multarum ac magnarũ rerum fuit indicium. Sed iam res ipsa tractanda est. Nec tam magis exaggerãda sermonibꝰ: q̃ indignatiõe legentium. Nuper equidem inter quosdam ex his qui sibi uidentur sapientes: alijs forte nõ ita: dubitatum & in questionis formam propositum fuit: Expediret ne terrarum orbi: urbem Romam & Italiam esse unanimes atq̃ pacificas? Et q̃uis ipsa rerum dubitatio satis puerilis & inepta sit: tamen disputandi studio utrunq̃ poterat excusari: nisi multis argumẽtis ultro citroq̃ iactatis: Is qui omniũ sapientissimus habebatur: cum plausu & fauore om- A

B nium:nullatenuſ expedire:uenenata diffinitione firmaſſet: Quod tu quæſo uir eloquentiſ/
ſime:cum primū ut ſoles in publico perorabis:populo Romano meis uerbis indica : ut in/
telligat quæ ſunt horum procerum de noſtra ſalute ſentētiæ:per quaſ & ſi nihil nocent:ani/
mos tamen ſuos uentoſa loquacitate detegunt:dum quod de nobis cupiunt:tā uæhemen/
ter cupiunt:ut diſſimulare non poſſint:& uotum iniquiſſimū ac hoſtile propoſitum ſuū: in
rōnis locū trāſferre cōtendūt cæcitate turpiſſima. Sed ipſi quidem in erroribus ſuis moriē/
tur:nos in manibus dei ſumus:fortunam non quā ipſi uolunt: ſed quā ille nobis præpara/
uerit habituri. Non tamen his delyramentis interfui. Contriſtaſſem fortaſſe aliquos: neq;
enim aut honeſtum aut mihi poſſibile:in tam impia loquacitate ſilentiū fuiſſet. Cæterum
ut res ad me perlata eſt:indignatus grauiter:& tunc inter noſtros contrariū diffiniui:& nūc
apud te libertatis noſtræ principem quātulacunq; auctoritate diffinio : Teq; ante alios &
Romanum populum atq; uniuerſam Italiam:ut qđ ego uerbis aſſero : rebus approbetis:
per omnes cœlicolas ſupplex oro: & ut in ſtatu proſpero diu uiuas: & rempublicam fortiē
liberatam:fœliciter regas opto.

Ad populum Romanū:ꝙ cuidam ciui ſuo qui affirmauerat Romanū imperium nunc etiam Romæ & penes populum Romanū eſſe:iuſtæ defenſionis facultas eripiatur:deteſtantis. Epiſtola IIII.

A Pud te quidem inuictiſſime domitorq; terrarum popule meꝰ: apud te clam paucis
a res magna tractanda eſt. Aduertite animos quæſo obteſtorq; uos uiri clariſſimi:
ueſtra res agitur. Magna inq;: nec ſolū magna: ſed maxima & cui ī terris nulla par
eſſe poteſt. Ne ue forſitan ſciēdi auidos:expectatione cōficiam:aut rem ſuapte natura ꝓma/
ximam nitar uerbis augere:præfationibꝰ omiſſis:ad ipſam rem uenio. Tribunus olim ue/
ſter:nunc captiuus alienus(O triſte ſpectaculum)ceu fur nocturnus : aut patriæ proditor
ex uinculis cauſam dicit:& quæ nulli unq; ſacrilego prærepta eſt:apud iudices orbis terra/
rum & iuſticiæ magiſtros:iuſtæ ſibi defenſionis facultas eripitur. Eſt ille forte non indignus
hæc perpeti:qui ſuo ingenio ſuiſq; (ut ita dixerim) manibus plantatam et iam radicatam
florentemq; rempublicam:in ipſo glorioſiſſimi ſucceſſus flore deſtituit? At minime digna ē
Roma:cuius olim ciues:lege inuiolabiles:& ſupplicio exempti:nunc non modo ſine ſcele/
ris infamia: ſed multa quoq; cum laude uirtutis: paſſim ſæuo quorūlibet arbitrio uiolen/
tur? Ne enim cauſam ignoretis uiri illuſtres:qua olim caput & rector:nunc ciuis dicam: an
exul ueſter opprimitur:rem neſcio an uobis incognitam : ſed certe mirabilem & indignam
audietis. Non ille quidē neglectæ:ſed defenſæ libertatis arguitur. Nec deſerti ſed occupati
capitolij reus eſt. Illud ſibi ſummū & crucibus expiandum ſcelus obijcitᷣ : ꝙ affirmare præ/
ſumpſerit Romanū imperium nunc etiam Romæ & penes populum Romanū eſſe. O im/
B pia ſæcula:O truculētā inuidiā:O maliuolentiā inauditā:Tu uero nūc infallibilis & incor/
rupte rerum arbiter Chriſte:quid agis? Vbi ſunt oculi tui : quibus humanarū miſeriarum
nebulas ſerenare ſolitꝰ es? Cur illos aduertis? Cur nō ancipiti fulmine cauſam dirimis ſce/
leratam? Et ſi non meremur: aſpice in nos & miſerere noſtri. Reſpice inimicos noſtros : nec
minus tuos: Quoniam multiplicati ſunt & odio iniquo oderunt nos:nec minus te. Diſcer/
ne quæſumus inter partes omni ex parte diſſimiles. Deniq; de uultu tuo iudicium noſtrum
prodeat:oculi tui uideant æquitatē. Certe ſi iugo Romano qđ omniū iuſtiſſimū atq; ſua/
uiſſimū fuit:aliqua genſ:Immo uero gens omnis ut cernimus:uoluit colla ſubducere:nihil
eſt qđ indignemur aut miremur. Eſt enī animis mortaliū libertatis inſitus appetitꝰ. Sæpe
etiā inconſultꝰ ac præceps: & ſæpe dū parere melioribꝰ pudor uetat:qui bene ſubeſſent ma
le præſident. Sic omnia miſcentur atq; turbantur:unde nōnunq; in loco digni imperij:ſer/
uitium indignum:& in loco iuſti ſeruitij:iniuſtum imperiū uidemus. Qđ niſi ita eſſet: me/
liori loco eſſent res humanæ:& adhuc incolumi capite:mundus integrior. Id ſi mihi nō cre/
C ditur:experientiæ credatur. Quando unq; tanta pax : tanta tranquillitas : tanta iuſticia:
tantus uirtutis honor:tanta bonis præmia:tanta malis ſupplicia: tam bene conſultum re/
bus:q; poſtq; unum caput orbis habuit : caputq; ipſum Roma fuit? Quo potiſſimū tem/
pore:amator pacis ac iuſticiæ naſci deus ex uirgine terraſq; uiſitare dignatus eſt. Singula
quidem ſingulis corporibus data ſunt capita:& orbis uniuerſus:cui a poeta magni corpo/
ris nomen aſcribitur:uno temporali capite debet eſſe contentus. Monſtruoſum eſt enī om/
ne animal biceps:quāto magis horrendum & īmane prodigium eſt: animal mille capitum

diuerſorum:ſeſeq; mordentium inuicemq; pugnantiũ? Qꝫ ſi capita plura ſint:unũ tamẽ
quod cuncta compeſcat atq; omnibus præſit eſſe debere non ambigitur:ut totiuſ corpo/
ris pax inconcuſſa permaneat. Certe quod experimentis ĩnumeris:& doctiſſimoꝝ homi/
num auctoritate deprehenſum eſt:& in cœlo & in terra optima ſemper fuit unitas princi/
patus. Id ſane ſupremũ caput:uelle ſe deus omnipotens:non aliud eſſe ꝗ Romam:multi/
plicibus declarauit indicijs:Quã belli paciſq; gloria: quãq; mirabilem ſine exemplo uir/
tutis tanta præeminẽtia dignam fecit. Quæ ꝗuis ita ſint: adhuc tamen ſi humani more
animi:malo ſuo quotidie gaudentiſ:aliqua gens(ut dixi)damnoſam & ambiguam liber/
tatem:ꝗ tutum & ſalutare publicæ matris imperiũ mallet amplecti: poſſet inſolẽtiæ uel
inſcitiæ uenia deberi:Illud uero quis inoffenſis auribus accipiat inter hominos doctos
queri:An Romanũ imperium Romæ ſit? Ergo apud Parthos Perſaſq; & Medoſ:Partho/ D
rum Perſarumq; & Medorũ regna conſiſtent:Romanũ imperium uagum erit? Quis hãc
indignitatem ſtomachus ferat? Quis non potius euomat penituſq; reijciat? Si imperium
Romanũ Romæ nõ eſt:ubi quæſo eſt? Nempe ſi alibi eſt:iam Romanorũ imperiũ nõ eſt:
Sed eorum peneſ quos illud uolubilis fortuna depoſuit. Et ſi enim ſæpe Romani impera/
tores ꝓ neceſſitate reipublicæ in oriẽtis aut occidentis extremo: ſæpe ſub Borea uel Au/
ſtro cum exercitibus agerent: Romanũ tamẽ interim imperium Romæ erat:& de Roma/
nis impatoribꝰ:quo uel præmio uel ſupplicio digni eſſent Roma cenſebat. De capitolio
petebatur quis honorandus:quis plectendus:quis urbem priuatus:quis ouans:quis tri/
umphans introiret: Quin etiam poſt Iulij Cæſaris ſeu tyrannidem: ſeu dicere malumus
monarchiam:Romani principes ꝗꝗ iam deorum concilio aſcripti:adhuc tamen a ſena/
tu uel a populo Romano gerendarũ rerum licentiam poſtulaſſe compertũ eſt: & data uel
denegata licentia:egiſſe quæ deſtinauerant uel ceſſaſſe. Imperatores igitur uagi eſſe poſ/
ſunt: ſtabile fixumq; ſemper imperiũ eſt. Nec de temporali ſtatu: ſed de ꝑpetuitate im/
perij dixiſſe credẽdus ẽ Maro:ubi ait: Dũ domꝰ Aeneæ Capitoli ĩmobile ſaxũ Accolet:im
periũq; pat Romanꝰ habebit. Neq; enĩ hæc dicẽs: centũ aut mille ãnoꝝ:ſed ĩmortalẽ illis E
duobꝰ gloriã ſpondebat. Ne ue quiſꝗ uerba hæc blãditias uocet:quæ ꝓfecto nec lingua
mea:nec ueſtris auribꝰ dignæ ſũt:digreſſiõe opus eſt. Scio ego de hac re Virgiliũ ꝗdã loco
ab Auguſtino reprehẽſum nõ iniuſte: ſed ibidẽ mox iuſtiſſime excuſatũ. Cũ poeta loquẽ/
tem de uobis Iouẽ faceret:ſic ait: Romulus excipiet gentẽ & mauortia condet Mœnia: Ro
manoſq; ſuo de nomine dicet:Et origini perpetuitatem adijciens inqt: His ego nec metas
rerum nec tempora pono:Imperiũ ſine fine dedi. Hoc nõ ĩmerito quidem notat Auguſti/
nus: Quomodo enĩ Imperiũ ſine fine dabit:qui nihil unꝗ dedit aut dare potuit: niſi qđ
homo ſceleratus & mortalis poteſt: falſa diuinitatis opinione:non ornatus ſed oneratus
& oppreſſus? Prætereo autem hæc. Quiſquis imperium Romanũ dedit(quod non dediſ/
ſe certum eſt:niſi omnipotentẽ deum:cuius in cœlo & in terra imperiũ unũ eſt:unde impe/
ria cuncta deſcendunt)ubi tamen hoc imperium ſit:quærit Auguſtinus:in terra an in cœ
lo? Et utiq; inquit in terra eſt:& ſi eſſet in cœlo: cœlum & terra tranſient. Tranſient quæ
ipſe fecit deus:quãto citius quæ cõdidit Romulus? Hæc Auguſtinus in Virgiliũ. Et certe
perſpicuũ eſt:regna omnia & quicquid uſꝗ clarum aut magnificũ oculis noſtris apparet:
Et ſi ante non ruerint:tunc ſaltem ruitura eſſe:dum cœlum & terra mouebunẽ. Illo concu
tiente qui creauit:quiq; nouũ cœlum nouamq; terram faciet:non mẽtituruſ ut Iupipẽ:cũ F
ipſe ſit ueritas. Eius eſt illud regnum principio carens & fine cariturum:de quo ſcriptum
eſt:Et regni eius non erit finis. Quod licet forte Virgilius ignoraret: cui deus ingeniũ ex/
cellens eloquiũq; præſtiterat: Verum hæc a ſapientibꝰ abſcondita: & paruulis reuelanda
negauerat. Illud certe non ignorabat:peritura eſſe omnia regna quæ initium habuiſſent.
Ingenti igitur cautela uſus eſt. Siqdem ubi ĩmortalitatem Romano pollicebaẽ imperio:
non ipſe loquebaẽ ex perſona propria:ſed Iouem loquentem inducebat: ut mendacis dei
mendax oraculum eſſet:& falſa promiſſio. Ipſe autem ad gratiam populi Romani alieno
mendacio utebatur. At alibi quando ex perſona ſua loqui uoluit: ueritatem ipſam idem
poeta non tacuit. Ait enim: Res Romanæ perituraq; regna. Quis non clare uideat: inter
imperium ſine fine: perituraq; regna:quid interſit? Sed hic Virgilius:ibi Iuppiter loque
batur. Hic homo ingenioſus:ibi falſus deus. Alijs quidem uerbis:ſed hac plane ſententia
Virgilium accuſat & excuſat Auguſtinus: ſcđm quã intelligo quæ dixi:& quæ dicã. Cer/
te Romanus erat ille qui ſcripſit: Omnia orta occidunt:& aucta ſeneſcunt. Seneſcent er/ G

go hæc omnia ſi durent. Et ſi cuiuſq; rei finis eſt ſenectus ſua: utiq; omnia ſeneſcent: niſi iã
forte ſenuerint: Quando & quæ ſtant: cuncta occident: & occaſum ſi nõ præuenerit: ſaltẽ
comitabitur ſenectus: Ita nulla eſt exceptio: ſeu durent ſeu non durent: orta omnia aut ſe/
rius aut ocius tandem occident & ſeneſcent. Voluet motu continuo rotam ſuam inſtabi/
lis fortuna: & de gente in gentem uolubilia regna uerſabit. Faciet illa cum uolet reges ex
ſeruis: ſeruos ex regibꝰ: & in urbem Romam & ĩ orbem Romanũ ſuam ineluctabilẽ potẽ
H tiam exercebit: Quã præcipue in uos uiri optimi: multis forte miſerantibꝰ: nullo penitus
ſuccurrente: diu miſerabilibꝰ modis exercuit & exercet. Scio doleoq;: & plus q̃ credi poſ/
ſit indignor: quid amplius faciam non habeo. Nec me angit ꝙ fortuna iure ſuo utitur: ut
in reliquis: ſic in uobis: atq; ut ſe rerum humanarũ plane dñam probet: ipſum rerũ caput
attingere non ueretur. Scio uiolentiã: inſtabiles mores noui. Quarundã uero indomita/
rum gentium inanem iactantiam ægrifero: quarum nunc Romano trita iugo colla laſci/
uiunt. Itaq; pudor & infœlix fabula: iam (ut cætera multa & grauia ſileam) in quæſtionẽ
uenit: An Romanũ imperium Romæ ſit. Enĩuero ubi nũc horrida ſylua eſt: poterunt re/
gia tecta conſurgere: atq; ubi nũc atria ſunt auro rutilante fulgentia: poterunt cupidi gre/
ges paſci: & in penetralibꝰ Regum uagus paſtor inſiſtere. Non detracto fortunæ imperiũ:
poteſt illa funditus: ut urbes alias: ſic Reginam urbium pari niſu: ruina maiore ꝓſterne/
re: quod heu magna ex parte iam fecit. Illud profecto nunq̃ poterit efficere: ut Romanũ
imperiũ alibi ſit q̃ Romæ: Simul enĩ ut alibi eſſe cœperit: deſinet eſſe Romanũ.

Ad populum Romanũ: ꝙ ciuem ſuum ĩnoxium & indefenſum pe/
I rire patiantur: conquerentis: Epiſtola V.

Aec ſe miſerabilis ciuis ueſter affirmaſſe & affirmare nõ negat: & hoc eſt illud gra
h ue crimen: unde in diſcrimen capitis adducit̃. Addit autem ſe id multorum cõſi/
lio ſapientum dixiſſe: Nec puto mentit̃: & defenſionis copiam aduocatumq; ſibi
dari flagitat: Negatur: Et niſi diuina miſericordia ueſterq; fauor occurrerit actũ eſt: inno/
cens indefenſuſq; damnabit̃. Hominũ pars magna compatit̃: nemo fere eſt qui non miſe/
reatur: præter eos quibꝰ propriũ erat miſereri & parcere erroribꝰ: non inuidere uirtutibꝰ.
Iuriſconſulti inſignes hic etiam non deſunt: qui iure ciuili aſſerant hãc ipſam ſententiam
probari clariſſima ratione. Nec deſunt qui ex hiſtorijs ſe multa & ualida probaturos di/
cant ad eiuſdem ſententiæ firmitatẽ: modo liberam uocem liceat emittere: Nũc tamen ne/
K mo eſt q mutire audeat: præterq̃ in angulis: in tenebris: ĩ timore. Egoipſe qui uobis hæc
ſcribo: & forte pro ueritate non recuſem mori: ſi mea mors collatura aliquid reipublicæ
uideatur: nũc taceo: neq; hiſipſis ad uos ſcriptis meum nomen adijcio: ſtilum ipſum ſuffi/
cere arbitratus: hoc adiecto: ciuẽ Romanũ eſſe qui loquit̃. Qz ſi tuto in loco apud æquũ
iudicem & non ad tribunal hoſtium res agatur: ſpero ueritate animũ illuſtrãte: & linguã
ſeu calamum dirigente deo: poſſe aliquid dicere: quo luce clarius appareat Imperium
Romanũ q̃q̃ fortunæ ĩiuria attritum oppreſſumq; diu: & q̃q̃ uarie ab Hiſpanis: Afris:
Græcis: Gallis: Theutonis occupatum: adhuc tamen quãtulumcũq; eſt: Romæ eſſe non
alibi: Ibidemq; manſurum: & ſi nihil prorſus ex tanta urbe præter nudum ſaxum Capito
lij ſupereſſet: quinetiam tunc quando nõdum externis manibus agebamur: tantũq; Ro/
mani Cæſares imperitabãt: nõ penes eos: ſed penes Capitolij arcẽ ac populum Romanũ
omne ius imperij fuiſſe: ſi uerũ eſt: qđ malefidei poſſeſſor ullo tempore non præſcribat.

Ad populum Romanũ: ut ciuem ſuum in extremis poſitum non deſerant
ſed ſuum eſſe monſtrent: atq; ne alibi puniatur ſolennibus nuncijs repoſcant
hortantis: Epiſtola VI.

L N hoc autem rerum ſtatu dum dies trahitur: quo forte deſuper datum eſt ut qđ
i modo nec ſperare quidem auderetis: tanta res ĩ lucem ueniat: unũ quod ad ueſtrã
& Romani nominis dignitatẽ ſpectare uiſum eſt: diſſimulare non potui: cogente
me ad calamũ fide illa: qua uos urbemq; ueſtram inter omnes ſingulari quodam amore
ac ueneratione complector. Claritatem igitur ueſtram hortor atq; obſecro: ne ciuem ue/
ſtrum in extremis poſitum deſeratis: ſed ueſtrum eſſe monſtretis: ſolennibus eum nũcijs
repoſcentes. Etſi enim uobis imperij titulum nitant̃ eripere: nõdum tamẽ eo ueſaniæ ſũt
euecti: ut negare audeant: uos in ueſtros ciues ius habere. Certe ſi quid homo iſte peccauit
Romæ peccauit: nec dubitari poteſt: de cõmiſſis Romæ peccatis ueſtrum eſſe iudiciũ: niſi

uobis fundatoribus legum atq; cultoribus:& qui iura gentibus tradidiſtis eripit̃ ius cō/
mune:Vbi enim iuſtius delicta caſtiges ꝙ̃ ubi commiſſa ſūt?Vbi ſcilicet & locus ipſe me/
moriam criminis renouans ſceleratis:pars ſit non parua ſupplicij:& ſcelerum ſpectatores
pœnæ ſpectaculum aut ſoletur aut terreat. Q; ſi forte tribunꝰ ueſter(quoniam multi:qn
potius boni omnes ita ſentiunt)non ſupplicio ſed præmio dignus eſt: ubi nam meliꝰ qđ
meretur accipiet ꝙ̃ ubi fecit:propter qđ talia meretur?Nuſꝙ̃ dignius præmiū uiri fortis
exoluitur ꝙ̃ ubi fortiter geſſit:ut qui actum uiderint: ad imitandū præmio accendantur.
Fidēter itaq; repoſcite ciuem ueſtrum:nihil nouū:nihil iniuſtum poſcitis: potiuſq; delin/ M
quitis ſi tacetis. Qđ ſi cōmunis iure patriæ ubi nūc captꝰ eſt puniēdus aſſerit̃: quāto ue/
rius communis patria Roma eſt:ubi ille natus educatuſq; eſt:ubi quicquid id eſt: unde
accuſatur admiſit:qui contra nihil hic uel laude uel uituperio dignū fecit. Si uero contra
morem maiorū:cum fortuna ceciderūt animi:adeoq; degeneratum eſt:ut iuſticiam poſce
re temeritas uideatur:his quorum patribus nihil olim difficile uiſum eſt: ac ſaltem qđ ab
omni quæ legibus uiuat barbarie poſci poteſt:poſcite:ut ciui ueſtro audientia publica &
defenſionis legitimæ non negetur copia. Neue qui in luce fecit omnia: Immo qui quantū
per hominem fieri poterat:lucem mūdo reddidit:in teuebris condemnet̃. Oſtendite uos
deniq; cauſam ac fortunam nō negligere ciuis ueſtri. Reſiſtite iiuriæ:prohibete nefas:ꝓ/
tegite innocentem:reum uel nocentem iudicate:aut ſaltem ne pro cuiuſꝙ̃ libidine iudicet̃
occurrite. Ferte quā poteſtis & quā debetis opem tribuno:uel ſi id nomē euanuit:ciui ue
ſtro mlt̃a de republica benemerito: Atq; illud imprimis:ꝙ quæſtionē magnam atq; uti/
lem mūdo:multis ſopitā ac ſepultā ſæculis ſuſcitauit:quæ una ad reformationē ſtatꝰ pu/ N
blici atq; ad aurei ſæculi iitiū uia eſt. Succurrite illi uiro:neq; contēpſeritis ſalutem eiꝰ:q
pro ueſtra ſalute ſeſe mille periculis ac ſempiternæ obiecit inuidiæ. Illius propoſitū atq;
animū cogitate:& memineritis quo in ſtatu res ueſtræ fuerant: & ꝙ̃ repente uniꝰ uiri cō/
ſilio atq; opere:quātam in ſpem :nō Roma tantum:ſed Italia omnis erecta eſt:quātū ſu/
bito nomen Italicū:ꝙ̃ renouata ac deterſa Romana gloria : quātus hoſtium metꝰ ac do/
lor:quātum gaudium amicoꝝ:quāta populoꝝ expectatio:ꝙ̃ īmutatus rerum tenor :ꝙ̃
facies orbis alia:ꝙ̃ diuerſus habitus animoꝝ:ꝙ̃ nihil ſibi ſimile ex omnibus quæ ſub cœ/
lo ſunt tam mira & tam repentina mutatio rerum fuit. Septem enim menſiū non amplius
ſpacio:frena reipublicæ tenuit:ut uix ab origine mūdi maius aliquid attēptatū rear : & ſi
ſucceſſiſſet ut cœperat:diuinū potiꝰ ꝙ̃ humanū opus eſſe uideretur:Et ꝓfecto quicqd ab
homine bene agitur:diuinū opus eſt. Huic ergo quem ueſtræ gloriæ:non ambitioni pro/
priæ deſudaſſe notum eſt:fauor haud dubius debetur:de euentu fortuna culpanda eſt. Si
quis autem torpor feruenti principio interuenit:humanæ uarietati atq; imbecillitati ue/ O
niam date:& dum licet uindicate ciuem ueſtꝝ ab iniuria:q Græcos a Macedonū:Siculos
a Carthaginēſiū:Campanos a Sannitiū:Tuſcos a Galloꝝ iniurijs:non ſine graui ueſtro
periculo uindicaſtis. Extenuatæ ſūt fateor opes ueſtræ: At nūꝙ̃ plus animoꝝ patribꝰ ue/
ſtris fuit ꝙ̃ dum Romana paupertas:diues uirtutum uiguit. Imminuta ueſtra potentia ē
nō ignoro: Sed mihi credite:ſi qua priſtini ſanguinis gutta ſupeſt:nō parua uobis eſt ma/
ieſtas:neq; mediocris auctoritas. Audete aliquid:adiuro uos per memoriā rerum Roma
narum:per maioꝝ cineres ac gloriam:per nomen imperij:per miſericordiā Ieſu Chriſti:q
diligi proximū & ſuccurri iubet afflictis. Audete oro aliquid:præſertim cuiꝰ & honeſta pe/
titio:& inhoneſtum ac turpe ſilētium eſt: & ſi non propter illius ſalutem:at propter ueſtꝝ
decus. Audete aliquid ſi uultis eſſe aliquid: Nil minꝰ Romanū eſt ꝙ̃ timor. Prædico au/
tem uobis:quoniam ſi timetis:ſi uoſipſos temnitis:multi uos quoq; contemnēt : metuet
nullus. Sin ſperni nolle cœperitis:longe lateq; metuemini:qđ cū ſæpe olim: tū nuꝑ ap/
paruit:illo rempublicam gubernāte:de quo loquor. Aperite tantū unanimit̃ ora ueſtra:
ſentiat munduſ unam eſſe uocē populi Romani:nemo uſꝙ̃ illam irridebit aut ſpernet: ne
mo non uenerabit̃ aut timebit. Repoſcite modo captiuū hunc uel iuſticiā poſcite : alterū
nō negabit̃. Et qui parua quōdam legatiōe:regem ægyptium ab obſidione ſyriaca libe/
raſtis:nunc ciuem ueſtrū ab indignis carceribꝰ liberate.

Ad quendam:ꝙ olim ſibi duplex habitatio fuerit:ſed ꝙ nūc in Gal/
lijs permanere cogatur conquerentis: Epiſtola VII.

Eminꝰ mihi Parnaſus:alter i Italia eſt:alter in Gallijs: qualisꝗlis exulantiū late A
g pieridum duplex domꝰ. In Auſonio Helicone fœlicior fui:dū fata deuſq; ſinebāt:

ut apud Maronem:illa miserabilis amans ait:si tamen amans miserabilis & non pudicis/
sima ac constantissima mulier fuit Dido.Nũc me gallicus orbis habet: & occidẽtalis Ba/
bylon:qua nihil informius sol uidet: & ferox Rhodanus æstuãti Cocyto: uel tartareo si/
millimus Acheronti:ubi piscatoꝝ inops quondam regnat hæreditas:mirũ immodũ ob/
lita principij:stupor est memorare illos:hos cernere auro onustos : & purpura superbos:
principum ac gentium spolijs:Videre pro inuersis ratibus luxuriosa palatia:& mœnibus
clausos montes pro retibus paruis:quibus olim in æstu galileo:uictus uix exiguus quæ/
rebatur:quibꝰ in stagno geneçareth tota nocte laborantes nihil cœperant: mane autẽ fa/
cto:capta est in nomine Iesu ingens piscium multitudo.Audire nũc mẽdaces linguas:spe/
B ctare membranas uero uacuas:& pendenti plũbulo uersas in retia:quibus in nomĩe eodẽ
sed in operibus Belial credula christianoꝝ turba concludit̃:ut mox squamis exuta:cura/
rum flammis & desolatorijs carbonibꝰ exurat̃: auari uentris expletura uoraginem.Cer/
nere pro sancta solitudine frequentiã sceleratam & circũfusas acies satellitũ pessimoꝝ: ꝓ
sobrijs ieiunijs uoluptuosa conuiuia:pro ꝑegrinationibꝰ pijs ocium inhumanũ & obscœ/
num: pro nudis pedibꝰ apostoloꝝ niueos furũ uolitare cornipedes auro instratos : auro
tectos:aurum mandentes:auro deniq; propediem nisi dñs seruilem luxum coerceat cal/
ciãdos.Quid multa?Persarum aut Parthoꝝ reges dicas:quos adorari oporteat:quos sa/
lutari sine munere nefas sit.O hirsuti ieiuniq; senes:quibus laborastis: quibus agrũ dñi/
cum sæuistis:quibus sata rigantes sacrum sanguinẽ effudistis. Mitto autem hæc. His igi/
tur nũc in locis misereare sortem iniquissimã amici: aliud forte: sed hoc certe suppliciũ nõ
C merentis:His ego nũc in locis ubi puer fueram:iam senior sum:fato me liberum(ut puta/
bam)ad puerilia rursum fastidia retrahente:Hic ita confectus & affectus & defectꝰ sum:
ut iam sensim morbo animi in corpus translato:totus æger:nil præter meros dolores ac
rancores loqui possim . Itaq; multa quæ in animo erant:differre habui:uterq; mihi nunc
stomachus dolet:nil ex me hodie placidũ speres.Non potest ex amaro fonte dulcis riuus
erũpe.Natura fert:ut exulcerati pectoris infecta suspiria:& offensi animi uerba sint acria.

Ad quẽdã:malignitatẽ tempoꝝ suoꝝ deflentis: Epistola VIII.

I per occupationes licuisset : nunq; alias tam iusta scribendi simul & indignandi
A (ne dicã flendi) materia data esset . Quid uis dicã?Piget incepisse: sed & desinere
itidem pudet.Itaq; q̃uis aduerso sydere:postq; tamen (ut aiunt) boues sub iugũ
misi: hæc mihi breuis papyrus exarãda est.Omne ĩ præcipiti uitiũ stetit:inquit Satyricꝰ.
O simplex:ætatem nostram certe non uideras:nũc nũc in præcipiti uitia substiterũt : ut iã
sine publica ruina transiri ulterius non possit.Intempestiue igitur alienam querelã in tuũ
sæculum trãstulisti:Quicqd historicoꝝ labor:quicqd Tragœdiaꝝ gemitus: in nostrã ꝑ/
tulit noticiam:minꝰ fuit q̃ qđ oculis uidemus.Qđ apud illos cothurno dignũ scelꝰ erat:
apud nos iam ueniale peccatũ est.Iratus est mũdo deus:Nec ĩmerito: patiẽtiã potius tan
tam miror.Tempibꝰ illis iocabat̃ fortuna:nũc sæuit:Redde Neronẽ precor:redde Domi/
tianũ:apertior quidem ꝑsecutio sed leuior erit & breuior.Liceat precio modici sanguinis
B mercari cœlum:& ad gloriam martyrio peruenire:latenti tabe cõsumimur:Nõ uita præ/
ripitur:sed uirtꝰ:nec bene uiuere sinimur:nec honeste mori. Sentio:redijt ab inferis Iulia/
nus:eoq; funestior q̃ nouũ nomen assumpsit:animũ seruat antiquũ:& hostile ꝓpositum
amicitiæ uelo tegit:signa nostra sequẽtes ꝓdimur:nostriq; ducis auspicijs imus in perni/
ciem:& nisi se Christus iterũ uindicet : actum est.Heu nimiũ dilecte mihi qđ putas : quid
existimas:quid censes:quid mihi nũc animi suspicaris?Mirum nisi contra naturã meam
croceus sum:siquidem totꝰ effuso felle sum cholera:non autẽ metus:non reuerentia:non
amor:non ueritati indicta supplicia:præmia mendacio:impediũt aperte loqui quæ sen/
tio:sed occupatio:sed ira:sed dolor animi:sed luctꝰ: hostes ingenij . Et O utinam stilꝰ par
materiæ rebusq; meis explicitis ociosæ uitæ spacium detur:Profecto impetus ardorq; nõ
deerũt.Nõ fabulas agam:& si fabulis sint hæc similiora q̃ uero : dicam monstra quæ ui/
di:quæ audiuisti:quibus infectos oculos atq; aures habeo.Non simplex insania : nõ unꝰ
furens Hercules:nõ una Thyestis cœna:nõ unꝰ monstruosus : fœdusq; concubitus : non
una discordia inter auaros fratres: nõ unus innocẽtis osor ac mactator cõiugis matrisq;:
non una ꝓfugæ parentis impietas ac libido:deniq; non uniũ Ilion euersum : nõ unꝰ ini/
qui patris imperio discerptꝰ Hippolytus:sed totꝰ orbis euersus ac lacer : quæ ab alijs un/
C diq; studio congrunt̃:hic passim in triuijs occursãt:Putas ne Tragico carmini deesse sub/

iectum? Cæteri ſingulorum fortuuas ac ſingula ſcelera cecinere: mihi inaudita portenta
quorum nullus eſt numerus: mihi totius humani generis cantanda ſeu potius deflenda
calamitas: ſeruitus: ruina: ludificario & mors. Veriſſima quoqꝫ texetur hiſtoria: ſed flebi/
lis & horrenda: non lyncæi libri ab annalibꝰ diſſentient: nulla inter Polybiũ & Claudiũ
& Lucinium & Valerium Anciatem: nulla inter Saluſtium & Liuiũ: nulla inter Herodo/
tum & Thucydidẽ lis erit: Vero omnia cõſonant inquit Ariſtoteles. Ego ſcribam: ueritas
dictabit: humanũ genus omne teſtabitur: iudex eſto poſteritas: niſi forte tuis malis op/
preſſa: noſtris intendere non potes. Tibi interim amice (ſi te noui) ex his paucis: omĩa nõ
modo quæ ſcribo: ſed quæ meditor clara ſũt: nec Tragœdia tibi alia nec hiſtoria opus eſt.
Vale & te fœlicem ſcito ꝙ htnc abes.

Ad quendã amicum: Calamitatem temporum deplorãtis: deumqꝫ pro uindicta orantis: Epiſtola IX.

Vm ſanctiſſimũ grauiſſimũqꝫ ſermonem repeto: quem mecum ante religioſi illiꝰ
d ac ueteris templi fores nudiuſtertius habuiſti: cõcaleſco acriter: & ita ſum: ut ora/ A
culum adytis penetralibus emiſſum putem: & deum mihi uidear audiſſe non ho/
minem. Adeo mihi diuine præſentẽ ſtatum: Immo caſum ac ruinam reipublicæ deplora/
re: adeoqꝫ profunde digitos eloquij tui in uulnera noſtra demittere uiſus eras: ut quotiẽs
uerboꝝ tuorũ ſonus ad memoriam auriũ meaꝝ redit: totiẽs dolor ad animũ: mœror ad
oculos reuertatur: & cor meum quod dum loquebaris ardebat: Nunc dum meminit: dũ
cogitat: dum prouidet reſoluatur in lachrymas: nõ quidem fœmineas: ſed uiriles: ſed ma/
ſculas: & ſi detur pium aliquid auſuras: proqꝫ uirili portione uſqꝫ ad iuſticiæ patrociniũ
erupturas. Cum ſæpe igitur antea: tum præcipue poſt eum diem ſolito ſæpiꝰ tecum ſum:
ſæpe ſubit deſperatio: ſæpe ſpes: ſæpe autem inter utranqꝫ fluitante animo mecum dico:
O ſi unquã: O ſi in diebus meis accidat: O ſi tã clari operiſ & tantæ gloriæ ſim particepſ.
De hinc crebro ad eum quem in delitijs crucifixũ habeo: uerſus: mœſta uoce atqꝫ oculis
humentibus exclamo: Ieſu bone & nimiũ manſuete quid hoc eſt? Exurge: quare obdor/
mis: exurge & ne repellas in finem: quare faciẽ tuam auertis: obliuiſceris inopiæ noſtræ: B
& tribulationis noſtræ: protector noſter aſpice deus: Vide quid patimur & unde: quæ ue
ſub clypeo tui nominis ab hoſtibus tuis fiunt: Vide & uindica. Si minus: occurre prius ꝗ
mortiferi uis ueneni uitalia membra corripiat: & extremis malorum obruamur molibꝰ.
Quid agis in te ſperantium ſalus? Quid ſaluator cogitas: quid hæres: ꝗdiu oculos auer/
tis: ꝗdiu noſtris non tangere miſerijs: ꝗdiu nullum tantis laboribus modum pones?
An mala noſtra non uides: quem nec cœli ambitus: nec abyſſi profunditas fallit: nec ſtil/
læ oceani: nec ſyluarũ folia: nec arenæ maris: nec ſtellarũ numerꝰ: nec animantiũ multitu/
do: nec herbarum uarietas? An odio tibi ſumus: quos uſqꝫ adeo amare cõſueueras: ut no/
ſtri amore uictus: cœli regnator deus: in terram deſcenderes: atqꝫ homo moriturus aſcen
deres in crucem? An forte uides & diligis: ſed retrahit impotentia ſuccurrendi? At ſi non
es omnipotens: quid ſperamꝰ? An terret uis hoſtium tuorum? Sed nondum puto ſæculi
noſtri ſuperbia fecit homines deo pares. An potiꝰ miſericordia iudiciũ frenat? Sed uide iu
dex infallibilis: uide ne dum paucis parcis: perdas ĩnumeroſ: & pietas ſceleratis exhibita: C
ſit crudelitas bonis innoxijſqꝫ pernicies. Sed quid loquor homũtio: quis ego ſum qui te/
cũ litigem? Tibi nos ac noſtra cõmittimus: de nobis tu uideris qui creaſti: memor imbe/
cillitatem noſtram: diutius ſub tantarũ erumnarũ cumulo non poſſe ſubſiſtere. Itaqꝫ fer
opem oportunam: dum adhuc quicꝗ reliqui eſt: ne ſi perire permiſeris: ſuſcitare habeas
quos ſaluare potueris. Adeſto ſpes noſtra: & quod quotidie iteramꝰ: In adiutoriũ noſtꝝ
intende ac feſtina: & uel tot mundi mala uel mũdum ipſum finias precamur.

Ad quendam: de inamœno occiduæ Babylonis ſcilicet Galliæ ſtatu ſibiqꝫ ingrato conquerentis: Epiſtola X.

I quicquid animus meus fert de huius occiduæ babylonis ſtatu: cuius fato ſeu ue/
ſ rius peccato meo inuitus totiens ciuis fio: uelim ſtilo cõmittere: uereor pater ne & A
dolorem meum lamentis exaggerem: & ſanctiſſimas curas tuas occupationeſqꝫ
pulcherrimas: intempeſtiuis & inutilibus querimonijs interpellem. In ſumma ſcito: non
modo hunc: ſed ne Ciceronianũ quidem calamũ rebꝰ parem: qcquid de Aſſyria uel ægy/

ptia Babylone: quicquid de quattuor labyrinthis: quicquid denique de auerni limine deque tartareis syluis: sulphureisque paludib⁹ legisti: huic tartaro admotum fabula est. Hic turrificus simul atque terrificus Nemroth: hic pharetrata Semiramis: hic inexorabilis Minos: hic Rhadamantus: hic Cerberus uniuersa consumens: hic Tauro supposita Pasyphæ: mixtumque genus (quod Maro ait) prolesque biformis: Minotaurus inest Veneris monimenta
B nefandæ: hic postremo quicquid confusum: quicquid atrum: quicquid horribile usque est aut fingitur aspicias. O semper uirtutibus tuis fœlix: nũc absentia etiam fœlicior tua: Putas ne ciuitatem hanc esse quam uidisti? Longe alia est: longeque dissimilis. Fuit illa equidẽ omniũ pessima: eaque tempestate fœdissima: hæc uero non iam ciuitas sed laruarum ac lemurũ domus est: & ut breuiter dicam: scelerum atque dedecorum omniũ sentina: atque ille uiuentiũ infern⁹: tanto ante Dauitico ore notatus quam fundatus aut cognitus. Ah quotiens redit ad memoriã illa tua penit⁹ paterna uox & salutaris admonitio: dũ digressum paranti diceres: Quo abis? Quid moliris? Quæ te tui imemorem trahit ambitio? Nescis quid petis? quid relinquis? An sciẽs ad indignum te laborem uadis? Vide quæso acriter quid agas? Quo properes? Si bene mihi notus es: pœnitebit te profectionis tuæ: curiæ laqueos expertus totiens: non ignoras: in quos ubi semel incideris: absolui non poteris cũ uoles?
C Hæc & his similia te suadente: quid responderem aliud non erat: nisi me charitate uictum amicorum: notas ad miserias reuerti: Dicebã hæc nec mẽtiebar: nec dum me charitatis illius pœnitet. Sed an libertatẽ meam: amicorũ cõmodis posthabuisse pœniteat: incertus sum. Certe nũc tibi male crediti & sero probati consilij tui magnas gratias habeo: cui hactenus non impune fuit non parere: sed parebo melius si unque hinc emersero: quod Christo dextrã porrigente non despero: & in quod summis iam nisibus accingor. Hæc tibi pater ne ante scriberem pudor inhibuit. Turpe enĩ & indecorum uiro est: uelle quod mox nolit.

Ad quendam: de generibus persecutionũ quas nolentes aut uolentes patimur tractantis: Epistola XI.

P Ersecutionũ duo sunt genera: hoc nolentes patimur: hoc uolentes: plura forsitan alter inuenerit: & profecto persecutiones inumere sunt: quas quisquis diu uixit intelligit: omnes tamen ad uiolentam ac uoluntariã restringunt. Patimur autẽ nolentes exilium: paupertatẽ: rapinas: morbos: carcerem: seruitutẽ: ignominiam: uincula: supplicia: secures: gladios & mortem. Volẽtes uitiorum iugo premimur & uel degeneri metu uel turpi segnitie uel infami patientia uel uilis lucri spe: uilissimorum sæpe hominũ imperio paremus. Exempla posui: e quib⁹ quid uelim uides & similia colligis. Illud equidem primũ multis: hoc mihi nouissimũ graui⁹ uidetur: ubi scilicet crimen in causa est: & est sine cõmiseratione calamitas: Hoc persecutionis fasce: serua nostris temporib⁹ suspirat Italia: tum demum finem habitura miseriæ: cum unũ uelle cœperit. Difficilis plane conditio:
D sed nequaquam impossibilis: Vnũ dico non studijs sed studiorum termino tedioque seruitij indigni. Proh superi: dñari solebam⁹ optimis: en quo decidim⁹: nunc seruim⁹ pessimis. Dura sors: intolerãda mutatio. Sed o semper stulta: nunc etiã demens & uesana barbaries: Reginam rides Italiam: omnibus utinã idẽ anim⁹ consilio maiore: affectu autem non minore quam mihi est: cito quidẽ explosis nugis uentum esset ad feria: De hoc tamen omnipotens deus uiderit si nõdum exosus ad imũ est: Viderit fortuna: si quid est fortuna: si quid humanis ius habet in rebus. Sin altius effũdere uerum iubes: & quid sentiam exprimere: Rident labijs: corde gemunt: ludunt exterius: intus tremũt: & nos enim & seipsos norunt: contemptum pro odio & pro formidine simulantes. Quorsum hæc interroges? Scribo nõ quia tibi audire expedit: sed quia mihi nõ expedit tacere: Graue enim onus & molestum est: quod nusque fidentius quam in tuis aurib⁹ depono. Hæc tibi raptim Hierosolymitan⁹ exul inter & super flumina Babylonis indignans scripsi.

Ad quendam: de tertia Babylonia & quinto Labyrintho Galliæ differentis: Epistola XII.

A S Vbscriptiones epistolarum mearum miraris: Nec imerito: non nisi geminã enim Babylona cũ legeris: alteram quidẽ apud Assyrios olim: ubi clarum Semiramis nomẽ habet: alterã apud ægyptios nostra ætate florentẽ: quæ Cãbysem habet auctorẽ: cui⁹ nũc Babylonis iauditũ tibi nomẽ ingerit: tecũ uoluis: Nõ quod nescias quãdã ex no

ſtris Romā ꝗſi alterā Babylonē ꝓpē ꝓportionē imperiorū & climatū ſtatuiſſe: quā quia
me almā: ſanctā & reginā urbē uocitare ſolitū tenes: huiꝰ nouiſſimæ Babylonis tibi nūc
etiā ſtupor manet. Deſine iā mirari & ſua Babylon huic terrarū tractui ē. Vbi enī quæſo
dignius ꝙ in occidentali plaga ciuitas confuſionis exiſteret? A ꝗbꝰ quidē condita incer/
tum: ſed a quibꝰ habitata notiſſimū. Certe ab his a quibus iure optimo nomē hoc poſſi/
det. Et ſi uis: hic mihi crede: Nemroth potens in terra & robuſtus uenator contra dominū
ac ſuperbis turribus cœlum petens: hic pharetrata Semiramis: hic orientali quoqꝫ ueſa/
nior Cambyſes: & ipſe regum primo ceruicibꝰ actus: poſtremo defectus epidis: & paſtuſ
cæde ſuorum ab inſonti principio redactꝰ ad miſerrimā ægeſtatem. Nō ego te ad poetas: B
neqꝫ enim pieriū opus eſt: Non te ad hiſtoricos mittam: cōſule catholicos tractatores: ſed
præcipue Auguſtinū ſuper eo pſalmo qui ſic īcipit: Vt epiſtolarū ad te mearū aliquæ de/
ſinūt: Inuenies quid ſibi Babylonicū nomen uelit: quod cum legeris: dices nō minꝰ Rho/
dano ꝙ Euphrati debitū ꝙ Nilo. Neqꝫ uero miraberis ſi in mentē redit: Ambroſiū in eo
libro quo indignū Valētiniani Iunioris interitum deflet: hoc uſum eſſe cognomine: dum
de Rhodano loqueret̄. Atqꝫ ut hac admiratione ſucciſa: a radice aliam conuellā: De qnqꝫ
labyrinthis potes etiam mirari: cum apud cæteros ſcriptores non niſi de quattuor men/
tionem inueneris: utputo in quibus cum famam habeant Aegyptus: Lemnos: Creta &
Italia: Cluſiū labyrinthum Rhodani tacuerūt: omniū inextricabiliſſimū ac peſſimū: ſiue
quia nōdum erat: ſiue quia nondum noſcebat̄. Huiuſ apud me mentio crebra eſt: ꝙ iuſte
autem qui noſcere cupit huc properet. Non hic carcer horrēdus: non tenebroſæ domꝰ er/ C
ror: non fatalis urna humani generis fata permiſcēs? Deniqꝫ non imperioſus Minos: nō
Minotaurus uorax: nō damnatæ Veneriſ monimēta defuerunt? Sed remedia: ſed amor:
ſed charitas: ſed promiſſoꝝ fides: ſed amica cōſilia: ſed fila perplexū iter tacita ope ſignā/
tia: ſed Adriana: ſed Dedalꝰ? Vna ſalutis ſpes in auro eſt. Auro placatur Rex ferus: Auro
immane mōſtrum uincitur: Auro ſalutare lorum texitur: Auro durum limen oſtenditur:
Auro uectes & ſaxa frangunt̄: Auro triſtis ianitor mollitur: Auro cœlum pandit̄. Quid
multa? Auro Chriſtus uenditur.

Ad quedā: ueritatē metu uictū ſcribere nō audere conquerētis: Epla. XIII.

u Nde nunc ordiar: an uero non ordiar in dubio eſt: & poeticum illud identidem oc/ A
curſat: Eloquar an ſileam? Loquar tandem: ne forte de ſilentio ſuſpiceris: aut per
deſidiam negligi: aut per inſolentiam te contemni. Sed quid primū: aut quid pe/
nitus loquar: ſeu potiuſ quid non loquar: tam diuerſa certatim & me urgent & ſeinuicem
premūt: impediūtqꝫ cōcurſum? Non uacat omnibꝰ obſequi. Infinita ſunt enī: & ſi uacet
minime tutum erit. Itaqꝫ nullis licet occupationibꝰ: nulliſqꝫ curis obſidear: quarū tamen
pondus ac numerū non ignoras: uel ſolus calamū timor excuſat. Siquidem extra uirtutiſ
regnū imbecillis ſemper: & nuda ueritas: atqꝫ omnis præſidij inops fuit. Quid euenturū
cenſes ubi extincta prorſus & ſepulta iam pridem uirtꝰ eſt? Ibi profecto ſummū crimē eſt
ueritas: & ſola ſufficiens ad quærenda multoꝝ odia: cum uniꝰ hominis amor: multis ob/ B
ſequijs ſit quærendus. Multis inſeruiat neceſſe eſt: qui multis charus eſſe uult: at qui om/
nibus odioſus minus negocij habet. Non arma capiat: nō hoſtem feriat: oportet: lingua
liberior pro gladio eſt: uerax ſermo pro uulnere. Quid ni autem id accidat: ubi nemo eſt:
cui uerum uerbum abſqꝫ graui conuitio dici poſſit? Vbi nulla pietas: nulla charitas: nulla
fides habitat. Vbi tumor: liuor: luxus: auaricia cum artibus ſuis regnant: Vbi peſſimus
quiſqꝫ prouehit̄: & munificus prædo ad cœlum tollit̄: iuſtus pauper opprimit̄: Vbi ſim/
plicitas amentiæ: malicia ſapientiæ nomē habet: Vbi deus ſpernitur: adoratur nummus: C
calcantur leges: irridentur boni uſqꝫadeo ut iam fere nullus qui irrideri poſſit appareat.
O mores hominū: O ſæculū noſtrum: O triſtem & miſerum exilij mei locum: & O fœliceſ
oculos tuos qui iſta non uident. Iucūdiſſimꝰ labor tuus & inuidioſa pauperies ſi huic ob/
ſcœnæ ac marcidæ quieti & his male collectis & male fundendis diuitijs cōferantur: Vetꝰ
uerbum eſt: Cecidit denarius in cloacā: Cuiꝰ intellectū qui nō habet: huc ueniat ubi uer/
bum hoc in frontibꝰ ſinguloꝝ cum mille alijs æque famoſis titulis ſcriptum leget. Vnum
ego libenter huic ſcelerum uniuerſali diluuio eximerem: & meretur fateor: ſed ridiculū ui/ D
ſum eſt: tam ſolidam & tam latam regulam unius nominiſ exceptione conuellere: Nullus
hinc igitur Noe: nullus Deucalion enatabit: ac ne Pyrrham putes fœlicius nauigaſſe.
Prorſus ſcito nullam emergere: Ciuitas ſimul obſcœniſſimarum uoluptatum fluctus in/

uoluit atq incredibilis quædam muliebriũ criminũ procella:pudicitiæq fœdiſſimũ ſine
exceptione naufragium: Hæc pauca de mĺtis auſa ueritas uicto metu ex quib⁹ & quæ ſi/
lentio premuntur elicis. Si tamen hinc aut ex quibuſdam peſtiferis animantib⁹ aut herbiſ
E ſalutare tibi aliquid amici ope conflari poſſe cõfidis:ſcribe ilico ne differas:Omni enĩ ſtu
dio feſtino irremeabile labyrinthi huius limen attingere:iamq ni fallor quod unum hinc
ſperari poteſt generoſi contemptus filum teneo. Si quid optas noro interim fiet pro uiri/
bus & ſupra uires fiet. Ego enim tantis in tenebris:quid tibi aut etiam quid mihi præter
fugam expediat non uideo. Optat tibi ſalutem diſcipul⁹ tuus: qui utinam tecum eſſet:ni/
ſi forſan utilius mecum eſt:ut ab annis teneris diſcat hoc infandũ ſpecus: hunc uere tarta
reum carcerẽ horrere:ne quãdo per errorem capi poſſit: ubi ego prope infans neſcio: an
parẽtum meorum: an meis ſed certe nondum admiſſis illa ætate piaculis capt⁹ fui:& nũc
cum ſæpi⁹ euaſiſſem: atq iterum & iterum in laqueos recidiſſem. Ad poſtremum ſponte
mea iam uir: Immo uero iam ſenior captiu⁹ præter meipſum non habeo quem accuſem.
Huic autẽ epiſtolæ neq manũ meam neq anulum neq locũ neq tempus appoſui. Scis
ubi ſim & uocem loquentis agnoſcis.

Ad quẽdam: Afflictionem patriæ & calamitatẽ deplorantis: Epĺa XIIII.

A E populo tuo Chriſte Ieſu: Ve populo tuo Chriſte:Patere nos miſericordiaꝶ fõs
u noſtras tecum flere miſerias:quiq læſorum amantiũ mos eſt:eo fidentius conque
ri:quo feruentius amamus. Si fas eſt de angelorũ domino:ſemimortuos uermes
lamentari:querelam noſtram placatus admitte:& miſerere qui ſolus potes: non accuſa/
tores ſed ſupplices tui querimur:ante æternitatis tuæ ſolium cum lachrymis affuſi queri
mur:unde & ut querulos inoffenſus audias ſupplicãteſq pius exaudias oram⁹:Nec lon/
go ſermone:Immo nec uerbis ullis opus eſt:uides conceptus noſtros: non ſolum anteq̃
ad linguam:ſed ante etiam q̃ in animam ueniant. Statum uero populi tui non modo tu
qui omnia conſpicis:ſed unde grauiter dolemus atq erubeſcimus:hoſtes etiam noſtri ui
dent & inſultantes dicũt:Deus dereliquit eos:perſeqmini & comprehendite eos: quia nõ
eſt q eripiat. Deus ergo ne elongeris a nobis:deus noſter in auxiliũ noſtꝶ reſpice:& reſpi/
ce ut non uideas tãtum:ſed ut miſerearis atq opem feras:Reſpice res noſtras afflictas &
in extremo poſitas. Et qm̃ nobiſ propter inenarrabilẽ miſericordiã tuam hoc fiduciæ præ/
buiſti:ut uaſcula terrea atq fragilia aduerſus æternũ figulum diſceptemus: certe ſi tu nos
in honorem creatos in contumeliam uertis:q̃uis id iuſte facias: multo tamẽ q̃ ſoles acri/
us ulciſceris: ſi pateris ab aliȷ́s uerti :ualde noſtris in malis patientior ſolito fact⁹ es. Siue
ro non aſpicis:ualde præter ſolitum fact⁹ es negligẽs tuoꝶ. At ſi nos odiſti: ubi eſt amor
ille tuus:qui te pro nobis uoluntariã traxit ad mortem? Qꝫ ſi forte nobiſcũ ludis: uide ne
ludus tuus:æquo durior ſit:noſq nimis inualidi ad tam grauia tolerandum:Tu enim es
B uictor leo de tribu Iuda:nos autem oues paſcuæ tuæ ſum⁹. Vide q̃ impar eſt ludus leo/
nis more:niſi deſinis:nos ludendo conficies ac mactabis. Sin iratus es nobis:iram tuam
nos meritos non negamus. Sed ubi eſt illud quod de te nobis dictum ꝓphetæ tui ore cre/
didimus: Cum iratus fueris miſericordiæ recordaberis? Recordare domine:recordare mi
ſericordiæ tuæ:criminũq noſtroꝶ obliuiſcere. Hoc nobis expedit:hoc te decet:Meremur
fateor omne ſupplicium: Immo certe peccatis noſtris nullum ſupplicium par eſt: fecimus
propter quæ digne iuſteq nos punias:& ſcimus quia iuſtus es ualde:ſed duplo miſericor/
dior. Vnde nõ ſine cauſa propheta idem tuus: anteq̃ te iuſtum diceret :miſericordẽ ac mi/
ſeratorem dixit:Exortum eſt inquit in tenebris lumẽ rectis: miſericors & miſerator: Vix
tandem ait:& iuſt⁹. Idem alio loco cum dixiſſet : Miſericors dominus & iuſtus:uidẽs hæc
paria: cõfeſtim addidit:Et deus noſter miſeretur. Iram in medio poſuit geminoſq hinc
illinc miſericordiæ obices adhibuit:Iramq circumdedit ne miſericordia frenante ſe mo/
C ueat. Ergo miſericors Ieſu Chriſte:noli quæſumus iſta confundere:noli licet contumaces
in ſeruos iræ tuæ frena laxare:cuius impetum intra miſericordiã incluſiſti:noli intra iram
miſericordiã includere:ſed noſtrarum ĩmemor offenſarũ miſerere noſtri. Nunq̃d in æter/
num proȷ́icies domine:aut in finem miſericordiã tuam abſcindes a generatione in genera
tionem? Aut obliuiſceris miſereri deus:aut continebis in ira tua miſericordias tuas? Ecce
dñe ꝓphetica interrogatio illud ſonat:ne miſericordiaſ ĩ ira cõtineas:ſed poti⁹ e cõuerſo:ubi
nõ fortuito ꝟba iactauit: ſed cõſulto poſuit unde appeat qđ dicebã: irã unã: miſericordi/
as plures eſſe. Has ergo miſericordias tuas mirifica nũc ĩ nobis q ſaluos facis ſperantes in

te: A resistentib⁹ dexteræ tuæ custodi nos ut pupillam oculi: Et q ingratissimum tibi semper populum iudaicum in misericordias dedisti: aptoq mari rubro ad propria reduxisti: nobis quoq mare rubrum aperi & nouum populum tuum: licet ingratum: certe tuo nomine gloriantem: da in misericordias in conspectu omnium qui cœperunt nos: & saluos nos fac domine: ut experti intelligamus misericordias domini & confiteantur tibi misericordiæ tuæ. Cito nos anticipent misericordiæ tuæ quia pauperes facti sumus nimis: Adiuua nos deus salutaris noster: non quidem propter meritum nostrum: sed propter gloriam nominis tui libera nos: & propitius esto peccatis nostris: non quia digni sumus: sed ꝓpter nomē tuū: Et ne forte dicant: quod certe dicūt in gentibus: ubi est deus eorum? Vbi enim sunt misericordiæ tuæ antiquæ: misericordiæ domini quas in æternum cantabimus: de quibus ī æternum sperauimus ac speramus: aut quid est domine quod nunc agis? Contriuisti portas æreas nostræ captiuitatis & uectes ferreos confregisti: & humiliatos in compedibus pedes nostros uinctos in mēdicitate & ferro: mittēs ex alto iussionē tuam: rex æterne soluisti: cur noua nobis uincula ex eadem massa te patiente conflantur? Contriuisti laqueum antiquum: cur eiusdē canapis laqueus nobis alter intexit? Eripuisti nos iugo graui & pessimo & obscœno: quid nobis ex eodē stipite iugum importabile reimponis? Reimposuisti enī nostro in dorso tribulationē & homines super capita nostra: atq utinam homines & non bæluas famelicas & īmites. Oramus flentes: Ne tradas bestijs animas confitentes tibi: & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. Repulisti nos: & destruxisti nos: iratus es: miserere nobis: Cōmouisti terram & conturbasti eam: sana contritiones ei⁹: quia uere grauis q commota est. Ostendisti populo tuo dura: Igne nos examinasti: sicut examinatur argentū. Transiuim⁹ per ignem & aquam: reduc nos in refrigerium: Noli nos a nostra iustissima expectatione confundere. Sperauimus enim in te: q motum fluctuū nostri maris: in quo fœliciter senex ille piscatus: tandem perijt: tradita successori nauicula: mitigares: tu qui potestati eius dominaris: q: superbum humiliares & in brachio uirtutis tuæ deponeres īimicos tuos: de ouibus lupos: de piscatoribus piratas: de pastorib⁹ abactores: nunc uero superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Hacten⁹ deo hæc. Tu autem pater quē imprimis dolorum meorum participem habeo: noli fortunæ succumbere: sed donec illa: quod modo facturam sperabam⁹ meliorem in partem: instabilem rotam uoluit: nitere ut uiuas & ualeas: ut hinc postmodū nostro tempore discedentes meliorem rumorem ad fœlices animas ꝑferamus. D

Ad quendam: Ecclesiæ catholicæ oppressionē lugentis: Epistola XV.

u T uides eunt res: Immo uero nō eunt sed trahunt: Nihil est præsidij in uirtute: Iusticia perijt: libertas abijt: æquitas uicta est: libido regnat: sæuit auaricia: feruet inuidia: omne gen⁹ hominū suos patitur tyrānos. Ad laudes ore & animo canēdas deo geniti: totam uitam in contentionib⁹ & æmulationib⁹ agim⁹. Insignis illa Iesu Christi aula: illa olim arx diuini cultus eximia: nunc tandem peccatis nostris id agentibus: cœlesti auxilio destituta īmaniū spelunca latronū facta est. Et uno quidem fonte descendit origo mali. Accedunt fontes alij minores: ex quibus ingens oīmodæ miseriæ flumen exæstuat. Quo necesse est propediem pereamus: supremisq malorum obruamur fluctibus: ac nisi humanæ perfidiæ diuina pietas occurrerit: triste naufragiū patiatur ecclesia: q uero diuersi mores q aduersa ædificantiū & euertentiū mens: prouideat domui suæ deus omnipotens: ego enī nihil habeo quod tam multis contra nitentibus præstare possim præter cōmiseratione mātri debitam & mihi placitam: ut uides fugam: qua oculos meos tam mœsto liberem spectaculo. Video quidē eminus: sed prohibere non uales: cominus uidere renuo: artificiū hoc foenum & infame: quo ecclesiastic⁹ iste Dionysi⁹ nostras uexat ac spoliat Syracusas. Video q tiara uirum mentita Semiramis frontem tegit ingenioq oculos præstringit astantium: & incestis polluta complexibus uiros calcat. Video quibus artibus noster hic Pericles se tuer: ut quæ reddi nequit: non cogat reddere rationem: & hic suum habet Alcibiadem: & nemo uelocius iniquis cōsilijs acquiescit. Turbat igitur omnia: miscetq de industria: Quam putas ob causam nisi ut circulatorū more uel perplexo loro uel confuso puluere licentius fallat: & fraus propria sub umbraculo turbatæ reipublicæ delitescat: & ille qdem pro qualitate propositi artibus utitur non nouis. Nam & in fruticoso gaudet auceps: piscator in turbido: fur in tenebris: Nobis autem ꝓ inertia nostra quid possim optare miserius q ut nostri

ſimiles ſemper ſimus:coram adultero uigili:nare ſtertentes ad calicem:neſcio fateor:an illiꝰ
impudentia an patientia noſtra ſit turpior.

Ad quendam amicū:eo ꝙ in Gallijs habitare deſideret increpātis:ſed ut in Ita/lia maneat perſuadentis: Epiſtola XVI.

A Iu diſtuli expectans & materiam & nunciū:utꝝq; ſimul affuit:q̃uis ut es tu ſemper
d honeſtorū actuum prælargus:ego & ſi ingenij inops:ſcripturæ utiq; non auarꝰ:ho
rum alterum deeſſe non poſſit. Adeſt ecce nuncius ultra q̃ optari poſſit idoneus:
nil tibi deuotiꝰ:nil mihi familiarius. Adeſt ſcribēdi materia:Peregrinatiōis tuæ rumor lon/
gæ:difficilis:inamœnæ:q mihi iam pridem calamū ſuggerebat:niſi quia incertus eram ubi
nam terrarum eſſes inueniendus:Neq; enim aut ipſe mihi pſuadebā longas te moras apud
inferos exacturum ſponte tua:aut oīno ſuſpicari poteram te illuc aliter q̃ coactum cuiuſpi
am magnæ neceſſitatis imperio perrexiſſe. Itaq; tuū tacitꝰ excuſabā iter:ꝙ illa iuſſiſſet quæ
adamantium ſæpe regum quoq; pontificūq; ceruicibꝰ iugum ponit. Nunc quia incolumē
te reuerſū gaudeo familiaritate illa quā mihi pepit tua dignatio:fides mea: libet ex te quæ/
rere: quid uiro optimo cū peſſimis locis: quid tibi cum Babylone? Fortiſſimos Romanoꝝ
legimus uitare ſolitos Campaniæ Baias:apricum licet & ſalubrē locum:ubi ut exiguū ho/
neſtatis:ſic ſaltem uoluptatis & læticiæ multum erat:adeo rebus omnibꝰ neglectis uni ſtu/
dio uirtutis intenti erant. Si hoc ita eſt:quis non Rhodanū uitet? Quis oro non fugiat Ba/
B bylonem: & uitiorum ſimul omniū & laboris ac totius miſeriæ mœſtam domū? De quo
quidem aliqd noſſe debes. Viſa loquor non audita:fato meo peſſimo in eas terras puer eue
ctus:cui uſq; ad hanc ætatem indignati equidem ſed fortunæ compedibꝰ neſcio quibꝰ uin/
cto:magnæ illic ptes ætatis in gemitibꝰ abierunt. Noui expertꝰ ut nulla ibi pietas:nulla cha/
ritas:nulla fides:nulla dei reuerentia:nullus timor:nihil ſancti:nihil iuſti: nihil æqui: nihil
penſi:nihil deniq; uel humani. Amor:pudor:decor:candor inde exulāt. De ueritate quidē
ſileo:Nam quis uſq; uero locus ubi omnia mendacijs plena ſūt:Aer:terra:domus: turres:
uici:atria:plateæ:porticus:ueſtibula:aulæ:thalami: tectorū laquearia :muroꝝ rimulæ: di/
uerſoria ædium:penetralia templorū:iudicum ſubſellia:pōtificū ſedes? Ad poſtremum ora
hominū:nutꝰ:geſtus:uoces:frontes animi? Quid ais? an mētior:an uero de mendacijs uerū
loquor? Si illic fuiſti:& nullo tuo maiore negocio diſtractus:in nefariam illam ſcelerum ſcæ/
nam acumen ingenij atq; oculos intendiſti: alium iudicem nō optabo: q̃ ſcilicet omnia ibi
uirtute uero q; ſint uacua:plena criminibus:plena fallacijs:plena fucis:plena blanditijs:ple
na peſſimis artibꝰ: ambitionis:auariciæ ſupbiæ liuoris. Vidiſti ficte & inaniter fieri omnia:
non tantum hominibꝰ ſed deo. Notaſti ſubdolos riſus:corda flebilia:ſerena ſupercilia:nubi
las mentes:molles manus:actus aſperrimos:angelicas uoces:dæmoniacas intētiones:ſua/
ues cantus: ferrea pectora: & uerba prædulcia pulmone amaro & ſicco ore cadētia ſūmiſq;
labijs uix expreſſa:In quibꝰ plane Dauiticū illud impletur:Molliti enim ſunt ſermones eo/
rum ſuper oleum: & ipſi ſūt iacula. Neq; uero impunitū modo apud eos:ſed glorioſum eti/
am eſt mētiri: ceu maioris ſit ingenij qui fefellit:maioris ſtatus quem increpare audeat ne/
mo. Nolo hunc articulum ſcrupuloſius exequi:ne forſan urgente materia ſtilus eat quo nō
expedit. Res eſt inſuper mundo nota:neq; ꝓbationis oīno:neq; ſermonis egēs. Vnū & bre/
C ue & ad reliqua perdiſcēda ſatis efficax inſeram:cui egoipſe qui loquor interfui. Duo ſimul
e conſcriptis patribus:in quibꝰ orbis terræ & oſtium domus dei uelut in cardine uoluitur:
a palatio pontificis maximi denſa ſtipati famuloꝝ acie deſcēdebāt: Turba ingens expectā/
tium:quibus ante omnes illa infœlix & deo odioſa ciuitas plena eſt:de more ſurdum illud
& prædurum limen obſiderāt: qui ducibus ſuis uiſis:in quibus ſpem habebant circūſtre/
pere cœperūt:& pro ſe quiſq; anxie percontari quæ fortuna:quiſue ſuaꝝ rerum apud pon/
tificem ſtatus eſſet. Tunc unus patrum nihil motus in re ſubita:ut qui iam pridem talibus
aſſueuiſſet: nihil aut uerecūdia tactus aut miſericordia miſeroꝝ: inter ſpes uaniſſimas ani/
mam: uitā:fortunaſq; ſuas & tempus omne perdētium:inſignis mendacioꝝ opifex multa
mentiri orſus & fingere quid cuiq; ſpei reliquū:quid ad huius aut illius poſtulata pontifex
reſpondiſſet:ſingula conſtanti impudentia & in nullo hæſitans proſecutus eſt: Quibꝰ audi
tis creduli omnes: & hic quidem ut fit lætior:ille ſubtriſtis in diuerſum abeūt. Alter aūt pa
trū & naturæ nobilioris & uerecūdioris animi:& qui niſi ex illo eſſet ordine uir bonus eſſe
potuiſſet:ī collegā iocās:Nihil ne te inqt pudet his ſimplicibꝰ uiris illudere & ꝓ arbitrio fin/
gere reſpōſa pōtificis:quē ut ſcis nō mō hodie: ſed multis iā diebꝰ ꝓximis uidere nequimꝰ?

Ad hoc ille reuerẽdus pat̃ & egregiꝰ ueterator: ut erat fronte meretricia & attrita: subridẽs: D
Immo uero te inqt pudeat tã ingenio tardũ fore ut curiæ artes addiscere tanto iam tpe ne/
queas. Quo dicto in stuporẽ ego: cæteri aũt in risũ resoluti oẽs: & responsũ nebulonis illius
multis laudibus efferentes: uirum argutissimũ prædicarunt: qui tam prompte mentiri didi/
cisset ac fallere. Verum ego nimis latæ materiæ campum: nec epistolæ sed libri opus ingres/
sus sum itaq; frena iam contraham. Ad te uero pater optime stilũ uertẽs: Oro: obsecro: ob/
testor: adiuro te per temetipsum si tibi charus es: si solitam animæ curam geris: nequãdo ti/
bi posthac in cor ueniat illuc ire: unde nemo unq; exemplo melior factus: pessimi autẽ in/
numerabiles redire: Adde q; nemo inde unq; nõ mœstus exiuit: nisi eo forte lætus q; euase/
rat & infaustum limen fusco calle reppererat. Ad summam quoniam tua omnia cupide sem
per in optimam ac fœlicissimã partem traho: profectionẽ hãc tuam necessariam: breuẽ: uni/
cam: nõ modo nihil nocituram tibi: sed plurimũ profuturam spero. Quid enim aliud ut se/
ria fabulosis aspergam: quid sibi uult Achilles Homericꝰ: dum ut impenetrabilis ferro fiat: E
fertur ad inferos: & tartareis undis abluitur: nisi ut uitiorũ fluctibus tantis exercita contra/
rij sui odio solida tua uirtus indurauerit roburq; cõtraxerit: contraq; omnem humanarum
cuspidem passionũ iã prorsus ĩuiolabilis facta sit? Placet: laudo: approbo: modo ne redeas.
Senecæ uerbum est: non tantũ corpori: sed etiam moribus salubrem locum eligere debemꝰ.
Ille autem unde te dehortor & corpori pestilens & animo: nec omnino te dignus est: non
conueniũt mores: Sit igitur ĩter uos diuortium sempiternũ: Eant illuc qui artes illas disce/
re cupiunt: quarum ibi sunt innumeri ꝓfessores: Tu domi mane inq; tuo proposito & tua
sede consiste: quam tibi clarissimã uirtus dedit cum clariorem etiam merearе. Sin ut est ani/
mus honesti motus appetens: quoniam qđ eruditissimis quibusdam placitũ uiris scio: unũ
hoc nobis cœlestis originis argumẽtũ est: ut motu ꝑpetuo delectemur: Loco te si mouere uo
lueris: ad nos ueni: Vide Romã: uide Mediolanũ: uide Venetias: uide Florentiã: Vide Pata
uum tuũ: uide Bononiã: ubi honestis in studijs egisti adolescentiã & integritatem: patriam
Italicis artibus adornasti. Postremo quid libet uide: Indos quoq;: modo ne uideas Babylo/
nem: neq; descendas in infernum uiuens.

Ad quendam amicum: consilia ipsius sensibꝰ suis consona esse asserentis: gal/
liarumq; habitationem & incolatum detestantis: Epistola XVII.

Quã consona sensibus meis cõsilia tua sint: breuiter dici nequit. Est sane inter opti/
o ma rerũ ac pessima: minime difficilis electio. Itaq; toto animo & qđ dehortaris fu/ A
gio: & quod hortaris amplector: qđq; aiunt pedibus in sententiam tuam eo: unde
non diuellar nisi insignis forte aliqua rerum incidens mutatio uæhement̃ urgeret: quã pro/
fecto neq; hinc metuo: neq; istinc spero. Vbi si q olim uidebant̃ esse uel fuerant uirtutis ami
ci: aut certe iam pridem obierunt: aut abierunt: aut scelerũ schola iam uirtutis & bonorum
hostes esse didicerũt: corruptiq; & abominabiles facti sunt in studijs suis: non est qui faciat
bonũ: non est usq; ad unũ. De his loquor: quibus ut benefici esse possent: liberalior fortu/
na dederat: ut contrario delectati: sontes & malefici esse mallent: insita dedit iniqtas & pec/
candi auida: & dæmoniacis instigata suggestibus: neq; per insolentiam aliquãdo cœlestibꝰ
oraculis acquiescens. Tu uero meus hortator: quid de te statuis (q̃q; quid statuisse ꝓfue/
rit) nusq̃ minus cogitata respondeant. Vnus enim in terris est locus: ubi nullus cõsilio lo/
cus est: ubi omnia temere fortuitoq; uoluunt̃: Interq; omnes miserias loci illius quarũ non
est numerus: illud insigne ludibrium est: q; cuncta uisco atq; uncis & laqueis plena sunt: ut
dum euasisse uideare: tum te artius implicitum uinctumq; reperias. Nulla ibi præterea lux: B
nullus dux: nullus iudex anfractuũ: sed caligo undiq; & ubiq; confusio: ne parum uera sit
Babylon ac perplexitas rerũ mira: utq; Lucani uerbo utar: Nox ingẽns scelerum: Tenebro/
sa inq; & æterna nox: expers syderum: & auroræ nescia: tũ profunda & iugis actuũ opaci/
tas: perennes angustiæ: infinitus labor: ĩmortale fastidium. Neq; uiolentior illic aut Rhoda
ni gurges: aut Circij flatꝰ ac Boreæ: q̃ impetus & instabilitas animoꝝ: Non populum sed
rotatum uento puluerem putes: neq; magis ciuitatis infandæ uicos: q̃ ciues ipsos fœdos ac
lubricos fateare: Vna prorsus est hominũ ac locorũ facies obscœna: tristis: informis: utrisq;
non aliter q̃ ægypto & Pharaoni intelligas iratum deum: & mittentem in eos iram indi/
gnationis suæ: iram: indignationem & tribulationem: immissionem per angelos malos. De
niq; nulli omnino gentium magis incubuisse Dauiticam imprecationem: Fiant tanq; pul/

uis ante faciem uenti: & angelus domini coartans eos. Fiant uíæ eorum tenebre & lubri/
cum: & angelus domini ꝑſequens eos. Hinc ergo niſi deus eripiat qs emerget?

Ad amicum quendam: Illi ex eo ꝙ ex gallíjs in Italiam re/dierit congratulantis: Epiſtola XVIII.

A Si noſſes quãto me gaudio compleuit abitus: Immo quidem reditus tuuſ: Namq;
o ire ĩ patriam redire eſt: Oĩno nihil de te gratiꝰ audire poteram. Cætera enĩ fortunæ
futura erãt: hoc uere propriũ tuũ eſt: hũc tibi animũ fuiſſe ut inter tãtas ſpes: tot cu/
rarum uncos: tot aduerſa conſilia: obſcœniſſimã illam ſentinã flagitioꝝ omniũ ſponte de/
ſereres: & illos meraciſſimo ſanguine impinguatos: & in dñm calcitrantes: nõ hominũ ſed
uoluptatum & pecuniæ piſcatores: ſimul illam terrarũ arcem ſemirutam ſed uerẽdam: atq;
illud ſacroſanctiſſimũ mundi caput impexa canicie glorioſum: tandem conſilio ſaniore re/
uiſeres. Feciſti optime ſcd'm cor meum: qui nec diutiꝰ almæ urbi tãti ciuis aſpectum eripe/
re uoluiſti: nec infauſtum illud ergaſtulũ dignũ amplius tua præſentia iudicaſti. Qꝫ metui
ne qd Libyæ tibi regna nocerẽt: Nũc uero ꝙ læte audio te illiꝰ irremeabilis labyrinthi fœ/
dis an mœſtis ambagibꝰ abſolutum: nunq; ſi quid apud te fidei mereor in eoſdem laqueos
B ſic ſe rebus habẽtibꝰ reuerſurum: Et ſi tibi quies: ſi delectatio: ſi libertas: ſi uita: ſi gloria cha
ra eſt: Neq; ideo minus & diuinæ gratiæ & ſortibus tuis fidas: Semel locutus eſt dominus:
& de te & omnibꝰ qui ſunt & qui fuerũt erunt ue mortalibꝰ: Immo ſtatuit edicto: omĩs ceſ/
ſet ambitio: dic deo: In manibus tuis ſortes meæ: & ſemel arreptũ iter ne deſtituas: durum li
cet arduũ & difficile. Ibis neceſſario ad fœlicem portũ: neq; tibi peſſimoꝝ hominũ ſegnis li
uor obſtiterit. Tabeſcent illi malis proprĳs: & inter male partas opes more Tãtaleo ſitien/
tes aridiq; æquanimẽ te in omni ſtatu & læte diuinis utentem muneribꝰ mirabunt: atq; in/
telligent fortunam nullũ penitus in conſtantẽ & generoſũ animũ ius habere. Proinde mul/
tis in tenebris hos breues anxios & inglorios dies agent: unus uitæ & nominũ finis erit fu/
rĳs illos ultricibꝰ & diris ſuoꝝ ſceleꝝ aculeis laniãdos linque. Ipſi te & oẽs bonoſ & ſpolia/
tum atq; oppreſſum orbem ſuis manibus: ſuis euentibꝰ uindicabunt. Si quid ueri præſagĳ
uſq; eſt: prope eſt ut deus ultionũ dominꝰ libere agat & retribuat abundant facientibus ſu/
perbiam. Sua eſt enĩ ultio & ipſe retribuet: ut labat pes eorum: Iuxta eſt dies perditionis &
adeſſe feſtinant tempora. Redit in animũ qđ illi olim noſtro qui ex eo numero ſi dici poſſet
peſſimoꝝ optimus fuit: & cui tu ſanguine ego autem familiaritate & obſequio iunctꝰ eram:
ante multos annos occurrit ut dicerem inſtare illi ordini fati diem: quo ſuperbia eoꝝ fatiga
C ta: iam dei patientia atq; hominũ deponeret ac rueret. Cunq; ille cuius ut noſti ipſa etiã ira/
cundia mitis fuit ꝓteruiæ mixto riſu potiꝰ mihi Tireſiæ cæcitatem ꝙ uaticiniũ optaſſet: ob/
ieciſſetq; illud euangelicũ: Simon ego rogaui ꝓ te ut nõ deficiat fideſ tua: Et ego nõ de fidei
defectu: ſed euerſorũ fidei ruina quæ utiq; fidei eſſet augmentũ: loqui me ioco liberiore ſub/
iungerem. Ille iam ſerio ĩ me uerſus: Tace inquit & ſi uerum eſt non ſimus auctores. Sed ec/
ce iam ex illo quot fluxerũt dies: Credo ſi uiueret: ut res ſunt: uatem ille me diceret. Iam ad
extrema peruẽtũ eſt: iam & Romano & humano generi ſatis illuſum eſt. Satis diu uirtus &
ueritas fuere cõtemptui: ſatis exul pietas: calcata religio: ſatis ſupq; ſatis barbarica regna/
uit indignitas. Oĩa & ſi nolint ſuũ locũ repetunt: & illuſionũ & longæui ludibrĳ finis adeſt:
quem cum uidero ſatis uixero.

Ad quendam amicum: Illi ex eo ꝙ ex terra arida ac ſqualẽti ſcilicet Gallia ad ſe ſcripſerit patriæq; ſuæ moribus minus oblitus fuerit gratantis: De calamitate etiam urbis Romæ multa conquerentis: Epiſtola XIX.

A Vo te cunq; conuerteris idem es: & pariter me delectas: Vniformi enim amoris tui
q dulcedine: ſed multiplici & uaria uerboꝝ tuoꝝ cõſolatiõe reficior: ſiue ab oriẽte ſiue
ab occidente & deſertis montibus: quoniã licet deus iudex ſit: & hunc humiliet: hũc
exaltet: tamen te mihi ſemper humilem: ſemper altum: ſemper amabilẽ: & ab omni parte
ſuauiter ſpirantem: dulce curarũ mearum refrigeriũ ſeruat. Epiſtolæ quidem illi ueriſſimis
grauiſſimiſq; ſententĳs exundanti: ubi diuinæ facundiæ tuæ fons: e terra arida ac ſqualen/
ti: & omnis boni uacua: terra (ut prophetæ egregĳ uerbo utar) deſerta inuia & inaquoſa:
oculos meos atq; aures animũq; compleuit iucũditate mirabili: neq; perennibus ingenĳ
ſcatebris: mutati loci nocuiſſe malignitas quiuit: qd priꝰ tibi reſpondeam: non habeo: ꝙ ut
miſerari me ſortem tuam: quæ in terra florentiſſima ortum te: & ab incunabulis enutritum

nūc repente patrijs finibus auulsum:ad extrema terrarū atq; hominū: inopina rerum mutatione transtulerit. Sit illud gratulari:q; iudiciū tuū uel opinionib⁹ uel psuasionibus falsis inuolui abduciq; a uero non est passa. Tali enim ingenio humani nihil incognitū esse debet: Poteras fortassis errare:poteras suspicari:poteras credere his quib⁹(ut dici solet)præter precium in precio nihil est:Nūc uero neq; spectata ueritas opinionibus cedet:neq; cuiq; potius q̄ oculis ipse tuis & experiētiæ fidem dabis. Ecce iam oculis uides: iam manib⁹ palpas:qualis ē Babylon illa nouissima:ferues:æstuans:obscœna : terribilis:quā nec Camby- B
sis op⁹ Babylon illa Niliaca:nec illa uetustior regia Semiramidis Babylon æquet Assyria Nilum & Euphraten Rhodan⁹ uincit:nempe qui tartarea flumina Cocytū uincit & Acherontem:Quicquid uspiam perfidiæ & doli:quicqd inclementiæ superbiæq;:quicqd impudicitiæ effrenatæq; libidinis audisti aut legisti:quicqd deniq; impietatis & morū pessimorum sparsim habet aut habuit orbis terræ: totum istic cumulatim uideas aceruatimq; reperias. Nam de auaricia deq; ambitione superuacuū est loqui:quarū alteram ibi regni sui solium posuisse unde orbem totum populet ac spoliet : alterā uero alibi nusq; habitare cōpertum est. De quibus omnib⁹ ad te dudum non epistolā sed librū scribere meditabar:ne ī rebus scilicet a prima mihi ætate notissimis amicū falli sinerem:Etsi enim olim me ibi tunc mirabiliter & miserabiliter inuiscato: eisdem tu fuisses ī locis:ubi uelut ī cœno : Immo quidem uelut in igne aurum amicitiā primū tuam longe auro chariorem repperi:tūc tamen & C
inexpertior rerum ætas & iudicij minor uis & more tuæ breuitas uero obstabant. Insuper & ex illo ī peius infinita mutatio facta erat. Redisti ergo & ætate iam & iudicio pleniore : & mora non ad sufficientiā modo uel satietatē:sed nisi fallor ad fastidiū prolixa : ut qui optima rerum probe noueras:in pessimis non errares:quiq; uirtutem semper amaueras:ad uæhementi⁹ amandū quod efficacissimū est: uitiorum odio animū excitares. Et si Christū colis qđ semper religiosissime fecisti: cōspecta hostiū eius impietas:magnū pietati & fidei tuæ calcar adijceret. Vides en populū:non modo Christi aduersariū:sed quod est grauius sub Christi uexillo rebellantē Christo:militantē Sathanæ:& Christi sanguine tumidū atq; lasciuientem & dicentē:Labia nostra a nobis sunt:quis noster domin⁹ est? Populū duricordem & impiū: superbū: famelicū:sitientem:hianti rostro acutis dentib⁹: procuruis ungui-bus:pedib⁹ lubricis:pectore saxeo:corde chalybeo:plūbea uolūtate:uoce melliflua:Populum cui nō modo ꝓprie cōuenire dixeris euangelicum illud atq; propheticū : Populus hic labijs me honorat:cor autē eorum longe est a me: Sed illud etiam Iudæ scariothis qui dominū suū prodens & exosculās aiebat: Aue Rabbi : Et Iudæorū qui indutum purpura:coronatum spinis:percutiētes & conspuentes illusione amarissima:flexis poplicib⁹ adorabāt D
& salutabant: Aue rex iudæorū: quem neq; ut deum neq; ut regē diuinis aut humanis honorib⁹ : sed ut reum mortis ac blasphemū contumelijs dignū atq; supplicijs in humano iudicio destinarant. Quid enim: quid oro aliud assidue geritur hos inter Christi hostes & nostri temporis pharisæos? Nōne eteni Christum ipsum cuius nomen die ac nocte altissimis laudibus attollunt:quem purpura atq; auro uestiunt:quem gemmis onerant:quem salutant & adorant cernui:eundē in terra emūt:uendūt:nūdinant: eundem quasi uelatis oculis non uisurū & impiarū opum uepribus coronant: & impurissimi oris sputis inquināt: & uipereis sibilis insectantur:& uenenatorū actuum cuspide feriunt:& quātum in eis est: illusum:nudū:inopem:flagellatū iterum atq; iterum in caluariam trahunt: ac nefandis assensibus cruci rursus affigunt? Et o pudor: O dolor: O indignitas: Taliū hodie ut dicit Roma est: Patientib⁹ quorum erat obstare:tanto illam fastu sibi uendicāt:ut quā suā uolunt aspicere dedignent: & pro qua olim orbe toto tantus fluxit cruor:tot clari duces: tot exercitus cecidere:eam nūc nescio quot indigesti & infames rustici nutu regunt:& captā uelut ab hostibus nullo iam contradictore dilacerant. O inconsulte princeps ac ꝓdige:nesciebas quātis laborib⁹ constaret imperium:qđ tam facile dispergebas? Solent stulti adolescentes a patrib⁹ quæsita prodigere: nempe ignari unde uel qualiter parta sint. Siquidē indigentiæ ac laborū recordatio magnū prodigalitati ac lasciuiæ frenū ponit. At tu senex qd agebas:ubi E
eras? Si uideri munificū delectabat:de ꝓprio largireris:tuam donasses: Imperij hæreditatem:quam curator acceperas successorib⁹ integram reliquisses. Nescio quidem an potueris sed fecisti:ut ad has tunc humiles:nūc superbas manus heu longe alijs manibus fundati status administratio perueniret. De quo non illepide iocans quidam ait: Roma tibi fuerant serui domini dnminorū: seruorū serui nunc tibi sūt domini. Pol ego tecum multa loqui

habeam ſi facultas det̃. Sed an hæc audias ignoro:& certe ſi audias fruſtra ſit:Feciſti enim
ꝙ neqꝫ ſi redeas mutare poſſis. Inſtaurator fũdatori:ꝙ̃ euerſori ſimilior ſit oportet. Tu chri
ſte qui potes a quo imperia omnia & in terris & quæ ſurſum & quæ deorſum ſunt preca/
rio poſſidentur:qui hanc meam & maxime publicam querelam uel in ſilentio audis: exau/
di quæſumus ſi iuſta eſt. Scio quidem ſcriptum eſſe: Si iniquitatẽ aſpexi ĩ corde meo:nõ ex/
audiet dominuſ. Apud te Chriſte rerũ ueritas certa eſt:apud nos anceps opinio:ſcd'm quã
F certe quod poſceris æquũ eſt. Cum multa enim grauia:tum illud importabile quod nõ ſo/
lum duro & inepto:ſed odioſo etiam & hoſtili faſce præmimur:ut uerificatũ ſit in nobis ad
litteram illud pſalmi: Auertiſti noſ retrorſum:poſt inimicos noſtros & qui oderunt nos di/
ripiebãt ſibi. Dediſti nos tanꝙ̃ oues eſcarum. Nota ſunt quæ ſequunt̃. Nobis hoc unũ ad
querelam & gemitum ſatis eſt:Nam ſi reſ inſpicitur:olim domini gentium:quid nũc aliud
facti ſumus niſi oues eſcarum? Vtinã lanæ oues aut lactis eſſemus: eſcarum ſumus. Rodi/
mur uolentes:conſumimur:deglutimur ab his qui ſi nolle cœperimꝰ: oues coram leonibꝰ
uidebuntur:neqꝫ id inſolitum uidebunt̃ qđ diutiſſime uiſi ſunt. Nunc noſter torpor hanc
ignauiæ præſtat audaciam:patientiã noſtram impie prorſus & deuorant & oderunt:& qđ
uæhemẽtiſſime ſtupeas:quos extra deſpiciunt:intus timent:contemptus fingitur:metꝰ eſt.
Mille ſũt odij:mille formidinis argumẽta: Vnũ utriuſqꝫ ſimul inſerã:quod licet occultũ pri/
us:erupit tamen: ut nõ modo Babylone ſed lõgius noſceretur. Eo tempore quo ille ponti/
fex maximuſ qui ſibi prouinciam Italiam:atqꝫ imprimis urbem hanc Mediolanenſiũ euer/
tendam ſacerdotalis militiæ ſenili expeditione delegerat:& ſic in utranqꝫ Chriſtianã Chri/
ſtianoꝝ pater perfecto odio ſæuiebat:quaſi non Italia hæc:ſed Syria uel Aegyptus:nõ Me
G diolanũ ſed Damaſcus eſſet aut Memphis. Cum ad hoc ſanctum piumqꝫ opus unũ e ſacro
patꝝ collegio: filiũ ut multi dixerũt ſuũ: & ſcd'm famam ſimilitudo ingens morũqꝫ feroci/
tas adiuuabat:non apoſtolicũ ſed prædonis in morem:neqꝫ ſignis uirtutum ac miraculis:
ſed ſignis caſtroꝝ & miris inſtructum legionibꝰ:in has terras quaſi alterũ non Petrum ſed
Hannibalem deſtinaſſet: In quo bello deꝰ omnipotens ſuo more & ſuperbiæ reſtitit & fauit
humilibus ac palam pro iuſticia decertauit. Fuit unus ex eodem illo grege uir & ipſe in nos
inexplebilis odij infinitæqꝫ ſuperbiæ:cuius ego tunc & faciem puer noram & quãtum po/
terat ætas inualida animũ execrabar. Is pontifici ante omnes charus:die quodam in ſecre/
tarium ingreſſus:cum rumoribus cõſternatũ atqꝫ anxium inueniſſet:Hærebat enĩ belli im/
petus præter ſpem huius urbis in limine quæ tunc quidem muris nuda erat:at qđ optimũ
muri genus eſt & militia inſigni & ducibus armata fortiſſimis. Itaqꝫ ſæpe iam obſeſſores ſu
os acie fuderant obſeſſi:iam captiuorum turbis carceres redũdabãt:iam cæſoꝝ pingueſce/
bant arua uiſceribus. In hoc ergo rerũ ſtatu cum ſolito mœſtiorẽ cerneret:familiaritate inti/
ma fretus ſic aggreditur:Miror inquit pater ſanctiſſime:quid eſt ꝙ acutiſſimꝰ in cæteris:in
eo uno qđ eſt ſummũ nobis ac præcipuũ parum uides? Ad hæc pontifex grauibꝰ preſſum
curis caput extulit:Et perge inquit:quid rei eſt? Tũc ille conſultor egregius: Scio ait te nihil
tam optare ꝙ̃ Italiæ uaſtitatẽ:In hoc uires:opes:conſilia expendimus: in hoc eccleſiæ the/
ſauros iam pene omẽs effudimꝰ. Inextricabilem rem aggreſſi niſi alia temptet̃ uia:Ecce nũc
ille tantus bellorum apparatus:illa noſtrarũ uirium cuſpis in ipſis Mediolani portis obtũ/
ditur:quã tibi adulatores uni alicui noſtrarum urbium ſimilem aſſerebãt: re ipſa ſuperior
H omnibꝰ eſt inuenta:qñ Italiam uinceremus:ab una Italica ciuitate uincimur? Sed ſi uelis:
alia longe facilior uia eſt. Quænam inquit pontifex:dic ocius? Hoc enĩ molior: hoc cupio:
hoc eſt unũ pro quo uelim corpus & animam paciſci. Ille autem:potes inquit omnia:& qc/
quid iuſſeris ratum eſt: Cur nõ igitur & papatũ & imperium urbi Romæ & Italiæ eripis &
illum in caturcũ patriam noſtrã: hoc eſt in Germaniã trãſferes? Non magnus eſt labor:dic
& fiet. Non armis eſt opus:quibus longe impares ſumus:uerbo de hoſtibꝰ triũphabis: Sic
& nos ornaueris nouis inſignibꝰ:ad nos tranſlato rerum apice & gemino lumine inuiſũ ge/
nus orbaueris. His erectus põtifex ex ira riſu oborto: Fefelliſti me inquit:hactenꝰ nondum
te delyrare cognouerã: An ignoras inſcie hac uia quã ſtatuiſſe ſubtiliter uiſus es tibi: & me
& qui mihi ſucceſſerint epiſcopos caturcenſes fieri & Impatorem quiſquis is fuerit Ger/
maniæ præfectum: Illum uero qui Romæ præfuerit ſiquidem ſpiritalit̃ papam:ſin tempali/
ter Impatorem fore. Sic Italum nomen dum euertere putas attollis:& in antiquam reſtitu/
is dignitatem. Nos ergo dum datur deſuper Romani pontificatus frena teneamꝰ: & in hoc
omni ſtudio intenti ſimus:ne quando forte ſuum ius Italica manꝰ arripiat: qđ ipſum ꝙ̃ diu

prohiberi possit incertum est. De titulis non certemus: uelimus nolimus chi rerum caput I
Roma erit. His auditis argutus ille stult⁹ erubuit: Ego uero pontificis & si animū impro/
bem: probare cogor ingeniū: qui q̄uis in nos odio flagraret imerito: meminerat tamen ac
nouerat ubi fundata esset altitudo: cui⁹ e fastigio suspirent & ruinæ proximum uidebat
fundamenta concutere. Itaq̄ quiescendū existimabat: & quasi furtim quæsitis in silentio
gaudendū. Hanc historiam quæ nescio an ab aliis scripta sit: tam curiose retexui: ut si tibi
nota est & mihi cognitam scias: Si ignota autem ex me discas neu gnar⁹ ueterum præsen/
tium sis ignarus. His uero nūc ducibus agimur: quibus prædæ sumus atq̄ odio & simu/
lato contemptui & timori uero. Et si quis etiam nūc ex nostris metu aut uerecūdia magis
q̄ iudicio: assumptus in eo numero est quasi lucidus riuus torrenti mixtus turbido: nati/
uum deposuit colorem inq̄ pluriū naturam & externos mores abiit. Etiam prorsus nihil
est reliqui nisi Christū precari: ut si nōdum nostri supplicii satis est: at saltem sedi suæ con/
sulat: hisq̄ ereptam tradat aliis: quoꝝ non & pœniteat simul & pudeat humanū gen⁹. Hi K
etenim tales sunt quales dico: fallor: Immo uero quales dicere nequeo: sic ad extrema de/
decorum atq̄ nequitiæ: quæ utcunq̄ olim steterat: ꝓlapsa res est ex quo sancta & potēs
tunc Romana: nūc Auinionensis ecclesia tāgit uertice sydera & digito cœlum uoluit: Vbi
& Iudas si triginta illos suos argenteos preciū sanguinis attulerit admittet̄: & pauper a li/
mine Christus arcebit̄: quod ita esse christianus nemo est qui nesciat: nemo qui non do/
leat: nemo qui uindicet. Ita dum alius alium expectat maloꝝ impunitas quātū uides cre
uit: & quod a principio medicabile malum fuerat: iam tempore putruit. Cœperat enī fa/
teor ante etiam ætatem nostram ut ab auis accepimus fœdum hoc ulcus inflari: sed quod
molestum diceres: poti⁹ q̄ funestum: sæpe malus medicus: sæpe æger intemperās morbū
auxit exiguū. Itaq̄ iam hæc pestis ad interitū spectat: totaq̄ sanies in nostrū tempus eru/
pit flebile nisi unū tantis in malis solatii genus esset. Dicam uero tibi nūc quod interdum
dixi ei qui solus e cunctis qui suꝑsunt in illo grege pessimo meliorib⁹ pascuis dign⁹ erat:
ingenti cū assensu eius: Licet ipse dicto: non tam moꝝ respectu q̄ status atq̄ originis tan/ L
geret. Siquidem enī quoniā mortaliū res oportet esse mortales: duo hæc mūdi luminaria
extingui duosq̄ gladios retundi decreti necessitas cogebat: q̄uis utrūq̄ præcipueq̄ alteꝝ
occasui exemptum promissis cœlestibus sperarem⁹: nec desperandū sit oīa hæc cum fun/
ditus ruerint surrectura altius: si tamen hæc tam grauis rerum eminentium ruina nostro
sæculo impendebat. Gaudeo Hercle q̄ cum in manibus nostris lux & uigor suus his mā/
serit: in alienis hæc tanta mutatio facta est tantæq̄ culpæ partem habet illa horrida & im/
mitis: partem hæc mollis & eneruata barbaries. Quib⁹ ille auditis libertate mea nihil of/
fensus: Grauiter inquit & libere & alioꝝ fortasse aurib⁹ importune: meis certe fidētissime
& ut te decuit uerissime locut⁹ es: Neu me forsan ueri insciū aut diuersæ sentētiæ arbitre/
ris: duos Clemētes nostros pl⁹ attriuisse ecclesiā paucis ānis q̄ septē Gregorii uestri mul/
tis sæculis restaurare possent: nec ego dubito: nec dubitare aliquē existimo. Ille qdem hæc
suspirās: nos autem çelo dom⁹ tuæ Christe Iesu iam satis euecti sum⁹: nec ullus sub sole M
fœdior reꝝ trames stilo poterat occurrere. Itaq̄ redeundū est. Ad hūc ergo populū amice
fatis tuis an tibi quietem inuidentib⁹ an doctrinā ingerentib⁹ uenisti: ꝑegrinatione ne di/
cam exilio: utili magis q̄ iucūda: quo effectū est ut & tibi legēdi: & mihi conceptū scribē/
di negociū abstuleris: Iam ꝓfecto: nec mihi nec alteri doced⁹ quid sit Babylon Rhodani:
qualiter ue sit exulib⁹ Sion int̄ flumina Babylonis: de quibus adeo magnifice tua mecū
nuper egit epistola: ut illius sentinæ abdita fundit⁹ scrutatus: oēs eius labyrinthi latebras
penitus inspexisse uideare: multo tædio multisq̄ reor angoribus huius ueri noticiā com/
parasti. Illud tibi ꝑgratum: mihi uel inuidiosum affuit solamē: q̄ inter tātas uitioꝝ tene/
bras quattuor magnis illis quidē uiris: uelut totidē lucidissimis te syderib⁹ usum scribis:
quos nescio an auoꝝ crimē: ipsos enim optimos integerrimosq̄ hominū noui: an quæ fal/
lacissima uitæ spes: an quæ fortunæ uiolētia tristisq̄ necessitas ibi detineat: quare ꝑmitte
quæso ut qd̄ in animo est uel in amœno sermōe explicē: quasi inquā in cloaca solis radi/
os & loci simul obscœnitatē omnē suo lumine undātes & circūfusis sordib⁹ inaccessos.

Ad quendā amicū: illi Babylonē Gallicam quæ ipsum traxerat atq̄ retineat
detestantis: Illi⁹ etiā Babylonis mala & crimina describētis: Epl'a. XX.

c T qd adhuc hæres: an nō hæres: sed teneris & obluctans raperis: hoc potius reor: A

malo uim ꝗ̃ ſecordiam opinari. Non eſt tuū: torpor: ardēs ingenium: mens ignea: gene/
roſus impetus. Sed quid hæc: ſi fortiꝰ impedimentū eſt ꝗ̃ uirtꝰ: magna etiam uis habet
oppoſita ui maiore: neceſſitati omnia ſuccūbunt. Illa te Babylon traxit: illa te detinet: du/
rum ſed ferēdū: loci natura eſt: Omne bonū ibi perditur: ſed primū omniū libertas: mox
ex ordine quies: gaudiū: ſpes: fides: charitas: aīa: iacturæ ingentes: Sed in regno auariciæ
nihil damno aſcribitur: modo pecunia ſalua ſit: Futuræ ibi uitæ ſpes inanis quædam fa/
bula: & quæ de inferis narrantur fabuloſa oīa: & reſurrectio carnis & mūdi finis & Chri/
ſtus ad iudiciū uenturꝰ inť nænias habentur: Veritas ibi demētia eſt: abſtinentia uero ru/
ſticitas: pudicitia probrū ingens: deniq; peccādi licētia magnanimitas & libertaſ eximia:
& quo pollutior: eo clarior uita: quo plus ſceleꝝ: eo plus gloriæ: Bonū nomē cœno uiliꝰ:
B atq; ultima merciū fama eſt. Habes quantū in tam paucis licuit illius ſacræ urbis expreſ/
ſum ſtatū: quē non magis in his litteris hodie ꝗ̃ in illorum frontibus hominū quotidie p/
legis: quoꝝ uitā nullus ſtilus: nullū æquet ingeniū. Cæterum prima omniū ut dixi ibi li/
bertatis iactura eſt: quiſquis limen illud introijt: confeſtim ſuus eſſe deſijt: iam nec quie/
ſcere nec abire permittitur: ſed rotatur & inefficaci labore conſumendus atteriť. Paucos
inde diuina clæmentia eripit ea lege ut Hieruſalem diligāt atq; oderint Babylonem: Hæc
mihi de te ſpes reliqua eſt: Alioqn tuis de rebus actum crederem tam tenaci profundoq;
limo te demerſum & infixum uideo. Interim non uoluntati aut iudicio: ſed neceſſitati im/
puto ac fortunæ: ꝙ tādiu ibi ſis: & moras q̄s uæhementť odi libentť excuſo: ꝙ ſi q̄ fortaſſis
in profectiōe culpa fuit: in mora ipſa utiq; iam non culpa ſed ſuppliciū & purgatio culpæ
eſt. Sed quoniam multi multa ſæpe in carcere didicerunt: quid te uetat in uinculis diſcere
aliquid quo perpetuo ſis doctior? Quædam nullo modo melius ꝗ̃ contrario diſcuntur:
ideoq; qui mathematicas artes docent: ſi quando parum ueri capax: mens diſcipuli uiſa
C erit: ſolent falſa proponere: quæ dum refugit animꝰ: ad ueriora confugiat. Tu quoq; ſoli/
tus & religioni ſemper & honeſtati operam dare: quarum altera ad illius aſpectum erigit
optantem animā de quo ait pſalmiſta: Quærite faciem eius ſemper: Alterius ea facies eſt
quæ ſi oculis cerneretť: ut ait Plato: miris animū amoribꝰ inflāmaret: neq; tamen ideo mi/
nus amāda eſt ꝙ animo cerniť. Si qd tibi nūc etiā ad utriuſq; noticiæ ſūmā deeſſe putas:
omne ſtudiū in aduerſa reflectito: arrige aures: fige oculoſ: intende animū. Vis pulchritu/
dinē dei noſcere: cerne quāta eſt hoſtium eiꝰ obſcœnitas: Non ſunt autē longe quærendi:
Babylone habitant: omnis uicus his uermibꝰ ſcatet. Vis formam ac decus honeſtatis ag/
noſcere: contemplare quāta eſt fœditas uitiorū: quorum omniū exemplar in oculis eſt ti/
bi. Quocunq; reſpexeris: uidebis cuius odio ſimul dei ac uirtutis amātior fieri queas. Tu
autem gaude contrario ſaltem magiſtra uirtutum: gaude inquā & ad aliquid utilis inuē/
ta gloriare: bonoꝝ hoſtis & malorū hoſpes: atq; aſylum peſſima reꝝ Babylon feris Rho/
dani ripis impoſita: famoſa dicā an infamis meretrix fornicata cū regibꝰ terræ. Illa equi/
dem ipſa es quā in ſpiritu ſacer uidit euangeliſta: Illa eadem inquā es: non alia: ſedēs ſup
aquas multas: ſiue ad litteram tribus cincta fluminibus: ſiue rerum atq; diuitiarū turba
mortaliū: quibus laſciuiens ac ſecura inſides: opum īmemor æternarum: ſiue ut idem qui
uidit expoſuit: Populi & gentes & linguæ: aquæ ſūt ſuper quas meretrix ſedes: recogno/
D ſce habitum. Mulier circūdata purpura & coccino & inaurata auro & lapide precioſo &
margaritis: habens poculum aureum in manu ſua plenū abominatione & īmūdicia for/
nicationis eiꝰ. Noſcis ne teipſam Babylon? niſi illud forſan errorem facit: ꝙ in illius fron/
te ſcriptū erat: Babylon magna: tu uero Babylon parua es: Parua utiq; muroꝝ ambitu:
ſed uitijs & ambitu animoꝝ & infinita cupidine cumuloq; maloꝝ omniū nō magna mo
do ſed maxima: ſed īmenſa es. Et certe qđ ſequiť: tibi uni cōuenit non alij: Babylon ma/
ter fornicationū & abominationū terræ: Mater impia partuū peſſimoꝝ: quando quicqd
uſq; terraꝝ abominabile: quicquid fornicatoriū ex te ꝓdit: & cum ſemp parias: ſemper
tumens: & talium plenus ac grauidus uterus tuus eſt. Si nunc quoq; diſſimulaſ: audi reli/
qua: Et uidi inquit mulierem ebriam de ſanguine ſanctoꝝ & de ſanguine martyrū Ieſu.
Quid ſiles? aut aliam hoc ſanguine ebriam oſtēde: aut omnino ſi potes: te hāc ebriam ne/
ga. Vera enim euangeliſtæ & apoſtoli uiſio ſit oportet: qui ſi te in ſpiritu uidēs miratus eſt
admiratione magna: quāta nos admiratione perfundimur: qui aperte oculis te uidemꝰ?
E Ex omnibus quidem fornicationibꝰ tuis de quibus biberunt omnes gentes & reges ter/
ræ: & ex omnibus abominationibꝰ: quid expectes: niſi ꝙ Ioannes idem ait: Cecidit: ceci/

dit Babylon magna & facta eſt habitatio dæmonioꝝ. Nota ſunt quæ ſequunt̃. Vere iam
talis facta es: quãto enim homo perditꝰ & deſperatæ nequitiæ dæmone melior? Vere ha/
bitatio: Immo regnum dæmonũ facta es: qui ſuis artibꝰ humana licet effigie in te regnãt.
Tu uero amice: cum eodem apoſtolo: audi uocem aliam de cœlo dicentem: Exite de illa
populus meus: & ne participes ſitis delictoꝝ eius: & de plagis eius non accipiatiſ: quoniã
peruenerũt peccata eius uſqꝫ ad cœlum: & recordatꝰ eſt dominus iniquitatũ eius. Q̃tum
glorificauit ſe & in delitijs fuit: tantũ date illi tormentũ & luctum: quia ĩ corde ſuo dicit:
Sedeo regina: uidua nõ ſum: & luctum non uidebo. Ideo in una die uenient plagæ eius:
mors & luctus & fames & igni comburetur: quia fortis eſt deus qui iudicabit illam. Hæc
& quæ apoſtolicus ille locus habet: audi omnia: audi & fuge ſi qua uia eſt: ne innocentiã
tuam ruina nocentiũ & Babylonicæ premãt iniquitates: quaꝝ nõ modꝰ: nõ numerꝰ: non
menſura: nõ extimatio demũ eſt. Taceo hæreditatẽ Simonis: & illam hæreſis ſpeciem nõ
ultimã ſpiritusſancti dona mercantiũ: Taceo mali illiꝰ auariciã matrẽ: quæ idoloꝝ ſerui/ F
tus ab apoſtolo dicta eſt: Taceo utriuſqꝫ peſtis artifices & concurſantes põtificũ thalamis
proſonetas: Taceo crudelitatẽ humanitatis ĩmemorem & ſuijpſius oblitam inſolentiam
atqꝫ illos uanis flatibus tenſos utres: Taceo deniqꝫ illa prodigia: quæ inſenſibilis uereqꝫ
orbus terrarum orbis tamdiu quaſi ætnam Enceladus: aut Typhœus Inarmien pati po/
teſt: quorum omniũ mœſta nimis & ſæuera narratio ẽ. Ad ridicula ſimul atqꝫ odioſa fe/
ſtino: Quis oro enim non iraſcatur & rideat illos ſenes pueros coma candida togis am/
pliſſimis: adeoqꝫ laſciuientibꝰ animis: ut nihil illic falſius uideatur q̃ꝫ ꝙ ait Maro: Frigidꝰ
in Venerẽ ſenior? Tam callidi tãqꝫ præcipites in Venerẽ ſenes ſũt: tanta eos ætatis & ſtatꝰ
& uirium cœpit obliuio: ſic in libidineſ inardeſcũt: ſic in omne ruunt dedecus: quaſi omĩs
eorum gloria: nõ in cruce Chriſti ſit: ſed ĩ comeſationibꝰ & ebrietatibꝰ: & quæ has ſequũ/
tur in cubilibus impudicis. Sic fugientẽ manu retrahũt iuuentam: atqꝫ hoc unũ ſenectu/
tis ultimæ lucrũ putant: ea facere quæ iuuenes non auderent. Hos animos & hos neruos
tribuit hinc bacchꝰ indomitus: hinc orientaliũ uis baccarũ. O Liguſtici & Campani pal/
mites: O dulces arũdines & Indicæ nigrãtes arbuſtulæ: ad honeſtas delitias & utilitates G
hominũ creatæ: ĩ quos uſus & quãtam animarũ perniciem clademqꝫ uertimini? Spectat
hæc Sathan ridens: atqꝫ in pari tripudio delectatus interqꝫ decrepitos ac puellas arbiter
ſedẽs: ſtupet plus illos agere q̃ꝫ ſe hortari. Ac ne quis rebꝰ torpor obrepat: ipſe interim &
ſeniles lumbos ſtimulis incitat: & cæcum peregrinis follibꝰ ignem ciet: unde fœda paſſim
oriuntur incẽdia. Mitto ſtupra: raptus: inceſtuſ: adulteria: qui iam põtificalis laſciuiæ lu/
di ſunt. Mitto raptarum uiros: ne mutire audeant: non tantum auitis laribus ſed finibus
patrijs exturbatoſ: quæqꝫ contumeliaꝝ grauiſſima eſt & uiolatas coniuges & externo ſe/
mine grauidas rurſus accipere: & poſt partum reddere ad alternam ſacietatẽ abutẽtium
coactos. Quæ omnia non unus ego: ſed uulgus nouit & ſi taceat: q̃ꝫuis ne idipſum taceat
iam maior eſt indignatio q̃ꝫ metus: & minacẽ libidinem uicit dolor. Hæc inquã uniuerſa
prætereo: Malo quidem te hodie ad riſum q̃ꝫ ad iracundiam prouocare. Ira enim quæ ul/
ciſci nequit: ĩ ſe flectitur & ĩ dominũ ſuũ ſæuit. Fuit ergo ſeniculus quidam ex eo numero H
unus cunctis annalibꝰ implendis idoneus: Hircina libido homini inerat: uel ſi quid libi/
dinoſiꝰ atqꝫ olentius hirco eſt: Hic ſeu mures metuens ſeu lemures: dormire ſolus nõ au/
debat: Nil apud eũ triſtius: nil miſerius cælibatu: nouas quotidie nuptias celebrabat: &
creber uagis amplexibꝰ ſponſus erat: cũ & os illi uacuũ & ætas plena eſſet: ſeptuageſimũ
pridem annũ exceſſerat: ſeptimo uix iam dente ſuperſtite. Erat illi puellarum auceps unꝰ
ex multis: domini ſui libidine nihilo ſegnior: cuius retia & laquei omnes uicos omniũ &
præſertim pauperum domos obſederant: huc pecunias: huc redimicula: huc anulos: huc
poſtremo blãditias: huc cœnæ reliquias: huc om̃e genꝰ eſcarum & quæcũqꝫ flexura mu/
liebres animos conuehebat. Ipſe interim ſuſpenſus animo canebat: Nam & reuera cantor
erat: ſed qui uocem ab altaribꝰ ad choreas ac lupanaria tranſtuliſſet. Noram hominẽ uul
gi digito monſtratum: q his artibus multas prædas in os lupi ſenis inferre ſolitus dicere/
tur. Mille locus hic ridiculoſas hiſtorias capit: Vnã accipe. Multis ille pollicitis miſellam
uirgunculam an meretriculam illexerat: ut domino eiuſ utiqꝫ & excelſi gradus: & magna
rum opum: ſed nec formæ nec ætatis amabilis obſequi in animũ induceret. Quid multiſ
agam? Acquieſcit: & uelut Pſyche illa Lucij Apuleij fœlicibꝰ nuptijs honeſtãda ignoti ui/ I

ri thalamũ ſubit. Re comperta: impatiens moræ ſenex aduolat: & ulnis arreptam pendu/
lis labijs exoſculans: atq; inermi ore cõmorſitans conſũmare nouas nuptias anhelabat.
Repentino malo percita & olente ſenio & uultu lurido deterrita exclamat: Ad magnum ſe
quendam & inſignem prælatum: non ad deformem & decrepitum ſacerdotem aduenisse:
non poſſe ſibi fraudem fieri: Vis ſi fiat: manibus quoad poſſit: deinde gemitibus atq; ulu/
latibꝰ occurſuram: neq; dum reliquiæ ſpiritus ullæ eſſent: paſſuram ſe a tã turpi ſene uio/
K lari. Hæc uociferans ubertim flebat. Ille autem & manu ſcabra & ore hiſpido ſpumantiq;
teneꝝ os præcludẽs: fletibꝰ & querimonijs conabat̃ obſtare: atq; incõdito murmure & in/
eptiſſimis blãditijs: Erat enĩ præter cætera bleſus adeo: ut a nemine poſſet intelligi: egram
animi ſolari. Sed cum nil proficeret ſenex egregius: in ſecretariũ ſe proripit arreptoq; quo
conſcripti patres a reliquis diſcernũt̃: rubenti pileo & inſigne ſuũ: albo caluoq; uertiti im/
ponens: Cardinalis ſum inquit: Cardinalis ſum: ne timeas filia. Sic amaſiolã adhuc flen/
tem & præſenti ſpecie & futura ſpe magnifice conſolatus: ingeniale cubiculũ deduxit: pro
nuba non Iunone ſed Teſiphone & Megæra. Ad hũc modũ cupidinis ueteranus Baccho
ſacer: & Veneri non armatus: ſed togatus & pileatus de ſuis amoribꝰ triumphauit. Plau/
de fabula acta eſt. Noſſes hominem iucũdiſſime ſonuiſſet. Et huius & reliquoꝝ mille ſunt
talia: quorum quædam non ludicra ſed pudẽda: Alia uero immania & horrẽda ſũt. I nũc
mirare ducibus his & propitiũ populo ſuo Chriſtum & rempublicam proſperari.

Ad quendam amicum: Illi quia ex periculoſis locis euaſerit congaudentis: & ut deinceps caueat adhortantis: Epiſtola XXI.

Vaſiſti: erupiſti: enataſti: euolaſti: Bene eſt: timebã fateor tibi: timebã animæ tuæ:
A e ne poſt deſcenſum ad inferos non cum uellet emergeret. Sciebam & Auerni de/
ſcenſum facilem: & apertum labyrinthi limen: laborioſum atq; operoſum exitum:
dicebã mecum: O ſi meus Alcides: O ſi Theſeus meus ab inferis redeat: O ne mali pondꝰ
illum opprimat: neq; pedes ad uirtutem uolucres: adamantinæ ſcelerũ catenæ uinciant
detineantq;. Inter hæc uota: hoſq; inter metꝰ emerſiſti: deo gratias: qui etiam ex inferno ĩ
ſe ſperantes animas educit: exoptatus: euocatus: expectatꝰ aduenis. His igitur primũ ter/
ris redditꝰ: quæ te illi Erebo crediderãt: nõ Phœbo ut Dædalus: ſed Chriſto alarum re/
migiũ conſecrabis: & cauebis ne unq; amplius Gnoſum ſpectes. Non eſt ſæpius retẽptan/
da fortuna: periculum ſine periculo nõ fit: Id cũ ſemel euaſeris declina: ne qñ corruas un/
de non ſurgas. Nulla unq; te mala cupiditas tangat: ut illos principes tenebrarũ rurſus
adeas: Quos cũ ſuis opibus ſuiſq; flagitijs dij deæq; omẽs: Immo uero deorum deus ui/
uos ac mortuoſ male perdat: qui cœleſtis agni ſanguine ſaginati calcitrant ac rebellant: eo
me mirum meus ille nunc euocat: quo te præſente perſuaderi mihi non potuit ut uenirẽ.
Ille mihi hortator eſt fidus quidem: ſed improuidus: ut Babylone uiuere eligam ac mori.
B Cur autem ſiue ad quid: ut uideam bonos mergi: malos erigi: reptare aquilas: aſinos uo/
lare: uulpes in curribus: coruos in turribus: colũbos in ſterquilinio: liberos lupos: agnos
in uinculis: Chriſtũ deniq; exulẽ: antichriſtũ dñm: Beelçebub iudicẽ. Hæc ad ſpectacula
reuocor: non audiam: male mihi cum illis: male illis mecum cõuenit. O crudelis & impia
ſecta hominũ: nil niſi ſeipſoſ amantiũ: idq; ipſum ꝑuerſe prorſus ac nefarie. Quis releua/
bit oppreſſum orbem? quis uindicabit afflictam urbẽ? quis euerſos mores reformabit?
quis colliget ſparſas oues? quis paſtores erroneos arguet? quis reducet aut retrahet ĩ ſedẽ
ſuam? Nulluſne licentiæ ac ſcelerũ modus erit: an fruſtra per ꝓphetã ſpũſſanctus intonu/
it: Hæc feciſti & tacui: exiſtimaſti inique ꝙ ero tui ſimilis: Arguã te & ſtatuã contra faciẽ
tuam. Intelligite qui obliuiſcimini deum: ne quando rapiat & nõ ſit qui eripiat: Intelligi/
te inquã: uobis loquitur: dei hoſtes intelligite. Surdis loqtur ſoptiſq;: nunq; intelligent
niſi horrendo tonitru: ſeu quoniã tonuiſſe non ſufficit triſulco fulmĩe exp̃recti. Ad te mihi
nũc ſermo eſt Inuictiſſime regum noſtri temporis: quem non nomino quando & nomen
C obſtat inſcriptioni: & abũde te nominat ipſa rerum ac gloriæ magnitudo: Nam quid opꝰ
eſt uerbis ubi res loquitur? Haud ĩmerito tãtis te uictorijs ornatum credere fas eſt: q præ/
ter principalis tuæ cauſæ iuſticiam uulpes illas ueternoſas fœdis & nõ ſuis e caueis Chri/
ſtiq; ſponſam cœno ac uinclis eruere: potens es & facies ſpero iure tibi perpetuã fœlicitatẽ
& uotiuũ cœpti exitum quiſq; fideliũ optauerit. Paſtorem illum & ſenio & ſopore & me/

to grauidum: nunq̃ spōte latebris & amatis fornicibus egressurum: solus manu prehensum & uerbis increpitum & uerberibus castigatum: in antiquum penetrale restitues. Id si forte tibi cœlitus non datur: q̃q̃ nec dignatus pluribus: neq; hoc munere dignior quisq̃ sit: uenient alij quoq; quo fœdior man⁹: eo pulchrior uindicta. Deniq; qualia multa undiq; crebrescūt: uel prædonum iusta acie: uel salubri peste clæmentiq; cœli inclæmentia: Ad postremū plaga aliqua euidenti: quando minis ac prodigijs cor Pharaonis obduratū superbumq; non tāgitur: sponsæ Christus subueniet laborāti. O quid dixi: O quid scripsi: O quid mihi uenit in animū: quo prodijt lingua: quo progress⁹ est calam⁹: Possem cū Iob & ego fortassis dicere: Vnum locutus sum quod utinam non dixissem: dixi tamen & iam non dixisse non possum: delere autem & si adhuc liceat non libet: tant⁹ est ueri amor tantumq; mali odium: ut periculi omnis interim obliuiscar. In uno cōsilium senis illi⁹ sequar: quia cum infinita se nunc offerant & perexigua dicendorū pars exacta sit: frenabo impetum: & cum eodem Iob: manū meā ponam super os meum: & his ultra nō addam. D

Ad quendam doctum adolescentem & eloquentem: Illum eo q̃ in iuuenili ætate religionem ingressus fuerat cōmēdantis: & ut Christi gloriæ militet: & contra Auerroim qui contra Christum catholicaq; fidem latrat: aliquid scribat hortantis: Epistola XXII.

Magnam tuis uberemq; materiam & lætandi tribuis & sperādi ante alios mihi: q̃ fortasse non alius in te oculos altius defixit. Clarum tibi lumen ingenij deus dedit: industriæq; nobilis stimulos addidit: atq; ex his noticiam rerum uariarū pro ætate mirificam. Ipse nempe non alius est: qui dat omnibus affluenter & non improperat: Ipse est cui soli conuenit: quod ludens pro suis longe alias traduxit: magister artis ingenijq; largitor. Et sicut tibi ad rerum perceptionem intellectus: sic ad expressiouem lingua suppetit: cuius defectus magna sæpe decolorauit ingenia: & minoribus ostendit imperia. Tu omnibus his instructus: & fauore dei fultus & hominū: mane primo altum iter duræ religionis ingressus es: eo duce post quem nemo unq̃ errauit nisi qui uoluit. Augustinū dico: cuius hæsisse uestigijs ea demū & ad cœlum & ad gloriam uia est. Adhuc pene puer eras: dum consanguineo illo tuo uiro bono & amico meo instante ad me perductus: aliquādiu pro tuorum tunc annorū imbecillitate recusantem: bona spe ilico me implesti: ut contra morem propositumq; meum tanto imparem amicitiam amplexus: sæpe exinde ad me redeuntem indies lætius te uiderem: admirans unde tibi id ætatis nostræ amicitiæ tāta cupiditas: & sæpe mecum in silentio post etiam cum amicis illud patris Ambrosij repetens: Puer iste si uixerit aliquid magni erit. Transiuerūt interim āni plures: Nihil enim tam tacite tamq; ueelociter transit: diuq; in patriam reuerso tuo conspectu carui. Ecce nūc puer meus ad me redijt sed ut ait Naso: Iam iuuenis iā uir iam se formosior ipso: ea scilicet forma quā nec ætas īminuet nec morbus eripiet nec mors ipsa. Iam de te igitur non tantum spero: sed spero simul & gaudeo. Est enim præsentis boni nomē: gaudium: spes futuri. Ecce iam te magnis uiris parem teneo: parem maximis mox tenebo. Age modo: perge iter assumptū: excita teipsum: adde geminū calcar ingenio: hinc honoris: hinc pudoris: Mane cœpisti: noli sub meridiem torpere. Solēt pigri uiatores dum solem cœli medio suspiciunt multum lucis sibi superesse cogitantes: umbras quærere seq; somno & quieti tradere: sero tandem experti inclinatam diem seq; elusos intelligere. Id ex te certe nō metuo: non hoc animi tui ardor spondet: non frons: non oculi: non uerba denunciant. Vere autē multos ad sūmam uēturos error iste detinuit & auertit: dum auctoritate nescio quorum insanorum freti: nescio quam ætatem consistentem uana sibi persuasione cōfingūt: quæ nulla unq̃ sui in parte consistit: sed id semper & labit & currit & rapitur: utq; ait Cicero: uolat. Excusat forsan utcūq; senectutis inertiam fragilitas & morbor; cohors undiq; illā premens. Quæ tamen si quid insitæ uirtutis est reliquum: neq; omīa anni uolatiles abstulerunt: magna ui senilem suis affinibus abigit torporem: & uigorem iuuenilē ad honestos actus manu retrahit. Meministi Marcum Portium Catonem latinas litteras iam tunc senescentem: Græcas uero iam nūc senem didicisse. Eaq; ipsa ætate Socratem post litteras fidibus operam dare: Carneadē philosophiæ studio cibi solitum obliuisci: Platonem toto pene orbe peregrinātem: die ultimo uel Sophronis mimos sub capite habētem: ut Valerius: uel ut ait Cicero: scribētem mori: Simonidem octogenariū in certamen carminum

deſcendiſſe: atq; ipſa ætate Chryſippū: & prope centenarios Iſocratē ac Sophoclem præ/
clariſſima ædidiſſe uolumina. Et Solonem ſenem poſt conditas ſuaſ ciuibus leges: poeti/
cæ inhiantē: ſemper deniq; litterarum ſitiētem & in ipſa demū morte diſcentem. Poſſem
exempla ſubtexere eorum ſenū qui ætate ultima res bellicas ut ciuiles elegantiſſime cal/
luerūt: ſed mihi ad ſtudioſum alteriꝰ generis ſermo ē. Et hæc q̃dē atq; his ſimilia ſenectu/
ti mirabilia prorſus & glorioſa ſunt: Iuuētuti autem uſq; adeo debita & ſua: ut nihil ſit pi/
gro iuuēne turpius: nihil inexcuſabilius: nihil ad extremū deſperatiꝰ. Quædam enī uitia
anniſ cedūt atq; diminuunt̃: alia ingraueſcūt augenturq;: horum e numero ſegnities eſt.
D Itaq; ſegnem Iuuenem quem uideas: ꝙ ſollicitū ſenem ſperes? Quod attendens cogita/
bis ne qua tibi pars tempis ignaua præterfluat: neue nulla tibi unq̃ aut lōgioris aut tar/
dioris ſpes ætatis blandiatur: Breuiſſima enī ſimul & fugaciſſima eſt: & utrum magis in/
certum ſit ex æquo cōtendit cum breuitate celeritas. Nihil eſt uere uita hæc pro qua tan/
to tempore agimur ac torquemur: & hoc ipſū nihil: nunq̃ ſtat: ſed dū quærit̃ tanq̃ fumꝰ
euanuit. Nō eſt iuuenibꝰ expectādū: dū q̃d ꝓmpte faciunt: lente faciāt: ſed ī iuuentute ꝑ/
perandum unde ſenes gaudeāt: mortui celebrentur & ſepulti uiuant: uolitentq;: ut ait En/
nius: docta per ora uirum. Hæc amice diſcēdi ætas eſt: q̃d hæc ſtudioſa collegerit: ſenectꝰ
docta diſtribuet: quodq; a multis acceperit refundet in plurimos. In quærendis illam ex/
pectare dementia eſt: cui uel quæſita ſeruare difficile. Neq; uero ſtudioſos ſolos memorē
quibus ætas alia nulla eſt: niſi hæc una quā degis: & corpore & ingenio præualida & im/
pedimentis libera: niſi quæ ſibiipſa peperit quibus ue ſibi iter ipſa præſtruxerit: q̃d multi
faciunt qui ſcientiæ ac uirtutis ad quas deſtinabant̃ obliti: poſt cōcupiſcentias ſuas eunt:
Neq; a uoluptate ſua auertūtur: donec ſuis pudor ac dolor: inimicis gaudium: uulgo lu/
dibriū effecti: undiq; inutiles: nec litteris nec concupiſcentiis habiles ad ſenium ꝑuenere.
E Sed ex alio quoq; genere hominū attingam paucos: quorū te exempla ſollicitent: qui cū
alias partes ætatis poſſent ad agendum fortia: hanc unam nullamq; aliam elegerūt: neq;
uel modicum diſtulerunt: neq; ſi diſtuliſſent ſucceſſiſſet ut fecit. Certe hac ætate iam Achil
les Troiam: Alexander Indiam pulſabat: Scipio Africanus occidentem fregerat: meridi/
emq; frangebat. Pompeius magnus Hiſpaniam perdomitiſq; prædonibꝰ: maria cuncta
pacauerat. Hac ætate Druſus uero Germaniā fatigabat: iamq; ad diuortia Rheni omnia
populando ac uincendo peruenerat: tantaq; animi uirtute eaq; morum iuueniliū maieſta
te: ut hoſtibus quoq; uenerabilem ſe in omne tempꝰ efficeret: Quod nec hodie Germani
negant nec diſſimulant: quod interdū forte poſitus in ea terrarum parte perpendi & in/
genua huiuſ noui Cæſaris & ſuorum procerum cōfectione cognoui. Poſſem pluribus il/
luſtrioribus munire: his teipſum urge ſtimulis: his attolle comitibus. Magnorū ſequi ue/
ſtigia ſeq; illis cōferre magnis animis dulce eſt. Neu dicas: Iuuenis ſum: multum mihi ſu/
pereſt temporis: Vt enī hoc dubium: ſic certiſſimū illud ꝙ nunq̃ dies iſta reuertit̃. Arri/
pe eam ergo ne tibi infructuoſa prætereat: & ut magnæ parti hominū: immo fere cunctis
hominibus aquæ in morem inter digitos effluat: Profecto autem ut quod nulli unq̃ fuit
tibi certi temporis multum eſſet: & huius tamen & rerum omniū parſimonia tūc eſt utilis
dum abundant: nempe cum defecerint nequicq̃ admiſſa cuſtodias. Q̃obrem iterū atq;
iterum te moneo & obteſtor: ne ullum diem per ignauiam labi ſinas: ſed omni ſero tecum
ipſe calculum ponas: tanq̃ diligens paterfamilias cum ſuſpecto diſpenſatore: hoc egi ho/
die: hoc incepi: hoc didici: hoc doctior: hoc melior factus ſum. Neq; enim minus ad uirtu/
F tem q̃ ad ſcientiā te cohortor: Quem īutilem tibi diem præteriiſſe deprehenderis necui/
xiſſe te credito. Amice diem perdidi inquit Titus Cæſar: Id ſi dixiſſe laudatur qui nō aliis
illa luce profuerat: quid dicturum putes qui non profuit ſibi? Non poſſumus fateor libro
ſemꝑ incūbere: nō ſemper ſolitarii & tranquilli eſſe: & nos fragiles & mūdus eſt turbidus
& res inextricabiles: hoc poſſumꝰ: curare ne dies ulla ſine noſtra diſcuſſione & in nos ani/
mi reflectione pertranſeat. Quomodo enim aliena curabimꝰ ſi noſtra negligimus? ſeden/
do quidem ſtandoq; licet & eundo de ſe ſuiſq; de rebus in conſilio: in conſeſſu: & q̃q̃ Ci/
ceroni aliter uideatur: etiam in cōuiuio: ſed lenius cogitare: Vix tam ſterilis ager: uix tam
durus eſt animuſ: quem non iugis ac diligens cultura fœcundet ac leniat. Quid de tuo igi
tur ſperem quem natura ipſa tractabilem fecit ac fertilē? Noſtrum ergo: quod apud Tul/
G lium ait Cato: ducem optimum tanq̃ deum: Immo quidem naturæ rerumq; omniū pa/

trem deum ipſum ſequere: altis te uocibus euocantem omneſq; quos creauit redemitq;
homines: nō e cœlo tantum ubi in æternum regnat: ſed ex aſperrimo etiam trophæo quod
pro nobis nudus ſpinis coronatus triumphator aſcendit: omnes inquã uocat: pauci illũ
audiunt: Eſto unus e paucis: alioquin nihil eſſe præſtaret. Audi illum & exaudi a quo cor
pus atq; animam & ingenium accepiſti: per quem es qualem te gaudemus: per quem eris
niſi reſpuis qualem te cupimus & ſperamus. Non te hodie pluribus premam: certus hæc
tibi & multo etiam pauciora ſufficere: ut qui ex te quid optē ego: quid ue alij qui te amãt: H
tacito me licet intelligis: Vnum tamen non obmiſerim: ne illis aures aut animum accō-
modes qui obtentu ſtudij theologici te nituntur a noticia litterarum ſcholarium dehorta
ri: qua ut ſileam reliquos: ſi Lactantiꝰ atq; Auguſtinus caruiſſent: neq; ille ſuperſtitiones
paganorum tam facile ſubruiſſet: neq; iſte ciuitatem dei tanta arte tantiſq; molibus ere-
xiſſet. Expedit theologo præť theologiã etiam multa noſſe: Immo ſi fieri poſſit: pene om-
nia: quibus contra inſultus carnalium ſit inſtructus. Certe ſicut unus eſt deus cui om-
nia ſubſunt: ſic una eſt ſciẽtia de deo cui bonæ omnes aliæ obſequuntur. De his tamen li-
bro ſecundo de Doctrina Chriſtiana ipſe idem diſputat Auguſtinus. Lege ergo: de illius
conſilio quæ potes ſine propoſiti principalis præiudicio: & diſce quantum dum ne ingeni-
um aut memoriam afficias: ſemperq; memineris eſſe te theologum non poetam aut phi-
loſophum: niſi inquantum uerus philoſophus ueræ ſapiẽtiæ eſt amator: Vera autem dei
patris ſapiẽtia Chriſtus eſt. His illud addiderim: ut ĩ omni doctrina: illa tibi præcipua cu-
ra ſit: non ꝙ abdita ꝙq; obſcura: ſed ꝙ uera: ꝙ clara ſint quibus animũ intendis. Sũt enĩ
qui de his maxime quæ nec ipſi nec alij intelligunt inaniter gloriantur: ſtultum genꝰ: Nã I
ut ueritas obiectum: ſic ni fallor claritas eſt fœlicitas intellectus. In omni autem ſanctita-
te ac uirtute expeditam illam & compẽdiariam Socratis ad gloriam uiam nunꝙ deſeras:
ut ſcilicet talis eſſe ſtudeaſ qualis uis uideri. Sunt enim peſſimi quidam qui uideri uolunt
optimi: quaſi ut alios: ſic & deũ & conſcientiam ſuam fallant. Geminæ autem uiæ huius
duces multos habes: utriq; tamen unus ſuffecerit Auguſtinꝰ domeſticus tuus dux: quem
uides hac ipſa tua ætate cum erroribus ac uitijs generoſo impetu magnificentiſſime col-
luctantem. Si quis in illo unꝙ uitæ error fuit aut doctrinæ: primus contraria ſublatus
eſt uita: ſecundus manu propria diſcretiſſimo uolumine extirpatus eſt: ut nil ſit tutius ꝙ
uiri illius & uitam ſimul & doctrinam ſequi: Hoc ne tibi unquam e memoria excidat. Ex-
tremum quæſo: ut cum primũ perueneris quo ſuſpiras: qđ cito fore confido: contra canẽ
illum rabidum Auerroim qui furore actus infando contra dominũ ſuum Chriſtum con-
traq; catholicam fidem latrat: collectis undiq; blaſphemijs eiꝰ: quod ut ſcis: iam cœpera-
mus: ſed me ingens ſemper & nunc ſolito maior occupatio: nec minor temporis ꝙ ſcien-
tiæ retraxit inopia: totis ingenij uiribus ac neruis incumbens: rem a multis magnis uiris
impie neglectam: opuſculũ unum ſcribas: & mihi illud inſcribas: ſeu tunc uiuus ero: ſeu
interim abiero: Semper enim tempus eſt omnibus: & mihi inter alios iam de habitu co-
gitandi. Neu dubita defuturum tibi uel ingenium uel ſtilum: ꝙuis tuorum nonnullis ſo-
litum deeſſe: Aderit Chriſtus ſuas res agenti qui tibi affuit uel naſcenti. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Inuictiſſimum Cæſarem dominũ Charolum quartum Romanorum & Bohemiæ Regem: Illum eo ꝙ tardius Italicis rebus prouiderit incuſantis: & ut bonis conſilijs moram nullam facere dignetur exhortantis: ſimul ex antiquitate uirtutem & excellentiam urbis Romæ deſcribentis.

PRæcipitium horret epiſtola sereniſſime Cæſar: auctoris ſibi conſcia: dũ
cogitat unde digrediẽs: quo uentura ſit. In tenebris enim orta: quid mi/
A rum ſi clariſſimi tui nominis ſplendore confunditur? Sed quoniam
omnem pauorem amor excutit: ĩ lucem ueniet: & ſi nihil aliud: at ſaltẽ
fidelis affect⁹ mei nũcia. Perlege oro dec⁹ noſtrũ: ꝑlege: neu quas odio/
ſas tibi ac moleſtas adeo ex me blanditias uerearis: publicam regum pe
ſtem: ars ea procul a moribus meis abeſt: lamẽtis potius aurem para:
non tam blanda ꝙ̃ querula oratione pulſaberis. Quid enim noſtri: & ſi dici fas eſt: Immo
tuĳpſius ĩmemor factus es: quonam abĳt Italiæ tuæ cura? Nos equidem ſperabamus te
cœlit⁹ nobis miſſum: libertatis noſtræ promptiſſimũ aſſertorem: Tu refugis: & ubi factis
opus eſt: longiſſimis cõſultationibus tempus trahiſ. Vide Cæſar ꝙ̃ fiducialiter tecũ ago:
B homo puſillus & incognitus: Tu quæſo ne libertati meæ ſucceneas: ſed naturæ mori/
buſꝙ tuis gratulare: qui hanc mihi fiduciam ſubminiſtrant. Quid enim (ut cœptum ſe/
quar) quaſi uenturi certus tempus in conſilĳs expendis? Neſcis in ꝙ̃ breui ſpacio ma/
ximarum rerum momenta uerſẽtur? Quæ multis elaborata ſunt ſæculis: ſæpe dies unus
conficit. Crede mihi ſi famam propriam: ſi reipublicæ ſtatum cernis: uidebis tuas itidem
res ac noſtras dilationibus non egere. Quid ꝙ ambigua & fugaciſſima uita eſt: & ꝙ̃uis
integerrima ætas tua ſit: eſt tamen inſtabilis aſſidueꝙ uolat ac rapitur? Itaꝙ non ſentien/
tem omnis te in ſenium dies trudit: dum circumſpicis: dũ cunctaris: improuiſa furtim ad/
erit canicies. An forte dubitaſ ne ante tempus inceperis: ad quod peragendum uix huma
næ uitæ longiſſimũ tempus intelligis ſuffecturum? Neꝙ enim uulgaris aut mediocris ne/
gocĳ tibi cura eſt: Romanum Imperium multis diu iactatum tempeſtatib⁹ ſæpe deluſam:
& pene iam proiectam: ſpem ſalutis in tua tandem uirtute reponit: & per ĩnumeros caſus
ſub umbraculo tui nominis utrunꝙ reſpirat: ſed ſola iam ſpe diutius paſci nequit. Sentis
quãtam & ꝙ̃ piam curarum ſarcinam ſuſcepiſti: perfer ad exitum precamur. Idꝙ ꝙ̃ pri/
C mum facito: Precioſiſſima: immo uero inextimabilis res eſt tempus: & cuius ſolius auari/
ciam doctorũ omnium commendat auctoritas. Pelle moras igitur: & qd̕ grande aliquid
aggreſſis ultimum eſt: ſingulos dies magni extima: ea te cogitatio parcum temporis effici/
et: ea te coget ut uenias: & inter diuerſitatẽ nubila deſiderat⁹ nobis auguſtiſſimæ tuæ fron/
tis lumen oſtendas: Non te tranſalpinarum ſollicitudo rerum: non te natalis ſoli dulcedo
detineat. Quotiẽs Germaniam inſpexeris: Italiam cogita. Illic natus: hic nutritus. Illic re
gnum: hic & regnum habes & Imperium: Et ꝙ nationum ac terrarum omniũ pace dixe/
rim: cum ubiꝙ membra: hic ipſum caput inueniens monarchiæ. Nullus igitur ignauiæ
locus eſt: ut ad nutum cuncta ſuccedant: magnum fuerit tantarum rerum fragmenta col/
ligere. Sẽtio quidem nouitatem rerum omniũ eſſe ſuſpectã: ſed ad noua nõ traheris: neꝙ
tibi aliter Italia ꝙ̃ Germania nota eſt. Ab infantia enim tua nobis diuinitate propitia re/
promiſſus: altum inclyti patris iter mira indole proſecutus ſub eo & Italicas urbes & mo
D res hominum & terrarum ſitus & glorioſe rudimenta didiciſti: Quinetiam adhuc puer: ꝙ
pluſꝙ̃ humanæ uirtutis fuerit: præclaras hic ſæpe uictorias meruiſti: ſub quib⁹ & ſi ma/
gna erant quæ gerebas: maiora tamen puerilis expeditionis miniſterio uelabantur: ne ſci
licet eam patriam uir timeres: quæ tibi puero tantarum uictoriarum miſericordiam præ/
buiſſet: & qd hĩc ſpare debeas Imperator primæui tyrocinĳ auſpitio prouideres. Adde ꝙ
nunꝙ̃ ullius externi principis aduentum lætius expectauit Italia: Vtꝙ nec alunde reme/
dium uulneribus ſuis ſperat: nec tuum tanꝙ̃ alienigenæ iugum timet: hoc ſingulare ſine/
ſcis: habet apud nos maieſtas tua. Quid enim uerear loqui quod ſentio & quod te iudice
probari cõfido? Miro quidem dei fauore nunc primũ in te nobis poſt tot ſæcula mos pa/

trius & Augustus noster est redditus. Te enim ut libet sibi Germani uendicent: nos te Ita/
licum arbitramur. Propera igitur qđ sæpe iam dixi: & sæpius est dicēdum: propera. Scio
actus tibi placere Cæsareos: nec immerito Cæsar es. Atqui primus opifex Imperij tantæ
celeritatis fuisse dicitur: ut ipse sæpe aduentus sui nuncios præueniret. Idem fac: & quem E
titulis æquasti: reb⁹ æquare satage: noli amplius bene meritam Italiam tui desiderio fa/
tigare: noli ardorem nostrū nuncijs & expectatione restinguere. Te unū poscimus: tui sy/
derei uultus intuitum postulamus. Si uirtutis amicus es: si gloriæ studiosus: cuius sic ego
Charolum nostrū alloquar: sicut Iulium Cæsarem Marcus Tullius alloquitur: auidissi/
mū te: q̄uis sic sapiens non negabis. Noli obsecro laborem fugere: Nam qui laborē fu/
git: fugit & gloriam & uirtutem: ad quas nunq̄ nisi arduo & laborioso calle pertingitur.
Tu ỽo quē & honesti laboris & ueræ laudis appetētissimū scim⁹: surge: age: & æqu⁹ ma/
gnorum pōderum distributor: grauiora qualibet ætati præualidæ & fortioribus hume/ F
ris impone: Iuuentus labori acta: ocio senect⁹: profecto autē ex omnibus optimis ac san/
ctissimis curis tuis: nulla grauior q̄ ut Italicum orbem tranquilla pace componas: ea sar/
cina huius æui uiribus par est. Cætera leuiora q̄ ut tantum & tam generosum animū oc/
cupare mereantur. Hoc igitur primū fac: reliqua suū temp⁹ inueniēt: q̄q̄ placata ad ple/
num & composita Italia nihil aut modicum putem negocij superit. Finge nunc animo al/
mam te Romanæ urbis effigiem uidere: Cogita matronam æuo grauem: sparsa canicie:
amictu lacero: pallore miserabili: sed infracto animo & excelsæ pristinæ īmemorē maie/
statis: ita tecū loqui: Ego Cæsar ne despexeris irat⁹ meam: multa olim potui: multa gessi:
Ego leges condidi: ego annū partita sum: ego docui militiæ disciplinam: ego q̄ngentis an
nis in Italia cōsumptis: ducētib⁹ ordine sequentibus (Cuius rei fide dignissimi testes sūt) G
Asiam: Africam: Europam: totum deniq̄ orbem terrarum bellis & uictorijs peragraui:
multo sudore: multo sanguine: multoq̄ cōsilio: surgētis imperij fundamenta cōmuniēs.
Ego primū libertatis auctorem Brutum: dum mihi obsequitur interfectis filijs: superbo
hosti mutuis cōmorientem uulneribus aspexi. Ego natantes uirum armatum & inermē
puellā stupui. Ego pium Camilli exilium: & Cursoris laboriosam militiam: & incomptū
Curij caput & electum ab aratro cōsulem: & ruriculam dictatorē: & regiam Fabritij pau
pertatem: & Publicolæ elatum funus: & insolitam uiuentis Curtij sepulturā: & gloriosū
carcerem Attilij: & insigni deuotionis habitu præcumbētis Decios: & Coruini spectabi/ H
le duellum: & mitem patri durum filio Torquatum: & profusum una Fabiorum sangui/
ne: & attonitum Porsenam: & fumantem generosam Mutij dextram uidi. Ego Senonū
flammas: & Pyrrhi elephantes: & opes Antiochi: & pertinaciam Mithridatis: & Sypha/
cis amentiam: & Ligurum difficultates: & bella Sannitica: & Cimbrorū motus: & Ma/
cedonum minas: & Punicas fraudes pertuli. Ego Carrhas: Aegyptū: Persidem: Arabiā:
Pontum: & utranq̄ Armeniam: & Galatiam: Cappadociam: Thraciam: & Marum lit⁹:
Aethiopicas arenas. Ego Libyæ Cāpos & Hispaniæ. Ego aquas Sestias: Ticinū: Trebiā:
Thrasumenū: Cannas: & Ochiclaras præcito cruore Thermopylas. Ego Danubiū &
Rhenum: Indum: & hydaspē: Rhodanum: & Iberum. Euphratem: Tigrim: Gangem: Ali/
am: & Hebrū: Tanaim & Harapsen. Ego Taurum & Olympū. Ego Caucasum & Acta/
lenta. Ego Ioniū & Aegeū Schytiū atq̄ Capaticum mare. Ego Hellesponticū sinum &
Euboicas arenas. Ego Hadriaticū & Tyrrhenū: Deniq̄ perdomitū nostris classib⁹ ocea/
num hostium simul & natorum sanguine cruentaui: ut tantū scilicet bellorum senem pax
æterna sequeretur: & per multorum manus ad te uenturū stabiliretur imperiū. Nec mea I
me fefellit intētio: uoti compos: omnia sub pedibus meis uidi: Inde sensum nescio quo nā
modo nec quia mortalium opera decet esse mortalia: in labore meo īrexit aliena seuities:
& ne lachrymabilem ordiar historiā: quorsum res redegerit uides: tu mihi prope iam de/
speranti diuinitus destinat⁹: quid cessas: quid cogitas: quid expectas? Sane nunq̄ aut tu
egentior: aut tu ad opem ferendam actior: aut Romanus pontifex clæmentior: aut fauor
dei & hoīm ꝓpēsior: aut illustrior res agēda differs: Inimica sp̄ magnis mora principijs.
Moueāt: moueāt aīm tuū exēpla clarissima: quoꝝ q̄ nihil ī seniū differētes: oblatā semel
occasionē impigerrime rapuerūt. Alexāder Macedo ea ætate qua nūc es: oriēte pererrato
Indorum regna pulsabat aliena rapturus: tu tuum repetens deuotam tibi non intrabis
Italiam? Eadem hac ætate tua Scipio Africanus ī Africam trāsgressus: senum q̄uis te tra/

K hente ſententia: nutatim iam & ruinam minãti imperio pias adhibuit manus: Itaq; incre/
dibili uirtute impediens mihi iugum carthaginenſe diſcuſſit: magnas res imprimis & pe/
riculi nouitate memorabilis noſtris ardentibus hoſtiũ fines inuadere: & Hãnibalẽ Italiæ
tunc Gallicarumq; & Hiſpaniæ uictorem: ac iam totius orbis Imperium timenda mente
uerſantem: hinc ui decretum: illic armis uincere: tibi nulla quidem trãſeunda ſunt maria:
nullus Hannibal uincendus: pronũ iter: plana & aperta ſunt omnia. Quæ enim obſcura/
ta quidam putãt: præſentiæ tuæ tonitui pateſcent: Ingens niſi reſpuis: nouæ tibi gloriæ
campus oſtenditur. Ingredere fortiter: intrepide: Iuſtorum comes & adiutor principũ de/
us aderit: Aderunt armatæ bonorum acies: duce te libertatẽ perditam repoſcẽtes. Poſſem
te nunc exemplis ſollicitare contrarijs: eorum qui glorioſa primordia ſeu mortis ſeu inſi/
gnis cuiuſpiam impedimenti obice nequaq̃ ad exitum perduxerunt. Sed ubi domeſtica
ſuppetunt: externa non quærimꝰ: Vnde tibi non procul: non ex annalibꝰ quærendis: unꝰ
tibi pro omnibus ſatis erit: Heinricus ſeptimꝰ æternæ memoriæ ſereniſſimꝰ auus tuus: cui
L ſi ad exemplanda quæ ſacra mente cõceperat uitæ ſpacium ſuffeciſſet: uerſa rerum ſorte: &
afflictos hoſtes & me regnãte & liberrimos Italiæ populos ac fœliciſſimos reliquiſſet. Ex/
pectat nunc ille cœlorum perpetes incola: & ab alto cõſiderat greſſus tuos: dies computat
horaſq; dinumerat: teq; mecum increpitans alloquitur: Nepos amantiſſime quo ſuperſti/
te nec bonorum ſpes: nec ego totus interij: Romam noſtrã atq; illius lachrymas preceſq;
digniſſimas amplectere: Reformandæq; reipublicæ propoſitumq; mea mors mundo q̃
mihi damnoſior peruertit: & in efficacem animi mei çelum pari ardore proſequere: ſed
fœlicíꝰ: ſed lætiꝰ: Incipe ne moriaris: & noſtri memor: ſcito te eſſe mortalem. I celer & gau/
dentium alpium clauſtra tranſcende: Roma ſponſum ſoſpitatorem ſuum uocat Italia &
tuis pedibus tangi cupit. Expectãt te læti colles ac flumina: expectãt urbes & oppida: ex/
pectant bonoꝝ agmina. Etſi te nil aliud urgeret niſi q malis nunq̃ ſatis diſtuliſſe: bonis
nunq̃ nimis feſtinaſſe uideberis: ſat cauſæ eſt ut his gaudium: illis pœnã: uel ſi reſipiſcere
maluerint: ueniam laturus acceleres. Solus enim es cui deus omnipotẽs interrupti conſi/
lij mei dilatam gloriam reſeruauit.

Epiſtola Franciſci Petrarchæ de ſtudioꝝ̄ ſuorū ſucceſſibus

Franciſci Petrarchæ: Ad Poſteritatē: Originem: conuerſationem morumq; & ſtudiorum ſuorum ſucceſſus explanantis: Epiſtola.

f

Ranciſcus Petrarcha: Poſteritati: Salutē. Fuerit tibi forſan de me aliqd auditum: ꝙꝙ & hoc dubium ſit an exiguum & obſcurum longe nomen ſeu locorum ſeu temporum peruenturum ſit. Et illud forſitan optabis: noſſe quid hominis fuerim: aut quis operum exitus meorum: eorum maxime quorum ad te fama peruenerit: uel quorum uel tenue nomen audieris? Et de primo quidem uariæ erunt hominū uoces. Ita enim ferme quiſq; loquitur: ut impellit non ueritas ſed uoluptas: nec laudis nec infamiæ modus eſt. Veſtro de grege unus: fui autem mortalis homuncio: nec magnæ ad modum nec uilis originis: familia (ut de ſe ait Auguſtus Cæſar) antiqua. Natura quidem non iniquo neq; inuerecūdo animo: niſi ea conſuetudo cōtagioſa nocuiſſet: Adoleſcentia me fefellit: iuuenta corripuit: ſenecta aūt correxit: experimentoq; perdocuit uerum illud quod diu ante perlegeram: Quoniam adoleſcētia & uoluptas uana ſūt: Immo ætatum temporumq; omniū conditor: qui miſeros mortales de nihilo tumidos: aberrare ſinit interdum: ut peccatorū ſuorum uel ſero memores ſeſe cognoſcant. Corpus iuueni non magnarum uirium: ſed multæ dexteritatis obtigerat. Forma non glorior excellēti: ſed quæ placere uiridioribus annis poſſet. Colore uiuido inter cādidum & ſubnigꝝ: uiuacibus oculis: & uiſu per longum tempus acerrimo: qui præter ſpem ſupra ſexageſimum ætatis annum me deſtituit: ut indignanti mihi ad ocularium confugiendū eſſet auxilium. Tota ætate ſaniſſimū corpus ſenectus inuaſit: & ſolita morborum acie circumuenit. Honeſtis parentibus Florentinis origine: fortuna mediocri: & (ut uerum fatear) ad inopiam uergente: ſed patria pulſis: Aretij in exilio natus ſum: anno huius ætatis ultimæ: quæ a Chriſto incipit. M.ccc.iiij. die lunæ ad auroram kalendas Auguſti. Diuitiarū contemptor eximius: non ꝙ diuitias non optarem: ſed labores curaſq; oderam: opum comites inſeparabiles. Non ut iſta cura eſſet lautarum facultas epularum: Ego autem tenui uictu: & cibis uulgarib⁹ uitam egi lætius: ꝙ cum exquiſitiſſimis dapibus omnes Apitij ſucceſſores. Conuiuia quæ dicunt (cum ſint comeſationes: modeſtiæ & bonis morib⁹ inimicæ) ſemper mihi diſplicuerūt: laborioſum & inutile ratus ſum ad hunc finem uocare alios: nec minus ab alijs uocari. Cōuiuere autem cum amicis adeo iucundū: ut eorum ſuperuentu nil gratius habuerim: nec unꝙ uolens ſine ſocio cibū ſumpſerim. Nihil mihi magis ꝙ pompa diſplicuit. Non ſolum quia mala & humilitati contraria: ſed quia difficilis & quieti aduerſa eſt. Amore acerrimo ſed unico & honeſto in adoleſcētia laboraui: & diuti⁹ laboraſſem: niſi iam tepeſcētē ignem: mors acerba: ſed utilis extinxiſſet. Libidinū me prorſus expertem dicere poſſe: optarem quidem: ſed ſi dicam mentiar: hoc ſecure dixerim: me ꝙꝙ feruore ætatis & complexionis ad id raptum: uilitatē illam tamen ſemper animo execratū. Mox uero ad q̄drageſimū annū appropinquās: dum adhuc & caloris ſatis eſſet & uiriū: non ſolū factū illud obſcœnū: ſed eius memoriā omnē ſic abieci quaſi nunꝙ fœminam aſpexiſſem. Qđ inter primas fœlicitates meas memoror: deo gratias agens: q me adhuc integrū & uigentē tam uili & mihi ſemp odioſo ſeruitio liberauit. Sed ad alia ꝓcedo. Senſi ſuperbiā in alijs nō in me: & cū paruus fuerim: ſemp minor iudicio meo fui. Ira mea mihi ꝑſæpe nocuit alijs nunꝙ. Amicitiaꝝ appetētiſſim⁹ honeſtaꝝ & fideliſſim⁹ cultor fui. Intrepide glorior: qa ſcio me ueꝝ loq: Indignātiſſimi animi: ſed offenſarū obliuioſiſſimi: bn̄ficioꝝ ꝑmemoris. Principū ac regum familiaritatib⁹ & nobiliū amicitijs uſq; ad inuidiam fortunat⁹ fui. Sed hoc eſt ſuppliciū ſeneſcentiū: ut ſuoꝝ ſæpiſſime mortes fleant. Maximi regū & meæ ætatis amarūt & coluerūt me: Cur aūt neſcio: ipſi uiderint. Et ita cum quibuſdā fui: ut ipſi quodāmodo mecum eſſent: & eminētiæ eorum nullum tædium: cōmoda multa ꝑceperim. Multos tamen eoꝝ quos ualde amabam effugi: tantus fuit mihi inſitus amor libertatis: ut cuius uel nomen ipſum libertati: uel illi eſſe contrarium uideretur: oī ſtudio declinarē. Ingenio fui æquo potius ꝙ acuto: ad omne bonū & ſalubre ſtudium apto: ſed ad moralem præcipue philoſophiam & ad poeticam prono: Quam ipſam proceſſu temporis neglexi: ſacris litteris delectatus: in quibus ſenſi dulcedinem abditam:

quam aliquãdo contempſeram: poeticis litteris non niſi ad ornatum reſeruatis. Incubui
unice inter multa ad noticiam uetuſtatiſ: quouiam mihi ſemper ætaſ iſta diſplicuit: ut niſi
me amor charorum in diuerſum traheret: qualibet ætate natus eſſe ſemper optauerim: &
hanc obliuiſci niſus animo me aliјs ſemper inſerere. Hiſtoricis itaq; delectatus ſum: non
minus tamen offenſus eorum diſcordia: ſecutus in dubio quo me uel ueri ſimilitudo rerum:
uel ſcribentium traxit auctoritas: Eloquio ut quidam dixerunt claro ac potenti: ut mihi
uiſum eſt fragili & obſcuro. Neq; uero in cõmuni ſermone cum amicis aut cum familiari-
bus eloquentiæ unq; cura me attigit: miror q; eam curam Auguſtum Cæſarem accepiſſe.
Vbi autem res ipſa uel locus uel auditor aliter poſcere uiſus eſt: paulo anniſus ſum: id q;
ꝙ efficaciter neſcio: eorum ſit iudicium coram quibꝰ dixi: Ego modo bene uixiſſem: qua-
liter dixiſſem: parui facerem: uentoſa gloria eſt de ſolo uerborum ſplendore famam quæ-
D rere. Tempus meum ſic uel fortuna uel uoluntas mea nunc uſq; partita eſt. Primũ illũ ui-
tæ annum neq; integrum Aretij egi ubi in lucem natura me protulerat: ſex ſequẽtes An-
ciſæ paterno in rure ſupra Florentiam quattuordecim paſſuum milibus: reuocata ab exi-
lio genitrice octauum Piſis: nonũ ac deinceps in gallia trãſalpina ad læuam Rhodani ri-
pam: Auinio urbi nomen: ubi Romanus pontifex turpi in exilio Chriſti tenet eccleſiam
& tenuit diu: licet ante paucos annos Vrbanus quintus eam reduxiſſe uideretur in ſuam
ſedem. Sed res ut patet in nihilum redijt: ipſo (quod grauius fero) tunc etiam ſuperſtite
& quaſi boni opis pœnitẽte. Qui ſi modicum plus uixiſſet: haud dubie ſenſiſſet quid mi-
hi de eius abitu uideretur. Iam calamus erat in manibus: ſed ipſe cõfeſtim glorioſum prin-
cipium ipſum cum uita deſtituit infœlix: Q̃ fœliciter ante Petri aram mori: & ĩ domo ꝓ-
pria potuiſſet: Siue enim ſucceſſores eius in ſua ſede manſiſſent: & ipſe boni operis auctor
erat: ſiue abijſſent: & tanto ipſius clarior uirtus: quãto illorum culpa cõſpectior. Sed hæc
longior atq; incidens eſt quærela. Ibi igitur uentoſiſſimi amnis ad ripam: puericiã ſub pa-
rentibus: ac deinde ſub uanitatibus meis adoleſcentiam totam egi: non tamen ſine ma-
gnis digreſſionibꝰ: Namq; hoc tempore Carpentoras ciuitas parua & illi ad orientẽ pro-
xima: quadriennio integro me habuit: inq; his duabus aliquãtulum grammaticæ: diale-
cticæ ac rhetoricæ quãtum ætas potuit didici: quãtum ſcilicet in ſcholis diſci ſolet: quod
quãtulum ſit chariſſime lector intelligis. Inde ad montẽ Peſſulanũ legum ad ſtudium ꝓ-
fectus: quadriẽniũ ibi alterum: Inde Bononiam & ibi trienniũ expendi: & totum iuris ci-
uilis corpus audiui: futurus magni prouectꝰ adoleſcens: ut multi opinabanẽ ſi cœpto in-
E ſiſterem. Ego uero ſtudium illud omne deſtitui: mox ut me parentum cura deſtituit. Non
quia legum mihi non placeret auctoritas: quæ abſq; dubio magna eſt: & Romanæ anti-
quitatis plena qua delector: ſed quia earum uſus nequicia hominũ deprauaẽ. Itaq; pigu-
it perdiſcere quo inhoneſte uti nollem: & honeſte uix poſſem: & ſi uellem puritas inſcitiæ
tribuenda eſſet. Itaq; ſecundũ & uigeſimũ annũ agens domũ redij. Domũ uoco Auinio-
nenſe illud exilium: ubi ab infantiæ meæ fine fueram: Habet enim cõſuetudo proximam
uim naturæ. Ibi ergo iam noſci ego: & familiaritas mea a magnis uiris expeti cœperat:
Cur autem: neſcire nũc me fateor & mirari: tunc equidem non mirabar: ut qui mihi mo-
re ætatis omni honore digniſſimus uiderer: ante alios expetitus fui a Colũnienſium clara
& generoſa familia: quæ tunc Romanam curiam frequentabat: dicam meliuſ illuſtrabat:
a quibus accitus & mihi neſcio an & nunc ſed tunc certe indebito in honore habitus: ab
illuſtri & incomparabili uiro Iacobo de Columna Lomberiẽ. tunc epiſcopo: cui neſcio
an parem uiderim: ſeu uiſurus ſim: in Vaſconiã ductus ſub collibus pyreneis æſtatem ꝓ-
pe cœleſtem: multa & domini & comitum iucũditate tranſegi: ut ſemꝑ tempus illud me-
morando ſuſpirem. Inde rediens ſub fratre eius Ioanne de Columna Cardinale: multos
per annos non quaſi ſub domino: ſed ſub patre: Immo ne id quidem: ſed cum fratre amã-
F tiſſimo: Immo mecum & propria mea in domo fui. Quo tempe iuuenilis me impulit ap-
petitus: ut & Gallias & Germaniam peragrarem. Et licet aliæ cauſæ fingerenẽ ut profecti-
onem meam meis maioribus approbarem: uera tamen cauſa erat multa uidẽdi ardor ac
ſtudiũ. In qua pegrinatione Pariſius primũ uidi: & delectatꝰ ſum inqrere: quid uerum: qd
ue fabuloſum de illa urbe narrareẽ. Inde reuerſus Romã adij: cuiꝰ uidẽdæ deſiderio ab in-
fantia ardebam: Et huius familiæ magnanimũ genitorẽ Stephanũ de Colũna: uirũ cui-
libet antiquorum parem: ita colui atq; ita ſibi acceptus fui: ut inter me & quemlibet fi-

liorum nil diceres intereſſe. Qui uiri excellentis amor & affectus uſq; ad uitæ eius extre/
mum: uno erga me ſemper tenore permanſit: & in me nunc etiam uiuit: neq; unꝗ deſinet
niſi ego ante deſiero. Inde etiam reuerſus: cum omniũ: ſed ĩ patris illius tædioſiſſimæ ur/
bis faſtidium atq; odium naturalit̃ animo meo inſitum ferre non poſſim: diuerticulũ ali/
quod quaſi portum quærens: repperi uallem perexiguam: ſed ſolitariam atq; amœnam G
quæ Clauſa dicit̃: qndecim paſſuũ milibꝰ ab Auinione diſtantem: ubi fontium rex omni
um Sorga orit̃. Captus loci dulcedine: libellos meos & meipſum illic trãſtuli. Longa erit
hiſtoria ſi pergam exequi: quid ibi multos ac multos egerim per annoſ. Hæc eſt ſumma ꝙ
quicquid fere opuſculoꝝ mihi excidit: ibi uel actum uel cœptũ uel conceptum eſt. Quæ
tam multa fuerunt: ut uſq; ad hanc ætatem me exerceant ac fatigent. Fuit enĩ mihi ut cor/
pus: ſic ingeniũ magis pollẽs dexteritate ꝗ uiribꝰ. Itaq; multa mihi facilia cogitatu: quæ
executione difficilia prætermiſi. Hic mihi ipſa locorum facies ſuggeſſit: ut Bucolicum car/
men ſylueſtre opꝰ aggrederer: & Vitæ ſolitariæ libros duos ad Philippum ſemꝑ magnũ
uirum: ſed paruum tunc epiſcopum Cauallicẽ. nunc magnum Sabinẽ. epiſcopũ Car/
dinalem: qui mihi iam ſolus omniũ ueterum ſuperſtes: non me epiſcopalit̃ ut Ambroſiuſ
Auguſtinũ: ſed fraterne dilexit ac diligit. Illis in montibus uaganti: ſexta quadã feria ma/
ioris hebdomadæ: cogitatio incidit & ualida: ut de Scipione Africano illo primo: cuiꝰ no/
men mirum unde a prima mihi ætate charum fuit: poeticum aliqd Heroico carmine ſcri/
berem. Quod tunc magno cœptum impetu: uarijs mox diſtractus curiſ intermiſi: ſed ſub/
iecti de nomine Africæ nomen libro dedi: Operi neſcio qua uel ſua uel mea fortuna dile/ H
cto multis anteꝗ cognito. Illis in locis moram trahenti: dictu mirabile: uno die & ab ur/
be Roma ſenatꝰ: & de Pariſius Cancellarij ſtudij ad me litteræ ꝑuenerũt: certatim me il/
le Romam: ille Pariſiꝰ ad ꝑcipiendã laureã poeticã euocãtes. Quibꝰ ego iuuenilit̃ gloria/
bundꝰ: & me dignũ iudicãs q̊ me dignũ tãti uiri iudicarẽt: nec meritũ meũ ſed aliorum li/
brãs teſtimonia: parumper tamen hæſitaui cui potius aurem darem. Super quo conſiliũ
Ioannis de Columna Cardinalis ſupranominati per litteras expetij. Erat enim adeo uici/
nus: ut cum ſibi ſero ſcripſiſſem: die altero ante horam tertiam reſponſum eius acciperem.
Cuius conſilium ſecutus: Romanæ urbis auctoritatem omnibus præferendã ſtatui: & de
approbatione conſilij eius: mea duplex ad illum extat epiſtola. Iui ergo & ꝗuis ego mo/
re iuuenũ rerum mearum benigniſſimꝰ iudex eſſem: erubui tamen de meipſo teſtimoniũ
meum ſequi: uel eorum a quibus euocabar: quod proculdubio non feciſſent: niſi me di/
gnum oblato honore iudicaſſent. Vnde Neapolim primum petere inſtitui: & ueni ad illũ
ſummũ & regem & philoſophũ Robertum: non regno ꝗ litteris clariorem: quem unicum
regem & ſcientiæ amicum & uirtutis noſtra ætas habuit: ut ipſe de me quod ſibi uiſum I
eſſet cenſeret. A quo qualiter uiſus: & cui ꝗ acceptus fuerim: & ipſe nunc miror: & tu ſi no
ueris lector puto mirabere. Audita autem aduentus mei cauſa: mirum ĩmodum exhilara/
tus eſt: & iuuenilẽ cogitãs fiduciã: & forſitan cogitãs honorẽ quem peterem ſua gloria nõ
uacare: ꝙ ego eum ſolum iudicem idoneum e cunctis mortalibꝰ elegiſſem. Quid multa?
Poſt ĩnumeras uerborum collationes uarijs de rebus: oſtenſamq; ſibi Africam illam meã
qua uſq; adeo delectatus eſt: ut eam ſibi inſcribi magno pro munere poſceret. Quod ne/
gare nec potui: certe nec uolui. Super eo tandem pro quo ueneram certum mihi deputa/
uit diem: & a meridie ad ueſperã me tenuit. Et quoniam creſcente materia: breue tempus
apparuit: duobus proximis diebus idem fecit. Sic triduo excuſſa ignorantia mea: die ter/
tio me dignũ laurea iudicauit. Eam mihi Neapoli offerebat: & ut aſſentirer precibus etiã
multis urgebat. Vicit amor Romæ uenerandam tanti regis inſtantiam: Itaq; inflexibile
propoſitum meum cernens: litteras mihi & nuncios ad ſenatum Romanũ dedit: quibus
de me iudicium ſuum magno fauore profeſſus eſt. Quod quidem tunc iudicium regium:
& multorum & meo imprimis iudicio conſonum fuit. Hodie & ipſius & meum & omniũ
idem ſentientium iudicium non probo. Plus in eum ualuit amor & ætatis fauor: ꝗ ueri K
ſtudium. Veni tamen & quãlibet indignuſ: tanto tamen frætus fiſuſq; iudicio: ſummo cũ
gaudio Romanorum qui illi ſolennitati intereſſe potuerunt: lauream poeticã adhuc ſcho
laſticus rudis adeptus ſum. De quibus etiam & carmine & ſoluta oratione epiſtolæ meæ
ſunt. Hæc mihi laurea: ſciẽtiæ nihil: plurimũ uero quæſiuit inuidiæ. Sed hæc quoq; hiſto/
ria longior eſt ꝗ poſcat hic locus. Inde ergo digreſſus Parmam ueni: & cum illis de Cor/

rigia uiris in me liberaliſſimis atqꝫ optimis:ſed inter ſe male concordibus qui tunc urbē
illam tali regimine gubernabant: quale nec ante in memoria hominum habuerat ciui/
tas illa: nec ætate hac ut auguror habitura eſt:aliquantulum tempus peregi. Et ſuſcepti
L memor honoris:ſollicituſqꝫ ne indigno collatus uideretur:cum die quodam in montana
conſcendens forte trans Entiā amnem reginis in finibus:ſyluam quæ Plana dicitur ad/
iſſem:ſubito loci ſpecie pcuſſus: ad intermiſſam Africam ſtilum uerti:& feruore animi q
ſopitus uidebat̃ excitato:ſcripſi aliquātulum die illo. Poſt continuis diebus quotidie ali/
quid:donec Parmam rediens & repoſtam ac tranquillam nactus domū:quæ poſtea em/
pta nunc etiam mea eſt:tanto ardore opus illud: non magno in tempore ad exitum de/
duxi:ut ipſe quoqꝫ nūc ſtupeam. Inde reuerſus ad fontem Sorgiæ & ad ſolitudinem trāſ/
alpinam rediꝗ:cum iam quartum & triceſimū ætatis annū poſt terga relinquerem: diuqꝫ
& Parmæ & Veronæ uerſatꝰ:& ubiqꝫ: deo gratias: charus habitus:multo amplius ꝙ ua/
lerem. Longum poſt tempꝰ uiri optimi & cuiꝰ neſcio an e numero dominoꝝ quiſꝙ́ ſimi/
lis ſua ætate uir fuerit:Immo uero ſcio ꝙ nullꝰ Iacobi de Carrharia iunioris famæ præco/
nio beniuolentiā adeptus:nunciꝗs quoqꝫ & litteris uſqꝫ tranſ alpes quādo ibi eram & per
Italiam ubicunqꝫ fui multos per annos tantis precibus fatigatus ſum:& in ſuam ſollicita
tus amiciciā:ut ꝙ̃uis de fœlicibus nil ſperarem:decreueram tandem ipſum adire & uide/
re quid ſibi hæc magni & ignoti uiri tanta uellet inſtantia. Itaqꝫ ſero quidem Patauū ueni
M ubi ab illo clariſſimæ memoriæ uiro non humane tantum:ſed ſicut in cœlum fœlices ani/
mæ recipiuntur acceptus ſum:tanto cum gaudio tamqꝫ ineſtimabili charitate ac pietate:
ut quia æquare eam uerbis poſſe non ſpero:ſilentio opprimēda ſit. Inter multa ſciens me
(clericalē uitam tenere) clericalem uitam a puericia tenuiſſe:ut me non ſibi ſolum:ſed etiam patriæ artius aſtrin/
geret:me canonicum Paduæ fieri fecit. Et ad ſummā ſi uita ſibi longior fuiſſet:mihi erro/
ris & itinerum omniū finis erat: Sed heu nihil inter mortales diuturnū:& ſi quid dulce ſe
obtulerit:amaro mox fine concluditur. Biennio non integro eum mihi & patriæ & mun/
do cum dimiſiſſet deus:abſtulit:quo nec ego:nec patria:nec mūdus(non me fallit amor)
digni eramus. Et licet filius ſibi ſucceſſerit prudentiſſimꝰ & clariſſimus uir:& qui per pat̃/
na ueſtigia me charum ſemper atqꝫ honoratum habuit: Ego tamen illo amiſſo cum quo
magis mihi præſertim de ætate conuenerat:rediꝗ rurſus in gallias ſtare neſcius: Non tam
deſiderio uiſa milies reuidendi:ꝙ ſtudio more ægrorum loci mutatione tædiꝗſ cōſulendi.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi Psalmi Pœnitentiales Incipiunt.

h Eu mihi misero: quia iratum aduersum me constitui redemptorē meū: & legem suam cōtumaciā neglexi. Iter rectum sponte deserui: & per inuia longe lateq; circūactus sū. Aspera quælibet & inaccessa penetraui: & ubiq; labor & angustiæ. Vnus aut alter ex gregibus brutoꝝ: & inter lustra feraꝝ habitatio mea. In anxietatibꝰ cum uoluptate uersatus sum: & in sentibus cubile meum straui. Et obdormiui in interitu: & speraui requiem in tormentis. Nunc igitur quid agam: quo me in tantis periculis uertam: spēs adolescentiæ meæ corruerunt omnes. Et factus sum naufrago simillimꝰ: qui mercibus amissis nudus enatat iactatus uentis & pelago. Elongatus ego sum a portu: & uiam salutis non apprehēdo sed rapior sinistrorsum. Video tenuiter quidem: sed hinc mihi grauiꝰ duellum quia irascor mihimet & animæ meæ sum infestus. Irascor peccatis meis: sed ingenti miseriarum mole depressus sum: nec est respirandi locus. Sæpe fugam retentaui & uetustū iugum excutere meditatus sum: sed inhæret ossibus. O si tandem excidat a collo meo: excidet confestim si tu iusseris altissime. O si mihi sic irascar in peccatis meis: ut te diligā uel sero. Sed multum timeo: quia libertas mea manibꝰ meis labefacta est. Iuste crucior consensi: labore torqueor dignissimo. Quid mihi procuraui demens catenam meam ipse contexui: & incidi uolens in insidias mortis. Retia mihi disposuit hostis: quacunq; ibam: & pedibus meis laqueos tetendit. Ego autem despexi & incessi securus inter lubrica: & in peccatis mihi blanditus sum. Credidi iuuentutis decus non aberrare: & secutus sum quo me tulit impetus. Et dixi mecum: quid ante medium de extremis cogitas: habet ætas quælibet fines suos. Videt ista deꝰ sed irridet: facillimus erit ad ueniam: conuerti poteris cū uoles. Tunc consuetudo pessima suū uendicat mancipium: & inijcit manꝰ frustra reluctanti. Quo fugiā non habeo: nam & ego uinctus sum & refugium meum longe est. Moriar in peccatis meis: nisi mihi auxiliū ueniat ex alto. Nō merui fateor: sed tu domine miserere & extende manū tam pereunti. Et memor promissionū tuarum: eripe de faucibus inferni. Gloria patri & filio: & spiritui sancto.

Psalmus II.

i Nuocabo quem offēdi: nec timebo: reuocabo quem abieci nec erubescā. Spem perditam restituam: audebo rursum ex his tenebris in cœlū oculos attollere. Illic habitat redemptor meus: qui potēs est ab inferis euellere. Ego ī me perij: sed in illo uita mihi ꝑmanet & salus in æternū. Ille imperat morti: ille uitam præstat & restaurat: quis prohibet sperare meliora? Auolent qui me terrificant: peccatū grāde meū nimis sed miseratio domini īmēsa est. Peccaui infœlix malis peiora accumulās: & mihimet hostis acerrimus. Verius enimuero omnes sordes meas una gutta uel tenuis sacri sanguinis absterget. Attamen unde mihi gemitus: frāge saxum hoc domine & fontes prorumpant ex adamante durissimo. Fontes lympidi scaturiant: & descendant in uolutabrum ubi assidue trux aper immergit. Et deleantur maculæ uetustæ ut placere tibi possit habitaculū in me dum mihi displicet. Fiat mihi per noctem miseriarū mearum recordatio: & per diem spes salutis appareat. Tempem læta cū tristibus: sed miserationū tuarum nunꝙ obliuiscar. Ex quantis me malis eruerist: & ut animam meam non deserueris in periculis multis. Lugeam pœnitēs de cōmissis: ad fœliciora suspirem de meipso metuam semper de te nunꝙ desperem. Fiat mihi thalamꝰ meus purgatoriū meum: & lectulus meus lachrymarum mearum conscius. Et in corpore meo doleā prius ꝙ̄ præceps corruam in tartara. Miserere mei domine: miserere & opus tuū ne destituas: liberator meus & spes ultima. Gloria patri & filio.

Psalmus III.

m Iserere domine dolorum meorum: satisq; superq; uolutatus sum & ī cœno peccatorum meorum marcui miser. Et quid restat amplius afflicto: tempus inutiliter abijtuitam in consilijs expendi. Mors ante oculos meos adest: & domus nouissima sepulchrum & stridor ac gemitus gehennæ. Quādiu me deludit hodiernꝰ dies sub expectatione crastini: quando incipiam ad te reuerti? Siste iam fluctus ac ꝓcellas animi illumina: consiliū cordis mei & methā laboribus impone. Qui intellectū dederas ut

bñ agerẽ tribue uolũtatẽ:& in actũ dirige ne exprobratiõe tui muneris cõfundar. Eripe
me a seruitio hostis tui & ne insultet ĩ op⁹ manuũ tuaꝝ ꝓhibe:qm̃ alter q ꝓhibeat nõ est.
Libera me de supplicijs æternis:sit mihi pars purgatiõis labor me⁹ quo hic ꝑ singulos
dies exerceor. Reliquũ mihi hac uita & ĩ his mẽbris exige:priusq̄ ueniat tẽp⁹ ægestatis.
Reduc me in uias tuas ante solis occasum:aduesperascit enim & nox est amica prædo/
nibus. Coge ire si uocare parũ est: deniq; ut libet:modo ne peream. Respice domine
miserere:succurre:quoniam tu solus oẽs miserias nosti. Gloria patri.

Psalmus IIII.

r Ecordari libet munerum tuorum deus:ut sit mihi confusio ante oculos & rubor ĩ
genis meis. Sic enim forte misereberis:ubi non prorsum uideris omnium quæ
mihi tribuisti largitor optime. Tu mihi cœlum & stellas:quid enim horum in/
digebas:tu mihi uicissitudines temporum creasti. Tu solem & lunam:tu dies noctesq;:
tu lucem ac tenebras discreuisti. Terram aquis inuoluisti:fecisti fontes & maria: ualles
ac planiciem:montes: lacus & flumina. Hæc intus uarijs seminib⁹ fœcũdasti : circum/
quaq; multiplici specie decorasti. Herbis uirentib⁹ uestisti campos:distinxisti colles flo
ribus & syluas ramorum folijs. Fatigato requiem præparasti:æstuanti umbras arboꝝ
& ad ocium recessus amœnissimos. Sitienti fontes lucidos: esurienti baccas omnis ge/
neris & refectionis q̄ multiplicis alimenta. Q̄ multiformibus animantibus terras &
pelagos implesti:& circumfusos tractus aeris:quis cuncta dinumeret? Hæc omnia pedi
bus hominis subiecisti:usq; ad oblectationes uarias amasti hominem. Nec me min⁹:
ideo : quia cum multis : quin & singularia quædam præbuisti mihi. Tu corpus homi/
nis præ cunctis creaturis adornasti: tu membra miris ordinibus collocasti. Os illi im/
periosum ac serenum spiritũq; tui capacem: & contemplatorem cœlestiũ statuisti. Ad/
didisti artes innumeras:qb⁹ uita hæc foret ornatior æternæq; uitæ spem dedisti. Ostẽ/
disti uiam qua gradiendum foret:aperuisti aditum in tabernacula tua:monuisti quid ca/
uendum atq; unde declinandum sit. Deputasti comitem perpetuum ac ducem:gressus
omnes e specula contemplatus es & errores meos obseruasti. Cadentem sustentasti:la/
bentem firmasti:errantem direxisti: prostratum sustulisti: suscitasti mortuũ. Miseratus
es labores meos totiẽs:ubi non misericordia sed odio dignus eram. Et quib⁹ meis me/
ritis tam digna:tam grandia gratis & indignus hæc accepi. Pro his omnibus quid tibi
retribuerim uides: ueruntamen miserere iterum & succurre quia sine te morior. Ingra/
titudinum mearum ne reminiscaris amplius:sed saluam fac animam nil iam de proprijs
uiribus sperantem. Gloria patri & filio.

Psalmus V.

n Octes meæ in mœrore transeunt & terrores agitant : innumeris conscientia con/
cutit insomnem & male mihi est. Somnus meus illusionibus uarijs turbat̃: nõ
mihi quietem afferens sed laborem. Signum pestiferi euentus prohibe domine
& occurre:quoniam aduentantis mortis est iudicium. Dies meos in amaritudinib⁹ ex/
egi:consumpserunt me curæ immortales & animæ meæ litigio exasperatus sum. Cor/
poris mei sarcina defessus ac curuatus ingredior:& terram inuit⁹ aspicio. Intus & extra
mihĳpsi sum molestus: utrobiq; hostes domesticos inueni qui me pessunderũt. Perse/
cutorib⁹ alienigenis patuit ingressus:& muroꝝ custodia deuicta est. Et ego somno gra/
uis atq; ĩcaut⁹ int̃ tenebras noctis oppressus sũ. Nulla mihi spes salutis:nullũ præsidiũ
aliũde:sed ĩ misericordia tua spabo. Succurre accelera:fer opẽ & miserere mei. Gloria

Psalmus VI.

c Ircumfallarunt me inimici mei:perurgentes me cuspide multiplici. Obtorpui
infœlix & contremui uæhementer:horror mortis superastitit mihi. Non respe/
xi ad orientem : nec unde debueram auxilium expectaui: nec sicut dignum fuerat
speraui. Propterea firmamentum cui innixus eram me destituit repente : & ego pronus
in terram sum prostratus. Agnoui cadens q̄ debiliter stetissem:prædones insultauerũt
corruenti. Spoliarunt me delitijs multis quæsitis mihi de longinquo:tabe & cruore de
formauerunt me. Vulneribus grauissimis confecerunt:semianimẽ atq; nudum relique/
runt ĩ deserto. Caput & pectus meum trãsfixerũt:sed subter præcordia mea debaccha/
ti sunt acerbius. Illic uulnus situ putruit: illic uitæ meæ metuo:illic domine man⁹ tuas

adhibe uelociter. Viuis enī saluator mi & hæc aspiciēs ex alto: tacuisti & passus es quia ego ꝓmerui. Misereberis fortasse nec patieris in finē: qm̄ tu solꝰ potens es præscribere leges morti. Ipse arcebis carnifices ab interitu meo: quoniā in te spes mea magna est: ipse saluum me facies de manibus impiorum. Gloria patri.

Psalmus VII.

c Ogitabā stare dum corrui: uæ mihi quia duriter nimis allisus sum. Quo & unde redactus horresco: dum memini & grauiter contremesco. Sperabam de uiribus meis: & mihi quædam magna ꝓmiseram. Somnia mihi fingebam & gaudebam: nunc delusus expergiscor cum lachrymis. Securus in periculis fui: lætus ī ærūnis medijs portum in tempestatibus putaui. Circumspexi ꝑ nebulas: secutus sum trāsuersas & tortuosas uiuendi uias: & infœliciter mulcētes. Nosti quoniam tu semper mihi fueras finis: sed ad te per meipsum uenire credens retrocessi ꝑ inextricabiles amfractꝰ. Sentio nunc insidias ubilibet: piget erroris tam longæui: nec propterea subsisto ubi sit requies. Odio mihi sum & ago cuncta cum fastidio: uim patior & aliud non licet. Nouum propositū mos uetustus opprimit: & cum recta placuerint relabor ad solita. Qnotiens iam oscitās ad uomitum redij: & subinde stomachās dixi: quousqꝫ hoc & qs erit finis? Iustum supplicium animi insolentis scio: quid me perdidit nihil eram & supcilium erexi. Agnosco nullam fiduciam homini nisi in deo: & si parum uideo illucescat clarius. Aufer a me domine præsumptiōis spiritū: & humilitatem tribue placentē tibi. Ne quādo extollar incōsulte: & mihi de me mentiar: sed ꝑseuerē in tremore tuo. Limus & umbra tenues sum: & fumus ante impetum uentorū ita mihi uideor uideri. Ita mihi uidear semper: & in hac opinione permaneam sobrie ac salubriter sub umbra tua. Quotiens hinc pedem mouero cōcidam: & ludibrium persecutoribꝰ meis ero? Scio & expertꝰ metuo: operint me iam similis ruina. Et adhuc exurgere nō ualui: sed inenarrabilibus urgeor miserijs. Tamdiu fœdus uersor ī sanguinibꝰ: & in luto concupiscētiarum mearum iaceo. Erue me Christe Iesu: & misericorditer sustenta ne corruam sub extremis. Gloria patri.

Expliciūt septem Psalmi pœnitentiales Francisci Petrarchæ.

Capitulo℞ Epitomatis quorundam uiro℞ illustrium Francisci Petrarchæ: ad inclytum ducem Franciscum de Carrharia: Annotatio.

Eiusdem Frãcisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: quorũdam uiro℞ Illustriũ: ad inclytũ dominũ Insignis gloriæ Franciscum de Carrharia: Patauinũ ducem: Epitoma Incipit.

De Romulo primo Romano℞ Rege: Ca. I.

h Ic adolescẽs materno auo in regnũ Albanũ restituto: ipse sibi Palatino ĩ mõte urbem cõdidit suoq; de noĩe Romam dixit primusq; ibi regnauit: Assumptoq; habitu regio: maiestatẽ sibi centũ patribus electis in consiliũ reipublicæ: apertoq; asylo: paruæ urbi ciuium multitudinem procurauit. Rebus bene cœptis perpetuitas deesse uidebatur: q uirilis tantũ sexus non nisi uni⁹ populi ætatem sponderet. Petitæ igitur a finitimis nuptiæ: quibus admodũ negatis: occultato interim dolore: simulati tandem ludi equestres: Inuitati ad spectaculũ ꝓximi. His & ludorum & uidendæ nouæ urbis desiderio: ad statutũ diem cõcurrentibus: signo inter ludos dato: raptæ ꝟgines ĩ matrimoniũ abductæ. Hic bella undiq;: hic bello℞ ordo: Victi primũ Cenimenses: Rexq; illo℞ cæsus a Romulo: Regis spolia templo Iouis illata: ad idipsũ instituto: quod primo templo℞ omniũ Romæ fuit. Victi dehinc Anthennates: captũq; oppidũ: uicti Crustumij: Victi demũ & Sabini bello graui & ancipiti: Sed raptarum interuẽtu & lachrymis cõciliati generis soceri: inq; urbem recepti Tarpeij sedem montis acceperũt: Et cõmunicato regno ac noĩe duplicata urbs: Victi ad ultimũ Videnates & Vehientes. His pactis Romulus cum annis septem & triginta regnasset: & in fine semper bellicis curis intentus: ad Capreæ paludem in campis exercitum recenseret: subita solis eclipsis horribilisq; tẽpestas auribus atq; oculis stupefactis: exercitui conspectum sui regis abstulerunt. A B

De Numa Pompilio secũdo Romano℞ Rege: Ca. II.

h Ic secundus Romæ regnauit: In Sabinis ortus & fama iusticiæ atq; eximiæ sapientiæ: peregrinus ad regnũ uenit magno patr℞ ac populi consensu. Hic quasi aspect⁹ corpis habitũ animi sequeret: a prima ætate canus fuit: uir cõsultissimus: trãquillitate ingenita paci studens: bellis abstinens: sacris deditus: templũ Iani erexit pacis ac belli signũ: Qd pace clausum bello esset apertum. Id cum primum ipse clausisset: raro deinceps a posteris claudẽdũ: Totũ animũ ad religionem qualis illo℞ tempo℞ esse poterat: & ad iusticiam & ad quietẽ publicã cõuertens: primas Romæ leges sanxit. Annũ ĩ mẽses duodecim: primis duobus additis diuisit Põtifices: sacerdotes: uirginesq; uestales: aras ac sacra constituit: quæcunq; ageret se diuino monitu alloquioq; edoctum dicens: & cõmento fides habita: Sic inuiolata pace: summo ciuiũ amore: summa reuerẽtia uicina℞ gentiũ: annis tribus & quadraginta in regno actis tranquillum quiete uitæ finem habuit.

De Tullo Hostilio tertio Romano℞ Rege: Ca. III.

t Ertius iste regum fuit: secundo dissimillim⁹: fortior primo: ue℞ bella quoq; prim⁹ impetu quodã & feruore animi gesserat. Hic bellicis artibus & ratione uirtuti addita gessit: dictus hinc artifex militiæ: Primũ ei cum Albanis bellum fuit; cognata

gente: ac ab eiſdem orta primordijs: quod miro quidem ac pene incruento Marte tranſactũ eſt. Trigeminis hinc illinc utriuſqꝫ reipublicæ fratribus facta ſubeuntibus: quorũ euentu: uictoria & imperiũ Romanis: proximum cũ Fidenatibus & Vehiẽtibus bellũ geſſit. In quo etiam uictor: proditorem Mecium dictatorem Albanum qui auxiliator euocatus ex fœdere ſpectator euaſerat: quadrigis ĩ diuerſum actis: acri potius ꝙ̃ iuſto iudicio diſcerpi iuſſerit: Albam dirui: populũqꝫ Romã tranſuehi: & in Cælio monte conſidere: ubi & ipſe ſibi regiam ſedem elegit. Deinde aũt cum Sabinis pugnans: his qui in patrijs finibus ſubſtiterant: atroci prælio uictor fuit. Ad extremũ cum in regno duos ac triginta annos exegiſſet: uniuerſa cum domo ſua fulmine ictus interijt.

De Anco Marco quarto Romanoꝝ Rege: Ca. IIII.

A q Vartum hic Romanis in regibus locum tenet Numæ nepos ex filia: moderato ex prioꝝ moribus animo: nec belli metuẽs: nec pacis impatiens: quem cum finitimi auo perſimilem: hoc eſt non bellatorẽ: ſed ſacrificũ rati ſpernerent: ipſe re animaduerſa: cõmiſſaqꝫ alijs ſacroꝝ cura: toto animo in bellum uerſus: plurima cum latinis prælia proſperis geſſit euẽtibus: quoꝝ tandem potentia uario Marte ꝑdomita: multiſqꝫ oppidis expugnatis: multis hoſtium milibus captis & in urbe traductis: Aduẽtino illos in monte conſtituit. Quem (cum turbæ nouoꝝ ciuium eſſet anguſtus) neceſſe habuit laxare: adeo ſpatio omni qđ Aduentinũ & Palatinũ colles interiacet: Ianiculũ quoqꝫ trans Tyberim:

B urbi additũ muro cinxit foſſaqꝫ ꝑmaxima quã Ianiculum ipſum amplexus urbi iungeret: & primũ omniũ pontem ſublitium fecit. Salinæ inſuper ab hoc ipſo rege factæ: uſqꝫ ad noſtram ætatem urbi utiles: factũqꝫ Feretrij Iouis templum: prolatati fines: ſylua mæſia prærepta Vehiẽtibus: Extructuſqꝫ carcer primus: reis ipſa cum urbe creſcentibus: Inqꝫ ipſo maris fluminiſqꝫ cõfinio: Hoſtia urbs fundata quodam quaſi præſagio magnitudinis: ut (qđ ait Florus) totius mundi opes & comeatus illo ueluti maritimo urbis reciperẽtur hoſpitio: Obijt quattuor & uiginti annis actis in regno.

De Iunio Bruto primo Romanoꝝ conſule: Ca. V.

A h Ic fundator libertatis: uindex pudicitiæ ob illatũ Lucretiæ inſigni fœmĩæ per uim ſtuprum: a Sexto Tarquino Romanoꝝ regis filio: cum ipſa quidem imtemꝑãtia ac dolore facinoris corã ſuis queſta ſeſe ꝓpria pemiſſet manu: cæteris ĩ lachrymaſ & querelas uerſis: indignitate rei regũ perodio accenſus: ꝙ̃ꝙ̃ regia ſorore progenitus: ingenioqꝫ & aĩo (quẽ metu tyrãnidis ꝓpter ĩterfectũ a rege fratrẽ ſuũ diu celauerat) patefacto: principẽ ſe publicæ ultionis exhibuit: magnũqꝫ opꝰ ſed fauẽte iuſticia ac populo aggreſſuſ: Tarquinũ ſuꝑbum ſuoſqꝫ oẽs Roma expulit: Quo merito primꝰ cõſul: nobiliſſimos adoleſcentulos filioſ: ꝙ cõſilij reducendoꝝ in urbe regum participes fuiſſent: ſeruilit̃ uirgis cæſos: ſecuri ꝑcuti occidiqꝫ iuſſit: ac maiore patriæ ꝙ̃ ſanguinis pietate triſti ſpectaculo ſæuerus pater interfuit. Cumqꝫ rex exul obſtructũ ſibi fraudis iter ad reditũ intelligẽs: ad aptã

B uim atqꝫ hetruſcoꝝ cõfugiſſet auxilia: & his frætꝰ magno exercitu in Romanos fines irrũperet: profectũqꝫ obuiã Brutũ armis: filius regis cõſularibus fulgentẽ inſignibꝰ cõſpexiſſet: acerrimo dolore prærepti regni memoria excitus atqꝫ ĩpulſus: equo calcaribus adacto ruit in conſulẽ: qđ ille aduertens: nõ minori animo in hoſtem fert̃ tãtoqꝫ impetu & tam nulla ſuijpſius ꝓtegendi: ſed ſola hoſtis feriẽdi cogitatione cõcurſum eſt: ut alternis cõfixi: hoſtes ambo pariter cõſternerent̃: ſuꝑqꝫ occiſum ſua manu Aruntem: Brutus ipſe mutuo uulnere expiraret: ut Flori utar ꝟbo: quaſi cõſul adulteꝝ (ut ille ait) ſeu uerius adulteri fratrẽ: regno pulſum uita pelleret & ad inferos ſequeret̃: Funꝰ conſuli præclarum rebus omnibus factum: ſed nulla re magis ꝙ eum matronæ cões ut parentẽ anno integro luxerunt.

De Horatio Cocle: Ca. VI.

d E hoc uiro nil aliud occurrit nunc: niſi illa mirabilis & uix credibilis pugna: defenſuſqꝫ pons ſublitiꝰ: ꝑ hũc uiꝝ cõtra oẽꝫ exercitũ hetruſcoꝝ donec a tergo fractꝰ põs præcluſuſqꝫ hoſtibꝰ aditꝰ: ĩdignãte rege ac ſtupẽte exercitu: ꝙ uir unꝰ: iſqꝫ monoculꝰ: ut qui iã alio in prælio alteꝝ oculũ amiſiſſet: tm̃ cõtra tot armata hoĩm milia auſus fuiſſet: fracto ponte ipſo: ut erat armatꝰ: ex alto ĩ Tyberim ſe ꝓiecit: ad ſuos ſoſpeſqꝫ enauit: niſi ꝙ in caſu ipſo (ut quidã tradidere) ſagitta femur traiectus claudus euaſit. Qđ cũ ſibi poſt tempus: ut (ꝑhibent) in petitione honoris obiectũ eſſet ut uitiũ: Magnifica prorſus & facto par rñſio: Per ſingulos inquit gradus admoneor triũphi mei. Huic tãtæ uirtuti nõ ingrata ciuitas fuit: ſtatua illi in Comicio poſita: & de publico donatꝰ ager terræ quantũ uno

die circumducto aratro posset amplecti: sic honore simul & cõmodo auctus in præsens: At in posterum: rei fama miratores repertura q̃ credulos.

De Lucio Quintio Cincinnato: Ca. VII.

A
h Ic origine nobilis Patricia de gente: & filiorum fortium uirorum turba ornat⁹: integerrimus ac fortissimus uir fuit. Sed cum unus ex filijs accusatus graui summa pecuniæ condemnatus est: Quintius ut soluendo filium liberaret: rebus suis fere distractis ad inopiam redactus: relicta urbe trãs Tyberim habitauit: ruralem ac modicam uitam agẽs: Quo tempore equorum incursu peruastatis agris: & legatis Romanorum ad quærendum de iniurijs insolent᷑ a duce hostium cõtemptis: cum ad ultionem alter consulũ missus ad Algidum obsideretur cum exercitu: nec in altero sat uirium esset ad collegam liberandum: attonita ac turbata urbe: ad extrema remedia recursum est: summi omniũ magistratus: cõsensuq; omniũ ciuium: Quintius Cincinnatus dictator factus: atq; in agro sol⁹: incertum cui: sed profecto rustico inhians operi: inuentus: audito patriæ statu & honorẽ & laborem pium: prono atq; offensarum immemori animo profectusq; confestim transmisso amne: exceptus a filijs ac senatu & ingenti populi cõcursu: q̃q̃ populo moꝝ austeritate suspectior: dicto magistro equitum Lucio Tarquinio itidem: nobilissimo ac fortissimo uiro: pariterq; inopi: & collecto exercitu: omnibus ultra nomina dantibus: spe certa sub tali duce uincendi: disposito rerum statu: die proximo subnocturne Roma egressus: alacritate mirabili: mediaq; ad hostem nocte perueniens: & consulem & exercitum obsidione liberauit: & duces & legiones hostium magno prælio uictos: ut agri ritus in castra transueheret: primus omniũ sub iugum quasi totidem misit: direptis castris & præda inter eos milites diuisa: receptisq; oppidis quæ ab hostibus tenebãtur. Hisq; omnibus inextimabili celeritate cõfectis: Romam rediens militaribus insignibus & ducibus hostium ante currũ actis: prosequẽte exercitu uictore: præda onusto solenniter triũphauit: & mox dictaturã quã semestrẽ acceperat: quia non iam amplius reipublicæ necessariam uidebat: die sextodecimo deposuit: & ad agrum suum redijt: dux præclarus ac insignis agricola. Idem post octogesimum uitæ annum: cum Spurius Melius profusis largitionibus ad regnũ respiraret: neq; cõsules q̃uis clari uiri & fortes: auderent se pro libertate publica tantis motibus opponere: multũ licet excusata ætate: tandem consensu ciuiũ coactus asserentiũ plus in illo sene q̃ in omnibus alijs uel iuuenibus uel senibus esse opis atq; consilij: dictatorq; iterum factus & Meliũ oppræssit: & ruinæ proximam sustinuit libertatem. B

De Marco Furio Camillo: Ca. VIII.

A
h Ic feruenti Romanoꝝ ac Vehiorum bello tetribunus militum consulari potestate propter discordiam quæ tunc domi militiæq; ingens fuit: prohibitus qui uir esset ostendere: ad extremum crescentibus indies & domesticis & externis malis: terrore publico dictator dictus ad inimicæ urbis obsidionem tanta omnium profectus fiducia ut cum impatore immutata fortuna reipublicæ uideretur: Capenates imprimis ac Phaliscos qui cum hostibus coniurauerant: Nepetinis in finibus uicit obuios prælio. Hinc ad illam quam dico longam obsidionem ac difficilem perueniens: mira constãtia ac uirtute anno tandem decimo Vehios cœpit: qui dies multa hostium cæde trãsactus est: donec a dictatore esset æditum: ut inermibus parceretur: Quibus captis in prædam uersi omnes: cui nullius ad eam diem hostis præda par fuerat. Hinc uictoriæ Romæ gaudium ingens: & quatridui supplicatione quantæ nunq̃ antea dictator insolito honore triumphauit: & supra humanum habitum Capitolium ascẽdit: currum aureum equis quattuor unico candore trahentibus. Ipse quidem persolutis uotis deposuit dictaturam: uir armis & animi moderatione clarissimus. Sed nulla claritas uacat inuidia: alienati a Camillo plæbis animi: quærẽtibus passim ciuib⁹: hostilem prædam in uoto dispersam & Tribunis plæbem de more turbantib⁹: pendente tamen inuidia quarto Tribunus militum factus est: cõmissumq; illi bellum Phaliscum: hinc exortum q cum Vehientib⁹ Phalisci coniurassent: quos cum prælio uicisset. & direptis castris hostilibus: prædam oẽm ad questores publicos reiecisset: magisq; alienauit sibi aĩos militũ ꝑ uirtutẽ uiri rigidũ simul oderant & stupebant. Inde cũ obsidio præualidæ ac minutæ urbis nihilo breuior fortuna uideret᷑ q̃ Vehiẽtium ducis fuisset ꝟtus ac fortuna incurrente honestissimæq; uictoriæ uiam fecit: Magistro nobiliũ pueroꝝ quoꝝ patres primi erant in populo: qui ꝑ speciem solacij illos in castra Romana & ad tentorium ducis adduxerat: uincto nudoq; illis tradito & uirgis adhibitis quibus ageret. Cui⁹ admi- B

ratione uirtutis: fracti animi: urbs dedita: Ipſe ſumma cū gloria ſine triumpho tamen (quia
res ſine armis acta erat) Romam rediīt. Nec tum quidem uiri gloria & res geſtæ inuidiam
opprælſere: Accuſat⁹ a Tribuno plæbis Apuleio: intercurrēte per eos dies adoleſcētis mor
te filiī. Hinc publico: hinc priuato affectus incōmodo: in exilium abiīt. Sed parabatur egre/
C gio uiro laus: non ex proſperis modo ſed aduerſis patriæ rebus. Cum itaq; per id tempus
Gallorum primo: poſtea Germanorum populi: nouiſſimiq; omnium Senones galli: frugū
omnes uiniq; dulcedine (quæ adhuc eos hic detinet in Italia) irruentes: infinito cum exer/
citu fudiſſent bello: Hetruſcos ea tempeſtate magnam partem Italiæ poſſidentes. Deinde
Apœninum tranſgreſſi Cluſiumq; aggreſſi: dehinc Romam: exercitum Romanum apud
Aliā fluuium prælio fudiſſent: unoq; impetu indefenſam urbē cœpiſſent atq; incendiſſent:
ſenatu impie trucidato & flammis hoſtilibus intactum: ſolum ſaxum Capitoliī remanſiſ/
ſet neceſſitate ultima: Camillus abſens iterum dictus dictator: recollegit laceras Romani
exercitus reliquias: & turpi redemptione turbata: in ipſa primum urbe: mox extra urbē cū
hoſtibus fortiter fœliciterq; pugnauit. Quo in prælio nec fuga captiuitas: ſed ſola hoſtium
ſtrages fuit: nec nuncio tantæ cædis ſuperſtite: Victor Camill⁹ & ſecundus Romanæ urbis
dictus æditor: ſeruatam in patriam inſigni rediīt triūpho. Multa præterea bella geſſit: mul
tas uictorias: multos honores: multos habuit triūphos q̊s breuitas ipſa nō capit.

De Marco Valerio Coruino: Ca. IX.

A Ic adoleſcens bello Gallico quod in agro Pōtino geſtum eſt: duce Lucio Furio Ca
h millo: magni Camilli filio: Gallo quodam inſueta mole corporis & armorū ſpe/
cie metuendo: Romanorum aliquem prouocante: cum permiſſu ſui ducis ſingula/
re certamē iniīſſet: In medio duorum exercitium: ſubito ei coruus ī galea ſtetit. Ita ut quo/
tiens Valerius gladio atq; umbone: totiens coruus in faciem hoſtis impetum roſtro & un/
guibus faceret: donec undiq; tremefactum Roman⁹ Gallū humi ſterneret mactaretq;: hinc
exortum corui nomen. Mox eidem tres & uiginti annos nato: Conſulatus primus ante tē/
pus uirtute uiri & populi gratia diſpenſante obtigit. Dehinc anno uno nec amplius interie/
cto Conſul iterum Volſcos ad Satricum prælio uicit: oppidum euertit: prædam omnem
inter milites partitur. Inde quattuor milibus deditorum ante currum actis triumphauit:
Quarto poſt anno Cōſul tertio: ſub initium belli Sannitici poſitis ad Gaurum montē ca/
ſtris: primus Romanoꝝ ducum cum nouis hoſtibus bello cōfluxit aſperrimo: ſic ut Roma/
ni faterentur: nunq; ſe cum duriori hoſte certaſſe. Et Sannites a ſuis interrogati: quid ita: cū
tamdiu fortiter pugnaſſent: ſubito in fugam uerſi eſſent? Reſponderunt: Viſos ſibi ardere
oculos Romanorum: hinc ſe territos terga uertiſſe. Alia cum eiſdem Sannitibus ad Saticu/
B lam pugna Valeriī & uictoria ingēs fuit. Capta hoſtium caſtra ac direpta: & præda omnis
data militibus & in caſtris & in acie cædes magna: deniq; tanta hoſtium trepidatio fuit: ut
ꝙuis non tantus eſſet numerus cæſorum: ad quadraginta tamen milia ſcutorum ad con/
ſulem referrentur: & centum ſeptuaginta ſigna militaria: Cui⁹ fama uictoriæ: non uicinos
modo populos terruit: ſed maria quoq; tranſiuit. Igitur & ab ipſa Carthagine: unde mox
tanti motus inſtabant: legati Romam gratulatum miſſi: coronam auream attulere. Vale/
rius uictor bis: ſemel de Sannitibus triumphauit: Nec multo poſt grauiſſima illa militū ſe/
ditione: qui aduerſus patriam arma conuerterent: dictator Valerius motum omnem ſapi/
entia ſua & notiſſima militum erga ſe pietate ac familiaritate compeſcuit: quia nulli ducū
ceſſiſſe eum conſtat. Poſt hoc Auſonibus bella mouentibus: Valerius quarto conſul hoſtes
fregit: de illis triumphauit. Conſul quinto ſuffectus: Manlio Torquato & in Hetruriā pro/
fectus: hoſtes morte conſulis elatos: & deos ipſos pro ſe bellum geſſiſſe iactātes: ſolo ſui ad/
uentus ſic terrore compeſcuit: ut ꝙuis omnia circum ferro atq; igne uaſtaret: Illi tamen ut
obſeſſi obſtinata damnoꝝ patiētia: mœnibus ſe tenuerūt. Vixit integris corporis ac animi
uiribus: & reipublicæ & reifamiliaris muneribus implendis idoneus: uſq; poſt cēteſimum
ætatis annum.

De Tito Manlio Torquato: Ca. X.

A Ic a patre Lucio Manlio imperioſo uiro: aſperioris ingeniī: propter linguæ tardi/
h tatem ex urbe quodāmodo relegat⁹: & rure iuſſus habitare. Cū audiſſet patrem
a Tribuno plæbis Pomponio accuſatū: eiq; inter cætera crimini datam malam
filiī tractationem: memor nō iniuriæ ſed pietatis: diluculo ad Tribunum uenit: opinātem
illum aliquid cōſiliī noui afferre ad criminationē: male de ſe meriti patris: hac ſpe ſubmotis

aſtantibus:ſolus admiſſus:ſtricto raptū ſupra tribuni caput gladio:tremebundū in re ſubi/
ta & ferri acie micantis:impetuoſi adoleſcētis uiribus ferociaꝗ perterritū:Iurare compulit
ſe ab accuſatione deſiturum: Ita durum patrem:pius filius liberauit. Idem mox cū Gallorū
exercitꝰ ſuper ripas Anienis caſtra poſuiſſet:Romaniꝗ obuiam exiſſent:& Gallus magni/
tudine inſolita ponte occupato: prouocaret ad prælium ſi quis eſſet uir fortis Romanoꝝ:
Hæſitantibus alijs:dictatorem ſuum adijt:& obtenta pugnandi extra ordinem licentia:ho/
ſtem exultantē more gentis:& armis aureis gloriantem:fortis ipſe magis ꝙ ornatus miles:
& utilibus magis ꝙ fulgentibus armis inſtructus:repetito uulnere confixū ſtrauit. Cui exa/
nimi nihil amplius intulit ludibrij:ſed torquem unum aureum dumtaxat illi ereptum:col B
lo ſuo ut erat cruētus aptauit. Hinc militari ſuorum gaudio ac fauore:ortum Torquati no/
mē:coronam præter hoc auream dictator illi dono dedit ob inſigne uirtutis:Tantū deniꝗ
momenti in hoc duello fuit: ut nocte proxima clam Gallorum exercitus abſcederet. Vir hic
magnus imprimis: ut ait Cicero:& qui ꝑindulgens in patrem: Idem acerbe ſeuerꝰ in filiū:
quem ꝙ contra conſulis edictum prouocatus cum hoſte pugnaſſet:ꝙuis uictorem iuſſit in/
terfici:bello Latino quod eiꝰ tertio cōſolatu ad Veſerim geſtum eſt:quo fuſi cæſiꝗ adeo La
tini fuerunt: ut uix pars quarta ſuperfuerit: ubi ea conſulis uirtus fuit: ut conſtet quacūꝗ
ī parte dux fuiſſet: eo inclinatura fuiſſet uictoria. His peractis:cum poſt dies paucos Lati/
ni ſtultis conſilijs inſtigati in aciem redijſſent:idem conſul ad Triphanum illis obuiꝰ:tanta
hoſtes ſtrage deleuit:ut latini omnes & Campani extemplo ſecuti ſeſe dedere. Ipſe gemina
clarus uictoria domum redijt:patribus charus:Iuuentuti autem & tunc & ſemper inuiſus:
Et ſiue hæc ſiue alia eſt cauſa:has uictorias uiri lego:triumphum non inuenio. Quarto de/
mum cōſul:cum Hetruſcum ſimul & Gallicū bellum inijſſet: & forte cum alijs equeſtri ex/
ercitio experiret̄: curſu præcipiti prolapſus: poſt triduum expirauit. Ita ſæpe uirorum illu/
ſtrium caſus finit.

De Publio Decio: Ca. XI.

Ic bello Sannitico tribunus militum:exercitum Romanum in anguſtias coactum
h & ab hoſtibus circumſeptum:ſua uirtute liberauit:Petito enim a conſule modico A
præſidio electorum militum:in uicinum collem caſtris hoſtium impendentem:ta/
citus & improuiſus aſcendit: perculſis hoſtibus nouitate rei: occaſionem conſuli dedit ex
iniquis locis euadendi. Quo facto:ipſe præſentiſſimo trepidis in rebꝰ animo:nocte media
ſuos pro tempore magnifice adhortatꝰ: & quaſi iter aliud nō eſſet ꝑ media hoſtium caſtra
penetrauit:ac multis uigilum quos armorum fragor excitauerat trucidatis:ad caſtra cōſu/
lis peruenit incolumis Nec ingreſſus: cum iam in tuto eſſent:ſubſtitit donec illuceſceret:ne
tantam tegeret nox atra uirtutē:luce prima ingreſſus:& inextimabili ſuorum gaudio exce/
ptus. Conſuli uiri meritas laudes inchoanti auctor fuit:aliud potius agēdi & nocturno pa/
uore territas legiones Sannitum inuadendi: quo conſilio frætus conſul:ad hoſtes ſecutus:
Decium deuolauit fuſiſꝗ illis inopino impetu caſtris. Inſuper captis atꝗ direptis ac trigin
ta milia hoſtium qui in caſtra confugerant occiſis:in ſua caſtra reuerſus:corona aurea De/
cium donat:omniꝗ genere laudum ac honore benemeritum tam conſul ꝙ exercitus omīs
accumulant. Hic Decio non urbanus ſed caſtrenſis (ut ſic dixerim) triumphus. Itaꝗ Va/
lerium Coruum & Cornelium Coſſum ſimul de Sannitibus triumphanteſ proſecutus:nō
minore uiſus eſt hominum fauore ꝙ conſules. Quarto poſt anno cōſul Decius cum Man/ B
lio Torquato acerrimo Latinorum bello īterfuit: cum ad Veſerim caſtra firmaſſent:fertur
utriꝗ conſulum aduerſam imago in ſomnis anguſtior humana admonens altera ex parte
ducem:exercitum ex altera terræ & dijs manibus deberi:proinde cuius partis imperator &
ſeipſum ſimul & legioneſ hoſtium deuoueret:Ipſum quidem periturum:cæterum partis ex
ercitum uictorem haud dubie euaſurum. His uiſis inter ſe collatis & reſponſo confirmatis
haruſpicum: cōſules legatis & tribunis militum ad conſilium uocatis:ne rerum inſcij ino/
pinis turbarentur euentibus:deorum monitis exponunt:atꝗ ita decernunt:ut cuius acies
uinci cœpiſſet:eius dux ad uoluntariam mortem iret:ſic enim unius mortem uitæ & ſaluti
omnium fore. Hoc quod dico:omnes aſſerunt hiſtorici: Apud Ciceronem uero non hoc
deorum imperio:ſed ducum cōſilio geſtum legimus:& quorum ducum:plus profecto rem/
publicam ꝙ ſeipſos amantium:atꝗ ultro animas ſuas pro patriæ ſuæ gloria ac defenſione
donātium. Cogitarunt enim ſi iniecta ſuis ſpe uictoriæ:dux deuotus morti in aciem hoſtiū C
irruiſſet:exercitum ſecuturum. Atꝗ ita accidit:ſiquidem cum in prælium uentū eſſet:diuꝗ

acriter utrinq; certatum: læuo tandem cornu quod Decius agebat ferre impetum non ualente: Decius per pontificem solennibus urbis dictis missoq; ad collegam: qui se quod inter eos conuenerat peregisse nunciaret: sese dijs manibus ac telluri: secumq; & legiones hostiũ deuouit & succinctus habitu Gabino equoq; insidẽs: armatos in confertissimos hostes ruit: & quasi a suis in illos omnem pauorem atq; omne secum periculum transtulisset: sic ardenter secutiq; sui pleni spei: territiq; hostes horrore mirabili: cum aliquamdiu tunc etiam restitissẽt: sic ad ultimum cæsi sunt: ut uix quarta pars prælio superesset. Ipse Decius super hostes in medios cursu inuectus & confixus telis innumeris: nouo & insolito genere mortis occubuit. Sic non equis aut curribꝰ: sed tribunus uirtute impigra: Consul non morte mirifica triumphauit: Quæ quidẽ mors (quod Cicero idem ait alibi) ita gloriosa fuit: ut eandem cõcupisceret & filius: Ipseq; Publius Decius & morte & nomine patri par superior & factis & gloria.

De Lucio Papyrio Cursore: Ca. XII.

h Ic ducum sæuerissimus uæhementisq; uir imperij: atq; imprimis malleus Sannitum fuit: quorum iste duriciem: & post eum filius eiusdem nominis magnis fregit insultibus. Aduersus hos igitur dictator primum dictus: Quintum Fabium Maximum Rutilanum nobilissimum & præclare indolis adolescẽtem magistrumq; equitum dixit: q; se in urbe reuerso ad auspicia repetẽda aduersus edictũ sum occasiõe bene gerendæ rei usus: & prudenter licet & fortiter ac fœliciter cum hoste pugnasset: securi uictorem uoluit ferire: & fecisset nisi legatorum consilio: ac instãtis metu seditionis magnopere dissuadẽtium: nec tumultuãtium nimis legionum: nec auctoritati senatus: nec precibus patris ac lachrymis: nec tribunitio cessisset auxilio: cessit precibus populi: Iuuenem Rutilianum non superbia sed errore lapsum sibi donari flagitãtis: quæ sæueritas sic totius exercitus animos a dictatore auertit: ut proximo cum Sannitibus prælio: hostis debellari potuerit: nisi milites duci suo gloria inuidentes: uincere noluissent. Quod ubi dux prudentissimus intellexit: per seipsum uulneratos: uisitando: consolando curamq; legatis singulorum Tribunisq; ac præfectis cõmittendo: reconciliandis placandisq; militum animis: tam efficaciter institit: ut sequenti prælio sic Sannites funderet: & in acie cæsis hostibus: & uastatis late finibus: ut non amplius cõtra ipsum dictatorem ausi arma retemptare: pacẽ cum Romanis & ad hoc dictatoris interuentionem ac misericordiã implorarẽt. Ipse legatis hostium prosequẽtibus Romam rediẽs de Sannitibus triumphauit. Cumq; dictaturã deposuisset: Illi (quasi nõ potentiam populi Romani: sed illius uiri uirtutem solam metuentes) ilico rebellarunt: Ita ut non multo post: memorabilem ac famosam illam ignominiam ad Caudum Romanis infligerent: utroq; consule & legionibus exarmatis cum singulis uestimentis sub iugum missis. Cuius ad iniuriæ ultionem Papyrius idem Cursor: & Publius Philo simul consules ad Luceriã coniunctis exercitibus: Sannites usq; ad satietatem nullo discrimine conditionis aut ætatis urgente ira & recenti acceptæ cladis memoria protriuerunt. Ipse Papyrius digresso collega Luceriam fame uicit: & septem milia militum Pontiumq; imperatorem Sannitum qui Caudinæ in Romanos infamiæ fuerat auctor exarmatos: cum itidem uestimẽtis sub iugum misit: recepta quoq; ibi arma & signa quæ ad Caudum amissa erant: recepti & sexcenti equites Romani: qui tunc obsides Sannitibus dati erant: atq; in illa urbe repositi: quod maximæ uictoriæ gaudium auxit. His atq; alijs in cõsulatu actis: de Sannitibus iterum triumphauit. Post dictator iterum: in cultis ac fortibus fictus ipse militibus: cũ eisdem qui armis aureis & argenteis fulgentibus ac uestibus syricijs & omni exquisito ornatu compari in bella redierant: magno prælio cõflixit: fregitq; eos & castra eorum cœpit atq; incendit: & de his tertio triumphauit.

De Marco Curio Dentato: Ca. XIII.

h Ic fortissimus & continentissimus ducum & paupertatis amator & uirtutis: Cuiꝰ ab obseruantia & recto uitæ calle: nec metu nec cupiditate aliqua flecti posset. Sannites quiescere non ualentes: magna consul strage deleuit: & Sabinos rebellantes uicit uictosq; in deditionem accepit. Eiusq; uictoriæ tantus impetus fuit: ut non modo Sabinam: sed usq; ad mare Hadriaticum ferro omnia flammisq; uastaret: tãta rerum atq; hominum præda: ut eam animo uictor ipse uix caperet: quibus rebus bis intra unius anni spatium de duabus potentissimis gentibus triumphauit. Huic ad focum se dendi & frugalissime cœnanti: Sannites forte ut eum a quo ferro uicti erant auro uincerent: magnũ auri pon/

dus attulerunt: orantes ne id publicum gentis suæ munus recusaret: eoq; quod libenter offerebatur æquanimiter uti uellet. Risit ille: & ite ait: Charæ uobis: mihi superuacuũ metallũ in patriam reportate: Neq; enim aurum habere magni extimo: sed aurum habentibus imperare. Lucanos quoq; perdomuit & de illis in urbem ouans rediit. Idem contra Tarentinos ac Pyrrhum qui auxilio illis aduenerat magnifice fœliciterq; pugnauit: & nobilissimũ Græciæ regem: bis Italia uictum expulit: ac de illo etiam triumphauit. Interceptæ publicæ pecuniæ reus factus: uasculum ligneum quo sacris utebatur (nondum enim usq; ad aras deorum auaricia hominum peruenerat) cum in medium perduxisset: Iurauit ex omni præda hostium: quæ ex Sabinis (ut diximus) & præsertim ex regia uictoria ingens fuit: suam in domum nil se aliud intulisse.

De Fabritio Lucio: Ca. XIIII.

h Ic cum uirtute & frugalitate par Curio: rebus gestis inferior: uulgari autem fama nescio quomodo non par modo: sed superior inuenitur. Sic omnibus ditissima uiri paupertas accepta est: propter quã paruoq; potẽtem Fabritium Maro ait. Hic & Curii coætaneus & laudum eius atq; operum censor fuit: & ipse contra Sannites cõtraq; Pyrrhum bella gessit: contra opulentissimum populum ac regem cuius ipse pauperrimus. Hic Censor Cornelium Rufinum qui dictator & bis consul fuerat: & utrobiq; bene laudabiliterq; se gesserat: senatu amouit: hanc unicam ob causam: q decem pondo laborati argẽti habere esset inuẽtus: quanta temporum talis uiri mutatio: iudicio intolerandũ superbiæ ac luxuriæ datum esse: quod mox omnes in eadẽ urbe importunæ tribuerent ægestati. Hũc eundem consulem cum Pyrrho cominus bellantem: quidam regius minister noctu clam adiit: pollicitus se ueneno regem interempturum: ut quænam sibi peragẽdæ rei facultas esset ostendens: & præmium exposcens tanti muneris: eum Fabritium captum cum indicio (q̃uis alii aliter rem narrent) ad Pyrrhum remisit: idq; ei⁹ in factum: ut ait Cicero: laudatum a senatu est. Ad quem regem Fabritius legatus aliquãdo missus a patribus: atq; ab eo de patria deserenda promissis ingentibus oblata: etiã regni parte temptatus: preces & suggestus regios alto animo despexit. Quibus nanq; pollicitis moueretur: qui nõ modo precium impietatis (qua non uacant patriæ desertores) sed contractæ munus amicitiæ: æs: argentum: seruos ultro a Sannitib⁹ transmissos libera uoce & immota frõte respueret: Neq; enim aut pecunia ut ditior esset: aut seruis ut comitatior indigebat: qui uirtutum incomparabili thesauro ac pulcherrimo comitatu semp afflueret: sic ut nulli regum suas opes suãq; familiam inuideret. Quod autẽ qui contigerit: Ille demũ uniformis & constans sibi: unoq; semper uultu & animo tranquillo placidam uitam degit: quam turbidam & mutantem incertamq; propositi: quid aliud q̃ cupiditas inexpleta & inquieta facit æmulatio. His atq; aliis motus dixisse fertur Pyrrhus: Facilius solem a suo cursu q̃ Fabritium intẽtione diuertere.

Cum ad hoc opusculum intẽtus hactenus scripsisset ipse uates celeberrimus Frãciscus Petrarcha: obiit rediturus ad astra: Cuius Epitoma uiroꝝ Illustriũ: Explicit.

Supplemēti: Prologus

In Epitomatis Illustrium uirorum: post celeberrimi uiri Francisci Petrarchæ obitum: ad illustrem insignis gloriæ Frācisćum de Carrharia Patauinum principē: Lorbardi de Siricho Patauini supplementū: Prologus.

ſ Entio ꝙ grande opus ex præcepto nobilissimæ clementiæ tuæ gloriosissimæ urbis Patauinæ princeps sollicitus aggrediar. Iussisti enī multa & maxima quorundam uirorum illustrium facta: prius quodā Epitomate neqꝫ prolixo neqꝫ artato: sed mediocri stilo declarari: nunc quodammodo (ut ita dixerim) eadē stipare compendiosius imperas: ut cognitioni tradantur: quæ sic absciso calamo repræssa: mādare litteris: Impar uiribus pondus meis esse profiteor: Hoc enim idem & celeberrimo Petrarchæ commiseras inuictissimæ eloquentiæ uiro: qui cum desiderio tuis satisfacere lucubraret: terris elatus euanuit rediturus ad astra: mihi æternum & lachrymabile funus: Cuiꝰ gloriosissimi præceptoris imitari uestigia quod iubes: supra me arduum equidem aggrauat onus: Cum huic rei ingenio: litteratura & rerum noticia opus esse intelligam: quibus cum ex toto priuatus: uidear inexpertus: suspensus existo: quod præstantiæ tuæ insinuatum uelim: cum de ingenio inscitiæ meæ forte confidens: altius iudices ꝙ effectus deposcat. At demum cum nil aliud ꝙ tibi obnixe parere perquiram: correctioni eruditissimorum me commissurus progrediar: qui memores sciant magnitudine rerum cognita: ardua quædam ꝙ plurima & uaria dependere: quæ in conspicuo ponenda compendij uel propositi necessitas prætermittere cogit: cum ad impossibile protendat: amplissima angusto in amplexu strictum coartari & obscura clarare: quod caliginosa breuitas facit. Itaqꝫ rei designabo imaginem: non pingam: ut liniamentoꝝ qualitas siue indolis spem considerare possit. Quare qui ad hæc intelligēda uenerint: plura existimare ꝙ legere discāt.

Sequitur Capitulorum Supplementi Annotatio.

Epitomatis quorūdā Illustriū uirorū post celeberrimi uatis Frā/
cisci Petrarchæ obitū: Lorbardi de Siricho Patauini Supplementū.

De Alexandro Macedonum Rege: Ca. I.

Mplissima regis Alexandri Macedonis gesta: ut cognosci possint: in arto lo/ A
care difficile est. Is uigesimo ætatis anno Macedonum rex declaratus: inter/
a empti parētis ei⁹ Philippi: ad tumulū parricidas tāti facinoris pœnas primo
dare coegit: Subinde uir ad bella paratus: ubi Græciā Macedoniāq; ordine
composuisset: Vltra Hellespontum in Asiam transgressus: in campis Adra/
stis primo Darium Persarum maximum regem expugnat: mox Phrygia & Paphlagonia
in ditionem redactis: per angusta rupium dubiosq; aditus Ciliciam intrat: quæ ex impro/
uiso exterrita uictori paruit. Darius interea quingentorum milium armatorum instaurato
exercitu inter artatas rupium fauces Ciliciæ cōmisso certamine: uictus ac fugatus terga ce/
leri studio uertit: septuaginta milibus Persarum cæsis: quadraginta milib⁹ captis: direptis
castris: cum regia matre: uxore ac sobole tota: uictor insignis ad deditionē Damasci profe/
ctus. E proximis nationib⁹ legati uenere: se suaq; & urbes dedentes Syria: Phœnices & Si/
don cum maritimis insulis uictori obtemperarunt: Tyrum fortiter expugnatam: & uirt⁹ &
fortuna obtinendam dedit: aliq̄diu obsessam: Tenedos regi paruit: cētum sexaginta naui/ B
um classe deuicta: Gaça decem milibus hostium cæsis expugnata est: Victricibus armis
cessit Aegypt⁹ & Cyrene ceruicem flexere: ad Iouis Hamonis quem sibi patrē finxerat gen/
tium domitor per arida & solis adusta tendit iter: Vnde remeās: diuina stirpe se natum uo/
luit credi: haud mortali patre contentus. Reuersus: urbem condidit quā ex se Alexādriam
appellat. Hic aduersus Darium qui ad Arbelam ingenti armatorum copia uenerat: de in/
tegro arma conuertit: & hic quoq; uictor: orientis sibi limen aperuit: ita ut proximæ gentes
Persides & Babyloniȷ paterentur imperia: per difficiles aditus æthereaq; iuga ad septentri/
onem conuersus: Parthos Hyrcanosq; fregit. Caucasum montem ad mortis extrema cum
suis labore deductus: mareq; Caspium cūcta sternendo subegit: ad flumen Tanais & Scy/
thas circumtulit signa: & in finibus Asiæ partem tenuit Europæ: ad flumen Indum cuncta
pacādo mox produxerat agmen: & ad Hydaspadem amnem Porum Indorum maximum C
regem: quia armis contradicere ausus: terribili prælio uicit: quem honorib⁹ auctū regnare
permisit. Multa præterea cū aliquot regibus exterisq; gentibus p Indoꝝ lōgissimos tractus
prælia gesta: maximis illustrata uictoriȷs: quæ oblitterare succīcta breuitas cogit: Mox per
fluentes Gangis fluminis aquas: aduerso sole oceanum pergit adire: & in extremis solitudi/
num orbis: ubi ulterius ire prohibet ipsa natura: Imperiȷ sui fines conterminat: urbes con/
didit Barcen & Nearchon suoꝝ monumenta laboꝝ: unde si quid restabat uincendū cōcul
cans: limen orientis emensus: Babyloniam rediȷt. Adhesit fato fœlix: sed demū fallax eius
fortuna: & in ipso iuuēte ac uictoriaꝝ prosperrimo flore Antipatris opera tertio & trigesi/
mo ætatis anno ueneno moritur clarissimus regum: Qui ut ait Iustin⁹ cū nullo hostiū nūq̄
congressus est quem non uicerit: nullam urbē obsedit quā non expugnauerit: nullam gen/
tem adiȷt quā non calcauerit.

De Pyrrho Epirotarum rege: Ca. II.

Yrrhus illustri ꝓgenie ort⁹: ab Achille Aeacidaꝝ originē trahēs: Rex inclytus Epi/
p ri: magnitudine potēs & aīo grandis: militaris industriæ oīm potissimus fuit: qui & A
natura & uetustæ gētis gloria insignis ac bellicosissim⁹: Tarentinoꝝ precib⁹ qui cū
Romanis tunc tpis armis dissidebāt uirib⁹ suis in Italiā transfretat: inuadēdi Romanos oc
casionē adept⁹: q̄ pridē maioris imperiȷ cupidīe flagrarat. Ad Heracleā igit̄ urbē Lyrimq;
Cāpaniæ flumē Valerio Leuino cōsule atrox certamē cōmittit̄ & mutua cæde pugnatū: ita
ut diu in ambiguo res eēt: donec elephātes q̊s rex ipse secū prim⁹ in Italiā traduxerat: a frōte
interrupti agminis Epirotaꝝ oci⁹ cōstituti: regi uictoriā dedissent. Rex suoꝝ maxima stra/
ge uictoria potit⁹: Romanos t̄ra ꝓstractos: oīa ī pectorib⁹ nulla in tergo uulnera cōspicat⁹: B
& ī frōte aīositatē cū ipsa morte uigere. O q̄ facile inq̄t erat orbis imperiū occupare: aut mi
hi Romāis militib⁹ aut me rege Romāis: hic nō mō aīosior sed efferocior miserabili præda
igne & ferro cūcta ꝓsternēs: totā pp̄tatus Cāpaniā: adusq; Prænesten signa lōge lateq; cir/
cūlata deduxit. Ita ut a uigesimo lapide fumo & puluere ī urbe oculi trepidātiū caligarēt.
Proīde aī magnitudīe usus ac libertate sua: captiuos q̊sdā egregios penes se comit̄ habitos:

C ſine nulla redẽptiõe Romã ire ꝑmiſit: Fabritiũq; q ad hoc legat⁹ uenerat: q̃rtã regni ꝑtẽ pollicit⁹ ſecũ manere rogauit. Sʒ id fruſtra: Nã ille uir utiq; magn⁹ ſua ſorte cõtẽt⁹: ut q ỽtuti ſatiſfacere lõge didicerat: Romã rediјt. Poſt hæc ex integro pugnatũ: & ipſe iteꝝ uictor rex. Fuit q̊ʒ tertio ſub Curio Fabritioq; cõſulibus peneſ Aſculũ Apuliæ decertatũ: ſed neutram in partem uictoria declinarat: cũ nox diuturnum diremiſſet bellum. Nouiſſime in Lucania ſub eiſdem ducibus quarto concurritur Marte: & elephantorum ordine interrupto: rex ipſe humero ſautius uigintitrium: & ut aliј uolunt quadraginta milium ſuorum ſtrage uictus abire maturauit. Poſtremo reintegratis copiјs: per Siculorum legatos euocat⁹: aduerſus Carthaginẽſes: qui armorum feruore inſulam fatigarant: bellum in Siciliã trãſtulit: Ibiq; rex Inſulæ declaratus aliquot horrida prælia: nõ modo animoſe: ſed proſpere geſſit: ita ut Pœnum hoſtem fuga diſcedere compuliſſet: mox ad Italiam conuerſus: uictus a Curio Dentato iterum & fugatus: patrium regnum depoſcit: Verum ut qui ſtare nõ poterat: ad arma natus: Antigonum tunc Macedonum regem aggreditur bello: quem prælio uictum & regno pulſum: Argos petere compulit: hic Lacedæmones adortus uincitur. Poſtremo clade ſuoꝝ atrocior fact⁹: Argos inuadit & oppugnatur⁹ urbẽ: dũ aĩoſe ad mœnia cõtendit: ictu ſaxi ꝑcuſſus: rex bellicis artib⁹ ĩſignis occubuit: magnitudine eqdẽ laudãd⁹.

De Hannibale Pœnoꝝ duce: Ca. III.

A [i]S nouem annorum puer: coram Hamilchare patre ad aras iureiurãdo affirmauerat perennem ſe Romanis futurum hoſtem: quod uotum non alioſum ꝙ̃ ad deſtinatum propoſitum pertinaciſſimo & implacabili tetendit odio. Nanq; ubi primum facultas affuit: in Hiſpania Saguntum aggreſſus: urbem Romanis amiciſſimam: obſidione deleuit: mox per Pyreneos ſaltus & Galliam traductus: uelut fulmen quæq; obſtantia proſternens: ad uertendam Italiam deuaſtandãq; feſtinauit: & alpibus Gallorum prohibentibus tranſitum duro marte depulſis: igne & ferro diruptis rupibus: per inuia pandit ac ſternit iter. Cui ad Ticinum Publius Cornelius Scipio conſul ſuperioris pater obuiam fuit: qui ingenti Romanorum clade uictus ac uulneratus: uirtute filiј tunc adoleſcẽtis euaſit. Victor Hannibal ultra procedens cum Sempronio altero conſule ad flumen Trebiam
B haud procul a Placentia conflixit: & hic Romanorum ſtrages altera fuit. His proſperis uictoriјs elatus Hannibal: ſui fiduciæ plenus ad ſpem propoſiti armauit animum: & ad trãſitum in Hetruriam per inuia & aſpera Apœnini iuga extrema temporum: alterum ex oculis ipſa difficultate itineris amiſerat. C. Flaminus conſul ardentioris ſpiritus uir ꝙ̃ res poſtularet: apud Traſumenum Hetruriæ lacum uigintiquinq; milibus Romanorũ cæſis traiect⁹ haſta lœtali uulnere occubuit: & hæc tertia reipublicæ peſtis. Hic ad Cannas Apuliæ uicum Varro alter conſulum committendi prælium temerarius auctor infauſte conflixit: qua memoranda clade ad quadraginta duo milia Romanorum cum altero conſule Paulo Aemilio uiro innocentiſſimo ad ſatietatẽ trucidauit: Hãnibal equidẽ plus inſidiјs ꝙ̃ uirtute: aſtu ꝙ̃ fortitudĩe adiut⁹ ſua. Qui deſideriј finẽ attingere poterat ſi recto calle cruore Cã-
C narum aſperſus ut erat: ilico urbem Romam adire maturaſſet: Sed uictoria cõtentus Capuam tenuit: & in delitiјs: luxu ac malicia lãgueſcere cœpit: auſteritas illa ardorq; pugnandi: ita ut illud proprie dictũ ſit: Capuam Hannibali Cannas fuiſſe. Interea (ut ita loquar) uelut ab inferorum manibus reuiuiſcere potuere Romani: & ad arma reſpirare ac defendere patriam: cum ille ſero tandem ad tertium lapidem Anienẽq; flumen poſuiſſet caſtra: & dum ad urbem dimicaturus acceſſiſſet: Gneus Fuluius & Sulpitius conſules in armis pugnaturi: extra portam Capuam affuere: & in aciem utrinq; deductis copiјs: ilico grando cœli fragore dimiſſa: e ſumma Capitoliј rupe maximo turbine uentorum in aduerſa hoſtium ora ſe inuexerat. Cumq; uiolentia imbrium Hannibalem in caſtra ſe recipere cogeret: extemplo ſerenitas fluxit. Quod poſtꝙ̃ bis accidiſſet: eum attonitum dixiſſe aiunt: Nũc animum: nunc fortunam obtinendi urbem ſibi deeſſe. His itaq; ad caſtitatem Italiæ ſedecim annorum tempus ſic geſtis: Scipio ille Africanus ſuperior: dum clades patriæ cladibus in Africa uindicaret: ex Italia reuocare potuit Hannibalem: & acerrimum uincere hoſtẽ: quia patria ꝓfugus ad Antiochũ primo: inde Pruſſiam Bithyniæ regem perrexeat: & ꝑ Quintum Flaminium a ſenatu populoq; Romano petitus: a rege tradẽdus erat cum ille hauſto ueneno ultro mortem præoccuparet Libyſſam ſepultus.

De Quinto Fabio Maximo Cũctatore: Ca. IIII.

A Rincipio belli punici ſecũdi Quint⁹ Fabi⁹ Maxim⁹ Romãoꝝ legat⁹: cũ ĩ Carthaginẽ-

sium curia elegãter exposceret:utꝝ eoꝝ consensu:aduersus fœdera in Hispaniam ꝑ Iberum
flumẽ armato milite traiect⁹ Hãnibal:Saguntũ urbẽ artissimo beniuolẽtiæ nexu Romanis
unitã hostiliter deleuisset:Illis tergiuersantibus & uafre rñdẽtibus : uir ardẽtissimi spiritus
extẽplo sub farcinata ueste: hoc in gremio inquit: pacẽ bellũq; fero: utꝝ placet eligite. Ad
hoc ubi insolenter retulissent:utꝝ mallet relinqueret & eligeret. Ille accẽsus aĩo ferox & per/
horrendus:explicito sinu & in diuersum excusso:Bellũ inquit habetote: obstupescere tunc
potuere quibus hoc cõtigerat audire grauissimi uiri auctoritate:qui tam ingenti sui suoꝝq;
fiducia:e sinu suo:in illoꝝ gremia bellũ cruentis cladibus utrobiq; ꝑniciosissimũ:nõ modo
effuderit:sed & disseminauerit. Proinde graui Romãoꝝ iactura:ad Trasumenũ uictore Hã
nibale:ipsis afflictis in rebus: Is dictator creatus:ꝑ ardua montiũ Iuga tutissimosq; saltus B
quotidie se Hãnibali opponendo ac detractando certamen cunctatur:potuit nõ mõ delu/
dere:sed añ id tempus indictũ expugnatũ reddere hostẽ. Hic spes prima resipiscentis impẽij
ac supandi Pœnoꝝ uictorias emicuit: Vnde illi cũctator cognomẽ fuit:ut illud Comicum
Ennij carmẽ: Vn⁹ hõ nobis cunctãdo restituit rẽ. Post hoc ad Cãnas multoꝝ mortalium
cæde absumptis Romanis exercitib⁹: Fabius tertio cõsul (nã pridẽ añ dictaturã duos con/
sulatus gesserat ac de Ligurib⁹ triũpharat) aduersus Hãnibalẽ iteꝝ missus:aliq̃t Cãpaniæ
urbes quæ ad Pœnos defecerãt:ui & armis cõtusas obtinuit. Iteꝝ cõsul cũ Claudio Mar/
cello celeri studio in Cãpaniã ꝓfectus: Cassilinũ obsidiõe circũuentũ:Romano restituit im
perio. Nec morat⁹:igne & ferro uastato Sãnio:nõnullis urbibus captis:uigintiquinq; mi/
libus hostiũ deletis:uictor insignis redijt. Idem iteꝝ cõsul circũuenit Tarentum:& irritatis C
Hãnibalis conatibus:qui ad succursũ gẽtis obsessæ citato agmine festinauit: industriæ suæ
præsidio urbẽ potit⁹ est. Qđ cũ Hãnibal intellexisset:cũ doloris stimulo agitatũ ꝓclamas/
se ferunt:& suũ Hannibalem Romanos habere. Triginta milia hoĩm præter auri & argenti
põdera recupatæ urbis præda fuit:& cũ de redimẽdis quibusdã captiuis Romanoꝝ:ea au/
ctoritate qua uti poterat cũ Hãnibale pepegisset: Fabius a senatu re improbata:ubi statutũ
preciũ neq̃q; mitti intellexisset: patrimonij sui prædiũ uendidit: & obligatæ fidei debitũ:si
nõ publica: saltẽ priuata pecunia adimpleret: se patrimonij (ut ait Valerius) ꝙ patriam
fidei inopem esse maluit.

De Marco Claudio Marcello: Ca. V.

Arci Claudij Marcelli sui tempis oĩm bellacissimi uiri gloria:notissimis uictoriaꝝ
m exemplis maxime claruit. Qui aduersus Viridomaꝝ Insubrũ galloꝝ regẽ ad Pa/ A
di ripam consul celeri occursu profectus: ampliori multitudine ꝙ extimari pote/
rat:hostem subito aduẽtu obuiã habuit: quo discrimine inopinatæ rei interceptus:cũ neq;
alter neq; alio periculũ diuertere posset:sollertissimi sui ingenij studio adiutus:fluminis in/
star in Viridomaꝝ ocius impetu facto:obtruncatũ regẽ ilico strauit terræ:cõsilio quo tam
repentino ac terribili casu obstupefacti galloꝝ exercitus:non fuit resistendi locus:quin pro/
funda suoꝝ clade uicti recessissent. Inde aliquot oppidis Insubrum captis:trãspadum tunc
primũ exercitu Romano deducto:Mediolanũ eius regionis eminẽtissimũ caput expugnat:
Romã triumphator insignis reuersus:quæ regi subtraxerat hosti: tertius a Romulo opima
spolia Ioui Feretrio in Capitolio suspendit. Idem ad Nolam cum Hannibale congressus:
duobus milibus Pœnorum cæsis: fusum fugatumq; hostem coegit abire: & uastatis Hir/
pinorum & Sannitũ agris: appellatione prius non destitit:ꝙ circumstantes populi misere
Hannibalis subsidium implorarent. Quocirca iterum manibus consertis certatum est:&
primo statim impetu decem milium Afrorum terribili strage deleuit. Victus Hannibal cru B
ento gradu tergo cæsus retrocessit. Sequenti anno tertio cõsul Marcell⁹:de integro ad No/
lam duobus milibus Pœnorum trucidatis:Hannibalis animũ ita fregit:ut postera die ille
nõ ausus esset certare. Interea ad cõpescentes turbulẽtissimos Siciliæ motus:quæ ferme uel
ad se uel ad Pœnos tota defecerat:eo ipso duce Marcello op⁹ fuit:qui in insulam traduct⁹:
qua militari disciplina: quo ue consilio & administrandarum rerum uigilantia: urbes ex/
pugnauerit:Syracusas triennio obsessam deleuerit totamq; insulam pacauerit. Scribere lõ/
gum ac laboriosum esset:cum mirabile ferme rebus gestis sit tot unius suffecisse industriã:
Qui Romã regressus auctoritate sua (qđ antea inusitatũ fuerat) in mõte Albano triũpha/
re uoluit:mox sequẽti luce ingẽti præda onustus ouãs introiuit urbẽ: Inter cætera octo ele/
phãtes añ se præferens:in documentũ ut nõ tm̃ de Sicilia: sed & de Punica uictoria ouaret.

C Poſt hoc quarto conſul in Lucania inuaſit Hannibalem: quem iterum prælio uictum: ſilen
tio in caſtris ſe tenere coercuit. At dum in conſpectu explicitis in prælia ſignis continuo in
campū ꝓſiluiſſet: Hānibalē cōqueſtū ferūt: nullū reſpirādi ſibi tēpus dari: ſolē in cœlo quo/
tidie & Marcellū in armis eſſe: Quocirca ille indignatiōis ſtimulis agitatus: in Apulia tāta
ferocitate in prælia prorupit: ut Romanorū clade in caſtra uictor ipſe rediret. At Marcel/
lus nec ob hoc deterritus: ubi primū illuxit: animatis ad pugnam militibꝰ in agmine appa/
ruit: qđ cum Hannibal ſenſiſſet admiratꝰ inquit: En uir nullius ſortis impatiens: uictor in
uictos: uictus in uictores audacius reſultat: Confeſtimq; utrinq; in aciem deductis copijs:
ita dimicatum tradunt: ut uictor Romanus: et octomiliū Pœnoꝝ ſanguine cruentus fugi/
entiū terga repræſſiſſet in caſtra. Itaq; Marcellus tot uictoriaꝝ gloria Cannaꝝ clariſſimus
ultor effecit: & ille turbo qui tot tonitruū motibꝰ Italiā fulminarat euaneſcere uideret.

De Claudio Nerone & de Liuio Salinatore: Ca. VI.

A Orum duoꝝ Claudij Neronis & Liuij Salinatoris facta ſeparatim diuidere: præ/
h cipue rei geſtæ condictio non ſinit: cum in eadem laude nō modo uniti ſed & con/
iunctiſſimi ita uideri poſſint: ut eoꝝ gloria unico exemplo in cōſpicuo ſe offerat cō
templanda. Liuius a ſe procōſule bello pacata Macedonia poſtq; magnifice triumpharat:
infeſtiſſimos inuidiæ fluctus euitare non potuit: quin inundatione populariū motuū con/
cuſſus: tam ignominoſe ꝗ iniuſte damnatꝰ eſſet: quem in operis ruris incolam & robur &
dolor fecere. Tūc temporis res Romana maximo in diſcrimine erat: cum hinc Hannibal in
Lucania: inde frater eius Haſtrubal in ipſa Gallia Ciſalpina diuerſo tractu diſiuncti ꝓmo/
uent Italiam: Liuium Salinatorem collegam dare cōſultiſſimū uidebaẽ: Sed duo rei impe/
dimento erant: Primū ꝙ Salinator ciues exoſus: fieri conſul recuſabat: ꝓximū ꝙ cum Ne/
rone implacabili & inueterano odio uæhementer diſſidebat: uerūtamen uniuerſi ſenatus la
bore & precibus fatigatus: patriæ uerecundiæ cedens: ad utrunq; grauiſſimū curis tandem
flexit animū. Itaq; inſignes uiri ſincera fide pacati: cōcordes tenuere prouincias. Claudius
in Lucanos aduerſus Hānibalem: In tranſpadanam regionem Haſtrubali occurſurus Sa/
B linator conceſſerat. Nero apud Agrumentum oppidū aſſiduis occurſionibus indies Hanni
balem infeſtarat: quē diſtricto tandem prælio adortus: octo milibus Afroꝝ cæſis in fugā
uertit. Et cū a quibuſdā captiuis intellexiſſet ducū Pœnorū ſententiā eſſe ut in Vmbria ipſi
ſe coniungerent: ilico ut huic periculo obſtaretur cum parte copiaꝝ ad collegam feſtinandū
eſſe concepit nec differendū: Ideoq; Legato probiſſimo uiro cōmendatis caſtris: occulto tra
mite noctu clam abiens: celerius ꝗ cogitari poſſit maximā Italiæ partē emenſus: in caſtra
Salinatoriſ qui ad Metaurū flumen apud Senam Hadriatici maris littus hoſti ſe obiecerat
peruenit. Ita ne ab Hannibale unde diſceſſerat: neq; ab Haſtrubale ubi uenerat ſentiretur:
C proxima luce utrobiq; ad pugnam collatis ſignis: Haſtrubal certo indicio & alteꝝ cōſulem
adeſſe intellexit: qua re admiratus retrocedens ſubſtitit ad noctem: & ipſis in tenebris fe/
ſtinauit diſcedere: quem inſecuti cōſules: quinquaginta ſexmilia Pœnoꝝ cū ipſo duce cru/
ento marte trūcauere. Captiuoꝝ quinquaginta miliū numerus fuerit. Nero uictoria par/
ta anteq; ſiſteret cædes: feſtino recurſu uelox ad ſuos properauit: ita ut nec prius ꝙ tanta ce
leritate profectū erat ab Hannibale cognitū ſit: quē abſciſſum Haſtrubalis caput qđ ſecū
detulerat: cōſul intra eius uallum proiectū: ipſe conſpexiſſet: quo tam calamitoſo ſpectacu/
lo obſtupeſcenti ſimilis: En (inquit) agnoſco infœlicitatē Carthaginis. Cōſules Romā in/
greſſi ob tam clariſſimā uictoriā inſignemq; hoſtiū cædem: Salinator (quia in eius ꝓuincia
res geſta erat) curru triumphauit: quem Nero eques more ouantis non minori gloria comi
tatus eſt: cuius rei ipſe præcipuus auctor fuerat.

De Publio Scipione Cornelio Africano maiore: Ca. VII.

A Cipionis Africani maioris quē uirtutū ſuaꝝ gloria immortalē ferme uoluit: ſtri/
ſ ctim ſubtexere geſta equidem labor eſt. Is adoleſcens uix dum puerilem ætatem
egreſſus: Publium Scipionem eius parentem prope Ticinū aduerſus Hannibalē
quodam conflictu profundo uulnere ſautiū: mira quadam & aīoſitate uirili ab imminen/
ti periculo mortis liberauit. Apud Cannas ipſis rebꝰ conflictis: qui eo prælio euaſerant cū
de relinquenda Italia duce Cecilio Metello in cōſilio uerſarenẽ. Re cognita: Scipio tūc Tri/
bunus inſequentibus paucis in eorum tecta ut fulgor irrupit: & in caput cuiuſq; eorū qui
aderant uibrato enſe iurare coegit: ſe nūq; Italiā deſerturos. Haud multo poſt ad ultionē pa
tris patruiq; uigeſimū & quartū attingēs ānū: ad Hiſpaniā traductus: primo & ſtatim im/

petu Hispanicã Carthaginẽ ui & armis expugnatã obtinuit: maioris Carthaginis omen infaustum: Hinc ad Betulũ cum Hastrubale Hannibalis fratre insigne prælium fuit: Victor Scipio: octo milibus Pœnorum cæsis: decem milibus captis: ad extrema oceani insecut⁹ fugientem: gadibus se cõdere compulit. Quo successu uincendi: Magonem tertium ab Hannibale fratrem expugnat: hinc Hispaniam armis uirisq; ferox: depulsis Pœnorum præsidiis: Scipionis armorum demum gloriæ cessit: & legatis recõmissa prouincia: uictor ad Italiã rediit. Nõ multo post consul creatus: Siciliam prouinciam tenuit: simul & transitũ in Africam si uideretur expediens: Et dum in Brutiis Locros adiret: recuperandi urbis gratia: insigni strage Hannibale deleto uotum obtinuit: Ideoq; in Sicilia rebus inde pacatis ad transitum Africæ uela direxit. At ubi ad pulchrum promõtoriũ terram legisset: trucidato Hannone gentium duce: quem obuium habuerat: cũcta populatus: nil non uastatum reliquit. Venerat tunc in armis ex aduerso alter sibi Hannon frater Hannibalis (nam affluebat hoc nomen in Africa) quem cum tribus milibus equitum obtrũcatum ferro cõminuit: Inde secutæ ad deditionem urbes & oppida: ac nõnulla prælia prospera gesta. Syphax Numidaꝝ & Mauroꝝ rex: multitudine gentium metuendus: qui Carthaginẽsibus adiunctus Scipionis amicitiam excluserat: incredibili Mauroꝝ & Numidaꝝ strage rex prælio uictus: miser demũ capitur: Romam missus Albæ in uinculis moriturus. Hoc iter uersus Carthaginẽ reuolutis signis mœnia Scipio terrore pulsarat: Ita ut tremefacta Byrsa præcipua Carthaginis arce: trepido nuncio ex Italia reuocaretur Hannibal: ut qui sedecim annoꝝ tempus Romanorum uexarat imperium: ruituram defenderet patriã. Instabat tunc omniũ maximũ: & ante id tempus incomparabile prælium: quo terrarum orbis imperiũ decernendũ erat. Igitur duces omniũ maximi ac gloriosissimi Scipio & Hannibal: inter se mutua admiratione colloquio habito: postq̃ de pace minime cõuenerant: ad ultimum discrimen extemplo contendere opus fuit. Ideoq; pugnatum est summa utriusq; ducis militari industria: & crueto atq; ancipiti martis cõgressu. Postremo uictore Romano: quadraginta hostiũ milia cæsa & capta referuntur. His itaq; gestis uictoriosissime: Carthaginensibus miseranda erroris confessione suppliciter implorantibus pacem: Scipio dedit humanitatis suæ digniorem q̃ illorum perfidia. Hinc terra mariq; pace parta: uictor insignis ad Italiam ex Africa traiectus: intra urbis mœnia eo gloriosissimo triumpho inuectus est: quẽ omnis memoriæ clarissimum uoluit. Cui ex noĩe a se gentis deu ꝟtæ: æternũ Africani cognomẽ fuit.

De Marco Catone Censorio: Ca. VIII.

Marci Portii Catonis Censorii: quem humanæ sapientiæ & uirtutum inuictissimũ specimen: nõ solum uulgaris fama promulgat: sed & maximi ingenii auctores descripsere. Facta aut dicta referre grande aliquid esset: si amplioris marginis spatium daretur. Quis enim quanta in eo fuerit prudentia: temperantia: rectitudo animi: perseuerantia: sic artato calamo comprehenderit: in quo quidem omne genus uirtutis sic insitũ esse constat: ut si quis per omnem honestatis gradum exempla requisiuerit: optimarum rerum fertilissimum monimentum Catonem intelliget: Nec minor dux militiæ q̃ prudẽtiæ fuit: & reipublicæ unic⁹ administrator. Quapropter ab ipsis ingenuæ præstãtiæ uiris optimis: Imperator optimus: orator optimus: optimus senator iudicatus est. Cuius maximæ profunditatis ingenium ad hoc usq; processerit: ut cum iã senex latinas litteras didicisset: auditor Ennii: & græcis instrui uoluit litteris: Deniq; iuriscõsult⁹ potissim⁹ apparuit: quater enim & quadragies ab æmulis accusatus: sine alieno patrocinio causam ipse suam magnifice defendit: & unaquaq; uice ingenti gloria: uir non modo constantis & ferrei pectoris absolutus euasit. Qui ad decrepitam progressus ætatem: nonagesimũ ferme annum attingens: capitali discrimine sui ipse defensor propriam causam fœcũdissimo impetu: & oratione fœcunda prospexit: ita ut nullo momento uel uoce deficere aut tarditate mentis hæsitare uisus est: Tanta prospitas aĩo ipso senili corpe uigere potuit: uir indomitæ ꝟtutis atq; naturæ. Sed ut ad eius militiæ gesta ꝓgrediar: sub maiore Africano: secũdi belli punici tẽpore: questor in armis egregie Tarentũ missus: mox Sardiniã ut rigidissimus prætor: nõ modo uicit: sed & administrauit. Proinde cõsul Hispaniã tenuit & rebellantiũ uires adortus: quædam strenuissima prælia lõge lateq; sic prospe gessit: ut sũmo labore uir sollertissimus confluctes deficientiũ motus ipse cõpesceret: & ad deditionẽ populos magnope cõcitaret: quare demũ libere & expedite pacata ꝓuincia: Romæ uictoriæ cõferendũ: gloriosum duxit triumphum. Post hoc Acilio Gabrione cõsule dum ad Thermopylaꝝ saltus intra cõfragosa

rupium Antiochus rex maximus Asiæ aduersus impetum Romanoꝝ se tutaretur: ita ut
locoꝝ difficultati haud facile uinci possit: hic uir per inuia æthereaq; iuga: perplexo itinere
laboriose traductus: a tergo hostium ex prouiso descendit: & regem nihil tale metuentē qui
aduersus consulis insultum intentus obstabat: quadraginta milia Asianoꝝ strage captare
D fugam coegit. Bello quoq; secūdo Macedonico: quod cum Persio rege Paulus Aemili⁹ cō
sul gessit: dum utrinq; in prælia descendunt: Cato intra confertissimos aggressus: ilico uul/
nerato equo: pedester a multitudinē circumuentus: nudo ense: ubi in quēdam proceꝝ sibi
infestissimū resultasset: uibrato ictu gladius procul e manu decidit: quem inter tot equitum
peditumq; globos iaculis obrutus: quadā animositate miranda sibi restituit: & præ se cæso/
rum aggere congesto: hostili suoq; cruore perfusus: nō sine admiratione spectantiū in tutū
se redegit. Postremo censor factus: ita aduersus īprobos ciuiū mores unice ac rigidissime se
gessit: ut īter multos cēsores q antea & post fuere: ipse æternū Cēsorij cognomē assequeret.

De Cornelio Scipione Nasica: Ca. IX.

A Vm in Asiā Romanoꝝ legati ad matrē Idæā quoddā sacrꝝ e Phrygia Romam de/
c uehendū nauigarent: ut itinere delphos declinant: quidnam acturi essent oraculo
percepturi: quibus respōsum: cum Romā redirēt: deam in manus eius qui uir op/
timus iudicatus esset: in ædem uictoriæ deferēdā tradere curarēt. Quo pacto Publius Cor/
nelius Scipio Nasica: totius senatus iudicio uir optimus dictus: ad sacri ministerij officium
inter tot centena milia Romanoꝝ delectus est. Is prætor per idem tēpus ulteriorē Hispaniā
aggressus: ꝓsperrimo successu quæq; occurrētia ꝓsternēs: ultra quinquaginta hostiū oppi/
da & castella breui subiugauit. Cū Lusitanis apud Liparam urbē acerrimo prælio confli/
B xit: quo cōgressu duodecim milia hostiū oppræssa: signa militaria centū quinquaginta refe/
runtur arrepta. Consul exinde creatus aduersus Boios Italiam prouinciam sortitus: in ho/
stium agros impetu facto: districto prælio manus cū hoste conseruit: & insigni obstantium
clade uictoria parta: Nāq; uox ipso fauore pugnandi captare fugā cū minime attēptassent:
ad unū cæsi uigintiquinq; milia fuere. Victor ubi Romā rediret quibusdā ei triūphū negan/
tibus: elegantissimā orationē habuit: qua inter cætera ꝓtulit: haud se triumphū tantopere
flagitare: quin modeste acquiesceret: nisi exercitus suoꝝ laboꝝ & ꝟtutis merita exposceret.
Nam quantū ad se nil ultra postulare q̄ꝫ ꝙ ea die sibi datū constat: quo ipse uir optimus iu/
dicatus sit: cum nil maius: nil admirabilius splendori gloriæ suæ dari possit. Cui talia disse/
renti: demū triumphare permissum: quo sacratissimo trophæo inter cætera ornamenta &
hostiū spolia mille quadringentos aureos torques e ceruicibus nobiliū peremptoꝝ hostiū
C ereptos: gloriosissimū tantæ uictoriæ spectaculū ante currū detulit. Iterūq; cōsul in Illyria:
Dalmatas a se deuictos ad internitionē calcauit: ac ferocissimæ gēti ita iugū īposuit: ut de/
inceps submissius paterenť impia: ob quæ magnifice gesta triumphū ei oblatū: sua uirtute
cōtentus insigniter recusauit. Ea quidē tēpestate Sēpronius Gracch⁹ Tribunitia ptāte plæ/
bi fauēdo seditionē facere pperam acceperat: palā dicere ausus: interēpto senatu: plæbē im/
perio dñari debere. At Nasica cū huic piculo qđ ad reipublicæ excidiū tendebat: neminem
Romanoꝝ ꝓceꝝ obstare: neq; Mutiū Scæuolā consulē quicq; cōtra audere ppēdisset: me/
rito ardore flāmatus: Qui rempublicā saluā eē uolūt: inqt: me secuturi arma cōpescāt: quo
duce cōcursu nobiliū e rostris: plæbe tūc cōcionante atrociť depulsa: Gracch⁹ tāti facinoris
mortis supplicio pœnas dare coact⁹ est. Tertij belli punici inter hūc uiꝝ & Catonē orta cō/
tentio erat. Cato hostilē & diuti⁹ inimicissimā funditus diruēdā esse Carthaginē asserebat:
cōtra Nasica eā integrā reseruandā: ne respublica assiduo infestissime terrore soluta: in desi
dia & odio putesceret: luxu referta: sua fœlicitate peritura.

De Tito Quinto Flaminio: Ca. X.

A Ello primo Macedonico: Titus Quint⁹ Flamini⁹ consul traiect⁹ in græciā: extēplo
b in ipsis præruptis montiū faucibus Epiri Philippū Macedonū regē adort⁹: uictor
tandē hostē attritū: poscere Thessaliā fuga coercuit. Hinc in Epiꝝ explicitis signis:
eius regionis arma populi Romana uerētes: ꝓni ad impia fuere. Post in Thessaliā cursū te/
nuit: quæ uirib⁹ armoꝝ cōcussa ducis impetū ægerrime tulit. Phaleria urbs bellico fragore
oppræssa: incēdio tradiť: q̊ circa proximiores gētes exterriti mandata pagunt: a Metropoli
& Piera legati uenere se suaq; dedentes: Adrangem: Phocidem & Eretriam: Anticyrā: Am/
braciam & Carystum & Elatiam cæterasq; urbes & oppida uel in deditionē partim acce/
perit ui & armis: partim expugnat. Philippus interea undiq; exercitu cōgesto: ad locū quē

Cynocephalas uocãt sedẽ belli statuerat: cui instaurato robore: Cõsul obuiam factus: ubi difficili & ancipiti pugna ingentiqꝫ hominũ strage & uulnerũ copia decertatũ esset: superato regem: ergo cæsos Macedones in fugã uertit: hostiũ tredecim milia pempta & capta: quidã uolũt: alij uiginti duo milia trucidata describunt: Regi sic infœliciter absumpto & arbitrio consulis pax data est: qui dominio totius Græciæ priuatus: in solis Macedoniæ finibus depressus est. Cũqꝫ oĩs Græcia libere & expedite obtẽta esset: multitudine gẽtiũ modico terra cõpressa spacio cõsul p præconẽ declarari iussit: oẽs græciæ urbes quæ sub Philippo rege fuerãt liberas & ĩmunes eẽ. Quib⁹ auditi (ut Valeri⁹ ait) tãta cœlũ clãoris alacritate cõplert hoĩes: ut certo cõstet: aues quæ supuolabãt attonitas pauẽtesqꝫ decidisse. Igit libertati reddita uideri poterat Græcia: nisi rabidus Lacedæmoniorũ tyrãnus uideretur obstare. Quare Flaminius terra mariqꝫ circũqꝫ reuolutis signis: quibusdã oppidis captis: post aliqt cruentissima prælia: Lacedæmonũ mœnia statuit aggredi: Qđ ubi strenue fecisset: tyrãn⁹ oĩa in pugna ꝓspiciẽs & nil respiramẽti inesse: attonitus: se suaqꝫ arbitrio Romani ducis cõmitit. His itaqꝫ gestis apud Achæos: totius Græciæ indicto cõsilio: inter cætera eos Romanos postulauit Cõsul: qs ipsi gerẽdæ seruitutis gratia ab Hãnibale emptos haberẽt: Adijciẽs nequaqꝫ licere eosdẽ seruitio tenere: a qbus liberati essent. Cui ilico obtemperatũ est. Quorũ ciuiũ Romanorũ numer⁹ duorũ miliũ fuit. Sic uniuersa Græcia beneficio tãti uiri libertatis munere donata. Flamini⁹ inde discedẽs: urbem Romanã tenuit: qui eo gloriosissimo curru ad Capitolium usqꝫ deuectus est: quo inter cõfertissima hostium spolia triduo plausu & admiratione circumspectus: præstantia sui omniũ oculos in se conuerterat.

De Lucio Scipione Africano: Ca. XI.

Consules Romæ creati Lucius Scipio Africani frater & C. Lelius: ad ea uterqꝫ aduersus Antiochũ Asiæ potẽtissimũ regẽ flagitaret: ubi plus negocij ac gloriæ inesse uidebat: obtulit African⁹ si Græcia ꝓuincia Lucio fratri daret se cũ eo legatũ iturum: quare Lucio Scipioni Græcia: Lelio Italia mãdata est. Cõsul Africano comite ĩ Græciam traiect⁹ hostilibusqꝫ armis extẽplo cõcerneratur: ita ut Atheniensiũ legati uenirẽt obuiam ꝓ Aetolis intercessuri: quorũ instinctu hoc formidabile bellũ ĩchoatũ erat: qbus inducijs datis ne ad maiora ꝓtraheret mora: ad Hellespõti transitũ dux Roman⁹ cõfestim se cõtulerat: & in Asiatico littore Romanorũ prim⁹ castrametatus est. Inde ultra ꝓgressus Dardanũ & Droceũ oppida: mox reliquias Troiæ Pergama & Ilion teneri placuit: tũc tpis African⁹ infirma ualitudine correpť Eleam deuect⁹ erat: qđ expediens Romani ducis gl'iæ fuit. Immĩnẽti nãqꝫ prælio: nisi fuisset Africani tãti uiri præstãtia cõsulis splẽdor poterat obscurari. Rex cũ septuaginta armatorũ copia ultra Phrygiũ amnẽ penes Magnesiã urbẽ sese castris tenebat: nõ ausus certare: Cõsul ultra ꝓgressus cũ de se pugnãdi apte copiã fecisset: ĩtra munimina rex se continuerat & in ꝓcinctu ꝓuallo steterat. Qđ aĩaduertens dux Roman⁹ regẽ in certamẽ haud cõcitari posse: intra uallũ eundẽ statuit aggredi: q̃ circa undiqꝫ collatis signis: tãto ĩpetu feruoreqꝫ pugnãdi Romani instinctu cõsulis aĩati: in campũ certatim ꝓsiliere: ut nõ cũ armatis uiris: sed cũ tot incinctis mulierib⁹ dimicaturi uiderent. Antiochus ꝟo hoc tãto dedecore mot⁹ certatur⁹ extulit signa: & falcatis currib⁹ anpositis: sui suorũqꝫ maxima clade cõcursũ est: Quippe Romanorũ industria: attoniti equi falcatos curr⁹ ĩ suos reflexerũt: & cõsternatiõe multorũ mortaliũ interruptis agminũ ordinibus præpatũ iter: itro gressi Romani fortiter dimicãdo obtinuere uictoriã: Asianorũ ultra quinquaginta milia eo prælio occidisse describũt. Quo bello iter cæteros gentiũ duces Hãnibalẽ atrocit decertasse cõstat: & cũ cæteris in fugã uersũ: qđ gl'iæ cõsulis tradit accõmodatũ. Inde oppugnatis ac direptis castris: captiuorũ turba maxĩa fuit cũ opulẽtissima præda q̃ nulla maior prior fuit. Iccirco supplici rege his cõditiõib⁹ pax data ẽ: ut Europa oĩqꝫ Asia cis Taurũ mõtẽ quẽ Turchiã uulgo nũcupam⁹ excederet: talẽta qndeci milia exolueret: filiũ obsidẽ daret: aliosqꝫ uiginti quos eligere placuisset. His itaqꝫ gestis Lucius Scipio domitor Asiæ Romã profectus ingenti gloria orientis spolijs onustus triumphauit: Asiatici cognomẽ assecutus.

De Paulo Aemilio Macedonico: Ca. XII.

Aulus Aemili⁹ uir cõtinẽtissime uitæ: in Hispania prætor: cũ Lusitanis cruẽta pugna primo cõflixit: qs ita ꝓstrauit ut ipso phorrẽdo armorũ feruore: oĩs Hispania terribiliter cõcussa submissa redderet arma: ipse Romã uictor rediẽs ouãs introiuit urbẽ. Cõsul ꝓinde legat⁹ in Liguria postqꝫ aliqt bella gessisset ꝓspa: fraude hostiũ ex improuiso a multitudĩe obsessus: cũ ĩferior nũero maxĩe eẽt: nõ fuerat ausus extra uallũ signa cõ

ferre: tandē uiribus animi firmatus statuit pugnare: quippe hostes iā Romanæ ꝟtutis contē/
ptores: uagos indies undiqꝫ palātes annotauerat. Igit̃ subita eruptione hostē nil tale metu/
entē aggressus: qndecim milibꝰ Liguꝝ trucidatis: duobꝰ milibꝰ & quingētis captis: ita gētē
ad extrema deleuit: ut supplices se uictos faterent̃: & ipse insigni curru triūpharet. Mox se/
B cundo bello Macedonico iteꝝ cōsul aduersus Persem Macedonū regē: in græciā traiecerat.
Rex tūc in finibus Macedoniæ intra deuia rupiū prærupta saxa se suosqꝫ tutabat̃. Sed Pau
lus alio ꝑ alpiū iuga incognitosqꝫ saltꝰ a tergo hostiū cūcta ꝓsternēs: ī Macedoniā descēdit:
q̊ inopinato turbine rex attonitꝰ: nec ausus spectare: amnē discedēs suis arma cōmittit: Pug
natū ē: utrobiqꝫ maxīo cū discrimīe. Postremo uictore Romano: Macedones uigintiquīqꝫ
milibus eoꝝ trucidatis fugæ pectora uolutarūt: Rex ipse cū duobus filijs & Samothracia
Aegei maris insula: ubi præoccupata fuga cōcesserat: captꝰ ducit̃ ad consulē. Paulus obuiā
ꝓgressus: regiæ maiestati cōpatiēs: uir humanissimi ingenij fleuit: & ad genua inclinantē su/
stinuit: uel iā ꝓcliuū comit̃ erexit: in ditionē ppl̃i Romani tū primū Macedonia uenerat: &
a Paulo legibꝰ acceptis in formā ꝓuinciæ reducta est: Victor cōsul remeans ꝑ Epiꝝ tradu/
C ctus: septuaginta inter urbes & oppida: quæ his motibus uel ad regē uel ad se defecerint: sil̃
& oēm Illyriā in pristinū statū redegit: Romæ pridie plaudētibꝰ senatu ppl̃oqꝫ Romano tri
umphauit: Macedonici cognomē adeptꝰ. Siquidē eo tā publico gaudio miserabilē dolen/
di cām uictoriosissimo cōsuli dedit fortuna: duoꝝ clarissimoꝝ filioꝝ morte. Igit̃ ꝗtū cōstā
tiæ & aī roboris ī ipso suo īuictissimæ ꝟtutis pectore uir clarissimꝰ foueret: his ꝟbis (ut Va/
lerius refert) ad ppl̃m grauissima oratiōe declarauit: Cū maxīo ī ꝓuectu fœlicitatis uestræ
quirites timerē ne qd mali fortūa moliret̃: Iouē optimū maximū Iunonēqꝫ reginā & Miner
uam precatꝰ sū: ut si qd aduersi ppl̃o Romano īmineret: totū ī meā domū cōuerteret̃: qua/
ꝓpt̃ bñ habet: Annuēdo em̃ uotis meis id egerūt: ut uos potiꝰ meū casū doleatis ꝗ ego ue
strū agnoscerē. Huius uiri frugalitas & cōtinentia tāta fuit: ut cū ex ipsis ꝓuincijs a se deui/
ctis: auro & argento publicum ærarium cumulasset: eo defuncto omnibus eiꝰ bonis uenū/
datis: dos uxoris uix recuperari potuit.

De Cecilio Metello Macedonico: Ca. XIII.

A Acedonia uix prælio deuicta: cū libertatē a Paulo Aemilio cōcessam infœlix patine
m quiret: Andriseū Persei regis filiū ex pellice ortū quē Pseudo Philippū nūcupari uo
luit: eiꝰ ꝑfidia uano errore cōcitata: ꝑmo regnare: inde in Romanos arma hostilit̃
captare ꝑmiserat. Ideoqꝫ Cecilio Metello consuli hoc bellū qđ tertiū Macedonicū fuit tra/
ditur exequendū: q ferox medio Macedoniæ cōsidēs: aduersus ignauū hostē præliū cōmit/
tit: & uigīti milibꝰ Macedonū cæsis: ingēti suoꝝ strage: ipsū regē expugnat. Quo meōrādo
prælio Macedōia ita durit̃ attrita uideri potuit: ut ab īfestissimo seruitut̃ iugo resilire dein/
ceps minīe ausa sit: & ipse uictor Macedonicꝰ cognoīari meruisset. Triūphantis Metelli cur/
rū Andriseus sūmo spectantiū plausu subsecutꝰ: grauissimas sui erroris pœnas ætno mœ/
B rore in uincul̃ ꝑpeti coactꝰ est. Per idē ferme tēpus Achiui potētissimū genꝰ armoꝝ terrore
in Græcia aduersus fœdera iusqꝫ gentiū sotias Romanoꝝ urbes assiduis motibꝰ hostilit̃ in/
festarāt legatosqꝫ q a senatu missi iuerāt uiolare præsūpserāt. Iccirco arma ad ultionē feren/
dam Metello tradunt̃ Achiui: duce Critolao añ uictoriā de præda cogitantes: uelut cū Ro/
manis sibi nihil rei eēt temere gestiētes: uehicula ad ostiū spolia deferēda in cāpū secū detule
rūt. Sed id breue gaudiū: Nā & ipsi acie deuicti: duo & uiginti milia cecidere: Hæc uictoria
digna triūpho erat: Vi alteriꝰ cōsulis aduentus ferme pacta re: Metelli gl̃iam occuparet. Nā
dū ad oppugnādū Corinthū Achæoꝝ ualidissimā urbē: obstrepētibꝰ machinis ipse Metel/
lus fortit̃ instaret: ꝓximæ uictoriæ munꝰ accesserat: sub cuiꝰ auspicio sed prioris ducis īdu/
stria: urbs oīm græcoꝝ florētissima capta: flāmis correpta in cinerē euanuit. Ad Hispaniā
C ꝓinde Celtiberos oppressurꝰ uir infatigabilis missꝰ: Cantabricā urbē hūmanitate ꝗ armis
clemētia ꝗ terrore īsignit̃ expugnatā obtinuit: Cōtrebiā gētis unicū præsidiū quā cū obsi/
dione debellare neqerat uir sollertissimus: miro captauit īgenio: & ad cæteras regiōis urbes
cōuersus: ita unico quæ nūc belloꝝ se gessit: ut Florꝰ ait: q Macedōicꝰ dici meruerat & Cel/
tibericus cognoīari potuit. Cumqꝫ is audisset Scipionē Aemilianū ꝑemptū cū q̊ ipse dū ille
uiueret grauit̃ dissidēdo ad iniuriā motꝰ crebro cōcesserat: mœrore lachrymis aspsus publi
ce cōclamauit: mœnia urbis corruisse. Inde Scipiōis cadaueri efferēdo: filios subdere ceruī/
ces hortatꝰ est: Asseuerās nulli tāto uiro sibĩ misteriū deinceps exhibituros: q̊ tā digno tanqꝫ
honestissimo officio: qualis cōciuis esset ingenue declarauit.

De Cornelio Scipione Aemiliano Africano posteriore: Ca. XIIII.

c Ornelius Scipio Aemilianus: Paulo Aemilio Macedonico ꝓgenit⁹: a Publio Sci/ pione superioris Africani filio: ab Aemilia in Corneliā familiā iure adoptionis trāsla tus: utriusqꝫ gentis unicū lumē fuit. Is admodū adolescēs aduersus Celtiberoꝝ ho stilia q̄ p aliq̄t annos rēpublicā sic ꝓfligarant: ut nemo Romanoꝝ ducū contra auderet ca/ pescere arma: in Hispaniā se obtulit militaturꝫ: & Tribun⁹ militū ī ꝓuincia traductus: pri/ mo statim impetu gentis ferociā duro marte calcauit. Neqꝫ ei⁹ militiæ cōtētus: Vaceos ui/ cit & Cātabros cū aliquot uicinis populis qui obstare præsumpserant: & a quodā strenue magnitudinis barbaro corpis uiribus phorrēdo: in singulare certamē accitus acerrimo im/ petu ocius sternit ac trucidat hostem: mox ad ingressū Intercatiæ urbis obsessæ: ui & armis muri culmē obtinuit: & propugnatoribus depulsis: urbs cruore ciuiū asp̄sa: ꝟtute unius se uinci fateri potuit. Hoc iter tertio bello punico īcepto: & explicitis in Hispania rebus: quar/ tæ legionis Tribunus ad excidiū Carthaginis in Africā traiecit: hoc scꝫ facto: qꝫ ait Florus: quā urbē cōcesserat auus: nepos eius euerteret: q̄ ī rebus agēdis: ita unice ac uiriliť se gessit: ut ꝟtute aī & factis cæteros superet: quæ ab eo magnifice gesta adeo mouere aīos: ut pp̄ls Roman⁹ q̄ꝗ p ætatē fieri n̄ liceret: eū cōsulē iuberet: Sub cui⁹ īpio: nō mō cū ipsis uiris ar/ matis: sed & cū ipsis mœnib⁹ diu & ancipiti marte terra mariqꝫ pugnatū est. Postremo uir/ tute & industria fortissimi ducis: urbs q̄ndā florētissima unicū Africæ dec⁹ flammis corre/ pta euanuit Carthago: anno septingētesimo postqꝫ cōdita fuerat: de Africa iteꝝ populus Romanus pulcherrimū spectauit triūphū clarissimæ uictoriæ haud dubie cōferendū. Per idē tēpus superat Numantiā ad īteritū deleri: quæ rē Romanā ī Hispania p cōtinuos. xiiij. annos sic ꝓfligarat: ut Romani solo cōspectu hostiū attoniti ī formidine torpescerēt: qđ su perioꝝ ducū uitio magis cōstat accidisse. Igiť ad Scipionē respublica cōuersa: ad hoc bellū cōsulē creat: q̄ eodē ꝓfectus: prius cū exercitu Romano q̄ cū hoste decertandū fuit: quē lu/ xu & ocio eneruatū adeo corruptū repererat: ut aliquātisper ad eū reformandū supsedere opus esset: Itaqꝫ in pristinū statū redactis militibus: structa acie dimicaturus extulit signa. Cuius militaris īdustria tm̄ potuit: ut obsessa in urbe expugnatū: Itē & altero prælio circū/ cluderet hostē. Numātini intra mœnia īclusi: ad extrema redacti despata rabie decreuerūt mori: & apposito undiqꝫ igne: postqꝫ flāmas ad æthera cōspexere: ferro & ueneno sese pere/ merūt: q̄ꝝ honoratissimi funeris rog⁹: tota urbs incēsa & flāmis cōsumpta fuit: ita ut præ/ ter cineres ex ea nil repiri posset: qđ ad glīæ spectaculū in triūpho cōsulis ostentareť.

De Gaio Mario: Ca. XV.

g Aius Marius fortunæ suæ fauorē demū assecutus: cōsul aduersus Iugurthā Numi/ daꝝ regē Africā ꝓuinciā obtinuerat. Quare Iugurtha cū Boccho Getuloꝝ & Mau roꝝ rege ac socero suo una coīūctis copijs in cāpū extulerat signa. Cōserta pugna Marius uincere conatus: ilico reges ingēti eoꝝ strage fuga dissp̄it: q̄ uictoria usus: ferme to/ tam populat⁹ Numidiā: aliq̄t urbes & oppida uel ui uel pactiōe ī ptātē redegit. Interea re/ ges repato exercitu in aciē ꝓgressos: præliator insignis Marius ad interemptionē uno igiť & altro prælio uigilāti cura deleuit: & cæde nonaginta milia Numidaꝝ & Mauroꝝ hostiū uires ita funditus oppressit: ut præsertim Bocchus afflictis in rebus absterritus: impetrādæ pacis grā Iugurthā uictū: ꝓditor fraude interceptū Romano traderet. Quare ex toto sub/ acta Numidia Romā regressus Mari⁹: Iurgurthā catenis obstrictū āt curꝝ præferēs: exultā tibus cūctis admirabilem triumphum egit. Tunc temporis Theutonū & Cimbroꝝ furor terrore oīa cōpleuerat: q̄ Galliæ pp̄li atqꝫ germaniæ armis diffuse palātes urbes & oppida ī itinere decurrētia tumultuoso agmine uastare præsūpserant: qđ excidiū e Gallia & Hispa/ nia pulsum ad Italiā ꝓcedi uidebať: cū ad obstandū mitteret Marius: qui iteꝝ cōsul & ī ho/ stem ꝓfectus: q̄dā ī colle ad aq̄s sextias supra Rhodani flumē castrametatus cū Theutonis pugnare statuit. Nā Cimbri ad transitū Italiæ alio declinarāt. Romani aquæ penuriā ha/ bebant: cū hostes flumis ripas tenerēt: qđ inaduertētiæ ducis imputarāt: cōquesti: quibus Marius: q̄d em̄ rei ē inq̄t: En sub oculis flumē habetis: si uiri estis: armis sedanda sitis: quæ uox aīosissimi ducis adeo mouit aīos: ut milites in prælia ocius aduolarēt: q̄ circa biduo ad sūmū truculētissimæ hostiū cladis & inundatiōe cruoris pugnatū ē: Ita ut (qđ ait Flor⁹) ui/ ctor Roman⁹ Theutonū nāqꝫ ducēta milia pempta: octoginta milia capta referūť. Interea Cimbri lōgo itinere circūducti p Tridētinoꝝ iuga ī Italiā trāscēderāt: ac ī ipsa Venetiaꝝ pla nicie nō sine ingenti uastatione agroꝝ sese diffuderāt. Igiť Marius iā q̄nto cōsul in excidiū

tãtoꝝ hostiũ ꝓgressus ilico cũ Barbaris manus cõseruit: & ubi ad extrema pugnatũ uarie
esset: Cimbri ingenti suoꝝ cõsternatione Romanæ uirtuti tandẽ cessere: q̃ꝝ centũ quadra-
ginta milia capta. Itaq; Marius fortunæ ac uirtutis suæ fulgore admirabilis: Romã ꝓfectus
e duobus triũphis ultro oblatis: uno cõtentus: ĩtra urbẽ splẽdidissimo curru ĩuect⁹ ad Ca-
pitolium: ꝓfusa oĩm alacritate uiridãti laurea coronatus usq; deuenit.

De Gneo magno Pompeio: Ca. XVI.

A g Nei Magni Põpeij oĩm clarissimi ducꝫ uictriciũ armoꝝ admirabile culmẽ: dinosce-
re arduũ sublimis uiri gloria facit. Is admodũ adolescens: aduersus Marianoꝝ par-
tes: ĩ armis Syllæ obtẽperaturus: Gneũ Carbonẽ consulẽ insecutus cũ uniuerso exercitu in
Siciliã pessundedit. Africa Gneũ Domitiũ Aenobarbum cũ octo milibus armatoꝝ apud
Vticã obtruncatũ ꝓstrauit. Hiertam Numidiæ regẽ: quia auxilia Domitio tulerat expug-
natũ ꝑemit. Africa quæ bis ciuiliũ belloꝝ motibus rebellarat: in pristinũ statũ redacta: Ro
mam ꝓfectus adhuc eques uigesimũ & q̃rtũ agẽs annũ (qd᷑ primũ nulli cõtigerat) de Afri
ca triũphũ egit. Aduersus Sertoriũ eiusdẽ Mariani tumult⁹ præcipuũ robur: cũ Lucio Pio
Metello ꝓcõsul in Hispaniã missus: post aliq̃t truculentissima prælia utrimq; uario euentu
ꝑacta: a suis obtrũcato Sertorio Perpẽnã hui⁹ belli successorẽ cũ reliq̃ exercitu ad interem-
ptionẽ deleuit: q̃re Hispania pacata: uictorẽ de se triũphare ꝑmisit. Cũ Cilicis post hoc me-
morabile bellũ fuit. Hi nãq; infestatione piratica oĩa populando æq̃ra intricarãt: ita ut nul-
B la nauigatio tuta esset: q̊s lacerata classe: toto mari dispsos: Põpeius simpliciter abiectis ar-
mis ĩ deditionẽ recepit. Quid primũ mireris ĩ hac uictoria: ait Flor⁹: uelocitatẽ q̃ q̃dragesi
ma die ꝑta est: an ꝟo ꝑpetuitatẽ q̃ amplius Piratæ nõ fuere? Inde ill᷑ q̃; ad orientẽ cõtra
Mithridatẽ Asiæ ferocissimũ regẽ formidabile bellũ ipse adept⁹ in minori Armenia: noctu
hostẽ adortus. xl. milibus Asianoꝝ cæsis atq; captis: cũ paucis regẽ attonitũ fuga abire co-
egit: eũq; ꝑ exteras gentes insecutus: ita eneruatim affecit: ut ultro ad uenenũ cõpelleret: &
ad reliq̃ potẽtis Asiæ cõuersus: Tigranẽ maioris Armeniæ regẽ: q̃a supplex obuiã uenerat
regnare ꝑmisit. Inde ad septentrionẽ reuolutis signis: Herodẽ Colchorũ sub ipso Caucaso
C uicit. Artaxes Iberiæ & ipse uulnera sensit ac mãdata ꝑegit: numen Albani misere sine cru-
ore pacati ad Propontidẽ Bosphoꝝ: & q̃cq̃d pontũ spectat litt⁹ ipse in ꝑtãte redegit: fœde-
ra q̃ arma maluere Parthi. Inde reflexo itinere ꝑ Libani iuga trãsgressus in Syriã Damascũ
& q̃cq̃d Euphrates & Tigris inundat obseruare præcepta edicta iussit: Ad Arabes mareq;
rubꝝ cũcta uincendo usq; ꝑuenit. Hierosolymã frustra defẽdere Iudæi: q̃ꝝ. xij. milibus cæ-
sis: iugũ ipsis ĩposuit. Sed q̃d ꝑ singula: a Propontide ĩ mare rubꝝ: q̃ terræ spatio duos & ui
ginti reges sceptra gestasse describũt: sub alis Põpeiana tenuere signa. Ex his omibus tot &
maximis uictoriaꝝ trophæis: unicũ ppl̃us Roman⁹ spectauit triũphũ: sil' & clarissimũ ducẽ
ornatissimo residẽtẽ curru. Cui eius inclyta gesta sũmo oĩm fauore magni cognomẽ ĩsigni
(dedere.

De Gaio Iulio Cæsare Augusto: Ca. XVII.

A g Aij Iulij Cæsaris clarissima hoc loco præcipua cura strictim cõmemorãda tradũt.
Cui⁹ primũ & mirabile negociũ fuit piratas crucibus affigere: q̃bus q̃dẽ cũ Rho-
dum peteret ipse maritima præda fuit: q̃n quaginta talentis redẽptus: mox prætor ĩ Hispa
nia ita magnifice rẽ gessit: ut q̃q̃ nõ triũpharet: dign⁹ triũpho tñ uideret. Proinde ĩ Gallia
cõsul Helueticoꝝ gentẽ ad flumẽ Arar duobus cruẽtissimis prælijs ita funditus deleuit: ut
ad centũ. xxx. milia depositis armis deditionẽ faceret. Hinc Arioiustũ germanoꝝ insolẽtis-
simũ ducẽ uno prælio uicit ac expulit Gallia: Belgaꝝ ppl̃os una cũ germãoꝝ auxilijs ad du
centa octoginta milia: sũma quidẽ arte obstãdo: ita dispsit: ut ad sua remeare q̊sq; cõpulis-
set. Cũ Nerujs & Atrebatib⁹ subseq̃ẽter cruẽtior pugna fuit: Ita ut q̃nq̃ginta milib⁹ gal-
loꝝ cæsis: reliq̊s terga uertere coegisset: Hinc deditiões urbiũ ad extremos usq; oceani ter-
minos cõsecutæ. Auarici eodẽ ĩpetu fortunæ fugati: ad q̃ttuor milia cæsa: q̃nq̃ginta tria mi
B lia uenũdata. Cũ Venetis q̃ ad oceanũ terras ĩcolebãt nauale præliũ & memorabile fuit: &
hi q̊; uicti & armis supatæ sequacioꝝ ad decem milia obtruncata qui castra Romana cir-
cumsederãt: equitatoꝝ q̃ ad defectionẽ cũ finitimis cõiurarãt ad. xxx. sex milia ferro ꝓstra-
ta: Germanoꝝ gẽs q̃dringentoꝝ miliũ agmine traiecerat ĩ Gallias: q̊s prælio uictos Cæsar
ad ripas pontẽ cõiunxit Rheni & cruore & fulmine ĩcessit. Inde cõfluentis Rheni bis disiũ-
ctissimas ripas põte cõiunxit: & prim⁹ Romanoꝝ armis Germaniã ĩuasit: Veꝝ barbari syl
uas petere ꝓcurarũt ac paludes: nõ ausi certare q̃d᷑ ꝓ uictoria fuit. Post hoc terminis ocea-
ni nõ cõtentus: in Britãnia bellũ trãstulit: quæ tandẽ expugnata cũ regib⁹ suis flexit uicto-
ris iugo ceruicẽ: Vercingentorigẽ qui rebellantiũ Galloꝝ instinctu rex declaratus uniuerso

agmine in medio Galliæ cōsederat. Post aliquot horrida certamina hinc inde: & præsertim ad Gorgoniā uario discrimine & magnifice gesta: in Allexia oppido uallo.xj.milibus pas/ suū circūdato mirabile sed Cæsaris opus circūcluserat: donec ducētoꝝ q̄draginta octo mi/ liū armatoꝝ exercitu cōgesto: auxilio regis ferme tota Gallia surrexisset. Et hi q̄ cæsi: fusi: qui potuere ad sua remearunt. Rex ipse deposito fastu: supplex ante Cæsaris genua abiectis armis: Et habe inqt forte uiꝝ fortissime uicisti: Et hæc nouē ānoꝝ ī Gallia Britāniaq̄ Cæ/ saris gesta: Deuicta Gallia nō fuit resistēdi loc⁹: quin ad iniurias Pōpeij cæteroꝝq̄ æmu/ lantiū transacto Rubicone Ariminū Cæsar aduolaret: q̄re obsterrit⁹ Pōpeius oēm senatū trahens in Campaniā primo: mox Brundusiū uenit: ubi a Cæsare obsessus: ruptis obstacu/ lis p Hadriaticū mare ī Græcia Dyrrhachiū tenuit fuga. Cæsar ut reuiseret Romā retroces/ serat: & exhausto ærario ī Hispaniā traductus apđ Hilerdā Petreiū & Africanū Pompeia/ nos duces ferro & famæ cōsumptos supplices ad se uenire coegit: & ex toto pacata Hispa/ nia urbē reposcebat: insecuturus Pompeiū quē apud Dyrrhachiū sedecim milibus passuū cōducto uallo circūcluserat: inde digresso Pōpeio ambo tenuere Thessaliā: ibiq̄ uictus atq̄ fugatus Pōpeius: in Aegyptū nauigat: ubi dolo regis Ptolemæi decollatus occubuit. Cæ/ sar eodē ꝓperarat: & hic q̄ cū Alexandrinis terra mariq̄ ingens belloꝝ negociū fuit: de/ mū assumpto fluetibus rege uictor Cæsar Cleopatrā gentis Reginā relinquēs p Syriā pro/ fectus: restituto ī regnū minoris Armeniæ Deiotharo: Pharnacē bello uictū pōti regno pri/ uat: Inde tenuit Africā: & post aliq̄t clarissima prælia: tres duces aduersæ ptis ꝓstrauit: Sci pionem: Iubam regē: & Labienū. Cato Vticæ ultro repetitū gladio pectus trāsfixit: uictor ad Italiā redijt: mox ad Hispanias cōuersus: apđ Mundā ancipiti euentu Gneū & Sextum Magni filios expugnat.xxx.milibus Pōpeianoꝝ cæsis: ī fuga obtrūcato Gneo. Hinc domi/ tor gentiū Romā regressus: quiquies triūphauit. De Gallia atq̄ Britānia prim⁹ triūphus: de Aegypto secūdus: de Pharnace & Pōto terti⁹: quartus de Iuba & Africa: de Hispania quintus fuit.

De diuo Augusto Cæsare Octauiano: Ca. XVIII.

d Iuus Augustus Cæsar Octauianus certissimū Romani imperij columē.xvij.ætatis anno cū Hirtio & Pansa cōsulibus aduersus Marcū Antonium decimū Brutū tunc Mutinæ obsidentē ꝓ prætore missus: primo cōflictu paꝝ prospe pugnatū est: inter/ empto Pansa: secūdo prælio exanimato Hirtio: ferox iuuenis supstes deuictū fugauit Ro/ ma Antonium: Reuersus se inuisum senatui sensit: quare aduersus ingratissimos ciues cum Lepido & Antonio fœdere se iūxerat: & cōsul creat⁹ ī urbe relicto Lepido cū Marco Anto/ nio iterfectores Cæsaris Cassiū & Brutū īsecut⁹ ī Græcia tenuit Emathiā. Postremo uir ar/ mis supati parricida Cassius ceruicē: Brutus latera ultro ꝓximiori ferro obtulerunt. His itaq̄ gestis inter triūuiros tripertito Impio: Asiā tenuit Antonius: Lepidus Africam: Octa uianus Europā. Hæc inter Lucius Antonius cōsul: Marci Antonij frater: urbē hostiliter in/ uaserat: Imperiosum iuuenē oppræssurus: quē prælio uictū ac fugatū: & Perusij obsessum impellente famæ uiribus suis Octauianus succumbere coegit. Inde sextū Pompeiū Magni filiū qui infestatione piratica undiq̄ maria terrore impleuerat: trecentaꝝ nauiū classe toto mari dispsa expugnatū reddidit: ī fugam uersum: eodēq̄ successu cū Lepido qui ex Africa multitudine armoꝝ uenerat: occasiōe data ī Siciliā cōfugere ꝓperauit. Et hic quoq̄ uictor misere uitā implorāti remisit. Ad Hadriaticū littus ꝓfect⁹ Illyricos: Liburnos: Dalmatas uincere maturauit: ad Actiū ꝓinde græciæ promontoriū: ubi cū Regina Cleopatra ducē/ taꝝ nauiū classe: Marcus uenerat Antonius: armis petiturus Italiā: ad summū cladis terre/ stri naualiq̄ prælio certatū est. Deniq̄ uictore Octauiano Antonius cū Regina in Aegyp/ tum infausta uela dedere. Octauianus hostē insecutus: penes ipsum Pharum prælio dele/ uit Antonium: qui in Alexandrina urbe obsidiōe reclusus: in se gladio usus interijt: quem Regina imitari conata: ultro admotis serpentib⁹ uenis: paulatim decessit. Victor ad Italiā ꝓfectus de Illyria deq̄ actiaca uictoria & de Aegypto triplici triumpho introijt urbem. Et clauso Iano pacis indicio: quia rem Romanā auxerat: ab augendo Augustus cognoīatus est. Sed diutius quiescere nō potuit: rebellione gentiū concitus: Igit̄ recluso Iano ad Hispa/ nias extrema oceani littora traductus: Cantabros & Asturos & totā puagatus ꝓuinciam terrore armatoꝝ docuit seruare mandata. Scythæ: Sarmatæ simul & Parthi: qui intra sep/ tentrionem & ortū solis terras incolunt: ad Augustū se ad obsequia paratos miserunt. Ti/ granem in Syria a Gaio Augusti legato uictū pœnituit defecisse: Bosphoꝝ & Propontidē

submissius se gerere docuit. Agrippa itaq; ad orientẽ p legatos omibus pacatis ex occiduo littore Romam reuectus: Augustus Ianũ de integro clausit: quem paulopost reserare oportunum fuit: in arcticũ polũ ire coact⁹: ubi ferocissimæ gẽtes ausæ erant cõtrafacere. Ideoq; Vsipetes: Moricos: Brennos: Vindelicos: Salassos: Germanos: Marcomãnos: Cheruscos: Suæuos: Sycambros: Dacos. Mesios: & quicquid citra ultraq; Rhenũ: Danubiũ barbaries effera spectat: sic pdomuit: ut obnixe paterentur Impia. Ad meridiem Cossus missus Getulos uicit: Garamantas & Marmaridas: & quicquid ad austrũ pacandũ restabat composuit. Itaq; Asia: Africa: demum & Europa subactis: nil uincere superérat: quare August⁹ Romã regressus: tertio integra pace Ianũ firmauit: & ingenia sic florescere uisa sunt: ut ipsius sæculi ætas qua Christus noster ac deus ex uirgine natus est: nulliq; ante uel postea fuerit morum celebritate litteris & militia sic conferenda.

De Flauio Vespasiano. Ca. XIX.

Vespasiani gloriosissimi atq; oĩm clarissimi principis arma uictricia: hoc loco arta relatione laudũ suarũ noticiã psequunt̃. Is sub Claudio Tyberio ab Augusto quarto Imperatore in Germaniã prius: mox in Britaniã missus: plærũq; fusis ac fugatis ac cæsis hostibus: aliquot ualidissimas urbes & oppida uiginti numero in Imperij potestatem redegit. Post imperante Nerone: ad ultionem cæsi exercitus Romanorũ cõsul in Iudæã cum Tito filio eius legato missus: primo statim aduentu in Galilea cuncta flammis ferroq; populatus: urbes & oppida tumultuoso armorũ terrore concussit: Iosephũq; uirũ utiq; litteris & militia clarũ: qui multitudine genitũ obuiã processerat: sola noĩs fama in fugã uertit: & Iotapatã & munitissimas urbes dura morte prostrauit: quibus incendio datis pereptorũ numerus & captorũ ad quadraginta milia fuit. Africa. xij. milibus oppidanorũ cæsis scalis superata ac dirupta circa radices montis Garizij: Samaritanorũ duodecim milia & sexcenti obtruncata: Iopen tutissimũ Palæstinæ oppidũ ad quattuor milia ciuiũ trucidata ruinæ eius pmiscuit. Tyberiada quia pacifice tenuit arma: integra stetit. Tharicheas urbs sũma quidem Titi Vespasiani uirtute obtenta est: Iudæorũ sex milibus quingentis cæsis: triginta milibus iure belli uenundatis: electissimis iuuenibus mille Neroni transmissis. Gamola uario discrimine oppugnata: & miserabili obstantiũ clade sic deleta: & quinq; milib⁹ Iudæorũ cũ cõiugibus & filijs e mœnibus sese præcipitantibus: ex toto desolaret̃. Giscala armis obtenta: duobus milibus qui aufugerant in itiuere trucidatis. Matronæ cũ infantibus ad tria milia captæ. Iannia & Açotũ uictricibus ilico cessere armis. Gadara subito impetu capta & direpta: fugientium supra Iordanem: ad tredecim milia ferro necata: ultro duo milia capta. Gallitiæ regio quia rebellarat: iterũ arma in se acrius cõuerterat: quare miserabili populatione undiq; uagatus cõsul oĩa uastatũ ire pmiserat: subactis Lyda & Iãnia. Inde ultro progressus Metropolim obsidione circũdat: Thopartiam & Betheleton aliaq; oppida cœpit. In Idumeorũ prouincia Bethabrim & Caphurtosiũ gentis munimina: quia obstiterãt: Iudæorũ decẽ milibus trucidatis: mille captis pessundati sunt. Gerasom oppidũ expugnatũ & flãmis recõmissũ: mille qui restiterãt obtrũcatis: hinc p diuersa Iudeæ reuolutis signis: cæde: ferro & igne ĩ urbes & oppida uictricia strepuere arma. Tarega & Euphre cũ ipsis ciuib⁹ oppressis: uersus Hierosolymã pinde cecinere signa: ut fumo & puluere urbis offuscarẽtur mœnia. Dum ad orientem hæc gerunt̃: Nero: mox Galba: postremo Ottho occiderãt Imperatores: & Vitellius omniũ sceleratissimus iam Imperare acceperat: quare exercitus qui sub clarissimo duce in Iudæa armis elaborabãt indignati sub tam ineptissimũ principem: rem Romanam uenisse: Vespasianum summæ rei Imperatorẽ creant: Hæc inter Romæ Vitellius gladio stercore ilico perfossus in Tyberim distractus: quare Vespasianus quicquid belli Iudaici supererat agendum. Tito filio cõmittens: ad Italiam redijt: & urbẽ sũma oĩm alacritate ingressus: primo ueneratus sacra p reb⁹ psp̃ere gestis dijs hũanissime grãs egit.

De Tito Flauio Cæsare: Ca. XX.

Titus Flauius Cæsar clarissime indolis iuuenis ac rarissimũ uirtutis ornamẽtum: se inter serenissimos principũ digne enumerandũ tradit. Is admodũ adolescẽs sub genitore militãs: in Iudæa iter cætera p eũ strenuissime gesta: quodã acerrimo cõflictu duodecim ex hostib⁹ q aduersus se irrũpant duodecim sagittarũ ictib⁹ lœtali uulnere pstrauit. Postremo Hierosolymã æternũ iuuenis decus uincere supat: quæ a patre cõcussa: a filio diruẽda poscebat̃. Ideoq; post aliq̃t prælia añ urbis cõspectũ uario utrimq; discrimine manifice gesta: bellicis instrumẽtis unq; pulsatis mœnib⁹: p hiatũ ruinæ urbis angulũ Roma

nus obtulit: Et dum ad ſecundi muri fragmenta præſtãter & ocius Titus contẽdit: cum Iu/
dæis admirabile negociũ fuit: Ita ut uota Romani pari clade aſſequerentur: Tertia mœnia
uincenda reſtabãt: quæ ſũmo tandẽ labore & machinis cõcuſſa ac dilapſa: noctu clam iter/
fectis cuſtodibꝰ: ingrediẽdi aditũ dedere: Subinde acrius fuit cũ ipſo phano q̃ cũ urbe pug/
nare: & maiora inteſtina q̃ exteriora certamina: nãq; circa templũ eminentiſſimũ Salomo
nis: opus cũ Iudæis ingens: & cruenta indies eruptio pugnæ fuit: & plærũq; ſtrage multoꝝ B
retrocedere coacti ſunt Romani. Sed deſiderio uincendi magis ac magis flãmatus aĩoſiſſi/
mus iuuenis: ſuos ĩ agmẽ reſtaurauerat: & hic q̊ʒ infauſte depulſi Romani uincunt. Nec ob
hoc remiſit animũ uir fortiſſimꝰ: q uirtute cũcta ſupare delegerat: Ideoq; de ĩtegro in hoſtẽ
atrocius inuectus: ardua phani ſchalis & ui armoꝝ adortus: telis ſaxiſq; potitus cũ reſiſte/
re non poſſet: ſtrage ſuoꝝ retrocedere coactus eſt. At ille indefeſſus & laboris patiẽs: uirtu/
ti ſuæ obtemperaturus: ad certamen aĩatis ſuis in prælia reuerſus aduolat: & multo acriꝰ
inter militẽ & Imperatorẽ uincere dimicauit: ita ut hoſtes cæſi cruẽti ſeceſſiſſent. At ubi poſt
triduũ in agmen ipſe rediret: a quodã Romanoꝝ intra feneſtrã ad penetralia templi tendẽ/
tem iniecta face: ex tẽplo ad ardua concrepuit flãma: quare illud grande ꝑfidæ gẽtis ſanctu/
arium fama ꝑcelebre: ãno milleſimo trecenteſimo trigeſimo poſtq̃ a Salomone conditũ fu C
erat incendio conſumptũ iacuit ſolo: Hæc inter tãta Iudæoꝝ ſtrages fuit: ut miſeranda Hi/
eroſolyma ſuoꝝ cruore undiq; affluenter manaret. At ubi flãmis demũ oĩa cõmiſſa eſſent:
urbs obſtinatiſſima cineri ilico ceſſit: Iudæoꝝ igne: ferro & fame ꝑemptoꝝ ꝑ oẽne belloꝝ tẽ
pus ſub patre ac filio: undecies cẽtena milia fuiſſe Ioſephus affirmat clariſſimus hiſtoricꝰ ac
Iudæus: reliquos uenũdatos ac toto orbe terraꝝ diſꝑſos ſeptẽ & nonaginta milia declarat.
Ita ꝙ oĩbus explicitis ſumma oĩm alacritate inuictiſſimꝰ iuuenis ab uniuerſo exercitu Cæ/
ſar cognoĩatus eſt: & ad Italiam ꝓfectus ſenatu: populoq; Romano occurrentibus: ſũmo
& a patre ingenti apparatu ſuſceptus introijt urbem. Proinde pater & filius uno reſidentes
curru: de Iudæa ſpecioſiſſimũ duxere triumphũ: quem inter trecentos & uiginti triumphos
ab urbe condita clariſſimũ fuiſſe deſcribunt.

De Vlpio Traiano: Ca. XXI.

Abor ingeniũ ꝟtutis glorioſiſſimũ iuſticiæ & pietatis exemplum Vlpius Traianus A
1 breui repræſentatiõe hoc loco referendus erit: Cuiꝰ arma & ſi ampliori loquẽdi ſti/
lo proſequẽda erant: neceſſitati cedere patiant. Is primo ubi imperare accepiſſet: re
integrãdi Imperij quod prioꝝ principũ ignauia iã pene abſumptũ & uiribꝰ exhauſtũ uide/
batur: alto aĩo cõſtat agitaſſe cõſilia. Nec mora fuit ad Archon primo cõuerſus in Germa/
noꝝ ferociam qui defectione aſſidue rebellarant: ualidiſſimo impetu ſigna cõmouit: quos
poſt multa & horrida prælia ita conflictos ſubegit: ut ipſi attriti & ferme funditus oppreſſi:
Romanæ uirtuti ſubmiſſi ꝰ ſuccumberent. Nec priꝰ inde diſceſſit q̃ cæteras nationes inua/
deret armis & ſupatis: qui cõtrafacere auſi: nõ modo clariſſimus: ſed & cruentiſſimus ultor
ad orientem tranſmeare æquoreũ feſtinauit: ibiq; Armenia: Parthis erepta: Syros q̊ʒ aſſi/
duo marte calcauit: ad Propontidẽ ſigna reflectens Boſphoꝝ adortus: oẽe Ponti regnũ ſu/
perat: Inde ꝑdomuit Albanos: uicit & feroces Sauromatas: quibꝰ ſeruitutis frenũ impoſu/
it: ad Colchos & Scythas Hircanoſq; cũcta uincẽdo: uſq; ꝓgreſſus ita ut Tanais limẽ quo B
primũ ab Europa dirimit Aſia: ſub ipſo gelido ſitu abſterreret armis: mox indagine q̊dam
circũdato exercitu: horriſono armoꝝ terrore priſtinũ relegẽs iter. Seleutiam Theſiphõtem
urbeſ ac Babylonẽ ĩuaſit: Cõtremuere & Arabes ꝑe coacti: nec Perſides euadere potuere:
qn uictoris præcepta ſeruarẽt. Hinc ultra mõtis Tauri iuga cũcta pacãdo: oblique trãſuer/
ſus mare rubꝝ inſpexit: quo onuſta claſſe depræſſo remigauit ad Indos: ut illis pridẽ igno/
tis Romana oſtenderet arma. Vnde uictor remeãs Tigridẽ & Euphrates poſtremo ſupare
conatꝰ: toto oriente auro uibrãtia circũtulit ſigna: ut glorioſior ſuã reuiſeret Italiã. Qui ur/
bi Romæ reſtitutꝰ inclyto curru triũphans: uti quoddã munꝰ cœleſte receptus magnitudĩe
reꝝ: equidẽ unice cõtemplãdus fuit: cũ nemo alter fœlicior Auguſto: melior Traiano: aſſi/
due ſit cõclamatũ. Et quia rẽpublicã nõ mõ uiribus augẽdo: ueꝝ etiã ruinis depræſſam ur/
bem reſtaurãdo in priſtinũ decꝰ reformauerat: ueluti alter Romanæ urbis cõditor cum Ro/
mulo æquari uoluerũt. Cuiꝰ ſtrenuiſſima geſta ærea imagine cælata: unicũ poſteris exem/
plar foro poſita ſunt: uir generoſi ſpiritus cumulatiſſimis laudibus ad ſydera ſublimãdus.

Epitomatis quorundam Illuſtriũ uiroꝝ: poſt celeberrimi uatis Franciſci
Petrarchæ obitũ: Lorbardi de Siricho Patauini: explicit Supplementũ.

Famoſiſſimi Oratoris: Hiſtoriographi & Poetæ Beneuenuti de Rambaldis in Libellũ ſuũ qui Auguſtalis dicitur: cõtinens ſub compẽdio breuẽ deſcriptio/nẽ Auguſtoꝝ: ad Illuſtrẽ Nicolaum Marchionem Aeſtenſem: Præfatio.

o Ptas clariſſime Marchio Heroicaꝝ cultor uirtutũ poſſe: faciliter & cito inter/noſcere bona & mala pricipũ Romãoꝝ: ut utrorũq; fine notato: cautior fias eminenti in ſpeculo exemploꝝ. Parebo libens & calculãtis more rem magnã breui rõne ſũmabo. Quia nõ modicũ cõfert cõmoditatiſ ad cognitionẽ reꝝ geſtaꝝ: præſertĩ pꝰ q̃ uenit tẽpꝰ gratiæ: quo rex uniuerſi & urbẽ & orbẽ totũ ad unã uoluit redigi monarchiã: noſſe annos quibus quiſq; principũ impauit: non ꝑ modum narrantis: ſed potius numerantis ſinguloꝝ tẽpora: breuiter: ĩmo tranſcurrenter perſtringã lucido cũ ſermone. Eſt autẽ utiliter præſciendũ ꝙ oẽs hiſtoriaꝝ deſcriptores catholici: ſiue in obſequiũ fidei: ſiue ob aliam cauſam: ſicut Oroſius in Ormeſta mũdi: & alij plures inci/piunt deſcriptiones a Cæſare Auguſto: quia ſub eo Chriſtus naſci dignatꝰ ẽ: a quo incepit primitiua eccleſia: uel quia diutius impauit: & ſalubrius rẽpublicã gubernauit. Vnde uidetᷓ uelle: ꝙ Gaius Cæſar fuerit potiꝰ quidã præcurſor Imperij: ſicut Baptiſta fuit præcurſor do mini. Oẽs uero gentiles hiſtorici incipiũt a Iulio Cæſare: ſicut Suetonius & alij multi: quoſ magis ſequi intendo: quia nõ aliud q̃ ueritatẽ tradere poſteris curauerunt.

Eiuſdẽ Famoſiſſimi Oratoris hiſtoriographi & Poetæ Beneuenu/ti de Rambaldis Libellus qui Auguſtalis dicitᷓ: breuiter cõprehẽdẽs deſcriptionẽ oĩm Auguſtorum uſq; ad tẽpus ſuũ: Fœliciter incipit.

Iulius Cæſar.

p Rimus igitur qui Romanoꝝ arripuit Imperiũ fuit Iuliꝰ Cæſar Lucij filiꝰ: ua/lẽtiſſimꝰ omniũ principũ: qui in uigore animi non habuit parem: nec ante ſe nec poſt ſe. Hic uixit annis. lvj. Imperauit autem poſt finem belloꝝ ſuorum annis tribus &. vij. menſibus. Interfectus eſt in medio ſenatus uiginti tribus uulneribus.

Auguſtus Octauianus

c Aeſar Auguſtus dictus Octauianus: a natiuitate pronepos Cæſaris & filius adoptiuus: ſucceſſit illi in Imperio. Hic fuit fœliciſſimus oĩm prin cipum prioꝝ & poſterioꝝ: Nam alta ꝓuidentia ſua imperauit prudẽter & laudabiliter: tot ãnis: quot Cæſar uixerat: ſcilicet. lvj. De quibus regnauit. xij. cũ Antonio & Lepido triũ/uir. Reliquũ tẽporis ſolus cũ magna pace & trãquillitate orbis clauſo templo Iani: & uixit annis. lxxv. minus. xxv. diebus: mortuꝰ eſt fœliciter apud Nolam ciuitatẽ Campaniæ.

Tyberius

t Yberius præuignus Auguſti ex Liuia adoptatus ab eo: hæres fuit Imperij. Hic ut ait Plinius fuit triſtiſſimus hoĩm ſenex: fœdiſſimus omni turpitudine luxuriaꝝ & ebrieta tum: fuit tamen ſtrenuus uictor in iuuentute: de quo dicit Oroſius: ꝙ ex mãſuetiſſimo prin/cipe conuerſus eſt in ſæuiſſimã beſtiã: cum non impetraſſet in ſenatu ꝙ ipſe pro deo habe/retur. Mortuꝰ eſt graui morbo uel ueneno. Vixit annis. lxxviij: Imperauitq;. xxiij.

Gaius caligu la

g Aiꝰ Caligula ꝓnepos Tyberij natꝰ ex germanico filio Druſi ꝗ fuerat fratᷓ ipſiꝰ Tybe/rij. Hic fuit iuuenis peſſimus oĩm excepto Nerone: omni ſcelere cõtaminatus: qui uix/it annis. xxviij. Imperauitq; annis tribus: menſibus decem: diebus octo. Interfectus cõiu/ratione ſuoꝝ. xxx. uulneribus & turpiter tractatus.

Claudius

c Laudiꝰ nepos Tyberij natꝰ ex Druſo patruꝰ Gaij Caligulæ: ĩdifferẽs fuit & uariꝰ mul/tũ: ꝗ a prima ætate fuit ſemꝑ infirmus: uilis & triſtis. Vnde cũ debuit ſuccedere Tybe/rio in Imperio Gaius fuit ſibi prælatus: fuit tamen ſatis utilis ſed infortunatus in uxoribꝰ: De quarum una Meſſalina ſcribit Cornelius Tacitus: & Iuuenalis dicentes: Et laſſata uris nondum ſatiata receſſit. Altera uero Agrippina mater Neronis: quæ ipſum Claudiũ uene/nauit in fungis. Claudius uixit annis. lxiiij. Imperauitq;. xiiij.

Nero

n Ero de gẽte Domitia præuignus Claudij & gener eius adoptatus fraude Agrippinæ. Hic fuit neq̃ſſimꝰ oĩm: hoſtis hũani generis: & ideo iudicatꝰ eſt hoſtis a ſenatu. Interfe/cit ſe pugiõe quarto miliario lõge ab urbe cũ ĩperaſſet annis paulominus. xiiij. Vixitq; an/nis. xxxij. & familia Cæſaꝝ in Nerone defecit.

Galba

g Alba ſenex de nobili ſtirpe Sulpitioꝝ ſeptimꝰ poſt Neronẽ: uir uitioſus: cõmiſit ſe to/tũ regendũ uitioſiſſimis ſeruis: unde oĩbus odioſus occiſus eſt ĩ foro a militibꝰ Ottho/nis cum imperaſſet menſibus ſeptem. Vixitq; annis. lxxiij.

Ottho octa/uus

o Ttho octauus Imperator:fuit nobilis homo natus ex equite Romano:nõ poterat esse
bonus nec charus bonis:quia fuerat familiarissimus Neroni: fuit tamẽ militibus di/
lectissimus:qui uictus a Vitellio se occidit pugiõe cũ impasset nonaginta dieb⁹:ãno ætatis

Vitellius

u Itellius nobilis de gente Vitellioꝝ:uir profundæ gulæ & crudelis: (suæ.lviij.
qui a puericia fuit educatus inter meretrices Tyberij:uituperatissime occisus in furo
re populi inter oĩa ludibria & torneamẽta.Regnauit mẽsibus octo. Vixitq̃ annis.lvij. Et
nota ꝙ Orosi⁹ Otthonẽ & Vitellium abijcit de numero principum Romanoꝝ.

Vespasianus

v Espasianus nobilis de gente Flauia:successit decimus in Imperio Vitellio:cũ esset dux
belli Iudaici pro Nerone. Hic fuit sapiens senex & utilis reipublicæ:q̃ uixit ãnis.lxix.
mensibus tribus:& diebus. vij.Impauit annis.x.& mortuus ex fluxu uentris.

Titus fili⁹ ue/spasiani

t Itus Vespasiani fili⁹:clarissimus omni uirtute: gloriosissimũ triumphũ duxit de Iudæ/
is simul cũ patre:quia simul ambo impauerũt. Vel quia dicit Plinius optimus testis:
qui ascribit Vespasiano.Et hic amore oĩm tenuit Imperiũ sol⁹ annis duobus: mẽsibus du
obus:& diebus.xx. Vixitq̃ annis.xlj.& mortuus est febre cũ magno planctu omniũ.

Domicianus

d Omician⁹ filius Vespasiani:frater Titi:hostis ꝟtutũ: patris & fratris crudelis sangui
narius:ꝓsecutor muscaꝝ & christianoꝝ & Iudæoꝝ:q uixit ãnis.xlv.Impauit.xv.oc/
(cisus a suis in camera.

Nerua

n Erua senex satis nobilis:honestus & modestus:contrarius
Domiciano:factus est Impator opera occisoꝝ eius:qui adoptauit Traianũ in filium
ꝓpter egregiã ei⁹ uirtutẽ. Vixitq̃ ãnis.lxxij.Impauit ãno uno & mortu⁹ ẽ morte naturali.

Traianus

t Raianus ortus Romæ:cuius antiqui fuerũt Hispani:optim⁹ fuit oĩm Augustoꝝ: sũ/
mæ iusticiæ:clæmẽtiæ & ciuilitatis:qui uir diuin⁹ mirabili uirtute & fœlicitate Roma
num Imperiũ satis infirmatũ magnifice ampliauit. Hic uixit annis.lxviij.mensibus octo:
& quattuor diebus.Impauitq̃ ãnis.xviij.mẽsibus sex:& mortu⁹ est ex fluxu uentris.

Hadrianus

h Adrianus ut scribit Spartianus:natus ex cõsobrino Traiani filius adoptiu⁹ ei⁹:cuius
fuerunt maiores in Italia tꝑibus Scipionũ:uir magnæ scientiæ:maximæ eloquentiæ:
nũc crudelis nũc clæmens:qui plus ꝑcurrit ꝓuincias Romani Imperij q̃ aliqs ali⁹ Impera/
tor.Hadrianus uitæ tædio afflictus petebat occidi:& mortuus est anno ætatis.lxxij.men/
se quinto cum imperasset annis.xxj.mensibus.xj.

Antonius pi⁹

a Ntonius Pius gener Hadriani & filius adoptiuus:uir forma pulcher: insignis ingenio
& eloquio:magnæ litteraturæ:moderatissimus & benignissimus:qui Romanũ Impe/
rium plus studuit conseruare q̃ ampliare: habens illud in ore Scipionis: Malo unũ ciuem
seruare q̃ mille hostes occidere.Antonius perijt anno.lxx.Imperauit annis.xxiij. Mortu/
us est ex febre quasi dormiens.

Antoni⁹ uer⁹

a Ntonius uerus gener Pij successit ei in Impio cũ Lucio fratre suo.Isti duo fratres pri/
mi simul uocati sunt Augusti.Iste Verus sapientissime celauit & supportauit uitia fra/
tris:qui regnauit secũ annis.xj.Fuit eñ magnus philosophus:sanctitate uitæ oĩbus præpo
nendus:nunq̃ mutãs uultũ:qui uir tãtæ ꝟtutis poterat dici fœlix:si uxorẽ Faustinã & filiũ
Cõmodũ nõ habuisset.Impauit ãnis.xviij.Vixitq̃.lxj.& mortuus est ex morbo.

Antonius cõ/modus

a Ntoni⁹ Cõmodus filius Veri:paternaꝝ uirtutũ hostis crudelis:luxuriosus:q a pueri/
cia fuit toto corpore omni turpitudine fœdatus:trecẽta smeretrices & totidẽ pulchros
pueros habẽs in palacio:infamator oĩm:ab oĩbus infamat⁹: fortis solũ in pugnis bestiaꝝ.
Cõmod⁹ oĩbus incõmodis:cũ impasset.xiij.ãnis strangulat⁹ fuit cũ magno cõmodo oĩm.

Pertinax

p Ertinax fact⁹ Impator mãdato senat⁹:fuit genere ignobilis ex pr̃e Libertino:sed mo/
ribus nobilis:senex:uenerabilis: tẽperatus: cõtrari⁹ Cõmodo.Reputat⁹ est auar⁹:di/
lectus ppl̃o & militib⁹ odiosus. Vñ occisus est a militib⁹ in domo sua opa Iuliani. Vixitq̃
(ãnis.lx.& mẽsib⁹.vj.&.xxv.dieb⁹.

Iulian⁹ didy/us

i Vlian⁹ Didyus post Pertinacẽ assũpsit
Impiũ: q fuit nepos Iuliani magni iuriscõsulti: qđ magis nobilitauit eũ: Cui⁹ antiq
fuerũt de Mediolano.Iulian⁹ fuit parcissim⁹ hoĩm miserrime uiuẽs:unde odiosus ppl̃o:de/
sertus ab omnibus:priuatus est Imperio auctoritate senatus & in palacio occisus. Vixitq̃
(ãnis.xlvj.& mẽsib⁹.iiij.Impauit.ij.mẽsib⁹:& dieb⁹.v.

Seuerus

s Euer⁹ sol⁹ in nũero princi/
pum fuit ex Africa:q uir fortis magna bella gessit:terribilis senatui & ppl̃o:sed militi/
bus amabilis:q mai⁹ stipẽdiũ dedit q̃ aliqs Impator. Hic tm̃ ãnonæ relqt ĩ morte ꝙ suffi/
cere poterat urbi. vij.ãnis dando. lxxv. milia modioꝝ in die.De q̊ dixit senat⁹ ꝙ nũq̃ de/
buisset nasci uel nũq̃ mori. Vixit ãnis.lxxix.Mortu⁹ est in Britãnia cũ impasset ãnis.xviij.

Bassianus

b Assianus filius Seueri dictus Antonius Charatallus successit patri ĩ Imperio asperior
eo:luxuriosus multũ: qui Papinianũ magnũ Iurisconsultũ trucidari fecit:quia repre/

hendebat eum ꝙ duxerat Iuliã nouercam ſuã in uxorẽ. Hic imꝑauit annis quaſi ſex: & occiſus eſt apud Chairas inſidijs Macrini præfecti: anno ætatis ſuæ. xliiij.

Macrinus m Acrinus occiſo Baſſiano arripuit Imperiũ: homo oĩm uitioꝝ: uiliſſime natꝰ & uiliſſimus ſeruus ſub Cõmodo: fuit crudelis: ſanguinariꝰ: inuẽtor nouaꝝ mortiũ: ſed poſt annũ ſui Imperij fuit occiſus apud Antiochiã ab Heliogabalo.

Varius Heliogabalus u Arius Heliogabalus reputatꝰ filius ſupraſcripti Baſſiani ex Semirama uulgatiſſima meretrice: ad cuius uolũtatẽ fecit oĩa turpia: ĩpurior oĩ beſtia: occiſus ẽ cõiuratiõe militũ: & deiectus in cloacã ſtercorariã & mater cũ eo digniſſima tali filio luxurioſo: prodigo: ſcœnoſo: qui non eſt nominãdus homo: ſed upupa fœdiſſima: Imperauit annis tribus.

Alexander a Lexander filius Varij Heliogabali natus ex Mamminea chriſtianiſſima muliere: accepit Imperium ad remedium generis humani: qui iuuenis: uirtuoſiſſimus: purgatis ſordibus Heliogabali: rempublicam ſalubriter gubernauit conſilio Vlpiani qui fuit legalis ſcientiæ princeps. Habuit iſte Alexander oẽs dotes naturæ & fortunæ: & uitam bonorũ principum metrice ſcripſit. Vixit annis. xxxix. menſibus tribus: diebꝰ. vij. Imperauit annis xiij. Occiſus eſt in Gallia a militibus opa Maximiani: quod indigniſſimũ uiſum eſt. Nã oẽs boni principes ut plurimũ bene mortui ſunt: & mali male.

Maximianus m Aximianus natus de regione Thraciæ: ex patre & matre barbaris: ſine auctoritate ſenatus: a militibus appellatꝰ eſt Auguſtus: q fuit magnus ut gigas: fortiſſimus: ferus: aſper & ſuperbus: nullum animal eo crudelius fuit in terris: unde milites in Africa fecerunt Imperatorẽ Gordianũ ſenẽ grauiſſimũ: Sed Maximianus occiſo Gordiano & filio eius iuuene ueniebat contra Romam fulminãs. Senatus uero territus fecit tres Impatores contra eum: ſcilicet Pupienũ: Albinũ & Gordianũ paruulũ nepotẽ Gordiani ſenis interfecti. Maximianus ꝟo apđ Aquilegiã occiſus eſt a militibus cũ filio ſuo cũ impaſſet annis tribus.

Gordianus tertius g Ordianus tertius qui appellatus fuerat Auguſtus a ſenatu cũ Pupieno & Albino: Illis occiſis fraude militũ qui iam imperauerãt duobus ãnis ſolus tenuit Imperiũ ualde puer. Cui nihil deficiebat niſi ætas amabilis & gratioſus. Hic cũ bella fœliciter gereret ĩ oriente: conſilio Manſichei ſoceri ſui uiri prudentiſſimi: occiſus fuit a militibus fraude Philippi Arabis dicentis ꝙ puer neſciebat regere Imperiũ. Impauit annis ſex.

Philippus de Arabia p Hilippus de Arabia poſt Gordianũ factus Imperator: Philippũ filiũ fecit participem regni: qui de uili genere natus ſupbe impauit annis ſeptem: nihil laudabile fecit: niſi ꝙ fuit primꝰ Imperator chriſtianꝰ: & ãbo in tumultu militari interfecti ſunt fraude Decij: pater Veronæ: filius Romæ. Et hic nota ꝙ omnis Auguſtus eſt Cæſar: ſed non econuerſo: Nam Cæſar eſt electus a principe uel exercitu: Auguſtus ꝟo cõfirmatus a ſenatu.

Decius de Pannonia d Ecius de Pannonia natus: uir induſtria militari ſtrenuus: occiſis Philippis inuaſit Imperium: quod tenuit annis tribus: & ipſe cũ filio quem Cæſarem fecerat occiſus eſt iu medio barbaroꝝ: cum bellum pararet cõtra Aemilianum: qui in Miſſia rebellauerat. Crudelis fuit contra chriſtianos.

Gallus Hoſtilianꝰ g Allus Hoſtilianꝰ poſt mortẽ Decij ſucceſſit in Impio cũ filio ſuo Voluſiano: qđ tenuit ãnis uix duobꝰ: q̃ tpe pſecutionẽ fecerũt iu chriſtianos & peſtis generalr fuit ubiq̃.

Valerianus u Alerianus ab exercitu appellatus Auguſtus: uolente ppľo & gaudẽte ſenatu: quia fuit uir nobilis ſanguine: ſcientia clarus: glorioſus eloquentia. Et hic uerificať dictũ Ariſtotelis: ubi plurimũ de uirtute ibi minimũ de fortuna & econuerſo: ſed infœliciſſimus fuit omniũ: Nam captus a rege Perſaꝝ in miſera ſeruitute conſenuit: ſuſtinens ſp in tergo regẽ cũ aſcẽderet equum. Hic uixit annis. lxx. Impauitq̃ annis ſex.

Galienus g Alienꝰ filiꝰ Valeriani q iã erat Cæſar: factꝰ eſt Auguſtꝰ a ſenatu loco pris: q luxurioſus marcẽs ocio ſe totũ dedit uoluptatibꝰ neglecto pre & impio. Vñ &. xxx. tyrãni inuaſerũt imperiũ: fuit tñ poeta clarꝰ. Vñ cũ ſeľ celebraret nuptias tenẽs ſponſũ & ſponſã p manꝰ dixit iſtos mirabiles ꝟſus. Ite ſiľ pueri pariť ſudate medullis Oĩbus: intra uos nõ murmura ueſtra colũbæ. Brachia nõ hederæ nõ uincant oſcula conchæ. Impauitq̃ annis. xj.

Claudius ſecundus c Laudiꝰ ſecũdus Impator factꝰ de uolũtate ſenatꝰ dicitʳ habuiſſe in ſe bona oĩm principũ: ſicut ꝟtutẽ Traiani: pietatẽ Antonini: ꝓuidentiã Auguſti. Hic uictis fœliciť Gothis mortuꝰ ẽ ex infirmitate familiari: ꝟtutibus ſuis cœlũ petijt cũ impaſſet q̃ſi duobꝰ ãnis Quo mortuo Quĩtilianꝰ frater eiꝰ uir optimꝰ Imperiũ tenuit ſolũ. xvij. diebꝰ & occiſus eſt.

Aurelianus a Vrelianus natus ex paruis parentibus barbaris: fuit uir fortiſſimus & in omni genere armorum exercitatus a pueritia: qui magna bella geſſit in oriente: & muros urbis

plus ampliauit q̄ aliquis alius ante uel post: sed clæmentiam non habuit quæ est prima uirtus principū. Triumphus eius fuit gloriosissimus: Nam Zenobiā magnanimā mulierē: quæ magnifice uendicauerat sibi Syriā: duxit aā currꝫ triūphalē ligatā multis catenis aureis. Impauit annis quīqꝫ: mēsib⁹. vj. Occisus fraude notarij sui apud Byçantium.

t Acitus uir consularis: senex & grauis factus est Imperator cū summa concordia & longa deliberatione militū: senatus & populi: spacio sex mensium: temperatus: sobri⁹: lectione librorꝫ delectatus: non fecit magnifica propter tempis breuitatē: quia tantū sex mēsibus imperauit: morbo perijt. Tacitus

g Lorianus frater eius sibi similis: Imperium tenuit duobus mensibus: & occisus est insidijs militū. Glorianus

p Robus de Pannonia oriundus de ciuitate Syrmiensi: nobiliore matre: qui uere ꝓbus iudicio omniū bonorꝫ: factus Impator rempublicam quietissimam & securissimā reddidit: nobilissimis ꝟtutibus clarus: sub magnis ducibus Valeriano: Aureliano & Claudio multa bella gessit fœliciter & probiter: terror barbarorꝫ. Ideo finaliter occisus est apud Syrmien: quia nimis eos grauabat prælijs & laboribus: anno Imperij sui quinto.

c Harus Romanus uel Mediolanensis: uisus est militibus dignus Imperio post mortem Probi: & tamen medius fuit inter principes bonos & malos. Hic capta ciuitate Chararum in Persia: longius procedēdo cū exercitu fulminatus est cū imperasset annis duob⁹. Charus habuit duos filios Cæsares: quorꝫ minor Numerian⁹ magnus orator & poeta sine pari tēpore suo: occisus est proditione Apri soceri sui qui uolebat occupare Imperiū. Maior aūt nōie Charinus cōtaminatissimus oīm: uict⁹ & occisus est a Diocletiano. Charus

d Ioclecianus cū bon⁹ princeps quæreret: occiso Numeriano: cōsensu omniū appellat⁹ est Augustus: uir magnanimus: prudens: alti consilij: qui dicebat: bonus: cautus: optimus uenditur Impator. Cū aūt solus libere imperaret: subito ortis magnis bellis Dioclecianus fecit Augustū Maximianū quē a principio fecerat Cæsarē: & elegit Cæsares Constantium patrē magni Constantini: & Galerium post multas uictorias bellorꝫ. Dioclecianus senex reduxit se primū ad uitam priuatam apud Salonas ciuitatē Dalmatiæ patriā suam: & Maximian⁹ coact⁹ ab eo idē fecit apđ Mediolanū: & Dioclecian⁹ ī oriēte: & Maximian⁹ in occidente crudelius ꝑsecuti sunt christianos q̄ Valerianus Aurelianus & Decius & cæteri. Diocletianus uenenū bibit Anno ætatis. lxviij. cū impasset annis decem. Dioclecianus

c Onstantius & Galeri⁹ Cæsares facti Augusti diuiserunt Imperiū inter se: Nā Constātius contentus Gallia & Hispania: Cæteras prouincias collegæ cessit. Constantius ex patre Eutropio nobili Romano fuit uir oprime constantiæ & ciuilitatis oībus amabilis & uenerabil: q mortu⁹ est ī Britānia Anno Imperij sui. xiij. relicto Cōstātino filio ex Helena. Constantius

g Alerius cum imperasset Illyrico: milites prætoriani Romæ fecerūt Imperatorē Maxentium filium Maximiani: contra quem Galerius misit quendam Seuerum: qui cum incredibili multitudine obsedit Romam: & tamen proditione suorꝫ a Maxentio fugiens occisus est: & Maxentius cōfirmatus in Imperio factus est sæuissimus tyrannus. Galerius ꝟo post multa mala quæ fecerat in christianos: dum putaret uenire in Italiam: morbo fastidiendo putrefactus: cum uermes incessabiliter emitteret de corpore: cruciatus impatiens: manu sua se interfecit Anno Imperij sui. x. Impauit solus annis duobus. Galerius

c Onstantinus Magnus Constantij filius omni uirtute refulgens optimis principibus comparandus: rogatus a senatu & populo Romano ut ciues suos liberaret a seruitute crudelissimæ bestiæ Maxentij: cōuocatoqꝫ Licinio qui imperabat in Hispania cū magno apparatu belli uenit contra Maxentium: quem magno prælio uicit: & Maxentius fugiens suffocat⁹ est in Tyberi. Constantin⁹ cū magna gloria intrauit urbē. Postea Liciniū sibi rebellem: sæpe uictum: tādem occidi fecit. Constantinus itaqꝫ omniū uictor: ecclesiam Romanam reformauit: fidem christianam confirmauit: sedem Imperij transtulit in Græciam: ubi fecit secundā Romā. Constantinus cū magna uirtute & fortuna ꝓsperrima Impauit xxx. annis: mēsibus. x. & dieb⁹. xj. uixitqꝫ annis. lxvj. & mortu⁹ est fœliciter. Constantin⁹ magnus

c Onstans & Constantius filij Constantini occiso fratre eorꝫ Constantino tenuerunt ambo Imperium. Constans prauus Arrianus persecutus est catholicos: sed post multa prælia gesta contra Persas: factus omnibus intolerabilis occisus est anno Imperij eius xix. ætatis uero anno. xxx. Constans

c Onstantius post fratrem solus tenuit Imperiū: annis sex: temperās & placidus q̄uis Constantius

Arrianus. Hic Iulianum conſanguineũ ſuum fecit Cæſarem & ſororium ſuum: & miſit in Gallias: qui elatus uictoria inuaſit Imperiũ in Italia: Cõſtantio occupato bellis Parthorũ: Conſtantius uero rediens contra eum: mortuus eſt in uia: anno ætatis ſuæ. xlv.

Iulianus

l Vlianus ſucceſſit ſolus in Impio: uir liberalis: litteratus: eloquens: memorioſus: cupidus gloriæ: Fuit tamẽ ingratus cõtra Conſtantiũ & perfidus cõtra fidem: unde uocatus eſt apoſtata: quia ſolꝰ poſt Conſtantiũ receſſit a fide chriſtiana: & chriſtianos odio habuit: quibus interdixit officia & ſtudia ſcientiaꝝ. Iulianus uixit annis. xxxij. Impauit anno uno: menſibus octo: tranſfixus telo in deſerto Parthiæ ab uno milite ignoto.

Iouinianus

i Ouinianus de Pãnonia oriũdus: electus eſt Impator ab exercitu Iuliani: qui corpore pulcher: lætus aĩo: exercitũ quẽ Iulianus fecerat paganũ: fecit chriſtianũ: & reduxit ſaluum ex piculo magno. Mortuus octauo mẽſe Imperij ætatis eius. xxxiij.

Valẽtinianus

u Alentinianus de Pannonia: qui receſſerat a Iuliano: quia uerus chriſtianus erat: factꝰ eſt Impator a militibus nolens: uir pulcher: prudens: probus: ſimilis Hadriano & Aureliano: quia fratrẽ ſuũ Valentẽ: & Gratianũ filiũ fecit auguſtos. Hic uir pfectus poſt multa bella mortuus eſt ſubita ſanguinis effuſione: anno Imperij xj. ætatis ꝟo. lv. Quo mortuo Valens tenuit Imperium in oriente: & Gratianus in occidente.

Valens

u Alens Imperator in oriente tanq̃ Arrianus pſecutus eſt catholicos chriſtianos. Vnde præcepit ut monachi militarent: ſed infœliciſſime bellũ gerens cũ Gotthis: pdito exercitu: ipſe uulneratus ſagitta fugiens ĩ uilẽ caſam uiuus crematꝰ eſt igne: cũ impaſſet q̃ſi ãnis (quattuor.

Gratianus

g Ratianus poſt mortẽ patrui impauit annis. vj. qui iuuenis gratus: catholicus & fidelis: cõtra Alemanos fœliciter pugnauit: ſub q̃ Italia tota receſſit a perfidia Arrianoꝝ. Gratianus uidens multas gentes infeſtas Romano imperio: elegit in Impatorem orientis Theodoſiũ nobiliſſimũ Hiſpanũ. Qui uir. xxxiij. ãnoꝝ Tartaros terribiles debellauit: & cæteris hoſtibus conciliatis glorioſus fuit apud Conſtantinopolim.

Valentinianꝰ ſecundus

u Alentinianus ſecũdus frater Gratiani Impauit in occidente Theodoſio imperãte ĩ oriente. Iſte uir bonus expulſus de Gallia a maximo tyranno: Theodoſius tyrannũ potentem cũ paruo apparatu fœliciter uicit apud Aquilegiã & captũ decapitauit. Valentianꝰ ergo reſtitutus in regno occidentis cũ in pace regnaret: ſtrangulatus eſt apud Viennã fraude Arbogaſti comitis ſui cum imperaſſet annis octo.

Theodoſius magnus

t Heodoſius magnus cũ iam imperaſſet. xiij. annis cũ Gratiano & Valẽtiniano fratribꝰ ſolus remanſit in Imperio annis tribus in oriente & occidente. Iſte fuit optimus Imperator chriſtianorum: ſimilis Traiano a quo originẽ traxit: de quo mirabiles laudes fecit Ambroſius: cuius auxilio expulit Arrianos de Mediolano: Theodoſius cõtra Eugeniũ qui uſurpabat Imperiũ in Gallijs confidens uirtute Chriſti: illius auxilio ſuppliciter inuocato in alpibus ruit in præliũ: & ſubito orta ui uentoꝝ cũ crudeli tẽpeſtate cõtra hoſtes Theodoſius uictor cũ parua cæde ſuoꝝ Eugeniũ captũ interfecit. De qua re memoriã facit Claudiꝰ Florentinꝰ poeta paganꝰ: ut refert Auguſtinꝰ de Ciuitate dei. Theodoſiꝰ ãno ætatis qnquageſimo fœliciter mortuꝰ eſt apud Mediolanũ: relictis duobus auguſtis filijs ſuis Archadio (& Honorio.

Archadius

a Rchadius ſucceſſit patri Theodoſio in Imperio orientis & Honorius ĩ Impio occidẽtis: ambo uiri boni nõ degenerãtes a patre. Anno ꝟo Imperij eoꝝ Rhadagaiſus rex Gotthoꝝ cũ infinita multitudine barbaroꝝ miſerabiliter uictꝰ a Romanis fame & frigore occiſus eſt Romæ: ſuis more pecudũ uenditis. Archadius ꝟo anno Imperij eiꝰ xiij. mortuus eſt apud Conſtantinopolim relicto filio ſuo Theodoſio ĩ Impio oriẽtis.

Honorius

h Onorius qui iã. xiii. annis Impauerat cũ fratre ſuo: poſtea impauit cũ Theodoſio minore ãnis. xv. ſub q̊ꝝ impio Alaricꝰ rex Gotthoꝝ cœpit Romã cũ furore: & ſpoliauit: parcẽs tamẽ fugientibus ad tẽpla ſanctoꝝ. Sub iſto Honorio multa bella ciuilia & externa terminata ſunt in occidente cũ modico ſanguine: Ipſe ꝟo occiſus eſt Romæ ſine filijs.

Theodoſius minor

t Heodoſius minor filius Archadij: mortuo Honorio regnauit in oriente annis. xxvij. cum iam poſt mortem patris regnaſſet annis. xiij. & cum patre uiuẽte annis octo. Hic Valentinianũ conſobrinũ ſuũ fecit Auguſtũ & geneꝝ ſuũ qui in occidente regnauit. xxv. Tempore huius Theodoſij: Carthago crudeliꝰ capta eſt a Gẽſerico rege Vuãdaloꝝ q̃ Roma ab Alarico: quia Genſericus non pepercit eccleſijs. Theodoſius mortuus eſt apud Conſtantinopolim: & ſepultus cum patre ſuo Archadio.

Valẽtinianus tertius

u Alentinianus tertiꝰ in occidẽte tenuit imperiũ. v. ãnis poſt mortẽ Theodoſij: cũ q̊ imperauerat ãnis. xxv. & Martianꝰ ſucceſſit Theodoſio tpe iſto q̊ Attila ille potẽs & terri/

bilis cū multis regibus & gētibus barbaris de Pānonia ueniens: in Italiā crudeliter afflixit Venetamq; ꝓuinciā & Lōbardiam Aquilegia primo euersa. Tūc aūt facta est ciuitas Venetiaꝝ a fugientibus sæuitiā Attilæ. Valentinianus aūt timore uel īuidia occidit Ecciū ducem bellicosissimū Romani exercitus in Gallia: qui solus erat uictor Attilæ: cuiꝰ morte ruit Imperiū & salus occidētis. Ipse quoq; Valentinianus anno sequenti occisus est Romæ ab uno milite Eccij cum iam annis.xxv.rexisset Imperium.

m Artianus qui iā quīq; annis impauerat cū Valētiniano: post mortē eius impauit ānis duobus: quo tpe Gensericꝰ rex Vuandaloꝝ ueniēs ex Africa cū Mauris: cœpit Romā & eā rapaciter spoliauit: similit̄ Capuā & Campaniā. Martianus uero anno septimo sui Imperij occisus est coniuratione suoꝝ apud Constantinopolim. Martianus

l Eo in Constantinopoli inuasit Imperiū: q Leonē filiū suū regni orīetis fecit cōsortem: Quo tpe Imperiū occidētis a multis laceratū est. Nā quidā Maioranꝰ īuasit Imperiū apud Rauennā: & ita alij multi. Rauenna eīm eo tpe Gotthoꝝ potentissima erat. Leo uero anni Imperij sui decimoseptimo mortuus est in oriente. Leo

z Eno Impator Leonis gener successit illi in Impio: q̄ tpe Odonater ueniēs cū forti exercitu de ultimis finibus Pannoniæ obtinuit regnū Romæ cū tota Italia. Qđ cū tenuisset.xiiij annis: Theodericus rex Gotthoꝝ ueniēs de Græcia cū auctoritate Zenonis: uir strenuissimus uicto Odonatre obtinuit Romā cū tota Italia. Zeno uero in Græcia cū Imperasset annis.xvj.mortuus est: similis Papyrio Cursori in uelocitate pedum. Zeno

a Nastasiꝰ pꝰ Zenonē adeptꝰ est īperiū: Qui factꝰ hæreticꝰ ꝑtinax: cū nō possit reuocari ad fidē sanctā iusto iudicio dei fulmine ꝑcussus perijt anno Imperij sui.xvij. q̄ tempore Theodericus gloriose regnauit in Italia circa annos quadraginta. Anastasius

i Vstinus maior successit Anastasio: Qui uir catholicꝰ & pius: in ꝑtibꝰ oriētis oī studio nomē Arrianoꝝ quærebat extīguere. Sed Theodericꝰ minatꝰ ē ei ꝙ nisi restitueret Arrianos: Ipse in Italia oēs ppłos gladio necaret. Iustinꝰ vͦo ex cōpassione Arrianos dimisit in pace: Ipse uero Iustinus cū imperasset annis.xj.in pace quieuit Constantinopoli. Iustinꝰ maior

i Vstinianus Iustini sororis filius successit illi in Impio: q iustissimus princeps Romanū Imperiū armis & legibꝰ repauit. Nā ꝑ Bellisariū uiꝝ bellicosissimū debellauit Persas q̄ inuaserāt fines Romanos: Africā liberauit de manibꝰ Vuandaloꝝ atq; Italiā de manibꝰ Gotthoꝝ: ubi Neapolim receptantē Gotthos crudelissime exterminauit nulli parcens. Postea Narseus eunuchus iteꝝ Romā liberauit de manibꝰ Totilæ regis Gotthoꝝ: quē interfecit. Iustinianus vͦo leges Romanas mirabili breuitate reformauit: qui mortuus est fœliciter (cū impasset annis.xxxviij. Iustinianus

i Vstinus minor nepos Iustiniani successit ei ī impio: qui fuit hō auarus: rapax: impius & hæreticꝰ: ꝓpter qđ Narseus q ꝑ inuidiā fuerat illi falso accusatꝰ: odio & timore Augustæ: quæ minabat̄ reducere eū int̄ mulieres: fecit uenire Lōgobardos de Pānonia in Italiā: q cœperūt Mediolanū: Papiam & quasi totam Lombardiam. Iustinus cū impasset annis.xj.alienatus mente mortuus est relicto Tyberio Cæsare. Iustinꝰ minor

t Yberius secundus successit ī Impio Iustino: qui fuit recte cōtrarius illi: uir largus ī pauperes: christianus: ꝑfectus: sapiēs & iustus: qui thesauros Iustini male acquisitos pauperibus erogauit: & de Persis magnam prædam habuit. Iste Tyberius moriēs reliquit hæredem Imperij Mauriciū data sibi filia in uxorem cū imperasset septem annis. Tyberius secūdus

m Auricius gener Tyberij primꝰ ex græcis habuit Imperiū: uir utilis reipublicæ: cuiꝰ tpe magnū diluuiū fuit in Italia apđ urbē & Veronam. Mauricius vͦo anno.vij.Imperij sui occisus fuit cū duobus filijs suis a Phocace. Mauricius

p Hocas occisor Mauricij & filioꝝ: obtinuit Imperiū: qui primus obtinuit ꝙ Romana eccłia esset caput oīm ecclesiaꝝ: cū prius Cōstantinopolitanā se noīaret. Phocas vͦo cū imperasset.v.annis priuatus simul uita & imperio ab Heraclio qui Africam regebat. Phocas

h Eraclius successit Phocaci in Impio cū filijs suis & Constantino secundo ex illa familia: quo tpe Mahometus pestilentissimus draco in Arabia fecit sectam suam: ab oriēte in occidentē uenenū suū disseminans cū pessima desolatiōe fidei christianæ. Iste Heraclius factus hydropicus mortuus est anno Imperij sui.xxxj. Heraclius

c Onstantinus secūdus cū fratre iura suscepit Imperij: qui crudelis raptor ueniēs in Italiam Romam spoliauit oībus ornamētis suis: deinde in Sicilia fecit inauditas crudelitates & rapinas. Ibi tandem occisus est a suis in balneo cū regnasset annis.xxviij. Constantinꝰ secundus

c Onstantinus tertiꝰ supioris filiꝰ successit illi in Impio: q uir bonꝰ & catholicus multū cōfirmauit fidē christianā cōtra hæreticos: & mortuꝰ ē ī pace cū regnasset ānis.xxvij. Constantinꝰ tertius

Iuſtinianus ſecundus — i Vſtinianus ſecũdus filius Cõſtantini tertij de familia Heracliorũ ſucceſſit in Impio:q liberauit Africã de manib⁹ Sarrhacenorũ. Fuit tñ ſchiſmatic⁹ & infeſt⁹ pplo Romano Impauit q̃ȝ ãnis.x. Et hic nota q oẽs pricipes p⁹ mortẽ Heraclij uſq ad Charolũ magnũ (fuerũt de ſtirpe ei⁹.

Leo ſecundus — l Eo ſecũdus expulit Iuſtinianũ prædictũ de regno: quẽ relegauit in Pontũ: & impauit annis tribus: deinde regnũ pdidit ut ſtatim dicet.

Tiberi⁹ terti⁹ — t Iberius tertius inſurgens contra Leonem arripuit regnũ: eumq tenuit in cuſtodia toto tpe ſui Imperij: qui regnauit annis ſeptem.

Iuſtinianus ſecundus — i Vſtinianus ſecũdus prædictus: q relegatus fuerat a Leone ſcd̃o: recupauit Imperiũ & cõtinuo iugulari fecit ĩ publico Leonẽ q expulerat eũ: & Tiberiũ qui iuaſerat imperiũ Leonis. Iſte quidẽ multa magnifice fecit: ſed cõtra eũ quidã Philippus relegatus ab eo: creatus Impator ab exercitu apud Cõſtantinopolim uicit & occidit ipſum Iuſtinianũ: cũ imperaſſet annis ſex cum filio ſuo Tiberio.

Philippus Bardanus — p Hilippus dictus Bardanus ſuccedẽs Iuſtiniano a ſe occiſo: priuatus eſt regno & oculis ab Anaſtaſio: cũ impaſſet anno uno & menſibus ſex: qui fautor fuit hæreticorũ.

Anaſtaſius ſecundus — a Naſtaſius ſecũdus dictus Arthemius priuato uita Philippo: tenuit imperiũ: ſed exercitus eius elegit Theodoſiũ impatorẽ licet inuitũ ãno tertio Imperij eius cũ eẽt fautor (catholicorũ.

Theodoſius tertius — t Heodoſi⁹ tertius fact⁹ impator a militib⁹ Anaſtaſiũ graui prælio uicit: quẽ captũ fieri fecit ſacerdotẽ. Ipſe uero catholicorũ amicus anno Impauit uno.

Leo tertius — l Eo tertius ſucceſſit Theodoſio in Impio: q Cõſtãtinũ filiũ ſuũ fecit regni cõſortẽ: quo tpe fuit Cõſtãtinopolis lõga obſidione miſerabiliter afflicta a Sarrhacenis. Hic Leo prauus fuit: q imagines Mariæ & ſanctorũ in publico fecit igne cremari: & tñ impauit ãnis (xxv.

Cõſtantinus quintus — c Onſtantinus qntus prædicti Leonis filius peior patre: dictus eſt pſecutor eccleſiæ: q multos religioſos & uere catholicos occidit: uacans impie magicis artibus: at tñ regnauit annis.xxv. q̃ tpe Pipin⁹ pr̃ Charoli magni uicit in Italia Aſtulphũ regẽ Lõgobardorum.

Leo quartus — l Eo quartus filius Cõſtantini quinti: Imperauit in oriente poſt eum annis quinq dignus patre ſuo ſuccedere in uitijs.

Cõſtantinus ſextus — c Onſtãtinus ſextus Leonis filius Impauit cũ matre Hyrene: q poſtea matre priuata regnauit ſol⁹ annis quiq. Mater ṽo cæcauit filiũ & ſola regnauit quiq annis. Et tũc Imperiũ Romanũ qd̃ fuerat in oriente a primo Cõſtantino uſq ad iſtũ ultimũ terminatũ eſt. Nam facta eſt diuiſio Imperij: ut Imperiũ occidentale ſolũ diceret Romanorũ: & orietale diceret Græcorũ: & tũc Imperiũ Romanorũ trãſiuit ad Francos.

Charolus Magnus — c Harolus magnus Pipini filius uicto Deſiderio rege Lõgobardorũ ĩ Italia apud Papiã ueniẽs Romã electus eſt Impator a ſenatu & pplo Romano: & cõfirmatus a ſũmo põtifice: quia adiutor erat eccl̃iæ. Hic fuit optim⁹ princeps chriſtianorũ: q terrã ſctãm occupatã a Sarrhacenis & ĩperiũ in oriẽte & occidẽte recupauit: ubi tũc fœmina praua Hyrena regnabat in oriente: totã Hiſpaniã liberauit: maxim⁹ Ro. eccl̃iæ pugil & ꝓtector fidei chriſtianæ. Charol⁹ uixit annis.lxxj. & mortu⁹ ẽ fœlicit̃ cũ regnaſſet annis.xlvij. & ĩpaſſet annis.xiiij.

Lodouicus Pius — l Odouicus pius Charoli magni filius ſucceſſit patri in Imperio ſupatis duobus fratribus ſuis. Hic fuit uir iuſtus: ſed plus clemẽs: ſobri⁹ & tẽperatus: ultra oẽs patiẽs: nulliſ uincibilis malis: qui & uiuente patre cũ regnaret & poſt mortẽ cũ imparet magnifica multa geſſit: deuotiſſimus chriſtianus: nõ diſſiſis patri. Vixit annis.lxiiij. & impauit annis.xxv.

Lotharius pij filius — l Othari⁹ Lodouici pij filius Imperiũ arripuit nõ faciẽs partẽ regni fratribus ſuis ſcd̃m ordinatã diuiſionẽ patris: unde cõtractis uiribus: inaudita ſtrage Frãcorũ pace fracta Lotharius impauit in Italia. Hic anno quintodecimo Imperij ſui diuiſo filijs regno factus eſt monachus: & mortuus eſt fœliciter qui fuerat uiolentus in uita.

Lodouicus ſecundus — l Odouicus ſecũd⁹ Lotharij monachi fili⁹: Impauit ãnis.xxj. qui ſiue triſtis ſiue ĩfœlix bellũ habuit cũ Charolo fratre ſuo crudelit̃ regnãte ſup Frãcos turpit̃ uict⁹ ẽ. Et nihil magnificũ gerẽs mortuus eſt ĩ Italia: & in Mediolano uidet̃ ſepultus: dicit̃ q̃ȝ q Italiã ſapienter & pacifice rexerit.

Charolus ſecundus — c Harol⁹ ſecũdus dict⁹ Calu⁹: filius Lodouici pij & patru⁹ Lodouici ſecũdi & frater Lotharij ſucceſſit Lodouico ſecũdo ĩ impio: uir lepore timidior: fugere q fugare paratior: dict⁹ eſt groſſus uel ſimplex: qui multa monaſteria fabricari fecit ac etiã dotauit. Veneno uero extinctus eſt cũ imperaſſet anno uno & mẽſibus nouem.

Charolus minor — c Harolus minor noĩe tertius Lodouici germanorũ regis filius & nepos eiuſdẽ Charoli Calui: Imperium Italiæ tenuit: Galliam & Germaniã poſſedit pacifice: Robertum ducem Normandiæ uictum de ſacro fonte leuauit: & filiã ſuã dedit illi in uxorẽ. Hic anno imperij duodecimo deficiẽs animo & corpore: repudiatus eſt a magnatibus regni: Arnulpho

facto Imperatore: Anno uero sequenti idem Charolus mortuus est.
a Rnulphus ex Charoloꝝ ꝓgenie: Hic Normãdos mirabili cæde deleuit: Romã cœpit: Arnulphus
tandẽ lõga ægritudine dissolutꝰ a pediculꝭ rosus est. Sic fœlix prælio infœlix morbo pe
l Odouicus tertius Arnulphi filius successit patri in im/ (riit: anno imperii sui. xi. Lodouicus
perio: qđ tenuit annis. x. nõ fœlicior patre: Nã sub eo defecit imperiũ de ꝓgenie Cha tertius
roloꝝ: cũ nõ iuuaret ecclesiã more maioꝝ suoꝝ cõtra Lõgobardos ĩfestãtes ecclesiã: Et tũc
diuisum est Imperiũ: quia aliqui impauerant in Italia: sicut quattuor Berengarii: Aliqui in
Alemania: sicut Cõradus & Heinricꝰ usq; ad Otthonẽ primũ q utrobiq; impauit. Lodo/
uicus ꝑsecutus est Berengariũ in Italia: captus apud Veronam: cæcatus dicit̃ cũ imperasset
b Erengarius primus ĩperãte Lodouico tertio ĩpauit in Italia tñ q̃ttuor. (annis. x.
annis. Hic fuit uir prudens & strenuus in armis: qui & bellum cũ Romanis gessit. Berengarius primus
c Onradus Alemanus successit Lodouico tertio in Impio: sed nec ipse puenit ad bñdi/ Conradus
ctionẽ ĩ Italia: ideo nõ ponit̃ int̃ prĩcipes: uir tñ sapiẽs: fortis & uictor fuit. Hic imperauit an Alemanus
nis. vii. & moriẽs corã prĩcipibꝰ regni: designauit regẽ Heinricũ filiũ Otthonis ducẽ Saxo/
b Erẽgariꝰ secũdꝰ impauit ãnis. ix. ĩ Italia: cui pauca memorãda ascribũt̃. (num. Berengarius
h Einricus post Cõradũ impauit in Alemania ãnis. xviii. uir bonus & simplex: q genu/ secundus
it Otthonẽ primũ. Et iste Heinricus nõ cõputat̃ inter impatores: quia nõ regnauit in Heinricus
Italia: nec coronatus est a papa: quia erat uir pacificus: nullã operã dedit ut Italiã de mani/
b Erengarius tertius tpe præfati Heinrici impauit Italicis (bus tyrnanoꝝ liberaret. Berengarius
ãnis. vii. sub q̊ magnũ schisma fuit in Italia. Nã Vgo rex Burgũdionũ ĩuitatus ab Ita tertius
licis pugnauit cũ Berẽgario: & uictor regnũ Italiæ tenuit tribꝰ ãnis: & relicto Lothario filio
l Othariꝰ Vgonis Burgũdionis filius impauit ĩ Italia ãnis duobus (rediit ĩ Galliã. Lotharius Vgonis
b Erẽgarius q̃rtus post Lothariũ regnauit annis. xii. cũ Al/ (de quo pauca scribũt̃.
berto filio suo apđ Mediolanũ. Iste uir ferox nimis tyrãnice præmebat Italiã: sed fina/ Berengarius
liter uictus ab Otthone primo: mortuꝰ est misere in exilo ĩ Alemania: & Albertus miserri/ quartus
me in Corsica. Et nota ꝙ oẽs a Berẽgario primo usq; ad istũ ultimũ non uident̃ posse dici
o Ttho primus Heinrici filius ex Germanoꝝ gente pri/ (ꝟe nec ꝓprie Impatores. Ottho primꝰ
mus ex Theutonicis solus obtinuit Imperiũ occidẽtis: & post eũ soli Theutonici impe
rauerũt usq; ad præsens tẽpus. Hic uir ꝓbus & potẽs fœlicit̃ reformauit Italiã spiritalit̃ &
tpaliter liberãdo ecclꝭiam a manibus Ioannis papæ duodecimi q tupiter tractabat eam. Et
Italiã traxit de manibus Berẽgarii q̃rti q ĩpie præmebat eã. Ottho ꝟo impauit ãnis. xxxv.
scđm Sigisbertũ: & scđm alios ãnis. xii. & mortuꝰ ẽ senex ualde relicto eiusdẽ noĩs filio.
o Ttho secũdꝰ filiꝰ primi successit patri ĩ Impio & ꝟtute: Qui uir acer ĩ armis: sagax in/ Ottho secũdꝰ
genio: Imperiũ fœliciter cõfirmauit. Nam Romanos ꝓceres sæpe rebelles uocatos ad
cõuiuiũ cinxit armatis: & nocuos securi ꝑcussit: reliq̃s epulari cõuiuio iussit: Impauit q̃z an
o Ttho tertius filius secũdi successit patri in Impio: de q̊ dictũ est: Ottho post (nis. ix. Ottho tertius
ottho regnauit tertiꝰ ottho. Hic fuit uir iustus & constãs q Crescentiũ potentẽ Roma/
num in castello sancti angeli obsessum diu: tandẽ post multa tormẽta fecit decollari: & An/
tipapã introductũ ꝑ eũ ludibriose tractauit: Ipse etiã uxorẽ suã uiuã fecit igne cremari: quia
falso accusauerat militẽ innocentẽ. Impauitq; ãnis. xix. & mortuus est sine liberis. Et Impe/
ratores ex post per electionem & non per successionem creati sunt.
h Einricus primus accepit Imperiũ post Otthonẽ tertiũ Bauariæ dux filius Heinrici du/ Heinricus
cis q fuit natus ex Heinrico fratre primi Otthonis. Hic uir honestissimus multa bella primus
ĩ Germania ꝓspe gessit: Et in Italia cõtra Ardoniũ q electus erat rex a Lõgobardis: Et Ste/
phanũ regẽ Hũgariæ fecit christianũ cũ gẽte sua opa sororis suæ quã dedit illi in uxorẽ. Im/
perauitq; annis. xxii. licet aliq dicãt. xii. Aliq etiã uocant istũ Heinricũ secundũ: quia ha/
bent respectũ ad Heinricũ superiorẽ: sed q̊ ad theutonicos denoĩat̃ primus. Hic siquidẽ finẽ
suũ sancte & fœliciter fecit.
c Onradus primus nobilis ex gente Francoꝝ uir: nepos superioris Heinrici puenit ad Cõradus
Imperiũ auctoritate ipsius Heinrici & electoꝝ opa: Qui uir strenuus ueniens in Italiã primus
coronatus est apud Mediolanũ & Romã: & siluit terra in cõspectu eius: sed tandẽ indigna/
tus cõtra Archiepiscopũ: dũ impugnaret Mediolanũ: mortuus est ãno. xv. Imperii sui. Alii
tamen dicunt ꝙ imperauit annis. xx.
h Einricus secundus gener Cõradi prædicti & filiꝰ adoptiuꝰ fuit: hæres patrimonii & im Heinricus
perii potius fato q̃ a proposito. Hic fuit uir aptus Imperio: iucundus: lætus: bellator: secundus

qui Vuādalos subegit cōterminos Sueuis: Hūgaros uicit: Pandulphū principē Capuanū cœpit: multa dabat paupibus: expulsis ioculatoribus a curia sua. Qui charus oībus cū floreret Imperio: migrauit a sæculo: anno. xvij. Imperij: relicto filio paruulo sui noīs.

Heinric⁹ terti⁹ h Einricus terti⁹ secūdi fili⁹ successit patri ī Impio: uir ipius: qui iperauit ānis qnqginta inuidēs gloriæ, pborū uirorū: ecclesiæ hostis: Et, ppter multa mala gesta ei⁹: fuit elect⁹ Rodulphus dux Saxonum contra eum: quem tamen Heinricus atrocissimo bello uicit: sed infœlicem finem habuit: nam filius eius assumpta corona Imperij: insurgens cōtra eum inuasit ipsum bello: & pater Leodij latens & pauper mortuus est & excōmunicatus.

Heinric⁹ qrt⁹ h Einricus quartus tertij filius: arripuit patris imperium sub colore succurrendi ecclesiæ & imperio: contra iura naturæ & hoīm: & tamē & ipse fuit hostis ecclesiæ licet reconciliatus: quo tempore claruit inclyta Comitissa Matildis in Lombardia: & Robertus Guiscardus in Sicilia. Hic Heinricus mortuus est sine liberis cum regnasset annis. xv.

Lothari⁹ qrt⁹ l Otharius quartus qui & Luctarius dictus est cum magno consensu & consilio electus est imperator. Hic dux Saxonum sapiens & industriosus: fuit amicus & deuot⁹ ecclesiæ: pollens diuitijs & uictorijs magnis: Imperauit fœliciter annis. xj.

Conradus secundus c Onrad⁹ secūdus nepos Heinrici qti ex sorore: qui imperiū affectauerat ante Lothariū successit illi in imperio: Hic uir optimus passagium fecit collecta magna multitudine crucisignatoꝝ: & postq̄ aliq̄, pspere gesta ɣtute magna: tandē incōsulte præssus inopia uictualium: multa milia suoꝝ amisit: & reuersus in regnū obijt cū imperasset ānis. xv.

Fredericus primus f Redericus primus nepos Cōradi secūdi: defuncto patre suo Romanū suscepit imperium: qui de nobilissima domo Sueuiæ uocat⁹ est Barbarussa. Hic uir strenuissim⁹ Mediolanā ciuitatē florentissimā cū auxilio Papiensiū & multoꝝ Lōbardoꝝ euertit. Sæpe fuit infestus ecclīæ: & Alexādꝝ papā psecut⁹ est apud Venetias. Vict⁹ pacē fecit: tamē cū iuisset in subsidiū terræ sanctæ: suffocatus est in quodā flumīe. Impauit magnifice ānis. xxxvij.

Heinricus quintus h Einricus quintus filius Barbarussæ imperauit post patrē: qui fuit maritus Cōstātiæ monachæ filiæ Guilhelmi optimi regis Siciliæ: sub cuius titulo insulā cœpit. Fuit strenuus & asper more patris: & aliquādo infestus ecclesiæ. Mortuus est in Sicilia: & sepultus apud Panormiū: relicto Frederico filio infantulo & Philippo fratre suo ad gubernationem regni: cum imperasset annis. vij. & mensibus quinq̄.

Ottho quart⁹ o Ttho quartus dux Saxoniæ: defuncto Heinrico electus & coronatus est Impator: cū magno fauore Lōbardoꝝ: sed cōtinuo cōtra iuramentū iura ecclesiæ occupauit: cōtra quē electus est Frederic⁹ secūdus iuuenis cū auxilio Philippi tertij regis Francoꝝ: a q̄ tādē debellatus mortuus est Ottho misere cū impasset ānis duobus: Ideo nō ponit̄ int̄ pricipes.

Fredericus secundus f Redericus secundus natus ex Heinrico quinto: & Cōstantia monacha uetula: fuit potētissimus impator Italiæ: Siciliæ: Sardiniæ: Hierusalē & Sueuiæ: q̄ nullus magnificentior tenuit Romanū imperiū a Charolo magno citra. Fuit armoꝝ strenuus: linguaꝝ peritus: rigorosus: luxuriosus: epicur⁹: nihil curās uel credēs nisi tpale. Fuit malle⁹ Romanæ ecclīæ: Cū mult̄ pōtificib⁹ bellū habuit: præcipue cū Gregorio nono. Tādē ɣtute Innocētij quarti Ianuensis excōmunicatus: uictus & fugatus est de Lōbardia: nec sibi proficere potuit potētia. Vixit ānis. lvij. Impauit ānis. xxx. Male mortu⁹ est in regno Apuliæ in oppido Ferētino: præsente solo Māfredo ex filijs suis. Post cui⁹ mortē uacauit iperiū circa ānos. xxiiij.

Cōradus fili⁹ Frederici scd̄i c Onradus fili⁹ Frederici secundi electus adhuc uiuēte patre: post mortē cuius regnauit ānis quasi duob⁹: sed Māfredus frat̄ ei⁹ naturalis uenenato Cōrado tenuit regnū Siciliæ magnifice ānis. xiij. & Charolus senior uictor Manfredi & Cōradi nepotis eius regnauit annis. xvj. Hic Cōradus caruit imperiali benedictione: ideo nō dicit̄ Impator.

Rodulph⁹ comes de Auensperg r Odulphus comes de Auensperg genere Germanus post longā uacationē Imperij electus est rex Romanoꝝ: & cōfirmatus est a Gregorio decimo in fauorem terræ sanctæ. Hic fuit uir prudens in agendis: in armis strenuus: iustus: deū timens: ciuilis & parcus: & tamen licet regnauerat. xx. annis: nūq̄ uisitauit Italiā ut minabat̄: Implicitus multis agendis in regno Alamaniæ. Nam regē Bohemiæ diuitē & potentē: dedignantē obedire sibi durissimo prælio uicit. Quo occiso dedit filio pacem: & filiam suam in uxorem.

Adulphus comes de Nasaue a Dulphus comes de Nasaue genere Germanus in Romanoꝝ regem electus est: sed nō benedictionē nec coronationem recepit in Italia. Hic fuit uir magnanimus: cōtra quē Albertus Rodulphi prædicti filius insurgens ipsum bello uicit. Nam Adulphus magis uiribus q̄ consilio utens occisus est: cum regnasset annis. iiij.

a Lbertus dux Austriæ Rodulphi filius: uicto & occiso Adulpho: elect⁹ est in Romanorum regem ab electoribus: Et a Bonifacio papa famoso petiit uenire ad benedictionē & coronationē. Cui Bonifacius magnanimus: tyrannus sacerdotum respōdit: Ipsum indignum Imperio: quia occiderat proditione dominū suū Adulphum in prælio: & tenens coronam in capite & spatam ad latus dixit: Ego sum Cæsar: Tamē postea orta grauissima discordia inter Philippum regem Franciæ & se: confirmauit Albertū: & uocauerat eū. Hic Albertus cum regnasset annis. x. interfectus est ab uno suo nepote filio fratris. Albertus dux Austriæ

h Einricus hoc noīe sextus genere German⁹, paruus Comes de Lutçemburgo: fact⁹ est Imperator: & ueniens in Italiā coronatus est Romæ cū difficultate: obsistente sibi sapientissimo rege Roberto. Hic uir prudens: iustus: honestus: catholicus: dilectus omnibus: omnibus sedatis sollicite discordijs Alamaniæ: alto animo dispōebat reformare potētem Italiam: ut sic facilius redimeret terram sanctam: si fata permisissent: & sperabatur dominus omnium in breui cum magno fauore Lombardorum & Tuscorum. Sed Bononia & Florentia cum quibusdam alijs obuiauerunt sibi: unde opera Florentinorum ut in fama fuit: uenenatus apud Bonconuentum castellum Senarum: optimus Imperator cum imperasset annis. iiij. mensibus. viij. & diebus. xviij. nunꝙ elatus prosperitate: nunꝙ deiectus aduersitate: Anno domini. M. CCC. xiij. mortuus est. Heinricus comes de Lutçēburgo

c Harolus quartus de Lutçemburgo nepos suprascripti magni Heinrici ex Ioanne Bohemiæ rege factus Imperator: coronatus est Romæ sine resistentia. Hic fuit uir peritus litterarꝫ & multarum linguarum: astutus & sagax: qui regnum Bohemiæ optime reformauit: sed in Italia uictrices Harpyias præ se ferens loco Aquilarum: & Baccho immolans: nihil memoriale gessit: Nam cum maximo potentatu ueniens: opera & fauore Vrbani quinti: terribilis omnibus primo apparuit: sed cito cum magna pecunia: sed maiore infamia reuersus est ad patriam. Humilis imperator mortuus est senex: cū impasset ānis uiginti. Charol⁹ quartus de Lutçēburgo

v Eneçeslaus suprascripti Charoli filius: uiuente adhuc patre electus est imperator: hodie regnat. Hic iuuenis: robustus uenator: quid facturus sit ignoro cum minetur se uenturum ad Italiam. Sed nō uenias precamur te: si non uincis laude genitorē tuum: ꝙꝙ aliud in te speramus: cum præsentia primi Cæsaris uix sufficeret ad cōpescenda mala: quibus misera undiꝙ lacessitur Italia tpbus tuis. Sed imperiū orbis cœlū uersat: & illud quondam potens: ueneratum gentibus & regibus Romanum imperium præfigurarum in tibijs ferreis: cui nihil olim defuit nisi modicum orientis: nunc prohdolor nihil possideat nisi modicum occidentis. Veneçeslaus Charoli fili⁹

Explicit Liber Augustalis: Beneuenuti de Rambaldis cum pluribus alijs opusculis Francisci Petrarchæ: Impressis Basileæ per Magistrum Ioannem de Amerbach: Anno salutiferi uirginalis partus: Nonagesimosexto supra millesimū quaterꝙ centesimum.

Principaliū sententiarū ex libris Francisci Petrarchæ collectarū summaria Annotatio

Principalium sententiarũ ac materiarum memoria dignarũ: ex libris Francisci Petrarchæ collectarũ: iuxta ordinẽ Alphabeticũ: summaria breuisqꝫ Annotatio.

dicat sed iudicata cõmemorat. In Præfa. li.j.de re.for.E.in fi.
Si iudica quasi mox ab alio iudicãdus. Ibidem. Dial.lxxvij.C.
Iugũ qui fert uolens lene efficit. De re.for.
Iulia Augusti filia inter (li.ij.Dial.vij.A. multas ac uarias naturæ dotes humanitatẽ moꝝ comitateq́ꝫ sermonis habuit: cauillatrix imprimis iucũdissima. De rebus me.li.ij.trac.iij.ca.xiiij.
Iulius & August⁹ Cæsares solitudinẽ optabant & amabãt. De uita soli.li.ij.trac.ix.
Iulius Cæsar scripsit Anticato (ca.j.A. nes duos: & de Analogia auspicioꝝ: & libros rerum gestaꝝ ædidit. De re.me.li.j. trac.ij.ca.ij.A. Et Epi.de re.fa.cx.A.in fi.
Iulius Cæsar memoria eximia polluit. De re.me.li.ij.trac.j.ca.ij.
Qꝫ elegantẽ: splẽdidã atq́ꝫ magnificã & generosam dicẽdi rationem tenuit. Ibi.li.ij.
Qꝫ Amyclam piscatorẽ (trac.ij.ca.iiij.B. leniter fando cœpit. Epi.de re.fa.xlviij.A
Iuli⁹ in iuuẽtute bellãdi semp cupidissim⁹: nõ ex destinato tm̃: sed ex occasiõe fuit: in extremo aũt ætatis: nõ uoluptate sed aut necessitate aut euidẽti utilitate certamẽ suscepit. De re.me.li.iij.trac.ij.ca.iij.A.
Cũ adhuc eques Roman⁹ esset uisus est ꝑ quietẽ cũ matre misceri. De re.me.li.iiij.
Qꝫ nocte quã dies uitæ no (tra.iij.ca.vj. uissim⁹ insecut⁹ est uidit se a terris ablatũ supra nubes uolitare. Ibi.ca.vij.& ca.xij. A. Et trac.v.ca.iiij. Et ĩ Augustali.in pri.
Qꝫ in medio multaꝝ uictoriaꝝ ab amore regio apud Alexandriã uictus est. De re. for.li.j.Dial.lxix.C.
Iulius florus ĩ eloquẽtia galliaꝝ princeps. Epi.de re.fa.vij.D.
Iuuẽta nihil mobili⁹. De re.for.li.j. Dial.j.
Cur iuuenes præclaros qñq́ꝫ uidem⁹ (B. & obscuros senes. De re.me.li.iij.trac.ij.
Iuuene pigro nihil turpius: ni (ca.lv.A. hil inexcusabilius: nihil desperatius. Epi. sine ti.xxij.C.in fi.
Iuuenib⁹ nõ est expectandũ dũ qd ꝓmpte faciunt lente faciant: sed in iuuẽtute ꝓperandũ unde senes gaudeant: mortui celebrentur: & sepulti uiuant. Ibi.D.
Iuuenes qualiter sint instituẽdi. Epi.de re. Ius summũ: summa iniuria (fa.cxij.A.B. est. De re.me.li.iij.trac.ij.ca.lxij.B.
Vt iusticia iniustos: sic iniusticia iustos præmit. De re.for.li.ij. Dial.lxvj.A.

L Aberius inter eos qui mimos scriptitarũt diu clarissim⁹: uictus est tandẽ

La

a Publio. De re.me.li.iij.trac.ij.ca.lxj.
Omnes laborat hodie spe crastinæ quietis. Epi.de re.fa.xxviij.A.
Labor ẽ materia uirtutꝭ & gloriæ: hũc q reijcit illas reijcit. de re.for.li.j.Dial.xxj.C
Labor area est ꝟtutũ. Ibi.li.ij.Dial.lvj.A.
Qui laborem fugit: fugit gloriam & uirtutem. Ep̃la ad Charolũ regem.E.
Labor multos extulit: sopor nullum. De re me.for.li.ij.Dial.lvj.C.
Labores eosdẽ faciliores esse in principe q̃ in milite. De re.me.li.iij.trac.ij.ca.xliij.
De labyrinthis quattuor. Epi.sine ti. x.A.
De quinto labyrintho Gal (&.xij.B. liæ. Ibi.Epi.xij.B.&.xiij.E.
Lacedæmonijs nõ de uictoria sed de salute cogitãdũ ex simia molossoꝝ regis quæ fortes sparsit respõsum ẽ. De reb⁹ me.li.iiij.
Lachrymas ĩ morte ami (tra.v.ca.xxiij. ci fundere humanũ esse: sapientis uiri. illis modũ imponere. Epi.de re.fa.xij.A.in fi.
Lachrymæ sunt arma llieꝝ: uiros nõ decẽt nisi moderatissimæ forsan & rarissimæ
Honestiores sunt lachry (Ibi.E.post me. mæ in alienis calamitatib⁹ q̃ in nostris. Ibi.Epi.lxxxix.A.
Lachrymæ & risus uno de fonte prodeunt.
Lambas dux Ianuensiũ cũ Ve (Ibi.in fi. netis ĩ mari pugnãs: hoc memorabile fertur fecisse. Epi.de re.fa.xiij.C.
Licet laudare seipsum qñq́ꝫ sine arrogãtia. Contra medi.li.ij.ca.ix.A.B.
Concessum est ignoranti se laudare. Ibi.li.
Laudem uerã nisi de proprio (ij.ca.x.A. sumpseris ab alio nõ expectes. De re.for.
Laus sapiẽti utilis est: (li.j.Dial.xvj.A. stulto nocet. Ibi.Dial.xcij.D.
Laus stultoꝝ apud doctos infamia est. Ibi.
Laudatio inaniter effusa (Dial. xciiij.B. turpiꝭ sonat: nisi eam natura reꝝ & quædam quasi ueri necessitas extorserit. Contra medi.li.ij.ca.vij.B. Et li.iij.ca.iij.B.
Plus solidæ laudis esse ĩ auctorib⁹ q̃ in uerbis. In Præfa. Epi.de re.fa.B.in fi.
Laudes hominũ mors ĩchoat. Ibi.Epi.j.A
Si uis laudari morere. Ibi.
Non omniũ qui laudant: laude digna sunt omnia. De re me.for.li.j.Dial.xxvj.A.
Lautus uict⁹ uoluptatis cõuiuia sunt furoris. Ibi.Dial.xix.A.
Ita legẽdũ esse nõ ut eloquẽtior aut argutior sed ut qs melior fiat. Epi.de re.fa.ij.C.
Lector debet flosculos maiorum exemplo apũ capere. Ibidem.B. D.&. vij.A.E.F. Et.lxiij.F.

Le

De Scipionis Africani dignitate. Epi. de re. (fa. j. E. G.
De Scipiõe Africano maiore.
In Supple. Epito. ca. vij.
De Scipione nasica. Ibi. ca. ix.
Scri Non est facile in eum scribere qui potest ꝑ scribere. De re. me. li. ij. trac. iij. ca. xxxij. Et Epi. de re. fa. cx. B. in fi.
Scripturæ sacræ obscuritas utilis est. Cõtra medi. li. iij. ca. vj. B. C.
Scribendi officium quod paucorum est omnes sibi usurpant. De reme. for. li. j. Dial.
Scribentis cura quæ esse debeat (xliiij. A. In Præfa. Epi. de re. fa. H. in fi. I.
Vix supstite qui scripserat cuiusq; scripta uꝰ gesta placuerunt. Ibi. Epi. j. A. Exempla.
Scriptores sancti uix integrũ (B. &. lv. D famæ præconium nisi ab ipso die mortis acceperunt. Ibi. Epi. j. C. in fi.
De scriptoribus antiquis qui sint præferendi. Ibi. Epi. vj. A. B. Et. lxiiij. A. B.
Quid opus est amplius scriptis elaborare si omnia quæ ad utilitates hominũ spectãt iam ante mille annos tam multis uoluminibus & diuinis ingenijs scripta manent: Ibi. Epi. viij. C. in fi.
Scriptorum chorus omnis amat nemus: & fugit urbes. De uita soli. li. ij. trac. vij. ca.
Sen Seneca ciuis Romanus ac senator (ij. B. fuit. De uita soli. li. ij. trac. viij. ca. j. A.
Licet Cordubensis originis Romanæ tamẽ uirtutis hanc diuinã sibi memoriæ ubertatem usq; ad miraculum contigisse uidetur. De rebus me. li. ij. trac. j. ca. vj.
Qꝫ Seneca a Claudio principe ad magisteriũ Neronis adhuc pueri assumptꝰ: nocte ꝓxima hæc somniasse dicit &c. Ibidẽ. li. iiij. trac. iij. ca. xiij.
Seneca quicquid moralitatis in omnibus fere libris suis habet: in epistolis cõgessit. In Præfa. Epi. de re. fa. K.
Vt mortem uitaret omnibus suis bonis cessit: quã tamen uitare non potuit. Ibi. Epi. lxxxix. H. Et de rebus me. li. iij. trac. ij. ca.
Senectus est uenerabilis si ab hone (xiiij. stis progressa primordijs gloriosum habet aliquid præter rugas. Contra medi. li. ij.
Nemo tam senex qui non pos (ca. xij. A. sit annum uiuere. De reme. for. li. j. Dial.
Laudanda est senectus quæ funda (cx. A. mentis adolescentiæ constituta sit. Cõtra me. li. ij. ca. xij. A.
Senectute nihil insidiosius. De reme. fortu. li. j. Dial. j. B.
Senectutꝭ pꝰ̃a sũt incõmoda: sed scd̃m Tulliũ q̃ttuor. Epi. de re. fa. lxxxix. K. in me.
Senectus est nostra ubiuis debilitas corporis affuerit. Ibi. in fi.
Senectus incomitata non uenit. De reme. for. li. ij. Dial. lxxxiij.
Nemo hominũ unq; uixit qui non uiuendo senuerit. Epi. de re. fa. lxxxix. B. in fi.
Nemo se senẽ fieri ægreferat qui maximos uiros senes factos meminerit. Ibi. C. usq;.
Homines solito citius senescunt & (K. citius canescunt. Ibidem. K.
Senes delyrare sæpe solent: non omnes sed quorum iuuenilis ætas uilibꝰ curis & obscœno artificio acta est. Contra medi. li.
Senum stultorum ingens co (ij. ca. xij. B. pia est: quia sapientum iuuenũ immensa penuria. Ibidem.
Sene turpi & stulto nihil molestiꝰ: cui & stulticia puerilis superest: & senilis accessisse ui detur auctoritas. Ibi. C.
Senium uirtus sola non metuit. De reme. for. li. j. Dial. vj. C.
Nihil refert ubi quis moriať aut sepeliatur. Epi. de re. fa. xij. C. ĩ fi. D. &. xiij. A. in fi. Sep
Dilige sepultum ut uiuentem (B. xviij. C dilexisti. Ibi. Epi. xij. E. ante me.
Sepulchri facilis iactura. Ibi. Epi. xiij. A. Et de re me. for. li. ij. Dial. cxxxij.
Multiplices hominũ ritus ĩ sepulturis & ab usu nostro multipliciter abhorrentes. Epi. de re. fa. xiij. D.
Sepeliri manibus suorum dulce ẽ. Ibi. Epi.
Non omne serenum statim op (xviij. D. timũ. De reme. for. li. j. Dial. lxxxvj. B.
Sermo animi iudex ẽ: & sermonis moderator animus: alter pendet ex altero. Epi. de re. fami. viij. A. Ser
In sermone generali persona loquentis excipitur. Ibi. Epi. lxiiij. A. in fi.
Seruitutis occasio est ĩmodicus libertatis usus. De re. me. li. iij. trac. ij. ca. xxx.
De seruitute. De reme. for. li. ij. Dial. vij.
De seruis malis & fugitiuis. Ibi. Dial. xxix.
Seruorum mores maligni. Epi. (&. xxx. de re. fa. lxxxj. C.
Eo quisq; miserior seruus est quo fœlicior liber fuit. De reme. for. li. j. Dial. xiiij. B.
Seruus domesticus sæpiꝰ quo uilior eo magis necessariꝰ. Contra medi. li. iij. ca. ij. C.
Seruorum filios in solio: & regum filios in ergastulis sæpe uidemus. De reme. for. li. j. Dial. xvij. C.
Serui multi lites multæ: multæq; discordiæ Ibi. Dial. xxxiij. A.
Serui multi multus strepitus pauca seruitia & secretum nullum. Ibi. B.
Sibyllæ quadam diuinitatis familiaritate ad intimũ ueri fontem propius uidentur

Finis.

T.
M.

colorchecker CLASSIC

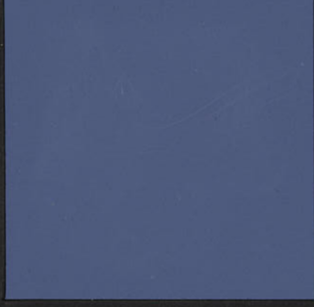

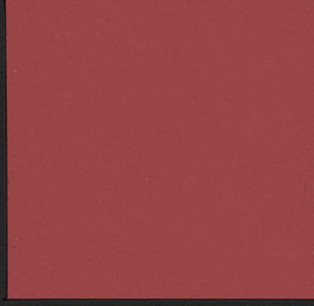

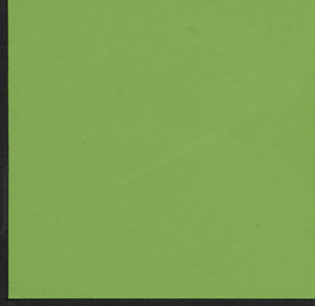
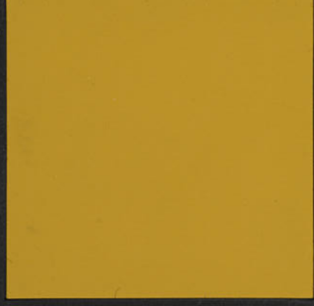

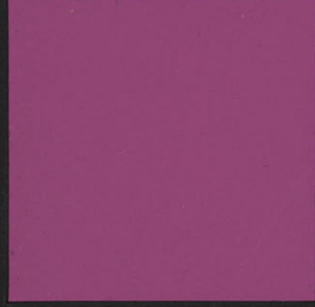

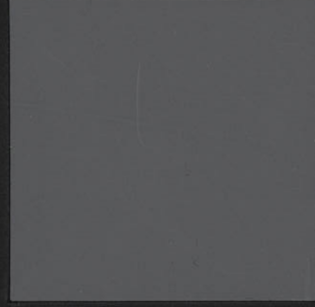

x·rite

mm